

Indice al Titulo. M. R. D. S. C. de S. M. 8386
+ C O D E X +

THEODOSIANVS

CVM PERPETVIS COMMENTARIIS

JACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iurisconsulti huius
sæculi eximij.

PRÆMITTUNTUR CHRONOLOGIA ACCVRATIO.
Cum Chronico Historico, & Prolegomena:

*Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia,
Index Rerum, & Glossarium Nomicum.*

OPVS POSTHVMMVM;

DIU IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,
recognitum & ordinatum ad vsum CODICIS IUSTINIANÆ.

OPERA ET STUDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS,
Præmicerij in Vniuersitate Valentina.

TOMVS SECVNDVS.

L V G D V N I;
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVG VETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXV.
Regis S. Car. Maest. & Regis Christianissimi.

Del D. D. S. M. R. D. S. C. de S. M. 8386

Lodis al. Libero. m. 86. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
+ C O D E X +

+ THEODOSIANVS +
CVM PERPETVIS
COMMENTARIIS
IACOBI GOTHOFREDI
Viri Senatorij & Iurisconfulti huius
sæculi eximij.

PRÆMITTUNTUR CHRONOLOGIA ACCURATIOR.
Cum Chronico Historico, & Prolegomena:
*Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia,
Index Rerum, & Glossarium Nomicum.*

OPVS POSTHVMVM;
DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,
recognitum & ordinatum ad usum CODICIS IUSTINIANI;
*OPERA ET STUDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS,
Primicerij in Vniuersitate Valentina.*

TOMVS SECVNDVS.

L V G D V N I;
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVG VETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXV.

Del D.º D.º Nicolas Rosales Huancabamba, Obispo de Lima, en el M.º D.º L.º Cruz de San...

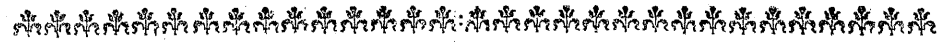

IN H O C T O M O
LIBRI TRES CONTINENTVR.

LIBRO SEXTO agitur de Notitiâ Dignitatum
vtriusque Imperij, de Officiis Palatinis.

LIBRO SEPTIMO agitur de Re Militari tam ar-
matâ quàm Palatinâ.

LIBRO OCTAVO agitur de Officiis seu de
Officialibus Iudicum, de Cursus publici
curâ, de Donationibus, de Maritorum &
Parentum priuilegiis circa bona & Suc-
cessiones.

Privilegium S. Cæsareæ Maiestatis.

LEOPOLDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiae, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnosimus & notum facimus tenores præsentium Vniuersis: Quod cum sincere Nobis dilecti. IOANNES-ANTONIUS HVGVE TAN, & MARCVS-ANTONIUS RAVAVD, bibliopolæ Lugdunenses humillimè nobis exposuerint, quemadmodum CODICEM THEODOSIANVM in sex Tomos distinctum cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI in folio, propriis expensis typis committere, inque publicum edere constituerint quidem: vereantur autem ne quorundam inuidiâ eadem opera alibi recudentium, impendij & laboris sui fructu frustrentur; ideoque Nobis demissimè supplicarunt, quatenus indemnitatî suæ consulere, seque Priuilegio nostro Cæsareo ea super clementer præmunire dignemur. Nos attento eorum supplicantium laudabili, inque bonum publicum redundanti studio, eorundem iustis precibus benigne annuerimus. Qui proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopœis, aliisque quibuscunque negotiationem & rem litterariam exercentibus distinctè atque serio mandamus, inhibemus & vetamus, ne quisquam eorum Codicis Theodosiani Tomos seu opera intra sex annorum spatium, à prima editionis die numerandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum nostrarum hæreditariarum finem simili aut alio quouis typo vel formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel alibi recudendum dare, alibiue impressum, apportare, venundare, vel distrahere clam vel palam, citra voluntatem, & absque illorum HVGVE TAN & RAVAVD consensu & licentiâ præsumat: Si quis vero secus faciendo Priuilegium & interdictum hoc nostrum Cæsareum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modo huiusmodi libris perperam quippe recensis & adductis (quos quidem prædicti HVGVE TAN & RAVAVD ubicumque deprehensos, siue propria autoritate, siue Magistratus auxilio, sibi vendicare poterunt) de facto priuandum; sed & poena insuper decem marcarum auri puri, Fisco nostro Cæsareo & fraudis vindici ex æquo pendenda, omni spe veniæ sublata decernimus multandum; dummodo tamen quaterna prædicti Codicis Exemplaria ad Cancellariam nostram Imperialem Aulicam transmittantur, ac in fronte Priuilegium hoc nostrum Cæsareum impressum exhibeant. Mandamus ergo vniuersis nostris & sacri Imperij, Regnorumque & Dominiorum nostrarum hæreditariarum subditis cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præminentix existant, tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, præsertim vero iis qui in Magistratu constituti, vel proprio, vel Superiorum suorum nomine, & loco iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc nostrum Cæsareum temerè ac impunè transgredi, aut violari patiantur, quin potius contumaces quos compererint, præscripta pœnâ plecti, aliisque modis idoneis coerceri curent; quatenus & ipsi eandem multam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum sigilloque nostro Cæsareo munitarum, quæ dabantur in ciuitate nostra Vienna, die decima tertia mensis Nouembris, Anni millesimi sexcentissimi sexagesimi quarti: Regnorum nostrarum Romani Septimo, Hungarici Decimo, Bohemici vero nono.

LEOPOLDVS.

Wildericus Baro de Waldendorf V. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Cæsareæ Maiestatis proprium.

REINERVS SCHRODER.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

AVTVM est LYDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Priuilegio, ne quis in Regno ipsius intra duodecim proximos annos ab hac impressione numerandos, excudat, vendat aut excudendum aut vendendum curet librum qui inscribitur, CODEX THEODOSIANVS cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI citra dicti GOTHOFREDI voluntatem. Ne quis item ex Regis subditis librum eundem extra Regni fines excudendum curet aut excusum vendat, sub pœna confiscationis librorum, & aliis contra delinquentes expressis in diplomate dato Parisiis die vigesima sexta mensis Iunii, Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Ex mandato Regis Signatum,

I V S T E L.

VS prædicti Priuilegij Regij concessum est IOANNI-ANTONIO HVGVE TAN & MARCO-ANTONIO RAVAVD Bibliopolis Lugdunensibus mediata ab hæredibus defuncti D. IACOBI GOTHOFREDI iuxta pacta super id inita.

Prima hæc editio excudi desit prima die Aprilis 1665.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEXTVS.

QVO CONTINENTVR CONSTITVTIONES,

QVÆ AD

NOTITIAM DIGNITATVM vtriusque Imperij, OFFICIAQVE Palatina pertinent.

HVIVS LIBRI TITVLI.

Table listing titles of chapters in the sixth book of the Theodosian Code, such as 'Deest totus', 'De Comitibus ordinis primi artium diuersarum', etc.

PARATITLON.

GENERALIA quædam de dignitatibus hoc paratitlo apponemus. Ac primo quidem, & ante omnia, variæ DIVISIONES, seu SPECIES Dignitatum obseruandæ. Promiscuè primùm cuiuscunque loci, dignitatis, Ordinis dignitates memorantur, l. 4. de accusationib. cuiuslibet culmini honorivæ prædentes: l. 2. ut infra annum.

Prima diuisio hæc est. Alij ciuiles Magistratus erant, l. 11. de iur. off. seu Iudices ciuiles

uiles dignitates: l. 39. de cursu: l. vn. de honor. Codic. veluti Præfcti Prætorio, Vicarij, Rectores prouinciarum, l. 11. de diu. offic. Alij, Militares: d. l. 39. de cursu: l. vn. de honor. Cod. l. 11. de diu. offic. putà, Magistri militum, Comites, Duces: d. l. 11.

Secunda diuisio. Aliæ dignitates ingenitæ, aliæ collatæ l. 5. de Apostatis.

Tertia. Aliæ legitimæ dignitates, l. 2. ad leg. iul. repet. Aliæ honorariæ, d. l. 2. de quibus tit. expresse 2. 2. lib. 6. de honor. Codicillis: quas beneficio quis consecutus, quæ & ipsæ suo sensu legitimæ dictæ, l. 15. de Tironib.

Quarta. Alij sunt Iudices sæculares, l. ult. de Episcopis: seu Temporales potestates, d. l. ult. Alij Ecclesiastici.

Quinta. Alia officia ad Principis vsum, alia ad Reipublicæ disciplinam: l. 47. de operib. publ.

Sexta. Alia dignitas senatoria, de qua tit. 2. lib. 6. alia Equestris, tit. 22. alia Perfectissimatus, tit. ult. Egregiatus quoque dignitas aliquando fuit: Ducenæ item & Centenæ.

Septima. Iudices alij ex appellatione; Alij ex delegato; Alij ex ordine iudicabant, l. 16. de appellat. Quod ad Delegatos attinet, quandoque ex delegatione vnius Magistratus alteri Iurisdicctio delata, veluti à Comite R. P. Reçtori prouinciæ: l. 45. de appellat.

Octaua. Ratione gradus; In genere: Aliæ altissimæ dignitates, l. ult. de lustrali conlat. l. 4. de honor. codic. l. 1. de Comitib. rei mil. veluti Magistri Equitum, d. l. 4. de hon. Codicill. seu Eminentes, l. 74. de Decurionib. (vnde Eminentium elati tituli dignitatum) d. l. 74.) Altiores Iudices, l. omnis 5. de iis qua administr. Maximæ dignitates l. 15. de extraordin. Inclytæ potestates, veluti Præfctus Prætorio & P. V. l. 13. de accusat. sublimissimæ administrationes, l. 44. de cursu: In summâ administrationis potestate positi: l. vn. ne sine iussu Principis. Maiores Iudices, l. 8. de exactionib. Maiores potestates, l. 3. de suariis. Potiores Iudices, l. 56. de cursu: Alij Iudices inferiores, l. 2. 56. de cursu: inferioris gradus, l. 13. de appellat. mediæ dignitatis. Alij minimi, d. l. 5. de iis qua administr.

Nona diuisio: Alij Illustres erant, l. vn. de Comitib. qui Inlustr. b. agent. ad sid. l. 52. de hereticis: Illustres dignitates, l. 14. ult. de Metatis, l. 49. de itin. mun. Inlustrum dignitas, l. 186. de Decurion. Inlustris potestates, l. 23. de cohort. l. 23. de Episcopis: Inlustris Viri, l. 5. de metatis: Inlustris personæ l. 15. 18. ult. de extraordin. Horum alij erant in actu positi vel in prouinciis, vel in sacro Comitatu, l. vn. de Comitib. qui Inlustr. ag. ad sid. Cuiusmodi erant Consules, Præfcti, Magistri militum, Præpositi Cubiculis alij, l. ult. de Metatis: Horum etiam non vna quadriga erat, id est, plures non eodem gradu censebantur, sed diuerso.

Alij verò Spectabiles, l. 52. de hereticis: hinc Spectabilium dignitas, l. 186. de Decur. qui ordinariis Iudicib. opponuntur, l. 16. de proximis. Alij Senatores, d. l. 52. Alij Clarissimi, d. l. 52.

Decima diuisio. Alij administrationem vnius prouinciæ habebant, Alij plurium: l. 6. de iis qui administr. Alij vnius dioceseos; Alij plurium, vt Præfcti Prætorio.

ORDO certus Dignitatum erat, seu PRÆCEDENTIA de quo tit. 5. infr. vt dignitatum ordo seruetur: vbi vide Paratitlon: quam in rem sex insignes constitutiones olim editas ibi vide: vbi verò, seu in quibus actibus is seruatus? vide ibid. In Constitutionibus verò quandoque à minoribus ad potiores conscendendo fit progressus, vt l. 13. de accusat. Non omnibus dignitatum aditus patebat, etiam honorariarum, veluti conuictis Repetundarum: l. 2. ad l. iul. Repetund. 4. Libertinæ etiam conditionis homines ad honores vel Palatinam militiam aspirare prohibiti: l. ult. de libertis, vt & vltimis negotiatoribus, monetariis, abiectisque officiis, vel deformibus ministeriis, vel stationariis, omnique officiorum feci, diuersisque pactis turpibus lucris, aliquâ fuit dignitate prohibitum, l. 6. Cod. eod. tit. quæ proculdubio hoc quoque titulo hoc Codice posita fuerat. Neque omnibus concessa proderat, veluti quibus ea concessa à Tyrannis, l. 6. de infirm. his qua sub Tyr.

Ad quasdam etiam administrationes non nisi cum certis fideiussoribus singuli quique veniebant l. 10. de Veteranis: De Codicillis Dignitatum, seu Epistolis, vide l. 5. de Agentibus in reb. l. 8. de infirm. his qua sub tyr. l. 23. de Prætoribus: l. 1. de Præfctis prætorio, de honorariis Codicillis est titulus expressus infr. tit. 22.

Insignia Magistratum, quædam fuerunt, l. ult. de honor. Codicillis: hinc Insignia Proconsulatus, l. 4. de honor. Codicill. Consularium insignia, l. 5. de honor. Codicill. Præturæ insignia, l. 74. de Decurion. In his, secures, & fasces Proconsularibus Viris tribuuntur, l. 7. de honor. Cod. Splendidi fasces Præturæ, l. 15. de Prætorib. Præcones d. l. 74. de decurionibus, vehicula singularum Dignitatum, & in his Carrucæ biuigæ, l. vn. de honor. vehiculis

culis, vestis seu habitus suus & consuetus in solemnibus, l. vn. de Præpos. & Cubic.

Annona dignitati suæ cuique, & cellaria de publico tributa: l. ult. de off. iud. ciuil. l. 1. 32. ult. de erog. mil. annona: l. 11. de palat. S. L.

Honores his varij delati. Adclamationibus excepti Magistratus, seu dignitates quædam. l. 2. de Quastoribus. Reuerentia non solum ab Inferioribus, sed etiam à maioribus debebatur, & deferebatur Reçtoribus prouinciarum, l. 4. de Palatinis S. L. De Præilegiis dignitatum.

Officia celebrata cum Magistratus auspicarentur: quæ solemnnes festiuitates dicuntur, l. vn. de præpos. S. cubic. publica officia, l. 7. ult. de honor. Codic. l. 1. 2. de expensis Ludor. officia simpliciter, d. l. vn. & d. l. ult. velut Consularia, de quibus d. l. 1. quibus munera missitabant amicis, d. l. 1. veluti sportulas, dyptica, d. l. Considerandi cum his ac nominatim cum Iudicibus ordinariis ius quibusdam concessum; veluti honoratis, l. vn. de off. iudic. ciuilium, in scrinis militantibus, l. 5. de proximis, his qui muneribus omnibus patriæ defuncti essent, l. 109. inf. de Decurionib. item sedere, stantibus aliis in censibus Decurionum, Præfidatus prærogatiuâ decorati poterant: l. 4. de decurionib. De Salutationibus Iudicum publicis intra secretarium: vid. l. vn. de præpos. S. Cubiculi: l. vn. de Comitib. vacantibus. l. 1. de Præfcto prætorio, l. 1. de Decur. & fil. l. 5. de proximis. l. 7. de honor. Codicill. l. 4. de domesticis. In his ordo quidam obseruatur, & dignitatum habitus, dictis legibus. In his osculum quoque, l. 4. de domesticis, l. 109. de decurionib. Et quosdam ex officio salutationum cura constringebat, l. vn. de Comitib. vacantibus: l. 5. de proximis.

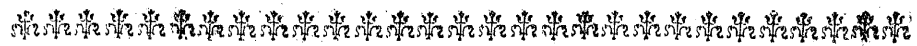
Dignitate functis munera quædam sæpè publicè mandata l. 1. de primicerio & Notariis: l. 3. de honor. Codicill. Renunciare senatoriæ quoque dignitati licuit ad euitanda eius onera, l. 4. l. 15. de Senatorib. l. vn. de Comitib. ord. pr. art. diuers. & quæ ibi à me notata. De Officiis seu Officialibus, & Apparitoribus eorum: vide lib. 8. De vxoribus, & Filiis in dignitate positorum, vide vel legem mulieres supr. de Iurisdicct. l. 1. inf. tit. prox. de Senatoribus, & quæ ibi à me notata.

DE DIGNITATIBVS.

TITVLVS I.*

* Intercidit hic titulus primus: quem generalem de Dignitatibus fuisse oportet: qualem etiam in Codice Iustiniæ præmitti videmus lib. XII. Cod. Iust. tit. I. Cæterum quæ dignitatum Notitia, quæ ratio fuerit, docent Tituli huius libri: Ex quorum Patatitlis singularibus, Paratitlon seu NOTITIA DIGNITATVM integra confici potest, quod & ipsum præstamus partim in Notitia Dignitatum nostra, partim in Imper. Rom. quomodo libro mox proximo exemplum præbebimus generalis Paratitli de Re militari. De Ordine dignitatum ex ipsâ titulorum serie constare potest: de quo ipse etiam dico ad tit. vt Dignitatum ordo seruetur. Verum vt dixi separatam Dignitatum Notitiam, quia ea prolixior est, ex hoc Codice confectam, peculiari Indice seu Notitia complecti malui: quam vide inter alios Indices.

DE SENATORIBVS, ET DE
GLEBALI VEL FOLLIVM SEPTEMVE
solidorum conlatione, & de Auro Oblatio.

TITVLVS II. *

* Huius quoque Tituli Rubrica, vnà Cum primis eiusdem tituli constitutionibus intercidit. Et ex iis tamen quæ supersunt ipsis Rubrica ita omnino vt feci, restituenda videtur: Respondet verò illi Titulus II. Cod. Inst. lib. XII. de Pratoribus & honore Præture, & collatione, & gleba & folli, & septem solidorum functione sublata.

PARATITLON.

SENATVS vrbis Romæ (vt & Constantinopol.) dicitur Amplissimus Senatus, l. 1. de Pratorib. l. vlt. de domest. & prætor. l. 14. de tyronibus: l. 3. de tutoribus: Egregius Senatus, l. 21. de Pratoribus: Splendidissimus Senatus, l. 82. de Decurion. Cætus amplissimus, l. vn. de professor. qui in vrbe Const. l. 180. de Decurion. Cætus Senatus Amplissimi consortiūque l. 8. hoc tit. Senatus cætus, l. 7. de proximis Comitib. disp. Florentissimus cætus, l. vlt. de vsuris, sacratissimus cætus Senatus, l. 5. de Princip. agentium: venerandus cætus Senatus: l. 12. de proxim. Comitib. Consilium amplissimorum virorum, l. 4. hoc tit. Consortium Senatus, l. 73. 74. de Decurionib. Consortium Senatoriæ dignitatis, l. 129. de Decurion. Curia, l. vlt. de Decur. & Sil. l. 10. de Pratoribus: Curia Senatoria, l. vn. de Consulibus: Urbis Romæ Curia, l. 11. de Pratorib. Curia nostræ amplissimus, intimusque confessus, l. vn. de Consulib. Nobilior Curia, l. 155. de Decurionib. eiusque consortium, d. l. 155. Nobilissima Curia, l. 12. de Decurionibus. Præclara Curia, l. 3. de fide testium: Splendidissima Curia, l. 12. de Agentibus. Senatus Orbis inclytus, l. 14. in fin. de Decurion. Ordo Amplissimus, l. 13. 14. de tyronib. l. 1. de Decur. & silentiar. l. 6. de scænicis: l. 5. 22. de Agentib. in reb. l. 74. de Decurionibus: l. 3. 4. 14. vlt. hoc tit. Senatorius Ordo, l. 2. in fin. h. t. l. 10. de panis: l. 10. de maleficiis, l. 57. 58. 65. 101. 111. 130. de decurionibus: l. 7. de domesticis: l. vn. de Equestri dignit. Splendidissimus Ordo, l. 122. 155. de Decurionib. l. 4. de pistoriibus. Societas Senatorij Ordinis, l. 2. h. t. Venerabilis Ordo, d. l. 1. de Decurionib. & silentiariis: l. 5. de Agentib. in reb. venerandus Ordo, l. 12. de proximis Comitib. disp. ¶ Senatum Principes ita compellabant Orationibus suis vel constitutionibus, Patres conscripti, l. 5. de indulg. crim. l. 8. de metallis: l. 10. 14. 15. 16. de Pratoribus: l. 3. de Canone frum. v. Romæ. Item vestra sanctitas, l. 4. de infirm. his que sub Tyrannis.

¶ SENATORES dicti, Proceres, l. 1. de nuptiis, l. 12. de Pratoribus. Amplissimi Viri, l. 4. h. t. Clarissimi, l. 10. de pistoriibus: l. vn. de præpos. labor l. 7. de domesticis: l. 4. 9. de Pratoribus: l. 23. de appellat. l. 16. de proximis: Clarissimo præditi nomine l. 11. de Pratoribus: vnde Clarissima dignitas, & insulæ clarissimæ dignitatis, l. 42. de decurionib. Clarissimum nomen, l. 8. de domesticis: vnde Clarissimatus, l. 74. 180. 183. de decur. Clarissimatus dignitas, 74. de decurionib. l. 16. de proximis: Honor Clarissimatus, l. 8. 10. de domesticis Clarissimæ domus, l. 3. de prædiis senator. Item Nobiles, l. 1. de nuptiis: vnde & Nobilitatis obliti dicuntur quid aduersus Senatoriam dignitatem admittentes, l. 5. de Pratoribus.

¶ DIGNITAS autem magna Senatus, Senatorumque hæc tempestate fuit: etiam apud Principes seu Imperatores. Omitto senatus elogia, quæ supra. Senatorum splendor & collegium vocatur, l. 93. inf. de decurion. Ipsi Principes Senatorum numero sese censebant: Hinc Iulianus l. 1. de exhib. reis. Ius Senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipsos esse numeramus. Valentinianus Sen. l. 32. de cursu publ. ait, se Senatores collegij merito frequentius videre cupere: Arcadius in l. quisquis, ad leg. Corn. de scar. Senatorum, nam & ipsi pars corporis nostri sunt: Theodosius Iun. l. 180. de Decurionib. Cætum amplissimum, cuius consortio gratulamur. Quæ causâ & domus Principis, glebalem collationem agnoscebant: l. 11. h. t. Hæc pertinentilla; Æternæ Urbis meritum

meritum reuerendam nobis Amplissimi senatus effecit voluntatem; Honorius l. 14. de tyronibus. Item illud Constantini, Religiosis vocibus Senatus amplissimi persuasi decernimus: l. 1. de Pratoribus sed & illud quod Legatis ad Principem à Senatu Rom. missis sponte arbitrioque proprio cursum publicum vsurpare sine euectione licuit, l. 32. de cursu publ.

¶ Quod Senatus Actus attinet: Memorantur illi in genere, l. vn. de consulibus: & l. 5. de Princip. ag. in reb. In specie Prætores seu Prætorum nominationes fiebant senatus arbitrio l. 8. 9. 10. 12. 13. 14. 15; de Pratoribus, solemniter d. l. 13. Senatusconsulto legitime celebrato, d. l. 12. legitimo Senatusconsulto, d. l. 13. certo numero Senatorum, d. l. 9. & 12. latis per ordinem sententiis, d. l. 12. Senatusconsulta item alia condebat de modo Senatoriæ functionis, l. 4. hoc tit. & de expensarum in ludos modo: l. 1. inf. de expensis ludorum. vid. & Symmachum, lib. 10. ep. 21. sic tamen vt ea ad Principem referrentur, qui ea confirmabat, d. l. 1. & d. l. 4. Repurgium item Senatorum quandoque facere iussus, vt ipse elegerit, qui splendori Senatus responderent: sic tamen, vt nomina per Præfectum vrbis ad Principem referrentur, vt Senatus iudicium comprobaret, l. 4. de infirm. his que sub Tyrannis: Professores etiam Senatus iudicio electi: l. vn. de Professoribus qui in Vrbe Constantinop. Omnes verò actus, qui in Senatu tractari cœntuerunt, censualium sollicitudine celebrabantur, exceptis citatoriis: l. 5. de Princip. Agentium in rebus, vbi plenè dico. De oblatione quoque Principi prompta liberalitate facienda decernebat, l. 14. hoc tit. Sententiarum porro dicendarum in Senatu ordo quidam erat, l. vn. de consulibus. Album denique Senatorum eorum erat, l. 57. de Decurionib. ¶ Variis è contrâ de rebus Imperatores orationes seu constitutiones ad Senatum emittebant: qualis est Valentiniani Tertij; quæ oratio disertè vocatur l. 1. de cretione, l. 3. C. Iust. de Legibus: cuius orationis partes sunt lex vn. de responsis prud. l. 9. 10. de matern. bonis: l. vn. de bonis que filiusam l. 6. de donation. l. 8. de legitimis heredit. Huius generis sunt constitutiones omnes, quæ ad Senatum datæ dicuntur, de quibus in Prolegomenis: Quæ & ideò dicuntur in Senatu lectæ, leg. 11. de maternis bonis, l. 8. de metallis: l. 13. de accusat. Recitatæ, l. h. t. Ad Senatum etiam Urbis Constantinopolitanæ augendum nonnulla constitota, vt l. 1. 3. hoc tit. Retrò repurgium Senatus subinde fieri voluere Principes, si videlicet inconditâ turbâ contaminaretur: de quo est Constantini M. egregia lex 4. de infirm. his que sub Tyr.

¶ GENERA Senatorum hæc erant: Primum, Alij Senatoriam dignitatem felicitate generis sortiebantur: l. 2. hoc tit. sic vt ante patris dignitatem quoque suscepti susceptæque Senatorij censerentur, quoad honores l. 1. h. t. Alios Palatinæ honore militiæ, & stipendiis adprobatos debita potius quàm postulata Senatorij Ordinis Societas aduocabat, l. 2. inf. Alij largitate Principis, ad postulationem; d. l. 2. Seu cœlesti oraculo, l. 1. h. t. Symmach. 9. ep. 108. Item alij Senatores nudi, qui ab Illustribus, Spectabilibus, & Clarissimis separati, nullò extrinsecus muniti priuilegio dignitatis: l. 52. 54. de hereticis. Alij sub præconio administrationis facti Senatores, l. 52. de Decurionibus: vid. & l. 1. de honor. Cod. & l. 25. de Decurionibus. Ex Senatoribus alij Romæ consistebant; alij in prouinciis larem fouebant: l. 5. 9. hoc tit.

¶ Nunc de cæteris quæ ad Senatores pertinent. Roma, propriæ dignitatis Senatoribus sedes erat, l. 11. de Pratorib. Censur Senatorum mentio fit l. 1. de protostasiâ, & apud Symmachum, lib. 10. ep. 60. proquæ eius diuersitate, varius Senatoriarum functionum modus fuit, l. 2. 4. h. t. Priuilegia & iura Senatorum sequuntur. Appellare Senatoribus à Præfecti Urbis sententiâ licuit aliquando, aliquando non; l. 23. de appellationibus. Curiales, Senatores fieri non poterant, nisi expletis omnibus Curia muneribus: l. 14. inf. l. 18. 19. in fl. 48. 52. in fl. 57. 58. 69. 73. 74. 82. 90. 93. 110. 111. 118. 123. 129. 130. 160. 180. 183. 188. de Decurionibus, vt nec pistores, nisi in casu l. 4. de pistoriibus, vt nec Principes officiorum relicto officio, l. 14. de cohortalib. Equorum vsus Senatoribus ad itineris necessitatem concessus erat, etsi plerisque aliis interdictus esset: l. 1. quibus equorum vsus. In ciuili causâ vel pecuniariâ fori præscriptionem habebant, non in criminali, ex Constantini M. l. 1. de accusat. De Senatoribus enim propria Præfecti vrbis nōio fuit, seu Præfectus vrbis Iudex Senatorum erat: l. 10. de maleficiis; l. vlt. de vsuris: l. 3. 4. 5. 9. 12. 14. hoc tit. sic vt prouincialis (Tusciæ pone) à Senatore potens, coram Præfecto vrbis agere cogeret: l. 4. de Iurisdict. veniam etiam qui Senatores impetrauerant, apud Præfectum vrbis de suis moribus & honestate perdocere debebat: l. vn. de his qui veniam atatis. Quod criminales causas attinet, ex Constantini M. l. 1. de accusat. criminis reus Senator intra eam prouinciam, intra quam crimen admiserat, puniendus statim erat, deque eius nomine ad Principem referretur: At enim ex l. vlt. de Iurisdict. & l. 13. de accusationibus, cognoscere quidem Iudex seu Rector prouinciæ poterat, verum de eo statuere non poterat, sed de eo vel ad Principem,

vel ad Præfectum vrbi, vel ad Præfectum Prætorio referre debebat, ad Præfectum vrbi ex suburbanis prouinciis: quo casu Quinque Viri sorte ducti, non electi ex Senatorio Ordine in Consilium adhibebantur: vnde Quinquenniali iudicio nomen, *d. l. ult. & d. l. 3.* Accusatus verò Senator, antequam conuincatur, statum & dignitatem omnem interim retinet: conuictusque demum, vel confessus, dignitatem amittit: *l. 1. de exhib. reu.* Honor his delatus in prouinciis à Iudicibus (vnde & *Honorati dicti*) varius: de quo honore vid. *l. 5. in f. de Agentibus: l. 16. de Palatinis.* Ad Salutationem scilicet publicam admissi: *l. 1. de Præf. prætor. l. vn. de præpos. S. Cubiculi, l. vn. de Comitib. vacant. l. 7. de honor. Cod. l. 1. de decurion. & silent. l. 4. de domesticis: l. 5. de proximis: l. 2. vlt. de Princip. agent.* In confessum, *l. vn. de off. iudic. civil. l. 5. de proximis: l. ult. de honor. Cod. l. ult. de Principib. agent. in reb.* Vid. & *l. 3. de priuil. eor. qui in S. P.* In conuentibus, cœtibus, *d. l. 1. de Præf. prætorio; d. l. vn. de præpos. S. Cub.* In prouinciis & in vrbe Senatium, aliove conuentus frequentare tenebantur: *l. vn. de Comitib. art. diuers.*

¶ Quod publicas functiones attinet, ab auro coronario immunes erant, *l. 1. 2. de auro Coronario*, ab onere metati, *l. 1. de metatis*: à collatione ad opera publica, *l. 7. de operib. publicis*: à Synonensi item onere actores & procuratores Senatorum per prouincias immunes erant, *l. 1. de publicâ comparat.* lapidicinas exercentes, lapides inde transferentes à vœtigalis onere & portorio immunes erant, *l. 8. de metallis.* Viceuerfa, à Senatoribus quoque tirones exacti, vel aurum tironicum: *l. 7. 3. 4. de tironibus.* Protoftasia functioni obnoxij quoque erant, *l. 1. de protoftasia*, quod à Iuliano abrogatum, *l. 2. eod. tit.* Fuit & hoc Senatorum privilegium, vt à quæstionibus immunes essent: *l. 1. 3. de Quæstionib.* vt fidei iudici inconsulto Principe non possent: nisi in Maiestatis crimine, & proximis, *d. l. 1. de Quæstionib.* De prædiis Senatorum, est infra peculiaris titulus 3. Nempe Senatores vrbis Romæ per longinquas prouincias & diuersas possessiones habebant, *d. l. 5. h. t. l. 7. de annonâ & trib.* In his procuratores & Actores habebant, *d. l. 5. h. t. l. 2. quib. equorum vsus: rusticanos & colonos, l. 3. de lustrali conlat. & d. l. 7.* Contumaces verò hi sepe sese præbebant: Ideò pro his tributa & annonas Senatores ipsi agnoscebant, nisi coloni profugi essent: *d. l. 7. de annonâ & trib. l. ult. §. 4. de patrocipiis vicorum.* Latebras reis præbebant passim: vicissim rusticani & coloni non magis quam aliorum ad lustralem collationem tenebantur, id est, à lustrali collatione immunes erant: *l. 3. de lustrali conlat.*

¶ Vt multa verò in Senatoriæ dignitatis honorem tributa, ita contra æquo iure in multis cum aliis agebant. Nequidem Senator vnus testis fidem facit, *l. 3. de fide testium.* Fraudibusque eorum occursum: Longinqua peregrinatio Senatoribus interdicta ad euitandas Senatorias functiones, *l. 11. de Prætorib.* Patrimonium suum nisi causâ actis probatâ diminuere in fraudem Senatoriarum functionum vetiti: *l. 7. h. t.* Imò vsuræ his vel in totum interdictæ, *l. 3. de vsuris*: vel vltra semissem, *l. vlt. eod. tit.* Seruus Senatoris gladiator fieri vetitus, *l. vlt. de gladiatoribus.*

¶ De Filiis Senatorum, vid. *l. 1. hoc tit. l. 69. 74. de Decurionib. & d. l. 3. de vsuris.* De veste Senatoriâ, *l. vn. de habitu quo vti oportet intra urb.*

¶ Nunc de Senatoriis Functionibus, quod huius tituli proprium est, vbi inter initia notandum est, nonnullos etsi Senatores singulari priuilegio immunes fuisse à Senatoriis oneribus. Hi verò *Adlecti & Immunes* dicti. Vnde, inter *Adlectos & Immunes* haberi, *l. 1. de Decurion. & silentiariis.* Item inter *Adlectos*, velut ex Consularibus, *l. 8. 9. 10. de domesticis*: vbi vide quæ dicam: *l. vn. de præpos. labor. l. 8. de proximis. l. 19. vlt. de Palatinis S. L.* Consularis inter *Adlectos*, *l. 7. de proximis*: inter *Adlectos* Consulares, *l. 5. de Agentibus*: cum prærogatiua Consulari, vt *Symmachus lib. 10. ep. 18.* vnde *Adlectio, l. 7. de domesticis: l. 7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* *Adlectionis* honor, *l. 10. de Prætorib.* Hæc immunitate seu *adlectione* fruebantur *Decuriones* Palatij post emensum obsequium: *d. l. 1. de Decurionib.* *Domesticorum & Prætorum* *Primicerij & Decemprimi, d. l. 8. 9.* Præpositi laborum, *d. l. vn. in sacris seriniis* quiviginti annis militauerunt, *d. l. 7. 8.* Principatu *Agentium* functi, *d. l. 5. 6. 10. 12. 13. de Agentib. in reb. l. vlt. h. t.* *Primicerij* totius officij *Comitis S. L. l. 19. de palat. S. L.* & rerum priuatarum, *l. vlt. eod.* *Primicerij* singulorum seriniorum, *d. l. vlt.* Alique quibus hæc prærogatiua à Principe nominatim tributa: vt apud *Symm. lib. 10. ep. 18.*

SENATORIÆ FUNCTIONES, *l. vlt. hoc tit. l. 22. inf. de Agentibus: l. 8. & 10. inf. de domesticis.* *Symmachus lib. 10. ep. 8. & 21. & 43.* Descriptiones *d. l. vlt. & l. 1. infr. de decurionib. & silentiariis. l. 15. inf. de Medicis & Professoribus*: descriptiones *l. 1. de proximis l. 7. de domesticis.* Sumptus *l. 7. inf. de priuil. eorum qui in sacro Pal.* Munera, *l. 9. infr. de domesticis*: Expensæ, *l. 12. inf. de Medicis & prof.* Senatorij ordinis, *l. 7. inf. de domesticis*: Senatorium nomen, *l. 2. h. t.* Senatorius Canon, *l. vlt. inf. de Prædiis Senatorum*: denique indictiones erant

erant quædam, quæ Senatorium ordinem manebant, *l. vn. inf. de Equestri dignit.* inter alias collationes, *l. 4. functiones, l. 10. publica compendia, l. 2. perennis ærarij, d. l. 2.* seu auri ærario profuturi, *l. 5. emolumenta, d. l. 2.* Graues sane illæ: vnde & Ordo Senatorius sumptuosus dicitur, *l. 58. inf. de Decurionib.* & enormia patrimonij subire dispendia, *l. 111. inf. de Decurionib.* Quæ causâ & quidam Senatoriæ dignitati renunciabant, *l. 4. vlt. hoc tit. & l. vn. de Comit. ord. pr. art. diu.*

Harum functionum & expensarum numero erat illa, quæ Senatorius *FOLLIS* dicitur *Novellâ Martiani de indulg. Reliquorum*: & simpliciter *folis* dicitur à *Zosimo lib. 2. p. 691.* vbi de institutâ hac à Constantino M. collatione agit, in eamque inuehitur: eademque & *GLEBA* dicebatur; *l. 6. & 10. h. t. l. 17. inf. de Prætoribus, l. 10. inf. de pistoribus*: Senatoria gleba, *l. 74. & 138. inf. de Decur. & à Symmacho, lib. 4. ep. 63.* Glebæ Senatoriæ præstatio, onus *l. 13. h. t.* Glebæ collatio, *l. 6. inf. de patrocipiis vicorum.* glebæ professio, *l. 12. inf. de annon. & trib.* Glebæ sarcina, *l. 12. inf. de censoribus*: Glebalis collatio, *l. 19. inf. de Medicis & profess.* Glebalis auri collatio, *l. 11. h. t.* Glebalis auri solutio, *l. 14. inf. de proximis*, Glebalis descriptio, *l. 1. inf. de decurion. & silent. l. 16. inf. de Medicis & professor.* Descriptio absolute, sine *l. vlt.* Descriptio Senatoria, *l. 15. inf. de Medicis*. Scriptio nis iniuria, *l. 12. inf. de proximis*: Adscriptio Amplissimi Ordinis, *l. 22. inf. de Agentibus in reb.* Glebalis functio, *l. 8. & 15. hoc tit.* Glebalis necessitas, *l. 1. h. t.* Glebalis præstatio, *l. 3. h. t. & l. 2. inf. de auro coronar.* Glebalis pensio, *l. 4. inf. de indulg. debitor.* Glebale onus, *l. 4. h. t. & l. vlt. inf. de decurion. & silent.* Glebatio Senatoria, *l. 12. h. t.* Item auri professio, *l. 10. Follium præbitio, l. 4. Senatorius folis, d. Nou. Martiani* Qui & opponitur septem solidorum præstationi. Erat autem ea glebæ collatio recognoscenda à Clarissimis Viris, *l. 10. inf. de pistoribus*, id est, à Senatoribus, *l. 2. inf. de auro coronario*, quos *λαμπροπύτους* *Zosimus d. loco*, & *Synestus, ep. 38.* vocant, id est, iis qui Senatorium consecuti Principis largitate fastigium, vel generis felicitate sortiti essent. *l. 2.* quos *Dignitas Consularis*, vel clarior aliqua, aut sublimior potestas erexisset: *d. l. 2. & l. vn. infr. de Comitib. ord. primi art. diuersar.* qui ex Amplissimo Ordine *l. 14. h. t.* qui clarissimi essent, *l. 3. inf. de prædiis Senator.* etiam *scæminæ, l. 17. inf. de Prætoribus*, & arg. *l. 1. h. t.* Idque possessionum suarum nomine, *l. 10. h. t.* pro suis viribus, *l. vlt.* Eum in finem Senatores, possessiones se vincire, *d. l. 2.* professionis modus, *d. l. 2.* vnde & glebæ Senatoriæ Breues dicuntur, *l. 74. inf. de Decurionib.* scriptio nis iniuria, *l. 12. inf. de proximis*: Ideoque onus id fundum manere, *l. 13. h. t.* dicitur item possessionum non personarum onus esse, *l. 10.* Ab iis enim qui exinde redditus consequebantur, exigebatur: *d. l. 10.* Etiam libertini *Catabolenses*, in sp. *l. 10. inf. de pistoribus*: Sic quidem vt nullus ab hac præstatione immunis esset, *l. 11. & 14. & 15. seu vlt. h. t.* ne Diuina quidem, (id est, Principis) domus, *d. l. 11.* quia in ordine Senatorum se ipsos Principes quoque numerabant, *l. 1. infr. de exhib. reis*: Nisi Senatoriæ dignitati Renunciandum quod licuit putarent: *l. 4. 15. seu vlt. h. t. l. vn. de Comitib. ord. primi art. diu.* Excepti tantum paucissimi: de quibus *l. 1. 2. in f. l. 3. 12. 13. & d. l. vlt. hoc tit. & l. 1. vlt. inf. de Decur. & silent. l. 7. 8. 12. inf. de proximis: l. 7. inf. de priuil. eorum qui in sacro pal. l. 138. in f. de Decurionib. l. 12. 15. 16. 17. vlt. inf. de Medicis & profess. & qui inter Adlectos vocantur, d. l. 1. & d. l. 7. 8. vnde Adlectionis homos, in l. 10. inf. de Prætoribus, vbi plenè dico; qui nil aliud est, quam vt qui Senatoriam dignitatem indeptus est, Senatoriis tamen (functionibus seu) sumptibus non subiaceat: *d. l. 7. inf. de priuil. eorum qui in S. P.* Et hæc de Senatoribus qui possessiones habebant.*

Nam qui Senatorum possessionem penitus non habebant, *D V O R V M* tantum *FOLLIVM* professio seu collatio iis imminebat ex *Valentiniani Sen. constit. l. 21. inf. de prætoribus*, & *Valentiniani Iun. l. 2. h. t. vers. duorum*: A quâ tamen ipsâ præstatione nonnulli excipiebantur, *d. l. 2. inf.* vel etiam *Q V A T V O R*, *d. l. 21.*

Fuit & tertiâ Senatoriæ collationis species, quæ quibusdam Senatoribus imminebat: putâ, *Septem solidorum*, seu *Septenorum Solidorum*, de quâ extant tres Constitutiones, putâ *lex 4. 12. h. t. & l. 12. inf. de proximis.* quæ quidem *l. 4.* septenorum solidorum collatio, præbitio ni follium disertè opponitur. Iis igitur Senatoribus hæc collatio incumberebat, quibus census esset angustia, *l. 4.* seu præstatio hæc adsolebat obligare tenuissimos Senatorum, *l. 12. h. t.* quorum paupertatis exploratio facta esset, inquit *Symmachus, lib. 4. ep. 62.* Item iis, de quibus *l. 12. inf. de proximis*: quemcunque censum haberent. Et hæc ita, nisi Senatoriæ dignitati renunciandum putarent, *d. l. 4.* Sed & quidam etiam ab hæc collatione excipiebantur, *d. l. 12. h. t.*

Hæc functiones seu collationes omnes, siue glebæ, folliumue, siue septem solidorum, cum longo tempore post Constantinum durassent, quod huius tituli Leges ostendunt,

ostendunt, vt & Libanius in Epistolis, Symmachus vt & Zosimus, à Iustiniano funditus abolitæ fuerunt, l. 2. Cod. Iust. de Pratoribus, & de honore Praturæ, & gleba & follis & septem solidorum functione sublata, lib. 1. 2. t. 3. quæ perperam tribuitur Arcadio & Honorio. Idem etiam omnes huius tituli constitutiones à Codice Iustiniano Tribonianus abesse voluit: Detraçtâque ab eodem glebalis collationis mentio in l. 16. inf. de Medicis, vel aliò translata.

Fit hoc quoque titulo mentio AVR I OBLATITII, l. 5. & 9. quod etiam Oblatio Amplissimi Ordinis simpliciter vocatur, l. 14. h. t. & à Symmacho, lib. 2. ep. 57. & lib. 10. ep. 26. & 36. & moles promissionis, l. 12. inf. de proximis. Erat autem id quod Senatores Imperatori promptâ liberalitate promittebant, d. l. 14. h. t. vltro offerebant: veluti post victoriam ab eode Tyranno aliquò partam, vt ad l. 14. dicitur: vel etiam Quinquennialibus aut decennialibus, tertioque Imperatoris lustro; ipsius Imperatoris, vt ex elegantissimâ Symmachi ep. 26. lib. 10. constat. Proinde minus penso consilio Cuiacius oblatitium aurum cum glebali collatione confudit, idemque credidit. Certè oblationum vniuersarum appellatione in l. 17. inf. de Pratoribus, vtrumque comprehendî videtur. Ab hoc auro oblatitio diuersa quoque fuit oblatio votorum, de quâ lib. 7. tit. 24.

LIBEROS ante Senatoriam patris dignitatem susceptos, vtriusque sexus, à glebali collatione immunes esse.

Imppp. VALENS Gratianus & Valentinianus AAA. ad Procopium.

Eg. .... e cælesti oraculo glevalis necessitas auferatur. Quod non solum circa viros dinoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione seruandum. Dat. xviii. Kal. Hierapoli, Gratiano A. IV. & Merobaude CONS. S. [377.]

NOTÆ.

- * Intercidit huius constitutionis initium, vna cum initio libri.
* Consules subscripti satis docent, horum Imperatorum nomina huic legi inscribenda esse, præterquam quod lex II. Cod. Iust. de dignitatibus, quæ hinc desumpta est, ea nominatim præferit.
* VALENS I hanc leg. tribuendam docet Hierapoleos nomen in subscriptione.
* Ita habet Cod. Iust. d. l. 11. Hic porto idem Procopius videtur, ad quem extat Libanij ep. 826. seu 837. in Cod. Regio, & Gregorij N. zianzeni epistolæ lex, 53. 56. 57. 58. 57. 158. vbi eum in Dignitate constitutum fuisse indicat. Et quidem Libanius ostendit, eum, eo tempore fuisse, quo Sophronius P. V. Constantinop. fuit, ep. 832. collatâ cum d. ep. 837. & 840. qui certè sub Valente fuit. v. Am. Marcellinum.
* Quomodo hæc lacuna explenda videatur, mox dicam.
* Cælesti, id est, Imperatorio; ita similiter cælesti oraculo, l. 9. supra, de Iurisdic. cæleste responsum, l. 17. de remil. v. Gloss. Theod. & Imperat. Rom. in gradu.
* Lex, Senator, II. Cod. Iust. de dignitatibus, sequentem sententiam continet.
* Masculus, C. Iust. quod eodem redit. Viri, pro masculis hæc, & l. cum vir, inf. de adulteriis.
* Cod. Iust.
* Hierapoli constituit hoc anno Valens Imp. vbi datæ ab eo pariter duæ aliæ leges: putâ lex 3. inf. de filii debitorib. & lex 3. inf. de militari veste. Ibi verò constituit Valens, propter Persas, & Armeniæ statum vid. Am. Marcell lib. 3.

COMMENTARIVS.

LIOS Senatorum, ante Senatoriam patris dignitatem editos, à Glebali collatione immunes esse definit hæc Constitutio Valens Imp. (hunc enim huius l. auctorem esse ostendit Hierapoleos nomen legi subscriptum, de quo iam in Notis:) neque primus tamen, si illa rectè capio, dignoscitur CONSTITVTVM, id ita Valens constituit; Filios, inquam, non masculos modò, sed & fœminas esse immunes: nam & fœminæ senatoriæ, alioquin senatoriæ glebæ adstrictæ erant, quomodo & Praturæ in specie l. 11. inf. de Pratoribus. Hæc inquam huiusce constitutionis mutila, sententia omninò est, quam nos nunc educimus, non sine aliquo Codicis Iustiniani subsidio, cuius legi senator. II. de dignitatibus, posterior huius legis sententia inserta est; prioribus, quæ de glebali collatione, vt pote à Iustiniano sublata, loquebantur, recisus: quæ sanè si addita ibi fuissent, haud aded

laboratum hactenus fuisset, in conciliandâ illâ. cum l. Senatoris filium 5. inf. de senatoribus; & similibus: imò & in semetipsa concilianda. Eius verba sic habent omnino rectè vt à Triboniano deformatæ; neque verba, aut sententiæ turbandæ sunt, Senator [perperam alij habent, si Senator, quod perplexum illius l. intelletum, & constitutionem difficilem reddidit] vel alius Clarissimus, priuatos habeat filios, quippe [vt pote] editos, antequam susciperet dignitatem. Quod non solum circa filias simili conditione seruandum. Cum autem paternos honores inuidere filiis non oporteat, à Senatore, vel solo Clarissimo susceptum, in Clarissimatus sciendum est dignitate mansurum. De cuius legis sententiâ postea viderimus. Huius verò legis nostræ lacuna quomodo expleri possit, videndum est; quæ quidem etiam in MS. extremis vocibus per singulas lineas erosa, magis adhuc

adhuc quàm, cum primum hic liber ederetur, hodie apparet. MS. cuius copiam mihi perhumaniter fecit vir C. L. P. Pithoens, Petri & Francisci nepos, fidem hic exprimere iuuat; vbi nonnulla quoque apparent quæ Cuiacij aciem fugerunt, & vt restituere ea possimus, literarum erosarum numerus subducendus nobis est. Igitur sic habet MS.

LEGATVR..... E CÆLESTI ORACVLO.....
GLEBALI NECESSITAS AUFERATUR: QV.....
CA VIR. S. I. NOSCITVR CONSTITVTVM, V.....
FILIAS SIMIL. ONDICIONE SERVANDV.....
HIERAPOLI GRATIANO A. IIII. ET MERO.....

Nos sic hanc legem restituumus. Si qui Senator, vel alius Clarissimus, priuatos habeat filios, quippe editos antequam susciperet dignitatem; posteaque is in Amplissimum ordinem allegatur, iubente, vel mediante cælesti oraculo, ab hisce filiis glebalis necessitas auferatur: Quod non solum circa viros dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione seruandum est. Dat. XVIII. vel XVI. Kal. Hierapoli Gratiano A. IIII. & Merobaude Coss. Et ita quidem hanc legem repleo, plano iam & perspicuo quem initio dixi sensu. Huius verò leg. occasione, de eâ in genere quæstione, an & quando liberi ante Senatoriam patris dignitatem suscepti Senatorij censentur, accuratiùs videndum nobis nunc est: quandoquidem vt dixi, lex Senator II. Cod. de dignitatibus, quæ hinc desumpta est, hæc parte cum aliis legibus pugnare vulgò creditur; ac maximè cum d. l. Senatoris filium 5. de Senatoribus: & l. filij liberorum 22. S. senatores, & eorum filij 5. ad Municipalem. Res tota igitur hæc distinctione paucis absolueda est: vel de iis quaeritur, quæ in Senatoriæ dignitatis, seu Senatorum fauorem constituta sunt, seu de honoribus & commodis vel de oneribus Senatoriæ dignitati impositis agitur. Priore casu, in honorificis inquam, & vtilibus proculdubio liberi ante Senatoriam patris dignitatem editi, Senatorij quoque censentur: idque est quod sine d. l. 11. à Triboniano proculdubio adiectum, PATERNOS HONORES INUIDERE FILIIS non oportere. Hæc eadem ratione, huiusmodi liberi nuptias contrahere cum libertinâ, non minus quàm parentes ipsi prohibentur: quò pertinet d. l. 5. de Senatoribus, quæ desumpta est ex libro secundò Pauli ad l. Iuliam, & Papiam: Prohibitio quippe illa nuptiarum inter Senatorem & libertinam, lege Papiæ facta fuit, ad decus & honorem Senatorij Ordinis tuendum, ne Nobilissimus Ordo, viliorem fœminatam contubernio, magis quàm contubernio, contaminaretur. Et hæc quidem de honoribus Liberis communicandis, est ante patris dignitatem susceptis: si verò de oneribus Senatoriæ dignitati adnexis agatur, filij ante Senatoriam patris Dignitatem editi, Senatoriis oneribus non adstringuntur; & ided, quod proprium est huius legis argumentum, ac proinde & d. l. Senator II. in principio Cod. Iust. de dignitatibus, etiam quantum ad paternos honores attinet, hi liberi Senatorij censentur & maneant, à glebali tamen onere sunt immunes. Et sic priuati omninò filij sunt, & pater Priuatos habeat filios, vt hæc lex loquitur: quomodo econtra l. 58. sup. de Pratoribus: liberos quos postea ediderit, habeat senatores. Breuiter, quod de iis qui in vtero sunt, dici solet, eos pro natis haberi, vbi de commodis eorum agitur, non item vbi de oneribus & incommodis; de huiusmodi liberis antecessoritiis, simile quid profus dici possit, Senatorios videlicet non censeri, sed priuatos, quoad onera, & sic quoad glebalem collationem: quoad honores verò Senatores haberi, censeri, & in Senatoriâ dignitate manere. Quæ onerum & honorum differentia apertissimè indicatur d. l. 11. Nam Tom. I I.

posteaquam initio legis negatum est, quod ex hæc l. desumptum est, quodque in sp. huius l. quaerebatur, Antecessorios huiusmodi liberos, Senatorios esse, mox subiicit Tribonianus de suo peculio. Cum AVTEM PATERNOS HONORES INUIDERE FILIIS non oporteat, susceptum, in Clarissimatus sciendum est DIGNITATE MANSVRVM: dicit in Senatoriâ MANSVRVM Dignitate, id est, Senatoriam dignitatem his constitutam, nihilo secius quoad honores, etiam priuati habeantur quoad onera.

Et hæc quidem aperta est, super hæc quæstione Decisio: hicque dicta l. 11. Cod. de dignitatibus sensus est manifestissimus, quæ necquicquam emendatione labefactanda, vt faciunt nonnulli: Vnde iam constat, quam bene prædictis Legibus conueniat, & nec quicquam inter se committantur. Vice versâ, ex his elucescit, de inani Interpretum & Conciatorum labore, in conciliandâ hæc l. cum aliis, imo de falsis huius leg. interpretationibus. Paucas memorare iuuat. Est qui tradit, filios Prosenatorios sui quidem patris dignitate, sed non eius privilegij gaudere. Est qui ita distinguit, inter Senatoris filium esse, & filium ex Senatore natum. Alij distinguunt, inter conceptum ante patris dignitatem, & inter natum. Duacenus 2. Disp. an. c. 29. quem secuti alij, putabat initium huius legis mutari posteriore eius parte.

Varius quoque admodum & multiplex CL. Hottomanni error est, secunda Quæstione illustri: partim dum dictâ lege 11. legem 5. ff. de Senatoribus abrogatam prodidit; partim, dum dictam leg. 11. in fine, ad illos liberos referendam scripsit, qui in paterna dignitate suscepti sunt. Denique dum putauit nihil certi hac in quæstione defini posse. Sed & Lucas de Penna ad hanc legem, vt & Cuiacius notis ad l. 63. Cod. de decurion. in errore versatur, qui argumento quoque legum 61. 63. 64. penult. vlt. Cod. de Decurionibus (quibus videlicet constituitur, vt Illustris filius non sit qui natus est ante Illustris patris dignitatem) vel colligunt, vel etiam fortiter defendi posse putant, Filium Regis non esse eum qui natus est antequam pater Regno potiretur. Est enim vt postea quoque monebo, illarum Legum species; seu casus à nostro diuersus: vbi videlicet liberi conditioni alicui nascendi sorte obstricti, semelque innexi conditionem originalem propter noquam & superuenientem patris dignitatem euitare non possunt: ratione notissima. Igitur contrarium ex Regula superius stabilita fortissimè defenditur; Paternos scilicet honores filiis inuidere non oportere. Neque minus labitur Notarum & Animaduersionum Scriptor tomo 1. pag. 738. cum scribit, In decidenda hac quæstione satis momenti non habere leges Iuris nostri, cum tamen apertissima sit hæc Regula, Paternos honores communicari liberis quandocumque susceptis oportere, d. l. 11. Item labitur, cum d. l. 5. ff. de Senatoribus (& quidem in eo Hottomannum quoque secutus) ius singulare quoddam seu priuilegium continere scribit. Non est enim ius illud singulare, sed exemplum tantum, & effectus regulæ seu iuris regularis de honoribus liberis quibuscumque communicandis: Quem Ictus ad leg. Papiam scribens ea lege notauit. Postremum vterque labitur, cum scribitur, hæc quæ de communicandis liberis omnibus patris honoribus viuo patre prodita sunt, non rectè applicari, vbi de successione agitur: Quasi verò qui patris dignitate secuta Senatorij semel facti sunt, viuo tantum patre Senatorij sint, & habeantur quoad nudos honores: ac non etiam mortuo, quoad beneficium successiois; aliâque emolumenta & commoda. Quibus aperte refragantur verba illa, quæ superius quoque

quoque expendi, *Suscipium*, in *Clarissimatus sciendum est dignitate* MANSVRVM. Nam & sic Quæ sita dignitas liberis propter casum patris auferenda non est, l. 9. ff. de *senatorib.* & qui dignitatem semel à patre adeptus est, eiusdem facti vel fato non amittit. ¶ Superest igitur, ut & antea dicebamus, fortissimum argumentum duci, neque aliud temerè fortius ex hac singulari Constitutione, à Senatorum liberis ad Regum & Principum filios.

¶ Cæterum, quia in hoc argumento versamur, de filiis ante Senatoriam patris dignitatem, & sic patre plebeio susceptis: age deinceps ea hic cumulemus omnia quæ de liberis, quorum parentes statum vel conditionem post susceptos liberos mutant, & sic de liberis ante status vel conditionis patris mutationem editis, iure prodita sunt. Primum de *statu personarum* videamus. Igitur si de statu liberorum queritur, is omninò parentum status spectandus est, in quo suscepti ij sunt. Hinc aded fit, ut liberi ex eo qui officium in provincia gerit & provinciali muliere aduersus mandata ducta suscepti, illegitimi sint, etsi post officium depositum nati, legitimi sint: l. 65. ff. de *ritu nuptiarum*, & l. 2. ff. de *nuptiis*. Hinc, ex liberâ conceptus & seruo, etsi pater postea manumissus, moxque natalibus restitutus honorem decurionatus adeptus fuerit, non ided ut Decurionis filius habetur, sed velut spurius, l. ex *liberâ* 6. Cod. de *suis*: Hinc ex scænicâ natæ, etsi mater prioris vitæ expurgationem postea fecerit, summo iure quasi scænicæ filie habentur: l. *Imperialis* 23. §. *his illud* 5. Cod. de *nuptiis*: Nævus denique seu vitium nascendi momento contractum, non eluitur mutatâ quamlibet parentum conditione vel statu: vno casu excepto, videl. subsecuti matrimonij: liberi quippe antè suscepti per subsequens matrimonium legitimi fiunt. Retrò hinc fit, ut si in deteriorem postea statum lapsus fuerit pater, priorem tamen statum ante patris casum, liberi antè suscepti retineant, ut in p. l. 2. Cod. de *liberis & eorum liberis*: vbi hac eleganter: *Quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc esse ortos conspiceris, dum libertate illi potiverunt.* Item retrò hinc fit, quod huic proximum, ut calamitas matris nocere filio non possit, de quo vel Institutiones monent. Et hæc quidem de statu personæ.

¶ Nunc tertio loco de *conditione, officio, nexuque personæ*, semel nascendi momento contracto, putà Curiali & Cohortali: Notum est, Curialium & cohortalium liberos patris conditionem nexumque olim secutos, Curiales aded & cohortibus obnoxios fuisse. Finge igitur, patrem Curialem vel Cohortalem ad dignitatem aliquam postea Senatoriam, vel officium liberum promotum: Certè liberi antè suscepti, priorem patris conditionem retinent: l. 58. 69. inf. de *decurionib.* l. 64. 65. 66. Cod. eod. tit. l. *quicumque* 7. Cod. de *Principib. Agentium*: l. 14. de *privil. eor. qui in S. Pal.* Imò & postea suscepti, si in adumbratâ dignitate, non verâ, putà ante munia Curialia à patre expleta suscepti fuerint, ut in specie d. l. 58. inf. de *decurionib.* contra l. 69. eod. tit. vbi post Senatoriam patris dignitatem suscepti, etsi non expletis muneribus curialibus Senatorij censentur, aliquando tamen eodem iure habitus liberi: hoc casu, siue ante, siue post Senato-

riam patris dignitatem suscepti; l. 93. 122. 123. 187. 188. inf. de *decurionib.* Certis etenim quandoque personis singulari privilegio vel Rescripto Principis id tributum, ut secutâ patris dignitate potirentur, ut in sp. l. *atque Dorotheum* 61. Cod. de *decurionibus*: Item certis officiis & professionibus, veluti Aduocatis fisci, l. 66. seu *ult.* Cod. de *decurionibus*: l. 8. Cod. de *Aduocatis diuers. Iudiciorum*: l. 2. Cod. de *Aduocatis diuers. Iudicium*. Quod sublatum tamen mox d. l. 66. *vers. ex suo*. Quinimò & ad pœnas evitandas (quod huic *legi nostræ* proximum est) ante Decurionatum patris suscepti, seu in plebeia familiâ nati, pro Decurionum liberis habentur: l. *moris est* 9. §. *sed vtrum* 14. ff. de *patris*: & l. 2. §. 2. ff. de *decurionibus*.

¶ Nunc ad constitutionem nostram reuertamur: vbi notanda quoque *Ampliatio* quod Valens Imp. sine *legis* addit, hoc ius etiam pertinere ad filias, non modò ad viros, seu masculos; putà ut ante Senatoriam patris dignitatem susceptæ filie (etsi quoad ad honores attingit, senatoriæ censentur) à glebali collatione immunes sint, & sic hæctenus quoad onera pro Senatorijs non habeantur. De quo tamen dubitatum fuisse videtur, siue quoad honores, siue quoad onera, quod postremum hic exprimitur. Nempe, quod ut in multis aliis iuris articulis, ita & hoc casu non eadem, imò deterior fœminarum conditio esse debere videretur; utpote quæ Senatoriâ dignitate censentur, illustrarenturque, neque huiusmodi tamen Senatui commoderent, vel Reipublicæ. Sic enim olim & cum ex SC. libertus vnus qui negotia Senatoris patrini procurabat, vacationem tutelæ haberet, l. *libertus* 15. §. 1. ff. ad *municipalem*: & l. *ne Senatorum* 13. Cod. de *excusati*: sanè qui masculi, non qui fœminæ negotia procurabat, vacationem tutelæ habebat, l. *spadonem* 15. §. *liberti* 8. ff. de *excusationibus*. Sic & consulari olim fœminæ, non Consularis tantum vir, sed etiam Præfectorius præferabatur: quia inquit I. C. in l. 1. ff. de *Senatoribus*, *maior dignitas est in sexu virili*. Vbi ut id obiter moneam, Præfectorius vox retinenda omninò est, neque mutanda, quod quidam faciunt temerè, cum voce *Prætorij*. Id enim vult I. C. etiam minori dignitati cedere fœminam Senatoriam, putà Præfecto prætorio, qui certè sub Antonino Caracalla, sub quo Vlpianus I. C. legis illius author scribebat, Senator vel Clarissimus non erat: de quo extat insignis apud Lampridium locus, in *Alexandro Senero*: verùm Equestri tantum dignitate, quæ altera erat à Senatoria. Et notandum, speciem *illius leg.* pertinere ad Edictum Prætoris, de *rebus auctoritate Iudicis possidendis*: vbi cum creditores in possessione rerum debitoris mittebantur, in numero pari creditorum, si ambigeretur de Curatore seu Magistro eligendo, Prætor eius auctoritatem sequi debebat, qui Dignitate inter eos præcelleret, quod etiam Papinianus dixit l. *maiorem* 8. ff. de *patris*. Cæterum, dum in eo esset Vlpianus, indicauit, *Maiorem utique dignitatem esse in sexu virili*: atque ided præferendum hâc in re virum Senatorium, imò & Præfectorium quoque fœminæ Senatoriæ. Quod & ipsum notandum. Et sic interim quoque duas potissimum Codicis & Pandectarum leges illustrasse mihi videor, easque à falsis Interpretationibus & Emendationibus vindicasse.

¶ De

¶ De PROFESSIONE possessionum à Senatore faciendâ, deque DVORVM FOLLIVM præbitione.

II. * Imppp. Grat. V A L. & Theod. AAA. ad Hipatium."

SI quis Senatorium consecutus nostrâ largitate fastigium, vel generis felicitate sortitus, possessionis alicuius professionem Senatui crediderit occultendam, prædium fisco nouerit vindicandum, quodcunque subtractum publicis iure" compendiis erit. Quisque * Consularitatis insignia" fuerit adsecutus, dignitatis" oboundæ atque exercendæ administrationis huius copiam non habeat, nisi propria adnotatione digesserit", Senatorium" nomen" agnoscere, & larem habitationemque vel sedes certas" in provincia atque oppido collocasse, nihilque amplius quàm certum" professionis modum variis intra provincias possidere; cuius indicio Palatinis scriniis quæsitio, quàmprimùm omnis instructio" facile declaret, Quibus quantivè nominibus quorvè in modo perennis ararij emolumenta subreuerint. ¶ Duorum * verò follium maneat cunctos indiscreta professio, etiam si possessionem fortè non habeant, quos dignitas Consularis, vel carior atque sublimior potestas vlla prouexerit, neminem" ad insignia potestatis admittendo, nisi professionem" vixerit: Et his tantum à necessitate huiusmodi" segregandis, quos Palatinæ honore militiæ & stipendiis adprobatos, debita potius quàm postulata Senatorij ordinis societas aduocauerit. Dat. r. v. Id. Ian. Merobaude i. i. & Saturnino CONS. S. [383.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex, pariter ut reliquæ leges huius tituli, à Cod. Iust. propter glebalem collationem sublatam. Quod hic semel notasse sufficiat.
- " Hypatius hic PP. Italiæ erat, ut ostendit ad l. 17. inf. de *suscipioribus*: & in Protopop.
- " De hoc dicam in *Commentario*, inf.
- " Fastigium Senatorium.
- " Fortè, ad re, id est, ob professionem possessionis Senatui occultatam: vel non iure: vel denique curiæ.
- * Secunda sententia, abrupta. Certè in MS. maior hic lacuna existat, ut non amplius aliquid supplendum videatur.
- " In MS. dignitates.
- " Insignia Consularium h. l. & l. 5. inf. de *honor. Codicill.* Falces Consularitatis, l. *ult.* inf. ad *Leg. Jul. de ambitu*.
- " Digesserit, id est, declamauerit, expresserit. v. *Gloss. Theod.*
- " Se Senatorium.
- " Nomen Senatorium, id est, onus Senatorium, follis Senatorius.
- " Certum, id est, fixas.
- " 29. quàm inferum professioni modum: nisi, certum modum pro expresso, designato etiam accipias.
- " Palatinos sacrarum largitionum intelligit, de quibus suo tit. i. vnde illa mox, *perennis ararij emolumenta*.
- " Instructio, h. l. & l. 6. inf. est notitia breuis, v. *Gloss.*
- " Tertia sententia, de duorum follium præbitione.
- " 29. Nemine.
- " Sic omninò habet MS. 29. *professione se vixerit*, Quanquam & hoc sustineri posse videtur: sic & l. 1. inf. de *Prætoribus*: in *professionem habebunt*.
- " Duorum scilicet follium & glebali collatione septemque solidorum: breuiter à Senatorijs functionibus.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Iunioris hæc constitutio est: quâ id agit, ut ne Senatorum quisquam Senatoriam functionem seu collationem euitare aliqua possit, in fisci seu ararij dispendium: siue ipsos Senatores respicias, siue eorundem censum: siue, inquam, ipsos Senatores inspicias, id est, siue Senatoriam dignitatem felicitate generis sortiti sint, id est Senatori orti; siue Principis beneficio eam consecuti sint. Senatores scilicet alij sunt Principis beneficio, quos Senatui recens ortus adiecit, Senatores noui: ut Symmachus in hac ipsâ re loquitur lib. 10. ep. 59. 60. quam mox exhibebo. Alij generis felicitate: quia Senatorij seminis sunt, ut loquitur Sidonius Apollinaris, lib. 1. ep. 6. seu germinis, ut Cassiodorus, lib. 9. ep. 23. & 4. ep. 42. Synesius ep. 38. de hac ipsâ Senatoriâ collatione agens: *ἐν αὐτοῖσιν*, inquit, *καὶ μὲν τὰ ἄλλα τῶν ἀπορροῦν βέλων ἐποτρύνει τῆς συγκλήτης ἀγαθὴς ἀμύθη*. Et hæc de Senatoribus, quos omnes promiscuè glebalem functionem agnoscere vult Valentinia-

nem bonâ fide veniat, secundo loco enixè agit. Primum scilicet constituit, ut quilibet Senator, possessiones suas Senatui profiteatur: ut ita pro modo possessionum, pro patrimonij viribus Senatorias functiones agnoscat: pœnâ Commissi indictâ, si qui Senatorum improffesas, inscriptas, id est, non scriptas, habeant & occultent possessiones: Quæ utique inscripti seu improffessi alias verus & ordinaria pœna est, putà ut fisco committatur: de quo Titulus vtriusque Codicis de *uestigialibus & Commissis*. Varro de *re rusticâ*: *ad publicanos proficiunt, ne si inscriptum pecus pauperum in legem censoriam committant*. Quintilianus *declam.* 341. *Quod quis professus non est apud publicanos, pro Commissis reuertit*. Lucilius lib. 27. *Facit idem, quod illi, qui inscribunt è portu exportant clanculum, ne portorium dent*.

Secundò de *Consularibus* id nominatum constituit, ne quis Consularitatis insignia fuerit consecutus, dignitatem obire administrationemque prius exercere possit, quàm sequentia quatuor facta fuerint: Primum scilicet propria adnotatione, seu scriptura profiteri debet, se Senatorium nomen agnoscere deinceps velle, id est, promittere scripto, se glebalem

Idem verò, ne quis census huic collationi de- wahatur, imò vt census omnis ad hanc collatio- Tom. II.

seu Senatoriam deinceps functionem praestitum. *Secundò* profiteri debet, se laudem habitationemque & certas fixasque sedes, in prouincia vel oppido conlocasse, vt ibi videlicet exigi possit: *deit faire election de domicile*. Tertio profiteri debet, se nihil amplius possidere, quam quod professus est. Hoc factò, *Quarto iam loco*, relationem seu instructionem, *breuem*, ad Palatina Scrinia, id est, ad Palatinos Sacrarum largitionum mitti iubet, vt ita liquidò constare possit, quid & quantum hanc noua noui Consulatis professione sisco accesserit. *Instructio*, est Breuis: quo ipso sensu ea vox effertur, l. 6. *inf. hoc tit.* & apud Symmachum lib. 10. ep. 60. quam mox sternam: Vnde & breues glebat Senatoria, l. 74. *inf. de Decurionibus*. Huc verò apprimè conuenit Symmachi P. V. ad hunc eundem Valentinianum Iun. (malè Theodosij) nomen inscriptum) d. ep. 60. lib. 10. *Etiamsi prisca institutio MITTENDIS ad Clementiam vestram Censuum BREVIUS, cursum vel ordinem non dedisset, D. Imperator: diligentia tamen boni seculi fidem publica INSTRUCTIONIS exigeret: si quidem conuenit Principes, & parentes humani generis edoceri, quid reuerendo Ordini vel Senatorum NOUORVM accessus adiciat, vel EXCVSATIO detrahatur. Harum rerum Aeternitati vestra fidem exhibebit INDICIUM trimestris INSTRUCTIO, quam solemniter sumptam de officio Censuali, paginis Relationis annexi: vt Maieestas vestra cognoscat, quis in Amplissimam Curiam Collegarum numerus influxerit, & quid CENSIBVS Senatoriis, aut NOVA PROFESSIO INCREMENTI dederit, aut EXEMPTIO vetus amputari.* Haec enim Symmachi verba: in quibus & res & verba huic legi omnino congruunt: ac nominatim illis, cuius INDICIO Palatinis Scriniiis quæstia, quamprimùm omnis INSTRUCTIO facillè declaret, *Quibus quantisue nominibus quòve in modo perennis avarij emolumenta SVBCEVERINT.* Eodem quoque pertinet eiusdem Symmachi epistola 59. pars posterior.

Et hæc quidem de Consulibus nominatim Valentinianus Iun. quos & duum generum facere videtur, his verbis dignitatis obeunda, atque exercenda Administrationis: Nempè quia Alij reuera seu administratione Consulares prouinciarum erant, Alij verò Consulares Codicillos seu insignia Consularium adepti: de quo *inf. tit. de Consulibus*: vid. saltem l. 5. *inf. de honor. Codicill.* Eaque potissimum dignitate inter Consulares, seu ex Consulibus, decorati tùm aliq, tùm qui palatinà aliquà militiâ defuncti erant: vid. l. 8. 9. 10. *inf. de domesticis*: l. 1. *vn. de prepositis laborum*: l. 7. 8. *de proximis*: l. 5. 6. *de Agentibus*: l. 19. & l. ult. *inf. de palat. S. L.* Quare in Consulibus exemplum hanc ponitur, velut in passinâ & frequentissimâ dignitate Senatoriâ: Et si in sequentibus, *vers. duorum*, mentio quoque fiat clarioris & sublimioris potestatis & dignitatis collata: vt sanè Vicariana dignitas erat: vt l. 12. *infra hoc tit.* vbi dicam.

Hi igitur hoc tempore Senatoriam & glebalem collationem agnoscere tenebantur: quod postea mutatum; inter *Adlectos* quippe postea immunèque habiti: quod illis *legibus* omnibus sancitur, vt & l. 12. & l. ult. *h. t.* & prædictis *legibus*, quas modò cumulauit. Et hæc quidem ita Valentinianus Iun. de Senatoribus, qui possessiones aliquas habebant: At enim iis adhuc qui possessionem non habebant, *duorum follium* præstatio imponitur. De quâ præstatione seu professione duorum follium, est anterior Valentiniani Sen. constitutio, l. 21. *inf. de Prætorib.* Eodem pertinere creditur locus hic ex Helychio Illustrio Milesio, *sexto Historiarum*, apud Auctorem Glossarij Nomici, *επερος δ' ο κλησεις φιλ-*

λις παρ' η' αξιολογοτερων κτ' πλεις οικιας κατελαβον, επ ωδ αυτες το γένος άνω η' εξίσταως τετρακκοι: η' ωδ άποχημα, το κρείττον εν τοις γένει, αεσο το μεταβολος η' εξίσταως εξουθενωσαν τω ποσω: τοις ωδ το πρασις τελευς, απο χειρας λιτρας, τοις η' τε δευτερον τεσσαρες, η' δυο τοις τριπις, ω' φωνη Ηαυχιος ο Ιλλυσιος ο φιλοσοφιας η' Μιλισιας, εν τω 5 χρονικω εξεσημα η' εσοελας. Et mox. εσι η' η' ετερος φιλεις εξουθενωσαν ποσωπις: απο η' δ' δυο, χειρας λιτρας άρχομενον, εις οκτω σεκεις η' πτω αξιαν, η' πτω εμποσει η' απαιτημενον, η' μεμνηται η' Ηαυχιος ο Ιλλυσιος εν τω 5 χρονικω εξεσημα η' εσοελας, μεμνηται η' η' θαλασσιας. Nempè tres η' αξιολογοτερων gradus seu classes hoc loco constituentur: η' πτω εμποσει η' απαιτημενον secundum cuiusque facultates: nempè, qui maximum censum habebant, octo libras Auri contulisse aut: qui proximi his, quattuor: qui post hos, duas libras. Quare hinc colligunt Viri Docti, *duos folles, & duas libras* pro eodem hinc accipienda. Ego verò valdè dubito, & Helychij locum ad Orientem seu Senatium Constantinopolitanum pertinere contendo. At verum illud, l. 21. *de Prætoribus*, tres pariter collationis gradus constitui: *cum Dvos FOLLES*, inquit, *aut QVATVOR, aut certe amplius professionem habebunt*: de quo ad l. 4. plenè. Illud etiam verum, *follium* in genere præbitioni cen grauiori, opponi septem solidorum collationem velut minorem, l. 4. *inf. h. t.* Imò & illud, *Follis* appellatione Senatoriam seu glebalem collationem omnem indicari: Zosimus lib. 2. p. 699. de Constantino M. glebalis collationis auctore scribens: *απεροελατο δ' εις η' λαμπεροτερον οστας: τελος ετηθεις απηι φιλεις αυτες επηκουσ ενομα.* Eodemque modo *Senatorium follis* dicitur, Martiano in *Novellâ de indulgent. Reliquorum* 2. his verbis *Quidquid ex titulo Senatorio Follis in prouinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus.* Quomodo Helychius quoque dicto loco generali *Follis* appellatione omnem illam collationem complectitur, sic vt *ασαντας* seu *δελεις* id nomen fuerit: vel certè à genere modòque solutionis ipsa collatio *Follis* nomen indigitata. *Follium* alioquin in commune mentionem fieri obserua non hanc tantum leg. & l. 4. *h. t.* Sed & l. 5. 21. *inf. de Prætoribus*: l. 3. *inf. de suariis*: l. 1. *vn. inf. de mensis oleariis*: l. 2. 3. *inf. quorum appellationes*: l. 1. *inf. si quis pecunias consi.* vbi dicendi locus erit, l. 3. *inf. de veteranis.*

¶ Cæterum de hanc duorum follium præstatione duo adhuc hanc leg. statuntur. Primò & hoc casu neminem ad dignitatem Consulariam, vel clariorē aut sublimiorem potestatem promotum, ad insignia dignitatis admitendum, nisi *professione se vixerit*, id est, nisi promiserit sese duos illos folles soluturum, eaque omnia fecerit, quæ de integrè glebali collatione *supra* cauta sunt. Secundò excipi ab hanc, si rectè capio, duorum follium necessitate, seu collatione, qui Palatinæ militiæ honore & stipendiis adprobati seu defuncti, in Senatorium Ordinem adsciti seu promoti sunt: & sic, quæ ratio indicatur, quos adprobatos debita potius quam postulata Senatorij Ordinis Societas aduocauerit, vel vt Honorius in l. 7. *inf. de domesticis*; quibus non ambitio, sed meritum & nostrum Spontaneum cognoscitur iudicium derulisse. De quibus est & Symmachi Locus lib. 3. ep. 87. vbi agit de Principe cohortium Præfecturæ vrbanae, in ordinem Senatorium lege *transcripto*. Quod in vniuersum de Senatoriâ, seu Glebali collatione variis legibus definitum, quas paulò antè cumulauit: Et si hoc privilegium immunitatis postea immutatum: Vid. l. 8. *inf. hoc tit.*

¶ De

¶ De Senatoribus Vrbis Romæ à MACEDONIA THRACIA QVE in Senatium Constantinopol. translatis nouiter adscitis, deque eorum Immunitate à glebali collatione.

III *Idem* AAA. Clearcho P. P."

MNES, qui ex Machædoniâ erar. Amplissimo Constantinopolitanæ vrbis Ordine nati sunt similitudinem Senatorum, glebali iubemus præstatione reddi immunes. Dat. *Sept. Constantinop. Richomere & Clearcho CONS S. [384.]

NOTE.

* Tribuenda hæc lex non isdem Imp. quibus lex superior: verum inscribendi Imp. Valentinianus THEODOSIVS & Arcadius, A. A. vid. Chronolog. 28. P. V. Et verò ita legere mihi videor in MS. Idque ostendunt quoque aliquot constitutiones anni 382. & 383. ac nominatim l. 3. de Aquaductu lex 1. *inf. de dignit. ordo*: & Socrates lib. 4. cap. 8. qui huius Clearchi P. V. meminit. Imò & argumentum ipsum huius l. persuadet, ibi enim agitur de vrbe Constantinopolitanâ, eiusque Ordine: cuius vtriusque cura ad Præfectum vrbis pertinebat. Sud & hanc in rem atrendi quoque velim inscriptionem Legi 4. 5. 9. 12. *ult. h. t.* Imò & legem 5. Cod. de dignitatib. quæ ad Clearchum data agit de Præfecto vrbis, & fortè etiam huic iungenda est. De Macedonia agitur quoque l. 11. *inf. de Prætoribus*. Hic etiam est MS. ubi hæc ita habetur MACEDONIA PRAR. Alioquin vt hinc editum, ita habet Cuiacij editio, vt & quæ in Quarto prodit Parisiensis editio vltima, ex Machadonia rar. Alij Machadonia ar. ampl. 28. Ordini dari sunt. Ita Cuiaciana, & quæ in Quarto prodit. At enim Parisiensis postrema paulò plenius nati sunt. dum similitudinem, vnde efficiebam olim, secundum similitudinem, quod nunc damno, de quo mox.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius mutilæ Theodosianæ constitutionis quænam sit, liquidum ex eâ aspiciendum haberi minus potest, quomodo hariolandum nobis erit. Difficultatem auget, quod eâ Senatores quidam dici videantur à Glebali præstatione immunes esse, cum tamen nil tam proprium Senatorum fuerit, quàm nomen, & onus istud Glebale. Illud statim internoscere licet, æquari nescio quos ex Macedoniâ, cum aliis Senatoribus. Quare hanc leg. ita olim accipiebam, eos Senatores, qui ex Macedoniâ diacepsi, in Senatium Constantinopolitanum receter adsciti sunt, certo temporis spatio à Glebali collatione seu præstatione immunes esse, ad similitudinem quorundam aliorum Senatorum. An quod ita hoc privilegium illecti fuerint Macedones vicini, ad replendum Senatium vrbis Constantinopolitanæ: & quidem à Iuliano fortè, si verum est quod Zosimus dicit, lib. 3. p. 713. Iulianum Constantinopoli natum & educatum, potestatem fecisse vrbis habendi Senatus: εδοκε μω τῆ πλειε χειρας εχειν, απο εν τῆ ραιμη: vel certè ab ipsomet Constantiniano. Nam aliq, puta Libanius, Orat. ad Theodosium de seditione, & excerpta de Gestis Constantini, item Sozemenus l. 2. c. 2. & Auctor Chronici Alexandri, aiunt, Constantinopolim à Constantino M. maximo Senatu illustratam, & donatam βουλευμειο μερλη η' συγκλητω. Certè Zosimus quoque scribit, lib. 2. p. 686. Constantinum M. Senatoribus quibusdam eum Constantinopolim secutis, ædes excitasse κατασκευασα δ' οικιας ποι η' εν η' χειρας ανωλυσησων αυτη. Videatur igitur hoc Macedonibus istis, vel ex Macedoniâ translatis Senatoribus tributum, ad decus numerumque Senatûs vrbis Constantinopolitanæ augendum: Quemadmodum alterum illud, quod ad eius vrbis decus, Constantinus M. exegit à fundorum patrimonialium dominis per Asianam & Ponticam Diaceceses, adædes ibi excitandas: de quo singularis existat locus in d. *Novellâ Theodosij* 12. Hoc verum equidem, nondum tamen sufficiens est. Quid igitur? Visa quoque mihi hæc iam olim sententia, scilicet Senatores quidam Ro-

mani, in Macedoniâ diacepsi vicinisque prouinciis commorantes, in Senatium vrbis Constantinopolitanæ receter allecti fuerant: De his verò nouis Senatoribus, *veoδλωis* quæstium, an eadem immunitate potiri deberent, quâ noui nunc primum Senatores qui facti fuerant, eumque in Senatium receter allecti fuissent? Id quod h. l. affirmatur: Quidam, inquam, Senatores Romani, qui relicta vrbe Româ in Macedoniam sese totumque Illyricum hoc tempore contulerant, quod exerte testatur lex 11. *inf. de Prætoribus*. Verum post hæc ita à me scripta, peruenit in manus meas beneficium Amplissimij, & Integerrimi Viri P. Pithæi Senatoris Parisiensis, vt iam indicam ad l. 1. *sup.* Authenticiam huius libri, vnde Cuiacius primùm hunc librum vnâ cum septimo & octavo eduxit, primis paginis adhuc quàm antea cum Cuiacius eos ederet, magis erosus. In eo verò MS. vbi in editis lacuna hæcenus notatur, Syllabaque * *dum*, exprimitur literis et si fugientibus, lego. d. *Trachum similitudinem*: id est, ad *Trachum similitudinem*. *Trachum* scilicet pro *Thracum* scriptum, vt passim alibi: vt in inscriptione legis vn. *inf. de Lusviis Danubij*, per *Trachias*, & in l. 3. *inf. de militari veste*, scriptum, *Prouincia Trachiarum*: & *Novella Theodosij* 31. de ambitu, *tam Trachi quàm Illyrici*. Sic & retrò *Trachia*, pro *Trachea* apud Sneronium, *Vespasiano*, c. 8. quæ similitudo alioquin Pæanium in errorem induxit, vt *ορνας* pro *Trachea* Ciliciæ scilicet veteret. Idemque error refidet in scriptis & excusis sine Hieronymi, sine Eusebij Chronici libris n. 2089. Ergo aspirationis hic sedes mutata: quomodo & l. 17. *inf. de Prætoribus*, scriptum fuerat. *Carbonariam*, vnde *Carbonariam* effecerunt, pro *chebonariam*: *entocha*, pro *embeca*, l. 12. *inf. de operibus publicis*. Diacathoci, pro *Diacatobi* l. 1. *de fisci debitorib.* Hic igitur iam huius l. sensus omnino fuerit, Senatores non minus ex Macedoniâ in Senatium Constantinopol. adscriptos, seu nouiter allectos, quàm ex Thraciâ à Glebali præstatione immunes esse. Quare notandum fuerit, hoc pristinum seu priscum *Trachum* Senatorum privilegium, quod nunc quoque ad Ma-

B 3 cedonas

Kai πατέρα βασιλῆος ἐν καλίῳ μῆρσι
Χρῆστος ἔσμεν Αυρηλιανός : τὸ δὲ ἔργον
Τῆς βασιλῆος, ἢς αὐτὸς ἐκὼν κατέπαυσεν ἀνάσσειν
id est.

Hic, qui ornatus thronum, quem ter
Præfectum,

Et Patrem Imperatores suum appellarunt maximi,
Aureum stat Aurelianus: Opus vero [hoc est]

Senatus, cuius ipse libens sedauit dolores.

Fuit hic scilicet Aurelianus ter. Præfectus, vrbī
scilicet, & Præfectus Prætorio, iterum idēque
Patricius, sub Theodosio M. Arcadio & Theodo-
sio Inn. de quo consule Profopographiam: Cui &
Senatus auream statuam posuit quomodo & An.
414. tria statharia in Senatu Honorij & Theodo-
sij AA. & Pulcheriæ A. vt & Theodosio Inn. Imp.
dedicata A. 413. statua aurea in Senatu, ab
hoc Aureliano II. PP. & Patricio, vt testatur
Chronicum Alexandrinum.

Quartò observandum, confirmationi Senatuf-
consulti huius de septem solidorum præbitione, ad-
di hanc l. à Theodosio M. comminationem sanctio-
nemque: Nempe statuit vt qui hanc septem soli-
dorum collationem seu functionem agnoscere nollet,
Senatoriæ dignitati Renunciaret. Sic & aliis Prin-
cipes Orationibus suis quibus Senatufconsulta fir-
marent, quædam addere, eaque sanctione sancire
soliti: Sic apud Symmachum prædicta epistola: Pa-
trem, inquit, decreta firmatis, ADIECTA COM-
MINATIONE si vllus aliquando ambitus hanc vel illa
corruptis, que consilio celesti pro Ordinis dignitate
sanxisti. Sic l. vn. Cod. Inst. de Senatufconsulti, quæ
ad illam Symmachi epistolam omnino pertinet,
Theodosius Imp. oratione suâ seu confirmatione,
Legibus tiam idem prosequimur. ADIECTENTES, vt
si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod
Rescriptam tentauerit, vt transire ei formam liceat
statutorum, tertia patrimonij parte multetur, & damna-
tus ambitus crimine maneat infamis. Senatus scilicet
decebat, suggerere, modum ponebat, Senatu-
fconsulto facto: Imperator vero SANCTIONE
firmabat, penes quem imperium erat. ¶ Quod
ipsam Renunciationem Senatoriæ dignitati attinet,
similia exempla vid. l. vlt. h. t. l. vn. de Comitib. ord.
prim. ar. diu. l. 58. de Decurionib.

Sextò de hâc septem solidorum collatione no-
tandum, singulari privilegio nonnullos Senatores,
quemcumque tandem, & quam amplum censum
haberent, hanc saltem functionem seu collationem
agnouisse, non vero Glebalem, seu sollium: l. 12.
inf. de proximis. Imò fuere, & qui in totum ab hâc
etiam septem solidorum functione immunes essent:
vt l. 12. inf. h. t.

Septimò notari cupio, & alteram adhuc leg.
Theodosij extare ad hunc eundem Aurelianum, de
eâdem Glebali collatione l. 138. inf. de Decurionib.
vt & Synesij epistolam 38. ad hunc ipsum Aure-

lianum, in quâ de hâc Senatoriâ collatione agit.
De cuius sententia hâc occasione paulò plenius
nunc videndum. Queritur eâ Epistola Synesius,
quòd Herodes quidam, clarissimo genere. id
est, Senatorio, oriundus, ἐκ πορθητῶν λαμαρῶν
atque aded Glebali collationi obnoxius, τὴν πα-
τρῶν βῶλον ἑσποπιλῆ τῆ συγκατῆ το θεοδεζιμῶν
nihilominus, posteaquam ἡγεμὼν factus fuisset, &
Magistratum gessisset, ἀρχὴν ἤρξεν, altero adhuc
nomine conueniretur: dupliciterque aded munifi-
cus esse cogeretur διαλῆς λευτερόν: nempe &
propter substantiam Senatoriam, δεξιὰ τῶν ἄστων, (su-
prâ πατρῶν βῶλον νοθεύει) & propter gestum Ma-
gistratum, δὲ ἡρξεν ἀρχῆν. Nempe Synesij
mens est, Herodem nonnisi ad Senatoriam
functionem seu Glebalem teneri, non vero
ἀσπὴ νεόβουλον, tanquam nonum Senatorem ad alte-
ram adhuc præstationem seu functionem, quæ
tamen ab eo exigebatur extra ordinem, eo more
scilicet quo ab iis qui honore seu administratione
aliquâ, functi fuerant, vel certe ab honorariis, ali-
quid extra ordinem exigebatur, vt ex tit. de extra-
ordin. mun. & tit. de Equorum collat. & tit. qui à præbi-
tione. equorum, liquet. Hæc inquam Synesij senten-
tia est. Vnde apparet, de variis Interpretis Syne-
siani erroribus: qui ibi ἡγεμὼνα Ducem interpreta-
tur, & νεόβουλος, pro allecῆ in Civitatum consilium
(seu Curiam) accipit: Perperam omnino; nam &
ἡγεμὼν ibi est Administrator prouinciæ, vnde &
ἀρχὴ mox vocatur: & νεόβουλοι sunt, in Senatorio
Ordinem recenter allecῆ, de quibus iam aliquid
ad l. 3. sup. prox. non vero in Curiam, quod facile
conuicere potuisset Interpres, si attendisset, hunc
Herodem dici ἐκ πορθητῶν λαμαρῶν, id est, Se-
natoriâ seu Clarissimâ stirpe editum: λαμαρῶντος
sunt Clarissimi, Senatores, atque ided patrimonij
sui nomine, propter paternam Glebam, Senatoriæ
functioni obnoxij: Quare putidum Senatorium
aliquem in Curiam civitatis regradatum ponere:
Inanisque hîc observatio, de Christianis olim, ob
confessionem Christiani nominis supplicij loco,
non inter Senatores (vt ipse vult) propriè loquen-
do, verum inter Curiales censitis, Curiaque addi-
ctis. Synesij proinde mens hæc est, vti Herodis
Senatorij viri substantia quidem ad Senatoriam
Glebam & collationem teneatur, non vero ob ge-
stum simul magistratum, ad alias collationes tan-
quam νεόβουλος. Verum error hic similis est alteri:
cum idem epistolam II. Iuliani ad Byzantios, quâ
Iulianus Curiales qui Christiani nominis obtentu
aliâve quâ ratione Curias effugerant, Curia Byzan-
tinæ restitui iubet, ad Senatores reuolit, & nescio
quæ de Glebali collatione ad eum locum tractauit,
vt πατροβῶλος nobis efficeret loco πατροβῶλον: Est
enim loci illius idem omnino sensus, qui eiusdem
Iuliani l. 50. inf. de Decurionib. quæ repetita extat l. 4.
de Iustrali collat. de quo ad eam l.

¶ De OBLATITIO auro: vbi id solvendum sit, & per quos exigendum.

v. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Florentio" PV.

MNES Senatores, qui in Sacratissima Vrbe" consistunt, licet habeant per
longinquas" prouincias atque diuersas, possessiones, aurum Oblaticium in
Vrbe perfoluant, quòd à Procuratoribus & Actoribus suis ad Vrbem redi-
tus perferuntur. Sanè" his Senatoribus, qui in prouinciis" larem fouent, per
prouincias, Censuales qui plenam habent notitiam", immineant, quo co-
gnoscant sine dilatione aurum profuturum ærario" nostro quantocius inferendum.
Dat. xvi. Kalend. Octob. Olybrio & Probino CONS. [395.]

NOTÆ

NOTÆ.

- * Memorat hanc l. suam, & ex parte emendat Honorius l. 9. inf.
- " 26. Florentino. Florentinus hic PE. V. Romæ fuit tricenarius A. 395. 396. 397. v. Profopogr. Ad eundem extant Symmachi epistolæ sex libro 4. putâ ep. 50. 51. 52. 53. 54. 55. Ad eundem est scripta d. lex 9. quâ hæc, vt dixi, memoratur & emendatur ex parte.
- " Longinqua prouinciæ, vltra suburbicariæ.
- " Secunda sententia.
- " Augustinus lib. 15. de ciuitate Dei scribit de Senatoribus quosdam in urbem nunquam venisse: vide & l. 11. inf. de Prætoribus.
- " Censum scilicet & nominatim Senatorij vid. l. 6. prox. inf.
- " Ita quoque Symmachus, lib. 10. ep. 26. ad Valentinianum Iun. de oblatione 1600. auri librarum, decennialibus Imperij eius: Ergo & nunc libens sume SACRO ÆRARIO decreta subsidia.

COMMENTARIUS.

DE OBLATITIO AVRO, seu de OBLA-
TIONIBVS Senatoriis est hæc Honorij con-
stitutio: de quo sunt quatuor præterea aliæ
Constitutiones, puta Valentiniani Senioris, l. 17.
inf. de Prætoribus: Arcadij, l. 12. inf. de proximis:
eiusdem Honorij, lex 9. inf. & Valentiniani Tertij
lex 14. inf. Quid oblatitij vero auri appellatione
intelligendum sit, videamus. Putabat CL. Cui-
cius in notis ad l. 2. Cod. de Prætoribus, & honore Præ-
turiæ, aurum oblatitium idem esse cum auro Gleba-
li, seu collatione Glebali: eò quod Glebalis colla-
tio, oblationis genere quodam à Senatoribus exi-
geretur, sicut aurum Coronarium à Decurionibus.
Addi possit & argumentum ex l. 6. prox. quæ Cen-
sualibus Glebæ exactio remittatur, sicut hæc l. auri
oblatitij exactio his imponitur, vt proinde eadem
videri possint. Verum, distinctum omnino, obla-
titij auri collatio, functionis genus fuit, à Glebali;
vt ex legibus illis constat, simul & ex Symmacho,
qui eius meminit tribus locis: lib. 2. ep. 57. & lib. 10.
ep. 26. & 36. E quibus de hac oblatione accuratius
nobis videndum est, etsi in Paratilo iam nonnulla
delibata sunt. Vocatur id Aurum Oblaticium h. l.
& l. 9. inf. Oblatio Amplissimi Ordinis simpliciter,
l. 14. inf. h. t. & à Symmacho dictis locis: vocatur
& promissio, & moles promissionis, d. l. 14. inf. &
l. 12. inf. de proximis: sponso Symmacho, lib. 10.
ep. 26. eidem & munus, munificentia, largitio,
decreta subsidia: ibid. Id vero separatim d. l. 12.
inf. de proximis, diseretè à descriptionis iniuriâ: vbi
scriptio iniuriâ est collatio & professio Glebalis:
pariter vt descriptio de eâ dicitur, l. vlt. h. t. l. 1. inf.
de Decurionib. & silentiar. l. 15. inf. de Medicis: Ad-
scriptio l. 22. inf. de Agentib. in reb. quia scilicet
Senatores in id possessiones suas profiteri debebant
& describere. Vnde patet iam Auri oblatitij obla-
tionem spontaneam omnino fuisse, & largitionis
cuiusdam seu munificentia speciem, quam Senatus
vtrò Principi faciebat, & solus: non ex necessi-
tate vel ordinariâ collatione, vt Glebalem oblatio-
nem; non vnâ cum aliis, vt Aurum Coronarium,
de quo suo titulo inf. lib. 12.

de quibus Symmachus lib. 6. & inter alias ep. 12.
De hac Oblatitij Auri collatione sequentia ad-
huc notanda sunt. Tertio nempe obseruandum,
cum ad hanc Oblationem deueniendum erat, Præ-
fectum vrbis Senatores, seu Summates Romæ ve-
in proximis positos, in Senatum euocasse, seu coë-
gisse, tractaturos de modo oblationis, vt discere
est ex Symmacho lib. 2. ep. 57. & lib. 10. ep. 36. Quo-
rum priore loco lego coactum in tractatum Senatum
commoueri: vbi editi simpliciter habent tracta, in
M. SS. in tractu.
Quartò hanc collationem necessitatis speciem ali-
quam in se iam habuisse, vbi decreta Senatus
semel de eo factum fuerat: Sic vt omnes Senatores
ad id tenerentur, adensumque abentes præbere
cogerentur: de quo vel hæc lex fidem facit, &
Symmachus lib. 2. ep. 17.
Quintò notandum, cum alius atque alius istius
oblationis modus fuerit, mille sexcentas auri libras, &
quidem vrbis ponderibus, id est, trutinæ largio-
ris examine Valentiniano Iun. eius decennialibus
oblatas, quod Symmachus diseretè scribit, d. ep. 26.
cum aliis Imperatoribus Valentiniano & Gratiano
nonnihil minus oblatum fuisset: Quæ summa efficit
centum triginta quatuor millia quadringentos solidos,
sive aureos: si videlicet veterem, non occiduum &
imminutam libram spectes, quam Romæ obtinuisse
colligo ex hoc Symmachi loco; de quo ad l. vn. inf. de
oblatione votorum.
¶ Nunc de sententia huius leg. quæ est de Formâ
solutionis huius Auri oblatitij, quod lectum hic de eo
notandum. Definit igitur hæc l. Honorius, Sena-
tores in vrbe Româ consistentes, in ipsa vrbe id
soluere debere: non vero in prouinciis, vbi posses-
siones habent, vt fermè Senatores per longinquas
diuersasque prouincias, possessiones habebant; vt
vel hæc lex docet, & lex 7. inf. de annonâ & trib.
idque ex Symmacho quoque discere est. Et ratio-
nem addit Honorius, quod à Procuratoribus &
Actoribus, de quibus consule Indicem possessio-
num illarum Senatoriarum, ad vrbem reditus perfer-
rantur. Quod vtiliter in praxim deduci potest: Nem-
pe in hoc collationis spontaneæ genere, non loci, vbi
possessiones sitæ sunt, ratio habenda est, verum vbi
Domini earum sunt, quoque reditus inde perferuntur.
¶ Istius autem exactiois curam in Vrbe qui-
nam habere deberent, non exprimit hic Honorius:
verum satis indicatur, vel solo inscriptionis indicio;
ad Florentinum P. V. Præfectianis, id est, Officialibus
Præfecti Vrbis eam incubuisse; hic enim Senatorum
Præful erat, isque Senatorum, vt ante dixi, ad de-
cretum super hoc faciendum, cogeat, ac nomina-
tim à Censualibus: Et hæc de Vrbe. In prouinciis
vero Senatores à Censualibus exigi iubet Honorius:
quod ij plenam haturum reum notitiam haberent.
Quod & ipsum idem ait l. 6. prox. in argumento
Glebali collationis. Et tamen idem Honorius bien-

Tom. II.

C. 110

nio post, l.9. inf. hoc tit. que ad eundem Florentium P.V. emissa est, hanc legem suam memorans, constituit, ut quoniam cognouisset officium Censualium non posse executioni sufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id est, Reëtoribus prouinciarum, ministrarentur: de quo ad eam leg.

Nobis de Censualibus istis in vniuersum nunc hîc videndum est, neque tamen prodigè: nam de his est inf. a. lib. 8. pars tituli 2. ac nominatim lex 4. eo tit. de Tabulariis, Logographis & Censualibus. Censuales igitur alijerant in Vrbe; alij per prouincias: De Censualibus in vrbe est lex 13. 21. 26. 27. inf. de Prætoribus: & lex 4. sup. de testamentis, & lex 5. inf. de principibus agentium in rebus, & lex 1. inf. de liberalibus studiis vrbis Romæ. De iisdem agit Symmachus, lib. 4. Epist. 8. & lib. 10. Epist. 36. & Capitolinus in Gordiano Seniore. Erant huiusmodi Censuales in vtraque Vrbe Roma, sub magistro census, & sub dispositione Præfecti Vrbi, vt ex plevisque superiorum legum constat, & Notitia Imperij. Horum munus varium erat. Primum actus qui in Senatu tractari consueverant, eorum sollicitudine celebrabantur, solis citatoris exceptis, vt ait lex 5. inf. de principibus agentium in rebus. Quid pertinet Capitolini locus in Gordiano, vbi de isto tacito scribit: Hunc morem, inquit, apud Veteres necessitates publicæ repperunt, vt si forte aliqua vis ab hostibus immineret, que vel cogeret humilia captare consilia, vel aliqua constituere, que prius oporteret dici, quam effici, vel si nolent ad amicos aliqua persequere, Senatusconsultum tacitum ferret, ita vt non scriba, non serui publici, non CENSUALES illis ACTIBVS interessent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Censualium scribarumque completerent, ne quid forte praderetur. Iidem Censuales studiosis studiorum liberalium Vr- bis Romæ imminebant, eorum hospitia nosse illos oportebat, quod & studiis operam nauarent, eo-

rundemque modestiæ inspectores essent; Iidem- que breues conficiebant per singulos menses studioforum: d. l. 1. inf. de studiis liberalibus V. R. Iidem Prætorum denominationem ad hanc vel illam Præturam aliquando habuere, eod quod census Senatorij plenam cuiusque noticiam haberent: l. 13. 26. inf. de Prætoribus. Iidem absentium Prætorum nomine munera seu ludos edebant, vt testatur Symmach. lib. 4. ep. 8. de quo ad tit. de Prætor. Iidem Prætores seu Editores argentum ad munus edendum conferrebant, eodem teste lib. 10. ep. 36. & aliquid insuper pro noticiâ l. 27. inf. de Prætoribus. Iisdem quoque imminerebat, vt decenti quisque habitu propriaque veste intra urbem vteretur, putâ Senatoros, Officiales, seruique: l. 1. inf. de habitu quo vti oportet. int. urb. Neque tamen citatoria, etiam Senatoriarum causarum ad eos pertinebant, l. 5. inf. de Principib. agen. in reb. Apud eodem testamenta ceteraque publicari seu referari oportebat, l. 4. supra, de testamentis. Iidem honestatis studiorum in vrbe Româ curam agebant, l. 1. inf. de stud. lib. V. R. Et hæc quidem de Censualibus in vrbe Româ. Per prouincias alij erant Censuales, de quibus est proprius titulus inf. lib. 8. de Tabulariis, Logogr. & Censualib. ac nominatim lex 4. illius tituli, vbi dicitur locus erit amplior. Illud enim iam satis constat, Censuales noticiam census cuiusque, & nominatim Senatorum plenam habuisse: & idem Auri oblatitij, Glebæque aliquando exactiorem illis incubuisse, vel saltem ob plurimam harum rerum noticiam, disquisitionis curam; & instructionis rationem eis impositam, de quo l. prox. rursus. De his Censualibus vid. & l. ult. inf. de Princip. ag. in reb. Nouellam Iustin. 17. & 128. Meminit & Firmicus 3. Astron. c. 11. §. 10. Tandem penulati hi fuerunt, testis Sidonius Apollinaris lib. 8. ep. 6. de quo plenius ad l. 1. inf. de habitu: vbi de Officialibus.

EXACTIO, DISQUISITIO, INSTRUCTIO collationis glebalis à quibus faciendâ.

vii. * Iidem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

ENSUALIBVS, quibus onerosa glebæ adfirmatur exactio, onus quidem negotiosum mouemus, sed quia eis plurimam scimus harum rerum esse noticiam, & disquisitionis curam, & rationem manifestæ instructionis eis inponimus. Dat. xvi. i. Kal. Mai. Med. Cæsario & Attico CONS S. [397.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic legi sunt lex 7. prox. inf. lex 31. inf. de Prætoribus: l. 2. 4. inf. de susceptioribus: l. 27. inf. de nauicular. l. 5. inf. de naufrag. l. 3. de canone frum. vrbi Roma. De hæc Gleba voce satis ex Paratito discis. Adde apud Hesychium, γλίβα, ἀξίωμα συγκλήτου. Mouemus, id est, amouemus, remouemus, submouemus; quomodo etiam hic legi possit. Id est, census Senatorij. Porro similia l. 5. prox. sup. Disquisitio. Instructio, h. l. vt & l. 2. sup. notitia.

COMMENTARIVS.

ENSUALIBVS, de quibus ad l. 5. sup. prox. Glebæ exactiõnis onus remittit, amouet, hæc l. Honorius Imp. quæ videl. his antea imposita fuerat, quod comperisset nimis negotiosum onus istud Censualibus esse; sed tamen iis imponit disquisitionis curam, & instructionis, id est, vt disquisitione habitâ possessionum Senatoriarum, modum

glebæ cuiusque Senatoriæ, breuesque aded & instructiones eâ de re faciant: de quibus breuibVS & instructione iam ad l. 2. Et huius rationem hîc eandem reddit, quam supra, l. 5. prox. quod scilicet harum rerum plurimam haberent noticiam. Atque hi sunt, quos Libanius ep. 63. ad Themistium, vbi de Glebali collatione agit, ait, γλίβα ἢ σοι βῆσον & δόμας

ἀδίας τὸ μέρων αὐτῶν ἢ τῶν τεταγμένων. Obserua interim hoc tempore differentiam inter Glebalem collationem hæc parte, & Aurum oblatitium: Nempe huius exactio Censuali, imposita, l. 5. sup. illius hæc l. remissa, verum biennio post æquata ea l. 9. inf. ¶ Est porro hæc lex prolixæ admodum Honorij ad Senatum & populum Orationis seu Constitutionis pars: cui coassandæ velut indidem decerpæ præter l. prox. 7. quinque præterea leges: quas in Notis indicaui: quâ quidem Oratione in vniuersum Honorius, & Senatui, & populi tum an-

nonæ, tum voluptati enixè consultum iuit. Quid etiam pertinet illa eius Orationis præfatio, quæ continetur d. l. 3. inf. de Canone frum. V. R. Certum habetis, Patres Conscripti, quantum curarum impendimus pro VESTRIS, ac populi COMMODIS. Et verò ad Senatus commoda pertinet hæc lex, cum proximâ: ad Populi voluptates, lex 31. inf. de Prætorib: ad annonæ commoda (quæ & ipsa propriè commoda dicta) lex 24. inf. de susceptioribus: lex 27. inf. de nauicular. l. 5. inf. de naufragiis: & d. l. 3. inf. de Canone frum. V. R.

De ALIENATIONE patrimonij in fraudem designationis Prætoris.

vii. * Iidem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

SENATOR patrimonium proprium in quemcunque quâlibet ratione transtulerit, imminutio, "... designationis tempore probata non valeat: sed causâ prius erit actis prouincialibus adprobanda. Dat. xvi. i. Kalend. Mai. Med. Cæsario & Attico CONS S. [397.]

NOTÆ.

* Quibusnam legibus hæc iungenda sit, constat iam ex dictis ad leg. superiorum, quæ & ipsa de illarum numero est. Est autem fugitiua hæc lex. Si Senator. Imminutio eius designationis tempore. Id est, si probatus fuerit Senator imminuisse. Quare erant qui hîc reponit, non probata.

COMMENTARIVS.

ALIENATIONI fraudulentæ, imminutioni- que patrimonij à Senatore factæ, in fraudem Præturæ, occurrit hæc Orationis suæ parte Honorius Imp. quemadmodum & fraudulentæ professioni in fraudem Glebali collationis occurritur, l. 2. sup. In fraudem inquam Præturæ, eod quippe pertinet δόμας seu lex ista, non ad Glebalem collationem, vt DESIGNATIONIS vox ostendit: de quo mox; ac proinde hoc titulo fugitiua, quæque in tit. de Prætoribus meliùs relata fuisset: cuius etiam tituli lex 31. huic inter alias coassanda venit. Prætura scilicet inter Senatoria olim onera fuit, de qua est titulus ille de Prætoribus, & quidem onus grauissimum: Ludis scilicet & voluptatibus Romani populi edendis destinatum: ita quidem vt pro Præturæ qualitate modò maiores, modò minores facienda essent. Cæterum, vt istud Præturæ onus Senatores euitarent, varias olim fraudes commenti sunt, tum Nominationis ad Præturam tempore, tum Designationis ad certum Præturæ genus: de quibus omnibus suo illo titulo. Inter ceteras fraudes hæc erant: quod vrbe Româ recederent, vt Præturam euitarent: de quo l. 1. 2. 3. 4. 6. 7. inf. de Prætoribus: & Symmachus lib. 4. ep. 8. & lib. 10. ep. 4. Altera fraus erat, cui hæc l. occurritur, quod Designationis ad Præturam tempore Patrimonium suum in alios transferrent, sine vllâ causâ probabili, vt ita leniorem Præturam sortirentur: Nam, vt inopes & pauperes ad Præturæ onere immunes erant; Inopix quippe exceptio immunitatem Præturæ tribuebat, de quo l. 2. 2. inf. de Prætorib. Ita cum designationis ad certum Præturæ genus tempus in proximo erat, callidè bona sua imminuebant, vt ita ad leniorem Præturam designarentur: Erat scilicet vna Prætura alia sumptuosior: l. 3. 5. 13. 21. 24. 25. 30. & ult. inf. de Prætorib. Dixi, Designationis tempore: ita enim hic restituendum esse, tum reliquæ veteris lectionis, tum lex 31. inf. de Prætoribus, quæ huic inter alias coassanda venit, ostendunt: Nemi-

nem, inquit lex illa, Editorum, quos vocini sumptus DESIGNARIT electio, Responsum nostræ Tranquillitatis soluat, sed DESIGNATIONVM ordo seruetur. Sed & lex 10. 12. 13. 14. 15. 21. 31. eodem tit. de Prætorib. Symmachus quoque in eadem ipsa te lib. 10. ep. 59. Denotioe & more communius, Magistratum nominationem, vt DESIGNATIONIS vox ostendit, ad Eternitatis vestre perfero notionem vt Muneribus exhibendis, aut subornandis fascibus destinatis, cognitio Imperialis accipiat. His copulati sum, quos Senatorij vestro rectoris oris adiecit. Prolixus in talibus esse non debeo, cum DECRETI publici fides Gestorum potius insinuationem postulet, quam largum referentis eloquium. Eadem voce in hac ipsa redem vitur lib. 2. ep. 59. Candidati mei designatio: & lib. 4. ep. 60. Designatum tibi ad urbanam Præturam filium meum nuncio. Quamquam & designationis appellatione accipi quoque possit ipsa prima ad Præturam nominatio, nullo adhue Præturæ genere designato; quo sensu passim quoque ea vox accipitur. Ad rem. Ergo hæc l. id statuitur, ne cuiquam Senatorum patrimonium suum designationis tempore imminuere liceat, nisi causâ prius actis prouincialibus adprobata: id est, apud acta seu gesta Reëtoris prouinciar. Ex his iam apparet, rectius hanc leg. sub titulo, de Prætoribus, situram. Neque otiosè id hic repetatur, hanc leg. partem esse prolixæ Honorij Imp. ad Senatum populumque vrbis Romæ Orationis: qua inter alia & Senatui prospectum iuit, & Populi quâ Voluptatibus, quâ Annonæ: quas duas res, panem, inquam & Circenses, id est ludos populus anxius maxime iam dudum, teste Iuvenale, & hac tempestate optabat: ad quod posterius præter hanc leg. ex eadem Oratione spectat d. lex 31. inf. de Prætoribus Cætera repete ex dictis ad leg. super.

¶ *Eos qui in PALATIO militarunt, Senatores factos glebali prestationi obnoxios esse, non & Prætura.*

VIII. * Idem AA. Cæsario PP."

¶ *V* in Sacro" Manufactudinis nostræ Palatio militarunt, si cœtui Senatus confortio- que fuerint sociati, iuxta latam dudum Legem ¶; Glebalem tantum sustineant fun- ctionem, ad Præturæ" verò functionem atque onera non vocentur. Dat. III. Kal. Mai. Constantinop. Cæsario & Attico CONS S. [397.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.

" Cæsarius Orientis PP. v. Protopogt.

" Sacrum Palatium. v. Gloss. & Imper. Romanum. Claudianus quoque 2. in Rufinum : v. 142. *facrâsq; fores prædium- tis aula.*

† Intelligitur Legem 28 inf. de Prætoribus.

" De hoc suo titulo, de Prætoribus.

COMMENTARIUS.

¶ *I*N PALATIO Principis qui militarunt, post- que peractam militiam Senatores facti sunt, eos glebali tantum functioni, at non & Præturæ subici oportere, definit hæc l. Arcadius Imp. Idque aduocata anteriore quadam, imò antiquiore etiam lege, iuxta latam dudum legem, inquit : quæ ta- men lex nusquam apparet : Existat equidem eiusdem Arcadij, verum posterior adhuc, lex 13. inf. de proximis Comitibus. dispos. qua testatur, se iam pridem à Prætura immunitatem, his, qui post emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus prouecti sunt, tribuisse : eamque ibidem porrigit ad Proxi- mos seriniorum, post depositam militiam. Qui & ipsi tamen Proximj seriniorum inter eos qui in Pa- latio militant, censentur. Ad rem. ¶ Hos igitur Glebali tantum collationi obnoxios reddit hæc l. Arcadius : sicut & filius eius Theodosius Iun. l. vlt. (quod tamen antea fecus ferre fuit, vt testatur

lex 2. sup. in f.) à Prætura verò immunitatem his tribuit : quod nominatim quoque cautum de Decur- tionibus & Silentariis, l. vlt. inf. de decur. & silent. de Domesticorum item & Protectorum Primicerijs, & Decemprimis, l. 7. 8. 9. inf. de domesticis & pro- tect. Vt & de proximis sacrorum seriniorum, l. 13. inf. de proximis. Qui omnes in palatio militabant. Notanda igitur hæc differentia inter Glebalem col- lationem, & functionem Præturæ ; huius videl. immunitatem facilius tribui, quam illius. Rationem differentia hanc adsigno ; quod populi voluptatibus facilius quid detrahi Principes voluerint, sumptus- que adeo penè inanes in ludos venuti, quam sub- dijs ærarij quidquam subduci : cuiusmodi est Gle- bali collatio : vnde & perennis ærarij emolumentum dicitur, l. 2. sup. cui similia vide, & de auro oblatio, l. 5. sup. & apud Symmachum, lib. 10. ep. 26.

¶ *OBLATITII auri exactio quibus imminet.*

IX. * Idem AA. Florentino PV."

¶ *D*UDUM ¶ præcipimus, vt aurum Oblaticium Senatores, qui in Sacratissima Vrbe degunt, in Vrbe conplerent, hij verò qui in prouincijs latam foue- rent, per Censualium Officia in prouincijs soluerent. Sed quoniam cogno- uimus prædictum Officium non posse executioni" sufficere, ad prædictum negotium auxilia congrua ab Ordinariis" Iudicibus volumus ministrari. Dat. VI. Kal. Ian. Med. Cæs. & Attico CONS S. [397.]

NOTÆ.

* Et hæc lex abest à Cod. Iust. Ingenere fortè huic legi, lex 133 134. 135. 136. inf. de decur. & lex 2. inf. de Comitibus milit. l. 19. inf. de diu. Officijs, si modò subscriptus dies in hæc emendetur : Imò & lex 1. Cod. ubi quis de Curiali.

" Florentinus hic P. V. de quo iam ad l. 5. sup.

† Dudum, id est, ante biennium. v. quæ dixi ad l. .... & Legem 5. sup. indicat.

" Præcipimus.

" Executioni vt l. 6. sup.

" Ordinarij Iudices, id est Rectores prouinciarum. v. Gloss.

" XII. Kal. Ian. in lex illis Legibus.

COMMENTARIUS.

¶ *O*BLATITII AVRI, de quo plenè l. 5. sup. exactio per prouincias ab Honorio Cen- sualet ea l. quæ ad hunc eundem Florentinum P. V. data est, cuiusque, hæc mentio fit, incumbere iussi fuerant

fuerant ante biennium. At nunc idem Honorius cum comperisset prædictos Censuales non posse Executioni isti sufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id est, à Receptoribus prouinciarum, ministrari iubet. Quo- modo & pariter idem Honorius cum Censualibus Glebæ exactioem imposuisset, pari relatione edo- ctus iisdem consuluit l. 6. sup. Porro huius leg. duplex sensus afferri posse videtur : Prior, quasi relicto Censualibus semper executionis seu exactiois offi- cio, inbeat Honorius tantum auxilia his à Iudici- bus ministrari, ad exactioem faciendam : vt aliàs sæpe, publicum officium gerentibus auxilia con- grua suppeditar, ministrari, olim variis legibus iussa : vt l. .. Alter sensus, quem ipse præulerim, Hono- rium liberatis penitus hoc Executionis seu Exactio-

nis onere, id oneris impegisse Ordinariis Iudicibus eorumque officiis. ¶ Cæterum videtur omnino hæc lex, lex illis Legibus quas in Notis opposui, Imò & legi 1. Cod. ubi quis de Curiali : coaliscandæ à quibus hæc non nisi in die discrepat, vt ibidem notaui : Certè inter eas, lege 10. inf. de diuersis officiis, de Iudicum Apparitoribus quoque agitur : & d. l. 1. Cod. ubi quis de Curiali : canetur, vt si quis Curia vel officijs Iudicum aut aliis quibuscumque corporibus obnoxios probetur, Index loci vbi com- prehensus fuerit, submota penitus emendicati hono- ris prescriptione, & non expectata Iudicis notio- nes, sub quo per ambitum cœpit militare, eum eor- um societati, quos declinauerat, aggregat. Et sic ea l. Ordinarij Iudicis iurisdictione sancitur, pariter vt hæc l.

¶ *HISPANIIS admittitur privilegium immunitatis quibusdam indultum à glebali collatione.*

X. * Idem AA. Felici PV."

¶ *L*EBAM, possessionum, non personarum, esse perspicimus : ac propterea necesse est, vt illis imminet exactio, qui ex re eadem redditus consequuntur : nam cum censibus deferantur, non potest auri professio" perire" domino. Hac itaque sanctione decernimus, vt Hispaniæ" in præsens" tantum tempus beneficiis" indultis vtantur : seruaturi posthac in soluendis functionibus prouincia- rum" consuetudinem ceterarum. Dat. IV. Kal. Apr. Mediol. Honorio A. IV. & Eurychiano CONS S. [398.]

NOTÆ.

* Abest à Cod. Iust. velut h. storica.

" 29 P. P. & quidem Galliarum : de quo mox.

" Et idem beneficium seu privilegium personale hic spectandum non esse.

" Hanc rationem mox explicabo.

" Ita dicitur MS. editi habent, deferantur.

" Personæ ; vel possessiones.

" Glebæ possessio l. 12. inf. de annonâ & trib. de hoc v. Paratitilop.

" Hispania : vel hic reponendum Hispani, vel infra restituendum, Seruaturæ : quod malo, propter illa ; prouinciarum ceterarum.

" Hoc adhuc tempore, in præsentis casu ; ad hoc vsque tempus.

" Beneficia sunt privilegia, in materia nominatim tributorum & functionum collationumque publicarum : dixi plenè, ad l. 4. sup. de Constit. Principum.

" Vel totius Imperij, vel ceterarum quæ sub dispositione PP. Galliarum fuerunt, id est, septemdecim prouinciarum & Britanniarum.

COMMENTARIUS.

¶ *R*IVILEGIO seu BENEFICIO vlllo à Glebali collatione nullum vllibi in quadam facti spe- cie excusari definit Honorius hæc constitutione : Additâ ratione, quod hæc collatio sit non per- sonarum, sed possessionum : Onera scilicet posses- sionum ratione, indulta personæ privilegio non eui- tantur, sed quisquis possessiones habet in censum relatas seu professas (de qua professione dixi ad l. 2. sup.) & ex iis redditus consequitur, huiusmodi onera detrectare non potest. Atque ita in orbe Ro- mano ferre obseruatum fuit. Hispaniarum Prouin- cijs vt sua & pecularia sæpe quarundam prouincia- rum iura fuerunt : (vt in sp. l. 2. de tironib. l. 19. de erog. mil. ann. l. 5. de censu pub.) singulari privilegio vacatio seu immunitas quædam ab hac collatione indulta fuerat, vt scilicet personæ privilegio gleba- lem quandoque collationem euitare possent : id quod hæc Honorij lege aboletur : & ad commune ius His- pani reuocantur. ¶ Cæterum, ad hanc prorsus le- gem pertinet, cuiusque ferendæ occasionem common- strat, denique eam commodissimè explicat Epistola 62. Symmachi lib. 4. quam hic inseri oportet. Sym-

machus Eufraasio : Alij habeant ; Eufraasio. Euentius tuus in vtramvis aurem somnum capebas : Nihil enim magna dignitas à paupere petit. Sic fortasse plerisque ipsa inopia gravis, habet tamen ALIENI QUÆRIS EXCEPTIONEM. Adice si placet securitati eius SACERDOTII PRIVILEGIUM, & VNIVS HO- MINIS MVNIMENTA MVLTIPLI CA. Mibi vide- tur validior esse omnibus vacationum remedijs, ex- hausta fortuna. Sed velim noueris, QUÆSITORES GLEBÆ SENATORIÆ protinus affuturos, sperandam- que Euentij VENIAM PLENIOREM, si fidem pau- pertatis eius exploratio ratam fecerit. Interea rursus prio- ribus gestis agat liberum : Nihil nouabatur Præulstris Viri FELICIS pro illo indicatio, modò allegatas dudum Senatoris angustias astruat examinis diligentia. Nunc mihi amice oburgandus es, qui cum vicina iuenera per- strinxeris, stare ad nos habenas longum putasti : De- disse HISPANIA Rome posito more veniam. Noui enim summittere desideria sua cunctarum Prouinciarum parenti, [id est Romæ.] Nec ita auara est ; vt nobis propria bona nolit ostendere, &c. Omnia egregiè hic respondent, & Felicijs (Præfecti prætorio Gal-

liarum) nomen, & Hispania mentio, & Gleba Senatoria, & privilegij sacerdotalis & paupertatis exceptio. Species scilicet hæc est: ab Euentio Hispano Senatore, sed paupere, vt dicebatur, & Prouincia Sacerdotæ, & alijs etiam fortè personæ munitis seu priuilegijs subnixo, possessionum nomine, quarum dominus erat, & ex quibus reditus consequebatur, glebalis collatio petebatur: Excipiebat is, alienum à se onus esse, atque inter alia allegabat paupertatem & tenuitatem suam: cum etiam, Sacerdotum quoque, videlicet Sacerdos Prouinciæ esset. Cæterum id indultum fuisse Sacerdotibus prouinciarum Hispania, vt à collationibus, ac nominatum à Glebali immunes essent: (de cuiusmodi alioquin Sacerdotij priuilegijs, & inter alia etiam à muneribus ciuilibus dicendi locus erit plenè ad l. 75. de Decurionib. V. & paratilon de paganis, & quidem ex veteri quoque inscriptione, & ex Symmacho, lib. 10. ep. 54.) Itaque super eâ re, de qua hæc, controuersia itum ad Felicem Præfectum prætorio Galliarum: Is, re cognitâ secundum Euentium dedit, id est, eum immunem à Glebali collatione prouinciæ. Imperator Honorius, ea de re aditus, nihil de Felicis Præfecti prætorio pro Euentio iudicatione innouauit, atque ad eum ob sacerdotij priuilegiũ paupertatemque collationis glebalis immunitatem Euentij confirmauit; nihilque de priuilegio Hispanis dato in præsens saltem tempus, seu in præsentem casum inmutauit: sed in posterum Hispanias, vel Hispanos, communi cæterarum prouinciarum iure, immunitate seu beneficio omni cessante, viuere iubet.

¶ DOMVM PRINCIPIS quoque Glebalem collationem agnoscere.

x. i. * Idem AA. Troino" c. s. l.

collatione gleualis auri, vel i. n. n. . . . i. j. tituli" ne Domum" quidem Nostram immunem. . . esse præcipimus. PP. IV. Kal. Mart. Med. Vincentio & Auito" v. v. c. c. c. o. n. s. s. [401.]

NOTÆ.

- " 26. Troilo: Ad eum Synesius scripsit sex epistolas 26. 73. 91. 112. 118. 123. Deque eodem agit ep. 47. & 73.
 " 26. comparatiuè, vt l. 3. inf. de militari veste: vel Oblatiuè, vt l. 5. & 9. sup. Neutrum ferunt reliquæ & spatia fugientis vocis: quæ vt nos fecimus exprimenda sunt.
 " Titulus. v. Gloss.
 " Id est, possessiones v. Gloss. & Imp. Rom.
 " Ad plenum sensum nihil hic deest.
 " 26. Frauito, vel Frauita: v. Chronolog.

COMMENTARIVS.

PRINCIPIS quoque DOMVM seu possessiones duobus titulis seu collationibus quæ hæc leg. commemoratæ fuerant, subiicere definit Honorius Imp. si modò Honorius: quandoquidem Troilum, cui hæc lex inscribitur, Comitum S. L. per Orientem fuisse ex Synesio discimus. Duobus inquam titulis: quorum alterius memoria seu nomē intercidit: alter verò est, collatio Glebalis: Igitur à collatione Glebali immunis non est Domus Principis, id

¶ Illud in summam ex hæc l. notandum; quod ait, Glebam, id est, collationem glebalem, esse onus possessionum, non personarum: vnde & onus id fundum manere dicitur: l. 3. inf. hoc tit. quæ etiam causâ, glebæ, & glebæ collationi nomen: seu ἐπίστωσ apud Synesium, ep. 38. de cuius loco dixi ad l. 4. sup. Ad historiam verò, obseruandum; nonnullis quandoque prouincijs peculiaria beneficia indulta, aduersus cæterarum prouinciarum consuetudinem: sed quæ facillè etiam renocata: vt in causâ propostâ, cuiusmodi istud fuit, Hispanicis prouincijs in orbe Romano atque in occidentis Imperio proprium. Vnde verò id emanarit, non nostrum est diuinare: fortè à Theodosio M. Honorij nostri parente id Hispanijs, vnde ipse erat, datum. Atque ita deinceps, insignis hæc lex in Gallia & Hispania à historiâ sterni poterit: non tantum ob expressam Hispaniarum mentionem, verum propter inscriptum huic legi Felicis PP. P. (nam ita reponendum loco PP. P.) nomen, & quidem Galliarum, vt ex hæc ipsâ leg. discimus, vt & Symmacho d. epistola. Hispania quippe hæc tempestate sub PP. Galliarum egere; vt ex varijs legibus, Claudiano, & Notitiâ Imperij discere est, & vel hoc ipso anno ex l. vn. de burgarijs: de quo plura ad l. 1. 4. inf. de accusationib. Certè Symmachus d. loco, vt & lib. 7. ep. 58. hunc Felicem Illustrum Virum vocat. Et ad eundem eiusdem extant octo Epistolæ lib. 5. ab ep. 47. ad 54. quæ postrema Amplitudinis titulum ci tribuit, & Collegam Ampelij, qui sanè P. V. fuit, facit: & tùm cum eam epistolam scriberet A. D. 397. Quæstorem fuisse indicat.

est, res prinata Principis. Nempe & ipsi Principes instar Senatorum glebâ de rei suæ priuatæ nomine præstitere: nempe quod se ipsos in Senatorum numero censerent: l. 1. inf. de exhib. reis: l. 32. inf. de cursu publ. l. quisquis, ad leg. Corn. de scarijs: de quo ad eas leges. ¶ Notandum verò Comitum S. L. hanc lege, in inscribi, idè quia de domo Principis in eâ agitur.

¶ PROXIMOS

¶ PROXIMOS Scriniorum, COMITES Dispositionum, Magistros ADMISSIONVM à glebali septemque solidorum collatione immunes esse.

x. i. * Imp. Honorius & Theodosius AA. ad Monaxium Pv."

quis. . . . . Nostris tota impletâ militiâ ad Proximum, & Comitum dispositionem vel Magisterium admissionum peruenerit, nullâ penitus functione vel Glebatione Senatoria tùm primùm, ob dignitatem Vicariam, fatigetur, sitque immunis à Septem quoque solidorum præstatione, quæ tenuissimos Senatorum adfolet obligare. Dat. v. i. Id. Maij. Constantinop. Constantio & Constante c. o. s. s. [414.]

NOTÆ.

- " Monaxium hunc Præfectum Prætorio faciunt omnes alie leges anni 412. 414. 416. 417. 418. 419. 420. & quidem eo ipso anno 412. quo hæc lex 16. inf. de medicis & Prof. Anno equidem 408. & 409. Monaxius P. V. fuit, quod præter sex Leges, discimus ex Chronico Alex. in anno 409.
 " Supple ex scrinijs, vel de scrinijs.
 " Scriniorum scilicet. l. 2. inf. de proximis: puta Memoriarum, Epistolarum, Libellorum, l. 4. eod. tit. v. quæ noto ad l. 4. eius tit.
 " Dispositionum Comitum seu Magistrum cum Proximis Scriniorum dignitate æquabantur, v. l. 2. 10. 12. 14. inf. de proximis Comitib. dispos.
 " Magisterium, & Magisteria: v. quæ notabo ad l. 2. inf. de Quæstorib.
 " Glebatio Senatoria.
 " De septem solidorum præstatione, l. 4. sup. & l. 12. inf. de proximis.

COMMENTARIVS.

PROXIMOS Scriniorum, COMITES Dispositionum, MAGISTROS Admissionum, post impletam militiam factos, & sic vicariâ dignitate auctos, ab omni functione seu Glebali collatione, inò & septem solidorum præstatione immunes esse iubet hæc l. Theodosius Inn. De proximis Scriniorum, Comitibusque dispositionum suo proprio titulo infra 26. & tit. de Magistris Scriniorum, vbi vel Paratitla consulenda. Magistri admissionum fit quoque mentio, l. vn. inf. qui à prabit. vironum vel equorum: apud Vopiscum in Aureliano. Amian. Marcellinum lib. 15. p. 45. qui scilicet Admissionibus seu officio Admissionum, seu Admissionalibus, de quibus qui sub Magistro officiorum erant, pariter vt ferinia, de quo Notitia & nos alibi. Horum igitur immunitatem hæc l. sancit Theodosius. Vbi tria notanda sunt: Primò, eos qui post impletam militiam vel Magistri Scriniorum hebant, vel Comitum dispositionum, vel Magistri Admissionum, vicaria dignitate fuisse honoratos: quod etiam constituitur

l. 2. (vbi dicam) 10. 15. 17. inf. de proximis: & l. 19. inf. de Palatinis S. L. Secundò notandum, Comitum seu Magistrum dispositionum cum Proximis Scriniorum dignitate exæquatos: quod etiam docet lex 2. 10. 12. 14. inf. de proximis Comitib. dispositionum. Tertio hæc Theodosij Inn. lege, supradictos, etiam à septem solidorum præstatione immunes reddi, quæ tenuissimos Senatorum alioquin teneri obligatos, de quo agitur & l. 4. sup. & l. 12. inf. de proximis: cum tamen non pauperissimi tantum hanc collationem agnoscere deberent, verum etiam nonnulli, qui alioquin priuilegio à Glebali collatione immunes sunt, illam præstare teneantur. Et verò Arcadij patris constitutione l. 12. inf. de proximis: Ex-proximis his & ex-Comitibus Senatui adgregatis, est Glebalis collationis immunitas tributa fuerit, iidem tamen ad septenos solidos annuos eadem lege teneri iubentur. Verum, vt dixi, plenaria hæc leg. immunitas Senatoria functionis illis tribuitur, etiam septem solidorum.

¶ DESERTVM prædium alteri opimo adiectum per Senatorum à glebali collatione immune fit.

x. i. i. * Idem AA. Sebastio Com."

quis desertam possessionem sub Peræquationis forte perceperit, eum à præstatione gleuæ Senatoriæ, etiam si antiquitus hoc onus fundum manebat, alienum esse præcipimus. ¶ Illa verò prædia, quæ naualem sustinent functionem in desertis huc vsque tacuerunt, meliore conditione in omnibus titulis conuenit releuari, vt grauis fors pro ea qua refederit portiuncula naualis esse non possit, cum alijs fuerit dispendijs liberata. Dat. prid. Id. Maij. Rau. Honorio A. X. I. & Constantio I. I. c. o. n. s. s. [417.]

- * Lex si quis 25. Cod. Inst. de omni agro deserto, hinc desumpta est, recisâ sententiâ, quæ est de Gleba Senatoria, ut pote sublata. Iungendæ sunt illi duæ Leges, de quibus mox.
- ** Primi ordinis, adde ex l. 14. 15. 16. inf. de censitor. quæ huic inter alias iungendæ sunt: & ex d. l. 15. Cod. quæ hinc desumpta est. De qua dignitate titulus est inf. de Comitib. Ordinis primi.
- ** De Peræquatione, suo titulo inf. de Censitoribus, Peræquatoribus, & Inspectoribus. v. & l. 2. 3. inf. de prædiis Senatorum.
- ** Iure. C. Inst. d. l. 15. fors verò peræquationis contraria sortis subhastaria: de quâ l. 9. inf. de præd. nauticulis. quæ & ipsa huic iungenda est.
- ** 26. Præcipuum, ut probabunt ea quæ mox dicam.
- ** Hinc propriè desumpta est Cod. Inst. d. lex 15.
- ** Vel hic reponendum, *sustinentia*: vel reponendum ut in Cod. Inst. *sustinentiæ & in desertis, &c.*
- ** Nunc vsque C. Inst.
- ** 28. iacuerunt. & ita omninò habet MS. authenticus. In Cod. Inst. remanent.
- ** Releuari. Releuandi vox propria: v. inf. de collat. donat. vel releuat.
- ** Gravis fors opposita desertæ.
- ** Ita MS. 26. quæ.
- ** Id est, reses fuerit, iacuerit, desertæ.
- ** Ita quoque d. l. 9. inf. de præd. nauticulis. & l. 7. inf. de locat. fundor. Atenim in d. l. 14. 15. 16. inf. de censitoribus, Mar.

COMMENTARIUS.

DESERTVM prædium, Senatoriæ seu glebali collationi obnoxium, si per peræquationem, & *ἔπιβολῶν*, alicui opimi fundi domino adiectum sit, à Glebali collatione immune esse iubet *hæc l.* Honorius Imp. In prædiis nautali functioni obnoxii, meliore & pleniore quodam iure constituto: de quo mox. Ut hæc lex intelligatur, Primum notandum est, extra ordinem sæpè Peræquatores, *ἔπιβολῶν*, in prouincias missos, qui videl. inspectis prædiis, & inuicem adæquatis releuarent ea, quibus grauius onus erat adscriptum: vicissim granaurent, si quæ per ambitionem vel aliter lenius censita vel immunita facta fuissent: Item eo fine, ut desertæ à dominis destitutæque prædia, aliis traderent, atque ita dominos mutarent, adiectis videl. prædiis desertis ad opimos fundos: factæque aded *ἔπιβολῶν* nam ita propriè id vocabatur: de quo *tit. de annonâ & tributis, non vna l. & tit. de censitoribus, peræquatoribus*: sub duabus tamen legibus seu conditionibus. Primo noni domini, quibus adiecta fuerant noua prædia deserta, eorum nomine ad reliqua temporis præteriti non tenebantur, l. 15. inf. de Censitoribus, quæ ut mox dicam, inter alias huic coniungenda est. Altera conditio est, quæ *hæc l.* continetur: nempe, quod huius deserti prædij, per *ἔπιβολῶν* adiecti, nomine, Glebalem præstationem non præstent. Quæ duplex immunitas notanda est, singularibus rationibus subnixæ. Secundò notandum, *hanc legem* partem esse formulæ seu mandatorum datorum ab Honorio Imp. Sebastio peræquatori & Inspectori, misso hoc tempore in quandam prouinciam, ad eam peragrandam & inspicendam (fortè in Africam, argumento eorum quæ de fundis Nauticariis adduntur) vnde supersunt adhuc quatuor præterea fragmenta in l. 9. inf. de præd. nauticariorum: & l. 14. 15. 16. inf. de Censitoribus & peræquatoribus. quæ proinde huic omnes coassandæ veniunt, coassatæque inuicem mutuam lucem fœnerantur: Imò & præterea coniungenda videtur lex vlt. inf. de locatione fundorum, est *Præfatio Com. R. P.* ea inscribatnr, propter materiæ subiectæ rationem. Ergo ex his apparet, Sebastium peræquatorem cum Mandatis his in aliquam prouinciam missum: Et quidem cum *Comitis primi ordinis* dignitate, ut fermè cum ea dignitate emissi peræquatores, quod præter hanc leg. & eas quas huic coniungendas dixi, docet lex 10. inf. de censitoribus. & peræquator. ¶ Nunc de hæc Mandatorum parte en de lege nostrâ: Eâ scilicet ostendit Honorius,

quâ lege & conditione deserta prædia, quæ Senatoriæ vel Nauticariæ functioni sunt obnoxia, per *ἔπιβολῶν* adiectenda sint à Sebastio peræquatore opimos fundos habentibus: Nempe illos fundos ita adiectendos, ut à Glebali præstatione immunes sint: aliis verò titulis & tributis tanquam communes fundi subiaceant: Id enim addi oportet. Et hæc sententia est primæ partis *huius l.* Atenim, aliam quandam esse oportere rationem fundorum nauticariæ functioni, *ἀπέσειν* & conditioni olim obnoxiorum, si deserti aliis per *ἔπιβολῶν* adiectantur: Quæ quidem sententia ab hoc titulo aliena est, & in *titulum de prædiis nauticariorum* potius referri debuit, *legique 9. eod. tit.* quæ huic inter alias, ut dixi, coassanda est, connectenda erat. Id verò eâ statuitur; nempe, non tantum *grauem sortem*, id est, opimum fundum, cui desertus nauticarius adiectus est, nauticarium non effici: verum etiam desertum ipsum fundum soli nautali conditioni adstringi oportere, omnibus aliis titulis releuarum, id est, ab omni alia conditione & collatione liberum & immunem: Suam igitur tantum conditionem & naturalem hæresim agnoscere vult Honorius *hæc leg.* quod etiam expresse ait d. l. 9. de præd. nauticariis. Vbi pariter subhastariâ sorte distractas possessiones, quæ per contractum publicum nautali fuerant hæresi separatæ à viginti annis, ad pristinum functionem naualem renouari iubet. Ergo liberum prædium tantum abest nauticariæ functioni obligetur propter *ἔπιβολῶν* nauticarij, ut contra hoc ipsum omnibus aliis functionibus liberetur. Atque hæc est huiusce obscurissimæ legis sententia, quam neque Accursus, neque Cuiacius cepère: vbi hæc voces in id spectandæ veniunt: Primo, *Releuandi*: quâ non significatur hic leuiora onera imponi, verum, quod ipsa l. exprimitur, vnica hæresi nautali exceptâ, omnibus titulis releuari seu aliis *dispendiis liberari*: Sors item *grauis* hæc leg. est opimum prædium, cui desertum adiectum est; Sors & sortis, pro spatio terrarum, quod etiam ad totius gentis possessionem postea translatum, veluti *sortes Gotbarum* dictæ: & *Græue*, pro opimo, fertili, fecundâ: de quo consulendæ Glossæ: *Græue*, ait Nonius Marcellus cap. 4. *fecundum, frugiferum*: Virgil. *Georg. lib. 3. inf. Quid labor, aut benefacta inuenit? quid vomere terras Inuenisse græues? Portuicula denique hæc l.* est prædium, & quidem desertum, in sp. *huius leg.* adiectum per *ἔπιβολῶν* opimo & *fecundo*.

OBLATITIVM

OBLATITIVM aurum sibi à Senatu Rom. promissum Valentinianus Tertius partim remittit, partim Vrbi Roma largitur.

xiv. I mpp. Theod. & Arcad. AA. ad Senatum vrbs Rom. Post aliâ.

BLATIONEM nobis Amplissimi Ordinis, promptâ liberalitate promissam, partim remittimus vobis, partim Patriæ communi Vrbi que largimur. Dat. vi. Kal. M. Recitata in Senatu per Theodosium Primicerium Notariorum, DD. NN. Theod. XI. & Valentiniano II. A. C. O. N. S. S. [426.]

NOTÆ.

- * Iungendæ huic l. omninò videntur lex 33. inf. de petitionibus & vlt. de datis: & lex 2. inf. de conductoribus & hominibus. Aug. est in die & mense nonnulla sit diuersitas.
- ** 26. VALENTINIANVS: ut ipsa temporum ratio ostendit, & præferunt d. l. 33. & d. l. 2.
- ** Hinc & moles promissionis, l. 12. inf. de proximis.
- ** Vrbs Roma, patria communis. Ita quoque l. 2. 1. inf. de Prætoribus: & passim Veteres, & in his Symmachus variis locis: ad quem vide quæ Doct. Iuretus, lib. 5. ep. 94.
- ** Ita MS. 26. Jan. vt d. l. 33. & d. l. 2.
- ** Orationes Principum ad Senatum recitatæ in Senatu, h. l. & l. 1. inf. de maternis bonis: siue Lectæ, l. 8. 9. inf. de Prætoribus. l. 8. inf. de metatis. l. 13. de accusat. Idque aliquando per Primicerium Notarium (de quo titulo 10. inf.) aliquando à Proconsule, d. l. 8. & 9. inf. de Prætoribus: Mox dicam plura.

COMMENTARIUS.

BLATIONEM, seu oblatitium aurum, (de quo fuerunt iam duæ leges supra, (putâ Honorij lex 5. & 9.) quod Senatus vrbs Romæ promptâ liberalitate, seu vlt. sibi promiserat (quod pertinet mole promissionis in l. 12. inf. de proximis, quæ quarta est in hoc argumento constitutio) Valentinianus Tertius, Placidia F. hæc oratione ad Senatum emissâ accepto equidem fert: verum eam oblationem partim ipsi Senatui, partim verò vrbi Romæ (quam & communem parentem vocat, elogio protrito; quod vsurpatnr & l. 2. 1. inf. de Prætoribus) largitur: Beneficio ita cum Senatu certans. ¶ Quam verò occasione hanc oblationem Senatus vrbs Romæ Valentiniano nunc promiserit? videntum est: Id verò ipsa temporum ratio satis ostendit; Nempe Ioanne Tyranno cæso, cum Romam Valentin. Româ potitus, ingressus, ibi septennis iam Augustus creatus fuisset x. Kal. Nouembris anni superioris 425. de quo Olympiodorus sine Decadis 2. apud Photium: Frigeridus lib. 12. historiæ. apud Gregor. Turon. Socrates lib. 7. c. 24. & Chronicon Scriptores, Marcellinus, Prosper, Idacius, Chronicon Alexandr. Vbi & per quadrimestre egit, mense ad finem decurrente Octobri, Nouembri, Decembri, anno 425. & mense Ianuario & Februario huius anni 426. quo quidem mense Ianuario hæc lex data est: Quæ quidem lex ipsa pars est prolixioris Valentiniani Tertij Orationis ad Senatum: vnde duo adhuc fragmenta supersunt huic legi coassanda, puta lex 2. de conductoribus. domus Aug. l. 22. inf. de petitionibus. Quæ quidem oratione Valentinianus hinc turbatum vrbs Romæ statim erexit, pacemque publicam stabilivit: Inde verò Munificentiam Senatus Romani, & ipse beneficis certando pensare instituit: inter alia remissi oblatitij auri promissione ab eo sibi factâ. Nam & civilem animum suum eâ Oratione testatum iuit, conductoribus videlicet domus suæ, atque aded seipso iisdem Legibus adstricto cum cæteris priuatis d. l. 2. de conductoribus. & delatoribus, & competitoribus, qui scilicet Tyrannis cæsis emergere solebant, repressis, l. 33. de petitionibus & delatoribus, de quo ad eam leg. Eadem igitur ciuilitate nunc, inque vrbs Romæ studio, oblatitium aurum sibi à Senatu promissum, vrbi Romæ pro parte largitur:

Tom. I I.

quæ vrbs per Ioannem Tyrannum desoluta recentiter fuerat. Quod pertinet, quod in veteri descriptione vrbs Romæ, quæ Notitiæ Imperij præmittitur, (quæ vel hoc ipso anno, 426. vel, ut ipse supponit, Anno prox. 427. scripta fuit) legitur: Vrbs que aliquando desolata, nunc gloriosior pussimo Imperio restaurata. ¶ Subscriptionem etiam *huius l.* perpendi cupio: non in eo tantum quod hæc lex recitata dicitur; & quidem in Senatu, de quo more dixi in *Prolegomenis*, & in *Paratilo huius Tituli*: verum in eo maximè, quod hæc lex recitata dicitur in Senatu per *Primicerium Notariorum*: quomodo & à Braxio Proconsule recitata dicitur orationem, cuius partes sunt, A. D. 356. lex 8. & 9. inf. de Prætoribus: & Constantij oratio de Themistio Philosopho, A. D. 355. à Iustino Proconsule: Subscriptio ita habet, *Allata est epistola pro Themistio clarissimo Philosopho: Lectæque in Senatu Kal. Septemb. Arberione & Lolliano: legit autem Iustinus Clarissimus Proconsul.* Nempe id Senatus honori datum, ut per præcipuos Viros Principes orationes suas in Senatu legi recitari vellent; veluti per *Proconsulem* (de quâ *Proconsulis* appellatione dicam ad l. 9. 16. inf. de Prætoribus.) Constantius d. l. 8. & 9. & d. orat. pro Themistio: quæ *ἔπιβολῶν* & *ἔπιβολῶν* intelligere videtur & ipse Themistius orat. 14. quâ Constantio gratias agit ob illam epistolam seu orationem: vel per *Primicerium Notariorum*, ut Valentinianus Tertius hanc orationem: Quæ quidem magna dignitas erat & prima quidem inter Spectabiles, sic ut Vicariis anteponeretur & Proconsulibus æquaretur: V. l. 2. & 3. inf. de Primicerio & Notar. & *Notitiam Imperij.* Imò & pro magnò honore id habuere ipsi illi, quos ad id Principes eligerent: Symmachus lib. 10. ep. 10. Scio amore factum, quo Summates Viros plerumque dignamini, ut sacræ orationi vestra Lector adhiberet. Idem lib. 1. ep. 89: cum mihi à Principibus æternis legendâ in Concilio Patrum delegaretur oratio. Et mox, *Comestare apud Inuitos Principes gaudium meum; qui humana voci dignitas literas crediderunt; quorum victorias ex mei oris promptuario Senatus audiuit.* Notum, hoc olim Quæstorum seu Candidatorum Principis inuitis fuisse. Ergo & Primicerium Notariorum ad id nunc delegit Valentinianus Tertius, non quâsi vi-

D

66.

ce Quaestoris, munere hoc fungeretur, quod scribit auctor de off. dom. August. lib. 3. & 9. p. 483. Neque enim hoc a quo Quaestoris munus id fuit, verum quia, quomodo Secretorum Notarium vertit

Zosimus lib. 1. p. 662. hic notarius erat ἡ ἐξουσία ποιεῖν ἀποκρίσεων μανθῆς : de quo ad l. 1. inf. de Præmiserio, & Notariis.

¶ De IMMUNITATE nulli concedenda à Glebali collatione quatuor scholis exceptis ne quidem Adnotatione Principis.

x v. Iidem AA. Proculo Pv. Post alia.

PRÆTER eos, qui Notariorum nostrorum Scholæ præclaræ sunt sacri collegio, vel silentiariorum prærogatiuâ nostrorum, aut etiam Sacri Consistorij Decurionum militiâ muniuntur, vel qui è schola Agentium in rebus expletis stipendiis ad Principatum Ducenæ peruenierunt, Togati prætorianæ atque etiam Urbicariæ præfecturæ, ceterique omnes, qui delatis sibi Senatoriis dignitatibus fruuntur, pro suis viribus gleuales tantum functiones agnoscant; Palatinis sacrarum & priuatarum largitionum, quoniam renuntiandum Senatoriæ dignitati aditâ nostrâ Clementiâ crediderunt, Senatoriis functionibus eximendis; (& quamuis Senatorum consortio segregentur, in omni securitate mansuris, necnon etiam filiis eorum arque nepotibus, secundum diui Constantini & atque Constantij Constitutiones) Ita ut omne beneficium, omnisque Adnotatio specialis, super immunitate contra huius functionis formam, à quocunque Officio, Persona, Schola, vel Professione elicita, nullam habeat firmitatem; sed allegata quoque, & ab Amplissimo, si ita contigerit, suscepta Ordine, denuò cum liberit retractetur; totius temporis, qui interea fluxerit, ab eo qui hoc impetrare studuerit, descriptionibus extorquendis; & si hoc idem præiudicium Annotationis tenore elicita remittatur. Dat. Prid. Kalendas Febr. Constantinop. Felice & Tauro CONS. [428.]

NOTÆ.

- * Meminit huius Nouelle Legis suæ Theodosius Iun. l. ult. inf. de Medicis & professor. Iungenda verò illi lex 22. inf. de Agentibus in reb.
- " Proculo huic P. V. præter hanc l. & d. l. 22. inscribitur & d. l. ult. de Medicis.
- " Præter eos, id est.
- " De Notariis, V. inf. tit. 10.
- " Notariorum præclarum collegium h. e. nobilis militia; l. ult. inf. de Notariis: plura ad l. 1. illius tit.
- " De Silentariis, V. inf. 2. 3. Quamquam vix hæc vox hic sterisse videtur. Quandoquidem post vocem collegio non nisi quinque literæ intercederent ante syllabam rum.
- " De Decurionibus, vid. d. 2. 3. Porro in MS. ita hæc vox expressa.
- " De Agentibus in rebus, v. inf. 2. 7. & nominatum ad hanc rem d. l. 22. & l. 5. eod.
- " Principatum Ducenæ h. l. & l. 8. 10. inf. d. 2. 7. de Agentibus in reb. vbi dicam.
- " Antea male rogati. Rogati sunt Aduocati: sic Corpus Togatorum l. 5. 2. inf. de Decurionibus. Qui plura volet, consulat Gloss. nostr. & miscellanea in Symmachum, lib. 9. ep. 30. & Sauronem in Sidorium lib. 2. ep. 13.
- " De Urbicarij voce consule Gloss. sic Præfectura urbicaria, & Regiones Urbicariæ.
- " Id est, pro possessionum modo.
- " Græci etiam duobus voce in hæc re vtuntur. V. Libanium ep. ...
- " Non etiam alias functiones Senatorias, veluti Prætorum.
- " De Palatinis S. L. & R. P. inf. tit. 30.
- " De hac Renunciacione l. 4. sup. & l. 7. inf. de Comitibus ord. pr. artium diu.
- " Innuvidentur constitutiones, quæ huius tituli initio exciderunt: Et inter alias quoque lex 6. inf. de extraordinariis.
- " Vide supra Paratilon de diuersis rescriptis.
- " Amplissimus Ordo, pro Senatu, v. Paratilon, Symmachum, & Gloss.
- " 29. quod.
- " Descriptiones sunt functiones, & quidem Senatoriæ hinc. Sic Senatoriæ descriptiones, & descriptio Glebalis: l. 1. inf. de Decur. & silent. l. 5. 16. inf. de Medicis. Descriptionis iniuria: l. 12. inf. de proximis.
- " 29. compulsi literis, est: Quomodo etiam in MS. literæ coherentide huius versiculi sensu mox.

COMMENTARIUS.

DE IMMUNITATE à Glebali collatione, nulli officio, Personæ, Scholæ, Professioni concedenda, (et si à Prætorâ multi excusentur) est hæc Theodosij Iun. lex (cui coassanda venit lex 22. inf. de Agentibus in rebus:) Quæ quidem obscura videri possit, pariter vt lex 19. sen. ult. inf. de Medicis & Professoribus; quandoquidem contrarios illæ sensus priori huius leg. nostræ sententiæ affingunt. Dubium scilicet videtur his verbis, PRÆTER EOS, &c. num exceptio à regula contineatur, vt ita verba illa præter eos accipiamus pro exceptis iis: an verò inclu-

tionis vim habeant & inclusiuè stent, sic vt negetur etiam hos qui hinc designantur à Glebali functione immunes esse? Sanè Theodosius in d. l. 22. de agentibus in reb. inclusionis vim ea habere indicare videtur: nam cum hinc inter alias personas & dignitates, quæ continentur sub his verbis præter eos, &c. etiam Principes è scholâ Agentium in rebus designentur, dictâ l. 22. hi Principes Agentium in rebus iubentur Amplissimi Ordinis adscriptioni parere, sen Senatoriis functionibus: Vnde colligitur, verba illa, præter eos, inclusiuè hæc stare. Contra idem

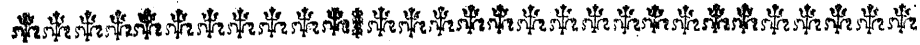
idem Theodosius Iun. d. l. ult. de Medicis & Professoribus, quæ huic legi (quam nouellam legem vocat, vt ipse ante quinque menses latam) derogat, hæc verba præter eos exceptionis vim habere & exclusiuè stare ostendit: Archiatri, inquit, à Glebali collatione specialium immunes sint: non præiudicare eis Nouellâ lege, per quam iussimus, EXCEPTIS quibusdam dignitatibus qua illis nominata sunt, Senatoria munera OMNES agnoscere. Et verò istud verum, & quidem etiam hoc argumento, quod eas dignitates quæ hæc sententiâ comprehenduntur, Theodosius cum elogio memoret, quod vtique ostendit, tribui eis singulare aliquid: ecce enim Notariorum præclarum Collegium vocat, eique collegio Notarios Sacrorum Silentiariorum prærogatiuam vocat: & S. consistorij Decurionum militiâ muni dicit. Denique ait, qui è scholâ Agentium in reb. expletis stipendiis ad Principatum ducenæ peruenierunt: Sed quid fiet, aut quomodo respondebimus ad d. l. 22. de Agentibus in rebus? Cum ed peruenimus, scrupulum istum eximemus.

Nunc ad rem. Immunitatem igitur à Glebali collatione nulli Officio, personæ, scholæ vel Professioni datam vel concessam valere vult hæc l. Theodosius Iun. exceptis dignitatibus quæ hic memorantur, sub variis ampliationibus, de quibus mox: Prius enim de Exceptis illis dignitatibus videndum est. Ergo, quatuor dignitates hinc velut immunes à Glebali collatione, neque plures excipit Theodosius Iun. expletâ videl. militiâ: puta Notarios, Silentarios, Decuriones, & Principes Ducenæ ex scholâ Agentium in rebus, de quibus omnibus, suis titulis: & quidem de Agentibus in reb. l. 22. inf. de Agentibus. Quod & ipsum ab eodem Theodosio Iun. canetur de decurionibus, duabus Legibus, puta l. 2. & l. ult. inf. de decurionibus. Præter hos igitur, id est, his tantum exceptis, cæteros Omnes pro suis viribus Glebales functiones agnoscere vult Theodosius Iun. hæc l. quam huius leg. sententiam, vt dixi, expressit quoque idem constit. suâ l. ult. de Medicis & Professoribus (vbi exceptionem iam addit) Cæteros, inquam, omnes, etiam Togatos, id est, Aduocatos in foro Præfecti Prætorij & Præfecti vrbis: cum aliis Aduocati hi præcæteris præcipuo aliquando iure fuerint: vt constat ex l. ult. sup. de postulando: l. 188. inf. de Decurionibus. l. 5. Cod. de aduoc. diuers. Iudiciorum: pariter vt alij qui sub Præfectis prætorio agebant, de quo dicam ad l. 11. inf. de Numerariis. Hinc scilicet Aduocatis P. Prætorio solis aliquando, non etiam aliis Aduocatis, peculium castrense concessum fuit: arg. d. l. ult. inf. de postulando. Hinc & varia priuilegia sese his tribuisse, testatur idem Theodosius Iun. d. l. 5. Cod. de Aduoc. diu. Iudiciorum. Hinc causidicinâ in foro Præfecti Prætorij Curialis conditio nexûsq; facilius euitata, vt docet eiusdem lex 188. inf. de Decurionibus. Quæ & ipsa prærogatiua ad Aduocatos Præfecti vrbis pertinere, vel porrecta docet d. l. 5. & d. l. 188. vnde & hic quoque vtique innunguntur, iurèque sociantur. Et hi tamen ipsi hæc l. ad communem modum reuocantur, Glebali que col-

lacioni subiiciuntur, si Senatores facti fuerint: Quo interea doceatur, Aduocatis his Senatoriam dignitatem collatam, quod & ipsum inter prærogatiua ipsorum ponendum est. Nulli igitur præter superius designatos à Iustitrali collatione excusantur: Quintimò & Palatini S. L. & R. P. in eodem censu habeantur Senatoria dignitate aucti, quibus alioquin magna priuilegia delata, de quo suo tit. de Palatinis: nisi hoc tempore, quod hæc lex testatur, adito Theodosio Imp. Senatoriæ dignitati renunciauissent. Nempe hoc a quo multi ad euitanda onera Senatoria, Senatoriæ dignitati renunciauissent: neque singulares tantum persone, vt l. 4. sup. h. t. verum etiam Scholæ integræ, veluti Palatini P. L. & R. P. in sp. huius leg. pariter vt Principes Agentium in rebus d. l. 22. de Agentibus in rebus, qui tunc erant, vicariarum dignitati renunciauissent, vt pristinâ immunitate fruere viderentur, inter Consulares videlicet Adlectos. Pariter vt Palatini, quibus h. l. à Theodosio Iun. pristinæ immunitates seruantur, quæ Palatinis eorumque filiis & nepotibus à Constantino & Constantio tributa fuerant: Quarum constitutionum nullum alibi vestigium occurrit, vnicâ tantum l. 6. inf. de extraordinariis. exceptâ, vbi Palatini extraordinariis & temonariis oneribus liberantur. Et hæc tenus quidem de Exceptionibus: dein de Regulâ ipsâ quâ omnes Senatores glebali collationi subiiciuntur.

Sequuntur nunc variæ istius vniuersalis Regulæ & quidem quinque Ampliationes. Nempe Theodosius Iun. in tantum generalem & communem eam collationem esse vult vt immunitatem ab ea peremptoriis verbis A quocunque impetratam valere veter: à quocunque, inquam Officio, personâ, scholâ, vel Professione: cui postremo tamen idem derogabit d. l. 19. de Medicis in fauorem Archiatrorum S. Palatij. Secundo, etsi Adnotatione speciali Principis hæc venia seu immunitas tributa fuerit: cum alioquin magna huiusmodi specialium adnotationum vis fuerit, de quo sup. tit. de diuersis rescriptis. Tertio in tantum etiam, vt allegatam Adnotationem (vt omnia Rescripta Principis in iudiciis allegati acti que insinuari mos erat, de quo ad l. 2. & l. ult. sup. d. t. de diuersis rescriptis. & tit. de denunciacione vel editione Rescripti) & à Senatu ipso susceptam, denuò, cum Senatu liberit, retractare permittat. Quod & ipsum singulare admodum est. Imò & quarto in tantum, vt retractato ita Rescripto, is qui immunitate aliquando potitus est, intermedij seu præteriti temporis glebam soluere cogatur. Quod rursum singulare est valde. Tandem in tantum id obtinere iubet, vt etsi nominatim Adnotatio interdicto non reuocandæ eius scriptum fuerit, id est, etsi Rescripto additum fuerit, Nunquam reuocetur, id tamen adhuc retractari possit: hic enim sensus est huius leg. infr. Tot scilicet singularibus hanc sanctionem suam cumulauit Theodosius Iun. ne alioquin importunis precibus, paulatim concideret egregium ararij subsidium: de quo l. 2. & 5. sup.

DE PRÆDIIS SENATORVM.

TITVLVS III.

PARATITLON.

REDIA Senatorum Rubr. huius tit. seu possessiones Senatoriarum l. i. Fundi Senatorij l. 2. & ult. functionibus præterea aliis (non modò glebali collatione, de qua superiore titulo) l. 2. & 3. b. t. Seu collationibus annuis, l. 1. tributis & canoni, d. l. ult. tenebantur. Inter alia erat id quod Syriarchiarum [nomine] annuâ collatione conferebatur: quæ tamen à Theodosio M. abolita l. 1. b. t. Porro functiones istæ vel collationes Senatoriarum exactæ olim modò per Curiales, l. 2. 3. 4. b. t. modò per Officia, l. 4. id est per Apparitores Rectorem prouinciarum d. 2. Variatum quippe eâ in re Arcadio.

SYRIARCHIA à Senatoriis prædiis submouetur.

i. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Aureliano P.V. "

Iquid Syriarchiarum à Senatoriis possessionibus annuâ collatione confertur, iubemus aboleri. Dat. 11. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. 111. & Abundantio CONS. [393.]

NOTÆ.

* Quam Leges huic coniungendæ sint, mox dicam. Nonnullæ leges huius anni, quæque huic coniungendæ sunt, habent P.P. veluti lex 130. 131. 132. 138. de Decurionib. At enim aliæ habent P.V. lex 4. sup. de Senatorib. lex 11. & 12. de annonis Cincis: l. 29. & 30. de operib. publ. l. 26. de Prætoribus: lex 4. ult. Cod. Inst. de Tutoribus & Curatoribus Inlustrium. Certè hoc anno PP. Orientis [in quo Syria] erat Rufinus. Fortè eodem exemplo ad utrumque hæc lex scripta, ἰουάννης: de quo more vid. quæ in Prolegomenis, & ad l. 3. b. t. Nominè scilicet.

COMMENTARIVS.

SYRIARCHIÆ quoque nomine aliquid, in Syria, annuatim ex Senatoriis possessionibus conferebatur: atque aded hæc quoque inter alias Senatoria collatio & functio erat. Verùm hanc collationem Theodosius M. hæc constitutione aboleri iubet. Syriarchia & muneris, & sacerdotij, & ludorum nomen per Syriam, Orientis prouinciam, fuit. De utroque Seldenus quoque post alios quædam delibavit in marmora Amandeliana pag. 163. 164. & obiter in Emychium. Et nos de eò videamus. De Syriarchiæ igitur munere agitur l. 103. inf. de decurionibus: & l. 1. Cod. de naturalibus liberis: & l. vn. Cod. de Officio Comitum Orientis & Nouell. Justin. 89. c. ult. Igitur sciendum est, Syriarchia, & Syriarchorum nomen, fuisse nomen sacerdotij: atque aded Syriarchiam sacerdotium prouinciæ Syriæ, Syriarcham verò sacerdotem istius prouinciæ: de quo omni sacerdotij genere consule Paratitlon tituli inf. de paganis, sacrificiis, & templis. A prouincia scilicet, cui præerant, sacerdotes, & sacerdotia ita cognominari solita. Hinc igitur Syriarchia, Phoeniciarchia d. l. 1. Cod. de naturalib. lib. & d. Nouella 89. Inst. c. ult. & similes l. 6. §. 14. de excus. tur. Ad eum modum Asiarchi, quorum in Actis quoque sit mentio cap. 19. quod & apud Eusebinum, lib. 4. Hist. Eccl. c. 15. Sed & Papinianus meminit l. 8. inf. pr. de vacat. & excus. munerum: & vocat in Asia sacerdotium prouincia. & Modestinus l. 6. §. 14. de excusation. tur. ἑβραϊκὴ ἰερουσόλυμῶν veluti Ἀσῶν, Βιβουίως, Καπαδοκίας. Ea-

démque ratio Cappadocarchiæ, Bithyniarchiæ, de quibus d. l. 6. §. 14. Lyciarchorum item apud Strabonem, lib. 14. His addi potest & Alytarcha vrbis Antiochenæ de quibus dicendi locus erit, l. 12. inf. de iure fisci: De his verò rectè notatum, eos confessus & concilij totius prouinciæ Primates quoque fuisse, σωτηριώταται καὶ πῶς ἐπαρχίαν: vt docet Strabo, de Syriarchis agens, de quo alibi plenius. Cæterùm eiusmodi sacerdotibus ludis edendis præerant, & nominatim κωνησιών, seu muneribus ferarum, vt ex d. cap. 19. Actorum constat, πῆς ὁ καὶ Ἀσπαρχῶν παρὰ τὴν μὲν δευτέραν αὐτῶν εἰς τὸν θέατρον; & ex Eusebij d. loco ἢ ἡρώτων τὸν Ἀσπαρχῶν φιλιπποῦ ἵνα ἐπὶ τῷ τῷ Πυλωνάρῳ λείοντα 3 ὁ δὲ ἔφα μὴ ἴδ' εἶδ' ἀπὸ ἐπειδὴ πεπληρώκει τὸ κωνησιῶνα. Ideoque rectè eo loco Asiarcham vertit Rufinus (quod Cuiacius iam monuit) Munerarium lib. 4. Eccl. Hist. c. 14. Idémque de Lyciarchis testatur Strabo, lib. 14. Et licet munus istud etiam sub Christianis Imp. Vnde Alytarchiæ & Syriarchiæ munera in l. vn. Cod. de officio Com. Orientis, & hæc l. nostra, Syriarchia simpliciter. Quare hi fuerunt Agonothetæ, quomodo vocantur l. ult. inf. de expensis ludorum; Excerptis inquit, Alytarchiæ, Syriarchiæ, Agonothetis, itémque Asiarchis, quorum nomen votina festiuitatis solemnitas dedicauit. Eoque sensu Syriarchiæ munus, d. l. 103. inf. de Decurionibus. Grauis porro est eorum error qui aiunt, Syriarchas, Asiarchas, similesque, quæ olim prouinciarum sacerdotia dicebantur, Christianos quoque fuisse;

fuisse; imò, si Deo placet, iam ab antiquo D. Pauli temporibus. Primum enim, vt à postremo initium faciamus, ideonè Asiarchæ illi, de quibus Actorum c. 19. v. 31. Christiani fuere, quia in tempore salutare consilium dedere? Imò dedere quoque illi, quia nempe Pauli amici erant, vt ibi dicitur, ὄντες ἀπὸ φίλοι, Paulumque in theatrum sese dare nollent, quod locus ille Christianorum ad supplicium depostulationibus opportunus esset, & turbulentus. Deinde, quis fundus vel auctor illis, Christianos quoque Syriarchas & similes fuisse, quod nupiam lego? Verùm, esto, fuerint, non idè tamen isthæc cum Gentilibus seu Gentilitij ritus participatio seu communitio fuisset. Hoc autem munus Agonotheticum per varios ambulavit: Curialibus quippe aliquando munus id impositum; vt constat ex d. l. 103. & 109. & d. l. vn. Cod. de off. Com. Orientis. Postea ad Iudices & Rectores prouinciarum id transit d. l. ult. inf. de expensis lud. & d. l. vn. Cod. de officio Com. Orientis. Qui & inde Alytarchi, Syriarchi, Asiarchi, agonothetæ d. l. ult. de exp. ludorum Ad expensas autem huiusmodi ludorum collatio quædam facta ex possessionibus prouinciarum: veluti Curialium, vt docet d. l. ult. inf. de exp. ludorum imò etiam Senatorum, vt hæc ostendit: verùm collationem huiusmodi Senatoribus possessionibus hæc l. remittit Theodosius M. Quæ forte à Tatiano PP. Senatoribus indicta fuerat. Nam & ita l. 131. inf. de decurionib. quæ inter alias huic coassanda venit, aboletur noua adiectio ad calesfaciendas Antiochiæ (quæ Syriæ Metropolis erat) Thermas à Tatiano facta: de quo ad eam leg. Quidquid huius sit, quod munus ipsum attinet, id voluntate propriâ quisque suscipiebat, non necessitate imposita, l. 103. inf. de Decurionib. & sic muneris istius indictio suscipiendique necessitas sublata eâ l.

Ergo Syriarchia, Asiarchia, &c. munus fuit ludorum edendorum: Nam etiam verum sit, dignitatis quoque sen ἀρχῆς nomen fuisse, quod discimus ex l. 8. de vacat. munerum: & ex Strabone, lib. 14. p. 457. vbi de Lyciarchâ agens, exercit eos concilij totius prouinciæ primates fuisse testatur, ἔσ τῷ αὐτῷ εἰς τὸν θέατρον ἀρχῶν πρὸ ὄψεως, vt eorum nihilominus est, prouinciarum sacerdotia hæc fuisse, atque ita diceret vocari, ἑβραϊκῶς ἰεροσολίμας, l. 6. §. 14. de excus. tur. imò & in Constantini M. adhuc l. 1. Cod. de natural. liber. Quomodo & illo respectu non omnino malè vetus Interpres Actorum, Ἀσπαρχῶν Principes Asia vertit: principes, inquam, id est (vt Aurelianus Episcopi hæsitatio satisfiat lib. 1. obseruat. cap. 22. pag. 161.) principales prouinciarum: quomodo principes ciuitatum hoc æuo dicti, principes officiorum: item, principes agerum in rebus, & similes. Tria igitur circa hoc sacerdotij genus notanda sunt. Primum quidem Nomen ipsum, Asiarcharum, Syriarcharum & similia, nihil superstitionis præ se ferre, seu in nominis notatione nullam sacrorum vel cultus rationem expressam. Secundò, certum & illud, præcipuum eorum munus fuisse Munerum & ferarum editionem: vnde & (quæ vulgaris iam observatio est) Rufinus lib. 4. cap. 14. Asiarcham munerarium rectè vertit. Postremò, persuasissimum mihi, eos hoc tempore, sub Christianis inquam Principibus, nihil aliud fuisse, quàm meros ferarum munerumque editores, & Agonothetas, quomodo etiam vocantur l. 19. inf. de Decurionibus: Sic quidem etiam, vt Theodosius M. munus id voluntarium esse voluerit, ad quod scilicet nemo cogi posset, l. 103. &

d. l. 109. de Decur. cuius alioquin Theodosiana constitutionis meminit quoque Libanius, Orator Antiochenus, duobus locis: putà, Oratione ἀπὸ ἀγορῆς pag. 36. & Oratione in Tisamenen. p. 47. Et certè, cum post dictam legem 1. Cod. de naturalibus liberis, variis locis eorum mentio fiat, & nominatim Syriarcharum & Syriarchiæ hæc l. & d. l. 103. l. ult. de expensis ludorum, vt & Codice Iustineano l. vn. de officio Com. Orientis & Nouellâ Justin. 89. c. ult. nullibi tamen vllum, vel minimum, superstitionis Gentilitiæ in hoc munere, non magis quàm in nomine, vestigium apparet: sed Agonothetæ tantum, vt dixi, nomine designantur: itémque horum nomen votina festiuitatis solemnitas dedicasse dicitur d. l. ult. de expensis ludor. Iudique & munera Syriarchiæ & Alytarchiæ appellantur d. l. vn. de off. Com. Orient. Ac proinde saculare hoc iam prorsus munus extitit, ab omni superstitione vacuum, vt nomine iam olim, ita & nunc quoque re ipsâ; quod scil. sumptum tantum exigeret, atque inter patrimonialia munera censebatur. Quare etiam, non Syriarchiæ tantum nomine aliquid à Senatoribus & Curialium possessionibus aliquando collatum, hæc d. l. ult. de expensis ludor. sed & munus istud, quod Curialibus initio impositum, d. l. 103. 109. inf. de Decurionib. & d. l. vn. Cod. de off. Com. Orient. ad Iudices & Rectores prouinciarum transit: d. l. ult. de exp. lud. & d. l. vn. de offic. Com. Orient. Igitur nulla iam communitio huic muneri cum sacris Gentilium, verùm festiuitatibus tantum publicis dictatum erat: vt pleraque etiam spectacula, quæ primâ sui origine sacrorum causa, in Deorum honorem sacrilego ritu instituta fuerant, hoc tempore superstitione omni, superstitionisque sine sublato, voluptatibus tantum publicis ludicisque artibus seruiebant, quarum hæc ætas cupidissima erat, & Antiochiæ quidem, quæ Syriæ caput fuit, vbi Syriarchæ isti fuere, & Syriarchia exhibitæ. Et post omnia, si quis pertinaciter contendat, hoc adhuc æuo huic muneri superstitionis aliquid & ad sacrificij adhæsisse, quod nupiam apparet, tum aio, Christianos id sub Theodosio M. obire non potuisse: cum iam supra viderimus, eundem Principem ab Archierosyna, seu Templorum & solemnium Gentiliorum curâ Christianos submonisse: inter quæ sanè solemnia Templorum fuere & festiuitates ludique, quibus superstitionis aliquid adhæretet.

Illud tandem monendum, huic legi varias admodum leges coassandas: putà leg. 3. sup. de Constitution. Principum l. 26. inf. de Prætoribus l. 130. 131. inf. de decur. l. 29. 30. de operib. publicis: Imò l. 132. de decurionib. l. 11. de annonis, emendatâ subscriptione: sunt enim hæc leges omnes vnus eiusdemque Theodosianæ constitutionis partes: quæ Senatorium Ordinem erectum inuit, vt patet ex h. l. & d. l. 130. 132. de decurionib. & l. 26. de Prætoribus: Ciuitatimque Curis, ornatum & Annona consultiuit: vt ex cæteris videre est, abrogatis nominatim nonnullis quæ Tatianus PP. perperam innexerat.

Quinimò notandum: hanc leg. aliâque quæ illi coassandæ, datas ad Aurelianum P. V. vel P.P. pariter vt l. 4. sup. de Senatorib. & glebali collat. l. 130. 132. 138. inf. de decurionib. & d. l. 26. de Prætoribus: nempe hic ille est Aurelianus ter Præfectus, semel vrbis, iterùm Prætorio, sub Theodosio M. Arcadio & Theodosio Iun. qui Senatorum erectum inuit: de quo extat Epigramma incerti Auctoris: de quo v. plene quæ dixi ad d. l. 4.

II. * Imp. Arcad. & Honor. AA. Cæsario PP."

SENATORIIÆ functionis Curiaque sit nulla coniunctio: & ne lædendi Curialibus præbeatur occasio, per Apparitores Reſtorum prouinciæ de Senatorum fundis fisco postulentur: habeatque hanc disponendi curam, cui Defendendi Senatus sollicitudo mandata est. Si Curia sibi Censitorem vel Peræquatorem voluerit postulare, sibi postulet, non Senatui. Dat. Prid. Id. Aug. Constantinop. Arcad. IV. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

* Hæc & sequens lex de eadem prorsus re sunt, eodémque die data: sed ad diuersos tantum Magistratus: Cuius moris exempla plura in Prolegomenis notabo. Veriusque legis meminit lex ult. inf. quæ etiam vtramque confirmat, vnico capite excepto.

** postuletur, senatoria scilicet functio.

*** Vide infra Tit. de Censitoribus, Peræquatoribus lib. 13. Tit. II. v. & l. 1. inf. de Primicerio & Notariis: & l. 13. sup. de Senatoribus.

III. * Iidem AA. Africano PV.

Curialibus terris, Senatoria gleua discreta sit, nec vlla fiat in possidendo Clarissimarum domorum Curialiumque coniunctio: nec vllò exactionis genere viciantur: idque curent hij qui per ciuitates Defensorum Senatus officium susceperint, quorum periculo teneatur, si quid dispositum fuerit in dispendium Senatorum. Sin vero Curiales Censitorem vel Peræquatorem suis terris voluerint postulare, ab eorum petitione sit Senatus alienus. Dat. Prid. Id. Aug. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

** Id est possessio: neque enim eo sensu hic accipiendum quo titulo superiore.

*** An in deponendo, vt hac eadem lege mox si quid dispositum, & l. superiore, hanc disponendi curam: an verò in possidendo id est, circa possessiones: Omnino.

**** Clarissimarum domorum, id est, Senatoriarum: v. Paratilon, supra de Senatoribus & Glossar.

COMMENTARIVS.

DISCRETA à Curialibus prædiis, Senatoria prædia prorsus, nihilque illis commune, nulla coniunctio, nullum commercium esse debet: Nam etsi Curia Senatus quoddam simulacrum fuit, & effigies parua (vt de coloniis loquitur Gellius) & instituta est in Basilicis, vt ait Iustin. Nouell. 38. atque adeo ipsum Senatus nomen adscerent, Aufonius, in Mo-

Quos Curia summos

Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Et multa forent in quibus Curiales cum Senatoribus quodammodo componerentur, & Ordines Ciuitatum amplissimum ordinem imitarentur, denique Curia minor Senatus esset: quod Maiorianus dixit, & ex eo non vno loco Cassiodorus, tamen in plerisque aliis toto cælo discrepant; ac nominatim in functionibus seu collationibus possessionum suarum nomine: Breuiter, possessiones Curialium & Senatorum nil commune prorsus habebant, neque exactione, neque censu. Non exactione: scilicet his duabus legibus prohibentur Curiales exigere canonem, i. functiones seu collationes de Senatoris possessionibus seu fundis: ne Senatores lædendi Curialibus præberetur occasio, ait lex 2. Nam quod à Saluiano paulò post hæc tempora eleganter & verè dictum est, lib. 5. de Gubern. Dei: quot Curiales, tot tyranni erant: Quæ enim sunt, non modò tyranni, sed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni sunt? & mox

Quis ergo vt dixi locus est, vbi non à Principalibus ciuitatum, viduarum & pupillarum viscera denotentur, & cum his feruè omnium sanctorum? & post: Nemo itaque horum tutus est, nec vllis admodum præter summos à vastatione latrocinij populantis immunes. Senatoriarum proinde functionum exactionem Apparitoribus Reſtoris prouinciæ Arcadius committi iussit, l. 2. & 3. Quod tamen sequente mox Consulatu l. 4. inf. ad Eutylianum Cæsarij, cui lex 2. h. tit. inscribitur, in Præfectura Prætor, successorem, recantauit, cum uideret Officiales haud satis efficaces ad eam exactionem: eoque Curialibus eam rursùm commisit: in ceteris alioquin his duabus legibus confirmatis. Et hæc de Exactione. ¶ Sed neque Censu possessiones Curiales & Senatoria componi debent: Quare si Censitorem vel Peræquatorem de quibus inf. lib. 13. ult. Curiales sibi suisque terris postulent, & impetrent ad subleuandum & retractandum censum, vel ad adiectionem seu ἐπιθετικὴν faciendam (de quo iam dictum aliquid l. 13. sup. de Senatoribus:) ad Senatorum possessiones id nil pertinet. ¶ Tandem constituitur, vt Defensores Senatus, huiusce rei curam gerant periculo suo: scilicet hæc leges ostendunt, vt suos habuit Curia, plebsque, Defensores (de quibus suo tit. dictum sup. de defensoribus. Ciuitatum) vt Ecclesiæ suos: de quibus l. 3. 8. inf. de Episcopis: & can. 92. Cod. Africani: Possidius in vit. S. August. & pauperes, suos, de quibus canon 75. Concil. Africani, ita etiam Senatores suum habuisse defensorem, cui defendendi

Senatus

Senatus sollicitudo mandata erat, per singulas Ciuitates. Horum certè Defensorum, nulla quod sciam alibi, præterquam his duabus legibus mentio extat. Nisi quod ad eosdem pertinere videri possit omnino lex 7. inf. de operibus publicis.

¶ EXACTIO gleba Senatoris, &c. Curialibus redditur.

* IV. Iidem AA. Eutychiano PP.

DOCVIT Tua Sublimitas, Exactionem tributorum Senatus non posse concurrere, adeò vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis medietas in debitis residet; Atque idè, ceteris in prioris Legis serie permanentibus, id solum corrigi atque emendari iubemus, vt Senatorij fundi, non per Officia, sed per Curiales potius exigantur, ad eosque iterum sollicitudo recurrat. Dat. Prid. Non. Septemb. Ancyra, Cæsario & Attico CONS. S. [397.]

NOTÆ.

* Iungenda huic est famosa lex Quisquis, inf. ad Leg. Cornel. de seditis: seu Cod. Iust. ad Leg. Iul. Maiestatis.

** De hoc Eutychiano PP. dixi in Prolog. & ad d. l. Quisquis.

*** Concurrere exactio tributorum dicitur, quæ respondet breuibus tributorum seu canonis, neque quidquam in reliquis residet: vel simpliciter, pro currere.

**** Canon est functio, collatio, solemnitas, annua.

***** Debita, sunt reliqua tributa: hinc de indulgentiis debitorum titulus: dixi plenè ad l. 6. de diuersis rescriptis.

***** Resideret, Residere in debitis, est in reliquis manere, demorari in relictis.

***** Intelligit legem 2. sup. ac maximè legem 2. quæ Cæsario Eutychiano PP. decessori inscripta.

***** Officia, id est Apparitores Reſtores prouinciæ, vt vocantur d. l. 2. sup. vid. Gloss. & tit. de diu. officiis.

***** Ancyra data hæc lex ab Arcadio, vbi is non semel etiam constitit: de quo dixi ad d. l. Quisquis, c. 3.

COMMENTARIVS.

EXACTIO Senatorij canonis seu Glebalis collationis, &c. Curialibus adempta, inque Officiales translata, l. 2. & 3. sup. isdem redditur hæc l. ab eodem Arcadio: quæ quidem lex (quod notandum) data est ad Eutylianum PP. Cæsarij, cui d. lex 2. inscribitur, successorem, Veteri iure reducto: Ceteris interim, quæ illa l. comprehensa fuerant, capitulis confirmatis. Non efficaces scilicet satis eam ad rem visi Officiales, adeò quidem vt media tùm pars Senatorij Canonis in debitis seu reliquis residisset, neque exacta fuisset: Quare hæc causâ ad veterem modum reditum, efficaciorisque denuò ad hanc rem visi Arcadio Curiales. ¶ Ceterum, quia hæc lex coniungenda est cum famosa l. Quisquis, in eius gratiam, & ad maiorem eius lucem, hanc illustrare paulò prolixius iuuat, quod iam etiam fecimus peculiari ad eam l. Diatriba. Repetendum initio nobis est, collationem Glebalem Senatoribus & Senatoris fundis olim incubuisse, seu ex Senatoris fundis canonem aliquem publicè collectum, de quâ plenè supra, titulo de Senatoribus & glebali collat. & Symmachus, libro 10. epist. 23. vt & Zosimus lib. 2. de quâ hoc ipso anno est altera quoque Arcadij constitutio, putâ lex 8. eod. tit. de Senatoribus & glebali collat. Hic scilicet nouus fisco locupletando, seu ararij perennis emolumento, finis adiuuentus olim fuit, quod & magnus Senatorum tùm numerus esset: sique opimos quosque maximè fundos per prouincias ad se traxissent. Huic igitur Senatoria functioni seu Glebali collationi exigendæ olim Curiales (qui & ipsi βουλευται seu Senatores quidam municipiorum fuerunt, & Curia minor Senatus.) præpositi erant; verum id eis ademptum fuerat ab Arcadio anno superiore cccxcv. l. 2. (quæ data est ad Cæsarium PP. Orientis, Eutychiani in eâ Præfecturâ decessorem) & l. 3. eod. tit. de præd. Senatorum, translata videlicet eâ exactione in Officiales Reſtorum prouinciarum: Nempe, ne Curialibus Senatores lædendi seu superexigendi occasio præberetur; vt alioquin

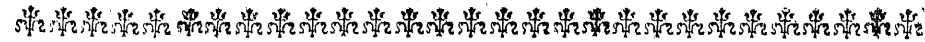
Curiales, (& in his Principales) superexactionis crimine laborabant, & tyrannidem quandam exercebant, de quo fidem faciunt variae constitutiones, & Saluiani quoque Massiliensis locus insignis lib. 5. de Gubern. Dei: Verum mox idem Arcadius, cum ab Eutychiano PP. edoctus fuisset, id in perniciem publicam cessisse (nempe, quod Officiales Reſtorum prouinciarum, quibus Senatorij canonis exactionem super indixerat, haud satis efficaces in exactione fuissent, sic quidem vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis dimidia pars in debitis seu reliquis residet, seu adhuc deberetur) Arcadio id nunc reuocare seu corrigere visum, impacto rursùm Curialibus hoc exactionis onere: Ceteris tamen, addit, in prioris Legis serie remanentibus, id est saluâ in ceteris Senatoria dignitate, ac nominatim ne commixtione Senatorum & Curialium, Senatoria dignitas Curialium vilitate vilesceret: Huius rei curâ speciali per ciuitates Defensori Senatus delegatâ. Quod singulare admodum est. Quomodo scilicet, misera plebi à potentiorum & Curialium iniuriis vindicandæ per ciuitates Defensores hæc tempestate constituti erant, ita & per ciuitates & prouincias defendendi Senatus cura nonnullis mandata erat: defendendi, inquam, inter alia, ab impotentia & vilitate Curialium: de quo ad legem superiorem.

Hæc perspicua est huius legis sententia. Quæ si iam legi Quisquis, coassetur, cumque eâ componatur: ex iis coniunctis, hæc consisterent. Primò, Arcadium de Senatoribus integrâ illâ constitutione suâ, vnde vtraque lex desumpta est, egisse. Secundò, Legem Quisquis exinde desumptam, accipiendam quoque de Senatoribus per prouincias constitutis. Tertio, varias aduersus Senatores querelas ad Arcadium hæc tempestate perlatas: quæ fisci partim rationes spectarent, quibus mederi voluit hæc l. partim verò cum mederi nollet, vel certè mederi haud adeo posset, factionibus; quibus d. l. Quisquis occurritur, occasionem præberint.

Quartò

Quartò, vt Senatoriæ dignitati *hac leg.* ita & securitati *d. l. Quisquis*, prospectum iuisse Arcadium. Quintò, ex *hac* quoque *Lege* conficitur, constitutionem totam esse rescriptum ad *Relationem* Eutyechiani PP. qui Arcadium super nonnullis docuerit: *Docuit*, inquit, *hac lex, Tua sublimitas*: Relationem, inquam, de casibus aliquammultis singularibus, quod colligere est ex illis verbis, *Post legem dumtaxat latam*: cuius occasione, generale hoc Edictum Arcadius emisit. Quare, quod aliàs idem Arcadius ad eundem Euty-

chianum PP. anno proximo ccccviii. scripsit, *l. 9. sup. de dim. rescriptis, Rescripta ad Consultationem emissa, vel emittenda, his tantum negotiis optulari, quibus effusa docebuntur* (cui quoque non ab simile fuit olim Macrini Imp. institutum, quod memorat Capitolinus: concordat & *lex 2. & 3. Cod. de Legib.*) id huc non pertinet; vbi iam Generalis Legis, & sic Edicti formula occurrit: *Quisquis*, inquit, *dict. lex Quisquis*: etsi Relatio *Legi* occasione præbuerit. Et sic ad similes casus producenda venit.

DE PRÆTORIBVS ET QVÆSTORIBVS.

TITVLVS IV. *

* XII. COD. IVST. Tit. II. *De Prætoribus & de honore Prætorum & Gleba, & Follis, & septem solidorum functione sublata.*

" Dicam *ad l. 1. b. t.*

PARATITLON.

PRÆTORES de quibus & *l. 5. inf. de Decurion.* quoque è Senatorio ordine eligebantur: *Prætura* scilicet, *l. 13. inf. de proximis Comitib. disp.* Prætorium munus *Nou. Theod. 8.* Senatorium quoque onus erat: quæ & *Prætorianum nomen* vocatur, *l. ult. inf. de Decurionibus & silentiariis*: proprium decus Senatorum, *l. 34. inf. de Decur.* Destinatum sermè Editioni, *l. 6. 11. 13. 14. 15. 18. 19. 20. 21. 22. 25. 29. 51.* seu editioni muneris, *l. 1.* editionis necessitati populique voluptatibus: *l. 13.* festiuitatibus, *l. 30.* id est ludis Circensibus, & scenicis exhibendis, *l. 2. 4.* Theatralibus & Circensibus ludis, *l. ult.* theatrali depensione faciendæ, *l. 29.* scenicis Populo voluptatibus præbendis, *d. l. 29.* muneris ratione, *l. 4.* Hinc Prætores, editores dicuntur, *l. 5. 7. 31.* Editores munerum siue ludorum, *l. 18.* Et hæc omnia, curâ P. V. vt probant inscriptiones, *l. 1. 2. 7. 17. 18. 20. 21. 26. & l. ult. b. t.* [& *Symmachus lib. 10. Epist. 36.*] Porrò quæ de his hoc titulo, & Codice constituuntur, ad sex sequentia capita commodè referri possunt.

I. Primus est, de DESIGNATIONE Prætorum. *Designabantur Prætores l. 10. 12. 13. 14. 15. 21. 31.* (vnde designatio hoc sensu *l. 7. sup. de Senatoribus, & l. 31. de Prætoribus, & apud Symmachum lib. 10. Ep. 59.*) eligebantur, *l. 14. 15. 31.* certo ordine *d. l. 31.* nominabantur Prætores, *Nou. Theod. 8.* non a Iudicibus, *l. 8.* verum Senatus arbitrio, *l. 8. 9. 10. 12. 13. 14. 15.* ab amplissimo Ordine, *Symmachus, d. ep. 59.* Amplissimi cætus sententiâ, *d. Nou. Theod. 8.* solemniter, *l. 13.* Senatusconsulto legitime celebrato, *l. 12.* legitimo Senatusconsulto, *l. 13.* certo numero Senatorum, procerum, *l. 9. 12.* & eorum tantum qui aliquibus editionibus functi essent, *l. 14.* qui ipsi præturæ insignia honorésque ante susceperant, *l. 12.* latis per Ordinem sententiis, *d. l. 12.* (sic vt potior numerus in eligendo præualeret, *l. 14.*) certis diebus *d. l. 10.* per annos singulos, *l. 21.* vid. & *l. ult.* (quod ipsum & in subrogationibus obseruatum, *l. 12. l. 21.* Ante decennium cuiuslibet editionis, id est, antè quàm Præturas ipsas & editionem fortirentur, *l. 13. l. 21. 22.* etiam Proconsulari ac vicariæ Præfecturæ præditi potestate, *l. 15.* nec Principis rescripto designatus quis solui poterat, *l. 31.*

Excipiebantur tamen quidam, qui ad editionum onera deuocari non poterant, *l. 11.* à quibus editionis ordo peti non debebat, *l. 23.* ad editionem vel nominationem Præturæ non pertinebant, à Præturæ munere alieni erant, *l. 28.* Primò, Magistratibus in vrbe Roma perfuncti, *d. l. 11.* Secundò, Consulares ac Prætorios Codicillos suo merito ac Principis beneficio consequuti, *l. 10. & 23.* Tertio, qui Ducatum, seu grauissimam armatæ militiæ sollicitudinem longa temporum serie pertulerant, *l. 28. & l. 13. inf. de proxim. Comitib. disp.* Quartò, qui in Palatio militarunt, Senatorésque facti sunt, *l. 8. sup. de Senatoribus*: & Sacri consistorij Principis arcans interesse qui meruerant, *d. l. 28.* Quintò Decurionis & Silentarij, qui post optatam quietem inter Sena-

tores

tores caperunt numerari, *l. ult. inf. de Decurionib. & Silentiar.* Sextò, functi, aut inter functos meritis suffragantibus à Principe allecti, *l. 10.* Septimò, Domesticorum & protectorum Primicerij & Decemprimi, *l. 7. 8. 9. inf. de domesticis & protectoribus.* Octauò, Sacrorum scriniorum proximi etiam depositâ militiâ, *l. 13. inf. de proximis.* Hi qui immunes erant dicebantur *Adlecti & immunes, l. 1. inf. de Decurionib. & Silentarijs.* Vnde allectio, *l. 7. inf. de Domesticis, & Adlectionis honor, l. 10. b. t.*

II. Postquam designatio facta fuisset, *Nominatio celebrabatur*, id est, publicabatur, *l. 22.* in scientiam Principis eorum nomina deferri debebant, *l. 21.* Conuentio fiebat *d. l. 21.* denuntiatio, *l. 12.* Notitia, *l. 27.* Ideò designati ipsi intra quinque menses commonebantur, *l. 22.* conueniebantur, ab officio P. V. *l. 21* (id est, Censualibus, *l. 27.*) qui intra septem menses allegationes seu defensiones suas coram P. V. ventilandas proponere debebant, *l. 22.* Ad officia, ex hac denuntiatione, *l. 21.* pro notitiâ, *l. 27.* inunus aliquod, *d. l. 27.* quæstus aliquis perueniebat, *d. l. 21.* At si remorarentur designati, ad inquirendos eos Officium Prouinciale operam præstabat: dum & ipse Princeps Inquisitores indicésque mittebat, *d. l. 21.*

III. *Numerus & Nomina* Prætorum editorum varia fuere. Maximarum editionum Prætores aliquos fuisse docet *l. 19.* & inter Prætores alios primos, *l. 26.* seu loco primo extitisse, *l. ult.* alios secundo, alios tertio: *d. l. ult.* Primum enim tres non nisi Præturæ fuere hoc ordine; Prima Flauialis: Secunda, Constantiniana. Tertia Triumphalis; *l. 5.* Postea quinque Prætores designati editionem celebrare consueuerunt, in quibus Prima erat Constantiniana, Tertia Flauialis, *l. 11.* Tum quatuor *l. 20.* Tum octo *l. 1.* Constantiniani, 2. Constantiani, 3. Theodosiani, 4. Arcadiani, 5. Triumphales, 6. Augustales, 7. Romani, 8. Laureati, *l. 25.*

At non omnes editionis necessitati & voluptatibus populi se dabant, *l. 13.* sed quidam argentum inferebant vrbi Constantinopoleos fabricis, *d. l. 13.* & quidem Aquæductus Theodosiani Fabricæ, *l. 29. 30.* Aliquando qui primò fuerant editioni attributi, aliis immutabantur, *l. 32.* Tenendum & Prætorios alios verè fuisse, alios allectione præturas accepisse, *V. l. 9. & Capitolinum, in Fertinace.*

IV. Vt nomina & gradus Prætorum varij, ita & *Erogationis sumptusque* & expensionum modus variè præstitutus erat: *l. 3. 5. 13. 21. 24. 25. 30. & l. ult.* Ideò prætores, ante Decennium legitimo Senatusconsulto designati, rursus editionem, id est, editionis modum, præturæque ipsas Senatus arbitrio fortiebantur, *l. 13. vers. in potestate.* denominabantur: hinc eo sensu nominatus, *l. 11. 17.* nominatio, *l. 8.* & denominatio, *l. 13.* nominandi, *l. 26.* Amplissimi cætus scætentis præturæ muneri mancipabantur obnoxij, *d. Nou. Theod. 8. inf.* Denominatio in Iudicum potestate non erat, *l. 8. & 12.* vt nec in Censualium potestate, *d. l. 13.* verum Censualibus ea sollicitudo postea reddita, *lege 26.*

V. Cæterum nominati, & vt dixi, conuenti, si in Prouinciis degerent, ad vrberum Romam venire debebant, cum id ludorum editio posceret, *l. 4.* Alioquin si absentes essent, *l. 1. & 6.* si præsentibus esse negligerent, *l. 7.* si copiam sui non facerent, *l. 2.* si conuenti venire negligerent, *l. 13.* Si abesse vellent, *l. 18.* tempore præstituto, *l. 7.* cum editio muneris celebratur, *l. 1.* tempore editionis, *l. 6. 28.* tempore iacundi Magistratus, id est, Kalend. Ianuarii, *l. 20.* his pœnis subiacebant. Neque enim erogationem tantum debitam fiscus pro iis expendebat, post aduentum eorum cuncta quæ prorogata fuerunt ipsi soluturi, *l. 6.* statutum editioni pretium exsolutori, *l. 20.* sed & certo genere multationis obiecti erant, *l. 2.* Nam & condemnationis frumentariæ nexibus tenebantur, *l. 1.* certa tritici quantitate condemnabantur, *l. 10.* pro gradu dignitatis, *d. l. 18.* quidam, quinquagena millia modiorum tritici vrbi Romæ horreis inferre compellebantur, *l. 7.* Postea dimidium extrinsecus pretij statuti coacti fuerunt exoluere, *l. 13. vers. ita vt si: & l. 20.*

Excipiebantur tantum ab huius multæ nexibus, Primò Minores 16. annis, *l. 1.* (Minores 20. annis postea, *l. 2.*) Secundò, quibus liberum commentum Princeps concessisset, *l. 15.* Tertio, qui ætate vel ægitudine retardarentur, *l. 13.* Hi sanè per Procurementem argenti pondus quod statutum erat ad Officium P. V. mittere debebant, *d. l. 13.* ad Censuales qui absentium nomine munera exhibebant, quod *Symmachus lib. 4. ep. 8. & lib. 10. ep. 36.* testatur, vel opera extruebant, *d. l. 13.*

Illud etiam notandum, Prætorè nominato diem functo, eius nomine hæredes Præturam edere oportuisse: quæ ideo *Charonaria* dicta *l. 17. b. tit.* vid. & *l. 12. inf. de Medicis & Professor.*

¶ Illud Paratitli quoque vice *hic sub finem* adnotare iuuat huiusce quoque Præturæ seu Prætorianum muneris & editionis meminisse *Vopiscum in f. Carimi. Am. Marcellij*

nam lib. 27. p. 360. Symmachum variis locis, Zosimum lib. 2. p. ... Olympiodorum apud Photium, Theodosium Iun. Novellâ ne decurio ad Senatoriam 8. Sed & Quæsturæ idem Symmachus meminit variis locis. Tandem non vna lex occurrit tit. de Decurion. infr. vbi de Decurionibus ad Præturam nominatis, vel Prætura functis.

¶ Postremum, neque id omittendum Prætores & Quæstores ad dispositionem & curam Præfecti vrbis spectasse: quod docet lex 1. 2. 7. 13. 17. 18. 20. 21. 22. 29. 33. hoc titulo.

MINORIBVS sedecim annis Quæstoribus etiam nominatis, editionis tempore ABSENTIBVS MVLT A frumentaria remittitur.

I. * Imp. Constantinus" A. Æliano P.V."

RELIGIOSIS" vocibus Senatus" Amplissimi persuasi, decernimus, vt Quæstores" eâ prerogatiuâ" vtantur, quâ Consules" & Prætores, ita vt si quis intra annum sextum decimum" nominatus, fuerit absens, cum editio Muneris" celebratur, condemnationis" frumentariæ" nexibus minime teneatur, quoniam memoratæ ætatis placet hoc privilegium suffragari. Dat. VI. Id. Mart. Sir- mio, Constantino A. VI. & Constantio" C. C. O. N. S. S. [320.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. vt & reliquæ huius tituli, quod hic semel monuisse sufficit propter Præturam accisam, mox & sublatam l. 2. Cod. de off. Prætorum & lib. 12. Tit. 2. Cod. de Prætoribus & honore Prætura. Vnicâ tantum l. 16. inf. exceptâ, quæ constituit Legem 1. Cod. de offic. Prætorum: eò quod ea de Prætorum Iurisdictione est, non de Prætoris iudis.
De Constantino hoc mox in Commentario.
Æliani P. V. hoc anno 320. non meminit Auctor Notitiæ Præfectorum vrbis: Imò nominat Valerium Maximum, quod comprobant etiam alie huius Codicis constitutiones: Sed & hoc ipso anno Æliano non P. V. sed P. C. Africæ præf. lex 2. inf. de famosis libellu: & lex 3. quorum appellationes. Fortè referendum hæc, Iuliano: quod si est, tam hæc Lex referenda fuerit ad Constantinum A. V. 11. & Constantinum C. IV. coss. id est ad A. D. 329. quo anno vique ad VI. Id. Sept. Iulianus P. V. fuit, vt testatur idem Auctor: quod non puto.
Religiosus Senatus ipse.
De Quæstoribus, & Quæstoribus editionibus hoc titulo tribus tantum locis agitur, Rubr. hæc l. 1. & l. 27. inf. ac præterea l. 58. inf. de Decurionibus.
Immunitate, vel potius impunitate.
De Consularibus his editionibus mox.
Vicissimum, l. 2. prox.
Vt in Africa: in quâ Editores latitare soliti, l. 2. inf. Symmachus, lib. 10. ep. 4.
De Munere ad l. 4. inf.
Condemnatio, pro multa: vid. Gloss.
De hac multâ frumentariâ agitur etiam l. 2. 7. 18. infrâ.
x. Constantino.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ de Præturâ & Quæsturâ hoc titulo constitutiones, vt solens alioquin: In vniuersum verd colligamus, quid Constantinus M. circa Præturam & Quæsturam, imò & Consulatum constituerit. Dno igitur hæc capita Constantinianæ constitutionis notentur: Primum caput fuit de Absentibus editionis tempore; His verd multam frumentariam imposuit, & diuersam tamen, pro dignitatis gradu: excepti etiam ab eâ minores, vt hæc eius constitutio & altera lex 2. ostendit, ostendunt & lex 3. 18. inf. b. t. Alterum caput fuit, de Mortuis editoribus, ante editionem seu ludos editos: an & quando hæredes defuncti nomine tenerentur, de quo fidem facit lex 17. b. t. Adde his, & quæ de Constantiniana Præturâ dicuntur. l. 5. 13. 25. b. t. Zosimus certe lib. 2. Constantinum eo nomine perstringit, quod grauem & onerosam hanc Præturam fecerit, sic vt multi sese subducerent euitandæ eius causâ. Βολόμεν δ' ἵνα τις ἐν ἀμφοτέρω τῶν ἀξιωματικῶν ἢ διοικητῶν, εὐασθὼν εἰς τὸ τῆς Πραΐτορας ἀξίαν ἐλάλει, ἢ τῆς ᾠκευαλιμίας, ἢ πρὸς ἀρῶν εὐβιάν ἀπὸ τῆς σολυῆ. ἢ αὐτὸ ἰδὼν, ἢ εἰς τὸ το παραμύθων ἐπισημάντων τοῖς ἀλλοῖσι, φοβηθεὶς ἀσύντων ἢ ἀποδύμιαν ἀλλόφυλον, ἴδει τῆ μὴ

αὐτὴν ἀπολείπει, ἢ ἀδίας πῶτος πρὸς τὴν ἀξίαν. Mitto quod paganus Scripor de Constantino, vt solens alioquin, ita & hic procul dubio acerbijus scripsit perstringitque: Certè hæc duæ leges quoque de hac Editorum fuga sub Constantino fidem abundè faciunt. Enimverd vtraque hæc lex, prima, inquam & secunda, in eodem argumento versantur, PRAETURAE & QUÆSTURAE refugas persequuntur: multâ propositâ Prætoribus & Quæstoribus editionis suæ tempore ab vrbe Roma absentibus. MVLT A inquam, & vt loquitur Symmachus, lib. 10. ep. 21. damno, & quidem frumentaria multa in hos refugas & absentes à Constantino M. statuta fuit, quod diserte testantur, Constantinôque adeò multam hanc accepto ferunt Constantius filius eius, l. 3. & 7. b. t. qui plures seu frequentes patris sui hæc de re Leges memorat, & Valens Imp. l. 13. b. t. in refugas inquam & absentes editores munerum siue ludorum, Circensium videl. & scenicorum, l. 2. b. t. vel etiam muneris, l. 4. b. t. si editionis tempore præstituto cum aditio muneris celebranda est, præfentes esse neglexissent, & absentes fuissent, b. l. & d. l. & 18. trans mare fortè vel in provinciis aliis, d. l. 2. De hac verd multa sunt in vniuersum hoc Codice

Codice constitutiones octo, pnt hæc lex 1. 2. 3. 4. 5. 7. 13. 18. hoc titulo. Eiuudem meminit & Symmachus, lib. 10. ep. 21. multæ, inquam, absentibus Editoribus indictæ Senatori Consulto sub Theodosio M. & Valentiniano Iun. Consensu, inquit, qua sumendis medicinis Editionibus applicetur, quæ gladiatorio muneris, & quæ scenicis ludis sumptuum temperamenta conueniant? Quid libertatis habere inuentur presentis expensio, quid damni Absentium contumacia debeat experiri? Ex hoc verd quoque Symmachi loco discimus, aliam atque aliam multam subinde impositam, inque eâ variatum: quod testatur aperte lex 4. 5. 7. 13. b. t. ¶ Fuit antea hæc multa frumentaria in certâ tritici quantitatè; pro dignitatis gradu, & quidem à Constantino statuta: vt testantur præter hanc eius leg. & proximam eiusdem, lex 7. 18. b. t. Et quidem aliquando multâ imposita quinquagenorum millium modiorum tritici, quæ vrbis Romæ horreis inferrentur d. l. 7. Suo sanè quoque æno Symmachus, lib. 10. ep. 4. testatur, nonnullos editionibus obnoxios Magistraus (id est, Prætores & Quæstores) in Africa deserta vrbe Româ hæsisse: Quod de Africa sane exere quoque testatur lex 2. prox. ibi Trans mare positi. Et hæc de multâ istâ in genere.

¶ Et tamen, vt ad legi huius sententiam denegamus, Multæ huius gratia facta, seu ab eâ excusati immunè que facti à Constantino ipsomet, & quidem iam ante hanc leg. nonnulli, ætatis privilegio: MINORES scilicet sedecim annis, Consules & Prætores: hos enim ab initio Constantinus ab huius multæ comminatione primùm exceperat, vt hæc lex aperte docet: non idem privilegium Quæstoribus pntòs concesserat. Fortè, quia Quæstoris editiones hand ita granes essent, vt eas vel ætate minores euitare vellent, aut deberent: nam vt multa pro gradu dignitatis absentibus imposita, vt docet lex 18. inf. vbi v. quæ dicam: ita & varij quodque editionum sumptus fuere, Consulium primò, dein Prætorum, tandem Quæstorum, omnium leuissimi: quâ causâ etiam Symmachus lib. 4. ep. 8. Iudicis Quæstorum præfusions vocauit. Et tamen hæc l. 1. nunc Constantinus idem privilegium, seu eandem multæ immunitatem, tribuit Quæstoribus

quoque minoribus sedecim annis, si editionis tempore abstuerint. Et quidem religiosis vocibus Sententia Romani persuasus, seu ad eius preces hæc emissâ constitutione ad Præfectum vrbis Senatus Præfulem: Ratione subditâ: quoniam, inquit, memoratæ ætatis placet hoc privilegium suffragari, hoc sensu quod privilegio isti seu prerogatiuæ & immunitati ætatis ratio locum fecerit in Consulibus & Prætoribus: quare & in Quæstoribus id ipsam locum habere oportere: quæ & ipsa ætatis contemplatio dicitur l. prox. 2. Notandum igitur hoc inter alia minoris ætatis privilegium. Deinde, quod & ipsum in praxin deduci potest, in privilegiis minorum solius ætatis infirmæ rationem habendam, neque aliud quid a tendendum, non dignitatis gradum, aut modum sumptuum. Quinimò & postea, l. 2. inf. septenniò inquam post, minor hæc ætas adhuc ab ipsomet Constantino prorogata, ad vicissimum videl. vel 23. ætatis annum: de quo ad eam leg. ¶ Hinc interim quoque apparet, & Consulatum & Præturam & Quæsturam hoc æuo inania aded fuisse honorum nomina, dignitatumque vmbra, vt etiam minoribus eæ conferrentur: vt omittam Varroniani Consulatum in cuius adhuc positi, de quo Ammianus Marcellinus extremo lib. 25. Et quidem minoribus sedecim annis vel certè viginti his duabus legibus. De Consularibus tandem editionibus & viciariis agemus infrâ ad leg. 1. de expens. ludor. de quibus est & Vopisci locus in Aueliano, vbi de Furij Placidi consulatû sub Constantio An. D. 345. Quæstoriarum & Prætoriarum frequens mentio apud Symmachum; Est & locus Lampridij in Alexando Seneca.

¶ Illud etiam ex hac leg. quæ data est An. 320. (si vera est subscriptio), id est, Octavo post Christianam Religionem à Constantino susceptam, & Maxentium demictum, quæque etiam lege indicat anteriores à se latas super editionibus Consulium, Prætorum, Quæstorum; colligimus, Constantinum M. vt & ex l. 2. quæ data An. 327. ad P. V. Romæ & Acc. Romæ, neque in vrbis Constantinopolitanæ gratiam hæc constituisse, quod quidam censent; & circa primos Imperij annos hæc eum constituisse.

MINORIBVS 25. vel 20. annis ABSENTIBVS editionis tempore MVLT A frumentaria hæc l. remittitur.

II. * Idem A. Iuliano" P. V.

MINORIS" XXV." annis ætatis contemplatione infirmæ, hoc etiam" remedio subleuamus, vt eius necessitudinis" titulo minime teneantur, cuius laqueis vinciantur" hij qui post vicissimum ætatis suæ annum trans mare" positi, & in provinciis commorantes, nequaquam ludis Circensibus" ac Scenicis exhibendis sui copiam faciunt, & ideo certo genere multationis" obiecti sunt. Dat. Prid. Non. Mart. Acc. Romæ, Constantio" & Maximo C. O. S. S. [327.]

NOTÆ.

- ¶ Iulianus hic, Anicius Iulianus est P. V. Romæ: ad quem etiam extat superiore anno si rectè habet, lex 13. inf. de appellationib. hoc anno lex 2. sup. de dilationib. De quo Incertus Auctor de Præfectis vrbis, tribus Consulibus, qui congruunt anno Domini 326. 327. & 328. & hoc quidem Consulatu. Constantio & Maximo Animum Iulianus P. V.
¶ Ita Cod. MS. pro minores, quomodo edidit Cuiacius.
¶ Ita diserte in MS. Cuiacius edidit viginti.
¶ Hanc vocem etiam mox perpendam.
¶ Necessitudo, pro necessitate, Ita apud Ciceronem, Salustium Tacitum, Plinium, vid. Thesaurum Lingue Tom. I I.
E 2 Latina

Latina. vincuntur. In Africa: de quo mox: V. & Notitiam nostram provinciarum in Geograph. Dicam ad l. 4. inf. De hac multa plenè ad l. 1. sup. Hic, & apud Auctorem de Præfectis vrbis, Constantino C. V.

COMMENTARIUS.

LETTERA hæc Constantini M. constitutio hoc inuoluto est; quæ in eodem argumento versatur, in quo lex 1. sup. de Multa videt. in absentes editionis tempore ab vrbe Romæ, de que eius immunitate tributâ Minoribus absentibus: Nos ea hinc tantum scetabimur, quæ eius sunt propria. Primò Minoribus XXV. annis hanc prerogatiuam hic concedit Constantinus, quam minoribus tantum sedecim annis tribuerat: d. l. 1. sup. ante septennium: Minoribus inquam XXV. annis, vt disertè habet MS. pro quo Cuiacius edidit Viginii, vt mox post vicesimum ætatis sue annum. Quare alterutro loco mendum heret. Secundò, notanda hic vox ETIAM: hoc ETIAM, inquit, remedio subleuamus: Nempe inter reliqua priuilegia minoris ætatis etiam hoc sese tribuere ait Constantinus M. siue quia integrâ constitutione, vnde hæc decreta est, plura adhuc continebantur in fauorem minorum: & ita ad alia eiusdem legis capita, hæc vox relativa fit: siue quia ad alias constitutiones suas sese referret: in quibus fuit & illa quæ data est ab eo Annò superiore 326. vnde desolatae sunt lex 1. sup. de In-

regri restim. lex qua iutores. 2. Cod. de administr. l. ult. eod. Cod. quando decreto opus non est: forte & lex 25. Cod. de vrbis. Tertio notandum, quod ait de iis, qui trans mare positi erant: Nempe vt in alias prouinciâs ita & eò nominatim multi sese, (vnde & Telonarij dicti, de quibus postea) Prætorum & Quæstorum refugæ, conferebant: in Africam, inquam: de quo est expressa quoque Symmachi epistola 4. lib. 10. quæ data ad Proconsulem Africæ: vbi hæc inter alia: Graue est, vt generos famulæ vtro, summis per Africam tribunalibus Præside, cæcægarum nonnulli (Romani populi Magistratus antea vocasterat) munia Romana deuectene, & annis penè Editionibus vacuus Proconsulari fastigio gægnat immidiam. Postremò obseruandum, quod de Circensibus & scenicis ludis hic additur: Nempe hæc duo feruè ludorum genera erant, quos Prætores & Quæstores edidère: Quibus adde & tertio loco Munus (de quo ad l. 4.) quos & ipsos designant lex 4. 29. & ult. inf. hoc tit. & passim Symmachus & Vopiscus.

De Absentium Editorum multa.

III. * Constantius A. ad Mecilium Hilarianum PP. Post alia.

PRÆTORES, & quibus inminet iudicandi necessitas modo... tis" adscriptæ, ne paruo quidem tempore copiam sortiantur abeundi ex Vrbe: Qualiter fecerit, multâ obnoxius fit, quam iam pridem Dito Principi placuit, & perscribam omnem summam mox inferre cogatur. Dat. VI II. April. Constantio II. & Constante, AA. CONSS. [339.]

NOTÆ.

* Meminit huius leg. & proxima, lex 7. inf. quæ huic forte iungenda, vna cum ea quæ memoratur & abrogatur l. 23. inf. de appellat. Inscibenda huic legi trium Imperatorum nomina Imppp. Constantinus Constantius, & CONSTANS v. Chronolog. Ad Mecilium Hilarianum PP. hunc data est hoc ipso annò lex prox. de quo mox plura. P. V. de quo mox. Id est, & ceteri; vel tollenda vox, & quia non omnes Prætores editionibus & ludis vacabant. Ita MS. sed de ludicra dandi. Et quid si nouâ voce ludicantia, id est ludos edendi? Ludicare, vt inueniatur. Quod non assero de voce ludicorum. v. Gloss. Theod. Cuiacij editio, & quæ in Quarto prodit supplet, modo quantitatis, id est, secundum modum & quantitatem adscriptam: scilicet singulis Editoribus & editionibus quantitas præscripta erat: vbi vt infra dicitur perscripta v. & Symmachum. Vendum in MS. spatium deficientis scripturæ non tantum est vt eam vocem admittat: triuia etiam tantum literarum lacuna est: quare reponere fortis. Qui aliter: melius, quam quod superiores editiones habeant ad marginem, Quod saliter. Frumentariæ: de quâ ad l. 1. 2. sup. Id est Constantino M. Patri meo d. l. 1. 2. sup. l. 7. & 18. inf. Id est simul & vid. l. 20. inf. Malim præscriptam. Sic & sup. quantitatis adscripta: & l. 5. in f. præscriptissimus Non expectato etiam editionis tempore. De VI II. Kal. April. nisi putemus, hanc leg. cum proxima coassandam; quo casu fieri, hic scribendum 17. Kal. Jul.

De Absentibus Editoribus ad urbem Romam reuocandis.

IV. * Idem A. ad Mecilium Hilarianum PP.

MNES Clarissimi, qui per Diocesim Sublimitatis Tuæ degunt, Nostri auctoritate Præcepti ad Urbem Romam venire cum impensis suis, vbi ludi Scenicorum

rum vel Circensium" vel Muneris ratio poscit, cogantur: & cetera. Dat. iv. Kal. Jul. Constantio II. & Constante CONSS. [329.]

NOTÆ.

* Meminit huius l. lex 7. inf. Quænam ei forte iungendæ sint iam dixi. P. V. de quo mox. Clarissimi, id est Senatores: vid. Patarillon & d. l. 7. De Diocesi hac mox. Huius vocis nullam vestigium in MS. ibi enim litera S præcedit vocem ludi. Id est, quando id poposcit ludorum ratio, seu appetente tempore editionis. ita MS.

COMMENTARIUS.

DE ABSENTIBVS Editoribus ab vrbe Romæ est vtraque hæc lex, quæ ad eundem iisdem coss. data, inter se quoque coassandæ videntur, emendatò tantum diè in priore, veluti vnius & eiusdem constitutionis partes: Cuius meminit quoque Imp. l. 7. inf. & quidem sub literarum nomine: Literis, inquit, ad Hilarianum PP. destinatis præceptissimè: Imò tertia quoque his duabus portio fortè coassasse videatur, illa nempe quæ memoratur & abrogatur l. 23. inf. de appellat. quæ scilicet vicit Clarissimi à sententia Præfecti vrbis appellare. Verum id non assero. Hæc verò duabus legibus id cauetur.

Primò l. 3. de Præsentibus nominatis ad editionem: Ne iis qui ad Editiones semel nominati sunt, vel paruo temporis commætu ab vrbe recedere permittatur, multa frumentariâ propositâ, quæ à Constantino M. constituta fuit, de quâ ad l. superiores, 1. & 2. simul & necessitate impostâ præscriptam editioni suæ summam mox & illic solvendi: fuis enim cuique editioni modus præscriptus erat: quod præter hanc l. 3. docent & l. 5. 7. 13. 21. 24. 25. 30. ult. h. t. Vnde & maximarum editionum Prætores l. 19. vid. plura in Paruulo. Sed & Symmachus lib. 10. ep. 2. loco iam antea quoque laudato: vbi de Senatusconsulto super eâ rei: Nullo dissentiente, qui motus censuram semel aut sapienter: quæ fungendus mediocritas editionibus applicetur, quæ gladiatorio Muneri, quæ Scenicis ludis SUMPTVVM temperamenta conueniant. Cum hæc verò Legè seu prohibitione nihil commune habet interdictio, quæ ex Augusti instituto Senatoribus, extra Italiam peregrinandi potestas adempta: imperio scilicet firmando, excepta tantum Sicilia & Narbonensi continentibus prouinciis: de quo Suetonius in Octauio: Dio, lib. 42. Tacitus 12. Annal. Suidas in κλαδ. & c. Item ab hac interdictione alienum est, quod de Magistratibus vrbis Romæ cætrium, ne extra urbem eis pernoctare liceret, quod pertinet lex 166. inf. de V. S. Id quod de Tribuno plebis nominatim notat Gellius, lib. 3. c. 2. & Dio, lib. 37. Quomodo & Præsidi extra prouinciæ fines abnoctare non licebat, l. 15. de officio Præsidi: Nempe ob securitatem & pacem publicam. Quæ tria tamen cum hæc l. nostra nonnulli aliquid commune habere putarunt. Ergo vt eò redeamus, hæc l. interdicitur, ne Senatoribus qui ad Editionem nominati fuerunt, ab vrbe abeundi copia detur à Præfecto Prætorio scilicet (de quo v. quæ noto ad l. 18.) id est, Commætu: Quomodo aliàs in totum Senatores siue commætu vrbe Romæ aliò profisci non poterant: l. filij 22. §. Senatores, pen. & ad municipal. de quo plene ad d. l. 18. quod sublatum à Theodosio Iun. l. clarissimis 15. Cod. de dignitatib. Et hæc de leg. 3. & de Præsentibus nominatis.

Nunc de l. 4. quæ est de Absentibus nominatis ad Editionem; nam & Absentes nominati poterant:

sen prouinciales, vt vocantur, l. 21. inf. Ea igitur iubet Imp. omnes Senatores qui in diocesi eius cui hæc lex inscribitur, cogi auctoritate huius leg. ad urbem Romam venire, ad Editiones, seu ludos edendos: impacta videt. illi eius rei executione. Quæ omnia confirmatâ hac constitutione sanciantur à Constantio, l. 7. inf.

Supereit de Mecilio Hilariano, cui hæc duæ Leges inscribuntur: cuiusque mentio fit d. l. 7. inf. hoc tit. videamus, de que Diocesi eius: tandem cum Imperatori hæc Leges adscribendæ sunt. Igitur & his duabus legibus, & d. l. 7. hic Mecilius Hilarianus dicitur PP. id est, Præfectus Prætorio. Id quod stare non posse videtur Mecilium enim Hilarianum hunc Præfectum vrbis nominatim his ipsis coss. facit Auctor perueniens Notitiæ Præfectorum vrbis à Galieni temporibus ad A. D. 354. Vique quo primus Culpinianus vltus est, VRSO & POLEMIO coss. Id. Iamb. Mecilius Hilarianus P. V. CONSTANTIO II. & CONSTATE, pr. Id. Iul. Turcius Apronianus P. V. Inde apparet, Mecilium Hilarianum P. V. Romæ fuisse his coss. Constantio 2. & Constate coss. ad Iulium mentem vsque, cui successerit Apronianus mense Iulio. Et verò hæc duæ Leges datæ sunt iis Consulibus mense Aprili, Turmoque (nisi vtraque Iunio adscribenda est.) Quis igitur? Putet, quis, eundem Hilarianum eodem tempore & PP. & P. V. fuisse? Id verò non existimo: Quandoquidem author ille de Præfectis vrbis, quando in vnam eandemque personam vtraque dignitas concurreret, id feruè exprimere solitus. Deinde ipsium harum Legum argumentum, Hilarianum istum P. V. fuisse edocere videtur, quandoquidem agit de Senatoribus, quorum Præsul fuit Præfectus Vrbis: quâ causâ etiam complures huius tituli Leges ad Præfectos vrbis emisse sunt, vt lex 1. 2. 7. 17. 18. 20. 21. 26. 29. ult. e. quibus Lex 7. (quod notandum) ad Orfrem P. V. pariter data est, vbi harum legum mentio fit. Quare iam pronuntiandum videtur, in his Legibus & d. l. 17. reponendum P. V. loco PP. Vnde iam conficiatur, Dioceseos appellatione hæc l. 4. diocesim vrbicariam Præfecti vrbis accipiendam, quæ vatis regionibus seu prouinciis vrbicariis, seu suburbicariis constabat: id enim Diocesis est, plurium inquam prouinciarum in vnam administrationem collectio seu cossua, διοικησις δὲ τῶν πόλεων ἐπαρχίας ἕκαστα ἐν αὐτῇ, de quo plenè dictum, Coniectura & vinctiua atque Apolytico de suburbicariis regionibus. Quare hoc iam testimonio confortabuntur, qui negabant Dioceseos appellationem Præfecti vrbis administrationi vnquam tributam, vel tribui posse, vel hic Spectabilem propriam, v. g. Proconsulium & Vicariorum: vnicamque Diocesim infra Illustrium dignitatem fuisse: quos refutant etiam, vel exempla, licet posteriora paulò, Præfectorum Prætorio Africæ, de quo tit. Cod. de officio P. P. Africa: & PS. Italia

Italia: de quo *Novella 69. & 70.* Imò & Præfecto Prætorio Galliarum aliquando vnica Diœcesis quocumque tributa *l. 11. inf. de Medicis & Professoribus*, vbi d. cam. Quin & res ipsa id adhuc confirmat. Nempe, agitur his legibus de Prætoribus & Quæstoribus, vt ne PARVO quidem TEMPORIS copiam fortiantur abeundi ex vrbe: & de clarissimis qui per diœcesim Hilariani degerent, ad urbem Romam venire cogendis: scilicet Senatores in suburbana fermè recedere & secedere solebant vel etiam ibi larem figere: Ad quod sanè *paruo tempore* opus erat, quod in ea (vt Columella ait *lib. 1. c. 17*) facilius esset & quotidianus etiam excurfus, venatorum grata confinia, in hoc eodem argumento *l. 11. b. t. & secessus circa urbem, l. 21. §. 10. & de receptis qui arbut.* Nempe complurimi Senatorum vrbe Româ recedebant in suburbana, secessus aut negotij suburbani obtentu, sed reuerà vt nominationes numerumque & ludorum edendorum sumptus emittent: de quo secessu in suburbana passim Symmachus. Et idem cogit eos præstito tempore ad urbem Romam venire ab Hilariano iubet Imperator *hæc l. 4.* quasi intra diœcesim suam constitutos. Et hæc quidem ita, nisi putemus has leges non ad *Constantinum 11. & Constantem A. A. coss.* id est, ad A. D. 339. referendas; quo sanè anno Mecilius Hilarianus P. V. fuit: verum ad *Constantium A. V. l. & Constantem Cæs. 11. coss.* id est, ad A. D. 753. id est, anno ante *d. l. 7. b. t.* quo tempore *Hilarianum P. P.* fuerit. Quod duo suadere videntur. Primum quod Constantius *ed. l. 7.* sese harum duarum constitutionum auctorem facit: quod vtique verum non esset, si ad Hilarianum P. V. datæ essent: *Constantius enim frater eius eo tempore Româ potiebatur, atque aded illi tribuendæ forent, non Constantio.* Secundò, quod Constantius *d. l. 7. literarum*

ad Hilarianum P. P. datarum, tanquam recentium meminere; atquin si Consules illi fient, Anni 339. tum *Leges hæc quindecim fermè annis ante legem 7. datæ fuerint*: quas allegare quid opus erat, cum recentior eiusdem Constantij eadem de re constitutio extaret, patè *lex 6. sup.* Quod si ita est, tum alterum è duobus verum sit necesse est; vel inquam sub Hilariani huius P. P. dispositione vnicam fuisse diœcesim: vel Diœceseos appellatione totam Præfecturam Prætorianam, quæ diuersis Diœcesibus constabat, generali *Diœceseos* appellatione indicari. Quod vtique & ipsum singulare fuerit. Et hæc quidem hæcenus.

¶ Ex *hæc interim legibus* apparet, quod de Constantini M. temporibus *suprà* notabamus ad *l. 1. & 2. id & Constantis Imperio* conuenire, nempe Præturam onerosam & sumptuosam maximè tum fuisse: quod sanè pertinet Vopisci querela hoc tempore scribentis: consularis enim Furij Placidi, qui congruit anno D. 343. id est, quadriennio post *hæc l. 11. meminit*, tanquam *PROXIME* elapsi. ¶ Tandem, ex *l. 4.* discimus, præter scænicos & Circenses ludos, de quibus *ad l. 2. sup.* tertium ludorum genus à Prætoribus & Quæstoribus editos, nempe *Adum*: de quo & *l. 1. sup.* Et frequens mentio apud Symmachum, vbi de Quæstoriâ & Prætoriâ editione filij sui: Hac verò appellatione, tam ludi gladiatorij quam venatio ferarum accipi potest, de quo plenè V. C. Iuretus in Symmachi *lib. 7. ep. 4. vid. inf. tit. de Gladiatorib. & tit. de venatione ferarum*: Lactantius *lib. 6. c. 20. venationes quæ vocantur mueræ.* ¶ Ex *hæc etiam Legge* id discimus, excitatum subinde Magistratum officium, ad compellendos Prætores nominatos ad urbem Romam: Nam & ipsi sæpè Magistratus Prætores abesse patiebantur: quod discimus ex Symmachi *lib. 1. o. ep. 4.*

¶ De MODO sumptuum in Præturam faciendorum: de quæ scribitur PRÆTURÆ generibus.

v* Idem A. ad Senatum.

P R I M A Præturæ, quæ *Flauialis* nuncupatione signatur, viginti & quinque millium follium, & quinquaginta librarum argenti erogationem sumptusque præscribitur: in secunda verò *Constantiniana*, viginti milia follium & quadraginta libras argenti largienda esse censemus: tertia *Triumphalis*, quindecim milia follium, ac triginta argenti libras sine incommodo Editoris expendat. Dat. v. Id. Septemb. Antiochiæ; Post consulatam Constanti 11. & Constantis [340.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic legi est *lex prox. sequens 6.*
- " An Vrbs Romæ, an vero Constantinopolis?
- " *Flauialis*? Nil opus. Huius potest Præturæ mentio quoque fit *l. 13. inf.*
- " *Signatur*, pro, designatur.
- " Quinquaginta libras argenti, sunt 250. solidi de quo mox.
- " De hac quoque Prætura, *l. 13. & 25. inf.*
- " De hac voce mox.
- " *Tertia*: ita disertè MS. Cuiaciana malè expresserat, *Tertia*.
- " De hac quoque voce, *l. 25. inf.*
- " Ratio *huius legi* his verbis indicatur.
- " Editor est Prætor qui ludos edit. vid. Gloss. & Iureti Miscell. ad Symmachum.
- " Vid. Chronolog. *huius anni.*
- " Ita quoque *leg. prox.* Consulatus hic notatus: pariter vt *leg. 20. inf. de appellat.* id est. *Acindino & Proculo Coss.* si rectè hoc habet. Malim enim referre ad A. D. 47. post *Col. Constantij I V. & Constantis A. A.* pariter vt *leg. 20. inf. de appellat.*

¶ ABSENTIVM

¶ ABSENTIVM nomine sumptum è fisco prorogandum, mox repetendum.

vi. * Idem A ad Senatum.

R O eo quem absentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fisco expendat. Post aduentum, cuncta quæ prorogata fuerint; soluturo. Dat. Id. Sept. Antiochiæ post *Cons. D. N. Constanti 11. & Constantis coss.* [340.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic *l. superior 5.* similis est huic, *lex 29. inf. de Decurionibus*, de Doumuis.
- " *Prorogata* id est, antè erogata pro Editoris absence, sic & *d. l. 29. prorogauit.*

COMMENTARIVS.

C ONSTANTII Imp. Constitutiones vndecim sequuntur: Exque omnes, vnâ exceptâ *l. 7.* ad Senatum datæ, seu orationum Constantij ad Senatum segmenta, vt potè cum iis de Senatu, & Senatoris editionibus agatur: Quare & *d. l. 7.* inscribitur *Præfecto vrbi*, vt potè Senatus Præfuli. Nunc de singulis.

Hæc igitur duæ, patè *lex 5. & 6.* eiusdem orationis duæ partes sunt, de Prætura, quæ ludorum exhibitioni seu editioni, quæ Prætoribus incumberebat, prospectum iuit, ne immodico sumptu fatigaretur: quo pertinet *l. 5.* Contrâ, ne absentie obtentu Præturæ eluderentur: quod spectat *lex 6.* Nempe eiusdem prouidentie est, & absentium contumacia occurrere, & id agere, ne immodici sumptus formidine ludi enitentur: & vt *lex 5.* ait, sine Editoris incommodo erogatio seu sumptus fiat: Quod etiam factum vturumque eodem Senatusconsulto de quo Symmachus *lib. 10. ep. 21.* Enonibus quippe expensis & sumptibus id fiebat, & verò fieri amat, vt munia publica euitentur. De singulis nunc.

¶ Igitur *l. 5.* Constantius MODVM sumptuum seu Expenfarum præscribit, in ludos seu Editiones faciendorum. Quomodo variis subinde constitutionibus is præscriptus, cum plerique Editiones defugerent: vt *l. 3. sup. l. 13. 21. 24. 25. 30. vlt. inf. hoc tit. & eo*, quod dixi, Senatusconsulto: de quo Symmachus *lib. 10. ep. 11.* Modum, inquam, quo minorem scilicet facere non liceret, vltra quem impensas facere nemo cogereur. Ita enim *hanc l.* accipiendam patè, vel solius finis quem sibi Imp. proposuit, argumento. Etsi quandoque ita modus positus, vt eum transilire non liceret, veluti *d. l. 24. & l. vlt. b. t.* Modus igitur à Constantio hic nunc *hæc l. 5.* præscribitur, pro gradu scilicet & diuersitate Præturæ quæ triplex erat: Primi scilicet gradus Prætoribus, qui *Flauiales* dicebantur, summam præscribit, 25. millium follium, & 50. librarum argenti. Secundi gradus, id est, *Constantiniana*, 20. millium follium, & 40. librarum argenti. Tertij gradus, id est, *Triumphalis*, 15. millium follium & 30. librarum argenti. Vbi etiam obseruanda explicandaque sunt.

Primum est, de Numero Præturarum seu Prætorum; eorumque Nominibus & ordine. Igitur Tres tantum Præturæ hæc lege nominantur quæ sub Constantio Constantinopoli fuerunt: nempe; *Flauialis*, *Constantiniana*, & *Triumphalis*, & quidem hoc ordine: vt Prima fuerit *Flauialis*, secunda *Constantiniana*, Tertia *Triumphalis*. Verum sub ipsomet Constantio Quinque factæ, *d. l. 13. &*

ordo earum inuersus: Nempe *Constantiniana* prior facta: *Flauialis* verò Tertia, vt disertè ipsomet Constantius *l. 13. inf. b. t.* Postea Quatuor fuere sub Valente, vt docet *lex 20. inf.* Tandem quod docet *lex 25.* sub Theodosio, M. Octo fuere, qui Quatuor Prætoribus seu Præturis totidem addidit, hoc ordine constituto; *Constantiniana*, *Constantiniana*, *Theodosiana*, *Arcadiana*; *Triumphalis*, *Augustalis*, *Romana*, *Laureata*: è quibus *Theodosianam* & *Arcadianam* Senatus ipsomet primis Prætoribus addidit: *Theodosius Augustalem* & *Laureatam* inuinxit seu sociavit; de quo *ad cam l. 25.* Ex quibus apparet, in Imperatorum gratiam de ipsorum nominibus nonnullas institutas, patè *Flauilem* (proculdubio in honorem generis Flauij, & quidem Constantij Chlorig, è quo Constantinus M.) *Constantiniana*, *Constantiniana*, *Theodosiana*, *Arcadianam*; alias verò nominibus appellatis, in Romani nominis gloriam decisque: patè *Triumphalem*, *Augustalem*, *Romanam*, *Laureatam*.

Secundò noranda proportio sumptuum & expenfarum pro gradu Præturarum: nempe talis, vt Secundus gradus quintâ parte minus quam primus expenderet: Tertius, minus quam secundus, scilicet quartâ parte minus. Quæ proportio postea immutata, *l. 13. 25. vlt. b. t.*

Tertid videndum foret de ipsomet sumptuum & expenfarum modo, atque aded de Follibus & libris argenti, & quanam eorum inter ea proportio sit: Verum rem hanc remittere malo ad eos qui de re nummariâ Commentarios nobis polliceantur; & interea de Follibus istis vide quæ *CL. Salmastius in Hist. Aug. p. 8. & 9. & p. 191.* quæque *Petavius ad Epiphanius.* Ego hîc tantum proponam sub vnum conspectum quæ hic Codex habet de *Folle*. ommissis etiam iis quæ de Senatorio folle *tit. 2. suprà* occurrunt.

¶ Hîc igitur in modo Prætorum editionibus sumptibusque ponendo, viginti quinque millia follium, & 50. libras argenti coniunguntur: & deinceps 20. millia follium & 40. libras argenti: mox 15. millia follium, & 30. argenti libras. Vnde apparet, folles hîc non fuisse argenteos: Item, maiorem illam summam follium fuisse, quam librarum argenti, cum semper præponatur:

¶ Ad alias *leges* pergamus; *l. 3. inf. de suariis*, libra porcine, *senis follibus* æstimatur. *l. 20. inf. de mensis oleariis*, mensis oleariæ caducæ, quæ nullius possunt adhærere dominio, *vicenis follibus* per officium distrahi iubentur: pluriusque postea vendi prohibentur; *l. 2. & 3. inf. quorum appellat.* appellantes

la ntes à præiudicio, vel ab executione, *triginta follium* poenâ multari iubetur. *l. 1. inf. si quis pecunias conſt.* vetantur negotiatores plus mille follibus pecuniarie in vſu publico conſtituta animalibus propriis ſumptum gratiâ portare. *l. 3. inf. de Veteranis*, veteranis qui vacantes terras acceperunt, ad emenda ruri neceſſaria pecuniarie in nomnum *vingtinqvingue nulla follium* conſequi iubentur: qui verò negotij gerendi habuerit voluptatem, huic *centum follium* ſummam immunitem habere permittitur. Hæc ferme leges ſunt, in quibus *Follium* mentio occurrit *hoc Codice Theodoſ.* Ex quibus in vnum iunctis facile apparere poteſt, duo follium genera fuiſſe: vnum, *minorum*, cuiuſmodi ſenis follibus libra porcina æſtimari iubetur; cuiuſmodi viginti quinque millia follium veteranis ad emenda ruri neceſſaria præberi iubentur: Alterum, *maiorum*; cuiuſmodi vicenis follibus menſa Caduca olearia diſtrahi iubetur: cuiuſmodi triginta follibus temere appellantes coërcentur: cuiuſmodi mille folles negotiatoribus portare conceditur. Atque hæc pertinere credat quis elegantiffima Epiphani, & Gloſſarum Nomicarum loca, vbi duo follium genera conſtitunt: vnum quod argenteis centum 25 conſtat; alterum duobus cum dimidio *λεπτός* ſeu *ἀργυρίος*, qui 250 denarios efficiunt, nam argenteus nummus, centum denarios efficiebat.

Verùm hæc ſubſiſto. Illud tantum conicio hæc, certum follium numerum, & librarum argenti certum numerum coniungi, intra quem vtrumque Prætor expenſas faceret, ad designandum duplicem ob ludos expenſarum ſpeciem: vnam in ipſum ludorum apparatus & exhibitionem, quod pertineat ille *Follium* numerus: alteram, in ſportulas, quod ſpectant libræ argenti: Nempe enim in ſportulis huiuſmodi (de quibus plene *ad l. 1. inf. de expenſis ludor.*) *ſollium nummi argentei* vſus eſſe poterat, aurum donare nulli licebat, exceptis ſolis Conſulibus ordinariis *d. l. 1. de expenſis ludorum* quâ ipſa *leg. Libram* argenti triplici argentei nummi genere conſtituiſſe docet, ſeu tres argentei nummi ſpecies: vnam quæ conſtat 60. argenteis: alteram quæ paucioribus, & ſic maiores iam argentei: tertiam quæ minoribus & ſic pluribus quàm 60. conſtat: Vbi vides *librarum argenti* in ſportularum argumentis illâ *l.* mentionem fieri: quod eas de quibus hæc agitur, etiam refero. Quare probanda non eſt viri Docti ſententia, qui numerum follium qui hæc componitur, cum certo librarum genere, pro eodem accipit; quaſi 25. millia v. g. follium, quinquaginta libras argenti efficerent. Nam imò hæc

duo ita diſtingui oportuit vt fecimus nos: ſic vt expenſis ludorum ipſorum deſtinatus & designatus certus follium numerus in quacunque tandem pecuniâ erogari poterit & impendi, dum ne in ſportulas. Hinc & videre eſt apud Olympiodorum, referente Photio, in Prætorum Symmachi expenſa viginti *AVRI* Centenaria: in Probi, duodecim; in Maximi, quadraginta. Ludorum denique expenſas, vel apparatus in ludos etiam in auro facere licuit, & quidni? in ſportulas & largitiones Prætoribus & Quæſtoribus non licuit. Ergo folles hæc in apparatus ludorum designantur: Libræ argenti in ſportulas, vel etiam largitiones in ſcenicos & Aurigas: Quare & hæc ipſa *leg.* non expenſarum modò ſumptuumque, ſed & *LARGIENDI* mentio ſit. Quomodo & Amm. Marcellinus *lib. 27. p. 360.* de Lampadio. *Hic cum magnificos Prætor ederet ludos & uberrimè largiretur, plebis nequens tolerare tumultum, indignis multa donari ſepe rogantis, vt liberalem ſe & multitudinis oſtenderet contemptorem, accitus à Vaticano quoſdam egenos opibus ditauerat magnè.* Qui quidem locus propriè ad donationes in ſcenicos & aurigas pertinet: de quibus & Vopiscus *duobus locis.* Et hæc quidem de priore Orationis Conſtantianæ parte ſeu de *l. 5.*

Sequitur altera eiudem orationis ad *Senatum* pars, ſeu *lex 6.* quæ eſt de *Absentium contumacia*: Nempe, non iam condemnatione ſeu multâ frumentariâ eos infequitur: verùm id hæcenus conſtituit, vt Fiſcus erogationem debitam ſeu ſtatutum Editionis pretium pro abſente editionis temporis expendat ſeu proroget: poſt aduentum omnia, quæ prorogata fuerint, ſoluit. Antea ſcilicet condemnatione ſeu multâ frumentariâ ex Conſtantini M. inſtituto, abſentes editionis tempore multabantur: de quo *ad l. 1. & 2. ſup.* Imò & idem Conſtantius qui *huius l.* Auctor eſt, poſtea quoque multari voluit Romæ: *l. 7. prox.* Cui aliter nunc viſum Conſtantinopoli: voluptatibus plebis ita Conſtantinopolitanæ conſulens. Valens quoque poſtea *l. 20. inf.* non ſolum ſtatutum Editionis pretium ſoluere voluit, verùm etiam multæ nomine dimidium extrinſecus pretij. Hinc igitur diſcimus exhibitos ludos abſentium nomine: Id quod per *Cenſuales* factum Romæ. Symmachus *lib. 4. ep. 8.* *Quid prærogatiua habeat.* [Amphitheatri locus] non video, cum etiam *Cenſuales* abſentium muneribus illic ſoleant exhibere, quorum mediocritatem volumus imitari. Simile verò quid à Conſtante Conſtantij fratre ſtatutum, *l. 29. inf. de Decurionib.* ſeu *l. 20. Cod. Inſt. eod. tit.* circa Duumuiros deſertores ludos non edentes.

¶ De ABSENTIBVS Editorib. ad urbem Romam renocandis, deque MULTA frumentaria ab his exigenda.

VII.* Idem A. ad Orphitum P.V.

ITTERIS" ad *Hilarianum PP.* deſtinatis præcepimus, Senatores ad Urbem Romam venire compelli, vt muneribus iniunctis operam poſſint præſtare ſolemneſ, & profeſſionem" edere compelli. Eos autem Editores, qui tempore præſtituto præſentes eſſe neceſſerint, iuxta Leges † Venerabiles Diui [Conſtantini] quinquagena milia modiorum tritici Urbis Romæ horreis inferre compelli. Dat. Prid. Id. Mart. Conſtantino" A. VI." & Conſtantio Cæſ. I. I. C O N S S.

NOTÆ

NOTÆ.

- "Orphitum P.V. integro nomine Memmius Vitrasius Orphitus. De quo plene in Proſopogr. De eo agit hoc ipſo autò Am. Marcellinus *lib. 14. p. 11.*
- "Littera Principum. Intelligit porro *l. 3 & 4.*
- "De hoc Hilario dixi *ad d. l. 3. & 4.*
- "Profeſſionem, quam intelligit? Mox dicam.
- † *V. l. 1. 2. ſup.*
- "Vox hæc non eſt in Ms. verùm ibi ſtatim poſt vocem *Diui*, ſequitur, *qu*
- "*de Conſtantio.*
- "*de. VII. & Conſtantio Cæſ. II.* id eſt A. D. 354. Oſitum enim à 6. Iduum Decembris primùm Conſtantio V. I. & Conſtantio Cæſ. I. I. P. V. factus eſt: vt diſerte prodit Auctor de Præſectis vrbi.

COM MENTARIVS.

IN ABSENTES Senatores & Editores hæc rurſum Conſtantij Imp. conſtitutio eſt: quâ literarum ad Hilarianum PP. datarum ſummam complectitur, eamque aded conſtitutionem confirmat: vnde deſumptæ ſunt *lex 3. & 4. ſup.* Ad quas dicta ſufficiant: etiam, de Hilario hoc PP. Nos ea tantum hæc ſectabimur, quæ *huius leg.* propria ſunt.

Primum eſt; quod iubet, Senatores ad Urbem Romam compelli, vt *PROFESSIONEM* edere compellantur. Vbi *Profeſſionem* edere, non eſt ſimpliciter poſſeſſiones ſuas proſiteri Senatui, vt ita pro modo poſſeſſionum ſuarum, pro ſuis viribus Glebalem præſtare collationem, de quo *l. 2. ſup. de de Senatorib. & de gleb. coll.* verùm poſt profeſſionem, impactum ſibi munus edere, & ſolemneſ operam muneribus iniunctis præſtare: *ſolemneſ* operam, id eſt, ad ſolemnia ludorum nominatim inter alia: ſolemnitatis ſcilicet vox propria in re ludicra: v. *l. 2. inf. de ſpectaculis*: vbi plura.

Secundum eſt, quod *hæc l.* memorantur plures Conſtantini M. conſtitutiones de multâ frumentariâ abſentibus Editoribus impoſita: è quibus ſane eſt inter alias, *lex 1. & 2. ſup.* ad quas dixi.

Poſtremum, maxime ſingulare *hæc l.* iſtud eſt, quod multæ iſtius frumentariæ modum vna hæc designat: Nempe quinquagenum milium modiorum tritici: & ita quidem, quod alterum, vt Urbis Romæ horreis inferrentur: de quibus Urbis Romæ horreis *lib. 14.* Quæ ſane ingens multa eſt: Quinquagenam, inquam, milium modiorum: quorum ſane decem, ſolido ferme hæc tempeſtate vendebantur: Valentiniani *lege*, duodecim, de quo mox: Eaque ſtata ferme & ordinaria hoc tempore æſtimatio, erat inter vilitatem, & annoæ caritatem.

Siè Iulianus Antiochenſibus in annonæ penuriâ conſtitutis, cum denos modios ſingulis aureis ſeu ſolidis vendi videret, ipſe ex fiſcali tritico quinos denos modios ſolido vendidit, vt iplemet ait in *Mithropogone*: Ergo ſtata æſtimatio erat & ordinaria ſub Conſtantio & Iuliano, cum deni modij ſingulis ſolidis vendebantur; At caritas hæc erat ſub Valentiniano: Quod ex Am. Marcellino diſcere eſt, *lib. 28.* vbi de Hymettio Africa P. C. *Denis*, inquit, *modiis ſingulis ſolidis indigentibus venundatis, emerat ipſe tricenot.* Inde illa, quam memorat Suidas, Valentiniani *lex*, vt modij duodecim non plus ſolido venderentur, *επιμοδιον οὐαλεντινιανὸς περιόρασε τὸν σίτον, ἡ ἡμοδιον πὸ νομισματι, ἡ ἡμοδιον ἀπὸ τὸν σίτον.* Quod à Valentiniano factum, cum ipſe ſolidi æſtimationem auxiſſet: de quo *ad l. 2. inf. de obl. vot. l. 1. 3. inf. de ſuſceptorib. & l. 4. de metallis.* Eoque omnino pertinere, quod cauetur *l. 2. C. Inſt. de veteris nuriſſim. por.* quam peculiari Diatriba illuſtrauius. Ergo quamdiam 84. *Solidi* in librâ computabantur: deni modij ſolido æſtimabantur, poſteaquam libra redacta eſt ad 72. ſolidos, duodeni. Ergo denis modis in ſolidum computatis, quinquaginta milia modiorum efficiunt *quinque milia ſolidorum.* Neque tamen Conſtantini *lege* omnes eâ multâ multati, verùm, quod diſcimus ex *l. 16. inf. pro dignitatis gradu certâ tritici quantitate condemnari.* Fortè Prætorum illa multa fuit: minor verò aliqua, Quæſtorum. Quomodo alioquin Quæſtores in hoc argumeto multæ frumentariæ, alio capite aliquando, à Conſulibus & Prætoribus differrebant, vt docet *lex 1. h. t.* Vel ex hoc etiam apparet, quantus in hos ludos ſumptus factus fuerit, de quo iam *ad l. ſuperiorem.* Quid verò *modium* tritici fuerit, *alibi.*

¶ De NOMINATIONIBVS ad Prætorum, Senatui arbitrio faciendis.

VIII.* Idem A. ad Senatum."

AC lege ſancimus arbitrio veſtro Nominationes ſolitas fieri. vſurpatione Iudicij cum ceſſante. Dat. II. Id. April. Med. Leſta" à Braxio" Proconſule" die 11. Id. Maij. Conſtantio A. V. I. I. & Iuliano Cæſare I. C O N S S. [356.]

NOTÆ.

- * Iungendæ huic *legi* ſunt duæ ſequentes conſtitutiones: de quo in *Comm.*
- "An vrbis Romæ? An Conſtantinop?
- "Eadem ſubſcriptio *legis 9. prox.* de quâ iam *ad l. 14. ſup. de Senatoribus & globali collat.* Et mox adhuc in *Comment.*
- "Proconſul Braxius.
- "*de. VII.* vt duabus *Legibus ſegq.* Hinc interim obſerua, Senatui habitum *v. l. Id.* cum tamen ex Auguſti inſtituto non niſi Kalendis, & Idibus Senatui legitimus haberetur.

Tom. I.

F 5 De

¶ De NUMERO Senatorum ad NOMINATIONES faciendas.

* IX. Idem A. ad Senatum.

¶ LACEY, ne minus quinquaginta Clarissimi veniant in Senatum: certum est namque hoc numero largè abundare substantiam virtutis honorandæ. Dat. 111. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconsule die VII. Id. Maij. Constantio VII. & Iuliano Cæsare I. CONS. S. [356.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic l. est, vt dixi, lex superior, & proximè sequens.
- " Clarissimi, id est Senatores vid. sup. tit. de Senatoribus. & Gloss.
- " Ad Designationes & Nominationes Prætorum faciendas scilicet.
- " Id est, sufficere.
- " Substantia, pro materia subiecta & sufficiente. v. in Gloss. similia.
- " Virtus appellatio signanter Senatui tributa.
- " Hæc vox in M. S. non erat, neque id spatium literarum quæ intercederunt, fert: quinimò post vocem virtutis extet vestigium literæ F. vel P.
- " V. quæ ad l. sup. & quæ mox in Commentario.

¶ De TEMPORE designationum, & de IMMUNITIBVS à Pratura de que onere Pratura ab ipso designato, non ab alio eius nomine edendis.

x. Idem A. ad Senatum.

¶ DIE Natali meo (Constanti A.) Id. August. ac deinceps, designationibus Curiam operam dare sancimus. Quod si forsitan dies vnus alterve non sufficit, tot hæc utilitas occupet, quot esse monstrauerit necessarios negotij magnitudo: Et quicumque forsitan impetrauerit pretio functorum cœtibus adgregari, indulga ei cesset: allectionis quærendus est honor: fecernimus enim ab his, Patres Conseribiti, quibus meriti suffragatio conciliat nostra beneficia: & quicumque cessante suffragio, illustribus meritis, Pratorij vel aliam meruerit dignitatem, præsidio muneris nostri perpetuo perfruantur. Nemo sanè in filium transferat vel nepotem aliumve quemlibet quod personæ eius incumbit, sed honorem suum capiat, designatus expleat munus inpositum. Dat. VII. Id. Maij. Constantio Aug. VIII. & Iuliano Cæs. I. CONS. S. [356.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic l. sunt duæ Leges superiores, 8. & 9.
- " 29. Constanti, id est Constantij: de quo mox.
- " Id est, sequentibus proximè Idus Augustas diebus.
- " Curia, pro Senatu vrbis Romæ hic & l. 11. prox. & l. ult. inf. de decur. & fil. l. 12. 155. inf. de Decurionibus: l. 12. inf. de Agentibus: l. 3. de fide testium: & apud Symmachum passim. v. Paratilon de Senatorib.
- " Utilitatem vocat negotium publicum: vt mox vocat negotij magnitudinem.
- " 29. prece, vel precibus.
- " Est qui legat, Pratura functorum, quo nil opus. Functi h. l. vocantur qui defuncti sunt seu perfuncti Magistratus, vt vocantur, l. 11. prox. inf.
- " Adgregari, misceri apud Capitolinum loco quem mox laudabo.
- " 29. cesset, id est, nihil impetratio huiusmodi proficit.
- " De huius loci sententiâ mox.
- " Similiter anno superiore 355. idem Constantius in Orat. pro Themistio.
- " Est qui legat, vt quicumque, malè: Duæ enim immunitatis species hæc tractantur.
- " Reponè hic, seu supple viduabus Legibus Superioribus. Dat. 111. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconsule die VII. Id. Maij.

COMMENTARIVS.

¶ ECUNDA hæc iam hoc titulo Constantij Imp. Oratio est ad Senatum data A. D. 356. De DESIGNATIONVM & NOMINATIONVM formâ: vnde desumptæ sunt hæ tres Constantij Imp. Leges: quæ proinde velut vnus & eiusdem Constitutionis seu Orationis partes inter se coassandæ veniunt: quibus quinque capita continentur. Primum habetur l. 8. cuius videlicet arbitrio Nominationes fieri debeant. Secundum, l. 9. quis Senatorum numerus requiratur in Nominationibus faciendis. Tria

posteriora l. 10. Quo scilicet tempore eas fieri debeant. Quinam ab iis immunes sint, vel non, & de ludis edendis ab ipsis Nominatis. De primo primùm, & sic de l. 8. Igitur Senatus arbitrio Nominationes fieri inbentur: pariter vt l. 13. inf. id est, Præturas ipsas Editores sortiti Senatus arbitrio, de quo consule & Paratilon: quomodo & designationes fiebant: l. 10. 12. 13. 14. 15. 22. inf. Symmachus, lib. 10. ep. 59. Denotione & more commonitus Magistratum nomine quibus varias functiones

Eliones Designationum tempore Amplissimus Ordo mandauit, ad Eternitatis vestre perfero notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis aut subemendis fascibus designatos cognitio Imperialis accipiat. Eam verò Nominationem ad certum Prætura genus Iudices (in vrbe Româ) sibi aliquando vsurparunt: quod h. l. 8. vetatur vt & d. l. 23. inf. ibi; Nominatores Prætorum Iudices esse non patimur, qui dum arbitrium suum cupiunt adprobare, insolentius aliquid quàm moderatio patitur sui contemplatione decernunt. Quinimò & Censuales aliquando nominationis ius habuere: vid. l. 13. & 26. inf. Nominationis inquam à qua separanda est Designatio. Nominatio erat, cum ad certum Prætura genus quis antea iam designatus Prætor nominabatur: de quâ nominatione l. 8. 13. 17. 26. h. t. & Nouella Theodosij 8. ne Decurio ad Senatoriam dignitatem. Designatio verò ante fiebat, & erat, cum quis ad ipsam Præturam primùm designabatur, vid. Paratilon. Et hæc de l. 8. primò que aded capite Orationis Constantianæ.

Sequitur secundum eiusdem Orationis caput, quod continetur l. 9. h. t. de Senatorum numero, necessario ad Senatusconsultum conficiendum. Is verò redigitur ad numerum quinquaginta Senatorum: ne inquam minus quàm quinquaginta veniant in Senatum. Quod quidam de omni Senatusconsulto accipiendum putant, quasi promiscuè, hic legitimus Senatorum numerus in concedendo Senatusconsulto olim requisitus fuerit, quod Cuiacius quoque ex hac leg. colligebat: & ex l. 12. inf. Et tamen est hæc lex proprie de eo nominatum Senatusconsulti genere, quo nominationes & designationes Prætorum fiebant. Id enim & huius tituli argumentum est, & Orationis Constantianæ, vnde hæc lex cum l. 8. sup. & l. 10. prox. desumptæ sunt. De quo Senatusconsulto etiam plenius. Senatusconsulto certè conficiendo cum ante Augustum effusior neque minor quadringentis Senatorum numerus requireretur, certus & deductior numerus ab Augusto præstitutus fuit, teste Dione lib. 54. & Suetonio, in Oetatio cap. 35. varius inde & deductior numerus obseruatus, & quidem pro vario genere eorum, de quibus Senatus decerneret. Dio, lib. 55. τὴν τῆ ἀρχαίων τῶν αἰσ πλεὺς ἀρσασιν ἢ δογματικῶν ἀδυνασίαν καὶ ἑκάστον εἶδος ἀπὸν ὡς γὰ ἐν μεσοστασίαις ἐστὶν ἐννομοθέτητος. Neque abldit Lampidij locus, in Alexandro Seucro, p. 119. Neque vllam, inquit, constitutionem sanauit, sine VIGINTI Iurisperitis, & doctissimis sapientibus Viris, iisdemque discretissimis non minus QVINGVAGINTA: vt non minus in Consilio esset sententia quâ SENATVS CONSULTVM conficerent. Quæ lectio alioquin variè sollicitatur. Sed enim vt hæc mens Lampidij, quod Alexander Seuerus constitutionem sanciturus tot sibi in consilio adesse voluerit, quot sententiæ aliàs in Senatusconsulto conficiendo requirerentur: ita distinguendus locus hic ita: Vt non minus in Consilio essent, id est non minore numero Consiliatij essent sententia quam Senatusconsultum conficerent: vel, non minus in consilio essent sententia, quam SC. conficerent. Nempe tot constitutionibus edendis Consiliarios & Viros adsciuit Alexander Seuerus, quot sententiæ ad Senatusconsultum requiruntur: Septuaginta igitur sententiæ hoc Alexandri Seueri æuo Senatusconsultum conficiebant: Septuaginta Viri consilium ipsius Alexandri Seueri. c. l. Salmasius ita hunc locum restituebat, vt non minus esset sententiarum, quàm cum Senatusconsultum cum fieret: Quod eodem semper redit. Et hæc de secundo capite seu de l. 9.

Sequitur lex 10. quâ duo capita, tertium & quartum inquam Constantianæ Orationis ad Senat. Tom. I. l.

natum, continetur. Prius caput est de Tempore, quoniam videlicet mense, quibus diebus Senatus Prætorum designationibus vacare deberet. Huic verò rei Constantius Natalem suum, Idus Augustas nempe, dièsque insequentes, quot necessarii erunt destinat. Natales certè Principum & altas inchoandis Officiis destinari fuere, vt l. 11. 17. inf. de proximis: & l. 21. inf. de Palatinis S. L. Hac verò Legge suum Natalem Prætorum designationi destinat Constantius: Nempe Idum Augustarum: vnde etiam fit, vt sequente mox anno 357. cum iam iam Senatus huic rei, Idibus inquam, Augusti operam daturus esset, pridie illius diei lecta fuerit in Senatu lex 11. proximè sequens, quâ pariter Senatui designationibus vacaturo formulam prescribit Constantius. Notandus interim hic Constantij Natalis, Idibus, inquam, Augusti: quem ex hoc singulari loco seu Legge discimus. Ammianus certè Marcellinus quoque, lib. 21. cum Constantium è vitâ abiisse tertio Nonas Octobris dixit, A. D. 361. addit, imperij vitæque anno quarto & (ita enim reponendum rectè monuit Valesius ex Victoris Epitome, Eutropio & Socrate, aliisque: Natus enim Constantius AD. 317. quadragesimo & mèsibus paucis: Pauci enim numero menses ab Augusto ad Octobrem sunt: quanquam alij diem tertium Nonarum Nouembriâ in fine Constantij ponant, Socrates, Idacius, Cedrenus, Chronicon Alexandrinum, aliique. Vt ad illum Natalem redeam. Ergo si vera est huius legis lectio, tum natus fuerit Constantius Idibus Augusti. At enim in veteri Calendario Heneartiano Natalis Constantij assignatur VII. Id. Augusti. VII. Idus Augusti N. Constantij: nam ita rectè postea Bucherius edidit, cum antea editum esset Constantini. Et verò ita quoque disertè habet Breuiculus vetus, quod illi præmittitur de Natalibus Cæsarium: vbi ita editum, Mense Augusto. Diui Perinacis Kalendis Augusti Domini Constantij VII. Idus Augusti. vbi pariter vides VII. Id. cum in hæc l. ipsi Idibus Natalem suum Constantius tribuat. Et quidem nomine suo in ipso legis contextu expresso. Die Natali meo Constanti A. Quæ quidem Pithœi & Cuiacij iudiciò videntur abundare; quod satis fit, quod dicat meo, atque ided hæc expungunt tanquam Glossema. Quos securus & Clauerius in Claudianum p. 12. 6. Sed enim ego retineo. Sic infrâ quoque Theodosius M. l. 21. infrâ, de Palatinis S. L. In venerabili Natali Peremiaris mee Theodosij: Sic Constantius Chlorus apud Eumenium Rheotem, oratione pro Scholis instaurandis: Qui bilari consensu meum Constantij Cæsaris ex Italia reuertentis suscipere Comitatum. Quo loco pariter Viri docti nonnulli hæc duo Constantij Cæsaris expungunt, tanquam glossema: retinet rectè Puteanus. Sic & Constantinus M. apud Eusebium Histor. Eccl. lib. 10. c. 5. ὁπότε ἐντυχὼν ἐγὼ καὶ αὐτῶνος ὁ Αὐγέστος ἐν τῇ Μεσοστασίῳ, &c. Nempe Imperatores qui Collegas in Imperio habebant, vel Cæsares adscinerant, cum illustre aliquid admodum quod priuatam & propriam personam eorum attingeret, cum solemnitates suo nomis narrarent, suum nomen exprimere in ipso constitutionum contextu soliti, ad dubitationem tollendam: veluti cum de Natali suo agerent, vt h. l. & d. l. 21. cum de Aduentu suo in aliquam urbem, vt apud Eumenium & Eusebium: de quo alioquin Aduentu, vid. quæ dico ad l. 1. inf. de indulg. criminum.

Secundum caput legis 10. quod quartum est ex oratione Constantij ad Senatum, est de Immunitibus à Pratura: vbi quatuor sententiæ continentur. Primò, neminem impetrare posse pretio vt functorum cœtibus adgregetur, id est, neminem immunitatem à Pratura redimere posse, quasi iam functus: Fun-

Et scilicet sunt, qui, ut sequenti quoque lege dicitur, perfuncti Magistratibus. Ergo pretio id redimi non potest, à Senatu videlicet. Quid igitur? Qui immunitatis esse vult, que iam secunda sententia est, ei Adlectionis honor quærendus est, id est, ut mox explicatur, eos immunes reddi, quibus meriti suffragatio Principis beneficia conciliat, id est, qui meritis suffragantibus à Principe immunes facti sunt. Atque hic est Adlectionis honor, cum videlicet Principis beneficio ob merita Senatoria dignitas ira conferretur, ut conferatur cum immunitate à functionibus Senatoriis inter Consulares. Huc pertinet Symmachi ep. 95. lib. 7. locus *Dynamium dignum esse prædico, qui nostro Ordini [Senatorio] capiteletur: sed adiicienda est ei prerogativa militiæ, ut beneficio Adlectionis eratur: His quippe tantum munera relaxari Divalia constituta voluerunt, quos Castrensium honor illuminat. Si igitur hoc insigne detulerit, quod annonarium & cælestium cumulet adlectionis, prono cursu in Consularem legetur.* Vide & alterum Symmachi locum lib. 10. ep. 18. quem profero ad l. 23. inf. que omnino respondet. Consulares scilicet codicillos suo merito à Principe consecuti, atque ad Adlectionem à Præturâ immunes erant. De his verò Adlectionibus est hic quoque Capitolini locus in *Pertinace. Et cum Commodus adlectionibus innumeris Prætorios miscuisset, Senatusconsultum Pertinax fecit, insigne, eos qui Prætorios non gessissent, sed Adlectionem accepissent, post eos esse qui verè Prætorios fuissent.* Vbi quod editum, Prætorios miscuisset, rectum est: Commodus Imp. scilicet Adlectos cum iis qui verè Prætorios gesserant, miscerant, sic ut his illi nihilo inferiores essent, sed æquales: Prætorios miscere Adlectionibus est veris Prætoribus miscere Imaginarios seu Adlectos, & ut hæc *lex* loquitur, *simulorum curibus aggregare: & innumeris Adlectionibus est, per frequentes Adlectiones.* Hinc igitur Adlecti, qui & otiosi, l. inf. de proximis. Adlecti & Immunes à Senatoriis descriptionibus, l. 1. inf. de decurion. & silent. Ad hos Adlectos alludit Sædulus ep. ad Macedonium, præfixa Carmini Palschali: *Qua superbi sanguinis nobilitatem sic humilitate prouexit ad gloriam, ut in cælestis patria Senatu fieri mereatur Adlecta: ut rectè ibi restituit ex vetustissimis Codicibus Iuretus. Huius Adlectionis & Adlectorum, (quos licet Senatores inter Consulares velut ex-Consularibus nulla functio tenebat, conlatio non defraudabat, ut loquitur lex 6. inf. de Agentibus in reb.) exempla præbet in genere, in Palatinis lex 7. inf. de priuil. cor. qui in S. Pal. in Decurionibus & silentiariis lex 1. & ult. inf. de decurion. & silent. in Domesticis & Protectoribus, l. 7. 8. 9. 10. inf. de domesticis: in Præpositis Laborum, l. vn. inf. de præpos. labor. in Primiceriis scriniorum scriuariis post 20. annos, l. 19. & ult. inf. de palat. S. L. l. 7. & 8. inf. de proximis: in Principibus Agentium in rebus, l. 5. & 6. inf. de Agentibus: l. ult. sup. de Senatoribus: in Archiatris, lex 12. 15. 16. 17. ult. inf. de Medicis & professorib. Alia exempla repetit ex *Paravito*, & l. 28. inf. Huc verò*

pertinent ignorabiles illæ hæcenus literæ in codicillis dignitatum quas *Noctitia Imperij* exhibet. FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. cas verò sic interpretari oportet, *Feliciter lectus: inter Adlectos Comes ordinis primi: Quomodo & illa FL. VAL. COSTRI IVSSID.* sic interpretanda sunt, id est, *Feliciter lectus vel Adlectus Comes Ordinis Tertij Iussione divina.* Et hæc de Adlectis.

Eadem immunitate à Præturâ, tertia sententiâ, frui iubet Constantius eos qui cessante suffragio inlustribus meritis Prætorij, id est, Præfecturæ Prætorij, vel aliam Dignitatem meruerit: quod & ipsum cauetur, l. 23. h. t.

Tandem postremâ huius l. sententiâ id cauetur, non posse quemquam per alium, Filium, inquam, & nepotem aliumve quemlibet Præturam explere, id est filium vel nepotem aliumve in locum suum substituere. Ipsius scilicet personæ ea incumbit, quare neque per coniunctam quamlibet personam, vel potestati suæ suppositam edere potest. Cuius rei hæc ratio proculdubio fuit, quòd filius vel nepos Senatorius & ipse suâ olim die, suo tempore ad Præturam vocandus esset: quam minus pro dignitate sustinere tunc posset, si vicariam pro patre & Auo iam edidisset, atque ita patrimonium suum iam exhausisset. Et hæc quidem est huius l. leg. sententiâ, alioquin obstrata fatis: ut proinde erret vit Doctus, qui hanc huius l. leg. partem non de his qui pretio immunitatem à Præturâ adlectarent, verum contra de his qui Præturam affectarent, accepit: quasi id hæc l. statuat, præmio Præturam impetrari non posse: sed vel à Senatu conferri, vel à Principe virtutum & meritorum intuitu.

Superest subscriptio legis S. & 9. quæ & ipsa legi 10. subiicienda est: *lecta à Prætorio Proconsule: de quâ iam dixi plenè ad l. 14. sup. de Senatoribus & de Glebali collat.* Illud tantum hic repetendum, eodem modo eiusdem Constantij Orationem proponi inter Themistij opera anno superiore 355. quæ fuerit lecta in Senatu; *Legit autem Iustinus Clariss. Proconsul: Quam ipsam orationem notandum est in eodem argumento versari: Themistius enim eâ oratione siue epistolâ Senatoriâ dignitate augetur: de quo mox l. 12. inf. Nescio verò, an qui Proconsules hæc oratione, & in alterâ illâ Constantij Orat. pro Themistio vocantur, alicuius provincie Proconsulatu gesserint, an verò non potius Duumvir accipiendi sint, quos *Aduumviri* vocat Socrates lib. ... & verò in Authentico harum Oratorum Græco, ita dicti videntur, qui scilicet Senatus Constantinopolitani Caput fuere, antequam Præfectus Urbis, Duumviri abrogatis, quadriennio ferme post hanc leg. A. D. 359. infirmeretur, de quo ad l. 16. inf. Certè Duumviri in ciuitatibus & Curiis loco vicæque duorum consulum fuere Romanorum, eorumque imaginem exhibuere, etiam fascium insignibus: de quo ad l. ... inf. de decurionib. Quare neque Imperatores antiquitus Duumviratum municipiorum aspernati: de quo Spartianus, & vetus inscriptio de Hadriano.*

XI. * Idem A. ad Senatum.

I quos in Vrbe Româ perfunctos esse claruerit Magistratibus, ad nulla Editionum genera deuocentur. Vrbes autem Romæ Curiam callidè declinantes Clarissimo præditos nomine, per Achaïam, Macedoniam, totumque Illyricum iussimus quæri, rarè vel nunquam sedem dignitatis propriæ frequentantes, quibus Locorum grata confinia possint esse iucunda,

cunda, vt carens moris longinquæ peregrinationis debeat dignitas concupisci. *Le-tæa Prid. Id. August. Constantio Aug. 1 X. & Iuliano C. I. I. C O N S S. [357.]*

NOTÆ.

- * Abest à Cod. Iud.
- " Vrbe Romæ.
- " Curia, pro Senatu, h. t. & l. 10. sup. vbi dixi: & apud Amm. Marcellinum lib. 16. p. 77. in huius ipsius Consulatus gestis. *Alloctus* [Constantius] *Nobilitatem in Curia.*
- " Clarissimum nomen, id est, Senatorium, vid. Paratilon.
- " De Macedonia. v. & sup. l. 3. de Senatoribus.
- " Cogique vt reuertantur, l. 4. sup.
- " Roma, Sedes dignitatis Senatoriæ: Communem patriam vocat lex 11. inf.
- " Locorum grata confinia, dicam de hæc *Loci* appellatione mox.
- " Fortè, & Et istud tamen resinari potest.
- " Prætoria, Prætura.
- " V. l. 15. inf.
- " Nota hunc diem: Data scilicet hæc lex pridie eius diei quo Senatus Prætorum designationibus operam dare debebat ex Constantij Instituto, l. 10. pro. sup. De quo vox.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc iam hoc titulo Constantij Imp. Oratio est ad Senatum: quæ formam & formulam DESIGNATIONI & Nominationi ad Præturam præscriptum it: Senatu iamiam huic rei operam datur: Observandum enim in subscriptione, hanc leg. dici *Lectam Prid. id. Aug.* cum secuturo mox die *Id. Augustum* ex Constantij præscripto l. 10. sup. Senatus coire deberet ad designationes faciendas. Duo igitur capita hæc orationis Constantinianæ parte continentur.

Primo capite definitur, IMMUNES ab Editionibus esse debere, Magistratibus perfunctos in vrbe Româ; de quo iam ad l. 10. sup. vid. & plura in *Paratilo*: putâ Præfectos Urbis, Præfectos Vigilum, Præfectos Annonæ, Tribunos plebis: hi enim Magistratus vrbanis ferme Romæ hoc tempore fuere. Quod quidem datum vrbs Romæ maiestati, quod & ad primarias Regnorum ciuitates si quando traduci aliâ in re non malè possit.

Secundo capite iubet Constantius, ABSENTES Senatores, vrbes Romam callidè, ad euitanda scilicet munerâ, declinantes, eamque vel rarè, vel nunquam frequentantes, quari: cogique adèd vt ad eam reuertantur; de quâ fugâ dixi iam ad l. 4. sup. Hoc autem capite sequentia notanda sunt. Primo, Senatores per Achaïam, Macedoniam, totumque Illyricum indagari iuberi. Nempe in has sese provincias vel dioceses hoc tempore multi Senatorum Romanorum contulerant. De Macedonia quoque id ipsum testatur sub Theodosio M. lex 3. sup. de Senatorib. & *Glebali coll.* Verum hi de quibus l. agit, in Achaïam, Macedoniam & totum Illyricum sese contulerant, vt Curiam seu Senatoria munera callidè declinarent.

Secundò notanda hæc provinciarum & dioceseon enumeratio: *Achaia, Macedonia, totumque Illyricum.* Achaia scilicet & Macedonia in Illyrico fuere, vt vel ex *Noctitia Imperij* liquet, & cum Macedonicæ diocesis Achaïam in se complecteretur, Achaia & Macedonia provincie sub diocesi Macedonia extiterent. *Illyricum* porrò totum hoc intelligendum est: totum, inquam, Illyricum, quod postea in Orientale & Occidentale diuisum: hoc verò tempore, indiuisum erat, de quo ad l. 2. sup. de const. Principum, & ad l. 7. inf. de metallis.

Tertiò notanda ratio seu color, quo iussionem hanc suam Constantius velare instituit; quibus, inquit, *locorum grata confinia esse possint iucunda, vt carens moris longinquæ peregrinationis debeat dignitas concupisci.* Id nempe vult, reuocatos ex illis longinquis provinciis Senatores, non tantum in vrbes

Romæ confiniibus iucundiùs victuros, verum etiam è propinquo dignitatem seu Præturam vltro concupituros, vt pote qui aliàs in longinquis provinciis consistentes absentè que nominati, longinquâ & tædiosa peregrinatione Romam commeare cogentur, edendorum ludorum gratia: Satius igitur, hæc eos in suburbanis, vrbeque proximis, quam longè; cum semper ad editionem cogantur. Et ita quidem Constantius nunc: At postea tandem Senatores in provinciis degentes & absentes Martianus ad Præturam vocari vetuit, l. 1. Cod. de Prætoribus; *Nemo ex Clarissimis & Spectabilibus qui in provinciis degunt ad Præturam postea deuocetur: maneat unusquisque domi suæ tutus atque securus, & suâ dignitate lætetur.* Simile verò quid existat, l. 21. ver. simul. *provinciales nostri* inf. hoc tit.

Quarò obseruanda hæc de Absentibus & Peregrinis Senatoribus querela, qui Romam vel Senatum Rom. sedem dignitatis suæ rarè vel nunquam frequentabant. Et quidem in facie, callido illò quod dixi consilio. Haud absimili querelæ de Senatoribus peregrinis simili euratamico arcano & consilio *οικουμην* Politico occurrunt & olim à Traiano, quomodo refert Plinius, lib. 6. ep. 19. *Candidatos*, inquit, *patrimonij tertiam partem conferre iussit Princeps in ea que solo continerentur: deforme arbitratus, vt erat, honorem petentibus, Vrbes; Italiamque non pro patria sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere.* Item à Marco Antonino: qui teste Capitolino in eius vita legè etiam addidit vel edidit, *vt Senatores peregrini quartam partem in Italiâ possiderent.*

Quinò & illud notandum, quod Roma Curiaque Romana dicitur Senatorum sedes dignitatis propria. Hinc & Senatores, etsi ibi vnde oriundi sunt habere domicilium intelligantur, attamen in Vrbe domicilium habere videntur, l. *Senatores*, pen. & de Senatorib. l. filij 22. §. pen. π. ad municipalem. Atque vti Senatorum hæc propria sedes fuit, ita quoque & Imperij lar erat, vt hoc ipso anno eam vocat Am. Marcell. lib. 16. p. 77. v. & Themistium Orat. 13. Postremò, peculiaris nescio cuius studij & affectus erga Vrbes Romam Senatūque Constantij indicia hic passim interlucunt: vt pote qui ante trimetre ferme vrbes eam magno cum apparatu ingressus, summisque Senatū officijs exceptus, in eademque cum magnâ admiratione, 30. ferme dies, moratus, deque eâ orandâ consilio capto ante bimestre inde profectus, Mediolanum perrexit: de quo cum alij Scriptores fidem faciant, (quos in *Chronolog.* cumulaui) tunc Ammianus

Marcellinus, d. lib. 16. à p. 75. qui rem omnem accuratè describit: imò & subscriptio duarum legum

hoc Codice, putà l. 5. de Numerariis: l. 9. de Nauticariis.

X I I. * Idem A. ad Senatum.

PRÆTOR ES designentur Senatusconsulto legitime celebrato, (ita ut ad sint decem è Procerum numero, qui Ordinarij Consules fuerint, qui- que Præfecturæ gesserint dignitatem, Proconsulari etiam honore subli- mes.) Themistius quoque Philosophus (cuius auget scientia dignitatem) Etiam his presentibus, qui præturæ insignia honorémque ante susceperint, Latis per Ordinem sententiis designentur: Ita ut si qui fortè medio tempore humanâ sorte decesserint, alij in eorum locum, qui eandem dignitatem (ut vnam veterum ver- bis) subfortiti fuerant, subrogetur: scilicet, ut qui sequenti post eum anno eandem sus- cepturus Præturam fuerat in demortui locum, Senatusconsulto & sententiis substitu- tus, Præturæ insignia dignitatémque suscipiat. Dat. v. Non. Maij. Gyfyra, Tauro & Florentio CONS S. [361.]

NOTÆ.

- * Hanc leg. perperam nonnulli eam putant, cui Themistius paria fecerit Orat. 14. de quo mox: ut & de Legibus quæ huic coniungendæ sunt, de quarum numero est etiam lex prox. 13. Illud quoque notandum, quod hic admittitur ab huius Codicis Conditionibus: lex enim 14. 15. 16. hanc leg. & seqq. antevenerit debuerunt.
Procures, h. l. & l. 1. sup. de nuptiis, sunt Senatores, & potissimi quidem qui Summates passim Symmacho.
Ordinarij Consules.
Proconsulari honore sublimes. Ita apex Proconsularis dignitatis, l. 7. inf. de Princ. agent. ubi dicam.
Vel hinc patet, quàm inanis sit observatio eorum, qui Ordinarios Consules post Consulatum gestum ipso iure Proconsules factos & dictos scribunt.
In MS. variantur, malè.
Subrogentur.
V. l. 14. inf. quæ hæc nostrâ antiquior est.
Gephyra Ptolemæo & in Itin. Peut. Syriæ vrbis X X I I. lapide ab Antiochia: vnde eò digressus Constantius hoc tem- pore. vid. Chronolog. Theodol. Alia Gephyra Bœotiz, de quâ ex Hecataeo & Strabone Stephanus.

X I I I. * Idem A. ad Senatum.

QUINQUE Prætoribus, qui solemniter designati editionem celebrare con- fuerunt, tres numero editionis necessitati & populi voluptatibus dent, duo verò argentum inferant eiusdem Urbis fabricis prouidâ ratione profutu- rum: Namque Constantiniana, quæ prior est, ita deputari fabricis debet, ut libras argenti Prætor expendat: Flavianis verò, quæ tertia est, quingen- tas operibus eiusdem Urbis exhibeat. Quod si qui ex his qui Prætores fuerint de- signati, ad editionem subeundam venire non potuerint, vel ætate, vel ægritudine re- tardati, cum pondere quod à nobis moderantibus conditum est, ad Officium Præ- fecti Vrbi procuratorem debent ilicò destinare, scilicet, ut sub eius præsentia opus quod exerceri cœperum fuerit construat: hæc pollicitatione duntaxat, ut eidem ope- ri ex eius nomine titulus scribatur. In potestate Censualium denominatio non sit, sed ante decennium legitimo Senatusconsulto Prætores designati, editionem Prætoraf- que ipsas Senatus arbitrio fortiantur: ita ut, si conuenti idem venire neglexerint, di- midium plus quàm quanti sumptuum necessitas postulat, vel in argento, vel in ipsis pignëribus ad Præfecti Vrbi officium destinatur: quod quidem pondus operibus publi- cis debebit adscribi, sine vllâ commendatione adque inscriptione eius nominis, qui officia dignitatis per contumaciam detrectarit. Quod si Iudices, qui Præfecti Vrbi fue- rint inscriptione conuenti, rem segnius exsequuntur, & nequaquam aut ipsos ad Vr- bem aut pignera destinârunt, per singulos Prætores ipsi Iudices denas auri libras, Offi- cia verò eorum quinas denas inferre debebunt, ita ut exerto vigore Præfecti Urbis libræ auri pondus exactum operibus faciat mancipari. Nec vlla protrahendi sit causa, cum in tantum Præfecturæ Urbis dignitatem auctam esse velimus, ut hæc condemnatio ob segnitatem conuentionis inflicta missis ab eodem Præfecto Vrbi Officialibus debeat postu- lari. Quod si qui fortè Vicariâ potestate perfuncti Præturam hinc ceptum afferri student, statutum pondus argenti viribus inferre nostræ Urbis adigantur, videlicet ut tantum inferant, quantum eos Prætores inferre iussimus, qui editionis necessitate ces- sante argentum fabricarum contemplatione præbituri sunt. Dat. v. Non. Maij. Tauro & Florentio CONS S. [361.]

NOTÆ

NOTÆ.

- * Et hæc lex superiori coassanda est, vnd cum aliis septem: de quo mox.
De numero Prætorum seu Prætorum, eorumque ordine iam ad l. 5. sup.
Solemni Senatusconsulto.
Prima Sententia, de Genere expensarum.
V. l. 12. prox. sup.
Constantinopolitani.
Voluptatum vox hæc in re propria. vid. Gloss.
Se dent: ad marg. edit. Paul. editum, operam dent.
Constantinopolitanæ.
Aquaductui v. g. ut l. 29. 30. inf.
Constantiniana Prætura nunc prima, antea secunda. l. 5. sup.
Numerus hæc librarum excidit: reponam Mâd est, mille, de quo mox.
Flavianis Prætura: de hac l. 5. sup. quoque.
Secunda sententia de Absentibus per ætatem, vel ægritudinem.
Argentii.
Moderantibus, id est, modum præstuentibus.
Conditum, id est, statutum, vid. quæ notabo ad l. 20. inf.
Exerceri opus dicitur. vid. Gloss. nisi hic malis excipere.
Est qui hunc locum ita mutet. Hæc pollicitatione ut eidem operi ex eius nomine duntaxat titulus scribatur. Verum nil mutandum: Duntaxat hic est δυνάστη, ut in Glossis Philoxeni. Quo sensu & Vopiscus, horum ipsorum tempore scriptor, in vita Probi: Addens, ut eorum filij ab anno octavo decimo maris duntaxat ad militiam miterentur, ne ante larrocinari quàm militare discerent. Vsurpata & hæc vox eodem sensu, l. 109. de Decurionib.
Tertia sententia, de Nominatione Prætorum ad Præturas, & à quo faciendâ.
De Censualibus dixi ad l. 5. sup. de Senatorib.
Vide inf. l. 21.
V. l. 12. sup.
Quarta sententia, de Absentibus per contumaciam.
pro, iidem.
V. l. 1. inf.
V. inf. l. 20.
Pignora intelligit hoc vobis seq. quæ à Reçtoribus prouinciarum de Prætorum contumaciam bonis capi oportet.
Officia dignitatis, sunt onera, munia, necessitates, & quidem editionis, dignitatibus incumbentia.
Quinta sententia de Iudicibus rem segnius exequentibus.
Sexta sententia, de Officialibus Præfecti Vrbi penam Iudicum exigentibus.
Postrema sententia, de Ex. vicariis: de quibus etiam ad l. 15.
Hunc locum mox restitueret conabor.
Viribus, id est, redditibus. v. Gloss. & quæ de hæc virium appellatione semel dico ad l. vn. inf. de præb. salario.
Ita editiones aliz: sola Parisiensis explicuit lacunam, ita Verona: quod non probo, neque reponam Veræ, id est, Bæ- ræ, quæ vnius diei itinere distabat ab Antiochia (vbi hoc anno erat Constantius) teste Procopio, lib. 2. Persic. Quid igitur? Et hic Gyfyra, ut l. 12. sup. repono. Et certè in MS. euidentiſſimè supersunt hæc, yra.

COMMENTARIUS.

QUINTA hæc iam (quarta enim sequetur, ordine temporum seruatò; l. 14. & 15. quæ ibi δεσπὸν πρῶτον positæ) Constantij ad Senatum hoc titulo oratio est, de Prætura: è qua præter hæc duas leges, putà l. 1. & 13: extant insuper septem hoc Codice: putà l. 1. inf. de metaris: l. 48. inf. de decurionibus: lex 1. de protofasiâ: l. 1. de publ. compa- rat. l. 7. de annonâ & tributis: l. 3. de lustrali collat. l. 7. de operib. publ. (quæque proinde omnes hisce duabus Legibus coassandæ veniunt.) Ea verò ora- tione integrâ Constantius de Senatoribus eorumque privilegiis prolixè egerat: Ac nominatim de Prætura, de quâ agitur etiam d. l. 48. de decurionib. Nos de duabus his Legibus videamus.

Ac primum de l. 12: quâ formâ Senatusconsulti Prætoriani tum in designandis Prætoribus, tum in subfortiendis, à Constantio præscribitur. Primum igitur ea statuitur, ut Senatusconsulto legitime ce- lebrato Prætores designentur, seu legitimo SC: ut l. sequi. (quæ huic coniungenda, eiusdemque Ora- tionis pars est) dicitur. Ceterum ad legitimum SC. requiritur, l. 9. sup. numerus 50. Senatorum: Hæc verò lege requiritur nominatim, ut adsint è Proce- rum, id est, potissimorum Senatorum, seu Sum- matum numero (de qua voce dixi plenè ad l. 1. sup. de nuptiis) decem qui Consules ordinarij fuerint, qui Præfecti (Prætorio scil. aut vrbis) qui Procon- sules (Asia, vel Achaia) itémque singulari privile- gio & beneficio Themistius Philosophus, qui in Senatum allectus fuerat, cum immunitate tamen à Præturæ ludorumque edendorum onere, ut ipse te- statur Orat. 15. p. 381. In cuius laudes sese diffun- dit quoque his verbis Constantius: Themistius quo- que Philosophus, cuius auget scientia dignitatem: Si-

mili prorsus ratione & sensu, quo Constantius Chlorus (huius nostri Aui) ad Eumenium Rhero- rem, Magistrum Epistolarum scribens ait, cum ho- nestâ professio ORNET potius omnem quam destruat dignitatem: Vult scilicet Constantius h. l. Senatoriam dignitatem, quâ insignis Themistius erat, Philosophiâ & scientiâ eius augeri, tantum abest ut eam destruat, quasi Philosophum non admittat Senatus: Quod & ipsum argumentum idem Con- stantius anteriore Oratione in laudes Themistij huius, cum in Senatum eum cooptari vellet, exequitur. De quâ mox plura. Et hæc quidem horum verbo- rum Sententia est: neque de aliâ Themistij digni- tate intelligenda hæc lex, quàm de Senatoriâ. Nam, ut Themistij honorum paginam decurram, Præfecturam Vrbi postea demum consecutus est. Quâ etiam parte magnus est dissensus. Suidas, cum à Iuliano in P. V. euectum insinuat. Θμιστος φιλό- σοφος γερουσίας ἢ κρόνον ἰουλιανὸς τὴν ἀρετὰν, ὅφ' ἔχει ὑπαρχὸς ἀνεβλεψθὲν Κωνσταντινουπλεως. Salladas lib. 2. Anθολ. à Valente eum ad summum militiæ cul- men (id est P. V.) euectum docet. At ipse Themis- tius sub f. orat. 6. indubiè ostendit à Theodosio P. V. ornatum eâ se fuisse. Ut ad Constantium, & Themistij laudes redeamus: Etsi Themistium hæc ad Senatum Oratione à Constantio laudibus efferri & singulari privilegio decorari videmus, anterior tamen hæc ad Senatum Constantinopolitanum à Constantio Oratio missa fuit, & quidem solius Themistij causâ, quâ maximis eum laudibus maçtatum in Senatum cooptari voluit. Quæ illa ip- sa Oratio est, cuius meminit, Grinl & laudis ac honoris sibi eâ Oratione in Senatu tributi gratiam Constantio refert ipse Themistius peculiaritè oratio- nic.

ne, quæ inter *Petavianas* est, 14. inter *Rhemianas prima*: cuius tituli ἀδὲ τῶ ἀποκατάστατος, ἐγκωμιάζοντος αὐτὸν αὐτῶν τῶν γεγραμμένων ἀρχαρίστου αὐτῶν διαδοικῶς τὸν βασιλεῖα μάλιστα φιλοσοφῶντα. Illa scilicet, quæ primum in Senatum cooptatus Themistius à Constantino fuit quinque annis, octo mensibus anterior est, hæc altera Oratione siue lege nostra: vt docet eius subscriptio hæc. *Allata est epistola pro Themistio Clarissimo Philosopho, Lectique in Senatu K. al. Septembribus. Cass. Arbetione & Lolliano* [id est, A. D. 355.] *legit autem Iustinus Clarissimus Proconsul.* Hæc verò oratio Constantij inter Themistianas edita primùm A. D. 1614. Lugdani Batavorum, additâ Petri Pantini interpretatione, mox anno 1618. à Petanio. Eiusdem Orationis meminit quoque Photius n. 74. *Ἐπὶ δὲ Κωνσταντῆς*, inquit, *ἐπὶ νεὸς τῶ: ἀφ' ἧ ἐνεπίσημ τῆ ἱ Ρωμαίων ΓΕΡΟΥΣΙΑ, ὡς ἐξ ἡ αὐτῶν τῶ ἐν Ρώμῃ γεγραμμένων ἀφ' αὐτῶ ἀφ' τῆ Ραυλακίως διασωλαίσα. Ἐπιστὴν Ἰουλιῶ.* Ab hac autem Oratione hæc nostra altera & posterior est, neque de Themistio Philosopho expressè scripta de laudibus & in laudes eius, verùm de Senatusconsulto Prætorio, cuius occasione tantum de Themistio: cui scilicet iam ante sexennium in Senatum allecto, id eximium tribuit, vt ipse Prætorio huiusmodi Senatusconsulto interfit inter Procures & Summates Curie, inter ex-consulibus, inquam, ex Præfectis prætorio; aut vrbis, & ex-Proconsulibus. Denique hoc tempore Constantius & Themistius paria inter se facere contendunt: Themistius A. D. 354. Orationem habuit tertiam in Senatu in laudes Constantij: mox A. D. 356. Themistius à Constantio in Senatum allegi iussus, laudibusque ab eo mactatus: eâ quam dixi oratione: Eodem Anno 355. Themistius orationem 14. habuit, qua Constantio gratias reddidit, laudisque in eum congerit. Exinde in magna apud Constantium gratia fuit: quod ostendit A. D. 361. vel hæc lex nostra. Colligere est etiam ex pluribus Libanij ad eum *epistolis*. Verùm in viam. ¶ Præter Procures, quos dixi, vult præterea Constantius, Prætorio SC. adesse, qui Prætores ante fuerint, quod ipsum & quidem solum iam ante constitutum fuerat, l. 14. *inf. vbidicam*. Et hæc de iis quos SC. huiusmodi adesse oportebat. ¶ Secundò sententias per Ordinem ferti in designando Prætorē iubet Constantius: sicut Lampridius 19. scribit & subiicit (loco, quem ad l. 9. *sup. notauit*,) in Consilio Alexandri cum de constitutionibus sancendis ageretur, item per sententias singulorum, & scriptum quid quisque dixisset, dato etiam spatio ad disquirendum cogitandumque priusquam diceat. Non vult igitur Exclamationibus seu acclamationibus post sententiam à Principe seu primo dictam, assensum vel dissentium testantibus inordinatis vno ferre verbo expressis rem peragi: qui mos aliquotum observatus & tralatitius hac ferre voce OMNES OMNES: vid. Vopiscum, Tacito, & in Vit. Probi: & Capitolinum in Maximo & Galbino. Idque est, quod Vopiscus in Aureliano vocat, *verbo consentire*. Verba eius hæc sunt: *Posthæc interrogati plerique Senatores, sententias dixerunt, quas longum est innectere: deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus, conditum est Senatusconsultum. Pollio quoque, in Valeriano patre. Quum iretur per sententias singulorum, ubi primum Prætor eum qui erat Princeps sententiam rogasset, Omnes VNA VOCE dixerunt, interrupto more sententia.* Talis exclamatio adunatorum, seu vniuersorum veteranorum, l. 1. *inf. de veteranis* vbi dicam plura. Iam igitur apparet, quid sit, per ordinem sententias ferri,

id est, ordine, singulis sententiam suam promentibus: nam malè accepit Vir Doctus, qui interpretatus ita hæc verba *per ordinem*, id est, per Senatum Clarissimum: Duo scilicet Constantius exigit in SC. Prætorio: Legitimum Procurem conuentum, & legitimum Sententiarum ordinem: Quæ duo rursum sine legis inculcantur his verbis: *In demortui locum Senatusconsulto & sententia substituitur.* De quo vtroque rursum dicam ad l. 14. *inf.* que hanc nostram præcessit. Breuiter hæc omnino pertinet quod Symmachus scribit lib. 10. ep. 21. postquam de modo Editionum egit. *Eiusdem prætoris avaritiam salutritate, veterum dicendarum sententiarum forma reparata est, ne summum cuique decernendi locum, non ratio munerum, sed bonorum fortuna præstaret, sique id assensio ceterorum vel iuvata sequeretur, quod ante omnes felicior censuisset.* Et hæc quidem de SC. Prætorio in designandis Prætoribus, & sic de primâ parte legis 12.

Sequitur altera pars eius, de SC. Prætorio in subrogatione Prætorum & subrogatione: *Subrogatione*, inquam, quod vetus & proprium hæc in re verbum fuit: *qui eandem*, inquit, *Constantius dignitatem, ut utamur Veterum verbis, subrogati fuerint, subrogentur*: Et verò huius vocis hoc significat exempla apud Veteres passim occurrunt, Ciceronem, Suetonium, alios. Id igitur vult Constantius, vt in Prætorio, medio tempore, ante Præturam, seu ludos editos, (de quo medio tempore dicam ad l. *prox. & ad l. 21. & 22. inf.*) demortui locum subrogetur alius, & quidem is qui sequenti post eum anno eandem Præturam suscepturus erat: idque rursum Senatusconsulto pariter, sententiisque decursis. De hac verò subrogatione agitur & l. 21. *in f. vers. & in subrogandis*: vbi pariter definitur, *in subrogandis certis quibusque in diem functorum locum ordinem teneri oportere.*

Sequitur lex 13. seu alterum segmentum Orationis Constantianæ: cuius vt septem sententiae sunt, quibus in totum operibus publicis vrbis Constantinopolitanæ vnicè consultum voluit Prætoræ occasione, ita in vniuersum quattuor capita sunt: Primo capite, Numero obiter Prætorum qui tùm erat, designato, de quo dixi plenè ad l. *sup. iubet*, è quinque Prætoribus, qui omnes hæctenus ludis edendis destinati erant, tres tantum editionibus vacare: duas verò reliquas Præturas, certam argenti summam conferre in fabricas seu Opera publica vrbis Constantinopolitanæ. Landabili exemplo, quod sequutus etiam postea Arcadius, qui quinque Præturas, cum iam octo essent, in fabricam aquæ ductus Theodosiani conuertere voluit, l. 29. & 30. *inf.* & simile quid factum à Marciano postea: vt ad eam leg. dicam. Quantitas autem quæ ab his Prætoribus in fabricas exacta, hæc est: à Constantiano millæ libræ argenti, à Flauiali quingentæ.

Secundum huius legis caput est de Absentibus Prætoribus editionis tempore: sub hac distinctione: Qui per ætatem aut ægritudinem absunt, per procuratorem ad officium Præfecti Vrbi quantitatem editioni suæ conditam mittere debent. Ad officium Præfecti vrbis, id est, ad Censuales, seu officium Censuale. Ij enim & absentium Prætorum nomine muneræ seu ludos exhibebant, vt ex Symmacho constat lib. 4. *Epist.* 8. Iisdem Prætores seu editores argentum ad munus edendum conferebant: Idem Symmachus lib. 10. *Epist.* 36. his verbis: *Cum pro diligentia quæ debet omnibus inesse Iudicibus argenti publici ratio quaeretur, quod Censualibus Editores numerum contulerunt, inter ceteras fraudes reperitum est, quosdam functionibus absolutos sumptum debitorum Reipub. non dedisse: & vt fallacia ista tegetur,*

ex alieno argento tantumdem Censualibus, falsis titulis imputatis quantum duo conferre debuerunt, contulerunt. Hoc cum Clarissimi Viri sponte sine adiectione dispendij reddidissent, &c. Ad officium igitur Præfecti P. V. modum seu quantitatem ab absentibus Prætoribus mitti iubet Constantius *h. l.* vt in operis publici fabricam impendatur, nomine Prætoris inscripto. ¶ Et hæc de absentibus per ætatem, aut ægritudinem. At absentes per contumaciam non tantum statutum editioni suæ pretium, verùm etiam multæ nomine dimidium extrinsecus pretij coguntur inferre, id est, dimidium plus quam quanti sumptuum necessitas postulat, *h. l. & l. 20. inf.* (Multâ proinde frumentariâ seu triticariâ abolitâ, de qua *sup. ad l. 1. 2. 3. 7. sup.*) Eaque multa à Iudicibus, id est, Reçtoribus prouinciarum à Præfecto Vrbi monitis exigi debet, & ad officium Præfecti Vrbi mitti vel in argento, vel in ipsis pignoribus. Pignoris scilicet capere Iudices de rebus contumacium Prætorum debebant, si argenti copia non esset, eaque transmittere ad P. V. Atque hoc pignoris Iudicialis exemplum notatur: Eaque pecunia multatitia in operis publici fabricam impendebatur, sed citra nominis Præteriani, id est, Prætoris contumacis inscriptionem. Hæc contumacia pœna est, & officia dignitatis, id est, editionem Prætoriam detractantis. Symmachus quoque loco iam sæpè laudato lib. 10. ep. 27. *Quid damni absentium CORTVMACIA debent experiri.* Quinimò & Reçtores ipsi prouinciarum legimus rem exequentes, & Prætores vel ipsorum pignora ad P. V. non mittentes, tam ipsi quàm eorum officia certis auri libris multantur. Ad inuidiam scilicet Reçtorum prouinciæ pertinet, absentia Prætorum: iisque imminet cura eruendorum & cogendorum ad urbem Prætorum: vt præter hanc l. docuit lex 4. sed & insignis admodum Symmachii locus lib. 10. ep. 4. ad Africæ Proconsulem quendam, qui nondum rectè intelligitur: *Impatienter fero*, inquit, *apparitorum notariis Senatus nunciari, quod Romani populi Magistratus abesse pariaris, & in tuam referri iniuriam, quod patrie functiones ab obnoxio defuerunt. Id & si falso in aures publicas presumo perlatum, fungor tamen admonendo parentis officio, & deprecor vt ceteris administrationis tue laudibus hunc quoque titulum, de quo laboramus, adicias. Graue quippe est, vt generosa familia Viro, summis per Africam Tribunalibus Præside collegarum nonnulli munia Romana derectem, & annus penè Editionibus vacuus Proconsulari fastigio gignat inuidiam. Audiam certe, qui deserunt functiones, quam à impendij mediocritate anni superioris Prætor Adestus vrbanos fecerit ludos: & de exemplo colligant, quid presentibus Magistratibus honoris & leuaminis deferatur.* Quo loco obiter monedum, Virum Doctum à verò multum recessisse, cum de Africanis ludis hunc locum accepit, quos Iudices in prouinciis exhiberent: est enim locus ille, de ludis ROMANIS vrbanis à Prætoribus vel Quæstoribus exhibendis in vrbe Roma, qui per Africam delitescerant cum Proconsulis Africæ inuidia, qui eos ad urbem cogere debebat. Negligentiæ igitur Reçtorum prouinciæ hæc parte sua quoque multa est præstituta *h. l.* quæ & ipsa sicut multa ab ipsismet Editoribus contumacibus exacta in opere publico impenditur. Ad id quidem vt hanc multam Officialis à Præfecto Vrbi missi exigere possint & debeant. Aucta hæc ita parte à Constantio qui primus alioquin Præfectum Vrbi Constantinopol. instituit ante biennium, A. D. 359. de quo ad l. 16. *inf.* & in Chronico nostro eius Anni: non parum Præfecturæ vrbis Constantinopolitanæ dignitas, vt hæc lex ipsa loquitur, vt extra urbem Constantinopolitanam per omnes Orientalis Im-

perij prouincias Officiales suos mittere posset ad exactorem multæ: ob segnitiam Iudicibus seu Reçtoribus prouinciarum inflictæ. Quomodo & absentibus nominatis, conuentionem eorum Officiali Præfecti Vrbi curare oportebat, eaque in re si opus esset, Officij prouincialis ad peruestigandum fide vt, l. 21. *inf.* Nempè ex quo Constantius sublati Dnumiris Præfectum Vrbi Constantinopolitanæ dedit, sine anni 359. de quo ad l. 16. *inf.* ita & auctoritatem eius quàm maximam fecit & esse voluit, & deinceps quoque auctam iniecit, non hæc tantum parte, sed etiam in eo quod appellationes ex Bithyniâ, Paphlagonia, Lydia, Hellepontico, Insulis, Phrygia salutari, Eutopa ac Rhodope Hæmimonto ei tribuit, l. 25. *Cod. de appellationibus*, quæ Senati inscripta est, iungendâque mihi videtur cum d. l. 16. Appellationes scilicet ad Præfectum vrbi vi ipsa Senati tribuuntur: vt pote cuius Senatus Princeps sit Præfectus: vt alibi à me ostensum est. ¶ Ex superioribus interim apparet, magnam operum publicorum cura curam hoc tempore Constantium gessisse (adeo vt hoc tempore non opus molitū eum vero sit ex *h. leg.* simile) da mi hæc eum in finem constituit: Primò quinque Prætoribus ad editiones ludorum destinatis Duas Præturas vrbis fabricis affectat: & quidem Primam Constantinianam, sic & Tertiam Flauialem (quod idem ab Arcadio postea factum supra monui ex l. 29. 30. *inf.*) Secundò, absentium per ætatem aut ægritudinem Prætorum pecuniam multa nomine impostam in opera publica conuertere iubet. Tertio, Iudicibus & officialibus eorum in hac re negligentibus certum multæ genus imponit operibus publicis mancipandum. Quarto, Præfecto Vrbi hanc potestatem datam, Officialibus missis, huius multæ exigendæ. Denique proprii nominis inscriptionem Prætoribus illis operi publico ex eorum pecunia excitato permittit; quod alioquin nefas fuit, l. 3. *inf. de operibus publicis*. Themistius certe Oratione 13. habita An. D. 354. septennio ferre ante hanc leg. nostram, meminit operum publicorum à Constantio Constantinopoli excitatorum pag. 303. veluti, Bâlearum Constantinianarum, aquæ ductuum, Fori Regij. Tertio capite huius leg. & obiter tamen, de DENOMINATIONIBVS agitur. Ab eodem scilicet Senatu Constantius Prætorum sortiones fieri iubet, à quo & designatio fit. Denominatio est Prætoris iam designati ad certum Præturæ genus nominatio: de quo dixi ad l. 8. *sup.* Idem proinde obseruandum in denominatione, quod in designatione de qua l. 12. *sup. prox.* quam huic coniungendam dixi. In Censualium proinde potestate Constantius designationem esse prohibet: de quibus Censualibus dixi ad l. 5. *sup. de Senatoribus*. Verùm Censualibus postea reddita nominandorum Prætorum potestas, l. 26. *inf.* vbi dicam. Cæterum decennio ante designationes factas hæc lex ait, pariter vt l. 21. & 22. *inf.* Postremum caput est, de Ex VICARIIS: Vicariâ scilicet potestate perfuncti, seu ex-Vicariis à Præturæ onere & editionibus immunes non sunt, *h. l.* Quod iam ante simpliciter & absolute cautum fuerat, l. 15. *inf.* que hanc antevertere, velut tempore prior debuit. Verùm moderatio hæc nunc additur; si Præturæ onere & editionibus immunes esse velint & à Præturâ liberari, tantum argenti pondus redditibus vrbis Constantinop. inferre debeant, quantum Constantiniani, & Flauiales fabricis vrbis inferre iussi sunt. Hic, inquam, huius capitis sensus est: verba tantum inemendata. An sic emendanda. *Quod si qui forte vicariâ potestate perfuncti,*

Prætura incertum à se auferri student : ut Prætura incertum opponatur, statuto certoque vrgenti ponderi, quod mox præstititur : quod vtiq; incertum erat, ob nimium hoc saculo luxum, ingentisque sumptis in editiones Prætura? Quid si ita, *præturam in acceptum ferri, vel referri student*, id est, pro præstita eam haberi, & sic à Prætura munere liberari : sic quoque l. 28. de susceptoribus, Apochas in acceptum ei qui susceperit, referri. Et Symmachus lib. 5. ep. 56. vbi etiam de huiusmodi editionibus agit. *Ea in acceptum summa referenda est, quæ ab offerente processit.* Alias accepto ferri: l. 6. 27. 28. de operib. publ. l. 13. 26. d. tit. de susceptorib. & acceptus ferri calculus: l. 32. de nauticis.

Ex hic iam legibus liquet, Constantium, vt operibus publicis ornanda vrbis Constantinopol. hoc tempore incubuisse, quod iam antea notabamus, ita & Senatus Præfectique vrbis, atque ipsius vrbis dignitatem, decus, ornamenta, sed & reditus variis incrementis auctum iuisse. De Constantij certè studio & affectu erga Senatum & Senatores vrbis Constantinopol. extat insigne testimonium Themistij *Oratione*, quæ ante septennium ab eo scripta, A. D. 354. 13. pag. 292. 293. vt & de studio eius in augenda operib. publicis ciuitate pag. 302. 303. 304. 305. vt & Libanius ep. 246. ad Honoratum, qui P. V. fuit A. D. 359. 360.

xiv. * Idem A. ad Senatum.

PLA CVIT, Patres conscripti, eos solos designare Prætores, qui aliquibus Editionibus functi sunt; si cui displicet, vt præualeat numerus, isque prædictum accipiat Magistratum, quem plures crediderint eligendum. Dat. xi. Kal. Iun. Sirnio, Eusebio & Hypatio CONS. S. [359.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic legi est lex sequens prox. 15. ¶ Illud obseruandum, *præposteri vitium* hic ab huius Codicis conditoribus admittendum enim, temporum ratione seruata, hæc lex cum duabus sequentibus, anteferri seu præmitti duabus legibus superioribus: id est legi 12. & 13.
 * V. l. 12. sup.
 * 26. Designari.
 * Forte, sic ut displicant: vel potius, sicut id placet.

xv. * Idem A. ad Senatum.

MEMINISTIS profectò, Patres conscripti, nec vllius temporis auellet obliuio, quòd Facundus ex-Proconsule, & Arsenius ex-Vicariis Prætorum insignibus splenduerunt; nec quisquam horum putauit esse Præturam intra propriam dignitatem. Quid autem illustrius his repperitur exemplis. Debuerat profecto res ista, debuerat alios etiam commone, Proconsulari ac Vicariæ Præfecturæ præditos potestate, non esse Præturam minorem propriis meritis. Oportuit adpeti splendidos fasces, decuit tanti nominis gloriam concupisci, nec aliquem omnino fas erat nominationibus reluctari, quas nec ratio prohibet, & exemplis confirmant. A vobis ergo Prætores placuit designati, & vestro eligi arbitrio iussimus, qui suscipiant fasces, Editionibus operam præbituri: nec ad notitiam nostram, Præfective Prætorio Clarissimi Viri, super donationibus vllis referri. Dat. xi. Kal. Iun. Sirnio, Eusebio & Hypatio CONS. S. [359.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic legi est, vt dixi, lex superior 14. & vtraque Legi 12. & 13. anteferenda.
 * Facundum Proconsulem nota.
 * Arsenium Vicarium nota.
 * Intra. Ferri potest: tamen maualt Iureus in *Symm. lib. 10. ep. 4. Infra*: vt mox, non esse Præturam minorem propriis, &c.
 * *Διαφορῆς* nota, seu *ἀσάφους*: de qua mox. Similis occurrit l. 1. sup. de off. Reclor. pron.
 * Fasces Prætura hic, & mox rursum: quarum mentio quoque fit apud Symmachum, non vno loco: v. locum inter cæteros, quem consignauit ad l. 8. sup. & mox laudabo rursum ex ep. 59. lib. 10.
 * Sic pariter l. 11. in fin. sup.
 * Clarissimi Viri titulus tribuitur Præfectis Prætorio: de quo mox.
 * 26. Denominationibus, vel Nominationibus. Et, centè in MS. post vocem, *super*, apparet vestigium literæ N.

COMMENTARIVS.

QUARTA hæc (Quinta enim *ἀσάφους* ab huius Codicis conditoribus præmissa fuit l. 12. & 13.) Constantij Oratio est ad Senatum: de Prætorum DESIGNATIONE, & Senatusconsulto super eo. QVINAM inquam I. Prætores designare

seu Eligere possint? 2. QVIBVS sententijs? 3. QVINAM item designari valeant 4. tandem QVAM absoluto Senatusconsulto id à Senatu fieri possit. Hæc scilicet quatuor capita sunt, quæ ex eâ Oratione in l. 14. & 15. coniecta sunt: quorum duo priora

priora capita continentur priori l. 14. duo postrema, posteriore l. 15. De priore lege, ac proinde & de duobus primis capitibus, prius.

Primo igitur *in solis* designandi Prætoris, seu censendi super eo ius in Senatu datur, qui ipsi Editionibus seu Prætura defuncti sunt. Quod & ipsum postea rursus cantum, l. 12. sup. vbi iam aliquid dixi: hoc tamen hic addito, vt Senatusconsulto faciendi adessent de cem de ex-Consulibus, ex-Præfectis, & ex-Proconsulibus, itémque Themistius Philosophus. Nempe, super hæc re iudicium, nulli melius committitur quid quisque ferre valeat, quis cuius Prætura sumptibus par & idoneus magis sit, quam qui ipsi iam editionibus functi sunt: Expertis denique in quæcunque re maior fides, quia & maior quoque notitia: atque aded & sincerius iudicium.

Secundò statuitur, vt in Designando Prætoris, Prætoriorum Senatorum *Maiores numerus* vincat, maioribusque aded suffragiis & calculis is prætor sit, quem plures elegerint. Quod in omnibus sententijs & cæteribus tralatitium est: de quo dixi nonnulla ad l. 10. sup. de responsis Prudentum. Quare nulli, quamlibet excellat dignitatis, vllam hæc in re prærogatiuam tribui voluit Constantius: quin omnes æquo iure esse voluit, sic vt numerarentur sententiæ: & cum sit impar, vel dignitas, vel prudentia, par omnium ius esset: Quam in sententiam Plinij locus decantatus, lib. 2. ep. 12. Atque hoc tandem legitimum Senatusconsultum est, quod memoratur ab eodem Constantio l. 15. sup. legitime celebratum, d. l. 12. legitimo scilicet ordine, à legitimis personis, legitimo numero, sententijs decursis: quæ quidem lege 12. quod canetur, *latis per ordinem sententijs designationem faciendam*, eodem, quò hoc nostrum, pertinet. Et hæc de leg. 14.

Sequuntur duo alia capita l. 15. Quorum priore, quod hic tertium est ordine, canetur, *Proconsulatus quoque vel Vicariatus functos* à Prætura immunes non esse: quod ipsum & de Vicariatu functis postea rursum à Constantio cautum fuit, sed cum quodam temperamento: l. 13. sup. (quæ huic temporum ordine seruatò subiici debuit) Eaque in re Constantius ita rhetoricatur, vt videas sicut enixi studij, ita & pompatici styli varia argumenta: quæ omnia ed redempt, vt quemadmodum nec ratione id prohiberi dicat, ita & exemplis confirmare sagat: propositis nempe duobus exemplis illustribus, Facundi ex-Proconsule, & Arsenij ex-Vicariis: ad quæ alios prouocat: Quod vtiq; indicio est, Facundum hunc & Arsenium in magnâ admodum dignatione & existimatione tum fuisse: Et vt ipsemet Constantius ait, *nihil illustrius, his exemplis reperiri potuisse*: Magna scilicet in Illustri loco positorum exempla vti multum valere certum est, ita & alle-

gari vtiliter præferrique etiam Constitutionibus Principum possunt; Exemplo quoque esse potest lex 1. *infra. de annona & tribut.* Id vero ita nunc à Constantio sancitum, quod ad eum relatum fuisse quosdam Proconsulari ac vicariæ Præfecturæ præditos, putasse Præturam esse infra propriam dignitatem, seu, minorem esse propriis meritis, atque ided nominationibus reluctatos. Sanè, Proconsules & Vicarij alijs inter maiores Dignitates fuere, & primi inter Spectabiles: quâ causâ, vilem Præturam & infra suam dignitatem, ex his nonnulli arbitrati.

Postremum capit d. l. 15. est, de pleno Senatus arbitrio in faciendis nominationibus: Nempe, Constantius (qui & alijs Senatui plurimum detulit, de quo ad l. sup. & de quo Themistius *orat.* 13.) Senatui plenum & absolutum arbitrium hæc in re tribuit: sic vt de nominationibus factis neque ad se, neque ad Præfectum Prætorio referri velit. Quomodo alioquin de rebus magni momenti ad Principem, vel certè ad Præfectum prætorio relatum: Ita quidem vt Præfecti Prætorio ambitioni hac in re fibulam sæpe imponi oportuerit. Ad Principem tamen à Præfecto vrbis, qui Senatus Præsul est, deinceps Prætorum nomina referri mos fuit; vid. l. 21. *infra* & Symmachum lib. 10. ep. 59. *Denotione & more cõmonium Magistratum nomina quibus varias functiones Designationum tempore Amplissimus Ordo mandauit, ad Eternitatis vestrae perfere notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis au subeundis fascibus destinatis cognitio Imperialis accipiat.* Illud sub finem notandum, Clarissimi titulum Præfecto Prætorio tribui hæc Constantij leg. pariter vt altera eiusdem l. 7. de extraordin. & Valentiniiani l. 1. *infra. de pascuis*: (Quomodo & idem titulus tribuitur alijs Illustribus: vt Magistris officiorum, l. 8. *infra. de cursu publ. Comitibus S. L. d. l. 7. infra. de extraordin. Patriarchis Indæorum: l. 8. infra. de Iudæis.*) Et quidem Clarissimi simpliciter h. l. & *dictis duabus legibus* modo Clarissimi & Illustris iunctim, in Constantis l. 6. de annona & trib. Gratiani l. 2. *infra. de extraordin. Theodosij M. l. 19. infra. de petitionib. & apud Symmachum lib. 5. ep. 74. lib. 10. ep. 37. 41. 43. 47.* in veteribus Inscriptionibus Vettij Prætextati, Ceronij Rufi Volusiani Stiliconis; In subscriptionibus Concilij Arausicani, in Valentiniiani rescripto ad Aginatium Vicarium V. R. A quo primùm Imperatore huius titulus Illustris innectus: de quo v. quæ dico, ad l. 1. *infra. de Præfectis Prætorio.* Neque enim sub Constantio adhuc nomen istud *Illustrium* eo & distincto sensu, proprioque summæ dignitatis Viris, affectatum, imò nondum inter initia Valentiniiani: vid. d. l. 1. *infra. de pascuis*, verùm post demum, & vt videtur illâ primùm ad Ampelium constitutione, de quâ plenè ad l. 1. *infra. de Præfectis prætorios*, &c.

xvi. Idem A. ad Senatum.

PRÆTORI defertur hæc Iurisdicctio, sancientibus nobis, Vt liberale negotium ipse disceptator examinet, adfertionibus ordinatis quas iuxta Ordinem Iuris conuenit celebrari. Sanè interponi ab eo decretum conueniet, vt siue in integrum restitutio deferenda est, probatis duntaxat causis ab eodem interponatur decretum; Tutoris dandi seu ordinandi Curatoris, impleatur ab eo interpositio decretorum: Quippe cum apud eum quoque adipisci f iubeat patronorum iudicio sedula seruitus libertatem: Nec sanè debita filiorum votis patrum vota cessabunt, vt patente copiâ liberos suos exuant potestate; magis propriis

proptis obsequiis mancipatos, cum se intelligant his obsequiis plus debere quibus sese meminerunt vinculis curia exutos. Dat. i. i. Kal. Ian. Eusebio & Hypatio c. o. n. s. s. [359.]

NOTÆ.

- * Unica hæc lex ex hoc titulo in Cod. Iust. relata est in l. i. Cod. de officio Prætorum, & adhuc interpolata, & pars eius in l. ult. Cod. de vindictâ libere. Quæ verò leges illi iungendæ videantur? mox dicam.
In MS. Prætoris.
Quæ de Adfertionibus hæc dicuntur, expunxit Tribonianus, propter adfertiones sublatas. v. sup. tit. de liberali causa. In, ubi est à MS.
26. Sen. tutoris dandi: nam & supra, siue in integrum restitutio Porro Tutoris dandi seu ordinandi Curatoris, scriptum pro Tutoris dandi seu ordinandi Curatores. Quod tamen Iustiniani Codicis Interpretes nondum viderunt.
Stare hæc possunt: vt etiam extant Cod. Iust. neque mutanda in, quin etiam apud.
Lex vlt. Cod. de vindictâ libertate, hinc interpolata est.
Debeat, C. Iust. in d. l. i. Malim, iubeatur. Imperatua scilicet verba in manumissionibus, Volo &c. v. Festum in Manumissionibus & vox ipsa IYBO. vid. Plautum, Menachmis, Actus 5. sc. penult. Liuium lib. 22. Martialem lib. 9. ep. 3.
Sane, fiat hic quidem affirmatiuè, verum ampliativè etiam.
Parenta copia, id est, datâ, licitâ potestate, non verò parente copiâ Prætoris. Patens copia, vt licens arbitrium: l. 4. infr. de Episcopis.
26 obsequij, vt Cod. Iust. d. l. i.
26. A quibus.
Se, C. Iust. d. l. i.
Mominerunt. C. Iust. d. l. i.
26 cura. De quo mox Tribon. substituit, sacris vinculis exutos.
v. i. Cod. Iust.

COMMENTARIUS.

EXTRA hæc Constantij Imperatoris hoc titulo ad Senatam emissa Oratio est, de Præturâ; non quidem quatenus ea ad Editiones ludorum, vel operum publicorum fabricam pertinet, quod spectabant superiores omnes: verum, quod Iurisdictionem Prætoris attinet. E quâ duo leges in Codicem Iust. extant: ad quarum proinde illustrationem adhiberi deinceps poterunt ea quæ hic nunc primum à nobis notabuntur: Iningendæque huic, meo iudicio, cum ex eadem Oratione desumptæ lex cum appellatio 23. Cod. Iust. de appellat. & l. vlt. de prædiis minor. Iurisdictione igitur seu Imperium Prætoris Constantinopolitani, (quod olim quidem Romæ amplius, ad paucissima hoc ævo reductum fuit,) hæc Constantij Oratione seu Constitutione fundatur: Quid, inquam, ad Iurisdictionem eius pertinere velit. Nempe hæc quinque: Primum est, Liberalis causæ cognitio; Quæ huius l. pars relata quoque est in l. vlt. Cod. de vindic. libere. de quo dixi supra titulo, de liberali causâ. Secundum, Restitutionis in integrum causæ, de quo vide quæ dixi ad l. 2. sup. de integri restitut. Tertium, Tutoris & Curatoris datio, de quo ad l. 3. sup. de Tutoribus. Quartum, Manumissiones: & Quintum Emancipationes: Quæ Emancipationum parte obiter elegans sententia subiicitur; cuius hic sensus est. Emancipatos liberos parentum obsequiis magis mancipatos & obstrictos esse: nam intelligere debere, sese ed plus obsequij parentibus debere, quod minus ab his beneficium consecuti sunt, dum scilicet vinculis patriæ potestatis hæc ratione exuti sunt. Ait lex: cum se intelligunt his obsequij [malè, obsequiis] plus debere quibus sese meminerunt vinculis Curia exutos. Pro quibus postremis Tribonianus reposuit sacris vinculis exutos: Vbi rem ipsam expressit, Sacra scilicet vincula sunt, quomodo filij in sacris patriæ esse dicebantur. Sed verba hæc alia sunt, verum inemendata: loco enim Curia repono cura. Cura, & vinculum Curæ, proprium vocabulum patriæ potestatis, & sollicitudini. Rutilius Numatianus, lib. 1. Itinerarij, v. 210. de Palladio.

Ile meæ secum dulcissima VINCVLA CVRÆ. FILIVS affectu, stirpe propinquus habet. Vbi malè alij Curia, vel curia, substituant: Claudianus etiam de bello Gildonico: Non illis generis nexus, non pignora CVRÆ. Sed numero languet pietas

Idem de bello Getico: Vestros stimulant si pignora sensus Me quoque non impar natura CVRA remordet. Et de laudib. Stiliconis, lib. 1. Nubilis interea natura Virginis aras Vrebat PATRIAS suspensò Principe CVRAS. Symmachus lib. 4. ep. 1. vnicui curâ retineri. Atque vt vincula curæ hic & apud Rutilium dicuntur, ita & Claudianus de Serena laudibus, eodem modo dixit, cura devinxit: nec carior olim

Mutua Ledaos DEVINXIT CVRA Lacones. Quæ quidem Gronovius, pleraque notavit in Statium, cuius industria & ipse vicissim hanc leg. nostram nunc commodo.

Prætoris igitur Iurisdictione Constantinopoli hæc Orationis parte à Constantio fundatur, enumeratis quinque quæ ed pertinent: Quibus adde & Sextum, quod continetur d. l. vlt. Cod. de prædiis minor. quam huic legi vt iam dixi cohesisse puto, nempe decretum in rebus minorum alienandis, emendatâ tantum eius leg. inscriptione, vbi pro Constam. C. reponendum Iulianus C. Quinmò & huic legi coassari velim singularem legem, cum appellatio 23. Cod. de appellat. quâ Constantius Appellationes ex Bithyniâ, Paphlagoniâ, Lydiâ, Helleponto, Insulis, Phrygia salutari, Europâ, Rhodope, Hæmimonto, & sic è nouem circumiacentibus seu suburbicariis provinciis; ad Præfectum vrbis Constantinopol. interponi iubet: Nempe, cum Constantius Præfectum Vrbis Constantinopol. primum daret huius anni 359. sine Eusebio & Hypatio Coss. simul potestatem Præfecti vrbis, Prætorisque Iurisdictionem determinatum iuit, hæc Oratione suâ ad Senatam, cuius hæc tres partes sunt, emissa; putâ hæc lex & d. l. vlt. C. de prædiis minor. & l. 23. Cod. de appellat. De sorte que cesse ordonnance est vn Reglement de Iuges. Hoc scilicet illud tempus est, quo Præfectus vrbis Constantinopolitanæ primum datus fuit à Constantio: cuius Præfecti Vrbis mentio fit iam A. D. 361. l. 13. sup. hoc tit. & Anno 362. l. 30. infr. de appellat. Huius, inquam, anni sine, Præfectus Vrbis Constantinopol. primus datus à Constantio Honoratus, ex PP. Galliarum, 3. Idus Decembris vel Septembris, his Coss. Eusebio & Hypatio Coss. id est, A. D. 359. vt testantur Hieronymus, in Chronico: Socrates, lib. 2. c. 41. Sozomenus,

zomenus, lib. 4. c. 22. Idacius in Fastis Consularibus, & Chronicon Alexandrinum: cuius tamen Auctor alibi perperam à Constantino M. Præfectum Vrbis Constantinopol. institutum scribit, idemque & Honoratum P. V. Romæ magno errore facit.

Hæc verò parte tria singularia notanda veniunt. Primum quidem, quod Honoratum hunc attinet: Ait Hieronymus, Honoratum, ex-Præfecto Prætorio Galliarum fuisse. Cuius Honorati Præfecturæ Prætorianæ Galliarum meminit quoque Libanius ad ipsummet Honoratum ep. 382. scribens, vbi maiorem eum Magistratum sortitum scribit, & ex Ciliaciâ in laudem prætorianam subiectum: subiicit, ταλασίτην ἀρχὴν ἢ ἐπαισιῶν, ἢ Κουίνας κλήσιν εἰς κοινῶν πύων.

Secundò, cui anno cuius diei id conveniat, videndum, Hieronymus in Chronico, vicesimo secundo Imperij Constantij anno id tribuit: rectè, id est, A. D. 359. Socrates quoque & Sozomenus eo tempore quo Ariminensis, & Seleucensis Synodus, quæ vtrique habitæ Eusebio & Hypatio Coss. id est Anno 359. Idacius tandem & Chronicon Alexandrinum disertè Eusebio & Hypatio Coss. id assignant, qui huic legi subscripti sunt. In die hi variant: Idacius ait, die 111. Idus Decemb. Chronici Alexandrini Auctor, die 111. Id. Septembr. cæ 7' Id' Ἰαν. Σεπτμβριῶν. Hæc certè Oratio nostra utroque die posterior, Data enim 111. Kal. Iun. Eusebio & Hypatio Coss. Et sic quo tempore Præfectus vrbis C. P. datus est & quidem primus Honoratus P. V. scripta hæc Oratio à Constantino ad Senatam, ad determinandam videl. Prætoris Iurisdictionem, eamque distinguendam à Iurisdictione Præfecti Vrbis; Prætori, inquit, DEFERTVR hæc Iurisdictione SANCIENTIBVS NOBIS. Quæ vtrique verba indicant manifestè, instituto nunc Præfecto Vrbis, Iurisdictionem Prætoris, vt necesse erat, à Constantio determinatam. Denique tota hæc lex novam determinationem spirat, seu præ se fert.

Tertium singulare est, quod Socrates scribit, à Constantio Honoratum Præfectum vrbis Constantinopolitanæ datum, καὶ ὅταν τῶν ἀδελφῶν ἀρχῶν: Vbi Interpres verit, Proconsulum Magistrum penitus sublato: Debuerat, sublato Duumvirorum Magistrum, de quo iam etiam obiter aliquid dixi ad l. 8. & 9. sup. Duumviri nempe ἀδελφοὶ quoque dicti, quia videl. duorum Consulium qui Romæ olim instar erant in civitatibus & municipiis, quod notissimum: Et videntur hi Constantinopoli nominatim ἀδελφοὶ vocati: de quibus etiam accipiendâ fuerit subscriptio d. l. 8. & 9. vt & in subscriptione Orationis Constantij super Themistio. Ergo Præfectus vrbis Constantinopolitanæ datus à Constantio Imp. his Coss. Eusebio & Hypatio sublati Daumviri, ad exemplum Præfecti vrbis Romæ: non modò eo exemplo, quo Alexandrini vnum Iudicem Iuridicum, inquam, olim habuere, teste Strabone, Spartiano, legibus nostris, aliisque: Verum peculiari Constantij erga Constantinopolim studio: qui nouis subinde incrementis eam urbem auctum iuit, de quo Themistius, Orat. 13. & de quo iam sup. Nam vt maximè Constantinus M. Constantinopolim veteri Romæ æquauerit ἐφάρμαλον τῆς ἀρχαίας Ἰερουσολήμων, atque ad eam alterâ Roma audiret, primaque ad eam post Romam, ἢ ἀρχαίαν Ἰερουσολήμων ἐκασμένην τῶν ἁγίων, teste Iuliano Orat. 1. in Constantium, quæ habita ante triennium A. D. 356. & apud Suidam, & Libanium, in Orat. funebri in Iulianum p. 263. de quo etiam ad veterem Orbis descriptionem; Attamen, quoad Regimini seu Administrationis formam, & quoad hoc, à veteri Româ hæctenus differebat, neque vnico supremo Magistratui adhuc parebat: Id verò primus fecit Constantius, Eusebio & Hypatio, vt dixi, coss. peculiari in eam urbem studio: Inter alia, quod eodè tempore Constantinopoli à Constantino M. patre condita, ipsèque Cæsar factus fuisset: quâ causâ Themistius eam vocat πῶλον τῆς βασιλείας ἰλικιότητος, ἀνακουαμ. Igitur constat à Constantio primum institutum Constantinopoli Præfectum vrbis: Et quidem statim vt in eam urbem rediit ex Occidente, vt testatur Socrates, lib. 2. c. 41. quod vtrique congruit huic ipsi Anno: de quo vid. Chronicon nostrum. Ceterum & illud addo, hanc Honorati Vrbis Constantinopoli Præfecturam memorare quoque Libanius cum ep. 246. ad ipsummet Honoratum scribit; καὶ τῆς πόλεως νῦν ἐπὶ τὸ βέλτοῦς ἔστιν: τὴν ἐν ἑμῶν ὁ γὰρ ἐφεστικὸς; χῆμα ἀρχῆς, οἰκοδομημάτων κἀνά. Vbi vides disertè χῆμα ἀρχῆς per eum immutatum Constantinopoli. Præfecto videl. vrbis eo constituto, non Consulari Byzantij, quod Pancirolu: tradit arg. l. 1. Cod. de officio Comitris R. P. Consularis enim ibi Byzacij est in Africa: Neque quidquam innatur Gregorij Presbyteri autoritate, in Vit. Gregor. Nazianzeni, quia sequioris æui scriptor ille improprie locutus est: Quid quod loco ὑπαρχῆς; reponat ὑπάρχου.

Et hæc quidem hæctenus de huius Orationis scopo, sineque. Vbi etiam obiter multa ad ius pertinentia adsparguntur. 1. De Adfertionibus in causâ liberali quas iuxta ordinem iuris conuenit, celebrari; de quo sup. tit. de liber. causâ: 2. De causâ cognitione & in integrum restitutionibus. 3. de Decreto Prætoris in hæc causâ, 4. vt & in Tutoris vel Curatoris datione. 5. Tandem illa quæ eleganter dicuntur de manumissionibus & de emancipationibus: Quæ cum aliunde facile illustrari possint, is diutius immorari superfedeo.

FILIAE quando patris defuncti nomine, & pro qua parte Pratura onus agnoscere teneantur.

xvi. * Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P. V.

DIVINVM Parentem Nostrum Constantinum f sanxisse perspeximus, Vt quando vino patre atque omnia cognoscere mueræ Senatoria, eundem nominatum Prætozem diem functum esse proponetur, ac superstites viderentur esse filie, masculorum natura minime extante, nullam executionem haberent. Feiminæ igitur, quando euenerit, non solum masculos successuros esse patri suo, verum etiam feminas hereditario iure succedentes aduenire, tam Præturam quam etiam Oblationes

vnuerfas , personis earundem nullo modo concedas , si... plena ætatis , siue adultæ constitutæ fuerint , sed iuxta portionem hæreditariam singularum personarum ad tributa paterna subire & ipsas compellere curabis : Et si iniustum enim atque dedecus videtur , mulieres ad Laticlauum atque insignia procedere , tamen carbonariam Præturam iuxta glebam paternæ substantiæ cognoscere poterunt. Dat. xiv. Kalendas Feb. ipsi AA. C O N S S.

N O T Æ.

- * Absit hæc lex à Cod. Just.
- * Olybrius hic P. V. Romæ fuit A. D. 368. 369. 370. v. Profopu gr. & quæ ad subscript. legis.
- * Parentem suum Constantinum vocat Valentinianus Sen. h. l. quo more & alij decessores suos quos peculiatu veneratione prosequuntur : de quo plenè semel , ad l. vn. sup. de nati. gib. certo temp. finient.
- † Constantini Legem obserua , quæ ipsa non extat.
- * Cognoscere , hic & sine l. pro , agnoscere , subire præstatione factâ. v. Gloss. In re tributaria sæpe h. l. & l. 14. in fin. inf. de amona & trib. l. 4. de Censitorib. l. ult. de patroc. vicor. l. 2. de contrah. emp. Hinc & cognoscenda pro ipsi functionibus publicis : l. 129. inf. de Decurion. vbi v. quæ dico.
- * Viderentur esse , pro simplici , essent , v. Gloss.
- * Natura masculorum , id est , Sexus.
- * Vel exactionem vel ex eo actionem , vel conuentionem.
- * In MS. hebreant , & subirent. Sic & mox inf. paterna tributa subire. Quamquam & istud durum alioquin facis sustineri posse videatur.
- * Sic interpunge , nullam executionem subirent femina. Igitur , &c.
- * Et hoc sustineri potest : rectius tamen successores. Et certè in MS. habetur , successores , pro successores.
- * Aduenire , id est , simul venire.
- * De hæc oblationum voce mox.
- * Concedas , id est , remittas : Quomodo & l. 3. inf. de immunitate concessâ , pro remissâ.
- * Ita in MS. vbi Cuiaciana editio exhibet , sine plena : malè : nam & sensus oblat , & oppositio adultæ ætatis id non fert : adulta scilicet mox opponitur , quæ ipsa certe plena est , & maius spatium hic vacuum occurrit. Igitur repono , sine non plena.
- * Vox hæc , ad vel abundat , vel vnâ voce scribendum , Adtributa. Aliàs quoque adtributa beneficia , pro tributa , l. 4. inf. de immunitate tributa. l. 10. de Iurisdic. Adtributa paterna sunt quæ adstringunt.
- * Laticlauum , est inigne Senatoriæ dignitatis : quod notum vid. quæ vel Cal. in Suer. Aug. l. c. 37. & Suario , in Sidoniu , lib. 1. ep. 9.
- * Carbonariam. Monstrum vocis hæctenus , pro quâ quid reponendum sit , mox viderimus.
- * Portionem hæreditariam , sup Gleba , possessio : v. Gloss.
- * Cognoscere , pro agnoscere præstatione factâ : vt iam sup. initio leg.
- * Supple 111. non verò 11. (id est A. D. 370.) initio enim Anni 368.
- * Prætextatus adhuc P. V. erat : Olybrius verò post Prætextatum deinceps , vid. Chronol.

C O M M E N T A R I V S.

IL I. Æ. patre Candidato i. ad Præturam iam nominato moriente; ante Præturam editam, seu lndos exhibitos, an & quando Patris nomine Præturam soluere & subire cogantur, definit hac leg. Valentinianus Sen. De Filiis non dubitabatur; Filij quippe indubie patre ita moriente, & in hæreditate sua, sic vt dicam, Præturæ onere, ceu hære alieno relicto Præturam edere cogebantur. Quod vtique singulare est. Quòd etiam pertinet lex 12. inf. de Medicis & Profess. cum aliàs si post creationem, ante diem subeundi honoris atque muneris, pater defunctus est, conueniri eo nomine hæredes eius non oporteat, l. vn. C. si post creat. quis decess. De Filiabus tantum dubitatum fuit: Constantinus equidem leg. suâ (cuius alibi nullum vestigium extat) statuerat, hoc casu, moriente inquam patre post creationem ante Præturam editam, si filij nulli extarent, seu masculis non extantibus, filias ad Præturæ onus hoc soluendum neutiquam teneri, seu onus hoc ad eas non transmitti seu transire: quia scilicet non est qui Præturam gerat, seu qui ad laticlauum atque insignia Præturæ procedat. Sed dubitatum est, quid iuris esset quo casu filia masculis immixtæ essent, id est si pater & filios & filias reliquisset, & vt hodie loquuntur, stantibus masculis, an & filia quoque tum pro parte sua Præturæ onus agnoscere vnâ cum filiis, fratribus suis, tenerentur? atque à fratribus in communionem oneris ferendi proportionem successione vocari possent? Id quod hæc leg. affirmat, seu definit Valentinianus: vbi firmamandæ definitioni suæ, Primò τὸ πῦλον Constantianæ constitutionis vrget, quod scilicet illa de eo casu difertè concepta esset, vbi superfices essent filie, masculis MINIME extantibus. Quod quidem

τὸ πῦλον quàm rectè nunc vrgeat Valentinianus, scire melius adhuc possemus, si Constantini constitutio illa extaret: certè enim sæpè videmus τὸ πῦλον anteriorum constitutionum à secutis Principibus haud ita rectè semper vrgeri; cuius rei exempla occurrunt passim: & in Nouelli huic Codici subditis. Secundò rationibus agit fr e leg. ibi, est inquit iniustum &c. dubitandi etiam ratione sublata. Nempè est filia cum Præturæ insignibus procedere non possint, vel, vt loquitur, mulieres ad laticlauum atque insignia procedere iniustum & dedecus videatur, attamen nil obstat, neque aut iniustitiam aut honestatem refragari, quominus fratribus ad Laticlauum & insignia Præturæ procedentibus, ipsæ Sumptum Præturæ pro parte sua vnâ cum fratribus agnoscerent, subire possint seu debeant, inque id pro rata hæreditatis conferre. Duplicem igitur differentiam seu duplex paradoxon hæc constituit Valentinianus: Prior differentia est, quam dixi. inter filias solas existentes, & cum fratribus intermixtas, seu concurrentes. Vnde conicitur, quod & alias Brocardicum est, vt propter aliarum personarum coniunctionem seu commixtionem & concursum ad aliquid quis teneatur, ad quod solus & ex sua personâ non teneretur. Altera differentia, inter Insignia Honoris seu dignitatis, & inter Onera hæreditaria Honoris seu dignitatis adherentia, idque quoad fœminas. Nempè iniustum quidem esse, imò indecens, Mulieres ad Insignia & honorem Præturæ procedere. Nempè insignia Dignitatis Masculi tantum publicè gerunt, at non & fœminæ; atenim neque iniustum neque inhonestum esse, vt in consequentiam dignitatis ex partem subeant & agnoscant oneris hæreditarij. Tamen, inquit,

quit, Carbonariam Præturam, iuxta glebam paternæ substantiæ cognoscere, id est agnoscere, subire, poterunt. Igitur oneris hæreditarij pars hoc casu contra Regulam iuris, & contra naturam onera eius rei filias sequuntur, cuius honorem ipsæ non participant. Vbi quid monstrum lateat sub voce Carbonaria, videndum est: nam verum vt dicam, meri carbones hæctenus hic congeruntur, & αἰδοῦσ' ἀνίστασ' hic subesse creditur hæctenus.

Primò igitur est qui tentat, Carbonariam Præturam vel functionem fortè dictam à Carbonibus pro excoctione calcis, de qua l. 3. inf. de Decurionib. & silentiar. vel pro excoctione panis, de quo l. 13. 18. inf. de exvrad. & tir. de excoct. vel translat. Verum quid hæc ad Præturam? Secundò, tentabat Cuiacius, cur non onerariam Præturam; quod à veteri MS. scriptura nimium recedit. Tertiò Ego malebam aliquando, corporariam, id est, quæ corporum nomine vel ex corporibus hæreditariis præstanda est: vel eodem sensu, corpora earum: nam corpora pro rebus hæreditariis seu pro patrimonio accipiuntur: vid. l. 5. inf. de eis quæ administrantibus: l. vn. sup. quorum bonorum: vbi dixi; v. & Symmachum. Non ipsæ scilicet tam fœminæ hoc casu Præturam sustinent, quàm corpora seu res earum. Neque ablutit Symmachi locus, lib. 10. ep. 36. vbi agit de editoribus munerum, Cum ergo aditus in causâ publicâ ciuilem conuentionem matri eius super Nepotis sui munere [Præturæ] derulisset, responsione seruati, quâ retinere asseritur PATRIMONIUM Candidati.

Verum neque hæc coniectura mihi vel emendatio placet: Quid igitur, Manuscriptus apertissimè habet carbonariam: exesis duabus tantum literis. Itaque restituo ego Carbonariam, pro Carbonariam. Charonia scilicet Prætura dicta, quæ nomine diem functi (vt hic initio leg. dicitur) seu defuncti præstabatur, edebatur. Quod similibus exemplis firmatur. Primò sic & Orcini liberti, Charoniani dicti, qui post mortem domini seu diem functi liberti fiebant. Theophilus tir. de singulis reb. per fideicom. Orcinus libertus τῆς τῆς χαρωνίας ἀπελευθέρωσ' . Vetus Glossarium. ἀπελευθέρωσ' ἀπελευθέρωσ' . Quæ simili ratione & libri Acheruatici, Arnobio lib. 2. Auspiciæ libri, & sacra Acheruatica Seruio, ad S. En. p. 511. Secundò sic etiam Plutarchus, in Antonio, χαρωνίους per iocum vocatos ait Senatores, qui post Cæsaris mortem, & velut eius iussu, fraude Antonij in Senatum allecti fuerant: ἀεργχόνοις γδ εἰς τὸς τῆς νεκρῆς κατέφωρον ἐπισημασμένους. Hos verò Suetonius eadem de re agens, in vitâ Augusti, qui post necem Cæsaris per gratiam & præmium illecti fuerant, Orcinos Senatores à vulgo dictos scribit. χαρωνίους scilicet Orcius, Mors. Tertiò sic & Apuleius in Apologia, p. 122. de Emiliano accusatore suo: Neque enim diu est, cum te crebra MORTES propinquorum immeritis HÆREDITATIBVS fulserim: Pn-de tibi potius, quàm ob istam reuerentiam faciem, CHARON nomen est. Nempè, cum Emilianus iste ob oris & animi diritatem, vt postea rursus ait, Charontis cognomento vocaretur, Apuleius figuratè, ex eo potius id cognominis ei adhæsisse vult, quòd ex moribus propinquorum multas hæreditates nactus esset. Ergo Charon ob hæreditatis ex morte aliena commodum. Quomodo hic Charoniana Prætura, ad quâ quis hæreditatis ex morte aliena quæsitæ atque adeo mortui nomine, seu vt hic dicitur, iuxta glebam paternæ substantiæ teneret. A Charonte scilicet Charoniamus. Quarto: sic & χαρωνίους vel χαρωνίους, χαρωνίους θύρα porta τῆς νομοφυλακίας, per quam damnati ad mortem ad supplicium ducebantur.

Quintò, ita & χαρωνίους barathra, lethales, factores exhalantia. Quomodo & Charonæus sero-bes, mortiferum spiritum exhalantes vocati, scribit Plinius, lib. 2. c. 93. Galenus. Πωλέται δ' ἀπὸ τῆς πνύματις μόνον χ' τῶν εἰσπνύων ἢ βαλεῖν γινώσκαι: κατέφωρον ἐν τῆς χαρωνίους ὀνομαζομένων χαρωνίους. Occurrit & hæc vox apud Diogenem Laërtium in v. Zetionis p. 279. Ab hac voce quidam vocem Gallicam charogne deducunt. Charoniamus autem & Charonarius promiscua huius æui terminatione. Sic enim & Paraboloni & Parabolani. Sic & in eodem Præturæ argumento Tolonarij dicti, qui absentes ad Præturam nominati, & pro quibus Censuales ludos edebant. l. 21. inf. quæ est eiusdem Imperatoris Valentiniani. Ergo Tolonaria Prætura, quæ absentis nomine: Charonaria, quæ diem functi seu mortui nomine ab hæredibus edita. Cæterùm, ne quis orthographia offendantur, Carbonaria in MS. scriptum, pro Charonaria, translata aspiratione in secundam syllabam: quomodo & aliàs passim: sic vel hoc ipso Codice Diacathoci pro Diacathochi l. 1. de sctis deb. Traces, pro Thaces. in l. 3. sup. de Senatorib. & glebali collat. vbi plene dixi: & l. vn. inf. de Lusoriis Danubij. Malè igitur superiores editiones hic & in Indice Carbonariam Præturam præferebant, quæ ad Charontem directo canali ableganda est.

Nunc ad sententiam legis redeamus. Filiæ igitur quoque cohæredes vnâ cum filiis seu stantibus masculis Charonariæ Præturæ sumptus, diem functi patris nomine agnoscere & subire tenentur, iuxta portionem hæreditariam seu iuxta glebam paternæ substantiæ, id est pro rata hæreditatis quæ ad ipsas rediit seu peruenit: quia scilicet æs hoc quodammodo hæreditarium censetur, velut debitum iam à patre momento statim designationis seu creationis ad Præturam: ad cuius proinde communionem filia vocanda sunt: si modò filij sint qui Præturam ipsam gerant, edantque: nam si filij non sint, neque id onus filiabus incumbere potest, vbi non est qui Præturæ honorè sustineat, neque eius onus quenquam alium sustinere par est: ac multò minus filias honestum est: Est ergo hoc munus hoc casu, munus patrimonij, à quo aliàs quoque mulieres non excusantur: l. 9. C. de numeribus patrimoniorum. Et hæc quidem de sententia huius l. hac parte, deque limitatione additâ.

Sequuntur Dnæ hac parte Ampliatæ, quæ à Valentiniano adiciuntur: Prima, id obtinere non tantum in Prætura, verum etiam in cæteris quoque Oblatiuis functionibus: de quibus plenè ad l. 5. sup. de Senatorib. & glebali collat. Nam & hæc Senatoriarum possessionum dominis pariter incumbant. Huc verò pertinet epistola Symmachi, lib. 10. ep. 43. Palatini, inquit, munerationum sacrarum, Amicus & Castor, quæstus publicos eruentia, inter cætera nomina, quæ iudicio persequuntur HÆREDES Postumiani V. C. in examen meum conuentionibus enocauit, D. Imperator, Luciano monente qui CENSVS Senatorios ante tractauit, quod OBLATIVIS functionibus eadem Domus esset obnoxia; pars debiti Lolkanam, pars Cattianillam pariter ac Senerillam suggerebatur vrgeri. Interea sequestrato Lolliano C. F. nomine, quam pro sex uncis asstringit exactio, horum ora refragatio est, quos pro singulis bonorum quadrantibus solutionis cura mouebat. Comperendinato plerumque iudicio res eò deducta est, vt scti patrociniuum, securitates à Clarissimis personis impleti per vices muneris flagitaret, Cattianilla verò ac Senerilla defensio scripta ad Rationalem dinini Principis mitteretur. Vetus enim quæstio & cognitionibus Præfectura frequenter agitata, vsque ad inclysi sempèrque verendi Censitoris vestri

vestri curru arbitrium: qui Invenit clarissima & illustria memoria viri tunc Praefecti urbi insinuatione confultus quadam Rescripti parte signavit suis quibusque temporibus à Catianna ac Severolla Clarissima femina oblatina munita soluta constare. Altera ampliatio est, id obtinere in filiabus, sine primæ, vel non plene, (ita enim reponendum) sine adultæ ætatis fuerint. Non pariter scilicet hæc parte minori ætati, ubi corporibus seu rebus, hereditarium onus

incumbit: ac proinde ubi de Charoniana Prætoræ onere, defuncti nomine ab hæredibus subeundo, agitur. Quæ quidem minorum & adultorum ætatis notanda est; Imò hoc omne, quod hæc l. continetur extra speciem suam & argumentum antiquatum vtiliter aliò traduci hodie potest, si quando de mulieribus & minoribus hæredibus agatur, deque oneribus hereditariis ab his præstandis, seu subeundis, quæ defunctum præstare oportuerat.

xviii. * Idem AA. ad Volusianum P.V.

REGEM Divæ memoriæ Constantini, † quæ Editores munerum sine ludorum, & editionis tempore abesse voluissent, condemnari pro dignitatis gradu certâ tritici quantitate præcepti sunt, fixam atque inviolabilem volumus permanere. Sinceritas Tuâ igitur, ubique his quibus liberum commeatum Clementia nostra concesserit, in omnes reliquos promulgatam Med. .... i v. Kal. Jul. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. c o n s s.

NOTÆ.

* Iungenda huic. lex 67. inf. de Decurionib.
† Volusiano huic P.V. inscribuntur hoc anno 365. præter hanc leg. & d. l. 67. lex 2. sup. de passu: lex vn. inf. de secundis lapsu: lex 3. inf. de calcu cotiorib. l. 2. inf. de cursu publico: sed & anno superiore 364. lex 1. inf. de comit. in publ. hor sine die & Col. lex 1. Cod. de officio P.V. At enim hoc ipso anno Volusianus PP. dicitur in l. 5. Cod. de precib. Imp. off. & l. 2. Cod. de præscript. 30. vol. 40. ann. Huius mentio, in veteribus inscriptionibus. Dixi in Prosopogr.
‡ Constantini lex, cuius etiam lex 1. & 2. sup. 26. absque, id est, exceptis: Sic etiam l. 17. inf. de extraordin. Sic Victor Schotti, semper: vt hoc loco, felix adeo, absque libentis tamen simulque coniugio, &c. Sic & Symmachus, & Am. Marcellinus: vid. Gloss. Theod. Et verò ita quoque in MS. legere mihi videtur: ubi literæ, S, vestigia apertissime comparent.
¶ Vg. Nouerit in omnes reliquos promulgatam.
¶ Vox hæc inducenda.

COMMENTARIUS.

IN ABSENTES Editores multa triticaria, à Constantino M. constituta, à Valentiniano Sen. h. l. confirmatur: de qua iam non tantum lex 1. 2. & 3. quæ Constantini ipsius sunt, verum & l. 4. 6. 7. sup. Quæ sæpè immutata, abolita, restituta, quod iam notavi ad dist. as ll.
¶ Duo tantum Singularia hic notanda veniunt; Primum quod ait, multam istam pro dignitatis gradu variasse, & quidem ex Constantini ipsius legibus: cum tamen d. l. 7. quæ ex iisdem Constantini M. Legibus est, dicatur absolute multa quinquaginta millium modiorum constituta. Certè, ita quoque idem Constantinus, cum absentibus editionis tempore, multam quandam frumentariam & ab ea minores 16. annis excepisset, Quæstores à Consulibus & Prætoribus distinxerat: quam tamen distinctionem mox sustulit. l. 1. h. t.
Secundum singulare, quod ab hæc multa illos tantum excipi vult Valentinianus, quibus Princeps liberum Commeatum concessit: quod etiam statuitur l. 21. inf. absque his, &c. ita enim restituo: Princeps, inquam; Is enim à solo Principe

impetrari potuit, non à quoquam aliò, nequidem à Præfecto Prætorio, vt indicare videtur lex 3. sup. et si alioquin hæc dignitas Imperatorica proxima esset & contigua, δευτέρα γὰρ τῆ σὺνταρα δευτέρου βασιλέως: de quo ad l. 8. sup. de diuers. rescript. & l. 3. inf. de Primiceria & Notariis, & alibi sæpè. Senatoribus sanè olim iam sine commeatu proficisci seu abesse non licuit, de quo videndi Suetonius, in Tiberio, c. 10. Caligula, c. 29. Claudio, c. 24. Dio lib. ... Plinius, lib. 10. ep. 24. 25. & lib. 3. ep. 4. l. 22. §. Senatores, pen. ad Municip. & extat apud Cassiodorum, 7. variar. 36. formula Commeatus huius: vide & apud eundem exemplum eius, 3. variar. 24. Id quod sublatum à Theodosio Inn. l. clarissimis 15. Cod. de Dignitatibus. Quod verò h. l. à multa excipi, vult Imp. eos tantum, qui commeatum à Principe impetrarunt, excludi non puto ætate minores, de quibus l. 7. 2. sup. Porro huic leg. iungenda videtur lex 67. inf. de decurionibus: de cuius sensu ad eam dicam, & quidnam cum hæc commune habere possit.

xix. * Idem AA. ad Senatam.

SENATOS de Frygiæ gregibus equos xx. quattuor, subiungendos quadrigis, hoc est simul octo, duobus maximarum editionum Prætoribus dari sancimus. Dat. Idib. April. Antiochiæ, Modesto & Arintheo c o n s s. [372.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
† Tertium Gratiani A. nomen hic addendum. v. Chronolog.
‡ Inceptè in Frisia istud quidam mutatum vellent.

COMMENTA

COMMENTARIUS.

QUORUM certus numerus liberalitate Principis ad Curule certamen seu ad ludos Circenses, à Magistratibus exhibendos, pro cuiusque gradu Constantinopoli præberi solitus fuit: puta Consulibus ordinariis & Prætoribus, vt præter hanc legem docet lex 6. inf. de Scenicis, & lex 1. inf. de equis curulibus ubi vid. quæ dico. & Symmach. lib. 10. ep. 19. & 22. ubi etiam videre est Quadrigarum à Principe missarum distributionem Romæ forte factam. Malo fremitum Murcia vallis exponere, atque illam QUADRIGARVM DISTRIBUTIONEM: in quâ sibi cum fortunator videretur, cui electionem mox urna tribuebat, par vel potior erat, quem fors fecisset extremum. Quoties sequenti primus inuidit? Dubia est enim optio cum de similibus indicatur, &c. Idque, ex gregibus dominicis, de quibus etiam dicendi locus erit inf. suo titulo, de grege dominico. Quos quidem greges per Orientem insigniores habuere. Et in his Phrygiæ greges, quos cum Hermogenianis equis eisdem fuisse docebo ad legem 1. inf. de equis Curulib. & d. l. vn. de grege dominico. Eorundem sanè Phrygiæ gregum & equarum meminit Claudianus, de laudibus Serenæ, v. 196.

Delectus equorum.
Quos PHRYGIÆ matres Argeæque gramina paste
Sernie Cappadocum SACRIS PRÆSEPIBUS
EDVNT.

Et magna alioquin laus equorum Phrygisiorum, seu Phrygiæ: Idem Claudianus lib. 2. in Europ. de Phrygiâ agens, v. 272.

Duos Equis, felix pecorum, pretiosaque plecto Marmore. Hieronym. in Ezech. c. 27. f. 222. Et de domo Thogorma, id est, de Phrygia equos & equites & mulos: quorum quondam illa provincia maximam habuit copiam. Vegetius de re Veterinaria lib. 4. cap. 6. Prælis Circensium vel ad bellum Hunniscorum longe prima docetur utilitas, tertio loco phrygiscos, non minus velocitate, quam continuatione cursus inuidios. Fortè etiam non malè huc referantur Laudicianorum greges, quorum meminit Symmachus, lib. 4. Ep. 64. Quattuor, inquit, ex grege Laudicianorum quadrigas, quas tua defloret electio ad me opto deduci. Et mox, Credo mireris et non potius de gregibus tuis postulem, qui potissimos Iberorum nobilitate præuertunt. Laudicianorum scilicet equos ex Laodicea Phrygiæ intelligit. Nam quod Laudicianorum nomine eo loco vir doctus Syros negotiatores recipit, alienum id potius à Symmachi mente est. Quare mirum Phrygiorum equorum non fecisse mentionem Cynegeticos & Venaticos scriptores, Gratum, Nemesianum, Oppianum quamlibet iste 15. genera patriæque recensent. Et nihilominus tamen eum tam præstantes Phrygisci equi forent ad Circium certamen, & Phrygas ipsos primùm bigas iunxisse memoret, Plinius, lib. 7. c. 56. tamen Phryges ipsi à Curulibus certaminibus temperauere: testis Socrates lib. 4. c. 23. τὸ παρτυρῶν ἢ οὐρῶν ἔθνος, &c. εἰς ἱπποδρομῆν εἰς δεξιὰν ἀσπυδῶνται οὐρῶν ἀντίοι. Ad rem. ¶ Certus igitur Equorum numerus à Principibus præberi solitus ad Curule Certamen Prætoribus pro cuiusque gradu, in vtraque Vrbe Roma & Constantinopoli. Quò spectat proculdubio & hic Symmachi locus, lib. 4. ep. 8. Intelligo ex morâ & cunctatione Rescripti Divini, aliquid in his quæ PRÆTORIA filij mei supplicatio comprehendit, incongruum vel dubium indicari. Atque idè sibi [Stilicho] petitionum mearum debeo præstare rationem. De EQUIS ob Natalem Domini Nostri & Inuicissimè Principis largiendis, licet hoc anno obsequij istius tempus effluxerit, opinor votum meum non pot.

tuisse reprehendi: Aqua verò theatralis, &c. Sic sanè etiam Imperatores Curialibus Antiochia: (ubi alioquin data hæc lex) Circenses edituris equorum quadrigas donasse, testis est Libanius epist. ad Aristetum 377. ἄλλων δὲ ἵππων ἀλλὰς χαλκῶς τῆ πάλαι δὲρα βασιλικῆς τετραπύρας δύο ἰθὺς ἀπορ, οἱ δὲ ἐν Βιθυνία παραδόνται. Vbi vides etiam Bithynicos equos vel saltem in Bithynia eruditos donatos. Et hæc in genere de equis ad Circensè certamen. Nunc de hac leg.

¶ Igitur hæc Valentis Oratione statuitur, numerus equorum Phrygisiorum, qui Prætoribus duobus maximarum editionum præberi debet. Maximarum editionum Prætores duo, sunt qui loco primo esse dicuntur, l. vt inf. qui scilicet maximas inter Prætores & Editores expensas faciebant: & verò erant Constantiniani & Constantiani: Prima nempe horum erat Prætura, l. 25. inf. Et alij inter Prætores erant primo loco, alij secundo, &c. d. l. 25. & l. vt. inf. Et suis cuique expensarum modus præstitus. ¶ Viginti quatuor itaque equos Phrygiscos ad Curule certamen seu Circium (vt loquitur Vegetius lib. 4. de Veterinaria,) duobus maximarum editionum Prætoribus dari iubet Valens subiungendos quadrigis, hoc est simul octo. Quæ verba aliquando sic immutabam, hoc est septem vel octo diebus, duobus, &c. vt hic sensus foret, vsum horum equorum concedi ad septem vel octo dies tantum: sicut ex l. 2. inf. de venat. ferarum, Septem vel octo diebus tantum transductioni ferarum deputati, feræque, quæ ad Comitatum mittebantur, intra singulas ciuitates vitare poterant l. 2. inf. de venat. ferar. Auctor quippe est Olympiodorus in iis quæ supersunt apud Photium fragmentis; Prætores septem diebus ludos celebrasse. ἑπτα, inquit, ἡμέρας ἐς πρῆστορες τὸς πανηγύρας ἐτέλειν. Sanè qui equi à Principis gregibus Prætoribus dabantur, ad vsum tantum dabantur, neque Prætorum compendio cedebant, vt ostendit l. 6. inf. de Scenicis, & lex 1. inf. de equis Curulibus. Verùm verba hæc, hoc est simul octo, vt exeret præfert MS. ita commòdè accipi possunt, cum 24. equi præbendi sint, per octonos præberi oportere: Sic vt octoni, eiusdem coloris, statuta, præbeantur; totidem singulis curribus subiungendi: ac proinde iuncturâ pares seu octonos ad tres currus seu quadrigas: de iuncturis dicant ad d. l. 6. inf. de Scenicis. Sed an viginti quatuor isti equi per octonos, inter duos Prætores ita ditidentur, vt his octoni primo Prætori cedant, octoni reliqui secundo: quomodo & expensæ primi Prætoris duplices erant, vt ostendit lex 13. sup. An verò singulis Prætoribus ter octonos dari voluerit Valens? Mihi probabilius videtur, duos Maximarum Editionum Prætores ludos iunctim edidisse, arg. leg. 25. inf. Sed quid octoni equi ad Quadrigam, seu ἰθὺς ἀπορ, quæ quatuor tantum Equis constabat? Nempe et si prima origine, propriæque quadriga sit ἰθὺς ἀπορ quadrigis, quæ à quatuor Equis trahitur: attamen Quadrigæ nonien mansit, etiam si plures subiungerentur equi: quod sæpè eueniebat. Certè & sex, & septem, & decem aliquando iugis arigarum legitimus apud Sueton. Nerone, cap. 24. & in antiqua Cochinarum tabula apud Panuinium de Circensib. cap. 10.

Quadrigarum porro harum Circensium multæ apud Symmachum mentio, & quidem ad Præturam. Ergo viginti quatuor Equos Phrygis hic Prætoribus dari iubet hæc leg. Valens, si modò hæc lectio bene habet: nam MS. hæc parte exesus, exhibet tantum, Equos...quattuor, sic vt internoscere non possim quid ibi replendum sit.

xx. * Idem" AA. Clearcho P.V."

NEVNDI Magistratus vnum omnium" diem Prætoribus quattuor" esse oportet, Ianuarium scilicet Kalendarum. Et si quis vel differendum, vel contemnendum esse crediderit, non solum statum" Editionis" pretium cogatur exfoluere, verumetiam multæ quoque nomine dimidium extrinsecus pretij cogatur inferre. Dat. v. i. Id. Mai. Modesto & Arintheo c o s s. [372.]

NOTÆ.

- " Iungenda huic legi est lex 2. inf. de studiis, lib. v. r. c. p. Imò vt existimo etiam lex 7. inf. de annoniis ciuicis, die eius emendato. Concordat postrema huic leg. parti lex 13. sup. versuta vt si.
 " Constantinop.
 " Idem Imp. reponendi, qui superiori leg.
 " sustineri potest: non malè tamen, omnino.
 " Quattuor hoc tempore Prætorum, seu Prætores fuere, de quo ad leg. 5. sup. Toridem quoque fuere postea sub Theodosij initia l. 2. 5. inf. Sed alie; Theodosiana; & Arcadiana quippe in locum Flauialis, & Triumphalis subrogatæ in gratiam Theodosij Principis imperantis.
 " STATVM; id est, statutum: vt leg. 13. sup. statutum pondus. Præstituræ expensionis modus; seu maui præscripta summa, l. 3. sup. l. 2. 4. inf. quantitas adscripta, d. l. 3. Impensæ suæ, l. 4. sup. erogatio debita, l. 6. sup. debitum impendium Symmacho, lib. 10. ep. 36. Pondus conductum l. 13. sup. Definita erogatio, l. 30. inf.

COMMENTARIVS.

ASPICALEM inuendi Magistratus seu Prætorum, Indisque aded edendis, diem omnibus Prætoribus Valens Imp. Constantinopoli hac l. statuit: Kalendarum videlicet Ianuarium: cum fortè ibi hæcenus alius atque alius dies obseruaretur, vel saltem cum id Prætorum nonnulli alium in diem differrent. De Occidente sanè, seu vrbe Romæ, obseruati ibi eius diei tria testimonia occurrunt apud Symmachum lib. 8. ep. 70. Urbana Prætorum festos filius meus Symmachus Kalendarum Ianuarium sortitur. lib. 8. ep. 71. Filius meus Symmachus Kalendarum Ianuarium Prætorum urbana accipiet Magistratum. Et lib. 9. ep. 22. Nuncio filium meum Prætorum festos anno inuenit suscepurum. De Kalendarum alioquin Ianuarium in genere festiuitate Indisque eo die exhibitis, ad l. 3. sup. de feriis. Cæterum que duo hic obseruanda sunt, omnibus Prætoribus hic die præstitui-

tur, qui quidem quattuor hoc æno fuisse indicantur: de quo Prætorum numero ad l. 5. sup. & in Notis. Sed & differenti, & contemnti quo die Prætorum edere, præter statutum Editionis pretium, multam imponit Valens, vt dimidium extrinsecus pretij superaddere & soluere cogatur. Quæ multa absentibus à Constantio pariter imposita fuerat: l. 13. sup. abolitâ multâ Constantinianâ, seu frumentariâ: de qua ad eam l. dixi. Cæterum est hæc lex pars prolixioris Valentianæ constitutionis ad Clearchum P.V. vnde duæ præterea leges supersunt; puta lex 2. de stud. lib. V. R. &c. & lex 7. de annoniis ciuicis, die ibi emendato, ac proinde huic coassandæ veniunt: quâ quidem Valens populi Constantinopolitani commodis variè consultum iuit: volupratiibus scilicet eius, h. l. annona d. l. 7. studiis & bibliothecæ, d. l. 2.

xxi. * Imppp. Valentin. & Valens & Gratianus AAA. ad Bapponem P.V."

Empore, quo Temonarij" designantur, etiamsi nominatio celebreretur, fiatque conuentio, quam Officium P.V. curare oportet, & si ita res expetit, Officiis" prouinciarum ad peruestigandum fide uti, quam commodatur" ipsi potissimum super designatorum nominibus consulamus", quò missis" & strenuis obligatisque Iudicibus, non modo Temonarios, verum complices quoque eorum, in exhibitionem proprii Muneris" vrgueamus": Fingamus enim posse fieri, vt designati primo & secundo vel tertio anno subterfugere inquirentium sollicitudinem possint, certè septem reliquis" haur dubie poterunt referri: Denique, vt prius statuimus, eorum, qui per annos singulos ad Candidatum" atque honores certos noscuntur, in scientiam nostram post designationem debitam insinuatione fidâ vocabula deferant. Et in subrogandis certis" quibus in diem functorum locum ordo teneatur: & licentia molita" deroge" Officiis, quæ ex denuntiatione huiusmodi quæstum sæpe secuta sunt: simul, Prouinciales Nostri, aut animentur spe leuoris impensæ, aut certè, si editionis suæ tempore communem" patriam declinarint, metu congruæ seueritudois vrgueantur: Nec sanè excipimus eos, quos ad præsens labor publicus officiumve detentat, prouidentia secururâ, vt aut conuenientia" nobis inuicem" propriam idoneas dirigant, aut ipsi, quia res exegit, sumpto temporario" conmeatu Romam ire deproperent. Super prouisione autem Senatus Egregij, atque Consulato, quo definiri à nobis reuerentissimè depoposcit; vt duo vel tres de his qui nominantur Candidati, Arcæ" possint certo argenti pondere sociari, tunc melius æstimare poterimus, cum duos folles, aut quattuor, aut certe amplius in professionem"

De Prætoribus, & Quæstoribus. 59

professionem" habebunt, quid sustinere in Muneribus possint aut debeant, quive editionis ordo sit: cum enim populo" fuerit intimatum, conlatâ à nobis editionis necessitate cum subsidiis facultatum & professionis modo, ritè poterit definiri, quid vnusquisque expensæ pro captu virium" debeat sustinere. Sanè eorum arbitrio nulla lege præscribimus, qui pro consideratione patrimonij, nataliumque merito, secundum splendorem honoris proprii, enormitatem impendij non recusant: His enim prouidentum nos hac ratione censemus, qui non solum admonendi sunt, ne Muneri suo desint, verum præscriptorum sumptuum vilitate ac moderatione prouocandi. Dat. x. i. Kalendarum Septemb. Nasonaci" Modesto & Arintheo c o s s. [372.]

NOTÆ.

- " Bapponem P.V. Romæ: vt docent illa mox, Romam ire deproperent.
 " Remotarij, vel Remotarij, hic, & inf. Imò Telonarij: mox vt ostendam.
 " Officij.
 " Quam commodâ: tamen ipsi: supra enim, etiamsi, &c. cui vox tamen responderet.
 " Consulamus.
 " In MS. vrgueantur: malè.
 " In vet. MS. desunt aliquot literæ tres vel quattuor, & idè in quibusdam editionibus hic est nota Asterisci, fortè sup. plendum. à me. In sequentibus certè legendum, ablegarijque Indiciibus.
 " Telonarios proprie de munere Kandidatorum; v. locum Lampridij, & vetus Kalendarium Romanum.
 " Decennio scilicet ante designabantur: v. l. 13. sup.
 " Efferi, id est, è latebris erui, vel reuerti. Alij reperiri legunt, quod MS. persuadet, vbi P litera interno: scitur: sed nihil mutandum: Referrî, id est de iis refertî.
 " Candidatus, hic substantiuo significatu, pro Candidati seu Prætorum honore; cæterum candidari, pro designatis ad Prætorum, passim hæc ipsa leg. & l. 22. inf. apud Symmachum lib. 1. ep. 38. lib. 2. ep. 59. 81. lib. 6. ep. 20. 26. 59. 62. 65. lib. 9. ep. 118. Ad quem vid. Iuretum p. 280. Huc pertinet locus hic elegans apud Lamprid. in Alex. Seueri: Quæstoribus Candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare: sed vt post Quæstorum Prætorum acciperent, & inde prouincias regerent: Arcarios verbò instituit, qui de Arca fisci edarent munera, eademque pariora, de quo loco mox plura. Ab his ipse Ordo Senatorius, Ordo Candidatus dicitur, l. 22. inf. & l. 1. inf. d. e habitu quo vritur: An possunt? An (quod alij) vocantur? Imò nominantur: appetitissimis enim literis expressum ibi, nominantur; sic vt quinque literarum ibi spatium sit vacuum.
 " Deferantur quomodo. Quomodo MS. persuadet, vbi duarum saltem literarum spatium intercidit.
 " Certis quoque: vel certis quibusque.
 " Licentia inlicita derogetur Officiis. Quomodo in MS. postea aperte expressum vidi. De hac licentia Officialium, vid. & leg. 27. inf. Ne scio quid sibi hic voluere excerpta quedam Cuiaciana, in quibus ita hic locus emendatur, de rog. a officij: nam et si Rog. iudicis sit & repositio; tamen adhuc verbum quærendum foret vincienda huic sententia.
 " Sustineri potest. Prouinciales vocat Senatores in prouinciis commorantes, & quidem in remotis, vnde Remotarij supra dicti, de quo mox. Huic autem sententiæ proxima est lex 11. sup. in fin.
 " Communis patria Roma hac leg. & l. 14. de Senatorib. & in iure nostro, l. 6. §. 11. de excusat. Ep. l. 33. ad municip. & apud Symmachum, & alibi: vid. quæ Iuretus ad lib. 5. ep. 94. In leg. 11. sup. vocatur Sedes dignitatis Senatoria propria.
 " Vt aut conueni à nobis in vicem propriam idoneos dirigant. Et sanè ita difertè habet MS. nisi quod idoneas habet, loco idoneos.
 " Exigî.
 " In MS. temporaria.
 " Candidati hæc leg. & l. 22. inf. & candidatus substantivè pro honore ipso sup. hac ipsa l. vbi plura.
 " De Arcâ hæc mox dicam. De Arcâ v. CSP. dixi ad l. 13. sup.
 " Sociari, id est, coniungi, v. l. 25. in fin. inf.
 " De Folliis, vid. l. 2. sup. de Senatoribus, vbi de huius loci sensu speciatim dixi.
 " V. l. 7. sup. professio: intimatio, inf.
 " MS. habet ex his tribus literis initio lineæ. vilo, vnde officio, non, populo, (quid enim hic faciat populus?) verum gerulo: Missus scilicet gerulus ab Imp. ad Senatuum.
 " Virium, id est, facultatum v. Gloss.
 " His enim solim, &c. id est, pauperibus & mediocribus.
 " Vid. quæ postea notabò.
 " Nasonaci data hoc anno plures aliæ constitutiones: de eâ dico, in Chronico.

COMMENTARIVS.

DE VO REMEDIA seu MEDIA hæc Valentiniani lege continentur, quibus Prætorum editiones facilius procurantur; Absentibus videlicet, refugique ad eam non vnâ ratione adactis: tum & sumptuum modo definito vel definiendo de Absentibus, scilicet in remotis seu longinquis Prouinciis Prætoribus designatis, primum huius Valentianæ legis caput est, qui perperam hæc lege Temonarij vocantur, & quidem duobus locis vitiò Librarij. Quid enim faciunt hic Temonarij, qui erant auri tironici exactores, & de quibus agitur inf. iij. de Tironibus. Pro hæc voce igitur tres emendationes mihi succurrebant. Itaque possit primum hic legi remotarij, id est, qui Prætorum defugiunt, remotantur, caluuantur, finstrantur, aut pedem struunt; moratores denique quomodo apud Festum remores anes dicuntur, quæ acturum aliquid remorantur: & Remores ἐπιφοι in veteri orom: Proinde Remotarij qui differendum sibi dicunt; vt loquitur lex 20.

Tom. I l.

sup. callidè declinantes Curiam, vt vocantur l. 11. sup. Secundo malit quis hic legere, Remotarij. Neque enim illic qui in longinquis Prouinciis sunt, quo tempore designantur, Remotarij sunt, sed qui legitime prius sunt conuenti. Remotarij scilicet, qui in remotis sunt Prouinciis, & longinquas peregrinationes institunt, l. 11. sup. Qui neque Romæ, neque in locis confinibus seu subvrbicatis degunt; sed in agris, & transmarinis Prouinciis, l. 2. sup. veluti per Africam, de quo est etiam Symmachii locus lib. 10. ep. 4. vel per Achaiam Macedoniam, totumque adeo Illyricum, l. 11. sup. Breuiter, qui in Prouinciis commorantur; d. l. 2. & vno quoque verbo Prouinciales: nam ita mox hac eadem lege vocantur, ibi: Simul Prouinciales nostri, aut animentur spe leuoris impensæ, aut certè si editionis suæ tempore communem patriam declinarint, metu congruæ seueritatis vrgueantur. Verum malim ego hic reponere; Telonarij, vel Telotarij eodem sensu, quo

ll. Remotarij

Remotarij: efficta voce hoc ævo à voce *πλε*, vel *πλοδρι*, *πλοδρον*, *πλεδ* in superlativo *πλοπιτω*, id est, procul & longinquè, vt *Telonarij* sint in longinquo, & longinquis Prouincijs positi, quomodo & *πλωτος* & *πλωρος*, longè positus, procul remotus; de quo iam aliquid dixi ad l. 17. *sup.* Quod hic omnino congruit. Agitur enim *hæc leg.* de his qui *editionis tempore communem patriam declinabant*, & ad quos *peruestigandos Officialis missi strenuè Indici*, qui *subterfugiebant inquiruntum sollicitudinem*, denique qui *Romam ire & deproperare iubentur*. Id quod etiam congruit iis quæ Zolimus scribit, *lib. 2. p. 691.* de grani Præture onere, cuius evitandi causa passim multi fugiebant, & ad peregrinas procul se conferebant: *ωδ αυ ιδεν, ηδ εις το τεταρτηριον διαβιμωσαν η παρση, ουτως απωτων διαδριμω ανδρ φυλασ.* Vides *ουτως*, & *διαδριμω ανδρ φυλασ*. Vnde *Telonarij* isti dicti. *Telonarij* autem eadem forma quæ supra *Charonaria* Prætura, l. 17. *sup. h. t.* quæ & ipsa *lex* est Valentiniani.

Nunc de sententiâ *huius primi capituli*. Iubet igitur Imperator posteaquam absens Prætor quis designatus est: 1. Non tantum nominationem eius celebrari, publicari: 2. Non tantum absentem conueniendum, id est, commonendum curâ Officialium Præfecti Urbis: 3. Non tantum Officialium, seu Apparitores, Rectores Prouinciæ ad peruestigandum huiusmodi Prætorum operam nauare oportere: quod pertinet quoque quod Symmachus scribit *lib. 10. ep. 4.* Apparitorum Notarij Senatui nunciatum quod Proconsul tum Africa Prætores abesse patere; Verum etiam ad Principis notitiam designatorum nomina referri debere à Præfecto Urbis. Cuius sanè moris exemplum extat apud Symmachum *lib. 10. ep. 59.* *Deuotione & more Commonitum, Magistratum nomina, quibus varias functiones Designationum tempore amplissimus Ordo mandauit, ad aternitatis vestre perfero notionem, D. Imperator: ut muneribus exhibendis, aut subeundis fascibus destinatos, cognitio Imperialis accipiat.* De quo etiam dixi iam ad l. 2. *sup. de Senatorib. & gleb. coll.* Huius iudicij ratio quæ & *hac ipsa lege* indicatur, isthæc est, vt Princeps inquisitores postea mitteret, qui *Telonarios* vel *Remotarios* hos eruerent, & eorum complices, eosque ad editionem muneris sui vrgerent: Quod Inquisitorum genus notandum est, inter alios, de quibus omnibus dicam alibi: *Complices* verò hi sunt qui latebram illis præbent.

Secundam sententiam ex *hac leg.* hanc constitutere possumus: DECENNIO ante Prætores designatos, post decennium verò ad Præturas nominatos: Quod præter *hanc legem* duæ præterea *huius tituli* leges ostendunt, puta *lex 13. sup. & l. 22. inf. prox.* hæc inter alias ratione, vt hoc & tanto temporis spatio latitantes erui possent. Quæ ratio *hac ipsa lege* indicatur *versiculo, singamur.*

Tertia sententia: in SYBROGANDIS in diem functionum locum Prætoribus, certum quoque ordinem seruandum, *versiculo, Et in subrogandis*, de quo dictum fuit ad l. 12. *sup. in fine.*

Quarta sententia: OFFICIALES pro notitia seu denunciatione huiusmodi quæstum aliquem fecisse, de quo videnda est etiam *lex 24. & 27. inf.* Verum licentia hæc in solita officiis *h. l.* derogatur: *Versiculo. Et licentia & l. 24. inf.* De quo plenius etiam

agetur *Titulo, de lucris officiorum*; & *Titulo, Ne quid publica lœtitia munit.* Scilicet, vt auimentur spe lenioris impensæ absentes Prætores Prouinciæ.

Quinta sententia: in OFFICIO quoque publico constitutos Prouinciæ Prætores nominatos, vel alium idoneum loco suo mittere, vel sumpto comite temporario, Romam sese conferre debere. Vicarij igitur Prætores hoc casu admittuntur, qui non admittuntur in specie *legis 10. sup. versic. Nec sanè excipimus.* Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite.

Secundum caput, de SYMPTVVM Prætoriano- rum moderatione, Suis videlicet & singulis Prætura generibus suis quidam iam modus præstitutus fuerat: vt iam ante intelleximus. Verum cum immo- dicus adhuc factis Senatui videretur huiusmodi modus, saltem eorum respectu quorum modicus census erat, ab Imperatore Valentiniano *huius legis* Authore postulat; vt duo vel tres in vnum sociati seu coniuncti Candidati, Arca sociarentur: sic vt sociatis iis cum Arca iam manus edi possit. Nempe munera alia edebantur à Candidatis: alia verò ab Arcariis. De quo instituto est hic *Lau. priliij* locus de Alexandro Seneca. *Quæstores CANDIDATOS ex sua pecunia in sum munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturas acciperent, & inde Prouincijs regerent. ARCARIOS verò instituit, qui de arcâ sisci ederent munera, eoque pauiores, &c.* Hæc quoque pertinent illa in veteri Calendario Hieronymo Romano Constantianorum temporum, *in mense Decembri, Munus, Arca*, id est, munus Arcariorum, & de Arcâ: *Munus Candida*, id est, munus Candidatorum. Allusit quoque Ambrosius *sermone 81. Præparemus noua & præclarissima munera: Edamus primam Candidam in vestitu iudiciorum: secundam verò non minus nobilem, &c.* Ad rem. Ad hoc igitur Senatufconsultum seu Senatus petitionem id refertur *hæc l.* Valentinianus, vt ad se de singulorum Prætorum facultatibus referretur, vt ita ipse postea dispiceret, quantum expensarum modum quisque, pro modo facultatum suarum sustinere deberet: In commune igitur nihil statueri voluit, verum singulorum facultates perpendere. Pro modo igitur professionis pro modo folium cuiusque id sibi statuentium referat: de quâ folium professione vide & *l. 7. sup.* & plenissime *tit. de Senatorib.* Mediocribus tantum modum positurum se pollicetur. Locupletibus certè nullum modum præscriptum vult nunc Valentinianus (etsi Valenti postea mens alia fuit, *l. 24. inf.* Prætores scilicet ne muneri suo deessent & ad Editiones pronocarentur & animarentur, præscripti subinde & temperati Editionum sumptus; à Constantio, *l. 5. 13. sup.* à Theodosio *M. l. 25. inf.* & Symmachus *lib. 10. ep. 11.* ab Arcadio, *l. 30. & l. ult. inf.* His igitur modum præscriptum voluit, quomodò & alias præscribi oportet hæc in re: vt ita *præscriptorum sumptuum vilitate atque moderatione pronocentur*: vt *h. l.* dicitur, & paulò ante *auimentur, spe lenioris impensæ.* Atenim hos sumptus, excedere seu egredi licitum his, qui *pro consideratione patri- monij, nataliumque merito, secundum honorem silentioris propriæ enormitatem impendij non recusarent.* *Horum enim arbitrio nulla Lege præscriptum, neque præscribi voluit Valentinianus, cuius hæc verba sunt.*

¶ De EXCUSATIONE à Nominatione: deque Processu in ea re, & cognitione Præfecti Urbis.

XXII. * Idem AAA. ad Senatam.

NOTE decem" annos cuiuslibet Editionis Prætorum nominari: & intra quinque menses designatum iussimus conueneri", Vt aut" editurus præset ad- sensum, aut si refert" contrariam voluntatem, futuri examinis iudicium non moretur: nam intra septem menses adcelerandæ cognitionis" terminus constitutus, dilationis" licentiam, imperio" fundatæ definitionis", excludit": Nec enim allegationibus" cuiusquam vlla poterit esse reparatio, per ignauiam silentij pigroris si" definitum tempus fuerit euolutum, si" post habitam taciturnitatem, seræ voluerit merita defensionis ostendere. Decem verò auri libras ab yniuerso Officio per singulas nominationes iubemus inferri, si designatus Prætor intra quinque menses nullâ fuerit admonitione conuentus. Ita vt cum Præfecto Urbis electi ex Ordine Candidato" cum allegationes" suas Prætor nominatus exponit", suscipiant Officium", audirique" singulos cupiant patienter: Et si admittenda sunt quæ dicuntur, arbitrio iustitiæ vindicari": Siq" verò inanis probatur adsertio, improbas voces seuerioris sententiæ auctoritate" conpesci. Disceptandi ergo moderatio cuncta componat: cesser potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur, Nullum iniquè temporibus nostris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi. Quod si quisquam iudicium" hæc præcepta transenderit, vel, nouæ presumptionis inflamiâ, quæ sunt sanctionibus consecrata violari, vt hostis publicus, aut expugnator vilitatis inuentæ contra Senatus-consulta", inportuni furoris temeritate, congregiatur, & arbitrio nostro & vobis iudicio notam perpetrati criminis sortietur: Similis culpæ insinuatione ne tendis, qui cum eodem residentes", propriæ Nobilitatis obliu, adulantis gratiæ turpissimam præ- tulerint vilitatem. Nec sanè fas erit huiusmodi reis veniam relaxari, qui per patro- cinia" iudicium distrahentes", & Senatus temptauerint infamare collegium, & sub auctione vendiderint ius" Romanum, Nominatores autem Prætorum, Iudices esse non patimur, qui dum arbitrium suum cupiant" adprobari, insolentius aliquid quàm moderatio patiatur, sui contemplatione decernunt. ¶ Si quem verò ex nominatis Prætoribus, pro huius" auctoritate, grauior condemnatione sauciauerit", ab Editionis eum placet onere submoueri: duabus videlicet existentibus causis, quod vel erogationi idoneus esse non valeat; vel suscipere, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. ¶ Cauendum est autem, ne sub hac permissione concessa, etiam illis qui leni fuerint emendatione" correcti, huiusce patrocinij gratia deferatur, cum his utique tantum debeat prouideri, quos grauissimi dispendij mole fatigatos subitum pondus obpressit. ¶ Quod - si probabilis" fuerit & iusta conuestio, relatæ necessitatis gratiam conse- quatur. Dat. v. Id. Iun. Valentiniano & Valente IIII. A. A. CONS.

NOTÆ.

- * Iungenda videtur huic legi, *lex prox. 23.*
- " Decennio ante editionem Prætores nominantur seu designantur *h. l. & l. 13. 21. sup.*
- " Nominari, pro designari: vt *inf. nominationes*, pro designationibus.
- " Vel.
- " Ab officio P. V. *vid. inf.*
- " Referre contrariam voluntatem, est reniti.
- " Vel cognitioni.
- " Vltionis.
- " Id est, ob auctoritatem ita firmatâ hoc septem mensum lapsu designationis & nominationis.
- " Et designationis.
- " Vel excludet.
- " Id est, defensionibus, vt *infra.*
- " Abest à MS.
- " Si posthabitâ taciturnitate. Quamquam & illud defendi potest.
- " Ordo Candidatus: *h. l. & l. 1. inf. de habitis quo vti*: id est, Ordo Senatorius; dixi *sup. ad l. 21.*
- " Id est, Allegationes, defensionibus, excusationes.
- " In MS. extat vestigium literæ, *p.* itaque malim proponit.
- " Examinis & iudicandi de excusatione proposita.
- " *ne audiréque.* Admitti.
- " Præfecti urbis: nam hie propriè *Iudex* erat; electi verò ex Ordine Candidato, tantum *cum eo* residentes vt *max* *inf.* vocantur, & quasi adscitores.
- " Residentes *ωπεδούτους*, electi ex Ordine Candidato, qui in hoc iudicio cum Iudice P. V. resident.
- " Distingue & restitue, qui per patrocinia iudicium distrahentes.
- " Id est, vendentes ius Romanum, veno exponentes vt *inf.* *max* vendiderint.
- " Cupiant. Sanctionis scilicet: Sauciare. condemnatione dicitur.
- " Id est, condemnatione vt *sup.* Probabilis, *ωπειρα* probanda: V. Gloss.

¶ De

DE EXCUSATIONIBVS à Prætura, deque Iudicij seu Cognitionis super Nominatione ad Præturam forma, processu & integritate, est hæc elegans admodum Valentiniani Imp. constitutio: Quæ quidem pars est Orationis eius ad Senatam: patiter vt *lex prox. 23.* quantum mihi videntur, quæ proinde huic coassanda venit. Eo scilicet sine, ne vel potentia quis indebitè & contra ius opprimatur: contra ne per gratiam aut ambitionem quiscumq; in prædiciu publicum defendatur, seu elabatur. Quod utrumque quantum ei cordi fuerit, tum ipsis illisque hic fanciuntur, tum singulati verborum pondere testatum facit Imperator: *Andriquo*, inquit, *singulos cupiant patienter: mox, & arbitrio iustitia vindicari*: Item *Improbos voces severioris sententia auctoritate compesci*. Rursus, *Cesset potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur: nullam iniquè temporibus nostris à quoquam vel opprimi patitur, vel defendi*: Item cum Iudicium perperam hac parte quid facientium *nonne presumptionis insiniam* vocat, cum *hostem publicum, & expugnatorem utilitatis* vocat, cum *importuni furoris temeritatem* appellat: cum *Iudices proprio nobilitatis oblitus adulantis gratia turpissimam præferre vilitatem* ait: cum *per patrocinia distrabentes & Senatus infamare collegium & sub auctione vendere ius Romanum*, dicit: ubi ius Romanum dicitur de voluptatibus & ludis Vrbis Romæ. Quæ quidem omnia vt dixi, & eleganter admodum dicta, & præterea enixi hac parte Valentis studij argumenta sunt. Nunc de ipsamet Oratione.

Primum caput est de *Antecedentibus* ad excusationem proponendam. Antecedentia duo sunt: Primum est, quod decem annis ante quamlibet Editionem Prætorem nominari oportet *h. l. in pr.* quod iam olim obtinuit, vt docet *lex 13. sup. & lex 21. prox.* Secundò, intra quinque menses designatum commoneri oportet, vt aut nominationi adstiteri sese profiteatur, aut excusationem suo tempore proponat; *vers. & intra*. Hæc verò commonitio seu notificatio, sic vt dicam, ab Officio Præfecti vrbis faciendâ est, propostâ poenâ decem librarum auri, si id non fecerit. *vers. Decem verò*. Quod quidem Officialium seu Officij Præfecti vrbis, ius & officium notandum: cui simile *suprà, l. 13.* in hoc eodem argumento Nominationum & Editorum. Et hæc de Antecedentibus.

Secundum caput est de *Tempore*, intra quod excusatio proponi & cognitio accelerari debet: nempe septem menses huic rei *hæc l.* præstituuntur, & sic in totum annus à Designatione, ad notificationem & excusationem constituitur: Et ita quidem abscessit, vt, quod eleganter hic dicitur, *terminus dilationis licentiam, imperio fundata definitionis excludat: Nec allegationibus cuiusquam vlla possit esse reparatio, si per ignaviam silentij pigrioris definitum tempus fuerit evolutum, nisi post habitam taciturnitatem sese voluerit merita defensionis ostendere* *vers. nam intra*. Quod quidem omne de termino fatali cuiuscunque excusationis proponendæ à muneribus civilibus aptari potest.

Tertium caput est de *Iudicibus*: Nempe de his Excusationibus Iudicium Cognitor & Disceprator est Præfectus vrbis, qui scilicet vt Senatus Princeps est, ita & Senatorum proprius cognitor: de quo consule dicta ad *cas leges*, quas sub vnum conspectum exhibet Paratitlon de *Senatoribus*. Præfecto vrbis addit *hæc l.* Imp. electos ex Ordine Candidatos; Ordo Candidatus est *h. l. & l. 1. inf. de habitis quo vti oportet intr. vrbem*: Ordo Senato-

rius, Prætoris: de quo dixi *ad leg. superiorem*: Neque tamen numerum his addit. Selectos tantum ait: Criminalis causâ, seu Quinquennialis Iudicij de capite Senatoris alia ratio est: ibi enim non electi, sed forte ducti iudicabant, *l. vlt. sup. de iurisdictione: & l. 13. inf. de Accusationib.* Porro inter electos, Nomnatores Prætorum Indices esse non posse *hæc leg.* definitur: Non sunt scilicet idonei de Excusatione Iudices, qui ad munus eum de quo quaritur, nominantur: additâ eleganti veraque ratione (quæ aliud vtiliter traduci potest) *ne, inquit, dum arbitrium suum cupiunt adprobare, insolentius aliquid quam moderati patitur, sui contemplatione decernant*. Nempe summi iudicium quisque viturur creditur, sique contemplatione magis excusationi omni aduerfaturus *vers. Nominatores autem*.

Quartum caput est de *Iudicium officio* in hoc Excusationis negotio: Nempe patientiam nominatis præbere iubentur, iustasque excusationes admittere: contra inanes assertiones seu excusationes, improbasque voces compescere. Denique disceptare omnia, moderatione sua cuncta componere, procul ab omni gratia seu patrocinio: *Cesset*, inquit, *potentia, ac similiter ambitionis patrocinium repellatur: nullum iniquè temporibus nostris à quoquam vel opprimi patitur vel defendi*. Quæ omnia vtiliter & eleganter alibi Iudicis officio aptari possunt, *vers. suscipiam officium*: vsque ad, *Quod si*.

Quinto capite, *vers. Quod si*: proponuntur Pœnæ aduerfus Iudices qui gratiâ, vel adulatione, in iustam excusationem admiserint: quorum & culpam atrocibus verbis confodit: *insaniam* nempe *nonne presumptionis & importuni furoris (an favoris) temeritatem*, eis tribuit, *hostes publicos, & expugnatorem utilitatis* vocat: Eisdemque ait, *propria Nobilitatis oblitus adulantis gratia turpissimam præferre vilitatem; per patrocinia, iudicium distrabentes & Senatus infamare collegium: & sub auctione vendere ius Romanum*. Hæc verborum atrocitas. Quod pœnas attinet, & Præfectum vrbis, & cum eo residentes absque vllâ veniâ spe, velut *hostes publicos, & Principis, & Senatus* arbitrio iudicioque notari perpetrati criminis sortiri debere definit. Nouum verò crimen, nouisque titulus hic inter ceteros hostium publicorum notandus, propter infamiam Senatui illatam, & voluptates populi Rom. fœdam per adulationem vel mundinationem insuper habitas.

Sextum caput respicit iam eum, qui *iniuste sese excusari studuit*: *vers. si quem verò*. Nempe & graui condemnatione, seu multâ afficiendum eum: & ita affectum (non verò si leni multâ affectus) ab Editionis munere submonendum: duabus, vt ipsemet Imp. profiteretur, causis additis: quod & erogationi iam amplius idoneus non sit: & hæc dignitatem indignus sit: suscipere, inquit, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. Nempe Prætura, dignitas est: quâ in lignus est, qui in tantum eius dignitatem infamare voluit. Contra, qui leuiter aduerfus eam commisit, atque ideò leui multâ affectus est, nihilominus Præturam edere tenetur.

Postremo capite definitur è contra, si probabilis seu iusta fuerit querela, seu excusatio, eam vacationem tribuere Designato. Et hæc quidem est *huius leg.* sententia: quâ vti possimus vtiliter in Excusationum aliarum materiâ, à tutelis, & muneribus. Illud adhuc addo ad huiusmodi excusationem à Senatoriis muneribus pertinere *epistolam 58. Symmachi ad Paternum* [Com.S.L.] *lib. 5.*

XXI II. * Idem AAA. ad Senatam.

AB illis Editionis peti ordinem non debere, iustitia pariter & consuetudo declarat, qui Consulares ac Prætorios codicillos suo excellenti merito ac nostro sunt beneficio consecuti. Lecta Id. Iun. Valentiniano & Valente IV. A. A. C. O. N. S. S. [373.]

NOTÆ.

* Iungenda videtur hæc lex, legi superiori.
* Ordo editionis: vide *suprà, legem 21. vers. super provisione*. Ordo Designationum, *l. 3. r. inf.* vid. plura in *Gloss. Theod. in v. Ordo*.
* Vid. quæ semel notati, *ad l. 8. sup.*

COMMENTARIUS.

MVMNES ab editionibus ludorum esse designantur, qui Consulares & Prætorios (id est Præfecti prætorio) Codicillos suo excellenti merito à Principe sunt consecuti; Id quod hac lege partim iustitia, id est, æquitatis ratione, partim & consuetudine firmatur. Id ipsum certè statutum iam fuit *l. 10. sup.* Quamquam aliter aliquando visum fuit *l. 13. in fin. & l. 15. sup.* de quo plura dixi *ad d. l. 10.* Vnde hinc repeti debet insignis Symmachi locus *lib. 7. ep. 95.* (Quæ data est A. D. 400. vt apparet ex

collatione *legis 26. inf. de susceptioribus*; cum illius Epistolæ parte): Quæque data est ad Longinianum Comitum S. L. Addi debet & hic alter *lib. 10. ep. 18.* aliàs *25.* *Dignum est æternitate Numinis vestri Celsum adiuuare nobilibus pignore dignitatis* [id est in amplissimum Ordinem cooptare] *cum prærogativa scilicet Consulari, ne sumptum eius magis quam magistrarium quæsisse videatur; non sine auaritia nota si ab omnibus publica postulemus, qui spondet gratuita præcepta.*

XXI III. * Imp. VALENS Gratianus & Valentinianus AAA. ad Senatam.

E quis Prætorum semel præstitutæ expensionis transeat modum. Sed ne Officij aliquid largiatur. Dat. I I I. Kal. Iun. Antiochiæ Valente v. & Valentiniano Iuniorè A. A. C. O. N. S. S. [376.]

NOTÆ.

* Vrbis Constantinopolitanæ.
* *sed nec.*
* Notitiæ seu denunciationis nomine *l. 21. sup. l. 27. inf.*
* Ita quoque *l. 3. Cod. de offic. P. V.*

COMMENTARIUS.

VMPVTVM seu expensarum modus à Principibus subinde Prætoribus præscriptus fuit: Ac nominatim etiam Officialibus ob denunciationem seu notitiam quicquam præberi prohibitum fuit: De modo sumptuum in vniuersum superioribus legibus complurimis actum fuit. Sed & de Officialium sportulis his *ad l. 21. sup.* & de iisdem adhuc dicitur *ad l. 26. inf.* Cæterum modus hic impensarum bifariam constitutus fuit. Vel enim *mediocrium* tantum Prætorum contemplatur modus ille præstitutus fuit, ne maiorem illo facere cogerentur, atque ita vt præscriptorum sumptuum vilitate ac moderatione prouocarentur, & spe leuioris impensæ animarentur, vt loquitur duobus locis *lex 21. sup.* Nempe quia enormitate impensarum, quod fieri sume solebat, Prætorum onus defugerent. Diuitibus enim terminos illos euagari seu transcendere licuit *l. 21. sup.* Quomodo etiam accipio *legem 5. sup.* Aliquando tamen ita expensarum modus præstitutus fuit, vt ne cuiquam quamlibet diuiti eum transilire liceret, vt præter *hanc l.* docebit rursum *lex vlt. inf. hoc tit.* Nempe & Valenti id placuit *hæc l.* & Arcadio *d. l. vlt.* & Theodosio Valentinianoque Iun. vt testatur *lex 1. inf. de expens. lud.* iuncta *l. 1. C.*

de *Senatusconsultis, & epistolâ 21. lib. 10. Symmachi*; quæ cum illis legibus omnino componenda est: Quare falsi sunt, qui putant, non coercitum vniquam Legibus immoderatum in hæc sumptuum, cum contrarium apertè liqueat ex *supradictis*.

Illud nihilominus verum est, leges illas sumptuarias non aded obleruatas, vt ex tam frequentibus & iteratis *Legib.* constat, & ex ipsismet Symmachi *Epistolâ* apparet, quàm ipse infanuerit profusionibus in Præturam filij: Tandem ex Olympiodori Excerptis apud *Photium*, qui refert Symmachum in filij Præturam viginti centenarios impendisse idest viginti octo millia librarum argenti: (Id quod factum circa Annum Domini 402. sub Honorio Imperatore) vbi idem Olympiodorus similibus profusionum exempla notat alia: *Πρόβθ ο παῖς Αλυπῖς, τελέσει πτω οκείαν αραπύραμ κτ' τὸν κληρὸν τ' Ιωάννη παρανίδος δώδεκα κοπηνάεμα χρυσὸ ἀνάλωσι. Σύμμαχθ δὲ ὁ λογαρέθθ συγκαληπὸς ὦν τ' ματρίων πέν η' πτω πλιν ἀλδων, τὸ παρθθ Συμμάχθ αραπύραμ τελοῦθθ εἰσοι κοπηνάεμα ἑκαπηνάε. Μάξιμθ δ' εἰς τὸν δυνάρον εἰς πτω τὸ ὑθ αραπύραμ πτωαράεοντα κατεβάλετο κοπηνάεμα.*

xxvi. * Imppp. Grat. Valentin. & THEOD. AAA. ad Senatum."

PRÆTORES quatuor vobis tot addimus, quot fuerunt. "Prima" igitur, Patres Conscripti, *Constantiniani* & *Constantiani* nominis est prætura: *Theodosianum* enim & *Arcadianum* Prætores primis Prætoribus addidisti. Veteres *Triumphalem* Prætorum bellicæ felicitatis causa reppererunt; nos iniunximus *Augustalem*. His omnibus bonorum insignibus *Romani* nominis Prætura sociatur: huic sociavimus *Laureatam*. ¶ *Constantiniana* * & *Constantiana* Prætura per duos danda libris argenti mille; *Theodosiana* verò & argenti mille. "Triumphalis" verò & *Augustalis* libris argenti quadringentis & quinquaginta peragantur: ita tamen ut ad vnamquamque Præturam conveniens summæ medietas à singulis ut iam diximus conferatur, ac bini posthac incipiant agnoscere quod singuli antea transigebant. Dat. x. Kal. Nouembr. Constantinop. Richomere & Clearcho c o n s s. [384.]

NOTÆ.

- * Referendi Imperatores *Valentinianus*, *Theodosius* & *Arcadius*, vide Chronologiam: quod etiam ex parte docet hæc ipsa lex in qua *Arcadiani* Prætoris mentio fit.
 " Quem 2 vobis Constantinopolitanam, an Romanam.
 " Fuerat scilicet hæterus hi, *Constantiniani*, *Constantiani*, *Theodosiani*, & *Arcadiani*.
 " Maximatum editionum Prætores hi dicuntur, l. 19. sup.
 " Vide legem 5. sup.
 " *Intinxiimus*; iniunximus, adiunximus v. Gloss. *Theod.*
 " 26 Honorum.
 * *secunda sententia huius legis.*
 " Id est, exhibenda peragenda: *Dare* Præturam, est exhibere.
 " 26 *Arcadii*, vel *Arcadianam*: vbiq; enim duæ Præturæ b. l. iunguntur. Et nisi ita legas *Arcadianæ* cuius antea mentio facta est, nullus modus impositus fuerit: quod absurdum.
 " Neque hoc convenire posse videtur, nisi putes Principum tum imperantium parem hæc parte habitam rationem, atque *Constantini* & *Constantij*.
 " Vide supra, legem 21. *vers. super*: vbi etiam dixi.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. hæc constitutio est, seu Oratio ad Senatum: quæ Prætorum partim Numerum & Ordinem, definit: partim verò Expensis modum ponit. Quod Numerum attinet, octo in vniuersum Præturas constituit: quatuor, ut ipse ait Prætoribus ad priores additis: sic quidem ut quatuor eorum *Æuæsiæ* faciat: de quo mox. Nos de singulis. De *Constantiniana* actum iam fuit l. 5. & 13. sup. Quæ quidem *Constantiniana* cum initio *secunda* fuisset, l. 5. postea *Prima* facta est, d. l. 13. & *Prima* porro mansit b. l. Cuius etiam mentio fit in l. 10. Cod. de prædiis & aliis rebus minorum. ¶ Post *Constantinianam*, de *Constantij* nomine *Constantiana* dicta est, quæ Principum ipsorum exemplo *Constantiniane* adhæsit, sic ut maximarum editionum Prætores hi essent. (Fuerat & *Flavianalis* aliquando de *Constantij* Chlori nomine: Verum illa primum loco mota fuit, d. l. 13. mox penitus abolita.) ¶ Fuit & *Triumphalis*, inter vetustissimas, quæ non iam de Imperatoris nomine denominata fuit, sed quam Veteres bellicæ felicitatis causa reppererunt, b. l. & d. l. 5. ¶ Fuit & *Romana*, de *Romanæ* Urbis nomine: quam *Constantinopolis*, seu mater in honore habuit; & cuius *Constantinopolis* velut filia fuit, ut scribit *Augustinus* lib. 5. de *Ciuitate Dei*, cap. 22. ut omitram loca alia. Et hæc quidem quinque *Constantij* temporibus Præturæ fuerunt, de quibus accipienda est lex 13. sup. Postea quatuor tantum fuerunt sub *Valente*, l. 20. sup. totidemque per *Theodosij* Imperatoris initia, ad annum vsque 384. Aliæ tamen, quàm superiores: Retenta enim tantum *Constantiniana* & *Constantiana*, cæteris abrogatis substitutæ fuerunt à Senatu de Principum tum nominibus & in eorum gratiâ *Theodosiana* & *Arcadiana*. Cuius fit quoque mentio l. 32. inf. Eodemque per-

tinet l. 33. extrema, ut ibi ostendam. Verum *Theodosius* duas de veteribus restituit, præ *Triumphalem* & *Romanam*: duasque de nouo addidit, *Augustalem* & *Laureatam*: ut ita in vniuersum octo esse voluerit. Postea tamen sub *Arcadio* septem tantum fuisse videntur, ut colligi posse videtur ex l. 33. Et hæc de Numero & ordine Præturarum.

His ita recensitis & dispositis, secundo iam loco EXPENSARVM ab his faciendarum modum definit b. l. *Theodosius* M. pariter ut *Valens* se fecisse testatur l. 24. sup. ut & *Arcadius* filius eius facit l. 10. inf. Et quidem ita ut & hic quatuor *Æuæsiæ* seu bigas iam faciat, id est, binas semper coniungat, binosque ad eò Prætores posthac agnoscerent seu impendere velit, quod singuli antea impendebant: proposita per singulas bigas certâ librarum argenti summâ, cuius medietatem singuli conferant. Quod referendum censeo, quod *Symmachus* P. V. hoc ipso anno 384. scribit lib. 10. ep. 43. Cum pro diligentia, &c. argenti publici ratio quereretur, quod *Censualibus* editores munerum contulerunt, inter cæteras fraudes reperitum est, quosdam functionibus absolutos sumptum debitorum Reipublicæ non dedisse: Et ut fallacia ista reueretur, ex alieno argento tantundem *Censualibus* falsis titulis imputatis, quantum dyo conferre debuerant, contulerunt. Et hæc quidem ita *Theodosius* M. hoc tempore emissâ hæc ad Senatum Oratione; qui idem hoc ipso Anno 384. ante trimestre alterâ Oratione ad Senatum editionibus expensisque & largitionibus in Indos officiâque publica modum posuit: cuius pars est lex 1. inf. de expensis ludorum: de qua idem *Symmachus* huius anni Præfectus, lib. 10. ep. 21. vid. & ep. 4.

¶ Quod modum attinet librarum, quas à quatuor Prætorum bigis impendi vult, hunc statuit: Nempe

Nempe iubet à primâ, Præturam dari seu edi, in mille libris argenti: à secundâ, *Theodosiana* inquam, & *Arcadii* (nam ita reponendum) seu *Arcadiana* mille: vbi mendum hætere videtur: nam & in genere per gradus deductorem semper numerum præstituit, & verò præstituisse se ostendit voce aduersatiua, verò; *Theodosiana* verò, &c. à Tertiâ, in libris 450. à Postremâ, in libris 250. Quamnam proportionem, quæmve modum Con-

stantius præstituerit tribus Præturis, vide in eius l. 5. sup.

Illud notandum, omnem expensarum modum hic in *Libris argenti* statui: cum illâ *Constantij* constitutione, singulis Præturis certus follium, & librarum argenti modus ponatur: præ 25000. follium, & 50. libr. argenti: 20000. follium, & 40. librarum argenti: 15000. follium, & 30. librarum argenti.

xxvi. * Imppp. THEODOSIUS, Arcad. & Honorius AAA. Aureliano PV."

NOMINANDORVM Prætorum sollicitudinem Illustris Magnificencia Tua ad Officium censuale sciat esse reuocandum. Dat. 111. Kal. Mart. Constantinop. Theodosio A. 111. & Abundantio viro clarissimo, Consulibus. [393.]

NOTÆ.

- * Iungendæ quænam huic leges sint, mox dicam.
 " Ita quoque l. 1. sup. de præd. Senatorum, & aliis nonnullis: atenini, alibi PP. de quo ad eam l. 1.

COMMENTARIUS.

NOMINANDORVM Prætorum ad certum videlicet Præturæ genus, iam olim scilicet à Senatu ad Prætorum designatorum, curam *Censualibus* reddit *Theodosius* M. hæc l. quam illis ademerat *Constantius* l. 3. sup. vbi dicta, ad hanc quoque leg. sufficient.

¶ Illud saltem monendum, hanc leg. partem esse prolixæ constitutionis *Theodosianæ* ad *Aurelianium* P. V. vnde supersunt lex 3. sup. de constructionibus. Principum: lex 4. sup. de prædiis Senatorum: l. 130. 131. de decurionibus; l. 29. 30. de operibus publ.

Imò & lex 132. de decurionibus; & l. 11. de ambobus civibus, quæ proinde huic nostræ coassandæ sunt omnes, seu vnius eiusdemque constitutionis partes: quæ quidem *Theodosius* M. Senatorum ordinem erectum iuit; *Ciuitatumque* *Curis* ornatu & *Annonæ* consultiuit, abrogatis etiam nonnullis, quæ *Tatianus* PP. filiusque eius *Proculus* P. V. perpetram inuexerant. ¶ Cæterum cur *Censualibus* *Nominandorum* Prætorum cura iam olim tributa, nunc reddatur? dixi ad l. 5. sup. de Senatoribus, vbi de his *Censualibus* plenè.

xxvii. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Dextro P.P.

VNCTOS Quæstores & Prætores qui in agris degunt, susceptum & promissum munus, pro Notitiâ Officij Censualis, pro eorum dignitate, vel quod spontanea voluntate professi sunt, dare præcepimus. Dat. Kal. Nouemb. Brixia, Olibrio & Probino vv. cc. c o n s s. [395.]

NOTÆ.

- * De hoc *Dextro* PP. sub *Honorio* dixi in *Protopogr.* etiam ex *Hieronymo*. Anterior editio habebat *Præposita*, malè.
 " Pro denunciatione factâ ab officio: l. 21. sup.
 " Pro præcipimus.

COMMENTARIUS.

PORTVLÆ Officio Censuali, pro dignitate cuiusque Prætoris & Quæstoris in agris degentis, vel promissæ, solui iubentur b. l. ab *Honorio* Imp. Nominatio scilicet vbi facta fuerat Prætoris vel Quæstoris, *Censuales* in nominatorum notitiam nominationem perferrebant, eisque denuntiabant: pro hæc denunciatione seu notitiâ munus

aliquod ab his exigebant: quod vetitum à *Valentino* & à *Valente* l. 21. & 24. sup. hoc titulo. *Athenim* *Honorius* b. l. ab his qui in agris sunt, aliquid accipi permittit: nempe pro labore suscepto & pulneratico, sic ut dicam. Idque vltro promissum pro eorum dignitatè. Licentia igitur hæc non vno modo coercita.

xxviii. * Idem AA. Simplicio P.P. Post alia.

VI Ducatum administrarunt, ad editionem vel nominationem Præturæ pertineant: Præter eos qui grauissimam armatæ militiæ sollicitudinem longâ temporum serie pertulerunt, & eos qui Sacri Consistorij nostri arcanis interesse meruerunt: Hos enim à Præturæ munere alienos esse censemus. Dat. x. Kal. Ian. Constantinop. Arcadio 1111. & Honorio 1111. Augg. c o n s s. [396.]

Tom. I l.

I NOTÆ

* Huius leg. sicut meminit ipsemet Arcadius l. 13. inf. de proximis.
" Reponendum pato, Magistro militum: & quia de Ducibus h. l. agitur: & arg. l. 56. inf. de cursu publ. & l. 3. inf. de passibus, quæ Simplicio Magistri militum munus tribuunt. Ad hunc ipsum Simplicium exiit tres Synchij epistolæ: puta 24. 28. & 129. ex quâ postremâ, de Magisteriâ ipsius militum coniecturam facere facile licet.
" Id est, adstringatur.

COMMENTARIUS.

DUCES rei militaris quinam à Præturæ onere seu ab editionibus & nominationibus immunnes esse debeant, definit hæc l. Arcadius; quam ipsemet decennio post memorat l. 13. inf. de proximis, ubi eam ad alium quoque casum extendit. Nempe eos demum immunnes esse vult, qui gratissimam armata militiâ sollicitudinem longâ temporum serie pertulerunt: seu ut ipsemet loquitur d. l. 13. qui post emeritam in armis militiam ad honorem Ducatus prouecti sunt. Item eos, qui sacri Consistorij arcanis interesse meruerunt. De quibus Consistorianis suo titulo, inf. 12. Hæc duo in quâ Ducum genera à nominationibus & editionibus seu Præturâ immunita esse iubet: Quomodo & idem postea eos qui postquam in Palatio militassent, Senatores facti sunt, à Præturâ immunnes esse voluit, biennio post: l. 8. sup. de Senatoribus. Idemque hanc immunitatem, exemplo Ducum, atque adeo huius leg. exemplo ad Proximos scriniorum etiam deposti-

tâ militiâ extendit d. l. 13. Symmachi locus hæc facit lib. 7. ep. 95. *Hu tantum munia relaxari Diuicia constituta voluerunt, quos Castrens honor illuminat: id est, militiæ prerogativa, vt paulò ante dixit.*

¶ Nunc ad leg. nostram: Duo ergo illa Ducum genera immunitate à Præturâ donat Arcadius: at non & eos qui Ducatum administrant, scilicet non post labores militiæ: vnde tria iam Ducum genera hoc ano fuisse intelligimus: & hæc scilicet qui post longi temporis militiam Duces facti: alios vero & quos Ducatum administrant, cuiusmodi Cerealem Ducem memorat in Pentapolitanâ Synesius, ad hunc ipsum Simplicium, vt videtur, scribens; cui hæc lex inscribitur, ep. 130. à quo Cerealis ed missus fuerat. Et hæc sanè inter alia huius seculi labes fuit, vt bellicæ rei imperiti ad Ducatus eueherentur, quod tandem inter alia exitio Imperij stetit. Denique alij Duces erant, quod hæc lex ait, qui sacri Consistorij arcanis interesse merebantur.

* XXVIII. Idem AA. .... P.V.

VPER quidem huiusmodi præcesserat Sanctio † Principalis, vt Theatralis per Prætores faciendâ depensio in Aquæductus fabricam vertetur: nunc verò iustâ moderatione facias custodiri, vt Prætores Romanus & Laureatus Natalibus nostri numinis scænicas populo præbeant voluptates. Dat. IIII. Kalend. Ian. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONS. [390.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, lex sequens.
" Ita quoque in MS. Asterisco hæc lacuna notatur.
" Africano PP. V. ita lacuna supplenda est: hunc enim Africanum PP. V. fuisse hoc an. 396. docet lex 1. sup. de dilatione, lex 3. sup. de præditi Senatorum: l. 152. inf. de Decurion. l. 13. inf. de annon. ciuic. Non verò Seneno PP. V. vt quidam supplebat.
" 29. Præcesserat: quanquam & præcesserat sustineri potest, id est, antè emissâ fuerat.
† Lex hæc non existit.
" Symmacho, Theatralis functio lib. 10. ep. 14.
" Aquæductus Theodosiani, l. 30. inf. prox. de quo ad l. 13. inf. de operib. publ. & tit. de Aquæductu.
" Dixi ad l. 25. sup.
" Natales Arcadij, in plurali, id est, Natalis genuinus, & Natalis Imperij Natalis: certè Imperij incidit in 14. Kal. Febr. vid. Socratem, Sozomenum, Marcellinum, Prosperum, Fastos Siculos, consularia Idacio subdita.
" Scænicæ voluptates, h. l. & apud Symmachum, lib. 10. ep. 19.

xxx. Idem AA. Eutychemo P.P.

X quinque Prætoribus, qui Aquæductus Theodosiaco fuerant deputati, vnum qui centum librarum argenti munificentiam suam definita erogatione præcludit, æterni Principis ac fratris mei Honorij Natalium festiuitatibus præcipio deputari. Dat. Prid. Kalendas Ian. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. Conf.

NOTÆ.

* Iungenda vt dixi hæc lex superiori. " An PP. V.?
" 29. Aquæductu.
" Natales Honorij plurali numero pariter: id est, Genuinus, & Imperij. Genuinus incidit in 5. Id. Septemb. vid. Socratem lib. 5. c. 12. Marcellinum, Farraginem Alexandrinam, & Consularia Idacio subdita.

COMMEN

AQUÆDUCTVS Theodosiaco, seu in fabricam Aquæductus Theodosiaco (de quo dicam ad l. 23. inf. de operibus publicis: & l. 4. inf. de aquæductu) expensio à Prætoribus faciendâ nuper deputata fuerat, Editionibus eâ re ad tempus sublatis. Cui simile quid aliquando pari occasione & causâ factum à Constantio notari ad l. 13. sup. Neque ab hac multum recedit, quod Marcianus postea statuit, vt Consules loco & spationum, statutam quandam pecuniam ad reparandum vrbis Aquæductum dependere: l. 2. Cod. de Consulibus. cuius etiam meminit Marcellinus Chronico an. 452. & Iustinianus Nov. 105. vid. & Leonis 94. Verum mox paulò post, Arcadius l. 29. iustâ moderatione, duas rursus Præturas, Romanam scilicet & Laureatam, editionibus seu scænicis voluptatibus exhibendis deputauit. Et quidem Natalibus suis: vbi duplicem Natalem suum intelligit h. l. & l. 30. Qui quidem Natalis alioquin duplex fuit, genuinus & ortus seu Imperij: de quo alibi dixi. Hinc interim discimus, Natalibus Principum editores ludos, & quidem scænicos, l. 29. h. l. quod de Circensibus quoque docet nos Symmachus, lib. 4.

ep. 8. Ambrosius, Orat. de obitu Valentiniani: vnde & Circus Natalitius Paulo Diacono, lib. 20. Vt ita quinque Aquæductui Theodosiaco manserint deputatæ, vt nominatim ait lex 30. Ex quo dicendum videtur vel septem tantum fuisse hoc tempore Præturas, vel octauam neque Aquæductui, neque Editionibus, sed ad alium vltim deputatam: Verum idem mox, seu biduo post, ex quinque illis Aquæductui deputatis, vnam editionibus exhibendis reddidit, exhibendis scilicet per Natales Honorij fratris sui ludis l. 30. atque aded quatuor Theodosiaco Aquæductui deputatæ manserunt. Tandem loco Romani & Laureati, Arcadius Editionibus deputatus fuit: atque ita quinque Aquæductui deputati: l. 32. inf. Et hæc quidem harum leg. sententia videri potest. Sed potest & hæc videri: Ex octo Præturis quinque primùm Aquæductui deputatas fuisse: mox ad duas reductum numerum, l. 29. 30. tandem ad tres: l. 32. redditâ videlicet Laureatâ & Romanâ, & detractâ Arcadianâ: d. l. 32. si tamen hic d. l. 32. sensus est.

xxxI. Idem AA. ad Senatum & populum. Post alia.

EMINEM Editorum, quos votiu sumptus designari electio, Responsum nostræ Tranquillitatis soluat, sed designationum ordo seruetur, &c. Dat. xvii. Kal. Maij. Med. Casario & Attico CONS. [397.]

NOTÆ.

* Iungenda huic quænam Leges sint, mox dicam.
" De hac votiu significatione, mox.
" 29. Senatus? Nil mutò.
" Responsum, recipiunt: vid. paratit. de diu. referi.
" Liberet, ex mat, immunem faciat.
" Ordo, vid. l. 21. sup.

COMMENTARIUS.

EMINENTIAS seu INDULGENTIAS ab onere Præturæ, Rescripto Principis concessas reuocat hæc l. Honorius Imp. designationumque aded ordinem seruari iubet: pariter vt Rescripto Principis de canone vrbicario remitti quidquam idein vetat l. 3. inf. de Canone frum. V. R. quæ lex inter alias huic nostræ coassanda est. Et vtraque, prolixæ Honorianæ Orationis ad Senatum & populum vrbis Romæ pars est: vna cum l. 6. 7. sup. de Senatoribus: l. 27. inf. de nauicul. l. 5. inf. de naufragiis: l. 24. inf. de susceptoribus: quæ proinde omnes huic nostræ lociandæ veniunt: è quibus etiam d. lex 6. de Senatoribus, & ipsa est de his designationibus ad Præturam: Hæc scilicet integrâ Oratione Honorius Imp. tum Senatus tum populi commodis curam suam impendens (quod ipse etiam prius proficitur, d. l. 3. de Canone frum. V. R.) nihil populi voluptatibus, nihil annonæ Urbicæ, Principis rescripti vel auctoritatis obtentu detractum voluit: Quas duas res maximè populus Romanus iam diu curâ habuit: de quo ad d. l. 6. de Senatoribus. & ad d. l. 3. de canone frum. V. R. Similes

alioquin Leges plures, de Rescriptis inutilibus, repute ex Paratitlo sup. de diu. rescriptis. ¶ Illud in transitu non prætereundum, quod ait, Editorum, quos Votiu sumptus designari electio. Votiu scilicet appellatio peculiari significatione de voluptatibus Indulgentiæ publicis, quæ populo maximè in votis erant, usurpata. Hinc pariter votiu expensio Symmacho in eadem re, lib. 2. ep. 78. quæ data est quinquennio ferme ante hanc leg. Pars hominum compendii & questibus gaudem, me Votiu delectat expensio: Itaque audivis ciuica gratia, Quæstoris filij mei sumptibus studeo aliud genus largitatis adicere. Eodemque modo eidem Votiu Candidati negotia, & Quæstorij apparatus, lib. 5. ep. 20. & in eadem re, Votiu causa. Quæstorium munus lib. 5. ep. 46. Votiu largitas, lib. 7. ep. 59. Votiu officia, lib. 7. ep. 82. Votiu functio lib. 9. ep. 12. Votiu occasio, lib. 9. ep. 18. Votiu editio lib. 9. ep. 19. Votiu pignus, lib. 9. ep. 125. Votiu causa Præturæ, lib. 9. ep. 122. Quod semel hic monere extra breuitatem Notarum è re putauit. De aliis Votuis vid. Gloss. nostrum, & eundem Symmachum.

XXXI I. Idem AA. *

RÆTOR diuini numinis nostri, pro his Prætoribus, qui primæ editionis fuerant adtributi, præbeat populo voluptates. Dat. vi. Kal. Iul. Nicomedia. Accep. Prid. Kal. Aug. Constantinop. Cæsario & Attico Conf. [397.]

NOTÆ.

* Iuogeni hæc legi lex præx. 33. Non puto.
Arcadianus de quo v. l. 25. sup. & l. 33. prox. Cæterum vox hæc non mutanda in Nominis: est idem sensus utriusque v. cis.
* 29. qui prima editioni: vel, qui primæ editioni: vel, qui pridem.
L. d. num.
* Mu. em. Iubens in Aug. vid. Chronolog.
* Vid. Chronolog.

COMMENTARIVS.

ARCADIANVM Prætozem (de quo l. 25. sup. & rursùm l. prox. 33. seu vlt.) edendis ludis (Theatralibus scilicet & Circensibus d. l. 33. prox. scenicis voluptatibus l. 29. sup.) loco eorū qui prius Editioni horum ludorum & voluptatum fuerant adtributi, vacare iubet hæc l. Arcadius Imp. Cuius hic sensus videatur: Constantinianam & Constantinianam Prætoras, cum maximè hætenus editiones fuissent, vt ostendit d. lex. 19. sup. seu primi nominis Prætoræ, d. l. 25. sup. primæ editioni adtribuci, vt h. l. dicitur (seu, vt loquitur lex prox. loco primo, & priores Prætores essent) hæc l. loco moneri, atque in eorum locum Arcadianam substitui. Hæc inquam sententia huius l. videatur. Nisi potius hanc putemus, Arcadianum Prætozem, loco Laureati

& Romani, qui inter Prætores soli scenicis voluptatibus præbendis destinati fuerant, ab ipsomet Arcadio l. 29. sup. anni superioris 396. tunc, nunc hac leg. voluptates populo præbere i. beri. Id quod malo. Quidquid sit, Arcadium hæc ambitio titillauit nunc, vt sui nominis potius, vel vt ipse, pro more seculi, numinis sui Prætor, voluptates populo præberet, fauoremque populi in suum nomen ciceret. Quod inter inania huius æui, & Arcadij, ponendum est. Cæterum hanc leg. suam indicare videtur Arcadius l. prox. vers. quia verò. Quod si ita est, tum exinde de huius leg. sensu liquidum aspicium est: quod adhuc liquidum magis foret, si integra ea ad nos peruenisset.

XXXI I. * Idem AA. Seuero P. v."

RÆTORES qui loco primo sunt, trecentas libras argenti in explicando munere non cogantur excedere: Hi verò qui primos secuntur, centum quinquaginta libras argenti depensuros esse cognoscant: At verò hi qui loco tertio numerantur, centum libras argenti dependant; nec cuiquam profundendi licentia tribuatur. Quia verò Theatralibus & Circensibus ludis per annos singulos celebrandis vnus Prætor nutu nostræ clementiæ quingentarum librarum argenti nuper fuerat deputatus, nunc verò hanc quantitatem constat in prioribus Prætoribus.

NOTÆ.

* Iungendæ huic, lex super 32. Non puto.
Seuero hic P. V. Constantinop. fuit, anno 398. quo ei inscribuntur lex 14. inf. de Numerariis: lex 39. de operib. publicis: De hoc eodem Seuero accipio Symmachum lib. 7. ep. 11. & lib. 8. ep. 6.
* Maximarum Editionum Prætores l. 19. sup. primi Prætores, l. 25. vnde & prima Prætoræ d. l. 25. qui loco primo hæc priores, h. l. in fin. primæ editionis, si vera est lectio, l. 32. sup.
* Pro explicando.
* An potius, cogantur non excedere? argumento horum quæ mox sequuntur, nec cuiquam profundendi licentia tribuatur: Verùm nil auato.
* 29. Sepr.
* Profundere, est. ultra statutum modum expendere.
* Modus igitur adhibetur, quo maiorem facere non liceat, vt l. 24. sup.
* De his Ludis ad l. 25. sup.
* Arcadius. l. prox. 32. sup.
* 29. Naralibus, vt d. l. 32. Non puto.
* D. l. 32.
* Primis Prætoribus h. l. præfinitur summa 300. librarum argenti.
* Quomodo hæc lex in partem supplenda, videatur? mox dicam.

COMMENTARIVS.

EXPENSARVM modus hæc constitutione, secundum ordinem Prætoræ cuiusque, ab Arcadio præstituitur. Quod curæ suæ Principes

subinde fecerè, Valens, l. 24. Theodosius M. l. 25. sic quidem vt modum hunc egredi non liceret. Quæ sanè Arcadij hæc l. mens est, vt ostendunt illa,

illa, nec cuiquam profundendi licentia tribuatur, ne alioquin fœda iactatio & inconsulta effusio viribus maiora conatos demergeret, vt loquitur in eadem re Symmachus lib. 10. ep. 21. Modus porò cum alius atque alius præstitutus fuerit, hic nunc h. l. definitur: Nempe, Primorum Prætorum mensura, 300. librarum argenti præfigitur: Secundorum, 150. Tertiorum, 100. In tantum, vt Arcadianus etiam Prætor, etsi Theatralibus & Circensibus ludis deputatus h. l. seu præbendis populo voluptatibus l. 32. prox. sup. & ipse ad 300. libras redigi videatur: hanc enim huiusce leg. suæ in fine mutiæ sententiam puto: Exemplo scilicet priorum Prætorum: quod his verbis indicatur, quæ omnino mutationem iuris ante constituti, modique præfiniti abrogationem & imminutionem præ se ferunt, simul & exemplum aliorum priorum Prætorum. Quia verò Theatralibus &

Circensibus ludis per annos singulos vnus Prætor nutu nostræ Clementiæ quingentarum librarum argenti nuper fuerat deputatus, nunc vero, hanc quantitatem constat in prioribus Prætoribus. Hic deficit lex: quam ita suppleo, moderatione nostræ temperatam, neque hic eam summam excedere deinceps poterit. Et subscriptionem etiam ita suppleo. Dat. .... Constantinop. Honorio A. I. P. & Eurychiano Coss. id est, A. D. 398. vt ita fortè etiam lex hæc iungatur cum l. 39. inf. de operib. publicis: nam & hæc ipsa lex pertinet ad Prætores operum publicorum fabricæ deputatos. Certè Seuerus, cui hæc lex inscribitur, fuit Præfectus vrbi eo anno 398. vt docet præter d. l. 39. lex 14. inf. de Numerariis: Cui & sequente Anno Domini 399. successit in Præfecturâ urbanâ Clearchus, vt ita de Anno seu Consulibus qui huic l. conueniunt, dubitari non possit: vid. Chronicon & Prosopogr.

* * * * *

Hic folium integrum deest in Authentico.

Ita Parisiensis editio: Nempe in Cod. Lugd. vet. folium integrum deest: Cuiaciana editio tantum habebat. Defunt quædam. Parisiens in Codice suo nouit, in veteri Exemplari videri deesse 45. versus: quorum singuli quique 43. vel ad summum 46. literis constat. Imò, cum folium integrum deest, & pagina singula illius Codicis Manuscripti 30. lineis seu versibus constat, 60. versus seu lineæ omnino desiderantur: & sic non vna constitutio, de Prætoribus, & Quæstoribus, Arcadij, Honorij, & Theodosij Jun. Vnde apparet aliquot hæc constitutiones de Prætoribus desiderari, quare proculdubio crescenti in dies profusioni & immo-dica Prætorum largitioni, vel etiam contumacia eorum subinde lata fuerunt.

*****

VT DIGNITATVM ORDO

SERVETVR.

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. VIII. Concordat huic quoque titulus inf. lib. 7. Quis in gradu præferatur: Et Nouella Valentiniiani inter Theodosianas 48. de Honoratis, & quis in gradu præferatur.

PARATITLON.

DIGNITATVM, Rubr. l. 1. & 2. h. t. seu honorum, l. 1. Ordo, Rubr. gradus, d. l. 1. locus, d. l. 1. & 2. certus, d. l. 2. singulis quibusque olim præscriptus fuit, d. l. 2. quem seruari. Rubr. conseruari, custodiri, l. 1. oporteret: sine vsurpationis ambitione, d. l. 1. in curiâ vel cœtu, sententiæque dicenda, l. vn. inf. tit. prox. de Consulibus. Alioquin, indebitum sibi locum vsurpans, sacrilegij reus est: d. l. 2. Et hæc quidem est huius tituli sententia, qui ingressus est ad sequentium tractatum, vbi de Dignitatum ordine agitur: qui etiam certo ordine positi; vnde Notitia Dignitatum confici potest. Porò, vt hæc res Principibus curæ fuit, & esse comprimis debet: ita præcipuas ac prolixas in id de Dignitatum ordine constitutiones & Notitias, vel, vt proprio verbo utar, Ordinationes fecerunt: l. 1. inf. de Præfect. Prætorio. Sex has obseruo. 1. Prima est, Constitutio seu Notitia & Ordinatio VALENTINIANI Sen. ad Ampelium P. V. cuius meminit filius eius, l. 2. h. t. ex quâ supersunt quinque capita: lex 1. de Præfectis Prætorio: l. 1. de Quæstoribus: lex vn. de Magistris scriniorum: l. 1. de Comitibus rei milit. l. 4. de honor. Codicillis. 2. Secunda Notitia est GRATIANI constitutio ad Valerianum P. V. vnde tres leges supersunt, putà lex 1. inf. de Primicerio & Notariis: l. 5. de honor. Co-

dic. l. 2. de proximis. 3. Deinceps THEODOSII M. tres de Dignitatum ordine constitutiones occurrunt: Prima, ad Restitutum P. v. è qua duo capita supersunt, puta lex 2. de Præfektis Prætorio: lex 2. de Quæstoribus. 4. Secunda, ad Florum PP. vnde supersunt lex 3. de Primicerio: & l. 6. de honor. Codicil. 5. Tertia eiusdem ad Postumianum PP. & Clearchum P. V. vnde duæ leges supersunt, nempe lex 1. b. r. & l. 7. infr. de honor. Codicil. 6. Tandem THEODOSII Iun. proluxa ad Priscianum P. v. constitutio, seu Notitia, è qua sex capita supersunt; lex vn. de Comitib. & Trib. schol. l. ult. de Comitibus & Archiatris S. Pal. l. vn. de Comitibus qui prouincias: l. vn. de Comitib. ordinis primi Artium diu. De his, ad quorum dispositionem ordinis Dignitatum tuitio pertinet, suis locis: Vt & Regulas & axiomata suis locis indicabimus, obseruanda in hac PRÆCEDENTI materia. Tandem, quia Dignitatum ordinem seu notitiam hinc ingredimur, tituli quoque de iis hinc, secundum ordinem, proculdubio positi fuere.

- 1. Consules, 2. & Patricij Tit. 6.
3. Præfektis Prætorio; 4. Præfektis vrbs. 5. Magistri Militum Tit. 7.
6. Præpositi P. Cubiculi, Tit. 8.
7. Quæstores, 8. Magistri Officiorum. 9. Comites S. L. 10. Comites R. P. Tit. 9.
11. Primicerius Notariorum, Tit. 10.
12. Magistri scriniorum, Tit. 11.

Quem eundem ordinem tenet Notitia Imperij (vno excepto, quod Magister officiorum Quæstoribus præponitur, de quo postea.) Tenet & Cassiodorus 6. var. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Tenent & veteres lapides: qui modò à minoribus auspiciam faciunt, assurgendo: modò à maioribus, descendendo. Vide ad eundem finem. & subscriptionem legis 8. de Princip. Ag. in reb. legis 5. de fide castum: l. vn. qui à præb. tyronum.

1. * Imppp. Gratianus Valentinianus & THEODOSIUS AAA. ad Clearchum PV.

HI L est tam iniuriosum, in conseruandis & custodiendis gradibus dignitatum, quam vsurpationis ambitio: Perit enim omnis prærogatiua Meritorum, si, absque respectu & contemplatione, vel qualitate etiam, promotionis emerita, custodiendi honoris locus præsumitur potius quam tenetur, vt aut potioribus eripiat id quod est debitum, aut inferioribus profit, quod videtur indebitum. Dat. 1111. Kal. Ian. Constantinop. Merobaude 11. & Saturnino CONSS [383.]

INTERPRETATIO. Nemo sibi honores vel dignitatem quam à Principe ipse non meruerit, presumat, quia sicut eis qui meruerunt dignitas ornamentum est, ita nota maculandi sunt qui presumunt.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. Em memorat Theodosius Iun. l. ult. de honor. codicillis. In genda illi & lex 7. d. t. de honor. Cod. est ad alium Magistratum data sit.
Hic & d. l. 7. hæc Imperatorum nomina inscribi oportet: Imppp. Valentinianus, THEODOSIUS & Arcadius. V. Chronol.
De Præfektis vrbs hinc in re, dicam mox. Malè verò hinc nonnulli Cod. habent: PP.
Vsurpationis voce in hac ipsa re vtriusque idem Theodosius l. 6. inf. de honor. Codicil. vt & vsurpandi, d. l. 7.
Emerita: An pro administrata: atq. d. l. 7. Inò potius, emerita prouectionis, id est, meritis impetrata, seu processus & promotionis, quæ quis labore emeruit.
* Cassid. aduendi? vel Cassid. ambiendi, fontè & conscendendi? Sed nil tenere mutem. Sic supra, custodiendi gradibus.
Locus: de hac voce vid. quæ noto ad l. 14. inf. de re milit. r.
Tenetur, quod debitum custoditur: presumitur, quod indebitum vsurpatur.
Videtur, pro est, passim hoc Codice. vid. Gloss.
INTERPRETATIO hæc cum ea quæ subiecta est legi 2. vnicæ in Codice Alariciano hoc libro occurrunt: Et cæ ipsæ vel ineptæ: vel, vt mitius dicam, alienæ.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constituto isthæc est, de Ordine Dignitatum seruando, & vsurpatione ambitione que hinc in re vitanda: Cuius Imperatoris duas alias in eodem argumeto constitutiones iam notauimus, in Paratitlo. De huius verò leg. sententiâ, absque l. 7. infr. de honor. codicillis (quæ hinc, cen eiusdem constitutionis pars, est ad alium Magistratum data sit, coassanda venit) n. ul-

tum deperire necessè esset, & gnomæ alicui potius quam constitutioni similior videri posset: est subtiliter eam inuenti, de specie eius quoque apparere potest. Cerre, præfationis loco eam constitutioni suæ præmississe Theodosium verosimile est, cui deinceps ea quæ continentur d. l. 7. subiecerit. ¶ Sententia igitur huius legis hæc est; non tantum Codicillarios vel Principis beneficio promotos, iis qui

qui emerita militiâ promotiones adepti sunt, post habendos: quod certè statuitur l. 6. & d. l. 7. & ult. inf. de honor. codicillis & passim alibi. Denique toto gradu Codicillarios seu honorarios ἐμμετρητοῖς cedere debere, qui prærogatiuâ meritorum eisdem codicillis impetrandis, certum gradum & ordinem obseruandum: & impetratos licet, in potiorum tamen iniuriam promiscuè valere non oportere. De quo plenius ad d. l. 7. Error enim est Interpretis ad hanc leg. eaque etiam abutuntur hodie qui id b. l. definiri censent, neminem posse sine Codicillis Administrationem aliquam vsurpare. Nam imò agitur hic de Prælatione seu Præcedentiâ inter eos qui eundem honorè indepti sunt: inter quos duo gradus constituuntur: in custodiendis, inquit, gradibus: & vnus quidem eorum qui prærogatiuâ meritorum, qui respectu & contemplatione vel qualitate etiam prouectionis emerita honorem tenent, potiorisque aded dicuntur. Quibus similia plura in d. l. 7. quæ in concilium luminis hinc adhibenda est, occurrunt: quæ illa inter alia; Cessante omni ambitionis studio debeat anteferri, &c. Non tantum scilicet codicillarij ἐμμετρητοῖς cedere debent: sed & inter Codicillarios ipsos ij qui meritorum gradu eos adepti sunt, nudis codicillariis præferuntur: de quo tit. de honor. Cod. ¶ In genere autem ad id quod hoc titulo, & hæc l.

Dignitatum ordo seruari iubetur, aduersus eos qui aliis locum vel concessum potioribus & prioribus præcipere conantur, videndi sunt, quos cumulat Doct. Sauro ad Sidonij Apollin. lib. 1. ep. ult. p. 88.

¶ Illud, occasione inscriptionis huius leg. quæ Præfektis vrbs inscribitur, hinc semel monuisse sufficit, ad Præfektis Vrbs curam & sollicitudinem spectasse, vt dignitatum ordo inter Senatorios Viros seruaretur: Quæ causâ etiam tot in hac materiâ Leges ad Præfektos vrbs datæ occurrunt: & in his hæc nostra, cum l. 2. prox. & passim aliarum titulis sequentibus, vid. & l. 8. inf. de proximis: & l. 19. inf. de palat. S. L. Hinc solemnes illæ constitutiones in materia Præcedentiæ: 1. Valentiniani Sen. ad Ampelium P. V. 2. Gratiani, ad Valerianum P. V. 3. Theodosij M. ad Restitutum P. V. 4. & ad Clearchum P. V. (hæc l.) 5. Valentiniani Iun. ad Prætextatum P. V. l. 2. b. t. nisi ibi potius rescribendum PP. quod probo. 6. Theodosij denique Iun. ad Priscianum P. V. quas in Paratitlo iam commemorauimus.

Illud tandem hinc omittere non possum, quod huic legi simile est, hoc ipso tempore Theodosium Imp. veterem dicendarum in Senatu Vrbs Romæ sententiarum formam seu ORDINEM reparasse; ne summum cuique decernendi LOCVM non ratio numerum, sed bonorum fortuna præstaret; de quo Symmachus, lib. 10. ep. 21.

11. * Idem AAA. ad Prætextatum PV.

ÆLESTIS recordationis Valentinianus, † Genitor Numinis nostri, singulis quibusque dignitatibus certum locum meritumque præscripsit. Si quis igitur indebitum sibi locum vsurpauerit, nullâ se ignoratione defendat, sitque planè sacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XI I. Kal. Iun. Mediolani Richomere & Clearcho vv. cc. c o s s. [384.]

INTERPRETATIO. Si quis presumpserit quam non meruerit à Principe dignitatem, sacrilegij reus habeatur: ¶ Hic de iure † addendum quæ sit pena sacrilegij.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Iust. eod. tit. hinc desumpta est: priore tamen sententiâ rescata, vt quæ ad Historicam magis rationem facit.
Malè: Inscribendi enim, VALENTINIANUS Theodosius, & Arcadius. vid. Chronolog. Theod.
Prætextatus, hoc est qui integro nomine Vettius Agorius Prætextatus, de quo planè in Præfopogr.
29. PP. vt etiam habent Codices nonnulli & habet Authenticum, vbi duo PP. expressa, est non plene expressum: Nam sub Valentiniano Sen. A. D. 367. & 368. fuit P. V. At sub Valentiniano Iun. PP. hoc anno 384. quomodo expansis literis eo anno vocatur, l. 8. Cod. Iust. de modo militarum: & hoc ipso Anno 384. Symmachus ipse P. V. fuit qui eum Præfektum Prætorio diseret vocat. lib. 10. ep. 34. V. plura in Præfopogr.
† De hac Valentiniani Sen. lege mox. " de hac sacrilegij voce, mox
Ita quoque Cod. Iust. malè in Anianis nonnullis Ian.
INTERPRETATIO hæc totidem verbis refertur lib. 6. Capitularium, c. 290. Quæ similiter inepta est vtræque sui parte.
† Hæc sæpe adiecit de suo peculio Interpres, & ad Ius remittit, id est, ad Codicem Alaricianum.

COMMENTARIVS.

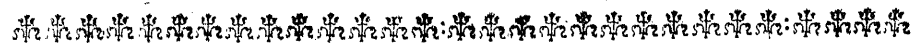
VALENTINIANI Iunioris constitutio seu Notitia, & Ordinatio isthæc est, de Ordine Dignitatum seruando, deque penâ locum indebitum vsurpantis, quâ nominatim confirmat Valentiniani Senioris patris sui super hoc ipso constitutionem; Quæ illa constitutio est, ad Ampelium P. V. emissâ A. D. 372. Nasonaco, ante duodecim annos: cuius Constitutionis quinque supersunt hoc Codice imò hoc ipso libro 6. partes seu fragmenta: puta lex 1. de Præfektis Prætorio: lex 1. de Quæstoribus: l. vn. de Magistris scrin. lex 1. de Comitib. rei milit. l. 4. de honorar. codicill. Quam totam constitutionem ex illis legibus rursum concinnatam sub vnum conspectum dabimus ad d. l. 1. inf. de Præfektis prætorio. Quæ quidem constitutio

non tantum fuit, (quod Cuiacius prodidit) de iuristarum Dignitatum ordine seu gradibus, verum etiam de Prærogatiuâ Temporis, inter pares seruandâ, vt apparet ex d. l. 1. de Præfektis Prætorio. ¶ Hunc igitur Dignitatum ordinem, quem ex prædictis legibus suis locis discemus, Valentinianus Iun. filius eius hæc lege confirmat, & Sanctione & ampliatione addita: Sanctione inquam, sub penâ scilicet sacrilegij, id est, violati iuris: Id enim sacrilegij voce exaudiendû est de violatoribus Diuulium seu Imperialium scitorum & decretorum: b. l. pariter vt aliis Valentiniani Iun. in eadem re, l. 4. inf. de domesticis & protector. l. 13. inf. de prinil. cor. qui in S. P. l. 30. inf. de erogat. mil. ann. & l. 10. quæ est Theodosij M. & l. 24. infr. de petitionib. & Nonella

Novell. Valentiniani inter Theodosianus 41. infr. de succ. off. Curial. Vnde ita Imp. h. l. si que planè sacrilegy reus qui diuina precepta neglexerit. Et proprie sapè hæc vox aptatur his qui modum & ordinem à Principe stabilitum vel commonstratum violant: h. l. & d. l. 4. infr. de domesticis & Protecl. & d. l. 3. infr. de priuileg. cor. qui in sacr. Pal. & l. disputate 3. Cod. de crim. sacril. de cuius leg. sententia dixi ad l. ... Quare nihili est subdita huic legi Interpretatio, que ait, hic de Inre addendum qua sit pena sacrilegy.

Aded verò Valentinianus Iun. (hæc iam Ampliatio est) Valentiniani patris sui constitutionem confirmat, vt eius constitutionis ignorantia neminem excusari velit: Quod & alioquin tralatitium est, l. 2. sup. de consti. Princip. vbi dixi: & l. vnic. sup. si cert. per. de Chirograph.

¶ Illud omittre hic non oportet, quod Symmachus lib. 10. ep. 31. memorat, Valentinianum Iun. hoc ipso anno 384. Oratione sua ad Senatum V. R. veterem formam seu ORDINEM dicendarum in Senatu sententiarum reparasse, ne summum cuique decernendi locum non ratio MVNERVM, sed honorum fortuna præstaret: atque id assensio cæterorum vel inuita lequeretur, quod ante omnes felicior censuisset. Adiditque hoc etiam remoto, ad Regnum suum rediisse VIRTUTES? Id enim ad hanc leg. omninò facit. Non omittendum etiam quod idem circa Tribunalū fori vinarij scribit, & Valentin. consilii lib. 10. ep. 35. vt & quod idem scribit ep. 40. de successione ORDINE inter eos. Hæc enim omnia huic ipsi anno respondent, & Imperatoris Valentiniani Iun. temporibus: & de ORDINE Dignitatum sunt.

DE CONSULIBVS PRÆFECTIS, MAGISTRIS MILITVM ET PATRICIIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IUST. XIII. De Consulibus & non spargendis ab his pecuniis, & de Præfectis & Magistris Militum & de Patriciis.

* Hoc titulo continetur PRIMVS Illustrium gradus: Quo in numero sunt Consules, & Patricij. Abundare videntur hæc, Præfectis, Magistris Militum: Nam de his agitur tit. prox.

PARATITLON.

I. CONSULES alij erant Ordinarij, alij successi: Ordinariorum fit mentio in l. 1. 2. sup. de Prætoribus: l. vlt. infr. de metat. l. 2. infr. de terris limitaneis: l. 1. infr. de expensis ludorum. l. 6. de scenicis. Magistratus erat annuus, & ita vocatur l. 9. infr. de infirm. his qua sub 1yr. Diuinum porro præmium id vocatur l. 17. infr. de pænis: omnibus fastigiis dignitatum præponendus, l. vn. h. t. Consulibus creatis, eorum nomina statim nunciabantur, nomina præferebantur: Nuntij quippe per prouincias emittebantur, l. 1. 2. 3. & 4. infr. ne quid publ. latit. De horum nominibus notabantur Anni: Anni exordia his Consulibus inchoabantur, d. l. 1. ne quid publ. lat. Atque ita Fasti consiciebantur; hinc fastis honor datus Regalium Trabearum, d. l. 4. d. tit. Horum nomina edictis & constitutionibus subscribebatur, aded vt his omittis auctoritate carerent, l. 1. sup. de consti. Princip. In securitatibus quoque: sed & in Testamentis vtrum Consulum nomina requirerentur tracto ad l. ... sup. de Testam. Cum eorum nomina recitabantur, his reuerentia in Lectioe recitantium tribuebatur: d. l. 3. infr. de infirm. his qua sub 1yr. Consulatus initio manumissionum solemnia peragi solita; vnde hæc Consulatus solemnitas dicitur, l. 1. 3. infr. de infirm. his qua sub 1yr. Officium celebrabant: cum id celebrabatur. Consulibus ordinariis sportulam auream & diptycha ex ebore dare licebat, d. l. 1. infr. de expensis ludorum. Ludos & spectacula edebant: sic vt aurum iis solis præmio dare liceret propter vitæ merita, l. 2. infr. de spectaculo. Equos Curules in curulis certaminis solemnitate tribuebant: l. 6. de scenicis: Vestis eorum Trabæa erat, d. l. 4. ne quid publ. latit. Consulares Codicillos Principes largiebantur, l. 23. sup. de Prætoribus. Denique proscriptorum Consulum, eorumque qui sub Tyrannis fuerant nomina, fastis eradi solita, veluti Eutropij, l. 17. infr. de pænis: & Consulum qui sub Eugenio Tyranno fuerant, l. 9. infr. de infirm. his qua sub 1yr. Heracliani, l. 13. d. tit. de infirm.

II. PATRICIORVM non hoc tantum titulo mentio fit, putà Rubricâ, & l. vn. hoc tit. verum etiam l. 20. de Agentib. in reb. l. 17. de pænis, l. 1. de annonâ & tributis, l. vn. sup. de bonis

bonis Clericorum: l. 14. infr. de metat. A Patriciis his ipsa dignitas Patriciatus, l. vn. h. t. & d. l. 16. infr. de pænis. Magna verò ea erat: Hinc splendor Patriciatus, l. vn. h. t. Dignitas Patriciatus, d. l. 17. de pænis. Patricij verò mentionem reperio iam A. D. 315. l. 1. infr. de annonâ & trib. si modò ea lex Constantini est. ¶ Aliquando verò separata hæc ab aliis dignitas erat, sic vt quidam Patricij solum dicerentur, vt Dacianus d. l. 1. de annonâ & trib. Aliquando cum aliis dignitatibus & summis quidem hæc dignitas coniuncta erat, veluti cum Consulatu, Præfecturâ prætorianâ, Magisteriâ Militum, l. vn. h. t. & d. l. vn. de bonis Clericorum, l. 15. in f. de indulg. deb. l. 14. infr. de legatis. cum Magisteria officiorum, l. 20. infr. de Agentib. in reb. & l. 14. de metat. ¶ Patriciorum horum fit mentio hoc Codice: Datiani d. l. 1. de ann. & trib. Petronij Patricij, l. 7. de filiis mil. appar. Eutropij, l. 17. de pænis: Anthemij PP. & Patricij, d. l. 14. infr. de legatis. Helionis Patricij & Magistri officiorum, dict. l. 20. de Agentib. & dict. l. 14. de metat. Tauri PP. & Patricij, dict. l. vn. de bonis Clericorum.

* Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Senatum P. V.

DIVERSA culmina dignitatum Consulatu cedere euidenti auctoritate discernimus. Sed, vt Consulatus præponendus est omnibus fastigiis dignitatum, (in omni etiam Curia Senatoria actu, sententiâ, cætu) ita, si quis Consulatu & Præfectura, vel culmine militari conspicuus est, pridem Consulatu præferendus haut dubio est. Porro si contigerit, vt ad duas has prærogatiuas etiam Patriciatus splendor addatur, oportet huiusmodi virum præter ceteros eminere: Neque enim vnus tantum honor, potest duobus aut tribus anteferri: dummodo Consulatu, ex his quæ designatæ sunt, dignitas quæcunque societur. Dat. .... April. Antonio & Syagrio VV. CC. C O N S. [382.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iustin. Meminit eius Valentinianus Tertius *Novellâ de Honoratis & quibus in gradu præfer. 48.* inter Theodosianus.
- ¶ Fortè ad Senatum P. V. fuit enim is hoc anno P. V. vid. Chronol. Nisi potèmus reponendum ad Senatum R. V. id est Senatum vrbis Romæ: vel nisi potèmus & ad Senatum, & ad P. V. hanc leg. scriptam?
- ¶ Diverfa, id est cætera omnia, quæcunque, ita mox, omnibus fastigiis dignitatum, vid. Gloss. Theod.
- ¶ Sic & l. 15. infr. de extraordin. maximarum culmina dignitatum.
- ¶ Auctoritas est lex, iustio, Edictum: v. Gloss. Theod.
- ¶ Et sic etiam Præfecto vrbis, qui alioquin Præful Senatus est.
- ¶ Nota, Culmen militare.
- ¶ Nota, splendor Patriciatus.
- ¶ Vocem hanc Cuiacius de suo ingenio addidit: nam MS. habet... *Antes*: fortè quis dubitèti: Consulatus.

COMMENTARIVS.

DE CONSULATV: de quæ PRÆFECTVRA, Prætorianâ vel vrbis; MAGISTERIA militum, & PATRICIATV, quæ quidem prima & summa est Illustrium Dignitatum, sic vt dicam, Quadriga, est hæc constitutio; Enm in finem lata vt definiatur, quando Consulatus functus, cæteris illis præferatur, vel non. Quæ quidem solemnitas admodum de *consuetudine* constitutio est, & si credimus Valentiniano Tertio, qui *Novella*, inter Theodosianus, de Honoratis & quibus in gradu præferatur, eius meminit, simul & exemplum aduocat, Gratianum Imp. auctorem habet, qui sanè etiam primo loco in inscriptione Legis hinc ponitur.

¶ Et initio quidem Legis, quæ Prima eius sententia est, præmittit Imperator per concessionem, tanquam rem manifesti iuris, *Diverfa* (id est omnia, quæcunque) dignitatum culmina Consulatu cedere, quod & ipse euidenti auctoritate decernit. Item, *Consulatum præponendum omnibus fastigiis dignitatum*. De hæc verò Consulatus prærogatiua fastigio, & præminentia, infinita quoque apud alios scriptores occurrunt testimonia. Diuinum ideo quoque præmium vocatur, l. 17. infr. de pænis. Videatur vel Libanius, in *Consulatum ad Iulianum*: & passim fastigium vocant Scriptores, Ammianus

Marcellinus, Symmachus, lib. 2. ep. 93; lib. 4. ep. 8; lib. 10. ep. 44. & Claudianus non vno loco, & Chrysostomus, homil. 10. ad Hebræos, edit. Commel. p. 1824. *ὅθεν ἡ δὴ τὸν ἀξιωματικὸν μῆτρον νομιζοῦσι οἱ ἄλλοι.* Idem eis *τὸν ἐπισημοῦς ἡ ἀριστεροῦ ἀρχὴ καθάπερ κοροφὴ ἢ κεφαλὴ πύουσι ἐπισημοῦσι.* Idem postquam recensum Magistratum, & Præfecti Prætorio quoque fecit, *ὅθεν ἀριστεροῦ τῶν ἀρχῶν ἢ τῶν ὑπάτων ἀρχῆ.* Cassiodorus quoque 2. var. 2. ita vocat: Sidonius Apollinaris lib. 2. ep. 3. *potissimum Magistratum* appellat, ad quem locum vide quæ Doctiss. Sauro, vt & quæ Iuretus in *Symmachum* lib. 4. ep. 8. videndus & Procopius, lib. 1. *Persicon*, & Iomandes in *Gothicis*. Illud ad Consulatus fastigium maximè pertinet, quod & ipsi Imperatores eum gessere. Vnde Claudianus in *Cos. Theodori*, habitum vocat quo Curia Anlæ iungitur:

— *Illumque habitum quo iungitur Aula Curia, qui socios Procere cum Principe noctit.*
Item alibi:
— *Titulumque lenem parique nitoris*
Credimus, Augusti quo se decorare fatentur.
Omitto alia.

¶ Addit Imperator (quæ secunda iam sententia

tia huius legis est) Consularum omnibus fastigijs dignitatum preponi, ETIAM in omni Curia Senatoria actu, sententia, coertu, id est, in Senatu quacunque de re agatur, sic vt Primus, Consul in Senatu sedeat, primus sententiam expromat, etiam ante Praefectum Urbis scilicet, id enim hie omnino indicatur: cum alioquin Praefectus Urbis Senatus nominatum Praesul & caput esset: de quo alibi sapere; & in Senatu supra omnes sententiam Primus diceret: vt disertè Cassiodor. in formula P. V. 6. var. 4. cumque etiam Iulianus Nouella sua 62. (de qua tit. prox.) Consulibus & Patriciis praeferi voluerit. De illo equidem dubium nullum; Praefecturam Urbis, cumctis, qua intra urbem essent, antecessisse dignitatibus: quod ante sexennium Gratianus disertè A. D. 376. lege sua cauerat; puta l. 3. Cod. de offic. Praef. urb. Et biennio post hanc leg. Symmachus quoque memorat lib. 10. ep. 36. Praefecturam, inquit, quae Roma superior est ceteris. Quomodo & Ansonius in Mosella, Primum nomen vocat. Verum hanc duo loca proprie respectum habent ad ceteras dignitates, & Magistratus inferiores qui intra Urbem erant, quorum respectu Praefectura, is qua intra urbem sunt, dignitatibus, seu ceteris antecellere & superior esse dici potius videtur.

Et quia in eo nunc sumus, lex illa 3. Cod. de offic. P. V. attentius nobis perpendenda, imò illustranda, emendandaque venit, quae ad Rusticum P. V. cuius meminit quoque Symmachus lib. 7. ep. 126. data est: Praefectura Urbis cumctis quae intra Urbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum ex omni parte deriuatis, quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni usurpat. Et haec lex intricata & forte etiam inemendata: Tenem quippe, antecellat, ac dignitatis tantum &c. derinet is quantum &c. derinet, id est, sibi vindicet, attribuat, (vt rectè Albericus;) ex omni parte, id est, ex omnibus dignitatum insignibus & prerogatinis: ergo derinet ex omni parte, id est, in se suamque dignitatem transferat omne quicquid dignitatis alij habent, praequae se ferunt; quasi in flumini & Oceanum: sic & exculationes deriuare; l. 3. inf. de abolit. sic in notitiam deriuare, l. 26. de operib. publ. sic aquam deriuare in suum fundum l. 4. 6. de aqueductu, ἐφέλευεθς: in grauem curam laetitia deriuata, Symmacho lib. 8. ep. 31. Denique, Deriuare hic ex omni parte, est vndecumque decerpere, deflorare, transferre in se quodcumque alij honoris, fulgoris, splendoris, & faucibus, aut dignitatis praese ferunt, idque usurpare, id est, habere, tenere, exercere: usurpandi enim vox hic, bonam in partem ita accipienda est: quod Albericus rectè notauit ad hanc leg. Et additur tamen limitatio, Quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni &c. μηδὲν ἀλλοτριῶν τῶν λοιπῶν ἀδουῶς: Synopsis Basilic. lib. 6. tit. 4. c. 11. Tantum, quantum. Ita quoque Symmachus lib. 1. ep. 89. in fin. lib. 3. ep. 172. & lib. 9. ep. 43. In quantum licet, idem Symmachus lib. 1. ep. 21. lib. 2. ep. 13. Cuius limitationis hic sensus est; posse quidem Praefectum Urbis, velut supra omnes dignitates urbanas positum, ea insignia decoraque omnia, cultumque & ponipari sibi vindicare, quacunque tandem comminisci vel mutuari potest; dummodo ne cum iniuria & detrimento honoris alieni, seu aliarum dignitatum id fiat, vel coniuuctum sit. Ergo haec leg. vt supra omnes dignitates Urbicarias Praefectus Urbis effertur; omniaque ei decora, insignia, & faustas, pompae, cultus genus omnè usurpat tribuitur, ita modus hic ponitur, ne id eorum aliorum dedecore & iniuria coniuuctum sit. Cui plene similis est eiusdem Valentiani lex posterior §. in f. C. de offic. Recl. pron. Hic verò iam egre-

giè pertinent querelae illae, quae de Praefectis urbi exorta Symmachi aetate, no tantum de eo quod Praefectura quae Romae superior est ceteris, turbidum aliquid pro potestate faceret, lib. 10. ep. 36. verum etiam de peregrino, externo, ac superbo vehiculo usurpato, quo tanquam Salmoeneus alius inuehebatur: quod tamen ex nouo Gratiani (qui sanè huius leg. auctor est) statuto seu beneficio. (id est, hac leg. ipsa, vt existimo) sibi usurpauerat: Et verò eà epistola Symmachus hanc vehiculi nouitatem aboleri cupit tanquam inuidiosum, vel etiam cum iniuria & detrimento alieni honoris coniuuctum, de quo & eod. lib. 10. ep. 33. Ex his igitur iam patet hanc leg. 3. non respectu aliarum Illustrium dignitatum conscriptam, neque vt indicetur Praefecturam aliis Illustribus dignitatibus in Urbe potiore esse, verum respectu aliarum Urbanarum dignitatum.

Et haec quidem in genere de Consulatus fastigio supra ceteras dignitates: in quibus & Patriciatum & Praefectura. Speciatim verò de eius Prerogatiua supra Patriciatum, praeter hanc leg. testis Cassiodorus quoque, non lib. 3. var. 5. verum tantum lib. 6. var. 2. in formula Patriciatum: Praefectoris, inquit, & aliarum dignitatum viros praecedit, vbi tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi (de quo postremo, vid. & d. Nouell. Valentin. 48.) His accedat & argumentum ab ordine litera in leg. 17. inf. de penus: & apud Cassiod. 6. var. 1. & 2. Et tamen huic obstat Zenonis lex 3. C. de Consulib. vbi dicitur generaliter, Patriciatum honorem ceteris omnibus anteponi: & nemini ad eum ascendere liceat, nisi prius aut Consulatus honore potiatur, aut Praefecturae Pratorio &c. Petr. Faber 1. semestr. 2. in fin. id ita dictum generaliter ait, excepto tamen prius Consulatus honore. Parens meus, Patriciatum consularum maiorem, non gradu, sed duratione scripsit. Amayo Patriciatum ideo anteponi, quia vt ad eum perueniretur, necesse erat vt quis Consul fuisset, vel Praefectus Pratorio &c. & sic hoc casu Patricium ideo anteponi, non quia Consulatu maior, sed quia Consulatus praecederet. Verum ego ipse concilio, nempe Patriciatum honorem ceteris omnibus anteponi, non quoad publicam dignitatem, qua in Reipublica luce, seu actu versatur, hoc enim respectu Consulatu cedunt omnia dignitatum culmina, seu Consulatus omnibus fastigijs dignitatum praeponebatur, quando & ipsi Imperatores eo decorabantur; verum quoad priuatum Principis affectum, quo Parentes Principis Patricij erant & dicebantur: neque Patriciatum tam Dignitatis nomen erat, quam Ordinis, nihilque iurisdictionis Patricij habebant: de quo est Cassiodori (qui Zenonis coetaneus fuit) locus insignis in formula Patriciatum 2. Hinc est quod & honor ipse [Patriciatum] vintum est, cum vacaret [quanquam VACANS ET] NIHIL IURISDICTIONIS HABENS, & post: Praefectorios & aliarum dignitatum viros praecedit, vni tantum cedens fulgori [Consulatus scilicet] quem interdum etiam a nobis constat assumi. De eiusdem Consulatus praelatione supra Praefecturam, locus quoque insignis occurrit apud Libanium panegyrico in Consulatum ad Iulianum, pag. 230. εὐαὶ καὶ οἷς ἀπὸ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἑσπερίων, ὡς τῶτο ὄν ἀδελφὸν ἐμὸν. Οἷς τὴ συνίεθαι, τὴ δὲ πρὶν ἐμὸν τυχῶν, ἡμεῖς ἀποστῆσαι ἐμὸν, νομίζοντες, ὅτι αὐτὸ τῶδε λάλοισιν ἐλατῶν εἰληφότες ἦσαν. Id est, Quandoquidem etiam si quis ad Praefecturam Pratorianam promoueri contigit, ad hoc [ad Consulatum] animam conuertunt, tanquam istud illi premium: quibus verò contigit isto [Consulari] ante illud, [id est, Praefecturam] potiri, nequam ad id animam adiecimus,

ita iudicantes, quicquid post id adepti fuerint, minus fore. Verum ad rem. Consul itaque supra Praefectum quoque urbi in Senatu sedebat, & (dixisse liceat) vorabat: cum tamen in suae dignitatis sede Praefectus urbi tum esset, & vt vulgo dici solet, domi suae & in officio suo quoque maior habeatur. Et verò Praefectus urbi, etsi alioquin Praefectus urbi pratorio, & Magistrum militum indistretae dignitatis essent, in Amplissimo Curiae concessu primas tenebat: de quo ad l. 1. inf. tit. prox. Verum transcendens & hoc dixisse liceat, εὐχρον quid Consulatus fastigium fuit, vt vbique velut Aquila volans, ἀετὸς ἐν νεφέλαις primum locum occuparet.

Hic duabus sententijs praemissis, Tertia haec quoque praemitenda est, Consulatum, Patriciatum, Praefecturam (pratorianam scilicet, vel vrbis) vt & Magistrerium militum, primam Illustriusimarum dignitatum quadrigam & gradum constituisset, proximòque confinio sibi cohæsuisse: & verò hanc l. coniungi: de quibus alioquin tribus postremis tit. prox. Etsi alioquin postremi tres, cum alijs inferioribus collati peculiarem gradum constituent, de quo ad l. 1. inf. tit. prox. soli Consules & Patricij praeter ceteris eximij & superillustres ὑπερβάνοντες τὸς ἰλλυστεύς: mox vt apparebit.

¶ Quarto igitur iam loco, de Patricijs istis, sed breuiter, videndum est: de quibus alioquin in Paratitulum quae hoc Codice occurrunt, congestimus. Illa iam notissima sunt, Patriciatum dignitatem a Constantino M. institutam, quod Zosimus lib. 2. testatur: Eòique Principis Patres habitos, atque ita quoque dictos: quare & Patricium πατρίαν βασιλείας vertit Sozomenus, lib. 8. cap. 7. Sed & Claudianus, de eodem Eutropio, de quo & Sozomenus, agens (de quo l. 7. inf. de penus: Non aliter poteris Principis esse Pater. vid. & l. vlt. C. de Consulibus: & exinde Institutiones nostras. Eodem sensu, apud Ammianum Marcellinum lib. 29. Parens publicus dicitur, quod tamen Interpretes haecenus aliter accipiunt. Plura non addo de Patriciatu: cuius etiam formulam integram habes apud Cassiodorum 6. variar. 2. Ceterum, quod antea iam notauimus, proxima haec Consulatus dignitas fuit: verum vt Consulatu cessit, ita & ceteris praelata est: supra Praefectum Pratorio igitur, solis Consulibus maiores, Patricij fuisse, (idque ipsum si Zosimo credimus, ex Constantino M. instituto) Οὐρανοῦ ἀετῶν Κοσμοκράτου δ' ἄστρας περιήκει τὴ πατρίαν, πρώτα τοῦτο ἐπισημαίνοντο πλε πρὸς τῷ βασιλεύοντι τῶν τῶν ἡγεμόνων, ἢ δ' ἀλλήν ἐπάχρον νομοθεδίουανθ: Quare & Cassiodorus supra dicto loco, de Patricio, Praefectorios & aliarum dignitatum viros praecedit, vni tantum cedens fulgori, [id est Consulatu] & c. Medio igitur loco Patricius fuit inter Consulem & Praefectum Pratorio; Sidonium idè recto ordine & progressu lib. 5. ep. 16. vt sicut nos vramque familiam nostram PRAEFECTORIAM nacti, etiam PATRIIAM diuino favore reddidimus, ita ipsi quam suscipiunt Patriciam, faciant CONSULAREM. Idque etiam ex hac leg. liquet, & Cassiodoro 6. var. 1. 2. 3.

¶ Quinto loco praemitendum & illud de Patricijs, quod etiam ex h. l. discimus, anterioris, vel alterius ferè dignitatis Illustrius accessionem ἐκεδηύλω, ἀπαλάραμα fuisse Patriciatum dignitatem, & cum alia dignitate copulatam, & vt h. l. dicitur, aditiam, sociatam, vt solus Consulatus fuit ἐκεδηύλω Imperatoria Maiestatis (quod Libanium in Consul. Iuliani exerte scribit:) ut Taurus PP. & Patricius, l. vlt. sup. de bonis Clericor. & l. 1. 5. de indulgen. debuit. ita Anthemius PP. & Patricius, l. 14. de Legatis: ita Helio Patricius & Magister officiorum dicitur in leg. 20. inf. de Agentib. in reb. l. 14. inf. de Tom. 11.

Metatis: ita Patricius & Magister militum Constantius & Ricimer Magistri vrinque Militiae Patricij in antiquis inscriptionibus: Belizarius Magister Militiae & Patricius apud Victorem Tanunensem, de Procopio Sidonio Apollinaris Carm. 2. vers. 89.

Suscipit hunc reduncem DVPLICATI culmen honoris Patricius, nec non Equitum, pediumque Magistrer.

Et idem de Anthemio, eod. Carm. 2. vers. 205. Hinc reduci datur omnis honor, & vrinque Magistrer Militiae, Consul micat, CONIUNCTA potestas Patricij.

De Altero v. & apud Gregorium Turon. lib. histor. Francicae cap. Quaquam & citra aliam dignitatem quandoque Patricij nomen delatum Dariani exemplo colligitur l. 1. inf. de amona & vrbis. Sed & Constantius Comes & Patricius vocatur. l. vlt. inf. de infirm his quae sub Tyrannis. Zeno cerè postea l. 3. Cod. de Consulibus ita statuit, ne cui Patricius honor, deferretur, nisi prius aut Consulatus honore potiatur, aut Praefecturae pratorio, vel vrbis administrationem, aut Magistrum militum aut Magistrum officiorum gesserit.

¶ Sexto loco notandum, quod etiam h. l. indicatur, ibi, PRIDEM Consulatu, inter pares Dignitate personas, Tempore priores, gradu quoque potiores esse: Quod vt contestatissimum alioquin, & in praxi quotidianum, de eà tamen Regula, ex hoc Codice videndum nobis hic semel est: Ea verò innumeris legibus alijs confirmatur: puta l. 1. & 2. inf. tit. prox. de Praefectis Pratorio: l. vn. inf. de Praepositis S. Cubiculi: l. 23. in fin. de Primicerio & Notariis: l. vn. inf. de Comitibus, & Archiatris S. Palatij l. 6. inf. de honor. codicillis: l. vlt. inf. de Palat. S. l. His adde l. 1. Cod. cod. tit. & d. Nouellam Valentiani inter Theodosianas 48. de Honoratis.

Haec inquam Regula est, quaeque inter eos tantum obtinet, qui se actibus sequuntur, aut Codicillorum pari imagine fructuantur, vt loquitur lex vlt. inf. de honorar. codicillis. Tres proinde siue Exceptiones, siue limitationes potius, huius Regulae ex hoc ipso Codice notandae sunt, quae & ipsa Regularum vicem obtinent, in quibus temporis prerogatiua non attenditur, atque idè posterior tempore priorem vincit.

Prima fit, Honorarios eiusdem dignitatis licet tempore priores in actu positos, posterioribus postponi: l. 5. 6. vlt. inf. de honor. codicillis v. l. 2. inf. quis in gradu praefatur: l. 19. de Agentib. in reb. l. vlt. inf. de proximis Agent.

Secunda exceptio; Inter honorarios rursùm, vacantes licet tempore posteriores, nudis Codicillaribus praeferi, etsi vtrique sint honorarij, l. vlt. de Primicerio & Notariis l. vn. de Comitibus Vacantibus: exceptis rursùm certis casibus, d. l. 8. de honor. codicil.

Tertia exceptio Valentiano Tertio placuit A. D. 443. d. Nouella 48. puta vt repetitio eiusdem Consulatus, seu duplicatus & geminatus Consulatus, seu geminati falces, facerent vt posterior tempore anteriori praeferreretur: Et quidem argumento ex hac ipsa leg. nostra desumpto: Quod si, inquit, alterius adiectio dignitatis hanc solam superat, quanto magis duplicata tantum suggestus infula & Curulium ornamenta geminarum obtentis semel anteferenda sunt fascibus. subtextis his: Ea enim dignitas qua nonnisi quoque Augusto quoddam decus videtur adquirere, secundo delata priuatis personis absque superioris iure vniuersis honoribus antecellit. Quae quidem rationes Consulatu peculiare sunt: vt proinde Valentianus

nianus non idem in geminata fortè Præfecturâ Prætorianâ dictus vel constitutus fuisset. Quamquam idem Valentinianus biennio post, *Novellâ inter Theodosianus de corporatis* 26. de Auxentio secundam Præfecto vrbis providentiam eius & geminis fascibus comprobata suggestionem prædicat. Certè hæc exceptio non placuit Theodosio Inn. Collegæ ipsius & auctori Imperij, l. 1. *Cod. Inst. de Consulibus*, quæ referenda videtur ad A. D. 439. Non placuit Iustiniano, utpote d. l. 1. prælatâ: quæ proinde apud eos prævalere debet, qui Iure Iustiniano vivunt & reguntur. Hac eleganti ratione addita; quod repetiti fascis Consulares virtutes equidem sæpè meriti comprobent, sed dignitatem non augeant: quia nihil est aliud dignitate. Quod peritiam & quæ Claudianus de repetita Præfectura Manlij Theodori, à vers. 143.

Adde quod hæc potuit multis contingere SEDES, Sed MERITIS tantum REDEVNT, actisque prioribus

Commendat REPETITVS honos, virtisque redit

Quos fortuna regit.

Ergo alia est Meritorum & sic repetitæ dignitatis ratio, quam Ethica sequitur; alia dignitatis ipsius, quam Politica. Eadem scilicet semper est dignitas, etsi repetita. Etsi fatendum, olim quoque geminati Consulatus magnam dignationem fuisse: quare inter cætera summa Plantiani decora sub Severo ponit Herodianus lib. 3. cap. 2. quæque eum ad Imperij cupiditatem incenderent, *ἵνα τὸς δευτέρους ὑπατιῶσαν ἐπέταξτο*. Cumulatio igitur & repetitio eiusdem honoris nihil adicit: Quia ut hanc rationem magis adhuc explicam & illustrem, ubi de Præcedentiâ agitur; dignitatis solius habetur ratio; non personæ dignitatem gerentis. Cæterum repetitio vel cumulatio eiusdem dignitatis personæ equidem meritum comprobat & ostendit, verum dignitati ipsi nihil adicit. Breviter, personæ merita non attenduntur in hoc concursu, sed dignitas ipsa & circa dignitatem ipsam temporis tantum Prærogativa & prioritas. Quæ omnia vtiliter transferri hodie quoque argumento aliquo possunt ad Principum & Regum de Præcedentiâ (ut loquuntur) controversias. Primum enim, quot & quam multorum Regnorum titulis & cumulo sese nonnulli Regum efferant; Qui vno vel altero tantum decoratur, Regni antiquitate & prioritate temporis posteriorum, etsi πολυουσιώτατον vincere debet. Et verò omnium seculorum prærogativa, omnium gentium, Populorum & Rerumpublicarum prudentissimum consensu, id ita semper obtinuit & obtinebit, quicquid præposterâ quâdam ambitione à nonnullis hæc ita pridem scriptum tentatumque fuerit. Deinde, ex his quoque patet genuinam controversias de Principum dignitate æqualium, præcedentiâ discingendi definiendique rationem à Temporis anterioritate, & Principatus antiquitate, (cui accedit & hodie fidei Christianæ antiquitas) desumi: sed nihilominus & Meritis eadem egregiè saltè firmatur, adversus eos qui meritis vincere volunt: de quâ meritorum ratione dicam ad l. 2. inf. de Comitibus Vacantibus.

Quarta, propriâque iam exceptio, quæ huius l. propria est, ut ad eius sententiam descendamus, hæc est: Copulatione seu Adiunctione alterius dignitatis eiusdem gradus effici, ut posterior priori Consuli præferatur, qui simplicem tantum Consulare dignitatem adeptus est, etsi prior: Geminati ita honores (quomodo & Sidonius Apollinaris eos vocat lib. 1. ep. 11.) simplicem seu unicam tempore priorum vincant: Quodque cumulatio & repeti-

tio eiusdem dignitatis non facit, id facit copulatio eiusdem gradus dignitatum, seu honores geminati Sidonius quoque Apollinaris lib. 1. ep. 11. cum Majoriani Imp. epulum, inque eo confestum describit, huius honoris geminati rationem habet. Primus iacebat cornu sinistro Consul ordinarius Scuerinus: Iuxta eum Magnus olim ex Præfecto, nuper ex-Consule par honoribus persona geminatis: Recumbente post se Camillo filio fratris, qui duabus dignitatibus & ipse decursis pariter ornaverat Proconsulatum Patris, Patris Consulatum. Nunc finge, quod exemplum opponit hæc lex in Consulatu: Eiusdem cum Consulatu, etsi inferioris gradus sunt Patriciatus & Præfectura Prætoriana, ut & Magisteria militum: unde & culmen & splendor his b. l. tribuitur: quam quidem postremam etiam Theodosius in immensum auxit, ut docebit lex 2. inf. tit. prox. ubi dicam plenius. Nunc fingamus, eundem & Consulem & Præfectum Prætorio factum: vel eundem Consulem & Magistrum militum (quod hoc sæculo frequens:) vel etiam finge, eundem & Consulem & Patricium factum, quem casum ex b. l. figurat Valentinianus d. *Novellâ inter Theodosianus* 48. de quæ eadem agit Theodosius Inn. *Novellâ de Meritis* 32. ubi vide aliud huius utriusque dignitatis coniunctæ privilegium, circa Metata. Vterque certè Consulatu tantum, etsi tempore priori, ex hæc l. præferatur: Non quasi militiæ privilegio id tribuatur, quod V. C. Sannaro credidit in Sidonij lib. 1. ep. 9. p. 68. Verum hæc ratione, Quia vnus tantum honor non potest duobus aut tribus anteferri. Tribus, inquam, veluti si quis non tantum Consularis & Præfectorius sit, vel Magister militum, verum etiam Patricius simul: Nam & si quis Consularis & Præfectorius sit prior, tamen si alius Patricij insuper dignitate decoratus sit, etsi tempore posterior, anteriori præferatur: Nam maior plurium huiusmodi eiusdem gradus dignitatum cumulatio semper vincere debet. Hoc excepto, si idem qui prius Consulari dignitate decoratus fuit, eandem dignitatem Patriciatus adeptus sit: nam etsi in Patriciatus adipiscenda dignitate posterior sit: attamen cum iam geminato pariter honore fruatur, pristinam Consularis sedem repetit, atque ad eam priori Patricio præferatur: l. 1. in fin. *Cod. de Consulibus*. Finge: Titius ante Mævium Consul factus est, sed Mævius postea Patricius quoque factus est ante Titium: utique si Titius tantum Consul fuisset, Mævius etsi Titio quoad Consulatu posterior, propter accessionem Patriciatus Titio priori Consuli præferri deberet ex superiori exceptione. Sed si idem Titius, postea quoque Patricius factus fuerit, Mævio præferatur priori Patricio: Quia in concursu copulationum huiusmodi dignitatum non posterioris dignitatis licet prius indeptæ habenda est ratio, verum primæ omnium summæque, puta Consularis. Vterque in hæc quidem specie est Consul & Patricius: sed vnus ex his est antiquior seu tempore prior Consul, alter verò etsi posterior Consul, est antiquior Patricius: sed antiquior Consul, præferri debet. Ac multo magis id dicendum in specie quam Lucius memorat lib. 4. tit. 6. art. 4. (& ex eo transcribit Paponius lib. 6. tit. 2. art. 5. & Maynard. lib. 1. cap. 73.) primas videlicet delatas A. T. 323, è duobus Consularibus in magnam Cameram ex Camerâ Inquisitionum promotus, non ei qui primus in eam, verum ei qui ex Præfide Cameræ Inquisitionum promotus fuerat: cum alter etsi prior promotus, tamen Consularis tantum in productâ Camerâ fuisset. Scilicet in memoriam antiqui Præfidatus, & quia tempus fuit, cum hic Principem veluti sumum agnouisset: A quo

non abluvit Vitellij dictum apud Tacitum 19. *Annal. Fædum si de honoris prærogativa dimicare cum Ducibus audeant, sub quorum signis stipendia fecerant*. Tandem observandum est, quæ in tertia exceptione, & hæc de copulatione dignitatum dicta sunt; de iis tantum dignitatibus, ut indicavi, accipienda esse quæ sibi proximè coherent, ut Patricius Consulatus, ut Præfecturæ Prætorianæ & vrbicariæ, vel etiam magisterium militum, quæ & ipsa sunt summa dignitatum culmina & fastigia ut hac eadem lege indicatur, de quibus etiam agatur Tit. prox. His adfinita sunt, quæ Pragmatici scribunt, Doctorem Canonum & Theologiæ, præferri simplici Theologo. Hostiensis & Abbas cap. 1. de consanguin. & adfin. Item Comitum & Baronem simplici Comiti Baldu in l. sed & milites in. de excus. tit. Item Doctorem in utroque ei qui in altero tantum Doctor est. Ioann. Andr. & Doct. in c. Clerici de Iudic. quoniam, ut notat Gloss. in c. fin. de consuetud. in 6. antiquior non intelligitur ex ætate, sed ex gradu & dignitate. Decius consil. 161. n. 1. Innocentius in cap. statuenus, de maior. & obed. Ab hoc tractatu non abluvit quod iure Gallico receptum & decretum est: ut si quis Consiliarij officio in Sede Præfidiâ decennio functus, mox Advocatus fisci factus fuerit, collegæ suo alteri Advocato fisci etsi tempore priori, præferatur: vid. Chanutium tit. 32. des prerogatives, Rang, & Seance, Ch. 185.

Quintam & hanc addamus exceptionem. Priorum tempore à posteriore vinci, si actu posteriùs dignitatem administravit; etsi eâ dignitate inuestitus fuerit: Ut ecce pater Consiliarij dignitatem gerens, in filium transtulit vius spem dignitatis, (il l'a fait pour voir à survivance) idque ita adprobatur à Curia: Patre ad mortis usque tempus in officio suo persistente, alij ad Consiliarij munus evecti sunt,

idque actu administravit: Mox mortuo patre filius quem dixi per mortem patris ad munus Consiliarij iam actu administrandum promotus est: Quæri cœpit an filius illos postea cooptatos, sed qui prius actu administravit præcedere deberet, an subsequi? Et verò Curia Parisiensis & Tolosana placita extant A. 1551. 1560. 1596. in spem dignitatis prius acceptum & cooptatum cedere oportere in actu prius constitutis etsi posterioribus: vid. Lucium lib. 4. de ordine sedendi, art. 5. Chopinum 1. de sacrâ politia, c. 8. Corasium SC. Tolosanum curiæ centur. 4. cap. 12. Maynardum 1. Notabil. Quest. c. 72. Chanutium tit. 32. des Prerogatives, Rang & seance, Ch. 198. v. & Boërium de author. Magni Consilij, n. 143. Mathæum de Afflictis decis. Neapol. cap. 1. Non igitur Promotionis aut promotionis tempus spectandum, sed actualis administrationis. Prioritas non à cooptationis tempore, sed à functionis initio est repetenda: Non qui primus promotus sed qui primus actu administravit, potior est. Privilegio temporis non gaudet, nisi ex quo quis actu administravit; sicut privilegio militiæ & dignitatum non fruatur is qui actu non administravit. l. ult. n. de excus. tit. 1. ne quidam 17. Cod. de restam. milit. v. & quæ dicam similia ad l. 1. inf. quis in gradu præf. Et verò in superiori specie hæc ratio est, quia Resignantis personâ officium semper repletum fuit, qui & sedem tenuit & veram possessionem retinuit, quam resignatarius non adipiscitur nisi relictam sibi & vacantes tam, aut per mortem aut voluntate resignantis. Item talis receptio facta fuit, non alio fine, quam ut officium in tutum redigeretur. Neque æquum est, ut speratus tantum, quique spem tantum habet, & cuius messis in herba est, præterat verum & actualem.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO,
SIVE VRBIS ET MAGISTRIS
Militum.

TITVLVS VII.

XII. COD. IVS T. IV. Pleniori sententia & integrâ iam enunciatione ita conceptus hic titulus, de Præfectis Prætorio, siue Vrbis, & Magistris militum in dignitatibus exæquandis.

Hoc titulo & sequente continetur SECVNDVS Illustrium gradus, qui quidem quatuor numero sunt. De his omnibus in NOTITIA nostra:

" De MAGISTRIS Militum. v. Paratitlon, de re militari.

1. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA: ad Ampelium" p. v.

RÆFECTVM Vrbis, Præfectum Prætorio, Magistros Equitum ac Peditarum indiscretæ ducimus dignitatis; vsque adeò videlicet, ut cum ad priuatam secesserit vitam, eum loco velimus esse potiorum; qui alios promotionis tempore & Codicillorum adeptione præcesserit... circa expressum ordinem civitatum" illic potissimum volumus custodiri, ubi intra Secretaria ex-

traordinarióque conuentus", subest ratio visendi" salutandique" Iudices. Cæterum in Amplissimo Curia" nostræ, intimóque" confessu, digestas" Ordinationibus" priscis optineant dignitates. Dat. I I I. Non. Iul. Nafonaci. Acc. I I I I. Non. Sept. Modesto & Arintheo CONS. [372.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Iust. eod. tit. hinc desumpta est, ad ea vsque verba adoptione præcesserit, cæteris resecatis. Quænam verò Leges alia ei iungendæ sint? mox dicemus. Hanc quoque leg. intelligit lex 2. sup. de dignitatibus ordo.
- " Ampelius P. V. fuit hic P. V. anno 371. & 372. quibus tredecim constitutiones ad eum datæ occurrunt: quas vide in Profop. De hoc Ammianus Marcellinus quoque lib. 28. p. 386. in gestis anni superioris 371. Post hanc gestorum seriem Hymenius ad oppidum ductus Othaculum audiendus ab Ampelio Præfeto urbi, &c. Et lib. eod. p. 396. ex professo de eodem agit, vid. plura in Profop.
- " Cur Præfeturæ urbi primum nominat? Dicam mox.
- " Successor. C. Iust.
- " Rectè. Malè Cod. Iust. locum.
- " In M. tres vel quatuor literæ hic crasse: Quare legam, Quoties expressum ordinem Dignitatum: &c. Ita inquam replendus restituendusque hic locus est: quod monuit iam quoque Fomerius, 1. Quotid. 12. Sequentia potè resecta & reiecta à Tribon. absunt à C. Iust.
- " 28. Dignitatum, vt modò dixi.
- " De Secretariis dixi ad l. 1. sup. de off. Reçtoris provincie.
- " De his Extraordinariis Conuentibus, ad tit. de Legatis infr. d.
- " De visione Iudicum ad l. 1. sup. de off. Reçtoris prou. & in Gloss. Theod.
- " De salutatione Iudicum ad l. 3. inf. de proximis: & in Gloss. Theod.
- " Curia, pro Senatu: de eo iam sup. Paratit. tit. de Senatorib. & tit. de Pratorib. & in Gloss. Theod.
- " Sic alicubi Marcellinus, confessorium intimum, solus ingressus.
- " Digestas, id est, præscriptas, constitutas: nisi malis digestas.
- " Ordinationes, sunt constitutiones de Ordine Dignitatum, τὰς ἐξ ἑσπερας, διατάξεις ἐπισημασθῆναι; cuiusmodi etiam plures extant ordinationes priscæ Patriarchatum, Metropolitanorum, Autocephalorum, Archiepiscoporum & Episcoporum: quas in vnum seruato temporum ordine colligi pretium operæ foret.
- " 111. in l. 1. inf. de Quæstoribus, & l. vn. infr. de Magistris scriniarum: in cæteris, vt hic.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris, hæc lex est, quæ pars prolixioris Valentiniæ constitutionis & Notitiæ de Ordine Dignitatum, seu Ordinationis (vt hic vocatur) ad Ampelium P. V. emissa, cuius constitutionis meminit duodecim annis post, filius eius Valentinianus Iun. l. ult. sup. de dignitatum ordo seruetur: Vnde desumptæ sunt quatuor insuper alia Leges: puta lex 1. inf. de Quæstoribus: lex vn. inf. de Magistris Scriniarum: lex 1. de Comitibus rei militaris: lex 4. de honorariis codicillis: quæ proinde huic omnes crassandæ veniunt: Imò, & si bene iudico, lex 5. Cod. de offic. Reçtoris provincie, emendatâ videlicet eius potissimum subscriptione. Eâ videlicet constitutione, Valentinianus Sen. quod disertis verbis ait filius eius, d. l. 2. vt dignit. ordo, singulis quibusque dignitatibus certum locum meritumque præscriperat: Quæ quidem emissa est ad Ampelium P. V. qui hoc Anno

372. & superiore P. V. Romæ fuit, vt ostendimus iam in Notis: cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus, lib. 28. in gestis Anni superioris 371. de quo fortè etiam accipiendus Symmachus, lib. 6. ep. 54. & 66. Ea verò constitutio summopere notanda est; vt pote ex quâ discimus, Notitiam & Seriem Dignitatum, cuiusmodi ea fuit hoc tempore sub Valentiniano Sen. Neque enim vnus idemque semper ordo fuit: Quare per singulos ferè Imperatores, vt cætera, ita & Dignitatum Notitia peruestiganda est: Nos de hac Valentiniæ Sen. Notitiâ videamus, cui Principi etiam Illustrium titulum accepto fero & fortè hæc ipsâ constitutione: de quo ad l. 1. 5. sup. de Pratoribus. Nobis eam hic totam, quantum fieri potest, coassatis eius fragmentis, subiicere visum.

Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P. V. " Romæ.

L. 1. de Præfeturæ Pratorio.

PRæfeturæ urbi, Præfeturæ Pratorio, Magistros Equitum ac Peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: vsque adeò videlicet, vt cum ad priuatam secesserint vitam, eum loco velimus esse potiozem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adæptione præcesserit.....circa expressum ordinem dignitatum illic potissimum volumus custodiri, vbi intra Secretaria, extraordinarióque conuentus subest ratio visendi salutandique Iudices. Cæterum in Amplissimo Curia" nostræ intimóque confessu digestas ordinationibus priscis optineant dignitates.

L. 1. de Quæstoribus &c.

Eorum honores qui sacratio nostro exploratâ sedulitate obediunt, hæc volumus obseruatione distingui. Vt Quæstor atque officiorum Magister, nec non duo largitionum Comites Proconsularibus honoribus præferantur.

L. 1. de

L. 1. de Comitibus rei milit. & l. 4. de honor. codicillis.

Qui contemplatione meritorum, ducto intra prouincias Transmarinas strenuissimo milite prioris ordinis Comitiam fuerint consecuti, vel honorarios Magisterij Equitum adepti sunt codicillos: eâ reuerentiâ Altissimarum dignitatum viris subiungantur, vt iis locum præferant, qui Proconsulatus insignibus adornantur.

L. vn. de Magistris scriniarum.

Magistros scriniarum nostrorum præferri volumus Vicariarum potestati.

Dat. I I I. Non. Iul. Nafonaci Acc. I I. Non. Sept. Modesto & Arintheo CONS.

DE hoc capite nostro nunc videamus: Eo scilicet tres Illustres Dignitates æquiparatur, seu coniunguntur, quæ propria hæc in re vox est: l. 6. inf. de honor. codicillis, vel, vt hæc lex ait, indiscretæ dignitates ducuntur. Tres, inquam, putâ Præfeturæ Prætorio, Præfeturæ Vrbi, & Magistri militum. Tres nempe hi, neque plures adhuc hoc tempore sub Valentiniano Illustris peculiari titulo fuisse: Ad diti quippe postea demum à Theodosio M. his tribus, alij, de quibus Tirulo 9. Illustribus verò, Magistris quoque militum, hæc additi sociati, à Valentiniano Sen. quorū sub Constantio nondum is honos erat. Testis Ammianus Marcellinus, lib. 21. p. 216. Posteaquam enim dixit, Constantium nunquam crexissè cornua militaria, ad eius rei probationem subiungit: Nec sub eo, inquit, Dux quisquam cum Clarissimam prouentus est: erant enim, vt nos quoque meminimus, Præfektissimi: nec occurrebat Magistro Equitum prouincia Reçtor, nec contingi ab eo ciuile negotium permittit: Sed cuncta Castrensia & Ordinaria potestates vt honorum omnium apicem priscæ reuerentia more Præfektos semper suspexere Prætorianos. Quod quidem Marcellinus idè notauit, quod & sub Valentiniano Sen. primum & quo ipse tempore scribebatur, sub Theodosio M. Magistrorum militum potestas seu dignitas culminè que in maius aucta fuerat, vt præter hanc leg. docet. lex 2. prox. & lex 1. sup. de Consulibus: Quanquam, quod cursum publicum adhuc attinet, euectionum faciendarum ius iis & ipse deheganit. l. 43. inf. de cursu publ. Vter verò prælatus, Magister inquam Equitum, an Peditum: de eo disquiri ad l. 4. inf. de honor. codicillis.

dignitate constitutæ sunt, obtinet, eundem & obseruari oportet inter Honoratos iam dignitate depositâ, vt videlicet & hic prioritas temporis spectetur. Et hæc quidem de Ampliatione.

Limitationem verò hanc addit Valentinianus: nempe tribus illis Illustribus Dignitatibus defunctos, seu Honoratos iam, tum demum velut æquales, de tempore inter se certare, vbi videlicet ad Secretaria Iudicum, seu Reçtorum prouinciarum, ordinarióque conuentus ventum est, deque salutando Reçtore provincie agitur: Non verò in Amplissimo Curia" seu Senatus intimóque confessu: ibi quippe comprehensum priscis ordinationibus, seu constitutionibus super ordine Dignitatum, ordinem obseruandum. Quam quidem Limitationem, & sic Distinctionem, sustulit Tribonianus, cum eâ parte hanc leg. interpolatam mutilamque referret in l. 1. Cod. eod. tit. de Præfeturæ pratorio. Nos de eâ videamus.

Prænosceda verò nonnulla, quæ etiam hæc l. indicantur. Primò Honoratos, id est, eos qui dignitatibus perfuncti erant, in Secretaria Iudicum seu Reçtorum prouinciarum ingrediendi, cumque his sedendi ius habuisse: de quo ad l. vn. sup. de officio Iudicum ciuil. & ad l. 5. 7. inf. de proximis, vt & extraordinarios conuentus, qui in prouinciis, vel ciuitatibus habebantur: de quo præter hanc leg. Sidonius Apoll. lib. 1. ep. 3. in fine. Nouella Valentin. inter Theodosianas 34. De quibus infr. plenè tit. de legatis. Item ius habuisse, Senatuum, alióve Cætus seu Conuentus frequentandi, ibique confidendi, h. l. & l. vn. inf. de Comitibus ordinis primi: de quo patiter ad d. l. vn.

Secundò prænoscedendum, vt alibi, ita & in Salutationibus quoque & visendis, videndisque intra secretaria Iudicibus, seu Reçtoribus prouinciarum, certum dignitatum ordinem seruatum: de quibus Iudicum visionibus intra secretaria, & confidendi cum his iure, dixi sup. ad leg. vn. sup. de off. Iud. ciuil. De Salutationibus, præter hanc l. agit & l. vn. inf. de præpos. S. Cubiculi: l. vn. inf. de Comitibus vacantibus: l. 4. inf. de domesticis & protector. l. 5. inf. de proximis l. vlt. Cod. de off. diu. Iudicum. Hæc inquam leges de his Iudicum salutationibus occurrunt (nam de salutatione Principis alibi, & apud Valentinianum quoque d. Nouella inter Theodosianas de postulando 34.) De quibus, dicam ad d. l. 4. de domesticis: & nominatim de iure osculandi, in his salutationibus. Hic interim notandum visendi vocem, seu visionis, pro salutatione & osculatione poni pro eodem: ita passim Historiæ Augustæ scriptores, & Am. Marcellinus: ad quos Salmastius

Salmafius & Valefius p. 24.

Nunc de ipsamet illâ limitatione seu distinctione & differentia : Ex quâ ipsâ claret , quod in Præcedentia materia quoque notandum est , pro dignitate locorum , Actuumque , alium atque alium sæpè ordinem seruari : locique adeo ratione quem sæpe vno loco *in æpæria* seu Primas & Præcedentiam ferre , qui alio possideat . Differentia igitur hæc est inter actus qui in provinciâ excercuntur , in secretariis salutandisue Inducibus , extraordinariisque & provincialium cœtibus ; & inter actus Senatorios in Senatu Urbis Romæ . Nempe prior casu illud obseruandum , vt è tribus illis Illustribus , Præfectis Prætorio , Præfectis Vrbi , Magistris militum , is , deposito Magistratu , præferatur , qui prius promotus est : id , inquam , incunctanter inter hos obseruandum , & sic hæc super eo Valentiniâni constitutio locum habere debet : Posteriore verò casu standum veteribus ordinationibus : Vbi Valentiniânus non explicat , quidnam illis digestum seu comprehensum fuerit : Ego non dubito , Præfectorios Urbis & Prætorio , velut civiles Magistratus , in Senatu prælatos Magistris militum (qui ciuilium partium non erant ,) etiam tempore prioribus . De Præfecto Urbis iam aliquid dicere cœpi ad l. *vn. tit. sup. de Consulib.* de eo nunc vbe-

rius . Hic igitur (exceptis Consulibus *d. l. vn.*) proculdubio in Senatu , Primus sedebat : vt potè qui Senatus Præful esset (de quo iam sæpè alibi :) Imò & supra Consulares postea : Quod expressè etiam testatur Cassiodorus , in formulâ Præfecturæ vrbane , 6. *var. 4. supra omnes* , inquit , *scilicet Consulares , sententiam primum dicit* . Et Iustinianus pariter *Nonellâ 62. de ordine Senatorum* , quæ est apud *Iulianum 56.* vbi iubet Vrbicariam Præfecturam omnibus aliis in Senatu præsidere dignitatibus , ante Patricios etiam & Consules . Et tamen hæc parte Theodosio M. postea contraria sententia stetit videtur , sublatâ hac distinctione respectu Magistrorum militum , l. 2. *prox. inf.*

¶ Illud vnum hæc l. superest vt maximè hæc *isovotia* constituantur inter Illustres illas Dignitates ac nominatim inter Præfectum vrbi , & Præfectum Prætorio : (quâ causâ etiam Symmachus Præfectus Vrbi *lib. 10. ep. 23.* Prætextatum PP. consortem suum vocat) attamen Præfectum vrbi primo loco nominari ante Præfectos Prætorio : pariter vt in inscriptione *l. 1. inf. de decurionib. & slem.* Aliiter atque postea sub Theodosio Inn. ab huius Codicis conditoribus in ipsa *huius tituli* Rubrica , & in Notitia Imperij , & deinceps apud Cassiodorum .

II. * Impp. Gratianus , Valentiniânus & THEODOSIUS AAA. Restituto " PV. "

VISQVIS Magisterium Equitum Peditumque susceperit , & gesserit ante captam " a quoquam Præfecturam , is " cum priuatus erit , honorè mve depofuerit , ex-Præfectis , qui post " prouecti fuerint , præferatur . Sit igitur sedis " prior ante prouectis locus conspectior , decernendi " loquendique facultas antiquior , cui est splendor " adepti Magistratus verustior . & cetera . Dat. VII. Kal. Jul. " Theffal. " Gratiano v. & Theod. I. A. A. C O N S S. [380.]

NOTÆ.

- * Lex 2. *Cod. iust. eod. tit.* Iungendâque huic , *lex 2. inf. de Quæstorib. Magistris officiorum* , &c. quæ etiam huic argumento responderet .
- * *Restitudo* in MS. & Cuiacij edit. malè .
- * Constantinop. cui *Restitudo P. V.* inscribitur hoc ipso anno mensè prox. *lex 8. inf. de annoniis ciuicis* .
- * *Vid. d. l. 2. inf. de Quæstoribus* .
- * Fortè , *captam* .
- * Abundat hæc vox , neque in MS. comparet .
- * Absit hæc vox perperam à Cod. Iust. .
- * *Sedis* , pro *sedes* , vt rectè in Cod. Iust. .
- * *Decernere* est sententiam profere , promere . v. *Gloss. Th.*
- * Sic & attonito splendore in *d. l. 2. inf. de Quæstorib.* & alia in *Gl. Th.*
- * *Tun. in d. l. 2. de Quæstorib.*
- * De hæc Theodosij morâ hoc anno Theffalonice . vid. *Chronicon nostrum* .

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. hæc lex est , quæ pars est Theodosianæ constitutionis , seu Notitiæ , de Ordine dignitatum seu Ordinationis ; cuius pars etiam est *lex 2. inf. de Quæstoribus* , quæ proinde huic coassanda venit . His verò duabus Legibus Theodosius Præfectoriis Viris , id est , Præfecturâ functis Prætorianâ exæquat ex-Magistris Militum *h. l. Quæstores* , Magistris Officiorum , Comites S. L. & Comites R. P. *d. l. 2.* Et ita quidem hæc l. ex-Magistris , id est , Magisteriâ militum defunctos exæquat ex-Præfectis (quod alioquin etiam Valentiniâni Sen. ex parte fecerat , *l. 1. sup.*) vt in totum exæquet ; non tantum scilicet in provinciis intra Secretaria extraordinariisque Conuentus , vt *illâ l. 1.* verum indistinctè penitus , etiam in Senatu vrbi , cuius Præfecto Restituto hæc Constitu-

tio inscribitur . Error enim est Cuiacij scribentis idem omninò hæc l. ostendi , quod superiore . Imò Theodosius hæc l. vltèrius assurgit , distinctioneque omni sublatâ , ex-Magistris prius prouectis priorem sedem , conspectiorem locum , decernendi loquendique facultatem antiquiorem , præ ex-Præfectis qui post prouecti fuerint , tribuit . Quod vt eius verba clarè ostendunt , imò & argumentum totius constitutionis Theodosianæ : quâ Præfectis Prætorio alios etiam vt dixi , exæquat : ita & peculiare eius in Magistris militum studium satis enunciat . Erectum enim non parum sub hoc Principe , & ab eo fastigium Magistrorum militum : quod in eo notare visus est Ammianus Marcellinus eo loco quem ad *l. super. retuli* . Vnde & *Culmen militare* ab eo vocatur , biesinio post hanc legem , *l. vn.*

l. vn. sup. de Consulibus : vt & *Pompa Magistris Equitum & Peditum* quadriennio post : *l. 44. inf. de cursu publico* . Itémque splendor : *h. l.* Certè ab eodem Theodosio auctus quoque Magistrorum militum numerus , quod Zosimus in huius ipsius anni 380. gestis refert *lib. 4. p. 754.* Atque hæc idè , quia Militarum partium Viri hoc tempore ei valde necessarij fuère , vt potè turbato non parum Orientis statu , à Barbaris , Gothis , Alanis , Hunnis : de quibus etiam superioris anni 376. fine victoriam reportauit : de quo in *Chronico* in proximo Theffalonice : quò se mox recepit , vbi & data ab eo hæc lex .

¶ In hæc interim leg. hæc tria notanda : *Sedes prior* , locus *conspectior* , *Decernendi loquendique facultas antiquior* . In his scilicet tribus Præcedentia ferimè consistit , in sedis prioritate seu *æuabedicia* , in loco Conspectiore , & in decernendi seu sententiam promendi , loquendique *prærogatiua* : quæ vox hic propria ; In loco inquam , conspectiore , veluti in incedendo , procedendo , salutando , stando . De quo vide *l. vn. inf. tit. prox.* ¶ Et hæcenus

quidem quoad honores quibus Theodosius , Magistros Militum Præfectis Prætorio exæquat : quomodo & eos exæquat in *sp. l. 44. inf. de cursu publico & l. 3. inf. de Meritis* . Non verò quoad vim potestatis . Ita quadriennio post hanc legem , *l. 43. inf. de cursu publico* , euectionum faciendarum ius Magistris militum denegauit , non sine præfatione tamen , & exhortatione , quæ ostendit ipsa , quantum his alioquin tribuerit . Sanè hoc ipso anno Theodosius Illustribus Præfectis Prætorio vique ad 50. librarum auri multam , peruenire concessit : *l. illustres 4. Cod. de modo multarum* , quæ non improbabiler & ipsa huic legi coniungenda videatur , emendatâ subscriptione , si vltra coniectare licet , hoc illicio honoris videatur Theodosius M. Magistrorum militum , qui etiam ferimè ex Barbaris erant , fidem eorum virtutemque obstrinxisse , de quo ad *d. l. 43. 44. de cursu publ.* Contra , videtur Theodosius M. Præfectorum Prætorio dignitatem & potestatem in gyrum quandam rediisse , vt hæc l. *l. ta & d. l. 4.*

DE PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IUST. V. De Præpositis Sacri Cubiculi & de omnibus Cubiculariis & privilegiis eorum . De Cubiculariis vid. *l. vlt. inf. de petitionib.*

* Impp. Honorius & THEODOSIUS AA. Florentio P. V. "

VI Sacri Cubiculi nostri fuère Præpositi , vel nunc esse cœperunt , vel quos postea fors ad ascendendi huius gradum fastigij deuocarit , eâ dignitate fungantur , quâ sunt præditi , qui Eminentissimam Prætorianam & Vrbanam meruerint Præfecturam , aut certe Militarem Magisteriam potestatem , ita vt sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio , siue nostræ Serenitatis adoraturi admittuntur Imperium , siue pro suo arbitrio sollempnes festiuitates , & Cœtus vel Salutationes , vel quælibet alia Officia frequentent ; vt in sedibus & confessu " is eis ordo seruetur , quem ordo prouectionis ostenderit , sub habitu ipsi videlicet consueto ; cum manifestè decretum sit , eum esse , qui præcesserit , potorem " , vel illum subsequi , quem recentius probauerit examen . ¶ Sed " vt nos ad hanc promulgationem *Macrobi* Viri Inl. merita prouocarunt , ita obseruationem quoque Legis ab eius volumus sumere prouectionis " auspiciam , vt qui ante ipsum fuerunt , sub hac conditione præstituto honore lætentur , vt non suæ promotionis tempora ad Legis vsurpationem reuoluant " , nec præferri se postulent hij " qui Prætorianam vel Vrbanam Præfecturam vel Militarem Magisteriam post eorum prouectionem sortiti sunt , sed perinde habeantur ac si nunc cœperint & in eodem ordine permanentes , in quo nunc eos liberalitas nostra constituit prouectionis Viri Inlustris Macrobij tempora metiant " , vt ex huius administrationis exordio prout quisque prouectus est vel fuerit prouehendus ; suæ locum vindicet dignitatis . Dat. VII. Id. Nouemb. Constantinop. Honorio XII. & Theodosio X. A. A. C O N S S. [422.]

NOTÆ.

- * *Lex 1. Cod. eod. tit.* hinc interpolata est : refectâ posteriore parte quæ ab his verbis incipit , *Sed ut nos* , vt potè quæ horum temporum rationem pertinet .
- * *Florentius P. V.* Constantinopol. sub Theodosio Inn. Hic idem postea PP. fuit : vid. *Prosopogr. Tom. II.*

" *Sacri cubiculi præpositi ea dignitate fungantur, &c.* Ita Tribonianus, refectis & hac parte quæ ad horum temporum rationem pertinent.
 " In MS. comparet litera, l. idè reponendum hinc, vel.
 " *Officia de his, l. 7. & l. ult. inf. de hon. Cod. & l. 1. de exp. lud. v. Gloss. Theod.*
 " An reponendum, processit, ne idem bis dicatur; sed & in salutationibus & aliis officiis de processu agitur, non de confectu; Nil temere nuto.
 " *vel, pro &*: Cuius exempla alibi noto.
 " Cætera, vt dixi absunt à God. Iust.
 " *28. Promotione.*
 " *Reuoluere*, est retrahere.
 " Ita MS. distendit: at rectè Cuiacius hinc.
 " *28. Meritatur.*

COM MENTARIVS.

PRÆPOSITVS SACRI CVBICVLI, de quo præterea agitur l. 17. de panis: l. vi. qui à præb. iyr. l. 9. de indulg. debitor. l. 16. de Metatis, tribus superioribus dignitatibus (id est, Præfectis Vrbi, Præfectis Prætorio, Magistris Militum) hac Theodosij Inn. constitutione An. D. 422. compar adiungitur: sic vt secundum ordinem promotionis inter hos prælatio sit. Atque aded inter hos Præpositus S. Cubiculi temporis prærogatiuâ quoque vtatur: qui iam antè primarum quidem Dignitatum numero erat, sed post Comites Consistorianos, vt docet lex 3. inf. de Metatis, vbi dicitur inter vrbes postus dignitates; sed post Præfectos Vrbi, & Prætorio, & Magistros Equitum, & Comites Consistorianos, id est, Comites S.L. & R.P. Quæstorem, & Magistrum officiorum, de quibus iit. seq. Atque ita nondum tribus illis tum exequatus. Verùm hac Theodosij Inn. constitutione, & Consistorianis Comitibus prælati, & tribus prioribus exequatus fuit. Hinc ideo titulus hic sequentem antecurrit. Hinc interim cum Præpositi S. Cubiculi postponantur Comitibus Consistorianis, l. 3. inf. de Metatis, quæ lex est Theodosij M. imò nominatim Comiti S.L. in eiusdem Theodosij Inn. l. 9. inf. de indulg. debitor. ante octennium A.D. 414. postea præponuntur, & tribus prioribus comparas adiunguntur l. ult. d. de metatis, quæ est huius ipsius Theodosij Inn. Hinc & titulus hic de præpositis sacri Cubiculi, præmittitur titulo de Quæstoribus. quomodo & in Notitia Imperij, quæ mox scripta sub Theodosio Inn. A.D. 417. Præpositus S. cubiculi, illis præmittitur. Hinc interim diuersi (& quidem tres) Illustrium (qui tandem constituti sunt) gradus notandi sunt. Primus quo continentur Consules & Patrij, cum quibus alij Illustres non concurrunt: Quinimò promotionis tempore licet posteriores, cæteros vincunt, de quibus actum fuit Tit. 6. Secundus gradus Illustrium est, quo continetur Quadriga quædam Illustrium, inter quos promotionis ordo seu temporis prioritas locum obtinet: hi sunt Præfecti Prætorio, Præfecti vrbi, Magistri militum, & Præpositi S. cubiculi; de quibus superiore, & hoc Titulo. Similem scilicet hi quatuor dignitatem habent, vt Interpres Iuliani rectè notauit. Tertius ordo est, alterius Quadrigæ, putà quo continentur Quæstores, Magistri Officiorum, Comites S. Largitionum, Comites rerum priuatarum. de quibus agitur Tit. prox. & quidem l. 2. illius tit. Qui quidem quatuor pariter, etsi Illustrium numero non minus quàm superiores quatuor facti sunt, proprium tamen quandam gradum obtinent, neque priuilegio temporis superioribus præferuntur, sed inter se tantum promotionis tempore certant.

¶ Nunc de Præposito S. cubiculi. De eius officio seu munere, monere pluribus nihil actinet: res est vel ipso nomine nota, de quo etiam nonnulla ad l. vnic. inf. qui à præb. iyr. Vnum tantum præterea de eo notandum, ad eum spectasse

titulos ad Domum sacram pertinentes, seu diuinæ domus: vt docet lex 9. de indulg. debitor. Quod & ipsum testatur Notitia Imperij Orient. vbi dicitur, sub dispositione V. Ill. Præpositi S. Cubiculi domus distinetur per Cappadociam; scilicet sunt: neque enim ibi infarcienda vox, Coma; quod Panciolus voluit. Idque etiam confirmat lex ult. Cod. vbi causa fiscal. quæ est eiusdem Theodosij Inn. vbi à Tyrannum & equorum præstatione immunitas his Præfectis tribuitur. Neque minus iam notum, huiusmodi Præpositos Eunuchos fuisse, vt constat exemplo Eusebij teste Athanasio ad solitariam vitam agentes, vbi de Liberio agit: Ammianus Marcellinus lib. 14. pag. 26. 28. 32. & lib. 15. p. 38. lib. 16. p. 74. & lib. 18. p. 129. eiusdem meminit: Item exemplo Eutherij, cuius meminit idem Ammianus Marcellinus lib. 16. p. 71. Et Calligoni sub Valentiniano Inn. cuius meminit Ambrosius: ep. 33. Denique Eutropij, de quo dicam ad l. 17. inf. de panis: vide & quæ dicam ad l. 8. inf. de Agentibus in reb. ¶ Præpositorum verò S. cubiculi dignitatem h. l. Theodosius Iunior euexisse se testatur) vt iurisdictionem eius eundem euexisse docebo ad l. 2. inf. de palatinis S.L. meritis Macrobij Præpositi S. cubiculi adductū. Qui quidem Macrobius procul dubio est Saturnalinus Scriptor ille; qui integro nomine dicitur Aurelius Ambrosius Theodosius Macrobius. Proprium scilicet cuiusque nomen per hæc tempora id erat, quod postremum collocabatur, quo vno videlicet cum pluribus abstinere placeret, vnusquisque designabatur: Quale est Macrobij nomen, quo is hæc designatur. Nam quod Anienus in epistola quam Fabulis suis præfixit, & Boëtius, Theodosium vocant, pro arbitrio suo id fecere, neque aded proprium est, vt huius l. auctoritate docemur. Porro hunc Macrobius eundem cum Saturnalinus scriptore esse, & temporum ratio euincit, & titulus Illustris, qui ei pariter librorum suorum initio tribuitur. et ita hæc parte cum Scaligero, Pontano, Vossio, sentio.

Ad rem. Post Theodosium Præpositus S. cubiculi sub Marciano Imp. postpositus Comiti S.L. & R.P. vt videre est in subscriptione Nouella Martiani 2. de indulg. reliquorum. Et ita tamen quoque Cod. Iust. titulus de Præpositis S. Cubiculi, præponitur titulo de Quæstoribus, Magistris officiorum & de Comitibus S. L. & R.P. Nunc de tribus hæc l. videndum est. Primum de Temporibus, & occasio- nibus, quibus de Præcedentiã agitari solet, ordō- que Dignitatum obseruandus venit, quæ hic memorantur.

Primum quidem in Principe adorando, seu salutando: Certo quippe ordine per Admissionales, Salutatores ad Principem adorandum, admittebantur, dignitatis cuiusque & prerogatiuæ ratione habita: de quibus Admissionalibus alibi. Age verò, de hæc Principis adoratione hic semel agamus. Adoratio Principum nil aliud erat, quàm saluatio Principis genu flexo: Adorari scilicet ita etiam Principes

Principes Christiani sese in salutatione passi sunt, extero ritu & Regio more: quod certe in statuis Imp. dedicandis ambitiosum adorationis fastigium vocatur l. vi. inf. de Imaginib. Imperialib. Otto initio à Diocletiano Imp. qui primus post Caligulam & Domitianum adorari se passus est, teste Anrelio Victore Schorti & Eutropio, lib. 9. sed & Ammiano Marcellino lib. 15, p. 45. Diocletianus (nam ita supplendum) omnium primus extero ritu & Regio more instituit adorari, cum semper antea ad similitudinem Iudicum saluatos Principes legerimus: vid. & Cassiodorum Chronico, Iornandem, Zonaram. Quamquam etiam exemplo præuerat Heliogabalus, quod aboluit mox ab Alexandro Seucero, teste Lampridio in eius vita. De Zenobiâ quoque narrat Pollio, adoratam eam more Regum Persarum: Quo certè tempore Imperatores Romanos adoratos persuadere mihi non possum, quod tamen ad eum locum putabat Vir clarus. Et hæc de Adorationis Origine, & exemplo.

Nunc ritus sequitur. Adoraturus scil. seu salutaturus in genua ante Principis pedes procumbebat. Eunapius in Vita Aedessij, de Ablauio sub Constantio Præfecto Prætorio agens, περιπατησας αὐτὸν ὡς ποιεῖσθαι ῥωμαῖοι βασιλῆα προσκυνοῦν. Am. Marcellinus ante superiora verba immediatè sub Constantio pariter, de Viricino agens, d. p. 45. Per admissionem Magistrum, qui nos est honorator, accito eodem, ingresso Consistorium, offerunt purpura, multo quàm antea placidius: atque ita ante Principis pedes supplicem stauerunt. Et pag. 47. susceptus tamen idem Dux leniter, adactisq; inclinante negotio ipso ceruices, adorare solemniter anhelantem celsus purpuram. Vbi anhelans, vt existimo, celsus purpuram dicitur, quæ sublata celsus anhelare videbatur. Vel potius anhelantem celsus purpuram, id est Siluanum, qui purpuram & fastigium Imperatorum anhelabat: προσκυνῶν ἴγνυρ & inclinatâ ceruice προσκυνῶν; vt loquitur de hæc re Auctor vitæ Constantiniani lib. 4. cap. 57. Mirro alia recentioris vêtustatis: Hinc igitur formulæ illæ in constitutionibus: Adorare Imperium h. l. adorare Principem, l. vi. inf. de Comitibus & Tribunis sebol. adorare Aternitatem Principis: l. 3. inf. de fabricensibus: seu Serenitatem, l. 1. inf. de Decurionibus. & silentiar. Et hæc à parte salutantis tantum. In adoratione verò, seu salutatione purpura Principis oblata, seu vestis lacinia, vt vel ex superiore Marcellini loco liquet, & altero, lib. 2. 1. vbi Iulianus, Maiestatis insigne non vt Consiliario tibi, sed vt desinas pauere, PORREX. Hinc & Gregorius Nazianzenus dixit, τὸν δεξιῶν βασιλέως προσκυνῶν. Quæ quidem Procopij temporibus à duobus elata vel sublata ad eam contingendam, v. eum lib. 2. de bello Vandal. Hinc aded formulæ hæc: Purpuram adorare l. 7. inf. de re militari: l. 70. de Decurionibus. l. 4. 8. 9. inf. de diu. offic. l. 3. inf. de domesticis, & apud Marcellinum lib. 21. & l. 2. Cod. de priuileg. sehol. purpuram attingere, l. 16. de diu. offic. purpuram contingere, l. 4. de domesticis: denique muricem adorare, d. l. 16. de diu. offic. Oblatam igitur sibi purpuram, vt ad salutantes redeam; προσκυνῶν attingebant, contingebant manibus (quod procul dubio pertinet Chryostomi locus, Orat. ad pop. Antioch. p. 135. προσκυνῶν πρὸς βασιλέωσιν ἢ αὐτὸν ἀντιπροστυχεῖν ἑκατέρωθεν μεμασθῆναι) eamque ori admovebant; Ammiani Matcellini duo loca vt dixi, præter illum lib. 15. alter lib. 21. Verum cum primus visus adorande purpure datam sibi copiam aduertisset, recreatus tandem suisque securus, &c. Themistius quoque Orat. 13. duobus locis: ἢ εἰ τὸ χλαμύδος ἀπὸ τῆς τῶν προσκυνῶν σελὴν καλῶνδῶσιν. Item τῶν ἑπὶ πῶν ἀνεργησῶν ἀπὸ περιπέσῶν. Multa verò eius mentio in Notitiâ Tom. I I.

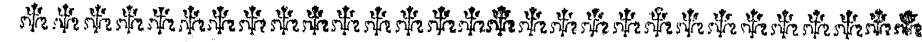
Imperij, quæ scripta sub Theodosio Inn. & Valentiniano Tertio, A. D. 427. & quidem in Notitiâ Imperij Orientalis; vbi memorantur passim inter Spectabilium Magistratum Officiales, Principes officij, quibus ex officio exentibus id priuilegij datum exprimitur, vt adorati Clementiâ Principali cum insignibus exirent, vel, completâ militiâ adorarent inter Protectores, de quo mox. De quibusdam sanè videbimus; quibus id priuilegij datum: l. vi. de Comitibus. & Tribun. sehol. l. 3. & 4. in fin. de domesticis. l. 1. 3. de numerariis: l. 4. 8. 9. 16. de diu. offic. l. 3. de fabricensibus. vid. & Marcellinum lib. 22. p. 238. vbi de ex Proximo libellorum. Ordo porro, vt dixi in hac adoratione seruatus, Dignitatumque ratio habita, vt vel hæc lex ostendit. Hinc Primicerij fabricarum inter Protectores Principum adorare dicuntur, l. 3. inf. de fabricensibus. Et in Notitiâ Imperij, vt modò dixi, Principes officiorum exentibus inter Protectores nominatim adorare dicuntur, vbi male editum alicubi, adorat Protectorem, de quo ad d. l. 3. Item Decuriones Palatii adorare inter ex Ducibus, l. 1. inf. de Decur. & silentiar. Cornienlatij & Primicerij egredientes, adorare inter Tribunos & Notarios: apud Cassiodorum 11. var. 18. 20. Primicerius singulariorum egrediens adorare inter Domesticos & Protectores eod. lib. var. 31. Vt autem id fauoris fuit Principalis indicium: ita & priuilegia secum trahebat; veluti immunitatis à minoribus publicis, veluti à susceptione, l. 70. infr. de Decurionibus. l. 8. 9. inf. de diu. off. Alioquin etiam summi fauoris, dignationisque fuit osculo excipi à Principe. Ne alterius sæculi testimonia conquiram, Martertinus Panegyrico Iuliani: Iulianus, inquit, Aue Consul amplissime, dignatus osculo oris illius diuinis affectibus consecrati dexteram dedit, Am. Marcellinus lib. 22. p. 237. & lib. 29. p. 429. vbi de Firmo Tyranno in Africa. Pacatus Panegyrico: Ille mensâ Imperatoris beatum, ille osculo consecratus est. Vide & exemplum in Amphilochio apud Theodoretum, lib. 5. cap. 6. in Ambrosio ep. Et hæc de Dignitatum ordine in Adoratione Principis.

Secunda occasio Dignitatis tuendæ, ordinisque obseruandi dicitur hic in solemnibus festiuitatibus & cætibus, Salutationibus vel quibuslibet Officiis: putà in Officiis publicis, h. l. & l. 7. 8. inf. de honor. codicil. Officiis, inquam Magistratum seu honorum, quæ publica officia dicuntur, d. l. 7. de honor. Cod. qualia sunt Officia consularia; de quibus l. 1. inf. de expensis Indorum: In cætibus veluti extraordinariis conuentibus prouincialibus; l. 1. sup. de Præfectis prætorio vbi iam dixi, l. 2. inf. de Quæstoribus: l. vlt. inf. de honor. codicil. In videndis seu salutandis Iudicibus seu administratorum: de quibus, præter hanc leg. videnda lex 1. sup. de Præf. Prætorio, vbi iam quoque dixi: l. vi. de Comitibus. vancantibus: l. 1. de Decurionibus. & silentiar. l. 5. de proximitis: l. vi. sup. de off. Iudicum ciuili. l. de 8. agemibus in rebus: l. 2. & vlt. de Princip. ag. in reb. l. vlt. Cod. de off. Iud. ciuil. In quibus Iudicum salutationibus pariter ordo obseruatus Dignitatum (seu reuerentiâ d. l. vlt. C. de off. Iud. ciuil.) eamque in rem quidam ex Officialibus Iudicum erant, quos salutationis cura constringebat: d. l. vi. de Comitibus. vacantibus; & l. 5. de proximitis: vbi & illud notandum, nonnullos osculandi Iudices in salutatione potestatem habuisse, vt docet lex 4. inf. de domesticis: l. 109. infr. de Decurionibus. Nunc de cæteris huius legis.

Ac primum de illis; sub habitu videlicet consueti. Ex his scilicet apparet, sicut habitis & insignia, seu ornamenta cuique Dignitati propria consuetâ fuere, ceteri γυαλίματα τὸ ἀρχῆς, vel ἀξίας (de quo dicam latius suo tit. inf. lib. 14. de habitu quo viti oportet.)

oportet:) quæ & idè vestes propria, & insignes di- & sunt habitus consuetus, hic; ita in adorationibus, cæteribus, festiuitatibus, salutationibus, Officiis publicis, locum & gradum alicui non seruatum, nisi habitu consueto & præstituto amictus incederet. A quo non abluat, quod ea demùm iniuria atrox Magistratui vel Sacerdoti illata censetur, quæ illata cum dignitatis habitu & ornamenta præferrent: l. 4. Cod. Iust. de iniuriis. Aliàs vt est in illo. Qualem te reperio, talem te iudico: l. 15. §. 15. de iniuriis. Certè, quod ad Principem attinet, constitutum ita, vt omnes honorem alicui præferentes, non nisi cum suæ dignitatis lociue insignibus seu habitu consueto conspectum Principis subirent: quod præter hanc leg. testatur Ioan. Chrysostomus, homilia in 1. ad Corinthios 26. & ἀρχόντες τῶν βασιλέων. ἀποστολῆς τῶν ἀρχόντων χρωσθε ἑστέ, ὡς ἡμεῖς ἔσμεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Et paulò ante. ἡμεῖς ἀρχόντων χρωσθε ἑστέ, ὡς ἡμεῖς ἔσμεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐπισημασθε τὸν ἀρχόντα ὡς ἡμεῖς ἔσμεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως.

Huc etiam pertinet locus Pollionis, in Salonino Galieno. Tandem bona pars Legi huius in eo occupata est, vt ostendatur, eam non ad præterita, sed ad futura pertinere: de quo ad l. 3. sup. de Constitut. Principum: idè quæ Præpositos S. Cubiculi ante Macrobiū antehac factos ita habendos, atque si hodie primùm Præpositi facti fuissent, atque idè his Præfectis Prætorio, vel vrbis, Magistrisque militum postponi, qui ante hanc leg. et si posteriùs eas dignitates adepti sunt: denique, vt loquitur, obseruationem legis à Macrobio sumere prouisione auspiciū: neque illos promotionis suæ tempora ad legis usurpationem renouere posse, vt eleganter dicitur: renouere, id est, retrorahere. Tandem notandum hinc, Cuiacianam editionem ad calcem huius l. adnotare, Hic deesse quædam. At Pithæus notauit, in veteri Codice nihil videri deesse: sed quod apparet, intercisum pergamentum ex superiori defectum esse.

DE QVÆSTORIBVS, MAGISTRIS

OFFICIORVM, COMITE SACRARVM

largitionum, & Rerum priuatarum.

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. VI.

Ita quoque Quæstor præponitur tribus sequentibus l. 1. & 2. h. l. & l. 17. infr. de proximis: At, in Notitiâ Imperij subiicitur.

* Imppp. VALENTIN. & Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P. V. Post alia.

ORVM honores, qui Sacrario nostro exploratâ sedulitate obediunt, hâc volumus obseruatione distingui, vt Quæstor atque Officiorum Magister, necnon duo Largitionum Comites Proconsularibus honoribus præferantur: Et cætera. Dat. 1111. Non. Iulij Nafonaci. Accep. 1111. Non. Sept. Modesto & Arintheo CONS. S. [372.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Est verò ea, pars constitutionis, quæ laudatur l. 2. vt dignit. ordo. Quibus coniungenda sit, mox viderimus. De hoc Ampelio P. V. dixi iam ad l. 1. de Præf. Prætor. quæ & ipsa hinc coniungenda est. Sacrarium, id est Consistorium. v. Gloss. & de eo mox. Sic & Comitibus vtriusque ærarij l. 2. prox. v. l. 48. de cursu publ. Ita quoque l. 1. de Magistris scriuitorum. At in l. 1. sup. de Præf. prætorio, 1111. Non. &c.

COMMENTARIVS.

QVADRIGA altera sequitur Altissimarum & quidem Palinarum (quomodo eas quoque designat Am. Marcellin. lib. 21. p. 216.) dignitatum, quæ pari inter se gradu habentur: primam enim habuimus duobus vniuersis præcedentibus: Quæ quidem prima initio tribus tantum constabat, ex eadem Valentinianæ constitutione, vnde hæc lex nostra desumpta est tit. 7. verum à Theodosio Iun. addito illi quarto, Præposito videl. S. Cubiculi, Quadriga parium inter se Dignitatum euasit tit. 8. Hinc igitur Valentiniani Sen. Lege Quadriga hæc altera componitur: quæ pars est prolixioris Valentinianæ ad Ampelium P. V. constitutionis, de ordine Dignitatum,

seu Ordinationis, vnde quatuor præterea superfuere leges, quas supra in vnam lineam coniecimus, putat lex 1. sup. de Præfectis Prætorio: lex 1. de Comitibus rei militaris: l. 4. de honor. codicill. l. vn. de Magistris scriuitorum, quæ proinde huic omnes coassandæ veniunt. Quadriga porro isthæc est (quæ & ipsa continetur, l. 2. prox.) Quæstor, Magister officiorum, Comes S. L. & Comes R. P. De quâ, antequam ad ipsam legis sententiam accedamus, hæc obseruanda sunt.

Primò notandum, & Rubr. & vtraque lege huius tit. Quæstorem cæteris præmitti, ac nominatim Magistro officiorum, pariter vt l. 5. infr. de fide testium,

stium, & in l. 17. infr. de proximis, cum tamen in l. vn. infr. qui à præbitione tironum, quæ Honorij est A. D. 412. & in Notitiâ Imperij, quæ sub Theodosio Iun. & Valentiniano III. conscripta A. D. 427. vt & apud Cassiodorum 6. var. 5. & 6. Magistro officiorum subiicitur: vt proinde Quæstura loco deinceps mota videatur.

Secundò obseruandum, Magistrum officiorum hinc præmitti Comitibus S. L. & R. P. pariter vt l. prox.

Tertiò obseruandum, has quatuor Dignitates, seu hos honores, dici b. l. sacrario Principis exploratâ sedulitate obedire. Nempe tres superiores, Præfectus inquam Prætorio, Præfectus vrbis & Magistri militum, de quibus d. tit. 7. non propriè Sacrario Principis obediabant, non propriè Principi militabant, verum in actu positi erant, vel in Proincijs constituti: at hi in Consistorio, in sacro seu Sacrario Principis: de quâ Illustrum dignitatum distinctione, v. l. vn. infr. de Comitibus qui Illustri. ag. ad fid. Quare de Quæstore nominatim Socrates lib. 2. vbi de Leone Quæstore, &c., inquit, & ἐν τοῖς βασιλευσὶ ἐκφανῶν, & Sozomenus de eodem lib. 5. ὁ ἐν ἀξιώματι λαμβανέσθαι ἐν τοῖς βασιλευσὶ ἐρατοῦργος. Denique hi quatuor Comites Consistoriani erant, & verò ita vocantur, itémque participare Augusti pectoris curas, l. 3. de Metariis, vbi dixi: v. & l. 5. infr. de fide testium, idémque etiam indicantur vlt. vers. alijs sane Illustribus, d. tit. de metariis, & l. 1. & 4. infr. de palatinis S. L. Cur autem dicuntur exploratâ sedulitate obedire Sacrario Principis: Nempe, quia ad iussa Principis expediti & velut in procinctu erant, siue in Constitutionibus promulgandis, quod Quæstoris munus erat. Quem idè rectè ita describit Zosimus lib. 5. ὁ τὸ βασιλεὺς διέδωκεν τετραρχίῳ ὑπαρχόμενον ὃν Κοινοῦ καλεῖν οἱ δὲ τὸ Κοινοντίνης δεδωκεσ χρόνοι, siue in executionibus Principis mandatorum, quod Magistri officiorum officij erat: vnde & efficax Magisteria l. 2. infr. vbi dicam: siue in largitionibus, tributis sacrisque opibus administrandis, quæ partes

erant Comitibus S. L. & Comitibus R. P.

Nunc de huius leg. sententiâ. Igitur Valentinianus, cum constitutione suâ ad Ampelium P. V. vnde hæc desumpta est, emissa, singulis quibusque dignitatibus certum locum meritumque præscriberet (vt Valentinianus Iun. filius eius disertè de eâ ait d. l. 2. sup. vt dignitatum ordo:) his quatuor quoque suum locum gradumque præscripsit, nempe vt Proconsulibus præferrentur. Quod antea non ita erât, putâ sub Constantino, Constantio, & Iuliano, imò & per Valentiniani hæc tunc initia: Id quod etiam ex Ammiano Marcellino discimus lib. 28. p. 356. vbi ait, Ampelium ex-Magistro officiorum ad Proconsulatum geminum, indèque multo postea ad Præfecturam culmen euertum: vbi Ampelius est hic ipse, cui hæc lex inscribitur: Et Proconsulatus geminus Ampelij est Proconsulatus Africæ, quod discimus ex l. 10. infr. de nauicular. & Achaia, ex Himerio. Exque eo Ammiani Marcellini loco discimus, Ampelium illum, quàm plurimas dignitates ex iis de quibus Valentinianus constitutione suâ ad eum agit, gessisse: vt non improbabiler dici possit, ad eius suggestionem legem illam latam. Ergo b. l. hi quatuor, Proconsulibus à Valentiniano præferuntur: cum alij illis contrâ eadem constitutione postponantur, d. l. 1. infr. de Comitibus. v. l. 1. & l. 4. de honor. codicill. quæ vt dixi ex eadem constitutione desumptæ sunt: consequenter, hi quatuor, Præfectorum gradum proximi: quâ causâ his dignitatibus coherere dicuntur, l. 2. prox. Quomodo & Symmachus ad Comitem S. L. lib. 7. ep. 9. scribens. Te, inquit, meritum ratio summis proximis facit. Nondum tamen illis hoc tempore æquati: nondum verò Illustris, vt Præfectorij: Quare videre est in Gratiani l. 35. de cursu publ. Magistrum officiorum spectabilem virum indigitari (et si in Valentiniani l. 22. eod. tit. Illustris vocetur, postea certe Illustris dicitur, vt testatur vel lex 23. infr. de agentibus in rebus) vt & Comitibus R. P. in Valentiniani Iun. l. vlt. ad leg. Int. repetundar. spectabilitatis titulus tribuitur.

* Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Restituto PV. Post alia.

V I ex Quæstura honore aut Efficaci Magisteria, aut Comitibus vtriusque ærarij nostri attonito splendore vigerunt, adclamatione excipiantur solitâ; nec prætereantur vt incogniti, atque vt non æquandi illis qui gesserint Præfecturas; sed eo obseruentur cultu, omni cætu omnique conuentu; Neque enim pars est. tio meriti, etiam si interuenit dilatio vlla; quoniam coherent his dignitatibus, quæ hisdem iure debentur. Interfit aliquid inter tempora Magistratum, vitamque priuatam, actus depositi dignitas pares eos viros præstat atque honore consimiles: Quid enim in his quatuor dignitatibus non ex congruâ diuersitate putemus esse commune? Quod cum ita sit, hos viros haberi volumus, non vt qui meruerint tantum, sed quasi qui gesserint Præfecturas, cum non priuilegijs temporis præferantur, sed honoris æqualitate lætentur. Dat. VI. I. Kal. Iun. Thessalonice Gratiano v. & Theod. I. AA. CONS. S. [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. Cod. Iust. eod. tit. ex priore huius leg. parte cæteris rescatis desumpta est. Hanc leg. intelligit quoque Cassiodorus 6. var. 8. Iungenda autem illi lex 2. sup. de Præfectis Prætorio. De hoc Restituto P. V. Constantinop. vid. dicta ad eam l. 2. Hic quoque in MS. expressum Restituto. Ita quoque habent veteres Codices Iustini. complures: Vulgati tamen præferunt Officiali, quod eodem recidit, mox vt ostendamus. Magisterio in Cod. Iust. quod eodem recidit: nam & sic magisteria & magisterium promiscui. Magisterij vocem Triboniano magis placuisse puto. Ita quoque Magisterium admissum, l. 12. sup. de Senatoribus, & Sidonio Appollinari lib. 1. ep. 3. Magisterijs Palatinis Militaribusque. Magisterium Equitum & Pedum, l. 2. sup. de Præfectis Prætorio: l. 4. infr. de honor. Codic. Magisteria autem propriè de Magistro officiorum, sicut & Magisteri

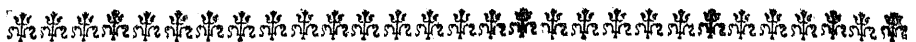
Magistri nomen absolute, & Magistrum, Magistrum Palatinum Apollinari d. l. uo v. Gloss.
 Antonius splendor, est stupendus, qui antonitus reddit. In MS. alioquin est *aconito*. Hoc sensu sepe vox *Antonii* pro stupendo sic *Antonius* diligentia, & Ecclesia in *Antonio* Tertulliano: *Antonius* domus, stupenda. Virgilio, esse Senio: Sic amor *Antonius* Statio in *Epithalamio Stella*. *Antonius* celebrare magnis ceremoniis, Plinid *lib. 30. c. 3.*
 Id est, & quasi.
 Id est, eo ipso, eodem.
 In omni cœtu.
 Neque enim impar, scriptum forte fuerat: neque enim par.
 Ratio: scriptum forte fuerat *rio*.
 Id est, etiam non ilico, non statim Præfecturis decorentur.
 Dixi ad leg. super. v. & Symmachum, *lib. 7. ep. 93.*
 Attamen actus depositi, &c.
 Præter. Limitatio, id est, sic ut.

COMMENTARIUS.

PRÆFECTORIUS Viris, id est, Præfecturâ Prætorianâ, vel urbis, defunctis, exæquantur *h. l.* à Theodosio M. Quatuor Dignitates, de quibus *hoc titulo*, puta Quæstor, Magister Officiorum, Comites S. L. & R. P. Cui legi coassanda venit *lex 2. sup. de Præfectis Prætorio* & de qua sentisse videtur Cassiodorus *6. var. 8.* in formulâ Comitina R. P. Comitina *privatarum re honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem esse decreverunt.* Quinodo & Symmachus *lib. 7. ep. 93.* ad Longinianum (Comitem S. L.) scribens; Te, inquit, *meritorum ratio summis proximum facit.* Ergo Præfectoris Viris hâc lege quatuor illi æquantur: Qui antea Proconsulibus tantum prælati fuerant à Valentiniâ Sen. *leg. 1. sup.* Et sic Spectabiles tantum eâ *l.* facti: vnde & Spectabiles vocantur in Gratiani *l. 35. de curis publ.* & Valentiniâ *l. 1. ult. inf. ad leg. iul. Reperendarum*: de quo ad *d. l. 1.* at nunc Illustres ex hâc Theodosij *M. leg.* Hinc in Theodosij *l. 120. infr. de Decurionib.* Illustri Magister Officiorum, Comes factarum ac privatarum Hinc & sub Theodosio Symmachus *lib. 10. ep. 37. 51. 53.* Virum clarissimum & Illustrem Magistrum officiorum vocat. Antequam de legis huius sententiâ plenius agimus, de Efficaci primùm *Magisteria*, quæ hîc memoratur vna è quatuor Dignitatibus videndum est. Efficax igitur Magisteria (quomodo etiam habent quidam Codices Instiniani, alij editi, *Officiali*) nil aliud est, quam Magisteria Officiorum, seu Dignitas Magistri istius: Ita nempe dictus ab *efficiendo*, quod inter cæteras dignitates maxime efficax esset seu actiuosa *δραστικός*, in illâque Principum exequeretur; quomodo efficax Hercules, Horatio *Epod. 3.* id est, actiuosus. Erant scilicet sub dispositione Magistri officiorum Officia Palatina, Curiosi, Agentes in rebus, (qui & ipsi *ἐπιθεωρηταί* dicebantur, & idem quoque Agentes IN REBUS) Hîc pertinet egregiè *Novella* Valentiniâ inter Theodosianas *37. soli quidquid acrius est & profiteri & EFFICERE videntur.* Mensores item, Fabricenses, Ordines & Scholæ Palatinæ, Decani: quod ex *Notitia Imperij*, vt & *nostrâ* videre est. De actu etiam Magistri officiorum vid. Cassiodorus *6. var. 6.* Eodem modo idem Cassiodorus *6. var. 3.* Præfecturæ Prætorianæ officium, cui summa rerum commissa erat, vocat officium planè genitum, EFFICAX, *instructum & totâ animi firmitate præstandum.* Quare in errore versatur C. L. Cuiacius, qui *Efficacem Magisteriam*, vel *Efficax Magisterium* interpretatur Quæsturam re ipsâ administratam ad differentiam Quæsturæ Honorariæ. Cuius sententiam præter supra dicta refutat numerus quatuor Dignitatum, quem hîc extare oportet: vt disertè in sequentibus hic numerus designatur: *Quid enim in his QUATVOR dignitatibus, &c.* At enim si Cuiacij sententia ad-

mittitur, tres tantum hîc numerare liceat. Geminus est error scriptoris de officij domus Augustæ *lib. 3. c. 24.* id est, qui quem Zosimus *lib. 3. c. 17.* ἐν τῇ αὐτῇ τῆς αὐτοῦ μαγιστρίας, vel ἡγεμόνων vocat, *Magistrum Equitum & Peditum*, in præsentem interpretatur.
 ¶ Nunc ad rem & sententiam legis: vbi de duobus videndum est. Primum, *Ratiocinatio* Theodosij spectanda: quâ is quatuor has dignitates Præfectoris honoris æqualitate decoravit, *vers. Neque enim, vsque ad vers. Quod cum ita sit.* Ratio eò redit, quod etsi quàmvis Præfectoris Præfecturam gerunt, his præferantur, attamen actu deposito pares sint, & esse debeant: quia etsi non statim & ipsi Præfectoris sint, attamen Præfectura his debeat, tanquam coherentibus: denique, *quod non sit dispar ratio* (ita enim hîc reponendum) *meriti, etsi interuenit dilatio dignitatis.* Quod ad vulgatum illud & Brocardicum: accedit, *Cingendus habetur pro cincto*; Item de vicinâ de qua proxima coherentia trahi fulgorem.
 ¶ Hinc interim quoque discimus, post vnam ex his Quatuor dignitatibus gestam, seu Quæsturâ, Magisteria officiorum, Comitina S. L. & R. P. functos, Præfectos Prætorio, vel statim, vel ita non multo post, dilatione parâ, factos, quod infinitis exemplis comprobari potest.
 Secundò, sequitur Limitatio; Nempe Theodosij M. has quatuor dignitates Præfectoris non simpliciter vel absolute adæquat; non inquam vt privilegio temporis cum his certent, id est, si tempore priores sint, & illis præferantur: quomodo sanè eadem constitutione vnde hæc desumpta est, in *l. 2. sup. de Præfectis Prætorio*, Magistrum militum Præfectoris absolute exæquat, & ad hunc quoque finem: verùm hætenus, vt eodem honore excipiantur: & sic hætenus Illustres: Qui postea tamen simpliciter *ἀπλῶς* Præfectoris exæquati. Vbi videre est iuris istius progressum, simul & triplicem processum rationem: Primò scilicet Proconsulibus prælati, *l. 1. sup.* Dein Præfectoris exæquati quoad honores & adclamationes *hac leg.* Tandem absolute.
 Postremo igitur loco, nunc videamus in quo nominatim Quatuor hos Præfectoris exæquatos voluerit Theodosius M. *Adclamatione*, inquit, *excipiantur solia, nec prætereantur vt incogniti atque vt non æquandi illis qui gesserint Præfecturas: sed eo* (eodem) *obseruentur cultu, omni cœtu, omni que conuentu.* Nempe Adclamationibus, cuiusque, & honoribus variis Amplissimæ dignitates excipiebantur, vbi ad cœtum vel conuentum ventum esset, de his Adclamationibus, *κρίσις ἐνομιμίας*, quæ Consulibus & Patriiis factæ agit Chrysostomus, *in initio homilia in Eutropium.*

DE

DE PRIMICERIO ET NOTARIIS.

TITVLVS X.

XII. COD. IVST. VII. *De Primicerio & Secundicerio & Notariis*: Cæterum hinc SPECTABILIVM ordo incipit. Idemque ordo obseruatur in Notitiâ: v. quæ noto ad *l. 21. inf. de petitionib. lib. 10.* De Secundicerio Notariorum v. *l. 21. infr. de petitionib.*

1. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Eutropio PP."

RÆCIPVA est nostræ pietatis intentio circa Notariorum nomen: atque ideò si vnquam huius Ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel fenestrate posuerint, seu cum alia dignitate post hanc qualibet vsi sunt, non omittant prioris vocabulum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsumant: Et si quis, ex Officio, vel præcipue Sublimitatis tuæ temerarius ad Censuram Discussiones, Peræquationes, aliam denique vllam rem inquirerator extiterit, Officium suum nouerit, vel leuis culpæ offensione detectâ, grauis multæ discrimine fatigandum, & Numerariorum corpus, extincto iniuriæ auctore, minuendum. Dat. xv. Kalendas Iul. Thessalonica, Gratiano v. & Theod. I. A. A. C O N S S. [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. Cod. eod. tit.
 Eutropius hic PP. Orientis: de quo mox.
 Vel abiicerint. add. Tribon. satis inconditè: quid enim aliud est laborem quiete mutare, quàm quod ipse obicere vocat? Cæterum MS. habet, *mutauerint.*
 Pro deposuerint.
 Cumulata, vt *l. 14. inf. de proximâ*: cuius similis dispositio.
 Posthac. C. Iust. Istud tamen malo.
 Ita quoque Cod. Iust. malim tamen amittant, vt *d. l. 14. adiectu alterius dignitatis perire non patimur.*
 Ita quoque Cod. Iust. sed malim, *præcipue.*
 Temerario ad sensu in discussiones, &c. ita C. Iust. malè: de quo mox.
 Veluti ad exactiones, vt *l. 3. inf. de honor. eod. tit. l. 1. inf. de libertat. & eorum liberis: l. 28. de hereditat. vbi pleniùs.*
 Similes locutiones v. l. 3. sup. de inoff. testam. l. 1. inf. de libertat. & eorum liberis: l. 28. de hereditat. vbi pleniùs.

COMMENTARIUS.

PRIVILEGIA Notariorum, (βασιλικὸς ἐπιγραφικός) vocant Græci. Vide vel Zosimum, *lib. 5. p. 815. & 719.* τὴν τῶν μαγιστρῶν ἐπιγραφικῶν p. 811. etiam ex-Notariis, id est, iis qui vel vltro eam militiam post laborem reliquerunt, vel deposuerunt, vel aliâ dignitate cumularunt, seu commutarunt, seruari oportere desinit hâc *l.* Theodosius M. Imp. In quâ tria notanda sunt: Primò, Præfatio: Eâ scilicet Theodosius profertur, *Præcipuam intentionem suam esse circa Notariorum nomen*, id est, præcipuo studio & affectu sese Notarios prosequi. Fuit hæc scilicet Notariorum Schola seu ordo Collegij alios inter magnæ dignitatis: vnde & Militia nobilis dicitur *l. ult. hoc tit.* Præclarum Collegium, *l. ult. sup. de Senatoribus.* Militia, quâ non illustrior extat Altera, Claudiano in *Epithal. Palladij.* Erant hi verò βασιλικὸς ἐπιγραφικός, vt eos Libanius & Zosimus non vno loco, *lib. 3. c. 5. & Socrates lib. 7. cap. 22.* & vetus Auctor apud Suidam *verb. ἀρχιστράτηγον* appellat, qui videlicet in consistorio Principis Acta excipiebant (de quibus Ammianus Marcellinus quoque *passim*) vnde *l. 7. de primil. eorum qui in S. P. disertè dicuntur* Notariorum officio fungentes

inter Consistorij secreta, & Notariorum Primicerij de Consistorio Principis discedere, *l. 2. prox. & ab Ammiano Marcellino lib. 30. p. 466.* *Notarij Principis*: vt & à Cassiodoro *6. var. 16.* in formulâ Notariorum, qui *Principis secretum & consilium his committi ait, Principisque curis assiduâ lubricatione militare. Secretum* scilicet, quia in consistorio Principis Acta & Secreta notabant. Alius verò, ab his Notariis, quem Vopiscus in *Aureliano secretorum Notariorum* vocat: hic enim est, quem Zosimus *lib. 1. p. 662.* de eadem re agens, Ἐπιθεωρητικῶν ἀποκριτικῶν μυστικῶν vocat, Victor Schotti, *ministerium*, cui *secretorum officium crediderat.* Nempe Notarij indicium faciebant & foras efferebant Imperialia responsa: vnde & Oraciones Imperatorum per Primicerium Notariorum in Senatu aliquando recitabantur: *l. 14. sup. de Senatoribus.* Quare cessent a faniâ quorundam, de Notariis ad secreta, & à secretis. Horum operâ vsi Principes extra ordinem peregrè sape tanquam perpicacibus: vid. Marcellinum *lib. 26. p. 341.* tanquam sagacibus: ad perducendos reos; idem testis, *lib. 14. p. 10.* vt adfisterent cognitionibus, interrogacionibus, *p. 24. 32. lib. 15. p. 38. lib. 28. p. 384.* Sozomenus

mentis *lib. 4. cap. 10.* Missi etiam ab Imperatoribus Cæsarum actibus explorandis *lib. 17. p. 109. lib. 21. p. 201.* observandisque traiectionibus *lib. 20. p. 185.* conatibus etiam alienius & ad tuendam provinciam positi *lib. 22. p. 239. lib. 26. p. 341.* Commensus frumentarij his mandati: Symmachus, *lib. 10. ep. 31.* Denique cum mandatis in provincias missi *l. vn. sup. de Mandatis Principis,* vbi plura: Episcopi que per hos sedibus suis restituti, vt Chrysostomus ipso teste *ep. ad Innocentium* tomo 4. *Parisedit. p. 679.* ipsi que de re essent Imperatoribus suggererant: *lib. 16. p. 345.* Cæterum peculiarem erga eos affectum, vt alij Principes, vid. Cassiodor. *d. form. 16.* ita hic Theodosius M. prodit hac constitutione ad Eutropium PP. emissa. Quod quidem in memoriam mihi renovat, quod Gregorius Nazianzenus *ep. 137. 138.* hunc ipsum Eutropium à doctrinâ, eruditione, & eloquentiâ summopere commendat: vt videatur omnino Eutropius huius leg. promulgandæ Theodosio auctor fuisse: pro studio, quoin literatos (cuiusmodi sanè erant Notarij) ferebatur. Verum hæc coniectura est.

Nunc de sententia huius leg. Secundo igitur, quod hæc l. præsupponitur & indicatur, privilegio hoc subnixi fuere Notarij, vt ad Censur, Discussiones, Peræquationes, aliam denique vllam rem inquietari non possent, id est, vt Censuror, Discussionor, Peræquatorum vnus his impingi non posset: Ad Censur, aut lex: rectè enim ita hic legi proximè sequenti ostendunt: non ad sensur, vt perperam Cod. Iust. Idque etiam egregie confirmat Zenonis lex 2. circa med. Cod. eod. tit. vbi hæc immunitas ex hac l. repetitur: *vacationem,* inquit, *censur, discussionis peræquationis & cuiuslibet alterius rei habituros.* vid. & Nouellam Theodosij 16. de postulando, circa fin. Ad censur, &c. pariter vt *l. 3. de honorar. codicil.* ad exactiones. Ergo Censuror, Discussionor, Peræquatoris munus his iniungi non potuit: de quo alioquin Censuror, Peræquatorum munere libro 13. de Discussionor, lib. 11. 2. 26. Eadem verò immunitas tributa & Domesticis & silentiariis, *l. 2. & 3. inf. de domest. & protestorib.* Eadem & Curialibus iis qui Præsides & Rationales tenera fuerunt, *l. 3. inf. de honor. codicil.* Ex archiatris *l. 2. inf. de Medicis.* Addit lex ad aliam denique vllam rem, veluti exactiones, *d. l. 3. inf. de honor. Codicil.* operis exstructiones, ratiocinia, *d. Nouella*

10. Hac omni immunitate donati & Scriuarij S. Palatij post viginti annorum militiam, *l. 7. 8. inf. de proximis.*

Tertio loco succedat nunc ipsa Legis dispositio. Nempe Theodosius M. privilegia superiora constare iubet etiam ex-Notariis: Idque, siue laborem quiete mutauerint, id est Notarij munus vltro abdicauerint, vel vt barbarè fatis Tribonianus, *abiecerint,* siue, ob senium deposuerint, siue denique etiam cum alia (fortè commutata) dignitate post hanc quilibet vsi sunt: id est, post Notarij officium depositum, aliam dignitatem sortiti sunt. Non igitur tantum si ad quietem secesserint, verum etiam si continuato labore aliam dignitatem susceperint. Quod vtrumque & aliàs obtinuit, vt munere defunctis eadem privilegia adhuc competant: & alià maiore putà dignitate auctis content. Maior scilicet dignitas nulli debet circa prioris dignitatis seu militiæ privilegia præiudicium facere: *l. 3. Cod. de dignit.* si modò ea lex à Triboniani facinore immunis est. Id enim singularis privilegij loco Theodosius Notariis sese concedere indicat. Certe Honorius postea Scriuariis idem concessit *l. 14. inf. de proximis sacror. scriuar.* quæ lex cum hac conferenda omnino est: vt & decurionibus & silentiariis, *l. 2. 3. inf. de decurionib. & silentiar.* Eademque immunitas tributa Ex-archiatris, *l. 2. inf. de Medicis.* Eadem tributa & Palatinis, de quibus *l. 3. & 5. inf. de priuil. eorum qui in sacro Pal.* Iisdem sanè tributum, vt Senatores facti à generali collatione immunes essent: *l. vlt. sup. de Senatoribus.* Ergo Notarij munere suo defuncti ab illis muneribus immunes sunt seu excusantur: cum aliàs Honoratis dignitate functis, deque Palatio exemptibus hæc munia à Iudicibus sæpè iniungerentur præ rerum necessitate: vid. *l. 3. inf. de honor. codicil.* vbi dicam, & *d. l. 2. inf. de Medicis: l. 2. inf. de decur. & silentiaris.*

Sequitur sanctio legis: Nempe Officio Rectoris provincie minatur grauem multam, & Numerario exactionem. Numerarij scilicet huiusmodi munerum iniungendorum curam sustinebant, de quo suo tit. *inf. de Numerariis, lib. 8. t. 1.* Idem verò interdictum anno proximo ab eodem Theodosio Numerariis circa omnes ex Aula decedentes, & post emeritam missionem: *l. 11. inf. de priuil. eorum qui in sacro palatio.*

11. * Iidem AAA. ad Valerianum'' pv.

NOTARIORVM Primicerios, si, prout eorum voluntas fuerit, de Consistorio nostro, sine administratione discesserint, non solum Vicariis anteponi, sed etiam Proconsulibus æquari sancimus, ita vt nihil nisi tempus intersit. Eodem honore atque eodem ordine sequens Primicerium Tribunus ac Notarius perfruetur. Alios porrò Notarios & Tribunos Vicariis iubemus æquari, ac, si priores id vocari cœperint, anteferri. Ad verò Domesticos & Notarios Consularibus simili ratione componimus; & cetera. Dat. IIII. Kal. April. Acc. XII. Kal. Maij. Syagrio & Eucherio vv. cc. c o s s. [381.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Memoratur ea *l. 13. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Iungendæ verò illi *lex 2. inf. de proximis Comitib. dispof. & lex 5. de honorar. Codicillis.*
- '' Valerianus P. V. Romæ scilicet A. D. 381. cui præter hanc & duas illas, inscribuntur adhuc *lex 2. de equis Curialibus, l. 6. 7. 8. de scenicis.*
- '' Magistri enim officiorum dignitate sæpè decorantur: dicam ad *l. vlt. inf. de Consulibus Vicariis superiores, v. & Notar. Imper.* Inter Spectabiles primi, de quo ad *l. prox. quoque & ad l. 1. de Com. rei mil.*
- '' Id est, si prius Notarij & Tribuni fuerint, Vicarios posteriores tempore vincunt.
- '' 28. At verò,

DE PRIMORVM (vt eos quoque vocat Amm. Marcellinus, *lib. 29. p. 419.*) inter Notarios, de Consistorio exeuntium sine administratione nouaque dignitate, ordine; est hæc Gratiani Imp. lex: Quæ pars est prolixioris Gratianæ constitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus tum Palatinorum, tum extra-Palatinorum: vnde superflut duæ adhuc Leges putà *lex 5. inf. de honorar. codicil. lex 2. de proximis, Comitib. dispof.* quæ proinde huic coassandæ veniunt.

¶ Nos de hac nostrâ nunc agemus: Vbi obseruandum, in ordine vel schola Notariorum eminentiores seu primos quosdam fuisse, qui hac l. nominantur. Erat scilicet Primicerius Notariorum: erat, Primicerium sequens Tribunus & Notarius; erant alij seu ceteri Notarij & Tribuni, erant denique Domestici & Notarij. Primicerius Notariorum (cuius h. l. mentio fit & *l. 3. 4. inf. & l. 11. sup. de Senatoribus & l. 33. inf. de petitionibus: & l. vn. inf. qui à præbitione vivorum, & Nouella Theodosij 32. de Veteranis,* & apud Renatum Profuturum Frigidum, referente Gregorio Turonensi *lib. 2. c. 9. p. 54.*) ab Ammiano Marcellino vocatur Primus omnium Notariorum, *lib. 26. in gestis An. 365.* Sozocrates *lib. 7. c. 23.* eum vocat *πρωτοστρατη βασιλικῶν ἐπιγραφῶν,* Zosimus *lib. 5. p. 815.* vbi de Ioanne Primicerio agit *ἀρχοντα τῆ βασιλικῶν ἐπιγραφῶν & τριβύνας καλῶσιν.* Idem *p. 811.* & Sozomenus *lib. 9. τῆ πύμας & τῆ ἐπιγραφῶν ἰσχυροῦ.* Iustinianus *Nouella 8.* retinet Latinam vocem, & *Πρωκλήρον τῆ λαμπρότατων τριβύτων* vocat. Primum locum militiæ nobilis adscendit, *l. vlt. inf.* Ex eâ dignitate Ioannianus ad Imperium conscendit, teste Ammiano *d. loco.* Sub huius Primicerij dispositione erat omnis Dignitatum & Administrationum notitia, tam militarium quàm civilium, scholas etiam & Numeros tractabat, vt totidem verbis *Notitia Imperij* scribit. Idque ipsum indicat Claudianus huius rei sciens, ipse quippe Tribunus & Notarius, in *epithalamio Palladij:*

Paulatim vētus ad altum,
PRINCEPS Militiæ, quæ non illustrior extat
Alteræ, cunctiorum TABULAS assignat HONORVM:
Regnorum tractat NUMEROS, CYMEOSQVE recenset,
Sparsas Imperij vires constringit in vnum
DEPOSITVM; quæ Sarmaticis custodia ripis,
Quæ sanis obiecta Getis, quæ Saxona frenat,
Vel Scutum LEGIO, quantum cinxere cohortes
Oceanum, quantum pacatur MILITE Rhenus.

Qui Claudiani locus geminus est cum altero *Notitia:* & omnia respondent: *Tabulas honorum* vocat, *Notitiam omnium dignitatum;* *Regnorum Numeros* ab eo tractari ait, similiter *Notitia,* Numeros à Primicerio Notariorum tractari, quod etiam ostendit *l. 2. Cod. eod. tit.* Idque in *Commentario,* cui *laterculi maioris* nomen, quod etiam *Notitia Imperij* docet & exhibet; quod *Depositi* voce Claudianus indicat: *sparsas Imperij vires constringit in vnum, Depositum.* Laterculum scilicet iamdiu pro Tabula, Indice & *Commentario* vsurpatum apud Tertullianum, non tantum in *lib. adu. Valentinianos,* verum etiam *lib. 1. aduersus Nationes,* quem nos edidimus: *cap. de solis cultu.* Vos certe estis qui etiam in laterculum septem dierum Solem recepistis & ex diebus ipsorum prælegistis, quo die lauacrum subrabatis, aut in vesperam differatis, aut otium & prandium curetis. Eundem Primicerium Notariorum reperio consti-

tuiones Principum in Senatu quandoque recitasse, *l. 14. sup. de Senatoribus.* ¶ Primicerium sequebatur qui hac lege vocatur, sequens Primicerium Tribunus & Notarius, qui eadem ratione Secundicerius Notariorum vocabatur, in *l. 2. inf. de petitionib.* Ammianus Marcellinus *lib. 29. circa principium, secundum inter Notarios gradum* vocat, de quo mox plura. Hunc & superiorem idem Ammianus *summates Notariorum* vocat *lib. 26. pag. 341.* Hos sequebantur alij seu ceteri Notarij Tribuni. Quorum non hac tantum lege mentio fit; verum etiam *l. vn. sup. de mandatis Principum l. 1. inf. Qui à præbitione vivorum.* Qui Tribuni residui ordinis vocantur, *l. 3. inf. prox.* Eorundem frequens mentio fit apud Ammianum Marcellinum *lib. 26. pag. 341.* Vbi nominatim Notarium & Tribunum vocat. Et *lib. 17. p. 104. lib. 10. p. 171.* Fit & Tribunorum & Notariorum mentio in *duabus veterib. inscript. p. 391. n. 5. p. 464. n. 8.* Cæteroquin Notariorum simpliciter frequentissima apud eum mentio *lib. 14. p. 10. 24. 32. lib. 15. p. 38. lib. 20. pag. 172. p. 184. p. 185. lib. 21. p. 201. lib. 22. p. 239. lib. 26. 341. 345. lib. 28. p. 384.* Fit etiam horum Tribunorum & Notariorum mentio apud Symmachum *lib. 5. Epist. 39. lib. 10. Ep. 36. & 39.* apud Ambrosium, Augustinum, Paulinum: Deque iis sunt duæ veteres inscriptiones de Claudiano, & Petronio Maximo. Huiusmodi Tribuni, & Notarij à Principis latere feruè mittebantur Legati, de quo plenissimè ad *l. vn. sup. de Mandatis Principum.*

¶ Præter hos Tribunos Notarios erant alij qui Domestici & Notarij vocabantur, quorum lege quoque proxima mentio fit, vbi familiares Principi dicuntur his verbis: *Reliquos, quos Domesticum inter Notarios & familiares nobis nomen insinuat.* ¶ Cæterum de horum omnium dignitatibus id h. l. à Gratiano cauetur (vt & à Theodosio M. pariter *l. prox. 3. inf.*) vt Primicerij etiam sine administratione discesserint: (& Secundicerij) Notariorum dignitate perfuncti, vicariis dioceseon præferantur, & Proconsulibus exæquentur. Quod etiam ex *Imperij Notitia* liquet: In tantum vt cum Proconsulibus temporis prærogatiuâ certent: Sequentes verò Tribuni & Notarij vicariis exæquentur, & cum iisdem temporis prioritate decertent: Domestici verò & Notarij Consularibus componantur.

¶ Vbi obseruandum primò, Secundicerium eodem honore atque eodem ordine perfrui, ex hac l. cum Primicerio: pariter vt in *sp. leg. 2. 1. inf. de petitionib.* hi scilicet summates Notariorum erant; de quo iam supra.

Secundò obseruandus dignitatum ordo; Proconsules, Vicarij, Consulares, qui eodem modo obseruatur in *d. l. 5. inf. de honor. Cod.* quæ huic coniungenda est: & in *Notitia Imperij.* Et *l. 2. 1. inf. de diuersis officiis: l. 15. 16. de pænis, l. 23. inf. de accusationib.* Sed & illud notetur inter Spectabiles, de quibus ab hoc titulo tractari incipit, Proconsules primo loco constitisse, de quo vid. & *l. 1. inf. de Comitibus rei militaris:* vbi dicam, & *Notitiam Imperij.*

In tantum verò (quod Tertium) inter Proconsules hi steterè, vt altissimarum quoque Dignitatum numero eos haberi antea voluerit Valentinianus, constitutione suâ de gradibus dignitatum: sic quidem vt Comites quoque rei militaris primi gradus per transmarinas provincias vincerent: *l. 1. inf. de Comitibus rei mil. &* quod magis est, eos quoque qui honorarios illustri Magisterij Equitum codicillos adepti erant, *l. 4. inf. de honor. codicil.* quæ

duæ leges inter se coassandæ sunt, velut prædictæ Valentiniæ constitutionis de gradibus Dignitatum parres. Cui conuenit & quod Cassiodorus scribit 6. var. 16. in fin. ut dicam ad eas leges.

Quartò notetur, Honorarios Palatinos istos cum actualibus seu ἐμμετρῶν tempore inter se certare h. l. & l. prox. 4. in fin. cui iungenda lex 6. inf. de honor. codicillis. Quod Palatinis singulari privilegio datum cum alioquin extra Palatini honorarij cum ἐμμετρῶν tempore non certent l. 5. inf. de honorar. codicillis, quam huic coassandam dixi & d. l. 6. Quod ipsum constituitur & de aliis honorariis Palatinis ac nominatim de Proximis scribentium & Comitibus dispositionum d. l. 2. inf. de proximis, quæ & ipsa huic coassanda venit. Et hæc quidem illa est Gratiani constitutio quam Valentinianus Iun. frater eius memorat firmatque l. 13. inf. de priuileg. qui in sacro palatio.

Quintò notetur, dignitatem eorum computari

ab eo tempore, quo Notariatu seu Consistorio discesserint, h. l. Idque in proximis quoque scribitur & Magistris dispositionum obtinet: d. l. 2. de proximis. Verùm immutatum & hoc l. 3. prox. & illud l. 4. 10. inf. de proximis.

Tandem obseruetur Primicerios Notariorum de Consistorio discedere dici, non quasi Consistoriani Comites fuerint, quod hinc colligebat Vir doctus: verùm quia Notariorum munus in Consistorio Principis erat. Vnde & l. 7. inf. de priuileg. eorum qui in S. P. dicuntur Notariorum officio fungentes inter Consistorij secreta: de quo ad l. 1. huius tit. Sic & in inscriptione statuae Petronij Maximi. PRIMÆVVS IN CONSISTORIO SACRO TRIBVNVS ET NOTARIVS MERVIT SIDONIUS Carm. 23. v. 213.

Et iam te Aula tulit, priusque Princeps Inter conspectus statim locauit CONSISTORIA quos habent TRIBVNOS.

III. * Iidem AAA. Floro" PP. P."

OTARIORVM Primicerium in numero Proconsulum habemus, tanquam comites eis semper faces cum curialibus dederimus; Prætorianos longe ab hoc abducimus, ut qui ad Tribunalum nominis huius accesserint, Orientis siue Ægypti Comitum videantur infulas consecuti: Tribunos residui ordinis nemo dubitet Vicariis exæquandos & præferendos his quos adepti honoris præcesserint: reliquos verò quos Domesticum inter Notarios & familiares nobis nomen insinuat, parem gradum cum Consularibus obtinere sancimus, & cetera. Dat. Id Decemb. Constantinop. Syagrio & Eucherio c o n s. [381.]

NOTÆ

- * Iungenda huic, lex 6. infra de honor. Codicillis.
Florus PP. Orientis sub Theodosio M. vid. Protopogr.
Præfesto, malè in Cuiacij edit.
Proconsoles primi inter Spectabiles, dicam ad l. 1. de Comitib. rei milit.
Faces Proconsulum h. l. & l. 7. de honor. codicill. vid. Gloss. Th.
An Curulibus? Notum, Insignia Consulium & Proconsulum fuisse Faces & Sellam Curulem: vid. & l. 7. inf. de honor. codicillis. An securibus? ut l. 7. inf. de honor. Codicill. & Nouell. de Procons. Cappadocia; Prius placet.
29. Adeptis honoribus: nisi malis adeptu honoris.
Nolo mutari in familiar.

COMMENTARIVS

SENTENTIA huius legi eadem penè est, quæ Superioris; ut etiam apparet ex coniunctione l. 6. inf. de honor. Codicillis. In eo tantum differunt, quod Dignitatem Primiceriorum Tribunalium computari velit Theodosius ab eo statim tempore quo Primiceriatum & Tribunalum adepti sunt. Tanquam; inquit, COMITES semper eis faces cum curulibus dederimus: de quo dixi ad l. sup. Simile quid verò ab eodem constitutum l. 4. inf. de proximis, cum antea aliter obtineret. Item hoc amplius hac Theodosij constitutione continetur, nempe Tribunos & Notarios Prætorianos non eadem qua Primicerium Notariorum dignitate censendos, sed proximo post illum gradu constituendos, & non Proconsulibus, sed Comitibus Orientis vel Ægypti exæquandos. Proximi scilicet Proconsulibus gradu fuisse hi duo Comites, quibus adiungendus tertius Comes Ponticæ, Comitibus aliis, Ducibus, Vicariis & Consulibus superiores: ut docet quoque præter Notitiam Imperij, lex vn. inf. de Comitib. & Tribunis schol. & l. vlt. inf. de comitib. rei milit. & lex 2. 2. inf. de diuersis officiis: Et lex 15. 16. inf. de panis. Ceterum Tribunus Prætorianorum Notariorum hoc ipsum erat inter Notarios Præfecti Præto-

rio, quod Primicerius inter Notarios Principis: Igitur hic etiam finitima esset Præfecti prætorio dignitas imperatoris, & in officio Prætoriano constituti magnis pariter privilegijs euecti fuerint, toto tamen gradu Primicerio Notariorum Principis cessit. De quo iam aliquid monui ad l. 8. sup. de diuersis rescriptis. ad l. 3. & 18. sup. de Prætorib. Porro horum Prætorianorum Tribunalium & Notariorum mentio fit quoque in l. 6. §. 2. Cod. de Adlocatis diuersorum Iudicium. Et apud Cassiodorum 6. variar. 3. Militia, inquit, Perfunctis [Officialibus] Tribunalium & Notariorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat qui inter Procures mixti nostris conspectibus obsecundant. Quæ Cassiodori formula dignitatis Prætorianæ breuiarium elegans continet Idem 11. var. 18. de corniculario, qui egreditur: Et ideò Anitiam qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequijs, inter Tribunos & Notarios ad adorandos Adspetus proferat Principales. Sed & vetus inscriptio horum Prætorianorum meminit: Rufinus Prætoriatu V. C. filius Magnifici viri Marimiani Præfecti Prætorio & Consulis Ordinarij Quæstor Candidatus, Prætor urbanus, Tribunus & Notarius Prætorianus, &c.

IIII. * Impp.

III. * Impp. Theodosius A. & Valent. Cæsar. Hierio PP. P." Orientis.

OS qui ex Primiceriis Notariorum, ad Inlustrem meruerint Magistrum, a vigiliis atque laboribus, procedere summatem, minimè redigendi sunt in ordinem ceterorum, qui honorarios meruerint codicillos: quoniam & res ipsa, quod primum locum sint militiæ nobilis adsecuti, & publica sæpe impleta commoditas, nunquam otiosos fuisse testatur; & cetera. Dat. x. Kal. Oct. Topiso, Theodosio A. XI. & Valentiniano Cæf. c o n s s. [425.]

NOTÆ

- * Iungenda huic lex vlt. inf. de honorariis Codicillis. Quæ etiam huic argumento optime respondet.
Malè in Cuiacij edit. Præfesto.
Magister ἀρχὴς, pro Magistro Officiorum h. l. & l. 3. in fin. de Agentibus in rebus & magisteria: ut l. 2. sup. de Quæstor. efficax magisteria. Magisteria dignitas apud Cassiodorum quoque de Magistro officiorum 6. var. 8. Hæc Magisteria & Magistri voce vtitur Suidas, & apud eum incertus Auctor, & Theophylactus Simocatta hist. Mauric. lib. 2. c. 3. quos locos notauit Meursius in Gloss. suo. Adde locum Prisci in Hist. Gothicâ. Μαγιστρία τῆς τῆς μαγιστρίας ἀρχῆς διέπωνται. Item παρὼν τῆς βασιλείας βυζαντῶν ὁ μαγιστρος καίνοτος ἔστω. Hinc etiam Magistria-ni, vel Magistria-ni: de quibus alibi. Et tamen Magisteria quoque potestas ἀρχὴς de Magistris militum dicitur, l. 7. inf. de Infor. Danub. & tit. de apparit. Magisteria potestatis: ut id negantes miari fubeat.
De quo vide d. legem vlt.
Militia nobilis Notariorum h. l. Præclarum Collegium, l. vlt. sup. de Senatoribus; Similiter Zeno, ex h. l. in l. 2. Cod. eod. tit.
Qui Gloriosis obsequijs nihil non Reipubl. adferunt & decoris: Zeno d. l. 2.
Ita quoque rescribendum in d. l. vlt. Vrbis porro hæc Thracia fuit: Quanquam alii Topiso, vel Topiris, vel Toparon, videlicet Itinerario, apud Prolomæum, & Procopium, de adificijs Iustiniani. Primæ Mæcedoniæ adscribitur in Concilijs, & nominatim in Chalcedon. vno quoque loco apud Antonium, Toposum.

COMMENTARIVS

HONORARIA MAGISTRI OFFICIORVM dignitate auctum eum, qui Primicerium Notariorum perfunctus est, à cæteris qui honorarios huiusmodi codicillos impetrarunt, distinguit Theodosius Iun. hæc leg. quæ pars est constitutionis prolixioris de Honorariis Codicillis, vnde pars altera extat l. vlt. inf. de honor. Codic. quæque proinde huic coassanda venit. Alia scilicet & melior est eorum ratio, qui à laboribus & vigilijs, (id est post labores) dignitate aliquâ aucti sunt: alia, longèque inferior, eorum qui falces ciuiliū paruum consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt, ut loquitur lex vlt. inf. qui à prabit. sironum. Et certè nominibus quoque à se olim propriè loquentibus do à se inuicem hi distincti fuisse: Illi quippè vacantes dicti, hi verò, Honorarij: vacantes scilicet dicebantur, qui post vigilijs & labores vacantes iam & munere defuncti, pro præmio dignitate aliquâ honorarij euehebantur: modò Illustri (ut putat Magistri officiorum, de quo h. l. & Zenonis l. 2. Cod. eod. tit. Comitibus Domesticorum, ut apud Cassiodorum 6. variar. 11. vid. & Nouellam Theodosij, de metatis 32. sub fin. & l. 2. Cod. de dignitatum ordo) modò Comitum primi ordinis: hinc Comites vacantes, de quibus est titulus inf. 18. cuius lex vnica huic nostræ profus respondet. vbi etiam dicam plura. Honorarij verò propriè & strictè dicebantur, qui vacantibus opponerentur, nudi, imaginarij, & Codicillarij erant, qui citra administrationem aliquam ἀξίως, sine cingulo dignitatem erant consecuti: de quibus dicendi locus erit inf. suo tit. de honor. Codicillis & d. tit. de Comitib. vacantib. Et hæc quidem ita distinguenda sunt, & tamen in Zenonis l. 2. seu vlt. Cod. eod. tit. de Primicerio, Primicerius hic ipse Notariorum post depositam militiam Magistri officiorum infulas pro more sortitus, ac si ipsam gessisset administrationem omnibus vacantibus opponitur, & præponitur. Verùm de hoc plenè ad tit. de Comitibus vac. De his igitur hæc Regula seruetur (quam etiam superius consignauimus ad l. vn. de Consulibus.) Inter pares dignitate personas, vacantes, etsi tempore posteriores, Honorarij; tempore prioribus, Tom. II.

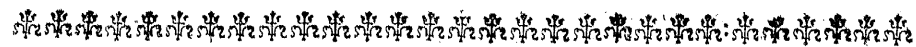
præferri. Neque inter hos tempore certari: verum hos illis indistinctè cedere. Quæ vna est exceptio inter alias ad Regulam generalem: quâ alioquin, Pares dignitate persona, temporis prioritate inter se certant de quâ dixi ad d. l. vn. Honorariis igitur propriè dictis, vacantes non connumerantur: quinimò inter agentes, id est, actu ipso administrantes, censentur l. vlt. inf. de Honorariis Codicillis, (quam huic coniungendam dixi) de quo tamen ibi dicam plenius: vid. interim l. 2. Cod. de dignit. ordo. Cedunt proinde (ut eò redeam) vacantibus, Honorarij totò gradu: nam (ut eleganter loquitur d. l. vlt.) iniquam honor delegatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur, comparari debet: vel (ut l. vn. inf. de Comitibus vacantibus, non minus eleganter loquitur) licet vnum nomen sit, tamen est meritè æstimandum: quæ verba ibi perpendam plenius, & certè lex hæc quoque nostra eandem rationem sine suggerit & indicat: ibi: quoniam & res ipsa, &c. Interim obseruandum Primiceriatu Notariorum perfunctus Magistri officiorum dignitate ferme decorari solitus: vel quia re ipsâ postea Magistri Officiorum crearentur. Quomodò Notarios duos Magistros officiorum factos memorat Ammianus Marcellinus lib. 26. p. 184. & lib. 28. p. 384: vel quia saltem vacantes vel otiosi iam, hæc honorariâ dignitate decorabantur: quod præter hæc legem nostram ostendit & Nouella Theodosij de metatis 32. & Zenonis lex 2. Cod. de primicerio & Notariis. idque etiam in partem innuere videtur lex 2. sup. Aded quidem ut hi cæteris vacantibus, & Honorariis, seu Codicillariis alijs partis vel eiusdem dignitatis, etsi posterioribus tempore prioribus præferrentur: quæ huius legis Sententia est, De quo est omnino Zenonis d. lex 2. Cod. eod. tit. Hoc etiam adiciendo, ut Primicerius post depositam publicam numerorum sollicitudinem, ac si ipsam gessisset administrationem cuius consequitur dignitatem, Magistri officiorum pro antiquâ consuetudine infulas sortitur, omnibus vacantibus, quamuis tempore precedentibus præponendus. Cassiodori locus 6. variarum 10: in formulâ Notariorum. Additur etiam perfuncti labo-

M 2

ris [id est ; primicerius] aliud munus , ut si quo modo ad Illustratum , vel vacantem meruerit pervenire , omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari . Vnde absolute colligitur , Primicerius meritis datum , ut in uno eodemque titulo differat esset dignitas aequaliter acquisita . Quare & huius peculiaris quoque ratio habita prae-honorariis , in argumento immunitatis à Metatis , Nonell. Theodosij 32. Illud quoque monendum , alios ab his esse Tribunos , & Magistros officiorum , de quibus agitur l. 1. inf. de distrab. pignor. que tribus causa : & l. 1. inf. de paganis sacrif.

¶ Superest illa expendamus , ad Inlustrem meruerint Magistri , à vigiliis atque laboribus , procedere summam : nam ita hic locus interpungendus

est : ne quis hic sibi Magistrum à vigiliis atque laboribus fingat ; Nempè à vigiliis atque laboribus hic est , post labores & vigilias emensas : Quomodo d. lex ult. inf. de honorar. cod. quam huic coassandam dixi , in hac ipsa re , emensas sudoribus : Imo id extrema Legis aperte adstruunt . Similiter Zeno l. 2. C. eod. tit. laboris ac sollicitudinis voce hac in re vtitur : & Cassiodorus 6. variar. 16. Notarios curis Principis assiduè lucubratione militare scribit . Igitur vacantem Illustram , post labores scilicet inicare voluit Imp. nudisque Honorariis opponere . Haud absimili formulâ Velleius Paterculius dixit lib. 2. cap. 99. Commecatim acquiescendi à continuatione laborum petiit .

DE MAGISTRIS SCRINIORVM.

TITVLVS XI.

XII. COD. IVST. XI. Respondet huic titulus 26. inf. de Proximis Comitib. dispos. ceterisque qui in sacris scriniis militant.

L. vn. Imppp. Valentinianus , Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P. v. Post alia.

MAGISTROS Scriniorum Nostrorum" præferri volumus Vicarianæ" potestati, & cetera. Dat. i. i. Non. Jul. Nafonaci. Ac. i. i. Non. Septemb. Modesto & Arinthes CONS. S. [372.]

NOTÆ.

* Quænam leges huic coniungenda sint ? mox dicam.
De hoc Ampelio P. V. Romæ , dixi iam ad l. 1. sup. de Præf. prætor. quæ inter alias huic iungenda est.
¶ Erant scilicet & alia aliorum in dignitate postorum scrinia.
¶ Proconsulibus postea æquati : vid. Notit. Imperij.

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATE & PRÆLATIONE Magistrorum Scriniorum Principis supra Vicarios , est hæc lex Valentiniani Sen. quæ pars est prolixioris Valentinianæ constitutionis , ad Ampelium P. V. emissa , quam filius eius Valentinianus Inn. intelligit , l. 2. sup. de dignitatum ordo. è quâ quatuor insuper aliæ leges supersunt : puta lex 1. sup. de Præf. prætor. l. 1. sup. de Questorib. l. 1. inf. de Comitib. rei milit. l. 4. inf. de honor. codic. quæ proinde huic coassandæ veniunt , quâsque omnes compilatas & conceptas in vnam lineam supra conieci.

¶ Quatuor Scrinia Palatina fuisse notandum est , de quibus suo titulo plene inf. de proximis Comitib. dispos. nempe Scrinium Memoria , Scrinium Epistolarum , Scrinium Libellorum , tandem & Scrinium Dispositionum : quod etiam ex Notitiâ Imperij discere est , & Anonymo Scholiaste in Iuliani Nouellarum Epitomen. Etsi Epistolarum quoque scrinium per orientem in duo scrinia subdivisum fuit , puta in scrinium Epistolarum (Latinarum scilicet) & scrinium Epistolarum Græcarum , quod ex eadem Notitiâ discimus , & Eunapio , in Nymphidiano : ο ἰαλιανός ἀπὸ τῆς πλὴν βασιλευσίνης γλῶσσης ἀπεργασθε , τοῖς ἑπιστολαῖς ἑστιν ὄνομα ἓξ ἑτάλωσαν ἐπιμενεύτους λόγων.

¶ Singulis porò Scriniis præerat suis quidam MAGISTER , puta suus scrinio Memoria , suus scrinio Epistolarum , suus scrinio libellorum . Magistri memoria frequens mentio apud Am. Marcellinum : memorat is inter alios sub Constantio Aedesium Magistrum memoriae , lib. 15. p. 42. sub Valente Festum , lib. 29. p. 442. cuius etiam fit mentio apud Suidam in ver. οἷς ex Eunapij historia , ut existimo , ibi πλὴν τῆς βασιλευσίνης γλῶσσης ἐπιμενεύτους quem locum Interpres non cepit . Qui ille sanè Festus est , qui Sextus Rufus Festus integro nomine dicitur , cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Qui & idem in veteri MS. Dictator dicitur : de quâ Dictatoris voce pro Magistro CL. Salmafius in..... & nos infra ad l. 11. de cohorralibus , imò & paulò post. Sub Valentiniano Imp. huius leg. auctore Magister memoriae comes Ordinis primi , memoratur Saturninus secundus in veteri Inscriptione , p. 465. n. 8. & Rusticus Iulianus & Eupraxius apud eundem Marcellinum , lib. 27. p. 366. 368. de Magistro Libellorum accipiendus est Am. Marcellinus lib. 20. p. 185. de Anatolio agens , quem ait libellis antea respondentem , Magistrum officiorum ordinatum . De Magistro Epistolarum est quoque Symmachi locus lib. 7. ep. 60. Neque minus Dispositionum scrinio suus quoque quidam Magister erat , quam

quàm cæteris scriniis ; etsi id Cuiacius negaverit : Quod quidem probatur , non , ut quidam tradunt lege 1. Cod. de prox. sacr. scrin. quæ est lex 4. inf. eod. tit. in quâ sanè nil tale occurrit : verum aper-tissime lege 2. inf. de proximis Comitib. dispos. Qui Dispositionum Magister aliàs Comes dispositionum dicebatur , de quo plene inf. tit. de proximis , Comitib. dispositionum.

¶ Magistri porò hi Græcis ἀρχισκρίνοι ut rectè Cuiacius , & Anonymus Scholiastes Iuliani , Quatuor scrinia sunt : primum quod dicitur Libellorum : secundum Memoria : tertium Dispositionum : quartum Epistolarum : vnde & quatuor Antigraphæ sunt . *... nam Magistri : vbi repono seu scriniorum Magistri . Αρχισκρίνοι scilicet sunt Dictatores , Rescriptores . Glossæ ἀρχισκρίνος Dictator , Rescriptor : item ἀρχισκρίνος , Dictatura , Rescriptum : sic , vt iam dixi . Rufus Festus , qui aliàs Magister Memoriae , Dictator dicitur : Vnde & Dictare ad memoriam Vopiscus in Cavo & ἀρχισκρίνος ἢ μνήμων Petro Patricio in Ecloga legationum . De quo Magistro Memoriae speciatim alibi . Rescriptor est qui emendat , recognoscit : Et verò hoc Magistrorum munus fuit , dictare seu formare , mox & reformare Principis rescripta , Epistolæ , qui idem sub se habebant Librarios , Exceptores cæterosque scriniarios . Idem Magistri scriniorum dicebantur curare scrinia , apud Aurelium Victorem : scrinium gereere , apud Lampridium in Alex. Senero : etsi hunc locum alij de Scriniariis accipiant . Quatuor igitur fuere Magistri scriniorum . Codinus quoque in originib. Constantinopol. ἡσασσας Μασίτρος vocat .

¶ Post hos Magistros trium scriniorum immediate in singulis scriniis sequebantur , qui Proximi scriniorum dicebantur , l. 2. 4. 6. 10. 13. 17. 18. seu ult. inf. de proxim. comitib. dispos. qui & in Capite constituti dicuntur , l. 11. eod. tit. : Quod de tribus scriniis accipiendum est ; Memoriae scilicet , Epistolarum , & Libellorum : Nam in quarto scrinio , Dispositionum scilicet non erat Proximus , (quod Tribonianus tamen infatit legi 1. Cod. de prox. sacr. scrin. quæ desumpta est ex l. 4. inf. hoc tit. quique adeò Virum Doctum in errorem induxit ,) verum priore in scrinio Dispositionum , vt vocantur , l. 10. inf. de proximis : seu primi Dispositionum ; l. 14. d. tit. Et in eo igitur nominum erat differentia , circa Proximos . Fuit verò & quædam aliquando inter diuersitas circa Magistros : Magistri enim seu Comitès Dispositionum , non eadem dignitate erant , quæ cæterorum scriniorum Magistrum . Horum enim trium scriniorum Magistri , Vicariis præferebantur , ex hæc leg. nostrâ ; imò & Proconsulibus æquati : mox & prælati , teste Notitiâ Imp. Non eadem verò dignitas fuit Magistrum Dispositionum : hic enim cum Proximis aliorum Scriniorum , non cum Magistris componebatur , & ambulabat : l. 2. 12. 14. de proximis Comitibus dispos. l. 12. de Senatoribus , l. vn. qui à præbit. tyronum : Et hoc quidem sensu , Proximi scriniorum , & Magistri dispositionum adæquantur ; non quia , quod credit & imposuit Viro docto , hi illis GRADU responderent ; sed quia PRIBILEGIIS exæquati sunt primum . Verum postea exæquati sunt quoque Priores dispositionum , proximis cæterorum : l. 20. d. tit. Vt ex his omnibus iam constat , longè aliud esse Magistros , & Proximos . Proximi scilicet sunt , & quidem idè dicti , qui Magistro sunt Proximi ; sicuti Melioproximi , qui Proximo proximi erant l. 16. 17. d. tit. de proximis . Neque alia nominis ratio reddi potest . Et nihilominus tamen iidem Proximi , quia in capite Scriniariorum erant constituti (vt loquitur d. lex 11.) Primi erant , quemadmodum Proxi-

mis istis respondententes in scrinio dispositionum ; Primi Dispositionum dicebantur d. l. 14. Vnde Glossæ Basilicorum Προξίμοι σκρίνοι : Idem igitur Proximi , qui Primi : vnde & Primicerij Scriniorum , vocantur l. 14. inf. de Palatinis S. L. Non tamen Proximi iidem cum Magistris , imò sub Magistris . Quod clarè primum ostendit lex vn. inf. qui à præbit. tyronum , vbi in recensu dignitatum & officiorum , Magistri scriniorum longo antè intervallo nominantur , & post multos alios interiectos , Proximi . Ostendit secundò lex vn. Cod. de Magistris Scriniorum . Prius Spectabilibus , inquit , Magistris omnium , [id est ; quorumcumque , ne erres] Sacrorum Scriniorum nostra benevolentia liberalitas tribuenda est , qui nostra quodammodo adsidere Maie-stati videntur , ideòque post depositum etiam officium ab omni iudicioris onere prorsus immunes esse præcipimus . Hoc beneficium ad Proximos ETIAM sacrorum scriniorum & ex-proximos volumus propagari . Ostendit tertio , Titulorum diuersitas : separatus quippe titulus est , & longo quidem intervallo , de Magistris scriniorum , & quidem in ordine seu censu maiorum dignitatum : longo verò post intervallo , Tit. de Proximis . Ostendit diuersa vtrorumque ratio & dignitas : Magistri quippe scriniorum , Vicariis præferebantur hæc leg. Proximi verò , Vicariis tantum exæquebantur : l. 2. 4. 10. 12. 17. d. tit. de proximis l. 12. sup. de Senatorib. l. 19. inf. de Palatinis . Vt virum illum doctum toties & ter quidem hac parte celsipitate mitum sit : qui in eo etiam labitur , quod Magistrum aliquem scriniorum omnium fuisse putat ; ita nominatim dictum , sub cuius dispositione fuerint omnes scriniorum Magistri , quos diximus ; de-que Super-Magistro & vt loquerentur Magno Magistro hanc leg. accipiendam idem existimat . Verum docere eum potuit & debuit Notitia Imperij , seu Breuiarium Theodosij Iun. non alium quærendum nobis Super-Magistrum , seu Magistrum Magistris scriniorum superiorem & præpositum , quam Magistrum officiorum , cuius certè dispositioni scrinia omnia , atque adeò eorundem Magistrum suppositi erant : idque etiam confirmant Inscriptiones legis 6. 11. 17. d. tit. inf. de proximis Comit. dispos. ceterisque qui in sacris scriniis milit. & l. 2. inf. de commecat. : & l. 29. de hæreticis .

¶ Neque eundem Virum doctum turbare debet , quod Anrelius Victor scribit , Papinianum curasse scrinia Bassiani : Idem quod Sext. Festus Rufus & ipse Magister scriniorum , & quidem Memoriae , de Vlpiano notat , eum Alexandri scriniorum Magistrum fuisse : quasi id de singulorum scriniorum Magistris dici non possit . Lampridius enim disertè , Vlpianum Magistrum scrinij fuisse dicit , quem Rufus Festus Magistrum scriniorum appellat , qui certè idem Lampridius aperte singulorum scriniorum Principes seu Magistros fuisse docet , in Alex. Senero : sed & Spartianus , in Alio Vero : vt proinde vel Papinianum , & Vlpianum omnium Magistrorum vices tum obuisse , nullis alijs tum Magistris scriniorum existentibus dicendum sit ; vel (quod verius) vnus tantum scrinij Magistros fuisse , quod de Vlpiano Lampridius disertè scribit : & sanè etiam singulorum scriniorum Magistri , scriniorum Magistri audiebant , vt ex Imperij Notitiâ prædictâ liquidd constat : & Sidonius quoque carmin. 4. vers. 564. de Petro (quem Magistrum Epistolarum fuisse alibi disertè ait , lib. 8. ep. 13.)

Quid loquar hinc illum , qui SCRINIA SACRÆ gubernat ,

Qui cum ciuilibus dispense parvis habenas , Sustinet armati curas , interprete sub quo Fleuitur ad vestras gens effera conditiones .

Sic igitur exaudiendi Victor & Rufus Festus. Neque sollicitanda lectio Lampridij: quæ est sollicitaretur, nihilum tamen Viri Docti sententiam iuaret. Sic quoque in Notitia Imperij cum initio in Notitia generali illi præfixa præmittatur Magistri Scriniorum memoria, epistularum, libellorum Græcorum: mox in speciali Notitia ita expressum Magister Scriniorum, Memoria, Epistularum & libellorum Græcorum, & similiter in Notitia Occidentis bis ita semper.

Denique, dictæ legis vnicæ, Cod. de Magistris Scriniorum, principio nec quicquam inuatur vel fulcitur hæc de Catholico Magistro, cui Magistri Scriniorum suppositi fuerint, sententia: Magistri scilicet omnium Scriniorum ibi apertissime sunt, Magistri quorumcumque Scriniorum, id est, singuli singulorum: sicuti Magistri officiorum omnium apud Pollionem in Gallienis p. 182. singuli singulorum officiorum: & apud Capitolinum in Marco Antonino, Officiorum omnium Principes, id est, singulorum officiorum Principes, Primates, Primores. Quodnam verò cuiusque Magistri Scriniorum officium fuerit? vid. in Notitia Imperij. Nos enim ad sententiam Legis nostræ properamus.

Ex hac lege videmus, quanta dignatio fuerit sub Valentiniano Sen. Magistrorum scriniorum, Nempè Vicariis Præfectorum Prætorio iam prælati qui antea Vicariis minores erant sub Constantio; vt ex veteri Inscriptione mox discemus. Proconsulibus proinde sociati à Valentiniano quibus ipsi & postea prælati, vt ex Notitia quoque discimus: Ac proinde & prouinciarum singularum Rectoribus, & integrarum dioceseon Vicariis potiores. Quare & post administrationem prouinciæ, ad id promotos hoc ipso tempore videre licet: sic enim, & Sextus Rufus Festus è Consulari Syriæ ad Magistrum memorie, mox ad Proconsulatum Asiæ subuectus est, teste Am. Marcellino lib. 29. p. 422. & Suida

superius laudato loco: de quo plura, etiam ad l. 11. inf. de cohortalibus. Ita in veteri inscriptione Saturnianus secundus legitur primò Præses prouincia Aquitanicæ, mox Magister memoria, Comes ordinis primi intra Consistorium, inde Quæstor, & Præfectus prætorio. Ita sub Constantio antea Aedesium ex-Magistro memorie, Vicarium Præfecturæ per Hispanias legimus in veteri inscriptione. Eundemque ex-Magistro memorie sociari videmus in Consulatus officio, Præfecto Prætorio & ex-Comiti Rerum priuatarum, apud Marcellinum lib. 15. p. 42. Ita Rusticum Iulianum sub hoc ipso Valentiniano huius legis Authore Magistrum Memorie hoc ipso tempore reperio Proconsulem Africæ (deinde Præfectum vrbi) factum lib. 27. pag. 366. Quem quidem Proconsulatum gessit etiam hoc ipso anno 372. quo hæc lex data est, vt docet lex 12. inf. de diu. offic. quæ etiam ex eadem vrbe data: vid. Chronol. sed & idem Marcellinus p. 368. obseruat Eupraxium Magistrum Memorie promotum Quæstorem. Imò tandem reperio d. p. 366. Iulianum, de quo modo Magistrum Memorie Valentiniano morbo confecto, ad Imperium deponitulum.

Huius legis sententiã defuncto, hæc occasione nunc enolere inuat ignorabiles hætenus literas in libris & voluminibus, quæ inter insignia seu symbola Magistrorum scriniorum exhibet Notitia Imperij. In volumine ita ea legendæ restituendæque Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΡΑΡ. Pertinent scilicet hæc ad Magistrum Memorie, & exhibent Imperialem constitutionem: vbi est est νομοθεσία, μετὰ τὴν δὲ ἴσην Ηεσύχιο: βασιλεὺς ἔδωκεν, quæ aliàs βασιλεὺς ἔδωκεν, Imperatoria constitutio. In libro vero literas ita compello legoque Ε Ν Φ Ι Α Ω Α Φ Ν Ε Ι Ω, Φ Α Ν Α Ι Ω, ἐν φιλῶ ἀφνειῶ φρατῶ, id est, amico suo Prudenti & Illustri. Proculdubio enim id pertinet ad Magistrum Epistolarum Græcarum. Qui melius coniecerit, Vates esto.

uilegia verò horum Comitum Consistorianorum varia fuere: veluti, vt conductores rei priuatæ fideiussores dare non cogentur: d. l. vn. inf. qui conduct. rei priu. lib. 10. tit. 5. vt immunes essent à sordidis muneribus l. 15. 18. inf. de extraord. siue sord. mun. à præbitione tyronum, equorum, l. vn. inf. qui à præbit. tyr. Excepto necessitatis casu, vt in specie Nouelle Valentinianæ, quæ inter Theodosianas est 44. de Tyronib. l. 3. à Præturæ onere, d. l. 28. de Prætorib. à Metatis, l. 3. inf. de Metatis. Erant verò hi Comites Consistoriani potiores Comitibus aliis primi ordinis: quod patet ex huius tituli serie: & ex d. Nouella Valentiniani l. 3. Imò & Magistris scriniorum præponuntur, l. vn. inf. qui à præbit. tyronum: cum tamen in ordine titularum hæc postponantur. Et ipsi tamen Comites primi ordinis in Consistorio, vel intra consistorium dici videntur in veteribus Inscriptionibus, p. 438. num. 1. p. 463. num. 8. Quibus opponi videntur Comites ordinis primi intra Palatium, in istis veteribus Inscriptionibus, p. 361. num. 1. p. 363. num. 2. p. 493. num. 5. p. 1094. n. 6.

Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Severino pv.

OMASINOS & Clearchi Virorum Spectabilium dignitas admonuit, eos qui Tranquillitatis Nostræ Consistorij dici Comites meruerunt, Proconsularibus æquari generaliter iuberemus, vt eorū mensio ordine, ante alios omnes ipsi vindicent dignitatem. Dat. VI. Kal. Octob. Constantinop. Theodoro v. c. c. n. s. s. [399.]

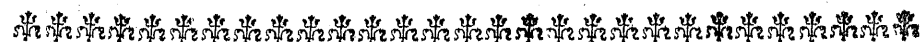
NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. de d. tit. hinc interpolata est, capite finisque mutila.
* Constantinopolitana.
* Admonuit vt, clarius: & ita discretè habet MS.
* Proconsularibus. C. lust. malè: de quo mox.
* Emenso. Aliàs, sic quoque emensis sudoribus, l. ult. inf. de honor. codicill.

COMMENTARIVS.

CONSISTORIANI Comites hæc Arcadij constitutione Proconsularibus, (id est Proconsulari functionis; non verò Proconsulibus, vt perperam Codex Iustinianus,) æquantur: sic vt (quod Tribonianus omisit) Proconsularium ordine emenso, id est, post Proconsulares proximè, ante omnes alios dignitatem vindicent, omnibusque aliis præferantur: Inter Proconsulares igitur, & Comites Orientis vel Egypti (de quibus l. 3. sup. de Primicerio & Notar.) medios Consistorianos esse voluit Arcadius. Cæterum (quod ceu historicum rursus omisit Tribonianus) id ita voluit nunc Arcadius motus, seu admonitus dignitate, seu meritis duorum Comitum Consistorianorum, Comasij & Clearchi, de quibus non habeo quod aliunde dicam: nisi quod alius ab hoc Clearchus videtur, qui hoc ipso anno iam ante hanc leg. P. V. fuit: ad quem extat lex 16. de lustrali collat. data VII. Id. Maij Theodoro V. C. Cos. Hic noster enim, Spectabilis vocatur; alter verò ille Illustris, quia P. V.

infr. de Metatis, vbi iidem dicuntur, Participantes Augusti pectoris curas agendo clarere. Quomodo & l. quisquis, ad leg. Corn. de sicc. dicuntur Viri Illustres, qui Consiliis & consistorio interfunt, Illustres in sacro consistorio cincti, l. 2. Cod. vt dignit. ordo. Atque hi sunt, qui adstitisse dicuntur in Consistorio in subscriptione legis 5. inf. de fide testum, Quæstor scilicet, Magister Officiorum, & Comes S. L. de quo infra quoque. Et hæc quidem de Illustribus Consistorianis. Atenim Consistorianis, de quibus est hic titulus, seu hac lex vn. non erant Illustres, aut Illustrium supremi, vt nonnemo scripsit, verum Spectabiles, quomodo Comasius & Clearchus hic vocantur. Hinc & inter maximarum culmina dignitatum, & inter Notarios medij ponuntur, & à Maximis Amplissimisque dignitatibus separantur: l. 15. 16. de extraord. Item post Illustres Dignitates, inter Primicerium Notariorum, & Magistros scriniorum, medij: l. vn. qui à præbit. tyr. Item in Nouella Valentiniani, inter Theodos. 44. l. 3. inter Illustres vacantes, & Comites primi ordinis, medij. Dæque hi sunt sex præterea leges: quibus varia de his Comitibus Consistorianis cauentur. Nempè Res priuatas conductentes, fideiussores dandi necessitate liberabantur: l. vn. inf. qui conduct. rei pri. Item à sordidis muneribus immunes erant: d. l. 15. 18. inf. de extraord. siue sord. mun. à præbitione tyronum & equorum, l. vn. inf. qui à præbit. Tyron. à Præturæ onere, l. 28. sup. de Prætorib. à metato, l. 3. sup. de metatis. Hi igitur Comites Consistoriani erant, qui Comites ordinis primi erant, (de quibus Comitibus ordinis primi ad tit. prox.) inque Consistorium ingrediendi ius habebant: Non quidem participantes Augusti pectoris curas agendo, vt Illustres: seu morum proprij ratione decursa referebant in Consistorio.

DE COMITIBVS CONSISTORIANIS.

TITVLVS XII.

XII. COD. IVST. X.

Comitiuâ primi ordinis decoratis. v. Cassiodorum 6. variar. 12.

PARATITLON.

OMITES CONSISTORIANI Rubr. huius tit. & l. ult. inf. de honor. codicillis l. vn. inf. qui à præbit. tyron. l. 15. 18. inf. de extraord. munerib. l. vn. qui conduct. rei pri. Nouella Valentiniani III. inter Theodosianas de Tyronib. 44. l. 3. qui & Comites Consistorij, l. vn. h. t. erant Viri Spectabiles qui sacri Consistorij arcanis intererant: l. 28. sup. de Prætoribus, qui admitti inra Consistorij arcana merebantur, & actibus interesse, & Principis audire responsa: d. l. ult. inf. de honor. codicillis. Quamquam erant & Consistoriani quidam qui absentes & testimonialibus tantum eam dignitatem adipiscebantur, dicit. l. ult. Quod Dignitatis gradum attinet, ab his diuersi sunt Comites Consistoriani Illustres, de quibus l. 1. 4. inf. de palatinis S. L. & l. 3. de metatis: l. ult. de siccariis: qui iidem sunt cum iis, de quibus tit. 9. sup. putà Quæstores, Magistri officiorum, Comites S. L. & R. P. Priuilegia

istorio ut loquitur *lex 10. de legatis*: verum qui Sacri-Consistorij arcana tantum intererant, ut loquitur *lex 28. supra, de Prætoribus*, qui admitti inra consistorij arcana merebantur, & actibus interesse, & Principis audire responsa, *l. ult. de honor. Codicil.* Ergo Comitibus ordinis primi nonnullis id datum *de votis* ut Consistoriani Comites essent, id est Consistorium Principis ingredi possent: Quod certe non omnibus datum: Datum enim vel relictum potius aliis nonnullis etiam Comitibus ordinis primi, hætenus ut divinis epulis adhiberentur, ut *lit. prox. l. vn. non verò* consistorio. Huc pertinent etiam duæ Inscriptiones: Prima; MEMMIO VITRASIO ORFITO PRÆFECTO VRBI, PROCONSVLI ACHATÆ, COMITI IN CONSISTORIO PRIMI ORDINIS. Altera; SATVRNINO SECVNDO V. C. PROCONSVLI AFRICÆ, ITEM COMITI ORDINIS PRIMI INTRA CONSISTORIUM. Ex quibus duabus Inscriptionibus Guherius duas species Consistorianorum conficiebat, in Consistorio, & intra Consistorium: quod ridiculum est: Æquè ut alterum illud eiusdem, quod Orfitus ex-Præfecto iam Comes in Consistorio fuerit: Ignarus scilicet fuit pro more, diuersas ibi dignitates apponi.

Et hæc quidem hætenus de Comitibus Consistorianis, ex hoc potissimum Codice Theodosiano. Quibus paria omnino faciunt quæ Cassiodorus, in formulâ Comitum primi ordinis vacantis, *lib. 6. var. 12.* ubi inter cætera: *Sed hoc multo præstantius adesse Conspectibus Regis, & abesse molestis, gratiam habere loci, & vitare commelias actionis.* Item, *Spectabilitas clara & Consistorio nostro dignissima, qua inter Illustræ ingrediatur, inter Procures aduocatur: cuius cinguli honore præcincta dignitas, qua nullum non offendere, nullum cognoscitur ingravare, & super omnia bona concitare nescit inuidiam. Quocirca prouocati*

moribus suis Comitum tibi primi ordinis largimur, ut consistorium nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus honor est Illustribus, dum alter modicus non habetur: Delectat te imitari quos proximitate contingis. Ex mox: *Te sequuntur omnes, qui spectabilitatis honore decorantur.* Vbi vides omnia illa egregie firmari, quæ ex huius Codicis constitutionibus adduximus: Imò & illud ipsum, quod *hæc l. statuitur*, putà ut Consistoriani Comites inter Spectabiles potissimi Proconsulibus æquentur. Accedat & Theodosius Iun. Arcadij F. *Novella de Theodosiani Codicis auctoritate*, ubi Spe-rantium, Apollodorum, Theodorum Viros Spectabiles comites sacri Consistorij vocat, & post Quæstores, ante Magistros memoria & libellorum nominat. His accedat & Iustinianus *Novella 13. c. 3.* ubi Spectabiles pariter vocat *ἐπιβλητῶν Κομίτας, Κωνσταντινου, εὐσεβῶν, εὐσεβῶν, εὐσεβῶν*, eosque post Illustræ, Clarissimæ Tribunis Prætorianis & Notariis præponit. Tandem Comitum Consistorianorum, vel simpliciter Consistorianorum meminit Ambrosius *ep. 27. & ep. 33.* Quorum posteriore *Principes virtutum Viros* vocat: priore verò sese ait, in Consistorium introrsum, *inter Consistorianos stetit*, neque ascendere voluisse ad Imperatorem, qui assurrexerat ut osculum daret. Vbi quod ait *stetit*, indicat omnino hoc æno, Imperatore sedente in Consistorio, Consistorianos hos stetit: Quod Cuiacius rectè obseruauit ad *hanc leg.* sic etiam in subscriptione *d. l. 5. inf. de fide testum.* Pars alterorum habitorum apud Imperatorem Iulianum Augustum in Consistorio ADSTANTE Ioniam Viro Clarissimo Quæstore, Anatolio Magistro officiorum, Felice Comite S. L. &c. Et aliâ superiore sæculo in: *arrogatione Aureliani, Valeriano adediisse dicantur ab Acholio Magistro Admissionum, apud Vopiscum Consul, Præfectus Prætorij, Præfides, Ducisque, &c.*

"Comites habet Cod. Iust. loco Tribunos. Ita Comites stabuli dicuntur *l. 3. de Equorum collat.* Cæterum hæc responsa: dum, Tribunos.
"De Cura Palatii, vid. & *l. vn. inf. qui à præb. tyronum.*
"Scholæ scilicet.
"De his Comitibus mox.
"Præcipimus.
"Duces minores Comitibus superioribus: de quo mox.

COMMENTARIVS.

SCHOLARVM (de quibus mox) Præpositos & TRIBVNOS, itémque qui inter illos numerantur, TRIBVNVM STABVLI, & CVRAM Palatii, quæ duplici antiquitus honore gaudebant; putà, ut Principis Epulis adhiberentur adorandique Principis facultatem haberent, Theodosius Iun. deposito officio hæc prerogatiuam nunc auctum it, gradumque ad eis assignat parem Comitibus Ægypti & Ponticæ diocæseos, si videlicet vnâ cum Præpositurâ Comitum quoque primi Ordinis meruerint. Alioquin si absque honore Comitum Scholæ alicui præfuerint, Ducibus prouinciarum exæquari iubet: *hæc l. ad Priscianum P. V. data*: Quæ pars est prolixæ Theodosij Inuicis constitutionis de Comitum primi Ordinis, alterius Dignitatis vel professionis accessione; quæque singuli eâ honoratorum gradum munere defuncti obtinere debeant, cuius constitutionis quinque præterea *παρασυστάτω* hoc Codice occurrunt: putà *lex ult. inf. de Comitib. rei militar. l. vn. de Comitib. rei militar. l. vn. de Comitib. qui Illustræ l. vn. de Comitibus & Archiatris S. Palatii l. vn. de Comitib. qui prouincias l. vn. de Comitib. Ordinis primi arrium diuersarum*: Quæ proinde huic nostræ omnes coallescende veniunt. Harum verò in vnam lineam coniectarum hæc summa est; Eorum qui Comitum primi ordinis vnâ cum administratione vel professione officio vel militiâ, longè diuersam esse dignitatem seu gradum. 1. Alios enim Comitibus seu Ducibus Ægypti & Ponticæ (quorum summa inter Comites & Duces militares dignitas fuit, de quo mox) æquari, putà Præpositos & Tribunos Scholarum, Tribunos S. stabuli, & Curam Palatii *hæc leg. 2.* Alios Vicarij Præfectorum, putà Adfessores Viro-rum Illustrium in actu positorum cum Comitum primi ordinis, *l. vn. de Comitib. qui Illustræ ag. ad sid.* ut & Archiatros S. Palatii, *l. vn. de Comitib. & archiatr. S. Pal.* ut & prouinciarum Rectores eadem Comitum ornatos, *l. vn. de Comitib. qui prouincias regunt.* 3. Alios cæteris Ducibus æquari, putà (præter superiores, si honorem Comitum non simul adepti sint *hæc leg. in fin.*) Comites rei militaris, quique vice Magistrorum militum agunt, *d. l. ult. de Comitib. rei milit.* quomodo & Primicerios domesticorum post militiam expletam, *l. ult. inf. de Domesticis.* 4. Alios denique, *Consularibus* æquari, putà eos qui vulgari aliquâ arte aut publici operis alicuius curâ, vel leui aliquâ procuratione commendati, Comitum primi ordinis decorati fuerunt, *l. vn. de Comitib. ordinis primi arrium diuersarum.* Vbi obiter attendendi veniunt hi quatuor dignitatum gradus: Primi scilicet Comites, seu Duces Ægypti & Ponticæ: Post hos Vicarij, Inde Duces, tandem Consulares: Qui non idem prorsus ordo obseruatur in *Notitia Dignitatum*: nam ibi Vicarij primi ponuntur, dein Comes Rei militaris per Ægyptum; Exinde, Duces; post hos, Consulares: cum tamen *Notitia* sub eodem Theodosio Iun. scripserit quatuordecim ferè post hanc eius constitutionem annis, putà A. D. 427.

¶ Nunc de Lege nostrâ: ubi varia admodum notanda, illustrandaque veniunt. Primò notandum Tom. I. I.

hæc l. coniungi & æquari hos tres, Tribunos scholarum, Tribunos stabuli, Curam Palatii, sic quoque coniunguntur *l. vn. inf. de his qui à præb. tyronum.*

Secundò de *Scholis* videndum est: Scholæ scilicet (de quibus *h. l.* agitur, ut & de earum Præpositis & Tribunis,) erant scholæ Palatinæ sub dispositione Magistrum officiorum: putà scholæ Scriptorum, scholæ Gentilium, de quibus *Notitia Imperij, & l. 22. 34. de erogat. mil. ann. l. 7. 8. 9. 10. 11. 12. de amonit. civitatis l. 9. de dit. officiis.* his adde & *leg. 3. Cod. de off. Mag. officiorum.* Et frequens eandem mentio apud Am. Marcellinum. Singulis porrò scholis his sui quique Tribuni vel Præpositi fuere: quorum frequens item admodum mentio apud Am. Marcellinum, sed & præter hanc legem, *l. 23. inf. de erogat. mil. ann.* qui & Comites scholarum, de quo mox. Post hos capita scholarum, apud Marcellinum *lib. 25. extremo.* Comites scholarum *Novella Theodosij, de scholarib. Comitibus scholarum 29.* Cæteri Scholares dicti, *d. l. 34.* Et hæc de scholis.

Tertiò, de Tribuno S. stabuli videndum est. Igitur, Tribunus stabuli, idem Comes stabuli vocatur *l. 3. inf. de equorum collat. l. vn. inf. de his qui à præb. tyronum. l. 29. inf. de amonit. & tribunis:* itaque & in *Cod. Iust. h. l.* substitutum, Comes S. stabuli; cum hic legatur Tribunus: dicitur & *Curare stabulum* Ammiano Marcellino *lib. 21.* Quinque huiusmodi Tribunorum stabuli meminit idem; Agilonis, *lib. 14.* Sinteræ, *lib. 20.* Constantiniani, *lib. 28.* Cerealis, *lib. 30.* Valeriani, *lib. 31. bis.* Huic Comiti stabuli quadam sportulæ tribuebantur ab iis qui equos conferebant, *d. l. 3. & d. l. 29.* quibus locis dicam plenius.

¶ Quarto loco de *Cura Palatii* notandum est; eius mentionem fieri rursus *l. vn. inf. de his qui à præb. tyronum:* & apud Amm. Marcellin. *lib. 14. p. 20. lib. 26. p. 348. lib. 31. p. 492. 495.* & in *Notitia Imperij* sub Castrensi, & apud Sidonium Apollinarem. Idem Agens curam Palatii quoque dicitur *d. p. 20. curi palatii cura erat credita, d. p. 492.* qui Palatium curabat, *d. p. 493.* Is omnium Principis fabricarum curam gerebat; quod docet formula Curæ Palatii, *5. apud Cassiodorum lib. 7.* ex cura Palatii apud eundem Ammianum *lib. 22.* ubi de Saturnino qui hæc Curâ perfunctus. Inde *Curopalate* vox in Imperio Græco: Quæ quidem dignitas in tantum augeri meruit, ut Imperatoris proxima esset, eaque Imperatoris frater defungeretur, ut testatur Photius, in *Bibliothecâ*: Luitprandus, in *legat. Cæripus, lib. 1.* Sanè Iustinum è Curopalate Imp. factum, notum est. Quod apud Principem erat *cura Palatii*; id apud maiores Magistratus *Cura Prætorij* fuisse videtur: cuius mentio fit in *epistolâ Valeriani Imp. apud Pollianem* in vita *Claudij.*

Nunc de cæteris ad *hanc leg.* Quinto igitur loco agendum de *Honore mensæ Imperatoris*; Nam de honore mensæ, quæ seruis ad libertatem Latinam perducebatur, non hic agendum (quò alioquin præter solemnes iam locos est Papiani locus *tit. 43. Responsorum collatus cum loco Theophili ibi, ἐπὶ ἐλπίδιαις Νουεῖ*) Honoris certè maximi semper fuit Principalis mensæ & conuiuij seu epularum

DE COMITIBVS ET TRIBVNIS SCHOLARVM. TITVLVS XIII. * XII. COD. IVST. I.

Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Prisciano P. V.

PRÆPOSITOS ac Tribunos Scholarum, qui & diuinis epulis adhibentur, & adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt, inter quos Tribunos etiam Sacri stabuli & Cura Palatii numerantur, si Primi Ordinis Comitum cum Præpositura meruerint, & casu ad altiora non peruenerint, deposito sacramento inter eos qui Comites Ægypti vel Ponticæ diocæseos fuerint, quorum par dignitas est, haberi præcepimus. Sin absque honore Comitum cuiuslibet Scholæ regimen fuerint nacti, absolutos militia inter eos qui Duces fuerint Prouinciarum numerari iubemus, & cetera. Dat. xi. Kal. April. Constantinop. Lucio V. C. C. O. N. S. [413.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. de d. tit.* Quibusnam aliis Legibus ea iungenda sit? mox dicam.
" Num hic Priscianus est, Grammaticus? Minime: Cassiodorus enim Priscianum Grammaticum suo tempore Constantinopoli Doctorem fuisse scribit *lib. de Orthogr. cap. 13.*
" *Inquietudinis epulis*, ita corruptissime in Cod. Iust. Sed locum illum rectè ibi emendauit CL. Cuiacius.
" *De Adoratione Principis ad l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi.*

" Comites

larum sacris admoveri. Non abs re apud Virgilium iactat *Te aus epulis accumbere Divum*, & in magno hoc erat cœnæ Imperatoris participem fieri neque immerito: quia Plinio auctore *lib. 2. ep. 6.* ceteris rebus exæquat, quos cœna & mensa equavit. Multa verò eius mentio apud Statium *lib. 1. Sylvarum: Kal. Decembr. lib. 4.* vbi Eucharisticon carmen seu gratiarum actio Papinij ad Domitianum pro *epuli honore*, Suetonium *Caio c. 37. Vespasiano c. 2. Domitiano c. 24. Martialem, lib. 8. Aulum Serenum ad Severum aliisque.* Sed neque hæc, neque antiquiora colligo, quæ apud Doct. Saueronem in Sidon. Apoll. *lib. 1. ep. 11.* aliisque occurrunt. Ad Constantianam, Theodosianaque, & sic nostra propriâque tempora me conféro. Meminerunt huius honoris multi scriptores, Ammianus Marcellinus *lib. 15.* vbi *honorem mensæ Regalis* vocat Libanius *ep. 60.* ad Themistium illi gratulatur: *ὡς αὐθις συγγένιο τῷ βασιλεῖ; & mox. τίμα τε οἱ σὺ μίσις ἢ ἄπειρον γένοιτο, ἡραπίης τε κοινωμία, πλείονα δὲ οὐκ οὐκ οὐκ.* Eunapius in *Proxeresi vita.* Proxerem Sophistam ait à Constante Imp. in Gallias evocatum, tantâ apud eum auctoritate fuisse, ut *ἠγορεύετο ἅμα τοῖς πραιποσίτοις* Imperatori fuerit. Meminere sub Theodosio M. plures, qui eum honorem pluribus communicavit, Pacatus in *Panegyrico Theodosij cap. 20. Ille mensâ beatius, ille ostulo censuratus est.* Libanius iterum Orationibus quas edidi *xp. ἑισιόντων p. 102.* & alterâ *ὑπερ ἡρώδ. p. 32.* vbi Theodosium M. eo nomine commendat, quod paganos seu Gentiles *ἠουσίους* fecerit: Zosimus quoque *lib. 4. p. 776. in fin.* ait, omnis Nationis Duces (Gentiles scilicet & Barbaros) à Theodosio M. mensæ adhibitos: *ὡς τὰς ἐκείνους φύλας ἠγορεύετο ἡ πραπίης ἢ ἐξοικονῆς.* Idque ipsum Eunapius quoque scribit in Excerptis Legationum, quod eos *ἠγορεύετο ἡ ἐξοικονῆς.* Claudianus quoque *2. in Eutrop.* inter titulos status Eutropij subscriptos:

*Subter adulescenti tituli nimiaque leguntur
Vel maribus laudat: clarò quod nobilis oritur
Comitia & Domini.*

& Epitaphium Probi PF.
*Lætabare prius Mensæ Regalis honore,
Principis alloquio, Regis amicitia.*

His certè temporibus constitutum erat, quanam dignitates honore regalis mensæ fruereutur, quæque pro dignitate & gradu suo Principis epulis adhiberi possent. De Illustribus nemo dubitabit, eos Principis mensæ ius habuisse, vid. Cassiodorum *lib. 1. 2.* De Spectabilibus sub Constantio insignis extat apud Ammianum Marcellinum *lib. 15. p. 47.* locus, vbi de Vrficino Duce Tribuni conditione in Gallias misso ad Siluanum, qui ad Augustum eulmen erectus fuerat. *Susceptus idem Dux* [Vrficinus à Silvano Imperatorum fastigium adeptus] *adactâque, inclinante negotio ipso cervices, adorare solemmiter anhelantem celsius purpuram, ut spectabilis colebatur, & intimus facilitate aditus honoræque Mensæ Regalis adeo interpositus aliis, ut iam fecerimus de verum summa consultaretur.* Et verò id etiam confirmat hæc lex nostra, quâ Tribuni scholarum & sacri stabuli tributum hoc mensæ Regalis ius apparet, idque etsi Comitum primi ordinis non decoratis: vt fallatur Magnus I. C. qui honorem istum Comitum tantum primâ honoratis, non aliis tributum scribit. Quod *h. l.* aperte refellit.

De Adoratione quod Sexto loco hic notandum, iam supra plenè diximus *ad l. vn. sup. de propositis S. Cubiculi.* Cæterum de iis quibus geniculationis sue adorationis istius honor tributus, quædam adhuc notanda supersunt. Et quidem ex superiore

riore Ammiani loco constat, *Spectabilibus* id honoris tributum; Neque tantum iis qui administraverunt, seu administratione aliqua perfuncti sunt civili aut militari (vt alioquin constat *ex l. 1. inf. de Decurionib. & silent.*) Verùm etiam Protectoribus, & Domesticis Principis, *l. 3. inf. de domesticis l. 9. inf. de divers. offic. l. 3. inf. de Fabricensib.* Item Decurionibus Palatii post emensum obsequium, *l. 1. inf. de Decurion. & silent.* Itemque Numerariis & Corniculariis aliisque Officialibus Magistratum transacto officio, *l. 1. 3. inf. de Numerariis: l. 4. vbi dicam 8. 9. 16. inf. de divers. offic. l. 70. inf. de decur.* Et Principibus officiorum qui adorata clementia Principis transacto officio cum insignibus exhibant, vt ex Notitia Imperij videre est. Sed & Primicerijs fabricarum, *d. l. 3. inf. de Fabricensib.* Denique ceteris adorationis ordo erat; hinc Primicerij fabricarum inter protectores Principis adorare dicuntur, *d. l. 3.* Item Decuriones Palatii inter Ex-duces *d. l. 1. inf. de Decurionib.*

Septimo loco observandum est, *hac leg.* Præpositis seu Tribunis scholarum, Tribunis S. Stabuli, & Curæ Palatii, hunc quem dixi gradum attribui; si vnâ cum officio, Præpositura, vel Tribunatu, Comitum primi ordinis mernerint: id est, si vnâ cum codicillis officij, dignitas hæc quoque collata fuit, quod hoc tempore fermè factum & in aliis dignitatibus, puta vt non expectaretur militiæ expletæ tempus, verùm in instanti & cum munere comitum hæc deferretur: Quod cernerè est ex tota Theodosij constitutione, unde hæc desumpta est, seu ex quinque legibus, quæ exinde præterea desumptæ sunt: Nam & ita *l. 3. seu ult. inf. de Comitib. rei milit.* præsupponuntur destinari peculiariter ad provinciam, vel provincias defendendas, milite credito svb Comitum primi ordinis dignitate. Ita *l. vn. de Comitib. qui Inlustr.* præsupponuntur Ad-fessores cum primi ordinis Comitum Virorum Illustrium: Ita *l. vn. de Comitib. & Archiar.* Archiatru intra Palatium militantes Comitum primi ordinis gradu nobilitari. Ita *l. vn. de Comitib. qui prou. reg.* hi qui in administratione civili ac provinciarum gubernaculis svb Iurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse mernerunt. Idemque præsupponitur *l. vn. de Comitib. ord. pr. art. diu.* Et certè id mox in assiduum ferè morem versam, si dem facit Notitia Imperij. Hinc igitur Comites & Tribuni scholarum, *Rub. h. 1. Comites scholarum, l. 3. C. de offic. Mag. offic. Marcellianus Chronico, Rusticum Comes Scholariorum.* Et hæc quidem Prima est Comitum ordinis primi species, nempe *ἐπιπροσβύτων*: Altera est, Vacans: & Tertia, Honoraria seu Codicillaris: de quo *l. vn. inf. de Comitib. vac.*

Octavo nunc loco de Comitibus Egypti & Ponticæ diceceseos, quorum *hac l.* mentio fit, videndum est. Quod Comitum Egypti attinet, is est qui in Notitia Imperij dicitur *Comes limitis*, vel *rei militaris per Egyptum*: de quo alibi Dux Egypti cuiusmodi duos memorat Marcellinus, Arremitum, *lib. 2. p. 240. lib. 23. p. 258.* de quo & Theodoretus *lib. 3. c. 17.* Chronicum Alexandrinum & Nicephorus. De eo sensisse videtur & Iulianus *epist. 10. ad Alexandrinos*, vbi *Sebastianum COMITEM ex Duce Egypti vocat.* De quo Duce Athanasius *epist. ad solitarios*, & *Apologia*, qui eum *δύνα & ἐπαρχικῶν* passim nominat. De eo Libanius, & ad eum *ep. 308. 340. 412. 494. 809.* vbi passim *Egypto eum ἐπαρχικῶν* præfuisse ait. Comitibus Ponticæ diceceseos non alia occurrit mentio: Vicarius enim Ponticæ & antè fuit: cuius mentio fit *l. 94. de Decurionib. l. 3. de adulter. l. 4. 2. de cursu: l. 1. 2. de excusationib.*

Excusationib. l. 10. de hereticis, l. 7. de desertorib. l. 5. vlt. de Princ. agem. vid. & Am. Marcellin. *lib. 17. p. 106.* Gregorium Nazian. in *Epistolis*: Et postea etiam, Abolitus is à Iustitiano *Novella 8. & 27.* Mox Restitutus *Edicto 8.* Idem porro Comites dicuntur vel connumerantur Ducibus, *l. 3. de Comitib. rei milit.* quæ huic inter alias coniungenda est. Observanda interim *hic & d. l. 3.* horum duorum sine Comitum sine Ducum prærogatiua sub Theodosio Iun. vt præ cæteris eminerent: Ideo scilicet, quod conuicere licet, quod duo præcipua Imperij Orientalis clausura custodienda: Pariter vt Comitum in Occidente per Transmarinas provincias peculiaris ratio habita, *l. 1. de Comitib. rei milit.*

Postremo loco de Comitum & comitum ordinibus tribus hic semel disquirendum est, quandoquidem hoc Codice frequens eorum mentio occurrit, vt & in veterib. *Inscriptionibus.* Et quidem de Comitum primi ordinis *Comitibus* & Titulis quinque sequentibus *Tit. 14. 15. 16. 17. 18. Item tit. 20. 21. l. 54. inf. de hereticis, l. 14. 15. 16. inf. de Censor. l. 13. de Senator. l. 9. de præd. nauic.* cuius Comitum primi ordinis formulam habet Cassiodorus *6. var. 12.* apud quem eundem vide de Comitum primi ordinis, & Spectabilitatis honore cuidam ex Principe Officij pro meritis tributa, *2. var. 28.* seruatis Scholæ suæ privilegijs, id est, immunitate à fordibus muneribus. Quod & ipsum statuitur *l. 12. inf. de Med. & professor.* de Archiatris Comitum honore donatis. De Comitum secundi ordinis, *l. 2. inf. de Comitib. rei milit. l. 27. 18. inf. de proximis Com. dispos. l. 8. inf. d. Agentib. in reb. De Comitum tertij ordinis, l. 127. inf. de Decurion. l. 9. & 20. inf. de Suaris, & d. l. 17. inf. de proxim. Comit. dispos.* De his autem non vna quaestio incurrat: Prima est, A quo Principe instituti fuerint hi Comitum gradus suæ Tituli? Cuiacius *ad l. vn. Cod. h. tit.* à Constantino M. Imperatore adinuentos prædidit: quod hæcenus alij quoque sequuti sunt: Et verum est; Quem tamen vellicant nonnulli. In vtramque partem trahitur Scriptoris (qui vulgo Cæsariensis Eusebii) locus, *lib. 4. de vita Constantini cap. 2.* Eius verba hæc sunt: *ὡς δὲ καὶ κοινῶν μετ' ἀπώλειαν ἐνδοκίμου, πατρικίου καὶ βασιλικίου, ὡς δὲ καὶ ἀπὸ γυναικαρχικῶν ἐκαστον ἀγαθὸν πρὸς ἀξίωσιν πῦρα τε τῆς αἰῆς μεγαλοθύχου ἀξίωσις ἀνέβη. εἰδὲ καὶ σπουδὴ ἀγαθῶν ἀξίωσιν βασιλικῶν καὶ ἀξίωσιν, εἰδὲ περὶ ἐκαστῶν ἀγαθῶν τυχόντων μετ' ἀποδοκίμῶν ἀξίωσιν. ἀλλ' οἱ μὲν γυναικῶν, οἱ δὲ κτημάτων ἀξίωσιν ἐτύγχανον, ἄλλοι δὲ πατρικῶν ἐπαρχικῶν, ἀξίωσιν, οἱ δὲ βασιλικῶν τιμῆς, οἱ δὲ ὑπάτων. ἀλλοίσι δὲ ἠγεμόνες ἐξουσιάζοντες, κομητῶν δὲ οἱ μὲν πρώτου πῦρα καὶ ἡξίωσιν, οἱ δὲ δούκων, οἱ δὲ τριτῶν. id est, Quæ in re partim quidem se paterna quadam erga omnes curâ affici ostendit, partim verò FAMILIARES suos varijs honoribus decoravit, quos ille alto & excelso animo in omnes conferrebat. Neque sane cuiquam aliquid ab Imperatore postulanti denegatum est, nec cuiusquam spes aliiquid ab eo beneficium expectanti frustrata est. Nam alios pecunijs, alios amplissimis possessionibus locupletabat, multos præterea Consulari dignitate, multos Senatorijs officijs, alios Consulatum ornauit: Ducatus plurimis collatus: Quidam Comitum primi ordinis constituti, alij verò secundi, nonnulli tertij. Ex hoc loco sic colligunt, Nihil magis statui posse Comites primi ordinis, & secundi, tertijque à Constantino primùm creatos fuisse, quàm Consules & Consulares & Duces, & Senatores, & alias Dignitates, quibus singulos quosque decorare consueuisse Constantinum ibidem refert Eusebius. Verùm quæ illud sequuntur apud hunc Scriptorem verba, quàm vera sit Cuiacij sententia, ostendunt, vt de ea dubitari non possit. *ἡξίωσιν τῶν δὲ ὑπάτων Tom. I. l.**

ὡς ἑτέρον ἀλλοίσι ἀλλων ἀξίωσιν μὲν ἄλλοι μὲν τῶν: οἱ δὲ τῶν ἀλλοίσι μὲν ἀγαθῶν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἀξίωσιν, id est, Clarissimos ista ratione & alios multos honores insinuat alij fortis sunt: Nam vt plurimis honoribus afficeret, varijs excogitavit Imperator dignitates. Et certè nulla prorsus harum dignitatum ante Constantinum mentio vllibi extat. Illud equidè scio (quod à Lipsio animaduertum iam dudù tenco) Amicorum & Comitum Principis varijs fuisse cohortes, & quidem in tres fermè (vt volunt) classes distributos; sic vt alij essent Primi, alij Secundi loci, alij etiam inferioris, seu, alij Amici primi, alij Secundi: denique alij Amici primæ & secundæ admissionis. Vt omitam ea de re Senecæ *de Clementiis*, & de beneficijs, locos; Dito insignes loci maxime occurrunt. Vnus est apud Suetonium, in *vita Tiberij, cap. 46.* Pecunia, inquit, partem ac tenax Comitum peregrinationum expeditionumque nunquam salario, cibarijs tantum sustentauit, vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici profectus cum TRIBVS CLASSIBVS factis pro dignitate cuiusque prima sexcenta sestertia, secunda quadringenta distribuit, ducens tertiam quam non Amicorum, sed Græcorum appellabat. Alter est Lampridij, in *Alexandro Severo: Moderationis tanta fuit, ut Amicos non solum primi, ac secundi loci, sed etiam inferiori agrotantes viseret.* Quem tamen locum alij aliter explicant, eo videlicet sensu, quo secundi Ordinis, id est, Equestris, Iuuenes dicuntur apud Statium *lib. 4. Sylvar.* Hæc, & id genus alia comperta habeo: Verùm longè id aliud est. Neque enim horum Amicorum aut Comitum dignitas certa fuit, neque alij hoc nomine donabantur, quàm qui reuera Principis Amici forent, aut Comites: At Comitum titulus, de quo nunc agimus, honoris & dignitatis est titulus, qui stata certaque comimoda adnexa habebat, vt docet *lex vlt. inf. de proximis Comit. dispos.* Deinde alij sūt Amici, alij Comites: quos tamen coniunctim sæpe nominari videmus. Constantinianæ adhuc & Nicæni Concilij temporibus, *Si quis est cuiusque loci* (ait *lex 4. inf. de accusationibus*) ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque IUDICVM, COMITVM, AMICORVM, vel PALATINORVM meorum aliquid vtraciter & manifestè probare posse confidit, quod non integrè atque iuste gessisse videatur, inreperidus & securus accedat, interpellat me; ipse audiam omnia, ipse cognoscam; cum quâ leg. contendi cupio locum Lampridij *sine Alex. Seueri.* Et ante Constantinum Spartianus, Adrianò, *Quum indicaret, in consilio habuit non AMICOS suos, aut COMITES solitum, sed Iuriconsultos, & præcipue Iulium Celsum, Salinium Iulianum, Neratium Priscum, aliisque quos tamen Senatus omnis probasset.* Lampridius, *Alexandro, Iniuriam nulli unquam AMICORVM, COMITVMVE fecit.* Et in vnum vtrumque quandoque concurreret, vt in Lapide veteri. C. SENTIO SEVERO QVADRATO. C. V. COS. AMICO ET COM. AVG. N. Sed & Comites quandoque Amicorum appellatione veniebant: Item Amici Comitum, quis hoc neget? an alios quàm Amicos in Comitatu habuerit Princeps? Sed non idèd in cohorte, in corpore Amicorum: vt superiore Suetonij loco, in *Tiberio, cap. 46.* Hoc tamen inter vtriusque discrimen pono: Amicis familiares magis & interiores atque interioris Principis vitæ consij, quos in oculis ferebat; quibus cum consilia omnia miscebat, & de quibus extat quoque locus, & mentio fit in *l. 1. C. de sent. passis*, cuius lectionem Cuiacius perperam sollicitat *15. obs. 3.* Amici hoc sensu, *ce sunt les Mignons & favoris.* Comites verò peregrinationum & expeditionum Comites & Adiutores, quibus in Castrametatione & stationibus pedatutia ante Prætorium primò occurrunt.

adignabatur teste Hygino in *Gromatico*. Vtrique tamen vbi opus, Consiliarij, seu consilio adhibiti: quos posterior ætas *Consistorianos* dixit. A Comitibus illis, *Principis Comitatus*. Et, vt paucis & propriè dicam *Comites*, consiliorum & laborum participes, adiutores, *amici*, familiares. Ecce Ammianus quoque, *lib. 16.* vbi de Chonodomario Alamannorum R. sese dedente, *Solus*, inquit, *egressus COMITESQUE eius ducenti numero, & tres AMICI iunctissimi* flagitium arbitrati post Regem vinere, vel pro Rege non mori, *si ita tulerit casus, tradidere se vincendus*. Amicorum certè Principis frequens mentio in Historiâ Augusta, & quidem ad Constantinum vsque: vid. Spartianum, *Adriano*, p. 6. 7. Lamprid. *Alex. Severo*, p. 136. 137. Hæc de Comitibus & Amicis Principum dixisse sufficiat, de quibus etiam fufius dicitur, *d. l. 4. inf. de accusatione*.

¶ Nunc de Comitibus à Constantino in tres ordines distributis videndum est. Cùm *Comites* omninò primigeniâ & verâ significatione sint, quos laborum sibi Princeps socios atque adiutores adsciscerebat, vbi utique subsisteret, atque ab his *Comitatus* Principis locus diceretur, in quo Princeps consistebat cum Comitibus suis, vnde & *Consistorij* & *Consistorianorum* vox: visum Constantino, dū singulos quosque aliquo honore cumulatos cupit, *Comitis* titulum communicare iis, quoscunque laborum socios & Comites haberi crediditque velle: siue dum administratione aliquâ civili aut militari fungerentur, siue etiam officio aliquo defuncti, quos hoc quasi consiliorum & laborum participatus honore & dignitate pro præmio extulit. Atque hæc vera est *COMITUM* origo, de quibus tam anxie disquirunt, quique postea communi gentium consensu recepti: *Comites* scilicet non alij sunt quàm socij, Comites, Participes laborum Principis, quosque pro talibus haberi pro præmio cupit. Insignis locus *l. vn. inf. qui à præbitione tyronum: Et cætera similes Comitum laboribus nostris socios dignitates*. Cæterum, cùm & diuersa eorum essent merita, quibus *Comitis* titulum Constantinus communicatum voluit, ipse autem quamplurimis honorum titulos communicatos velle; factum inde, vt *Comitum* diuersos gradus quoque constitueret. Primi inquam, Secundi, & Tertij ordinis, de quo Auctor vitæ Constantini. Quæ quidem Comitum diuisio ante Constantinum nunquam audita, receptæ fuit. Nam quod à Tyberio factum, id statam formam non habuit, & semel tantum, momentoque factum ad liberalitatem exercendam; ne-

que classes illæ *honorum* tituli discreti fuere: neque extra Comites veros Principis id ab eo factum. Contra Comitum ordines illi tres à Constantino primo statam formam accepere: quo argumento etiam liquet, Modestum qui scripsit de vocabulis rei militaris, post Constantinum scripsisse, quando *Comitum primi ordinis* meminert; & deinceps ita obseruati, & honorum tituli discreti fuere, & extra veros Principis Comites, hic titulus aliis communicatus: vt ecce vulgaris artis etiam professoribus *tit. 20. inf.* Proximis factorum scriniorum, *l. 17. 18. inf. de proximis*, sed & in eo peccatur, quod *Consistoriani Comites*, soli Comites ordinis primi fuisse indicantur, quos refellunt præter hunc titulum tituli octo sequentes: Fuit equidem hæc Comitum Ordinis primi prærogativa, vt Consistorium Principis ingredi possent, vt testatur Cassiodorus *6. variar. l. 2. in formula Comitum primi Ordinis: Spectabilitas* inquit *clara & consistorio nostro dignissima*. Et paulò post; *Comitum tibi primi Ordinis largimur, vt consistorium nostrum sicut vocatus ingredaris, ita moribus laudatus exoriet*: Verum non ideo Comites Consistoriani dicti, de quibus propriè agitur *tit. 12. sup.* Ergo Constantini M. secutorumque Principum mens ea quam dixi fuit, cùm tres Comitum gradus & ordines facerent, vel conferrent pro cuiusque meritis: Qui iidem quoque (quod secundum hic Arcanum notandum) eundem Comitum ordinem, pro ratione eius officij cui applicaretur, diuerso gradu haberi ceterisque voluerunt. Denique opportunus hic sese nunc rursus aperit locus interpretandi literas quasdam singulares, quas præferunt in *Imperij Notitia* Codicilli dignitatum, in quibus interpretandis tantoperè hæc tenus, sed frustra defudatur. Sigla sunt hæc: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. Ea sic interpretari oportet: *Feliciter. Inter allectos Comites ordinis primi*. Item hæc FL. VAL. COSRI IVSSID. id est. *Feliciter vir allectus Comes Ordinis Tertij iussione diuina*. Rideat necesse est, qui diuinatoriam Pancirolis interpretationem legerit. Certe Magno quoque in Notis ista C. OP. ita rectè interpretatur *Comites ordinis primi*. Superest videamus quid sibi velint hæc Notæ in Codicillis Præsidis Thebaidos FL. VAL. PNEN IVSSV AVG. Pancirolus ita interpretatur; *Felix liber veniens à latereulo primicerij Notariorum & Notariis iussu Augustali*. Eas sic interpretor, *Feliciter vir allectus provincia emendanda iussu Augusti*.

DE COMITIBVS REI MILITARIS.

TITVLVS XIV.

XII. COD. IVST. XII.

¶ GRADVS Comitum rei militaris, post ductum militem in Africa.

1. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. Ampelio" P. v. Post alia.

VI contemplatione meritorum, ducto intra Prouincias Transmarinas strenuissimè milite, Primi ordinis Comitum fuerint consecuti, eâ reuerentiâ altissimarum dignitatum viris subiugantur, vt his locum præstent qui Proconsulatus insignibus adornantur: & cætera. Dat. 111. Non. Iul. Nafonnaci, Modesto & Arintheo CONS. [372.]

NOTÆ.

- * *Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.* Quibus Legibus ea iungenda sit, mox viderimus: Inter alias verò est *lex 4. inf. de honor. Codic.* vbi hæc totidem ferè verbis repetita extat.
 * *Ampelius P. V. Romæ* sub Valentiniano Sen. de quo ad *l. 1. sup. de Praefect. Prætor.* quæ inter alias huic iungenda est.
 * *Transmarina* Prouinciæ sunt Africanæ: de quo mox.
 * *Sustineri* possit: malim tamen *strenuissimo*, vt *Cod. Iust.*
 * *Altissima* dignitates sunt illustres. v. *Notitiam nostram.*
 * Ita quoque *Cod. Iust.* sed repono *subiungantur*: vt *d. l. 4. inf. de honor. Cod.* quæ & ipsa huic leg. coassanda est, & huic gemina germana est.
 * Vide quoque quæ dicam de hoc loco, ad *d. l. 4.*
 * *Id est, gradu cedant.*

COMMENTARIVS.

COMITIBVS rei militaris, intra trans marinas prouincias post ductum militem Comitum primi ordinis decoratis, suum gradum adsignat hæc *l. Valentinianus Sen.* quæ pars est Valentinianæ constitutionis de Gradibus dignitatum, cuius meminit Valentinianus Iun. filius eius *l. 2. sup. vt digni. ordo*: è qua supersunt quatuor insuper fragmenta: puta *lex 1. sup. de Praef. prætorio: l. 1. sup. de Quæstorib. l. vn. sup. de Magistris scriniorum, & l. 4. inf. de honor. codicillis*, quæ proinde omnes cum hac coassandæ veniunt. Nos de istis Comitibus rei militaris; mox de eorum gradu agamus.

Igitur *Comites rei militaris*, de quibus agitur *h. l. & l. ult. sup. de off. Iudicum omni & l. 4. 9. 17. ult. inf. de re militari: l. 12. 32. de erogat. milit. ann. l. 2. de Salgamo l. 1. ne Comitib. & Tribunis: l. ult. de Veteranis: l. 49. de cursu publ. l. 128. de Decurionib. l. 4. de parocin. Vicar.* erant, qui ad prouinciam aliquam defendendam milite credito ab Imperatore destinabantur, vt aperte docet hæc *lex, & lex 3. hoc tit.* Ex his maioris meriti erant, qui intra Transmarinas prouincias militem ducebant: vbi *Transmarina prouincia* Valentiniano Imp. qui Occidenti præerat, dicitur prouinciæ Africanæ, quo sensu passim prouinciæ Transmarinæ hoc Codice, & apud Patres, Conciliâque huius æui: de quo plene alibi. Comites igitur rei militaris intra prouincias Transmarinas hic sunt Comes rei militaris per Africam: cuius mentio fit quoque *l. 3. de erogat. mil. ann.* & apud Ammianum Marcellinum,

lib. 30. p. 458. Item, Comes Tingitanæ: cuius vtriusque mentio in *Notitia Imperij Occident.* His accensendus & Comes Duxque Tripolitana: de quo *l. ult. inf. quorum appellat. Dux & Com.* [f. Comes] *limitis Tripolitani, l. 35. de Decurionibus.* His verò non absimiles erant Comites per Britanniam, Italiæ, Argentoratensis tractus, per vtramque Germaniam, de quibus Amm. Marcellinus & *Notitia Imperij, & l. 9. inf. de re militari.* Hi scilicet ferè per Occidentem Comites rei militaris memorantur, neque vno tamen omnes tempore: qui & *Comites prouinciarum* quoque dicuntur, *l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc.* Ex horum verò numero potiore loco habiti vel certè eos haberi voluit Valentinianus, qui intra transmarinas prouincias militem duxissent: hæc *leg.* quæ data est A. D. 372. Modesto & Arintheo Coll. Quo ipso certè tempore & anno *Romanus Comes* per Africam erat, & Theodosius quoque eodem missus Comes & Magister Equitum aduersus Firmum: de quo Amm. Marcellinus *lib. 29.* & Zosimus, *lib. 4. p. 744.* scilicet maioris meriti visum per eas prouincias exercitum ducere, velut semotiores, quæque cum maiore periculo adirentur, & per exustas calidibus terras. Ita sanè quoque Transmarinâ legatione apud Principem defunctis biennij vacatio dabatur: non verò iis qui de proximo legatione functi erant, *l. 3. Cod. Iust. de Legationibus.* Ergo Comites hic sunt qui ferè vices Magistrorum militum agebant, seu Vicarij eorum, seu Pro-Magistro: cuiusmodi Pro-

N 3 sperum

perum Comitem memorat Amm. Marcellinus *lib. 14. p. 29. & lib. 15. in fin.* similis & Comes Domesticorum Maurianus, qui vices Magistrum militum agebat: *l. 1. de venat. ferar.* Non igitur hæc lex exaudienda est de illis Comitibus qui Magistri militum simul erant, & sic Illustres, qualis fuit Theodosius, de quo modò dixi; verum Rectores militum, qui postquam duxissent militem, *contemplatione meritorum* postea, seu post ductum militem, Primi ordinis Comitium fuerint consecuti, vt *h. l.* disertè dicitur: quique ipsi postea ex hoc Comitum gradu ad Magistrum militum proximè conscendebant. Ammianus Marcellinus, *lib. 26. p. 339.* Tunc & Equitibus Illyricano preponitur exercitus, nondum Magister, sed Comes; & mox: *p. 340. Valentinianus eodem Equitio aucto Magistrum dignitate repedare ad Illyricum festinabat.* Sic Constantium, Bonifacium, Aëtium prius Comites, deinde Magistros fuisse legimus: sic Anthemium, qui mox post expeditionem cum Comitium Militum Magister creatus est. Sidonius Apollinaris:

Hinc reduci datur omnis honor, & vtrique Magister Militia, Consulque micat, coniuncta potestas Paricij.

Fuerat enim is Comes. Danubij partium, Scythici inquam & Mæsiaci limitis: de quo Sidonius Apollin. *Car. 2. var. 199.*

COMITIS sed iure recepto,

Danubij ripas, & tractum Limitis ampli Circuit, hortatur, disponit, discutit, armat.

Hæc pertinent igitur quoque Comites Africae, Tingitanæ, Litoris Saxonici, Britannæ, Italiæ, Argentoracensis, quos memorat *Notitia Imperij Occidentalis*; in quorum iam ordinariis Insignibus mandatorum libris, vel Codicillis, notæ illæ quas superiore titulo explicabam, habentur. FL. INF. ALL. COM. ORD. PR. id est, *Feliciter inter Allos Comites ordinis primi*: pariter vt in Insignibus Comitum per Orientem, puta Limitis, seu rei militaris per Ægyptum, & Isauria. Hæc igitur prima iam distinctio inter Comites rei militaris obseruetur per Occidentem: peculiarisque adeo ratio eorum qui per Transmarinas provincias militem duxerunt: Pariter vt Orientem quoque peculiaris Comitum Ægypti, & Ponticæ, & per Orientem ratio fuit, *l. vn. sup. de Comitib. & Tribunis scholar. & l. vlt. hoc tit. & l. 3. sup. de Primicerio & Notar.* Altera distinctio Comitum rei militaris hæc & *d. l. 3. hoc tit.* indicatur, quod non omnes Comites rei militaris, Comites primi ordinis facti fuerint: verum quidam, secundi, quod disertè ostendit *lex 2. h. t.* minores scilicet seu inferiores: Quo tamen nomine, respectu Illustrium Magistrorum militum, etiam Comites primi Ordinis comprehenduntur, *l. 1. & 2. inf. Ne Comitib. vel Tribunis.*

Nunc videndum, quem gradum his Comitibus transmarinarum provinciarum adsignet hæc *l.* Valentinianus Sen. De altissimis dignitatibus, id est, Illustribus viris res clara est: nempe his illos cedere: verum quod de Proconsularibus adicit, id obscurum est: num inquam velit Comites Militares his quoque cedere, an contrà. Igitur & hæc *lex 3. & lex 4. de honorariis Codicillis*, quæ ex eadem constitutione desumpta est, eademque verba repetit, accipienda videatur, hoc sensu; Comites illos Altissimis quidem dignitatibus cedere, verum Proconsulares his locum præstare: ac si dixisset, vt his locum præstent illi, qui Proconsulatus Insignibus adornantur: nota enim vocem, *HIS*, id est, Comitibus, non verò *illis* qui Proconsulatus gesserunt. Id verò clarius adhuc fieri videatur ex *d. l. 4. vbi de Honorariis Magistris Equitum* id ipsum

totidem verbis cauetur: Atquin quamlibet Honorarij Magistrum militum, cum Illustres essent, proculdubio Proconsularibus, qui Spectabiles tantum erant, prælati. Sed & Comitum Transmarinarum peculiarem hæc *l.* rationem haberi videmus & meritum contemplationem, vt *h. l.* dicitur: vt proinde eminentis his gradus quidam post Altissimas seu Illustres dignitates videatur, & quidem præ Proconsularibus. Et in eam tamen potius sententiam quis inclinet, vt credat hæc *l.* Comites hos rei militaris inberi quoque cedere Proconsularibus: vt ita *Altissimarum dignitatum* appellatione quoque comprehendantur Proconsulares: qui sanè Spectabilium omnium primi erant, id quod etiam suadeant duo vel *hæc ipsa leg.* Primum verba illa, *EA REVERENTIA, EA REVERENTIA*, inquit, *altissimarum dignitatum Viris subiungantur, vt his locum præstent qui, &c.* id est, in tantum Altissimis dignitatibus cedant, in tantum iis reverentiam præstent, vt Proconsularibus quoque locum præbeant. Deinde, quod de Proconsularibus agens Imp. eos e logio prosequitur, qui Proconsulatus inquit Insignibus adornantur. Certè in *Notitia Imperij* cum obseruari ordinem videmus, vt Proconsules Comitibus præferantur. De *legis 4. de honorar. codicillis* sententia, ad eam viderimus. Nobis hæc occasione *Spectabilium* ordinem per scalas & gradus nunc apponere iuuat.

I. PROCONSULES, Illustribus; proximi erant: *l. 7. inf. de honor. codicillis.* Et inter Spectabiles, primi; ante Comites omnes, Duces, & Vicarios. *l. 2. 3. de Primicerio, & Notariis: l. vn. de Comitib. Const. forianis h. l. & l. 4. inf. de honor. codicillis.*

PRIMICERII quoque Notariorum in hoc ordine constituti, *l. 2. 3. sup. de Primicerio.*

II. MAGISTRI scriinarum Vicariis prælati *l. vn. de Magistris scriinarum*, in hoc ordine proculdubio stabant; argumento ducto ab ordine *Tinlorum*, vel certe tertium locum occupant. In *Notitia Imperij*, Primicerius Notariorum & Magistri scriinarum ante Proconsules ponuntur.

III. COMITES Constitutioniani post Proconsules proximi, cæteris omnibus superiores: *l. vn. de Comitib. Const. for.*

IV. COMITES Militares nonnulli à cæterorum Comitum ordine excepti: veluti per Occidentem, Comites rei militaris, qui ducto per transmarinas provincias milite primi ordinis Comitium decorati, hæc *l. & d. l. 4.* per Orientem, Comites & Duces Ægypti, Orientis Ponticæ, *l. 3. de Primicerio & Notar. l. vn. de Comitib. & Trib. scholar. l. vlt. h. t.*

PRÆPOSITI & Tribuni scholarum, Tribuni S. Stabuli, Cura Palatij, Comites Ordinis primi Comitibus Ægypti & Ponticæ æquales, Ducibus superiores: *d. l. vn. de Comitib. & Tribun. schol.*

V. VICARII, COMITESQUE alij rei militaris, reliqui primi Ordinis, itémque DUCES vt & VICES agentes Magistrorum militum, æquales & in vno gradu constituti erant, Comitibus superioribus inferioribus, Consularibus priores: *l. 2. 3. de Primicerio & Notar. l. vn. de Magistris scriinar. l. vn. de Comitib. & Trib. scholar. l. vlt. h. t. l. vn. de Comitibus & Archiatris S. Palatij.*

In eodem ordine constituti Comites qui inlustribus adfederunt, *l. vn. de Comitib. qui Inlustribus.*

Vt & Comites & Archiatris S. Palatij, *l. vn. de Comitib. & Archiatris.*

Et Comites primi ordinis qui provincias rexe- runt, *l. vn. de Comitib. qui prou.*

Professores qui in vrbe Constantinopol. docentes ex lege meruerunt Comitium primi ordinis: *l. vn. de professoribus qui, & c.*

¶ CURIALI conditione an & quando Comitium Militarem liberet.

III. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Florentino" pv. Post alia.

NEMINEM Militaris corporis" virum reuocari ad Curiam liceat, post Primi Ordinis Comitium. Dummodò, tam probata merita sudati diu laboris, quam fructuum" antea&ti operis adsequatur: Cæterum", si à quoquam hæc fuerint, sine vsu prioris militiae, vel prima vel sola, dedecorando" ambitu turpiter impetrata, quia videntur in fraudem quaesita, non proderunt: Diutius tamen repeti non licebit, etiam cum Secundi Ordinis Comitium præmiis impetrarit: & cetera. Dat. xii. Kal. Ian. Mediol. Cæsario & Attico CONS S. [397.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Quam verò Leges aliæ huic coniungendæ sint? mox ostendam.
" De hoc Florentino P. V. Romæ vid. Profopogr. ad quem extant quoque plures Symmachi epistolæ.
" Corpora militate.
" Alioquin.

COMMENTARIUS.

CURIALI conditione seu nexu, an & quando Comitium primi Ordinis rei militaris, (de quibus iam ad *l. 1. sup.*) curialem liberet, definit Imp. Honorius hæc *l.* Quæ pars est prolixioris Constitutionis Honorianæ de Curialibus, Collegiatis, Corporatis, Apparitoribus ad sua quibusque officia retrahendis: vt apparet ex *h. l. & l. 19. inf. de din. offic.* (vnde desumpta est *lex 48. C. Iust. de decurionib.*) & *l. 153. 154. 155. 156. inf. de Decurionibus*: & *l. 1. Cod. vbi quis de Curiali*: quæ omnes ex eadem constitutione defloratæ sunt, atque adeo cum hæc *l.* coassandæ omnes, fortè etiam cum *l. 9. sup. de Senatoribus*. Igitur ita distinguit Honorius: vel Curiali conditioni obnoxius post longam militiam, defudatòque labores Comitium primi Ordinis adeptus est, vel sine vsu militiae, præmiis fortè vt sine *l.* indicatur. Priore casu, Curiali nexu liberatur: at non posteriore. Militia scilicet defudatòque laboribus hoc privilegium inter cætera datur: at non & ambitu: Tum enim titulus hic vel in fraudem tantum quaesitus, & dedecorando ambitu turpiter impetratus, non eundem fructorem meretur. Denique Curia vitilitatem hoc casu militia longa; & ob hoc impetrata dignitas vincit: non vincit vmbra dignitas, ob præsumptionem fraudis. Nisi (quæ exceptio hic subiicitur: *in fine l. quæ & vers. cæterum*, indicata fuerat, ibi, *vel prima, vel sola*) per duos Comitium gradus Curialis transferit: id est, si & secundi ordinis primum Comitium, dein altero iam processu, primam Comiti-

um vel præmio impetraverit. Prima vel sola quod non præstat Comitium, id efficit altero pedato impetrata altera. Qui quidem effectus *Processum per duos gradus* Honorum, et si citra labores, præmiòque tantum impetratos, notandus est. Quasi elutà iam pristina conditione; per duos hoc gradus. ¶ Hinc interim notandum Comites quoque rei militaris, alios fuisse primi, alios secundi ordinis: de quo iam ad *l. 1. sup.* & dicam adhuc ad *l. prox. 3* De Comitium alioquin secundi ordinis, dixi iam ad *l. vn. sup. de Comitib. & Trib. schol.* dicam adhuc ad *l. 8. inf. de Agentibus*.

¶ Vt ad huius *l.* sententiam redeam. Ergo dedecorando ambitu impetrata regulariter quæcumque dignitas & quidem militaris; Curiali nec quicquam prodest ad euitandam conditionem Curialem: Idque ipsum est, quod *dictis legibus*, quæ huic coniungenda sunt, veluti *l. 153. 154. 155. 156. de Decurionibus*; cauetur Imò & *d. l. 1. Cod. Iust. vbi quis de Curiali, & c.* quæ & ipsa inter alias huic *l.* iungenda est, pariter sancitur, Curialem & c. intra provinciam, comprehensum, non expectata Iudicis notatione, sub quo per *AMBITUM* COERRET MILITARE, penitusque emendicati HONORIS præscriptione submota à Iudice, qui in locis aditus fuerit, audiendum, & eorum societati quos declinauerit adgregandum: Vnde iam *legi* illi nona lux deinceps affulgebit ex tot illis *Legibus*, quod hæcenus nescitur, illi coniunctis: nouaque adeo Codicis Iustinianei Interpretibus materies suppeditabitur.

¶ GRADVS Comitum primi ordinis rei militaris; ut & Vices Magistrum militum peragentium.

III. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano Pv. Post alia:

Os qui sub Comitium Primi Ordinis dignitate peculiariter" ad quamlibet provinciam vel provincias defendendas milite credito auctoritate nostri numinis destinantur, & eos qui Vicem Inlustrium Virorum Magistrorum Militum susceperint peragentam, Ducibus, qui, præter" Ægyptum & Ponticam, in aliis provinciis administraverint, adæquatius. Dat. xii. Kal. April. Constantinop. Lucio viro Clarissimo CONS S. [413.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. Inst. eod. tit. Quæ autem Leges huic coniungendæ sicut mox dicam.
Id est, speciatim, nominatim.
Id est, exceptis Egypti & Ponticæ Comitibus seu Ducibus.

COMMENTARIUS.

COMITES rei militaris, quos Comitina ordinis primi decoratos, seu cum Comitina à Principe ad defensionem alicuius provincie vel plorium cum milite mitti contingit, ut & eos qui vices Magistrorum Militum peragunt, Ducibus exæquari (exceptis tantum Ducibus Egypti & Ponticæ) iubet hæc l. Theodosius Inn. Quæ pars est Theodosianæ constitutionis ad Priscianum P.V. emissæ, de Comitibus primi ordinis potissimum alterius dignitatis Comite, quem quisque eâ ornatus gradum obtinere debeat: Cuius quinque adhuc fragmenta supersunt, puta lex vn. sup. de Comitib. & Trib. schol. leges unice trium titulorum proximè sequentium: & lex vn. inf. de Comitibus ord. pr. art. du. quæ proinde omnes huic coassandæ sunt. Ad cuius constitutionis intellectum arcessenda sunt quæ dixi ad d. l. vn. de Com. & Trib. schol. Ergo hi quos dixi Comites rei militaris, ut & vicem Magistrum militum implentes Ducibus exæquantur hæc l. Exceptis tamen ab hoc numero Ducib. quibusdam, puta Egypti & Ponticæ: hi enim ceteris Ducibus & Comitibus quos dixi vicisque Magistrorum implentibus præferuntur: Orientis scilicet, Egypti & Ponticæ in Orientis Imperio Comitibus siue Ducibus, ceteris prælatæ, & singulari gradu euectæ fuerunt h. l. & l. 3. sup. de Primicerio & Notariis: & d. l. vn. sup. de Comitib. & Trib. schol. Sicut in Imperio Occidentali, Comites transmarinarum provinciarum, veluti Africa, Tingitanæ, l. i. sup. h. t. ceteris Comitib. Ducib. prælati sunt.

Cæterum & hæc l. & duabus legibus superioribus, de Comitibus rei militaris Primi ordinis, signatè agitur, iisque hæc prærogativa defertur: quia scilicet alij quoque sunt secundi ordinis Comites rei militaris, quibus secundi ordinis Comitina deferebatur, l. 2. inf. sup. Vtrique sanè minores Comites & Inferiores Comites erant: l. i. inf. ne Comitibus & Tribunis lauacra præstentur, vbi dicam adhuc. Fallitur ergo egregiè, qui Magistros Militum Primi ordinis Comites vocat. Hæc enim Comitum distinctio Illustres seu Altissimas Dignitates complexa non est, sed sequentes tantum. Comites enim simpliciter dicti Magistri militum, sine vlla ordinis adiectione, vel Comites Illustres (ut in ceteris ferè observatum Notitia Imperij ostendit.) Hinc aded in Notitia Imperij Illustrium dignitatum Codicillis, non Comitibus primæ honos, ut spectabilium adscribitur, sed eius loco vultus Principum insculpti. Et Cassiodorus statim post formulas Illustrium dignitatum formulam Comitibus primi ordinis subiicit lib. 6. ep. 12. Sed & ordo idem hîc observatus ab huius Codicis conditoribus, in titulis disponendis. Verùm quid apertius eodem Cassiodoro, qui prædicta Epistola Comitum primi ordinis viciniam & proximum honorem Illustribus vocat. Denique idem apertissimè ostendit, spectabilibus propriam fuisse hanc Comitum in tres ordines divisionem. Sed præstat ipsamet Cassiodori verba apponere: Quid ergo de tali honore sentiamur, agnosce, quando perfecti (alij legunt Præfecti, malim perfecti) viri pro tot laudabilibus institutis huiusmodi inveniunt præmia dignitatis. Et

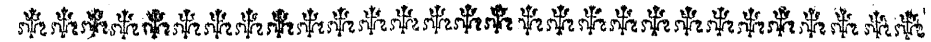
merito cum tanta pompa ceditur, qua Senatorij quoque ordinis splendore censetur. SPECTABILITAS clara & CONSISTORIO nostro dignissima, qua inter Illustres ingrediuntur, inter Procures advocantur, otiosi cinguli honore præcincta dignitas, &c. Quocirca provinciarum moribus tuis Comitum tibi primi ordinis ab illa indultione maiestatis favore largimur, ut CONSISTORIUM nostrum sicut rogatus ingrediens, tua meritis laudatus exornes, Quando VICINUS honore ILLUSTRIBUS dum alter medius non habetur. Delectet te imitari quos PROXIMITATE coniungis: admoneat te certè quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur, utique quia te sequuntur omnes qui SPECTABILITATIS honore decorantur, &c. Quæ postrema verba non ita accipi oportet, quasi Comites primi Ordinis omnibus Spectabilibus anteponi Cassiodorus dicat, quod Cuiacius credidit ad l. vn. Cod. de Comitibus qui Provincias regunt: id enim à Cassiodori mente alienum profus est. Verùm quia eâ formula speciatim agit de Comitibus primi ordinis Consistorianis.

Igitur quod hîc secundo loco notandum, Comitum militarium alij primi ordinis fuere, ij scilicet, de quibus hoc titulo agitur: & apud Vegetium lib. 2. c. 9. Proprium autem Iudex erat Præfectus legionis habens Comitum primi ordinis dignitatem: Quos maiorem potestatem sustinere idem ait lib. 3. c. 2. Alij sequentis ordinis. Hinc Glossæ, Κομης ἦτο τριβύρος.

Tertio notandum, missos Comites rei militaris ferè hoc ævo vna cum Comitina primi Ordinis, seu cum Comitina dignitate seu codicillis: cum antea ferè post militiam demum seu munere defunctis, hæc dignitas contemplatione meritum conferretur, l. i. sup. h. t. Et verò ita quoque aliis Dignitatibus, & muneribus hoc ævo in instanti sociata Comitina primi ordinis: de quo fides facit integra Theodosij constitutio, vnde hæc lex desumpta est. Et sane res hæc versa mox sub eodem Theodosio Inn. in assiduum consuetudinem: ut testatur Notitia Imperij, vbi passim dignitatum, codicillis & quidem militarium ut intra Orientem me contineam, veluti Comitibus limitis Egyptiæ, Isauriæ, pariter ut Ducum velut Thebaidos Egypti Armeniæ addita hæc FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. De quo plura ad l. vn. de Com. & Trib. schol.

Quarto hæc l. notandum & illud. Duces Egypti & Ponticæ h. l. vocari, qui d. l. 3. sup. de Primicerio, & d. l. vn. sup. de Comitib. & Trib. Schol. Comites vocantur.

Denique ex h. l. observandam, nonnullis quandoque vicem Illustrium Magistrorum militum delegatam. Certè Comites quandoque Domesticonum vices militum Magistrum egisse docet lex 1. inf. de venat. ferarum: Itémque aduersus Barbaros mitti solitos, lex vn. inf. qui à prebit. tyronum, & apud Gregorium Turonensem Frigeridum lib. 2. c. 9. Huiusmodi quoque fuit Prosper, quam Am. Marcellinus extremo lib. 24. Prosperum Vicarium Magistrum Equitum dum redit, missum esse Comitem: & lib. 15. pro Magistro Equitum, agente etiam tum in Gallis, militem rexisse scribit.

DE COMITIBVS, QVI ILLUSTRIBVS AGENTIBVS

ADSIDERVNT.

TITVLVS XV.

Abest hic Titulus à Cod. Instm. Cæterum de Adfessoribus in genere fuit tit. ult. l. i. sup.
In actu positus l. vn. h. t. Inter agentes eodem modo sensuque, l. ult. inf. de honor. codicillis.

i. Imp. Honorius & Theodosius AA. ad Priscianum rv. Post alia.

Dfessores, qui cum Primi Ordinis Comitina, Virorum Illustrium in actu positurum, siue in provinciis, siue in Sacro comitatu, inuenerunt consilia, vel iuvabunt, inter eos qui Vicariam Præfecturam administrando meruerint habere post militiam iubemus depositam: Quoniam absurdum est, primi Ordinis Comitina decoratos inferiores esse Vicariis Sedis Excellæ, quorum crescit dignitas, cum Vicaria potestate Comitum Primi Ordinis insignibus decorentur, & cetera Dat. xv. Kalend. April. Constantinop. Lucio v. c. coss: [381.]

NOTÆ.

* Quibus Legibus iungenda hæc sit? iam monui ad l. ult. superior. tituli.
Agentibus Rubr. In actu positus, interpretatur. v. Gloss.
Illustres in actu positus alij in Provinciis, alij in Comitatu Principis: & ceteroquin dignitates alia prouinciales, alia Palatinæ: Claudianus de Manlio Theodoro.
Sed non vltimum te præbit VERBIBVS, AVLA
Voluit esse suum.
v. Gloss. Theod. & Imper. Rom.
Hæc descriptio est Adfessorum. dixi sup. sic de Adfessoribus.
de. haberi post militiam, &c. ut l. vn. sup. de Comitib. & Schol.
Vicariorum.
de. Cum, cum vicariâ potestate Comitibus, &c. è mutato, decorentur decorantur.
de. xli. ut legibus omnibus quas huic coniungendas dixi.

COMMENTARIUS.

ADFESSORES Illustrium virorum in actu positurum interpretatur siue ij per provincias sint (quæ Illustrium interim Virorum divisio notanda est) ut sunt Præfecti prætorio, siue in Comitatu Principis, veluti Quæstoris, Magistrum officiorum, Comitibus S. L. & R. P. si Comitina primi ordinis simul decorati sint, depositâ militiâ seu adfessurâ defuncti, Vicariis Præfectorum Prætorio exæquantur à Theodosio Inn. h. l. quæ pars est, (ut iam dixi ad tit. sup. l. ult.) Theodosianæ constitutionis de Comitibus primi ordinis vna cum militiâ aliquâ delatâ, & quem quisque eâ decoratus gradum finitâ militiâ obtinere debeat, vnde plures Leges defloratæ extant, quas indicavi iam ad d. l. ult. quæ & ipsa de eorum numero est. Solis igitur Illustrium Adfessoribus hæc prærogativa data, non cæterorum Iudicum: puta ut & vna cum Primi ordinis Comitibus ad Adfessuram hanc accederent, & eâ defuncti Vicariis Præfectorum æquarentur. Quò pertinet omninò Sidonij Apollinaris locus lib. 1. ep. 3. ad Philemarium. Te etiam par fuerit, privilegio consiliorum Præfectura, in quam participandam deposceris, antiquati honoris perniciousè sarcine dispendium: ne si extra prærogativam Consilij in Tom. I l.

Concilium veneris, solus Vicariorum vices egisse videare: Quis sanè locus impeditus ita explicandus est. Horatur ibi Apollinaris, Philemarium, qui alios olim honores gesserat, ut ad Adfessuram Præfecti prætorio vocatus, eam amplectatur, ne alioquin vbi ad Concilium ventum fuerit, seu in cætera publicum (de quo ad l. i. sup. de Præf. S. Cubiculi) post Vicarios, & ut hæc l. dicitur, inferior Vicariis sedeat: qui Adfessurâ istâ receptâ acceptatâ, inter Vicarios lessurus esset. Qui omninò huiusmodi sensus est. Vide etiam quæ ad eum locum Saurio & Sirmondus. Et hæc de Apollinaris loco. Eodem spectat & alter Cassiodori locus 6. var. 12. in formulâ Comitibus primi ordinis vacantis. Hunc honorem, qui nimirum laborantibus antiqua nescitur prærogativa collatus, ut Rectores provinciarum anni ætione laudatos vix ad tale culmen ascenderent: Consilij quoque Præfectorum conscientia clari, diuisione præcipui, qui in illo actu Amplissimo Præfectura sic videntur exercere sacundiam, &c. Quid ergo de tali honore sentiamur agnosce: quando perfecti Viri pro tot laudabilibus institutis huiusmodi inveniunt præmia dignitatis. Et rationem addit Imp. sine legis: cuius sententia hæc est: merito illos Vicariis exæquari: cum ipsorum

ipforum quoque Vicariorum dignitas crescat, quod his eadem Comitum primi Ordinis defertur. Ex hoc interim loco colligi posse videtur, non semper Vicariis Comitum primi Ordinis hoc tempore tributam: quam tamen dignitatem præferunt in *Notitia Imperij* tredecim annis post *hanc leg.* sub eodem

Theodosio Iun. scripta, omnes Vicariorum codicilli. Item illud hinc discimus, Illustrium Adfessores non tantum post Adfessuram hanc Comitum honoratos, verum etiam vna cum Adfessurâ, & sic Adfessores fuisse cum primi ordinis Comitum.

* * * * *

DE COMITIBVS ET ARCHIATRIS SACRI PALATII"

TITVLVS XVI.

XII. COD. IVST. XIII.

"Sunt enim & Archiatri vrbis Romæ, v. lib. 13. tit. de Medicis & Professoribus.

¶ ARCHIATORVM S. Palatij, Comitum primi ordinis honoratorum, Gradus, seu dignitas.

* Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Prisciano PV. Post alia.

ARCHIATROS intra Palatium militantes si Comitum Primi Ordinis nobilitauerit gradus, inter Vicarios taxari præcipimus, siue iam pridem deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: Ita, vt inter Vicarios & Duces qui administrauerint, & hos qui Comitum primi Ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus quod quis administrauerit, vel Comitum est indeptus insignia, & cetera. Dat. xi. Kal. April. Constantinop. Lucio v. c. c. o. n. s. [413.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* Quibus autem legibus hæc nostra coniungenda sit iam sæpe superius notauimus, & mox adhuc notabo.

" *Priscianus* Præfectus vrbis Constantinop. sub Theodosio Iun. v. *Præfopogr.*

" *Taxari*, id est, haberi, censeri, æstimari.

" *Deuceps*, v. *Gloss. Theod.*

" *Quo*, Cod. Iust. " *Adeptus* Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

ARCHIATRIS S. Palatij (de quibus vt & de aliis Archiatis suo titulo plenius dicitur) Comitum ferme honor deferebatur *l. 12. & l. 17. d. de lib. 13. de Medicis, & Professoribus*. Sed modò primi ordinis vi ex *hac lege* constat, & *l. 16. 17. 18. 19. d. s. modo secundi ordinis: d. l. 16. 17. 18.* Huiusmodi Comitum ornatus fuit Arcadius Medicus & Comes, in quem orationem scripserat Himerius Sophista apud Photium p. 1142. Item *Vindicianus*, cui inscribitur *lex 12. inf. d. de Medicis*, sine dignitatis tamen alicuius mentione: verum ea supplenda est ex ipsiusmet *Vindiciani Epistolâ* ad Valentianum Imperatorem, quæ extat *Tomo vi. Minorum Medicorum*, p. 248. vbi clarè *Vindicianus Comes Archiatrorum* dicitur. Sed & *Chrysothomus Epist. 4. p. 744. ad Olympalem Diaconissam*, Theophili Comitum & Medici meminit. Idem duas Epistolas habet ad Archiatrum Hymmerium *ep. 38. & 81.* & notandum *ep. 38.* *πρωτον* & titulum ei tribui, qui sanè & Comitibus tributus. De horum igitur à Theodosio Iun. Comitum & Archiatrorum S. Palatij gradu, *l. lagitur*: definiturque à Theodosio Iun. Archiatros S. Palatij honoratos Comitum primi ordinis, Vica-

riis & Ducibus *hac constitut.* exæquandos, sic vt inter eos nihil intersit, nisi ratione temporis. ¶ Id inquam *hac l.* constituitur, quæ pars est prolixæ constitutionis Theodosij Iun. quæ in vniuersum est de Comitum primi ordinis alterius militiæ Comite, & quem quisque ea decoratus finitâ militiâ gradum obtinere debeat in concursu Comitum Ducumque rei militaris, Vicariorum, & Consularium: cuius quinque alia titulis proximis *ἑποτασίου* occurrunt, huic proinde socianda: putâ *lex vn. sup. de Comitibus*, & *Trib. schol. lex 3. de Comitibus rei mil. Iun. de Comitibus qui instr. ag. lex vn. inf. de Comitibus qui Prouincias*, *lex vn. de Comitibus ad. pr. artium diuers.* ¶ Ex his interim quæ de Comitibus Archiatris S. Palatij dicta sunt, apparet, Comitum hanc, dignitatis tantum notam fuisse: quâ Imperatores Medicos quosdam benè meritos nobilitabant, vt *hac l.* dicitur: Quomodo ex aliis *titulis* huic connexis, & *legibus* quæ huic sociandæ sunt apparet, eandem Comitum eodem fine aliarum Artium quoque Professoribus collatam. Quare Mercurialis error est, 4. *var. 1.* qui hunc Comitem & Archiatrum S. Palatij interpretatur Principem Archiatrorum

chiatrorum quendam Seniores prudentiâ, & doctrinâ præstantiorem electum, cuius sententiâ & autoritate omnes de re Medicâ oborta dissensionis statim dirimebantur, ipsæque præ cæteris maximam Principis curam gerebat, cuiusque rebus imperium quoddam & potestatem magnam obrinebat. Id enim *de Comitibus Archiatrorum* sub Regibus Gothorum constitutis verum est, vt videre est ex formulâ Comitum Archiatrorum apud Cassiodorum, 6. *var. 19.* Alij Comites illi Archiatrorum. Ineptum verò est quod Cognatus *obf. cap. 15.* scribit, cum plures Archiatrorum ordines essent, in

singulis ordinibus suum fuisse Comitem, & sic tot Comites Archiatrorum, quot ordines Archiatrorum. Qui lapsus Cognati ex eo natus, quod Comites Archiatrorum primi ordinis, & secundi, memorari videret *h. l. & l. 16. 17. 18. 19. inf. de Medicis & Profess.* quæ distincta quidem sunt dignitatum nomina & gradus, quibus nonnulli nobilitabantur, non verò Archiatrorum ordines. ¶ Ergo Archiatris S. Palatij, iidemque Comites primi ordinis, Vicariis, & Ducibus *h. l.* exæquantur. Quomodo & Vicarij Ducisque ipsi inter se exæquantur, in

* * * * *

DE COMITIBVS QVI PROVINCIAS REGVNT.

TITVLVS XVII.

XII. COD. IVST. Tit. XI V.

I. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano PV. Post alia.

ILENTIO non præterimus hos qui in Administratione ciuili ac prouinciarum gubernaculis, sub Iurisdictionis licentiâ, Comites quoque primi ordinis esse meruerint: Nam hos quoque Vicariæ dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet, & cetera. Dat. xi. Kal. April. Constantinopoli Lucio v. c. c. o. s. s. [413.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* Huic *legi* eadem coniungenda sunt quæ superiori.

" *Silentio* præterit hæc verba Tribonianus; Quæ connexionem quandam habent & propriam cum *l. 1. sup. de Comitibus*, & *Tribunus Scholarum, l. vlt. sup. de Comitibus rei militaris* & duabus legibus in *Titulis duobus superiori-*

" *bus*

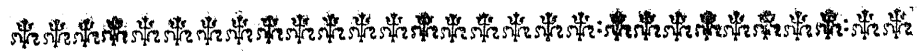
" *Vid. & l. 77. de Decurionibus.*

" *Licentiâ*, pro potestate & autoritate.

COMMENTARIVS.

DE RECTORIBVS prouinciarum, Comitum primi ordinis decoratis, est hæc Theodosij Iun. *lex*: quemnam videl. gradum ij depositâ administratione tenere debeant: quæ quidem & ipsa pars est Theodosianæ constitutionis de Comitum primi ordinis alterius dignitatis comite, seu vna cum militiâ delatâ, quem quisque eâ decoratus militiâ seu officio deposito gradum obtinere debeat, vnde quinque adhuc leges, quas huic coassandas superioribus titulis ostendi, desumptæ sunt. Et desinit Theodosius Iun. Rectores prouinciarum qui in administratione vna cum administratione Comites quoque ordinis primi esse meruerint, post depositam administrationem vicariis Præfectorum exæquari. Vbi notandum est, agi *hac l.* de Rectoribus qui simul cum administratione Comitum hanc meruerint: pariter vt cæteris legibus, seu totâ ferme constitutione, vnde hæc *lex* sumpta est, de Comitum istâ alterius dignitatis assecla ætium fuit. Quod vtique Comitum ciuilium genus est, in administratione ciuili ac prouincia gubernaculis positum, vt *h. l.* dicitur: vt aliis rei militaris pariter Comites sunt, de quibus *suprà suo titulo*: quo titulo *lex 3.*

huic inter alias coassanda venit. Cum aliis prouinciarum Receptoribus prouinciarum administratione demum defunctis hæc Comitum primi ordinis tribueretur. Testis Cassiodorus 6. *var. 12.* in formulâ Comitum primi ordinis vacantis: *Hunc igitur honorem, quem tibi respicis otiosâ remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiquâ noscitur prouisione collatus, vt RECTORES prouinciarum, animi actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus constebatur plurimam se debere.* Idemque de Adfessoribus Præfectorum (de quibus superius) scribit: & concludit; *Quid ergo de tali honore sentiamus, agnosce, quando perfecti [sc. perfumcti] viri, pro tot laudabilibus institutis huiusmodi remuneratione præmia dignitatis.* Tandem habes formulam Comitum prouinciarum apud eundem Cassiodorum 7. *variar. 1.* verum eo iam sensu quo omnes administrationes prouinciarum tum Comitum dicitur, ipsique Rectores Comitum dicti, non verò cum Comitum primi ordinis. Ad quam etiam Comitum perperam Fornarius exempla apposuit Comitum rei militaris. Cætera ad *huic l.* intellectum plenior habes supra ad *l. vn. de Comitibus*, & *Tribunus scholar.*

DE COMITIBVS VACANTIBVS.

TITVLVS XVIII.

Abeſt hic titulus à Cod. Iuſt.

Imp. HONORIVS & Theodoſius AA. Epiphania PV.

NVLAM Honorabiles viri in publicis Salutationibus patiantur iniuriam, néve se illis vllus anteponat, qui Primi Ordinis Comitiam aut pretio impetrauit aut gratia: *Licet enim vnum nomen sit, tamen est meritis estimandum; cósque solos tempore obseruare conueniet, qui post probatos labores in nostro Palatio, Comites esse meruerunt.* Ac ne inpune vllius temeritas contra statutum nostrum possit audere, decem librarum auri Officiis omnibusque, quos Salutationis cura constringit, damnum præcipimus imminere. Dat. Idib. Octob. Rauenn. Honorio VIII. & Theodosio V. AA. CONS. [412.]

NOTÆ.

- * Ingeunda proculdubio huic, est lex 14. inf. de proximis Cum. disp.
 " De hoc Epiphania P.V. Romæ vid. Profopogr.
 " Honorabiles sunt honoribus reuera functi: ab Honoratis tamen aliquantum diuersi, de quibus l.1. sup. de off. Iud. civil.
 " De Salutationibus his, dixi ad l. v. de Præf. S. Cubic. dicam adhuc ad l. 5. inf. de proximis.
 " Rectè: ut malè Gutherius lib. 1. de off. dom. Augustæ 14. p. 47. reponerat vnum: de quo mox.
 " Quindecim in sp. l. 10. inf. de Agentibus in rebus. l. 5. inf. de proximis.
 " Tempora, id est, de tempore certare, & ita clare habet MS.
 " Vide similiter d. l. 1. sup. de off. Iud. civil.
 " In d. l. 14. Honorio V. l. 1. & Theodosio l. 1. C. O. S. id est A. D. 407. quæ etiam Arcadij & Honorij Imp. nomina præfert. Alerutubi emendatione opus: ego hanc prætulerim A. 412. nam & Anno 414. idem Epiphania P. V. fuit, vt docet lex 7. de domesticis.

COMMENTARIVS.

DE COMITIBVS VACANTIBVS est hictitulus: cuius equidem appellationis mentio non fit hæc l. v. quæ sub eo posita est: & tamen rem ipsam eâ contineri necesse est, vt ita Nigrum Rubro respondeat. Vacantium certè non vna mentio quoque occurrit in Nouella Theodosij de Meritis 32. & l. 2. C. de dignit. ordo: & Nouella Valentiniani l. 1. inter Theodosianas 44. de Tyrone. l. 3. in Zenonis l. 2. Cod. de Primicerio & Notar. & apud Cassiodor. 6. var. 10. 11. 12. Ab his verò vacantiibus toto cœlo diuersi sunt vacantes in scholis Palatinis, id est, supernumerarij & adscripti, de quibus l. vlt. inf. de Agentibus. Item vacantes seu vacantium in militia, de quibus Synesius quoque. Quo numero sunt & Tribuni vacantes, de quibus quatuor locis Am. Marcellinus lib. 15. p. 39. lib. 16. sub fin. lib. 18. p. 124. lib. 31. p. 95. & Vegetius lib. 3. cap. 17. & Valentinianus Nouellâ inter Theodosianas 44. de Tyrone, in l. 3. vt & vacantes, nullius scilicet corporis societate coniuncti, de quibus l. 179. inf. de Decurionibus. Denique & Allecti: Quas tamen vacantium species Viri Docti commiserunt.

Nos verò videamus quinam hi Comites vacantes sint? Primò quidem ipse huius tituli status spectandus venit: postea scilicet is est post varios titulos, qui fuerunt de Comitibus primi ordinis; ante titulum vero de Consulibus & Præsidibus; quem sequuntur rursus duo tituli de Comitibus ordinis primi, mox titulus de honorariis codicillis.

Et certè, (quod secundum) Comites hos vacantes, primi ordinis Comitiam honoratos fuisse, lex v. huius tituli clarè ostendit. Illud tantum quaeritur;

vtrum Comites vacantes illi sint, qui primi ordinis Comitiam citra labores pretio vel gratiâ impetrauerunt? An verò qui gestâ dignitate vnâ cum Comitiam primi ordinis, de quibus superioribus titulis, iam sibi vacant & otiosi sunt? An denique qui post gestam dignitatem, pro præmio Comitiam primi ordinis donati sunt? Primo sensu Comites vacantes accipi nolum, quomodo sane Vacantia & imaginaria dignitas pro eodem sumitur Nouellâ Valentinianâ inter Theodosianas de postulando 34. imò potius Honorabiles Viros, seu Honoratos qui his opponuntur hæc ipsâ l. id est, qui honorariis tantum codicillis decorati: quare & titulum de honorariis codicillis, ab hoc mox diuersum videmus. Superest igitur videamus, vtro qui superest è tribus sensu, Comites vacantes hæc dicantur? Igitur Comites vacantes hæc sunt, qui quidem vacantes sibi, post munus seu officium aliquod gestum, Comitiam primi ordinis, post labores probatos, vt hæc l. dicitur, post merita, augentur, illustrantur: Denique Honorabiles Viri, vt h. l. vocantur, qui meritis & post labore probatos, in Palatio fortè, Comites esse meruerunt, seu Comitiam primi ordinis impetrauerunt: Atque adè Honorabiles Viri, iis oppositi qui Comitiam hanc pretio vel gratiâ impetrauerunt: Denique, qui à laboribus & vigiliis, vt loquitur lex vlt. sup. de Primicerio, eam dignitatem adsecuti sunt: quæ quidem lege vlt. aperitissimè hæc distinctio continetur. Eademque ratio est Illustratum etiam vacantium. Hoc scilicet quoque sensu in Nouellâ Theodosij de meritis 32. Illustris vacantis militæ cingulum dicitur;

tur; quod & Honorariæ prærogatiue insignibus opponitur, simul & Illustris militiæ (ἐπαρχία scilicet) Et his quidem quibus tam præbendi meriti immunitatem Illustris fauor dignitatis indoluit, licet vacantis militiæ cingulo vsi sint, vel utantur, vel Honoraria prærogatiua potiantur Insignibus, inniolata, vt quidem cautum est, excusationis iura largimur. Et in sequentibus, mox rursus opponitur Illustris dignitas inter Vacantes, & inter Honorarios. Hoc omnino sensu de ex-Primicerio Notariorum Magistris officiorum pro antiquâ consuetudine sortito definiti Zeno, l. 2. Cod. de Primicerio & Notariis, eum omnibus vacantibus, quantum tempore precedentibus præponendum; Vbi omnes Vacantes, sunt ceteri. Hoc sensu apud Cassiodorum lib. 6. variarum, occurrunt tres formulæ: Primò eius quæ per Codicillos vacantes Procures, id est, Illustris fiant: form. 10. Secundò Illustratis Comitibus Domesticorum Vacantibus, form. 11. Tertio, Formula Comitiam primi ordinis Vacantis form. 12. Ex quibus omnibus discimus, Vacantes quidem otiosos fuisse, & codicillis hunc honorem tributum: verum hoc titulo donatos post labores seu militiam pro fide ac laboribus, meritis denique, & tamen inferiores his qui sudore ad id ipsum pertenerant. Denique otiosâ remuneratione præstitam hanc dignitatem vacantem. Hinc igitur apud eum vacantes Procures, Comitiam Domesticorum Illustratis vacans, Denique Comitiam primi ordinis vacans. Hinc illa apud eundem 6. var. 16. in formulâ Notariorum. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad Illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari. Qui locus omnino committendus est cum d. l. vlt. sup. de Primicerio & d. l. 2. Cod. eod. tit. Ergo vacantes inter episcopos & codicillarios medij. Denique iuxta Nouellam Theodosij de meritis 32. altera eiusdem Nouelle pars quæ continetur l. 2. Cod. de dignitatum ordo: aperitissimè omnium explicat qui sunt Illustris vacantes: Ibi quippe quinque hi Illustrium gradus ponuntur. 1. In actu positi seu Administratores. 2. Vacantes, qui cingulum illustris dignitatis meruerunt præsentem in comitatu. 3. Vacantes, quibus absentibus cingulum Illustris mittitur dignitatis. 4. Honorarij, qui sine cingulo præsentem codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti sunt. 5. Honorarij quibus absentibus sine cingulo similiter illustris dignitatis insignia mittuntur. Ergo Illustris vacantes sunt, non quidem qui in actu positi, sed neque nudi honorarij, qui codicillos sen insignia tantum Illustris dignitatis adepti sunt, sed sine cingulo; verum, qui inter hos medio loco positi, non nudos codicillos aut insignia, verum Cingulum præterea Illustris dignitatis consecuti sunt: Ergo solo cingulo ab Honorariis differebant Vacantes.

Cæterum ex his iam videmus Vacantes fuisse in diuersis Dignitatum gradibus, Illustris scilicet vacantes, cuiusmodi quoque Præfectum Prætorio & Magistrum militum memorat Theodosius Iun. d. l. 2. Cod. de dignit. ordo: Comites primi ordinis vacantes: Quod etiam discimus ex Nouellâ Valentinianâ inter Theodosianas, de tyrone. 44. l. 3. ex quâ discimus, Vacantes quæ fuisse Comites secundæ, vel tertij ordinis: Idcirco Illustris Vacantes per omnes prouincias nostras constitutas, ternos tyrones in aderatione debere persolvere: Comites quoque Consistorianos, vel Primi ordinis, nec non Tribunos & Notarios, sed & eos qui administrationes ordinarias in prouinciis gubernarunt, dare singulos oportere: Tribunos verò Vacantes, siue Comites secundæ vel tertij ordinis, omnesque Clarissimos tertium partem tyronis agnosceret.

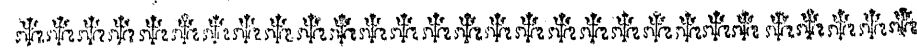
¶ Nunc de sententiâ huius leg. Ergo Honorius Imp. hæc l. Comites huiusmodi vacantes, quos Honorabiles vocat propria voce, id est, honoribus decoratos, & honore vacante nunc pro meritis decoratos, his præferri iubet licet tempore anterioribus, qui eandem Comitiam primi ordinis pretio vel gratiâ impetrauerunt: quia etiam par sit dignitas, dispar tamen inter eos meritum ratio sit: Et vt h. l. dicitur. Licet vnum nomen sit, tamen est meritis estimandum: vtrique equidem codicillarij, sed illi Vacantes scilicet propter merita gesta administrationis, hi pretio tantum seu gratia, citra sudores & labores. Cæterum, quæ regula notanda est, inter pares dignitate honorariâ, de temporis prærogatiua certamen non est, nisi & meritum par sit ratio: alioquin meritis qui vincit, etsi tempore posterior, gradu quoque & ordine vincere debet. Multumque interest, qua ratione, quibus artibus (id enim est quod h. l. voce hic indicatur) quisque dignitatis codicillos & honores adeptus sit: num meritis gesta administrationis, an verò pretio, aut gratia. Idque est quod h. l. eleganter dicitur; Licet enim vnum (perperam vnum substituit Gutherius) nomen sit, tamen est meritis estimandum, cósque solos tempore obseruare conueniet qui post probatos labores Comites esse meruerunt. Item quod l. vlt. inf. de honor. codicill. Nunquam honor delatus ex debito qui ad similitudinem tribuitur comparari debet. Quod ipsum omnino statuitur l. vlt. sup. de Primicerio & Notariis: de Illustris vacantibus: cuius verba hæc non otiosè repetentur: Eius qui ex Primicerio Notariorum ad Illustratum meruerit Magistris à vigiliis atque laboribus procedere summitatem: minime redigendi sunt in ordinem ceterorum, qui honorarios meruerunt codicillos: quoniam & res ipsa quæ primum locum sunt militiæ nobilis adepti, & publicâ sæpè impleta commoditas, nunquam otiosos fuisse restatur. Quæ lex huic nostræ planè gemina est. Maneat igitur hæc Regula, Non omnes honorarios pari gradu censerit, non inter omnes de tempore certari: verum cum Honorariorum alij sint vacantes; alij nudi Codicillarij & imaginarij, ab illis etsi tempore posterioribus hos vinci, superari: de quo iam quoque egi ad l. v. sup. de Consulibus. Cassiodorus quoque 6. variar. 10. in formulâ, quæ per per codicillos vacantes Procures fiunt. Vt consideratâ ratione presentis temporis adepti honoris ordine potiaris: ita tamen ut illi modis omnibus preferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus assuerunt: Necessè est enim, vt vnum cedat merito duobus militum: alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime preferantur otiosis. Idem Cassiodorus 6. var. 16. loco, quem antea quoque laudavi: Additur perfuncti laboris [Primiceriaris] aliud munus, vt si quo modo ad Illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illustratibus probantur ornari.

¶ Ex hæc interim leg. & superioribus titulis discimus tres fuisse species Comitiam primi ordinis: Prima scilicet erat, quæ vnâ cum administratione competebar, ipsique dignitati tempore administrationis coharebat: de quâ superioribus titulis. Secunda species huius Comitiam, quæ Vacantibus conferebatur pro præmio, id est, postquam administratione, vel officio aut professione quis functus fuisset, de quâ specie hoc titulo, & seqq. tribus. Tertia, quæ ab otiosis & inertibus pretio vel gratiâ impetrabatur, vt h. l. dicitur: quod pertinet etiam titulus de honorariis Codicillis. Quod & idem de Illustratis dignitate dicitur: alia erat ἐπαρχία alia vacans, alia honoraria.

¶ Ceterum, de salutationibus publicis, vbi dignitatum ratio habita, cuiusque occasione hæc lex lata est, dixi plenè semel ad l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi: vt & de Officialibus iisque quos Salutationis cura constringebat, de quibus vid. & l. 5. 16. inf. de proximis. vbi & de pœna Officialium quos salutationis cura constringebat. ¶ Tandem monendum, legem 14. inf. de provi-

nis Comitibus. dispos. huic legi coassandam, emendata eius subscriptione: quæ ea refertur ad characterisimum A.D. 407. Quo sanè noui Rancunæ, verum Romæ fuit Honorius Imp. Certè idem vtrouque dies & mensis, vtraque data ad Epiphaniam P. V. Romæ: Vtraque privilegium conuenit: hæc, Comitum vacantium: illa scriniorum seu scriuariorum.

DE CONSULARIBVS

ET PRÆSIDIBVS.

TITVLVS XIX.

Abest hic Titulus à Cod. Iust.
"De his hoc titulo nihil agitur.

* Imp. Arcadius & Honorius AA. Messala PP."

HOS qui Consularitatis functi sunt dignitate, Comitibus Italicianorum & Gallicianorum iure præferimus: si quidem haud exiguus sit titulus meritorum regere & gubernare prouincias. Dat. III. Kalend. Octob. Aquileiâ, Scilicone & Auriliano vv. cc. cons. s.

NOTÆ.

¶ Abest hæc Lex à Cod. Iust.
"De hoc Messala PP. Italic. vid. Præfopogr.
"Honorius Imp. hoc anno Mediolano Rauennam, Striziam, & Aquileiam profectus, vid. Chronolog.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc lex est de Ordine seu Præcedentia quarundam dignitatum. Ad quod fortè argumentum pertinet quod Claudianus de bello Getico scribit:

*Imque potestates prisca discriminat ordo
Iustitia, quas ante pares effecerat omnia
Nube timor.*

Hæc nominatim constitutione Honorius CONSULARES prouinciarum administratione perfunctos, Comitibus Italicianorum & Gallicianorum præferendos definit: Cuius etiam rei ratio hæc ab Honorio summopere notanda redditur: Quod non exiguus sit titulus meritorum Regere & gubernare prouincias. Est quidè aliquis totius Dioceseos alicuius & integra largitiones & titulos largitionales, remque tributariam & actus tractare: sed maius aliquid est, vel vnicam regere & gubernare prouinciam administratione & Iurisdictione civili. Potestas cum Iurisdictione ordinaria etiam non tam latè sese distendat, maior est tamen ea, quæ circa ratiocinia vel rem tributariam latius est occupata. Quare & vocabulis etiam distinguuntur, Administrationis scilicet & Actus, l. 3. sup. de honor. codicill. vid. & l. 2. inf. de Princip. agent. in reb. Non tam Loci scilicet amplitudinis aut dioceseos ratio habenda est, cum de Præcedentia iure quæritur, quam Potestatis & dignitatis. Diffusior sit licet Comitum illorum, quos dixi, potestas, dignior tamen est Iudicis ordinarij & Rectoris prouinciæ iurisdictione. Eadem ratione Præ-

fectus Prætorio & Præfectus vrbis indifferetæ fuerunt & parilis dignitatis, l. 1. sup. de Præfectis Prætorio, sine vrbis: cum tamen vnicæ ferme archæque factis Præfecti vrbis potestas dioceseos contineretur, at Præfecti Prætorio potestas per plures sese latissimè plerumque diffunderet: Quod vrbis Romæ dignitati, vnde in omnia regimen, tributum fuit. Quod rursum vtiliter transferri potest, ad Regum & Principum quin & Officiorum, de Præcedentia controuersas: quibus sanè decidendis non Terrarum aut Regnorum aut dioceseos spatia conferunt, sed earundem dignitas. Les Tresoriers Generaux de France toutesfois ont la preséance sur les Baillifs, Seneschaux, leurs Lieutenans & officiers des sieges Præsidiants. V. les Reglemens de Chenu in. 32. ch. 172. Contra, Le Gouverneur de Montpellier, precede le Præsident & les Generaux de la Cour des Aydes, ch. 177.

¶ Dignior est igitur Consularis potestas quam Comitum Italicianorum & Gallicianorum. Comitum nempe Italiciani & Galliciani, sunt Comitum largitionum titulum reique tributaria: & thesaurorum per Præfecturam Prætorianam Italicæ, & Galliarum: his enim duabus Præfecturis Prætorianis constabat Imperium Occidentale, cui præerat Honorius Imp. huius constitutionis Auctor. Quor scilicet per eas Præfecturas, atque aded per Imperium illud Dioceseos, tot etiam Comitum Largitionum fuere, singuli singularum Dioceseos: qui omnes sub Catholici, sic vt dicam (& verò ita dictus Græcis) Comitibus S. L. Illustris dispositione erant, et-

que

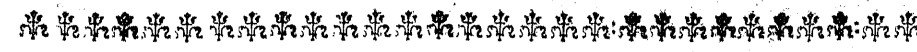
que respondebant. Quod idem in Imperio Orientali, (quod ipsum duabus pariter Præfecturis Orientalis & Illyrici, constabat) obleruabatur. Hinc in Notitia Imp. Orientalis, Comitum Largitionum per omnes Dioceses memorantur. Huius generis fuit & Nemesianus, cuius mentio fit in l. 5. inf. de exalibus & in l. 30. inf. de Decurionibus qui nominatim in d. l. 5. P. P. Com. Larg. idem Vir perfectissimus Comes Largitionum inscribitur. In Codice Iustiniano plenius Com. S. L. Qui idem Codex inscriptionem dictæ legis 30. quoque plenius exhibet, ita: Com. Largitionum. Fuit scilicet Comes S. L. Largitionum specialis perfectissimus tantum, de qua perfectissimum dignitate dicam ad tit. ult. huius libri. At Comes S. L. Catholicus Illustris fuit. Cum his verò Comitibus Largitionum eisdem facio Comitum Thesaurorum: quorum mentio fit l. 14. & l. ult. inf. de diuers. offic. in quâ l. ult. exercet dicuntur, vt exercet doceat eadem Notitia Imperij Occidentalis: vbi memorantur duodecim Præpositi, & in his Præpositus Thesaurorum Salonitanorum, Dalmatiæ, Mediolanensium, Lignuræ, Augustæ Vindelicensis, Rhetiæ secundæ, per Gallias Lugdunenses. Illi etiam suos habuere Officiales, & in his scriuarii, qui Officiales Thesaurarum vocantur, de quibus l. 14. & l. ult. de diu. offic. Cæterum memorat Notitia Imperij Occidentalis, sequentes Largitionum dioceseos Comitum sub dispositione Com. S. L. præ Comitum Largitionum per Illyricum, cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 369. Eminuit; inquit, per id tempus inter alias humilium necesse mors Diocletii ex-Comite Largitionum Illyrici. Memorat eadem Notitia Comitum Largitionum ITALICIANORVM, qui ille est qui hæc l. vocatur Comes Italicianorum: Italicianorum titulum scilicet, qui nempe per spe-

cialem Italicæ dioceseos erat: Cuius etiam meminit Augustinus lib. 6. Confessionum, c. 10. vbi de Alypio agens: Roma, inquit, affidebat Comiti Largitionum Italicianum. Nisi putemus generatioris significati, Comitum Italicianorum hinc plurali significatu accipiendos, quotquot per Præfecturam Prætorianam Italicæ erant, quæ vique tribus dioceseos constabat, Italia, Illyrico & Africâ. Memorat & prædicta Notitia Imperij peculiarem Comitum titulum largitionum per Africam, de quo est quoque lex 39. inf. de appellationibus. vbi Comes ararij vocatur, & ab eius sententia ad Comitem S. L. appellari dicitur. Hos igitur tres Largitionum Comitum per Præfecturam Prætorianam Italicæ, Comitum Italicianorum appellatione hæc l. designasse videtur Honorius.

De GALLICANIS superest videamus. Hi scilicet pariter sunt, qui per integram Præfecturam Prætorianam Galliarum erant; per tres, inquit, eius dioceseos: per Gallias seu septemdecim prouincias, per Hispaniam & per Britannias: his enim tribus Dioceseos constabat Præfectura Prætoriana Galliarum: de quo alibi. Horum verò nulla iam amplius mentio fit in Notitia Imperij, quæ circa A. D. 327. sub Valentiniano III. post Honorium conscripta fuit; Nempè, quia eo tempore Præfectura Prætoriana Galliarum, & in his Galliarum Romano Imperio bonam partem detractæ, in FRANCORVM, Burgundionum, Visigothorum ditionem cesserant.

Ex his iam apparet, falli admodum Gutherium, qui lib. 1. de officiis Domus Augustæ cap. 15. p. 52. censet Comitum Italicianorum & Gallicianorum duos limitaneos Comitum rei militaris, idque per Hispaniam, fuisse; qui ita dicti fuerint à militibus Italicensibus seu Italicæ vrbis, & Gallicianis, à Galliciâ. Quo nil absurdius dici fingere potuit. Vt ad Orientis Imperium redeam, sanè Tertullianus, qui Comes dioceseos Asiaticæ vocatur in inscriptione legis 1. sup. finium regundor. alius est ab his Comitibus: nempe de eo genere Comitum qui inter Proconsules & Vicarios medijs erant; de quibus vide vel l. 16. 30. inf. de appellationibus.

Tandem addendum hic illud, quemadmodum speciales Comitum S. L. fuerunt, ita pariter fuisse speciales Largitionum prouinciarum Comitum, quorum memorat eadem Notitia Imperij: Qui ipsi fortè comprehenduntur & hic, Comitum Italicianorum, & Gallicianorum appellatione.

DE COMITIBVS ORDINIS

PRIMI ARTIVM DIVERSARVM.

TITVLVS XX.

Abest & hic titulus à Cod. Iustin.

* Imp. Honorius & Theodosius AA. Prisciano pv. Post alia.

II quos autem vulgaris artis cuiuslibet obsequium, aut Operis publici cura temporalis iniuncta, aut Rerum publicarum procuratio leuis commissa, aded commendat, vt Comitum primi ordinis dignitate donentur, sciant, se inter eos, qui Consulares fuerint amoto officio quod susceperant, nominandos; Nisi forte emolumentis contenti, quæ tempore militiæ perceperunt,

perunt, spreto nomine ac dignitatem Consularis viri duxerint respuendam, ne conlationis onus sustineant, vel frequentare Senatam aliisque huiusmodi Conuentus, qui Honoratorum frequentiam flagitant, compellantur: & cetera Dat. xii. Kal. April. Constantinop. Lucio v.c. CONS S [413.]

NOTÆ.

- * Quinque aliis legibus hæc coniungenda, ut iam sæpè suprà dixi.
" Quid si legas, haud? sed sequentia aduersari videntur: itaque retinendum, aut, respondent enim hæc, aut vultus artis cuiuslibet obsequium, aut operis publici cura &c. aut rerum publicarum procuratio leuis &c.
" Vid. l. 8. 9. 10. de Domesticis & Professorib.
" Id est, deposito.
" Militia de quocumque obsequio, cura, procuracione publicâ
" 22. hæc: vel hoc. Quod malo.

COMMENTARIVS.

RETICTIVS quoque quibusdam etiam vulgaris artis, Mechanicis item & Curatoribus operum publicarum, itemque publicarum quarundam lenium etiam rerum curatoribus ob strenuam quandoque operam quâ sese commendarant, Comitum primi ordinis pro præmio deferabatur. De Mechanicis & publicis operis curâ exemplum extat apud Symmachum, lib. 5. ep. 76. in Cyriade, quem Comitum & Mechanicorum inibi vocat: Cyriades, inquit, Vir clarissimus Comes & Mechanicus, qui dudum impensis operis vrinisque tractavit [id est, pontis & Basilicæ nonæ] & lib. 10. ep. 38. & 39. ubi eundem Cyriadem sed & Auxentium, Comitum & Mechanicorum, seu Mechanicorum professores vocat, quam utramque epistolam consuli oportet. De hoc genere quoque Comitum fuisse puto Diodorum qui ædificandæ Ecclesiæ præfuit apud Am. Marcellinum lib. 2. 2. p. 241. vide & quæ de Comitibus discessio-nam noto ad l. ult. de Ambiu.

¶ Cæterum his Comitibus hæc Constitutio gradus assignatur inter Consulares; de quo gradu vide, quæ semel dicam ad legem 8. 9. 10. inf. de Domesticis. Neque tamen adhuc inuitis his hic gradus obtruditur, eò quod onera quædam huic dignitati incumbant: quinimò huic dignitati eos renunciare posse b. l. statuitur, Quam quosdam respiciisse hæc lex indicat, evitandis videlicet oneribus

Consulari dignitati implicitis: quæ quidem onera duo memorantur. Primum onus est, conlationis, glebalis scilicet, quam Consulares, velut Senatores agnoscere tenebantur: (A Præture enim onere ipso iure immunes erant, de quo vide quæ dixi ad l. 10. sup. de Senatorib. & l. 23. sup. de Prætoribus. Et Symmachum lib. 10. Epist. 17. De quo dicam rursus ad d. l. 8. 9. 10. inf. de Domesticis. Et alioquin in commune eandem ob causam Senatoriæ dignitati renunciare licuit l. 4. & l. ult. de Senatorib. vid. & l. 58. inf. de decurion.) ¶ Alterum onus est, Senatus aliorumque huiusmodi Conuentuum frequentatio. Honorati scilicet (de quibus iam sapius egi, ac nominatim ad l. ult. sup. de officio iudicum civilium) in Senatam & conuentus Provinciales sæpè corrogabantur pro rerum necessitate: quod molestum satis quibusdam visum, atque ad eam de causa Consularitati & Senatoriæ dignitati renunciandum credebant. ¶ Cæterum est hæc lex, caput ex Theodosij Iun. constitutione seu ordinatione, & quidem postremum, de Comitum primi ordinis, quæmque eâ decoratus gradum inter Duces Comitalesque rei militaris, Vicarios, & Consulares obtinere debeat: de qua quinque alia capita superioribus similibus indita extant, huic proinde legi socianda.

DE PROFESSORIBVS, QVI IN VRBE CONSTANTINOPOLITANA docentes ex lege meruerint Comitium.

TITVLVS XXI.

XII. COD. IVST. Tit. XV. Cum hoc tit. conferri oportet Titulum de Medicis & Professoribus lib. 14. infr. Item tit. de studiis liberalibus urbis Roma & Constantinop. cuius etiam Tituli lex 2. cum lege vnica, huius tit. coniungenda.

1. * Imp. THEODOSIVS A. & Valentinianus Cæsar Theophilo PV. "

GRAMMATICOS Græcos, Helladium & Syriamum; Latinum, Theophilum; Sofistas, Martinum & Maximum; & Iurisperitum Leontium placuit honorari codicillis Comitum Ordinis Primi iam nunc à Nostrâ Maiestate perceptis: ita ut eorum

eorum qui sunt ex-Vicariis, dignitate potiãntur. Quâ in re quicumque alij ad id doctrinæ genus, quod vnusquisque profitetur, ordin... dentur, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam faciendam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiãque differendi se habere patefecerint, & Cœtu Amplissimo iudicante digni fuerint æstimati qui in memorato auditorio Professorum fungantur officio, hij quoque cum ad viginti annos obseruatione iugi ac sedulo docendi labore peruenierint, hisdem quibus prædicti viri dignitatibus perfruantur. Dat. Id. Mart. Constantinopoli Theodosio A. X I. & Valentiniano Cæsare CONS S. [425.]

NOTÆ.

- * Lex vn. Cod. eod. tit. Hinc interpolata est: Iungendæ autem huic proculdubio sunt lex vlt. inf. de studiis liberalibus urbis Roma: & lex vlt. inf. de operibus publicis.
" Theophilus P. V. Constantinopolitanæ sub Theodosio Iun. cui & Anno prox. 426. inscribitur lex 22. inf. de diuersis officio in qua etiam agit de regionibus urbis Constantinopol.
" Syriamum. Et ita clarè expressum in MS. hæc tenet malè Syriamum-Syriani Medici meminit Synesius ep. 11.
" De Sophistis, & quinam per eos intelligantur? dicam ad leg. vlt. inf. de stud. lib. P. R. & Const.
" Hanc vocem addidi ex MS.
" Iamnum, vid. Gloss. Theod.
" Ex Vicariis. Huius quoque meminit Chrysostomus ep. 14. p. 779. oi δὲ Βικαρίων, οἱ δὲ ἡγεμόνων, Σοφιστῶν, & δὲ Τριβύλων.
" Quamobrem.
" Doctrina, id est, docendi.
" Capessendum scilicet.
" Locus, cui difficilis medicina; quam mox tamen adhibere conabor.
" Nempe magistris studiorum moribus primùm excellere oportet: l. 5. inf. de Medicis & Professoribus dicam.
" Id est, à Senatu Constantinopolitano, cuius Præfex & Præful erat P. V. cui hæc lex inscribitur.
" In MS. non tantum spatij arrosum est, ut vox, quæ, addi possit: sonè, copiamque.
" Memorato, scilicet in d. l. vlt. inf. de studiis liberalibus id est, in Capitulo Constantinopolitano, ut illa lex docetis.
" Quod egregè confirmat illius legis cum hæc coniunctionem.
" Initio huius legis memorati.

COMMENTARIVS.

DE PROFESSORVM, in Academia, ut hodie loqueremur, urbis Constantinopolitanæ, Dignitate, est hæc Theodosij Iun. constitutio: Quæ pars est prolixioris Theodosiar. constitutionis, quâ in Academia studiisque liberalibus urbis Constantinopolitanæ enixè consultum inuit: vnde duo adhuc fragmenta supersunt: puta lex vlt. inf. de studiis liberalibus: & l. vlt. de operibus publicis: quæ proinde huic coassandæ veniunt: Et si inferiprium quædam diuersitas intercedat; hæc enim Theosilo P. V. inscribitur: d. lex vlt. de operibus publicis, Constantio P. V. Item d. lex vlt. de studiis liberalibus eius, ad quem ea directæ, nullum nomen præfert, cui tamen in Cod. Iust. Cuiacius Theophili P. V. nomen addidit: Sed & huic legi subscriptus dies paulùm ab eo qui subscriptus illis duabus, Et certissimum tamen, tres has Leges inter se coniungendas: non tantum argumenti paritate, agit enim illis legibus de Professoribus & studiis liberalibus Urbis & Academia Constantinopolitanæ, verum etiam, quia mutuo correspondent, alteraque ad alteram respicit, seu refertur. Ita quidem ut nonnisi coniunctæ plenum sensum habeant: v. g. hæc leg. memoratum auditorium dicitur, quod hæc l. tamen nullibi exprimitur: verùm in dictis duabus Legibus, ac nominatim d. l. vlt. de studiis liberalibus. Vicinè in d. l. vlt. de operibus publicis, supradictorum confessus memorantur, quod intelligi non potest nisi ex hac l. & d. l. vlt. de stud. liberalibus, puta de Professorum Auditoriis.

Nunc de huius l. sententia. Igitur Theodosius Iun. præter alia quæ ea constitutione de Professoribus eorumque Auditoriis cauit, duo de his hæc parte constituit: Primum est, de Priuilegiis & Dignitate eorum: nempe inter alia Professorum priuilegia, in Academia Constantinopolitana, nonam dignitatem nunc primùm, puta Comitum primi ordinis his tribuit: partim is sex qui tum erant, partim verò in futurum omnibus, post viginti annorum stipendia. Nempe Professoribus trium gene-

rum Grammaticis, isque tum Græcis, tum Latinis: Sofistis, tandem & Iurisperitis, post viginti annorum stipendia hæc Theodosij Iun. constitutione Comitum primi ordinis tribuitur: Et quidem ita, ut ex-Vicariis exæquentur: Quibus sanè Vicariis & hæc ipsa Comitum primi ordinis tributa, vi discere est biennio post ex Notitia Imperij in Vicario Ponticæ, & Vicario Britanniarum: facta iam nunc ab iis Professoribus initio, qui tum temporis erant, quorum memoriam hic instaurari, non abs re est.

¶ Helladij igitur Grammatici meminit Suidas in voce Ελλάδος. Sic ut, quod hæc quoque lex docet sub Theodosio Iun. eum fuisse testatur. Ελλάδος, inquit, Αλεξανδρείας γραμματικός μαθητής. & Θεοδοσίον τὸν βασιλέα τὸν νέον [ἐγραφε scilicet] λέγει πᾶσι τῆς ἡμετέρας πόλεως ἡμετέρας ἐκφράσει φιλοσοφίας, δίδουσαν ἢ μύθου, ἐκφράσει τὰ λυσὶς Κωνσταντινῶν [ἐπαρὸν Θεοδοσίον τὸν βασιλέα]. Quo loco quod de laudibus Theodosij Iunioris Suidas adicit ab Helladio scriptis, id ab Helladio factum coniectere licet, ut mutuum Theodosio redderet. Quod ipsum simili prorsus occasione à Themistio Philosopho factum; ad l. 12. sup. de Prætoribus notabamus. Hic idem Helladius est, vnus ex vndecim illis, de quorum scriptis Suidas indicem summi compègit, ut prima Suidæ pagina exhibet. Eiusdem Helladij meminit & Socrates, historie Ecclesiasticæ lib. 5. cap. 16. Quem & Alexandrinum & Grammaticum & Constantinopoli professum, & que ipsius discipulum fuisse scribit. De templo quippe Serapidis Alexandria, Anno 381. dirute, agens; & πολὸν, inquit, ἐν τῇ Αλεξανδρείᾳ ἐθερῶν, ὃν ἴπαι οἱ δύο γραμματικοὶ Ἑλλάδος ἢ Ἀμμώνιο, παρ' οἷς ἐγὼ νομῶ νέος ὢν, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐφοίτησα: Ἑλλάδος μὲν οὐδ' ἱερὸς τὰ διδῶν ἐλέγχο, Ἀμμώνιο δὲ πιδέχου. Qui locus cum hac lege nostra iunctus ostendit, longæum professorem hunc fuisse. Et certè hæc inter alias efferendi eius hæc leg. occasio fuit.

¶ De *Syrano*, (nam ita rescribendum) quod dicam non habeo: *Syranus* enim cuius meminit *Suidas*, alius ab hoc videtur. Sed neque *Theophili* alibi mentionem reperio, neque *Martini*, aut *Maximi*, nisi ille sit *Maximus*, qui *Quaestor* postea fuit, eminentis omni genere literarum, ut de eo *Theodosius Nou. 1. Marimum* Rhetorem, cuius idem *Suidas* meminit, alium facio. Sed neque *con- ty* Iuriconsulti vlla alibi, quod sciam, mentio fit, nisi hic idem sit cum eo quem decennio post *Præfectum* Urbis *CSP.* fuisse ostendunt *lex 3. inf. de frumento urbis CSP. & lex 8. inf. de Princip. ager. & lex 2. inf. de hereticis.* Nam & ita *Themistium* Philosophum *Præfectum* urbi factum legimus: Ita *Simplicium* ex *Grammatico* *Vicarium* urbis *Romæ* factum, testatur *Ammianus Marcellinus lib. 28.* Qui ipse est, ad quem extat *lex 1. inf. de his qui Latrones.* Meminit & præter alios in *Theodosio Iuniore* Cedrens hoc ipso tempore *Leontij* Philosophi *Athenis* *Endoxie* patris.

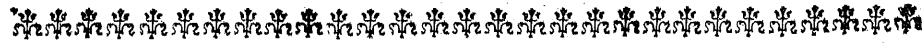
¶ Ex his interim & *d. l. ult. inf. de stud. lib.* (quæ huic coassanda est) varia sunt notanda: *Primum*, *Constantinopoli*, ut in cæteris fermè urbibus hos *Professores* fuisse: *Grammaticos* scilicet *Græcos*, & *Latinos*: Item *Sophistas* (id est *Rhetores* seu *Oratores*;) Denique *Iurisperitos* seu *Professores* duos, qui scilicet *Iuris* & *legum* formulas panderent, de quo dicam plenè ad *l. 1. & 16. inf. de Professoribus & Medicis*, & ad *d. l. ult. inf. de studiis liberalib.* Videndus est interim & *Ausonius*.

¶ *Secundo* notetur privilegium *Professorum* post viginti stipendia expleta. Cui simile in *Gallia* etiamnum obtinet. Ad similem temporis prescriptionem & prærogatiuam respexit *Quintilianus*, dum scribit in hunc modum: *Post impetratam studiis meis quietem, quæ per viginti annos erudiendis inuenibus impenderam.* Quod argumentum est, iam olim post annos viginti perinde ac veteranis merita *Professoribus* dari consuevisse, & *Quintiliano* data, quem primum *Romæ* scholam publicam aperuisse proditum est.

¶ Et hæc quidem de primo huius leg. capite: Alterum huic legi inscriptum est de *Electioe Professorum*. Nempe duo saper hæc re cauentur, ad quos inquam eligendorum *Professorum* in urbe *Constantinopolitana* cura pertineret? Et quid in his desideraretur.

Quod prius attinet, à *Senatu Constantinopolitano* *Professores* electos apertissimis verbis indicat:

Idque duobus locis ibi, cætu *Amplissimo* indicante: & antea in illis verbis, *Ordin...* demur: quæ in *MS.* erosa sunt: quæ alij aliter atque aliter resingunt: *Fornerius 3. Quotidianarum 12.* tentabat, *ordinentur*: malè: nam de ordinatione postea demum in sequentibus agitur. *Pithæus* ad dram *Codicis* sui notabat ex vestigijs veteris *Codicis*, *ordini addentur vel ordinabuntur*: Quod neque ipsum admittendum. Reponeram aliquando, *ordinari nentur*: proximè ad verum. Nunc verò inspecto *MS.* omninò, vbi vocis demur reliquæ apertè comparent initio lineæ; & sine superioris lineæ *ordin.* erosio post hæc quatuor literis, repono *Ordini prodentur*: Nempe tria hîc indicantur in electione *Professorum*: Nempe de prima nominatione *Professorum* eligendorum, de *Examine* eorum, de *Electioe* tandem: Hæc videl. tria à *Senatu*, & apud *Senatum* faciendâ: quem ut cætu *amplissimo* vocat postea, ita & hîc *Ordinem*: quomodo & aliàs hac voce passim *Senatus* iudicatur: Et in hac ipsâ re *l. 5. inf. de medicis & Professoribus* ibi: *Iubea quisque docere vult, non repente nec temerè prosiliat ad hoc munus, sed iudicio ordinis probatus, &c.* Quod & ipsum hîc vult *Theodosius Iun.* hoc loco: Nempe ut eum paraphrasi hæc illustrem, si quis ad id *doctrina*, id est, docendi genus & sic professionem publicam eius studij quod profitetur adspiret, nomen eius *Senatui* prodi oportet, eiuque examen ibi instituentum est ad id *doctrina* genus scilicet capeffendum, *doctrina*, id est, docendi munus: Manente eadem restitutione huius loci, putet quis hæc *ordini prodentur*, accipiendâ de ordine *Professorum*, ut ita sola confirmatione *Professorum* penes *Senatum* consistente, prima nominatio & examen *ordini* *Professorum* committatur. Et hæc de nomine eorum *Senatui* prodendo, qui *Professionem* petunt, quine eâ digni dicuntur. Nunc de *Examine* eorum instituendo, quidque in his spectari velit, seu requiratur *Theodosius Iun.* Nempe hæc: *laudabilem in se probis moribus vitam, docendi peritiam, facundiamque docendi, interpretandi subtilitatem, copiam disserendi.* Quæ *Professorum* in commune qualitates ut loquuntur, omninò sunt: de quibus suo titulo *ad l. 5. inf. de Medicis & Professoribus*. ¶ Quod postremo loco attinet. *Auditorium*, quod hæc *l.* memoratur, de eo ad *d. l. ult. inf. de stud. liberal.* & *l. ult. inf. de operibus publicis*, quæ huic, ut dixi, coniungendæ sunt: & ad quas sese hîc refert *Imperator*.

DE HONORARIIS CODICILLIS.

TITVLVS XXII.

Abeft hic *Titulus* à *Cod. Iust.*
 "I. Num in *Curiâ* muniisque *curialibus* liberent? quò pertineat *lex 1. 2. 3. I. I.* Quem gradum obtinere debeant eos adepti, quò spectat *lex 4. 5. 6. 7.*

PARATITLON.

HONORARIIS CODICILLI *Rubr. & l. 4. 7. & ult. hoc tit. & l. ult. §. de Primicerio & Notariis, & l. vn. inf. de oblatione equor. l. 74. de Decur.* (seu *Epistolæ*, *l. 5.* hinc & *epistolæ* honorariæ, *l. 2. 3. inf. de cursu publico*, testimoniales, *d. l. ult.* *Codicillariæ* dignitates, *l. 2. ad leg. Int. repet. l. 34. 36. 41. de Decur.* quæ legitimis opponuntur

opponuntur *d. l. 2. ad leg. Int. repetund.* duorum sunt generum. Alij quippe sunt, imaginarij *Codicilli*, *d. l. ult. ad simulacrii*, *d. l. 5.* honorum adumbratorum, *l. 6.* imaginariarum, & honorariarum dignitarum, *d. l. 7.*) veluti *magistri Officiorum*, *d. l. ult. de Primic. & Notar.* aliarumque *Illustrium* dignitatum *Novella Theodosij 32. de metatis.* *Magistri equitum*, *l. 4. h. t. Præfeti*, *l. 7.* *Præfides* aut *Rationalis* *l. 3. h. tit. l. vn. inf. de oblat. equor. & l. 2. 3. inf. de cursu publ.* *Proconsulis*, *Vicarij Consularis*, *l. 5. h. tit.* *Comitiarum*, *d. l. 2. 3. inf. de cursu publ.* *Comitis* & quidem *primi ordinis*, *l. vn. supr. de Comitib. Vacant. d. l. vn. de oblation. equor.* *Præfidis*, *d. l. vn. de Perfectissimatus*, *Egregiatus*, *l. 1. hoc tit. & l. 2. inf. de Medic. & Profess.* & *l. vn. inf. de perfectissim. dignit.*) quos adeptus quis est per suffragia, *l. 1. 2. 3. 6. h. t.* vel qualibet ambitione, *d. l. 2.* pretio aut gratia, *d. l. vn. de Comitib. Vacantib. emendicatis dict. l. 5.* absque administrationis alicuius privilegio, *l. 7. h. t.* intra *Palatium* nunquam versatus, aut administrationibus non functus, *l. 1. h. t.* extra *Palatium* constituti, *d. l. 8.* officiis publicis atque muneribus expertes, *d. l. 6.* quos habent secreta quietis vmbracula, quibus honorum species suffragio magis est parva quam merito, *d. l. 6.* quos honorarij tantum nominis suffragia persequuntur, *l. 44. inf. de cursu*: qui honestas dignitatum infulas impetrarunt, *l. 1. 5. inf. de Decurion.* qui dignitatis fructum, antequam mererentur, adepti sunt; qui honorariæ prærogatiuæ potiuntur insignibus citra cingulum pro solo honore, quibus nulla suffragatur dignitas, *d. Nouell. Theodosij 32.* Breuiter, quos *Honorarios* propriè vocauit *Antiquitas*, quique falces ciuilium partium consecuti, vel militaris nominis, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt, castrorumque expertes habentur, nec in hostem *Martis* ære caluerunt: *l. vn. in fin. inf. qua à præbit. Tyron.* Breuiter *Honorarij*, *d. Nou. Theodosij 32.* Quibus opponantur, *Vacantes*, de quibus postea.

¶ De his hæc obseruanda sunt, à *Constantino M.* primum prohibitos omnes ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione quærendis, sic ut in plebem reitici vellet eos, qui pecuniâ datâ *Codicillos* adepti essent, *l. 1. h. t.* multamque auri certam imponeret *Constantius*: *l. 2. h. t.* *Quin* & *Curiarum* obsequia fugientes vmbris & nominibus dignitatum adfectatis tricenâ argenti libras præterea inferre voluit, *d. l. 2.* Verum mos postea inolitus, per suffragia, non tamen pecuniâ datâ, aut promissâ, (de quo tamen vide *l. vn. supr. si certum petatur, de suffragiis*;) adipiscendarum dignitatum, iam sub ipsomet *Constantio*, ut etiam apparet ex *l. 1. & 3. huius tit.* Sic tamen hac parte obseruatum, ut à *Iudicibus* iniuncta protinus exequi tenerentur, veluti exactiones, *l. 3. h. t. & l. 2. inf. de Medicis*; & *l. 1. supr. de Primicerio, & Notariis.* Ut ad procuracionem elabularij cursus eligerentur *l. 2. 3. inf. de cursu publ.* Item ut etsi tempore priores essent, tamen administratione perfunctis & vacantibus postponerentur, *l. 5. 6. 7. h. t. & l. vn. supr. de Comitibus vacantibus.* De quibus mox.

Alterum genus honorariorum *Codicillorum* erat, quos contemplatione meritorum *l. 4. h. t.* hi; quos administratio iam aliqua, vel militia decorauerat, *l. 5. h. t.* qui in actu aliquo positi antea fuerant, *l. 6. h. t.* qui administratione aliqua perfuncti fuerant, *l. 7.* à vigiliis atque laboribus, *l. ult. sup. de Primicerio & Notar.* post probatos labores in *Palatio*, *l. vn. supr. de Comitibus vacantibus.* post probata merita sudati diu laboris, *l. 2. sup. de Comit. rei milit.* ad similitudinem eorum, qui administratione functi sunt, *l. 8. h. t.* impetrabant & adipiscebantur, iam sibi *vacantes*, vnde *Vacantium* his nomen; *Tit. de Comit. Vacant.* vbi dixi: & *Nou. Theodosij, de metatis 32.* *Regulæ* quæ circa hos obseruandæ sunt, *l. 6. 7. & 8.* proponuntur, de quibus etiam iam ante actum fuit, ad *d. l. ult. de Primicerio & Notariis*; & ad *d. tit. de Comitibus vacantibus.* Sed & videnda est *lex 2. inf. qui in gradu præferuntur.*

1. * Imp. Constantinus A. ad Seuerum PV."

SI quis iudicio nostro se adeptum *Codicillos* adstruxerit, & idem vel superna *Codicillorum* impressio, vel scriptura ad stipuletur interior, tamen si ad hoc pecuniam constabit separatam, nihilominus reiectus in plebem, quo plus extorquere conatus est, abdicetur: Hos enim solos, qui intra *Palatium* versati sunt, vel administrationibus functi, ad *Honores* excipi oportebit, cæteris cunctis exemptis & suis restitutis. ¶ Si qui tamen bonorum virorum suffragio, (nulla data pecunia,) vel *Prouinciæ Legatione* susceptâ nostris sunt obtutibus illustrati, *Duumuiratus*, *Curas*, testimonium prouinciæ lucrati, cætera munerum publicorum obire non abnuant. ¶ Qui verò coemtis *Procuracionum* administrationibus, post lucra de fisco captata vacationem meruerint, siue perfectissimi sunt,

sive inter "Egregiorum" ordinem, locumque constiterit, Decuriones nominentur: Quibus illi quoque addendi sunt, qui neque ex administrationibus sunt, & tamen ut Perfectissimi delitescunt. Dat. x. Kal. Feb. Sirmio Acc. Non. Apr. Crispo 11. & Constantino 11. cc. c o n s s. [321.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
Severus hic integro nomine, Acilius Severus, non ponitur hoc Anno 321. Præfectus vbi in veteri Notitia Præfectorum Urbis: eo quippe Anno ponitur Valerius Maximus: verum Anno demum 325. & quidem à pridie Nonas Ian. illius Anni. Quare error admissus in subscriptis coss. hæc l. Forlan putet quis reponendos Crispum 11. & Constantinum 11. coss. id est A. D. 324.
Decurio scilicet.
Codicilli, absolute hæc l. & l. 5. inf. de nauicular. & l. 42. de Decurionib. pro codicillis dignitatum, & honorariis codicillis.
Exterior: de eo mox.
Ab eo scilicet qui suffragium præbuit: promissam autem ab eo qui Codicillos seu honorem ambiebat. Vide l. 1. & 2. sup. si certum petatur de suffragiis.
Decurionum scilicet, atque adeo dignitate impetratâ detrusus.
Ita commodè interpretari licet, eo quod plus, &c.
Feri potest hæc huius sæculi Latinitas: Tentabam aliquando erigi, vel enchi, vel exciri. De hac voce excipiendâ in dignitatum argumento v. l. 57. de decur. & Gl. Th.
Benorum vitorum suffragio, pariter vt in eadem re Iulianus l. 1. sup. si certum pet. de suff. bonorum merito. Eademque voce in eodem argumento vicitur Libianus orat. fun. in Iulianum. p. 251. sic quoque l. 4. inf. de agentib. in reb. bonorum adtestatio & consensus.
Supra in plebem reiectus, intelligit autem curas.
Vel promissa. De Legationibus prouinciarum: vid. suo tit. lib. 17.
Ita l. ult. inf. de Legatis: Admissis que sacrariis nostris semper sui Imperatoris aspectu decoratos esse Legatos: v. l. 23. inf. de cursu publico.
Ita distingue & repono: Duumviratus, curas testimonio prouincia lucrati. Lucrati autem, id est, liberati & soluti à Duumviratu; à Curâ, id est, curatoris ciuitatis officio: vid. l. 20. inf. de Decurion. vbi de curis ciuitatum. Post hæc ita scripta vidi in MS. vocem, hi, desiderati hoc loco ita: hi Duumviratus, &c.
Ita l. 5. inf. de Decurionib. honestis testimonij adminiculis.
Cætera munerum: vt cætera morum, Symmachus 1. ep. 17. vbi Iuretus.
Fortè Procurationib. vel Administrationibus.
De Perfectissimatus dignitate, suo tit. ult. hoc libro.
Intra.
De Egregiati mox.
v. d. l. 20. de Decurionib.
v. quæ dicam ad l. 3. inf.
Administratione, pro administratoribus. Sic Spartianus in Pescennino Nigro: cum videret Prouincias facili administrationum mutatione subuerti.
v. quæ dixi ad Inscriptionem.

COMMENTARIVS.

DE Honorariis codicillis à CURIALIBVS impetratis an & quando à Curialibus muneribus decurionum liberent? sunt tres priores huius tituli Leges. Hac prima omnium Constantinus M. tres eorum species constituit. Nempe 1. Curialem, seu Decurionem, qui vitandorum munerum causâ, pecuniâ data vel promissâ, honorem aliquem Procurationis vel Administrationis impetratit Curia suæ restitui oportere: pariter vt l. 20. 24. 25. 27. & 36. pluribus que aliis inf. de decurionib. 2. Si verò reterâ intra Palatium versati sunt, vel Administrationibus functi, honores eis prodesse. 3. Si quis bonorum vitorum suffragio (nullâ pecuniâ datâ) & vt loquitur d. lex 25. honestis testimonij adminiculis enitens, Codicillos honorum à Principe impetraverit, vel etiam Prouinciæ Legatus ad Principem fuerit, cætera equidem munerum publicorum obire cogendum, sed à Duumviratu & Curatoris Ciuitatis onere liberati. Empta scilicet, sædâque familiaris rei vexatione seu profusione impetrata dignitas in nullo prodest: quæ citra pecuniam impetrata est, ad Duumviratum & Curâ saltē munera evitanda confert. Quod ipsum vt dixi & de Legatione Prouinciæ susceptâ statuitur. Honestis testimonij adminiculis enitens, testimonij, inquam, bonorum virorum, vel totius Prouinciæ, est non in totum Curia liberetur, eatenus tamen, vt dixi, liberatur. Dedecorandus ambitus, & honorum mercatura nec quicquam ad Curia onera evitanda facit: Testimonium quadantenus prodest. Magnnm est scilicet Prouinciæ testimonium, si quis Legatus Prouinciæ nomine ad Principis Comitatum mitta-

tur. Et magnum est Prouinciæ Legatum Principis obtutibus illustrari. (Legati quippe Prouinciarum & Ciuitatum Sacraris Principis admitti, Imperatoris aspectu decorati fuere: id quod, iuxta hanc legem, docet maximè lex ult. inf. de legatis, & decretis legationum: vbi dicam.) Ergo Legatorum prouincialium, qui honorarios codicillos à Principe adepti fuerant, peculiaris ratio habita, quoad munera immunitatem h. l. & l. 25. 36. inf. de Decurion. & l. 23. inf. de cursu publ. E quibus huic legi penè gemina est d. lex 25. inf. de Decurionibus. Quoniam empta dignitatis obtentu, Curias vacuofactas esse non dubium est, placuit vt cum illi qui suffragio, dignitatum insignia consecuti sunt, inmeriti honoris splendore priuati; ciuiliū munerum solemnitate fungantur. Eorum sanè intemeratas incusâsque dignitates volumus permanere, qui vel iudicio Prouinciarum in officium Legationis electi sunt, vel honestis testimonij adminiculis emicantes, saluum dignitatum privilegia insigniaque meruerunt.

¶ Extra hos igitur casus, veluti empta dignitas nihil prodest, imò nec post emptam Procurationem vel Administrationem, impetrata dignitas Perfectissimi aut Egregij, quidquam prodest, cum alioquin hæc dignitates, sicut Palatina militia aut Administratio gesta Curia vel curialibus muneribus liberent. Quibus omnibus concedantur duæ insuper eiusdem Constantini M. constitutiones: putatâ lex 5. & lex 15. inf. de decurionib. quibus locis dicam adhuc plenius.

¶ Nunc notabilia alia huius l. sectemur. Primò ex hæc l. apparet, vt & ex multis aliis legibus, inf.

inf. tit. de Decurionib. sædam honorum nundinationem Constantini temporibus exercitam, suffragantibus proculdubio Constantini Comitibus & Amicis: de quibus l. 4. inf. de accusationib. cui Constantinus hæc l. contra ire nisus, quæ scilicet fiebat in fraudem Curiarum. Eamque ipsam proculdubio filij eius perstringunt: l. 2. prox. & l. 24. 25. 26. 27. inf. de Decurionib.

Secundò notentur illa huius l. initio, de forma Codicillorum: Et idem vel superna codicillorum impressio, vel scriptura adscripturam interior. His scilicet verbis indicatur, Codicillos, de quibus est & lex 5. honorum, bifariam fieri datique solitos: vel enim exteriore (quæ hic superna dicitur) impressione notati, vel scriptura interiore honoris collati expressa facta mentione. Quod & ipsum indicari videtur Constantij, l. 24. inf. de Decurionib. Si quis autem clarissime meruerit infulas Dignitatis, nec in dudi muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetrata fructum Dignitatis amittat. Quod supernam codicillorum impressionem atinet, in Codicillis scilicet primùm exterius impressa, vel expressa erant symbola dignitatum: quæ symbola pro ipsis quandoque codicillis, quod ex vicariis quoque Iustiniani Nouellis discimus, Nouella 25. 26. 27. 28. 29. 30. 70. Id verò ex Notitiâ quoque Dignitatum seu Imperij, clarè discimus. Ibi quippe codicilli dignitatum symbola præferunt: nam vel imagines in iis cernere est, non mulierum simpliciter, quod quidam putant, verum prouinciarum: alij sigillatim notis superne inscripti; quibus continentur gradus Comitum, primi scilicet vel tertij ordinis: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. item FL. VAL. COS. TRI. IVSSV. AV. Alij codicilli sine symbolis, sine literis, exterius nudi exhibentur. De huiusmodi alioquin codicillis honorum est quoque Themistij locus, Orat. 6. p. 116. vbi etiam codicillos alios ebreos fuisse, alios aureos indicat ἐπὶ ἐπισημῆ τῆ δέλτου, ἢ ἢ ἐπισημῶν ἐλεφαντίνῃ, ἢ ἐπὶ χρυσοῖς: & Orat. 14. p. 118. ἢ ἀγαθῆν ἢ ἐπὶ δέλτου χρυσοῖ ἐποχρησάμενος, quem locum rectè retulit Petanius ad codicillos: neque idèd tamen honorarios codicillos ibi, imaginari licet, verum codicillos & epistolas quibus Imperator stipendij & salarj modum decernebat. Meminit & Chrylostomus de verbis Esaiæ, vidi Dominum: homil. 2. p. 851. tomo 3. edit. Par. καθὰ τὸ γὰ οἱ βασιλεὺς τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχουσιν χρυσοῖς ἐπίσημα δέλτους, σὺμβολον τῆ ἀρχῆς.

Tertiò notentur hæc l. diuersa primùm nomina munerum Curialium, veluti prouinciæ Legationis, Duumviratus, Curarum: de quibus suo titulo, de decurion. Notentur dignitates, aliæ scilicet intra Palatium, aliæ in Administrationibus, prouinciarum scilicet occupatæ, quæ & procurationum ad-

ministraciones dicuntur h. l. si textus bene habet. Malim enim Procuraciones ab Administrationibus hic distinguere: vt Procurationis nomine indicetur Procuratoris vel Rationalis officium, argumento l. 3. inf. in pr. Notentur tandem dignitates Perfectissimi, de quibus suo tit.

De Egregiati, Nos nunc semel agamus, cum nullus de eorum titulis occurrat. De eo igitur præter hanc leg. quatuor insuper leges occurrunt: putatâ lex 3. de cohortalib. lex 1. de Casariis: lex 1. de murilegulis: lex 5. de decurionibus, quæ quidem leges omnes vnius & eiusdem Edicti ad Bithynos emissi A. D. 317. partes sunt: & quidem eiusdem Constantini: sic vt non nisi sub Constantino M. huius dignitatis mentio hoc Codice fiat. Ex iis certè omnibus discere licet, Perfectissimatus dignitate eam inferiorem fuisse. Ad eam alludit quoque Lactantius eiusdem Constantini temporum scriptor lib. 5. diuin. Inst. c. 13. Nemo denique EGREGIUS nisi qui bonus; nemo CLARISSIMUS nisi qui opera misericordie largiter fecerit; aut PERFECTISSIMUS, nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit. Egregiati porò & Perfectissimati hæc communia fuere: Primò quod hæc dignitas vtraque non nisi quibusdam conferri potuit, putatâ iis qui in Palatio militauerant, & post amplissimas administrationes quibus prouinciæ commissa fuerunt, vt præter hanc leg. docet d. lex 5. inf. de decurionib. quæ huic gemina-germana est. Item primipularibus post emeritam militiam d. l. 3. de cohortalib. Casariis post completam tantum militiam, d. l. 1. de Casariis: Non Monetariis, nam hos in suâ conditione durare oportebat, d. l. 1. de murilegulis: non decurionibus, hæc l. & d. l. 5.

Secundò ex hæc l. colligo, Procuratores, & Praefides, modò Perfectissimos, modo Egregios fuisse. Et hæc quidem hæctenus de Egregiis hoc Codice occurrunt: nisi quod ducentæ & centenæ dignitas medio loco prædictis legibus inter Perfectissimos & egregios ponitur, ac proinde maior proculdubio: Egregiarum personarum sit equidem mentio in l. ad personas 14. m. de inueiando, verum non ad peculiarem Egregiatus dignitatem id pertinet, sed eâ appellatione veniunt omnes personæ, quæ aliqua ratione supra cæteros eminent. Alio quoque sensu Cassiodorus 1. var. 4. vbi de Tribunis & Notarij dignitate, eaque collatâ Cassiodori Patri sub Valentiniano Tertio scilicet. Honor, inquit, qui tunc dabatur egregiis, nam ibidem statim subdit, quæ explicant quid per egregios intellexerit: dum, inquit, ad Imperiale secretum tales confecti eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inueniri: Ergo apud Cassiodorum Egregij sunt, inculpati. Et hæc quidem hæctenus, ita distinctè à nobis hic propofita: vt quæ à Pancitolo, & Bulingero inconditè congesta profligarentur. Illud incunctanter tenendum, sub solo Constantino M. eius dignitatis mentionem fieri, nullam amplius post Constantinum. Ea tamen alicubi hodie retinetur.

11. Imp. Constantius A. Aconio Vicario Africa.

B honoribus mercandis per suffragia, vel quâlibet ambitione quærendis, certa multa prohibuit: Cui addimus, vt Quicumque fugientes obsequia Curiarum, vmbras & nomina adfectauerint dignitatum, tricenâs libras argenti inferre cogantur: manente illâ præterita inlacione auri, quâ perpetua Lege † constricti sunt. pp. v. Kal. Dec. Acc. xvii. kal. Iun. Thamugadi, Vrsô & Polemio c o n s s.

- * Repetita hæc lex bonam partem in l. quicumque 24. inf. de decurion. Iungendaque illi lex 25. & 26. eod. tit. quæ de eadem re sunt, emendatis alicubi subscriptionibus.
- " Hic Aconius Vicarius Africæ: modò Aconius simpliciter vocatur, vt hic: modò integro nomine Aconius Catullinus, vt d. l. 24. modò Catullinus tantum, vt d. l. 26. de decurion. l. 5. de operib. publicis: l. 4. quærum appellationes: De eo v. Projopoz.
- " De his honorum suffragiis, vide quæ ad tit. si cert. per. de suffrag.
- " Aut scilicet vt sine leg.
- " A quibz nomina dignitatis: ita d. l. 24.
- " Præterea.
- " Lex hæc Constantini proculdubio, sed quæ non extat.
- " Pro Data.
- " Thamugadi Vicarius Africæ hoc tempore constitit quæ vrbs Mauritanie Tingitanæ erat: cuius nomen corruptum in Notitia Imperij & in utroque Itinerario.

COMMENTARIVS.

CURIALES, codicillis honoratis affectatis, impetratis, modò coemptis, Curias fugientes, præter certam auri multam alia lege antea statutam, peculiari insuper triginta librarum argenti penam multari iubentur hæc leg. vt & l. 24. de decurionib. quæ totidem penè verbis cum h. l. ibi posita extat: sic vt cum hæc l. omninò coassanda videatur; & vtrique iungenda lex 25. 26. eod. tit. quæ postrema quoque ad eundem Catullinum data est: subscriptis certè his omnibus idem Consulatus Proso & Polemio, in mense dieque tantum dicerentur aliquod. § Cæterum huius legis Auctor videtur Constantinus Imp. huic enim Africa (excepta Proconsulari quæ Constantino fratri cesserat) in Imperij diuisione obigerat: de quo vid. Chronicon nostrum, ad cuius Africæ Vicarium hæc lex data est: eademque in subscriptione accepta dicitur Thamugadi vrbe Mauritanie Tingitanæ § Ergo 30. librarum multam Imp. hæc l. imponit præter auri multam antea statutam lege aliqua anteriore. Quenam verò lex illa, & à quo Imp. imposta? A Con-

stantino patre, vt existimo: nam & initialia & finalia huius l. verba id satis indicari videntur. § Est igitur hæc lex vna cum d. l. 24. 25. 26. de decurionib. aduersus honorem & codicillorum nundinationem: quam idè eandem familiaris rei vexationem & mercaturam vocat idem Imp. l. 27. d. 1. de Decurionib. quomodo & Iulianus Imp. eodem commentum id ipsum vocat l. 1. sup. si certum per. de suffragiis: vbi plura de honorum nundinatione. § Ex hæc interim leg. & cæteris quas dixi, 24. 25. 26. 27. de decur. discimus, per Africam nominatim hanc honorum nundinationem in necem Curiarum factam. Quam idè duplici penam nunc Imperator persequitur, additâ videlicet ad superiorem multam aurariam, quæ proculdubio in omnes ambitores posita erat, triginta argenti librarum multâ Curialibus peculiari: quò extiosior videlicet erat Curialium id agentium facinus: vt putà cum eâ re Curie ciuitatum euacuarentur, in quibus nerui ciuitatum consistebant: de quo ex Libanio, Maiorianò, Cassiodoro plenè, ad d. l. 24. inf. de decur.

111. Idem A. ad Marcellinum pp."

VNCITI, qui per suffragia, Præsidum aut Rationalium adepti sunt dignitatem, Iudicibus iniuncta protinus exequi debent: nam sif... de Palatio Serenitatis Nostræ ad Exactiones ordinentur, neque his honor in quo sunt positi opem præstent, vtilitate publica præualente, quanto magis opus est iussis obsequi, parere præceptis, inseruire mandatis eos qui dignitatis fructum antequam mererentur adepti sunt: præsertim cum & statum suarum nouerint Ciuitatum, & nullius Exactionis rationem ignorent. § Illos autem ad huiusmodi Officia minime deuocari oportet, quicumque in Republicâ prouinciarum adsecuti sunt debitas dignitates, & per Administrationis seriem, atque actus, in summo splendore versati sunt. Dat. 1 v. Kal. Iul. Acyndino & Proculo c. c o n s s. [403.]

NOTÆ.

- * Cui hæc lex tribuenda sit? mox videbitur.
- " Marcellinus Comes S. L. sub Constante memoratur à Zosimo, lib. 1. p. 693. qui idem est, cui hoc ipso Anno 340. inscribitur lex 1. inf. de Immunitate concessa. Memoratur & Marcellinus Præfes Phœnicie A. 342. vel 339. l. 1. Cod. de formula: & Marcellinus Comes Orientis A. D. 349. l. 6. de operib. publ. l. 1. un. de præb. salario. Fortè hic referendū, Com. S. L.
- " A Iudicibus, vt docent etiam mox illa, iussis obsequi, &c. suadet etiam lex 1. sup. de Primicerio: probat lex 2. in fin. & l. 3. inf. de decur. & si. Et Ganè in MS. apparent vestigia literæ. à.
- " 2e. Nam si soluti: illa certe, nam si, indubitatè hîc stare debent: quæ etiam in Cuiciana editione, nullo præterea lacunæ indicio, extant: quod euincunt illa, quæ sequuntur, & his respondent, quanto magis: Et certè ita extatè habet MS. nam si: vbi & subicitur litera S. vnde officio, soluti.
- " Ad Exactiones: vt, ad census, in d. l. 1. sup. de Primicerio.
- " Hoc ex ingenio additum: quod lacunæ spatium breuius non fert: Sed & literæ m... tur ibi occurrunt, vnde officio, mittuntur.
- " 2e. oportet, vt in MS. legere mihi videor.
- " Vid. quæ de hac Merendi voce dixi, ad l. 1. sup. si certum per. de suffrag.
- " Præsidis, initio leg.
- " Rationalis scilicet, vt initio leg. Interim vbi g... obserua: de quâ mox.

COMMENTA

DE CURIALIBVS & hæc quoque tertiâ iam constitutio est, vt ostendunt illa, cum & statum suarum nouerint Ciuitatum: item quæ de Exactionis officio dicuntur, quod vtrique Curialibus imminere, qui per suffragia scilicet honorarios codicillos Præsidum vel Rationalium adepti sunt: quas duas dignitates illi affectabant: quod docuit iam quoque lex 1. suprà, hoc tit. De quibus epistulis honorariis Præsidatus, aut Rationum, v. & l. 23. inf. de cursu publ. & l. vn. inf. de oblatione equorum: l. 14. 20. 26. inf. de decurionib. De his igitur hæc lege definitur, Curiales qui honorarios istos codicillos per suffragia adepti sunt, non quidem ad Curias retrahi, quod aliquando statutum, l. 1. sup. & l. 15. 26. inf. de decurionib; pariter vt Constantinus M. aliquando retrahi noluit, l. 14. inf. de decurionibus: (& sic suffragia hæc non improbata hoc tempore, de quo ad l. 1. sup. si certum per. de suffrag.) Verùm ad munia seu officia, quæ à Iudicibus iniungi subinde solent, & à quibusij qui in Republicâ reuera positi sunt, id est, qui vel Præsides vel Rationales reuera fuerunt, immunes sunt, vocari posse: At nominatim ad Exactiones seu Exactoris officium: Additâ duplici ratione. Primum argumento à maiori ad minus, putà argumento desumpto à Palatinis, qui de Palatio exeunt, restitutis; vt iam notati, huius leg. verbis, ita, nam si soluti. Hi scilicet ad exactiones ordinari, seu Exactorum onus his imponi potest, neque his honor in quo sunt positi opem, id est, immunitatem, præstent, verùm vtilitas publica horum adhuc respectu præualet: Quanto magis igitur, honorarios Codicillos adepti Curiales ad Exactionis munus vocari possunt: & debent? Alterum argumentum, seu altera ratio est, quod Curiales suarum

ciuitatum statum nouerint, & nullius Exactionis rationem ignorent: Nempe Curialibus optime exactionis munus imponitur, vt potè cum hi velut in ciuitatis suæ speculâ positi, omnium facultates notas habeant, atque idè exactionis rationem optime norint. Tum demùm igitur ab his officiis immunes sunt; si reuera Præsides vel Rationales fuerint, & vt hic dicitur, si per administrationis seriem, atque actus [Rationalis scilicet] in summo splendore versati sint. Et hæc quidem sententia est huius leg. vbi plura obseruanda sunt præter superius notata. Primum, Decurionibus Exactionem annonarium seu tributorum iniungi solitam: de quo fidem faciunt complures leges aliæ, & Libanius quoque, oratione ad Theodosium, p. 8. Secundò, Palatinis quoque de palatio exeuntibus hoc officium impostum: quomodo & ad Census, discussiones, perzationes fidem vocati: exceptis quibusdam singulari privilegio, de quibus ad l. 1. sup. de Primicerio & Notariis: & l. 7. 8. inf. de proximis. Tertiò sine legis notetur prouinciarum dignitates, vt hic vocantur, id est, prouinciales dignitates, quæ in prouincijs geruntur, duas esse; vel Administrationem, vel Actum: Et vt hæc lex loquitur, per administrationis seriem atque actus: vbi Actus appellatione, officium Rationalis indicatur, quod ex initio legis claret: Administratio propriè de prouinciæ gubernaculis dicitur: Actus verò de Rationalibus qui ratiocinia tractant: de quo vide Glossarium nostrum. Deniquè in prouincijs seu prouinciarum dignitates sunt, Præsides & Rationales: Inter quos totius prouinciæ administratio dicitur: Ille scilicet Iurisdictionem ciuilem gerit, hic verò Rationes, remque tributariam tractat: quæ & Procuratio dici videtur l. 1. sup.

114. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA.

Ampelio pv. Post alia.

V1 contemplatione meritortum honorarios Magisterij Equitum adepti sunt codicillos, eâ reuerentiâ altissimorum dignitatum vires subiungantur, vt his locum præstent, qui Proconsulatus insignibus adornantur, & cetera: Dat. 1 v. Non. Iul. Nafonnaci, Modesto & Arintheo c o n s s. [372.]

NOTÆ.

- * Repetita ferè hæc lex; l. 1. sup. de Comitibus rei militis: Quenam verò præterea Leges huic sociandæ sint? mox dicam.
- " De hoc Ampelio P. V. Romæ dixi ad l. 1. sup. de Præf. pratorio. quæ inter alias huic coassanda est.
- " 2e. Viri. Quod etiam habet d. lex 1. sup. de Comitibus rei militis.
- " De huius loci sensu mox; & ad d. l. 1.
- " 2e. III. Non. Iul. vt habent omnes aliæ Leges quæ huic coassandæ sunt.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc lex est, de eorum nominatim gradu, qui honorarios Magisterij Equitum codicillos impetrarunt; quæ prolixioris Valentinianæ constitutionis pars est; ad Ampelium P. V. de quadibus dignitatibus, emissæ: quam etiam memorat filius eius Valentinianus Iun. l. 2. sup. vt dignit. ordo serui. è quâ quatuor præterea honoraria inueniuntur: Insuper hoc ipso Codice, purâ, lex 1. sup. de Comitibus rei militaris: (vbi hæc lex totidem ferè verbis repetita extat, nisi quod de Comitibus rei militaris per transmarinas prouincias, Comitium primi ordinis decoratis eâ l. agitur) l. 1. sup. de Præfibus Pratorio: l. vn. sup. de Quæstori-

bis, l. vn. sup. de Magistris scriuinar. § Hæc igitur parte desinit Valentinianus, quemnam gradum honorarios Magistri Equitum codicillos adepti obtinere debeant; eundem scilicet quem Comitibus rei militaris per transmarinas prouincias aucti Comitium primi ordinis, d. l. 1. sup. de Comitibus rei militaris: nempe post altissimas dignitates, id est, Illustres ἐπισημοτάτους, vt cæteròquin honorarij ἐπισημοτάτους & in actu constitutis cedunt. Sed quod additur de Proconsularibus, qui Proconsulatus insignibus adornantur, obscurum est pariter vt in d. l. 1. de Comitibus rei militaris: Vbi tamen iam dixi, probabiliorem mihi eam sententiam

tiam videri, nempe hos honorarios Magistros Equitum Proconsularibus ἐμπεδύτως cedere quod debere. De quotamen pauld prolixius hinc videndum est. Nam imo videatur potius contrarium hinc l. definiti, nempe, honorariis Magistris Equitum, Proconsulares cedere oportere. Nam etsi, vt dixi, honorarij illustres in actu positus cedant, Spectabilibus certè, cuiusmodi sunt Proconsules, præferri eos regulariter certum est. Et quænam alioquin hæc dignitatum confusio fuerit, cui vitandæ Valentinianus constitutionem hanc suam edidit, præscripto singulis quibusque dignitatibus certo loco & merito (vt testatur filius eius l. 2. sup. vt dignit. ordo) si quidam illustres essent qui Spectabilibus inferiores essent. Sed & secundo loco, quod initio dicitur de honorariis Magistris Equitum codicillis, contemplatione meritorum, id confirmare videtur. Tercid illustres quoque dignitatis, contemplatione meritorum indeptæ, licet honorariis codicillis, tanta est ratio, vt quandoque inter honorarios tamen qui illos indepti sunt non connumerentur, verum Honorarios toto gradu vincant, vt in specie l. ult. sup. de Primicerio & Notariis. Postremum, eadem sententia videatur d. l. 1. sup. de Comitibus rei militaris, quæ agitur de Comitibus rei militaris qui post ductum per transmarinas provincias strenuissimè militem, contemplatione meritorum primi ordinis Comitium consecuti sunt, quique aded Proconsularibus præferri ead. l. videantur: vt cæterquin quorundam Comitum rei militaris peculiaris ratio habita, de quo ad eam leg.

Verum his non obstantibus, vt dictam l. 1. ita & hanc nostram eo sensu accipiendam potius putet quis, vt ij de quibus b. l. agitur, Proconsulibus quoque ἐμπεδύτως cedere debere dicantur. Cuius

rei argumenta ad d. l. 1. iam attulimus.

Superest tantum, vt dubium quod antea attulimus, profl gemus. Diximus absurdum videri, & meram dignitatum confusionem, si illustres quamlibet honorarij, Spectabilibus & sic Proconsularibus postponerentur. Verum lex quoque Theodosij M. 7. inf. hoc titulo, alterum eius rei exemplum nobis suppeditat, vbi non tantum illustres honorarij cum Proconsularibus ἐμπεδύτως concurrere, deque tempore inter se certare dicuntur, vt initio illius leg. verum etiam quidam Proconsularibus cedere, secundo capite illius leg. vult. ceterum. Quapropter dicendum fuerit, honorarios Equitum Magistros, etsi illustri aliâ dignitate decoratos (quam Præfectis Prætorio & Præfectis vrbis Valentinianus eadem constitutione æquauit, l. 1. sup. de Præfectis Prætorio) primis inter Spectabiles, puta Proconsulibus postpositos. Quæ Proconsularis dignitatis magna prærogatiua inter Spectabiles fuerit.

Cæterum notandum, de Magistro Equitum tantum h. l. agi: vbi rursum dubium est, num diuersa Magistri peditum ratio fuerit. Ammianus quoque Marcellinus, lib. 21. p. 216. aliquam Magistris Equitum prærogatiuam indicare videtur, cum præd. ait, suo tempore occurrisse Magistro Equitum provincie Rectorem. Certè aliâ eadem vtriusque ratio fuit, eadem dignitas, d. l. 1. & 2. sup. de Præfectis Prætorio. Sed quærere nunc libet, vter prælatius? Certè Magistrum Equitum semper ante Magistrum Peditum nominari videmus hoc Codice (vnicè tantum leg. excepta, Constantij, puta l. 5. inf. de Numerariis.) Quomodo & apud Zosimum lib. 2. vbi de horum constitutione agit. In Notitia Imperij Occidentalis Magister Peditum, Magistro Equitum præponitur.

v. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Valerianum" p. v. Post alia.

MNES, qui extra Palatium constituti Codicillis Proconsularibus, vel epistulis Vicariorum, vel insignibus Consularium emendicatis atque adsimulaticis, vestiuntur, his quos administratio vel militia prouexit volumus esse postpositos. Dat. 111. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio vv. cc. cons s.

[381.]

NOTÆ.

* Huius l. meminisse videtur Valentinianus l. 13. de primil. cor. qua in S. Pal. iungendæ quænam huic Leges alia: sint? mox dicam.

"Valerianus p. v. Romæ A. D. 381. de quo ad l. 2. de Primicerio & Not. quæ huic inter alias iungenda est.

"Aliud in Palatinis, qui honorarios codicillos indepti sunt.

"Kuzoloylus obserua: Codicilli Proconsulares, Epistulæ vicariorum, insignia Consularium: vt & Ordinem, Proconsulares, Vicarij, Consulares.

"Adsimulaticia.

"Ad eandem dignitatem.

"24. tv. vt Legibus aliis quæ huic coniungendæ sunt. Et verò ita habet diserte Ms.

COMMENTARIVS.

GRATIANI lex est, QUATVOR sequentes constitutiones ed pertinent, quem gradum tenere debeant qui honorarios codicillos indepti sunt. Et sic ad materiam Præcedentia pertinent. Hæc de EXTRA-PALATINIS, qui honorarios Proconsulis aut Vicarij, vel Consularis codicillos impetrarunt: Quæ quidem pars est prolixioris constitutionis Gratianæ, de Honorariis codicillis & dignitatibus, tum Palatinorum, tum extra Palatinorum, vnde supersunt duæ adhuc Leges hoc Codice: puta lex 2. sup. de Primicerio & Not. & l. 2. de

proximis Comitibus, dispositionum, quæ proinde huic coassandæ veniunt. Hæc verò nostra leg. firmatur decantata Regula, de qua toties sequentibus etiam Legibus; nempe Honorarios ἐμπεδύτως, licet tempore posterioribus, cedere debere. Et firmatur ea tamen, sub hæc limitatione, vt eam obtinere velit Gratianus in omnibus iis qui extra Palatium constituti sunt, nempe vt hi codicillis honorariis (quos emendicatos & adsimulaticos vocat) vestiti postponantur iis, quos Administratio ipsa, vel Militia prouexit. Kal' ἀμδρασολωυ videlicet Palatinorum;

ram: Nempe enim Palatinis, ac nominatim Notariorum Primicerio, de consistorio recedenti, vt & sequenti eum Tribuno & Notario, aliisque Notariis & Tribunis, sed & Domesticis & Notariis Proconsularem, Vicariam, Consularem dignitatem (quæ ipsæ tres hic commemorantur) ita tribuit Gratianus, vt tempore cum ἐμπεδύτως eos certare, etsi priores id vocari cœperint, præferri præd. velit iubeatque: d. l. 2. sup. de Primicerio & Notariis. Idemque pariter diserte statuit, Proximos seriorum & Magistros dispositionum, ita Vicariorum Ordini copulari, vt si prius de Palatio cum hac dignitate honoraria dimissi fuerint, priorem locum aliis, post, etiam verâ administratione

venientibus sortiantur: d. l. 2. inf. de proximis Comitibus, d. s. s. s. Atque ita tres hæc vnus eundemque Gratianæ constitutionis leges in vnâ lineam coniiciendæ sunt, coniectæque aded huius verum sensum præstant, ostenduntque aded cur nominatim de constitutis extra Palatium hic agatur, nempe, vt dixi kal' ἀμδρασολωυ Palatinorum, in quibus contraria Regula obtinet: Quam memorat quoque exinde Valentinianus Inn. Gratiani frater, firmatque l. 13. inf. de primil. eorum qui in S. Pal. Quod etiam Theodosio M. placuit: l. 6. 7. inf. & eâ constitutione quam memorat & confirmat nepos eius Theodosius Inn. l. 8. inf.

v. * Idem AAA. Floro pp. Post alia.

FFICIS publicis, atque militiæ muneribus, expertes, quos habent secretæ quietis vmbacula, quibus honorum omnium species suffragio est magis parta quam merito, inter se potius volumus de tempore agitare discrimen, quam cum his vlla vsurpatione coniungere, quos non adumbratis honoribus, sed in actu positus sint mortalitate coniunximus. Dat. Id. Decemb. Constantinop. Syagrio & Eucherio cons s. [381.]

NOTÆ.

* Iungenda huic lex 3. sup. de Primicerio & Notariis.

"Vmbacula secretæ quietis.

"Species: proprie, de vmbra & imagine.

"Magis, & potius, hic posita Seruus: vt aliâ cap. v. Gloss.

"De hac Temporis prærogatiua latè ad l. vn. sup. de Consulibus.

"Coniungendi vox hic propria: vid. l. 1. sup. de Præfecto Prætorio.

"25. In actu positus, vel positus immortalitate vel immortalitati coniunximus. De quo mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc lex est de honorariis codicillis: quæ HONORARIOS, id est, eos qui honorarios codicillos Dignitatis alicuius impetrarunt, inter se tantum de tempore certare, ἐμπεδύτως verò eiusdem dignitatis tempore licet posterioribus, cedere oportere constituit: pariter vt aliis compluribus legibus definitum extat: de quo iam toties supra, & nominatim etiam ad l. vn. supra, de consulib. & l. 5. prox. sup. & l. ult. inf. Quæ quidem lex Theodosij M. pars est Theodosianæ constitutionis de ordine dignitatum emissæ ad Florum PP. vnde desumpta extat altera quoque lex 3. sup. de Primicerio & Notariis: quæ proinde huic coassanda venit. Et hanc tamen Regulam & ipse Theodosius ad eos restringit (pariter vt Gratianus suam quoque legem limitauit 5. sup.) quos vt eleganter hic loquitur, officijs publicis atque militiæ muneribus expertes, habent secretæ quietis vmbacula, quibus honorum species suffragio est magis parta quam merito: Hi scilicet non veniunt coniungendi, seu committendi, quos, (vt idem Theodosius eleganter ait) non adumbratis honoribus, sed in actu positus [vel positos] immortalitate vel [immortalitati] (ita enim hunc locum emendo, & expressè postea ita in MS. extare vidi, nisi quod vox in perperam repetita ante, immortalitate.) Principes coniunxerunt: id est, qui honoribus, non in vmbra quæsitis &

euandis maectati, verum qui honoribus ἐμπεδύτως immortalitati consecrati. Adumbrati honores scilicet in actu positus opponuntur: & immortalitate conuncti Viri, Vmbraicis, cum quibus minimè coniungendi hi veniunt. Denique immortalitas, quæstra vel quærenda scilicet per rerum actum mortali & euandæ honorum vmbrae hic opponitur: Neque rectè coniungi eos & componi ait Imp. qui honorum vmbra solo suffragio emercati sunt, qui per rerum actum immortalitati ipsi conuncti sunt & consecrati. Immortalitas scilicet per rerum actum quæritur, conciliatur. Aliud verò obseruari voluit Theodosius M. dist. l. 3. sup. de Primicerio & Notar. quæ huic coniungenda est, in Notariorum Primicerijs, Tribunis, Domesticis Notariis: quod & ipsum statutum à Gratiano l. 2. eod. tit. quæ cum l. 5. sup. coniungenda est: & ab utroque Theodosio, l. ult. infr. Hoc tamen amplius Theodosius d. l. 3. quod tempus computari velit in Notariis, non ab eo tempore quo Palatio excesserunt, verum inde statim vt Notariorum Primicerij, Tribuni, Domestici facti sunt: tanquam eis Comites semper fasces dati fuerint. Et sic infecta dignitas seu superueniens, retrotrahitur ad tempus suscepti muneris: Eo quod gesto munere, indubitata hæc eos Dignitas maneat: Denique destinata dignitas pro more, pro indeptâ iam habetur.

vii. * Idem AAA. Postumiano pp.

IN honoribus hunc Ordinem volumus custodiri, Ne singulorum quorumque Codicillaria dignitates his qui insignia Administrationis gesserint præferantur: Scilicet, vt

Tom. I. I.

Q

quoniam

quoniam Sublimis apicem¹ Præfecturæ ordo Proconsularium² sequitur dignitatum, quisquis Vicaria potestatis³ administratione perfunctus ex Præfectis impetrauerit codicillos, intellegat sibi omnimodis⁴ non usurpandum, ut inter eos qui gestæ gaudent amplitudine Præfecturæ ordinem salutationis⁵ officiumque⁶ presumant, sed inter Proconsulares viros, qui tamen eiusdem⁷ potestatis securem⁸ meruerint, falcisque susceperint, in publicis Officiis⁹ rite præbendum locum sibi patere cognoscant: his tamen anteferendum se: qui impetratis fortè Proconsularibus codicillis absque administrationis priuilegio imaginarias tantum atque honorarias meruerint dignitates. Et id quidem circa illos censemus esse seruandum, qui Vicarias gesserint potestates. ¶ Cæterum¹⁰, quisquis ex numero Ordinariarum¹¹ potestatum (seu Consularis administrationis, seu nominis Præfidalis) ex-Præfectis, aut etiam ex-Proconsulibus honorarios impetrauerit codicillos, præstitutum in deferendis Obsequiis ordinem post eos sibi intelligat esse seruandum, qui administrandi¹² Vicarias gesserint potestates. ¶ Hæc¹³ tamen, quantum ad Ordinariarum potestatum spectat meritum, discretione seruatâ, ut his qui Præfidalis administrationis gesserint dignitates, seu epistulas ex-Vicariis siue ex-Proconsulibus, seu (quod adpeti intempestiuus¹⁴ solet) ex-Præfectis meruerint codicillos, cessante¹⁵ omni ambitionis studio, debeat anteferri perfunctæ priuilegio administrationis susceptæ¹⁶ in prouinciis Consularitatis gesserit dignitates. ¶ Memor¹⁷ quisque tamen honorum, memor quisque meritorum ex his qui qualibet administratione perfunctus, eum gradum honorariæ aditionis¹⁸ petat, quod¹⁹ proximioris confinio loco ordinis sui cognoscit esse contiguum. ¶ Quod si quis neglexerit Ordinem constitutum, vel Amplius²⁰ in huiusmodi honorariis dignitatibus usurpandum impetrandumque crediderit quam proprii loci ratio & forma permittit, sciat se non solum eo quod contra legem impetrauerit, esse priuandum, sed viginti quoque auri libris multandum. Dat. iv. Kal. Jan. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONS. [383.]

NOTÆ.

- * Iungenda hinc est lex i. sup. ut dignitatum ordo: est inscriptio variet.
 1 Reponendi sunt hic & d. l. i. hi Imp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius, nisi in subscriptione reponamus
 1v. Kal. Jan. vid. Chronicum.
 2 De hoc Postumiano PP. Orientis. v. Protopogr.
 3 PRIMA pars Legis.
 4 An præferantur, & ita omnino scriptum extat in MS.
 5 Apex Præfecturæ h. l. & l. ult. agitur, ut apud Chrysostomum, vide plura in Notitiâ nostrâ: Quamquam
 & Proconsularis apex quoque dicitur l. 7. de Princip. Agent.
 6 Proconsulum ordo proximis Illustribus dignitatibus, & Præfecturæ h. l. vid. quæ dixi ad d. l. i. & ad l. i. sup. de Comitibus
 rei milit. & ad l. 4. sup. h. t. & ad d. l. 7.
 7 De salutationis ordine officioque ad l. v. sup. de Præf. S. Cubiculi.
 8 Proconsularis dignitatis.
 9 Securem meruisse, falcisque suscepisse Proconsules hæc l. dicuntur, qui in administratione positi & in actu fuerunt
 unquam ad differentiam eorum qui honorarios Codicillos impetrant. Itaque huius loci sententiam non cepit Vir
 doctus ad Sidonij lib. i. ep. 4. cum ex his verbis colligit Vicarios falcis suscipere solitos & securim: de Proconsulibus
 enim hic sermo est.
 10 De Officiis his publicis v. & l. ult. in fin. h. t. i. inf. de expens. Indor. & l. v. sup. de Præf. S. Cubic.
 11 SECUNDA sententia de Ordinariis Iudicibus, quem illi ordinem fontantur honorariis altioris dignitatis codicillis
 impetratis.
 12 Ordinaria potestates sunt Consulares, & Præfides prouinciarum; v. Notitiam nostram.
 13 Administrando, & ita expressè habet MS.
 14 TERTIA sententia de Consularibus & Præfibus, quem illi inter se codicillos honorarios adepti, ordinem seruare
 debeant.
 15 De intempestiuus. v. secundam sententiam.
 16 De hac usurpandi voce ad d. l. i. ut dignit. ordo.
 17 De qui suscepta.
 18 ALTERA pars huius l. de Gradibus seruandis in petendis codicillis honorariis.
 19 Fortè, administrationis, vel potius, aditionis: adiectam scilicet dignitatem intelligit.
 20 De quem.

COMMENTARIUS.

THEODOSI M. hæc de HONORARIIS CODICILLIS noua lex est: cui socianda venit lex i. sup. ut dignitatum ordo seruetur, est ad alium Magistratum, Præfectum vrbis scilicet emissâ dicatur. Noua, inquam, quâ nouum scilicet Ordinem in honoribus custodiendum præscribit aduersus intempestiuum Ambitum seu ambitionem, honorarios codicillos tum impetrantium; Quod spectat etiam illa sine sententia, sine præfatio quæ continetur d. l. i. Nihil est tam iniuriosum in conferendis & custodiendis gradibus Dignitatum, quàm Usurpationis ambitio: perit enim omnis prerogatiua meritorum, si absque respectu vel contemplatione, vel qualitate etiam profectionis

emerita, custodiendi honoris locus presumitur potius quam tenetur, ut aut potioribus eripatur id quod est debitum, aut inferioribus proficit, quod videtur indebitum. Ambitio scilicet eodem tum temporis processerat, ut calcatis intermediis personis, iisque protritis qui iustius codicillos profectionis emeritæ merito impetrare debuerant, summarum & potiorum dignitatum codicillos (per suffragia videl. vel aliter) intempestiuè impetrarent: quod sanè cum iniuriâ aliorum coniunctum erat, quando potioribus excipiebatur id quod erat debitum, & inferioribus proderat, quod erat indebitum. Igitur huic intempestiuæ ambitioni seu usurpationi hæc constitutio

tionem occurrendum putauit Theodosius M. duplici fræno iniecto. Primum scilicet inferiorem ordinem, honorariis seu codicillariis assignat: inferiorem inquam quam quem ipse Dignitatis alioquin titulus obtinere solet: & verò sequentem; sic enim disponit, ut si quis Vicarius Præfecti, administratione eadem defunctus, Præfecturæ codicillos honorarios impetrauerit, non modò non inter Præfectos locum usurpare possit, verum etiam in sequentem Proconsularium gradum reuoluatur: ibique cum Proconsularibus de tempore certet, codicillarios verò Proconsulares superet: vers. scilicet. Pari-ter si Index ordinarius, seu Rector prouincie, (Consularis videlicet aut Præf.) codicillos Præfecturæ vel Proconsularis honorarios impetrauerit, post Vicarios, qui Vicariam scilicet reuera gesserint, habeatur: denique Præf. huiusmodi codicillos impetrauerit, Consularis qui hoc ipsum impetrauerit, præferatur. Quæ quidem noua Iurisprudencia est, superioribus Principibus incognita: nisi quod in singulari quadam specie id ipsum à Valentiniano Sen. cautum videri possit, l. 4. sup. h. t. Certè singulare id remedium & extraordinarium aduersus intempestiuum ambitum à Theodosio M. excogitatum. Ut & alterum hoc, quod secundo capite huius leg. continetur, ut videlicet noua Iurisprudencia proximaque sibi suæque, quam gerit, dignitatis, honorarios codicillos quisque petere possit; vel, ut hic eleganter dicitur, quæ proximioris confinio loco ordinis sui cognoscit esse contiguum. Quod & ipsum, ut dixi, singulare Theodosij extremat-icō est, cohibendæ ambitioni. Saluatoris igitur honorarios codicillos intempestiuosque hæc l. inhi- buit Theodosius M. Quæ alioquin Promotionum in commune lex est: etiam in militiâ: de quo lib. 7. Eodemque fors pertinet, quod sine l. ult. de Comitibus

Consistorianis ab vtroque Theodosio cautum fuit.

¶ Norabilia nunc cætera obiter notemus. Primum, ex hæc quoque lege notetur Dignitatum ordo hæc serie: Præfecti, Proconsules, Vicarij, Consulares & Præsides, de quo iam sæpè supra, & in Notitiâ nostrâ. Secundo obseruetur, Proconsularium ordinem post Præfecturam secundum fuisse, de quo etiam alibi, & in eadem Notitiâ: & ad l. i. sup. de Comitibus rei Militaris. Tertio de salutationis ordine officioque, & loco in publicis officiis & obsequiis deferendis: de quo etiam l. vlt. inf. dixi ad l. v. sup. de Præf. S. Cubiculi. Quarto notetur, ordinarias potestates, fuisse dicique Rectores prouinciarum, Consulares, & Præsides, neque à Præfectis Prætorio tantum Illustribus, verum etiam à Spectabilibus, Proconsulibus videlicet & Vicariis separari. Quomodo & à maioribus potestatis discretè separantur; l. 3. in fin. de suariis: vid. & Nouellam Valentiniani de tribus fiscalibus, inter Theodosianos 23. Ad has itaque prouincias præter Duem vel Consularem & Præsidem, qui vetustatis priuilegio Ordinariarum Iudicum nomen obtinent, &c. Et ita quidem semper hoc Codice. At enim Am. Marcellinus non vno loco ordinarios Iudices, seu ordinarias potestates pro civilibus militaribus oppositas ponit, sic ut Præfectos quoque Prætorio eâ voce completatur: de quo plenè in Notitiâ. Quinto obseruetur Consulares Præsides potiores fuisse: de quo suo tit. sup. & in Notitiâ. ¶ Tandem notetur sanctio huic legi subdita: quâ duplex pœna imponitur superiora violantibus: nempe priuationis; eo quod impetratum fuerit, & viginti insuper auri librarum multa. Quod sanè enixi hæc in re Theodosiani studij argumentum est, aduersus intempestiuos & salu-arios codicillos honorarios.

VIII. * Imp. Theodosius A. & Valentinianus Cæs. Hierio PP."

EGE auita¹ probatum est, Si quis per gradus² suo ordini competentes impetratis honorariis codicillis, ad Summum³ Præfecturæ peruenisset usque fastigium, non prerogatiua temporis videretur, nec aduersus eum, qui indeptus insignia Magistratus se ipsa quod meruisset inpleisset, quia intervallo fuerit forte progressus, aut prauenisset imaginario eandem, quam ille actu illustrauit, apicem⁴, dignitatem, sibi crederet adrogandum⁵, sed modis omnibus sciret, se in officiis⁶ publicis ei postferendum qui eundem locum positus in potestate gessisset; Id nos quoque volumus custodiri, Ne quis sibi expetat⁷, siue imaginarios, siue inter agentes⁸, codicillos acceperit, ut ei qui egerit ratione temporis præferatur. Quin⁹ & de Consistorianis Comitibus hoc nobis vniuersi placere cognoscant, ut hij¹⁰ qui vel absentes¹¹ sunt, vel testimonialibus tantum adepti sunt dignitatem, præcedant qui admitti intra Consistorij arcanum meruerunt & actibus interesse, & nostra adire¹² responsa. Præterquam si de aliquibus Professionum & militiæ meritis, Scriniorumque¹³ sacrorum emensis sudoribus, lege specialiter est statutum, quod & Aunifostri sanctio promulgauit, & nostra mansuetudo constituit. Ita ut omnibus¹⁴ Conuentibus, Officiis adque Confessibus¹⁵ legem executioni tradi Tua Celsitudo prouideat, id est, ut prior sit semper ille qui loci sui administratione perfunctus est, nec¹⁶ unquam honor delatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur comparetur. Nemo igitur sibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum: quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui se aut actibus subsecuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur. Non aliàs adspiraturo quoquam ad Consistorianorum Comitum dignitatem, nisi ad eius claritudinem viam sibi ex Constitutionis f Auitæ normâ præstruxerit. Dat. x. Kalend. Octo Pifo¹⁷, Theodosio A. xi. & Valentiniano Cæs. CONS. [425.]

* Iungenda huic: lex ult. sup. de Primicerio & Notariis.
Oriens scilicet quod etiam d. lux vlt. nominatum præfert.
Theodosij M. aut sui legem intelligit, in quam mox inquam.
Vide Legem Theodosij M. 7. sup.
Præfecturæ summum fastigium: h. l. sublimis apex, d. l. 7. sup. & inf. mox, imaginario apice.
Adrogare sibi aductus aliquem.
Officia publica: de his quoque l. 7. prox. sup. & l. 1. de expens. ludor. v. Gl. Theod.
Expectere sibi, vt, &c.
Inter agentes. v. l. 1. Cod. de silentiariis.
Secundum exemplum.
De his Conuentibus, Officiis, Confessibus dixi iam ad l. .... v. & l. 7. prox. seq.
Pat. sententia in d. l. vlt. & l. vn. sup. de Comitib. vacantib.
Theodosij M. lex de Conistorianis Comitibus.
In omnibus.
De Topiso, vt d. l. vlt. vbi dixi: scriptum fuerat, Octopiso: quod est octo Topiso.

COMMENTARIUS.

THEODOSII IAN. hæc constitutio est de honorariis codicillis, quæ quidem pars est prolixioris constitutionis in hoc argumento: vnde superest alterum fragmentum quod extat l. vlt. sup. de Primicerio & Notariis, quæ proinde huic coassanda venit. Ea verò in summam confirmat Theodosij M. aut sui constitutionem, de his qui honorarios dignitatis alienius codicillos impetrarunt, postponendis iis qui eandem dignitatem actu administrarunt: cuiusmodi Theodosianæ constitutiones fuerunt quoque iam supra l. 6. imò & 7. sup. quibus sociandæ & lex 1. sup. vt dignit. ordo: & l. 3. sup. de Primicerio & Notariis. Præter quas, similis et quoque eiusdem constitutio fuit, quam pluribus hic edisserit Theodosius Iun. simul & confirmat. Quod vim eius in commune attinet, de eâ iam supra sæpe, & paulò ante finem ista: nec vniquam honor delatus ex debito ei qui ad similitudinem tribuitur comparetur. Item illa: Nemo igitur sibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum: quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui se aut actibus subsequuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur. De quâ Regula iam supra sæpe; nempe honorarios cum imbecillis non cõtare, verum solos inter se imbecillos & solos inter se honorarios de tempore contendere: id quod etiam hic diserte expressum: vers. quod inter eos.

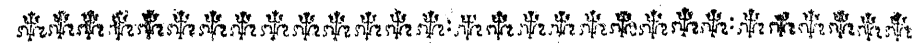
Nos cætera singularia hic sectentur, quæ & in Theodosianâ illâ constitutione erant, & hic quoque repetita, vel de nouo addita.

Secundò igitur notandum, duo Exempla hic apponi. Prius in PRÆFECTURA Prætorianâ: vbi definitur, eos qui honorarios Præfecturæ codicillos adepti sunt, totis imbecillis cedere. Nempe Præfecturæ Prætorianæ codicilli honorarij, per gradus suo ordini competentes, quandoque deferrebantur: Cuius rei exemplum habemus in Libanio, cui honorarios Theodosius M. Præfecturæ Prætorianæ codicillos detulit, ipsomet teste, de vitâ suâ, p. 76. & 78. Orat. pro templis, in pr. p. 7. & sine Orat. & Orat. ad prætorios, p. 13. & initio Oratiõis ad prætorios: & Eunapio, in vitâ Li-

banij p. 78. & ad prætorios prætorios prætorios prætorios prætorios. Vbi prætorios prætorios, id est, honorariis Codicillis, non re ipsa, non actu citra administrationem vel actum: seu vt ipse ait ad prætorios prætorios prætorios. Secundum exemplum est in Comitibus Conistorianis: nam & Comites Conistoriani non omnes intra Conistorium admitti merebantur, & actibus interesse, & Principis audire responsa, verum nonnulli etiam vel absentes erant, vel testimonialibus tantum hanc Comitum Conistorianorum dignitatem adipiscebantur: de quo suo titulo, de Comitibus Conistorianis. Ergo & in his hanc Regulam obtinere vult Theodosius: nempe, vt imbecillis hi cedant. Et hæc de Regula, de quæ exemplis.

Sequuntur tertio loco exceptiones. Nempe Theodosij M. constitutione, quæ & hæc Theodosij Iun. lege confirmatur, specialiter fuerunt exceptæ professiones aliquæ & militiæ, & in his quoque scripturiorum sacrorum. His quippe honorarij Codicilli post emensos sudores collati, pari loco iuræque cum imbecillis habentur. De Professoribus, militiis istis, sacrisque scripturis eorumque prerogatinis hæc parte iam supra suis tit. At enim speciale exemplum apposuit adhuc constitutione suâ Theodof. Iun. in l. vlt. sup. de Primicerio & Notariis, quæ, huic, vt dixi coassanda est, in Notariorum scil. Primiceriis: vbi diserte Imp. Eos, qui ex Primiceriis Notariorum, ad Industrem meruerint, à vigiliis atque laboribus procedere summamque minimè redigendi sunt in ordinem carcerorum, qui honorarios meruerint Codicillos: quoniam & rei ipsa, quod primum locum sint militia nobilis adsecuti, & publica sæpe impleta commoditas, nunquam otiosos fuisse testatur. Ad quam leg. nonnulla iam diximus.

Sub finem tandem huius leg. id additur, de Conistorianorum Comitum dignitate: nempe Theodosium M. iam antea, & Theodosium Iun. nunc rursus ad eam aspirare quenquam vetuisse, nisi prius viam sibi præstruxisset certâ normâ seu ratione, quæ tamen hic non exprimitur: Nempe cum passim quibusque hæc dignitas conferretur, eaque re claritudo eius vilesceret, modum normamque ei rei quandam Principes illi præstruxere: cuius nullum alibi vestigium occurrit.

DE DECVRIONIBVS ET SILENTIARIIS.

TITVLVS XXIII.

XII. COD. IVST. XVI. Inuerto ordine & plenius. De silentiariis & Decurionibus eorum.

De Decurionibus ago ad l. 1.

De Silentariis ago ad l. vlt.

PARATITLON.

DECVRIONES Rubr. & l. 2. 3. 4. hoc tit. l. vn. inf. quæ à præbit. tyr. l. 5. de diuers. Offic. (qui & plenius, Decuriones Palatij dicuntur l. 1. hoc tit. seu Sacri Conistorij Decuriones, l. vlt. supra de Senator. & gl. coll.) Silentariis coniunguntur, Rubr. h. t. & d. l. 5. de diu. officiis: modò ante Silentarios, vt d. Rubr. & l. 1. 2. 3. & 4. h. t. modò post, d. l. 5. & dict. l. vlt. de Senatorib. Inter Comitum laboribus Principis socias dignitates numerantur dict. l. vn. Medio etiam loco, inter Comites dispositionum & Magistrum admissionum, dict. l. vn. medio item loco inter Silentarios, & Agentes in rebus, d. l. vlt. sup. de Senatorib. Hi excubias agebant, vt testatur lex vlt. in fin. hoc tit. Tres numero erant, etsi numero plures fieri inueterata consuetudo permiserat: d. l. vlt. Tredecim annis munus seu excubias agebant, d. l. vlt. De horum priuilegiis agitur hoc tit. & dictis legibus.

SILENTIARIIS, qui vt dixi Decurionibus iunguntur, & modò his præmittuntur, modò subiiciuntur; Rubr. & l. 2. 3. 4. h. t. l. 5. de diu. Offic. l. vlt. de diu. offic. Triginta numero statuti erant, l. vlt. h. t. Excubias agebant, d. l. vlt.

1. * Imp. Honorius, & THEODOSIUS AA. Vrso Pv. & Auriliano Comiti Or. & Strategio Pp. Illyrici.

DECVRIONES nostri Palatij, post emensum fideliter obsequium, post deposita sacramenta militiæ, ex quo hæc sancimus, inter eos qui ex Ducibus sunt, tanquam & ipsi administrauerint, esse præcipimus in adoranda Nostra Serenitate, & in salutandis Administratoribus, & reliquis prædicti honoris priuilegiis: Sed ita vt in Amplissimo & venerabili Ordine Allectos & Inmunes à Senatibus descriptionibus habeantur, nec descriptio glebalis eos ideò adtineat. Dat. Prid. Kal. Nou. Constantinop. Honorio x. & Theodosio VI. AA. CONS. 415.]

NOTÆ.

* Lex 1. Cod. Inst. eo dicitur, hinc deformata est in diuersum planè sensum. Vrso huic P. V. inscribitur quoque anno prox. 416. lex 180. inf. de decur. l. 2. de frum. Urb. Const. Eius meminit ter hoc anno 415. & 416. Auctor Chronici Alexandr. Præfectum vrbi ante Præfectos Prætorio nominari obseua patiter vt l. 1. sup. de Præfectis Prætorio: aliter in ipsâ Rubr. Emiliano Com. ord. pr. ita malè Cod. Inst. Repono Aureliano Pp. Or. vt ostendunt complures leges A. 415. & 416. quas repetit ex Prosopogr. Neque certe Comes ordinis primi hinc stare possit, medio loco inter Præfectum vrbi & Pp. Illyrici. Et sanè nihil tale in MS. apparer, quin potius vestigia literæ P. hic comparent. Strategij huius Pp. Illyrici vniua hæc mentio. Hoc è signum est priorum. Ex Ducibus. Extat Chrylologi ep. 58. Θεοδοσιος δὲ Δουδὸς: sic apud Am. Marcellinum Ex-Duce Ægypti, duobus locis. & Serenianum ex-Duce lib. 14. ep. 18. De hac Adoracione dixi ad l. vn. sup. de præpos. S. Cubiculi. De hac Iudicium salutatione plene ad l. 5. inf. de proximis. Ordo amplissimus & Venerabilis, pro Senatu. v. Gloss. MS. habet distributionibus. Propter Senatoriam videlicet dignitatem adeptam, utpotè ex Ducibus. Kal. Nou. C. Inst.

THEODOSII Iun. hæc constitutio est : quâ Decurionibus Palatii post expletam militiam dno privilegia concedit. Primum est, DIGNITATIS cuiusdam titulus & honorarij codicilli : Nemp post depositum seu emensum obsequium & officium, Decuriones Palatii inter eos qui ex-Ducibus sunt, haberi vult : In tantum, vt eâ dignitate frui eos velit, atque si ipsi administrassent, id est, reuerâ Duces rei militaris fuissent : Cum alioquin vacantes re ipsâ perfunctis cedere soleant : de quo tit. de Comitibus vacantibus supra. Et ita quidem Theodosius Iun. Ateniim Tribonianus l. 1. C. h. r. de formatâ hac lege, Decurionum istorum dignitatem auctum int, collatâ videlicet his Magistrî officiorum vel Comitibus domesticorum prout eligerent, velut Agentibus, seu inter Agentes : Vbi quod ait, velut Agentes, vel inter Agentes, idiam explicatum est ad l. ult. sup. tit. prox.

Porò Decuriones isti istâ ex-Ducibus dignitate à Theodosio M. decorati, proculdubio quodd & ipsi quidam quodanimodo Duces essent in militiâ Palatinâ, & ante Consistorium (vnde & sacri Consistorij Decuriones dicuntur, l. ult. sup. de Senatoribus) armatis scilicet Excubiis l. ult. vers. Decuriones infra. l. r. vt & processus Imperatorij Duces, de quo mox. Alterum privilegium istud est (quod & ipsum à Triboniano expunctum fuit) vt Decuriones hi quamlibet ex-Ducibus iam, & idem Senatores, à Senatoriis oneribus, seu globali collatione immunes sint : Quod & ipsum Theodosius Iun. silentiariis & Decurionibus postea duabus aliis constitutionibus tribuit l. ult. sup. de Senatoribus & globali collat. & l. ult. inf. hoc tit. Inter Adlectos igitur & immunes, quod hic expressè additum, de quibus Adlectis, seu immunibus à globali collatione, supra, suo titulo. Adlecti enim vt id obiter hic repetam, sunt immunes : & verò adlectio hic ponuntur Adlecti & immunes, quod & ipsum docent lex 7. & 8. inf. de proximis : pluresque alia. Et Symmachus lib. 7. ep. 9. in eadem re, cum Dynamium Senatorio ordini copulari postulans, addit. Sed adicienda est ei prerogativa militia, vt beneficio Adlectionis utatur : Hic quippe tantum munia relaxari Diuinita constituta voluerunt, quos Castrensium honor illuminat ; de quo dixi semel plenissime ad l. 10. sup. de Prætoribus.

Nunc quando prima hæc lex nobis occurrit

de Decurionibus Palatii, oportunum est huc congerere aliorum scriptorum loca, de his Decurionibus. Athanasius Apolog. 2. p. 601. meminit Eusebij Decurionis missi à Constantio cum eius literis ad abolenda quæ aduersus Athanasium eiusque Clericos decreta fuerant : & ἀποσταλὲς εὐσεβίου ὁ δεκρυσιων ἐλαβεν αὐτῷ ἀπὸ τῶν παύλων. Amm. Marcellinus lib. 20. p. 174. vbi de Iuliani in Augustum renuntiatione Parisiis : Cum ad latebras secessisset occultas acciditium varietate percitus Iulianus, aliquis Palatii Decurio, qui ordo est Dignitatis, pleniore gradu signa Perulantium ingressu atque Celtarum, facinus indignum turbulente exclamata, pridie Augustum eorum arbitrio declaratum, clam interemptum. Sc. Symmachus Iunior Aulicarij ep. 24. ad Honorium A. Cùm Vir Clarissimum Aphronium Decurio S. Palatii vestri cum celesti præceptione ad Urbem venerabilem conuenisset, omni genere festinanti, quatenus præceptis Numinis vestri obedientiam commendarem. Ex his discimus, Decuriones hos dignitatis ordinem, vt Marcellinus vocat, seu speciem fuisse : quod etiam firmat lex vn. qui à præbit. tyr. in Palatio egisse, Principis missionibus quoque extra ordinem paruisse, seu à Principe missos, si quid efficax peragendum, turbisque & seditionibus occurrendum foret. Sic ex parte officium eorum iam tenemus : Sed Iulianus ep. ad. S. P. Q. Athen. remabsoluit : nam quem Palatii Decurionem vocat Ammianus Marcellinus, cum sic ipse describit p. 523. πῶς τῶν ἀπτεταγμένων τῶν ἀδελφῶν ἢ ἐπιτοῦ βασιλέως. Igitur Decuriones erant, qui inter alia siue Imperatore, siue Augustâ procedente, processioni seu processui & pompæ Imperatoris præerant. Quare & Magistro admissionum iunguntur, l. vn. inf. qui à præbit. tyr. Quantum verò inter hos Decuriones & Decanos qui ἐπίδοξα κατὰ δεύστοι ἐν τοῖς βασιλείοις erant, interstit, apparebit ex his quæ ad tit. de Decanis dicemus : Quos Viri alioquin docti parum inter se differre censent. Tandem Decuriones hos silentiariis præfuisse, & perpetua formè amborum coniunctio suadet, & Tribonianus persuadet, qui Titulum ita concepit, de silentiariis & Decurionibus RORVM : Postremum & Decurionum, silentiariorumque numerus l. ult. in fin. h. r. triginta quippe Silentarij constituuntur, tres verò Decuriones : vt ita videantur Decuriones singulis denis silentiariis præfuisse : quod Decurionum nomen alioquin præ se fert.

11. * Idem AA. Venantio PP.

VSQVE Decurio vel Silentarius (siue post hanc militiam honoratam quietem elegisse fuerit ad probatus, siue ad superiorem gradum successu meliore transcenderit) nihil quod Honoratis pro rerum necessitate iniungitur, cogatur exsoluere, sed à Tironum & Equorum præstatione habeantur in munes, nudam conlationem quæ plerumque poscitur soluant, nihil his vlla Potestas iniungat, aut necessitas imponat. Dat. vii. Id. Mart. Rau. Aflepiodoto & Mariniano CONS. [423.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. Iust. eod. tit. hinc decurata. Venantio Camiti R. P. superiore anno 422. inscribitur lex 13. de indulg. debitorum : quæ dignitas & hic fortè restituenda. Sequentia recitâ Cod. Iust. vsque ad illa, à Tyrorum, &c. Honorata quies hic & l. 3. inf. sic & honoratissima quies l. 5. de Decurionibus. De Honoratis dixi ad l. vn. sup. de off. iudicum civil. Idem statuitur l. vn. inf. qui à præbit. tyr. & equor. excus. Nullam, C. Iust. de quo mox. De hæc voce, mox. Rossetus, pro Iudice. v. Gloss.

HONORII Imp. hæc constitutio est, de Priviligiis & Immunitate Decurionum, de quibus l. 1. sup. & Silentiariorum de quibus ad leg. ult. Nemp militiâ semel functi ab omni extraordinaria collatione, quæ Honoratis alioquin (de quibus dixi ad l. 1. sup. de off. iudic. civil.) iniungi solent, immunes esse definiuntur : Pariter vt à Valentiniano Tertio l. 3. prox. & à Theodosio Iun. l. 4. seu ult. inf. hoc tit. Idque sub duplici ampliatioe.

Prima hæc est, quod hanc Immunitatem his constare velit, siue post hanc militiam expletam ad quietem concesserint, siue ad superiorem gradum meliore successu transcenderint, quod in Palatinis dignitatibus fermè eueniebat : Atque ita mutuat quamlibet dignitate pristinae militiæ immunitatem constare iubet, pariter vt iubetur d. l. 3. prox. inf. Quod & ipsum in aliis Palatinis constitutum : veluti in Notariis à Theodosio M. l. 1. sup. de Primitio & Notariis : putâ vt siue laborem quiete mutauerint, vel senectute posuerint, seu cum alia dignitate qualibet vsi sint, non amittant prioris militiæ vocabulum, sed compendium sequentis honoris adsumant. Ab eodem Honorio, Scrinariis l. 14. in fin. inf. de proximis sacror. scriniorum & à Constantio M. iam olim Palatinis omnibus l. 3. & 5. de priuileg. qui in S. Palatio, additâ Regulâ : Quoniam maior dignitas nulli debet præiudicium facere : cui similem addit, elegantissimis verbis d. l. 5. Eandem-

que regulam Iustinianus generalem sub Constantini nomine fecit l. 3. Cod. de dignitatibus : de quâ ad eam l. 3. & 5. Exceptio tamen singularis occurrit in l. 13. inf. de Agentibus in reb.

Alterâ ampliatio est : Decuriones & silentiarios hæc immunitate ab extraordinariis muneribus potiri oportere, siue pro rerum necessitate quid iniungatur, Imperatoris fortè iussu, seu delegatione & mandato : Cuius rei exemplum ponit in Tyrorum & Equorum præstatione, quod ipsum cauetur l. vn. inf. qui à præbitione tyronum & equor. excus. siue Potestas, id est Magistratus aliquis quid extraordinarij vel fordidi muneris imponat, quod & ipsum pleniùs & distinctè magis sancitur l. 3. & 4. prox. vbi dicam. Hoc sanè numero est nominatio ad Census, Discussiones, Peræquationes : de quibus l. 1. sup. de Primitio & Notariis : & l. 3. sup. de honor. codicill. Soli igitur canonicæ seu ordinariæ collationi eos subiecti vult Honorius : nudam, inquit, conlationem quæ plerumque poscitur, soluant : vbi Tribonianus contra mentem Imperatoris, vocem nullam, pro nudam, malè supposuit. Nada scilicet collatio quæ plerumque poscitur, est canonica collatio seu ordinaria quæ de more & solemniter celebratur : plerumque, est de more & solenniter. Id quod ipsum & de Scrinariis cauetur d. l. 14. inf. de proximis sacrorum scrin. pariter expressum videmus : solumque canonica indictionis præsent tributum.

111. * Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Flauiano PP.

ECURIONIBVS & Silentariis, vel his qui post hanc militiam honoratâ quietis otio perfruuntur, vel ad superiorem gradum successu meliore transcendent ; omnia privilegia, quæ iamdudum Diuorum Principum iudicio meruerunt, legis istius præceptione nouere esse firmata. Illa quoque quæ prioribus indultis omiâ videntur, adicienda esse censemus, ne angarias vel parangarias siue paraueredos vlla eis Amplissima præceptionis inponat auctoritas : A fordidis quoque muneribus, Excoctione calcis, & superindicticiis titulis, non præiudicatura quâcunque generalitate Pragmatici, peculiari eos beneficio esse iubemus alienos : Permissâ veniendi ad Comitatum licentiâ, præter euocatoris securitatem, & multa decem librarum auri Iudicibus prouinciarum eorumque Officiis infligenda, si statuta Numinis nostri crediderint esse temnenda. Dat. ix. Kalend. April. Rau. Aërio Valerio CONS. [432.]

NOTÆ.

* Lex 3. Cod. Iust. ex hæc l. & seq. prox. constata est. Hanc leg. memorat & confirmat quinquennio post Theodosius Iun. d. l. prox. Hæc verò vltima Valentiniani III. constitutio est ex iis quæ hoc Codice continentur. Flauiano huic PP. superiore Anno 431. inscribitur lex 36. de ammonâ & tributis. Eadem ampliatio l. 2. sup. Pro noueris : In Cod. Iust. nouerint, malè : sermo quippe dirigitur hæc ad Flavianum PP. Et certe MS. habet noueres, loco noueris. Amplissima præceptio, de Præfectis Prætorio. v. Notitiam nostram. De Pragmaticis sunt præterea hoc Cod. lex 52. de heret. l. 39. de amm. & tribut. Alienos, id est immunes. vid. Gloss. Theod. Id est, citra, absque. Euocatoris securitas hæc leg. veniendi ad Comitatum fiducia : Cassiodor 7. variar. 35. Temnenda, pro contemnenda : vt in illo, Non temere Diuos.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Tertij hæc de Decurionum & Silentiariorum privilegiis constitutio est (huius etiam Imperatoris hoc Codice omnium postrema) quâ partim superiorum Principum privilegia confirmat, ceteri modi fuerunt duæ Leges superiores, idque sub eadem Ampliatione, siue ij ad quietem concesserint, siue ad superiorem gradum conscenderint (de quo ad l. 2. sup.) Partim

& noua seu omiâ superioribus, vt ipse quidem ait, adicit : Reuerâ enim (quidquid is dicat) pleraque generalibus verbis d. legis 2. continentur : his verbis : nihil quod Honoratis pro rerum necessitate iniungitur, cogatur exsoluere : Item : nihil illis vlla potestas iniungat, aut necessitas imponat. Quenam verò illa ? Duo hæc nominatim. Primò, immunitas ab angariis, parangariis, paraueredis (de quibus

quibus suo titulo inf. de cursu publico (quas à Præfectis prætorio impostas testatur, his verbis : *Amplissima præceptionis imponat auctoritas : Amplissimi quippe & Amplitudinis vox Præfectis Prætorio propria : de quo in Notitia nostrâ. Secundo, immunitas à sordidis muneribus (de quibus suo tit. infra, de extrarad. & sordidis munerib.) Excoctione calcis (de qua l. 15. eod. tit. de extraord. & tit. de calcis coltoribus. & titulis superindictiis : de quibus suo tit. de superindictio :) sub hac etiam Ampliatione, non obstante puta generali Pragmatico : de quo suo tit. sup. de Constitut. Principum : Quæ omnia & singula, ferè hinc repetit, & confirmat Theodosius Iun. l. 4. seu ult. prox. pariter ut quod sequitur. ¶ Tertium scilicet istud privilegium Decurionibus & silentiariis hæc l. concedit Valentinianus Tertius, putà vt post militiam expletam absque Euocatoria ad Comitatum Principis venire quando eis visum fuerit, liceat. Quod ipsum, vt dixi ex hæc leg. etiam repetitur lege proxima : Priuatis scilicet regulariter ad Comitatum Principis sine Euocatoria venire non licuit. Quod quidem etiam Euocatoria genus vnum fuit, quo scilicet ad Principis Comitatum & conspectum venire cupientibus petentibusque, fiducia, licentia, imò securitas dabatur : vnde & Euocatoria SECVRITAS hæc l. Augusta iussio vocatur l. 14.*

inf. de proximis Com. dispositionum. Eius Euocatoria formulam proponit Cassiodorus 7. var. 35. Euocatoria enim alterum genus fuit, quibus absentes à Principe ad Comitatum euocabantur, cuius formulam idem proponit, 7. var. 34. cuiusque mentione apud eundem lib. 3. var. 28. lib. 5. ep. 28. lib. 10. var. 13. & apud Symmachum lib. 4. ep. 5 lib. 6. ep. 35. 36. lib. 9. ep. 44. in Nouella Theodosij de fructibus. Alludit Sidonius lib. 8. ep. 12. Iornandes Geticis : Theodoricum verò Regem audiens ordinatum Imperator Zenone, graue suscepit, eique Euocatoria destinata, ad se in urbem venire præcepit, dignoque suscipiens honore inter Procures palatii sui inuocauit. Nos ad prius seu nostrum Euocatoria genus reuertamur. Ergo singulari privilegio nonnullis pro arbitrio suo sine Euocatoria licentia ad Comitatum Principis venire datur, veluti ex-Decurionibus & Silentariis : h. l. & l. prox. Ex-Proximis scriuorum & Ex-Comitibus dispositionum, d. l. 14. inf. de proximis suorum scriu. ¶ Subiicitur extrema parte leg. poena, seu multa decem librarum auri, quam Valentinianus Tertius h. l. imponit Rectoribus provinciarum eorumque Officialibus, privilegia hæc Decurionum & silentiariorum infringentibus : Quam hinc quoque vt cætera huius leg. hinc repetit simul & firmat Theodosius Iun. l. prox.

III. * Idem AA. Dario viro illustri PP. OR.

DECURIONVM & Silentiariorum meritis prouocati, conlata in eos beneficia quæ Dominus ac filius noster Valentinianus semper Augustus erga eos contulit, confirmamus, specialibus eosdem priuilegiis honorantes, vt eorum videlicet possessiones, nullas angarias siue parangarias, vel etiam paruereos alicuius calumniâ dare cogantur, nec sordidis sint adstricti muneribus : omni quoque eos excoctione calcis, omni superindicti grauamine liberamus, licentiam post militiam tribuentes, vt vbi eis fuerit visum, etiam accedendi ad sacratissimum Comitatum habeant facultatem : Prouinciarum Rectoribus eorumque Apparitionibus, denarum librarum auri dispendio feriendis, si Mansuetudinis Nostræ statuta violare temptauerint. ¶ His addimus, vt cum optatam quietem acceperint, & inter Senatores cæperint numerari, honore Curia, sine aliqua functione, lætentur, immunitatisque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiuntur : nec Prætorio nomine pulsandi, nec Gleuali onere prægrauandi, sed vt dignitatem solam habeant ex Senatu. ¶ Doms quoque eorum vel in hac Sacratissima Vrbe, vel in qualibet alia positas ciuitate immunes ab omni hospitem cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus. ¶ Sub hac videlicet definitione, vt triginta tantummodo numero hæc priuilegia consequantur : Decuriones quoque tres, quos numero plures fieri inueterata consuetudo permisit. ¶ Sed eos tum demum potiri decernimus beneficiis supra scriptis, cum continuos tredecim annos inculpatas excubias peregerint. ¶ Illustri * auctoritas tua statuta Nostræ Clementiæ Edictis propositis ad omnium notitiam faciet peruenire. Dat. xv i i. Kal. April. Constantinop. post consulatum Isidori & Senatoris. [437.]

NOTÆ.

* Lex 3. Cod. eod. tit. ex hæc leg. & superiore constata est. Hæc porro lex Theodosij Iun. hoc Codice postrema est, secutaque anno post Codicis Theodosiani editionem. Hanc leg. suam indicat & confirmat Theodosius Nouell. de metatis 32.
 * Dario huic PP. inscribitur quoque Anno superiore 436. lex ult. sup. de annon. & trib.
 * Lex 3. sup. scil. que ante quinquennium lata.
 * Filium suum Valentinianum III. vocat Theodosius Iun. hæc leg. vt & duabus Nouellis, prima & secunda : Quomodo vicissim Valentinianus Theodosium patrem suum vocat, Nouellis quinque : puta Nou. inter Theodosianas 20. 25. & 36. & Nou. inter suas, 8. & 12. De quo iam plenè ad l. vn. sup. de actionib. certo temp. finiend. Socerum scil. Impet. ique auctorem Theodosium habebat Valentinianus, & Socerum quidem ab Anno superiore 436. teste Socrate lib. 7. cap. 43.
 * Pro lubitu, sine Euocatoria.
 * SECVRITAS & nouum caput.
 * Curia, pro Senatu. v. Gloss.
 * Id est, Præture nomine. v. sup. tit. de Prætoribus.
 * Constantinopolitanâ : data enim hæc lex Constantinopoli : & Sacratissima Urbis nomen non nisi Romæ & Constantinopoli tributum.

* Vid. titulum, de metatis, infr. vbi dicam.
 * Limitationes duæ sequuntur.
 * Silentiariorum officium hoc verbo continetur : de quo mox.
 * Edictis Præfecti Prætorio propositis, leges Principum ad omnium notitiam faciebant peruenire. Idque facere nominatim ipsius Legibus iubeantur. Vid. Paratilon sup. de Constitut. Princip. & quæ dico ad l. vn. infr. si per obreptionem.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc altera hoc tit. constitutio est, non modò de Decurionibus, vt lex 1. sup. verum de Decurionibus & silentiariis, de que eorum priuilegiis, omnium hoc titulo plenissima : quâ partim superiorem Valentiniani Tertij legem, eaque conuenta priuilegia præterit, firmat, partim verò nouis priuilegiis Decuriones & Silentarios auctum iri : Priora illa iam superiore leg. illustrata sunt, veniant nunc sub noua illa, quæ Theodosium Auctorem habent.

Primum igitur nouum privilegium istud nunc addit : nempe immunitatem à Senatoris functionibus : scilicet vt maximè Decuriones & Silentarij post militiam depositam seu emensam inter Senatores numerentur, attamen Senatoris oneribus immunes sunt, putà à Præture onere & à glebali collatione : quæ duo Senatorij ordinis onera fuerunt : & verò hic exprimuntur, de quibus suis titulis supra, tit. 2. & 3. Ergo Senatoria dignitas his tributa, verum sine sacris ; vel vt eleganter hic Theodosius, sine aliquâ functione honore Curia lætati, immunitatisque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiti, sic vt dignitatem solam haberent ex Senatu. Quod quidem ferè de Decurionibus idem Theodosius Iun. iam antea statuerat : l. 1. sup. h. l. & l. ult. sup. de Senatorib. & glebali collat.

Alterum privilegium est, immunitatis à Metatis, seu hospitem suscipiendorum onere ; Et quidem sub duplici ampliatione : siue, inquam, domus eorum sint in vrbe Constantinopol. siue in aliâ ciuitate : Item quicumque tandem hospitari sint, etiam Illustres : Quibus alioquin Illustribus plus hæc parte tribui solitum ostendit lex 5. inf. de Metatis. Huius verò priuilegij immunitatis ab onere metati à se Silentariis tribui meminit ipsemet Theodosius Iun. Nouella de metatis 32.

¶ Vt hæc autem priuilegia Theodosius hæc l. Decurionibus & Silentariis nunc indulget, sub iis quas dixi ampliationibus : ita retrò duas Limitationes subiicit. Prima, vt ne ad supernumerarios hæc priuilegia pertineant : verum intra statutum numerum constitutis tantum ea competant : putà Triginta tantum Silentariis, & tribus Decurionibus ; ad hunc scilicet numerum eos redegit Theodosius : & Decuriones nominatim ad tres, cum ex inueteratâ consuetudine plures fierent. Quod quidem & aliâ tralatitium est, putà, vt priuilegia ad supernumerarios non pertineant. Altera limitatio est, ad eos demum pertinere ea priuilegia, qui per continuos

tredecim annos militiam hanc gesserint, & vt ipsæmet ait, inculpatas excubias peregerint : Quæ & ipsa temporis præscriptio notanda venit, tredecennalis officij, seu militia, pariter vt tredecim liberorum l. .... inf. de Decurionib. Tribuit autem Silentariis hæc l. Theodosius Excubias ; ea scilicet voce quid muneris ipsorum fuerit, indicans, Silentarij nempe cum sacris obsequiis inferuissent, vt docet lex 4. C. eod. tit. seu inter Principis ministeria essent l. 5. C. eod. tit. excubias agebant ante cubiculum Principis ; cum vel in Consistorio is ageret, vel cum Consistorianis suis exterrere, vt & eorum Legatis, tractaret ; à silentio scilicet ita dicti : vnde & ἀσπὶ τὴν βασιλέα τῆς ἐκείνου δυνάστεως dicuntur Agathia lib. 5. & Procopio lib. 2. belli Persici. In Glossis ἡσυχαστοὶδὲ silentiarium. Quâ causâ pro foribus stabant. Cyrillus Scythopolites : εἰς τὸ λεγόμενον Σιλοπαιεῶν ἠθάσωντας δὲ ἐπὶ τῷ θυρῶν Σιλοπαιεῶν ἐνδον εἰσὶν ἔχοντες. Et quidem ad secundum velum, quod cubiculo proximum erat : ad primum enim velum, erat multitudo quæ ad Principis audientiam admitti postulabat, vt idem Cyrillus declarat. Quare & ab eodem silentio ipsum Consistorium, & tractatus seu dissertatio in eo, sequente auro, silentium dictum, vel silentiarium apud Cedrenum, Paulum Diaconum lib. 2. 1. & 23. in disputatione Gregentij, Zonaram in Leone Philosopho. Silentiariorum porro horum frequens mentio apud Ambrosium, orat. de obitu Valentiniani p. 7. Philostorgium lib. 7. cap. 7. Saluanum lib. 4. Procopium, Persic. 2. & 4. de adificiis ; Agathiam, lib. 5. Euagrium, lib. 3. cap. 29. Constantinum Porphyrogenetam, Zonaram, & in veteri quadam Inscriptione. Ergo excubias hi egere ante Cubiculum Principis, & idè sub dispositione Præpositi S. Cubiculi fuere, vt docet lex 4. & 5. C. eod. tit. vt & Magistri officiorum, d. l. 4. Ad hoc referri possit quod Rutilius Numatianus de se :

Officiis reuerem cum Regia intra Magister Armigerâque Pij Principis EXCVBIAS.

Proculdubio verò hastati & armati excubias egere ; & sic militia Palatina armata genus : quâ causâ etiam castrensis peculij priuilegium his datum, d. l. 5. Cod. eod. tit. Denique quia in Principis obsequio seu ministerio proximè positi armatique erant, idè Principes his vii, eosque misere ad varia negotia adcuranda, atque inter alia exciendis in Comitatum quos Princeps veller, vt vel ex illis Ambrosij, & Philostorgij locis liquet.

DE DOMESTICIS ET
PROTECTORIBVS.

TITVLVS XXIV.

XII. COD. IVST. XVII.

PARATITLON.

DOMESTICI Rubr. & l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & 11. h. t. & l. 27. *infr. de erog. mil. ann. l. 4. de executoribus: l. 38. 88. 153. de Decurion. Iidem & Protectores Domestici vocantur, l. 3. 9. 10. h. t. & l. 9. infr. de diuers. offic. seu Domestici protectores, l. 49. de cursu. Horum nomen, l. 5. h. t. ordo, Amm. Marcell. lib. 25. p. 317. Schola, l. 3. & Ammian. Marcell. lib. 26. pag. 339. consortium, l. 38. *infr. de Decurionibus*, & Ammianus Marcell. lib. 16. p. 78. lib. 25. *sub fin. pag. 329.* atque adeo matricula, l. 2. 5. & 7. h. t. erat in plures adhuc Scholas diuisorum, l. 1. 3. & 10. Vnde Domesticorum Scholæ, *l. vn. infr. de pr. epof. laborum: coetus, l. 2. h. t.* ¶ Hi (in vniuersum) vt indicio neminis apparet, familiarius Principi militabant, l. 8. h. t. intra Palatium militabant, l. 4. *infr. de hereticis: ideoque & Deuotissimi subinde dicti, l. 6. 7. & 9. h. t. & d. l. vn. Deuote ac strenue militare, l. 10. Principis obsequiis inhære, l. 5. h. t.* ¶ At speciatim horum certus numerus per singulas Scholas in præfenti esse iubeatur, l. 1. h. t. Alij in Prouincias dirigebantur obtentu public. necessitat. executores, l. 4. *infr. de Executoribus: (fortè ad capiendos reos, teste Ammiano Marcell. lib. 15. p. 39. & 46. Magistris militum adiungebantur eorum mandata impleretur, Ammianus lib. 16. pag. 78.) hi duos tantum equos è cursu publico mouere poterant, l. 49. de cursu publico. Alij in plurimos ac terminos dispersi erant, l. 1. h. t. armis gerendis & prociuctibus bellicis, l. 2. in sedibus erant, d. l. 2. Aliis, vt & Protectoribus, tuitio locorum, aut quædam longior committebatur per comptonarium necessitas, l. 27. *supr. de erog. mil. annona.* ¶ Ad hanc militiam venientes, sportularum nomine aliquid Primatibus distribuebant, l. 3. h. t. Erant scilicet in singulis scholis Domesticorum, Primates, d. l. 3. seu Primicerij, l. 7. 8. 10. & 11. qui Senatoriam sibi dignitatem vindicabant inter Allectos, adeoque immunes à Senatoriis functionibus erant: l. 7. 8. 9. Tribunatu donati inter eos dignitate potiebantur, qui Ducatum egerant, l. 11. ¶ Hos sequebantur in singulis scholis Decem sequentes, l. 7. qui Decemprimi, l. 8. 9. h. t. Decemprimi scholarum, l. 10. Proceres, d. l. 7. vocabantur. Hi pariter Senatorium sibi dignitatem vindicabant, seu Clarissimus honorem inter Allectos velut ex-Consularibus, & à Senatoriis functionibus immunes erant; l. 7. 8. 9. & 10. h. t. & l. vn. *infr. de pr. epof. labor.* Hinc Decemprimatus gradus, l. 7. & 8. dignitas, l. 10. Ad hunc autem gradum ordine militiæ perueniebant, l. 7. suo ordine conscendebant, l. 10. succedentes per matriculæ ordinem accedebant, d. l. 7. cum priores exierant, l. 8. egressis prioribus, l. 10. Et inter hos primus Primicerio succedebat, l. 11. *seu vlt.* ¶ Domesticis his in præfenti esse iussis & Annone præstabantur l. 2. h. t. & fenum capitum, l. 1. vnde etiam apparet, Domesticos, Equites quoque fuisse: de quo ad d. l. 1. *hoc titulo. Filij* horum parui etiam & impubères Domesticis adgregabantur: sic quidem vt si armis gestandis idonei adhuc non essent, in sedibus nihilominus quaternas annonas adipiscerentur, l. 2. ¶ *Prinilegium* hoc Domesticis datum, vt possent contingere Principis purpuram: l. 4. sacram purpuram adorare, l. 3. vid. & l. 9. *supr. de diuers. offic.* & l. vlt. coniunctam cum l. 13. *infr. de numerar.* & multo magis osculandi Vicarios Præfectorum Prætorio in salutatione ius eis erat: d. l. 4.**

His Domesticorum Scholis præerat Comes Domesticorum: vt constat ex l. 1. 3. & 5. h. t. l. 1. *infr. de venat. ferarum: l. 4. 2. infr. de hereticis: cuius etiam mentio fit, l. vn. infr. qui à præbit. Tironum: & l. 38. infr. de Decurion.* vbi de eo dicam plenius. Meminerunt & Amm. Marcellinus, lib. 14. 26. & 31. Gregorius Nazianzenus *epist. 2. 26.* vbi *πρωτάτων ἡσθ ἐκείων κέλευται* vocat: & Zosimus, lib. 5. p. 808. qui *ἡσθ δουρῶν τῶν πάλαι* *αὐτοκρατορῶν* nominat. Frigeridus apud Gregorium Turon. l. 2. c. 9. p. 5. Iungitur autem Illustribus viris, Præfectis, & Magistris Militum; sic etiam vt ante Præpositum cubiculi, Magistrum officiorum Quæstores Comites S. L. & R. P. nominetur in Constantij d. l. 38. *de Decurionibus: & Honorij d. l. vn. qui à præbit. Tyron.* De eo tandem agit *Notitia Theodosij Imp. Imperij*, vbi quoque inter

inter Illustres collocatur, sed post Præpositum S. Cubiculi, Magistrum officiorum, Comites S. L. & R. P. & Cassiodorus 8. *variar. 1. 2.* De Comite Domesticorum plura in *Notitia Dignitatum.* Ad hanc scholam promoueri pro magno habitum, l. 4. *vbi dicam.*

I I. PROTECTORES de quibus agitur Rubr. & l. 4. 6. 9. h. t. & l. 10. 27. *infr. de erog. mil. ann. l. 2. 5. 7. infr. de fil. milit. appar. & tit. infr. de testimonial. ex Tribunis & Protectoribus: l. 2. 3. infr. de diuers. offic. l. 3. de Fabricensib. l. 4. de Executorib. l. 49. de Cursu: l. 38. 88. de Decurion. l. 7. de lustrali coll. l. 4. ad leg. lul. Repetund.* quorum meminit & Symmach. lib. 2. ep. 74. lib. 10. ep. 45. 49. lib. 3. ep. 67. à Domesticis separantur, l. 4. 6. 7. h. t. seu à Protectoribus Domesticis, l. 19. h. t. Quare & in domesticis constituta, ad Protectores extendi videmus, l. 6. & 9.

Hi verò inde nomen sortiti, quod armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendi lateris Principis sollicitudinem paterentur: l. 9. Idem ideò sæpe ad Urbem Romam & in Prouincias dirigebantur obtentu publicæ necessitatis vel executionis, l. 4. *infr. de executorib.* veluti, ad inquisitionem vagorum, & ad veteranorum filios ad militiam cogendos, l. 10. *de desertorib. l. 2. in fin. infr. de fil. mil. apparit.* ad exhibitionem & custodiam reorum, l. 3. *infr. ad leg. lul. repetund.* vbi dicam: ex Ammian. Marcellino quoque lib. 14. p. 19. 20. & lib. 28. vbi de Romano, & ex Symmacho: ad litorum & portuum custodiam, l. 1. *infr. de litor. & itin. custod.* ad obseruandum cursum publicum in sp. l. 30. *de cursu publ.* Cæterum missi duos tantum equos è cursu publico mouere poterant, l. 49. *de cursu: Inter hos fuere pariter Primicerij, & Decemprimi: de quorum dignitate idem quod de Domesticis statutum, l. 4. 6. 7. & 9. h. t. De horum etiam Annonis vid. leg. 10. 27. infr. de erog. mil. ann. vt & de horum Filiis, v. l. 5. infr. de fil. mil. apparit.*

Dignitas vero hæc Protectoria magna fuit, & quomodo ea vocatur, l. 5. *infr. de veteranis: l. 2. infr. de testimon. ex Trib. & Protector. l. 3. infr. de diu. officis,* (cui iungenda est lex 2. *infr. de re militari*) & ab Ammian. Marcellino lib. 30. p. 458. à Symmacho lib. 3. epist. 67. Protectoris honor dicitur, l. 14. *infr. de lustrali collat.* Quare & honos hic seu dignitas pro beneficio appetita ab officialibus, veteranis, aliisque, dictis legibus: & l. 153. *infr. de Decurionib. l. 2. 3. infr. de diuers. offic.* De quo ad l. 1. *de testimoniali,* & ad l. 5. *de Veteranis,* etiam ex Symmacho dict. epist. 67. & Paulino ep. ad quendam militem. Hinc epistolæ ex-Protectoribus, l. 1. *infr. de testimoniali: & dict. l. 3. de diu. offic.* Enimverò, libertini seu ex manumissis nati ad locum vsque proximum Protectoris adire pouère, l. vlt. *supr. de libertis & eorum liberis.* Prinilegiâque varia eorum fuere: A sordidis scil. minimisque muneribus excusabantur, à verberibus immunes erant, l. 153. *infr. de Decurionib. l. 4. infr. de Veteranis: l. 2. Cod. Inst. de excusat. munerum.* In criminibus fori Prætoriani præscriptiorem habebant, dict. l. 5. *infr. de Veteranis.* A tyronum collatione immunes erant, l. 18. *infr. de Tyronib. l. vlt. infr. de Veteranis.* Negotiantes tandem magna præ aliis immunitate fruebantur: l. 8. *infr. de Veteranis: l. 14. infr. de lustrali collat. l. 3. infr. de testimonial.*

I. * Imp. IVLIANVS. A. Secundo PP."

C I A S, fenum capitum" Domesticis, per singulas quasque Scholas quinquagenas" iussis in præfenti esse, iuxta morem debere præstari: ceteris, qui vltra numerum" in præfenti esse voluerint, neque annonas", neque capitum esse mandandum", sed omnes cogendos ad plurimos" suos ac terminos redire. Dat. xv. Kalend. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONS. [362.]

NOTÆ

- * Abest hæc lex à Cod. Inst.
 " De Secundo PP. hoc Orientis sub Iuliano v. *Prosopogr.*
 " De Capite hoc, seu pabulo animalis, dico plenè ad l. 7. *infr. de erog. mil. ann.*
 " 28. *quinquagenis:* de quo mox.
 " Prædictum scilicet quinquaginta.
 " Sustineri istud potest: *Annonaria* absolūtè, pro præstationibus & delegationibus annonariis: Quemadmodum *prinat* absolūtè, pro rebus priuatis, & similia. Sunt tamen qui reponant *Annonas.*
 " Mandandi verbum hæc in re proprium. Pertinet scilicet hoc ad delegatorias annonarum, de quo vid. l. 22. & 35. *infr. de erog. mil. ann.* id est: seu tractorias, vt mox vocantur, l. 2. *prox.* Mandari igitur est delegari: & annonarias mandare, est literas dare ad annonas percipiendas. Scio alicubi hanc vocem retineri, *Mandements.* Doctiss. tamen Valles. reponat in Marcellini lib. 14. p. 46. *dandum.* Ego nil muto.
 " 28. *Plerimos,* de quo mox: malè, quidam mutant in *proximos.*

VLIANI Imperatoris constitutio isthæc est, eaque data Antiochiæ, de Domesticis... quæ is PRÆSENTALIVM Domesticorum numerum, eorundemque Annonarum modum definit.

motum, Zygotatæ, iam Romanam linguam peruasit videntur. Notandum & illud, Capitulum hæc leg. ab eodem Iuliano pro pabulo animalis, Græcâ pariter voce efferrî, κασινη: pariter vt l. 7. inf. de erog. mil. anno...

lianus ep. ad Leonium 22. & Zosimus lib. 5. p. 821. d. Investitendo 6. §. 3. Cod. de adu. diu. iudicium. Cassiodorus 1. variar. 10. Imò de Equitibus fermè domesticorum vocem interpretatur Zonaras in Diocletiano: Suidas in verb. δμιστοι.

Palatinæ quoque curam ad Præfectum Prætorio spectasse. Quod & ipsum discere est ex Am. Marcellino lib. 14. p. vbi Domitianus P. P. minatur Gallo C. se Palatij eius annonas sublatum. Et ex Cassiodoro lib. 6. var. in formulâ Præf. Palat. Palatium sua provisione sustentat, seruitibus nobis procurat annonas.

11. * Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Seuerum" Com. domesticorum.

DOMESTICORVM filios vel propinquos paruos vel impuberes, domesticorum cœtibus adgregamus, ita vt non solum matriculis inferantur, verum etiam annonarum subsidij locupletentur. Quaternas & enim annonas eos quos armis gestandis & procinctibus bellicis idoneos adhuc non esse confiterit, in sedibus iubemus adipisci: his condicionibus, vt annonæ, quæ amplius infumuntur, vel per tractorias deferuntur, recidantur.

NOTÆ.

* Iungenda huic leg. est lex prox. 3. emendata alterutribi diei subscriptione. Seueri huius Comitum Domesticorum sub Valentiniano Sen. meminit tricenno post in gestis A. D. 367. Marcellinus, lib. 27 pag. 371. quo loco eum in Britannias missum scribit aduersus Barbaros.

COMMENTARIUS.

ILIOS & PROPINQVOS paruos Domesticorum, seu impuberes quoque armis gestandis & procinctibus bellicis est nondum idoneos, non tantum matriculis Domesticorum inferi atque inter Domesticos haberi; verum etiam annonas accipere, & quidem quaternas; id est, quantum quatuor alendis sufficit, vel distinctum est, iubeat hæc l. Valentinianus Sen. cui coniungenda & lex prox. 3. Maiore modo, qui hactenus dari solebat vetito.

que vocantur apud Theophilum Paraphrastem, Suidam, Rufum in Legib. militariib. & Glossas Basilic Fossata, statua, castra: Vbi videlicet milites (armatae vel Palatinæ militiæ) otiosi interim sedebant & vinebant, citrà expeditionis, citrà professionis necessitatem; & ut sic κατὰ τὴν ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτῶν σέδεσσι; vbi Sch. σέδης περιουσία, vt liquidò constat ex insigni Vegetij loco, lib. 3. cap. 4. & d. l. 1. Cod. de Præfetto Prætorio Africa. Idem in expeditione, & in sedibus, Iustinianus opponit in dict. l. ult. Cod. de restim. militum; & d. l. ult. Cod. quib. non obicitur longi temporis prescriptio.

111. * Idem AA. ad Seuerum Comitem domesticorum.

ICVTI variis itineribus Protectorum Domesticorum Scholâ compræhensos ad eam venire perspiciamus, ita etiam sportularum diuersa esse debet infumptio: Graue enim admodum est, viros post emensum laborem, qui nullius rei cupidiores fuere quam gloria, huiuscemodi erogationibus fatigari: eos tamen penitus sollempnitas inter quinos

de nos & solidos sportularum nomine Primatibus distribuere præcipimus. Eos autem qui vel suffragio, vel potentiâ, vel gratiâ, sacram Purpuram adorare" peruenerint", quinquagenos solidos volumus infumete. Dat. XI I I I. Kal. Sept. Med. Diuo Iouiano & Varroniano C O N S S.

NOTÆ.

- * Iungenda huic, vt dixi, lex 2. sup. prox.
 " De Senero hoc Comitæ Domesticorum iam dixi ad d. l. 2.
 " Id est, variis rationibus: Alij scilicet post emensum laborem: alij verò suffragio, potentiâ vel gratia: vt hâc ipsa leg. dicitur.
 " Protectores domestici qui? Mox dicam.
 " Comprehenfos.
 " Id est præbicio: ita quoque sine leg. infumero. Erogatio mox. Distribuere etiam.
 " Corruptum hunc locum mox restituum.
 " Et hâc, id est, potentum suffragio. Cæterum ex ingenio hîc reposuit ista Cuiacius: malim potentiâ gratia, id enim hætenus ferunt esse membrana.
 " De hac Purpure adoratione ad l. un. sup. de Præf. S. Cubiculi.
 " Promeruerunt.
 " iv. l. 2. sup.

COMMENTARIVS.

DESPORTVLIS, quas venientes seu ingredientes in scholam Protectorum Domesticorum, erogare seu distribuere & infumere solebant, est hæc Valentiniani Sen. lex: Quæ prolixioris Valentinianæ, ad Senorum Com. Domesticorum (cuius meminit quoque Amm. Marcellinus, lib. 27. p. 371.) constitutionis pars est: cuius alterum quoque membrum extat l. 2. sup. quæ perinde huic coalfanda venit.

In hæc verò initio notandum: Protectores Domesticos h. l. & l. 9. 10. inf. hoc tit. & l. 9. de diuersis officiis, pariter vt apud Am. Marcellinum lib. 14. p. 25. lib. 35. p. 39. & 46. lib. 18. p. 128. 140. lib. 21. in fin. lib. 26. p. 341. & in actis collat. Kavthag. in ingressu cognitionum, eosdem esse cum iis qui Domestici simpliciter dicuntur. A quibus Protectores nudî separantur: l. 4. 6. 7. 9. h. t. (Quamquam & Protector Domesticus, idem & Protector simpliciter dictus, vt apparet ex Am. Marcellino, si conferatur locus eius, lib. 21. extremo, cum altero, lib. 25. p. 318.) Certè constitutum in Protectoribus-domesticis ad Protectores extendi videremus d. l. 9. inf. h. t.

Secundò notandum pro magno habitum, ad hanc Protectorum-Domesticorum scholam promoveri: partim post emensum laborem, in militia scilicet gloriose: partim potentum in aulâ suffragio vel gratiâ. Quod & ipsum de Protectoribus in commune ostendunt leges, quas in Paratilon conieci-mus.

Tertiò notandum inter Domesticos, Primates quosdam fuisse, vt h. l. vocantur, seu Primicerios, l. 7. 8. 10. 11. inf. hoc tit. quomodo & Primicerij inter Protectores fuere: l. 4. 6. 7. 9. h. t. de quibus plura in Paratilo; Post quos fuere & Decemprimi, qui fortè ipsi quoque Primatum appellatione comprehensi. Ammianus etiam Marcellinus lib. 25. p. 317. & lib. 27. p. 377. meminit Domesticorum ordinis primi. De his dicam adhuc ad l. 7. inf.

Quartò obseruandum venientes nunc primùm seu ingredientes in scholam horum Protectorum Domesticorum, sportulas quasdam Primatibus illis distribuuisse, erogasse, insumpsisse: sportulas, inquam, vt hîc expressè vocantur, solemnes; quâ causâ & solemnitas hæc mox vocatur: quasi diceret solemnitas & solita munuscula: Quomodo & solemnitas muneris vocantur, l. 1. 2. §. penult. de administratur. solemnes sportulæ Am. Marcellino lib. 14. p. 14. de quibus ad l. 1. inf. de expensis ludor. Solenne certè id aliàs quoque, vt in scholam vel ordinem quandam recepti sportulas pro introitu soluerent; sic sa-

nè olim in municipiis qui Magistratum inibant, vel Decurionibus, vel ad opus publicum, & solemnes sportulas dabant, teste Plinio lib. 10. ep. 48. 117. 118. l. 6. §. 1. de Decurionibus. l. 6. de donat. inter virum & uxorem. Sic & pro introitu Sacerdotij apud Suetonium, in V. Claudij: pro introitu militiæ, l. pen. §. pen. & ult. de legatis 3. Denique vetus is mos fuit promotionum: Dabant Senatores, dabant sacerdotes, &c. ἐξ ἀπορίων, καθ' ἑραπικὰ, ἐμπαρισκὰ, de quibus Instinianus in Nouellis. De sportulis Consulatus l. 1. inf. de expensis ludorum. De sportulis quæ Ducibus à Primipilaribus dabantur l. 6. 9. 27. de cohortal.

Postremò ex hâc l. notandum, Protectores Domesticos, adorandæ Principis purpuræ ius habuisse; quod de domesticis & protectoribus quoque testatur lex 4. prox. & lex 9. inf. de diuersis officiis & l. ult. h. t. coniuncta cum l. 13. inf. de Numerar. de quo alioquin adorandæ purpuræ more, & privilegio, plenè iam ad leg. un. sup. de præf. S. Cubiculi: & quidem de adorandi privilegio inter Protectores ex l. 13. inf. de Fabricensibus, Notitia Imperij, & Cassiodoro 11. variarum 31. de quo rursus ad dist. l. 3.

Nunc de ipsâmet legis sententiâ. Igitur Valentinianus hâc leg. his sportulis modum imponit diuersum, pro diuersitate videl. eorum qui ad hanc scholam promoti sunt: Nempe eorum qui suffragio Potentum in aulâ, vel gratiâ, ad cam pernenerunt, quinquaginta solidos sportulæ nomine infumere seu erogare & distribuere iubet. Eos verò qui post emensum laborem promoti sunt, quindecim tantum solidos distribuere iubet: additâ ratione: Graue enim admodum est, viros post emensum laborem, qui nullius rei cupidiores fuere quam gloria, huiusmodi erogationibus fatigari. Quæ ratio vt elegans, ita & distinctio tralatitia; vt videl. multum interfit in promotionibus, quo itinere (vt hîc dicitur) eas quisque adeptus sit; meritum, an verò suffragiis vel gratiâ: de quo iam sæpè superioribus titulis. Ergo meritis eò subiectos, fatigari noluit Valentinianus, sumptuosâ erogatione: verum quindecim tantum solidis enim sumptum coarctauit, atque ita hætenus solemnitas, seu solemnes sportulas hâc parte stare voluit: Eos tamen, inquit, ne penitus solemnitas intereat, quinos & denos solidos sportularum nomine Primatibus distribuere præcipimus. Ita enim hic locus restituentus est. Malebat Pithoens, eos tamen penitus solemniter quinos & denos, &c. Valensius Doctiff. literis ad me scriptis, Eos tamen penitus solemnitas intra quinos

quinos & denos solidos, &c. Quæ emendatio mihi placere non potest: maxime propter vocem penitus: Nempe duo hic opponuntur fatigari erogationibus, & penitus solemnitas sportularum interire: Inter quæ duo mediam viam & mediocriam

amplectitur Valentinianus, quæ scilicet neque fatiget, neque solemnitas penitus interire faciat. Illud semper verum scribendum hîc, inter quinos & denos, quod vtiq; MS. expressè præfert.

IV. Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Eufignium PP.

DOMESTICI ac Protectores, osculandi, cum saluauerint, Vicarios tui Culminis habeant potestatem: Pœna enim sacrilegij similis" erit, si his honorificentia" non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio C O N S S. [387.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. last. cod. tit.
 " Eufignius hic PP. Italia fuit sub Valentiniano Iun. hoc anno 387. & superiore 386. Ad quem extant nouem postiores Symmachi epistolæ libro 4. Ex quibus illud ipsum efficitur. v. Protopogr.
 " Postquam saluauerint, salutatione peractâ, vel in salutatione.
 " Infolens hæc locutio, Pœna sacrilegij similis, pro pœna sacrilegio similis.
 " Similis argumentatio l. 5. inf. de proximis.
 " Reuerentia d. l. 5.

COMMENTARIVS.

DE OSCULANDI iure Vicarios Præfecti Prætorio, Domesticis & Protectoribus competente, est hæc Valentiniani Iun. constitutio ad Eufignium PP. Italix emissa. Quæ vt intelligi possit, sciendum est; Quemadmodum non nisi certis personis purpuram Principis contingere seu adorare licebat, de quo dixi ad l. un. de Præf. S. Cubiculi: ita neque omnibus promiscuè in salutandis Magistratibus provincialibus (de quibus salutationibus dixi ad l. un. sup. de Præf. S. Prætorio) eos osculari licuisse; quinimò est quosdam osculari liceret, non omnes tamen promiscuè (quomodo neque cum quibuslibet in Secretario confidendi ius fuit: de quo ad l. 5. 7. 16. inf. de proximis:) Hæc vero reuerentia in salutatione delata dicitur d. l. 5. honorificentia, hâc l. De hoc osculi iure est quoque lex 109. inf. de decurionibus. vbi Curialibus omnibus muneribus in patriâ defunctis hic ipse honos tribuitur, Osculum quoque, inquit, his in provinciâ Iudicantium & confessu indulgetur sit. In salutatione igitur seu visione Magistratum non omnes ad osculum admissi, verum ex singulari privilegio nonnulli: (Rariores adhuc à Principe, & non nisi ex summa ciuilitate, de quo ad l. un. sup. de Præf. S. Cubiculi:) Et verò ostendit hæc lex, Vicarios Præfectorum Prætorio domesticos ac protectores ad osculum admittere noluisse; vt pte Spectabilium præcipuos: Cui Vicariorum ambitioni, supercilio & fastidio hâc l. occurritur: quemadmodum alia quoque constitutione ad eundem Eufignium PP. idem Valentinianus Iun. Præfectorum Prætorio ipsorum usurpationi, iurisdictionem sibi in militares viros vindicantium, occurrit l. 1. Cod. de off. Magistrum militum: quæ fortè huic coalfanda videatur. Et hæc quidem est huius leg. sententia: Fœdus enim illorum error est, qui perpetam etiam interpuncta ea, hunc in modum osculandi, cum saluauerint Vicarios, Tui culminis habeant potestatem, hanc illi sententiam adstringunt, Domesticos &

Protectores admittendos ad osculum Præfecti Prætorio, postquam eorum Vicarios saluauerint, & fortè eâ de re compellarint. Vicariorum enim fastidio hæc sanctio opponitur, qui cum saluauerint, osculum detrectabant, seu ad osculum Domesticos & Protectores admittere nolebant. Vt certè qui ad ordinariorum Iudicum salutationem & confessum admittentur, non ilicò ad Spectabilium quoque admittentur, de quo l. 5. 10. inf. de proximis. Hætenus de præcepta huius leg. parte & sententia.

Cæterum, duo adhuc sanctioni suæ additæ Rationem seu ratiocinationem, seu argumentum & pœnam. Ratiocinatur scilicet seu argumentatur Valentinianus ab adoratione Principis ad ius osculandi Vicarios. Nempe si illud domesticis & protectoribus deferatur (quod vtiq; his deferri iuxta hanc l. alia quoque plures ostendunt; & in his, l. 3. sup. ad quam dixi) quod & ipsum osculi genus fuit, multò magis hoc competere oporteret Cui similis est argumentatio eiusdem Valentiniani Iun. l. 5. inf. de proximis. Si inquit, Confessorum nostrum sape ingredientibus, Secretarij Iudicium non pauerit ingressus; aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Iudice societas denegata. Sequitur pœna, sacrilegij scilicet. Pœna, inquit, sacrilegij similis erit: vbi sacrilegium dicitur de violatoribus constitutionum: pariter vt in eadem re ab eodem Valentiniano Iun. l. 2. sup. vt dignitatum ordo: & l. 13. inf. de privileg. eor. qui in S. P. & l. 3. Cod. de crimine sacrilegij, vbi dicitur sacrilegij instar esse, dubitare an is dignus sit quem elegerit Imperator, & à Theodosio M. l. 16. inf. de petitionibus. & ab Arcadio l. 24. inf. de petitionibus. & à Theodosio Iun. l. 30. inf. de erog. mil. ann. & Valentiniano III. Nou. inter Theodos. 41. Atque vt in commune sacrilegium admittente ferre dicuntur violatores seu pretores legum Imperialium, ita nominatim qui modum, formam & ordinem à Principe stabilitum vel monstratum violant h. l. & d. l. 2. & d. l. 13. & d. l. 3.

v. * Idem AAA. Addeo" Com. domesticorum.

MNES, qui Domesticorum iniuncti" nomini nunquam nostris obsequiis inhaerunt, neque certis quibusque Officiis deputati publicas executi sunt iussiones, protinus matriculis" eximantur. Deinde, hij qui amissam militiam nostro iudicio receperunt, si quidem post" vnus anni siue biennij spatium loco sunt pristino restituti, in suo ordine permanentes fructum beneficij non amittunt. Sin vero longo post tempore ambitione atque suffragiis, vt rursus sociarentur nisi" sunt, ita nouissimorum numero iungantur, non vt nunc sternantur" extremi, sed vt cum vnusquisque optineat locum, in quo esse eo tempore potuit vltimus cum" esset post biennium restitutus. Dat. Prid. Kal. Ian. Constantinop. Theod. A. I. I. & Abundantio v. c. c. n. s. s. [393.]

NOTÆ.

- * Meminit huius leg. Arcadius l. 6. prox. Iungendaque illi lex 4. C. Inf. de officio Praefecti Praetorio Orientis.
 " Eadem Addeo inscribitur d. lex 6. prox. ita tamen vt ibi, Comes & Magister vtriusque militia dicatur, quomodo habet etiam inscriptio d. legis 4. & legu 9. inf. de Iulian. vbi adhuc plenius dicitur Magister vtriusque militia per Orientem. Addeat inscribitur epistola Libanij 954.
 " Iniuncti, pro iuncti.
 " Matricula domesticorum: h. l. & l. 2. sup. & l. 7. inf. Cuiacij editio habet *patricula*: quod ipse Cuiacius non fecit tanquam legitimum & singulare notat: verum vox *matricula* hic tuenda omnino est: ceteri ita habent MS.
 " Intra.
 " Ita MS. enis. in Cuiacij editione.
 " Sterni est ceteris subterni, subici, & vltimo loco collocari h. l. & l. 3. inf. de Agentibus: & l. 14. inf. de re militari.
 " Si fuisset.

COMMENTARIVS.

RECENSVM Domesticorum, vt antea iam, ita & hanc l. nunc rursus instituit Theodosius M. Pariter vt Arcadius filius eius Protectorum 6. prox. Ita scil. subinde oportuit, quod incondita turbâ saepe laboraret otiosorum; subinde etiam qui matriculâ expuncti fuerant, militiam recuperarent beneficio Principis, per suffragia & ambitionem. Quare & illi subinde expuncti & hanc l. expungi iubentur: & de his restitutis quæsitum, quemnam inter Domesticos locum obtinere deberent. De hoc vtroque igitur est hæc lex Theodosij M. cuius etiam meminit filius eius Arcadius l. prox. qui & eam ad Protectores extendit. Est autem ea, pars prolixioris ad Addeum Comitum Domesticorum, simul & Magistrum vtriusque militiae per Orientem (quod in *Notis* iam probauimus) constitutionis Theodosianæ pars: cuius alterum membrum extat in l. 4. Cod. de off. Praef. praetor. Orientis: quæ proinde hinc coassanda venit.

Ex his duabus legibus inter se coniectis discimus, Theodosium illâ constitutione Addeum duplici modo instruxisse, prout duplex gerebat officium: nempe vt Comitum domesticorum hanc l. & vt Magistrum militum d. l. 4. Nunc de ipsamet Legibus huius sententiâ.

Primo igitur capite iubet Theodosius M. eos protinus matriculis domesticorum eximi, expungi, qui nunquam Principis obsequiis inhaerunt, neque certis officiis deputati publicas iussiones executi sunt. Hæc duo scilicet præstabant Domesticis: nempe vel Principis obsequiis inhaerebant, (in presenti scilicet, seu *presentiales* erant, de quibus ad l. 1. sup.) vel ad certa officia deputabantur, mittebantur, publicis iussionibus Principis exequendis: quod etiam testatur lex 4. inf. de executionibus. veluti ad capiendos & exhibendos reos: testis Am. Marcellinus, lib. 15. p. 39. & 46. itemque Magistris militum quandoque adiungebantur, eorum mandata implerent eodem teste, lib. 16. p. 78. Tuitio locorum, aut quædam longior committebatur necessitas per commonitorium: l. 27. inf. de erog. mil.

Denique vel necessitatibus Principis, vel Expeditionibus bellicis proderant, vt l. prox. 6. Ergo otiosos hos matriculis eximi iussit hanc l. Theodosius M. Et tamen Arcadius l. prox. ita hanc leg. interpretari videtur, quasi eâ præceptam fuerit, laboriosos præferri otiosis; qui sibi potius quam Reipublicæ omni militiæ suæ tempore vixissent: prohibueritque eos temporis privilegio cum laboriosis contendere: de quo ad eam leg.

Secundum huius leg. caput est de expunctis matriculâ Domesticis; verum postea Principis beneficio in eam militiam restituti, de quo eorum gradu: vbi Theodosius ita distinguit; Vel aliquis intra annum aut biennium restitutus est, & tum pristinum locum ille recuperat: vel post biennium, & tum eum locum obtinet qui nouissimus erat eo tempore quo restitui poterat post biennium. Quæ constitutio vtiliter aliò traduci potest, cum quaeritur de gradu eorum qui in scholam aliquam, vel officium restituti sunt. Ac vt locum hunc de Restitutis in scholam officium, dignitatem pristinam plenius pertractem, an & quando loco quoque seu ordini pristino restituantur, res ita distinguenda est: Vel sponte quis se officio abdicauit, vel eo quis abiectus est seu expunctus. Si sponte se abdicauit (s' il a Resigné) vel purè & perpetuo animo id fecit, vel sub tacitâ quâdam conditione: Primo casu, si post antiquam missionem impetratam, veteremque militiam, rursus ad eam admittus fuerit beneficio speciali (id enim alioquin regulariter non licet: de quo ad l. 2. inf. ad Leg. Iul. de ambitu:) proculdubio vltimus sternetur, neque pristinum locum occupabit, l. 3. inf. de Agentibus in rebus: velut Nouus hic quippe in scholam redit, quod etiam in Galliâ obtinet: vt duobus Placitis à Lucio relatis apparet. De eâ re est & caput integrum apud Langlæum 7. Semestrium 8. Nisi cum sponte se abdicasset, & scholâ vel officio decessisset, maiorem aliquam dignitatem postea gesserit: nam si rursus ad pristinum officium redierit, pristinum quoque gradum recuperat: Vt ecce, in sede Praefecti

fidiali Constativius, officio suo recessit: mox Constativius in supremâ Curia Parliamenti factus est; Tandem abdicato hoc officio ad Consiliarium in sede Praefecti regressus est; Placito Curia Parisiensis cautum fuit n. 1560. pristinum ei locum & gradum deberi: vid. Paponem lib. 6. 4. 2. art. 28. Chanutium tit. 32. des prerogatives, rang, & seance: ch. 199. Non eâ tamen ratione quam allegant iidem, ex l. 3. Cod. de dignitatibus. l. decurionibus Cod. de Decurionibus. (quæ ipsa continetur l. 2. 3. sup. de Decur. & silent. l. 1. sup. de Primicerio & Notariis, l. 14. inf. de proximo) cuius alia est sententia: verum propter pristinae dignitatis maiorem memoriam, cui partiam bonus cuius prælatam voluit: minore dignitate in patria sua contentus quam maiore peregrini. In memoriam prioris dignitatis multa recepta sunt: vid. & l. 1. de Decurion. pariter, vt in memoriam dominij, l. vnus, n. de question. & l. seruis eod. in memoriam matrimonij: vid. tit. expil. hered. Secundo casu, si sub tacita quadam & probabili conditione se officio quis suo abdicauit, restitutus postea pristinum locum occupare debet, quia iam Novus non videtur. Exemplum in Canonico Præbendam suam resignante. Nam si is in fauorem alterius resignauerit, & resignatio admissa fuerit in Curia Romanâ, is autem in cuius fauorem resignauit, aspernetur possessionem præbendæ acceptare, is qui resignauit; postea ad maiorem cautelam à capitulo electus (atque ita restitutus) pristinum locum suum obtinet: quia cum in fauorem alterius resignasset, à resignatorio possessione Præbendæ nunquam eiectus fuit: cæterum huiusmodi resignatio hæc tacitam in se conditionem habet, si resignatarius acceptauerit; & idè si non acceptata fuerit, perinde ac si resignatio facta non fuisset, haberi debet. Placitum in eam rem Curia Parisiensis An: 1549. quod

memorat Molinæus loco quem mox laudabo, & Chanutius Tit. 32. des prerogatives rang & seance: ch. 168. Idem puto, si Canonicus purè quidem & simpliciter verum in ægritudine & morbo constitutus, in manibus Ordinarij resignauit, postea enim si conualescat, vt beneficio suo facile restituitur, ita & pristinum locum occupat: tanquam resignatione facta, causa mortis. His igitur duobus casibus non tanquam Novus redire præsumitur, sed vt nunquam digressus haberi debet: vid. & Molinæum sup. Regul. de public. resignat. à n. 44. ad n. 50. Et hæc de iis qui sponte se abdicant officio.

In Protectis autem siue expunctis pœnæ causâ, vel officio inconditâ turba laborante, ita distinguendum est: Vel ad tempus expuncti sunt, vel in perpetuum; (Quam quidem distinctionem suppeditat lex 2. de Decurionibus.) Si ad tempus expuncti sunt, (s' il a été suspendu de son office) veluti si quis ordine Decurionum ad tempus remotus est, impleto tempore, & Decurio est, & restitutus in Ordinem, cum ordinem & locum tenet quem primùm & pridem habuit, d. l. 2. §. 1. At si quis in perpetuum expunctus est, hic postea restitutus enim ordinem tenet, quem nunc nactus est non pristinum: quia hic velut Novus in Ordinem venit, ait d. l. 2. §. 1. Et tamen hæc adhuc parte distinctionem adhibere possumus ex hanc l. nostra §. de Domesticis: Si breui restitutus est, pristinum locum occupat, non si post longam interuallum. Scilicet ad eundem modum, iure nostro, non ita multo post restituta, facta, nec interpellata videntur: Ita breui reuersa vxor nec diuersa videntur: l. quidquid calore 48. de regulis iuris: l. 3. de diuortio: l. 33. de rum nuptiar. l. 31. de iure dotium. Breui autem restitutus in sp. huius l. qui intra annum vel biennium.

VI. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Addeo" Com. & Magistro vtriusque militiae.

DIVALE præceptum, quod supplicantibus Domesticis dudum" deuotissimis", Laboriosos prætulit otiosis, & abuti" prohibuit temporis privilegio eos, qui sibi potius" quam Reipublicæ omni militiæ suæ tempestate" vixissent, erga Protectores quoque valere præcipimus; ac volumus inconcussum æternumque durare, vt semper renouari possit. Inlustri itaque Auctoritas Tua, & eos militiâ solvere non morabitur, quos nihil vnquam vel necessitatibus nostris, vel Expeditionibus" bellicis profuisse constitit: & his locum priorem auctoritate huius Legis deternat, quos viderit otiosis oportere præferri. Dat. v. Non. Oct. Constantinop. Olybrius & Probino c. n. s. s. [395.]

NOTÆ.

- * De hoc Addeo dixi ad l. super. quæ eidem inscribitur.
 † Legem 4. supra, patris sui Theodosij M. intelligit.
 " Dudum, ante biennium, d. l. 4. A. D. 393.
 " Deuotissimi domestici & Protectores, h. l. & l. 8. 9. in fin. iidem deuotè ac strenuè militare dicuntur, l. 10. h. l.
 " De hac vocè Abuti, mox.
 " Potius, *potius*, scil. " Tempore.
 " Locus hic quomodo intelligendus sit? mox dicam.
 " Vid. quæ dicam ad l. 10. & 27. inf. de erog. mil. ann.

COMMENTARIVS.

RECENSVM Protectorum Arcadius hanc l. instituit pariter vt Theodosius M. pater eius Domesticorum recentium instituerat ante biennium, l. 5. prox. sup. Hanc, inquam, leg. ad eundem Addeum emisit: quæ expressè id quod eâ lege de domesticis cautum fuerat, ad Protectores ex-

tendit, inque perpetuū obseruari iubet; vt semper, inquit, renouari possit: id est, vt toties quoties vis eius ad contingentes casus aptari debeat: Renouari scilicet lex dicitur, quoties ad novos & similes casus aptatur, subinde emergentes.

Antequam verò de huius leg. sententiâ agimus, obseruari

obseruandum ex ea, superiorem Legem 5. supplicanti- bus Domesticis latam: Deinde praeter ea capita quae ea continentur, ac nominatim praeter illud quod memoratur vesp. Illustris, de expungendis videlicet qui penitus inutiles fuerint, istud quoque ea comprehensum fuisse, de laboriosis videlicet praefendis, iis qui otiosi sunt. Vnde interim videmus, Domesticorum & Protectorum scholas hoc tempore tribus hominum generibus constitisset: Laboriosis seu in actu constitutis, Otiosis, & Inutilibus plane. Otiosi sunt, qui etsi meritis aliquando vel ante actis suffragantibus in Domesticorum vel Protectorum scholam adsciti, in ea militia otiosi, sibi que, non Reipublicae actibus, omni militiae suae tempore vixerunt. Inutiles vero qui ni-

hil vnquam vel necessitatibus publicis vel Expeditionibus bellicis profuerunt. Igitur Arcadius h. l. Protectorum, pariter vt domesticorum recensum ita agi voluit, vt Inutiles militiae solui seu expungi protinus velit, quomodo Theodosij M. constitutione l. 5. sup. de Domesticis id ipsam cautum fuerat: Otiosos vero, licet tempore priores, laboriosis seu in actu constitutis loco cedere: Et sic otiosos temporis privilegio abui contra Laboriosos non posse. Nempe Temporis privilegio vtuntur recte Laboriosi contra Laboriosos, de qua regula iam saepe supra abunimur Otiosi: Abui est perpetuam vti. Similis porro huic constitutio est Theodosij M. l. i. inf. quis in gradu praef.

VII. * Impm. HONORIVS & Theodosius AA. Epifanio PV.

DOMESTICI atque Protectores, cum primum ad Decemprimatus gradum ordine militiae temporis prolixitate peruenerint, statim, sibi, praeter Primicerium, Decem sequentes Senatoriam vindicent dignitatem, & cum Adlectione Clarissimos nostro iudicio, gratulentur; recedentibusque Proceribus succedens sibi per matriculae ordinem, vsque ad praescribendum modum, vindicet quisquis accedit. Ad nullas praeterea Senatorij ordinis vocentur expensas; quibus non ambitio, sed meritum & nostrum spontaneum cognoscitur iudicium detulisse. Dat. vi. Kal. Ian. Rau. Constantio & Constante CONS S. [414.]

NOTAE.

* Concordant huic tres Theodosij Iun. leges prox. puta 8. 9. & 10. Epifanio huic p. v. sub Honorio, inscribuntur quoque anno 412. lex vn. sup. de Comitib. vacantib. & l. 14. de proximis, quae Consules anni 407. perpetram subnotatos habet. In veteri inscriptione integro nomine Flauius Annius, Eucharis Epiphanius. Clarissimos, id est, Senatorius. Proceres, sunt Decemprimi. Vt pote quibus: nam hic ratio continetur.

COMMENTARIVS.

DE DECEMPRIMIS Domesticorum & Protectorum, eorum promotione, & privilegiis, est haec Honorij constitutio: Cui omnino concordant tres Theodosij Iun. sequentes proxime leges, puta lex 8. 9. & 10. Idque ad exemplum PRIMICERIORVM: De quibus vti saepe prius videndum est.

Igitur notandum in singulis scholis Domesticorum & Protectorum fuisse Primicerium quendam: cuius praeter hanc leg. mentio fit l. 8. 9. 10. 11. infr. Eiusdem meminit & Cassiodorus 7. variar. 11. & Am. Marcellinus lib. 18. p. 128. vbi memorat Valentinum ex-Primicerio Protectorum, Tribunalium, & Barbarionem, qui Domesticos Protectores sub Gallo Casare reuocat. Primum etiam appellatione complectitur lex 3. sup. h. tit. Primum Domesticorum vocat Am. Marcellinus lib. 27. p. 377. Domesticorum ordinis primum, idem lib. 26. p. 317. ex quo gradu Historici Ionianum ad Imperium prouectum scribunt: Synesius ep. 75. πρῶτον voce designauit, loco quem mox assignabo. Alius vero est, quem idem lib. 26. p. 339. praefuisse scholae Domesticorum ait, Serenianum scilicet: id enim de Comite Domesticorum accipiendum est. Post Primicerium in singulis scholis fratre decem sequentes, qui idem DECEMPRIMI vocantur hac l. & l. 8. 9. 10. inf. vnde & Decemprimatus gradus & dignitas h. l. & d. l. 8. & 10. quos & Proceres haec ipsa lex vocat: Et Primum appellatione complecti videtur lex 3. sup. Decaproti, Graeca voce. De his igitur duo haec hanc Honorij leg. continentur; Ac primum quidem Promotionis ad

Decemprimatus pariter vt Primiceriatus gradum ratio seu ordo indicatur: nempe ordine militiae, temporis prolixitate: sic vt recedentibus Proceribus succedens sibi per matriculae ordinem & inculcatur l. 8. 9. 10. & 11. in pr. deuote ac strenue militando, vt ait d. lex 10. Eoque refero quod Synesius ep. 75. indicat, post annosam militiam, & assiduos labores ὑπασπιστῶν ad ἀσπασίας prouehi iure oportuisse, quem morem fauor & gratia tum perperit: Θεοδῶς ὁ βασιλεὺς ὑπασπιστῆς, ἐνεκα μὲν τῆς γλῶσσης καὶ τῆς στρατῆς ἀσπαστίας καὶ ἀσπασίας πάλαι: vbi ἀσπαστίου voce Primiceriatus intelligendus est, non vero prouinciae Praesidiatus quod credidit aliquando Interpres. Eadem vero promotionum lex in aliis quoque scholis obtinuit, & subrogato videlicet semper qui proximus impellit: v. l. 14. inf. de Agenib. in rebus (vbi dicam plenius) & l. 2. Cod. de off. Magistris officiorum.

Secundum quod hac l. continetur, & vero principaliter constituitur, est de Privilegio Decemprimorum: Nempe id constituitur, vt Decemprimi non minus quam Primicerius ipse, Senatoriam sibi dignitatem protinus vindicent: Sic etiam vt a Senatorij functionibus immunes sint, atque inter Allectos habeantur: quod ipsum statuitur a Theodosio Iun. tribus Legibus proximis, puta l. 8. 9. 10. & l. vn. inf. tit. prox. de praepositis Laborum. De quibus Senatorij functionibus, & Allectorum immunitate inuisio duobus, sup. de Senator. & globali collat. & tit. de

de Praetoribus: haec enim duo munera Senatoria sunt, Globalis collatio, & Praetura; Et de Allectis quidem seu immunitas a Senatorij functionibus, dixi ad l. 10. sup. d. tit. de Praetoribus. Et rationem huius immunitatis reddit Honorius sine leg. nempe quod non ambitione, verum merito, spontaneo-

que Principis iudicio, non gratia vel suffragio potentiorum, ad hanc Senatoriam dignitatem peruenerint: Quae ipsa ratio redditur in aliis huius Immunitatis & Allectionis exemplis, quae congero ad d. l. 10. v. interim eam ipsam legem 10. & l. 23. eod. tit.

VIII. * Idem AA. Monaxio PP.

DEUOTISSIMIS Domesticis, quos nobis (vt iudicio nominis apparet) familiariter militando, optatam protulimus sanctionem, vt praeter Primicerios Decemprimi eorum, cum ad memoratum Decemprimatus gradum peruenerint, statim Clarissimo nomine decorentur, & inter Allectos velut ex-Consulares habiti Senatoria se praeditos gaudeant dignitate: ad eundem Clarissimatus honorem sequentibus cum priores exierint accessuris: ita tamen vt immunes a Senatorij functionibus penitus habeantur. Dat. xv. Kal. Constantinop. Theod. A. VI. & Palladio CONS S. [416.]

NOTAE.

* Iungenda videatur haec lex cum l. 9. prox. de quo mox. Vel saltem hanc indicare videatur. Certè hanc quoque intelligit lex ult. h. t. Monaxius hic PP. Orientis fuit sub Theodosio Iun. A. D. 412. 414. 416. 417. 418. 419. 420. v. Praeposogr. Deuotissimi Domesticis h. l. & l. 6. sup. vbi dixi, & l. 9. inf. 29. Qui. Ita MS. pro militant. Hanc videlicet. Allecti Consulares hic & l. 9. & l. 10. & l. 5. infra de Agenib. in reb. & l. vn. de Comit. ord. pr. art. diu. & l. 7. 8. inf. de proximis. Chronologia antehac edita supplebat Ian, vt habetur l. 9. prox. Quod stare non potest: haec enim illa posterior videtur: Malim xv. Kal. Nouemb. vel 11. Id. Nouemb. vt iungatur cum l. vn. inf. tit. prox. de Praepos. Laborum.

IX. * Idem AA. Monaxio PP.

DEUOTISSIMOS Protectores, qui armatam militiam subeuntes non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendis lateris nostri sollicitudinem patiuntur (vnde etiam Protectorum nomen sortiti sunt) inglorios esse non patimur, sed vt deuotissimis nuper Protectoribus domesticis, ita his quoque honorem congruum condonamus; Vt praeter Primicerium Decemprimi eorum Clarissimatus dignitate fruantur, & per ordinem primis exeuntibus qui ad Decemprimorum numerum vocante gradu subierint; Consularem cum ipsa loci accessione Clarissimatus sibi vindicent dignitatem, & in Amplissimo Ordine inter Allectos velut Ex-Consularibus habeantur; nullis Senatorij muneribus adstringendi. Dat. xv. Kal. Ian. Constantinop. Theodosio A. VII. & Palladio CONS S. [416.]

NOTAE.

Non est haec lex coniungenda cum superiore, haec enim illam velut anteriorem memorat & producit De hoc Monaxio dixi ad d. l. super. quae eidem inscribitur. Deuotissimi. De hac voce iam ad l. 6. & super 8. Corpus Protectorum intelligit: Inglorios. l. 8. sup. Hinc apparet, Domesticos eosdem cum Protectoribus Domesticis esse: de quo, ad l. 3. sup. Condonamus, pro simplici, donamus, concedimus. Subire, proprie dicuntur, qui in aliorum exeuntium locum succedunt: Amplissimus Ordo, pro Senatorio. vid. Glossar.

X. * Impm. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Hierio PP.

PRÆTER Primicerios protectorum domesticorum Decemprimi scholarum, cum ad huius vocabuli dignitatem deuote ac strenue militando peruenerint, statim Clarissimatus honore decorati inter Allectos veluti Ex-Consularibus esse mereantur, ita vt & a Senatorij functionibus penitus habeantur immunes, nulloque extrinsecus onere praegraventur: ceteris quoque vbi egressis prioribus ad praedictum suo ordine numerum locumque concenderint, privilegiis paribus honorandis. Dat. xv. Kal. April. Hierio & Ardabure CONS S. [427.]

* Hanc quoque Legem suam patiter vt Legem 8. sup. indicat Theodosius Iun. l. ult. infr. Hierius hic ep. fuit Orientis sub Theodosio Iun. A. D. 415. 416. 417. 428. imò & 432. Eiusdem meminit quoque Auctor Chronici Alexandrini A. D. 417. vbi dicitur vocatur: Interpretis malè Præfectum vobis interpretatur.

COMMENTARIUS.

DE DECIMPRIMIS Domesticorum & Protectorum, eorum promotione, & privilegiis, (de quibus ipsis fuit Honorij Imp. lex 7. sup.) sunt hæc tres, in eandem planè sententiam quæ d. l. 7. Theodosij Iun. constitutiones: sic quidem vt lex 8. & 10. sint de Decemprimis Domesticorum, seu Protectorum Domesticorum: lex 9. de Decemprimis Protectorum: ea quippe leg. statutum in l. 8. de Domesticis, ad Protectores extenditur, neque alia eius ferendæ occasio fuit: vt ceteroquin æquo vtrique iure fruere, de quo consule Paratilon: & verò hæc parte exæquati antea ab Honorio d. l. 7. In his verò omnibus enarrandis nil immorari inuit, cum dicta ad d. l. 7. sup. sufficiant: tantum hic sublegenda.

Primum, in tribus illis omnibus Legibus notandum, Decemprimis non in genere tantum Senatoriam dignitatem conferri, verum etiam, speciatim Senatoriam; velut ex Consulibus: quod etiam indicatur l. vn. inf. de præpos. labor. quæ & dignitas confertur Domesticis & Notariis l. 2. 3. de Primis. & Notar. Huius verò dignitatis dicitur Κοσμητοριον mentio quoque apud Chrysostomum ep. 61. Κοσμητοριον δὲ Κοσμητοριον cuius epistola quoque extat § 8. Κοσμητοριον δὲ Δικων: Comitibus ordinis primi artium diuersarum l. vn. cod. tit. supra. tit. de Comitib. ord. præ. art. diu. Scriuariis S. Palatii post 20. annorum militiam l. 7. 8. inf. de proximis, Principibus Agentium in rebus l. 5. 6. inf. de Agentib. in reb. Præpositis Laborum l. vn. inf. tit. prox. quæ iungenda videatur legi 8. Ita quoque Symmachus lib. 10. cap. 18. Cellum Professorum in Senatorium Ordinem admitti cupit, cum prærogatiua scilicet Consulari: addit ratione, ne iuppem eius magis quam Magisterium quesuisse videamur: non sine auaritiæ nota, si ab eo munia publica postulerentur, qui spondet gratuita præcepta. Vbi vides clarè, quod hæc leges apertè testantur; Symmachum quoque indicantem, quenam vis sit prærogatiuæ istius Consularis, nempe vt Senator, Senatoris tamen functionibus non subiacet. Qui & Adlectionis honos dicitur; de quo vid. Paratilon de Senatorib.

Secundò, in l. 9. notanda singularis Protectorum descriptio: Qui, inquit, armatam militiam subeunt, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendis lateris nostri sollicitudinem patiuntur: unde etiam, addit, Protectorum nomen sortiti sunt. Ad cuius explicationem afferre quoque iunt aliorum scriptorum testimonia. De his accipio Synesium ep. 75. vbi dicitur vocatur: & de regno, p. 18. vbi

δρουφόρος eos vocat, habitumque eorum describit, procedentique Imperatori adfuisse testatur: & γδ λω πο το δρουφόρον πινεν δπο δ στρατιας στρατιαις εκειναι, νιον παρτες: παρτες δρμηκεις τας κωμας ξωνδοι τε κη απ τοι, Αιει δε λιπαροι κεφαλας κη καλα σεσωπηα, γδυσασιδες κη γδυσταλδρχαι, ος δταν ποτε οφθιδει, τδ βαπληα οημανδμεδα. Sic & Crippus lib. 3. Terribiles etate pares vocat. Menander Protector ipse lib. 8. histor. ο δδ γε η μεθοειων λεγδμδθω σεσηκτωρ δηκοι δ απδδ τωμαιοις τδν εις τδτο καταλερδδρον αξιας τδν βαπλεον σεσηκτωρ: Προσηκτωρ δδ, id est, qui Principi latini protegit. Eosdem indicat & Chrysostomus homilia in Matth. 55. ed. Paris. p. 596. Comel. p. 476. ο κδδ γδ δπδ τδς γης βαπληδς εκ αυδρχοις παρτες [στρατιαις] ηδ εν τδς βαπλοις, αδδ απδδ τδς απδδ απδδ. Et mox. δτοι οι απδδφοροι βαπλοις. De iisdem agit & homilia in Ioannem: Saul l. 9. Paris. 18. p. 123. εκ τδς τδς βαπλοις βαπλοις η απδδφορον κη λεγδμδθωρον τδν απδδ τδν βαπληα πδου δπολαυει της. Et homil. 31. Saul. Paris. 29. p. 183. κη γδ εν τδς βαπλοις τδτοι αξιδες η βαπληα απδδφορων δρουφορον, αξεις, &c. Protectorum quoque istorum frequens mentio apud Amel Marcellinum, ex quo ea ipsa fermè discimus quæ Paratilon exhibet quenam inquam & quam varia hic delegarentur: Nempè Cæsaribus quoque Protectores additi lib. 14. p. 18. his custodia mandata aliquorum, veluti Præfecti, p. 19. per hos rei retrahendi tenebantur, p. 20. Agebant aliquando præsidium apud vrbes, lib. 26. p. 353. Ad exhibendas personas missi, lib. 29. p. 424. Validos quoque corporis robore fuisse indicat idem lib. 30. p. 458. Protectoris tamen nomine quandoque Domestici indicati vt lib. 25. p. 317. 318. De Protectoribus qui præsidium agebant in limitibus, locus quoque apud Menandrum Protectorum lib. 8. Historia: vbi is vocatur η λεγδμδθω μεθοειων σεσηκτωρ: Hegesippus quoque ex aui sui vsu, illa Ioseph ο υδρα. απδδδς ο εμδς ο σωμαποδληα ita vertit lib. 1. cap. 44. Hic erat Protector meus, cui credebam corporis senilia custodiam. Protectorum meminit etiam Capitolinus Constantinam Martate in Maximinis p. 143. Appellatus Augustus Carthaginem venit cum pompa regali, & Protectoribus & fascibus laureatis.

Tertio notandum, hoc ipso Anno 416. quo data est lex 8. Theodosio Iun. hoc privilegium Decemprimorum Domesticorum extendi ad Præpositos laborum: l. vn. tit. prox. de præpositis laborum: quæ forte etiam d. legi 8. iungenda videatur.

XI. * Idem AA. Heliodoro pv.

CONSTANTINOPOLITANI Amplissimi Senatus consensu, nostròque iudicio Domestici decursis gradus stipendiis sub eo sint genere Senatores, vt Primicerius quidem, post acceptum Tribunatum, inter eos dignitate potiatur, qui Ducatum agere meruerunt. Alij verò qui decursis stipendiis ab eodem Decem vsque numero subsequuntur, quibus iam ante decretum est, dignitatibus perfruantur: sed ita vt inter eos sine dubio censeantur, qui immunitatem sibi laboribus redemerunt. Vt fructus Domestici, impio termino consequenti, etiam si

etiam si mortalitas interuenierit, perire non possint, sed quodammodo superstes illis solatijs seruetur occasio: ac, si Primicerij limen ingressi in ipsa desiderata spei longa expectatione fructus interrupit fati necessitas, non statim, qui præcerpat eos, quem vocat secundus ordo succedat; sed, liberis successoribusque tantum gradu venientibus agnatorum, quorum maxime curam emolumentorum perceptione quædebat, residui temporis (que ad annum quædebutur sollempniter colligantur) Dat. 11. Id. Iun. Constantinop. Valerio & Aëtio vv. cc. cons. s. [432.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. eod. tit. hinc interpolata est, plurimis refectis. Sed & Protectoribus communicato hoc iure. Heliodori huius v. v. nulla alibi mentio extat: nisi is sit, cuius Theodoricus meminit apud Cassiodorum l. var. 4. Hæc autem ex in partibus Orientis parentum laude videntur; Heliodorus enim, qui in illa Republica nobis videntibus PRÆFECTURAM bis nouenis annis gessit eximie, eorum consanguinitate probatur adiungi. Fuit & Heliodorus Comes S. L. A. D. 468. vid. l. 3. 4. Cod. de Canone largit. tit. Hanc vocem retraham libens ad inscriptionem; ita, P. V. Constantinopol. vid. Prolegomena. Id est, post eundem. Puta l. 8. 9. & 10. sup. Id est, adquisuerunt, pepererunt: Laboribus redimere. Et. Impium terminum an vocat mortem: vt ita sequentia; etiam si mortalitas interuenierit, explicatio sint horum verborum? Et. Solatij. Et. Ingresso. Præcerpere fructus, est quasi ante ora auferre. Fructus scil. Is quem. Adgnationis durantis. Quorum liberorum maxime contemplatione. Solempniter præsentur, soluantur.

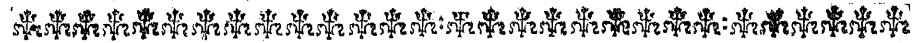
COMMENTARIUS.

PRIMICERIORVM & DECIMPRIMORVM inter Domesticos privilegia dignitates iam antea decretas, superioribus legibus, putà l. 8. 9. 10. sup. ita confirmat hæc l. nunc, Theodosius Iun. quinquennio post d. legem 10. vt duobus privilegijs Primiceriorum dignitatem auctum eat.

Primum est, quod cum Primicerij expletis stipendiis antea, haud aliter atque Decemprimi, Senatoriam inter, Allectos, Consularem dignitatem hætenus adipisceretur, hæc l. Theodosius Iun. iubeat Primicerium post acceptum Tribunatum inter eos dignitate potiri, qui Ducatum agere meruerunt: id est, eo genere, eâ conditione cum Senatoria dignitate exire, vt Tribuni nomine aucti inter ex-Ducibus locum habeant. Quod genus certè, maioris prærogatiuæ fuit: Sic & Præpositi ac Tribuni scholarum, Tribuni sacri stabuli, & Curia Palatii (nisi Comites primi Ordinis simul fuerint) militia absoluti inter eos qui Duces fuerint numerabantur, ex Theodosij Iun. patiter l. vn. sup. de Comitib. & Tribunis scholar. sic & Comites rei militaris quique vice Magistrorum Militum agebant, l. ult. de Comitib. rei militaris. Qui vtrique gradus Consularem gradu maior erat, vt ex hæc l. & d. l. vn. de Com. & Trib. schol. quoque patet: Ergo nunc Primicerij, ex-Ducibus æquati: Decemprimi ex-Consularibus. Quod de Tribuni honore. ex-Primicerio Domestico collato hæc dicitur, id ipsu de Protectorum Primicerio scribit Am. Marcellinus lib. 18. p. 128. Valentinus, inquit, ex-Primicerio Protectorum Tribunus vt conscripsit, &c. Idem Marcellinus, lib. 30. de Gratiano: post Dignitatem Prætoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Castrensi per Africam. Excerpta de gestis Constantini: Constantinus, Protector primum, exin Tribunus, postea Præses Dalmatarum fuit Tribonianus in l. 2. C. hoc tit. quam hinc alioquin

deformauit, vtrumque innoxit. Alterum privilegium nouum Primicerijs Theodosius Iun. istud indulget, magno verborum circuitu: nempe, vt si quis Primiceriatum ingressus ante annum decesserit, residui temporis emolumenta quo Primiceriatum officium durare solet, id est Anni, non proximè sequentis, quem Ordo vocat ad Primiceriatum deferantur; verum ad liberos & successores eius, agnatos tamen pertineant. Vbi tria notanda veniunt. 1. Primiceriatum Domestico fuisse annuum; quomodo & Proximatus scribitorum fuit, l. 11. & 17. inf. de proximis. Secundò notetur singulare istud privilegium, transmittendæ salarij residui temporis & emolumenti ad liberos successores: Quod privilegium alij quoque nonnullis datur: veluti Advocatis fisci: l. 15. §. 1. Cod. l. ult. de Advocatis diu. Indictorum: Scriuariis, l. 11. Cod. de agentibus in rebus: Primipilaribus, l. 1. Cod. de primipilo. Imò & Domestici & Protectoribus Secundocerijs in schola Equitum, l. ult. Cod. de domesticis & protector. cum alijs regulariter iure ciuili Romano emolumentum, mortuo Salariario, non transmittatur residui temporis: Textus in d. l. 3. Cod. de agentibus in rebus. Ita scriba Quæstorius si ante legitimum tempus decessisset, Salarium ad eius hæredes non pertinebat; verum æratio vindicabatur, teste Plinio lib. 4. epist. 12. Hanc verò questionem, vtrum hodie Indictibus, Magistratibus, Advocatis fisci, Adfessoribus, Doctoribus mortuis residui temporis salarium hæredibus debeat, prolixè tractatam habet in Diatriba de salario, cap. 6. th. 21. Postremò notetur limitatio, nempe emolumenta hæc residui temporis transmitti ad liberos successores, agnatos tantum, id est, si non emancipati sint. Quod agnationis durantis vestigium est, vt multa alia hoc Codice, & alibi.

DE PRÆPOSITIS LABORVM.

TITVLVS XXV.

XII. COD. IVST. XVIII.

Imp. Honorius & Theodosius AA. Monaxio PP.

Vlex deuotissimis Domesticorum scholis Præpositi Laborum, nostro iudicio, & stipendiorum sudoribus, promouentur, ad similitudinem Decemprimorum Domesticorum Clarissimi sint inter Allectos, ita ut ex-Consularibus habeantur: Nam Senatorio nomine & in munitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat. Dat. 11. Id. Nouemb. Constantinop. Theodosio A. V. I. & Palladio CONS. [416.]

NOTÆ.

- * Lex vn. Cod. eod. tit. hinc quatuor locis interpolata est, iungenda forte huic: Lex 8. sup. tit. prox.
De hoc Monaxio PP. iam ad d. l. 8.
Ex deuotissimis Domesticorum scholis, hæc recidit Tpiβos.
Deuotissimi domestici, h. l. & l. 6. 8. 9. sup. de Domesticis: propriâ locatione.
Et stipendiorum sudoribus, hæc quoque recidit Tpiβos.
Ad similitudinem Decemprimorum. Et hæc rescacuit Tribonianus.
In Cod. Iust. malè olim electos: Quod iam ibi rectè restitutum.
Senatorio nomine. Hæc quoque recidit Tpiβos.

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITIS LABORVM est hæc famosa Theodosij Iun. constitutio: cui fortè iungenda est lex 8. sup. tit. prox. de domesticis, restituta ibi subscriptione: ut sit, hæc ad illius omnino similitudinem expressa est, tracto videlicet eo ipso iure à Decemprimis Domesticorum, quod eâ continetur, ad Præpositos Laborum, de quo mox plura. ¶ Est verò hæc lex, vnica, de Præpositis Laborum, hoc Codice, imò & Iustiniano; est enim Accursij, & sequacium, etiam Cuiacij error, qui legem 2. Cod. de excus. muner. de his quoque accipiunt, Præpositi quippe eâ l. sunt Præpositi laborum civilium, vel Præpositi Paganorum, quorum per Dialecticani quoque tempora non vna mentio extat. Relata vero hæc quoque lex in Codicem Iustinianum, verum quatuor locis nimium quantum interpolata, ut iam in Notis ostendi; vnde fit, ut non ita plenam, non ita veram, de Præpositis Laborum ex eâ leg. cognitionem haurire possimus, ut ex hæc l. prout hoc Codice habetur, paulò pleniorum saltem eruere possimus. ¶ Nos ea xpi πρὸς nunc sedabimur, quæ de Præpositis istis Laborum hæc leg. continentur.

Primo igitur loco ex hæc l. discimus, Vnde, seu ex quo corpore seu hominum genere Præpositi isti Laborum sumpti seu promoti fuerint: Nempè ex Domesticorum scholis: Et quidem, (quod secundum) hæc ratione: putà & Principis iudicio, & stipendiorum sudoribus. Quod verumque à Triboniano rescacatum est, fortè quia sub Iustiniano iam Præpositi laborum iudicio solo Principis vndecumque ipsi libuisse eligerentur, cum hæc l. nominatim ex Domesticorum scholis, neque Principis tantum iudicio, sed & stipendiorum sudoribus promoti dicantur. Nempè Principes hoc æno Præpositos laborum, ex scholis Domesticorum assumebant, pro-

mouebant, eosque eligebant, quos in scholis illis stipendiorum merito & sudoribus mereri videbant. Sed tamen ex scholis semper Domesticorum, non aliunde quos προαριστὰς vocat Auctor vitæ Constantinianæ: ἄρι φέρους Sozomenus, locis quæ postea consignabo. Ea verò causa est, cur hæc lex proximo superiori titulo, de Domesticis cohercat, seu subiiciatur: quia scilicet Domesticorum corpus huiusmodi Præpositos laborum subministrabat. Quare Cuiacij secundus error est, qui hos ex Protectoribus electos minus pensè scripsit ad l. vn. Cod. eod. tit. & ad l. 2. Cod. de excus. munerum: quem & alij improvidè secuti sunt. Nam est Domesticus, & Protectores eodem fermè iure censiti fuerint, deque vtriusque iunctim superiore titulo agatur, vicinaque fuerint corpora, imò & Domesticus quoque Protectores Domesticus dicti fuerint, attamen Domesticus à Protectoribus nudis distincti fuere: etiam iure aliquando, sic ut de illis statuta ad hos omni, ad eum titulum. Et certè Domesticus digniore loco habiti, & Protectoribus præpositi, etiam Rubrica superioris titulo: hi quippe, ut iudicio nominis appareat, familiaritè Principi militabant: ut distè Theodosius Iun. ait in d. l. 8. quæ fortè huic iungenda est: vnde & οἰκείως Græcis: Protectores verò armatam militiam subeuntes & defendendi corporis sui, & protegendi lateris Principis solitudinem sustinebant, l. 9. sup. tit. prox. Ergo ex Domesticis sumpti Præpositi laborum: non tamen (quod Tertium hic) ex Decemprimis Domesticorum: nam imò Decemprimorum priuilegium & immunitas hæc l. ad Præpositos laborum porrigitur: Quod quidem hic Quarto loco notandum, nempe ad similitudinem Decemprimorum domesticorum Senatoriam dignitatem his conferri: Et quidem (quod

(quod Quintum) inter Allectos: inter Allectos, id est, sic ut immunes sunt à Senatoriis muneribus, putà à glebali collatione, & à Præturâ, quæ alioquin duo onera Senatorum fuere: de quibus Adlectis seu immunibus, cuiusmodi & plures alij fuere, dixi plenè semel ad l. 10. sup. de Prætoribus: & quidem de Decemprimis Adlectis seu immunibus à Senatoriis oneribus, ad l. 7. 8. 9. 10. sup. tit. prox. Rursùm, (quod Sextum) sic Præpositi laborum inter Adlectos habiti hæc leg. ut ex-Consularibus haberentur: Quæ & ipsa singularis prærogatiuæ species fuit: quomodo & Primicerij & Decemprimi Domesticorum, velut ex-Consularibus habiti: quod præter hanc leg. canetur l. 8. 9. 10. sup. tit. prox. vbi de alijs quibus eadem dignitas seu idem gradus tribuitur, dixi. Et rationem addit Theodosius Iun. istius dignitatis & immunitatis (quod septimo hic loco oblerandum est): Nam, inquit, Senatorio nomine & immunitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat. Vnde paulatim deducimur ad cognitionem muneris horum Præpositorum laborum, illud enim saltem discimus, lateri & Comitatu Principis hos ad hæsisse, quod & ipsum testatur Auctor vitæ Constantinianæ. Quod quidem ipsam fermè de Protectoribus alibi dicitur, eos Principis lateris Comitatus illustrat: verum hoc insuper addito, quod protegendi Principis lateris solitudinem paterentur, l. 9. sup. tit. prox. de domest. & protector. Et apud Chrysothomum homil. 55. in Matth. p. 596. ed. Paris. p. 476. Comel. edit. constituti τῶν τῶν βασιλέως πατρῶς, ἠεὶ τὰ τὸν βασιλέα, τῶν βασιλέως παρεσκευάστας, quod iam notati ad d. l. 9. At præpositi laborum nudò Comitatu Principis lateris illustrabantur: id est, procedente Principe in publicum eius lateri ad hærebant, κὺλλοι ἀποπροδύρδοι τῶν βασιλέων, ut Georgius Cedrenus ait, Comitatus lateris Principis dicitur, de his qui Principem procedentem lateri eius ad hærentes eum comitantur. Comitatus est ἀποπροδύρδοι processio Imperatoris.

Hoc primum igitur, neque dum tamen inde intelligere satis possumus, quidnam hi in Comitatu Principis lateris eius ad hærentes agerent. Igitur rectè, primus quod sciam Hugò Papiensis, quod nos docent Accursius & Lucas de Penna hic, Præpositos laborum accepit sine intellexit. Et verò antiqua scriptura Laborum, elisâ vnâ Syllabâ, hic positum videri possit pro Laborum, quomodo in Pandectis Pisanis passim vel Laborum λαβωρίων Græcâ inflexionè in Oriente cui præerat Theodosius Iun. huius l. Auctor, pro Laborum per Syncopem; quomodo Deum pro Deorum: Præfelli fabri pro fabricum. Certè Alciatus hic Laborum vocem substituit, quod voluit etiam Cuiacius, qui Laborum hic legendum contendit. Nos igitur de Laboris, vel Labaris istis videamus, mox de Præpositis eorum visuri. ¶ De Labaro vexillo à Constantino M. instituto monent satis historice Ecclesiasticæ scrip. tores, & in his Auctor de vitâ Constantinianæ lib. 2. cap. 8. & Sozomenus lib. 1. cap. 41. qui eius formam vsúmque describunt: nulla enim ante Constantinum eius mentio occurrit: Nam quod à Tertulliano & Minicio Felice, eius mentionem fieri quidam volunt, erroneum est: de Cambræ enim illi agunt, non de Labaro. Labarum verò istud Laborum quoque dictum. Apud Sozomenum certè lib. 1. cap. 4. variant Codices: alij quippe habent λαβαρον, alij λάβαρον. Sed & Turnebus 15. Adversar. cap. 16. in vetusto Lexico Laborum inuenisse se testatur. Etsi in alio Onomastico, teste Steune chio ad Vegetium occurrat Vexillum Lavarum. Sed & Aldhelmus de laudib. vir-

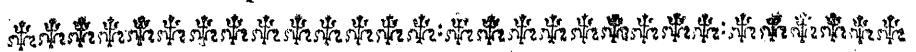
ginitatis: Præmissio, inquit, Christi laborum eius & Christi vexillo armatus. Et in Actis secundæ synodi Nicænæ. Iussit viros eruditos ex auro & lapidibus præpositis in vexillum Crucis transformare, quod Laborum vocatur. At ceteri Laborum vocant, ut Ambrosius lib. 6. ep. 29. Habebis Imperator COMITUM [loquitur de Addeo Com. rei militaris per Orientem] præuaticatorem, & huic vexilla committis vetricia, huic Laborum, hoc est Christi sacrum nomine, qui Synagogam instauret, quæ Christum nesciat: Iube Laborum Synagoga inferri, videamus si non restant. Et Prudentius, lib. 1. contra Symmachum, vbi de Constantini M. aduersus Maxentium expeditio: ne;

Quali radiarint stemmate pila:
Christus purpureum gemmantis textus in auro
Signabat Laborum.

Gregorius Nazianzenus Laborum maluisse videtur prima ἐπιδύσει in Iulianum: non modo cum καυδῶν λυπέων, id est, laborum leuamen & pausam dixit, verum etiam ut ingeniosi fermè sunt Græci in appellationum exoticarum rationibus reddèdit; eum inde distè à Romanis appellatum scribit; καυδῶν λυπέων ὄντι, ἢ καὶ Ῥωμαῖοις ἐνομαζόμενοι, ut proinde Nazianzenus à labore deduxerit Laborum, velut laboris ἀρῶ, quod videlicet Laborum istud, seu Vexillum, ut quæque pars in acie laborabat in eam quasi auxiliij vice & liberationis inferretur: quod sanè Auctor vitæ Constantinianæ & Sozomenus tradunt. Idem Nazianzenus, μέγα σιμῶμα vocat, id est, ut etiam Scholiastes eius interpretatur, testera qua hostes in fugam vertuntur. Baronius quoque à Latino Labor & Græcò ἀρῶ deducebat. Putaret quis, à labore dictum, idèd quod magno labore magnisque viribus & solitudine opus esset ad id gestandum, utpote quod graue esset variis ornamentis, ut de quibusdam militariis signis memorat Herodianus, lib. 4. c. 7. verum & id inane est. Alij alias nominis rationes seu etymologias commenti sunt: & Gyraldus quidem tres: vnam δὲ τῆς ἀλαβείας, quod id magnum pietatis signum esset, quomodo Gregorius Cappadox: σημεῖον τῆς μεγάλης ἀλαβείας vocat: secundam, δὲ τῆς λαβείης, quod scilicet à Constantino fuerit captum Laborum. Tandem à Labarâ ciuitate Cariz. Gifelinus quod quasi labantia hastis appenderentur; Follerus, quod res summi laboris esset Romanis Imperatoribus tutari signum illud. Fr. Iuretus à monte, Labar, cuius apud Epiphanium mentio fiat in præudio totius operis de hæresibus, quod δὲ τῆς λαβείης significat, nempe hinc Laborum dictum, quia exemptile erat & de conto suo descendeat facile. Quod rectè refutat Follerus lib. 2. miscell. cap. 2. ut & Petavius in Epiphanium p. 5. & 282. 283. Quidam inde, quod milites Laborum videntes, & exinde periculi sui moniti, clamarent Labor, Labor. Amaya nuper magnus alienorum scriptorum & laborum hæcarius ridiculè adhuc magis Hispanicam vocem nobis obtrudebat: La vandera: à quâ cum Labandarum dicit oportuerit, corrupto & breuiato nomine Labarum dictum fuerit. Vel eo nomine ridiculè: quod vandera, quæ nostris Bandiera, à Banda dicta est. Ridiculi etiam, qui præpositos enlaborum, id est, negotiorum gestores interpretantur, ut & qui labiarum, à labijs, quod tales Præpositi corrigerent eos, qui de Imperatore malè loquerentur: Alij præpositos libellorum substituant. Dies me deficeret, si omnia recensere vellem, quæ pleaque agrî somnia sunt: nam & superiora pleaque missis postremis, eo tantum fermè sine à nobis allata sunt, ut appareat, alios Laborum; alios Laborum dixisse;

dixisse, atque inde originationem traxisse: Alij denique Barbaram & exoticam vocem putant: Perficam nonnulli, alij Germanicam, vel Gallicam, quasi in Gallia Constantinus Christiana fide imbutus, hoc vexillum instituerit. Quibus ego facile accedo: analogia etiam vocis Labor, vnde Laborum: sic enim quoque video locorum vocabula sine Gallica, sine Germanica prisca, simili terminatione, Robor, Arbor (vnde & Arbora.) Quicquid huius sit, Laborum appellatione hic liquidum Labara seu Labora sunt intelligenda: quod etiam sequentia ostendunt, partim de Præpositis Laborum, siue Laborum, collata cum iis que ex hac ipsa leg. de his supra confestim, partim de vexillo ipso procedente Imperatore semper præferri solito. Auctoris de vita Constantini lib. 2. cap. 8. hæc verba sunt: διὸ δὴ τῶν ἀποτῶν ὑπασπιστῶν, τοῖς δὲ σώμασι ἰχθυῖ καὶ ψυχῆς ἀρετῇ, θεοσεβείας προσποιεῖ ἐγκρίτοις, μὴν τῆ τῶ συμῆς ἀγκυλῆ, πρὸς καρτερῶν ἐπιλάθων: ἥσαν δὲ ἀδελφοὶ τὸν ἀεὶ ἰδὼν ἐχθρῶς περιποιῶντα, οἷς ἐδὴν ἔπερον ἰδὼ μόνον, ἢ κυκλῶν καὶ ἀδελφῶν ἀδελφῶν τὸ συμῆσιον, ἀμοιβῆσι ἐκείνων αὐτῶν ἐστὶ τῶ ἄμω φέρονται, id est. Quapropter iis qui CIRCA IPSAM ERANT Defensoribus [Domesticis-protectoribus] & corporis robore, & virtute animi, & pietatis instituti eximii, ut in vexilli illius tantum ministerium incumbere, iussit: Erant autem viri numero non minus quinquaginta, quibus nihil aliud incumberebat, quam ut ambirent, & stiparent hastati vexillum istud, per vices singulis ad humeris suis gestantibus. Sozomenus lib. 1. cap. 4. καὶ τοῖς καμνῶσι φάλαγγιν ἐν τοῖς μάχαις παραστῆσαι ἐπιλάθων, φανερῶς τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῶν καὶ τῶν ποικίλων, οἷς ἔργον ἰδὼ ἔκαστον ἀμοιβῆσι ἐστὶ τῶ ἄμω φέροντα συμῆσιον, καὶ ἀδελφῶν τοῖς τῶν ποικίλων. Vbi vides Præpositos Laborum omnino describi: Nempe aiunt illi electos ab Imperatore, ex his qui circa ipsum erant ὑπασπιστῶν, ἀδελφῶν, domesticis protectoribus corpore validos, virtute pietatēque insignes, Labore tantum curando, perque vices ferendo quinquaginta numero, eique rei vnicæ Præpositos. Vbi notandum etiam pietate insignes electos, velut sacro vexillo præpositos. Quod Præpositos hos vexillum hoc κυκλῶν καὶ ἀδελφῶν τὸ συμῆσιον solitos ait Auctor vitæ Constantini, id testantur veteres nummi & lapides, vbi videre est Labarum istud stipantes ἀδελφῶν καὶ ὑπασπιστῶν. Cæterum, ut iam notatum est, Præpositos hos Laborum, Principis lateris Comitatus illustrabat. Nam ut maximè Labari vsus in exercitu quoque esset, (de quo Ambrosius, Nazianzenus, Auctor vitæ Constantini, Sozomenus) atamen in Comitatu quoque Principis procedentis eius vsus sollemnis erat: procedenti quippe Imperatori id prælatum: quod testatur Sozomenus lib. 1. cap. 4. συμῆσιον τῶ τῶ ποικίλων καὶ ἀδελφῶν πμῶτερον, καὶ δὴ ΑΒΕΙ τῶ βασιλέως ἡγεῖται, καὶ πρὸς κοινῶν νενομιστο παρα τῶ στρατιῶν [στρατιῶν] id est, signum vero istud militare aliis sanctius vel pretiosius idè fuit quod

SEMPER IMPERATOREM antecedere & adorari à militibus consuevit. His igitur iam omnibus attentè perpensis aperitissimè conficitur, ut Labara fuerunt vexilla quæ procedente Imperatore ferebantur de quibus sensit & Claudianus 2. in Rufinum: Augustus veneranda prior vexilla salutat Rufinus sequitur: Ita Præpositos Laborum fuisse, qui è Domesticorum scholis, ab Imperatore electi Labori sollicitudinem & curam gerebant in Comitatu Principis, seu procedente Imperatore, circa Imperatoris latus incidentes. Quod pertinet etiam Georgij Cedreni locus, vbi vexilla describens, ait, ea longis suspensa contis gestantes circa Imperatoris latus incessisse, cumque sic protexisse: τὰ πρὸ ἐξαρτῶντες καὶ μακρῶν ἀδελφῶν κνήφω ἀδελφῶν ἀδελφῶν καὶ βασιλέων κατὰ συνέθεσιν αὐτῶν. Quà causâ è Domesticis adfecti vel electi, utpote qui circa Principem essent, & inter Palatina officia, viri validi, præstantes & eximij. Quæ cum ita sint, apparet, quod quidam tamen tradidè, Præpositos laborum, non esse eos qui per dignitatem Comitum, Laboribus Principis sociis, designantur l. 2. in. inf. qui à prabit. Tyronum. Ibi enim indicantur Comites similes alij Comitibus Archiatorum, Comitibus stabuli, Curæ Palatii, Proximis Scriniorum, Comitibus dispositionum, Decurionibus, Magistris admissionum. Non sunt item, quod Amaya nuper prodidit ad l. 2. Cod. de excusat. mun. num. 28. &c. Præpositi Laborum ij qui ex Domesticorum scholâ et si non Decemprimi, tamen cum locus inter eos nullus vacaret, Decemprimis proximi cum diu militassent, laborum ratione ab Imperatore Decemprimorum privilegij seu honorariâ Decemprimatus dignitate decorabantur: ut ita dicti fuerint præpositi Laborum per ellipsin, pro laborum causâ, ratione gratiâ, ergo, relata eo quoque l. ult. sup. de domesticis, ibi, sed ita, ut inter eos sine dubio censcantur qui immunitatem sibi Laboribus redemerunt. Hanc enim interpretationem, & ellipticam locutionem respicit, vel ipsa Præpositorum vox: quæ utique officij alicuius ἐμπροσθεν vox est, quâ necessarid indicatur, eos alicui rei & officio præpositos fuisse: & inde Præpositi Laborum. Quod etiam sensum d. l. ult. attinet, eum ibi vide. Denique quod addit de connexionione huius tituli cum superiore, nos eam supra veram demonstravimus. Pariter neque huc faciunt, Officia Principis lateri proximi in militia & cohorte Prætoria, quorum meminit Hyginus in Gromatico. De cæteris quæ ad Labarum pertinent, plurâ non addo. Nisi quod quidam nuper parte 2. libertatis Ecclesie per Constantinum, cap. 15. in Labaro deprehendere se aiebat, Romam ibi designari, vel certè orbem totum Romanum. Nimis callidè: Circulus enim qui in Labaro sub litera P. Græca extat, non est aliud quam pars suggestus imaginum, ut in hastili: sub quo litera X. later: denique litera X. circulo inclusa intra hastile cum litera P. efficit nomen Christi.

DE PROXIMIS, COMITIBVS DISPOSITIONVM, CÆTERISQVE QVI in sacris scriniis militant.

TITVLVS XXVI.

XII. COD. I V S T. X. De proximis Sacrorum Scriniorum cæterisque, &c.

De quâ Rubricæ mutatione ad l. 4. h. t. Ita rectè & ουδένως; quare nil opus coniunctiva, &, quam hic omissam putabat Gutherius, 3. de off. dom. Aug. 7. p. 466. Respondet quoque huic, titulus 11. supra de Magistris Scriniorum.

PARATITLON.

I. SCRINIA simpliciter, l. 1. 1. 4. h. t. l. 7. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. l. 2. in. de commentu, l. 21. in. de cohortalib. l. 1. in. sup. de Magistris Scrinior. l. 1. in. qui à prabit. tyronum, l. 19. de hæreticis, plenius dicitur, & Sacra Scrinia. Rubr. & l. 3. 5. 6. 7. 15. & 17. h. t. & l. 53. 65. in. de appellationibus, l. ult. sup. de honor. Codicillis, Scrinia perennitatis nostræ, l. 3. in. ad leg. Cornel. de falsis. & Symmachus lib. 10. epist. 37. Scrinia Palatina, Symmachus d. lib. 10. epist. 34. Augusta Scrinia,

epist. 46. Sacra lib. 1. epist. 88. Scrinia nostra Principis, l. 1. 9. 11. h. t. & l. 1. in. sup. de Magistris Scrinior. l. 1. in. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. Ea verò modò quatuor numerabantur, l. 1. 1. 2. modò tria tantum, l. 17. (excluso videl. vel præterito, & opposito illis Scrinio dispositionum quod quartum erat, vt l. 4. 7. 8. 9. 10. 16. 17. hoc tit.) Cætera tria Scrinia erant, Memoria, l. 1. 4. 7. 12. 16. & 17. h. t. (vndè & Memoriales l. 2. in. de priuilegiis eorum qui in Sacro Pal. apud Ambros. epist. 33. & memorialium Scrinia, dict. l. 2. 1. in. de cohortalib.) epistolarum, d. l. 1. 4. 7. 12. 16. & 17. & libellorum, dict. l. 2. 1. in. de cohortalib.) Quartum igitur erat, dispositionum; l. 1. 2. 9. 10. 12. & 18. h. t. quod vt sæpè à tribus prioribus separabatur, ita ab Arcadio illis æquatum: vt l. 7. 8. 9. 10. & 12.

II. Hæc Scrinia omnia erant sub dispositione Magistris officiorum, vt præter Notitiam Imperij, in Magistro officiorum, testantur inscriptiones l. 6. 11. 17. h. t. & d. l. 2. in. de commentu: l. 29. de hæreticis, & l. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. & 15. Cod. eod. tit.

III. In his Scriniiis qui erant, laborare dicuntur; l. 1. h. t. militare, l. 5. 7. 15. & 16. h. t. d. l. 7. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. Vnde & militia Scriniorum, l. 7. 8. 9. h. t. & Symmacho lib. 7. epist. 121. Sacrorum Scriniorum sudores, d. l. ult. sup. de honor. Codicill. obsecundatores sacrorum Scriniorum, l. 3. h. t. Eorum nominatim qui in tribus prioribus Scriniiis militabant, mentibus & ingeniis Principes committebant, quidquid Sanctionum proferebant, l. 3. h. t. seu peragendis & signandis responsis Principi ibidem obsecundabant, l. 14. de extraord. Qui verò in quarto Scrinio, Dispositionum putâ, militabant, ab iisdem dispositionum Principis norma & series seruabatur; l. 9. h. t. Ad eadem mittebantur ante Indictionis exordium breues erogationis à susceptore faciendæ: & postea alij breues erogationis factæ: l. 24. de erog. mil. ann. Ad ea missæ Relationes & opiniones cum refutatoriis & Instructionibus necessariis, l. 3. 2. 34. & 65. de appellat. In his Scriniiis hæretici militare prohibiti, l. 29. de hæreticis. Privilegia porrò his varia tributa: Primò immunes erant à cunctis muneribus fordidis & personalibus ab extraordinariis collationibus, nec militiae tantum tempore, sed & post militiam, l. 3. 14. 15. & l. 1. 3. in. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. & d. l. 14. de extraordinariis: & l. 1. in. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. & d. l. 14. de extraordinariis: & l. 1. in. sup. de priuilegiis eorum qui in S. Pal. Secundò Iudicum Ordinariorum secretaria iis sponte sine vilo nuncio ingredi, cumque his sedendi ius erat, l. 5. 7. & 16. Tertiò si xv. annis in Scriniiis laborassent, à Curiali necessitate liberabantur, l. 2. & 7. in. pr. Quartò si viginti annis, impertito otio, consulari dignitate inter Adlectos honorabantur, sic vt ab omnibus oneribus immunes essent, l. 7. & 8. Vide & aliud priuilegium, de quo l. ult. sup. de honorar. Codicill. & l. 1. 2. sup. de Senatorib. De pœna emanantis sex mensium spatium supra commentum, v. l. 2. in. de commentu.

IV. His porrò qui in tribus prioribus Scriniiis militabant, præerant, qui MAGISTRI Scriniorum dicebantur, de quibus fuit titulus supra de Magistris Scriniorum. His proximi erant,

erant, qui PROXIMI SCRINIORYM dicebantur: l. 2. 4. 6. 10. 13. 17. & 18. seu vlt. qui & in capite constituti dicuntur, l. 11. eorumque gradus vltimus in scriniis (id est, summus) d. l. 14. Hinc honor proximi, l. 14. Proximatús splendor, l. 4. gradus proximorum, l. 17. & Proximatús, l. 11. 17. & l. 12. sup. de Senatoribus: Quo per ordinem succedebant, l. 11. ordine meritóque stipendiorum, l. 17. Vnde laboris præmium, l. 11. in fin. Promotionis autem huius dies ab Honorio & Theodosio Iuniorè constitutus Genuinus natalis suus (id est, quo die natus erat,) l. 11. 17. ¶ Hi Comitum dignitate ornabantur, l. 20. vide & l. 14. infr. de extraord. munerib. Vnde Comitua proximatús, l. 11. Primo quidem tertij ordinis, secundi postea, l. 17. sic vt vestis eis à Comite S. L. ex intexto (ita lego) ex largitionibus præberetur: l. 18. seu vlt. Triennio primùm ea militia conclusa, l. 3. infr. de Palatinis S. L. biennio postea, l. 6. h. t. anno demum, l. 11. 17. ¶ Depositò item militiâ, l. 13. seu post depositum actum, l. 17. è Palatio exeuntes, l. 2. ex Proximis denique, l. 12. primò Clarissimis adgregabantur, l. 2. 12. Secundò, Præfecti Prætorio Vicariis æquabantur, l. 2. 4. 10. 11. 17. hoc tit. & l. 12. sup. de Senatorib. & glebali coll. & l. 19. infr. de Palatinis: tertio ad Comitatum Principis sine euectione venire poterant, l. 14. quartò immunes erant à glebali collatione, non tamen septem solidorum, quæ tenuissimos Senatorum solebat obligare, l. 12. 14. imò & septem solidorum, d. l. 12. sup. de Senatorib. à Prætorâ, l. 14. à fordidis muneribus, superindictò, venalitiò, extraordinariis collationibus, remone; equorum, tyronum præstatione: l. 3. 14. h. t. & d. l. 14. infr. de extraord. munerib. & l. 10. infr. qui à præbit. tyron. ab omni functione, d. l. 12. sup. de Senatorib.

V. ¶ Hos sequebantur MELLOPROXIMI, qui à Proximò proximi erant, & sequenti anno proximi futuri: l. 16. 17. Post hos inter alios erat EXCEPTORES, l. 26.

VI. ¶ In scrinio Dispositionum Primi quoque erant Magistri Dispositionum l. 1. h. t. qui & primi Dispositionum dicuntur, l. 14. h. t. Hi non cum Magistris scriniorum ceterorum, verùm cum Proximis coniungebantur, iurèque & honore eodem fruebantur; l. 2. 10. 12. 14. h. t. l. 12. sup. de Senatoribus: l. 10. qui à præbit. tyronum. Hi scilicet pariter vt proximi scriniorum Comitum dignitate ornabantur, d. l. 10. secundi ordinis, l. 18. seu vlt. h. t. Hinc ad eò Comitès dispositionum Rubr. & l. 10. 12. 18. seu vlt. h. t. d. l. 10. infr. qui à præbit. tyronum: Comitua primi Dispositionum, l. 14. h. t. Comitua Dispositionum, d. l. 12. sup. de Senatorib.

1. * Imp. Iulianus A ad Secundum PP. "

IN rebus", prima" militia est: secundus, in literarum præsidii" pacis ornatus: ideòque Scriniorum" Nostrorum merita perpendentes, secundum" eis in priuilegiis locum tribuimus, Vt omnes qui quindecim annis in Scriniis laborauerunt, Memoriar, ac Dispositionibus", Epistularum ac Libellorum, licet patre vel auo ceterisque maioribus" Curialibus orti ac prodicti" sint, tamen ab omni hac" necessitate habeantur immunes, nec ad Curiam reuocentur. Dat. vii. Kalend. Octob. Antiochiæ, Acc. v. Id. Nouemb. Naifis", Mamertino & Neuitra. v. c. c. n. s. s. [362.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Memoratur & confirmatur ab Arcadio l. 7. infr.

" De hoc Secundo PP. v. Prologogr.

" Nihil hinc immutandum: de quo mox.

" Prærogatiuam partis armatæ dixit Sidonius Apollinaris lib. 1. ep. 9.

" Præsidia literarum, de quo mox.

" Atque ad eò Scriniorum, seu in Scriniis militantium.

" Secundus locus literatæ militiæ tribuitur: de quo mox.

" Nihil hinc mutandum: Laborare militia & dispositionibus, idem quod laborare in Scriniis memoriar, Dispositionum. Sic & Distributor memoriar, ἀντιγράφος & μνηστής, D. Etave ad memoriam Vopisco in Caro.

" Maiores ceteri, ultra patrem & auum.

" Id est, Edicti, prodieunt.

" Curiali: de quâ in integrâ constitutione agebatur: & paulò antè mentio acta fuit.

" Si Naifum, quæ vrbis erat Daciæ Mediterraneæ, hinc accipimus, tum Secundus, cui hæc lex inscribitur; PP. Illyrici fuerit hoc tempore. Verùm de hoc secundo PP. qui & Sallustius, amplius inquirendum.

COMMENTARIUS.

IULIANI hæc constitutio est, quâ definitur: Scrinarios quatuor scriniorum quindecim annorum militiâ, id est, si quindecim annis in scrinio aliquo ex his militauerint, licet origine CURIALES Curia, Curialique nexu liberari. Quam Iuliani constitutionem memorat simul & firmat Arcadius Imp. in l. 7. infr. h. t. Quindecim annis, inquit Iulianus, cum Constantius Imp. constitutione suâ huic rei viginti annos præstitisset, octo annis, l. 1. infr. de Agentibus in rebus. Quomodo & aliàs sæpè certo annorum decursu Curialis conditio enitari olim potuit: de quo plenam fidem faciet titulus infrâ, de Decurionibus. Nos de hæc Iuliani leg. videamus, vbi varia notanda explicandaque sunt.

Primò notandum, Iulianum hæc l. in specie propositâ Curie euitandæ tempora contrahere: pariter, vt alterâ l. 2. infr. de Agentibus in rebus, quæ & ipsa ad eundem secundum PP. data est: Cum alias Iulianus Curis plurimùm fauerit, vt fidem faciunt lex 50. infr. de Decurionibus, lex 4. infr. de Lustri collat. lex 51. & 52. eod. tit. de Decurionibus: & ea quæ narrat Libanius, Orat. funebri in Iulianum, p. 296. 297. cuius verba profero ad d. l. 50. & Am. Marcellinus non vno loco ac maximè lib. 22. p. 237. Illud, inquit, amarum & notabile fuit, quod agrè sub eo à Curialibus quisquam appetitus, licet PRIVILEGIIS & STIPENDIORUM NUMERO, & originis penitus aliena firmitudine communitus obinebat æquissimum, adeò vt plerique territi emercerentur molestias pretiis clandestinis. Tandem & Zosimus lib. 3. p. 713. Imò & fidem faciunt ipsiusmet Iuliani scripta, de quo ad d. l. 50. Et hinc tamen, vt & d. l. 2. infr. de Agentibus in rebus, videre licet, PRIVILEGIO literarum (quâ priuilegiij voce etiam hinc vtitur) & stipendiorum numero Scrinarios à Curia immunitatem obtinere.

Verùm ipse in specie huius leg. (quod hic secundo loco notandum) rationem eius facti præmittit In rebus, inquit, prima militia est: secundus in literarum præsidii pacis ornatus: ideòque scriniorum nostrorum merita perpendentes secundum eis in priuilegiis locum tribuimus. Ait, in rebus, vbi nihil mutandum, id est in rerum actu, publicisque actibus: Quo sensu, Agentes quoque ipsi in rebus dicuntur, quibus scilicet negotiorum & actuum publicorum executio iniungebatur: vid. l. 4. 11. 15. infr. de Agentibus in rebus: l. 4. & 7. infr. de executoribus. Imò & Agentes rerum dicti à Sexto Aurelio Victore Schotti. Eodem sensu Vopiscus rem Romanam dixit in Vita Probi, extremâ. Posterius inquit, Probi vel odio inuidia, vel timore Romanam rem fugerunt, & in Italia circa Veronam ac Benacum ac Larium, atque in his regionibus latere locauerunt. (Horatius pro eo dixisset, procul à negotiis recesserunt.) Quare coniecturam CL. V. minus reprobamus. Ergo ait Iulianus, primam esse militiam in rebus; vnde apparet, armatâ militiâ indubie, Curialem conditionem enitari tùm certo stipendiorum numero potuisse: quod Constantij quoque lex ostendit, l. 38. infr. de Decurionibus. vt & deinceps obtinuit, de quo rit. de Decurionibus. & nominatim ad eam leg. & ad l. 6. infr. de re militari: sic quidem etiam vt citatiore annorum numero milites à curiali conditione liberarentur, & quidem quinque annorum aliquando ex dictâ Constantij l. 38. & deinceps, d. l. 6. &c. Et in eo quoque prima militia fuit, potiorque. Quomodo & Sidonius Apollinaris lib. 1:

ep. 9. Prærogatiuam partis armatæ dixit. Secunda vero ratio, secundum priuilegium, secundus in literarum præsidii pacis ornatus consistere dicitur à Iuliano. Quo discimus, vt præsumptum in commune Iuliani in studia affectum, de quo alibi, tit. de medicis & professoribus. ita speciatim erga scrinarios simul & eorum officium: Sic sanè & l. 8. Cod. eod. tit. Proximis scriniorum literata militia tribuitur: & Symmachus lib. 7. ep. 124. Fungitur militiâ in scriniis literarum.

Quindecim igitur annorum seu per tria lustra (quod & postea in armatâ militiâ cautum à Valentiniano Iun. l. 95. infr. de Decurionibus) militiâ in scriniis curiam enitari posse, definit b. l. Iulianus, in hæc quoque re à Constantio diuersus, quod hinc Tertio notandum: Nempe & aliàs solemnè illi à Constantio dissentire in Legibus, vt patet vel ex l. 10. sup. de dominio rei quæ possitur, & l. 3. sup. de contrah. emptione: vbi dixi plenius.

Illud Quarto obseruandum hæc in re æquari Dispositionum scrinium ceteris tribus: cum alias sæpè discreparet: de quo ad leges sequentes.

Et quidem ita, quod Quintum, vt proximo seu secundo à scrinio memoriæ loco, ante epistularum & libellorum, ponatur, cum aliàs ferè vltimo loco nominetur, vt l. 12. infr. vel ab aliis separetur.

Tandem hic semel agendum de hoc Dispositionum scrinio, vnde dictum id fuerit, quæque eius partes in rebus seu in rerum actu fuerint. Ergo dispositiones hic non sunt sigillatim, sigillatim, constitutiones, sanctiones, pragmaticæ, Edicta, (quomodd aliàs generali dispositionis voce hæc quoque intelliguntur, vt l. 23. 15. Cod. de proximis sacror. scrin. l. 3. §. 1. Cod. de nuptiis Nouella..... de Tyronibus 44. de Pentapolis 43. l. vlt. Cod. de fructibus & lit. expens.) verùm alij Principis actus in Republicâ extra Legum Sanctiones, Adnotationes, Responsa ad Legationes & Consultationes & ad Libellos, Cognitiones, quæ omnia à tribus aliis scriniis, memoriæ, libellorum, epistularum tractabantur; & præterea, vbi vocantur in Notitiâ Imperij, quomodo eam nos restitimus iam ad l. 10. sup. de Magistris scriniorum.) Quid igitur? In his erant Provisiones ferè annonariæ, dispositiones itinerum Principis, & expeditionum, de ordinandis Magistratibus & officiis publicis, quæque Princeps sibi peragenda proponebat. Hoc omnino sensu Dispositionis vox apud Lampridium in Alexandro Severo: Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primum tamen eius consuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menses duos in quo scriptum esset: Illa die, illa hora, ab urbe sum exiturus; & si dii voluerint in prima mansione mansurus: deinde per ordinem mansiones, deinde stadius, deinde vbi amona esset accipienda: Et id quidem eo usque quamdum ad fines Barbaricos veniretur: iam enim inde vacabat, & omnes ambulabant, ita ne DISPOSITIONEM Romanam Barbari scirent. Cerrum est autem eum nunquam id quod PROPOSERAT, sefellisse, cum diceret, Nolle ab Aulicis suas vendi DISPOSITIONES: quod factum fuerat sub Heliogabalò, cum ab eunuchis omnia venderentur: quod genus hominum idcirco secreta omnia in Aula nosse cupiunt, vt soli aliquid scire videantur; & habeant unde vel gratiam vel pecuniam requirant. Et quia de publicandis DISPOSITIONIBVS mentio contigit, vbi alios quos voluisset vel Rectores Prouinciis dare, vel Præfatos

fitos facere, vel Procuratores (id est Rationales) ordinare, nomina eorum PROPONEBAT, hortans Populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus, si non probasset, subiret penam capitis, &c. Hoc sensu Dispositiones apud Capitolium in Gordiano Tertio, de Mithreo: Cuius vita tanta in Republ. dispositio fuit, ut nulla esset unquam civitas limitanea qua non posset exercitum P. R. ac Principem ferre: que totius anni in aceto, frumento, & lardo, atque hordeo & palca condita non haberet: & mox, Tunnum baluere conditorum, ut vacillare dispositio Romana non posset. Eodem sensu Vopiscus in Aureliano. Eodem Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 17. Antiochensi plebi suppliciter obsecrari, ut media dispelleret metum, non DISPONI quidquam statuit, vel ex provinciis alimenta conferri constituit. Et lib. 19. p. 160. ubi de Anatolio PP. Sidonio Apollinari ad PP. Galliarum lib. 7. ep. 12. Præternitit Attilam Rbemi hostem, Thorismodam Rhodani hospitem, Aetium Ligeris liberatorem, solâ te DISPOSITIONVM salubritate tolerasse. His adde & l. 310. inf. de extraordinar. l. 8. inf. de operib. publicis: l. 6. & 10. inf. de nauticar. l. 3. in fin. inf. & l. 15. de censu publico: l. ult. circa fin. de const. donat. l. 15. 43. de Episcopis. Scrinium igitur dispositionum erat, in quo, ut expressè loquitur lex 9. inf. hoc tit. Principis dispositionum norma & series servabatur, seu disposita in Republ. à Principe pro urgentibus rerum necessitatibus: sic ut quotidiani eo fermè Principis in Republ. actus, destinata, dispositiones continerentur: Quorum ea multitudo fuit, ut proprium earum scrinium esset, cui & Magister seu Comes peculiaris fuit, & varij sub eo scrinarii. Sic eodem sensu Numerarij PP. dispositiones tribuuntur; vt Flaminia Municipibus, Arcariis pon-

dera mensurâ Allectis, Salaria Tabulariis, à Sidonio Apollinari, lib. 5. ep. 7. quia scilicet Numerarij omnia communitaria, præceptiones, euectiones, publica instrumenta, quibus de provinciâ DISPONEBATVR, conficiebant, vt exerte docet lex 10. Cod. de Numerariis: SCRINIISQUE inferiebant, vt testatur lex 8. inf. de Numerariis, de quo plenius suo titulo. Vnde iam patet, quàm malè Pancirolus aliique deinceps hos cum Referendaris misceverit.

Ex superioribus omnibus iam conicere licet, quale scriniorum dispositionum munus fuerit, & cur diverso sæpè & inferiore iure quàm ceteri fuerint: quia trium priorum literata propriè militia fuit, seu hos potissimum studiis eruditos oportuit, ad Principis constitutiones videlicet responsaque formanda, epistolas scribendas: hos vero non aded. Quam in rem elegans est lex 8. Cod. de proximis sacrorum scriniorum. Proximos sacrorum scriniorum, quos fides ac diuina obseruationis industria, LITERATAQUE militia: Comitum quin etiam Dispositionum, quem PROBITAS ac STRENVITAS merito commendant: Ergo in Proximis Literarum studia & eruditio: in Comitibus dispositionum, probitas & strenuitas: quod dispositionum natura vnum requirit.

Postremum, quia hæc prima de scriniis & scrinariis lex occurrit, age cumulemus nunc Auctores qui horum scriniorum, & scriniorum, & Magistrorum meminere. Spartianus in Vero: Iulianus, ep. ad Iudæos: Lampridius in Alexandro: Aurelius Victor cap. 20. Am. Marcellinus & Symmachus variis locis: Notitia Imperij, Sidonius Apollinaris Panegy. 2. Post omnia vide & quæ supra diximus tit. de Magistris scriniorum.

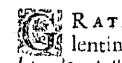
11. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodosius AAA. ad Valerianum."

 LARISSIMOS viros Proximos scriniorum & Magistros dispositionum Vicariorum ordini copulamus; ita, vt prior aliunde prouectus Palatinis honorariis præferatur, vt prius à palatio cum huiusmodi dignitate dimissus, priorem locum aliis post etiam verâ administratione venientibus sortiat. Dat. 1. v. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio CONS. [381.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. indicat hæc leg. Valentinianus Iun. l. 3. inf. de priuileg. eorum qui in S. Pal. Iungendâque ci lex 2. sup. de Primicerio & Notariis, & lex 5. sup. de honor. codicill.
- " Valerianus, hic P. V. Romæ fuit A. D. 381. cui præter hæc leg. & duas illas inferibitur adhuc lex 2. de equis Curvilib. lex 6. 7. 8. de scanicis.
- " Trium scilicet memoriæ, epistolarum, libellorum.
- " Magistris dispositionum h. l. qui aliis Comitibus dispositionum: de quo mox.
- " Ita quidem
- " Putabam aliquando prius, verum hoc retinendum.
- " Quam ex scriniis.
- " Retinenda vox hæc, neque mutanda in prouectus: prouectus autem, ad Vicariatus administrationem.
- " 29. At.
- " Igitur Proximatu tantum scriniorum, & Magisteria dispositionum exeuntibus hæc dignitas collata hoc tempore verum postea aliter l. 4. in f.

COMMENTARIVS.

 RATIANI Imp. hæc lex est, quam & Valentinianus frater eius Iun. indicat firmatque l. 3. de priuileg. eorum qui in S. Pal. quâ honoraria VICARIORVM dignitas Proximis scriniorum & Magistris dispositionum, à Palatio seu officio exeuntibus, conferretur: Quæ quidem lex pars est prolixioris Gratianæ constitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus, tum Palatinorum, tum

extra-Palatinorum: de qua duæ præterea Leges hoc Codice occurrunt: puta lex 2. sup. de Primicerio & Notariis & lex 5. sup. de honorar. codicillis, quæ proinde huic coassandæ veniunt. Vicariis ergo æquati Proximatu vt & Magisteria seu Comitua dispositionum functi: quod præter hæc leg. definitur & indicatur quoque l. 4. 10. 11. 17. inf. h. t. & l. 12. sup. de Senatorib. & glebali collat. l. 19. inf. de Palatinis S. L.

Ita

Ita quidem (quod secundo loco hæc notandum) vt qui finis huius l. est, cum iis qui reuera Vicariatum administrarunt de tempore certent, id est, si priores à Palatio cum hac dignitate discesserint, post etiam verâ administratione venientibus præferantur. Quod & ipsum generaliter de Palatinis cum dignitate à Palatio exeuntibus hæc leg. vers. ita vt: tribuitur, putâ, vt Honorarij huiusmodi cum primiceriis tempore certent: Et verò d. l. 2. sup. de Primicerio & Notariis, quæ vt dixi eiusdem constitutionis pars est, alterum eius rei exemplum notatur in Primiceriis, Secundoceriis, Notariis & Tribunis, Domesticis & Notariis: qui de Consistorio cum dignitate aliquò honorariâ exeuntes, ita primiceriis æquantur, componuntur, vt nihil nisi tempus interit, etsi priores fuerint, anteferri iubeatur. Quod in extra Palatinis secus est: Et verò nominatim definitur d. l. 5. sup. de honor. codicillis: quæ & ipsa huic coassanda est: putâ vt extra Palatium constituti si codicillis Procöfularibus, vel epistolis Vicariorum, vel insignibus Consularium emendicatis atque adsimulatis vestiantur, his quos administratio vel militia prouexit, opponantur. Et ita quidem etiam duæ hæc leges cum hæc nostrâ iunctim legendæ constituendæque sunt.

Cæterum (quod Tertium hæc obseruandum,) Vicariatus dignitatem Proximis scriniorum & Magistris dispositionum hæc l. ita conferri, vt conferatur demum à Palatio dimissis, atque exinde computetur: pariter vt Primiceriis Notariorum, &c. d. l. 2. sup. de Primicerio & Notariis. Verum postea ab ipso Proximatus & Magisterij indepti initio: l. 4. 10. vbi dicam: pariter vt in Notariis ab ipso Primiceriatu, &c. l. 3. sup. de Primicerio & Notariis.

Illud quarto loco notandum ex hæc Magistros quoque dispositionum dictos (qui aliis Comitibus dispositionum dicuntur Robr. & l. 12. 14. 18. seu vlt. h. t. l. vn. inf. qui à præbit. tyronum, & l. 12. sup. de Senatorib. & glebali collat.) Quod tamen Cuiacius negabat: de quo iam quoque ad tit. de Magistris Scriniorum.

Et hi tamen, sine Comites, sine Magistri dispositionum, (quod Quinnum) etsi nomine conuenirent cum cæteris Scriniorum Magistris, at tamen iure & dignitate differebant: neque enim cum his æquabantur, verum cum Proximis, id est, quæ u proximo post Magistros loco erant: quod præter hæc leg. docet l. 10. 12. & 14. h. t. l. 12. sup. de Senatorib. l. vn. qui à præbit. tyronum.

111. * Idem AAA. ad Hypatium PP."

 SECUNDATORIBVS sacrorum Scriniorum (quorum mentibus ingeniiisque committimus, quidquid in alios quoque perennium sæpè proferimus functionum) equorum, ad militare subsidium, ab Honoratis proximè venire iussorum, missam faciamus. Nullis igitur vel ætate præfenti, vel in relicum, tale si quicquam emerferit, aut Equorum oblationibus, aut quibuscunque præterea, de collatio omnium, postulatis, parere cogantur. Dat. xv. Kal. Ian. Patavi, Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust.
- " Hypatius hic PP. fuit A. D. 382. 383. Meminit Am. Marcellinus lib. 29. p. 420. 421. ad eundem q̄stat Gregorij Nazianzeni ep. 192.
- " Putet quis hoc legitimum, hoc sensu, scrinariis committi functiones, non modò quibus priuilegij aliquid his deferretur, verum functiones quæ in alios quoque profertur. Verum in alim. Alios quosque.
- " Sanctiones, edictos in Notitia Imperij.
- " V. l. 15. inf. de extraordinar.
- " De hoc loco mox.
- " De Honoratis dixi semel ad l. vn. sup. de off. Iudic. civil. & l. 13. inf. de Agentibus.
- " V. d. l. 15.
- " Venire ab Honoratis, id est, conferri, transmitti ab his.
- " De hæc voce Missa, mox.
- " Ferri potest: nisi cui magis placeat, facimus.
- " In reliquum, id est posthac, de cætero, deinceps.
- " Collatio, pro collatione: de quo mox.

COMMENTARIVS.

ALENTIANI Iun. hæc constitutio est (pariter vt lex 5. in fin.) quâ scrinariis IMMUNITAS tribuitur ab extraordinariis muneribus & collationibus, veluti ab equorum collatione, quæ extra ordinem Honoratis ad militiæ subsidium indici quandoque solet, & verò hoc tempore indicta fuerat, de quâ collatione & immunitate fuit infra peculiarias tituli, de equorum collat. Item de oblatione equorum, & tertius qui à collatione equorum vel Tyronum. De eadem verò scriniorum immunitate est quoque lex 14. 15. inf. h. t. & l. vn. inf. qui à præbit. Tyronum. Et similis l. 2. inf. de priuileg. eorum qui in S. Pal.

In hæc verò leg. Quatuor notanda sunt. Primò, pro rerum necessitate, Honoratis quædam iniungi

solita (de quibus Honoratis semel dixi ad l. vn. sup. de off. Iudic. civil.) veluti equorum collationem, tyronumque publicorum, item munerum sollicitudinem, vt præter hæc leg. & d. l. 14. docet lex 2. sup. de decur. & stentariis: l. 13. inf. de Agentibus l. 7. 15. 18. 20. inf. de tyronib. l. 1. inf. de milit. veste. l. 4. inf. de susceptioribus.

Et verò (quod secundum) hoc tempore equi exacti ab Honoratis propter Illyricianæ expeditionis necessitatem; vt ostendit lex 15. inf. de extraordinar. quæ hoc ipso anno 382. & mense ad eundem Hypatium PP. data est: De quâ videndus quoque Zosimus lib. 4. p. 756. 757. Huius nempe expeditionis gratiâ Theodosius M. Imp. hoc tempore Gratiani & Valentiniani collegarum suorum in Imp. rior.

rio subsidium implorare coactus fuerat : quare à Valentiniano Jun. in id equorum collatio indicta Honoratis. Nisi putemus, Valentinianum Jun. proprio imperio tutando aduersus Marcomannos, Quados, Inthurgos hoc tempore Rhetia & Illyrico infestos hanc Equorum collationem indixisse. Utinamque sit; hæc illa expeditionis Illyricanae necessitas est, de qua dicitur l. 15. & 18. infr. de extraordinariis.

Tertio obseruanda est scriniariorum descriptio h. l. Obsecratoribus, inquit, Sacrorum Scriniariorum, quorum mentibus ingenisque committimus quidquid in alios quoque peruenit sæpe proferimus sanctionum. Quibus verbis continetur Scriniariorum munus: pariter ut l. 14. infr. de extraordinariis: Eos, inquit, qui ibidem peragendis signandisque responsis nostræ Mansuetudinis obsecrantes. Quæ Notitia Imperij sigillatim explicat: Magister, inquit, memorie Adnotationes omnes dicit & emittit, & precibus respondet: Magister epistolarum, Legationes ciuitatum, Consultationes & preces tractat: Magister libellorum cognitiones & preces tractat. Ergo obsecratores sacrorum Scriniariorum, sunt, qui in scriniis operam nauant. Scriniarij omnes: quanquam speciatim hic designari videantur Magistri ipsi trium scriniariorum, quandoquidem agitur hic de collatione extraordinaria quæ ab Honoratis exigebatur, cum quibus ambulabant Magistri: pariter ut l. 14. infr. Et tamen crediderit quis de omnibus scriniariis id accipiendum, pariter ut statuitur l. 15. infr. arg. l. vn. infr. qui à prebit. tyr. vel equorum. & illorum quæ modò expendimus quoque verborum. Postremò obseruandum totam hanc leg. stylium Barbarum, vel falem Gallicanum cothurnum utique spirare, sic ut

ea Dictatorem seu Auctorem sine Quæstorem sine Magistrum memorie aut Gothice gentis, aut Gallicum habere videatur. Vestigia hæc, 1. Obsecratoribus sacrorum Scriniariorum. 2. Venire illorum, pro conferri, transmitti. 3. Missam facere equorum: vel si quid mutandum hic equorum subsidium missam facere (quod non puto) id est, indulgere, remittere, concedere. Missam facere, pro, missionem, remissionem, indulgentiam; Missa pro missione, quomodo & remissa peccatorum, pro remissione apud Optatum, Augustinum, & alios: Et in littera, pro Institutione apud Am. Marcellinum: Accessa, pro accessione apud Seruim, & in Itineratio Hierosolymitano, Exposita, pro expositione Interpreti ad nonnullas Nouellas: Adscensa, pro Adscensione in veteri Calendario. Missa denique est ἀφαισι, dimissio. Ita quæ in Græcorum concionibus fuit λαϊκῶν ἀφαισι, id est populorum Missa seu dimissio: quod in Iudiciis Romanorum fuit, licet, id est ire licet, id fuit in Liturgiâ veterum Christianorum αἰσιῶν ἀφαισι missam facere: quoties videlicet aut non initiati Diaconi voce iubebantur exire, aut peractis sacris populo fiebat discedendi potestas. Ideo Ambrosius ep. 13. hoc ipso æuo: Ego mansi in munere, missam facere, cepti, dum offero raptum cognoui Castulum quendam. Atque hinc Missa nomen: A quo non abluunt & Missa, seu Missus, & Misseria, in infimâ Latinitate, pro præmiis & beneficiis, de quo Salmast. in Solinum, p. 910. Sequuntur alia Barbara seu μαρτυρία hinc l. Quarto igitur, in reliquum, pro de cetero, deinceps in posterum. 5. Tale si quidquam, pro si tale quidquam. 6. Collatum, pro collatione, de collatio omnium postulat.

iv. * Idem AAA. Cynegio pp.

PROXIMOS Memoriae, Epistularum, ac Libellorum, ita Vicariorum honore cumulamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur qui Pro Praefectis Diœceses sibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti Proximatus ostentat, insequentibus præponendi, qui Vicarias postea administrauerunt. Dat. prid. Kal. Mai. Constantinop. Honorio Nobilissimo puero & Euodio CONS. [386.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Inst. eod. tit. Memorat hanc leg. simul & extendit Imp l. 10. infr. Iungendâque huic lex 111. infr. de Decurionibus.
- " Cynegius hic PP. Orientis fuit sub Theodosio M. An. D. 384. 385. 386. 387. 388. 389. vid. Protopogr. Eiusdem multa mentio apud Libanum Orat. 27. & eolorum, p. 97. 100. ubi dicit: Zosimum, lib. 4. p. 762. 769. Idem in Chronico, An. D. 388.
- " Atque dispositionum. Hoc addidit Tribon. ex l. 10. infr. qui tamen hoc factò malè proximorum appellationem ad scrinium dispositionum traxit; quod etiam in Rubricâ commisit: quam ita concepit de proximis sacrorum scriniariorum: omnia Comitum dispositionum mentione.
- " Cumulare honore.
- " De hoc mox.
- " Malè in Cod. Inst. ostendat.
- " Vicaria, pro Vicarij administratione, pro Vicariatu. Vicaria potestates, plenius d. l. 10. infr. h. l. & alibi: v. Gloss. Theod.
- " Et nullam descriptioni iniuriam perhorrescant. Hoc additum à Tribon. ex l. 12. in f. b. s.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. hæc lex est, cui coassanda est lex 111. infr. de Decurionibus, de VICARIA dignitate Proximorum, & à quo tempore ea computanda sit: Vicariorum scilicet dignitate Proximos scriniariorum honoratos docuit iam lex 2. supr. docet & hæc lex; & lex 10. 11. 17. infr. h. l. & l. 12. supr. de Senatoribus. & gleb. coll. l. 19. in fin. de Palatinis S. L. sic ut cum Vicariis ἐπιμαρτυρίας tempore certent; idque

etiam de Magistris seu Comitibus dispositionum constitutum, d. l. 2. supr. &c. Hæc quidem ita iam antea quoque constituta: Atenim quod Proximos trium scriniariorum attinet, Memoriae, Epistularum, Libellorum, (cuius postremi meminit quoque Am. Marcellinus lib. 22. p. 238.) mains adhuc priuilegium hæc parte his tribuitur hæc constitutione à Theodosio M. Nempe, cum hætenus Vicaria Proximorum

ximorū dignitas ab eo tempore æstimaretur, ex quo Palatio dimissi seu Proximatu facti essent, quod testatur d. lex 2. hæc constitutione ab eo statim tempore computari iubetur, ex quo Proximi facti sunt: & sic cum Vicariâ dignitate Proximi deinceps facti. Cui simile quid antea constitutum ab eodem Theodosio M. circa dignitatem Primiceriorum & Tribunalium Notariorum, cum antea aliter obtineret, l. 3. supr. de Primicerio & Notariis. Proximis verò trium scriniariorum id nunc tribuitur. Id quod ad similitudinem Proximorum postea porrectum ad Priores in scrinio dispositionum ab Arcadio: l. 10. infr. h. l. Ideo etiam Tribonianus Legi 1. Cod. Inst. eod. tit. quæ hinc desumpta est, hæc verba & dispositionum inferuit, ex d. l. 10. et si Proximi dispositionum nulli sint: ut proinde hæc parte duplicem is fucum faciat, dum Theodosio M. quoque id tribuit, & assumento suo Proximos dispositionum nobis faciat, pariter ut Rubricâ huius tituli immutatâ, & l. 66. Cod. de Decurionibus. qui nulli iam fuerant, verum Priores in scrinio dispositionum d. l. 10. & primi, l. 4. b. t. qui cum proximis ambulabant. Et Proximi trium tantum scriniariorum dicti, h. l. & l. 17. infr. seu l. 6. Cod. eod. tit. ubi Tribonianus fucum iam non fecit. Comitibus verò & Magistris dispositionum ab his diuersi, l. vi. infr. qui à prebit. Tyrorum: quomodo & primi dispositionum, seu priores, l. 2. 10. 12. 14. Igitur, hæc lex non idèd lata est, ut Proximis scriniariorum Vicaria dignitas tribueretur, vel ut ostenderetur eos quamlibet Honorarios, cum iis qui reuera Vicarias gessissent, de tempore certare; id enim vtrumque iam l. 2. supr. h. l. his collatum fuit: Verum, ut ostenderetur, A quo tempore eorum Vicaria dignitas computanda esset; & sic hæc parte ius nouum inuectum: Denique antea quoque Vicaria dignitate honorabantur, sed non ita: Ita, inquit, Theodosius, Vicariorum honore cumulamus, ut &c. Idque est huius leg. argumentum adæquatum, quod Codicis Instiniani interpretes non attenderunt.

Vnum illud superest h. l. notandum, quod Vicarij Pro-Praefectis diœceses sibi creditas temperare dicuntur: Quomodo & Am. Marcellinus, quatuor locis, puta lib. 14. p. 11. Marinus regens illas prouincias [Britanniarum] Pro-Praefectis, quem mox Vi-

carium vocat, & lib. 23. Alypium Britannias curasse Pro-Praefectis. Et lib. 27. ciuilem nomine rectorum Britannias Pro-Praefectis ad se proposuerat mitti. Et lib. 29. Asiam quippe reuertat Pro-Praefectis. Eodèmq; modo explicanda sunt notæ illæ PP. Hispaniarum, in l. 15. infr. de paganis, id est, Pro-Praefecto vel Pro-Praefectis Hispaniarum. Sic & in Symmachi Epitaphio, l. Aur. Aniano Symmacho P. C. Praefecto Urbis, Consuli, Pro-Praefectis Pratorio in urbe Romæ finitimisque prouinciis. Sic de Vicario Britanniarum Rutilius Praefectorum vicibus fruenti potestas. Neque tantum Pro-Praefectis, verum etiam Pro-Praefecto. Sic Victor, in Diocleriano: Ea tempestate apud Pannonos Alexander. Pro-Praefecto gerens: Quod Zosimus lib. 2. p. sic expressit, τὸν ἐπέχεν τὸ ὑπάρχου ἀρχὴς ἐν τῇ Βίβῳ καὶ ἐπιμαρτυρίῃ. Denique promiscuè Pro-Praefectis & Pro-Praefecto dicti Vicarij, qui ordine codicillorum, ut loquitur Cledonius Senator Romanus, vices agebant amplissimâ Praefectura: Pariter ut apud Græcos promiscuè, τὸν ἐπέχον τὸ ὑπάρχου, ut Zosimus, & δὶάων τὴν λαμπροτάτων ἐπαρχῶν τὸ μὲν, ut in ep. Constituti M. Dracilianus, de quo ad l. 1. supr. de usuris. Neque etiam admittenda altera distinctio quorundam inter Vicarium seu Pro-Praefectis, & inter vices agentem Praefecti Pratorio. Nam & qui Constantino ut dixi dicitur δέπων τὴν ἐπαρχῶν τὸ μὲν, is vices Agens Praefecti Pratorio dicitur d. l. 1. Fateor quidem, quod Cledonius obseruat, Vicarium dici non posse, cui Praefectus vices suas propter absentiam vel in speciali causâ mandauit, sed vices agere: Sed enim eum, qui Vicarius ordine codicillorum, non mandatâ Iurisdictione est, idem & vices agere dicitur. Verum de hoc ad d. l. 1. de usuris. Nunc ad rem. Vicarij igitur Pro-Praefectis diœceses sibi creditas temperare dicuntur: seu diœceses regebant, sortiti dicebantur, denique Vicarij diœceseon: præter hanc leg. l. 42. infr. de cursu publ. l. 7. de desertionibus: l. 66. 69. 94. de Decurionibus. l. 9. de Legatis: l. 1. ne quis in Palat. man. l. 10. de hereticis: l. 12. de exactionibus. Diœceses, inquam, id est, plures prouincias in vnam administrationem iunctas: de quo & in Notitiâ nostrâ Dignitatum, & in Orbis Rom. descript.

* v. Imp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Constantio pp.

IN sacris scriniis nostris militantes, Ordinarij Iudices à salutatione non arceant, etiam inuiti in confessum accipiant: Scituris, vel Principe vel Corniculario, vel Capitibus, ternas libras auri ex suis facultatibus eruentes, si Consistorium Nostrum sæpè ingredientibus, Secretarij Iudicium non patuerit ingressus, aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum Iudice societas denegata. Dat. vi. Id. Nouemb. Triueris, Tamasio & Promoto viris clarissimis CONS. [389.]

NOTÆ.

- * Repetita hæc lex Cod. Inst. duobus locis: puta l. 2. Cod. eod. tit. & l. vlt. Cod. de off. diuersor. Iudicum: in quâ postiore resecatâ priore huius leg. sententia, ad Honoratos quoscuque refertur. Memorat eam simul & confirmat Arcadius l. 7. infr. A. D. 396.
- " Constantinus hic vel Constantius PP. Galliarum scilicet fuit: & ita nominatim additum Cod. Inst. d. l. 2. & d. l. vlt. quare vox Galliarum hic intercederit necesse est. Quam etiam hoc Codice habet lex 4. supr. de legitimis hereditatibus, l. 8. de instrum. his que sub Tyr. l. 50. de cursu publico. De hoc mox.
- " In prouincijs Ordinarij, vel Spectabiles Iudicis: ita C. Inst. d. l. 2. de quo mox.
- " Ordinarij Iudices, sunt Clarissimi Rectores prouinciarum: de quo sæpè.
- " Ad salutationem, ita d. l. 2. malè.
- " Arceantur, d. l. 2.
- " Accipiantur, d. l. 2.
- " De Principe officij, suo titulo, infr. lib. 8. & in hac ipsâ re v. l. 1. supr. de off. Iudic. ciuil. & l. vn. supr. de Comitibus vacantibus.

" De Corniculariâ , suo titulo 4. lib. 8. & ad l. 8. de diuersis officiis.
 " Capitibus officij , ita d. l. 2. additâ voce officij. Tribonianus in d. l. 3. de off. diuersor. Iudicum, substituit *Primates officiorum* : Primates iidem cum capitibus v. l. 1. sup. de off. Reſtoris prouinc.
 " Decem librarum multa imposita , l. un. sup. de Comitibus vacantibus : Quindecim , l. 10. inf. de Agentibus. Hanc multam intelligit lex 1. 6. inf. Ceterum hæc , ternas libras auri ex facultatibus suis , abſunt à MS.
 " Simile est argumentum l. 4. sup. de domesticis : Itud verò paulò inuoluitus in d. l. 3. expreſſum , mutatâ voce ſc , in quibus.
 " 99. Iudicum , vt Cod. Iust. d. l. 2. & d. l. 3. Iudicantem l. 7. inf.
 " Sine vilo nuntio , ſponte , d. l. 7.
 " Honorificentia , d. l. 4. sup. de domesticis complexus ofculura.
 " v. C. Iust. d. l. 3. at vt in d. l. 2.
 " Data , pro Reddita : de quo mor.
 " Ita quoque d. l. 2. Cod. de proxim. in l. ult. Cod. de off. Reſt. Prouinc. malè Tyberiadè.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Iun. alterâ hæc *hoc titulo* constitutio est , de triplici ſcriniatorum HONORIS & privilegio , apud Ordinarios Iudices seu Rectores prouinciarum : Nempe 1. ad Ordinariorum Iudicum ſalutationem hi admitti ſubentur : 2. hiſque Secretaria Iudicum ingrediendi : 3. cùmque Iudice ſedendi ius tribuitur hæc Valentiniâni Iun. conſtitutione , quam nominatim memorat & ſequitur Arcadius l. 7. inf. & Honorius l. 16. inf. Quâ ſalutationem initio dicit : eam mox reuerentiam quomodo & l. 16. in ſalutatione vocat : quæ & honorificentia vocatur l. 4. sup. de domesticis , quæ & ipſa est Valentiniâni Iun. Quo quidem ofculandi ius in ſalutatione indicatur : de quo d. l. 4. & l. 109. inf. de Decurionibus. Quod ingrediendi in Secretarium ius attinet , id ita intelligendum : quod etiam d. lex 7. inf. explicat , nempe vt ſponte ſua ſine vilo nuntio Secretarium Iudicum ingredi poſſint. De conſidendi denique cum Iudice in Secretario iure , dixi plenè ad d. l. 4. & ad l. un. sup. de officio Iudicum civil. De eo quoque est lex l. sup. de Prefectis præ. l. un. de præſ. 8. Cubiculi : l. ult. sup. de honor. codic. Sed & inguis hanc in rem de iure ingrediendi in Secretarium , ex ipſâ honoris proprii dignitate ſalutiani locus lib. 3. de Gubernat. Dei , iam ab aliis quoque laudatus : *Intra ianuas* , inquit , *non modò Illuſtrum poſtulant , ſed etiam Præſidum , aut Propoſitorum non omnes paſſim intrare præſentunt , niſi quos aut Iudex vocauerit , aut negotium traxerit , aut ipſa HONORIS PROPRII dignitas introire permiſerit : ita ut ſi quiſſiam fuerit inſolenter ingreſſus , aut cadatur , aut propellatur , aut aliqua verocundia atque exiſtimatio nis ſua labe mulctetur.*
 Quod ſalutandi & ofculandi ius attinet , non abſolutè omninò locus hic Spartiani in Senero ; *Legationem* , inquit , *Proconſulis Africa accepit , in qua Legatione cum eum quidam municipium ſuorum Lepitanus præcedentibus faſcibus , vt antiquum con tubernalem , ipſe PLEBEIVS amplexus eſſet , fuſtibus eum ſub elogio eiſdem Præconſ cecidit , Legatum Populi Romani homo PLEBEIVS temerè amplecti noli , &c.* Sed & ex Tacito patiter conſtat *Annali 15. Plebeios & nulla dignitate ornatos arſeri ſolitos comple xu obtinentium Prouincias.*
 Et hæc de ipſo honore qui ſcriniariis hæc leg. defertur.
 II. ¶ Ratio eius honoris (quod ſecundo loco hæc l. obſeruandum) iſt hæc redditur , ſeu ratiocinatio à Conſiſtorij Principis ingreſſu ad ingreſſum in Secretarium Iudicum : cui ſimilis argumentatio

continetur : d. l. 4. sup. de domesticis & Proteſtoribus , quæ eiſdem Valentiniâni Iun. eſt.
 III. ¶ Limitatio , tertio loco attendenda : Nempe honos hic ſalutandi Iudices cùmque hi conſidendi in Secretario , Ordinariis tantum Iudicibus reſpicit : id eſt , Rectores prouinciarum , Conſulares , Præſides : Neque enim idem honos ſcriniariis tribuitur reſpectu Spectabilium , veluti Proconſulum , Vicariorum. Qui honos quoque aliis tribuitur , veluti Domesticis & Proteſtoribus : d. l. 4. sup. de domesticis : imò & ab Honorio ſcriniariis ipſis ab Exceptoribus vſque ad mello-proximos , l. 16. inf. Tandem à Inſtiniano , omnibus ſcriniariis : quâ cauſâ Tribonianus l. 2. Cod. cod. tit. quæ hinc alioquin deſumpta eſt , huius l. initium deformauit , in prouinciâ Ordinarij , vel Spectabilis Iudicis : quod huic legi aduerſum , neque d. l. 16. planè conſonum.
 IV. ¶ Pœna etiam notanda , quæ b. l. imponitur Principi , Corniculario , & Capitibus Officij , (de quibus inf. lib. 8.) ternarum ſcilicet auri librarum , ſi honos hic ſcriniariis non fuerit ſeruat. Quæ huius leg. multa indicatur & confirmatur l. 16. inf. hoc tit. Quemadmodum & decem librarum auri multa imponitur occasione Comitum vacantium Officij , omnibusque quos ſalutationis cura conſtringit : l. un. sup. de Comitibus vacantibus. Sic & quindecim librarum multa imposita , l. 10. inf. de Agentibus. Pro dignitate ſcilicet eius cui iniuria ſit , creſcit & pœna. Quare & ſacrilegij pœnam idem Valentiniâni Iun. imponit in ſp. d. l. 4. sup. de domesticis. Hinc interim diſcimus ad Principem , Cornicularium & capita ſeu Primates officij curam ſalutationis , ingreſſusque in Secretarium pertinuiſſe , de quo ad l. 1. sup. de officio Reſtor. prouinc.
 V. ¶ Illud poſtremo loco omittere non poſſum : pertinere hanc leg. ad GALLIAS : cuius PP. Conſtantino hæc lex inſcribitur , de quo iam etiam in Notis : qui ſcilicet poſt Maximum Tyrannum proſtigatum Anno ſuperiore 388. & poſt Eudodium PP. Galliarum (cuius meminit Senerus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtor.) PP. Galliarum factus eſt : Cui etiam reddita hæc lex Treueris (quæ ſedes erat Præfecti Prætorio Galliarum , de quo ſuo loco.) In ſubſcriptione ſcilicet huius leg. Dat. Treueris , pro Reddita , vel Accepta Treueris , accipiendum eſt patiter vt in ſubſcriptione legis 3. vnde vi , vbi vid. quæ notam plura aduerſus Valeſium. Erat enim hoc anno 389. Valentiniâni Iun. cum Theodoſio Imp. in Italiâ. v. Chronologiam.

VI. Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Ofio Magistro Officiorum.

DE his qui in ſacris ſcriniarum proximi tranſacto biennio conquireſcant ; dèntque locum ceteris , qui ad vltimum gradum peruenire ſeſtinant. Eos ſanè , qui ante hoc

hoc ſtatutum in locis memoratis inueni ſunt , ad metam triennij concedimus peruenire. Dat. xv. Kal. Febr. Arcadio IV. & Honorio III. AA. C O N S S. [396.]

NOTÆ.

¶ Abest hæc lex à Cod. Iust. ſungenda verò illi lex 14. inf. de Palatinis S. L. eſt alij inſcribatur (de quo mox) putâ Martiniano Com. S. L. Fortè & lex 8. & 9. inf. de Agentibus in reb.
 " Ofio huic Magiſtro officiorum præter dictam l. 8. & 9. inf. de agentibus in reb. inſcribitur quoque eodem tit. l. 7. & 9. & lex 5. de metatis , & l. 4. de fabricenſibus. Eiuſdem meminit & Claudianus , lib. 2. in Eutropium : qui oſtendit , eum Hiſpanum fuiſſe , fortè de genere Oſij Epife. Conſul enſis.
 " Sub Magiſtri officiorum diſpoſitione erant omnia ſcrinia , de quo mox.
 " Hæc retractanda ad inſcriptionem , de quo mox atque ita reſtituendus locus , De his qui in ſacris ſcriniis , ſcriniarum , &c.
 " ſcriniarum primicerij , an iidem , de quibus d. l. 14. de Palatinis ? Minimè.
 " Dilcedant , d. l. 14.
 " Vltimus gradus vocatur ſummus Primicerij ſeu Proximi : Vltimus enim eſt ad eum ordine ſeu gradu euentibus , ſeu peruenire ſeſtinantibus , vt hæc lex loquitur : Qui idem primus eſt , dignitate inſpectâ , ſed vltimus ordine creſcentibus.
 " De hoc mox.
 " Addendum , Conſtantinop. vt d. l. 14. de Palatinis : & d. l. 8. de Agentibus.

COMMENTARIUS.

ARCADII Imp. nouem conſtitutiones ſequitur de Proximis ſcriniarum , putâ hæc lex , & lex 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 17. 18. ſeu vlt. b. t. Hæc lex eſt de SPATIO seu TEMPORE , quo Proximatus durare debet : patiter vt d. lex 1. 4. inf. de Palatinis S. L. de tempore , quo Officiorum Palatinorum , id eſt Comitum S. L. ſcriniarumque Primiceriatum durare poteſt : Quæ eiſdem conſtitutionis prolixioris pars eſt , ac proinde huic coaſtlanda venit. Quæ quidem conſtitutio , cùm in vniuerſum ſit de PROMOTIONIBVS in ſcholis Palatinis , dèntque variis aded officiis Palatinis ſcripta eſſet ; quæ ſub variorum Magiſtrorum diſpoſitione erant , ac nominatim ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum & Comitum S. L. inde ſit , vt harum duarum Legum Inſcriptiones vatiēt. Nempe enim quod caput de Officiis ſcriniisque Palatinis ſeu Comitum S. L. agebat , Comitum S. L. inſcriptum reperitur , putâ d. lex 14. de Palatinis S. L. Quæ verò capita de Agentibus in rebus tractant l. 8. & 9. inf. de Agentibus in reb. vt & quod Caput de Proximis factorum ſcriniarum agit , Magiſtro officiorum inſcribatur : Iſtud , nempe quod hæc l. continetur : ſub Magiſtri officiorum quippe diſpoſitione ſcrinia ſuere , quod præter hanc leg. & Notitiam Imperij , docet præterea lex 11. & 17. inf. lex 2. inf. de Commear. : lex 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. Cod. cod. tit. de proximis. Hanc quoque in rem ad l. 2. inf. ad L. Cornel. de falſo ; expendo Legem 6. Cod. de diuerſ. reſcriptis. Eoque pertinent illa quæ initio huius leg. continentur. De his qui in ſacris ſcriniis. ſcriniarum proximi , &c. Prima quippe hæc verba , De his qui in ſacris ſcriniis , retrahenda ſunt ad inſcriptionem Legis : Nam cùm Arcadius , vt dixi , vnâ eademque conſtitutione eodem exemplo ad diuerſos editâ , de diuerſis officiis Palatinis idem ius conſtituiſſet , & Theodoſiani Codicis conditores , eam conſtitutionem in varia capita diſcerperent , inque varios titulos referrent , ſingula ſingulis Magiſtratibus reddiderunt : Proinde quæ ad diſpoſitionem Magiſtri officiorum pertinent

in hanc Legem contulerunt , hoc titulo præfixo , De his qui in ſacris ſcriniis. Cuiusmodi quoque titulus præfixus ſimilitudine Legi 1. inf. de Agentibus in rebus , qui ſimiliter ad inſcriptionem retractendus. Patiter vt l. 4. 5. inf. de diuerſis officiis : videnda & ſubſcriptio Legis 9. inf. de indulg. debitorum. Aliisque locis : de quo in Prolegomenis huius Codicis.
 Nunc de ſententia Legis. Igitur BIENNII ſpatio Proximatus ſcriniarum tempus includit hæc l. Arcadius Imp. in poſtremum ſcilicet. Nam quod ad eos attinet qui iam huius leg. tempore Proximi erant , hiſ triennij ſpatium concedit. Quod & ipſum iſdem verbis de officiis Palatinis & Primicerijs ſcriniarum conſtituitur d. l. 14. de Palatinis S. L. quæ huic , vt dixi , coaſtlanda eſt : Idque aliâ factum , cùm tempora actuum coarctarentur , vt videre eſt quoque ex l. 21. inf. de Palatinis : cùm antea ſcilicet , & proximi ſacrorum ſcriniarum , & Primicerij ſcriniarum Palatinorum per triennium adminiſtratione ſungerentur : vt teſtatur Gratiani l. 3. de Palatinis S. L. Et hoc ipſum tamen Anno poſtea immutatum fuit , in Occidente primùm , poſtea in Oriente quoque , l. 11. 17. inf. b. t. & l. 21. inf. de Palatinis S. L. ¶ Coarctati verò huius temporis rationem , vt colligere licet ex ſcopo conſtitutionis Arcadiæ , vnde hæc deſumpta eſt , quæ eſt de Promotionibus in ſcholis Palatinis , ita expreſſè indicat Arcadius hiſ verbis ; *dèntque locum ceteris qui ad vltimum gradum peruenire ſeſtinant* : & colligere quoque licet ex d. l. 14. & l. 11. inf. b. t. & l. 22. inf. de palatinis. Hinc ſcilicet diſcimus , Principes hæc tempeſtate vt ambitioni plurium veliſſent , Promotionibusque aded fauerent , ſummi loci obtinendi in ſcholis Palatinis tempus coarctallè , ne ſpes aliorum promotioneſque ſuccedentium in eadem ſchola diu morarentur. Aliâ quippe ratio fuit coarctandæ ſeu conſtringendæ olim temporis breuitate nimia cuiusque poteſtatis & apicis : de quo Poliici.

VII. * Idem AA. Cæſario PP.

PRIVILEGIA quæ Diuæ memoriæ Iulianus † in ſacris ſcriniis militantis tribuit , & illum honorem , quem Auguſtæ memoriæ Valentiniâni Iun. huic ſdem detulit confirmantes , ſcilicet vt ingredientes ſponte ac ſine vilo nuntio Secretarium Iudicantem , conſidendi etiam Iudicibus habeant poteſtatem , id etiam noſtrâ moderatione decernimus ; Vt viginti annis in militiâ ſcriniarum , Tom. I I. V (Memoriæ)

(Memoriae, Epistularum, Libellorumque) versatus, Consularis inter Adlectos" dignitate cumulat abscedat, eumque honorem vel apud Rectorem", vel in Coetu Amplissimi Senatus obtineat. Ita autem eos post militiam esse volumus otiosos, ut ab omni publica molestia habeantur immunes, nec iniungendi quicquam" quis in eos habeat potestatem. Dat. xv. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. [396.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. prælatâ *Legis prox.* quæ huic iungenda est. Eam indicat & extendit *lex 9. prox.*
 " *Cæsarius PP.* Orientis fuit sub Arcadio Imp. An. D. 395. 396. 397. 398. 400. 401. v. *Protopogr.* Eius meminit quoque Philostorgius, *lib. 15. histor. Eccl. cap. 5.* ubi Rufino in Præfecturâ eum successisse docet.
 † Intelligit *Legem 1. sup. h. t.* Hæc in eam nota Iulianum Apollatam *Diva memoria, Divique* titulo à Christianis Imperatoribus insigniri: quod & aliæ plures constitutiones ingerunt.
 ‡ *Legem 1. sup.* intelligit.
 § *Dispositionum* (scrini) nulla fit hæc mentio, de quo mox.
 ¶ De *Adlectis* dixi semel ad *l. 10. sup. de Prætorib.*
 ¶ *vel, pro, &c.*
 ¶ Veluti *Exactiones, &c. v. l. 3. sup. de honor. codicillis.*
 ¶ *xv. l. proxima.*

VI II. * Idem AA. Claudio" P.V.

Scriniis" Palatii militantes" post viginti annos transactæ militiæ, si discedendum sibi esse decreverint, Consulari honore fulti inter Adlectos habeantur: huncque honorem dignitatis in Senatu" teneant, qui Ex-Consularibus deferri consueverit: Nec eos quisquam iniungendo aliquid vel iubendo possit ab imperio otio separare. Dat. xv. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. [396.]

NOTÆ.

- * *Lex 3. Cod. Iust. eod. tit.* Iungendâque huic *lex 7. sup.*
 " *Claudius P. V.* Constantinop. sub Arcadio: cui inscribitur hoc ipso anno altera adhuc *lex vn. inf. de usu sellarum.* Huius Claudij Præfecturam vrbanam memorat filius eius Rutilius Claudius Numatianus *lib. 1. itiner.*
 " Tribus, memoriæ, epistolarum, libellorum, ut docet *lex superior:* Et tamen Tribonianus *d. l. 2. adiecit ac dispositionum:* de quo mox.
 " In *Senatu:* hæc abiecit Tribon. ut loci ratione generalem faceret: quomodo generalior est quoque *lex 7. sup.* Verum hic retinenda: ut mox ostendam.

COMMENTARIUS.

DE PRIVILEGIIS scriniariorum, qui in sacris seu Palatii scriniis per viginti annos militarunt, sunt hæc duæ Leges, quæ inter se coalescendæ veniunt, velut vnus & eisdem Arcadianæ constitutionis partes: In eandem sententiam: idem tantum repetita, quod ad diversos Magistratus datae sint, ad constitutionem videlicet obseruantiam, intra suæ cuiusque Iurisdictionis terminos: Nempe *lex 7.* inscribitur Præfecto Prætorio, velut obseruanda apud Rectores, prouinciarum scilicet qui vtiq; sub dispositione Præfecti Prætorio erant, ut ita suus cuique apud illos Honoratorum ordo gradusque dignitatum seruaretur: *Lex* verò *8.* ad Præfectum vrbis emissa est, quia de eodem ordine gradusque in Senatu seruando ibi agitur: ad cuius pariter curam & dispositionem pertinebat, (velut ad Senatus Præfulem) ut in Senatu suus cuique honos constaret: Quod præter hanc *leg.* pariter docet *lex 12. inf. h. t.* & innumeræ Leges superioribus titulis, ut ostendi ad *l. 1. sup. de dignitatum ordo seruatur.* Quare mihi pensè Tribonianus, qui prælatâ *lege 8.* quæ ad P. V. data est, verba illa in *Senatu* expunxit, quasi generalem illam facturum, quod Præfecti vrbis nomen *legi* semper inscriptum eierat. Atque ut expunctis illis veritati finem fecit Tribonianus: ita & retrò additis his, ac *dispositionum*, pariter ut in *l. 1. Cod. eod. tit.* quæ alioquin desumpta ex *l. 4. hoc tit.* Difertis quippe verbis Arcadius privilegia, de quibus hæc constitutione, ad tria scrinia restrinxit. *Memoria, epistolarum, ac*

Libellorum. Et verò *scriniariorum* fermè appellatio ad hæc tria restricta: & quartum dispositionum diuerso iure habitum, de quo in *paratulo, & ad superiores leges, & ad l. prox. 9.* Anno certè post proximo eadem privilegia porrecta ad scriniarios dispositionum, *d. l. 9. prox.* Nunc de hæc constitutione: Igitur Arcadius Imperator *vetera* partim *œconomia,* privilegia, honores, scriniariis concessa à Iuliano, *l. 1. sup.* & à Valentinianno Iun. scilicet, *l. 9. sup.* de iure videlicet ingrediendi in Secretaria Iudicum, cumque his considerandi (de quibus *ad eam leg.*) hæc constitutione firmatum it: *Novum* partim isdem nunc defert. Nempe, ut post viginti annorum militiam à Palatio recedentes, inter Consulares seu ex-Consularibus, & quidem inter *Adlectos* habeantur: sic ut his idem honor & apud Rectores prouinciarum & in Senatu deferatur: qui Ex-Consularibus deferri consuevit, & à Senatoriis functionibus immunes sint, (glebali inquam collatione, & Prætoræ functione.) Denique ut ne his quidquam publicæ molestiæ, vel muneris publici iungatur, (veluti ad Census, Discussiones, Peræquationes, Exactiones,) Quibus omnibus interpretandis nil attinet pluribus insistere. De hæc enim dignitate *Consularium* seu ex-Consularibus dixi ad *l. 10. sup. de Domesticis.* De *Adlectis* egi ad *l. 10. sup. de Prætoribus.* de Immunitate à publicis illis muneribus, ad *l. 1. sup. de Primicerio & Notariis, & l. 3. sup. de honorariis codicillis.* ¶ Illud tantum adhuc notandum, hunc honorem Consularium

rium & inter Adlectos, scriniariis post 20. annorum militiam tribui, sic ut eum honorem & apud Rectores Iudicis prouinciarum & in Senatu obtineant. Quod vtiq; expressam: quia aliquando

nonnulli ita inter Adlectos Consulares habit, vt in Senatu tantum eo honore habendi viderentur, ut indicium facit *lex 5. inf. de Agentibus in vrb.*

IX. * Idem AA. Cæsario" PP. inter alia."

Is, à quibus Dispositionum nostrarum norma seriesque seruatur, eadem priuilegia honorisque peractæ militiæ tribuimus, quæ scriniariorum nostrarum meritis nuper † præcipimus" custodiri. Dat. vi. Id. April. Constantinop. Cæsario & Attico CONS. [397.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Et hinc tamen Tribonianus *l. 3. eod. tit.* quæ ex superioribus duabus *Legibus* conflata est, hæc verba adiecit, *ac dispositionum.*
 " De hoc *Cæsario PP.* iam ad *l. 7. sup.*
 " Quæ intercederunt omnia.
 † *Legem 7. & 8.* intelligit.
 " *29. Præcipimus.*

COMMENTARIUS.

PRIVILEGIA & HONORES, trium nominatim scriniariorum S. Palatii putâ Memoriae, Epistolarum, & Libellorum, scriniariis, post peractam militiam viginti annorum anno superiore 396. constitutione ad eundem Cæsariū P. P. emissa, putâ *l. 7. & l. 8. sup.* dederat Arcadius Imp. putâ ut inter Consulares seu ex-Consularibus & quidem inter Adlectos haberentur, & apud Rectores prouinciarum & in Senatu, utque à Senatoriis nihilominus functionibus immunes essent; imò vt ne his quidquam publici muneris iniungi posset. Eadem verò nunc priuilegia, eisdem honores scrinio Dispositionum nunc tribuit, hæc constitutione ad eundem Cæsarium PP. datâ. In quâ præter dicta ad *eas leges,* duo notari oportet.

Primò obseruanda illa, à quibus *Dispositionum nostrarum norma seriesque seruatur,* quæ ostendunt quid fuerint *Dispositiones* istæ, quodque Dispositionum scriniij munus fuerit; nempe seruare normam & SERIEM dispositionum, id est, agendorum Principis: de quo dixi plenè ad *l. 1. sup. h. t.*

Secundò, notanda extensio iuris à cæteris tribus scriniis ad scrinium Dispositionum: Nempe vt aliàs fermè scrinium istud à cæteris separatum, ita ab Arcadio nominatim isdem priuilegiis & honoribus cumulatam, *h. l. & l. 10. 12. inf.* Quem Principem Dispositionum scrinio fauisse plurimum, hinc discimus; & fortè Cæsarium quoque PP. ad quem duæ huiusmodi *Leges* emissa sunt, putâ *lex hæc, & lex 10. prox.*

X. * Idem AA. Cæsario PP."

AD similitudinem † Proximorum, qui in scriniis militantes Comitum" dignitatibus adornantur, hij quoque qui Priores" in Scrinio Dispositionum fuerint, & Comitibus acceperint dignitatem, ex" eodie quo promoti in Scriniis fuerint, eorum numero socientur, qui potestates Vicarias perceperunt: scilicet vt à Nestorio Viro Clarissimo, qui nunc in loco" memorato versatur, dignitatis huius sumatur exordium. Dat. ix. Kal. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico CONS.

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
 " Eidem *Cæsario PP.* inscribitur *lex 7. & 9. sup.*
 † Et sic ad similitudinem *Legis 4. sup.*
 " De Comitibus Proximorum præter hanc *leg.* agit *lex 11. prox. & l. 17. 18. inf. h. t.* de eâ nos ad *d. l. 17.*
 " *v. d. l. 4. sup.*
 " *Vicaria* pariter in *d. l. 4.*
 " Sic & *l. 6. sup. in locis memoratis,* de proximis scriniariorum: v. & *l. 14. inf. de Palatinis S. L.*

COMMENTARIUS.

COMITIBUS DISPOSITIONVM Vicariam dignitatem, quæ his antea iam competebar, inter Vicarios *ἐπιθετητας,* vt docet *lex 2. sup.* ita nunc hæc *l.* defert Arcadius Imp. (quem huic scrinio fauisse plurimum iam notabamus ad *l. super.*) vt ex eo iam die quo Comitibus facti fuerint, Vicariorum numero sociari iubeat, & sic si priores Comitibus

facti sint, Vicariis posterioribus, quàmlibet *ἐπιθετητας,* præferantur: Cum antea ad hunc diem Vicaria eorum dignitas computaretur à die tantum finitæ militiæ, vt testatur *d. l. 2.* ¶ Id verò Arcadius nunc statuit ad similitudinem Comitum Proximorum in tribus scriniis, quibus id ipsum iam antea concessum fuerat à Theodosio M. patre ipsius,

& sic ad similitudinem legis 4. sup. Quae extensio hic quoque notanda, & exaquo Proximorum in tribus scriniis & Comitibus dispositionum: quae & aliis occurrit, l. 2. sup. l. 14. infr. l. 12. sup. de Senatorib. & gleb. collat. l. vn. qui a prabit. tyronum.

In tantum vero id nunc Arcadio visum, vt cum aliis constitutiones futuris causis regulam imponunt, l. 3. sup. de constitutionib. (vbi plene dixi,) attamen iam nunc id obtinere velit in gratiam Comitibus dispositionum qui tunc erat, Nestorij scilicet atque ab eo dignitatis huius exordium sumi velit. Quod vtrique argumentum est Arcadiani erga

serinium istud affectus, de quo iam ad l. super. Sic & alias quandoque ad praesentes personas in dignitate vel munere constitutas nouum beneficium & privilegium porrigi videmus, l. vn. sup. de Praepos. S. Cubiculi: & l. 17. inf. b. t.

Quod Nestorium Comitem dispositionum attingit, de quo h. l. eius mihi mentio nullibi praeterca occurrit: nisi quod hunc postea Comitem R. P. factum cenleo: cui inscribitur An. 401. lex 6. de locatione fundorum: & An. 405. lex 15. inf. de Palatinis: sine Consule, lex ult. Cod. de resind. vend.

xli. * Idem AA. Hadriano "Magistro" officiorum.

ER omnia Scrinia nostra singulis annis emensis, qui sunt in capite constituti vno anno teneant Proximatum, locum per ordinem succedentibus dantes. Manente penes eos nihilominus dignitate, quam Diuus Pater noster huius ordinis viris, singularis meritorum arbiter, dedit; scilicet, vt quicumque Ex-Proximo post stipendia tandem acta discesserit, Vicariis conferatur, ac si eam ipsam egerit dignitatem; In integris omnibus privilegiis, quae cunctis Scriniis omnes retro Principes diuersis Legibus praestiterunt. Atque nulla posthac de statuto tempore possit esse contentio, Genuinus Natalis nostri dies quotannis Comitum Proximatus mansura in longum aetate celebrabit: vt expeti ambitione non possit, quod laboris praemium speciali munere aestimauimus. Dat. 11. Non. Iul. Med. Caesario & Attico CONS. S. [397.]

NOTAE.

- * Adest & haec lex a Cod. Iust.
Hadriano huic Magistro officiorum inscribitur quoque anno 399. lex 11. inf. de Agentibus in reb. Idem mox PP. fuit: v. Profopogr. & Claudiani Epigramma.
Sub dispositione Magistri officiorum erant scrinia h. l. & l. 6. sup. l. 17. inf. & c.
In capite constituti, proximi scriniorum dicuntur h. l. Primicerij, l. 14. inf. de Palatinis S. L.
Theodosius M. l. 4. sup. est non is primus omnino Auctor.
Veluti l. 1. 3. 5. sup.
V. Præque: vel Atque ut.
De Comitibus Proximatus, l. 10. sup. l. 17. & 18. infr. De ead. d. l. 17.
Id est, celebrabit.

COMMENTARIUS.

HONORII Imp. quatuor constitutiones sequuntur, praeter hanc l. videlicet, lex 14. 15. 16. inf. hoc tit. de scriniis & scriniariis Palatij, quibus studium erga eos suum abunde testatur, ac nominatim d. l. 14. inf. Hanc leg. quinque de his capita continentur.

Primum caput est de Tempore seu Aetate Proximatus: Nempe annum Proximatum esse iubet Honorius h. l. qui sub Gratiano & Theodosio M. triennalis erat: l. 3. inf. de Palatinis S. L. Arcadius vero frater ipsius in Orientis Imperio biennalem fecit, l. 6. sup. hoc tit. & l. vn. inf. de Mensuris. Tandem in Oriente Theodosius Inn. pariter annalem reddidit, l. 17. infr. hoc tit. & l. 21. inf. de Palatinis S. L.

De huius vero temporis coarctati ratione, diximus ad d. l. 6. quam & aliquatenus ingerit Secundum huius leg. caput: quo statuitur, vt per ordinem succedentes Proximo decedente, Proximatum obtineant: & sic, quod sine l. dicitur, vt Ambitione expeti non possit, quod laboris praemium esse debet. Ergo successioni ordinisque hanc in re locum esse voluit Honorius, non vero Ambitioni: Nempe honoris augmentum labore non ambitione ad quemque in scholis & corporibus peruenire voluerunt Imperatores, neque debitum laboris praemio locum ab aliis praerui: quam in rem sunt plures huius libri constitutiones.

Tertio capite Honorius vicariam dignitatem Ex-Proximis, haud aliter atque si eam ipsam dignitatem egissent, gessissent; confirmat: iuxta Patri sui, quod ipsemet profiteretur, Theodosij M. constitutionem, l. 4. sup. non quidem quasi non & antea Vicaria haec dignitas his collata fuerit, verum quia accuratius is tempus definiuerat, a quo Vicaria haec dignitas computanda esset: de quo ad eam l. 4.

Obiter interim obseruandum, quod Honorius Patrem suum Theodosium M. singularem meritorum arbitrum vocat: Nempe Theodosius non vna constitutione dignitatum ordinem stabilivit, singulisque pro ratione meritorum suum gradum adsignauit: Cui rei fidem faciunt iam tot supra Theodosij M. constitutiones de ordine dignitatum, quas superius digessimus: Lex 1. sup. vt dignitatum ordo: cui socianda lex 7. de honor. codicillis: lex 2. de Praefectis Praetorio, cui socianda lex 2. de Quaestoribus: Lex 1. de Primicerio & Notariis: lex 3. eod. tit. cui coassanda lex 6. de honor. codic. Lex 5. de domesticis, cui coniungenda lex 4. Cod. Iust. de off. P. P. Or. Denique Lex 4. sup. h. l. cui iungenda & lex 11. inf. de Decurionibus. Quae omnes ostendunt, quam accuratum sese Princeps ille praebuerit in disponendis dignitatibus. Et forte Arcadium fratrem perstringere videatur Honorius, qui a Patri institutis hanc parte saepe diuersus fuerit.

Quarto capite confirmat Honorius omnia privilegia

legia quae cunctis scriniis omnes retro Principes diuersis Legibus praestiterunt: quomodo & Arcadius ex parte l. 7. sup.

Postremo capite Honorius Imp. inchoandi, celebrandi Comitum Proximatus Tempus statum certumque definit: nempe Natalem suum, quo scilicet natus est: qui quidem incidit in 5. Idus Septembris, vt docet Author Fastorum Siculorum: vel vt alij malunt, Chronicum Alexandrinum, ubi Πυθαγόρας & Κλαύδης. Αὐτὰ τὰ ἔτη ἐγένοντο Οὐρανὸν ἀδελφὸς γένιος Ἀρκάδιον Ἀγένης πάλιν Ἰουλίῳ ἐστὶ πύριον Ἰδῶν Σεπτεμβρίου. Quem quidem Natalem suum Genuinum vocat: scilicet quo genitus, natus est. Ita quoque Theodosius Iunior, l. 17. inf. genuinum diem suum Natalem vocat. Genuinus, quo in lucem editus l. 2. inf. de spectaculis: qui lucis auspicia protulit, l. 2. in fine sup. de feriis: ad differentiam Natalis alterius, qui non lucis sed imperij Natalis est. De quo vtroque Natali dictum fuit ad d. l. 2. sup. de feriis. Sed & apud Mamertinum ter Gemini Natalis mentio fit in Genealogico Maximiani. Quibus tamen locis omnibus perperam haec tenus vox Gemini, pro Genuini, legitur: Vt expectationem sermonis eius quem tuus Quinquennialibus praeparaueram, hac Genuini Natalis predicatione compersum. & mox: Et profecto hic mihi dies videtur illustrior, magisque celebrandus, qui te primus protulit

in lucem. Et sub fin. Haec potissima elegi, quae Genuino natali tuo predicarem, sola cum nascentibus pariter orientur pietas atque felicitas: Genuini ergo natalis pius vobis mentes & Imperatoris tribuere fortunam. Ad eundem modum: Genuina fundio dicitur, l. ult. inf. de Suiis, cui quis natus est: γένεθλια igitur, Genethliaci, Genethlij apud Capitolinum in vita Perthinacis, sub finem: si locus mendo vacat.

Porro vt Honorius Genuinum natalem suum Proximatum inchoando & conferendo destinavit, ita & Theodosius Iunior suum postea affectauit: l. 17. inf. b. tit. & l. 21. inf. de Palatinis S. L. Eodem more Constantius Natalem suum designationibus Praetorum destinavit, l. 10. sup. de Praetorib. & Quaestorib. Theodosius M. mittendis Principibus officiorum & Curiosis ex Agentibus in rebus, suum, l. 6. inf. de Curiosis. Ita scilicet amarunt Principes hoc auro rerum agendarum inchoandarum initio, ac nominatim auspicales dies officiorum munerumque in Natales suos, quibus ipsi lucis auspicia sumpserunt, de quibus ad d. l. 2. sup. de feriis. Rationem porro huius facti sui; cur, inquam, statum huic rei diem tempusque adsignet Honorius, hanc adsignat, ne inquit, vlla posthac de statuto tempore possit esse contentio: neve ambitione expetatur extra statutum tempus, quod laboris praemium esse debet.

xli. * Idem AA. Clearcho P. V.

MNES, qui Ex-Proximis venerando coetui Senatus fuerint aggregati, siue hi de scrinio Memoriae, siue Epistularum, vel Libellorum, siue Dispositionum Comitibus fuerint, ad septenos duntaxat annos solidos teneantur, nullaque extrinsecus conlatione videntur, nec molem promissionis, nec scribitionis iniuriam perhorrescant. Dat. prid. Id. Septemb. Constantinop. Vincentio & Frauitto CONS. S. [401.]

NOTAE.

- * Adest haec lex a Cod. Iust. propter septem solidorum inter alia collationem.
Clearchus P. V. Constantinop. fuit sub Arcadio A. D. 399. 401. 401. v. Profopogr.
Praefecto urbi cur haec quoque lex inscribatur? iam d. xi. ad l. 8. sup.
Venerando coetui Senatus v. Gloss.
De hac septem solidorum collatione, l. 4. & 12. sup. de Senatoribus.
De hac Promissionis mole mox.
De hac scribitionis iniuria, mox.

COMMENTARIUS.

DE IMMUNITATE a SENATORIIS functionibus, ex Proximis, & Comitibus dispositionum competente, est haec Arcadij Imp. constitutio. Nempe etsi Senatoria his dignitas competat, attamen Senatoriis functionibus eos haec l. liberat; breuiter inter Allectos eos esse iubet, de qua immunitate, & Adlectione, & quidem Scriniariis iam saepe supra, & ad l. 10. sup. de Praetoribus. Hanc nihilominus Legem speciatim illustrare iuuat. Senatorum hoc auro onera quam grauis fuerint, tribus huiusce libri Titulis ostensum est tit. 2. de Senatorib. & gleb. collat. tit. 3. de Praetoribus & Quaestoribus: tit. 4. de praediis Senatorum. In his fuit glebalis collatio, vel certe septem solidorum collatio, quae loco illius praestabatur a tenuissimis Senatorum, & quibus esset census angustia, l. 4. & 12. sup. de Senatorib. & gleb. coll. Erat & vltroea oblatio: quod aurum oblatitum dicebatur, l. 5. & 9. eod. tit. seu oblatio Amplissimi ordinis, l. 14. eod. tit. & Symmacho lib. 2. ep. 57. lib. 10. ep. 26. & 36. Erat vero oblatio Amplissimi ordinis prompta liberali-

tate PROMISSA, vt loquitur d. lex 14. vltro offererebant, veluti post victoriam ab eo de Tyranno aliquo partam, vt ad d. l. 14. dictum: vel etiam Quinquennialibus, aut Decennialibus, vel ob tertium lustrium ipsius Imperatoris, vt ex elegantissima Symmachi ep. 26. lib. 10. constat. Atque haec est illa quae h. l. mola Promissionis, vocatur: siue quia in vnam summam collatum id ex Senatus promissiones: siue quia ingens haec promissio & collatio. Sponsionem pariter vocat Symmachus hanc oblationem, d. ep. 26. & quidem magnitudinem sponsionis, vt hic mola promissionis vocatur.

Nunc de Lege nostra. Ergo ab his omnibus, ex Proximis & ex Comitibus dispositionum, quamlibet Clarissimis & Senatoribus immunitatem tribuit h. l. Arcadius: sola septem solidorum annuorum collatione excepta, quae vt dixi tenuissimis Senatorum incumberebat. Ergo in recognitionem tantum, sic vt dicam, Senatoriae dignitatis haec collatio his in parta. Quod ipsum tamen postea abrogatum: Nam & his septem solidorum annuorum praestationis

præstationis immunitas tributa... l. 12. sup. de Senatoribus: quemadmodum & iisdem Præturæ immunitas tribuitur sequenti mox l. 13. eod. tit. Hæc verò lege, exceptâ tantum septem solidorum præstatione prædicti, nullâ extrinsecus collatione vexari, nec molem promissionis, nec scriptiois iniuriam perhorrescere iubentur. Vbi scriptiois iniuria, est æstima-

tio, modisq; præstationis quæ cuique imponebatur. Sic & glebalis descriptio, l. 1. sup. de decur. & silent. l. 16. inf. de Medicis & professorib. Descriptio absolutè, sine l. ult. de Senatorib. Descriptio Senatoria, l. 15. inf. de Medicis: Adscriptio Amplissimi Ordinis, l. 22. inf. de Agentibus.

XIII. * Idem AA. & Theodosius A. *

ICVTIAMPRIDEM ꝑ ꝑrætura immunitatem tribuimus his, qui post emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus, Nostræ Serenitatis prouexit iudicium, ita nostrarum Scriniorum Proximi etiam deposita militiâ Præturæ immunitate potiantur. Dat. VII. Kalend. Feb. Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. A. A. C. O. N. S. S. [407.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
* In MS. quoque omissum nomen eius ad quem scripta hæc lex.
† Intelligit Legem 28 sup. de Prætoribus, quæ data ante decennium.
† Intercedit hic nomen eius ad quem hæc lex emissa est.
† 29. quos, & ita habet euent MS.

COMMENTARIVS.

PRÆTURA, seu à ludorum edendorum functione immunitatem Arcadius hæc constitutione Ex-proximis scriniorum tribuit, exemplo Ducum, seu immunitatis à seipso ante decennium tributa Ducibus rei militaris, qui reuera actûque ipso & armata militiæ sollicitudine Ducatum administrassent. Quod quidem ab eo præstitum, l. 28. sup. de Prætoribus; quâ lege & Titulo plenius. Atque

ita cum hæc Præturæ munia Principum constitutionibus non relaxarentur, nisi iis quos castrensium honor illuminat, vt loquitur Symmachus lib. 7. ep. 95. Mox tamen iis qui in Palatio militassent, eadem immunitas tribui cepit, l. 8. sup. de Senatoribus: Neque tantum quamdiu in Palatio militarent, verum ETIAM depositâ militiâ, Ducum vti dixi exemplo.

XIV. * Idem AA. "Epifanio" PV. "

VAMVIS innumeris Legibus ꝑ Scriniorum gloria decoretur, iubemus tamen, vt primò omnium sit eorum secura possessio ab omnibus Sordidis muneribus excusata; Superindictum non timeant, Venalicium non petantur, solumque Canonicæ indictionis præstent tributum: Glevalis auri solutionem nesciat labore dignitas conquisita, Extraordinarium munus ignoret, nec vllam Temonis patiatur iniuriam; Equorum Tironumque præstationem nullus agnoscat, qui honorem Proximi & Comitum primi dispositionum longi temporis sudore quæsiuit. Et hæc eadem patrimonii censuum deferenda; Quibus omnia inlibata seruamus, quæcunque diui Genitoris nostri & cunctorum Principum statuta detulerunt. Ipsi verò veniendi ad Comitatum liberam licentiam perpetuamque præstamus, nec in eorum personis expectari Augustam præcipimus iussionem. Quod autem omnibus constat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiam si prosperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore priuilegia quæ sita seruentur, & integrum circa eos eorumque facultates semper maneat, quod anterioris ætatis industria conquisiuit & cætera. Dat. Id. Octob. Rau. Honorio VII. & Theodosio II. A. A. C. O. N. S. S. [407.]

NOTÆ.

- * Lex 4. Cod. Iust. eod. tit. hinc interpolata plurimum. Iungendâque huic lex vn. sup. de Comitibus vacantibus.
* Honorii & Theodosij nomina inscribenda, vt habet d. l. vn.
† De hoc Epifanio P. V. Romæ. v. Profopogr.
† Præfatio vrbis, cur hæc lex inscribatur? dixi ad l. 8. sup.
† Abest hæc prima sententia & præfatio à Cod. Iust.
† Legum harum numero sunt lex 1. 5. 7. 8. 9. sup.
† Gloria Scriniorum seu scriniatorum.
† Fortè, Scriniorum, arg. eorum secura sit possessio.
† Primum omnium, C. Iust.
† Qui in sacris scriniis nostris, id est, memoria & epistolarum libellorum, & dispositionum referuntur, hoc add. à Tribon. Cod. Iust.

" De

- * De sordidâ munerib. inf. suo tit. de extraord. & sord. munerib.
* De superindicto, v. suo tit. de superindicto.
* De venalicio, mox.
* Nudam collationem quæ plerumque poscitur, vocat lex 2. sup. de decur. & sil.
* Canonica, id est, solemnâ, ordinariâ; v. Gloss.
* De Glebali collatione suo titulo, lib. 2. Hoc autem omissum Cod. Iust. propterea quod glebalis collatio sublata tum.
* De Extraordinariâ muneribus, suo titulo.
* De Temonaria functione v. l. 7. inf. de tyronib. vbi dicam & l. 14. de extraord. mun. Temonum, in C. Iust.
* De Equorum Tyronumque præstatione. v. & l. 3. sup. l. 13. prox. inf. l. 2. sup. de decur. & silent. & sit. inf. qui à præstatione tyronum & equorum excusantur.
* Qui vel adhuc in scriniis militat, vel honorem: ita Tribon.
* Eadem, C. Iust. Et ita forè habuit MS.
* Sequentia absunt C. Iust. usque ad vers. Quod autem.
† Theodosij M. Legem 4. sup. intelligit.
† Augusta iussio, est Principis euocatoria: de quâ ad l. 5. sup. de decur. & silent.
† Ita quoque C. Iust. malim tamen, seriny.
† Reliqua absunt à C. Iust.
† Ita quoque C. Iust. atque reponendum hic, ex d. l. vn. sup. de Comitibus vacantibus. Honorio IX. & Theodosio V. Quod quidem ipsum ignoratum, huius Codicis Theod. conditoribus factum fecit, vt & d. l. vn. sup. hic admittetur in dispositione seu ordine Legum.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS Scriniorum, seu Scriniorum, Proximorum & Comitum Dispositionum est hæc diligens & accurata Honorij Imp. lex: cui coassanda venit lex vn. sup. de Comitibus vacantibus. vnde emendandus est in hæc l. Consulatus numerus: Quæ & ipsa est de personali priuilegio & honore Comitum Vacantium: vnde apparet Honorianam ad Epiphanium P. V. constitutionem fuisse prolixam de Ordine Priuilegij, & Honore dignitatum: Eâ verò nominatim Scriniorum & Scriniorum peculiarem rationem habuit, affectumque suum testatum est, præfatione, inquam, ipsâ primùm. Quamuis, inquit, innumeris Legibus scriniorum gloria decoretur, quæ tamen à Cod. Iustim. abest: quod eius studium tot aliæ quoque eius super his Leges testatum faciunt, putâ lex 11. sup. lex 15. 16. inf. Deinde accurata illa priuilegiorum & honorum enumeratio; licet anterioribus iam variis Legibus expressâ fuissent pleraque. Quæ quidem duplicis generis constituit: Alia scilicet personalia priuilegia sunt, Alia, quæ patrimonii eorum deferuntur; vers. & hæc eadem: Et sic priuilegia patrimonialia seu Immunitates à muneribus patrimonialibus: Cuiusmodi octo recensent. Prima est immunitas à muneribus extraordinariis. Secunda à superindicto. Tertia à Venalicio: Venaliticium porro quidam putant hic esse vectigal rerum venalium, (vt ita idem hic priuilegium sit quod Veteranis tribuitur, l. 2. sup. de Veteranis) cuiusmodi fuit vectigal Vicefimar rerum venalium antiquissimâ lege & castrensi inuecta, vt est apud Liniu lib. 7. cum qua malè confunditur portorium Quadragesimæ vel Quinquagesimæ, de quo Symmachus lib. 5. ep. 62. 65. Possis tamen non malè Venaliticium hic accipere, pro publica comparatione seu synoneto: Venaliticium enim hic ponitur medio loco inter superindictum, & canonicam indictionem: de quo alioquin inf. tit. de publicâ comparatione. Ergo, exclusis his tribus muneribus, solas Canonicas indictiones, id est solemnâ annonas & ordinaria tributa, de quibus inf. tit. de annonâ & tributis, à Scrinariis præfati voluit Honorius. Quarta immunitas est à Glebali auri solutione; Nèpe Proximi & Comitum dispositionum et si Senatorum sint, Senatoria tamen seu glebali collatione immunes futûre: h. l. & l. 12. sup. h. l. & l. 12. sup. de Senatoribus. l. 19. inf. de Palatinis. Et rationem indicat huius immunitatis: Nempe quod scriniarij hanc Senatoriam dignitatem labore conquisierunt. Multum scilicet interest, meritum quis dignitatem indeptus sit, an vero sine labore, de quo iam sæpe supra. Quinta immunitas est à Temonariâ functione,

quam Temonis iniuriam vocat, id est, à pretio seu aderatione & taxatione tyronum: & sic ab auri tyronici præstatione, quod Temonatio solui oportebat loco Tyronum: quod & ipsum statuit l. 14. in fine, de extraord. de quo dixi plenè ad l. 7. inf. de Tyronib. Sexta, & septima immunitas sunt, ab Equorum & Tyronum præstatione: quod & ipsum statuit l. 3. sup. l. 15. inf. l. vn. inf. qui a præbit. tyronum, d. l. 14. inf. de extraord. Hoc verò priuilegium nominatim Proximo, & Comiti dispositionum hic tribuitur: Omnibus verò scriniariis: d. l. 3. sup. & l. 5. inf. & d. l. vn. & d. l. 14. & rationem rursum indicat, nempe quod hos honores Scrinarij longi temporis sudore sibi quæsiuerint. Et hæc tamen quidem Priuilegia quæ patrimonium respiciunt, seu Immunitates à muneribus patrimonialibus: Et hæc eadem, (quæ superius scilicet expressa sunt) patrimonii censuum deferenda. Et mox sine l. circa eorum, inquit, facultates.

I. ¶ Sequantur personalia priuilegia, seu honores circa eos: vt sine l. Primùm igitur Honorius omnes honores his delatos antea ab Imperatoribus, & nominatim à patre suo Theodosio M. confirmat h. l. patiter vt l. 11. sup. In his proculdubio Vicaria dignitate Proximi collata, etiam Theodosij l. 4. sup. Secundo, Veniendi ad Comitatum Principis potestatem his facit citra Principis iussionem seu Euocatoriam. Quod priuilegium datum quoque postea l. 3. & 4. sup. de Decurionibus & Silentariis: de quo priuilegio dixi iam ad eas Leges.

II. ¶ Tandem & illud priuilegium Scriniorum hic adiecit Honorius, commune iam patrimonii seu facultatis eorum, & iis ipsis, seu circa eos eorumque facultates, vt loquitur: putâ vt quamlibet Noua dignitate aliqua post militiam in scriniis aucti fuerint, & vt eleganter loquitur, etiam si prosperioris fortuna iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen priuilegia in scriniis labore quæsitâ eis seruentur: Item, (quod Tribonianus omisit) integrumque semper maneat quod anterioris ætatis industria conquisiuit. Et vt idem Honorius rursum eleganter, quod delatum est semel, adiectu alterius dignitatis perire non debet. Quod ipsum quoque constitutum l. 14. inf. de extraordinariis: Constitutum idem & in Notariis l. 1. sup. de Primicerijs & Notariis: In Decurionibus & silentariis: l. 2. & 3. sup. de Decurionibus: in Palatinis omnibus aliis, ex Constantini M. l. 3. & 5. inf. de priuileg. eor. qui in S. Pal. (vnde desumpta est lex 3. Cod. de dignitat. de quâ mox) in Archiatris S. Palatij: l. 2. inf. de Medicis & Professoribus. Imò, si Triboniano credimus, Constantinus M. id in vniuersum definiuit, d. l. 3. C. de dignitat. Mâ etiam

Maiorem videlicet dignitatem nulli debere circa prioris dignitatis seu militiae privilegia praerudicium facere: Verum ficutum hac parte facit Tribonianus: Id enim illa sententia voluit Constantinus de

Palatinis tantum, vt ostendit d.l. 3. inf. de priuileg. corum qui in S. Palat. vnde ea lex desumpta est, Quinimò & exceptionem eius quod de Palatinis diximus continet lex 13. in f. inf. de Agentibus in rebus.

xv. * Imp. HONORIVS & Theodosius AA. Melitio PP."

VOTIENS Equorum aliarumque rerum procedit indictio, in Sacris Scriiniis militantes immunes ac segreges habeantur, ita vt neque in militia, neque post militiam, huius sollicitudinis molestiam sustineant. Quibus exceptis, circa alios, cum ratio flagitauerit, indictio postulabitur: scientibus Iudicibus, eorumque Apparitionibus, decem librarum auri multa se subiiciendos, si ab eorum in futurum conuentionibus non temperarint. Dat. xvi. Kal. Decemb. Rau. Varonæ v. c. c. o. n. s. s. [410.]

NOTÆ.

* Absc. hæc lex à Cod. Inst.

Melitio hic PP. fuit sub Honorio Imp. A. C. 410. & 412. v. Profopogr. Eadem inscribitur eo anno D. 412. de eadem re lex ult. inf. de extraord. munerib. l. x. qui à prabit. ryonum; l. 40. de Episcopis.

Segreges. Hanc vocem usurpat quoque Seneca lib. 4. de benef. cap. 18. & lib. 7. Controu. 6. Seneca aliter in Hypolitico:

Prudentius in Hymno de Elia: & Sidonius Apollin. lib. 5. ep. 12. & lib. 9. ep. 3.

Apparitionibus, pro Apparitionibus.

Pro multa.

pg. Varone: sic & l. 3. inf. de religione, scriptum Barone, pro Varone: & vtrumque pro Varone.

COMMENTARIVS.

QVORVM, aliarumque rerum extra ordinem imperatarum indictione immunes rursum definiuntur, iubenturque ab Honorio Imp. b. d. Scriuarij soli etiam post depositam militiam, pariter vt l. 14. sup. Cum alioquin horum temporum ratio, quibus vastata Roma Italiaque & Illyricum,

hanc collationem maximè exigeret, & à cæteris omnibus ea flagitaretur: de quo plenius, ad l. v. inf. qui à prabit. ryon. vel equorum, quæ biennio post super eadem re ad eundem Melitium PP. data est, vt & lex ult. inf. de extraordinar.

xvi. * Idem AA. Faustino PP."

ECVLIARI præceptionis nostræ fauore præstamus, vt in scriniis Memoriae, Epistularum, Libellorumque, ab Exceptoribus vsque ad Melloproximos dignitatem Clarissimorum honorèrque percipiant: & sicuti reliqui, qui in hisdem scriniis militant, liberum cum Ordinariis Iudicibus ingressum in Secretarium confessumque habere Legibus meruerunt, ita hij quoque in quos hanc, stipendiorum meritis, Clarissimatus conferimus dignitatem, cum Spectabilibus etiam se habere reuerentiam recognoscant, vt confedendi ingrediendique Secretarium sciant à nobis licentiam contributam, sub multa interminatione, quam Officio sanctio dudum indulta constituit. Dat. viii. Id. Iun. Rau. Lucio v. c. c. o. n. s. s. [413.]

NOTÆ.

* Lex 5. Cod. Inst. eod. tit.

Faustinus PP. sub Honorio A. D. 410 quo ei inscripta lex 34. de nauicular. & 413. quo hæc lex ad cum data est.

Ex lat. & tertia lex Cod. Inst. sine Coss. ad Eum: putà lex ult. qua res vestire.

Ingressum Secretarij, C. Inst.

l. 5. & l. 7. sup.

Seo, C. Inst.

Reuerentia: sic & d. l. 5.

Pro tribus am.

Hæc sanctio rec. fa Cod. Inst.

l. 5. sup. vbi vid. Notata.

COMMENTARIVS.

INGREDIENDI, vltro scilicet, sponte sua sine nuncio, in secretaria Indicum, CONSIDIENDI cum his: ius scriniariis antea indultum à Valentiniano Iun. l. 5. sup. (quod etiam Arcadio placuit l. 7. sup.) hæc leg. suâ ampliat Honorius Imp. Nempe enim scriniariis omnibus promiscuè (extra Proximos scilicet) ingrediendi in Secreta-

rium confidendi ius in Secretario Ordinario tantum Indicum, id est Clarissimorum Rectorum provinciarum, Consularium Præsidum, concessum fuerat: non verò Spectabilium Indicum, vt sunt Proconsules, Vicarij Præfectorum: At quibusdam ex Scriniariis hoc ipsum nunc ab Honorio conceditur, putà vt ingredi quoque possint in Secretaria

cretaria Spectabilium Indicum, cumque his confidere, nempe scriniariis qui sunt ab Exceptoribus, ad Melloproximos vsque: quibus idem Clarissimatus dignitatem tribuit, vnde patet, non nisi Clarissimos seu Senatorios in Spectabilium Secretaria ingrediendi, cumque his confidendi ius habuisse. Ergo duplici privilegio & honore illos quos dixi persequitur nunc Honorius: quorum vnum, alterius antecedens est; alterum verò consequens: Idque peculiari erga hos fauore, vt pote primarios inter scriniarios. Melloproximi certè, quorum etiam mentio fit l. 7. prox. & l. hæc lege 14. §. 1. Cod. eod. tit. erant, qui à Proximo scriniarum, primi proximi que erant, proximè Proximi futuri, biennio veniente, quo tempore Proximatus biennialis fuit: anno, postquam annuus factus est: l. proxima 17. denique qui proximos proximè impellebant, contingebant: Quibus idem etiam postea eadem dignitas tributa, quæ Proximis ipsis d. l. 17. prox. Post Melloproximos fratre inter alios Exceptores scriniarum, & inter vtrosque, medij adhuc alij: Ergo ab Exceptoribus vsque ad Melloproximos, id quod dixi privilegium hæc l. tributum. Cui vltius il-

lustrandæ nil immorari inuat, quando de hoc privilegio ingrediendi in Secretarium, ibique cum Iudicibus confidendi ad superiores leges affatim diximus, & nominatim ad d. l. 5. Quinimò & de discrimine inter Indices ordinarios & Spectabiles hæc parte, ad eam ipsam leg. Illud hæctenus id repetendum, Tribonianum l. 2. Cod. eod. tit. quæ ex eâ l. 5. alioquin desumpta est, privilegium hoc ad omnes scriniarios indistinctè porrexisset. Postremò, quod Melloproximos attinet, fit eorum quoque mentio in veteri Inscriptione Romæ in adibus Colotianis, in marmore Pario rotundo in corp. Inscript. p. 588. 1.

D. M.
M. AVRELIO AVG.
LIB. ISIDORO MEL-
LO PROXIMO A RATIO-
NIBVS AVRELI HER-
MES ALVMNVS ET GLY-
CON NVTRITOR ET
MAXIMVS BENE-
MERENTI FE-
CERVNT.

xvi. 1. * Idem AA. Eustathio viro illustri Quæstori, & Helioni viro Illustri Magistro Officiorum.

Ro biennio annum solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis, Memoriae, Epistularum, Libellorumque, ordine ac merito stipendiorum, ad gradum peruenerint Proximorum. ¶ Sed inter cetera privilegia, (quæ Dualibus beneficiis sacris scriniis adtributa sunt, quæque salua atque intemerata in perpetuum manere decernimus,) vt eorum qui potestatem Vicariam administrauerint, pro tenore veterum & nostrarum Sanctionum, hij qui Proximatum egerint, honore censeantur. ¶ Secundi etiam Ordinis Comitum codicillos accipiant, cum eum locum nacti fuerint in quo hæctenus Tertiæ Comitum gradu fruebantur; Ita vt ex Legge iam debitos atque solemnnes codicillos Genuino die Natalis meæ Clementiæ in posterum dum agunt Proximatum singulis quibusque annis accipiant, post depositum actum inter eos, qui Vicariam potestatem egerint honorandi. ¶ Quam legem, secundum ipsorum petitionem, præterea tres Melloproximos, id est, Benagium, Hypatium, & Theodorum, circa omnes alios valere præcipimus. Dat. vi. Id. Feb. Constantinop. Theod. A. V. I. & Palladio c. o. n. s. s. [416.]

NOTÆ.

* Lex 6. Cod. eod. tit. primam huius l. sententiam continet cæteris rescatis. Meminit huius l. suæ Theodosius Iun. l. 2. 1. inf. de Palatinis S. L.

Cur hæc lex Quæstori quoque inscribatur, dicam in Commentario. Eustathij portò Quæstoris sub Arcadio A. D. 404. meminit in rebus Chrysostomi Georgius Alexandrinus n. 61. & Theodorus Diaconus, apud Palladium, in Dialogo. vid. Profopogr.

Helio hic sub Theodosio Iun. fuit Magister Officiorum per tredecim annos ab A. D. 414. v. Profopogr. Meminit eius Olympiodorus apud Phorium, n. 80.

Sub Magistro officiorum fuerunt Scrinia: de quo iam in Paratilo, & ad l. 6. & 11. sup.

Abrogatur Arcadij patris lex 6. sup.

Inducenda vox, vt.

v. l. 10. 11. sup.

pg. egerint.

pg. præter tres.

De Melloproximis, v. & l. 16. sup. vbi dixi.

Præcipimus, non præcepimus.

COMMENTARIVS.

DEVRATIONE, DIGNITATE, PROMOTIONE Proximorum trium scriniarum (nam de his nominatim hic agitur) est hæc Theodosij Iun. constitutio; Quæ ad similitudinem Honorianæ patris sui constitutionis proximè accedit, putà Legis 11. sup. Viceuersà quæ multa noua circa Proximos in Oriente constituuntur: de quibus sigillatim.

Tom. II.

Ante omnia verò notandum est, hæc leg. ad duos Magistros emissam, ad duos inquam Illustres, ad Quæstorem scilicet, & ad Magistrum officiorum. De Magistro officiorum iam ex superioribus legibus scimus, sub eius dispositione fuisse scrinia Palatii. Sed quid faciat hic Quæstor? Nempe quia sub dispositione eius erant Leges distanda, Præcæque: isque Subadiuuas, Adiuuores Memoriales habebat

X de

de scriiniis diuersis, quos volebat, vt disertè testatur Notitia Imperij: Quare similiter lex, comperimus, 13. Cod. Iust. eod. tit. de proximis factorum scriniorum ad Quæstorem sacri Palatii data est, vbi pariter vt de iisdem agit l. hæc Lege 14. & l. ceria 15. seu vlt. Cod. eod. tit. & numerum definit Iustinianus, vel potius reducit Adintorum Quæstoris, ex singulis scriiniis, in vniuersum 26. puta X I I. ex scriinio Memoriarum, V I I. ex scriinio Epistoliarum, V I I. ex scriinio Libellorum. Quâ ipsâ leg. & alia nonnulla præterea de scriiniis continentur. Eodem pertinet & vetus idiographum, à Cuiacio laudatum: Plautus Theodorus V. D. Memorialis sacri scriinii Epistoliarum, & Adintorum Quæstoris sacri Palatii scripti manu meâ in urbe Româ Constantinopolitanâ 1111. Kal. Iunij, Manutio V. C. Cos. Iustino & Iustiniano Impp. Denique scriinia vtriusque dignitati & officio destinata erant; & Quæstoris & Magistri officiorum: Quæ causa est, cur & Quæstori & Magistro officiorum hæc lex inscribatur. Vbi etiam notandum Quæstorem præmitti Magistro officiorum, pariter vt Rubric. & l. 1. 2. sup. de Quæstorib. Magistris officiorum: & apud Cassiodorum 6. var. 5. 6. cum tamen in Notitia Imperij quæ sub eodem Theodosio Iun. scripta est, postponatur: de quo iam dixi ad d. l. 1.

Nunc de Lege nostrâ, quæ sexcententiis, seu capitibus constat.

Primum est de Duratione Proximitatis: nempe annum esse iubet Theodosius Iun. h. l. quod rursus memorat, & extendit ipse l. 21. inf. de Palatinis S. L. quod biennale hæctenus erat in Oriente ex Patris Arcadij constitutione, l. 6. sup. & l. vn. inf. de mensuris: et si annum iam in Occidente pariter esset ex Honorij l. 11. sup.

Secundo capite Theodosius Iun. post confirmata cætera privilegia quæ anterioribus constitutionibus sacris scriiniis delata fuerant, ex Proximis Vicariam dignitatem & ipse concedit, pariter vt l. 2. 4. 10. 11. sup.

Tertio, Comitum secundæ ordinis Proximis scriniorum defert; quod proxima l. 18. quoque repetitur, cum hæctenus tertij Ordinis Comitum hi decotarentur: de qua Comitum distinctione plenè supra, ad l. 5. de Comitibus & Tribunis scholarum. Et nominatim de Comitum secundæ ordinis l. 8. inf. de Agentibus in reb. Hinc interim quoque videmus,

honorum & dignitatum Proximorum hæc ætate in maius processum, vt cæterotum quique hac ætate maioribus iam dignitatibus inseri & insigniti. De Proximorum alioquin Comitum v. & l. 10. & 11. sup. & d. l. 18. inf.

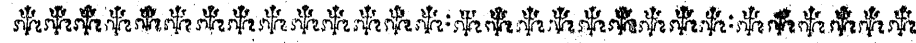
Et ita quidem, (quod quartum) Comitum hæc Proximis defertur, vt non speciali concessione opus sit, verum ex Lege iam debitos & solemnes Comitum istius codicillos habeant & accipiant. Quomodo & aliis quoque vltimè, vt delata primum ex speciali concessione dignitas in solemnem euasert.

Quinto, Tempus auspicalis ineundi Proximitatis, seu promotionis ad Proximitatem Theodosius Iun. h. l. genuinum Diem suum Natalem destinare: eodem exemplo quo Honor. Imp. Theodosij huius patris suum in Occidente destinaverat, l. 11. vbi de hac destinatione diei Natalis, deque Genuino die Natali dixi. Certe idem Theodosius Iun. postea promotioni ad Primiceriatum in officio Com. S. L. & Com. R. P. eundem genuinum Natalem suum destinavit, d. l. 21. inf. de Palatinis S. L. Theodosij Iun. postea Natalis dies genuinus, cuius vt dixi mentio iterum fit d. l. 21. incidit A. D. 401. in 14. Idus Aprilis. Testis Socrates, lib. 6. cap. 6. in fin. πάλω θ' ἐξῆς ὑπαταίαν ἐδίδα φράσιντος: καὶ τὸ πικτεπι πρὸ βασιλέω Ἀρκάδιω πὸς δ' ἀγαθὸς Θεοδοσίω τῷ δευτέρω τῷ Ἀπερδίου μιλῶν. Marcellinus Chronico Vincentio & Frauita coss. Theodosius Iun. patre Arcadio natus est 14. Id. Aprilis: & Auctor Chronici Alexandrini, ὄπ. Βικοντίε κ' φλαβίε [28. φραβίε] ἀπὸ τῶ ἐπει ἐγανίθη ὑπαταίαντος πὸς Ἀρκάδιω Αυγύστω μιλῶι ἑσθικῶ πρὸς δ. Ἰδὼν Ἀπερδίου. Sozomenus lib. 8. cap. 4. inf. Consulatum quidem assignat, at non diem.

Postremo capite huius leg. Proximorum privilegia, dignitates, ad Melloproximos quoque porrigit: de quibus Melloproximis iam ad l. 16. sup. prox. Quod & ipsum exemplum hoc æuo est, dignitatis in dies angefcntis. Hæc verò parte, duo addit Primò, ad postulationem ipsorummet Proximorum, si bene capio, hanc dignitatem nunc Melloproximis communicari, qui scilicet proximo loco Proximos contingebant: neque tantum, si & ipsam istud rectè capio, Melloproximis qui tum erant tribus, quorum nomina exprimentur, verum etiam deinceps, omnibus Melloproximis.

cenfeo) erant Comes Vestiarum, Magistri lineæ vestis, Magistri priuatae, Procuratores Baphiorum, Limisiorum: itèmpque inter Officiales eius Primicerius scriinii vestiarum sacri: de baphiis quoque testis vel lex 16. inf. de murilegiis: quæ eodem hoc Anno 426. eidem Acacio Com. S. L. inscribitur. § Secundo notandum, Comitum secundæ ordinis Proximis scriniorum, loco Comitum tertij ordinis, ab eodem Theodosio Iun. concessam, ante decennium iam, l. 17. sup. In d. & Comitibus dispositionum (qui cæterotum etiam cum Proximis æquati, & de quo ad l. superiores) quod hæc lex testatur. § Ex hæc iam Comitum secundæ ordinis concessione, confectarium hoc educit nunc hæc constitutione Theodosius Iun. atque aded iubet, Proximis scriniorum & Comitum dispositionum, pro delata eis Comitum istâ, vestem in posterum ex integro præberi oportere Comitum S. L. dispositione. Ex integro quomodo Cuiacius expressit: Quod quid sit, difficile est diuinare. Cuiacius edidit hæc ex integro, id est, vt l. 16. de bonis proscriptis. l. 28. de susceptorib. l. 117. de decur. ex alle, in solidum, sic vt tota vestis gratuita ei præbeatur; cum antea non tota gratuita daretur: Ita Theodosius Nouell. 11. Flavus scribitur ex integro. Sed forte legendum est, ex integro, nam MS. nil exhibet præter, ex in... ho, vt scilicet velit Theodosius vestes integras, integras, præberi: Nam & ita ad Archelaum Comitum S. L. scriptum in l. 1. inf. de vestibus oleuariis. Auratus, inquit, ac sericas paragasdas auro intertextas tam viriles quam muliebres priuatis vestibus contexere conficeretque prohibemus: sed Gyraecis tantum nostris fieri præcipimus. Et integendi verbum proprium Phrygionum. Vnde & textiores plumarij Varroni apud Nonium, & Firmico, qui scilicet acu lineæ & vestes variabant, qui ex texere dicebantur: inde Plumariorum texturæ apud Vitrinium lib. 6. cap. 7. Sed & Tertullianus libro de ha-

biu muliebri: Tyrj, inquit, tingent & Phrygiensium, & Babilony INTEXERENT. Quidam adhuc Pappuleque notis Filis INTEXIT alois. Et Martialis, Babylonicæ pictæ superbè TEXTA semivirgata quæ variantur acu. Et Plinius scribit, diuersos colores picturæ INTEXERE Babylonem maxime celebravit & nomen imposuisse; & contextio l. vlt. inf. de milit. veste. § Igitur, ex integro voluerit Theodosius vestem præberi, quæ Comitibus tertij ordinis non dabatur. Summ scilicet cuique dignitati vestis genus fuit, & de sacris largitionibus præbeatur: vid. quæ dicam ad l. 11. inf. P. Iul. S. L. Ex integro vestis, cui intextum quid: ἑπίσημο vestis Græcis apud Laërtium de Aristotele ἐπίσημο ἑπισημο χροίεσσι. Ita Plinius scribit, Phidiam vsu pulchris quæ tesseras auro INTEXTAS haberent. Sic ἑπίσημο ἑπίσημο signatum, ἑπίσημο vasa, sculpta, catilata, signis aspera, ἑπίσημο amlu, apud Pollucem, qui gemmam habebant, quadrata multigonia, Varroni apud Nonium. Contra tunica afera, apud Lampridium Alex. Senero, quæ caret purpurâ, nil intextum, nullum clamm habentes: ita ἀσημο ἀσημο Philostratus, lib. 3. vite Apoll. 5. qui intextum ex auro non habebant. Igitur Comitibus tertij ordinis afera tunica datæ ex S. L. quas lineas puras vocari existimo, apud Vopiscum Aureliano p. 225. vt pura vexilla apud eundem Vopiscum: Probo, pura mamelia apud Spartianum, Alex. Senero, pura sinta, quæ Seruius de pictis opponit: Certe lineaminis amictorij in Palatinorum vsu mentio l. 48. de cursu Episcopa verò, seu ex integro, Comitibus secundæ ordinis. Atque hanc hinc l. sententiam omnino existimo. Nisi quis hic legendum putet, ex integro bero, id est, oloueram vestem: de quâ veste suo titulo. Verum priori emendationi nostræ semper adhareo.

DE AGENTIBVS IN REBUS.

TITVLVS XXVII.

XII. COD. IUST. XX. Sexto Aurelio Victori Agentes rerum ἀγρελασφόροι Græcis. In rebus, id est, in negotiis publicis exequendis, dixi ad l. 1. sup. de proximis, in Oneribus efficiendis Nouellâ Valentin. inter Theodosianas 37. vt soli quidquid ONERIS est & profiteri & efficere videantur.

PARATITLON.

AGENTES in rebus, Rubr. & toto titulo, De quibus agitur in super, duobus titulis proximis, de Princip. Agentium in rebus, & tit. de Curiosis, & l. vlt. sup. de Senatoribus, l. 3. in fine, l. 7. m. 4. inf. de priuilegiorum qui in S. Pal. l. vn. de mensuris: l. 16. de diuers. offic. l. 2. inf. de Commentu: l. 7. 9. 14. 49. de cursu publico: l. 4. 7. inf. de executoribus, l. 17. inf. de exactionibus: l. 29. de hereticis: l. 16. 24. de Iudeis, l. vn. inf. quib. milit. ad urbem acced. l. 20. inf. de nauiculariis: militaribus meritis subnixi, d. l. 3. in fin. de priuilegiorum qui in S. Palat. in Palatio militabant, l. 2. h. r. Palatini erant, d. l. 3. in fin. Ambrosius ep. 13. ad Marcellam sororem (et si alio sensu à Palatinis distinguantur, l. 29. inf. de hereticis) in Comitatu l. 15. h. r. Ac nominatim in actu Reipublicæ diuersabantur, l. 4. h. tit. Hi enim missionibus Principis

XVII. *Imp. THEODOSIUS, & Valentinianus AA. ACACIO" C.S.L."

AM Proximo scriniorum, quàm Comitum dispositionum, pro delatâ eis Comitum secundæ ordinis dignitate, vestem ex integro in posterum præberi Tua Celsitudo disponat. Dat. VII. Kal. Decemb. Constantinop. DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. PP. AA. CONS S. [426.]

NOTÆ

- * Abest hæc lex à Cod Iust.
" Acacio huic Comiti S. L. inscribuntur hoc ipso anno 426. duæ præterea Leges: puta lex 16. de murilegiis: l. vlt. de diuers. officis.
" Comitum S. L. cur hæc lex inscribatur? mox dicam.
" Ita Cuiacius ex coniectura.
" Celsitudinis titulus tribuitur Comiti S. L.

COMMENTARIVS.

DE VESTE Proximis scriniorum, & Comitum dispositionum, ex sacris largitionibus præbenda, est hæc Theodosij Iun. constitutio. § Vbi primò notandum, hanc leg. Comitum S. L. inscribi, eâ-

que inheri eum disponere, vt vestis hæc iis præbeatur: Nempe, quia sub dispositione Comitum S. L. vt ex Notitia Imperij discimus, (quam ergo hand inanibus argumentis anno prox. 427. conscriptam cenfeo)

pis parebant, *d. l. 4.* iis à Principe in prouinciis negotium iniungebatur aliquod, seu negotium aliquod executioque eius iniungebatur: *l. 1. § hoc tit. d. l. 4. 7. inf. de executoribus, & d. l. vn. quibus milit.* Ambrosius *12. off. 29. in fin.* ad prouinciā mittebantur, *d. l. 7. inf. de exactionibus*: variis ex causis ob fiscalis tituli debitique exactionem, *d. l. 7.* quo casu non possessores per se conueniebant, verum Rectoribus & officiis eorum imminebant, *d. l. 17.* ad mouendum militem, *d. l. 7. de cursu public.* ad literas Principis perferendas, Symmachus *lib. 2. ep. 62. & lib. 6. ep. 36. lib. 7. ep. 59.* Libanius *Apologia adu. eos qui suam docendi methodum accus.* & retrò ad referenda ad Principem acta publica, & literas Magistratum: Symmachus *lib. 10. ep. 37.* Breuiter, qui Principis iussis obsecundabant, *d. l. 9. de cursu publ.* Qui publicæ necessitatis causâ dirigebantur, vel in prouincias, *d. l. 4. & 7. inf. de executorib. & d. l. 17. de exactionib.* vel in urbem, *d. l. vn. inf. quib. militantibus.* Hinc & portitor præcepti Agens in rebus dicitur, *l. 7. inf. de executoribus*, & executio Agentium in rebus, *l. 11. h. t. vid. & d. l. 2. inf. de commentu: d. l. 7. 9. 14. inf. de cursu publ. vid. & Symmachum lib. 10. ep. 44.* Item labor, *l. 3. h. t.* & Agentes plenum vigilarum munus exercere, *d. l. 7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Hinc & Nouellâ Valentiniani, inter Theodos. 37. dicuntur, Agentium labores, sollicitudines, vigilia tantæ esse, vt soli quidquid oneris est, & profiteri & efficere videantur. Horum idè scholam Principibus necessariam maximè vocat *lex 12. hoc tit.* militiam spectatam *l. 18.* militiam non remnendam, *l. 16.* Idè quoque cursus publicus in id Agentibus in rebus præbebatur à Principe, vel Magistro officiorum, *d. l. 7. 9. 14. 49. de cursu publ.* Hinc & Curiosi ex his sumebantur: de quibus idè altero abhinc titulo agitur.

Erat autem horum Agentium in rebus schola quædam (vt cæterorum qui in Palatio militabant) cuius mentio fit *l. 3. 4. 9. 12. 14. 17. 18. 19. 21. hoc titulo*: & *d. l. vlt. sup. de Senatoribus*: & *l. 4. inf. de Curiosis*: seu certa matricula, *l. 15. 23. h. t. l. 4. inf. de executorib.* consortium, *l. 17. h. t.* & Am. Marcellinus *lib. 16. p. 68.* collegium, *l. 18.* certo & statuto numero, *l. 8. 20. & l. vlt. h. t.* Idque sub dispositione Magistrati officiorum, *l. 3. 4. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 17. 18. 19. 20. & vlt. hoc tit. l. 8. inf. tit. prox. de Principib. Agent. d. l. 2. inf. de commentu: l. 29. inf. de hereticis vid. & Ambros. 2. officior. 29. in fin.* vnde & Græcus Μαγιστῶν, Olympiodorus apud Photium, vbi de Euplutio: Palladius *cap. 148.* quo loco Hernelides *cap. 53.* Agentem in rebus habet.

Inter eos plures Gradus erant, *l. 3. 7. hoc tit.* seu scholæ plures, *l. 6. inf. de Curiosis.* Summus honoris gradus erat, *l. 19. h. t.* PRINCIPVM, de quibus *l. 5. 6. 8. 10. 13. 16. 19. 20. 21. 22. hoc tit. & titulus Proximus peculiaris*: & *d. Nouella Valent. inter Theodos. 37.* Vnde & Principatus Agentium, *l. 13. hoc tit.* Principatus officium, *d. l. 13.* dignitas, *d. l. 19.* Qui & Primates dicuntur, *l. 22. h. t.* & primi scholarium, *l. 6. inf. de curiosis.* Ad hunc gradum hi perueniebant post iugis militiæ tempus veluti præmio laboris, *l. 13.* impleto militiæ ordine ac labore: *l. 20. 21.* militiæ fine, *l. 22.* post sæua sæpe pericula, vitæque interitum renunciationem: *l. 6. Cod. eod. tit. ex Ducenariorum gradu* (de quo mox) *l. 20. 21. hoc tit.* vnde & Principatus Ducenæ dicitur, *l. 21. h. t. & l. vlt. sup. de Senatoribus.* Qui scilicet ex Ducenariorum gradu officij seu Officialium Præfecti Prætorio vel Rectoris prouinciæ Principes fiebant: de quibus est quoque *lex 8. 16. 19. h. t.* de quibus est *inf. tit. prox. peculiaris.*

Dignitas & priuilegia horum Principum magna erant. Senatores quippe fuere: & primò quidem Rationalibus tantum Prælati, *l. 2. inf. tit. prox.* mox inter Consulares, *l. 5. 6. 10. & 12. hoc tit. l. vlt. sup. de Senatoribus*: dein inter Vicarios, *l. 20. 21. 22. hoc tit.* tandem & Proconsulibus exæquati, *l. 7. inf. de Princip. Agent. in reb.* Senatores verò erant inter Adlectos, & immunes à Senatoriis muneribus: *l. 6. h. t.* à glebali functione, *dist. l. vlt. sup. de Senatorib.* (quod tamen negari videtur *l. 22. h. t.* ab extraordinariis collationibus, veluti Iuniorum) id est, Tyronum, *l. 13. h. t.* Principatum denique è Ducenâ sumentibus licebat, pro se liberos ac fratres suos in eadem militia, Agentium in rebus, Principis nutu collocare, *l. 8. in fine h. t.*

Agentium in rebus ipsorum quinque gradus, qui omnes ordine continentur Leonis *l. 3. Cod. eod. tit.* DUCENARI: ex quo gradu eos ad Principatum venisse diximus: ex *leg. 8. & 20. hoc tit.* Hinc Ducenæ dignitas, *d. l. 20. & 21. h. t. & l. 3. inf. de cohortalibus*: *l. 1. inf. de Casariis*: *l. 1. inf. de murilegulis*: *l. 5. inf. de Decurionib.* & Principatus Ducenæ, *d. l. 21. & d. l. vlt. de Senatoribus*: Secundò, Ducenariis proximi erant CENTENARI: Vnde & Centenæ dignitas, *l. 7. h. t. & d. l. 3. de cohortal. l. 1. de Casarian. l. 1. de murileg. l. 5. de Decurionib.* Post hos Tertiò erant BIARCHI, quorum nulla mentio fit hoc Codice, qui inter Centenarios & Circitores erant, *d. l. 3. Cod. eod. tit.* Quarto igitur loco erant CIRCITORES: de quibus *l. 3. h. t. & d. l. 3. Cod. eod. tit.* Post hos tandem EQVITES: de quibus *d. l. 3. h. t. & d. l. 3. Cod. eod.* qui primus honor dici videtur *l. 4. h. t.* qui receptis in scholam

iam Agentium primus per gradum post emeritum laborem deferrebat, *d. l. 3. & 4. cæteri TYRONEs* vid. Symmachum *lib. 6. ep. 53.*

In commune de Agentibus in rebus sequentia notentur. Primò, in scholam Agentium in rebus admissos nonnullos ad petitionem; & suffragationem certarum dignitatum: *l. 8. hoc tit.* nonnisi consulo Principe, seu adnotatione Principis: *l. 3. 4. 11. hoc tit.* quaestione habitâ *d. l. 3.* sub maiore parte probatos moribus, & origine inquisitâ: *l. 4. 17. hoc tit.* Item singulari priuilegio Ducenariis sumentibus Principatum, pro se liberos ac fratres suos in eadem militia collocare licuit, *l. 8. h. t.* Secundò, non omnes promiscuè admissi: non Officiales Iudicum, *l. 16. de diuers. offic.* non Iudæi & Samaritani, *l. 16. 24. de Iudæis*: non hæretici, *l. 29. de hereticis*: non nauicularij, *l. 20. de nauicul.* Tertiò, Noui à primi honoris auspiciis vacuere quinquennio: *d. l. 4.* Quarto, Augmentum graduum, *l. 9. h. t.* (quod crescendi verbo significatur, *l. 8.*) honorum, *l. 3.* singulorum, *l. 4.* proximorum, puta pariter Principis seu Imperatoris singulis annis percipere, *d. l. 3.* ordine stipendiorum & laborum merito, *l. 14.* præcedentium dimissione, *d. l. 14.* omni obreptione cessante, *d. l. 14.* sic etiam vt in gradum semper aliquem promotus, vltimus in eo haberetur, *l. 9.* duobus tantum exceptis, quos Princeps per singulos gradus extra ordinem addere poterat, *d. l. 3.* Quintò, Priuilegia Agentium in rebus certa & debita quædam erant, *l. 20. inf. de nauicular.* veluti in cursu publico vsurpando, *l. 7. 9. 14. de cursu publico*: Item Curia liberabantur, si certo annorum numero inter Agentes fuissent, *l. 1. 2. 16. hoc tit. l. 14. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* ad Nauiculariam etiam functionem vocari non poterant, si genere nauiculario non essent, neque possessiones nauiculariæ functioni obnoxias possiderent, *l. 20. de nauicular.* Priuilegiis denique militaribus subnixos fuisse ait *lex 3. in fin. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: vbi vid. quæ notauimus etiam de horum militari habitu, cum chlamyde & baltheo.

Postremum caput de Agentibus est de *Panis*, & *Criminibus* eorum. Discingendi, abiiciendi eos Magistro officiorum ius erat, *l. 17. & 18. h. t.* vnde abiecti hi dicti *d. l. 18.* In desertores & latitantes ultra commentus, vel iniuncti negotiis tempus, pœna sancita, *l. 15. hoc tit. & l. 2. inf. de Commentu.* Furtis infames fuere, *l. 3. sup. de iurisdictione*: deque eorum rapacitate insignis locus extat apud Am. Marcellinum *lib. 16. p. 68.* & victorem: Rapta verò in duplum restituere tenebantur: *dist. l. 3. de iurisdic.* Adulteriis quoque seu libidine laborabant, *dist. l. 3.* In eos denique delinquentes, Rectores Prouinciarum quoque statuere poterant, *d. l. 3.* pariter vt Præfecti Prætorio in Curiosos ex Agentibus, *l. 3. inf. de Curiosis.* Impotentia denique Agentum in rebus occursum variis rationibus: Nam & in eam Prouinciā ex quâ oriundi erant, vel in quâ larem collocassent, mitti non potuere, *l. 4. inf. de executoribus.* Item accessu vrbis Romæ, nisi missi; prohiberi, *l. vn. quib. milit. ad urbem non lic. acced.* sibi denique iniuncto tantum munere defungi debebant, non etiam alteri collegæ suo iniunctum collegij iure præsumere, *l. 7. inf. de executoribus.*

Paratili quoque vice hæc sternere intuat Scriptores, qui Agentium in regibus meminerunt: Sextus Aurelius Victor in *Diocletiano.* Achanasius *Apolog. ad Constantium*, p. 529. (quo loco malè editum Αἰσθητικὸς, vnde etiam ioculariter Interpres *Præfectos Sericorum* fecit, rescribendorum enim Αἰσθητικὸς ἐστὶν ἰδέσθαι.) Frequens mentio apud Am. Marcellinum, ac fermè nouem locis, *lib. 14. p. 31. lib. 15. p. 39. lib. 16. p. 68. 72. & 73. lib. 22. p. 223. & 226. lib. 28. p. 389.* Plenæ & Libani orationes *Orat. funebri in Iuliani Imp. necem*, p. 294. 295. (quem locum proferam integrum, ad *l. 1. inf. de Curiosis*;) & p. 305. in *Orat. pro Aristophane* p. 213. *Orat. in eos qui docendi eius methodum culpabant*, p. 592. *Orat. vobis τὰς βασιλῶν ἐπιπέμειναι*: aduersus Florentinum, p. 425. adu. Icarium, p. 472. Ambrosius *ep. 13. ad Marcellam sororem*, & *lib. 2. officiorum cap. 29. seu vlt. Symmachus, lib. 2. ep. 24. 66. lib. 6. ep. 36. 55. lib. 7. ep. 34. 59. 107. lib. 9. ep. 16. lib. 10. ep. 36. 37. 44. 63.* seu vltimo Hieronymus in *cap. 1. Abdia*, & in *c. 1. Amos.* Acta collationis Carthag. initio cognitionis *Tertia*, Priscus Rhetor in *excerptis Legationum*, p. 26. & 36. *Notitia Imperij.* Quorum omnium testimonia, vbi opus erit, postea adsumam: vt & quæ de Magistrariis (sunt enim hi Agentes in rebus; inde dicti quod sub Magistro officiorum agerent) aliorum testimonia.

¶ CURIALI nexu Agentes in rebus, quot annorum spatio liberentur, Constantij lex.

I. *Imp. CONSTANTIVS A..... PP. Post alia.

DE" Agentibus in rebus Si quis annos viginti transierit in obsequio, minime eum ad Curiam reuocari." Quod & circa Scriinia" nostra & Cancellarios, & Largitionales", & Officiales Comitum Rerum Priuatarum volumus obseruari: & cetera. Dat. VI II. Id. Mart. Constantio A. VI I. & Constante Cæs. CONS. [354.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungendæ huic legi videri possunt lex 5. inf. de cohortalib. lex 4. 5. 6. de din. officii. de quo mox.
" In ipso MS. abest nomen P.P. ad quem hæc lex emissa est, nisi quod plenius ibi, ad P.P.
" Hæc verba, De Agentibus in rebus rectè in Cuiacij editione, & in eâ que post prodit in Quarto, ad inscriptionem Legi reuocata sunt: non vt in Patensij postremâ & sitone ad Iulianum Legi, seu ipso Legi contextum. Nempe caput hoc ex prolixioris constitutione excerptum, quâ varia capita continebantur. Simile exemplum in l. 6. sup. tit. prox. de Proxima: & d. l. 4. 5. 6. de din. offic. & l. 9. inf. de indulg. debitorum: De quo, in Prolegomenis huius Codicis.
" Supple, volumus, vel quid tale: quod perperam omisissim ab huius Codicis Conditoribus, cum Legem hanc à corpore suo diuellerent. De consuetudine natus in Prolegomenis.
" Vide l. 1. sup. de Proximis. & que ibi diximus.
" De Cancellariis dixi suo titulo, qui vicinus est Libri 1. de Domesticis, Cancellariis.
" De his Largitionibus, & sequentibus, infra de Palatinis S. L. Agitur de his & d. l. 6. inf. de din. offic. l. 1. de priu. appar. Magisteria & Potest. Vopiscus, in Carino p. 254.

COMMENTARIVS.

CONSTANTI Imp. vnica hæc hoc titulo constitutio de Agentibus in rebus occurrit: cuius eiusdem alioquin quinque extant de iis, & ad eos, inf. tit. de curiosis: è quibus colligimus, quo animo erga eos comparatus fuerit Constantius: Certè l. 2. initio, verba hæc affectus iudicijque plena occurrunt. Agentes in rebus in curiis agendâ, & euersionibus publici cursus inspiciendis, nostrorum memoris præceptorum credimus in omnibus velle profutura Reipublice. Et idem tamen iis, ac curiosis nominatim euagantibus modum postuit illis Legibus, quod necessarium tum fuisse Libanij testimonio docemur; quod exhibemus ad l. 1. huius tituli. Nunc de hac leg. CURIALI conditione seu nexu Agentes in rebus quot annorum militiâ liberentur, definit Constantius Imp. hæc leg. que pars est. prolixioris constitutionis, vt ostendunt illa, Post alia; item illa de Agentibus in rebus: quæ ostendunt hoc aduersum esse, seu caput constitutionis quæ diuersa capita continebat: de cuiusmodi Inscriptionibus dixi semel, in Prolegomenis. Et certè videntur huic legi coassandæ lex 5. inf. de cohortalib. & lex 4. 5. forte & 6. inf. de diuersis officiis, velut eiusdem constitutionis partes: quâ definitum inquit, quando, quotque annorum spatio, Curialis conditio enitari possit. Militiâ Agentium in rebus, Scriuariarum,

Largitionaliû, & Officialium Comitum R. P. Vt vt sit, argumento certè illic conueniunt, & Inscriptionibus & Subscriptionibus ex parte. Ad rem. Igitur viginti annorum militiâ inter Agentes in rebus Curiam enitari posse, definit Constantius. Idemque & de Scriuariis S. Pal. & de Largitionaliibus, id est, Officialibus Com. S. L. (de quibus suo titulo,) & de Officialibus Comitum R. P. definit. De Curiali conditione emittenda per militiam in scholâ Agentium in rebus, sunt præterea lex 2. prox. & l. 16. inf. h. t. Atenim hoc omne postea immutatum. Iulianus quippe pauld post, post terrim militiâ annum eos qui in palatio Agentes in rebus militassent, Curia liberauit, l. 2. prox. inf. Idemque scriuarios quidecennali militiâ Curiali nexu absoluit, l. 1. sup. de proximis. De cuius Imp. Iuliani alioquin animo, studiisque erga Curias dixi ad eam l. 1. & plenius adhuc ad l. 16. inf. de Decurionib. Istud interim ex hac l. videmus sub Constantio & hoc æuo Imp. Curialium Curias derelictis multis ad Agentium in rebus militiam sese conuulisse: quod etiam discimus ex Libanio Antiocheno, Orat. in Iuliani necem, p. 294. οἱ τῶν αὐτῶν παρτίδος τῆς παρ' αὐτῶν ἀπειρηκότες χρείας, βυλάς ἀποδόντες ἢ νόμους λειτουργιών εἰς ἀγγελοφόρους τελευτῶντες ἰπὸν ἔργον μὲν πρὸς πρὸς τῶν κερταστῶν.

¶ CURIA quot annorum spatio Agentes in rebus, et quinam liberentur? Iuliani lex.

I. I. *Imp. IULIANVS A. Secundo PP."

EX his qui in Palatio" Agentes in rebus militauerint post tertium" annum militiæ nemo Curie tradatur; nec ille, qui in Consulatu" meo Quarto missione donatus est. PP. Beryto", die Kal. Mart. Iuliano AA. I I I I. & Sallustio CONS. [363.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iustin.
" Secundus PP. sub Iuliano, de quo iam sepè: & in Profopogr. Ex huius (sanè legis subscripti. PP. Beryto, liquet hunc fuisse Præfectum Prætorio Orientis.
" Inter Palatinos erat Agentes in rebus: h. l. & l. 3. inf. de priu. eorum qui in S. Palatio. & Ambrosius epist. ad Marcellam. Alio sensu distinguuntur à Palatinis l. 29. inf. de hæreticis, vbi dixi.
" De hoc mox.
" Quo ipso hæc lex data est.
" Berytus ad d. positionem Præfecti Prætorio Orientis pertinebat.

COMMENTARIVS.

CURIALI conditione, per triennalem inter Agentes in rebus militiam Curialem liberari definit hæc l. Iulianus Imp. Quod vtique singulare est, & penè paradoxon: siue Iuliani ipsius in Curias studium spectemus, qui etiam eos qui à Curiali nexu nascendi forte liberi erant, ad Curiam quocunque tandem præterit deuocabat, de quo ad l. 1. sup. de proximo: & l. 5. o. & seq. tit. inf. de decurionibus: etiam ex Am. Marcellino, & Libanio, ipsoque Iuliano: siue aliorum Principum constitutiones intueamur, ac nominatim Constantij, qui viginti annorum hæc in re præscriptioni locum esse voluit: l. 1. sup. & Iouiani l. 55. inf. de decurionib. vbi militiæ armatæ decennali tantum à Curia immunitatem tribuit. Quid est igitur, quod in Palatina militiâ inter Agentes in rebus, tam deducto numero, trium videlicet tantum annorum immunitatem tribuit? cum alioquin Palatina militia adinstar armatæ comparari satis habeat: & verò in hoc quidem ipso argumento, in l. 16. inf. hoc tit. comparatur. Imò, cum ex Libanio discamus, Orat. in Iuliani necem, p. 294. 295. Iulianum infesto maxime animo erga Agentes in rebus, & Curiosos qui ex Agentibus in rebus his famebantur fuisse: in tantum vt eos dicat Palatio exegisse, & βασιλείαν ὑπόδησον διαπορῆν: imò totam illam scholam disturbasse, appellationemque & munus eorum sustulisse, ἢ ἄλλω μὲν ἐκείνῳ διαπορῆσαι τὴν σχολάν, ἀποδόντες ἢ ἢ ἀποσπείραν ἢ τῆξιν, ἀφ' ἧς παρὰ ἑαυτοῦν τῆς κατὰ διαπορῆσιν. Quanquam hæc curiosorum scholam proprie respiciunt, non Agentium in rebus scholam vniuersam, quod tamen credidit vir Doctiss. in Am. Marcellinum lib. 22. p. 215. Quare aliud spa-

tium hic reponendum mihi aliquando visum, quàm triennij, seu tertij anni, fortè tertium-decimum.
¶ Porro addit Iulianus hæc l. etiam eos à Curia liberari, qui in Consulatu suo Quarto missione donati sunt: qui quidem ipse Consulatus huic legi subscriptus est. Quod quidem accipi potest de Agentibus in rebus, militiâ Palatinâ iam dimissis honestâ scil. missione vel emeritâ, de qua l. prox. 3. quoque: vel etiam de Militiâ armatâ, seu de militibus qui cum Curiales essent & militassent, postea missione donati sunt; nam & ita vt dixi, hoc ipso Anno Iulianus militiâ decennali armatâ Curialem conditionem vitari posse definiuit, l. 56. inf. de Decurionibus. Verùm priori interpretationi magis adquiesco.
¶ Illud interim notandum, æquo iure haberi, adhuc militantem, qui certum stipendiorum numerum expleuit, & veteranum missione donatum, etsi fortè non tot stipendia fecerit: Nempe, vt non magis hic ad Curiam reuocari possit, quàm ille. Certè à missione donatis planè diuersi sunt, Proiecti: quibus militiæ gradus ablati: De cuiusmodi Proiectis Agentibus in rebus Am. Marcellinus in gestis Anni superioris 362. lib. 22. p. 226. Duo, inquit, Agentes in rebus ex iis qui proiecti sunt, eum adire fidemini, promittentes latebras monstrare Florentij, si eis gradus militiæ redderetur.
¶ Illud tandem notandum ex subscriptione PP. Beryto, huius leg. speciem pertinere proprie ad Curiam Berytensem: pariter vt eiusdem Iuliani lex 54. inf. de Decurionib. vbi similis subscriptio occurrit; & Valentis lex 63. inf. de Decurionib.

¶ De PROMOTIONIBVS in gradum aliquem honoris in schola Agentium in rebus.

I. I. I. *Imp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. ad Florum" Mag. Officiorum.

NON plures in aliquem Gradum honoris ascendant, quàm quantos singuli quique anni Agentium" in rebus Schola ad finem emeriti laboris inuitant: ita duntaxat, vt per singulos Gradus binorum nobis tantum addendorum extra ordinem seruetur potestas, quorum eximius labor, vt vim hanc Legis excludamus" extorserit: Quod quidem seruandum vsque ad Circitores" erit. Nam vt sterni" continuo quisque possit sine quaestione" aliqua, & sine præscribto numero sine adnotatione nostrâ sufficiat impetrari." In ceteris autem etiam si Adnotatio specialis extiterit, quæ tamen numero" transeat, eam esse iubemus infirmam, ita vt ne insequenti quidem anno habeat firmitatem, nisi insequens annus nullos numero duos, qui ex Adnotatione nostra augmentum accipere debeant honoris, inuenerit.
¶ Quod si post antiquam aliquis" missionem", veteremque militiam, præposterâ sacramentorum cupiditate per ambitionem" ad stipendia redire temptauerit, hæc proposita optione socientur, vt vicinos se militaturos nouerint Equitum. Quod de vniuersis quibusque Officiis specialiter cauemus, à quibus nonnulli ad Agentum in rebus Scholam

lam cum propria dignitate transferint, vt scilicet hi ex quacunque militia sinantur excedere. ¶ Quod in posterum custodiendum ita ratum sit, vt periculum se & Adiuutor & Subadiutor subituros esse cognoscant, si huius sanctionis nostrae normam vnquam etiam insequentibus Magistris deserint intimare. Dat. xvi. Kal. Iul. Theffalonicæ, Gratiano v. & Theodosio I. A. A. C O N S S. [380.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
* Floro huic Magistro officiorum sub Theodosio M. inscribitur quoque Anno prox. 381. lex 6. inf. de Curiosis.
* Magistro officiorum cur inscribantur quoque hæc lex mox dicam.
* Foutè in Agentium.
* Excludere vim legis dicitur exceptio singularis aduersus legem. Indicatum quoque dicitur excludere appellatio: l. 6. de Iurisdic.
* Sterni est in vltimo gradu collocari: Eodem sensu l. 5. sup. de Domesticis, & l. 14. inf. de re militari. Καταστρωτός: v. Photium Nomocanon. l. c. 28.
* De hoc dicam ad l. prox. Inquisitio dicitur l. 1. inf. quid probare.
* A Magistro officiorum. Numerum.
* q. aliquis, & c. i. n. p. t. auerit.
* De Missionè hæc dixi ad leg. super. 2.
* V. l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu.
* Transferunt.
* De Adiuutore, & subadiutor, in Commentario.
* Magistri absolute pro Magistris officiorum: de quo in Commentario.

COMMENTARIUS.

THEODOSIUS M. quatuor constitutiones sequuntur, de Agentibus in rebus. Et hæc quidem est de PROMOTIONE, in scholâ Agentium in rebus, in gradum aliquem honoris. Quæ vt intelligatur tenendum est, in scholâ Agentium, quæ magno numero constabat, & turbâ ingenti, quinque fuisse honoris Gradus: quod Paratilon iam ostendit: In quibus erant Circitores, & Equites: Et hi quidem duo postremi: nempe post Ducenarios, Centenarios & Biarchos, quod docet egregie quoque Leonis lex 3. Cod. eod. tit. Igitur Circitores, quarto loco: Equites, quinto seu postremò omnium: Qui idè primus honor in scholâ Agentium dici videtur, primique honoris auspicia, l. 4. prox. quâ causâ in hunc gradum promoti dicuntur hæc l. sterni, id est, vltimo gradu collocari. Quo eodem sensu sternendi vox accipienda est l. 5. sup. de domesticis: & l. 14. inf. de re militari. Sic & vltimi Agentium in rebus militia dicitur l. vn. inf. de Mensuris. De his verò Circitoribus & Equitibus aliisque Gradibus creditur hic solemnè iam Hieronymi locus aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium. Finge, inquit, aliquem Tribunitia potestatis, sup. vltio Regradatum per singula Militie Equestris officia, ad Tyronia vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno statim fiet Tyro? Non, sed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, CIRCITOR, EQVES, deinde Tyro, & quancquam Tribunus quondam miles gregarius sit, tamen ex Tribuno, non Tyro, sed Primicerius factus est. Hic verò Hieronymi locus non est de gradibus Agentium in rebus, de quibus hæc l. agitur, verum de Equestris militie armate gradibus in quibus erant Circitores, de quibus l. 2. inf. de filiis milit. apparitorum. Et verò, inde ex militia inquam armata, gradus illi nominæque in Palatinam Agentium in rebus militiam translata: vt & in Scholarium qui pariter sub Magistro officiorum agebant, vt docet Theodosij Nouella 29. de scholaribus, vbi pariter fit mentio Senatorum, Ducenariorum, Centenariorum. Nostra hæc Circitorum & Equitum tantum meminit: de tribus prioribus gradibus, puta Ducenariis, Centenariis, imò & Biarchis, ad l. 7. & 8. inf.

Nunc de i. e. i. sententia, quæ vt dixi est de PROMOTIONIBUS in scholâ Agentium in rebus: ad hunc videl. finem, ne promotionum ordo turbetur, verum emeriti laboris ratio habeatur, néve effra-

numero habeantur. Formam itaque huic rei præscribit nunc Theodosius M. sub hæc distinctione primam: vel de Promotionibus agitur vsque ad Circitores, vel de Equitibus, qui omnium postremi. Priore casu hanc formam præscribit, puta vt in eos gradus non plures ascendant, quam quantos singulis annis finis emeriti laboris inuitat: Ergo quæstione, seu inquisitione meritorum habitâ, non gratiâ, non ambitione, non per ambitum aut suffragia Palatina, non auctoritate vel adnotatione Principis seu Imperatoris: Duobus tantum exceptis: per singulos scil. gradus binorum tantum addendorum extra ordinem sibi potestatem hæc leg. seruat Theodosius M. hæc etiam spe factâ, quod eos addituros sit quorum eximius labor extorsit, vt vim huius l. excludat. Aded verò binorum tantum in prædictis gradibus addendorum sibi ius seruat Theodosius, vt adnotationem Principis quâ hic numerus excedatur, vel promotionum ordo inturbetur, specialem irritam esse velit. Quod & ipsum statuitur l. 2. Cod. de off. Magistri officior. In tantum etiam, vt eâ adnotatione comprehensi, ne sequenti quidem anno admittendi sint, nisi fortè eo anno nullos novos Princeps nominauerit. Vbi notandus casus, addendûque aliis pluribus, quibus adnotationes speciales Principis infirmæ, irritæque esse inuentur: de quo sup. Paratilo, de diuers. rescript. Et hæc quidem vt dixi de gradibus in scholâ Agentium in rebus vsque ad Circitores: In vltimo verò Equitum gradu admitti possunt continuò quilibet sine quæstione seu inquisitione emeriti laboris, sine certo numero, sine adnotatione Principis. Et hæc tenus quidem de non inturbando promotionum ordine per Ambitionem & Adnotationes Principis.

Sed neque (quod secundum huius l. caput est, sibi, Quod si post) inturbandus promotionum ordo per Reditum eius qui olim missus est, & sic post antiquam missionem veteremque militiam ad scholam Agentium in rebus redire voluerit: Huiusmodi enim reduci vltimum inter Equites locum assignat hæc l. Theodosius M. Igitur regressum eis quidem si velint largitur, sed sub hac quam dixi optione, seu conditione: Pariter vt aliis quibuscumque officijs suis defunctis ad scholam Agentium in rebus transire cum propria dignitate permittit sub eadem conditione: Nempe, vt Agentium scholam augeri numero

numero voluit, ita viceversa Promotionum ordinem inturbari noluit, per Institutio: sine per Adnotationem Principis, sine per regressum olim missorum, sine per Transitum aliorum: Quæ summa est huius leg. Quod ad Regressos seu veterem scholam & officium repetentes artinet, tralaticium iuris est, Restitutos in scholam gradum, & locum vltimum, in eâ obtinere; de quo dixi ad l. 5. sup. de domesticis & Proletoribus.

Duo super sunt ad hanc leg. Primò quidem notandum semel, Magistro officiorum hanc leg. vt & alias multas quæ de Agentibus in rebus agunt, constitutiones, quas notatas habes in Paratilo inscribi: idè quia Agentes in rebus sub eius dispositione erant. Id quod etiam expressè testatur Notitia Imperij. Priscus in historiâ, p. 26. πρῶτον γὰρ βασιλέως βαλῶν ὁ Μάγιστρος κοινῶς εἶπε διὰ τὴν ἀσπλαγῆσαν καὶ ἐπιμυλιῶσαν καὶ στρατιωτικὴν ἀμφοτέρω βασιλείῳν ἐνδοξίᾳ ὑπ' αὐτῶν τετραγυρίων. Quâ causâ, Agentes in rebus Magistriani passim dicuntur apud Olympiodorum referentè Photio, vbi de Eupludio: in veteri Glossario & aliquot locis Epistoliarum Hormisdæ Papæ, vbi Eulogius modò vir Spectabilis Magistrianus vocatur. Sed & Metaphrastes 22. Octobris vocat eos μαγιστρῶν καὶ δειῶν ἀφῆλοι; Victor in Chronico quoque Literas per Olympianum Magistrianum mittunt. Malchus in Byzantiis. περιήματα καὶ ἰσπίων καὶ βασιλικῶν πινῶν, καὶ μαγιστρῶν καὶ δειῶν. Apud Suidam in verb. καδοσορῆσις. Auctor incertus, ὁ καδοσορῆσις μαγιστρῶν καὶ δειῶν ἰσπίων ἀποδοδοκε. Enagrius lib. 3. cap. 16. ὁ καδοσορῆσις τῶν μαγιστρῶν ἀποδοδοκε. vide & Nouellam 17. & 124. & in fine historia Lausitica. In actis Martyrum sacpè, velut in actis Abertij, in passione Processi & Martyriani. Nam & Magister officiorum ipse, absolute Magister dicitur etiam hæc l. inf. & apud Athanasium, bis, & apud alios.

Secundò notanda sanctio huius leg. quâ Theodosius M. pœnam minatur Adiuutori & Subadiutor, nisi Magistris officiorum hanc leg. infinnauerint. Adiuutor & Subadiutor in officio Magistri officiorum primi fuere, vt testatur quoque Notitia Imperij, & quidem Orientis. Officium supra scripti Viri Illustris Magistri officiorum de scholâ Agentium in rebus

est ita: ADIVTOR, SVBADIUTOR Adiuutori duo, Fabricarum tres, Barbaricorum tres, Orientis vnus, Asianæ vnus, Ponticæ vnus, Thraciarum & Illyrici vnus: Et Occidentis officium infra scripti Viri Illustris Magistri officiorum de scholâ Agentium in rebus habetur hoc modo: ADIVTOR, SVBADIUTOR Adiuutori, SVBADIUTOR Fabricarum diuersarum. Adiuutori huius fit quoque mentio l. 20. 21. inf. h. r. vbi dignitas ei conferri inter Exvicariis. Quod etiam Cassiodorus ait lib. 6. variat. 6. De eo verò alia nonnulla ad d. l. 20. 21. Meminit huius Adiuutori & Constantinus M. leg. 1. Cod. Iust. de off. Magistri officiorum: vbi naturam eius egregie describit: Adiuutor, inquit, in quo totius scholæ stitutus & Magistri securitas constituta est. Ideo etiam Constantinus eâ leg. idoneum probitate morum ac bonis artibus præditum Principis obtutibus per Magistrum officiorum offerri, vt eius arbitrio ordinetur, statuit. Primus verò omnium hic Adiuutor erat in officio Magistri officiorum: neque vt inter aliorum Magistratum Officiales Princeps ibi erat, verum Adiuutor. Certè Principi ex Agentibus duccenario iungitur & exæquatur, l. 20. 21. inf. Meminit eius quoque Enagrius histor. Eccles. lib. 2. cap. 10. ὁ ἀρχισυντακτικὸς ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ δειῶν ἀφῆλοι. Fuertit & Adiuutores Officij Palatini, l. 16. 17. inf. de Palatinis S. L. Item in officio Præfectorum prætorio, Quæstoris, Præfecti vrbis: Meminit Symmachus lib. 10. ep. 36. De Adiuutoribus in commune, l. 10. inf. de cohortalib. Adiuutor verò hic subadiutor habebat, quorum vt dixi, meminit quoque Notitia Imperij. Subadiutorum Glossæ Basilicorum ita rectè interpretantur: Συβαίτιος ὁ τῶν βασιλικῶν βασιλεὺς. Et Suidas: vbi tamen perperam Συβαίτιος pro. Συβαίτιος Synesius ep. 147. Ἀρχισυντακτικὸν ὃ ἐστὶν τῆς Ἡρακλειανῆς ἀρχισυντακτικῆς ἔχων τῶν βασιλικῶν βασιλεὺς ἢ γὰρ συβαίτιος λέγεται τῶν ἐπιμυλιῶν πιστοῦται. Metaphrastes in Actis Porphyrij Martyris: Ἰνδεῖος τῆς Συβαίτιος καὶ μαγιστρῶν. In Actis collat. Karthag. dis 3. Nauigio Adiuutore Numerorum & Peregrino Adiuutore subadiutorum, & c. Ex hæc verò tandem Lege discimus, inter cætera id muneris eorum fuisse, vt Leges seu constitutiones intimarent, ingererent, seu in memoriâ reuocarent.

De RECEPTIONE in Scholam Agentium in rebus, & in eâ PROMOTIONE.

iv. * Idem AAA. Palladio Magistro Officiorum.

IN Scholâ Agentium in rebus nemo facilè, sub nostra quoque Adnotatione speciali, prorumpat, nisi sub maiore Scholæ parte quisque aduenerit probandus adfistat, qualis realibus sit, vnde domo, quam Officiorum originem ac sortem fateatur. Noui quinquennio vacent à primi quoque honoris auspiciis: ante missionibus crebris futuris parent, prodanturque nominibus; dehinc per singulos gradus iustâ & firmâ præcedentium dimissione succedant. Sanè si militantibus, probèque in actu Reipublicæ diuersatis, singulorum graduum quos meruerit non negamus accessum, ita vt ipsi quoque sit præcedentium ordo venerabilis, ac sub maiore parte Scholæ etiam de huius gradu bonorum adtestatio & consensus accedat. Dat. xi. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio C O N S S. [382.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
* Palladio huic Magistro officiorum inscribitur quoque Anno superiore 381. lex 3. de his qui cum disson. Et Anno 384. lex 3. de metatis.
* Magistro officiorum cur inscribatur hæc lex aliaque plures hoc tit. iam dixi ad leg. super.
* Sullucri istud potest: Melius tamen scholam, Tom. II.
* Facile.

Facile, id est, temere, sine præiudicatione: sic non facile adhibenda tormenta, l. 18. §. in ea causa, n. de Quæstionibus. De Adnotatione iam quoque l. super. 3. Quisque, pro quisquis, quicumque aduenit. De hac Probatione mox: Sic l. 17. inf. probata schola. An vitæ culpabilis? l. 18. inf. Unde domo. Virgiliana imitatio, Qui genus, unde domo: ubi Seruius, Figura, inquit, Græca. Horatius, unde domo quis, cuius fortuna. Seneca de consol. ad Helviam: unde domo quisque sit querere: Vltipatum & à Sardonio Apoll. lib. 1. ep. 11. ubi plura Sanao. v. & Gloss. Tb. An origo ignobilis, & ex semili fæce? l. 18. inf. Primus honor non est summus, sed qui primus per gradum deferretur: Sic retro ultimus, in l. 6. sup. de proximis, qui vltimo deferretur, seu summus. Primus autem hic: honos est Equitum, vt probatum ad l. 3. sup. Hoc scilicet Agentium munus fuit vt aratilon iam docuit: Missiombus parere, seu mitti. v. & l. 11. 15. inf. Hæc etiam pertinet Victoris locus in Dioclet. quem laudo ad l. 11. inf. Inde Macrobianus Glossis Manducator: Quæ ipse Glossæ explicant quid sit Manducator, & rã manducator dicitur & æquorum vobis rã equorum dicitur dicitur. 26. parant, vt mox producanturque. 26. hominibus, id est, sub conspectum hominum veniant. 26. sic, vt modo dixi scilicet. Ordinis præcedentis. Honorum attestatio & consensus: Eodem modo l. 2. sup. de honorariis codicillis: bonorum suffragium: Et l. 1. sup. si certum petatur de iust. Bonidium merito: quomodo in eadem re Libanius Orat. funebri in Iulianum p. 251. τῶν τῶν οὐρανῶν ἢ ἀγαθῶν.

COMMENTARIUS.

RECEPTIO in scholam Agentium in rebus, & in ea postea PROMOTIO ad primum gradum & de gradu ad gradum quomodo fieri debeat, hæc Theodosij M. lege constituitur. Primum igitur statuitur, vt nemo RECIPIATUR seu admittatur in scholam (est adnotatione Principis subnixus, de quo ad l. 3. sup. l. 11. inf.) nisi simul ac prælatatus fuerit, inquisitio facta fuerit, seu quaestio (vt loquitur lex 3. sup.) de moribus, domo, & origine eius, præsertim maiore parte scholæ: Quod probandi verbo hæc l. significatur, & vit. inf. quid probare: Qu'il se fassé enqueste de sa vie, condition, & mœurs: vid. & l. 15. 16. 17. inf. de Palatin. De simili probatione antequam quis ad militiam admittatur, est titulus inf. quid probare debeant ad quamcumque mil. ven. Secundo, vt PROMOTIO hac forma fiat. Noniter recepti in scholam, non nisi post quinquennium à Receptione ad alium, & primum quidem (Equitum scilicet de quo dixi ad d. l. 3. sup.) gradum prouehantur; & quinquennio illo frequentibus missionibus sese commendent. Quæ quidem quinquennalis Tyrocinij præscriptio & quædam quasi ἐξουσία, non adeo disparatè habet Pythagoritam, vel etiã Epoptatum illam, de qua Tertulliani aduersus Valentinian-

nos locus; Aditum prius cruciant, Diutius inuitant, quam consignant, cum Epoptas ante QUINQUENNIVM institunt, vt opinionem suspensio cognitionis adificem, &c. Unde idem mox suspiria Epoptarum vocat. Quinque scilicet annorum spatium statutum erat ad præparandos & instituendos sacrorum Tyrones. Et vt ibi prima initiatio traditione paruum mysterium accipiebatur, ita hic post quinquennij probationem primum honor veluti prima initiatio deferebatur. Deinde ad singulos & proximos tantum gradus promotionem fieri iubet, non per saltum; quod & ipsum ab eodem Theodosio M. statutum, l. 3. sup. Et denique ad altiorem gradum nemo ascendat, nisi bonorum & hic accedente consensu & attestazione. Quæ omnia propter frequentes de Agentibus querelas constituta sunt, rapinis & adulteriis plerumque infamibus, vt docet lex 3. sup. de iurisdictione. Sed & Iuliani locus apud Ammianum Marcellinum lib. 16. p. 68. Rapere, non Accipere sciunt Agentes in rebus. Idem honestis actibus & moribus sese probis & hominibus Theodosius commendare voluit, antequam ad vltimum honorem & gradum admitterentur. Sed & quotiescumque ad alteriorem gradum essent promouendi, Toties probandi, quoties promouendi.

De PRINCIPATV functionum gradus & ordine.

v. * Idem " AA. & Arcadius A. Cynegio PP."

VONIAM Agentibus in rebus huiusmodi præstitimus Codicillos, vt post Principatum in Amplissimo Ordine inter Adlectos Consulares habeantur, id etiam huius Legis auctoritate præstringimus, vt eodem gradu vel ordine ab vniuersis Iudicibus honorentur. Dat. 111. Non. Mart. Constantinop. Honorio nobilissimo puero & Euodio CONS. [386.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust. Fortè iungenda l. 3. inf. tit. prox. de Princip. Ag. in reb. Reponendi hi Imppp. Valentinianus, THEODOSIUS, & Arcadius. vid. Chronolog. qui & ipsi inscribuntur legi prox. 6. Cynegius PP. Orientis sub Theodosio M. v. Prosopogr. Huius Theodosiane legis nulla alibi mentio. De Adlectis dixi semel ad l. 10. sup. de Prætoribus. vid. & l. 6. inf. Præstringere est præstituerè, denunciatè. Et ordine. Prid. Kal. Mar. d. l. 3.

COMMENTARIUS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functionum gradu dignitateque. est hæc Theodosij M. Constitutio A. D. 386. cui iungenda videatur & lex 3. inf. de Princip. Agent. Vbi & alterum horum Principum prouilegium continetur. Vt hæc nostra intelligatur, sciendum est, Principatum Agentium in rebus functos antea quidem à Theodosio M. An. D. 380. Rationalibus prælatos, Præsidatum verò functis post positos: l. 2. inf. tit. prox. de Princip. Agent. in rebus. Postea post annum inquam 380. idem Theodosius eos inter Adlectos, Consulares (de qua dignitate iam supra sæpè, de Adlectis inquam, ad l. 10. sup. de Prætoribus, de Adlectis inter Consulares, ad l. supra...) haberi iussit, lege quæ hæc memoratur, nullam verò alibi occurrit. Id quod hæc l. quoque firmatur, & repetitur ab eodem Theodosio l. 6. prox. inf. & seruauit quoque Arcadius l. 10. inf. quomodo & in aliis, Theodosij patris sui sanctionem secutus est Honorius, l. 12. inf. Id cum hæc tenus ita statuisset Theodosius, putà vt Principatu Agentium functi in Senatu inter Adlectos Consulares haberentur, eumque gradum in Senatu obtinerent, queri cepit, vtrum eodem gradu vel ordine apud Indices seu Rectores prouinciarum in salutationibus & consensibus (de quibus ad l. vn. sup. de Prætop. S. Cubiculi) haberi deberent: Fortè Iudicibus id negantibus, per fastidium & supercilium, qui hos ad salutationem, & consensum admittere nolebant, & fortè etiam Cynegio PP. hærente, quod nominatim in Senatu is honos à Theodosio M. tributus fuisset. Igitur

Theodosius M. hæc l. nunc definit, eodem gradu vel honore ab vniuersis Iudicibus honorari haberi que eos debere. Quod quidem alioquin conferebantur, nempe vt qui homo in Senatu deferretur, idem & apud Indices obtineret: quod cum Indices facere nunc hærent, vel nolent; reprehendere eos hæc l. videtur. Certè dubitationi tollendæ vtrumque nominatim quandoque expressum, putà, vt qui honos deferretur & apud Rectores prouinciarum & in Senatu obtineret: exemplum in l. 7. sup. de Proximis: Quæ causâ etiam iunctim eodemque exemplo, iouimus ad Præfectum Prætorio & Præfectum vrbi scribi solitum de honore gradûque alicui tributo; vt apparet ex d. l. 7. & 8. sup. de Proximis. Continet igitur hæc lex argumentum & extensionem à Senatu ad Rectores prouinciarum: putà vt quem Senatus alicui honorem exhibet, eum exhibeant isti. Fortior adhuc argumentatio illa à Consistorio, seu ab honore quem Princeps ipse exhibet, ad Indices & Secretaria Indicum: l. 5. sup. de Proximis: l. 4. sup. de domesticis. Nos ad Principatu functionum dignitatem reuertamur, spectemulque aded huius dignitatis processum vt aliarum plurium hoc æuo. Primò scilicet Rationalibus prælati, Præsidibusque posthabiti: Dein, inter Adlectos Consulares habitii, h. l. &c. Postea Vicariam his dignitatem detulit Theodosius Iun. l. 20. 21. 22. inf. b. t. l. 5. Cod. de Princip. agentium in rebus. Imò Honorius tandem Proconsularem dignitatem contulit: l. 7. inf. de Princip. ag. in reb.

Idem argumentum cum l. super. 5.

VI. Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Proculo P.V.

RIVILEGIA erga eum qui ex Agente in rebus Princeps fuerit, antiqua custodiri præcepimus: Sit Senator & merito Consularibus adgregetur; sed vt eum functio vlla non teneat, conlatio non defraudet. Dat. vi. Kal. Decemb. Med. Valentiniano A, 1111. & Neoterio CONS. [390.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust. Proculus hic r. v. sub Theodosio M. fuit, vrbs Constantinopol. An. D. 489. 390. 391. & 392. de quo & Zosimus lib. 4. p. 769. & Chron. Alexandr. Idem ille cuius mentio fit l. 12. inf. de Annonis cinici. vid. Prosopogr. de quibus l. prox. 5. sup. Præcipimus. Mediolani hoc tempore constitit Theodosius, v. Chronolog.

COMMENTARIUS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functionum dignitate Senatoria inter Consulares (de qua plenè ad l. superiorem) est hæc rursum Theodosij M. constitutio emissa ad Præfectum Urbis: Quæ illud nominatim inculcat, eos ita Senatores inter Consulares esse, vt tamen eos nulla functio (Senatoria scilicet) teneat, nulla collatio defraudet, id est vt immunes sint à Senatoriis functionibus, glebali, & similibus. Quod & ipsum superiore leg. expressum fuerat, vocibus inter Adlectos:

Adlecti enim sunt inter Senatores, quos tamen nulla functio Senatoria tenet, nulla collatio defraudare debet: De quibus Adlecti dixi semel plenè ad l. 10. sup. de Prætoribus. Hoc verò Præuilegium hæc l. nunc confirmatur, proculdubio: quod id nonnulli immittunt vellent aliquâ occasione collationis alicuius, quod verba legis etiam suadeant: priuilegia, inquit, antiqua custodiri præcipimus, &c. Et quidem lege ad Præfectum Urbis emissa, qui Senatorum Præsul erat.

¶ De NOVI GRADVS cuiusdam in schola Agentium in rebus
à Theodosio M. adiecti, honore, seu ordine.

VII. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Ofio " Magistro Officiorum.

AGENTES in rebus, quos Diuæ memoriæ Pater noster, petitionem fecutus, vnus Gradus dicitur adiectione cumulasse, delato honore potiri præcepimus, ita vt ad Centenam dignitatem hic Ordo seruetur: Si quis igitur Centenarius est secutus, (quoniam Primis non patimur præiudicari, quos constat ad hunc locum longo tempore & probato labore venisse,) his præponatur, quos merito præcedit. Quisquis autem adipiscitur Gradum, hoc honore contentus, præponi his qui ordine priores meruerint, non labore. Dat. vi. Kal. Iun. Constantinop. Olybrio & Probino v. v. cc. c. o. n. s. s. [395.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
 * Ofio huic Magistro officiorum sub Arcadio inscribitur quoque An. prox. 396. lex 6. sup. de Proximitate: lex 8. & 9. inf. h. e. An. 398. l. 5. in fin. de metariu: l. 7. de Fabricensib. Meminit eius & Claudianus lib. 2. in Eutropium.
 * Eos vel illos Agentes in rebus. Et cer. è in MS. ritum vel quatuor literarum spatium erosum est.
 * Theodosius M. Huius verò Legi reique, nullum alibi vestigium extat: nam quod l. 3. sup. constituitur, ab hoc diuersum est.
 * Quorum? De hoc mox. Certè in MS. habetur petitionem, & ante eam vocem quatuor vel quinque literæ erosæ, fortè, eorum.
 * Præcipimus reponendum est, patiter vt l. super.
 * Nouus Theodosianus ordo, seu gradus.
 * Seruari ordo dicitur ad centenam dignitatem, id est, obseruari, iungi, sociari Centenæ dignitati.
 * An secundus? Dicam mox.
 * Quibus? mox dicam.
 * De huius loci restitutione mox.

COMMENTARIVS.

GRADVS vnus & noui adiectione Theodosius M. Agentes in rebus auxerat, quod hæc lex testatur, cuius facti nulla alibi memoria extat: Et quidem, quod & ipsum hæc l. filius eius Arcadius addit, petitionem fecutus, id est, ad petitionem quorundam: non addito, ad cuius, vel quorum petitionem. Certè ad quarundam Dignitatum petitionem, & suffragium, quosdam in numerum Agentium in rebus adscribi solitos ostendit lex prox. 8. inf. (quæ ad eundem quoque Ofium Magistrum officiorum data est) eaque certarum dignitatum prærogatiua fuit: verum ad singulares personas id pertinet, quæ ad dignitatum illarum petitionem in Agentium in rebus scholam admittebantur: At enim Theodosij factam, de quo hæc l. & sic lex ista est de integro nouo quodam & peculiari Ordine seu Gradu in scholâ Agentium in rebus adiecto, seu instituto; Agentes, inquit, in rebus, quos Diuæ memoriæ Pater noster, petitionem fecutus, vnus GRADVS dicitur ADIECTIONE cumulasse, delato honore potiri præcepimus, ita vt ad Centenam dignitatem hic Ordo seruetur. Hunc verò Gradum seu ordinem Arcadius seruati vult ad Centenam dignitatem: id est, Gradui Centenariorum adiungi, sociari, æquari: Centenæ huius dignitatis seu Centenariæ fit quoque mentio l. 3. 4. Cod. Iust. eod. tit. & l. 1. Cod. de off. Magistrum officiorum. Ea verò è quinque gradibus in scholâ Agentium in rebus, post Ducenariam secundam erat, ante Biarchos Circitores & Equites: vt ex d. l. 3. potissimum, & ex d. l. 1. Cod. de off. Magistrum officiorum. Ab his Centenariis, & ab hac Centenæ dignitate inter Agentes, diuersa est Centenæ Dignitas, quæ cum Ducenâ inter dignitatem Perfectissimam & Egregiatam, medio loco ponitur in Constantini M. constitutione ad Bithynos: seu

l. 3. inf. de cohortalibus: l. 1. de Casariis: l. 1. de m. vilegulis: l. 5. de decurionibus: Hæc enim Centenâ nostra in scholâ Agentium erat, illa peculiaris Dignitatis titulus fuit, Perfectissimam inferior, Egregiatam superior. Diuersi etiam ab his Centenariis Magistris, seu Agentibus in rebus, sunt, Centenarij Praefectorum Prætorio, in epistola presbyterorum apud Athanasium Apologia 2. p. 616. φλαβίω φιλαρχίω, & φλαβίω Παλαιῶν δυνάμεων, παλατιῶν κρείσσων, & φλαβίω Ἀντωνίων βιάρχων κομπασίων, & κρείσσων μὲν ἢ λαμπροτέρων ἐπαρχῶν ἢ ἱερῶν ἀστυνομείων: vbi perpetuam Interpres βιάρχων κομπασίων interpretatur Commentarium Praefectum Centenarium. Centenarij scilicet Illustrium potestatum fuere, quomodo & Ducenarij de quibus ad l. 8. inf. Ab his quoque diuersi erant Centenarij, qui pariter vt Ducenarij in scriiniis Largitionum Comitatus erant: l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L. Et tamen, vt maximè, omnes hi, quos dixi, à Centenariis nostris differant, proculdubio tamen in officij seu nominis ratione pariabant, à numero videlicet eorum quibus præerant. Et hæc quidem de primâ huius leg. parte. ¶ Posterioris, quæ obscurissima est & inemendatissima, hanc sententiam puto, nempe, Centenarios veteres Primosque, qui ad hunc locum longo tempore & probato labore venerunt; his nouis ad petitionem factis præponi: Et retrò, hos nouos præponi iis qui ordine tantum seu tempore priores, non labore hunc gradum adsecuti sunt: Medio proinde inter ἐμπροσθεν, & honorarios loco: Quod si ita est, tum extrema Legis ita constituam & emendem: Quisquis autem adipiscitur gradum hunc, hoc honore contentus sit, præponi his qui ordine [temporis scilicet] priores meruerint, non labore.

¶ De

¶ De RECEPTIONE in scholam Agentium in rebus: deque his qui PETENDI vel suffragandi pro aliis, vel CONLOCANDI ius habent.

VIII. Idem AA. Ofio " Magistro Officiorum.

Numero Agentium in rebus crescant, quos Comitum Secundi Ordinis vel Cubiculariorum nostrorum, primi duntaxat loci, vel Tribunorum Vrbanicianorum petitio, fecerit militare: ita vt Vrbanicianis semel tantum per anni rotius spatia suffragandi licentia sit: ceteros diuersorum Officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. Celsioris verò militiæ ac fastigij viros numerari non necessarium fuit, cum eos quos superius numerauimus inferendo, non vnde incipere, sed quousque procedere quod inferioribus denegatum est, curauerimus exprimere. ¶ Sed & fumentibus Ducenariis Principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro se liberos ac fratres suos in eadem militia Serenitatis nutu liceat conlocare. Dat. vi. Kal. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio IV. AA. CON S S. [396.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust. Inungenda fortè huic lex 9. prox. & lex 6. sup. de proximitate & lex 14. inf. de Palatinis. est ad alium Magistratum data.
 * Ofio huic Magistro officiorum inscribitur & superior lex 7. & prox. seq. 9. dixi de eo ad l. superiorem.
 * Crescendi vox hæc propria de Augmento & processu dignitatis.
 * De Comitibus Secundi ordinis, dixi ad l. ult. sup. de proximitate.
 * De Cubiculariis v. sup. tit. de Praepositis S. Cubiculi.
 * De his Tribunis Vrbanicianis mox.
 * De Petitionibus huiusmodi dixi ad l. super.
 * 9. Incipit, vt mox procederet.
 * xv. Kalend. Februar. d. l. 6. & d. l. 14. Prid. Kal. Feb. l. prox. 9.
 * 9. III. Et ita habet disense MS.

¶ De PROMOTIONIBVS, deque promoti gradu.

IX. * Idem AA. Ofio " Magistro officiorum.

Squi nutu nostro in scholâ Agentum in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus est, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emissa Prid. Kal. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CON S S. [396.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust. Inungendaque ei, vt existimò, lex super. 8. aliaque, de quibus ibi.
 * Ofio huic inscribitur duæ Leges superiores 7. & 8. & alia, de quibus ibi.
 * Sic quoque l. superiore 8. in fin.
 * Augmenta sunt promotiones: sic augmentum honoris l.
 * De hac subscriptione Emissa, dixi in Prolegomena. vid. interim quoque legem 3. inf. de Numerariis: l. 11. de din. offic. l. 30. 50. inf. de appellation. l. 112. in fine de Decurion. & Nouellam Theodosianam 2. 3. In Notis quoque Iudicis Magonis EMA, id est Emissa.

COMMENTARIVS.

DE RECEPTIONIBVS & PROMOTIONIBVS in scholâ Agentium in rebus; ad quorum videlicet petitionem, suffragationem ea fieri possint: quemque locum in eo gradu promotus obtinere debeat, definit Arcadius, his duabus legibus; Quæ proculdubio inter se coalescende sunt, vna cum l. 6. sup. de proximitate: & l. 14. inf. de Palatinis S. L. emendato alicubi die: quæ quidem leges omnes sunt partes constitutionis Arcadianæ ad Ofium Magistrum officiorum, & ad Martinianum Com. S. L. emissæ, de Palatinorum Promotionibus, & gradu: Scriuariarum, inquam, d. l. 6. Palatinorum S. L. d. l. 14. Agentium in rebus, his duabus legibus: De quibus nunc videndum est. Priore igitur lege ostendit

scilicet, de duobus singularibus admodum promotionum generibus agitur. Primò quidem de Piiis, quæ ad certarum dignitatum & officiorum petitionem, suffragationem à Principe seu Imperatore habebant. Nempe datum hoc certis dignitatibus & officiis, vt Imperator ad eorum petitionem & suffragationem Agentes in rebus ordinaret: de quo vel summi lex 7. sup. Hæc verò leg. Arcadius Imp. definit, quousque procedere hæc petitionis, vel suffragandi licentia possit, seu ad quos vsque hæc prærogatiua permissa sit: Nepe ad hos rtes vsque: puta ad Comitum Secundi ordinis; & Cubicularios primi duntaxat loci; & Tribunos Vrbanicianos: Hactenus scilicet id privilegium consistere vult: cæteris diuersorum officiorum

X 3

officiorum ab huius petitionis copia exclusis. Atque ita, Arcadius quod ipsemet profiteretur, his expressis, compendiosè definitum iuit, quibus hæc suffragandi licentia patere posset, vel non: Eo enim ipso ostendit, eos qui ante hos dignitate essent, celsioris militia ac fastigij viros, hoc privilegio potiri: qui post hos essent, non item. Nempe definitio & expressio alicuius rei quousque ea procedere debeat, necessaria inclusio est precedentium, exclusio verò sequentium. Nos de tribus istis dignitatibus & officiis videamus.

¶ Primum igitur deferretur hæc suffragandi, seu petitionis potestas Comitibus secundi ordinis. De tribus Comitum gradibus & Ordinibus dixi iam ad l. vii. sup. de Comitib. & Tribun. s. hol. de Comitibus secundi ordinis, præter hanc leg. agitur quoque l. 2. sup. de Comitib. rei milit. & l. 17. 18. sup. de proximis: His igitur quoque suffragandi licentia hæc l. datur, ac proinde Comitibus Tertij ordinis denegatur: vicinè multò magis Comitibus primi ordinis conceditur. Cæterum notandum, Comitum hanc secundi Ordinis tributam quibusdam Comitibus rei militaris; d. l. 2. de Comitib. rei mil. Item Proximis scriniorum & Comitibus dispositionum: d. l. 17. & 18. sup. de proximis. His verò sua quædam privilegia fuere: Præter id scilicet quod hæc l. continetur, præter suffragandi, inquam, ius: Vestis quoque his præbita ex sacris Largitionibus d. l. 18. de proximis.

Secundò tribuitur hoc suffragandi ius Cubiculariis Principis, primi duntaxat loci: Nempe, inter Cubicularios quoque Principis diversi gradus fuere primi loci, & sequentium: Horum verò Cubiculariorum primum locum obtinentium sit quoque mentio l. 2. Cod. de Præpos. S. cubiculari. Ac ut Cubiculariorum horum in commune certa quædam privilegia fuere, de quibus d. l. 2. 3. 4. Cod. de Præpos. S. Cubic. Ita eorum qui primi loci erant singularia quædam æquæ sferunt: In quibus & istud ab Arcadio ponitur: nempe, quod ad petitionem & suffragationem eorum Agentes in rebus creari possent: ab Arcadio, inquam, eo ipso tempore, quo Eutropius Eunuchus apud eum p. m. erat: de quo dixi ex Claudiano ad l. quisquis, inf. ad leg. Cornel. de scariis, & ad l. 17. inf. de pœnis. fuerunt enim Cubicularij hi fermè Eunuchi, iisque Principes huius aui fermè obnoxij fuere.

Tertiò suffragandi ius tribuitur Tribunis urbanicianis. Urbaniciani sunt milites, qui ad urbis custodiam dispositi erant sub Præfecti urbis dispositione: & quidem in sp. huius leg. Urbis Constantinopolitana: quomodo & in urbe Româ pariter erant, iam inde ab Augusto: de quo Tacitus, Suetonius & Dio. Horum Urbanicianorum sit quoque mentio in l. 35. ex quibus causis maiores. Meminit quoque Spartianus, duobus locis: In vita primum Antonini Caracallæ. In summum inquit, discrimen etiam Chilo iterum PRÆFECTVS [urbi] & Consul venit ob hoc, quod concordiam inter fratres suaserat. Et cum idem Chilo sublata veste Senatoria nudis pedibus ab Urbanicianis raptus esset, Antoninus seditionem compressit: multas præterea postea cedes in Urbe fecit; passim raptis à MILITIBVS nonnullis hominibus & occisis, quasi seditionem vindicans. Idem Spartianus in Antonino Geta: Venum inquit, denique est usque ad seditionem Urbanicianorum MILITVM, quos quidem non leui auctoritate Bassianus compressit TRIBVNO eorum, ut alij dicunt, interfecto; ut alij, relegato. En Urbanicianos, quorum h. l. mentio sit, En eorum quoque Tribunos: Dio Tribunum Urbanicianorum, cuius Spartianus meminit, χιλιαρχον vertit. Sed cum his misceri non oportet

Urbanicianos Officiales, quorum mentio sit, l. 1. inf. de condictis in publicis horreis, quæ etiam Præfecto urbi inscribitur. Superiores scilicet ad urbis custodiam milites erant: subique Tribunos habebant: hi verò de quibus in d. l. 1. erant Officiales Præfecti urbi, & nullos Tribunos habere. ¶ Cæterum exemplo urbis Romæ in Urbe quoque Constantinopolitana, Urbaniciani milites eorundemque Tribuni fuere, ut hæc lex ostendit.

Hactenus de Dignitatibus & Officiis, quibus suffragandi ius hac in re, summopere notandum datur apud Principem. Et discrimine tamen adhuc aliquo: Nempe, Urbanicianis semel tantum in anno suffragandi ius datur, qui postremi omnium hic nominantur: Vnde colligimus, alios, & superiores his, suffragandi ius habuisse multoties intra annum.

¶ Sequitur alterum singulare circa Receptiones in scholam Agentium in rebus, quod continetur sine legis 8. Nempe Arcadius, Ducenariis Principatum sumentibus hanc facultatem tribuit, ut pro se Liberos ac Fratres suos in Scholâ Agentium in rebus conlocare possint. Quod substitutionis seu subrogationis privilegium, notandum est: putà, ut scholâ aliquâ decedens quis alium pro se in eâ collocare possit: Id quod hæc l. nominatim tribuitur Ducenariis Principatum sumentibus, putà ut Liberos & fratres suos collocare possint: vbi de tribus videndum est. Primò de Ducenariis ipsis: Ducenariorum horum inter Agentes mentio fit præterea l. 20. 21. inf. hoc tit. & l. vlt. sup. de Senatoribus. & l. 3. 4. C. eod. tit. & l. 1. C. de off. Magistrorum officiorum. Quorum numerus 48. definitur d. l. 3. At Ducenarij iam alij sunt quorum sit mentio, l. 1. 9. de exactionib. l. 1. de concess. Advocator. quibus locis centenariis, & sexagenariis iunguntur: exactionesque ab iis factas discimus, & concussionibus infames fuisse. Imò & executiones ab his factæ: apud Phorium enim βασιλευστος Ρωμαίων Δεκίς η̄ Ουαλληκαν̄ Περην̄ῑ & Δυκλωᾱεῑ & πρ̄στοῡρια λαβ̄ων̄ παρ̄ ἀπο̄δ̄, π̄ν̄τες τ̄ος̄ ἀνᾱ π̄δ̄ Ρώμ̄ης η̄ τ̄ος̄ π̄-ελ̄ ἐπαρχ̄ίας̄ ἡ̄γ̄ι-μ̄ως̄ βαρυν̄τά̄ις̄ βασῑν̄ος̄ η̄ πικρ̄ο̄ς̄ π̄αῡελ̄ῑς̄ ε̄ιδ̄ωλ̄ο̄λασ̄ε̄ιν̄ ἐβ̄ῑατο̄ vid. & Epistolam Synodi Antiochenæ apud Eusebium, lib. 7. c. 30. & alteram Synodi Marcoticæ A. D. 335. ad Ducenarium Palladium apud Athanasium Apolog. 2. p. 616. Παλλ̄αδ̄ῑο̄ Δυκλωᾱεῑο̄. Fit etiam mentio in Actis collat. Carthagin. vbi Ursus, Petronius & Libofus Ducenarij, seu Ducenarij Illustrium potestatum memorantur, dicunturque adstitisse inter alios post Protectores Domesticos & ante Apparitores Illustrium Potestatum in Secretario, Marcellino Cognitori: Iidemque constitutis Episcopis partium pro velo, seu foribus, rogabant Præsidem, num partes intronitari deberent: atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Sed & Ducenæ & Centenæ dignitatis sit mentio in Constantini M. epistola ad Bithynos, seu l. 3. inf. de cohortalib. l. 1. de Casariis: l. 1. de mirilegulis: l. 5. de Decurionibus: poniturque medio loco inter Perfectissimatus dignitatem, & inter Egregiatum. In scriiniis etiam Largitionum Comitatum Ducenarij varij memorantur: l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L. de quib. ad eas Leges. Itè inter Scholares qui sub Magistro officiorum erant, ponuntur Senatores ac Ducenarij Nouellâ Theodosij de Scholarib. 29. Tandè in militia quoque armatâ fuere Ducenarij, de quibus est Hieronymi locus aduersus Ioannem Hierosolym. ad Pammachium quem adduxi ad l. 3. sup. Hæc varia scilicet Ducenariorum genera fuerunt. Nos de Ducenariis Agentibus in rebus: Ex his igitur Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum facti, seu

ad Principatum officiorum promoti, quod præter hanc leg. docet lex 20. 21. inf. h. t. & testatur passim Notitia Imperij. Qui Ducenæ Principatus vocatur d. l. 20. & 21. & l. vlt. sup. de Senatoribus. Error enim est Scriptoris de offic. Domus Augustæ, lib. 3. c. 11. qui alios nobis Principes fecit Ducenæ, Centenæ & Biarchiæ. Et exinde ex Ducenariis Principes officiorum facti, variis quoque Dignitatibus privilegijs decorati, de quibus d. l. vlt. de Senator. & d. l. 20. & 21. E quorum numero est & illud, quod hæc l. continetur singulare maximè, putà ut Scholâ Agentium recedentes alios pro se in eâ collocare possint. Et nominatim quidem (quæ limitatio notanda est) Liberos vel Fratres suos. Ha-

ctenus scilicet hæc substitutio permiffa in fauorem non tantum liberorum, sed & fratrum, quæ proxima cognatio est. Et hæc lege ostendit: quæ notabilis & singularis admodum est. Nunc de lege nonâ, quæ est de ORDINE PROMOTIONVM seu PROCESVVM inter Agentes in rebus seruando. Nempe ex hac parte id nunc definit Arcadius, quod toties iam supra inculcatum alijs titulis, & circa alia officia seu scholas constitutum: putà ut Agens in rebus ad superiore gradum à Principe promotus, vltimum ibi locum occupet seu sternetur, neque iis qui ante in eo militarunt, præponatur: quod & ipsum cautum iam l. 7. sup. Eodemque pertinet lex 14. inf. vbi dicam adhuc.

De PRINCIPATV functorum Consulari dignitate.

x. * Idem AA. Casario PP.

¶ N T E eos qui Consularitatis gesserint dignitatem, & eos qui meruerint Principatum, is gradu potior habeatur, qui prior locum dignitatis acceperit. Quam sanctionem omnia debebunt Officia custodire; non defutura pœnâ quindecim librarum auri, quam in contumaces olim Diualis sanctio definiuit. Dat. iv. Kal. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst.
Casarius PP. Orientis sub Arcadio v. Protopogr.
Officia Iudicum & Restorum, quos salutationis cura constringebat. vid. l. vii. sup. de Comitib. vacantib. l. 5. & 16. sup. de Proximis.
Eodem die data hoc anno ad eundem Casarium PP. lex 10. inf. de Iudais: quæ argumento tamen non responder.

COMMENTARIVS.

PRINCIPATV functorum Consulare dignitatem (de qua iam l. 5. 6. sup. & l. 12. inf.) firmat hæc l. Arcadius Imp. duobus insuper additis (quæ huius l. propria sunt) seu expressis. Primò quidem, Principatu functos adeo inter Consulares habendos definit, ut tempore certent cum imperatoribus qui gesserunt Consularitatis dignitatem: atque adeo gradu potiores habeantur præ illis, si Principatu functi cum hac dignitate priores exierint. Quod & alijs pluribus legibus constitutum circa

Palatinos, de quo iam sæpè: cum alijs imperatoribus honoratij cedant. Alterum singulare est, pœnæ seu multæ comminatio in officiales, quorumcunque Iudicum, quos hæc graduum & honorum obseruandorum cura constringebat, contumaces; id est, si hic ordo violatus fuerit: Et quidem multa quindecim librarum auri: pariter ut simili in re, decem librarum; l. vii. sup. de Comitibus vacantibus: trium, l. 5. & 16. sup. de Proximis.

De RECEPTIONE & REMOTIONE Agentium in rebus.

xi. * Idem AA. Hadriano Magistro officiorum.

¶ CONSULTISSIMA definitione statuimus, ut executionem Agentis in rebus inconsultis nobis nemo mereatur: concessum vero quisquam reuocare non audeat. Dat. xvi. Kal. April. Med. Theodoro V. C. CONS. S. [399.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst.
Hadrianus Magister officiorum sub Arcadio: cui inscribitur pariter An. D. 397. lex 11. sup. de proximis.
Consultissimâ, id est, summo non tantum consilio sancitâ, verum etiam vtilissimâ: v. tamen l. 17. 18. inf. de hac voce in Gloss. vid. interim l. hac consultissimâ Cod. de testamentis.
Executio propriè Agentibus in rebus tribuitur: de quo satis in Paratitolo.
concessum.
Nequidem Magister officiorum arg. Inscriptionis.

COMMENTA

RECIPI quemquam in Scholam Agentium in rebus, inconsulto Imperatore, & REICI à quoquam, vetat *hæc leg.* Honorius Imp. Eodem scilicet modo & recipi & reici Agentes atque à Principis nutu utrumque pendere voluit. De recipiendis nutu Imperatoris docuit iam *lex 8.9. sup.* De remouendis seu disingendis iis idem cauetur & *l. 17.* (vnde desumpta est *lex. 2. Cod. eod. tit.*) Quod Magistro officiorum redditum postea *l. 18. inf.* § Hanc verò Constitutionem, *consultissi-*

mam definitionem vocat Arcadius, quâ scilicet Scholæ Agentium in rebus deinceps consultum esse voluit, quomodo Honorius loquitur *l. prox. 1. 2.* ne videl. temerè quibusque admittis schola vilesceret, nenè ad Magistri officiorum fortè libidinem, validi vitæque Agentes in rebus, executionibus Principis obsequentes, expungerentur, remouerentur: *Executionibus* inquam, quæ propria Agentibus vox competit: de quo in *Paratulo*: de quo eo plura ad *l. 1. inf. de Curiosis.*

§ De PRIVILEGIO quodam Agentium in rebus in Curis.

XIII. Idem AA. Theodoro PP."

AGENTIUM in rebus Schola, nobis maximè necessaria, nullo beneficio impetrati muneris vitur, quo sibi in Ordinem Splendidissimæ Curia præstitam humanitate licentiam vindicaret, cum Diuæ memoriæ Pater noster hîdem Agentibus in rebus voluerit esse consultum: Magnificentia igitur Tua Ordinum Iudices admonebit, vt his Lex † Diuæ memoriæ Patris nostri inuiolata seruetur. Dat. viii. Kal. Nou. Med. Theodoro v. c. c. o n s s. [399.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust.
- " Theodorus hic PP. Italiae fuit sub Honorio Imp. A. D. 397. 398. 399. vid. *Prosopogr.*
- " Schola Agentium in rebus maximè necessaria Principi. vid. *Paratulo.*
- " Beneficium est immunitas, & quidem in *sp. huius leg.* à Senatoris functionibus. v. *Glossar.*
- " Ordo Splendidissimæ Curia, an pro Senatu? vid. *Gloss.* & *Paratulo de Senatoribus*? Fortè etiam hic meliùs, *ordine.*
- " A Theodosio M. patre: *l. 5. & 6. sup.* vt sequentia ostendunt.
- " Humanitas de immunitate: & forte ita hic legendum, *immunitatis.*
- " Licentia pro iure præcipuo, honore, & prærogatiua.
- " An Ordinarios Iudices? de eo mox.

COMMENTARIUS.

DE PRIVILEGIO quodam, beneficio, munere, Scholæ Agentium in rebus à Theodosio M. olim indulto, quo tamen tum non utebatur, est hæc Honorij *lex ad Theodorum PP. Italiae*; quâ *legem* Theodosij patris sui inuiolatam seruari, eoque nomine Ordinarios Iudices à Præfecto Prætorio admoneri iubet: Quale verò id privilegium sit? non exprimit; neque ex eâ satis liquidè coniectura fieri potest: quandoquidem *lex intricata & corrupta plurimum extat.* Certè illud apparet, & Theodosium eo privilegio Agentibus in rebus consultum voluisse, & nunc Honorium velle: quâ causâ & commendationem eius præmittit, cum scholam hanc sibi maximè necessariam vocat: Nempe enim in actu Reipub. hi versabantur, missionibus Principis parebant, literas perferebant, Principis iussis obsecundabant, publicæ necessitatis causâ dirigebantur, Executio his negotij alicuius iniungebatur, de quo plenè in *Paratulo.* Illud quoque apparet, agi de privilegio quodam seu beneficio & munere, quod spectaret Ordinem splendidissimæ Curia: Verùm incertum, de Senatûne Urbis Romæ agat, & sic de Senatorio Ordine, an verò de Ordine Curia cuiusdam, veluti Mediolanensis,

aut similis: Deinde incertum, quænam *humanitas*, quænam *licentia* ista in ordine istius Curia fuerit: Tandem quid sit *vindicare sibi licentiam præstitam humanitate in Ordinem*? Verùm omnibus diligenter inspectis, agi puto *hæc l.* de Immunitate à muneribus quibusdam Curialibus, quam Theodosius M. Agentibus in rebus, his consultum volens; tribuit, vberius etiam, quàm anteriores Principes; qui certo tantum temporis curriculo eos à Curia liberauere. Nam & *beneficij* voce immunitas ferè significatur; vt alibi sæpè ostensum: & *immunitatis* vocem pro *humanitate* hic substituendam censet: & de *Ordinibus* seu *Curis* hic apertè agitur: & *Ordinum* vel *Ordinarij* Iudices moneri iubentur, vt beneficium, munusquè illud à Theodosio impetratum in Ordine, seu immunitas, & licentia, quâ Theodosius Agentibus in rebus voluit esse consultum, denique *lex* eius inuiolata seruetur. Porro in hypothesi *huius l.* agebatur nominatim de *Curia* quadam, quæ & *splendidissima* vocatur, in quâ de factis Agentes in rebus indulto sibi privilegio non poterant. Mox tamen in *fin.* ad omnes Curias hæc *lex* portigitur.

§ De PRINCIPATU functionum immunitate à Tyronum collatione.

XIII. * Idem AA. & Theodosius A. Hadriano PP."

AGENTIUM in rebus, qui post iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti gesserint Principatum, etiam illud beneficio nostræ liberalitatis adiungimus, vt collatione Iuniorum, qui nuper Honoratis indicti sunt, eâ duntaxat conditione habeantur exortes, si post Principatus officium nullâ vltius honoris fuerint administratione perfuncti. Dat. Kal. Iul. Raurica. Theodosio A. & Rumorido c o n s s. [403.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iustin.
- " Hadrianus PP. Italiae sub Honorio Imp. A. D. 400. 401. 403. 404. 405. v. *Prosopogr.* Extat ad hunc Hadrianum PP. Claudiani Epigramma satisfactionis, vt & alterum eiusdem de Theodoro & Hadriano.
- " Præter beneficia iam antea collata, de quibus *l. 5. 6. 10. sup.*
- " Iuniores: id est, tyrones: de quo plenè *tit. de Tyronibus, lib. 7.*
- " Anni 402. superioris sine.
- " De Honoratis dixi semel *sup. de officio Iudicum civilium.*

COMMENTARIUS.

AGENTIUM collatione (de qua *duobus tit.* *infra de tyronibus*: & de his qui à tyronibus, vel equor. collat. excus.) que pro rerum necessitate Honoratis (de quibus plenè dixi *ad l. vn. sup. de off. Iudic. civilium*): indici quandoque solebat, & verò nuper indicta fuerat (de quo mox) Agentes in rebus qui post labores exactos Principatum gesserunt, ab Honorio Imp. hæc quoque *lege* immunes esse iubentur. Quod & ipsum iam generali exceptione complexus fuerat, *l. 15. inf. de tyronibus*: quam hæc intelligit: Firmaturque adhuc & extenditur ab eodem Honorio decennio post *l. 20. inf. de Palatinis S. L.* Honoratorum scilicet numero etiam hi essent, quod etiam docet *lex 5. Cod. de Princip. agent. in reb.* Honoratorum tamen oneribus excepti fuere. Principes scilicet officiorum multorum de scholâ Agentium in rebus olim sumpti, & quidem ex Ducenariorum numero, vt testatur vel *Notitia Imperij*, & *lex 8. sup. lex 16. 19. inf. hoc tit. & l. 6. inf. tit. prox.* De hoc sanè Principatu, id hæc *l.* prædicatur, eum videl. post iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti delatum: cui similia alia v. in *Paratulo huius tit.* & *prox. sequ.* apud Cassiodorum quoque *lib. 11. variarum: Cui Agentium in rebus miles officij post tot laboris incerta aliquid paratur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideò Principis nomen habere promeruit, quia militia sacramentis ceteros antecellit.* Sic & *l. 3. inf. tit. prox. de Princip. Agentium in reb.* *Agentes in rebus post palmam laboris emeriti Principatus honore muneramus.* vid. & *Novellam Valentiniani III.* inter Theodof. 37. *de Princip. ag. in reb.* De hoc verò plura ad *eam titulum.*

Duo tantum hic notanda supersunt. Primum est Limitatio quæ ab Honorio hæc *l.* nunc adiungitur; nempe Agentes in rebus post gestum Principatum à Tyronum collatione Honoratis indicti immunes esse eos duntaxat, qui post Principatum nullâ aliâ administratione perfuncti sunt: contra, eos collationi isti subiaccere, qui post Principatum alio honore functi sunt. Quod quidem singularis est: Alioquin enim vetera privilegia, alterius dignitatis adiectione non pœrent: *l. 14. sup. de proximis: l. 1. sup. de Primicerio, & Notar. l. 2. & 3. sup. de Decurion. & silent. l. 3. inf. de prinil. eorum qui in S. Pal. seu l. 3. Cod. de Dignitatibus*: quæ exinde desumpta est. Nempe in hæc specie Honorius iusta Principatus privilegia suffragari voluit, nisi alij dignitati & honori locum fecerit; tum enim generali eos collationi, quæ legitimas dignitates consecutis indicta fuerat, subici voluit. Vnde interim discernimus, pariter vt *ex l. 2. inf. de Princip. Ag. in rebus*, Principatu hoc sanctis prouincia administrationem sæpe concessam.

Alterum hic notandum; est Historica causa *huius leg.* Pertinet scilicet hæc *lex*, pariter vt *dl. 15. inf. de tyronibus*, quæ data est sine anni superioris 402. quòque hæc nostra sese refert, & *lex 12. inf. de desertoribus*, ad Tyronum indictionem quæ facta fuit hoc tempore aduersus Alarici seu Gothorum à Pannoniâ, Norico, Rhetiaque subitanam in Italiam irruptionem: de qua videndus Claudianus, *de bello Getico: Prudentius lib. 2. aduers. Symmachum; Orofius lib. 7. c. 37.* aliique plures.

§ De PROMOTIONIS ordine seruando.

XIV. * Idem AA. Anthemio " Magistro " officiorum.

NULLVS de Scholâ Agentium in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere, sed his qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ sequebatur, statim atque illam fata subduxerint, in eius præmia percipiende succedat, omni obreptione cessante. Dat. Prid. Kal. Iul. Constantino. Honorio A. VI. & Aristeneto c o n s s. [404.]

* Lex 1. Cod. Iust. eod. tit.
 ** 2g. AA. id est, Arcadius, Honorius & Theodosius: vt rectè Cod. Iust.
 *** Anthemius Magister officiorum sub Arcadio A. D. 404. cui duæ præterea leges inscribuntur, puta lex 4. de his qui super Relig. l. 3. de fabricensibus. Hic idem postea Consul fuit & Præfectus Prætorio: v. Chronolog. & Profopogr.
 **** Magistro officiorum. Suberat Agentes in rebus: vid. Paratilon.
 ***** 2g. ut Cod. Iust.
 **** Mortuum.
 ***** Obiectione: in vulgato C. Iust. malè: MSS. vt hic, obreptione.

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS & SUBVECTIONIS, seu PROCESSVS (quæ vox hic propria) ordine seruando in schola Agentium in rebus, est hæc Arcadij Imp. constitutio. Iuber scilicet is mortuo Agente in rebus proximè sequentem statim in locum eius subuehi, seu promoveri: Ergo mortui locus & gradus proximo in scholâ debetur, eumque is illic subintrat: ceterique aded ita vno gradu subuehantur: quomodo etiam definitur l. 9. inf. de Medicis & Professoribus. Idque, omni obreptione cessante, &c vt nullus præterea de scholâ Agentium, (remotior scilicet vel alterius gradus) locum mortui inuadere possit, ordinemque militiae atque stipendia præuere: Quam in rem est gemina-germana altera Valentiniani Iun. lex 2. Cod. de off. Magistrum officiorum. Proximum nempe locum quique non remotiorem per saltum adipisci debet, h. d. l. 2. Cod. de off. Magistrum officiorum: l. 7. §. 10. 11.

seu vt. sup. de domesticis, & l. 4. inf. de Curiosis. Porro omni obreptione cessante, ait Arcadius: id est, etiam si quis Principis per obreptionem detulerit indultum, vt pariter ait Valentinianus Iun. in hac ipsa re, & specie d. l. 2. Cod. de off. Magistrum officiorum. Multò magis Magistro officiorum cui hæc lex inscribitur: & sub cuius dispositione Agentes in rebus erant, interdictum, hunc ordinem peruere seu præuere: Ad eundem Processuum ordinem seruandum, & æquitatem pertinet, quod idem Arcadius statuerat l. 9. sup. in d. 7. vt is qui mortuo Principis in scholâ Agentium in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus est vltimus habeatur, nec præponatur alteri qui in eodem gradu militiae primus antea militauit. Ad eandem pertinet æquitatem, processuumque ordinem, quod à Constantino M. statutum circa eandem scholam Agentium, l. 1. Cod. de off. Magistrum officiorum.

In EMANSORES & DESERTORES Agentes in rebus.

xv. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Namatio Magistro officiorum.

MNES omnino Agentes in rebus, quibus vel spatium commearus, vel iniuncti negotij tempus emensum est, ad Comitatum reuersi adprobent causas necessaræ tarditatis, vt diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mercantur. Quod nisi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis eximentur. Meminerint igitur Rectores Prouinciarum per singulos Agentes in rebus senas auri uncias eruendas, si in Prouincia sibi creditâ quenquam huiusmodi desertorum post diem præstitutum latere permiserint. Ideoque sub prosecutione latitantes transmittant, vt tandem aliquando ad Comitatum retractos non sola percellat iactura militiae. Dat. vii. Id. Dec. Rau. DD. NN. Honorio vii. i. i. & Theodosio iiii. AA. CONS. S. [412.]

NOTÆ.

* Absc hæc lex à Cod. Iust. concordat huic legi, lex 2. inf. de Commens.
 ** Negotia iniuncta Agentibus in rebus, in prouinciis. v. Paratilon.
 *** In Comitatu Principis erant Agentes in rebus hæc, & sine l.
 **** Matricula Agentium in rebus. h. l. & l. 3. inf.
 ***** Ex suis facultatibus.
 ***** Receptoribus prouinciæ credite dicuntur.
 ***** De hac Prosecutione reorum, inf. tit. de exhib. reis: v. & Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

DE EMANSORIBVS & DESERTORIBVS Agentibus in rebus hæc Honorij constitutio est. Cui non absimilis est lex 2. & vt. inf. de commeatu. Igitur id constituitur, vt Agentes in rebus commearu emenso, vel iniuncti negotij tempore elapso intra Kalendarum Februariarum proximas ad Comitatum seu aulam Principis reuertantur, quod emansiois suæ causas adprobent. Alioquin, si reuersi non approbent, in inferiorem locum retruduntur, iuxta dictam legem 2. idque est quod hæc lex ait, vt

diligenti constet examine qui Ordinem suum tenere mereantur. De cuius Regradationis pœna & gradibus ob emansioem, dicam ad l. 10. inf. de re militari. Vicissim si intra Kalendarum Februariarum proximas non reuersi fuerint, in perpetuum matriculâ eximuntur (de qua expunctionis pœna, vide & finem dictæ legis 2. & l. vt. inf. h. t.) & Rectores Prouinciarum huiusmodi desertores & latitantes intra Prouinciam sibi creditam erere iubentur, eosque ita erutos ad Comitatum transmittere sub prosecutione

tionem fida sub pœna sex auri unciarum per singulos Agentes quos latere permiserint. De prosecutione reorum dicam ad l. 5. in d. toto fermè titulo inf. de exhibendis reis. Breuiter igitur tenendum, vltra commearus vel iniuncti negotij tempus emansio sine probabili causa, vel regradatos, vel matricula penitus expunctos, imò & aliis panis adfectos: quod sine legis indicatur. Quod de Kalendarum Februariarum adicitur, cum eo nil commune habet quod l. 14. circa finem, Cod. de Proximis sacrorum scriuitorum, de Kalendarum Ianuariis dicitur. Hic enim Kalendarum Februariarum dies præstituitur, non alio sine, quàm quia ab huius constitutionis tempore ad illum diem spatium sufficiens dari visum est Agentibus ad sese Comitatu

stendos. At quod de Kalendarum Ianuariis in d. l. 14. dicitur, id ed pertinet, quia festo illo die Agentes in rebus non tantum ipsi puncti solarium (ita enim retinenda lectio, vt alibi probò) à Principe accipere soliti: (de cuiusmodi Principis liberalitatibus est lex laudabile 4. §. 1. Cod. de Aduocatis diuersorum Iudicum: Et locus apud Sozomenum lib. 5. cap. 16. ac nominatim in Agentes in rebus apud Ammianum Marcellinum lib. 16. p. 68.) verum etiam ipsi in scholâ militantes aliqui, aliquid sic vt dicam Stillaure nomine Capitibus scholarum suarum de annonis suis & stipendiis more solenni & vstituto offerre & adspargere sine coacti, sine soliti. De quo omni Stillaure genere dicam lib. prox. Tit. de erogat. milit. annonæ; l. 28.

CVRIALI Nexu quando Principatu functi, Militèsq; armata militia liberentur.

xvi. Idem AA. Anthemio PP.

NEMO post insignia Principatus, quæ stipendiis ac sudore promeruit, nec reuocari ad originem, si forte natus est Curialis, nec nominari, (quod nefas quidem dictum est,) perhorrescat. In medio sanè militiae tempore, si quem huiusmodi Decurionibus passim spoliari oportet. Quod si forte quis, vt adsolet, Honorarij Principatus insignibus impetratis hisdem priuilegijs vt voluerit, ita impetrata largitate fruatur, si incassum se pulsari sub Iudiciariâ cognitione probauerit, nisi forte anno-sa militia, & longa stipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnenda militia constitutus, Principatum, non vt laborum compendium voluit expectare, sed vt portum quietis maluit indipisci. Quod etiam in his custoditi oportet, qui armata militia perfruuntur, ita vt Diui Valentiniani Constitutio valeat, potianturque & ipsi fructu stipendiorum suorum, si eadem sine vilo nauo excusationis incurrere valuerunt. Sed his addimus, vt si quis ex lucratiua causa de substantiâ aliquid perceperit Curialis, pro contingenti portione onera quæ huiusmodi facultates sequuntur, & vniuersas descriptiones sustineat. Dat. vii. Id. Octob. Lucio v. c. c. o. n. s. s.

NOTÆ.

* Absc hæc lex à Cod. Iust.
 ** Anthemius PP. Orientis sub Arcadio Imp per decennium ab A. D. 409. ad 415. v. Profopogr. vbi multa de eo ex Chrysostomo, Synesio, Socrate, Chronico Alexandrino, Sidonio Apollinare.
 *** Insignia Principatus. Alio sensu in Notitia Imperij. Princeps officij dicitur cum insignibus exire.
 **** Vid. quæ dixi ad l. 13. sup.
 ***** 2g. dictu.
 **** Vt in l. 19.
 ***** Vid. Gloss. Vid. Gloss.
 **** Non temnenda militia Agentium h. l. militia spectata, l. 18. inf.
 **** Præmium laboris alio sensu & contrario dicitur l. 13. sup. vid. Paratilon.
 **** Hic versiculus ab hoc titulo fugitiuus est, & alienus.
 **** Valentiniani constitutionem intelligit, cuius pars est lex 6. inf. de re militari, & lex 64. inf. de Decurionibus: Cuius iterum mentio fit l. 28. inf. de cohortalib.
 **** Quinquenarij labore impigro. d. l. 6.
 **** Neuis excusationis, vid. similia in Gloss.
 **** Hac de re est titulus expressus lib. 12. De imponenda lucratiu. descriptioni.
 **** Curiales descriptiones. vid. inf. de Decurionib.

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione & nexu, quando, quæne conditione Agentes in rebus, ac nominatim Principatu honorati, Milites item armate militiae, liberari possint, definit hæc l. Arcadij Imp. Quæ quidem stili elegantia vbiq; asurgit: Attende enim sis vel illa, Quod nefas dictu: Nominari perhorrescat: Lis iurgiumque percellere: Sna defensione nitatur: Vt adsolet, Incassum pulsari: Anno-sa militia: Mole stipendiorum vexatus: Non temnenda militia: Portum quietis indipisci: Neuis excusationis: Incur-

vere stipendia: Quæ singula in Glossario notata habes. Respicit verò hæc lex Curiarum vtilitatem, ne videl. ex viris viribusque passim labacerent: Viris inquam, quò pertinet pars potissima huius leg. ne inquam Ordines ciuitatum suis Decurionibus passim spoliarentur, quod disertè ait Arcadius hæc l. Viribus, inquam, quò spectat postrema huius leg. sententia. Nos verò eam in tres sententias, seu tria capita diuidimus.

Prima est de Principatu, quem quis promeruit: quod

quod quidem accipio de Principatu Agentium in rebus, non de Principibus officij alicuius ex Agentibus in rebus: Quâ parte distinguit Arcadius tres casus, seu tres causas adipiscendi Principatus: Vel inquam Principatum quis indeptus est, seu promeruit stipendiis ac sudore; id est, post stipendia ac sudores in scholâ Agentium in rebus, sic ut reuera atque ordine Principatum *ἐμμετρῶν* meruerit. eumque (vt loquitur *lex 19. inf. ordo militia ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexit. vers. ideoque sumimus.* Et hoc casu statuit Arcadius, eum, etsi fortè natum Curialem, reuocari ad originem seu Curiam non posse, vt nec nominari ad munia Curialia, veluti ad Censum, peræquationes, susceptiones, exactiones (de quibus nominationibus dixi iam *sup. ad l. ....*) Aliud fuerit, si medio militiae tempore de Curiali statu ei controuersia moueatur: tum enim suâ defensione eum niti vult, id est, non aliter liberari quàm si se Curialem non esse ostenderit: quâ parte diuersus est Arcadius à Constantio & Iuliano Imp. qui *l. 1. & 2. sup.* certo annorum spatio Agentes in rebus à Curiali nexu liberari permisissent.

Secundus casus est *Honorarij Principatus*: Vbi rursus subdividitur, vel enim nudos codicillos honorarios Principatus citra longam in scholâ Agentium in rebus militiam impetrauit, & tum pariter si Curialis deprehendatur, ad Curiam reuocari potest: vel codicillos quidem Principatus honorarios impetrauit, annosâ militiâ, longaque stipendiorum mole vexatus, & in ordine non tem-

nendæ militiæ constitutus, sic vt Principatum indeptus fuerit, tanquam portum quietis, non verò tanquam compendium laborum; quem honorarium Principatum describit quoque *d. lex 19. inf. vers. quod si*: & hoc casu Principatus quamlibet Honorarius Curialem Curiali nexu liberat. Multum scilicet interest quâ viâ, quibus artibus quis ad Honorarios codicillos grassatus sit, num per merita postque annosam militiam, & velut ad portum quietis; an verò citra labores & stipendia, compendio denique laborum: Illi *ἐμμετρῶν* exquantur, hi non item. De quo Honorariorum codicillorum discrimine iam sæpè suprâ ageretur, & *d. l. 19. inf. & l. ult. inf. tit. prox.*

Secundum *huius leg.* caput est, de *Armatâ militiâ* (quod alioquin ab hoc titulo fugitiuum est) Igitur eò Arcadius Valentiani constitutionem confirmat, quâ certo stipendiorum numero milites à Curiali conditione liberabantur: cuius constitutionis pars relata est, *l. 6. inf. de re militari, & l. 64. inf. de Decurionibus*: cuius iterum mentio fit *l. 28. inf. de cohortalibus*. Et hæc quidem de Viris, ne his passim Curia spoliarentur.

Postremo capite, quod & ipsum *hoc titulo* fugitiuum est, idem Arcadius Curias consultum volens, & illud agit, ne *Viribus* pariter illæ labalcerent. Quare statuit, vt si quisquam ex lucratiuâ causâ de substantiâ Curialis aliquid acceperit, pro ratâ portione onera Curialia & descriptiones sustineat, de quo suo peculiari *tit. de imponenda lucrativis descriptione*.

¶ De REMOTIONE Agentium in rebus.

XVII. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

MERITO Magnificentiâ tuâ concessam sibi pridem † à nōstra Maiestate licentiam, pro remouendis his, quorum consortio Agentium in rebus scholâ laborabat, ad nostram deponit auctoritatem credidit reuocandam. Nulli igitur posthac sine nostræ Maiestatis auctoritate discingendi Agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia: nam probatâ scholâ & animaduersionem vereri iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat. III. Id. Nou. Constantinop. Honorio x. & Theodosio VI. AA. C O N S S. [415.]

NOTÆ.

* *Lex, nulli 1. Cod. Inst. eod. tit.* hinc desumpta est, recisâ priore eius sententiâ, quæ ad horum temporum historiam pertinet.

" *Helio* Magister officiorum sub Theodosio Iun. per septem annos, duobus, vt videtur, vicibus reperitâ Magisteriâ officiorum; vid. *Prosopogr.* eidem inscribitur *lex prox. 18. & lex 19. 20. inf.* Meminit Olympiodorus apud Photium n. 80. Idem postea *Patricius* fuit, dico ad *d. l. 20.*

† *Lex* hæc Theodosij Iun. mihi non occurrit.

" *Laborare* dici. ur scholâ, quæ inconditâ & superuacua turbâ repletur.

" Nihil hic mutandum: & ita quoque habet Cod. Inst. Non temenda militia, *l. 16. sup. spectata, l. prox. 18.*

XVIII. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

AD scholam Agentium in rebus passim plurimi, velut ad quoddam asyllum, conuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex seruili sæpe prorupisse demonstrat. Et quoniam Sublimitati Tuæ adnuimus eam quam quæsierat potestatem, adhibenda est competens medicina, vt exploratione diligenter agitatâ, discingendo abicias punitione" coerendos, quo remotis abiectis", pessimis, criminosis, spectata" militia in statum pristinum reuocata, bonorum" virorum collegio frequentetur. Dat. XI. Kal. Feb. Constantinop. Theodosio A. VI. I. & Palladio C O N S S. [416.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Inst.* prælatâ ibi *Lex superiore 17.*

" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribitur quoque *lex 17. sup. lex 19. & 20. infra.*

" Reddimus: concessimus.

" Antea vid. *initium l. 17.*

" In MS. habetur *punitas*, quinque sermè litereis crosis ante *hercendos*, vnde conficito *punitas* quo *cohercendos*.

" Abiecti *h. l. & l. ult.* id est, scholâ eiecti, matriculâ expuncti, v. *Gloss.*

" *Speciata* militia Agentium in rebus *h. l.* non temenda, *l. 16. sup. probata, l. 17. sup.*

" *Bonorum virorum collegium* quo sensu dicitur: mox dicam.

COMMENTARIUS.

DE RECENSU, Iurèque discingendorum seu remouendorum Agentium in rebus, sunt hæc duæ Theodosij Iun. constitutiones, ad eundem Helionem Magistrum Officiorum emissæ; verum inter se contrariæ: quarum priore ius istud Magistro officiorum adimitur: posteriore verò redditur. Hæc scilicet parte sæpè variatum reperio. Honorius Imp. in Occidente *l. 11. sup.* sibi soli id reseruauit. In Oriente, ante *l. 17.* ius istud Magistro officiorum datum fuerat: *distâ* verò *lege 7.* ademptum id; mox redditum, *l. 18.* Recensus scilicet vt aliarum scholarum sæpè agitatâ, veluti Domesticorum, de quo *v. l. 5. 6. sup. de domesticis*: ita & Agentium in rebus, quod pertinet *d. l. 11. 15. sup. hæc lex 17. & 18. & lex ult. infra.* Nempe quod, vt exertè testatur *d. lex 8. plurimè ad scholam Agentium in rebus velut ad asyllum confugerent, neque vitâ, neque origine satis probati: imò ex seruili face nonnulli orti; atque aded indignorum consortio ea laboraret.* Quare recensum eorum sæpè agitari oportuit, eaque scholâ indignos remoueri, discingi, eximi, abici: vt ita remotis, abiectis (quod ait *d. l. 18.*) pessimis, criminosis, spectata Agentium in rebus militia in statum pristinum reuocata, *bonorum virorum collegio frequentaretur*: id est, non nisi boni probique in eâ manerent. Error enim est Scriptoris, de *officiis domus Augustæ lib. 3. c. 10.* cum Agentium in rebus scholam, *bonorum virorum collegium* propriè dici putauit: Non magis enim bonorum Virorum collegium ea dicitur, quàm alia, cum recensu factò, pessimisque & criminosis proiectis, soli boni probatique remanent. De cuiusmodi Proiectis Agentibus in rebus est quoque locus apud Am. Marcellinum

lib. 2. p. 226. Duo, inquit, *Agentes in rebus ex his qui PROIECTI sunt, eum adierit fidentius; promittentes labras monstrare Florentij, si eò gradum militia redderetur.* Proiectos vocat, quos *d. l. 18. & l. ult. inf.* Abiectos: & *l. 15. inf. de Palatinis S. L.* ¶ Hoc igitur Agentium in rebus remouendorum, discingendorum, proiciendorum ius modò ad Magistrum officiorum conuenit; modò ad Principem recurrit, Magistris officiorum ademptum: Et quidem, quod discimus ex *l. 17.* ipsomet Magistro officiorum id ad Principis auctoritatem reuocandum credente: Cuius rei rationem reddit ipse Theodosius Iun. *ea l. 17.* Nam, inquit, *probatâ scholâ & animaduersionem vereri iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis*: hoc sensu, Iudicem equidem id est Magistrum officiorum, in Agentes in rebus animaduertere posse: at non eos quoque proicere seu discingere: hæc enim *contumeliam vilitatis* dicitur. *Vilitas* scilicet est & dicitur, cum quis ex scholâ aliqua probatâ, vt vocatur *h. l. 17. spectatâ, vt vocatur, l. 18.* Militiâ non temenda, *l. 16. sup.* in viliam personarum numeram proicitur. Hæc inquam ratio hæc redditur, quamquam & alia rationes subessent reuocandi iuris istius ad Principem, à parte videl. ipsius Magistris officiorum, ne Agentium in rebus odium & inimicitiam sibi inconciliaret: à parte Principis, ipsorumque Agentium, aduersus Magistris officiorum fastidium. Igitur ad se ius istud reuocauit Theodosius Iun. *l. 17.* ipsomet Helione volente habente. Verum mox Anno proximo eidem redditum id, *l. 18.* Et tamen Iustiniano magis placuit *lex 17.* quam ided in Codicem suum referri passus est, præter hæc posteriore.

¶ De PRINCIPATVS Agentium in rebus diuersis speciebus & singulorum gradu.

XIX. * Idem AA. Helioni" Magistro Officiorum.

AGENTIVM in rebus indiscreta merita" esse non sinimus, nec indignos frui priuilegiis laborantium. Ideoque sancimus, vt nullus ex his" emendicato suffragio ad honorem Principatus audeat aspirare, nisi quem ordo militiae ac laborum testimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quod si quis corporali" inbecillitate quassatus, eoque modo laboris impatientia" longam militiae seriem tolerare non patitur, is non ante dignitatem honorariam mereatur, quam si viginti" annorum stipendia compleuisse Scholæ totius adtestatione docuerit. ¶ Hos sanè qui quoquomodo per ambitionem sine vilo stipendiorum suffragio memoratam Principatus adepti sunt dignitatem, post eos qui laborum merito consecuti sunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. V. C. O N S S. [417.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*

" *Helioni* huic Magistro officiorum inscribitur hoc ipso titulo *lex 17. & 18. sup. & lex 20. infra.* De eo vid. *Prosopogr.* " *Adriana*.

" *Merita.*
 " Agentibus in rebus.
 " In MS. corporis.
 " In MS. non aliud spatium quam ad collocandam vocem *in patiens.*
 " In MS. est XXV.

COMMENTARIUS.

DE PRINCIPATVS honore, quibus deinceps Agentibus in rebus is conferri possit, vel non? quemque locum obtinere debeant ij qui per ambitionem hactenus eum adepti fuerunt, definit *hac l.* Theodosius Iun. præmissa generali Regula, quæ & aliâs tralatitia est, aliisque aptari potest; Agentum in rebus *Indiscreta merita esse non sumimus; nec indignos sui privilegii laborantur.* Igitur tres Principatus species hic constituit. Quomodo & *l. 16. sup.* in quaestione de Curiali nexu evitanda per Principatum. Primum nullum emendicato suffragio ad honorem Principatus aspirare deinceps debere, verum eos tantum, quos ad hunc honoris gradum prouehit ordo militiæ & laborum. Hæc scilicet iusta est Principatus adipiscendæ ratio, atque adeo Principatus species. Secunda species est (de qua pariter *d. l. 16. sup. v. nisi forte*; & *l. ult. inf. tit. prox. de Princip. ag. in reb. v. si quis*) quoties videl. corporali imbecillitate quallatus, post annosam militiam, post viginti inquam an-

norum stipendia, scholæ totius attestazione, honorarios codicillos Principatus adipiscitur. Quæ prima est honorariorum codicillorum seu honorarij Principatus species, quæ primo illi exaquatur *hac parte*, pariter vt in *d. l. 16. & d. l. ult. inf. tit. prox.* Nisi quod eâ viginti quinque anni requiruntur. Tertia species Principatus, verum altera iam honorariorum codicillorum species est, quoties quis emendicato suffragio, per ambitionem sine vilo stipendorum suffragio Principatus dignitatem adipiscitur. Id quod vt dixi in futurum fieri prohibet *hac l.* Theodosius Iun. De his verò qui ad hunc diem eos adepti fuerant id constituit; vt post eos qui laborum merito consecuti sunt, locum obtineant, atque adeo his licet tempore posterioribus cedant: *ἐμμεδωκται* inquam, & honorariis primæ qualitatis cedunt *ἐμμεδωκται d. l. ult. inf. tit. prox. de Princip. agent. in reb.* Plura non addo, quia iam delibata *sup. tit. de honorariis codicillis.*

De PRINCIPIS ducenariorum gradus.

xx. * Impm. Theodosius & Valentinianus AA. Helioni Patricio & Magistro Officiorum.

Vt ex Agentum in rebus numero, militiæ ordine ac labore decurso, Ducenæ dignitatis meruerit Principatum, aut qui Viro Inlustri Magistro Officiorum, vt probatus fuerit Adiutor, eo tempore quo iam Honoratis viris ceperit adgregari, eorum, qui Vicariam egerint Præfecturam honore potiatur: conseruatis sine dubio veteribus priuilegiis Ducenariorum in eos Principum largitate ꝛ collatis. Dat. x. Kal. Ian. Constantinop. Theod. xi. l. & Valentiniano ii. AA. CONS S. [426.]

xxi. Idem AA. Hierio PP.

Vt cunctis inpleto militiæ suæ ordine ac labore finito, ad Ducenæ peruenit Principatum, quique Magistri Officiorum iudicio probatus Adiutor extiterit, tempore quo iam Honoratorum virorum cœtibus inseritur, eorum qui Vicariam egerint Præfecturam insignibus perfruantur; priuilegiis proculdubio hisdem quibus ante hac vsi videntur reseruatis. Dat. x. Kal. Ian. Theodosio xi. l. & Valentiniano ii. AA. CONS S. [426.]

NOTÆ.

* Iungenda sunt inter se hæc duæ leges: de quo mox.
 " Patricij dignitate hic Helio tanquam, gestâ iamdiu Magistratû officiorum, auctus: Quare Patricius iam & Magister officiorum simul vocatur *h. l. 20. & l. 14. inf. de meritis.* De hoc eodem Helione Patricio v. & Socratem *lib. 7. c. 24. inf.* De hoc verò Patriciatu, alterius dignitatis Illustri accessione, dixi ad *l. v. supra de consilibus.*

COMMENTARIUS.

RINCEPS Ducenarius ex Agentibus in rebus, qui hactenus inter Consulares habebatur, *l. 5. 6. 12. sup. hoc tit.* vt & ADIVTOR Magistri officiorum, vicariis Præfectorum à Theodosio Iun. exaquantur his duabus legibus, & *l. 22. inf. & l. 5. Cod. de Princip. agentium in reb.* His duabus

inquam *Legibus* quæ inter se sociandæ sunt, eandemque sententiam, imò, & verba penè continent, ad diuersos tantum Magistratus datæ sunt, eo more de quo *in prolegomenis.* De Principibus Ducenæ seu Ducenariis *suprà* iam ad *l. 8. sup. de Adiutore Magistri officiorum ad l. 3. sup.*

¶ De

De PRIMATVM & PRINCIPVM Agentium in rebus Vicariana dignitate.

xxii. * Idem AA. Proculo PV.

AGENTVM in rebus Schola, quæ nostro iudicio Vicarianam dignitatem adepta est, id quidem suos Primates post stipendorum finem mereri non ambigat. Verum Amplissimi Ordinis adsertioni pareat: Vt quoniam hi quos militiæ finis ad Principatus honorem adduxit, Senatoriis se æstimant functionibus eximendos, in priore dignitate permaneant, cuius immunitatem amplexi sunt, & cetera. Data prid. Kal. Febr. Constp. Tauro & Felice CONS S. [428.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Inst.* Iungenda verò illi *lex ult. sup. de Senatorib. & globali collat.*
 " Proculus P. V. Constantinopol. sub Theodosio Iun. A. D. 428. cui præter hanc *l. & d. l. ult.* inscribitur & *lex ult. inf. de Medicis & Profess.*
 " Vid. *l. 20. 21. sup.*
 " Vicarianam scilicet dignitatem.
 " Primates, id est, Principes: vid. *Parasitum*
 " *q. adscriptioni.* " *q. At.*

COMMENTARIUS.

VICARIANAM Dignitatem Primatibus Agentium in rebus à se antea datam *l. 20. & 21. sup.* Theodosius Iun. *hac l.* sub quadam conditione confirmat: de qua mox. Hæc inquam *lege*: quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis, vnde desumpta est quoque *lex ult. sup. de Senatoribus & globali collat.* quæ proinde huic coallanda venit: coallata verò maximam huic lucem præstat & intellectum. De quo antequam videmus, obseruandum, hanc constitutionem ad Præfectum vrbs emissam, quia de Amplissimo Ordine seu Senatu, & de Senatoriis functionibus in eâ agitur, quibus vtique præerat Præfectus vrbs, vt potè Senatus Præsuli, de quo passim *alibi.* Præmittenda item sententia dictæ *legis ult.* Eâ scilicet cauetur; Immunitatem à globali tantum collatione nulli officio, Personæ, scholæ, professioni concedendam; exceptis tantum Notariis, Silentariis, Decurionibus, Agentibus in rebus, qui expletis stipendiis ad Principatum Ducenæ peruenerunt. Quam *legis* illius sententiam reperit quoque *lex ult. inf. de Medicis & Professoribus.* Additur eadem *lege* Palatinos sacrarum & primatarum largitionum, Senatoriis functionibus eximendos, eo quod Senatoriæ dignitati sibi indulta renunciaissent. Nempe

hoc ano nonnulli dignitati Senatoriæ sibi concessâ renunciabant ad evitanda onera Senatoria: neque primatæ tantum personæ, vt *l. 4. sup. de Senatoribus & globali coll.* verum etiam scholæ integræ, vt Palatini *d. l. ult.* sic tamen vt his aliæ immunitates iam olim tribuæ seruarentur.

Nunc de lege nostrâ quæ mihi semper obscurissima visa est, imò & *ἀπολύτως* cum *d. l. ult.* dissidere. Verum re penitus introspecta, hanc eius Sententiam puto: Nempe discrimen seu differentia constituitur inter Primates seu Principes Agentium in futurum, & inter eos qui tunc erant: Nempe, illis Vicarianam dignitatem ita deinceps competituram, vt Senatoriis simul adscriptionibus seu functionibus pareant: Hos verò immunitate illâ gaudere, quod disertè expressum est *d. l. ult. de Senatoribus*: illi quippe Vicariæ dignitati renunciandum crediderant, vtrâ se Senatoriis functionibus eximerent: pristinaque adeo immunitate fruerentur, quâ fruebantur hactenus inter Consulares Adlectos: de quo *l. 5. 6. 12. sup.* Ex his iam patet, quod aliò vtiliter traduci potest, *beneficium Principis, vt aliud quodcumque priuilegium, pro se introductum, spernere cuique eique renunciare licere.*

DISPOSITIONEM Paulini Magistri officiorum circa Agentes in rebus confirmat h. l. Theodosius Iun. additis nonnullis circa supernumerarios & Projectos.

xxiii. * Idem AA. Paulino Magistro Officiorum.

VNCTA quæ super Agentum in rebus militiâ, Ordine, Loco Numero, statuitur, amplectimur. Inlustri igitur Auctoritas Tua, quæ nouellæ matriculæ super Statutorum numero vel ordine confirmando, quæque de reliquis ordinandis huius legis sanctione decernimus, nauiter seruanda & custodienda cognoscat: videlicet, vt Statutorum numero in mille centam septuaginta quatuor nominibus assignato, qui recenti matriculâ definitus esse cognoscitur, reliqui qui extra memoratum Statutorum numerum positi esse noscuntur, ita concessâ potiuntur militiâ, vt hij quoque certis locis laborum ac stipendorum meritis conlocati

conlocari Vacantes prærentium gradus obsequendi ordine mereantur; Nec tamen hi qui plurimis iustissimisque causis matriculâ videntur exclusi, militiâ, quæ eis humanitatis intuitu sub huiusmodi forma indulta¹ est, tamquam penitus sprete aut abiecti² deiciantur³: Quibus beneficij loco ponendum est, quod cum tertio euocati⁴ non venerint, tamen eis militare permittimus. Dat. XVI. K. al. Mai. Constp. Theod. A. XII. I. ⁵ & qui fuerit nuntiatus. [430.]

N O T Æ.

¹ Absit hæc quoque lex à Cod. Just.

² Paulinus Magister Officiorum sub Theodosio Iun. A. D. 435. Meminerunt eius Marcellinus Chronico, & Chronicon Alexandrinum A. D. 440. vid. plura in Profopogr.

³ Nonnulla matricula.

⁴ Vacantibus, abiectis, extra numerum statutorum positus, ut mox, in fin.

⁵ Pro hominibus, de quo vid. Gloss.

⁶ De Abiectis vide quæ dixi ad l. 18. sup. & ad l. 15. inf. de Palatinis.

⁷ Et eiciantur.

⁸ Euocationis trine exemplum notâ: de quo mox plura.

⁹ Malim XVI. ut ita adscribatur annus 435. vid. Chronologiam.

C O M M E N T A R I V S.

REGENSVM Scholæ Agentium in rebus sæpè factum, & quidem nonnunquam à Magistro Officiorum superiores leges iam docuerunt, Lex inquam 11. 15. 17. & 18. sup. atque adeo ad certum numerum redacta ea, siue dum incondita & effræni turba laborat, siue dum non pauci in otia concedunt, & militiam deserunt. Igitur & hoc tempore Paulinus Magister Officiorum inter alia ad certum modum eam redigendam credidit. Primum numero Agentium ad mille centum septuaginta quatuor redacto: Secundò emanforibus & desertoribus trina denunciatione euocatis, & cum venire neglexissent, Scholâ Agentium expunctis & eiectis: Quæ omnia Theodosius Iunior h. l. confirmat, sic tamen ut desertores illi abiecti, seu proiecti, certo loco in Agentium Scholâ inter vacantes haberentur, neque penitus abiecti essent, verum ad gradus Agentium ordine ac labore eniti possent. Inter vacantes igitur habiti, seu inter adscriptitios. Quomodo pariter cum Palatinorum recensu ageretur, multi in supernumerariis adscripti eadem conditione l. 15. 16. 17. inf. de Palatinis S. L. Cuius generis vacantes & adscriptitij & in officiis & in militia & in Prouinciis quoque nonnulli habiti. Institutum hoc Principum Romanorum fuit, ut quos necdum aliquo militiæ aut officiorum genere decoratos vellent, aut possent, inter Vacantes interim eos haberent, qui aut obsequiis, aut aliorum morte promouerentur, quos ideo Vacantes, & Vacantes, ut & Adscriptitios dixere. Et quidem in militia Palatina, Lampadius in vita Alexan-

dri. Nec quemquam passus est esse in Palatinis nisi necessarios homines iureiurando denique constrinxit, ne quem adscriptitium, id est, vacantium haberet. Item Pollio in vita Baliste: Quod eius consilio nullum adscriptitium, id est, Vacantem haberet, & Tribunum nullum stipatorem qui non verè pugnares. Tribunum scilicet Vacantem intelligit. Supernumerarias vocat lex 15. & 17. inf. de Palatinis S. L. & l. 2. inf. de Castrensibus. Sed & Procopius refert, Iustinianum in ordinanda militia Palatina instituisse ὑπεραριθμητοὺς χολαρίους. ¶ Sed alio sine & magis necessario supernumerarij & adscriptitij in Militia habiti, qui Adrescentes dicti sunt, de quibus l. 11. inf. de re militari: l. 6. & 7. inf. de Tyrone. l. 1. inf. de Classis. Supernumerarios vocat Vegetius lib. 2. cap. 19. & lib. 3. cap. 18. Adscriptitios Varro, lib. 3. de vita Populi Romani. ¶ In Prouinciis denique & Ciuitatibus eadem conditione erant qui Adrescentes dicebantur, qui scilicet in locum eorum qui censui exempti fuerant, subrogabantur, l. 3. inf. de privilegiis eorum qui in S. Pal. & l. 7. inf. de censu: vbi dicam. Non abluat etiam Imaginariæ militiæ genus, quod supra numerum vocabatur: cuius meminit Suetonius Claudio c. 25.

Ad numerum statutorum Agentium in rebus redeamus. Igitur hoc tempore fuere Mille centum & septuaginta quatuor. Leo Imp. paulò maiorem probauit, putâ Mille ducentorum quadraginta octo: l. 3. Cod. eod. Libanius Orat. ὡς ἂν τὸν βασιλῆα, secutos Iulianum Principem ad Decem millia vsque habuisse testatur.

DE PRINCIPIBUS AGENTVM

IN REBUS.

TITVLVS XXVIII.

XII. COD. IVST. XXI. De Præpositis Agentium in rebus & XXII. De Principibus Agentium in rebus: vid. & Nouellam Valentinianam inter Theodosianas 37. de Principibus Agentium in rebus.

P A R A T I T L O N.

PRINCIPES Agentium in rebus, de quibus ipsis Principibus fuit quodque iam sup. tit. prox. lex 5. 6. 8. 10. 12. 13. 16. 19. 20. 21. & 22. cuius tituli Paratitlon consulendum, & lex vlt. sup. de Senatoribus: l. 10. inf. de cohortalibus: l. 1. Princeps 3. inf. de his quæ administrantur. Nouella Valent. inter Theodosianas 37. erant, qui in scholâ Agentium in rebus, diuturno fatigati obsequio, l. 6. h. t. post palmam laboris emeriti, l. 3. hoc tit. post iugis militiæ tempus, velut primæ laboris exacti, l. 13. sup. tit. proximo, de Agentibus in rebus, ad gubernanda Officia Iudicum dirigebantur: l. 6. h. t. seu ad Prouincias mittebantur, l. 6. inf. de Curiosis, (idque felici Natali Principis die d. l. 6.) quod plenissimè docet Notitia Imperij. His verò Principibus auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur in munus & necessitates publicas, priuatasque; l. 1. & 3. Exhibitio personarum iis mandabatur, d. l. 3. executio concedebatur, postulationes à causarum patronis introducebantur, d. l. 4. citatoria omnia omnium causarum & personarum fiebant, l. 5. præceptiones de Iudicio prolatae, id est Iudicum implebantur, l. 6. Verum de his Principibus plura tit. de cohortalibus, Principibus: & sup. paratitlo, de Agentibus in rebus, quæ huc arcessi possunt.

1. * Imppp Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Potitum Vicarium vrbs.

NEMO Officialium in munus aliquod nisi Principe ordinante mittatur. Si quis autem Scriuariorum, vel cuiusquam alterius loci, quemquam Officialium in aliquod munus Principe nesciente direxerit, trium librarum auri condemnatione plectetur. Dat. prid. Non. Aug. Triuerini, Acc. VII. Id. Sept. Romæ, Auxonio & Olybrio GONSS. [379.]

N O T Æ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Fugitiua autem ea est, pariter ut lex 3. 4. 5. 6.

¹ Potitus Vicarius vrbs Romæ: Ad eundem data est hoc ipso Anno 379. lex vlt. sup. de re iudicata: lex 2. de Executoribus. Et Anno 381. lex 2. vnde vi.

² De Scriuariis his mox dicam.

³ Triuerini data hæc lex dicitur: Sic & Anno prox. 370. Triuerini data dicitur lex 9. de priuilegiis eorum qui in sacro Pal. Certe hæc lex vicesimo quinto post die Romæ accepta dicitur. Fortè Triuerinum hoc in Rhætia fuit, vbi tum fuisse videtur Gratianus: vid. Chronolog. Et tamen in MS. hic non Triuerini, verum Triuerim aperte scriptum: quomodo & d. l. 9. inf. de priuilegiis eorum qui in S. Pal.

C O M M E N T A R I V S.

EXECUTIONEM aliquam fieri, seu OFFICIALES Iudicum non nisi Principe (officij scilicet) ordinante in munus aliquod mitti verat hæc l. Gratianus Imp. pariter ut Theodosius M. l. 3. inf. Valentinianus Iun. l. 4. Arcadius l. 6. Valentinianus III. Nouella inter Theodosianas 37. In munus inquam aliquod mitti, id est, ad necessitates publicas vel priuatas, d. l. 3. ad exhibitionem personarum (seu reorum) d. l. 3. ad executionem, d. l. 4. cit-

tationem, l. 5. præceptiones Iudicum implendas: l. 6. Hæc enim ferme sunt quæ Officialibus iniungebantur, hæc munera in quæ mittebantur, à Principe officij: Inque vrbe Romæ, quod pertinet hæc lex, & lex 4. inf. Princeps officij citatoria faciebat, Princeps officij: Symmachus lib. 10. ep. 36. Sed cum ad eius ades semel atque iterum Princeps officij comisset, & obstinatam hominis contumaciam non posset inflectere, inanem syngrapham reportauit, quæ

quã redditionem Felicis in alterum diem sponsione distulerat. Mox; Hoc ubi Princeps officij comperit, paucis comitibus excurret: reinet Felicem celebri vrbis loco, nec amen eripit. Item, Interea Felix à militibus Visaria potestatis abducitur: & Princeps officij mei sub conspectu Romane plebis caditur. Rursùm, Hic &c. à Principibus officij vrbis, ut perducitur, &c. In singulis scilicet Magistratum Olicis erat Princeps, qui ad gubernanda officia dirigebatur, l. 6. inf. de quo plenè ad l. 10. inf. de cohortalibus. Ad quem totius officij cura pertinebat, vt passim ex hoc Codice constat, & Am. Marcellino, lib. 15. p. 39. Symmacho, lib. 10. d. ep. 36. & Notitia Imperij: & d. Nouella Valent. inter Theodof. 37. de Princip. Ag. Suidas, πρίνσιπός ἐστι τῶν ἄρχων. Glossarium Nomicum, πρίνσιπός ἐστι τῶν ἀρχόντων τῶν ἑσπέρων. Porro hi officiorum Principes sæpe ex Agentibus in rebus sumebantur: vt constat ex l. 6. inf. b. t. ex Notitia Imperij passim; & d. Nouella de quibus est quoque lex 8. 16. 39. sup. tit. de Agentib. Et quidem ex Ducenariis qui summo loco erant inter Agentes, vt ex illis ipsis locis discimus: & quidem ex Notitia: vbi disertè dicuntur Principes de schola Agentium in rebus Ducenarij, vel Ducenariorum, vel ex

Dacenariis. Et signatè quidem Principes officij Vicariorum, ita designantur, in dicta Notitia: & speciatim Vicarij vrbis, de quo & Symmachus d. lib. 10. ep. 36. cuiusmodi Vicario vrbis hæc lex inscribitur. Quare hæc ratione Leges variae de Principibus his officiorum ab huius Codicis conditoribus in hunc titulum, de Principibus Agentium in rebus coniectæ sunt; non quod scholæ Agentium Principes essent, [de quibus l. 8. 20. 21. superioris tit. de Agentibus in reb. quique cum his commiscendi non sunt.] verùm quod ex scholâ Agentium in rebus hi sumerentur. Eorundem Principum meminit & Cassiodorus 11. variar. § Rationem porò, cur Officiales non nisi Principe ordinante in munus miti debeant, assignat lex 3. inf. de quã ad eam leg. § De Scriuariis nunc videndum est, qui nominatim Officialem Principe nesciente in munus aliquod dirigere vetantur. Scriuarii igitur hic putet quis, in sacris scriinijs militantes, de quibus sup. de proximis scriuariis. Ergo malum scriuarios accipere, qui post Principem in singulis officijs erant. In quibus & Primicerius fuit, de quo l. ult. inf. de suarijs & l. 2. de executorib. & Notitia Imperij.

11. * Idem'' AA. ad Probum PP.''

GENTES in rebus, si Principatus forte deposita, forsitan prouincia gubernacula hisdem non euenierint, par erit salutationis loco his quidem qui Præsdatum gesserint cedere, sed eos qui Rationales fuerint præuenire. PP. IIII. Id. Mar. Hadrumeto'' DD. NN. Gratiano A. V. & Theod. I. C O N S S. [380.]

NOTÆ

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
** Idem AAA vt aperit etiam habet MS.
*** Probus PP. sub Valentiniano Iun. Italiae Africae, Illyrici A. D. 380. &c. vid. Protopogr. De Africa huius leg. subscriptione PP. Hadrumeto fidem facit.
**** Ita in MS. sed 29. Sors Principatus, h. l. vt Principatus actus, l. ult.
***** Rationales & quidem Africa nota.
***** Vid. similem subscriptionem l. 1. inf. de panis, l. 2. de appellat. l. 1. inf. quorum appell. quæ tres leges inter se collaudat sunt.

COMMENTARIVS.

DE PRÆCEDENTIA seu ordine locoque Agentium in rebus Principatu functorum, est hæc Valentiniani Iun. Constitutio: Nempe eos in Salutationibus (de quibus plenè semel ad l. 2. sup. de Propositis S. Cubiculi 4. & l. ult. hoc ipso tit.) Præsdatum seu Administratione functis cedere, Rationabilibus verò præferri iubet: Medio igitur loco inter hos & illos. De Rationalibus in Notitia Imperij, & in nostrâ, quam ex hoc Cod. concinnauimus. Et limitatio seu determinatio additur, si videl. Principatu functo prouincia gubernacula non euenierint, id est, si idem Rector prouincia factus non fuerit: hic quippe alijs undò Præsdatum functis præferendus, vel saltem componendus erit: cui similis limitatio & conditio occurrit l. 13. sup. de Agentibus: Vnde interea discimus, Principatu functos ad prouincia gubernacula promoueri solitos: pariter vt ex d. l. 13. sup. de Agentibus. In Notitia certè Imperij non vno loco dicitur, Princeps de scholâ Agentium in rebus Ducenariorum, adoratâ

Clementia Principali, cum insignibus exire. Id quod disertè de Principe officij dicitur, qui è Ducenariis Agentibus in rebus sumebatur, quique Principatu functus cum Insignibus exibat. Quanam autem insignia intelligit? Certè Notandum Principatus Agentium in rebus dignitatem post hanc leg. plurimum auctam. Primum enim Ex-consularibus dignitate aucti Principes hi: l. 5. 6. 10. sup. tit. prox. dein à Theodosio Iun. Vicariatu decorati, l. 20. 21. 22. sup. tit. prox. imò Proconsulari, ab Honorio, l. 7. inf. b. t. § Illud ad hanc leg. notandum superest, eam propriè ad Africam pertinere & quidem Byzacenam prouinciam, cuius metropolis fuit Hadrumetum vbi hæc lex proposita dicitur, & proinde ad Principes officij Consularis Byzacenæ, & Rationales eiusdem prouincia: imò & ad Præsides (nam de Præsdatum functis hæc l. agitur) Mauritanie Sittensis & Tripolitanæ & Cæleriensis. De quibus Notitia Imperij, Nostraque.

III. * Idem

111. * Idem AAA'' & Arcadius A. Cynegio PP.''

AGENTES in rebus, post palmam laboris emeriti, Principatus honore muneramus: Atque ideo'' Officiales, tam ad necessitates publicas quam priuatas non nisi Principe mittatur'' auctore: nullarumque sine ipso cuiquam mandetur exhibitio personarum. Dat. prid. Kal. Mart. Constp. Honorio Nob. P. & Euuodio C O N S S. [386.]

NOTÆ

* Lex 1. Cod. eod. tit. ex hâc leg. & sequente constata est, vel potius interpolata est, retenta huius legis inscriptione & subscriptione. Forè an huic iungenda est lex 5. sup. tit. prox.
** Reponendi hi Imperatores, Valentinianus THEODOSIUS, & Arcadius, similis error d. l. 5.
*** Cynegius PP. Orientis sub Theodosio M. vid. Protopogr. & Libanium.
**** Huius consequentiæ rationem mox eruam.
***** Mitteatur, vt Cod. Inst. nisi supra reponat quis Officialis.
***** 111. Non Mart. d. l. 5.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullâ faciendâ, seu OFFICIALIBVS, non nisi Principis officij auctoritate mittendis ad necessitates publicas, privatâque, vel exhibitionem (reorum scilicet) est hæc Theodosij M. constitutio (pariter vt Gratiani l. 1. sup. Valentiniani Iun. l. 4. Arcadij l. 6. inf. Valentiniani III. Nouella inter Theodosianas 37.) Theodosij inquam constitutio, cui iungenda videtur lex 5. sup. tit. prox. de Agentibus in rebus: quæ & ipsa est de Principum Agentium in rebus gradu & ordine. De huius legis Sententiâ, deque Officialibus mittendis in munera quæ hic exprimentur, iam diximus ad d. l. 8. supra, vt & de Principatus huius premio & honore delato, post palmam laboris, seu post diuturnum obsequium in scholâ Agentium in Paratilo: quam in rem est & dicta Valentiniani III. Nouella, & Cassiodori locus 11. variarum, quem protuli ad l. 13. sup. tit. prox. § Superest tantum consequentiam illam expendamus, atque aded rationem eruamus, cur videl. Officiales non nisi Principe mandante in munus aliquod mitti possent: quæ quidem in initio l. continetur: Agentes in rebus inquit, post palmam laboris emeriti Principatus muneribus honoramus: Atque IDEO Officiales, &c. non nisi Principe mittantur auctore. Paulo clarius eam exprimit lex 6. inf. quod deceat diuturnè fatigatos obsequio hæc saltem consolatione fulciri: vt adiuti commodis de Principatu discedant. Omnium clarissimè Valentinianus Tertius, Nouellâ inter

Theodosianas 37. de Princip. agent. in reb. quæ hacten in rem tota est: vbi inter cetera etiam repetita ex vetustate, & deputata antiquitus præmia constituit, ne Officialis aliquis Præsidi Prætorio adsumatur, vel matriculâ eximatur, & ceteris Principis ex Agentibus in rebus conscientiam & consensum, neque Primores officij quidquam videntur inconsulto Principe, denique ne ammonis que emolumentis eorum quidquam per Iudicium auaritiam subtrahatur. Scilicet, vt aliunde, ita officialium quoque missionibus portulæ quædam compendia, seu commoda & emolumenta ad Præsidem redibant: quomodo adsumptis etiam aliqui in Officialium militiam sportulas quædam conferiebantur, vt ex d. Nouellâ colligere est. Quinimo & integrum officium liberalitate quadam Principi suo emolumenta quædam & compendia continebat, l. 2. sup. de lucris officiorum, quæ eiusdem Valentiniani Iun. est, cuius est & lex 4. prox. Tandem etiam ex introductione causarum compendium ad Præsidem redibat, d. l. 4. prox. inf. Fuit igitur lucrosum hoc officij genus: quod ideo collatum Agentibus in rebus, post palmam, & pro præmijs laborum, & post diuturnum obsequium: quâ de re præter d. legem. 6. inf. multa & egregia Valentinianus Tertius, dictâ Nouellâ 37. quæ in hanc rem expressissima est. Hinc igitur iam consequentiâ istius quæ hæc l. educitur, ratio elucet: Atque IDEO Officiales, &c.

111. * Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Pinianum Præf.''

NILLA executio, sine adnotatione Principis, vsurpatione officij cedatur; hoc adiecto, vt etiam si intercessio in Locis degentis Officij fuerit impertita, adscriptio tamen Principis Executionem fieri oportere demandet. Quæ definitio si fuerit præterita, decem librarum auri fisco nostro ab Officio Sinceritatis Tuæ statim iubemus inferri. Quâ admonitione etiam causarum Patronos volumus esse conuentos, ne ignora hæc Principe vllam postulationem'' introducant: neve sub vnus personâ suscepti, fraude quâdam, aliena negotia inferenda esse pertemprent. Dat. vi. Id. Sept. Med. Valentiniano A. IIII. & Eutropio C O N S S. [387.]

NOTÆ

* Lex 1. Cod. eodem, ex hâc l. & superiore constata & interpolata est: retentâ superioris leg. inscriptione & subscriptione, Tom. 1 l. A a 2 Præsidiis

Præfectum: vbi scilicet, vt ostendit hoc ipso Consulatu, seu Anno 387. lex 13. inf. de Medicis & Professib. & superiore Anno 386 lex 13. inf. de primil. eorum qui in sacro Palacio: vid. & Augullianum ep. & Palladium Lanfraca: & Baronium A. 385. n. 6.
Intercessio, id est, executio, de quo mox.
A quo? mox dicam.
Hæc absunt à Cod. Iust.
Hic vericulus loco motus, inque vltimum locum, l. 1. Cod. eod. tit. reiectus est.
Vel 20. libras auri, vt Cod. Iust. vel suppleendum, multam.
Officium Præfecti vrbis nota.
Præfecti vrbis titulus.
Postulatio pro causa, in qua Aduocati postulant.
Susceptus pro cliente vid. Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullâ faciendâ, deque POSTVLATIONE seu causâ nullâ introducenda, ignorante Principe, sine adnotatione eius, est hæc Valentiniani Junioris consuetio. De Executione fuit iam in eandem sententiam Gratiani lex 1. sup. Theodosij M. lex. sup. vbi dixi plenius. Erit & Arcadij l. 6. inf. Valentiniani Tertij Nouella inter Theodosianas.
Duo verò hæc parte signatiua continet hæc lex. Primum est, quod nõ nudam tantum Principis officij scientiam, ordinationem, mandatum, auctoritatem, notionem, ac in re in genere requiratur, notionem, ac in re in genere requiratur. Valentinianns Inn. l. quomodo requiruntur d. lex 1. & d. l. 3. & d. l. inf. verum signatè & expressè, Adnotationem, id est, vt mox explicatur, adscripcionem, quâ Executionem fieri oportere depromendat. Quod notandum: Mandata scilicet & hic scripta, occulta requiruntur, pariter vt in Principis, est, Imperatoris, mandatis id obtinetur. l. vn. p. de mandatis Principum: ne alioquin temerè sit officiales executiones vindicent.
Secundum est, quod id obtinere velit Valentiniannus. Intercessio in locis degentis officij fuerit imperij. Quo loco Intercessio nil aliud est, quam executio, initio legis vocatur: sic & Militaris intercessio dicitur, l. 1. inf. de lucris officiorum, quæ Militaris executio vocatur l. vn. sup. de officio Iudicium militarium. Sed & qui Intercessores vocantur l. 2. sup. de pignoribus (pariter vt apud Ambrosium lib. 2. off. c. 29.) eos cum Executorum voce commutat Tribonianus l. 7. Cod. quæ res pignori: quomodo & Interpres ad d. l. 1. de pignoribus. Intercessorem, Exatorem interpretatur. Item in l. 8. Cod. de off. Reclorij prouincia: vtrumque ita coniungitur, Intercessorem, id est, Executorem. Ergo Valentinianus Inn. h. l. nullam executionem fieri vult sine adnotatione Principis, etiam executio in locis degentis officij fuerit imperij: Quorum verborum hic sensus est, id est, etiam si ea executio non sit peregrè faciendâ, verum est ipso loco in quo

Officialis degit. Quod quidem ad loca Suburbicaria omninò referendum est. Est enim hæc lex ad Præfectum Vrbis scripta, & de Vrbianiciis Officialibus: ac vt cæteroquin locus, pro Prouincia seu Regionis parte accipitur de quo vide quæ dixi ad l. 1. 1. sup. de Prætorib. ad l. 2. in fine, sup. de integri restit. & dicam præterea ad l. 1. 2. inf. de penis, plenissimè. Ita frequenter locus vsurpatur, pro Regione suburbicaria. Ita in l. 1. 2. inf. de penis: locus certa conditione finitus, pro Latio suburbicario: ita locorum rata vrbis confinia, l. 1. 1. sup. de Prætorib. Eodem modo in Vaticana Sexti Canonis editione, loca suburbicaria nominatim dicuntur. Et Ignatius Romanæ appellat. Scilicet Præfectus vrbis sparsos habuit Officiales, non tantum in ipsa vrbe Roma, verum etiam, per loca Suburbicaria. Et hæc de Executione sine Principis officij adnotatione non faciendâ.
Sine eiusdem scientiâ, CAVSAS INTRODUCI ab Aduocatis vetat hæc eadem lex. Valentinianus Junior: vel etiam sub vnus Clientis & causæ nomine, plura negotia per fraudem inferi seu introduci. Scilicet ob introductionem causarum quoque compendium quoddam ad Principem officij redibat ἀπογομένη: de quo omni compendiorum genere, vid. & l. 6. inf. De inducendi verò & introductione causarum, vid. quoque l. 1. sup. de off. Reclorij prou. vbi aliquid dixi. De Citatoriis causarum ad Præfecti vrbis sollicitudinem pertinentibus, v. l. 5. prox.
Illud denique hæc l. notandum est, hanc legem proprie esse, Primò, de Principe officij Præfecti vrbis Romæ: de quo est quoque Symmachi locus lib. 10. ep. 36. & Notitia Imperij: Quomodo & de Principe officij P. V. Constantinopol. est l. 5. inf. prox. Secundò est hæc lex, de Patronis seu Aduocatis & Causidicis vrbis Romæ, seu fori Præfecturæ Vrbianæ: de quibus fuit & lex 2. sup. de postulando, vbi dixi: & Symmachi locus lib. 10. ep. 36. quâ & ipsâ de Principe officij Præfecti vrbis agitur.

Quinam ACTVS in SENATV ad Principem officij P. V. qui ad Censualium sollicitudinem pertineant.

v. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Theodoto" PV.

OMNIA citatoria, omnium scilicet causarum atque personarum, licet sint Senatoriæ dignitatis, ad Principes specialiter reuocari præcipimus; Actus verò ceteros, qui in Sacratissimo Cœtu Senatûs tractari consueverunt, Censualium sollicitudine celebrari, nec aliquid præiudicij ex subreptiuo Rescripto supplicibus inferri. Dat. XI. Kal. Iun. Consp. Olybrio & Probino Consulibus. [395.]

NOTÆ

Lex 2. Cod. Iust. eod. tit.
Ita MS. Theodoro Cod. Iust.
De hac voce mox.
A, Cod. Iust.
De Censualibus dixi plenè ad l. 5. sup. de Senatorib. & l. 1. inf. de decur. V. R.
Aliquod præiudicium. Cod. Iust.
Subreptio. Cod. Iust.
Censualibus qui supplicauerant.

COMMENTARIVS.

PRINCIPVM officij Præfecturæ vrbianæ, & CENSUALIVM actus in Senatû, hæc l. dispensantur ab Arcadio Imp. id est, quinam actus in Senatû ad Principem officij pertineant, quinam ad sollicitudinem Censualium. Quæ quidem lex emissâ est, vt docent extrema huius leg. ad querelam Censualium, qui apud Imperatorem conuicti fuerant de quodam Rescripto per obreptionem in sui præiudicium impetrato, quo scilicet actus quidam in Senatû Principi officij tributi fuerant, qui ad Censuales pertinebant. De sorte que ceste ordonnance est vn Reglement d'Office. Cæterum contentio hæc inter Principem officij Præfecti Vrbis, & quidem Constantinopolitanæ, intercesserat; quod vtriq; sub dispositione Præfecti vrbis erant, qui Senatus Præful erat. De quo fides facit vel Notitia Imperij Occidentalis, & vtriq; Senatû parerent. De his verò Censualibus qui in Vrbe Roma vel Constantinopol. erant sub dispositione Præfecti Vrbis, est præterea lex 13. 20. 26. 27. sup. de Prætoribus: lex 4. sup. de testam. lex 1. inf. de studiis liberalibus V. R. De iisdem agit & Capitolinus, in Gordiano Sen. & Symmachus, lib. 4. ep. 8. lib. 10. ep. 36. De his verò plenè dixi ad l. 5. sup. de Senatoribus: Ergo actus inter Principem officij Præfecti vrbis, & inter Censuales, ita dispescit nunc Arcadius: Nempè omnia citatoria, omnium causarum & personarum Principi tribuit: Omnia citatoria, id est, omnes citationes, introductiones causarum in Senatû: quorum nomie Princeps officij aliquid exigebat: Nempè Principum officij muneris erat, litigatores & Aduocatos in Secretarium Iudicis, in Senatû admitti cupientes inducere, vt ex hac l. discimus, & l. 4. sup. & l. 1. sup. de off. Recl. prou. & l. 5. 6. sup. de Proximis, de quo etiam dixi iam ad d. l. 1. Omnium porro causarum, omniumque personarum, citatoria Principi officij tribuit hæc l. Arcadius: Omnium, inquam, personarum, licet Senatoriæ dignitatis sint, quæ tamen

Censuales etiam ad se reuocare volebant: eò quod ipsi Senatû operam nauarent, & Senatoriis actibus præessent: sic enim & Prætorum denominatione ad hanc vel illam Præturam Censuales aliquando habuere: eò quod census Senatorij plenam cuiusque notitiam haberent, l. 13. 26. sup. de Prætoribus: Censulque Senatorij Breues tractarent, vt docet Symmachus lib. 10. ep. 60. Senatorum album conficerent, d. ep. 60. sic absentium Prætorum nomine mûnera seu ludos iidem edebant, teste Symmacho, lib. 4. ep. 8. de quo ad tit. de Prætoribus: sic Prætores seu Editores argentum ad munus edendum iisdem conferebant, eodem Symmacho teste, lib. 10. ep. 36. & aliquid insuper pro notitiâ, l. 27. sup. de Prætoribus. Ad eorum quoque sollicitudinem pertinebat, vt decenti quisque habitu propriâque veste intra urbem vteretur, ac nominatim Senatores: l. 1. inf. de habitu quo vti intra urbem. Et tamen citatoria causarum etiam Senatoriarum ad Principis officij officium hæc leg. reuocantur. Cæteros verò actus qui in Senatû tractabantur, Censualium sollicitudine celebrari iubet Arcadius: Quam in rem est elegans Capitolini locus in Gordiano, vbi de tacito Senatû consulto agit: Senatû consultum tacitum fieret, ita vt non scriba, non serui publici, non Censuales illis Actibus interessent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Censualium scribarumque compleverit, ne quid forte prodere-tur. Qui locus alioquin singularis est de Senatû consulto tacito, & modo faciendi eius. Simplicius enim Herodianus, συλαρισαντες οὐδ' αὐτῶν ἐν τῶν ἰουβῶν: soli Senatores si fuerint, nulli ergo interfuerint actis conficiendis excipiendis serui publici, nulli Censuales: sed ipsi Patres eorum partes obie-runt: quod distinctè ait Capitolinus. Ad Censuales redeamus. Hos verò sæpè, & ex hæc l. & ex l. 4. sup. de testam. colligo, conuictos; & nominatim apud Arcadium; quod quidam in actus sibi affectatos inuolarent.

v. * Idem AA. ad Anatolium PP. Illyrici:

REBRÆ à nobis legis" missæ" sine notione Principum, (qui de Agentum in rebus numero ad gubernanda" Officia diriguntur) nulla virgulentium" rerum præceptio, quæ de Iudicio" prolata fuerit, impleatur: siquidem" deceat diurno" fatigatos obsequio hæc saltem consolatione fulciri, vt adiuti comodis" de Principatû discedant. Dat. prid. Id. Nou. Theodoro v. c. c. o n s s. [399.]

NOTÆ

Absit hæc lex à Cod. Iust.
Anatolius PP Illyrici sub Arcadio Imp. A. D. 397. quo ei inscribitur lex 12. inf. de Iudicis: l. 3. de condit. in publ. horreis An. 398. lex 6. sup. ad SC. Claudianum: An. 399. hæc lex.
Ita MS. 20. leges, pro legis.
20. Missæ vt vel tale quid, forte quatenus: Et sanè in MS. in orâ excipit & etofæ sex formè literæ.
De hoc mox.
Necessitates publicæ, priuatae, l. 1. & 3. sup.
Id est, à Iudicibus, seu Recloribus prouinciarum;

" Sic & l. 3. sup. Arque idē &c. vbi dixi.

" 29. Diuturno vid. l. 3. sup. l. 13. sup. de Agentibus in reb. & Nouellam Valent. inter Theodos. 37.

" Commoda sunt, emolumenta, lucra, annoxæ, vid. Gloss. Theod.

COMMENTARIUS.

DE EXECUTIONE nullā præcepti Iudicialis faciendā sine notione Principum officij: *Principum*, inquam, qui de Agentium in rebus scholā ad gubernanda officia dirigi solebant, (de quo affatim in *Paratito*, & ad *Leges superiores*) est hæc Arcadij constitutio, pariter vt Gratiani *lex 1. sup. Theodosij M. lex 3. sup. Valentiniani Iun. l. 4. sup. Valentiniani Non. inter Theod. 37.* Denique vt aliorum Principum crebræ super hoc *leges* fuere, ita

& ipsemet Arcadius crebras à semet leges ante hanc latas ipsemet *initio huius l.* testatur. Vnde apparet, subinde ius hoc infractum, ad querelam Principum officiorum firmari subinde oportuisse, quæ illis ademptum ibant modò scriuarij, vt *l. 1. sup. modò Primores officiorum, d. Non. Valent.* modò Iudices ipsimet, Aduocati, item & Censuales: *l. 3. 4. 5. sup.* Rationem quod attinet quæ *sine l.* additur, eam ad *l. 3. sup.* iam expendimus.

VII. * Imp. HONORIVS & Theodosius AA. Palladio Procons. Africa.

ROCONSULARIS apicis dignitatis adiectione Principes Agentes in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kal. Octob. Rau. Varane v. c. c. o. n. s. s.

NOTÆ.

l. 3. Cod. Inst. eod. tit.

Palladius alioquin hoc ipso anno Præfectus Prætorio dicitur, *l. ult. sup. de indulg. criminum* vid. *Prosopogr.*

Agentum, Cod. Inst.
Varana, Cod. Inst.

COMMENTARIUS.

ROCONSULARIS Dignitas Principibus Agentibus in rebus ab Honorio hæc *l.* deferretur, & sic Proconsularibus æquantur. Antea scilicet Principes hi initio Rationalibus prælati, Rectoribus verò seu Præsidati fundis posthabiti, *l. 2. sup. b. r. dein, Consularibus æquati, l. 5. 6. 10. sup. tit. prox. de Agentibus in reb.* Postea in Oriente, Vicarianā dignitate aucti à Theodosio Iun. *l. 20. 21.*

22. sup. de Agentibus in rebus: Liberaliter Honorius, qui Proconsulari dignitate eos decorauit, hæc *l.* vbi notandum, *Proconsularem Apicem* vocari: Nempe Proconsularis dignitas magna fuit: sublimis scilicet apicem Præfecturæ, Ordo Proconsularium dignitatum sequebatur: *l. 7. sup. de honor. codicillis.* Honore Proconsulari sublimes dicuntur, *l. 12. sup. de Prætoribus.* vid. plura in *Notitiā nostrā.*

VII. * Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Valerio magistro Officiorum.

EX Agentibus in rebus, Principibus, domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem industriamque probatam sibi æstimant; et si sæpè eodem officio fuerint ante perfundi. ¶ Et si qui Agens in rebus post vigintiquinque annorum curricula, ob aduersam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, sed ad Honorariam ex Principe dignitatem, testimonio Scholæ, profuerit, hisdem eum privilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad Principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in Salutationibus Iudicum confessibusque priores eos qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum peruenierint, et si actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: Nihil Censualibus vel Apparitoribus aduersus privilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu Principatus fuerint versati: Vicenarum librarum auri condemnatione proposita. Dat. IV. Kal. Feb. Constantinop. Theodosio A. xv. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

Eodem exemplo Isidoro PP. Regino PP. Illyric. Leontio PP. Theodoro Comiti Aegypti; Abthartio Comiti Orientis; Cleopatro præfecto Augustali; Hefychio Procons. Achaia; Eustathio Vicario Asia; Nectario Vicario Pontica.

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. Inst. eod. tit.*

Valerio huic Magistro officiorum inscribitur hoc ipso Anno altera adhuc Theodosij Iun. *lex*: putā *lex ult. sup. de*

Metatis: vbi dicitur quoque *Ex Consule ordinario.*

Aliunde enim quoque Principes nonnulli constituti: vid. *Notitiam Imperij.*

De Domesticis suo titulo *ult. lib. 1.*

Existimant, Cod. Inst.

quis, Cod. Inst.

" Postea constitutum, viginti. *l. 19. sup. tit. de Agentibus in reb.* vid. & *l. 16. eod. tit.*

" *profluorit*, Cod. Inst.

" *De Salutationibus* his, *l. 2. sup.* & plenè ad *l. vn. sup. de præpos. S. Cubiculi.*

" *De Censualibus*, vid. quæ dixi ad *l. 5. sup.* & ad *l. 5. sup. de Senatoribus.*

" *Locus* hic obscurus, de quo mox dicam.

" *Isidorus* Abest hæc subscriptio tota in *Cod. Inst.* de quâ in *Prolegomenis*: & nonnulla mox.

" *Fortè Theodoro*, vt hic sit Theodorus Augustalis ad quem duæ extant Isidori Pelus. epistolæ: *lib. 3. ep. 50. lib. 5.*

epist. 462.

" *Fortè Abthartio.*

COMMENTARIUS.

THEODOSII Junioris hæc constitutio est: quâ duo capitâ continentur de Principibus officiorum ex Agentibus in rebus. Prius caput est de *Domesticis* horum Principum. Domestici erant, quos Iudices seu in officio constituti suis actibus adhibebant, de quibus *suo titulo, supra, de Adfessoribus, & Cancellariis*: *οὐκείοι τῶ ἐσώρη* Basilio *ep. 287.* Huiusmodi verò Domesticos Principes quoque officiorum ex Agentibus in rebus in suis actibus habere, vt hæc lex loquitur; quodque primum de his notandum.

Circa hos verò duo privilegia tribuit hæc *l.* Theodosius Iun. Principibus istis. Primum, vt eos habere seu adficere sibi liceat, quos voluerint, quorumque fidem industriamque probatam sibi æstimauerint. Quod vtiq; singulare est: Alioquin domestici huiusmodi non ipsius Magistratus arbitrio eligebantur, verum sub hæc gestorum Primatum officij periculo ex eodem officio electi Magistrati dabantur eiusdem Theodosij Iun. *l. 3. sup. d. tit. de adfessoribus & domesticis*, vbi plenius dixi. Secundum privilegium istud est, quod Principum horum Domestici esse possint, et si sæpe eodem officio fuerint ante perfundi: cum aliis Magistratum, veluti Ducum, domestici, actu hoc semel expleto, eundem his repetere non licuerit; *l. 16. inf. de Numerariis*, vbi dicam plura.

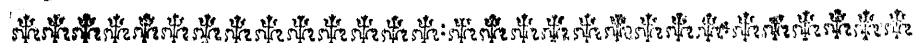
Alterum huius *leg.* caput est de *Honorariis* Principibus. Nempe obseruandum ex hæc *leg.* & *l. 16. vers. nisi forte*: *l. 19. sup. de Agentibus in rebus*: alios Principes ad Principatus actum progressos, seu ad Principatus actum peruenisse per longæ militiæ metas, vt hæc *l.* dicitur: *ἐμπειροῦς* denique: alios verò Honorariam Principatus seu ex-Principe dignitatem adeptos, seu ad Principatum profuisse (non expectato videl. militiæ sine) impetratis honorariis Principatus codicillis.

De his verò tria hæc *l.* indicantur, vel definiuntur. Primum quidem, honorarios hos Codicillos, seu honorariam hanc Principatus dignitatem Agentibus in rebus non collatam, nisi post viginti quinque annorum curricula, cum ob aduersam corporis valetudinem militiæ finem minime valuerint expectare, & quidem testimonio scholæ: quæ & ipsa ferè definiuntur *d. l. 16. & 19. sup. de Agentibus in rebus*: nisi quod *d. l. 19.* viginti annorum stipendia ad id antea requisita: Absolutè verò *d. l. 16.* annosa militiæ; quâ longa stipendiorum mole vexatus Agens in rebus Principatum non vt laborum compendium voluit expectare: sed vt portum quietis maluit indipisci. Quare hæc *lex* nostrâ *l. 19.* velut posterior hæc parte derogavit, non verò illa velut anterior huic nostræ, quod tamen minus pensè scripsit Scriptor *de off. domus Augustæ*, *lib. 3. c. 11. p. 506.*

Secundò, eadem dignitas, eadem privilegia his Honorariis *b. l.* à Theodosio Iun. tribuntur, quæ *ἐμπειροῦς* seu in actu constitutis: de quibus privilegia passim *supra*.

Ita tamen, (quod *Tertium*) vt *ἐμπειροῦς* ipsis licet tempore posterioribus cedant, in salutationibus Iudicum & confessibus, vbi de Præcedentia agebatur; de quo dixi ad *l. vn. sup. de Præpos. S. Cubiculi.* Quod quidem tralatitij alioquin iniuris fuit, putā vt Honorarij *ἐμπειροῦς* cederent, de quo sæpè iam Paucis exceptis, de quibus *suo loco*. In quibus fuisse videntur antea & ipsi Honorarij Principes, *arg. d. l. 19. sup. de Agentibus in rebus*: vbi dixi.

¶ Notanda tandem singularis huius *l.* subscriptio, quæ à *Codice Iustiniano* abest: non tantum eo quod exemplum præbet constitutionis eodem exemplo, *ιστορίας* ad varios Magistratus data, seu emissa, de quo in *Prolegomenis*: verum Triplici adhuc nomine; Primum, propter Notitiam & ordinem dignitatum, quibus hand ab similes duæ aliæ in *l. vn. qui à prætoribus. l. 5. de fide testium*: & ordo seruatus *lib. 6.* Huius Notitiæ hæc series: *Præfectus Prætorio, Orientis scilicet, Præfectus Prætorio Illyrici, Præfectus urbis Constantinopol.* *Comes Aegypti, Comes Orientis, Præfectus Augustalis, Proconsul Achaia, Vicarius Asia, Vicarius Pontica.* A quâ recedit in duobus *Notitiis Imperij* scripta ante octennium: ibi enim *Proconsul Achaia* præponitur Comiti Orientis & Præfecto Augustali: & *Comes Aegypti*, post vicarios collocatur. Secundò, ex hæc ipsâ Notitiâ, seu subscriptione colligitur Principes officiorum in horum Magistratum officiis ex Agentibus in rebus fuisse: Quod certè *Notitia Imperij* disertè quoque testatur *de Proconsule Achaia*, de *Comite Orientis*, de *Præfecto Augustali*, de *Vicario Asia*, de *Vicario Pontica*, & de *Comite Aegypti*: In his quippe omnibus ibi dicitur, *Principem officij fuisse de scholâ Agentium in rebus, Ducenarium, vel ex Ducenariis.* Postremò notandæ personæ quæ has dignitates gerebant. Quinque posteriorum nulla alibi mentio occurrit: Theodorus Comes Aegypti fortè est Theodorus ille Augustalis, ad quem scribit Isidorus Pelusota *lib. 3. ep. 50.* Quod tres priores attinet; *Isidoro PP.* (Orientis scilicet) qui Anno quoque 436. PP. existit, plures adhuc *leges* inscribuntur *hoc Codice*: quas repete ex *Prosopogr.* Eiusdem meminit Theodoretus *ep. 47. ad Proclum Episc. Constantinopol.* *Leontio P. V.* inscribitur hoc ipso Anno *lex ult. inf. de hereticis*, quæ pars est prioris constitutionis de Nestorio, quæ tota extat, inscriptione tamen & subscriptione carens inter Acta Concilij Ephesini. Quæ tamen ipsa ad hunc *Isidorum*, & *Reginum* pariter emissa fuerat: vt patet ex Edicto horum ipsorum duorum Præfectorum Prætorio, sub quo Edicto ea *lex* proposita fuit, quod ipsum extat inter Acta Concilij Ephesini *parte 3. n. 46. p. 712.* vbi & integris nominibus ita designantur, *Flavius Antemius Isidorus*, item *Flavius Simplicius Reginus*: Quibus & medius interiaceret, *φλοβατος*: Quo quid faciendum, in obscuro est: Interpret reddidit, *Flavius Bassum*: Ego malint *F. Leontium P. V.* accipere, qui & hic *Isidoro* & *Regino* iungitur: vt ita reponatur, & *Λεοντιος.*

DE CURIOSIS.

TITVLVS XXIX.

XII. COD. IVST. De curiosis & Stationariis, Græci hunc Titulum ita reddunt, αὐτὴν ὁρονιστῶν τῶ ἀρῶν: Quod tamen omnibus huius tituli constitutionibus non conuenit. Porro huic titulo respondent duo tituli infra: puta lib. 7. tit. de littorum & itinerum custodia: & lib. 8. tit. de Cursu publico. De his Curiosis vid. & Firmicum Mathes. lib. 3. cap. 13.

PARATITLON.

V R I O S I Rubr. & l. 2. 6. 10. 11. h. t. & tit. inf. ne Praefectianus Exactoris vel Curiosi officio fungatur: qui & Curagendarij, l. 1. h. t. sub Constantino M. dirigebantur ex Memorialibus quoque & Palatinis aliis: l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal. Postea verò sub Constantio missi tantum ex Agentibus in rebus: l. 2. 3. 4. 7. h. t. labore atque ordine d. l. 4. & quidem primi scholarum, l. 6. scholæ iudicio, d. l. 4. & Magistri officiorum, l. 10. non ex Praefectianis, aut Vicarianis, l. 2. h. t. & d. tit. ne Praefectianus: Anninerfarianum scilicet munus acturi, l. 6. per singulas provincias, modò duo, modò singuli: l. 2. & 8. Duplici fine, vt curas agerent, gererentve, d. l. 2. & 4. curas sibi vindicarent: l. ult. h. t. vt curarum ius atque arbitrium haberent, l. 5. h. t. l. vn. d. tit. ne Praefectianus: ad curas agendas Reipublicæ, d. l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. P. Et vt cursum regerent, d. l. 2. & 4. vt publicum cursum gubernarent, d. l. 2. vt cursui vacarent, l. 8. vt cursum tuendi sollicitudinem sustinerent, l. 3. & 5. Ne quis videlicet aut citra Euectionis auctoritatem cursum moueret, aut amplius postularer quàm euectio concessisset, d. l. 2. In quem finem, euectiones iis demonstrari oportebat, d. l. 2. ipsique euectiones cursus publici inspiciebant, d. l. 2. inspicendarum euectionum cura ad eos pertinebat: l. 8. In eundem quoque finem remotas peragebant stationes cautè atque solerter, vt callida machinamenta fraudesque commatationum depellerent: d. l. 6. Item ne hipocombi spoliarentur, l. 50. inf. de cursu publ. Breuiter, cursus publici Præpositi erant, quomodo etiam vocantur, l. 9. h. t. & l. 35. inf. de cursu publ. Idem & reos Iudicibus nunciabant, non tamen carceri quenquam mancipare poterant, l. 1. & 8. Omniaque quæ geri in Republ. viderent, ad Principis sui notitiam deferre debebant: l. 4. Hinc adeò Indices dicti l. 2. Exploratores, l. 3. 4. de cursu publ. Denique alia præter cursus & euectionum inspicendam curam ab his siue vindicata, siue hisdem delata, quæ subinde reuocata: l. 7. 8. 9. Ad hos certè compendia quædam spectabant, de quibus l. 5. & l. ult. h. t. Postremum, de eorum deprædationibus frequenter quærelæ exortæ: vid. l. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 11. 12. h. t. Vnde & vltimum submouit ab Honori Imp. ex Africa, d. l. 11. h. t. & ex Dalmatiæ littoribus & insulis, d. l. ult.

I. Imp. CONSTANTIVS A. ad Lollianum PP."

I I, quos Curagendarios, siue Curiosos prouincialium consuetudo appellat, proprio arbitrio quos esse reos putauerint, feralibus carcerum tenebris mancipare non dubitant. Memorati igitur Curiosi * & Stationarij, vel quicumque funguntur hoc munere, crimina Iudicibus nuntianda meminert, & sibi necessitatem probationis incumbere, non citra periculum sui, si insonibus eos calumnias nexuisse constiterit. Cesset ergo praua consuetudo, per quam Carceri aliquos inmittebant. Dat. xi. Kal. Aug. Med. Acc. xi i. kal. Sept. Arbitrione & Lolliano c o n s s. [355.]

NOTE

* Absit huius l. principium à Cod. Iust.
Lollianus PP. sub Constantio A.D. 355. cui inscribuntur iisdem C o s s. lex 25. inf. de appellat. & l. 11. inf. quorum appellationes: De eo vid. plura in Prologogr.
Ica Am. Marcellinus lib. 16. Francos quos Salios consuetudo appellauit: & lib. 31. Alanos quos Tanaitas consuetudo appellauit.
Ferales carcerum tenebre, h. l. vt ministri fetales, l. 6. inf. de custodia reorum, Metallorum fetales officinae Tertuliano, de cultu femina. vid. plura in Gloss. Theod.
Lex 1. Cod. eod. tit. hinc desumpta est.
Veluti Beneficarij: vid. l. 5. 7. inf. de cohortalib. Irenarchæ quoque hoc munere functi, de quibus inf. suo titulo.
Nec citra, Cod. Iust.
Vno mense post accepta hæc lex, quàm Data Mediolani: Accepta verò fontè, vel Proposita Capua, vt d. l. 25. de appellationib. centè Italiae PP. fuit Lollianus.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. quinque constitutiones ordine sequuntur, de Curiosis: Ex quibus apparet, quam enixè subinde Constantius Curiosis illis occurrere voluerit, extra plantam, & dicitur, euagantibus: Quod genus sanè multiplici nequitia famosum fuit, contra decus sæculi, vel honorem militiae sæpè versantium: quod præter hanc leg. docent lex 2. 4. 5. 7. 8. 9. 11. 12. inf. hoc tit. Et quidem calumniis famosum, quas insonibus necebant, & crudelitate: h. l. & d. l. 8. auaritiâ item & concussionibus, seu enormibus commodis, l. 2. 5. 8. demque officij sui metarum transgressione, l. 7. 8. disciplinam veterem vix retinentes, d. l. 9. Hinc adeò ambitione & suffragio ad hoc munus aspirabant, vt testatur d. lex 4. hoc tit. & Libanius loco quem mox laudabo: Viceversa idè tandem aliquando sublata: l. 11. & l. 12. h. t. Atque vt in commune famosum hoc genus fuit, ita eum maximè fuit sub Constantio Imp. quod docent, vt dixi, omnes Constantij constitutiones, quæ quinque numero sunt: Docet insuper insignis admodum Libanij locus, in Iuliani Imp. necem, p. 294. 295. quo Iulianum Imp. commendat ob eos amictos è Palatio, quod sub Constantio maximè grafati fuissent: vbi & eorum munus, ambitum, variæque scelera graphicè describit. Eum hic semel apponere iuuat, quo & deinceps non semel veniunt. Τετάρτην μοῖραν κακῆρῶν ὑπὲρ ἑτέρον κλεῖπτόντων καὶ λαμπροδύτων, καὶ πῶς καὶ λεγόντων καὶ ποιόντων ἕπι τῷ λαβεῖν, καὶ βασιλείαν ὑπερέρρησε θυράν, οἱ τὰς αὐτῶν παρὰ τὴν αὐτῶν ἀπεστέρηκότες ῥεῖας, βυλάς δόποδρατῆς καὶ νόμους λειτουργῶν εἰς Ἀρχιερατοῦς τελέσοντας, ἐπονέοντο μὲν πρὸς δὲ κατὰ τὴν αἰσθησιν: Καὶ τὸ σὺν μὲν ἰσχυρῶν ὁσπῶς μὲν ἀγροῦ βασιλῆος ἢ ἐπὶ αὐτῶν σὺν πρῶτον, καὶ τὸ ἕρπον κατὰ τὴν αἰσθησιν τὰς θυρῶν ἑσθῶν ἀποστέρησας οὐκ ἔστιν ἐμποδῆς, οὗτος ἔστι κερδῶν ἐμμένοντο πρὸς τὰς τῶν παρὰ τὴν βασιλείαν ἦσαν ἐπὶ τὰς ἐκείνων μάστιγας, ἐχ' ἵνα ξαίνοντο, ἀλλ' ἵνα τὸ μὴ τῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν, καὶ εἰς τὸ ἕρπον ἢ βελῶν, ἢ πολίτης, ἢ μετοικῆς, ἢ ξένης, ἀλλ' ὁ μὲν μὲν ἀδικῶν καὶ συκοφαντῆρῶν ἀπολλυτο μὴ διδῶς, ὁ δ' ἢ καὶ σφόδρα σπουδαίοντα καὶ ἐσθῶντα ἢ ἐσθῶντα ἢ πρῶτον ἐλεῖν τὴν κακῆρῶν ἀπὸ τῶν βασιλείων, ἀντὶ γὰρ τῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν ὁρῶν ἢ ἀλόγῳ ἀντὶ τῶν κατὰ τὴν αἰσθησιν τῶν ὑπεβλήδων ἕπι τῷ λαβεῖν, ἐβούλησαν, καὶ μὲν σφοδρῶν ὡς ἐπιπέμποντες νέων, καὶ καθεύοντες εἰς ἀδελφίας φέρον: τὰς δ' ἢ γρηπὶν ἐλέγχους τοῖς πρῶτον ἢ αἴτιας ἀποστέρησας, δύο τῶν τῶν ὑπεβλήδων ἐμαρτύρησαν πρὸς τὸν: Μάλλον δ' ἐπιπέμποντες ἑτέραν ἀσπρότεραν ἀμφοῖν, ἀδύνατος γὰρ ἐξῆσαν τῶν τῶν ὑπεβλήδων ἀμφοῖν, ἀντὶ γὰρ σπουδαίοντος ἀδύνατος ὑπὲρ τῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν φέροντες ἐπέμψον: ἔλαος δ' τῶν ἀφορμῶν ἢ μὲν ἐπὶ ἀφῶν τε καὶ σὺν γῆ, ἢ δ' ἐν φανερῶν τε καὶ ἰσχυρῶν δὲ καὶ ἰσχυρῶν λαβεῖν καὶ ἢ σφόδρα

ἢ ἐτέρας ἐλάττων, ὡς ἔθνος μεμνημένοι καὶ τὸν ἀεικλῶν καὶ ῥημάτων ἀδύνατος ἀποστέρησας ὅν ὑπεβλήδων ἐκείνων ἔχον. Οὗτοι πῖνον οἱ τῶ βασιλείας ἐφθάλμῳ καὶ φάσκοντες ἀσπῆρας εἰς φῶς ἄγειν καὶ πῖνον τὰς ἀσπῆρας μισθῶς καὶ μὴ ἐξῆσιν λαμβάνειν, πῶς αἰετῶν εἰς ἀσπῆρας ὁδῶς, καὶ μόνον καὶ ἐκείνων ὡς ἀπὸ δυνάμει δυνάσασιν, ὡς οἱ κολλοθαῖ καὶ ἀδικημάτων ἀντὶ τὰς ἀδικησῆρας ἔσθῶν, καὶ ἰσχυρῶς συμπεσῆσας τῶν λαοῖς. Ἐπὶ ταῦτα ἴσον καὶ ἀσπῆρας τε ἀσπῆρας καὶ τῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν καὶ μετὰ τὸν οἱ γὰρ ἰσχυρῶν, ἐν βραχεῖ ῥεῖας καλλῆρας. ἄλλο τῶν αἰσθησιν ἐπὶ ἀλλῶν, καὶ γρηπῆρῶν καὶ μὲν πῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν, καὶ τῶν παρὰ τὴν αἰσθησιν ἐκείνων, καὶ τῶν βασιλῆος ἡμῶν ἢ χέρο καὶ παρὰ τὴν αἰσθησιν ἡμῶν δυνάσας, καὶ δυνάσας ἡμῶν: ἔλλο μὲν ἐκείνων ἀσπῆρας πῶ φρασεῖας, ἀφῶν δὲ καὶ ἀσπῆρας καὶ τῶν: ἀφ' ἧς πῶν ἐπὶ τῶν τε καὶ ἀφῶν. Id est. Tertiam ceterarum maleficarum immunitatum, furanum, expulsiuum & quidam alienum & agentium ut tantum accipiam, è Palatii foribus submouit, qui patrias suas suo ministerio fraudantes Curias & munera publica fugientes, in AGENTES in rebus veluti furegerunt, ut CVRATORES fierent: Qui quidem in faciem custodiae erant, ne quid Imperator eorum quæ sub eo transiguntur, ignoraret, cetera autem cauipantes. Nam ut hi diluculo fores suas aperientes circumspicuntur quæstum faciant, ita & isti quæstum mentionem faciebant apud suos productores, qui artifices silentes, tantquam Imperio conuicantes ad illorum flagra ducebant, non quidem ut conciderentur, vntum ut redimerem quominus id paterentur: neque quisquam erat extra tela positus, non ciuis, non incola, non peregrinus, verum qui nulla in re lasperat, & calumniam patiebatur, peribat nisi dedisset: hic verò qui valde sceleratus erat, prorsus euadebat. Maximus verò reditus erat deprehendere flagitium aliquod circa Imperium: nam loco eum quod oportuisset conuictum eorum qui iniuria affecti fuerant ire dedere, loco eorum quæ ipsorum fidei commissa erant, insidiaribus, ut aliquid acciperent, optulabantur: temperantibus verò florem inuenium submittemes, merisque infamia obuicentes, & magis crimine hos, qui crimine vacabant, onerantes; duos hos prouentum capiebant: Quin & tertium adhuc alium, duobus illis uberiorem: Datà quippe his qui monetam falsare audent licentiâ, è speluncis in quibus hac patrabantur, probant monetam loco adulterina accipientes luxuriabant: In summa prouentum alij in abdito & opaco, alij in conspectu & aperto erant: aequè tamen omnis ad accipiendum, atque vnus alio haud adeo inferior: adeò ut memorati præmia & immensas diuitias statim compararent, quas inde his colligere fas erat. Eri ergo Imperatoris CVLI, & præse ferentes quasi omnes in lucem producerent, & prauos moderatos redderent, eò quod his licere non liceret, omnes ad malitiam vias patefaciebant: & tantum non prouulgabant, ut citra periculum peccarent, adeò ut delictorum vindices ipsi delinquentes seruariant, canibus similes cum lupis transigentibus. Ac

propterea par erat thesaurum reperire & harum sequa-
cium venarum computis fieri : nam qui lrus venerit,
breui Callias enadebat : vobisq; post alium hansto, vr-
bes quidem pauperiores sedant, hac vero cauponantes
beati. Et olim Imperator nobis rogavit : & minutus
fuerit, se cohibiturum, cum id [non] passet : & qui
potuit, cohibuit, disturbata quidem tota hac s. h. l. i. &
sua l. i. simul nomine & officio, vnde omnia vastaban-
tur & effodiebantur. Ex Libanio ergo discimus, Iu-
lianum curiosos penitus submoisse : Constantium
colubere nitum : de quo sane fidem faciunt lex eius
constitutiones hoc titulo, quarum Interpretationem
nunc adgredimur.

Eodem pertinet & Sext. Aurelij Victoris, quem
Andreas Schottus edidit, locus, in Diocletiano:
Neque minore studio pacis officia vincta: legibus agnos-
simus, ac remoto pestilenti Frumentariorum genere, quo-
rum nunc Agentes rerum simillimi sunt : Qui cum ad
explorandum nunciandamque, qui forte in provinciis
motus existit, institui viderentur, compositis nesa-
rie criminationibus miceto passim metu, praecipue remo-
tissimo cuique cuncta foede diripiebant. Quod de
Frumentariis ait Victor, eos ad explorandum an-
nunciandumque qui in provinciis motus existerent,
inlicitos, id egege firmant Historia Auguste Scri-
ptores : Spartianus, Hadriano : Capitolinus, Ma-
cerino, Pollio Galieno. Eorundem opera vbi Princeps,
missionibus suis, iussisque & literis perferen-
dis, vt discimus ex Capitolino, in Maximo & Bal-
bino, p. 169. at non etiam vt cursus publici curam
gererent, quod Curiosorum numeris fuit, scilicet
ἐπιτελεσφόροι & ὑπερημετέροι fuisse Frumentarij, quo-
rum mentio apud Dionem in vit. Caracalla, & in
v. Macrini, qui cum sub Magistro census erant: quā
causā Hieronymus in Abdiam, cap. 1. eos cum ve-
redariis componit : Eos, inquit, quos nunc Agentes
in rebus, vel Veredarios appellant, veteres Frumentarios
nominabant : vbi Veredarij non sunt qui cursus pu-
blici, veredorumque ope missiones suas explica-
bant : Denique Veredarij sunt qui veredis vtuntur,
non qui veredis praesunt : l. 17. 50. inf. de cursu
publ. & apud Cassiodorum 4. variar. 47. & lib. 11.
variar. ad Avonarios Hostilenses. Procopius quo-
que lib. 1. Vandal. π̄ εἰς τὰς βαρβάρους ἀποκρίσεις
ἀπὸ τῶν βασιλέων ἢ ἀπὸ τῶν ἐπιτελεσφόρων καὶ ἀπὸ
τῶν ὑπερημετέρων. Vetus
Glossar. Veredarij equi [ἄ. Equites] dicuntur à
veredo, quia festinantes in equis currunt, nec descen-
dunt de equis antequam sua responsa liberent : Habent
pennis in capite, vnde intelligitur festinatio iuvenis,
daturque eis semper equum paratum, non manducant nisi
super equis quando proficiscuntur. Firmicus quoque
lib. 3. Regum, inquit, Nuntios veredarijque reddent.
Frumentarij ergo cum Curiosis hac parte non rectè
exaequantur, quoad cursus inquam publici curam:
Exaequantur rectè quoad explorandi nunciandique
munus eorum quæ geri in Republ. videbant, & reo-
rum : id enim Curiosorum quoque muneris
fuisse docet hæc lex 1. & lex 4. inf. & apud Atha-
nasium Apol. 2. p. 613. & ep. ad solitar. vit. ag.
p. 857. in pr. & Libanius loco superius laudato. Dif-
ferunt & in eo Curiosis à Frumentariis : quod Fru-
mentarij missi ad reos producendos, exhibendos.
Apud Ensebium lib. 6. histor. Eccl. cap. 40. ἀλλὰ ἡ
ἀεὶ πρὸς τὸ κρ̄ λέγειν περὶ τῶν ἐπιτελεσφόρων καὶ τῶν
ὑπερημετέρων ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπιτελεσφόροι οὐδὲ ὑπερημετέροι
μη. Cyprianus ep. ult. Frumentarios esse missos, qui
me Viticam perducere. At Curiosis non missi defec-
tendi, nunciandi, cõra incumbere, b. l. 1. & l. 4.
8. inf. Hinc aded Imperatoris oculi ὀφθαλμοὶ Li-
banio dicuntur. Denique Curiosis sunt πρὸς δὲ
quomodo non eo tantum loco à Libanio vocantur,
sed & orat. adu. Florentinum, p. 425. & adu. Icarium

p. 472. Sic & Palladij Curiosi mentio sub Constan-
tino M. in duabus epistolis apud Athanasium
Apol. 2. p. 613. 616. qui missus fuerat ad indagandam
veritatem de his quæ Athanasio intendeban-
tur, & quidem de calicis fracti crimine, vt & de
Ithyra. Et cetera epist. l. 1. p. 856. vbi populus
Alexandrinus sese Curiosos adiunxisse aiunt, vt rei
veritatem Principi enarrarent. Snidas quoque ex
vitiâ Chrysostomi. ἐὰν τὸ κρ̄ εἰσὶν ἢ πρὸς ἐλευθε-
ρος ἐν μίᾳ τῇ πέλει. Tandem & frumentariis im-
perata cædes, quod de Curiosis nupsiam legitur:
Lampridius Commodos Ἐρβανὸν Ἀνεστηνὸν ἐν
Palatio sacrorum causâ, & videntem in hortos suos per
Frumentarios occiderunt. In multis itaque Frumenta-
rij à Curiosis dinersi ; Quare Agentibus in rebus
Victor & Hieronymus eos æquant, non Curio-
sis. Quod Curiosos verd attinet, vt id adhuc ad-
dam, ad eos peperam trahitur Suetonij locus in Au-
gusto, cap. 27. ibi enim πολυπλοκῶς ποτὶς no-
men videtur, quàm muneris aut officij. Terrullia-
ni potius locus ad hos facit, lib. de fugâ in persecut.
sub fin. Parum denique est, si vnus aut alius in ERV-
ITVR : massaliter tota Ecclesia tributum sibi vno
gauerunt : nescio dolendum an erubescendum sit, cum
in maribus beneficiariorum & CVRRESORVM, in cr-
tabernarios, & laicos, & fures balnearum & aleonæ &
lenonæ Christiani quoque vestigales continerent. In cuius
loci interpretatione peccant quoque, qui non videt
loci illius hunc sensum esse : quod Christiani de-
prehensi sese ab imminenti supplicio nummis &
promisso vestigali redimerent, non aliter ac im-
probæ vitæ homines nonnulli tolerarentur ob vesti-
galis præstationem. Idemque beneficiarij & Cu-
riosis cum matrices seu mariculas, jâ est, Brenes
& notorios erutorum huiusmodi à se hominum mi-
nùs probatæ vitæ cõficerent, eorum numero col-
locarent Christianos : ita Christianorum ecclesia talis
crucia tantum vestigalis nomine perdet : Leo, tantum
& c. Non quasi Curiosis aut beneficiariis vesti-
galium exigendorum cura incumberet quod falsum
est : id enim Agentibus in rebus quidem quando-
que commissum ; l. 17. inf. de exactionibus : verum
non Curiosis : scilicet beneficiariorum & Curioso-
rum fuit reos ERVRE : qui tamen sub vestigalis
præstatione nonnullos tolerare : huius generis
erant Lenones, Fures balnearij, Aleones, & in-
ter hos quoque Christiani. De quibus est ille Ter-
tulliani locus : His adde & falsæ monetæ reos : vt
testatur Libanius superiore loco.

Nunc de hac lege nostra : vbi notandum initio,
Curiosos quoque Curagendarios dictos : neapè à
curis agentis, vt l. 2. 4. 5. b. l. 1. & l. vn. inf. ne Pra-
fectianus : vbi curarum vox propriè de Curiosis ve-
luti ne quis merces illicitas exportaret, speculari
item & si quid in Republ. peperam gereretur,
vt id postea referret. Nunc ad sententiam ipsam
legis.

Duo igitur Fræni hæc leg. Curiosis à Constantio
Imp. imponuntur. Primò scilicet in Carcerem quen-
quam mittere Curiosi prohibentur : pariter vt pro-
hibentur ab Arcadio l. 8. inf. Neque Curiosi tan-
tum, sed & Stationarij, aliique qui hoc munere
funguntur, nunciandorum videl. Iudicibus crimi-
num : Quod & ipsum Constantini M. leg. antea
prohibitum Stationariis his Primpilarij, l. 2. inf.
de cohortalib. Quomodo & apud Stationarios, que-
relas seu libellos à quoquam afferri seu deferri in-
terdictum ; l. 8. Cod. de accusat. pariter vt apud
Curiosos, d. l. 8. inf. Eadem verd carcerandi po-
testas denegata Magistratibus municipilibus, l. 5.
inf. de exhib. reis. Denique nunciandi tantum po-
testas Curiosis & Stationariis tributa, omnibue-
qu

que aliis qui in id positi vt nunciandi munere fun-
gantur. Stationarij scilicet certis & designatis lo-
cis & stationibus positi erant ad reos nunciandos.
De his, vt omittam notissimos Suetonij locos, Ter-
tullianus Apologetico: Latronibus vestigandis per pro-
vincias miliaris statio sortitur. De iisdem agitur &
d. l. 2. inf. de cohortalibus : l. 1. inf. de cursu publ. l. 31.
inf. de Episcopis. De his verd & quomodo à bene-
ficiariis distinguendi sunt, dicam ad l. 5. & 7. inf.
de cohortalibus.

Secundò calumniosos eorum iudicis & notorios
sen nunciationibus hæc l. occurritur : id enim sta-
tuitur, Curiosis & Stationariis necessitate proba-
tionis incumbere, non citra periculum sui, si
insentibus eos calumnias nexuisse constiterit.

Nempe etsi citra solemnia accusationum notorios
suis illis nunciare possint, sine inscriptione, l. 7.
Cod. de accusationibus : & Constitutione quadam
Græca de custodiænotoris : attamen notorios suis ad-
sistere debent, l. 6. §. 3. ad S. C. Impli. m. : De-
nique quanquam inscribere in crimen non cogan-
tur, probationis tamen necessitas eis incumbit, ne-
que periculo carere debent, si insentibus calum-
nias nexuerint, hæc l. Ac proinde patet, Curio-
sorum seu Stationariorum elogiis seu Notoriis non
ilicet fidem adhibendam : quod etiam confirmat
d. l. 7. & l. 14. Cod. de accusat. Dixi Notorios
propria quippe vox hæc hæc in re, pro iudicis
denunciationibus : l. 31. inf. de Episcopis : vbi di-
cam.

II. * Idem A. & Iulianus Cæs. ad Taurum.

A GENTES in rebus, in Curis agendis, & auectionibus publici cursus in-
spiciendis, nostrorum memores præceptorum, credimus in omnibus velle
profutura Reipublicæ : Sed accedunt ex Officio mirandæ Prudentiæ
tuæ, qui parem sibi licentiam vindicent : Contigit etiam, vt Vicarij quo-
que mittant ex Officiis suis huiusmodi negotiis operam præbituros. Adimatur ergo
hæc licentia facinoribus, & Officiis vniuersis curarumque publici cursus copia de-
negetur : nam solos Agentes in rebus in hoc genere iustissimum obsequium adhibere.
¶ Nec verò multos esse per singulas provincias iustissimus, quippe sufficit duos tan-
tummodo curas gerere, & cursum publicum gubernare, vt licet in canalibus publicis
hæc necessitas explicetur, numerus tamen amplior esse non debeat. ¶ Hi verò
peruigili diligentiam prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat cur-
sum, vel amplius postulet, quàm concessit euectio : vt habens vnus copiam redæ,
flagitet mulas duas ; aut redam vsurpet, cui birotum vel veredum postulare vel Cla-
bulare permillum est. Quisquis igitur aliquid tale perpetrare temptauerit, inprobi
coepi priuetur effectus. ¶ Demonstratur etiam Iudicibus vel Curiosis euectio, etsi
quis nobis iubentibus festinare memoret in obsequium necessarium, nec præualeat
contumacia, vel dignitas. ¶ Contin... etiam in cursu Clabulari, vt forte quis pro
animalibus minimè præbitis pecunias pendere cogatur, lucro eius qui cursui præsi-
derit inprobe vindicandas. Ergo numum vetamus exposci pro animalibus in cur-
su minimè constitutis : Quod si forte aliquis perastimauerit perpetrandum, eius qua-
druplum quod accepit, inferre cogatur. Dat. xv. Kal. Maij, Mæd. Constantio A. 11.
& Iuliano Cæs. 11. CONS. S. [357.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. Iust. hinc interpolata est.
Nulla hic nota defectus in MS. Et tamen supple PP. quomodo etiam habet Codex Iust. hodie Taurus hic PP. Ita
luc fuit sub Constantio ab A. D. 354. ad A. D. 361. vid. Protopog.
Cursus agendis Agentis in rebus occupati, b. l. & l. 4. 5. ult. inf. vnde & Curagendarij dicuntur l. 1. sup. dicant
plenius ; ad d. l. 4.
Ita quidem MS. sed æ. auectionibus ; quomodo etiam habetur d. l. 2. Cod. Iust. & mox inf. vers. hi verò : &
vers. demonstratur, de his suo tit. inf. de cursu publico
Vid. quæ notabo ; ad l. 4.
Sequentia, velut historica, absunt à Cod. Iust. Vtque ad, nam solas & c.
Officium Præfecti Prætorio Italiae nota
Ita quoque l. 9. inf. de cursu publ. que eadem Tauto PP. inscribitur in eodem argumtento ; Miranda sublimitate
tua.
Officia Vicariorum Præfecti Prætorio Italiae obferua
æ. Curarumque & publici cursus. Curæ & cursus publici regendi sollicitudo separantur & l. 4. inf. Et mox
vers. seq. curas genere & cursum publicum gubernare : Et l. 5. curarum & cursus tuendi sollicitudo ; vid. quæ dicant
ad d. l. 4. inf.
Et non ab alio penitus officio, hic add. Cod. Iust.
Hæc sententia de Numero Curiosorum abelt à Cod. Iust.
Canales publici b. l. & l. 1. 5. inf. de cursu publ. quid sint, mox dicant
Hæc sententia quoque recita à Cod. Iust. vlt. que ad Quisquis.
Hæc vox inale hic inserta : nam in MS. non extat aliud vestigium ; quàm vocis duas ; vel binas potius.
Clabulare, & Cursus clabularis : de eo dicam in d. l. de cursu publico.
Ita quoque Cod. Iust. æ. Iudicibus non.
Etiam si quis. Cod. Iust.
Et hæc sententia recita à Cod. Iust. vsque ad ergo numum. Ceterum locum hunc ita restituo : Contingit etiam
de quo mox.
præderit.
Iam vetamus, Cod. Iust.
Quod, non aduerbiale, sed pronomen.
Perastimauerit, Cod. Iust. Hac voce, Perastimauerit, si legitima ea, contumaciam exigentis denotari videtur.
Tom. I. L. B b 2 COMMENTÆ

NDRE, seu ex quo hominum genere? QUOT
item NUMERO, Curiosi circa cursum pu-
blicum constituendi sunt? Quodque eorum OFFI-
cium esse debeat? de his tribus, inquam, quin-
que sententia hanc Constantij Imp. constitutione
contineatur, quae variis locis interpolata Codice
Iustiniano, extat l. 2. Cod. eod. tit.

Prima sententia est: Solos Agentes in rebus Cu-
riofii munus obire debere: seu curas agere, & ene-
ctiones publicae cursus inspicere oportere. Quod &
ipsum canetur, l. 3. 4. 6. 7. inf. h. t. Curiosi, inquam,
seu Exploratores, ut vocantur l. 3. & 4. inf. de cursu
publico. Adempta eius rei licentia quorumcumque
Iudicum Officialibus, veluti Praefecti Praetorio &
Vicariorum: Quomodo ante hanc leg. sub Con-
stantio factum indicatur & hanc l. & l. 6. inf. de di-
visione officiorum: & sub Constantino M. docet lex 2.
infr. de cohortalibus, & lex in Officialibus 4. Cod. de off.
Rector. provinc. Quinimo & l. 2. infr. de privil. eo-
rum qui in sacro Palatio, docet sub Constantino M.
missos quoque in id ex Memorialibus & Palatinis
aliis. Ergo Constantius Praefectianos à Curiosi
munere, cursusque publici curam submovit hanc l.
pariter ut Valentinianus postea, l. un. infr. ne Prae-
fectianus: (etsi sub Honorio Apparitores Statio-
narios fuisse docet lex 31. inf. de Episcopis) Solis
contra Agentibus in rebus hoc munus referuat;
quomodo & Libanius superiore loco testatur, ἀγρε-
λιαφόνων ἀσθδλωδς constitutos. Certè alios quo-
que sub Theodosio Inn. & Valentiniano III. No-
titia Imperij exerte testatur, sub Magistro officio-
rum inter alios officiales eius, Curiosos de Scholâ
Agentium in rebus fuisse. In quâ ipsâ Notitiâ obiter
notandum & in Orientis & Occidentis Imperio
memorari sub Magistro Officiorum Curiosum
vnum cursus publici Praefectorem, seu in praesen-
ti; dein Curiosos per omnes provincias, seu, omnium
provinciarum: Vbi Curiosus praefectus, seu in praesen-
ti est, qui in Comitatu Principis praesens erat: vbi-
cumque is esset, non tantum Constantinopoli, aut
Romae: exempli gratia Mediolani, vbi Constanti-
us hoc tempore erat, ut docet huius l. subscriptio:
Nempe ibi, & vel maxime, Curiosum esse oportu-
it cursus publici, unde cursus publicus bonam
partem initium ducebat, propter frequentiam non
tantum ed commeatium, verum inde proficiscen-
tium, Principique iubente festinantium in necessa-
rium obsequium, ut hanc ipsâ l. dicitur; qui videl.
videret ne quis citra euectionem vel supra modum
concessum cursum publicum vsurparet. ¶ Cur au-
tem solis Agentibus in rebus cursus publici curam
committat Constantius, seu Curiosos cursus publi-
ci esse velit? in initio l. rationem assignat: non aliam
quam ab affectu suo in Agentes in rebus, & praesump-
tione studij eorum erga Rempublicam inte-
gri, & inculpati: cui similis ratio redditur l. 7. inf.
vbi vid. quae dicam. Quae tamen praesumptio im-
probitati Agentium in rebus & Curiosorum nomi-
natum locum fecit, de quo ad l. 1. sup.

Secunda huius l. sententia est, de NUMERO Cu-
rioforum. Igitur Constantius Duos tantum per sin-
gulas provincias esse iubet, duobusque adeo sufficere
ait, ad curas gerendas, & publicum cursum gu-
bernandum. Ita nunc Constantius; At singuli pos-
tea constituti per singulas provincias, visque suf-
ficeret Arcadio l. 8. inf. Horum certè Curiosorum
per omnes provincias, seu omnium provinciarum,
meminit, ut dixi, Notitia Imperij, numero tamen
non expresso: quem ibi accipio secundum Arcadij

mentem, id est, singulos per singulas provincias.
¶ Additur verò hanc l. hunc duorum per singulas
provincias Curiosorum numerum sufficere ad cur-
sum publicum gubernandum, Licet in Canalibus pu-
blicis hanc necessitatem explicetur. Canales quocumque
b. l. & l. 15. inf. de cursu publico, quid sint? videndum
est. Illud equidem satis constat, Canalis appella-
tionem hic non pertinere ad aquarum seu flumi-
num canales: quandoquidem in his rheda, bi-
rotum, veredi, clabulari moneri dicuntur hac leg. &
parangariae aut paraueredi commoveri, d. l. 15. de
cursu publico: ad pedestre igitur iter hi Canales per-
tinent: hoc primum. Certè Canalis quoque men-
tio fit can. 21. Synodi Sardicensis, & εν τῆς παραδδης,
inquit, ἵπυ Καναλιῶ; vbi παραδδης, & Καναλιῶν, σε-
ραλλῶδς dicuntur: Nempe Canalis est, non Via
Regia aut Militaris, verum Via Transversa, quae
in Regiam seu Basilicam insluit, quasi aquae cana-
lis in alueum: sic de aquae canali Apulcius lib. 6.
lum Canale directo pergis ad ipsam Orci Regiam. Et
lib. 9. Propellor ad incurva spatia flexuosi Canalis; vbi
Canalis proprio sensu dicitur: quomodo Gallicanus
quoque: Ego verò confiteor, certo Canali curia de-
currere. Hinc & disertè Parangariae & Paraueredi,
qui extra viam Regiam exigebantur, ad Canalem
commoveri dicuntur, d. l. 15. inf. de cursu publ. Hoc
sensu quoque Athanasius Apologia 2. p. 597. Epil-
copos memorans, qui ad Synodum Sardicensem
conuenerant, eisque subscriperant, inter alios in-
quit, οἱ ἐν τῇ Καναλιῶ ἢ Ἰταλίας Προβάπῶς, Βιάτωρ
Φακωνδῖνῶ, Ἰασῖς, &c. Constantinus quoque de ad-
ministr. Imperio notat Sclanos vocare Καναλλῶ, πῶδ
καπηλαῖ δρωδῶδ δδῶν: id est, viam transversam
quod ex Latino mutuatum est. Certè vel hanc ipsa
lex luculenter ostendit, quid per Canalem publicum
intelligendum sit: Nempe Constantius duos Curio-
sos ad cursum publicum gubernandum sufficere ait
licet in Canalibus publicis hanc necessitas explicetur,
id est, licet non Regiâ viâ, quod vti que fa-
cilius; verum etiam transversâ & παραδδῶ cursus
publicus exerceatur. Ergo Canalis est παραδδῶ, che-
min de transe, quâ par angariae & paraueredi vsur-
pabantur. Idemque colligi potest ex d. canone Sar-
dicensi, vbi agitur de Episcopis εν παραδδης ἵπυ Κε-
ναλιῶ constitutis, alii que eâ parte, non Regiâ viâ
verum transversâ in Comitatum Imperatoris pro-
ficiscentibus, ut ita aliorum fœmè Episcoporum in
Regiâ viâ constitutorum occursum vitarent. Idque
apud Athanasium est Canalem Italiae; Italiae videl.
pars illa, quae extra viam Regiam posita: & Episcopi
in Canale Italiae constituti, qui in eâ parte erant. Ex
his patet, frustra iam Canalis hanc appellatione sig-
nificatum asunde peti à Viro Doctissimo, qui de Iu-
neribus seu viis publicis scripsit lib. 4. cap. 18. num. 9.

Sequitur tertium huius l. caput de OFFICIO Cu-
rioforum, tribus sententiis constans. Quarum pri-
ma est, Officium Curiosorum esse, prouidere ne
quis cursum publicum vsurpet circa Euectionem, id
est, citra facultatem & licentiam vel à Principe,
vel ab iis Magistratibus, veluti Magistro officio-
rum, quibus euectionum dandarum ins est: de quo
dicetur suo peculiari titulo, lib. 8. de cursu publico.
Item, ne Modum quis excedat euectione compre-
hensum, seu ne amplius postulet: ut ecce qui ha-
bet copiam & licentiam vnius rhedae, ne vsurpet
binas vel duas: vel etiam rhedam vsurpet, cui tau-
tum in euectione concessum est birotum, vel vere-
dus, vel clabularis cursus. Rheda scilicet (quae &
carpentum dicebatur) maius aliquid erat, quam
Birotum

Birotum aut Clabula, ac multò magis quam vere-
dus. Rheda nempe octo mulabus vel decem trahe-
batur: l. 7. inf. de cursu publico: Birotum verò trinis:
Veredus erat, equus: Clabulare verò, & Clabu-
laris cursus, quatuor boum protelo ducebatur:
Clabulare enim idem facio cum Angaria; de quo
l. 4. & 23. de cursu publ. & aliquid etiam ad l. 5. inf.
Fuit igitur Rheda amplius quàm Clabula: Ac
proinde nihil hic mutandum: ibi: aut rhedam vsur-
pet, cui birotum aut veredum postulare vel clabulare
permissum est. Malè vero qui ita refigebat, vel
veredum postulet, cui clabulare permissum est: Quasi
tres excessus hic notentur, postulantis rhedam loco bi-
roti postulantis veredum cui clabulare permissum
est: Nam excessus hic notatur superpostulantis seu
excessus modum notus sibi tributi. Atquin si
postremum illud ita legamus, tùm tantum abest ex-
cessus notatetur, ut contra defectus indicaretur.
Quis enim dubitet, maius quid esse clabularem cur-
sum, quàm veredi vsu? Ergo duo excessus hic
notantur circa rhedam vsurpationem: primus,
cùm duæ rhedae vsus loco exiguntur: atet, cùm
rheda vsurparet, vbi birotum tantum vel veredus,
vel clabularis cursus indultus est: Nempe rheda
vsu, & birotum & veredus & clabula lenior est:
nam ut dixi rhedae inungebantur octo, vel decem
mulae; ateni clabulae duo tantum bonum paria: l. 8.
& 11. inf. de cursu publ. vbi plura. In eo verò tan-
tum hic menda subest: vobabens vnius copiam rheda,
flagitet mulas duas referibant, Mulares duas, id
est, rhedas duas, quae à mulabus trahebantur: quae
vox Mularis vsurpara quoque (Columella. Verum
inane id: vox enim mulas hic perperam infarta: ne-
que enim in MS. maius spatium hic initio linea oc-
currit quàm pro voce binas. Interim nota recensum
hic eorum quæ in publico cursu erant: Rheda, Bi-

rotum, Veredus, Clabula: Quibus adde & Carrum,
de quo l. 47. inf. de cursu publ.
Secunda sententia de officio Curiosorum hæc est:
Nempe, etiam is qui Principe iubente iter inlitue-
re se dicit, Iudicibus seu Curiosis euectionem mon-
strare debet: In tantum; ut nulla Dignitas excu-
setur, siue Tribuni, siue Notarij, siue Comitum di-
gnitatem præferat quis, (ut in non abfimili proclius
re loquitur lex un. sup. de mandatis Principum:) Ait
verò lex, Iudicibus, vel Curiosis: quomodo etiam
habet Codex Iustin. Etsi malit quis Iudicibus, qui
iidem sunt cum Curiosis: μλωρῶδ scilicet πδδδλωδς;
Exploratores, ut vocantur l. 3. & 4. inf. de cursu pu-
blico de quo plenius ad l. 4. inf. tota enim hæc lex est
de Curiosis, eorumque officio. Neque tamen istud
temerè mutem: nam & Iudicibus euectiones demon-
strari oportuit, l. 8. 22. 49. 59. inf. de cursu publ. Ergo
euectiones ab omnibus exhiberi debent quacumque
dignitate fuerint conspicui, h. l. & l. 8. inf. de cursu
publ. quanquam à Principe missi, h. l.
Postrema huius l. Sententia est, sed obscurior,
de cursu clabulari nominatum. Illud equidem appa-
ret, agi de concussionem quadam circa cursum cla-
bularem. Et quidem, (quod Secundum) de con-
cussionem eorum qui cursui præsidebant, qui scilicet
pecunias vel nummos exigebant. Et quidem (quod
tertium) pro animalibus minimè in cursu constitu-
tis: Quod factum, Quattro loco, Quadrupli pena
puniretur. Hæc omnia inquam hic dicuntur, non-
dum tamen ex his liquidè apparet, quodnam con-
cussionis genus hoc fuerit: Certè ex l. 5. & l. vlt.
inf. hacten. & l. 21. inf. de cursu publico discimus,
Præpositos cursus publici & Curiosos ex singulis
rhedis, angariis, & animalibus compendia quæ-
dam & commoda captasse: de quo ad d. l. 21. Vbi
de omnibus aliis concussionibus cursus publici oc-
casionem dicam.

III. * Idem A. ad Agentes in rebus.

RER id tempus, quo cursus tuendi sollicitudinem sustinetis, condemna-
tiones Praefectorum Praetorio erga eos solos inritæ sunt futurae qui ser-
uauerint honestatem: erga eos verò qui inhonestè, & contra decus sæcu-
lae, vel honorè militiæ versabuntur, non solum condemnatio mansura
est, verumetiam, si ad Nostræ Serenitatis notitiam culpabilia gesta peruenerint, in
eos erit acrius vindicandum. pp. Prid. kal. Dec. Eusebio & Hypatio cons. s.
[359.]

NOTÆ.

- * Lex 3. Cod. eod. tit. Iungendæ autem huic sunt duæ Leges sequentes 4. & 5.
- ** Ita patet d. l. 5.
- ** Condemnationis vox hic & mox rursus, pro multa vid. Gloss.
- ** Abest hæc vox Praetorio à Cod. Iust.
- ** Circa, Cod. Iust.
- ** Sequentia absunt à Cod. Iust. de quo mox, vsque ad peruenerint.
- ** Culpabilia gesta, vid. Gloss. Theod.
- ** Hæc ita immutata Cod. Iust. gravior pena est statuenda.

COMMENTARIUS.

IV. * Idem A. ad Agentes in rebus.

ESSE T omnis ambitio atque suffragium in Scholâ vestrà: etenim cuncti
ita agere debetis, quatenus labore atque ordine ad cursum regendum,
& ad curas agendas, iudicio Scholæ & Ordinis merito dirigamini: ita ut
nihil vestri Principis, ex his quæ geri in Republica videritis, notitiæ sub-
trahatis.

trahatis: scientes pœnis eum debitis subiugari, qui tantum facinus ausus fuerit petrare. PP. eodem die, hisdem CONSS. [359.]

NOTÆ.

- * Abest à Cod. Inst. de ratione videmus. Iugenda verò huic, lex 3. sup. & lex 5. inf.
** Similia mox notabo.
*** Quo lex 3. sup.
**** Subiugatum iri.

V. * "

In his dumtaxat provinciis, in quibus cursus à provincialibus exhibetur, (quoniam avaritiæ occurri pœnè iam non potest,) singulos solidos per singulas rædas, (id est quas quadrigas vel flagella appellant,) percipiantis, per id tempus, quo curarum & cursus tuendi sollicitudinem sustinebitis. E cursu verò Clabulari singulas angarias, in his scilicet Stationibus, in quibus cursus est conlocatus, ad exhibendam humanitatem, venientibus excusatis, ne quis audeat contra præceptum hoc amplius accipere, aut sperare quicquam, aut aliquid excusare ultra quam continet forma præcepti. Dat. Prid. Kalendas. Nou. Eusebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst. Iugenda verò ei dua leges superiores 3. & 4.
** Supple Idem A. (nam & in MS. vestigium literæ A. superest) ad Agentes in rebus: quomodo habent dua leges superiores: quodque contextus ipse legis suggerit: sibi percipiati: sustinebitis: excusatis.
*** Illyrici scilicet de quo max.
**** Vestra Agentium in rebus seu Curiosorum: Eadem voce vitus Victor loco quem mox laudabo.
***** Quadrigæ, pro redis.
***** De hac voce Flagellorum mox.
***** Ita quoque initio l. 4. sup.
***** Curarum vox de Curiosis & cursus publici sollicitudine b. l. & l. ...
***** Stationes hæc sunt, quæ generalis regiones clabulariæ, l. 34. inf. de cursu publ.
***** Id est, commenciibus, festinantibus, proficiscentibus.
***** Excursus: quomodo & sine l. reponendum excusare: Excusare autem est adcurare, præbere.
***** Nec.
***** Excusare, vt sup. excusatis.
***** Decemb. d. 13 & 4.

COMMENTARIUS.

CONSTANTIUS Imperatoris (qui hoc anno in Illyrico versabatur, compescendis Quadorum & Sarmatarum motibus, sub finem verò anni Constantinopolim profectus est) hæc tres leges sunt, vnius eiusdemque constitutionis partes, atque idem inter se collaudandæ: Quæ quidem constitutione Imp. Constantius Curiosorum Insolentiam, Ambitionem, Avaritiam modum ponit: OFFICIUMQUE eorum circa cursum publicum & curas agendas instruit. Ea verò constitutio de eorum proculdubio numero est, & ab eo Constantij animo profecta, quo eum Sex. Aurelius Victor, in Traiano: & Am. Marcellinus lib. 19. p. 160. his ipsis Consulibus, Eusebio & Hypatio, id est, A. D. 359. Anatolio PP. Illyrici tum existente & adcurante, vehiculariæ rei provincialiumque utilitati hanc in partem aductus avaritiam insolentiamque consuluisset scribunt. Illius hæc verba sunt: Noscendâ ocium qua ubique E REPUBLICA GEREBANTUR, adnota media publici cursus: quod equidem munus satis vile in pestem Orbis Romani vertit posteriorum AVARITIA, INSOLENTIAQUE, nisi quod his annis suspecta vires Illyrico sunt, Præfetto medente Anatolio. Marcellini hæc sunt: Anatolio, inquit, regente tunc per Illyricum Præfecturam, necessaria curata, vel ante tempus coacta sine ullius dispendiis adfuebant: Nec enim dispositionibus unquam aliterius Præfectura ut inter omnes constat, ad præfens, Arctos provincia bonis omnibus sternerent, correctione vitulan-

tium benevola & salerni, VEHICULARIÆ rei tauris ingenibus, qua clausere domos innumeras, & censuali professione speciosa fiducia relectate. Nos de singulis istius Constitutionis capitibus videamus.

Igitur lege 3. COERCITIONEM in Agentes in rebus & Curiosos per id tempus quo cursus tuendi sollicitudinem sustinent, tribuit Constantius Præfectis Prætorio: quomodo & in commune in Agentes in rebus Præfectis Prætorio Rectoribusque provincialiarum delinquentes idem tribuit ante biennium l. 3. sup. de Iurisdictione. Id ita, inquam, constituit Constantius, cum de eo Agentes conquesti essent, renuents Præfecti Prætorio coercitionem & iurisdictionem: hoc prætextu quod Magistri Officiorum Dispositioni parerent, & Magister officiorum Index esset proprius Agentium in rebus & Curiosorum; de quo dixi ad l. 3. sup. de Agentibus in rebus. Verum eo non obstante Præfecto Prætorio coërcitio tribuitur in Curiosos, sicut in omnes Agentes in rebus d. l. 3. de iurisdic. Pro ratione scilicet delicti forum quis sortitur, atque in ipsis locis ubi quis delinquit, coërcendus est, & intra ipsam Provinciam in Provincialium conspectu quos deprædare instituit: & fori præscriptionem hoc casu non admitti oportet, ne alioquin hoc prætextu Provincialium spoliator ad Iudicem suum mitti postulans elabatur, vel non satis dignas crimini pœnas sustineat: De quo vide legem 1. Cod.

ubi de criminibus agi oporteat. In Provincia admissum crimen à Provinciali Indice coërcendum est: Et Provincialibus, in quos admissum crimen, hæc veluti v. ctima maestanda. Finge in Illyrici Provincia aliqua Curiosum quid admisisse, frustra Magisteriani fori præscriptionem opponet, sed à Præfecto Prætorio Illyrici rectè coërcetur. In Illyrico exemplum potui, quia eò pertinet hæc lex cum duabus legibus sequentibus: vt ex Ammiano quoque & Victore iam ostēdi. Foris illis et præscriptio plerisque communitum impune peccandi facere solet: Nam & idem Principes pessimi hoc genus hominum operâ vtentes spongiarum & peniculorum vice ius coërcendi sibi solis vindicantur. Ita Caracalla coërcitionem, in frumentarios (quibus Agentes in rebus successerunt) quique in bonos omnes Tyrannidem exercebant, sibi vni vindicavit, Anthore Dion. Alius verò Constantio sensus hic est: Tantum enim abest, vt ad noticiam suam perlata Curiosorum culpabilia gesta, impunitate donare vel condemnationem Præfectorum renovare velit, vt contra acriter in eos vindicaturum sese minetur. Quod & alius boni Principes fecere, vt non vna bene Codicis constitutione fieri videmus. Et hanc tamen imitationem Tribonianus in Codice suo non adeò clarè proposuit, recisis nonnullis ex l. 2. quæ id expressè continent. Hactenus prima ratio qua Curiosis occurrendum putavit Constantius.

Secunda ratio est quæ continetur lege 4. Nempe eâ primùm, PROMOTIONI eorum aduersus nonnullorum AMBITIONEM modum ponit Constantius, scilicet Agentes in rebus non Ambitione vel suffragio, verum labore atque ordine ad cursum regendum & ad curas agendas, iudicio scholaris, & ordinis merito dirigi vult. Quod & in cæteris scholis tralaticum est: veluti Domesticorum, l. 7. 8. 10. vt. sup. de domesticis: Agentium in rebus, l. 14. sup. de Agentibus in rebus: Palatinorum, l. 5. inf. de Palatinis S. L. Castrensianorum, l. 1. inf. de Castrensianis: Decanorum, l. 2m. inf. de Decanis. Militum, l. vt. inf. de re militari. Alioquin magni facinoris loco haberi, pœnæque fenerissimâ vindicari id iubet Constantius, si quis ambitione aut suffragio ad Curiosi munus conscenderit. Id quod aucto hoc factitatum non hæc tantum lex ostendit, verum insigne Libanij testimonium, quod totum supra attulimus: vnde hæc ad rem nostram in Iuliani necem, p. 294. oi eis ἀγρονομία τελέωντες ἐπὶ τῷ ἴσθμῳ ἀποδιδόντες τὰς ἀποδοχὰς: ἢ τὴν χύμην τῶν φιλῶντων, ὅπως μὴδὲν ἀγροὶ βλαπῆται ἢ ἐπ' αὐτῶν συνπνεύσῃσιν, ἢ ὃ ἔργον κεραιῶν, &c. id est, Qui in Agentium in rebus scholam relati, vt Curiosi fierent adlaborabant: qui quidem in speciem custodiæ erant, ne quid Imperator eorum qua sub eo transiguntur ignoraret, reuerentiam casponant, &c. Pessimi scilicet atque avarissimi quique ad Curiosi munus aspirabant, quasi ad prædas exercendas. Quare promoueri eos voluit Constantius Scholæ iudicio & laboris ordinisque merito. Vnde & primis scholarum id delatum docet lex 6. inf. Atque hoc iam secundum remedium est, quo rem vehiculariæ seu cursus publicum, tranquillitatemque simul publicam à Curiosorum facinoribus vindicare Constantius instituit. Tranquillitatem inquam, simul publicam: ne curarum videl. agendarum obtentu homines passim à Curiosis vexarentur. Nempe duplex & distinctum Curiosorum munus fuit, quod etiam superiores leges docuerunt: Curas agere, vel gerere, hæc l. & l. 2. sup. & l. vt. inf. & l. vt. inf. ne Præfectianus: & d. l. 2. inf. de primil. eo-

rum qui in S. P. est explorare quid in Republ. gereretur, atque id ad Principem suum referre, id quod hæc l. disertè dicitur: Ita, inquit, vt nihil vestri Principi ex istis, que geruntur in Republicâ videlicet, notitia subtrahatis. Quomodo & curas Reipublicæ agere dicuntur l. 2. inf. de primil. cor. qui in S. P. Et similiter omnino Libanius, superiore loco, vt ἡγεμονία, inquit, τῶν φιλῶντων, ἵνα μὴ τὸν ἀγροὶ βλαπῆται ἢ ἐπ' αὐτῶν συνπνεύσῃσιν. Et Sex. Aurel. Victor: Frumentariorum, quorum nunc Agentes rerum similes sunt: qui cum ad explorandum, arum mandumque qui forte in provinciis vni existerent, nulli videndum, &c. Hinc aded hi ἀποδοχὰς apud Libaniam & superiore loco, & alibi: Et ἰσθμῶν Principis eidem Indices, si modò ita restituendum l. 2. sup. Exploratores l. 3. & 4. inf. de censu p. ito. Tandem Curiosorum disti l. 1. sup. Qui mox post Constantium subiaci, de quo dicam ad l. vt. b. r. Inde etiam hæc lex 4. omilla Cod. Inst. quia potissima eius pars est de hoc Curarum agendarum munere: est l. 2. Cod. cod. iij. quæ desumpta est ex l. 2. b. r. verba illa in curis agendis retinuerit: sed quæ proculdubio Tribonianus ad cursum publici curam restrinxit. Et hæc de secundâ ratione, quæ Curiosis sibi imponit Constantius, seu de l. 4. Potrema ratio est, quæ continetur lege 5. quæ AVARITIA eorum modum ponit: quæ supra modum excreuerat, de qua semel dixi ad l. 1. sup. allato etiam egregio in id Libanij loco: Commoda scilicet eorum definitum nunc it, quorum etiam mentio sit l. 2. sup. & l. vt. inf. Igitur per singulas rædas seu quadrigas singulos solidos, neque vterâ percipere iubentur: Et quidem in his tantum Provinciis, in quibus cursus à Provincialibus ipsis exhibebatur: Proinde in illis Provinciis in quibus cursus à filio exhibebatur, Curiosi nihil exigere poterant à Provincialibus. Qui locus ostendit in quibusdam Provinciis sicutum, cursum publicum procurasse: in aliis verò à provincialibus exhibitum, id est, Provinciales animalia contulisse, quarum sanè Provincialium numero fuit Sardinia, l. 26. inf. de cursu publico: Certe res ista variè admodum commeaui, cuius historia paulò altius repetenda est.

Cursum publicum seu vehiculariæ ab Augusto primùm institutum Suetonius scribit, quò celerius videlicet ac sub manum annumerari cognoscique possent, quid in Provincia quoque gereretur, idque per vias militares. En cursus publici authorem eiusque finem primarium; scilicet, vt Victor quoque scribit, Noscendâ ocium qua ubique è Republ. gererantur. Ea verò vehiculari, non filici munus fuit aut onus: sed vel provincialium, vel magistratuum: Hinc in veteribus Neruz nummis legere est, vehiculariæ Italia remissam. Mox Hadrianus, teste Spartiano, cursum fiscalem instituit, ne Magistratus hoc onere grauarietur. Cuius loci obscura est sententia. Sunt enim qui existimant, his verbis indicari à primatis ad fiscum hoc onus traductum; Cui interpretationi obstant hæc verba, Ne Magistratus hoc onere grauarietur. Nam si hoc factò Hadrianus liberati Magistratus voluisset, quid intererat, Magistratum, Provincialium nè hoc onus esset, an filici? Existimat alius hanc huiusce loci sententiam esse; Cursum hunc institutum in gratiam Magistratum ab Hadriano, ne videlicet in Provincias euntes in pensis suis iter facerent, atque aded cursus publici iam antea instituti vsum productum, cum hactenus non nisi cognoscendis celerius iis, quæ in Provin- ciis gererentur, vsurparentur; Hadrianum in Magistratum quoque proficiscentium vsus eum produxisse, qui alioquin suis sumptibus ire & redire solebant. Est & tertia sententia, Cursum publi-

vi omnes Magistratibus municipalibus seu Decurionibus incubuisse, hoc verò onere subleuatis Magistratibus. Et tamen hæc eadem sententia duplicem adhuc sensum admittere potest. Vel enim de cursu publici tantum procurratione accipi potest; Procurrationem enim cursus publici sustinuisse aliquando seu mancipatum Curiales & Magistratus, testatur *lex 26. 34. 51. 64. inf. de cursu publico.* (Igitur Hadrianus hoc mancipatum magistratus seu curiales liberauerit;) vel de ipsa *prestazione* & onere cursus publici, ut ita Hadrianus eum hæcenus à Magistratibus præstaretur, cum filio indixerit: Eamque sententiam verissimam puto. Nempe cum hæcenus Magistratus seu Curiales cursum publicum præstare tenerentur, è filio & impensis filii præstari voluit: Et tamen momento id tantum stetit. Vehicularium enim munus, prout onus deinceps fuit. Scribit enim Capitolinus *Antonium Pium vehicularium cursum summa diligentia subleuasse*; nempe in Prouincialium gratiam, & Prouincialium commodis, qui hoc munere seu onere granabantur: Quomodo autem subleuaret non exprimitur. Postea Senerus Imperator teste Spartiano, *cum se vellet commendare hominibus, vehicularium munus à primariis ad filium tradidit.* Post Senerum rursum possessionum seu patrimoniorum onus fuit, ut testatur *Aradius Iuriconstans in l. 21. §. 21. de numeribus & honoribus*; & hæc *lex nostra & lex 16. & 64. inf. de cursu publico.* Neque tamen in Prouinciis omnibus. Nunc ad rem. Igitur singulos tantum solidos in illis prouinciis, in quibus cursus à prouincialibus exhibetur, per singulas redas Curiosos percipere iubet *Constantius Imp. hæc l. vbi notanda illa, id est, quas Quadrigas vel Flagella appellant.* Nempe ait, singulas Redas (quas ostendimus supra ab octo vel decem mulabus tractas) fuisse dictas *quadrigas*, vel *flagella*. De *Quadriga* nomine nil adlaborandum; *Flagella* etiam cur singulæ Redæ seu *Quadrigæ* dictæ fuerint, proprio tum & in mansionibus proculdubio cursus publici usurpato vocabulo, proclius dicitur, quod vno flagello vel auriga regeretur: quæ demique vno flagello & auriga contenta est. In *Natiua* certè *Imperij* quoque inter insignia Præfectorum Prætorio & Præfectorum vrbis videre est ad Carpentum seu *Quadrigam* eorum, aurigam cum flagello. De huius vero flagelli vsu in cursu publico ad *l. 1. inf. de cursu publ.* Atque hæc de prima *huius leg.* sententia.

Posterioris hanc puto, non posse quenquam ve-

nientem, id est, commeansem, in cursu publico vtendo vltra vnam Angariam è cursu clabulari usurpare, vel sperare. Quod ipsum rursum constitutum ab eodem Constantio anno proximè sequi. *l. 1. 1. inf. de cursu publico*: exceptione vnicà ibi additâ, vt duas saltem angarias usurpare his liceret, si ægri essent. Item, à Theodosio *M. l. 45. inf. de cursu publ.* vbi omnes verantur amplius quàm singulas vel binas angarias usurpare. Vltra hunc igitur modum nihil sperare cuiquam licuit: Hinc interim apparct iam in clabulari cursu fuisse angarias; seu, clabularem cursum & angarias idem fuisse: de quo plenior dicendi locus erit, ad *l. 4. & 23. inf. de cursu publico.*

¶ Perperam autem quidam *clabularem* cursum vehiculario opponunt, eumque à vehiculario distinctum fuisse docent, idque, vt volunt, huius ipsius legis autoritate, in qua tamen nihil tale continetur. Separatur equidem *clabularis cursum*, & angariæ, à *Rhedis* seu *Quadrigis*, sed non à *vehiculari* cursu. Nam quod ipsimet fateri necesse habent, *vehicularis* cursum generalis appellatio est, quo comprehenditur & clabularis cursum, idque Ammiani locus superior, cum hæc *lege* collatus euincit. ¶ Sed illi ipsi in eo rursum saluntur, cum Vehicularium cursum, æquè generalem ac cursum publici appellacionem putant. *Cursus enim publici* appellatio complectitur non tantum Vehicula, sed etiam Veredos, id est, equos: at Vehiculario cursu, Veredos comprehendit quis dixerit? Verum de hoc plura ad *d. l. 3. inf. de cursu publ.*

¶ Denique obseruandum quod *lex ait.*, ad exhibendam *humanitatem*; quæ videlicet summa erat in huius clabularis cursus seu angariarum exhibitione: vt pote quo & supplex, & familia & claritates, vt ostendo ad *l. 4. inf. de cursu publ.* atque adeo ingens pondus (mille quingentorum scilicet *l. 28. & 30. inf. de cursu publico.*) imponi trahique poterat, & tardiore bonum protelo ducebatur. Huic pertinet Ammiani Marcellini locus *lib. 20. Iulianus* inquit, *contemplans rationabiles querelas* [Petulantium] *cum familiis eos ad orientem proficisci præcepit, clabularis cursus facultate permisit.* Atque ita *caritatis* suas (vt in hac re Ammianus paulò antè loquitur) is qui hunc cursum impetrauerat, eò secum ducere poterat: Coniugem, liberos, imò & seruos, seu, vt loquitur *lex 4. inf. de cursu publico, necessitates* suas; quæ *lex* est pariter de Angariarum impetratione: de quo dicam ad *l. 3. inf. de re militari.*

VI. Imppp. Gratianus Valentinianus & THEODOSIUS AAA. ad Florum" Magistrum Officiorum.

ELICIS" Natalis nostri die, iidem" vt Principis, Primi quoque Scholarum" mittantur ad prouincias Curiosus anniuersarium munus acturi; ita cautè atque ita sollerter", vt sub binorum tantum copiâ veredorum, vltra" usurpationem" cessante ne capita" contrahantur", remotas quoque peragent" stationes", & callida machinamenta commeanantium, ac simulatæ obseruationis" ingenia & fraudes depellant. Dat. III. Non. Febr. Constantinop. Eucherio & Syagrio CONS. [381.]

NOTÆ.

- * Abest. & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eodem verò die quo hæc *lex* data est, sed ad alium Magistratum *lex 11. inf. de primil. eorum qui in s. palatio.*
 " Florus Magister officiorum sub Theodosio M. cui inscribitur quoque superiore Anno 380. *lex 3. sup. de Agentibus in rebus.*
 " Magistro officiorum, suberat Agentes in rebus & Curiosos: de quo mox: vid. & *sup. tit. de Agentibus in rebus.*

" Malic

" Malic quis, Felici: quo tamen nil opus.

" 28. *videm vt Principes*, Agentium scilicet in rebus: neque hæc parenthesi includenda, vt hæcenus includuntur in superioribus Editionibus. Iureus sanè quoque in *Symmachum lib. 4. ep. 8.* reponerat, *videm vt Principis*: verum *Principes* retinendum, pro quo scriptum *Principis* pariter vt *sup. Legum*, pro *Leges* & similia multa.

" Fortè *Scholarium.*

" Sollertier, vt *l. 1. 1. de petitionib.*

" Scilicet atque vltimam, vt in simili re, *l. 5. sup. de off. Rectoris prouinc.* peruigili diligentia, *l. 1. sup.*

" 28. *Vltra usurpatione cessante capita contrahantur.*

" *Capita*, pro animalibus, aliquando pro Tyronibus, & pro seruis, vid. *Gloss.*

" *Contrahere* est simul trahere vid. *Gloss.*

" Fortè *peragent*: quanquam & retineri potest, *peragent.*

" Hinc *stationariorum* nomen: vid. *l. 1. sup.*

" 28. *Obseruationis*: vt *Obseruatio* accipitur pro obambulatione, & diuerticulis sectatione: Ciceroni *pro Muræna* usurpata vox. Retinendum tamen, *obseruationis*: vt simulata obseruatio sit & dicatur, de iis qui simulac se Legum modique præscripti obseruatores & memores.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur de *Curiis*. Et hæc quidem *leg.* quatuor de his constituntur. Primum capit est, de *Tempore* mittendorum in prouincias Curioforum: Natali scilicet suo die Theodosius, vt Principes officiorum ex schola Agentium in rebus, ita & Curiosos in prouincias mitti iubet. Designationibus scilicet Magistratum & officiorum, Principum Natales hoc æno destinati fuere, & quidem Natales *gemini*, id est quibus nati, non quo die Imperium sortiti erant; quem *Felicem*, siue diem, siue Natalem, hæc *lex* vocat: de quo more plerè dixi ad *l. 1. 1. sup. de Proximiis*: vcluti Prætorum designationibus: *l. 10. sup. de Prætoribus*: Proximam inchoando, & conferendo, *d. l. 11. & 17. sup. de Proximiis*: & *l. 21. inf. de Palat. S. L.* Palatinus S. L. & R. P. *d. l. 21.* Eodem igitur exemplo & Principes officiorum & Curiosos designati missique in prouincias *hæc lege*. De Natalibus alioquin Principum in genere dixi ad *l. 1. sup. de feriis*. Quod Theodosij Natalem attinet, vid. *l. 2. inf. de Palatinis.*

Secundum *huius l.* capit est de his quibus Curiosus munus inunctum: scilicet vt Principes officiorum ex Agentibus in rebus Ducenatis promoti, de quo *sup. tit. sup.* ita & Curiosos qui primi in scholis Agentium erant, mitti iubentur. Idque etiam in partem est, quod cauetur *l. 4. sup.* Labore atque ordine ad cursum regendum & ad Curas agendas, iudicio scholæ & ordinis Merito Agentes in rebus dirigi oportere. De scholis Agentium in rebus, & de primi scholarum *suo iure, de Agentibus in rebus.*

Tertium capit est de *Tempore* durantis Curioforum muneris. Anniuersarium scilicet Curioforum muneris fuit, neque vltra. Quod rapinis scilicet famosum magis hoc officij genus in prouinciis fuit, (de quo dixi semel etiam ex Libanio ad *l. 1. sup.*) eò breuiore tempore id constringi oportuit: ac maxime, quod non exactam aliquam solertiam, sed veritatem id magis requirebat. Quanquam & altera huius rei ratio reddi potest, quam notauit ad *l. 6. sup. de Proximiis*, & notabo adhuc, ad *l. 21. inf. de Palatinis.*

Quartum *huius leg.* capit est, de *Officio Curioforum*: de quo duo notantur: Primò iubentur Curiosos cautè aded atque solerter Curiosus munus explere, vt duos tantum veredos usurpare liceat, non vltra.

Quod quidem duplicem sensum admittere videatur: Possint inquam hæc verba referri ad commeanentes, non ad Curiosos, vt id statuatur, è cursu veloci nonnisi duos veredos his usurpare licere sub cuiuscunque euectionis prætextu: Quomodo & è cursu tardo seu clabulari nonnisi singulas angarias usurpari voluit Constantius *leg. 5. sup.* Certè, vno die non vltra quinque veredos moueri voluit Gratianus, triennio ante hanc legem: *leg. 35. inf. de cursu publico*: Vel referri possunt, quod ipse malo, ad ipsosmet Curiosos: vt videl. Curiosi munus suum obentes, discurrerentque, duos tantum veredos usurpare possunt: non tantum, ne ipsimet cursum publicum, cui regendo, gubernando, subleuando mitterentur, vexent; verum etiam quod immediatè precedentia innunt, quia ad cautelam & solertiam eorum hoc pertinet, ne videl. magno comitatu publicum cursum lacessentibus sui iudicia præmittant: cui accedit & quod de Rectorum prouinciarum per prouincias discurrat cauetur, *l. 5. sup. de off. Rectoris prouincie*: Et certè etiam *l. 49. inf. de Cursu*, Agentes in rebus, ex quibus Curiosi erant, binis pariter tantum veredis vt iubentur. Pro ratione scilicet dignitatis & officij qui in prouincias mittebantur, varium quoque veredorum numerum mouere potuere, vt docet *d. lex 49. & lex 38. eod. tit.* vbi plura dicam.

Secundum quod Curioforum officio præfigitur, istud est, vt non tantum in publicis viis euectionibus inspiciendis decurrant, verum etiam remotas peragent & perambulent stationes, & diuerticula sectentur, vt ita callidas commeanantium machinationes seu fraudes detegere possint: Cui rursum simile est quod constituitur de Rectorum prouincie transitu seu discursu per prouinciam, *d. l. 5. sup. de off. Rector. prou.*

¶ Interim, ex *hæc* quoque *leg.* colligere mihi videor, Curiosos hos nonnisi Cursum publici curam hoc tempore gessisse: vt & sub Arcadio; quod testatur *lex 8. inf.* de quo ad *d. l. 8. 11. & vlt. inf. h. 1. & ad leg. vn. Ne Præfettianus*. Tandem obseruandum hanc *leg.* & *l. 8. inf.* Magistro officiorum inscribi: nempe vt in commune Agentes in rebus sub eius dispositione fuerunt, de quo *tit. de Agentibus*. vbi v. dicta ad *l. 3.* ex Prisci quoque *historia*, ita & Curiosi fuere, qui ex his sumebantur.

VII. * Imppp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. Neoterio PP."

V" vel honore militiæ, vel fiducia iussionis, Agentibus in rebus maiorem ad obsequendum remur futuram esse constantiam, ex" his quos" in eminentioribus tantum Urbibus sollicitudinem cursualem agere mandauimus, Magnificentiæ Tuæ noscat" vnum esse considerandi" transeuntium" euectionibus"

Tom. I I.

C c

euectionibus" relicum: neque eos quicquam ultra hanc formam in cursum" habere commune. Dat. v. Cal. Iun. Valentiniano A. 1v. & Neoterio CONS S. [390.]

NOTÆ.

- * Et hæc lex abest à Cod. Iust.
 * Neoterio PP. idemque & consul A.D. 390. Eidem inscribitur hoc ipso anno lex 3. inf. de thesauris. Ad hunc ipsum Neoterium extant decem symmachi epistolæ lib. 5. ab ep. 38. qui & d. ep. 38. Consulatus eius meminit.
 * 26. Quia. Ceterum simile quid vid. l. 2. sup. in princ.
 * Non est tollenda hæc vox: Ex his scilicet Agentibus in rebus.
 * Eos quos.
 * 26. Considerandis, speciendis, l. prox.
 * De Euectionibus, ut de cursu publ.
 * Pro in cursu.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI nè Iunioris, an THEODO-
 SII hæc constitutio sit, difficile dispectu est. Neoterius enim cui hæc lex inscribitur, quique idem & Consul fuit, sub quo Imp. Præfectus Prætorio fuerit, & cuius Præfecturæ Prætorianæ? definire vix licet: lex enim 3. inf. de thesauris, dicitur Constantinopoli data: Et tamen Symmachus lib. 5. ep. 38. hunc Neoterium Consulem in Occidentis partibus, & quidem in Italiâ fuisse ostendere videtur. Nos rem hanc in medio nunc relinquimus: Ut verò obscurum id; ita neque ubique clara est hæc lex: eius tamen hanc sententiam putamus: Nempe ex AGENTIBVS tantum, & VNVM tantum, & EUECTIONIBVS tantum inspiciendis Curiosum esse oportere.

Ex Agentibus tantum: de quo ad l. 2. sup. additâ ratione ab Imp. Quia, inquit, (nam ita repono) vel honore militia, vel fiducia Iussionis, Agentibus in rebus maiorem ad obfistendum remur futuram esse constantiam. Quomodo & Constantius d. l. 2. Agentes in rebus in Curis agendis & euectionibus publici cursu inspiciendis nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura Reipublica: Nempe, Agentium in rebus militia huic rei magis conuenire visa quàm aliorum, utpote quorum maior ad obfistendum futura videbatur constantia: ad obfistendum, inquam, commeantibus, publicumque cursum vel sine euectione, vel supra euectionis modum vsurpantibus: Non tanta verò constantia futura præsumebatur in Officialibus vel Apparitoribus v. g. Præfecti Prætorio, aut Vicariorum: qui facilius commeantibus gratificaturi videbantur,

quàm Agentes in rebus, qui sub dispositione Magistri officiorum erant: vel honore scilicet militia, vel fiducia Iussionis: utpote qui & Palatio mitrerentur, & missionibus executionibusque aduerti essent.

Secundò: In Eminentioribus tantum vrbibus Curiosos constitui vult Imp. qui sollicitudinem cursum agant: & ex his VNUM considerandis transcursum euectionibus præponi. Antea duo per singulas prouincias mittebantur, de quo ad l. 2. sup. Imò & paulo post Arcadius singulos per singulas prouincias mitti vult, l. 8. prox. inf. Eminentiores Vrbes vocantur b. l. quæ frequentissimæ ciuitates, l. 11. inf. de Medicis: frequentiores & opulentiores totius prouinciæ vrbes, l. 12. 13. inf. de legatis: splendidissimæ Vrbes seu ciuitates, l. 14. & 32. inf. de operibus publicis: Claræ vrbes, l. 7. inf. de hereticis: seu Clariore, l. 26. inf. de operibus publicis: frequentes ciuitates, l. 35. inf. de cursu: quales sunt quas Aufonius celebrat sub nomine Clararum vrbium, seu in ordine Nobilium vrbium: quæque ab oppidis, mansionibus, vicis separantur, etsi non omnes Metropolitanæ, d. l. 14. inf. de operibus publicis: Cuiusmodi per singulas prouincias fuere plures.

Tandem, vetantur hi quidquam ultra hanc formam in cursum habere commune: id est euectionibus tantum inspiciendis, considerandis vacare iubentur: quomodo & ab Arcadio l. 8. prox. Vnde etiam discimus Curiosis iam curarum negotium ademptum, id est, non amplius πρὸς δὲ ἄλλοις, Indices, Exploratores fuisse: de quo ad l. 1. sup.

VIII. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Marcello" Magistro Offi.

AGENTES in rebus singulos per singulas prouincias mittendos esse censemus: quibus tamen" speciendarum" euectionum tantum debeat cura mandari, ut nihil prorsus commune aut cum Iudicibus aut Prouincialibus habeant: Nec naues debentur in licitâ concussione vexare: Nec libellos aut" contestationes" suscipere, aut in carcerem" quemquam tradere", sed cursui solum vacare. Dat. Kal. Iun. Constantinop. Olybrio & Probino CONS S. [395.]

NOTÆ.

- * L. 4. seu vlt. Cod. Iust. eod. tit.
 * Marcellus hic Magister officiorum est, cui inscribitur hoc ipso anno lex 29. de hereticis. Huius extat quoque de Medicamentis liber ad filios, inter Principes Medicorum Tomo ultimo, quod etiam carmine clauditur. Hic idem est, de quo, eiusque filii Libanius ep. ad Anatolium 353. De eo vid. adhuc quæ noto ad d. l. 29.
 * Consensus, id est, iubemus vid. Gloss. Theod.
 * Abest hæc vox à Cod. Iust.
 * Inspiciendarum, Cod. Iust.
 * Aut attestationes, vel contestationes, Cod. Iust.
 * Litis gratia, Tribon. hoc addidit.
 * Tradere, Cod. Iust.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc lex est de NUMERO, deque iis quæ ad OFFICIUM Curiosorum pertinent. Quod Numerum atinet, singulos in id Agentes in rebus per singulas prouincias mitti iubet: Cui haud prorsus abimilis dispositio est l. 7. sup. Antea certè duo per singulas prouincias mitti iussu à Constantio, l. 2. sup. ad quas leges de numero Curiosorum iam dixi.

Quod officium eorum atinet, Inspiciendarum tantum euectionum curam his mandari iubet, seu cursui solum vacare oportere definit Arcadius: Quomodo & Imp. l. 7. sup. Contrâ, quinque sequentia his interduntur. Primò in genere cum Iudicibus seu Reëtoribus prouinciarum aut Prouincialibus quidquam commune habere vetantur, id est quidquam his iniungi, quo Reëtoribus prouinciarum vel Prouincialibus, eorumque ad eum actibus incumbant: pariter vt de Compulsariis idem statutum: Nempe commeantibus seu cursu publico ventibus vniè incumbere hi debent, ne cursum publicum sine euectione, vel supra euectionem vsurpent. Secundò vetantur Curiosi Naues illicitâ concussione vexare: Quod etiam pertinet lex vlt. inf. hoc tit. aliò verò pertinet lex 1. inf. de litorum & inuener. custod. quæ ad Curiosos nil omnino facit: Et hæc quidem ita hæc l. de Nautibus non vexandis à Curiosis. Quamquam & nauibus aliis quoque per

flumina cursus publicus stetit: de quo ad l. 48. inf. de cursu publico. Tertio vetantur Curiosi libellos aut contestationes suscipere; id est querelas prouincialium de iniuriis suis contestantes: Quod & ipsum statuitur de Stationariis, l. 8. Cod. de accusat. Id enim per libellos & contestationes hic accipiendum. Malè enim Tribonianus qui libellos aut attestations vel contestationes liti gratiâ hic substituit. Id enim hic vetatur; ne apud Curiosos prouinciales querelas suas contestentur, quasi cas ad Principem postea relaturi: verum nempe cursui vacare eos voluit, & sic curarum eis administrationem ademit: de quo ad leges superiores iam sæpè. Atque hæc sunt querelæ, hæc contestationes, quas contra Prouinciales apud Defensores ciuitatum faciebant, vt docet lex 3. de superexaction. l. 5. de exhib. reis: l. vn. si quacunque prædium possessio: l. 7. inf. de censu. Postremò vetantur Curiosi quenquam in carcerem tradere, vel trudere: quod & ipsum in iudicium Constantius l. 1. sup. Imò & id ipsum Defensoribus ciuitatum, &c. interdictum: l. 5. inf. de exhib. reis: etsi contestationes vt dixi apud eos fierent. Ex his igitur tandem magis magisque apparet, πρὸς δὲ ἄλλοις hoc tempore sublatis, seu curarum ius Curiosis ademptum: de quo ad leges superiores, & quidem ad l. 6.

IX. * Idem AA. Eucharis Procons. Africa.

VRSVS publici Præpositos" scire præcipimus, si sibi & militiae suæ con-
 sulunt, nihil eos contra veterem disciplinam debere præsumere: cui cum generatur iniuria, haur dubie sacrilegij" crimine obligantur. ¶ Libera
 * quineciam facultas Mancipi" sit, contemplatione proprii discriminis, coëmpta sanitate robustâ vsui" cursus animalia suâ sollicitudine preparare", & cetera. Dat. Prid. Kal. Mart. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONS S. [412.]

NOTÆ.

- * Iungendæ huic legi sunt octo Leges: de quibus mox. Est autem ea fugitiua, mox vt ostendami.
 * Eucharis Proconsul Africae (sub Honorio: vid. Præfopogr.
 * Præpositi cursus publici qui sunt? mox dicam.
 * Sacrilegij crimen est, contra veterem disciplinam aliquid præsumere, eique iniuriam generare: de quâ sacrilegij voce ad l. 1. sup. & in Gloss. Theod.
 * Secunda huius leg. pars.
 * Mancipatus huius meminit quoque lex 23. inf. de cohortalibus quæ huic inter alias iungendâ est.
 * Id est, ad vsum cursus publici.
 * Preparandi vox hæc in re propria de quâ ad l. 10. inf. de metatis vid. & Gloss.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc lex est, maioris constitutionis Honoriaræ pars, vnde octo præterea membra in hunc Codicem coniecta, putâ lex 23. inf. de cohortalibus: lex 32. inf. de annonâ & trib. lex 19. 20. 21. de exactionibus: lex 31. de susceptoribus: Imò & lex 22. 24. d. tit. de cohortalibus: quæ proinde Leges omnes huic sociandæ sunt. Quâ quidem constitutione Honorius modum positum iuit variis officiorum generibus ultra plantam, vt dicitur, euagantibus; veluti exactoribus: d. l. 19. 20. 21. de exactionibus, d. l. 32. de annonâ & tribus: susceptoribus, d. l. 31. de susceptoribus: cohortalibus, d. l. 22. 23. 24. de cohortalibus: Tandem & Præpositis cursus publici, hæc leg. seu Mancipibus, vt mox vocantur. Neque enim ea est de Curiosis cursus publici; qui suo alioquin quodam sensu finæque cursui publico præerant (vnde & Græcis ἐπιπρωτοὶ τῶ δρόμου) verum de Præpositis cursus

publici: qui aliàs, & quidem hæc ipsâ leg. mox Mancipes vocantur, iidemque & Procuratores cursus publici: de quibus plena manu Paratitlon inf. de cursu publ. ac nominatim lex 35. eod. tit. qui cum Curiosis perperam à nonnullis commiscerentur: & verò ab huius Codicis Theodosiani Conditoribus confusi videntur; cum hanc leg. quæ sanè fugitiua omnino est, & in tit. de cursu publico conici debuit, in hunc titulum de Curiosis retulere. Horum Præpositorum aut Mancipum sit quoque mentio, l. 35. inf. de cursu publ. Curiales Præpositos vocat Symmachus lib. 2. ep. 46. Qui non ex Agentibus in rebus eligebantur, verum ex Officialibus Indicum; vel Curialibus aliquando l. 26. 34. 35. 42. 46. 51. 64. inf. de cursu publico.

Nunc de sententiâ legis. Duo scilicet circa cursus publici Præpositos hæc l. constituuntur, quæ cum Curiosorum munere nil commune habent. Pri-

mo capite superexactioni & Auaritiae eorum modus ponitur, pariter vt Exactorum, susceptorum concussionibus, quod pertinent superiores Leges quas huic coallandas ostendi. Vetantur inquam Præpositi contra veterem disciplinam quidquam præsumere, id est superexigere: neque enim certum quid veteri disciplina Præpositi cursus publici exigere poterant, cuius modum egredi hic vetantur.

Alterum est, quod Præpositis equorum emen-

dorum ad cursum publicum potestas quidem fiat, sed tamen periculo suo: Diversam in Scriptoribus, de quibus suo titulo inf. de Stratoribus. Ergo Mancipium cursus publici officium fuit, animalia ad cursum publicum coëmere, eaque sanitate robusta: In his scilicet provinciis in quibus cursus publicus à provincialibus non exhibebatur. Quo numero Africam fuisse hæc lex docet, vt & lex 64. inf. de cursu publ.

x. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Synesio."

ONSTITUTIONE cessante, quâ super Curiosis, ex Viri Illustris Comitibus & Magistris Officiorum iudicio, dirigendis intra certum numerum, forma concluditur, antiqua consuetudo seruetur, vt Curiosus idonei per diuersas regiones atque provincias, litora insuper portusque & loca alia transmittantur, Commonitoriis competentibus atque Mandatis instructi, pro Administratione tuæ Sublimitati commissa, proque huius legis auctoritate: Ad quod nos ablatarum Imperialium specierum mouit occasio, vt in pensorem sollicitudinem adhiberi magnopere iuberemus, quod idoneus quisque à Tuâ Magnificentia destinatus, inter alia adiuncta, & congruè procuranda, hæc quoque studeat obseruare. Dat. v. Id. Nouemb. Constantinop. Honorio IX. & Theodosio V. AA. CONS. [412.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust. velut historica.
Supple Comiti S.L. vt satis alioquin euincit mentio specierum Imperialium hæc l. De quo mox plura. Errant qui hic tentabant Cynegio.
† Constitutio hæc quænam?
Comitis titulus Magistro officiorum adiungitur h.l. & l. 8. inf. de cursu publ. l. un. inf. de Decanis: sic etiam semetipsum vocat Elius Amidenus medicus. Olim Tribuni nomen lociarum Magistris officiorum titulo l. 1. inf. de paganis &c. vbi dicam.
Regiones, pro provinciis promiscuè sæpè vt l. 24. inf. de cohortatibus, hic provinciis opponuntur: sunt enim non integræ provinciæ, verùm earum partes: non tamen singulorum municipiorum territoria (quo alioquin sensu regiones apud Siculum Flaccum) sed maiores quædam partes seu tractus & loca. Hic pertinet Scriptoris Christiani de mensuris locus: Maiores Orbem, in partes: partes, in provincias: provincias, in regiones: regiones, in Loca: Loca, in territoria diuiserunt.
Commonitorium est mandatum & formula officij, de quo dicam plenè ad l. 27. inf. de erog. milit. ann. De altero priuati commonitorij genere ad l. 2. sup. si certum potatur de fuffragiis.
De Mandatis, vid. sup. ad titulum de Mandatis Principum.
Species Imperiales, id est, purpura: de quo mox ex l. ult. inf. de murelegulis.
Impensio sollicitudo vid. Gloss.
Adiuncta, pro iniuncta.

COMMENTARIVS.

HONORII Iunioris est hæc constitutio, de Curiosis: vbi de quatuor necessariis agendum est. Primum videndum quis Synesius ille sit; cui hæc lex omnia dignitatis titulo inscribitur: id enim scire plurimum interest: Igitur si vel sola lex hæc esset, ex ea satis colligeretur eum Illustris dignitate functum, ex Magnificentia inquam titulo, & ex eo quod ab alio Viro Illustris in eum Curiosi destinandi potestas transfertur: Imò eum Comitum S.L. ex mentione specierum Imperialium: quo purpura significatur, cuius vt & baphiorum sollicitudo ad Comitem S.L. pertinebat: de quo tit. de murelegulis: Verùm & alia alibi huius Synesij dignitatisque eius mentio. Meminit, inquam, eius Synesius alter Episcopus Cyrenes ep. 18. & 35. Meminit lex ult. inf. de murelegulis. Purpura inquit, nundinas licet innumeris sin constitutionibus prohibita, recenti quoque interminatione vetamus: & dispositione Illustris memoria Synesij reuocata qua perperam infirmata est ab Illustris memoria Anysio à quo subreptum nabis est, veritate celata, septimum de scrinio Canonum, quantum de scrinio Tabulariorum ad Basia Fenicis per certum tempus mitti precipimus, vt fraus omnia eorum

prohibeatur solertia. Meminit & Auctor Chronicæ Alexandrini in A. D. 407. Ἰπὸν Ἰουλιανῶν, inquit, αὐτῶν οἱ δύο στρατηγῶν Οὐρανόθεν καὶ Ἀρσένου καὶ Σωτήριος ὁ Κόμης καὶ λαοφίλων: vbi malè in vtraque istius Chronicæ editione, καὶ Σωτήριος καὶ ὁ Κόμης: tollendum enim ibi posterius καὶ.

Secundò videndum, de quonam Curiosorum genere hic agatur: nempe de iis quibus etiam hæc cura pars fuit, vt viderent, ne illicitæ merces, veluti purpura quæ Imperialis speciei erat, cuiusque nundinæ prohibita erant, vsurparetur, exportaretur: quem etiam in finem curiosi idonei per diuersas regiones, provincias, litora, portus, locaque alia transmittantur: nundinis videl. purpuræ inter alia prohibendis: inter alia, inquam, adiuncta, seu iniuncta & congruè procuranda est. Quare de eo sermè Curiosorum genere bis agit, de quibus l. ult. inf. hoc tit. & l. 2. inf. de litorum & iunior. custodia: nempe obseruandis regionibus, & propinquis locis, litoribus, &c. ex huius temporis necessitate & infelici Imperij statu: de quo Chronicon nostrum, & de quo ad d. l. ult. & d. l. 2. Non igitur de Curiosis propriè cursus publici.

Tertio

Tertio nunc locò videndum, quid hæc l. constituat, seu dispositio huius leg. Nempe Curiosos istos non amplius à Magistro officiorum certo numero mitti vult Theodosius; verùm à Comite S.L. commonitoriis competentibus & mandatis instructos: abrogata recenti constitutione, antequam contra consuetudinem in vsum renocata.

Cuius rei faciendæ, quod Quartum hic, occasionem narrat: nempe quod recenter Imperiales species seu purpuræ ablatæ fuissent: Quare à Comite potius S.L. Curiosos ad obseruationem istam &

procuracionem seu inspectiõnem idoneos destinari satis visum, quò impensior sollicitudo in id adhibeatur: vt potè cum purpuræ species baphiorumque cura ad dispositionem Comitum S.L. pertinerent. Melius scilicet inspectio curio cuiusque rei illi committitur, cuius consecutio ad alium pertinet. Et ita quidem nunc Theodosius ad Synesium Com. S.L. Quam formam ipsam & dispositionem proculdubio memorat idem, & simul & in vsum renocat l. ult. inf. de murelegulis.

XI. * Idem AA. Hadriano PP. Post alia.

RIOSOS præcipimus remoueri; Curialibus * insuper, & Nauticariis, omnibusque Corporibus ita subueniri volumus, vt nihil Apparitoribus vniuersorum Iudicum liceat, qui ex collectâ provincialium prædâ ad maiores militiâs festinant. Dat. v. Non. Mar. Rauenn. Constantio & Constante CONS. [414.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust. Iungendæ autem illi lex 33. inf. de erog. milit. ann. & lex 12. inf. de metatib.
Hadrianus PP. Italici sub Honorio: vid. Prosepegr. sub quo tu t Africa.
† Precipimus.
‡ Fugitiua hæc huius l. sententia est.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc lex est: quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, quâ is variis malis, oppressis Africæ provincialibus consultum inuit: putâ militatis annonæ metatorumque obtentum; l. 33. inf. de erog. mil. ann. & l. 12. de Metatib. quæ leges huic nostræ coniungendæ velut eisdem constitutionis partes sunt: Item à Curiosis, & Apparitoribus: quod pertinet hæc lex: quæ hæc postremâ parte ab hoc titulo fugitiua est.

AFRICA (urbem Romam, vt Poetæ verba vsurpem, sacrum, id est classem frumentariam & annonam veteri Romæ sola fermè vel certè potissima suppeditans & submittens) variis malis, concussionibus, & recenter quidem Heracliani tyrannida afflictâ fuerat. Eâ igitur Heracliano casu rursus Imperio vindicatâ (de quo dicam ad l. 21. inf. de pœnis, & ad l. 13. inf. de infirmandis his que sub tyrannid. quæ quidem ad hunc ipsum Hadrianum Præfectum Prætorio data est, & quidem paucis ante hanc nostram mensibus) Honorius Imperator in Italiâ Rauennæ consistens, malis omnibus liberatam eam inuit, quibus oppressâ fuerat. I. Itaque delegati ab eo Flavianus & Cecilianus Viri Illustris per Africam, ad excipiendas Provincialium querelas, & audientiam cunctis præbendam, ne fortè interiecti æquoris tractu querelæ Provincialium perirent, id est ad se vel nunquam vel serius

faltem in Italia Rauennæ constitutum peruenirent: Idque est quod canetur initio legis 33. inf. de erogatione militaris annonæ, quæ huic nostræ coniungenda est. 2. Ac nominatim quidem à Milium seu Contubernaliū deprædationibus Africam vindicatam voluit d. l. 33. & l. 12. inf. de metatib. quæ & ipsa huic legi iungenda est. 3. Item ab Apparitorum deprædationibus, qui dum ad maiores militiâs festinarent, Curialibus Nauticariis aliisque Corporibus imminerebant, & ab iis prædam colligebant: idèoque visum Honorio prohibere, ne quicquam Apparitoribus liceret in huiusmodi Corpora, h. l. in fin. quæ sententia ab hoc titulo fugitiua est. Denique Africam à Curiosis penitus assertam inuit: Curiosos ex Africa penitus remoueri iussis. De quorum concussionibus, rapinis, calumniis frequentes subinde querelæ exoriebantur, vt ostendit lex 1. 3. 5. 8. 9. sup. & lex ult. seu prox. inf. quâ ipsâ lege Curiosos à Dalmatia pariter Insulisque adiacentibus remouentur: Pariter vt per Numidiam & Mauritiam Siciliensem publicâ clade vexatam postea Curiosos litorum prohibiti, Nouellâ Valentin. inter Theodosianas, 23. Et forte hæc etiam inter alias causas hæc l. fuit quod nullus ad loca tutiora acerbitate huius temporis cogente succedere vt l. proxima dicitur, vbi multa ex Italiâ vrbèque Româ ed sese hoc tempore conferebant.

XII. Idem AA. Palladio PP."

ALMATIÆ Litora, omnesque Italas, eorum qui sibi curas vindicant enormibus commodis prægruari conpertum est, vt nullus audeat ad loca tutiora, etiam acervitate temporis cogente, succedere: atque idè omnes omnino ex memoratis partibus censum remouendos, vt securitas antiqua vel consistentibus, vel comitantibus, reparetur. Si qui igitur ausus fuerit post hanc præceptionem formam, id officium à quo depulsus est, vsurpasse, ferro vincus, ad vindictam, curâ Iudicum, dirigatur ad Sacratissimum Comitatum. Dat. v. Id. Ian. Rauenn. Honorio X. & Theodosio VI. AA. CONS. [415.]

CC 3 NOTÆ

* Abest & hæc lex velut Historica à Cod. Inst.
 † Palladius PP. Italiæ, sub Honorio vid. *Prosopogr.* sub cuius dispositione fuit Diocesis Illyrici occidentalis, in qua fuit Dalmatia, vt ex *Notitia Imperij* quoque liquet.
 ‡ Commodus Curioforum, de quibus ad l. 2. § 5. sup.
 § Partes, pro tractu aliquo: quomodo & eodem sensu *Regiones* in l. 10. sup.
 ¶ Ferro vincti rei exhibitii & transmissi vid. sup. de exhib. rei.
 † De hæc *Comitatus* voce vid. Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

HONORIO hæc constitutio est: quæ Curiosi à Dalmatiæ littoribus omnibusque insulis (maris scilicet Dalmatici) remouentur, officioque depelluntur vbi ante omnia videndum est de his Curiosis per *Dalmatia* litora institutis. Proculdubio, admoti his Dalmatiæ partibus inter Venetiam, Noricum, Pannoniam, & Epyrum Curiosi, quomodo & à Theodosio Iun. A.D. 410. suis partibus, ex compacto inter eos Principes, l. 2. inf. de litorum & iim. custod. propter Tyrannicum furorem & Barbaricam feritatem hoc æno: & in his Gothorum, de quo ad *cam* l. 2. Hæc quippe Dalmatiæ partes media seu vicina erant inter Venetiam, Noricum Pannoniam & Epyrum; vnde Alarichus & Araulphus, & per quas partes Italiam ingressi, adgressisque vid. *Zosimum lib. 5. p. 812. 813. 820.*

Quin & de *Dalmatiâ* peculiaria multa huc pertinentia obseruat hoc tempore *Zosimus lib. 5. p. 820.* videlicet Olympiam Magistrum officiorum apud Principem acculatam, fugâ se in *Dalmatiam* contulisse. Idem *ead. pag.* Honorium, Generidum *Dalmaticis* militibus vniuersis præfuisse: eundemque cæterorum etiam qui per Pannoniam superiorem, Noricos & Rhætos, & quicquid ad Alpes vsque est; in præfidiis erant, Ducem constituiss. Idem p. 812. Alaricum in Epyris constituisse antequam Italiam ingrederetur, scribit. Idem *ead. pag.* narrat, Alaricum antequam iterum Romam adgrederetur [A.D. 409.] postulasse ab Imp. Honorio, vti sibi hæret cum suis incolere Venetiam vtramque, Noricos & Dalmatiam: Id quod Honorius recusauerit. Mox scribit p. 823. Honorium ad bellum aduersus Alaricum parantem, decem millia Hunnorum in societatem euocasse, & vt eis aduentantibus annonæ paratæ essent, frumentum, pecora & boues à *Dalmatiâ* adduci iussisse. *Eâdem p. 823.* scribit Alaricum, mutato consilio ambos tantum Noricos petiisse, ad extremas Danubij partes sitos, quique continuis incursionibus vexabantur, & tenui fisco tributum inferrent: Id verò rursum Honorium abnuiss. Idem *lib. 6. p. 827.* scribit, Valentem *Dalmaticis* legionibus seu cohortibus præfuisse. Ex quibus omnibus facillimè colligimus iam, cur *Dalmatiæ* littoribus omnibusque maris *Dalmatici* scilicet insulis, curis agendis seu custodiae ergo Curiosi hoc tempore admoti fuerint.

Nunc cur hæc l. submoneantur, videndum est. Addit scilicet Honorius hanc rationem: Quæ vt intelligatur, atque aded liqueat possit, de quonam Curioforum genere id accipiendum sit, de *Acerbitate illa temporis* quæ hæc l. memoratur videndum est: quæ cogente multi ad loca tutiora succedere, vel

secedere soliti. Igitur nemo in horum temporum historiâ aded infans est, vti nesciar miserrimum horum temporum acerbissimumque statum; in Occidente potissimum & Italiâ nominatim, Galliæque: hinc per Barbarorum incursum & depopulationem, inde per Tyrannos: quæ causâ moti multi sedes externas quaesierunt, & in his, Insulas: quod etiam ex *Rutilij Nummatiani Itinerarij libro 1.* discimus, qui hoc ipso tempore scribebat. Et quidem ex Italiâ vrbique profugi in aduerso positâ *Dalmatiæ* littoribus, & ad ea tanquam ad loca tutiora secesserunt. Insulae porro istæ ferè fuisse quæ & in *Itinerario Peutingeriano* designantur. *Insula Boa* (cuius etiam mentio fit *lege 53. inf. de hereticis*, vbi dicam, & dixi quoque iam ad *Philostorgium*) *Insula Issa: Insula Solentij: Insula Srania: Insula Faria: Insula Tauris, Corcira, Melita, Desfaria, Acrocera, Insula Sasonis.* Quæ ipsæ etiam memorantur in *Itinerario æthici: Insula*, inquit, *inter Dalmatias & Istriam: Insula Absoros, Brattia, Solemna* [Solentia] *Issa, Lissa, Corzyra, Melita, Insula Saso: Insula Corzyra, Cassiope:* Ergo cum his *Dalmatiæ* littoribus omnibusque insulis obseruandis, atque in iis casis agendis Curiosi hoc tempore constituti fuissent, exploratui scilicet ne quàm hostis irrumperet, bono vt videtur sine instituti Curiosi, in primum mox vertere. Hi quippe vt hæc l. dicitur, *Dalmatiæ* littora, omnesque insulas enormibus commodis seu exactionibus & concussionibus prægrauare, vt cæteris Curiosi Agentes in rebus, cuiusque publico intenti, rapinis sæpè infames erant, de quo alibi sæpius hoc tit. & tit. de agentibus in reb. & tit. de censu publico, infra. sic vt nullus auderet ad tutiora loca succedere, & sic securitas antiqua vel sperata consistentibus ibi, vel commeatibus ed, non constaret. Hæc igitur ratione, pristina videlicet securitati reparandæ, Honorius Curiosos inde submouendos credidit: Quomodo & eosdem per *Africam* simili ratione superiore anno remoueri iusserat, l. 11. sup. & postea per *Numidiam & Mauritaniam* Sitifensem publicâ clade vexatam Curiosi littorum prohibiti à *Valentiniano Tertio Nonellâ, inter Theodosianas*, 23.

¶ Cæterum sine leg. addit Honorius, eos qui Curiosi deinceps officium ibi vsurparent, ferro vinctos, mittendos curâ Iudicum, ad Comitatum suum, qui tunc *Raenna* erat, haud procul à *Dalmatiæ* littoribus, ad vindictam scilicet *Attriciorum* ita reos & ferro vinciri mos fuit: de quo præter hanc legem, est *lex 9. inf. de executionibus. l. vn. inf. de mensis oleariis*: & ad Comitatum Principis, ad vindictam transmitti, de quo ad ad l. ....

DE PALATINIS SACRARVM
LARGITIONVM ET RERVM PRIVATARVM:

TITVLVS XXX.

XII. COD. IVS T. XXIII. Adde de *Palatinis* his *Valentiniani Tertij* tres constitutiones inter *Nouellas Theodos.* sub tit. 45. de *Palatinis*: vbi avaritiæ eorum & cõussionibus occurritur, simul & ne ante stipendia peracta militiam seu officium deferant.

PARATITLON.

PALATINI Sacrarum Largitionum & Rerum priuatarum *Rubr. huius Tituli.* Palatini Sacrarum & priuatarum largitionum, l. ult. sup. de *Senatoribus*: Palatini Sacrarum priuatarumve largitionum, l. 17. 18. inf. de *exactionibus*: Palatini tam Comitatus largitionum, quàm Comitatus priuatarum, l. 14. inf. de *privilegiis eorum qui in sacro Palatio*: Palatini vtriusque officij, l. 4. inf. de *executoribus*. Palatini, absolute, l. vn. inf. quibus militanti. ad urbem, &c. Largitionum Apparitores *Amm. Marcellinus lib. 26. p. 349.* Erant qui Comitatus Sacrarum largitionum & Comitatus Priuatarum obsecundabant, l. 2. 3. 5. 7. 8. 9. 13. 14. 15. 17. 18. 21. 22. 23. *huius Tituli.* qui sacrarum & priuatarum remunerationum Comitibus obsecundabant, l. 2. inf. de *Commeatu*. Vnde & Palatinum seu Palatinorum officium dicitur, l. 2. 6. 8. 21. 14. 15. 23. h. t. & d. l. 2. inf. de *Commeatu*: l. ult. inf. de *immunitate*: l. 23. & 24. inf. de *cohortalibus*. l. 25. inf. de *susceptoribus*. l. 41. inf. de *operibus publicis*. l. 5. inf. de *locatione fundorum. rur. emphyt.* Militia Palatina, & Palatina seu Palatinorum obsequia, l. 21. inf. de *cohortalibus*: l. 18. inf. de *exactionibus*. Palatina sacramenta, d. l. 21. Palatinus vtriusque officij d. l. 4. inf. de *executoribus*. Erant igitur alij *Palatini Sacrarum Largitionum*, alij *Priuarum*. ¶ *Palatini Sacrarum Largitionum*, seu Comitatus largitionum, dicuntur & Palatini Sacrarum remunerationum rationes tractantes, l. 20. h. t. Palatini munerationum Sacrarum, *Symmachio lib. 10. ep. 43.* Item dicuntur *Largitionales l. 1. sup. de Agentibus in rebus & l. 1. inf. de privilegiis Apparitorum Magisterie potestatis.* Item *Largitionales Comitatus*, l. 6. inf. de *diuersis officiis*: vt & officium largitionale l. ult. h. t. Officium Sacrarum largitionum, l. 7. 21. h. t. Officium Largitionum Comitatus, l. 3. 7. inf. de *privilegiis eorum qui in sacro Palatio*: officium Comitatus sacrarum largitionum l. 16. h. t. officium quod Comitatus sacrarum largitionum iustionibus obsecundabat, l. 13. h. t. Denique officium Palatinum sacrarum remunerationum Comitatus obsecundans, dicit l. 2. inf. de *Commeatu*.

¶ Horum Palatinorum Officialium *scrinia* diuersa erant [id est scholæ diuersæ] l. 14. h. t. quæ *scrinia* dicuntur largitionum Comitatus, l. 7. h. t. putà *Scrinium Exceptorum*, l. 7. 22. h. t. *Scrinium Tabulariorum*, d. l. 7. h. t. & l. ult. inf. de *Mirilegulis*. *Scrinium Canonum*, d. l. 7. & d. l. ult. *Scrinium & Scriniarij Numerorum*; d. l. 7. *Scrinia Receptorum*, l. 3. h. t. ¶ In omnibus his *Scriniis* diuersæ erant dignitates, diuersa munia, & suæ cuique dignitati annonæ strenæ & vestes, l. 7. 11. 13. h. t. Inter hos erant qui *Mittendarij* dicebantur, quorum mentio fit l. 7. 8. 9. 22. 23. *huius Tituli*: de quorum actu, & officij tempore, vide d. l. 8. 9. 22. 23. eòque mittendarios ex *Scrinio Canonum* fuisse docet *dicta lex 7.* Erant & *ducentarij*, l. 7. 8. 9. Hos sequebantur *Centenarij*, *dictis legibus*: Et tandem *Epistularij* seu *Epistulares*, d. l. 7. Singulorum *scriniorum* suus fuit *Primicerius* l. 3. 14. 19. 22. seu *Rector* l. 5. h. t. ac præterea *Primicerius* fuit totius officij Palatini, l. 29. Et hæc omnia docet quoque *Notitia Imperij*. Denique fuit & *Adiutor* seu *Adiutores* qui *matriculas* tractabant, l. 16. 17. ¶ *Matricula* seu *Numerus* horum Palatinorum varietas fuit pro temporum varietate, & ex his quidem alij statuti, alij verò supernumerarij, l. 15. 16. 17. h. t. *Palatini rerum priuatarum*, *Rubr.* seu *Palatini Comitatus priuatarum* l. 14. inf. de *privilegiis eorum qui in S. palatio*. *Palatini sacrarum*, l. 13. inf. de *indulgentiis debitorum*; *Palatini acrarum priuatarum*; l. 17. 18. inf. de *exactionibus*; qui & *Priuarum* dicuntur, l. 18. h. t. erant qui *priuatarum remunerationum Comitibus* obsecundabant; l. 2. tit. de *commeatu*, qui *Comiti rerum priuatarum* parebant, l. 2. 5. 18. 21. h. t. Breviter *Officiales Comitatus rerum priuatarum*, l. 6. inf. sup. de *Agentibus in rebus*; *Palatini qui in*

officio rei priuata militabant, l. 6. *inf. de locatione fundorum iuris Emphyteutici*. Hinc officium priuatarum, l. 16. 20. & l. ult. h. tit. officium sacrarum priuatarum, l. 18. Hi autem non nisi annotatione Principis, in officium seu inter Officiales adsumebantur, d. l. 18. *b. t.* Eorundemque pariter scriinia plura erant, quæ priuato ærario merere dicuntur, l. 4. *in fin. de coul. donat.* & quidem Quatuor tantum, l. ult. *b. t.* Et in his nominatim scriinium Exceptorum, l. 5. *b. t.* Scriinium Beneficiorum, de quo accipio d. *legem 4. in fin. de coul. donatar.* Inter hos etiam quidam erant Mittendarij, l. 2. *b. t.* Fuit & Primicerius [totius] officij priuatarum, l. 21. & l. ult. *b. t.* Sed & Primicerij singulorum scriniorum quatuor, d. l. ult. seu Primates, d. l. 4. De numero officij priuatarum, vide *legem 16.* Idem res priuatas conducere non poterant, l. 6. *inf. de locatione fundorum iuris Emphyteutici*. Vtrorumque Palatinorum priuilegia quædam fuerunt. Nam & vtendorum equorum ad iterum necessitatem per Picænum facultatem habuerunt, l. 4. *inf. quibus equorum usus.* Item Palatina militia quandoque Curiali conditione liberauit, de quo vide *legem 22. in fine, l. 31. 38. 67. 88. 100. 147. 154. inf. de Decurionibus: & l. 12. 14. inf. de Priuilegijs eorum qui in S. Palatio.* Horum opera quoque fuit in tributorum & functionum exactionibus: Item prosecutionibus, susceptionibus, executionibus: vide l. 47. *inf. de cursu: l. 4. 5. 6. inf. de executoribus: l. 17. 18. inf. de exactionibus.*

INDICES seu Rectores prouinciarum executionibus Palatinorum intercedere non possunt.

I. Imppp. Gratianus Valentinianus & Theodosius AAA. Afellæ."

ALATINI omnes, quos Consistorij Nostri Comites, propter diuersas necessitates, ad prouincias dirigendos putauerint, sine vilo metu Iudiciariæ commotionis, propter quæ diriguntur implent; conueniendis Iudicibus more solenni." Dat. VI. Kal. Mar. Sirmio", Aufonio & Olybrio CONS.

[379.]

NOTÆ.

* Absit hæc Lex à Cod. Inst. prælata l. 4. *inf.*

† Mss. habet *Hafelo*, expuncta tamen ibi littera H vbi & P. P. interoscere mihi videor, quod si ita est, tum fuerit

Hæc, *Fl. Eugenius Afellus Pref. urbi*, qui memoratur in ver. Inscript. Romæ p. 193. n. 6.

‡ De hoc *Inst. in comment.*

§ Vid. *Chronologiam*, & quæ inibi notauit.

COMMENTARIVS.

INDICIBVS seu Rectoribus Prouinciarum, missis in Prouincias Palatini à Comitibus sacrarum Largitionum, vel rerum priuatarum ad varias necessitates explicandas & exequendas, metueri sibi non debent; quin demandato sibi munere defungi intrepidè sine vilo *INDICVM* commotionis seu Rectorum Prouincialium metu iubentur; scilicet Rectores Prouinciarum, missis in prouinciam Palatinis infesti & terribiles persæpè fuerunt; quod Palatini his imminere inberentur: l. nullum 10. *Cod. de off. Rector. prouinc.* Proinde inhibiti Rectores Prouinciarum subinde vt *b. l.* ita & l. 4. *inf. & l. 6.* Palatinis terrorem iniicere, vel his quidquam iniungere: vicissim iubentur Palatini liberè, salutarum reuerentiâ Rectori prouinciæ, demandatum munus exequi, *b. l.* & d. l. 4. Is enim sensus est horum verborum, *conueniendis Iudicibus more solenni.* Etsi scilicet Palatini sibi à Rectore Prouinciæ metueri non debeant, eos TAMEN, conuenire more solenni debent: id est, si eos conuenire necesse habeant, honorem & reuerentiâ eis exhibere, & quidem consuetam, de quo ad d. l. 4. adhuc dicitur. § Hæc interim lege, vt & d. l. 4. cuius eadem sententiâ est, notandum, *Consistorij*, siue

Consistorianos Comites non eos dici, de quibus peculiari Titulo superius actum fuit, *Titulo de Comitibus Consistorianis*, qui Spectabiles erant; verùm de Comitibus Illustribus vtriusque erarij, id est, de Comitibus Sacrarum Largitionum & Rerum priuatarum. Quo ipso sensu *Comites Consistoriani* accipiuntur in l. 3. *inf. de metatis*, & ex parte l. *quisquis* *ult. inf. ad leg. Cornel. de sicariis.* Quod cum ambiguum alioquin foret, Tribonianus in l. 4. *Cod. eod. tit.* (quæ desumpta est ex l. 4. huius tituli) vocem *Consistorianis* expungere maluit: Quâ sanè comprehenduntur quoque Quæstor, & Magister officiorum, d. l. 3. *de metatis*, & d. l. *quisquis*: de quo ad eam *legem* plenius: Qui iidem dicuntur Sacrarario Imperatoris exploratâ sedulitate obedire. Quo ipso sensu & hic quoque, vt & d. l. 4. *inf.* accipi possint: Vt ita & hic, & illic, Palatini sint, non tantùm Palatini Comites S. L. & R. P. Verùm Palatini omnes, sub his agentes: veluti Agentes in rebus, & similes, qui in prouincias dirigi ab his solebant. Quod si ita est, vt omnino censo, tum error fuerit hic Conditorum *Codicis Theodosiani*, qui has *leges* ad Palatinos Largitionum restrinxerunt, pariter vt l. 6. *inf.*

COMITIS

COMITIS DOMORVM per Cappadociam Princeps Officij à Palatinis mittendariis à Com. R. P. annuatim mittendus.

II. * Idem AAA. Pancratio C. R. P.

RISCOIAM" nunc ordine reuocato, de Palatino potius Officio ad gerendum Principatum Officij Comitum domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si secus se gesserit, vereatur. Idoueos itaque singulis annis à numero Mittendariorum ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. Prid. Non. Iul. Scopis", Aufonio & Olybrio CONS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod. eod. tit.*

† Pancratinus Comes R. P. sub Theodosio A. D. 379. 380. vid. *Prosopogr.*

‡ De vi huius formulae vide *Glossarium*, atque inibi l. i. *sup. de officio Restoris Prouinciæ l. 17. inf. de Tyrone l. 20.*

§ *inf. de Veterarij, l. 9. inf. de lustrali collatione.*

¶ Si in honestum aliquid gesserit: Ita Tribonianus, elegantia huius locutionis spectat à Quersole de eo aliquoq. frequentes, vid. *Nouellam Iustin. 30.*

‡ Vide quæ notauit ad *Chronologiam huius Codicis*. Sed & tres anni 388. Constitutiones. Repetendum hic *scipis*.

COMMENTARIVS.

COMITIS DOMORVM per Cappadociam Officij Principem ex Palatino officio, & quidem singulis annis ex numero Mittendariorum à Comite rerum priuatarum eligi mittique iubet Theodosius *b. l.* vt antea quoque factitatum fuerat. Verùm aliquanto tempore, exemplo cæterorum Principum officiorum Princeps officij Comitum domorum ex Agentibus in rebus constitutus videtur. Id enim suadent *leges variz sup. tit. de Agentibus in rebus: & tit. de Principib. Agentium in rebus*: Et *Nouella Valentiniani*: Verùm vt dixi, prius ordinem reuocat Theodosius, de cuius rei ratione liquet, vbi de Comitibus domorum prius viderimus. § Comes domorum per Cappadociam simpliciter quodque Comes domorum dicitur hac eadem lege, vt alij Comites domorum, l. ult. *inf. ad l. Iuliam repetundarum: & l. ult. Cod. vbi causæ fiscales & l. 2. Cod. de Prepos. S. Cubiculi.* Et [Comes] domus diuina per Cappadociam in *Notitia Imperij*. Sed & Græci ad l. *illam*, *ult.* quæ est *lex 5. Cod. eod. Tit. Κομης τῶν οἰκῶν ἐστὶ δὲ οὗτος ἐν Κασσαποδονίῃ* (quod tamen Græci ad eam *legem* malè notant) v. & *Nouellam Iustin. 20. c. 2. & 30.* Fuit autem hic Comes primum sub dispositione Comitum rerum priuatarum, vt hæc ipsa *lex* satis ostendit: sed & d. *lex ult.* Alios Comites domorum Com. R. P. subiciit. Quin & Græci hoc idem agnoscent ad d. l. 5. *ἐστὶ δὲ οὗτος* inquit, *ἐπινοεῖσθαι τῷ Κομῶν τῶν οἰκῶν*: Sed postea Theodosij Iunioris temporibus, sub dispositione Præpositi sacri Cubiculi fuit, vt disertis verbis testatur *Breviarium Theodosij*, quæ alioquin *Notitia Imperij* audit, his verbis: *sub dispositione Viri Illustris [Præpositi] sacri Cubiculi [comes] domus diuina per Cappadociam.* Idque pariter testatur *lex 9. inf. de indulg. debitorum*, & d. *lex ult. Cod. vbi causæ fiscales*: quæ & ipse sunt Theodosij Iunioris. Sed & d. *lex 2. Cod. de Præpositis S. Cubiculi.* Vbi Comes domorum inter Cubicularios recensetur. § Præerat autem hic Comes domorum possessionibus seu prædijs eorundemque hominibus per Cappadociam (cuius Metropolis Cæsarea) ad principem spectantibus: quæ prædia, qui homines, Tamiaci, & Tamiaca dicebantur, de quo vide *Nouellam Iustiniani 30. de Proconsule Cappadociæ*: Et in *presatione illius Nouellæ: & cap. 7. Quinimo & cap. 1. & 2. Comitiana* cohortis, id est,

Officialium Comitum domorum mentio fit: & in vniuersum ea *Nouella* Tamiacus hic Magistratus, id est, comes domorum abrogatur, eoque sublatum domorum, siue rerum Tamiacarum iurisdictionem, simul & cohors Comitiana in Proconsulem Cappadociæ transfunditur; sic tamen, vt *Comitiani Officiales* septem à cohorte civili prædia Tamiaca administrarent, reditus exigant & tractent, neque eorum quidquam officium Præsidiale attingat. Dein, inde & hac conditione, vt quod ad res Tamiacas attinet, *Proconsul* præceptis Præpositi Sacri Cubiculi pareat, relationes ad eum faciat, Palatinos & Canonicarios ab ipso inuis admittat: breuiter sua maneat Præposito S. Cubiculi hæc parte *anthonitas*. Quo ipso quoque demonstratur quod paulò ante dixi, Comitum domorum per Cappadociam eiusque cohortem Comitiana, id est, officiales, denique res Tamiacas sub dispositione Præpositi Sacri Cubiculi fuisse.

§ Cur autem, & qua occasione fuit Comes & specialis prædijs ad Principem spectantibus per Cappadociam præpositus fuerit, in obscuro est: Neque enim huic indagatiōi sufficere quis poterit, quod Iustinianus in *Presatione dictæ Nouellæ* scribit, *Cappadociam terram habuisse admodum præstantem, quaque ad eum Principibus placuerit, vt etiam possessionibus, quas illic habent, peculiarem Magistratum præfecerint, Civili Magistratu seu Proconsule nibilo minorem.* Semper enim illud inquirendum superest, vnde hæc possessiones, & qua de causa Principibus ad eum placuerint? Rem igitur à Constantino Imperatore quis repetat, qui cum sacerdotum & Templorum reditus ad se traxisset (de quo alioquin queruntur Pagani Scriptores Libanius, Eunapius, alique de quo alibi plenè) templorum quoque & sacerdotum reditus per Cappadociam sibi proculdubio vindicauit. Cæterum quàm ampli essent hi reditus, elegantissimo Strabonis loco *lib. 12.* ostenditur: Snum proinde iis reditibus administrandis Comitum Constantinus præposuerit. Nam & ita postea Gildonis patrimonio fisco quæsto propius comes *Gildoniaci patrimonij* institutus fuit, de quo dicam ad l. 7. *inf. de metatis*. Non de nihilo tamen est, quod Iustinianus monet de soli Cappadociæ bonitate & præstantia. Quæ de causa etiam equorum greges Domini præstantissimi intra Cappadociam

dociam suere, de quibus dicum plane ad l. en. inf. de grege dominico: eorundemque meminit Iustinianus Nouella 20. sine capitis 5. § Ceterum cur Præpositi S. Cubiculi dispositioni Comes domorum & prædia per Cappadociam tamiaca supposita aliquando fuerint, hanc Cuiacius rationem reddebat, quod, cum res priuata alia aliis necessitatibus deputata fuisset, l. 36. inf. de amonâ: prædiorum tamiacorum reditus cellario & Cubiculo Principis assignati fuerint: τὰς αὐτῶν enim Cellarium dici in Nouella Mariani de indulg. reliquorum: addi potuit & l. 9. inf. de indulg. debitor. Quæ ratio mihi non placet: τὰς αὐτῶν enim non pro cellario, sed pro fisco accipiendum est: Tamiaca prædia in Cappadocia ubi linguæ Græcæ vsus, sunt fiscalia, seu Principis, quæ aliâs dominicæ prædia: Ideo l. 1. Cod. de præd. Tamiacis, ubi qui initio coloni tamiaci dicuntur, mox dominicæ vocantur. Tamiacum igitur non Cellariense, sed Dominicum, vel fiscale. Deinde quid reditus plerique, qui ex his prædiis percepti, ad Cubiculum Principis faciebant, quid inquam, equorum greges, in quibus non vltimus fuit reditus: de quo ad tit. de grege dominico. Nulla alia ratio itaque quærenda videtur, quàm quòd ita Theodosio Iuniori visum fuerit Præpositi S. Cubiculi iurisdictionem extendere: nam & idem dignitatem eius admodum auxit, l. en. sup. de Præpositis S. Cubiculi. Denique clarè dinna domus, carumque reditus separantur à Cellariis d. Nouella Mariani & d. l. 9. inf. de indulg. debitorum.

§ Ceterum iubet hæc l. Theodosius Irm. Principem officij Comitum domorum per Cappadociam singulis annis è numero Mittendariorum à Comite R.P. mitti. § Mittendarij inter Palatinos fuerunt tam in officio Comitum rerum priuatarum, vt docet hæc lex nostra, quàm in officio Comitum S. Largitionum, vt ostendit lex 7. 8. 9. 22. 23. inf. b. 1. Erant autem in Scrinio quod Canonum vocabatur, vt ex d. l. 7. discere licet, in quo Scrinio Canonum, vt alibi ostendam, tributorum & functionum publicarum ratiocinia tractabantur: Postea separatim scrinium constituere: l. 7. Cod. eod. tit. Canon enim,

quod notum, pro solenni tributo & præstatione seu illatione; de quo consule Glossas. Ex hoc igitur Scrinio: Canonum ad canonis exactorem hi Mittend. rj mittebantur in Prouincias à Comitibus S.L. & R.P. vt vel hæc lex ostendit, indicque nomen sortiti; deque ea re elegans locus extat apud Glossarij Nomici Authorem. Παλατινός, inquit, ὁ Παλατινὸς ὑπὲρ τῆς παρατίτου κοινῆ ὀνόματι παῖτες ἐμαρτύρο οἱ ἐν τῆς κτῆ το Παλατιου θησαυροῖς ὑπορεῖντες τὴν αὐτῶν. ἀλλ' οἱ μὲν αἰετὸν παρατίτω πρεσβερούσιν, ἐλέγοντο κερματιστοί: κερματιστὸν γὰρ ὁ τῶσθ' ἐν ᾧ δὲ ἕρχει ὁ βασιλεὺς: ἐν ᾗ εἰς τὰς ἐσαρχίας περιέρχεται, μὴ τινος, μίτω, γὰρ τὸ δροσέλλω. Quo loco tamen nescio an Scriptori illi ratio constet, cum Palatinos Mittendarios à Comitatuslibus distinguit. Nam ex d. l. 7. inf. b. 1. liquidò constat Mittendarios Comitatuslibus appellacione comprehendendi. Palatini quippe Comitatuslibus seu Largitionales Comitatuslibus, l. 6. inf. de diuersis officiis, Officium Largitionum Comitatuslibum, l. 3. & 7. inf. de priuilegijs eorum qui in S. Palatio: denique Scrinia largitionum Comitatuslibum d. l. 7. inf. non à comitatu Principis dicuntur, sed de Comitum seu Magistratum nominibus, quorum dispositioni faberant. Quomodo & Comitiana cohors dicitur Nouella Iustiniani 31. A. Comitatu equidem Principis Comitatuslibum fabricam dixit Ammianus Marcellinus lib. 18. p. 129. (vbi perperam vir doctus nescio quam Armorum Fabricam sibi fingit) Item legiones Comitatuslibus, & Pseudocomitatuslibus, seu Comitatuslibus auxilium, (vt idem Ammianus loquitur lib. 19. p. 427.) de quibus dicam titulo de re militari. Mittendarij ergo propriè Comitum S. L. & R. P. Sed & Mittendarij omnes dici possunt qui missionibus parebant. Atque hoc sensu Mittendarios quoque vocat Cassiodorus 4. var. 47. qui Principis missionibus parebant. Et Arius, Eunomiusque, Spiritum Sanctum Filij mittendarium dixere, docuere, vt testatur Rufinus in exposit. Symboli: Apud Philostorgium lib. 6. vt quidem restituo, τὸ πᾶ φέρεται.

III. * Idem AAA. Cateruio c. s. l.

PRIMICERII Scriniorum, Receptoriorum" etiam, per triennium, iuxta" instar sacrorum scriniorum, administratione fungantur, ita vt nullus, ambitu, tempora æui longioris vsurpet. Dat. xi v. Kal. Sept. Bauzare", Auxonio" & Olybrio C O N S S. [379.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.
" Cateruio Comes S. L. sub Gratiano.
" Putet reponendum quis Exceptoriorum: Sed nil mutandum.
" Est qui reponat iustâ, instar sacrorum scriniorum, administratione: vt l. 8. inf. Placuit iustâ suggestio. Verùm nil mutandum. Iuxta instar rectè dicitur, id est, iuxta exemplum & exemplar, sicut ad instar. Ita antiquum instar quoque l. 7. inf. de Decurionibus, & alia his similia, vid. Glossar.
" De hoc loco mox.
" Antonio, hic & l. prox. & l. 11. de Iustri coll. & l. 2. de desertorib.

COMMENTARIVS.

PRIMICERII Scriniorum Palatinorum triennales esse iubentur à Gratiano: exemplo Sacrorum Scriniorum Proximorum quod vtrumque postea biennio immutatum fuit, l. 4. inf. b. 1. & l. 6. sup. de Proximis Comitibus dispositio. Et tandem anno l. 21. inf. b. 1. & l. 11. 17. sup. de Proximis Comitibus dispositio. § Primicerij scriniorum Palatino-

rum iuxta instar Proximorum Sacrorum scriniorum habiti fermè fuerunt, sen ad similitudinem, vt loquitur lex 21. inf. & l. 10. sup. de Proximis Comitibus. De Proximis Scriniorum suo titulo dictum est. Primicerij Scriniorum Palatinorum, memorantur non tantum b. l. verùm etiam l. 14. 19. 21. vlt. inf. b. 1. & in Notitia Imperij: vbi & Primicerij vocantur in Notitia

Notitia Comitum rerum priuatarum. De horum vltimorum numero ad d. l. vlt. dicitur. Igitur, non nisi triennio durat Primiceriatu Scriniorum, etiam Exceptoriorum, ita enim legendum quis putet, hoc sensu, Triennij spacium excedere non posse non tantum cæterorum scriniorum Primicerios, verùm etiam scrinij Exceptorum. Quod quidem primum scrinium fuisse Palatinum Comitum S. L. docet lex 7. inf. Eorundemque Exceptorum fit mentio in vtraque Imperij Notitia. Secundocertum, inquit, officij, qui primicerius est Exceptorum. § Retineri tamen debet hæc vox, Receptoriorum, vt ita intelligantur postrema Scrinia Comitum S. L. quæ recipiendis & adseruandis pecuniis & speciebus aliis destinata erant, cæus qui se mesloient de la recepie, Receueurs. Cuiusmodi reperio hæc lex scrinia, Scrinium aurea masse, Scrinium auri ad responsum: Scrinium vestiary Sacris Scrinium ab argento, seu argenti, Scrinium annullarensis, vel miliarensis, Scrinium denique à pecuniis, vt ex Notitia Imperij vtraque constat, & ex l. 7. Cod. de Palatinis S. L. Atque hæc quidem vt dixi Scrinia lex, Receptoriorum scrinia fuerunt: Quatuor enim priora Scrinia fuerunt vel exceptoria, vel exactoria, de quibus agitur l. 7. inf. In vniuersum enim decem fuerunt his temporibus. § Sensus igitur h. l. hic erit: Non tantum summorum Scriniorum Primicerios nisi triennales esse posse, verùm etiam minimorum Scriniorum, cum alioquin minimorum Scriniorum officiales in officiis suis diutius retinendi viderentur. Et quòd maius quodque est officium, ed breuiori tempore coarctandum videatur: vicissim quòd minus, ed longius producendum. Verùm, vt alibi quoque monui (ad l. 6. sup. de Proximis) quòd citius ad summum locum in Schola aliqua festinantes peruenire possent, Principes summi cuiusque loci obtinendi tempus coarctarunt etiam vltimi.

§ Subscriptio huius constitutionis, quia singularis est, nunc illustranda venit: Dicitur igitur hæc Gratiani lex DATA BAUZARE, Ansonio & Olybrio Coll. id est, A. D. 379. Qui locus Bauzare, diu me torfit: verùm nullatenus dubito, quin Bauzanum, hic in Rhetia intelligendum sit: cuius mentio quoque apud Paulum Diaconum lib. 5. Longobardic. c. 36. Hic dum Dux esset in Tridentina ciuitate, cum Comite Baioariorum, quem illi

Gratianam dicunt, qui BAVZANVM & reliqua castris regerat, conflixit, eumque misericordè superauit. Quò de causâ elatum, etiam contra Regem suum Beraridum manum leuauit, atque se in uia Tridentinum castrum rebellans communiuit. Manet hodiernum vocabulum in celebris mercatus oppido, ad Athefis Aifacique fluminum confluentes, quod vulgo Italis Bolzano, Germanis Bozen haud procul à Tridentinis Alpibus: Gratianus quippe hoc tempore Mediolano (vbi erat adhuc 111. Nonas Aug.) profectus, Liguriam, Venetiam, Galliam veterem, Rhetiam, Rheniaccolas, Sequanos, Germaniam (primam scilicet) Treueros pergens pertransiit, teste Ansonio in Gratianum aditione, hoc anno habita. Rhetiam, inquam, quâ parte Sueuorum & Alamannorum motus compefcuit eodem teste: & Socrate lib. 5. cap. 6. Sozomeno lib. 7. c. 4. de quo accipio & l. 7. inf. de reparat. appell. Vbi & Tridentum; vbi scilicet, non verò Triuerini, data lex 1. de Principibus. Argentum in reb. Prid. Non. Aug. mox & vico Augusti lex 4. de auro Coronario: Verùm præstat ipsam Chronologia partem sternere, vti dictorum ratio constet.

- 111. Non. Aug. Dat. MED. l. 5. de hereticis, ad Hesperium PP. Acc. xi 11. Kal. Sept.
- Prid. Non. Aug. Dat. TRIUERINI [* 28. Tridenti] l. 1. de Principibus Argentum: ad Potitum Vicarium vrbis, Acc. vii. Id. Sept. Romæ.
- 1v. Id. Aug. Dat. VICO AVGVSTI. l. 4. de auro coronario. Pancratio PP. v. * * 28. Com. R. P. Vico, vrbis in Rhetia, Ptolemæo.
- x1v. Kal. Sept. Dat. BAUZARE [* 28. Bauzarne] l. 3. de Palatinis S. L. Carernio Com. S. L.
- xviii. Kal. Octob. Dat. TRIV. l. 12. de Medicis & Professoribus. Vindiciano.

Forte Bauzanum hoc idem cum eo, quod in Notitia sub Duce Rhetie Bauzanis [pro Bauzanis] vocatur, quod Ortelius indicauit.

IVDEX seu Rector prouincia neque Palatino, neque Rationali manus suam exequenti intercedere potest.

1v. * Idem AAA. ad Hesperium PP."

Nihil omninò vllis Iudicibus cum Palatinis nostræ Clementiæ, quicunque à Consistorianis" Comitibus diriguntur, commune atque coniunctum sit, sed excepta reuerentiâ, quæ, non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus", Reçtori Prouinciæ debetur atque defertur, suis quisque necessitatibus obsecundet: Nec" temerè Apparitor prouincialis debiti" reum, quem Rationalis Officium ad solutionem cogit, abducatur. Dat. v 11. Id Decemb. Sir-mio, Auxonio" & Olybrio C O N S S. [379.]

NOTÆ.

* Lex 4. Cod. eod. tit.
" De hoc Hesperio PP. vide quæ in Prosep.
" Omnia hæc vox à Triboniano: de quo etiam ad l. 1. sup.
" Et in prouincia degentibus: hoc addit Tribon. Maior scilicet adhuc quisque est intra suam prouinciam & iurisdictionem: de quo alibi.
" Hæc sententia ommissa à Triboniano: & certè ab hoc titulo fugitiua est, & abesse debuit: neque enim ad Palatinos pertinet.

"Debiti appellatione, rei tributariae debitum intelligendum, de quo dixi plenè ad l. 6. sup. de diuers. rescriptis.
 "De Rationalibus dicam lib. 10. & dixi iam ad l. ....
 "Pro Accepta: vel Reddita.
 "29. Antonio, hic & l. superiore.

COMMENTARIVS.

IUDICIBVS seu Reſtoribus prouinciarum hæc constitutione, circa Palatinos, veluti eos qui fiscalibus titulis reiſque tributariae promouendæ, exigendæ, à Comitibus Conſistorianis vel Rationalibus mitterentur, præponuntur, pariter vt l. 1. sup. & l. 6. 10. inf. froni imponuntur: à Comitibus inquam, Conſistorianis, seu Comitibus conſistorij, d. l. 1. sup. id est à Comitibus S. L. & R. P. vt ostendi iam l. 1. sup. imò & ab aliis quibusdam Illustribus, veluti Magistro officiorum, de quo ad eam leg. à Rationalibus, inquam, qui per singulas prouincias erant, de quibus lib. 10. C. est donques vn Reglement d'office. Id inquam in summam h. l. agitur, ne videlicet Reſtores prouinciarum, interturbent officia Palatinorum & Rationalium: verùm vt liberè hi sua officia expleant & exequantur. Denique vt Iudicibus cum his nihil commune atque coniunctum sit: Quod sæpenumero facere soliti, atque aded subinde reprimi oportuit: Iudiciumque iurisdictionem & potestatem suos intra limites coarctari: Saluà tamen reuerentiã, seu, vt hæc l. dicitur, exceptã reuerentiã; quæ addit, non solum ab inferioribus, sed etiam à maioribus Reſtori prouincie debetur neque deseruit. Alij scilicet sunt Potestatis & Iurisdictionis, alij Reuerentiæ finies: Etiam ij qui sub aliorum iurisdictione vel dispositione non sunt, reuerentiam tamen his debent:

veluti Reſtoribus prouinciarum, qui vtiq; maius imperium in eâ prouincia omnibus post Principem habent, l. 8. de officio Proconsulis: l. 4. de officio Praesidis. Eaque reuerentia his non solum ab inferioribus, veluti à Palatinis & Officialibus Rationalium debetur, verùm etiam à maioribus, inquit lex: Nempe intra potestatis suæ terminos quilibet maior censetur: atque ided à maioribus alioquin dignitate his reuerentia debetur. Retro, dummodo reuerentiæ ratio constet, & etiam inferior intra eandem prouinciam mandato sibi mittere defungi liberè potest & debet: neque eius officium interturbari. Exempli gratia, quæ secunda huius leg. sententia est, quãquam Tribonianus repudiavit, non potest Apparitor Reſtoris prouincie debitorem publicum, quem Officialis Rationalis ad solutionem cogit, abducere, & sic executionem illius impedire. ¶ Caterùm est hæc lex nominatim de Comitibus Conſistorianis, quã appellatione quinquam intelligendi sunt, dixi iam ad l. 1. sup. quæ huic omninò concordat, vbi ostendi eam significationem latius patere quàm huius Codicis conditiones voluerunt, pariter vt Palatinorum appellatio: Contra Tribonianus vocem Conſistorianis ob eius ambiguitatem hæc sustulit, Comitum tantum appellatione retenta, vt ita fuo iurisdictione hanc leg. aptaret.

* v. Idem AAA. Nebridio. C.R.P.

VIDAM post impletum ordinem militiae Palatinae, quam gesserant, honorèmq; transactum, ad Exceptorum Scrinia transire nituntur. Hæc igitur lege sancimus, vt nulli prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio, sed vnusquisque eius Scrinij, quod primum militando delegit, ordinem persequatur: nec in alterius loco finem militiae requirat, qui iam proprii ordinis transegerit Principatum. Dat. v. Id. Oct. Constantinop. Merobaude 11. & Saturnino CONS. [383.]

NOTÆ.

* L. 5. Cod. cod. tit.
 "Nebridius Comes R.P. de quo vid. Prosopogr. sub Theodosio M.A.D. 382: 383.
 "P.P. Cod. Iust. male.
 "Expletum.
 "Ordo hic & infr. pro Scrinio.
 "Primericiatus, vt in fin. leg.
 "Quod primum Scrinium fuit, vt docet lex 7. inf.
 "Quem Cod. Iust. vitiose.
 "Elegit Cod. Iust.
 "Ordinis id est, Scrinij.

COMMENTARIVS.

NO in Scrinio qui militauit, cuiusque Princeps fuit, postea ad aliud Scrinium TRANSIRE, veluti ad Exceptorum Scrinia hæc Theodosij M. leg. prohibetur. Cuius rei ratio hæc est, ne locus aliis in eo Scrinio, ad quod affectant, debitum præcipiant: vid. & quæ notabo ad l. 9. inf. Idem constitutum de Officialibus Castrensibus S. Palatij, l. 1. inf. de Castrensibus. Simile de numeris militariibus,

l. vlt. inf. de re milit. vbi dicam de Agentibus, l. 7. 9. 14. sup. de Agentib. de domesticis, l. 7. 8. 10. vlt. sup. de Domest. De Decanis, l. vlt. inf. de Decanis. Ex hæc interim lege apparet, in officio quoque Comitum rerum priuatarum fuisse Exceptorum Scrinium, cuius tamen nulla in Notitia Imperij fit mentio. Verùm de Scrinij rerum priuatarum plenius ad l. vlt. inf. h. tit.

VI. * Idem

VI. * Idem AAA. ad Probum PP.

Bofficiis Palatinorum Excellentia Tua sciat ita penitus recedendum, vt neque ipsa postmodum licitum sibi credat hisdem aliquid iniungere: & præterea prouinciarum Reſtores prohibeat, quicquam vltius tale conari. Dat. v. 11. Kal. Nou. Med. post. conf. Merobaudis secundò, & Saturnini.

NOTÆ.

* Lex 6. Cod. cod. tit.
 "Probus P.P. sub Valentin. Jun. de eo vide Prosopogr.
 "Si subscriptio bene habet, cum inscribendi hi Inapp. VALENTINIANVS Theod. sim. & Arcadius.
 "Recedere, est nihil commune habere: vt l. 4. sup. abstinere.
 "Pro nequidem.
 "Excellentia tua deinceps: sic mox, vltima. Hactenus ergo vsurpabatur hæc.
 "Subscriptio hæc singularis huius Consulatus, qui nullibi quod sciam ita nominatur. Forze tollenda hæc, post Conf.

COMMENTARIVS.

PRÆFECTI quoque PRÆTORIO, ac multo magis Prouinciarum Reſtores, Palatinis (de cuius vocis latitudine dixi ad l. 1. & 4. sup.) quidquam iniungere prohibentur à Valentiniano Iun. Quod tamen hæctenus vsurpatum fuisse, hæc lex docet. Idemque rursus prohibitum l. 10. inf. Quomodo etiam antea, Indices l. 1. & 4. sup. vetiti metum iudiciarie commotionis his opponere, cumque his commune quid atque coniunctum habere: Solis scilicet Comitibus Sacrarum largitionum, &

rerum priuatarum negotij alicuius Palatinis iniungendi potestas est, quos ided sub dispositione suã habent. Vno verbo, Palatini Solis Comitibus parent, nullis aliis præterea, quamlibet Sublimi potestate subnixis. ¶ Illud ex hæc leg. quoque notandum, quod eã iubetur Præfectus Prætorio Reſtores prohibere, ne quidquam aduersus leg. faciant; scilicet sub dispositione Præfectorum Prætorio suã Reſtores Prouinciarum. Quod infinitæ aliæ leges ostendunt.

* v. 11. Idem AAA. "Trifolio" C.S.L.

SCRINIIS omnibus Largitionum Comitatus infraſcribtas decernimus dignitates, vt his contenti, ambiendi sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiam si speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit impetrare. ¶ Annonas etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus postulari, nec amplius quicquam præsumi.

BREVIS. Quas dignitates, per singula Scrinia, Officium Sacrarum Largitionum habere statutum est.

* ¶ Scrinium Exceptoris Perf. ord. p. n. i. Ducenarij, n. ii. ¶ Scrin. Tabulariorum, Perf. ord. i. i. Centenarij, n. i. Perf. ord. i. i. n. i. Perf. ord. cum consularibus n. i. Epistularij, n. ii. Ducenarius n. i. Ducenarius n. i. Form. prim. n. i. i. Centenarius n. i. Centenarij, n. ii. Form. sec. n. ii. Epistulares n. ii. Epistularij, n. i. i. For. i. i. n. ii. Forma i. n. iii. Forma pri. n. vi. ¶ Scrinia Cam. For. sec. n. i. i. i. Mittendarij For. sec. n. v. Perf. ord. Sat. n. i. i. Ducenarij, n. i. Formæ tertiæ n. i. i. Centenarij, n. ii. Centenarij, n. vi. ¶ Scrinarij Numeror. Epistulares, n. iii. Epistular. n. x. i. Perf. ord. sec. n. i. Formam prim. n. iv. Form. prim. n. x. i. Form. sec. n. x. i. i. Dat. i. v. Id. Iun. Heracliz, Richomere & Clearcho CONS. [394.]

NOTÆ.

* Lex 7. Cod. cod. tit. Longè plenior est: vnde cum quippe etiam Scriniorum omnium dignitates dixerit & consignat: Cum h. l. non nisi quatuor dixerit. Huius leg. mentio fit l. 11. inf. Abrogatur vt puto l. 13. quã Valentinus Constantino reductur.
 "Reponendi hic Imp. Theodosius & Arcadius, vid. Chronolog.
 "Trifolius Comes S. L. sub Theodosio: cui inscribuntur quoque dux leges sequentes, vid. Prosopogr.
 "Abrogata Valentinus constitutiones, de qua leg. 3. inf.
 "Altiores dignitates.
 "Valuerit.
 "Præfari; Cod. Iust.
 "De hac BREVIS voce, consule Glossar.
 "Confusio in hoc Breui est aliqua; sed & mendis scateat: quibus tollendis opera nauanda est.
 "In Scrinio, vel per Scrinium: vt sup.
 "Scrinij Exceptorum Perf. ord. secundum ordinem, numero vnus, id est Primericius Exceptorum vnus: Ducenarij duo, id est, Tertiocerius & Quartocerius, Centenarius vnus, id est, Primericius instrumentorum; Epistulares numero duo. Forma prima, numero triginta sex: Forma secunda numero quatuor: Forma tertia numero tres: Hæc ita à Codice Iulianiano, de Scrinio Exceptorum. Vnde.

" De Exceptoribus dicam ad l. 2. *inf. de numerariis.*

" Sacri Scriniij Tabulariorum Perfectissimus Ordinij tertij numero unus: Ducenarius numero unus: Centenarius numero unus: Epistolaris numero unus: Forma prima numero tres: Forma secunda, numero quinque: Ita Codex Iust.

" Scriniij Canonum perfectissimus Ordinij tertij numero unus: Ducenarius numero unus, Centenarius numero unus, Epistolares numero duo: Forma prima numero quatuor. Forma secunda numero quatuor. Ita Codex Iustin.

" An Cent. N. I. an, inter Consulares? arg. l. 19 & l. ult. *inf.*

" Scriniij Mittendariorum, in Codice Iustiniano separatum constituitur, de quo eo hæc scribuntur, Scriniij Mittendariorum Ducenarius numero unus: Centenarij numero duo: Epistolares, numero octo: Forma prima numero septem: Forma secunda numero triginta tres.

" Fortè Numerariorum, vt in *Notit. Imp.*

" Scriniij Numerariorum Perfectissimus Ordinij tertij, numero unus: Ducenarius numero unus: Centenarij numero duo: Epistolares numero duo: Forma prima numero tres: Forma secunda numero unus: Forma tertiã numero duo. Ita Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

DIGNITATEM & ANNONAS Palatinorum Sacrarum Largitionum, per singula scrinia, præstitum it hæc leg. Theodosius M. ultra quæ ambitur, etiam per adnotationem Principis, vel quidquam postulari aut præsumi non possit. Hoc vt intelligatur, sciendum est, SACRARVM LARGITIONVM Scrinia varia fuisse, seu Palatinos S. L. in varia Scrinia dimissos, & quidem Theodosij Iunioris temporibus, in Decem scrinia; vt docet Theodosij ipsius Breviarium. *Scriniū*, inquam, *Exceptarum*, *Canonum*, *Tabulariorum*, *Numerariorum*, *Aurea masse*, *Auri ad responsum vestiarij sacri*, *Argentij seu ab argento*, *Annularense seu à miliarense*, *denique Scriniū à pecuniis*. Verum postea Vndecim fuere: vt docet *lex 7. Cod. eod. tit.* Peculiariter videlicet *Mittendariorum* scrinio constituto, cum antea *Mittendarij* Scrinio Canonum continentur, vt hæc *lex* nostra ostendit; quorum ideo etiam nulla in *Notitia Imperij* mentio fit.

¶ Porro scrinia hæc decem Comitibus sacrarum Largitionum bifariam adhuc dividebantur: Priora quatuor vno nomine & separato; posteriora sex suo continebantur, & quidem quatuor priora propriè *Largitionum Comitatus* nomine comprehensa hæc *lex* ostendere videtur: nam cum non nisi quatuor illorum quæ dixi priorum dignitates hæc *l.* digerantur, ita præfatur, *Scriniis omnibus largitionum Comitatus infra scriptas dignitates decernimus*. Nisi, quod verosimiliter videatur, *lex* hæc ab *huius Codicis* Conditoribus truncata, quod suadere videtur Codex Iustinianus. Et certè *Largitionum*, & *Largitionum Comitatus* appellatione *lege 3. & 7. inf. de privilegiis eorum qui in S. palatio & l. 6. inf. de diuersis officiis*: veniunt & intelliguntur omnes Officiales Comitibus S. L. Quocumque communi nomine quatuor priora scrinia comprehensa fuerint, sex posteriora certè *Exceptoriorum* appellatione comprehendi *l. 5. sup.* ostendi. ¶ De quatuor prioribus *h. l.* tantum agitur, de his igitur notandum; In his Scriniis hæc Officiorum & Officialium nomina fuisse: Primum *Primicerios* singulorum Scriniorum (de quibus dictum fuit *d. l. 3.* quorumque meminit *Notitia Imperij*.) Item *Ducenarios*, *Centenarios*, *Epistolares*, seu *Epistularios*: & nominatim in scrinio Canonum *Mittendarios*. De *Mittendaris* dictum fuit ad *l. 2. Epistulariorum* meminit quoque *Salvianus noster lib. 5. de Providentia Dei Verum*, inquit, *pleramque noui nunciij, noui* *ERT-*

STVLARII à summis Sublimitatibus missi: qui commendantur *Illustribus paucis ad exitia plurimorum*: decernuntur *his noua manera*, decernuntur *noua INDICATIONES*. Epistularij igitur fuerunt, qui in Prouincias cum Epistulis mittebantur, non ad exactiōnes tributorum vrgendas (id enim *Mittendariorum* munus fuit) sed ad insinuandas & significandas nouas indicationes: *Ducenariorum* & *Centenariorum* nominis vsus hoc æuo plurimus fuit. Nam & in schola Agentium in rebus fuisse eos superius ostensum est, *suo Titulo*. Fuere igitur & in scriniis largitionum, eorumque sit quoque mentio *l. 8. 9. inf. & fortè in l. 1. & 9. inf. de exactiōibus*, vbi dicam. Euerunt & alij in scriniis Comitibus sacrarum largitionum, qui dicebantur *Prima forme*, *Secunda*, & *Tertia*. Quemadmodum & inter *Castrenses* alij pariter *prima*, *Secunda*, *Tertia* forma fuerunt, *l. 2. inf. de Castrensis*. Formas vocabant gradus certos in singulis scriniis vel scholis, & quasi characteres, qui manipuli, sic vt dicam, scholarium & scriniariorum inter se distabant: quomodo *formam* nummi characterem dici, notum est. Hanc aliter ac inter *Comites*: alij ordinis primi, alij secundi, alij tertij fuerunt; vt alibi plenius ostensum est. Imò quod hæc ipsa *lex* nostra testatur, quemadmodum inter *Perfectissimos*, (de quibus *suo Titulo* dicam, *ultimo* inquam, *huius libri*) alij ordinis primi fuerunt, alij secundi, alij tertij.

¶ His igitur omnibus scriniariis Comitibus S. L. singulis sua *DIGNITAS* hac Theodosij constitutione assignatur; abrogata *leg. Valentis. arg. l. 13.* vt alij videlicet sint *Perfectissimi* ordinis primi, alij verò ordinis secundi, alij denique ordinis tertij. Quibus certè dignitatum gradibus suæ quoque & definitæ annonæ, id est, stipendia, gradatim constituta erant, & strenæ: *h. l. & l. 1. inf.* quod maiorem modum inferioris ordinis Scriniariis nullo suffragio impetrare licebat: *Sua quisque scilicet dignitatus stipendia ferre debet, non altioris*. Quæ præcipua est, & vnica fermè *huius legis* sententia, atque vnicus hic scopus, sicut & *dicta legis 11.* vbi de his Annonis, strenis, vestibus, atque in vniuersum de stipendiis dicendi locus erit. Quod perfectissimus dignitatem attinet Palatinis tributam, vide quoque *l. 7. de priuilegiis eorum qui in S. Pal.* ¶ Cæterum Theodosius M. hanc *leg.* suam biennio post rursùm firmavit, *l. 11. inf.* Arcadius, reductâ *Valentis lege*, infirmasse videtur, *d. l. 13. inf.*

VIII. * Idem AAA. Trifolio c.s.l.

LACVIT iusta, & omnibus Mittendaris Palatini Officij profutura suggestio, quâ insinuasti, vt ex hisdem, annui singuli ex Ducenariis: terni, ex Centuriis,

Centuriis, habito prouisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. xv. Id. Mart. Constantinop. Arcadio A. I. & Baurone v.c. c o n s. [385.]

NOTÆ.

* *L. Placuit 8. Cod. Iust. eod. tit.* Iungendæque huic, *lex prox. inf.*

" *Trifolio* huic Comitibus S. L. inscribitur quoque *lex 7. sup. vid. Prologogr.*

" *Inf.* Cod. Iust. omniâ voce & quod factum non oportuit.

" De *Mittendaris* dictum ad *l. 2. sup.* Cæterum Cod. Iust. habet, *Mittendaris Palatinis & officiis*: malè.

" *Annis singulis*: Cod. Iust. quæ mutatio non modò inanis & superflua, istud enim Latium magis, verum etiam malè cum dispendio totius legis.

" De *Ducenariis* & *Centenariis* dictum ad *l. 7. sup.*

" Ex *Ducenariis terni*: Cod. Iust. malè, de quo mox.

" *Centuriis*, vel *Centenariis*, vt Cod. Iust. & *l. prox. 8.*

VIII. * Idem AAA. Trifolio c.s.l.

DE Mittendaris Palatinis, annui singuli ex Ducenariis; terni, ex Centenariis, habito prouisionis intuitu, cingulo liberentur: & prioribus decedentibus, locus sequentibus detur. Dat. xv. Id. Mart. Const. Arcadio A. I. & Baurone c o n s. [385.]

NOTÆ.

* Iungenda, vt dixi, hæc *lex*, superiori.

" Hæc sententiâ hæc *lex* amplior quàm superior: de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE MITTENDARIIS, de quibus iam *l. 2. & 7. sup. & l. 22. 23. inf.* Palatinis, qui scilicet de Palatino officio erant, sunt hæc duæ leges, in eandem sententiâ, & quidem vnus eiusdemque constitutionis Theodosianæ: Quod mirum, & inter nanos *huius Codicis* Conditorum ponendum videtur: Quanquam vtraque quid peculiare habet, etsi in summam consentiant, eademque verba de eo contineant: Nempe prior docet, hanc constitutionem latam ad *suggestionem Trifolij Comitibus S. L.* (vt multæ constitutiones ad suggestionem & insinuationem Magistratuum, de his quæ ad officium & munus eorum pertinebant, promulgatæ) Posterior rationem suppeditat eius quod *hæc l.* constituitur; de quâ mox: Tribonianus priorem tantum retinuit, spretâ posteriore, quæ tamen, vt dixi, animam legis continet: idemque totam eius sententiâ conturbauit: non tantum interiecta voce, & mutatoque ita loco, *Mittendaris & Palatinis officiis*: quasi Mittendarij Palatini quoque non essent; aut quasi de aliis Palatinis officiis hic ageretur, quàm de Mittendaris: Verum totâ insuper eius sententiâ immutârâ: de quâ nunc videndum est: Igitur iubet hæc constitutione Theodosius M. ex Mittendariorum numero annuatim, per annos singulos, cingulo liberari, seu ex officio Palatino exire (vt loquitur *lex penult. inf.*) ex Ducenariis singu-

los, id est, vnum: ex Centenariis ternos. Nempe inter Mittendarios alij Centenarij, alij Ducenarij erant, vt docet quoque Breuis subditus *legi 7. sup.* Ergo quatuor in vniuersum de Mittendaris per singulos annos cingulo liberari & exire iubentur *h. l.* quod & ipsum postea stetit sub Theodosio Iun. vt expressè docet eius *lex 23. penult. inf.* Qui numerus planè conturbatus *Codice Iustin. in d. l. placuit 8. Cod. eod. tit.* eâ quippe, vt ea *lex* habet, iubentur annis singulis ex Ducenariis terni cingulo liberari, ex Centenariis verò, habito prouisionis intuitu: id est, (nam id ita *ibi* proculdubio accipiendum) quantum sufficere visum fuerit: Quod quidem euenit, tum ex præua interpunctione: tum horum verborum, *habito prouisionis intuitu*, interpretatione: quæ significat, hunc numerum sufficientem visum. Id enim sibi vult illa formula, de qua in *Glossario*, Rationem quod attinet, isthæc est: nempe vt prioribus decedentibus, locus sequentibus detur, atque ita sequentes promoueantur, suo ordine: Quo simul indicatur, hunc promotionis ordinem non interturbandum insitio, vel aduentio alio: de quâ prohibitione iam *suprà* sæpè; imò & ad *l. 5. h. t. & l. ult. inf. de re militari*: Fortè ex vno scrinio in aliud: quod pertinet *d. l. 5. & l. 1. inf. de Castrensis*.

x. * Idem AAA. ad Principium pp."

SI quis Iudicum Palatino vel profligationem debitorum putauerit esse mandandam, vel eius impertendum litigatori auxilium in lite priuatâ, tam ipse quam eius Officium per singulos quibus verita curanda commiserit, quinas auri libras fisci viribus inferre cogatur. Dat. Prid. Kal. Sept. A. quil. Arcadio A. II. & Baurone c o n s. [385.]

NOTÆ.

- * Concordat huic legi lex 17. inf. de exactionibus : & lex 6. sup.
- " Principius PP. sub Valentiniano Iun. vid. Protopogr.
- " Iudices id est, Rectores prouinciarum.
- " Profligatio, id est, exactio, vide & legem 9. inf. de Executoribus, & l. 4. ne conlationis translatio postuletur, vid. Gloss.
- " Debitorum, id est, debitorum publicorum, vt l. 4. sup. De quo plenè dixi ad l. 6. sup. de diuersis rescriptis. Mox opponitur litigator, & lis priuata.
- " Vid. Zosimum lib. 4. p. 766. 767. & D. Ambrosium : & Chronolog. nostram.

COMMENTARIUS.

VDICTI SEN Rectores Prouinciarum Palatinis quidquam iniungere, vt lege 6. supra, vetiti Superiore anno à Valentiniano Iuniorè : Ita & hęc lege tursum ab eodem Imperatore verantur : Ac nominatim illud b. l. vetiti, ne Rectores Prouinciarum, quos tributariæ rei & exactiõis cura manebat, Exactionem tributorum Palatinis iniungant. Quod & ipsum postea canitum à Theodosio Iuniorè l. 17. inf. de exaction. Sed reuocatum, l. 18. eod. tit.

de exact. Item ne in lite priuatâ Palatini auxilium litigatori impertiant, id est, ne executionem in lite priuata eis mandent. Ne scilicet formidabili hoc Palatinorum ministerio vel terror incutatur, aut concussiones exercentur. De exactiõne tributorum Palatinis committenda vel non, dicendi locus erit ad d. l. 17. inf. de exactionib. & l. 32. inf. de susceptorib.

XI. * Idem AAA. Proculo" c. s. l.

LIM" statuimus, vt ultra definitas dignitates" nullus" nec Annonas" nec Strenas perciperet. Sed quia plerosque de diuersis Palatinis Officiis, sub occasione indepti honoris, Strenas & Vestes", ceteraque solemnia, vltra statutum" numerum percepisse cognouimus, & id quod ex superfluo" præbitum est exigi facias : & deinceps vltra statutas" dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non. Mai. Constantinop. Acc." à Valerio c. s. l. Honorio Nob. p. & Euodio cons s. [386.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
- " Proculus Comes S. L. sub Theodosio M. An. 386. ex Comite Orientis, vt videtur mox Præfectus urbis, vid. Protopogr.
- " Ante biennium, l. 7. sup. quam hæc innuit.
- " Dignitates, hic, & sen. leg. & l. 32. sunt prærogatiuæ & commoda in officio publico constitutorum : æquiu.
- " Palatinus S. L.
- " Annona appellatione vestis quoque hic comprehenditur.
- " Dicam inf. ad l. 1. de mil. vestr.
- " Id est, vltra definitum annonarum modum.
- " ΑΣΕΡΤΑ ab alio, putâ à successore, lex quæ ad eius decessorem scripta fuerat.

COMMENTARIUS.

ANONNÆ Palatinis Comitibus Sacrarum Largitionum dinerctæ fuerant definitæ & constitutæ, pro dignitatum diuersitate : idque nominatim ante biennium ab eodem Theodosio l. 7. sup. factum fuit, quam hæc nostra innuit. Eo proinde maiorem modum exigere vel præberi, vt illa lege, ita & hæc rursum idem prohibet. Quinimodò si quid ex superfluo, id est, supra modum annonarum, dignitati suæ congruum & competentem, acceptum fuerit, id reperi b. l. iubetur. Suis cuique dignitati scilicet modus annonarum constitutus fuit ; Alius scilicet Perfectissimis Ordinis primi, alius Ordinis secundi, alius ordinis tertij. Item modus alius Formæ primæ, alius Formæ secundæ, alius Formæ tertiar, d. l. 7. sup. alius Comitum ordinis primi, alius secundi, alius tertij. l. vlt. sup. de proximis Comitibus. Idque ita inter Palatinos obseruatum, seti in Palatina militia. Hinc quoque l. vn. Cod. Iust. de annoni & capitatione administr. pro annoni & Capito dignitati suæ debitis ; sed & in armata idem obtinuit. Hinc l. 1. inf. de erogat. militar. annona (vbi dicam aliquid) Tribuni & Præpositi sumere dicuntur annonas suæ congruas dignitati : & l. 32. eod. tit. species accipere debitas dignitati, & l. vlt. Cod. tit. annonas

pro dignitate sua consequi & annonas suæ dignitatis. Insignesque ea de re sunt loci apud Historiæ Augustæ Scriptores, & nominatim apud Trebellium Pollionem, in vita Claudij, ex Epistola Valeriani ad Zosimionem Procuratorem Syriæ : & ex Epistola eiusdem ad Ablauium Murenam Præfectum Prætorij. Ex priore hæc verba noranda sunt. Hæc autem omnia idcirco specialiter non quasi Tribuno, sed quasi Duci detuli, quia Vir talis est, vt ei plura etiam deferenda sint. Vide & Epistolam Valeriani de Probo Tribuno ad Præfectum Prætorio, Mulnium Gallicanum apud Vopiscum in Probo. Quandoque tamen Principes, (vt ex illis ipsis locis apparet) non rigide semper modum annonarum dignitati congruum obseruauerunt, sed annonas sæpè maiores Tribunis & Ducibus deferrebant, quam dignitas eorum postulat, vt esset aliquod meritum præter meritum supra dignitatis & ordinis gradum. Quod in Aureliani Ducis persona statuit Valerianus, cui aliquid præcipue decreuit, vt ex eius Epistola constat apud Vopiscum, in Aureliano. Itemque in Claudio Tribuno, cui non tanquam Tribuno, sed tanquam Duci specialiter illa omnia quæ in eius Epistola continentur, detulisse profiteretur, quod

vt esset talis, cui etiam plura deferenda essent. Sed insignis maximè locus est, de annoni extra ordinis sui gradum non accipiendis, hic, ex prædicta Valeriani Epistola de Aureliano, quibus hæc Vopiscus præmittit : Illi, inquit, Romam venienti Saluina sui ORDINIS sunt decreta. Exemplum Epistola Valerianus Augustus Ceionio Albino Præfecto urbi : Vellemus quidem singulis quibusque deuotissimis Reipub. Viris multo maiora deferre compendia quam eorum DIGNITAS postulat : maximè vbi honorem vita commendat : Debet enim quid præter dignitatem pretium esse meritum ; Sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus [alij habent illationibus] VLTRA ORDINIS SVI GRADVM nemo plus possit. ¶ Et hæc omnia procul dubio ita constituta fuerunt, inuidiæ & æmulationis tollendæ. Cui enim infidem militiae, formæ, & Ordinis participes diuerso salario donentur ? Quanquam & hæc præterea ratio reddi potest, Ne precedentibus alioquin in immensum huiuscemodi annonarum incrementis, publici reditus seu Prouinciarum oblationes salariis non responderent. Atque hic est PVBLICVS RIGOR, quem æquitas certè relaxari (quidquid hæc l. vel similibus statutum reperiamur) suadet inuidiæ & vitia publica. Nam vt inter artifices longa est differentia, ita Meritorum rationem haberi, & virtutem spe præmiorum accendi publicè vtile est. ¶ Atque vtalaria maioris ordinis alicui extra ordinem Virtutis ergò decreta sæpè fuere, ita & ad augendam quorundam dignitatem & auctoritatem, eisdem minoris forent ordinis, maioris tamen dignitatis sine infulis, sine insignibus eos decorari non raro solitum. Ita Spartianus scribit in Hadriano ; Marium Turbonem post Mauritaniam Præfecturam, infulis ornatum Pannoniæ, Dacie quoque ad tempus Præfectum. Et pauld post, Daciam Turboni creditur titulo Aegyptiacæ Præfecturæ, quo plus haberet auctoritatis, ornato. ¶ Salaria porro (vt generali verbo vtar) Palatinorum, & omnium qui in commentarium Principis relati erant (qui estoient couchés sur l'Estat) variis rebus consistebant : in Annonis propriè dictis (id est in speciebus annonariis, veluti frumentis, vino, capito, v. l. t. sup. de domesticis, & tit. inf. de erog. mil. ann. & id genus aliis, de quibus consulendi sunt quos dixi Historiæ Augustæ Scriptores) ; Item in vestibus, de quibus iidem quoque consulendi v. & l. vlt. sup. de proximis Comitibus. disp. Videndi & Tituli duo, inf. de evogatione militaris annone & Titulus de veste militari. Fuerunt & alia solemnia veluti argentum & ministria. Quatuor igitur fermè hæc in annoni seu stipendiis fuere. Salarium propriè dictum, (in speciebus vestis, argentum, ministrium) Quatuor hæc in Epistola Valeriani de Claudij Tribuni salario distinctè ponuntur. Sano scias, inquit, tantum ei à nobis decretum SALARIUM, quantum habet Aegypti Præfectura : tantum VESTIVM, quantum Proconsulatus Africano detulimus : tantum ARGENTI, quantum accipit Curator Illyrici Metatium : tantum MINISTERIORVM, quantum nos ipsi nobis per singulas quasque decernimus ciuitates. Idemque apparet sigillatim ex altera Epistola Valeriani, quæ hanc præ-

cedit proximè de eodem Claudio Tribuno : Eademque Epistola & STRENDARVM fit mentio, vt b. l. nostra : Argenti inquit, in opere annua pondus quinquaginta Philippæos nostri vultus annuus centum quinquaginta, & in STRENIS quadraginta septem & trientes centum sexaginta. Scilicet Palatinis certis solemnitatibus secundum Ordinis sui gradum Principes in auro fermè strenas donabant ; de quo est hæc lex ; eodèmq; pertinet lex vlt. inf. de prou. cor. g. in S. Pal. De eodem est elegans hic Ammiani Marcellini locus, lib. 16. p. 68. Indultis, inquit, quidam SOLEMNITATE Agentibus in rebus in Consistorium, vt aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, vt moris est, expansa chlamyde, sed vtraque manu canata suscepit : & Imperator, Rapere, inquit, non accipere sciunt Agentes in rebus. Item hic Sozomeni lib. 5. cap. 16. ἐπεὶ ἦδ' ἄριστος παρὰ βασιλέα διεπέθη στρατιώτης (ἀντίαι ἢ τὸ πρὸ ἐπιφανὲς ἐν ταῖς ποταμῶν ἱεροπλατείαις, ἢ βασιλέων, ἢ βασιλέων πύλαον ἐν γενεθλιαῖς ἡμέραις) δουλοῦν ἢ ἐπὶ πύλῳ παρὰ τοῦτον ἔλασον, &c. & post ; ἀεὶ ἐπιπέτρως ὄν δεικνύει χροῦσόν, id est ; vbi tempus aduenit vt Imperator dona elargiretur in milites, quod quidem Romanorum Kalendaris & Natalibus Imperatorum & reginarum Fratribus fieri solet, &c. eorum qui ad munus accipiendum accedebant omniumque. Et post : Præuicentes ad pedes eius, quod dederat auro. Atque istud est, diu quæstum, neque à quoquam adhuc peruestigatum, PVNCTI solatium, cuius meminuit Anastasius, in l. laudabile 4. Cod. de advocatis diuersorum Iudicium. Iubemus, inquit, Viros Clarissimos fisci pro tempore patronos fori Tuae Celsitudinis SOLEMNI die festiuitatis Kalendarum Ianuariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, INTER spectabiles Sacri Consistorij Comites, diuina nostra Serenitatis manu PVNCTI consequi SOLATIA. Qui locus omnes hæcenus torfit, vt ex Cuiacij Observatiõne 2. lib. 13. dicere licet. Et perperam Græci hic legerunt τὸ Παῦλον ; Vnde tentabat Cuiacius, Παῦλι solatium, seu Παῦλα solatia : hoc sensu, Advocatos fisci consequi (vt ait lex iubemus 3. & lex petitiones 5. eod. tit.) quod communi consensu sine communi placito & conventionione totius Collegij Advocatorum patroni fisci constitutum est. Perperam omnimodò. Neque enim hoc loco agitur de illis solatiis, sed de iis, quæ de manu Principis strenarum loco accipiebant ; quod eleganter admodum Puncti solatium vocatur : de quo dixi plenè ad leg. vlt. sup. de postulando. Solatium autem sumitur non pro salario integro, verum pro liberalitate & lucello quodam & munificentiâ : Ita l. 32. inf. de nauiculariis, solatiis pro mercedula præstitis ex tributariæ pensionationis immanitate, & l. penult. inf. solatia vocantur quæ exeuntibus ex officio conferebantur beneficij loco, & stipendiis opponuntur. Et sic eodèmq; sensu Spartianus in Hadriano dixisse videri potest, Agyros bis ac ter die & nonnullos Equites Romanos ac libertinos visitauit, SOLATIIS refouit, consiliis subleuauit. Et multò magis malè hinc colligit nonnemo, ex hoc ipso loco, de quo nunc agimus, Puncti præ-

Tom. I. f.

Adsciscit

¶ **ADSCISCI PALATINOS ac nominatim CASTRENSIANOS nonnisi Principis adnotatione oportere.**

XII. * Impp. VALENTIN. Theodosius & Arcadius AAA. Severo^o Comiti, & Castrensi.

NULLVS eorum, qui Palatinis^o intra aulam obsequiis deputandi sunt, ad aliquid munus debet admitti, nisi cui Adnotatio Nostra fortiendæ talis militiæ copiam patefecerit. Da. xviii. Kalen. Feb. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONS. S. [390.]

NOTÆ.

* Fugitiva hæc lex est, mox vt ostendam.

^o Severino Com. R. P. l. ult. inf. ad leg. Int. repet. MS. hic habet, Severiano.

^o Ambiguitate huius vocis, Theodosiani in errorem induci fuerunt.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatinum aliquod munus, intra Principis aulam, non nisi ex Principis permisso & adnotatione quis potest: ex hæc Valentin. Inn. constitutione. Quæ quidem ab hoc titulo fugitiva omnino est, & ab huius Codicis Conditoribus hunc in titulum perperam coniecta. Nam etiam Palatini sunt omnes, qui in Principis obsequiis sunt: item, etiam Officiales Comitis S. L. & R. P. Palatini quoque dicuntur: rursum etiam hoc ipsum quod de Palatinis intra aulam obsequium præstantibus, h. l. cauetur, de Palatinis S. L. quoque cauetur l. 15. inf. & de Palatinis R. P. l. 18. inf. aliud tamen & speciale seu diversum quid est, Palatinis INTRA AULAM obsequiis deputari, seu aliquo munere militiæ intra aulam fungi. Palatini scilicet alij sub Comite S. L. & R. P. erant (qui illi Palatini sunt, de quibus est hic titulus) Alij vero obsequiis Principis officia præbebant: l. 1. inf. de priviil. eorum qui in sacro pal. intra aulam obsequiis deputati erant, vt hæc lex loquitur, in palatio obsequia præbebant; l. 2. d. t. de priviil. & c. in dicitur obsequiis Palatinis erant, l. 3. d. r. Palatini fidelis obsequij officia implebant, l. 5. d. r. Palatinis intra aulam obsequiis deputati, l. 12. eod. Qui à Palatinis Largitionum, de quibus hoc titulo, distert separantur, d. l. 3. imò & à Scriuariis quandoque Memoriarum, Epistularum, & c. d. l. 1. & 3. & à Cubiculariis, d. l. 3. Quinam igitur illi sunt? Nempe, qui sub dispositione Magistrum officiorum, Comitem Domesticorum fuere: l. 42. inf. de hereticis, (vbi, intra Palatium militare dicuntur:) item sub Castrensi S. Palatij vt hæc leg. & apud Corippum, versibus quos mox laudabo. *Obsequij scilicet vox propriè de his usurpata, qui circa Principem vel domi, vel foris procedenti obsequiebantur apud Capitolium non semel, Trebellium Pollionem, in Claudio, Cassiodorum in formula Cura Palatij. Quare & obsequium dictum pro comitatu procedentis apud Agroetium de orthographia. Constantinum. r. de thematibus, ib. 4. orient. Vuamafridum de gestis Longobardorum lib. 1. c. 20. aliosque quos congerit Meursius in mixobarbaro. Proinde vocis Palatinorum homonymia vel delusi sunt, vel illudunt huius Codicis Theodosiani Conditores. Aduersus quæ dicat quis, Severum hunc Comitem, cui lex hæc inscribitur, eundem videri cum Severino: quem Comitem Rerum priuatarum hoc ipso anno facit lex ult. inf. ad leg. Int. repetundar. vel Comitem S. L. lex 4. Cod. de off. Pref. vrbis. De Palatinis igitur Rerum*

privatarum hanc leg. esse, atque aded rectè sub hoc titulo collocatam? Sed vt ad id respondeamus: etiam verum foret hunc eundem videri Severum cum Severino illo Com. R. P. (Quamquam Comes quoque Castrensis dicitur l. 1. 2. inf. de Castrensi- nis:) non idè tamen de Palatinis R. P. hæc leg. agitur: Duplice quippe dignitate functum Severum dici posset. Itaque hæc l. Palatini intra aulam obsequiis deputati, omnino sunt Castrensi-ani. Cui & sacri palatij ministeriis connumerantur, l. 38. inf. de erogat. mil. ann. Sacri ministerij dicuntur, l. 2. inf. de Castrensi- an. Palatinorum denique etiam numerus l. 38. inf. de decur. Sacro Ministerio Principis deputati; l. 4. Cod. de Castrensi- an. hinc quoque in titulo Codicis *κατασκευαστῶν de Castrensi- an. & ministerianis.* Denique hanc leg. in titulo de Castrensi- anis coniectum oportuit. ¶ Caterum sub dispositione Castrensis fuerunt *Παδαγωγίων Ministeriales Domini, Cura Palatinorum*, vt docet Imperij Notitia. Breuiter *Ministerium aulicum*: cuius meminit Lamptidius, in *Alexandro Severo*; *Aulicum ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officiis, quot necessitas postularet, ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones & vestitores, & pincerna omnes CASTRENSES ministri quemadmodum pestis illa instituerat, sed annonas singulas, vix binas: & quum argentum in ministerio plus ducentis libris non haberet, nec plures ministros, argentum & ministros ante quando poscebat, accipiebat ab amicis, quod hodieque fit, si præstatur à Præfæctis absente Imperatore.* Hos Palatinos ita describit Corippus.

*Adfuit OBSEQUIO castrorum turba virorum,
Illis summa fides, & plena licentia sacris
Deservire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales mensas epulis onerare supernis,
Conseruare domum, sanctumque intrare cubile,
Internas munire fores, vestesque parare.*

Verum de Castrensi-ani seu sacri Palatij ministeriis suo titulo de Castrensi- anis l. 1. ¶ Caterum & per se satis apertum cur huiusmodi Palatinos (& nominatim Castrensi- anos) Valentinianus Immoior vt & Imp. in l. 10. seu ult. Cod. de diu. offic. non nisi ex sua adnotatione admitti voluerit: nempe quod vt Corippus superiori loco scribit, illis summa fides & plena licentia sacris deservire locis & priuata & interioris Principis vitæ adidui forent Ministri, à quibus vt sæpè Principi metendum, ita non nisi à Principe probatos adfisci interest. Itaque & Tertullian. in *Apologético* per ironiam: *Plane ceteri Or-*

dines

dines pro auctoritate religiosi ex fide nihil hosticum de ipso Senatu, de Equite, de castris, de PALATINIS ipsis spirant. Nil attinet sylum exemplorum retractare Principum, ab interioris vitæ ministris cubiculariis id genus aliis appetitorum. Ne longius repetam,

Valentinianus hic ipse, legis huius auctor biennio post id extremum expertus est Viennæ, vrbe Galliarum à Cubiculariis extinctus & suffocatus, cum & Ciuilia & militaria officia omnia non ex eius nutu, verum aliorum penderunt.

XIII. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Ofio^o c. s. l.

FFFICIUM, quod Sublimitatis Tuæ iussionibus obsecundat, eas tantummodo teneat dignitates, quas diuæ recordationis Valentis † Constitutio comprehendit: nihil ultra nec peti conuenit, nec sperari. Dat. iv. Kalen. Decemb. Constantinop. Olybrio & Probino CONS. S. [395.]

NOTÆ.

* Concordat lex 7. 11. sup.

^o Ofio Com. S. L. sub Arcadio, h. l. Magister officiorum in aliis sex legibus A. D. 395. 396. 398. de quod & Claudianus lib. 2. in Eutropium.

^o De hac voce iam pro l. 11. sup.

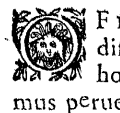
† Valentis constitutio hæc non extat.

COMMENTARIVS.

DIGNITATES Palatinorum Comitis Sacrarum Largitionum, atque aded Annonarum, iuxta eas modum, quibus maiores aut petere aut sperare non liceret, duabus constitutionibus à Theodosio M. definitum, puta l. 7. & 11. superius videmus. Verum ante Theodosium

Valens Imperator easdem dignitates atque aded annonas aliter digesserat. Hanc igitur formam Valentis constitutione comprehensam, ac non etiam Theodosianam, Arcadius h. l. seruari iubet; sic vt nihil ultra peti aut sperari velit. De qua ad eas leges plenius.

XIV. * Idem AA. Martiano c. s. l.

FFFICIORVM Palatinorum, Scriuiorumque, primicerij^o biennio transacto discedant, nec ulterius in eadem militia commorentur Eos sanè qui ante hoc statutum in locis^o memoratis inuenti sunt, ad metas triennij concedimus peruenire. Dat. xv. Kalen. Feb. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst. Iungenda huic lex 6. sup. de Proximis Comitibus dispositionum. Fortè & l. 8. & 9. sup. de Agentibus.

^o Martinianus Comes S. L. sub Arcadio, A. D. 396. vid. Prosopogr.

^o De his Scriuiorum Primicerijs, mox.

^o Loca sunt gradus officiorum & dignitatum, vid. Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

DE PRIMICERijs officiorum Palatinorum Scriuiorumque est hæc Arcadij lex, quæ pars est prolixioris constitutionis Arcadianæ de PROMOTIONIBVS, deque spatio seu tempore quo Primates variorum officiorum Palatinorum durare debent: vnde superest quoque lex 6. sup. de Proximis Scriuiorum quæ huic coassanda venit (fortè etiam vna cum lege 8. & 9. sup. de Agentibus in rebus:) Quæ & ipsa de Proximis sacrorum Scriuiorum idem omnino constituit, iisdemque omnino verbis, quibus hæc de officiorum Palatinorum Scriuiorumque Primicerijs: & idè data ad Ofium Magistrum officiorum, sub quo erant Proximi sacrorum Scriuiorum. ¶ Officiorum porò Palatinorum Primicerij hic sunt totius officij Palatini, id est, Officialium Palatinorum Comitis S. L. Primicerij: fuit enim totius officij Palatini Primicerius quidam, vt docet quoque lex 19. inf. vbi dicam: Scriuiorum vero Primicerij, sunt singulorum Scriuiorum in officio Comitis S. L. Primicerij: (huius enim officij

varia fuerunt scriinia, l. 3. 7. 11. 13. sup. l. 22. vlt. inf. de munitibus) varij proinde Primicerij, quorum Primiceriorum Scriuiorum sit quoque mentio l. 3. sup. l. 19. 21. inf. Rectores iidem dicuntur l. prox. 15. ¶ Ergo Primicerij hi officiorum Palatinorum Scriuiorumque biennio neque ultra in hac militia seu officio locoque commorari h. l. iubentur, biennioque transacto discedere pariter vt Proximi sacrorum Scriuiorum, d. l. 6. sup. de Proximis sac. scriu. vbi vid. quæ de huius rei ratione dixi: vt & de limitatione vtrique legi subiecta, quæ in præsens respicit: puta vt qui huius constitutionis tempore Proximi vel Primicerij reperiuntur, triennium absolere possint. Quod & alias similiter factum, cum tempora actuum coarctarentur: vt præterea videre est ex l. 22. inf. ¶ Quæ cum ita elata sint, crassus error est eorum qui ex hæc l. scribunt, Palatinorum in commune officium ultra biennium sese non porrexisse.

Tom. I I.

Ec 2

xv. * Idem

xv. * Idem AA. Constantio c.s.l."

Is abiectus" de Officio Palatino, qui inconsideratè ac vulgo sunt congregati Statutos ducentos viginti quatuor. Supernumerarios secentos decem electissimos inherere præcepimus": & iuxta instructionem Eminentiarum tuarum quæ adnexa est, singulis" scriniis vel Rectoribus" definitum numerum Supernumerariorum deputari. Si quis sanè ad memoratam militiam accedere voluerit, ostensâ generis fide, tunc demum adnotatione nostri Numinis, Palatinorum cœtui societur. Dat. xiiii. Kal. ...." Constantinop. Theod. v.c. CONS S. [399.]

NOTÆ.

- * Abest à Cod. Justiniano.
 * Constantius Comes S.L. sub Arcadio.
 * Vid. l. 6. de Agentib. in reb.
 * Præcipimus.
 * Que Decem erant, vide dicta ad l. 7. sup.
 * Rectorum appellatione intelligit proculdubio Primicerios Scithiorum, de quibus l. 3. & l. 4. sup. Primicerij enim sunt singulorum Scithiorum rectores.
 * Fontè Kal. Ian. & ita fugientes literæ exhibeat in MS.

COMMENTARIUS.

REGENSYM seu REPURGIVM Palatinorum Comitum Sacrarum largitionum b. l. Arcadius instituit: pariter vt ab Honorio instituitur lege sequente: idque iuxta instructionem Comitum Sacrarum largitionum Constantij, cuiusmodi repargium quoque Scholæ Agentium, in rebus institutum l. 15. 18. vlt. sup. de Agentib. in rebus.

¶ Duo igitur h. l. tractantur, Primum vt non nisi CCXXXIV. statuti sint; Supernumerarij verò sexcenti & decem itque edecumati & selecti à Comite Sacrarum largitionum. In Scholis scilicet, (& quidem Palatinis, ne de aliis nunc dicam) alij dicebantur & erant statuti, alij verò Supernumerarij: vt præter hanc legem ostendit lex 17. inf. lex 2. inf. de Castrensibus: seu alij statuti, alij Vacantes: l. vlt. sup. de Agentibus in rebus: vbi plura de his Vacantibus notati. Statuti inquam, qui iam officio suo intra scholamungebantur, atque in actu iam positi & constituti. Supernumerarij verò seu Vacantes vel Adscriptitij, qui supra numerum statutorum per singulas Scholas dispersi, certoque numero deputati, decedentibus ex Schola aliis, ordine subro-

gandi; vt clarè docet lex 17. inf. De quibus plenè dixi ad d. l. vlt. sup. de Agentibus in rebus.

Secundò ad Palatinam hanc militiam, non nisi ex adnotatione Principis, idque fide Generis factâ, neminem admitti iubet Arcadius. Quod idem & de Priuarianis, seu de Palatinis Comitum rerum priuararum constituitur l. 18. inf. De Palatinis Castrensibus, seu de Palatinis intra aulam deputatis, l. 12. sup. Quod de fide generis additur, id lucem accipiet ex l. 16. 17. inf. vid. & l. 4. sup. de Agentibus in reb. & inf. vlt. quid probare debeant. Et hæc quidem ita ab Arcadio constituntur, quod videlicet inconditâ turbâ tam laboraret officium Palatinum, vt initio legis ostenditur.

¶ Vt ad Supernumerarios seu prius huius l. caput redeamus, notandum & illud: quod Supernumerarij singulis scriniis, atque aded Rectoribus (id est Primicerijs, de quo ad l. 4. sup.) certo numero deputari assignari iubentur: Idque iuxta instructionem Constantij Comitum S.L. quæ huic l. adnexa quoque fuerat: v. g. tot in scrinio Tabulariorum, Canonum, Numerariorum, &c.

xvi. * Idem AA. Messalæ pp."

ALVTARI" definitione censuimus" d. xl. & sex" de officio Comitum Sacrarum largitionum, trecentos priuararum", qui tamen nullis sint corporibus. obligati: reliquos suis Officiis & Ordinibus esse reddendos, singulis tamen ita matriculis retinendos, vt patriarum" prouincia pariter conscribatur; Iudicibus admonendis de numero statuto, vt ceteri ad sua officia retrahantur, nec posthac sub specie militiarum" intra prouinciam possit delitescere, qui sibi nec indultum commeatum", nec publicam necessitatem docuerit esse mandatam; Curialem suum Municipem" vindicent, Collegiatum" proprium corpus adstringat, nec Iudicem suum Apparitorum" quondam desertor euadat: sibi quisque, iure tamen, obnoxium exsequatur": Adiutoribus quoque, qui matriculas tractant, supplicium deportationis cum amissione facultatum subeuntibus: si quenkumq; ultra numerum præstitutum fuerint militare. Dat. xi. Kal. Ian. Med. Theodoro v.c. CONS S.

NOTÆ.

- * Iungenda huic est lex proxima. Vtraque abest à Cod. Inst.
 * Messalæ PP. Italici sub Honorio Imp. A.D. 396: 398. 399. 400. vid. Prosopogr. vbi ex Symmacho & Rutilio Numat.

- mag. nonnulla.
 * Sayb. : sanctione: d. l. prox.
 * Constitutus, nisi quid hic abest, pro numerum constitutus, estimauimus.
 * In MS. ita notatum.
 * Priuararum absolute: de quo ad l. 18.
 * Patria & prouincia.
 * Palatinæ scilicet.
 * De Commentu hoc indulto Palatinis.
 * Municipem sunt Curiales, vid. Paratilon de Decurionibus.
 * De Collegiatis suo titulo inf. lib. 14. c. 7.
 * De his est infra titulus, lib. 8.
 * Persequatur.

xvii. * Idem AA. Longiano" c.s.l."

ERENITAS nostra salubri sanctione disposuit, vt quingenti quadraginta sex, qui tamen nullis sunt corporibus obligati, Palatini sint: Supernumerarij autem ex" quibus in decedentium locum, quos ratio inuenit, singuli subrogentur: ad originem tractis desertoribus; sciente Adiutore Officij Palatini, si qui supra statutum numerum vel cohibentia" vel negligentia eius inreperit, avaritiam eius, proscriptio omnium facultatum ac deportatione, plectendam: reliquos" autem qui superflui fuerint, prouinciis sine dilacione, datis auctoritatibus", restituantur. Dat. x. Kalen. Ian. Med. Theodoro v.c. CONS S. [399.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic, vt dixi, lex superior.
 * Longiano Comitum S.L. sub Honorio: ad quem extant Symmachi nouem epistolæ lib. 7. quibus omnibus perperam editum Longiano: Ex ep. certè 93. & 96. satis aperte colligitur, de eius Comitum S.L. vid. Prosopogr.
 * Locus corruptus: Ego sic restituiam; supernumerarij autem alij, scilicet fiat, ex quibus, &c.
 * Cohibentia, pro Cohibitione.
 * Reliqui.
 * De hac Auctoritatum voce mox.

COMMENTARIUS.

REGENSYM seu REPURGIVM Palatinorum seu Officialium Comitum Sacrarum largitionum & Comitum rerum priuararum instituit Honorius Imp. his duabus legibus, quæ inter se coassandæ sunt: est ad diuersos Magistratus data, pro ratione videlicet subiectæ materiæ: Prior scilicet ad Præfectum Prætorio data est, quia de Iudicibus quoque prouinciarum eorumque Officiis, Collegijs, & Curijs agit: Posterior verò ad Comitum S.L. quia de Palatinis S.L. vnice tractat: Nempe vt Arcadius superiori l. 15. in Oriente hunc recentum hoc ipso Anno egit: ita & Honorius his legibus. Cuius etiam recens causam priore lege 16. aperte indicat: nempe, quod multi Corporibus, Officiis & Ordinibus, Curijs, inquam, Collegijs, & Apparitionibus Iudicum obligati in Palatinorum Ordinem seu matriculam irrepissent: Quâ causâ etiam Curijs, Collegijs, Officiis Iudicum potestas hæc l. datur, Curiales suos, Collegiatos, Apparitores, retrahendi. Numerum itaque hunc Palatinorum esse iubet Honorius his legibus: Nempe, Comitum S.L. quingentos & quadraginta sex: Comitum R. P. trecentos: pauciores proinde Palatinos Comitum R. P. quam S. L. quomodo & pauciores tertium priuararum scriinia fuerunt, quatuor inquam: cum sacrarum largitionum decem essent, de quo vide leg. 7. sup. & l. vlt. inf. Atque hic statutorum Palatinorum numerus definitus ab Honorio: Ultra quem numerum reliquos super numerarios certâ matriculâ seu Breni comprehendendi iubet, ita quidem vt singulorum nominibus patria & prouincia adscribatur: quò scilicet admonitis Iudicibus prouinciarum Curijs, Collegijs & officiis Iudicum, his obnoxij retrahantur: ceteri verò non obnoxij super-

numerariorum loco habeantur, atque in decedentium locum vbi vsus tulerit, subrogentur: quæ & ipsa Supernumerariorum ratio & conditio Arcadio placuit d. l. 15. Quomodo & in Recensu Agentium in rebus ultra statutorum numerum, in supernumerarios multi eadem condicione reiecti, l. vlt. sup. de Agentibus in rebus. vbi de his supernumerariis, qui & Adscriptitij, Vacantini, seu Vacantes dicti, plura: vt & inter Castrensianos, l. 2. inf. de Castrensibus. ¶ Et hæc quidem de harum legum sententia: vbi duo adhuc notanda veniunt:

Primò, de Adiutoribus officij Palatini. Pœnam scilicet proponi his, bonorum proscriptio, & deportationis, si passi fuerint vel conuientia vel negligentia supra statutum numerum aliquem irrepere: Nempe hi Adiutores, quorum mentio quoque fit l. 20. inf. & l. 4. de executoribus: Palatini officij (vt disertè dicitur l. 16.) matriculas tractabant: & quod l. 17. indicatur, per avaritiam irrepere quosdam sinebant. De Adiutoribus in genere dixi ad l. 10. inf. de cohortalibus: de Adiutore Magistratuum officiorum l. 3. 20. 21. sup. de Agentibus in rebus.

Secundò, sine l. 17. superflui Palatini, ultra statutos videlicet & supernumerarios inuentur prouinciis sine dilacione, datis auctoritatibus, restitui: vbi quid sit, Datis auctoritatibus, quæri potest: Paret quis datis auctoritatibus, esse, probatione præstitâ: v. g. à Curia, si quem velut Curialem reperat: quo sensu, auctoritatis vox quoque accipitur. Malo ego, mandatis seu literis Iudicum, argumento l. superioris: quomodo accipitur & l. vn. sup. si certum per. ex chirogr. vt rectè Iuretus in Symmacho lib. 3. ep. 69. vbi plura exempla apponit de hac Auctoritatis significatione, & Nos in Gloss. Theodos.

XVII. Idem AA. Nestorio Comiti R.P.

Non aliter quilibet in Officio Sacrarum Priuatarum cingulum militiæ sibi sumentum existimet, nisi nostræ Mansuetudinis Adnotationem meruerit. Dat. Prid. Id. Aug. Ancyræ, Stilichone II. & Anthemio CONS. [405.]

NOTÆ.

- * E. 9. C. eod. tit. Concordat huic lex 12. & 15. sup.
- ** Imò Impp. ARCADIVS, HONORIUS & THEODOSIVS AAA. pariter vt l. prox. 19. vid. Chronologiam. Malè Cod. Iust. Imp. Theod. & Arcad.
- *** Nestorius Comes R. P. sub Arcadio vid. Profopogr.
- **** Sacrarum largitionum vel priuatarum, ita Tribonianus, aduersus veri fidem.
- ***** Ancyra in Galatia hoc tempore constitutus Arcadius A. D. 405. vbi pariter data lex 1. inf. ne quis in Palat. l. 1. de mensuris. De Imperatorum Ancyra morâ, dico plenè ad l. Quisquis, inf. ad l. Corn. de fisciis, N. 2.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatini rerum priuatarum Officium sine adnotatione Principis nemo potest ex hâc Arcadij leg. Quod idem de Palatinis Sacrarum Largitionum idem Arcadius constituit l. 15. sup. & Valentinianus Iunior de Palatinis intra aulam obsequio deputatis l. 12. sup. ¶ Illud notandum semel, absolute Sacrarum Priuatarum appellatione h. l. intelligi res priuatas. Ita absolute quoque priuata pro rebus priuatis, l. vlt. inf. de locatione fundorum iuris emphyteutici. Comes & Comitina priuatarum, l. 49. inf. de appellationibus, l. 120. inf. de Decurion. Sacræ igitur priuatae, sunt sacrae res priuatae: quippe sacrae res vel largitionales vel priuatae; vnde quandoque Sacrarum appellatione simpliciter, res priuatae intelliguntur, l. 13. inf. de indulgentiis debitorum. Quandoque sacrae largitiones,

vt apud Ennodium in tercia diuisione: Te Sacrarum Index & consilij comitem meruit & laboris. Itaque errat Vir doctus ad Symmachum lib. 10. epist. 43. qui diuitem l. 13. ita supplet, Munerationum Sacrarum. Ac vt ad priuatas redeam, Officium Priuatarum dicitur quoque l. 16. sup. l. 2. inf. & l. vlt. inf. h. t. In antiqua quoque inscriptione ἑπιτοκῶν ἀποδοτῶν. vide & ad aliquid Stuidam in voce πεισθαῖα. Ita Capitolinus initio Macrini; Ocijs, inquit, Antonino Bassiano, Opilius Macrinus, Praefectus Praetorio eius qui antea PRIBATUS curabat, imperium arripuit. ¶ Ceterum huic legi coassandam censeo l. vlt. Cod. de rescind. vend. quæ eidem Nestorio Comiti R. P. inscribitur, quâ vestium, auri, argenti, mancipiorum emendorum ex priuatis rebus Principis copia denegatur.

XIX. * Idem AA. & Theodosius A. Monaxio PP.

DOMINVM ex Primiceriis Sacrarum largitionum speciali beneficio ex Vicariis, ad similitudinem Proximorum Sacrorum Scriniorum, esse præcipimus; Ceteros Primicerios Scriniorum, & qui post illum Primicerij totius erunt officij, Palatini, ex Consularibus inter Adlectos esse decernimus. Dat. XVI. Kalend. Feb. Constantinop. Basilio & Philippo viris clarissimis CONS. [408.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex, velut Historica, à Cod. Iust.
- ** Emendatâ superioris legis inscriptione, reponendum hinc, videm AAA.
- *** P. P. vid. Profopogr. & auctorem Chronici Alexandrini A. D. 409. Et certè de Dignitatum ordine agitur hâc locutus rei cura ad dispositionem Praefecti vrbis pertinebat: de quo dixi ad l. 1. sup. vt Dignitatum ordo.

COMMENTARIVS.

DE PRIMICERIORVM Sacrarum largitionum DIGNITATE est hæc Arcadij Imp. Constitutio: Vbi ante omnia prænotandum est (quod hæc lex disertè testatur, idque etiam indicat lex 14. sup.) alios fuisse Primicerios totius officij Comitibus S. L. alios verò Primicerios singulorum Scriniorum. Id quod similiter docet lex 20. inf. & Notitia Imperij, quæ viginti ferme post hanc leg. annis conscripta est, præfert; Officium, inquit, Viri Illustris Comitibus S. L. habet PRIMICERIVM TOTIVS OFFICII: Primicerium Scribij Canonum: Primicerium Scribij Tabulariorum: Primicerium Scribij Numerariorum: Primicerium Scribij aureæ massæ: Primicerium Scribij Auri ad responsum: Primicerium Scribij vestiarij sacri: Primicerium Scribij Argenti: Primicerium Scribij Anularij: Primicerium Scribij à pecuniis. Quod

ipsum & de officio scribisque rerum priuatarum testatur lex vlt. inf. hoc tit. eadèque Imperij Notitia.

¶ Hoc præcognito, de huius l. sententiâ videndum est. Igitur de Dignitate Primiceriorum horum, duo hæc hâc l. constituuntur ab Arcadio: Primò continetur speciale beneficium seu privilegium Domini cuiusdam, qui tum erat ex-Primicerius totius officij Palatini seu Comitibus S. L. Nempe speciali beneficio tribuitur ei dignitas ex-Vicariis, ad similitudinem proximorum Sacrorum Scriniorum: De hæc Proximorum Sacrorum Scriniorum dignitate, v. l. 2. 4. 10. 11. 17. sup. de Proximis: & l. 12. sup. de Senatoribus. Igitur Domino ex-Primicerio totius officij hæc dignitas speciali beneficio tribuitur. Qui verò ægri somnia videre, imò videre

dere volet, legatis quæ Gutherius de officiis domus Augustæ lib. 3. c. 9. p. 481. & 482. scribit: vbi hanc leg. de Primicerio Notariorum accipit, & Dominum ex-Primicerium vocari notat, id est, Primicerium Notariorum totius officij, nomine appellatio: Est enim hic Domini, siue maui, Domini nomen proprium.

Secundo capite in futurum Primicerius totius officij Palatini, vt & Primiceriis singulorum Scriniorum

tribuitur dignitas ex-Consularibus inter Adlectos: de dignitate ex-Consularibus dixi ad l. sup. de eadem in hæc ipsa re videtur accipienda lex 7. sup. & l. vlt. in fin. De Adlectis, id est, immunibus à Senatoriis oneribus, dixi ad l. sup. .... Et hoc tamen privilegium ademptum postea his à Theodosio Iun. quod Senatoriæ dignitati isti Palatini renunciant, l. vlt. sup. de Senatoribus.

XX. * Imp. HONORIUS & Theodosius AA. Ioanni PP.

PALATINOS, qui Sacrarum remunerationum rationem tractantes, inculpatim ad calcem terminumque militiæ peruenierint, præcepimus ea habere privilegia, Adiutorem & Primicerios diuersorum officiorum, quæ nuper Agentum in rebus scholæ à nostrâ sunt Mansuetudine contributa: scilicet, vt à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, ceteraque onera non agnoscant, quæ antea cum nihil de hac re statuissimus, ad dignitatis dispendium sustinebunt. Dat. VII. Id. Iun. Rau. p. Consulatum Honorij IX. & Theodosij V. AA. [413.]

NOTÆ.

- * L. Palatinos 10. Cod. Iust. eod. tit.
- ** Ioannes PP. sub Honorio Imp. A. D. 412. 413. 414. vid. Profopogr.
- *** Inculpatim, pro inculpatè: vid. Gloss. Theod. Malè Cod. Iust. inculpatantur.
- **** Præcipimus, quomodo & Cod. Iust.
- ***** Locus h. ita Cod. Iust. expressus. nec non etiam Adiutores, & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere privilegia, quæ &c. De quo mox.
- ***** De Adiutor, vid. l. 16. 17. sup.
- ***** Id est, vniuersorum quorumcumque, vid. Gloss.
- ***** De hæc constitutio, mox.
- ***** Abest à Cod. Iust.
- ***** Vid. infra titulum, qui à præbitione tyronum, lib. 11. & l. 14. 15. sup. de proximis Comitibus distos.
- ***** Reliqua recita à Cod. Iust.
- ***** 29. Sustinebant.
- ***** Id est, Post.

COMMENTARIVS.

TYRONVM præstatione, cæterisque oneribus, Palatini Sacrarum remunerationum, vbi inculpatè ad calcem terminumque militiæ peruenierint, etsi Honoratorum iam numeros, de quo ad l. 19. sup. hæc leg. ab Honorio immunes esse iubentur, quibus hæctenus obnoxij fuerant. Vbi tria illustranda veniunt, præter generalem à tyronum præstatione immunitatem: de qua erit infra. peculiaris, lib. 11.

Primò quod hæc immunitas tribuitur Palatinis Sacrarum remunerationum, id est, tam Sacrarum largitionum quam priuatarum: sic quoque l. 2. inf. de comenatu. Ex officiis Palatinis, his videlicet qui Sacrarum & priuatarum remunerationum Comitibus obsecundant. Nempe Sacrarum remunerationum vox pertinet ad sacras largitiones, & ad res priuatas, quæ sanè & sacra dicuntur, l. 13. inf. de indulg. debitor. l. 17. 18. inf. de exactionibus: Sic alioquin & Symmachus lib. 10. ep. 43. Palatini remunerationum Sacrarum, Amicus & Castor, quæstus publicos cruentes, &c. Et in veteri Inscrip. pag. 449. nu. 7. de Petronio Maximo. SACRARVM REMVNERATIONVM PER TRIENNIVM COMES: qui ille est Maximus, qui dicitur Comes S. L. l. vlt. Cod. de commerciis: Comes R. P. l. 26. inf. de petitionibus. Sic & Honoratus, V. P. R. A. T. S. R. dicitur in veteri Inscrip. p. 282. num. 6. id est, Vir Perfectissimus Rationalis Sacrarum Remunerationum.

Secundò obseruandum id quod initio dicitur de Palatinis, qui ad calcem terminumque militiæ peruenierint, explicari mox de Adiutore & Primiceriis diuersorum officiorum: vbi reponam vniuersorum officiorum, vel certè diuersos. Nempe Palatini, vbi ad calcem militiæ peruenierint, siebant vel Adiutores, de quibus l. 16. & 17. sup. vel Primicerij totius officij, vel singulorum Scriniorum, siue Sacrarum largitionum siue priuatarum: de quibus Primiceriis l. 19. sup. & l. vlt. inf. & Notitia Imperij. Quare verba illa, Adiutorem & Primicerios vniuersorum officiorum egyptinè posita sunt, quasi dixisset Adiutorem scilicet. Quod Tribonianus non cepit, qui ἀδελφῶν & extensiuè seu ampliatiuè hæc accepit, & ad alia officia aliisque Adiutores & Primicerios diuersorum officiorum præcipimus habere privilegia, quæ, &c. officia enim hæc sunt officia Palatina: quorum Primicerij totius officij erant: nulli vel in nullis Magistratum officiis tales Primicerij.

Tertid Exemplum obseruandum. Nempe privilegium hoc ab Agentibus in rebus, seu à privilegio quod his nuper dederat, extendit nunc Honorius Imp. de quo sanè est Honorij lex 13. sup. de Agentibus in rebus: quæ tamen non aded nuper data est, verum antè decennium.

XXI. * Idem

XXI. * Idem AA. Anyfio. c. S. L. & Tauro C. R. P.

AD similitudinem sanctionis, quam de proximis sacrorum promulgauimus scriuimus; etiam in Officio sacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum sub perpetua obseruatione præcipimus custodiri in venerabili Natali perennitatis meæ Theodosij, ad exemplum proximo- rum, annus suscipiat exordium promotionis, & priuilegia quæ huiusmodi Officiis vel Primicerio sacris Legibus deferuntur, integra inlibatæque seruentur. Dat. III. Kal. Iul. Constantinop. Theodosio A. V. 11. & Palladio C O N S S. [416.]

N O T Æ.

* L. Ad similitudinem 11. Cod. Iust. cod. tit.
 ** Anyfius Comes S. L. sub Theodosio Iun. cui inscribitur quoque Anno 419. lex 22. inf. prox. Eiusdem mentio fit An. 436. in l. ult. de murilegulis vid. Protopog.
 *** Inscribitur hæc lex eodem exemplo duobus, Comiti S. L. & Com. R. P. quia argumentum eius vtrique commune est.
 **** Tauro, Comes R. P. sub Theodosio Iun.
 † Intelligit Legem 17. sup. de proximis, quæ ante quinque menses lata est.
 ‡ Hæc sententia velut Historica recita Cod. Iust. Ref. ribendum potest vel, & venerabili, vel vt venerabili quomodo d. l. 17. Retinenda hæc vox, non verò irrepticia est, vt quidam censent: dixi ad l. 10. sup. de Prætoribus.
 § De his priuilegiis l. 19. & 20. sup.
 ¶ Primiceriis in plurali Cod. Iust.

C O M M E N T A R I V S.

DE PRIMICERIORVM Palatinorum, de quibus ad leg. 19. sup. DVRATIONE, PROMOTIONE, & PRIVILEGIIS est hæc Theodosij Iun. constitutio; & ad Comitem S. L. & ad Comitem R. P. emissa, quod vtrique ea communis sit: eaque tota ad instar & exemplum legis 17. sup. de proximis efficta: Porrigit scilicet hæc l. Theodosius Iun. id quod d. l. 17. ante quinque menses sanxerat de Proximis scriuimus, ad Primicerios Palatinorum scriuimus: Ad similitudinem, inquit, sanctionis, &c. Igitur tria ad similitudinem illorum de his disponit.
 Primum est de Duratione Primiceriatu: Neque cum hætenus, ex Arcadij patris l. 14. sup. Primiceriatu biennalis foret, annum nunc, abrogatâ illâ leg. esse iubet: idque vt dixi ad similitudinem

Proximorum, de quibus idem cautum d. l. 17. Secundum est, quod Triboniatu hic recidit, pariter vt d. l. 17. de Tempore auspiciali promotionis ad Primiceriatum: Nempe & hic Natalem suum Theodosius Iun. huic rei dicatum vult, pariter vt d. l. 17. sup. de proximis, ad quæ plene dixi, de hoc Theodosij Iun. natali, de que dicatis Principum natalibus ad promotiones, vt & ad l. 1. eiusd. tit. de proximis, & l. 10. sup. de Prætorib.
 Postremo capite Priuilegia Primiceriorum superioribus legibus Arcadij patris concessa, veluti l. 19. & 20. sup. constimantur: pariter vt Primiceriorum, d. l. 17. Denique quod initio dixi, est hæc lex tota imitamentum d. legis 17. pariter vt lex prox. inf. ad similitudinem pariter alterius legis expressa est.

XXI. * Idem AAA. Anyfio" c. S. L.

ESSANTI BVS cunctis, quæ super biennio de actu Mittendariorum olim statuta sunt, ad similitudinem Exceptorum eiusdem militiæ completo anno recedere eos, subituris eundem locum sequentibus, præcipimus: illis qui nunc agunt, biennij actum ex quo cœperunt complentibus. Dat. IV Non. Maij. Constantinop. Monaxio & Plinta C O N S S.

N O T Æ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.
 ** Anyfio huic Comiti S. L. inscribitur quoque lex 21. prox. sup.
 † Constitutio hæc non extat.
 ‡ De Exceptoribus dixi ad l. 7. sup.

C O M M E N T A R I V S.

MITTENDARI S. L. (de quibus l. 7. 8. 9. sup. hoc tit. & l. 23. prox. inf.) cum hætenus biennales essent, ex constitutione quadam quæ hic memoratur, nusquam verò comparet, annui hæc constitutio à Theodosio Iun. esse iubentur: Idque exemplo Exceptorum, de quibus l. 7. sup. Et hæc igitur lex pariter vt superior, ad similitudinem alterius expressa est. Crescente videl. in dies am-

bitione, vel impatientiâ succedentium in scholis superiorum tempora coarctata, vt ita sequentes horum locum subirent, quod hic expressè notatur: Eaque coarctandarum militiarum in commune causa fuit, de quo ad l. 5. & 17. sup. de Proximis. simile exemplum l. 1. inf. de Castrens. Et hic tamen in præsens limitatio quædam additur: nempe biennij actum complere his permittitur qui nunc agunt. Quod

Quod & aliàs factum, cum tempora actuum coarctarentur: vt videre est quoque ex leg. 14. sup. & l. 6. sup. de proximis. quæ inter se coarctandæ sunt.

XXII. * Idem AA. Asclepiodoro" c. S. L.

VATTVOR Mittendarios, qui per annos singulos ex officio palatino exire solebant consueverunt, beneficiis, quibus Tuo Culmini visum fuerit, ex his videlicet quæ suæ iurisdictionis esse, nec aliis ex consuetudine cælitus deputata, cognouerit, Tuâ Sublimitas prosequatur: Etiam in posterum hæc consuetudine permanfura, vt, circumuentione damnatâ, proluxa stipendia siue debita solatia consequantur. Dat. III. Kal. Maij. Constantinop. Honorio XII. & Theodosio X. AA. C O N S S. [422.]

N O T Æ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust.
 ** Asclepiodorus Comes S. L. sub Theodosio Iun. mox Anno prox. 423. Consul & Præfectus Prætorio. vid. Protopog.
 *** Exire propriè vid. Notitiam, & Gloss. est cingulo liberari, vt l. 8. & 9. sup. recedere, l. 22. sup. quæ omnes sunt de Mittendariis.
 **** Id est, ex factis largitionibus.
 ***** Cælitus, id est ab Imperatore seu Principe, h. l. & l. 7. inf. de Castrensibus: l. 16. de murilegulis. Erant qui aliter Interpretati. Nempe, cælestia, diuina, aracula, alimnia, hisque similia impie Principes sibi adscribere, vid. Glossar. & Imper. Rom.
 ¶ Solatia quid? mox dicam.

C O M M E N T A R I V S.

DE MITTENDARIORVM S. L. quatuor (qui quotannis exibant, & sequentibus locum faciebant, vt docet præterea lex 8. & 9. sup. hoc tit.) beneficiis, solatiis, est hæc constitutio Theodosij Iunioris obscura satis. Quæ vt intelligatur, sciendum est; vt aliis nonnullis de officio vel actu exeuntibus solatia quædam seu beneficia & stipendia pro munere data, ita & Mittendaris de actu exeuntibus pariter concessa: quæ hic triplici nomine designantur: beneficia, stipendia, solatia: Solatia non sunt propriè salaria, seu stipendia actus, verum beneficij & lucelli genus præter salarium. Ita puncti solatia, pro strenis l. 4. Cod. de aduoc. diu. Indicum, de quo dixi ad l. 11. sup. Ita & solatia pro mercedula præstata: l. 32. inf. de nauiculariis: Errant enim qui solatium & salarium confundunt: Ita solatium tutori dicitur constitutum l. 33. in f. de administr. tutor. Sed & solatium in l. 22. §. 8. m. soluto matrimonio, alio sensu accipitur. Verum de hoc plura in Glossario. Ergo hæc l. permittit Theodosius Iun. Comiti S. L. hæc

beneficia seu solatia quatuor his Mittendariis exeuntibus dare, velut proluxorum stipendiorum solatia, citra ullam circumuentionem: duabus tamen limitationibus additis: Prima est, vt Comes S. L. hæc beneficia seu solatia tribuat ex his quæ suæ Iurisdictionis sunt; id est sub suâ dispositione, atque aded ex sacris largitionibus, & de quibus ipse disponere potest: vt sunt vestes lintæ, de quibus lege 6. & 8. inf. de murilegulis, & Notitia Imperij. non verò ex bapthiis: quæ erant sub Comite R. P. Cerrè vestes vt inter stipendia, ita & inter solatia fuisse: de quo iam alibi. Secunda limitatio est, ea beneficia seu solatia tribui posse à Comite S. L. quæ non aliis ex consuetudine cælitus sunt deputata: id est, quæ à Principe aliis sunt destinata, propriæque: Cælitus, id est, ab Imperatore, de quo iam in Notitia. Scilicet Principes certis personis solatia quædam ex his quæ sub Iurisdictione, id est, dispositione Comitis S. L. erant, deputabant, quæ vel cuius generis Comites S. L. aliis dare non poterant.

XXIV. * Impp. Theodosius A. & Valentinianus Cæsar Hierio PP.

OSTRÆ moderationis arbitrio præstitutum est, vt Priuati priuilegia Largitionalis Officij perpetuò consequantur: hoc est, vt tam Primicerius Officij priuatarum, quàm alij Quattuor reliquorum Primicerij Scriuorum eiusdem contemplatione militiæ ex Consularibus inter Adlectos esse mereantur: & tam in hac almâ Vrbe quàm in Prouinciis honore ponantur; cum Inlustres Viri memoratarum Comites dignitatum ita simili iugiter infularum splendore decorentur, vt non culmine discingantur æquali, sed tempore: Dat. xv. Kalend. Decemb. Constantinop. Theodosio A. XI. & Valent. C. C O N S S. [425.]

N O T Æ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust.
 ** Hierio PP. Orientis sub Theodosio Iun. A. D. 425. 426. 427. 428. vid. Protopog.
 *** Priuati sunt Officiales Comitis R. P. sicut Largitionales, Comitis S. L. Priuati, Præfecti Vabis. Tom. I. l. 1. E 6. F 6. G 6. H 6. I 6. K 6. L 6. M 6. N 6. O 6. P 6. Q 6. R 6. S 6. T 6. U 6. V 6. W 6. X 6. Y 6. Z 6.

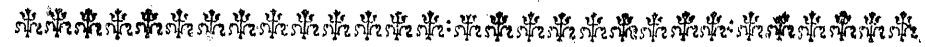
" Totius scilicet vt l. 19. sup. & in Notitia Imperij.
" Constantinopolitana, quod ex Macedonia regressus hoc tempore Theodosius: Socrates lib. 7. c. 24. & 25. vid. Chronolog.
" Intellegit Comitem S.L. & Comitem R.P.
" Inducitur, distinguatur; Quomodo hic forte reponendum, vid. Gloss.
" In aequali. mox vt ostendam.

COMMENTARIUS.

PRIMICERIS rerum priuatarum eadem Privilegia, eadem Dignitas tribuitur hac l. a Theodosio Imp. quae & Primiceriis sacrarum largitionum; ac nominatim vt ex-Consularibus inter Adlectos sunt: de quo vid. & l. 7. 19. sup. Quae lex vt penitus intelligatur illustreturque, sequentia notanda sunt.

PRIVATARUM Scrinia quatuor tantum fuere, vt hac lex nominatim docet, sed & Notitia Imperij (biennio ferme post hanc legem vt alibi doceo conscripta) vbi haec quatuor scrinia discrete numerantur, Scrinium beneficiorum, scrinium canonum, scrinium securitatum, scrinium largitionum priuatarum. Singulorum horum Scriniorum sui & singuli fuere Primicerij, quos Notitia Primicerios vocat; nisi quod in Notitia Orientis, Primicerium scribij largitionum priuatarum nominat: cum hac lex omnes Primicerios vocet: idem igitur hac parte Primicerius, qui Primicerius. Praeter hos quatuor Primicerios, fuit & Primicerius totius officij, vt praeter hanc legem eadem semper Imperij Notitia docet. In vniuersum vero Officiales omnes Comitum rerum priuatarum, Priuatiarii dicti fuerunt. Hac lege

igitur constituitur, quemadmodum Primicerij sacrarum largitionum Ex-Consularibus inter Adlectos erant l. 19. sup. ita & Priuatarum Primicerios iisdem privilegijs firi oportere. Exaequantur vniuersi Priuatiarii seu Officiales priuatarum Officialibus Comitum S.L. Idque hoc quoque argumento, quod scilicet & ipsi Comitibus vtrique aequales essent & similes, & (quae inter aequales perpetua regula est, de qua dixi ad l. en. sup. de Consulibus.) is inter eos praecedat & praefertur, qui alterum temporis antiquitate & prioritate vincit. Non est inter eos culmen inaequale, sed tempore tantum inter se certant. Vno verbo, cum Comitibus ipsi sint inter se similes & Officiales ipsorum exaequari par est: Officialium dignitas, Magistratum suorum dignitatem sequitur, & aemulatur. Denique similes habent Officiales, qui sibi similes sunt. Haec ita nunc Theodosius Iunior. Antea quippe non illic quae privilegia Officialibus Comitum S.L. competeabant, eadem & Priuatiariis indulta fuere: quod praeter hanc leg. docebunt ea quae notabo ad l. 3. inf. de priuati. eorum qui in sacro pal.

DE STRATORIBVS.

TITVLVS XXXI.

XII. COD. IVST. Tit. XXIV. De his est quoque lex 4. inf. de Executorib. De altero Stratorum genere agitur l. 1. inf. de custodia reorum, de quibus legem 4. §. 1. de officio Proconsulis accipiendam mox docebo: Ac proinde ad hos Stratores, de quibus hac Titulo, eam non pertinere. Quod plerisque tamen visum est, & in his Cuiacio quoque.

I. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Zosimum" Praesidem nouae Epiri.

ER omnes prouincias Edictum generale misimus, Vt ab Stratoribus vnus tantum solidus probae nomine posceretur: & in offerendis equis certam formam, staturam, aetatem prouinciales nostri custodienda esse cognoscerent; Quos etiam fisco certo solidorum modo obnoxios fecimus, si quod Stratores petere nunquam metuunt, illi dare Stratoribus non timerent. Officium quoque Grauitatis Tuae centum argenti libras multabitur, sciens praedictam rem gestam fuisse, non ilico eam seueritati iudiciali prodidisse. Dar. xiiii. Kalend. Iul. Apolloniae, Valentiana & Valente AA. CONSS.

NOTAE.

* In vn. Cod. Iust. eod. tit.
Praeses nouae Epiri: cui inscribitur pariter hoc Anno 373. altera lex, puta lex vn. inf. no Praefectianus.
Zosim. vbi apparet ex collatione legis 22. de Episcopis, quae data est superiore Anno 372. ad Paulinum Iustum

cum d. l. vn. inf. no Praefectianus: cuius etiam collationis ope, emendandus vel suppleendus venit Consularis huic legi subscriptus.
" Proba. de hac voce mox.
" A prouincialibus.
" Quod stratores petere interdicitur est. Ita Tribonianus.
" Officium Praefectis Epiri nouae nota.
" Libris Cod. Iust.
" Si sciens C. Iust. quomodo & hic reponendum.
" 2. prodidisse: in Cod. Iust. prodiderit.
" Apollonia vrbis Epiri nouae, vbi data (id est, reddita) haec lex; de quo mox plura.
" Valentiano & Valente v. A. A. ita reponendum, id est A. D. 373. vt cuius collatio legis 22. inf. de Episcopis: & l. vn. inf. no Praefectianus: de quibus mox.

COMMENTARIUS.

STRATORIBVS Equotumque collationi probationi per nouam Epirum modum ponit hac l. Valentianus Imp. vbi de ipsis Stratoribus prius videndum est. Stratores in commune in re veterinaria dicebantur, qui stratum equi componebant, qui dominum in equum subleuabant, dextra illi substrata, sine subiecta, quique ad frenam quoque curcebant, vel etiam capistro, seu freno, vbi opus, equum domini ducebant. Gracis, ac nominatim Suidae, strator αναβολος & εταβλος. A quibus nomen seu actus ipse Stratura, εταβλοισι Glossae Hiloxeni; omittit mosum ex Constantini donatione loci. Spartianus in Caracalla, cum illum in equis strator eius LEVARET. Capitolinus in Macrino p. 94. Statoris Imperatoris meminit: Ammianus Marcellinus, lib. 30. p. 456. Cum, inquit, cum oblatu non susciperet equum, anteriores pedes praeter morem erigens in sublime, innata feritate concitatus, vt erat immanis, dexteram Stratoris militis iussit abscondi, qua cum insipientem iumento pulsaret consueto, perissetque cruciabiliter innocens IUVENIS NI TRIBVVS STABVLI Cerealis diuum nefas cum sui periculo distulisset. Paulus Warnefridus lib. 2. Longobardorum cap. 17. Equus Alboini in medio praeside concidens, quamvis hinc inde a Stratore verberibus caesus, non poterat eleuari. Idem Capite 29. Strator, quem lingua propria Marpahis appellant, (Mara scilicet vel Marcha Celta lingua, Germanicaque equus est, vt ex Paulania constat in Phocis, legibus Bainuatis, Alamannorum, Langobardorum, & ex veteri Glossario) Paulinus in Eucharistico: Et mihi pulcher equus: falerisque ornator esset, Strator procerus. Inde & Prostrator apud Curtopalem & Codinum εταβλοισιν αριος, quique cum Princeps equum inscendens, equum freno arreptorahabat ad quartam vel quintam vsque Palatinae aulae partem. Sed & Iuo Carnotensis, & Anastasius de Pipino Rege Francorum referunt, cum Pontifici Stephano vice Stratoris, vsque ad aliquantum locum iuxta eius sellam properasse, & cum gloria ad Palatium duxisse. Quandoque tamen Stratorum officio adeo contumeliosae quidam additi fuere, vt ascensuris non manum, sed corpus seu dorsum & cernicem subternere necesse haberent, vt de Valeriano & Baizete memorant. Neque enim hi minus (quod tamen nonne negat) Stratorum officio functi, imo contumeliosus: Neque interest ad Stratoris officium manum quis an dorsum supponat, praebatque domino equum conscendens, nisi quod contumeliosus. Ex his apparet omnem horum stratorum curam circa equos & in equum conscendens fuisse. Quod primo tenendum.

Secundum tenendum (vt ad legem nostram propius accedamus) in Palatio Imperatorum huiusmodi Stratorum peculiarem scholam fuisse: Quod ex huius tituli positione seu serie tum hoc Codice, tum Iustinianus videre est: & Symmacho lib. 10. ep. 5. in f. Cum Venantij Stratoris illicitum usurpationemque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum ad Tom. I.

scriptus albo aduersum Leges ad Palatina castrorum fisset.

Et erat (quod Tertio notandum) haec schola inuenum ferme, cui Tribunus stabuli praeratur, quod ex superiore Ammiani Marcellini loco lib. 30. p. 456. liquidd constat.

Itemque (quod Quarto notandum) sub Magistris officiorum dispositione, quod ex Symmacho clarum, d. ep. 51. Venantium [Stratorem] quem V. C. & Illustris officiorum Magister iusserat exhiberi, censui, Agenti in rebus Decentio, quo prosequente venerat, esse reddendum. Sed cum Venantij stratoris illicitum, &c.

Itaque (quod Quintum) cum horum pericia circa veterinariam & equos foret, nonnulli ex hac Palatina schola seu ex hoc stratorum numero a Palatio in prouincias mitti solebant. & sic missionibus Principis parebant, pariter vt Domestici, Protectores, Agentes in rebus: quibus ideo inunguntur l. 4. inf. de Executoribus, ac nominatim ad probandos equos, quos prouinciales tributi nomine conferrebant (De qua alioquin equorum collatione sunt duo Tituli hoc Codice, Titulus, de oblatione eorum lib. 7. inf. & magis adhuc Titulus, de Equorum collatione, lib. 1. sed & titulus, qui a prebitione ironum & equorum ex. us.) Ad probandos, inquam equos, nunc videlicet instae essent formae, staturae, & aetatis, vt haec lex testatur: ne alioquin Prouinciales sibi & arbitrio suo reliqui tales equos conferrent, quales etiam ipsi habere fastidirent, id est, pessimos: Eadem sane ratione caetera quoque quae a Prouincialibus conferrebantur, probari prius a certis personis in id destinatis oportebat: veluti Tirones a turmaris: l. 1. & 9. inf. de Tyronebus vbi dicantur plenae, adductis quoque ex Vegetio locis. Item annonam militarem; adeo quidem, vt etiam Principi per Prouincias iter facienti eius indicia siue proba offerri solet, quod Ammiani Marcellini locus ostendet quem postea consignabo. Vestes quoque militares inspici oportebat priusquam mouerentur, & ad ea loca in quibus milites sunt constitui transferrentur, l. 33. inf. de cursu publ. l. 31. inf. de susceptoribus. ibi, ad conuendum. Denique Equos, hac leg. & l. vn. inf. de oblat. equor. Ea que Equorum δουρασια Athenis quoque usurpata, in Equitum δουρασιας, de qua, vt & de nota, quae εταβλοισιν dicta, inuri solita inualidis, Enpolis, Crates Comicus αμιοις, Pollux, Helychius, Zenobius, Aristophanis Interpres, & ex his Petrus in legib. Atticis p. 50. 55. 1. Missionibus igitur Principis quoque paruerunt Stratores ad equos, vt dixi, probandos: vnde & l. 4. inf. de Executoribus. Strator medius inter Domesticum aut Protectorem, & Agentem in rebus & Palatinos collocatur, & inter eos numeratur qui in prouincias a Palatio subinde mittebantur obtentu publicae necessitatis: Vt si Domesticus, inquit, aut Protector, STRATOR, vel Agens in rebus, vel Palatinus vtriusque officij: ita quoque

quoque hic Titulus de Stratorib. Titulo de Palatinis proximè cohæret] vel ad eam Provinciam in qua natus est, vel ad eam in qua collocavit larvam, cum huiusmodi usurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipse qui se voluit MITTI, auti libram unam fisci civibus inferre cogetur. Sed Ammiani Marcellini locus huic legi nostræ maximè respondet, lib. 39. p. 404. Constantianus, inquit, Strator paucos militares equos ex his ausus mutare, ad quos probandos MISSVS erat in Sardiniam, eodem inbente lapidum ictibus oppetit crebris. Symmachus lib. 10. ep. 51. Sed cum Venantij Stratoris illicitam usurpationemque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adscriptis albo, ut gesta docuerim aduersum leges, ad PALATINA CASTRA transfisset, nos debui obiecta reticere. Qui sanè Symmachii locus ostendit Stratores in Palatinis Castris, id est, in Palatio Principis inter ministerianos eius militasse, atque hoc sensu milites stratores fuisse, & verè dici ab Am. Marcel. & vt ceteroquin Decurionibus interdictum fuit ad Palatinam militiam aspirare, ita nominatim ad Stratoris militiam. Cæterum his stratoribus Probæ illius nomine aliquid conferri mos erat; cui rei solidus hæc lege præfinitur: quo amplius neque exigere neque dare liceat (quemadmodum spornlarum quoque nomine ipsis Comitibus stabuli aliquid aliquando pro singulis equis inferri solitum ostendit lex 29. inf. de annonâ & tribut. & l. 3. inf. de equorum conlat.) PROBÆ, inquam, nomine, quæ huius sæculi proba vox est: id est, pro probatio. e. Sic quoque Ammianus Marcellinus, sine lib. 21. Et vehiculo insidentis, vt Principibus solet, annonæ militaris offerbantur Indicia, vt ipsi nominant PROBÆ, & animalia publica monstrabantur. Proba igitur, & probatio, & Specimen, seu indicium, & signum rei: Quo sensu quoque Digma l. 9. inf. de suariis, vbi dicam. Quamquam Themistij Interpres orat. 10. p. 614. Probam & Proba subtiliter distinguit: Probam scilicet hie esse probationem, seu probandi actum: Probam verò; apud Marcellium specimina, quæ probandi gratia representantur. Quod ipse non probò: nam apud Marcellinum cum aliis legam Probam: quâ voce & probationis actus, & probationis indicium significetur. Sic sanè & olim Puncta dictus reditus quidam Aquariorum. sic dictus ab eo qui à puncto dicebatur, teste Frontino de aquaductibus, p. 123.

Illud postremum b. l. summèperè notandum est, datam hanc constitutionem ad Præsidentem NOVÆ EPIRI; vbi & data (id est, reddita) APOLLONIA dicitur: Erat scilicet Apollonia vrbs Epiri Nouæ, (in quâ Præfès tùm erat) Itinerarium Pentingeriarum id euidentiſſimè testatur, vbi subnotatis his locis Apollonia, Antona Ocroceramio Phœnici, & Aëtia, Nicopoli, voces hæc adscriptæ Epirum Nouam. Sed & Vibius Sequester in lib. de fluminib. Gelegiensis, inquit, Dyrrachium ab Apollonia diuidens decurrit in Epiro. Non temerè autem ad Præsidentem Epiri data est hæc de Equorum collatione & probatione Constitutio: nam vt in commune id quæque provincia tributi genus pendere solita, cuius ferax erat, ita Equorum tributum & collatio ex Epiro exacta, vt pote equorum & equarum optimarum ferace: Mamertinus, de hoc tributo Epirotico, in Panegyrico ad Iulianum; Lenati, inquit, Equorum pretis enormibus Dalmatæ, Epirote intolerandi tributi mole depressi, providentiâ Imperator tua non modo miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentiam reuexerunt fortunam. Virgilius iam i. Georg.

Varium cæli prædicere movent
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum;

Et quid quaque ferat Regio, & quid quæque re-
cuset.

India miris ebur, molles sua thura Sabæi,
At Chalybes nudis ferrum, virosque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros Equarum.

ad quem locum quoque Seruius, Epirus creat equas
optimas. Et Virgilius imitatus Sidonius Carm. 6.
v. 45.

— — — — — tum quæque suos Provincia fræctus
Exposuit, forte Indus ebur, Chaldæus amomum,
Argos equos, Epiros Equas, pecunaria Gallæ:

Claudjanus etiam in laudibus Serenæ, Illyricum (in
quo Epirus teste Rufo, Felfo, & Notitia) equos
contulisse testatur.

— — — — — gentes, quas fœdere Roma recepit.
Aut armis domuit, varios aptantur in vsus
Imperij, Pharia segetes, & Punicæ messis.
Castrorum deuota cibo, dat Gallia robur
Militis, Illyricis sudant equitibus ala.

Vbi obserua, equitatibus pro equis: vt apud Am-
mianum Marcellinum cironia, pro cironibus, atque
his sexcenta similia. Varro etiam 2. rei rusticæ in sin.
prefat. 1. Pecunias in Epiro magnas fuisse docet.
(Contra, Aristoteles lib. 8. de historia animalium:
notat propter immodicum frigus vt in Illyrico, &
Thraciâ, ita in Epiro paruos haberi alinos.) Equarum
denique Celticarum appellatione, Epiroticas
intelligi & comprehendii apud Pollionem in Claudio
prolus existimo. Quid equarum, inquit, quas fama
nobilitat Celticarum? Celzarum enim appellatione
Illyrios & Epirotas venisse certum est. Hinc igitur
data hæc lex ad Præsidentem Epiri, & quidem
Nouæ: duplex enim Epirus fuit, Venus & Noua:
vid. Itinerarium Pentinger. & Sext. Rufum in Bre-
uiario, & Notitiam Imperij, & Indicum Sconbotianum:
in quâ scilicet Nouâ fuit Apollonia: vbi ideo hæc
lex data, id est, reddita dicitur. Et hæc quidem de
Stratoribus Palatinis, de quibus est hic titulus: qui-
que Stratores Augustorum dicuntur in veteri Inscript.
p. 600. n. 9.

Alij quippe quoque Stratores in officio Ma-
gistratum fuere, veluti Præfectorum Prætorio,
Proconsulum, Præsidentum, de quibus est lex, obser-
uare 4. §. 1. m. de offic. Proconsul. lex 10. m. ex quibus
causis maiores: l. ult. c. de iure immunit. l. 1. Cod. de
offic. Præfeti Prætor. Africa. Vbi Schola Stratorum
inter alias memoratur quæ in officio Præfeti Præ-
torio fuere. In veteri Inscript. Tarracoenſi, p. 389.
n. 2. vbi Stratoris Præsidi fit mentio. Fit & mentio
in l. 1. inf. & Cod. Inſtit. de Custod. reor. in Aëtis
Cypriani & apud Pontium Diaconum in vitâ Cy-
priani, de quibus dico ad Vlpiani libros, de officio
Proconsulis: quorum etiam opera fuit in custodiendis
reis, vt ex illis locis constat: vnde & Licetori-
bus iunguntur apud Ciceronem 2. ep. 19. Cæterum
prohibiti Rectores provinciarum Stratores suos, id
est, sibi proprios habere: sed vice eorum, Milites,
id est, Officiales, qui in provinciis perpetui erant,
hoc ministerio fangebantur, d. l. 4. §. 1. m. de offic.
Proconsul. quæ lex ita intelligenda est, & cuius legis
tota series indicat, Stratorum ministerio Rectores
vsos in itinere.

Fuit & Tertium quoque Stratorum, vel Sta-
torum genus, quorum in militia sub Prætoribus
militaribus numeri erant, qui scilicet castra præ-
bant, vt loca accommodatiora ad exercitum tra-
ducendum facerent: iidemque posticum Prætorij
in castris Imperatoris seu Prætoris tuebantur, eique
Proximi erant, vt docet Hyginus Gromatico, non
vno loco: & quorum frequens mentio extat in ve-
terib. Inſcriptionib. pag. 250. n. 8. p. 546. n. 8. p. 1011. n. 3.
Στρατιῶτες ἢ Γραῖς Ἀποφίποι Σατελλῆες. Omnes au-
tem

tern hi Stratores eadem de causa dicti non à Stra-
tura, vel Strato equi, vt ferè omnes censent, ve-
rum à via sternenda, quod viam hi sternent Imperatoribus, Magistratibus, domi, militiæque,
sen foras procedentibus. Quâ causâ rectè omnino
S. Ioannes Baptista, Domini nostri Saluatoris Stra-
tor dicitur, quia & ipse viam Domino stravit, ster-
nique mandauit.

Et hæc de Stratoribus ad hanc leg. sufficiant:
vbi & illud singulare admodum occurrit: quod
etiam in hæc l. multari inbentur, qui indebitè
& contra interdictum exacti Stratori quid solue-

runt, non minus quam is qui illicitè exegit. Item
Officialis qui admissum sciens Iudici non illicè de-
nuncianerit.

Nunc de historica huius l. oc casione. Nempe
Valentinianus hoc tempore edoctus de Epirota-
rum damnis, non vnâ ratione his consulere insti-
tuit, constitutionibus suis hoc Anno D. 373. ad Zo-
simum Præsidentem Epiri Nouæ, datis, quorum altera
est lex vn. inf. ne Præfectianus: hæc leg. aduersus Stra-
torum concussiones; illa aduersus Præfectianorum:
De quo plura ad eam leg. ex Ammiano quoque
Marcellino: vbi dicta huc quoque accessi possunt.

DE CASTRENSIANIS.

TITVLVS XXXII.

XII. COD. IVST. De Castrenſianis & Ministerianis.

PARATITLON.

ASTRENSIANI Rubr. qui sub Castrenſi militabant l. 3. inf. de priuil.
eorum qui in S. Pal. Castrenſes apparitores Am. Marcellino lib. 26. p. 349.
inter Palatinos qui matriculis adinebantur, memorantur l. 7. d. t. de pri-
uil. & c. Palatinis seriorum, Largitionum & Admissionalibus coniun-
guntur, d. l. 3. sacri ministerij dicuntur, l. 2. h. t. Palatinis intra aulam
obsequiis deputati, l. 12. sup. de Palatinis S. L. Indèque sacri Palatij mi-
nisteria, pro Castrenſianis; l. 35. inf. de erogat. mil. ann. ¶ Ii verò triplicis formæ erant:
primæ inquam; secundæ, & tertix; d. l. 2. h. t. Item alij statuti, alij supernumerarij, d.
l. 2. ¶ Promoti hi non nisi ex adnotatione Principis, d. l. 12. sup. de Palatinis. ¶ Priuile-
gia horum varia fuere, de quibus d. l. 3. & 7. inf. de priuil. cor. qui in Sacro Pal. ¶ Erant
autem hi, vt indicat quoque Notitia Imperij, Pædagogia, seu pædagogiani: l. 5. inf. de diu.
offic. Ministeriales Dominici, de quibus d. l. 5. Curæ Palatinorum. Ex horum quoque nu-
mero erant, qui ministerij Imperatoris causâ exhibendi, piscis curâ vel sollicitudine te-
nebantur: l. vn. inf. de pretio pisci. Denique hi sub dispositione Comitis & Castrenſis S:
Palatij fuerunt: l. 1. & 2. h. t. d. l. 3. inf. de priuil. eorum qui in Sacro Pal. (vbi Castrenſis sim-
pliciter vocatur; quomodo & Castrenſe officium, l. 7. d. t.) & d. l. 12. sup. de Palatinis S:
L. & l. 1. inf. si petit. socius: l. 38. inf. de Decurionib. De quo Comite & Castrenſi S. P. præter-
eâ notandum, eum Spectabilem fuisse l. 1. 2. h. t. eundemque officium suum peculiare
habuisse, d. l. 1. sub dispositione Illustris Præpositi S. Cubiculi fuisse colligo ex l. vn. infr.
qui à præbit. tyronum. Quatuor autem hoc Codice Castrenſes memorantur: duo in Occi-
dente sub Constantino M. A. D. Mygdonius; l. 1. inf. si petit. socius: sub Valentiniano; Se-
uerus, A. D. 390. l. 12. sup. de Palatinis S. L. in Oriente duo: sub Theodosio Iun. Narſes;
l. 1. h. t. Scholasticus, l. 2. h. t.

1. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Narſi Viro Spectabili
Comiti & Castrenſi s. p.

N Officio Spectabilitatis Tuæ, secundum formam Dualium Responsorum
†, post completum tempus præfinitum, id est biennium, Prioribus dece-
dentibus inſequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumque suc-
cedant: Nec vlla licentia tribuatur his qui inpletum deposuerint Officium
denovo ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. Dat. vi. Id. Feb. Constantinop.
Theod. A. v. 11. & qui fuerit nunciatus.

NOTÆ.

* L. 1. Cod. Inſt. eod. tit. " Narſes Castrenſis S. D. sub Theodosio Iun.
" Castrenſis meminit quoque Am. Marcellianus, lib. 26. p. 349. " Officium Castrenſis nota:
" Hæc Leges nullibi occurrunt.

DE CASTRENSI, & de CASTRENSIANIS prius videndum est quinam fuerint. Ex Patulo lanè iam liquet, Castrenianos inter Palatinos fuisse, Palatinis obsequiis deputatos intra aulam, sacri Palatii ministeria fuisse. Hinc adeo non tantum Palatinis scriniorum, Largitionum & Admissionalibus coniunguntur, l. 7. inf. de prinil. eor. qui in S. Palatio: verum etiam medio loco hoc Codice ponuntur Castrensiani, ac proinde titulus hic, quo de iis agitur, inter Titulum de Senatoribus, & Titulum de Decanis: Breuiter in censu titulorum, qui pertinent ad eos qui in Palatio militant. Tandem l. 4. Cod. eod. tit. dicuntur sacro ministerio deputati. Idem proinde & Ministeriani, dicti: Hinc adeo titulus Codicis, de Castrensianis & Ministerianis: vbi nihil interis, dicamus παραλληλίστων esse, vt idem videlicet sint Castrensiani & Ministeriani: Qualis παραλληλίστων occurrit Titulo Digestorum, de officio Procuratoris Caesaris, vel Rationalis: Idem enim erant Procuratores Caesaris, & Rationales: An verò dicamus, post generalem Castrensanorum appellationem, specialem Ministerianorum subiici. Castrensanorum quippe numero fuerunt quidam, qui speciatim Ministeriales dicebantur: l. 5. inf. de din. offic. seu Ministeriales Domini, vt eos vocat Notitia Imperij. Ministerianorum certe notitia olim legi 4. Cod. Inst. cod. tit. subiecta fuerat, quæ si hodie extaret facillima omnium huius rei notitia esset. De Castrensianis his est quoque solemnis Tertulliani locus, lib. de Coronâ militis: Est & inquit, alia militiâ Regiarum familiarum: nam & CASTRENSIS appellatur munificæ & ipsa solemnium Caesarianorum. Qui Tertulliani locus eò pertinet, vt renincat, Christianum militem non debere coronam capite inducere, & nominatim in solemnibus Caesarianis, veluti in nuncupatione votorum, quibus donatum à Cesare militibus dispensabatur, cum Deo ipse militet, de quæ familiâ Dei sit: Quomodo etiam notâ milites tantum armati, verum etiam militis aliis generis, de Regiâ scilicet seu Imperatoriâ familiâ, Castrenses putâ, qui & ipsi solemnibus Caesarianis interfunt, & munera accipiunt: Munificæ proinde & ipsæ horum familiæ, non Coronæ munificæ, vt perperam nonnulli accipiunt, etiam qui de Cronis ex professo scripsere: Munificæ sunt muneris participes, quæ & ipsæ puncti solatia seu donatum consequuntur. Meminit horum & Lamprid. in Alexandro Seuero, qui Castrenses eos vocat, simul & horum Castrensanum quædam officia consignat: Aulicum, inquit, Ministerium, vt essent tot homines in singulis officiis quor necessitas postularet, ita vt annonas, non dignitatem acciperent 3 fullones & vestitores, & Pistores, & Pinæone omnes Castrenses ministri &c. Eisdem egregiè describit Corippus lib. 3. laudum Instini n. 9. his verbis, quos Notarum ad eum Scriptorem Auctor ad Domesticos & Cubicularios pertinere perperam censuit.

Adfuit obsequio CASTRO RVM turba virorum, Illis summa fides, & plena licentia sacris Deservire locis, atque anrea FVL CRA parare, Regales MENSAS epulis onerare supernis, Conseruare DOMVM, sanctumque intrare CVBILIB.

Internas munire FORES, VESTESQUE Pavare. Quem locum Pancitolus quoque adduxit. Græci quoque rectè in Glossis Castrense ὑπερηλικό interpretantur, id est, Ministerium: Castrenses igitur seu Castrensiani non erant iidem cum Caesarianis, quod Casaubonus credit; nam Caesariani apud Tertul-

lianum longius omnino procedunt: in specie verò hoc æno Caesariani erant Officiales Procuratorum Caesaris vel Rationalium. Quid igitur? Erant Ministri Aulici, intra aulam Principi ministrantes, Palatinis intra aulam OUSEQVIIS deputati, vt vocantur l. 12. sup. de Palatinis S. L. vbi de propria hac in re obsequij voce dixi. Gregor. Nazianz. orat. 32. p. 528. vocat ὁ δὲ τὸν βασιλέα δερατοδότην ἐξ οὐκείων. Fortè etiam huc pertinent ὑπερηλικίαι, quos τὸς ἐν αὐλῇ δεξιόνος interpretatur Helychius. Apud Suidam quoque, vbi μαγιστεῖανος κατῆνος vocatur, quidam emendant μινιστεῖανος: μαγιστεῖανος enim est Agens in rebus, qui scilicet sub Magistro officiorum erat, de quo tit. de Agentibus: Nisi Suidam potius errasse putemus. Certè neque huc quicquam facit Καστρεῖανος, quem Glossæ Nomicæ παραρηβολία vel ἐρηβολία, non ἐρηβολία vocant, cuius usus in militiâ armatâ & in castris. Horum verò Castrensanum numero erant pistores & pincernæ: quos & idè Regales Ministros vocat Am. Marcellinus lib. 26. Eodem numero fuit Minister Triclinij Rationalis, cuius meminit idem Marcellinus lib. 15. p. 38. sans scilicet Triclinij Imperatorij Rationalis fuit, eiusque Ministri nonnulli: Denique ministri & mensæ, vt eos vocat Am. Marcellin. Sed quid moramur? Notitia Imperij rem hanc omnem explicat. Sub dispositione, inquit, VIRI SPECTABILIS Castrensis: Pedagogia MINISTERIALES Domini, Cura Palatinorum: OFFICIUM autem VIRI SPECTABILIS Castrensis habet Tabularium Dominicum, Tabularium Domina Augusta, Adiatorum, Choriularium & Scrinium ipsius, & ceteros Palatinos officiorum. Neque hæc ita modo verbis exponit, verum etiam picturâ exprimit: dum hac insignia Castrensis oculis exhibet: puta Repostorium seu Armarium, in cuius summo plures lagenæ latâ coronâ continentur. De quo Repostorij genero sensisse videtur Varro lib. 4. de lingua Latina: cum scribit, Romanos mensam vinariam habuisse, quam Cylibambum nominabant: addit, vt etiam nunc est in CASTRIS: id videtur declinatum δὲ τὸ κώλυον, id est, calice. Item exhibet Aquimarinum, & geminum quidem alterum, vnicâ ansâ, cum duabus ansis alterum. Exhibet etiam Abacum, pluribus panibus oneratum: Denique exhibet Triclinium seu Mensam in hencyclum fabricatam, et in castris mensæ aliam formam fuisse Varro testatur, Mensa antiquorum, inquit, erat quadrata, vt etiam nunc in CASTRIS, postea rotunda facta, quod à nobis media, à Græcis ἡ ἴση mensa dici potest. Breuiter igitur sic habendum Ministerium & obsequium intra aulam Principi exhibentes Palatinos, Castrensanos dictos: In quibus, vt dixi fuere pedagogia, seu pedagogiani: quorum mentio l. 5. inf. de diuers. officiis: Quorum pedagogiorum inquam Aulicorum, meminit Tertullianus, Apolog. c. 13. vbi de Antino (quem Hegepsippus apud Eusebium lib. 4. histor. Eccl. c. 8. δῶλον Ἀδριανῶν vocat, MINISTRVM Adriano:) & aduersus Valentin. c. 8. Meminit & Pedagogyorum, quæ præsto sunt in Triclinio, Iuriscultus in l. 12. §. 32. π. de instructo. Fit & mentio in veterib. Inscriptionib. p. 595. n. 7. & 11. p. 586. n. 1. & apud Am. Marcellinum lib. 26. & 29. In hoc quoque numero fuerunt qui in scholâ vestis sacre militabant, vt docet præter Corippum lex 3. h. t. De his Ministerialibus quoque hunc locum in Isidori Glossis obseruare licet, Anculum ministerialis Domus Regiæ. Sed Isidori id mendum est: Anculus enim veteri vocabulo in genere minister est, seu ὑπερηλικός: vnde & ancilla, & ancillari. De aliis verò Ministerialibus

sterialibus accipiendus est hic ex incerto Auctore Christiano de mensuris locus: Idcirco, inquit, putamus Ministeriales Imperatorum maiores in accipiendo, minores in dando mensuras habuisse: Ministeriales enim illi, vt ex Io. Pediafione rectè notauit Doctof. Salmatius, ad Censuales descriptiones pertinent, non ad hos Castrensanos: Neque etiam ad maiores pertinent vt Cuiacius credit, præterquam quod Mensores ex Castrensanis non fuere, vt docet tit. de mensuris, à tit. de Castrensanis seperatus. At viceuersâ ab his Castrensanis longè alij sunt Castrensiani de quibus l. 14. Cod. Inst. de re militari: qui & Castrensi dicuntur in l. 18. sup. de re militari: vnde ea lex desumpta est: Castrensi apud Vopiscum: Hi enim erant milites limitanei qui in castris præstabant: Pariter vt Comes rei Castrensis per Africam vocatur ab Am. Marcellino lib. 30. qui aliàs dicitur Comes rei militaris.

Nunc de ratione nominis. Castrensanum hi ita dicti, quia sub Castrensis dispositione erant: quomodo Comitatus dicti qui sub Comite S. L. erant: imò & Comitiani l. 18. inf. de cohortalibus: Prinatiani qui sub Comite R. P. leg. sup. de Palatinis. Magisteriani, qui sub Magistro officiorum erant. Officiales scilicet ita dicti de nomine Magistratus, sub cuius dispositione erant. Idem verò & Castrenses eodem cum Magistratu nomine dicti apud Tertullianum & Lampridum: sub Castrensi officio obsecundantur l. 3. inf. de prinil. cor. qui in S. P. Vnde autem Castrensis & Castrenses dicti? Est qui putat, inde dictos quasi diceret Caesarianos, vel Aulicos, quod castra dixerint Principis Comitatum: quomodo & Castrenses coronas Caesarianis datas apud Tertullianum dici aiunt (quod vltimè supra refutauimus:) & Græci pariter ἐπαρῶν Comitatuum Principis vocant, vt ex Conciliis, & Patribus discimus, & ex Synesij ep. 76. & 110. Quomodo & Capitolinus in Vita Amonini Pij, profectioes Principis ab vrbe expeditiones appellat, hoc est ἐπαρῶν. Nec vllas expeditiones obit, nisi quod ad agros suos profectus est & ad Campaniam diuens, gravem esse provincialibus COMITATVM Principis etiam nimis parci. Alius putat, ita dictos Castrenses Palatinos omnes Ministros, quod semper adessent Principi, nec tantum in Aulâ, vel in Vrbe, sed in castris etiam obsequium & ministerium exhiberent, & in omnibus expeditionibus sequerentur. Verum veraque sententia minus sana est. Vera quippe ratio nominis istius est, quod in castris tantum ministrarent: Castra videl. Principis sunt, vbi priuatæ vitæ agendæ fiat & subsistit Princeps, & inter alia vbi epulas adcurat: ac proinde Castrenses & Castrensiani, qui in castris ministrant: priuatæ & interioris Principis vitæ, & Domestici velut Ministri, eiusque familia priuata. Nempe eò Castrorum appellatio hoc æno deducta, vt quod priuatis domus est, id Principi Augustiori nomine

Castra: Proinde extra castra, Comitatus reliquis Palatinorum priuatis ministeriis non obsequentium: Et sic Castra non Comitatus vniuersus, sed pars eius: (Alioquin Castra Principis seu Imperatoris pro Comitatu apud Am. Marcellinum lib. 18. p. 131. lib. 14. p. ... vbi de Paulo: & lib. 26. p. 322: quomodo Græcis ἐπαρῶν pro Comitatu passim: apud Athanasium, Iulianum, Synesium) Atque adeo Castra etiam in Aulâ, etiam in Vrbe fuere: neque Castra Aulæ, aut Vrbi rectè opposita: Denique Castra hæc & Castrensa à Palatio vel Comitatu velut pars à toto separanda sunt: Non ilicò scilicet qui in Palatio seruit, aut Comitatu, etiam in Castris ministrat: at qui in Castris his militat, etiam in Palatio militat seu ministrat: & sic Castrensiani inter Palatinos. Itaque & Corippus sup. e-viore loco eos describens eos in obsequio Castrorum fuisse dicit:

Adfuit obsequio castrorum turba virorum. Eodem, vt puto, sensu dicto Castrenses panes, qui Alexandria dati a Diocletiano, de quibus Farrago Alexandrina, & Chronicon Alexandrinum: de quibus dicam ad l. 2. inf. de frumento Alexandrino. Ad eundem certè quoque modum Suetonius in vita Augusti, c. 18. scribit: Augustum ampliato vetere Apollini templo, locum castrorum quibus fuerat usus, exornasse naualibus spoliis. Caute Suetonius, quibus fuerat usus, id est, in quibus ipse cum Domestici suis subsistit, atque adeo in tabernaculo. Dio enim de hac ipsa re agens, Templum adificatum fuisse scribit in loco in quo Augusti fuerat tabernaculum: atque ita Dion cum Suetonio hac parte bene conuenit.

Nunc de sententia huius legis: quæ est de PROMOTIONVM ordine in scholâ Castrensanorum: eo sine ne promotionum ordo retardetur vel interturbetur. In quem finem tria hæc leg. à Theodosio Iun. constituuntur. Primò, vt Priores in eâ scholâ bienuales tantum sint: vt ita succedentibus locus fiat, neque eorum promotio retardetur: quomodo in aliis passim scholis tempora primi loci obtinendi ab eodem Imp. coarctata eodem sine: v. l. 17. sup. de Proximis: l. 21. 22. sup. de Palatinis. Secundum est, vt prioribus decedentibus insequentes ad locum pro merito laborum stipendiorumque succedant: & sic proximus quisque primum locum occupet. Quod & ipsum circa alias scholas & quidem ab eodem semper Imp. statutum. Tandem eo ipso sine à quoquam eandem militiam Repeti vetat; ne alioquin spes eorum qui proximi sunt, retardentur. Quod ipsum & de Palatinis S. L. constituitur l. 5. sup. de Palatinis S. L. vbi vid. quæ dixi. Itémque de Officialium militiâ, l. 2. 3. inf. ad l. Inst. de ambitu, vbi dicam plenè: vid. & quæ notabo ad l. vlt. inf. de re militari. Idémque de Primiceriis Decanorum ab eodem statutum, l. vn. inf. tit. proq: vbi vid. etiam quæ dixi.

11. * Idem AA. Scholastico viro Spectabili Comiti & Castrensi Sacri Palatii.

NONNULLI diuinis impetratis apicibus, primæ vel secundæ formæ sacri ministerij Supernumerarij ordinati sunt, quibus interpositis & locum qui vacauerit occupantibus, Statuti secundæ vel terciæ formæ de superioribus gradibus excluduntur. Ideoquæ decernimus, vt qui in prima vel secunda forma diuino beneficio Supernumerarij repertiuntur, Statuti quinetiam secundæ vel terciæ formæ alternis vicibus, hoc est per vicissitudines promoueantur; vt nunc vnus ex isto, nunc alter ex illo Ordine

ne ad superiorem Statutorum locum si vacaverit progrediatur: De cetero obseruando, vt si quis primæ vel secundæ vel tertiæ formæ specialiter inter Statutos gradum cœlitus valuerit impetrare; Supernumerarios, vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Ian. Constantinop. Honorio XI I. & Theodosio X. A. A. C O N S S. [422.]

NOTE.

* Lex 2. Cod. eod. tit. hinc desumpta est, priore tamen & maxima eius parte refecata, & postremâ tantum sententiâ reteratâ: quia scilicet hæc in futurum cauet.
" Apicibus, id est, adnotatione Principis impetratâ (de quo vide Gloss.) vt mox, diuino beneficio.
" Sacri ministri, id est, Castrensiæ ministriales: de quo ad l. 1. sup. & ad l. 5. inf. de diu. off.
" Qui tertiæ scilicet formæ sunt Statuti, à secundæ formæ gradu; qui secundæ, à primâ forma.
" Hic est vesiculus quem vnicum retinuit Tribonianus.
" Calitus de hac voce dixi ad l. penult. sup. de Palatinis S. L.
" Supernumerarius, vt in Cod. Inst. rectè.

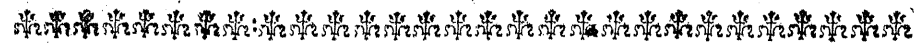
COMMENTARIVS.

DE SUPERNUMERARIIS in scholâ Castrensiæ, eorumque ordine & Promotione est hæc Theodosij Iun. constitutio. Quæ vt intelligatur, duo omninò prænotanda sunt.

Primum quidem notandum, ordines seu GRADVS inter Castrensiæ eosdem fuisse, qui in aliis scholis Palatinis erant: Palatini scilicet sacrarum largitionum alij fuerunt primæ formæ, alij secundæ, vel tertiæ: l. 7. sup. de Palatinis S. L. ac proinde Annorum modo quoque inter se distincti; de quo dixi ad d. l. 7. Eadem igitur ratione Castrensiæ alij fuerunt primæ, secundæ vel tertiæ formæ, vt hæc lex testatur.

Secundo notandum, vt inter Agentes in rebus, item inter Palatinos sacrarum largitionum alij fuerunt Statuti, qui scilicet officio suo in actu constituti iam fungebantur: alij verò Supernumerarij, qui in decedentium locum subrogarentur, interim Vacantes & Adscriptitij, l. ult. sup. de Agentibus in rebus: & l. 5. 17. sup. de Palatinis S. L. Ita quoque inter Castrensiæ, alios Statutos fuisse, alios verò Supernumerarios pariter triplicis huius formæ. ¶ De horum omnium igitur Promotionibus seu Promotionibus ad Vacantem decedentis Castrensiæ locum, id hæc Theodosij Iun. Constitutione

cauetur, vt Statuti omnes cuiuscunque formæ, etiam vltimæ, præferantur Supernumerariis cuiuscunque formæ et si primæ: Ac proinde Supernumerarij omnes post omnes Statutos sunt, & sic post vltimos Statutos formæ tertiæ. Supernumerarij quidem inter se de formæ prioritate seu posterioritate rectè certant, sed non cum Statutis. Quinimò vltimus Statutorum, quantumvis primo Supernumerarij præfertur. De quo dicendum erit aliquid infra lib. 7. tit. 3. Quis in gradu præferatur. ¶ Et hæc quidem in futurum ita cauentur, in Præteritum autem de Promotionibus eorum qui huius legis tempore Statuti & Supernumerarij erant, hoc cauetur: vt alternis vicibus Statutus secundæ formæ, & Supernumerarij primæ, promoneantur: Pariter alternis vicibus Statutus tertiæ formæ, & Supernumerarij secundæ. Proinde Supernumerarij vno gradu Statutis cedant in præteritum; in futurum verò omnibus gradibus. Priore casu sequens proximè Statutorum gradus superiorem proximè Supernumerarij gradum vincit: Posteriore casu, etiam remotissimus Statutorum gradus summum Supernumerarij vincit. Atque hoc ius est PERPETVVM. Quod Tribonianus vnum retinuit, l. 2. Cod. Inst. eod. tit. & vt hæc l. dicitur: De cetero.

DE DECANIS.

TITVLVS XXXIII.

XII. COD. IVST. XXVI.

1. * Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Helioni Comiti & Magistro Officiorum.

VATTVOR, qui ex corpore Decanorum ad primum militiæ gradum peruenierint, biennij spatio Primiceriatus gerant officium; neque vltius cuiquam hoc loco liceat immorari, vt omni gratia & ambitione cessante post duorum annorum curricula succedant Prioribus subsequentes. Dat. Prid. Non. Nou. Constantinop. Theodosio A. VI I. & Palladio V. C. C O N S S. [416.]

NOTE.

* Lex 1. Cod. eod. tit. Helio Magister officiorum sub Theodosio Iun per septem annos v. Propogr. Vid. l. 4. sup. de curiosis: l. ult. inf. de re milit. quibus locis dixi: vid. & quæ dicam ad l. 2. inf. ad Leg. Inl. de ambitu: itema l. 1. sup. de Castrensiæ.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

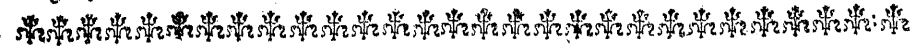
DECANI quoque inter Palatinos erant, quod vel huius Tituli positio satis ostendit: qui positus est in censu Palatinorum, & inter Titulum de Castrensiæ & de Mensuris medio loco collocatus: Idè dicuntur l. 2. Cod. h. t. Principis famulationibus adherentes. Apertissimè D. Ambrosius lib. 5. ep. 33. Nunciatum est, inquit, quod de Palatio Decanos misissent: Eòsque inter Ministerianos fuisse docet lex 2. Cod. eod. Titulo, his verbis: Nostra pietatis famulationibus adherentes Decanos. Et paulò post; Mansuetudinis nostra obsequia. Sed & in l. ult. Cod. de diuersis officiis: Cum inuitatoribus admisionibus, memorialibus, pædagogis, cælaris, MENSORIBVS, lampadariis, curtoribus nominantur, vbi & Decani partis Augustæ, & Cursores partis Augustæ vocantur: quasi diceret Augustus seu Principi ministrantes. Sed & Corippus lib. 3.

Insigne regentis Acciti Proceres omnes, Scholæque Palati est Inssa suis ad stare locis; iamque ordine certo Turba Decanorum, Cursores, in rebus Agentium, Cùmque Palatinis stans candida turba Tribunis, Et Proceptorum numerus, mandante Magistro, Omnis sacrarum vis affuit officiorum.

Sed & Chrysofomus ad Hebræos 13. Homilia edit. Commel. p. 1849. eosdem Palatinos facit, & circa Principem versatos, & quidem minimos fermè Palatinorum, hoc insigni loco: μη γδ οὐ ἐπειδή βασιλεὺς λέγεται, νομίζουσι πάντας τῶν αὐτῶν πυργάγειν: οἱ γδ ἐν ταῦτα καὶ ὁ ὑπαρχὸς, καὶ πῶποτε οἱ ἀπὸ τὸν βασιλεὺς καὶ οἱ ἀπόδορα κατὰ δέξτεροι καὶ τὸν ἡ λογιμαίων δεκανῶν τέπον ἐπέχουτες ἐν τῆς βασιλείου εἰσὶ καὶ τῶν πῶποτε οὐτὸς τῶ μῶν τῶ ὑπαρχῶ καὶ τῶ δεκανῶ. Id est. Non enim quia Palatium dicitur, omnes isidem frui iudicantur: Nam et si inibi sit & Præfectus [Prætorio scilicet] & omnes qui circa Imperatorem versantur: tamen & tenuissimi, quique locum & vices subeunt eorum qui dicuntur Decani, inter Palatinos sunt; cum tamen sit tantum discrimen inter Præfectum & Decanum. & mox. καὶ οὐ πολλῶν πλείον τῶ δεκανῶ λογιμαίων καὶ τῶ ὑπαρχῶ, τῶ ἡλῆ καὶ τῶ μικρότερον ἀπὸ τοῦ προπορον, ὅλιον ἀπαν. De his igitur Decanis Palatinis est ille Chrysofomi locus, quem grani errore Meursius de Decanis seu lecliaris Ecclesiæ, qui sepulturas curabant, accepit, vt rectè Valefius ad Marcellinum p. 318. ¶ Fuerunt igitur Decani militiæ (vt hæc l. vocatur) Palatinæ genus: & quidem Principis famulationibus adherentes, l. 2. Cod. h. t. in obsequio Principis d. l. 2. Ministeriales, Curforibus, Agentibus in rebus, Mensuris finitimi: omnes verò Principis obsequiis & Executionibus missionibusque deputati: Idè vt reliqui illi, ita & hi Decani sub dispositione Magistri officiorum fuerunt, vt docet hæc lex & d. l. 2. C. eodem tit. & Corippus superiore loco, cuius officium efficax, vt vocatur l. 2. sup. de Quæstoribus Magistris officiorum, seu ἐμπρακτων, obsequiis Principis deputatos sub dispositione suâ habuit. Horum verò vnum peculiare fuit, quod in Repub. fermè licet: Idè corripendiis reis: velis item, seu

continis Regiis, locis fisco vindicatis suspendendis; operam Decani nauabant. Ambrosius, dicto loco ep. 33. Nunciatum est mihi comperit, quod ad Portianam Basilicâ de palatio Decanos misissent, & vela suspenderent. Item Basilus Diaconus in libello ad Theodosium & Valentinianum, ἀποχρημα ἐκέλευον συλλεθθῆναι ἡμῶς ἀπὸ τῶ ἔχλε δεκανῶν, i. illic inssit corripi nos à turba Decanorum. Vt nō mirum sit Chrysofomum, eos vocare σφόδρα κατὰ δέξτερος. Hinc & Cedrenus ait, Decanos à Romanis dici τῶς παρδύχτες: quod certè verum esse ostendunt Ambrosij & Basilij loca. ¶ Ex Corippo interim & Basilio apparet, magnam horum Decanorum turbam fuisse. Grauius autem erant plerique, & in his quoque Curforibus, qui hos Decanos cum Decanis illis confundunt, quorum mentio fit l. 1. Cod. de Collegiatis: Illi enim Palatini non fuerant, sed Corporati vrbis, & idè sub dispositione Præfecti vrbis, iudèque cum Copiatis, de quibus dicam ad l. 1. inf. de lustrali collatione & l. 15. inf. de Episcopis: Cadaverum, inquam, humandorum curam gerentes. Hinc quoque patet, quàm parum constet Viro Docto hæc parte ratio, qui censebat, Decanos & Decuriones parum inter se differre. Fuit enim Decurionum nomen, Dignitatis nomen, vt ad tit. de decurion. & silentiariis ostensum est, τῶ ἀπτεταρχῶν τῶ σφόδρα. Augustorum Decani autem σφόδρα κατὰ δέξτεροι: & idè inter Castrensiæ, & Menses hic medijs. Nihil etiam hi Decani commune habent cum pædagogis, quod censet Gutherius de off. dom. Aug. qui & ed trahit inscriptionem vbi dicitur, quis DEC. PÆDAG. Vnde tandem Decanorum horum nomen ortum sit, aliis erendum relinquo: Nisi quod Decani hi dicti videntur, quo sensu δεκανῶν, pro ἀπὸ δέξτερος, δεξτερος apud Helychium, Excipere, apprehendere. Horum Decanorum certè schola erat, & inter eos certi gradus, & quidem inter eos quatuor Primicerij, seu primum inter eos militiæ gradum obtinentes, qui & Priores h. l. dicuntur & l. 2. inf. C. h. t. de quibus est hæc lex.

Nunc de sententiâ huius leg. Ergo horum Primiceriatus biennalis esse iubetur: h. l. haud aliter ac priores Castrensiæ biennales erant, l. 1. sup. tit. proximo. Proximi item scriniorum, & Primicerij Mensurum, l. vn. tit. inf. prox. Varia certè Decanorum genera præterea memorantur, in Militiæ seu in Castris, inter Astra, inter Corporatos vrbium: quibus sua cuique originatione. Istud, quartum Decanorum genus est. Sic vt omnem hæc parte Theodosius gratiam & ambitionem abesse velit, contra velit subsequentes prioribus succedere, biennio statim exacto: Nempè, quod verbis illis indicatur, & ad praxim, & politicam pertinet, promotionum gradus & Primiceriatus in aliquo Corpore tempora seruari oportet, neque vitrà porrigi gratiâ vel ambitione, id est, Principis, vel Magistratus indulto: ne alioquin succedentium spes & gaudia hæc ratione frustrari eos contingat, quibus suo statoque tempore locum fieri publicè interest: siue continuato tempore, h. l. siue repetito officio, l. 1. sup. de Castrensiæ. quæ eiusdem Theodosij Iun. est.

DE MENSORIBVS.

TITVLVS XXXIV.

XII. COD. IVST. Tit. XXVII. Concordat hic *Titulus* cum *Titulo de Metatis inf. lib. 7.* ac nominatim *l. 4. 5. 10. illius Tituli.*

1. * Imppp ARCADIVS, Honorius & Theodosius AAA. Emiliano" Magistro Officiorum.

PRIMICERIVS Mensorum, ad instar" Scriniarum, biennio expleto Agentis in rebus vltimi militiam fortiatur. Dat. x. Kal. Aug. Ancyra. Stilicone II. & Anthemio CONSS. [405.]

NOTÆ.

* Lex *en. Cod. ad. tit.*
 " *Emilius* Magister Officiorum sub Arcadio Imp. cui inscribitur quoque *lex 8. inf. de Metatis.*
 " *Ad instar Scriniarum* hæc verba Tribonianus orauit, nempe quia tandem etiam in Oriente Proximi Scriniarum annui facti sunt, *l. 27. sup. de Proximis*, vbi vide quæ dixi.
 " *Ancyra* fuit hoc tempore Arcadius: vbi hæc *lex* ab eo data est: pariter vt *lex 1. inf. ne quis in Palat. lex 18. sup. de Palatinis* (vbi dixi) forte & *lex 18. Cod. de rescind. vendit.*

COMMENTARIVS.

MENSORES quoque in Palatio Principis militabant, vt ostendit vel horum *Titulorum ordo*, & *l. vlt. Cod. de din. off.* Ab his verò Mensoribus planè diuersi sunt Mensores, de quibus *l. 1. inf. de canone frum. V. R. & l. 9. de Pistoribus.* Hi enim mensores ad annonam V. R. pertinebant, de quo ad *eas leges.* Horum verò mensorum, de quibus *h. l.* munus erat, hospitia Principi præparare, Palatinis Principem Comitantibus singulis deputatas domos enotare, & postibus hospitaturij nomen adscribere, vt docet *lex 4. inf. de metatis*, vbi de Mensoribus dicendi locus amplior erit. Eisdem & *Metatorum* vocabant, *Federarios* vocamus, & *hospitiariorum Marescillos.* Et hi quoque vt & *Metati* cura sub dispositione Magistri officiorum fuerunt, vt *hæc lex nostra* docet, & *l. 2. 3. 4. 5. 14. 15. 16. seu vlt. inf. de metatis*: & *l. 18. inf. de Medicis.* Quæ omnes de his Mensoribus agentes Magistro officiorum inscribuntur, vt & *Notitia Imperij*; *Sub dispositio-*

ne, inquit, *viri Illustris Magistri officiorum schola Agentium in rebus*, & *Deputati eiusdem scholæ: Mensores & Lampadarij.* Et hi quoque Mensores Primicerium suum habuere, cuius officium biennale erat, exemplo Proximi Sacrorum, vt hæc *lex* nominatim ait. Per hæc enim adhuc tempora in Oriente, biennalis fuit Proximatus, quod vndecim annis post anno immutatum fuit *l. 17. sup. de Proximis*. Similiter & priores inter Castrensianos biennales fuere *l. 1. sup. de Castrensianis*, & primicerij Decanorum *l. vi. sup. tit. prov.* de cuius præscriptionis ratione ad *eas leges.* Cæterum Primicerius Mensorum expleto Primiceriatu pro præmio in scholam Agentium in rebus recipi, hæc *l.* inbetur. Sic tamen vt vltimum locum in eâ scholâ occupet, seu vltimus sternatur. De vltimo in scholâ Agentium in rebus, & sternendi voce, vid. & *l. 3. sup. de Agentibus in rebus*, vt & de alijs vltimis Palatinis, *l. 5. sup. de domesticis*, imò & *l. 14. inf. de re militari.*

DE PRIVILEGIIS EORVM QVI

IN SACRO PALATIO MILITARVNT.

TITVLVS XXXV.

XII. COD. IVST. XXIX. Generalis hic est *titulus*, & velut clausula communis titulis pluribus præcedentibus.

PARATITLON.

PALATINI *l. 1. & l. vlt. h. t. & l. 6. 7. inf. de Decurionibus*: Sunt qui in Sacro Palatio militabant, *Rubr. h. t.* Palatini Principis, *l. 2. 4. 9.* Palatinâ dignitate subfulti, *l. 9.* qui

qui obsequiis Principis inculcata officia præbebant, *d. l. 1.* qui in Palatio obsequia præbebant, *l. 2.* officia fidelis obsequij implebant, *l. 5.* qui sub Principis aspectibus documenta fidelis obsequij agebant, *l. 8. h. tit. vid. & l. vlt.* Palatinis intra Aulam obsequiis deputati, *l. 12. de Palatinis S. L.* id est Palatinæ militiæ officijs deputati; *l. 12.* qui in Palatio militando diuersis actibus parebant, *l. 13.* intra Palatium Sacrum versabantur, *l. 14. inf. de nauicular.* qui præsto erant actibus Principis, qui signa eius comitabantur, *l. vlt. hoc tit.* qui in Palatio morabantur, *d. l. vlt.* constituti erant, *d. l. vlt.* Diuersa denique officia Palatina, *l. 3. h. t.* In hoc censu sunt Cubicularij, *d. l. 3.* Notarij, *l. 7.* in scriniis militantes *l. 7. & l. 4. h. t.* in Scriniis Memoriarum, Epistolarum, Libellorum versantes *l. 1. 3.* Memoriales *l. 2.* Agentes in rebus *l. 3. 7. 9. 14.* Palatini Comitum S. L. & Comitum R. P. *l. 3. 7. 14.* sub Castrensi militantes *l. 3. 7.* Admissionales *d. l. 3. & 7.* quibus scilicet præerat Magister Admissionum, de quo vide *l. vi. inf. qui à prabitione Tiron.* His omnibus adde Decanos Mensores: de quibus *suprà*, duobus titulis vltimis. ¶ His igitur omnibus priuilegia quædam Principum beneficiis indulta fuerunt, siue adhuc in Palatio obseruarent, siue vacatione seu optata quiete donati, *l. 3.* ob spectatum laborem otio donati, *l. 4.* Post impletâ officia fidelis obsequij, seu expleto munere fidelis obsequij, *l. 5.* cum è Palatinis mittuntur obsequiis, *l. 7.* post documenta fidelis obsequij sub Principis conspectibus acta, *l. 8.* in Palatio vel vacatione donati, vel Prouinciali administrationi, *l. 9. 10.* ex aula Principis decedentes, *l. 11.* post emeritam missionem, *d. l. 10. & l. 13.* emeritis officijs Palatinis, *l. 29. inf. de cursu publ.* ¶ Primum enim à muneribus sordidis & personalibus omnique extraordinaria necessitate immunes erant, *l. 1. 4. 6. 10.* putâ à nominationibus, *d. l. 1. & 4.* susceptionibus, *l. 6.* ab exactorum turmariorum, quos Capitularios vocant, Temonariorum vel protogyphiæ obsequio, *l. 3.* equorum præstatione, *l. 2.* à Curiarum honoribus, oneribus, municipalibus, idque tam ipsi quam eorum liberi, *l. 1. & 3.* ab omnibus iniunctis, *l. 11.* item à nominatione ad nauicularium munus, *l. 14. inf. de nauicular.* à procuratore cursus clabularis, *d. l. 23. inf. de cursu publ.* Secundò inter Adlectos Senatores erant; *l. 7.* Tertio; decennij spatio ab omni nexu liberabatur, *l. 12. h. t.* quod quindecennio postea immutatum Curialium respectu: Cohortalinorum verò, *25. l. 14.* Liberis eorum remanentibus conditioni obstrictis, *d. l. 14. & l. 184. de Decurionib.* Quarto, omnibus, qui posteriore tempore regendas prouincias dignitatèque Palatinas suscepissent, præferbantur: *l. 13.* Postremò, quod parsimoniâ propriâ quæsiuissent, vel donis Principis consecuti fuissent, vt castrense peculium habebant: *l. vlt. hoc tit.*

1. * Imp. Constantinus A. Palatinis & benemeritis suis salutem:

A Palatinis, tam his qui Obsequiis" nostris inculcata officia præbuerunt, quam illis qui in Scriniis nostris, (id est, memoriæ, epistularum, libellorumque) versati sunt, procul vniuersas calumnias", siue Nominationes, iubemus esse summotas. Idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipso ordine sanguinis peruenire, atque innumeros eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere, cum vniuersis mobilibus & mancipijs vrbanis, neque iniuria eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempserit, indiscreta" dignitatè, pœnas debitas exigatur. Dat. 1 v. Kal. Nou. Triueris, Volusiano & Anniano c O N S S. [316.]

NOTÆ.

* Lex *1. Cod. eod. tit.*
 " Abest hæc vocula in MS. & à Cod. Iustini. & rectè. *Palatinis* hic *Titulus* tributus à Principibus *benemeritorum* emeritis scilicet. Nam & ita veterani benemeriti dicuntur, *l. 8. inf. de veterano.* Lampridius in *Alexandro Senaroi* *Si de re*, inquit, *militari traherent*, adhibebat *militis veteres & senes ac benemeritos.* vbi vetus quoque editio voculam *Ac* non habet; ita, & *senes benemeritos.*
 " De hæc obsequij voce dixi semel *ad l. 12. sup. de Palatinis S. L.*
 " *Calumniâ* vox de iniustis nominationibus ad muneribus.
 " Id est cuiuscumque sit dignitatis. v. *Gl. Theod.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque constitutiones hoc titulo occurrunt de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio militauerunt, vel militant: Quibus addenda Sexta & omnium elegantissima, quæ perperam in finem huius tituli reiecta est: *Codice Iustinianno* verò rectè in peculiarem titulum coniecta, de *Castrensi omnium Palatinorum peculio.* Hæc priuilegia Tom. II.

lege Constantinus IMMUNITATEM ab omnibus muneribus personalibus veluti à nominationibus, & ab omnibus muneribus sordidis, (de quibus *sup. tit. inf. de extraordinariis siue sordidis munerib.*) Palatinis omnibus, in quibus & Scriniarum, tribuit: id est, vt ne susceptores, exactores, Turmarij, Temonarij fiant: Denique ne ad alium quem honorem

rem, onus, munus municipale sustinendum nomi- nari possint, quæ omnia Calumniarum, siue nomi- nationum & iniuriarum appellatione h.l. indicantur. De quâ Scriuariorum immunitate sunt aliæ plures leges, puta lex 3. 14. 15. sup. de Proximis; L. 14. inf. de extraordin. l. 1. v. m. qui à præbitione tyron. & equ. Idque in tantum, (quæ Prima Ampliatio est ratio- ne personarum) vt & liberis ipsorum quoque, id est, filiis & nepotibus eadem immunitas h.l. tri- buatur: vt & l. 3. inf. iplo ordine Sanguinis, vt ele- ganter hæc lex loquitur. Secunda ampliatio est ratio- ne rerum: Additur scilicet Palatinos immunes esse à muneribus fordidiis & personalibus, cum vniuersis mobilibus, & mancipiis vrbanis: In

quam iunc questionem non vltra ingrediat vtrum privilegia parentibus indulta ad liberos quoque porrigantur. § Cæterum notandum est, Palatinos in duas species hæc l. tribui seu diuidi. Palatini scilicet alij Principis obsequiis deputati fuerunt, alij in Scriuiis versati: Separantur itaque Scriuarij ab illis, in tantum etiam vt Memoriales, Scriua- rij scilicet, Palatinis opponantur, & ab his sepa- rantur. Cæterique Scriuarij, l. 2. & 3. inf. Prioris generis sunt veluti Scratores Castrensiarum, Deca- ni, Menses, id genus alij, de quibus Titulus se- nioribus: De Scriuariis suo titulo dictum est, Ti- tulo de Proximis.

11. * Idem A. ad Procoulum Proc. Africæ.

Ex Memorialibus, vel ex Palatinis nostris, aliquis ad agendas Curas rei- publicæ, vel alterius officij, fuerit destinatus, minimè ab eo repræsen- tatio postuletur Equorum: Qui autem in Palatio obsequia non præbue- runt, sed ex alio hominum genere sunt, Equos solemnēs pro huiusmodi actu repræsentent. Dat. vi. Kalend. Aug. Constantino A. 14. & Lici-

nio cons. s.

NOTÆ.

- * Absit à Cod. Iust.
* Procules Proconful Africa sub Constantino M. v. Profopogr. vbi multa de eo.
* Memoriales sunt qui in scriinio Memoriae sunt: de quibus vid. & l. 3. inf. v. sup. & sup. tit. de Prox. Com. disp. & l. 2. 1. inf. de Cohortatib. Cæterum eos à Palatinis hic separati nota: de quo ad d. l. 1. sup.
* Missionibus Memoriales paruere: de alijs qui missionibus Principum paruere, vid. sup. tit. de Agentib. tit. de Curio- sis: tit. de Stratoribus.
* Repræsentatio, id est, exhibitio: solutio, vt infra, l. 4. repræsentari.
* De hac obsequij voce dixi semel ad l. 11. de palat. S. L.
* Canonicos.
* An curatorio l. 2. inf. de equorum conlat. vbi dicam.
* 28. v. vt docet lex 1. inf. de itinere muniendo.

COMMENTARIUS.

IMMUNITAS à collatione Equorum Memo- rialibus & Palatinis ad curas agendas, vel ad aliud officium destinatis, tribuitur hæc l. à Con- stantino M. Nempe Equorum præstationi, in vsus ar- morum & militiæ, multi subindè subiacebant, de quo ad l. 1. v. m. inf. de oblat. equorum: In his erant Ho- norati l. 3. sup. de Proximis Comitibus dispof. & legibus alijs quas ad eam congeffi. Honorariis Codicillis donati, l. 1. v. m. inf. de oblat. equorum; l. 1. 5. inf. de Nauiculariis. Itemque, quod ex h. l. discimus, ad Reipubl. curas agendas, id est, Curiosi munus obeundum missi. Ad aliud etiam officium destinati equorum præstationi obnoxij erant; (vnde putet quis Curatorios equos dictos, l. 29. inf. de anno- nâ) vel Curatorio nomine flagitati, l. 2. inf. de collat. equorum: Ad quas leges dicam. Ex hæc tamen lege, Palatini, vel Memoriales ad id destinati ab hac collatione immunes præstantur singulari pri- uilegio. De Simili immunitate ab equorum præ- statione, vid. Libanium ep. 21 5. ad Andronicum in MS. Regio. § Ex hæc interim leg. discimus, sub Constantino M. Memoriales missos ad curas Reip. agendas, seu ad Curiosi munus obeundum, vt &

Palatinos alios, de quibus Curiosis, suo Titulo supra: Quod verò ait Lex, ad agendas curas Reipublicæ, sic quoque l. 4. sup. de Curiosis: ita vt nihil vestri Prin- cipis ex his qua geri in REPUBLICA videtis, nostris subtrahatis. Sed & Victor Schotti de iisdem Curio- sis, & cursu publico: Noscendū ocuis que vbiq; è REPUBLICA gerebantur, admota media publici cur- sus. Item l. 2. sup. de Curiosis Agentes in rebus: In curis agendis, & electionibus publici cursus inspiciendâ, nostrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura REPUBLICÆ. Hæc verò res pos- tea sub Constantio ad solos Agentes in rebus re- uocata est, l. 2. 3. 4. 7. sup. de Curiosis, vbi dixi. An- tea Memoriales Missionibus Principum paruere. Petrus in excerptis legationum γαλέριου & Διονυσιου- νος εις λιουβιον σωηλθον ενθα κοινή βασιλευσσεως ετα- λυσαν εις περιόδου παρεσβουτιω Σιουερον παύσον αιπ- ροφεία & μνήμης. Memorialium sanè in commune fit quoque mentio l. 21. inf. de cohortatib. & apud Ambrosium ep. 33. Sed & memini Epiphanius hæ- resis 71. vbi μεμνησθησιν pro μεμνησθησιν editum: Hi erant qui in scriinio Memoriae militabant: de quos aliisque scriiniis, suo tit. sup. de proximis scriuiorum.

111. * Idem A. ad Rufinum Præpositum.

E Cubiculis nostris vacatione donatos, vel diuersis Obsequiis Palatinis, aut Scriuiis Memoriae, Epistularum, Libellorumque, vel officio Largitionum Co- mitatensium,

mitatensium, singularumve vrbium, sed & officio Admissionum, ad Legum nos- trarum priuilegia volumus pertinere: vt nec ipsi, nec filij, nec nepotes eorum ad Curiam, vel Honores, vel Onera, Munera municipalia deuocentur: Meritoque his in- gerimus Largitionales vrbium singularum. Ne priuilegio separentur, quos dignitas prope- modum similis copulauit; memorati namque Palatinorum matriculis adinentur: Qui- que sub Castrensibus militant. § Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum, vel Tur- mariorum (quos Capitularios vocant), curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel Prototypiarum: Nam beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiam si quis ad diuersas Admi- nistraciones post obsequia Palatina peruenerit, hisdem debeat vt priuilegiis: quoniam Maior dignitas nulla debet præiudicium facere. § Nemo igitur ex filiis prædictorum, vel seruis castrensi peculio conquisiis, professionibus censualibus inseratur, vel nume- ro Adcrecentium, loco vel deficientium subrogetur, si non fuerit innexus volumini- bus censualibus. § Personalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, siue adhuc in palatio obseruent, siue optata quiete donati sunt. § Quibus omnibus pri- uilegiis coniungimus Agentes in rebus, licet militaribus videantur esse subnixi. Dat. v. Kal. Mai, Sirinio, Constantino A. v. & Licinio Cæsare c o n s s. [319.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit.
* 28. Præfectum Prætorio; Putauerunt aliquando Præpositum Cubiculi hic accipiendum, argumento primorum huius legis verborum: Verum illud præferendum est vt Codex quoque Iustinianus præferat. Rufino huic PP. hoc ipso an- no inscribitur præterea lex 1. de sponsalib. l. v. de bonis decurionum.
* Vidè supra, Titulum de Præpositis S. Cubiculi.
* De hac voce dixi semel ad l. 12. sup. de Palat. S. L.
* Addidit Tribonianus sacrarumque dispositionum. Neque tamen illicd priuilegia cæteris Scriuiis tributa scriinio dis- positionum indulta fuisse, vt docuimus ad Titulum de Proximis Comitibus dispositionum.
* In vtroque officio Palatinorum Comitatus. Ita Tribonianus. Obscurius enim Constantinus h. l. qui videba- tur de officio tantum Comitatus S. L. intellexisse, de quo vide quæ notauit ad l. vlt. sup. de Palatinis.
* Et Castrensis Sacri Palatii militant, ex sequentibus huc Tribonianus hæc verba retulit.
* Priuilegia volumus habere; ita Tribonianus, simplicius.
* Ad Curiam: Hæc verba Tribonianus omisit. Ratio petenda ex iis quæ dicuntur infra: de Decurionibus.
* Contra l. v. m. inf. de priuilegiis mag. potest.
* Val onera: Et hæc omissa sunt à Triboniano.
* Sententia hæc à Triboniano resecta est ad ea verba vsque Quibus omnibus.
* Ingerimus, pro inserimus: vt l. 11. de appell. vid. Gloss.
* Actineri matriculis hic, & l. 11. de re milit.
* De Temonariis dicam ad l. 7. inf. de tironibus.
* Pentapraxia, C. Iust. de quo mox: ibidemque hæc addita, aut etiam tironis præsentationem agnoscant.
* Sententia hæc, multis recisis, ita G. Iust. deformat est: vt etiam Censualibus vel personalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, siue adhuc Palatium obseruent, siue optata quiete do- nati sunt, &c. Omisiss videlicet tribus sententiis: de quibus mox.
* Lex 3. Cod. de dignitatibus, hinc desumpta est.
* Nulli, C. Iust. d. l. 3. de quo mox.
* De peculio castrensi Palatinorum dicam ad l. vlt. h. l.
* Menda hic hæret, quam sic tulo, loc. v. deficientium.
* Volumina publica, hæc sifaces publici, l. 9. in fin. inf. de tironib.
* Obseruare in Palatio, est obsequi, seruire.
* Priuilegiis scilicet.

COMMENTARIUS.

TERTIA hæc hoc titulo Constantini M. con- stitutum est, de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio militauerunt: & quidem Tertia quoque in eod- em argumento IMMUNITATVM: vbi sententiæ nullo certo ordine, nullâ setie inter se satis cohæ- rent: quatum etiã multas recidit Tribonianus, & à Cod. Iust. abesse voluit: Nos eas in lineam conii- cimus. Primò videamur de Personis, seu Palati- norum generibus & scholis, quibus etiam immuni- tates illæ, de quibus h. l. agitur, tribuuntur: cuiusmo- di octo hic enumerantur. Primò igitur tribuuntur hæc immunitates quoque ex Cubiculariis seu de cubiculis Principum vaca- tione donatis. Quorum sanè ingens ratio apud huius æui Principes fuit, velut interioris vitæ mini- stros: de quorum etiam Præposito, summaque eius dignitate, sup. tit. de Præpositis S. Cubiculi: pri- uilegiisque eorum variis, l. 2. 3. 4. C. Iust. de præpos. S. Cubiculi, & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.

Quibus adnumero omnes qui sub Magistro officio- rum erant, vel sub Comitè domesticorum. De quâ obsequij appellatione semel dixi plenè ad l. 12. sup. de Palatinis. Tertio loco Scriuiis tribus, Memoriae, Epistula- rum & Libellorum hæc immunitas tribuitur: de quâ ipsa l. 1. sup. & l. 3. 14. 15. sup. de proximis: l. 14. inf. de extraordinar. l. v. m. inf. qui à præbit. tyro- num.

Quarto Palatinis seu officialibus Largitionum Co- mitatensium, id est, Officialibus Comitum S. L. & R. P. seu Palatinis Comitatus in vtroque offi- cio; vt Tribonianus expressit: obscurius enim Constantinus ibi visus loqui, si vt de Officialibus tantum Comitatus S. L. acciperentur viderentur illa vel officio Largitionum Comitatus, quæ tamen ad vtrumque Comitum pertinent: Verum quidem illud, non illicd statim officialibus Comitatus S. L. tributa priuilegia, ad Officiales Comitatus R. P. seu Prinatianos pertinuisse: & vt pertinerent, specia- li lege opus fuisse, vt docet lex vlt. sup. de Palatinis S. L. & R. P.

Quintò, communicantur hæc immunitates duo- bus

bus locis *b. l. Largitionibus singularum urbium: rationibus additis vest. meritò: no; inquit, privilegio sepaventur, quos dignitas propemodum similis copulavit, memorati namque Palatinorum matriculis ar- zimentur. Quæ ut intelligantur, de his Largitionibus singularum urbium videndum est, quorum præterea mentio fit *b. l. 1. 2. 3. inf. de susceptorib. & l. 1. inf. de privil. appar. Magistreria potestatis. Quem- admodum scilicet orbis Romanus in dioceses dividebatur; dioceses in Prouincias in diocesiæ ipsa verò pluribus urbibus seu ciuitatibus constabant, ita quoque eodem Largitionum gradus fuere. Fuerunt scilicet Largitionales integrarum dioceseon, de quibus *l. 1. inf. de Consularibus & Presidibus. Fuerunt singularum prouinciarum Rationales, de quibus, lib. 10. Denique fuerunt Largitionales singularum urbium: Et verò hi, non minus quam ceteri, sub dispositione Comitum S. L. fuere, & ut hæc lex loquitur, Palatinorum matriculis artimebantur: & dignitate propemodum similes erant his, qui in ipso Palatio obsequia præstabant. Ergo his quoque, tanquam Palatinis, hæ ipsæ Palatinorum immunitates communicantur. Et postea tamen Valentiniano aliter visum: quia VTIQVE extra Palatium vinerent, *d. l. 1. inf. de privil. appar. Magistr. potestatis, cui iungenda est lex 6. inf. b. 1.****

Sextò, communicantur hæc privilegia officio Admissionum, seu Admissionalibus: de quibus agitur & *l. 7. hoc tit. & l. 1. inf. qui à præbit. tyronum, vbi de his. Interim hinc nota, officium peculiare seu *συμμοριαν* fuisse Admissionalium: qui Am. Marcellino teste, suum Admissionum Magistrum, & Admissionum Præximium habuere, pariter vt Scriporum Magistri & Proximi fuere.*

Septimò, *Castrensiatis*, qui sub Castrensi militant: de quibus *suo tit. sup.*

Postremò, *Agentibus in rebus*: de quibus *suo tit. supra.* Quæ parte Constantinus indicat, etiam ab- que hoc, satis immunitatibus his Agentes in rebus fructuos: quandoquidem non tantum Palatinorum numero essent, verum etiam *militariibus* privilegii videantur subnixi: Nempe enim Agentibus in rebus executiones committentur, atque idè militariibus viris propemodum similes erant: de quo vid. *l. 1. 1. sup. de Agentibus in rebus: l. 2. inf. de Commetu: l. 7. 9. 14. de cursu publ. & plenè Paratulo de Agentibus. Et sanè erant quoque idè Agentes in rebus, militari habitu, cum chlamyde & baltheo: vt discere est ex Am. Marcellino *lib. 16. p. 63. & Libanio Apol. adu. eos qui suam docendi rat. accus. ἀναξυεις & ζωσῆρ & ἑσθῆν. ὑβριτικῶν τῶν βασιλικῶν ἑπιστολῶν & ἐν βασιλικῶν ἀδελφῶν φέρει- & πικρὰ τῆς γῆς. Denique Symmachus etiam *lib. 10. ep. vlt.* Agentem quemdam à temeraria ac- culatione excusat propter militiam, & incautam adulescentiam.**

Et hæc quidem de variis Palatinorum generibus, quibus hæ Immunitates communicantur. Sequuntur duæ Ampliationes.

Prima: Nec filios, nec nepotes eorum ad Curiam vel Honores vel onera muneratè municipalia deuocari oportere: Quod & ipsum cauetur *l. 1. sup.*

Secunda, Palatinos beneficiis his ita dignos esse, vt etiam quis post Palatina obsequia ad diuersas administrationes peruenit, iisdè privilegijs vti debeat additè ratione: *Quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere. Quam rationem & regulam hinc transtulit Tribonianus in l. 3. Cod. de dignitatib. Certè eadem obtinet & in alijs Palatinis, l. 5. inf. b. 1. l. 1. sup. de Primicerio & Notar. l. 2. vbi vid. quæ dixi: & l. 3. sup. de Decurionib. & stent-*

*arijs: l. 14. sup. de Proximis. Non tamen in omnibus semper obtinuit: vt fidem facit lex 13. inf. sup. de Agentibus in rebus. At Tribonianus generalem fecit, ratione omnium personarum, quæcumque illæ sint, & casuum: supposita voce Nulli: cum hoc loco regula hæc generalis sit ratione dignitatis: *Maior dignitas, inquit, Nulla debet præiudicium facere: quæcumque scilicet sit dignitas sit, & superueniat Palatinis hæc l. memoratis: Denique superueniens maior dignitas pristini seu veteris officij & obsequij privilegia non tollit.**

Nunc de Immunitate ipsa: In genere igitur immunitatem tribuit Constantinus M. à Curia, Honoribus, Oneribus, Muneribus municipalibus.

Secundò immunitatem tribuit ab Exactorum, Turmariorum seu Capitulariorum, Temonariorum & Prototypiarum curâ & obsequio. De Exactorum munere res clara est: de tribus reliquis videndum est, saltem de duobus: nam de Prototypia dicitur *l. 7. inf. de tyronibus, & l. 2. inf. de Prototypia. Turmarij* erant qui turmas Tyronum exigebant: quæ turmarum appellatione hæc in re vtitur *lex 8. inf. de Tyronibus. Inter optimas lectissimorum militum Tyrmæ neminem è numero seruorum dandum esse decernimus. Temonarij* (de quibus adhuc dicitur *l. 7. inf. de tyronibus, & l. 7. inf. de extraord. munerib.*) erant, qui non quidem ipsas tyronum turmas seu tyronum corpora exigebant, verum pretium seu aurum tironicum pecuniâque vice tyronum *d. l. 7. inf. de tyronibus: vt quis inducatur facilè, vt credat Temonarios dictos & Τυμῆς: qui Timonarij potius dicendi fuissent. De Capitularijs* videndum est: *lex nostra eisdem facit cum Turmarijs, & tamen Symmachus lib. 9. Epist. 10. Capitularios cum Temonarijs (vt nos explicamus) eisdem facit. Po- stulate, inquit, Capitularij TAXATIONEM TYRONIS ab hominibus meis, nulla super hoc publica auctoritatis monumenta promente. Et certè Temonarios eisdem & Capitularios vocari, aperte ostendit *lex 14. 15. 18. inf. de extraord. munerib. Temonus, inquit, sine Capituli onera: Item Capituli atque Temonis necessitas. Denique *lex 14. totius Capitularie, sine, vt rem quam volumus intelligi communi designatione signemus, Temonaria functionis fieri iubemus exortis. In eam sententiam inclino, & quidem istorum quoque verborum argumento, Totius Capitularie, Capitularios, seu Capitulariam, generis nomen obtinisse: eaque appellatione & Turmarios & Temonarios comprehensos. Nam vt Tyrones ipsi Capita dicebantur. De quibus perperam accipiunt à nonnullis hic Am. Marcellini locus *lib. 17. p. 97. Quia igitur plurima gentes vi maiore collatura capita sperabant dolium bellorum coniectans sobrius Reftor magnis curarum molibus stringebatur. Eo quippe loco Marcellinus vult timorem fuisse ne Barbaræ Gentes iunctæ ingruerent. Quare & qui pro capitibus aurum exigunt, Capitularij non minus dici possunt. Nam & ita κεφαλαιῶται in *l. 6. inf. de Patrocinijs vicorum, dicitur, qui tributum capitis exigunt, & in veteri Lexico tributum Capitularie ἑμισφάλαρον φόρος. Et hi tamen κεφαλαιῶται, cum Capitularijs nil commune habent, quos tamen Viti docti commiscerunt.*****

Postrema immunitas est à Censuali professione. Nempe filios Palatinorum & seruos ex castrensi peculio adquisitos (de quo peculio *l. vlt. inf. hoc tit.*) si non fuerint nexi censualibus voluminibus, censibus adscribi non debent: imò ne adreſcentium quidem loco, quasi deficientium loco, olim subrogandi. De quibus adreſcentibus in argumento seu re censuali, *l. 7. inf. de censu sine adſcriptione: l. 6. & 7. inf. de tyronibus.*

14. * Idem

14. * Idem A. ad Iulium Verum Vicarium Italiae."

ALATINIS nostris, qui ob spectatum laborem otio donati sunt, sub ob- tentu pensitationum", quæ repræsentari consueverunt, tolerancia mune- rum sordidorum atque indigni oneris quorundam temeritate inponitur. Quod facinus, licet grauiore pœna plectendum est, tamen ita volumus emendari, vt Grauitas Tua ex Officio" Rationum æris speciem postulet, & in tabulas ei" formatae Legis huius apices inprimat, vt si quid tale sustineant, ad eas illic, quasi ad præsentia remedia, perſugiant, atque ab intentato onere liberentur. *Id. Mart. Crisp. p. 11. & Constantino 11. cc. Consulib. [321.]*

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Justin.
- * Iulius Verus Vicarius Italiae sub Constantino M.
- * De c. c. c. Italiae vide Notitiam.
- * Pensitationes quæ repræsentari consueverunt, sunt canonicæ illationes.
- * Rationalis officium nota.
- * 28. efformata.

COMMENTARIVS.

VARTA hæc Constantini M. de privilegijs eorum qui in sacro Palatio militauerunt, constitutio est, in eodem argumento de IMMUNITATE Palatinorum, otio donatorum seu militiæ perſu- ctorum. A sordidis scilicet muneribus immunes eos esse iubet Constantinus M. de quibus sordidis muneribus *suo tit. inf. lib. 11. pariter vt Valentinianus l. 8. inf. Et si à solemnibus pensitationibus seu cano- nicis & ordinarijs annonis & tributis immunes non sint: quæ hæc l. vocantur pensitationes, quæ re- præsentari consueverunt: id est de more solemnè præsta- ri. Quo fine, & entio in id studio suo testando iubet Constantinus M. hanc leg. suam æreis tabu- lis incidi, atque aded publicè proponi, & quidem per Italiae diocesium in sp. huius leg. à Vicario Ita- liae: vt ita Palatini si quando sordida munera his imponantur, ad eas tabulas, quasi ad præsentia remedia perſugiant, atque ita ab intentato onere liberentur: cuius quidem moris incidendam in ære legum, vt alibi varia passim testimonia occur- runt, quibus hæc chartas onerare nil attinet, ita*

sex præterea hoc Codice leges videri possunt, *l. 2. inf. quemadm. mun. ciuil. l. 1. inf. de alimentis qua inopes parentes: l. 1. inf. de veteranis: l. 4. inf. de suam- ris l. vlt. de frumento vrbis Constantinopol. lex vn. inf. de iure Italico vrbis Constantinop. Idque non gene- rali tantum ratione ad perpetuam rei memoriam & obseruantiam, verum speciatim ad vim & iniu- riam auctrancandam & privilegiorum defensionem, vt in specie *de clarum legum: Qui mos Con- stantino M. familiaris, vt iuxta hanc leg. docet d. lex 1. inf. de alimentis qua inopes: d. l. 4. quemadm. mun. ciuil. d. l. 1. de Veteranis. Vnâ hæc, hoc qua- si Aſyli genus in specie huius l. esse voluit Constan- tinus, ad tabulas inquam æreas, publicè fixas, tan- quam ad præsentia non modò remedia, sed vt sic dicam, quasi numina confugiendi, atque iniuriâ sese vindicandi: ¶ Hæc lex & eo quoque sin- gularis est, quod ad Italiae diocesim pertinet, & Rationales Italiae: qui in id speciem æris præbere iubentur.**

v. * Idem AA. ad vniuersos Palatinos."

B his qui, post inpleta officia fidelis obsequij", Administrationes publicas meruerunt, concessa quidam" conantur privilegia detorquere", nec intelli- gunt fastigijs promotionum in sublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: idèque præcepimus", vt Palatini nostri expleto munere fidelis obsequij, cum ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de concessis pri- uilegijs perdant, sed incrementis" dignitatum vtiles augeatur immunitas. De qua re ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Urbis" scribta direximus. *Dat. 11. Non. Iul. Yscōi, Ianuario & Iusto CONS. S. [328.]*

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Just.
- * De hoc Obsequij voce semel dixi ad *l. 11. sup. de Palatinis S. L.*
- * Sic & *l. 4. sup.* quorundam; & intelligit Exactores, id genus homines.
- * Detorquere, est auferre, extorquere, exuere vt mox: Sic & detorquere commodum sententiæ latæ, terrore appella- tionis: *l. 6. quorum appell.*
- * 28. præcipimus: extorere passim hæc Codice admisso.
- * De hæc Incrementorum voce dixi ad *l. 12. inf. de Medicis & Professorib.*
- * Romæ: nam neque hoc adhuc tempore vllus Præfectus vrbis Constantinopol. erat.

COMMENTA

QUINTA hæc Constantini M. constitutio est de privilegiis eorum qui in palatio militaverunt, eodem sensu quo *lex 3. sup. vers. nam beneficiis: lex 1. sup. de Primicerio & Notariis: lex 2. & 3. sup. de Decurionibus & silent. l. 1. 1. sup. de proximis*: puta vt ex-Palatinis pristina concessaque privilegia & Immunitates legitimæ constant, competantque: etsi post impleta Palatinorum Officia Administrationes publicas mernerint, etsi fastigiis promotionum in sublime proveci fuerint, etsi ad dignitatum cumulos elati fuerint: denique vt incrementis dignitatum vilis augeatur Immunitas: Quæ omnia eleganter dicuntur *hæc l.* quæ inter omnes in eodem argumento versantes elegantissima est. Tribonianus tamen concisam *legis 3. sup.* sententiam & regulam, hæc abdicat, prætulit: ad cuius explanationem vt ex cæteris legibus superius laudatis, ita ex hæc quoque species & exemplum apponi potest. ¶ Illud etiam singulare quod Constantinus *sine legis* addit, de hæc Palatinorum immunitate, & ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Urbis scripta, à se fuisse directa: ad Præfectos Prætorio idèd scilicet quia, ad eos rei tributariæ & functionum publicarum cura pertinebat: ad Præfectum verò vrbis idèd, quia hic dignitatum custos erat, quod vt alia complures *leges* hoc libro

docent, ita & *lex 7. & 9. inf. hoc tit.* quæ idèd Præfectis vrbis inscribuntur.

Hinc interim colligitur plures iam hoc tempore Præfectos Prætorio fuisse: De quo obiter sciendum, quatuor Præfectos Prætorio non à Constantino M. primùm institutos, quidquid Zosimus scribat, verùm ex Terrarchia Imperatorum & Caesarum qui Constantinum præcessere, fluxisse: quorum quibusque suum & peculiarem Præfecturam Prætorio habuit, & quorum omnium potentia in vnum tandem Constantinum cessit: & sic quatuor Præfectos Prætorio à Constantino servatos: de quo *in Apolytico nostro*. ¶ Singularis *huius leg.* subscriptio hic notanda. Dicitur ea scilicet data Yscoi, nempe Constantinus M. hoc tempore versatus in Dacia Ripensi, quæ *Orosius* Tribolorum Ptolomæo *lib. 3. c. 10.* Esco vocatur in *Itin. Peninger.* ab Esco seu Oisio fluio: Oescon in *Itinerario Antonini*: Oesce, in *Notitia Imperij.* Certè Chronici Alexandrini Auctor his *Coll.* disertè scribit, Constantinum sæpè Danubium traiecit, pontemque illi lapideum imposuisse. Neque dubito hoc tempore, & anno sequente 329. Constantino M. rem fuisse cum Gothis & cum Taifalis nominati, qui Taifali trans Yscoum & Danubium siti erant.

VI. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Hauc "Anthemi" Karissime nobis.

MIRATI admodum sumus, te non consideratis privilegiis Palatinorum, quosdam ex eorum numero Susceptoribus velle coniungere, cum id minimè Legis † nostræ sententia comprehendat: & cetera. Dat. xiiii. Kal. Octob. Aquileia, Diuo Iouiano & Varroniano *CO N S S.* [364.]

NOTÆ.

- * Abest hæc *lex* à *C. Inst.* Iungendæ autem illi fortè *lex un. inf. de privilegiis Apparitorum Magisteria potestatis: lex 2. sup. de officio Reitoris provincie: lex 21. inf. de cursu publico.*
 † Hauc abest à *MS.*
 ‡ Ita quoque *d. l. 2. sup. de off. Reitoris provincie. & l. 2. Cod. Inst. de conditis in publ. horreis*: Sed scribendum *Arthemii*, vt præter superiores *leges*, docet hoc ipso Anno *lex 6. & 7. de panis.* Fuit verò hic Corrector Lucaniae & Bithyrorum: de quo ad *d. l. 2. MS.* habet *Arthemii.*
 § *admodum, admodum.*
 † *Lex* hæc Valentini non extat.
 ‡ *Acc. xvi. Kal. Nouemb. Salemi, d. 4. un. inf. de priuil. Apparit.*

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Senioris tres constitutiones sequuntur, de privilegiis Palatinorum: Ex quibus apparere potest, quoniam is animo erga Palatinos suos comparatus fuerit. Prima hæc, pars est prolixioris Valentiniæ constitutionis ad Artemiū Correctorem Lucaniae & Bruttiorum, vt ex illis *legibus* patet, quas huic in *Notis* coniungendas dixi: quæ quidem eum in viam reuocat in nonnullis errantem: & hoc quidem *huius leg.* capite aperitissimè: *Mirati admodum, inquit, sumus, te non consideratis privilegiis &c.* Idque quod abuteretur *Lege* aliquâ Valentini, vt ex *fine l.* discimus, generali, vt videtur, de *Susceptoribus* creandis. Et sanè etiam inter cætera eius constitutionis, vnde

hæc desumpta est, capita, fuit illud, & vel potissimum, quòd eâ definitum inquit, ex quoniam hominum genere Susceptores (de quibus *suo titul. inf. lib. 1. 2.*) creati possent, qui contrà ab hæc nominatione immunes essent. Ergo Palatinos & hæc *l. & d. l. un. inf. de priuil. Apparitorum Magisteria potestatis*, à Susceptorum munere omninò immunes esse iubet. Id quod etiam repetitum ab eo postea, *l. 4. & 5. inf. de Susceptoribus*, quæ eiusdem Valentini sunt, datæ Anno prox. 365. ita quidem, vt *dicitur lex 6. ex hæc leg. & d. l. un.* mutata sit. In commune alioquin idem Valentini Palatinos à muneribus debitis, patriæ seu Curia, immunes haberi voluit, *l. 67. de Decurionibus.*

VII. * Idem

VII. * Idem AA. ad Prætextatum PV. "

MNES, qui intra Consistorij secreta veneranda Notariorum funguntur officio, quique in Scriniis militent, quique inter Agentes in rebus plenum vigiliarium munus exercent, Admissionales etiam, & qui sub Castrensi officio, siue Comitatus siue Priuatis largitionibus obsecundant, cum pro merito probitatis & fidei, accessu istius fuerint splendoris ornati, constetque eos tunc temporis honoratos cum à palatinis mitterentur obsequiis, à primis quibusque gradibus vsque ad Perfectissimatus ordinem, tametsi Prosectoriarum adiumenta non habeant, prærogatiuâ concessi honoris vtantur: Comitibus autem, (quorum iam celsior locus est) & Tribunis, ita demum proficit Allectio, si sacra ad Vrbis officium Præfecturæ scribra pertulerint, quibus eorum vita laudetur. ¶ Hæc peculiariter Romæ feruentur, vt habito loci honorisque delectu, habito etiam virium fortunarumque discrimine, & laboribus singulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam Allectionem pertineant, quos post gloriosum laborem exhauriri Senatoriis sumptibus non oportet. Dat. x. v. Kalend. Dec. Triueris. Acc. i. v. Id. Decemb. Lupicino & Iouino *CO N S S.* [367.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc *lex* à *Cod. Inst.*
 † *Prætextatus P. V.* Romæ sub Valentiniano Sen. A. D. 367. 368. vid. *Præfopogr.*
 ‡ *De Notariis, vid. tit. 10. sup.*
 § *De militibus in scriniis, vid. tit. 26. sup.*
 ¶ *De Agentibus in rebus, tit. 27. sup.*
 † Agentes plenum vigiliarium munus exercere dicuntur, v. *Paratit. de Agentibus.*
 ‡ *De Admissionalibus* quoque: *l. 3. sup. & l. un. qui à præbit. Tyrantum.*
 § *De Castrensi*, vid. *tit. 32. sup.* Potèd est qui hic tenet *Castrensis*: vel ita, & qui sub *Castrensi*, & qui in *officio siue Comitatus siue priuatarum largitionum.* Quo nil opus: *Sub Castrensi officio*, id est, *Castrensi*.
 ¶ *De Palatinis S. L. & R. P.* vid. *tit. 30. sup.*
 † *Allectionis* splendorem intelligit, vt ex *vers. Comitibus*, & ex *fine leg.* discimus. Hinc intexim apparet, hanc *legem* truncatam à Triboniano exhiberi.
 ‡ *Consistorique.*
 § *Auctos honore, dignitate.*
 ¶ *Id est, primis in quaque scholâ.*
 † *Perfectissimatus* ordo vltimus: & idèd *titulus* quoque de eò, *huius libri vltimus.*
 ‡ *Quam Perfectissimorum.*
 § *Tribuni.*
 ¶ *De Allectione, & Allectis dixi ad l. ....*

COMMENTARIUS.

SECUNDA hæc Valentini Sen. Constitutio est, de privilegiis eorum qui in sacro palatio militauerunt: cuiusmodi septem hic memorantur inter Consulares Allectorum, quoad Immunitatem à Senatoriis sumptibus seu functionibus. Quæ vt intelligatur, tria prænosceda sunt, quæ hic clarè non proponuntur, sed præsupponuntur: & prius quidem expressum quoque fuerat in integrâ constitutione, vnde hæc *lex* desumpta est: vt docent illa, relatiua ad anterius quid, *accessu Istius fuerint splendoris ornati*, quæ hic non habent, quò referantur.

Igitur primò præsupponendum est, in genere Palatinâ militiâ rite functos Allectionis honore seu splendore donatos, id est, inter Senatores ita allectos, Senatoriâ dignitate decoratos, vt tamen à Senatoriis sumptibus immunes essent, quod vt vel ex hæc *l.* discimus, ita latius probauimus *ad l. 10. sup. de Prætoribus*: ac nominatim Notarij hoc Allectionis honore donati *h. l.* in scriniis militantes *h. l. & l. 19. & vlt. sup. de Palatinis S. L. l. 7. 8. sup. de proximis.* Agentes in rebus *h. l. & l. 5. 6. sup. de Agentibus: l. vlt. sup. de Senatoribus.* Admissionales, *h. l.* Palatini S. L. & R. P. *h. l.* De cæteris vid. *ad d. l. 10.*

Secundò notandum est ex *h. l.* Palatinos ex Palatio exeuntes modò cum hoc modò cum illo Dignitatis gradu exisse: vel enim à primis quibus-

que gradibus ad Perfectissimatus ordinem concessi debant: sic vt viri Perfectissimi dicerentur: Quod ostendit quoque *Breuis Dignitatum*, qui continetur *l. 7. sup. de Palatinis*: de quâ *Perfectissimatus* dignitate erit *inf. tit. pen. huius libri*, vel celsior locus his conferebatur, puta Comitum & Tribunorum, non tamen per gradus.

Tertiò ex *hac l.* discimus, Palatinos ex Palatio exisse, modò cum Prosectoriis seu Principis scriptis, quibus etiam eorum vita laudabatur, modò sine Prosectoriarum adiumentis. *Prosectoria* scilicet erant sacra scripta, seu Principis literæ, quibus exeuntem & proficentem Princeps prosequeretur, seu quibus vita eius laudabatur, cui dignitas conferebatur. Alio sensu prosectoriæ, *l. un. inf. de auri publici prosector.* De his verò Prosectoriis & illud ex *h. l.* discimus, has Prosectorias ad Præfecturæ vrbis officium directas, seu ad Præfectum vrbis Romæ emissas: cuiusmodi etiam fuit Prætextatus P. V. cui hæc *lex* inscribitur. Nempe idèd quia Præfectus Vrbis Dignitatum omnium custos erat, quod passim *hoc libro* ostenditur: docuit & *lex 5. sup.*

His ita præcognitis, de *huius leg.* sententiâ videndum est. Igitur Valentinianus Imp. *hæc l.* cum frequentibus illis quas dixi Allectionibus, seu Immunitatibus, quæ Palatinis passim è Palatio exeuntibus dabantur, Senatoria Romæ onera, Senatorios

sumptus evitari videret, quæ scilicet Senatoribus alioquin incumberebant, in quibus Præturæ onus, de quo *l. 3. huius libri*, modum huic rei adhibendum putavit: hæc distinctione facta; puta ut his Adlectionis honos iste, seu immunitas à Senatoriis sumptibus etiam sine Prosecutoriis prodesset, qui à primis gradibus usque ad Perfectissimatus ordinem conscendissent: illis verò qui celsorem locum Comitum aut Tribunorum conscendissent, non aliter Adlectionis honos prodesset, & sic non aliter à Senatoriis oneribus seu sumptibus immunes essent, quam si Prosecutorias huiusmodi ad Præfectum urbi, quibus eorum vita laudaretur, pertulissent: Scilicet Palatini, qui ad Perfectissimatus gradum

perueniebant, per gradus eò emitebantur, ut hæc lex dileret testatur: testatur etiam *lex 7. sup. de Palatinis*, ubi iam dixi. At Comitum & Tribunorum dignitas sæpe dabatur iis qui gradus militiæ non emensi fuerant, non post gloriosum laborem, verum per ambitionem tantum & gratiam seu suffragia, ad evitandos tantum sumptus Senatorios, quibus ipsi maxime idonei erant pro modo virium fortunarumque. Quæ omnia colligere est ex *ultima huius l. sententia*. Ut igitur his postremis Adlectionis honos prodesset, prosecutoriis opus erat, quibus eorum vita laudaretur, etsi non per gradus transacta, gloriosè tamen peracta.

VII. * Idem AA. ad Probum PP. o."

CIRCA Palatinos nostros quies inlibata permaneat, quò intellegant cuncti, ne "Officia impunitum" habere, nec Iudices, si inquietentur hi, quibus, post documenta fidelis obsequij" sub nostris acta conspectibus, plena est impertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Brisiaci", Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore CONS. S. [369.]

NOTÆ.

- * Absèst & hæc lex à *Cod. Inst.*
 " *Probus* PP. sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
 " *26. Nec.*
 " Impunitum habere.
 " De hæc *Obsequij* voce semel dixi ad *l. 12. sup. de Palatinis S. L.*
 " *Palatinorum* definitio vel descriptio: sunt scilicet ij qui sub Principis aspectibus fidelis obsequij documenta edunt, seu agunt. v. *Paratilis*.
 " *Brisiaci* hoc tempore constitit Valentinianus: de quo vide quæ plenè dico in *Chronico nostro Theod. ad Annum 369.* Huius quoque mentio in *utroque Itinerario*.

COMMENTARIUS.

VERTIA hæc Valentiniani Sen. constitutio est de privilegiis eorum qui in palatio militarunt: ac nominatim de Immunitate à sordidis & extraordinariis muneribus: de quâ immunitate ad *l. 4. sup.* id enim est quod *inquietandi* verbo, item per *quietem inlibatam*, & *plenam tranquillitatem* indicatur: & colligere etiam est ex eo

quod Iudicibus & officiis poenam comminatur Valentinianus: eò quod per horum iniuriam, ad ea onera Palatini vocabantur. Est verò hæc *lex* eo nomine singularis, quod *BRISIACI* ea data dicitur, ubi tùm Valentinianus consistebat, de quo consule quæ in *Chronico nostro* plenè diximus in *A. D. 369.*

IX. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodosius AAA: ad Arborium P. V."

MNES, qui è palatio sacro, vel privilegiis" ambiuntur, vel prouinciali Administratione" donati sunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quisquis igitur Agentem" in rebus, aliumve Palatina dignitate subfultum, qui vel post administratam prouinciam Honorati" auctoritate fulcitur, vel Testimonij nostri adsertione confidit, frequenter" super dignitate suâ interpellatione pulsauerit", quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. xv. Kal. Mart. Triburini", Gratiano v. & Theodosio I. A. A. CONS. S. [380.]

NOTÆ.

- * Absèst & hæc lex à *Cod. Inst.*
 " *Arboreus* P. V. Romæ sub Gratiano & Valentiniano Imp. A. D. 380. quo ipso Anno inscribitur ei quoque *lex 16. inf. de piscibus*.
 " Testimonio Principis, in *fn.*
 " *Vid. l. 3. & 5. sup.*
 " De Agentibus in rebus *l. 3. 7. sup. & l. 14. inf.*
 " De *Honoratis* dixi semel ad *l. vn. sup. de officio Iudicium ciuiliu.*
 " Vox hæc, ut videtur, vitium sonat: forte, *nequiter*: vel *frequentè*.
 " De *pulsandi* voce hæc vid. *Gloss.* sic & *l. prox. verum etiam leni saltem conuentione pulsandum*.
 " *26. Triburini*: Certè fuit hoc tempore Gratianus Imp. in Galliâ Treuicis: v. *Chronol. An. 380.* Et verò ita expressè habet *MS. Triburini*: pariter ut *l. 1. sup. de Princip. agent.*

COMMENTA

COMMENTARIUS.

GRATIANI Imperatoris hæc lex videtur, si modo *Triburinum* in subscriptione *legis*, Treuicis est, ubi Gratianus hoc anno 380. agebat. Certè ita quoque *Triburinum* subscriptum *l. 1. de Princip. agent. in reb.* quanquam *MS.* utrobique habet *Triburim*, & *Triburim*. Si tamen quis à Treuici alium locum putet, tùm in Liguriâ vel Rhetiâ quaerendus videatur: ubi tùm Valentinianus Imp. erat. Quod si ita est, tùm hæc lex VALENTINIANO Iuniori tribuenda videatur: Nam quod inscriptionem *huius leg.* attinet, quæ data est ad *Præfectum Vrbi*, exindè

in neutram partem iudicium fieri potest: quia in diuisione Imperij *Vrbs Roma* inter Gratianum & Valentinianum communis fuit. Est verò & hæc *lex* de Palatinorum IMMUNITATE à muneribus: de quâ iam toties *suprà*. Hæc speciale id habet, quod immunitatem hanc quoque tribuit administratione donatis, seu post administratam prouinciam, pariter ut *l. 3. & 5. sup.* Item iis qui privilegijs ambiuntur, seu ut mox dicitur, Testimonij Principis adsertione confidit, id est, prosecutoriis, de quibus *l. 8. prox. sup.*

X. * Idem AAA. ad Probum PP. o."

RECTORES prouinciarum illicitum esse cognoscant, quemquam qui è Palatio gloriosâ administratione perfunctus, seu vacatione donatus sit, vlli necessitati extraordinem subiugandum: præterquam" semel ad professionem propriij laboris non modò vllâ conuentione cogendum, verum" leui saltem conuentione pulsandum. Quod si quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius Officium, penes" quod culpam neglectæ iussionis hære manifestum est, quinque librarum auri condemnatione multandum est. Dat. v. Kal. Iul. Aquileia", Gratiano v. & Theodosio I. A. A. CONS. S. [380.]

NOTÆ.

- * Absèst & hæc lex à *Cod. Inst.*
 " *Probus* PP. sub Valentiniano Imp. Italia, Illyrici, Africa, v. *Prosopogr.*
 " Locus corruptissimus: cum sic interdò restituum: *Propter eâ que senem ut inf. l. prox. senes debiles*, &c.
 " *Verum etiam ne leni*, &c.
 " Officium enim Iudicium, Leges Iudicibus suggerere tenebatur.
 " *Aquileia* Valentinianus Imp. hoc tempore constitit: ubi data hoc ipso anno *lex 10. de murilegulis*.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Iun. hæc constitutio est, de IMMUNITATE Palatinorum ab extraordinariis muneribus, in eandem sententiam, quâ plures iam è superioribus, eademque poena propositâ, quæ *l. prox. 9. sup.* Iudici & officio: Officio, inquam, si *petes eum culpa neglectæ iussionis* *hæserit* Quod tralaticium: Officij quippe partium

erat leges Iudicibus suggerere, easque transgredientibus obistere; quod innumeræ leges docent, etiam *lex 8. sup.* Sed & illud singulare habet hæc *lex*; quod hanc immunitatem tribuit, non tantum Palatinis gloriosâ administratione perfunctis, verum etiam vacatione donatis: puta ob senium & debilitatem, *l. 11. prox.*

XI. * Idem AAA. Eutropio PP. o."

A omnibus ex Aula nostrâ decedentes viri iniunctis" habeantur immunes", Numerariorum fastus, vel rapaces quæstus, tamquam experientes, & idonei, potiantur: nec post emeritam missionem ad ministeria senes, debiles seu vacantes, obliterationâ laboris exacti consideratione, reuocentur. Dat. III. Non. Feb. Constantinop. Eucherio & Syagrius viris clarissimis CONS. S. [381.]

NOTÆ.

- * *Lex 3. Cod. Inst. eod. tit.*
 " *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. A. 380. 381. v. *Prosopogr.* ad hunc extat *duo* Gregorij Nazianzeni *epistolæ* 137. 138.
 " *Iniunctis* sunt onera seu munera quæ iniungi solent.
 " Locus corruptus. Repono, *immunes: nec Numerariorum, &c. patientur*. Proximè *Cod. Inst. Numerariorum, &c. patientur*.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur, de privilegijs Palatinorum; ex quibus apparet, quò animo erga Palatinos suos fuerit. Et est hæc *lex* de Immunitate eorum qui è Palatio exierunt, ab omnibus muneribus & ut *h. l. d. l. 1. indicatur*, Tom. I.

citur ab omnibus iniunctis: ubi primò singulare est, quod de Numerariis addit: pariter ut Anno superiore circa Notarios, *l. 1. sup. de Primicerio & Notar.* Ad Numerarios scilicet pertinebat munerum iniungendorum, quod *h. l. & d. l. 1. indicatur*, Et h. l. illud

illud, quod Numerarios fastu & rapacitate famo-
fos fuisse ait: de quo ad l.4.6.7.11. eod. tit. Sed &
Tertium hic singulare, quod Theodosius colori seu
præretui occurrit: nempe quod Palatio digressi
viderentur ad munera vocandi tanquam experien-
tes & idonei: Verum hunc colorem sic diluit;
Quamlibet scilicet experientes sint & idonei, attam-
en senes fermè, debilesque Palatio digredi, post

multos labores iam vacantes. Quod de senibus
iam etiam docuit Valentiniani Iun. constitutio su-
perior, prout eam restituendam censeo. Idem
proinde Theodosio M. animus hâc parte erga Pa-
latinos suos fuit, qui Gratiano l.9. sup. & Valen-
tiniano Iun. d. l.10. prox. sup. suis in Imperio Col-
legis.

XII.* Idem AAA.ad Cynegium" c.S.L.

VOS CVNQUE Palatinæ militiæ officiis deputatos per decem annorum spa-
tia quisquam ad Ordinem" sibi debitum reperere cessauerit; postea super
petitione personæ agere nihil poterit. Dat. 111. Non. Mar. Constantinop. Me-
robaude 11. & Saturnino viris clarissimis CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.
" Cynegius Comes, S.L. sub Theodosio M.A.D. 383, quo ipso ad eundem data est lex 97. inf. de Decurionib. vbi agitur
de Diocesi Ægyptiaca. Hic mox PP. factus: v. Prosopogr.
" Ordo, id est, Curia: v. Paratitlon de Decurionibus.

COMMENTARIVS.

DE Immunitate Palatinorum à CVRIA est
hæc secunda Theodosij M. de Palatinis hoc
titulo constitutio: superior fuit de privile-
giis Palatinorum palatio digressorum, munerèque
liberatorum; hæc de privilegio Palatinorum adhuc
militantium. Nempe, cum multi ex vario homi-
num genere, variisque ex corporibus quibus nexi
erant, ac nominatim Curiali conditione nexi, ad
Palatinam militiam aspirarent, mox ibi militantes
à corporibus & Curia nominatim repositerentur &
retraherentur, certas temporum metas, certi tem-
poris præscriptionem huic rei figendam credidit
Theodosius M. Hanc verò in rem sunt præterea
lex 22. inf. l. 31. 38. 67. 88. 100. 147. 184. inf. de De-
curionibus. Vt verò variè ius hoc habitum, ita De-

cennij præscriptionem hâc in re probat Theodo-
sius M. h. l. Quinquennij placuit, Constanti, d. l. 31.
seu l. 1. inf. de Tabulariis: & Constantio, d. l. 38.
Triginta verò annorum, sublatâ quinquennali Va-
lentiniano Iun. d. l. 88. Quindecennali, Theodo-
sio Iun. l. 14. inf. vt & Constantio in sp. l. 5. inf. de
diversis offic. Certè Ambrosius quoque op. 29. ad
Theodosium M. huius l. auctorem scripta A.D. 393.
author est sub Theodosio M. cum Clerici etiam per
30. & innumeros annos Presbyteri quidam gradu
functi vel ministri Ecclesiæ retraherentur à mune-
re facto, & Curia deputarentur, eos qui Principi
militauerunt, CERTO MILITIAE TEMPORE serva-
tos, id est, liberatos, excusatos.

XIII.* Imppp. VALENTINIANVS, & Theodosius & Arcadius AAA.
ad Pinianum" P.V."

MNES, qui in Palatio militando diuersis actibus paruerunt, secundum Legem
† Domini Germani" Nostri, in tantum eius dignitatis", cuius" meruerint mis-
sionem, optinere norint insignia, vt his omnibus præferantur in ordine atque
confessu, qui posteriore tempore regendas" prouincias dignitatèsq; susceperint Pala-
tinas." Hoc" autem generale decretum si quisquam temerariâ vsurpatione violare tem-
ptauerit, sacrilegij" reus legibus censetur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Acc. iv. Kal. Sept. Ho-
norio NP. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* L. A. Cod. Inst. eod. tit.
" Pinianus P. V. Roma sub Valentiniano Iun. Eidem inscribitur quoque Anno 387. prox. lex 13. inf. de Medicis & Pro-
fessorib. & lex 4. sup. de Princip. agentium. vid. Prosopogr. Malè hic Codices Iustiniani nonnulli præferunt ad
Oskaniam.
" Præfatio urbi hæc lex inscribitur, quia is dignitatum custos & vindex fuit: de quo iam sepè.
† Gratiani constitutionem intelligit: de qua mox.
" Gratiani.
" Acta ipso scilicet.
" Si quis autem temerariâ vsurpatione statuta violare tentauerit, sacrilegij pœnam sustineat: ita Tribon. Cod.
Inst.
" Sacrilegij pœna hâc in re ipsa eiusdem Imp. l. 2. sup. vt Dignit. ordo: vbi dixi plenè de hac sacrilegij voce & pœna.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

LITERA hæc hoc titulo Valentiniani Iun. de
Palatinorum priuilegiis constitutio est:
Itius hæc sententia est: Palatinos HONO-
RARIIS alicuius Administrationis seu Dignitatis
Codicillis ornatos, in ordine & confessu præferri
his debere, qui posterius eandem prouincia admi-
nistrationem, vel dignitatem reuera seu actu susce-
perunt: Quod magnum est Palatinorum priuile-
gium, cum aliâ Regulariter in negotio Præceden-
tiæ codicillarij seu honorarij tempore licet priores,
in actu constitutis præcedentibus cedere soleant, licet
tempore posterioribus: Verum, vt dixi, priuile-

gium seu *επιπροσώπων* istud datum Palatinis à Valenti-
niano Iun. hæc leg. Idque quod ipsemet proficitur,
secundum legem fratris Gratiani: Quæ illa consti-
tutio Gratiani est, quam ante quinquennium dedit
A.D. 381. ad Valerianum P. V. cuius partes sunt
lex 5. sup. de honorariis Codicillis lex 2. sup. de proximis
lex 2. sup. de Primicerio & Notariis: Quæ in genere
definit, quando honorarij *επιπροσώπων* cedere de-
beant: & nominatim Palatinos licet Honorarios,
in actu positos tempore posterioribus præferri
oportere constituit, quod omnes illæ leges docent
Ad quas dicta hæc accessi possent.

XIV.* Imp. Honorius, & THEODOSIVS AA. ad Asclepiodotum PP."

VI intra nostra Scrinia", vel † Agentum" in rebus, vel Palatinorum"
tam Comitum largitionum", quam Comitum priuatarum, vel Apparitionis
amplissima Præfecturæ prætorianæ sacramenta se deuouerit, & quindecim"
in transcurfu curriculo nullâ fuerit à Collegis" conuentione pulsa-
tus", adsumpti cinguli honore latetur, nec emessa" militia relictae originis
inuidia quatiatur. ¶ In Cohortalinorum autem militia prædicta" tempora propagan-
da censemus, non quòd maiores" in ipsis Reipublicæ vires sint, quàm in Curialibus"
constituta, Sed quòd non hisdem priuilegiis inferioris fortis homines debeant hono-
rari; Ideoque decernimus, vt si in ea militia ad quam transire conati sunt, viginti-
quinque annos singula" fortunæ suæ conuentione peregerint, & in officiis" sine in-
quietudine & intermissione permanerint, quibus se quamuis illicite sociarunt, ipsi
quoque securi sint, & à prioris conditionis macula liberentur. ¶ Liberos * autem
Curialium vel Cohortalium" quandoque susceptos, siue ante prærogatiuam & tempo-
ra" expressa præsumptæ militiæ, siue post decursa stipendia, originalem sequi condi-
tionem oportet; Quoniam satis est, parentibus eorum vacationem à Nostra Clementia
pro remuneratione fuisse concessam. ¶ Hæc autem Lex non ad illos pertinet, qui vel Cu-
riis vel suis Officiis" per sententias Iudicum traditi sunt, quos quidem propriam necesse
est cui addicti sunt, fortunam amplecti, sed ad eos de quorum conditione in iudicis quæ-
stio vertitur, vt datam" formam Cognitores obseruent. Dat. xv. Kal. Iun. Constantinop.
Asclepiodoro & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem illi lex 28. inf. de Cohortalibus: imò & lex 184. inf. de Decurionibus;
quæ ex h. l. versiculo, Liberos; desumpta est.
" Asclepiodotus PP. sub Theodosio Iun. A.D. 423. 424. 425. vid. Prosopograph.
" De his sup. tit. de Magistris scriuorum, & altero de Proximis 26.
† Hinc prioris Iudicis Auctor perperam scinia quadam Agentum in rebus perperam faciebat, nam hæc & sequentia
referuntur non ad scinia, verum ad vocem sacramenta, infra.
" De Agentibus in rebus fuit quoque supra lex & tit. 17. sup.
" De Palatinis S.L. & R.P. est supra tit. 30.
" Sacrarum largitionum, quæ opposita priuatis.
" 28. Quindecennij (vt habet istud MS.) transcurfus curriculo.
" Collegæ sunt Curiales, vt docet d. lex 28. inf. de cohortalibus.
" De Pulsandi voce, v. Gloss.
" Emessa, pro emensa.
" Quindecennij.
" 28. Minores?
" De quibus supra.
" 28. Sine ullâ.
" Palatinis.
" Repetita hæc huius l. pars l. 184. inf. de Decurionibus.
" Cohortalinorum, d. l. 184.
" Decennij, quindecennij.
" Cohortibus.
" Præscriptam, supra.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc lex est, quæ maio-
ris Theodosianæ constitutionis pars est, quæ
Valentiniana & similes abrogantur, vt docet lex
28. inf. de cohortalibus: vnde desumptæ sunt duæ
præterea hoc Codice leges, puta d. lex 28. & lex

184. inf. de Decurionibus: quæ proinde huic coas-
sandræ veniant: imò quarum posterior ex hâc ipsâ
lege desumpta est. Quæ quidem Theodosij consti-
tutio fuit non tantum de priuilegiis militiæ Palati-
næ; verum etiam armatæ: Ergo eâ constitutione
H h 3 definitum

definitum in Theodosius Inn. an & quo tempore Curiales, de quibus *suo tit. de Decurion. lib. 12. c. 1. 1.* vel Cohortales de quibus *suo titulo 3. lib. 8. eorumque Liberi*, siue armata siue Palatina militiâ à Curiali vel Cohortali nexu liberentur: vbi rem ita distinguit. Vel queritur de Curialibus & Cohortalibus, de quorum conditione in iudicio quaestio vertitur, vel de his qui per sententias Iudicum Curii vel officii suis traditi sunt. Priore casu distinguit inter ipsos Curiales & Cohortales, & inter eorum liberos: In illis separat rursus Curiales à Cohortalibus: scilicet, Curiales armata militiâ decennali à Curia liberari iubet *d. l. 28.* Palatinâ verò, quinquennali, *h. l. in pr.* (Quæ præscriptio hæc parte quam sæpè variaverit, dixi ad *l. 12. sup.*) Cohortales verò viginti quinque tantum annorum militiâ Palatinâ, vel armatâ liberari nexu cohortali iubet *h. l. vers. in Cohortalinorum* (qui in *titulum de Cohortalibus*, & nominatim quidem in *d. l. 28.* melius coniectus fuisse:) Aditâ differentiarum ratione inter Curiales & Cohortales. Non quidem, quod in Cohortalibus *minores* (ita enim fortè legendum) Reipubl. vires sint quàm in Curialibus: verùm quia inferioris sortis homines sunt Cohortalini, quàm Curiales: Curialium scilicet aliqua dignitas fuit, utpotè in quibus propriè nernus virisque Reipublicæ, velut in minore Senatu, consisterent, de quo *suo tit. de decurionibus*: & ad *l. vn. inf. de Perfectiss. dignit.* Cohortales verò nudè officiales Ministri, seu Apparitores Iudicum seu Rectorum prouinciarum, de quibus *suo titulo*. Et hæc de Curialibus & Cohortalibus. Atenim liberos eorum non ibidem paternâ militiâ, siue armatâ siue Palatinâ liberari vult *h. l.* Theodosius, *vers. liberos* qui, reperitur *l. 184. inf. de decurionibus*. Idque indistinctè, siue ipsi nati sint antequam parens eorum tempus statutum in Palatinâ vel armatâ militiâ exple-

uerit (quod minus dubium) siue post expletum, de quo magis dubitari poterat: Et hoc tamen casu idem statuitur: Cum aliâ ex præsentis parentum statu liberi censeantur: sic, vt euectis ad maiorem dignitatem parentibus, liberi quoque dignitate paternâ portarent, de quo dixi plenè ad *l. 1. sup. de Senatorib.* Et hæc de Curialibus & Cohortalibus de quorum conditione quaestio in iudiciis vertitur. Atenim Iudicum sententias Curiae vel officii addictos nullo tempore liberari vult Theodosius Inn.

¶ In *hæc l.* & quidem *initio eius*, istud singulare, quod quæ de Palatinis *h. l.* statuuntur, de quæ euitandâ per Palatinam militiam Curiali, vel cohortali conditione, eadem statuuntur de Apparitione Amplissimæ Præfecturæ Prætorianæ: putâ & eadem temporis præscriptione Curialis, vel Cohortalis liberetur, si inter Apparitores Præfecti Prætorio militauerint. Palatinis igitur exaquantur Præfectiani (vt & aliâ Præfectura Prætoriana Imperatoris contigua fuit, & *δραγουρος βουλησια*, cuiusque Ministri, vel apud eum agentes præcipuo iure habiti:) De quo ad *l. 4. & 8. inf. de diuers. officiis*: ad *l. 11. inf. de Numerariis l. 188. inf. de decurion. l. 1. sup. de Senatoribus*: v. & Cassiodor. *6. var. 12. vide & titulum Codicis de Apparitoribus Præfectorum Prætorio, & priuilegiis eorum.* ¶ Tandem si hæc lex rectè attendatur, componaturque cum *d. l. 28. inf. de cohortalibus*, apparebit, *huius Codicis* Conditoribus somnum non leuem irrepsisse, cum quæ de Cohortalibus *hic* occurrunt, in *titulum, de Cohortalibus* coniecta oportuerit: & ea ipsa quæ de Cohortalibus *hic* occurrunt, vt & de liberis Curialium & cohortalium: Tandem de his qui per sententias Iudicum Curii vel officii suis traditi sunt, non minùs ad militiam Armatam, quàm ad Palatinam pertineant.

xv. * Imp. Constantinus A. ad Seuerum p. v. "

MNES Palatinos, quos Edicti nostri iamdudum certa priuilegia superfundunt, rem si quam dum in Palatio nostro morantur, vel si parsimonia propria quaesierint, vel donis nostris fuerint consecuti, vt castrensè peculium habere præcipimus: Quid enim tam ex castris est, quàm quod nobis conscis, ac prope sub conspectibus nostris, acquiritur. Sed nec alieni sunt à pulvere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui præsto sunt semper actibus, quos intentos eruditis studiis, itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Ideoque Palatini nostri, qui priuilegiis Edicti vti potuerint, peculia sua præcipua retineant, quæ, dum in Palatio constituti sunt, aut labore, vt dictum est, proprio, aut dignatione nostra quaesierint. pp. x. Kal. Iun. Constantino A. vi. & Constantio Cæsare CONS. [326.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. Iust. de castrensi omnium Palatinorum peculio.*
 " *Seuerus* hic, integro nomine *Acellius Seuerus*, fuit Præfectus vrbis sub Constantino M. à pridie Non. Ian. A.D. 325. ad Idus vsque Nouembres A.D. 326. (quibus post eum Anicius Iulianus P. V. factus est) vt testatur *Notitia* Præfectorum vrbis vetus. Quo tempore alix plures eidem *leges* inscribuntur, vid. *Prosopogr.*
 † Edictum Constantini M. de Palatinis.
 " *Alia plura.*
 " *Abest à Cod. Iust. & verò magis.*
 " *Retinere præcipua, in f. leg.*
 " *Et eruditos studiis. Cod. Iust. Hoc nostrum retinendum.*
 " *Potuerunt, Cod. Iust. malè.*
 " *Habeant, supra.*
 " *Nostro, add. Cod. Iust.*
 " *Donatione. Cod. Iust. Istud retinendum. Dignatio* Principis est eius liberalitas, munificentia, donatio, honos, vid. *Gloss. Ambrosius etiam ep. 26. ad Gratianum.*
 " Ita quoque *Cod. Iust.* sed reponendum *V I I.* nam Constantino A. VI. & Constantino Cæsare, id est, A. D. 326. non Seuerus, cui hæc *lex* inscribitur, Præfectus vrbis fuit: Verùm *Valerius Maximus*, vt præter *leges* alias *huius Cod.* testatur prædicta *vetus Notitia.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc constitutio est, hoc loco præposterè collocata, nisi putemus, eam pariter vt *Cod. Iustiniano*, hic positam fuisse, sub peculiari titulo, *de Castrensi omnium Palatinorum peculio.* Est ergo hæc constitutio, de CASTRENSI peculio Palatinorum. Nempe, Constantinus M. qui Palatinos aliis iam priuilegiis per Edicta sua maetauerat, vel, vt ipsemet ait, superfederat, cuiusmodi sanè continentur *l. 1. 2. 3. 4. h. t.* atque inter cætera istud, vt filij eorum seruicij ex Castrensi Palatinorum peculio quaesiti, censerent non possent, seu censibus adscribi, *d. l. 3. sup.* Notum hoc & incognitum hæctenus in eadem Palatinis priuilegium concessit, Peculij, inquam castrensis: putâ vt sibi habeant, præcipuumque retineant: cum hæctenus non nisi Militibus armatis & Præcinctis, id est, prouinciarum administratoribus ob cinguli prerogatinâ peculij castrensis priuilegium compereret. Nam quod aliis quoque personis, veluti Adfessoribus & Aduocatis tributum, id postea demùm factum: de quo plenè ad *l. ult. sup. de Adfessoribus*, & *l. 1. sup. de postulando.* Ergo post milites & Administratores Constantinus ad Palatinos primùm castrensis peculij priuilegium extendit, hæc elegantissimâ constitutione. Vbi duo cum primis obseruanda sunt.

Primò, *Rationes* duæ, quas huiusce facti sui, peculiique aded quasi castrensis iustitiam reddit: cui non absimilia sunt quæ Leo de Aduocatis scribit, *l. 1. 4. Cod. de aduoc. diu. Iudicior.* Quarum prior est; Quod *nihil tam ex castris sit, vel esse videatur, quàm quod Principe conscio, ac prope sub conspectibus eius acquiritur*: nempe, *Castra* sunt, vbi Princeps est: vnde sanè & comitatus ipse *spartandus*, & castra: de quo vide etiam nonnulla quæ dixi ad *tit. de Castrensis*, supra. Altera ratio: quod & ipsi Palatini haud aliter quàm milites, *alieni non sint à puluere & labore castrorum, qui signa Principis comitantur, quæ præsto sunt semper actibus, quos intentos erudit*

ditis studiis inuicem prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Quæ ratio vt generalis esse potest, ita speciatim Constantini temporibus itineribus & expeditionibus conuenit; qui certè varias expeditiones obiit, etiam hoc ipso tempore, quo ei subinde res fuit cum Nationibus Barbaris: isque recenter ex Oriente Nicrâ Nicomediâque digressus, per Thraciam, Diaciam, Myliamque, Macædoniam, Panoniam, in Italiam hoc ipso Anno 324. iter promouit: Aquileiam primùm, deinde Mediolanum, tandem in ipsam urbem Romam: de quò postremo, inò omni, ad *l. 3. inf. de usum. his que sub Tyrannis*: Palatinis Signa eius, itinera, expeditiones vbiq; sequentibus, comitantibus: atque ided itinerum difficultate, prolixitate & expeditionum difficultate eos exercentibus. Et hæc de rationibus seu coloribus tribuendi quasi castrensis peculij Palatinis.

Alterum *hæc l.* singulare est, quod duplicem huius peculij Palatini fontem indicat Constantinus M. nempe vel ex labore proprio seu parsimonia propria, vel ex donis seu dignatione Principis: de quo posteriore, de donatiis inquam Principum, *panitlique solatis* in Palatinos certo tempore erogari solitis, dixi ad *d. l. ult. sup. de postulando*: & *l. 11. sup. de Palatinis.* In quibus tuere quoque Agentes in rebus: de quibus est insignis Am. Marcellini locus, *lib. 16. p. 68.* Cæterùm, omittendas non est locus de castrensi Palatinorum peculio, apud Hieronymum *Epist. vbi Nepotiani fol. 17. Refertur alius, quod in PALATII MILITIA sub chlamyde & eadem lino, corpus eius cilicio trivum sit: Quod sians ante sacul: Pæstrates lurida ieiuniis ora portauerunt: Quod adhuc sub alterius inuentionis alteri militauerunt: & ad hoc habuerunt cingulum, vt viduis, pupillis, orfanis, miserisque subueniret. Mox: sub alienis signis deuotus miles fuit. Tandem: Baltheo posito, habitusque mutato, quidquid CASTRENSIS PECULII fuit: in pauperes erogauit.*

DE EQVESTRI DIGNITATE.
 TITVLVS XXXVI
 XII. COD. IVST. XXXI.

I. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum pp. "

QVI TRES Romani, (quos secundi gradus in Vrbe omnium optinere volumus dignitatem,) ex indigenis Romanis & Ciuibus elegantur, vel his peregrinis, quos Corporatis non oportet, corporalium eos iniuriarum, & huiusmodi viros esse priuilegiis non oportet, corporalium eos iniuriarum, & profecutionum formido non vexet; ab indictionibus quoque, quæ Senatorium ordinem manent, habebuntur immunes. Dat. prid. Kal. Nouemb. Philippopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* hinc desumpta est, retentâ tantum priore eius sententiâ: de quo mox.
 " *Mamertinus* pp. Italix, Illyrici, Africæ sub Valentiano Sen. vid. *Prosopogr.* & Am. Marcellinum.
 " Româ, de Roma, vid. vel *Stephanum.* " *Dignitatum,* " *Elegantur.*
 " *De Corporatis infra, lib. 14. de priuil. Corporat. V. R.* " *Vid. quæ noto in Chronol.*

COMMENTA

DE EQUITIBUS Romanis, seu Equestri dignitate (de quibus est præterea hoc Codice, *lex vi. sup. de his qui veniam ætatis: lex 16. inf. de Nauticulariis*) est hæc vnica Valentini Senioris hoc titulo constitutio, quæ labantem hunc ordinem triplici ratione erigere instituit. Primum quidem, Gradu eius designato, quam vniam sententiam resecatis cæteris habet *Codex Iustinianus*: Verumtamen scilicet iure dignitas Equestris, Senatoriæ, seu Clarissimorum dignitati proxima, & ab ea secunda fuerat: vnde & Secundus Ordo vocatur, *l. cum te 10. Cod. de nuptiis*. Verum aliquo tempore in vltiore seu inferiore locum detrusus videtur, tum argumento eius quod *hæc l.* nunc Valentini constituit, quos, inquit, *secundi gradus in vrbe omnium obtinere volumus dignitatem*: Tum argumento constitutionis Constantianæ *d. l. vn. sup. de his qui veniam ætatis*: ordinisq; in eâ obseruatis, vbi videl. post Senatores proximè, & ante Equites Perfectissimi memorantur: subque maiore iudice Romæ collocantur, putà sub Vicario Præfecti Equites verò posteriori, & sub Præfecto Vigilum. Verum *hæc l.* pristinum iis Ordinem & gradum, Secundum videl. restituit, mediūque aded inter Senatoriam dignitatem & Perfectissimam, idque in vrbe Romæ tantum. Hoc Primum.

Secunda ratio, quæ labantem Equestrem Ordinem Valentini erexit, est *Electio* mos, quem & ipse veterem hic renocat, designatis vnde eligi debeant. Nempe Primum, ex Indigenis Romanis & Ciuibus: Secundò, ex Peregrinis, id est, non Romanis, non ciuibus vrbis Romæ, non indigenis: hoc enim sensu *Peregrini* hoc æui dicti qui Romæ essent, non oriundi ex vrbe Romæ vrbicariisque prouinciis: quomodo & ab Am. Marcellino dicuntur in vtroque excessu de vrbe Romæ, *lib. 14. p. 14. 16. lib. 28. p. 397. 401*. Neque promittent tamen ex Peregrinis etiam Equites Rom. eligi iubet Imperator, verum eos qui exinde Corporatis vrbis Romæ adnecti non debent. Certè & Alexander Severus olim, teste Lampridio, *Libertinos nunquam in Equestrem Ordinem redegit, afferens seminarium Senatorum Equestrem esse locum*. Non igitur ex his Peregrinis qui Corporatis adnecti debent, de quibus Corporatis suo titulo *infra, lib. 14.* Hinc interim discimus, peregrinos & aduenas Ro-

mæ, in Corporatorum numerum redactos quantumque, quod pariter testatur *lex 1. infra, de studiis liber. V. R.* vbi vid. quæ dicam: & ad *l. vn. de Mancipib. adde & Non. Valent. inter Theodos. de Penapolis 43.* Ad rem. Constantinus certè, postquam eum Iulianus, imò & Gratianus *d. l. 16. inf. de Nauticulariis*, corpori Nauticulariorum Equestrem dignitatem detulere.

Postrema ratio erigendæ dignitatis Equestris consistit in *Prælegiis*, quibus, inquit, Valentinianus, vacuos huiusmodi viros esse non oportet. Ea verò tria hic conferuntur. Primum, *Corporalium iniuriarum formidine* liberantur, id est, quod optime explicat *d. l. 16. inf. de Nauticulariis*, id est, à Quæstione seu Tormentis: nam & ita Corporales iniuriæ dicuntur de quæstione *l. 6. inf. de Quæstionib. l. 10. inf. de sive restium*. Quamquam putet quis immunitatem potius à muneribus personalibus hic accipiendam, quod suadeat etiam alterum privilegium immunitatis à *Prosecutionum* formidine: Prosecutionum, inquam, specierum fiscalium, auri, animalium, &c. de quo *l. 1. & 2. inf. ne opere à conlat. l. 20. de auri publ. prosecutorib. l. 47. de cursu publ. l. 2. 13. de susceptor.* Postremum privilegium est, immunitatis à Senatoriis indictionibus, quæ Senatorium Ordinem inueniunt: de quibus *sup. tit. 2. de Senatorib. & glebali collat. l. vn. inf. de oblat. votorum.* Vt maximè Senatoribus proximi sint Equites Romani, attamen Senatoriis functionibus immunes sunt, ad quas eos nonnulli vocare voluisse videntur: v. g. si Senatorconsulto aliquid offerendum, vel largiendum esset Principi, de quo ad *d. tit. de oblat. votorum.*

¶ Illud *Paratili* vice de Equitibus Romanis addendum, Præfectum Vigilum, Equitum Romanorum & Equestris dignitatis vindicem & Iudicem peculiarem fuisse, vt docet *d. l. vn. sup. de his qui veniam ætatis*: qui sanè ipse veteri instituto ex Equitibus sumebatur. Equitūque aded recensum stato tempore faciebat: quod refero quoque *legem 3. infra. de infirm. his qua sub Tyr.* Et tamen Equestris dignitatis Equitūque electionem & tuitionem ad Præfectum prætorio pertinuisse colligo ex inscriptione huius leg. quæ data est ad Mamertinum Præfectum prætorio.

his qui veniam æt. & statim post Senatores *d. l. vn. & l. 1. Cod. de naturalib. liberis*: quam sequitur & memorat Marcianus *Non. 4.* vbi eadem leges connubiales Equitibus ponuntur quæ Senatoribus. Vicinè post Perfectissimatus dignitatem ponuntur Ducenæ, Centenæ, Egregiatus dignitates, *l. 1. sup. de honor. codicillis: l. 5. de Decurionibus: l. 1. inf. de Casariis: l. 3. de cohortalibus: l. 1. de murilegulis*. Horum in vrbe Roma Iudex erat Vicarius Præfecti: sicuti Senatorum, Præfectus vrbi Equitum, Præfectus Vigilum: Quare & minores veniam ætatis impetraturos apud Vicarium de moribus fidem facere oportuit, *d. l. vn. sup. de his qui ven. ætatis*. Gradus verò horum erant varij: primi videlicet ordinis, secundi, tertij: sic vt ordinis quoque cuiusque variæ annonæ essent: *l. 7. sup. de Palatinis S. L.* Triplici ratione dignitate hac nonnulli decorabantur.

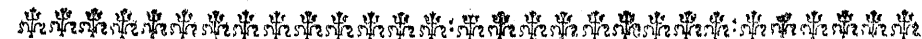
Primum dignitate hæc censebantur, seu Viri Perfectissimi dicebantur Præsides seu Rectores prouinciarum: *l. 4. inf. de panis: l. 5. inf. de Decurionib.* veluti Vicarius Africæ in Constantini rescripto, vbi de vero Vicario Africæ, apud Augustinum *lib. 3. contra Cresconium 70.* Præsides Arabiæ *d. l. 4. inf. de panis*: Præsides Hispaniarum, Norici, in veterib. *Inscriptionibus*, p. 283. 9. Præsides Lugdunensis primæ, apud Eumenium *pro scholis instaurandis*: Præsides Dalmatiæ, in *Notitia Imperij*: Magister census, *l. 32. Cod. de Episcopis*: Duces item ab initio Viri Perfectissimi dicti, qui postea Spectabiles, vt docet Am. Marcellinus *lib. 21. Rationales, l. 1. infra, de bonis vacantibus*: Symmachus *lib. 10. ep. 551.* vbi de Bassiano Rationali: Comites rei militaris, *l. 1. sup. finium regundorum*: Comites Largitionum, *l. L. inf. de exactionibus*; Primicerij scriniorum, *d. l. 7. sup. de Palatinis*: Archiatri, *l. 5. inf. de Medicis & Professoribus*, Symmachus *lib. 10. ep. 40.*

Alij verò Perfectissimi erant, quibus hæc dignitas conferebatur post munus aliquod gestum: veluti Actuariis, post decem annos munere expleto: *l. 10. inf. de Numerariis*: Casariis item post compleverum officium, *l. 1. inf. de Casariis*: Decurionibus post cuncta patriæ munia impleta, *d. l. 5. inf. de Decurion.* & hæc *l.* à contrario sensu Mancipibus cursus publici post lustrum seu quinquennij actum: *l. 36. inf. de cursu publ.* Numerariis post administratum munus septem annis: *l. 6. inf. de Numerariis*: Palatinis Palatio dimissis, *l. 7. sup. de priuil. eorum qui in S. Pal. d. l. 5. inf. de Decurionib.* Procuratione functis in specie *l. 1. sup. de honorar. Codicill.* Primipilaribus post emeritam militiam *l. 3. inf. de cohortalibus.*

Tertium perfectissimorum genus erat Honoriorum; *l. 26. inf. de Decurionib.* id est, qui Codicillis eam dignitatem impetrauerunt.

Inter has verò duas postremas Perfectissimorum species plurimum intererat: nempe illi (quod Perfectissimorum privilegium notandum est) ab omnibus omnino muneribus publicis, Curialibus immunes erant, at non etiam hi: quod docet *d. lex 36. infra. de cursu publ. lex 5. 15. 26. 42. 44. inf. de Decurionibus*: Multi scilicet muneribus ciuilibus & Curialibus obnoxij Perfectissimatus dignitatem à Principe emereri & emerari studebant: verum subinde iidem Principes constitutionibus suis huic fraudi obuiam iuere, sic vt nollent huiusmodi honorariis Perfectissimis quidquam prodesse Perfectissimatus dignitatem, ad fugam munerum: *l. 1. inf. de murilegulis: d. l. 5. 15. 26. 42. 44. inf. de Decurionib. & hæc l. vn.* ad quam mox plura.

Sed & vt maximè qui Perfectissimi erant duobus prioribus generibus à muneribus Curialibus & publicis immunes essent, nihilominus his extra ordinem munera quædam indicebantur, *l. 2. inf. de Medicis & professor. & l. 15. inf. de Decurionibus*: exceptis tamen nonnullis, quibus neque extra ordinem munera indici poterant, veluti Archiatis, & ex-Archiatis: *d. l. 2.*

DE PERFECTISSIMATVS DIGNITATÉ.

TITVLVS XXXVII.

XII. COD. IVST. XXXII.

PARATILON.

PERFECTISSIMATVS de quo est hic titulus, & *l. 1. de Casariis l. 7. de palatinis: & l. 7. de priuil. eorum l. 10. de Numerar: l. 3. de cohortalib. l. 26. de cursu publ. l. 1. de murilegulis.* Dignitas hoc tit. seu ordo *l. 7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* (vnde Perfectissimi *l. vn. de his qui... sit l. 1. de honor. Cod. l. 43. de Decurionibus & c.*) post Equestrem dignitatem ponitur hoc titulo: etiam alibi præponantur Perfectissimi Equitibus: *l. vn. sup. de his*

1. * Imp. Constantinus" A. ad Paternum Valerianum."

PODICILLIS Perfectissimatus fruuntur", qui impetrauerint", si abhorreant à conditione seruili, vel fisco, aut Curia obnoxij non sint, vel si Pistores non fuerint, vel non in aliquo negotio constiterint, nec sibi honorem venali suffragio emerint, nec rem alicuius administrauerint.

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. Inst. eod. tit.*
 * *Iustinianus, Cod. Inst. malè.*
 * Hactenus MS. Theodosianus: nam cætera quæ sequuntur hic, Cuiacius suppleuit ex Cod. Inst.
 * *Valerianus* hic eadem videtur cum Valeriano, qui dicitur Agens Vicariam Præfecturam A. D. 330. *leg. 3. de Spon. salibus.* De quo mox plura,
 Tom. II. ii " Fruentur,

" Fruentur, Cod. Iust.
" Impetraverunt, Cod. Iust.
" Temporis Characteristicus abest.

COMMENTARIUS.

DIGNITAS, seu Codicilli Perfectissimatus quibusnam prosint, vel non; definit hac Constitutione Constantinus M. Nempe cum honorarios Codicillos huiusmodi Perfectissimatus passim quique impetraret, nullo status discrimine, & cum publico etiam: saepe munerum periculo, saepeque nudinatione, idem Constantinus M. huic rei occurrendum putavit: definitis septem hominum generibus quibus huiusmodi Perfectissimatus codicilli prodesse non possent: cuiusmodi haec sunt, puta 1. *Servilis* conditionis homines. 2. Filii rationibus obnoxii. 3. *Civialis* conditionis homines, seu Curiae obnoxii. 4. *Pistoris*, (quomodo & Senatoria dignitate pistoria conditio non omnino evitabatur, l. 5. inf. de pistoribus.) 5. *Negotiatores*, vel ut hac l. dicitur, qui in ulquo negotio confiterentur. 6. qui pecunia data eam impetraverunt, seu ut hac lex loquitur, h. norem hunc sibi venali suffragio emerunt. De qua suffragiorum venalitate sub Constantino M pro codicillis honorum consequendis, dixi ad l. 1. sup. de honorariis codicill. 7. *Administratores* rei alienae, puta Coloni, Auctores, &c. Et haec omnia tandem partim publicae Dignitatum honestati, a quibus non tantum seruos submoneri oportet, sed & viliora ministeria, velut colonos alienos, Negotiatores, vel etiam qui sacra patrimonij erogatione, & sic venali suffragio eas emerantur. Honorarii scilicet Perfectissimi, ut vocantur l. 26. inf. de decurionibus, a Curia civilibusque muneribus non liberabantur, h. l. & l. 5. 15. 26. 42. 44. eod. tit. de decurionibus: ad quas leges pura dixi: partim publicorum munerum necessitati & utilitati, cui repugnat destitui filii rationibus, in quo totius Reipubl. nervi consistunt; vel Curialium munera, in quibus nervi, anima, decus, radix singularum civitatum seu Rerumpublicarum consistebant: quod Libanius ait in *Iuliani necem*, p. 297. in *Antiochico*, p. 357. *de* *οὐρανοῦ*, p. 9. 10. Maiorianus *Novella* 1. & ex eo Cassiodorus, non uno loco: de quo plura suo tit. de decurionibus: vel vrbicam utilitatem destitui, pistrinis desertis: vbi gratuitus & gradilis panis popularium studiis emendendis, inque pace continendo dividebatur: de quo suo tit. inf. de Pistoribus. Et haec quidem ita Constantinus M. hac l. quae scripta est ad Paternum Valerianum, proculdubio Agentem Vicariam Praefecturam in Vrbe Romae: cui Constantini M. lex inscribitur, dignitate illa *prae* appositae An. D. 330. puta lex 3. inf. de sponsalibus. Quam coniecturam iuvat non tantum quod de Pistoribus (vrbis Romae scilicet) in hac l. disertè agitur; verum, quod ex *tertia* Constantini leg. discimus, puta ex l. vii. sup. de his qui veniam aratis: quia Vicarius Praefecti in vrbe Romae Perfectissimatus dignitatis

& Perfectissimorum peculiaris Index & vindex fuerit; haud aliter atque Senatorum, Praefectus vrbis: Equitum, Praefectus Vigilum. Quare Paterno Valeriano Vicariam Praefecturam in vrbe Romae agenti, & recensum Perfectissimorum acturo, hanc veluti formulam Constantinus M. submitit: quosnam videl. in ea dignitate stare, eaque frui pati deberet, quos verò non: Haud aliter atque idem Constantinus, l. 3. inf. de infirmis his quae sub Tyr. Praefecto Vigilum, Equitum recensum acturo formulam quandam praescribendam putavit, & aliam similem Senatorum, atque aded Praefecto vrbis Senator Praesuli, ad Senatorum recensum, l. 4. eod. tit.

¶ Nunc pro more nostro subiiciamus nonnulla de Perfectissimatus dignitate, praeter ea quae hic Codex suppeditat, quae in Paratitlo congesta sunt. Ex Eumenij primùm *Oratione pro scholis* discimus, ante Constantinum M. iam hanc dignitatem institutam, quam habuit pro *scholis instaurandis*, ad Virum Perfectissimum Praesidem *Lugdunensis* primae. Et Lactantius quoque A. D. 316. vel 317. primis Constantini annis eius meminit, lib. 5. c. 15. Ipse Constantinus apud Eusebium, lib. 10. c. 6. literas se dedisse scribit ad Vrsium virum Perfectissimum Rationalem Africæ: *οὐδὲ οὐρανοῦ τῶν ὑπερῶν καὶ ἀδελφῶν*: vbi *ὑπερῶν*, ut rectè Valesius in Marcellinum lib. 21. p. 202. est Perfectissimus: pariter, ut apud Auctorem vitae Constantini, lib. 3. c. 51. & lib. 4. c. 1. Sic in Glossis veteribus. *ὑπερῶν* Perfectissimus.

Nunc subiiciamus duo insigniora loca, quae de Perfectissimis apud Scriptores *ἄλλοι* *ἄλλοι* occurrunt. Primus est Lactantij ille, d. lib. 5. c. 15. sub Constantino M. vbi ad tres dignitatum gradus alludit: *Nemo*, inquit, *EGREGIVS*, nisi qui bonus & innocens fuerit: *nemo CLARISSIMVS*, nisi qui opera misericordiae largiter fecerit: *nemo PERFECTISSIMVS*, nisi qui omnes gradus virtutis impleverit. Alter est Ammiani Marcellini, lib. 21. p. 216. de Constantij temporibus, *Nec sub eo Dux quisquam cum CLARISSIMATV perfectus est: erant enim, et nos quoque meminimus, PERFECTISSIMI.*

¶ Tandem observandum, Viros Perfectissimos his Notis seu signis designari, V. P. vel in verso ordine, P. V. l. 1. sup. fin. regund. l. 1. de bonis vacantibus. l. 4. de panis: l. 5. de exactionibus. ut apud Magonem in veteribus. *Inscriptionibus*. p. 34. n. 5. p. 111. n. 1. p. 166. n. 1. p. 1086. n. 6. 9. 10. apud Symmachum, lib. 10. ep. 40. 41. 55. Eumenium pro *scholis* instaurandis. In quibus Notis interpretandis, varij errores admissi: de quo videndus Balduinus & Livicius in dict. *Panegy.* & Iuretus in *Symmachum* dict. ep. 40.

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEPTIMVS.

QUI TOTVS EST DE RE MILITARI.

¶ Quamquam, illud sciendum est, complures hoc libro constitutiones occurrere, quae non ad militiam armatam, verum ad PALATINAM pertinent; vel etiam quae vtrique militiae, Palatinae, inquam, & Militari communes sunt.

HVIUS LIBRI TITVLI.

I.	De re militari.	XIII.	De tironibus,
II.	Quid probare debeant ad quamcumque militiam venientes.	XIV.	De burgariis.
III.	Quis in gradu praefertur.	XV.	De terris limitaneis.
IV.	De erogatione militaris annonae.	XVI.	De lictorum & itinerum custodia.
V.	De excoctione & translatione nonarum.	XVII.	De lictoris Danunij.
VI.	De militari veste.	XVIII.	De desertoribus & occultatoribus eorum.
VII.	De pascuis.	XIX.	De Saturianis & Subafrensibus & occultatoribus eorum.
VIII.	De metatis.	XX.	De veteranis.
IX.	De salgamo hospitibus non praebeando.	XXI.	De testimoniali Ex-tribunis & prorectoribus.
X.	Ne quis in palatiis maneat.	XXII.	De filiis militarium & apparitorum & veteranorum.
XI.	Ne comitibus & tribunis lauacra praescantur.	XXIII.	De oblatione equorum.
XII.	De commentis.	XXIV.	De oblatione votorum.

PARATITLON HVIUS LIBRI.

RES MILITARIS Rubr. tit. de re milit. l. 2. de iurisdic. l. 3. de erogat. mil. ann. tit. de Comitibus rei mil. dicitur & Armata militia l. 5. 6. de re milit. l. 16. de tironibus. l. 10. de Veteranis: l. 10. de filiis mil. appar. l. vii. de rei vind. l. 28. de Pratoribus. l. 9. de domesticis: l. 28. de cohortalibus. l. 12. de diu. offic. l. 88. 147. 154. de Decurionibus. l. 24. de Iudeis: Ut & Militia militaris, Palatinae opposita, l. 19. de diu. offic. Denique militia sub armis: l. 38. de Decurionibus. Ea, ceu altera Reipublicae pars, civilibus partibus opponitur: l. vii. qui a prae. tyr. quomodo & otium civile & domestica quies; bello opponitur, l. 1. de Gladiatoribus. Et in Rebus (seu in Republ.) prima esse dicitur: secundus verò in literarum praesidiis pacis ornatus, l. 1. de proximis Comitibus. Neque omittere possum inter haec initia Theodosij Iun. qui hunc Codicem concinnavit, de re militari iudicium, *Novella de ambitu* 31. Cum nullares aded parua sit, quae non plurimum provisionis de nostra Clementia consequatur, praecipuam Militibus curam impartendam esse censemus, quibus maxime communitur vniuersa Respublica. Haec enim una res diligentissime procurata mul-

earum nos rerum sollicitudine relaxabit, nec singulis cogemur adhibere medicinam, si generali remedio cuncta sanemus. Et mox sine Nouellæ. Credimus namque quod re militari ad eum modum quem disposuimus obseruat, quocumque terrarum se hostis mouere temptauerit, victoria nobis propitia secundi Numinis voluntate nunciabitur, antequam prelium.

Qualisnam verò ea sub Christianis Imperatoribus, à Constantino M. Theodosium Iun. & Valentinianum Tertium vsque fuerit, neque huius Codicis leges ignorare nos patiuntur, Magno numero; non eæ tantum quæ continentur hoc integro libro septimo, qui huic materiæ fundus totus est, verum etiam quæ per alios titulos sparsæ occurrunt, vt & quæ habentur quatuordecim præterea titulis, eodem pertinentibus, extra librum septimum: puta Tit. de officio Iudicium militarium, lib. 1. t. 9. Tit. de Nuptiis Gentilium, lib. 3. t. 14. Tit. de bonis militum, lib. 5. t. 4. Tit. de Postliminio, eod. lib. 5. t. 5. Tit. de Consulib. Præfektis, Magistris militum, lib. 6. t. 6. Tit. de Præfektis Prætorio sue urbis & Magistris militum, lib. 6. t. 7. Tit. de Comitibus rei militaris, lib. 6. t. 14. Tit. de Stratoribus, lib. 6. t. 31. Tit. de Numerariis, Actuariis, &c. lib. 8. t. 1. Tit. de Fabricensibus, lib. 10. t. 22. Tit. de Classis, lib. 10. t. ... Tit. de Equorum conlatione, lib. 11. t. 17. Tit. Qui à præbitione tironum & equor. excus. lib. 11. t. 18. Tit. de collatione aris, lib. 11. t. 21. Quarum quidem Constitutionum nonnulla Edicta sunt, & vocantur: partim ad prouinciales emissa, vel per prouincias propofita, l. 26. de erog. l. 1. de salgamo: l. 8. 6. 17. de Tironib. l. 1. 8. 9. de desertorib. l. vn. de Saturnianis: l. 1. 8. de Veteranis: l. 12. de fil. mil. appar. partim verò data ad Veteranos, l. 3. de Veteranis.

V s v m rei militaris, seu armatæ militiæ, hâc tempestate triplicem reperio: Vel enim eius vsus fuit, aduersus Barbaros, hostesque Imperij Romani, l. 1. de re milit. l. 1. 2. de postliminio, l. 1. de commentu: l. 2. 3. de litor. & itin. cust. seu aduersus hostes & perduelliones: l. 7. de reparat. appell. cuiusmodi hoc æuo fuere FRANGI, Saxones, Sueui, Alamanni, Quadi, Marcomanni, Sarmatæ, Gothi, Scythæ, Persæ: ad quos variæ leges huius Codicis pertinent. Vel aduersus Tyrannos, & hostes publicos: de quo vid. tit. de Ingeniis qui temp. Tyranni seru. tit. de Indulgentiis criminum: l. 1. de infirm. his que sub Tyrannis: l. 2. de litorum & itin. cust. l. 9. de desertorib. l. 1. de cohort. lib. l. 1. de immunitate concessa. Vel denique aduersus Latrones quosdam coniuratos, quos & armis quandoque persequi oportuit: cuiusmodi fuere Satoriani [Asturiani] & Subafrenses: de quibus est tit. peculiaris, libro 7. Vt & alij, de quibus tit. de desertorib.

M I L I T E s ipsi priuatis opponuntur, l. 2. & l. quisquis, ad l. Cornel. de fcar. l. 3. de immunit. conc. l. 2. de falsâ mon. l. vn. de offic. Iudic. milit. l. 5. de testamentis: seu priuatæ conditionis hominibus: l. 2. de terris limit. Dicuntur iidem & Militares, l. 20. 21. de erog. mil. ann. l. 7. 11. de annonis ciuicis: personæ militares, l. 2. de exhib. reis: militaris ordinis viri: l. 6. de susceptorib. militaris corporis viri, l. 2. de Comit. rei mil. Militantes, l. 2. de iurisdic. l. 3. de salgamo: l. 10. de Veteranis. Ab Imperatoribus verò, (quod ciuilitatis eorum partim, partim in milites affectus, studiisque militaris, argumentum est) cum elogio nominantur, Viri fortes: l. 12. de Veteranis: l. 28. de cohort. lib. milites deuotissimi: l. 17. de erog. l. 2. de excoctione: l. 13. de Metatis: l. 3. de equor. conl. l. 28. de susceptoribus: l. 19. de Paganis: Milites fortissimi. d. l. 17. & l. 4. 5. de milit. veste. Milites lectissimi, l. 8. de tironib. milites nostri l. 6. de erog. quomodo & Veterani nostri, l. 9. de Veteranis: Conueterani mei, l. 2. eod. Dicuntur & abisdem, Commilitones in l. 10. de re milit. Contubernales, l. 33. de erog. mil. ann. l. 2. de equor. conlat. quomodo & Constantinus M. conueteranos dixit, l. 2. de Veteranis. Dicuntur & salutarem maximè operam Reipubl. profequi, l. 5. h. t. pro publica defensione præliis adesse: l. 8. de Decur. sub armis militiam tolerare, l. 4. de diu. offic. in hostem Martio ære calere, l. vn. qui à præbit. tiron.

Præter Armatæ tamen adhuc militiæ milites, alij quoque multi in Imperio Romano Armatæ militiæ speciem gerebant, vsúmque armorum habebant, qui priuatis alioquin regulariter interdictus erat (de quo est peculiaris titulus seu lex vn. quorum vsus interdictus est:) Nam & in Comitatu seu Aula Imperatorum inque militiâ Palatina, erant Armati quidam, veluti Domestici & Protectores, de quibus est tit. peculiaris 24. lib. 6. qui Armatam militiam disertè subire dicuntur, l. 9. illius tit. Quorum etiam extra ordinem vsus aliquis fuit in ipsamet Armata militia, expeditionibusque bellicis proderant, l. 6. de domesticis & protect. veluti ad tuitionem locorum, l. 1. 2. eod. tit. l. 27. de erog. mil. ann. & ad litorum, portuumque custodiam, l. 3. seu ult. de litor. & itin. cust. Quare & tum Magistri militum dispositioni suberant, d. l. 6. Erat & militia Scholaris, l. 38. de decur. l. vn. qui à præb. tiron. seu scholæ l. 2. 2. (vbi dico) 23. 24. 34. de erog. mil. ann. l. vn. de Comitib. & Trib. schol. l. 7. 8. 9. 10. 11. 12. de annonis ciuicis: l. 9. de diu. offic. quæ suos quoque Tribunos habuere, dict. l. vn. & dict. l. 23. 24. subque Magistro officiorum egere. Et in his scholæ scutariorum & Clibanariorum dict. l. 9. de annonis ciuicis. quarum

rum scholares militares Viri vocantur, dict. leg. 11. Quos etiam extra ordinem expeditionibus interfuisse docet l. 22. & 23. de erog. mil. ann. Erant & Iudicum Officiales seu Apparitores armati, quæ & Officialis seu Cohortalis militia erat: de quibus lib. 8. Erant in his Beneficiarij, de quibus l. 5. 7. de cohort. lib. Erant Curiosi, de quibus lib. 6. Stationarij item Apparitores, de quibus l. 2. de Veteranis: l. 1. de cursu publ. l. 2. de cohort. l. 1. de Curiosis: l. 12. de diu. offic. l. 31. de Episcopis. Erant & Irenarchæ, de quibus est titulus, lib. 12. Tandem & priuatis omnibus extra ordinem quandoque promiscuè ius armorum datum; veluti aduersus Latrones & desertores, l. 14. de desertorib. l. 2. de fcaris: vt & in summo ab hoste periculo: de quo est Nouella Valentiniani, inter Theodosianas 20. de reddito iure Armorum. Nos de militibus Armatæ militiæ videamus.

SPECIES seu Diuisiones, generaque militum varia fuerunt: Primò quidem fuerunt alij Equites, de quibus v. l. 2. de fil. mil. app. & quæ dicam infr. de Magistris Equitum; de vexillationibus, alis, cuneis. Alij verò Pedites. Seu Militia; alia erat Equestris, d. l. 2. & l. 4. 3. de cursu publ. Alia pedestris, d. l. 4. 3. seu Legionaria, d. l. 2. Et illa quidem potiore loco habita, d. l. 2. De vtriusque huius militiæ Magistris & Præpositis postea.

Secundò alij milites erant præsentis Principis obsequio deputati, l. 17. de re mil. in Vrbe, præsentis Comitatu esse concessi, d. l. 17. alij per prouincias, in Numeris, & Legionibus, l. 18. de re mil. partim alibi, de quo postea.

Tertio, in duas veluti Classes milites diuiserant: quarum Prima classis, eaque potior & dignior, (vt docet lex ult. de re mil. l. 7. de Tironib. l. 4. de Veteranis: l. 8. de fil. mil. app. l. 17. de cohort. lib.) complectebatur Palatinos & Comitatenfes. Palatini, Numeri & Legionis, de quibus agitur d. l. ult. de re mil. l. 10. de Numerar. l. 22. de erog. mil. ann. erant partim Equites, (vnde Vexillationes Palatinæ,) partim Pedites; d. l. 22. sed & Auxilia quoque quædam Palatina dicebantur, d. l. 22. Comitatenfes milites seu numeri, de quibus l. ult. de re milit. d. l. 22. de erog. mil. ann. l. 7. de Tironib. l. 4. de Veteran. l. 10. de Numerar. l. vn. de bonis mil. l. 8. de filiis mil. appar. l. 17. de cohort. lib. & ipsi partim Equites erant, (vnde Vexillationes Comitatenfes, d. l. 22. de erog. d. l. vn. de bonis milit.) partim Pedites, d. l. 22. & d. l. vn. Quæ ratio verò horum nominum fuerit, inquiri ad eas leges.

Altera militum classis erat: in quâ erant qui Pseudocomitatenfes dicebantur, seu Pseudocomitatenfes Legionis, d. l. ult. de re mil. & l. 10. de Numerar. Quorum alij pariter Equites erant, d. l. 10. Erant & qui Riparienses vocabantur, d. l. ult. de re mil. l. 14. de erog. mil. ann. seu Ripenses, l. 7. de Tironib. l. 4. de Veteranis: qui in ripâ per Cuneos & Auxilia constituti erant: d. l. 7. de Tironib. vnde & Ripensis militia, l. 8. de fil. mil. app. cuius minor dignitas erat, quàm Comitatenfium, dixi ad d. l. 8. & ad d. l. ult. de re mil. Erant & Castriciani, d. l. ult. qui scilicet in castris constituti erant, l. 15. de erog. mil. ann. Inducantur tandem præter hos, alij quoque in d. l. ult. de quibus postea.

Erat & quarta hæc Militum diuisio; quod aliæ Legionis propriè dicebantur: alia verò Auxilia (opponuntur quippe hæc duo inuicem inter se, l. 22. de erog. mil. ann.) Auxilia, inquam, d. l. 22. & l. 7. de Tironib. seu Auxiliares cunei: l. 1. de Tironibus. Iique rursum duum generum, Palatini & Comitatenfes. Constitere verò hæc Auxilia ex Romanis, vt discimus ex l. 1. & 7. de Tironibus. Erant & Militiæ operam nauantes qui Gentiles dicebantur, de quibus l. vn. de nuptiis Gentil. l. 1. de Terris limit. qui ad curam & munitionem limitis & fossati positi erant, d. l. 1. quibus tamen connubij ius cum Romanis non erat, d. l. vn. Erant quoque in exercitibus Romanis hæc tempestate Barbaris, l. quisquis, de fcar. Erant & Foederati, l. 16. de Tironib. quorum peculiaris ratio habita: vid. Nou. Theodosij, de ambitu 31. vers. de Saracenorum: & vers. viros autem. Erant & Deditij qui & ipsi seruos habebant, d. l. 16. de Tironibus. Erant alicubi & qui Læti dicebantur, de quibus l. 10. 12. de Veteranis: veluti Læti-Alamanni, & Læti-Sarmatæ, d. l. 12. qui & peculiare Præpositos suos habuere d. l. 10. propriasque Terras, quæ Lætice dicebantur, l. 9. de Censitorib.

D I V I S I erant & distributi Milites in Legionis, & Vexillationes. Legionis, de quibus agitur l. vn. de bonis mil. l. 13. 17. 18. seu ult. de re mil. l. 22. de erog. mil. ann. l. 12. de diu. offic. l. 12. de Veteranis, (quæ & Legionis Romanæ dicuntur: l. 1. de Veteranis,) erant Peditum: vnde Legionaria militia, Equestri opponitur; l. 2. de de fil. mil. appar. Vexillationes verò (de quibus l. 22. 23. de erog. mil. ann. d. l. vn. de bon. mil.) erant Equitum: vnde eæ Legionibus & Numeris opponuntur, d. l. 22. & 23. & d. l. vn. Quod & ipsum Comitatenfibus commune est: nam & Comitatenfes aliæ Legionis fuerunt, Peditum scilicet aliæ Vexillationes, vt ostendit lex vnica sup. de bon. mil. & d. l. 22. & notitia Imperij.

LEGIONES, & sic Pedites, diuidebantur in Cohortes & Numeros. De Cohortibus agitur l. 1. de Commentu l. 2. 10. de Veteranis: l. 10. de Decurionib. vnde legionibus vel cohortibus

hortibus deputari, l. 10. de Decurionib. & milites Cohortales, qui Altaribus opponuntur, l. 4. de Veteranis: de Numeris vero agitur, l. 4. 7. 16. 17. 18. seu ult. de re milit. l. 7. 9. de Tyrionib. l. 16. 23. 24. 25. 28. 34. de erog. mil. ann. l. vn. de bonis milit. l. 12. 13. de din. offic. l. 11. de murilegulis: l. 16. de exactionib. His opponuntur Vexillationes, d. l. 23. de erog. In hos demum Numeros qui relati essent, iusti Milites habebantur, l. 7. de Tyrionib. vocati & alicubi quorundam respectu, Pleronei, l. 1. de domest. & protector. Erant & Manipuli Peditum: vnde Manipularis, l. 3. ad leg. Jul. repetund.

EQVITES verò diuidebantur in Alas, & Cuneos. De Alis illud saltem ex l. 4. de Veteranis discimus, milites alares Cohortalibus oppositas. Quod Cuneos atinet: de hisce agitur, l. 1. 7. de Tyrionib. l. vn. de bonis mil. eos verò Equitum fuisse docet disertè d. l. vn. Eorumque quidam Auxiliares erant, d. l. 1. de Tyrionib. vnde & Cunei & Auxilia iunguntur, l. 7. de Tyrionib. quorum nonnulli in ripis positi erant. Erant & Turmæ militum [Equitum] leg. 7. de Tyrionib. Erant denique & quæ Familia dicebantur, de quibus l. 1. 7. (vbi dico) 28. 31. de erog. mil. ann. l. ult. de iure fisci: l. 1. de excoct. quæ à fortissimis & deuotissimis Militibus, & à Numeris & Impedimentis separamur.

DEPUTATI autem (quæ vox in re militari quoque propria fuit, l. 17. de re milit. l. vn. de luforis Danub. l. 10. de Decurionibus) seu locati positique milites erant, vel ad prouisionem & Curam (quæ vox & ipsa propria est) tuitionemque & munitionem limitis & fossati, ad timoris suspensionem amoliendam, vt Gentiles l. 1. de terris limit. In limitibus Imperij, l. 15. de erog. mil. ann. veluti in Rhetico limite, l. 15. 18. de extraordin. vnde Limitanei milites, & Limitanea militia, l. 30. de erog. l. 56. de Decurionib. Stationeque certæ horum militum erant, l. 12. de erog. seu per Stationes locati milites, in locis quibusdam prætendebant, l. 1. de Commeatu (vbi de his præsenturis plenè ago.) Aliis fluminum nominatim limitaneorum custodia commissa erat, veluti Rheni, l. 9. de re milit. in ripa per Cuneos & Auxilia constituti, l. 7. de Tyrionib. vnde & Riparienses seu Ripenses dicti, de quibus supra. Tutio item locorum sæpe committebatur Domesticis & Protectoribus, l. 1. 2. de Domest. & protect. l. 27. de erog. mil. ann. l. 3. de litor. & itin. cust. de quibus vid. & l. 4. de Veteranis: quorum Pleromi ac termini sedèque dicuntur, d. l. 1. & 2. Litorum nominatim & portuum & itinerum custodes quidam erant, & excubias agebant; de quibus est tit. peculiaris 16. Litora scilicet, id est, portus, stationes, quin & Insulæ, l. 1. 2. eius tit. & l. 5. 8. 17. 34. de Nauicular. Sed & loca obseruationis excubiis munienda: l. 30. de cursu publ. itinera, Rubr. dicti tit. & itineris tramites, l. 1. si quis pec. consl. abcessus prouinciarum, abdita loca, l. 2. eo tit. certis de causis sæpe crebris excubiis vallabantur, l. 1. de lit. & itin. custod. custodiebantur; Hinc Curiosi litorum, l. 10. de Curiosis: & Nouellâ Valentin. inter Theodos. 23. vel etiam custodes absolutè, l. 9. de metallis, litorum custodes, l. 5. 17. de Nauicul. Custodes, inquam, per prouincias quæ mari alluuntur: d. l. 9. Certis de causis, inquam, putà vt ne mensuram seu modum oneris cursus publici quisquam egrederetur, l. 30. de cursu publ. vt ne merces illicitæ ad Barbaras Nationes transferrentur, l. 3. eo tit. & l. 1. si quis perun. consl. & l. 10. de Curiosis: quæ de causâ Naucleri seu Mercatores commeantes merces suas profiteri tenebantur, d. l. ult. de litor. & itin. cust. Item ne personæ fortassis certæ conditioni adstrictæ, veluti Marcellarij, sese subducerent, vel aufugerent; l. 9. de metallis. Item ne quisquam commeantium iniuriâ adficeretur, quò pertinet lex 5. 8. 17. de Nauicular. Imò & aliâ quandoque extra ordinem necessitate finèque littora itineraque custodita; quò pertinet lex 1. & 2. de lit. & itin. cust. In Burgis quoque quidam seruebant, l. 2. de his qui condit. propr. qui Burgarij dicti, veluti in Hispaniâ: de quibus est titulus, seu lex vn. de Burgariis: Vbi de his dico plenè, vt & in Castris & Castellis, l. 30. de erog. mil. ann. l. 13. de desertorib. in limite scilicet vbi militaneus miles erat d. l. 30. de erog. vnde castella Limitanea l. 2. de terris limit. l. 15. de desertorib. Et miles castellanus, d. l. 1. de terris limit. qui non Castellano militi opponitur. Indèque & Castriciani, de quibus supra iam ex l. ult. de re mil. in castris constituti, l. 15. 30. de erog. mil. ann. Alij denique iam & potissimâ parte milites erant in Exercitu, l. 10. h. t. de re mil. seu in Expeditione occupati, & in castris & sub signis, l. 1. de Commeatu (quibus opponuntur eâ leg. qui in locis prætendebant) in expeditione degentes: l. 4. 5. 6. de erog. mil. ann. proficiscetes videlicet ad bella, vel ex prociñtu redeuntes, l. 13. de metatis: denique felicibus expeditionibus pro salute Reipublicæ occupati, l. 14. de metatis: de quâ expeditione militari postea. Et hæc quidem de Militia Terrestri.

Erant enim & Classes in fluminibus, l. 10. de veteranis, & tit. 13. Quarum aliæ erant in fluminibus Imperium Romanum terminantibus, instrumentis suis vniuersis Armatae, ad belli aleam præparatae, & in conflictus specula munitissimâ statione, vel discursus

sus opportunitate degentes, itémque ad transuersionem annonæ militaris, veluti in Danubio, vbi Lusoriae naues erant, per diuersos limites & tractus positæ, quarum aliæ Indiciariae, aliæ Agrarienses dicebantur, tit. 17. de Lusoria Danubij, vbi dixi: quæque certo numero per singulos annos, partim nouæ contexti, partim veteres reparari, Ducis instantiâ debebant, ibidem. Erant & Classes in Oronte, veluti Seleucena, aliæque d. l. vn. de Classis, ad purganda videlicet flumina, aliisque necessitates. Certi verò Classium Præpositi erant; l. 10. de veteranis.

PRÆBERANT rei militari, militibusque, militares Iudices: l. ult. de veteranis, seu Militares Dignitates, l. vn. de honor. vehic. l. 37. de cursu publico. Ac primi quidem omnium Comites, l. 17. de re milit. l. 23. de erog. mil. ann. l. ult. de infirm. his qua sub Tyr. seu Comites & Magistri militum l. 8. de re milit. l. 8. de metatis: l. vlt. de desertorib. l. 1. ne Comit. & Trib. qui Magistri militum simpliciter dicuntur, l. 8. 10. 11. de re mil. l. vlt. de Comit. rei milit. l. 12. 34. de erog. mil. ann. l. vlt. de desertoribus, l. 9. de veteranis, l. 16. de Numerariis, l. 11. de din. offic. l. 56. de cursu: l. 2. de exhiben. reis: l. vn. qui à præbit. tyronum: l. 181. de Decurionib. & Rubricâ tit. 6. & 7. lib. 6. vel Magistri militiae, l. vlt. de erog. mil. ann. l. 3. de din. off. vnde & dicta Magisteria militum potestas, l. vlt. de metatis. Magisteria potestas, l. vn. de luforis Danubij: l. vn. de priuil. appar. Magist. pot. Ita quidem, vt nonnulli aliquando Comites vel Magistri vtriusque militiae faerint l. 13. de re milit. l. 18. de erog. mil. ann. l. 1. de excoct. l. 3. de pascuis: l. 3. de salgamo: l. 2. 13. de Veteranis: l. vn. de off. Iudic. milit. l. 9. de adul. er. l. 4. de patrocin. vicorum: l. 11. de murilegulis: l. 6. de domesticis: l. 128. de decurion. l. 1. de calumniatorib. l. 12. de fl. mil. appar. l. 9. de Iudeis. (Quamquam & nonnulli & his legibus recipi possunt de diuisâ Magisteriâ militum, non de coniuncta.) Et sic Comites & Magistri Equitum & Peditum simul, l. 27. de re milit. l. 5. de Numerar. l. 1. de annonâ & trib. Alij verò separam Magistri vtriusque militiae: l. 24. de erog. putà Comites & Magistri Equitum, vel simpliciter Magistri Equitum tantum, l. 1. de rei vindicat. l. vn. de nuptiis Gentil. l. 1. de bonis mil. l. vn. de Præf. prætor. l. 9. de re milit. l. 8. de Tyrionib. l. 10. de numerar. l. 4. 5. de din. off. l. vn. de priu. l. appar. Magist. pot. l. 30. 43. 44. de cursu publ. l. 38. 78. de decur. l. 5. de susceptorib. l. 2. de Gladiatorib. l. 5. de sententiis, Magistri militiae Equestris, l. 4. de cursu publ. Alij verò Magistri peditum, d. l. 8. de Tyrionib. d. l. 4. 5. de din. off. & d. l. vn. d. l. 8. 78. de decur. d. l. 6. de susceptorib. d. l. 30. 43. 44. de cursu publ. d. l. vn. de Præf. prætor. d. l. 2. de Gladiatorib. Magistri pedestris militiae, d. l. 43. Quamquam verum sit, nonnullos ex his qui hoc Codice Magistri Equitum signatè vocantur, peditum quoque nihilominus Magistros fuisse: Exemplo esse possunt vel Iobinus & Timasius: de quibus in Prosopogr. Et notandum, Magistrum Equitum in omnibus legibus Magistro peditum præmitti, exceptâ l. 5. de Numerariis. De horum verò inter se prælatione, ipse dico ad l. 4. de honor. codic.

Fuere verò quoque Magistri militum per singulares dioceses, veluti Magister militum per Orientem, per Thracias, per Illyricum, per Gallias, per Africam, quos omnes Notitia nostra Theodosiana exhibet: Hic omnes Illustres erant, l. 17. de re militari, l. 2. de erog. mil. ann. l. 8. de Metatis: l. 8. de Tyrionib. l. 1. de Comitib. & Trib. l. vlt. de Comitib. rei mil. l. 13. 18. de decurion. l. 1. de excoct. l. 11. de mun. legali: l. 6. de domest. l. 30. 43. de cursu: l. 78. de Decur. Magnificentia titulus eis tributus l. 13. de re mil. l. 15. de Numerariis: Sublimitatis, l. vn. de lufor. Danub. l. 9. de Iudeis, Excellentia, l. 10. de Numer. Illustri Magnificencia tua, l. 11. 3. 15. de Decur. Insignis Auctoritas tua. l. 3. de pascuis: Magnifica Auctoritas tua, l. 12. de erog. mil. ann. Sublimis Magnificencia tua, l. 13. de re milit. Illustri auctoritas, l. 1. de Excoct. l. 6. de Domesticis: Sublimis magnitudo. Inter altissimarum scilicet dignitatum Viros numerabantur, d. l. 4. de honor. Codic. & l. vn. de Consulibus. Præfectisque prætorio & vrbis æquabantur, l. 1. de Præfectis prætorio: pompæque adeò his tribuitur, l. 44. de cursu: vt & culmen, d. l. vn. de Consulibus: & l. 175. de Decurionibus. Eodemque iure quo Præfecti prætorio, ad propria, vel oprata properantes, euectione cursus publici vt poterant, d. l. 44. variisque immunitatibus fruebantur l. vn. qui à præb. tir. & l. 3. de metatis. Neque imperatores tantum Magistri militum erant, verum etiam nonnullis contemplatione meritorum, honorarij Magisterij codicilli collati: l. 4. de honor. cod.

Tandem Officiales suos & Apparitores varios habuere Magistri militum, de quibus est titulus seu l. vn. de priuil. appar. Magist. pot. l. 4. 5. de din. offic. l. 6. de susceptoribus: Et in his Chartularios, d. l. 5. & Scriuarios, l. 15. de Numerariis. Hi verò militaris ordinis erant, d. l. 6. de susceptor.

Quandoque etiam nonnulli extra ordinem exercitibus præpositi, vice Magistrorum militum, l. 3. de Comitib. rei mil. veluti Comites Domesticorum: l. vn. qui à præbit. tir. & l. 1. de venat. ferar. quæ & ideò d. l. vn. qui à præbit. dicuntur, virtute sua triumphis Principis subiugare de hoste captiuos.

Post Magistros militum, l. 9. de re milit. erant alij, qui dicuntur Militaris Ordinis Viri,

ri, l. 8. de desertorib. Militaris nominis Viri, l. vn. qui à præb. tir. Militaris corporis Viri, l. 2. de Comitib. rei mil. Militares Viri, l. 128. de Decurionib. Quibus scilicet regendæ militiæ cura commissa erat, l. vlt. de re milit. quibus militaris rei cura mandata erat, l. 2. de iurisdic. qui milites curabant, l. 1. de erog. mil. ann. qui milites ducebant, l. 1. de Comitib. rei milit. Puta COMITES Dioceseon integrarum l. vn. de Comitib. & Trib. scholar. veluti Comes Ægyptiaci limitis, l. 52. de cursu: Ægypti & Ponticæ dioceseos, d. l. vn. de Comitib. & Trib. schol. & Orientis, l. vlt. de Comitib. rei milit. l. 3. de Primicerio & notar. quorum peculiaris ratio & gradus fuit. DVCEs: de quibus agitur l. vn. de Comitib. & Arch. S. P. l. 9. 15. vlt. de re milit. l. 1. de Tironib. l. vn. de lusor. Danub. l. 6. de fil. mil. appar. l. vn. de Comitib. & Arch. l. 3. de litor. & itin. custod. l. 13. de Veteranis, l. 29. 30. 36. de erog. mil. ann. l. 2. & Comitib. l. 3. de Comitib. rei milit. l. 16. de Numerar. l. 57. de cursu: l. 49. de appellat. l. 1. de patroc. vicorum: l. 113. 128. 133. de Decurionib. l. 3. ad leg. iul. repetund. l. 13. de operib. publ. l. 8. de paganis: Qui plenius Duces militum vocantur l. 13. seu vlt. de Veteranis: Duces limitum, l. vn. de lusor. Danub. l. 7. ne Comit. & Trib. l. 6. de fil. mil. appar. l. 133. de Decurion. l. 1. 2. de venatione ferarum: Duces prouinciarum, l. vn. de Comitib. & Trib. schol. l. vlt. de cursu: l. vlt. de Comitib. rei milit. Quibus & administratio tribuitur, l. 3. de Comitibus rei milit. l. 13. de oper. publ. l. 28. de Prator. Et Spectabiles erant, l. 27. de Cohortalibus, l. 30. de erog. Sub Magistris militum constituti, d. l. 9. de re militari: l. vlt. de Veteranis, l. vn. de venat. ferar. De eorum gradu vid. l. vn. de Comitib. & Arch. S. P. singulos verò Duces Ægypti, Armeniæ, Daciæ Ripensis, Libyæ, Mesopotamiæ, Odroëniæ, Sardinia, limitis Euphratenfis, limitis Tripolitani, qui hoc Codice memorantur, exhibet Notitia nostræ. Ab his verò munus ipsum dicitur Ducatus, l. 28. de Pratorib. l. vlt. de domesticis, & protector. & officium eorum, Ducianum, l. 30. de erog. mil. ann. l. 2. de venat. fer. vt & ipsi, Duciani, l. 3. seu vlt. de lit. & itin. cust. & qui Ducis officio functus, ex-Ducibus, l. 1. sup. de Decur. & fil. l. vlt. de domest.

Tria verò Ducum genera deprehendo, de quibus l. 28. de Pratorib. l. 13. de proximis. De horum priuilegiis, vid. l. 28. de Pratoribus. De ipsorummet electione à Principe faciendâ, est Theodosij l. vn. Nouella de Ambitu 31. De integritate, fortitudine, vigilantia, quam probata rerum documenta commendent, in his requisita, videnda est eadem Nou. vt & de eorundem Officio seu munere. Officium verò eorum inter alia fuit, in limite sibi commissio Turres veteres reficere, & nouas extruere adiuuentis militum, l. 13. de operib. publ. Itémque lusorias naues, v. g. in Danubio nouas certo numero per singulos annos fabricare, veteres reparare, l. vn. de lusor. Danubij. De variis eorum commodis & annonis postea. De eorum Domesticis, Manipulariis, & Ministris, l. 3. ad l. iul. repet. De officiis seu Officialibus & Apparitoribus eorum, d. l. 30. de erog. l. vn. de lusor. Danub. l. 16. de Numer. l. 1. inf. l. 2. de venat. fer. l. 3. de lit. & itin. cust. l. 57. & l. vlt. de cursu publ. l. vn. de quadrim. breuib. l. 133. de Decur. Notandum tamen eundem aliquando & Ducem & Præsidentem eiusdem prouinciæ fuisse, d. l. 3. ad leg. iul. repet. Ducem & Correctorem, l. 133. de Decurion.

COMITES: de his est titulus 14. lib. 6. de Comitib. rei milit. de iisdem agitur l. vlt. de off. iudic. omn. (quanquam hæc lex pariter vt lex 32. de erog. accipienda de Comitibus, qui prouincias regebant:) l. 4. 9. vlt. de re milit. l. 3. 12. 32. de erog. l. 2. de Salgamo: tit. ne Comitib. & Trib. l. vlt. de Veteranis: l. 49. de cursu publ. l. 11. de diu. off. in subscript. l. 4. de patroc. Vicar. l. 128. de Decurionib. Comitibus, inquam, militum: l. 13. de Veteranis: Comitibus rei militaris, l. 17. de Proximis: l. 1. de Comitib. rei mil. l. 3. de erog. veluti per Africam, d. l. 3. de erog. per Transmarinas prouincias, d. l. 1. de Comitib. rei mil. Qui scilicet cum Comitibus primi ordinis, l. 1. & 3. de Com. rei mil. contemplatione meritorum intra prouincias militem ducebant, d. l. 1. seu qui peculiariter ad prouinciam vel prouincias defendendas milite credito à Principe destinabantur, d. l. 3. Dicuntur comites minores & inferiores, l. 1. & 2. ne Comit. & Trib. ad differentiam Illustrium Comitum & Magistrorum militum, de quibus supra. Cæterum inter hos Comitibus peculiaris ratio & dignitas fuit eorum, qui per transmarinas prouincias milites duxissent, d. l. 1. de Comit. rei mil. Æquari verò Comitibus Ducibus, l. 3. de Comitib. rei mil. quibus & alicubi postponuntur, l. 9. de re milit. l. 128. de decurion. at præponuntur, l. vlt. eod. & l. vlt. de Veteranis, & d. l. 11. de diu. offic. pariter vt in Notitia Imperij. Et hæc de Comitibus, & Ducibus separatim. Aliquando verò idem & Comes & Dux appellatus: l. vlt. quorum appellat.

Sub his iam erant PRÆFECTI: de quibus l. 2. de Veteranis: Post Præfectos TRIBVN I: de quibus l. 2. de Veteranis l. 2. 10. 12. 13. 17. de re mil. l. 1. 23. 28. 29. vlt. de erog. mil. ann. l. 2. de Salgamo, l. 1. 2. ne Comitib. & Trib. l. vn. qui à præb. tyron. l. 4. de Patrociniis vicor. l. 113. 128. de Decurionib. vnde & Tribunatus, l. 18. de Tironib. l. 13. seu vlt. de Veteranis: Qui plenius Tribuni militum dicti, l. 49. de cursu publ. Tribuni mil-

tares,

tares, l. vn. qui à præb. tir. Tribuni cohortium, hortium, l. 1. de commentu: l. 10. de Veteranis. Tribuni Numerorum, l. 23. vlt. de erog. mil. ann. l. 11. de murilegulis: Tribuni vexillationum, & Scholarum, l. 23. de erog. mil. ann. Pars verò his tribuitur, l. 13. inf. de re milit. Hinc & epistolæ ex Tribunis, de quo tit. 21.

Inter Tribunos & Præpositos COMITES quidam medio loco memorantur, l. vlt. de erog. mil. ann. vt existimo Comites secundæ ordinis, vid. quæ ibi dixi. Post hos PRÆPOSITI: de quibus agitur l. 2. & 10. de re mil. l. 1. vlt. de erog. l. 1. vlt. de erog. l. 1. 2. de salgamo, l. 113. de Decurionib. l. 1. de Commentu: l. vn. de Comitib. & Trib. Schol. Qui plenius Præpositi militares dicti l. vn. qui à præb. tyr. Præpositi Numerorum, l. vlt. de erog. mil. ann. vnde & Præpositura, l. 18. de tiron. l. vlt. de Veteranis: l. vn. de Præpos. & Trib. schol. l. 2. de testimon. Præpositura castri ac militum, l. 11. de diu. off. Quomodo & Præpositi erant Classium, Lætorum, & Romanarum legionum, l. 10. de Veteranis. Distinguuntur porrò passim Præpositi hi à Tribunis: ita quidem, vt Præpositi Tribunis præponantur, l. vn. de Comit. & Trib. schol. postponantur verò frequentissimè l. 5. & l. vlt. de erog. mil. ann. l. 2. 10. de re militari: l. 2. de salgamo: l. 113. de decur. In eadem l. vn. qui à præb. tyronum, modò præponuntur, modò postponuntur. Porrò quandoque scholaribus laborum intuitu regendi Numeri dabantur à Principe, leg. 34. de erog. mil. ann. Erant & Curiosi litorum, l. 10. de Curiosis. Custodes litorum & portuum, tit. de litorum & itin. custod. l. 9. de metallis. Memorantur tandem DECVRIONES, l. 1. de commentu: qui scilicet alis seu turmis Equitum præerant. Et hæc de Militibus, & Dignitatibus militaribus, quæ & ipsæ Barbaris hoc æuo passim collatæ: de quo in Prolegom.

OPERA nunc militaria persequamur, & MVNIMENTA quæ hostibus seu Barbaris obiecta erant. Fuere igitur per orbem Romanum hoc tempore, 1. Castra: in quibus milites seu defensores constituti erant, l. 5. 10. h. t. l. 1. de commentu: l. 13. 30. de erog. mil. ann. De quibus & Nou. Theodosij de ambitu, 31. vbi & castris clusuræ iunguntur: vnde & Castriciani milites dicti, l. vlt. de re milit. in castris constituti, l. 15. de erog. quibus & Præpositi præerant: vnde Præpositura Castris, l. 11. de diu. off. In his verò castris erant condita militaria, seu annona militaris, d. l. 15. Erant 2. & Castella: de quibus l. 13. de desertorib. l. 2. de terris limit. à quibus Castellanus miles, d. l. 2. cui castellarum loca seu territoria adscribebantur, d. l. 2. Eaque in limite erant, argumento d. legis 2. quæ posita est sub tit. de terris limitaneis. 3. Erant & Burgi, à quibus Burgarij, de quibus supra. 4. Munitis quoque validis hæc tempestate munebantur ciuitates, qui pro necessitate urgente sæpe constructi, reparati; ad quod quidem omnes promiscuè tenebantur: l. 13. de metatis: l. 4. de equorum conl. l. 34. 36. 49. 17. de operib. publ. & Nouella Valent. inter Theodos. de Pantapoli, quomodo & ad murorum portarumque custodiam quotiens vsus exigeret, ab omnibus obsequendum erat, d. Nou. Valent. 43. Adsignata etiam in id aliquando materia, ex demolitione Templorum paganorum, d. l. 36. Quintò, in hisce quoque Muris Turres erant, tum in vrbe Constantinopol. de quibus d. l. 13. de metatis, d. l. 51. de operib. publ. & d. Nouella 43. in limite, per opportuna loca, quæ per Duces, adiumentis militum extruebantur, & reparabantur, l. 13. de operib. publ. 6. Erant & Fossata in limitibus, l. 1. de terris limit. ad quorum curam & munitionem Gentiles appositi erant, d. l. 1. Septimò, His quoque adnumerari possunt Pontes quidam, vt in sp. l. 2. ne opera à conlatorib. 9. Fuere & Classès, seu Naues armatæ in limitibus, de quo sup. 10. His tandem connumerentur Castra ipsa, quibus exercitus in expeditione septus erat: de quo postea.

Proximè nunc videndum est de APPARATV bellico, SVBSIDIORV & INSTRVMENTO omni militari. Ac primò quidem de personis. vbi initio occurrit DELECTVS (quæ vox propria est, de quâ mox: vtitur & Claudianus de bel. Getico, p. 463.) militum & Tyronum. Igitur voluntarius partim miles erat; qui se militiæ offerebat, l. 1. 2. quid probare deb. seu cinguli sacramenta desiderabat, d. l. 2. quid prob. vnde & spontanea militia, l. 6. de Tironib. Quid verò spectatum in milite hoc, mox, vbi de Tironibus, dicemus. Partim verò miles collatus tributus TIRONES scilicet, de quibus est peculiaris titulus 13. de Tironibus (à quibus Tironatus, l. 21. eo tit. & Tirocinia castrensia, l. 12. de Veteranis, qui & dicuntur Homines absolute, l. 7. eo tit. de Tironib. & Iuniores, l. 1. 6. 7. 10. 11. 12. 15. 18. eod. tit. l. 13. de Agentibus: l. 8. 9. 10. 14. de desertorib. l. vlt. de fil. mil. apparit. l. 78. de Decurionib. publicâ utilitate suadente, d. l. 12. contra hostiles impetus; l. 16. eod. in supplementa Exercitus & Numerorum, l. 9. eod. tit. in militia supplementa, l. 3. de Tabular. in necessaria supplementa: l. 6. de desertorib. seu reparando exercitui: Nouella Valent. inter Theodos. 41. l. 1. vt adiectis viribus per defectum roboris militaris Romanus augeretur exercitus, d. Nou. l. 2. in arma; l. 12. de Tironib. in Tirocinium militia, l. 11. eod. indicabantur, d. l. 13. sup. de Agentib. Edicto emisso, l. 8. de tironib. conscribebantur;

Kk

d. l. 13;

d.l. 1. eod. dabantur, *l. 8. eod.* exhibebantur, *l. 1. & 2. eod.* offerebantur, *l. 6. 7. 10. 11. eod.* conferebantur, *l. 18. eod.* tradebantur, *l. 2. 6. de desertorib.* Ex opportunis videlicet regionibus, *l. 9. eod. de tironib.* Indicti verò ij, ac proinde collati à Senatoribus, *l. 7. 13. 14. eod.* ab Honorariis, *l. 7. 15. 18. 20. eod. l. 2. de Decur. & fil. d. l. 13. de Agentib.* vid. & *l. 3. de Proximis*: ab Honorariis, *l. vn. qui à præbit. Tironum*: à Sacerdotibus, *l. vlt. de Tironib.* à Principalibus Decurionibus, *d. l. 7. eod.* ab officiis Iudicum, *d. l. 20. eod.* (exceptis his, de quibus *l. vlt. de fil. mil. appar. l. 78. de Decur.*) Denique à plebeis omnibus qui patrimonium possidebant, & censibus tenebantur, *d. l. 7. 12.* Exacti quoque aliquando Tirones Vicarij ab his qui cum militiam subire ipsi debuissent, alteri Collegio seu Corpori se sociant: *l. 78. de Decurionib. l. vlt. de fil. mil. appar.*

Et Immunes tamen quidam erant ab hac Tironum collatione seu officio (vt vocatur *l. vlt. de Tironib.*) de quo expressus est titulus *18. lib. 11. Qui à collatione Tironum excus.* vt putà Domus Principis certis casibus & temporibus, *l. 2. 12. de Tironib.* Item Honorati, qui non Codicillis, verum labore dignitates consecuti fuerant, *l. 15. de Tironib. l. 13. de Princip. agent. l. 2. de Decur. & fil. l. 3. de Proximis*: Palatini remunerationum Sacrarum: *l. 21. de Palat. S. L.* vt & qui presenti tempore publicum munus exercebant: *l. 20. de Tironib.* Barbara item vastitate depulsi, *d. l. 20.* Tribuni, Præpositi militum, *l. 18. eod.* Sacerdotes quidam maiores, putà Africæ prouinciæ Proconsularis *l. vlt. eod.* Medici & Professores vrbis Romæ, *l. 3. 10. 16. de Medicis & Profess.* Item regiones suburbicariæ, in *sp. l. 12. de extraord. mun.* (quod abrogatum Nouellâ Valentiniâ, inter Theodosianas, *44. l. 2.*) vt & cespites quidam tuendo statui vrbis Romæ destinati: *Nouellâ Valent. inter Theodosianas 43. in fin.* Et hæc ipsa tamen ita, nisi hostiles impetus & imminentes necessitates vrgerent *l. 16. 17. de Tironib.* Postulabantur porro, flagitabantur Tirones, modò in Corporibus, seu Corpora ipsa Tironum conferebantur, *l. 7. 14. eod.* modò pretia eorum loco, *d. l. 2. 7. 13. 14. 20. eod.* Si Corpora, tum in id delecti Viri, atque ab omni suspitionis prauitate immunes in prouincias mittebantur, *l. 9. eod.* quos *Turmarios* dicebant, *l. 3. de priuil. eorum qui in S. Pal. qui & Capitularij* dicti, *d. l. 3.* vnde *Capitularia* functio: quamquam *Capitulariorum & Capitularia* functionis appellatio generalis fuit, quâ & *Turmarij & Temonarij* (de quibus mox) comprehendebantur, qui scilicet vel corpora Tyronum, vel pretia exigere: vt ostendit *lex 14. 15. 18. de extraordinar.* Probandis videlicet Tironibus *Turmarij* præerant, quæ *probandi* vox hæc in re propria est: *l. 1. de Tironib. & l. 10. de decurionib. l. 5. de fil. mil. apparit.* Quia scilicet inuiles & probrosi sæpè dabantur, & fugaces: *l. 16. de desertoribus*: vt generaliter Milites probabantur; de quo nunc dicendum: Atque hic est qui *Delectus* dicebatur, *l. 3. 10. de re milit. l. 10. de desertorib. l. 12. de Veteranis*: vtrum videlicet miles armorum honore condignus esset *l. 8. de re milit. vtrum castris idoneus, l. 10. eod.*

Primò *Origo* tironum & militum inquirebatur, præsentibus Decurionibus, nè fortè militiæ obtentu nonnulli Curias defugerent, quod passim fiebat *l. 1. de Tironibus*: Quare & venientes ad militiam quamcunque *tit. quid probare debeant*: seu alicui militiæ se offerentes *l. 1. eo tit.* cinguli sacramenta desiderantes, *l. 2. eod.* probare debebant, *d. tit. statim, d. l. 1. primitus, d. l. 2.* in eâ vrbe in quâ nati erant, vel in quâ domicilium conlocarant, *d. l. 2.* actis confectis, *d. l. 2.* examine habito, *d. l. 1.* honestissimorum hominum testimonio ad stipulante, *d. l. 1.* de natalibus suis, *d. l. 1.* videlicet, vt domum, genus & parentes ederent, *d. l. 1.* ostenderent se penitus liberos aut genere, aut vitæ conditione, *d. l. 1.* ac nominatim se non patre, non auo municipe, id est, Decurione esse, penitusque ab *Ordinis*, id est, Curia, necessitate alienos, *d. l. 2.* Quinimò si quis è Curia transfuga ad militiam armatam se contulisset, Curia per militiam regulariter non liberabatur, etiam Principis beneficio nequidem Veteranus: verum ad Curiam reuocabatur, vel alium pro se Curia dare debebat, nisi extra ordinem, post certum annorum & stipendiorum numerum modò quinque, modò decem, modò quindecim, modò viginti: de quo sunt complurimæ leges *tit. de Decurionib.* putà *l. 10. 11. 13. 37. 38. 40. 43. 45. 56. 58. 64. 87. 88. 94. 95. 102. 113. 125. 129. 137. 139. 143. 144. 147. 154. 168. 179. 181.* Quomodo nec officiali militiâ quis liberabatur: de quo *tit. de diu. off.*

Secundò *Ætas* spectata & probata in milite, *l. 24. de fil. mil. apparit. l. 19. 58. de Decurion.* Post decimum octauum scilicet annum expletum à decimo nono ad militiam tiro seu miles deligebatur: *d. l. 1. de Tironib. & l. 58. de Decurionib.* Vide & quæ *infra* de Veteranorum filiis dicentur.

Tertiò, *Proceritas & Statuina* in milite exacta, *l. 5. de re milit. l. 8. de fil. mil. appar. l. 13. de diu. off. l. 12. de Veteranis*: vnde statuta militaris, *l. 9. de desertorib.* In quinque verò pedibus & septem vnciis vsualibus d. lectus hic habitus in Italiâ, *l. 3. de Tironib.*

Quartò, *Status* quoque in Tironum spectatus: Neque enim serui, alique vitæ genere ignobiles

ignobiles, veluti ex caupona ducti, ex Tabernarum ministeriis, ex Coquorum & pistorum numero, vel ex iis quos obsequij deformitas à militiâ secernit, ex ergastulis oblati Tirones admittebantur: *l. 8. 11. de Tironib.* non vagi item, non veterani: *l. 6. eod. tit.*

Quintò, *Robur* quoque & *Habitus* corporis in milite exacta, *l. 5. de re milit. l. 9. de desertorib. l. 8. de fil. mil. apparit. l. 13. de diu. off.* Et, quod notandum, diuersum robur, diuersaque statuta exacta pro diuersitate legionum, *d. l. 8.* imò & pro diuersitate equestris & pedestris militiæ: *l. 2. de fil. mil. apparitorum.*

Sextò, habita & *Seçta* ratio in milite. Iudæi quippe armatâ quoque militia prohibiti: *l. 24. de Indeis.* ¶ *Tanta* verò, probandi militis ratio habita, vt Imperatores quoque milites quandoque conspectui suo subiici atque ad sese deduci voluerint, *l. 2. 5. de fil. mil. appar.*

Recepti iam Tironibus stigmata infligebantur, *l. 4. de Fabricensibus*: Locòque semper posteriore ponebantur, *l. 14. de re milit. l. 19. de Tironib.* (quamquam hæc leges ad Scholas Palatinas potius pertinent) Quod Sacramentum militum attinet, de eo postea.

Tironum verò alij initio nondum milites erant, nondum Aquilis sociati: alij autem iam militarum initiati auspicio, *l. 9. de Desertorib.* seu in numeros relati, de quo ad *cam l. 9.* Hanc etiam tyronum militiam per hæc tempora, & quidem per Italiam nominatim multi defugiebant digitorum amputatione, seu truncatione: *l. 4. 5. 10. de Tyronib.* castraque fugiebant, *d. l. 4.* seu sacramenta militiæ, *d. l. 5.* vsu denique armorum declinabant, *d. l. 10.* Et hi tamen ipsi si in aliquâ Reipubl. parte prodesse possent, ibi militare cogebantur: *d. l. 4. 10.* Quin & tironatus tempore multi defugiebant, & ab aliis occultabantur: *l. 2. 1. eod. tit.* de quo *infra* de Desertoribus. Priuilegia denique tironum quædam erant, de quibus *l. 6. 7. eod. tit. de Tironib.* Et hæc de ipsis Tironibus.

Vicissim Aurum aliquando pro rerum necessitate loco tironum exigebatur, *l. 18. eod. l. vn. qui à præb. tiron. l. 2. de Medicis & profess.* vel à certis tantum prouinciis & regionibus, *l. 2. 9. de Tironib.* Aliquando optio dabatur, veluti Senatui, tyronis præstandi vel pretium seu aurum, *l. 13. eod.* Auro verò exigendo præerat, qui *Temonarius* dicebatur; *l. 7. eod.* vbi dicam, & *l. 3. de desertor. l. 3. de priuil. eor. qui in S. Pal.* vnde temonarium obsequium; *d. l. 3.* temonaria functio, *l. 14. de extraord. temonarium onus l. 6. de extraord. temonis necessitas, l. 15. de extraord. temonis onus l. 18. de extraord. temonis iniuria, l. 14. de Proximis*: Quod & Capitulariorum & Capitulariæ functionis nomine veniebat, de quo *suprà.* Variè autem tirones taxabantur pro Principum arbitrio: *l. 7. 13. 20. de tironibus*: modo vigintiquinque solidis, *d. l. 13.* modò triginta, *d. l. 20.* & Nou. Valent. *de tironib. 44. l. 3.* modò triginta sex, *d. l. 7.* Aliquando pro pœna, maiore longè pretio taxati: *l. 8. 9. de desertorib.* Ex pretio deinde tyrones emebantur: *l. 7. de Tyronib.* Quod comparandorum Tironum munus *Protostasia*, seu *prototypia* vocabatur; de quo *l. 3. de desertoribus*: & peculiari *tit. lib. 11. de Protostasia.* Et hæc quidem de Tironibus, militumque delectu.

Secundum militare subsidium in eo erat, quod reparando exercitui, & vt sublatus numerus reparari posset, *l. 6. de Tironib.* vt compensatio fieri posset, *d. l. 6.* vt in locum eorum qui defensi sunt militiâ alij subrogari possent, *l. 7. eod. tit.* in exercitu habebantur matriculis adscripti, *Aderescentes*: qui nondum gerendis armis idonei erant: *l. 11. de re militari: d. l. 6. & 7. & l. vn. de Classicis*: iuniores videlicet à parentibus oblati: *d. l. 11. & l. 5. de milit. veste*: qui à fortissimis militibus distinguuntur, eâ *l. 5.* quibusque ideò fiscalis annona non dum præbita, sed alimoniam à parentibus sumebant, quoad gerendis armis idonei fuissent, æstimati, *d. l. 11.* Et tamen à censu iam immunes erant *d. l. 6.*

Tertiò, erant quoque certa corpora hominumque genera, delectibus obnoxia, *l. 12. de Veteranis*: qui nullo obiectu à militiâ liberari poterant; ne clericatu quidem, quò quidam non tam obseruatione cultus, quam otij & socordia amore confugiebant: *d. l. 12.* In his erant *Filij Veteranorum*, de quibus est titulus *22. de filiis militar. Apparitorum & Veteranorum.* Filij, inquam, seu liberi Veteranorum, *d. tit. & l. 5. 8. de re milit. l. 2. de Veteranis: l. 3. de Tabulariis* eorum qui armis adhæserant, *d. l. 5.* militum, *l. 6. & 10. eod. tit. de filiis militarum Apparitorum*: Primpilarij, *l. 11. eod.* omnesque ad eò Castrensi stirpe progeniti, *l. 7. 9. eo tit.* seu militaris prosapia, *d. l. 7.* militiæ munera subire cogebantur, *l. 2. 4. eod. tit.* proprerque priuilegia parentibus eorum iudulta vacare non sinebantur, verum ad vsu bellicum & castra reuocabantur: *d. l. 5. de re milit. & d. l. 2. de Veteranis.* Definiraque eam in rem certa erat *Ætas*, *d. l. 5. de re milit. variè.* Modò, postquam legitimos annos ingressi fuissent, *l. 11. eod. tit. de filiis*: ab anno 20. ad 25. annum: *l. 2. eod.* Aliquando octodecim anni constituti, *l. 19. de Decurionib.* Aliquando,

sedecim: l. 4. eo. tit. de filiis & l. 2. de Veteranis, ut quidem ipse restituo, & l. 35. de Decurionibus. Si modò eos vigor & fortitudo defendendæ Reipubl. idoneos faceret: l. 5. eo. tit. de fil. mil. app. si eos militaribus ministris seu munitis aptos institutum robur ostenderet: l. 7. & 9. eo. tit. si armorum honore condigni essent, l. 8. de re milit. Alioquin veteranorum filij si gerendis armis habiles non exarent, l. 4. eo. tit. si inualidi & imbecilles essent: l. 5. eo. tit. si inutiles sacramento minisque idonei, d. l. 5. si inepti militiæ, d. l. 5. si eos imbecillitas valetudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione submoueret, l. 5. sup. de re milit. vel etiam si delitiosis nutrimentis enervati essent, d. l. 5. eo. tit. de fil. si gestandis armis idonei non essent, l. 32. 35. de Decurionibus. denique si militiæ nomen inferere vel non possent, vel superfederent, & militare detrectarent, l. 18. 19. inf. de Decurionibus. tum Curiiis mancipabantur: Quod docent duodecim leges, puta l. 1. 2. 4. 5. 7. 11. eo. tit. de fil. mil. app. l. 5. de re milit. l. 15. 32. 35. 78. 89. de Decurionibus. Quandoque etiam Præsidialibus seu Iudicum Officiis adiungebantur, d. l. 5. de re mil. & d. l. 2. de Veteranis: si videlicet, ut dixi, militiæ inhabiles essent: Alioquin prohibebantur Veteranorum filij in officiis Iudicum militare: l. 6. 7. 9. 10. eo. tit. de filiis: & l. 12. de cohortalibus. vel etiam in officiis publicis: l. 8. eod. de filiis, ut & rebus propriis vacare, l. 10. eod. Eum verò in finem iubebantur parentes Veterani filios suos militiæ offerre, l. 7. 9. eod. & l. 8. de re milit. Cæterum privilegia his Veteranorum filiis ut militiam subirent, varia data sunt: de quibus l. 9. de Veteranis: inter alia, quod his statim eorum stipendiorum & annonarum copia deferebatur, qui alterius gradus militiæ salutarem maximè Reipubl. operam persequerentur, l. 5. de re mil. vbi dico, & fortè l. 1. de veter. seu, qui gradus præbeatur aliis post laborem, l. 2. de fil. mil. app. Item negociari cum plenâ immunitate, l. 9. de veter.

Quartò, Evocati quandoque Edicto extra ordinem pro imminentibus necessitatibus contra hostiles impetus ingenui omnes, proposito stipendio, cuius etiam pars repræsentabatur, l. 17. de Tironibus. imò & serui, proposito libertatis præmio, & pulueratico quodam l. 16. de Tironibus.

Quintò, ex vagis & vacantibus. Huc, ad tuendum inquam exercitus numerum, militia suppleta, l. 3. de Tabular. referri possunt & sequentia. Missi quandoque quidam veluti Tribuni & Protectores per provincias ad inquisitionem & indagacionem vagorum desertorum, filiorum veteranorum, eorumque quos militiæ origo consignat ad deletum, l. 9. 10. & ult. de desertoribus. l. 2. in fin. de fil. mil. appar. Perperam item militiam missi, ad eam retracti, pristinisque Numeris restituti, l. 4. 7. in fine, de re militari, l. 12. de Veteranis. Pœnæ item propositæ Veteranis liberos suos non offerentibus, l. 8. de re militari. vid. & inf. de Veteranis: Ut & militiam detrectantibus, atque idè etiam sese mutilantibus, de quo supra. Quin & militibus qui ingenuos propinquitate simulatâ, vel lixarum conditione abducerent, l. 10. de re milit. (vbi ratio redditur expressè, ut numerosissimâ, inquit, prole cresceret exercitus.) Addi possunt & pœnæ emansorum & desertorum, de quibus postea. Item interdictum ad honores perueniendi ante impleta stipendia, l. 7. de re milit. Huc contra faciunt præmia, privilegia, & commoda militum & Veteranorum, de quibus infra: Facit huc evitandæ alterius conditionis, veluti Curialis & officialis, modus, certo annorum & stipendiorum numero: de quo tit. de Decurionibus. & l. 6. de re militari, & tit. de diu. offic. Tandem huc pertinent quamplurima quæ infra de disciplina militari dicentur.

Nunc de RERVM apparatu subsidiòque. Ac primùm de ANNONA militari. Ea verò collata in usus militares à provincialibus: seu in provinciis ea à possessoribus congregata, ut loquitur lex 21. de erog. mil. ann. De cuius variis speciebus postea, vbi de stipendio militum agetur. Ea postquam collata condita, servatque certis locis: Erant scilicet species annonariæ militares repositæ seu reconditæ per limites & castra, l. 15. de erog. l. 6. de Numerariis, id est, per castra limitanea, in horreis quibusdam in id destinatis, l. 1. 5. 11. 13. de erog. l. 17. de cohortal. quæ & horrea publica dicuntur, l. 32. de erog. seu fiscalia horrea, l. 16. eod. (Indèque horreaticæ species, l. ult. de conditis in publ. horreis: Itemque in Mansionibus l. 12. de re militari: ut & in Portibus expeditionalibus, l. 35. de nauicular. l. 2. de naufragiis: Atque hæc quidem propriè condita, dicuntur, l. 3. 15. de erog. horreorum condita, d. l. 10. de Numerariis: fiscalia condita, l. 16. de erog. Conferrebantur autem quod castra limitanea seu transferebantur à vicinioribus provincialibus, l. 15. de erog. videatur & l. 2. 1. 2. de annona & trib. & titulus de eo peculiaris, de excoctione & translatione annonarum, & lex 3. Nouvelle Theodosij 12. Cura huius annonæ militaris pertinebat ad Præfectum prætorio, quod variæ leges ostendunt, ac nominatim tit. de erog. mil. annona, & ad Vicarium, leg. 1. de offic. Vicarij, leg. 3. de erog. mil. annona.

Exigendæ

Exigendæ huic annonæ à provincialibus imminebant iudices seu Rectores provincialiarum eorumque Officiales, l. 26. de erog. & in his qui Primipilares dicebantur, l. 6. de cohortalibus. qui solemniter ad pascendos milites ad limitem destinabantur, d. l. 6. & ex more omnes alimonias militares susceptas ad limitem peruehebant, d. l. 6. Indèque Primipili necessitas, l. 7. de Cohortal. Primipilum, l. 11. de indulg. deb. & l. 11. de Decur. pastus, d. l. 11. pastus primipili, l. 8. 10. 11. 15. de Cohortalibus. pastus militaris translatio, l. 18. de extrah. ad quam parangariarum præbitio, à qua nemo immunis erat, d. l. 18. Primipili reliqua, l. 11. de indulg. debitor. plura vid. in Paratitlo de Cohortalibus. & quæ dico ad leg. 6. eius tit. vid. & l. 11. de Decurionibus. ipsis verò Iudicibus & eorum officiis insistebant, quò scilicet id quod annonæ militaris nomine debebatur, postularent, exigent, ij qui extra ordinem milites mittebantur, & Opinatores dicebantur, l. 26. de erog. l. 1. de excoctione: l. 34. de annona & trib. l. 16. de exactionibus. l. 186. de Decurionibus. Susceptores denique eius annonæ erant, de quibus est tit. de susceptoribus. lib. 12. Et hæc de militari annonâ, eiusque exactione.

EROGATIO eius sequitur, de quo est peculiaris fermè in id tit. de erogatione militaris annonæ: vid. & tit. de quadrimenstr. breuib. Circa erogationem hanc verò quatuor Officia occupabantur, Subscribendarij, Actuarij, Optiones, Susceptores. De Subscribendarij agitur l. 1. d. t. de erog. mil. ann. Actuarij, de quibus, & eorum conditione, agitur l. 11. 13. 16. 24. 28. eo. tit. & l. 3. 5. 10. 14. 15. de Numerar. & Actuarij. l. 4. de executoribus, l. 125. de Decurionibus, erant, qui Numerorum (militarium) ratiocinia pertractabant, d. l. 6. de erog. id est, quantum Numero cuique, quantum militi annonæ competeret. Quare & ipsi sub Magistris militum erant, d. l. 5. & l. 10. de Numerar. Optiones verò, de quibus agitur l. 1. eius tit. l. 24. & l. ult. de iure fisci, erant qui annonam militarem à susceptore flagitabant, d. l. 24. eo. tit. Susceptores denique (seu Procuratores, l. 1. eo. tit. quorum etiam quidam Præpositi horreorum dicebantur, d. l. 1. eo. tit.) erant, qui species annonamque militarem a se susceptam sibi commissam Optionibus flagitantibus erogabant, à quibus erogatio celebrabatur, l. 11. & 24. eo. tit. species de horreis proferebantur l. 11. & 13. eo. tit. denique qui numerationibus obligati erant, l. vn. de quadrimenstr. breuib. Cæterum antequam id facerent, pittacium authenticum ab Actuariis eos suscipere prius oportebat, l. 11. 13. 16. 24. 28. eo. tit. quæ per singulos, vel, ut multum, binos dies prorogabant, d. l. 13. vel expleto mense, seu triginta dierum spatio, d. l. 16. de quo inf. nam si absque pittacio quid erogassent, iis imputabatur, d. l. 11. Vicissim, si quid amplius Actuariis vel Optionibus postulantiibus erogassent, extra culpam erant: d. l. 24. vide tamen d. l. vn. de quadrim. breuib. Porro, ne quæ Actuariorum & Optionum fraudibus superpostulationis occasio relinqueretur, d. l. 28. breues ante Indictionis principium ad serinia. Principis dirigi oportebat, secundum quos à susceptoribus erogatio celebranda erat, postea verò alij breues erogationis factæ modum continentes, d. l. 24. ut ita ex duorum horum breuium collatione, de Actuarij vel Optionis gradibus postea constare posset: de quibus breuib. dixi suo titulo 25. lib. 11.

Ad dispensationem verò annonæ istius pertinet, quod de finitum l. 2. de erog. de modo Prælegiminum carnis militibus erogandæ; Ac ne species militibus corruptæ erogarentur, variis legibus & rationibus cautum fuit: l. 1. 13. 16. 17. 18. 20. 21. eo. tit. de erog. A certis etiam temporibus certarum specierum erogatio fiebat: Capitatio enim, id est, palea (nova scilicet) ex Kalendis Augusti militibus præbeatur, l. 8. eo. tit. Vinum item Nouellum à Nouembri mense à possessoribus militi præbeatur: l. 25. eod. Ad certum item dierum numerum unâ solutione milites annonam consequerentur l. 4. 5. 6. eod. Petere quoque seu transuehere & conuectare eam milites tenebantur, l. 5. eod. neque enim omnis ad eos semper deferebatur, l. 15. & 23. eod. idque certo locorum intervallo, puta capitum non ultra vicesimum lapidem, l. 7. & 9. eod. Pro speciebus sanè annonariis pecuniam seu pretium exigere militi Tribunove aut Præposito non licebat: alioquin & pretium & species amittebat, l. 1. 18. 20. 22. eod. Non tamen annonam semper in ipsâ specie, verum pro eâ pretium quandoque miles iure consequerentur, l. 10. 14. 22. ult. eod. & l. 10. 19. de cohortalibus. Per certas quoque provincias, puta per tres Palæstinas, l. 30. de erog. per Orientem & Ægyptum, l. 31. eod. Atque hoc sensu dicuntur annonæ adærari, l. 28. eod. Hinc adæratio, l. 30. 12. adæratæ annonæ, l. 31. ærariæ annonæ, l. 34. 35. 36. cum scilicet eæ in ære persolubantur, pretio certo taxabantur, d. l. 30. Pretium autem taxabatur, pretia nummaria defigebantur, adærationes statuebantur, d. l. 29. & 30. prout in foro rerum venalium habebatur, l. 10. 32. & l. ult. vide & ad aliquid l. 28. in fin. certum videlicet ac distinctum locis & numero, d. l. 31. Prorogari autem ex eo quidquam militi vetium, l. 28. de sepulcoribus. Ne-

que de conditis quidquam usurpari à Comite rei militaris, nisi ex Vicarij arbitrio, *l. 3. de erogat.*

Norandum etiam fuisse & pistorum panem militari conficiendo, qui Præpositos suos habuere, & Diadotas, de quibus *d. l. 18. de erogat.* Postremò Apparitores Ducum quadrimenstruos breues erogationis factæ in militares expensas conficiebant *l. vn. de quadrim. breuib.*

VESTIS quoque militaris, de quâ *titulus 6.* peculiaris est hoc *lib. 7.* de quæ eadem agitur *l. 33. de cursu publico*: seu Chlamys, *l. 4. eod. tit. de milit. veste*, in conditis habebatur: quæ à provincialibus conferebatur, seu à provinciis dirigebatur, *d. l. 33.* unde canon vestium, *l. 2. de milit. veste*: vestis collatio annua, *l. 3. eod.* vestes canonicæ, *l. 1. de distrab. pign.* vestium debitum, *l. 2. eod. tit.* Conferebantur autem vestes pro certo iugorum seu capiti numero: *l. 3. eod. de mil. veste*: & diuersè quidem pro diuersis diocesibus & provinciis, *d. l. 3.* Quandoque vestis ipsa, quandoque adæratio eius, seu aurum, quod *Comparatitium* dicebatur, eius nomine: *d. l. 3. & l. vlt. eod.* unde postea singuli solidi pro singulis chlamydibus militi dabantur, *l. 4.* vel sanè vestis à Gynæciariis contexta, *d. l. vlt.* Et quidem ex Kalendis Septembris ad Kalendas Aprilis, *l. 2. eod.* fiebat hæc collatio. Immunitas ab hæc collatione ne nauiculariis quidem competebar, et si ab annonariâ præstatione excusarentur, *l. 14. de nauicular.* Huius vestis susceptor proprius erat, *l. 1. eod. & l. 4. de susceptorib.* unde & susceptio vestium, *l. 31. de susceptorib.* qui quidem per Africam creabatur ex Principalibus vel Honoratis Proconsulis officij periculo: Vnoque anno hoc munus exercebat, *l. 1. eod. de mil. veste.* Quod immutatum, *d. l. 31.* De inspectione harum vestium agitur *d. l. 33. de cursu publ.* Statuiturque vt tales vestes à provinciis dirigantur, quæ priuquam moueantur, inspectione Rectoris provincie displicere non possint. De translatione earum agitur quoque *d. l. 33.* de quo dicemus vbi de stipendiis militum. A Gynæciariis porro seu in Gynæceis Principis hæc vestis contexebatur, qui sextam partem auri comparatitij pro contextione vestium Tironum & Gregariorum militum suscipiebant, *l. 5. eod. de milit. veste.*

EQVI etiam ad militares vsus collati: de qua collatione sunt quatuor tituli, *tit. d. oblatione Equorum: tit. de Equorum collatione: tit. qui à collatione Tironum vel equorum excusantur de Stratoribus.* De eadem collatione est quoque *lex 29. de annonâ & trib. l. 2. de Decur. & silent. l. 3. 14. 15. de Proximis: l. 2. de priuileg. qui in S. P. l. 2. de Medicis: l. 20. de extraordinar. l. 138. de Decurion. l. 5. de Nauicular. 4.* Equorum scilicet (qui per Africam nominatim A. D. 401. Curatorij dicebantur, *l. 29. de annonâ & trib.* seu Curatorij nomine flagitari, *l. 2. de equorum conlat.* Canonici militares, *l. 3. de equorum conlat. solemn. l. 2. de priuileg. qui in S. P.)* indictio *l. 15. de Proximis*, atque inde conlatio fiebat, *d. t. de equorum conlat. inlatio, l. 1. de distrab. pignor. oblatio, tit. de oblatione equor. præstatio, l. 2. de decur. & sil. l. 14. de Proximis: l. 2. de Medicis*: repræsentatio, *d. l. 2. de priuileg. qui in S. P. exactio, l. 12. de extraordinar. præbitio, l. 15. de Nauicular.* pro rerum necessitate, *d. l. 2. de decur. & sil.* ad militare subsidium, *l. 3. de Proximis*: vt instrueretur vsus armorum, *d. l. vn. de oblat. equorum.* Ab Honoratis, *d. l. 2. de decur. & sil. l. 3. de Proximis: l. vn. de obl. equor. d. l. 2. de priuileg. l. 138. de decur. l. 18. de nauicul.* ab Honorariis, *d. l. vn. de obl. equ.* qui vique ad honorariam dignitatem peruenerant, *d. l. 138. de nauicul.* etiam Nauicularij *l. 14. 15. de nauicul.* A Colonis & obnoxiiis [rei priuatæ] *l. 1. de Equorum conlat.* Hi autem qui vel ipsi præstabantur, missi ad comprobandos seu probandos eos Stratoribus: certâ enim formâ, statutâ ætate, equi conferebantur: quibus idè Stratoribus probæ nomine vnus solidus dabatur, *l. vn. de Stratorib.* vel equi adærabantur: *l. 3. de equorum conlat.* id est, solidi pro his exigebantur, *l. 1. eod.* in pretio equorum exactio fiebat, *l. 2. eod. l. 20. de extraordinar.* Per singulos scilicet equos, *d. l. 1. de equorum conlat.* pro singulis equis, *l. 2. eod. l. 29. de annonâ & trib.* præstabantur in Oriente ex Valentis lege viceni terni solidi, *d. l. 1. de equorum conlat.* in Occidente Honorij tempestate per Africam viceni solidi primùm dati, *l. 2. eod.* verùm postea pro diuersitate provincialium, *l. 3. eod.* octoni & deni tantum solidi per Proconsularem & Numidiam, *d. l. 29.* ex Byzacenâ & Tripolitanâ quini & deni, *d. l. 29.* Ex his autem septeni solidi contubernaliibus dabantur, *l. 2. de equorum conlat.* seu deuotissimo militi ministrabantur, *l. 3. eod.* Comitibus stabuli pro sportulis bini solidi pro singulis equis, *d. l. 3. eod.* quod abrogatum *d. l. 29.* Immunes ab hæc præstatione quidam erant: Iuxta alios, de quibus proprio titulo, qui à præbitione tironum vel equorum excusantur. Archiatri & ex-Archiatris, *l. 2. de Medicis*: Decuriones, & silentiarij, *l. 2. de Decur. & silent.* Proximi, Comitibus dispositionum, *l. 14. de Proximis*: In sacris scriniis militantes, *l. 15. de Proximis.* Memoriales & Palatini, qui ad agendas curas Reipublicæ vel alterius officij fuerant destinati, *l. 2. de priuileg. qui in S. P.* Curiales, qui gradu meritorum ad honorariam dignitatem peruenerant; *l. 138. de decur.* Cæterùm Valentinianus *d. l. vn. de oblat. equor.* duo circa hanc

hanc oblationem inuexit: Primùm, vt quinto deinceps quoquo anno hæc collatio fieret iugiter: Deinde constituit, vt Honorarios codicillos adepti, modò tres equos, modò duos tantum offerrent, pro ratione dignitatis: tres, si ex-Comite honorarios codicillos impetrassent: duos, si ex-Præside.

MATERIA etiam quædam collatæ in vsus militares & bellicos ad fabricationem videlicet armorum, aliæque opera militaria: veluti *Æs*: de quo est *titulus, de collat. æris*: Ferrum, *l. 2. de Fabricensibus*: Materie etiam & Lignum, & Tabulata, & Carbones, *l. 15. 18. de extraordinar.*

COMPARATIO item specierum, frumenti videlicet exacta sæpe ad necessitates bellicas, *l. vlt. de equorum conlat.* seu *l. 49. de operib. publ.* de quâ *publica comparatione* in commune, quæ Græcis *συμμετρον*, est *titulus* expressus *15. lib. 11.*

OPERÆ pariter variæ à provincialibus in vsus militares præbitæ, vt & ANIMALIA. Præter constructionem murorum, de quâ *suprà.* Excoctio panis *l. 1. de excoct. & l. 15. 18. de extraordinar.* & buccellati, *l. 2. de excoct.* Translatio annonæ, seu transuectio specierum: de qua est peculiaris *titulus, de excoctione & transl. ann. & l. vlt. de equorum conlat.* Pollinis item confectio, Calcis excoctio, *l. 15. & 18. de extraordinar.* Operæ ad militaria opera, de quibus *suprà*: Parangariæ denique & paraueredi: de quibus *tit. de cursu publ. & d. l. 15. & 18. de extraordinar.*

ARMA militaria veluti cassides, bucculæ, publicè fabricata: fabricæque ad id destinatæ: de quo est *titulus lib. 10. de fabricensibus*: de eadem armorum fabricatione est quoque *l. 15. 18. de extraordinar.* vt & de fabricensium bonis, *Novella Theodosij 13.* Fabricæ scilicet *l. 2. 3. 4. de Fabricensibus. l. 37. de Decurion. l. 8. de metatis: l. 10. de Veteranis*, variæ per orbem Romanum erant: per Orientem, quò pertinet *lex 2. 4. 5. 6. de Fabricensibus.* veluti Antiochiæ, *l. 1. de fabricensibus: d. l. 8. de metatis*: aliisque in ciuitatibus, *d. l. 8.* Item per Occidentem: quò spectat *lex 3. de Fabricensibus. l. 10. de Veteranis.* De collatione materie ad has fabricas iam antea dixi. In his verò fabricis qui fabricabant, *Fabricenses* dicebantur, de quibus præter *l. 4. 5. 6. de fabricensibus. l. 37. 81. de Decurionib. l. 8. de metatis.* qui muneribus ciuilibus obligati essent, non verò Curiali genere & nexu, *l. vlt. de fabricensibus. d. l. 37. 81. de Decurion.* Ab hæc verò conditione hi recedere non poterant, vt neque soboles eorum, *d. Non. Theodosij 13.* & idè vt dignosci possent, stigmata horum brachiis exemplo tironum infligebantur: *l. 4. de fabricensibus.* Harum fabricarum & fabricensium Præpositi quidam fuere, quorum mentio *l. 10. de Veteranis*: Et inter cæteros Primicerius fabricæ, *l. 3. de fabricensibus.* Erantque hæc fabricæ, & fabricenses; sub dispositione Magistri officiorum: *l. 3. 4. 5. eod. l. 8. de metatis.* Priuilegia fabricensium quoque certa fuerunt, veluti vt à Metati onere immunes essent, *d. l. 8. de metatis.* Neque fabricandis tantum armis fabricenses destinati, qui scilicet armarent exercitum; verum & qui ornarent, vt loquitur Theodosius *d. Novella 13.* ærèque tegendis bucculis, cassidibus, aurisque & argento decorandis, qui *Barbaricarij* dicti, quales Constantinopoli & Antiochiæ erant: *l. 1. de fabricensibus, & l. 2. de excus. artific.*

Debilitandis retrò sistendisque hostibus nonnulla alia constituta. Merces primùm quædam resque ad Barbaros transferri vetitæ: *l. 3. de litorum & itin. custod. l. 1. si quis pecun. confl. l. 10. de curiosis*: veluti pecuniæ, *d. l. 1.* Nauium item fabricandarum noticiam Barbaros docere vetitum, *l. vlt. de panis.* Sed & custodes adpositi quandoque Tyrannici furoris & Barbaricæ feritatis occasione, in Stationibus nauium, portibus, litoribus; omnibusque abscissibus provincialium, abditis locis & insulis, vt nullus vi vel clam vel etiam occultò posset Imperij regiones inreperere: deinde & ne ad alium quàm Principem literæ transmitterentur *l. 2. de litorum & itin. custod.*

MILITIA ipsa nunc sequitur: ac primùm EXPEDITIO militaris seu bellica, cuius mentio fit *l. 6. de domest. & protect. l. 4. 5. 6. de erogat. mil. ann. l. 1. de commentu: l. 14. de metatis*: (vbi felix expeditio vocatur,) *l. 4. de din. offic. l. 15. 18. de extraordinar. l. vlt. de cursu publ.* (unde & expeditionalis annona dicitur, de quâ mox: & portus expeditionales, *l. 45. de Nauicular. l. 2. de naufragiis*;) & Procinctus bellicus, *l. 2. de domest. & protectoribus*: vbi notanda sunt sequentia. Primò ad mouendum militem missi aliquando ab Imperatore Agentes in rebus, qui & paraueredum eum in finem exigere poterant, *l. 7. de cursu publ.* Magistratus militares, Magistri militum, Duces, Comites, Tribuni cursu publico vsi: *l. 49. 57. vlt. de cursu publ. fortè & l. 23.* Secundò, Imperatores ipsi quandoque felicibus pro Republicâ expeditionibus occupati erant; *l. 14. de Metatis.* Tertiò; delegatorias de specierum præbitione in provincias missi milites perferebant, quibus annonarum modus & pretium continebatur, *l. 12. de erogat. mil. ann.* Quartò buccellatum panisque excoctio præparabatur, *l. 1. 2. de excoctione & annonæ.* Quintò miles non semper viâ publicâ incedebat, sed etiam militari, quæ sic inde dicta: *l. 3. de cursu publ.* Sextò, in

Mansionibus miles agebat, solitis ac publicis, quæ annonâ instructæ erant, *l. 1. de re milit. Septimò, Expeditionalem annon.* (bucellatum scilicet & acetum,) certorum dierum viginti fermè ex horreis susceptam propriis necessitatibus in expeditione sibi profuturam miles ipse in expeditione degens transtuehebat: *l. 4. §. 1. de erog. mil. ann.* Octauò in portibus expeditionalibus annonam conditam sumebat, *l. 2. l. 35. de naufragiis.* Nonò Pastui animalium militarium Curiales providere oportebat, *l. 3. de pascuis.* Contrà, decimò miles pascuæ seu prata publica priuata depascere vetitus, de quo postea.

¶ Tandem METATA militibus & Ducibus proficiscentibus ad bella vel redeuntibus ex prociñtu certa assignata: de quibus alioquin Metatis in vniuersum agitur peculiari titulo 8. de Metatis: cuius tituli & materiæ hoc Paratitlon & argumentum est. Metatum, *Rubr. & l. 15* (de quo est quoque *Nouella Theodosij l. 3. de metatis*;) est hospitum recipiendorum molestia, *l. 16. eod. tit. & l. 3. 10. de Medicis* (seu hospitij præbendi, *l. 8. inf. de Medicis*: hospites suscipiendi: *l. 8. de Episcopis*: hospitalis molestia, *d. l. 18. hospitum inquietudo, l. vlt. de decur. & silent.* hospitalitatis munus, *l. 3. eod. tit. de metatu*: & simpliciter, hospitalitas: *l. 11. eod.* Hospitalium domorum cura, *l. 15. de extraordinar.* Vnde & ipsi hospites dicuntur Metatores, *l. vlt. de metatis.* hospitum, inquam, recipiendorum: veluti 1. Principis Comitatus, *l. 5. & 8. eod. 2. Iudicum, Administratorum in dignitate positum, l. 6. 10. 11. eod. tit. l. 16. de Medicis: d. l. vlt. de Decur. & silent. 3. Militum denique hospitandorum: l. 13. eod. tit. de metat. l. 10. 13. 18. de Medicis*: siue ad bellum proficiscerentur, *l. 13. eod. tit. de metat.* & pro salute Reipub. expeditionibus occupati essent, *l. 14. eod.* siue ex prociñtu redirent, *d. l. 13.* & securi intra vrbis Constantinop. tecta residerent, *l. 14. eod.* Hinc & hospitij meritum, id est ius Metati, *l. 2. eod.*

¶ Preparanda verò huius rei gratia Mensores Principis erant, *l. 4. §. 10. eod. l. vn. de mensuris.* qui scilicet deputatas singulis quibusque domos enotabant, & postibus habitaturi nomen adscribebant, *d. l. 4.* Cura Metati, Mensoresque ipsi erant sub dispositione Magistri officiorum, vt docet *lex 2. 3. 4. 5. 8. 14. 15. 16. seu vlt. eod. & d. lex vn. sup. de Mensuris: lex 17. (iuncta legi 16.) 18. de Medicis*: qui administrantibus per Africam adiuntur, *l. 10. de metatis.*

Modus metatorum hic erat: Priuati tertiam domus partem eius rei gratiâ tantum exhibebant: *l. 15. & 13. eod.* quò etiam alludit *lex 11. eod.* nisi hospites (id est, hospitio excipiendi) Illustres essent: his enim mediam partem domus dominus præstare tenebatur. *d. l. 5.* viceuersâ, domini domorum Illustres si plures domos haberent, vnam ad mandandum in solidum tenebant, cæteras hospitibus ipsi præbebant: *l. 3.* quod vt extensum fuerit, vid. *l. vlt.* Neque tantum domus in ciuitatibus metati onus sustinebant, sed & prædia in agris, *l. 10.* priuatorum possessorum, *d. l. 10.* sola enim Principis prædia domisque excipiebantur, *l. 7. 9.* Neque vilius priuati domus ab hoc onere immunes erant, *l. 2. 3.* Exceptis paucis quibusdam.

Immunes scilicet erant à metato Clerici, *l. 8. de Episcopis*: Senatorum domus, ex *l. 1. de metatis*: Synagogæ Iudæorum, & Religionum loca, *l. 2. eod.* Illustres, ex *l. 3. 14. vlt.* Ergasteria item mercimoniis deputata, *l. 5.* Prætoria Iudicum ordinariorum, his præsentibus, *l. 6.* Decurionum item & silentiariorum, *l. vlt. de decur. & silent.* fabricensium domus, *l. 8.* publica ædificia, veluti Turres murorum, exceptis turribus muri noui vrbis Constantinopol. in sp. *d. l. 3.* Professores & Medici: *l. 3. 10. 16. 17. 8. de Medicis & professor.* picturæ professores, *l. vlt. de excus. artif.* Et immunitas tamen omnis cessabat Præfente Comitatu, *l. 8. 14.* In Palatiis certè cuiuscunque tandem manere prohibitum, *tit. 10. ne quis in Palatiis*: Palatio fulmine tacto ad Principem referendum & quod huius loci proprium est, in his omnibus nulli transeunti, cuiuscunque dignitatis esset, manendi potestas erat regulariter, *l. 1. 2. de metatis*, & tertiâ in super; *l. vn. Cod. iust. de Palatiis*: Exceptis tantum Iudicibus ordinariis, in specie *l. 2. de metatis*: & Præfecto vrbis Romæ, *l. 3. de bonis vacantib.* Postremum, quod expeditioni militari metatisque commune est, omnium debebat esse adceleratum iter atque continuum, nec vlli licebat residere, ne diuturnitas commanentium vllâ ex parte prædium vexaret, *l. 10. de metatis.* Et hæc quidem de Expeditione & Prociñtu militari.

CASTRA nunc & EXERCITVS sequuntur. Castrorum militarium mentio fit *l. 5. 10. de re milit. l. 4. de Tironib. l. 1. 2. 15. de desertorib. l. 1. de comætu*: quæ & felicia castra dicuntur, *l. 3. de testimoniali*: iñdèque multa *Castrensia* dicta veluti Tirocinia, id genus alia. TENTORIORVM mentio fit, *l. 13. de re milit.* SIGNORVM militarium, à quibus recedere miles vetitus, mentio, *l. 2. 12. de re milit. l. 1. de comætu*: *l. 1. 3. de testimoniali*: *l. 4. de desertorib.* (vbi signa felicia vocantur,) & *l. 9. 14. eod. tit.* Inter hæc verò signa erant Aquilæ, *l. 9. de desertor.* vbi victrices Aquilæ vocantur: Equitum propriè vexillæ; vnde Vexillationes (de quibus *suprà*) Labarum quoque, seu Laborum in his erat: de quo,

quo, eiusque Præpositis est *l. 25. lib. 6. PRINCIPIA* in castris; quorum mentio fit *l. 2. de Veteranis*: erant, vbi Iudices militares seu Præpositi coibant, cognoscebant, ius dicebant: quò & Principes ingredientes, acclamationibus excipiebantur, *d. l. 2.*

MILITVM nunc ipsum in castris & Exercitu spectemus. Ac primò quidem vestem eius, cinctumque. VESTIS scilicet militi propria erat, seu habitus militaris; putà chlamys, *l. 1. de habitu quo vti oportet*: *l. 4. de milit. veste.* CINCTVS QVE miles, idque primùm à Duce, *l. 5. de fil. mil. appar.* Inde militantes Præcincti dicti, *l. 3. de postulando.* Inde Cingulum militare, & Cinguli sacramentum: *l. 2. quid probare deb. l. 181. de decur. l. 24. de Iudicis*: prærogatiua Cinguli, *d. l. 3. de postulando*: Inde Cingulo solui, pro, militiâ exui: *d. l. 181. & l. 27. de Iudicis.* ARMA militis, inter alia erant, cassis & bucula, de quorum fabricâ & ornamentis *suprà.* SACRAMENTO auctoratus miles: cuius sacramenti militaris mentio, *l. 4. 6. de re milit. l. 2. quid probare deb. l. 5. 6. 7. de tironib. l. 5. de fil. mil. appar. l. 15. de metatis*: *l. 3. de immunit. com. l. 10. 4. 7. 87. 95. 113. 147. 168. 179. 181. de decurion.* armatum sacramentum vocatur, *l. 181. de decur.* MATRICVLÆ inscripta erant militum etiam Adrescentium nomina: cuius Matriculæ mentio, *l. 11. de re milit. l. 16. de desertorib.* Fuère in militia & exercitu LXÆ, de quibus *l. 10. de re milit.* Fuère & IMPEDIMENTA: de quibus *l. 28. de erog. mil. ann.* Quod FAMILIAS, id est vxores, Liberos, Seruos militum, atinet, ad se euocare eas quandoque licuit Principis permittu, in sp. *l. 3. de re milit.* Erant denique in militia armata præter milites, seu militantes, ij qui militari annonâ seruebant, veluti Actuarij, Opinatores, Optiones, de quibus *suprà*: qui & ipsi Milites dicti, vt Opinatores, *l. 34. de Annon. & Trib. l. 16. de exactionibus.* Fuerunt & Magistrorum militum Officiales, Cohortales, Apparitores, quorum etiam nonnulli ordinis militaris dicuntur, *l. 6. de susceptoribus*, vbi dixi: & sub armis militiam tolerabant, & expeditionibus aderant, *l. 4. de din. offic.* qui & ipsi militaribus priuilegiis fruebantur: *l. 5. de din. off. l. vn. de prin. appar. Mag. pot.* Erant denique & Duciani de quibus *sup.* vbi de Ducibus. Quod MVNIA militaria atinet, *l. 40. de Decurionib.* seu obsequia, *d. l. 40.*

GRADVS militiæ varij fuère: *Rubr. & l. 1. 2. quis in gradu præf. leg. 5. 10. de re milit. l. vlt. de Comætu*: *l. 19. de tironib. l. 2. 5. de fil. mil. appar. l. 58. de Decurionib.* Ordinem vocat dicta *lex 10. & l. vlt. de Veteranis*: *l. 1. de testimon. l. 11. de decur.* Stationem, *lex 2. quis in gradu*: Locum, *lex 14. de re mil. lex 11. de Decurionib.* in eadem scilicet scholâ & numeros de quo vid. & quæ *infr. cap. de Promotionibus.* Erant scilicet inter alia promoti, alij munifices, *l. 2. de cursu publ.* quanquam *lex* illa est de militiâ officiali. Erant gregarij milites, *l. 5. de milit. veste.* Erant Manipularij, *l. 3. ad l. iul. Reper.* Erant Iuniores seu Tirones, de quibus *suprà.* Inter Equites seu in Equestri militiâ erant quidam, qui Circitores vocabantur, qui gradus post laborem præbebatur, *l. 2. de fil. mil. appar.* De Primipilaribus, Actuariis, Opinatoribus, Optionibus, qui omnes circa annonam militarem occupati erant, dictum *suprà.*

STIPENDIORVM quoque certus & status numerus erat, quem explere miles debebat, de quo *l. 1. de rei vindic. l. 4. 7. de re milit. l. 37. 38. 40. 87. 95. 100. 113. 154. de Decurionib. l. 3. 14. de Iustrali collat. l. 19. de desertorib.* vnde stipendia iusta, *l. 6. de Veteranis.* Antè quem expletum & ementum regulariter militi missio non dabatur: de quo *infrà*, vbi de *Missione.* Porro nullâ satis constitutione stipendorum numerus exprimitur *hoc Codice*, quanquam eò pertinet *l. 14. de Veteranis.*

EXERCITIUM militare seu exercitationes variæ fuère: de quibus etiam Theodosius Iun. *Nouella de Ambitu 31. de Natandi vsu est lex 13. de re milit.* Adiuuentis etiam militum opera militaria extructa, & in his turres in limite, *l. 13. de operibus publicis.* Expeditionalem annonam certorum dierum, putà viginti, propriis in expeditione necessitatibus profuturam miles ipse transtuehebat, portabat, *l. 5. de erog. mil. ann.* vel tertiam partem vehere cogebatur, cum duas in castris, de conditis sumeret, *l. 15. eod.* vt & capitum seu pabulum animalis è certo loco ipse petebat, *l. 7. 9. de erog. mil. ann.* Victus militaris temperantiam ostendent mox ea quæ de Annonâ militari dicuntur.

STIPENDIA, seu COMMODA, vt vocantur *l. 10. 12. de erog. mil. ann.* emolumenta, *l. 28. de susceptor. l. 3. de pasenis*: ex Principis largitatibus, *l. vlt. de salgamo, l. 4. de pascuis*, militum, consistebant primùm in ANNONARVM è fisco perceptione, *d. l. 12.* de quâ *suprà* plene: vnde Annona militaris, *Rubr. & l. 33. de erog. mil. ann.* Annona fiscalis, *l. 11. de re milit.* Alimonia militaris, *l. 6. de Cohortali.* Annonaria commoda, *d. l. 10. de erog. mil. ann.* ¶ Ea porò Annona militaris consistebat in speciebus, *l. 11. de erog.* vnde species annonariæ, *l. 3. 15. 18. de erog.* Erant autem hæc fermè: Buccellatum, *l. 6. de erog. l. 2. de excoctione*: & Acetum, *d. l. 6.* quæ duo *expeditionalis annonæ* appellatione designantur *l. 4. & 5.* Item panis, *d. l. 4. 6.* & vinum, *d. l. 4. & 6. & l. 25.* quod

quidem nouellam per Syriam à Nouembri mense militi dabatur, *d. l. 25. oleum item, l. 17. de cohortalibus. Sal, d. l. 17. Laridum, seu larida caro certo pondere, l. 2. 6. de erogat. mil. ann. l. 17. de cohortalib.* Caro recens certo pondere, *d. l. 2. de erogat. mil. ann.* veluti porcina, *d. l. 2.* Item caro veruecina, *d. l. 6.* Et hæc quidem alternatione quãdam seu alternis ferme diebus præbita militi, *dictis legibus 4. & 6.* Præbita & militi fœnum & palea, *l. 9. 23. de erogat.* quæ duo postrema *Capitum* dicebantur, *l. 7. 13. 17. de erogat. l. 1. de domesticis & prætorib. l. 10. de Numerar. imò & capitatio, l. 8. de erogat. l. ult. de collat. donat.* Breuiter, hæc duo militibus è fisco præstabantur, Annonæ & Capitum: quæ duo idem iunguntur, *d. l. 17. & d. l. 10.* seu species capitorum annonarumve, *l. 9. de erogat.* Singulis porò diebus (vel certè competenti tempore priusquam annus elaberetur) eas consequebantur, *l. 1. 11. 13. 17. de erogat. mil. ann.* Et ex his ipsis tamen annonis militum Duces & Tribuni stillaturas quasdam accipiebant, *l. 28. 29. de erogat.* Tandem quomodo quãue ratione ea in milites erogata, dictum *suprà*: vbi de Annonæ apparatu: Data & militi *V E S T I S* è largitionibus, de quo *suprà* pariter: sic tamen vt pecunia aliquando pro veste daretur: alibi bini tremisses: aliàs solidus; *l. 1. de milit. veste.* Cæterum, militares vestes ad ea vsque loca transferebantur, vbi ipsi milites erant constituti: neque enim (vt ait *lex 33. de cursu publ.*) paulo diuerticulo abducendi sunt ab excubiis sibi pro publica vtilitate commissis. *A R M A* quoque data militi, cassides bucculæ: vid. *suprà.* Quod *P E C V N I A M* attinet, vix eius mentio *hoc Codice* occurrit: nisi quod annona, vt iam dixi, vestisque aliquando data adærata, seu in pretio: Et Riparienses nominatim milites nouem mensibus in ipsâ specie annonas consequebantur, pro tribus pretia: *l. 14. de erogat.* Datum & pretium in sp. *l. 28. de susceptorib.* Extra ordinem etiam ingenuis, imò & seruis ad militiam euocatis certus solidorum numerus, & seruis quidem pulueratici nomine promittebatur, ex ærario: *l. 16. 17. de Tironibus.* Limitaneis tandem militibus terræ datæ, limitaneæ scilicet de quo *tit. 15. de Terris limitaneis*: Terræ limitaneæ, inquam, *Rubr. d. tit. spatia, l. vn. de rei vindic. terrarum spatia, l. 1. eod. de Terr. limit. vt & Castellorum loca, seu territoria: l. 2. eod. quæ, v. g. Gentilibus propter curam fossati munitionemque seu tuitionem limitis, d. l. 1. & Castellanis militibus, d. l. 2. concessa erant, deputata, adscripta antiquorum prouisione, seu antiquitate iudicante: d. l. 1. & 2. sic quidem, vt soli milites, non priuati, ea possidere possent: d. l. 1. & 2. de quo videnda quoque elegans *Nouella Theodosij Iun. 31. de Ambitu & locis limitaneis inibi redhib.* & quidem ab omni onere vacua, *d. Nov. 31.* Duplici autem ratione huiusmodi terræ, seu spatia, loca militibus data: de quo vid. *d. l. vn. de rei vind. & l. 9. de censitorib. & l. 1. de terr. limit.* Huc pertinent & terræ Læticiæ, de quibus *suprà* vbi de *militum generibus.**

Quod Comites, Duces, Tribunos, Præpositosque attinet, & hi annonas & Cellarienses species suæ dignitatis, suæ dignitati congruas, pro dignitate suâ accipiebant: *leg. ult. de off. iudic. omn. l. 1. 3. 2. ult. de erog. mil. ann.* (quanquam videri possint *d. l. 3. 2. & d. l. ult. de off. iud. omn.* accipiendæ de Comitibus qui prouincias regebant.) Sed & caballationis rationem quandam, *l. 34. de erogat.* Ita quidem, vt si antequam annonas temporis per quod administrarunt, acciperent, decesserint, hæredibus eorum eæ præstari deberent, *d. l. 34.* Sed & alia quædam licitè sibi vindicabant Duces, *d. l. ult.* Et inter alia Duces & Tribuni stillaturas quasdam à militibus septem dierum, in pretio pro foro rerum venalium, iuxta nummaria defixa pretia, vel iuxta formam ærariarum annonarum accipiebant, *l. 28. 29. de erog. mil. ann.* quò pertinet & *d. l. ult.* seu aliquam militis annonarum partem decerpebant; *Nouella Theodosij Iun. 31. de Ambitu*: exceptis militibus Saracenorum Fœderatorum, aliarumque gentium. Quin & sportulas quasdam à Primipilaribus accipiebant, *l. 6. 9. 27. de cohortalibus.* Quantum verò & quatenus de cursu publico vsurpare possent, definitur *l. 49. 52. 57. & l. ult. de cursu publ.* Priuilegia tandem horum nonnulla vid. *d. l. 49. & l. ult. & l. 28. de Prætorib. l. 13. de Proximis.*

P R O M O T I O N E S militares sequuntur. Nempe de gradu in gradum promotiones fiebant, pro loco atque ordine: *l. 10. de decurion.* (quanquam & aliquando extra ordinem vnus gradus additus pro præmio, *l. 10. de r. milit.*) Quare promotiones saltuariæ per ambitionem & gratiam Principis improbatæ, *l. 2. quis in gradu.* Prohibita & translatio de quocunque Numero in alium Numerum, contra publicam vtilitatem: quia scilicet honoris augmentum non ambitione, sed labore ad vnumquemque conuenit deuenire: *leg. ult. de re milit.* Tandem prohiberi milites ante impleta stipendia ad indebitos honores suffragiorum ambitione peruenire, veluti ad purpuram Principis adorandam: ita quidem vt qui cæteros in labore positos festinâ cupiditate transirent, nec testimonium quidem emeriti laboris acciperent: *l. 7. de re milit.*

P R I V I L E G I A militiæ, præmiæque militum, *l. 7. de Tironibus, l. 10. de Veteranis, l. 28. de Cohortalib. l. 3. de immunitate*: seu prærogatiuæ, *l. 9. de adulteris*; varia fuere: partim

tim vt his militaturorum deuotio prouocaretur, *d. l. 7. de Tironibus*: partim vt militiæ ipsi confuleretur, atque idem Reipubl. quorum quidem nonnulla memorantur *d. l. 7.* In his verò fuit & peculijs castrensibus, eorumque, quæ exinde comparata, prærogatiuæ, *l. 3. de re milit. l. 2. de Adfessorib. l. ult. de postulando.* Fori item militaris præscriptio: de quo mox. Huc refero & priuilegium militum, ne ad Comitatum exhibeantur, *Nouellâ Theodosij, ne Duciani 46.* Huc refero spem Emeritorum propositam, præmiæque & priuilegia Veteranorum, de quibus postea. Item quod certo stipendiorum seu annorum in militiâ transactorum numero, conditionis naturalis nexum miles quandoque euitare poterat, veluti Curia, seu curialis conditionis; *hoc titulo l. 6. de quo tit. de Decurionibus, l. 11. 13. 38. 56. 88. 96. 100. l. 23. de cohortalibus.* Aliàs Curia non liberabat militia, *l. 10. 11. 13. 37. 38. 40. 43. 45. 64. 87. 94. 95. 100. 108. vers. nisi: l. 103. 120. 129. 137. 139. 143. 144. 147. 154. 168. 179. 181. de Decurionib. & officialis, l. 22. 23. vel 28. de Cohortalib. l. 5. 6. de din. off.* In hunc quoque censum refero, quod bona militum intestatorum sine legitimo hærededececentium, ad legiones, vexillationes, cuneos pertinebant, in quibus militauerant: *l. vn. de bonis militum.* In multis alioquin æquo cum priuatis iure miles agebat. Nam & præscriptio 30. annorum militibus obstabat, *l. vn. de act. certo tempore fin. & ciuilibus in causis Rectorem prouinciæ Iudicem habebat, l. 2. & 9. de iurisdic.*

D I S C I P L I N A Militaris scita quædam necessaria, (vt vocantur *l. 12. de re militari*;) Legesque ad eò militares erant: quibus miles in obsequio, officioque contineretur: quibusque prouinciarum & prouincialium salutis, securitati, indemnitati consultum esse posset: quarumque obseruantia Tribunis & Præpositis militaribus incumberebat, *l. 12. 13. de re milit.* Vetiti igitur milites Familiam & vxorem, nisi Principis auctoritate seu beneficio ad se euocare *l. 3. de re milit.* quo casu etiam quid familia appellatione veniret, arctè definitum *d. l. 3.*

Iumenta sua à se dimittere, vel etiam Regalibus & Legatis eorum in Imperium Romanum venientibus suppeditare: *l. 9. de re milit.* Inhonestè & inuerecundè sese natan-do in flumine in conspectu Legionum, & exercitus gerere: *l. 13. de re milit.*

Pretium annonæ sibi delegatum excedere, *l. 22. de erog. mil. ann.* Fœnum vt ad oppidum sibi deferatur, cogere: *l. 23. de erogat.* Præsumere aliquid ultra ea quæ largitate Principis consequebantur, *l. 4. de pascuis*: Contrà, his sufficere oportere Principis largitates: *l. ult. de Salgamo.*

Postulare quidquam ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pastui necessarium creditur: *l. 16. de metatis.*

Cænaticâ superstatuta à prouincialibus deposcere: *l. 12. de erogat. mil. ann.* Salgammum item ab hospitibus accipere, *tit. 9. de Salgamo hospitibus non præbendo*: Salgammum, quod vocatur, *Rubr. & l. 3. illius tituli*, sunt necessariae res, veluti oleum, lignum: *l. 1. 2. 3. 4. illo tit. culcitæ etiam, d. l. 2. 3.* aliæve eiusmodi, quæ Comites, Tribuni, Præpositi, *d. l. 2. milites, d. l. 2. 4. militantes, d. l. 3. hominum vel animalium pastui necessaria, l. 10. de metatis*; malo more sæpe à suis hospitibus, *d. l. 2. & 3.* poscebant, postulabant, flagitabant; vsurpabant, extorquebant. Quod quidem omnibus illius tituli legibus inhibitu à Constante *l. 1.* à Constantio *l. 2.* à Theodosio *M. l. 3.* à Theodosio *Iun. l. 4.* itemque *l. 10. & 12. de metatis.* Propria sanè voluntate & spontaneâ humanitate ea præbere aliquando hospiti permissum fuit, *l. 1. & 2. h. t.* quod & ipsum tamen quoque prohibitum, *d. l. 10. de metatis.* Pascua item seu prata prouincialium: vel publica amœna depascere, mutilare, vexare, vetitus miles: *l. 3. 4. 5. tit. 7. de pascuis.* Pascua scilicet *d. tit. pascuæ animalium, l. 1. pascui saltus, l. 2. prata, l. 3. 4. 5.* alia erant rei priuatæ, *l. 1. & 2.* seu ex rebus priuatis Principis, *d. l. 1.* quæ certa & statuta antiquitus pensione, non prouincialium licitatione locabantur: ita tamen vt animalia ex rebus priuatis Principis in iis pascerentur, *l. 1. & 2.* Alia erant publica, id est Ciuitatum, vt ea de quibus agitur *l. 3. qui & saltus Reipublicæ, l. 2. de locat. fund. iur. emphyt.* alia publica prata ac amœna, *l. 2. de pascuis.* Alia denique priuatorum, *l. 3.* seu prouincialium, *d. l. 3. & l. ult. possessorum & colonorum, l. 4. & l. ult.* Vtraque verò à militibus depasci vetita, *l. 3. 4. ult.* A signis propriis & mansionibus solitis & publicis recedere, & à Numeris suis per priuatorum possessiones euagari; & vel maximè miles vetitus, *l. 12. 16. de re milit.* alioquin de eoad se referri Principes voluere: *d. l. 12. 16.* Abesse item à castris & signis vel vtrò, vel per comitearum promiscuè vetitus miles, *l. 2. de re milit. l. 1. de comiteatu*: vel certè vltra comiteatus diem morari, *l. 3. de comiteatu.* Comiteatus, *Rubr. & l. 1. 2. 3. de comiteatu: & d. l. 2. de re milit. l. 16. de desertoribus*, est Vacatio, *d. l. 2. de comiteatu*: Vacatio temporaria, *l. 3. eod.* ad certum diem, *d. l. 2. 3. discedendi à castris atque à signis facultas, vel his etiam locis in quibus præterdit; d. l. 1. eod.* Huiusmodi porò comiteatus dari non poterat à Præposito, Decurione, Tribuno cohortis, ex *d. l. 1. eod. & d. l. 2. de re mil.*

Priuato quoque in obsequio retineri miles vetitus, *l. 15. de re milit.*
 Sibi vel alieno obsequio intentus esse, *l. 12. de re milit.*
 Per comitatum si quando necessitatis aliquid sibi usurpare, vel aliquibus actibus se
 se immiscere: *l. 3. de comitatu.*

Procuratores & Aduocati esse: *l. 6. de procurator. l. ult. de comitatu.* Exactoris munere
 fungi, ne alioquin militaris terror inferret formidinem *l. 6. de executor.* susceptores fieri,
 defensorisve causarum, neque ad cognitionem alieni iurgij suffragatores accedere: *l. 6.*
de cognitor. & procur.

Ad indebitos honores ante impleta stipendia peruenire, *l. 7. de re milit.* de quo sup.
 vbi de Promotionibus.

Ad Comitatum etiam missi à Numero, vel à Tribuno, diu emanere: *l. 17. de re milit.*
 contra, citò remeare iussi: *d. l. 17.*

Mitti militiâ, nisi duabus de causis, *l. 4. de re milit.*

Transfugere ad hostes, quibus & ideo postliminij ius denegatum, *l. 1. de postliminio.*

Deserere denique militiam in quos est titulus, de desertoribus.

DESERTORES absolute ita vocati, nullo addito, sunt Refugæ, *l. penult. supra, de*
Tironib. qui belli tempore absunt à signis, *l. 4.* qui castra & militiam deserunt, *l. 4.* Ho-
 rum alij Iuniores sunt, seu Tirones, *l. 9. 10. 14. d. l. penult.* Quorum quidam iam militiæ
 traditi, *l. 2.* felicibus signis adplicati, *l. 4.* militarium initiati auspicio, *l. 9.* militiæ rudi-
 menta timentes, *d. l. 4.* inter ipsa exordia deserunt, *l. 6.* tironatus tempore, *d. l. penult.*
sup. de tironib. Quidam Tirones nondum victricibus Aquilis sociati, sed idonei militiæ:
l. 2. Veteranorum filij vagi & quos militiæ origo consignat, *l. 10.* Alij denique milites
 stipendiis militaribus iam honorati, *l. 4.* milites profugi desertoresque Castrorum sunt,
l. 12. militaria castra relinquunt, *l. 15.* Hi itaque flagitiosâ ignauâ delitescunt, *l. 4.* vel
 ad prædationes seu latrocinia se conferentes *l. 15.* correpti gladij pœnâ adficiuntur, *d.*
l. 4. capitis pœnam subeunt, *leg. 8. in fin.* Præfecti Prætorio potestate, *d. l. 8. in fin.* vel Ma-
 gistri militum arbitrato *l. 11.* Et si inuenti resistentem atque obnitendum putauerint,
 tanquam rebelles à quouis provincialium opprimi possunt, *l. 11. 13. 14.*

INQVISTIO autem sæpè ad requirendos vagos & desertores, *l. 17.* adhibebatur,
l. 8. id est quibusdam cum desertores indagandi mandabatur, *l. 9.* seu quidam ad in-
 quisionem vagorum desertorum per Provincias dirigebantur, *l. 10.* quidam forinsecus in-
 uigilabant, *l. 4.* (vt putà Protectores, *d. l. 10.* & Tribuni *l. ult.* officia publica, *d. l. 4.*)

PRODITORES quoque desertorum præmiis euocabantur: Seruus quippe deserto-
 rem prodens, libertate donabatur. Ingenuus mediocris loci, immunitate potiebatur,
l. 4. Temonarius prosofastiæ onere biennio releuabatur, *l. 3.* Quin & ipsi desertores si
 spontè processissent, seseque prodidissent, indulgentiam merebantur, *d. l. 4.*

OCCULTATORES vicissim desertorum, *Rubr. & l. 14. in fin.* de quibus est quoque
 titulus *lib. 9. tit. 29.* eiusque tituli *lex 2.* iungenda *legi 8. h. r.* id est ij apud quos desertores
 deprehensi fuerint, *l. 1.* qui desertores probatos in consortio suo habent, nec eos prod-
 dunt, *dict. l. 1.* apud quos idonei militiæ vel ante iam traditi latuerint, *l. 2.* qui latebram
 præbuerint desertori, *l. 4. 8.* qui desertores agro rectoque susceperint, atque apud se diu
 delitescere passi fuerint, *l. 5.* qui in fundo suo desertorem se habere meminerint, *l. 7.* qui
 refugas occultandos putauerint, *d. l. penult. sup. de Tironib.* à se receptum vel in suo latitan-
 tem cognoscunt, *l. 8.* qui in domo patrimoniove suo, vel qualibet abstrusa & longissimè
 à se possessione discreta desertorem latere cognoscunt, *l. 9.* qui militem profugum deser-
 toremque castrorum in prædio suo suscipiunt, *l. 12. ij.* inquam, velut rebelles ac decre-
 torum temeratores, *d. l. penult. sup. de Tironib.* seuerissimis suppliciis adficiabantur. Nam
 si plebeix & humilioris conditionis esset, *l. 1.* vel in metallum damnabatur, *d. l. 1. & 8.*
 vel fustibus coërcebatur, *d. l. 8.* vel exilio perpetuæ relegationis plecebatur, *d. l. 8.* vel si
 altioris esset dignitatis, mediâ bonorum parte multabatur, *d. l. 1.* Si verò Actor fundi,
 vel procurator loci possessionis, vel etiam colonus esset, severo supplicio damnabatur,
l. 12. capitali supplicio subiugabatur *l. 5. 7. 8.* flammis subiiciebatur, *l. 2. 4. 6.* etiam Actor
 rei priuatæ Principis, *l. 7. & 12.* Quinimò si dominus fundi huius rei conscius esset, præ-
 dio quo desertor receptus fuisset, multabatur: *dict. l. 4. 5. 6. 7. 12.* Dabatur tamen prius
 vtrisque tempus aliquod modicum, intra quod nisi desertores obtulissent, tum demum
 memoratis pœnis subiiciebantur, quandoque duorum mensium, *l. 8.* quandoque qua-
 tuor *l. 9.* quandoque sex, *l. 7.* Postremò excipiebantur quoque quidam à pœnis deser-
 torum & occultatorum, de quibus agitur *l. 8. & 9.* Illud quoque notandum non tantum
 militiam deserere vetitum, sed & militiâ ad aliud militiæ vitæque genus transire: ve-
 luti ac gladiatorum munus, *l. 1. de gladiatorib.* Denique Barbaris deprædandi facultatem
 danti, vel deprædationem factam diuidenti, ignis pœna imposita, *l. 1. de re milit.*

Et

Et hæc quidem sunt Leges militares, militibus & disciplinæ militari in commune po-
 sitæ: Actuarius enim militarium nominatim fraudibus & superectioni, Optio-
 num item & Opinatorum alibi occursum, *l. 24. 28 de erog. mil. ann. l. 16. de susceptorib.* At-
 que inter alia Actuarius, ne annonam exigerent, nisi pro substantibus militibus atque
 in præsentis constitutis, *d. l. 28.*

MAGISTRIS quoque Militum Illustribus, & DVCI BV S, TRIBVNIS QV E
 & Præpositis Leges complures positæ: quibus modus auaritati eorum positus, & ne
 modum egredierentur in præiudicium vel fraudem disciplinæ militaris, vel etiam Rei-
 publ. aut priuatorum, imò & militum. Quare, quæ horum ferme crimina erant veti-
 ti, hi inter alia comitatum militi dare vel omninò, vel expeditionis saltem tempore, de
 quo & iam sup. & *l. 2. de re milit. l. 5. de comitatu.* Imò & non dato comitatu si miles
 discessisset, Tribunalium & Præpositum teneri voluit aliquando Imperator, *d. l. 2.* pœnâ
 grauissimâ propositâ, de quâ *d. l. 1. de comitatu.*

Transferre milites à Numeris ad Numeros, *l. ult. de re milit.*

Milites deprædari; stillaturarum modo non seruato: *l. 28. 29. de erog. mil. ann.* vel
 etiam Primpilares munerum vel sportularum modo non seruato: *l. 6. 9. 27. de cohortalib.*

Curiales iniuriis afficere: *l. 128. de decurion.*

Per possessiones euagari, *l. 12. de re mil.*

Metatorum modum egredi, vid sup. de metatis.

Salgamum ab hospitibus postulare, de quo sup.

Lauacra etiam seu balnea à provincialibus exigere, propositâ dupli pœnâ, *tit. 11. mē*
Comitib. & Tribunum lauacra præstentur. Lauacra scilicet Rubr. & *l. 2. illius tit.* seu priuatas
 balneas, *l. 1. eod.* quæ & simpliciter priuatum dicuntur: *l. 12. sup. de metatu:* balnea, *d. l. 2.*
 præstari, Rubr. succendi, *d. l. 1.* id est, ligna ad ea conferri, *d. l. 2.* ministrari, *dict. l. 1.* à
 Curijs & ciuitatibus, *d. l. 1.* à provincialibus, *d. l. 2.* in vsum suum, *d. l. 1.* & diurnum, *d.*
l. 2. Tribuni & Comites, *d. Rubr.* Comites inquam minores, *d. l. 1.* inferiores, *d. l. 2.* itém-
 que Duces limitum, *d. l. 2.* exigere soliti. Quod illis legibus prohibicum. Illustribus tan-
 tum Comitibus & Magistris militum eo concessio, *d. l. 1.*

Repetundarum item crimine sese inuoluere vetiti, id est, provinciales spoliare, ve-
 xare, *l. 3. ad leg. Jul. repet.* sub quadrupli pœnâ, *d. l. 3.* idque reuocato, retracto Ducis
 post Ducatum gestum, in provinciam: *d. l. 3.*

Parocinia etiam vicis seu vicinis & rusticis in necem publicam fraudemque tributo-
 rum præbere: *l. 14. de parocinis vicorum.*

Tuitionem vel executionem militarem in negotiis priuatorum dare: *l. vn. de off. iudic.*
civil.

Ciuilem causam sibi absque rescripto Principis vindicare: *l. 2. & 9. de iuris d.*

Sententiam quoque à se dictam semel, mutare: *l. 5. de sententiis;* euectionum cursus
 publici faciendarum ius vindicare sibi Magistri quoque militum vetiti, *l. 43. 56. de cursu*
publ. & Comites Ducisque limitum, l. 52. 57. eod. Imò & hi cursu publico vti vetiti po-
 steaquam semel provinciam suam ingressi fuerant, *l. ult. eod.* vel certum ipsi modum sibi
 præstiturum egredi: *l. 49. eod.* vel sine euectione facultatem cursus publici vindicare,
l. 57. eod. FORVM militare seu fori præscriptio (*l. ult. de adulter.*) sequitur. Militantes
 scilicet ciuilibus in causis, siue Rei, siue Actores, Rectorem provinciæ Iudicem habe-
 bant: *l. 2. 9. de iuris dicit.* vt & in criminalibus, si Actores essent, *d. l. 2.* si verò Rei, mili-
 tarem Iudicem sortiebantur, *d. l. 2. & l. 2. de exhib. reis:* Non tamen in crimine adulterij,
d. l. ult. de adulter.

POENÆ quoque militares notentur. Frequens in his pœna Regradationis: Nempe,
 sicut pro meritis, vel pro præmio in potiorem & altiorem gradum miles promouebatur,
 ita retrò pro pœna ad inferiorem ordinem reuoluebatur, & non absque deuotionis no-
 ta, & morsu honoris alieni, commilitonibus postponebatur, *l. 10. de re milit. l. 16. de de-*
fertorib. (quæ sum moperè notanda est) & *l. 2. ult. de Comitatu.* (quarum prior tamè ad Pa-
 latinam militiâ pertinet. Eaque gradus proprii diminutio dicitur, *d. l. ult. de comitatu* Re-
 gradationis humilitas, in simili *l. 2. in fin. de cursu publ.* testimonio emeriti laboris priuari
l. 7. de re milit. Altera & grauior pœna fuit, Exauctorationis, quæ & Exauctoritas dicitur
l. 35. de cursu publ. seu Reiectionis, *l. 11. de din. off.* quod his formulis exprimitur: Cingulo
 solui: *l. 181. de decurionib. l. 17. de iudicis:* Matriculâ eximi: *l. 16. de desertorib. d. l. 2. de*
Comitatu, l. 4. 9. de executor. l. 11. de indulg. crim. Sacramento militari absolui *l. 11. 147. de*
Decur. seu sacramento exui: *l. 181. de Decurion.* Exercitæ & alix pœnæ; veluti Grauis
 vexatio, *l. 2. de salgamo:* pœna viuicomburij seu ignis, in sp. *l. 1. de re militari.* Sed &
 multæ pecuniariæ, *l. 2. de re milit.* facultatum item proscriptionis seu condemnationis,
l. 16. de re mil. Curix item additionis, *l. 5. h. t. l. 1. 7. de fil. mil. appar.* Facultatum suarum

Ll 3 condemnatione,

condemnatione, l. 16. h. t. De gladij capitique poenâ aduersus Desertores iam *suprà*. De Tribunalium graui supplicio, si disciplinam non tenuerint, l. 13. de re milit.

F I N I S tandem militiae, seu M I S S I O militaris sequitur, quæ triplex erat, Honestâ, Causaria, & Inhonestâ. Militibus scilicet honesta missio data, l. 3. de testimonial. l. 9. de desertorib. l. 43. 45. de Decurion. l. 14. de lustrali coll. l. 8. 12. de Veteranis. emeritis felicibus castris: d. l. 3. de testimonial. expletis stipendiis, post impleta, expleta, stipendia, expleto stipendiorum numero, emenso sub signis tempore, peracto militiae labore, postquam stipendia iusta meruerant, l. 4. 7. de re milit. l. 9. de desertorib. l. 8. de Veteranis: l. 3. de testimon. l. 43. 45. de Decur. l. 14. de lustrali coll. vnde emeritæ missionis epistolæ, l. 4. de Veteranus. Veldabatur Missio ante impleta stipendia iustis de causis, d. l. 3. de testimonial. ob contrariam corporis valetudinem, l. 4. de re milit. senectutis, vel debilitatis causâ, l. 4. de Veteran. ob belli vulnera, d. l. 4. ob defessam ætatem, aut corporis ægritudinem, aut gloriolorum vulnerum cicatrices: l. 12. de Veteranis. probatâ debilitate: l. 9. de desertorib. Quæ Causaria Missio dicebatur, d. l. 9. de desertorib. l. 14. de lustrali coll. l. 8. de Veteranis: Quæ & ipsa honesta dicta, d. l. 3. de testimon. l. 4. 12. de Veteranis. Denique fuit Inhonestâ Missio, exauctoratio scilicet de qua *suprà*.

Exinde iam honestâ ita vel causariâ missione dimissi, seu qui missionem meruerant, l. 1. & 4. de Veteranis: quibus quies post arma concessa, l. 7. de fil. mil. apparit. qui quieti & otio traditi, l. 4. de re milit. qui militiâ absoluti, l. 3. in fin. de testimon. dimissi, d. l. 4. & c.

V E T E R A N I dicti: de quibus est tit. peculiaris de Veteranis: qui non illo tantum titulo passim ita vocantur, verum & l. 8. de re milit. l. 45. de decurionib. Quos etiam Constantinus Imp. Conueteranos suos vocat, l. 2. de Veteranis. Cæterum Veteranis cum mitterentur, castris muniis absolutis domum redeuntibus l. 1. de Traactoriis, dabantur Testimonialia, Rubr. & l. ult. de testim. ex. Tribunis: & l. 12. de Veteranis: l. ult. de honor. codic. l. 156. de Decur. Testimonialia, id est, testimonium emeriti laboris, ut vocantur l. 7. de re milit. vel etiam Epistolæ, l. 1. de testimon. l. 2. de Veteranis, l. 11. de desertor. l. 23. de diu. off. l. 1. de tractor. & stat. l. 45. de decurionib. & plenius emeritæ missionis epistolæ, l. 4. de Veteranis: Epistolæ, quibus Imperator singulos prosequabatur, ad æui reliqui testimonium, l. 1. de Traactoriis. Honoraria Missio, l. 3. de Testim. & l. 153. de Decurion. Eum in finem scilicet, ut quibus ea data fuisset, emeriti laboris honore, privilegiis, præmiis, & commodis perfruerentur: d. l. 15. & 156. vnde testimonialium suffragium, eoque muniri, d. l. 15. Nisi, quod sæpe fiebat, testimonialia fraude quaesita essent ab his qui milites non fuerant: d. l. 12. de Veteranis. Porro non nudæ hæ Testimonialia semper erant; verum hiis Tribunalium, Præpositorum, vel Protectorum dignitas pro præmio sæpe conferebatur, seu ex Protectore dimittebantur: Quod pertinet propriè titulus, de Testimoniali, & c. & insuper lex 5. 8. & 12. de Veteranis: l. 2. 3. de diu. off. l. 7. 14. de lustrali coll. l. 153. de decurionib. Cuius dignitatis quia quamplurima privilegia erant, de quibus, tit. de domesticis & protectorib. idèd quamplurimi hæc tempestate huiusmodi Epistolæ seu Testimonialia affectabant, ad euitandam conditionem aliquam: veluti Decuriones, Collegiati, Negotiatores, Officiales: idèd eas nec quicquam prodesse voluerunt Imperatores, dictis legibus, ad euitandam conditionem: de quo ad d. l. 2. de diu. off. Item militiae obtentu multi has Epistolæ reportabant, cum nec aciem vidissent, nec signa perisissent, nec arma tractassent, denique non decurso armorum honore: idèd honorarias has Missiones his prodesse noluerunt Imperatores, l. 1. 3. 4. de Testimoniali. Sed & Veteranis, seu militiae missis eadem epistolæ dabantur Traactoriæ, quibus viaticum conficiendi itineris continebatur, modus annonarum in itinere præbendarum, l. 11. de desertoribus: de quibus vid. tit. de Traactoriis & Statiuis: ac nominatim l. 1. eius tit.

P R I V I L E G I A, præmiâque alia Veteranorum sequuntur (ex Causariâ etiam missione missorum; veluti quia debilitati belli vulneribus gloriosorumque vulnerum cicatricibus.) Ac primò quidem immunitas à censibus, modò pro suo tantum capite, modò pro uxoris simul, pro diuersitate militiae & missionis, Veteranis competebat: l. 4. de Veteranis. Et tamen si terras censibus infestas tenerent, tributis obnoxij erant: l. 28. de ann. & trib.

Secundò variis rationibus Veteranorum partim inopiæ, partim verò Latrocinii occursum: his nempe, ne inopiâ laborarent, l. 3. de Veteranis: imò ne latrocinia perpetrarent, l. 7. eod. horum alterum iniunctum erat, ut vel rura colerent, vel mercimonia commerciaque agerent, l. 3. & 7. eod. Eum verò in finem, vacantes eis terræ Principum præcepto assignabantur, d. l. 3. & 8. eod. & l. vn. de rei vindic. locaque absentium squallida & dissimulationis situ horrentia, l. 11. eod. tit. de Veteranis. Et his quidem adhuc conditionibus accedentibus: Nam & ad emenda ruri necessaria pecunias in nummis X V. millia folium consequebantur, d. l. 3. & ad culturam agrorum animalia & semina eisdem

ex

ex fisco præbebantur, l. 8. eod. patâ boum par, & frugum promiscuarum, seu vtriusque frugis modij centum, vel quinquaginta; d. l. 3. & 8.

Tertiò terras illas perpetuò immunes habebant, d. l. 3. nullumque ex his agris stipendium, nullam annuam præstationem præbebant, d. l. 8.

Quartò illis solis eorumdem fructus cedebant & sine molestiâ præiudicioque dominorum prouentuum eis emolumenta quærebantur, neque illis quicquam messium tempore Agratici nomine deferre cogebantur, l. 11. eod. At si mercimonia agitare mallent Veterani, emere eis, ut & eorum filiis vendere, negotiari, permittebatur. d. l. 2. & 9. eod. cum immunitate plenissimâ quandoque, sic ut indistinctè ab omni munere vniuersisque auri & argenti redditibus & portorio, d. l. 9. Publicani his non imminerent, l. 2. de Veteranis, in quibuscumque nundinis interessent, nulla proponenda darent d. l. 2. quandoque intra certum pecuniarum modum, l. 3. de Veteranis, l. 2. 7. 14. de lustrali coll.

Quintò hæc omnium Veteranorum priuilegia erant, ut ab omni munere ciuili, ab omnibus operibus publicis, à collatione omni, vectigalibus immunes essent, d. l. 2. corporalium, seu personalium munerum vacatio eisdem tribueretur: l. 6. eod. tit.

Sextò equorum vsus ad itinere necessitatem Veteranis, qui sub armis militiâ functi erant, concessus: l. 1. quib. equorum vsus. Sanè Veteranis Protectoriâ dignitate auct sua & singularia priuilegia competeabant, l. 5. 8. eod. ut & his qui ad Tribunalium Præpositurasque peruenerant, l. 10. & vlt.

His porro priuilegia Veteranorum tantum competeabant, qui stipendia iusta meruerant, vel qui causariâ missione dimissi fuerant: l. 1. 6. 10. eod. non verò his qui testimonialia fraude quaesuerant, cum milites non fuissent, vel stipendia non impleverint: l. 12. eod. quique ambitu ac suffragiis Veterani facti & Veteranorum dignitates adepti fuissent. Tandem notandum, concessum Veteranis, ut priuilegia sibi indulta tabulis vel encausto & cerusâ conscriberent; l. 1. de Veteranis. De filiis Veteranorum dictum *suprà*, vbi de Delectu.

Sub finem adiciere libet, quæ bello finito sine aduersus hostes, sine aduersus Tyrannos, sine aduersus coniuratos, & sic iam pacatis rebus, l. ult. de infirm. his qua sub Tyrann. actitata. Primò quidem ilicò post victoriam missis militiâ seu Veteranis, indulgentiæ tribuæ: Deque his Edicta proposita: l. 1. de Veteranis. Secundò, vbi bella desinerent, orientur victoriæ, Nunciij victorias, strages hostium, triumphos, compositam pacem nuntiaturi vbique mittebantur ob læticiam, & ad gratulationem, qui sæpe ea re prouinciales concutiebant: cui occursum tit. ne quid publ. lat. Tertiò, aurum Coronarium Imperatoribus oblatum: de quo tit. de auro coronario; ut & aurum oblatitium, l. 14. de Senatoribus & glebali coll. Quartò, Indulgentia criminum ab Imperatoribus emissæ, vid. tit. de indulg. crim. & tit. de infirm. his qua sub Tyr. Quintò, infirmata complurima, retrò firmata nonnulla, quæ sub Tyrannis actitata, d. tit. de infirm. l. 9. de desertorib. l. 1. de immunit. conc. Ad hoc quoque tempus belli patrati referenda sunt sequentia: Possliminij vide ius, de quo tit. 5. lib. 5. Item, reparatio litium, rerumque. Hostibus quippe siue perduellionibus debellatis, reparatio appellationum his qui per hostes temporis lapsus incurrerant, statim primaque concedebatur: l. 7. de reparat. appell. Quin & missi quandoque inspectores ad restituenda loca pristinis dominis, vnde expulsi fuerant à coniuratis hostibus, vel certè his recusantibus ad idoneos possessores transferenda, l. vn. in fin. de Saturianis.

Illud postremò notandum, intestatorum militum bona, sine legitimo hærede deficientium, ad legionem vel vexillationem in qua militauerunt, pertinere: l. vn. sup. de bonis militum.

DE RE MILITARI.

TITVLVS I.

XII. COD. IVST. XXXVI.

De eo qui HOSTIBVS prædandi facultatem præbet, vel prædam cum his dimidit.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. & Cæsar. "...

I quis Barbaris, sceleratâ factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo factam diuiserit, viuus amburatur. Dat. i. v. Kalen. Mai. Severo & Rufino CONS. S. [323.]

INTERPRETATIO. Si quis cum quibuslibet hostibus prædas egerit, aut prædam cum prædonibus diuiserit, incendio concremetur.

NOTÆ.

- * Lex 9 Cod. iud. tit. In iungenda autem, seu committenda huic est lex 1. inf. de Commeatu: Quæ lex in Cod. Iust. inscribitur ad Leontium P. P. Extat hæc lex quoque Capitular. lib. 6. cap. 238.
** Recte, et Cæsar; quod hic additum in Tiliandæ editione, et An. Regio, vt & in Cod. Iust. quod in Paris. omisissimum quia & omisissimum in MS archetypo huius Codicis. imò & d. l. i. inf. de Commeatu.
*** Gothi, Sarmatæ, Scythæ, in specie huius legi intelliguntur: pariter vt in sp. d. l. i. inf. de Commeatu.
**** Id est, prodicione: Factio, est plurius consensus in prauum, atque in Reip. necem, coniuratio, conspiratio: dixi ad leg. Quisquis.
***** Tentat quis in Romano S. id est solo: Quo nil opus.
***** Non præbita scilicet facultate deprædationis, verum per negligentiam, vt in Sirmondii Chronico; de quo mox.
***** Deprædationem.
***** Comburitur. Cod. Iust. & Capitular. de. De Flammæ supplicio vid. Paratit. de penis: vid. & Fornicium 2. quori. 7.
***** Interpretatio hæc vnicuique hoc libro & titulo occurrit, quæ in iuris Gothici breuiarium relata. Cæterum idem quoque huic titulo in Aniani Codicib. præfixus est titulus, de deprædationib.
***** Male.

COMMENTARIVS.

OSTIBVS Imperij Romani, (quos Barbaros vocabant) deprædandi facultatem in Romano solo, factione sceleratâ, dantem (veluti derelictâ limitibus aut Castris custodiâ, vt suaedit lex 1. inf. de Commeatu, quæ huic legi coassanda est: & Chronicon Sirmondî, vbi ait, Cum Constantinus Thessalonicæ esset, Gothos per NEGLECTOS LIMITES erupisse: immissoque aded in Romana hoste) vel prædam saltem ab his factam cum iis diuidentem, & sic HOSTEM PVBLICVM viuicomburij poenâ affici iubet Constantinus M. hæc constitutione, A. D. 323. Quæ pars est prolixioris constitutionis Constantini M. Barbarorum incursionibus occurrentis, inter alia disciplinâ militari, limitisque custodiâ erecta, vt apparet ex d. l. i. inf. de Commeat. quæ huic legi eeu eiusdem constitutionis pars, vt iam dixi, coassanda seu committenda venit: Quæque etiam agit de eruptione seu incursione Barbarorum, & de militum, qui à Castris & signis, vel etiam his locis, in quibus prætedunt, discesserunt, poenis. Sanè eadem poena, quæ b. l. proponitur & laut damnum. 8. §. 2. m. de Pen. Hostes s. autem, inquit, item transfuga eâ poenâ adficiantur, vt viuus exuratur. Sed & hoc altero Capitoli ni loco, in Maximini, Consul, inquit, veniit, P. C. de Maximini quid placet? Responsum est, Hostes, HOSTES: qui eos occiderit, præmium merebitur: Item Consul dixit, de amicis Maximini quid videtur? Acclamatum est, HOSTES, Hostes, qui eos occiderit, præmium merebitur. Ita acclamatum est; inimicis Senatus, in cruce tollatur: Hostis Senatus,

VBIQVQVE FERIATVR: Inimici Senatus viuus exuratur. Hostium scilicet appellatione, in d. l. 8. §. 2. vt & l. 3. in fin. ad leg. Corn. de sicariis. intelligendi sunt perduelles, qui (vt loquitur lex vlt. ad Leg. Jul. Maiest.) hostili animo aduersus Rempublicam vel Principem animati sunt. Quorum sanè numero sunt & ij, qui cum inimicis consilia miscant, qui factione sceleratâ deprædandi facultatem hostibus præbent; qui etsi non præbuerint, prædam tamen cum his partiuntur. Denique quos Senatus hostes iudicare solebat. Eos sanè à Transfugis separat, præter d. l. 8. §. 2. & d. l. 3. in f. quoque lex 5. m. de cap. Minus. Et nihilominus tamen & ipse transfuga hosti quam proximus est, hostiumque numero, seu pro hoste habendus est, & quasi hostis: d. l. 5. l. 19. §. 4. m. de Captiu. l. 7. m. de Re Milit. l. 3. in fi. m. Ad L. Corn. de Sicar. Idem Hostes & Transfuga iunguntur: d. l. 8. §. 2. Atque ita quidem interm legem illam 8. §. 2. m. de Penis, interpretari, hæcque interpretatione receptam eius electionem tueri oportet, quæ necquicquam à Cuiacio emendatur, locis tribus; puta, lib. 4. Obseru. cap. 9. & lib. 6. cap. 26. & lib. 15. cap. 34.
* Hostium itaque, eo quo dixi sensu, poena, viuicomburium est. Certè iure quoque antiquissimo, (lege, inquam, XII. Tab.) is qui hostem concitasset, capite luebat: l. 3. m. ad Leg. Jul. Maiest.
* Quod Historiam huius leg. attinet, pertinet ea, vt & d. lex 1. inf. de Commeatu (quam huic coniungendam dixi) ad Gothorum, Scytharum & Sarmatarum hoc tempore incursiones seu eruptiones: quibus

bus hoc ipso anno bello deuisis & captiuis eorum per vrbes distribuitis, Thessalonicam sese Constantinum Marcepisse, sçdem faciunt, Auctor vite Constantini, lib. 4. cap. 5. 6. Zosimus, lib. 2. pag. 380. Sevoneus lib. 1. cap. 8. de quo & hic Auctoris veteris anonymi, qui apud Sirmondam extabat, postula verò à præstantissimo Valesto editus est, locus obseruata dignus ad rem nostram occurrit: Cum esset Thessalonicæ Constantinus Gotbi per NEGLECTOS LIMITES erupissent: & vastatâ Thracia Mesiasque PRASAS agerent, Constantini cenore & metus repræsentati, captiuis impetrata pace reddiderunt. Id contra præcedentem sçdem Licetiam factum esse conquisitus est, quod ad hanc finem ab hoste vindicasset. Ita flagrantibus odiis bellum exarsit. Vbi vides Gothos irrupisse per NEGLECTOS limites, PRASASQUE egisse; quod ex h. l. & d. l. i. inf. de Commeatu, interpretationem planissimam accipit: Igitur & b. l. & d. l. i. inf. de Commeatu. Conitantius horum eruptionibus seu incursionibus deinceps obuiam ire instituit, disciplinâ militari inter alia erectâ seu relictâ, & milite nominatim sub signis & in prætenturis suis rento, per limitem incursionibus Barbarorum infamem. Eodem porro quoque tempore à Constantino Daphne, (quæ ab eo idem Constantinianæ Daphne in nummis vocatur) Castrum seu munimentum in Mesia secundâ, ad Danubium aduersus Gothorum excursionem adificatum à regione Transmaricæ autumo: De quo Procop. 4. de Oper. Justiniani & Anm. Marcellini. lib. 27. p. 364. Procopij verba hæc sunt. Ἦν ἰσομετρικῆς ἐπιπέδου, ἢ καὶ παρρηθρῶ ἐν τῇ ἀποτρίποι ἠπειρῶ Κορναυτῶν

ἢ καὶ παρρηθρῶ ἐν τῇ ἀποτρίποι ἠπειρῶ Κορναυτῶν... id est, Thessalonicam sese Constantinum Marcepisse... id est, Thessalonicam sese Constantinum Marcepisse... id est, Thessalonicam sese Constantinum Marcepisse...

Ex hac interim leg. vt ad eius sententiam redeamus notandū, subpreu seu prædam, diuidere, in pari causâ esse, atque latrones seu hostes iutare: Quod & ipsam in aliâ specie statuitur, l. i. in fin. de Receptat. Seu pari poenâ plecti eum qui prædam fecit, vel qui factam eum hoste diuiscit, atque eum qui hostem ipse concitauit.

Tandem, vt de Constantini instituto h. l. & d. l. i. inf. de Commeatu, adhuc agamus, quis iam non de Zosimi fide dubitare incipiat, qui inter alia Constantinum M. idem infectatur, quod limitem Impetij Romani Barbaris exposuerit, vtpote submotâ maiore militum parte à limitibus, & vrbibus, & contractisque iis in vrbibus nullius opis indigentibus, & tunc exheredibus ead Daphne, ἐχθρῶν βῆθδιναι. Cùm contra videamus, d. l. i. de Commeatu, Constantinum tam enixè in id incumbentem, vt ne milites à castris aut signis vel prætenturis suis abducantur; & b. l. Barbaris prædandi facultatem adimentem.

De COMMEATV militi non dando à Tribunis et Præpositis. II. * Imp. Constantinus " A. ad Siluanum " Com. " & Magistrum " Equitum " & Peditum.

I quis miles per Commeatum dimissus fuerit à Tribuno vel Præposito, aut inconsulto eodem ab obsequio militari signisque discesserit, per singulos milites Tribuni & Præpositi quina pondo auri fisco inferant. Dat. vi. Kal. Iun. Sirnio, Limentis & Catullino CONS. S. [349.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. In iungenda verò ei est lex 3. inf. de diuersis officiis.
* CONSTANTINI tribuenda est hæc lex, Galliarum videlicet Imperatori; sicut & lex prior, sequens, vel Constantio. Præinde inscriptio ita restituenda venit: Constantius & Constante A. A. Sanè d. lex 3. quoque inscriptum habet Imperatorem Constantinum.
* Siluanus huius memini sexennio post Anm. Marcellini. lib. 25. (in gestis anni 355.) intra Gallias. Cuius pater Bonitianus, natione Francus fuerit. Et hic idem ille Siluanus est, qui à Magnentio ad Constantium ante Mursense prælium transfugit, A. D. 351. vel 352. teste Victore Schotti, Marcellino lib. 75. Zonarâ (vnde Constantinus alacrior factus ad persequendum Magnentium, de quo vid. Iulianum orat. 1. & 2.) obligatum gratiâ Constantinum retinuit. Postea verò A. D. 355. quasi res nouas molitus, Agrippinæ in Gallis, Vrsicini dolo (cui & ipse An. Marcellinus iunctus fuit) interfecit. Quod præter An. Marcellinum eo ipso libro, docet quoque Victor Schotti, Hieronymus, in Chronico, & Zonaras. Et sanè Tyranidis ab eo susceptæ argumento, est quoque hic nummus B. N. FL. SILVANVS P. P. AVG.
* Comites simul etiam dicebantur Magistri militum, vt & ex b. l. patet, & l. 1. inf. de. v. Paratit. huius libri.
* Ex hæc leg. apparet Siluanum antequam ad Constantij partes accederet, sub Constante A. D. 349. Magistrum militum fuisse: error proinde videatur eorum qui eum Armaturarum Tribunalis fuisse aiunt eo tempore quo in Magnentij partes concessit; Et tamen scriptores omnes alij sententiæ videntur. Nam & Victor ait, eum ordine militis, S. MIL. à Magnentio ad Constantium transfugisse post se ad Magistrum adolescentiorum meruisse, seu subuectum. Et Marcellinus eum ait, cum cum Armaturis ad Constantium transfugisset, apertè Armaturarum Tribunalis indicat (cuius alibi sæpe meminit): & Zonaras eum vocat τῷ τακτικῶν, id est Tribunalis. Neque Iulianus, orat. 1. & 2. aliud quam τῶν ἰσχυρῶν, seu ἱεροῦ ἐπιπέδου οὐκίας ἢ τῶν εὐσεβητῶν ἕνεκα, à Magnentio ad Constantium transfugisse ait. Quare his omnibus inspectis, credat quis Consulatam huic l. hunc subtribuentem; post consulatam Limentij & Catullini.

COMMENTARIVS.

RECEDERE à militiâ signisue suis Militibus INIVSTE seu intemptiuè nullo præmissione vel epistola (est enim Commeatum, epistolam) Tom. I.

la missionis, l. 11. inf. de desertoribus, hinc in Gloss. Nomicis, Κομωδων...

At quod subiicitur, Praepositum & Tribunum, si inconsulto quoque eo miles ab obsequio militari, signisque discesserit...

hic est; sub Hadriano Tribunos sese non commenda- dalle favore erga milites, veluci militibus commea- tum, seu epistolas commeatu dando...

FAMILIAE ad se euocanda iure militi indulto, quid contineatur.

III. * Idem A. ad Titianum pp."

VI CUNQUE militum ex nostra Auctoritate Familias suas ad se venire meruerint, non amplius quam coniugia, liberos, seruos etiam de peculio castrensi emptos...

NOTAE.

- * Lex 10 Cod. de d. tit. Non Constantius: At Constantius, vel Constans: pariter ut lege superiore, ut inibi ostendi. Galliarum: qui perpetam in inscriptione legis...

COMMENTARIUS.

FAMILIAS suas in militiam secum ducere, vel ad se euocare, militib. speciali quandoque beneficio Principis concedebatur...

liberos) sese ad orbis terrarum extrema translatis, Alemannis denud seruituras dicerent, atque adeo sine his proficisci ad Orientis expeditionem nolent...

Ceterum, cum huiuscemodi indulgentia vel incondita

incondita familiarum militarium turba, militia oneraretur [vel etiam cursum publicum nimio vexaretur] definiti oportuit, quodnam Familiae appellatione, huiusmodi beneficio impetrato...

Ex hac interim lege, ut & praedicto Amm. Marcellini loco apparet, huiusmodi militum familiarum ad milites proficiscibus cursu publici copiam patuisse...

tempora erupisse deprehendo initio anni 350 Magnentio auctore, qui ipse a LAETIS FRANCIS oriundus, Francisque subnixus erat...

Tandem ex h. l. apparet, hac quoque tempestate ut iam olim (contra quam aliquando Seuerus Imp. militibus concesserat, Herodiano teste) regulariter non licuisse militibus...

De RESTITVENDIS gratiosa MISSIONE donatis militibus numeris suis.

IV. * Idem A. ad Cretionem V. C. Com."

VAMVIS omni tempore operidari debuerit, ne sacramentis militari- bus separatio traderentur, qui nec stipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent...

NOTAE.

- * Abest haec lex a Cod. Inst. Constantio haec lex tribuenda est. Certe, huius anni initio Constans interfectus est. Cretionis huius duobus locis meminit Marcellinus...

Substitu Nociis Imperij, cap. 5. Honesta ratiōne donatus vacans sibi otio gaudent absolutus.
 " Hinc est missiois duas species h. recte pectri ingit : vnam, quæ emeritis stipendiis indulgetur : alteram causariam : quæ propter valeitudinem laboribus militiæ soluit : De quibus obuia sunt, quæ dici possunt, omnia : vid. saltem *Præsentio*.
 " Id est aduersa.
 " Nota titulu Comitibus rei militaris, *Prudentia Tua*.
 " *Præsentio*, hic quid? mox dicant.
 " Videatur reponendum, *præsentio* : Sed illud quoque defendi posse.

COMMENTARIVS.

GRATIOSA MISSIONE dimissos milites RESTITVI Numeris suis iubet Constantius b. l. A. D. 350. ¶ Scilicet Missio militi quocumque tandem tempore (id est, etsi nulla tum hostis eruptio sit, vel metuetur, vt ostendit *lex 1. inf. de Conuoc.*) non nisi post emeritam militiam, aut ob contrariam corporis valeitudinem (adde & animi virium, *l. 13. §. 3. de Re Milit.*) à Comitibus rei militaris dari debet : aliter missi, suis sunt Numeris restituendi. Gratiōsam scilicet missionem abrogat hac constitutiōne Constantius Comitibus rei militaris : Gratiōsam dico (ita enim vocatur à Lino) quæ scilicet per gratiam ante emerita stipendia, vel citra causam valeitudinis indulgetur. Et quorum stipendia, inquit ante emerita, gratiosa missio sibi visa esset. ¶ Caterum b. l. Constantius pœnam remittere videtur Tribunis & Præpositis, quam incurrerant, ob datam videl. intempestiue militibus missionem, contentus milites ad Numeros suos reuocare, quod hæc verba suadeant. *Quamuis OMNI TEMPORE opera dari debuerit, &c. tamen Prudentia Tua prosecutione admissa, qua apud nos verbis facta est, &c.* quasi diceret, & sine pacis quidem tempore miles dimitti debuerit, ante expleta stipendia, vel aliàs iniuste; at tamen quia

Cretio Constantio insinuasset, tanquam pro deprecanda pœnâ, nullam per ea tempora incurSIONEM hostiū factam, neque militum operâ limitē Romanum aded tūm eguisse, pœnam Tribunis & Præpositis singulari gratiâ remittit : Ad prosecutionem, inquam : id est, vt hodie loqui mos est, representationem Cretionis Com. rei militaris, qui id verbo Imperatori representari fecerat, aliquo in id misso ad Constantium; vel certè negotio eius rei alicui dato. Et sanè, conuocatu quoque iniuste dato, si per id temporis nulla eruptio fuerit, mitior pœna imponitur; *d. l. 1. inf. de Conuocatu*. Prosecutio est alicuius rei significatio, insinuatio, quæ modò sit scripto; vnde & *prosecutoria* (quarum mentio *l. 7. supr. de Priuileg. eor. qui in S. P. Lon. inf. de Aur. Publ. profec. l. 5. inf. de exhib. reis*) modò verbis, vt hæc *l. de quo vid. plura in Gloss.* ¶ Contentus itaque fuit Constantius in huius leg. specie, milites ad Numeros suos reuocare : quod vtiq; ipsa temporum ratio suadebat, cæso videl. paulò ante, hoc ipso anno, Constante; & turbantibus Tyrannis, Magnentio & Veteranione : Quam huiusce legis occasionem fuisse, omnino censeo. Quare & *Prudentia hoc consilium b. leg. adscribi videmus.*

VETERANORVM LIBERI ad militiam euocantur.

v.* Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. *

ORV M liberos qui armis inhæserunt, ad vsum bellicum & castra reuocantes, eis quoque eorum stipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradu militiæ salutarem maximam Reipublicæ operam persequuntur. ¶ Quod si quosdam aut imbecillitas valitudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis, ab armatæ militiæ conditione submouerit, eos iubemus in Officiis ceteris militare. Nam si post definitam à nobis ætatem ignobile otium admauerint, Curiis obnoxierunt sine controuersâ pro virum qualitate : ita vt hij quos debilitas fortuita, aut morbus & corporis valitudo confecta ita eneruauerit, vt ad vsum castrorum militiæque idonei esse non possint, vacationem perpetuam, depulsis Curialium munerum sollicitudinibus, consequantur : & cetera. Dat. iij. Kal. Maij, Hadrianopoli, Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* Hæc lex, vt & *lex 8. inf.* melius relatæ fuissent in titulum expressam *22. inf. de filiis militar. apparit. & Veteranor.* Iungenda autem huic foret *lex 8. inf. de Cohortat. lex 38. inf. de Decurionib. & lex 18. inf. de cursu publico.*
 " Num hæc *lex* est *EDICTVM*, quo exciti Veteranorum filij ad militiam, vt sic nil hic desideretur; vel *EDICTI* vox supplenda saltem sit: An vero *Mamertino PP.* inscribenda hæc *lex* est, pariter vt dicte tres *leges*, quæ huic coniungenda sunt? Hæc probo.
 " Veteranos intelligit: vide *l. 2. vers. filios, inf. de Veteranis.*
 " Ad Tyroclitum militiam.
 " Rectè. Neque reponendum, *deserimus*. Hæc scilicet *leg.* Imperator præmia, quæ largiturus esset liberis veteranorum, militiæ sese offerentibus ostendit.
 " Locus corruptus videri possit: Proinde ita quis restituar, *Qui in vitiorum gradu*: vel, *Qui altioris gradus*, scilicet excellentes: argumētō *leg. 2. inf. de grad. præst.* vel, *Qui altioris gradus*; arg. *l. 14. inf.* Quasi diceret, gradum qui aliis præbetur post laborem, vt *l. 2. de fil. milit. apparit.* Nihil tamen nuto: *Alterius*, (quam Tironum scilicet) arg. *l. 14. inf. ut d. l. 8. inf. de Cohortat. lib.* vbi ita quoque dicitur *alterius gradus sacramentum.*
 " *Maximè.*
 " De *Stativâ* militari agitur quoque *l. 3. inf. de Tironib.* vbi plenè dicitur & *l. pen. inf. de Veteran.* & *l. 9. inf. de desertor. l. 8. inf. de fil. milit. apparit.* & *l. 13. inf. de diuers. offic.*

Int er

" Inter Officiales Reclorum Proninciatum arg. etiam *d. l. 8. inf. de Cohortat. vt l. 2. 4. 11. inf. de fil. milit. appar. & l. 2. inf. de Veteranis.*
 " Sedecim annorum, vt *d. l. 4. inf. de fil. milit. appar. & l. 3. 5. inf. de Decurion.*
 " Vid. *inf. tit. de Decurionib.*
 " Ignobile otium: Poeticè: Sic *inf. l. 6.* impigro labore: sic *l. 10.* numerosissimâ pube.
 " Id est, si patrimonii idonei esse noscuntur, *d. l. 2. viros* pro facultatibus. vid. *Gloss.*
 " Fortè melius, *confessos*. Sattineci tamen hoc potest.
 " Amata officialis.
 " Plenam & absolutam.
 " Quoque.
 " *Id. vt d. l. 8. 18. 38.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Imp. septem Constitutiones ordine sequitur, de re militari: putâ hæc *lex*; & *lex 6. 7. 8. 9. 10. 11. inf. h. t.* ex quibus etiam apparet, quàm hic Imp. disciplinæ militaris censor eximius fuerit, quod eius elogiū est apud Amm. Marcellinum *lib. 30. p. 432.* item, quàm verum sit, quod idem scribit *cod. lib. 30. p. 428.* eum exercitus auxisse valido supplemento: cui subscribit & in partem *Zosimus lib. 4. v. 742.* Inter alia porro exercitiū supplemento fuit & LIBERORVM VETERANORVM ad militiam euocatio, de quo præter hanc Constitutionem, sunt sexdecim præterea constitutiones hac *Cod. putâ Constantini M. lex 15. 18. 19. inf. de decurion. lex 1. 2. 4. 5. inf. de filiis mil. appar. & veteranorum*: Constantij *lex 32. 35. inf. de decur.* Valentiniani Sen. præter hanc legem alter *lex 8. inf. l. 58. inf. de decurion. l. 78. d. t. Valentis lex 7. inf. de fil. mil. appar.* Gratiani vel Valentiniani Jun. *lex 89. inf. de decurionib.* Theodosij *M. lex 84. inf. de decurionibus l. 11. inf. de fil. mil. appar.* Hæc sanè *lex*, pars videtur maioris constitutionis Valentinianæ, ex quâ supersunt tres aliæ, putâ *lex 8. inf. de Cohortat. l. 58. inf. de Decurionib. lex 18. inf. de Cursu Publico*: Sic vt dies huic *leg.* subscriptus ex illis tribus emendandus veniat. Quæ pleræque etiam occupatæ sunt circa liberos eorum qui publico munere funguntur. Nam vt hæc *lex* est de liberis veteranorum, ita *d. lex 8. inf. de Cohortat.* est de liberis Officialium & *d. lex 58. inf. de Decurion.* de liberis Curialium. LIBERI igitur VETERANORVM propterea quod eos defendebant de certationes, quæ in patris persona fuerant, vt loquitur Constantinus *l. 2. de Veteranis*, seu propter privilegia parentibus eorum indulta, vt loquitur idem Constantinus *M. d. l. 2. inf. de filiis Appar.* hoc iure non vacare sinebantur, verum militiæ adstricti erant: cuius rei Authorem puto ipsum et Constantinum M. cuius antiquissima super ea re constitutio incidit in Annum 319. putâ *lex 1. inf. de fil. milit. appar.* quam & Sarmatici belli occasione tulisse videtur. Quod pertinet quoque Gregorij Nazianzeni locus, *epist. 23. ad Ellebichum Magistrum militum* (cui etiam inscribitur *lex 1. inf. de calumniator.*) sub Theodosio M. vbi Ellebichum rogat, vt Mamanti Lectori, Veterani filio, immunitatem à militiâ daret: *Μαμαντη τὸν αἰαγῶσυν, ὡτα μὲν δὸν στρατῶν παρὰ τὸν καὶ στρατῶν τὸν ὄψιν, ἀφ' οὗ τὸν στρατῶν, ἀφ' οὗ τὸν στρατῶν, ἀλλὰ μὴ συναρμῶσιν πῆρ πλάνησιν, ἢ δὲ ἐγγραφοῦν τὸν ἐλεβιχῶν, ἢ τὰ μὲν ἐπὶ ἄλλων ἐπιμαρτυροῦν. ἄλλοις ὅδ' ἰσχυρῶς δεῖται τὰς τὰ πολέμους ἢ τὰ στρατῶν ἐλπίδους.* Quare subinde pro rerum vrgentium necessitate ad militiam ij euocabantur, & quidem programme seu Edicto per omnes Ciuitates proposito, vt docent complures aliæ *leges*, ac nominatim, *d. lex 2. inf. de Fil. Milit. apparit.* Sulpitiū quoque Senecrus, in *Vita S. Martini*; EDICTVM à Regibus,

ut veteranorum filij ad militiam scriberentur. Pro eorum, inquam, necessitate. Qualis certè hæc rempestata maxima fuit, quæque aded huic *le.* occasionem præbuisse videntur. Testatur quippe Amm. Marcellinus, *lib. 26.* (in huius anni, imò & mensis fermè ipsius gestis) hoc tempore, velut per vniuersum orbem Romanum, bellum canentibus buccinis, excitas Gentes sanissimas, limites sibi proximos persultasse: & in his quidem Sarmatas & Quados, Pannonias vexasse: Thracias verò, & Gothos. ¶ Itaque exciti & euocati hæc occasione ad vsum bellicum Veteranorum liberi hæc *lege*, propositis præmiis & pœnis; pariter vt *l. 8. inf.* Sed p. nis ipsismet Parentibus veteranis, filios non offerentibus, indictis.

¶ Prima conditio, quæ b. l. proponitur; eaque vt vulgo creditur, ob curior, hæc est; huiusmodi Veteranorum liberis eorum quoque stipendiorum copiam deferendam: quæ iis deferretur, qui ALERIVS gradus militiæ constituit, salutarem maximè Reipub. operam impendunt. Quorum verborum hic sensus est. Huiusmodi Veteranorum filii non iam vt Tironib. annonas seu stipendia præbenda (quæ sanè minora fuisse testatur quoque anonymus scriptor subditus *Nociis Imperij cap. 5.*) atque aded non ad tirocinium propriè euocati, verum ea quæ præbentur iam aliis, post laborem in altero (quàm Tironum scilicet) gradu constituit. Et verò hanc interpretationem suppeditat omnis *lex 14. inf. & maximè d. lex 2. inf. de Fil. Milit. Appar. & Veteran.* vt proinde nonnulli frustra sint, qui hanc *leg.* hæc parte velut vitiosam emendant. Scilicet de more, qui in militiam allegebantur, vt inter vltimos sternebantur, *l. 4. inf. h. l.* (vbi dicam, etsi ea *lex* ad militiam Palatinam magis pertineat) ita & stipendia pro gradu suo accipiebant minora: mox laborum suffragiis & promotionibus, vt incrementa militiæ consequerentur, *d. l. 14.* ita & stipendia maiora. De quo est & Procopij locus in *anecdosis*, p. 104.

¶ Altera conditio hæc proponitur, vt si militiæ inhabiles sint filij Veteranorum, veluti quia imbecillitate valeudine sunt, aut ineptâ corporis habitudine, aut iniuste proceritatis vel staturæ, in officiis ceteris: id est, inter officiales, Proconsulium, Consularium, Correctorum, Præsidum (vt ostendit *d. l. 2. inf. de Veteranis*: & *lex 8. inf. de Cohortat. lib.* si modò ea huic nostræ coniungenda est) militent. At si iuste proceritatis, habitudinis, valeudinis, item ætatis, militiam detractent, Curiis vindicentur: Ceteri verò penitus eneruati, morbo aut aliter, à Curiis etiam immunes sint. ¶ Denique, vt hæc *lex* melius adhuc intelligatur, videndus est *totus titulus 1. de fil. milit. apparit. & Veteran.* hanc in rem expressus, quod hæc *lex* melius relatâ fuisse.

¶ CVRIA seu Curiali nexu quot annorum militia armata
& Officiali militia LIBERET.

VI. * Idem AA Mauris Sitifensibus."

I quis armatae sacramenta militiae impigro" quinquennij labore pertulerit, auo licet ac patre sit Decurione progenitus, ab omni nexu Curiali personam duntaxat" propriam vendicauerit: Diuersis autem Officiis" seruientes, quinque & viginij annis in militia decursis pari securitate donamus: & cetera. Dat. IX. Kal. Maij. Treuerini", Valentiniano & Valente" AA. CONS. S.

NOTAE.

- * Absit haec lex à Cod. Inst. Iungenda autem ei lex 64. inf. de Decur. Inducatur ea leg. 16. sup. de Agentib. in reb. & l. 28. inf. de Cohortalib.
 " Mauritania duae inter sex Africae Prouincias fuere: vna, Sitifensis; altera Caesariensis; vtraque Praedialis, quod do. et Rufus Festus in Breuiario, vt & Imperij Notitia ¶ De Mauris Sitifensibus, vide quoque Nouellam Valentiniani, inter Theodosianos 23. Meminit quoque Sitifensis Mauritaniae Ammianus Marcellinus lib. 29. (locis duobus) p. 427. 431. in historia de Firmo, in Gallis A. 372. & 373. quod forte etiam haec lex referenda est.
 " Impigro labore.
 " Non verò liberorum. d. l. 64.
 " Fugiuca est haec huius legis pars, & ad Tit. de diuers. officiis referenda potius erat: videnda lex 5. & 6. illius Tituli.
 " Id est officiales ludicum.
 " 29. Treueris in MS. Treuerio male.
 " 29. Valentiniano & Valente 1. V. A. A. id est A. D. 373. de quo mox.

COMMENTARIUS.

¶ VINQUENNALI Militia armata, CVRIA seu Curiali nexu (cui alioquin tenebantur Curiales) Curialem liberari iubet Valentinianus Sen. hac Constitutione (quam indicat lex 16. inf. de Agent. in reb. l. 28. inf. de Cohortalib. cuique coniungenda venit lex 64. inf. de Decurion.) pariter vt Constantinus, l. 38. d. tit. Valentin. Jun. l. 88. inf. eod. tit. Cum alias huic rei alia atque alia tempora praestituta fuerint, de quo plenè ad l. 10. inf. de Decurion. Vt maximè verò quinquennali militia ipsam Curialem liberari voluerit Valentinianus, non idèo tamen liberari voluit liberis eius h. l. sed ipsum duntaxat, vt dicitur hac l. dicitur. Quod etiam de liberis statuitur d. l. 64. inf. de Decurion. Finge, Curialis me conditionis esse, vt qui Patre vel Ano etiam Decurione genitus sim? vti que, si quinquennio continuo militaui, Curiali nexu liberor, at non etiam liberi mei: Nam (vt eleganter loquitur d. lex 64.) privilegio militiae paterna se non vindicat, quem anitus Curiae nexu adstringit. Paternum itaque privilegium ad posteros hac parte non dimanat, & nascendi lex seu conditio paterno privilegio non impeditur, verum auita conditio prevaleat. Et rursus, vt d. lex. 14. sup. de Priuileg. cor. qui in S. P. loquitur, Satis est parentibus eorum vacationem pro remuneratione concessam fuisse. Denique potentior est anitus nexu paterno privilegio. Et haec quidem de Armata militia.

¶ Aliud verò in militia Officiali; quae differentia notetur inter militiam Armatam & Officialem. Curialis scilicet conditio, ex Valentiniani Sententia, quinquennali militia Armata euitatur: Officialis verò militia non nisi vicenà & quinà, quomodo & Theodosio complacuit, d. l. 16. sup. de Priuileg. cor. qui in S. P. quae alioquin ab hac Valentinianae constitutione aliquantum recessit, quod ipsemet profiteretur l. 28. inf. de Cohortal. qua d. l. 16. iungenda est. Maius scilicet hac quoque parte militiae Armatae, quam inermi privilegium datum. Et hoc quidem saeculo, quo res militaris pessum ibat, militiaeque deferebatur. ¶ Ceterum, si mens bene augurat, pertinet haec lex ad Firmi Tyrannidem in Mauritania, & ad militem Indigenam (cuius meminit disertè Amm. Marcellinus, lib. 29. p. 428.) Mauritaniae Sitifensis, quod Theodosius Magister Militum à Valentiniano ex Gallis missus appulit: vbi & Sitifi quidem, legiones, quae Africam tuebantur, recesserunt d. p. 427. & 428. Mox & eodem rediit, p. 435. tandem & Firmo iam extincto Sitifim triumphanti similis rursus rediit, p. 446. Memorat & Zosimus lib. 4. p. 744. Valentinianum, nuncio de Firmi tyrannide allato, statim numeros quosdam militares πύραμα πύρα στρατοπέδου, relicta Pannoniae Myhaeque superioris custodia in Africam navigare iussisse.

¶ De PROMOTI militis ad honores per SALTVM & suffragium poena.

VII. * Idem AA Iouio" Magistro Equitum, & Peditum.

LVRES de diuersis Numeris ante impleta stipendia, ad indebitos honores suffragiorum ambitione" peruenerunt. Siue igitur eos purpuram adorasse" constabit, siue excepisse" aliquas dignitates, eo quem ceperint honore soluantur: ita vt qui ceteros in labore positos festinà cupiditate transierint, nec"

nec" testimonium" quidem emeriti laboris accipiant. Quod si aliquibus fortasse Rationibus" adtinentur impliciti, ad eos Numeros de quibus per ambitionem exierant, reuertantur. Dat. Prid. Kal. Jun. Med. Valentin. & Valente AA. CONS. S. [365.]

NOTAE.

- * Iungatur non ita male huic legi, lex 16. inf. de Numerar. alterutribi tamen emendato die subscripto. Finis oerè huius illi maxime conuenit.
 " 29. Iouino. Pariter vt l. 9. & 10. inf. h. t. Et apud Amm. Marcellinum vbique: Magistrum Equitum & Peditum vocat haec lex: Magistrum Equitum tantum l. 9. & c.
 " Ambitio hic & mox, pro ambitu.
 " De Purpura adoratione dixi plenè ad l. vn. sup. de Praepos. S. Cubic. Adorasse autem accipe inter Protectores l. 3. & 4. inf. de Donat. & Praedior. & tot. tit. inf. hoc libro, de Testimoniali ex Tribun. & Protector.
 " Pro accepisse.
 " Ne quidem testimonium.
 " Testimonialem: vid. inf. de Testimonial.
 " Primp li & annonae militaris scilicet: vid. d. l. 10. inf. de Numerar.

COMMENTARIUS.

¶ AD HONORES indebitos ANTE impleta stipendia, atque aded per saltum promotos milites, et si vel purpuram Principum (inter Protectores scilicet) adorauerint (de quo honore dictum fuis ad l. vn. sup. de Praep. S. Cub.) item et si ad aliquas dignitates peruenierint, honore priuari iubet h. l. Valentinianus Sen. Quin & Testimonialis emeriti laboris (de quibus suo tit. inf. 21.) his denegari. Elegantissima ratione inspersa, scilicet, qui festinà cupiditate (id est, per saltum) non emeritis stipendiis commilitones suos in labore positos, & stipendia legitime decerrantes seu decurrentes praertere voluerunt, ne testimonio quidem emeriti laboris digni sunt; & qui praeposterà ambitione Primi esse voluerunt, nonissimi, imò nulli haberi debent: ¶ Quinimò Numeris suis quandoque restitui milites ita per saltum promotos vult; si videlicet rationibus" sine impliciti: id est si rationem Numerorum militarium tractauerint, & sic Aetuarij: (de quibus dicitur ad l. 11. inf. de Erog. Milit. Annon.) Et verò de iisdem etiam agitur d. l. 10. inf. de Numerar. & Aetuar. (quam huic nostrae haud improbabiler coniungi posse puro:) Annonae scilicet hinc militaris & primipili magna haec & singularis est ratio, inter cetera eius privilegia, de quibus affatim alibi. Inde verò, ex fraudes Aetuariorum fuerunt, (de quibus plenà manu ad l. ....) vt id constitui oportuerit. Cum aliàs alij qui ante impleta stipendia ad indebitos honores suffragio, seu ambitione peruenerunt, ad militiam non reuocarentur. Ceterum notandum, argumento Iouini, cui haec lex inscribitur, hanc ipsam leg. proculdubio pertinere ad Gallicanum militem, Alamannis oppositum: de quorum irruptionibus in Galliam hoc anno, testatur Am. Marcellin. lib. 26. p. 336: 340. de quo Iouino, vel Iouino hic semel agendum, cui inscribantur duae praeterea huius tituli leges, puta l. 9. & 10.

Igitur Iouinum hunc (de quo & sub Iuliano nondum firmato Imp. Marcellinus lib. 25. p. 202.) Magistrum Equitum & Peditum vocat haec lex: Magistrum Equitum tantum, d. l. 9. h. t. & dicta lex 10. inf. de Numerar. Magistrum militum, d.

lex 16. h. tit. & lex 11. inf. de Veteran. Magistrum Armorum, Marcellinus, lib. 25. p. 324. l. 26. p. 339. Hic à Iuliano per Illyricum primum factus, teste Am. Marcellino lib. 22. p. 221. deinde ab eodem Iuliano Magister Armorum per Gallias, lib. 26. p. 339. & lib. 25. p. 324. in quo officio confirmatus à Iuliano An. Dom. 364. & lib. 25. p. 329. & 330. Eodemque anno in diuisione Imperij, inter Valentinianum & Valente, illi cessit, A. 364. eodem teste, d. lib. 26. p. 339. Exindè A. 366. eodem teste, lib. 27. p. 358. Magister Equitum in Gallis aduersus Alamannos mox, quorum & prope Scarponam (cuius mentio quoque in Iin. Pentinger. apud Paulum Diaconum, vnde & Comitatus Scarponensis po ea dictus) mox propè Carbalannos magnam stragem edidit. Sequentè An. 367. consul designatus fuit, eodem teste. Quod verum est, habuit enim Annus ille Lupicinum & Iouinum Consules. Quod etiam Fasti docent, vbi plenius & integro nomine Flauus Valens Iouinus vocatur, quomodo & Ammianus ipse lib. 28. p. 396. Valente Iouinum vocat. Denique idem Marcellinus l. 27. eodem Anno eiusdem meminit intra Gallias Magistri, mox ad Briennias missi vide eum p. 371. A. 368. Cum Valentiniano & Gratiago Rhenum transgressus est aduersus Alamannos p. 375. De eodem accipiendus est Sidonius Apollinaris, carm. 23. vers. 172. de eodem scribit Flodoardus, p. hist. 6. vbi antiquos aureosque Verus refert à Iouino positos in templo quod Remis ipse fundarat, ad corporis sui sepulturam, vbi haec inter cetera de Magisteria Sua Militum, & duplii quidem, quam modò memorauimus, scribit.

Felix militiae sumpsit de noua Iouinus Cingula, virtutum culmen proleuit in altum, Bisque datus meritis Equitum Peditumque Magister.

Postremò huic Iouino Magistro Equitum, successit Theodosius, Theodosij M. Imp. pater: teste Ammiano, lib. 28. p. 396. Ex superioribus, apparet in inscript. huius l. & peditum tollendum videri.

LIBERI VETERANORVM ad militiam à Valentiniano euocantur pœnâ propositâ Patribus, liberos non offerentibus.

VIII. *Idem AA. ad Equitium "Comitem" & Magistrum Militum.

M N I BVS omnino Veteranis Auctoritas tua denuntiet, Quod si quis filium suum armorum honore condignum non propriâ voluntate militiæ, quam ipse iudarit, obtulerit, nostræ sit legis laqueis implicandus. Dat. VIII. Kal. Octob. Heraclæ, Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Eaque patitur ut eiusdem argumenti quinta supra in Tit. de filiis milit. apparit. melius coniecta fuisset: quo etiam titulo lex 7. eiusdem Valentiniani, & plures alie leges huic concordant. Iungenda porro mihi huic videtur lex 3. Cod. de Agriculis & mancip. dom. de quo mox plura.
* Equitij huius Comitatus mox Magistri militum meminit & Amm. Marcellinus lib. 26. (in gestis huius, & superioris, & proximi Anni, p. 339. 340. 347. 353.) & lib. 29. (in gestis A. 373. quo & Consul fuit p. 437.) vt & Hieronym. Chronico (in A. D. 373.) & Zosimus, lib. 4. p. 736. (in gestis Anni 375.) vbi cum Tactis vocat. Ac non inanim Amm. Marcellinus docet, eum Illyriciano exercitui prepositum, seu per Illyricum, primò Comitem, n. ox Magistrum militum seu armorum à Valentiniano Sen. factum, p. 339. 340. 347. 353. Hieronymus quoque eum Comitem Illyrici vocat, additque, eum iniquissimè tributorum exactoribus provincias quas regerat antequam à barbaris vastarentur, euerisse. Eiusdem mentio in veteri inscript. Vietnæ in Austria, p. 164. n. 3. quæ præfert, Valentinianum & Valentem Terrium coss. id est A. D. 370. Eisdemque inscribitur & lex 3. Cod. de Agriculis & cens. quæ fortè huic iungenda est, est die & Consule caret. Tandem, quod nomen eius attingit, modo à quiritio, m. d. Equitius scribitur. Ad eundem refero alteram inscriptionem quæ Strigone, vbi adnotatus Consulatus Gratiano x. & Probo, id est A. D. 371.
* Comites, Magistri militum, dixi inf. ad l. 2. h. tit.
* Sic & inf. l. 9.
* Nota; Denunciaste Magistros militum, quæ Imperatores iuberent.
* Vt quia valitudine prospera, corpore apto, iustâ statura, vid. l. 4. sup.
* Legu Laquei, pro multa: h. l. & l. 9. inf. de fil. milit. appar. (quæ in hoc eodem argumento versatur) l. 16. inf. de diuersis. l. 38. inf. de heret. d. vlt. inf. de habit. quo vti.
* An Data, pro Reddita? Valentinianus enim hoc tempore in Illyrico non erat: Valens verò in Oriente. Cæterum Heraclæ hæc vrbis Macedonia Illyrici est, in quâ Equitius Magister militum per Illyricum tum consulebat. Neque enim Heraclæ hie accipienda, quæ Prouincia trans Bithyniam est, in quâ Valens hoc tempore consulebat. docet Amm. Marcellin. lib. 26. p. 343. indeque cum in Syriam profectum per Cæsaream Cappadociæ, p. 343. 345. Multò minus Heraclæ Syriæ hie accipienda est.

COMMENTARIVS.

LIBERI VETERANORVM hæc l. vrgenti rursum rei bellicæ necessitate, à Valentiniano Sen. ad militiam euocantur, iussis parentibus veteranis filios suos offerre; pariter vi iubentur ab eodem Valentiniano l. 5. sup. & l. 5. 8. inf. de Decurion. (non tamen in specie l. 7. 8. d. tit.) pariter vt ab alijs Principibus; vt liquet ex alijs legibus quatuordecim, quas notauimus ad d. l. 5. sup. Et pœnâ quidem parentibus veteranis indictâ, nisi filios suos militiæ idoneos obtulerint, pariter vt d. l. 9. (denuntiatione scilicet Equitij Magistri militum per Illyricum conuenti) cum d. l. 5. sup. præmissis & pœnis ipsius Veteranorum filijs indictis, euocati fuerint. Atque hæc quidem, inter alias, ratione Valentinianus militiam (& quidem per Illyricum, mox vt ostendam) erectum iuit, hæc constitutione ad Equitium Magistrum militum emissa, vt retrò altera constitutione ad eundem Equitium emissa, seruatis colonos rei priuata, eorumque filios & nepotes, si armata sacramenta militiæ susceperint, etiam Protectorum nomen adeptos discingi, rei que priuata reddi iussit, l. 3. Cod. de Agriculis & mancipijs dominicis, quæ fortè huic iungenda videatur.
Cæterum rei bellicæ necessitas, quæ huic legi occasionem præbuit, videri possit Procopij Tyrannis siue metus, cui Illyrico inhianti, Equitius (cui hæc lex inscribitur) antea Comes Illyriciano exercitui appositus, nunc Magister dignitate auctus, à Valentiniano Sen. oppositus, operam nauauit; vt testatur Amm. Marcellinus. lib. 26. Et circa id tempus, inquit, aut non multò post in Oriente Procopius in rei surrexerat nouus, quæ propè Kal. Nouemb. veniuro Valentiniano Parisius, eodemque nunciata

sunt die: Super appetitu verò Procopij, antequam adolesceret, reprimendo, cuius diducebatur ambiguitas ea potissimum ratione sollicitus, quod ignorabat, verum Valens superstitie an extincto memoratus imperium adfectaret. Equitius enim relatione Antonij Tribuni acceptâ, regem in Daciâ mediterraneâ militem, qui nihil præter negotium ipsum audiuim obscure significabat, ipse quoque nondum liquidâ fide conperit, simplicibus verbis Principem gestorum conscium fecit. His cognitis Valentinianus, eodem Equitio aucto magistratus dignitate, repedare ad Illyricum destinabat, ne perisultatis Thraciis perduellis iam formidatus inuaderet hostili exercitu Pannonias. Et post: Electi quidam [à Procopio] stoliditate precipites, ad capessendum Illyricum missi sunt, nullo præter Petulantium adiumento consi; aureos scilicet nimis effigiatos in vultum noui Principis; aliâque ad illecebras aptantes, quos correptos Equitius per eas regiones militum Reçtor, exiit in genere diuino ptenatum. Pariâque deinde meuens, obstrinxit tres aditus angustissimos, per quas Prouincia remanent Arctoa, vnum per Ripensem Daciam, alterum per Suecos notissimum, tertium per Macedonas, quem appellam Aconissima. Vid. & etiam Amm. Marcellin. lib. ... p. 353. & 354. Vbi de Philippopolis obsidione: Et tamen non eò referendam quis putet hanc legem, ad Procopianam, inquam Tyrannidem, vtpote quam post hanc demum legem erupisse 4. Kal. Octob. scribunt Fasti Idaciari his Coss. Igitur nisi Procopiana Tyrannis anterior fuerit hæc leg. (quod suadet inscriptione huius l. Magistri militum dignitas, Equitio tum addita: quâ eum auctum post Procopianam Tyrannidem exortam, exerte scribit Amm. Marcellinus lib. 26. p. 340.)

p. 340.) referenda alicui potius videatur hæc lex ad metum à Gothis, qui Thracias & Illyricum diripiebant. Nam eo tempore Equitium Comitem Illyrici fuisse, ait Hieronymus.

IVMENTA sua Milites, ad Rheni limitem constituti, suppeditare, etiam Regalibus [Francorum & Alamannorum] eorumque Legatis, ad comitatum Imp proficiscentibus à Valentiniano Sen. vetantur.

IX. *Idem AA. ad Iouinum "Magistrum Equitum.

AM Duces, quàm etiam COMITES, & quibus RHENI est mandata custodia, Sinceritas tua protinùs admonebit, vt neque Regalibus, neque Legatis, sua Milites iumenta subpeditent; Etenim, cum propriis animalibus eò vsque veniendum est, vbi obsequium cursuale succedit. Sanè, sollicitudinem competentem Auctoritas tua iubebit adhiberi, vt eorum pecoribus, vbi conlocauerint Mansionem, alimenta non desint. Dat. iv. Kalendas Feb. Remis, Lupicino & Iouino CONS. [367.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst.
* De hoc IOVINO dixi plenè ad l. 7. sup. Superiore anno 366. de ALAMANIS victoriam reportauit: cuius rei historiam vide apud Amm. Marcellin. initio lib. 27. Huius verò legis, vt & prox. 10. subscriptioni, DAT. RBMIS, apponitur congruit, quod memorat Flodoardus, l. Hist. Rhem. cap. 6. huic Iouinum RBMIS templum fundasse ad corporis sui sepulcrum: de quo iam dixi ad d. l. 7. & dicam adhuc mox.
* Nota vocul. m. ET: Alij sunt igitur à Comitibus, q, quibus Rheni custodia est mandata: de quo mox plura.
* Sinceritas tua: titulus Magistri militum.
* Equites scilicet de quorum iumentis hic agitur, & quibus præerat Iouinus Magister Equitum.
* Iumenta, pro equis: sic Amm. Marcellinus lib. 21. p. 200. vbi agit de apparatu bellico, & collatione in id prouincialium, & diuersa genera iumentorum.
* Ambrosius, de obitu Valentiniani: Rem mihi videbar sperata me præsentia nec impleta: Sed vltimam vinenti tibi deberem hunc reatum, excusarem quod non potuissim PROPRIS ANIMALIBVS occurrere, est iter ingr. sss. effem.
* Animalia, & pecora, & iumenta, pro Equis: h. l. & l. 4. inf. de Murilegal & l. 1. inf. si quis per un. consl. sicut Grecis dicitur: vid. quæ dicam ad l. 7. inf. de erog. milit. ann. Glosse animalia vocata Cæca, & d. 2. Diaconus in vita Heraclij: Romani animalia sua nôste & adæquauerunt, & acceperunt. Itaque Petrus Nannius ad Ambrosium suauis est, qui scribit, animalia vlturpare pro iumentis, prolixus esse in facietum, neque Ambrosianæ elegantia.
* Magistri militum, quæ circa rem militarem Principes iubeant, exequantur: h. l. & l. 4. sup.
* Sic & l. 8. sup.
* De Mansionibus quoque iam aliquid dixi ad l. 4. sup. de off. Reç. Prou. & dicam plenissimè semel, l. 9. inf. de Annis & Tribuit.
* Mox id expendam.

COMMENTARIVS.

Quos suos milites in sp. huius l. ad Rhenum constitui, etiam Regalibus Alamannorum, vel etiam FRANCORVM (& illorum nominatim in sp. huius l.) aut Legatis eorundem (ad Comitatum Principis proficiscentibus) suppeditare à Valentiniano Sen. prohibentur: Verum ipsimet Regales aut Legati propriis suis animalibus venire iubentur, ad eum vsque locum vbi cursus publicus erat. Cursus enim exinde publicus Gentilium Legatis patebat, vt testatur quoque lex 57. inf. de cursu publ. & Menander, loco, quem ibi laudauimus. Illud etiam Magistro militum iniungit Imperator, vt sollicitudinem adhibeat, quod eorum animalibus pabula præbeantur, in mansionibus. Tam antea certè quoque scripserat Paternus Iurisconsultus in l. 22. §. 1. m. de Re Milit. eum qui armato præest, equum militarem EXTRA Prouinciâ duci, permittere non debere. Verum id generalius est etiam ad eundem finem collineet. Id verò in tantum h. l. prohibetur, vt ne Regalibus quidem, aut Legatis eorum, in Comitatum (id est, Anlam Imperatoris) contendentibus, (qui tum Remis erat in Belgicâ secundâ, quod huius l. subscriptio docet) præberi velit. Equos militum limitaneorum ne quidem hæc occasione ab obsequio militari, seu custodia limitis abduci oportet: altâ quamlibet pace, vel federibus conciliandis, vel necessitati-

bus publicis expediendis. Hæc huius leg. sententia est. Ex quâ inuicem complurima notanda veniunt, quæ ad instaurandam Historiam Gallo-Francicam memoriam maxime faciunt: quibus illustrandis liberalior nunc idè decurret oratio.
Primum igitur, DVCEs & COMITES rei militaris per Galliam huius l. initio memorantur, qui scilicet per vtramque Germaniam Cistrenanam & Belgicam fuere, aut etiam per Sequanicam: de harum enim Prouinciarum omnium militibus, Ducibus & Comitibus lex nostra intelligenda est: Per eas quippe prouincias FRANCIS & Alamannis, (qui populi tum vtrique Transrhennani erant, seu trans Rhenum sedes habebant) oppositus miles erat, & per easdem Prouincias ad Valentinianum in Gallijs hærentem (PARISIIS primum, mox REMIS) Francis & Alamannis ad federa inuenda; iter erat necessariò. De limitaneo alioquin ad Rhenum milite aliunde res nota est; & de eo prolixè alibi dicam. Consulendi interim sunt Authores Panegyricorum, quos Beatus Rhenanus primus in lucem, magno rei literariæ Historiæque bono prodidit. Et consulendi præterea plerique omnes Augustorum Temporum scriptores.
At de Comitibus nominatim, quorum hæc l. mentio fit, non vno loco Ammianus Marcellinus agit, & quidem in Gestis Anni superioris 366. initio lib. 27. N. a. his

his verbis, *Alamanni Gallios locos formidatam perfulsabant, horum partem primo Carietto, tunc per eorumque Germaniam Comes, occisurus cum milite egreditur.* Cautè ait Marcellinus, *Tunc*: idè quoque quia scilicet post Cariettonem (eo ipso anno 366. bello Alamannico interfectum) non iam vnus Comes per Germaniam, verùm duo Comites fuerunt; Nannens videlicet & Quintrinus. Cuius Nanneni meminit idem Marcellin. *lib. 28. & 31.* (in gestis Anni 373. & 377.) & de vtroque agit Sulpitius Alexander *lib. 3. & 4. Historiar.* apud Gregorium Turonensem, *Histor. Francic. lib. 2. cap. 9.* vbi notat quoque Maximum Tyrannum infantiam filij sui Victoris, tutelamque Galliarum his commississe. Mox Nannens solus remansit: verùm in eius locum denuo duo successit; Carietto videl. (forte superioris filius) & Syrus, vt idem Sulpitius Alexander scribit (in gestis Anni 388.) *Et tempore, inquit, Carietto & Syrus in locum Nanneni subrogati in Germania, cum exercitu opposito Francis diuersabantur.* Sed & Amm. Marcellinus *initio lib. 27.* alterius Comitit quoque meminit; Scueriani, inquam, Comitit, qui apud Calidona (in Gallia, *F. Salisna*) Diuitensibus prædebat & Tungricanis; qui tamen in inscriptione *legis 1. sup. de Postlim. reuoc.* anno superiore 366. *Seuerianus Dux* vocatur, non Comes. Plures igitur Comites Militum FRANCIS & Alamannis oppositi in Gallia fuere: FRANCIS, inquam, in Germaniâ vltiore seu inferiore: Alamannis verò in superiore, vt FRANCICA plenius docebunt.

Præter hos Comites fuerunt & DUCES in Gallia, Francis pariter & Alamannis oppositi: vt hæc *lex* nostra testatur. Inclinante certè Romano Imperio, & parte Galliarum in FRANCORVM iuriam iam transgressâ (Theodosij videlicet Iunioris temporibus) vnicum tantum Comitem, neque tractus adèd magni: Tres verò, limitem Rheni versus, Duces fuisse, docet nos *Breuiarium* Theodosij: sine *Notitia Imperij*, scripta A. D. 427. Comitem, inquam, Argentoratensem, Ducem Moguntiacensem (cuius cura seu dispositio à Saletione, quod hodie *Seltz* vocatur, Antonacum vsque, quod hodie *Andernach*, sese protendebat, & cuius mentio quoque fit apud Amm. Marcellinum *lib. 29. p. 426.*) Item Ducem Belgicæ primæ, & Ducem Belgicæ secundæ. Atque hæc de Ducibus & Comitibus Rheni, vel certè Rheno seu limite Galliarum proximis dicta sunt.

Præter hos memorantur *b. l.* & Tertij, quibus RHENI MANDATA ERAT CUSTODIA, à Ducibus & Comitibus diuersi, vt ostendit vocula ET, quam plerique omnes temerè hic expungunt vel prætereunt, vt Comites Palatinos Rheni hinc nobis, si Deo placet, accessant. Cùm tamen neque Comites Rheni hic appellentur, & præterea Comitum horum & nominis alia ratio, & dignitas alia sit. Hi quippe Palatij Comites: illi verò Rei militaris fuere: adèd vt Palatij Comites etiam in Saxonâ, Franconiâ, & Sueniâ memorentur, in *speculo Saxonico, lib. 3. art. 53. Qualibet Prouincia, inquit, Teutonice terre sum habebat Palamgrauonatum, Saxonia, Bawaria, Franconia, & Suenia.* Itaque corrigit iam recepta fermè coniectura de Comitibus Palatinis recentioribus: de quâ aliquin consulenda Pithœi de Comitibus Palatinis obseruatio, & Freheri *Palatina*, & Cluverij *Germania*, & speciales aliorum super eâ re tractatus. Ii igitur, quibus Rheni mandata custodia, *b. l.* dicitur, sunt onanino (nequis erret, aut hæreat) Præfecti speciales, Prætenturarum singularium, in singulis Ciuitatibus ad Rheni ripam constituti; qui

pariter vt Comites & Duces sub dispositione Magistrum militum fuerunt. Sanè huiusmodi Præfectos militum plures memorat sub Duce Moguntiacensi prædicta Imperij Notitia; Præfectum, inquam, *militum Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemeticibus, Altaripa, Vangionibus, Moguntiaci, Bingij, Bodo-brige, Confluentibus, Antonaci.* Quæ certè Ciuitates omnes ad Rhenum sunt, ac proinde Præfectis in iis constitutis, Rheni custodia mandata erat. Tria proinde nunc hæc obserua. Duces, Comites, Præfectos militum. Et hos quidem postremos, sic vt dicam, locales; illos verò generatios, & quorum sub dispositione hi postremi fuere. Ducibus videlicet & Comitibus vniuersa Prouincia commissa erat (hinc & Duces Prouinciarum dicuntur) At Præfectis, vrbs certè ad Rhenum, limiti tuendo, Rhenoque custodiendo, demandata erat.

Nunc de REGALIBVS, qui *b. l.* memorantur. Regales hi sunt, non alij, quàm Regiæ Francorum & Alamannorum (& horum nominatim in *spec. huius leg.*) stirpis Principes, Filij Agnati, regali stirpe orti, quorum frequens quoque apud Amm. Marcellinum mentio occurrit, *lib. 16.* vbi de Chonodomario & Serapione Alamannorum Regibus egit, *p. 87. 86.* *Hos sequebantur potestate proximi Reges numero quinque, REGALESQUE decem, & Optimatum series magna.* Et paulò post *p. 87.* *Alamannorum pedum fremitus audiui est, unanimi conspiratione vociferantium, relictis equis secum oportere versari REGALES.* Vbi tamen Regalium appellatione etiam Reges ipsos intelligit, vt sequentia ibi ostendunt, pariter vt *lib. 22. p. 241. lib. 18.* *Hortarius, inquit, Rex nobis ante federatus, amicus finitimus quoque suis, Reges omnes, & Regales, & Regulos ad conuincium corrogatos retinuit.* Item: *lib. 28.* (in gestis sequentis Anni 386. vel etiam huius ipsius) *Sub idem serè tempus, inquit, Valentiniano ad expeditionem cautè, vt rebeatur, profectus, Alamannus Regalis, Rando nomine, diu præstruens quod cogitabat, Moguntiacum presidium vacuam cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepsit.* Quo loco Richardus in *Diuionensib. Antiq. p. 9.* perperam reponerat *Gregalis*, vt gregalem militem & latro-nem inde eruat. Sed & idem *lib. 17.* Inter *Quados Regalem* quoque nominat: *Quadorum, inquit, Regalis Vivodorus, Viduarij filius Regis, & Agifmundus subregulus, alique optimates & Iudices variis populis presidentes.* Eodèmq; libro meminit inter Sarmatas Regalis, mox Regis; Zizais & Arabij & Vlastri Regalium. Denique inter Persas quoque Hormisdæ Regalis *lib. 16. 24. 26.*

Ex his interim omnibus discere licet, Regibus proximis Regales fuisse: Regalibus rursum, Regulos & subregulos (quanquam & hi quandoque cum illis miscentur) Verus Grammaticus de *differentiis vocum: Inter Regem, & Regalem, hoc inter-est; quod Regis puer Regalis est: Rex, qui Regnum regit.* Græci Βασιλευς dicerent. FRANCORVM sanè Regales memorat nominatim. Sulpitius Alexander, *lib. 4. Histor.* apud Gregorium Turonensem, *Histor. Francic. lib. 2. cap. 9.* Qui tamen Regulos illos, mox Subregulos vocat. Cæterum hanc Regalium vocem Gregorius Turonensis minus intelligere potuit. Nam cùm verba Sulpitij hæc notaret, *Marcomere & Sunnone Francorum Regalibus transacto cursu colloquio, &c.* & mox ista; *Arbogastes Sunnonem & Marcomerem, subregulos Francorum gentilibus odiis infestans, &c.* Gregorius dubitans hæc subiicit; *Cùm eos Regales vocet? NESCI-MVS vtrum Reges fuerint, an vices tenerint Regum.* Neritium verò, Gregori, Regales, neque

Reges, neque vice Regum proprie, sed Regalibus stirpis fuere. At de Regulis Francorum elegans locus extrat apud Sidonium *lib. 4. Epist. 20.* *Regulorum denique mentio fit l. 5. inf. de Legatis.* Fatendum tamen, Regalium appellatione & ipsos Reges sæpe comprehendit: vt apud Marcellinum. Et forte etiam hæc *très leg.*

Neque prætereunda est *legis* huius subscriptio, sicut & *legis o. prax.* Hæc inquam; DATA REMIS: Lutetiâ scilicet Parisiorum Valentinianum in Belgicam secundum Remos progressum, anno 366. superiore, testatur Amm. Marcellinus. *lib. 26. p. 340.* *Replicabat, inquit, aliquoties hostem suum fratrisque solus esse Procopium; Alamannos verò, totius orbis Romani, stantique nunquam interim extra confinia moueri Gallorum, adisque Remos progressu.* Hinc adèd completur hæc leges, hoc, & superiore Anno Remis data *hoc Codice* occurrit, quas ex *Chronico Theodosiano* petere licet. Quinimo & ipsemet Iouinus Magister Equitum, cui hæc *lex* inscribitur: in d. Magistri Militum per Gallias in vnuersum, REMIS hoc tempore constitit, vt ex Amm. Marcellino colligimus *lib. 25. p. 124. & 329.* Imò toninum hunc ipsum Remis templum seu Basilicam fundasse, ad corporis sui sepulturam, positus ibi quoque versibus, titulo S. Agricola, testatur Flodoardus, *1. Histor. Rhem. cap. 6.*

Est & illud in *b. l.* obseruandum, Regalibus &

Legatis de diuersis gentibus ad Imperatoris Comitatum proficiscentibus, cursus publici viurpandi facultatem & copiam datam, quod etiam confirmat *lex 57. inf. de Cursu Publico.* Quod ipsum, aliis legatis ad Principem missis commune fuit: missis, inquam, vel à Senatu, vel à Prouincialibus *l. 32. inf. de Cursu Publico. & l. 6. 9. inf. de Legatis.* Sed & annonas seu pabula, & (vt proprio verbo vtar) *Capitum*, (de quo *l. 7. inf. de erog. Milit. Annon.*) huiusmodi Regalium & Legatorum animalibus, de publico præberi *b. l.* iubetur. De quo vide etiam quæ scribam *ad l. 2. inf. de Legatis.* De Legatis Gentilium, vid. *et d. l. 5. inf. de Legatis.* Postremò ex *b. l.* colligas, cum Alamannis saltem (ad quos hæc *lex* magis pertinet) pacem hoc tempore fuisse: qui primis superioris anni mensibus à Iouino (cui hæc *lex* inscribitur) demisti fuerant: Vt Amm. Marcellinus *initio lib. 27.* pluribus testatur. Certè idem Marcellinus hoc ipso Anno, *lib. 27. p. 371.* scribit, Francos, & Saxones, Gallicos tractus iisdem confines, quò quicquid erumpere potuit, terrâ vel mari, prædis acerbis, incendiisque, & captiuorum hominum funeribus violasse. Et anno demum proximo, 368. *p. 174.* Alamannum REGALEM Randonem nomine, diu præstruentem quod cogitabat, Moguntiacum presidium vacuam irrepsisse.

¶ IUVENES ingenuos militiæ idoneos penes se occultantium militum pœna: contra, prodentium eos premium.

x. * Idem AA. ad Iouinum Magistram Militum.

PLERIQVE milites secum homines" condicionis ingenuæ, propinquitate" simulatâ, vel condicione Lixarum", frequenter abducunt; idèque vt numerosissimâ pube" crescat exercitus, moneantur, vt ipsi sponte huiusmodi homines, quos penes se esse meminerint, Tribunis suis siue Præpositis offerant ad tuum Officium" dirigendos, aut sciant se non absque deuotionis" nota, & morsu honoris alieni", commilitonibus" esse postponendos: Etenim" his qui" occultatores perfidos publicauerint, pro præmio huius indicij gradus vnus addetur: Hi verò ad infriorem ordinem reuoluentur", qui castris idoneos iuuenes" studio inertis obsequij pœtauerint occultendos. Dat. xvi. Kalend. Mart. Remis", Lupicino & Iouino CONS. [367.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Justin.*

De hoc Iouino Magistro militum dixi iam ad *l. 7. & 9. sup.* quæ ad eum pariter datæ sunt. Hic hoc ipso anno 367. in Britanniam profectus est aduersus Barbaros qui eam vexabant, teste Ammiano Marcellino.

"Castris idonei iuuenes, sine l.

"Vid. & *l. 3. §. 1. de muneribus.*

"Lixæ, impedimenta *l. 28. inf. de erog. mil. ann.* calones etiam Vegetio & aliis. De his est præter Festi locum, Valerij Maximi *lib. 2. cap. 2.* de Metello: Marcellini *lib. 28.* ex quibus definitur licet qui fuerint Lixæ, quo sensu in Glossis *lixæ & pœnatis*, id est propola. Insignis etiam extrat apud Suidam locus in *verborum significat.*

"Pubes de iunioribus seu tironibus militibus nouiter in militiam adscitis. Ita & Ammianus Marcellinus hoc ipso Anno, loco quem mox laudabo. Et est Poëtica Virgilij imitatio.

"Officium, id est Apparitores Magistrum militum obserua.

"Est qui legat indeuotionis, cui & suffragari videatur *lex 119. inf. de Decurion.* vt & ea quæ dixi ad *l. vn. sup. de off. Vicarij.* Verùm, nil mutandum. *Deuotionis* scilicet nota dicitur, pro læse deuotionis crimine, quomodo & *Maiestatatis* nota, seu *crimen*, pro læse Maiestatis crimine. *Kadriodorus* *tyrannus*: & *πρὸς καλοειδίους*, imò & *καλοειδίους*, apud Græcos pro maiestatis & indeuotionis crimine apud Socratem *lib. 5. cap. 14.* & Suidam, & in Chalcedon. Concilio *act. 3.* in libello aduersus Dioscorum, & Isehyrius apud Theodoretum in *Danielem, cap. 6. com. 4.* vt ex Græcis nondum editis adfert Petanus in *Epiphanius, p. 79.* cuius obseruationi locus hic addatur.

"*Morsu honoris alieni* vocat dolorem & sensum aculentum quem quis exinde capiat, cùm alios sibi prælatos videt.

"Etiam Principes ipsi, milites *Commilitones* vocabant, *σύμμαχοι* teste Synefio de regno *p. 12.*

"*Arenim*: Neque idèd tamen muto.

"*Iuuenes*, pro Tironibus *b. l.* & passim alibi. vid. *l. 1. inf. de tironib.* vbi dicam.

"*Remis* data hæc *lex*; pariter vt *lex 9. sup. prax.* vbi dixi.

IVVENES ingenuos, castris militiaeque idoneos, propinquitate simulata, vel conditione laxarum, milites abducere, occultare, penesque se retinere quandoque soliti; Qui sic, non patriae tantum inuites reddebantur, (cuius munera ita fugiebant, ut ostendit quoque *lex 3. §. 1. de muneribus*;) verum, (quod spectat haec *lex*) militiae inuites, cuius ipsius munia hac ratione declinabant: dum videlicet numeris non adscripti, aliis sese iustis militibus applicarent, vel tanquam propinqui seu familiares, vel tanquam laxae eorum. Haec enim duo asseclatum, quos secum milites ducebant, & in obsequio habebant, genera fuerunt: familiae seu familiares, & laxae: utriusque inter impedimenta magis militiae, quam milites. Hinc aded *inertis obsequij studium* hac *leg.* his tribuitur: Quomodo & Silio Italico *lib. 5. Inerte Marii laxarum vulgus* dicitur. Sempiternae adstricti quique militiae vindices haec ipsa vel inhibere, vel certe temperare, seu inercia adinventa, militiaeque impedimenta: soluta contra militiam nimio plus increbuerit, corruptaque aded & hac ratione disciplina militaris. In tantum verò, ut hoc obtineret etiam Ingenuae conditionis iuvenes inter laxas haberentur. Cui rei remedium aliud atque aliud subinde allatum. Scilicet, huiusmodi militum cognati, legibus patriae suae & provinciae obedire: id est, municipalia munera obire iussi: *l. 3. §. 1. de Muneribus* (quanquam eo loco non exprimitur quidquam de his in militiam ductis.) Hac verò constitutione Valentinianus Sen. huiusmodi iuvenes prodi, militiaeque adscribi iubet, *ut numerosissima videlicet pubes cresceret exercitus*, quod ipsemet profiteretur: Simili locutione, quam Amm. Marcellinus hoc ipso tempore, seu in eadem historia, quod forte haec *lex* referenda est, de Theodosio post Iovinum, cui haec *lex* inscribitur, in Britanniam misso; *ascitaque animosa legionum & cohortium pube ire tendebat*. Nempe id ita Valentinianus *h. l.* constituit, quod de exercitu Gallicano hoc tempore ageretur, ipse in Gallia Remis constitutus; quo numerosissimi exercitus terrorem hostibus obiceret: sine Trans-Rhenanis populis, Francis, inquam, & Alemanis, qui Gallias subinde incurfabant, per haec nominatim tempora, teste Amm. Marcellino *lib. 27.* de quo iam dictum *ad legem superiorem*; quae eidem Iovinio Magistro militum inscribitur: sine Barbaris Britannias hoc tempore vexantibus; de quo Amm. Marcellinus *d. lib. 27. p. 370. 371.* in cuius etiam rei historia ait, Iovinum (cui haec *lex* inscribitur) ad Britannias profectum, ante Theodosium, Theodosij M. Imp. patrem.

¶ Ergo Valentinianus, ut ad *huius leg.* sententiam progrediamur, huiusmodi iuvenes prodi, militiaeque adscribi iubet: hinc poena proposita occultatoribus huiusmodi iuvenum degradationis videlicet praemio proposito, militibus denunciatoribus

pro indicina, puta promotionis in superiorem proximè gradum. Quae, tum *Regradationis* poena, tum Promotionis praemium notanda veniunt; Scilicet illa militiae subinde usurpata pro poena culpa alicuius militaris: degradatio, inquam, seu gradus deiectio: Exempla è veteri militia apud Valerium Maximum *lib. 2.* (vbi de captivis à Pyrrho redditis) & de Pilone: Liviolum, *lib. 25.* in oratione fugitivorum Cannensium. Modestinum, *in l. 3. §. 1. de Re Milit.* Ex huius aui militia; ut in *h. l.* ita & *l. 16. inf. de Defertor. l. 2. ult. inf. de Comment. l. 15. sup. de Agem. in Rebus l. 2. inf. de Cursu Publico*: ita & apud Amm. Marcellinum *scæpe*: *lib. 15. p. 38.* quosdam *ad infimum trudere militiam. lib. 24. p. 3.* reliquos *ex ea cohorte ad pedestrem compegit militiam, que onerosior est, dignitatibus inminuit*: vbi non tantum regradatio, sed militiae mutatio indicatur. Et *lib. 29. p. 430.* Equites *quarta sagittariorum cohortis omnes conrepsit ad infimum militiae gradum.* Ex quibus omnibus patet, mutationem hanc militiae, seu regradationem non vna ratione, imò quadruplici factam: 1. Modò scilicet miles pro poena in proximè sibi locum, vel vltiorem aliquem regradatus, ut *h. l.* de quo est & hic vulgatus Hieronymi locus, *epist. ad Pammachium*: *Finge aliquem Tribunitiae potestatis suo vitio regradatum per singula equestria militiae officia, ad Tyronis vocabulum deuolutum: Non ex Tribuno factum fiet Tyros, sed ante Primicerium, deinde Senator, Ducenarium, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tyro. Et quanquam Tributus quondam miles gregarius sit, tamen ex Tribuno non Tyro, sed Primicerius factus est.* &c. 2. Modò ad infimum militiae gradum miles detrusus. 3. Modò, ex vno & potiore militiae genere, puta equestri, in pedestrem, velut gratiore, renolutus: & quidem veteri militia, in funditorum auxilia; ut apud Valerium, quae proprie militiae mutatio est. 4. Imò tandem inter impedimenta, sarcinas & captiuos, & sic extra militarem ordinem miles proiectus, militiaeque retentus. Ita Iulianus Imp. teste Amm. Marcellino, *lib. 25. p. 306.* *Equestrem Tertiaceorum numerum, ademptis signis hastisque distractis inter impedimenta, & sarcinas & captiuos agere ier impo-* *suit.* Et haec quidem omnia, *Regradatio, militiae mutatio, Gradus deiectio* promiscuè vocantur. In Glossis quoque *Regradatio Karubidagogis.* Et haec *leg.* vicissim nota pro praemio vnius gradus adiectionem, seu in superiorem proximè locum promotionem; & ut altera propria voce utar, *processum.* Quomodo & extra ordinem Macrinus Imperator pro Imperio *solitas promotiones sed GEMINATAS* dedit, promisit: teste Lampridio in *Antonino Diadumeno*, *p. 97.* vel ut *ibidem* filius eius Diadumenus ait, *honores duplicatos.* Qui alioquin in commune promotionis mos, & *lex* fuit; ut in militia Armata, de quo etiam peculiare caput occurrit apud Vegetium, *lib. 2. cap. 21.* ita & in Palatina: de quo *superiore lib. 6. scæpe.*

¶ De ADCRESCENTIVM annonis quando eas è fisco accipere debeant.

xi. *Idem AA. ad Severum Magistram militum.

IR qui inter Adcrecentes matriculis adinentur, tam diu alimoniam à parentibus sumant, quoad gerendis armis idonei fuerint aestimati, ita ut cesset super eorum

rum nomine praebitio ficalis annonae. Dat. VI I I. Kal. Maij, Triueris, Modesto & Aristheo CONS. [372.]

NOTA.

* Abest & haec *lex* à *Cod. Justin.*

¶ Addendum est *Gratiani* nomen. Proinde ita reponendum. *Idem AA. & Gratianus.*

¶ Severi huius aliquando etiam Comitis Domesticorum, Magistri militum per Gallias, meminit quoque sub hoc ipso Valentiniano Amm. Marcellinus, *lib. 27. & 28.* (in gestis anni 367. 368. 370. 371.) pag. 367. 375. 402. 425. Eundem quoque nominatim tribus locis *Magistram Peditum* fuisse scribit. Quem alibi *Magistram rei Castrensis* vocat. Eundem inscribitur & superioris anni 371. sine *l. 11. inf. de diuers. offic.* Ergo Magister militum, & quidem Peditum fuit Severus hic sub Valentiniano, ut minimum per sexennium. Ab An. 367. ad 372.

¶ Vide *legem 26. inf. de Defertorib.*

¶ Vide Amm. Marcellinum, *lib. 29. p. 426.*

COMMENTARIUS.

ADCRESCENTES, σχολάζοντες, ut in militia Palatina, *l. 21. sup. de Agem. in reb. l. 15. 17. sup. de Palatin. S. L. l. 2. sup. de Castrensian.* ita & in militia armata fratre. Adcrecentes, inquam: Ita enim non haec tantum *leg.* verum etiam *l. 6. & 7. inf. de Tyronib. & l. 21. inf. de Classis.* exerte vocantur. His proximi sunt, qui in veteri militia *Accensi*, vel Adscriptitij dicebantur; qui scilicet ad obsequia & ministeria Iudicum vel Tribunalium, nec non Principalium deputabantur, accensebantur, & sic villitatibus priuatis vacabant; Et quantum annonas de publico consequerentur, ulti tamen milites non erant, imò inermes: teste Varrone 3. *de viis P. R.* Vbi addit, eosdem etiam à quibusdam vocatos *Ferentarios*, qui depugnabant pugnis & lapidibus: *His* [denique] *armis que ferrentur, non quo venerentur.* Et *lib. 6. de Lingua. Adscriptitij*, inquit, *dicti, quod olim adscribebantur inermes, qui succederent armatis militibus: id est, si qui eorum deperissent.* Vegetius, *lib. 2. cap. 19.* *Nec aliquibus militibus insituti deputabantur obsequiis, nec priuata iisdem negotia mandabantur. Siquidem incongruum videbatur, Imperatoris militum, qui vestes & annonam publicè pascebantur, villitatibus vacare priuatis. Ad obsequia tamen Iudicum vel Tribunalium, necnon etiam principalium deputabantur milites, qui vocantur Accensi, hoc est, postea additi quam fuisset legio completa, quos nunc supernumerarios vocant.* Quorum supernumerariorum Vegetius rursum meminit *lib. 3. cap. 18.* Quemadmodum & inter Palatinos quoque quosdam *supernumerarios* hoc seculo dictos ostendit *d. lex 15. 17. sup. de Palatin. & lex 2. inf. de Castrensian.*

¶ Adcrecentes verò nostri, à superioribus paulum diuersi, supernumerarij milites erant, per singulos Numeros militares, certo Numero matriculis comprehensi, qui interim quidem non militabant, verum in promptu parato & veluti condito habebantur, ut in locum legitimorum militum amissorum, si ita res tulisset, subrogarentur, atque ita Numerus, si quando imminutus, repararetur: De quo insignis locus extat apud veterem scriptorem, Vegetio supparem, qui subditus est *Noxia Imperij. cap. 5.* quod est *de releuando militari sumptu.* Quia, inquit, nonnunquam bellorum ruina, aut fastidio Castrensium numerum deserta militia, de summa integritate intercipit, tali remedio huiusmodi damna sup-

plenda sunt: Scilicet ut centeni aut quinquageni inueniantur, extra hos qui in matriculis continentur, habeantur in promptu, armis exerciti, & minori, utpote tyrones, stipendio subleuati, in locum amissorum, si res ita tulerit, subrogandi.

¶ Porro inter hos Adcrecentes, sine Supernumerarios, alij nondum gerendis armis habiles erant, sed in spem militiae succrescebant, & Campidoctoribus erudiebantur: alij verò iam armis gerendis idonei erant. Igitur ut militaris sumptus releuaretur, Valentinianus hac constitutione canet, ut prioribus ficalis annonae non praebatur, & ut loquitur, *CESSSET praebitio ficalis annonae* (quod ostendere videtur, antea praebitionem hanc factam, id est, illis pariter è fiscoannonam praeberi solitam.) A Parentibus igitur tam diu alimoniam huiusmodi Adcrecentibus praebere vult; Posterioribus tantum annonam de publico praebere iubet. Minus tamen stipendium, utpote tyrones, adscriptitios istos è fisco accepisse, superior ille incerti Authoris locus ostendit: Reluando igitur sumptui militari lata fuit haec *lex*; ideoque non aded male quoque collocata fuisset sub titulo de *Erogat. Milit. Annon.* Eademque ratio fuit Alexandro Severo, cum iureiurando se constrinxit, *Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet, ne annonis Reipubl. grauaret, dicens, malum pupillam esse Imperatorem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios, nec Reipubl. vtilis pasceret*: ut scribit Lampridius in eius vita: quo loco malus pupillus dicitur prodigus & nepos: rerumque suarum incuriosus, administrandique nescius. Eodemque prorsus modo scribit Capitolinus, *Miserebam Praefectum nullum senem militare passum, nullum puerum annonas accipere*, de quo loco plura ad *l. 14. inf.* Eodem modo apud Trebellium Pollionem, in *v. Balista*, Valerianus Imp. *epistolè ad Balist.* gaudet, quod eius consilia nullum adscriptitium [vel adscriptum] id est, vacantem haberet, & Tribunalium nullam stipendium, qui non verè pugnaret. ¶ Caterum, pertinet haec *lex* ad militem Gallicanum oppositum hoc tempore Alamannis, & in his Macriano Alamannorum Regi, aduersus quem operam nauauit scæpe Severus, Magister Militum Peditum, cui haec *lex* inscribitur, ut ex Amm. Marcellino discere est, locis iam sup. laudatis, *lib. 27. & 28.*

¶ Ne VAGENTVR per possessiones primatorum milites.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Cynegio PP.

RIE VNI vel Milites nullam euagandi per possessiones habent facultatem cum signis propriis in Mansionibus solitis ac publicis maneat: Aut si quis tam necessaria scita contempserit, de eo, ac Tribuno eius ad Nostram Scientiam, Rectorum, ac Defensorum relationibus, protinus deferatur. Dat. iv. Id. April. Constantinop. Richomere & Clearco CONS. [384.]

NOTÆ

- * Lex 11. C. eod. tit. Et hinc hinc est lex 45. inf. de cursu publico. Concordat denique lex 16. inf. h. e. & lex 4. ult. inf. de Pascuis.
Referendi hic Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius. vid. Consularia Theodos.
Cynegius, PP. sub Theodosio M. Orientis scilicet, de quo alibi sapè: & in Protop.
Primatorum scilicet de quo mox plura.
De Mansionibus dixi semel ad l. 4. sup. de offic. Recto. Provinc.
Milites.
Necessaria, id est, villa, quæ utilitatem Provinciam respiciunt. Quamquam & id hæc voce indicatur, malum hoc tum valde increbuit, sic ut necesse fuerit ei hæc constitutione occurrere.
Milite.
Defensores Civitatum intelligit: De quibus lib. 1. suo titulo plenè.
Referuntur. Cod. Iustin. ubi hæc subiiciuntur, Quatenus severissimè in eos animadvertatur: de quo additamento mox.

COMMENTARIUS

AGARI seu palare per primatorum possessiones, & à signis suis ac mansionibus solitis ac publicis recedere, atque ita agros vastare, villas expugnare, prædas agere, (vt ait Sallust. in Iugurth.) Tribuni & milites hæc Theodosij M. constitutione vetantur; (pariter vt cursum publicum vexare: l. 45. inf. de Cursu Publico, quæ hinc, seu vnus eiusdemque constitutionis Theodosianæ pars coallanda seu coniungenda est.) & rursum ab Arcadio: l. 16. inf. Quod facere sapè milites solent, annonis suis in mansionibus non contenti, & sic prædandi animo.

Quod quidem, vt Disciplinæ militaris pars magna est, semperque fuit; ita quantum res hæc curæ Theodosio M. fuerit, fidem facit; quod (quæ altera iam huius leg. pars est) eius rei, si quid tale admissum fuerit, ad se Principem referendæ curam, & Rectoribus Provinciarum & Defensoribus Civitatum iniungat hæc leg. Res hæc scilicet si quæ alia, Principis curam requirit, & ideo de eo ad ipsum referendum est: quæ Relationis species notanda est. Rursum si quæ res ad sollicitudinem Rectorum & Defensorum pertinet, ea hæc est; vt qui disciplinæ publicæ & provincialium tuitioni & indemnitati præpositi sunt. De Rectoribus, res nota est. Defensorum sanè munus istud fuit atque in id instituti erant, vt disciplinæ & actibus quotidianis præsent, & vnumquemque Civium ac Possessorum ab improbitate insolentium vindicarent, quicumque scilicet Provinciales seu Possessores conciterentur. De quo consulendum est paratilon, inf. lib. 1. de Defensoribus Civit. Itaque & eisdem indicari puro l. ult. inf. de Pascuis: quæ hinc nostræ argumento quoque respondet. Atque vt in commune Defensorum hoc officium fuit; ita Theodosium M. nominatim hæc tempestate, quâ misceri Provinciales variis rationibus vexabantur, varia Defensoribus in id subinde delegasse, eorumque officium excitate reperio; vt h. l. ita & l. vn. sup. si quacumque prædit. potest. l. 12. inf. de Exactor. l. 19. inf. de An-

nona & Tribut. l. 23. inf. de susceptor. l. ult. sup. de Defens. Civit. de quo in Theodosij M. Characterismo.

Senerissimâ porro subinde pænâ hæc militum euagandi licentia, seu flagitium istud prædaque coercita fuit. Quæ causa etiam est, cur h. l. Theodosius M. ad se referri de hæc ve velit. Nempe referri ad se cum Imperatores iubent, indicant quantum perire hæc eis res cura fuerit, quamque non tralatitiâ, verum senerissimâ pænâ coercendum sit facinus: vt proinde non aded debuerit Tribonianus, ad explendam huiusce legis sententiam addere, Quatenus senerissimè in eos animadvertatur. Et certè Relationum ad Principes hæc in commune lex fuit, vt Principes nonnisi de maximis ad se negotiis referri vellent; de quo inf. tit. de Relation. Verum ad rem, vt omittam vetustiora, in quæ & vetus illa sacramenti militaris formula, referente Cincio apud Gellium; se in exercitu, decemque millia passus propè, furum non facturum, dolo malo, solum, neque cum pluribus: de Alexandro Severo memorat Lampridius in eius vitâ: A signis abesse eum nominem passum; & ilicè subiicit: Siquis de v. à in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate Loci, aut sustib. subiiciebatur in conspectu eius, aut virgis, aut condemnationi: aut si hæc omnia transiret dignitas hominis, gravissimis contumeliis, cum diceret; Vixit hoc in agro tuo fieri, quod alteri facis? &c. Quo loco Condemnationis appellatione alij militiæ mutationem vel regradationem (de quâ dictum ad leg. 10. sup.) intelligunt; alij verò multam pecuniariam: Pro vtraque sententiâ est quod dici possit. Certè pro posteriore tutè dici potest, Condemnationem absolutè de multâ sapè accipi, vt ostendunt lex 2. inf. de Milit. Veste: l. 1. inf. Nequis in Palat. man. l. 38. inf. de Appellation. collata cum l. 25. C. eod. tit. & l. 48. inf. eod. tit. i. ult. inf. de Ponderator. l. 47. inf. de Decurionib. Et Nonius, muliare, condemnare est. Lampridius in Alexan. Sen. p. 120. Condemnationes & varas esse iussit, & quæ facta fuerant, non indulsit. Sed non eodem sensu apud eundem Lampridium

in eiusdem Alexandri vitâ; Senatorem nunquam sine omnium Senatorum, qui aderam, consilio fecit, ita vt per sententias omnium crearetur, TESTIMONIA dicerent summi Viri: ac si sefellissent, vel testes, vel ij qui sententias dicebant, postea in ultimum reicerentur locum civium: CONDEMNATIONE additâ, quasi falsi, Rei probati essent. Condemnatione, id est, elogio. Quem locum expendo ad l. 1. inf. ad leg. Int. Repetund. Ambrosius ep. 33. Condemnationes ilicè gravissimæ decernuntur, primò in corpus omne mercatorum, &c. eriguntur ducenta pondo auri infra tri-duum. Et non ita multò post: multam mercatorum vocat aperte: Et post, Negotiatorib. quoque quod ex-actum de condemnatione fuerat, redderetur. Vt proinde mirari subeat, Viros alioquin doctos scriben-tes, se nondum legisse, Condemnationem, de pecuniariâ multâ absolutè dictam; quod tamen tot leges illæ, tot loca tam aperte ostendunt: Denique penarum militarium numero multam fuisse, passiva obsecratio est. Ad rem.

A signis igitur & mansionibus solitis & publicis militem euagari sine flagitio ius non est: Quemadmodum & Rectores Provinciarum per Provincias discurrentes, in mansionibus consistere quoque iu-ventur; contra ad primatorum possessiones diuertere prohibentur: l. 4. sup. de offic. Rect. Prou. Vtri-

que proinde in mansionibus manere debebant. Et milites nominatim, necessario, vt h. l. dicitur, scito: ad Provinciarum videl. securitatem: vt ita ceneriat, quod de Sciliconis milite Claudianus ait, lib. 1. in eius laudes, per militem.

... nullus vnica furtes.
Et seges erepta fraudaret messe colorum.
Vt nihil aut saum rabies, & in campo do.
Suaderet, placidi seruire h. gibus enses.

De his interim militum mansionibus (de quibus in commune alioquin alibi plenè dicam, ad l. 9. inf. de Amon. & trib.) locus hic extrat insignis apud Lampridium, in Alexan. Severo: Expeditiones, inquit, bellicas habuit, de quibus ordine suo edisserim: Primum tamen, eum consuetudinem dicam de rebus et el-tacendis vel prodendis. Tacebantur se, reta bellorum, itinere autem dies publicè proponebantur, ita vt editum penderet ante menses duos in quo scriptum esset, Itâ die, illâ hora ab urbe sibi exiitum, & si dy voluerit, in primâ Mansionem mansurum. Deinde per ordi. e. Mansiones, deinde statim, deinde ubi amara esset accipiendâ. Et id quidem eoque quândi ad fines Barbaricos veniretur. Item p. 130. Milites expeditionis tempore sic disposuit vt in Mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt so-lent, dierum, nisi in Barbarico.

¶ FLVMINI alicui legionibus insistentibus, milites simo seu ceno flumen ipsum polluere, vel natatu oculos publicos nudi incestare vetuit.

XIII. * Idem AAA. Richomeri Comiti & Magistro vtriusque militia.

M supra virentes fluminum ripas omnis Legionum multitudo consistit, id prouidâ auctoritate decernimus; Vt nullus omnino immundo simo fordidatis fluentis commune poculum polluat, neve abluendo equorum sudore deproperis publicos oculos nudatis incestet, atque ita & turbido potum ceno misceat, & confundat aspectum; sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluiuorum, id est infra tentatoria, vagus natatus animalium, pro- vt libitum videatur, exerceat. Sublimis igitur Magnificencia Tua id sollicitudinis studio, & admonitionis præcepto, faciet custodiri, vt vnusquisque Tribunus agnoscat, graui se subdendum esse supplicio, in cuius parte neglectum probabitur, quod agnoscat imperatum. Dat. vi. Kal. Iun. Vincentiæ, Tatiano & Symmacho CONS. [391.]

NOTÆ

- * Lex 12. Cod. eod.
Id est, Impp. VALENTINIANVS Theodosius & Arcadius.
De hoc Richomere mox. Ad eundem extant Libanij epistola in Codice Vaticano, quatuor: lib. 2. epist. 258. lib. 5. ep. 23. 1264. 28. in Codice Regio, purâ ep. 762. 866. & 900.
Id est, Pedum, & Equestrum.
Virentes fluminum ripas. Virgil. 7. Eneid.
Bisâque astus viridante leuatos.
Senec. Trag. Quaque virenti mœritum ripâ bidis Ismenon.
Hinc & Valerio Flacco lib. 5.
Tumulûmque virentia super
Flumina:
Eodem sensu Ammian. Marcell. lib. 14. p. 8. .... amnis herbidas ripas, dixit. vid. & Paetum, &c.
Veluti Rheni, Mosellæ, vel Mosæ: quâ parte fermè exercitus Gallicanus hoc æuo constitit, retundendis Alamannis & Francis. Verum an eò pertineat hæc lex? mox disquiram.
Prouidam ideo vocat, quia scilicet & munditiei & honestati publicè consulit.
Commune poculum flumen eleganter vocatur. Quod & ipsum Virgiliam imitatio est. Ita scil. lib. 4. Georg. de Equis.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
Flumina.
Apulei quoque 1. Asin. Aur. Planiorum ripa marginem complicitus in genua apponas se avidus adfectans p. o. c. v. l. v. m. Necdum satis extremis labijs summum aqua rorem attigerat, &c. Nempe vetus humano generi nos potare flumina. Poculum denique pro potione apud Auctores obuium & protritum: Lampridius Helloga-balo

balo p.107. Masticatum, puleiatum totatum poculorum genera vocat. Item & Solinus, pocula ex his consuevitur. Vbi potioem intelligit que bibitur, non vas ex quo bibitur. Quomodo & infusis locis apud Marcellinum Empiricum. Donatus Adelp. Att. 4. sc. 6. de valde significat. Idem Heeyram Attu 5. sc. 1. Deiorat, se pro dicit, valde iurat. His adde & Pomp. Festum in verb. Decultarunt, dedita, desui, deperire, & despro- tus. Glossæ Philox De magis ope dicit. Ambrosius 1. officior. 18. ab aspectu nostro auerteret ne purgatio ventris vsum oculorum insuadet.

- Hirquorum fontē: de quo mox: Ab his sanē birguine ala Plauto, Pannulo Att. 4. scen 2.
Sudores: Col. Iust. Valer. Max. de Casto. ibus, suum equorumque sudorena abluere visi sunt.
Deproperant in Cod. Iust. in dē. Deproperio, pro, valde propeo seu probofo: Et de fadu, pro valde fado. Glossæ utæque. Properium è aduergis: Improprium dicitur. Impropere, dicitur. Sic turtum deparcus, pro valde parco, apud Sueton. Apulei. Apolog. Adde: deperire, desproterus, deuizare, dedita, dequari, decertare, eodem augendi sensu. Sic in l. 6. infr. de malefic. ad properium facinus lego. Et sanē Lucas quoque de Penna, in corrupta illa, quam dixi, Cod. Iust. voce, particulam de valde denotare vidit.
Ira l. 5. infr. de sepulc. viol. Quod qui dem oculis hominum infusis intellet aspectibus. Prudentius Incestans mi- feros fado obiectamine visus. Salu. anus lib. 2. de Gubernat. Dei: Cum oculi etiam totius orbis publico fe- dretur incestu. Quirto il genus alia.
Hi: vericulus abest à Cod. Iust.
Ambros. l. 1. off. 18. ad rem omnino: Qua abscondenda, inquit, accepimus, si casu aperiantur ha partes, con- fuditur verecundia: si studio, impudentia affirmatur.
T. b. manius, sequentibus omnibus refecatis, ita hunc locum deformauit: In inferioribus partibus flumium hae ipum faciat.
Id est, V. gos.
Partem vocat tractum Tribuno commissam: v. Gloss.
Valentinianus Iun. & Theodosius hoc anno Mediolano Concediam i mox Vincetiam profecti: vbi hæc lex laa: eodemque die ibidem lata lex 2. sup. de Constit. Princip. Et famosa lex è sup. de contrab. empt. vid. Chronicon Theodosian.

COMMENTARIVS.

PRÆ RIPIAM FLVMINIS consistens. Le- gionibus, duo circa fluminis ipsius vsum, tum verecundia seruanda, tum & munditiei, hæc Valentiniani Iun. Theodosijque M. lege constituuntur. Duo, inquam, quod etiam Græci recte agnouerunt, vti fidem facit Synopsi Basilicorum: Sed & Lucas de Penna: non, vt Cuiacius credit, quod Cuiacius creditit. § Primum igitur, Fimo immundo, seu cæno turbido aquam fluminis miscere seu polluere milites prohibentur: ne alioquin commune poculum (id est ne aqua ipsa fluminea, cuius vsus in commune promiscuus est, & quo milites in commune potantur) polluantur. Denique aqua oletari vetatur: quâ voce in Aquat ductum negotio Vereres leges vlx, teste Froueno, p. 117. Quâ ipsâ quoque ratione in inferioribus flumium partibus, ij qui morticina tractant in vrbibus, & id genus alia, artem suam exercere ferme solent, ne alioquin commune poculum polluantur.

Secundò prohibentur milites, in parte fluminis, ad cuius ripam Legiones constitutæ sunt, Natate, & vt mox loquitur, vagos natatus animalium exercere: id est morte animalium. Scilicet ne abluendo sudores, deproperis, id est, defædus ac turpis miles nudatus oculos incesteret, atque aded publicum aspectum confudat procaci natatu, vt Symmachus loquitur lib. 8. ep. 23. Quos vagos natatus describit etiam egregie Manilius lib. 5. p. 122. Principium scilicet flagitij est, quod ait Ennius, inter cines nudare corpora. Vide & que Cicero 3. Tusculan. refert, & Ambrosius 1. offic. de hæc verecundia. Et hæc quidem ratio suadet, non ad equorum abluentionem hanc alteram prohibitionem spectare, ac maximè, cum id satis primâ prohibitionem (de flumine scilicet fimo & cæno non pollueno) contineatur: vt proinde hoc loco non equorum, sed hirquorum legendum videri possit: agitur enim hic de natatu ipsorum militum, quem milites ætate vsurpare soliti, abluendis (hirquorum maximè) sudoribus. Veget. lib. 1. cap. 3. Sudorem, inquit, cursu & campestri exercitio collectum nando inuentus abluat in Tiberi. Et lib. 1. cap. 10. Romani veteres campum Martium viciniam Tiberi delegerunt, in quo inuentus post exercitium armorum sudore & puluereque dilueret, ac lassitudinem cursus nandil labore [al. lætore] deponeret: Et lib. 3. cap 4.

Seu mare, seu FLVVIVS vicinus est sedibus, astino tempore ad natandum cogendi sunt omnes. Vbi nota pariter, extra vrbem natatu inferiores partes Tiberis ad Romam destinatas fuisse, vt h. l. partes inferiores fluminum militum natatu desinantur. Eadem ratione imò & peculiari quoque sacrorum intuitu, infra templa & sacella flumini alicui adiacentia, in superiore parte navigare tantum, INFRA ariam natate concessum. Quod de Clitumno fonte seu flumine, & minoribus aliis qui Clitumno miscentur, testatur Plinius lib. 8. epistol. 8. Ad rem. Ergo de hirquorum sudoribus istud accipiendum videatur: etsi idem Vegetius de equorum natatu eodem capite agit. Et verò hanc interpretationem nostram Græci quoque agnouerunt, etsi alteram de equis non respuant. Itaque & Lucas de Penna vtriuque amplexus est: Nec se, inquit, aut equum sudore madefactum abluere. Qui de equorum natatu legem tueri voluit, illud pro sua sententiâ quoque fortè dicant, quod Accursius quoque notauit, sentiferum equi sudoribus abluendis in aquâ sese spoliare & nudare. Si vtriuque admittimus, locus ita legendus videri possit: neque abluendo equorum suone sudore. Certè, Cuiacius hæc lex, (vt eleganter eam vocat Accursius) appetente mox mox ætate, imò tempestate natatu accommodâ iam affulsâ, lata fuit: vt hoc quoque argumento emendatio prior firmari posse videatur. Natandi quippe vsus militibus ætatis tantum mensibus. Quanquam vice versâ dici potest, legem hanc, etsi ætate ferme mensè latam, vim tamen & auctoritatem suam prouidam in omnes anni menses diffundere, quocumque iam tempore siue mensè supra ripas fluminum legiones consistant.

Non temerè etiam illud addatur, vt in commune milites sudori abluendo natatus exercere soliti, ita natatu & Gallos & Francos iam olim inclaruisse. Non temerè, inquam, quia hæc ipsa lex ad Galliam & Francos, pertinere videri possit, ex quibus ferme Legiones in Galliâ hoc tempore constabant. De GALLIS & Germanis (in quibus Franci) luculentum testimonium occurrit apud Amm. Marcellinum lib. 25. pag. 120. in rebus Iouiani Imperatoris: Cum enim de Tigride transeundo natatu agitaret exercitus, qui iam exortu canis tumeret; cum plerique nandi imperiti essent, id impetrauit Iouianus agerrime, vt mixti cum Arctoïis GERMANIS GALLI, amnem primi omnium pene- trarent:

varem: vt iis magnitudine fluentorum abvepris, resistuorum perinacia frangeretur: aut si id perfecissent innotuit, transiis fidencior tentaretur. Elestique sunt ad id negotium habiles, qui maxima pre ceteris flumina transire in REGIONIBVS GENVINIS à primâ pueritiâ sunt instituti: & cum latendi copiam nocturna quies daret, tanquam è transfennâ simul emissi, spe ciliis ripas occupandæ contrarias. Et mox: vno parique natatu 500. viri transfressi tumidum flumen incolumes, custodiibisque confassis reliquis consortes suos ad similem fiduciam concitantes. Hactenus Marcellinus; qui paulò post Germanos tantum nominat. De Francis Sidonius Carm. 7. vers. 236. compluribus nationibus suam enique dotem adscribens, eos disertè natatu excellisse scribit.

Cursu Herulus; Chunnus iaculis; Francusque natatu:

Sauromata clypeo; Salius pede; falce Gelorus.

Prohibitio proinde hæc maximè necessaria, ac potissimum cum iam olim Cæsar scripserit, lib. 6. Commentar. Apud Germanos rei turpis nullam fuisse occultationem; quod PROMISCVE in fluminibus abluerentur. Promiscue, id est, nudati profus. Denique & Richomer ipse ad quem hæc lex directa est Francus fuit, de quo mox plura. Et quidem hoc tempore constitutus in Galliâ, vel Italiâ fuerit. Quod ego planè existimo, iis ductus quæ Zosimus scribit lib. 4. & mox exinde excipimus, A. D. 371. cuius occasione facere non possum, quin Richomeris filius, in gratiam gentis Francica, memoriam omnem quæ superest, hoc loco excitem: cum pleni sunt veteres Scriptores, & Annales: Am. Marcellinus, Symmachus, ad quem eius r6. Epistolæ extant ab ep. 54. ad 69. inclusuè: Libanius, de vitâ suâ p. 67. epistolæ eiusdem tres in Codice Regio, ep. 762. 866. 900: in Vaticano, quatuor lib. 2. ep. 258. lib. 5. ep. 231. 264. 280. Facti Consulares, anni D. 384. Zosimus lib. 4. p. 775. & 786. Philostorgius lib. 10. cap. 8. Francum fuisse & Gentilem seu Paganum docet Libanius, de vitâ suâ, p. 67. & in Epistolâ. Claris Natalibus fuisse testatur Marcellinus lib. p. 492. Sequitur honorum & gestorum eius pagina: quæ vtiqûe gesta magna sunt illustria, Augusta: nempe Magisteria militum; pugna, victoriâ, Tyranni excidium, teste Libanio ep. 78. quorum alia prudentiâ, alia fortitudine affectus est. Idque per 18. annos.

Sub GRATIANO Imp.

In Galliis A. D. 377. Comes domesticorum intra Gallias cum Gratiano fuit; Marcellinus lib. 31. p. 479. 480.

In Orientis Imperio Eodem anno missus è Galliis à Gratiano in Thraciam, Valenti suppetias laturus aduersus Gothos d. p. 479. vna cum Profuro, & Traiano; iste vnuerfos regens ex communi sententiâ p. 478. Inde prælio finito Gallias repetit ob maiorum præliorum fremitum, qui timēbatur, inde adminicula peracturus, d. p. 482. De prælio tum gesto d. p. 476.

A. D. 378. Rursus à Gratiano in Thraciam præmissus, cum literis indicantibus ipsum quoque mox venturum; lib. 31. p. 490. Fritigerne Gothorum R. postulante; vt Imp. Valens ex Nobilibus Viris aliquos ad se obsides mitteret, sponte se Richomeres obtulit; indicia dignitatis inquit Marcellinus, & Natalium daturus: p. 492. Eo verò ad vallum hostile tendente, quomodo Richomeris alacritas fracta sit, nusquam ire permitti, idem describit ibidem.

Tom. II.

A. D. 379. Magister militum Symmachus Libanio d. ep. 67.

Gratianus eum Comitem Sirmij Theodosio primo eius Imperij die dat.

A. D. 383. Ad Theodosium profectus, Zosimus, lib. 4. p. 775.

In Oriente consistit cum Theodosio. Libanius de vitâ suâ, p. 67.

Sub THEODOSIO M.

Antiochiæ extitit d. p. 67. vbi Libanium singulari amicitia, quem antea quoque amauerat, complexus est: vid. Libanij ep. 78. & ep. 78. 78. 78. 78. unde postea Libanius ad eum plures literas dedit, & Antiochiæ commendauit, & Antiochiam ipsum inuitauit. Inde ad Theodosium M. Constantinopolim profectus d. p. 67. Consul designatus, Libanium ad Consulatus officium inuitat binis literis, d. p. 67.

A. D. 384. Consul in Oriente fuit vna cum Clearcho, vide de eo & Symmacho lib. 3. ep. 59. & 61. Panegyricum ei dicit Libanius, d. p. 67. Præ reliquis id sibi gratum, Theodosio interroganti respondit d. p. 67. Munera Consulatus ad Amicos mittit, & Anno demum proximo 785. ad Symmachum, d. ep. 59. & 61. & Symm. lib. 3. ep. 59.

388. in Occidente Theodosius enim aduersus Maximum Tyrannum mittit, pluribus eius Viri fortitudinem expertus: (quod etiam Libanius indicat, ep. quæ incipit 78. 78. 78. 78. Philostorgius, lib. 10. c. 8. vna cum tribus aliis Ducibus seu Magistris militum, putâ Timasio, Promotio, & Arbogasto, d. c. 8.

389. Maximo deuicto, Rome cum Theodosio & cum Valentiniano Iun. egit: Symmachus, lib. 3. ep. 55. & Libanius d. ep. 78. 78. 78.

Româ mox recedit cum Theodosio, eique adhæret: Symmachus, ep. 55. & 58.

Sub VALENTINIANO Iun.

A. D. 391. In Galliâ consistit.

Magister iam vtiqûe militiæ ante Valentiniani cædem, vt docet l. 13. de re milit. & quidem ad Rhenum, vt ex Zosimo colligitur. Idem Zosimus prodit lib. 4. Ricomerem in Regiâ Valentinianæ hoc est Mediolani in Italia versatum, quo tempore Arbogasti populari suo, atque amico F. L. Eugenium commendauerat: At postea ad Theodosium Imperatorem profectus sit, p. 775.

Sub THEODOSIO M.

In Oriente 393. Equestribus tinnis Præfectus, Zosimo teste, lib. 4. p. 776. à Theodosio M. expeditionem in Eugenium parante: qui pluribus bellis eius fortitudinem expertus fuerat: Zosimus, d. p. 776.

394. Hoc anno ante expeditionem mortuus est, cum à Theodosio M. ex Oriente in Gallias aduersus Eugenium mittendus esset: d. l. 4. p. 775.

Virtutes eius commendat Symmachus, lib. 3. ep. 54. 58. Libanius ep. 78. 78. & in his constantiam in amandis amicis, d. ep. 54. de publicis eius actibus Symmachus, lib. 3. ep. 57. pro Legibus excubasse, & institiam administrasse, ep. 69. & Libanius ep. 78. 78. Amicos habuit Symmachum, cum quo literas commutauit, in eum studium suum testatus, cuius 16. ad eum extant epistolæ: Libanum, cuius pariter non vna ad eum extat epistolæ: Flavianum, qui & Româ ad eum profectus est, teste Symmacho,

Symmacho, lib. 3. ep. 58. Magna apud Imperatores autoritate & gratia fuit, teste Symmacho, lib. 3. ep. 57. & 67. Quare si quid imperatorum quis vellet apud Imperatorem, ei commendabatur: d. ep. 67. vt & Libanius Epistola 8. in epas. De eius

ægritudine Symmachus lib. ep. 56. Hic idem tandem nonnullis videtur, qui in Consularibus, à Gregorio Turonensi Citatis, Richimeres vocatur, Theodomitis Regis Francorum ex Assila patet.

¶ INFANTIBVS vel PVERIS militantibus qui locus debeat.

XIII. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Theodoto Magistro Officiorum.

VICINQVE infantes, vel pueri, militare cœperunt, sterna eos inter vltimos iussimus; ita vt ex eo tempore, ex quo parère cœperint, locum sibi incipiant vindicare, vt laborum suffragiis incrementa militiæ consequantur. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio III. & Honorio II. AA. CONS. S. [394.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. concordat ei lex 5. sup. Est autem fugitiuus ca. Theodorus Magister Officiorum sub Theodoto M. Eidem inscribitur lex 4. inf. de Meritis, anno superiore 393. De hæc Sternendi voce vide Glossar. Id est, apparere, militare, feruere. De hæc voce, nox.

COMMENTARIVS.

INFANTES, vel PVEROS, statim vt militare cœperint, id est, statim vt allecti in militiam fuerint, sterna inter vltimos iubet hæc leg. Theodosius M. ita quidem, vt exinde, seu ab eo tempore, locum sibi incipiant vindicare, id est, quod hæc l. exprimitur laborum suffragiis incrementa militiæ consequantur, suoque ordine in altiore gradum promoueantur neque à posterioribus, quamlibet ætate potioribus, prætereantur, aut proterantur: locus est ætia, gradus. Gloss. loci ætia. Militares itaque loci quoque apud Spartianum, pro gradibus militaribus; Vopiscus Carino: Diocletianus in minoribus adhuc militans: Trebellius in Macrino: Arripe locum meritis tuis debuit. Valerianus apud Poljionem. Desino conqueri, quod adhuc Claudius est tribunus, nec exercitus Ducem [eum scilicet] loco accipit, id est, quod gradum ei Ducis nondum contulimus, cui tamen annonas quasi duci detuli, vt ex alia epistola eique scripta apparet. Itaque oppositio ibi fit loci & Annonarum: scilicet Annonis vt Ducem iuuat, sed Ducem loco, id est gradu exercitui non dedit. Proinde labitur Vir doctus, qui eum locum corruptum putat; vid. & l. i. vt dignitat. ordo: Et hæc porro lex nisi ad suam speciem commode referatur, in disciplinam militarem incurrere, cumque aliis legibus omnino pugnare videbitur. Illud equidem in armatâ militiâ quoque tratatitium fuit, vt Allecti seu Adcrecentes inter vltimos sternerentur, imò, si verum amamus, ne quidem inter milites sternerentur: l. i. sup. & arg. l. 5. sup. Item & illa militiæ lex fuit, vt nunc primam adsciti vltimi sternerentur: de quo est & Euagrii locus, Histor. lib. 2. cap. 1. vbi de Marciani, qui postea Imperator factus est, in militiam cooptatione ait; eum non, vt militiæ lex erat, in summo loco positum, verum ad quendam honoris gradum statim promotum. καὶ σφίον αὐτίς ἐπιπέταται, ἐπ' ἐσχάτων, ὡς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει γένηθαι, ἐκ δὲ τῆς βαρυῶν ἀπὸ τετραδμηκίτου ἀφ' ὧν. Illud quoque in militiâ armatâ tratatitium fuit, vt

promotionibus per gradus proximos semper locas esset, neque à posteriore quis protereretur, per saltum promotus, quod Diuitium institutum vocat Vegetius; de quo alibi. Atenim insolens armatæ militiæ, vt pueri vel infantes seu iusti milites, militarent, locumque aliquem occuparent, annonâque exinde acciperent, spemque promotionis habere possent, vt contra omnino statuitur; l. i. sup. Quod pertinet & illud, quod Capitolinus scribit, Misibecum Prefectum nullum senem militare passum, nullum PVERVM annonas accipere. Etsi scio, quandoque pueris seu pupillis, nobilioris fortè originis, seu illustri familiâ ortis, Tribunatus concessos, vt docet lex vlt. C. De Testam. Mil. (cnius leg. lectio nem sollicitari non fero.) & Suetonius Augustos cap. 38. Quod & ipsum non fero imaginarium militiæ genus vocari, quod ab hoc multum distat. Illud enim titulo tenus intra codicillorum insignias seu honorarios codicillos stetit; & nudam sine militiâ dignitatem: Istud verò, veræ militiæ nomen erat, etsi alieno subsidio per ætatem regeretur: eo sine, vt exinde puerorum iam militiæ censeretur. Quod tamen Hadriano displicuit, de quo Spartianus testis, cum Tribunum nisi plenâ barbâ fecisset, aut [vel at] eius ætatis que prudentiâ & annis Tribunatus robur impleveret. Apud Vopiscum in v. Probi, Valerianus Imp. ad PP. Miraris fortassis quod ego imberbem Tribunum fecerim, contra constitutum D. Adriani. Sed non multum miraberis, si Probum cogitas ADOLESCENTEM verè probum. Quibus addè & alteram Valeriani epistolam ad Gallienum. Quid igitur? Est hæc lex non de militiâ Armatâ accipienda, verum de Palatinâ seu de Magisterianâ, sub Magistro videl. officiorum; in quo censu fuerunt Agentes in rebus, vt patet ex inscriptione huius leg. inscribitur enim ea Magistro officiorum, quæque aded malè in hunc titulum relata fuit, pariter vt in titulum de Tironibus, lex 19. illius tit. collata est. Sanè & Sternendi vox, vt & vltimorum, h. leg. vsurpata, pari prorsus sensu in militiâ Palatinâ

latinâ Agentium in rebus, qui sub Magistri officiorum dispositione fuerunt, vsurpatur l. 3. sup. de Agent. in reb. Imò & parendi vox h. l. eodem per-

tinet. Quibus omnibus addenda & lex 5. sup. de Domestic. & Protector. & lex vnic. inf. de Menforib.

¶ PRIVATO in obsequio retineri militem non oportet.

xv. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Rhemistheo Duci Armeniæ.

SI quis posthac Militem in priuato obsequio repertus fuerit retinere, quinque libras auri multæ nomine feriat. Dat. XI. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

* Ex hæc lege, simul & duab. sequentib. constat esse unam legem in Cod. Inst. pua lex 13. Cod. eod. tit. Concordat. autem huic legi, lex 17. infr. Rhemistheo huic Duci Armeniæ, sequenti quoque anno 397. inscribitur lex 17. infr. de cursu publico. Librus: Cod. Iustin.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. tres constitutiones ordine sequuntur, de Re Militari. Hæc sanè, vt & rursum l. 17. inf. Miles PRIVATORVM obsequiis, negotiis & vtilitatibus vacare prohibetur. De quo etiam fuit lex 6. sup. de cognitior. & Procurat. Vbi iam dixi. Est & lex 3. seu vlt. inf. de Commeau. In eandem quoque rem & sententiam sunt lex. 12. §. 1. n. de Re Milit. & Leonis lex 15. C. eod. tit. & Cassiodori locus 2. Variar. 31. Et Nouella Iustini 116. Et duo insignes præterea loci: Prior Ambrosij, 1. officior. cap. 36. Is qui Imperatori militat, a susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus. Posterior Vegetij; lib. 2. cap. 19. Nec aliquibus milites instituti deputabatur OBSEQUIIS, nec PRIVATA isdem negotia mandabantur: siquidem incongruum videbatur, Imperatoris militem, qui veste & annonâ publicâ pascetur, vtilitatibus vacare PRIVATIS. Et hæc de eâ interdictione quâ milites aliorum negotiis vacare prohibetur. Alia quippe est prohibitio, quæ cum hæc confunditur, est ad eundem finem spectet; quâ sibi vacare, propriisque vtilitatibus & negotiis à militiâ alienis interdicitur: de quo alibi: quodque pertinet lex 15. C. de Re Milit. lex vn. C. Negotior. ne milit. Chrysolomi denique locus... ad Timotheum. στρατιωτικὸν ἀσπαστικὸν ἀσπαστικαῖς καθ' ὅσον τις λεπτοτάτης κείνεται. De vtroque agitur iunctim l. 17. inf. ibi, vel sibi vacans, vel alieno obsequio contentus.

Cæterum Arcadius hæc constitutione ei, qui militem priuato obsequio retinet, multam quinque librarum auri imponit. Cui similem, sed & maiorem, constituit postea simili occasione Iustinianus, Nouellâ de Militib. 116. Confiscationis, inquam, bonorum omnium: Ipsum verò militem, qui se in obsequio retineri passus est, cingulo spoliat, eique extremum supplicium inferri iubet. Cuiusmodi pena ipsi militi hic nulla imponitur, sed priuato tantum in obsequio militem retinenti. Demum notari cupio, legem hanc inscriptam Duci ARMENIÆ, vt pote quæ legis ferendæ occasione nobis suggerit: Autor est scilicet Socrates lib. 6. c. 1. & Sozomenus lib. 8. c. 1. Hunnos quosdam Orientis partes, & in his Armeniam (immittente, vt credebatur, Rufino) his temporibus incurfasse, deuastasse: eodemque spectare puto l. 34. inf. de Oper. Public. Revocati igitur ad Numeros suos milites ab Arcadio h. l. in Armeniâ, quæ Hunnis eorumque direptionibus paruerat, inter cætera, propter milites Armeniæ alioquin tuendâ constitutos, qui non pauci à signis suis ad priuata obsequia sese contulerant. Cæteroque, quantum ad Imperij securitatem pertineret Armeniæ salus & conseruatio, discimus ex Libanij ep. 101. ad Philagrium; vbi de Euthero Armeniæ Præfecto πάλαι, ὡς αἰνεῖσθαι καλῶς ἔβουλεῖται ἔχει ἀσφάλεια.

¶ De VACANTIBVS à numeris suis militibus corripiendis.

xvi. * Idem AA. Theofilo Vicariæ Asiæ.

I quos Milites per Prouincias, relicti propriis Numeris, passim vagari cognoueris, correptos facias custodiri, donec de his Clementiæ Nostræ auribus intimeris: & Quid fieri oporteat decernamus. Ita, vt si quis Miles in prouinciâ sine suo Numero repertus fuerit, ac post elapsus esse nuntiabitur, facultatum suarum, periculo totius Officij, condemnatione grauius vindicetur. Dat. v. Kal. Feb. Const. Honorio A. IIII. & Eutychemo CONS. S. [398.]

* Et hæc lex, vt ad superiores dixi, partem, & quidem postremam legi 13. Cod. eod. tit. constituit. Concordat autem huic legi, lex 12. infr. & lex 17. infr. pr.
 * Quæ ab Hellesponto per Lydiam ac Pisidiam, in Pamphylia vsque porrigebatur, teste Eunapio in vitâ Maxim. & Notitia Imperij.
 * Per Prouincias Asiæ scilicet, vt docet inscriptio legi: atque aded per Phrygiam, aliâque dioceseos Asiæ Prouincias.
 * Postquam scilicet à fugâ, sic vt dicam, retractus est.
 * Officium Vicarij Asiæ obserua. De quod vid. Notitiam.
 * Condemnatione, id est, multâ: dixi ad l. 12. sup.

COMMENTARIVS.

VAGANTES à signis suis per Prouincias (Asiæ, seu dioceseos Asiæ milites in sp. huius l.) Arcadius, b. l. à Vicario Asiæ comprehendi, de que his ad se refertur iubet. Rursum dilapsos, facultatibus suis omnibus multari; & vt loquitur Lamprius, loco quem laudat ad l. 12. sup. condemnationi subiici. Non quidem eâ priuatâ ratione, ob Prouincialium securitatem, quâ milites per possessiones priuatorum seu prouincialium euagari prohibentur, l. 12. sup. (de quâ ratione plura quo-

que dicemus inf. tit. de Pascuis:) verum longe aliâ & quidem publicâ. Quæ repetenda, cui videatur, ex Historiâ Tribigildi, & Gainæ Gothi, Tyranni, res nouas in oriente, ac nominatim in Asiâ, seu Asiânâ diocesi hæc tempestate moliti. Quâ de re consulendus est Socrates, lib. 6. cap. 6. & Sozomenus lib. 8. cap. 4. Theodoretus lib. 5. cap. 32. 33. Zosimus lib. 5. Claudianus in Eutropium. lib. 2.

¶ **REVOCARI suos quosque ad numeros et sedes, tam Præsentales, quàm Prouinciales milites iubentur.**

XVII. * Idem AA. Romuliano" p. v.

SI * qui miles, ex his qui Præsentales diuino obsequio Nostræ Clementiæ deputati sunt, & qui in hæc esse Vrbe præsentem Comitatu concessi sunt, quæve de aliis Numeris vel Legionibus sunt, repertus fuerit vel sibi vacans, vel alieno obsequio contentus, nobis ilico nuntietur, ita vt conscij, qui ratiū præsentiam non præbuerint, viginti libras auri scant esse multandos. ¶ Sin * vero quisquam missus à Numero vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis Nostræ peruenierit, iis se Viris Inlustribus Comitibus offerre festinet, & causas profectiois exponat, vt & responsum cælesti mereatur, & citam rãmendi accipiant facultatem. Dat. Kal. Feb. Const. Honorio A. 1111. & Eutychiano CONS. [398.]

NOTÆ.

* Et hæc quoque lex, vt duæ superiores, interpolatâ tamen, legi 13. C. eod. tit. partem aliquam constituit.
 * Romuliano p. v. Constantinopol. sub Arcadio.
 * Prior sententia de VRBANSIBUS militibus, & PRÆSENTALIBUS.
 * Constantinopolitanam urbem intelligit, vt subscriptio legi docet.
 * Hinc præsentales.
 * An Comitatus intelligit, de quibus ad leg. sequentem?
 * Vid. l. 5. sup. & quæ ad eum dixi.
 * Retineri potest, nisi quis male, intuentus.
 * De se: errore in hoc Codice sæpè admissio.
 * Altera sententia de Prouincialibus militibus.
 * Aliter enim eos hoc facere volumus. Hoc Tribonianus addidit.
 * Sub quorum regimine constituti sunt. Hoc amplius Tribonianus.
 * Cælesti, id est, Principis, v. Glosar. p. accipiat.

COMMENTARIVS.

VAGANTES milites, sibi que VACANTES, vel alieno obsequio intentos, REVOCARI suos ad Numeros, Arcadius hæc Cõstitutione, ad Præf. Urbis Constantinopolitanæ emissa, latagit. Milites, inquam, quâ præsentales, quâ Prouinciales. Præsentales dico, qui de more in Vrbe Constantinopolitanâ, præsentem in eâ Principe, eiusque Comitatu, versari solebant, & Principis obsequio deputati erant, &c. His scilicet verbis intelliguntur Præsentales, qui Principe Constantinopolitane hærente, inibi quoque degebant. Quomodo & Dignitates ipsæ nonnullæ veluti Magistrum militum Præsentales, eadem ratione dictæ: de quo ali-

bi, Et hæc de Præsentalibus.
 De Prouincialibus autem, id est, iis qui ad urbem Constantinop. ex Prouinciis ad Imperatorem missi à Numero, vel à Tribuno, negotio alicui persequendo, Constantinopoli hærebant, hoc pariter statuit Arcadius; eos statim vt venerint, Comitibus seu Magistris militum, qui Constantinopoli erant & Præsentales, suæ profectiois causas exponere debere, vt ita responso accepto, statim ad Numeros suos redire possint. Publici negotij ergo miles missus, diu detineri non debet, verum citò, vt loquuntur, expediri. ¶ Quæ omnia, vt generalem habent rationem, ne milites à signis suis

fuis aut Numeris diutius discedant, atque à militiâ abducantur; ita specialem habent ex eâ occasione, quæ hanc legem extorsit. Ea porrò, ex Tribigildi, pariter vt superioris leg. occasio, motus historiâ repeti debet. Et verò hæc ratione sine occasione, & hæc l. & superioris Arcadius & vrbis Constantinopolitanæ, & Orientalibus simul Prouinciis consultum voluit; ad urbem Constantinopolitanam iam iam aduentante ipso Gaina: de quo specialius aliquid adhuc dici posset, si Eusebij Scholastici Gainas (id est Gainæ istius motus historia quatuor libris expressa) vel etiam Ammonij poema, quorum meminit Socrates lib. 6. cap. 6. ad nos peruenissent. Sanè eadem ratione paulo post hanc legem hoc ipso Anno idem Arcadius ad Præfectum vrbis pariter, l. 14. inf. de Numeris. Numerarios ab Actuariorum societate dinelli voluit, Actuariosque intra 50. diem ab vrbe recedere. Hæc denique

facit, quod Synesius orat. de Regno, quæ habuit is ad Arcadium Imp. hoc ipso Anno 398. inter alios defectus, exitium Imperio Orientali minuites, ponit hanc vagandi militum licentiam, p. 22. agens quippe de Barbaris militibus, quorum operâ tum Imp. utebatur; subiicit: τὸ δὲ πρὸς ἀπίσταλον αὐτῶν κατὰ δόξαν ἔδραμον, καὶ ὡς ἐκείναις οὐκ ἔστιν ἀσπασίαν τὴν δὲ βίαν πολλὰς αἰτίας, καὶ πρὸς ἀλλοίως ἔχειν ἀφίνας τὰς ἐν τῇ χώρῃ, ἢ ἄλλο ἢ ἀσπασίαν ἔστιν εἰς ἄλλοθεν ἀφίνας, id est, At nequidem contrarias illis [Barbaris] vires opponere, & perinde ac si illorum [vires] nostra essent, vacationem à militiâ postulantibus indulgere, cæteraque, qui in regione versantur, aliis rebus occupari permittere, quid aliud est quàm hominum ad inuicem festinantium? Qui locus admodum singularis hanc legem nostram & superiorem apprimè illustrat.

¶ **TRANSFERRI de vno Numero ad alium Numerum miles quicumque prohibetur.**

XVII. * Idem AA. Stilichoni Magistro Militum"

CONTRA publicam vtilitatem nolumus à Numeris ad alios Numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commissa est, non solum de Comitatusibus ac Palatinis Numeris ad alios Numeros militem transferri non licere, sed ne ipsi quidem seu de Comitatusibus Legionibus, seu de Ripariensibus, Castricianis, ceterisque, cuiquam eorum transferendi militem copiam adtributam: quia * Honoris augmentum non ambitione sed labore ad unumquemque conuenit deuenire. Quod si qui contra fecerint, per singulos milites singulas auri libras à se nouerint exigendas. Dat. xiiii. Kal. April. Med. Stilichone & Auriliano CONS. [400.]

NOTÆ.

* Lex contra l. 14. Cod. eod. tit.
 * Per Gallias scil. vt clarè ostendit lex 11. infr. de Veteraniâ, aliquot supra mensum diebus lata.
 * De ipsis.
 * Pseudo-Comitatusibus: eod. xus reposuit primus Cuiacius, 2. obseruat. cap. 25. de quo mox plura. Cuius emendationis usus, illis tantum placere non potuit, quibus nil placet quod rectum est.
 * Castricianis, in Cod. Iust. de quo mox. Castriciani porrò, vt Latitiani, de quibus l. 12. infr. de Veteran.
 * Comitum, vel Ducum scilicet.
 * Nisi hoc Augustus a Maiestas publicæ vtilitatis gratiâ fieri iusserit. Hæc exceptio addita à Triboniano d. l. 14.
 * V. l. 4. sup. de Curiosis.
 * Comites, vel Duces scilicet.
 * Non gratiâ & χάριτι. Eodem modo in Augusto Sueton. cap. 12.

COMMENTARIVS.

TRANSFERRI de quocumque tandem Numero ad alium Numerum miles hæc Honorij Constitutione vetatur: (quod olim tamen fieri potuisse indicat lex 20. in fin. de bon. poss. ex test. milit. restantur & Veteres nonnullæ Inscriptiones:) Cuius rei ratio hæc eadem lege, non tantum in genere à publicâ vtilitate inuito l. repetitur, ibi; contra publicam vtilitatem, verum speciatim hæc redditur: Quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque conuenit deuenire. In ea scilicet quisque militia, in eo Numero permilitare debet, quem semel elegit: ne alioquin in alieno Numero quis honoris augmentum præcipiat illis, qui ordine stipendiorum & laborum merito ad superiorum locum per alterius mortem subuehi debebant. Vnusquisque eius Numeri, quem primum militando delegit, ordinem persequi debet, nec in altero Numero, priore deserto, finem militiæ & honoris augmentum requirere. Denique promotionum or-

do neuiquam interruptus est. ¶ Quod & ipsam pariter in militiâ Palatinâ seu scholis Palatinis ferme obtinet; vt videlicet in promotionibus per singulas scholas ordo Matriculæ per institutum & aduentitium aliquem, vel etiam remotiorem, aut Redemptum, interruptari, peruenire non possit: Veluti, in scholâ Domesticorum: l. 7. 8. 10. ult. sup. de domesticis & protectorib. in scholâ Agentium in rebus, l. 7. 9. 14. sup. de Agentibus in rebus: & l. 4. sup. de Curiosis: (vbi pariter hæc verba occurrunt, Cesset omnis AMBITIO atque suffragium in scholâ vestra.) Item in scriniis Palatinis, l. 5. 9. sup. de palatinis sac. larg. (vbi hæc quoque verba notentur, vnusquisque eius scrini quod primum militando delegit, ordinem persequatur, nec in alterum loco finem militiæ requirat) Item in scholâ Castricianorum, l. 1. sup. de Castricianis: Decanorum, l. un. sup. de Decanis: denique & in officialium militiâ, l. 2. inf. ad leg. Iul. de Ambitu: (vbi v. quæ dicam adhuc:) l. 1. Tom. 1. l. O o 3 inf.

inf. de Numerariis: l. 1. inf. de divers. offic. De alio vero translationis genere est, quod tamen cum hoc confundunt Viri docti, de quo agitur l. 4. Cod. d. de off. Magistri milit. nempe de loco ad alia loca. Idque ipsum certe & olim in Ecclesia obtinebat, seu in sacra Militia (ut plurima in militia Ecclesiastica, exemplo militiae Romanae fuerunt instituta;) Itaque nec Clericis de minore titulo ad maiorem transire licebat, Concilio Rhemensi sub Leone III. can. 27. Concilio Turonensi 3. can. 14. vel ab una Ecclesia ad aliam, Nonellâ... cap. 3. can. si qu. Presbyter, 7. q. 1. can. placuit, ibid. Quod à Doct. Merillio rectè notatur, 3. obs. 2.

¶ Ceterum generalis à sed hæc huiusce leg. prohibitio est in nullo non Numero id observari velit Honoris: non tantum, inquam, in Comitatenfis, vel Palatinis Numeris, verum etiam in Pseudocomitatenfis legionibus seu Ripariensibus, Castricianis, cæterisque. Vbi prolixus admodum tractatus occurrat de Numeris & Legionibus illis, quarum h. l. & aliis præterea plurimis legibus huiusce Codicis mentio fit. Quâ parte primum illud notandum, in duas species hæc Legionis Numerisque diduci, seu in duplicem censum seu classem conici: in priorem, Comitatenfes & Palatinos: in posteriorem, Pseudocomitatenfes Legionis seu Ripariensibus, Castricianos, cæterosque. De duobus prioribus, seu dignioribus, ut mox ostendam, primo loco videndum est.

Et de PALATINIS quidem ante omnes, quorum ut primo id loco moneam, duabus præterea constitutionibus huiusce Codicis mentio fit; puta l. 10. inf. de Numerariis: quæ Valentiniani Imp. est & data A. D. 365. & l. 22. inf. de erog. mil. annonæ, quæ data est An. D. 396. ut hæc nostra An. D. 400.

Ante omnes, inquam, etiam Comitatenfes (quod Secundo notandum:) nam etsi in eodem cum Comitatenfis censu sint, imò etsi hæc l. Palatini Comitatenfis ordine literæ postponantur, pariter ut d. l. 22. inf. de erog. mil. ann. attamen & eos præveniunt, d. l. 10. inf. de Numerariis: & in illustri Imperij Romani indicantis instrumento, quæ Notitia Imperij dicitur, quæque scripta est A. D. 427. semper Palatini Comitatenfis præponuntur in Notitiis Magistrorum militum siue præfentialium siue aliorum per Dioceses: puta vexillationes Palatinæ vexillationibus Comitatenfis: Legiones Palatinæ, Legionibus Comitatenfis: idque tam in Oriente quam in Occidente; Quod quidem certissimum argumentum est pro præcedentia Palatinorum supra Comitatenfes: quandoquidem ea Notitia est, quæ ordinem dignitatum accuratè assignare & edisserere instituit. Quod & superiore libro sexto passim ostensum est.

Tertio loco de Palatinis observandum est, non tantum Legionibus (Peditum scilicet) sed, & vexillationes Equitum Palatinas fuisse, quod ut d. l. 22. inf. de erog. mil. annonæ, docet, ita & Notitia Imperij. Quod & ipsum Comitatenfis commune est; nam & Comitatenfes aliæ Legiones fuerunt, Peditum scilicet aliæ vexillationes, ut ostendit lex un. sup. de bonis mil. & d. l. 22. & Notitia Imperij.

Quarto; Palatina quoque Auxilia fuisse, non tantum Legiones, ut etiam elici potest ex d. l. 22. & disertè testatur Notitia Imperij, id est, alios fuisse indigenas Romanos, alios verò de sociis & federatis gentibus vel deditis adscitos: id enim inter Auxilia & Legiones interest, nempe quod Legiones Romanæ essent, ut etiam disertè vocantur l. 10. inf. de Veteranis. Auxilia verò à sociis vel federatis mittebantur: Vegetius lib. 2. c. 1. Ipsi Pedites in duas

divisi sunt partes, hoc est in Auxilia & Legiones: sed Auxilia à sociis vel federatis Gentibus mittebantur: Romana autem virtus præcipuè in legionum ordinatione præpallet; in Auxiliis minor, in Legionibus longè amplior consuevit militum Numerus ascribi. Et iterum, cap. 2. Quid inter Legiones & Auxilia interesse videatur, expeditam: Auxiliares conducuntur ad prælium ex diversis locis, ex diversis Numeris venientes, nec disceptant inter se, nec notitiâ nec affectione consentiunt: alia instituta, alius inter eos est usus armorum: Legio autem propriis cohortibus plena cum uno animo parique consensu castra muniat, &c. Auxiliariorum sanè cuneorum & Auxiliariorum fit quoque mentio l. 1. & 7. inf. de Tironibus. Ergo Palatina quoque Auxilia fuerunt, cuiusmodi Comitatenfia nulla reperio, etsi Pseudocomitatenfis quoque Auxiliares reperiam, de quo infra. Et certè cum Legiones & Vexillationes Comitatenfes ordine recensent, quæ in Notitiâ sigillatim memorantur; nullas Legiones, nullas Vexillationes à Barbaris Gentibus reperio (Iohannis Chibanarii Parthis exceptis, & Taisalis Iunioribus:) cum contra, inter Palatinas, reperiam non tantum Taisalis & Perlas, verum etiam Sallios, Angrinarios, Dacos, Scythas, Tibantes, Bucinobantes, Ternungos, Herulos, Bructeros, Amphuaros, Alanos. Et hæc tenens quidem de Palatinis, & nonnullis inter eos & Comitatenfes tùm communibus, tùm differentiis. Nunc de COMITATEN- SIBVS speciatim, quorum octo constitutionibus huius Codicis mentio fit, puta præter hanc legem, l. un. sup. de bonis militum: l. 22. inf. de erog. mil. ann. l. 7. inf. de Tironibus. l. 4. inf. de Veteranis: l. 8. de filiis milit. apparit. l. 10. inf. de Numerariis: l. 17. inf. de Cohortalibus. Quibus addenda insuper & nonna Cod. Inst. puta l. 2. §. 8. Cod. de off. Praef. Praetor. Afr. Eorum verò (quod secundò notandum) mentio iam occurrit sub Constantino M. A. D. 325. in d. l. 4. inf. de Veteranis. Et deinceps eorum mentio occurrit, (quod Tertio observandum) extra leges nostras, non tantum in Notitiâ Imperij, verum etiam apud Ammianum Marcellinum sub Valentiniano An. D. 372. lib. 29. p. 427. Ad abolendum, inquit [Firmum] cum Comitatenfis auxilio militi pauci Theodosius Magister Equitum mittitur [è Galliâ in Africam.] Quarto tenendum, quemadmodum Comitatenfes Palatinis sociari diximus, & utrosque Pseudocomitatenfis Ripariensibus Castricianis alicubi opponi, ita in plerisque legibus fieri tantum mentionem & oppositionem Comitatenfis, & Ripariensium, nullâ Palatinorum mentione factâ. Quintò tenendum, ut Palatinos ita & Comitatenfes cæteris potiores fuisse: atque adeò singularibus privilegiis gausos. Hinc scilicet Actuariis Palatinorum & Comitatenfis Numerorum maiores annonæ, maiusque Capitum dabatur quam Pseudocomitatenfis, l. 10. inf. de Numerariis. Hinc Capitacionis seu census immunitas maior per Comitatensem, quam per Ripariensem militiam obtingebat: l. 7. inf. de Tironibus: & l. 4. inf. de Veteranis: Hinc Comitatenfis species ipsæ aliquando solutæ fuerunt, limitaneis verò (in quibus Ripariensibus) pretia tantum, l. 17. inf. de Cohortalibus. Hinc & maius corporis robur, maiorque statura in Comitatenfis requirebatur, quam in Ripariensibus, l. 8. de filiis milit. apparit. Hinc denique hæc ipsa l. id quod indubitatum magis erat, in Palatinis & Comitatenfis, velut potioribus, ad Pseudocomitatenfes, Castricianos cæterosque velut inferiores extenditur.

Et hæc de primo censu seu prima specie Legionum & Numerorum: sequitur altera: quâ parte primo loco nominantur PSEUDO-COMITATEN- SES,

SES, quomodo in Cod. Inst. Ceterum rectè restituit lib. 1. obs. cap. 25. quorum mentio fit non hæc tantum leg. sed & alterâ, puta l. 10. inf. de Numerariis: & non vno loco in Notitiâ Imperij. De his id obfero, pauciores Numeros Pseudo-comitatenfes quam Palatinos atque Comitatenfes, non recenseri in Notitiâ. Item sub omnibus Magistris militum fuisse Comitatenfes, non verò sub omnibus Pseudo-comitatenfes. Ac ut recensent eorum sociam, in Orientis Imperio sub dispositione Magistrum militum præfentialis ponuntur Pseudo-comitatenfes Auxiliarij Sagittarij: sub Magistro militum per Orientem, decem Legiones Pseudo-comitatenfes: sub Magistro militum per Illyricum, novem. In Occidentis verò imperio, sub Magistro peditum præfentiali, Legiones Pseudo-comitatenfes decem & octo. Et ita quidem ut quemadmodum hic, ita & in prædictâ Notitiâ semper Pseudo-comitatenfes eorumque insignia post Palatinos & Comitatenfes sternantur. De his & illud obfero, nullas vexillationes Pseudo-comitatenfes memorari in Notitiâ Imperij. Quoniam & hæc quoque fuisse colligitur ex l. 10. inf. de Numerariis, quæ non tantum Iunio Magistro Equitum inscribitur, & de Pseudo-comitatenfis agit. Sed & nominatim de Capiteo pro equis his præbit. Denique hic repetendum quod antè quoque iam monui, Annonas & Capitum tertio parte minorâ, seu deductiorâ præbita quam Palatinis & Comitatenfis: nam cum his Sex Annona & totidem Capita præstarentur, Pseudo-comitatenfis quaternæ tantum Annona & quaternum Capitum dabatur, ut eadem lex 10. inf. de Numerariis, definit. Illud mihi interim omninò verisimile, Pseudo-comitatenfes sub se comprehendisse Ripariensibus, Castricianos, cæterosque. Argumento primum huius libi; Sed ne de ipsis quidem Pseudo-comitatenfis legionibus, & de Ripariensibus, Castricianis, cæterisque. Cui accedat hoc alterum, quod quemadmodum h. l. Palatini & Comitatenfes, Pseudo-comitatenfis seu Ripariensibus opponuntur, &c. ita passim alibi Comitatenfes & Ripariensibus, seu in Ripâ constituti, inter se solemniter opponantur; l. 7. de Tironibus. l. 4. de Veteranis, l. 8. de filiis milit. apparitionibus, pariter ut Comitatenfes & Limitanei opponuntur; l. 17. inf. de Cohortalibus. His addatur omnibus, quod quemadmodum ex hæc l. simul & l. 10. inf. de Numerariis,

vis, & ex Notitiâ ostendimus, Pseudo-comitatenfes gradu & privilegiis annonisque, Comitatenfis inferioribus fuisse; ita nominatim quod in successione vindicandam à Comitatenfis distatille videantur; pariter enim in l. unica, supra de bonis militum, cavetur, vniuersis tam Legionibus, quam Vexillationibus.

Comitatenfis, seu Cuneis ius competere vindicandorum bonorum eius milites, qui necelatus sine legitimo hærede decesserit: ut ita hæc obfero, id dictum videatur, non idem ius competere Pseudo-comitatenfis. Quod Ripariensibus atque, de his demum agitur l. 14. inf. de erogatione milit. ann. dicuntur idem & Ripariensibus, l. 7. de Tironibus, l. 4. de Veteranis, neque enim alij sunt Ripariensibus, quam Ripariensibus (quidquid Casaubonus tr. dicit) qui scilicet in R. pa. per Cuneos, & Auxilia constituti erant, d. l. 7. de Veteranis: unde & Ripariensibus, l. 8. de fil. mil. app. cuius minor dignitas erat quam Comitatenfis, quibus & opponuntur, d. l. 7. & d. l. 8. & l. 4. de Veteranis. Eadem verò forma & provinciarum Ripariensibus dicitur: Dacia Ripariensibus, quæ & Ripariensibus dicitur in Not. Imp. Noricum item, Valeria & Gallia Ripariensibus. Epistola quoque Aureliani ad Valerium Crinitum referente Vopisco pag. 222. vbi de bello Monerariorum. Hi co. præf. si sum, septem millibus. Liberorum (restituit Salmasius Lembariorum; ego malim Lituaniorum, ut in Notitiâ Ducis Pannoniarum primæ, & Norici Ripariensibus,) RIPARIENSIVM, & Castricianorum, & Castricianorum interempta. Quod Dacis eos arinet, putro eos esse, quos Aurelianus è provinciâ trans Danubium Daciâ quam reliquit, desperans eam posse retineri, abduxit: de quo vide eundem Vopiscum. Quomodo & Ripariensibus partim erant ex aucta Dacia. Ne quid hic addam de Ripariis, seu Ripuariis vel Ripariolis, qui postea dicti Legiones etiam Ripariensibus memorantur sub Duce Messia, sub Duce Scythia in Notitiâ Imperij. Castricianis tandem idem sunt cum Castricianis, quomodo vocantur in epistola Supradictâ Aureliani: nam ut ibi Ripariensibus iunguntur, ita & hic quoque: Castricianis, videlicet ad differentiam eorum qui Castrenses & Castrensiâ in Palatinâ militia dicti; hi quippe in Castris constituti; ut dicitur l. 15. de erog. milit. ann. Nunc de ratione nominis videndum est.

QVID "PROBARE" DEBEANT AD QVAMCVMQVE * MILITIAM VENIENTES.

TITVLVS II.

"Curiali conditione se se liberos esse, l. 1. & 2. " Probandi vox hac in re propria. vid. Traiani epist. 39. ad Plinium, lib. 10. * Etiam Legionariam.

¶ CVRIALI

¶ **CVRIALI** conditione liberum sese is, qui militia se offert, probare debet, & quomodo.

I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA.

VOTIESCVMQVE se aliqui militia crediderit offerendum, statim de natalibus ipsius ac de omni vitæ conditione examen habeatur, ita ut domum, genus, non dissimulet & parentes: Nec tamen huic ipse rei nisi honestissimorum hominum testimonio ad stipulante credatur: ita enim fiet, ut & Curias nemo declinet, & ad militiam nullus adspiret, nisi quem penitus liberum aut genere, aut vitæ conditione, inquisitio tam cauta deprehenderit. Data XIIII. Kal. Aug. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino CONS. [383.]

NOTÆ

* Iungenda huic, lex 102. *infr. de Decurionib.* quæ etiam argumento huic respondet.
 Iterum PP. ita d. lex 101. v. Protopogr.
 " Aliquis, vel alicui quis. Alicui porro, etiam Legionariæ, v. l. 1. *infr. de Tironib.*
 " 29. *ipf.* & ita dicitur habet MS. Archetypon.

COMMENTARIVS.

NATALES ad Militiam sese offerentis exiguntur, examinari, probari (& quidem honestissimorum testimonio accedente) iubentur à Theodosio M. h. l. vt & à Valentiniano Inn. l. 2. *infr.* Igitur eum qui ad militiam promoveri vult, probare iubet, se liberum ab omni nexu esse: *nexu*, inquam, Curia aliunde conditioni alioquin alicui adstricti, ad militiam non admittuntur, vel etiam admissi eiiciuntur, vt putà Curiales, h. l. & l. *prox.* & l. 1. *infr. de Tironibus*: de quo complures extant leges *infr. tit. de Decur.* Plinij & Traiani lib. 10. Coloni & Saltuenfes, l. 3. *Cod. qui militare*: Cohortales l. 4. d. 1. aliam iam Militiam sustinentes, l. 5. & 8. d. tit. Serni, l. 6. 7. d. l. 8. 11. 16. *infr. de Tironib.* l. 9. *de desertoribus*: nego-

riatores, l. vn. *Cod. Negotiatores ne militent.* Et Sidorius lib. 1. *epist. 8. de quo alibi*: aliunde, veluti litis causa, l. 1. *Cod. d. tit.* vel in fraudem ciuilium munitum, l. 2. d. tit. Sed Curialium maximè causâ hæc lex, vt & proxima lata est; qui non Reipublicæ amore, sed Curialis conditionis euitandæ ad Militiam adspirabant, vt ostendit quoque lex 102. *infr. de Decurionib.* quam huic coniungendam dixi. ¶ Similis autem siue probatio, siue Inquisitio *adquisitio* fiebat circa recipiendos in Militiam Palatinam, vt docet lex 4. *sup. de Agentib. in reb.* & lex 15. 16. 17. *sup. de Palatinis*: & quidem eodem fine. De honestissimorum Virorum testimonio alibi dicamus. Itémque de recipiendis Tyrionibus, l. 1. *infr. de Tyrionib.*

¶ **CVRIALI** nexu immunem sese esse is, qui se militia offert, probare debet.

II. * Idem AAA. ad Neotherium PP.

VISQVIS cinguli sacramenta desiderat, in eâ vrbe quâ natus est, vel in qua domicilium collocat, primitus Acta conficiat, & se ostendat, non patre non auctore esse Municipem, penitusque ab Ordinibus necessitatibus alienum, sciturus se in perpetuum reuocandum, nec temporis nec militia prærogatiua, si ita non gesserit, defendendum. Ordines etiam Vrbiu nouerint, si cuiquam præstitisse gratiam doceantur, ac non vera Actis promendo per mendaciam quenquam abire permiserint, se periculo subiacere. Dat. VI. Id. Iul. Med. Arcadio A. I. & Baurone CONS. [385.]

NOTÆ

" Reponendi hi Imppp. VALENTINIANVS Theodosius & Arcadius.
 " Militaris videlicet.
 " Id est, Curiali.
 " Id est, Curia.
 " 29. si se.
 " Reponit Fornerius 3. *Quasiid. 26. ambire*, quod hic de his agatur qui Militiam ambiunt, vt in iudicio legis ostendit. Proinde tentat temonis abtati restitutionem, quod eam ratio manifesta disputationis exposcat. Sed nil necesse est: & legitimum est abire. Agitur enim in h. l. de his quæ Ordines vrbiu per gratiam & ambitiosa decreta à Curia ad Militiam abire permittunt. Abire igitur permiserint, id est, Curia & Curiali nexu liberos dimiserint: vt in simili l. 1. *infr. de Tironib.* Decurionibus hæc fiducia denegatur, ne forte quis fugiens militiam, addito nomine Decurionis à militia ABSCEDAT.

COMMEN

COMMENTARIVS.

INQUISITIONI (sic enim vocatur lege superiore) seu quæstioni (vt in simili dicitur l. 3. *sup. de Agent. in reb.*) probationi denique (quod probandi verbo non tantum hoc titulo, verum etiam l. 4. *sup. de Agent. in reb.* significatur, & l. 2. *infr. de Tyrionibus*, vbi dicam) de qua ad legem superiorem dictum fuit, exacta magis forma hac Valentiniani Iunioris constitutione inducitur: Hæc scilicet, vt Acta super eâ re conficiantur, & quidem in eâ vrbe, in qua miles præsentandus, natus est, vel in qua domicilium habet. Acta inquam requiruntur, id est, municipalia gesta, quibus munitus ad

militiam admittatur: Cùm lex superior honestissimorum hominum testimonium tantum requirat. Et quidem in tantum, vt si Acta hæc non bonâ fide facta, sed ambitiosa seu per gratiam expressa fuerint, Curia ciuitatum multari debeant. Ordinis ambitiosa decreta sacris constitutionibus reprobandantur, l. 2. *Cod. de Decretis Decurionum*, & l. 4. m. *de Decretis ab ordine faciendis.* Ambitiosa decreta sunt per gratiam expressa in ciuitatum & Curiarum perniciem. Eodem sensu ambitiosa sententiæ, sed & *Perfusoria adferentes.*

QVIS IN GRADU PRÆFERATUR.

TITVLVS * III.

" *Assiduus* infrequenti, l. 1. ordine promotus, per saltum promotus, l. 2.

* Concordat Titulus *supr. vt dignitatum ordo seruetur*, lib. 6.

¶ **ASSIDVVS** infrequenti præferendus in gradu, seu PROMOTIONE.

I. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP."

NOMNIBUS qui militia nomen dederunt, ratio est habenda meritorum, vt is potissimum potiore adipiscatur gradum, qui meruerit de labore suffragium: nec quærat, quis militari primus, sed quis manserit in studio Apparitionis assiduus. Dat. Prid. Idus Feb. Constp. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONS. [393.]

NOTÆ

* Iungenda huic est lex 13. *infr. de mor. all.*
 " Rufinus PP. Orientis scil. sub Theodosio M. vid. *Prosep.*

COMMENTARIVS.

ASSIDVVM in studio & militia, infrequenti (vt verbo veteri vtur) est tempore prior, in gradu & PROMOTIONE præferri iubet h. l. Theodosius M. Atque idem cum de promotione in vacantem & superiorem gradum agitur, huic ille præferatur. Eleganter Theodosius, *In omnibus qui militia nomen dederunt, ratio est habenda meritorum, vt is potissimum potiore adipiscatur gradum qui meruerit de labore Suffragium.* Et rursum; *Nec quærat, quis militari primus, sed quis manserit in studio Apparitionis assiduus.* Quod vtiliter aliud traduci potest, Et verò traduci compertum habeo. Itaque idem ipsum quoque *cauetur de Domesticis & Protectoribus*, l. 6. *Sup. de Domesticis & Pro-*

rectoribus. Et sanè Fugitiua est hæc lex ab hoc de militia Armata tractatu, vt complures alia huius libri. Quod vt legis inscriptio arguit, ita & hæc verba extrema magis adhuc: *Sed quis manserit in studio APPARITIONIS assiduus.* Proinde de militia Officiali agitur, seu de Apparitionibus omnibus P. P. Et tamen ratio legis aliò rectè trahi potest. De promotione sanè militum est alioquin hic Lamprij locus in *Alex. Senero, De promouendis etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta Pittacia, & sic faciebat, diebus etiam pariter annotatis, & quis & qualis esset, & quo insinuante promotus.* Verum de Promotionibus planè ago ad l. 2. *infr. de falsâ mon.* & ad l. 2. *infr. ad leg. Int. de ambitu.*

ORDINE promotus preferendus in gradu, promotus per saltum & beneficium Principis.

II. *Imp. Honorius & THEODOSIUS AA. Anthemio PP.

V M alios in altiores militiae gradus iugis obseruatio, nonnullos in eadem militiae statione Caeleste peruexisset oraculum, ac tempore prouehenda dignitatis exoreretur contentio...

NOTAE

- * Iungenda huic est lex vn. sup. de Nili aggeribus non corrumpendis. Sed & hanc quoque legem Eugeniū exillit mo, inter alia, Inscriptionis argumento.
Id est, continuatus ordo laborum.
Ist ed, Principis Codicilli & Sacri Affatus, vt mox quoque vocantur: Similiter l. 1. sup. de Senator. l. 9. sup. de Iurisdic. v. Gloss. Theod.
Præuexisset.
Id est, eo tempore quo per decedentis alicuius obitum, vel abitum, locus sit subsequenti in proximum gradum subuehendi & promouendi.
Quid est triennio postponi? non nisi triennio post, ad eum gradum promoueri.
Euxerit. Constantinopoli, vt d. l. vn.

COMMENTARIUS

ORDINE, seu CONTINUATO per gradus singulos labore, qui in altiores gradum peruenit, eum triennio praecedit, qui Codicillis eundem gradum adeptus est, & ad eum per saltum promotus beneficium Principis: (quod dicitur ex edicto...)

DE EROGATIONE MILITARIS ANNONAE

TITVLVS IV. XII. COD. IVST Tit. XXXVII.

De Iudicium Annonis ramen est lex 17. 32. & 35.
Τροφή στρατιωτικῆ.

ADARARI Annonas, id est PRETIA loco Annonarum dari Tribunis & Praepositis prohibetur.

I. *Imp. Constantinus A. HABE Felix k. NB.

TRIBVNOS, siue Praepositos, qui milites nostros curant, annonas (per dies singulos scribitionis indicio sibi debitas) in horreis derelinquere non oportet, vt Procuratores seu Susceptores vel Praepositi pagorum & Horreorum eam comparent.

parent: hinc enim fit, vt à Prouincialibus non annonas, sed pecunias, postulent memorati, ipsi etiam speciebus remaneant vitiatas adque corruptis: Constituimus ideoque derelictae annonae sisco compendium vendicari, Subscribendario & Optione gladio feriendis: quoniam fieri non potest, vt vel prouinciales iteratâ collatione grauentur, vel militibus corruptis species diuidantur, detrectantibus memoratis ad diem sumere annonas suae congruas dignitati. In quâ culpâ si quis fuerit adprehensus, nec personae merito, nec honoris fastigio defendendus est. Dat. XIII. Kal. Nou. Aquis, Paulino & Iuliano CONS. [325.]

NOTAE

- * De hoc inscriptionis genere, vide caput in Prolegomenis: geminam vide legē 4. inf. de operibus publicis.
De Tribuna & Praepositi militum, consule Paratilon de re Militari, sup.
Annona multitudinis numero enunciatâ hic, & l. 3. 10. 12. 13. 17. 19. 20. 22. 27. 28. 29. 31. 32. 34. 35. vlt. omnes omnino species annonarias significant, non tantum panes quod ipsum mox hæc ipsa l. numero singulari effectur. Et nihilominus Annonarum appellatione quandoque vnicam speciem veluti panem indicari, vel paucas tantum fateori sicut nomen generis vni speciei sæpè apratur, sed non quasi Annona multitudinis numero enunciatâ PANES tantum significet: at singulari numero frumentum, vinum, oleum, laridum, capium: vice versa, panem non dici Annonam: de quo ad l. 2. inf. de frum. Vrb. Constantinop.
Vt leg. 3. inf. nisi Vicarius Comitū scripitione conuentus didicertis qui numerus annonarum, & quibus debet erogari. Eodem sensu solemniter expressio l. 3. inf. Tributa in ipsi speciebus.
malè in alijs Iudicio. De voce iudicij vide Glossarium.
V. l. 32. inf.
Id est, quo scilicet postea eas Procuratores, &c. comparent.
29. eas scilicet annonas: quanquam & eam, sustineri potest.
Procuratores scilicet, susceptores, Praepositi, &c.
29. remanentibus. Vel sustineri illud potest, quasi ita scriptum foret, & annonae remaneant, ipsi speciebus vitiatas eodemque sensu forte pro ipsis, reponendum ipse.
In horreis, neque exactae.
29. vt ne.
29. corruptae. Et ita habet M S.
Detrectantibus, in M S.
De hoc dixi ad l. 11. sup. de Palatinis S. L. vide & l. 32. & l. vlt. inf.
Adprehensus pro deprehensus.
Vide quæ ad Chronologiam noto.

COMMENTARIUS

SPECIES IPSAS annonarias per singulos dies suae dignitati debitas Tribuni & Praepositi militum exigere iubentur h. l. à Constantino M. & horreis deripere: ac non etiam eas in horreis relinquere, & earum loco vice, pretium exigere, seu adarari: (de quâ voce postea) alioquin derelicta ita annonae sisco vindicatur: Subscribendarius & Optio (de quibus mox) gladio feriuntur. Tribuni scilicet & Praepositi, quod pecuniam quam species ipsas mallet (& quidem ea occasione, quæ notatur l. 20. inf.) pretium annonarum sibi seu suae dignitati deputatarum à susceptoribus exigebant, sic vt species annonae penes Susceptores remanentes, vitarentur & corrumpentur: Vnde alterrum hoc incommodum emergebat, vt vel has species corruptas militi praestari postea contingeret: vel sanè cum milites corruptas species acciperent, Prouinciales iteratâ collatione grauentur, id est, denuò species iteratâ collatione conferrentur. Proinde hac Constantini lege vtrique occurrunt. Breuiter Adarari annonae Tribunorum non debent. Valerianus ep. de Claudij Tribuni salario, ad Procuratorem Syriae. Praestabis, inquit, sed ita vt nihil ad areretur: & sic vbi aliquid defuerit, non praestetur, nec in nummo exigatur. Idque ipsum de militibus pariter statuitur l. 17. 18. 20. 21. inf. b. t. Verum verumque abolitum. Et hoc quidem, vt l. vlt. inf. ostendit.
Plurima interim h. l. notanda veniunt. Primum, Tribunis siue Praepositis militibus annonas per dies singulos scribitionis indicio assignatas. Scribitionis indicio, id est, Comitū scribitione, l. 3. inf. Quales extra ordinem Epistolae Principum, quibus Princeps Tribuno & Praeposito proficenti annonas & salarium constituebat, Cuiusmodi Epistolae plures videre est apud Pollionem, in Claudio, Tom. 11.
Vopiscum, in Aureliano & in Probo. Ex illis interrim, quas dixi, Epistolis apparet salarium siue annonas quandoque annuas constitutas (quod etiam docet lex 17. inf.) Quandoque verò & quasdam quotidianas, diurnas, seu per dies singulos (vt lex nostra loquitur) Epistola Valeriani de salario Claudij Tribuni: Huic salarium de nostro priuato arario dabis, annuos frumenti modios tria millia, hordei sex millia, laridi libras duo millia, vini veteris sextarios tria millia quingentos, olei boni sextarios centum quinquaginta, olei secundi sextarios sexcentos, &c. Et mox: Ligni quotidiani pondo mille, si est copia, costilium quotidiana batilla, quatuor. Item Epistola Valeriani de salario Prob. Tribuni hæc verba continet: Huic dari iubebis in salario diurno bubulae... porcinae pondo sex, caprinae pondo decem, gallinaceum per biduum, olei per biduum sextarium unum, vini veteris diurnos sextarios decem, cum larido bubalini, salis oleum, lignorum quantum satis est. Rursum Epistola Valeriani de Aureliano Duce: Sinceritas tua supradicto viro efficiet, quando Roma fuerit, panes militares mundos sedecim, panes militares castrensés quadraginta, Vini mensalis sextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcinae pondo triginta, bubulae pondo quadraginta, olei sextarium unum, & item olei secundi sextarium unum, liquaminis sextarium unum, herbarum, oleum quantum satis est: Ipsi autem, ad sumptus, aureos Anoninianos diurnos binos &c. Verum de hoc plura dicam ad l. 17. inf. Secundò, officiorum variorum h. l. fit mentio. Procuratores seu susceptores primum nominantur: proinde Procuratores Susceptoribus proximi, de quibus accipio & istud Vegetij lib. 4. cap. 7. (quod eius Interpretem alioquin torst) Parum, inquit, proficere plurimum collegisse, nisi ab exordio dimoensine salubri per idoneos Procuratores erogatio temperetur. Procuratores

ratores Curiarum vocat l. 32. *inf. hinc* & procuratores vel Curæ civitatum l. 20. *inf. de Decurionib.* Procuratores igitur quoque susceptores, quique dispensandis, & erogandis speciebus annonariis præpositi. Alioquin & simpliciter Curatores dicti, qui frumenta distribuendo, dividendo præpositi erant, ut docet Suetonius in *Ottavio cap. 37.* Vide & Cassiodorum 6. *variar. 18.* Idemque curator Minutiæ dictus, de quo alij monuerunt ¶ Sequuntur Præpositi pagorum. De quibus agit *l. 1. & l. 1. sup. de pignor. & l. 8. inf. de susceptor. & l. 49. inf. de decurion. l. 1. inf. de iis que administrant.* De quibus etiam quædam monerim ad d. l. 1. *sup. de pignoribus* hic tamen vela laxanda sunt. Igitur ut *l. 1. ita & l. 8. inf. de susceptoribus*, Præpositura Pagorum, horreorum & Susceptores coniunguntur. Præpositum pagi vocat *lex 1. inf. de iis que administrantib.* Præfectum pagis d. *lex 1. sup. de pignorib.* (quomodo legem illam restitendam dixi e *Codice Iustiniano*) eodem modo Præpositi pagis, non patris in l. 49. *inf. de Decurionib.* Nam & in d. l. 1. Intercessoribus seu exactoribus debitorum publicorum pariter, ut in *l. 1. Præpositis* verò horreorum, & suscepto-ribus dinerfarum specierum d. l. 49. coniunguntur. Horum mentio fit apud Eusebium, *lib. 9. cap. 1. circa modum.* αὐτὸς τὸς λοιπὸς δὲ στρατιῶν δὲ τῶν ἀσπι-ρωτάτων inquit τῶ πάλῳ ἐκείνου πλῆθος, ubi est quoque qui tentat reponendum τὸ πάλῳ. Pauld post eisdem appellat τῶς κατ' ἀγρῶς ἑπτακτοῦς λογισ-σοῖς inquit δὲ στρατιῶν δὲ τῶς κατ' ἀγρῶς ἑπτακτοῦς λογισσοῖς. αὐτῶν ἰdem dicuntur apud Isidorum Pe- lusiorum *lib. 9. 1.* in *Iustiniani Nouellis & in Edicto* 13. Vnde & verbum πάλῳ quod restituo in d. l. 1. *inf. de iis que administrantib.* Magistratus vocantur l. 2. *inf. de Salgamo l. 2. inf. de Veterariis.* Siculus Flaccus sine libri de Conditionibus agrorum, eos *Magistros pagorum* vocat, & eos exactionibus incubuisse ostendit. *Vicinalis*, inquit, *via de publicis, que diuertuntur in agros, & sæpe ad alteras publicas perueniunt, aliter [quam publicæ] mununtur, per pagos [scilicet] id est, per Magistratos pagorum, qui operis a possessoribus ad eas tuendas exigere soliti sunt.* Et sub finem libri: Sed & pagis sæpe significanter fi- niuntur, de quibus non puto quaestionem futuram, quo- rum territoriorum ipsi pagis sint, sed quatinus territoria [scilicet procurant] quod tamen intelligi potest vel ex hoc, *Magistri pagorum*, quod (ita enim legendum: id est, quoultque) pagos laxare soliti sunt, ubi tra- hantur [id est, eoultque territorium protrahant] quatinus laxarent. Si verò de ipsis pagis quaestionem quis moueat, ampla rei negotium mouebitur; respicien- dum tamen ut sæpe diximus, quibus ex viroque locan- tur. Nam & quoties MILITI prouentui aliud cui comitatus ANNONA publica prestanda est, si ligna aut Stramenta deportanda, quotendum cui civitati, à quibus pagis (ita enim locus restituendus est) huius- modi munera præberi solita sint. De quo loco vid. & que dicam ad l. 23. *inf. & ad l. 2. inf. de excobio- ne.* Præfecti itaque pagorum seu Magistratus per pagos singulos, inter cætera annonæ militaris exi- gendæ, suscipiendæ & vicissim erogandæ curam præstabant. ¶ De Præpositis horreorum dicam infra Titulo de Susceptoribus.

¶ Sequitur Subscribendarius. Eum eundem facit Cuiarius cum Actuario (de quo alioquin agitur l. 11. *b. t.*) Nam ut Actuarius Optioni iungitur in l. 24. *inf. b. t.* Et Nouella Mariani De indulgentiis debitorum 2. ita hæc lege pariter Optioni Subscriben- darius iungitur: Et nominis etiam ratio eadem vi-

deri possit: Actuarius sanè ideo dicitur quòd Nu- merorum ratiocinia pertractaret, l. 16. *inf. b. t.* & acta conficeret eius, quod cuique militi deberetur: Omnibus sanè per Orientem Comitibus & Ducibus rei militaris in *Notitia Imperij* tribuitur Subscri- bendarius, eiusque rursum fit mentio l. 8. *inf. de Cohortilib.* ubi iungitur Tabulariis diurnariis, logo- graphis Censuralibus. Verum aliis omnino fuit Subscribendarius ab Actuario. Actuarius, in sin- gulis numeris fuit, & militum ratiocinia tractauit: Subscribendarius verò vnus tantum fuit sub Comite vel Duce rei militaris, sub quo complures Numeri fuerunt, atque aded Tribuni & Præpositi. Deinde munus diuersum fuit. Subscribendarius enim, commonitorium sine scriptiois indicium nomine Comitibus & Ducibus conscriptum mox subscibe- bat. Scriptio erat hæc ferè formulâ seu commonitorio ad Procuratores, Præpositos pagorum vel horreo- rum. Huic vel illi Tribuno sine Præposito officii sine dabis tantum annonarum, quam hic, aut ille optio exi- ger. Non temerè igitur est, quod Subscribendario *h. l.* pena imponitur pecuniam Tribuno sine Præ-posito præberi iubenti, cum ipsas species annonarias præberi commonitorio suo completi debuisset.

¶ OPTIO (cuius *h. l. & l. 24. inf. b. t. & l. ult. de iure fisci, & l. 22. inf. de diu. offic.* mentio fit, & dicta Nouella Mariani 2.) est, qui à Susceptore annonam militarem exigebat, quam postea eroga- bat, distribuere militibus, Tribunus, & Præpositis. Breuiter, Optio, est erogator militaris annonæ. Ided Græci Basilicorum *lib. 54.* quam *lex 1. de numeribus & honoribus*, annonæ diuisionem vocat, ipsi Optionem militum vertunt. Et apertissime Iusti- nianus Nouella 130. τῶς ἐκάστῃ τῶν ματῶν ὀπτιῶνας ἀποδεδωχέναι τῶ εἰδη δὴκα πνὸς ἀγεροφῶς καὶ προῖνευ τῶς ἐξῆρχοις καὶ τῶς στρατιώταις τῶς ἐν εἰδη χορη- γουμέναις, id est, cuiusuisque Numeri optiones sus- cipere species sine vlla tergiversatione, & erogare Præ- positis & militibus in specie præbidas annonas. Vide & Nouellam 117. Sed & Procopius *lib. 1. de Vandalico* r. 12. δὲ ἐπιμελεῖσθαι τῶ ἀδελ τῶν ὀπτιῶν δὴκα πνὸς ἀγεροφῶν καὶ προῖνευ τῶς ἐκάστῃ τῶν ματῶν ὀπτιῶνας, id est, Curam gerebat erogationis militaris: Optionem hunc vocant Romani. Quo loco Vir doctus nescio quos Optiones domesti- cos somniat ab Optionibus militibus diuersos. Nam ἡ ἀδελ ὀπτιῶν δὴκα πνὸς est erogatio militaris quæ fiebat in familiis militum. Cytillus quoque in le- xico ὀπτιῶνας, vertit ὀψιδιαι, id est, obsidatorem, non ut quidam voluit obsidem. Synestus *epistola 87.* τῶν κατὰ τὸ ὀπτιῶν τῶ τῶν ματῶν appellat. Optionis officium Nicolaus Pepigomenus in *Panegyrico Sa- ncti Isidori* declarat. Denique hunc eundem Anno- narium dici existimo, l. 3. *inf. de Numerariis.*

¶ Postremò notanda sunt *h. l.* illa verba; An- nonas sua congruas dignitati sumere. Quæ iam expen- di & illustrari prolixius ad l. 11. *sup. de Palatinis*: vid. & l. 32. *& l. ult. inf.*

Hinc interim obseruetur, statum cuique digni- tati militari annonarum modum fuisse, Comitibus & Ducibus compertum. Sic ut ad Tribuni, vel Præpositi dignitatem eucto aliquo, nil opus foret Principis Codicillis annonarum modum adscribi: quod etiam confirmat *lex ult. inf. b. t. tit.* Proinde, quæ salaria seu annonæ specialiter Epistolis Impe- ratorum apud Historiæ Angustæ Scriptores Tri- bunus vel Ducibus deferuntur, vltra ordinis sui ferè gradum decerni obseruandum est & ha- bendum.

¶ PRÆSEGMINVM

¶ PRÆSEGMINVM CARNIS militibus eroganda, modus à Constantino definitur.

11. * Imp. Constantius A. ad Taurum."

¶ V M Militibus, per Africam constitutis, laridum, vel recens forsitan caro, deinceps erogabitur, vngulas orisque tantummodo summam præcidi amputari- que præcipimus, ne porcina integra separetur, sed erogationi proficiat annonariæ. Dat. viii. Id April. Arbitratione & Lolliano c o n s s. [355.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
* P. P. Italia, vt vel Africæ mentio in hæc & sequenti lege ostendit: cuius multa quoque mentio apud Ammianum Marcellinum & historie Ecclesiasticæ Scriptores: Porro quin Annonæ militaris (vt totius rei annonariæ) cura ad Præfecto: Prætorio pertinebat, quæ ex Zosimo, Ammiano Marcellino liquet, ideo tot leges hoc titulo Præfictis Prætorio inscribuntur.
* Ad eandem Africam pertinet quoque lex proxima seq.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII quinque constitutiones ordine sequuntur, de Annonâ militari: è quibus duæ priores ad Africam pertinent, tres postremæ ad Orientem. Hæc est de PORCINÆ carnis in milites erogatione. Caro scilicet, & Porcina quidem, annonæ militaris numero olim fuit, id est, inter cæteras species militi pro stipendio præberi solitas, etiam caro porcina fuit: vt præter hanc legem docet quoque *lex 6. b. t. & l. 17. inf. de Cohortilib.* Docent id præterea plures Imperatorum Epistola, quas ad superiorem legem protuli. Quin & Gregorius Nazianzenus *Orat. 21. in Athanasium*, p. 382. qui susceptoris huius laridæ carnis meminit: τὸ τῶν πορτῶν καὶ πορτῶν σαρκῶν ὁμοῦς ὡς τῶν βοῶν τῶν εὐχαρίστων ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν. Sed & Themistius *orat. 5. p. 118.* Quo loco ait, le contem- tum vivere pane & oleo, seu eo salario quod ad annonam civicam magis accederet, quàm ad militarem: cum tamen vi decretae sibi à Principe an- nonæ posset longè plura percipere, quæ indecorum ipse putet Sophistæ capere: ὅστις οὐδὲ φιλοσο- φίας μεταποιήσῃ, καὶ τὸ τοῦ νόμου ἔλασσον τε καὶ ἀδύνατον ἴσχυρῶς ἀείρει καὶ συζητῆσαι τῶς ἀπορίας, ὃ ὄντιν καὶ τὸ εἶδος ἀπαρρηκτόν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν. Quo loco, vti dixi, Themistius annonam civicam Constantinopoli- tanam & militarem quæ militibus dabatur, dis- tinguit: nempe illam frugalem fuisse, quæ sanè panem & oleum non excedebat, vt docebit titulus *inf. de annonis civicis*: hanc vberiorè longè, vt quæ contineret laridum, vinum, & obsonia. Quem huius loci sensum cum nō caperet Petauinus, turbide omnia miscuit p. 553. 554. 555. 557. 558. de quo dicam etiã in partem ad l. 7. *inf. de amon. civic.* ¶ Porro porcina, quæ militi dabatur, non recens semper erat sed lari- dæ aridæque: ideoque laridi appellatione *h. l. v. & l. 6. inf.* significatur, seu laridæ carnis, d. l. 17. *inf. de cohortilib.* Quare & in Glossis Philoxeni, lari- dæ ἔρπιδ. Et tamen Recens quandoque caro etiam præbida fuit militi, vt hæc lex testatur: Quæ appella- tione (hæc quidem lege) propriè recens porcina venit, quandoquidem vtrumque (laridum in- quam, & caro recens) initio legis expressum, sine

eiusdem vnica porcina appellatione comprehendi- tur. Certè præter laridum seu porcina (non recen- tem scil.) recentem etiam præbitam, Valeriani quo- que Epistola docet: Porcellum, inquit, dimidium, gal- linacos duos, porcina pondo vngula, bubula pondo qua- draginta. Quinimò & Veruccina militi data, quæ Larido opponitur, d. l. 6. *inf.* Item bubula quando- que & caprina; Epistola Valeriani de Probo Tri- buno: Huic dari iubebis in salario diurno bubula pon- do... porcina pondo sex, caprine pondo decem, gallina- cum per biduum, vini veteris diurnos sextarios decem, cum larido bubalino, cillis, olerum, liquorum, quan- tum satis est. Vbi obiter notandum, Laridi bubalini appellatione, non porcina, non bubulam intel- ligi (carum enim superius facta mentio) verum carnem non recentem de bubalo. Laridum enim omne ἔρπιδ secretiore significatur, vt iam dixi, Glo- sa Philoxeni Laridus ἔρπιδ. Et tamen recentem carnem haud frequenter datam militi, hæc ipsa lex indicat, voce FORSITAN.

¶ Porro militibus seu militibus certus libra- rum seu pondo numerus præstitutus fuit, quem nunc non eruo. De eo qui Ducibus & Comitibus, itémque Tribunus quandoque præbitus, monumenti satis Historiæ Angustæ Scriptores. Proinde ad li- bram & pondus erogata caro, vt præter hanc legem ostendit *lex 27. inf. de Cohortilib.* Et Angusti illi præterea Scriptores. Quin & Themistius superio- re loco *oratione 4. pag. 118.* ὅστις οὐδὲ φιλοσοφίας μετα- ποιήσῃ, καὶ τὸ τοῦ νόμου ἔλασσον τε καὶ ἀδύνατον ἴσχυρῶς ἀείρει καὶ συζητῆσαι τῶς ἀπορίας, ὃ ὄντιν καὶ τὸ εἶδος ἀπαρρηκτόν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, ὅτι τῶν πορτῶν ὅσων ὁμοῦς κερὰν ἁποδεδωχέναι ἡμῶν, id est: Qui igitur Philosophiam profectur, & interim porci- nam appendit, & cum Susceptoribus de libra seu pon- dere contendit, quin etiam & annonam adersans, hic & palliam ementur, & ad cingulum & Chlamydam conuolat, armæque ferentibus militibus onerosior est. Qui locus ad hanc legem quoque eò facit, vt ostendat scilicet exortas inter milites & susceptores con- tentiones, non tantùm de ipso porcina pondere, verum quid appendendum, militique erogandum veniret. Volebant scilicet milites opimam & op- tiffimam sibi carnem appendi, sefecatis & abiectis quàmplurimis: quod & haftenus factum videtur: idque inmit vox DEINCEPS *h. l.* Verum hæc Constantij constitutione canetur, vngulas & oris tantummodo summam præcidi & amputari de-

inceps oportere, ac non etiam aut pedes integros, aut caput integrum, quia & his partibus non minimum carnis adheret; quod his verbis indicatur, *ne porcina integra separetur*. Prælegminum igitur modum hæc lex constituit: id enim sibi vult proprie prælegminum, vel reſegminum vox: vid. Nonium, c. 2. & Fabium, Planciadem Fulgentium in *expofit. ferm. antiqu.*

His ita perſpicue conſtitutis, apparet quam falſum huius legi ſenſum Gutherius aſſinſerit, quaſi id *h. l.* conſtituatur, in Africa annonas præbitas in larido, vngulis oriſque ſummitatibus.

¶ Sanè neque hinc abludit auctoritas Turcij Aproniani P. V. quæ prælegminum pariter modus, qui lanioni cederet, & in venditionem venire non debebat, ſtatuitur.

ADPENSO PECORE: CAPITE;
PEDIBVS; ET SEVO LACTANTE, ET
SVBGLIARI; LANIO GEDENTIBVS;
RELIQVA CARO CVM PELLE ET INFER-
RANEIS PROFICIAT VENDITORI, &c.

¶ Tandem obſervandum, hanc *leg.* pertinere ad Milites per Africam conſtitutos (pariter vt *lex prox.*) Nempe hæc Conſtantij quoque Imp. tempeſtate Auſturianis Mauricijque Gentibus qui Africam ſubinde incurſabant, miles oppoſitus erat. Neque idus minus ad alias provincias huius Conſtitutionis ius producendum eſt, quod tamen nonnulli negare viſi ſunt, quaſi in Africa tantum id obtinuerit, vel obtinere debuerit.

III. * Idem A. & Iulianus Cæſar ad Taurum."

OMES" Militaris rei per Africam conſtitutus contra vetitum ſpecies annonarias de conditis" arbitrio ſuo dicitur uſurpaſſe: Hoc de cætero citra Vicarij" arbitrium fieri non poteſt, niſi" Vicarius, Comitib. ſcriptione" conuentus, didicerit, qui numerus annonarum & quibus debet erogari, atque id fieri oportere cenſuerit. "Dat. xv. Kal. Ian. Sirmio", Conſtantio A. VII. I. I. & Iuliano C." CONS S. [357.]

NOTÆ.

- * Ab eſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
- " Taurus Præfectus Prætorio Italiae ſub Conſtantio. Quod ex Africa mentione pariter vt *h. l.* ita & *ſuper.* liquet de eo plura in *Proſopogr.*
- " De Comitib. rei militaris per Africam alibi dico. Eius quoque mentio apud Ammianum Marcellinum, *lib. 31. p. 458.*
- " De hoc dicam mox.
- " De Vicario Africae alibi dicetur.
- " Addendum videtur, E. T. vel, *id eſt*, vel *niſi ſcil.*
- " De hæc *ſcriptionis* voce dixi ad *l. 1. ſup.*
- " *Id eſt*, inſeruit.
- " Sirmij hoc tempore conſtitutus erat Conſtantius, vt teſtatur quoque Ammianus Marcellinus *lib. 16. pag. 78.* Sozomænos *lib. 4. cap. 14.* Ibidem data hoc ipſo Anno ad eundem Taurum P. *lex 27. inſr. de appellat.* Nempe Samaritarum motibus componendis: vide *Chronicon.*
- " Addendum II.

COMMENTARIVS.

OMES REI MILITARIS de conditis militariſus (id eſt, ex ſpeciebus annonariſus in horreis repositis) quicquam depromere ſeu uſurpare citra Vicarij Præfecti Prætorio authoritatem, vt antea vetabatur, ita & hæc Conſtantij lege prohibetur, vt de conditis ſcilicet aliquid depromi in uſus militares poſſit, & excludi (vt vtar verbo *legis 16. inſr. h. t.*) Vicarij authoritas requiritur: & quidem hæc formâ; Comes ad Vicarium ſcribere debet, quantus annonarum numerus & quibus debeat erogari. Tum demum approbante Vicario erogatio fieri debet: Vt enim Vicarium conlationis cura reſpiciebat (*l. 1. ſup. de officio vicarij*, vbi plenius dixi; Eodemque reſert *l. 1. de off. Iudic. ann. l. 1. de ann. & trib.*) ita & erogationis ipſius ſollicitudo, *h. l.* Neque id Comitib. rei militaris permitti oportuit, ne alioquin annonæ militaris ratio non conſtaret, quilibet pro arbitrio ſuo ex horreis Comitæ promente, præſumente, & uſurpante; idque in provincialium damnum, quos annonæ militaris collatio reſpiciebat. Quæ diſpenſatio militaris annonæ notanda eſt, tum vt ne militi quid deſſet, tum vt ne provinciales iterata collatione affligerentur. ¶ CONDITA *h. l.* & *l. 15. inſr. h. t.* quæ & horreorum condita dicuntur, *l. 10. inſr. de numerariis*: & ſiſcgalia condita, *l. 16. inſr. h. t.* Et

de quibus eſt *inſr. titul. de conditis in publicis horreis*, & de quibus vide *Gloſſar.* plenius) ſunt ſpecies annonariæ ſiſcgalis ſeu publicæ in horreis reconditæ ſeu repositæ. Condita militaria dixit Spartianus in *Hadriano p. 5. Laborabat*; inquit, vt condita militaria diligenter agnoſceret. Meminit & Capitolinus in *Gordiano Tertio. Cuius viri*, inquit, tanta in Reſpubl. diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet unquam Ciuitas limitanea poſior, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo & paleis condita non haberet. Minores vero vrbes alia trīginta dierum, alia quadraginta, nonnulla duorum menſium, quæ minimum; quindecim dierum. Ex mox, Tantum quantum diximus, habuerat conditorum, vt vacillare diſpoſitio Romana non poſſet. Frequens horum apud Symmachum mentio, & alios; Græci pariter vocant *ἀποθήκη* in *Novella Iuſtiniani 163.* & in *Gloſſis* Cyrilli *ἀποθήκη* Conditorium, Polybius *lib. 2. ἀποθήκη* eis vt *ἐπιτηρηθῆναι* vocat: quo loco & de *Porcia* agit. Huc & iam pertinet Ammiani Marcellini locus *lib. 14. LOCVM*, inquit, petinere, *Paleas nomine*, vbi conduntur nunc vsque commeatibus diſtribui militibus omne lauis *Iſaura* defendentibus adſerui. Vide & *Cassiodorum 9. Var. ... De locis porro in quibus hæc condita, dicam ad l. 15. inſr.*

III. * Idem

III. * Idem A. Helpidio."

VM in expeditione milites degant" biduo Expeditionalem annonam, tertio die panem confequantur ac vinum. Dat. III. Kal. Ian. Doridæ", Datiano & Cercalæ CONS S. [358.]

NOTÆ.

- * Concordat *lex 6. inſr.* ad aliquid. Et tamen *ad ipſâ lege* partim abrogatur.
- " An hoc iam tempore Præfect. Prætorio Orientis erat? Eadem inſcribitur *d. l. 6. inſr.* quæ hæc ex parte abrogatur, & *l. 11. inſr. de curſu publ. a. d. 361.* Cætera de hoc Helpidio, vide in *Proſopogr. Cod. Theod.*
- " Fonte degunt vel potius degent: Quamquam & degant ſuſtineti poteſt vt ita, e v m, cauſaliter accipiatur quaſi dixiſſet, *Quandoquidem milites in expeditione degant, equum eſt*, &c. vel denique *eum degant*, huius ſæculi ſtylo in *Barbarum* iam flexo.
- " An potius *Doridæ* Macedonia regione?

COMMENTARIVS.

XPEDITIONALEM annonam, ſeu ſpecierum, ALTERNATIO quædam erat: id eſt, alternis diebus milites Expeditionis tempore ſeu in Expeditione degentes, modò hanc minoris pretij & guſtas, modò illam maioris confequebantur; vt præter hanc *legem* oſtendit pariter *lex 6. inſr.* Hæc ſanè *lege* (veteri conſuetudine abrogata, vt docet *d. lex 6.*) Conſtantius iubet, biduo expeditionalem annonam militi dari, tertio tantum die, panem & vinum. De larido & vervecina nihil agit, imo vtramque militi denegare videtur, de quo ad *l. 6. inſr.*

¶ Expeditionalis annonæ hic, & *l. prox. 5.* eſt quæ ſolenitè & frequentius expeditionis tempore militibus datur, quæque nonniſi expeditionis tempore præbatur; ita & *uſus expeditionalis* in hoc eodem argumento, Spartiano & *Ar. Marcellino lib. 28. p. 408.* & *Porius expeditionales* dicuntur, *l. 35. inſr. de nauicularijs*: & *l. 2. inſr. de naufragijs* & *Fellera expeditionalis*, Marcellino, *lib. 23. p. 257.* Forte vox ea reſtituenda apud Suidam, vbi ſic ſcriptum, *ἐπιπορευθῆναι ἢ παυαὶς ἐπιπορευθῆναι*. ſcribam *ἐπιπορευθῆναι*. Quamquam in *Gloſſis Baſilicomum* *ἐπιπορευθῆναι* editum. Porro oppoſitio

quæ *h. l.* fit huius annonæ expeditionalis & panis vini que, apertè oſtendit, expeditionalis annonæ appellatione duo hæc, buccellatum & acetum intelligi oportere: quorum illud panis, hoc vino, in *d. l. 6.* opponitur; vbi dicendi locus erit plenior. Nempe enim eſt expeditionis quoque tempore panis & vinum militi præberetur, attamen quia & in ſedibus dabantur, expeditionalis annonæ appellatione non veniebant, ſed buccellatum & acetum, quia in expeditione tantum dabantur: Quæ parte tamen multi lapſi qui hæc non diſtingunt.

¶ Huic *leg.* & *duab. ſequentib.* commune iſtud eſt, quod ad eundem Præfectum Prætorio ſcriptæ ſunt, & pertinent ad expeditionem PERSICAM, ſeu ad milites Saporis R. Perſarum ſiue limiti Perſico oppoſitos. De quæ expeditione videndus eſt Ammianus Marcellinus: ac nominatim in *Gefſis* Anni 359. & 360. ¶ Cæterum, vt dixi, alternatio hæc, obtinet, cum milites in expeditione degunt, & vt *d. lex 6. inſr.* pariter ait, *expeditionis tempore*. Proinde, alius modus fuit, quoties in ſedibus milites debebant. Alia ſcilicet eſt ratio militum in expeditione degentium, alia in ſedibus conſtitutorum, vt alibi oſtendo.

v. * Idem A. Helpidio PR."

XPEDITIONALEM" annonam ex horreis milites viginti dierum debent ſuſcipere, vt eam tranſuehant propriis in Expeditione neceſſitatibus profuturam. Dat. Prid. Id. Mart. Conſp. Eufebio & Hypatio CONS S. [359.]

NOTÆ.

- * Ab eſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
- " Helpidus PR. Orientis ſub Conſtantio.
- " Meminit eius Ammianus Marcellinus *lib. 21.* in *Gefſis* Anni 361. Et Hieronymus, in *vit. Hilarionis*: vide & *l. 4. ſup. & l. 6. inſr.* & plenè in *Proſopogr.*
- " dixi ad *l. ſuper.*
- " Vide quæ notati in *Chronologia.*

COMMENTARIVS.

PORTARE ſeu Tranſuehere miles ipſe, in expeditionem pergens, annonam EXPEDITIONALEM ex horreis acceptam, ſeu ἐφόδον ἀμετρον, ad aliquot dierum uſum, putà ad viginti dies, iubetur à Conſtantio Imp. hac conſtitutione. Quod & ipſum Iulianum quoque Cæſarem egiſſe teſtatur Ammianus Marcellinus *lib. 17. p. 107. & 108.* (in *Gefſis* anni ſuperioris 358.) Viginti, inquit, dierum frumentum ex eo quod eras in ſedibus conſumendum ad

uſus diurnitatem excoctum, buccellatum; vt vulgò appellant, *humeris impoſuit libentium militum, hocque ſubſidio fretus*, ſecundus vt ante auſpicijs profectus eſt *intra menſem quantum vel ſexum duas expeditiones conſummari poſſe urgentes & neceſſarias arbitratu.* Sed & *lib. 16. p. 80. Victum*, inquit, *deſenſoribus ibi locandis ex barbaricis meſſibus collectum militis manu condidit in uſus anni totius. Nec ſane hoc ſolo contentum, ſibi* [id eſt, ad Expeditionem] quoque viginti dierum

dierum alimenta parata collegit. Item quoque Libanius orat. funebri Iuliani, p. 302. tradit de eodem Iuliano iam Imperatore, bello Perfico. εσαει δε εδ εδν σφοδρευμενης εστι τελευτα, εδ δε φυλις τε εδν εδεν φασλοτεραι, ηταν εν μισο κρηπιδε σπλα φερεθς τιν στρατην ημερον εμοσι: πασιν ηδ εδδς εδν τω δευτερω τε πδλιν ηδ εμα εδ ημετερας διορον. Et alioquin tamen solemniter ferme hac parte dierum numerus fuit decem & septem. Lampridius in Alexandro Severo: Milites Expeditionis tempore sic disposuit, ut in Mansionibus annonas acciperent; nec portarent cibaria decem & septem, ut solent, nisi in Barbaricis: Quamvis & illic milites eosdem atque camelis adiuverit, dicens milites se magis servare, quam se ipsam, quod silus publica in his esset. Recte Lamprid. vt solent. Itaque & Ammianus Marcellinus d. lib. 17. paulo post superiorem locum, Ex Annona, inquit, decem dierum & septem, quam in Expeditionem pergens debebat cernicibus miles, portionem subtraham in isidem condidit castris. Solitus proinde ferme

dierum numerus, septendecim erat. Itaque & Cicero in Tusculana 12. inter agminis onera ponit ferre plus dimidiati mensis cibaria. Verum ex conditione locorum & consilii Ducum id aliis saepe pependit. Nam etiam triginta dierum, id est mensuram seu totius mensis frumentum, militum ferre iussit a Scipione Numantino, narrat Livijs lib. 57. & lib. 44. Menstruum iussu milite secum ferre profectus est. Apud Caesarem, lib. 2. Civil. paulo minus dierum 22. Tridui viaticum memorat Iosephus lib. 3. cap. 5. Sed & Curtius lib. 5. Alexandrum M. refert iussisse militem tridui alimenta portare. Vide & ad aliquid Vrbicum lib. 5. cap. 1. In genere de annona expeditionali quam miles ipse portabat, est & hic incerti Scriptoris apud Suidam locus: σούρας εδν εδμων φεροντες, εδ εδς εδν εδλλο εδδν εδν τω διουρας εδρας εδνοδον εμβλημδτοι εδφικουτο. Porro expeditionalis annonae appellatio h. l. eodem modo quo superiore exaudienda est, & quidem pro buccellato: vt Ammiani Marcellini locum superior innotet.

VI. * Idema. & Iulianus Cæs. Heliadio pp."

REPETITA consuetudo monstrabit Expeditionis tempore buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, sed & laridum carnem & verbecinam etiam milites nostros ita solere percipere: biduo, buccellatum tertio die, panem, vno die vinum, alio die acetum; vno die laridum, biduo carnem verbecinam. Dat. xv. Kal. Iun. Hierapoli, Constantino x. & Iuliano c. III. CONS. S. [360.]

NOTÆ.

* Lex 1. Cod. eod. tit. Concordat lex 4. sup. argumento scil. Sed dispositione aliquantum discordat.
* Heliadius v. p. Orientis sub Constantio. vid. Prosepep.
* Quæ obtinebat ante l. 4. sup.
* Nil immutandum: monstravit in Cod. Iust.
* Cüm in expeditione milites degunt. Ita pariter d. l. 4. sup.
* Sed & laridum, & carnem vervecinam etiam, Ita Cod. Iust. potest ita restitui transponendo, ET, Laridum, & carnem vervecinam. vel ita, Laridam carnem, &c. vt l. 17. infr. de cohort. ulibus.
* Fortè, Jan.
* 28. Constantio.

COMMENTARIUS.

ALTERNIS diebus præbenda militibus expeditionis tempore annonæ forma, vt l. 4. sup. a Constantio præstituta fuit; ita & hæc quoque, & plenius & paulò aliter ab eodem Imp. constituitur A. D. 360. Ab eodem, inquam, Constantio (Balduino perperam hanc leg. inter Constantinianas referebat.) Et hæc quidem biduo scilicet, buccellatum, tertio die, panem (in quo huic legi cum d. l. 4. conuenit) vno die vinum, altero acetum, præberi iubet Constantius. (Proinde abrogatur hæc parte d. lex 4. sup. quæ biduo acetum, tertio tantum die vinum præberi volebat.) Denique; quod omissum penitus d. l. 4. sup. vno die laridum, biduo carnem vervecinam. Plenius itaque h. l. Constantius militibus consultum iuit, & vt ipse vult, repetitâ consuetudine. Quod & idem videlicet obseruaretur ante d. legem 4. sup.

De buccellato & aceto laridoque nunc videndum est: quandoquidem priora dno expeditionalis annonæ appellatione venisse, superius ad d. l. 4. ostensum est. Quamquam & iam ferme nota sint pleraque quæ de iis dici possunt. Buccellatum igitur, h. l. & l. 2. inf. de excoctione, est non panis (recens scilicet) à quo hæc l. leparatur buccellatum: pariter vt l. 4. expeditionalis annonæ à pane separatur: verum frumentum ad vsus diturnitatem excoctum, vt Ammiani Marcellini locus ostendit,

quem ad superiorem legem laudauit: de quâ excoctione agitur inf. tit. prox. de excoctione & translatione annonæ: cuius tituli l. 2. nominatim de buccellati excoctione agitur. Iulianus Orat. ad S. P. Q. Rom. in historiâ huius ipsius temporis πορον κρηπιδευομενον vocat p. 5. 24. Olympiodorus quoque, apud Photium & Euprod. εδρον βυκελλατον καλεειθς, & addit inde Buccellarios milites dictos, quem securus est etiam Constantinus, in libro εδδθ θεωρητων: vbi inter cetera βυκελλος το κρηπιδευομενον καλεεται Buccella, inquit, panis dicitur in modum circuli factus: In Glossis, Buccella φουλα. Meminit & Vulcatius, in Cassio, p. 41. præter lardum, inquit, ac buccellatim atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit: Et si aliud quidpiam reperit, luxuriam non leui supplicio affecti. Sed & Spartianus, in Pescennio Nigro, cuius verba paulò altius repetenda sunt: Hic tanta fuit severitatis, vt cum milites quosdam in caueo argenteo expeditionis tempore bibere vidisset, iussit omne argentum subtrahi de usu expeditionali: addito eo, vt ligneis vasis vivere. Et mox; Idem iussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos: Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato inbens militum & omnes contentos esse. Græci διουρας ηδ εδρον εδρον dixerunt v. Suidam in διουρας. Iulianus in fin. epistola 27. ad Libanium, de suâ in Persas expeditione p. 239. τωσιν

ωδ ηδ εν τωσιν πορον, εδδδον εδ εδρον ηδ εδρον. His interim locis ferme omnibus oblerua, buccellatum aceto iungi, quod vtrumque expeditionalis annonæ proprie appellatione comprehendit ostendit: quin & lardum quandoque, vt apud Vulcatium: cetera tria extra hunc numerum ferme fuere, panis inquam, vinum, & vervecina.

Vt ad buccellatum redeam: Glossarium vetus manuscriptum, βυκελλατου εδρα ελασθη δε δευτερω κρηπιδου; vbi ελασθη vocatur, quod minoris ponderis esset quam panis: scilicet buccellati duplex commoditas erat, ad vsus inquam diturnitatem excoctum, vt disertè ait Ammianus Marcellinus, & vt facilius portaretur. De buccellato vide & locum Procopij l. 2. Wandal. vbi de Ioanne PP. Qui plura vult, consulat Glossarium Collectores imperos & Græcos μετ' εδρα βυκελλου. Paxamadia seu Paxamata, & paxamatis panes cum his eisdem faciunt, de quibus vid. Suidam. De eorum pondere vid. Cassianum, collat. 2. cap. 18.

Illud præterire non possim, ab hæc expeditionali annonâ Eulogias quoque in Ecclesiâ, quas Episcopi ad alios dirigebant. buccellatum eleganter vocari à Paulino ep. 36. Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Christiana

expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quoque tibi pariter & filio nostro Licentio misimus. De Aceto præter superiora docuerunt iam multi, Expeditionalis annonæ partem id fuisse: Scilicet aceto aqua diluto milites potabantur, acetumque vini loco apud Veteres habitum, vel Iurisperiti nostri docent. De Larido tandem, præter Themistij locum, superiorèque alios, est & hic Nazianzeni locus in Athanasio: υειον κρηδον εδρα εδρα εδρα εδρα εδρα. Capitolinus de Mithico Præfecto pratorio sub Gordiano tertio p. 162. 163. Cuius viri tanta in Re-publ. dispositio fuit, vt nulla esset unquam ciuitas limitanea potior, qua non posset exercitum pop. Rom. ac Principem ferre: qua totius anni in aceto, frumento, & larido, atque hordeo & paleis condita non haberet: Minores verò vrbes, alia 30. dierum, alia 40. nonnulla duorum mensium: que minimum, 15. dierum. Porro quod iam etiam indicatum ad leg. 4. pertinet hæc lex ad Expeditionem Perficam hoc tempore à Constantio susceptam, de qua Ammianus lib. 19. pag. 163. Zosimus lib. 3. p. 703. Quare etiam Hierapoli ab eo hæc lex data.

CAPITVM è quo loco peti debeat à militibus.

VII. * Imp. IULIANVS A. Sallustio pp."

MILITES ad vicensimum lapidem capitum petere iussimus. Dat. VII. Id. Ian. Mamertino & Neuita CONS. S. [362.]

NOTÆ.

* Concordat lex 9. infr.
* Sallustius pp. De quo vid. Ammianum lib. 21. pag. 102. in Gestis A. 361. & lib. 3. p. 263. in Gestis A. 363. Triennium igitur fuit pp. Galliarum. Et tamen de secundo Sallustio potius accipiam pp. Orientis, de quo vide Ammianum in Gestis A. 361. lib. 22. pag. 221. in Gestis A. 363. lib. 23. p. 263. in Gestis An. 364. lib. 26. p. 339 Libanium ep. 638. ad Iulianum Zosimum lib. 3. ep. 4. Vid. & de hoc eodem Suidam, verb. Σαλλυστου, qui & frequentissime hæc Codicem vocat secundus, & quidem d. l. prox.
* In sedibus constitutos.
* Viginti millia passuum.

COMMENTARIUS.

IULIANI Imp. duæ Constitutiones sequuntur, de Annonâ militari, & quidem, militis in Oriente Persis oppositi: quibus Imp. ille militem à nimis deliciis & otio ad severitatem & disciplinam castrensem reuocatum iuit: Et vtraque quidem de PAVLO animalium militarium, & primum quidem de loco, vnde id miles petere debeat: quod pertinet hæc lex. Secundò de TEMPORE, à quo tempore id militi à prouincialibus præstari debeat, quod spectat lex proxima 8.

PETERE igitur h. l. (seu conuocare sibi l. 9. inf. de ferre, l. 23.) milites Capitum, id est, pabula iumentorum, veluti paleas, farum, ad vicensimum lapidem iubet Iulianus h. l. vt & Iouianus d. l. 9. Quod solemne fuit & legitimum diurni itineris spatium, vt docet lex 1. inf. si quis cautionib. & l. 3. de V. S. l. 13. π. de exensation. Paulus 4. sent. tit. de Picefina. Eaque dinumeratio legitima fuit, l. 6. inf. de reparat. appell. Paulus 5. sent. tit. 33. §. 1. Atque ita quoque hæc leg. Iulianus, milites à Vicensimo lapide Capitum petere iussit: Nempè militi exercendo, quem lasciuientem repererat. Hunc enim referendum est, quod Ammianus, lib. 22. p. 224. initia Imperij Iulianei describens, de flagitijs, ambitione, luxu, otio Militum, sub Constantio, vt ea Iulianus repererat, scribit. Item quod mox subiicit de Iuliano, p. 227. eum curasse hoc Tom. 11.

tempore, ne alimenta militibus deessent. Hinc interim apparet, milites in sedibus suis, stantijs, & castris constitutos (non etiam in Expeditione) pabula etiam aliunde conuectasse, neque in sedibus ea profus parata, vel condita habuisse: vid. & l. 15. inf. & l. 23. moderato tamen, vt dixi spatio; In mansionibus enim pabula fuere: Atque hæc sedium, statorum, & Mansionum differentia fuit: de quo ad l. 9. inf. de Annonâ & Tributijs. Atque huc pertinet Lampridij locus, in Alex. Severo. Tacebantur Secreta bellorum: iijerum autem dies publice proponebantur, ita vt Edictum penderet ante mensæ duos, in quo scriptum esset, Illa die, illa horâ ab vrbe sum exiturus, & si Dijs voluerint, in primâ Mansionone mansurus: deinde per ordinem Mansiones, deinde Statijs, deinde vbi Annona accipienda esset, & id quidem eò usque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur. Item hinc apparet, prouinciales Capitum ad oppida non detulisse: de quo vid. l. 22. inf.

Nunc monendum semel (etsi iam alij plures de eo non nihil monuerint) quid CAPITVM h. l. significet, (cuius etiam mentio fit l. 13. 17. inf. h. l. & l. 1. sup. de Domeft. & Protector. quæ & ipsa est Iuliani Imp. & l. 10. inf. de Numerar. quæ est Valentiniani triennio post, quod & ipsum capitatio dicitur l. 8. prox. h. tit. & l. vlt. inf. de collate donat.) vel ex huius igitur legis cum l. 9. collatione, satis apparet

apparet, paleas capiti appellatione venisse: & bre-
niter; pabulum iumentorum seu animalium. Am-
mianus Marcellinus sub Iuliano patiter lib. 22. (in
superioris Anni 361. gestis) p. 224. aperitissimè;
Interrogatus ille, quid haberet ex arte compendij? vicenas
diurnas respondit Annonas, totidemque pabula iumen-
torum, quæ vulgò dicitur Capita. Helychius quo-
que Καπετα ἰλιών σφοδρῶς, & rursùm: Καπετὸν παρά-
βλημα ἐλόγων, id est, pabulum iumentorum: ἀλογο quip-
pe Anonymo ἕως ὑποφόρου ἀρθοφόρα. Et ἀλογο sæpè
pro equis apud Leonem Mauricium, & alios. Hinc
& apud Cypalatem ἀλογάτωρ ἢ ἀρτογάτωρ. Et
græcâ linguâ vulgari, ἀλογο equum: sic animalia &
pecora, pro equis, l. 9. sup. de re militi. Hinc &
Capitum animalis apud Vopiscum in Aureliano.
Equum saginarium suum defricet, Capitum animalis
non vendat: Cassiodorus 7. variar. Proinde Annona
fuit Domini & familia eius; Caputum animalis: Hinc

quemadmodum pabula & sumptus, l. ult. inf. de
militari, ita & Annonæ & Caputum iunguntur.
7. b. tit. l. 10. inf. de Numerat. & d. l. 1. sup. de
Dmesticis. Militares Annonæ & Caputum, Nou-
Valentin. inter Theodosianas 23. Et tit. Cod. de an-
nonis & capitu: vel vt Alij non malè, de Annonis
& Capitatione. Nam & Capitatio eodem sensu di-
cebatur, vt supra monui. Adde Edictum Iustiniani
13. c. 3. vid. & leg. 1. §. 5. Cod. de off. PP. Africa.
Interim audio Florentem Christianum ad Aristo-
phanis... & alios deinceps deducentes Caputum dicitur
ἢ κἀπτεν, vel κἀπεν, ab edendo: vnde & κἀπν πρῶ-
σπε, dicit τὸ κἀπεν ἀπ' αὐτῆς, inquit Helychius,
ab hac voce & alimentorum composita quoque
vox ἀλλυμῶματα (si modò recta est in Gloss. Iuris)
ἢ σφοδρῶς παίδων, videatur: vel potius les-
gendum ἀλλυμῶτα.

§ CAPITVM à quo Tempore militi præberi debent.

VIII. * Idem A. Secundo PP."

MILITIBVS ad Kalendas Augustas capitatio denegetur; ex Kalendis Augu-
stis præbeatur. Dat. Kalnd. Aug. Nicomediæ, Mamertino & Neutra v. v. CC.
CONS. [362.]

NOTÆ.

- * Id est, vsque ad.
Capitatio h. l. & l. ult. inf. de collat. donat. quod Caputum alias, v. quæ notant ad superiores.
Vide Ammianum lib. 22. p. 236.
Igitur eo ipso die data hæc lex fuerit, quo initium erogationis Capiti esse iubetur: Verum de eo mox.

COMMENTARIVS.

SECUNDA hæc Iuliani hoc titulo Constitutio
est, de CAPITO seu pabulo animalium mili-
tarium, quâ TEMPVS designatur, à quo pabu-
lum seu capitum militi à provincialibus præberi de-
beat: A certo scilicet tempore nouæ species militi-
tibus à provincialibus conferebantur, ideòque tem-
pus id constitutionibus quandoque definitum: id-
que provincialium ferè causâ: Vt ecce; vinum
nouellum à Nouembri mense dari constituit Arca-
dius, l. 25. inf. h. l. at non etiã vetus amplius exi-
gi: Nempe, quòd veteris (vtpote maioris pretij)
dispendiosa esset Provincialibus erogatio: Proinde
à Nouembri mense nouellum vinum miles accipie-
bat.
Ita quoque, Provincialium pariter causâ, con-
stitutum h. l. à Iuliano, vt non ante Kalendas Au-
gustas capitatio, id est, palea, militi præberetur.
Huius verò rei quanam Ratio sit, videndum est;
Sanè si de Annoia ipfius militis agetur, hæc quis
asserere posset: Primam ne intermisso & seposito
alio opere rustico & necessatio, excutere frumen-
tum provinciales festinò cogere, cum magnis
etiã sumptibus corrogatis operis: Et vt in simili
loquitur lex 31. inf. ne nimia festinatione poscen-
di, conlatorum vires atteri viderentur. Secundam,
quod dispendiosa esset provincialibus tam festina
grani excussio, vtpote cum compertum sit, fru-
mentum quàmlibet meridiano sole recoctum, spi-
cæ & paleæ adnexum vires aliquantâ temporis mô-
râ colligere, & corroborari, excusso etiã omni
humore, vt norunt, qui rem rusticam diligenter
accutant, idque etiã notant rei rusticæ Scripto-
res: Teriam addere quoque quis posset; hanc in-

quam, quod vt maximè segetes ante Augustum
maturefcent, id tamen aliquando aliter eneniat.
Quæ quidem ratio huic legi aptari non potest, vt-
pote cum ad Præfecturam Orientis hæc lex perti-
neat, vbi proculdubio longè ante id tempus sege-
tes semper maturefcent. Verum vt hæc postrema
ratio, ita & superiores duæ ad hanc leg. non fa-
ciunt; Neque enim h. l. agitur de Capitatione hu-
mana, seu annonâ ipsius militis; verum de capita-
tione animalium (vt loquitur lex ult. inf. de collat.
bonor.) id est, de Capito seu pabulo animalis: de
quò fuit quoque eiusdem Iuliani lex prox. 2. sup.
Ergo præstari hæc l. vetat Iulianus à provincialibus
militi pabulum animalis, vsque ad Kal. Augustas:
Quia scilicet miles pabulum ipse equis iam in pal-
cis reperire potest, terrâ vndique pabulo vestitâ,
atque idèd pabulatum mittere animalia sua.
Ceterum, vt speciebus præstandis h. l. & l. 25.
tempus præfinitum: ita etiã PRETIIS adærata-
rum annonarum, d. l. 31. inf. vbi dicam.
Illud omittere non possum, euidentem mendum in
subscriptioe huius legis residere, Dat. Kalend.
Aug. duplici ratione. Prima quia ipsum legis argu-
mentum persuadet, ante Kal. Augustas eam latam
oportuisse, cohibendæ militum licentiæ, qui non
expectatis Kalendis Aug. capitationem exigebat:
Secundò, ex verbis Nicomediæ adiectione, vnde
hæc lex à Iuliano data est; quam sanè Iulianus hoc
tempore ante Antiochiam ingressus fuit, vt testa-
tur Ammianus Marcellinus l. 22. p. 236. Atquin
Antiochiæ iam erat Iulianus V. Kal. Aug. vt docet
subscriptio legis 2. sup. de Offic. Reç. provinc. seu
l. ult. C. de pedan. Indicib.

§ Porro

Porro vt ad Historicam huius & superioris le-
gis causam descendam, pertinent eò, quod hoc
ipso tempore Iuliano aduersus Persas cogitante
Ammianus Marcellinus scribit lib. 22. p. 236. eum,
omnibus, quæ res diuerfæ pofcebant & tempora,

perpenfa deliberatione dispositis, & militib. ora-
tionib. crebris, stipendiòque competenti, ad ea expe-
dienda incitanti promptius animatis, Antiochiam
ire contendisse.

§ CAPITVM è quo loco milites petere debeant.

VIII. * Imp. Iouinus" A. Secundo PP."

Vicensimo non amplius lapide milites sibi iubemus paleas conuectare. Dat. v.
Cal. Oct. Aedesa, Iouiano & Varroniano CONS.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. de d. tit. Concordat lex 2. sup. Hanc legem verò Tribonianus prætulit, abdicata d. l. 7. cum quia illa Iu-
liani est: deinde quia hæc manifestior est, & expreffior.
28. Iouianus.
Orientis qui & Sallustius, cuius sub Iouiano quoque huius legis auctore meminit Marcellinus lib. 25. pag. 321. vid.
Profopogr.
Abest hæc vocula à Codice Iust.
L. 7. sup. Caputum, quod idem est.
Aedesa Iouianus in Osdæna de qua dicam ad l. 79. inf. de Decurionib.
Nisi hic reponamus diem v. Kal. Febr. emendandi hi Consules sunt Iouianus enim his Consulib. xii. Kal. Mart. iam
obierat. Itaque ad præcedentes Consules hæc lex referenda fuerit. Deinde id etiã doceat Aedesa mentio in eo quippe
tractu Iouianus mortis Iuliani tempore, & statim post eius mortem sublitit: tandemque cum Persis pacem iunit,
atque inde Antiochiam profectus est. Videndus cã de re Ammianus Marcellinus. Id ipsum & Philostorgius
quoque testatur lib. 8. cap. 6. vbi vid. quæ dixi.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius legis eadem est, quæ le-
gis 7. sup. sic tamen vt quemadmodum Iu-
lianus indurando militi, eum Caputum à vicensimo
lapide petere iussit, l. 7. sup. ita contra, hæc lege
Iouianus militi consulens ne plus æquo grantaretur,
vel à signis nimis diu abesset; è vicensimo tantum la-
pide paleas sibi conuectare velit, non amplius, seu
non vltra. § Porro & hæc lex ad militem Persis

oppositum pertinet: patiter vt Iuliani duæ leges
sup. ad eundem P. P. datæ. Secundus enim P. P. cui
hæc lex inscribitur, est secundus Sallustius, qui
modò Secundus vocatur, vt l. 8. modò Sallustius l. 7.
quémque à Iouiano huius leg. auctore cum Aria-
thæo in occursum Persarum paci tractandæ mis-
sum, auctor est Ammianus Marcellinus lib. 25.
p. 321.

§ ADÆRATIO seu pretium annonarum Protectoribus
erogandarum quodnam.

x. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Symmachum P. V."

PROTECTORES, fori rerum venalium (iuxta Veteris moris obseruantiam)
in annonarum suarum commodo, pretia consequantur. Dat. x. Cal. Mai. Antio-
chia, Diuo Iouiano & Varroniano CONS.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
Valentiniani hæc lex est, quæ & pars videtur esse constitutionis eius quæ memoratur & confirmatur l. 22. 23. inf.
Symmachus P. V. Romæ sub Valentiniano Sen. v. Profopogr.
Ita distinguendus hic locus, ne alioquin Protectores fori venalium ab aliis Protectoribus diuersos, quod nonnulli
fecerunt, hic somniamus.
Vide & l. 27. inf. & tit. sup. de Dmestic. & Protectorib. lib. 6. tit. 24.
Vid. & l. 32. & l. ult. in fin.
Id est, pro annonarum suarum commodis.
De hoc vide Commentarium.
Non Syria Antiochiam accipio: verum Insulam Antiochiam, quæ prope Constantinopolim (vbi paucis antè diebus
Valentinianus & Valens constitère) cuius sanè mentio in Itinerario Augustani.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI quatuor Constitutiones su-
per annonâ militari sequuntur putâ hæc lex,
& lex 11. 13. 16. inf. ex quibus apparet quàm eni-
xam hic Imper. annonæ militaris curam gesserit:
quod etiã disertè testatur Zosimus lib. 4. pag. 735.
Tom. I l.

ὁ οὐλοσπιμανὸς ἀδελφὸς τοῦ εἰσπράξεως ἡδὲ διοφρανῶν ἢ παρὰ
τῶν χρονημῶν εὐραπποπῶν οὐκ ἀνεβέβηθη.
lib. vide & alterum Zosimi locum, quem notabo
ad l. 15. inf. Hæc verò lex est de PROTECTORESVM
annonâ in pretio his soluendâ. PRETIVM scilicet
specierum

specierum, non ipsas species, annonarum seu salarj sui nomine ex hac Valentiniani constitutione Milites scholæque consequerentur, vt docet etiam lex 22.23. *infra*. Ac nominatim in his PROTECTORIS (de quibus rursus agitur l. 27. *infra* de que iis fuit titulus peculiaris *sup. de Domest. & Provectorib.*) protectores inquam, qui & ipsi Armatam militiam subibant, l. 9. *d. i. de Domest. & Provectorib.* Sic quidem, vt quandoque expeditionibus bellicis prodesse, l. 6. *d. i. utpote* tuitione locorum quoque eis commissa: d. l. 27. *infra*. atque adeo magistri militum dispositioni tam suberant, d. l. 6. quandoque aliis Principis missionibus patebant, hisque executiones mandabantur, quod ex compluribus Marcellini quoque locis constat, etiam in vrbe Româ (quod pertinet hæc lex ideo Prefecto Urbis Romæ inscripta) de quo consule Paratitum de *domest. & protect.* (et si solemniter magis presentes essent & in comitatu Principis hærebant, protegendo Principis lateri, d. l. 9.) His igitur nominatim annona, non in ipsis speciebus, verum in pretio & adactatæ soluebantur, cuius certè annonarum solutionis cura Roma ad Prefectum vrbi pertinebat, vt huius legis Inscriptio docet, & locus apud Vopiscum in *Anreliano. Eiusdem*, inquit, *Valeriani alia est Epistola, que laudes illius [Aureliani] continet, quam ex scribis Prefectura Urbana protuli. Nam illi Romam venienti salaria sui ordinis sunt decreta. Exemplum Epistola: Valerianus Augustus Ceionio Albino Prefecto vrbi. Vellemus quidem singulis quibusque deuotissimis Reipub. viris multo maiora deferre compendia quam eorum dignitas postulat: sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus ultra ordinis sui gradum nemo solus possit. Quare Sinceritas tua mi. Parens Charissime, supradicto viro efficiet, quamdiu Roma fuerit, panes militares mundos sedecim, panes militares castrenses quadraginta, &c. Sanè quoniam ei aliquid præcipue decernendum est, quamdiu Roma fuerit, pabula extra ordinem decernas. Ipsi autem ad sumptus aureos Antoninianos diurnos binos, Angonios Philippeos minutulos quinquagenos: Aris denarios centum: reliqua per Prefectos ararij præbebantur.*

¶ Porro quod huius legis præceptum capite est; Pretium forense hæc parte spectari vult Valentinia-

nis, scilicet cum pretia specierum soluebantur, pretium forense ferè spectabatur, provt in foro rerum venalium erat, h. l. & l. 32. & l. ult. *h. tit. l. 19. infra de cohortalibus*: iuxta nundinationem, que foro rerum venalium continetur, d. l. 32. Non maius d. l. ult. pretium cuiusque rei censetur, quod in nundinatione & conseruatione publica est: Pretio rerum communiter funguntur. Et hæc quidem in vrbe & Prouincijs. In prouincijs enim alioquin aliter atque aliter delegationibus taxabantur, l. 22. (quâ huius Valentinianæ constitutionis pars altera confirmatur) 28. 30. 31. 32. 33. *infra. h. tit.* Iraque & l. *vn. Cod. Iustin. de annonijs & capitatione admistr.* cauetur, Indices eorumque adfessores debere consequi ea pretia, pro annonijs & capito dignationi suæ debitis, quæ particularibus delegationibus solent contineri. Particulares delegationes sunt notitia, quæ singulis Iudicibus dantur, & quibus annona eis debita taxantur: vide & *Novellam Valentiniani inter Theodosianus de Tributis fiscalibus* 23. Verum de hoc dicam plenè ad *legem ult. infra*. His ita constitutis, apparet de errore Gutherij, qui protectores fori rerum venalium, hinc nescio quos eruebat, ex vitiosa huius legis interpretatione

¶ Tandem notanda hæc l. venit *Commodorum* vox hac in re propria, vt h. l. ita l. 12. *infra. Ut milites*, inquit, *recorderentur COMMODA sua, qua in annonarum perceptione adipiscuntur.* Diomedes lib. 1. p. 395. *Cæsar apud milites de commodis eorum: Non frustrabo vos, Milites.* Et Ouidius, i. *de Arte. Romule militibus scisti dare COMMODA solus:*

Hæc mihi si dederis COMMODA, miles ero. Glossæ veteres Philoxeni *Commodum* τὸ σπένδιον ἢ δόλιον: ita enim lego, vel στρατιωτικὸν δόλιον, vt in iisdem *stipendium* δόλιον στρατιωτικόν, hæcenus editum *στρατιωτικόν*. Et Vulgatus τὸ δόλιον malè reponit. Isidori Glossæ *Commoda, diaria*; ita enim quoque repono. Apud Suidam quoque legendum *κόμοδα* δόλιον ἢ τὸ σπένδιον ἀπερχομένη, non, *σπένδιον*. Hinc Celso I. C. in l. Lucius 22. *de legatis* 2. *Commoda* militia; *Commoda* veteranorum Suetonio in *Nerone* 32. *Commoda* missionum Suetonio in *Octauio* 49. Breuiter *Commoda* de stipendijs, annonijs. Eodem sensu alia, de quibus in *Glossario*.

XI. * Idem AA. ad Mamertinum PP.

USCEPTOR, antequam diurnum pittacium authenticum ab Actuarijs susceperit, non erogat: Quod si absque pittacio fuerit erogatio, id quod expensum est, damnis eius potius subpeteret. In qua re Officium Gratuitatis tuæ inspeculis esse debet, non sine detrimento propriarum facultatum id futurum sciens, si neclexerit vt præscribitæ formæ tenor custodiat: Nee prius de horreis species proferantur, & maxime Capitacionis, quam (vt dictum est) ad diem pittacia authentica fuerit, & prorogata. Dat. Idibus Decemb. Triu. Diuo Iouiano & Varroniano. c o n s s. [364.]

NOTÆ.

- * Concordat huius lex 13. *infra. & lex 16.*
- ¹ Italia, Africa, Illyrici.
- ² De Susceptoribus, *infra suo titulo.*
- ³ Vid. l. 1. *sup. l. 13. infra. & l. 17. ibid.* Imò mensuratum, l. 16. *infra.*
- ⁴ Fuerit facta: vel fieret.
- ⁵ Id est, imputatur. v. *Gloss. Theod.*
- ⁶ Alij, *proferantur.*
- ⁷ Cur maxime?
- ⁸ Capitacio hæc & l. 8. *sup.* quod alibi Capitum: & nominatim l. 13. *infra.* quæ huic respondet.
- ⁹ Fuerint.
- ¹⁰ Vitium hæc hæret: Neque enim hoc tempore Valentinianus Treuisis fuit in Gallia: malim igitur *Triu.* vt sit *Triuentum.*

PITTACIO authenticò diurno, non nisi ab Actuario prius accepto, Susceptor annonas seu species de horreis proferte, atque ad præstare veratur à Valentiniano Sen. h. l. & l. 13. 16. 24. 28. *infra. h. t.* Pittacium Actuarij diurnum præcedere debet: vel vt hæc lex & d. l. 13. loquuntur. *prorogari*, antequam susceptor quid erogat: *Prorogare* est ante erogare, & præmittere, vt prorogata infusio: l. 2. *infra. de Pænitentijs*: pecunia aliquid prorogare, l. 28. *infra. de susceptor.* quæ huic concordat. ¶ Diurnum porro pittacium, nempe quo quid per singulos dies erogandus esset, & hæmίσιον continebatur: Quomodo & inter citatam ministeria & officia nominantur *Diurnarij*, vnâ cum Subscribendarijs, Logographis, Censualibus l. 8. *de cohortalibus* scilicet qui Diurna efficiebant, conscribebant, *ἡμίσιον*.

De duobus interim hæc leg. monendum est: Primum de *Actuarijs*, quorum hæc l. mentio fit, & d. l. 13. 16. 24. 28. h. t. & l. 33. 5. 10. 14. 15. *infra. de Numerar. & Actuar.* l. 4. *infra. de executor.* l. 125. *infra. de decur.* ACTVARIJ igitur, de quibus iam aliquid dixi ad l. *sup.* erat, vt testatur d. l. 16. in singulis Numeris militaribus: quod etiam docet exerte lex 10. *infra. de Numerar. & Actuar.* Singulorum Numerorum ratiocinijs pertractandis, vt disertè dicitur l. 16. quantum scilicet cuique militi, & quor militibus annona deberentur, vt postea erogationis faciendæ tempore id Susceptori Pittacio significarent: Ideò Græcis *Actuaris* ἀπολογιστῶν ἡραφῶν, ἀπολογιστῶν ἀφ᾽ ἑαυτῶν. Et Ammianus pariter extremo lib. 25. *Actuarium ratiocinia tractasse* docet; vbi de Iouiano Imp. ex *Actuario ratiocinijs scriptandis* incubuit; (vbi rectum est, *Scriptandis*, vult scilicet Ammianus, Iouianum incubuisse cuidam, qui Actuaris fuerat, & ratiocinia eius scripturatum Iouian. Quare malè id in scribendis mutatum:) Et tanquam in alto genio silentio extra calcem, vt dicitur, *procurrabat*, & inimpetis peram etiam rem firmatis omnibus ex *Actuario ratiocinijs* seruandis incubuit: qui fraudum conscius & noxarum ad militaria signa confugis fixitque Iuliano superstitie in res nouas quendam medium surrexisse, cuius fallacis turba militaris æcerum concitatus, Lucilianum & Semianchum occidit. Horum Actuariorum mentio apud eundem, lib. 20. p. 175. *Pro Actuarijs*, inquit, *obsecrauit Petulantes & Cæta* [Numerorum militarium hæc sunt nomina] *Reburi* quas placuisset prouincias, mitterentur: quo non imperato, abire nec offensi, nec iustes. Ab hoc diuersus Rationarius Apparitor Ducis, quæ idem Marcellinus memorat lib. 18. p. 130. Et Rationarius Apparitionis armorum magistri, lib. 15. p. 48. De horum fraudibus est insignis locus apud Aurelium Victorem Scoti; quem ad l. 28. *infra.* quoque proferam: *Tantum*, inquit, *Actuariorum in exercitijs* *facillones* vigent, vt arduum petentibus * malitia patrauerit: *Genus* hominum, præsertim hæc tempestate, nequam, venale, callidum, sediciosum, habendi cupidum, atque ad parandas fraudes velandæque quasi ab natura factum; *annona* dominans, & que vitia (rectè habet hæc vox) *curantibus*; & fortunis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendis, quorum vecordia damnoque operi contraxerit: Eorundem mentio apud Thebellium Pollionem, in *Victorino Seniore*. *Victorinus*, inquit, *quod matrimonij militum & militarium corrupendis operam daret à quodam Actuario, cuius uxorem supranerat composita* *facillione* *Agrippina percussus*. Eandem quoque rem narrat Victor & Eutropius, apud quem malè Pæ-

nus *Actuarium* putauit, esse proprium hominis nomen. Item seruum fuisse: cum tamen & *Officij* nomen fuerit, & quidem, *militaris*. *Militaris* inquam fuit *Actuaris* proprie, non *miles*, vt Pollio *superiore loco* indicat. Nam et si *Militare* sæpè pro ipsis Militibus dicantur, eo tamen loco Pollio *Militis*, à *Militaribus* separauit, vt *Milites* sint, *Militans*; *Militares* verò, qui non quidem militarent, sed *Militari annona*, vel aliter inferunt: qualis *Actuaris*. In tantum, vt & hi ipsi quandoque *Milites* dicantur. Hinc certe milites, pro *Optimatoribus*, l. 34. *infra. de annona & tributis*, & l. 16. *infra. de exactionib.* Hinc & immunitas à capitatione his tanquam militibus data, l. 3. *infra. de Numerar. & Actuaris*. Et hæc de *Actuarijs*, qui (vt hoc addam) *facillones* in militia opportuni fuerit, & militibus grati, utpote penes quos *Annona* cura erat: quod docuerunt iam Victor & Marcellinus *locis sup. allegatis*; Hi privilegio quoque militari fruebantur & sibi blandiebantur; l. 125. *infra. de decurionib.*

¶ Pittacium, h. l. & l. 13. 16. *infra.* est idem quod Breue, seu Breuis, Notoria, indicium, rationes, & commentarius. Glossæ Cyrilli *πυττάκιον pittacium, Breuis*. Breuiter, est. Index vel Titulus: aded vt & amphoris & dolijs affixa pittacia dicerentur ea, quæ vini partiam & senectutem indicabant apud *Petronium*. Itemque indices libri affixi, qui nomen Authoris præferrent; *πυττάκια* dicebantur. Imò & Celsus splenia & emplastra, quæ fronti ad dolorem capitis illinuntur, *pittacia* vocant. *Moschopulus* ἀδελφῶν πικτάκια δαεικῆς τῆ λευτῆ ἀδελφίμουτῆ δερματικῶν ἀφ᾽ ἑαυτῶν πικτάκια λῆρηθῆ. *Cassiodorus Variar.* Si *Romani prædium sine Delegatoris cuiusquam pittacio præsumptor barbarus occupauit*. Vt ad pittacia militaria reuertar, eorundem meminisse Lampridius in *Alexandro Seuero. De promovendis* inquit [militibus] *etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia: & sic faciebat, diebus etiam pariter amittatis, & quis & qualis esset, & quo infirmare promovet.* Paulò autè, *Breuis* appellauit: *Militares* suos sic ubique scripsit, vt in cubiculo haberet breues & numerus & tempora militantium, semperque cum solus esset, & rationes eorum, & numerum; & dignitates, & stipendia recenseret; vt esset ad omnia instructissimus. Higenus de limitibus constituendis, p. 212. 213. *Deinde ex decurijs, antequam fortes tollant, singulorum nomina in pittacijs & in sorticulis, & id ipsi sortientur, vt sciant quis primo, aut quocumque loco exeant.* Pittacia igitur hic nihil aliud sunt, quam quæ nos *Buletis* vocamus, secundum quæ species annona militibus erogabantur.

¶ Illud postremo monendum superest, perpetuam & inconditè à nonnullis colligi, quasi susceprores sub Arcariorum dispositione fuerint. Nil tale: distincta hæc erant munia, neutrum alteri suppositum. Quin & ex alio hominum genere creabantur. Susceprores scilicet è *Curialium* numero. l. 49. 54. *infra. de decurionib.* l. 9. 20. 24. 31. *de susceptor.* l. 2. *de qua stionibus*. Quod pertinet etiam *Basilij locus ep. ad Presidem* quendam *emissa*, 389. vbi pro *Basilio* senis cuiusdam à *Curia* excusati, vix quadrienni pariter excusando agens, rem ad absurdum deducens ait, eum neque in *Curialium* numerum rectè allegi, neque tributis exigendis præponi, neque erogandæ annona militari: *εἰ γὰρ δὴν τὸ πρῶτον εἰς βουλῆς συντελεῖται, ἢ ἐκλεξεί τις εἰσφορῆς, ἢ ἐστὶ πάσαις χορηγίαις τὸ σπένδιον.*

XI I. * Idem AA. ad Victorem" Mag. mil.

IN prouinciis stationes militum adfici" possi" possidentes Vrsicini" Comitib' suggestione cognouimus, à quibus superstatutorum" graue atque inusitatum quoddam nomen" Cenaticorum fuerit introductum, quod Magnifica auctoritas tua missis competentibus litteris in omnibus prouinciis iubebit aboleri, vt milites recordentur, commoda" sua, qua in annonarum perceptione adipiscuntur, extrinsecus detrimentis prouincialium non esse cumulanda". Dat. vi. Kal. Ian. Bonamansione, Diuo Iouiano & Varroniano CONS S. [364.]

NOTÆ.

* Lex 3, Cod. de tit. hinc interpolata est, refecatis quamplurimis. De hoc Victore mox in Commentariis. Reponbat Cuiacius adficere possidentes. Possis etiam ita, ad officia possidere possidentes, id est, ad officium, Xeniolum, præstantium: de possidere, vocare, cogere. Officiorum vox hæc in re propria, haud aliter ac humanitatis, l. i. infr. de Salgamo: Et Ministerij, l. i. infr. Ne Comitib' & Tribun. lauaera præstantur. Sed & Possidendi vox hæc in re propria, l. 3. in fin. de Salgamo. Possis & ita, adficere possim possidentes. De hoc Vrsicino. Vide Commentarium. Superstatutorum, vt superpositionis, l. 27. infr. hoc eod. tit. Nomen hic cum aboletur res vna cum nomine tollitur. Similia vide ad l. vii. infr. de Trenarchis: l. 32. infr. de pestitione. l. vlt. infr. de patrocinio. Aliquando nomen tantum, l. 2. infr. de frum. Alex. vbi dicam. De hæc voce dixi ad l. 10. sup. Augenda. De v. Kal. Ian. id quod docet Collatio altarum legum, & ex parte l. i. infr. de priuil. Corp. V. R. euincit tandem Valentiniანი itineris ratio, de quo ad d. l. i. & in Consular. Theodosiana. Ibidem data eodem proculdubio die d. lex 1. infr. de priuileg. Corp. V. R. ad Symmachum P. V. Bonamansio hæc inter Philippopolim & Sardiniam: vt docet Itinerarium Burdegalense, seu Hierosolymitanum, de quo plenius ad d. l. i.

COMMENTARIVS.

CENATICI nomine milites à Prouincialibus quicquam exigere à Valentiniano & Valente A. D. 364. videntur: contra, suis annonis contenti esse iubentur hæc l. quæ ad Orientem pertinet, & ad militem Persis appositum. Ita Aurelianus quoque apud Vopiscum, in Epistola militari, ad Vicarium suum data: Si vis Tribunus esse, imò si vis viuere, manus militum contine: Nemo pullum alienum vapiat, ouem nemo coningat, vnam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat: ANNONA SVA CONTENTVS SIT: De prædâ hostis; non de lachrymis Prouincialium habeat. Spartianus in Pescennio Negro: Nunquam sub eo milites Prouinciali lignum, oleum, operam extorsit. & l. 4. in f. de pasuis; Possessores nihil plus debent, quam quod nostro arbitrio, nostra pœuinitate & magnifica sedis tua dispositione per annos singulos iubentur inferre. Nec vero milites aliquid præsumere debent nisi quod largitate Nostri Numinis consequentur. Et leg. vlt. infr. de Salgamo: Militib' nostra sufficiens largiatur, & Conlatoribus annona tantummodo semper imminet inditio. Huc etiam optime referri potest Stratoris Domitici (id est, Ioannis Baptistæ) ad milites responsum (cui Aureliani dictum consimile) apud D. Lucam, cap. 3. vers. 14. μηδὲν ἀποποιεῖτε μηδὲ συνοφωρῆσθε καὶ ἀρκείετε τοῖς ὀφειλοῖς ὑμῶν: id est, Neminem concutiite, nemini quicquam peri iniuriam eripite, & obsequio [seu annonis] vestris contenti estote. Sic enim locus ille verti debet: ὀφείλα scil. sunt, vt rectè Gregorius Nazianzenus orat. 9. ad Iulianum peræquatorum; τὸ βασιλικὸν ἀποκτείνον ἀναλόγη, καὶ τὰς ὑπερβολὰς, καὶ τὸν οὖν τῆς ἀξιοῦσας ἀπέχεσθαι, συνοφωρῆσθαι eo loco non est calumniam alicui facere, vt reddidit vulgatus Interpres, verum præter inus & fas alicui quid extorquere. Quo ipso sensu apud eundem Lucam cap. 19. vers. 8. Magister Publicanorum Zachæus ait, καὶ εἰπὼς τὸ συνοφωρῆσθαι, ἀποκτείνον τὰς ἀνάγκας: id est, si quid cui præter fas extorsit, quadruplum eius reddo. συνοφωρῆσθαι eo loco idem est quod

paulo ante cap. 3. vers. 13. precedente καὶ εἰπὼς τὸ συνοφωρῆσθαι ἀναλόγη: id est, aliquid præter inus & fas exigere. Verum de similibus omnique adeo militarium concursionum genere agitur infr. l. 10. de metatis: & tit. infr. de salgamo hospitiib' non præbendo. Item toto titulo, Ne Comitib' & Tribunis lauaera præstantur. Item infr. tit. de Pasuis: & l. 12. infr. de Metatis: & tit. infr. Ne opera à conlatorib' exigantur, & Tit. infr. Ne damna Prouincialibus infirgantur.

De Cenaticis tantum hic videndum est. Graue hoc Cenaticorum nomen & Prouincialibus detrimentosum fuisse hæc lex testatur: Itemque à militibus ipsis prætermorem introductum ob exactum, super statuta, id est, præter collationes militares solemnes & legitimas. Nominis equidem indicio satis apparet, exactum hoc quasi pro cæna à Prouincialibus: Galli nos diceremus, la passade, Simile prædæ genus fuit Cerarium, quod Verres in Sicilia quasi pro cera exigebat. Item Vnguentarium, quod Plinius testatur lib. 2. Epist. Martium Priscum à Prouincialibus exegisse quasi pro vnguento. Pulueraticum pariter: cuius mentio Nouella Maiorani 1. & l. 26. infr. de irronib' vbi dicam. His non aded absimilia Epidemeticæ sunt, de quibus Tit. de Metatis, vt & Salgamo: de quo infr. à suo Titulo. Denique hæc sunt & huius generis alia, quæ in questum reperta, ipso tributo grauius tolerari ait Tacitus in v. Agricola.

Tandem obseruandum quod hæc lex inscribitur Victori Magistro Militum. Victoris huius Magistri Militum sub Valente hoc ipso Anno meminit Ammianus Marcellinus lib. 26. p. 339. Partis sum Comitib' & Valentiniano quidem Iouinus euenit: dudum promotus à Iuliano per Gallias Magister armorum, & Dagaliphus quem militia Rectorem prouocauerat Iouianus. In Orientem vero securus Valentem, ordinatus est victor ipse quoque iudicio Principis antea dicti prouectus, cui innatus est Arimbens: Lupicinus enim

enim prædem à Iouiano pari modo promotus Magister Equitum partes iuebat Eoas. Equidem meminit Anno 366. lib. 27. p. 364. & An. 373. lib. 30. p. 405. & A. 377. lib. 31. p. 479. & Zosimus lib. 4. p. 735. Ad Victorem epimachus extat Basilij ep. 374. vide & Gregorius Nazianzenum ep. 133. 134. Ab hoc Victore alius est victor Dux Aegypti, cui hoc ipso Anno inscribitur lex 5. infr. de legatis. Vrsicini quoque Comitib' hæc l. fit mentio, cuius nullam alibi mentionem reperio: Nisi idem ille sit, cuius multa mentio sub Constantio apud Ammia-

num Marcellinum, cuius etiam variam fortunam persequitur: quemque Anno 360. (id est, ante quadriennium) adperitum calumniis deposita militiâ digredi iustum ad ortum à Constantio, scribit initio libri 20. vt proinde post Constantium recinctus videri possit. Quanquam videri quoque possit hic Vrsicinus Alemannorum Rex, cuius sub Iuliano C. meminit Marcellinus lib. 16. p. 81. in gestis, An. 357. & lib. 18. p. 127. in gestis A. 359. qui pace factâ Comitib' dignitatem assecutus apud Romanum aduentum: quod aliis pluribus euenit.

XI I I. * Idem AA. ad Populum."

ACTUARIUS, per singulos, vel vt multum binos, dies, authentica pittacia prorogent, vt hoc modo inmissis pittaciis, species capitum annonarumve ex horreis proferantur. Quod nisi fuerit custoditum, Actuarius & Susceptor, sed & Officium Iudicantis, quod non infirerit huic iussioni, statuta, obnoxium tenebitur. Dat. Kal. Oct. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONS S. [365.]

NOTÆ.

* Concordat huic legi lex 11. sup. & lex 16. infr. Quare ad populum? De hoc mox dicam. De Actuarius dixi ad l. sup. Vid. l. 1. & 11. sup. & l. 17. infr. imò per singulos 30. dies: id est, singulos menses, l. 16. infr. Ita d. l. 17. singulis diebus, aut centè competenti tempore. Vt sine l. 11. sup. pittacia prorogata. Emissis, vel ante missis, seu præmissis. Reddè Capitum in plurali, non aliter inflexum, quam Caput. Tentabam aliquando Capitum, vel Caputum. Nari & Capites dictum videtur: Hinc Titulus Codicis, De Annonis & Capite. Porro de Capito iam dixi ad l. 7. sup. Ex horreis, h. l. & d. l. 17. infr. Ex fiscalibus conditis, d. l. 16. infr. Statuta multa.

COMMENTARIVS.

PITTACIA singulis diebus, vel saltem quoquo biduo; Actuarius prorogare debent: alioquin & Actuarius & susceptor, quinimò & Officium Iudicis, puniuntur. Actuarius idem & Susceptor, Ne alioquin vltra modum & temerè species annonariæ erogentur, vel etiam ne species non tempestiue erogata, vitium contrahant. Denique ne militari annonæ percipiendæ mora fiat. His tribus rationibus nisi potest huius legis dispositio. Secundam rationem suppeditat lex 1. sup. Primam fit hoc Edictum, obscurum est. Prima ratio, & Secunda quas superius allegaui, suadere videntur,

ided ad populum emissum hoc Edictum, quia Populus seu Prouinciales erogatione à susceptore temerè factâ vel vitiatâ annonis iterum conferendis grauentur. Et tamen cum rem propius intueor, non videntur hæc inscriptio ad Populum stare posse: quia si ad Prouinciales hæc lex pertineret, ita ea inscriberetur, ad Prouinciales, vel ita plenius, ad Prouinciales & Possessores: Cum enim ad Populum lex emittitur, intelligitur Populus V. R. Itaque reponam hæc, ad P. Prefectum: id est, ad Prætorio Prefectum. Vel quid si legamus ad Probum. Et tamen ad Populum quoque data lex 9. de desertorib'

XI I I I. * Idem AA. Secundo PP."

RIPARIENSES milites mensibus nouem in ipsâ specie consequantur annonam; pro tribus pretia percipiant. Acc. Kal. Dec. Calcedone, Valentiniano & Valente AA. CONS S. [365.]

NOTÆ.

* De hoc Secundo PP. dixi iam ad l. 7. 8. 9. sup. Idem ille est cum Sallustio. De Ripariensibus militibus his dixi plenè ad l. vlt. sup. de re militari. De hæc subscrip. one mox dicam.

COMMENTARIVS.

SPECIES partim ipsas, partim verò PRETIUM loco specierum, Ripariensibus militibus. (de quibus ad l. vlt. sup. de re militari) in Oriente Valens hæc constitutione præberi iubet.

Ita quidem vt nouem mensibus, id est, tribus Anni partibus, species ipsæ præbeantur: pro quarta verò Anni parte, seu pro tribus mensibus, pretia. Quod singulare est in Ripariensibus hoc tempore

sic limitaneis recondita. Eodem omnino pertinent ea quae proxime Themiſtius ſcribit oratione 10. (hoc anno habitā) à p. 237. ad p. 243. quaeque dicam de Valentis ſtudio in exonerandis & levandis colonis provincialibus, ad l. 1. 1. inf. de iure ſiſci. Neque tamen ideò recedendum ab emendatione noſtrum.

¶ SVO TEMPORE ACTVARIJ PITTACIA 11012 prorogantis pœna.

XVI. Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PP.

ACTVARIJ, niſi expleto triginta dierum ſpatio pittaccia authentica conſeſtim tradiderint, ſpecies quas ex ſiſcalibus conditis diſſimularint excludere, vel Numero cuius Ratiocinia pertractant, ſuperſederint erogare, de propriis facultatibus vel Militibus ipſis, vel ſiſcalibus horreis adigantur inferre. Dat. vi. Id. April. Sirmio, Valentiniano & Valente A.A.CONS.

NOTÆ.

- Lex 5. Cod. ad Tit.
Probus PP. Sub Valentiniano Sen. & Proſopogr.
De Act. iuris dixi plenè ad l. 1. 1. ſupr.
Id eſt, Menſis.
De Pittacia quoque dixi ad l. 1. 1.
De Condito dixi ad l. 3. ſup. id eſt, de horreis, Ve l. 1. 6. prox. infr. & l. 1. 3. ſup.
Excludere, rectè hic & Cod. iuſt. Non vt vit Doctus Iureus in Symm. lib. 9. ep. 117. emendabat excludere. Excludere tamen & excludi aqua alio ſenſu l. 1. §. Noratius, w. de aqua, & aqua pluuiarum arcanis. nempe opere facto repellere ne ingrediatur: At hic ſpecies excludere, eſt de conditis depromere & horreo excludere, efferreque. Horatius dixit 3. Carm. Horreo deripere, de horreo promere, Parcū DERIPERE, Horreo ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram. & cetera. Græcis: quod notum.
Dixi ad d. leg. 1. 1. ſup.
Non ipſi Actuarij excludunt, non ipſi erogant: ſed pittacio emiſſo excludi & erogari faciunt. Et niſi emiſerint, & excluſionis & erogationis ſua die non factæ periculum ad eos pertinet.
Pro, addita Sirmij: vbi Probus PP. cui hæc lex inſcribitur, tūm erat: vid. Auſonium, carmine ſubiecto epiſt. 16. & Marcellinum lib. 29 pag. 438.
p. 111. A.A. id eſt, Anno 370. quod vel ex ordine legum h. t. apparet. Vel certè 1111. id eſt, An. 373. Quod poſſe num, ſi ita eſt, tūm hæc lex pertinet ad militem Quadis oppoſitum, cum quibus hoc tempore Valentiniano res fuit: Vid. Marcellinum lib. 29. p. 436. quo tempore Probus PP. Sirmij erat, p. 438.

COMMENTARIVS.

ACTVARIJVS ſuo die pittacia annonæ militaris non tradens, vt tradere teneti probauit iam l. 1. 1. 3. ſup. atque ita annonæ militaris erogationem retardans, ſpecies de ſuis facultatibus vel militibus ipſis, vel horreis præſtare cogitur. Vel horreis, inquam, in quibus videlicet ſpecies ſua die non erogatur, corruptæ reſederunt: vt oſtendi ad l. 1. ſup. Itaque vel ipſi militi eas ſoluat, vel in horrea inferret, militibus ſoluendus. Moratoris

Actuarij hæc pœna eſt, ſua die pittacia non emittentis, & vt verbo vtar proprio non prorogantis. Porro diem hæc lex ſtatuit huic rei, poſt trigeſimum quemque diem. Fuerunt igitur pittacia menſtra hoc tempore, & in Præfecturâ Prætorianâ Probo commiſſa, quæ diurna fermè ante fuerunt: Imò & poſteà l. 1. 1. 13. ſup. & l. 17. inf. prox. Quandoque & quaſdam annuas fuiſſe docebit diſt. l. 7. prox.

¶ SVO TEMPORE annonas non accipientis militis pœna.

XVII. *Idem AAA. ad Modestum PP.

ORTIſſIMI ac deuotiſſimi Milites, Familia quoque, ſed & ceteri quibuſcunque præditi dignitatibus, annonas & capitum ſingulis diebus, aut certè competenti tempore, id eſt priuſquam annus elabatur, de horreis conſequantur, aut ſi perceptionem ſuam acſi debitam ſtudio voluerint protelare, id quod competenti tempore minimè perceperint, ſiſci noſtri commodis vendicetur. Dat. prid. Non. April. Antiochiæ, Gratiano A. I. I. I. & Meraubaude v. c. CONS. [377.]

NOTÆ.

- Lex 6. Cod. ad Tit.
Tribuenda hæc lex VALENTI, Gratiano & Valentiniano. vid. Conſul. Theod.
Oriſſimi milites, h. l. & l. 4. ult. inf. de milit. veſte. Viri fortes, l. 12. inf. de veteranis: l. 27. inf. de cohortalibus: Themiſtius Orat. 9. & Romaio, quæ eſt reſcriptio eſt & dicitur uobis tunc ſervatis uobis ſervatis. Hinc formula, qua

qua Imperatores milites alloqui ſoliti, Fortes & ſidi. vid. Ammianum lib. 13. p. 39. & lib. 20. Etiam Chriſtiani in ſuis ſupplicationibus ſic orabant. Fortis eſſet exercitus & ſidus. vid. Prudentium in martyrio Romani. Et Tertullian. Apolog. cap. 30. In epiſtolâ apud Vopiſcum Aureliano: Felices ac fortes exercitus, Senatui Populoque Romano. Deuotiſſimi milites, h. l. & l. 13. inf. de metatis, l. 27. inf. de ſuſceptoribus, l. 3. inf. de equorum colar. l. 19. inf. de paganis, l. 2. inf. de excoſ. & tranſlat. annonæ. Valerianus apud Pollionem, Virum deuotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum. Valerianus ep. ad Procuratorem Syriæ apud Vopiſcum in Claudio, p. 207. Claudium Tribunum dedimus virum deuotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum. Nemeſianus Cynogeticus v. 82.

Et ſides ad bella Duces & milite multo Agmina, queis forteis animas DEVOTIO mentes.

- Tributus hic titulus & alii: vid. Gloſſar.
Vid. l. 28. 31. inf. & l. ult. inf. de iure ſiſci: l. 1. inf. de excoſ. Cæterum hæc verba, Familia quoque ſed & ceteri quibuſcunque præditi dignitatibus, Tribonianus recedit.
De Captio dixi ad l. 3. ſup.
An pot. uſ. priuſquam menſis? arg. l. 16. ſup. prox. Non.
Ex ſiſcalibus conditis eodem ſenſu d. l. 16. prox.
De horreis h. l. & l. 16. ſup.
Perceptionem vocat annonam præbendam: vt mox perceperint vid. & l. 31. inf.
Eſt: vel acſi.
Protelare, diſſerre.
Vid. Socratem lib. 4. c. 3. 36. Lat. 29. 30.

COMMENTARIVS.

SVO TEMPORE annonas ſibi debitas qui accipere morantur, ſiue recuſant, annonis ſuis imitari à Valente iubentur b. l. A. D. 377. annonæque ipſæ ſiſco vindicari, vt b. l. & l. 1. ſup. & l. 18. 20. inf. Vt Actuarij moratoris pœna eſt, ſua die pittacium non prorogantis, l. 16. prox. ſup. ita & militis ipſius moratoris pœna eſt, ſua die non accipientis. Hac vtriſque communi quoque ratione, ne alioquin ſpecies in horreis relictae, neque ſua die excluſæ, aut erogatae, ex longiore ſuo vitium contrahant: quæ ratio nominatim continetur, d. l. 1. ſup. Cæterum de duobus b. l. videndum eſt. Primum, de Familiis, quartum, vt. b. l. ita & l. 28. 31. inf. b. tit. & l. ult. inf. de iure ſiſci: & l. 1. inf. de excoſitione mentio ſit. Familia igitur iſta b. l. à militibus ſeparatur, & à cæteris quacunque præditi dignitate. Pariter d. l. 28. ſeparantur à Numeris, & ab impedimentis. A Provincialium, inquit, Reſtoribus cauentur, vt iam Numeris quàm Familiis, nec non & impedimentis, præter eas annonas que aduentur, id tantum in ſpecie præbeatur quod MILITIS ſtagiarij inſpectio, ne Actuariorum fraudibus vlla velinquatur ſuperpoſtulationis occaſio: cum legis forma cauentur, vt nulli omnino per præpoſitos piſtorum & diadoras nulla in ſpecie præbeatur annonæ, niſi quem ſubſtantem, atque in præſenti conſtitutum poſtulare conſtituerit. Ex qua lege illud nihilominus apparet, generali militis appellatione familias quoque veniſſe, eſt à fortiſſimis & deuotiſſimis militibus, b. l. & à Numeris, l. 28. inf. ſeparantur: Itaque & Actuariorum illorum quoque ratiocinia tractaſſe, non minus quàm Numerorum; id eſt, militum, eadem lex oſtendit. Item ab Impedimentis familias ſeparandas: Impedimenta ſunt calones, ſeu lixæ, ſagiarij, iumenta, vt notum eſt: Tertio ex b. l. & d. l. 28. ſed & l. 31. inf. & l. ult. inf. de iur. ſiſci d. l. 1. inf. de excoſitione: apparet huiuſmodi familiis annonas & capitum ſeu pabula & ſumptum non minus quàm militibus, de horreis & ſiſco præbita. Denique ex his omnibus legibus apparet, Familias has tum per Orientale Imperium fuiſſe, ac nominatim per Orientis diœceſim & Aegyptum, d. l. 31. tum per Occidentem, l. 1. inf. de excoſ. Neque dum tamen hæc ſufficere poſſunt ad Familiarum iſtarum notitiam. De alio ſanè familiarum genere accipienda lex 3. ſup. de re milit. cum eâ non milites, verum coniuges, liberi & ſerui militum indigentur, qui ſanè militum appellatione cenſeri non poſſunt: Sed neque illis annonas aut capitum præbitum lego, neque veriſimile eſt. Tandem familia illæ cum ipſis militibus ambulat, hæc verò à militibus ſeparata: An igitur de illis familiis acci-

piendæ, quarum frequens mentio ſit apud Anſtores libellorum de colonis, vbi certè à Militibus, & Veteranis ſeparantur, itèrque à colonis, vt p. 92. Territorium, inquit, Panormitanum Imp. Veſpaſianus assignauit militibus veteranis, & familia ſuar. Et p. 85. Cereate Marina municipiorum Familia Caij Marij obſidebat, poſteà à Druſo Cæſare militibus & ipſi Familia ingeribus eſt assignatus: Item Dunos municipium familia D. Auguſti condidit: Et p. 87. Nolæ ager militi fuerat adſignatus, poſteà colonis & Familia eſt adiudicatus: Et p. 118. Cerecium municipium familia Marij poſſidebat, poſteà à Druſo Cæſare militibus & ipſi Familia in ingeribus eſt assignatum. Et p. 121. Aetium municipium coloniae vel familiae Imperatoris Veſpaſiani iuſſu acceperunt; Et p. 125. Nolæ ager limitibus Sullanis militibus fuerat assignatus, poſteà interciſiſis menſuris familiae eſt adiudicatus: Et tamen neque de his familiis hæc lex, aliaque accipiendæ. Quid igitur? Familiarum appellatione intelligendos quis putet milites, qui in ſuſpectis locis habebantur ſub Hirenarcho: arg. l. ult. inf. de iure ſiſci. Sed putem ipſe fuiſſe eos, qui in caſtris habebantur, nondum in Numeris aut ſignis; vnde Familia hæc medio loco nominantur inter Numeros militares & impedimenta: l. 28. inf. b. t. Denique titones, de quibus inf. ſuo titulo: vel adſcriptij de quibus l. 1. ſup. de re milit. Scilicet vt iuſti milites in numeros & turmas diuiſi, ita titones & adſcriptij in Familias: A Farniis ſanè dicta ſunt familiarica: id eſt, annonæ quæ familiis præbebantur, quorum meminit Mauritius Strategicon lib. 2. cap. 2. xpi w ar nã zedz tēs epa- πãtus & μάριου τēs τē φαμίλιαικὰ λαμβάνοντας μάριου πãδης ἀπὸ τēs ἰσθνοῖν ἢ δέλος, ἢ ἐλνδέρου & τὴν γεννομένην ἀγροπωσιν.

Secundo, accipiendæ annonæ tempus militi b. l. conſtitui obſeruandum eſt: Singulis, inquit, diebus aut certè competenti tempore, id eſt, priuſquam annus elabatur: Quod quidem ita interpretor, vt quæ de ſingulis diebus dicuntur, ad milites referri oporteat, (Quod etiam docet lex 1. 11. ſup.) Quæ de anno: ad eos qui præditi dignitatibus, vt ſuadent, quæ notati ad. d. l. 1. ſup.

Neque poſtremo omittendum, hanc leg. pertinere vel ad militem Thraciæ, Myſiæ, &c. ubi Gothi hac tempeſtate incubuere, de quo vid. Ammianum lib. 31. & Eunapium in Excerptis Legationum: vel ad militem Perſis oppoſitum, & Armeniam deſſentem; de quo vide hoc ipſo anno Ammianum lib. 31. p. 479. Ad quod Perſicum bellum pertinent etiam nonnullæ ad hunc Modeſtum Libanij epiſtolæ.

¶ **PRETIA loco specierum milites exigere prohibentur à Theodosio M.**

XVII. * Imp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Abundantio, Stilichoni, & ceteris Comitibus & Magistris Vtriusque militiae.

NE quis pro speciebus annonariis pretia temptet exigere: vel si contra Legem datam venire temptauerit, nec illud quod in pretio expetit permittatur exigere, nec illud quod suo tempore accipere in speciebus nelexerit, consequatur, Dat. 1. v. Kal. Aug. Constantinop. Theod. A. 111. & Abundantio v. c. c o n s s. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda huic est lex 3. inf. de salgamo.

Restituendi Imperatores vt h. l. ita & d. l. 3. hi Imp. Theodosius Arcadius & Honorius: Superioris enim anni mensis Maio Valentinianus Jun. iam obierat: & huius Anni mense Ianuario Honorius à patre Augusto creatus fuerat.

Eidem Abundantio inscribitur quoque superiore anno lex 128. inf. de Decurionibus. Sed & eius meminit Zosimus, lib. 5. p. 788. & Claudianus lib. 1. in Empp. & Hieronymus.

Dicam de hoc Stilichone plenè l. 1. inf. de litorum & itinerum custodia. Ex hac interim quoque leg. apparet hoc tempore in Oriente Stilichonem Magistrum militum fuisse, quod etiam ex Claudiano videre est, libro 1. in Rufinum, & plenissimè lib. 1. in laud. Stil. & Zosimo, lib. 4. p. 777. quem sibi mox à 394. aduersus Eugenium moturus, Theodosius adscit d. p. 777. bellòque illo defunctus mox & ipse, apud Honorium reliquit. Ac nominatim hoc tempore Stilicho in Thracia occupatus erat aduersus Getas: de quo vide Claudianum 1. in Rufinum p. 42. 43. in laudem Stilich. p. 178. 179.

Comites etiam Tribunos & Præpositos l. 1. sup. ita l. 20. inf. nulli militarium & l. 21. si à militaribus: & d. l. 3. de salgamo, nemo militans à Provincialibus h. l. 20. 21. inf. (vbi dicam) idque ostendit coniunctio d. l. 3. inf. de salgamo.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. tres Constitutiones sequuntur, de annonâ militari: & hæc quidem, & lex 20. in eandem sententiam. Nempe **PRETIUM** loco specierum exigere omnes militantes hæc Theodosij M. lege interdicitur: Alioquin tantum abest exigere miles pretium possit, vt specie quoque ipsâ mulctetur, qui suo tempore eam non accepit: Quod ipsum quoque iam antea cautum fuit, l. 1. & l. 17. sup. Sed postea ab eodem Theodosio M. l. 20. & Arcadio, l. 21. inf. Quod ad Provincialium securitatem constitutum est, vt docuit iam d. lex 1. idque ipsum pariter ex coniun-

ctione legis 3. inf. de Salgamo apparet: quæ & ipsa provincialium securitati & indemnitati prospicit, circa annoniarum specierum, & c. exactiorem. Idque rursùm ostendit d. l. 20. 21. inf. Verùm aliter alicubi aliquando statutum: vid. l. 30. inf. & l. 17. de cohortal. quæ & ipsa Theodosium M. auctorem habet. Porro quid Zosimus de Theodosij M. temporibus circa annonam militarem senserit? videndus is, lib. 4. p. 754. & lib. 2. p. 689. vbi & iudicium eius vide de multiplicato Magistrorum militum numero, quod ad huius leg. inscriptionem pertinet.

¶ **PROVINCIAE transuentioni publicæ & arca inhabiles, Officialium annonis præbendis destinata, à Tatiano PP. mox à Theodosio M. Imp.**

XIX. * Idem AAA. Tatiano PP.

OFFICIORVM annonas, dispositione prouidentissimâ, his prouinciis distributas, quæ nec Transuentioni publicæ, nec Arcæ, possunt aliquod deferre compendium, comprobamus. Dat. prid. Kal. Aug. Constantinop. Theodosio A. 111. & Abundantio v. c. c o n s s. [393.]

NOTÆ.

* Fugina & hæc lex est attracta de re militari.

De huius loci restitutione, mox.

Id est, officialium.

COMMENTARIUS.

PROVINCIAE, quæ neque transuentioni publicæ, neque Arcæ aliquod compendium deferre possunt, Officialium annonis conferendis deputandas esse definit hæc leg. Theodosius M. Sci-

licet, Prouinciæ nonnullæ vel nimium remotæ à limite erant, ad quem transuehenda annona erat: vel etiam vias non faciles, neque nauigera flumina habuere, quin vastæ, incultæ, squalentes, tene-

brose, vias etiam militares habuere confragosas, & alternis montibus arduas atque præcipites, vt vix semiplena carpenta, interdum certè vacua, transmitterent: Ex quo sæpè accidebat vt obsequia ipsorum tarda essent, cum paucarum frugum illis difficilior esset **ВЪСТІО**, quàm cæteris Prouinciis plurimarum: vt de Adnis (qui hodiè *Burgundi* sunt) circa Annum 312. scribebat Eumenius, in *Gratiarum actione Flauientium nomine*, de quo plenius ad l. 1. & 3. inf. ne conlat. transl. postul. Et ob harum igitur alterutram rationem, & vt malim priorem, hæc lege dicitur, Prouinciæ quædam transuentioni publicæ aliquod compendium deferre non posse. Rursum Prouinciæ pariter fuerunt, quæ *Arca* quoque compendium aliquod deferre non poterunt. *Arca* h. l. transuentioni publicæ opponitur: Cuius alioquin Arcæ frequens fit mentio hoc Codice: sed & in *Nonellis Theodosij & Valentiniani*. De qua autem *Arca* id accipiendum ambigitur? An de *Arca Præfectoria* id accipiendum, quæ ita vocatur l. 9. inf. de indulgentiis debitorum, vbi horreis pariter vt h. l. transuentioni publicæ eodem sensu opponitur. Transuentioni scilicet publica pertinet ad species publicas, quæ ad horrea transferebantur: *Arca* verò Præfectoriæ seu *Arca sublimium* potestatem (vt vocatur l. 6. inf. de indulg. debitorum) ad eas species, quæ non ad horrea publica seu fiscalia militibus postea erogandæ, verùm ad *Arca Præfecti Prætorio*, in eius vñs & necessitates absumendæ, conferebantur. Sed de hæc *Arca Præfectoria* alibi plenius. An verò hic accipiendum de *Ar-*

cæ rei primatæ, seu *fiscali Arcæ*, quæ & largitionibus titulis opponitur, l. 12. inf. de Numerariis, quæ & ipsa Theodosij M. est: de quâ v. & l. 2. de his q. ex publ. coll. l. 6. de conlat. donat. l. 19. 20. 30. de susceptorib. Illud verius, ¶ Ergo Prouinciæ inhabiles Transuentioni publicæ vel Arcæ, soluendis officialium Rectorum Prouinciarum Annonis, deputari vult h. l. Theodosius M. Quæ prouinciarum & annonarum diuisio notanda est. Cui haud absimilis est Annoniarum prouinciarum origo, de quibus alibi.

¶ Cæterum quod hæc leg. à Theodosio M. statuitur, id non ab eo nunc primùm statuitur, verùm confirmatur Tatiani Præfecti Prætorio officio hac parte: Tatiani inquam; erronea quippè est huius legis inscriptio, vt potè cum superiore iam anno Tatianus Præfecturâ Prætorianâ deiectus fuerit, eique successus Rufinus, vt docet Zosimus l. 4. p. 774. & complures; idque plenius adhuc confirmat lex 12. inf. de bonis præscripti. & lex 23. inf. de annona & tribut. Quibus certè legibus, hac nostrâ anterioribus, Tatiani huius deiectione acta rescinduntur: scilicet nonnulla Tatiani acta Theodosius infirmam duxit, alia verò ab eo rectè disposita comprobare voluit. Proinde restituendum huius legis initium ita puto, retractis nonnullis ex inscriptione ad initium legis, sic: A Tatiano PP. Officiorum annonas, & c. Neque mirum eiusdem acta quadam improbari, probari alia: nam & huius moris exempla præbebit it. inf. de infirm. hu. qua sub Tyrann.

¶ **PRETIA loco specierum milites exigere prohibentur à Theodosio M. A. D. & exigentis pæna.**

XX. * Idem AAA. Rufino PP.

NVLLE "militarium" pro his annonis, quæ in prouinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copiâ, & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea inpositis pro necessitate rerum prædiis, repudiata taxaerit, neque id quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere, neque illud quod accipere dissimulauerit, consequatur. Dat. 1. 11. Kal. Aug. Const. Theodosio A. 111. & Abundantio v. c. c o n s s. [393.]

NOTÆ.

* Lex 7. Cod. cod. tit.

Etiam Tribuno & Præposito vt l. 1. sup. l. 18. sup. ne quis, & c.

Militares hoc Codice frequenter pro militibus: h. l. & sequ. & l. 7. 10. de frumento Urbis Const. & l. 18. 32. inf. de Decurionibus. Sed & apud Historicæ Augustæ Scriptores. Quandoque tamen pro Veteranis; quandoque pro his qui non tam milites, quàm militari annonâ seruebant, vt supra ostendi ad l. 11.

Hinc delegatoria, de quibus l. 22. inf. vid. & l. 35. inf.

Vid. l. 3. inf. sine censu.

28. pretiis: vt Codex quoque Iustinian. rectè præfert.

Dissimulauerit, pro ditulerit, neglexerit, vt l. 18. sup. præclaterit, l. 17. detrectauerit, l. 1. sup.

COMMENTARIUS.

PRETIA specierum, sub specierum ipsatum confiscationis pœnâ rursùm exigi à Prouincialibus h. l. à Theodosio vetantur: pariter vt l. 1. 17. 18. sup. & l. 21. inf. ¶ Ratio interim h. l. notanda est, ob quam milites sæpè annonas suas accipere ad tempus differebant: Scilicet *Charisiam* (vt Nostri loquuntur) seu annonæ caritatem milites aliquandiu expectabant, vt ita minus pretium acciperent: pretium inquam, eius temporis quo iam annonas suas exigebant, non quo eas accipere

deberant. Quod & ipsum iniquum erat; cum pretium rei, quanti fuit, quo tempore solui debuerat, non quanti postea fuerit, ortâ caritate, æstimeretur, l. vinum 22. π. de rebus creditis. ¶ Notandum verò, quod lex ait, *Annonis quæ in Prouinciis delegantur*: Scilicet militibus annonæ quandoque ex horreis seu conditis erogabantur: de quo est lex 1. sup. & lex 11. 13. 16. 17. quandoque prouinciales delegabantur: à quibus milites exigent, h. l. & l. 18. sup. l. 21. inf.

PRETIA loco specierum exigere Militares à Prouincialibus prohibentur ab Arcadio; & quidem enixè, A.D. 396.

xxi. * Imp. ARCADIVS, & Honorius AA. Cæsario PP."

À Militaribus" prouincialis" quælibet damna pertulerint, ac non ipsas species quæ in prouinciis à possessoribus congregantur fuerint consecuti, illicò interpellato Iudice admissum crimen ad Nostram Clementiam perferatur, vt admissum crimen congruè vindicetur. Si verò tantum nefas simili taciturnitate contexerint", præter eam multam quam Rectores Officiâque subire" conueniet, etiam detrimentorum quantitas in duplum" de eorum facultatibus exitur", reddenda ac restituenda his qui dispendia talia pertulerunt. Dat. xv. Kal. Mai. Arcadio IIII. & Honorio IIII. AA. CONS. [396.]

NOTÆ.

- * An milites intelligit ipsos? vt l. 20. sup. an Optiones militaris annonæ exactores: Militaris enim eo significatu accipi, iam probauit ad l. 11. sup. pro seruientibus exigendis annonis militum, vt loquitur lex 22. inf. prox.
Prouincialibus: v. interim quæ dixi ad l. 10. prox. sup. vt infra à l. prox. vbi seruientis, pro seruientibus.
Delegantur in prouinciis: l. 20. sup.
Contexerint, pro texerint. Rectores & officia: nisi malis, Contexerit, Iudex scilicet, cuius tantum adhuc facta mentio.
Te Præfecto Prætorio, infligente.
Dupli poenam obserua h. l. & l. 24. inf.
22. exigetur.

COMMENTARIUS.

PRETIA locospecierum à Prouincialibus seu possessoribus exigere Militares, hæc Arcadij constitutione rursùm, & enixè quidem vetantur; duobus videlicet additis: Primum, vt Querelæ possessorum apud Iudicem eo nomine interponantur, mox ad Principem perferantur. Secundò vt Rectores & Officia id dissimulantes, multentur, à Præfecto Prætorio scilicet, sub cuius dispositione

Rectores Prouinciarum erant (qua causa etiam hæc lex Præfecto Prætorio inscribitur) Ac præterea, duplum eius quod possessori ereptum est, seu extortum, restituant: Iudicibus scilicet hæc pœnæ impositæ, vt ed cautius incumberent prohibendo huic sceleri. Dissimulantis interim Iudicis, & Prouincialium deprædationi coniuuentis pœnas obferua: Itémque eius Officium; V. & l. 13. sup.

PRETIORVM modum in exigendis annonis militaribus Valentiniani Sen. constitutione præscriptum obseruari iubet Honorius.

xxi. * Idem AA. Hilario" PP."

EQVE Scholæ, neque Vexillationes" Comitatenfes", aut Palatinæ, neque Legionis" vllæ, neque Auxilia", qualeslibet ad Prouincias delegatorias" de specierum præbitione perulerint", audiantur, si pretia poscant vltra ea quæ generali" Lege Diui Patris Senioris Valentiniani" constituta sunt: Nec enim fas est, vt exigendis annonis militum nostrorum seruientis" noua" Possessoribus pro arbitrio proprio indicant; Siue" mentionem etiam pretiorum nullam delegationem valere præcipimus. Dat. III. Kal. Iun. Med. Arcadio IIII. & Honorio IIII. CONS. [396.]

NOTÆ.

- * Iungenda huic lex 2. inf. de conlat. aris: quæ argumento huic quoque responderet.
Eidem inscribitur hoc ipso anno lex prox. 23. inf.
De vexillationibus vid. & l. vn. sup. de bonis militum.
De Comitatenfibus dixi ad l. vli. sup. de re milit. Vt & de Palatinis.
Quid inter Legiones & Auxilia interfit, dixi ad d. l. vli.
De Auxiliis v. insuper l. 1. 7. inf. de Tyranib.
Vt sup. l. 20. annonis quæ in Prouinciis delegantur, Et l. 35. inf. annonas quæ, &c. adminiculis dignitarum ad solent delegari.
V. & l. 23. inf. prox.
Seruientes: vt prouincialis l. prox. sup. Cæterum optiones intelligit de quibus ad l. 1. sup.
Scilicet pretia.
22. Sine mentione.
Fortè reponendum Iun. vt ita coniungatur lex 2. inf. de conlatione aris: quod omninò existimo.

COMMEN

PRETIA specierum annoniarum tantùm abest sicut in Oriente, ita & in Occidete exigere vetantur, vt contra pretia omninò pro speciebus exigentur (pro speciebus inquam annonariis; capium enim, in ipsis speciebus præbebatur: l. 23. prox. inf.) Et tamen, ne pro arbitrio suo milites pretia taxarent seu exigent, certa ac distincta locis, Constitutionibus Principum pretia definita fuerunt, ne iis conferendis Prouinciales grauentur. Quod & ipsum postea per Orientem factum, docebunt deinceps leges aliquot. Et quidè hæc lex & sequens ostendunt generalem & solemnem eâ de re fuisse aliquam Valentiniani Senioris constitutionem, quæ constitutio ab Honorio h. l. vt & lege sequenti confirmatur. Eiusque si non pars, certè eiusdem generis fuit lex 10. sup. De eo genere quoque fuit Valentiniani huius lex pro imminutione 2. Cod. de veteris numism. potest. vbi statuit, pro imminutione, quæ in estimatione soldati, tum tractata, omnium quoque specierum pretia decrefcere oportere. Quam leg. singulari dissertatione illustramus. Ad rem.

Duo igitur h. l. constituuntur; Primum, vt exactoribus militaris annonæ, præter & supra modum Valentiniani lege expressum, nihil omninò exigere liceat, qualeslibet ad Prouincias delegatorias de specierum præbitione, Scholæ, Vexillationes, Legiones, Auxilia pertulerint. Delegatoria sunt, seu vt fl. vocantur, Delegatio Principis aut Præfecti Prætorio Epistolæ, quibus iubentur Prouincia hoc vel illud Numeris, Scholis, &c. præbere. Qua in re & delegandi verbo vtitur lex 20. sup. & lex 35. inf. Cæterum Vexillationes (quarum h. l. mentio fit, & l. vn. sup. de bonis militum, & l. 23. prox. inf.) sunt Equitum, quemadmodum Legiones propriè Peditum erant, haud aliter ac Numeri. Itaque Vexillationes & Legionibus & Numeris opponuntur h. l. & d. l. prox. inf. & d. l. vn. Vegetius lib. 2. cap. 2. Equitum ala dicitur, qua nunc Vexillationes vocantur, ab eo quod Velis, hoc est FLAMMVLIS vitantur. Et Cedrenus, Βίξιλα καὶ πορφύρας ἢ χρυσῆς εἰς τετραγώνον σχῆμα περιποιήματα; ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν, δρυάτων, κύκλῳ καὶ πορφύρας ἢ χρυσῆς βασιῶν κατακείμενα αὐτῶν, εἰς δ' αὐτῶν λεγόμενα ΦΛΑΜΟΥΛΑ, id est. Vexillationes sunt Romanorum Equites, vexilla autem sunt vela è πυρρῶν & AVRO, in quadratam formam facta: Hæc adaptantur longis hastis, & Principes circumuehentes circulo quodam tegunt: Erant autem illa, que nunc FLAMVLA dicuntur. Hinc interim patet AVRI FLAMVLA in Historiis Francicis decantata, quæque in Dionysij fano reposita erat, vsus & origo. Neque etiam aliter Galli veteres olim, quod Polybius notauit, τὰς χρυσῆς σημαίας τὰς ἀκνῆλαι λεγόμεναι ἐν τῷ ἄδελφῷ ἱερῷ εἶχον, id est; AVREA signa quæ immota vocabantur, in fano Minervæ habebant. In Glossario veteri Βεξιλλατίων vexillatio. Denique Vexillationis idè dictæ, quia per turmas & vexilla diuisi equites: Vexilla, id est, pusilla vela: Vexillum enim tractum à veli diminutione, vt Seruius ad Virgilium 8. Æneid. vbi & illud ait in tumultu duo Vexilla elata; vnum Roseum quod Pedites euocabat; & vnum Ceruleum, quod erat Equi-

tum. Nam ceruleus color, maris est, à cuius Deo equum constat inuentum. Quamquam alij Album & Roseum vexillum tradunt: & Roseum, bello- rum; Album, comitorum signum fuisse. Harum vexillationum frequens mentio in Notitia Imperij; Sed & in veteri lapide. Cæterum vt vexillationes Legionibus opponuntur; ita pariter, & eodem sensu Legionaria militia equestri militia: opponitur, in l. 2. in f. inf. de filiis, militar. Apponit. § Schola autem, quarum h. l. mentio fit, vt & l. 23. prox. & tit. 13. lib. 6. sup. de Comitibus & Tribunis scholarum: Et leg. 8. 9. 10. 11. & 12. inf. de Annonis Ciuicis, à quibus, qui in iis militabant, Scholares, l. 34. inf. h. t. & l. 9. inf. de diuersis officiis l. 9. qui à præbit. 17. ron. quæ Palatina schola dicitur Ammiano Marcellino lib. 14. duob. locis: sunt scholæ Scutariorum, vt docet d. lex 9. Item Schola Gentilium sub dispositione Magistrati officiorum, quæ quidem septem sub Theodosio Iun. erant, vt restant imperij Notitia: imò sub Comite & Magistro militum; l. 23. prox. Gentilium certè meminit quoque Ammianus Marcellinus lib. 23. Idémque meminit Scholæ Scutariorum primæ, & secundæ, lib. 23. circa finem, & lib. 26. circa principium. His Scholis præerant sui Tribuni, vel Comites, quorum meminit d. lex 23. prox. inf. & titulus sup. de Comitibus & Tribunis Scholarum: & Marcellinus Chron. Forundem meminit Ammianus d. lib. 20. qui idem eos Rectores Gentilium & Scutariorum vocat. Proximi his erant, qui Capita Scholarum dicebantur, Ammianus disto sine lib. 25. Cæteri omnes, Scholares: l. 34. inf. De Gentilibus autem iam dictum fuit supra, titulo de nuptiis Gentilium. De Scutariis agitur d. l. 9. inf. de Annonis ciuicis. De his Scholis & Scholaribus insignis est locus Agathie lib. 5. ἵκαν ὁ μαχιμοὺς ὡς ἀλλοδαῖς, ἢ δὲ μαχιμοὺς γούῳ τὰ τοιαῦτα περιποιήματα, ἀλλὰ ἐν τῷ τετραγώνῳ εἰς εἰς τὰ δισκερδῆν ἢ ὀβελοπερῆν ἐν τῇ αὐτῇ διακρίσει εὐνοτο, & δὴ σχολαίους κατακείμενα. Ἔπι δ' ἐξαρτῶνται μὲν ἐνομήζοντα, ἢ ἐγχερόφοντα πῆς ἢ καταλόγον βιβλίον, εἰς δ' οἱ πολλοὶ ἀσκήσι τε ἢ φαιδροειμονες, ἢ μόνον ὀμοῖ ὄμας τῆ βασιλείᾳ ἐνοκα ἢ ἢ ἐν τῶν περιποιήματι μαχιμωχίας ἐξαρτῶνται, &c. id est, Erant autem non reuera milites, neque rei bellica pariti, sed ex cohortibus illis, quæ totam diem, ipsâque noctem in aula consumunt, quos Scholares vocant. Hi quidem milites vocantur, & matriculis continentur, plerique tamen pagani sunt, & splendide vestiti, & magnificentia causa tantum Imperatoris, & in processibus fastus ergo reperti. Et hæc de primo huius l. capite.

Secundò, adèd prouincialibus prospectum h. l. vult Honorius, ne videlicet pretia ab his specierum illegitima exigantur, vt & illud constituat, Ne vlla delegatio valeat sine pretiorum mentione: ita enim hic legendum. Scilicet non tantùm Valentinianæ constitutionis generalis (id est, quæ generaliter & indistinctè modus adærationis definitus, comprehensus fuerat) formam Optionibus præscribere contentus est Honorius, verùm ne quod suffugium adhuc sit, vt esse possit, singulis delegatiis, pretium seu adærationis modum adscribi iubet, & absque eo delegationem valere vetat. Breuiter, prouincialium indemnitati h. l. canetur, & vt lex prox. ait, Prouincialium commodis subuenitur.

¶ FOENVM in specie quidem militibus præstndum : at non etiam ad oppidum deferendum ex hac Honorij constitutione.

XXIII. * Idem AA. Hilario PP.

PROVINCIALIVM" commodis non" conuenit subuenire. Ad omnium utique" Numerorum", siue Vexillationum, aut etiam Scholarum" Tribunos per" Viros Inlustres Comites" Sublimitas tua faciat peruenire, Vt meminerint fœnum militibus hisdem" capitibus præstandum, iuxta legem Diui Valentiani, † de" quintâ decimâ Indictione; nec tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kal. Iul. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

* Lex 8. Cod. eod. tit.
 " Eadem inscribitur hoc ipso anno lex prox. 22. sup. & quæ ei iungenda est lex 2. infr. de coll. aris.
 " Possessorum collatorum.
 " Nos vt etiam Codex Iustin. rectè præfert.
 " Itaque in Cod. Iustin. malè, nam illud sustineri omninò oportet, ex legis sententia.
 " Numeri hæc pro Peditum Numeris: quibus Vexillationes opponuntur: dixi ad leg. superiorem.
 " De his Schalis dixi ad l. superiorem: de quæ eandem Tribuanis dicitur pleniùs ad l. 8. & 9. infr. de Am. Cinit.
 " In Cod. Iust. vel, quod minus probo.
 " Comitibus illustribus suberant Numeri, Vexillationes, Scholæ, eorumque Tribuni. Scholæ inquam Gentilium, Scutoriarum: quas tamen postea dispositioni Magistri Officiorum subiecit Norria Imperij.
 " Iustis, in Cod. Iust. malè, præter huius legis sententiam.
 " Hæc verba, de quinta-decima Indictione absumt à Cod. Iustin. Et tamen pro, de quinta-decima, reponendum sequente decima. Decima quippe indictio incepta serat hoc Anno tribus Mensibus post hanc legem, Mensè Septembri. Vnde indictionum Constantinianarum initium, de quibus Indictionibus dicam plene infr. de Indulgentiæ Arbitrium. Vide & l. 24. 31. sup. l. 2. infr. de militari veste.

COMMENTARIVS.

FOENI alia ratio fuit in occidente, quàm Specierum annoniarum. Scilicet species annonæ Valentiani constitutione (de qua dictum ad l. superior.) in pretio à Prouincialibus solui iubebantur: At fœnum militibus (quorum numero quoque scholares erant, de quo tamen vide quæ dixi ad legem sup.) hisdem capitibus præstari Valentianus voluit. Hisdem capitibus, id est, in speciebus, non in pretio. Capita eadem sunt, ipsæ capitum species, vt vocantur l. 13. sup. de qua alioquin capitum, & capiti appellatione, dixi ad l. 7. sup.

Hoc igitur alterum Valentianæ constitutionis caput, de Fœno in specie præbendo (De primo quippe dictum fuit ad legem præcedentem, quod fuit de Pretio specierum annoniarum) hac Honorij constitutione confirmatur. In quo notanda differentia fœni, & cæterarum specierum annoniarum; cuius hanc rationem colligo: quòd scilicet species annonariæ ex situ facillè vitium contrahant, atque adeò Prouinciales corruptas species militibus

obtraherent (de quo dictum fuit ad l. 1. 16. 17. 18. sup. hoc titulo) at non etiam capitum seu fœnum. Quà re utique militum commodis subuenitur, quod voce, VTIQVE, h. l. indicatur: Quod in ITAQVE à Triboniano perperam mutatum est; scilicet h. l. partim militibus, partim prouincialibus subuenitur: Militibus inquam, priore legis parte, de qua iam modò dictum fuit: Posteriore verò, de qua nunc agendum, Prouincialium commodis. Nam et si fœnum in ipsa specie Prouinciales præstare teneantur: tamen iidem non cogendi sunt, fœnum ad oppidum deferre: Prouinciales quippe ab hoc onere immunes esse Honorius vult, & milites ipsos capitum petere, conuenire, deferre, de quo dictum fuit ad l. 7. 9. sup. Et tamen insignis locus extat apud Siculum Flaccum de Conditionibus agrorum, sub finem, quo ostendit, Possessoras annonam publicam, & in his stramenta militi præstanda ad ciuitates deportasse. Locum iam consignauit ad legem 1. huius Tituli.

¶ SUPERPOSTVLATIONI Actuariorum & Optionum occurritur ab Arcadio: & de Breuibus ad Scrinia mittendis.

XXIII. * Idem AA. "

EXCELLENTIA Tua erogationis per Susceptores factæ modum quantitate" breuium" conferri perficiat, ita vt ex quo die Numeris datum sit, diligentius exploretur, ac si quid ampliùs Actuarius vel optiones accepisse constiterit, quàm breuium datorum scriniis" nostris veritas continet, memorati in duplum" reddere compellantur: Susceptoribus ea summa imputanda", quam semel flagrantibus hisdem" erogasse monstrauerint. Nam ad Inlustres quoque Magistros vtriusque militiæ sacri apices cucurrerunt", quibus prouidâ" sanatione decreuimus, vt breues ante Indictionis" principium summâ fide ac veritate confecti, ad nostra Scrinia dirigantur

gantur, secundum quos à Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. VII. Kalend. April. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutyichiano v. c. CONS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 9. Cod. eod. tit.
 " Scripta fuit hæc lex ad Præfectum Prætorio: Quod etiam Accursius vidit. Sed & Græci, Titulus Excellentia Tua id satis comprobatur: & argumentum legis ipsam.
 " Cum quantitate.
 " De Breuibus, vide Glossar. & dicam alibi.
 " In Scriniis nostris.
 " Actuarius vel Optionibus.
 " Dupli poenam obserua h. l. & l. 2. sup.
 " Atque adeò impunitis & immunibus criminèque vacuis.
 " Id est, Epistola & Constitutiones nostræ promanarunt & emissa sunt.
 " Id est, Prouida Sanctio eodem modo hinc, quo l. sup.
 " De Indictionibus suo dicam loco infr. tit. de indulgentiæ debitorum, & tit. de Indictionibus.

COMMENTARIVS.

ACTVARIORVM & OPTIONVM (de quibus dixi ad legem 1. & l. 11. sup.) fraudibus & superpostulationi hæc lege occurritur: de quorum Actuariaum fraudibus dicam aliquandò pleniùs ad l. 28. inf. Actuariaum inquam & Optionum: nam & ita pariter iunguntur Nouella Mariani, de indulgentiis debitorum 2. Quomodo & Anonarij & Actuarij iunguntur l. 3. inf. de Numerariis. Igitur horum fraudibus vt occurratur, id Arcadius h. l. constituit, Vt ante Indictionis exordium à Magistris militum Breues mittantur, quibus contineatur, quomodo à Susceptoribus erogatio faciendâ sit; id est, quantum necessitas militaris exposcat, singulis Numeris erogari. Erogationis proinde faciendâ hi breues fieri debent: Mox vbi erogatio facta fuerit, alij breues erogationis factæ pariter ad Scrinia Principis mitti debent, vt ita ex vtro-

rumque breuium collatione liquidd postea constare possit, numquid Actuarij vel Optiones (quorum illi, Numeri ratiocinia tractabant, hi verò à Susceptore annonam exigebant) ampliùs quàm oportebat, & quàm breuibus continebatur, ad serinia missis, exegerint vel acceperint. Quo certè etiam casu duplo multari eos iubet: Susceptores autem securos & extra culpam esse. Susceptoribus enim sufficiebat pittacium Actuarij sequi, vt ostendit iam lex 11. 13. 16. sup. hoc tit. Extra fraudem omnem erat Susceptor, qui pittacium ita secutus fuisset: & quidquid erogasset, imputabatur, Luy estoit alloüé: Contrà; multati Actuarius & Optio quid superpostulantes. Ita enim fermè Actuarius & Optio colludere solebant, in superexactionibus, vt præter hanc legem ostendit quoque dicta Nouella Mariani 2.

¶ VINVM nouum à Nouembri mense per Orientem militi præberi iubet Arcadius.

XXV. * Idem AA. Eutyichiano PP.

VONIAM Clementia Nostra poscenti Epifanis Ordini" consensit; vt Nouembri mense nouellum Vinum militi præberetur, propterea quòd veteris dispendiosa videtur erogatio, Inlustre Auctoritas Tua per omnes prouincias" cunctis Numeris ac militibus à Nouembri" mense de nouello vino annonam dari disponat. Dat. x. Kalend. Iun. Constantinop. Honorio A. IIII. & Eutyichiano v. c. CONS. S. [398.]

NOTÆ.

* Lex 10. Cod. eod. tit. hinc interpolata est: relecto & amputato capite historico. Ex quo tamen ratio, & sic vt dicam, imago legis & anima cognoscitur.
 " Ordo, id est, Curia, vid. infr. tit. de Decurionib.
 " Vide & l. 11. infr.
 " Præfecturæ suæ suppositas: Orientis scilicet.

COMMENTARIVS.

VINVM NOVM per Orientis Prouincias (ac nominatim per Syriam) iam à Nouembri mensæ militi (qui vetus tamen mallebat, & poscebat) præberi iubet hæc l. Arcadius: Hac ratione quòd veteris vini dispendiosa sit erogatio. Quod in frumento secus est. Noni quippe, non veteris dispendiosa est erogatio, l. 1. inf. de conditis in publicis horreis: Vetus scilicet vinum, Saluatoris quoque NOSTRI dicto, nobiliss, in Oriente (& Syriâ hac ipsa) versantis, Lucæ 5. vers. 41. Pindarus quoque Tom. I. l.

Olymp. eid. 8. 9. & παλαιὸν ποτὶ ἄνω ἀββα δὲ θυμῶν. Plauti dictum nobile; Qui vino veteri viuunt, sapientiores puto. Horatius 2. Epist. 1. Si meliora dies vt vina poemata reddidit. Plura non congero. ¶ Quod intelligendum tamen est de vinis quæ processum temporis ferunt, & ætate fiunt meliora, non de iis quæ sæpè vix annum ferunt. Ad cuiusmodi vina, & quidem Italica vrbicaria, pertinet lex 3. inf. Tributa in ipsis speciebus inferri: quâ lege iubentur, ea vina erogari, quæ naturâ suâ processum temporis

ferre non possunt.

Ex hac interim lege notandum, Vinum vetus...

Epifanem quippe de qua h. l. agitur, in Syria accipio...

OPINATORES non Prouincialibus, verum Iudicibus, eorumque officii imminere debent.

xxvi. * Idem AA. Prouincialibus Prouinciae Proconsularis.

OPINATORIBVS nullum sit cum prouinciali commercium: ita vt a Iudicibus...

NOTA.

Lex II. Cod. eod. tit. Iungende autem huic sunt lex 29. inf. de annonâ & trib. l. 63. inf. de cursu publ. Imo &...

COMMENTARIVS.

OPINATORES non Prouincialibus, sed Iudicibus & eorum Officiis imminere, ab Hono-

postulati ratio delegatur: Et l. 16. inf. de exact. mitti Opinatores cum delegatoribus: mox & Milites dicuntur...

l. 286. inf. de Decurionib. Vtrique exactores extra ordinarij. Compulsor, ceteris tributis: Opinator, militari tantum extra ordinem exigendo.

nat, vel appendit. Denique ex l. 34. inf. b. cod. tit. apparet, eos, erarius amonus, id est, aestimationem & pretium exegisse: & apertissime omnium...

PROTECTORIBVS, vel DOMESTICIS in Prouincias missis, annonae ultra annum non debentur, nisi commonitorio reparato.

xxvi. * Idem AA. & Theodosius A. Anthemio PP.

VELVS Protectorum vel Domesticorum, cui aut tutio Locorum, aut quadam longior est commissa necessitas, aut certe Iudicum nostrorum...

NOTA.

* Orientis. De Protectoribus actum fuit, & l. 10. sup. Tam de Domesticis, quam Protectoribus suo titulo...

COMMENTARIVS.

PROTECTORES & DOMESTICI (de quibus suo titulo plene dictum fuit, & d. l. 10. sup. & ad leg. ult. inf. de litor. & itin. custod.) etiam intra Palatium ferme militarent, & in Comitatu essent...

tunc Notarium, ad eandem tuendam ire disposuit: Et Masacionem Domesticum Protectorem ea consideratione, quod ibi sub patre Cretione Comite quondam educatus, suspecta non erant loca: hisque Scutarium adiunxit Gaudentium, olim sibi cognitum & fidelem.

De his igitur Protectoribus & Domesticis istud h. l. cauetur, vt iis annonae vel emolumenta non praebantur, nisi completo anno curauerint sibi reparari commonitorium.

diversas regiones atque Provincias, litora insuper porrif- que & loca alia transmittantur, communitoris compe- temibus atque mandatis instrudi. Commissionis, Instru- etions: Alias. Mandata quoque dicuntur: De quo vide Titulum supra, De mandatis Principum. Et Ammianum Marcellinum lib... Communitorium cum Augusti literis tradidit. Reparare communitorium, est, quod vulgo dicimus Raffraichir la commission. Hinc forte communitorij breves, l. 3. inf. de indulg. deb. ubi tamen editum; nominatoris breves. ¶ Cur autem communitorium reparari velit Arcadius,

hæc causa videtur, ne scilicet aliis curis districto Principe, & peracto, cuius causa missi sunt, nego- tio, Protectores & Domestici, in Provincis otiosi militaribus annonis vltra inveniatur, fruaturque. Quod velut singulare exemplum notandum est ad- modum: Muneris videlicet, atque aded salarij anno expirantis; cui haud absimile est quod conti- netur l. 2. inf. de Legatis, & reparandi de necessitate communitorij: Porro vt manus publicum seu com- missio huiusmodi personis data, Anno expirat, ita & commeatus: v. Nouellam Theodosij 14. l. 1.

ACTVARIORVM Superpostulationi occurritur. IN PRÆSENTI nonnisi constitutis annona præbenda. STILLATURÆ adaratio pro ratione Fori rerum venalium.

xxviii. * Imppp. ARCADIVS, Honorius, & Theodosius AAA. Anthemio PP.

Provinciarum Rectoribus caueatur, vt tam Numeris, quam Familiis, nec non & Impedimentis, præter cas annonas quæ adarantur, id tantum in specie præbeatur, quod militis flagitarit inspectio, ne Actuariorum fraudibus vlla relinquatur superpostulationis occasio; cum, per Præpositos pistorum & diadotas Legis formâ caueatur, vt nulli omnino nullâ in specie præbeatur anno- na, nisi quem substantem, atque in præfenti constitutum postulare constiterit. Hoc quoque Legis auctoritate complexo, vt semper dierum, per quas resistentes Tribuni emolumenti gratia solemniter Stillaturâ nomine confectur, species non aliter adarentur, nisi vt in Foro rerum venalium distrahuntur. Dat. v. Id. April. Constanti- nop. Arcadio A. vi. & Prob. o. v. c. c. n. s. s. [406.]

NOTÆ.

- * Adest hæc lex à Cod. Iust.
Anthemius PP. Orientis (ub Arcadio. v. Profopogr.
De Familiis dixi ad l. 17. sup.
De Impedimentis mox.
Adarare quid ? v. in Comment.
Inuoluta oratio: Claris ita, Cum legis formâ caueatur, vt nulli omnino per Præpositos pistorum & Diadotas nulla in specie, &c.
Præpositos pistorum à Diadotis distinguit.
Diadota quid, mox dicam.
Substant dicitur, qui mox etiam resistens: Et vtrumque pro eo qui in præfenti est constitutus, resistens, Qui est present, Qui est in estat.
Lex 12. Cod. eod. tit. hinc desumpta est.
Septem, in Cod. Iustin. De quo mox.
Per quos, Cod. Iustin. Illud ditiuisculum est.
Stillaturam Spartianus & Lampridius dicunt, de quo mox.
Dixi ad l. 10. sup. & dicam ad l. prox.

COMMENTARIUS.

VOBIS hominum generibus, annonam militarem fraudantibus occurrit hæc l. Arcadius I. ACTVARIORVM primùm fraudibus, vt lege 24. sup., ita & priore huius legis parte ab Arcadio occurritur; de quibus alioquin Actuariorum fraudibus insignis locus extat apud Victorem Schotti, in Gallieno. Tantum, inquit, Actuariorum in exercitu factiones vigent, vt arduum petentibus malitia patreantur: Genus hominum præsertim hac tempestate, nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandâque quasi ab natura factum, ANNONÆ DOMINANS, eoque vitia curantibus, & fortunis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendi, quorum recordia damnoque opes contraxerit. ¶ Inter alias igitur Actuariorum fraudes hæc quoque fuit, quod pro maiore militum numero annonas postularent, quàm reuera matriculis Numerorum continerentur:

Atque ita superpostularent, in sinum suum anerso deficientium & decedentium stipendio; vt alioquin de Tribunis & præpositis Numerorum The- mistius, oratione 10. scribit: φυλακὴν ἐλατῶσθαι, τὴν ἀειδμόν ὄπων ἀ γένοτο κέρδον αὐτοῖς ἢ μισθοσφῶν & ἐμλεπύτων. Proinde id h. l. statuitur, tollendæ huic superpostulationis occasione, ne vlli annona præ- beatur in specie per Præpositos Pistorum, & diado- tas seu diribitores, nisi qui in præfenti constitutus fuerit, quique ipse sub oculis huiusmodi Præposi- torum constitutus suas annonas postulauerit. Breui- ter, Nullius absentis nomine à Diuiforibus speciem erogari Arcadius hæc leg. constituit. Et hæc qui- dem est prima huius legis sententia: in qua multa notanda veniunt & illustranda; & quatuor qui- dem.

Primum est, (præter familia nomen) Impedimen- torum vox. Impedimenta quid sint? notum est: eorum

eorum mentio quoque apud Ammianum Marcelli- num lib. 25. pag. 306. & Vegetium lib. 3. cap. 6. Ho- rum numero fuerunt quæ hæc leg. indicantur, calo- nes. Impedimenta, inquit, Saginarij, Calones vebi- culique in medio collocentur. Vbi Saginarij sunt Equi farnarij, de quibus dicam alibi. Calones verò iidem cum Lixis: de quibus l. 10. sup. de re mili- tari.

Secundò notanda Adarandi vox. Adarate est ære seu pretiorem aestimare & taxare, huius ætatis & æni voce, quæ hoc Codice frequens est, h. leg. & l. 19. inf. de Cohortalib. l. 21. inf. de munitibus: l. 3. inf. de confectione Equor. l. 8. inf. de desertorib. l. 21. circa princip. inf. de conlatione donat. Hinc & Adaratio, l. 30. & 32. inf. h. tit. & l. 21. de milita- ri veste: & Nouelle Valentini inter Theodosianas 33. quæ & comperfurio quoque vocatur, l. 4. inf. de furtis: & Adarata Annona, l. 31. inf. quæ & Aera- ria Annona dicuntur l. 34. 35. 36. h. t. (ἀγορὰν πόλεω Μαυριτίου στρατηγικῶν 2. c. 2. ἀγορὰν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν αὐτῶν) & Adarata species in l. 4. inf. de furtis: vt eam restituat; Non, moderata, vt hætenus legitur. Eandemque vocem recedē restituit Vir doctus, qui primus Historie Augustæ scriptores tractauit, in Epistola Valeriani ad Præcuratorem Syriæ, iam cæ- tæra pro moderatione præstabis, sed ita vt nihil adaretur: & sicubi aliquid defuerit, non prætertur, nec in numero exigant. Hanc vocem vsurpat quo- que Ammianus lib. 31. p. 496. in adarandis reliquo- rum debitis. Sed in Glossis Philoxeni, Adarat. ἐξαρρηθῆσθαι. Et in Glossis Cyrilli, ἀπαρρησιωθεὶς Ado- ratio. Item ἐξαρρηθῆσθαι, Adaro, & ἐξαρρησιωθεὶς Ado- ratio. Harmenopolus lib. 2. tit. 5. ἀπαρρησιωθεὶς ἀεταζ- ρίου, τὰ τέτα ἀπὸ τῆς ἀπὸ πρῶτης τῆς ἐργασίας αὐτῶν, δι- δόναι ὑγιῶσαι. Breuiter Adaratio est taxatio seu æsti- matio in ære: sic & in ære recipere dicitur l. 36. vbi etiam mox adarandi vox vsurpatur: Vox etiam vsurpata in legibus Visigothicis lib. 4. tit. 5. l. 3. Eo- dem pertinet ut. Codicis, de Collat. donat. vel re- leuati. seu adaratorum: & Nouella Theodosij 33. de releuatis, adaratis, vel donatis possessionib.

Tertiò notandum quod de Inspeccione militis dicitur. Inspeccionem militis an vocat quam Nos, la Monstre? Certè Inspiciendi vox in re militari pro- pria. Lampridius in Alexandro Seuero: Annonam militum diligenter inspexit: vt & respiciendi ver- bum. Vulcatus in Audio Cassio, Arma militum septima die semper respexit, vestimenta etiam & cal- ceamenta & ocreas. Omitto similes locos.

Quartò notandum quod de Præpositis pistorum & Diadotis additur; Nempe hi annonam milita- rem distribuebant, vel saltem Diadotæ ab illis ac- ceptam. Diadota διὰ δότας sunt diribitores, distri- butores, diuisores: διὰ δότας, diribitor, diuisor. Et forte Præpositi pistorum à Diadotis ita distinguen- di, quod illi panem & buccellatum diriberent, hi pretia vel capitum. Et hætenus de primo huius leg. capite.

II. TRIBVNORVM quoque stillaturis modum posuit hæc leg. Arcadius. TRIBVNI scilicet & Duces (quod docet lex proxima, & lex vlt. infr.) præter Annonas suas quas de publico pro dignitate sua, vt ait d. lex vlt. consequebantur, emolumentum & compendium siue lucellum quoddam faciebant ex ipsismet militibus licitè, vt d. l. vlt. hoc saculo non improbatum, etiam receptum hæc leg. & l. prox. & d. l. vlt. & Nouella Theodosij 31. solemniter hæc leg. κατὰ τὸ εὐώνυτε, Zosimus lib. 5. p. 821. l. 14. δὲ τὸ νόμιμον ἀερόσθαι, istud vel simile vocat Syn- nefus in Elaggio Ducis Anisij p. 305. Excepti tantum milites Saracenum fœderatorum aliarumque gentium, Nouella Theodosij Iun. 31. de Ambiu. Id-

que Lucelli genus propriè vocabatur STILLATURA: quod quidem seueriores disciplinae militaris ob- seruatores improbarunt. In his Hadrianus, de quo Spartianus, Cum nec pateretur, inquit, quid- quam Tribunum à milite accipere. Peseennius item Niger, de quo idem Spartianus; ipse, inquit, à milite nihil accepit, cum Tribunatus ageret: vt nihil accipi passus est (ita enim locus hic restituendus est) Nam & Imperator Tribunos duos, quos constitit Stillaturas accepisse, lapidibus obrui ab Auxiliariis iussit. Et Alexander Severus; de quo ita Lampridius, Annonam militum diligenter inspexit: Tribunos qui per Stillaturas aliquid [militibus] tulissent [id est, abstulissent,] capitali poenâ affecti. Et post: Quod in vitam suam nihil dici posset, quod unquam Tribuni vel Duces de stipendiis militum quicquam accepissent. Idque sub gratia donationis à militibus abstulisse Tribunos seu duces, lex 29. prox. ait. Quibus sanè verbis Stillatura manifestè innuitur. De iisdem Stillaturis sentit quoque Libanius Orat. ἀπὸ τῆς ἐπι- σωσθῆναι, pag. 22. vbi varios depraedandi sinus, quibus Duces seu Tribuni militum dicebantur, enumerans, inter alia hæc scribit: ἐν τῶν τῶν μεγάλων, εἰς ἀκατωτάτοις μισθῶν, ἀγορὰς ὁ δημόσιος πρὸς τὸν αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐραπορίας, μεθυσθῆναι & ἑπὶ τὰς ἐπὶ ἐραπορίας, ὅτι πέντε τε καὶ ἀδουσίτερῳ ὁ μαχηθῆναι γήνε- ται, μέγα τε ἐποδημάτων φορῶν καὶ χαλαρῶν εὐδελων. πάλαιος δὲ καὶ δὲ τὸ κατὰ τὴν ἐραπὴν, ὅτι ἀγνοῦν τὴν τὴν μάχης πενήντη σῶματα; id est, Cumque hæc magna sint, sunt tamen adhibe Paullolimaiores: auarum scilicet insidè quidem in militum manibus mansurum, translatum verò in manus Ducum, quo miles & pauper & pusillanimior sit, & partes fundaliorum ferens, & oblamydis species: sapè etiam à venite tributum, sic vt esurientia corpora ad pugnas ducant. Et soluta Stil- laturæ hæc adarata, vt hæc lex, & prox. docent; & quidem in auro, quod Libanius ostendit hæc loco, & lex vlt. inf. h. t.

Iam vnde his Stillaturis nomen impostum, na- tumuè sit? anxie inquiritur. Et verum est opinio quod Cuiacius dixit, Rem nos tenere, sed nomi- nis rationem hætenus nescire nos. Equidem cum ex superioribus iam satis clarum sit, Tribunos de annonis militum aliquid demomordisse, & veluti degustasse, emolumenti, vel donationis gratia DE- CERPISSE, quo verbo hac in re vtitur Theodos. Iun. Nouella de Ambiu 31. vsq. de Saracendorum: eo ipso sanè ad nominis rationem deducimur, vt Stillatura omnino, non Stillatura, sit meo quidem iudicio, quasi stilla quædam, & veluti Strictura minima demorsa, abrafa, adrosa de annonis mili- tum: vt Esquout, distillatio. Ita enim hic editum clarè Stillaturæ: Non ita bene apud Spartianum & Lampridium, Stillatura. A Stilla igitur Stillaturæ: Qualia fermè nomina inuidia leuande emolumen- tis, præter annonam seu stipendia percipi solitis, im- poni, culpæque aded nomina prætexi solita, complu- ribus aliis exemplis compertum est. Hinc enim par- riter Xeniola, Sportula, Cœnatica, Eulogia, Pulue- raticum, (de quo ad l. 16. inf. de tironibus) Filicon l. 32. inf. de nauicularis: Epimetron, species deni- que. Atque hæc est vera Stillaturarum, ni fallor, ignorata hætenus ratio. Cuiacius Spartiani & Lampridij scripturam secutus, tentabat Stillaturas dictas forsitan à Mittendo: Cuius coniecturam Vir doctus secutus est; & Pancirolus inter alios quoque tentauit, 2. var. 260. quasi stillaturas illas acceperint Tribuni à militibus pro temporaria vacatione & commeatu. Verum id inane est. Donationis enim gratia, non vacationis accepisse eas Tribunos, te- flatur lex prox. vel etiam pro laborum vicissitudine, d. Nouella 31. Et quidem solemniter h. l. id est,

solenni, ordinariâ perceptione *et* *ro* *ov* *des*, licitò, *d. l. ult.* Idque est etiam, quod indicatur *l. ult. b. t.* his verbis: *Si alias amonatas, que non sine dignitate erunt; sed alio modo, dum tamen licito, suis modis adquisitas.* Similium numerum, & sportularum, quas Duces quoque extorquere soliti, meminit *lex C. inf. de Cohortaliis.* Et *Novella Theodosij 31.* Neque verior est nominis ratio, quæ Baptista Egnario in mentem venit, primum, & pridem, quasi *Stellatura* & *Stellionatus* idem sint. Si quidem hæc *Stellatura* nomen, non est fraudis aut imposturæ nomen, quale est *Stellionatus*: Quin potius coloratum, invidiæ lenanda. Et certè hoc seculo iam *solemne* conuenit, & probatum: Alioquin neque ipsi Tribuni unquam id nominis tulissent, neque id *leges* etiam probassent. Hinc simpliciter apud Spartianum *Stellaturæ accipere*, id est, donationem modicam accipere, quod *b. l.* dicitur, *Stellaturæ nomine*; & apud Lampridium *per Stellaturas*, id est, per quandam stillas instar degustationem: Panciroli quoque *d. loco*, inanis coniectura, à *Stellate* fortè agro in Gallia Cisalpina, quem Veteranis suis tres liberos habentibus C. Cæsar in Consulatu præmij loco dimisit. Rectum igitur est *Stillatura*, & rectè est apud Lampridium scriptum. Neque cum *Stillatura* quicquam commune habet fraus aut impostura: nihil commune, commeatus. *Stillaturas* has quoque indicari *l. 2. §. 8. 9. Cod. de officio P. P. Africa* Stemmichius rectè indicavit ibi: *ut nullum dispendium à Ducibus vel Ducianis prædicti limitanci sustineant: nec aliquas sibi consuetudines de eorum stipendiis per fraudem ad lucrum suum conuertant, &c. Nullum audeant Duces aut Tribuni Commestalem de ipsis dimittere, nedum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquunt Provincias: nam si usurpauerint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commestalem de militibus relinquere: AUT aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi adquirere: hoc non solum in quadruplum iubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos priuari. Magis enim debent & Duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatu militum AUT eorum stipendiis lucrum sibi adquirere. Quibus locis clarè separantur commeatus, eoque nomine pecunia quaesita à lucro, quod de stipendiis militum Tribuni sibi adquirebant, quod quidem *Stillatura* est, & consuetudinum appellatione priore loco indicatur. Qui ioculares alias huius *Stillaturæ* interpretationes seu originationes videre volet, consulari Alciatum ad *l. septem, Cod. eod. tit.* Rhediginum *lib. 11. c. 8. Lazium lib. 12. Comm. R. Rom. circa fin.* Marcellum Donatum in *Lampridium*,*

p. 960. &c. Fortè tamen & rectè scripseris, *Stellatura*: nam & *Stellio* è guttis & punctis quibus stillatus est, dicitur: Ouidius.

apertumque coloris
Nomen habet variis stellatis corpore GYTTIS. Sic & de lapidibus Plinius, *Ponticarum plura sunt genera, est stellata nunc candidis nunc aereis GYTTIS.* Item *Acopia* nigro similis est aereis GYTTIS stellata. Scilicet *Stellatura* de his dicitur, quæ punctis aut guttis velut stellis variantur. Eodem modo *Puncta, & Puncti solaria* dicta.

¶ *Modus* autem huius *Stillaturæ* solemnis hic indicatur: Quem & poni subinde proculdubio hoc tempore oportuit. Sanè *Zosimus lib. 4. p. 754. imò & lib. 2. p. 689. sub Theodosio M. Arcadij patre* eò rem deuenisse queritur, vt per Magistratum militarium anaritam & *καταστασι* milites nihil, vel nihil fermè ex annonis militaribus percepisse scribat. Modus verò huius *Stillaturæ* hic erat hoc tempore, vt hæc *lex* ostendit: (prout scilicet ea emendanda est ex *Cod. Iustiniano*, non verò *hinc*, *Codex Iustinianus*; quod Panciroli credit) vt scilicet Tribuni *septem dierum* annonas à singulis militibus acciperent, de stipendiis singulorum annuis; Quinquagesima igitur erat *Stillatura*, eaque adarata, quam non in specie, sed in pretio conlequebantur: vt præter *hanc legem* docet *lex 29. prox. & lex ult. hoc tit.* Pretium autem istud variè constitutum reperio. Hæc *Arcadij* sanè *Constitutione* pretium statuitur, vt habetur in foro rerum venalium. De qua æstimatione dixi ad *l. 10. sup.* Postea verò pretium constitutum est, non quod in foro rerum venalium habetur, sed pro formâ arariatum annonarum, seu iuxta nummaria pretia defixa *d. l. 29. prox. & l. ult.* ¶ Denique semel hic adscribendus est locus ex *Theodosij Nouella 31.* quem iam sæpè laudavi, qui de *Stillaturis* his, & earum modo. *Castrorum quin etiam ipsi [Ducibus] Luxuriorumque [id est, Lusoriarum] pro antiquâ dispositione curam refectionemque mandamus: quibus cum Principe [principem Legionis intelligit, v. Vegetium & Ammianum] Castrorum Præpositis, pro laborum vicissitudine, Limitanci tantum militis duodecimam annonarum partem distribuendâ videlicet inter eos, Magisteria præstatâ arbitrio, deputamus. De Saracenorum verò Fœderatorum aliarumque gentium annonarum elementis, nullam penitus eos decipiendi aliquid vel auferendi licentiam habere concedimus, &c.* Notandum hoc loco *Stillaturas* has probari à *Theodosio*, quas à Limitancis militibus auferebant Duces: non verò à Fœderatis: Cum tamen & illud prohibeat *Iustinianus d. l. 2. Cod. de Officio Præfecti Prætorio Africa.*

¶ STILLATURÆ adaratio faciendâ iuxta formam annonarum ipsarum adaratarum.

xxix. Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Anthemio PP.

SI quas sub gratia donationis à militibus auferunt, quam merentur annonas Duces seu Tribuni, iuxta nummaria defixa pretia sine vlla dubitatione percipiant. Dat. IIII. Non. Maij, Constantinop. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONS. S. [407.]

NOTÆ.

¶ Vel hæc Inscriptio emendanda, vel Subscriptio.
¶ Emolumentum, *l. 27. prox. sup.* non sine dignitate, *l. ult. inf.*
¶ Auferendi vox hæc in re propria: v. *l. 3. infr. de Salgamo.* Vnam nullus auferat. Aurelianus apud *Vopiscum.* Et *Novella*

Novella Theodosij 31. De Saracenorum verò Fœderatorum, aliarumque gentium annonarum alimentis nulla penitus DISCERNENDI vel AUFERENDI licentiam habere concedimus. magisq; voce hæc in re vitur *Zosimus lib. 5. pag. 821. l. 14.*
¶ Hic *Ellipsis* est vocis *magis*, vel *amplius*, vt *Novella Theodosij 31.* vt ita fiat oppositio annonarum, quas Duces & Tribuni merentur, id est, quæ illis debentur pro sua dignitate, & earum quas non merentur, sed a ferunt à militibus idque sub gratia donationis. (Similis *Ellipsis* in *l. 9. infr. de Susceptoribus*: in *l. 8. infr. de pagano*: de qua *Ellipsis* vide *Glossarium.*) Si quid amplius (inquit *Theodosius*) quam eis ex nostrâ auctoritate statutum est, audeant usurpare.
¶ Vide *l. 6. infr. de cohortaliis.*
¶ *Etatis* annonis *l. ult. inf. hoc titulo.*

COMMENTARIVS.

STILLATURÆ pretium, non vt in foro rerum venalium species distrahantur, adarati seu æstimari debet, vt *lege superiore 28.* cautum fuerat: verum iuxta nummaria pretia defixa, id est, Duces & Tribuni pretiis illis contenti esse debent, quæ in forma arariatum annonarum vniuersis militibus solenni obseruatione præbentur; vt loquitur *lex ult. huius tituli*: vbi dicam quoque paulò ple-

nius. Scilicet, non æquum visum fuit, alio pretio *Stillaturas* æstimari, quæ annonarum militarium sunt strictura quadam & delibatio, quàm ipsas annonas militares: Er vt ipsis militibus annonæ adarantur, seu æstimantur, ita eodem pretio eas, quæ à militibus exinde Ducibus aut Tribunis præstarentur, æstimari æquum fuit.

¶ PRETIA per Palestinas tres antea pro annonis statuta seruari iubentur.

xxx. * Idem AA. Anthemio PP.

LIMITANEI milites & possessorum utilitate conspectâ, per primam, secundam, ac tertiam Palestinam huiusmodi norma processit, vt pretiorum certa taxatione deperita, specierum intermitteretur exactio: sed Duciana Officium sub *Verfaminij* & *Mœcenij* Castris nomine, salutaria statuta conatur euertere: Ideoque lege repetitâ censemus, vt si quis interclusam specierum exactiorem refricare temptauerit, vel adarationes statutas ausus fuerit inmutare, tam *Vir Spectabilis* Dux centum librarum auri, quàm etiam eius Officium pari condemnationis summâ quatiatur, adiectâ sacrilegij pœna, quæ *Dualium* scitorum violatores palam insequitur. Dat. x. Kal. April. Constantinop. Honorio A. VII. & Theodosio II. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

¶ *Lex 13. Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, respecto capite seu quatuor lineis prioribus historicis.
¶ *29. Militis.*
¶ *Conspecta*, id est, vtrinq; perpensa.
¶ *Ducis* Palestinæ officium intelligit. De quo consulenda est *Notitia Imperij.*
¶ *Verfaminij*, id est, *Bersabini*, de quo mox.
¶ Vide *l. 15. sup. in eadem re.* salubri prospectiōne.
¶ Dixi ad *l. 28.*
¶ *Duces*, & in his *Dux* Palestinæ inter *Spectabiles* hoc tempore *b. l.* & in *Notitia Imperij.* Qui antea sub *Constantio* quoque inter *Perfissimos* erant, teste *Antimiano Marcellino, lib. 21. pag. 216.*
¶ *Sacrilegij* pœna est, violari iuris pœna, *b. l. & l. 2. sup. vt dignitatum ordo*; & *Novell. Valentiniani inter Theodosij 41. de successu Curial.* Vide & *l. 13. infr. de petitionib. v. Paratit. de consil. Principum.*

COMMENTARIVS.

PRETIA, non ipsas species, per Palestinam vniuersam militibus præberi, & quidem certa statutaque, ante hanc legem constitutum iam fuerat, *Limitanei* militis & possessorum utilitate conspectâ, id est, vtrinq; perpensa; quod id tam militi, quàm possessoribus salutare esset. Vnde & *Salutaria statuta*, vocantur *b. l.* Possessori inquam, propter longinqui itineris difficultatem, vt loquitur *Valentinianus Nouella inter Theodosianas 23.* Id hæc lege rursus confirmatur sub magne pœnæ interminatione; Nempè quod *Dux* Palestinæ eiusque officium, vel species exigentur, vt maius pretium statuto depocerent. Idque sub *Bersabini* & *Manani* castris nomine (ita enim hic legendum est.) fuerunt scilicet hæc inter alia duo castra in Palestina, & quidem potissima, vt hæc *lex* ipsa indicat:

Quæ & idèd prima omnium memorat *Notitia Imperij*) octodecim fermè annis post hanc legem conscripta) *Sub dispositione*, inquit, *virii Spectabilis Ducis Palestina, Equites Dalmatae Illyriciani Chermula: Equites Mauri Illyriciani Alia.* *Bersabini* castris seu præsidij meminit quoque *Author de locis Hebraicis fol. 125. B. Bersabee* (inquit) *in tribu Iuda sue Symeonis est, usque hodie vicus grandis in viciniam à Chebo miliario vergens ad Austrum: in quo & ROMANORVM MILITVM PRÆSIDIVM POSITVM EST. A quo loco termini Iudæa terra incipientes tendebant usque ad Dan.* Idem *Author* meminit quoque *Menoidis fol. 130. lit. D. Medernana*, inquit, *in tribu Iuda, cuius meminit Esaias, & nunc est Menois oppidum, iuxta civitatem Gazam.*

De Palestina ex hâc Theodosij Iun. consir. que data est A. D. 409. notetur, eam hoc tempore in tres Prouincias diuisam fuisse: In Primam, Secundam, & Tertiam: quod etiam ostendit Imperij Notitia sub eodem Theodosio Iun. confecta, annis octodecim ferme post, A. D. 427. tribus locis: ac nominatim sub PP. Orientis & sub Comite Orientis collocantur: Palestina [scilicet Prima] Palestina secunda Palestina salutaris [id est, Tertia]: Tertiam meminit quoque Procopius de edificiis Iustiniani. εν τῇ πρῶτῃ ἐξ ἁρῶν, καὶ τῇ δευτέρῃ τῆς καλαμῶν. Duarum quoque Palestinarum biennio post Notitiam Imperij 429. meminit lex vlt. inf. de Indais. Antiquioribus temporibus, Palestina Syriæ pars fuit, seu Ἰουδαία & Συρία, vt etiam vocat Iosephus. Itaque & Syriam pro Iudæâ seu Palestina dixit Tertullianus in Apologetico, cap. 21. Et Procuratorem Iudææ apud Præsidentem totius Syriæ causam capitis dixisse, ex Iosepho & Tacito compertum est. Quin & Diuus Lucas, vt tempus, quo Christus, (generis humani salus) hominem in Iudæâ

induit, memoriæ mandaret, Præsidentem Syriæ nominat ὀργανιστὸς, inquit, ἡ Συρίας & Κεῖνς. Vbi Ambrosius, Si Consules, inquit, adscribuntur tabulis emptionis, quanto magis Redemptionis omnium debuit tempus adscribi. Habes ergo omnia, que in contractibus esse consueverunt, vocabulum, summam illius potestatem gerentis, diem, locum, causam. Sed & Ammianus Marcellinus suis adhuc temporibus lib. 14. p. 22. vltimam Syriarum Palestinam vocat. ¶ Verum à Syriâ diuisa Palestina, & ab vno Proconsule recta sub Theodosio M. vt docet lex 28. inf. quorum appell. lex vlt. inf. de fide. debitor. l. 42. inf. de appellat. & Zosimus lib. 4. p. 766. Verum postea ex vna Palestina, Prouinciæ tres prodierunt, vt hæc lex docet, & lex vlt. inf. de Indais. Inter quas Hygia, seu salutaris Palestina, de qua l. 3. inf. de protostasia, vbi dicam plenè. Quomodo autem & per quos Magistratus Palestina deinceps recta fuerit, dicam ad d. l. 3. inf. de protostasia, & ad l. 55. inf. de Decurionib.

PRETIORVM præstationi per Orientem & Ægyptum tempus statuitur.

xxx i. * Idem AA. ad Anthemium pp.

MILITARIBVS commodis prospicientes, adæratarum annonarum, quæ Familiis apud Orientem vel Ægyptum præberi consueverunt, certa ac distincta locis & numero prætia statuimus: Verum quia in hoc & prouincialium nobis habenda est cura præcipua, ne nimia festinatione poscendi conlatorum vires adteri videantur, certum constitui tempus placet, quo eadem prætia debeant præberi poscentibus. Quapropter, vniuscuiusque indictionis annonariam in prætis rationem, transactâ eâ, sequentis indictionis mense Nouembri completo præberi præcipimus. Dat. Prid. Kal. Decemb. Constantinop. Honorio viii. & Theodosio iii. AA. cons. s. [409.]

NOTÆ.

- Dixi ad leg. 28.
De Familiis his militibus dixi ad l. 17. 28. sup. & l. vlt. inf. de iure fisci.
Orientis diocesein intelligit.
Vel, pro Es, cuius locutionis exempla alibi plura noto.
Nummaria defixa prætia, l. 29. sup. prætia constituta, l. 22. sup.
Puto numerum militarem intelligit, vt ita prætia annonarum constituta fuerint pro loci varietate, pro Numerorum militarium ratione, qui per loca illa dispersi fuerunt.
Ita lege superiore, Limitanei militum & possessorum utilitate conspecta. Vide & leg. 23. sup.
Simili ratione nicitur lex 8. sup. Vide l. 25. sup.

COMMENTARIVS.

PRETIA annonarum Familiis militibus apud Orientis diocesim, & Ægyptiacam (de quo etiam Synesius epistola 18. & lex 4. inf. de milit. veste) præberi, iam antè constitutum fuerat: eaque varia pro locorum & numerorum varietate. Idque rursum militum ipsorum utilitate perspectâ, quorum scilicet magis interfuit, æarias annonas quam species accipere. ¶ Nunc in prouincialium gratiam Tempus certum h. l. constituitur, quo Prouinciales huiusmodi prætia præbere tenentur, ne alioquin Prouinciales nimia festinatione, neque expectato tempore intra quod pecuniam ex speciebus redigere possunt, vexetur. Igitur cuiusque Indictionis seu anni, collatio ammonaria, non eâ ipsâ Indictione seu anno exigi seu præstari debet, verum sequentis Indictionis seu anni mense de-

mum Nouembri completo, atque ita quatuordecim mensium laxamento præstito. Indictionum quippe initium à Septembri ducebatur, vt iam supra monui ad l. 32. vid. & l. 2. inf. de militari veste. Et plenius dicam Titulo, de indulgentiis debitorum, infra. ¶ Cæterum id laxamentum idem tributum, vt intra id, pretium commodè ex vendito vino redigi possit. Opportunitas commodè vendendarum specierum nimia poscendi pretij festinatione Prouincialibus seu collatoribus eripi non debet. Quod si heret, eorum vires attererentur. Quâ ipsâ ratione veteris vini erogandi dispendium iisdem collatoribus à mense Nouembri remittitur, l. 25. sup. Sed & capitante Kalendas Augustas præstandi, l. 8. sup.

xxx ii. * Idem

xxx i. * Idem AA. Leontio Viro Illustri pr. Illyrici.

PROCURATORES Curiarum, annonarum & Cellariensium specierum gratiâ minime fatigentur, quas in dignitatibus constituti (id est Rectores Prouinciarum, & Comites) solent accipere: Nam cum adærationis æstimatio prius per centum & viginti capita exactione solidi teneretur, per sexaginta recens rededit auiditas, exindeque iam nutrita licentiâ tredecim tributarios non dubitauit artare, Procuratore damnum, quo ipse subditus fuisset, prouincialibus infligente. Ideoque per Cornicularium cuiuscunque Prouincialis Officij hanc sollicitudinem impleri conueniet: Ita vt nulla ab eodem exactionis molestia prouincialibus inferatur: sed erogandas species, exhorreis publicis: & Cellariensium nomine, aurum ex titulo manifesto eidem delegatum pro erogationis qualitate suscipiat: etiam pretium his, qui adætare voluerint, depensurus, iuxta nundinationem, quæ aut foro rerum venalium continetur, aut Amplissimæ Præfecturæ est culmini deputata: nec enim queri poterunt, qui vel species accipient debitas dignitati, vel si auri perceptione lætentur, æquari se tanto culmini non debebunt. Temerantium etiam audaciâ puniendâ, Officio tui culminis quinquaginta librarum auri multâ continuo percellendo, si ritè disposita obseruare neglexerit. Dat. xvi. Kalend. Septemb. Constantinop. Honorio viii. & Theodosio iii. AA. cons. s. [412.]

NOTÆ.

- Procuratore absolute l. 1. sup.
De Cellariensibus species dixi ad l. vlt. sup. de Officio Iudicum omnium. Ita quoque vocatur l. 16. inf. de indulgentiis debitorum.
Ex gendarum gratia.
Vt l. 16. sup. Ceteris quibuscunque præditi dignitatibus.
V. & l. vlt. sup. de Officio Iudicum omnium.
Comites primi Ordinis: De Comitibus minoribus secundi Ordinis, l. vlt. inf.
Dixi ad leg. 28. sup.
De Capitibus, id est, Iugis: Vid. Gloss.
Pecuniam referendam triginta.
Tributarij, sive Prouinciales, vt mox etiam vocantur: Non: Tributarij sunt hæc, Iuga vel Capita.
De Corniculario dicendi locus exit suo tit. inf. de Cohortalibus Principibus, Corniculariis, & Primpilaribus.
Corniculario s. l.
In Rectores prouinciarum & Comites.
Manifestum titulum vocat non contractum, neque exactionis molestie subiectum; sed Canonicum, liquidum, & thesauris, seu Largitionibus Principis, sive sacro ærario, aut arcæ Præfecturæ illarum. Titulus pro functionis, & collationis genere. De quo vide Gloss. apud nos Recepra.
A se Præfecto Prætorio: Scilicet Præfectus Prætorio delegatorum ad Cornicularium ita emiserit, vel emittere debuerit. Ex hoc vel illo titulo aurum Cellariensium nomine Rectori Prouincia vel Comiti erogabit, vel perfoluet.
De Adærandi voce v. Gloss.
Nundinationem vocat æstimationem, pretium. De nundinationis voce vide Gloss.
Vide l. 20. & 28. sup.
Conguas dignitati l. 1. sup. Annonæ pro dignitate, l. vlt. inf. Et de hoc plenè dixi ad l. 11. sup. de Palatinis Sacrarum Largitionum.
Vide l. 17. sup.
28. non dolebit: Vt supra. Nec queri poterunt, vel desistebunt. Desendi alioquin vox de Prouincialium querelâ vlt. par. l. 186. inf. de Decurionib. l. 9. inf. de legatis.
Præfecti Prætorio culmina maximum, de quo vlt. dico. 28. v.

COMMENTARIVS.

MAGISTRATIBVS Civilibus & Militaribus, corandemque annonis communis est hæc Theodosij Iunioris constitutio, A. D. 412. quemadmodum & de iisdem annonis verisque communis est lex vlt. sup. de Officio Iudicum omnium. ¶ Sententia autem huius legis hæc est: Annonarum & Cellariensium specierum (de quibus plenè dixi ad d. l. vlt.) Rectores & Comitibus Prouinciarum constitutarum pro salario, nomine, per Primates Curiarum nihil amplius à Prouincialibus exigi debere deinceps, sed à Corniculario officij cuiusque prouincie annonas ipsas ex horreis publicis eis erogandas & soluendas. Ex horreis, inquam, publicis: id est, ex iis quæ ex collatione ordinaria & solemnitate canonice, in horrea publica seu fiscalia deferuntur. Cellariensium autem specierum nomine, aurum iisdem præberi debere ex titulo manifesto, id est, auraria collatione, quæ in largitiones Principis confertur, prout Præfectus Prætorio Tom. II.

id delegauerit. Quinimò & petentibus annonarum loco prætia dari iubentur, secundum æstimationem fori rerum venalium: vel secundum æstimationem annonarum Præfecto Prætorio deputatarum. Scilicet alia atque alia æstimatio annonarum facta, non tantum pro locorum & numerorum ratione, vt l. 3. t. sup. Verum etiam pro dignitatis ratione, vt l. 10. 28. sup. & h. l. vide & l. vlt. vbi dicam plenè. Et hæc quidem omnia per Cornicularium cuiusque officij præstari, erogari, soluique h. l. iubentur: qui quidem Cornicularius post Principem primus erat inter Officiales Magistratum, de quo dicam plenissimè suo Titulo, lib. 8. ad l. 10. Atque hoc ius nouum inducitur: Antè seu hætenus quippè Procuratores Curiarum, annonas & Cellariensium huiusmodi species Rectores, & Comitibus Prouinciarum erogabant, seu soluebant, eamque sollicitudinem gerebant. De quibus Procuratoribus Curiarum dixi ad l. 1. huius tit. & l. 10. inf. de Decurion.

Decurion. Item has annonas ipsi Provinciales & Tributarij praebebant in pretiis scilicet. Verum id b. l. aboleatur; Nempè quod immensa pretia à Provincialibus exigerentur. Nam cum constitutum initio fuisset, ut per centum & viginti capita, id est, pro centum viginti ingis vnus solidus praestaretur, auiditas Rectorum & Comitum hoc sine non stetit, sed pro dimidiâ iam capitum parte solidum exegit, id est, pro sexaginta capitibus seu ingis, imò tandem pro Tredecim capitibus solidum exigere non dubitauit: vbi tamen malim legere pro Triginta, iustâ proportione. Primum scilicet ad dimidium redacta fuerit aestimatio, tandem verò

ad quartam. Alioquin quantum pro singulis capitibus per Gallias nominatim tributui nomine solueretur, docet singularis locus Ammiani Marcellini lib. 16. p. 69. vbi de Iuliano Caesare, Quod, inquit, profuerit anhelantibus extremâ penuriâ Gallis, hinc maxime claret, quod primitus parvas eas ingressus, pro capitibus singulis tributui nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari; discedens verò sepe nos tantum, munera vniuersa complentes: ob qua, tanquam solem sibi serenum post squales tenebras affuisse, cum alacritate & tripudijs lætabantur. De annonarum aestimatione, vide & Nouellam Valentiniani inter Theodosianus, 23. de Tributis fiscalibus.

MODVM Annons Militari necessarium in Africa inspiciendum committit Honorius duobus Viris Inlustribus: cui postea nil addatur.

xxxiii. * Idem AA. Hadriano pp."

interiecti æquoris tractus querelæ provincialium pereant, Flavianum & Cæcilianum viros Inlustres per Africam audientiam cunctis præbere decernimus. Militarem quoque annonam, quæ intra Africam contubernibus erogatur eorum diligentiam indagari præcipimus, ut nihil his post eorum examen addatur, & cetera. Dat. v. Non. Mart. Rau. Constantio & Constante v. cc. c. n. s. s.

NOTÆ.

- * Iungendæ huic sunt lex 12. infr. de metatis, & lex 11. sup. de Curiosis, quæ leges omnes pertinent ad Africam subleuan la m.
* Italia, sub cuius dispositione fuit diæcesis Africa.
* Pars hæc prior ab hoc titulo fugitiua est.
* Interiectus æquor, id est, mare mediterraneum, inter Africam & Italiam, in qua Honorius Imperator ab hoc tempore considebat: Et quidem Raennæ, metropoli Flaminia, vt docet vel huius legis subscriptio. Itaque eo quoque sensu Transmarina Prouincia; de quibus alibi dixi.
* In tractu.
* Africanorum.
* De hoc Flaminio vide plura in Indice Personarum.
* De hoc Cæciliano, vide eundem Indicem. Vterque ex Praefecto Prætorio: idem Viri Inlustres. Vide & Symmachum Zosimum.
* Contubernales, Milites b. l. & l. 2. infr. de æquorum conlatione, quæ & ipsa ad Africam pertinet, vox apud rei militaris Scriptores frequens: Sed & Africano usurpata, l. 2. §. 1. n. Commodari. In Glossis Philoxeni Contubernarius est interpretatus, & Gl. Cytilli, est interpretatus Contubernalis. Et vetus Glossar. Κοιτοβηταριοι, ομοσυνταριοι, ομοσυνταριων σπαραταριων. Sunt commilitones, communium expeditionum Comites, l. vlt. n. de auro, arg. Legatio.
* Erogari debet.
* Inspici: de qua Inspectiois voce dixi ad l. 28. sup. Tentaret quis integrari. Quod non probò.
* Quæ indagauerint, quæque necessaria perspexerint: vel contubernibus.

COMMENTARIVS.

AFRICA variis per hæc tempora malis, confusionibus, & nuper quidem Heracliani tyrannide afflictâ fuerat: Mox tamen Heracliano caelo ad Imperium retracta fuit (de quo dicendi locus erit opportunior ad l. 21. infr. de penis, & l. 13. infr. de infirmis his qua sub Tyrannia) Honorius igitur ab Africa semotus, interiecto videlicet mari, ne interiecti æquoris tractu querelæ Africanorum perirent, (id est, ne ad se in Italia Raennæ constitutum vel nunquam, vel saltem scribis perferrentur, v. & quæ dicam ad l. vlt. infr. de desertoribus:) Flavianum & Cæcilianum Ex-Praefectis Prætorio delegauit, qui ipsi coram positi in Africa, querelas Africanorum exciperent, & audientiam cunctis præberent: v. quæ dicam ad l. 3. infr. ad leg. iul. re-perund. Sed & nominatim à nonnullis hominum generibus Africanos deprædari aduersus, Africam

vindicatam voluit: Ab Apparitoribus videlicet l. 11. sup. de Curiosis, quam huic coniungendam esse dixi: Item à Curiosis, d. l. 11. Denique à Militibus, b. l. & l. 21. infr. de metatis, quæ & ipsa pariter huic legi iungenda est. De militibus igitur id b. l. cauetur, vt postea quàm Flavianus & Cæcilianus militarem annonam inspexerint, seu indagauerint, id est, posteaquam desinuerint, quantum Provinciales Africani ad annonam militarem conferre debeant: post hoc eorum examen, post hanc indagacionem, militibus nihil superpostulare liceat. Quæ ipsa sententia est dilta l. 12. infr. de metatis. Scilicet hæcenus noua augmenta subinde, nouæ indictiones militaris annonæ occasione inter Africam factæ videntur. De cuiusmodi nouis indictionibus tributariis elegans ex Saluiani querela lib. 5. de Gubernat. Dei.

De SCHOLARIVM, quibus Numeri commissi, annonis & Caballatione.

xxxiv. * Idem AA. Constantio " Magistro Militum."

is Scholaribus, quibus laborum intuitu regendos Numeros dederimus, de ærariis annonis singulos solidos per Opinatores, Caballationis quoque rationem pro administrato tempore debitam, quando militibus erogatur, sine mora præberi oportet: Vel si quis eorum antequam accipiat, in fata concefferit, quod ex vtraque causa ei debebatur, hæredibus eius restitui. Dat. xiiii. Kal. Decemb. Constantio & Constante vv. cc. c. n. s. s. [414.]

NOTÆ.

- * Lex 14. Cod. ad. tit.
* Vide Indicem Personarum, vbi dixi: & ad leg. vlt. infr. de infirm. his qua sub Tyrann.
* Per Gallias, scilicet vid. Olympiodorum, Zosimum, Sozomenum, alios. Qui etiam postea ab Honorio ad Imperium cooptatus, Valentiniani III. pater fuit: v. & l. vlt. infr. de infirm. his qua sub Tyrann. & quæ ibi notant.
* De his Scholaribus dixi plene ad l. 22. sup.
* De ærariis annonis dixi ad l. 28. sup.
* De Opinatoribus dixi ad l. 26. sup.
* Retineri potest: nisi quis malit Capitacionis: De quo mox.
* Rationem, id est, modum & quantitatem, vt l. 3. sup. annonariam in pretiis rationem. Frustra igitur est, quod aliquando tentabam, erogacionem, & caballationem.
* Ærariarum videlicet annonarum, & caballationis.
* Restitui, pro præstari, b. l. & l. 2. sup. de vltis: & l. 2. sup. si certum peratur de suffragiis. Et l. 16. 18. infr. de annona & tributis: l. 90. infr. de Decurionib. Quomodo & reddere, pro dare, hoc eodem Collice. Vide Glossar.

COMMENTARIVS.

SCHOLARIBVS, id est, iis qui in scholis Gentilium vel scutariorum erant (de quibus dixi ad l. 22. sup. Et quorum meminit quoque lex inf. de diu officiis. fortè etiam Valentinianus, Nouella 7. de indulgentiis Reliquorum) Et quidem in sp. huius leg. per Gallias (erat enim hoc tempore Constantius cui hæc lex inscribitur, Magister militum per Gallias) pro laborum intuitu, quandoque regendi Numeri committebantur, id est vice Tribunorum & Præpositorum Numeros agebant: Et si ipsi reuera milites non essent: vt Agathiaz loco elegantissimo ostendi ad d. l. 22. sup. Hoc huius seculi more receptum fuit, veteriam non militibus regendi milites & Numeri committerentur, vt etiam docet lex 10. infr. de Veteranis: Imò & imberbibus, neque dum militaris ætatis aut roboris, neque æui maturis. Vid. quæ Spartianus Hadriano, Valerianus apud Vopiscum, & l. vlt. Cod. de restam. militis.

hic idem cum Capitacione, (quam ipsam vocent hæc substitutam vellent nonnulli) seu capito & pabulo caballi, seu animalis. Et si in E pistola Valeriani de Probi Tribuni salario, apud Vopiscum, nulla præbendi pabuli seu capiti mentio fiat: in altera tantum de salario Tribuni Legionis Claudij fiat apud Pollionem. Tribuno quippe Legionis quid amplius tributum, quàm Tribunis Numerorum: vt nominatim, sine eiusdem Epistole Valeriane de Probo continetur. Hospitia præterea eidem vt Tribunis legionum præberi iubebis. Et tamen Capito quoque Tribunis Numerorum hoc tempore præbitum, hæc lex ostendit. Caballatio quæ pro caballo data, exacta. Eadem ratio nominis Camelusij, cuius mentio l. vlt. §. 11. n. de muneribus: Et apud Ammianum Marcellinum lib. 17. p. 98. Ita Caballarij, pro Equitibus, Gloss. Καβαλλαριαι, εφορια, εφορια καβαλλου: καβαλλου εφορια. Et Glossa Isidori, Caballarius alaris, Et Glossæ veteres Caballarius καβαλλου. Porro & istud quoque de istis Tribunis statuitur, vt debitas sibi annonas & caballationem pro administrationis tempore ad hæredes suos transmittant. Stipendium scilicet (& quidem in specie huius legis, diurnum, in dies singulos constitutum) non perceptum, pro ratione temporis elapsi ad hæredes transmittitur: pro rata temporis, non autem residui temporis. Tribunus aut miles totius anni stipendium non transmittit ad hæredes, sicut & de scriba Quæstoris missi in Prouinciam, pronuntiarum refert Plinius lib. 4. Ep. Amas. Quandoque tamen & residui temporis seu anni totius transmittitur, vt in specie l. 11. Cod. de proximo sac. scrib. & l. post. duos, Cod. de Aduoc. diu Indio. vid. & Accursium ad l. 1. §. Diuus, n. de extraordinariis cognitionibus.

Præbita his & Caballationis ratio, id est, caballationis modus aliquis: Caballatio proculdubio

¶ PALATINORVM quoque annona ADÆRANDÆ Præfecti Prætorio auctoritate.

xxxv. Idem AA. Asclepiodoto PP.

Annonas omnes, quæ vniuersis Officiis" atque Sacri Palatii Ministeriis", & Sacris", ceterisque cunctarum adminiculis" dignitarum adsolent delegari", quâsque hij qui ad earum Exactionem mittuntur, pro cupiditate" ac libidine sua grauitè ex Prouincialium visceribus" eruebant, ad similitudinem Militum, quibus ærariæ" præbentur annonæ, adærari" præcipimus, vt omnibus superius designatis emolumenta" debita in pretiis dispositio Culminis tui propublica auctoritate taxatis præcipiat erogari. Dat. xvi. Kalend. Mart. Constantinop. Asclepiodoto & Mariano CONS S. [423.]

NOTÆ.

- * Lex 15. Cod. eod. tit.
- " Palatinis.
- " Decuriones, Silentarios, Domesticos, Protectores, & similes intelligit.
- " Scrinarios accipe.
- " Adminicula dignitarum intelligit Palatinos S. L. R. P. &c. Ita adminicula Prouincialis officij, *Novella Valentini* 7.
- " V. l. 20. 22. sup.
- " Cupiditate, id est, auaritia. V. *Gloss.*
- " Ex visceribus Prouincialium eruere: vt regionis visceribus prædator insidens, l. 9. inf. de Exsecutorib. que ex visceribus vrbium abstulerunt, l. 48. inf. de Decurionib. publicis visceribus imminere, l. 19. inf. de cursu.
- " Ærariæ annonæ: de his dixi ad l. 28. sup. *ἡγεμονία* ἰσχυρῶν, *ἡγεμονία* *Μαυριτίου*, *Strabon.*
- " Dixi ad l. 28.
- " Emolumenta, debita, stipendia, annonæ cuique Officio delegatæ, debita, deputatæ: Emolumenta ordinis sui.

COMMENTARIVS.

PALATINORVM Ministeriorum, Officiorum, & Officialium omnium annonæ, exemplo militum adærari à Præfecto Prætorio seu æstimari, taxati iubentur. Nempè quod Exactores harum annonarum in Prouincias missi, pro cupiditate & libidine suâ eas adærarent seu æstimarent, atque aded ex Prouincialium visceribus eruerent, cum Prouincialium gemitu damnâque.

¶ TRIBVNORVM, Comitum, Ducum, &c. annona ADÆRANDÆ pro ratione fori rerum venalium: at Stillaturæ, pro forma ærariarum annonarum.

xxxvi. * Idem AA. Procopio" Magistro Militiæ per Orientem.

Si quando Tribuni, siue Comites", vel Præpositi Numerorum, per Prouincias annonas voluerint, hoc est quas pro dignitate" sua consequuntur in ære percipere, non aliis eas pretiis, nisi quæ in Foro" rerum venalium habeantur, adærandas" esse cognoscant: si alias annonas, quæ non suæ dignitatis" erunt, sed alio modo", dum tamen licitè, suis commodis adquisitas, in auro sibi dari Duces" siue Tribuni voluerint, illis pretiis contenti sint, quæ in forma ærariarum" annonarum vniuersis militibus sollempni obseruatione præbentur. Sanctionis temerator sciat se & administratione simul & dignitate spoliandum, & facultatum suarum percellendum dispendio. Dat. iiii. Non. Decemb. Constantin. Victore v. c. CONS S. [424.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst.
- " Procopius, Magister militum per Orientem sub Theodosio Iuniore, Sidonius nominatim testatur, cum Magistrum militum factum ante biennium, post sædus Persicum *car. 2. ad Anthemium v. 89.* verba eius habes in *Prosopogr.* Quibus etiam eleganter expressit Orientem, seu Orientis diocesim, per quem Magister militum Procopius fuisse, hac inscriptione quoque ostenditur. Limes scilicet Orientis à Tauri montis iugo ad Nilum vsque porrigebatur: Quare Æthyopum quoque fines attingebat: Eiusque diocesinos vertex erat Antiochia ad Orontem.
- " Comites rei militaris minores intelligit Secundi Ordinis: De quibus *sine legis 2. sup. de comitib. rei militaris, l. 1. 2. inf. de Comitibus & Tribunis laudatæ præst.* vbi dicendi locus erit. Dixi ad l. 1. sup. de Comitib. rei militaris, iam aliquid. De maioribus vid. l. 32. sup.
- " Pro dignitate sua, & sic publicè constitutas annonas. Suis cuique scilicet dignitati & ordini annonarum modus. Dixi plenè ad l. 11. sup. de Agentibus in rebus. V. & l. 1. 32. sup.
- " De Forensi hac æstimacione v. & l. 10. 28. 32. sup. Dixi ad l. 28. sup.
- " Stillaturæ nomine: Dixi ad l. 28. 29. sup. vid. & que ad l. 6. inf. de Cohortalibus.
- " Vid. l. 29. sup. & d. l. 6. inf. de Cohortalibus.
- " Ærariæ annonæ: De his ad l. 28. sup.

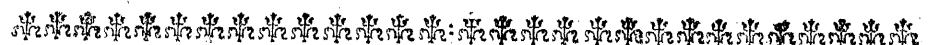
COMMEN

COMMENTARIVS.

TRIBVNI, COMITES, PRÆPOSITI Numerorum, annonas suas adæratas percipiunt, pro æstimacione Fori rerum venalium, h. l. Quæmadmodum & Protectores, suas: l. 10. sup. Tribuni iam antè, Stillaturæ; l. 28. inf. sup. Rectores Prouinciarum & Comites rei militaris primi Ordinis, suas; l. 32. sup. cum vetustiori iure Tribuni & Præpositi ipsas species consequerentur, l. 2. sup. Et hæc de Annonis eorum suæ dignitati constitutis & congruis. Nam & aliæ erant annonæ, quas Duces & Tribuni præterea suis commodis acquirerebant, & quidem licitè, vt hæc lex loquitur. Hæc scilicet erant, quas *Stillaturas* vocabant: de quibus dictum fuit ad l. 28. 29. sup. munera vel sportulas, l. 7. inf. de Cohortalibus. Hæc igitur non, vt aliquandò factum ostendit d. l. 28. pro foro rerum venalium æstimari h. l. iubentur, verum alio modo: nempè eo quo ærariæ annonæ militibus præbentur, seu iuxta nummaria defixa pretia quod idem est: l. 29. sup.

¶ Tria hic interim adæracionis seu æstimacionis genera semel obseruentur. Forensis, cuius men-

tio l. 10. 28. 32. & h. l. Defixum militibus seu ærariis annonis militum, idque pro locorum & Numerorum varietate, l. 22. 29. 30. 32. 35. & h. l. & l. 19. inf. de cohortal. Denique deputatum Magistratibus maioribus, veluti Præfecto Prætorio, d. l. 32. Inter hæc Forensis medium constituo: Defixo scilicet militibus maius fermè fuit, vt hæc lex nostra indicare videtur, & lex 28. Deputato rursus maioribus magistratibus, minus, vt colligi potest ex d. l. 10. 28. 32. Ad Tribunos igitur redeamus: Vbi his ærariæ annonæ præstari cæperunt; Annonæ his præstitæ, procul dubio quæ maioribus deputatæ. At Stillaturæ, primum forentes, l. 28. mox defixæ militibus, l. 29. Tandem annonæ forentes: Stillaturæ, defixæ: h. l. Huncque annorarum & graduum colligo ex his verbis, *Iuxta veteris moris obseruantiam*, l. 10. *Non aliter adærantur, nisi*, &c. l. 28. *sine ulla dubitatione*, l. 29. *aquari se tanto culmini*, l. 32. *non aliis eas pretiis nisi*, &c. h. l. Item, *illis pretiis contenti sint*. Quibus verbis omnibus vel maiores ærariæ annonæ præstari indicantur, vel denegari.

DE EXCOCTIONE ET TRANSLATIONE ANNONARVM.

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. XXXVIII.

- " Vide l. 15. & 18. de extraordin. sue ford. mun.
- " Vide l. 15. & 23. sup. de erog. milit. annona: & l. 2. 9. 11. 21. & 22. inf. de annona & tributis. De translatione vestis militaris, v. l. 33. inf. de cursu publ.
- " Annonarum vox, hic subseruit tam excoctioni, quam translationi: Vnica tantum, vel ad summum duæ Annonæ species excoquantur, omnes transferuntur. Itaque minus tuta est obseruatio, Annonarum appellatione hic tantum panem vel buccellatum intelligi. Plura de hac voce ad l. 1. sup. de erog. mil. ann. & l. 2. inf. de frum. vrb. Const. Cæterum *militarium annonarum* hic accipe. Et ita quoque *Codex Iustin.* habet.

¶ IBI tantum excoctio flagitari potest, vbi familia [militum] consistunt.

1. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Stilicone" Comiti & Magistro vtriusque militiæ.

PINATORES, quibus species in diuersis prouinciis delegantur, vt pretium maiore taxatione" deposcant, contra omnem consuetudinem nullis consistentibus" Familiis" excoctionem panis efflagitant. Inlustris igitur Auctoritas tua nouam vsurpationem congruâ auctoritate percellat, vt cum Opinatores in prouinciis delegantur, vetus consuetudo seruetur. Dat. Idib. Sept. Mediol. Theodoro v. c. CONS S. [399.]

* Lex 1. Cod. eod. tit.
De Strictione dicam inf. tit. de litorum & itin. custodia.
De Opinatoibus dixi plenè ad l. 26. sup. de erogat. milit. ann. & dicam ad l. 34. inf. de ann. & trib.
Cum delegatoribus militi, l. 16. inf. de exact.
Ve pretium maiora taxatione deposcant. Hæc ratio siue causa à Triboniano omiffa est.
Opinatores ab hac quoque taxatione (quam, OPINIONEM Veteres dixerunt) appellatos ostendit ad l. 26. sup. de erogat. mil. ann.
Substantibus, resistentibus, l. 28. sup. tit. prox.
De Familis dixi ad l. 17. sup. de erogat. milit. annona: Earandem fit mentio & l. 28. 31. eiusdem tituli: & l. ult. inf. de iure fisci.
Repollat. Cod. Iustin.

COMMENTARIUS.

EXCOCTIO panis, h. l. & l. 15. 18. inf. de extraord. vel. sordidis munerib. itemque buccellati l. 2. inf. quod militibus conueniebat præparari, inter onera seu munera Prouincialium fuit, & possessionumque quidè, vt nullius possessio ab ea immunis foret; de quo ad d. l. 7. prox. Cæterum eam ad rem pretium seu pecuniam Prouinciales contulisse hæc lex testatur. Excoctioni enim ipsi certum pistorum corpus intra Prouincias destinatum fuit: quorum etiam pistorum sui suere & pecuniarum Præpositi; quorum meminit lex 28. sup. tit. prox. de erogatione militaris annona: quique militibus excoctum panem & buccellatum diuidebant seu præbebant, d. l. 28. De Pistoribus & hunc Spartiani locum omittere non possunt, in Poscennio Nigro: Idem inquit, inquit, vini in expeditione neminè bibere, sed aceto vniuersos esse contentos: Idem PISTORAS [pani coquendo, vel aliis edulisi,] sequi in expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites & omnes contentos esse. ¶ Sententia autem huius legis obscurior est. Hanc tamen

omniud existimo: Intra Prouincias, in quibus familia (militum) vel milites non consistunt, nihil pro panis excoctione à Prouincialibus exigi debere seu posse. Idque pro veteri consuetudine. Aduersus quam consuetudinem Opinatores, ad exactiorem annona militaris delegati (de quibus suo loco dixi ad l. 26. sup. tit. prox.) in iis Prouinciis etiam in quibus nullæ erant militum familiae, panis nihilominus excoctionem exigere solebant; atque vt loquitur Imperator h. l. Pretium specierum MAIORI taxatione deposcant. Quæ quidem verba Tribonianus omisit: & tamen sola ferme ad legis sententiam nos deducere possunt. Scilicet cum pretia specierum in Prouinciis exigerentur, pretio aliquid addi quasi pro excoctione Opinatores volebant. Proinde vult Honorius, intra quas Prouincias nullæ (militum scilicet) familiae sunt, nihil pro excoctione specierum superexigi. Errarunt Interpretes in huius legis explicatione, quia familia appellatio, quid sibi vellet h. l. non intellexerunt.

¶ IMMVNIS nullus est, ne quidem Principis domus, ab Excoctione & Translatione annona militaris.

II. *Idem AA. & Theodosius A. ad Hadrianum PP.

IN Excoctione Buccellati, quod deuotissimis militibus conuenit præparari in Translatione etiam annona nullius excipiatur persona, videlicet, vt ne Nostra quidem Domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) implere quæ sunt præcepta neglexerit, in Procuratorem eius seuerissimè vindicetur, ita vt si huiusmodi contumaciae dominum conscium esse constiterit, quadruplum id quod pro eius capitatione poscitur, posthabita dilatione soluatur. Dat. VIIII. Kalend. April. Romæ, Honorio A. VI. & Arifteneto CONS. [404.]

NOTÆ.

* Lex 1. Cod. eod. tit.
De buccellato dixi ad l. 6. sup. tit. prox. de erogat. milit. annona.
Deuotissimi milites dixi ad l. 17. sup. tit. prox.
Præparari, Parata quoque eo sensu in veteribus formulis & alibi, quæ & ferme cum mentionibus ambulant. Almoius quoque lib. 5. cap. 17. adfreda aut tributa aut telonea exigenda, ad Mansionaticos vel Paratas faciendas. Præceptum remissionis quod fecit Ludouicus Imperator Hispan. p. 428. Missis nostris aut filij nostri, quod pro rerum utilitate illas in partes miserimus, aut Legatis qui de partibus Hispania ad nos transmissi fuerint, paratas faciant, & ad subuersionem eorum veredas donent. Ita mentos qui præparandi gratia ad possessionem venerit, l. 10. inf. de metatis.
Formulam obserua, quod non opinamur: cui proxima hæc: quod nolumus, l. 40. inf. de hereticis, quod absit, l. 15. inf. de bonis proscriptorum, quod non optamus, l. 4. inf. de conlat. donat.
Procuratorem possessionis intelligit, seu Actorem potentis alicuius Domini: Cuius hoc Codicis frequens mentio: Mox opponitur Dominus ipse scilicet.
Capitationem vocat, modum possessionis, iugationem, vt l. 1. inf. ne quid publica latet. l. 2. 4. ult. inf. de censibus l. 36. inf. de Decurionib.
Romæ hoc anno constitit Honorius, vbi & aliz Leges ab eo datæ: de quâ Honorij in Vibe Roma mota, vide Claudianum in 6. Consulac. Honorij.

COMMEN

MMVNIS, nullius (quamlibet Potentis imd quamlibet Principis) domus aut possessio est ex hac Honorij Romæ positi constitutione ab excoctione buccellati, & translatione annona militaris; de quo plenius dicitur ad l. 15. 18. inf. de extraordim. munerib. Alioquin, Procurator possessionis, qui hæc munera detrectat, seuerissimè punitur: Si dominus ipse huius contumaciae conscius sit, quadruplo multatur. Quadruplo inquam, eius, quod pro eius capitatione poscitur. Scilicet possessio-

num hoc onus est, & pro modo possessionum agnosci debet. De excoctione buccellati iam dictum est ad l. 1. sup. hoc tit. De translatione annona est & lex 15. 23. sup. tit. prox. lex 18. inf. de extraord. sine sordid. mun. lex 2. 9. 11. 21. 22. inf. de annona & trib. quod titulo dicam plenius. Hic interim titulus, hic casus notetur: quo ne Domus quidem Principis excusatur ab aliquo onere: adde l. 2. 12. de tiru. l. 15. 18. de extraordim.

DE MILITARI VESTE.
TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. Tit. XXXIX.

De hac Militaris Vestis collatione est & Chrysofomi locus homil. 9. ad Philipp. Comel. edit. pag. 1269.

¶ SVSCEPTOR vestium, ex quibus, es à quo, cuiusve periculo creandus sit. Item, annuum eius tantum officium esse.

I. Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP."

IVE ex Principalium, siue ex Honoratorum numero Susceptor vestium nominetur (exceptis videlicet his qui Palatinæ militiae priuilegiis fulciuntur, vel qui Officiis ac Ministeriis perfuncti merito stipendiorum consecuti sunt dignitates) & Vir Spectabilis Proconsul Africae moneatur, vt ad excludendas fraudes vno anno plus hæc necessitas procuraretur: ita tamen vt creationis periculum à Proconsulari Officio non recedat. Dat. XI. III. Kal. Mai. Me- diolani, Valentiniano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

* Repetitur hæc lex, l. 4. inf. de Susceptoribus. inuerso tamen sententiarum ordine: contra abrogatur partim, l. 31. inf. de Susceptoribus.
Italie, Illyrici, Africae, vid. Ammianum Marcellinum.
De Principalibus consule inf. Paratitlon, tit. de Decurionibus. De his est hic quoque locus Salmiani, lib. 5. de Gubernat. Dei. Quæ enim sunt non modo verba, sed etiam municipia acque vici, ubi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni sunt: quæquam sorte hoc nomine sibi gratulentur, quia potens & honoratus esse videtur: Nam & latrones ferme omnes gaudent & gloriantur, si atrociores admodum quam sunt, esse dicantur. Quis ergo vt dixi locus est, ubi non à PRINCIPALIBUS ciuitatum, viduarum & pupillarum viscera deuorentur, & cum his ferme omnium Sanctorum.
De Honoratis dixi ad l. vn. sup. de Officio Iudicum ciuilium.
Inducenda vocula ET: vel ET pro etiam: quasi diceret, non tantum ceteri ordinarij Rectores Prouinciarum moneantur: verum ipse Proconsul Africae, qui alioquin eminet supra ceteros Rectores: Spectabilis scilicet, cum alij Clarissimi sint: de quo dicam alibi.
A te Præfecto Prætorio datis litteris, d. l. 4. inf. de Susceptorib. Proconsul Africae sub dispositione P. P. Italie fuit, l. 1. d. l. 4.

COMMENTARIUS.

DE SVSCEPTORE VESTIVM tria hæc Valentiniani constitutione continentur. ¶ Primum: Ex Principalium, vel Honoratorum numero creandum illum: cum antea aliquando ex officio Proconsulari crearetur, quod hæc lex in fine aliquo modo indicat: & magis adhuc lex 31. inf. de susceptoribus. Honorati sunt, dignitate aliqua enecti, functi. Neque tamen omnes Honorati ad hoc munus deuocari possunt, verum ij tantum qui extra Palatinam militiam, officium aut ministe-

rium, breuiter circa meritum stipendiorum dignitates sunt (honorarias scilicet) consecuti: Hi enim posteriores à Nominatione ista sunt immunes, de quâ Palatinorum immunitate dictum fuit sup. tit. de priuilegiorum qui in Sacro Palatio. Interea duo Honoratorum genera obserua: de quibus plenè alioquin dixi ad l. vn. sup. de officio Iudicum Ciuilium. Priori scilicet honoratorum generi munera iniuncta, non posteriori. Verum ad officium Proconsulis postea reuocatum hoc munus suscepcionis fuit, d. l. 31. inf.

de Sufceptorib. Secundo ANNUM fufceptoris veltium munus tantum esse iubetur: ad excludendas fraudes, ait hæc lex; scilicet excogitandis fraudibus opportuniore sunt officia diturna, quam annua seu momentanea. Quæ autem hæc Sufceptorum veltium fraudes fuerint, ex hæc l. difci non potest.

Tertio notandum, in Africa à Proconfulè Sufceptorem veltium creandum fuiffe periculo Officij Proconfularis: (de quo Sufceptore veltium per Africam, est quoque d. lex 31. de Sufceptor.) Itemdem Exactores per Africam ordinati Karthagine in Secretario, l. 20. inf. de Exactionib.

¶ Auctarij vice addam de collatione veltium militarium quedam, vt antiquiora omittam, & quæ ex Plutarchi Græcho notantur, qui primus legem tulit de veltibus ex publico militibus dandis. Huius quoque veltium collationis meminit Ammianus Marcellinus lib. 21. p. 200. Supplementa Legionibus scripta funt, indictis per Prouincias Tyrociuis, omiffique Ordo & Profeflio vocabatur, VESTEM armis que exhibens & frumentis. Iulianus orat. 1. p. 3. in his verbis: οὗτοι ἀρπάζοντες ἢ φουτινοῦτες τροφῶν δαπνοῦσι τῆς φύλαξίς, ἢ ἄνευ τῶν ἀρῶν μισθὸν καὶ ἐπιπλέον τῶν ἀναγκαζῶν. vbi vox, Profeflio, retinenda; neque mutanda cum SteWichio in Poffeflio. Hu-

ius etiam meminit Chrysoftomus in Philipp. λέγει ὁ πῦρ. 34. πῶς γὰρ ἐν ἀποστον τῶ μὲν στρατονομῶν βασιλεὺς ἐπιπλέον τῶν εἰσφερέων, ΕΝΔΥΜΑΤΑ, καὶ τροφῆς καὶ πλὴν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαζῶν. &c. En etiam, vt vestes & annonas iungit: idem & hic Titulus de militari veste, superioribus duobus, qui de annona militari fuerunt, proximè cohæret. De veltibus in salario quoque Tribunis & Ducibus olim decretis, vid. Imperatorum Epistolas apud Polionem Vopiscum in V. Claudij Probi. De quo iam etiam aliquid dixi ad l. 11. sup. de Palatinis S. L. Sed & Palatinis, vestis decreta, secundum sui ordinis cuique prærogatiuam l. ult. sup. de Proximitis Comitibus dispositionum: & d. l. 1. Vbi interim nota annonam appellatione venire & vestes. Militarium veltium meminit & Vegetius lib. 2. cap. 19. Nec aliquibus, inquit, veltibus institui deputantur olsequis, nec priuata iisdem negotia mandantur: siquidem incongruum videbatur Imperatoris militem, qui vestem & annonam publicè pascitur, veltibus vacare priuatis. Ad quem locum fallitur vir doctus, cum negat veltium militi & publico, Vegetij anno, datam. Quem refutat omnino hic Codex: quod ab Amico nostro D. Lindenbrogio rectè notatum.

¶ QUANDO collatio veltium Largitionibus inferenda sit.

11. * Idem AA. "Auxonio" pro.

¶ MEMORANDUM canonem veltium, ex Kal. Sept. ad Kal. April. nostris largitionibus tradidi præcipimus: propositâ Reftori Prouinciæ, vel eius Officio, condemnationis, quæ tuæ iustitiæ videbitur, pœnâ. Dat. XI III. Kal. Decemb. Marçianopoli, Valentiniano & Valente CONS.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. cod. tit. Valentis hæc lex est.
Vide quæ notauit ad l. 15. sup. de erogat. milit. annona.
Orientis.
Canonicæ vestes idem l. 1. inf. de distrab. ping. qua trib. causa.
Vel, pro ET.
Id est, multa, vid. quæ notauit ad l. 22. sup. de re militari.
Scil. Præfecti Prætorio dispositioni Rectores Prouinciarum subiacebant.
p. 1. id est, A. 168. v. Chronologiam: & Ammianum lib. 27. p. 365. vbi testatur anno secundo belli Gothici (qui hic est) Valentem Martianopolim ad hyberna discessisse.

COMMENTARIVS.

¶ EMPVS intra quod Canonem seu tributum & collationem veltium militarium in vsu militum destinatarum, Largitionibus Principis inferri oporteat, hæc l. definit Valens Imp. à Kalendis putâ Septembribus, ad Kalendas Aprilis, medio quod intercedit tempore, & sic intra septimum mensem ab Indictionis initio: Id enim ex Kal. Septembri. exurgit Ambrosius Epist. 83. Indictio Septembri mense incipit. Antea à 24. Septembris Indictio incipiebat. De quo dicam plenè alio loco, distrib. à singulari, inf. tit. de indulg. deb. ¶ Canon veltium, est collatio integra veltium ex vnâ prouinciâ (vnde & canonicæ vestes dictæ l. 1. inf. de distrab. ping. qua trib. causa:) cuius collationis sollicitudo ad Rectorem Prouinciæ pertinebat, eiusque Officium: Collationes inquam, intra id tempus vtgendæ, & ad largitiones Principis transmittendæ. Ideoque si id negligeret, tam Ipse, quam eius Officium, multa subiaccere iubetur iudicio, seu arbitrio Præfecti Prætorio; cuius scilicet dispositioni

Præsides & Rectores Prouinciæ suberant, vt in fin. leg. h. tit.
¶ Cæterum cum tempus istud Canonis veltium inferendo præfigatur, quæri potest; Num igitur hæc causa fuerit, vt ita milites pecuniâ accepta ex Kalend. Aprilib. tempestiue velti suæ, tota æstate, sex mensium ferè spatio, in hyemis tempore prospicere possent: Pecunia enim militi pro veste fermè data, non vestis ipsa: de quo d. l. 34. inf. Hæc ratio ad hanc legem non placet: nam imò in specie huius leg. Vestis ipsa militi præbita. Quare hæc ratio vera est, nempe quia veltis præbita militi in vsus suos à Kal. Septemb. in Kal. Aprilis, quæ feruor est Anni tempestas præsertim in milite Gothico; vbi secundo iam anno districtus erat Valens hoc tempore; eoque Martianopolim (vnde hæc lex data) ad hyberna discessit teste Ammiano Marcellino lib. 27. p. 365. Igitur vt esset vnde veltis suo tempore militi præberetur, tempus illationis præstitutum. Hac ipsa de causa, Constantij leg. 2.

leg. 2. inf. de Mirilegulis; Gyneciarj mancipium Gynæceij celantes intra Kal. Septembres prodere iubentur: vt ita ab eo tempore tendendis veltibus vacare possint: de quo ad l. ult. inf.

¶ Interim notandum, & hanc legem de eorum numero esse, quibus Valens rem militarem restituit, Annonæque militari consuluit: de qua aliquin Valentis mente vid. & Themistium orat. 10.

¶ MODVS Canonis Veltium per quinque Orientalis Præf. Prætoriana Dioceses.

111. Imppp. VALENS, Gratianus & Valentinianus AAA. Modesto PP."

¶ P ROVINCIÆ "Thraciarum", per viginti iuga seu capita conferant veltium Scythia & Mysia, in triginta iugis seu capitibus interim annuâ solutione defendant: per Ægyptum & Orientis partes, in triginta terrenis iugis, seu iugis annua veltis collatio dependatur: ita vt per Orientem prouinciæ in titulo Auri comparatiui, quod per iugationem redditur, compensationis gratia perfruantur, exceptis Ostroëne & Hisauria, nam eadem constat Aurum comparatiuum minimè redhibere. Dat. v. Id. August. Hierapoli, Gratiano A. IIII. & Merobaudè v. c. CONS. [377.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. cod. tit.
Modestus PP. Orientis, vt iam alibi docui: verum id apertissime commonstrat hæc lex. V. Zosimum lib. 4. p. 742. 748. Et Ammianum lib. 29. p. 412. Et lib. 30. p. 448.
Cæteræ, putâ Europa, Thracia, Hemimontis, Rhodope, atque ita omnes, præter Scythiam & Mysiam.
Melus Thraciarum: Thracia enim vel Thracia cognominatum Cilicie; His voces quoque conmutatas reperies apud Eusebium Chronico n. 2089. De quo plura ad l. 3. sup. de Senatorib. & gleb. coll.
Pro Mysia Cæterum Mysiam secundam intelligit: quæ sub P. P. Orientis fuit. Prima enim Mysia sub Præfecto Prætorio Illyrici erat: v. Not. Imp.
Dum aliud constitutum fuerit, pacatis profus rebus & reparatis.
Dependant, vt mox dependatur: Et ita quoque habet Codex Iustin.
Partes pro tractu & diocesi, vt l. 12. inf. de extraord. munerib. l. 15. de Episcopis, l. ult. de Episcopali iudicio l. 14. inf. de Nauiculariis: l. 25. inf. de petitionibus: l. 49. de operibus publicis: l. 3. de fide catholica.
Compensationem vocat adærationem, de quo dixi ad l. 28. sup. de erogat. milit. ann.
In Orientis diocesi scilicet fuerunt hæc duæ Prouinciæ Ostroëne & Isauria: V. Notitiam Imp.
Hisauria, pro Isauria, frequens hæc n. de iurisdictione, olim libertas, quod aliis exemplis firmat Valefius ad Marcellinum p. 194.
Hierapoli hoc tempore constitit Valens: vbi & duæ præterea ab eo datæ hoc tempore constitutiones, puta, lex 8. inf. de fidei debitorib. l. 1. sup. de Senator. & gleb. coll.

COMMENTARIVS.

¶ MODVS Canonis, veltium canonicarum seu militarium annuatim conferendarum per Prouincias & dioceses Orientis, atque ad Præfecturæ Prætorio Orientis, hæc Valentis constitutio definitur. Per Præfecturam, inquam, Orientis, cuius vt quinque dioceses fuisse Notitia Imperij testatur, ita & s. l. nominatim illæ memorantur omnes: Cum qua non malè conferatur lex 3. inf. de fide Catholica: vbi dicam plura. Sunt autem hæc quinque, & quidem eodem ordine hic expressit, quo in d. l. 3. 1. Thracia, 2. Ægyptus 3. Oriens, 4. Asiana, 5. Pontica. Sed & apud Sozomenum, quo loco distam leg. 3. memorat lib. 3. cap. 9. paulò alio ordine Canone 2. Concilij Constantinopolitani. Et apud Socratem lib. 5. cap. 8. Et in Notitia Imperij. ¶ Modus autem hic constituitur: In omnibus diocesisbus Orientis per triginta iuga seu capita, vestes singulas conferri iubet Valens annuatim. Exceptis quatuor Thraciarum prouinciis, putâ Europa, Thracia, Hemimonte, Rhodope, in quibus per viginti iuga veltis conferenda est. Proinde in sola Thraciarum diocesi variatum hac parte; in duabus eius Prouinciis, putâ Scythiâ & Mysiâ, per triginta iuga, veltis præbita, in reliquis quatuor, per viginti. Cuius diuersitatis ratio ex horum temporum historia petenda est: Nempe quod regiones Scythiæ & Mysiæ, Hunnorum, & Tom. I I.

Gothorum depredationibus per hæc ipsa tempora deuastatæ direptæque fuissent. Cuius rei Historiam exequitur Ammianus Marcellinus, lib. 31. Et quidem hoc ipso Consulatu seu anno, inter alia, p. 482. hæc scribens. Opportunitatem milites nostri, immensas Barbarorum catervas inter Hemimontanas angustias clauerunt, &c. Hæc Gratiano quater, & Merobaudè Consulibus agebantur. Et mox, fortèque iisdem diebus per Scythia regiones & Mysia omnibus qua poterant mandi consumptis, feritate urgente pariter & inopia Barbarique molibus magnis ardebant. Hinc illa igitur Prouinciarum diocesis Thraciæ hac parte diuersitas; Eoque etiam pertinet vocula INTERIM h. l.

¶ In Orientis diocesi Prouinciarum etiam quedam fuit diuersitas: Duæ quippe eius Prouinciæ, putâ Ostroëne & Isauria, veltem militarem ipsam præbebant, cæteræ verd Orientis Prouinciæ non veltem ipsam, sed adærationem, seu eius loco, & compensationis gratiâ aurum: Quod quidem aurum comparatiuum vocatur: quia scilicet idem conferitur, vt vestes indè militares comparentur: sicut Vegetius scribit, Si tributa deficiant prorogato auro comparanda esse omnia. De quâ pecuniæ collatione ad veltium coëmptionem est & hic Libanij loci ep. 510. ad Clematium [vt puto Palæstinae Rectorem] δύο τῶν αὐτῶν τῶν ἀπορίας, τὸ μὲν ἔργον τῶν ἄλλων.

ταχέως τ' ἀρροχέον λάβοις, πὸ δὲ ὄμοις μὴ πολλὰ πλεῖν ἐσθῆτα περιαιροῦτο. Cetera inquam Orientis Prouinciae, quarum numero fuit Palestina mox in tres diuifa, per quas postea idem constitutum fuit, de speciebus annonariis, quod h. l. de veste militari, l. 30. sup. de erogatione milit. annonae. De coemptione vestis militaris plura ad leges sequentes. Neque illud omittere postum ex iisdem Diocesis quae hanc l. memorantur, quaeque PP. Orientis suberant, Imperium Valentis constituisse: neque ulterius sese porrexisset. Nam Valentinianus in Imperij diuisione sibi, reliquam orbis Romani partem omnem seruauerat, & in his Illyricum totum. Testis nominatim Zosim. iusto lib. 4. p. 735. Ἐθελετο τὸν Οὐλαριανῶνα, Διευθυντὴν τῆς ἀφ' ἡλίου ἑσπέρης ἐπιπέσει μὲν αὐτῷ πλεῖν ἑσπέρης ἀφ' ἡλίου, καὶ Βιθυνίας καὶ Θρακίας. λαβόντα δὲ τὰς ἐν Ἰλλυραϊκῆς πόλεις αὐτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκβλήσει, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις ἔχειν ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ

ἡδὲ ὑφ' αὐτῆς Ἀλπειῶν ἐσθῆτων, Ἰβηρίας τε καὶ Βρετανίας ἡσθε καὶ Λιβύης ἀπώσεως, id est, Vrsium Valentiniano, diuiso cum fratre Imperio, committere ei Orientem Aegyptum & Bithyniam, Thraciamque usque: sibi vero seruatis Illyrici urbibus, atque in Italiam transitu facto, eius urbes tenere, una cum Transalpinis gentibus, Hispaniaque & Britannica insula, & Africa tota. Quare & forte exinde natum dissidium illud inter Valentem, & filios fratris, (id est Gratianum, & Valentinianum) quorum nomina huic l. inscripta: quod circa haec ipsa tempora memorat Eunapius in Excerptis Legationum, cuius causam etiam Schyphas in Imperium Romanum Valens immiserit: ἔδοξε τῷ βασιλεῖ καὶ ἡδ' ὁμοῦ ἀπ' ἡλιουπολιῶν αὐτῷ πλεῖν τῆς Συμβασιλευσύντης (ὁ πᾶσι πλεῖν ἡπὸν δελεφῶ) καὶ γερμανίαι ἕτω αὐτῶν πλεῖν βασιλείαν δὲ δι- ῤῷδης καὶ σφῶν ἐδοκεν δὲ Ἰβηραμίαν, καὶ ἐπιπέσειν ἐπὶ τὸν δέον.

¶ PRETIUM singularium chlamydam; solidus.

III. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Martiniano Com. s. L.

ORTISSIMIS" militibus nostris per Illyricum non binos trimeffes" pro singulis clamidibus", sed singulos solidos dari praecipias. Dat. xvi. Kal. Febr. Const. Arcadio III. & Honorio III. AA. CONS. S.

NOTAE.

* Lex 3. Cod. eod. tit. Et iungenda huic legi forte lex 14. sup. de Palatinis Sacrar. largitionum. Et lex 6. sup. de proximis Comitibus. dispositione. Emendata tamen huius legis subscriptione. "Fortissimi milites: de quo dixi ad l. 17. sup. de erogatione milit. ann. "Trimeffes, alij: De quo mox. "De chlamyde v. & l. 1. inf. De habitu, quae vti oportet intravrbē: vbi habitus militaris dicitur: nec terror Chlamydis dicitur, quietisque vestimentis opponitur: Schol. Iuuenalis ibi; cumque paludatis Ducibus, tum ad militum inquit, chlamydatis scilicet. "Fortē xv.

COMMENTARIUS.

PRETIUM vestis militaris vnius (à prouincialibus Illyrici solucendum) hactenus erat tantum tremissium: Verum Arcadius integrum solidum h. l. dari iubet. Illyrici inquam, quod duas habuit dioceses, Macedoniam & Daciā, vt vel ex Imperij Notitiā liquet. ¶ Tremissis est, tertia pars assis, seu solidi. Isidorus de solido agens; Hunc, inquit, vt diximus, vulgus Aureum vocat, cuius tertiam partem idem dixerunt Tremissis, eo quod solidum faciat, ter missus. Verum dixit Isidorus de aestimatione tremissis, sed nugas agit in nominis ratione. Tremissis enim, vt sensissis. Sed & Synodus Quarta Carthaginensis prohibet tremissis exigi solitas pro sacro Vnctionis balsamo. Eius fit quoque mentio l. 2. inf. Ne comitibus & Tribunis lanacra praesentur: & l. iubemus 16. in pr. Cod. de erog. milit. ann. Sed & Lampridius in Alexandro Seuero meminit: Vestigalia, inquit, publica in id contraxit, vt qui decem aureos sub Hellogabalo praesiterant, tertiam partem Aurei praeserant, hoc est vicepsimam partem. Tuncque primum semisses aureorum formati sunt: tunc etiam; cum ad tertiam partem aurei vestigal decidisset; Trimeffes; dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non posset. Quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans si vestigal contrahere potuisset, & eosdem ederet. Sed quia non potuisset per publicas necessitates, conuari eos iussit, & Tremissis tantum solidosque formari. Quo loco Lampridij duo perperam sollicitati video. Primum ea quae de semissibus aureorum formati scribuntur, propter illa sequentia, iussit Tremissis tantum solidosque

formari. Nam vt Vir Doctus recte monuit, pro temporum varietate, & pro modo tributi contracti primum semisses, postea tremisses formati fuerunt, quod haec verba clare ostendunt, Tuncque primum semisses aureorum formati sunt: tunc etiam [id est, postea] cum ad tertiam partem aurei vestigal decidisset, tremisses. Nam quae praecedunt vestigalia publica, &c. ad postremam hanc immutationem pertinent. Item pro decidisset, legunt de decidisset. Perperam: Decidit eo loco, vel pro recidit, id est, eò contractum fuit, Vel decidisset actiue, Alexander scilicet, id est, contraxit, vt pauld ante, & postea rursus, vt l. 4. inf. de Suariis. Cuius modum ponderatione certa decidit Suarius. Vide & Glossarium in voce, Recidere. ¶ Vt ad tremisses redeamus, iidem quoque Trientes Aurei nominantur apud Trebellium Polliōnem in Claudio, vt recte monuit, qui primus ad eum locum scripsit: Aureos Valerianos, inquit, C. L. Trientes Salomianos CCC. Quo sensu & Trientes pensiones, & Trientarium fœnus. Trimeffium, vel Tremissium (promissum pariter vt tremissis & trimissis) recentiores dixerunt: Passim Anastasius in vita Pontificum, hoc inter caetera locos Possessionem Scaurianam in territorio Gacitano praestantem omnia tibi cum adiacentibus adignis solidos 312. & trimissium. Idem pauld post, Possessionem celeris in territorio Asilano praestantem solidos 111. & trimissium. Tremissis fit etiam frequens mentio in legibus Visigothicis Burgundionum, Alamannorum, Boiorum Frisiorum, Ripuariorum: Et apud Paulum Watnefridum lib. 5.

lib. 5. cap. 39. In Ripuariis Titulo 23. Tremissis, id est, quatuor denarios, recte. ¶ Ceterum quandoquidem de vestibus militaribus per Illyricum h. l. agitur, omittit non possum locum ex Epistola Gallieni apud Pollionem in vita Claudij, de his vestibus: Misi, inquit, ad eum CHLAMIDES veriluminis limbatas duas, vestes diuersas 16. album subse-

vicam paragaudem triuncem unam, Zanchas de nostris Partibus paria tria, singillones Dalmatenses decem, chlamidem DARDANICAM mantuelem unam, penulam ILLYRICIANAM unam, bardocucullum unum, &c. De Dalmatica, & Dalmaticis alij iam monerunt.

¶ AVRVM Comparatitium pro veste à Prouincialibus collatum quomodo DISPENSANDVM sit.

v. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Asclepiodoto PF. P.

ILITARIS" adaratio" vestis à conlatoribus" exigatur (Sacratissimis videlicet Largitionibus" inferenda) ita, vt quinque eius partes fortissimis" militibus erogentur in pretio, sexta verò portio" à Gynæciariis" Clementiæ nostræ, absque vlla vel ipsorum vel publicâ incommoditate, pro eadem contextione" suscepta" Iunioribus Gregariisque militibus in ipsâ, quàm maximè eos desiderare constituit", species præbeatur. Dat. v. Id. Mart. Const. Asclepiodoto & Mariniano CONS. S.

NOTAE.

Lex ult. Cod. eod. tit. "Militaris vestis adaratio. "Dixi ad l. 28. sup. de erogatione milit. annonae. "Prouincialibus possessoribus. "Vide l. 2. sup. "Vt l. 4. sup. & l. 17. sup. de erog. milit. annonae: vbi dixi. "De Gynæciariis suo titulo dicitur inf. lib. 20. de Mutilogulis & Gynæciariis. Vel ex hac intetim lege satis apparet contextendis eos vestibus operam nauasse. "dixi aliquid ad l. ult. sup. de Proximis Comitibus dispositionum. "Iuniores, pro Tyronibus, dicam inf. suo Titulo, plenè. "Gregarij à titonibus diuersi: vt minor Cuiacium dicentem, tyronem & gregarium militem pro eodem dici. De quo suo tit. inf. de Tyronibus. "Constituit.

COMMENTARIUS.

AVRVM COMPARATIVVM, seu adaratio vestis militaris, id est, aurum à Prouincialibus loco vestis militaris collatum, & thesauris Imperatoris illatum, quâ ratione dispensandum sit, hac Theodosij Iunioris lege constituitur. Scilicet totius collationis siue canonis vestium quinque partes fortissimis militibus in pretio erogari iubet: Fortissimis inquam militibus, id est, neque tyronibus, neque Gregariis; hi enim illis h. l. opponuntur: sextam verò portionem à Gynæciariis suscipi, vt contextæ inde vestes tyronibus & gregariis præbeantur, scilicet fortissimis militibus aurum pro veste datum; tyronib. & gregariis, vestis ipsa: Error enim est grauis cuiusdam, qui h. l. id tradi putabat, Gynæciariis pro contextione sextam partem adarationis cessisse. Differentiæ rationem Græ-

ci hanc rectè assignant: τὸν τὸν δὲ εἰ δὲ μισθὸς ἀπὸ τοῦ Gregariis & tyronibus pecunia credi non debet: Quia si pecunia his daretur, seu aurum comparatitium, in alios vsus facillimè prodigerent. Quæ ipsa inter alias ratio est, cur in speciebus annonæ militi data fuerint, & maluerint olim, rem ipsam dare quàm pretium: adeo vt nefas etiam haberent, vendere. Salustius intra militaria proba recenset, frumentum publicè datum vendere: panem in dies mereari. Sed & de Galba memorat Suetonius cap. 7. iuster ferentis eius exempla, Militi, qui per expeditionem annonæ arduissima residuum cibarium, triticum modium, centum denariis vendidisse arguebatur, veniit, simul atque indigere cibo cepisset, à quoquaque opem ferri, & à fame extrahit.

DE PASCVIS. TITVLVS VII.

* Hunc titulum loco mouit Tribonianus, & maluit ad tractatum de re Rusticâ referre: Hinc adeo titulus Cod. Inst. lib. II. t. 61. de Pascuis Publicis, vel priuatis.

colligatur. Vtraque sanè ad Orontem fluvium sita erat, hæc Syria Phœnices metropolis, illa Syria Cœles, quæ alioquin Epidaphne dicta: de qua dicendi locus alius erit: Apameam, vel vt alioquin scribitur, Apamiam, eo quo descripsit Strabo situ, expressam videbis in Itinerario Augustano ad Antiochiam & Orontem: Eiusdem meminit & Amnriani Marcellinus lib. 14. p. 22. & lib. 28. p. 394. Et ita quidem hic legitur Apamensis, quomodo & Cuiacius restituit in Codice Iustiniano, loco ab amaniis. Etsi sunt qui hodie etiam veterem lectionem ibi tueri malint: quibus certè Ambrosij locus blandiri videatur in Psalmum 118. serm. 5. vbi de status militum agens; Sicubi vult, inquit, requiescere Rex terra exercitum suum, vrbem edificia nobiliora refertam & uberem copiarum, aut agrum AMOENVM & virentem Pascuis, aut memorata, & campestris status opportuna decernit. Imò & hic locus Claudiani adhuc magis (vt enim addam) biennio ante hanc legem lib. 2. in Rufinum.

Iam PASCVA fumant

Cappadocum, volucrumque parens Argens EOVRVM

Iam rubet alius Halys, nec se defendit iniquo

Monte Cilix, SYRIÆ tractus vastantur

AMOENI:

Affueruntque choris, & latè plebe canorum

Proteris imbelli SONES hostilia Orontem.

Amœna ergo prata, quæ Græcis ἀμνια: Ἀμνια Amœna Glossæ, & passim apud Dicaearchum. Posidippus de Plateis τὸ ἀμνὸν μὲν ἀπὸ τῆς δ' ἐλασθεσιος πάλαι. Amœna inquam, vel Amœna potius: nisi dixerint olim amœne, & amœnum, ἀμνία amœna litorum, vt Tacitus vocat, Secretorum litorum recessus, in quibus ἀμνία maris fruebantur, ac epulabantur vt plurimum voluptuarij homines, quod ἀμνία dicebant, vnde Pronerbiū

ἀμνία ἀμνία. Atlas Vocari has litorum amœnitates Seruius annotat ad 5. Æneid. Idem confirmat Glossarium: Ἀμνία littora amœna. Hinc Ἀμνία, consistere in littore, ἀμνία. Neque hoc tantum accipitur de littoralibus locis, sed & de aliis, quamuis mediterraneis; locupletissimus testis Hesychnius. Verum huic lectioni aduersatur hic Codex, cui adstipulantur & quæ de Apamensis pratis modò dixi. Quin & Basilica μὲν δὲ τῶν χειμῶν Ἀμνίας κατὰ βοιωτῶν. Denique id euincat quoque vox memorata. Quamquam ad vocem, publicum, hæc vox commodè referri possit. Ego certè in vtram partem censeam, animi adhuc pendeo; & ferè est, vt amœna præferam. Nempè enim de Antiochenis pratis hic agitur, quorum alia publica erant prata & amœna; de quo initio legis: alia vero priuatorum Antiochenorum: de quo sine leg. Et cur de Apamiâ & de Antiochiâ simul agatur, cum Arcadius hæc l. casere voluerit, aduersus militum lasciuam, in certo quodam loco tum consistentium; de quibus querela ad eum perlata fuerant, prouidere voluit, vt pastui animalium militarium aliunde consultum esse posset. Porro est hæc Arcadij Constitutio data ad Simplicium Magistrum militum (de quo in nois dixi) occurrentis depraedationi Ducum, militumque de cuiusmodi Ducis Cerealis depraedatione extat Synesij querela ad hunc ipsum Simplicium epist. 130. Et quidem eo quoque nomine, quod Cerealis militibus ἀμνία venderet, item τὸ μὴ εὐπερὶ τῶν βαδίζειν ἐπιτρέψαι ἢ πρὸς αὐτοὺς ἀμνία, id est, ne in suis Numeris manerent commoendi licentiâ his data quò vellent alimonia causa, vbi etiam fortè legendum ἀμνία, id est, sese reficere, vel recreare.

PRIVATORVM prata milites depascere prohibentur.

iv. * Imp. Honorius & THEODOSIUS AA. Auriliano" P.P. & Patricio.

POSSESSORES nihil plus debent, quam quod nostro arbitrio, nostræ perennitatis, & Magnificæ Sedis Tuæ dispositione, per annos singulos iubentur inferre. Nec verò milites aliquid præsumere debent, nisi quod largitate nostri Numinis consequentur. Ideoque possessores vel Coloni super pratis nullam molestiam patiantur. Dat. Non. Septemb. DD. NN. Honorio x. & Theodosio vi. AA. CONS S. [415.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Huius legis meminit lex 5. proxima. " Aurilianus PP. sub Theodosio Iun. v. Protopop. " Patricij dignitas, sequela alterius. " Præsumere, id est, præterea sumere, & erogare. " Id est, annonis & capito suo contenti esse debent. Vide l. 12. sup. de re militari: & l. 12. sup. de erogat. milit. annona. " De Coloni dixi plenè Paratitlo, de fugitiua coloni.

v. * Idem AA. Comitibus & Magistris" militum.

PRATA prouincialium nostrorum perniciosum est militum molestiis fatigari: ideoque legem ad Amplissimam Præfecturam promulgatâ censuimus, Ne hoc deinceps vsurpetur: Super quâ re vniuersos, quorum interest, conuenire Tua Magnificentiâ non moretur, ne permittant possessores

es

res vel Colonos pratorum graui qualibet inopportunitate vexari. Dat. Non. Septemb. Honorio x. & Theodosio vi. AA. CONS S. [415.]

NOTÆ.

* Lex vlt. Cod. eod. tit. Cæterum iungendæ sunt hæc duæ leges, eodem die, eadem de re, ad diuersos tantum Magistratus data. " Magistros militum per Orientem Thracias Illyricum accipe. " Et præcipue rei priuata nostra. Hoc Tribonianus de suo satis inconditè adiecit. " Perniciosum id est. " 26. Lege, vt etiam Codex Iustin. habet, Cæterum ianitur lex 4. prox. sup. " Ad Aurelianum P. E. P. l. 4. sup. " Iustinus. " An intelligit Duces, Comites limitum & Prouinciarum? An potius Rectores & defensores ciuitatum: Quorum numerus fuit inter cætera, Prouinciales à militum depraedationibus vindicare: vt ostendit lex 12. sup. de re militari. " Quæ huic argumento respondet? Prius puto: " Neque permittat. Cod Iustin. Malè Referenda enim hæc verba sunt non ad Magistros militum, verum ad Duces vel Rectores Prouinciarum, & Defensores ciuitatum, vt paulò ante monui.

COMMENTARIVS.

THEODOSI Iun. sunt hæc duæ constitutiones in eandem sententiam ad diuersos Magistratus eodem tempore datae, & sic inter se coniungendæ: Prior ad Præfectum Prætorio, vt pote ad cuius dispositionem pertinebat omnis ratio annonaria, summaque rerum & Iudiciorum, & prouincialium defensio: posterior ad Magistros militum, vt pote sub quibus milites erant, & ad quorum curam spectabat disciplina militum & castrorum: denique sub quorum dispositione erant Comites Rei militaris, Duces, Tribuni, Præpositi, quos illi cococire iubent. Sententia hanc legem est, MILITES prata prouincialium depascere, vel eo nomine Prouinciales vexare non oportere, sed annonis & capito suo contenti esse iubentur; de quo plenè dixi ad leg. 12. sup. de erogat. milit. ann. atque etiam ad l. 3. sup. b. tit. & ad leg. 12. sup. de re militari: Vbi & Lampridij locus in Alexandro notatus.

DE METATIS.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IVST. Tit. XL.

De Metatis & Epidemeticis. Vbi Epidemeticæ sunt, quæ milites vel Iudices hæc specie exigebant à Prouincialibus, ne illos hospitio grauarent: atque adè quibus sese Prouinciales redimebant ab onere hospitum suscipiendorum. Quæ quidem abrogantur, l. vlt. Cod. de metatis: Et Nouella 128. cap. 22. Et Nouella 134. cap. 1. Græci titulo huic addiderunt, ἡμῶν τῶν ἐκ τῶν ἀμνίων ἀμνία, nempe quia plures leges occurrunt de hac immunitate.

SENATORVM domus à metato immunes sunt.

i. Imp. Constantinus" A. ad Senatum."

NONIUS Senatoribus nostris in eorum domibus nullus hospitali iure commaneat. Dat. v. Non. Maij, Tauro & Florentio CONS S. [361.]

NOTÆ.

* Absit, hæc lex à C. Iust. Iungendæ huic sunt leges octo, puta Lex 12. 13. sup. de Prætorib. lex 7. inf. de annona & tributis: lex 1. inf. de publica comparatione: lex 1. inf. de Protopopæa, lex 48. inf. de Decurionib. lex 3. inf. de lustrali collatione, lex 7. inf. de operibus publicis. Sunt enim hæc leges omnes particule vnius & eiusdem Orationis à Constantio Imperatore ad Senatum vrbis Constantinopolitanæ missæ, è Syria vrbis Gephyra (quæ ad Antiochiam) & quidam de Senatoribus eorumque priuilegiis: Cuius Orationis meminit quoque Themistius Oratione 14. " 26. Constantinus, vt & temporum ratio, & leges illæ omnes, quæ huic coniungendas docui, ostendunt.

Vibis

" Urbis Constantinopolitanae. Sic commentum, l. 10. inf. & conuentioni habeat facultatem, l. 2. inf. no quis in Pal. man. Adde Gysyra, vt l. 12. sup. de Pratorib. vbi dixi.

COMMENTARIVS.

SENATORES seu Senatoria domus à metato immunes seu aduersus p[ro]p[ri]os sunt, nec nisi volentes hospites intra domos suas recipiunt: Ex hac Oratione, Constantij prolissima, qua immunitates alias plures Senatoribus tributum iuit, his cum maximè fauens: quod etiam ostendit vox, Nostris, affectus singularis index, h[ab]et. veluti, vt ne ad opera, quæ Indices extruunt in provinciis eorum substantia vocetur, l. 7. inf. de operibus publicis, vt à Synaecti onere immunes sint Rusticani & Coloni eorundem, l. 3. inf. de lustrali conlatione, vt pro colonis profugis ad exoluenda tributa conueniri non possint, l. 7. inf. de annonâ & tributis. Sed & circa Protostatiam privilegij aliquid Senatoribus indatum; l. 2. de Protostatia. Quæ quidem leges omnes, vt iam notati, huic nostræ atque inter se coniungendæ sunt, velut vnus & eundem Orationis Constantianæ ad Senatvm Constantinopol. partes:

cuius meminit quoque Themistius, Orat. 14. vt ostendi ad d. l. 12. sup. de Pratoribus. Ergo inter cætera Senatorum privilegia, fuit & immunitas ab onere metati. ¶ Et tamen privilegium, quod h. l. memoratur, etfi à Symmacho quoque inenclauit videatur lib. 9. ep. 45. seruatum postea non fuisse, sequentes aliquot leges ostendent: Quod sit etiam vt hæc lex à Codice Iustiniano exulet.

¶ De Metato interim vel istud ad hanc primam huius tituli legem, δὲ τὸ ἐξωτὸς notari opportunum est: nempe Græcos inter alias Metatis quoque vocem retinuisse, vt apud Harmenopolitum lib. 2. t. 5. Μετατον alibi, vt Ecloga 6. & in quâdam constitutione Tiberij. De Metatore vide & Suidam, ἐπιταύρια Græci metatum verunt, Modestinus l. 6. de excusationibus. Sed & Helychius ἐπιταύρια τῶν δὲ τὸ ἐξωτὸς.

SYNAGOGÆ IVDÆORVM à metato immunes sunt ex hac Valentiniiani Sen. Constitutione.

II. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. Remigio "Mastigro" Officiorum.

N Synagogam Iudaicæ legis, hospitij velut merito, inruentes iubeas emigrare: quos priuatorum domus, non religionum loca, habitationum merito conuenit adtinere. Dat. Prid. Non. Maij, Trieris, Valentiniiano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

- * Lex 4. Cod. de Iudæis. Hæc lex in MS. superiorem antecurrit. Eam refert, de quo agit Baronius An. 366. in fine.
Remigij huius Magistrj Officiorum meminit sæpè Ammianus Marcellinus lib. 15. p. 48. lib. 27. (in Gestis anni 367.) p. 372. lib. 28. p. 406. & 409. lib. 29. p. 427. lib. 30. p. 446. & 447. potissimum d. lib. 30. p. 446. Quo loco & Leonem Magistrum Officiorum illi suffectum ostendit, cumque Gallum fuisse, & propè Moguntiacum genitum tradit, sed & laqueo vitam finisse pluribus locis ostendit.
Ad Magistrum Officiorum cura Metati pertinebat, de quo vide Paratilon.
Lex pro Religione, & secta: quod etiamnum nonnullis locis dici solet: v. Gloss. t. h.
Sanus hic est locus, id est, velut iure hospitij; quomodo mox, habitationum merito; id est iure hospitij seu metati, hospitij gratiâ, l. 7. inf. Itaque frustra sunt qui reponunt: In Synagoga Iudaicâ velut hospitio milites inruentes. Neque melius Ranchinus, qui l. var. 6. reponerat, velut in hospitio meritoria inruentes.
Milites: hoc additum in C. Iust. quomodo etiam l. 10. inf. de Medicis & Professoribus. (quæ eodem Anno data videtur, & eadem occasione.) Professoribus & Medicis hæc ipsa immunitas tribuitur, ne hospites militares recipiant: Et si hæc lex generalior videri possit: vid. similem legem & formulam in l. 12. inf. de Iudæis.
Religionum loca habitationum, ita Cod. Iust. Sed malè, Habitationum eam vox cum voce merito iungenda est: vt supra, hospitij merito. Atque ita nil mutatum oportuit.
Martij Cod. Iust.
29. 11. 368. vel certè 111. de quo mox.

COMMENTARIVS.

SYNAGOGAS Iudæorum ab onere metati immunes esse iubet hæc lex. Valentinianus Sen. Nempe, vt cæterokin sui cultus libertas hoc tempore Iudæis relicta, suum Ecclesiasticum regimen, sui Patriarchæ, Inniores & Seniores, sui ritus veluti circumeisionis, sua Synedria, suæ ferie, de quo tit. de Iudæis: ita & Conuentus Iudæorum & Synagogæ sub his Imperatoribus Christianis licitæ fuerant, neque eorum conuentus prohibere, vel eorum Synagogas destruere vel expoliare licuit, vel in eas irruere, vt constabit ex toto fermè titulo, inf. de Iudæis: ac nominatim ex l. 9. 12. 20.

21. 25. 26. 27. illius tituli. Ac maximè sub Valentiniiano huius leg. authore, sub quo magna Religionum stetit libertas, vt ostendam ad l. 7. inf. de Paganis. Ex hæc igitur quoque lege idem Valentinianus Iudæorum Synagogas vindicari voluit, ab inruentibus in eas hospitij & metati merito, seu titulo & obtento: scilicet, quibus Religionis & cultus sui libertas relinquatur, iidem & Religionum suarum loca seu Tempa iniolara præstari oportet, iisque tutela debetur: de quo etiam ad l. 2. sup. de fide Cathol. Neque eorum nimietas probanda qui sub Christianæ legis obtentu illicita præsumunt, & Religionum

Religionum loca violant, d. l. 9. inf. de Iudæis. ¶ Cæterum pertinet hæc lex proculdubio ad militares (in Galliâ) hoc tempore Procinctus, de quibus ad legem 10. & l. 5. inf. de Tyronebus.

Illud omittere non possum, Constantinopoli postea Synagogam Saracenorum propriè & peculiari nomine Μαρτύριον dictam: Nicetas in Isacio Angelo, τὸ τὸ ἐξ Ἀγερ συναγωγῆς λέγεται συνεστατισμένη, ὃ φησὶ Μαρτύριον ἢ Δημόδιον ὀνομασθῆναι. Cæterum Baronius hanc huius legis occasionem assignabat, quod quemadmodum haud ita pridem (Iuliani scilicet temporibus) Iudæi cum gentibus aduersus Christianos conspirassent, ita nunc mutato rerum statu, sicut Genibus ita & Iudæi Christiani milites negotium facesserent, quod Valentiniانو cohibere visum. Ego non aliudè id profectum puto, quam ab insolentia militum, & similibus, communi: ut ad Christianorum odio aduersus Iudæos, qui subinde in Synagogas Iudæorum irruere, vel occupando eas, vel destruendo, vel exurendo vel etiam Ecclesiis Christianis vindicando: quod subindè veritum; d. l. 9. 12. 20. 21. 25. 26. 27. inf. de Iudæis, de quo semel ad d. l. 9. Certè vt hæc l. Valentinianus Synagogarum tutelam in se recipit, ita

& l. 2. sup. de fide Catholica, Gentiliorum Templorum: propter religionum libertatem ἐπιταύρια à se indultam.

Cæterum pertinet hæc lex proculdubio ad Iudæos qui per Gallias erant, quod spectat quoque apertissimè lex 3. inf. de Iudæis. Remigius enim Magister officiorum, cui hæc lex inscribitur, & cuius multa mentio apud Am. Marcellinum (vt iam in Notis notati) vt ipse Gallus & propè Moguntiacum natus erat, dicto Marcellino teste, lib. 30. p. 446. ita & Valentiniانو in Galliis hoc tempore agenti adhaesit: ad Annum vsque 373. quo Leo ei infectus fuit.

Quod Consules attinet, huic legi subscriptos, certè ad Annum 368. id est, ad Valentinianam & Valentem 11. Coss. vel ad annum 370. id est, ad Valentiniانو & Valentem 111. Coss. ea referenda videtur, pariter vt hic numerus seu annus subscibitur, legi 10. inf. de Medicis & Professoribus. quæ ipsa est de immunitate à metato militari, Medicis scilicet & Professoribus tributa ad annum profectò 365. referri non potest: quandoquidem Valentinianus eo anno mensè Maio Treuiris in Galliâ nondum erat: de quo vide Chronicon nostrum.

IMMUNIS à metato nemo est, prater expressas hæc Constitutione dignitates Illustres: Et adhuc, sub modo quodam.

III. * Imp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIUS AAA. Palladio Magistro Officiorum.

B hospitalitatis munere domum, priuatorum nullus excuset: præter eos qui ex Præfectissimum sibi fastigium dignitatis agendo repererunt, & ex Magistris equitum ac peditum, quos decursi actus inlustrata auctoritas, atque ex Comitibus Consistorianis, qui participantis Augusti pectoris curas agendo claruerunt: ex Præpositis quoque Sacri Cubiculi, quos tanta & tam assidua nostri numinis cura inter primas posuit dignitates: eâ tamen lege, vt singulas domos sibi ad manendum quas voluerint teneant, hospitibus verò ceteras solito iure præbeant. Dat. xvi. Kal. Octob. Const. Richomere & Clearcho c o n s s. [384.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust.
Reponendi hi Imperatores sunt, Valentinianus, Theodosius, & Arcadius, vide Chronologia.
Palladius Magister officiorum sub Theodosio M. vid. Prosopograph.
Priuator hic, an omnis præter Principem? An priuator hic oppositè ad dignitatis fungentes? 29. Ex-Præfectis Summum. Ita quoque Claudianus in Consul. Olybrij & Probrini, de Probo P. P. Ad summi quoties fastigia iuris Venerit, Italia latè cum frana coneret. Illyricòsquo sinus, & quos arat Africa campos.
Similia multa de hoc dignitatum apice, vid. in Notis dignit.
Pariter infra, agendo claruerunt: Item decursi actus. Cæterum Honorarij his verbis excluduntur, & ἐπιταύρια opponuntur: vid. sup. tit. de honorariis Codicill.
29. Repererunt: & ita postea deprehendi in MS.
29. Inlustrat: Error natus ex sequentis vocis initio.
Pro, participantes. Porro ita quoque Assessores Administrantium, siue Magistratum Socij, atque participes dicuntur, l. 1. inf. de his quæ administrantibus: & l. 1. sup. si Prævincia Reator. De quo vide Paratilon de Assessoriis sup. Ita Comitibus Consistorianis Principis Curarum participes erant. Consiliis & Consistoriani Principis intererant, l. qui quis, vlt. de scariis.
Dixi de hoc ad legem vn. sup. de præpositis sacri cubiculi.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni duæ Constitutiones de Metatis sequuntur: Hæc constitutione IMMUNEM nullum priuatorum esse iubet à Metati onere, exceptis nonnullis summis dignitatibus: Excipiuntur scilicet ab eo h. l. sequentibus dignitatibus Illustribus functi, puta, 1. ex-Præfectis (vrbis scilicet, aut Prætorio) 2. ex-Magistris Equitum, & Peditum: 3. ex-Comitibus consistorianis: 4. ex-Præpositis sacri Cubiculi. Et id ipsum tamen ha-

tenus, vt singulas tantum domos immittes habeant, quas elegerint ad manendum in illis: cæteras verò metato obnoxias. Quo ipsum confirmatur l. 4. 15. inf. Verum ampliata hæc postea immunitas fuit à Theodosio Iun. circa Præfectos; Magistros militum, & Præpositos cubiculi, l. vlt. inf. h. tit. Primum in eo, quod his non tantum vnus domus immunitas tributa fuerit, verum etiam dimidiæ præterea domus: Circa Consistoria-

nes Comites huius legis iure seruato. Imò idem Theodosius Iun. postea Nonellà de Metatis 32. Consularibus, iisdemque Patriciis, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundò in eo, quod cum h. l. non eadem immunitas Honorariis tribuatur; d. l. vlt. tribuitur, ad vt eam legem plenius dicitur. Quod tamen ipsum postea abrogauit Theodosius Iun. d. Nou. 32. vers. in posterum verò.

De duobus tantum h. l. videndum est; De Comitibus Consistorianis, & de Præpositis S. Cubiculi. Comitibus Consistoriani, h. l. & l. quisquis vlt. inf. de sacris, inter Illustres numerantur, & quidem ante Præpositos facti Cubiculi, de quo postea. Illustres proinde fuerunt hi Consistoriani. Et verò Comites hęc sunt, non ij de quibus actum supra, Titulo de Comitibus Consistorianis, qui tantum spectabiles erant: Verùm Comites Consistoriani Illustres, quo numero sunt Comites Sacrarum Largitionum, & Comites rerum priuarum: Quo ipso sanè sensu Comites Consistoriani & Comites Consistorij accipiendi sunt in l. 2. & 4. sup. de Palatinis sacrar. Largit. & Rer. priuar. Quamquam & hęc appellatione comprehenduntur quoque Quæstores & Magistri Officiorum. Breuiter Quadrigam Illustrum TERRIAM hęc voce intelligi oportet, de quã est Titulus 9. sup. lib. 6. Si quidem & Comitibus titulo Magister quoque officiorum decorabatur, vt docet l. 10. sup. de Curiis, lex vn. supra de Decanis l. 8. inf. de cursu publico. Et certè hi omnes Augusti pectoris curas participarunt. Itaque & Symmachus ad Ausonium Quæstorem lib. 1. epist. 17. Quæstor es memini, Concilij [aliàs consilij] regalis PARTICIPES. Et Procopius lib. 1. de bello Persico. Quæstorem ἀρχιδόν vocat. Ac vt Consistoriani hęc dicuntur, ita & d. l. quisquis, Viri Illustres, qui Consiliis & Consistorio Principis interfunt, & l. 1. sup. de Quæstoribus, Magistrij Officiorum, dicuntur SA-

CRARIO Principis exploratã sedulitate obedire. Sacrarum porro idem cum Consistorio. Tandem id egregiè ostendit lex 5. inf. de fide testium & instrumentorum, quæ sic habet. Pars actorum habiturum apud Imperatorem Iulianum Augustum, Mamertino & Nenua Coss. IX. Kal. April. Constantinopol. in CONSISTORIO adstante Iouio Vivo Clarissimo QUÆSTORE, Anatolio MAGISTRO OFFICIORVM, FELICE COM. S. L. &c. Imperator Iulianus Addixit. Et hęc de Comitibus Consistorianis. De quibus iam quoque egi Discursu Histor. d. l. quisquis. Præpositus sacri Cubiculi, h. l. inter primas dignitates positus dicitur, id est, inter Illustres: Et tamen Comitibus Consistorianis postponitur, (id est, Quæstori, Magistro Officiorum: Comiti S. L. & Comiti R. P.) Verùm postea Theodosij Iunioris Constitutione his quatuor fuit præpositus sacri Cubiculi Prælatus, & in primam Illustrum Quadrigam transcriptus: id est, Præfectis vrbi, Præfectis Prætorio, & Magistris Equitum, ac peditum, exæquatus: l. vn. sup. de Præfectis S. cubiculi. Hinc aded l. vlt. huius tit. ante alios Illustres (id est, Consistorianos) nominatur, & Præfectis, vt & Magistris militum adiungitur: Denique hinc est, quod titulus de Præpositis Sacri Cubiculi, hoc Codice Theodosiano proximè collocatear titulo de Præfectis Prætorio, siue vrbi, & Magistris militum. Et vicissim præmittitur titulo de Quæstoribus, Magistris Officiorum, Comite Sacrarum Largit. & Rerum priuarum. Quando circa Theodosij M. constitutiones versamur, de Metatis illud obseruandum quod Cedrenus ait p. 261. Theflalonice sub Theodosio ibi constituto seditionem excitatam, eò quòd milites eius vrbe conuouissent Metatis, & ἡ ἑραποσίον αὐτοῦ παραλύτων. πῶς τοῦδιν ἔλεγε μετῆτα: quem aliàs locum Interpres non rectè reddidit.

¶ MENSORIS manuum delens, vt falsi reus puniendus est.

IIII. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Theodoto Magistro officiorum.

SI quis Mensorum nostrorum manu" quã deputatas" singulis quibusque domus" enotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerit, adinstar falsi reus ex hęc auctoritate" teneatur. Dat. vi. Kal. Nou. Consfp. DN. Theodosio A. IIII. & Abundantio V. C. C O N S S. [393.]

NOTÆ.

Lex 1. Cod. eod. tit.
" Theodotus Magister Officiorum sub Theodosio M. cui etiam inscribitur anno prox. 394. lex 14. sup. de re milit.
" de Manum. Et ita quoque habet Codex Iulianus. Manum verò, id est, Scripturam manufactam.
" Deputatas, id est, adsignatas.
" Seu domos.
" Auctoritas, pro lege, Sanctione, vid. Gloss.

COMMENTARIVS.

MENSORIS manum seu scripturam & adnotationem qui delet, velur falsi reum puniri iubet Theodosius M. hęc Constitutione. Quod ipsum iure hodierno Gallico obtinet. Nam qui foderariorum, vel eorum, quos mansionum Marefcallos vocant, manum delent, his vt falsariis, manus amputantur. Vide Codicem Henricianum lib. 18. tit. 27. articulo 11. ¶ Mensorum scilicet munus fuit (quod hęc lex exertè testatur) deputatas singulis domos enotare, & postibus hospitaturi nomen

adscribere: Mensorum, inquam tam Principis (de quibus hęc lex est, vt ostendit Incipitio legis, Theodoto Magistro officiorum: quomoddè & superior lex eodem pertinet, & de quibus fuit titulus sup. de Mensoribus) quàm Militarum, quorum mentio fit apud Vegetium lib. 2. cap. 7. Inter quos, & Metatores, magna fuit differentia; quos tamen Cuiacius quoque confudit. Metatoris quippè munus laxius erat, Mensoris specialius: Merator, vniuerso exercitui præmissus, locum deligebat castris: Mensor:

Mensor verò singulis militibus, Numeris, Legionibus, loca dimetiebatur, vel hospitia preparabat. Vegetij locus hanc ad rem & distinctionem luculentus: Metatores, inquit, qui precedentes locum eligunt castris [scilicet totis] Mensores qui in castris ad podium dimetiuntur loca in quibus milites [singuli, vel singularum cohortium] tentoria figant, vel hospitia in Ciuitatibus præstant. Breuiter, Metatores sunt Antecessores. Et ita quoque vocantur à Mauritio Optatus Afer (Mileuitanus lib. 3.) cum ante venturos milites Metatores, vt fieri solet, mitterentur. Et Suidas μετῆτα ὁ ἀεθρονοσὶ ἀδύθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν. Et si non nesciam, Metatorem quandoque cum Mensore confundi, & Metatorem dici omnem, qui non tantum locum Castris, non tantum itinera disponit, non tantum qui præcursor est aut antecessor, verùm etiam qui hospitium preparat, quod Mensoris est proprium. Ita Cyprianus lib. 4. ep. 2. Primum hospitium vobis in carcere preparauit: Et Metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit. Et Pacatus in Panegyrico. Diuinus ille animus venturus in corpus dignum prius metatur hospitium. Sed & Lucilius, apud Nonium, Mensoris meminit, viamque Degronabii vti castris Mensor facit, olim Mansionarij, postea dicti fuerunt apud Fran-

cos Regis Mensesores, quorum officium eleganter describit ex Adelhardo Hincmarus ep. 3. cap. 23. in Aula Constantinopolitanã ἀεθρονοσὶ ἀδύθη apud Suidam ἐκδοσὶ ἀδύθη quoque dixere, apud Constantinum Themist. Orat. 4. ¶ Porro ad hunc domorum notarum manu mensorum morem, & postibus hospitaturi nominis adscribendi alludit Antimianus Marcellinus lib. 28. p. 399. cum vitia Nobilitatis Romanæ proferens, inter cetera ait; quod cum à Siluani lauacro vel Mammeæ aquis vendita- rent Hospitibus, tandem electis aliquot vestibus inuolutum, receptis anulis quos ne violentur humoribus famulo tradiderant, digitis vt METATIS abire. Nempè quod anulo recepto digitus signetur, tanquam hospite aliquo excepto signato. ¶ In hęc interim lege, nota Falsi speciem, quæ aliis falsi titulis & generibus addenda. Tandem inepti sunt, qui ex hęc l. hanc Summam conficiunt, quod mensor post factam adnotationem corrigere inscriptionem non possit, perinde vt nec Iudex sententiam legitime latam. Hęc enim lege non notatur factum mensorum, sed aliorum Dominorum, scil. vel inquilinorum qui inscriptionem mensoris deleuerint.

¶ MODVS metatorum præbendorum hac Arcadij constitutione definitur.

v. Impp. * ARCADIVS & Honorius AA. Ofio" Magistro officiorum.

Nqualibet vel nos ipsi Vrbe fuerimus, vel hij qui nobis militant commorentur, omni tam Mensorum quàm etiam hospitem iniquitate summotã, duas dominus propriæ domus: tertiã hospiti deputatã, eatenus inreptidus ac securus possideat portiones, vt in tres domus" diuisa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, secundam hospes, quam voluerit exequatur: tertiã domino relinquendã. Plenum enim æquitate atque iustitia est, vt qui aut" successione fruitur, aut empro, vel exstrukione gaudet, electam præcipuè iudicio suam rem" teneat &" relictam. ¶ Ergasteria verò, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictæ diuisionis iniuriam non vocentur, sed quieta sint & libera, & ab omnibus hospitantium iniuria defenata, solis dominis conductoribusque deseruiant. Sanè si stabulum, vt adsolet, Militari viro in tertiã domus parte defuerit ex ergasteriis, nisi id dominus quilibet occasione prouiderit, pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. ¶ Inlustribus sanè Viris, non tertiam partem domus, sed mediam hospitalitatis gratia deputari decernimus: eã duntaxat condicione seruata, vt alter ex his quilibet, quæ uel maluerit, diuisionem arbitrij æquitate faciat, alter elegendi habeat optionem. Et firmissimum perpetuò quod iussimus perferret, ita vt triginta libras auri, qui Inlustris sunt præditi dignitate, fisco nostro se inlaturos esse cognoscant, ceteri verò militia sciant se esse priuandos, si generale præceptum amplius vsurpando quam iussimus repræhensibili" temeritate violauerint. Dat. v. Id. Feb. Consfp. Honorio IIII. & Eurychiano C O N S S. [398.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. eodem tit.
" Osij huius quoque mentio apud Claudianum lib. 2. in Eutrop. Eidem inscribitur hoc ipso anno lex 4. inf. de Fabricensib. & Ann. 396. l. 6. inf. de proximis, l. 8. 9. sup. de Agentib. A. 395. lex 7. sup. de Agentib. de hoc dicam plura ad d. l. 4. de Fabricensib.
" Vide quæ notauit. xi. p. 55. & 56. Discursu histor. ad l. quisquis.
" Domus, vel domo. Vt est in Cod. Iust.
" Exequatur, pro consequatur, percipiat.
" Rem. Cod. Iustin. Nota tres titulos consequendæ domus.
" de. Ab omni, vt est quoque in Cod. Iust. vel ab omnibus.
" Conducta ergasteria.
" In Cod. Iustin. id. ergasteriis.
" Arbitraria æquitate, Cod. Iust. Nostrum hoc rectius & elegantius.
Tom. I I.

MODVS Metatorum vel Comitatu, vel Principi militatibus præbendorum, hæc ornata (vt Lucas de Penna eam vocat) Arcadij constitutione definitur (plenus æquitate & iustitiâ, *verf. plenum enim.* Et ibi, *iniquitate summota*: item ibi, *arbitrij æquitate* :) proculdubio ad suggestionem Olij Magistri Officiorum, cui hæc lex inscribitur, iuxta Claudiani de eo Iudicium lib. 2. in *Eutrop.*

*Hæc submissa secundo,
Dulcior hic sanè cunctis, prudensque novandi
Iuris.*

Nam ita rectè locus ille habet, *prudens novandi iuris*: Ita enim & Tiberius apud Tacitum, *Callidus & novi Iuris repertor.* Modus autem isthic est: Tertix domus tantum pars à domino, vel inquilino hospiti præberi debet, *b. l. & l. 13. inf.* Et quidem sub duabus adhuc conditionibus: Prior, vt primam partem ipse dominus eligat *αὐδοτοῦν δίκην* (vt in hæc reloquitur Iustinianus *Novell. 130. c. 9.*) quod *PRÆSUMENDI* verbo quoque eleganter indicatur, *l. 11. inf.* Mox secundam hospes: Tertia domino relinquenda: Atquæ scilicet & iustum est, non hospiti sed domino tribui electionem iure dominij, successione, emptione, vel ædificatione quæsi.

Secunda conditio, vt *Ergasteria* ab hæc diuisione separentur & immunita sint, *b. l. & l. vlt. Cod. eod. tit.* Igitur siue domui ergasterium cohæreat, vt fermè cohæret, siue in plateis & angiportibus sit, (vt docet *d. l. vlt.*) ergasterium hæc diuisione comprehendere non debet, sed quod reliquum est domus, in tres partes diuidi debet: Ergasteria verò ad diuisionis & metati iniuriam vocari non debent, sed à metato penitus libera esse conuenit: Cuius rei ratio in aperto erit, vbi confiterit quidnam ergasteria sint: quamquam iam satis ex *b. l.* apparet. Erant scilicet loca mercimoniis deputata, vt *hæc l.* exercè dicitur, de quibus agitur & *l. 9. & 42.* (vbi dicam plenius) *inf. de operib. public.* & *l. 14. inf. de Episcopis*: *l. 3. inf. de conlat. donatar.* *l. 26. §. illas vero*: *Cod. de vestris*, quibus & idè stationes iunguntur, & ex tabulato opere fuisse docet *lex 21. C. de operib. public.* Hæc, inquam, hætenus ex vtroque Codice de *Ergasteriis* discimus. Nisi quod adhuc obseruandum *l. 14. inf. de Episcopis*, vnde desumpta est *lex 2. Cod. eod.* Ergasteria cum tabernis nominati; *Ergasteriis*, inquit, *vel Tabernis*: ex quâ pariter vt ex *hæc l.* discimus, mercimoniis eas destinatas. Sic enim de immunitate Clericorum à præstatione negotiatorum agens: *Si quid enim vel parsimoniam, vel prouisione, vel MERCATURA, honestati tamen consilia, congesserim, in usum pauperum atque egenorum ministrari oportet: aut id quod ex eorumdem ERGASTERIIS, vel TABERNIS conquiri poterit, & colligi, collectum id Religionis asserunt lucrum.* Sic quoque *l. 10. inf. cod. tit. Negotiatorum dispendiis minime obligentur. Cum certum sit, questus quos ex tabernis (sic restituo) atque Ergasteriis agunt, pauperibus profuturos.* Ab his *ἐπισκευαῖς* tributum *ἐπισκευαῖς*, & *ἐπισκευαῖς* Institor & Tabernarius, in *Gloss.* Ergò *Ergasteria* erant mercimoniis agitandis seu negotiatiõ exercendæ *taberna*; quo sensu propriè *taberna* dicitur, simul & artificum officinæ: nam hæc coniuncta erant, mercimonium scilicet & negotiatio operum que artifices ipsi fecerant, vt in officinis plerisque ars simul exercetur, & quod ex arte fit opificium venale habetur: vnde *Ergasteriis* his nomen quod à Parente

meo sanctissimæ mihi memoriæ notatum. De horum verò laxitate mox dicam. Hinc iam apparet, quàm grauis sit error eorum qui ex *hæc l.* colligunt, mercatores à metatis immunes fuisse, cum ergasteria tantum seu taberna eorum immunes fuerint relietæ. At enim verò, nisi aliunde dominus provideat, stabulum ex ergasteriis deputabitur. Vnde apparet, etiam ergasteria non simplices fuisse tabernas, aut explicandis mercibus, aut operi faciendõ destinatas, verum alia simul his cohærisse, veluti horrea, stabulaque, vbi scilicet animalia mercibus vehendis stabulabantur, vbi merces reponerantur, *Magazins, riere-boutiques, &c.* Et hæc de Principi militatibus hospitibus quibuscunque, etiam Clarissimis, etiam Spectabilibus.

Illustribus enim, quæ tertia *huius legis* pars est, dimidia domus pars præberi debet: Et operi hac conditione, vt vel dominus, vel hospes, prout voluerint, partes faciat, seu diuisionem; alteri verò eligendi arbitrium tribuatur. Æquissima est illa multorum populorum vsu, & plurimorum scriptorum testimonio comprobata, rerum circiscundarum ratio, vt alteri quidem diuisionem, alteri electio concedatur. Ex diuerso, non potest non iniquissima iudicari lex diuisionis, si vnus idemque partes faciendi, & simul optandi potestatem sibi vindicet. Crassus apud Ciceronem *sub finem lib. 2. de Oratore*: *Quis*, inquit, *Antonio permiste, vt & partes faceret, & vram vellet, prior ipse sumeret*. Eodemque pertinet omnino Tiberij responsum; Nam cum is tres Reipubl. partes fecisset, quarum vnã ipse regere, & ab Afrinio Gallo interrogatus esset, quam partem sibi mandari vellet: Respondisse Tiberium Dio refert, *Iniquum esse, vt idem partes faciat, idemque eligat*: *ἢ τίς οἰοῦνται τὸ αὐτὸν ὑπέχειν τὴν ἀρχήν*. Et de Cneo Pompeio, Seneca *5. de beneficiis*, 16. *Dum extraordinaria concupiscit imperia, dum Prouincias, vt eligat, distribuit, dum ita Triumuiris [alij cum tertio] Rempublicam diuidit, vt tamen in sua domo dua partes essent.* Dicam etiam hæc de re aliquã ad *l. vn. inf. de his qui se deserunt*. Porro cuiusnam potius diuisionem è duobus tribui debeat, non inutilis est tractatus. In *huius* certè *legis* specie, cui libuerit, domino, vel hospiti diuisionis celebrandæ ius tribuitur, atque ita alter eligit. Alioquin ætate prouectioribus fermè, quia iudicij maturitate præpollent, diuisionis arbitrium conceditur: iunioribus autem eligendi. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo*, c. 3. *Firmior*, inquit, *diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur: Electionis enim sua partem [id est partem quam ipse elegit] non poterit calumniari [id est, eam reprobatè postea non poterit] Non residet [enim] occasio resistendi, cui datur optio eligendi: Nec diuisor [quoque] grauatur; Nam quo prudentior, eo cautior, et nec in diuisione circumscriptatur, nec in electione fraudatur.* Aliud est, quod Concilij Carthaginienfis canone 118. seruari præcipitur, *vt ille diuidat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat.* Id enim non hæc pertinet, verum ad ordinis prerogatiuam, que inter Episcopos obseruatur, vt is potior sit, qui antiquior est in sede Episcopali, qui tamen idem posteriore ætate iunior esse potest. In diuisione certè patrimonij seu hæreditatis, frequens est apud Rhetores ea lex, *vt fratrum maior natu diuidat, minor eligat.* Quam variorum populorum moribus obseruari, hodie constat in Gallia & Germania. Eoque pertinet scholastica Controuersia Rhetorum scriptis nobilitata apud Senecam 6. *Declam* 3. Et apud Marcellinum, Hermogenis Interpretem.

terpretem. Verum quia circumscriptioibus & callidis commentis res hæc interdum obnoxia est, idè vel Arbitri, vel Menforis arbitrium tutius est, vel saltem diuisionem alicui cohæredum in-

commodam aut ingratam in meliorem statum reformari, quandoque licere debet, vt nominatim cautum reperio moribus *Andium*, *Artic. 279.*

¶ *PRETORIA Iudicium immunita esse his presentibus à metato.*

VI. * Idem AA. Vincentio P. P.

VNC TOS Iudices scire volumus, à Prætoris Ordinariorum Iudicium his presentibus abstinendum. Dat. xv. Kalend. Feb. Med. Stilichone & Auriliano vv. CC. CONS. [400.]

NOTÆ.

- * Lex 3. *Cod. eod. tit.*
- " Vincentius sub Honorio Imp. PP. Galliarum: vide hoc ipso anno *l. vn. sup. vtrum vi: l. 10. inf. de desertoribus* *l. 1. & 3. inf. de his qui conditionem propriam.* Et in vniuersum vide *Chronologiam Anni 398. 399. & 400.* Et Sulpitiani *Dialogo 1. cap. 17.* Et Symmachum *lib. 9. ep. 33. v. Profopogr.*
- " Cuiuscunque dignitatis, etiam illustres.
- " De Prætoris iudicium dixi ad *l. 3. sup. de officio Iudicum omnium.* Et dicam plenius ad *l. 2. inf. ne quis in Palatijs maneat.* Et ad *l. 3. vlt. inf. de operibus publicis.*
- " Ordinarij Iudices sunt Consulares & Præfides, de quibus dixi iam ad *l. 6. sup. de officio Rectoris Prouinciarum.* Interim locum hunc nota de Præfibus *Galliarum*, & Prætoris per Gallias.

COMMENTARIUS.

PRÆTORIA Iudicium ordinariorum (id est, Consularium, Correcorum, Rectorum denique Prouinciarum) & Præsidum ab onere metati sunt immunita: si videlicet Iudices ipsi Præfentes sint, id est, si in his Iud. ces commorentur. Alioquin Prætoria, in quibus præfentes non sunt Iudices, (vt pote quia Rector Prouinciæ tum disceret, idque per ætatem, de quo alioquin Iudicium discursu, siue transitu, dixi ad *l. 4. sup. de officio Rectoris Prouinciæ*: vel quia huiusmodi Prætoria in singulis Prouinciis essent plura, vt docet *lex 2. inf.*

ne quis in Palatijs :) à metati onere non sunt immunita. Et idè Iudices alij commeantes, transientes, è Comitatu Principis proficiscentes, vel ed redentes, in huiusmodi Prætoris dinerere possunt, eaque hospitijs merito occupare: Non etiam si præfentes sint: Cuiuscunque sint dignitatis, Iudices; & sic *cuncti*: etiam illustres commeantes. Illud notandum, *hanc leg.* pertinere ad PP. Galliarum: inscribitur enim ea Vincentio PP. Galliarum, de quo v. *Profopogr.*

¶ *Vt PRINCIPIS prædia alia à metato sunt immunita, ita & hostis publici prædia is sociata, ac nominatim per Africam Gildonis bona immunita esse iubet Honorius A. D. 400.*

VI. * Idem AA. Pompeiano Proconf. Africæ.

PRÆDIA ex Gildonis (hostis publici) & Satellitum eius, bonis, sociata domui nostræ, ne transeuntes hospitijs gratiã intrent, decernimus: vt sciant omnes à possessoribus nostris penitus abstinendum: quinque auri libras multæ nomine inferre cogendo, quisquis prædium nostrum manendi causa inportunus intrauerit. Dat. vi. Id. Iun. Med. Stilichone & Auriliano CC. CONS. [400.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex, & *lex 9. inf. à Codice Iustiniano*: idè quia fermè ad iuris perpetui causam non pertinent. Ceterum huius legis meminit: eamque simul confirmat, & extendit, *d. lex 9. inf.*
- " Pompeiano huic Proconf. Africæ septem, præterea hoc ipso anno *leges* inscribuntur, imò & *lex 27. de susceptorib.* Suppletur eius inscriptione, & Anno proximo 401. quatuor. Vide *Profopogr.*
- " Prædia propriè sic, quæ in agris, non quæ in Ciuitatibus, vt ostendit *d. l. 9. seu rustica.*
- " De hostibus publicis, *l. 2. inf. de panis*: nam & Heraclianus hostis publicus pariter vocatur *d. l. 21. vt & Stilicho, l. 1. inf. de librorum & itinerum custodiis.* Dixi etiam aliquã ad *l. 5. sup. de re militari.*
- " Satellitum Gildonis sic quoque mentio *l. 19. inf. de panis, & l. 19. inf. de bonis proscriptorum*: & apud Augustinum contra Crescentium, *lib. 3. cap. 11.* De aliorum Tyrannorum seu hostium publicorum satellitibus, vide & *l. quisquis vlt. inf. ad leg. Corneliam de scariis.* & *l. 21. inf. de panis: & l. 20. & 22. de bonis proscriptorum.*
- " Suffineci potest: Malim tamen possessionib. Apud Vegetium *lib. 1. cap. 7. in fine*, Legendumne possessionibus, an possessoribus. dicam ad *l. 7. inf. de Tyrannib.*

SCIVT PRINCIPIS prædia quæ ab antiquo eius sunt, ab onere metati immunita sunt, ita & prædia quoque Hostium publicorum quæ Principis bonis recenter sunt sociata seu incorporata, & ad eius ararium delata: breuiter, confiscata: Prædia inquam, tam rustica, seu extra-urbana, h. l. quàm urbana, l. 9. inf. Eadem scilicet hac parte est ratio, idem ius, bonorum, quæ ab antiquo Principis fuerunt, & eorum quæ, recenter quamuis, incorporata sunt bonis Principis. Quod notandum est ad praxim, in argumento de Domino Principis.

Est autem hæc lex nominatim de Gildone, seu de bonis Gildoniacis, de quo hic plenè dicendum semel est. GILDO Comes & Magister vtriusque militiæ per Africam fuit, vt ostendit quoque Inscripcio legis 9. inf. de adulteriis: sed & Zosimus lib. 5. p. 788. πάλιν δ' ἐπὶ Καρχηδονίων ἡγεμονίᾳν habuisse scribit idque per duodecim integros annos. Apud Claudianum de bello Gildoniaco, ita Africa conquiritur.

Quid me temperies intus? quid miror aliter?

Gildoni fecunda fui: iam solis habena

Bis senos torquent hyemes, ceruicibus ex quo

Hæret iuste iugum: nostris iam luctibus ille

Consenuit, Regnumque sibi tot vindicat annis.

Ab annoigitur 386. ad annum 398. (quo scilicet is debellatus fuit) in Africa Gildo constitit. Hic Gildo sine Tyrannidem in Africa molirentur, sine quod Africam Occidentali Imperio detractam, Orientali adiunctam vellet, sub finem Anthumni anni 396. Africam sibi vindicare cœpit. Apud Claudian. Roma conquiritur:

Spes unica nobis

Restabat Lybia.

& mox:

Hanc quoque nunc Gildo rapuit sub sine cadentis

Anthumni.

& paulò antè:

Quem veniens induxit hyems Ver perculit hostem.

Mox Senatufconsulto prisco more Romæ facto, Gildo hostis publicus declaratus, bellumque in ipsum decretum, quod Claudianus & Symmachus memorarunt. Claudiani verba sunt hæc in laude Stilichonis. 1.

Hoc quoque non parua fas est cum laude relinqui,

Quod non antè fretis exercitus adstitit ultor,

Ordine quàm prisco censeret bella Senatu:

Neglectum Stilicho iam tot per sacula MOREM

Retulit, vt ducibus mandarent prælia Patres

Decretoque Toga felix legionibus iret

Tessera. Romuleas leges reddisse fateimur

Cum Procerum iussis famulantia cernimus Arma.

Item 3. panegy. Stilichonis, de Româ.

Ipsa iubet signis, bellatorumque Togatus

Imperat, & spectant Aquila decreta Senatus.

Mox:

Nil perdit decoris prisce, nec libera querit

Saculâ, cum donet fasces, cum prælia mandet.

De hoc ipso Senatufconsulto est hæc quoque Symmachi epistola ad Stilichonem, lib. 4. ep. 4. Quid de AFROVVM DOLORE & militarium virorum querelis consultum præcepto sacro Amplissimus Ordo censuerit, plenè atque aperit Gestorum Curialium inspectione cognosces. Sed quia me quoque familiariter indicem gestæ rei esse iussisti, summam quæ decreta sunt, non recebo. Lectis Domini nostri Honorij Aug. literis atque sententiis, decursisque omnibus paginis, quæ GILDONIS CRIMINA continebant, per bonorum motus eripit. Consilium igitur in Senatu MORE MAIORVM

(neque enim sine legitimo ORDINE Iudicij auctoritas stare potuisset) ingenti cause deuotis sententiis satisfecimus. Adiecta est post REI DAMNATIONEM pro alimentis Pop. Rom. supplicatio: in metu enim sumus ne obitu commatibus annonariis MEDII TEMPORIS mora, & perturbatio plebis oriatar. Veniet in manus tuas quid pronunciauerim. Repperies & facti huius me adseruisse iustitiam, & apud D. nostrum Arcadium causam publicam egisse concordia. Vale. Ergo Gildo hostis publicus ex Senatufconsulto dictus: quomodo sanè etiam hæc leg. vocatur: bellumque in eum decretum. Nam error est nuperi Scriptoris Gutherij, qui cum videret Symmachum aliquando Præfectum V. fuisse (An. D. 384.) putant Gildonem à Symmacho Præfecto Urb. ex Senatus sententia capite damnatum, cum publicatione bonorum. Cæterum quomodo Gildo, agente id Stilichone, hostis publicus à Senatu Rom. declaratus, ita & ipse Stilicho paulò antè ab Arcadio, id agente Eutropio, qui Gildonem sibi aficiuerat; testis Zosimus lib. 5. p. 788. Εὐτρόπιος τῶντων ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει πανταχοῦν ἔχον ἰδίᾳ τὸν αὐτοβλέκων τοῦ ἄρχοντος, μένον δὲ Στελιχῶνα πρὸς τὴν ἐσπέραν κωλύοντα πειραματίζων, καὶ ὅταν ἔχον, ἀπελείπει διανοεῖτο πλὴν ὅτι Κωνσταντινουπόλει ἀφίξει: ἀπαπέειδεν δὲ τὸν βασιλέα, πῶς συναγάγοντα τὴν ΓΕΡΟΥΣΙΑΝ, κοινῶς ἄρχοντι, ὃ βασιλείας ΠΟΛΕΜΙΟΝ αὐτὸν πειραματίζων. ὃ δὲ γινόμενος τὴν δόξαν ἀπὸ τῆς ἔξουσιαι τῶν αἰώνων ὃ ἐπὶ Καρχηδονίων Λιβύης πλὴν ἡγεμονίαν οὐκ ἐπιστάμενος, ἀφίξεται δὲ τῆς πλὴν χόρον ὃ ὄνομα βασιλείας, καὶ τῇ Ἀρκάδιᾳ πειρατίζων. id est, Cum ergo iam uenirent Constantinopolim prorsus haberet Eutropius, qui ei obniti auderet, solium Stilichonem, verum in Occidente potentem animo versans quominus ille Constantinopolim accederet, adiutum ei præcludere cogitat. Quare Imperatori persuadet, vt conuocato SENATU, decreto communi, Imperij HOSTEM eum declaret. Quo facto, mox sibi Gildonem Africa sub Carthagine ducatum nactus adiungit: eiusque operâ prouinciam Honorij Imperio detractam, Arcadiano adiicit. Quare necesse, alterum alterius exemplo id fecisse. Igitur in apparatu huius belli Gildoniaci absumptus est annus 397. vel saltem pars eius, quò pertinent l. 12. 13. 14. inf. de Tyrone. Interea grauissima fames Romæ exorta, propter retardatum ex Africa commeatum: ad quam referri possunt variæ Symmachi Epistola, & nominatim Epistola 4. lib. 4. Deque ea multis agit Claudianus, de bello Gildoniaco & lib. 1. in Eutrop. & lib. 1. in laud. Stilichonis: Eoque etiam pertinent aliquot huius Codicis constitutiones, per anni 396. Decembrem mensem latæ: Nempè lex 2. inf. de conditis in publicis horreis (cui respondet prorsus Epistola 54. Symmachi lib. 4.) Et lex 26. inf. de nauiculariis: lex 5. inf. de naufragiis, lex 3. inf. de canone frumentario urbis Roma: Tandem Verno tempore anni 398. Gildo debellatus, mox & strangulatus suâ manu interit. Cuius rei historiam requirere apud Claudianum, de bello Gildoniaco: Zosimum, lib. 5. p. 788. Orosum, lib. 7. cap. 36. Marcellinum chronico, & alios plures. Ego igitur caso, cum plures emergerent calumniæ & delatores, vt fermè de bellatis Tyrannis fieri solebat, Honorius eas repressit, l. vlt. inf. de calumniatoribus: Bona eius tamen fisco sociata fuerunt, vt & satellitum ipsius: vt præter hanc legem, & l. 9. inf. testatur lex 16. 19. inf. de bonis proscripctorum: & lex 19. inf. de panis. Quibus bonis, quòd amplissima forent (vt ex Claudiano videre est) administrandis, suis & peculiaris tandem

tandem Comes Præpositus fuit, qui Comes Gildoniaci patrimonio dictus est, cuius meminit Notitia Imperij, (sicut Diuina domus per Cappadociam specialis quoque mos fuit, l. 2. inf. de Palatinis S. C.) Et si recenti adhuc Gildonis clade, & bonorum ipsius confiscatione ad Comitem & Procuratorem Diuinæ domus possessionum Gildonis cura pertinuerit, vt ostendit lex 16. inf. de bonis proscripctorum: Quæ lex data est Anno sequente 399. Absumpti quippe plures anni in Gildoniaco patrimonio, eius-

que satellitum, requirendo; vt testatur d. lex 19. inf. de panis, & d. l. 19. inf. de bonis proscripctorum. Ac vt quæ ad Gildonem pertinent, absolutam, debellato Gildone urbis annonæ summo studio prospectum mox fuit, vt testatur Symmachus lib. 7. ep. 38. Eoque pertinent Mense Aprili 398. tres constitutiones, nempè lex 4. inf. de canone frument. urbis Roma: lex 7. inf. de pratio panis Ostiensis, lex 20. inf. de pistioribus: v. & Claudianum lib. 1. in Eutropium.

FABRICENSIVM domos per Orientem, & nominatim Antiochiæ absente Comitatu, à metato immunes esse iubet Arcadius A. D. 400.

VIII. * Idem AA. Æmiliano Ministro officiorum.

SCIVT I suggestionem tuam, à Fabricensium domibus omnem molestiam hospitem præcipimus amoueri: De quâ re & ad Illustrum Virum Comitatem & Magistrum militum per Orientem sacras literas dedimus, Vt de Antiochenæ ciuitatis fabricensibus excusandorum hospitem facultatem, absente scilicet Sacro Comitatu: quò & Antiochenis & ceterarum ciuitatum fabricis similis domorum excusatio præbeat. Dat. xi. Kal. Feb. Constp: Stilichone & Aurelia non sss. [400.]

NOTÆ.

- * Lex, Fabricensium 4. Cod. eod. tit. hinc mixtè interpolata est.
* Æmiliano sub Honorio Magister officiorum: cui inscribitur, & l. 1. de mensuris.
* Magistro officiorum cur hæc lex inscribatur: mox dicam.
* Ac nominatim Antiochenorum.
* Vbiq; Constituit; Cod Inst. cod.
* De Magistro militum per Orientem. Vid. Notitiam Imperij, & Notitiam nostram Dignitat.
* Cuius vertex ANTIOCHIA: ac proinde, & sedes ordinaria Magistrum militum per Orientem.
* 26. Det. &c. id est, reliquat immunes, atque aded no Fabricensium domos metati onere & uomine iubeat: & l. 1. in MS. postea reperi.
* Malit quis, vt, quod videatur h. l. primùm exagitari Antiochenes Fabricenses ceterarum ciuitatum Fabricensibus: sed restituendum est, Et, propter ea quæ mox dicam.

COMMENTARIUS.

FABRICENSIVM qui armâ fabricant domos à metato immunes esse iubet Arcadius: de quibus Fabricensibus erit peculiaris titulus, lib. 10. tit. de Fabricensib. Ex hac verò lege, & l. 3. 4. 5. illius tituli, & ex Notitiâ Imperij, & Nouellâ 85. de armis, discimus, Fabricenses sub dispositione Magistrum officiorum fuisse. Ad cuius etiam suggestionem hæc lex ab Arcadio data est, inuigilantis Fabricensium commodis, quique Fabricensium querelas super hoc ad Principem pertulerat. Cæterum hæc lex propriè pertinet ad Fabricas seu Fabricenses, qui, quæ per diocesim Orientis erant. Ac nominatim Fabricensium Antiochenorum h. l. fit mentio, quorum etiam fit mentio leg. 1. inf. de Fabricensibus, vbi de Barbaricatis, qui Fabricensium numero fuerunt. Imò & Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 20. Sed & Notitia Imperij. Præter Antiochenos Fabricenses cæteri quoque per diocesim Orientis hac eadem lege memorantur; Cæteri inquam, id est, Fabricenses Damasceni in Phænice, Ædesseni, per Osroënam: Irenopolitani, per Ciliciam. Per quatuor enim has Orientis diocesefo Prouincias & Cinitates hæc fabricæ seu fabricenses fuerunt: Sub dispositione, inquit Notitia Imperij, viri Illustris, Magistrum Officiorum, fabricæ infra scriptæ Orientis quinque: Scutaria & armorum Damasci: Scutaria & armorum Antiochiæ, Ciliciaria Antiochiæ: Scutaria & armorum Ædes-

ta: hastaria Irenopolitana Cilicia. Itaque difertè etiam Græci hoc loco, τὸ ἑστῆρας πόλεως δόματα μετὰ Δαμῖονος ἐν Εἰρλωπολίαις: Ædessenos omittunt illi. Porro de Antiochenis Fabricensibus nominatim h. l. agitur, & Magister militum per Orientis diocesum, Fabricenses Antiochenos à metato liberòs relinquere iubetur; quia scilicet, cum Antiochia Orientis vertex esset, & caput, seu apex (de quo alioquin plenè dicam ad l. 169. inf. de Decurionibus) Magister militum Orientis in eâ urbe versari solebat cum militibus. Et ided nominatim de Antiochenis Fabricensibus agitur. Eodem nihilominus iure de cæteris Fabricensibus constituto. Exceptio tamen adicitur, hac eadem lege: Nisi comitatus Principis Antiochia versetur. Scilicet nulla immunitas à metato tribuitur præsentem Principis Comitatu. Quod etiam confirmat lex 14. inf. A. l'entrée des Roys, personne n'est exempt de loger & recevoir des gens. Etiam Ecclesiastici: v. Bugnyon l. 1. n. 67. Quamut hinc Interpretes, vitum hæc lex accipiendâ sit de priuatis Fabricensium domibus, an verò de publicis in quibus arma fabricabant. Ego ne dubitari quidem oportere censeo, de priuatis eorum domibus id accipiendum: nam publicas fabricas seu publicarum fabricarum domos à metato immunes ipso iure fuisse quis dubitare possit: cum & alia loca publica immunita sint.

PRINCIPIS arario incorporatas per Africam ex Gildonis bonis Domos quoque à metato immunes esse iubet Honorius.

ix. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Sapidiano."

HIC ET proxime" iusserimus, quinque librarum auri condemnatione proposita, pradia, quæ ex Gildonis bonis ad nostrum ararium delata sunt, ab hospitibus excusari, nunc etiam præcipimus, ut omnes domus ex eodem iure venientes, in quibuslibet civitatibus sunt constitutæ, ab hospitibus excusentur, quò possint conductores facilius inueniri. Si quis igitur contra nostram fecerit iussionem, multâ pridem ferietur infligâ. pp. Karthag." VIII. Id Aug. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. ut monui ad l. 7. sup. quæ hæc leg. confirmatur.
 * Sapidianus sub Honorio Vicarius Africa: ut ex hæc alioquin leg. colligi satis potest. Et ex Symmachi lib. 7. ep. 16. Vbi agit de animalibus & ludorum apparatu præparandis, quæ sanè animalia ex Africâ maximè perebantur. Et verò id expressè testatur lex 34. infr. de Episcopis, & lex 30. infr. de annonâ, & tributis, vbi vid. quæ dicam, quantum ante decennium illa lex 34. lata, vid. Protopogon.
 * Quam proxime ante nouennium l. 7. sup. Et sanè mox in fine legis, ait pridem. Igitur hic fontè respiciendum præcisè, vel propriè, id est, prædiorum tantum facta mentione non domorum, nisi alia lex recentior indicetur, vel nisi Consulatus in hæc l. emendandus videatur.
 * Ita patitur l. 16. infr. de bonis proscriptis.
 * Karthago Vicarij Sedes.
 * Quinque librarum auri, d. l. 7. sup.

COMMENTARIUS.

HIC ET PRINCIPIS arario confiscatæ [ex Gildonis bonis in huius legis specie] possessiones rusticæ, seu prædia extra vrbana à metati onere immunia sunt, quod constitutum l. 7. sup. ita & domus in Civitatibus constitutæ, immunes esse debent. Breuiter quod de prædiis Gildonis l. 7. sup. cautum fuerat, id h. l. ad domos ex eodem iure venientes, id est, ex iisdem bonis Gildonis promanantes extenditur. ¶ Eadem omninò ratione quod præcisè lege XI I. Tabul. cautum fuerat: de fundi vsucapione, id interpretatione Prudentum mox ad aedes extensum fuit, ut testatur Cicero in Topicis & pro Cæcinnâ. Nam ut idem scribit (quod alioquin prostritum est.) Valeat agnitas qua in paribus causis paria iura desiderat. Aequitatis autem, in specie huius legis, ratio hæc redditur: idè videlicet domos quoque à metato immunes esse oportere, quò possint Conductores earum facilius inueniri. Conductores facilius reperiuntur, propositâ (metati nominati) immunitate.

MODVS hospitalitatis publicis personis, iter agentibus præbenda per Africam hic constituitur. I. Menfor scil. non præmittendus.

II. Annonæ mil. exigendum aut accipiendum.

III. Celeriter transendum.

x. * Idem. AA. Ioanni P F. P."

DE VOY M" possessorem" ab omni inquietudine liberamus. Primò igitur omnium ad nullum prædium per Africam" vel publicum, vel priuatum, domus nostræ vel cuiuscunque" iuris, nullus Menfor" accedat, si à quoquam" fuerit destinatus. Licentiam enim domino. Actori", ipsique plebi" Serenitas nostra commisit, ut cum qui præparandi" gratiâ ad possessionem venerit, multandi" expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat, cum sibi arbitrium vltionis suæ sciat esse concessum, rectèque sacrilegium" arceat, qui primus inuenerit. Administramentum" verò, eiusque Officij Proceres", quorum præcepto" inhibitam personam", ad agrum aliquem destinavit, in tempore" proscribi debere censemus. ¶ Solam sanè hospitalitatem, sub hæc obseruatione, concedimus, ut nihil ab hospite quod vel hominum vel animalium pastui necessarium creditur, postuletur: omniumque sit adceleratum iter atque continuum, nec vlla liceat residere, ne diurnitas conmanentium" vllâ ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quisquis Administrator, Togatus", Apparitor vllus aut Militans, vel iter" agens, vllò in loco aliquid ab hospite postularit. In tantum enim inhiberi sceleratum" morem iubemus, ut ipsis quoque præbentibus

benibus" inpunitum esse non patimur", si quid vel sponte contra præceptum nostrum probati fuerint obrulisse. Dat. Prid. Id. Iun. Rau. post. Conf. Honor. VIII. & Theodosio", V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Lex, deuotam s. Cod. eod. tit. Iungenda huic, lex 16. infr. de desertorib. Et hæc lex indicatur l. 12. inf.
 * Ioannes pp. Italia sub Honorio, ut vel ex Africa mentione apparet: v. Protopogon.
 * De Deuori appellatione, vide Glossarium: Et quidem possessoribus tributa.
 * Possessor. scil. agrorum: v. Gloss. Theod.
 * Sussulit hæc Tribonianus, ratione quæ satis nota est: nempe quia hæc ad historiam pertinent.
 * Id est, priuati iuris, seu priuatorum.
 * Metator, Cod. Iust.
 * Cuiusque dignitatis sit.
 * Plebs appellatione intelligit colonos rusticanos: hic & l. 26. de annonâ, & trib. v. & Gloss.
 * Preparandi vox hæc in re propria, Cyprianus ep. v. lib. 4. Primum hospitium, vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester, nunc quoque vos antecedit, & vultus voce hæc in re Græci videntur, ἀποπέρας & βαυλίος (vel & ἀγός) & ἀγεαγίξεν & διοδωκεν & ὄδω & ὄδω & ὄδω & ὄδω, ut loquitur Constantius Them. Ori. v. 4. Allusum eò ab Elia 40. v. 3. & inde à Matthæo 3. v. 3. Marco 1. v. 3. Luca 3. v. 4. Ioan. 1. v. 23. Haud absimilis locutio in l. 9. sup. de Curialis. Et hic quidem, preparandi absolutè, nullo addito.
 * Recidit hæc vocem Tribonianus, propter eius ambiguitatem. Et tamen multare h. l. non est condemnationem (pecuniariam scilicet) infligere: Verum malè multare, & plagis etiam afficere.
 * Rectèque sacrilegum prior arceat. Ita Iustinianus. Interim huic legi optimè respondet lex 2. infr. ad leg. Cornelianam de sicariis: seu lex 1. Cod. quando liceat vnicuique.
 * Administrantia, seu Administratores, ut mox infr. voce plerumque Rector Prouinciæ indicatur, vel Diæcescos vid. Not. Dignit.
 * Proceres officij sunt Primates, Principes: de quibus sup. semel.
 * 29. Præceptio, ut Cod. Iust.
 * Menforem.
 * In tempore, Cod. Iustin. quod de temporali relegatione accipiunt. Istud tamen sustineri potest, pro extempore, & illico.
 * Vt l. 1. sup.
 * Reponit Cuiacius interagens, vel interagentes. Malè, interagens h. l. opponitur diutius commanenti: Vetat scilicet Theodosius etiam ab iter agente quidquam exigi, vel accipi: Non pas mesmes en passant: Vide quæ dixi de Canatico ad l. 22. sup. de erogat. milit. annonæ. Vel igitur, id est, nequidem, ut l. ult. inf. de Salgamo: Vel sanè: iteragens est, quisquis præter Superiores publici negotij ergo iter agit.
 * Vt infra hospitalitatis præbitio, l. 12. infr.
 * Vt d. l. 12. præbitio.
 * 29. Patiamur, v. in Cod. Iustin.

COMMENTARIUS.

MODVS hospitalitatis hæc Honorij lege, quæ singularis ac maximè notanda est in hoc argumento, constituitur: & nominatim quidem per Africam: per AFRICAM inquam, quæ cum variis per hæc tempora malis, concussionibus, deprædationibus, & hospitalitatis nominatim prætextu oppressa foret; his tot & tantis malis Honorius paulatim mederi in animum induxit. Illud igitur h. l. cauetur, Primum, ut Menforem, nullus ad possessionem aliquam præparandi hospitij gratia mittere possit, cuiuscunque sit dignitatis: Possessoribus alioquin vlciscendi se, & Menforem multandi, expellendi, facultate tributâ. Qui singularis casus addendus est illis, qui continentur, quique Paratili vice suppleri solent, Titulo Codicis, quando liceat vnicuique se sine Iudice vindicare. Menforem igitur Iudici ad agrum aliquem, prædium seu possessionem præparandi gratia destinare non licet: Non quasi prædia in agris, à metati seu hospitij iure sine onere immunia sint; quod Cuiacius, aliique credidè, quem argunt & hæc verba; Solam sanè hospitalitatem sub hæc obseruatione concedimus: Sed ne deuoti possessores, præmissis ita Menforibus, à priuatis inquietentur. Hospitalitatem enim sine reatum, sic ut dicam, administratoribus commeanibus, possessores denegare non possunt; sed ut dixi, nullo Menfore præmissis. Atque ita hæc lex intelligenda est, explicandaque hospitalitas, quæ scilicet transeunt commeani præbetur, sine preparatione, sine Menfore, quomodo hospiti transeunt præberi solet.

Principis pertinentia, siue alterius cuiuscunque iuris. Hæc scilicet agrorum seu prædiorum quatuor genera hic proponuntur: vbi prædia cuiuscunque iuris, sunt veluti temporum, & similia: de quibus lib. 10. Item notandum, vltionem tribui Dominis, Actoribus, & plebi: hæc enim tria hominum genera prædiis incumbant: Domini prædiorum, Actores eorum, plebs rusticana scilicet colonorum. Tandem notandum, crimen hoc, Sacrilegium vocari: ut aliàs violatores legum, & quidem quæ securitatem prouincialium spectant, Sacrilegij crimine implicantur: de quo vid. Gloss. Th.

Secunda conditio, seu ut hic dicitur obseruatio hospitalitatis, hæc est, ut nemo quidquam annonæ, vel capiti nomine exigere, vel accipere possit à possessore: siue sit Administrator, siue Togatus, siue apparitor, siue militans vel quicumque alius iter agens, idque sub fenerissimâ penâ notè tantum exigenti, verum etiam offerenti indictâ: de quò dicendi locus erit plenior inf. tit. prox. de Salgamo hospitibus non præbendo. Itaque & Præbitio illa, sceleratus mos, sine legis vocatur: imò infra hospitalitatis præbitio, l. 12. vbi dicam.

Quod Togatos attinet: videri hi possunt Patroni causarum, quomodo etiam hic Græci interpretantur: Malim tamen ipse hic accipere togatos Augusteos: Menfores inquam finitionum, seu limitum. Quo sensu Latinus & Mirfontius inter diversos Authores de ordinibus finitionum, Togati Augustorum Ambores vocantur p. 260. Cuiusmodi togati seu Menfores limitum ab Imperatoribus subinde missi fuerunt: Et quidem sub hoc ipso Theodosio Iuniorè, ut ostendit Itinerarium Antonini vel Antonij Augusti, qui & ipse Togatorum horum numero

Hactenus prima conditio: vbi notandum est, hanc prohibitionem generalem esse, ratione personarum & prædiorum, cuiuscunque generis prædia sint, siue publica, siue priuata, siue ad domum

Deuotissimi milites, b. l. & l. 17. de erog. mil. annon. & l. 2. de excoll.
Fit eius quoque mentio d. l. 51.
Reliqua omnia, velut Historica & xpoivov Tribonianus omisit.
Per quorum terras murus ductus fuit.
Locum ita restituo, quasi illi dispositione, que, etc. processerat, violata. Minus recte qui nuper emendabat: nisi illa dispositio, qua super adificiis publicis processerat, violatur.
Intelligit dispositionem d. l. 51.

COMMENTARIUS

PERMUTATIONIS cuiusdam vice concessa e publico priuatis loco, pleno quamlibet iure, non ideo tamen metato immunita esse definit hac l. Theodosius Iunior.
Quod vt recte intelligatur, species & quidem Historica, huiusce legis apponenda est: adhibita in consilium lege, turres 51. inf. de operib. publicis. Vnde desumpta est lex, turres 18. Cod. eod. tit. Constantinopoli scilicet (circa A.D. 412, vel 413.) Murus nouus ad munitionem vrbis extrui cepit a Theodosio Iuniore, huius legis Auctore, studio ac promissione Anthenij P.P. (non vt Cuiacius notauit Cyri PP. vt ostendam placibus ad eam l. 51. inf.) Eum murum, quia per priuatorum quorundam terras celebrari, duci, extrui, oportebat, Theodosius, velut contractu quodam permutationis inito, turres eius muri priuatorum illorum vsui deinceps deputandas duxit: vt discere est ex d. l. 51. cuius verba hic apponenda sunt. Imp. Honor. & Theodosius A.A. Anthenio PPP. Terras Noui Muri, qui ad munitionem splendidissima vrbis extructus est, completo opere, precipimus eorum vsui deputari, per quorum terras idem Murus studio ac promissione tua Magnitudinis ex Nostra Serenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege & conditione seruanda, vt annis singulis bis vel ad quorum iura terra demigrauerint, proprio sumptu earum instaurationem sibi met intelligant procurandam, earumque vsu publico beneficio potentes, curam reparationis ac sollicitudinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim & splendor operis, & Ciuitatis munio cum priuatorum vsu & utilitate seruabitur. Dat. Prid. Non. April. Lucio V. C. CONS. 413.
Ceterum huius Muri Noui fit quoque mentio l. 17. Cod. de Sacrosanct. Eccles. & Nouell. 89. cap. 5. & apud Zonaram tom. 2. Chronicon Alexandr. A. 439. Marcellinus Chronico A. 447.
Ita additis igitur Turribus Noui huius Muri priuatorum vsui, & quidem cum reparationis annue onere, queri cepit, an a metati onere immunes essent Turres illae? Quod affirmandum videbatur, hac dubitandi ratione, quod d. l. 51. (quae hic indicatur) publico beneficio, permutationis cuiusdam vice, harum turrium vsus simpliciter citra exceptionem vllam, imò & cum onere reparationis, priuatis, quorum terrae occupatae

fuerant, deputatis fuerat: Atque ideo si hae turres ad metati onus tenerentur, dispositio d. l. 51. violari videretur. Sed tamen contra rescribit b. l. Theodosius, non ideo scilicet a metati onere immunes has terras esse, ideoque milites, siue a militia Constantinopolim redeuntes, siue Constantinopoli ad militiam proficiscentes, in pedepianis saltem earum turrium, & quidem singularum, suscipi oportere. Hac ratione, quod priuata quoque domus huic oneri subiaceat. Aterium Turres illae, earumque vsus priuatis addictus, priuatorum & occupatarum terrarum locum vicemque subeant, quae sane tertiam partem metati gratia solcant exhibere: quod etiam desinitur l. 5. sup. & indicatur l. 11. Quod ad eam quoque regulam confirmandam facit, & deinceps adferri potest, subrogatum sapere naturam eius cui subrogatum est. Ex hac interim proportionem colligi quoque possit, Turres illas esse fuisse.
Pedepiana porro sunt τῆς πόλεως ἰταίκα; itaque Graeci hoc loco εἰς τὴν πόλιν ἢ καὶ εἰς τὰς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῆς ἑπιπέδου καὶ ὑψηλοῦ. Pedepiana sunt pars illa aedificij solo proxima quae pede plano adicitur: Nos vocamus Rez: cas ἀρχαίας Πρισεῖ quoque Graeci vocasse videntur, Philo, in Polioretico.
Ceterum huic legi occasione dedit redditus militum hoc anno ex prociectu Persico: quod nuntum illa, Deuotissimos milites ex prociectu redeuntes: Pax quippe cum Persis hoc anno inita, vt docet disertè Socrates, lib. 7. cap. 20. & Marcellinus, Chronico, his Conf.
Et ita quidem hae lex, cuius tantum pars prior in Codicem Iustinianum relata est, rescisã posteriore velut historica, quae tamen ad huius l. intellectum plurimum facit, accipienda est; quam interpolatam Iustiniani Codicis Interpretes non intellexerunt, quamque aded accipiunt multi de publicis locis: atque inde perperam axioma istud conficiunt; in vrribus ipsis prius publica loca, metatis apta, quam priuata ciuium habitacula, metatis occupanda esse.

IMMUNITAS omnis cessat presente Principis Comitatu.

XIII. Imp. THEOD. & Valentin. AA. Helioni Patricio & Magistro Officiorum.

Niuerſi cuiuslibet Ordinis, cuiuslibet etiam Dignitatis, si quidem felicibus pro salute Reipublicae expeditionibus occupati, aliarum prouinciarum, aliarumque Vrbiu domiciliis detinentur, propriis domibus, nullo vetante, pro Dignitatibus suis, vel praestitis sibi beneficiis, perfruantur. Si vero secundum communia vota, securi intra huius florentissimae Vrbsis tecta residemus, nullius specialiter domum, Inlustrium quoque etiam si ad summa conscenderent fastigia dignitatum, praeter singulas tantum in quibus eisdem manere constiterit, excusari ab hospicibus praecipimus, cessante omni beneficio Principali. Dat. x. Kal. Iul. Const. Helio & Artabure vv. cc. c. cons. s. [427.]

NOTAE

NOTAE

Absit haec lex a Cod. Iust.
Meminit huius leg. mox ipse Theodosius l. 18. inf. de Medicis & Profess.
Vide & legem 30. sup. de Agentibus. Et quae dixi de Patricij dignitate alterius accessione, ad l. un. sup. de Consulib. & Patriciis. De hoc Helio sic Patricio, vide Socratem lib. 7. cap. 24. in fine.
Detinemur, sensu apertissimo. Vt mox rescribemus, opposita enunciatione.
Id est, integre, illibate fruatur. v. Gloss.
Constantinopolim intelligit.
Consenserint: Quanquam & illud tolerari potest.

COMMENTARIUS

IMMUNITATEM a metato omni siue dignitate, siue beneficio Principis quaestam in Vrbe Constantinop. cessare praecipit Theodosius Iun. praesente Principis Comitatu hac Constitut. quam mox ipse memorat, eique ex parte derogat, paulo post hoc ipso anno l. 18. inf. de Medicis & Professorib.
Beneficio porro quaestae huius immunitatis exemplum iam quoque in Fabricensibus

vidimus l. 8. sup. Dignitate quaestata, in Illustribus exemplum est. Et Illustres igitur huic quoque oneri subiacent, earumque domus, singulis tantum eorum domibus exceptis, vt iam quoque dictum fuit l. 3. sup. Breuiter, Immunitas non valet, nisi Principis Comitatu absente: contra cessat, praesente b. l. & d. l. 8. sup.

DOMVM ipse habens in vrbe Constantinopol. metatum in aliena exigere non potest

xv. * Idem AA. Ioanni Comiti, & Magistro Officiorum.

MEMO in hac Alma Vrbe, qui propriae domus possessione laetatur, militari sacramento munitus, alterius domum infestare pertemptet, sed aut sua contentus, abstineat aliena, aut certe in suis recipiat, qui in alterius sibi metatum existimat vindicandum: Nec enim videtur esse conueniens, cum Inlustribus viris vnam in qua ipsi habitant domum excusare concessum sit, alios & suas omnib. domus extruere, & alienis aedib. inferre molestiam. Dat. vii. Kalend. Mar. Const. Theod. A. xi i i. & qui fuerit nuntiatus. [430.]

NOTAE

Absit & haec lex a Cod. Iust.
Ad duos hanc leg. emissam puto: ad Comitem S. L. Scil. Ioannem, & ad alium Magistrum officiorum scil. Fuit enim hoc tempore Ioannes Comes S. L. vt docet superiore anno lex vlt. inf. de Iudais, & ex actis Concilij Ephesini, quod habitum A. D. 431.
Concordat huic legi, Nouella Theodosij 32. de metatis. Fortè huic iungenda lex vn. Cod. de Palatiis, lib. 11.
Constantinopolim intelligit.
Vide similes locutiones ad l. 1. sup. finium ragnandorum
Hoc extractum postea l. pro. x. & d. Nouell. 32.
Leg. 3. & 14. sup.
Et suis omnes domibus extrudere.

NOTAE

DOMVM PROPRIAM in loco vbi metatum exigitur (veluti Constantinopoli in sp. huius leg.) habens ipse militaris, quicumque tandem, etiam Illustri cuiuscumque loci vel Ordinis, ius metati exigendi in aliena non habet: Sed vel sua contentus esse debet, vel si nolit, hospites in suam recipere cogitur ex hac Theodosij Iun. constitutione: Et iterum Nouellè 32. de metatis; Hoc argumento

eleganti satis: quod Illustres tantum id privilegij habeant, vt domum in qua ipsi habitant a metato excusare possint, nil ultra: Vt planè inconueniens sit, alios quam Illustres non tantum suas domos excusare, seu suis domibus alios extrudere, verum etiam in alienis metati ius exigere. Est ergo argumentum a iure constituto. At vero lex Nemo, id est, quomodo & d. Nou. 32. neminem cuiuslibet loci vel ordinis.

ILLUSTRI dignitate sanctorum a metato immunitas diligentius & plenius a Theodosio Iuniore retractatur.

xvi. * Idem AA. Valerio Magistro Officiorum & Ex-Conf. Ordinario.

ONSULARIS viri binas proprias domos in hac alma Vrbe ab hospitem molestia habeant si bi immunes: Sin vero dari munus expleuerint, atque ad liberos vel parente s, fratres, sororesve, vxores etiam domus eorum fuerint delatae, vna de duabus

Y y 3 aliena

aliena sit à metatorum molestia. Sed & si vnani quis eorum dereliquerit domum, illa ipsa in memoratorum excusetur personis. ¶ His verò qui Præfecturæ dignitatem, aut ipsius apicis administratione, aut actu Magisteriæ Militum potestatis, aut quòd Præpositi sacri nostri Cubiculi fuerint, aut quòd honorarios eiusdem Præfecturæ meruerint codicillos, cum priore Lege vna domus excusaretur, alterius etiam, si habere in hac Alma vrbe eos contigerit, dimidiam partem nostrâ liberalitate dum in vita versantur, ita excusari decernimus, vt de alterâ parte dimidiâ pars tertia hospitibus deputetur; Post fata verò si ad parentes, liberos, fratres, sorores, vxoresve fuerint delatae, duas ab vna domo partes, ipsis electionem habentibus, metatorum molestia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hospitibus præstanda. ¶ Aliis sanè Inlustribus viris, quibus vna domus honoris excusatur gratia, hoc præbendum esse censemus, vt si ipsi decesserint, & eorum domus ad superscriptas personas peruenerint, medietatem domus quam ipsi elegerint, habeant excusatam, altera videlicet parte dimidia hospitiorum præbitioni in parte tertia subicienda. Dat. 1111. Id. Mart. Constantinop. D. N. Theodosio A. xv. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

NOTÆ.

- * Hanc leg. suam allegat & ampliat Theodos. Jun. Nou. de metatis 32.
- " Eidem Valerio Magistro officiorum inscribitur hoc ipso anno, & quidem ante hanc leg. lex vlt. sup. de Princip. agunt.
- " Iam à triennio: anno videlicet 432. vna cum Actio.
- " Pro Consulibus, qui scilicet ex-Consulibus sunt: qualis Valerius, cui hæc lex inscribitur.
- " Constantinopolim intelligit.
- " Possunt etiam hæc Metatores, id est, hospites ipsi intelligi: eodem modo in eiusdem Theodosij Nouellâ 32. de metatis, quâ hæc lex indicatur.
- " Vnam tantum scilicet.
- " Consularium.
- " Habent.
- " Liberorum, &c.

" L. 3. sup. & l. 14. 15. sup.

COMMENTARIVS.

ILLVSTRI dignitate functorum, IMMUNITAS à metati onere diligentius adhuc hæc Theodosij Iunioris lege retractatur, sed & plenius quam lege 3. 14. 15. sup. Diligentius inquam; tribus videlicet Illustrium gradibus distinctis: Plenius autem, immunitate auctâ sine extensâ per eòdem Illustrium gradus, de quibus alioquin actum fuit lib. 6. Sicut igitur Primus Illustrium Gradus est, quo Consules comprehenduntur (vt ostensum fuit titulo de Consulibus, supra:) ita Consularibus (id est, ex-Consulibus seu Consulatu functis) duarum domorum integram à metato immunitatem h. l. concedit Theodosius Iun. qui idem tamen postea Nouellâ de metatis 32. Consulibus qui auspicijs etiam Patriciatus exultant, id est, qui simul Patricij sunt, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundo Gradui, seu Secundæ Quadrigæ Illustrium (quâ continentur Præfecti Prætorio Præfecti vrbis Magistrum militum, & Præpositi S. Cubiculi) immunitatem tribuit Theodosius Iun. duarum domorum, exemptâ sextâ vnius domus parte. Tertiæ Quadrigæ seu Tertio Gradui Illustrium, quo continentur Comites Consistoriani (id est, Quæstor, Magister Officiorum, Comes S. Largitionum, & Comes Rer. primatarum) vnius tantum domus immunitatem tribuit: In hoc vltimo Gradu seruata hæc parte, non in Secundo, immunitate pristina.

¶ Ex his interim Gradibus hæc notari possunt. Comites Consistorianos loco suo & ordine motos, & in inferiorem Illustrium Gradum, Præpositis Sa-

cri Cubiculi antelatis detentos à Theodosio Iunioribus, de quo plenè dixi ad l. 3. sup. Et hæc de diligentiore quam dixi retractatione circa Graduum distinctionem.

¶ Plenius autem in duobus his consulum: Primum, quod cum antea ex d. l. 3. sup. Actuales tantum Inlustris, quorum eâ leg. fit mentio, metati immunitate donati fuerint; hæc lege Honorariis eadem, quæ Actualibus, deferatur immunitas: de quâ Illustrium differentiâ videndus est Titulus, de Honorariis Codicillis. quod tamèn idem Theodosius postea mutauit, rediitque aded ad l. 3. d. Nouellâ suâ 32. vers. in posterum.

Secundò immunitatis quoque huius portio quædam ad Illustrium Hæredes, hæc eadem constitutione propagatur, eadem semper Graduum proportionem seruata: Ad hæredes, inquam, propinquos, veluti liberos, parentes, fratres, sorores: quin & vxores, non vltà: Igitur Consularium hæredibus vnius tantum domus tribuitur immunitas: Hæredibus secundæ Gradus Illustrium vnius domus immunitas, non à parte detractâ, quæ metato obnoxia est: Tertiæ Gradus Illustrium hæredibus, vnius domus immunitas sextâ parte detractâ, quæ metato subiacet. Illud adhuc singulare hæc parte statuitur, vt hæredes dimidiam domus ipsi prius eligant, & tùm in alterâ domus parte immunitatis proportio & ratio ineatur. Et hæc quidem parte Theodosius Iun. hanc legem postea confirmauit Nouellâ suâ de metatis 32. vers. in hæredibus.

DE

DE SALGAMO HOSPITIBVS

NON PRÆBENDO.

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. XLI.

" De Salgamo dicam ad l. 3. plenè.
" Præbitionis vox hæc in re propria: quanquam non omni præbitionis huius tituli constitutionibus inhiberetur, verùm coacta tantum.

¶ EXIGERE milites Salgamm probentur: Vltro tribui seu præstari permittitur.

1. * Imp. Constantius & Honorius AA. ad Prouinciales.

VICINQVE propriâ voluntate, eum quem domum receperit, necessariis rebus (oleo & ligno, alijsve huiusmodi) voluerit adiuuare, facultatem sibi istius rei sciat esse concessam. Quod si quis contra interdictum nostrum, eadem ipsa à vobis violenter voluerit vsurpare, interpellandi Præpositum habebitis copiam, de qua iniuria conquerendi liberam facultatem; vt nec spontanea in vobis humanitas retardetur, nec contra voluntatem vestram, ac Patronorum vestrorum, familiaris res adteratur. Dat. prid. Id. Aug. Acc. Capuæ, Acindyno & Proculo CONS. [340.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
- " Grauis hic error.
- " 2. Constantius & Constant.
- " An omnes, an Campaniæ? quòd indicare videtur Subscriptio legis. Acc. Capuæ.
- " militem: nam & mox Præpositi fit mentio.
- " Id est, in domum.
- " De Præpositis rursùm agunt l. 2. prox.
- " 2. deque eâ iniuria: vel simpliciter, deque iniuria.
- " Humanitatis vox hæc in re, præbitione inquam specierim anthon. l. xum, propria: vid. gloss. Theod.
- " Patroni hæc qui? dicam mox.
- " Capua, Metropolis Campaniæ: Hinc interim colligi fortè possit, Constantem, cui hæc lex tribuenda est, fratrem Constantino iuxta Aquileam caeso, in Italia militum copias habuisse, continendis, vt videtur, in officio Italæ: ceterum exortis aduersus horum immodestiam querelas: vel certè, dicendum fuerit, abundare hæc Acc. & Constantem hoc tempore Capuæ fuisse, argumento eorum quæ Athanasius scribit apud Constantium p. 326.

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS Imper. hoc Edictum est, emissum ad Prouinciales, si non omnes, saltem Campaniæ, vbi hæc lex Verbe Capuæ accepta dicitur. Hoc verò Edictò Constantius, pariter vt Constantius l. 2. Theodosius M. l. 3. Theodosius Iun. l. 7. vetat, ne quisquam miles, hospitio receptus à Prouinciali hospite suo quidquam exigat, violenter vsurpet seu extorqueat metati iure, veluti oleum, vinum, lignum, aliaque huiusmodi: sed sponte tantum seu propriâ voluntate ea tribui, iisque hospitem inuare concedit. Quæ & ipsa sententia est omnium legum quæ hoc titulo continentur. Vltro tributa scilicet, seu spontanea humanitas, vt hæc l. vocatur, non inhiberetur; verùm violenta vsurpatio: vt hæc leg. rursùm dicitur, ablatio ab iniuris & præbitione, l. 2. postulatio, l. 3. flagitatio, l. 4. Et postea tamen aliquando spontanea quoque hæc prouincialium humani-

tas, & oblatio seu præbitione prohibita fuit; l. 10. sup. de metatis, & l. vn. Cod. Iust. eod. tit. (quæ alioquin ex l. 2. huius tit. desumpta est.) Impressionis scilicet & violentiæ semper suspicio hic subest, quam anteuertisse tantum, spontaneâ oblatione, seu vltroneâ præbitione miser prouincialis creditur; quamlibet vim miles apertè non intenter, solo tamen militaris hominis terrore atque obtentu vim quandam facere creditur: vim & minas leges illæ duæ non requirunt: denique sufficit, vt miles cingulo suo terribilis sit, vt in simili loquitur lex vn. supra, si prouincia Reclor, vbi plura. ¶ Ad hanc interim prohibitionem, & disciplinæ militaris speciem pertinet quoque, quod Spartianus de Pescennio Nigro scribit: Nunquam sub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam exorsit. Et Aurelianus Tribunus postea Imperator ad Vicarium suum apud Vopiscum, qui scripsit sub Constantio p. 211. manus mili-

tam contine oleum, sal, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit: de prada hostis, non de lachrymis provincialium habeat. Et mox: in Hospitiis castè se agant Quorum priore loco non est quod reponat, aut malit quis, Provinciali sal, lignum, oleum: nam & ita prorsus solum oleum & lignum huius tituli legibus omnibus memorantur, nulla salis mentione factâ.

¶ Duplici porrò remedio Constans Imp. hoc Edicto Provincialibus adversus huiusmodi militum impressiones, Salgamm violentè vsurpantium consultum it. Primò quidem, conquirendi facultate Provincialibus tributa apud Præpositos, militum scilicet (de quibus quoque l. 2. inf.) qui disciplinæ scilicet militari præerant, cuius pars non vltima ea est, vt militum manus contineant, quod etiam superior Aureliani Tribuni ad Vicarium suum Epi-

sola docet: quò denique pertinent omnind loca quæ ex Spartiano & Vopisco modò retuli.

Secundò, Patronorum præsidio: Quâ appellatione obscurum, quinam indicentur? Accipiat quis Magistratus; nam & ita l. 2. inf. prov. Nec inuitis Magistratibus vel hospitiibus in prædictis speciebus aliquid auferant, vbi plura. Scilicet Magistratus isti, Magistrique pagorum, provincialium quodammodo Patroni defensorèsque fuère. Putet alius de Patronis Vicorum id accipiendum, qui tàm liciti fuerint: de quo tit. de patrocinio Vicorum: & ad Libanium orat. *de mesurâ*: Annon verò patroni potius hie sint domini colonorum, actorum, procuratorum? Id omnium maximè mihi placet.

Tertium remedium hæc lege non continetur, pœnarum videlicet sanctio, quæ continetur l. 2. prov.

II. * Idem AA. Leontio P.F.P."

NE quis, Comitum, vel Tribunorum, aut Præpositorum, aut Militum nomine, culcitas, lignum, oleum à suis extorqueat hospitiibus, nec inuitis vel Magistratibus vel hospitiibus in prædictis speciebus aliquid auferant: sed provinciales sint nostri ab hæc præbitione securi: Comitibus, Tribunis, vel certe Præpositis militibusque, graui vexationi subiaccntibus. Dat. v. Id. Octob. c. c. n. s. *

NOTÆ.

- * Lex vn. Cod. Inst. cod. tit. ex hac l. interpolata est.
- " Leontius hic PP. erat Orientis: arg. subscriptionis l. 6. infr. quorum appellat. l. 5. inf. de falsâ mon. l. 3. inf. de Decurionib. v. Protopogr.
- " De his Præpositis agit & l. 1. sup.
- " Salgami gratia, add. à Tribon. Vid. & l. 3. infr.
- " Sed nec volentibus hospitiibus, in prædictis speciebus aliquid auferant. add. Cod. Inst. quod congruit legi 10. sup. de metatis.
- " Magistros pagorum intelligo, aliosque Magistratus, de quibus mox.
- " Eadem vox, l. 29. sup. de erogat. mil. ann. hæc vox in M. S. clarè habetur: quæ hæcenus in editis omiſsa: quomodo & Codex Iustinianus exhibet, sed provinciales sint.
- " Præbitionis vox hæc in re propria. vid. Rubricam, & l. 10. inf. & l. 12. sup. de metatis.
- " Vexationi, id est, pœnæ. vid. Glossar.
- " Consules hie absunt in M. S. sed proclue eos restitueret vel ex A. 341. vel 343. vel 344. quo trientio Leon ego cui hæc lex inscribitur, Præfectus Prætorio fuit: idemque Consul A. 344. vide Chronol. & Protopogr. Th. tuis, restitiam ad A. 344.

COMMENTARIUS.

CONSTANTI Imp. hæc constitutio est, non Constantini, vt voluit Balduinus: in eandem sententiam, quæ legis 1. sup. & legis 3. & 4. inf. ¶ Singularia, quæ in hæc l. multa occurrunt, tantum sectanda veniunt. Primò ratione Personarum: Nempè Interdictum istud, non ad gregarios tantum milites pertinere, verum etiam ad Tribunos, Comites, Præpositos (de quorum discrimine alibi plena manu) qui & ipsi salgama ab hospitiibus accipiebant in vsus suos: quò respexisse quoque videtur Libanius *de mesurâ*, pag. 21. in fin. Nihilò magis scilicet his ab hospitiibus quidquam exigere licet, aut salgami nomine, h. l. aut lauacti inf. tit. ne Comitibus & Tribunis lanacra præstentur, qui alioquin propter cinguli sui auctoritatem facilius peccandi comiteatum sibi faciebant: quibusque maius aliquid concedendum videbatur: Verum ab vnâ parte provincialium securitas hanc paritatem exigit; ab alterâ, & hos oblonis suis contentos esse æquum est, cum his sufficiant Principis largitates, vt loquitur lex 41. inf. De ipsis alioquin Comitibus, Tribunis, Præpositis, iam superioribus titulis dictum est.

Secundum singulare est ratione Rerum: Nempè hoc Interdictum pertinet quoque ad culcitas: quod & ipsum inculcatur l. 3. prov. & sic ad eas quoque res quæ prodigæ non sunt, id est quæ vtendo non statim consumuntur. Quod quidem constitutum, non magis militi ad duritiem componendo, quam miseræ plebis solatio, ne videl. culcitis suis defraudentur, atque idè quiete post diurnos & diurnos labores.

Tertium singulare est, id quod de Magistratibus hæc leg. adicitur: ne his inuitis in prædictis speciebus aliquid auferatur: Magistratus hæc l. & l. 2. inf. de Veteranis, sunt Magistri pagorum: de quibus dixi affatim ad l. 1. sup. de erogat. mil. ann. quorumque munus inter cætera erat, annonæ militaris exigendæ, suscipiendæ, & vicissim erogandæ cura, ac nominatim annonæ publicæ præstandæ militi præterenti, aliud cui comitatu: quam in rem locus est singularis Siculi Flacci sine lib. de conditionibus agrorum, quem ad d. l. 1. retuli. Ergo ab inuitis his quidquam exigi verum, seu vltra modum ab his præscriptum: vnde & Patroni (pagorum) dicuntur l. 1. sup. vt pote qui pagos & plebem ab insolentiâ militum aliorumque defenderent: Nisi Patroni

Patroni vicorum potius ibi accipiendi sint; de quo ad d. l. 1.

Postremum singulare est, sanctio pœnarum, graui, inquit, vexationi subiaccntibus: quæ abest à cæteris huius tituli legibus. Sanè decem librarum auri multa signatè imponitur à Theodosio Iun. l. 10. sup. de metatis. ¶ Cæterum quod & temporum ratio inadet & Inscriptio legis ad PP. videlicet Orientis, pertinet omnind hæc lex ad militem Persis oppositum, cum quibus hoc tempore res erat Constantio: de quo Iulianus orat. 1. Eusebius, Chronico: aliique multi.

III. * Imp. Valentinianus, THEODOSIUS, & Arcadius AAA. Abundantio, Stilichoni, & ceteris Comitibus vtriusque militiae."

NE M O Militans à suo hospite Salgami aliquid nomine postulet, id est, ne lignum, aut oleum, culcitate posscantur. Dat. III. Kalend. Aug. Conf. Theod. A. III. & Abundantio v. c. c. n. s. [393.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem ei lex 18. Sup. de erogat. mil. ann.
- " Restituendi vt d. l. 18. ita & hæc leg. hi Imperatores. Theodosius, Arcadius, & Honorius: de quo ad d. l. 18.
- " Abundantio huic Comiti & Magistro militiæ inscribitur, præter hanc leg. & d. l. 12. Anno Superiori 392. lex 120. infr. de Decurione. De eodem videndus Claudianus, lib. 1. in Eutrop. Zosimus lib. 5. p. 788. (qui nominatim ait, cum imi Theodosius eparchon dandides [diplos.] & Hieronymus.
- " De Stilichone dico ad l. 1. inf. de litorum & itin. custod.
- " & Magistris: hoc amplius in d. l. 18.
- " Pedestris, equestris.
- " in Oriente, vid. Claudianum lib. 1. in laud. Stilichonis, p. 178. & 179.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. hæc constitutio est, quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ, & generaliter ad omnes militiae tam Pedum quam Equestrum Comites & Magistros militum emissæ: quâ is fecunditati & indemnitati provincialium consulem inuit, aduersus varias militum exactiones, circa rem annonariam fermè: cuius Caput alterum (quod huic proindè coassandum venit) continetur l. 18. sup. de erogat. mil. ann. Ergò cum à militibus in duobus potissimum provincialium res familiaris attereretur: primùm in eo, quod pretium loco specierum ab his exigeretur, item quod præter Solemnia, seu annonæ indictionem, aliquid aliud idem exigerent, vtrique occurrendum putavit constitutione suâ Theodosius M. & priori quidem, d. l. 18. posteriori, hæc leg. cuius eandem sententia est, quæ cæterarum huius tituli legum: Sic quidem vt generaliter omnibus Militantibus id interdicit: pariter vt interdicitur l. 2. sup. & l. 4. inf. ¶ De SALGAMO saltè hie videndum est, cuius mentio non nisi vnicâ h. l. occurrit hoc Codice præter ipsam huius Tituli Rubricam. De ipso primùm Salgamo, mox de nominis ratione.

Sanè non ex huius tantum legis positi sub hoc titulo, eiusdemque collatione cum cæteris huius tituli legibus, verum ex diversa applicatione, quæ mox h. l. subiicitur, apertissime liquet, quid Salgami appellatione exaudiendum sit: id est, inquit lex, lignum aut oleum culcitate. In hunc verò quoque censum proculdubio venit & Sal, quod quidem præcipuum & principem in victu locum obtinet, cuius tamen nulla hoc titulo mentio fit, neque apud Spartianum, in Pescennio Nigro, vbi lignum & oleum tantum nominantur (de quo dixi ad l. 1. sup.) Fit autem eius mentio apud Vopiscum, vbi ita Au-

relianus Tribunus ad Vicarium suum, Manus militum contine: &c. oleum SAL, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit. An ergò à sale, Salgamm? quod etiam de salarij nomine quidam sentent: Vtique sanè ex Columella liquet, Salgama dicta herbas, & fructus Conditos (quod sale fit & aceto) in vasis: sic enim lib. 10. in Carminibus.

Tempore non alio vili quoque salgama merce Capparis & tristes inula, feruleque minaces Plantantur.

Et lib. 12. cap. 4. Post hoc præceptum, locum & vasa idonea Salgami preparari iubent. Et lib. 13. vbi exemptis ad vltim Salgami, id est, conditaneis quæ ad esum seruantur & victum, in vasi quibusdam preparari iubet.

Meminit & Anonius, Salgama non hoc sunt quod balsama, cedite odores. Ab his Salgami Salgamarij dicti, quorum meminit idem Columella duobus locis, lib. 1. cap. 44. & 54. qui scilicet salgama condiebant & vendebant. Denique: Salgami nomine significabantur conditæ herbe sale, & aceto, quæ Græcis ἀρνιαί, veluti enula, brassica, beta, quæ etiam hodie à Turcis condiri solent. Et hæc de priore Salgami appellatione.

At enim altero significato quod iuxta Rubricam hæc lex docet, acetum etiam, lignum, culcitate item, & oleum hæc appellatione venerunt; & in vniuersum res necessaria ad apparatus victus, & corporis refocillationem, non tamen victus ipsius præbitio, quod Carnaticum dicebatur, l. 22. sup. de erogat. mil. ann. Nata verò hoc significato appellatio hoc æuo, non idè tamen à sale; verum vt multa alia, mutato, vt existimo, nomine à lasciniâ militari, qui Salgami obtentu plura exigebant.

III. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Aureliano PP. 6.

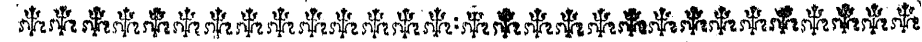
VLVS eorum, qui per quilibet aedes habitaculi causa recepti fuerint, vel oleum & ligna flagitare contendat: nam & sic Militibus nostrae sufficient largitates, & conlatoribus annona tantummodo semper imminet indictio. Dat. vi. Id. Mai. Theodosio A. vii. & Palladio v. c. coss. [416.]

NOTAE.

- * Absit haec lex à Cod. Iust.
Secundum: vid quae noto ad leg vlt. inf. ad leg lul de Ambitu.
Militantum l. 3. Sup. aliorum.
Nequidem oleum & ligna, quae alioquin pretio vilissima videntur.
Largitatum voce, Annonas intelligit, quae de publico praebentur: quae commoda vocantur l. 12. sup. de erogar. mil. ann. Ita quoque l. 4. sup. de pascuis. Nec vero milites aliquid praesumere debent, nisi quod largitate nostri Nummi consequentur.
Id est Provincialibus, qui tributa & annonas conferunt.
De annona: similiter. d. l. 4. sup. de pascuis. Possessores nil plus debent, quam quod nostro arbitrio per annos singulos iudentur inferre. In MS. habetur annua.

COMMENTARIVS.

THEODOSI I. hanc leg. est, in eandem sententiam, qua superiores omnes. Rationi saltem huius leg. conuenit illud Ioannis, obsequia vestris contenti estote: & Aureliani illud, annona sua contentus sit. Item quod l. 4. sup. de pascuis, continetur. De posteriore iam dixi ad l. 12. sup. de erogar. mil. ann.

NE QVIS IN PALATIIS MANEAT. TITVLVS X.

MANENDI Potestas intra Palatia, omnibus, etiam iudicibus, vbique interdicitur ab Arcadio.

I. * Imppp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. ad Anthemium PP.

VLV manendi intra Palatia nostra, in quolibet Ciuitate vel Mansionem facultas pateat: sed eas prouinciarum Rectores, & Vicarios Illustrissimae Praefecturae per Dioceses quas sortiti sunt, maneat cura, vt ab eorum vsurpatione qui in his Transeuntes manere consueuerant, sacrae domus seruentur innumes: Et eorundem prouisione nullam negligentiam vel senio quantantur: Quod nisi omni instantia fuerit obseruatum, triginta libras à Vicariis; viginti, à Consularibus seu Praesidibus; totidemque, ab eorum Officiis multae nomine profligentur; ita vt nec ne Curiales quidem à condemnatione se cognoscant innumes futuros. Hi quoque qui huiusmodi sibi mansionem prauam temeritate praesumpserint, si vel dignitate aliqua, vel fortunis nituntur, xv. librarum auri condemnatione subiaceant: qui humilioris fortunae sunt, exilio tradantur. Equos sane nostros ab Stabulis prohiberi Palatiorum superuacuum iudicamus. Dat. vi. Iul. Id. Ancyrae, Stichone & Anthemio coss. [405.]

NOTAE.

- * Huius legis meminit lex 2. prox. inf. qua ipsa, hinc vno casu derogatur.
Nequidem ordinario iudici: quod tamen certo casu postea abrogatum l. 2. inf.
Sacrae domus, inf.
Etiam remoti ab aggere publico, & in qua Praetorium non est: quod abrogatum d. l. 2. inf.
De Mansionibus dixi ad l. 4. sup. de officio Recloris prouincia: & plenissime ad l. 9. inf. de annona & tribut.
De Es, scil. maneat cura.

Consulares

- Consulares & Praesides, inf.
Vicarij Praefectorum dioceses administrabant. De quo dixi plenius ad l. 4. sup. de proximis Comitibus distictionum, & in Noct. Magistrat.
De Iudicium transitu, dixi plenè ad l. 4. sup. de officio Recloris prouincia. Et ad eundem pertinet lex 2. inf. Chonachées vocamus.
Palatia, sup.
Fugitiua haec sententia est ab hoc titulo: Et reicienda in tit. inf. de operibus publicis.
Senium Palatii & aedificiis h. l. tribuitur, & l. 5. inf. de operibus publicis, vbi dicam, vt & in Gloss.
29. Librae.
Curialibus imminet cura operum publicorum: Et in his Palatiorum.
MS. habet solummodò, ita vt ne Curiales quidem.
Condemnatio, pro multa pecuniaria: notauimus plenius ad l. 22. sup. de re militari. v. & Gloss.
Ita habet MS. antea male viginti.
29. Nostris.
Ancyra in Galatia hoc tempore versatus Arcadius (vt praeter hanc legem docet lex vn. sup. de Mensuris: & lex 28. sup. de Palatinis S. L.) Niciam videlicet Bithyniae digressus, l. vlt. sup. de usuris.

COMMENTARIVS.

MANERE omnibus Priuatis transeuntibus in Palatiis Principis hanc Arcadij constitutione interdicitur, patet vt Theodosij Iun. l. vn. Cod. de pulu: In quolibet ciuitate: quod colligimus ex l. 2. inf. etiamsi Praetorium in ea non sit (quod tamen biennio post, abrogatum, d. l. 2. inf.) Palatia scilicet priuatorum vsibus denegantur, & soli Principi, eiusque Comitatu referuntur: de quo dicitur etiam ad l. 47. inf. de operibus publicis. Itaque rectè Eufestius in Dionysium vno oi Ρωμαιοι τες βασιλει σπερταυτες τωμυς καλεση σελαπια.

Ceterum ne quidem Iudici ab vna prouincia Ciuitate ad aliam transeuntes, discurrerent (de quo Transitu Iudicium dixi plenè ad l. 4. supra de officio Recloris prouincia) in Palatiis manere h. l. licet. Idque sub granissima multa hanc Arcadij lege prohibetur, tam Iudicibus, quam mansionem sibi in Palatiis vsurpantibus indicta: Iudicibus inquam, Ordinariis, Vicariis, eorumque Officialibus: Sed & Curialibus. Ad horum scilicet omnium curam pertinuit videre; ne quod Palatia Principum detrimentum caperent, aut vsurpatione discurrerent seu transeuntium, aut vitio alio (quod alterum huius legis caput est, ab hoc titulo alienum) vitio inquam alio, id est, aut negligentia, aut senectute. De qua Iudicium, Reclorum inquam, Vicariorum, quin & Curialium circa Palatia sollicitudine, dicendi locus erit infra l. 33. tit. de operib. publicis:

vid. & l. vlt. Cod. de officio Recloris prouincia, dicam & ad l. 1. inf. de domib. ad rem pr. per.

Ac vt transeuntes ipsi in Palatiis manere non possunt, iisque arcentur; multo magis Equi & animalia transeuntium à stabulis Palatiorum arcenti sunt. Idque est quod h. l. subiungitur, Equos sane nostros (ita enim reponendum est) ab stabulis prohiberi Palatiorum superuacuum iudicamus. Superuacuum idè, quia denegata Dominis in Palatiis manendi facultate, eo ipso satis, ac multo magis, eorum equis stabulandi ius denegatur.

Ex huius interim legis initio maxime discere licet, per omnes Imperij prouincias in variis Ciuitatibus & Mansionibus Palatia Principum fuisse. Per Prouincias inquam, Orientalis Imperij, quod haec lex pertinet: Antiocheni sane Palatij meminit & Theodoretus lib. 4. Hist. c. 26. De Constantino-politano est lex 47. inf. de oper. publicis: de Daphnensi prope Antiochiam l. 2. inf. de aqueduct. Heracliensem in Thracia memorat vetus Orbis descript. 33. Similiter per Occidentem varia Palatia fuisse: Mediolanensis vtique Palatij meminit Mamertinus in Genebliaco Maximiani, & Antonius: Treuirensis, Ambrosius Epistola ad Valentinianum 27. similiter Narbonensis, Sidonius carm. 23. & tandem Paeobionensis in Norico Ammianus, lib. 14. p. 32.

PRÆTORIA ubi non sunt, ibi Palatia Iudicibus patere.

II. * Idem AAA. Anthemio PP.

ORDINARI Iudices, in remotis ab aggere publico Ciuitatibus, si Praetoria non sint, metu Legis adempto, quae de Palatiis lata est, in aedibus, etiamsi Palatij nomine nuncupentur, commanendi habeant facultatem. Dat. vii. Kalend. Decemb. Constantinop. Honorio vii. & Theodosio II. AA. Coss. [407.]

NOTAE.

- * Absit & haec lex à Cod. Iust.
Anthemius PP. Orientis scil. sub Arcadio. v. Prosopogr.
Ordinarii Iudices, sunt Consulares, & Praesides: vt l. Super. vid. Not. Dignit.
Agger publicus, est via publica, vt l. 4. & 5. inf. de itinere muniendo: vide Glossar.
De Praetoriis dixi ad l. 3. sup. de officio Iudicium omnium.
Intelligit legem superiorem, 1.
Communere: dixi ad l. 1. sup. de metatis.

Tom. II.

Z. Z. 2

COMMEN

MANERE in Palatijs CIVIVSIVNOVE Ciuitatis, Ordinario Iudici quoque transeunti ante biennium, & quod excurret (l. 1. sup.) ab Arcadio interdictum fuerat. Verum idem Arcadius b. l. exceptionem quandam nunc proponit. Iudices scilicet Ordinarij (id est, Consulares & Præfides) vt in transitu, vel transeursu, seu discurfu per Proquias suas, non semper aggere publico discurrerent (de quo alioquin plene dixi ad l. 4. & 5. sup. de Officio Reitoris Prouincia:) Verum per omnium villas sensum atque vilitatem, vicisque cunctos discurrerent, d. l. 5. de officio Reitoris Prouin-

cie, atque adeo per remotas ab aggere publico ciuitates (vt hoc lex nostra testatur) ita si in huiusmodi ciuitatibus ab aggere publico remotis Prætoria (quæ alioquin mansionibus Iudicum destinata sunt) defuerint, (vt ferè Prætoria non nisi in Ciuitatibus ad aggerem publicum sitis erant) hoc certè casu & necessitate suadente (quod alioquin licitum facit quod illicitum est) Restores prouinciarum in Palatijs quæ in remotis etiam ab aggere publico ciuitatibus erant ex hac Arcadij constitutione manere possunt. Breuiter: Quibus in locis Prætoria non sunt, ibi in Palatijs Iudicia manere possunt.

NE COMITIBVS ET TRIBVNIS

LAVACRA PRÆSTENTVR.

TITVLVS XI.

I. COD. IVS T. Tit. XLVII.

Ne rei militaris Comitibus vel Tribunis, &c.

ILLVSTRES tantum Comitibus & Magistris militum balneas succendi sibi postulare possunt. Non etiam Tribuni aut Comitibus minores.

1. * Imppp. ARCADIVS, Honorius, & Theodosius AAA. Anthemio P.F.P.

MNEM, vel ex pristini seueritate decreti, † vel ex hoc sacro præcepto, quod sub eadem pœna profertur, inquietudinem à Curijs & Ciuitatibus præcipimus prohiberi; nec vllas priuatas ab his succendi balneas ad Tribunorum siue ad Minorum Comitum vsus: sed Inlustribus tantum Viris Comitibus ac Magistris militum, si tamen id voluerint, concessum esse cognoscant hoc ministerium. Dat. v. Kal. Decemb. Constantinop. Arcadio XI. & Probo v.c. cons. s. [406.]

NOTÆ.

* Lex v. Cod. eod. tit. ex hac & sequente constata est. Meminit, huius, lex prox. inf. Hic versiculus, vsque ad inquietudinem, à Triboniano recisus est: Ex quo tamen discere licet lauariorum exactionem, non his tantum temporibus seueriter prohibitam, verum etiam pristinis & antiquis decretis. Interim hic, vel, pro & accipi potest. Dupli pœna l. 2. inf. statuitur. Vnde & priuatum, simpliciter l. 12. sup. de metatis. De quo mox aliquid. Curijs & Ciuitatibus. Succendi vox hæc in re propria, Am. Marcellinus lib. 3. congeri ligna ad Valentini lauacri Accensionem. Sidonius Appoll. lib. 2. epist. 2. vbi de balneo: intra conclaue succensus solidus dies, vid. Glossar. Et Sidonij Interpretem lib. 2. ep. 2. Vel Ducum, aliorumque militarium Comitum. Ita Tribonianus, partem ex lege sequente. Nec aderationem aliquam pro hac causâ profigari. Hoc à Triboniano additum ex legis sequenti Sententiâ. Ministerium vocat, siue ipsam ligni ministationem, id est, suppeditationem, siue etiam operam. Cæterum hæc verba ex lege sequente Tribonianus adiecit, Dupli pœna violatoribus huius sanctionis imminente.

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc constitutio est: quam memorat filius eius l. 2. prox. simul & explicat: Quæ TRIBVNI, omnesque minores Comitibus priuatas sibi succendi balneas à Curijs, & Ciuitatibus in vsus suos exigere prohibentur: Solisque Illustri-

bus Comitibus & Magistris militum id permittitur. Minorum seu Inferiorum Comitum appellatione b. l. & seq. non Tribuni veniunt, verum ab his separantur. Quanquam alibi scio, Comitum & Tribunum confundi, vt in Glossis, & ἑστὶν ἰσοῦς v. c.

Itemque apud Vegetium Tribunus dicitur minor Comes: Verum b. l. minores Comitibus, sunt illi Comitibus rei militaris, de quibus fuit sup. Titulus, lib. 6. quorum alij primi Ordinis, alij verò secundi Ordinis Comitibus erant, vt ex eodem titulo constat. Verique tamen minores Comitibus, seu Comitibus inferiores: Maiores vero Comitibus sunt Illustres Magistri militum, qui & ipsi Comitibus Illustres dicebantur. Comitibus inquam: quo sensu certè Comitibus titulus omnibus ferè dignitatibus adiunctus fuit, non autè eo sensu quo infra Illustres positi, alij primi, secundij, Tertij Ordinis Comitibus erant: Eo quippe sensu Magistris militum à Comitibus separantur: Ammianus Marcellinus lib. 26. p. 339. Tunc & Equitibus Illyriciano præponitur exercitum, nondum Magister, sed Comes. Sic Constantium. Bonifatium, Anthemium, Anthemium, prius Comitibus, deinde Magistris fuisse legimus: Vt non vno errore labatur, qui Tribunos cum Comitibus hoc titulo confundit: quique Comitibus Magistris militum Illustres, Comitibus Ordinis primi accenset.

Cæterum, priuatas balneas exigere Tribuni & Comitibus prohibentur, & vno verbo (vt etiam loquitur lex l. 2. sup. de metatis) Priuatum. In publico enim lauari poterant. Cuiusmodi lauacra pu-

blica, publico sumptu in Ciuitatibus, coloniis succensa, notum est: de quo etiam aliquid ad l. prox. Aggenus in Frontinum, sunt Sylua de quibus lignorum copia in lauacra PUBLICA ministranda caduntur. Tertullianus; apud quasdam Colonias idolis suis inuidiam supplicem obicium: balnea, & tabernacula in nomam clauduntur. Mitto alia: atque etiam prolixè, quod ab hoc loco alienum, Verum testimonium laudare, de lauacro & balneo militibus interdicto: de quo est alioquin Lampridij locus, in Alex. Seuero, p. 133. Polyæni vbi de Scipione: Dionis in Antonio Caracalla, Chrysofomi in priorem ad Timotheum.

Ex hac interim leg. & proximè discimus, Comitibus & Tribunis militibus lauacra seu balnea hoc æno interdicta non fuisse: cum veteri tamen disciplinâ lauacra & balnea militibus interdicta essent, vt ex Polyæno discimus, vbi de Scipione agit, & ex Dione in Antonio Caracalla, Seueri epistolâ apud Spartianum in V. Pescennij Nigri p. 75. & Lampridio in Alex. Seuero: Imò, & hoc ipso æno Chrysofomus, in 1. ad Timoth. de Militibus in commune. στρατιωτικῆς λειτουργίας ἀποκλειστικῶς ἀποκλειστικῶς ἕως λειποσύντης κεινῶν. Flumina enim militibus pro lauacro erant, l. 13. sup. de re militari.

DUCI, quid pro balneis exigenti, pœna imponitur, ac nominatim Duci Euphratenfi.

11. * Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Monaxio P.F.P.

EGE dudum larâ, quæ cæuam licentiam exigendi ab prouincialibus lauacra Tribunis & Comitibus inferioribus denegauit, Duci limitis Eufratenfis diurnos tremisses pro lignis & balneis conperimus. Ideoque præcipimus memorati limitis Ducis, quos abhinc triennio talia sibi, contra legem, lucra vindicasse constiterit, in duplum ea redhibere, & in posterum sub eiusdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. v. Kal. Aug. Constantinop. Honorio A. XI. & Constantio II. v. c. cons. s. [417.]

NOTÆ.

Ex hac vti dixi, & superiore lege, lex v. Cod. eod. tit. constata est. Iungenda autem huic, est l. 2. inf. de venatione ferarum. Ante vndecim ferè annos: & intelligit legem 1. sup. Pro balneis hic, & l. 52. inf. de operibus publicis & l. 26. inf. de paganis: l. 36. inf. de collatione donatarum. Apud Spartianum, Lampridium, Capitolinum, Ammianum, Symmachum, alios. De thermis Urbis Romæ erit infra Titulus proprius. De Ducis vt infra, mox: idque pro Ducis, vt mox infra. De tremissibus dixi ad l. 4. sup. de milit. veste. Pro, Ducis: Ab anno 414. l. 1. sup. Octob. d. l. 2.

COMMENTARIVS.

DECES limitum, nihilo magis quàm Tribuni, aut Comitibus inferiores à Prouincialibus lauacra, vel eorum loco aderationem seu pecuniam pro lignis & balneis exigere ex hac Theodoosij Iun. Constitutione possunt: confirmatâ patris sui Arcadij constitutione ante vndecim ferè annos larâ, putâ l. 1. sup. Vt Comitibus inferiorum appellatione, Ducis quoque limitum veniunt, ita & ad eisdem non minus pertinet prohibitio legis 1. sup. quàm ad cæteros. Ducibus certè ex arario ligna ad balneas pro salario quoque decreta, testatur Epistola Valeriani ad Zosimionem Procuratorem Sytiæ apud Pollionem in Claudio. Huic, inquit, Salarium de nostro priuato arario dabis, balneatorem unum, & ad

balneas ligna; sin minus, lauacrum in publico: Hæc autem omnia specialiter, non quasi Tribuno, sed quasi Duci detuli. Vtcumque sit, vel ex hoc ipso loco apparet, Ducem priuatas balneas à Prouincialibus exigere non potuisse: sed si Procurator Principis ligna non haberet, Ducem in publico lotum. Porro hanc legem, vt & legem 2. inf. de venatione ferarum, (quam huic coniungendam dixi) et si ad omnes Ducis pertineant & rectè trahantur, tamen eas extorserunt speciales querelæ de Duce limitis Eufratenfis: Cuius vt illis legibus, ita & in Notitiâ Imperij mentio fit. Eufratenfis recenti nomine dici cepit, quæ antea Commagena, vt testatur Ammianus Marcellinus locis duobus, lib. 14.

p. 22. & lib. 23. p. 270. Et Procopius lib. 1. Persarum, & lib. 2. de adificiis Iustiniani. Victor in Vespasiano, Augustenfratensem nominat. Et ex eo, Historia Miscellæ Author lib. 9. imò & ita quoque vocatur in Notitiâ Episcoporum, qui Concilio Chalcedonenfi subscripserunt, Euphratensem, Notitia Provinciarum Orientalium. Certè Notitia quoque Imperij sub Comite Orientis inter cæteras

Provincias Euphratensem memorat. Huius Metropolis fuit Hierapolis, vt docebit dicta lex 2. inf. de venatione ferarum, Sed & Ammianus Marcellinus; Commagena, inquit, nunc Euphratenfis Hierapolis, veteri Nitro, & Samosata civitatibus amplis, illustris. Meminit huius Euphratenfis non vno quoque loco Philostorgiu.

DE COMMEATV.

TITVLVS XII.

XII. COD. IVST. Tit. XLII.

PRÆPOSITIS, DECVRIONIBVS, TRIBVNIS,

Commeatus dandi ius penitus præcidit Constantinus M.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. &c.

NE cui liceat Præpositorum, vel Decurionum, vel Tribunorum cohortium, quocunque genere, cuiquam de militibus, castris, atque à signis, vel his etiam in locis quibus pertendant, discendi commeatum dare: Si quis verò contra legem facere ausus fuerit, & militem contra indictum commeatum demiserit, atque id temporis nulla eruptio erit, tunc deportatione cum amissione bonorum adficiatur: Sin verò aliqua Barbarorum incurfus extiterit, & tunc cum præsentibus in castris atque apud signa milites esse debeant, quisquam auferat, capite vindicetur. Dat. 11 11. Kal. Mai. Severo & Rufino CONS. [323.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. Et Iungenda huic, lex 1. sup. de re milit.
Hæc ita sunt accipienda diductis literis, & Cid est & Cesar, quomodo expressè habet d. l. 1. sup. de re militari.
Leonio P. F. P. Cod. Iust. quod minus probè. Vbi & perperam Constantini, & Constantis nomina præscribuntur.
Quod Cuiacius rectè repudiavit, idque etiam subscripti consules docent. Reponendum igitur, Constantinus A. & Cesar, vt d. l. 1.
De his Decurionibus mox.
Vel Vicariorum & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere. Ita Tribonianus.
A Castris: clariùs ita in Iustiniano.
Inverso ordine in Cod. Iustinian. locis in quibus.
Ita quoque Cod. Iustin. sed malè.
Præstantur, de quo mox plenè.
Interdictum in Cod. Iust. An indictum, pro interdicitum, & indicere, pro interdicerè? Non: Indictum, pro lege & constitutione, vt in donat. Constantini.
Commeatu: quomodo etiam exerce præfert MS.
Eo tempore in quod Barbarorum incurfus. Ita Tribonianus, refecatis quam plurimis.
Barbarorum scilicet, vt infra, Barbarorum incurfus: & l. 1. sup. de re militari, quæ huic coniungenda est, Barbarorum depraedatio.
Gorhos, Sarmatas & Scythas intelligit in specie huius legis, & in specie d. l. 1.
Vel apud prætenturas: nam & de his superius actum.
Sustineri potest: apertius tamen, debebant.
Pro abfuerit, vt l. sequente: vid. Miscell. ad Symmach. 7. epist. 36. p. 199.

COMMENTARIVS.

DARE Commeatum militi, Præposito, Decurio, aut Tribuno cohortis, hæc Constantini M. constitutione prohibentur: alioquin si id temporis Barbari eruptionem vel incurfionem fecerint, capite id luere: Si non fecerint, deportari, bonaque eius proscribi iubet. Quod pertinet & Synesij querela ad Simplicium Magistrum militum ap. 130. de Cereali Duce Pentapolitano Lybia, quod commeatum militibus passim venderet,

de quo loco dicam adhuc ad l. 3. inf. de pascuis. Vt de commeatu militibus dando distinctius liqueat, duo tempora nobis sunt distinguenda; Pacis, & expeditionis bellicæ. De pacis tempore hic est Vegetij locus lib. 2. cap. 19. Quotidianas etiam in pace vigilias: nem excubitiis, sine agrariis, de omnibus centuriis & contuberniis [quæ] vicissim milites faciunt, vt nequis contra iustitiam prægruetur, aut alicui præstetur immunitas: nomina eorum qui vices suas fecerunt, breuibus inferuntur. Quando

Quando quis commeatum acceperit, vel quot dierum, annotatur in Breuiibus: Tunc enim difficile commeatus datur nisi causis iustissimis approbatis. Sed & I. C. in l. officium, de re militari, scribit, debere eum, qui se meminerit armato præesse, paratissimè commeatum dare. Cui concinit hic Spartiani locus in Hadriano: Inde in Germaniam, inquit, transit: pacis magis quàm belli cupidus, militem quasi bellum immineret, exerceuit: & max labantem disciplinam reuinit, ordinatis officiis & impendiis: Nunquam passus aliquem à castris iniuste abesse, cum Tribunos non fauor militum sed iustitia commendaret. Expeditionis verò tempore, id est, cum arma in hostem mouenda erant, commeatum dari non oportere, certi iuris est. Et verò ad hunc casum Tribonianus hanc legem nostram derogat. Cuius tamen alia est sententia: Neque enim pertinet ad expeditionis tempus, verùm ad suspecta tempora, quibus non equidem miles in hostem mouendus, aut hosticum, verùm per que in suspecto limite, & Barbarorum irruptionibus exposito, vigiliis & prætenturis adfiduis & frequentibus Barbarorum incurfiones totâ mole prohibendæ erant: Quod pariter traho l. 2. sup. de re militari. Lex nempe illa spectat ad limitem Galliarum, & prætenturas Galliarum, & militem, in suspecto limite Francis & Alemannis (Gallias subinde incurfantibus) oppositum: hæc verò nostra ad limitem Scythicum & Dambianum, Sarmatarum, & Scytharum incurfionibus infamem. Et verò iam antè docti ad l. 1. sup. de re militari (quam huic coniungendam dixi) hanc legem, vt & d. l. 1. ad Gothorum, Scytharum, & Sarmatarum incurfionem per neglectos limites erumpentium pertinere, quos etiam hoc anno ipso Constantinus M. bello deuicit; qui captiuos eorum per vrbes distribuit, Thessaloniam sese recepit: vt testatur Auctor vite Constantini lib. 4. cap. 5. & 6. Zosimus lib. 2. p. 630. Sozomenus lib. 1. cap. 8. Anonymus qui apud Sirmondum. Et probat quoque ex parte subscriptio l. 2. sup. de liberali causâ. Confecit igitur & patratu hoc bello, Constantinus Gothorum, Scytharum & Sarmatarum incurfionibus deinceps obuiam iturus, h. l. & d. l. 1. labantem disciplinam militarem retinere vult, commeatu militibus deinceps denegato: & seuerissimâ simul pœnâ indictâ Romanis, qui Barbaros in Romana concitassent: Quorum illud ad Hadrianò quoque factum in limite Gallico, iam superius ostendi. Breuiter, commeatum quocunque tempore dari non oportet, nisi iustissimis de causis, vt Vegetius loquitur, non iniuste, vt Spartianus Hadriano. Sub quâ exceptione hæc lex intelligenda est, & lex 2. sup. de re militari.

Superest de duobus hic agamus. Primo quidem de Decurionibus videndum, quorum hac legem fit. Horum sanè meminit quoque Varro lib. 4. de lingua Latina: & multa mentio in veterib. Inscriptionib. vbi Decuriones Alarum vocantur, Vegetius lib. 2. cap. 14. (quos vocant Sergens des bandes) Habet una Turma Equites viginti duos; huic qui præest, Decurio nominatur: vt enim centum & decem pedites ab vno Centurione sub vno vexillo gubernantur, similiter viginti duo Equites ab vno Decurio sub vno vexillo reguntur. Præterea eligendus est Decurio, qui Turma Equitum prætonatur, in primis habili corpore, vt loriceatus, vt armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortissime, conto scienter uti, sagittas doctissimè mittere, eumales suos, id est, sub cura sua Equites postos, erudire ad omnia quæ Equestris pugna deposcit: eosdem cogere loricas, vel cataphractas, contos & cassides fre-

quenter tergere, curare, saniare. Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor importat: Quis credat militem bellicosum, cuius dissimulatione, sicut ac rubigine arma fœdantur? Non solum autem Equites, sed etiam ipsos Equos assiduo labore conuenit edomari, itaque ad Decurionem & sanitatis & exercitationis tam Hominum, quàm Equorum, pertinet cura. Tribonianus tamen horum Decurionum mentionem hic suppressit. De his Decurionibus plura apud Lypl. 2. de Mil. dialog. 10.

Secundo loco de Prætenturis militum hic agendum: quæ quidem his verbis indicantur, vel his etiam locis in quibus prætentant; nam ita restituo. Ita Panegyrico, qui dictus Constantino, iam obliu delitauerunt Circi Maximi & Pompeiani Theatri, & nobilium lauatorum: Rheuo, Danubioque prætentant. Prætentura in Glossis Philoxeni αἰθραὶ ἐπιτήρυατα à verbo prætentere, quod est, antè tendere. Harum frequens mentio extat apud Ammianum: vt lib. 14. de Isauris: sibi que densis inter sepientes itinera prætenturis provincialium & viatorum opibus poscebantur. Idem, eodem lib. Mesopotamie tractus omnes crebro inquietari adfueri prætenturis & stationibus seruebantur agrariis. lib. 16. p. 81. Dein castrorum opera maturè consurgunt, militumque pars stationes prætentit agrarias, lib. 19. p. 166. Prætenturas militum vt montani fallentes, perque rupes & duneta ex usu facile discurrunt. Et lib. 21. p. 211. Arboretum & Agilonem, equestrisque militiae ministras, cum agminibus maximis præparare cœgit, non vt lacefferent Persas, in prælia, sed prætenturis iuncturas citiores Tigridis ripas, & speculatos quoniam Rex eorum erumperet violentus: addebatque mœnendo sapiens, & scribendo, vt simul atque multitudo transire capisset hostilis, referrent citius pedem, dumque contimitia inssa custoditum Duces, & occulta fallacissima gentis obseruatur, ipse cum parte validiori exercitus curabat urgentia velut propugnaturus oppida, quæ tuebatur ex cursu, &c. Et lib. 25. p. 314. Salubriter & cautè castra metata, prætenturæ stationesque agraria totis rationibus ordinata. Et lib. 29. p. 427. Romanum Theodosium Magister Equitum misit ad vigilias ordinandas & prætenturas. Denique lib. 31. p. 482. Vbi de prætenturis in limite Scythico, pariter vt h. l. tractat: Saturninus inquit, equestris exercitus ad tempus cura commissa. Et mox: Quo cognito, Saturninus (iam enim aderat, & prætenturas stationesque disponebat agrarias:) paulatim colligens suos, digredi parabat, consilio non absurdo: ne subita multitudo, vt immanis pulsu vndarum obicibus ruptis emissis, conuelleret leui negotio cunctos suspecta loca accuratius obseruantes: Deinde post reueras angustias, abirentque militis tempestiuum, incompositè quæ quisque clausorum paruit, nullo vetante turbandis incubuit rebus, & vastabundi omnes per latitudines Thracie pandebantur impune. Ex his omnibus Ammiani Marcellini locis, quos datâ operâ omnes appofui, liquidò colligi potest, quidnam fuerint Prætenturæ: Nempe prætenturæ fuerunt agmina militum sine Peditum, sine Equitum, qui non pro castris, vt quidam opinantur, securitatis causâ, quod faciebant quæ præsidia, & præsidere dicebantur; verùm per suspecta hostibus loca ordinabantur, disponebantur, dispersebantur speculatur, ne quâ hostis perumperet, atque in id modò hinc, modò illuc discurrerant. Hinc est quod à stationibus agrariis separantur ab Ammiano Marcellino: Eodem scilicet sensu, quo naues iudiciariæ & Agrariæ opponuntur, l. vn. inf. de iustoriis Danubii. Inter agrarias, inquam, & prætenturas id interfuit, quod hæc iudiciariæ & discursoriæ erant, illæ verò certâ fixâque statione in excubiis, non tamen in castris

castris aut oppidis, verum *ex vobis*: contra, vigiliis ab Ammiano Marcellino iunguntur, & icinera interfepire dicit, itémque suspecta loca obferuare, speculari; & omnibus locis illis per agmina difperfos indicat. Erant igitur exploratorum manus & agmina; *Tendere* non tantum, sed & *pretendere*, *Castris* sunt vocabula. De iisdem fenfit & *Agrippus lib. 5. de excid. Hierofol. cap. 20.* sine quis alius Auctor: *Castellum*, inquit, in quo *pretendebant*. Et cap. 24. *Custodias pretenduntium*, pariter dicit. *Ad castra* *Diuus Ambrosius* sapé alludit, ep... *Fortis viri*, inquit, est, non dissimulare, cum aliquid imminet, sed *pretendere*, & tanquam explorare de quâdam speculâ mentis. Et lib. 6. *HEXABEM. cap. 9. sepe superciliorum*, qua oculis munimenta pretendunt, & ep. 16. *Queri bonum bellatorum*, sumere arma Dei, ac *pretendere semper*, non solum aduersus Carnem, &c. & ep. 26. *Nolle ac die in tuis castris curâ & sensu locutus orationum excubiis pretendebam*. Epist. 27. *Dum tu militem Romanum occupas*, dum is aduersum se vringue pretendit in medio Romani Imperij sui. Ep. 82. sicut autem speculator prouidet, peruenit custos, qui pretendit in castris. Idem eodé sapé alludit, *lib. 1. de offic. 10. 18. 37. 38. 47.* Vox mutuata è Venatica, vbi spatia terrarum includuntur. *Gratius in Cynegético, v. 31.*
Et his vicenis spatium pretendere passus

Rece velim:
Columella quoque *lib. 8. c. 9. Prætentis* rebus, quibus prohibentur volare. Tendendi, & Prætenturam frequens mentio apud Hyginum in *Aromatico* sine de *Castrametatione*, quo loco scilicet in castris ad vallum, vbi cohortes prima, & Exploratores, & *Classici cum auxiliariis Equitibus* pretendebant. Denique quod dixi Prætenturas fuisse agmina dispersa, id ex hac ipsâ lege satis colligitur: separantur enim à castris & à signis. *Notitia Imperij* sub Duce *Retiæ primæ & secundæ, Præfectus Legionis tertie Italice pro parte mediâ PRÆTENDENTIS à Viminia Cassiliacum vsque Cambiduro*: cui opponitur immediatè antè *Præfectus Legionis Italice tertie partis superioris deputata Ripa prima submontorio*. Item *Præfectus Legionis tertie Italice partis superioris, Castra Regina nunc vallato*. Sed Prætenturas quoque dixerè, & quidem nonnullis locis superius laudatis generali iam appellatione de omnibus omnino Copiis hostib. obicis vice oppositis; quo sensu quoque *Galliam prætentis* claruisse *Manilius lib. 4. Gallia prætentis Hispania maxima bellis* dixerit, si tamen dixit vir Magnus; quippè loco *prætentis* ex *MSS. legit Per census*. Quo loco *prætentis* pro prætenturis accipiendæ sunt. At eodem sensu *Claudius* de bello Gothico.
Venit & extremis legio prætentis Britannis.

¶ EMANSORIS ultra Commeatus vel iniuncti negotij tempus
Scriniarij, Agentis in rebus, Palatini pœna.

II. * Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. ad Syagrium Magistrum" Officiorum.

 VICINQUE de Scriniis", aut Agentibus in rebus, vel etiam ex Officiis Palatinis (his videlicet qui Sacrarum & Priuararum Remuneracionum" Comitibus obsecundant) sex mensum spatium, supra diem Commeatus, aut Iussionem" euectionis afuerit, is in inferiorem locum, quinque antelatis" posterioribus, reuoluatur". Is verò qui anni vacationem arbitrato proprio, Iudiciarij præcepti oblitus, adsumpserit, à decem post se militantibus transeat; ac deinde, cum iam aliquis de fidiâ quadriennio officium propriû adire neglexerit, quadraginta de sequentibus postferatur: Qui verò ne" post quadriennij quidem tempus militandum, non immeritò matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Olybrio CONS S. [379.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. eod. tit. Cæterum hæc lex, vt plures alie huius libri, à militia armatæ tractatu alienior est. Est enim de militibus Palatinis non Armatis. Denique huic legi concordat lex 15. sup. de Agentibus in reb.
" Magistro officiorum ided hæc lex inscribitur, quia in eâ agitur de Scriniariis, & Agentibus in rebus, qui certè sub dispositione Magistrum officiorum fuerunt.
" Ordo hic obseruatur, qui obseruatus lib. 6. tit. 26. 27. & 30.
" Dixi ad legem 20. sup. de Palatinis.
" Id est, supra iniuncti negotij tempus: vt loquitur d. lex 15. sup. de Agentibus. Est enim iussio euectionis nihil aliud, quàm cum quis ex Comitatu emittitur negotij gerendi causa; Tractoria: l. 12. inf. de Tronibus. De euectionis appellatione alibi dicam.
" Vt sup. l. 1. Cod. Iust. abfuerit.
" Prælati.
" Reuoluatur, Cod. Iust. Cæterum reuoluendi pariter verbo vititur lex 11. sup. de re milit.
" Ille aliquid desiderari videtur: neque hanc læunam supplet Codex Iustinianus. Itaque verbum venerit, vel quid simile suppleri oportet: ita, qui verò ne post quadriennij quidem tempus venerit, militantium non immeritò, &c. Militantium; ita enim reponendum, vt in l. 6. sup. de cognitor. (quæ prox. sequenti legi coniungenda est) Codice Iustini. Militantium. Quauquam ex superioribus suppleci potest ita, ne post quadriennij tempus quidem officium proprium adire curauerit militantium, &c.

COMMENTARIVS.

EMANSOR ultra Commeatus aut euectionis & iniuncti negotij tempus, Scriniarius, Agens in rebus, aut Palatinus (his enim ferè omnibus iniuncta subinde negotia, vt suis titulis

ostensum est) vel regradationis pœnam sustinere, vel etiam matriculâ penitus expungi iubetur h. l. quæ vt iam ostendi ab hoc titulo fugitiua est, & l. 15. sup. de Agentibus in rebus: & l. ult. inf. h. t. Regradationis

ationis inquam pœnam sustinere: de quâ alioquin Regradationis pœnâ dixi l. 10. sup. de re militari, quæ quidem vt in militia Armata (vt ad illam l. 10. ostendi, & docet quoque lex 16. inf. de desertoribus, huic quàm similis) ita & in Palatina obtinuit: quò pertinet & hæc lex, & lex ult. & d. l. 15. de Agentibus. Vocatur autem Regradatio quoque, gradus proprij diminutio, d. l. ult. inf. & Regradati, reuolui in inferiorem militiam, h. l. & d. l. 10. sup. de re militari. Pro ratione autem emansionis regradatio fieri gradatim iubetur. Qui sex mensibus emanet, quinque aliis postponitur: Qui annum, decem, qui biennium, viginti, qui trien-

nium, triginta; qui quadriennium, quadraginta; Qui vltra quadriennium, penitus expungitur: h. l. Quod ipsum ferè Theodosio Iuniori in militia Armata placuit: hoc tantum excepto, quod eum qui quadraginta postponi velit, verum matriculâ penitus expungi iubeat, l. 16. inf. de desertoribus. Quæ lex à Triboniano collocata est sub Titulo hoc ipso, de Commeatu. Quauquam lex illa hoc speciale habet quod sit de Emanforibus, qui sine Commeatu aliquo abfunt. Verum idem est sine commeatu quis emanet, an verò vltra commeatus diem.

¶ PRIVATIS negotiis sese immiscentis militis quocunq; tempore, & emansoris, pœna.

III. * Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Andromachum P. V. Post alia.

I qui vacationem temperariam (vt sapé adfert) impetrarint, nihil sibi necessitatis" vsurpent, nullorum actibus misceantur: Quorum si quis, post exactum commeatus diem, indultum beneficium morando corruerit, nihil agere intra prouinciam possit": intellegens, se præterea, præcepto Receptoris prouinciæ, ea tenendum legis Pœnâ, quâ desideris" gradus proprij deminutione puniti sunt." Dat. Prid. Non. Iun. Med. Olybrio & Probino CONS S. [393.]

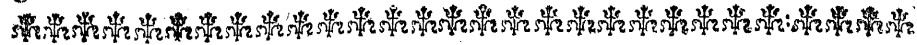
NOTÆ.

* Iungenda huic, est lex d. sup. de Cognitoribus & Procuratoribus, cuius eadem ex parte sententia est: sed & Lex 7. inf. de executoribus.
" Andromachus sub Honorio P. V. vbique dicitur, sed malim PP.
" non fiant susceutores, Defensores causarum, nec Cognitores, d. l. 6. sup. de Cognitoribus.
" non liceat ei quicquam agere.
" Italim, Resides.
" puniri solent, puniri suerunt. Quauquam indicare videri possit exemplum quoddam singulare, & præxim. in d. h. 6. Iul.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS negotiis immiscere sese milites hæc Honorij constitutione A. D. 395. prohibentur: non tantum militantes, seu dum in militia sunt, (de quo dixi plenius ad l. 6. sup. de Cognitoribus: quàm huic coniungendam monui) & l. 15. sup. de re militari, verum etiam per commeatum abfentes. Idque rursum, non tantum commeatus tempore durante, verum etiam post exactum commeatus diem: nullo quippe horum casuum miles esse definit, atque aded inoffensâ disciplinâ militari negotiis occupari priuatis miles non potest. Quinimò postremo casu si indultum commeatus bene-

ficiam morando corruerit, (vt hæc lex eleganter loquitur, (propter emansionis crimen regradatur: de quo dixi ad legem superiorem. ¶ Et ita quidem hæc lex accipienda est, si fidem huius Codicis Conditorum sequimur. Et tamen hanc legem magis pertinere putem ad Officiales quosdam Iudicum, & Palatinos, argumento extremorum huius leg. quomodo pariter lex 7. inf. de executoribus quæ, & huic coniungenda est, & sine quoque conspirat, est de Palatina militia. De quo vid. quæ dixi ad d. l. 6. sup. de cognitor. huic pariter coniungendam.

DE TIRONIBVS.

TITVLVS XIII.

I. COD. IVST. XLIII.

Respondet huic Titulus inf. qui à probatione Tironum. Iunge huic, *Novellam* Valentiniani inter Theodosianas 44. de Tironibus & occultatoribus desertorum.

¶ De PROBATIONE Tironum, de que ORIGINE, & ÆTATE in his exigenda.

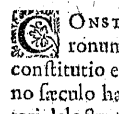
I. * Imp. Constantius A. ad PP. Post alia.

 VOTIENS Iuniores" exhibendi" sunt, non ante probentur", nisi præsentibus Decurionibus origo eorum quærat; ita tamen vt Decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine Decurionis è militiâ abscedat (de "Auxiliaribus" sanè Cuneis minimè Ducibus licentia concedatur, nisi prius certus redditus Index" rescribat, vtrum minimè Decurio fit) ita vt ab anno & decimo & nono ad militiam eligantur. Dat. Prid. Non. Iul. Constantio A. VI. & C. CONS. S. [353.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
- " Iuniores pro Tironibus de quo mox.
- " Exhibere. h. l. & l. 2. est conferre, offerre, tradere.
- " Probandi verbum hic proprium & l. 5. de fil. mil. appar. l. 10. de. Decur. Vegetius lib. 1. c. 4. 5. 7. & lib. 2. c. 1. 9.
- " Fugitiuus hic versiculosus est ab hoc tit. Cuius hæc aliquin sententia est: Duci ius non esse in auxiliares cuneos admittere quem, nisi prius &c.
- " Abundat hæc vox: quam tamen quis meri posse putaret, arg. l. 19. inf. de Decurionib. initio legit.
- " De auxiliis, seu auxiliariis cuneis, vid. & l. 7. inf. & l. 22. sup. de erogat. milit. annonæ.
- " Index, id est. Rector prouinciæ.
- " Absesse debet hæc vox, & verò absit à M. S.
- " Et Constante Cæf. 11.

COMMENTARIVS.

 ONSTANTI hæc prima, hoc titulo, de Tironum collatione, & exinde probatione, constitutio est. Et sanè hoc demùm Constantiniano sæculo hæc Tironum indictio, collatio, à veteri delectu prorsus diuersa, & cœpisse videtur, exceptis Tironibus vicariis, de quibus vid. Traiani Epist. 39. ad Plinium lib. 10. & l. 78. inf. de Decurion. l. vlt. de fil. mil. appar. Extra hunc casum, Tironum indictmentis, collationis etiam in Pandectis, nulla mentio extat, excepto Arcadio Charisio in l. 18. §. 3. π. de numeribus & honoribus, qui sanè Iurisperitus hoc ipso tempore scribebat. Et perperam ed refertur lex 3. Cod. de condit. ob rumpem causam; quæ Diocletianum & Maximianum auctores habet, quæque agit de dato, Tyrocinijs euitandi causâ. Agitur enim eâ lege de ipso milite (cui ideo diserte lex inscribitur) dante aliquid euitandi tyrocinijs causâ, non de possessore aliquid dante, vt à Tyronis collatione excusetur, de cuius aliquin legis intellectu, vide nonnulla apud Robertum 1. sem. 11. & Cuiacium, recitat. ad eam leg. Et quod de Tironibus ante hoc æuum occurrit, id pertinet ad milites, qui tempore tyrocinijs exacto militabant. Huius vero moris & indictmentis seu

collationis alibi quoque mentio extat. De Constantino æuo in vitâ Pachomij c. 4. ex interpretatione Dionysij Exigui. Constantino post persecutionem in Imperio durante, & contra Tyrannum Maxentium gerente prælium, præcepta Regalia cucurrerunt, vt lectissimi quique iuuenem ad tyrocinijs militiam vbique tenerentur: inter quos & Pachomius annos natus 20. dicitur. Et mox: Cines ergo loci illius videntes Tirones arctius custodiri. Cæterum etsi bono & laudabili vtilique Rei Militari Prouinciarumque defensionis Tyronum hæc indictio inducta fuerit; verum tamen est Vegetij Indictio lib. 1. c. 7. qui huic Tyronum indictmenti, collationis probationi accepto fert Romanorum clades. Hinc tot vbique ab hostibus illata sunt clades, dum longa pax militiam incuriosius legit, dum Honestiores quique Ciuilia sectantur officia, dum possessoribus indicti Tirones per gratiam aut dissimulationem probantium sales sociantur armis, quales Domini habere fastidium. Quæ Vegetij querela notanda est, quâ hand falsò queritur & declamat, hanc Tironum probationem non rectè factam, Romani exitij causam fuisse. Nam etsi, vt dixi, delectus hic, diuersus licet ab antiquo; bono sine institutus fuerit, sed indictis videl. militibus pro

pro opibus eiuusque & agris: attamen quia probatio non rectè facta, improba hæc res, & ad militiam Germanæ perniciem cessit. Partim enim ignauos aut ineptos Tirones dabant, & sæpè fugaces, (vt probat quoque l. 6. inf. de desertoribus; partim pro iis animum inferebant; & mille alioquin hic prædandi sinus & artes. Quæ omnia leges reprimere conatae sunt, sed conatae; Et ita quidem, ipsam Tironum indictmentem à defectu probationis seungi hic oportet. Quod non ad eam accuratè fecit Lipsius, comment. 1. de milit. Rom. dial. 9. Certè, magnum in Tironibus istis militiam subsidium futurum erat, si probatio rectè facta fuisset, sicut & in Adrescentibus fuit, de quibus ad l. 11. h. t. Maximum verò, in ætico instituto Regni militiæque subsidium: de quo ita Henricus Soterus, in Sueciæ descriptione. Status, inquit, militaris constat è copiis tunc equestribus quam pedestribus, non tamen è milite proprio & mercenario, sed domestico: Pedites è selecta INVENTITE, ad militiam apta, decimari conscribuntur. Qui postquam conscripti sunt, prædia immunita possidem, insuper etiam stipendium a Rege accipiunt: quos TIRONES Rex per Officiales ei rei destinatos, aliquot annis domi omni armorum genere, laboribusque castrensibus exerceri curat, in expeditionibus interim pugnantibus veteranis. Quo fit, vt quantum suis magnus contra hostem extra Regni fines eduxerit copias, parua tamen in omnem euentum iusta defensione non destituatur, mercenarioque militariisimè, ac nouissimis de causis viatur. Non igitur mirandum, quod sæpius etiam nostra memoria cum omnibus vicinis, Moscho videlicet, Polono, & Dano simul bella gesserit. Desuatis autem copiis vel expeditionis peremptio attentatis, statim substitui possunt nouæ, quæ armis & castrensibus laboribus adueta militiæ difficultatem ferre possunt: Regni videlicet firmissimum præsidium. Et hæc quidem hæc tunc in ingressu huius tituli. Antequam etiam ad sententiam legis accedamus, norandum, Iuniores hac l. pro Tironibus dici, & l. 6. 7. 10. 12. 15. 18. h. tit. l. 13. sup. de Agentibus. l. 8. 9. 10. 14. inf. de desertoribus. l. vlt. inf. de fil. milit. appar. l. 7. 8. de Decurionibus. Et apud Symmachum lib. 6. ep. 58. Iuniorum, inquit, delectus urbanis familijs imperatus vsque ad æterni Principis responsa pendebit. Et apud Vegetium lib. 1. c. 7. in fin. lib. 2. c. 5. initio. At quod Ammianus Marcellinus lib. 26. scribit, Iuniores ad procinctum urgentem per Thracias inter alios celerare dispositos; id aliò pertinet: Diuites enim & Tungricanos Iuniores eo loco memorant Numerorum nomina; Inter Numeros quippe complurimi Iuniores dicti; quod cum Tyronibus nihil commune habet. De his vide Notitiam Imperij.

Nunc ad legis huius sententiam: Vbi primo loco notandum, PROBATIONEM TIRONUM (vt cæterarum rerum, quæ publicos in vñs conferebantur) factam: Probationem inquam; Probandi scilicet Verbum proprium hæc in re fuit, quo hæc lex vtitur: & Vegetius superiore loco, & altero quem mox afferam, & alibi sæpè. Et in similib. Titulus, supra quid probare debeant: Et lex 4. sup. de Agentibus in rebus: & l. 2. 6. inf. de filiis milit. appar. l. 10. inf. de decurion. vt & probe appellatio, lege vn. sup. de stratoribus. Eum in finem porro probatio Tironum facta, ne quam huic collationi Prouinciales fraudem facerent, & probandæ eorum origini, atati, statueret, statui. Itaque & delectus hic propriè dictus. Eodem itaque sensu in Glossis Isidori, delectus agitur, id est, PROBATIO sit TIRONUM. Proinde eam in re iusti mitti delecti viti, & ab omni suspitione prauitatis alieni, huic probationi peragendæ, seu huic delectui: l. 9. inf.

Tom. II.

h. t. Quos quidem Turmarios vocatos, l. 3. sup. de priuileg. eorum qui in S. Palatio, ostendi. Turmarios scilicet à Turmis Tironum exigendis. Ad hanc porro Tironum probationem seu delectum pertinent quoque loci Vegetij lib. 1. cap. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & hic inter alios lib. 1. cap. 7. Nunquam exercitus profecit tempore belli, cuius in probandis Tironibus claudicari electio, & quantum vsu experimentisque cognouimus. Hinc tot vbique ab hostibus illata sunt clades, dum longa pax militiam negligentiùs incuriosiusque legit. ¶ De Tironum interim indictmente agit & Symmachus lib. 6. Epist. 58. 62. 64. Et lib. 9. Epist. 10. Sed & Ammianus Marcellinus lib. 19. p. 162. lib. 20. p. 181. lib. 21. in Gestis Anni 361. p. 200. Parabantur, inquit, externorum atque ciuilium instrumenta bellorum: & augebatur Turmarum Equestrum numerus, parique studio supplementa legionibus scripta sunt, Indictus per Prouincias Tyrocinijs. Idem lib. 30. p. 436.

I. ¶ Vt ad probationem Tironum redeamus; Probationis pars hand postrema fuit, imò Prima omnium, antequam probarentur Tirones, de ORIGINE eorum inquisitio: Nam sicut in militiâ Palatinâ prima fuit de origine inquisitio (vt docet lex 3. 4. sup. de Agentibus in rebus, & l. 15. 16. 17. sup. de Palatinis S. L.) ita & in Armatâ pariter militiâ, siue vltro sese quis militiæ offerret (quâ de re fuit Titulus 2. sup. Quid probare debeant ad quamcunque militiam venientes) siue Tirones per Prouincias indicti conferrentur, de quo hæc l. agitur, vid. & Traiani & Plinij amœbas 38. 39. Fiebat igitur de origine eorum inquisitio inter alia, ne forte Curias euacuari contingeret, Curialesque ciuitatis suæ munia defugerent: Et vicissim quoque ne fugientes militiam in Decurionum numerum irrepent. Cui geminum est, quod statuitur l. 1. & 2. sup. quid probare debeant: Vt prætextu militiæ Curias vacuari non oportet, ita retrò nec fallò Curialis nominis obtentu militiam sperni. De quo plenè suo tit. inf. de Decurionibus. ac nominatim l. 40. quæ eiusdem Constantij est eodem Anno data. ¶ Et hæc de probatione originis Tironum, quod ad hunc Titulum pertinet.

Quod de Auxiliaribus subiicitur, ab hoc titulo fugitiuum & alienum est. In Auxiliares cuneos miles recipi, non ante, à Duce h. l. permittitur, nisi prius Rector Prouinciæ certioratus, rescriptisset, eum minimè Decurionem esse. Peculiare id hoc tempore in Auxiliaribus constitutum fuisse videtur, vt cum Legionarijs sese militiæ, & Numeris offerentes admitterentur, nulla probatione vel inquisitione prius factâ, si quis Auxiliaribus cuneis inferri veller, de eo probatio antea fieret. Rationem ex his Vegetij verbis colligo, lib. 2. cap. 3. Est alia causa, cur attenuata sint Legiones? Magnus in illis labor est militandi, grauiora arma, seua munera, seuerior disciplina, quod vitantes plerique, in Auxilijs festinant militiæ sacramenta percipere: Vbi & minor sudor, & maturiora sunt præmia. Sed & Ammianus Marcellinus lib. 28. leniorem Auxiliarium militiam fuisse satis indicat lib. 18. p. 124. Romanis, inquit, Reges ex pacto superioris æui adficijs habilita multa suis miserant carpenis: Et Auxiliarij milites semper munia spernentes huiusmodi, ad obsequendi sedulitatem Iuliani blanditijs destiteri, quinquagenarijs, longiorisque materijs vexere cernicibus ingratis, & fabricandi ministerijs operam maximam contulerunt. Igitur quia grauis erat Legionaria militiâ, vix quicquam credebatur Curiam deserturus, vt se ad hanc militiam conferret: ideoque in his probatio originis non exigebatur. Contra, cum lenior esset Auxiliaris militiâ, Decuriones ad Curiam euitandam

A A 2 2 60

ed se se facillè ferméque conferebant: Ideoque probatio quedam in his exacta. Verùm post hæc tempora & exactior adhuc probatio exacta est, & in iis pariter, qui ad Legionariam militiam adspirarent: & breuiter in omnibus ad quamcunque militiam venientibus, l. 1. & 2. sup. quid probare debeant.

exprimit morem: nam post pubertatem armis exercerebantur: & decimo septimo anno militabant: quo etiam solo sub custodia agebant. Certè & Attido iure, Ephebi statim ab Anno decimo octauo ad vice simum ἀεργασίην cogebantur πλὴν φόρων, primūque in Vrbe militabant, custodisque Vrbs erant, & in Vrbe præsidia sua habebant: Deinde secundo anno donati clypeo & hastâ mittebantur in suburbana castella, & sic biennij hæc res erat, ἀνατίθειν ἀεργασίην ἡ ἐξ ἀνάγκης. Plato lib. 6. de legib. Aristoteles de Athen. Repub. Alcines ἀεργασίην ἀεργασίαν, Harpocration in v. Vlpianus ad Olinthia. 3. Pollux lib. 8. cap. 9. Alludit Terentius in Eunuchis, ubi de Charea adolescentulo, & ibi Donatus, Artemidor. 1. oneirocr. cap. 56. vid. Petium in legib. Atticis, lib. 8. tit. 1. Exinde anno vice simo in Lexiarchicum librum referebantur, & iniurando se obstrungebant, atque ad externa bella mittebantur, sic vt ἐν τοῖς μέσσι τοῖς ἀκινδύνοις tum militarent. Variè deinceps constituta hæc ætas. In Veteranorum sanè filiis ad militiam suscipiendam, ætas modò 20. modò 16. annorum incepta, modò expleta exigebatur, l. 2. & 4. inf. de fil. milit. appar. l. 19. 58. inf. de Decurionib. At in Tyronibus, finis anni 18. & ingressus anni 19. hac leg. pariter vt in Veteranorum filiis. Plena igitur pubertas in Tyronibus hac leg. exacta.

II. A T A S quoque in Tyronibus exacta seu probata fuit: Num iustè videlicet essent ætatis. Quam in rem est quoque caput quantum Vegetij lib. 1. cuius lemma: cuius A T A T I S Tyrones PROBANDI s. s. Incipiens sanè pubertas ex antiquâ consuetudine initium militiæ erat, vt idem Vegetius prædicto capite notat. Hæc militiæ ætas fuit & virilis: Itaque & Spartianus de Hadriano scribit, eum, quindecimo anno ad patriam redisse ac statim militiam iniisse. Vt antiquiora repetam, ex Seruij Tullij R. formulâ, initium militiæ erat annus decimus septimus, vt testatur Tubero apud Gellium lib. 10. cap. 28. vid. & Liuium lib. 25. Renouatumque id Gracchi lege, Plutarchus in Gracchiis νεώτερον ἔσθ' ἀποκαταστάσει καὶ κατὰ λόγους στρατιώταις. Seruius in illud Virgilij: Ante urbem pueri, & primano flore iuuentum, exercentur equi: Bene, inquit, Romana militiam

Illud postremò monendum est, hanc legens proculdubio pertinere ad apparatus belli Magnentiaci, quod tota mole & Maximis viribus in Gallia paratum hoc anno, proximè sequente huius Constitutionis caracterisum mensè; Demicus enim planè Magnentius Lugduni, mensè Augusto huius anni, vt docet Socrates lib. 1. cap. 27. Falti Siculi, & Consularia Idacio subdita.

PRINCIPI S possessiones à Tyronum collatione an & quando immunes sint.

II. Impm. Valentinianus & VALEN S AA. ad Fortunatianum."

DOMVM nostram ad exhibenda tironum corpora" per eas prouincias à quibus corpora flagitantur, nolumus perurguere: ceterum finimus coueneri, in quibus pretia postulantur, ita vt ex certâ præbitione reddituum vicem concessionis istius repensemus. Dat. prid. Kal. Feb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA. CONS S.

NOTÆ.

* Absc à Cod. Inst. Comitem rei priuatæ, vt præter l. 5. inf. de metallis, l. 2. inf. de aquaeductu, l. 3. inf. de his qui debitoribus: quæ id nominatim præferunt, huius legi argumentum satis euidenter ostendit. Agitur enim in eâ de re priuatâ Principis. Meminit & eiusdem Ammianus in intro lib. 29. Zosimus lib. 4. p. 743. τῶν βασιλικῶν ἐπιπέδων περιπέδων: vbi Interpretæ parùm accuratè, Imperatoris sive Præfectum vertit. Corpora Tyronum h. l. & l. 7. vbi dicam, l. 4. inf. p. 11. id est Anno 368. Testatur certè quoque Ammianus lib. 27. p. 365. Valentem anno secundo belli Gothici Marcianopoli aliquando constitisse: vide Chronologiam nostram.

COMMENTARIVS.

VALEN S tres Constitutiones, putà hæc lex l. 2. 6. & 7. inf. super Tyronibus hic proponuntur: de quâ Tyronum annuâ præstatione, quæ prouinciatim pendebatur sub Valente, est Ammiani Marcellini locus lib. 31. p. 472. quem profero ad l. 7. inf. Hæc verò lege, PRINCIPI S possessiones à Tyronum collatione immunes esse iubentur; Si videlicet ipsa Tyronum corpora flagitentur: ab auro verò Tironico, non item, id est, si pretia loco

Tironum postulentur. Quâ in re sæpe variatum, l. 12. & 14. inf. Dixi, ab auro Tironico; Ita enim vocatur à Synesio epist. 79. τῖρωνικόν, ἐν ᾧ τῶν δεσποτέρων δὲ τῶν ἀπαιτησιῶν ἐπιπέδων τῶν στρατιωτικῶν ἔργων καὶ μετὰ τὴν Τυρονικὴν.

Interim obseruandum, non tantum pro temporum variate, modò Tirones ipsos indictos, exactos, collatosque fuisse, modò pretium seu taxationem eorum vice (de quo alijs huius Tituli legibus

gibus) verum & pro regionum & Prouinciarum varietate, vt hæc lex testatur, simul & lex 9. inf. Nempè quia Regionēs & Prouinciæ quædam haud ita opportunæ sunt Tyronibus ipsis conferendis: Idèd. l. 9. iubentur supplementa Numeris agitari, Ex OPPORTVNIS REGIONIBVS. Vegetius quoque; melius ex quibusdam Prouincijs vel Regionibus tyrones legi, quod Gens Gentem præcedat in bello, & plaga cæli ad robur & corporum & animorum plurimum valeat; peculiari capite ostendit, capite, inquam l. 1. inf. de Equorum collat. & in Chronol. nostrâ.

NIBVS Tyrones legendi sunt. Ex Thracia sanè milites delectos frequenter testatur Auctor incertus Cosinographus quem edidi: Thraciæ, inquit, prouincia, maximos habens viros & fortes in bello: propter quod & frequenter inde milites tolluntur.

Ceterum vt superior lex ad belli Magnentiaci necessitatem pertinet, ita hæc ad belli Gothici, quod toto fermè triennio à Valente gestum est, anno 367. 368. 369. V. Ammianum lib. 27. & Themistium Orat. 10. 14. aliòsque: & quæ notabo ad l. 1. inf. de Equorum collat. & in Chronol. nostrâ.

STATVRA Tyronis quinque pedum & septem vnciarum vsualium.

II. * Idem AA. ad Magnum Vicarium Urbis Rom."

IN quinque pedibus & septem vnciis vsualibus delectus babeatur. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONS S. [367.]

NOTÆ.

* Absc hæc lex à Cod. Inst. Iungendâque ei lex proximè sequens: videri inscribitur vt dixi lex prox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres leges super Tyronibus. ordine sequuntur: quarum duæ priores inter se coassandæ, ad Italiâ pertinent; & nominatim ad eas Italiæ prouincias quæ Vicario Urbis Romæ suberant: Tertiâ ad Gallias. Hæc est de STATVRA Militum, seu Tironum. STATVRA scilicet quoque seu proceritas in milite & Tyronum olim stata exacta fuit: Hinc aded Statvra militaris vocatur l. 9. inf. de desertoribus. Et apud Lampridium in Alexandro Seno: Et erat eius corporis, et (præter venustatem, ac illum quem hodieque & in picturâ, & in statuis videmus decorem) inesse statvra militaris, robur militis. Ita enim locus ille constitutus vndequaque est. Sed & l. 5. sup. de re militari, dicitur, quosdam mediocritatem proceritatis ab Armata militiæ conditione submouere: Et l. 12. inf. de Veteranis, quosdam paruitate deformes indignos virorum fortium consortio reperiri; quin & l. 13. inf. de diuers. offic. hæc verba occurrunt: Hæc armis gestandis pro statvra ac robore corporis idonei sunt. Et leg. 8. inf. de filiis militar. Apparit. Hic quibus vel corporis robur, vel statvra defuerit. Et d. l. 9. inf. de desertoribus. Duos Iuniores militaris roboris ac statvra &c. Quinimò & Io. Chrysostomus, Homilia. 21. ad populum Antiochenum, p. 244. ait, in milite dellegendo exteriora spectari, scilicet corporis Mensuram, & bonam corporis habitudinem. Εἰ μὴ οὗτο τοῖς εὐνοῦτο σπαρτωτῆσιν καὶ σώματι μέτρον, καὶ σαρκοῖς ἀξιότησιν ἐνητῶσιν αἱ μέλλοντες αὐτῶν κατὰ λόγον εἰς τὸ σπαρτοπέδον. Sed & Herodianus lib. 4. καλεῖται αὐτὸν σαρκοῦ τοῦ νεωῦτος πάντας εὐνοῦτο, ὡς αὐτὸν ἐπελάθειν ἑαυτοῦ ἴδων πὸς τὴν ἡλικίαν ἔχων ἢ μακρῶς σώματι καὶ ἀξιότησιν εἰς σπαρτοῦσιν ἑπιπέδου. Et lib. 6. ἀξιότησιν εἰς τὸ σπαρτοῦσιν ἢ ἀξιότησιν, ὅσοι σώματι ἀξιότησιν ἢ ἡλικίαν ἀκριῶ εἰς μακρῶσιν ἑπιπέδου ἐνομοῦσιν. Εάque de re est caput apud Vegetium lib. 1. cap. 5. Cuius titulus, quâ STATVRA sint probandi Tyrones.

lib. 1. cap. 5. Proceritatem Tyronum ad incommam scio semper exactam: ita vt SENOS PEDES, vel certè QVINOS, & DENAS VNCIAS habemes inter Alares Equites, vel inprimis legionum cohortibus probarentur. Sed tunc erat amplior multitudo, & plures militiam sequebantur Armata: Ne dum enim Civilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem. Hoc loco tamen ipso Vegetius indicat, olim maiorem proceritatem exactam, & exigi potuisse, quod plures tunc sequerentur militiam: & vbi maior est multitudo, delectus maior haberi possit: suis verò temporibus, cum pauciores essent qui Militiam sequi velent, minore proceritate contentos Romanos esse debuisse. Et idèd eum antea ad minimum QVINOQUE PEDVM & DECVM VNCIARVM proceritatem requireretur, maiorem suis temporibus statutam exactam. Certè hæc lex, tribus vncijs maiorem exigit. Suetonius quoque scribit cap. 192. Neronem ex Italicis SENVM PEDVM Tyronibus nouam legionem conscripsisse, quam Magni Alexandri Phalangem appellabat. Quæstatura procerior, vt locus Suidæ in v. ἡλιου cum illo collatus ostendit. Vel ex illo igitur Suetonij quoque loco claret, plerosque Italicos eâ staturâ non fuisse. Huc pertinet etiam Symposij ænigma de milite podagricis, quod Cuiacius etiam protulit 21. obseruat. 5.

Bellis potens olim, sauis metuentus in armis QVINOQUE PEDES habui, quos nunquam nemo negavit. NVNC mihi vix duo sunt, inopem me cogita fecit.

Vbi tamen ex veteri libro est qui reponit sex pedes: Et rationem præterea addit, quia quinque pedum statvra minimè militaris erat: neque mirum etiam primam in pedes productam, illius Symposiani sæculi more. Verum, vulgatam lectionem retinendam pertendo, Quinque pedes saltem cum minimum ad staturam militarem exacti: idque est quod indicatur his verbis: Quos NVNQVAM nemo negavit, id est, qui vt minimum in milite exacti: Quandoque QVINOQUE PEDES, & SEX VNCIÆ (ἡνελ) minus scilicet

Porro statvra militaris hinc Valentiniani Constitutione per Vicariam Urbis Romæ statuitur, QVINOQUE PEDVM, ET SEPTEM VNCIARVM VSUALIUM: Pauld maiorem memorat Vegetius dicto

scilicet quam h. l. requiritur) exααα : Dositheus Magister lib. 3. sententiar. Hadriani ; ἀπέντρος πνος, ἴνα στρατὸς ἦται, Ἀδριανὸς εἶπεν, πῶς δέλειε στρατὸς ; δειλὸν λέγοντος εἰς τὸ περὶ τῶν αἰώνων, Ἀδριανὸς ἐξήγησεν ποῖον μῦθος ἔχει λέγοντος δειλὸν πάντε πόλιος ἢ ἡμῶν εἶπεν, ἐν πάσῃ εἰς πῶς πολιτικῶν στρατῶν, ἢ ἐν καλῶς στρατῶν ἐστὶν ἀστὶρ ὁ δυνάστης εἰς τὸ περὶ τῶν αἰώνων μεταβῶναι. Ex his constat omnibus, omnem modum & proceritatem militum & tironum exactam, intra QVINTVM & SEXTVM pedes : Ceterum cum maxima proceritas exacta, sēni pedes integri statuti : cum minima, QVINTI saltem ; His additæ quædam vnciæ vario numero, modò lex, modò septem, modò decem. Et quidem (vt existimare par est) pro varietate quoque regionum, in quibus Tirones & milites conscripti. Igitur in locis ad Septentrionem magis inclinanti- bus maior modus, quàm in iis, quæ ad Austrum propius accedunt, exactus omninò videtur. Nil mirum igitur, si intrâ Italiam (ac nominatim Pici- riam vrbis Roma) intrâ quam complurimi erant, qui militiam vel corporis damno detrectarent (de quo ad l. proximam) quini pedes & septem vnciæ tan- tum exactæ fuerint : Et Suetonius sup̄iore loco, vel- lut rem extraordinariam notet, à quæ ex Itali- cis senum pedum Tironibus novam Legionem, quàm & idem Alexandri Phalangem vocauerit, conscriptam. Proculdubio enim in militibus Gal- lis, ac maximè Belgis (apud quos etiam maior pes) Germanisque & Britannis, maior proceritas statuta, vt qui immanitate & proceritate corporum alius antistarent, quod notum. Hinc saltem illud Vegetij lib. 1. cap. 1. quid aduersus Germanorum pro- ceritatem breuitas [Romana] potuisset audere ? De Britannis quoque Strabo, lib. 4. pedis femi- se eos superasse Romæ procerissimos Romanorum ἀντιπαύδας ἢ ἡμῶν εἰδὸν ἐν Ρώμῃ ἢ ἀφροσύτων αὐτῶν ὑπερχόντας ἢ ἡμῶν εἶδη. De Maximini Go- thalani statura res nota est : vt & de Burgundioni- bus septipedibus, quis non apud Sidonium legit ; quem alioquin summum adolefcenti humani cor- poris modum Varro 1. Hebdomadam dixit. Imò Philostratus, in ἔ. Herodis quoque consulendus. De quatuordecim palmorum cum pollice replicato & duobus digitis longitudine, est Caput in lege Ri- puariâ : Et solemne fuit Alemannis quoque manci- pia staturâ corporis æstimare, vt ostendit charta sub Carlomanno R. scripta. Denique vt pro varietate Regionum statura exacta in milite, ita & pro mil- itia genere : in Ripensi quippe minor, quàm in Comitatenſi statura sufficiebat, l. 8. inf. de filiis mi- litar. Apparit.

¶ Potrò de vsuali pede hic nominatim agi- tur qui scilicet in vsu quotidiano erat, vt vsualia mancipia, vsualia iura, vsualis sermo, id genus alia; scilicet Italicum pedem vsualem in Italiâ intelligit, non Regium, aut Alexandrinum. Italicus nempe vsualis habebat tredecim digitos & trientem. Hero, in Iſagoga M. S. ὁ πῶς, inquit, ὁ μὲν βασιλικὸς ἢ φιλιππῆριος λεγόμενος ἔχει σαλαμῆς δ', δικτάλιος 15.

¶ In MVRCOS Valentiniiani duæ Constitutiones.

III. * Idem. AA. ad Magnum Vicarium Vrbis Romæ.

¶ Os qui amputatione digitorum castra fugiunt, secundum Diui Constantini de- cretum †, Tua Sinceritas non sinat manus deformatione defendi, siquidem pos- sint in quacumque Reipublicæ parte prodesse, qui se sponte truncauerunt. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino c o n s s. [367.]

NOTÆ

ὁ δ' Ἰταλικὸς πῶς ἔχει δικτάλιος 15. 7". Eundem Monetalem appellat Hyginus extremo de limiib. consit : Quo maior quoque fuit Ptolomaicus (qui proculdubio idem cum Regio est, quem Hero su- periore loco memorat) & pes Drusianus qui in GER- MANIA, Belgicâ, seu Gallicâ, vsurpatus. Neque hoc pratermissum, inquit, quod in Prouinciâ Cyre- nensi comperi, in quâ agri sunt Regij, id est, illi quos Ptolomaus Populo Romano reliquit. Pes eorum Pto- lamaicus appellatur, habet Monetalem pedem & sexvnciam. Item dicitur in Germaniâ in Tungris pes Drusianus, qui habet monetalem pedem, & sexvnciam. Ita vt ubicunque extra fines legesque Romanorum, id est, vt sollicitius perferam, ubicunque extra ITALIAM aliquid agitur, inquirendum & de hâc ipsâ conditio- ne, [id est, de hâc mensuram seu pedum diuer- sitate] diligenter præmonere. Ex hoc Hygeni loco liqui- dè constat, pedem monetalem fuisse vsualem Ita- liæ : Qui quidem Monetalis proculdubio idem dictus, quia modulus huius pedis in Æde Monetæ Romæ adseruabatur, ad quem mensuram publicorum fides exigebatur. Ita apud Capitolinum in Maxi- mino p. 139. Amphora capitolina dicitur, quia scilicet, vt scribit Fannius, in carmine de ponderibus & Mensuris, vel etiam Priscianus:

Amphora sit cubus, quam ne violare liceret, Sacrauere Ioui, Tursivo in monte Quiritis.

Eodemque pertinet antiquæ mensuræ inscriptio, vbi hæc inter cætera leguntur : Mensura exacta in Capitolio. vsualis pes igitur h. l. Italicus, & Mo- netales idem : quo & Drusianus & Regius seu Pro- lemaicus, non vsuales : Sed Germanicæ, & Cyre- nensî Prouinciæ, & confinibus, peculiare paulò maiores fuerunt. De Regio sensit & Iulianus Asca- lonites apud Harmenopolim lib. 2. t. 4. num. 12. cum scribit ὁ πῶς ἔχει παλαμῆς δ' ἢ σαλαμῆς δι- κτάλιος δ. quod cum Herone omninò conuenit : vi- de & Hesychium. Pariter & liquidorum mensuras Italicæ ab aliis separatas nemo nescit. Videndi sunt vel libri Medicorum. Sed & Aristides ἡμῶν βασιλικῶν memorat in tertiâ sacrarum, quæ procul- dubio Capitolinæ aduersa fuit, vt pedi Italico seu Monetali Regius. Fallitur enim vir Doctus, qui cum Capitolinâ eandem facit, siue cum vrbana heminâ.

¶ Vt ad Mensuram militarem redeam, Rectè Salmasius Commam in superiore Vegetij loco inter- pretatur, Mensuram ad quam militaris statura ex- acta. Nam & ita in Glossis Isidori Incoma, mensura militaris ; ita dicta pro Encomma : siue quia palus in terram defixus, ad quem statura Tironum & Mi- litum exigebatur, ἐγκομμα : quomodò Græci ἐγ- κόπτειν πάλον palum defigere : vel etiam quia incisuras quasdam, (& vt nos vocamus encoches) & κόμματα haberet, quibus (vt mos est) pedum & vnciarum notæ distinctæ essent, & designatæ : Sic perticæ metatorum mensuram sua habuere κόμμα- τα. Videtis eum ad Histor. Augustam, p. 119 : 120. Incisum κόμμα, in veteri Onomastico.

NOTÆ

* Abest & hæc lex à Cod. Inst.
† Intelligit dictam l. 1. inf. de filiis mil. Apparit.

v. * Idem. AA. ad Vitentium pp. Galliarum.

¶ I quis ad fugienda sacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum corporis expeditse, & ipse flammis vlticibus concremetur, & domi- nus eius qui non prohibet, graui condemnatione feriat. Dat. vi. Kal. Mai. Triberris, Valentiniano & Valente AA C O N S S.

NOTÆ

* Abest & hæc lex à Cod. Inst.
† Vitentius PP. Galliarum sub Valentiniano : v. Prosopogv.
‡ damnum, mutilationem, dispendium, l. 5. inf. de filiis milit. apparit. deformationem : l. 2. sup. deformationem : c. 2. de Clerico agror. Iuuenalis pariter de Castore Cupiens euadere D A M N O Testiculorum.
¶ Non muto in expeditse.
¶ Vel 11. id est A. 368. vel 111. id est 370. quod malo.
¶ Pertinet igitur hoc propriè ad Tirones, quos Domini exhibebant.

COMMENTARIVS

DETECTANTES militiam Tenebrionès (quâ voce hæc in re vitur Varro apud No- nium) & quidem amputatione DIGITORVM, ex Constantini constitutione, Curia nihilominus ad- dicuntur, l. 1. inf. de filiis militar. Apparit. Quod hæc Valentiniiani l. 4. confirmatur, ne hi videlicet manus deformatione ab aliis Reipublicæ muneribus se eximerent. Mox tamen l. sequ. 5. capitalem viuicomburij pœnam idem Valentinianus indixit. At Theodosius l. 10. inf. constituit, vt etsi inter le- gitimos milites ij non numerentur, nec militum nomen ferre possint, onera tamen & labores mili- tiæ euitare non possint. Deformatio scilicet, seu debilitatio digitorum à militiâ quidem excusat & repellit, non tamen à Curtialibus muneribus, vt h. l. & d. l. 1. vel à militariibus oneribus, d. l. 10. Similiter debilitas, id est, membrorum dam- num & deformitas huiusmodi vel similis repellit ab Altaris functione sacrâ, non etiam à cæteris muneribus Ecclesiasticis, cænon. qui partem 6. 55. Dist. & cap. 2. Exi. de clerico agrorante vel debilita- to. Et Innocentius in integrâ Epistolâ ad Felicem Nucernianum Episcopum : In his Clericos scripsisti quos constituis, non habere aliquos muros, aliquos bigamos esse. ¶ Omitto locum ex Valerio Maximo lib. 6. cap. 3. & Plutarcho in Lyandro, Aliano lib. 2. cap. 9. & Histor. Miscella cap. 16. & similes huius locos cuius obitios, de hâc videl. pollicis vel digitorum truncatione ad militiam non subeundam, seu de Marcis, quæ propria hæc in re vox est.

¶ Illud notari oportet, & hanc l. 4. & d. l. 1. de filiis milit. Apparit. & Veteranorum, ad Italiam, seu Italos, propriè pertinere : Et quidem h. legem 4. ad diocesim Vicarij Vrbis Romæ : dictam verò l. 1. ad Brutios, & Lucaniam nominatim. Dicitur enim lex illa, Accèpta Regio, quæ vrbs sanè sedes fuit Correctoris Lucaniæ & Brutiorum, vt testatur lex 1. inf. de Reluionibus. Sed & Olympiodorus apud Photium τὸ πρῶτον μνησθέντος ἔστ' ὁ Βρυττίας (ita enim reponendum, non Βρυττίας) scilicet am- putationem hanc sine truncationem digitorum ab Italis passim (at non etiam à Gallis) vsurpatam, testis Ammianus Marcellinus, horum ipsorum Scriptor, in insigni illâ παρακρίσει quam de Gallis & Galliis facit, lib. 15. p. 61. Ad militandum, inquit, omnis

at as apissima & pari pectoris robore Senex ad procin- tum ducitur, & adultus gelu duratis artibus, & la- bore assiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquando quisquam, vt in ITALIA, munus Martium perimefcens pollicem sibi præcidit, quos iocul- liter Mucros appellant. Vbi localiter, id est, ioco quasi murcidos, defides, & ignauos appellatos ait, vulgò scilicet vel à Gallis iam latinam linguam edo- ctis. Etsi eo loco Vir doctus nuper ex editione Romanâ & M. S. Regio mallebat Localiter. A quo loco non abluat hic Spartiani locus, Hadriano p. 6. Etsi est is de Italiâ Hispaniarum. Delectum ioculariter (vt verba ipsa ponit Marinius Maximus) deuo- lantibus Italicis, vehemenssimè ; cæteris prudenter & caute consuluit. Quo loco ioculariter est, non leu- titer, aut per iocos & facetias, sed ridiculo more amputatis digitis. Item vehemenssimè consulere, est asperius & seuerissimè canere, ἐμπεδίσματα. Con- sulendi scilicet verbum anceps est, & ἐν τῷ μαισόν, vt l. 2. inf. de itinere muniendo. Singuli loca debent quaque sortiri, vt sibi consulant, vel negligentia vel labore. Cæterum illo loco proculdubio Italicus sunt, Italicæ municipes in Hispaniâ, non ex Italiâ orti : id enim locus ipse expolcit : Nam & ita Victor Schotti, Hadrianum, quem alij Italicâ vrbe Hispa- niæ ortum scribant, stirpis Italicæ fuisse scribit : quæ idem monco, quia & locum illum Viri docti vitiosâ interpunctione corrumunt, nequè capiunt quid sit IOCLARITER delectum detrectare, item quid sit vehemenssimè consulere : aut qui Italicus sunt eo loco.

Cæterum cur Italicis Hadrianus delectum iocul- lariter detrectantibus VEHEMENTISSIMÈ consu- luerit, & iratus fuerit, hæc proculdubio causa fuit : quia Hadrianus ipse Italicus fuit, id est, Ita- licâ ortus. Et ideo tanquam indignis συμπαρονώταις vehemenssimè consuluit. Et fortè hæc quoque causa Hadriano fuit, cur Italicam patriam nun- quam (quod Dio memorat) accesserit, quamlibet Hispaniam adierit. Verum ad Italos redeamus. ¶ Itali videlicet traductis pridem animis ab arte militari ad pacis artes, vni fermè agricolationi operam dedere, vt scribit Herodianus l. 2. Nem- pe posteaquam Augustus Princeps exemplum futu- ris Principibus dedit, vt milite Italico parcius Nu- mcros

meros explerent. De defertoribus quoque per Italiam : vid. l. 1. inf. de defertoribus.

Ceterum cum in Gallia tales Murcos fuisse, neget Ammianus Marcellinus, mirari subit, de Murcis ed PP. Galliarum l. 5. b. 1. datam, cum tamen Ammianus Marcellinus, vt dixi praedicto loco neget, ex Gallis vltos id vlturpasse. Verum illud notari oportet, Galliarum Praefecturam Pratorianam intra se continuisse quoque Britannias, & Hispaniam. Et certe paulo post locum Ammiani consignabo, de defertoribus per Britannias. Et superius locum consignavi, de Italici Hispaniarum ioculariter delectum detrectantibus. Quin & Gentiles iam, Barbarique intra Gallias milites erant, quorum filij id patrare potuerunt, at non etiam ceteri Galli, si Marcellino stamus. Vt ad Murcos istos redeamus, apud Chiticium Fortunatianum haec quoque leguntur: Decem milites belli tempore polliceri sibi impuram. Quinimod & ipsi parentes, tenentiore affectu mori, delectu per bellum indicto, filios suos debilitate soliti, vt testatur Suetonij locus in Augusto, cap. 24. Et lex 3. n. de re militari: Et Rufus in legibus militaribus, §. 47.

Denique haec leges dua vna cum l. 10. inf. de medicis & Professoribus ad delectus continent, quos per haec tempora Valentinianus habuit, ad supplementa legionum Gallicanarum, post varias in Gallis expeditiones aduersus Alemannos, Francos, & Saxones (de quibus consulendus est Ammianus Marcellinus lib. 27.) vt terrorem Barbaris obliueret,

cuius meminit & Zosimus lib. 2. p. 742. haec notitiam scribens. Ουαλοσημανός ο βασιλεύς τα περὶ τὰς Γερμανίας ἐν ἑξήκδις ἔτη, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν τῷ ἑξήκδις ἀσφαλείας ἡ Κελτικὴν ἐθνὴν ποικίλως ἐπέβουον. Νεολογῶν οὖν ἐπὶ πλείους ἀδρότητας, ἐκ τῆς ἡγεμονίας τῆς ἑξήκδις βαρβάρων ἡ ἐκ τῆς ἐν τῷ Ρωμαίους ἐστὶν ἡγεμονίας τῆς στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως. Quin & Ammianus Marcellinus lib. 27. in Gestis horum circiter temporum, haec scribit: Valentinianus, inquit, profectus, ab Ambianis, Treuerisque festinans, nuncio percussit grati, qui Britannias indicabat barbaricâ conspiratione ad ultimam venientiam inopiam: Nestaridumque Comitem maritimi tractus occisum, & Balchobandem Ducem, hostilibus insidiis circumuentum. Quibus magno cum bovere compertis, Seuerum etiam, iam Domesticorum Comitum misit, si fors casum dedisset optatum correctum fecit gesta: quo paulo postea reuocato, Ioninus eadem loca profectus, Praeueniens idem celeri gradu praemisit ADMINISTRATA peiturus exercitus validi, id enim instantes necessitates flagitare firmabant. Postremo ob multa & metuenda quae super eadem insula tumores adsidui perferabant, electus Theodosius illic properare disponitur, officii Martii felicissimè cognitus, ascitaneque animosa legionum & cohortium pube tendebat praecunte fiducia speciosi. Et paulo post: Denique Edictis propositis impunitaeque promissa, Desertores ad prociendum vocabat, & multos alios per diuersa libero comitatu dispersos: quo monitu vt redire plerique, &c.

REPARANDO exercitui incumbens Valens tria constituit. 1. de Immunitate a censibus, Tironis oblatis. 2. Quis Tiro offerendus. 3. Quomodo & quo ordine exercitus Supplendus sit.

VI. *. Idem AA. ad Modestum PP."

Ioblatus Iunior fuerit, qui censibus teneret insertus, ex eo tempore, quo militiae sacramenta suscepit, proprii census caput excuset; ac si quinquennij tempus fida obsequij deuotione compleuerit, vxoriam quoque capitacionem merito laborum praestet immunem: ea scilicet seruanda ratione, vt quam sibi vxorem copulauerat affectu, & in priore lare derelictam memorarit, improbata census sarcinâ sustineat. Nullus vero Tironem vagum, aut Veteranum possit offerre, cum ad spontaneam singuli militiam proposita immunitatis commodis inuitentur: circa eos enim Leges iubemus valere beneficium, qui indigenas, atque ipsius prouinciae finibus innutritos, vel adfixos censibus, vel Adcrefcentibus suis obtulerint Iuniores: neque enim conuenit illum immunitate gaudere, qui vanâ oblatione vagi atque fugitiui vel veterani filij statum futuræ conuentionis inriferit. Quod haec tenus decernimus custodiri, vt oblatus numerus ex Adcrefcentibus primitus reparetur; ac si compensatio non potuerit conuenire; neque ex Iunioribus modus qui oblatus fuerit, quiuerit reparari, ita demum de publicis facibus hij qui ex superfluo veniunt, eximantur. Dat. XI III. Kal. Octob. Hierapoli, Valentiniano & Valente III. AA. CONS. [370.]

NOTÆ.

* Absit à Cod. Inst.
Tribuenda haec lex Valentiniano VALENTI & Gratiano. vid. consul. Theod.
Modestus sub Valente PP. Orientis, v. Prologogr.
Vt ea quam,
& non deductam in domum mariti.
Locus, vt videtur, corruptus, de quo infr.
Lex 1. Cod. eod. tit. hinc desumpta est: quae ita habet: Nullus Tyro vagus aut veteranus aut censibus obnoxius ad militiam accedat.
Vagus Tyro, est alienigena, l. 2. inf. de defertoribus: dicam ad l. 10. inf. de defertoribus.
de legis.
Indigena hinc definitio elici potest, Indigena ἐπιγενής. Gloss. Saluianus lib. 5. suscipiuntur vt aduena, sunt prauidicio

prauidicio habitacionis Indigena. Indigena est eado genitus. Alia excerpta cap. tit. γεννητός, Indigena

- 26. Suos.
dominium, patrem.
immunitate gaudere, propter filium oblatum
Filios suos possessores Tirones obtulere.
26. Ablatus, & hic, & casus mox: Ablatus autem, id est, deficiens numerus, morte vel aliter.
Compensationem vocat, subrogationem & supplementum, reparationem.
Id est, congruere, sufficere.
26. Ablatus, vt sup.
Fases publici quid? mox dicam in Comment.
id est, quicquid censibus vel adcrefcentibus conferuntur non sufficientibus ad reparationem exercitus, militaribus adcrefcentibus & tyronibus.
Zozimus quoque author est, Valentem hoc anno Hierapoli constituisse, atque inde contra Persas mouisse, lib. 4. p. 742. vide & subscriptionem leg. vn. inf. de iure ita lico vrbis Const. & legis 19. inf. de Episcopis.

COMMENTARIUS.

REPARANDO exercitui Valens hoc tempore incumbens, haec tria constituit, I. primum scilicet alacritati Prouincialium ad offerendos Tirones excitanda constituit, quomodo IMMUNITAS a censibus & capitacione Tironibus quaratur. Quod sane pertinet quoque prox. l. 7. inf. & l. 4. inf. de iur. iur. Huius certe legis haec sententia est: Tironem oblatum qui censibus est insertus, statim vt militiae Sacramenta suscepit, immunem fieri a censu: post quinquennij militiam etiam vxorem eius immunem reddi (quod tamen, vt innumtatum postea fuerit, vid. l. 7. prox. inf.) Sed eam demum vxorem immunem reddi b. l. notandum est, quam Iunior, sine Tiro, non tantum affectu sibi copulauerit, verum etiam quam in domum suam traduxerit. Quod velut singulare notari oportet: Eam scilicet demum vxorem haberi, credique, quae in domum mariti introducta, seu traducta est. Vxor scilicet in domum mariti deductio ad constituendum matrimonium vt maxime non requireretur, (vt satis probat lex, si donationem 22. Cod. de nuptiis: Et lex, Seia, penult. de donationib. inter virum & vxorem. Et vulgata regula, solo honore maritali & affectu nuptiarum constitui, qui & plenus honor dicitur, l. 11. Cod. de repudiis: l. cum tabulis, §. 1. de his quibus vt indignis: Non. 22. cap. 3. & 24. c. 4.) Tamen ita plurimum eueniebat, vt non apertius vtriusque coniugis voluntas declararetur, quam marito vxorem in domum suam deducere. Sed & necessariò requirebatur in quibusdam casibus, ne forte aut probatio aliunde deesset; aut fraus aliqua fieret, vt in specie huius legis, & l. mulierem 5. n. de iur. nuptiarum: Et legis cum fuerit 15. n. de condit. & demonstrat. l. Sancimus 34. Cod. de nuptiis, & apud Paulum lib. 2. Sentent. Tit. 19. §. penult. Et l. 65, §. 3. de iure dotium: cum de implenda scilicet conditione nuptiarum agitur: Item cum de publico prauidicio agitur, non nudus affectus sufficit, quem ementiri & fingere facile quis potest; verum his casibus plena probatio requiritur: Quod non aliter aut certius fit, quam deducta vxore in domum mariti. Vice versa, cum ad fraudes velandas post consensum militarem inter tempus ipsius consensus, & deductionem ipsam multa fieri soleant, hoc certe casti non attenditur tempus in domum deductionis. Vt ecce, donatio inter virum & vxorem constante matrimonio prohibita est, simul ac in nuptias consensus est, neque attenditur tempus in domum deductionis, d. l. Seia, penult. de donationibus inter virum & vxorem. Breuiter, si de voluntate ipsorum tantum contrahentium agatur, & de affectu aliunde constet, deductione nil opus est. Si verò de explenda voluntate aut legis, aut Tertij alicuius, deductio omnino requiritur: ne aliquin fraudibus sit locus, vt in specie huius legis. Facile enim

Tiro, alicui mulieri factum factum cupiens, cum in militiam proficiscitur, hanc vel illam sibi affectu copulatam ementiri poterit: Et ideo in domum suam traductam probare debet, non in priore lare derelictam. Simili sane fraudi occurritur simili dispositione in l. 4. inf. de Veteranis, vob. ita tamen. Ex his interim quoque apparet ieropoliam in Ecclesia per haec tempora nondum publicâ lege vlturpatam videri: de quo dixi ad l. vlt. sup. de nuptiis. Illud verò non magis quam ex l. 7. inf. rectè colligitur, vel ex leg. 3. supra, de re militari: militibus hoc tempore licuisse secum vxores habere. Cuius eroneae sententiae causam praebuisse videntur illa, & in priore lare derelictam, quibus discrimen induci putarunt inter vxorem domi relictam, & in militiam ductam: cum illis vt iam ostendi, discrimen statueretur inter eam quae in domum mariti deducta, & inter eam quae in priore lare derelicta, id est, in domum non deducta. Ergo huiusmodi vxor per quinquennalem tironis militiam a censu non eximitur; qui sensus est vericuli, ea scilicet seruanda ratione: vbi tamen in sine eius locus corruptus videri possit, & sic legendus: improbam census sarcinam sustineat: vt improba sarcina, sit grauis & molesta: vel ita, memorarit, improbatam census sarcinam sustineat: vel retineti quoque possit ita, improbate, scilicet vxor, non sarcina. Verum nil inuito temerè: sustineat, id est, duret; maneat in census sarcinam probatâ, cui probabitur iam antè subiecta: sustineat, pro durare, manere, ac nominatim vt sustineret, ita sustinendi vox in censu negotio propria: vid. l. 1. inf. de praestatio. Et haec de primo huius leg. capite. II. QVIS TIRO OFFERRI debeat, vt superior immunitas ei contingat, definit b. l. Valens Imperator; scilicet neque vagus ἀλλότριος tiro, neque veteranus offerri potest, aut debet; verum vel indigena, atque in ipsâ Prouinciâ innutritus (cui scilicet vagus opponitur & fugitiuus,) vel adfixus censibus, vel certe ex adcrefcentibus. Vt in militiâ alijerant iam militantes, alij verò adcrefcentes; id est, supernumerarij, qui interim non militabant; sed in parato veluti habebantur, vt in locum legitimorum militum amissorum subrogarentur: (de quibus dixi ad legem 11. sup. de re militari:) similesque adcrefcentes in militiâ Palatinâ fuerunt: Ita pariter in Prouinciis alij professionibus censuabilibus iam inserti erant, sen voluminibus censuabilibus, & censum iam praestabant, alij verò adcrefcentes erant, qui scilicet in locum deficientium subrogarentur, vt testatur quoque lex 3. sup. de privilegijs eorum qui in S. Palatio: vbi dixi. III. REPARATIO exercitus seu supplementum, vt fieri debeat, b. l. definitur. Primum igitur Numcri replendi sunt ex militibus Adcrefcentibus, de quibus (vt iam monui) plenè dixi ad l. 1. sup. de re militari. Tum si Numcri aut modus

militum ablati ex aderescentibus militibus repleri non possit, ex Tironibus qui iam sunt, reparatio fieri debet. Tandem neque his sufficientibus, noui Tirones ex censitis collati, numeris adscribendi sunt. Ad Censitos igitur non decurritur, nisi postremo loco. Hâc videl. ratione, Ne temerè voluminibus Censualibus eximantur Censiti, atque ita reparandi exercitus colore tributaria res concidat. Dixi voluminibus censualibus, & vt hic dicitur & l. 9. de infirm. his que sub Tyrann. fascibus publicis. Fasces publici sunt libri publici censuales, & Ciuitatum Prouinciarumque encantaria, quibus capitationis modus insertus erat: de quo ad leg. vlt. inf. de censu: Les Roles des Tailles. Eodem modo Volumina censualia, l. 3. sup. de privileg. eor. qui in S. P. Fascibus etiam dixisse notatur Lucanus lib. 10. Nec metus Endoxi vincetur Fastibus annis. Quo loco Lucanum Sernius reprehendit. Columella 10. Sequor nunc Endoxi & Metonis FASTVS Astrologorum: quem locum etiam pro Lucano contra Sernium annotauit Beroaldus. Horatius 3. Carminum, vt in nonnullis codicib.

Varro in Ephemeride: Postea honoris virtutum causa Iulij Casaris, qui factus porrexit, mensis Iulius appellatus est. Et Sidonius carm. 3. ad Maioriumum.

Sic lustro Imperij perennis actio
Quinquennialia festibus dicuntur.

REPARANDO exercitui Valens incumbens multa constituit exci-
tanda Prouincialium deuotioni.

VII. * Imppp. Valentinianus, VALENS & Gratianus AAA.
ad Modestum P. F. P."

IRONVM præbitio in patrimoniorum viribus potius, quam in personarum muneribus conlocetur, vt proto.....munus, quod prouinciarum interna depascitur, ab imis (vt dicitur) radicibus eruatur: Nam inter reliqua vitia hæc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quòd autum sæpè pro corporibus deposcitur, adque aduenarum coëmio Iuniorum insolentius quàm conuenit, æstimatur. Contra hæc sanè reperta est & facilitas & commoditas exigendi, cum neque excusari quisquam poterit, vt ante priuilegio consueta fuerat hominis vendicatio, nec vllus qui releuandus fuerit perpetuè ingratuati addici. Illud etiam similiter definitum est, vt hij tantum à consortibus segregentur, quorum iugatio ita magna est, vt accipere non possit adiunctum, cum pro suo numero in exhibendo tironem solus ipse respondeat: Inter quos verò possessiones exiguæ necessitas coniunctionem postulat, functiones annorum & præbitiones vicissitudo Seruetur: quippe vt Senatores, ceterique qui primo anno & suo & consortis nomine tironem dederint, in sequenti vice habeantur immunes, illique in præbitione succedant à quorum conuentione fuerit ante cessatum. Quem ordinem cum Corpora postulantur, conueniet custodiri. Sin verò Aurum fuerit pro tironibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet: Et ne aliquid dubium relinquatur, & solidorum numerum, qui Temonario inferendus est, designamus, vt siue Senator, Honoratus, Principalis, Decurio, vel Plebeius tironem suo ac sociorum nomine ex agro ac domo propria oblaturus est, ita se à coniunctis accepturum solidos nouerit, vt integri pretij modus in triginta tantummodo & sex solidis colligatur, vt deducta portione, quæ parti ipsius competit, reliquum consequatur, sex tironi gratia vestis ac sumptuum præbiturus. Ipsorum etiam qui militaturi sunt priuilegiis accedentibus facilius deuotio prouocatur, videlicet, vt vniuersi qui militaria sacramenta susceperint, eo anno quo fuerint numeris adgregati (si tamen in suscepto labore permanferint) immunes propriis capitibus mox futuri sint. Completis verò quinque annorum stipendiis, qui Comitatus numeris fuerit sociatus, patris quoque & matris necnon & vxoris suæ capitationem meritis suffragantibus excusauit. Hij verò qui in Ripa per cuneos Auxiliatque

Vid. & Priscianum lib. 6. de differentiis in P. S. Fastibus pro Fastis: de quo sanè monuit Scaliger 5. de Emendat. Tempor. cap. de Indictionib. Constantiniensis, p. 470. Ego tamen, verum vt dicam, malim vbique Fastos, & Fastibus legere: Fasces nempe Consulares, & Censuales indicantur: Consulares quia Fasces inter Insignia Consulatus: Censuales Fasces, id est, libri, seu Rotuli, vt nos vocamus.

Quod Historiam huius constitutionis causam attinet, pertinet ea ad belli Perfici hoc tempore apparatus, de quo Zofimus lib. 4. p. 242. τὸν ἀποπέμπει τὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ΜΩΔΕΣΤΩ Τυρόνων ἀποπέμπει τὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν Διοκλετιανῶν. Et mox; οὐαλίς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ὧν ἀρχῆς ἄρματ' ἔχει Περσῶν ὅτι ἔδωκεν ἐπέλετο πρὸς τὸν σχολασίαν, ἐβόηθει τὸ δέοντα πρὸς ἀνομιαν τῆς πόλεως, καὶ ἀλλὰ πολλὰ καὶ πρὸς τὸν φόνομεν, τῶν δὲ κατὰ τὴν βασιλείαν φιλανθρωπῶν τὰ ἀντιμύθηα. Παρελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἔχρησεν ἀσφαλείας τὰ πρὸς πόλεμον δάκει, τὰ μὲν χειμῶνα ἐξέστρεψεν ἐν τῆς αὐτῆς βασιλείας, ἦρθε δὲ ὅτι τὸν ἹΕΡΑΝΠΟΛΙΝ ἀπέστη, καὶ ἐβόηθεν τὴν στρατοπέδου τῶν Περσῶν ἐπάγων. Vbi vides quoque congruere & subscriptionem huius l. DAT. HIERAPOLI. Cui similis lex vn. inf. de iure Italico V. C. & l. 19. inf. de Episcopis. Et Inscriptionem ad Modestum PP. qui sanè huius belli Perfici curâ defunctus, vt dicere est ex Libanij epistolis lib. 3. ep. 102. 259. 301.

que fuerint constituti, cum proprio capite vxorem suam tantū post quinque annos vt dictum est, præster immunes, si tamen eos censibus constiterit adtineri. Et quia Publica veilitas quoque cogitanda est, ne sub hac indulgentia insertæ capitationis numerus minuatur, ex incessibus atque aderescentibus in eorum locum qui defensi militia fuerint, alios præcepimus subrogari. Dat. IIII. Non. Iun. Antiochiæ, Post consulatum Gratiani A. IIII. & Equit. v. c. c. o. n. s. s. [375.]

NOTÆ.

- * Absc hęc lex scil. à Cod. Iust.
- Modestus sub Valente PP. Orientis vid. Protopogr.
- Oneribus.
- 26. prototypia munus, non vt alij censebant, protostasia.
- 26. priuilegia: & intelligit immunitates datas à tironum præbitione.
- Homines hic signatè pro Tironibus, mox corpora vocantur.
- Collatores Tyronum.
- 26. Possessiones.
- Functiones iuniorum ex præbitione. Quamquam & annorum seruari potest, vt sequentia suadent.
- Corpora, id est, Tyrones ipsi, vt l. 2. sup. & l. 14. Sic & Græci Procop. 4. Gothic. χερματὰ αὐτῶν καὶ ἐσθμῶν, καὶ ἐσθμῶν ἐσθμῶν τῶν βασιλείας κακομῆσα καὶ παλαιὰ ἀρχῆς. Ammianus Marcellinus lib. 19. p. 162. Auxum quippe gratianor Prouinciales [pro] corporibus dabunt. Eodem sensu apud Procop. 4. Gothic. χερματὰ.
- Pro ceteri quoque.
- Debitum, id est, functionem & tributum.
- Temonarius: De eo dixi ad l. 3. sup. de priuileg. eorum qui in S. P.
- De hæc offrendi voce, l. 8. prox.
- Priuilegiis, pro priuilegiis. Priuæ leges sunt priuilegia, seu in priuos homines leges late, vt Cicero interpretatur. Seruari igitur potest priuilegiis.
- 26. Deuotio prouocatur, vt dixerit haber MS. fortè prouocabitur.
- De Comitatus numeris dixi ad l. vlt. sup. de re militari.
- Il est, excusabit.
- De Ripensibus dixi ad d. l. 7.
- Cunei erant ex Romanis, qui scilicet conglobati stabant, & pugnant. Vide & Isidorum lib. 9. cap. 3. Auxilia vero, quæ & ipsa Auxiliares Cunei vocantur, l. 1. sup. h. r. erant peregrini. Cuneos equitum varios quoque memorat, ab Auxiliariis & Ripariis legionibus diuersos, Notitia Imperi in Duce Scythia: in Duce Vtriusque Mesia, in Duce Dacia Ripariensis: ad quos ferme limites pertinet hæc lex.
- 26. Præsent.
- Inserta capitationis numerum vocat, vel insertum Capitationis numerum, qui continetur, & insertus est fascibus seu voluminibus censualibus.
- Incessibus, pro incessibus: id est, incensis: ita l. vn. inf. de Classicis. Ex incensis, vel Aderescentibus, Incensis, vt illiberis: ita quoque l. 6. sup. Censibus adfixi; & Aderescentes iunguntur. Cæterum scriptum incessibus pro incensis, prisca scriptura, vt Cassibus, pro Censibus: Et Cas. pro Cons. Nil igitur opus hic reponere incensis præcipimus.

COMMENTARIVS.

AD PRÆBITIONEM tyronum alacrius faciendam, Prouincialium deuotio hæc Valentis lege ex vrbe Antiochenâ data A. D. 375. excitatur, variis constituitis. Primùm fundamenti loco ponitur, Patrimoniorum seu possessionum onus, potius quàm personarum hanc præbitionem esset: certa quoque hominum & personarum genera hæc collatio respiciat, veluti Senatores, Honoratos, Principales, Decuriones, Officia Iudicum. Itaque & Vegetius, lib. 1. cap. 7. possessoribus indictos Tyrones scribit. Sed & Valentinianus Nouella inter Theodosianas 44. lib. 1. Reparandi feliciter exercitus cura conferri debere tirones à possessore censuimus. Et l. 2. Senatores vel vniuersos possessores oportere à se conueniri. Neque quicquam interest hæc parte possessoribus, an possessoribus indictos Tyrones dicamus. Neque sollicitandus Vegetij locus, vt fecit Cuiacius, cuius vulgatam lectionem tuerentur omnes libri, tuerit dicta Nouell. Valent. Idque etiam confirmat satis lex 6. §. vlt. m. de muneribus & honoribus. Pariter vt nec Ammiani Marcellini lib. 21. p. 200. locus sollicitandus, vbi dicitur indictis per Prouincias Tyrocinis omnis ordo & professio vexabatur: vbi quidam pro professio, tentabant possessio. Id enim ed pertinet, quod quædam professiones à Tyronum collatione immunes erant, de quo consule Paratitica. huius tit. & tit. inf. qui à Præbit. Tyr.

Secundò; Prototypiæ munere h. l. penitus aboletur. De Prototypiæ munere (de quo alioquin Titulo de protostasia, plenè,) duo hæc lege dicuntur, vel indicantur. Primùm, Munus hoc

prouincialium interna depatitæ, id est, Prouincialibus permolestum & grane fuisse: Deindè prototypiæ munus ad coëmptionem tironum pertinuisse, id est, prototypiæ munere defungentes occupatos fuisse in coëmendis Tironibus, qui & ided Prouinciales summopere vexantur, Tirones à se coemptos insolentibus æstimando. Nam cum Prouinciales seu possessores Tironum ipsorum præbendorum copiam non haberent, vt quia filios nullos habebant, vel aliunde Tirones ad manum non habebant prototypiæ munus sustinentes, tirones aduenas coëmebant, mox pretia immensa à Prouincialibus pro his exigebant, quasi maiore emptos. Cæterum aduenas Iuniores hæc lex vocat, id est, extraneos, & aliunde quæsitos (alienigenas vocat pariter lex 2. inf. de defensoribus) vt ita aduenæ opponantur filiis, atque aded domesticis indigenis atque ipsius prouinciæ finibus inmutitos vel adfixos: quos qui habebant, conferre soliti sunt, vt docuit lex 6. sup.

Duobus igitur his prægrauabantur Prouinciales qui filios non habebant: Nam ingens & immane pretium loco Tironum, Temonario præstare cogebantur, vel postea coemptos à Prototypis Tirones immani pretio æstimatos accipiebant. Vtrique hæc l. obuiam itur, pretio tironum immenso sublato, simul & Prototypiæ munere.

His sublatis, & constitutis, MODVS iam præstationis constituitur, & quidem ex primæ sententiæ fundamento, excitandæ Prouincialium alacritati & deuotioni; Primùm Immunitates omnes à

Tironum præbitione, nullius esse momenti, iubentur; quia scilicet, tironum præbitio in patrimonio- rum viribus collocatur: ut proinde pro modo poss- sessionum, cessante omni personæ privilegio, eam quæque agnosceret teneatur.

¶ Secundò statuitur, eum qui possessionibus lapsus fuerit, releuandum.

¶ Tertio, si qui possessiones Modicas habeant, Adiunctionis, seu coniunctionis cuiusdam Enbolis specie plures consortes coniungi iubentur ad vnus Tironis præstationem, sic ut qui Tironem solus hæc vice & anno soluit, sequente immunis sit, con- sorte ipsius Tironem solente. Et hæc quidem si ipsa Tironum corpora præstentur, nam si aurum pro Tironem inferatur, tum singuli suam partem præstare tenentur. Ad hanc potest etiam coniun- ctionem pertinet excessus, ita ut: l. 14. inf. de Ex- traordinar. Vbi id complacitum vocatur, si ea vox ibi rectè habet.

¶ Quarto, Pretium tironis h. l. constituitur, tri- ginta sex Solidorum videlicet: & insuper sex pro ipsius veste & Sumptibus. Variè scilicet pro tem- porum varietate (atque etiam ararij inopia) & personarum ratione, æstimati Tirones fuerunt: Modò triginta sex solidis, ut h. l. modò viginti quin- que, l. 13. inf. modò triginta, l. 20. inf. & Nouella Valentini inter Theodos. 44. de Tironibus, l. 3. Sep- aratim verò pro vestibus & sumptibus & pastu summa aliqua exacta: ut præter hanc legem, docet d. l. 13. sed mirum magis & incredibile, quod So- crates lib. 4. cap. 28. Latine, cap. 33. Græcè, de hoc ipso Valente nostro scribit, eum pro singulis Tironibus octoginta solidos exegisse: τὸν ὃ σωτηρι- αῖον ἐπαρξάνον καὶ κέρως στρατιώτην ἐξαρξήσαν- τιν ὀφθαλμοῦ χροσίνος ὑπὸ ἐλάσει στρατιώτη τὸς σω- πλεσὲς ἀπαρτίδης κλεῖους, ἢ ὑπεροπὸς σωπλείας κοπιῆς κωπῆς. Χρῶσινος certè recentiore appellatio- ne solidus est. Glossæ χρῶσινος solidus. Vsurpat & Theodorus. Abucaras in Dialogo ad Præfektū Cursus Emiseni & Tzetzes chil. 9. Et Nicetas in Isaacio Angelo lib. 1. Quod si ita χρῶσινος hic exaudire oportet, proculdubio vel Socrates falsus fuerit, vel mend- dum apud eum residet: ut legamus: ἔξ ἢ τελεῶν- τιν pro ὀφθαλμοῦ. Et quidem tantò magis, quod hanc legem ad id ipsum pertinere existimo, quod idem Socrates ibidem narrat. Sed & Ammianus Marcellinus lib. 3. p. 472. de Aditeratione Tyronum in eius ipsius Historiæ sequelâ, putâ de Gothorum in Thraciam translatione. Negotium, inquit, letitia fuit potius quam timori eruditus adulatoribus in manu fortunam Principis extollentibus: quod ex ultimis terris tot tyrocinia Thracenses nec opinanti offerrent, ut collatis in unum suis, & alienigenis viribus, inuidium haberet exercitum, & pro militari supplemento, quod Provin- ciationem annuum pendebatur, thesauri ascenderet auri cumulus magnus. Cui locus geminus est eiusdem lib. 19. p. 161. cupiditate plus habendi incensus quam adulatorum cohors augebat (Quibus etiam illa huius- modi verba, quod aurum sæpè pro corporibus immane deposcunt, respondent. Pro corporibus, utrobique: id est, loco corporum,) id sine modo strepitum, quod externis sopitis, & ubique pace compositâ, prole- rariis lucrabitur plures, & tirocinia cogere poterit val- distima: aurum quippe gratanter Provinciales [pro] corporibus dabunt: que spes rem Romanam aliquoties adgrauauit. Quanquam & l. 9. inf. de desertoribus, Auri libra pretium Tironis statuitur.

¶ Quintum incitamentum h. l. additur, PRIVI- LEGIIS Tironum constitutis: scilicet, Tirones eo anno quo in Numeros fuerint relati, constantè- que permanserint, immunitatem censuum sibi ad- quirunt: completo verò quinquennio, si in Co-

mitatensibus fuerint relati Numeros, Patri quoque & Matri, sed & vxori immunitatem conciliant: Si verò Ripensibus fuerint sociati, vxori tantum: quod in partem recedit ab eo, quod constitutum fuit l. 5. sup. & l. 4. inf. de veteranis.

Ex his interim obseruanda duo. Primò Tirones non statim ut oblari lectique essent, in Numeros relatos: Quod etiam discimus ex Plinij & Traiani ep. 38. 39. lib. 10.

Secundò Comitatenfibus Ripenses fuisse mjo- res: Hinc aded Capitationis seu census immunitas maior per Comitatenfem quam Ripensfem militiam quæritur, ex h. l. Sed & maius corporis robur, maior statura in Comitatenfibus, quàm in Ripensfibus requirebatur, l. 8. inf. de filiis milit. Apparit. Quin & ex l. ult. sup. de re militari, satis constat, maioris fuisse dignitatis Comitatenfes quam Ripen- ses. Videnda & hæc de re lex 4. inf. de Veteranis. Cæterum de his Comitatenfibus & Ripensibus ple- nè dixi ad d. l. ult. sup. de re militari.

¶ Hactenus incitamenta quibus excitati Pro- vinciales, eorumque deuotio ad Tironum præsta- tionem: Ne tamen publica vtilitas negligatur, & privilegiorum militarium obtentu, tributaria fun- ctiones atterantur, SUPPLEMENTI MILITARIIS seu reparandi exercitus, ut leg. superiore, ita & hæc ratio quædam constituitur. Scilicet ex Incensitis & Adrescentibus Numeros suppleri Valens h. l. con- stituit, priusquam videlicet ad Censitos deueniantur, de quo iam dictum est ad l. 6. super. Similiter Clas- sicorum numerum idem Valens ex Incensitis, vel Adrescentibus compleri iubet, l. vn. inf. de Classi- cis. Sed longè fallitur Cuiacijs ad illam legem scri- bens, in duobus: Primùm, cum Incensitos inter- pretatur colonaria conditioni minimè adscriptos, quod refutant ea quæ ad superiorem legem notani. Secundò cum Adrescentibus interpretatur eos, qui ex Classicis nascuntur, quod & ipsum notata ad l. superiorem refutant.

¶ De quibusdam adhuc h. l. videndum est. Ac primùm de Temonariis (quanquam & de iis iam aliquid dicere memini ad l. 3. sup. de privilegiis eorum qui in S. Palatio) Igitur vel ex hac lege discere licet, Temonarium fuisse, cui aurum tyronicum, id est, adaratio & pretium Tironum soluebatur. Eum Synesius Epist. 79. ad Anastasium intellexit, cum scriberet ἢ τῶν ἀπαρτίδων ἐπιπέτῃ τῶν στρατιωτῶν χρῶ- σινος τῶν κληρῶν τυρονικῶν, id est, quem exigendo au- ro militari quod Tyronicum vocatur, præfedit. Eiusdem fit mentio l. 3. inf. de desertoribus. Et l. 3. sup. de privilegiis eorum qui in S. Palatio. Quibus omnibus, inquit, condonamus, ne exactorem vel turmariorum, quos Capitularios vocant, curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel prototypia. Hinc igitur obse- quium Temonariorum d. l. 3. Temonaria functio l. 14. inf. de extraord. sine sordidè munerib. Temonaria onera, l. 6. inf. d. r. Temonis item onus, l. 18. d. r. de extraordinariis: Temonis necessitas, l. 15. d. r. Temonis iniuria, l. 14. sup. de Proximis Comitib. dispositionum. Quod quidem munus inter vilia re- censetur, d. l. 6. 14. 15. 18. inf. de Extraordin. sine sordidè. Idem & Capituli onus dicitur d. l. 18. fun- ctio capitularia sine Temonaria d. l. 14. Capituli at- que temonis necessitas d. l. 15. temonis sine capituli onera, d. l. 18. Et apertissimè d. l. 14. Totius & in- quit, Capitularia, sine ut rem quam volumus intelligi, communi designatione signemus, Temonaria functionis. Et certè Symmachus quoque Capitularios vocat, qui hic Temonarij, lib. 9. Ep. 10. Postulant, inquit, Capitularij taxationem Tironis ab hominibus meis. Et tamen Capitulariorum nomen quam Temonariorum latius patuisse, eoque & Turmarios & Temonarios comprehensos

comprehensos ostendi ad l. 3. sup. de Privil. eorum qui in S. Palatio Cæterum Temonarios potius dicen- dos quis credat. Temonarios scilicet qui Græcis Τυρονικῆς, id est, æstimator, & æstimationis exactor. Temonarios potest hæc productione sicut & olim plura similia hoc ævo ut Telonarius, & Chæronaria

Præterea l. sup. de Prætorib.

Secundò ex hac quoque lege notandum est, qui- nam ad Tironum collationem tenerentur, de quo alioquin satis monet Paratilon. ¶ Tandem hanc leg. ad Scythici belli apparatus refero: de quo v. & Excerpta Eunapij.

E quo GENERE hominum Tirones non sint conferendi.

VIII. * Inpp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIUS AAA. Edictum ad Prouinciales.

TER optimas lectissimorum Militum turmas neminem è numero-Seruo- rum dandum esse decernimus: neve ex Cauponâ ductum: vel ex famofarum ministeriis tabernarum: aut ex Cocorum, aut Pistorum numero, vel etiam eo quem Obsequij deformitas militiâ fecernit: nec tracta de Ergastulis nomina. Pœnam etenim grauis dispendij nullâ excusatione fugituri sunt, si hoc cuiusdam indicio Inlustribus Viris Magistris Equitum Peditum fuerit intimatum: Sed cum illum animaduersio dura damnauit offerentem, triplicata nobilioris tironii fatigabit inlatio. Dat. IIII. Kal. Feb. Const. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. C. O. N. S. S. [380.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Theod.
* Edictis Tirones indicti h. l. & Symmach. lib. 9. ep. 10.
* Hinc Turmarij dicti, qui huiusmodi turmas Tyronum exigebant: de quibus dixi ad l. 3. sup. de priuil. eorum qui in S. P.
* Tabernæ famosæ: vide quæ dicam ad l. 1. inf. de adulteriis.
* Cuiusquam.
* Indiciu, est relatio.
* damnabit, vel damnauerit.
* Offerentes, Sunt qui tributa inferunt: vide & sup. l. 7. Eodem sensu Marcellinus lib. 19. p. 161. id est. Ni postea exqui- sitorum deorsum nomina titulum, per offerentes suscipientesque criminose in manus exaggerata, his propo- gari sibi nitentibus possitates, illis attenuatis omnium opibus se fore sperantibus cunctos, aduqua proscriptio- nes miserrimumque suspensum perueherunt [pro peruenissent.] Nam & ibi offerentes sunt, qui tributa inferbant. De cuius alioquin loci sensu alibi.

COMMENTARIVS

THEODOSIUS M. quatuor constitutiones se- quantur, de delectu Tironum, quæ omnes ad apparatus belli Gothici pertinet, de quo ad l. prox. ex quibus interim apparer, vt & ex l. 3. 5. inf. de desertoribus l. 9. 10. 11. inf. de fil. milit. appa- rat. de Iudicio Zosimi, imò de calumnia eius lib. 4. 755. qui Theodosij culpa τὸ στρατιωτικὸν imminu- tum calumniatur, cum contra ex his legibus appa- reat, quàm sollicitè rei & delectui militari labanti is prospexerit. Hæc certè definit Theodosius M. è quo genere hominum Tirones à Prouincialibus conferendi non sint; Quæ quidem Inspectio, sine Probatio: in eligendis vel respensdis Tironib. non minimi est momenti. De quo integrum caput ex- tat Vegetij, lib. 1. cap. 7. cuius Titulus est, Cuius artis Tyrones vel eligendi sint, vel respensdi. Igitur respit- untur hæc lege serui, Cauponarij, Tabernarij; (de quibus postremis v. quæ dicam ad l. 1. inf. de adul- terijs:) Coci, Pistores: itémque ij, quos obsequij deformitas à militiâ fecernit, vt & tracta de erga- stulis nomina: Alioquin qui ignobilem huiusmodi Tironem obtulerit, tres Tirones nobiles pœnæ no- mine præstare cogitur. Quæ quidem triplicati Tironis præstandi pœna, Nouella Valent. inter Theodosianas 44. de Tironibus, l. 1. quoque statuitur. De Seruis à militiâ arceri solitis, res est nota vt ex h. l. & l. 11. inf. & l. 9. inf. de desertoribus. & Plinij Traianique ep. 38. lib. 10. de quæ eo pleniùs

dicitur ad l. 16. inf. ita locus hic quoque Chrysofomi est homil. Saul. 10. Par. p. 68. in Ioannem βασιλεύς ἔσθι, τὸς ὁμοῦλους ἢ τὸς αὐτὸς ἀπὸ κοινῶν ὁμο- φύτων ἐν ἀξίῳ καταλέγειν εἰς τὸ στρατιωτικὸν τὸ βασι- λικὸν αὐτὸ δέλεος πῶρον ὄντες. Et de statutis 21. ἢ τῶν- τιν ὃ μόνον ἔχειν χρὴ τὸν μέλλοντι στρατεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρων ἔσθι: ἂν γὰρ δέλεος πῆ ἢ, ἐκβάλλεται. Et Orat. aduersus eos qui cæteris derelinquunt, tomo 6. p. 772. ἄλλοις στρατεύεται σικέτης, ἀλλ' ἐὼν ἀλλῷ δέλεος ἂν, καὶ πικρίας ἐκβάλλεται τὸ ἢ στρατιωτικὸν καταλέγειν. Et hæc de seruis. De alijs huius.

¶ Hi quos obsequij deformitas militiâ fecernit, qui- nam sint, ambiguum est. Est qui indicari putat honesto hoc verborum circuitu, Eunuchos: quæ de causâ etiam Eunuchi signatè dicuntur imbelles Iuuenali Satyrâ 6. Sed & Artius Menander lib. 1. de re militari, in l. 4. r. de re militari: Eunuchos à militiâ arceri solitos testatur. Et Sidonius Apollina- ris quoque lib. 1. Ep. 8. conuersa studia designans, ait: Studenti pile senes, alea Iuuenes, armis Eunuchi, literis Federati. Vbi Federati sunt milites ex Bar- baris gentibus, qui pro Romanis Imperatribus militabant, de quibus dicam plenè ad d. l. 16. inf. Denique & Claudianus, in Eutropium Eunuchum; lib. 1.

Quibus unquam seculis terris Eunuchi viderè forum? sed ne qua vacaret Pars ignominia, neu quid restaret inanisum;

Arma etiam violare parvis, potentiaque mon- stris Aggredat, & secum penitans amentia certat: Erubuit Mauros, aduersaque risit Enyo, Dedecus Eoim, &c. Et mox: Quid te turpissime bellis Inferis, aut saeuis pertentus Pallada campis? Tu potes aliovis studiis haerere Minervae, Tu telas, non tela pati, tu flamina nosse, Tu seges operum solers urgeve puellas, Et ninoam domine pensis involuere lanam: Arma relinque viris.

Et postea: Temptis, ab demens, veterem si respicias artem, Concilium decet.

Verum non dubium est, quin latius obsequij deforma appellatio b. l. sese protendat, ad omnes inquam, qui obsequij vilioris sunt, & omnes qui aliquid ad gynæcea pertinens tractant: Nam & ita Vegetius praedicto cap. Piscatores, Aucupes, Dulciarios, Linteones, omnesque qui aliquid tractasse videbuntur ad gynæcea pertinens, longè arbitror pellendos à castris.

¶ Tracta de Ergastulis nomina, b. l. à seruis clarè separantur. Ergastula igitur liberorum intelliguntur, in quibus liberi homines, sed vilissimæ conditionis (fortè etiam vincti) opus faciebant. Et sanè Spartianus, in vita Hadriani, non tantum seruorum, sed & liberorum ergastula fuisse docet, (in quibus sanè & liberi) vbi inter alia ab Hadriano constituta & abolita: Ergastula, inquit, seruorum & liberorum tulit, [id est, abstulit & prohibuit:] Et Glossa Philoxeni Ergastulorum ἐλάθειρα φουλακῶν. Ergastula, τίποι ἐν οἷς πεδῆται ἐργάζονται δεσποτῆσι, δεσπῶς. Non seruili tantum nexu ergastuli vel ergastularij ἐργάζονται ἐλεύθεροι fuerunt, pro dominorum arbitrio, sed & liberi, vel pro poena, vt quidem publici, l. 3. inf. de poenis: vel etiam liberi vilitate suâ contemnendi, atque spontanei, de quibus hæc lex accipienda est. De seruorum ergastulis res nota est, & quidem post superiorem Fla-

driani constitutionem vsurpatis. De publicis rerum ergastulis dicitur ad d. l. 3. Ergastula liberorum, non alia sunt, quam coloni dinitum, qui suis facultatibus enoluti à dinitibus suscepti, etsi ingenii, in seruos propemodum vertebantur, quos elegantissimè describit Saluianus lib. 5. de gubernat. Dei, p. 159. 160. vbi inter cætera hæc notentur; Cum domicilia, inquit, atque agellos suos aut peruasoribus perdunt, aut fugati ab exactoribus deserunt, quia inuere non possunt, fundos vicarum expetunt, & coloni dinitum sunt. Et mox: Ita & isti qui habere amplius vel sedem vel dignitatem suorum natalium non queunt, iugo se iniquitate abiectionis addicunt. Et rursum: Et rerum proprietate careant & in libertatis amittant. Item Suscipiuntur aduenæ, sunt prauidicio habitatio- nis indigena. Denique Quos suscipiunt vt extraneos & alienos, incipiunt habere quasi proprios, quos esse constat ingenuos, verum in seruos: Et miramur si nos Barbari capiunt, cum fratres nostros nos faciamus esse captiuos. Vide etiam quæ dixi nonnulla ad l. 2. sup. de postliminio. Ex his liquet omnibus perperam legem nostram, de ergastulis seruorum accipi: Ireni perperam ab aliis ergastulorum vsum post Hadriani tempora penitus abolitum prodi. Denique errare eos, qui Hadriani constitutionem ita interpretantur, quasi ergastula tantum seruorum sustulit, non in gratiam seruorum sed liberorum: ne vt ante sæpè factum, per factionem possessorum liberi abripi possent, & in ergastulum dari: quasi scilicet eandem tollendorum ergastulorum causam habuerit Hadrianus, quam antea Augustus, repurgan- dorum; de quo alioquin vide Suetonium Augusto, cap. 32. & Tiberio, cap. 8. Vtrumque enim Hadrianus fecit, & seruorum & liberorum ergastula sustulit.

¶ Vt ad huius legis sententiam redeamus, pro ignobili Tyrone dato, tres nobiles dari poenæ loco iubet b. l. Theodosius M. & quidem Iudicio Magistrorum Equitum-Peditum: quos sanè Zosimus loco dnorum, quinque & eò plures hoc ipso tempore à Theodosio constitutos scribit, lib. 4. p. 754.

¶ SUPPLEMENTA NUMERORVM agitari iubet Theodosius, à quibus, & qua fide.

IX. * Idem AA. Neoterio P. P.

EX oportunis Regionibus Supplementa Numeris Mansuetudo nostra decreuit agitari: In id delectos quosque viros atque ab omni suspicione prauitatis alienos iustissimus destinari: In his si malè se gesserint corrigendis, non medio- crem fore denuntiamus, seuerâ animaduersione, sententiam; cum Indices supplicium existimationis extremum, & vltio inexpiabilis exceptura videatur: Ne his quidem Prouincialibus temperatura, quos in officium ministeriumque prædarum vel capiendi vbertas, vel formido simulata deduxerit. PP. VI. Kal. Maij, Antiochiæ Gratiano v. & Theodosio I. AA. CONS. S. [380.]

NOTÆ.

* Iungenda huic est lex. 3. infr. de Desertoribus. Neoterius sub Theodosio PP. Orientis: vt docet huius leg. & d. l. 3. subscriptio P. P. Antiochiæ. De hoc iam dixi ad l. 2. sup. Patitur ita Ammianus lib. 21. Supplementa, inquit, legionibus scripta sunt indictis per Prouincias Tyrocinis. Et Theodosius Imp. hoc ipso anno in l. 3. inf. de Tabulariis. Hoc admodum sufficiente numero militia Supplementis, qui ex vago veteranorumque filijs vacantiisque potuerit fidâ peruestigatione compleri. Vid. & l. d. inf. de desertoribus: vide & l. 4. §. 29. w. de re militari: vt & Anonymum scriptorem subditum Notitia Imperij, cap. 5. Ammianus rursum dicit lib. 19. p. 163. Reintegrato Supplementis exercitu: vide & lib. 31. p. 472. pretij Scil. capere pecuniam. LLL. in d. l. 3.

NOTÆ.

VPPLEBI Numeros militares (indictis etiam per Prouincias Tironibus) Theodosius Magnus hæc tempestate iussit: Et quidem toto hoc triennio, vt præter hanc legem ostendit lex superior 8. & due leges sequentes 10. & 11. Eodemque pertinet lex 3. inf. de Tabulariis lex 9. 10. 11. inf. de filiis militarium apparitor. lex 83. inf. de Decurionibus, & lex 3. (quam huic coniungendam esse dixi) & lex 5. inf. de desertoribus, quæ omnes, excepta d. l. 9. & 10. & d. l. 82. inf. eidem Neoterio PP. inscribuntur: & certè Zosimus lib. 4. testatur, per hos tres annos Scythicum seu Gothicum bellum Theodosio incubuisse: eapropter, supplementa legionum subinde ab eo fieri oportuit, & desertores vagosque & Veteranorum filios, ad signa & militiam renouari. Vide eum nominatim p. 755. 756. 757. Imo Theodosium Scythico hoc bello etiam agrestes seu agricolas & metallarios metallis armasse docet Themist. oratione πρεσβυτικῆ ἐς θεοδωσον p. 106.

¶ Cæterum hæc lege nominatim de TURMARIS (id est, iis qui Tironibus exigendis & probandis præerant, de quibus alioquin dixi ad l. 3. sup. de privilegijs eorum qui in S. Palatio:) agi videri

possit, quinam videlicet ad id officium sint deligendi, quæ poenæ eos maneat si malè se gesserint in officio, quæ Indices ipsos, si horum fraudibus conuincant: quæ denique Prouinciales cum his colludentes. De Turmariorum delectu & eorundem fraudibus geminus locus extat apud Vegetium lib. 1. cap. 7. Nunguam exercitus profecit tempore [belli] cuius in PROBANDIS Tironibus claudicari electio: Et quantum vsu experimentisque cognouimus, hinc tot vbiq; ab hostibus illata sunt clades, dum longa pax militem negligentius incuriosisque LEGIT: dum honestiores quique civilia solentur officia, dum possessoribus indicti Tyrones, per gratiam & dissimulationem PROBANTVR, talesque sociantur armis, quales domini habere fastidiunt. A MAGNIS ergo VIRIS MAGNÆ DILIGENTIÆ idoneos eligi conuenit Iuniores. Quamquam de PROTOSTASJÆ munere hæc lex accipi, vt puto, melius potest: argum. l. 3. inf. de desertoribus, quæ huic coniungenda est, id est, de his qui Tirones coëmebant: idque argumento etiam vltimorum huius legis verborum, ibi CAPIENDI VBERTAS, quæ verba denotant agi de pretio Tironum, & eorum emptione.

¶ De MURCIS.

x. Idem AA. Eutropio PP.

VI spurca amputatione digitorum declinat vsum armorum, non euadat illa quæ vitat; sed in signitus maculâ ferat inpositum militiae laborem, qui declinauerit dignitatem. ¶ Ipsi quin etiam Prouincialibus, qui ex horum ausis Iuniorum sæpè patiuntur pænuriam præbendorum, hæc optio immobilis decernatur, vt tempore delectus agitandi, vbi commune cœperint conueniri, duos mutilos Iuniores pro vno integro Eminentia Tuæ dispositionibus offerant. Dat. Non. Sept. Hadrianopoli, Eu cherio & Syagrio CONS. S. [381.]

NOTÆ.

* Concordat huic, lex 4. §. 5. sup. & lex 1. inf. de filiis militum. Apparit. Eutropius sub Theodosio M. PP. Illyrici. Vid. Prosopogr. Spuream vocat, defcedam, turpem. Iuniores, pro Tironibus: vid. l. 1. sup. & Gloss. 29. In Commune, vt l. 1. inf. ad leg. Iuliam de adulteriis, l. vlt. inf. de conlatione. donat. l. 15. inf. de extraordinar. l. vn. inf. qui à prabit. Tiron. & l. 9. inf. de legatis. Cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, ait lex 1. inf. de nauib. non excusand. Minus audio Virum alioquin doctum in Symmachum lib. 4. ep. 46. reponentem, vbi commune cœperit conueniri. De Communi dicam ad l. vlt. inf. de legatis. Hadrianopoli, Theodosius hoc tempore Heraclææ digressus, mox Constantinopoli: vid. Chorographiam.

COMMENTARIUS.

DIGITOS sibi ad declinandam militiam ampu- tantes (id est, vno verbo Murci) onera & laborem militia subire hæc Theodosij M. constitutione iubentur, sed dignitatis expertes. De quibus dictum iam ad l. 4. §. 5. sup. & dicitur adhuc ad l. 1. inf. de filiis militum. Apparit. Hæc interim lex ostendit, per Præfecturam P. Illyrici magnam fuisse horum Murcorum copiam, vtpotè cum hæc l. dicitur, Prouinciales ex horum ausis Tironum præbendorum inopiam sæpè pati. Quod & de Italia iam ostendi ad l. 4. sup. sed & de parte ali-

quæ Præfecturæ Prætorianæ Galliarum docet l. 5. sup. ¶ Illud notandum quod additur, duos mutilos, seu murcos Tirones, pro vno integro offerri posse. ¶ Cæterum pertinet omnino hæc Theodosij M. Constitutio, ad apparatus & instructum militarem aduersus Scythicas Nationes Illyricum inferantes: de quo videndus Zosimus lib. 4. ac nominatim p. 759. quandoquidem ad PP. Illyrici hæc lex data est, vt omittam, datam etiam in Illyrico Hadrianopoli.

¶ SERVVM.

¶ SERVVM alienum Tironum offerentis pœna.

XI. * Idem AAA."

¶ VISQVIS mancipium iuris alieni in tirocinium militiæ duxerit offerendum, conuictus ac proditus auri librâ ærario nostro cogatur inferre. Dat. Id. Maij, Tyro metropoli, p. Byrito, Antonio & Syagrijo c o n s s. [382.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. tit.
 Proculdubio inscripta fuit hæc lex Consulari Phœnices: id enim aperte testatur subscriptio legis Dni. Tyro Metropoli, id est reddita Consulari Phœnices: De delectu militum per Fenitem fuit ante biennium quoque l. 9. inf. de filiis milit. Apparit. & lex 83. inf. de Decurion.
 Veluti conchyliolegulum iuris.
 Mancipio scil. domino, Si ignota fuerit reddendo: Hoc additum est à Triboniano: cui simile est quod constituitur l. 6. Cod. qui militare possunt.
 Phœnicem Prouinciam Syriæ abscidit Hadrianus: à quo Tyros Splendidissima iuris Italici colonia nouæ prouinciæ Metropolis constituta fuit, Impetrante Paulo Tyrio Oratore: Vide Suidam verb. Παιδίον. Et tamen in eadem prouincia Berytas (& ipsa iuris Italici) magni momenti fuit, & in ea vœu frequentissima prouinciæ ciuitate Edicta, seu Constitutiones proposita: iam inde à Iuliani potissimum temporibus) vt hæc, aliæque plures hoc Codice, puta, lex 2. sup. de Agentib. l. 41. inf. de curs. publ. l. 7. inf. de fil. mil. apparit. l. 3. inf. de his qui cum disp. l. 19. inf. de annonâ: l. 4. inf. tributâ in ips. spectab. l. 54. & 63. inf. de decurion. l. 9. inf. de lustrali conlat. l. 1. inf. de naufrag. l. 1. inf. de gladiator l. 2. inf. de publ. comparat. Nempe et si totius Phœnicis hæc tempestate Metropolis foret Tyros, attamen non Tyri, sed Beryti feruè proponi solita: leges, vt potè quæ frequentissima esset totius prouinciæ ciuitas, quod singularis huius l. subscriptio ostendit, quam ex vrbe Constantinopoli Theodosius M. misit, Dat. Tyro Metropoli PP. Beryto. Cuius subscriptio hic sensus est, prius missam hæc leg. Tyrum, vt quæ Metropolis esset prouinciæ, & in qua Consularis Phœnicis hæretet, attamen exinde Beryti propositam: Quæ insignis est obseruatio, vt si frequentior esset in aliqua prouinciâ ciuitas, quam ipsa Metropolis, in ea leges proponerentur, ita tamen vt suis Metropoli honos seruaretur, id est, vt prius ad Metropolim lex dirigeretur, inde ad eam in qua proponenda esset: Tandem & ipsa Berytus Metropolis facta à Theodosio Iun. l. vn. Cod. de Metropoli Beryto: De Tyro metropoli v. & Suidam in d. v. Παιδίον. Et in v. Τύρος.

COMMENTARIVS.

¶ SERVVM alienum qui militiæ tironem offert, auri librâ, hæc Theodosij Constitutione multatur: id est, septuaginta duobus solidis aureis. Tot enim solidis auri libra constabat, vt docet lex 13. inf. de suspensorib. & l. vn. inf. de oblatione votor. quæ pœna propemodum accedit ad taxationem Tironis à Valente factam, vt ex Socrate retuli ad l. 7. sup. Denique ad pœnam triplicati tironis, l. 8. sup.
 Cæterum hinc colligat quis, seruos proprios militiæ offerre hoc tempore licuisse, contra legem 8. sup. Et certè Symmachus quoque lib. 6. ep. 64. in vsu militarem PETITA SERUITIA scribit, quem locum adscribam ad l. 13. inf. cui respondet. Sed cum hoc nihil commune habet contra quâ Iureto vsu, quod idem scribit lib. 10. ep. 62. (quæ quidem Epistola data est anno 384. id est, biennio post hanc legem) Allegationibus clarissimorum Tyro-

rum iusta poscentium deesse non potui, à quibus plerâque SERUITIA Palatinæ insus erueret, &c. Pertinet enim id ad audientiam & questionem seruorum, ad bona Catuli eruenda, cuius pars etiam fisco quæsitâ fuerat. Vix tamen inducor, vt credam, seruos hoc tempore oblatos: Quin potius videntur possessores cum non possent seruos proprios militiæ offerre, seruos alienos quasi liberos, à dominis suis fugitios & vagos obtulisse: Cui rei b. l. occurritur: partim militiæ à seruili contubernio vindicandæ, partim verò fugitiuis seruis ad dominorum iura retrahendis. Quinimò & argumento subscriptio huius leg. Dat. Tyro. Metropoli. PP. Beryto. videri possit, hoc pertinere ad mancipia iuris conchyliolegulum seu murilegulum, qui Beryti; quò pertinet & lex 9. inf. de lustrali conlat. Sanè res nota, de purpura, murice, & murilegulis Tyriis, Berytiis, de quo suo titulo de murilegulis.

XII. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Sprechio" Com. R. P.

¶ PBLICA suasit utilitas Iuniores in arma conscribere: ideoque ne Patrimonium quidem Nostrum à præstatione præsentis in mune esse patimur. Igitur per omnes prouincias, per quas Res Nostra distenditur, ex Patrimonio Sacro maturitate quâ conuenit, præberi volumus Iuniores. Dat. xv. Kal. Iul. Med. Cæsario & Attico viris clarissimis c o n s s. [397.]

NOTÆ.

* Abest à Cod. Iust. Iungenda fortè lex 14. inf. de iure fisci.
 29. Hyperæchio. pariter vt eodem Hyperæchio Comiti R. P. hoc ipso anno inscribitur à lex 14. inf. de iure fisci. Sanè Sprechium virum illustrem idem Symmachus vocat lib. 5. ep. 54. & 66. ex quibus & de dignitate eius Comitis rerum primarum quoque liquet: Hyperæchius idem cum Sprechio, vt Hispania, & Spania.

¶ PRINCIPIS possessiones, et si regulariter à tironum præstatione sint immunes (de quo dictum fuit ad l. 2. sup.) extra ordinem tamen quandoque publicâ utilitate suadente, seu potius necessitate, huic præstationi obnoxia sunt: Cuius rei exemplum præbet Honorius b. l. ad Gildonici belli videlicet apparatus, in quo huius anni 397. pars absumpta fuit: Eodemque pertinent duæ seqq. leges, puta lex 13. 14. prox. Ad hunc scilicet apparatus, Tironum seu Iuniorum quoque delectus habitus, quod Claudianus etiam, de hoc apparatus agens, memorat lib. 1. in laudem Stiliconis.
 Veteres firmare cohortes

Explorare NOVAS.
 Et mox:
 Unde radis tanto TYRONE inuenit
 tu
 Enituit, senioque iterum vernante restansse
 Gallia bis fractas Alpino vulnere viros,
 Non ego DELECTV Tyrii, sed vomere Cadmi
 Tam subitas acies concepto dente dracones
 Exiluisse veor.
 De Gildoniaco alioquin bello dixi plenè ad l. 7. sup. de metatis: deque eo Claudianus expresso potimate, quod vtinam totum haberemus: sed & multa lib. 1. in laudem Stiliconis.

¶ SENATORIBVS vrbis Romæ optio datur, vel Tironum ipsorum Præbendorum, vel eorum loco, 25. Solidorum.

XIII. * Idem. AA. Theodoro P. P. P."

¶ MPLISSIMI Ordinis petitionibus adnuit nostra Clementia, vt pro tironibus pretia inferantur. Damus itaque optionem, vt quod conducibile Senatui videtur, eligendi habeat potestatem, id est aut tirones aptos officijs militaribus præsent, aut pro singulis viginti quinque solidos numerent; post initam videlicet sumpuum rationem & vestium & passus. Quod si aurum dare maluerint, mox ad nostrum ærarium deferatur. Dat. vi. Kal. Oct. Patavi, Cæsaris & Attico viris clarissimis c o n s s. [397]

NOTÆ.

* Concordat lex 14. prox. inf.
 Id est, inferri possunt.
 Vide quæ dixi ad l. 1. 3. 8. 11. Sup.
 Antea triginta, ex l. 7. Sup. vbi dixi.
 Vide sup. d. l. 7. vers. Et ne aliquid.

" Italice: vt vel. ex hæc l. liquet.

COMMENTARIVS.

¶ HONORI nouem constitutiones sequuntur, de Tironibus: Quibus sanè hoc tempore maximè opus fuit contra hostiles impetus, vt ipsemet testatur l. 6. inf. De huius sententia videamus.
 SENATORVM Vrbis Romæ patrimonium seu possessiones Honorius Imperator, non minus quam suas, superiore lege ad Gildonici belli apparatus deuocauerat. Verùm Senatus per Legatos, pecuniam in vicem obrulit, eamque pro Tironibus inferri petierat, vt hæc l. ostenditur: & l. prox. Cuius omnino exactionis, & oblationis Senatoriæ meminuit Symmachus lib. 6. ep. 62. Legati, inquit, ordinis nostri ex vsu actis omnibus reuererunt. Nam & Tyrorum conqueuit in dicitio, & argenti nobis facta gratia est. [id est, argenti vice Tironum dandi potestas: Malè enim Vir doctus hoc ita accipit, quasi remissa fuerit pecunia seu auri tironici præstatio:] Super imperatoris tamen adhuc speratur oratio. Item ep. 64. Nam mihi ob alia quoque agrè est turbas patria cogitanti, quas præcipue mouent in vsu militarem petita SERUITIA. Et nos quidem crebris precibus obtinuit, & diem ducimus supplicando: iamque ad pretium argenti quinque librarum miser à oblatione peruenitum est. Sed vereor, ne nos alterius rei fuga vtroque despoliet. Præfectus agendo negotio signior visus, Lampadio successore mutatus est, cuius moribus creditur impossibilia promoueri. Sed & Epistola 58.

hinc fortè non ablutat; Iuniorum delectus; inquit, vrbis familiaris imperatus, usque ad aterni Principis responsa pendebit. ¶ Igitur ad Senatus petitionem Honorius b. l. & l. prox. Senatoribus optionem dat, vel Tyrónes ipsos præstandi, vel eorum loco pretium: id est, viginti quinque solidos pro singulis Tironibus. Cæterâ quantitate præterea additâ pro veste & sumpibus Tyrónis. De quo auri Tyrónici adæratione dictum fuit ad l. 7. sup. Certè argenti quinque libra, quas Symmachus pro Tironibus à Senatu oblatas scribit, viginti quinque solidos præcisè conficiunt: singula quippe libræ argenti quinque solidis æstimabantur, vt hoc ipso Anno constitutum fuit l. vn. inf. de argenti pretio quod thesauris inferitur. Quinque quinque igitur sunt viginti quinque solidi. Quod egregiè confirmat ad hanc legem omnino pertinere superiorem Symmachii epistolam. Interim ex eadem colligi possè videtur, cur minoris æstimati hoc tempore fuerint Tirones, quia iam serui Tyrones offerebantur. Quod de proportione librarum argenti & pretio tironum dixi, optimè confirmat lex 8. inf. de desertoribus: vbi quinquaginta libra argenti sunt pretium decem Tironum. ¶ De Taxatione Tyrónum alioquin postulata per Capitularios, idem Symmachus lib. 9. ep. 10.

¶ *De eodem: ac praterea, lex superior extenditur ad PERPETVARIOS fundos Principis.*

XIV. * Idem AA. Mineruio" C. R. P.

TERNÆ vrbis merita" reuerendam nobis Amplissimi Senatus effecit voluntatem: Ideoque pro Tironibus in corporibus" postulatis pretia conferri iubemus ab Amplissimo Ordine; Quod in fundis etiam perpetuariis nostræ rei priuatæ seruari præcipimus. Dat. prid. Id. Nouemb. Cæsario & Artico CONS. [397.]

NOTÆ.

- * Absit à *Cod. Inst.* hæc *lex* Concordat autem ei, vt dixi, *lex 13. infr.*
 " Hinc etiam inscripta hoc ipso Anno *lex 1. C. de off. Com. S. P.* & proximo Anno *lex 25. inf. de annonæ & trib.* Ad eundem extant plures Symmachi *epist. lib. 4.* quiniimò Comitem R. P. eum fuisse nominatim indicat *epist. 37. 42. & 43.*
 " Nisi *merita, merita*, primæ declinationis, huius æui & barbarici vox fuerit, quod non puto, reponendum omninè *meritum.*
 " Vid. *l. 2. & 7. sup.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

RETIVM loco Tyronum exactorum, à Senatu oblatum, vt superiore lege data ad P. P. Italiae, ita & hac data ad Mineruio Comitem R. P. admittit Honorius, simul & ad rei priuatæ Principis possessiones perpetuarias id extendit: scilicet, vt pretium loco Tironum ex iis quoque inferatur. Possessiones perpetuarias seu perpetui iuris, quorum sit mentio, & *l. 12. 13. 20. inf. de ex-*

traordin. l. vlt. inf. de conlat. fund. patr. l. 10. inf. de infirm. his que sub Tyr. & d. l. 1. Cod. de off. Com. S. P. (quæ eidem Mineruio Com. R. P. hoc ipso anno inscribitur) non alij sunt, quam Emphyteutici; quod ostendam ad *d. l. 12.* Ergo Senatoriæ possessiones & fundi perpetuarij iuris in taxatione seu adaratione Tyronis hæc *l. exæquantur: vt l. 12. 13. inf. in ipsâ collatione exæquata.*

¶ *HONORARIJ tantum Codicillarij ad Tironum collationem tenentur.*

XV. * Idem AA. Decio" P.

D conlationem Iuniorum" eos tantum oportet adtineri, quos constat dignitates legitimas beneficiis" consecutos, non tamen iusta priuilegia suffragantur. Dat. VIII. Id Decemb. Rau. Arcadio A. V. & Honorio A. V. CONS. [402.]

NOTÆ.

- * Hanc legem & indictionem intelligit *lex 13. sup. de Agentibus in rebus.*
 " Decius P. V. sub Honorio. Huius Decij Præfecturæ vrbianæ indicium facit Symmachus, *lib. 7. ep. 47. 48. & 50.*
 " Iuniores pro Tironibus v. *Paratilon.* Claudianus quoque *de bell. Got. Honorij, Inuentus* voce hac in se vitur hoc ipso tempore, v. 467.
 " Ambitu ac Suffragijs, *l. vlt. inf. de veteranis.* quæ coniungenda est cum *l. 18. h. l.* cuius eadem sententia est, quæ huius.

COMMENTARIVS.

HONORARIJS hoc tempore ab Honorio Imperatore Tirones indicti fuerunt: cuius indictionis ipse rursùm meminit Anno prox. *l. 13. sup. de Agentibus in rebus: & l. 12. inf. de desertoribus:* idque aduersus Alarici, seu Gothorum è Pannonia, Norico, Rhetiisque superatis hoc Anno 402. subitanam in Italiam irruptionem: de quâ videndi Claudianus, *de bello Getico 3.* Orofius, *lib. 7. cap. 37.* Et Prudentius *lib. 2. aduersus Symmachum.* Cæterùm Honorati illi accipiendi sunt, vt *h. l.* ipsemet Honorius interpretatur; ij qui legitimas dignitates beneficiis, ambitu ac suf-

fragijs consecuti sunt, non etiam quibus iusta priuilegia suffragantur, id est, qui his dignitatibus laborum merito sunt decorati. De quibus *Honoratis* plenè dixi ad *Titulum de Honorarijs Codicillis: sup.* Et *l. vn. sup. de officio Iudicium civilium: & l. vn. inf. de oblat. equor. & l. 14. 15. inf. de Nauticul.* Et ad hanc rem vide *l. 18. inf. & l. 10. vlt. inf. de Veteranis.* Iusta priuilegia sunt *h. l.* labore, actu ipso impetratæ dignitates: vt merita iusta militiæ, *l. 73. inf. de Decurionib.* Et tamen ab hæc *leg.* excepti postea fuerunt ij, de quibus agitur *d. l. 13.* vide & similem exceptionem, *l. 18. inf.*

¶ SERVI

¶ *SERVI ad Scythici belli apparatus exciuntur, premio libertatis, & pulueratico promisso.*

XVI. Imppp. Arcadius, HONORIVS, & Theodosius AAA. Prouincialibus.

ONTRA hostiles" impetus non" solas iubemus personas considerari, sed vires; & licet" ingenuos" amore patriæ credamus incitari, seruos etiam huius auctoritate Edicti exhortamur, vt cū primùm se bellicis sudoribus offerant, præmium libertatis, si apti ad militiam arma susceperint, Pulueratici etiam nomine binos solidos accepturi: Præcipuè sanè eorum seruos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus & Dediticiorum: quoniam ipsos quoque vnà cum dominis constat bella tractare. Dat. xv. Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo viro clarissimo CONS. [406.]

NOTÆ.

- * Absit hæc *lex* à *Cod. Inst.* vel vt temporaria. An iungenda huic est *lex prox. sequens?*
 " RADAGAISI & Scytharum: de quo mox.
 " id est; non id attendi iam debet, quis status sit personarum, sed qui vires, quæ vires. Haud ab similitè Vegetius, *lib. 1. cap. 5.* Si ergo necessitas exegerit, non tam statum rationem conuenit habere, quàm virium: vid. & *l. prox.*
 " Et quoniam.
 " De his *l. prox. sequ.*
 " XIII. *lex prox. sup.*

COMMENTARIVS.

RADAGAISI & SCYTHARVM in Italia irruptioni (de quâ Zosimus *lib. 5.* Orofius *lib. 7. cap. 37.* Augustinus *lib. 5. de Ciuitate Dei: Prosper, Chronico,* & Marcellinus *Comes,* qui rectè eam ad hos Consules refert, quod his legibus comprobatur) Honorius, pro rerum necessitate & Reipublicæ ratione id flagitante, varia Edicto suo ad Prouinciales emisso (cuius portio est hæc *lex*) constituit. Primùm seruos (militiæ alioquin ineptos & expertes, vt docuit *lex 8.* (vbi vide etiam notata ex Chrysothomo) *11. sup. v. & l. 9. inf. de desertoribus:*) hoc Edicto ad militiam inuitat: Ac maximè militum seruos. Neque tantùm Romanorum sed & Fœderatorum, vt & Dediticiorum: idque præmio libertatis eis proposito, & duobus solidis, pulueris & sudoribus nomine promisso. ¶ Vrgente scilicet Reipublicæ necessitate, non personas seu viros, sed vires considerari oportet: ac proinde admitendi omnes, quos aptos armis tractandis, quos hostibus expugnandis, propellendis idoneos esse constat. Factum id scilicet sæpè pro rerum necessitate, & quidem sub eodem libertatis præmio, & seruis ad pileum vocatis. Florus *lib. 3. cap. 21. Decret Inuentus: in sacramentum militiæ liberata SERVITIA.* Vide eundem *lib. 3. cap. 21.* Livium *lib. 31.* Appianum *de bello Punico.* Et vbi repens periculum, *subitarij* (propriâ hoc in argumento voce) nullo discrimine milites conscripti; de quo Livius *lib. 3. lib. 40. lib. 10. Delectum omnis generis hominum haberi Senatus iussit: lib. 5. Dilector omnes Iuniores nullo delectante militiam sacramentum adiegit.* Huc pertinet etiam illud, per tumultum: *Quicumque Republicanam Salutem esse vultis, me sequimini.* Denique exemplum quoque ab æno Annibalis: cùm necessitas id expressit, tunc enim & octo millia Sernorum in militiam empta, quod Livius alijque produnt, & pastores aliquot ferociiores in Equites adsumpti, vt docet Valerius *lib. 7.* Sed & Pompeius bello in Cæsarem, seruos pastores armanit, atque his equos attribuit, vt ipse *Tom. 11.*

Cæsar testatur *Civil. 1.* Plura de his pastoribus *inf. tit. quibus equorum usus:* sub Mario Plutarchus *ἀποπόρ & δῆλον καταρξαμέν.* ¶ De tribus interim obiter videndum *h. l.* est.

I. PVLVERATICVM hæc lege vocatur mercus, & stipendij genus quoddam (non tamen legitimi) quod seruis extra ordinem ad militiam euocatis, quasi pro labore sudore & puluere, dabatur. Similiter Pulueraticum vocari reperio in *Constitutione quâdam Theodosij ad Nimum Magistrum officiorum, inter leges de controuersis agrorum,* (quod quasi pro labore & puluere Agrimenforibus dabatur; quod alioquin *Honorarium* dicitur *l. 1. π. si mensor falsum modum dixerit:*) Præcipimus itaque Agrimenforibus, vt pro laborum vicissitudine Geometricæ artis, fundo cui finem restituens in trifini rationem steterit, & conuenientiam trium centuriarum ibidem esse signauerit, tres aureos accipiat, absque sua PVLVERATICA: Quod si limitem direxerit, volumus vt per singulas possessionis uncias singulos aureos accipiat pro intentione qua inter partes sopietur, &c. Pariter, Rectores Prouinciarum strenarum, Kalendarum ac Pulueratici nomine quid à Curialibus exigere soliti, singulas Prouinciæ ciuitates obeuntes: quod abolitum est Nouella Maioriani *de Curialibus 1.* Meminit & Cassiodorus *lib. 12. variar. 15. Pulueratica quoque Iudicij funditus amputantes, vtrum tantum etiam dierum Præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, &c.* Quæ ferme omnia iam quoque Cuiacius prænotauit, *lib. 4. Obseruat. 18.* Haud ab similitè sanè fuit *modicum*, quod accipiebant, tributorum Exactores, pro pedum quasi fatigatione, vt obseruare est in libro, qui inscribitur *παλαιά νοσημ.* Pulueraticum quoque memorat Aimoinus *lib. 5. cap. 1.* duobus, vbi telonei genus est, & iungitur rotatico, celsipatico, ripatico, saltatico.

II. FœDERATI, quorum *h. l.* mentio fit, neque vilo alio *huius Codicis* loco, sunt Hæmi & Alani, quorum Auxilijs nominatim Stilichonen *C C c 2 (Honorij)*

Honorij Ducem, Radagaisano sue Scythico bello patrandi praepositum) vsum Auctor est, in huius belli enarratione, Zosimus lib. 5. p. 803. ἀλαλαξάν δὲ Σπαρτίων ἔσαν εἰς τὴν γόρον συμμαχίαν ἐξ Ἀλαριῶν καὶ Οὐρινῶν ἀποποιήσαντες. Et Orofius lib. 7. cap. 37. Ad sunt, inquit, Flavinus & Saurus Hunorum & Gothorum Duces praesidio Romanorum. Haldiu & Saurus Hunorum Gothorumque Reges Radagaisum continuo devicerunt, ipsum capite amputato, captivos eius singulis aureis distrabentes. Certè h. l. Foederati hi nominatim à militibus separantur: Milites quippe proprie Romani erant: Ita Nouella Valentiniiani inter Theodosianas 20. de reddito in re armorum. Vir, inquit, Illustrius Magister militum, Sigisundus, tam militum quam Foederatorum, tuitionem urbibus ac litoribus non desinet ordinare. V. & Nouellam 126. Instin. Et Harrenopolium lib. 4. tit. 12. εἰς τὴν στρατιῶν ἐκείν, εἰς τὴν φοιδεράτων ἡγεμονίαν ἐστὶν ἡολύθειαι. Foederati igitur erant milites, ex variis gentibus foederatis. Olympiodorus apud Fbotium in Gestis anni 409. (id est triennio post hanc legem) ἐν ταῖς ἡμέραις Ὁνωεῖν τὸ ὄνομα φοιδεράτων [στρατιῶν] καὶ ἡγεμόνους καὶ συμμαχίαν ἐπέφερον πλῆθος. Et Suidas φοιδεράτων ἔτι καλεῖται Ῥωμαῖοι τὰς ἀποπέδους καὶ Σκιδῶν. Et Maldus in excerptis Legationum ἐπὶ Ζωζωνῶν ἀπέθευς ἡλθον ἐν ἑραῖς καὶ ἀποπέδων τῶν δῶν, καὶ εἰς τὴν φοιδεράτων εἰ Ῥωμαῖοι καλεῖται. Hinc adeo Saraceni Foederati, Nouella Theodosij 31. Et apud Procopium 1. Belli Persici, de quibus vide & quae dicam ad l. ult. inf. de anno coronar. & ad l. 2. 5. inf. de legatis. Hinc τῶν δῶν φοιδεράτων in Epitoma Nouella Graeca 11. Foederatorum meminit & Sidonius lib. 1. Epist. 8. Studem pile senes, aloe iuvenes, armis cumuchi, literis foederati. Et lib. 2. epist. 13. Inter tumultus, inquit, militum

popularium Foederatorum. Gothorum foederatorum originem tradit Iornandes de rebus Geticis. Dicit famosissimam, inquit, in suo nomine Constantinus cederet civitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedere inito cum operatore, quadraginta suorum milia illi in solatia contra Gentes varias obtulere, quorum & numerus & millia usque ad praesens nominantur in Repub. id est foederati. Idem, cunctus exercitus in seruitio Theodosij Imperatoris perdurans, Romano se Imperio subdedit, cum milite velut unum corpus effecit, militaque illa dudum sub Constantino Principe foederatorum renouata, & ipsi dicitur sunt Foederati. Omitto recentiora. I I I D E D I T I T I I h. l. Foederatis proximi collocantur, iidemque militum numero constituntur. Erant autem Barbari, qui alias Gentiles vocabantur, (de quibus Gentilibus dixi plenè ad l. vn. sup. de nupt. Gentilium: de Latis vero, qui his vicini, dicam in Francicis mstris: & ad l. 10. 12. inf. de Veteranis: & l. 9. inf. de censurib.) quique (vt loquitur de his Gentilibus Ammianus Marcellinus lib. 20. p. 171.) relictiis laribus suis ad Romana transibant, & voluntarij Barbari militares erant, qui scilicet ex variis Gentibus Romanam felicitatem sequentes ad Romanum Imperium sese contulerint. Inter Foederatos & Dedititios hoc discrimen fuit, quod illi capto domo consilio, foederate in inito cum Romanis, ex aequo Romanorum auxiliare essent: Hi vero, nullo foedere inito, imò ex infestis Nationibus, vi, armisque coacti Romanis se se dedidissent, aduersus Gentiles quoque suos arma laturo, quique (vt loquitur de his Gentilibus Ammianus Marcellinus, lib. 20. p. 171.) relictiis laribus suis ad Romana transibant, & voluntarij Barbari militares erant.

INGENVI ad Scythici belli apparatus excitantur, premio decem solidorum, è quibus tres representandi.

xvii. Idem " AAA. Prouincialibus.

PROVINCIALES pro imminetibus necessitatibus omnes inuitamus Edicto, quos erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur qui militiae obtentu arma capiunt amore pacis & patriae, sciant se denos solidos paratis rebus de nostro percepturos aetario, quibus tamen ternos ex summa supradicta iam nunc solidos praebere mandauimus: nam optimos futuros confidimus, quos virtus & utilitas publica necessitatibus obtulit. Dat. xi. i. Kal. Maij, Rau. Arcadio A. VI. & Probo CONS. [406.]

NOTAE

* Abest & haec lex à Cod. Inst. velut temporaria. An autem iungenda huic, lex prox. sup. 3. " Ingeniorum definitio: Ingenui sunt, quibus innata libertas: De his quoque obiter d. l. 4. sup. prox. " 20. pacatis: nisi paratis, pro reparatis: vel paratis rebus, id est, posteaquam paratus legitime exercitus fuerit. Cui tamen postremae interpretationi vltima huius legi verba refragari videntur. " iam nunc vid. Gloss. Theod. & l. vn. sup. de offic. In dicum omnium. " xv. lege prox. supra.

COMMENTARIUS.

SCYTHICO tumultu retinendo seruos ad pileum & militiam Honorius Imperator inuitandos credidit. Ingenos amore patriae satis incitari putans, l. 16. sup. Et tamen hoc Edicto bi duo post, & ipsos Ingenos Honorius inuitandos vidit, & perspexit. Et quidem premio decem solidorum proposito, tribus mox soluendis & repraesentandis. Et haec quidem huius l. Sententia videri possit. Nisi putet quis, Honorium hoc Edicto

sententiam mutasse videri: Mutasse inquam, sensus videlicet ad militiam, non iam euocatis, (periculosum enim id tunc fortè visum) sed Ingenuis omnibus hoc Edicto inuitatis. Omnibus inquam, nullo delectu habito: vbi scilicet necessitas urget, ibi delectum non adeò attendi oportet: vt iam quoque monuit lex superior, & ad eam interpretatio. Non nisi optimi quippe futuri creduntur, qui sese necessitatibus publicis vltro offerunt. Eandem alioquin tumultu

tumulus Gallicani in Republica Romana olim rationem fuisse cuiuslibet notum est. Imò tertia quoque interpretatio ad hanc legem afferri possit, si

hanc leg. cum superiore coniungamus, velut eiusdem Edicti partes: nempe Honorius & Seruos & Ingentios ad militiam nunc eodem Edicto inuitasse.

HONORATIS Codicillariis qua Tironum oblatio incumbit; eam non incumbere iis, qui militia merito Tribuni, aut Praepositi facti sunt.

xviii. * Idem AAA. Stilichoni" Comiti & Magistro militum.

VNIORVM conlatione, vel qui proximè in pretio ab Honoratis pro reum necessitate petiti sunt, vel si vnquam tale aliquid Reipublicae ratio flagitauerit, innumes haberi oportere decernimus, qui militiae praerogatiua ad Tribunatus Praeposituram peruenierint. Dat. xi. Kal. April. Honorio IV. & Theodosio I. A. A. CONS. [407.]

NOTAE

* Iungenda huic legi est lex vlt. inf. de Veteranis. " De stilichone dicam ad l. 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptor. vid. & l. 1. Eius meminit hoc ipso anno Zosimus, lib. 5. p. 803. " 20. vii. de quo dicam ad l. vlt.

COMMENTARIUS.

TRIBUNI, vel PRAEPOSITI militiae praerogatiua, seu merito suo facti à Tironum praestatione, quae HONORATIS (de quibus iam alibi saepe ac nominatim ad l. vn. sup. de off. ind. civil. & ad l. 7. 15. sup. sed & l. 20. inf.) imposta fuerat, immunes esse iubentur hac Honorij lege, vt & l. vlt. inf. de Veteranis, quae huic coniungenda est, vt & l. vn. in fin. infr. qui à praebis. tyronum. Eademque ferè Sententia est legis 15. sup. Non vero qui ambitu aut suffragiis Tribunatum, vel Praeposituram obtinuerunt; d. l. vlt. De Tribunis his & Praepositis, vide quae notat lex 34. supra de erogat. milit. ann. quae cum hac conferenda est & lex 10.

inf. de Veteranis. Caterum pertinet haec lex non ad Vandalorum, & Alamannorum in Gallias irruptionem; quae facta fuit vltimo die anni superioris; vt nominatim docet Prosper in Chronico, & alij, vbi Stilicho hoc tempore erat: neque etiam ad Constantini Tyrannidem in Gallis, verum vel ad Radagaisaniam, vel ad Illyricianam expeditionem, ad quam sese Stilicho accingebat: de qua Zosimus, lib. 5. p. 803. Certè verbis illis, qui proximè, &c. indicatur apparatus qui factus fuerat superiore Anno aduersus Radagaisum, quod pertinent leges duae superiores.

STERNI, id est postremo loco poni, Tirones in Scholis oportere.

xix. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Com. S. L.

TIRONES in scholis loco semper posteriore ponantur: Nec enim patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum adfuitas & stipendiorum prolixitas suffragatur. Dat. vi. Kalendas Decemb. Rau. Basso & Philippo CONS. [408.]

NOTAE

* Lex 3. Cod. cod. tit. huius legi iungenda est.

COMMENTARIUS.

STERNI, seu postremo loco poni; in scholis Tirones semper debere statuit hac l. Honorius: ratione addita, quam sequitur Vegetius lib. 2. cap. 21. Idem vero nominatim statuitur de Scholis Palatinis (veluti Agentium in rebus) l. 3. sup. de Agentibus in rebus; & l. 14. sup. de re milit. quae lex pariter, vt haec nostra, ab hoc Traictatu Mi-

litari fugitiua est. Nam vt illa ad Scholas quae sub dispositione Magistri officiorum constitutae erant, pertinet, ita haec ad eas quae sub Comitis Sacrarum Largitionum. Nisi quis putet in Inscriptione huius legis pro Com. S. L. reponendum Comitibus scilicet Rei Militaris, quod non putò. De scholis certè militaribus videndus est Vegetius d. loco.

OFFICIIS Iudicum Africa, & HONORATIS Africa triumque insularum, Tirones 30. solidis aestimati indicuntur.

xx.* Idem AA. Machedonio" C.R.P.

IRONES, tricenis solidis aestimatos, ab omnibus Officiis Iudicum Africae, exemplo praecedentis temporis postulamus: Quod simul iam ab Honoratis memoratarum prouinciarum, necnon Sardiniae, Siciliae & Corsicae. Eos sane honore excipi ab his conueniet, quibus aut praesenti tempore publicum munus iniunctum est, aut in Italiae, siue Urbis solo Barbara vastitate depulsi sunt. Dat. vi. Id. Feb. Rau. Varane, v. c. c. o. n. s. [410.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Iust.
Machedonius Comes R.P. sub Honorio A.D. 410.
Vid. 7. sup.
Vox haec abundat: vel alia eius loco substituenda.
Africa, seu Africanorum.
Eo sane onere excipi hos? In Ms. habetur, Eos sane honores: Fortè eos sane honoratos.
Aut qui in Gethorum.

COMMENTARIUS.

DE Tironibus indictis, OFFICIALIBUS Iudicum Africae: vt & HONORATIS prouinciarum Africae, pariter vt & Sardiniae, Siciliae, & Corsicae, est haec Honorij Imp. constitutio: qua & pretium Tironum taxatur, & Honorati quidam ab ea collatione excipiuntur. In qua quidem leg. multa obseruata digna occurrunt, quaeque etiam praenoscenda sunt, vt plenum eius intellectum habeamus.

Primo igitur tenendum, inter alias personas, quibus Tirones subinde indicti, fuisse & haec duo hominum genera; Officiales videlicet Iudicum: quod etiam discimus ex l. ult. inf. de fil. mil. apparit. & l. 78. de Decurion. vbi tamen excipiuntur Officiales Veteranorum filij: Nempe Officialium lucra ingentia erant, de quibus infra tit. de lucris officiorum, & tit. de concussionibus Aduoc. & Apparitorum: Quibus idem multa publice subinde indicta, & in his Tirones. Item Honoratos, quod praeter hanc legem discimus ex l. 5. 15. 18. sup. l. 2. sup. de decur. & silent. l. 13. de Agentibus: v. & l. 3. sup. de Proximis, seu Honoratis, l. vn. inf. qui à prabit. Tironum: de quibus Honoratis dixi plenè ad l. vn. sup. de off. Iudic. Ciuilium.

Secundò notandum, hoc tempore Gorbos Alarico Duce, repetitâ irruptione, Italiam & Urbis Romae solum denastasse, de quo praeter iudicium huius leg. Zosimus lib. 5. extremo, Hieronymus non vno loco, Orosius, Sozomenus, Philostorgius, alij: Rutilius quoque Numatianus lib. 1. Itinerarij:

Postquam TVSCVS ager, postquam AVRELIIVS agger Perpressus Gethicas ense vel igne manus.

Sed & lex 12. inf. de indulg. criminum. Praeter censuales functiones, CAMPANIA, quam & vetustatis granior onerat adscriptio, & post, HOSTIVM vastauit incursio, peraquatis territoriis nonam tantummodo partem praeteriti assis publicarum toleret functionum: PICENVM vero, & TVSCIAM suberibicarias regiones septimam tributorum ad summationem professionis antiquae per vniuersos titulos inuenimus agnosce-re. Quinimò notandum, Attalum quoque hoc ipso tempore, eodem Alarico auctore, Tyrannu-

dem in vrbe Româ Italiaque semel atque iterum arripuisse, de quo ad l. pen. & ult. de indulg. crim. sed & Africae ipsi imminere visum, de quo v. Zosimum, lib. 6. & Sozomenum, lib. 9. c. 8.

Hinc igitur (quod Tertium,) ab Honorio Imp. non per Italiam aut Urbis solum, verum per Africanas prouincias, tresque alias, puta Sardiniam, Siciliam, Corsicam: quae videlicet ab hac Gothorum incursione immunes fuerant. Et quidem indicti Officialibus Iudicum, & Honoratis: sub duplici taxatione, quae duo etiam capita huius leg. sunt. Primo capite definitur, taxatur, aestimatur, adarratur, PRETIVM Tironis, nempe triginta solidis: Quae adarratio variè facta: aliquando triginta sex, (id est, dimidia auri librâ) l. 7. sup. aliquando viginti, vt l. 13. sup. aliquando triginta, vt hinc leg. & Nouella de Tironib. 44. in l. 3. Altero huius leg. capite ab hac praestatione excipiuntur Honoratorum duo genera: Primo scilicet ij quibus praesenti tempore publicum munus iniunctum est: Nempe Honoratis publica munera iniungebantur, exempli gratia, susceptio vestium, l. 1. inf. de milit. veste. l. 4. de susceptorib. Igitur hi à Tironum praestatione excepti, quod aliud iam munus eis iniunctum esset. Alterum Honoratorum genus hic excipitur ab Honorio, nempe ij qui in Italiae siue Urbis solo Barbarâ Gothorum vastitate depulsi fuerant, in Africanas prouincias, & in tres illas prouincias, siue Insulas proximas. De quo Honoratorum ad ea loca per fugio Scriptores, quos dixi, & Rutilius Numatianus.

Hic interim obiter duo obseruanda sunt. Primo Sardiniam, Siciliam, & Corsicam; vt ab Africanis prouinciis, ita & ab Italia separari; pariter vt l. 9. inf. de extraordin. mun. & in Notitia Imperij: sed & Claudianus in Panegyrico Manly Theodori (ante hoc fermè decennium A. D. 399.) tres has Prouincias seu Insulas ab Italia separat. Praefecturam quippe Praetorianam Italiae describens, ait:

Suscipit habenas [id est, DIOF- CESIS]

Quatuor ingenti iuris temore refusus: PRIMA Padum, Tyberimque ligat, crebrisque miscantem

tricanterem Urbibus ITALIAM: Lydos Paenosque sycynda Temperat: Illyrico se TERTIA porrigit orbis: VLTIMA Sardiniam, Cyronem, trifidamque retentat Sicaniam; &c. Secundò notandum & illud obiter, ab eadem quoque Italiae appellatione separari Urbis Romanae solum: vbi Urbis solum nil aliud est, quam diocesis

urbis, atque adeò vrbicaria, intra quam regiones & prouinciae vrbicariae seu suburbicariae erant: Quomodo & Africanum solum dicitur l. 15. 2. inf. de haereticis. Quare vt hic Urbis solum ab Italiae solo, & Sicilia, &c. separatur, ita pariter vrbicaria, vel suburbicariae regiones ab Italia & Sicilia l. vn. inf. si per obrept. l. 9. inf. de annonâ & trib. l. 9. inf. de extraordin. & in Notitia Imperij: de quo alibi pleniùs.

OCCULTATORI Procuratoris Tironum poena.

xxi. Idem AA. Hadriano PP. P."

EMPORE tironatus eorum, Procuratores qui refugas occultandos putauerint, aut non ipsi sponte produxerint, in Iudicio praesententur, ac poenas veluti rebelles ac deceptorum temeratores compellantur exsoluere. Dat. 11. Kal. Feb. Theodosio A. V. I. & Palladio V. C. C. O. N. S. S.

NOTAE.

* Hadrianus PP. Italia sub Honorio: vid. Profopogr.
Constructio durissima & obscurior est: perspicua magis ita: Procuratores qui refugas, tempore tironatus eorum, occultandos putauerint.

COMMENTARIUS.

PROCURATORES alienarum possessionum Tirones refugas & desertores saepe OCCULTARE soliti: his igitur poenam veluti rebellibus Honorius b. l. indicit. De desertoribus alioquin & occulta-

toribus eorum paulò post peculiaris erit Titulus; & speciatim quidem de Tironibus desertoribus l. 2. 4. 6. 14. illius tituli.

xxi. * Imp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. Volusiano" P.F.P.

ANSURA in seculum auctoritate praecipimus, Proconsularis prouinciae non eandem Sacerdotium, quae est de ceteris, in praebendis tironibus habendam esse rationem: Non inique siquidem ea potissimum ab hoc officio prouincia videtur excepta, quae omnium intra Africanam prouinciarum obtinet principatum, cuiusque maioribus Sacerdotes fatigantur expensis, in quarum solatium indè nempe esse conuenit dignitatem. Dat. v. Kalendas Mart. Rau. Felice & Tauro C. O. N. S. S. [428.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Iust.
Italia, in qua Praefectura Praetoriana fuit Africa: vt ostendit haec lex. Eisdem verò Volusiano isti PP. inscribitur anno sequ. prox. 409. lex 35. inf. de annonâ & trib. & lex 32. inf. de susceptorib.
Prouincia Proconsularis, est specialis intra Africanam Prouincia, quae specialiter Africa dicebatur, intra quam Carthago, de qua plenius dixi ad l. 6. sup. de erogat. militaris annonae.
Sacerdotes quoque vocantur, l. 77. 145. 176. inf. de Decurion. & l. 20. inf. de paganis. Vulgariùs Sacerdotes; vt mox. De his plenè in Paratitlo Tituli, de paganis.
De aliquo ratio haberi.
Potissimum, id est speciatim, singulari priuilegio.
Prouincis scilicet Africae.
Officium vocat, Tironum praestationem.
Africanam diocesium intelligit.
in MS. cuiuscumque.
Id est immunitatem ab exhibitione Tironum.
Sacerdotalis dignitas, vid. parat. de Paganis.

COMMENTARIUS.

SACERDOTES quoque Prouinciarum, Paganos scilicet Tironibus praestandis obnoxios fuisse, singularis haec lex ostendit; & rectè: Nam & hi Honoratis proximi in Prouinciis fuerunt:

eademque aliis quoque expensis subiacebant: vt vel haec lex testatur. Et quidem Iudis exhibendis, de quibus Iudis Sacerdotum, est quoque l. 1. sup. de praedijs Senatorum; l. 103. 109. 149. 176. inf. de Decurionibus.

tion. l. 1. inf. de spectaculis: l. 2. inf. de expens. lud. l. 20. inf. de paganis. Excipiuntur tamen ab hac Tironum praestatione, hac Valentiniani Tertij Constitutione, Sacerdotes Africae Provinciae specialiter sic dictae, siue Provinciae Carthagenensis: ratione subditae, de qua mox.

Ceterum in hac singulari admodum leg. sequentia praeterea notanda sunt. Primo notandum, Proconsularis Provinciae appellatione Africam proprie dictam significari, de quo plene dixi ad l. 26. sup. de erogat. milit. annon. Observetur Secundo, eam Provinciam inter omnes Africae dioecesis Provincias principatum obtinuisse dici, quae alioquin sex provinciis constabat, ut testatur Rufus Festus in Brenuario, & Notitia Imperij, & Collatio Carthagenensis; Indè certè quoque factum, ut Carthagenensis Episcopus Africae Primatum obtinuerit eiusque auctoritas in omnes Africae Dioeceseos Provincias extiterit. Is praeter alia quoque privilegia, quibus illa sedes praefulciebatur, & praefulgebat, hanc etiam licentiam habuit, ut vnde vellet, & de cuius nomine conuentus fuisset, pro desiderio cuiusque Ecclesiae Episcopum consecraret. Itaque Carthagenensis Antistes, si apud Graecos fuisset, sine dubio Patriarcha dictus fuisset: Nam totius

Africanae Dioeceseos Caput fuit, & Principatum obtinuit: Denique Primas Primatum exiit. Tertio notetur, huius ipsius provinciae quoque Sacerdotes paganos, maioris quam ceteros Sacerdotes dignitatis fuisse, quod haec lex aperte testatur: vnde, & (quod Quartum) Sacerdotes hi maioribus expensis, in publicos ludos videlicet faciendis, obnoxij fuere: Urbis Carthagenis nempe dignitati & principatu id tributum, quae in Africano Orbe quasi Roma fuit, ut Salmianus scribit lib. 7. de Gubernat. Dei. Vide & Herodianum in Maximino, lib. 7. p. 543. Notetur Quinto hic locus de ludis Sacerdotalibus speciatim per Africam Proconsularem, atque ita & Carthagine, de quibus ludis Sacerdotalibus Carthagine agitur l. 176. inf. de Decurion. d. l. 26. inf. de Paganis; ubi plura de Carthagenensium in ludos & voluptates has studio. Sexto notetur, huius constitutionis sen privilegij, quod h. l. tribuitur sacerdotibus, provinciae Proconsularis ratio, seu aequitas, quae eò pertinet & ad praxim deducenda, Quod in uno praegravatus in alio relevari debeat. Quibus ita notatis apparet de gravi Viri docti Petiti 3. var. 1. p. 28. errore, qui de Christianis Episcopis hanc leg. accipiebat, quem etiam postea profligari vidi à Blondello p. 816. quem tu vide.

DE BURGARIIS. TITVLVS XIV.

Abest hic Titulus à Cod. Iustin.

SOLLICITANTIS vel RECEPTANTIS Burgarium &c. poena.

Imp. Arcadius & Honorius AA. Vincentio PP. O. Post alia

IN Burgariis eadè volumus obseruari, quae de Mulionibus Lex nostra praecipit, ut hij quoque, qui intra Hispanias, vel in quibuscumque locis, ausi fuerint Burgarios vel sollicitare vel receptare, eodem modo teneantur: Similisque eos, qui publicis Vestibus, deputatos sollicitauerint, vel receperint, & de coniunctione & de agnatione, & de pecuniis & de cunctis rebus quas in illis deprehendimus, poena cohibeat. Dat. xi. Kal. Mart. Mediolani, Honorio A. IV. & Eutychiano CONS. [398.]

NOTAE.

- *Iungenda & praemittenda huic lex 58. inf. de cursu publico.
† Vincantius sub Honorio PP. Galliarum scilicet, ut vel haec lex testatur: & in ea nominatim Hispaniarum mentio: quae vna fuit ex dioecesebus Praef. Praetorianae Galliarum. Sed aperta eam in rem est lex 1. 2. 3. inf. de his qui condit. propriam: quarum secunda pariter de Burgariis est, & l. 26. 16. de annon. & tribut. & l. 10. inf. de desertoribus, l. 1. sup. vtrum vi. vid plura in Prosep.
† Id est, caput legis nostrae huius, quod continetur lege 88. inf. de cursu publico: quam huic coniungendam & praemittendam dixi.
† Praefectura Galliarum, atque adeo septem Provinciarum, seu Galliae & Britanniarum.
† Quo qui muliones sollicitauerint, vel receperunt.
† Gynaciaris, de quibus inf. suo titulo.
† Coniunctionem vocat coniugem, ut vocatur. d. l. 58. quò Honorius hic se refert: vid. & Gloss.
† Agnationem vocat h. l. & d. l. 58. filios. vid. Gloss.
† 21. d. l. 58.

COMMENTARIVS.

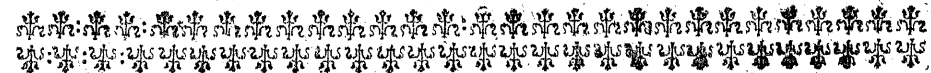
VM, qui BURGARIVM sollicitauit, aut receperit, vel etiam GYNACIARIVM, aut eorum vxores, pecunia, liberos, eadem poena puniri iubet Honorius h. leg. quae in MULIONEM (id est,

(id est, seruum publicum mutationibus animalium cursum publico destinatum deputatum) sollicitauit sen recepit, id est, poena decem librarum argenti (sen 50. solidorum) atque adeo duplo Tyronis pretio per singula capita. Quod vtiq; cauetur circa Muliones, l. 58. inf. de cursu publico, quae huic coniungenda est, quamque haec intelligit sen indicat; & abique qua haec lex imperfectum sensum habet. De Tribus idem haec l. & d. l. 58. statuitur: Nam & tria haec hominum genera conditioni suae obnoxia fuerunt, sic ut ab ea recedere non possent; & sic publici serui, quibus ideo & Peculia tribuuntur, &c.

De BURGARIIS istis videndum est. Burgorum certe fit mentio l. 2. inf. de his qui condit. propr. & l. 2. Cod. de officio P. P. Africa. Burgos (ait Orosius lib. 7. c. 22. Et ex eo Isidorus 9. Etymol. cap. 2. & 4. Et Paulus Diaconus in Valentiniano) crebra per limitem HABITACULA constituta vulgo vocant. Vegetius lib. 4. cap. 10. signatè magis: Quod si vltra intum teli, in cliuo tamen Ciuitatis, subiecta sit [aqua] zona, CASTELLVM PARVVLVM, quod Burgum vocant, inter ciuitatem & fontem conuenit fabricari, ibique balistae sagittariaeque constitui, ut aqua defendatur ab hostibus. Fuerunt igitur Burgi habitacula seu propugnacula per limitem, & parua castella, eaque turrita: Glossarium Cyrilli vrbis & turris, burgus; nam vox haec Graeca originis. Ita apud Zosimum lib. 2. p. 689. ciuitatibus & castellis vrbis & oppidis, iunguntur vrbis seu burgi turresque. Itaque burgi isti non alij, quam turrita propugnacula in limite, & TURRES. Proinde Ammianus lib. 28. castris & castellis Turres iungit: Castra excolens altius, & castella, Turresque adsiduas per habitos locos & opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo. Et Anonymus Scriptor, subditus Notitia Imperij: Est inter commoda Reipubl. vitis limitum cura ambiguum obiquelatum Imperij, quorum tutela assidua CASTELLA malis prospicient, ita ut millenis interiectis passibus, stabili muro, & firmissimis TURRIBVS erigantur, quas quidem munitiones possessionum distribuenda sine publico sumptu constituant, vigiliis in his & agrariis exercendis. Sidonius etiam Carmin. 22. de Burgo Leontij agens:

Celse transmittent aera TURRES,
Quarum culminibus sedecant commune micantes
Pompa vel auxilium.
& mox:

Cernere iam videor quae sint tibi Burgo futura,
Diuitiis sic: namque domus de flumine surgunt
Splendentesque sedent per propugnacula throna.
& vbi etiam seu turris Sratonis nota: de qua vide Iosephum lib. 14. c. 8. & Egesippum lib. 2. c. 7. & lib. 3. cap. 19. Et Nouellam Iustini. 103. Iustinianus quoque in limite eos constitutos fuisse, atque in his custodes collocatos, fidem facit: & denique clausuris Burgos iungit d. l. 2. vbi ante inuasionem Vandalarum & Maurorum Respubl. Romanae fines habuerat, & vbi castodes antiqui seruabant, sicut ex Clausuris & Burgis ostenditur. Ab his denique limitaneis Burgis, similia omnia loca munitiora, Burgorum nomina tulerunt. Turrium etiam limitaneorum mentio, l. 13. inf. de operib. publicis. BURGARI igitur ab his Burgis dicti, ut Isidorus nominatim tradit; qui scilicet Burgis seruiebant: Ita enim hos describit lex 2. inf. de his qui condit. propr. quae lex pariter ut haec nostra Vincentio P. P. Galliarum inscribitur. Erant igitur Custodes Burgorum (quomodo eos vocat Iustinianus d. l. 2.) Quod etiam ex huius tituli positione satis apparet, ante titulus videlicet de terris limitaneis, & de litorum & interiorum custodia, & de vrbis Damunij, qui omnes Tituli pertinent ad custodiam limitis. Horum Burgariorum certa corpora erant, huic rei affectata, affixa, non secus ac Collegiis & Curis certi erant destinati: ut vel ex h. l. liquet: & ex d. l. 2. inf. de his qui condit. propr. Sic ut Burgos deserere non possent: non magis, quam Muliones, mutationibus deputati, qui serui erant publici, aut Gynaciarij, qui vestibus publicis texendis seruiebant, h. l. & d. l. 58. inf. de cursu publico. Ceterum in Occidente ferme hos Burgos fuisse Burgariosque, ex superioribus locis omnibus liquet: ac nominatim intra Praefecturam Praetorianam Galliarum per Hispanias, atque intra Africam. Ergo serui publici erant, quomodo etiam muliones vocantur, d. l. 58. ac proinde & peculia ut dixi habebant, pariter ut muliones d. l. 58. alique serui publici. In tantum vero conditioni suae locoque adstricti adfixique erant, ut etiam vxores eorum & agnatio, id est, filij, vna cum peculio ipsorum occupata, retenta, ad conditionem suam burgisque retraherentur: quae est sententia huius l. inf. quae ita ex d. l. 58. interpretanda venit: Abique qua, ut dixi, imperfectus huius leg. sensus foret.

DE TERRIS LIMITANEIS. TITVLVS XV.

LIMITANEA S terras possideri non aliter posse, quam cura onere Fossati curandi, & tuendi Limitis.

Imp. Honorius & Theodosius AA. Gaudentio Vicario Africae.

ERRARVM Spatia, quae Gentilibus, propter Curam munitionemque Limitis atque Fossati, antiquorum humanam fuerant prouisione concessa, quoniam conperimus aliquos retinere, si eorum cupiditate vel desiderio retinentur, circa curam Fossati, tuitionemque Limitis studio vel labore nouerint seruendum, ut Tom. I. D D d illi

Illi quos huic operi antiquitas deputarat : Alioquin sciant , hæc Spatia vel ad Gentiles , si potuerint inueniri , vel certe ad Veteranos esse non immeritò transferenda ; vt hæc prouisione seruata , Fossati , Limitisque , nullâ in parte timoris esse possit suspicio. Dat. 11. Kal. Maij , Rau. Honorio VII. & Theodosio III. A.A.A. C O N S S. [409.]

NOTÆ.

- " De hoc Gaudentio mox.
" Spatia terrarum proprie hic & mox rursum vt l. vn. sup. de rei vindicat. Et Nouella Theodosij 31. Si ab alijs possidentur, cuiuslibet SPATII, temporis prescriptione cessante, &c. vide quæ notauit ad d. l. vn.
" De Gentilibus his plene dixi ad l. vn. sup. de nuptijs Gentilium.
" Cura vox propria : vid. quæ noto ad l. 2. inf. de eorum collat.
" Quibus adscripta sunt, & de quibus iudicauit Antiquitas, d. l. 2. inf. ex prisca dispositione, Nouella Theodosij 31. & mox, sicut antiquitus constitutum est.
" Alios quàm Gentiles.
" Seruitium quodammodo feudale.
" Quemadmodum, seu non aliter ac Gentiles.
" 76. VII. vt Consul adscriptus & Imp. nomina inscripta ostendunt. Quomodo etiam differre habet MS.

COMMENTARIVS.

LIMITANEIS Militibus, vel etiam VETERANIS, terræ limitaneæ antiquâ Romanorum dispositione donari solebant : eâ conditione ne à primatis (id est, à non militibus) teneri possent. Idque antiquorum prouisione, vt hæc dicitur : seu de quibus iudicauit Antiquitas, vt l. prox. sicut antiquitus statutum est, vt Nouella Theodosij Jun. de ambitu & locis limitaneis : & l. ult. (quæ ex ea Nou. desumpta est) Cod. de fundis limitrophis. Et sanè de eo est insignis primùm hic Lampridij locus, in V. Alexandri Seneri. Sola, quæ de hostibus capta sunt, Limitaneis Ducibus & militibus donantur, ita vt eorum ita essent, si hæredes illorum militarent, nec unquam ad primatos peruenerent ; Dicens, attentius eos militaueros, si etiam sua rura defenderent : Addidit sanè his & Animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant, ne per inopiam hominum, vel per senectutem possidemium deferrentur rura vicina Barbaria, quod unquam illi ducebat. Vbi obseruanda conditio, quæ non solita apponi in deducendis coloniis. Est igitur hæc species quedam FEVDI. Sanè similis lex erat fundorum constituendorum, vt qui prædium acciperet, danti fidem & militiæ fermè munus exhiberet. De eodem est secundò quod Vopiscus de Probo narrat. VETERANIS omnia illa quæ angustè adueniunt [Isauriæ] loca primata donant, addens, vt eorum filij ab anno octauodecimo, mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari quàm militare discerent. Vbi loca quæ Angustè adueniunt, sunt loca, ubi sunt fauces montium, Græci οὐλάς : posterior. Etas Clusuras dixit : Etiam Græci κλεισούρας. De eodem est & hic Tertius Anonymi Scriptoris, qui subditus est Notitia Imperij locus, cap. 5. Huiusmodi igitur PROVISIONIS utilitas in augmentum Prouincialium habet, VETERANOS Regijs donis opulentos, & ad colendos agros adhuc prævalentes agricolos : Habitabunt limites Arabum quæ dudum defenderant loca, & laborum desiderio potius erunt ex milite collatores. Denique de eodem est Quartus Theodos. Nouella locus de Ambitu & locis limitaneis inibi redhibendis 31. vnde desumpta lex ult. Cod. de fundis limitroph. Agros etiam Limitaneos vniuersos cum paludibus, omnique iure, quos ex prisca dispositione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio, atque arare consueuerant, et si in presenti coluntur, ab his firmiter ac sine ulla consensionis granamine detineri : & si ab alijs possideantur, cuiuslibet spatij temporis prescriptione cessante ab vniuersis detentatoribus vindicatos hisdem militibus sine ulla prorsus, sicut ANTIQVIVS statutum est, collationis onere volumus assignari, &c. Tam Veteranis igitur quàm Militibus huiusmodi Terræ limitaneæ conce-

debantur : & Humana PROVISIONE ; quia videlicet hac ratione, neque alia temerè melius Limititoni prospicitur. HUMANA iustum, quia & Veteranos hoc quasi FEVDI beneficiique genere pensari, post excludatos militiæ labores, humanum visum fuit : Et quidem inter alios Gentiles, qui scilicet è Barbaris vltro ad Romanos transibant, atque operam suam militiæ, latibus suis relicti, præstant : quos hac ratione retineri humanum visum fuit. Et verò de his Gentilibus nominatum est hæc lex, non de militibus Romanis seu prouincialibus, vt alia loca : nisi quod sine leg. subicitur. Gentiles isti, quinam fuerint, prolixius ostendi ad l. vn. sup. de nuptijs Gentilium. Cæterum Gentiles hi per varias Imperij Romani partes seu Prouincias dispersi fuerant, atque aded per varios Imperij Limites, veluti per Gallias, vt docet Breuiarium Theodosij sine Notitia Imperij : Itæmque per Africam. Et verò de his Africæ Gentilibus hæc lex nostra est accipienda, vt & lex 62. inf. de appellationib. Quinimò & quantum conicio, lex vn. sup. de nuptijs Gentilium. Quæ de Gentilibus dixi, eadem & de Latis dicenda sunt. Nam & quid inter hos & illos interfit, nondum video : Lati quippe erant, qui ex gentibus Barbaris, spontè sequentes Romanam felicitatem, in solum Romanum transibant, quibusque terræ quoque desertæ excolendæ dabantur, de quibus erit dicendi locus plenior ad l. 10. 12. inf. de Veteranis : & l. 9. inf. de censitoribus. Ac nominatim quæ terræ eis dabantur excolendæ, Laticæ dicebantur, vt ostendit d. lex 9. Et breuiter Lati illi non alij sunt, quàm Liti, siue Lidi, & Leodes, atque aded vasallorum & hominum genus militiæ adstrictum.

Vt ad legem nostram redeamus ; Sententia legis hæc est : Terrarum spatia, seu Terras limitaneas, quæ Gentilibus propter curam & munitionem Limitis & fossati concessa sunt, neminem possidere posse, nisi sub eodem onere vel opere : Et idè etiam non gentilem earum possessorem, eidem subiacere, quamlibet iustum earum possessorem. Eo remente, has Terras ad Gentilem, à quo recesserant, retrahendas : Si reperi non possit, ad Veteranos, sub eodem semper Fossati & Limitis onere transferendas. Res videlicet cum suo hoc onere semper ambulabat. A qua sententia non multum recedit mens Theodosij, loco quem superius laudauit. Sic sanè & Castellorum territoria non nisi à Castellanis militibus possideri potuerunt, l. 2. prox. seu l. 2. Cod. de fundis limitrophis. Hæc proinde iam prima lex seu conditio huiusmodi beneficii terræque adnexa erat ; putà curæ & munitionis seu defensionis Li-

mitis & Fossati.

De Fossato igitur & Limite nunc videndum est. Imperium Romanum alibi limitibus à natura positis claudabatur, veluti mari, fluminibus, montibus, quin & terris desertis, vt testatur Herodianus lib. 2. alibi verò ante constructis, seu χειροποιήτοις. Huius generis sunt Castra, Castella, Turres, Burgi : aliæque id genus, quæ Limitis appellatione b. l. veniunt. Quomodo & Spartianus in Hadriano, p. 6. Per ea tempora, inquit, vt aliàs frequenter in pluribus locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis, in modum muralis sepi funditis iactis atque comens Barbaros separauit. Limitis igitur appellatione veniunt χειροποιήτοις omnia manu facta, Laborati vel Laborati ea posterius hoc auro dicta : Gloss. λαμβραται, & τα λαβράται & τα συκοπύλα λαβράται, τὰ ἐν οὐρανοῦ ἔργα, & χειροποιήτοις ἔργα, Io. Pediafimus Bulgariae Chattophylax ἐπὶ μαρτυρίας & μελετῆ γῆς ἢ τῶν ἔργων ἢ λαβρατα πιδέναι ὡς οὐρα. Et sanè ita quoque Aggeno, Limes est quocumque in agro opere manuum factum est ad observationem finium. Et tamen ab eo separatur b. l. Fossatum. Quomodo & Pediafimus superiori loco separat. Herodianus lib. 2. de Augusto verba faciens, Fossas à Limitibus pariter separauit. ποταμῶν τε ὑπερθεῖν ἢ ὑπὸν ἢ ὄρθον περὶ βλήμασιν ἐρημῶν τε γῆν ἢ δυσβάτην ἐφάρξει τὰ ἀρχαῖα. Fossatum autem nihil aliud est quàm Fossa : quomodo & Sudaum pro vallo sudibus concluso, apud Vegetium & alios : Apud Marcellum Empiricum, In fossatis, inquit, septium requiratur. Capitolinus qui sub Constantino M. scripsit in Gordiano Tertio p. 163. de Mithreo Praefecto praetorio, Castra omnia fossato circumibat. Vbi circumire, non est circumire, (quod cum crederent Viri Docti, eum locum emendare sustinuerunt) verùm circummunire & circumdare. Modestinus quoque IC. eo ipso tempore in l. 3. m. de re militari : Is qui exploratione emanet hostibus insistentibus, aut qui à fossato recedit, capite puniendus est : qui stationis munus relinquit, plus quam emanfor est : Itaque promodo delicti aut castigantur, aut militia gradu deiciunt. Vbi fossatum Modestinus non dixit pro castris, sed pro fossa, quæ circum castra : Galli nos vocamus Tranchées : in Glossario quoque veteri τῶν οὐρα, sepi, fossatum : Suidas οὐρανὸν τὸ ποικίλον. Apud Scriptores Limitum Augustus, Aliquibus locis, pro Terminis, monumenta, sepulchraque Veteranorum constituit ; in sequentibus lineis fossatos, quos Angusteos appellamus. Item, fossatum decifum paruum in sine pro Terminis. Innocentius, fossatum, qui Rims interpretatur. Eadem vox etiam occurrit apud Plinium, lib. 17. cap. 21. & apud Vegetium, lib. 4. cap. 16. Fossati meminit & Chrysostomus, homil. 24. ad Ephesios in idem in sine. Ab his fossatis ipsa Castra fossata dici caperunt : quia Castra fermè fossâ cingebantur. Itaque iam & pro exercitu fossatum : Videndus Leo, de bellico apparatu ; Suidas Moschopolus, Basilus de exercitatione Grammat. & Achmes cap. 300. & Glossarium Nominum.

Et hætenus quidem de prima conditione harum Terrarum Limitanearum, beneficio Principum ex antiquo concessarum : putà de lege seruitij. Ex quo & aliæ conditiones sequebantur.

Alterâ scilicet conditio hæc erat, quod ad alios priuatos transferri non poterant, nisi sub eadem

seruitij lege, hæc l. & l. prox. & d. Nouel. Theod. sc. l. 3. Cod. de fundis limitrophis : & Nouel. Constantini Porphyrogen. de milit. fundis.

Postrema conditio, quod ad filios masculos & hæredes non transirent, nisi militarent : vt ex superiore Lampridij quoque loco & altero Vopisci discimus. Quæ pleraque ad Fendorum naturam proximè accedunt.

Atque vt hæc conditiones horum beneficiorum seu Terrarum Limitanearum fuerunt ; vnde etiam apparet non pleno, proprioque iure militum eas fuisse ; ita retrò, ab omni tunc immunes libertæque erant, d. Nou. Theod. sc. d. l. 3. Cod. de terris limitrophis : atque hoc sensu, optimo iure Militum & Veteranorum erant : atque in eo Allodis similes erant huiusmodi Terræ, seu prædia, quæ sanè ab omni consuetudine sine exactiōe censuque quicta sunt, saluo tantum iure Protectionis, superiorem Iurisdictionis & Districtus : In eo tamen diffimilia, quod Allodium, hæreditarium prædium sit, quod vendere & donare licet, vt rem inre hæreditario propriam, in proprietatem & patrimonium datam, vt νεωαρχικὰ, & hæreditates auiaticas ; & sic ex integro ad aliquem pertinet : Illæ verò Terræ Limitrophæ nec ad omnes, vt dictum est, nec nisi cum oneribus seu conditionibus hætenus enunciatas transferri poterant.

Cæterum pertinet omninò hæc lex ad Africam tunc ab Attralo Tyranno, quod sine legis his verbis indicatur, vt hæc prouisione inquit seruata, Fossati Limitisque nullâ in parte timoris esse possit suspicio. Timoris inquit, suspicio : Nempe Attalus Tyrannus Africæ potiundæ spe exercitum hoc Anno in Africam misit, tanto terrore Honorio Imp. iniecto, vt is ex huius expeditionis euentu, si Attalo feliciter cederet, Imperio decedere atque in Orientem confugere in animum induceret, nauibus ad hoc iam paratis ; quod Sozomenus testatur lib. 9. cap. 9. & Zosimus, lib. 6. p. 329. tanta timoris suspicio fuit : Verùm præfligato mox exercitu Attali, & acrior ab Heracliano Comite Africæ portuum & litorum Africæ custodia habita, quod Sozomenus lib. 6. p. 330. prodit : Adde, & ex hac lege terrarum quarumcumque Limitanearum : Sic vt Africa in deuotione erga Honorium persisteret, quò pertinet lex 6. inf. de indulg. debitor.

Gaudentio postremum Vicario Africæ hanc leg. inscribi notandum est. Gaudentius hic ante octennium Comes Africæ dicitur A. D. 401. in l. 3. inf. de conlat. fund. Et videri possit quoque legis argumentum (militare videlicet) suadere hîc reponendū V. C. Comiti Africæ. Verùm nil temerè muto ; nâ hoc tēpore Heraclianus erat Comes Africæ & ad Vicarios Africæ militares cōstitutiones quoque directæ : vt docet vel hoc ipso Anno mox lex 9. sup. de Tyrone. Et sanè huic Gaudentio Vicario Africæ succedit mox Sapidianus, cui ea lex 9. inscribitur. Hic autem est Gaudentius, Actij pater, vt Zosimus testatur lib. 5. p. 812. De quo etiam Renatus Figeridus apud Gregorium Turonensem lib. 2. cap. 8. & Prosper Chroniconum lib. 1. Gaudentio huic cognominis nepos fuit Actij filius, quem paruum Gaudentium vocat Sidonius carm. 5. v. 205. eiusdemque in Africam, vrbe à Geneserico captâ abducti meminit Idacius Chronico.

11: * Idem AA. Asclepiodoto P.F.P. & Conf. Ordinario."

VICINQUE Castellorum loca quocunque titulo possident, cedant ac de- ferant: quia ab his tantum fas est possideri Castellorum territoria, quibus abscrita sunt, & de quibus iudicavit antiquitas. Quod si ulterius vel pri- uatæ conditionis quispiam in his locis, vel non Castellanus miles fuerit de- tentator inuentus, capitali sententiâ cum bonorum publicatione plectatur. Dat. Non. Mart. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano C O N S S. [423.]

N O T Æ.

- * Lex 2 Cod. de fundis limitatib, & terris & paludibus & pascuis limitaneis vel Castellorum.
Dixi in Prolegomenis.
Loca, infamoz territoria.
Quia his tantum fas est possidere. Ita Iustinianus.
Que antiquorum humana fuerant provisione concessa. Item illi quos huic operi antiquitas deputat: l. 1. sup. ex p. lica dispositione, Nouella Theodosij 31. Græci ἀποριθῶν ἔξ ἀρχῆς.
Priuate conditionis homines, militibus opponuntur vid. Gloss.
V. Non. Mart. Cod. Iust.

C O M M E N T A R I V S.

CASTELLORVM loca, siue territoria, Ca- stellis videlicet adnexa, soli Castellani mili- tes, non privati, aut etiam generis alterius milites possidere possunt (quemadmodum Gentiles terra- rum spatia fossato & limiti proxima.) Igitur tenen- dum limitaneas terras loco seu castello proximas, solos limitaneos milites, solos Castellanos, cui de- fendendo constituti sunt, possideri posse, b. l. & l. prox. sup. De Castellis limitaneis seu in limite constitutis, res nota est, quæ Græcis quoque ἀπέ- ρεια, quorum mentio quoque fit l. 13. inf. de deserto- ribus. Duos præterea tantum locos hic adscribam: Ammianus Marcellinus lib. 28. Valentianus, inquit, Rhenum omnem à Rhetiarum exordio, usque ad Fretu- lem Oceanum, magnis molibus communiabat, castra excellens altius & Castella: Turresque adfidas per ha- biles locos & opportunos, quæ Galliarum extenditur lar- gundo. Procopius de adificiis Iustiniani, lib. 2. πορ- τῶν καὶ τῶν ἀποριθῶν ἔξ ἀρχῆς ἀποριθῶν καὶ ἀπέ- ρειας ἢ τὰ ἀπέρεια τῆς Ῥωμαίων καλῶσι φωνῆ. Quid autem inter Castra, & Castella, interfit? vel solo nominis indicio liquet: quæ tamen perperam pleri- que confundunt. De Castris iam aliquid dictum est ad l. 15. 30. sup. de erogat. militar. annonæ: ut à Castris Castriciani dicti (de quibus dictum est l. ult. sup. de re

militari) ita à Castellis, Castellani: utriusque Limi- tanei, quemadmodum & Ripenses, Castellanos in- mentio fit quoque apud Hirtium de bello Alexandri- no: Castella, inquit, complura locis editis posita, quo- rum opportunitas Castellanos impellebat ad decursiones fa- ciendas & bellum inferendum, expugnauit. De iisdem intellexit Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 5. Excui- tauit, inquit, hic ardar milites, per municipia plurima quæ iisdem [Mauris] conterminant, dispositos & Ca- stella. Priuate conditionis homines qui b. l. dicun- tur, sunt privati, id est, non militantes: Quo etiam sensu priuatorum vox accipitur, & militatibus oppo- nitur in l. vn. sup. de officio Iudicum militar. in l. 5. sup. de testamentis, l. 2. inf. de falsa moneta: l. 2. & 3. inf. de sicariis: l. 21. inf. de penis: l. 3. inf. de immunitate concessa. Ambrosius in passione Agnetis, Coronatur ci- uitas tota, sit latitia militantiibus atque priuatis. Ut apud Græcos ἀποριθῶν ἐστὶν ἀποριθῶν ἔξ ἀρχῆς ἔξ ἀρχῆς. Eodémque prorsus sensu Lampridius viur- panit in hoc eodem terrarum Limitaneorum argu- mento, priuatorum appellationem loco quem iam quoque ad superiorem legem laudauit: Sola, quæ de hostibus capta sunt, Limitaneis Ducibus & Militibus donauit, ita ut nec unquam ad priuatos pertinerent. Quæ ipsa est huius legis sententia.

DE LITORVM ET ITINERVVM

C V S T O D I A.

T I T V L V S XVI.

XII. COD. IVST. Tit. 45. Des Guets qui se font sur la coste de mer. De la Garde des portes, & haures.

A STILICHONE perniciofa quadam custodia in Occidentalis Imperij limite instituta, ab Honorio aboletur.

1. * Imp. HONORIVS & Theodosius AA. Theodoro P.F.P."

OSTRIS publicus Stilicho nouum adque insolitum repererat, vt litora & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij Partem pateret accessus: Huius iniquitate rei moti, & ne rarior sit diuerfa- rum mercium com meatus, præcipimus hâc sanctione, Vt litorum desinat ac portuum perniciofa custodia, & eundi ac redeundi libera sit facultas. Da- ta iv. Id. Decemb. Rau. Basso & Philippo C O N S S [408.]

N O T Æ.

- * Aest hæc lex à Codice Iustiniano, quia ad iuris perpetui causam non pertinet, sed ad horum temporum His- toriam spectat. Ceterum huic iungendæ sunt duæ præterea leges: putâ lex ult. sup. de postliminio, & lex 24. inf. de petitionibus.
Theodorus sub Honorio PP. Italia scilicet: v. Prosopogr.
De Hostibus publicis dicam ad l. 1. inf. de panis (ita quoque Gildo l. 7. sup. de metris.) Prædo publicus vocatur l. 22. inf. de bon. proscript. Ita Heraclianus d. l. 1. hostes publici pariter dicuntur. Et de hoc iam aliquid dixi ad l. 1. sup. de re milit.
De Stilichone dicitur ad legem 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptorum: vid. & l. 18. sup. de Tyronebus. Illud tantum notandum, paucis ante hanc legem mensibus, Mensē inquam Augusto interfectum hunc Stilichonem, de quo vide Chronicon Theodos.
Occidentalem scilicet quæ Honorio cesserat.

C O M M E N T A R I V S.

DE perniciofa LITORVM & PORTVVM per Imperium OCCIDENTALE custodia abro- ganda, est hæc Honorij lex: Perniciofa inquam, Litorum & portuum per Occidentalis Imperij limi- tem custodia à Stilichone instituta, per quam nulli ex Orientali Imperio in Occidentem, quem Gothi laceſcebant, patebat accessus: quo etiam factum, rarior vt esset diuersarum Mercium com meatus; ab Honorio hæc lege aboletur sine A. D. 408. quæ Ho- norianæ constitutionis prolixioris pars est, vna cum l. ult. sup. de postlim. l. 25. inf. de petitionibus, quæque adeo huic coniungendæ veniunt. Quæ constitutione id vnum agit Honorius, vt Barbaris iam orbem Rom. laceſcentibus, communi inter Rômanos com- mercio, communioni, communicationi, charita- ti denique Christianæ, & in mutuo, sic vt dicam, compassui consilium iret; quò sanè illæ leges apertè spectant: Imò & Tertia præterea, quam huic coniungendam pariter prorsus duco, lex 3. Cod. de commerciis: eniûs eadem inscriptio est: quæque mer- cimonium exercere vrbibus perniciosum prohiben- tur tria hominum genera, putâ Nobiliores Na- talibus, honorum luce conspicui (vbi Vir doctus superflus reponit; Conspicuiores) quomodo parens meus S. M. hic rectè explicat, Magistratu fungen- tes, vel functi, (quam interpretationem ad vocem ditiores, quidam referunt & calumniantur) & pa- trimonio ditiores: pariter vt perniciofa custodia quæ mercimonium seu commercium impediatur, b. l. tollitur: & perniciofa in seruitute retentio in- genitorum hominum, d. l. ult. & d. l. 25. In hanc le- gem paulò accuratius inquirendum est. Et primò quidem de Stilichone isto videndum. STILICHO (de quo dicam plenius adhuc ad le- gem 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptorum:) Honorij Imp. socer, spretò Honorio Imperium ipse inhians, filiumque suum Eucherium Cæsarem cupiens, Bar- baras Gentes in Imperium Honorij concitauit, quasi hâc occasione Imperium sibi suoque generi quæsi- turus: Hinc aded in Illyricum Occidentale & Ita- liam, Galliisque impetu facto, Barbari immisit: de

quo etiam fidem faciunt d. l. ult. & d. l. 25. (quas huic coniungendas dixi,) Sed & Orosius, lib. 7. cap. 35. 40. & ex eo Paulus Diaconus, lib. 13. Max- cellinus in Chronico, Socrates lib. 7. cap. 10. Sozomen- nus, lib. 9. cap. 4. Rutil. Numatianus, Itinerarij sibi lib. 2.
Quò magis est facinus divi Stilichonis acerbum, Proditor Arcani quod fuit Imperij.
Romano generi dum nititur esse superflus, Cruclis summis miscuit una furor: Dumque timet, quidquid se fecerat ipse timere, Immisit latia Barbara tela neci.
Vyceribus nudis armatum condidit hostem, Illata cladis liberiorè DOLO: Ipsa Satellitibus pellitis Roma patebat: Et captiua prius, quam caperetur, erat. Nec tantum Geticis grassatus proditor armis, Ante Sibyllina fata cremanit opus.

Quamquam Gentiles Scriptores alij, eum crimine liberent, vt Zosimus lib. 6. & Olympiodorus apud Photium: & de Neotericis nonnemo, sed & Zosimus & Sozomenus locis superius laudatis satis indi- cant; Stilichonem hoc egisse, vt inter Imperium Orientale, & Occidentale commercium abrumpe- retur, & à postulatò Orientali Occidentem faceret: Imò hoc egisse, vt Illyricum Orientis Imperio de- tractum, Occidentis Imperio iungeretur: videsis eos & l. ult. inf. de equor. collat. & l. 49. de oper. public. Et verò id quoque hæc lex nostra manifestissimè ostendit: eo nempe sine à Stilichone Litorum & Por- tuum custodes crebri constituti fuerant per Occi- dentem, quæ Orienti conterminabat, id est per Il- lyricum (quæ vna erat ex Dicecibus tribus Præ- fecturæ Prætorianæ Italia, quàmque gerebat hoc tempore Theodorus, cui hæc lex inscribitur) ne videlicet cuiquam ex Oriente in Imperium Orien- tis ex Imperio Occidentali pateret accessus: quæ re noua, insolita, iniqua, perniciosâ, commercium, vt dixi, inter Imperium Orientale & Occidentale abruptum fuit. Et verò etiam factum, vt copie au- xiliares, quæ ad ἐπιμαχίαν ex Oriente expecta- bantur,

¶ A STILI

bantur, eo superstiti non venerint, sed mortuo demum, vt testatur Zosimus lib. 6. p. 828. in fine: ac nominatim Mercium variarum commercium abruptum fuerit, quæ ex Oriente, & speciatim ex Syria in Occidentem comportabantur: Itaque cæso Stilichone (quatuor ante hanc legem latam ferme mensibus) Augusto mense Ravennæ (vnde hæc lex data est) de quo alibi, abolitum hæc l. istud Stilichonis institutum ab Honorio fuit: Commendandi nempe, atque aded commercij iure, inter vtrumque Imperium, restituito: sanè regulariter cum inter Imperatores Orientis & Occidentis bene conveniebat, nulla in medio vtriusque Imperij talis custodia erat. Quod Libanius nominatim in Basilicis, p. 145. de Constantio & Constante tradit: τὴν δὲ χάριν ἐν ᾗ τὰ βασιλείων τμήματα συνηράνυσται ἢ ἐρετροπέδων φρουρῆι καὶ δέδρα σὺν ἐπιτοῆς ἀδελφῶν πῶτος ἰσχυρὸς ἀκίνητος. ¶ Cæterum inanis est Viri docti coniectura, qui Claudiani illa, 2. in laudem Stilichonis:

Quæcumque profana Pagina de primo venisset limite Phœbi, Ante fretum deleta mihi: ad hanc perniciosam litorum custodiam à Stilichone factam trahi: cum locus ille apertissimè ad laudes Stilichonis pertineat, qui ante novem ferme annos, A. 399. id egerat, ne Eutropij Eunuchi Consulis creati nunciis seu literæ ex Oriente in Occidentem & Italiam perferrentur, vel vulgarentur. Certè eiusdem error est, verùm immemoria iam, quod l. 19. de paganis hoc Codice Eucherium filium Stilichonis hominem paganum dici scribit, mox & eum locum emendat. Nihil enim tale ibi occurrit. Verum quidem in genere ad litorum custodiam locum illum pertinere, etsi non ad eundem finem: pariter vt ista Claudiani referas eodem lib. 2. Cingunt Superi concordibus vnum Præsidis hostisque tuos aut LITORE produnt Aut totum oppositi claudunt fugientibus agnor.

ORIENTALIS Limitis, quâ Occidentali conterminat, custodia à Theodosio Iuniorè instituitur.

11. *Idem AA. Anthemio P.F.P.

MNES Stationes" navium, portus, litora, omnes abscessus" prouinciarum, abdita quin etiam loca, & Insulæ Tuæ Magnificentia dispositione solerti custodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel apertò, vel etiam occultò nostri" possit Imperij Regiones inreperere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum accesserit, ilicò teneatur, nisi sacros apices" à Domino Patruo meo Honorio" ad me perferre apertissimâ ratione monstrauerit: Cum eadem diligentia obseruando, vt si ad alium quemquam à memorato Principe dixerit habere affatus", petitore" detento Sacræ Literæ cum omnibus chartis signatæ ad Meam Clementiam transmittantur: hoc enim & Tyrannici" furoris, & Barbaricæ" feritatis occasio persuadet, & inter me Dominumque & Patruum meum Honorium, viciissim recurrente admonitione, conuenit. Dat. VII. Kalendas Maij, Constantinop. Varane v. c. c. o. s. [410.]

NOTÆ

* Huic legi iungenda omninò lex mercatorum 4. Cod. de commerciis. De stationibus his navium, vide & l. vn. inf. de lusoriis: & l. 8. inf. de Nauticulis. vbi pariter hæc tria coniunguntur, portus, litora, stationes. Stationes, ce sont Rades: litora, ce sont les Costes ou salais: portus, sont haures. Idiodorus quoque ita maris accessus diuidit, in stationes portus, & litora. Cæsar quoque lib. 1. de bell. ciuili, à Salones ad Orici portum stationes litoraque omnia longè lateque classibus occupauit. De Statione Virgil. Sinus, & statio male fida carinis. Patater aliquis reponendum accessus: Sed abscessus rectum est. Abscessus sunt abdita loca & recessus. Orientalis. Id est, Principis Epistolas siue literas: Mox affatus: item Sacra litera. Honorij nomen b. l. bis in textum irrepsisse quis putet: non ego: Nam & ita similiter Impetatorum nomina legibus ipsis intertexta in l. 10. sup. de Prætoribus: in l. 21. sup. de Palatinis S. Largit. Et in Epistolâ Constantij Cæsaris apud Eumenium Rhetorem. 26. Portitore, vide l. vn. sup. si cartum petatur de chirographis, & l. 7. inf. de executoribus. Et Interpretis Sidonij. Attalum intelligit, de quo accipienda pariter est lex 11. 12. seu vlt. inf. de indulgentiis criminum, & l. 6. inf. de indulgentiis criminum hoc ipso anno data. De quo & eius exitu videndus est Orostus, lib. 7. cap. 42. Olympiodorus apud Photium: Socrates, lib. 2. c. 10. Sozomenus lib. 9. c. 8. 9. & Prosper in Chronico. Et similes fortè in Occidente Tyrannos, qualis Constantinus in Gallia. Intelligit Gothos, eorumque Regem Alaricum & similes Barbaros.

COMMENTARIUS.

DE LITORUM, & PORTUUM, aliorumque locorum limitaneorum per ORIENTALIS Imperij limitem custodiâ instituenta, est hæc lex: vt superior ad Occidentem spectat. Altera inter hanc & superiorem differentia est, quod superiori leg. perniciosâ litorum custodia aboletur:

hæc verò salutaris Reipublicæ instituitur. ORIENTALIS scilicet Imperij stationes, litora, portus, abdita quæque loca, & Insulas, Theodosio Iunior b. l. A. D. 410. custodiri iubet: propter grassantes videlicet tum in Occidentali Imperio Tyrannos, Attalum in Vrbe Roma (Constantinum in Galliis) &

& Barbaros, tam in Illyrico, Italia, quàm in Galliis, & Hispania, Scythas, Gothos, Vandalos, Alanos, FRANCOS, Burgundiones. Idque ex ipsiusmet Theodosij cum Honorio conuentione: Qui & idem Curiosos per Dalmatiæ litora, & insulas ex hac, vt puto conuentione, constituerat, quos sustulit postea Anno 413. l. vlt. sup. de Curiosis, quæ lex in hunc quoque titulum rectè referri poterit. Hæc videlicet ratione, ne ad Orientem quoque furor ille transfret. Proindè nullum ex Occidentis Imperio venientem admitti vult Theodosius b. l. nisi Honorij in Occidente Imperatoris litteris munitum: aded quidem, vt si quas portitor, seu gerulus literas habeat, ad priuatas quosdam Imperij Orientalis personas, eas literas consignatas ad se transmitti velit Theodosius: scilicet quia interdum

vbi recta via legatio mitti non potest, mittantur exploratores, qui priuati negotij specie, legationem tegunt: quales sunt Mercatores. Exemplum sanè huius technæ in Hannibale apud Appianum, in Pelopida apud Plutarchum. Aliud etiam exemplum apud Salustium in Iugurtha. Imò sicut Theodosius Iun. hæc constitutione Orientalem limitem, seu Imperium suum Orientis, ab Occidentalibus exploratoribus munitum iuit: ita & ab alterâ parte quoque à Persarum, quamlibet fœdere hoc tempore cum his inito, exploratoribus: lege 4. Cod. Iust. de commerciis & mercatoribus, quæ etsi die & Consule careat, attamen eidem Anthemio P.P. inscripta, huic proculdubio coniungenda venit, non tantum inscriptione, verum etiam argumenti paritate suadente. Ea sic habet:

Imp. HONOR. THEOD. Augusti, Anthemio Præfecto Prætorio.

MERCATORES, tam Imperio nostro, quàm Persarum Regi subiectos, ultra ea loca, in [de] quibus fœderis tempore cum memoratâ natione nobis conuenit, Nundinas exercere minimè oportet, ne alieni Regni (quod non conuenit) scrutentur arcana. Nullus igitur posthac Imperio nostro subiectus ultra Nisibin [in Mesopotamia] Callinicum [in Osroëna] & Artaxatan emendi seu vendendi species causâ proficisci audeat, nec præter memoratas ciuitates cum Persâ merces existimet commutandas, sciente utroque qui contrahit, & species quæ præter hæc loca fuerint uenudata, vel comparata, sacro Aerario nostro vindicandas, & præter earum rerum ac pretij amissionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilij se pena sempiterna subdendum. Non defutura agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inibita loca mercandâ gratia Romanus vel Persa commauerit: Exceptis videlicet his, qui Legatorum Persarum quolibet tempore ad nostram Clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitas & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandâ copiam non negamus: Nisi sub specie legationis diutius in qualibet prouincia residentes, nec Legati reditum ad propria comitentur: Hos enim mercatura insistentes, non immeritò unâ cum his, cum quibus contraxerint, seu resederint, pena huius sanctionis consequetur.

Interim in hac l. & l. 1. sup. custodum portuum adponendorum morem obserua, inhiibendo commercio, tum mercium, tum personarum. Ita quoque Capitolinus in Maximino, p. 146. memo-

rat portuum custodes, ad quos vt & ad omnes prouincias Senatus literas miserat, Maximino Aquileiam cingente, ne aliquid commeatum in Maximini potestatem veniret, &c.

MERCIBVS & MERCATORIBVS obseruandis, litorum & portuum custodes à Theodosio Iuniorè instituti.

111. *Idem AA. Eustathio P.F.P.

ALVERBRI MA sanctione decreuimus, Ne merces illicitè" ad nationes Barbaras" deferantur: & quæcumque Naues ex quolibet portu seu litore demittantur, nullam concussionem vel damna sustineant, gestis" apud Defensorem" locorum, præfente Protectore" seu Duciano", qui dispositus est, sub hac obseruatione confectis, vt & Ad quas partes nauigaturi sumus, & Quod nullam concussionem pertulerunt, apud acta deponant: quorum authenticum Nauclerus siue mercator habebit, forte" schida" apud Defensorem" manente. Dat. xiv. Kalend. Oct. Constantinop. DN. Theodosio A. IX. & qui fuerit nuntiatus. [420.]

NOTÆ

* Lex unica Cod. eod. tit. & huic legi concordat lex 10. sup. de Curiosis. Sed & lex, per Prouincias 10. Cod. de adificiis priuatis, causam huius legis indicare videtur. An illicita portus? Hoc sustineri potest. Persas in specie huius leg. demitti naues dicuntur, quæ è portu seu litore limitaneo emittuntur. Cætera ita Tribonianus immutauit. Ita tamen vt earum Naucleri deponant, in quam prouinciam ituri sunt, ubi hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussionis quoquo modo pro cedat.

Vide

Panegyrici, Constantino dicti, iam à Pithæo laudatus. Insuper etiam Agrippinensi ponte faciendo reliquis afflictæ gentis [FRANCICÆ] insultas, ne equam metus ponat, semper horreat, semper supplices manus tendat: Cum tamen hoc in magis ad gloriam Imperij sui & ornatum limitis facias, quam ad fiduciam, quotiens vel is in hostem transeundi: quippè cum totus ARMATIS navibus Rheenus instructus sit, & ripis omnibus usque ad Oceanum dispositus miles imminet. Sed & Pseudo-Egesippus: Rheenus iam non Germanorum ciuitis repletur, sed Romanorum Liburnis, quæ PERERRANTES totiusque ad mare bicornis annis fluenta, quondam liberæ gentes seruitio premunt. Et de his aperitissimè Vopiscus, in V. Bonost. Hic idem quum quodam tempore in Rheno Romanus Luxuriis [pro Lusuriis] Germani incendissent, timore ne penas daret, sumpsit Imperium. Luxuria ibi clarè sunt Lusoria, vt rectè quoque vidit Lindenbrogus in Ammianum Marcellinum, p. 63. Idque etiam V. C. Maynardus Codici suo adnotauit. Malè Cuiacius, 3. obseruat. 25. cumque secutus Pithæus 1. Aduers. 4. & V. C. L. qui ad historiam Augustam scripsit, quæ de Clusuris locum illum acceperunt. In Rheno enim hæc Luxuria, siue Lusuria fuerunt: cum quod quid commune Clusuris: quæ tantum abest in Rheno fuerint, vt nequidem ad Rhenum esse potuerint. Clusura enim à Castellis separabantur, & erant loca quæ angustè aduentur, & loca ubi sunt fauces montium: voce, quæ etiam hodie frequentata: Græcis πύλαι. Suidas ἐπιβολῶν, κλινοῦσαν, ἄσπιδον. Iterum Κλειούρας, ἢ καλῶνται τὸ ὄχρῶμα τὰ ἔξωθεν τῆς ποταμῶν ἢ ποταμῶν φωνῆ. Vide & Procopium lib. 3. ἐπὶ κλειούρων, & lib. 2. de Bello Persico. Et hæc de Lusuriis Rheni.

¶ In Mosa flumio quoque (qui & ipse in Rhenum influat) Lusuriarum meminit Ammianus Marcellinus lib. 17. p. 97. Retentio, inquit, milite circumvallare disposuit Castellum oppidum, quod Mosa fluminis præterlabitur. Et mox: Perimefcens solerissimus Casar, ne deseruata nocte illum Barbari [id est FRANGI] gelu vinculum annem peruaderent, quotidie à Sole in vesperam flexo ad usque lucis principium Lusuriis navibus discurrentes stamen vltro citroque milites ordinant: vt crustis prunarum diffractis, nullus ad erumpendi capiam facile perueniret. Et hæc de Lusuriis per Gallias, quò lex hæc non pertinet.

¶ De Lusuriis per Orientem est Nouella Theodosij de ambitu 31. (vnde desumpta est lex vlt. Cod. de officiis militarium Iudicum: & lex Cura 4. Cod. de officio Magistrorum officiorum) Castrorum quin etiam, inquit, ipsi [Ducibus] luxuriarumque pro antiqua dispositione curam refectionemque mandamus, quibus cum Principe, castrorumque Prepositis pro laborum vicissitudine limitanei tantum militis duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos, Magistreria potestatis arbitrio depnamus. Quem locum, cur ex l. 4. Cod. de offic. milit. Indic. suppleri & reforesciti oportere moneant Viri Docti, non video: Est enim vndiquaque sanus & integer. Sequitur alter eiusdem Nouella locus, Id autem cura perpetua Tibi culminis credidimus iniungendum, vt tam Trachi (vt Trachias in inscriptione huius legis & l. 3. sup. de Senatoribus, ad Trachias similitudinem, vbi dixi) quam Illyrici, nec non etiam Orientalis ac Pontici limitis, Aegyptiaci in super, Thebatici, Lybici, quemadmodum se militum numerus habet, Castrorumque ac Lusuriarum [ita enim rectè & aperte hodie hoc loco habetur excusum] cura procedat, quotannis mense Ianuario in Sacro Consistorio significare nobis propria suggestione procuret. His interim duobus Nouella locis seu duabus legibus ex ea desumptis, neque villo alio præterea loco, quod sciam, obseruari oportet, inunctim memorari, Castra & Lusurias. Castra

quippe & Lusoria vtraque ad limitem Imperij fuerunt: sed Castra non tantum in ripa fluminis erant locata, verum etiam vbi limes Imperij ripa non terminabatur, vt ostendi ad l. vlt. sup. de re militari: At Lusoria non nisi in flumine.

¶ Ex his omnibus patet, Lusurias naves fuisse in limitibus Imperij Romani, quæ fluminibus diuidebantur, ad belli aleam preparatas, partim prohibendis vicinorum hostium excursibus, partim incurfibus vicissim faciendis. Sic in Rheno, sic in Mosa, sic in Orientis limite Lusoria fuerunt: sic denique in DANUBIO, quo scilicet Imperium Romanum à Scythicis gentibus diuidebatur, de quibus est nominatim hic Titulus. Sed & hic alter Vegetij locus, quo opus suum de re militari claudit. De Lusuriis inquit, queis in Danubio quotidianis utuntur excubiis, retinendum puto, quia arvis amplius in his recentior usus inuenit, quam vetus doctrina monstrauerit. Neque ab hoc recedit Taciti locus lib. 12. Annal. Pannini, inquit, funditur prelio, & ad classem in Danubio opperientem perfugit. De iisdem forte accipienda l. vlt. inf. de pennis: vbi vide quæ dixi.

¶ Caterum Lusoria hoc iur. dictæ sunt naues, non omnes, veluti quæ in aquâ sine flumine delicias facerent, seu lasciuirent, quo sensu Lusurias dixisse videtur Seneca 7. de beneficiis, cap. 20. & Epiphanius in Ancyroto κλοῦσαν πλοῖον dixit, quod videlicet Antinoi (is qui Hadriani delicia erat) stamnis additum erat, pro more Aegyptiorum, quo Demones suo in nauigio stantebant, vt scribit Porphyrius in libro de anisō Nympharum in Odyssea, & Clemens Alexandr. lib. 5. Marcianns 2. vt rectè notauit nuper Dossif. Valecius, in Eclogas Dionis, p. 101. 102. Verum naues in statione nauali degentes, vel vltro citroque discurrentes, & in flumine ludentes: Et vt Pseudo-Egesippus superiore loco loquitur, pererrantes: Ammianus verò superioribus locis, discurrentes, vel decurrentes. Id enim omnino Ludendi vox significat; Seneca ep. 4. vbi iustitiam nauigia, sorbentur. Ad eundem modum duas de tribus stellas, quæ in caudâ Cynosuræ circa Polarem, quæ immobilis videtur esse, circumducuntur; veteres Magistri, ludentes dixerunt. Scholion Germanici; Supra alias, inquit, decem, duas præcedunt & dicuntur Ludentes, & maximè altera quæ vocatur Polus. Græci vocantur Χορδῆτις ἄστρα. Hyginus. Sed, inquit, in prioribus caudæ stellis vna est infirma quæ Polus appellatur, vt Eratosthenes dicit, per quem locum ipse mundus æstimatur versari, reliquæ autem duæ χορδῆτις dicuntur, quod circa Polum versantur. Breuiter, Ludere est & agitari, & motari, & discurre: ac proinde non abusu sed propriè Lusoria naues omnes dictæ, quibus discurratur siue ad delicias, ludum, lasciuiamque & luxuriam, ac proinde imbelles ac delicatæ; siue ad excursum militarem, & armatæ, seu militibus armatis instructæ, cuiuscumque illæ modi sunt, maiores vel minores.

¶ Harum porro Lusuriarum alia erant & dicebantur Iudiciaria, alia verò Agrariensia; vt ex hac vnicâ lege discere licet. Iudiciariæ scilicet erant (vt ex huius ipsius legis fine apparet) dromones, qui per flumina discurrebant, in discursus opportunitate degebant, vt hæc lex ait. Iudiciariæ, speculaturæ, exploraturæ, num quæ hostis perumperet, nauigia vltro citroque discurre solita, vt Ammianus lib. 31. p. 474. loquitur, Scaphæ exploratoræ Vegetius lib. 5. c. 7. Falluntur enim viri Docti, qui Iudiciarias dictas putant eodem modo, quo Carpentum Iudiciale, quasi dictæ fuerint naues elegantius fabricatæ: vel quæ Ducum limitaneorum. (quos Iudices dictos signatè perperam notant) vlibus seruirent: seu ipsi Præsidibus limitis inferuebant,

uebant, vt CL. Salmaf. obs. ad ius Attic. c. 18. p. 741. Neque etiam fuerunt hæc Lusoria nostræ propriè, quas Græci ὑποπλοῦς dixerunt, ὑποπλοῦς ἐπιθεωροῦς λήμβος, et si ipsæ Iudiciariæ dici poterunt, quæ videl. præmittebantur, & classem antecedere solebant; Intercursoria, & Tabellaria, de quibus iam olim Polybius lib. 1. Seneca ep. 77. Plautus Militæ Glorioso. Quid igitur? Iudiciariæ hæc sunt speculaturæ, exploratoræ, ὑποπλοῦς ὑποπλοῦς, de quibus Vegetius lib. 4. cap. 37. Linius, lib. 35. cap. 26. & lib. 36. cap. 42. Appianus, lib. 5. Thucydides lib. 1. Plutarch. in Catone Minore, & Pompeio κατὰ σκοπῆν: κατὰ σκοπῆν Cicéroni in Verrem: & ad Atticum Catafcoptum. Sic in veteri Glossario, Scaphæ siue catafcoptus: ἐφορείας dicas rectè, vt Aristides in Romam πόλει ἐφορείας vocat oppida, sic vt dicam, Iudiciaria, Speculaturæ & excubiis excitata. ἐν τῷ θάλασσῃ τὴν πλοῖον ἐφορείας ἐδίδουθε: Sic enim malo quam ἐφορείας, id est, limitanea.

Agrariensia verò Lusoria erant, non vt quidam volunt, minus ornata, verum quæ in flumine quidem ludentes, id est hærentes; tamen non discurrebant, verum statariæ erant, & interea dum Iudiciariæ specularentur, in conflictibus specula munificissima statione [nauali scilicet] degebant. Quod Iudiciariam & Agrariensium discrimen siue huius legis aperte continetur. Ipsi, inquit, Lusoria ad belli aleam preparatis [hoc commune vtriusque] atque in conflictibus specula, munificissima statione [hæc sunt Agrariensia,] vel discursus opportunitate degentibus [hæc sunt Iudiciariæ,] sic dictæ igitur Agrariensia quod agrarias exercent, id est, in excubiis vigiliis & specula essent, id enim Agraria vox significat: de quâ vide Ammianum Marcellinum, lib. 14. 16. 25. 31. Vegetium lib. 1. cap. 3. aliique locis pluribus. De his etiam Anonymus. Scriptor subditus Notitia Imperij, cap. de limitum munitionibus 20. Vigiliis idem & agrarias iungit Vegetius lib. 2. cap. 22. & lib. 3. cap. 8. & dictus Anonymus. Erant enim Petauis in Themist. orat. 16. p. 613. qui eam vocem in Angurias mutat apud Anonymum illum. Modestus de vocabulis rei milit. Siue ad vigiliis vel agrarias faciendas siue ad opus aliquod, vel ad custodiam campi exercens milites, tubicine vocant, operantur. Præsidia igitur erant naues, quales in statione seu præsidio, naues stare olim dictæ apud Linius, Hirtium passim. Φυλακίδες dixerit cum Diodoro lib. 20. de Agraria vocis ratione alibi dicam; quæ & Græci ὑποπλοῦς, & Ammianus Marcellinus lib. 19. more suo ἐπιπλοῦς subditales moras dixit. Breuiter integr Iudiciarias & Agrariensia tale discrimen fuit, quæ in militia terrestri inter ἡμωροπόλις & ἡμωροπόλις, quos Linius Græcè vertens, speculatores nominat: de quibus vide Aeneæ Tablica cap. 6. Aristotelem, & Suidam: vtræque quotidianis excubiis (vt de Lusuriis Vegetius in genere loquitur) destinate erant. Imò & eodem quoque sensu prætebantur & stationes agrariæ differebant, de quo dixi ad l. 1. sup. de Commeatu. Hinc & Agrarios apud Ammianum Marcellinum lib. 28. p. 395. dici puto, qui in Britannia à Veteribus instituti in stationibus agebant, eorumque officium illud erat, vt vltro citroque per longa spatia discurrentes, vicinarum gentium strepitum intimarent, seu renunciarent.

Nunc de sententia huius legis, quæ propriè pertinet ad diæcesin Thraciæ, de quo est quoque Nouella Theodosij 31. in f. E. quæ definitur quot numero vtriusque generis Lusoria per eam diæcesin esse debeant, quot singulis annis vel veteres reparari, vel nouas edificari oporteat: ad cuius item Curam res ea pertineat; cui denique vsui earum destinan-

tar. Quod prius attinet: sanè vbi in nauibus securitas Imperij vel Reipublicæ veritur, exemplum huius l. imitationi esse debet: Quomodo & iam olim apud Athenienses ad Senatus Quingentorum curam pertinebat, vt nouæ naues singulis annis edificarentur: eoque populus singulis annis conueniebat, vtum Quingenti coronari deberent: idque præcipuè spectatum, num nouas Naues edificassent: & vt notat Demosthenes in Androdam, & Vlpianus, vix Reipubl. amans quis habebatur, qui non singularem curam edificandarum nauium gessisset. Pericles certè Atheniensibus auctor fuerat, vt 20. quot annis edificarentur.

Nos ad legis sententiam redeamus. Vt ea melius adhuc intelligatur, ante omnia sciendum fuisse diæcesin Thraciæ inter alias Prouincias fuisse Scythiam & Mysiam Secundam, quod etiam Imperij Notitia docet, sic quidem vt illæ ad Danubium pertingerent, atque ad eam parte Imperij Romani limes foret: idèò limitem Mysiam, & limitem Scythicum hæc lex nostra memorat. In Scythico igitur limite, quia latius & diffusius porrigebatur, (vt hæc lex nominatim ait) plures Lusoria erant quàm in Mysiaco: Proinde Theodosius b. l. in Scythico limite 126. Lusorias haberi iubet, hac conditione, vt singulis annis septendecim de nouo construuntur, atque armatæ suis instrumentis contextantur (quinque videlicet Iudiciariæ, duodecim verò Agrariensia) In Mysiaco verò limite, 100. Lusorias constituit, hac conditione, vt quatuordecim nouæ singulis annis construuntur & armentur (quatuor videlicet Iudiciariæ, decem verò Agrariensia) vt ita hoc supplemento septennij spatio integer numerus reparatur: quod b. l. nominatim additur. Vbi tamen error calculi videri possit: septies enim septendecim non nisi centum nouendecim efficiunt. Sex igitur desiderantur. Item septies quatuordecim, nõ nisi nonaginta octo efficiunt. Sed neque error est in calculo, neque in numeris: duo enim, vel sex rotundum numerum non destrunt.

¶ Interim notari oportet (quod ipsum non parum lucis adfert ad discrimen Lusuriarum, Iudiciarium & Agrariensium) pauciores longè fuisse Iudiciarias quàm Agrariensia: Et quidem ter fere numero ab his illas separatas. Neque abs re: illæ videlicet speculaturæ seu exploratoræ erant; explorando hosti, vel explorando itinere: hæc verò vbi hostis immineret, vel vbi incursus faciendus in hostes, totis viribus, & armato milite in hostem incumbebat.

Secundò notandum, hæc omnia Ducum (limitis Scythici & Mysiaci in specie huius legis, de quibus alioquin videnda est Notitia Imperij) instantiâ fieri iuberi, vt & Nouella Theodosij de ambitu 31. Magistro tamen militum totius diæceseos (ac nominatim Magistro militum per Thracias; de quo videnda est pariter Notitia Imperij) materiam procurante ad earum contextionem vel constructionem.

¶ Denique b. l. constituitur, vt singulis annis, quæ refectione egent, reparentur Lusoria: & transuentioni specierum annonariarum reparatur Lusoria destinentur. De Transuentione specierum per Rhenum, consulendi Ammianus, Eunapius in excerptis Legationum, Zosimus. De Transuentione specierum per Danubium, non tantum hic huius legis locus est, verum etiam hic alter Zosimi lib. 4. p. 741. quem paulò plenius laudauit ad l. 15. sup. de erogat. milit. annona: vbi de Auxonio P. P. Orientis agens, & ὀλυδῶν, inquit, ἀνάθει τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασθῆναι τῶν Εὐξίνοι πόντου τῆς ἐμβολῆς τῆς ἰσθμῆς ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν ποταμῶν πλοίων τῶν ἐπιχειρηθῆναι τῶν ποταμῶν πλοίων ἀποσπασθῆναι, ὅσα εἰς ἰσθμὸν μὴ εἰς τῶν στρατιωτικῶν τῶν ποταμῶν. Atque

adplicati¹ militiæ rudimenta timuerunt, verum qui stipendiis² militaribus degenerem latebram præbuisse monstrantur. Desertor autem³ habebitur, quisquis belli tempore aberit à signis. Horum qui sponte processerit, peccati anterioris supplicium non timebit. Sin verò flagitiosâ ignaviâ delitescat, per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus forinsecus⁴ quoque Officiis publicis, vbiunque correptus seueritati Iudicis offeratur, degeneri⁵ morte gladium subiturus: Si autem Reſtor Prouinciæ propoſitam ſeueritatem vel gratiâ vel diſſimulatione diſtulerit, patrimonij atque exiſtimationis damno ſubiatur, & in Officij primores capitaliter vindicetur. P.P. Id. Iul. Rom. Gratiano v. 1. & Theodoſio I. A. A. C O N S S [380.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. hinc ex parte deſumpta eſt. Et lex 4. Cod. pro quibus cauſis ſerui pro præmio.
 * Syagrius P.P. Italicæ, vt ex ſubſcriptione colligitur, & Symmachi ep. 96. lib. 5. vid. plura in Proſopogr.
 * Dominus poſſeſſionis.
 * Vt l. 2. ſup. & l. 6. inf. h. t. & l. 2. inf. de his qui latrones.
 * Dominum poſſeſſionis intelligit, à quo deſertoris tironis collati pretium exigebatur. De quo vide l. 6. inf.
 * Lex 4. Cod. pro quibus cauſis ſerui, &c. hinc deſumpta eſt.
 * Militia vocem præfert præterea Codex Iuſtin. quæ rectè ab eſt à M.S. vt Steuu. indicauit ad Vegetij lib. 2. cap. 3. p. 63.
 * Prodidit: vt quoque habetur in Cod. Iuſt. & in M.S.
 * Quia qui ſuperioris dignitatis ſunt, ſatis per ſe ab omnibus muneribus ciuilibus excuſantur: vt Cuiacius rectè nota-
 uit.
 * De hiſtoria huius delectus mox.
 * Victricibus aquilis l. 9. inf.
 * Poſſet hic locus accipi vel de his qui ne ad Tironatum offerantur, latebras quaerunt, vt l. 2. ſup. vel de iuſtis militi-
 bus: Et verò id ſuadet verſio ſequentis, Desertor autem, &c.
 * Quid ſi legamus item? vt ita de Tironibus ſuperiora accipi oporteat omnia: Hunc verò verſiculum de iuſtis Militi-
 bus accipiamus.
 * Exrinſecus, Cod. Iuſt. de voce forinſecus vid. Interpretem Sidonij lib. 7. ep. 14.
 * Degeneri latebræ, degeneris mors.
 * Dat. Cod. Iuſt.
 * Ita quoque in Cod. Iuſt. ſed reponendum r.

COMMENTARIVS

POBNIS OCCULTATORES; CONTRA PRÆMIIS PRODITORES tironum Imperator h. l. perſequitur, & quidem vt videtur, Valentinianus Iunior. Scilicet OCCULTATORES, Actores quidem poſſeſſionum, flammis comburi iubet, pariter vt l. 2. ſup. at ipſos poſſeſſionum dominos latebram præbentes, poſſeſſione ſua multari vult. Quod poſtremum quoque de dominis ſtatuitur l. 5. 6. 7. 1. 2. inf. Solemnis & ordinaria alioquin hæc pœna eſt, illicitum quid in poſſeſſione ſua admittentis, vt eâ multetur. Dicam de eo plenè alibi. At PRODITORES deſertorum ſeruos libertate donari iubet, (qui caſus inter cæteros notandus eſt, ex quibus ſerui pro præmio libertatem accipiunt. Et verò à Tribonianò hæc ſententia relata eſt in Titulum Codicis, Quibus ex cauſis ſerui pro præmio: in l. vlt. illi-
 tum tit.) Ingenuum verò mediocriſ loci, deſertoris

proditorum, munerum ciuiliū immunitate remanerat (quod ipſum & in cauſa falſæ monetæ conſtituit Conſtantine, paulò tamen aliter l. 2. inf. de falſâ monetâ: quæ hætenùs fermè minus intellecta hinc lucem acceptura eſt: ſcilicet pari paſſu ambulant libertas, & immunitas. Item deſertori, ſuimet ipſius proditori, impunitatem pollicetur: contrà, delitenti gladij pœnam minatur: Denique & Reſtoribus Prouinciarum, & Officij primoribus conuenientibus ſeueriſſimam quoque pœnam imponit. ¶ Quod ad huius legis Hiſtoriam pertinet, ſicut ea Valentinianum Iun. auctorem habet, quod ex ſubſcriptione eius colligitur, P.P. Rome: ita & ea quæ ibi memorantur, pertinent ad militem in Italiâ Alamannorum & ſimilium excuſibus poſitum.

OCULTANTIS deſertorem Actoris & Domini pœna, ex hac Theodoſij M. lege illius, capitalis: huius conſiſcatio fundi.

v. * Idem AAA. Neoterio P.P.P.

SI quis fortè deſertorem agro tectòque¹ ſuſceperit, atque apud ſe diu² paſſus fuerit delitescere, Actor quidem vel Procurator loci hoc³ ſciens prudensque commiſerit, capitali ſupplicio ſubiugetur: Dominus verò, ſi huius rei conſcius fuerit, prædij, in quo latuerit deſertor, amiſſione puniatur. Dat. xvii. Kal. Febr. Eucherio, & Syagrìo vv. cc. c. o. n. s. s. [381.]

NOTÆ.

- * Conſtituit hæc lex partim diſt. 1. leg. 1. Cod. eod. tit. Concordatque huic lex 7. inf. Teſtand. Cod. Iuſt. * Qui hoc ſciens. Ita quoque Cod. Iuſt.
 * Vide quæ dicam inf. ad l. 7. & cur hæc vox hic addita.

COMMENTARIVS

COMMENTARIVS.

PœNA Occultatori Actoris, capitalis: Dominò verò prædij amiſſionis hæc Theodoſij lege imponitur, pariter vt imponitur lege ſuperiore. Neque tamen omnino probo, quod vir Doctus ſcripſit, pœna capitalis appellatione præciſè viuicom-
 burium intelligendum, quaſi non & alie fuerint capitales. Et quid ſi illa pœna Theodoſio diſplicuit? Neque quia Valentiniano in Occidente aliquando placuit, l. 2. 4. ſup. & l. 6. inf. idèd ſtatim Theodoſio quoque idem placuit. Imò & Valentiniano tandem: nam & ipſe capitale circa deſertorum occultatores pœnam conſtituit, l. 8. inf. qui idem circa latronum occultatores flammæ pœnam conſtituit l. 2. 1. id eſt, de his qui latrones: Di-

ſtinctione videlicet facta inter latronum, & deſertorum occultatores. Certè idem Theodoſius l. 7. inf. capitis pœnam rursus imponit. Tandem & Tribonianus loco inſit legis ſuperioris, quo flammæ ſupplicium occultatori actori imponitur, hanc legem prætulit, eamque l. 1. Cod. eod. (quæ ex lege alioquin ſuperiore fermè deſumpta eſt) præmiit, & inferuit. ¶ Cæterum pertinet hæc lex proculdubio ad Scythicum & Gothicum bellum, in quo triennium hoc integrum abſumptum: de quo iam monui ad l. 9. ſup. de Tironibus: v. & Zolimum lib. 4. p. 755. 756. 557. vbi nominatim agit de re militari, & delectu militari tum corrupto.

COLLATOR, id eſt, is qui contulit tironem, tironis intra annum deſertoris periculum præſtat, OCCULTATORIS ACTORIS pœna: illius ignis, huius conſiſcatio fundi.

vi. * Idem AAA. ad Seuerum P.P.P.

DEſERTORVM iugiter pretia vindicamus, quos intra annui temporis metâs, inter ipſa traditionis¹ exordia deſeruiſſe² conſtiterit: Ipſorum³ quippe eſt prouidentie, quos huiusmodi munus amplectitur⁴, militaturis potiùs quàm fugacibus inſtruire neceſſaria ſupplicia. ¶ Si⁵ verò in deſertoribus occultendis Actorum ſcelus atque conmiſſum ſit, flammis ſcelera puniantur. Si dominum quoque conſcientia talis inuoluerit, prædiis, quæ latebram præſtiterunt, ſacro patrimonio vindicatis grauioris exitij dominum quoque caſus inuoluat. P.P. Rom. iv. Non. April. Antonio & Syagrìo c. o. n. s. s. [382.]

NOTÆ.

- * Non improbabiler huic legi coniungenda videtur lex 13. inf. de cohortalibus: quæ etiam huius arguimento conuenit: Nam & de deſertoribus utrâque agitur, & utrâque de aurariâ præſtatione.
 * Seuerus dicitur hic & d. l. 13. P. F. P. Ateniſ vocatur P.P. V. l. 4. inf. de calcis cohortibus, & l. v. inf. de mendicantibus non inualidis: & l. 2. inf. de lucris officiorum. Imò & l. 8. inf. de Legat. vbi tamen hæc ſubſcriptio addita, P.P. Karthag.
 * Tironum videlicet.
 * Pertinet igitur hoc ad Tirones oblatos: vide ſup. Paratillon de tironibus, & l. 2. ſup. h. t. ibi, vel ante iam rra-
 ditum.
 * Militiam.
 * Dominorum ſcilicet collatorum, qui ad tironum collationem tenentur, vt l. 4. ſup.
 * Adſtringit.
 * Fugax, vt l. 8. ſup. de inſiſtione: & l. 1. 19. inf. de Decurionib.
 * De hac ſuppliciorum voce hac in re propria dixi ad l. 9. ſup. de Tironibus.
 * Altera huius legis pars ſimilis legi 4. ſup. vbi dixi.

COMMENTARIVS

AD TIRONES deſertores hæc lex pertinet, non minus quàm lex. 2. 4. ſup. hoc eod. tit. vt & lex 9. inf. denique & lex 21. ſup. de Tironibus. De his igitur hæc duo ſtatuntur. Primum eum qui Tironem obulit, eſt deſertionis conſcius non ſit, tamen ſi Tiro intra annum Tirocinij ſine Tironatus, & vt ita dicam adprobationis ſuæ, militiam deſeruerit, pretium huiusmodi deſertoris tironis præſtare cogi. Quod ipſum l. 8. inf. his verbis indicatur: Illorum tantummodò [iuniorum deſertorum] innoxia relinquatur habitatio, quos iam dudum fiſcus aduerſit: [id eſt, quorum deſertorum pretia fiſcus exegit] ſed & l. 14. inf. verſ. hac tamen conditione, Quia, inquit, per prouinciales intra præſcriptum legibus tempus [iuniores deſertores] ad ea ſigna, quibus deſtinati fuerant, redhibendi ſunt. Et fortè quoque lex 4. ſup. in princ. Eodem pertinet & Symmachi Epiftoſa ad Seuerum, quæ eſt 17:

in Auctuario Symmachiano: Pretia, inquit, deſertorum conſuſo errore poſcantur. Nam neque iudicia... certum futuri laboris inſtitues, fixum enim ac deſinitum tenet ampliffima Præſectura, nullum eum eſſe meriti, vt Sublimitati tue debeat ſubrogari. Scilicet Prouinciales ſeu poſſeſſores ad Tironum oblationem adſtricti, vt eâ oblatione deſungerentur, nequiſſimos tirones offerbant, mox mox militiam deſerturos & fugaces, Quod etiam hæc l. indicatur verſ. ipſorum quippe. Idque eſt ipſum quod Vegetius con-
 queritur lib. 1. cap. 7. Dum poſſeſſoribus, inquit, in-
 diſti Tirones, tales ſociantur armis, quales domini habere ſolent. Proinde fugæ vitium ad dominum ſeu collatorem pertinere h. l. iubetur: ipſorum quippe, inquit, eſt prouidentia, quos huiusmodi munus amplectitur, militaturis potiùs quàm fugacibus inſtruire neceſſaria ſupplicia. Si modò Tyro intra annum militiam deſeruerit: Nempè quia qui intra annum fugit,

fugit, ex veteri vitio, quo iam apud Dominum te-
nebatur, fugisse videtur. In redhibitoria sanè
aetione emptor ferui qui postea fugit, probare co-
gitur seruum, eum venderetur, fugitini vitium in
le habuisse, atque idem ex veteri seu pristino vitio,
non hodie fugituum esse, l. 34. n. de Edictio Edi-
cto: l. 4. n. de probat. l. 3. Cod. de Edictio aetioni-
bus. Et Paulus 2. senten. iii. 17. §. 15. de quo vide

etiam quæ dixi ad l. vn. sup. de Edictio aetionibus.
Verum ex hac lege notetur præsumptio notabilis,
scilicet intra annum fugientem tironem, ex inuete-
rato, pristino, & ingenerato vitio fugisse videri:
Ideo etiam in l. 2. Cod. de Edictio aetionibus, pro-
ponitur seruus post anni tempus fugisse. Secundò
eadem pœna occultatoribus imponitur h. l. quæ
l. 2. 4. sup.

¶ OCCULTATORIBVS desertorum & latronum sex Mensium tem-
pus tribuitur à Theodosio ad prodendos desertores; post id tempus, Oc-
cultatoris pœna.

V I I. Idem AAA. Constantino " Vicario diœcesis Ponticæ."

V I S Q V I S in fundo suo desertores vel latrones " habere se meminerit", nisi
eos ex die Constitutionis " emissæ in" sex menses prodiderit, aut compre-
hensos etiam sequerati Iudiciariæ obtulerit, sciat dissimulatione " conuictus
fundum ipsum, in quo prædicti postea potuerint inueniri, fisci nostri viri-
bus esse necandum. ¶ Quod si fortè contigerit, vt in scio domino memo-
rati latuisse videantur", pari constituti temporis dimensioe seruata, Actores capite "
damnentur." ¶ Quam condicionem & circa Actores rerum " nostrarum volumus custodi-
ri. Dat. i v. Id. Iul. Constantinop. Merobaude II. & Saturnino C O N S S. [383.]

N O T Æ.

* Hic Lex totidem penè verbis repetitur l. 12. inf. Concordat huic Lex 5. sup.
" 28. Constantiano, vt l. 42. sup. de cursu publ. l. 94. inf. de Decurionib. l. 12. inf. de exactionibus: & l. 10. de here-
dicis: (vbi tamen Constantiano perperam editum) quæ omnes leges hoc ipso anno datæ sunt ad eundem Const-
tiano: ac nominatim dicta Lex 94. De desertoribus pariter tractat, sed Curtiarum, vt hæc, militiæ: Ad eundem
superiore quoque anno data est Lex 42. inf. de cursu.
" De Pontica diœcesi alibi dico.
" Latronibus affines & proximi desertores, h. l. & l. 14. 15. inf.
" Id est, sciuerit.
" Huius.
" Id est, vsque ad sex menses, vel intra sex menses.
" Fundo à nexu huius legis exuto: hoc amplius & clarius d. l. 12.
" In dissimulando, d. l. 12.
" Id est latuerit.
" Senesio supplicio, d. l. 12.
" Res prinatæ Principis.
" Fundo à nexu huius legis exuto; hoc additum ad maiorem lucem d. l. 12. vide quæ dicam ad l. 2. inf. de falsa mon-
et.

C O M M E N T A R I V S.

EMPVs hâc Theodosij M. constitutione
præstituitur, intra quod desertores & La-
trones ab OCCULTATORIBVS seu re-
ceptoribus eorum offerri iubentur: alioquin eo
tempore elapso, domino possessionis dissimulanti
proscriptionis prædij pœna indicitur: Actori, ca-
pitis. Quæ ipsæ pœnæ sunt præstitutæ l. 5. sup.
Actori inquam, etiam possessionum Principis
(quod & ipsum repetitur l. 12. inf.) vnâ scilicet
Actores rei priuatæ, quæ Provinciales, tenere de-
bet disciplina, & intelligere debent, vno sibi ac
pari studio vinentum esse cum cæteris, vt loquitur
Constantinus in l. 1. sup. de Iurisdictione. Imò Con-
stantinus M. aliquando grauioribus in eos pœnas
constituendas duxit, vt potè qui præ cæteris, Prin-
cipis ius spectantes, l. 1. inf. de Actoribus & Procura-
toribus & Conductoribus rei priuatæ. ¶ Porò tem-
pus, siue laxamentum, ad prodendos desertores
vapiè præstitutum reperio: Quandoque sex vt h. l.
quandoque duos, l. 8. prox. quatuor, l. 9. certè in-
diffinitè quoque l. 5. sup. Ad occultatoris pœnam
contrahendam requiritur, vt quis desertorem apud
se D I V passus fuerit delitescere.

¶ Cæterum notari cupio, hanc leg. nomina-
tim ad desertores & Latrones per Diœcesin Ponticam
pertinere. Quò etiam pertinet insignis hanc ad
rem Gregorij Nazianzeni in Cappadocia (quæ Pon-
ticæ diœceseos erat) ep. 123. ad Ellebichum Magi-
strū militum (qui sanè hoc ipso anno 383. Magister
militum erat, vt docet l. 1. inf. de calumniatoribus) quâ
eum rogat, vt gratiam faciat desertionis Mamanti,
qui cum patrem militem haberet, Lector in Eccle-
siâ factus fuerat, neque eum inter vagos referret.
Μάμαντα ἀναγνώσω, ὅτι καὶ ἔσθ' ἐραπτότε παρ' ἑοῦ,
καθιερωθέντι ἢ τῷ θεῷ ἢ τῷ πρὸς τὸν θεὸν ἀφ' ἑοῦ
ἢ ἑμῶν: ἀλλὰ μὴ οὐκ ἐπιεικῶς τῶν πάλαιων: ἢ
ἢς ἑξήραρον τὴν ἐλευθερίαν, ἢ καὶ μὴδ' ἐσθ' ἄλλων
ἐσπερῆσαν. De quo iam dixi ad l. 12. de Veteranis.
Sanè Iustinianus quoque Edicto suo 8. de Ponticæ
vicarij Vicario, Ponticam latrocinis & desertoribus
famofam fuisse ostendit, eaque restituendi Vicarij
Ponticæ occasio fuit, quem antea sustulerat, eo in
Comitem Galatiæ verso, Nonella 8. cap. 2. vbi &
specialiter huic Vicario iurisdictionem tribuit in
possessiones suæ prædia priuata Principis, atque
ad eò Actores, cap. 2.

¶ OCCULTAN

¶ OCCULTANTIS desertorem pœna pro qualitate ordinis & perso-
næ: item ex OBLATIONE & QVÆSTIONE desertorum.

V I I. * Idem AAA. ad Flavianum P.F.P."

V I S Q V I S desertorem vel à se receptum, vel in suo latrantem cogno-
scit, nisi eum ex die publicati huius Edicti intra duos " menses adhibita
inquisitione" correptum Ordinario Iudici offerre curauerit, detectus in
crimine, pro qualitate atque ordinis " personæ incurrat in legem: & si
quidem potuerit corporali iniuriæ subiacere seruata " ex iure substantia, & fustibus " co-
herceatur, vel metalli Operi " publico deputetur, & nonnunquam se alterius " erigentè
censurâ exilio perpetuo relegationis plectatur. Quòd si eiusmodi fortasse fuerit, vt in-
iuriâ corporali intuitu generis aut honoris excipiatur, non procrastinatâ auctoritate "
sententiæ per singula capita eorum quos contra interdictum retinere atque occultare
non timuit, denos Iuniores maximè idoneos " militiæ offerat, aut quinquaginta pondo
argenti restituat. " Quòd si Procurator possessionis, siue Actor, vel etiam Colonus la-
tebram desertori domino ignorante præstiterit, detectus in crimine, capitali " supplicio
mancipetur: ceteros quoque similis conscientiæ " exemplum triste deterreat. Illorum
tantummodo, probationibus euidenter ostensis, innoxii " relinquatur habitatio, quos
iam dudum fiscus adærauit. " II. ¶ Oblati * autem Iudicibus (" nisi in continuâ quacun-
que provinciâ, vel Tuæ præstantia Potestatis, vel hij duntaxat Ordines " militares viri
qui possint de capite eorum ferre sententiam, degere videbuntur) interrogati & seueri-
tati " necessariæ subiaceant, & ad Sinceritatem tuam per Ordinarij Iudicis executionem,
vel Officia Rectoris dirigantur cum prosecutione " & cetera. Dat. 11. Kalendas Mart.
Merobaude II. & Saturnino C O N S S. [383.]

N O T Æ.

* Iungenda huic est Lex 2. sup. vlt. inf. de his qui latrones vel alii criminibus reos occultauerint.
" Sex, l. superiore 7. quatuor, lege sequente 9.
" Dicam ad l. prox. 9. inf.
" Fortè rescribendum inuerso modo: pro qualitate ordinis atque personæ: vt mox; intuitu generis aut honoris. Or-
dinis qualitas est generis prerogatiua. Qualitas personæ, est honoris prerogatiua. Possis & ita, pro qualitate &
ordine personæ. Nam & ita l. 2. inf. de his qui latrones (quæ huic legi coniungenda est) qualitas personæ tantum
fit mentio.
" Id est bonis eius proscriptis.
" De penâ fustium alibi dicam.
" Rectè: coniuncta voce, pro metalli operi: vid. & l. 1. sup.
" Est qui reponat, aliis: mihi placet, alterius.
" Auctoritas sententiæ est austeritas.
" Vide Vegetium lib. 1. sine cap. 7.
" Restituat, pro præster: vide Gloss.
" Vt l. 4. & 7. sup.
" Conscientiam hic vocat eius, qui vel sciens prudens desertorem recipit, vel in suo latrare cognoscit.
" 28. innoxia habitatio: id est, quæ nullam pœnam meretur. Si retineas, innoxii, sensus hic erit: Actores vel do-
minos possessionum circa pœnâ merum habitacionem præstare posse, illis tironibus, pro quibus iam præta exacta
sunt.
" De adærandi voce dixi plenè ad l. 28. sup. de erogat. milit. annonæ.
" SECUNDA huius legis pars.
" Parenthesi hæc ita includenda sunt, & sic inclusa perspicuum sensum habent.
" 28. Ordinis militaris.
" Seueritatem necessariam vocat qua sitiones & tormenta.
" De prosecutione reorū dicam inf. Titulo 3. de exhibendis vel transmittendis reos.

C O M M E N T A R I V S.

I. PŒNA desertorem occultantis pro quali-
tate Ordinis & personæ hoc Valentini-
ani. Edicto statuitur: Plebeio scilicet & humilioris
conditionis occultatori, pœna fustium, vel metalli,
vel etiam perpetuæ deportationis imponitur: Eis
verò qui superioris loci aut dignitatis sunt, decem
tironum multa indicitur, vel quinquaginta pondo
argenti (quòd eodem recedit: Tironis quippe
quinque libris argenti fermè taxabantur, vt osten-
di ad l. 23. sup. de Tironibus: Quinquaginta proin-
de libræ argenti pretium sunt, seu taxatio decem
Tironum) His pœnis ex parte respondent quæ sta-
tutæ iam fuerant à Valentiniانو l. 1. sup. Actori
denique vel Procuratori Capitalis pœna imponitur,
Tom. I I.

de quo dictum ad l. 5. sup. ¶ Et hæc quidem de-
fultores occultantium pœna hoc edicto statuitur: At
latrones occultantium maior indicitur hoc eodem
Edicto in l. 2. inf. de his qui latrones: (quam huic
nostræ coniungendam esse dixi) cum alioquin de-
fultores & latrones, quin & ipsorum Occultatores
pari fermè passu ambulasse, vel proximè præce-
dens Lex 7. ostendat, & Lex 14. 15. inf. & sanè mi-
nimus est à desertionis crimine ad latrocinium de-
flexus: Igitur latronum occultatori Actori ignis sup-
plicium indicitur: cæteris vel corporale, vel facul-
tatum omnium dispendium. ¶ Excipiuntur tan-
tum h. l. versis illorum tantummodo, illorum tiron-
um occultatores, quorum desertorum præta iam
FFf exacta

exacta fuerant : de qua tironum desertorum adaratione dixi ad l. 6. *sup.*

I. OFFERRI desertores Rectoribus Provinciarum & ab iisdem interrogati, questionique subiecti, dein ad P.P. dirigi (ab eo videlicet supplicio subiugandi) iubentur : Notio igitur ad Iudices Ordinarios de desertoribus spectabat : at supplicium ipsorum ad Praefectum Praetorio : qui & idem sub prosecutione ad eum mitti debebant : de qua in vniuersum reorum prosecutione, dicam ad tit. *inf. de exhibendis vel transmittendis reo.* Ex hac interim lege apparet : hanc transmissionem reorum factam vel per Ordinarij Iudicis executionem, vel per officia Rectoris. Inter quae, quodnam sit discrimen, non video. Itaque tutius puto, vel pro *sue*, accipere ; non alternatiue, sed interpretatiue pro, *id est*, vt idem sit per Iudicis executionem & per officia Rectoris dirigi : Et sanè nil aliud sunt Officia Iudicum, quam Executores mandatorum Iudicialium. ¶ Et hæc ita quidem constituntur, nisi in proximo fuerit, & in contigua provincia aut Praefectus Praetorio, aut Magister Militum, vel etiam Dux aut Comes rei militaris qui scilicet omnes de capite militum sententiam ferre possunt : Hoc enim casu desertores rectè non Iudicibus, verùm prædictis offerri debent, qui de iis quaestionem simul & iudicium ferant.

¶ OCCULTATORIBVS laxamentum quatuor mensuum tribuitur : post id tempus occultatoris poena.

ix. Imp. Arcadius & Honorius AA. ad Populum.

I. VISQVIS in domo patrimoniove suo, vel qualibet "obstrusa" & longissima à se possessione discretà desertorem latere cognoscit, ad eos, quibus cura Indagandi mandata est, vel si fortè defuerint, ad Rectorem provinciae protinus spontaneâ oblatione deducat, veniam delicti veteris habiturus : exactis enim quatuor mensibus postquam Edictum nostrum intra eam Urbem, quam quisque habitat, fuerit publicatum, si quis noluerit moderationi praesentis obedire praeccepti, hæc in eum poena imponetur, vt & qui occultatus fuerit, eruatur, & latebrae auctor pro vno desertore vel pro duas praeterea auri libras vel duos Iuniores militaris roboris ac staturæ cogatur fisco, abscessa spe totius defensionis, inferre. Et quoniam plurimos cognouimus priusquam victricibus aquilis sociarentur, vel illuc vnde electi fuerant, vel quod placuerit abire, alios autem litterarum initiatos auspicio, quamquam necdum dicantur meruisse sub signis, praecipimus vt post tempus definitum quicumque ex Iunioribus fuerit retentus, praeter eum vel duos tirones per singulos vel duas auri libras malo coactus fisco nostro adnumeret. **II. Qui vero caufarias** vel honestas indepti sunt missiones, ab inuidiâ & formidine desertionis amoueantur, etsi hæc sunt Tyrannico tempore consecuti, dummodò eos meruisse vel peracto militiae labore, vel probatâ debilitate pateat. Si qui etiam ex Seruorum numero militiae se sociarunt, quos dominis suis legitima Iudicum reformauit auctoritas, sine metu legis ab his quibus rectè docentur redditi tenebuntur. Dat. vi. Kal. Maij. Med. Arcadio xv. & Honorio iij. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

- * Ad GALLIAM & EVGENII Tyrannidem hanc legem refero.
- " Malim, quamlibet : vid. & leg. 4. *inf. de falsa moneta.*
- " Nisi hoc tolerari possit, legendum, *obstrusa.*
- " *22. longissima.*
- " Sex l. 7. *sup. duos, l. 8. sup.*
- " Edicta publicata intra Vrbes : quâ Urbium appellatione fermè metropoles veniebant, vt alibi docco.
- " Locus hic ita reponendus videtur, *pro vno desertore vnam libram auri, vel pro duobus duas praeterea.*
- " De Iuniorum appellatione dixi ad l. 1. *sup. de Tironibus.*
- " Vid. l. 13. *inf. de diuersis offic. l. 4. inf. de filij militar. apparit. in uia cõmuni eis spætiarum in mendo.* Herodiano lib. 4. vid. locum ad leg. 3. *sup. de Tironibus.*
- " Dixi ad l. 3. *sup. de Tironibus.*
- " Id est sublata & præcisa spe omnis defensionis.
- " Tirones.
- " Felicibus signis, l. 4. *sup.*
- " Id est ad gentiales terras.
- " Vnde delicti.
- " *22. miliarium* : vel *militia armata.*
- " *Malo coactus*, id est male multatus.
- " De caufariis & honestis missionibus res nota est. Caufaria probatâ debilitate datur : honesta peracto militiae labore, *inf. vniuers. inf.*
- " Tyrannicum tempus accipio Eugenij : quæ Tyrannis profligata A. D. 394.
- " De reformandi voce vide *Gloss.*

COMMENTARIVS.

HONORI constitutiones nouem sequentes omnes de desertoribus sequuntur : suis quaque necessitatibus ab Honorio extortæ : hæc sanè, occasione belli aduersus Eugenium gesti : quâ quidem lata POENA Militem aut Tironem desertorem occultantis, neque prodentis definitur : Laxamento seu tempore iusto eos prodendi præbito : quatuor mensium videlicet : vt sex mensum, l. 7. *sup. duorum, l. 8. sup.* ¶ Igitur poena hæc statuitur : vt pro singulis, vel duos Tirones, vel duas auri libras Occultator tribuat. Vnde apparet Tironem h. l. auri librâ æstimari : quod non multum recedit ab æstimatione Tironis facta Valentis constitutione, cuius meminit Socrates lib. 4. cap. 33. verùm de Tironis in vniuersum æstimatione, dixi ad l. 7. *sup. de Tironibus.*

I. I. ¶ Duæ tamen exceptiones hic adduntur : Pri-

ma desertores non esse qui caufarias vel honestas missiones adepti sunt, id est, vt vel hæc ipsa lex ostendit, qui eas impetrarunt, vel probatâ debilitate, vel peracto militiae labore : ac proinde occultatoris poenâ non tenentur, qui huiusmodi militem domo, vel patrimonio suo continet.

Secunda exceptio, Occultatoris poenâ non tenetur, qui serum sibi elapsum, & ita militiae non iure adscriptum (quod firmat lex 8. 11. *de Tironibus*) mox recuperauit. Qua tamen parte legitima Iudicis auctoritas requiritur, ne alioquin hoc prætextu, dominique obtentu, iusti milites à signis abducantur, atque aded desertioni latebra quaerantur. ¶ Porro pertinet hæc lex proculdubio ad Galliam, & ad Eugenij tyrannidem, de qua dicitur ad l. 9. 11. 12. *inf. de infirmis his que sub Tyrannis*, quæ scilicet profligata fuit Anno 394.

¶ INQUISITORVM ad inquisitionem vagorum, missorum, officium.

x. * Idem AA. Vincentio P. P. Galliarum.

PROTECTORES qui ad Inquisitionem Vagorum per provincias diriguntur, nullas in retinendis fugitiuis duntaxat indigenis iniurias possessoribus parent : quia hoc illis tantum permittitur, vt desertores veteranorum filios, ac Vagos, & eos quos militiae origo consignat, ad delectum Iuniorum prouocet. Dat. xv. Kal. Iun. Med. Stilicone & Auriliano vv. cc. c. on s. [400]

NOTÆ.

- * De Protectoribus fuit *suprà* : Titulus 24 lib. 6.
- " Letos Alamannos. Letos Sarmatas ; vt ostendit lex 12. *inf. de Veteranis*, hoc ipso anno data ad Stilichonem Magistrum militum (per Gallias.)
- " *22. prouocent.*

COMMENTARIVS.

INQUISITORES quandoque extra ordinem per Provincias missi ad desertores milites eruendos, itémque ad desertores Veteranorum filios & vagos, ceterosque qui originis nexu militare coguntur (de quibus dicendi locus erit *inf. tit. de filij militar. apparit. & Veteranorum & l. 12. inf. de veteranis*, quæ hoc ipso anno data) militiae adscribendos, seu ad delectum prouocandos. Horum Inquisitorum vt h. l. ita & l. 9. superiore & l. 2. huius tituli sit mentio. Fit etiam mentio apud Spartianum, in vita Pescennij Nigri : *Pescennius*, inquit. Scuro, eo tempore quo Lugdunensem Provinciam regēbat, amicissimus fuit : nam ipse missus erat, ad comprehendendos desertores, qui innumeri Gallias tunc vexabant. ¶ Ceterum ad id officium missi Protectores, vt præter hanc legem docet quoque lex 2. *inf. de filij militar. apparit.* Et quidem Tribuni dignitate, l. 2. huius Tit. vt fermè Protectores ad reos comprehendendos missi, vt ostendit lex 2. *inf. ad legem Iuliam Repeundarum.* Videndus & Ammianus Marcellinus non vno loco : inter ceteros lib. 15. p. 46. Verùm de Tribunis plura ad d. l. 2. Porro pertinet hæc lex ad Gallias, à desertoribus non semel infestari solitas, vt superior quoque Spartiani locus ostendit. Et sic occurrit hæc l. militiae desertoribus per Gallias : pariter vt

Cærialium & Collegiatorum fugæ, l. 1. 2. 3. *inf. de his qui cond. propr. Centurionum fugæ, l. vi. inf. de centurion.* Colónorum, l. 13. *Cod. de agricolis & cens.*

¶ Vagi, h. l. & l. 2. *inf. & l. 12. inf. de Veteranis*, (quæ hoc ipso anno data est) propriè sunt militiae obnoxij, qui desertis fundis suis & terris seu indigenis, alienis fundis continentur : Tyronis nominatum vagi sit mentio, l. 6. *sup. de Tironibus.* Itaque & alienigenæ vocantur, l. 2. *sup. hoc tit.* Et hæc ipsa lege Vagi indigenis opponuntur. Alioquin Vagorum appellatione omnes militiae desertores veniunt : vt huius legis initio, eaque mox à sequioris seculi Græculis eodem sensu usurpata, ac nominatum à rei militaris scriptoribus : hinc *Βαγδωνί Βαγδωνί, Βαγδωνί, Βαγδωνί* apud Suidam, Theodorum Prodromum in *Lexic. Mauritiuum 1. stratag.* 6. Leonem *Constitution. 8. §. 4. Rufum in legibus militaribus*, Constantinum *de administr. Imperio.*

¶ Porro de Inquisitorum officio id h. l. cauētur, vt filios tantum Veteranorum, & Vagos, & eos, quos militiae origo adstringit, ad delectum Tironum prouocent : ac nominatum indigenas ad militiam vocent, cum possessionum damno : Inquisitores non indigenas, sed vagos & his similes ad militiam vocare debent.

¶ I. PROCESSVS aduersus desertores: 2. TRACTORIA, & epistola falsa. 3. OCCULTATORIS pœna.

xI. *Idem AA. & Theodosius A. Hadriano PF.P."

I. **S**I qui desertores oberrare in Prouinciis fuerint comprehensi, eos & comprehendi protinus volumus, & ad Iudicem deduci, vt auditi cum de crimine desertionis suæ confessi fuerint, carceris custodia deputentur: de quorum nominibus ad tuam Sublimitatem subditis confessionibus referatur, vt instructi Magistri militum *Quid de his fieri oporteat*, pro sui auctoritate constituent. Sin vero inuenti resistendum atque armis obtinendum * putauerint, tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur. II. ¶ Ita tamen vt prouinciarum Iudices sollicitâ cautione disquirant, ne sub falsarum Tractoriarum nomine desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne subpositis aut commentis Epistulis euadendi habeant facultatem. III. ¶ Desertorum quoque occultator iuxta promulgatas leges seuerissimè vindicetur". Dat. vi. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONS. [403.]

NOTÆ.

* Hæc lex cum tribus sequentibus 12. 13. 14. vt ad eundem annum, ita & ad eandem historiam pertinent.
" *Italia*, sub cuius dispositione Italia, Africa, Illyricum Occidentale fuit.
" *Malim*, deprehensi, vt inf. inueni.
" Eadem voce vtiur Spartianus, in *Pescennio Nigro*.
" *Lex 2. Cod. de tit. hinc desumpta est.*
" *Obtinendum*, *Fornarius 2. quorid 9.* reponit non improbabiler. Nam & similis literarum metathesis in *l. 22. inf. de Episcopis*, ubi pro *crimen*, restituendum est *crinon*: vetum locum obtinere potest vox, *obtinendum*. Nam, vt Cuiacius rectè indicauit, *obtinere*, est *obniti*: Græci videntur *διηρηται* *negotium*.
" *De Tractoriis*, suo Titulo dicitur *in lib. 8. tit. 6.*
" *De commentis*, id est, commentitiis.
" Id est in Occultatorem vindicetur. Et ceterè MS. hic habet: *In desertorem quoque occultator*, &c.

COMMENTARIVS.

I. **D**E PROCEDENDI aduersus desertores deprehensos forma hæc Honorij constitutione præscribitur. Igitur comprehensos ad Iudicem, seu Rectorem Prouinciæ deduci iubet, & ab eodem audiri, mox confessos (adde & conuictos) carcere concludi: His peractis, confessiones, siue informationes vt loquuntur, ad Præfectum Prætorio mitti: Tandem Magistri militum moniti, quid de his fieri oporteat, statuerè debent. Vbi, quod singulare, in eodem negotio tres Indices obserua, Rectorem Prouinciæ seu Iudicem Ordinarium, qui informationem facit, quique processum instruit: Præfectum Prætorio, ad quem processus mittitur; Magister Militum qui statuit quid de desertore milite faciendum sit. Cui non absumile est, quod statutum fuit *l. 8. in fine, supra, hoc tit.* Magistri militum est, de capite militum sententiam ferre, vt eadem *lex 8. ait.* ¶ Hic igitur legitimus est processus. *Extraordinarius*, qui sequitur, Desertores quippe deprehensi, si resistant, & armis obtineant, (siue obniantur) illicè sine formâ processus op-

primi possunt, & debent, tanquam rebelles & latrones: de quo vide & *legem 13. 14. inf.*

II. ¶ In processu aduersus desertores & illud Iudex obseruare debet, & vt *lex* ait, sollicitâ cautione disquirere, num *Tractoria*, vel *epistolæ*, quibus crimen desertionis miles euadere nititur, veræ sint, an falsæ: sæpè enim milites ementiuntur huiusmodi *Tractorias* & *Epistolas*: *Epistolæ* sunt testimoniales missionum literæ (*passport* vocantur) de quibus *inf. tit. de Testimon.* quæ & hic dicuntur *Tractoria*, de quibus *suo titulo* plenè. Harum *Epistolarum* mentio quatuor præterea locis: puta *l. 2. 4. inf. de Veteranis*: *l. 1. de Testimonial.* *l. 1. inf. de Tractoriis.*

¶ Tandem in Occultatores desertorum sanctiæ superioribus constitutionibus pœnæ hæc eadem lege confirmantur. ¶ Illud monendum superest, hanc *legem* cum *tribus* sequentibus, si non ad Africanam speciatim pertinet, videri ad Gothorum in Illyricum & Italianam irruptionem pertinere: de quo ad *legem 14.*

¶ OCCULTATORIS pœna.

xII. Idem AAA. Hadriano PF.P.

SI quis militem profugum desertoremque castrorum in prædio suo susceperit, nisi eum ipse prodiderit, aut comprehensum seueritati Iudiciariæ potestatis obtulerit; sciat si in dissimulando conuictus fuerit, fundum ipsum in quo prædictus postea potuerit inueniri, fisci nostri viribus sociandum. Quod si fortè contigerit, vt in scio domino in eius prædiis habitare, fundo à nexu huius legis exuto,

exuto, Actorem conscium seuero supplicio damnandum esse censemus. Quam conditionem etiam circa Actores domus nostræ volumus custodiri. Dat. viii. Kal. Aug. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONS. [403.]

NOTÆ.

* Exscripta hæc *lex* ex *l. 7. sup.*
" Hoc additum ad maiorem lucem, quod omissum *l. 1. 7. sup.* vid. quæ dicam ad *l. 2. inf. de falsâ mon.*
" *Capitali*, *d. l. 7. sup.*

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem est quæ *legis 7. sup.* Imò hæc *lex* ex illa repetita est, priores *leges* in posteriorum latatum nomina sæpè transibant: Quod de XII. Tabulis Macrobius *3. Saturnal. cap. 17.* testatur. De quo *legum* repetitarum more proprio capite in *Prolegomenis* dicam. Scilicet, exolecente pœna-

¶ OPPRIMERE desertorem cuiuslibet permittit Honorius: OCCULTATORIS pœna.

xIII. *Idem AAA. Hadriano PF.P.

DESERTORES modis omnibus adtinendos esse censemus. Vniuersi igitur prouinciales sciant, opprimendorum sibi desertorum facultatem esse permittam; quibus ne sit tarditas pœnæ solatio, velox vbicumque iubemus esse supplicium. Quod ad notitiam Primatum Urbium, Vicorum, Castellorumque deueniat, quò scire possint, etiam occultatores eorum, ad subeundam pœnam, quæ Diui Genitoris nostri est constituta legibus, adtineri. Dat. vi. Non. Oct. Theod. A. I. & Rumorido CONS. [403.]

NOTÆ.

* Iniungenda huic, *lex prox.*
" *Hadrianus* PP. Italianæ sub Honorio: vid. *Prolegomenis*.
" *Adtinendos* absolute *hic*, & *sine leg. recentari*, *l. prox.* id est, pœnâ seu supplicio affici. Aliâs attingenti pœnalibus clausuris, *Marcell. lib. 1. p. 39.*
" Imò, tarditas supplicij sæpè est maiori supplicio: & diuturnus reatus pœnæ loco est: de quo dicam alibi *infr. de seueris*.
" De his *Primatibus*, vid. & *l. 4. inf. de Decurionibus*.
" *Nota Primates*: non tantum Urbium, sed & Vicorum & Castellorum: de quo *ibid.*
" De *Castellis* dixi ad *l. 2. sup. de Terris limitaneis*.
" Theodosij M.
" Puta *l. 5. 7. sup.*

xIV. *Idem AAA. Hadriano PF.P.

PPRIMENDORVM desertorum facultatem Prouincialibus iure permitimus: qui si resistere ausi fuerint, velox vbicumque iubemus esse supplicium. *Uncti* etenim aduersus *Latrones* publicos, desertoresque militia, ius sibi sciunt pro quiete communi exercenda publica ultionis indultum. Hac tamen conditione seruata, vt ab his Iunioribus, qui proximâ Indictione præsentis tempore conferuntur, supplicio temperetur, (quæ per Prouinciales intra præscriptum legibus tempus ad ea signa quibus destinati fuerant, redhibendi sunt,) ne possessores redhibitionis damna percillant, propter eos, qui necdum pœnè auspiciati militiam fugerunt. Sed vt in his patientiam tenemus, ita omnes qui vltra memoratam Indictionem & nostræ beneficia sanctionis castra & militiam deseruere, condemnationibus obnoxios esse præcipimus. Occultatoresque eorum ad subeundam pœnam, quæ Diui Genitoris nostri constituta est, legibus, volumus rezeptari. Dat. vi. Non. Oct. D. N. Theodosij A. I. & Rumorido CONS. [403.]

* Iungenda huic, vt dixi, est lex superior: & ex hac lege desumpta est lex 2. Cod. quando liceat vniciquo sine 14. dice se vindicare, vel publicam deuotionem. Huic concordat lex 2. inf. de scariis, quæ est lex 1. Cod. eod. tit.
" Latronibus publicis, militiae desertores adfines & proximi, de quo iam dixi ad l. 7. & 8. sup.
" Cætera Tribonianus omisit, quia ad horum temporum historiam pertinent.
" Id est Tironibus, vide l. 1. sup. de Tironibus.
" Ex proxima, seu proxima est facta.
" Superiore mense scilicet incepit Indictio.
" 28. quia.
" Id est annum, vid. l. 6. sup.
" Interfectis videlicet illis.
" Ne videlicet opprimi possint.
" Vltra, id est ante proximam indictioem.
" Huius.
" Theodosij, vt l. super.
" L. 5. & 7. sup.

COMMENTARIVS.

PRIMENDORVM Desertorum Prouincia- libus ipsis, his duabus Honorij legibus, quæ vnus & eisdem constitutionis partes sunt, inter- que se coaliscandæ sunt, potestas sit, eoque si resistere ausi fuerint, interficiendi; quod & ipsum iam cautum fuit l. 11. eum videlicet aut Indices, aut Inquisitores eam ad rem haud fatis efficaces vide- rentur. Non minus scilicet Desertores quàm La- trones opprimere & interficere ius est. Latrones & desertores, pari fermè passu ambulans, cum & alioquin minimus sit à desertione ad latrocinium deflexus. De quo iam quoque dixi ad l. 7. 8. sup. & l. 15. inf. prox. & fermè idem desertor & latro est. Interim notabilis hic casus est (etsi iam notus om- nibus) quo vniciquo citra Indictis auctoritatem, publicam deuotionem seu quietem vindicare licet: idè etiam hæc sententia relata est à Triboniano in Titulum Codicis, Quando liceat vniciquo, &c. pari- ter vt lex 2. inf. de scariis: cuius eadem sententia quæ huius. Rursùm notabilis hic casus est, quo cum alioquin Armorum mouendorum vsus priuatis interdicitus sit, tit. Quorum vsu interd. extra ordi- nem tamen permittitur aduersus desertores & latro- nes his l. & d. l. 2. inf. de scariis: vt aduersus hos- tes imminentes, Nouella Valentinianni inter Theodo- sianas 20. de reddito iure Armorum. Excipiuntur tamen hac eadem lege 14. Tirones, qui præfenti tempore, atque ex proxima Indictione, quæ su- periore mense cepit, collati fuerunt. Hos scilicet militiae refugas & desertores opprimere & interfi- cere ius non est; ne alioquin qui eos contulerunt, & Tironem amittant, & simul pretium elapsi mi- litia præstare cogantur: cum alterutrum à dominis exigi abunde sit. Nam, vt l. 6. superius cautum est, si Tirones intra annum militiam deserant, qui eos contulerunt desertorum pretium præstare coguntur. Et hæc quidem est huius legis 14. hæc parte obscurioris sententia. Vtræque fanciuntur pœnæ in Occultatores desertorum à Theodosio M. lata, l. 5. & 7. sup. Cæterum quod Doctiss. Perito quoque placuit var. lect. 3. c. 1. p. 27. 28. di- splinet Blondello p. 815. ad hanc legem pertinere quis putet, quod de tumultu Tironum refertur hoc ipso anno duobus fermè antè mensibus 8. Kal. Septemb. in Concilio Carthaginensi, vbi Alypius Episcopus dicit, Nos quidem de Numidia venimus,

ego & sancti fratres Augustinus & Possidius: Sed de Numidia legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu Tironum Episcopi propriis necessitatibus in Ciuitati- bus suis aut impediti aut occupati sum. Nam etiam Tractoriam Sanctitatis tue, cum ad Sanctum senem Xantippum deserrem, in presenti Tractatu hoc visum fuerat, vt Concilium indiceretur, quo instructa Lega- tio postea ad hoc Concilium destinari: Sed cum cum po- sterioribus literis admonerem, de impedimento Tiro- num, vt superius dixi, rescriptis propriis excusauit. Nam & hæc lex est de Desertione Tyriorum, id est, Tyronum: & tempora omnino congruunt, & In- scriptio non abhorret: Hadrianus quippè PP. cui hæc Constitutio inscribitur, PP. fuit Italiae Illyri- ci, Africae. Addo & quarto loco, Castella, quo- rum hic mentio fit; etsi alibi quoque ea fuerint, attamen in Africâ, & Numidiâ plurima fuisse. Possit tamen videri hæc Constitutio vnâ cum tribus superioribus ab Honorio lata, ob Gothorum Alari- co duce, Pannoniâ Norico, Rhetiis superatis, in Italiam irruptionem, anno iam superiore.
" Non omitendum etiam, quod l. 13. Prima- ribus Vrbiū, Vicorum, Castellorum iniungitur, vt Occultatores desertorum pœnis afficiant, vbi Primates sunt omnes, in Ciuitatibus, locisue aliis eminentes, penes quos iurisdictio est & coercitio, quocumque nomine censeantur. De ciuitatum seu Vrbiū Primatibus consule Paratitlon de Decurio- nibus. Amm. Marcellinus lib. 14. p. 17. nec Honor- ius parcens, nec Vrbiū Primatibus, nec Plebeis: denique Antiochenis ordinis vertices sub vno elogio iussit occidi. Quod vicorum verò Primates attinet, sunt proculdubio hi qui aliâ ἀρχαί: de quibus dico plenè tit. de his quæ administr. Isidorus Pelu- siota lib. 2. ep. 91. ἀρχαί καὶ ἄλλαι ἀρχαὶ πᾶσι οἱ ἱε- ροὶ καὶ ἄλλοι πᾶσι ἀρχαί. Non igitur hic Pri- mates sunt promiscuè Curiales, quod voluit Ber- tensius 1. Pith. 10. p. 135. Verùm Eminentes in suis quibusque locis, etiam in Vicis & Castellis: etsi suos quoque Curiales Vici quidam habnere: quod ex l. ult. inf. de paroc. vicor. ex Saluiani lib. 5. discimus: & Concilij Chalcedon. Act. 13. si modò ἀρχαί τῶν ἐκκλησιῶν ibi sunt Curiales: Nam & Castella suos habnere Primates, etsi non Curiales: De quibus Castellis dixi ad l. 1. 2. sup. de terris limit. vt & de Vicis ad l. 16. inf. de Episcopis, &c.

xv. Idem AAA. Longiano PP.P.

V I relictis militaribus castris se ad deprædationes vel latrocinium contulerint, seueritatem publicam non euadant. Dat. ix. Kal. April. Rau. Arcad. A. VI. & Probo v. c. c. cons. [406.]

* Lex vlt. Cod. eod. tit.
" 28. Longiniano vt l. 2. inf. de huius, non excus. l. 10. inf. de censoribus, hoc ipso anno. Zosimus lib. 5. p. 889. in Gestis Anni 408. ὑπάρχει τῆς αἰῶνος ἀποστολῆς ἐς τὴν ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου ἰωάννου ἀποστόλου. Malè in Cod. Iustini. Longino: Sed & apud Synmachum perperam Longiniano lib. 7. ep. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 200. Hic idem ante triengium P. V. fuerat A. 403. testis verus Inscriptio.
" Indictis, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

POENAM desertoribus ad latrocinia sese con- ferentibus seuerissimam Honorius hæc l. com- minatur: non quasi idem nudis desertoribus impu- nitatem promittat, verùm quia desertores vt plu- rimum idem & latrones sunt (de quo dictum iam ad l. 7. 8. 14. sup. his proinde seueram pœnam inter-

minatur, & capitale quidem de seuerissimarum numero, id enim per seueritatem publicam hic ac- cipi oportet. Hanc interim legem ad Italiam pertinere notandum est: videndæque suat quæ ad l. 1. sup. dixi hoc tit.

xvi. Imp. Honorius & Theodosius AA. Gaifoni Comiti & magistro militum.

VI sine comæatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidiosâ quiete transegerit, decem sequentibus postponatur: in quo verò bien- nium talis culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos congemescat: tertius autem annus triginta prælatos iure defleuit: ita vt quartus exempto matriculæ nulli veniam derelinquat: & cetera. Dat. prid. Id. Iun. Rau. post Cons. Honorio IX. & Theodosio v. Augustis cons. [413.]

* Lex vlt. Cod. de comæatu. Et iungenda huic proculdubio lex 10. sup. de metatib.
" Gaifo hæc idem Anno 410. Magister Officiorum fuerat, si vera est inscriptio legis 12. inf. de indulgentiis criminum. Filius eius Gaifonis fuisse videtur, quem Magencij partibus fauisse: & à quo Constantium in partem occisum testa- tur Zosimus, lib. 2.
" Si quis: Cod. Iust.
" Vel ultra comæatus diem, l. 1. sup. de comæatu, quæ huic legi quàm similis est.
" Ita quoque l. vlt. inf. de quadrim. breuib. nec impurari sibi quod exsoluerint congemescam.
" Describit.
" Nullam, Cod. Iust.
" 28. Honorij & Theodosij.

COMMENTARIVS.

MANSOR seu militiae desertor, miles sine comæatu (vel supra diem comæatu) re- gradationis pœnam sustinet, vel etiam matriculâ penitus expungitur. Regradationis inquam, de qua dixi ad l. 10. sup. de re militari: quæ quidem vt in militia Palatina obtinuit, (quo pertinet lex 2. vlt. sup. de comæatu: & lex 15. sup. de Agentibus in rebus) ita & in Armata, h. l. & d. l. 10. Pro ra- tione autem emanationis, regradatio fit: Qui anno

emanet, decem alijs postponitur: qui biennio vi- ginti: qui triennio, triginta: qui quadriennio, penitus expungitur. Quod ipsum fermè in militia Palatina placuit d. l. 2. sup. de comæatu: nisi quod quadriennio emanforem, 40. postponi, & tùm demùm si ultra emanat, expungi velit: Hæc verò lex paulò seuerior expungi vel quadriennio ema- nentem iubet.

xvii. Idem AA. Constantio Magistro militum.

MNES Tribunos, qui per Africam Vagorum, & Desertorum requiren- dorum sumpserunt officium, ne sub huiusmodi professione vastent prouin- ciam, submoueri præcipimus. In futurum autem istud nequaquam vocabu- lum vel officium infaustum constitutum per Africam esse debere, ita vt si quis ad condemnatam huius officij qualitatem prædæ causâ adspirare temptauerit, capi- talis in eum seueritas exeratur. Dat. prid. Kalend. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodosio v. A. A. cons. [412.]

" De hoc Constantio dico plenè ad l. vlt. inf. de infirm. his quæ sub. Tyr.
" Per Africam.
" Tribunos Protectores: vid. quæ notati ad l. 10. sup.
" De Vagis dixi ad l. 10. sup. h. tit. & ad l. 12. sup. de Metatis.

INQUISITORES desertorum (de quibus dictum est l.10. sup. b. t.) ab Honorio per Africam Provinciam tolluntur, cum de horum concussionibus, depraedationibus, querelae frequentes fuissent, & ad hoc ferme officium aspirarent praedae causa, ut haec lex ait. Si quae sane Imperij Romani Provincia sub publico officij specie vastari solita est, ea Africa fuit, ac maxime per haec tempora: quod interiecti aequoris tractu querelae provinciam...

lium ferme perirent, ut testatur lex 33. de erogat. milit. annonae, quae Anno 414. sequente data est, Itaque subinde ea de causa officia publica quaedam penitus per eam Provinciam sublata, ob depraedationis infamiam: Inquisitores haec l. Curiosi, l. 11. sup. de Curiosis: sed & aliorum depraedationes repressae, veluti militum & apparitorum, d. l. 11. & d. l. 33. & l. 12. sup. de metatis, quae tres leges inter se committendae seu iungendae sunt.

DE SATURIANIS ET SUBAFRENSIBVS, ET OCCULTATORIBVS EORVM.

TITVLVS XIX.

Adest hic Titulus siue lex haec à Codice Iustiniano. Rectè verò, hic superiori cohaeret. Superior enim Titulus fuit de Militibus desertoribus, & eorundem occultatoribus: vbi & Latronibus iunguntur: hic Titulus pariter est de Coniuratione Latronum quorundam, & eorundem occultatoribus.

I. OCCULTANTIBVS Saurianos & Sub-Afrenses pœnam minatur Honorius A.D.399. 11. quidque factu opus sit de locis seu possessionibus, quae ab his occupata nudataeque fuerant.

I. * Impm. Arcadius & Honorius AA. Messala PF.P. "

SATURIANORVM Coniurationem armis sumus, ut oportuit, persecuti: Sed aliquoties imminenti pœnae evitacione ad diuersa semet latibula contulerunt, quorum occultatores huic seueritati sciant se esse subdendos, ut haec possessiones, in quibus latebram conlocauerint, sicuti nostri corporibus adgregentur, nisi protinus, post Edicti huius auctoritatem, pœnae ac legibus fuerint restituti. Simili etiam se condicione retenendum esse cognoscat, si qui, è Subafrensibus (qui in Saurianorum se Coniurationem miscuerunt) quempiam prauidere occultandum: Quisquis igitur huiusmodi hominem aduersus salubris decreti auctoritatem existimauerit latebris subtrahendum, sciat sibi cum eo facinus esse commune: Et, si eiusmodi personae fuerint, quae multari rerum amissione non possint, proprio capitis luendum esse supplicium. Nec his sanè pœnae exsortes futuros esse credant, qui deprehensos in quolibet iure tantorum scelerum machinatores silentio praetermiserint, & non statim sub publicâ testificatione, quibus in locis inuenti fuerint, publicauerint. Id quoque obseruandum esse censemus, ut ad ea loca, quae à memoratis Latronibus tenebantur, diligens dirigatur Inspector, oblaturus primitus veteribus dominis, ut si haec possidere desiderant, ne abductis mereant cultoribus, translatis abunde familiis rura quae hucusque infructuosa apud eosdem perditorum temeritas fecisse videbatur, exercent: vel certè, si inconuenientia existimauerint, saluâ tributorum praestatione ad idoneos possessores transferant. Dat. xi. Kal. August. Theodoro v. c. c. o n s s. [399.]

NOTA.

* Adest haec lex, ut dixi, à Cod. Iustin.
Messala sub Honorio PP. Italiae, sub quo & Africa fuit. Eisdem verò Messalae inscribuntur & aliae complures leges: vid. Prospogr.
Hanc coniuurationis vocem, quae & mox repetitur, postea expendo.
Crediderit.

Supplicio

* Supplicio: quamquam & illud sustineri potest.
Pœna se exortet, & c. ita disertè MS.
Rura.
Inspectoris genus obscurum.
Ceterum Virgiliana haec imitatio est: sine i. Georgicorum
Squalent abductis arua colonis.
Fortè aliunde. Imo abinde.
Perdiderunt vox haec propriae de Gloss Theod.
Inconuenientia, id est sibi, suisque visibus minus conuenientia.

COMMENTARIUS.

DE SATURIANIS & SUBAFRENSIBVS est hoc Honorij Imp. Edictum, ut ipsemet vocat emissum ad Messalam PP. Italiae; sub cuius dispositione inter alias diceces quoque erat Africa: idque Anno Domini 399. De his verò haec discimus ex hac leg. Primò, Saurianos hos, motuum, de quibus h. l. agitur, primos praecipuosque auctores fuisse. Secundò, Coniurationem hanc Saurianorum fuisse, aduersus securitatem Imperij Romani, quomodo Ammianus Marcellinus lib. 28. p. 394. Maratocyprenos simillimos latrones coniuratos vocat. Tertio Sub Afrenses in Saurianorum coniurationem sese miscuisse. Quarto Latrocinia hos exercuisse vel certè pro Latronibus habitos, pariter ut Itauri latrones: vnde & Larvones vocantur, item perditii homines, eorumque facinus, & temeritas dicitur: magnorum scelerum machinatores vocantur, locaque quaedam eos occupasse indeque cultores abduxisse. Quintò Aliquoties, id est subinde, Imperij Romani, loca incurfasse. Sextò Armis hos repugnare oportuisse. Septimò, Et verò Honorium nominatim eos armis, ut oportuit, persecutum. Octauò, Tandem, imminenti pœnae evitacione eos ad diuersa semet latibula contulisse, sic ut eos quoque è Romanis nonnulli occultarent. Haec inquam, haec tenentur ex hac l. discimus.

Quod verò motus ipsorum attinet, ex superioribus discimus, hos Saurianos vicinos Romanos incurfasse, hanc proinde coniuurationem fuisse, ut haec l. disertè vocatur: Magna item ab his scelera patrata: Et quanquam Honorius armis eos persequi necesse habuerit, & verò ut oportuit profligauerit, attamen, non tam iustos hostes habitos eos ab Honorio, quam coniuuratorum latronum perditorumque manum.

Quibus omnibus ita perspectis & pensulatis, necesse est, hos Ausrianos vel Ausrianos esse, quorum mentio occurrit apud Synesium ep. 37. p. 193. & ep. 78. & peculiari Catastasi seu homilia, & apud Ioannem Constantinopolitanum in Eclogis legationum ex Prisco Panite: seu Ausruriani, de quibus Amm. Marcellinus lib. 26. p. 338. & lib. 28. p. 404. vel Ausruriani de quibus Philostorgius lib. 11. hystor. Eccles. cap. 8. Tandem Ausruriani de quibus iam olim Cypranus ep. 64. à quibus & partes Ausruriana apud Augustinum contra Cresconium lib. 3. c. 56. Tot scilicet modis huius populi nomen effertur. Hi inquam illi, non Sauriani, verum inuensis prioribus literis Ausruriani, seu Ausruriani sunt: ac proinde ita hic reponendi, quomodo & apud Aethicum, in Cosmographia, vbi parè errore Saurianos editum: Non modo suadente ipsa nominis similitudine, verum quia & res, & loca, &

tempora omnino conueniant. Situm nempe huius eorum ita describit Philostorgius, d. c. 8. Μαζικαί & Αυσουριανή, μεταξὺ τῆς Λιβύης & Αἰγύπτου ἐπινομία: mox addit, καὶ μὲν ἐσθίων ἀπὸν κλίμα fuisse τῶν Λιβύων, & τῶν Αἰγυπτίων: vbi, Libya est Pentapolitana Cyrenaica, ut mox ex Synesio ostendimus, καὶ δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἄριστον εἶναι. Eodem verò situ Μαζικὰς collocat Ptolemeus, & Αὐξυριανὴ lib. 4. cap. 1. vbi pro Αὐξυριανῶν, legam Αὐξυριανῶν, qui sanè Ausruriani hi sunt. Inde igitur horum in Tripolitanam, Africanasque provincias incursionem sub Iuliano, Valentiniano, & Valente circa An. D. 364. & 370. Testis Amm. Marcellinus, lib. 26. p. 338. Αὐστουριανὴ Μαυρικαία ἄλλα γένεα, Αἰθιοπικὰ ὑψηλὰ ἀκρῖνα ἐκτετακται, Et lib. 28. p. 404. Ἀδὲ Τριπόλεος Αἰθιοπικὰς ἐπινομίας ἀρμυρῶν Αὐστουριανῶν. His contermini partibus Barbari indiscursus semper expediti veloces, viuereque aduersi rapinis & caedibus, paulisper pacati in genninos turbines reuolui sunt, &c. Hinc & sub Arcadio & Honorio quoque, cuius hoc aduersus eos Edictum est. Testis iuxta hanc leg. hoc ipso tempore Synesius, peculiari illà quam dixi Catastasi de Pentapolitanà per hos calamitate: & ep. 57. aduersus Andronicum & ep. 78. vbi Αὐστουριανῶν editum: Quorum priore etiam loco verendum ait, ne huic Ausruriorum coniuurationi etiam Libya, imò & Aegyptus & in eà Alexandria deinceps pateant. Testis Philostorgius d. c. 8. vbi iam non, ut Synesius, tantum metuit, verum refert eos hoc tempore Orientem versus Libyam, & Aegypti haud exiguam partem vastasse, Occidentem versus, vicina sibi Aethiopia loca incurfasse. Μαζικαί & Αὐξυριανή (μεταξὺ τῆς Λιβύης & Αἰγύπτου ἐπινομία) καὶ μὲν ἐσθίων ἀπὸν κλίμα. τῶν Λιβύων ἐξυρῖανων, & τῶν Αἰγυπτίων ἐπινομία ἐκτετακται: Αἰθιοπικὰ ὑψηλὰ ἀκρῖνα ἐκτετακται: Αἰθιοπικὰ ὑψηλὰ ἀκρῖνα ἐκτετακται. Vbi vides Synesiana & Philostorgiana illa his ipsis Arcadij Honorijque Imperatoris temporibus congruere, vnde certa probatio tum ex locorum descriptione, tum ex temporis designatione, eosdem hos esse.

Sed & res ipsae omnino congruunt, non modò quod incursionem eorum in genere attinet in Africam, Libyam, & Aegyptum, verum quo ad sequentes circumstantias. Primum enim, ut hic Sub-Afrensia dicuntur in Saurianorum coniuurationem sese miscuisse, ita & apud Ammianum Marcellinum d. lib. 26. p. 338. iam olim sub Valentiniano & Valente Μαυρικὰ ἄλλα γένεα Ausrurianos sese coniunxisse dicuntur: Et apud Philostorgium d. c. 8. Μαζικαί & Αὐξυριανή sociantur, pariter ut apud Synesium ep. ad Simplicium 130. vbi Μαζικαί male editum, reponendi enim Μαζικαί, vbi & μεταξὺ Αὐξυριανῶν eos vocat, Barbarisque eos (id est Ausrurianos) coniungit. Ergo Mazices Sub-Afrensies, nam sub Africa proprie dicta hi fuere: v. Ptolemeum.

Secundò, quemadmodum h. l. Sauriani isti cum Sub-Afrensibus non tanquam iusti hostes representantur, verum tanquam latrones perditii, & sic latrocinantium more Imperij Romani loca lan-

cinantes, ita & Ansturianos seu Auxorianos re-
praesentat Ammianus Marcellinus lib. 25. p. 402.
Ansturiani, inquit, in discursus semper expediti
VELOCES, viueréque adfueti RAPINIS & cadibus,
paulisper pacati, in genuinos TURBINES reuolui
sunt. Synesius d. ep. 57. cum locustâ eos comparat,
quæ fruges vastant, & segetes ad culmen vsque,
stirpes ad corticem adedit. πῶ ἀκείδη πῶ λυμνα-
ρῶν ἡμῶν τὴν καρπῶν, ἢ μὲν ἰσθὶν καλὰ μὲν τὸ
λίθιον, ἢ γὰρ τὸ φλοιὸν τὸ φυτό διαπύσσουσιν; Et in
Catastasi addit ἢ γὰρ ἐξελύθουσιν ὅλην πλῆθει καὶ
χώρας, εἰς ΛΙΣΤΗΡΙΑ μετατρέχουσιν, ἀφίλλοντο
ἢ ἀποθνήσκουσιν. id est, Neque enim confertis corporis re-
gionem perueniunt sunt, ad LATROCINIA sese con-
uertunt, fugientes idemdem atque irruptentes. &
quæ plura ibi occurrunt eam in sententiam, de
eorum depredationibus; & similia sine Catastaficos:
et postea acie quoque præliari, vt in dictâ Cata-
stasi, & ter quidem tum.

Tertio, quemadmodum b. l. Honorius ait, sese
Saturianorum coniurationem armis, vt oportet.
persecutum, ita & ex eodem Synesio discimus hoc
ipso tempore, & Anyfium Libyæ Ducem & Vnni-
gardas milites hos demicisse, victoriasque de his &
triumphos sæpe retulisse, d. ep. 57. 78. & in Cata-
stasi ἢ τῶν μαγιστῶν ἢ βαρβάρων ἐφέδω. Et epistolâ 77.
vbi per πομπῶν, triumphalis pompa intelligenda est,
non quod Petruines putauit, deductionis Magistra-
tus, cum exiens, domumque rediens deduceba-
tur.

Quarto, sicut hæc lege Honorius eos cultores à
locis abduxisse ait, ita & Synesius in d. Catastasi,
Ansturianos ætatem omnem in seruitutem redegisse,
captiuamque inuentem abduxisse, additque ἢ ἕξ
ἐθῶν ἢ τῶν ἐθνησῶν, πόλεμος: καὶ ἐπὶ νεότητι
πῶ ΓΗΝ, ἢ νεογέννητον ἐπὶ τῶν πατρῶν ΕΞΕΙΡ-
ΓΑΣΑΤΟ, vbi ἢ ὁδῶν, vbi ἐσάρατος: id est
veniet hostis aliquando contra patriam populus: Eum
AGIZVM populabit, atque exstinet adolefcentis,
quem ceteri iuuenis esset, vnâ cum patre COLVERAT.
Nunc in viâ est, nunc abducitur. Quam inuentem
abductam rursùm deflet. ep. 130. ad Simpli-
cium.

Quinto vt ad temporis caracterisimum redeam-
mus, eo tempore Ansturianorum hanc coniuratione-
nem, & incurfionem memorat Synesius ep. 130.
quo Simplicius Magister militum erat: Atquin ex
huius Codicis Constitutionibus discimus, Simpli-
cium Magistrum militum fuisse A. D. 396. vt docet
lex 5. 6. inf. de censu. lex 28. sup. de metatis, A. D.
396. vt docet lex 3. sup. de pascuis: Idem & in id
tempus id refert, quo Gennadius Præfectus Au-
gustalis fuit, ἡγαγόντων τῶν ἀσπίδων, vt habet In-
scriptio Catastaficos. At quia discimus ex l. 1. inf.
de Alexand. pleb. Primariis. Gennadium hunc Præ-
fectum Augustalem fuisse A. D. 396. de quo alio-
quin Gennadio agit idem Synesius ep. 73. extat &
ad eum Claudiani Epigramma, p. 259.

Ex his igitur tandem conficitur, Saturianos hos
scilicet Asturianos, Ansturianos, seu Auxorianos
esse. Et aliquando ita censerem, Saturianos hos
fuisse sine militum sine aliorum manuum vndique
collectam ex Romanis ipsis, haud aliter atque Ba-
gandas, quorum idem coniuratio hæc dicatur: nem-

pè à Saturâ, Saturiani, quasi Miscelliones vndique
collecta conflataque miscella latronum manus: &
sic eadem nominis ratione, quæ de Bagaudarum
nomine redditur, quod etiam latrocinium Bagaudi-
cum rebellionis dixit Eumenius, pro Scholis instaur.
Vnde & hic Titulus, proximo de Defertoribus hoc
quoque nexu congruere videatur: quasi similes Sa-
turiani Defertoribus, qui certè & à Romanis
erant, & iidem Latrones feruè, quod ostendit Ti-
tulus ille de Defertoribus. Sanè Synesius quoque in
Catastasi, seu Elogio Anyfij, cui cum Ansturianis
res fuit, ait, eundem Anyfium & bellum pacis tem-
pore Barbarico illo paulò molestius, ex Militum
ἀπειθῶν & Præpositorum seu Tribanorum ἢ παρὰ
χρῶν πλεονεξίας, compescuisse & oppressisse, ἢ τ' ἀλλ'
ὁσείος ἀνὴρ, τὸν ἐπὶ εἰρήνης δὲ πολέμου, τὸν μὲν
τῶν βαρβαρικῶν χαλεπώτερον, τὸν δὲ τῶν στρατιωτικῶν
ἀταξίας, ἢ τ' ἢ τῶν παρὰ χρῶν πλεονεξίας, ἢ τ' ἢ τῶν
ὁσείος ἔστιν; nisi si Synesium putemus bellum illud
translatione quâdam vocasse, idque ab Anyfio
sedatum dicere, eo quod horum auaritiâ & inso-
lentiâ compescuerit: subiicit enim illic, sub eo
solo è multis Ducibus, priuatum (id est, non mili-
tem) iniuriâ affectum liberius & altius clamasse
quàm militem: ἢ τ' ἢ μόνον γὰρ τῶν πολλῶν στρατιωτικῶν
ιδιότης ἡδικομηδύς μείζον στρατιωτικῶν φθίγγεται. Mox
& ab abstinentiâ à muneribus, ἀδωροτάτων eundem
commendat.

Verùm præ Asturiani valeant hi iam Saturi-
ani: quos & ita interpretantur nonnulli, quomo-
do Saturianos caballos Horatius dixit: qui Apuli
sanè fuerunt.

Nunc de ipsâmet huius leg. sententiâ: cuius duo
sunt capita. Primo capite Honorius Occultatoribus
Asturianorum & Sub-Astrensim pœnam minitatur,
vel confiscationis prædij, seu possessionis, in
quâ latebra præbita fuerit: vel capitis, si talis sit
persona quæ rerum amissione multari non possit,
pro veteri scilicet iure receptitiôque, vt qui non
habet in ære, luat in corpore. Minatur & pœnam
his qui occultari scientes, non illic reuelauerint
publicè.

Secundo capite, loca seu possessiones à Saturia-
nis & Sub-Astrensim occupatas, & vnde ab-
ducti fuerant cultores, atque ad id infructuosæ
redditæ fuerant, pristinis Dominis, iam aliundè
translatis familiis volentibus reddi iubet, vel his
reculantibus ad idoneos possessores eas transfert:
saluâ tributorum præstatione. Quæ ἡ ἀπολύσις species
est, de quâ inf. tit. de annonâ & tributis, cum vi-
del. infructuosâ loca idoneis possessoribus adiciuntur,
saluo Canone seu tributo. Porro id omne fieri
iubet diligente Inspectore ad loca misso: vbi Inspecto-
rum genus istud obseruandum est, qui videl. mitti
soliti, ad exploranda loca, eorumque vires exami-
nandas: de quibus inf. titulo, de censitoribus, per-
quatoribus, & Inspectoribus: eaque restituenda ve-
teribus Dominis, si vellent; sin minus illam,
quam dixi, ἀπολύσις faciendam: quod & aliâ ab
his factum: vid. l. 8. 1. 2. d. tit. de censitoribus. Simi-
les omnino Inspectores hi pristinis Recuperatori-
bus, qui bello, vel aliter ablata dominis restitue-
bant.

DE

DE VETERANIS.

TITVLVS XX.

XII. COD. IVST. XLVII.

PRIVILEGIA, à se, post victorias de Licinio, Veteranis indulta,
Constantinus M. tabulis, encauto, vel cerussa scribi permittit: si-
mul & ad Præsdem quendam Edicti exemplar mittit.

1. * Imp. Constantinus A. Floriano Præs.

VETERANIS, qui ex die V. Nonarum Iuliarum, cum prima per Traciam
victoria vniuerso Orbi inluxit, & qui postea, apud Nicomediam, no-
stram missionem meruerunt, certa per Edictum indulsimus, quæ scribendi
Tabulis, vel encauto & cerussa conscribere detur eis licentiam. Edictum
autem, continens Indulgentiam nostram, ad deuotionem tuam misimus,
& vt tua dicatio, & cuncti alij, recognoscant, quid præstitimus memoratis. P. P. IV. Id.
April. Licinio v. & Crispo Cæsare CONS S.

NOTÆ.

- " Non est hic accipiendus Florus Præses Numidiæ, cuius mentio apud Opatum lib. 3. verum Eloriacum P. P. Oritin-
ria: vel certè Præses, aut Proconsul Asiæ.
" Quinta Kalendarum Iuliarum, Fastorum Siculorum Auctor: 3. Julij, Eusebii Chronico.
" Kalend. Octobr. Fasti Siculi.
" Apud Chalcedona Alij, quod eodem recidit.
" Id est nonnulla quædam.
" Encaus.
" Licentia.
" Ipsum scilicet.
" Veteranis concessam, vid. & l. 2. inf.
" De Deuotionis voce, vide Gloss.
" Vt & inuenio ordine: vt expressè habet MS.
" Dicatio, hæc leg. pariter vt deuotio eodem sensu tribuitur Magistratui cuiusdam, vt existimo, Præfecto Prætorio:
Itemque Correctori, l. 1. inf. de Appellationibus. Proconsuli, l. 2. v. inf. dicto titulo. Idem Constantinus ep. ad Por-
phyrium, in fin. vbi male dicitur tua. Hinc & Dicatio publica, l. 2. inf. de famosis libellis, Glossæ Dicatio
ἀποδοτικῆς καὶ διοικητικῆς, eadem: ad dicationem, ἀποδοτικῆς καὶ διοικητικῆς: non aliter ac in Glossis Cyrilli καὶ Διοικητικῆς
deuotio, dicatio, maiestas. In veteribus monumentis, Numini Maiestatique eius dicatus & deuotus. Dicatio et-
go, & Deuotio, idem.
" P. P. IV. Id. April. Cyzico Cæsare III. Cass.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque super Veteranis,
eorumque priuilegiis, Constitutiones, pro-
ponuntur, quas & aliæ præcesserant: quod indicat
lex 3. Hæc verò non ipsamet priuilegia enumeran-
tur, verum eorum tantum STABILITATI consuli-
tur. Nempe, Priuilegia Veteranis à se concessa,
sive Indulgentias Edicto suo indultas (eâ quam di-
cit, & de quâ mox dicam occasione) Constantinus
M. licentiam dat iidem Veteranis, ea vel tabulis,
vel Encauto, vel Cerussa conscribere, sed & eun-
dem in finem ad Magistratum, cui lex hæc inscribi-
tur, Edicti illius exemplar publicè proponendum,
quo omnibus patefiat, mittit.

Vbi initio notandum quod ait, duobus locis, se
Edicto suo Veteranis certa quædam indulsisse, mox
& Edictum continens indulgentiam vocat. Quod de
peculiaribus in id Edicto accipi possit. Possit & de
Edicto accipi, quo proposito victoriæ nunciaban-
tur. De quibus Edictis, quas & laureatas literas
mox vocat, Amm. Marcellinus sine lib. 16. deque
iidem inf. tit. ne publ. laur. Vt ita eodem Edicto
nunciata fuerit victoria, & eodem militibus mi-

litia honestè tum dimissis præmia tributa fue-
rint.

Secundò triplex illa ratio scribendi priuilegia si-
bi indulta, Veteranis concessa, & ad rei memo-
riam, obseruanda est, pariter vt l. 1. inf. de aliment.
qua inop. parent. idem Constantinus M. legem de ali-
mentis præbendis è publico parentibus inopibus,
proponi iubet æreis tabulis, vel cerussatis, & linteis
mappis: Vnde colligitur, hæc scribendi genera
publicis monumentis reseruata fuisse, & priuatis
non nisi ex singulari priuilegio concessa.

Huius verò moris in genere veteranorum, in-
quam priuilegia Tabulis & quidem æneis, ad per-
petuam rei memoriam scribendi testimonia &
exempla, iam olim ante Constantinum exhibent
quatuor insignes inscriptiones, quæ repetæ Aquile-
iæ, prope Cremonam; Salonæ in Dalmatia; &
in Pannonia, sub Vespasiano, Domitiano & Ha-
driano, quæ extant in corpore Inscriptionum, p. 573.
574. 575. vbi post enumerata priuilegia concessa
veteranis, qui tum militauerant in classe Ravenna-
te, item in classe Prætoria Misensensi, in cohorte,

II. Alpinorum, & VIII. Voluntariorum, inclaraf- se Flauia Mœtica, quique fena & vicena vel quina & vicena stipendia meruerant, honestaque mif- sione dimiffis fuerant, hæc verba subiiciuntur:

DESCRIPTVM ET RECOGNITVM EX TABV- LA AENEA, QVÆ FIXA EST ROMÆ IN CAPITOLIO AD ARAM GENTIS IVLIVS DE- FORAS PODIO SINISTEIORE TAB. T. PAG. II. LOC. XXXIIII. vel .v. in alijs duabus.

QVÆ FIXA EST ROMÆ IN MVRO POST TEMPLVM DIVI AVG. AD MINERVAM. De his verò tribus scribendi generibus paulò ple- nius videndum nobis est. Sanè Tabularum appel- latione arces intelligo, de quibus d. l. i. inf. de alim. que inop. parent. & in dictis Inscriptionibus.

II. Encantum verò est scripturæ genus duplex, vnum quidem quod cestro, alterum quod penicillo, etiã igne resoluta fiebat. De encantica quæ sit igni resolutis ceris & penicillo, non est hic sermo; sed neque de omni Encantica, de qua videndus est Plinius lib. 35. cap. 11. lib. 36. c. 25. Meminit eius Vitruuius & Apuleius: Igitur Encantum; h. l. & l. 4. inf. de extraord. munerib. est Scriptura quæ sit cestro, non penicillo (quod alijs veruculum di- citur, Græcis ὄβολικος, vt interpretantur Glossæ vel canterium, l. 17. in pr. π. de instrumto.); Aliam proinde ab hac puto quam Græci κέρων vocant; Helychius. Χέρωνος ἢ τῆν βαφικὴν μὲμβρόν. Vbi re- cte legitur βαφικὴν. Est igitur Encantum literarum expressio quæ sit per adulationem & cestrum ἐγκο- καυδύον. Diuersam etiam ab hoc Encantum quod in Principis vsu fuit: quasi diceret Inardescens; fuit scilicet Encantum Scripturæ species quædam, quæ à Principe solo vsurpabatur, purpurea videli- cet, cum codi muricis & conchylij ARDORIS pa- ginæ signabantur: Quod sacrum idem encantum di- citur in d. l. 6. C. de dinerf. rescripti. Sanè h. l. en- cauti vsus conceditur Veteranis, eoque privilegia sua & indulgentiis scribendi facultas: Sed & Re- ctiores provinciarum publicas extraordinariorum munerum distributiones celebrantes, manûque propriâ perscribentes, encanto nomina adnectere inveniuntur, l. 4. inf. de extraord. muner. Denique Censuales libri, quibus nomina & modus censua- lis professionis continebantur, Encanti breues di- cuntur, in l. vn. Cod. de collegiatis, vel etiam en- cantaria, vel encantarij. Vnde & encantaria, seu Encantarij Cinitatum & Provinciarum, pro libris censualibus & publicis, in l. vl. inf. de censu, seu l. 9. Cod. de Agricola: quæ ex d. l. vl. desumpta est.

III. Cersusa quoque scribendi ratio fuit, à quo Cersusata tabula dicuntur in d. l. i. inf. de alim. que inop. parent. Ex qua patiter lege apparet, ha- rum Tabularum vsu fuisse in Edictis scribendis & proponendis, similiter vt Tabularum ærearum: Aretis, inquit, tabulis vel cersusatis, aut lineis mappis scripta per omnes Ciuitates Italia proponatur lex, que parentum manus à parricidio arceat, vntim- que ventat in melius: Cersusata scilicet erant Tabulis æneis proximæ, quæ Incensitate erant plumbo in acuto aceto soluto, id enim est Cersusa, quod cui- nis notum est.

Et hæc de scriptura Edicti: nunc ad Historiam huius leg. Pertinet hæc lex ad Constantini M. vi- ctorias de Licinio, quarum quidem duæ b. l. me- morantur. Prior quidem in Thracia, quam s. Non. Iul. obtinuisse se ait: Posterior verò in Bi- thynia apud Nicomediam, idque 14. Kal. Octobr. eiusdem anni: Vtriusque victoriæ meminit Chronici Alexandrini, seu Fastorum Siculorum AuCTOR, &

Idacij Fasti Consulares, & Anonymus apud Sirmo- dum & Valesium. In eo tamen errat Prior, quod s. Kal. Iul. priorem victoriam obtigisse scribat: Apertè enim hæc lex in Quintam Nonarum id re- fert: Καὶ τῆν ἡμέραν τὴν ἑβδόμητον τὸν ἡ Ἀφριανπολι- τῶν [in Thracia] ἔρωσας πρὸς τὸν Καλοσθέν Ἰαλίωζ καὶ τὸν Καλχιδόνιον πύλαμον κλιόμεν πρὸς τὸν Καλοσθέν ομπέρειον: De hac ipsa victoria sentit & Autor ve- teris Calendarij Romani (quod Constantinianis temporibus scriptum) quod à Mulæo HERNARTI de- promptum; ibi enim ita, s. Non. Iul. Fugato Lici- nio; Sed & Fastorum Consularium Autori cum hac l. conuenit, Bellum Hadrianopolitanum die P. Non. Iul. Et bellum Chalcedonenfe XIV. Kal. Octobr. Hadrianopolitanum bellum non aliud est, quàm quod in Thracia gestum, de quo & Anonymus apud Sirmodontum & Valesium. Cedrenus quoque p. 233. vbi tamen Græca mutila sunt: Chalcedo- nenfe verò vel etiam apud Chrysolopolim, de quo Anonymus ille, non aliud quàm quod apud Nico- mediam: Socrates pariter lib. 1. c. 2. Licinium post varia inter ipsum & Constantinum prælia, tandem apud Chrysolopolim urbem Bithyniæ (quod est Chalcedonijs nauale) deuictum scribit: πολλῶν ἐπι- κτητῶν, γεννηθῆναι συμβολῶν, καὶ καὶ γὰρ καὶ ἑαλα- θῆσαν, τέλος πρὸς χρυσόπολιν. τὸν Βιθυνίας (ἐπινοῶν δὲ τὸν τὸν Καλχιδόνιον ἔβην) ἠπὸθεῖς ἐξέδωκεν ἑαυτὸν. Sed clarius Sozomenus lib. 1. c. 7. Bellum hoc in Bi- thynia susceptum, & Nicomediæ finitum, συνίκα- τα ὁ ἐν Βιθυνία πόλιμας ἐν τελευταίον ἐπαλέμουν πρὸς ἀλλήλους αὐτὸς τε καὶ Κωνσταντῖνος ποσῶν καὶ θείῃς ἰσοσῆς ἐχρήσατο Κωνσταντῖνος, ὡς καὶ γὰρ καὶ θαλάσσιον χρατῆσι τὸ ἐναντίον, ὑποβαλόντα δὲ Λικίνιον. τὸ πρὸς τὸν τὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐν ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ πρὸς ἑαυτὸν. Meminit & huius Nicomediensis belli Praxagoras Atheniensis, de rebus Constantini M. apud Pho- tium p. 64. & Zofimus lib. 2. p. 654. Victor pariter vtramque victoriam his verbis perstringit. Σε- xennio πῶστ, ρυπὶ ἀpace apud Θρακας, Licinius πύλῆς CHALCEDONA concessit: ibi ad auxilium sui Marti- niano in Imperium cooptato, vna oppressus est: Ait, sexennio post, ρυπὶ ἀpace, &c. Certè Cæsares hoc bellum octodecim mensibus durasse. Et hæc de ipsa Historia.

¶ Labor omnis iam in caracterissimo temporis Liciniani belli vtriusque educendo. Victoris pri- mum locus procedat. Licinio variis præliis pulso cum eum profusus opprimere arduum videretur, simul affinitatis gratiã recepti consorcio adsitque imperio Ca- sarum communes liberi Crispus, Constantinusque Fla- uio geniti, Liciniani Licinio. Quod equidem vice diuturnum, neque his qui adsumebantur felix fore de- fectu solis fedato iisdem mensibus, die, patefactum. Ita- que sexennio post, ρυπὶ ἀpace, &c. Certè Cæsares ibi creati A. D. 317. Kalendis Martiis, vt testan- tur Chronici Alexandrini AuCTOR, & Idacij Consula- res. Hæc ex Victore. Secundo Chronici quod dixi Alexandrini AuCTOR, & Idacij Consulares histo- riam Liciniani belli profligati, referunt in A. D. 324. seu Crispum 3. & Constantinum 3. Cos. Tertiò Anonymus scriptor verus qui apud Sirmodontum, cha- racterissimum alium suppeditat: nempe enim ex belli Gothici à Constantino profligati occasione enatum bellum Licinianum tradit: Αὐτὸν πατρατὸν id bel- lum A. D. 320. de quo ad l. 4. sup. de re militari. & l. 1. sup. de commeatu. Verba hæc sunt: Cῖμα ἔσσητ Θεσσαλονικῶν Κωνσταντῖνος, Γοθῶν περ neglectos λι- μένους ἐκρumpentes, & vastatὰς Θρακιά Μαισάδῃque πρῶ- τας ἀγαντες, Κωνσταντῖνον ἔρωρε & ἰμπερὶ ὑπερβῆσι καπῖ- νους ἰμπερῆτὰ pace reddίδερν. Id contra patrorum fidem

fidem Licinius factum esse conquestum est, quod alienos si- nis ab hoste vindicasset. Ita flagrantibus odiis bellum exarsit: Quod dum virmque paratur, Licinius avaritiã & crudelitate grassari cepit, multis ob diuitias inter- fectis. Quartum caracterissimum colligo ex hoc ipso Codice. Primò ex l. 3. inf. de extraord. que Constantini constitutum est, eaque data A. D. 324. ad editum Chalcedonenfium & Nicomediensium, (nam ita ibi reponendum) 8. Kal. Maij. Nempe, sta- tim vt Chalcedone & Nicomediã potitus Constans- tenus Licinio deuicto, hanc ad edictum illarum vr- bium constitutionem edidit. Secundo id statuitur ex l. 1. inf. de infrmandis his qua sub Tyrannis: quæ A. D. 324. PP. xvii. Kal. Iun. dicitur: quã vtrique Constantinus M. Licinij constitutiones & leges abrogat: quam & eodem fine mox anno sequi. 325. initio legis 2. iteravit. Quintò, Nudi quoque Fasti Consulares ostendunt, nempe post A. D. 317. bellum extremum Liciniam & Licinium profliga- tum: Anno quippe 318. fuit Licinius ipse quintum cum Crispo Cæs. Consul. & An. 319. Constantinus A. 5. cum Licinio (id est Liciniano Licinij filio Cæs.) Sextò, ex Historia Ecclesiastica liquet, Licinium deuictum post A. D. 317. Anno quippe

319. notatur Licinij in Christianos persecutio. Sed his omnibus renititur hæc lex: Item reniti videntur superiore Anno 317. quatuor Constantini consti- tutiones, quæ datæ sunt ad Bithynos, ad quos sanè Constantinus M. eas leges emisisse non potuit, nisi Licinio deuicto (verum vt ad eas leg. dico, referri eas malim ad A. D. 330.) Igitur expediendis his difficultatibus, putabat Sigonius subscribitur huic legi Consules emendandos esse, & post eum quoque Petrus paralipom. p. 861. 862. sic vt A. D. 323. vel 324. adscribi velint: Quod postremum & ipse cenfeo: qui sanè adscriptus est d. legi 1. inf. de in- firm. his q. sub. Tyr. & d. legi 3. inf. de extraordina- rijs: Sic vt Liciniam bellum anno 323. ceptum, felicibusque victorijs duabus continuatum, initio verò anni 324. patratum fuerit. Et verò cum api- ces literarum propius intueor, ita omnino cen- feo, huius legis subscriptionem emendam ita: PP. 1111. Iulij. April. Cyzico Crispo Cæsare 1111. cos. [id est, anno 324.] expuncto Licinij nomine ve- lut Tyranni: nempe Cyzici proposita fuerit hæc lex de Veteranorum præmijs & privilegijs proximè ad Bithyniam, vbi Nicomediã, cuius b. l. mentio, vrbe Helleponti..... publicæ fuere.

II.* Idem A.....

VM introisset" Principia, & salutatus esset à Præfectis, & Tribunis, & Vi- ris Eminentissimis, adclamatum" est, Auguste Constantine, Dñj te nobis ser- uent: vestra salus, nostra salus: Verò" dicimus, iurati dicimus. Adunati Ve- terani exclamauerunt; Constantine Aug. Quò", nos veteranos factos, si nullam Indulgentiam" habemus? CONSTANTINVS A. dixit, Magis magisque Conueteranis" mejs beatitudinem" augere debeo, quàm minuere. Victorinus veteranus dixit. Numeribus & oneribus, vniuersis locis, conueniri non sinamur. CONSTANTINVS A. dixit: Apertius indica, que sunt maxime munera, que vos contumaciter" grauunt. Vniuersi veterani dixerunt: Ipse" perspicis scilicet." CONSTANTINVS A. dixit: Iam nunc" Munificentiam meã omnibus Ve- teranis id esse concessum perspicuum sit, Ne quis eorum nullo" munere ciuili, neque in operibus publicis conueniatur, neque in nullã conlatione, neque à Magistratibus", neque vectigalibus. ¶ In quibuscumque Nundinis" interfuerint, nulla" proponenda" dare debebunt. ¶ Publicanis" quoque (vt solent agentibus" super compellere") ab his veteranis amoueantur: Quiete post labores suos perenniter perfruantur. ¶ Fisco no- stro quoque eãdem" Epistula" interdiximus", vt nullum omnino ex his inquietaret, sed liceat eis emere & vendere, vt integra beneficia eorum sub saculi nostri otio & pace perfruantur", &" eorum senectus quiete post labores perfruat. ¶ Filios" quoque eorum defendant decertationes quæ in patris persona fuerunt", quòsque" optamus florescere sollicitius" ne" si contumaces, secundum eosdem Veteranos, conprobari poterint, decimeantur" his sententijs cum Præsidali officio adiungentur probabilius", iussionem meam. ¶ Curabunt ergo Stationarij" milites cuiusque Loci, Cohortis, & parentes eorum desperationem", & ad sanctimoniam conspectus mei sine vllã deliberatione remit- tere, vt sint salui cum senuas consecuntur" pœnas indulgentiæ. Dat. Kal. Mar. in ciuitate Velouocorum", Constantino A. VI. & Constantio Cæs. c O N S S. [3 2 0.]

NOTÆ.

* Lex i. Cod. eod. tit.
" Constantinus M. scilicet, cuius nomen legi inscriptum vel saltem indicatum.
" Praefectorum horum, ante Tribunos, vicia hæc hoc Codice lex meminit: Hi erant Praefecti Legionum, de quib. Vegetius lib. 2. cap. 9. Praefecti Castrorum, &c.
" De Viris Eminentissimis, vid. & l. 11. Cod. Inst. de questionib. & dicam ad l. 1. inf. de question.
" Acclamationis mos & formula, de qua mox.
" Gentilium militum formula.
" Verò dicimus: vid. inf. Lampidij locum.
" Quò mibi fortunam, si non conceditur uti: Horatius. Papinianus apud AuCTorem Collat. Legum Mosaic. r. 4. Quò bonum fuit lege comprehendit? Omitto alia.
" Eãdem Indulgentia voce vitur lex i. sup.
" Conueteranos suos Principes, Veteranos dixere; vid. præter alia Suetonium in Augusto, cap. 25. & l. 1. π. de restam. mil. vt & milites, Commilitones: de quo postremo est locus apud Synesum, de Regno, p. 12. Nempe eã figurã, quæ ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet, quam Rhetores uouuian vocant.

" *Beatitudo Veteranorum.*
 " *Contumaciter*, id est, grauiter.
 " *Abest hæc vox à Cod. Iust.*
 " *Iam nunc*; id est, à modo; sic *l. 2. sup. de Palatinis S. L. & l. 1. sup. de officio Rector. Provincia.* (vbi plenè dixi de hæc formulâ) *l. 9. de Infracti collat. l. 37. sup. de Tironib.*
 " *Magnificentiâ*, Cod. Iust. malè.
 " *In illo*, Cod. Iust. (vt mox, nec vlla:) quanquam hoc duplex abnutium exemplo non caret: Sic infra, *neque in operibus publicis nec vlla.*
 " *Magistros pagorum intelligit*, de quibus dixi ad *leg. 1. sup. de erogat. milit. annonâ*: Eodemque sensu *l. 2. sup. de Salgamo.* Nota ad magnam Siculi Flacci, *Magistri pagorum, Magistrati dicuntur.* Eodem sensu, *l. 2. §. 24. π. no quid in loco publico.*
 " *De Nundinis*, vid. *Novellam Theodosij.*
 " *vlla ob venditionem proponendam: ita T. §. 305.*
 " *proponenda*, de eo mox.
 " *Publicani*, vt Cod. Iust.
 " *Adfolent*, Cod. Iust.
 " *Agentibus*, id est negotiantibus. *Agere ἀγῶς*, pro mercimoniam agitare, seu negotiari, tentaret quis *Agentes*, publicani scilicet ἀγῶτες, pro ἀγοράσῃν exigere: ἀγοράσῃν ἀγοράσῃν, vt alibi dico. Verum id hic non admittitur.
 " *Supplere*, Cod. Iust. in vetri libro, *superpellere.* Est enim quod Græci dicunt *ὑπερπέλλω* ἢ *ληλαπῶν.*
 " *Hæc eadem.*
 " *Epistola* appellatiōe Cuiacius hic intellexit, testimoniales particulares scilicet dimissionis Veteranorum: quo sanè sensu *Epistola* accipiuntur *l. 11. inf. supra, de desertoribus: & l. 1. inf. de pro. de testimoniis, & l. 1. inf. de Trahoris & statutu l. 4. inf. de Decurionib.* seu carceris missionis epistolæ, *l. 4. inf. b. t.* Imò *Epistola* hæc, est Rescriptum Principis, siue Edictum missionis veteranorum generale: & vt mox vocatur, iussio Principis: *uetsculo, Filios quoque, inf.*
 " *Inuadicimus*, Cod. Iust. rectè, vt puto.
 " *Ita quoque Codex Iustinianus.* Quod si ita est, passim significatu hæc vox accipienda fuerit. vid. Inuicem ad hunc locum, *lib. 2. Sym. ep. 2. 1. vid. & l. 1. sup. de materni bonu.* Malim tamen *perferantur.*
 " *Sequentia omnia absunt à Codice Iustiniano.*
 " *Sententiæ sequentes* (quæ à *Cod. Iust.* absunt) si quæ *hæc Codicæ*, corruptissimæ & obscurissimæ, de quibus in ipso *Commentario.*
 " *An i filij quoque eorum dependant decertationes? An i filios quoque eorum descendant decertationes?* Nil tale mihi probatur: lectio hic retinenda.
 " *Flouerunt.*
 " *Esque*, vel, *quos &*: an vero: *quasque* decertationes scilicet, vel, *ut quos* ? duo sanè capita de filiis veteranorum hic contineri omnino puto: Primum, immunitate paternâ eos gaudere, de quo dicitur ad *l. 2. ubi Tituli*. Secundò, eos militiæ labore florere oportere, id est, ad militiam vocari.
 " *Quos &*.
 " *ut Solito citius.*
 " *Nam si.*
 " *An probabili instione mea? an probabilibus, iuxta instionem meam?*
 " *De huius loci emendatione mox.*
 " *De Stationariis dicam ad l. 1. inf. de cohortibus.*
 " *An ita rescribendum? Et parentes eorum & desperationem?* An ita, *explorantes eorum desperationem eos, &c.* *Desperationem* potè, pro desperatis, contumacibusque militiam detestantibus. *Desperationis* voce vtitur quoque Constantinus in *l. 1. sup. de iurisdic.* in designandâ Actorum rei priuata licentiâ & insolentiâ, & *l. 1. §. 1. inf. de cohor. talib.* de apparitoribus criminosis fugitiuis, *cum de indulgentia desperare ceperint.*
 " *Id est, dubitatione, morâ, vt sine aliqua ambiguitate l. 1. inf. de filiis Veteranorum.* Quanquam & deliberatio, dubitatio est, & mora.
 " *Belouacorum* Cod. Iust. vnde *Belouacorum* in Galliâ scilicet iam omnes consuevit; sed *de Velanorum*: de quo mox.

COMMENTARIUS.

SECUNDA hæc Constantini M. constitutio est de Veteranis, eorumque priuilegiis, & filiis eorum: quæ quidem Acta quædam, non in Consistorio, verum in *principiis militariibus* (id est in loco Iudiciorum militarium & quærelis militum excipiendis destinato; de quibus postea plenius) referuntur. Quibus actis duo capita continentur: prius, de veteranis; posterius, de Veteranorum filiis. Post peractas videlicet, ingrediente Constantino M. in Principia, salutationes: post solitas item, faustasque & ἐγκυκλιῶν acclamationes, seu ἑπιβοιήματα: item post sermonem hinc indè inter Constantinum M. & Veteranos commutatum, seu habitum: denique ad Veteranorum exclamationes, efflagitationes & preces. Ex quibus apparet, quis Constantini, quis viceuersa Militum & Veteranorum in Constantinum animus & affectus fuerit: Quâ parte etiam, priusquam de ipsius leg. sententia agimus, plurima notanda veniunt. Prima observatio est de *Principiis*, de quæ salutationibus simul & acclamationibus Principum in his. *Principia* ergo erant loca in castris, in quibus Præfecti & Tribuni iudicia exercebant, iura reddabant, querelas commilitonum audiebant, quod notissimum est, vel ex Macri I. C. l. officium 12. in fine, π. de re militari. Probo, in *Eumene*: Tacito 1. *hisor.* Lintio, *variis locis.* Hinc & *militum Sancta Principia*, in quibus etiam leges & constitutiones

Principum rem militarem spectantes adseruabantur: vt testatur *Novella Theodosij 1.* & Iustinianus *constit. de Codice Iustin. confirm. §. 4.* vnde quoque hæc *lex desumpta* fuit proculdubio: deuotissima Principia, *l. iubemus 16. §. 1. Cod. de erogat. milit. ann.* Breuiter, Principia erant in re militari, seu militiâ, quod in re civili, Prætoria vel Secretaria Iudicium: videndus inter alios Lintius, *lib. 27. & lib. 28.* Frontinus, *de re militari, lib. 4. c. 1. & lib. 2. c. 5.* quibus etiam locis, *mittere Principia*, est conuentum militarem soluere, Tribuno vel Imperatore non amplius ibi præsentente, neque amplius ius aut mandata dispartiente. Quomodo & Prætorium missum dicitur apud Lintium *lib. 21.* horum denique mentio in *l. vlt. C. que sit longa Consuetudo.* Vopiscus in *Vita Numeriani: Eumque ante signa & principia protractere.* Principiorum peculiaris erga Principes seu Imperatores religio seu reuerentia fuit: & vice versa ipsorum Principum, erga Principia. Quare ingressi ea quandoque Imperatores, vt iuri militari dicendo præsentent, vel interessent: Et tùm solemnitate magnâ salutatione videl. mox & acclamatione excepti, quod hæc *lex* testatur: & alter Pollionis locus, in *Regilliano.* Cum manè processisset à Principiis Imperator est saluatus. Vbi tamen vir Doctus *Principia* pro Principibus militibus accepit: Tertullianus quoque *de corona militis, c. 12.* *Ecce annua votorum nuncupatio: quid videtur?*

Prima

Prima in PRINCIPIIS; Secunda in Capitolio. Amm. Marcellinus quoque *lib. 15. p. 45.* de Syluano, *Nihil tunc ex presentibus ratus, in consilia cogebatur extrema: & sensim cum Principiorum verticibus secretis collocutus, iisdemque magnitudine promissa mercedis amissis, cuius purpureo à draconum & vexillorum insignibus ad tempus abstracto, ad culmen Imperiale surrexit.* Quo loco *Principia*, perperam interpretatur vir doctissimus, *Principales milites*, qui priuilegiis muniuntur: *Principiorum* enim vertices sunt qui in principiis potiore loco erant. Et si aliis locis Amm. Marcellinus vt *lib. 22. p. 221. 223. lib. 25. p. 317. principia*, pro Principalibus legionum & turmarum, ex quibus Principia constabant, vsut pat: quique consultationibus adhibebantur. Cum hæc verò Salutatio non est miscenda solemnitas matutina illa militiæ, de quâ Polybius in insigni illâ *σπαρτάβει* de militiâ Romanâ: οἱ δὲ ἰσπῶς ἢ ταξίαρχοι πάντες αἷμα τῆς φωνῆς ἀσπάζονται πρὸς τὰς ἢ χιλιαρχῶν ἰστανάς οἱ δὲ χιλιαρχοὶ πρὸς τὴν ἰσπαν, καὶ οἱ ἄλλοι τὸ κατὰ μέρος αὐτοῦ ἀσπάζονται πρὸς χιλιαρχούς. οἱ δὲ χιλιαρχοὶ τὸς ἰστανάς ἢ ταξίαρχους, &c. Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consules; atque ille quidquid agendum Tribuni edicit: Tribuni, Equitibus, Centurionibusque, &c. Iosephus *lib. 3. excidij*: ἐπὶ δὲ τῶν ἑω τὸ σπαρτάβειν ἔβη, ὅτι τὰς ἐκατοντάρχους ἕκαστοι πρὸς τὰς χιλιαρχὰς οὕτως συνίσταν ἀποσπῆσαι, μὴ ὅτι πρὸς ἑκάστα ἢ ἑλὼν οἱ ταξίαρχοι πάντες. Non est item miscenda altera illa salutatio pariter processuro Principe, quæ continetur *l. 1. Cod. de sententiam passis & restitutis*, etsi in multis conueniat. Cum, inquit, saluatus esset à Geriano & Aduento & Opilio Mautino Præfectis Prætorio Clarissimis viris, item amicis & Principalibus officiorum, & vtrinque ordinis Viris, & processisset, oblatum est ei Iulianus. &c. Multo minus miscenda cum hac salutatio ingredientium ad Principem, de quâ *superiore lib. 6.* de quâ & Lampridius, in *Alexandro Senero*, p. 115. cap. 119. & Capitolinus in *Maximino Iunior*, p. 148. 149. Vt ad ingressum Principum in Iudicium loca redeam, de ingressu Agrippæ Regis in auditorium Festi, est locus *Aclorum c. 15. μὴ πολλοὺς φωνήσας ἢ εἰσιπυθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον οὕτως τὸς χιλιαρχούς ἢ ἀπὸ τῶν τῶν ἑξουσιῶν εἰσι τῶν πῆλας.*

Secunda ad hanc legem observatio est, de *Acclamationibus* Principi fieri solitis, quarum *Acclamationum* factatum, quæ Græcis ἐπιβοιήματα, ἀμνησῆαι, & posterioris tui Græcis σπουρχῶνια, multa exempla in Historiâ Augustâ occurrunt. Et quidem in Principiis militum, vid. Herodianum *lib. 4. sub iisdem* etiam formulis quæ hîc occurrunt, seu hæc lege continentur gemine germanæ. Tres verò formulæ hîc occurrunt: Prima hæc formula, *DEI TE SERVENT*: quæ ipsa solemnitas & ἐγκυκλιῶν fuit. Ita apud Lampridium in *Diadumeno*, à militibus pariter acclamatum, *Macrino Imperator, Dii te seruent, Antonine Diadumene, Dii te seruent, Iupiter optime maxime, Macrino & Antonino vitam*: Apud Vulsatum Gallianum, in *Cassio in sin. Adclamatum à Senatu*, *Antonine Pie Dii te seruent: Antonine clemens Dii te seruent*: Apud Pollionem Claudio: *Auguste Claudii, Dii te Nobis præsent.* In auguratione Alexandri pariter à Senatu acclamatum, referente Lampridio p. 116. 117. *Auguste innocens Dii te seruent; Alexander Imperator Dii te seruent: Dii te Nobis dederunt, Dii conferuent; Dii te ex manibus impuri erpuerunt; Dii te perpetuent, Dii illum eradicaerunt, Dii te seruent: Dii immortales Alexander vitam.* Et rursum, *Antonine Alexander Dii te seruent: Antonine Aureli, Dii te seruent: Antonine Pie Dii te seruent:*

Antonini nomen, Antoninorum nomen Dii conferuent. Item, *Antonine Auguste Dii te seruent, Dii te Antoninum conferuent*: & post, *Alexander Auguste Dii te seruent.* *Casar noster, Augustus noster, Imperator noster, Dii te seruent, Vincas, valcas, multis annis imperes.* Et rursum: *Magne Alexander Dii te seruent*: Item, *Aureli Alexander Auguste Dii te seruent.* Sed & bello Persico finito, p. 134. *Alexander Auguste Dii te seruent, Persice maxime, Dii te seruent.* Gordiano quoque ita adclamatum, refert Capitolinus, in *Maximinis*, qui sub Constantino M. (cuius hæc lex est,) scripsit p. 144. & p. 147. & in *Gordiano* p. 153. in *Maximo & Balbino* p. 156. & Vopiscus, in *Tacito* p. 227. 228. item in *Probo* p. 237. in *Saturnino* p. 245. Similis illa quæ facta DOMINO & Saluatori nostro Hierosolymam ingredienti, ex *Psalmo 118. Hoschibabna*; id est *SERVA OBSECR*, quod in *Hozanna* contractum.

Hinc interim obseruandum, Veteranos, de quibus *b. l. Gentiles* fermè fuisse, eaque formulâ Gentiles Constantino M. Principi acclamasse, *Dii te nobis seruent.* Itaque & Tribonianus, religiosior iam, hoc ita immutauit, *Deum te nobis seruent.* Et hæc de primâ Acclamationis formulâ.

¶ Sequitur altera, *Vestra Salus, nostra salus* Similimè adclamatum Seneca, Commodò interfecto, vt refert Lampridius, *TE SALVO, SALVI ET SECURI SVMS: VERE, VERE: modò VERE, modò DIGNE, modò VERE, modò LIBERE* Item *Alexandro Seneca.* In te salus, in te vita, vt vivere deberet: vt & *Salua Roma quia salua Imperator.* Huc & illud incerti Panegyristæ Galli ad eundem Constantinum circa A. D. 326. locus facit. *Cum in tuâ conseruatione salus nostra sita sit: & mox Tu cuius ex vitâ omnium fata pendet; apud Ammianum Marcellinum lib. 14. p. 20. à Principis salute veni filio pendere statum orbis Terrarum.* Phædrus *l. 5. fabul. 88.* *Larare incolumis ROMA SALVO Principe.* Sic Chryostomus *hom. 6. in 1. Timotheo*, 22. agens de precibus pro Regibus, ἢ ἐκείνων σωτηρίας ἡμῶν ἀποεργῆσαι ὑμᾶς αὐτοὺς. Illud verò *vestra salus, nostra salus*, nescio quomodo fermè vsurpauit apud Cassiodorum *2. var. vlt.* Theodoricus Rex ad Chlodoueam R. Francorum scribens, *vestra siquidem salus, nostra gloria est.* Omitto nunc *σπουρχῶνια* Græcorum, quibus multos annos comprecabantur.

Tertia Acclamationis formulâ, imò & clausulâ, *Vere dicimus: Iurati dicimus.* Nempe ita adseruatione magna & iureiurando formatæ nonnunquam & conclusæ à veteribus Acclamationibus, vt se non fictè aut simulatè, & expressis per adulationem vocibus, sed verè, & ex animo acclamasse testarentur. Plutarchus quoque testis, *libro de Auditione*, de Acclamationibus in Declamatores: & Lucianus in *Zeuicide*, qui nominatim *per Herculem* firmatas ait. Eodem pertinet formulâ, *Ita saluus sim*, apud Ariannum in *Epictetum lib. 3. c. 23.* Sic & Dio, *lib. 61. inf.* Nerone in Theatro canente acclamationes finitas narrat Iureiurando *Per ipsam Casarem.* Atenim similis planè huius leg. formulæ locus, in superiore illo Lampridij loco in *Commodo*, quem repetere iuvat: *Te saluo, salui & securi sumus: VERE, VERE: modò VERE, modò DIGNE: modò VERE, modò LIBERE.* Hæc verò *lex* omnium plenissimè firmat, vt quæ publicorum monumentorum pars sit. De hoc alioquin in Acclamationibus Iurifurandi more Franciscus Bernardinus *lib. 1. c. 22. septem libri de veterum Acclamationibus & plausu.* Nunc de lege ipsa.

¶ Primo huius legis capite id Constantinus M. constituit, I. vt Veterani ab omnibus muneribus Ciuilibus immunes sint, id est, à muneribus personaribus,

fonalibus, de quibus alibi plene dicitur. 2. Ut immunes sint ab operibus publicis, id est ne ad opera publica, aut opes, aut operas conferre teneantur, de quo dicitur *inf. tit. de operibus publicis* 3. Ut immunes sint ab omnibus Tributis & annonis. 4. Ut à Magistratibus conveniri non possint, id est, ut ne operas ad vias tuendas Magistri pagorum ab his exigere possint: Vel ne militi prætereunti aut alij cuiuscunque, comitari annonam præstare, ligna aut stramenta deportare à Magistris pagorum cogi possint. (Hæc enim per *Magistratus*, id est, Magistros pagorum à possessoribus exigi solita, docui ad l. 1. *sup. de erogat. militaris annonæ*; adducto etiam in rem Siculi Flacci loco.) Atque hoc sensu *Magistratus* hic accipiendi sunt: pariter ut l. 2. *sup. de Salyamo*: 5. Ut immunes sint Veterani à Vectigalibus: *Vectigalis* appellatione hoc loco vel civitatum ipsarum reditus intelligi possunt, suos enim Civitates & Respublicæ reditus habuerunt, quæ *Vectigalia* dicebantur, de quibus erit dicendi locus *inf. l. 10. 18. 26. 32. 33. 48. de operibus publicis*. Item intelligi potest *Vectigalis* appellatione portorium, id est, id quod pro mercibus quæ importantur & exportantur, soluitur. Græci *ἑξαγωγικὸν ἢ εἰσαγωγικὸν* vocant. Nam & ita iidem Græci *φόρος* & *τέρος* distinguunt: & diuersa plerique Scriptores faciunt tributa, & vectigalia. Et sanè Veteranos à portorij onere immunes fuisse docet *lex 9. inf. b. t.* Verùm priori interpretationi acquiesco, propter ea, quæ postea mox de publicanis subiiciuntur.

¶ Sequuntur tres immunitates circa *Negotiationem*; nempe, quod Veterani in quibuscunque Nundinis *καταγορεύονται*, interfuerint, negotiantes immunes esse debeant, & à *Proponendis*, à Publicanorum, Fiscique exactione, quibus tribus alioquin negotiatores urgebantur. Nos de singulis.

¶ Sexto igitur à *proponendis* immunes Constantinus Veteranos iubet esse. *Proponenda* sunt *b. leg.* quæ ob merces publicè venum propositas & expositas nundinarum tempore seu in nundinis civitati vel territorio, in quibus Nundinæ celebrantur, soluebantur: observandum enim in oppidis & in regionibus certo loco ac tempore emendis & vendendis rebus, nundinas, *droit de marché*; constitui solitas, per Honoratorum dispensationem & Ordinum seu Civium, sub præsentia Rectoris Provinciæ, ut ostendit *Novella Theodosij ult. in fine*: vid. & l. *vn. Cod. de Nundin.* In his igitur Nundinis quid Civitatis nomine exigebatur ob merces propositas. *Proponere* *εἰσφέρειν* est merces venum, seu vendendas exponere, ut docet quoque l. 1. *inf. de fisci debitorib. lex. 3. Nemo 10. inf. de Iudicis*, Iuuenalis *Satyra 4. vers. 46.*

Quis enim proponere talem Aut emere audeat?
Græci pariter dicunt, *ἑξομολογῶν*: Itémque *proposita* bona, eodem sensu, d. l. 1. *inf. de fisci debitorib.* Hinc igitur *Proponenda* sunt ea quæ pro, vel ex propositis mercibus exiguntur Civitatis nomine: quod etiam Venalium dici videtur in l. *vn. C. de Nundinis*, Nos Galli *la lande*, ou *louade*, item *le droit de Hallage*, item *le droit de Haubar*, *Ostellage* vocamus. Neque huic adeò absumile est quod dicimus *droit de Passage*, seu Locarium. A quo proinde Veterani immunes fuere, pariter ut picturæ professores pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtinebant, si in his usum propriæ artis exercerent, l. *ult. inf. de excusat. arificum.* *Proponenda* verò, quomodo & *Cognoscenda*, pro ipsis functionibus publicis, l. 129. *inf. de Decurion.* Cassiodorus 4. *var. 19.* in eodem fermè argumento, *Nundinanda*: Siliquatici namque præstationem,

quam rebus omnibus *NUNDINANDIS* provida destituit Antiquitas in frumentis, vino, & oleo, dari præfenti tempore non iubemus. Sic & Præbendiam olim dixit Plautus & Gellius: Cassiodorus 5. *var. 40.* tribuenda quæ moræ solito tribuuntur.

¶ Septimò, à publicanis Veteranos inquietari Constantinus M. vetat, id est, portorium ab his exigi, atque adeò à portorio immunes esse iubet, atque ab aliis mercium vectigalibus & tributis, quæ Publicani exigere solent à negotiantibus.

¶ Octavo Fiscum quoque quidquam exigere à Veteranis, Constantinus M. vetat, emptionis vel venditionis nomine. Quibus verbis *siliquaticum* indicari seu innui quis putet: Proponendis proximum Monopolium Siliquaticum, & Auraria præstatio scilicet erat: quod Fisco (non Civitati, ut *proponenda*) præstabitur mercium nomine: Quamquam in portibus id exactum ostendit Cassiodorus: mentio frequens apud eum 2. *Ep. 4. & ep. 30. & 4. ep. 19. & lib. 3. ep. 26. lib. 5. Epist. 31.* & de eo est *Novella Theodosiana ult.* qua Siliquaticum instituitur: Græci *κερατῆσιον* vocant. Siliquaticum à *lustrali* collatione, seu auraria, quomodo differat suo titulo dicitur. Hactenus primum caput, seu de privilegiis Veteranorum ipsorum.

¶ Alterum huius legis sue Inflationis, sive Epistolæ caput est, de *Filiis Veteranorum*, de quibus alioquin est peculiaris *infra*, *Titus hoc ipso libro*, ab hoc altero scilicet *de filiis militarium Apparitorum & Veteranorum*. Et quidem eo titulo quatuor eiusdem Constantini de iis constitutiones, puta *lex 1. 2. 4. 5.* & quibus *lex 1.* superiore anno data, & ad eandem Historicam causam pertinens ad quam hæc *lex*: de quo mox; de quo adhuc ad l. 9. Et hoc quidem caput, si quod aliud *hoc Codice*, omnium fecidissimè depravatum, & conclamatum est, in quo restituendo, qui aliquid præstiterit, semper aliquid desiderabit. Illud perspicuè satis vult Constantinus M. ut Veteranorum privilegia ad filios quoque eorum porrigantur; eos, inquit, *defendant decertationes, quæ in parvis personis fuerint: defendant*, id est, immunes præstent: quo ipso sensu *defendendi* vox effertur l. 7. *inf. de vironib.* *Defendere* alioquin in genere pro *veri decertationes*, id est, certamina, *εἰς τὸν πόλεμον*, labores in militia à parentibus peracti, de quo adhuc ad l. 9. *Decertandi* vox hæc in re propria, armis scilicet bello, prælio, ferro, manu, vi decertaret: quod & addi sæpè solet. 2. Item hoc vult, ut Veteranorum filij & ipsi militent, & efflorescant. *Florescendi* vox ad militarem laborem pertinet, quomodo & *florētissimis* Legionibus dicuntur pariter filij Veteranorum inferi l. 12. *inf. hoc. titulo.* Et quidem sollicitus, vel potius *solito civis*, quod suadent sequentia. 3. Pœnas contra minuitur *contumacibus*, id est, militiam detrectantibus: Hæc tria inquam etsi in turbido, attamen internosci satis possunt: Proinde eodem pertinet hic locus, quò illa *Valentiniani lex 58. inf. de Decurionibus*. Sed & *quinæxum curialem nascendi oportunitate vitaverit, nisi cum duodeviginti annos expleverit, militiam exerceat, per quam parentibus eidem IMMUNITAS Quæ sita est, securus esse non poterit, propter sortem originis.* Item etsi alia nonnulla duriscula hic occurrant, interpretatione tamen aliquâ sustineri, vel leniculâ saltè emendatione sanari possunt, ut in *Notis* iam tentavimus: Atenim insanabilia ista videntur; ne si *contumaces secundum eosdem Veteranos comprobari poterim, decimetur his sententiis, cum Præsdali officio adiungentur probabilis inflationem meam.* Quæ omninò ita expressa sunt in MS. Et tamen ea ita ipse restituum: *Nam si contumaces [filij scilicet Veteranorum] secundum eosdem*

eosdem Veteranos comprobari poterim, decimo atatis sexatque cum Præsdali officio adiungentur probabilis inflationem meam. Singula expendamus. Ait Constantinus, 1. *Nam si Contumaces*, id est, si militiam detrectare comprobari poterint, & quidem *secundum eosdem Veteranos*, id est, si quemadmodum Veterani ipsi iure militiam detrectant, ipsi quoque Veteranorum filij detrectare velint contumaciter (nam & *contumacie* verbum in bonam partem effertur)..... 3. *Reposui, Decimo atatis sexatque*: quod suadent omnino eiusdem Constantini M. *lex 4. inf. de filiis Veteranorum.* & Constanti, *lex 35. inf. de decurionib.* quibus post sedecim annos filij Veteranorum curiis mancipari iubentur. Vide & quæ notantur ad l. 5. *sup. de renilitari*: Alioquin ætas alia aliis postea constitutionibus præstituta, & quidem octodecim annorum, l. 88. *de decurionib.* 4. Præsdali officio adiungentur: Veteranorum scilicet filij militie inhabiles, in officiis Præsdalibus militare aliquando iussi sunt, ut testatur d. l. 5. *sup. de re militari*: Curis alioquin annexi iussi ab ipsomet Constantino: vid. *tit. de filiis Veteran.* & Iuliano, l. 58. *de decurionib.* Postea sanè Constantij l. 6. *cod. tit. de decurionib.* Veteranorum filij officiis præsdalibus adgregari vetiti: vbi tamen vid. quæ de *illius legis* sensu dixi. Et hæc de prima posterioris capitis sententia.

¶ Alter seu postremus versiculus nihilo emendatior est; illud quidem in eo clarum, Constantinum inhere, ut contumaces veteranorum filij ad conspectum suum mittantur; quod & aliàs à Constantino factum, nempe ut veteranorum filios conspectui suo subiici veller, ut docet quoque eius *lex 2. & 5. inf. de fil. milit. Apparit.* probandis videl. iis, num ad militiam apti essent nec ne. Sed verba quæ sequuntur inemendatissima sunt, *Ut sine*

salvi cum senias consequantur pœnas indulgentia. Pro quibus repono, *Ut si sine salvi, consonas consequantur pœnas indulgentia*: Ait *si sine salvi*, id est, si valido sint corpore; *sanj, incolumes*, si militiæ apti sint, & tamen militiam detrectauerint, *consonas*, d est, congruentes pœnas subeant, *consonas* inquam, *indulgentia*: Scilicet, quemadmodum si militiam subiissent indulgentias adsecuti fuissent; ita qui perperam militiam detrectare reperti fuerint, pœnas pariter magnas subeant.

¶ Nunc de historiâ *huius leg.* Pertinet ea, pariter ut d. l. 1. *inf. de fil. mil. Apparitorum & Veteranorum* quæ data est Anno superiore proximo 319. ad bellum *Sarmaticum*, quod his annis à Constantino M. gestum est, de quo Porphyrius, *Panegyrico ad Constantinum epigr. 22. 23. & 19.* Auctor vitæ Constantini, *lib. 4. c. 5. 6.* Sozomenus, *lib. 1. c. 8.* & Zosimus, *lib. 2.* Quare & data hæc *lex* in Civitate *Velanorum*; nam ita omnino rescribendum; quæ vrbs in Mœsiâ superiore fuit, & quidem interior seu mediterranea, non ad Danubium sita, sed ab eodiffra, teste Ptolomeo, *lib. 3. c. 9.* & media quidem inter Serdicam (cui etiam proprius) & Sirmium. Neque enim stare hic potest vox *Velanorum*, vel ut habet Codex Iust. *Belonacorum*: vnde tamen Viri docti omnes hactenus *Belonacorum* (quod in Galliâ faciunt. Quod etiam credidit Ferreolus Locrinus in *Chronico Belgico* (edito A. D. 320.) Neque enim Constantinus hoc tempore in Galliâ substitit, sed vel in Pannoniâ, vel in Mysiâ, aut Daciâ, Sirmij, aut Serdicæ, de quo vide *Chronicon nostrum*: verum hic error geminus illi est, quo *Moraniacum* etiam, si Deo placet, in Galliâ in l. 6. *sup. de off. Rect. prou.* sibi Viri docti loco *Moguntiaci* singunt. Quos errores patriæ amor peperit.

¶ INOPIA VETERANORVM intercedit Constantinus M. hæc l. iis vel ad Agriculturam, vel ad Negotiationem imunitatis.

¶ II. *Idem A. ad Vniuersos Veteranos.

VETERANI, iuxta nostrum Præceptum, Vacantes terras accipiant, easque perpetuò habeant immunes: & ad emenda ruri necessaria pecuniæ in numum vigintiquinque milia follium consequantur: boum quoque par, & frugum promiscuarum modios centum. ¶ Qui autem Negotij gerendi habuerit voluptatem, huic centum follium summam immunem habere permittimus. Præter hos ergo qui vel domiciliis vel negotiis detinentur, omnes qui Vacatis, & nullum negotium geritis, ne inopiâ laboretis, ad hoc remedium debetis concurrere. Dat. 11. Id. Octob. Constantinop. Constantino A. VI. & Constantio Cæs. CONS.

NOTÆ.

- * Aest hæc *lex* à Co. Iust.
- " Vacantes, l. 8. *inf.*
- " Fortè *pecuniis*.
- " *Immunis*: Non admitto qui reponerat, *immunis*: Postea enim demum de immunitate agitur.
- " De *Follibus* iam aliquid dixi *sup. titulo, de Senatoribus*, & *globali septem solidorum folliumque collatione*.
- " *Promiscua frugos*, id est omnis generis. Alio sensu l. 1. r. *§. 1. r. de condit. & demonstr.* Promiscuæ conditiones, quæ scilicet promiscuè implentur, factæ & commercio hominum, non potestate iuris, non fato seu *casu*: de quo alibi plenius.
- " Id est negotiationis seu mercaturæ exercendæ.
- " De *Follibus* alibi.
- " A *lustrali* collatione, vid. & l. 9.
- " Id est *vibanâ* conseruatione.
- " Ita MS. habet, antea malè *recurrere*.
- " Incepit hæc vox, ut aliis pluribus constitutionibus, veluti l. 12. *inf. de appellat.* l. 8. *inf. de Decurion.* l. 2. *de famil. episc.* ita & hæc in hac occasione vocis sequentis, *Constantino*; id scilicet verus quam quod alij quidam censent, huius Codicis conditores hanc leg. quæ Licinij erat in nomen Constantini mutasse, atque idèd etiam cum huius legi subscriptum esset, nomen *Byzantiij*, substituisse Constantinopol.

NOTA Veteranorum vt hac l. aperte dicitur (atque aded latrocinii, si verum amamus, idque etiam suadet l. 7. inf. vbi dicam adhuc) Constantinus M. hoc Edicto intercedit. Quomodo etiam Augustus commoda missionum definiuit, ne aut ante aut in NOTIA post missionem sollicitari ad res novas possent, teste Suetonio cap. 49. Veteranos scilicet ad Ruris culturam vel ad mercaturam innitans, (quod & ipsum Constantius postea fecit d. l. 7.) idque sub hac munificentia & indulgentia. Nam vt ad Ruris culturam animus Veterani inducant, quinque munificentis eos prouocat, Primum, & vacantia eos terra accipere iubet, seu (vt habet lex 8.) vacantia. Scilicet Veteranis & emeritis ex disciplina Romana, agri arua assignari solita. Lucanus lib. 1.

Quae sedes erit emeritis? quae rura dabuntur, Quae noster Veteranus aret? Hygenus de limitibus constituendis: Erat, inquit, tunc premium terra, & pro merito habebatur: Iuuenalis Satyra 14.

Tandem pro multis vix ingera bina dabantur Vulneribus, merces ea sanguinis aique laboris, Nullis vix unquam meritis minor.

Vid. & Dionem lib. 54. de Augusto, διὰ τὴν τὴν ἰσχυρίαν, ἢ καὶ παυσάμενοι ἢ στρατείας ἀπὸ τῆς πόλεως ἢ ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀπὸ τῆς πόλεως. Et multa eius moris mentio apud Lium: etiam Titulo Digestorum de re militari: & l. 15. π. de rei vindicatione: & l. in agris 16. π. de adquirendo rerum dominio: Scriptor Anonymus quoque subditus Notitiae Imperij. Habet, inquit, Veteranus regis donis opulentos & ad colendos agros adhuc praesentes agricolae: habitabunt limites Arabum quae dudum defenderant loca, & laborum desiderio potiti, erunt ex milite collatores. Porro assignatae Veteranis terrae vel ab hostibus captae, vel ab iisdem vindicatae & vindicandae, vel terrae vacantes. De limitibus suo Titulo supra dictum. Sanè Vopiscus quoque testatur, Probum Imperatorem Veteranis omnia illa loca quae angustè aduenit priuata donasse. De Vacantibus est haec lex & lex 8. inf. Vacantibus proxima sunt d. l. 11. loca absentium squalida, & situ dissimulationis horrentia. Sidonius quoque Carmin. 5.

Emeritus iuuenis sterilis ieiunia terra Vomere fecundans.

Amarum & incertum solum dicit Siculus Flaccus de condit. agr. p. 20. Et tamen Hygenus de limitibus constituendis, scribit p. 198. Solent enim culti agri ad pretium emeritorum aestimari. Et Siculus Flaccus p. 20. Militi veteranoque CULTURA assignatur, si quid enim amari & incerti soli est, id assignatione non datur. Veterani nihilominus apud Tacitum lib. 1.

quferuntur, per nomen agrorum, & vligines paludum vel inculta montium accipere se. § Secundò eandem terras immunes possidere iubentur Veterani, citra vllius stipendij, citra annuae praestationis onus, h. l. & l. 8. inf. h. l. Item citra Agratici onus, l. 11. inf. vbi dicam. Tertio, certa pecunia quantitas de publico eis assignatur, viginti quinque millia follium: id est si rectè computo octuaginta quinque solidi sine aurei: de qua follium aestimatione dicam alibi plenè. Sanè aliquando pisco more Veteranis premium pecuniarium datum, non agri: vid. Dionem lib. 54. 55. Suetonium Iulio cap. 38. Caio cap. 44. de quo vid. Lipsium in 1. Annal. & Puteanum de stipendio milit. cap. 17. Quarto, pat bonum quoque iisdem de publico praeberi iubetur. Quod & ipsum Valentiniano placuit, l. 8. inf. Et eodem exemplo antea Alexandro Senero, de quo Lamprius ita scribit: p. 134. Sola, quae de hostibus captae sunt, limitaneis Ducibus & militibus donant: Addidit sanè his animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant, ne per inopiam vel per senectutem possidentium desisterent rura vicina Barbaria. Cui loco respondent verba legis 8. inf. Amplius, inquit, addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia praebeamus. Postremò seminum quoque certam quantitatem iisdem Veteranis praebere iubet Constantinus h. l. vt & Valentinianus l. 8. inf. putà, modios centum frugum promiscuarum, seu vt d. lex 8. loquitur: vtriusque frugis. Quibus verbis indicati puto frumentum & hordeum. Et haec de cultura agrorum, ad quam Veterani inuitati.

§ Ad Negotiationem verò, si arua versare nolint Veterani, Constantini M. hac indulgentia prouocantur; vt centum follium summam immunem habeant, id est, vt negotiantes intra illam summam, à lustrali collatione sint immunes, quam alioquin omnes mercatores, seu negotiatores agnoscere teneantur, de quo dicitur inf. suo Titulo de lustrali collatione. Porro quantitatis huius à lustrali collatione immunis modum variè definitum reperio, modò centum follium, vt h. l. de quo fortè modo etiam accipienda est lex 2. inf. de lustrali collatione: modò etiam vnus Vagenae, l. 7. d. tit. de lustrali collatione, id est, vnus quinquagenae, vel quinquagenae, de quo ad eam leg. plenè, seu quindecim solidorum, l. 14. eod. tit. modò in vniuersum, l. 9. inf.

§ Illud admonendum, hanc patiter vt & superiorem leg. pertinere ad Sarmaticum Constantini bellum, de quo Zosimus lib. 2. & non vno loco Porphyrius in Panegyrico: vt ad superiorem leg. iam notati.

IMMUNITAS à censu quomodo per militiam suae susceptam, suae expletam, quaratur.

III. Idem A. ad Maximum p. v.

COMITATENSES & Ripenses milites, atque Protectores, suum caput, patris, ac matris & vxoris, si tamen eos superstites habeant, omnes excusent, si censibus inditi habeantur. Quòd si aliquam ex his personis non habuerint, vel nullam habuerint, tantum pro suo debent peculio excusare, quantum pro hisdem si non deessent, excusare potuissent: ita tamen vt non pactione cum alteris facta simulato dominio rem alienam excusent, sed verè proprias facultates.

facultates. § Veteranos autem post emeritae missionis Epistulas, tam suum quam vxoris caput excusare sancimus: aut si honestam missionem meruerint, suum caput tantummodo excusare. Ceteros omnes Veteranos de quocunque exercitu vnà cum vxore, suà vnus capitis, frui excusatione praecipimus. Ripenses autem veteranos, qui ex priore lege post viginti quatuor stipendia honesta missione impetrata vnus excusatione capitis fruebatur, etiam si viginti stipendiis completis honestam missionem meruerit, ad exemplum Comitatus militum vnus caput excuset: Intra viginti etiam stipendia dimissus, quoniam inbecilli & debiles censibus non dedicantur; eodem beneficio vtantur. § Alares autem, & Cohortales dum militant, propria capita excusent: Veteranis quoque eadem excusationis solatia habituris, qui quocumque tempore in quibuscumque Patribus meruerint missionem, si ex Comitatus militiam senectutis vel debilitatis causa dimissi fuerint, indifferetò dispendiorum numero, duo capita excusaturis, id est suum adque vxoris; & Ripensibus indifferetè idem priuilegium habituris, si se ob belli vulnera dimissos probauerint: ita vt si quis eorum post quindecim stipendia intra viginti & quatuor annos ex militiam decesserit, sui tantum capitis excusatione fruatur, vxorem enim Ripensis militia decesserit, sui tantum capitis excusatione, post viginti & quatuor annos, excusari oportet. xv. Kalend. Jul. Antiocha, Paulino & Iuliano CONS. [325.]

COMMENTARIUS.

- 22. PP. vt probare videtur huius, vt & l. 10. inf. de Decurionib. subscriptio, vt Antiochia. Et sanè huius legio argumentum nil commune habet cum officio P. P. Sed cum Officio P. P. ad quem census & Tributorum cura pertinebat. Tandem ex l. 2. inf. de Decurionib. apparet, hunc Maximum Praefectum, seu Vicarium Orientis fuisse, cuius sedes Antiochia: vbi haec lex proposita. De Comitatus & Ripensibus dixi ad l. ult. sup. de re militari. De Protectores, v. sup. titulo lib. 6. sup. Similitaxatio, l. 7. prope fin. sup. de Tironibus. Peculium castrensè. Simili fraudi occurrit l. 6. vers. cò scilicet seruanda ratione, sup. de Tironibus. Alteris, id est aliis: alioquin Alter, tantum de duobus. Comitatus & Ripensibus. Epistolam harum emeritae missionis mentio, l. 11. inf. sup. de desertoribus: l. 1. inf. de Testimoniali, l. 1. inf. de traditoribus & stansis: At non & l. 2. sup. h. t. dicam inf. titulo, de Testimoniali. Honestam missio, hic pro causaria, senectutis vel debilitatis causa. V. quae dixi ad l. ult. sup. de re militari. Puta, Cuneis, Auxiliis: vide Notitiam Imperij, in Ducibus. Fortè, sui vnus: Quamquam & hoc rectum. Ripenses autem Veteranis: ad quem nunc redit. Lex haec non extat. Excuset, id est, excuset & intra. vtatur. Ripens militia non eadem olim priuilegia, quae Comitatus tributa hinc obserua: v. quae dixi fin. leg. ult. sup. de re militari. Alares & cohortales hic distinguuntur. Et tamen cohortales alares dicuntur in Maxci Epistolà apud Capitol. in Clodij Albini, p. 83. Partibus, id est, limitibus, tractibus. de Stipendiorum. V. vxorem etiam Ripens militia decesserit. Vel de vxore haec verba accipienda sunt, vel hic intrusa ex superiore linea recedenda.

COMMENTARIUS.

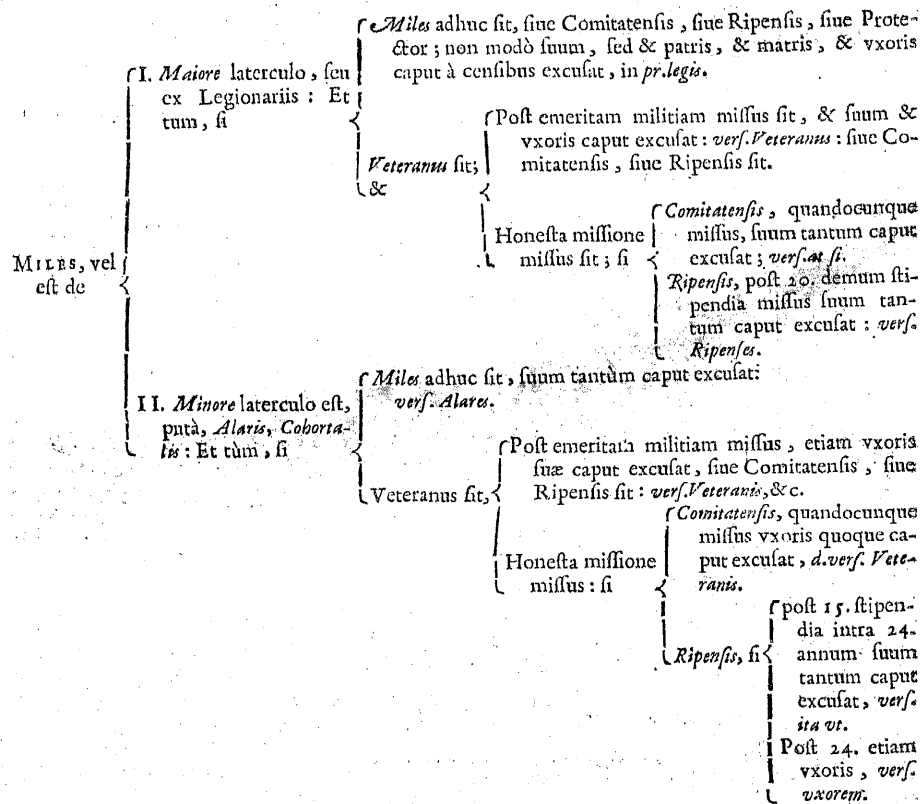
CENSU immunitas per militiam Comitatus & Ripensem, vel constantem, vel folitam, quomodo quaratur, hac Constantini M. lege variè constituitur. Quae quidem singularis est propter ea quae de variis militum differentis eà dicitur. Ad cuius rei intellectum quinque differentiae tenendae sunt. Prima; inter milites, & Veteranos, addere possis & Tirones, ex l. 7. versic. ipsorum etiam, sup. de Tironib. Non vno scilicet & eodem modo hi omnes census immunitatem sibi vel aliis querebant. Secunda differentia constituenda est, inter milites seu legiones, & omnes alios qui de maiore laterculo emittebantur; & inter Alares & Cohortales; qui de minore laterculo; & horum pròinde generum Milites & Veteranos. Maior scilicet priorib. immunitas, non tanta verò posterioribus querebatur: Tertia differentia constituenda est quadamtenus inter Comitatus, & Ripenses; de quibus plenè dictum fuit ad l. ult. sup. de re militari. Quarta inter emeritam militiam & inter honestam seu causariam. Quinta differentia respicit numerum stipendiorum.

Rem igitur ita distinguamus: Si de quibus quæritur, vel de Maiore laterculo sunt, vel de Minore: si de Maiore laterculo sunt, (id est, legionarij) vel milites adhuc sunt, vel iam Militia dimissi; Si Milites adhuc sunt, non suum tantum caput, verum etiam patris & matris & vxoris à censibus excusant, seu immune praestant. Si verò veterani sunt ex Comitatus & Ripensibus, tum distinguitur; vel ehim post emeritam Militiam dimissi sunt, & tunc & suum & vxoris caput excusant: si verò honestam tantum missionem, id est, causariam, atque aded ante expleta stipendia meruerint Comitatus quandoque, Ripenses post 20. stipendia, suum tantum caput excusant. Et haec de his qui ex Maiore Laterculo seu de Legionariis sunt. § Alares verò & Cohortales (quos de Minore Laterculo fuisse Imperij Notitia variis locis docet, & nos ad d. l. ult. sup. de re militari ostendimus) dum militant suum caput excusant. Quod & ipsum constitutum ab eodè Constantino M. de Annonariis & Actuariis, l. 3. sup. de Numerariis & Actuariis: etsi non proprie milites

sunt, sed militares, vt docui *ad l. 11. sup. de erogat. milit. annona*: Veterani verò, si comitatenses sint, quocumque militia dimissi fuerint, vxoris quoque caput excusant: In Ripensibus distinguitur, nam si Ripenses ob belli vulnera dimissi fuerint post quindecim stipendia intra vigesimum quartum annum, tùm suum tantum caput excusant: si verò post viginti quatuor annos, tùm etiam vxoris. In Comitatenlib. igitur veteranis Alarib. & Cohortibus nulla stipendiorum habetur ratio, in Ripen-

sibus habetur. De legitimo alioquin stipendiorum numero, & quidem vicino in peditibus, alij dixerunt: vide Lipsium, in 1. *Annal. Taciti & de milit. Rom. lib. 1. dial. 2.* Fidem facit Polybius, & l. 1. *Cod. de excusat. Veteran. l. 9. Cod. quando provocare non est necesse.* Suidas in verb. Βετερανῶν. Seruius sanè in 2. *Aneid.* ait, milites sacramento rogatos, & plenam fidei habere, & viginti quinque annis teneri: Vbi tamen Lipsius malebat, *viginti quoque*, quia hic vetus stipendiorum numerus fuerit.

SCHEMATISMVS huius legis 4. Constantinianæ, de Veteranis.

PROTECTORIS dignitate vel simili, honorati Veterani, fori ordinarij præscriptionem habent.

v. * Idem A. Maximo "....."

ROVIDENDVM est, ne Veterani Protectoriâ dignitate cumulati, aut qui honores" varios pro meritis" suis consecuti sunt, incongruis pulsentur iniuriis: cùm si quis in hoc" crimine fuerit deprehensus, Rectores Prouinciarum" conueniat ad Tuum Iudicium referre, atque ad tuum Officium prædictos dirigere, vt factum pro sui qualitate possit facillimè coherceri. Dat. i v. Kal. Ian. Triueris", Ianuario & Iusto c o n s s. [328.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. eod. tit.
 " P. P. vt l. 4. sup. & ostendit argumentum legis: & quidem Galliarum, vt censo, argumento subscriptionis.
 " Quos? Tribunorum, vel Præpositorum: vid. sit. prox.
 " Nota promeritis: aliud si ambitu & suffragiis, l. 10. & l. ult. inf.

"Vd

" Vel ad priorum partem huic legi præmissam (in qua de aliquo nominatim crimine actum fuerit) hæc vox referenda: vel eius loco reponendum, quo, id est aliquo.
 " Rectores Prouinciarum pro iurisdictione sua examinantes factum, pro sui qualitate eos cæcere aut. Ita Tribonianus hæc sententiam immutauit.
 " Non fuit Constantinus hoc anno in Gallis: sed vel in Bithynia, vel in Macedonia, proinde vel Triueris hæc lex accepta fuit, vel Triueris alibi quam in Gallia quaerenda. MS. hic habet Triueris: Fuit locus in Triballis, & Dacia, vbi Constantinus hoc tempore egit. Verùm malo Treuerim in Gallia accipere, vbi data hæc lex, id est reddita Maximo P. P. Galliarum, scilicet. Quomodo & in aliis nonnullis præterea legibus hæc vox Dat. accipienda: de quò ad l. 3. sup. vnde vi: quæ de earum numero est.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS (de quo, eiusque officio & munere & privilegijs suo Titulo plenè dictum fuit) dignitas siue honor, vt ab Officialibus, l. 2. 3. inf. de diu. offic. aliisque veluti Fabricæ Primicerijs, l. 3. inf. de Fabricensibus, ita & à Veteranis appeti, iisque pro beneficio tribui solitus: vt præter hanc legem & l. 8. inf. docet lex 1. 2. inf. de Testimoniali, ex Tribunus & Protectoribus. Et lex 2. 3. inf. de diuersis officiis: lex 7. 14. inf. de Iustitiae collatione. Quinimò & principium legis 4. sup. & lex 153. inf. de Decurionibus. Veteranis inquam non modò Armatae militiæ, verùm & Palatiæ, vt ostendit Paratitlon d. r. de Testimon. vt & militiâ Domestici Magistratus alicuius functi, Symmachus, lib. 3. ep. 67. ad Ricomerem. Firmum Domesticum meum, militia stipendij cum honestate perfunctum, testimonio meo decuit adiuari, vt facilius aditu ad tuam notitiam perueniret. Porrigere igitur oro te adiutricem manum, LEGITIMA PRÆMIA EX MORE captanti. Huiusmodi quippe VETERANIS prærogatiua debetur, vt illis Protectorum dignitas, tanquam præteritum longi laboris accedat: quod Firmo incunctanter eueniet, si tuus suorum vota hominis ad conseruata nitentis aduerit. Sed & Paulinus, Nolanus Episcopus, Epistolâ ad quendam militem Religiosum. In hæc militiâ, inquit, soletis in votis habere, hanc officij promotionem, vt Protectoris efficiamini. Si autem te Deo probaueris, ipsam Deum incipies habere Protectorem: Vide ad qualem militiam te inuito collegam, vt quod homini esse optas, hoc tibi Deum sit. At quòd Iulianus Epistolâ 22. ad Leontium scribit, ἐγκατελεσθη δὲ οὐ τῶν ἀνερίων ἀποτίματι, γινώσκων δὲ ἅπασι τῶν ἀπολαοφροσύων, ἅτοι ἢ ἐραπεισοφύων, id non tam de Protectoribus, quàm de domesticis est: Quò etiam pertinet lex 3. inf. de Testimoniali: de quâ Domesticorum & Protectorum distinctione, vide suo Titulo. ¶ Horum igitur Veteranorum Protectoris dignitate auctorum, vel etiam aliâ (veluti Tribunorum, Præpositorum: v. inf. tit. de testimon. ex Tribun. & protectorib.) honori id h. l. tribuitur à Constantino M. vè in crimine aliquo deprehensi, Rectores Prouinciarum in eos statuere non possunt, verùm ad Præfectum Prætorio de iis referri debeat, atque ad eius officium dirigi, tibi demùm coërcendi. Habent igitur fori ordinarij præscriptionem, & compertens Index Veteranorum Protectorum est Præfectus Prætorio. Quod Triboniano displicuit, quam causam etiam interpolandæ huius legis habuit, satis inconditè. Neque enim prior legis sententia posteriori satis iam respondet. Prælegimus quippe Constantinus his Veteranis tribuere se proficetur, quod Tribonianus adimit. ¶ Sanè in commune Veteranorum Protectorum dignitate honoratorum, præ cæteris Veteranis varia prælegiã fuisse, præter hanc legem ostendit quoque lex 4. sup. l. 8. inf. & l. 7. 14. inf. de Iustitiae collatione, atque hæc parte simile Senatorio prælegiã, de quâ l. 13. inf. de accusat.

PRIVILEGIA Veteranorum à Constantio confirmantur ac nominatim personalium munerum immunitas.

vi. * Imp. Constantius A. ad Helpidium " Consularè Pannoniæ. "

PRIVILEGIA concessa veteranis, qui stipendia iusta meruerunt, prout se quisque in officijs competentibus militasse declarat, omnia conferuntur: corporalium seu personalium munerum vacatione eisdem tribuendâ. Dat. viii. Kal. Iul. Sirmio, Constantio A. viii. & Constante i i c o n s. [351.]

NOTÆ.

* Absc. à Cod. Inf.
 " Helpidius hic sexennio post Præfectus Prætorio fuit: vt docet lex 4. 5. 6. sup. de erogat. mil. ann. Eiusque etiam meminit Ammianus Marcellinus lib. 22. & Hieronymus in vita Hilariis: vide & l. 1. inf. de patrocinis viciorum.
 " An totius Pannoniæ? an secundæ tantum, quæ Consularum habuit, teste Notitia Imperij? Ita censet Geographiæ Sacra Auctor.
 " Id est seruande.
 " 26. v. vt mox ostendamus.

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIA Veteranorum (ac nominatim corporalium seu personalium munerum immunitas, de quâ actum l. 2. sup. à Constantio confirmantur hæc constitutione quæ data Sirmij in Pannoniâ: Et rursus ad consularè Pannoniæ. Vbi etiam paulo post à Constantio profigatus fuit sub

anni exitum, Anno 352. Magnentius Tyrannus, de quo videndus est Iulianus Orat. 1. p. 128. Sotrates lib. 2. cap. 27. Sozomenus lib. 4. cap. 6. Victor Schotti, & Seuerus Sulpitius lib. 2. Et Auctor Fastorum Sicularum. Proinde referenda est hæc lex ad annum 352. Quod præter prædicta ostendit

HHh 3 dii

dit insuper primus Consulatus Constantis subnotatus. Et sane Constantio VII. Consule, Constantius non in Pannonia, sed vel in Gallia vel in Italia versatus est. Denique & subscripti sequenti

proximae legi Consules docent: vitium esse in Consulibus adscriptis huius notae. Porro quae taxatio legis initio additur, de ea plenius agatur l. 12. inf.

LATROCINIIS Veteranorum occurrit Constantius.

VII. * Idem A. Euagrio P. V.

QVOD DAM Veteranos, hoc nomine indignos, latrocinia perpetrare conperimus: Ideoque praecipimus, ut veterani, quibus bona mens est, aut arua versent, aut certe in optimis negotiis pecuniam tractent, & mercimonia agitent: Qui vero neque rus colunt, neque vtilem vitam commerciis exhibent, mox in ipsos capitaliter exurgendum: Exui enim omnibus privilegiis debent, per quos publica quies perturbatur: ita ut, si leuissimum aliquid deliquerint, omnibus subiciantur poenis. Dat. 11. Idib. Augusti. Constantio A. VI. & Constante I. I. C. O. N. S. S. [353.]

NOTAE.

- * Lex 1. Cod. eod. tit. hinc à Triboniano interpolata est, mentione Negotiationis detracta.
** P. F. P. Et sane non stemitur hic Euagrius inter Praefectos Vrbis: quare PP. Galliarum hic vt puto fuerit. Eisdemque hoc anno inscribitur lex penult. Cod. de his qua vi metusd causis.
*** Veteranorum scilicet.
**** Mens bona, inter vota quoque adorantium, vide Senecam epist. 41. Persium, Satyra 2. Propertium, Mens bona, si qua Dea es, tua me in sacrorum dono. Senec. Pauportus bona Mentis saror.
***** Hunc versiculum omisit Tegiōs.
***** Non audio reponentem opinio.
***** Agere simpliciter l. 2. sup. & l. 2. Cod. de Veteranis: quae alioquin ex l. 2. h. l. desumpta est.

COMMENTARIUS.

LATROCINIIS Veteranorum Constantius b. l. occurrit A. D. 353. pariter vt Constantinus occurrebat l. 3. sup. Et quidem iisdem quibus Constantinus rationibus. Nempè ad alterutrum, ad agrorum inquam culturam, vel ad negotiationem iis innitatis, sub poena capitis: verum sine & causâ apertius adhuc expressâ, quam Constantinus qui ad ipsos Veteranos scribens, inopia velamentum praetexere maluit, cum hic latrociniorum vsum metumque prodar, pariter vt Augustus apud Sueton. c. 49. Scilicet proximo sibi confinitio non tantum desertores & latrones coherent, de quo l. 7. i. 4. 15. sup. de desertorib. Sed non raro quoque Veterani & Latrones seu Bagaudae. De latro-

nibus Isauris alioquin hoc ipso anno tractat Ammianus Marcellinus, lib. 14. p. 4. 5. 6. 7. 8. Poterò videri possit merito haec lex pertinere ad Veteranos exercitus Gallicani: hoc enim ipso tempore Magnentius à Constantio in Gallia apud Cottias Alpes, vbi latrones & Bagaudae, denictus fuit, & quidem eo ipso die quo haec lex data est, vel saltem precedente, Tertio, inquam, vel Quarto Id. Augusti: Si fides Chronico Alexandrino, & Consularibus Idacii: Socrates enim paucis post diebus id adscribit, xviii. Kal. Septembr. Eadem operâ & Euagrium, cui haec lex inscribitur, PP. Galliarum fuisse cenfeo.

PRIVILEGIA seu munificentia sex Veteranorum.

VIII. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad vniuersos Prouinciales.

MENIBVS benemeritis Veteranis, quam volunt patriam damus; & immunitatem perpetuam pollicemur. Habeant ex vagantibus, siue ex diuersis, vbi elegerint agros, & à lege habeant, vt sibi soli eorundem fructus cessuros esse cognoscat: nullum ex his agris stipendium, nullam annuam praestationem postulauimus. Amplius addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia & semina praebemus: ita vt is qui ex Protectore dimissus erit, duo bouum paria & centum modios vtriusque frugis consequatur. Alij vero qui honestas missiones siue causarias consequuntur, singula paria bouum & quinquaginta modios vtriusque frugis accipiant. Super quibus praebendis ad competentes Iudices scripta congrua destinata sunt. Si quos etiam veterani seruulos familiae ad agrum duxerint, immunes perpetuo possideant. Dat. xv. Kal. Decemb. Rom. diuo Iouiano & Varro-niano C. O. N. S. S. [364.]

NOTAE.

NOTAE.

- * Lampreidius Alexandro Senero: Si de re, inquit, militari tractaret, adhibebat milites veteres & senes ac benemeritos. Sed & Constantius l. 1. sup. de privilegiis eorum qui in S. Palatio: Palatinis & benemeritis suis salu-tem.
** Vacantes vocat lex 7. sup. & tamen hoc sustineri potest: Terres vagues, eremes.
*** Id est alius quam vacantibus.
**** 26. hae lege. Est tamen qui hoc retinendum putet: à lege, id est, exleges & immunes, & vicius.
***** Solis.
***** Postulabimus.
***** Promiscuarum frugum; l. 3. sup.
***** Vitium videretur in hac subscriptione si Valentinianum haec lex Authorem habet: Valentinianus quippe hoc tempore Mediolani agebat. Itaque sic restituenda fuerit, Medi. Possit tamen videri haec lex tribuenda Valenti: vt sic Romesiana propè Naissum accipiatur.

COMMENTARIUS.

EX MVNIFICENTIAS seu Privilegia à se Veteranis concessas, Imperator omnibus Prouincialibus hoc Edicto finiuat. Primum est, vt Veterani patriam, id est, domicilium (vt l. 3. sup.) Sedem vbiuque velint, collocare possint; cum alioquin id absque Principis indulgentia alijs non liceret, de quo alibi dicam, & quidem Titulo de Decurionibus: inf. Secundo immunitatem eis praestat ab omnibus muneribus ciuilibus & personalibus, quod idem ipsum cautum fuit, l. 2. & 6. supra. Tertio Agros vacantes: vel si quos alios optauerint, eis eligendi & occupandi potestatem tribuit, quod ipsum de vacantibus statutum fuit (l. 3. sup. & de Squalidis l. 11. inf.) hic Diuersorum appellatione fortè intelligat quis eos, qui in diuersis locis erant, neque continui, qui & idem à Dominis negligebantur, vide Siculum Flaccum p. 20. Sed verius est, hic vocem diuersorum accipiendam, quo sensu alibi pro quibuscunque tandem: vt l. 2. ne opera à conlat. cuiusmodi sunt, qui à Dominis negligebantur: (alij à vacantibus qui dominos non habebant) vt l. 11. inf. Quarto, stipendij & Tributorum immunitatem, fructuum perceptorum nomine, iisdem indulget. Stipendium haec leg. est: quasi solarium quod pro solo & agro penditur: atque eò differunt Stipendium & Tributum, de quo monent fati Libri nostri. Quinto, animalia & se-

mina praeterea iisdem praebere Iudicum prouisionem iubet: quod & ipsum Constantinus voluit l. 3. supra sed dispari modo & quantitate; Nam cum Veteranis omnibus nulla distinctione adhibita Constantinus par bouum & centum modios frugis praebere voluerit, Imperator hoc Edicto & modum auget, & rem ita distinguit: Veteranis scilicet Protectoria dignitate honoratis duo paria bouum & centum modios frugis praebere iubet; ceteris autem Veteranis vnicum par bouum & quinquaginta tantum modios frugis.

Veterani scilicet Protectoris honore aucti varias praerogatiuas seu privilegia praeceteris habuerunt: Primum Criminum rei non Indices ordinarios, sed Praefectum Praetorio Iudicem habuerunt, l. 5. sup. vbi plenè. Secundo maiorem quantitatem immunem habuerunt aliquando à Iustrali collatione, l. 7. inf. de Iustrali collat. (quanquam aliquando tamen Veterani omnes hac parte exaequati fuerunt l. 14. inf. de Iustrali collatione) Tertio Protectores Veterani ampliore pariter à censu immunitatem habuerunt, l. 4. in pr. sup. Quibus adde Quartum istud quod h. l. continetur. Postremum iidem Veterani seruos & familias in agro consistentes, immunes possidere iubentur. Familiae sunt liberi & uxores. Porro tot tantaque privilegia Veteranis, & quidem à Valentiniano data.

NEGOTIANDI cum plena immunitate Veteranis eorumque liberis, Valentinianus potestatem facit.

IX. * Imp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Dagalaiphum Magistrum militum.

EMOTIS iniuriis, iussimus, veteranis nostris, vel adgnatis, licere emere, vendere, negotiari: quos secundum veterem consuetudinem Parentum nostrorum ab omni munere, vniuersisque redditibus auri argenti que, sed & portorij indemnes esse oportet. Dat. vii. Id. Decemb. Veronae, Gratiano N. B. P. & Dagalaipho C. O. N. S. S. [366.]

NOTAE.

- * Absit haec lex à Cod. Inst.
** Gratiani nomen delendum est; sequente enim demum anno Gratianus Ambianis in Gallia Augustus renunciatus fuit. Et sane in subscriptione huius legis, Nobilis puer vocatur: Nondum igitur Augustus.
*** Dagalaiphus Magister militum sub Valentiniano Sen. meminit eiusdem Ammianus lib. 6. & lib. 27. circa princ. in Gestis huius ipsius Anni 366. Et quidem ex PARISETI missi aduersus Alemannos, qui Galliam tum infestabant. Meminit ibidem Consulatus ei delati, qui & subnotatus in subscriptione huius legi. Hic paulò antè Comes Domesticoorum fuit, cuius inter alios ope, consilio, Valentinianus Imperator factus est, teste Philostorgio, lib. 8. cap. 8. cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus lib. 26. p. 333. in Valentiniani inauguratione. Plura in Prosopogr.
**** Iniurias vocat exactiones & collationes tributorum.
***** Adgnatos veteranorum vocat liberos, de qua voce alibi vid. l. 1. inf. de collegiatis: & l. 19. inf. de diuersis officiis & v. plura in Gloss.
***** Parentes vocat Deceffores suos Constantinum & Coconstantium Imp. de qua formulâ dixi plenè in tract. de Imperatorib.

toro Romano.
 " Intelligit Iustralium collationem , sic enim Iustralis collatio vocatur, Graeci quoque *χορηγισμος* , de quo suo Titulo.
 " Dixi ad l. 2. sup.
 " De hoc loco mox.

COMMENTARIUS.

NEGOTIARI Veteranis, eorundemque liberis per Gallias, (vbi hoc anno erat Dagaia' plus, vt testatur Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 358.) Valentinianus Sen. hac l. permittit, cum omni, plenaque immunitate à Iustrali collatione & portorio. Nempè quod infracta hæc libertas & adempta fuisset. Proinde veterem consuetudinem à lege reuocat : de qua libertate & immunitate iam supra actum fuit : nempè l. 3. vid. & tit. inf. de Iustrali collatione. ¶ Quod autem b. l. Valentinianus plenam à Iustrali collatione immunitatem Veteranis tribuens ait, se id cõstitueret secundum veterem Parentum suorum (id est, Constantini & Constantij) consuetudinem, id non vsquequaque verum esse ostendit Constantini lex 2. inf. de Iustrali collat. vbi limitata quædam tantum immunitas Veteranis tribuitur : vti etiam tribuitur ab ipso Valentiniano, l. 7. inf. de Iustrali collat. : & Valentiniano, Inn. l. 14. eod. tit.

¶ Illud hic quoque singulare, quod Veteranorum filii negotiantibus, eadem immunitas tribuitur, quæ Veteranis ipsis : nempè ab omni munere, vniuersis redditibus auri & argenti & portorij, de qua alioquin immunitate dictum iam ad l. 2. sup. b. 1. Certè ita quoque Veteranorum liberis idem honos habebatur qui & Veteranis, quoad pœnas quædam à quibus immunes habebantur, l. 3. m. de Veteranis : liberis, inquam, primo gradu l. 5. Cod. de pœnis. Et tamen quod ad munera publicorum vacationem attinet, Papinianus l. 8. §. 2. m. de vacat. mun. scribit, Vacationum priuilegia non vetant liberos Veteranorum : vbi alij reponunt, non spectant, Cuiacius 24. obseruat. 23. non vetant, prius verbo, id est, non transeunt in liberos. Quod non admitto. Ego malo non vetant liberos veteranorum, id est, non tegunt, his non profunt. Vacatio est Veli genus quo quis obtegatur, sic velamen Clericatus, l. 29. infr. de hereticis. Imo sic quoque Ve-

lamentum priuilegij, l. ult. inf. de equorum collat.

¶ Superest vt Inscriptionem simul & subscriptionem huius legis velut singulares illustremus. Inscribitur hæc lex Dagalaipho Magistro Militum, per Gallias scilicet. Hic sub Constantio, Iuliano & Iouiano Comes Domesticorum fuit, testis Amm. Marcellinus lib. 27. p. 203. de quo & lib. 25. p. 317. Idem à Iouiano Magister militum factus lib. 26. p. 339. & exinde sub eo Magister Militum per Gallias à Valentiniano (qui eius ope, consilio, inter alios, Imperator factus est, teste Philostorgio, vbi sup. in Notis) missus est A. D. 358. Amm. Marcell. d. lib. 26. p. 340. vbi & hoc ipso anno 366. constitit, & quidem Parisijs, Marcell. lib. 27. p. 358. vide & de eo Zosimum lib. 3. p. 712. Ex quibus locis Gesta eius repeti possunt.

¶ Quod ad locum huius legis subscriptum attinet, nempè Veronæ, quænam hæc Verona fuerit, disquirendum est ; Italia enim esse non potest ; quandoquidem in Gallia Remis fermè hoc tempore versabatur Valentinianus : vide Chronol. (quæ vox etiam non vno huius Codicis loco transit in Romæ, vt l. 4. infr. de Metallis : l. 13. de susceptor. l. 3. inf. de indulgentiis criminum :) quomodo igitur Veronæ hæc lex à Valentiniano data dici possit : certè vt iam indicati, non in Italia eia querenda, verum in Galliis, vbi alioquin propè urbem Remas reperio urbem quæ dicitur Virigny : Sed Vironum hic in Veromanduis conitio : cuius mentio quoque in Itinerario Peutingeriano, quod ad Remos utique proximum est : quod & nobis hodie Veruns, in Itinerario Antonini Verbinum : oppidum nobile pace inita inter Regem Henricum M. & Philippum I I. Hispaniarum Regem. Et verò in hac sententia hæreo : Non verò Virodunum, Verdun, quod credidit Peticus, in leges Attic. p. 39.

¶ DIGNITATIBVS citra Militiam honorati Veteranorum priuilegijs non fruuntur.

x. * Idem AAA ad Præbun PP. 6.

SI quis Præpositus fuerit aut Fabricæ, aut Classi, aut Lætis, identidem si Præpositus Rom. Largitionum, vel Cohortis gesserit Tribunatum, aut quicumque his administrationibus, ad quas nonnisi cum certis fideiussoribus singuli quique veniunt, fortasse præfuerit, qui non vel intra Palatium cõgruo labore meruisse, vel armatam inuenitur sudasse militiam, his priuilegijs careat quæ militibus Palatinisque tribuuntur. Dat. x. Kal. Ian. Triueris, Valentiniano NB. P. & Victore CONS. [369.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. concordat ei lex vlt.
 " Hæc lex rectè tribuitur Valentiniano, Valenti & Gratiano.
 " De Fabricis dicam inf. tit. de fabricensibus.
 " Intelligit classes nauium, quæ in Annimbis, quæ scilicet Romani Imperij limites erant ; quales in Pannoniâ verâque, Valeria, Belgicâ secundâ, Venetiâ, Flaminîâ, Liguria, Campania, Gallia Ripensi, Lugdunensi prima, & Senonia. memorat Notitia Imperij Occidentalis : Et in Scythia, Mælia prima, Dacia Ripariensi, Notitia Imperij Orientalis.
 " De Lætis dicam ad l. 12. inf.

" Idem.

" Idem.
 " Romanarum Legionum.
 " Legionibus Romanæ dicuntur, ad differentiam Auxiliorum, vel Lætorum : quæ non ex Romanis erant : ita Tribuni Legionum apud Ammianum Marcellinum lib. 28. p. 319. de quo dixi ad leg. vlt. sup. de re militari & l. 22. sup. de erogat. milit. annonæ. Quare error est Gutherij 3. de off. August. cap. 16 & 22. qui Romæ Largitionum Præpositum hic legebat, eundemque suspicabatur cum Comite Largitionum Italicianorum, de quo ad l. vn. sup. de Consularibus & Præfidiis.

COMMENTARIUS.

PRÆPOSITI Fabricæ (id est, in quâ arma fabricantur) vel Classi (id est, natibus amnicis & Iusoriis) vel Lætis (de quibus erit dicendi locus l. 12.) vt & Romanæ Legionibus, vel Tribunus cohortis, Militum & Palatinorum priuilegijs non fruuntur, nisi competente labore & tempore in Palatio, vel in militia militauerint. In Palatio inquam, ij qui Præpositi Fabricarum facti sunt : Erat enim hæc militia Palatina, sub dispositione Magistri officiorum, vt docet Notitia Imperij : & pluribus ostenditur ad Titulum de Fabricensibus, inf. Sed & Ammianus Marcellinus meminit non vno loco Tribunorum fabricarum lib. 14. p. 20. 15. p. 44. in d. & Præpositi Fabricæ sub hoc eodem Valentiniano lib. 29. p. 424. de quo ad l. 3. de fabricensibus, ac nominatim idem ostendit p. 44. Fabricas & Tribunos sub Magistro officiorum fuisse : de quo plenè ad d. l. 3. de Fabricensibus. In militia inquam, id est, qui aut Classi, aut Legioni Præpositi aut Tribuni cohortis fuerunt. Hæc huius l. sententia est.

Vnde colligimus ad has Præposituras & Tribunatus euectos per hæc tempora, etiam qui intra Palatium vel armatam militiam nõ militauerant, id quod nominatim de Tribunis cohortium, & Præpositis numerorum ostendi ad l. 34. sup. de erogat. mil. annonæ, & dõcebit rursum lex vlt. inf. hoc tit. & docet quoque lex 18. sup. de Tironibus, sic quidem vt eadem annonæ his darentur quæ alijs d. l. 34. Et tamen vt aliquod inter hos, & eos qui actus,

postque emeritam militiam ad has Præposituras, & Tribunatus euecti sunt, discrimen esset, vt esse debet (l. vlt. inf.) priuilegia his tributa, illis non competunt ; veluti à Tironum præstatione immunitas, l. 10. 18. sup. de Tironibus, d. l. vlt. inf. Vt proinde hæc lex, & d. l. vlt. meliùs relatæ fuissent ad Titulum de Honorariis Codicillis, ac maximè cum Palatinæ militiæ communis sit. Quamquam & eo nomine huius Codicis Conditores hanc leg. sub hoc tit. rectè sibi visi sunt posuisse : quod hic exemplum contineatur Veteranorum, qui tamen Veteranorum priuilegijs non fruuntur.

¶ Illud obscurius est, quod de Administrationibus adicitur, ad quas non nisi datis fideiussoribus perueniri potest. Ego his verbis indicari puro nonnullos intra Palatium (vt mox subiicitur) militantes : puta procuratores Gyneciorum, & Baphiorum, monetarum, linificiorum, Præpositos Bastagarum, atque his similes, qui sub dispositione Comitum S. Largitionum, aut rerum priuararum fuerunt. Eius quippè generis hæc administrationes omninò videntur, vt nonnisi sub fideiussoribus, seu prædibus committi debeant. Erroneum enim est quod Valestinus de Gestis veterum Franc. scribit, p. 33. lib. id hæc leg. definiti, neminem Lætis præponi posse, nisi datis prædibus. Aperte enim hic distinguuntur Administrationes intra Palatium in quibus fideiussores requiruntur, à Præpositis militibus, de quibus initio leg. ac nominatim à Præpositis Lætorum.

¶ NEGLECTA à dominis loca Veteranis colere conceditur.

x. * Idem AAA ad Iouinum Magistrum militum.

COMMONEAT Tua Sinceritas hæc sanctione Veteranos, vt Loca absentium squalida, & situ dissimulationis horrentia, de solitâ fructuum indemnitate securi, quantum viris vniuersiufque patientur, exerceant : Namque decernimus, vt his qui soli relicti terras sulcauerint, sine molestiâ præiudicioque dominorum, prouectuum emolumenta quærantur : nihilque illis, qui mesium tempus adsolent aucupari, Agratici nomine deferatur. Dat. xv. Kal. Feb. Valentiniano & Valente AA. IV. CONS.

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust.
 " De Iouino hoc, dixi ad l. 7. sup. de re militari.
 " Loca hic propriè eodem significatu, quo leg. 1. sup. finium regundorum.
 " Non intelligit Vacantes terras quæ dominos non habent : Verum eas, quæ dominos habent, sed negligentes : absentium proinde loca, situ dissimulationis horrentia : derelictas terras.
 " Dissimulatio, pro incurtia, negligentia, & abdicatione, quasi sua non sit, & sic derelictui habere. v. Gloss. Theod.
 " Hæc quoque occupatorum agrorum conditio fuit, vt docet lex, in agris limitatis 16. m. de adquir. rer. dom. Et Frontinus de Colonis variis locis : De quo alibi.
 " Exerere loca seu terras, v. Gloss. Theod.
 " Suprà : loca absentium, dixit.
 " Sulcare terras.
 " 36. prouentuum : id est fructuum, vt sup. vt Eucherius Lugdun. p. 377. Si forte minus in agro assidui fueris, prouentus de annonâ minuitur. Ammianus Marcellinus lib. 22. p. 232. Adhibentes comeri curam & prouentibus fructuariis visitantes obventiones, l. 7. m. de usuris. Quamquam & illud sustineti forte potest.
 " Vide Gloss.
 " Malin.
 " Id est A. D. 368. vel 371. id est A. D. 370. propterea quæ noto de Theodosio ad l. vn. sup. de nuptiis Gentilium. Quod & Valestinus postea probare vidi in Amm. Marcellinum. p. 366.

Tom. I I.

NELECTA à dominis loca, Veteranis cole- re & conferere b. l. permittit Valentinianus Imp. Et ut ad colenda ea eos inuiter, ita his colenda tribuit, non quidem ut ipsa loca iure domini vindicent; verum, ut proventuum emolumenta fructus qui venenerint ex ipsorum cultura, & quos conferunt solidos & integros sibi adquirent sine molestia preiudicioque dominorum: id est sic ut partem aliquam ex his Domini sibi petere non possint, agratici nomine: Scilicet negligentes alicubi domini cum loca sua, seu fundos squallere, stru- que dissimulationis horrere sinerent, mox vt hos agros Veterani pro indulta sibi licentia conuenissent, tempus melium incipientes, partem aliquam pronentis sine fructuum ab his qui conuenissent praestari sibi volebant, tanquam pro praestito & concessio agro: Quod quidam Veteranos ab his colendis absterrebat. Agraticum est, quod pro agro concessio penditur. Agrarium huic simile est, Tri-

butum scilicet, quod pro agris penditur, cuius mentio fit in legibus Bannariorum Titulo 1. cap. 14. §. 1. & apud Marculfum prioris editionis Bignonianae lib. 2. c. 36. & in Formula 61. & 85. ex editione Lindebrogij. Quibusdam consuetudinibus, Agrier vocatur, le Terrage & Champart que le Seigneur lene sur les gerbes de bled au temps des moissons. Idem & cespaticum dicitur, Formula 12. & apud Aimoinum lib. 5. cap. 264. 265. à cespate videlicet, quod idem est cum agro, seu gleba agri. Partionem quoque quaedam veteres chartae vocant Terraticum in praeepto Ludouici IV. in Biblioth. Cluniac. Francis denique promiscue, Agrier, Champart, Terrage.

¶ Ceterum ad Gallias hanc legem pertinere exultimo: Ionius enim Magister militum, cui haec lex inscribitur, per Gallias Magister militum sub Valentiniano Imp. erat: de quo dixi semel plenè ad l. 7. sup. de re militari.

XLII. Imp. Arcadius & Honorius AA. Stilichoni Magistro vtriusque militiae.

PERI QUAE Testimonialibus fraude quaesitis fiunt Veterani, qui milites non fuerint: nonnulli inter exordia militiae in ipso aetatis flore discedunt. Quisquis igitur Latus, Alamannus, Sarmata, Vagus, vel Filius Veterani, aut cuiuslibet corporis, dilectus obnoxius, & florentissimus legionibus inferendus, Testimonialium ex Protectoribus vel cuiuslibet dignitatis obtinuit, vel eas quae nonnunquam Comitum auctoritate praestantur, ne delitescat, tirocinii castrensibus inbuatur. ¶ Si quis praeterea vel prima stipendia, vel nondum ut oportebat inpleta, Missionis colore deseruit, nihil impetrata valeant: nisi fortè quempiam aut defessae aetatis, aut corporis aegritudo, aut gloriosorum vulnerum cicatrices causaria vel honesta missione defendunt; dummodo hos ista non adiuuent, qui aetate solidam, & integro corpore haec occuparent. ¶ Et quoniam plurimos vel ante militiam, vel post inchoatam vel peractam latere obiectu pie religionis agnouimus, dum se quidam vocabula Clericorum & infansis defunctorum obsequiis occupatos, non tam obseruatione cultus quam otij & foecordiae amore defendunt, nulli omnino tali excusari obiectio- ne permittimus, nisi qui aut fractus senio, aut membris debilis, aut paruitas deformis indignus consortio virorum fortium reperitur. ¶ Illius quoque Sanctionis oportet admoneri, vt si quis Decurionum, Primpiliorum, Collegiatorum, Ciuilium Apparitionum, vel aliorum necessitatibus inretitus, militiae sacramenta durasset, defendi castrensiu stipendiorum excusatione non possit. Dat. 11. Kal. Feb. Med. Stilichone, & Aureliano v. c. c. n. s. [400.]

NOTAE.

- Per Gallias, vt ostendunt ea quae mox dicam de Latis.
Peterebuerat igitur haec fraus.
De Testimonialibus, sic prox.
Latus Alamannus, Sarmata, Vagus.
Fuit enim puia emita interponendum hunc locum, Sarmata-Vagus. Sarmatarum-Vagorum meminit Itinerarium Pontinger. SARMATA-VAGI. Sed inane hoc est.
Vagus est b. l. c. 1. vlt. sup. de desertoribus, proprie, qui militiae obnoxius origine, fundis suis & terris desertis, vagatur, & in alienis fundis delitescit: Itaque & Veteranorum filius b. l. c. d. l. 10. iungitur: Itemque desertoribus, d. l. 10. c. d. l. vlt. Tironis nominati vagi fit mentio l. 6. sup. de Tironibus, qui & alienigena dicitur l. 2. sup. de desertoribus: & Gregor. Nazianz. ep. 111. ad Ellebichum.
De filiis Veteranorum dicitur inf. suo Titulo.
Dilectus.
Florentissimus: supra quoque l. 2. ibi, optamus florescere.
Dicitur inf. sic prox.
Veluti Tironi & Praepositi, vt dicitur sic. prox. vide & l. 5. sup. h. t.
Superior sententia fuit de his qui militiae nullo modo adscripti erant, est ei adscripti: haec sententia de his qui iam adscripti.
Defessa aetas b. l. defessa senectus, l. 16. inf. de cohortalibus, solida aetas ei b. l. opponitur.
Gloriosorum vulnerum cicatrices: vt l. 3. inf. de Testim. vulnerum laudabilis excusatio.
Praeposere scilicet & ante tempus; haec enim vis est vocis, occupare.
Tertia sententia communis desertoribus & refugis militiae nondum inchoatae, vel inchoatae.
De hoc peractam.

- De Vocabulo.
Copias intelligit: de quibus agitur l. 1. inf. de lustrali collatione, & l. 15. inf. de Episcopis & Clericis.
Pertinet hoc ad Itacuram militarem: de qua dicitur ad l. 3. sup. de Tironibus.
Viri fortes, pro militibus, b. l. & l. 28. in fine, inf. de cohortalibus: plura vide ad l. 17. sup. de oragat. mil. annona.
Postrema sententia huius leg.
De Primpilioribus, & Primpilioribus dicitur inf. suo titulo de cohortalibus & Primpilioribus.
De Collegiatis, est infra sic. lib. 14. d. 1. 7.
Id est militiae stipendii perfunctus fuisset. Non audio reponentem iurasset.

COMMENTARIUS.

VETERANORVM numero censendos non esse definit b. l. ad Siliconem emissa, Honorius Imperator, quin ad militiae renocari oportere omnes eos qui militiae obnoxij, & origine sua obstricti, quocunque praetextu militiam refugerint, vel inchoatam etiam deseruerint (citra senij, debilitatis, aut paruitatis causam) quocunque inquam praetextu, 1. Sine Testimonialium quis ex Protectoribus, vel etiam cuiuslibet dignitatis impetrauerit, de quo sic. prox. 2. Sine in militiam cooptatus quis Missione praematuram donatus fuerit; Nullam habet scilicet militiam originarium militia missionem, nisi vna tribus ex causis superioribus intercedat; mala scilicet aetas, corporis imbecillitas, vel paruitas, quae utique originali militia liberant 3, Imò neque Clericatus, vel etiam copiatæ obsequium originali militia soluit, non magis quam Testimonialis, aut iniusta missio; quia scilicet id illi facerent non tam obseruatione cultus, quam otij & foecordiae amore, vt b. l. dicitur, cui similis circa Curialem nexum est lex; quidam ignavia sectatoris, inf. de Decurionibus. 4. Denique militia tantum exandata in aliquo alio Corpore, puta Decurionum, Primpiliorum, Collegiatorum, Ciuilium Apparitionum, & simillium militiarum, exuit militiae debitum.

¶ Tria porro exempla seu species hic proponuntur eorum, qui delectibus, seu militiae originis iure obstricti erant, Nempè 1. Lati Alamanni, & Sarmatae Vagi: de quibus Vagis dixi ad l. 10. sup. de desertoribus, quae hoc ipso anno data est. 2. Filij Veteranorum, de quibus dicitur suo titulo, de filiis militiarum apparuit. & Veteranos. 3. Quidam alij qui his verbis indicantur, aut cuiuslibet corporis dilectibus obnoxius & florentissimis Legionibus inferendus.

¶ De Latis, siue Letis, (nam ita promiscue in MS. effertur) semel nobis hic agendum est, quorum haec l. & l. 10. sup. mentio fit, vt & terrarum Laticarum, quae ab his dicitur, l. 9. de Consuetudinibus.

¶ Igitur, cum quidam e Gentibus Barbaris sponte Romanum in solum transibant, Terrae eis, eorumque progeniei, desertae excolendae dabantur: & vt illi Coloni, Latii, sic terrae quas colerent, Latice dicebantur. Illud Eumenius in Panegyrico, quem Constantio dixit, sub finem, his verbis adstruit. Tuo Maximiane Auguste mun, Nerviorum & Treuironum arua iacencia Latius postliminio restitutus & receptus in leges Francus excoluit, vbi Latius post liminio restitutus dicitur, qui cum anrea Nerviorum & Treuironum arua incoluisset, indè Barbarorum armis fugatus, vel metu armorum recesserat. Huic verò fidem facit Honorij Imperatoris constitutio data ad Messalam Praefectum Praetorio Italiae d. l. 9. inf. de censuribus: Quoniam multis ex Gentibus sequentes Romanam felicitatem, se ad nostrum Imperium contulerunt, quibus terra Latice excolenda sunt, nullus ex his agris aliquid nisi ex nostra adnotatione mereatur. Et ea tamen conditione terras illas excolendas Latii consequebantur, vt dele-

ctibus quoque obnoxij essent, & Legionibus infererentur, quod haec Honorij constitutio testatur. Proinde Latii inter Numeros militares, & sub Praefectis, seu Praepositis fuere. Quorum mentio apud Ammianum Marcellinum extat lib. 22. p. 213. (neque enim Latii Barbari de quibus idem agit, lib. 16. p. 19. huc pertinent, quia Latiorum vox ibi adiectiue accipienda est, pro gaudio delibatis:) Arbitrionem, inquit, iter suum praetere Lanceariis & Mauriis & ceteris expeditorum praecipit, & cum Letis ibidem Gomoarum, ea re aliis antelatum, quod vt contemptus in Gallis erat Iuliano infestus. Eodem pertinet aliter eiusdem Amm. Marcellini locus, ex Epistola Iuliani ad Constantium, lib. 20. p. 182. vt enim Adrianus Valesius feliciter restituit. Equos praetere curules Hispanos, & miscendos Gentilibus atque Scurariis adolecentes Letos: (vbi haec natus editum fuerat Letos, pariter vt b. l. Lucius, pro Letis) quosdam cis Rhenum editam Barbarorum progeniem, vel certe ex Dedititiis qui ad nostra desciscunt. Vbi obseruandum Dedititios à Letis distingui: Nempè Latii erant, qui vitro transierant, eorumque progenies: Dedititij verò qui vi, armisque coacti, receptique in leges, vt in superiore Eumenij loco Ausonius in Grasiarum actione: Poca Germanicum, dedititione Gentilium: Alemanicum, eraditione captiuorum vincendo & ignoscendo Sarmaticum. De iisdem Dedititiis l. 16. sup. de Tironibus, quotum pariter peculiaris ratio habita, vt & Nouellam Theodof. de Ambitu 31. duobus locis. De iisdem agit & Valentinianus l. 10. sup. Si quis, inquit, Praepositi fuerit aut Fabrica, aut Classi, aut Letis, identidem si Praepositi Romanarum Legionum vel cohortis gesserit tribunatum. Idè Praefecti Latorum sub Theodosio Iuniorè in Notitia Imperij varij memorantur, & varij proinde Latii communi praenominè: Praetere Latos Alamannos (de quibus b. l. agit) Latii insuper Teutonici, Baraui, Gentiles, Sueni, Lingonenses, Acti Nervij (de quibus est quoque superior ille Eumenij locus, & à quibus Latice oppido nomen inditum quidam censent, cuius mentionem facit Hugbaldus de vita Ruetrudis) Latii Baraui, Nemetacenses, Baraui, Contagineses, Langenses, denique LATI FRANCI: De quibus nominatum Latice Francis est quoque superior Eumenij locus. Ceterum Latius in Gallis fuisse non tantum ex hac leg. verum etiam ex Eumenij loco, & ex Notitia Imperij, & ex Ammiano Marcellino liquet. Hinc factum iam, vt Zosimus extremo libro secundo, p. 701. Latos, Gallicam Genem, non omnino rectè, vocauerit: Sic enim de Magnentio, à Francis orto, & cuius parentes idem Zosimus paulò antè à Constantio in fidem receptos fuisse dixerat, p. 696. verba faciens scribit: γίνετο δὲ ἑκείνου δὸν Βαρβαρικῶν, μετακλήσει δὲ εἰς Λατῶς, ἔθνεσ τε Λατῶν, id est, originem quidem à Barbaris ducentis, translatus autem in Letos, qua Gallica gens est. Quod Iulianus Caesar oratione 1. in laudes Constantij, sic effert: ἀρπαζόμενος γὰρ τῶν ἑθνῶν βαρβαρῶν ἀποβύθηον, ἢ δὸν ἑρπεταῶν Λατίας λατῶν δούσαντες ἀποβύθηον: id est, fuerat enim maiorum illius [Constantis] vile man-

cipium, ac Germanorum prada servata infelices reli- quia. Victor Schotti quoque in Conitatio, seu cap. penult. praedictum Magnentium gentis Barbara vocat: & Victor alter, orum parentibus Barbaris, qui Galliam inhabitant. Quomodo & Silvanum Vi- ctor ex Gallia natum Barbaris parentibus dicit: & alter Victor Barbaro parente genitum. Recte; ne- que enim Latii origine Galli erant, quod quidam censent, sed domicilio: Non indigenae, sed Ad- uenae & Metuaci, eorumque progenies in Galliis nata. Denique quod ex superiore Marcellini loco lib. 20. discimus, eis Rheum edina Barbarorum pro- genies. Inde igitur Victor alter, seu Victorinus Theodosio Iuniori Coetaneus quoque testatur Barbaros illos aeo suo Galliam inhabitasse. Sed & Zosimus eorundem temporum Scriptor, Latos gen- tem Gallicam suo quoque aeo fuisse indicat: & denique Notitia Imperij iisdem temporibus scripta per varias Galliarum partes Latos illos sparsos fuisse ostendat.

Ex his vero coniectura non inanis mihi nasci- tur, Leticianos, quos Anno Domini 451. (id est, anno sequenti mortem Theodosij) Iornandes, ve- tustiores Scriptores secutus, & post eum Paulus Diaconus, vt & alij, vna cum Francis, Sarmatis, Armoricis, Burgundionibus, Ripariolis (in Gallia tum consistentibus omnibus) in exercitu Aetij Patricij contra Atilam in campis Catalanni- cis sterisse scribunt, non alios accipi oportere quam Latos istos, Leticiarum terrarum cultores, qui Ro- mano Imperio inclinante in vnam quoque quasi Gentem & manum in Gallia coaluerint. Quod & ipsum de Sarmatis & Ripariolis dicendum est: de Sarmatis, inquam, quos Iornandes superiore loco ceteris connumerat: Nam & hi non tantum a Constantio Imp. intra spatia orbis Romani admif- si, tirocinij praebendis: quod ex Ann. Marcellino discimus lib. 19. p. 162. Verum etiam in Galliam a Gratiano Imperatore traducti, terraeque illis in Gal- lia assignatae: testis Ausonius, Gratiani ipsius Magister, in Mosella quoque (pariter vt in Gratianum actione:)

Diuissimum, rigulosque perenni fonte Tabonae, Avuque Saturnianum nuper metata colonis. Et tandem primis Belgarum conficior oris Nivomagus diui castra inclita Constantini. Et sane hac ipse constitutione nostrae Honorij ad Stilichonem Magistrum militiae per Gallias, sed tamen in Italia nunc agentem, vt colligo ex 2. & 3. Claudiani lib. in laud. Stilich. data, Sarmatae, Latis, & Alamannis coniungunt, & dilectibus pariter per Gallias obnoxios fuisse ostendit. Quin & Im- perij Notitia vt Latos, ita & Sarmatas Gentiles per diuersos Galliarum tractus commemorat. Leticiani proinde, Sarmataeque in Gallia Romanis aduersus Atilam militauerunt, quod lex ipsa datorum & ad- signatorum agrorum exigebat. Leticiani autem Leticarum terrarum possessores, coloni. Inde enim Leticiani a Laticis terris, vt Castriciani, a Castris, l. ult. sup. de re militari.

Quare his Latis omnino respondent qui sub Francorum Imperio Lati, pariter Liti, vel etiam Lidi vocabantur. Dedititum quippe genus hoc hominum fuisse Albertus Stadenis testatur, neque liberum prorsus, sed obnoxium, & ad villicatio- nem seu agrorum cultum pertinuisse Italiae, Ri- puariae, Frisonum, Longobardicae leges, & Ki- lianus, alique Authores testantur. Sed & terra ipsa cui adstricti erant, Lita dicebatur, forte ea- dem cum Litana, cuius meminit Liuius, & vnde detortum S. Germain en Laye. Tandem obsequium, seu seruitium quod praestabant huiusmodi Liti, Li- timonium vocabatur, quae vox restituenda non vno loco apud Veterem Scriptorem Formularum Senica- rum. Laticae denique Terrae huiusmodi publicae erant. Quod tamen perperam Hesychie locum re- ferunt nonnulli: λαίτων, & δημοσίαν πόσων: Nam ibi Dorice λαίτων, pro λαίτων dictum: quod ar- chium significat, vt immediatè ante idem Hesy- chius explicat, λαίτων (non λαίτων) το ἀρχαίων. Apud Suidam perperam scriptum λαίτων το ἀρχαίων pro λαίτων. Vt & eiusdem error gravis est, qui Læ- tos Praepositos credidit esse Peræquatores & Inspe- ctiores, cum fuerint Praepositi rei militaris.

XIII. *Imp. Honorius & Theodosius AA. Stiliconi Comiti & Magistro vtriusque militiae.

PORTET inter eos, qui ambitu ac suffragiis ad Tribunatos, Praepositorum- que perueniunt, & eos qui labore, periculis, atque ordine militiae decurso, huiusmodi dignitates acceperint, esse discretionem. Quare innumeros eos haberi decernimus, qui militiae praerogatiua, vt dignum est, ad Tribunatum Praepositorumque peruenierint. Commoneandi autem sunt Comites aut Duces mili- tum, vt & ipsi eos reuelatos esse cognoscant, neque aliquid hoc nomine ab his fla- gitandum: De quibus ad omnes militares Iudices paria scriba direximus. Dat. xi. Kal. April. Rom. Honorio viii. & Theodosio iiii. AA. CONS. S. [407.]

NOTAE.

* Absc. à Cod. Iust. Iungenda huic est lex 18. sup. de Tironibus.
* Arcadij nomen addendum; vt additur quoque in d. l. 18. cui rei fidem facient, quae ad subscriptionem legis notabo.
* Tribunatus.
* A Tironum praestatione, vt d. lex 18. ostendit.
* Duces militum hic: limitum, l. 5. inf. de fl. mil. appar.
* reuelatos, propria hac in re vox, vt l. 3. sup. de desertoribus. Et in Nouellis Theodosij, & Interpres ad l. i. inf. de censu. Saliuanus lib. 5. Sidonius, lib. 7. epist. 12. vid. Gloss.
* Tironico, & auri Tironici praestatione.
* Romae hoc anno constitit Honorius.
* ioribus. Eodem exemplo.
* 26. v. 1. & Theodosio 11. Nam qui haec tenus subscribuntur Consules, respondent Anno Domini 409. Atqui Stilicho, cui haec lex inscribitur, iam anno 408. interfectus fuerat, vt testatur Zosimus, lib. 5. p. 811. Et fidem facit lex 1. sup. de litorum & itinerum custodia. Et lex 20. inf. de pennis, & lex 20. 21. 22. inf. de bonis proscriptorum.

COMME

COMMENTARIUS.

DE PRÆPOSITORVM, & TRIBVNORVM qui militiae praerogatiua seu militiae labore decurso, factorum Dignitate & praerogatiua supra eos qui ambitione & suffragiis has dignitates adepti sunt, est haec Honorij lex, quae iungenda est cum l. 18. de tironib. Prima praerogatiua est, quod ab antro Tironico seu Tironum praestatione immunes sint; at non etiam qui ambitu aut suffragiis, id est, vel non Milites, vel nondum Veterani, (vt saepe factum ostendit quoque lex 34. sup. de erogatione militaris annonae, & lex 10. sup. hoc tit. & lex 15. & 18. sup. de Tironib. quae posterior, huius nostrae coniungenda est) has dignitates adepti sunt: quae ipsa est sententia dictae legis 15. & 18. (absque qua foret nullus, vel certe non plenus huius nostrae sen-

sus constaret. Quod huius Codicis Conditorem ex- coribus in Prolegomenis ascribo.) Sed & huic legi concordat lex 10. sup. hoc tit. Quae lex pariter vt haec nostra, melius sub alio titulo collocata fuisset. Concordat tandem omnino eiusdem Honorij lex in. in fin. qui a praeb. tironum. Altera praerogatiua est, quod ob hanc promotionem, Comites & Duces, ab his nihil exigere possint. Nempè inter alia Comitum militarium & Ducum luera & compendia erant, & illa quae accipiebant ex promo- tionibus, de quo est Libanij locus ad. & p. 22. Quae haec leg. ab illis quae dixi postulare pre- hibentur, vt & ipsi eos reuelatos esse cognoscant, quan- tum ad se attinet: non tantum quoad intrusiones militares.

DE TESTIMONIALI EX TRIBVNIS ET PROTECTORIBVS. TITVLVS XXI.

I. * Imp. Constantinus A. ad Rufinum P.P.O.

ERRI non potest, in titulo" militaris laudis inreperere eos qui nec acieita viderint, nec signa perspexerint, nec arma traclauerint. Ideoque si qui ex Protectoribus, vel ex Praepositis, vel ex Tribunis epistulas" reportauerint, non habeant priuilegium", quod mereantur qui ordine militiae sub armorum labore decurso ad hunc honorem peruenerint. P. P. I I I I. Idib. August. Sirmio, Constan- tino A. I I I. & Licinio I I I. CONS. S.

NOTAE.

* Absc. haec lex à Cod. Iust.
* Rufinus PP. sub Constantino M. v. Praepositor.
* Fortè in titulos: vel in titulum: quorum illud malim.
* Dixi ad l. 5. sup. de Veteranis.
* Epistolas, id est dignitates beneficiis impetratas, vt l. 14. sup. de Tironibus.
* Vt sup. l. 10. de Veteranis.
* 26. 17. & Licinio 11. id est A. D. 315.

COMMENTARIUS.

SENTENTIA trium priorum legum quae hoc titulo continentur, eadem est: videlicet HONORARIAS seu EMENDICATAS ambitu vel suffragiis, ac non etiam militiae ordine, Testimonialia ex Tribunis, ex Praepositis vel ex-Protectoribus, priuilegia dignitatis illius, quae merentur ij qui ordine militiae sub armorum labore decurso ad hunc honorem peruenerint, non tribuere. Quod pertinent quoque l. 15. 18. sup. de Tironibus: & l. 5. 10. 12. ult. sup. de Veteranis: & l. 153. 156. inf. de Decurionibus. Haec vero lex est CONSTANTINI M. quae id vt dixi absolute negatur. Praemissa ele- gantissima sententia: Ferrum non posse, in titulum mi- litaris laudis inreperere eos, qui nec aciem viderint, nec signa perspexerint, nec arma traclauerint.

inuari, vt faciliori aditu ad tuam Notitiam perueni- ret. Porrigere igitur, oro te, adiuricem manum LEGI- TIMA premia Ex MORE captanti. Huiusmodi quippe VETERANIS praerogatiua debetur, vt illis PROTECTORVM dignitas tanquam pretium longi laboris accedat. Quod Firmo incunctanter eueniet, si tuus favor vota hominis ad CONSVETA NITENTIS adiuuerit. Item Paulini illud ep. ad militem religiosum. In hac militia soletis in votis habere hanc officij promo- tionem, vt Protectores efficiamini. Si autem Deo te probaueris, ipsam Deum incipies habere Protectorem, vide ad qualem militiam te imito collegam, vt quod homini esse optas, hoc tibi Deus sit. De hac etiam Protectoris atque Tribuni dignitate accipio Am. Marcellini locum lib. 30. p. 458. vbi de Valentianij patre Gratiano. Post dignitatem, inquit, Protectoris atque Tribuni, Comes praefuit rei Castrisj per Africam.

Huius porro dignitatis Tribunitiae & Protecto- riae Veteranis concessa varia priuilegia fuerunt, quae hic in genere indicantur. Nempè, vt in cri- minibus

minibus forti ordinarij præscriptionem haberent, l. 5. sup. de Veteranis : vt negotiantes à lustrali collatione intra certum modum immunes essent, l. 7. & 14. inf. de lustrali collatione, quod etiam indicat lex 3. inf. vt à Tironum collatione, l. 18. sup. de Tironibus, & l. ult. sup. tit. prox. de Veter. vt à fordibus muneribus, l. 153. inf. de decurion. vt à verberibus excusarentur, d. l. 153.

¶ Cæterum subscriptio loci PP. Sirmio eun-
cit, hanc legem referri oportere ad A. D. 316. Nempè Constantinus hoc anno 316. in Pannonia versatus, & post Cibalense prælium, cum Licinio eâ potitus est : vide Consularia Theodosiana eius Anni 316. quare & hæc lex ad Licinianum bellum referenda venit.

II. * Imp. Constantius A. ad * P. P. Post alia.

SI quis de Paganis, vel Decurionibus, ambierit ad honores Protectoriæ dignitatis, nec tempus, nec stipendia ei post hanc legem computanda sunt. ¶ Hoc & circa eos, qui ad Præposituras ambitu peruenerint, custodiri præcipimus. & cætera. Dat. Kal. Maij, Constantio A. VI. & Constante II. CONS.

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust.
" Paganis, id est non militibus : quo sensu passim in iure, pagani.
" Concordat lex 153. 156. in fin. de Decurionibus.
" Dignitas Protectoria, h. l. & l. 5. sup. de Veteranis : l. 3. inf. de diu. off. Amm. Marcellinus loco laudato ad leg. sup. Symmachus lib. 3. ep. 67. vid. Paratilon de domest. & protector.
" Id est nil eis conferret deinceps in protectoriâ dignitate tempus aliquod exactum.
" Cæteri ac militum, l. 11. in fine diuers. officiu.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc lex est : quâ is testimoniales HONORARIAS seu EMBENDICATAS ex-Protectoribus & ex-Præpositis, à paganis, seu non militibus impetratas, vel etiam à Decurionibus, nihil prodesse vult ad euitandam conditionem suam, non obstante quâcumque temporis præscriptione. Quod postremum & ipsum ex parte statuitur l. 3. prox. & omnino l. 153. 156. inf. de Decurionibus. Solis igitur Veteranis eas prodesse vult. Et tamen ante hanc legem id aliquando obtinisse hæc lex indicat, vt si Paganus vel Decurio huiusmodi Testimoniales impetrasset, & in eâ dignitate certo temporis spatio stipendia expleffer, huiusmodi Testimoniales iis prodesse, ac nominatim Decurio Curia liberaretur, quod hæc lege aboletur. Temperatur verò ab Honorio l. prox. 3. Restituitur d. l. 153. 156. inf. de decurionibus. Ab huius etiam legis fine seu scopo non abluat, quod Amm. Marcellinus lib. 21. p. 216. de Constantio scribit; Ab eo non nisi puluere bellico induratos Præfektos armatis.

III. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P. V.

VICVNQVE ex-Protectoribus aut Domesticis honorarias missiones meruerint, sub hac normâ penes eos dignitas maneat, vt neque Municipipes, curiam : neque Collegiatus, obsequium propriæ vrbs effugiant; neque Negotiator, à pensionis aurariæ instituta summâ, militiæ suffragio subtrahatur, neque ab vilo postremo Officio, militia, vel corpore, talis se impetrati quisquam obiectione defendat; sed manente normâ, soluat omnia quæ ab illo vel conditione nascendi, vel iure proprij postulantur officij. ¶ De liberis etiam eorum censemus, ne de his edicti originis munus per priuilegia emendicatæ dignitatis effugiant. ¶ Quæ quidem omnia officere illis aliquando non patimur, quos emeritos felicibus castris, vel honesta interdum aduersæ valetudinis missio, vel vulnerum laudabilis excusatio, vel emensum sub signis tempus, absoluit. Dat. XI III. Kal. Maij. Med. Arcad. I. V. & Honorio II. AA. CONS.

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Iust. Memorat, & derogat ex parte huic legi suæ Honorius, l. 153. inf. de decurion.
" Huc perinet locus ex Epistula Iuliani 21. ad Leontium, quem ad Protectores Cuius malè retulit; *οικειωμένοι* dicitur.
" Honorarias, id est, codicillares, vmbrales, emendicatas, sine leg.
" Id est Testimoniales vt l. 153. inf. de Decurion. Et fortè hic scribendum *missiones*. Quod non temerè admitto.
" Municipipes, id est Decuriones. Cæterum hæc de re vide & l. 2. sup. & l. 153. 156. inf. de decurionibus. sed & ad aliquid, legem 12. in fine, sup. de Veteranis.
" Vide inf. titulum de Collegiatis : & d. l. 12. in fin.
" Intelligit lustralem collationem; de quâ suo titulo & quidem l. 7. & 14. eod. tit.
" Præfektus.
" De huius loci sensu mox.

28. Editi

" 28. Editi, id est liberi municipum, collegiatorum, &c.
" Id est nullo modo.
" Vt l. 12. sup. de Veteranis : glorioforum vulnerum cicatrices.

COMMENTARIVS.

HONORII dux constitutiones sequuntur. Hæc priore iubet, HONORARIAS vel emendicatas testimoniales ex Protectoribus. vel Domesticis, neque Decurionem curiæ, neque Collegiatum obsequio vrbs, nec Negatiatorem à lustrali collatione, vel alteri officio, militia; vel corpori adstrictum liberari : cum aliâs EMERITÆ militia; vel missionis Testimoniales huiusmodi liberent h. l. ac nominatim à lustrali collatione intra certam summam l. 7. 14. in fine de lustrali collatione : vbi dicam. Idemque de liberis eorum statuit. ¶ Quamquam

id h. l. Curialibus & Collegiatis, &c. qui has honorarias Testimoniales obtinuerunt, Honorius largitur, vt saluis muniis quæ Curia; vel Collegio debentur, dignitas tamen penes eos maneat. Er sic (quod docet lex 153. inf. de Decurion.) à fordibus & minimis muneribus; itémque à verberibus excusentur. Id quod Honorius mox anno proximo, constitutione ad eundem Florentinum P. V. emissâ abrogauit, l. 153. 156. inf. de Decurionibus. abrogatâ nominatim hæc parte hæc lege.

III. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Theodoro PP.

Os, qui Testimoniales non suo merito, sed eorum contemplatione sunt adepti, qui pro his nostram Clementiam sunt præcati, par seueritas persequatur. Eos tamen esse in Vrbe sacratissima non vetamus, qui posuerunt illic larem abque domicilium. Dat. x. Kalend. Decemb. Raen. Basso & Philippo CONS. [408.]

NOTÆ.

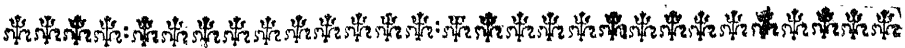
* Ingentæ huic legi sunt lex 20. inf. de panis : & lex 22. inf. de bonis proscripitor.
" Theodorus PP. Italia; sub Honorio. v. Prosopogr.
" Milites scil.
" Intelligit proscriptos; Stilichonem eiusque satellites, vt ostendunt leges, quas huic coniungendas dixi.
" Quæ illa sequens sententia id ex parte indicat, sed plenius docet d. lex 20.
" Deportationis nominatim pœna.
" Si videlicet Vrbes Romam vel Rauennam intauerint.
" Morati.
" Vrbes Romam intelligit : v. Gloss. quæ æterna vrbs, d. l. 20. Elogia eius alia, v. in Geogr.
" Ita quoque d. l. 22. Sed in l. 20. de panis, scribitur O Sob.

COMMENTARIVS.

HONORII altera hoc titulo lex hæc est : cuius sententia semiplena ab huius Codicis Conditoribus reddita est; sic quidem vt non aliter vel saltem non plenè percipi possit, nisi coactis rursus aliis portiuencis, à quibus hæc nostra diuulsa est, putâ l. 20. inf. de panis, l. 22. inf. de bonis proscrip.

Ex his igitur intelligimus (ac maximè quidem ex d. l. 20.) cæso Stilichone eiusque filio Eucherio, Satellites eius cæterosque qui ab ipsius partibus fuerant, ab Honorio Imp. proscriptos veluti qui suis opibus eos immerant : adeò quidem etiam, vt proscripitis interdixerit Comitatum suum, in quo versabatur, id est Rauennam, vel Mediolanum ingredi, itémque Vrbes Romam, idque sub seuerissima pœna seu seueritate deportationis. ¶ Idem

itaque vt à suspectis sibi partium Stiliconis vndiquaque caneret, etiam eos Milites qui vel Stiliconis, vel aliorum proscripitorum suffragiis, testimoniales ante emeritam militiam impetrasset Tribunorum & Protectorum, sub eadem pœna & pari seueritate & Rauennæ, & Mediolani & Vrbs Romæ ingressu h. l. arcere voluit : exceptis tantum iis qui iam Romæ larem & domicilium collocaffer. Ab his scilicet in Vrbe hand æquè periculum, neque iam metuendum, quasi res nouas molituri, qui in eâ larem & domicilium fixere : ab his verò metuendum, qui militia tantum prærogatiuâ, veluti Tribunorum & Protectorum (quorum sanè magna fuit potentia) tumidi, calentibus adhuc partium animis, ad eam accedunt : & metuendi, ne nouas faces necdum benè sopitæ factioni subdant.

DE FILIIS MILITARIVM, APPARITORVM, ET VETERANORVM.

TITVLVS XXII.

XII. COD. IVST. Tit. XLVIII. De filiis Officialium, & Militarium, qui in bello moriuntur.

1. * Imp. Constantinus A. ad Optavianum."

VETERANORVM liberos aptos militiae, quorum quidam vt desides recu- sant militarium munerum functionem, quidam adeo ignavi sunt, vt cum dispendio corporis militiae velint necessitatem euadere: iubemus, si ad militiam inuites refectis digitis iudicentur, Curialibus sine aliqua ambiguitate muneribus atque obsequiis adgregari. Dat. XIIII. Kalend. Mart. Sirmio, Accep. VI. Idib. April. Regio Constantino A. v. & Licinio C. C. O. N. S. [319]

NOTÆ.

* Mem' hinc huius legis, eamque simul confirmat lex 4 sup. de Tiron. ... 26. Optavianum, vt hoc eodem Anno in l. 2. infr. de Episcop. & quidem Correctori Lucaniae & Bruttiorum, vt nominatim praesertit d. lex 2. idque etiam satis aperte ostendit huius legu subscriptio, quam mox expendam. ... Sui scilicet. ... Regium, sedes fuit Correctoris Lucaniae & Bruttiorum, vt testatur lex 1. infr. de relationib. ac nominatim metropolis fuit Bruttiorum: vt docet Olympiodorus apud Photium. ... Sed & Ptolemaeus fidem facit Regiam Bruttiorum urbem fuisse.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque constitutiones sequuntur: & quatuor quidem, puta lex 1. 4. 5. de Veteranorum filiis militiae adstrictis. Haec, DETRACTANES militiae Veteranorum filios, & quidem digitorum amputatione, Curiis addici iubet. Quam legem memorat ratamque esse iubet Valentinianus l. 4. sup. de Tironib. Verum seuerior postea constituta in hos murcos sine pollice truncatos l. 5. sup. de Tironib. & curiis deinceps addicti non qui se truncassent, sed qui armis gerendis habiles non essent, l. 4. & 5. infr. & l. 5. sup. de re militari; & l. 15. 32. infr. de Decurionib. Caterum iam antea quoque notari non temere hanc legem, pariter vt legem 4. sup. de Tironib. Italiae Magistratibus inscribi. In ea quippe solemne fuisse notat Ammianus Marcellinus lib. 15. p. 61. vt munus Martium pertimescentes pollicem sibi praeciderent, quos iocaliter Murcos appellabant: vide quae de eo no-

tani plura ad d. l. 4. sup. de Tironib. Observandum porro hanc legem pertinere ad Sarmatici belli apparatus, ad quod Veteranorum filij euocati, & quidem ex Italia. De quo bello & exinde Constantini victoria, Porphyrius Panegyrico ad Constantinum cap. 19. 22. 23. Auctor vite Constantini lib. 4. cap. 5. 6. Sozomenus lib. 1. cap. 8. Zosimus lib. 2. Eodem pertinet & anno proximo lex 2. sup. de Veteranis. Tandem ad illud quod hoc titulo aliisque legibus de Veteranorum filiis militiae adstrictis dicitur, pertinet Gregorij Nazianzeni ep. 123. ad Ellebichum Magistrum militum, vbi missionem petie Mamanti Lectori militaris Viri filio, ...

11. * Idem A. ad Seuerum" .....

VETERANORVM filios, propter priuilegia parentibus eorum indulta, vacare non patimur, sed, Programmata per omnes Ciuitates proposito, diligenter quaesitos, ad alterutrum compelli iubemus, vt aut Decurionatus muneribus obtemperent, aut militent; Observaturo Deuotionis Tuae Officio, vt qui probantur, ab annis viginti vsque ad viginti & quinque annos aetatem agant. Si autem Veteranorum filij, qui Equestrem militiam tolerauerunt, inter Equites probari voluerint, habeant facultatem, ita vt cum singulis equis idoneis praedicto adgregentur obsequio. Quod si quis duos equos habeat, vel vnum idoneum, & seruum vnum, cum Circitoria militet dignitate, & binas annonas accipiat, qui gra-

das praebetur aliis post laborem. Singularum autem ciuitatum Decurionibus intimitur, vt Veteranorum filios, qui praedictae aetatis sunt, si militare noluerint, vel minus inueniantur idonei, ad Curialia vocare non morentur obsequia, si tamen patrimonio idonei esse noscuntur. Ex his autem qui militare voluerint, si qui minus apti sunt equestri militiae, deficiente calamitate membrorum, & legionariae congruisse noscuntur, deducendi ad nos, Protectori, qui ob hoc missus est, consignentur. Dat. III. Kal. Aug. Aquileae, Constantino A. VI. I. & Constantio Cael. C. O. N. S. S. [326.]

NOTÆ.

* Huius legis meminit lex 18. infr. de Decurion. triennio post, vt videatur, lata. ... Titones seu milites. Eadem vox occurrit l. 5. inf. l. 10. infr. de decurion. de probatione Tironum dixi ad l. 1. sup. de Tironib. ... Qui, non filij, sed Veterani. ... Vide initium legis 3. sup. de re militari: & quae ibi dixi. ... Vide legem 5. infr. ... 22. id efficiente. ... 24. congrui esse. ... Vide & legem 2. sup. de Veteranis: & l. 5. infr. ... Protectores missi, ad Veteranos filios ad militiam cogendos, h. l. & l. 10. sup. de desertorib. vbi dixi: vide & Paratiron de Domesticis & Protectorib.

COMMENTARIVS.

SECUNDA haec quatuor Constantini M. hoc titulo constitutione, Veteranorum filij ad militiam euocantur atque euocari iubentur, Programmata per ciuitates omnes praeposito. Quod saepe factum, virgente necessitate, vt docuit quod lex 5. 8. sup. de re militari, & lex 1. sup. Et Sulpitius Seuerus in vita S. Martini: Edictum, inquit, a Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur: idque vt haec lex ait, propter priuilegia parentibus eorum indulta. Caterum veteranorum filij haec l. his legibus & conditionibus a Constantino euocantur. Primum, vt si militare nolint, vel minus possint, si facultatibus sint idoneis, ad Curiam denocentur, id agentibus Decurionibus singularum ciuitatum: quod ipsum rursus cauetur l. 1. 4. 5. h. l. & l. 5. sup. de re militari: & variis constitutionibus infr. tit. de decurionib. Secundò, Aetatem in probandis veteranorum filijs, adeo ad militiam amplectendam hanc Constantinus definit, ab anno aetatis vigesimo ad vigesimum quintum. Et post eam aetatem proinde ad Curiam subeundam, l. 18. inf. de decurionib. vbi mendum. Qua in re tamen saepe deinceps variationum reperio ab ipsomet Constantino M. Initium quippe anni decimi octauis ab eo praestitutum, l. 9. infr. de Decurionib. Mox post sedecim annos militiam subire ab eo iussi l. 4. inf. quod etiam postea stetit l. 35. inf. de Decurionib. Post octodecim annos expletos in sp. l. 58. infr. de Decur. De qua aetate intelligenda est lex 5. sup. de re mil. Sanè Tirones quoque ab anno decimo & nono ad militiam eligi voluit Constantinus in l. 1. sup. de Tironibus, vbi quaedam etiam notantur. Tertiò Priuilegia Veteranorum filijs haec defert, vt si inter Equites militare voluerint, id cum singulis equis facere possint; si verò duos equos habeant, vel vnum saltem cum seruo, inter Circitorum illic, non vt alij milites, post laborem demum recipiantur, atque adeo binas annonas accipiant. Quod ipsum quoque intelligit lex 5. sup. de re militari, his verbis: Eorum liberos qui armis habuerunt, ad usum bellicum ex castra reuocantes, eis quoque eorum stipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradus militia salutarem maxime Reipublica operam persequuntur. Circitores in militia erant inter

Equites, qui duobus equis, vel saltem vno cum seruo merebant, ideoque binas annonas accipiebant. Quomodo & milites olim qui Duplicarij ideo dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur, apud Varronem, Liniu, Vegetium. Primusque hic gradus erat in militia Equestri in quem Eques post laborem subuehebatur, vt non tantum ex h. l. constat, verum etiam ex Hieronymo aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium. Finge (inquit) aliquem Tribunitia potestatis suo vitio regradatum, per singula militiae Equestris officia ad tyronum vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno statim fiet Tyro? Non: sed, ante Primicerium, deinde Senator ducentarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tyro. Ideo Circitoria dignitas h. l. dicitur. Vegetius quoque militiae gradum vocat, nominisque rationem, & originem reddit lib. 3. cap. 8. Idoneos (inquit) Tribuni & proximissimos eligunt, qui vigilias circumeant, & renunciant si qua emergerit culpa, quos Circitores appellabant. Nunc militia factus est gradus & Circitores vocantur, [alij habent Circatores.] Horum quoque Circitorum mentio fit frequens in l. 2. Cod. de officio Praefecti Praetorio Africa, vbi & de eorum annonis agitur. Vox Graecis postea rei militaris Scriptoribus retenta. Glossa Nomico κρητορες οι αδει της μαχηδης περιουτες & κρητορες οπλα αυτοι μηπω διαταχθαι μαχηδης. Vnde & κρητορες, ητοι φυλακαι αδει μαχηδου, & Iulium Aphricanum. Vet. Gloss. tit. de militia. Circitus αειροδου: & κρητορες apud praedictum Anonymum: Veteres quoque dixerunt Circare, circitare, κυκλδεν & Circaneam agere. Circitoris itaque erant εφοδδντι Hefychio, vbi non audio reponentes εποπευοντες αειροδοι Gloss. Veter. ceux qui faisoient la Ronde, & le changeat. Ac vt in Equestri militia, ita & in Palatina inter Agentes in rebus Circitores quoque fuerunt, l. 3. sup. de Agentib. in rebus: vbi dixi. De quibus non est Hieronymi locus, verum de militaribus, de quibus haec l. Neque ab simili sensu Circitores, de quibus in l. 5. §. 4. m. de institor. actio. Tandem id Constantinus statuit Veteranorum filios si militare velint, neque apti sint Equestri militiae, tum si modò membris suis integri sint & legionariae militiae congrui esse deprehendantur, id est, pedestri militiae, ad Principem dirigendos, & Protectori in id misso tradendos Legionibus.

giones scilicet Peditum erat, & Legionaria militia Equestri opponitur: de quo iam monui ad l. 22. *sup. de erogat milit. annonæ.* Hinc interim colligimus, potiorum fuisse Equestrum militiam, Peditum: sic ut membrorum maior in illâ firmitas requi-

reretur: denique, maior fuit *ἰσχυροὶ δυνάμεις*; quomodo apud Atticos: de quâ Petitus, in *legibus Atticis*, p. 550. & p. 552. sic ut lege cautum fuerit *ἰσχυροὶ καὶ δυνάμεις τῶν δυνάστεων* & *ἀσπίδα* & *οὐκ ἀσπίδα*.

III. *Idem A. ad Euagrium."

UI qui ex Officialibus, quorumque Officiorum, geniti sunt, siue eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi erunt, in parentum locum procedant. Dat. Prid. Non. Aug. Basso & Ablauio c o n s s. [331.]

NOTÆ.

* L. 1. Cod. eod. tit. Iungenda autem huic est lex 19. *infr. de Decurion.* quæ de Veteranorum filiis est ad militiam partem vocandis, adstringendis: ut hæc de Apparitorum filiis. Quæ proinde melius hic stetit.
 † PP. ut l. 20. *infr. de Decurion.* quæ & ipsa fortè huic l. coniungenda est.
 ‡ Quorumcumque, ut Cod. Iust.
 § Militari: de quo mox.
 ¶ Militiam vocentur, ita Cod. Iust. eodem sensu. At hoc nostrum elegantius. *Locus est militiæ gradus.*

COMMENTARIUS.

APPARITORVM filij apparitionem patris subire iubentur à Constantino M. pariter ut Veteranorum filij, militiam patris, l. 19. *de decurion.* quæ huic coniungenda est. Idque siue pater adhuc Sacramento teneatur, siue iam militiæ missionem impetrauerit; & missi eius sit. Dubitari autem potest de quo Sacramento parentum hæc lex intelligenda sit, an de Militari: an verò de Officiali: Nam si de militari, tum sensus huius legis hic fuerit: siue pater adhuc militet in militiâ Armata siue

dimissus militiæ sit, filium in parentis locum prodiere oportere; si de Officiali; tum simplicior hic sensus fuerit: patre Officiali natum, siue pater adhuc Officialis sit, siue iam dimissus, Officialem fieri. Cùm Officiales multi militarem ambirent militiam, ne qua officiis inde iactura fieret, Filios his substitui voluerit Constantinus M. cui similis est Constitutio Honorij, l. 19. *infr. de diuers. officiis:* quo titulo dicendi locus erit plenior.

IV. *Idem A. ad Leontium PP."

AM DV D V M sanximus, † ut veteranorum filij, qui post sedecim annos militiæ munus subire non possunt, vel armis gerendis habiles non extiterint, Curiis mancipentur. Dat. 11. Id. April. Pacatiano & Hilariano c o n s s. [332.]

NOTÆ.

* Hanc leg. intelligit, & exseribit Constantius l. 34. *infr. de Decur.*
 † Quamudum? Nam anno superiore septimumdecimum annum completum statuit, l. 19. *infr. de Decurion.*
 ‡ Non extat hæc lex: nisi putemus indicari legem 2. *sup. de Veteranis.*
 § Et hæc variè statuta: dixi ad l. 2. *sup. & ad l. 18. infr. de Decurion.* vide & l. 5. *sup. de re militar.*

COMMENTARIUS.

TERTIA hæc è Constantinianis hoc titulo, de Veteranorum filiis in militiam allegendis, constitutio est. Quæ quidem militiam detrectantes vel inhabiles militiæ Veteranorum filij, Curiis à Constantino M. addici iubentur A. D. 332. & l. 2. *sup. l. 5. infr. & l. 5. sup. de re militari* ut & variis aliorum Imperatorum Constitutionibus inter alias, l. 89. *infr. de decurionib.* Idque post decimum sextum ætatis annum: Quâ parte quàm sæpe variatum fuerit, etiam ab ipomet Constantino, notati ad d. l. 2. *sup. & dicam* adhuc ad l. 18. *infr. de decur.*

¶ Interim notandum, proculdubio hanc Constantinianam constitutionem pertinere ad apparatus belli Gothici, quod à Constantino M. hoc anno gestum implorantibus Sarmatis: quod confectum mox hoc ipso mense XII. Kal. Maij: de quo vide Hieronymum & Idacium in *Chronicis*: Anonymus qui apud Sirmondum olim, nunc editus à Valesio; Constantinus, inquit, contra Gothos implorantibus Sarmatis auxilium iulit. Itaque per Constantinum Casarem centum prope milia fame & frigore affecta sunt. Tunc & obsides accepit, & inter eos Ararici Regis filium.

V. *Idem A. Ablauio PP.

VETERANORVM filij, vel eorum qui Præpositi, vel Protectores fuerunt, vel ceterorum qui quemlibet gradum militiæ tenuerunt, si inualidi & inbecilles sint, Curiis

Curiis adgregentur, ita ut rei familiari gaudentes & inaptos militiæ, Curiarum societati coniungas. Quod etiam nos fecimus sub conspectu nostro, his quos deliciosis nutrimentis enervatos esse perpeximus. Qui igitur ex his patresfamilias sunt, & idonei functionibus publicis, eligantur ad augendum Curialium numerum: Singularum civitatum Ordinibus commondenis, ut quos norunt idoneos, nominare non dubitent, præter eos quos vigor & fortitudo defendendæ Reipublicæ idoneos facit. Nam & Duces singulorum limitum convenimus, ne deinceps Veterani filius inutilis sacramento cingatur. Eos etiam qui iam probati sunt, diligenter inspiciant, ut qui minus idonei reperiuntur, sacramento soluti ad Gravitatem tuam mittantur. Dat. & PP. Idib. Nou. Dalmatio & Zenofilo c o n s s. [333.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à C. Iust.
 † De hoc Ablauio PP. v. *Protopog.*
 ‡ *re familiari*, ut l. 2. *sup.* si tamen patrimonis idonei esse noscuntur.
 § Ineptos.
 ¶ Vide legem secundam, *sup. de Veteranis*: & l. 2. *in fin. sup. h. t.*
 † Idem cauetur ad l. 2. *sup. h. t.*
 ‡ Duces l. m. tum, & l. militum, *l. ult. sup. de Veteranis.*
 § De hæc *Probandi* voce vide dicta ad l. 2. *sup. & l. 1. sup. de Tiron.*
 ¶ *Gravitatis* titulus tributus sub Constantino præfectis prætorio.

COMMENTARIUS.

VETERANORVM filij militiæ INEPTI, Curiis adgregari & ab Ordinibus nominari ad Curiam, tum à Constantino iubentur *hac l.* pariter ut leg. 2. 4. *sup. & l. 5. sup. de re militari.* Exemplo suo eam in rem prælato, qui nuper deliciosis nutrimentis enervatos Curiis addixerat. Quod referri pos-

sunt nonnulla, quæ apud Gellium & Vegetium occurrunt. Intantum ut Ineptos, etsi iam probatos à Ducibus limitum, proici Constantinus h. l. velit, & ad Præfectum Prætorio mitti. Pertinet hæc lex proculdubio, ut superior, ad militem Gothicis oppositum, vel certè Persis.

VI. Imp. CONSTANTIVS A. Antonio Duci Mesopotamiæ. Post alia.

BSERETVR, ne Veteranorum seu militum filij Officiis Præsidialibus adgregentur. Dat. 14. Non. Feb. Limenio & Catullino c o n s s. [349.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, lex 4. *infr. de cohortalib.*
 † An *Validi*? an *Inualidi*, seu inhabiles militiæ?

COMMENTARIUS.

OFFICIIS Iudicum, veluti Præsidum, adgregari Veteranorum filij à Constantino h. l. vetantur: ut vide versâ Officialis Præsidum ad Sacramento militiæ aspirare l. 4. *infr. de cohortalib.* quæ huic, eum eiusdem constitutionis pars, coniungenda est. ¶ Cæterum id quod *hac l.* constituit, duplicem sensum admittere videri possit. Primum, ut prohibeantur validi Veteranorum filij seu militiæ apti officiis adgregari, contra iubeantur ad militiam vocari vel in militia paterna retineri. Secundum, ut ne quidem inhabiles militiæ officiis Præsidum sociari possint, verum curiæ potius addici seu neci debeant. Quod tamen factum aliquando inre docere videtur lex 2. *sup. de Veteranis.* Prior sententia mihi magis placet: argumento d. l. 4. *infr. de cohortalib.* (quæ huic coniungenda est) Imò & argumento inscriptionis huius legis. Inscriptur scilicet ea Duci: idè videlicet, ut Veterano-

rum filij ab eo vindicentur in militiâ vsus; neque patiatur eos Præsidialibus officiis adgregari. Ergò de idoneis ad militiam sermo est. Tandem id etiam comprobant quoque leges sequentes præ l. 7. 9. 10. *infr.* Quamquam & utraque simul interpretatio alicui placere possit arg. d. l. 7. Nempe neque habiles, imò neque inhabiles militiæ; officiis Præsidum adgregari posse: habiles enim militare cogendos: inhabiles verò Curie vindicandos, verum priori sententiæ adhaereo.

¶ Porro obseruandum, frequenter Veteranorum filios militiâ emittat Officialis Iudicum factos, variisque aded Principum constitutionibus ad militiam retractos: à Constantio h. l. à Valente, l. 7. à Theodosio M. l. 9. 10. ab Honorio, l. ult. Retracti porro instante aliqua bellicâ necessitate: veluti bello Persico, ut in *sp. huius legis*, quæ inscribitur Duci Mesopotamiæ.

VII. *Imp. Valentinianus & VALENS AA. ad Petronium Patricium."

VICINQVE castrensi stirpe progeniti, diuersorum se nexibus Officiorum tradiderunt, manu iniectâ retrahantur. Sciântque veterani, quibus quies post ar-

ma concessa est,) Liberos suos, quos militaribus aptos ministeriis insitum robur ostendat, offerendos esse militiae. Nam si quis militaris profapiae degeneri mente Officiorum se confortiis adgregavit, ut ita fractis viribus grandæviam proferat senectutem, aut debilitatis obtentu bellico operi inconueniens iudicetur, eundem ignaviae latebris vel fera indagatio protractum Curiarum functionibus placuit mancipari. PP. Beryti, Idib. April. Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust.
- " Vide de hoc *Petronio Patricio* Valentis Imp. Socero, ex Præposito, Martensium militum, promoti repentino saltu, cuiusque moribus Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 342. & 343.*
- " De hac *Patricij* dignitate alibi plenè.
- * Hinc repetita est, & transcripta à Theodosio *lex 9. infr.*
- " Ita quoque *d. l. 9. Malit* tamen quis, ostentat.
- " Hinc totidem penè verbis repetita est, & transcripta à Theodosio *lex 85. infr. de Decurionib.* quæ etiam iungenda est *leg. 9. h. t.* quæ ex hac pariter transcripta est.
- " Militaris profapiae ideo militares viros vocat Symmachus *lib. 4. ep. 4.* locum consignabo ad *l. ult.*
- " Præferat, *d. l. 83.* quod & hic melius foret.
- " *De Indagatione d. l. 83.*
- " *Beryti* hæc lex proposita, pariter ut eiusdem Valentis *lex 63. infr. de Decurion.* quæ in simili argumento versatur.

COMMENTARIUS.

OFFICIIS Iudicum Veteranorum filij sociari se vetantur à Valente *hac l.* pariter ut & *l. 6. prox. sup. & l. 9. 10. ult. infr.* Quinimò sociatos omnino retrahi, serà quamlibet indagazione: quin & Curias mancipari, si aut senes & debiles sint, iubet. Quod utique solenne fuit: uti docet *lex 2. 4. 5. sup. & l. 5. sup. de re militari.* Quod de fera indagazione additur, planè conuenit moribus Petronij Patricij cui hæc lex inscribitur, ut eos describit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 342. 343.* Illud additur à Valente, Patres veteranos filios militiae offerre debere: quod ipsum constitutum à Valentiniano, *l. 8. sup. de re militari:* & à Theodosio *l. 9. inf.*

Illud obseruandum, quindecim annis post, hanc *legem* à Theodosio totidem penè verbis repetitam, & in Phœniciam pariter, ut hæc nostra, directam, exigente videlicet tum rei militaris necessitate, & exolescente huius metu: de quo in *Prolegomenis.* Eaque lex Theodosiana in duas partes diuisa extat *l. 9. infr. h. t. & l. 83. infr. de Decurionib.*

Ceterum Veteranorum filij ad militiam nunc enocati à Valente, si subscriptio restituatur, aduersus Persarum Regem manum Armeniis iniectantem: de quo Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 358.* Ideoque hæc lex PP. Berythi dicitur. Neque parum etiam hanc coniecturam iuuat, quod Petronius Patricius, cui hæc lex inscribitur Præpositus Martensium militum antea fuerat (teste eodem Ammiano Marcellino) qui per Orientem erant, & quidem in Armeniâ; vide *Notitiam Imperij.* Et tamen malim ego hanc *legem* referre ad *Gerthorum* excursum, qui hoc tempore Valente in Bithyniâ constituto, timebatur: cuius causâ Valens, ut disertè scribit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 343.* sufficiens Equitum & Peditum adiumentum mitti iussit ad loca in quibus barbarici timebantur excursus. Quod si ita est, tum reponam in subscriptione legis, PP. Perinti. Hanc coniecturam vel maximè iuuat, quod hæc lex *Petronio Patricio* inscribitur, quem Valens in Bithyniam transgressus Constantinopoli reliquerat, eodem Marcellino teste.

VIII. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PP. P.

LIOS veteranorum, qui armatae militiae paruisent, si in Officiis publicis, vel ministerio Chartularum atque obseruatione Rationum inueniuntur, sciat Tua Sinceritas esse reuocandos: Etenim hi, quibus vel corporis robur vel statura defuerit, qui Comitatenſi digni possint esse militia, Ripensi potuerunt copulari. PP. Rom. xv. Kalend. Mart. Modesto & Arintheo CONS. [372.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust.
- " Ad Probum Vicarium Vibis extat *lex 77. infr. de Decurion.* hoc ipso anno & mensè.
- " Diuersa à Præfidiis.
- " Vide *infr. titulum de tabulariis, Logographis & Censualib.*
- " Vide & *l. 9. sup. de desertorib. & l. 13. infr. de diuers. officiis.*
- " De statura militari dixi ad *l. 3. sup. de tironib.*
- " *De quia*, vel *quis*, quanquam & hoc sustineri potest: vir doctus reponit *quæ*: quem non audio.
- " De *Comitatenſi* & *Ripensi* militia dixi ad *l. ult. sup. de re militari.*
- " Ita rectè MS.
- " *De potuerunt.*

COMMEN

COMMENTARIUS.

OFFICIIS publicis ciuitatum scilicet, veluti Tabulariorum, Logographorum, de quibus *libro octauo, suo titulo: Veteranorum filij sociari se vetantur à Valentiniano hæc lege* (pariter ut officii Iudicum ab eodem constitutione emissâ ad eundem Probum PP. hoc ipso anno *l. 12. infr. de cohortalibus*, ubi plures concordantes *leges* notauimus) sociati que retrahi iubentur: etsi forte his vel robur corporis, vel statura militaris non vsquequaque constet. Nam etsi Comitatenſi militiae ob roboris & staturæ defectum sociari non possint, Ripensi ta-

men copulari possunt. Scilicet Maioris dignitatis fuit Comitatenſis militia, Ripensi. Ita maior per illam census immunitas quærebat, quam per hanc: *l. 7. sup. de Tironib.* vide tamen & *l. 4. sup. de veteranis.* Item Comitatenſibus species ipsæ aliquando soluebantur: Limitaneis verò (in quibus Ripenses) pretium tantum: *l. 17. infr. de cohortalib.* Denique maius corporis robur, maior statura exacta in Comitatenſibus militibus, quam in Ripensibus quod hæc lex docet: vide & quid tale *l. ult. sup. de re militari*, ubi plenè de his militibus dixi.

IX. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA. *

VICVNQVE castrenſi stirpe progenitos diuersis se Officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur. Sciântque veterani, liberos suos quos militaribus aptos munis insitum robur ostendat, aut offerendos esse militiae, aut obnoxios nostræ legis laqueis iam futuros. Scribita Petro Consulari Phœnicis, Damasco, Prid. Id. Maij, Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONS. [380.]

NOTÆ.

- * Repetita hæc lex, & transcripta à Theodosio M. ex Valentis *l. 7. sup.* pariter ut *lex 83. infr. de Decurionib.* quæ huius iungenda est.
- " *Progenitos se diuersis*, &c.
- " Sustineri potest, etsi malit quis, ostentat.
- " *Legis laquei*: pro multâ, *h. l. & l. 8. sup. de re militari: l. 16. infr. de diuers. officiis: l. ult. infr. de habitu quo uti: l. 38. infr. de hereticis.*
- " *Damasci* constitit Consularis Phœnicis, *h. l. & d. l. 83.* Ita quoque *lex* de Phœnicis Templis *Data* (id est Proposita) *Damasci*, putâ *lex 16. infr. de paganis*: ubi dicam.

COMMENTARIUS.

EX OFFICIIS Iudicum Veteranorum liberos retrahi iubet hæc l. Theodosius (pariter ut alij Principes: Constantius l. 6. sup. Valens l. 7. Honorius l. ult. Theodosius M. ut l. 10. prox. ita & hæc) quam pene totidem verbis ex Valentis l. 7. sup. exscripsit: & quidem ad eandem Phœnicem provinciam: ut iam ad eam *legem* notauimus. Item iubentur *h. l.* Veterani Patres liberos suos aptos mi-

litia offerre: Pariter ut iubentur à Valente *d. l. 7. sup. & l. 8. sup. de re militari*: Et quidem hæc l. propositâ eis pœnâ seu multâ pariter ut *d. l. 8. Theodosio* scilicet hoc triennio Sæythico seu Gothico bello intento, subinde numeros militares suppleri oportuit. Quò pertinet hæc lex, cum sequente *10. & 11.* aliaque, de quibus *ad l. 9. sup. de Tironib.*

X. * Idem AAA. ad Felicem Corn. Or.

NON solum in diuersis Officiis militantes, sed etiam Vacantes rebus propriis, Veteranorum ac Militum filios armatae militiae volumus sociari. Nulla igitur sit excusationis occasio. Dat. v. Id. Iul. Theod. Grat. v. & Theod. I. AAA. CONS. [380.]

COMMENTARIUS.

ACANTES etiam rebus propriis (non tantum in diuersis Iudicum officiis militantes, de quo ad *l. super 9.*) Veteranorum ut & Militum filios militiae paternæ sociari iubet *h. l.* Theodosius M. Scilicet cum hæctenus prohibiti fuissent in officiis militare, suis iam rebus vacare cæperunt, atque ita vim legis eludere, quasi Vete-

ranorum filij ex officiis tantum ad militiam retrahi possent, ac non etiam ex officiis seu negotiis propriis. Istud igitur est, quod lex ait, *nulla igitur sit excusationis occasio.* Ceterum huc quoque, & ad omnes huius tituli *leges*, ac nominatim ad Theodosij M. tempora pertinet Gregorij Nazianzeni, &c.

XI. * Idem AAA. Habere Neoteri K. N.

LI filij Primpilarium reperti fuerint, qui ingressi legitimos annos nullis stipendiis fulciuntur, sed anno proximo, quo ad Curiam fuerint laceſſiti, semet militiae mancipa

manciparint; ad Curiam teneantur": ita ut ne Officij quidem cum transacto anno esse ceperint, Curialis" præpostera audiatur circa eius personam ac sera petitio. ¶ Quod si in eadem domo duo filij erunt, & latum adeo felixque patrimonium" quod possit duplicium necessitatum suscipere functiones, vnum oportebit Militiæ, vnum Curia vindicari. Quod seruandum pari norma erit, si tres aut quatuor liberi, vel etiam plures numero familiam eiusdem stirpis ornauerint, ut etiam ex numerosis" fratribus vnus ad Curiam deuocetur. Dat. v. i. Id. Sept. Sirmio, Gratiano v. & Theodosio I. A. A. C O N S S. [380.]

N O T Æ.

- * Hinc contracta & interpolata *lex 2. Cod. eod. tit.*
 " De his dicitur *suo titulo, de cohortalib. & primipilarib.*
 " An nonumdecimum annum, *l. 56. inf. de Decurionibus* ? an 15. annum ? qui ingressus est pubertatis.
 " *Fulcra* stipendii hic filij primipilarij dicuntur, non emolumentis iuuari, ut non nemo putat, sed militum numero censeri. Ita Marcellinus *lib. 23. extrenio* : *Sequiturque semper hæc turba tanquam addita parenti seruitio, nec stipendii aliquando fulta, nec donis.* Eodemque modo dictum hoc, quod idem *lib. 12. Constantinopolim incrementis maximè fultam*, & similia alia : vid. apud Valer. in *Marcellini lib. 23. p. 279.*
 " Id est proxime sequente eum quo, &c.
 " Id est vocati, tracti.
 " Reuocentur.
 " *Esse ceperint Curiales.*
 " Sic loboles numerosa, *l. 74. de Decur.* & alia similia, v. *Gloss. Theod.*

C O M M E N T A R I V S.

P R I M I P I L A R I V M filij paternam equidem conditionem sequi debent : & ut loquitur *lex 13. inf. de cohortalib.* Sacramentis & militiæ quæ eorum maioribus fuerat, debebantur : & tamen si legitimam ætatem ingressi vindicati non fuerint, & Curia sociati sint, anno transacto Curiales omninè manent, neque ab eâ conditione aut recedere, aut retrahi possunt. Annum transactum oportet, qui scilicet totus dabatur Officio ad vindicandum post legitimam ætatem filium primipilaris : Et hic quidem annus, ut dixi, currebat, posteaquam filius legitimam ætatem ingressus esset. Legitimam

ætatem ingreditur anno vigesimo quinto, explet anno expleto : Eademque ætas exacta in veteranorum filiis, *l. 2. sup.* Verum de ætate, quæ hæc parte alia atque alia constituta, dixi ad *eam leg. 2. & dicam ad l. 18. 19. inf. de Decurion.* Et hæc de primâ exceptione.

¶ Secunda exceptio est, ut si plures sint Primipilarij filij, & felix laetumque sit patrimonium, vnus ex his Curia addicatur : ceteri militiæ paternæ addicantur. Quæ prolis numerosæ diuisio notanda ; alibi quoque ita seruata, de quo *tit. de Decur.*

XXI. * Imp. Arcadius & H O N O R I V S A A. Stilichoni" Comiti & Magistro vtriusque militiae.

V O N I A M filij veteranorum ad diuersa Officia se contulerunt, hæc sanctione præcipimus, ut ab his qui nunc sunt in Officiis occupati, nulli Iuniores" repetantur" ; ac" deinceps post hoc Edictum aditum Veteranorum filiis militandi per ciuilia Officia esse præclusum. Dat. v. i. Kal. Oct. Med. Honorio A. IV. & Euthyciano C O N S. [398.]

N O T Æ.

- * Abest hæc *lex à Cod. Iust.*
 " *Stilicho*, Comes & Magister vtriusque Militiæ sub Honorio : vid. *Prosepogr.*
 " *Iuniores*, id est Tyrones : dixi ad *l. 1. sup. de Tyronib.*
 " Fortè melius, *at.*
 " *Repetantur*, id est inuicem & Vicarij expectantur : ut *l. 78. inf. de Decurionibus.*

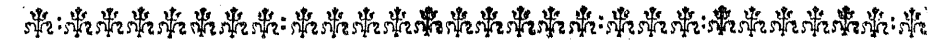
C O M M E N T A R I V S.

O F F I C I I S ciuilibus seu Iudicium sociari, seu in his militare, etsi Veteranorum filij quidem regulariter prohibeantur (ut iam docuerunt quoque *leges* quatuor, *lex* inquam *6. 7. 9. 10.*) atamen ante hoc Edictum suum sociatos Honorius benignâ ratione retrahi vetat A. D. 398. atque adeo ab iisdem Vicarios (seu eorum vice) Tyrones expeti, seu peti, & (ut hæc *lex* ait) repeti prohibet : quod & ipsum omninè constituitur Valentiniانو Sen. *l. 78. inf. de decurionibus* : de Veteranorum filiis Curia addicis ; cum alijs Vicarij Tyrones quandoque exacti fuerint, ut discere est quo-

que ex Traiani *ep. 39. ad Plinium lib. 10.* Antratis tamen expensis quas tempus efflagitabat, Rempublicam inuare iubentur Primipilarij liberi paternæ militiæ elapsi, *l. 13. inf. de cohortalibus.*

¶ Porro ad hanc *legem* pertinere videatur, quæ Symmachus *lib. 4. ep. 4.* scribit ad hunc eundem Stiliconem (cui hæc *lex* inscribitur) & quidem hoc Gildonianum motu tempore. *Quid de Afrorum dolore & MILITARIVM virorum querelis consilium præcepto sacro Amplissimij ordo censuerit, plenè atque aperte Gestorum Curialium inspectione cognosce. Militares* scilicet viri videantur ; militiæ destinati veteranorum

ranorum filij, militaris prosapiæ, ut vocantur *l. 7.* Symmachi epistolam aliò referendam doceo ad *l. 3. b. l. Querela* item militarium videantur, eo scilicet quod ab officiis retraherentur. Verum eam

DE OBLATIONE EQVORVM."

T I T V L V S XXIII.

Abest hic Titulus à *Cod. Iust.* Concordant illi tres alij *hoc eodem Codice* : puta, *sup. lib. 6. tit. de Stratorib.* & *infr. lib. 11. tit. de equorum collatione* : & *tit. qui à præbitione Tironum, vel equorum excusantur.*

" *Militarium.*

I. * Imp. Valentinianus, Valens & Gratianus A. A. A. ad Probum P. P. P."

V I C I N Q V E Honorariis" codicillis habetur ex Comite", tres protinus equos, qui digni sunt comprobari", curet offerre. Quicumque autem eodem" est ex Præfide factus indulto, duos pari deuotione mox tradat : ita enim promptius instruitur" vsus armorum. ¶ Quod munus" in posterum eâ lege nouetur", ut quinto quoque" anno (hoc est magis" aliquando quàm sæpè,) similis recurrat exactio. Dat. v. i. Id. Iun. Sirmio, Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore C O N S S. [369.]

N O T Æ.

- * Abest hæc *lex à Cod. Iust.*
 " *Probus P. P. P.* sub Valentiniano Sen.
 " Italia, Illyrici, Africa ; vide Ammianum Marcellinum, *lib. 27. p. 377. & Prosepogr.*
 " De honorariis Codicillis fuit *titulus lib. 6. sup.*
 " Vide *leg. v. sup. de Comitib. vacantib.*
 " De probatione equorum dixi ad *legem v. sup. de Stratorib.*
 " Id est honorariis pariter Codicillis.
 " *se. instrueretur.*
 " An Gallicanum Prociactum innuit ? de quo Ammianus Marcellinus *lib. 28. p. 392.*
 " Id est oblatio seu collatio.
 " *Nouetur* : id est iteretur, renouetur, per vices rursùm præstetur. Hic sensus est quinto quoque anno hanc collationem fieri deinceps oportere.
 " *Quoquo.*
 " *se. ingis* : de quo mox.

C O M M E N T A R I V S.

H O N O R A R I O S Codicillos qui adepti erant ut varijs & extraordinarijs collationib. subinde subiacebant : veluti Tironum (de quo dictum fuit *suo Titulo, supra, l. 15. de Tironib. & l. 13. sup. de Agenib. in rebus* :) ita & Equorum, ad promptius instruendum vsus armorum : ut hæc *lex* testatur, & *lex 3. sup. de proximis comitib. dispositio* : *lex 2. sup. de privilegijs eorum qui in sacro Palatio* : & *lex 2. sup. de Decurionibus, & silentariis* : & *l. 138. inf. de Decurionibus & l. 15. inf. de Nauticular.* Et de vtroque fidem facit *lex v. in fine, Qui à præbitione Tironum & equorum excusantur.* ¶ Modus autem huic rei *h. l.* hic à Valentiniano Seniore præstituitur. In præsens, ut protinus qui Comitibus Codicillos honorarios impetraverint, tres equos offerat : qui Præfidis, quàm Præfidatus ; quod etiam ostendit Titulorum *de Comitibus vacantibus, & de Consularibus & Præfidibus, series, libro sexto, sup.* In posterum, quinto quoque deinceps anno

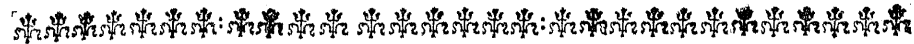
hanc oblationem fieri iubet. Lustralis proinde collatio hæc facta, id est, singulis lustris exacta, ex *hæc l.* scilicet cum extraordinaria hæc collatio esset, & *sapienter* pro rerum necessitate ab Honoratis agnoscenda, sic quidem ut ante hanc *legem*, sapienter atque identidem ab his exigeretur, satius visum Imperatori *hæc l.* & in præsens vrgenti summæ necessitati consulere, exactis protinus ad instruendum vsus armorum, tribus equis à Comitibus duobus à Præfidibus. At inuicem in posterum hanc collationem ordinariam & quidem lustralem in Honoratorum fauorem constituit, ne repentinis & frequentibus adeo collationibus attererentur, utque eos ad præsentem collationem inuitaret. Atque hæc est huiusce *legis* sententia, & quidem obsecurissimè *in fine*, scilicet (ut eam magis illustrem) ait Valentinianus, satius esse, *ut ingis* (nam ita referibo) id est, ordinaria, stata aliquando stato tempore hæc collatio fiat, quàm ut sæpè & incerto tempore similis : *Ingis Aliquando, & sæpè similis* opponunt

opponuntur.

¶ Paratili interim vice notandum de hac quo- Equorum collatione, seu oblatione, locum oc-

currerere apud Ammianum Marcellinum lib. 27 p. 200. & apud Symmachum, lib. 10. ep. 27. & fer- me, lib. 3. ep. 33.

* * * * *
Videtur hic deesse brevis lex: que sine folij in MS. c. usque est.

DE OBLATIONE VOTORVM.

TITVLVS XXIV.

XII. COD. IVST. XLVIII. Cur Titulus hoc loco positus sit? mox dicam.

I. * Imp. Arcadius & HONORIVS AA. Basilio P.V."

¶ VANDO votis communibus felix annus aperitur, in vnâ librâ auri solidi septuaginta duo obryziaci Principibus offerendi deuotionem animo libenti suscipimus. Statuentes, vt deinceps sequentibus annis vnus cuiusque sedulitas Principibus suis talia ingerant semper & deferant. Dat. 11. Non. Mart. Med. Olybrio & Probino CONS. [395.]

NOTÆ.

* I. v. Cod. eod. tit. hinc interpolata est.
Basilio P.V. Romæ. De hoc accipiendum videtur quod Zosimus scribit, in Gestis A. 408. lib. 5.
Aperiri annus dicitur variis formulis, eodem semper sensu: puta 1. votis communibus, b. l. 2. à Kalendis, Symmachus, lib. 1. ep. 38. & lib. 10. ep. 20. Kalendas anni auspices quibus mensium recursus APERITVR: 3. à Iano Symmachus lib. 1. ep. 7. 4. à Tauro Virgilius 1. Georg. 5. à Consule, Statius 4. Syluarum, Sidonius lib. 8. ep. 6. Ab his, inquam, omnibus Annus aperiri dicitur, vt quæ omnia in primum Anni diem incident, puta Vota, Kalendæ, Ianus, Taurus, Consul.
Ea solidâ obryziaci Principibus offerendi. Ita Iustinianus. Sanè hic legendum solidi septuaginta duobryziaci, id est solidi septuaginta duobus obryziaci, vel, solidos septuaginta duos, obryziaci: de quo mox plura.
Deuotionis voce hæc in re ipsâ vtitur Symmachus, lib. 10. ep. 28.
Sedulitas, pro deuotione scilicet, assidua, vel continuatâ oblatione.
In Codice Iustin. inserat, & deferat: hoc tamen legitimum est: quod & Symmachus vsurpat, in simili oblatione, lib. 10. ep. 26. Ab se bono Principi plusquam possumus INGERAMVS. Par cetèrè immutatio in l. 2. C. de indictionib. cum in l. vlt. inf. de indict. vnde ea desumpta est, existat pariter vox ingerendi. vt Iurecum in Symmachum lib. 4. ep. 29. Ingerere est offerre, tradere, vide Glossarium. Ceterum in ἀπαρχῆν numeri hic propter vocem collectiuam vnusquisque.

COMMENTARIVS.

STRENAS incunte anno oblatas sibi à Senatu Romano in præfens admittit, inque futurum offerendas sibi deinceps admittendum se proficitur hæc leg. Honorius Imp. A. D. 395. sic vt in vnâ librâ auri, seu pro vnâ librâ auri septuaginta duo solidi computentur. Honorius inquam; perperam enim Balduinus hanc leg. Constantino tribuit: Pancirolus Arcadio: Strenas, inquam, de quibus in commune hic agere piget pòdetque, quod alioquin vnum fermè hic præstant alij: De his enim tantum Strenas quæ Principi offerebantur: est hæc lex: quæ quidem (quod Secundò de his strenis notandum, est) etiam Rubricâ huius tituli, Vota nuncupantur: & exindè, votorum oblatio: Nempè à votis, quæ incunte anno in Vrbe & in prouinciis pro salute Principis suscipiebantur, nuncupabantur: more iam inueto sub Iulio C. & Augusto, teste Suetonio, in Octauio c. 57. Dione, lib. 44. & 55. De quo more & Plinius, in Panegyrico, & lib. 10. Epistolarum: Spartianus, in Hadriano, in Elio vero, in Heliogabalo; Tertullianus, de Coronâ militiæ. Ea verò Vota suscepta post Kalendas Ianuarias die denum tertio. Vt testatur Gaius l. 1. 233. §. 1. τ. de

verborum significatione: Plutarchus, in Cicerone: idque ipsum etiam ex Dione, lib. 51. & 58. demonstrari potest: Testatur & Calendarium vetus Constantinianum temporibus scriptum. Ab his igitur votis pro salute Principis, & dies ipse ita designatus in prædicto calendario: & dona ipsa seu munuscula quæ tum Principi data, Vota dicta: & verò Rubricâ huius tituli, sic vocantur. Qui quidem mos post Augustum variè habitus: modò enim eum Principes admisere, modò sprenere: vid. Sueton. Tiberio, cap. 34. Caligula, 42. Dionem, lib. 57. & lib. 60. Hoc sanè sæculo retentus is; testis etiam Libanius de Kalendis & Symmachus, lib. 10. ep. 28. Pòtèrò, quod tertio notandum de his strenis, Vota hæc, seu strenas hæc solemnem Præfectus Vrbi, Senatus Romani nomine, ipso Calendarum Ianuariarum die, quando videl. felix annus aperiebatur, votis communibus, Principi offerebant, pro vigilantia scilicet & Strenæ virtutis testimonio, & quodam libaminis genere: vt ostendit quoque elegans Symmachi Epistola d. lib. 10. ep. 28. vbi & verba formulæque etiam nonnullæ occurrunt quæ cum hac leg. prorsus pariant.

DDD. Valent.

DDD. Valent. Theod. & Arcadio Auggg. Symmachus V.C.

PRÆF. V R B.

AB exortu penè Vrbs Martia Strenarum vsus adoleuit, autoritate Tatij Regis, qui noui auspices primus accepit, DD. Imperatores: Nomen indicio est, Viris strenuis hæc conuenire ob virtutem; atque idè vobis huiusmodi insigne deberi, quorum diuinus Animus magis testimonium vigilantia quam omen expectat; Sumite igitur defensores publicæ salutis SOLENNITER AVRO DVCTA MVNVS CVLA; non quia diuitis metalli honore gaudetis, sed vt nostra DEVOTIO felicitis seculi testetur opulentiam. Bonis PRINCIPIBUS benè parata libamus. Suscipite à Iudicibus aperta obsequia, qui prætia occultata damnatis. Meritò vobis solennes pateras cum quinis SOLIDIS, vt numinibus integritatis offerimus, quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur: MANEAT AVVM talis circa vos vsus officij, & honorem Clementie vestra interminis ANNORVM RECVRSVS instauret: Libenter strenis sollempnibus PRÆFECTVRA fungetur, strenuis deferenda.

Quem quidam Symmachi locum expressit Metellus, verus Poeta Christianus, & Monachus Germanus, ante millesimum Christi annum, in Quirinalibus, Carmine 5.

Strena præterea nitent
Plures aureola, munere regio,
Olim Principibus probis
Iani principiis auspicio data,
Fausso temporis OMINE,
Vt ferret DVCI BV S strenua strenuis,
Annus gesta recentior:
Illas NOBILITAS [id est Senatus]
Caesaribus piis,
Rex dignis Procerum dabat.
Vrbi quas Latie tum iuueni dedit
Rex Titus Tatius prior.
Festas accipiens paupere munere
Verbenas studio Patrum,
Sollers posteritas quas creat aureas.
Dona tamen
A Luco veterinomine.

¶ Nunc ad sententiam huius legis accedamus. Honorius igitur hæc l. Strenarum vnum admittens, civilem tamen modum aliquem his ponit: Nempè vult septuaginta duos solidos obryziacos in vnâ auri librâ, seu pro vnâ librâ auri imputari, acceptoque ferri: Quæ quidem æstimatio iam antè in re tributariâ constituta fuerat à Valentiniano, l. 13. inf. inf. de susceptoribus: Cuius occasione de duobus videndum est: Primum de Obryza, & auro Obryziaco: Deinde de æstimatione libre auri: Aurum igitur Obryziacum, sine solidis obryziacos, aurum ad obrussam vocat Suetonius, in Vita Neronis, c. 44. Exegit ingenti fastidio & acerbitate num-

Tom. II.

num asperum, argentum pustulatum, aurum ob obrussam, vt plerique omnem collationem palam recusarent. Obrussa siue obryza idem est. Eam sic describit lex vlt. inf. de ponderatorib. Cum aurum diu multumque flamma edacis examine in ea obryza detinetur, donec purum videatur. Non in materia, inquit, confertur, sed sub conditionalium oculis ac periculis diu multumque flamma edacis examine in ea obryza detinetur, quemadmodum [id est, donec] pura videatur. Quod fit siue ballucâ aut ramentis igni impostis, coctisque & in aurum spumantibus, vt Manilius loquitur.

Paruaque ramentis faciet momenta minutis
Protalis vt regeat censu spumantia in aurum:
siue materiâ & solidis in massam & soliditatem redactis & redintegratis, l. 12. & 13. inf. de susceptoribus. id est, solidis completis in massam d. l. 12. & massa igni subiectâ. Hinc auri massa, & auri obryzæ pro eodem d. l. 13. item massa & soliditas obryzæ d. l. 12. & obryzæ materies d. l. 12. Vice versâ solidi, & obryzæ opponuntur d. l. 13. Denique idem est aurum obryziacum, cum auro cocto, vt vocat lex 1. inf. de ponderatorib. Et ex obryza conflati solidi, solidi obryziaci dicuntur b. l. & l. 3. Cod. de veteris numismatis potestate, qui solidi auri colti dicuntur, d. l. 1. inf. de ponderator. Obryza autem seu examen hoc, assinage vt facile est conicere, non fiebat, nisi cum aliquo intertrimento, idèoque ab iis qui nummos ipsos soluebant, vel etiam materiam impuram incrementi nomine fermè aliquid susceptores accipiebant, vt docet lex 2. inf. de susceptoribus. & lex 4. inf. de auro coronario: hinc incrementum (remede du fin.) obryzæ in d. l. 4. id est, quod superaddebatur ad redigendos solidos in massam, massamque igne coquendam, & ad summam puritatem redigendam. Quod incrementum obryzæ sublatum puto l. 3. inf. de ponderator. etiam in auro coronario, d. l. 4. Obryzi meminit quoque Plinius lib. 33. cap. 3. & quid sit explicat: Atque, inquit, experimentum ignis est, vt simili colore rubeat, quo ignis, atque ipsum [aurum, vel experimentum] obryzum vocant. Sed & in Notis Iuris Magonis & Diaconi obryziacum memoratur: Non etiam in Notis Probi; Comitua enim obryzata quæ ibi memorantur, iam dudum profligata in spumam abierunt. Denique obrussa, siue obryza nihil aliud est, quam assinage, experimentum, perfecta probatio, & exploratio quâ aurum spectatur: vnde & materia in obryza detineri dicitur l. vlt. inf. de ponderator. Indeque ipsa massa probata obryza: vt & probatio. Cicero; hæc adhibenda tanquam obrussa ratio est. Seneca ep. 13. Sic verus ille animus & in alienum non venturus arbitrium probatur, hæc eius obrussa est. Obryzum igitur aurum perpurgatum, purum, quod sæpius despumauit & excoctum est: Etymologicum, ἀπὸ τῆς ὀβρυσῆς ἢ χρυσίου κίβητος, ἢ ἢ δοκιμαζέται ὁ χρυσὸς ἐν τῆ ὀβρυσῆ, ἢ ἐν τῆ κίβητος ἢ: Scholiastes Thucydidis lib. 1. χρυσὸν ἀπέφθη πολυλάμψι ἐπιδύτης ὡς γενέσθαι ὀβρυσῶν: Constantinus Manasses, ἐπὶ τοῦ ἡλιῶ λαμπερὸν ὡς ὀβρυσῶν χρυσῶν. De nominis ratione variæ sententiæ sunt. Nam ex Plinio nihil aliud colligitur, quam vocem hanc consuetam apud Metallarios fuisse. Non placet Hieronymi sententia in Hieremiam scribentis, obryzum quasi Ophirysum, quod ex Ophir insula, (quam Prouinciâ Peru vocari hodiè nonnulli existimant) laudatissimum aurum adueheretur: propè ridicula est Isidori notatio, quod obradict splendoret est enim addit ille, coloris optimi: Quòd pertinet illud in Onomastico Perri Danielis, Obryson, splendore auri. Est tertia Hermolai Barbari sententia, existimantis obryzum dictum quasi ὀβρυσῶν, quoniam purum sit & sincerum aurum. Est & quarta sen-

I. L. I. tentia,

tentia, quæ Plinij quoque fuisse videatur; Natam hanc vocem in officinâ monetali, neque commodam eius reddi posse rationem, non magis quam aliorum vocabulorum quæ singulorum ferè artificum & opificum propria sunt. Est & Caranzæ divitiatio, vocem hanc alienius provinciarum esse quæ aurum tribuebat Imperio; quod nugatorium est. Doctissimus Salmastius, in Solinum, p. 1080. verum dixit, derivatam hanc vocem à βρύειν seu βρύξεν (Idem enim est, vt βλύειν & βλύξεν, πρίειν & πρίξεν: Græci exponunt βρύειν ἐξαιθεῖν, ἀβλύειν, ἀπαιθεῖν. Quod de illis rebus dicitur; quæ effervescendo spumam efficiunt, & quasi florem emittunt. At βρύξεν & βρύξεν idem, vt βείμω & βείμω. Ex eo τὸ βρύξεν quod sæpius recoctum est & coctionibus purgatum. Et hæc de obryza auroque obryzaco.

De libra auri nunc videndum est; quot inquam solidi eam conficerent: quomodo proinde hæc lex simul & lex 13. inf. de susceptioribus, cum l. 1. inf. de ponderatoribus, concilianda sit: Quam in rem adhibenda quoque est in consilium l. 2. Cod. Inst. de veteris numismatis potestate: quam peculiari dissertatione à nobis illustratam, huc transfundi oportet, quia eadem illa præstat, quæ hic præstari oportet. Verba legis hæc sunt.

Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Iuliano PP.

Pro imminutione, qua in æstimatione solidi fortè tractatur, omnium quoque pretia specierum decrefcere oportet.

Clarum equidem est, agi in hac l. de Imminutione, agi de æstimatione solidi: agi de speciebus, deque specierum omnium pretiis. Manifestum item id definiti, pretia specierum omnium decrefcere oportere pro imminutione quadam. Hæc, inquam, verbis manifesta sunt; verum obscura omnia intellectu. Quænam enim Imminutio illa est? Quænam solidi æstimatio? Quid est, imminutionem tractari? Quid tractari imminutionem in æstimatione solidi? Quid sunt species illæ omnes? Quid sibi vult vox fortè? Quis denique intelligat illam definitionem, pretia specierum omnium decrefcere oportere pro imminutione, qua tractata fuit in æstimatione solidi?

Neque certam ea magis Interpretationem accipiunt ex Rubricâ, seu titulo, sub quo hæc lex posita est, de veteris numismatis potestate: quæ alioquin prima semper visio seu inspectio legentibus esse debet; quandoquidem titulus, ferme Interpretationum clavis est: vti certè lucem inde accipiunt reliquæ duæ constitutiones sub eodem titulo positæ. Et quanquam lex hæc proculdubio pertinet ad Numismatis æstimationem, seu potestatem, & quidem solidi (quæ proprie numisma dicitur) nihil amplius tamen inde colligas, quam quod ipsamet lex sufficit seu suppeditat. Imò, de iis quæ postea dicemus constabit, ne ad Veteris quidem numismatis potestatem hanc legem propriè pertinere, quod Rubrica tamen pollicetur. Neque etiam Legis Inscriptio, vti ea hodie habet, Iuliano PP. certius quid confert. Tandem characterissimus temporis, seu annus, quo hæc lex data est, ibidem desideratur: Quæ tria alioquin in obscurâ nocte versantibus hand minimum lucis præbere solent: Et verò tria hæc ipsa probè constituta, seu pensculata, vti cum inscripto Valentini Imperatoris nomi-

ne, quod quartum hic arcanum est, ad verum huius intellectum nos, vt spero, postea deducunt: Quæ tamen omnia ab Interpretibus, quæ veteribus, quæ novis, hæctenus insuper habita vel ignorata, adde & singularum penè, quæ ibidem occurrunt, vocum, quod quintum, arcana significatio minus explorata, effecere, vt in hac l. interpretanda, inque vsum seu praxim deriuanda, ad metam hanc ad diem omnes hæserint. Nos compendij rem faciemus, simul & hanc leg. nostram vnicam illustraverimus, vbi huius auri historiam retinuerimus, reique monetariæ, auri nominationis, istatum, retractaverimus.

Igitur tenendum, cum ante Constantinum M. pauciores etiam solidos, seu aureos, graviores ponderere, & vt multi iam notarunt, quaternos ferme in vnciam, quadraginta octo in libram auri, cuius mos esset, Constantinum M. statam octoginta quatuor solidorum seu aureorum libram effecisse, qui scilicet singuli quatuor scripulorum essent: Proinde solidi septè quatuor scripulorum in singulas vncias à Constantino M. taxati. Quod etiam videre est in nummis Constantini, quorum seni & semis hodiernam vnciam æquant, cum olim quaterni in vnciam signarentur; quod iam quoque rectè notavit Budeus. Id verò à Constantino M. constitutum reperio, eo ipso anno quo Synodus Nicæna habita fuit, Paulino & Iuliano Coss. A. D. 325. l. 1. inf. de ponderatoribus: vnde desumpta est lex 1. Cod. Inst. cod. tit. vbi tamen rescata est ea sententia, de pretio numeroque solidorum, eò quod postea imminutus aureorum in libram numerus fuerit; de quo mox: Si quis, inquit Constantinus, solidos appendere voluerit auri cocti, septem solidos quaternorum scripulorum nostris vncibus figuratos adpendat pro singulis vnciis, quatuordecim verò pro duabus. Hæc constitutio, quæ idem ad Rationalem emissa est, Constantinus M. in vniuersum formam illationis auri in silicem seu in largitiones Principis, eiuque susceptionis, præscriptum iuit. Idque factum ab eo, non sine aliquo veteris iuris seu moris exemplo: nam & sic olim argenti libra vetus Romana totidem argenteorum erat, puta 84. teste Plinio, lib. 33. c. 9. Gellio; ep. ad Natalem. & lib. 5. c. 17. vbi pariter ait, in vnciâ pondus Denariorum septem esse; adde & Scribonium Largum. Sed & nummus olim argenteus, quatuor scripulorum erat, teste Varrone 3. Annalium, apud Charisium. Cleopatras quoque in Cosmeticiis, δωδέκων ἔχει γραμματέων. Hæc igitur Constantini M. νομαεικὴ fuit, hic νομαεισμός. Quare, magna fuit Panciroli confidentia 1. Variarum 66. & post eam grauis Saotici error, de re nummaria parte 3. c. 17. p. 198. cum in d. l. 1. de ponderatoribus, loco septem, sex reposuerunt, loco quatuordecim, duodecim: qui ea ratione mori sunt, quod hæc postea νομαεικὴ obseruata fuerit: Pari errore, quo Valentini legem nonnulli deprauarunt, de qua deinceps agendum erit. Cæterum huc contractum proculdubio aureorum pondus à Constantino M. eadem ratione, quæ antea ab Alexandro Seuero, teste Lampridio, quod scilicet vctigalium seu tributorum modum, quæ in auto inferebantur, contraxisset: vt cæteroque indulgentiæ eius exempla seu argumenta circa rem tributariam præferunt multæ eius constitutiones, ad quas dicitur.

Certè eodem fine, à Constantino M. temporibus quamplurimi semisses & tremisses aurei repeririuntur (cuiusmodi Alexander Severus quoque ediderat, eodem semper fine) de quo v. quæ Saotius p. 3. c. 23. & 24. Et hæc de Constantino M. cuius alioquin plures aliæ leges extant circa auream monetam.

monetam.

Augescere verò post Constantinum M. in dies magis magisque auri pretio, seu, vt Symmachus ait lib. 10. paulatim auri enormitate crescente; vt cæteroque nummi æstimatio non eadem semper perpetuâque esse solet, vt dicitur in d. l. 1. de contrab. empt. non natura, sed νόμος instituto moreque constat, vt Philosophus ait (vnde & quidam νόμον & νόμισμα dictum volunt) quemque ματαβόλλειν ἐφ' ἡμῶν ἔστιν, quadraginta ferme annis post, tertiâ mutatione (quod Petanius etiam rectè notavit, in Epiphaniarum, p. 436.) Valentinianus Sen. huius legis 2. C. Inst. de vet. numism. pot. quam nunc explicamus, auctor, nouam νομαεικὴν instituit: non pondere aureorum imminuto, verum extrinseca tantum aureæ monetæ mutatione facta, eiuque æstimatione, & potestate, seu valore impositio aucto. Nempe enim septuaginta duos solidos in libram auri; & sic, sex in vnciam accepto ferri voluit, l. 13. inf. de susceptioribus: seu l. quotiescunque 25. Cod. Inst. cod. tit. Illud etiam, inquit, cautionis adiciemus, vt quotiescunque certa summa solidorum pro simili qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto. Imminuta proinde auri libra à Valentiniano νομαεικὴ καὶ ἀειδμή, sic vt ea etiam non ἰσοπέδος vel ἰσοδύναμος cum veteri Constantinianâ foret, ἰσοδύναμος tamen esset; vt pote septuaginta duorum solidorum eiusdem ponderis, cuius Constantinianei erant, librâ effectâ, cuius eadem æstimatio esset quæ antea cum libra 84. erat. Valentinianus ergo Imminutionis istius & νέας νομαεικὴς auctor fuit; quâ videlicet non aureorum pondus imminutum fuit, verum numerus tantum solidorum inraminutus in libram; & sic libra ipsa imminuta. Quare errant grauius, qui libram auri semper ἰσοπέδον fuisse asserunt. Item errant, qui hanc librâ imminutionem tribuunt extremo Imperio, quod sedem in vrbe Constantinopolitana habuit, seu Imperatori Constantinopolitano: nam, quod hic hand satis attendit Scaliger, in postumo de re nummaria p. 65. Valentinianus huius l. auctor, Occidentis Imperium tenebat, etiam pleraque eius arbitrio in Oriente, qui Valenti in Imperij diuisione cesserat, agerentur, & ab eo definita Orientem quoque pernaderent. Contra, grauis est error Auctoris libri, qui de promptus dicitur ex Archibus Alexij Comeni, qui quoque continet Rationale vetus Peræquatorum, vti & παλαιὴ νομαεικὴ, de pretio solidi in tribus exigendis, vbi ait, παλαιὴ νομαεικὴν, quâ duo & septuaginta solidi in libram auri putabantur, ab Augusto institutum: Quod falsissimum est, vt rectè quoque iam monuit Cl. Salmastius, in Solinum p. 808. Nam ne Constantini quidem adhuc eam νομαεικὴ obtinuit: verum ex Valentiniani Sen. primum instituto. Sed frequens hic Græculorum error est, quorumcumque Augustorum, id est, Imperatorum, instituta ad primum Augustum referre, atque inde magnas nugæ superaddere. Id quod vel Indictionum exemplo liquet, alii que quæ idem Auctor ad παλαιὴν παράδοσιν Ἀυγύστῳ Κάτωρ referret. Ergo auri librâ imminutio facta à Valentiniano, auctâ æstimatione aureorum: idque pro tertiâ parte: quæ & ipsa æstimatio stetit sub Honorio Imp. vt liquet ex h. l. nostra quæ & ipsa Inst. Cod. posita hæc l. vn. de oblat. votorum: & deinceps, de quo & Ioannes Citri in resp. ad Cabasilam, in MS. meo, pag. 152. & cum antea septem solidi in singulas vncias computarentur, quod ostendimus ex l. 1. de ponderatoribus, ab hoc Valentiniani tempore

Tom. I. I.

sex tantum computati: vnde iam solidus dicitur sexvula (sexvula enim est sexta pars vnciæ, auctore Varrone, lib. 4. de lingua) teste Hædoro, lib. 16. originum cap. 24. Quomodo & Græci ἐξάριον dixere, teste Zonara, vbi de Nicephoro Phoca: τὸ δὲ πῶς ποτὲ ἀλλοίως ἢ ἡρημάτων ἦσαν, ὡς εἶπαι: μὴ γὰρ εὐαίως παντὸς νομισματικῶν ἐξάριον ἑαδμὸν ἐδκοιτο, ἀλλ' εἰς τὸ πνευματικὸν ἐπεστέον, καλοβάτας αὐτὸ καὶ τὸν ἑαδμὸν. Quam ἐξάριον vocem, quod Scaliger in postumo de re nummaria, rectè monuit, pag. 54. per compendium ita scribebant, ἑξάριον, quod tamen pronunciant ἑξάριον, errantque qui pronunciant ἑξάριον: est enim litera ἑ, ἑξάριον seu nota πῶ ἐξ ἀειδμή. Eiusdem ἐξάριον frequens etiam mentio apud Anonymum de ponderibus & mensuris: inter alia, τὸ ἀσάριον, δλωδέκων ἦτοι ἑξάριον ἐν ἡμῶν. Quæ cum ita sint, apparet de Budei & Haloandri errore, qui in d. l. quotiescunque, pro 72. duodequinginta vel quinquaginta reponendum censebant, propter antiquam videlicet antei æstimationem, quod rectè iam reprehendit Antonius Augustinus, lib. 2. Emendar. 9. Quos refutat insuper, præter hanc nostram Honorij constitutionem de oblat. votorum, scholion apud Constantinum Harmenopolium, pro oblat. lib. 3. tit. 7. de usuris, pag. 265. & Synopsis Basilic. lib. 56. tit. 25. ἐξ ἑξάριον. Nos ad Valentinianum redeamus.

Factum verò istud quod diximus ab eo, A. D. 367. cum ipse Remis in Galliâ versaretur, eâ constitutione integrâ, quæ ad Germanianum Comitem S. L. simul & ad Iulianum Præfectum annonæ data videtur: cuius quidem tria ἀποσπονοίματα supersunt, data ad Germanianum, puta dicta lex 13. de susceptioribus: l. 4. inf. de metallis, & lex 1. Cod. Inst. de veteris numism. pot. in cuius tamen postremæ inscriptione peccatum, cum Germanus PP. ibi notatur. Eâ verò constitutione, Valentinianus, (quam eadem occasione promulgavit, quâ suam illam Constantinianus, propter tributorum videlicet illationem) Auri solidorumque potestatem δωάριον, & proportionem definitum iuit: Quomodo videlicet aurum suscipi, & largitionibus seu fisco inferri deberet, num in solidis an in malsâ, & quid quâ æstimatione, quòtque solidi in libram auri requirerentur, quæ sententia est dicta legis 13. Quot item vnciæ ballucæ pro singulis libris metallici canonis nomine: de quo est dicta lex 4. de metallis: Quinam præterea solidi tradi ac suscipi ab ementibus & distrahentibus deberent, quò pertinet dicta lex 1. Cod. de veter. numism. potest. Id inquam omne eâ constitutione egit Valentinianus, pretio inter alia aureæ monetæ posito, sine ij suscipiendi fiscoque inferendi essent, sine distrahendi, emendi: Adde & tertio quoque sine, in conuersatione publicâ si erogandi in foro rerum venalium in comparatione seu emptione specierum: quò hæc lex 1. Cod. de veteris numism. pot. pertinet: de quâ mox plura.

Ex hac interim materiarum cognatione seu affinitate apparet, quam rectè hæc lex 2. tribus illis argumenti paritate locianda videatur, velut vnus & eiusdem constitutionis pars, ac nominatim dicta legi 13. de susceptioribus, quâ vtrique solidi æstimatio seu pretium taxatur. Neque quemquam turbari oportet, quod hæc lex nostra Iuliano inscribitur, tres verò illæ Germaniano Comiti S. L. Nam, quod aliis monitum, sæpèque deinceps monendum erit, eadem sæpe constitutio ad diuersos Magistratus emittebatur, eodem exemplo, ἰσὸν πῶς seu ἰσοπέδος vnde postea singula capita, ab iis qui ea disseccarunt, diuersis Magistratibus inscripta reperuntur, prout ea cuiusque Magistratus officio conuenirent: Igitur, quæ capita ad illationis tributariæ susceptio-

LLI 2

niisque

nilque formam pertinebant, Germaniano Comiti S. L. infcripta reperitur: quod verò ad annonam forique pretium fpectat, Iuliano Præfecto annone, mox vt ostenditur, infcribitur. Quibus ita politis, Confules quoque qui hic intercidere, reftituere ex illis tribus constitutionibus facile fuerit, ita: Lupicino & Ionino Coss. i. A. D. 367. Nifi verò hæc legum illarum cum hæc coniunctio placet, certe hæc post illas statim, earumque occasione promulgata fuerit, cum quæri cepisset de forensi fpecierum pretio, post imminutionem libræ factam, antequam æftimationem solidorum seu aureorum: Est enim alterum, vt postea ostenditur, alterius conſequens.

Ex fuperioribus iam liquet, quâ ratione dicta Valentiniiani lex 13. de fufceptoribus & hæc Honorij lex cum l. 1. de ponderatoribus, quæ Conſtantinum M. auctorem habet, concilianda fit. Nempe Principes tantum & tempora diſtingui oportet: sub Conſtantino ſcilicet libra auri ſolidorum 84. sub Valentiniiano Sen. 72. & ſic vta λοικειν à παλαιῶν diſtinguenda venit. Non verò lectio earum legum ſollicitanda: quod ſuperius iam refutamus. Non item diſtinctio faciendâ, vt quidam volunt, inter neceſſariam & voluntariam collationem, quaſi in illâ, 84. ſolidi in librâ requirerentur: in hæc verò 72. ſufficerent: Huc enim diſtinctioni aperte reſtagatur diſta lex 13. vtpote quæ in neceſſariâ collatione verſans, ſeptuaginta duobus nihilominus ſolidis librâ definit. Neque, quod quidam volunt, ſeparanda librâ, quæ in Occidente obtinebat, eaque minor, ab eâ quæ in Oriente uſurpabatur: Quod ſanè nullo ex loco ſatis colligas: Imò contrâ notare licet, librâ auri in vrbe Româ maiorem fuiſſe, quod ex Symmacho diſcimus, lib. 10. epif. 20. Mille ſexcentas, inquit, libras auri decennialibus Imperij tui faſti deuotus Ordo promiſiſi, vrbis ponderibus conferendas, id eſt, trutinâ largioris examine. Et eò tamen trahunt fermè omnes hæcenus, etiam Cuiacius, 17. Obſeru. 9. & Scaliger, poſtumo, de re numm. p. 65. librâ occiduam, cuius mentio fit in actis Marcellini. Papæ, non vno loco: vbi auctor de 72. teſtibus in Synodo Sinuaſſanâ de lapſu Marcellini Papæ agens, primum ita ſcribit: Hi omnes electi ſunt viri librâ Occidua, qui teſtimonium perhibent, videntes cum Marcellinum ſacrificaffe. Item, Intra hæc 72. teſtimonia, &c. Quoniam in ſeptuaginta duorum ſolidorum librâ Occidua in reparationem ſurgit annu. Vbi Cuiacius malè pro annu, reponerat, aureus (quod vel hæc l. vn. de obl. vor. reſellitur. Et poſt, Nondum enim fuerat damnatus, niſi numerus ſecundum ordinem ſynodi librâ probaret exemplum. Quibus alioquin concinit & illud Sedulij lib. 4. de 72. diſcipulis.

Discipulos alios, quorum mens conſcra reſti

Puraque ſimplicitas, numero meritoque refulgens

AVREA LIBRA fuit.

Quod quid eſſet, Antonio Nebriffenſi aqua hæſit. Superioribus, inquam, locis illis, quos dixi, librâ Occidua dici putant, quæ in Occidente obtineret, minor ſcilicet ad differentiam eius quâ in Oriente vrebantur Conſtantinopolitanis. Quomodo aliàs Occiduum pro δρομῶν seu Occidentali accipitur, vt apud Claudianum præf. in lib. 2. de raptu Proſerpina, Occiduo ducis ab orbe gregem. Ego verò malim, Occidua dictam in actis Marcellini ab auctore non illius æui ſequioris, cuius vocem is uſurpauit, quæ imminuta à Valentiniiano, cum antea maior eſſet. Chriſtianis ſcilicet huius æui ſequioris ſcriptoribus & Poëtis; ne veſtigiâ afferam, occiduum quoque paſſim pro imminuto, & quod

occidit. Sic Claudiano occiduum ſol. Sic Theodoſij Nouella 5. occidua partes. Sic Proſper.

Quorum animas mundus non tenet occiduum.

Idem.

Factum eſt æternum quod fuit occiduum.

Exortus nuper Cironius 4. obſeru. inris Can. c. vlti. qui Occidua librâ, in actis Marcellini interpretatus eſt ſtacerum, & paria libramenta, accurato examine: ſic vt occidua librâ ſit quaſi vergens & inclinans ad vnam partem, quam nos vocamus librâ trebuchante. Interim facere non poſſum, quin ſecundum illum è ſuperioribus locum Scaligero quoque conſideratum p. 65. hic emendem & explicem, aliter quàm Cuiacio viſum dicto loco: Quoniam, inquit, in ſeptuaginta duorum ſolidorum librâ occidua in reparationem ſurgit annu. Ait, annu in reparationem ſurgere, id eſt, annu reparari, nonumque aperiri, vt l. l. noſtra dicitur: in 72. ſolidorum librâ, id eſt, in collatione libræ, quæ 72. ſolidorum eſt. Reſpexit enim & imitatus eſt Auctor ille proculdubio hanc noſtram Honorij conſtitutionem. Qui quidem etiam conſtitutione Honorij Imp. vrbis trutinâ largioris examen Senatui remittere videtur, contentus ordinariâ & communi librâ, 72. ſolidorum. Nos ad Valentiniianum, cuius conſtitutionem redeamus.

Ergo in Valentiniiani facto ſeu conſtitutione hæc duo accurate diſtinguenda ſunt: Imminutio facta libræ, imminuto ſcilicet aureorum ſeu ſolidorum in librâ numero: & ſic imminutio facta librâ numeralis, δ δρομῶν (libra enim eſt δρομῶν νομισματικῆς, ποσοτῆς ἢ ἀπορίτου.) Contrâ verò aucta æſtimatio ſolidi (non auri enormitas creuit, vt loquitur Symmachus lib. 10. ep. 42.) & ſic æſtimatio eius extrinſeca mutata, vt pote cum ex eius iam inſtituto 72. ſolidi tantum præſtarent, quantum antea 84. ſic vt quod ponderi ſeu numero, εαδμῶν ἢ ἀειδμῶν deeſſet, poteſtate, æſtimatione & valore ſeu δυνάμει penſaretur. Vnde iam patet, quid fit in hæc l. Imminutionem iractam, ſeu factam in æſtimatione ſolidi: Nempe imminutio, & æſtimatio de dinerſis dicuntur, non de eodem: quæ capitalis alioquin hic fraus fuit, quâ Interpretes in errore inducunt hanc ad diem omnes, qui opinati ſunt in ſpecie huius l. imminutam æſtimationem extrinſecam auri. Non, inquam, id dicitur: æſtimationem ſolidi imminutam, verum imminutionem factam in æſtimatione ſolidi, id eſt, per auctam æſtimationem ſolidi ſeu auri, librâ imminutam. Nempe auctâ ſolidi æſtimatione, ſeu poteſtate, eo ipſo, ſeu per hoc, & in hæc æſtimatione, imminuta fuit librâ auri. Et ſic neque imminutio ſolidi hic indicatur; neque omnis imminutio, verum imminutio libræ per numeri ſolidorum imminutionem, auctamque ſolidi æſtimationem. Quod pertinet etiam vox FORTE; Quæ in æſtimatione, inquit, ſolidi forte iractatur: Quæ vox, niſi ea à Triboniano addita, non dubitatur, verum declaratiuè, ἐξηγητικῶς accipienda eſt: quo ſenſu ea paſſim in iure uſurpatur: Ac ſi diceret Imperator, vel ſanè Quæſtor eius, pro eâ imminutione, libræ ſcilicet quæ nominatiuè facta fuit per æſtimationem ſolidi, factam ſcilicet ad excludenda nimirum alia imminutionum genera. Facta verò hæc imminutio, ſeu, vt hic dicitur, iractata: Quæ vox δ λοικειν propria eſt: ſic enim rationes publicæ tractari dicuntur, apud Ciceronem alibi: Firmicum, lib. 3. c. 6. & apud Interpretem huius Cod. Theod. Menſarum & fœnerationum negotia tractari, apud Firmicum lib. 3. c. 8. & lib. 4. c. 7. Imò, iractatores λοικειν, λοικειναι, calculones & arithmetici apud Sidonium, lib. 4. ep. 11. & iractatores de his qui ratiocinia publica

blica tractant, l. 3. Cod. de canone largit. tit. l. 1. Cod. de execut. & exat. & Nouella Theodoſij 2. de parit. rei domin. in l. 1. Sic καλῶς, paſſim in Nouellis Inſtit. qui annonas & tributa publica computabat & tractabat: vt & tribuci tractatorie, in Nouella 30. Denique iractare eſt, quod Græcis λοικειν, computare rationes, calculum ſubducere. Ergo imminutio iractata dicitur in æſtimatione ſolidi, id eſt, ſubducta; taxata, definita: Quamquam poterit quis etiam, hanc vocem, iractatur, pertinere ad tractatum qui habitus in conſiſtorio Principis, & ad eam imminutionem æſtimationemque quæ ibi taxata ſubductaque fuit. Certè, quicquid hæc l. dicitur de imminutione deque æſtimatione ſolidi, id omne à Principe factum oportet, quod & Gloſſa rectè vidit, dic tractatur, à Principe, vel eo qui habet auctoritatem: Minus enim admitto notam ad eum locum, dic potius recepta eſt. Nempe enim de iuſta imminutione, deque publicâ ſolidi æſtimatione hæc lex eſt, quæ à Principe facta eſt tractatu habito: vt cæterotum cura hæc in Principis ſolius poteſtatem conceſſit, non verò de iniuſtâ, quæ per belli, aut famis neceſſitate inuectâ, vel commerciorum abuſum, ſeu priuatorum cupiditatem ſeu auaritiâ, monetam comparantium, mercatorum, opulentiorum, camporum, argentatiorum, collybitarum, collectatorum, κερματικῶν: vel per inclinationem aut decrementum inferioris monetæ. Quæ alioquin cauſa quoque ſunt, ex quibus moneta vel augetur vel imminuitur, quæ cum hæc l. nil commune habent.

Et ſic perſpicuum, ni fallor, iam intellectum habemus antecedentis, quod hæc l. continetur; ſequitur conſequens: vbi continentur: Primum ſubiectum, ſpecies ſcilicet; dein, definitio ipſa, nempe pretia ſpecierum decreſcere oportere: & quidem, quod tertium, pro imminutione æſtimationemque ſolidi. De ſingulari ordine.

Primo loco videndum eſt de ſubiecto quid per ſpecies hic intelligendum ſit. Hæc igitur voce accipiendæ ſunt merces, ſpeciesque fermè annonariæ: Quomodo etiam ea in l. 2. C. de commerciis, uſurpatur, & in l. 26. §. 1. C. de uſuris, vbi rectè Græci νόμισμα vertunt: & apud Hieronymum in Ezechielem, lib. 6. c. 18. fol. 206. Quorum quidem ſpecierum alia ſiſco pendebantur, quo ſenſu sæpe ſpecies in iure accipiuntur: alia verò in foro venales habebantur. Et priores tamen sæpe aderatæ largitionibus inferabantur, id eſt, auro contra æſtimabantur, taxabantur; quo ſanè caſu adæquationis iſtius, quæ Græcis ἐξαρρησιῶν vel ἀπαρρησιῶν) modus & proportio proculdubio ad pecuniæ æſtimationem inibat. Et hanc tamen adærationem idem Valentiniianus in canone vrbicario non admittit: contrâ, annonas in ipſis ſpeciebus inferri voluit non verò aderari ſeu apochari, l. 8. inf. de annonâ & trib. & l. 1. 2. tributa in ipſis ſpeciebus. Quo argumento poterit quis, adærationem, de qua hæc l. agit, ſeu pretij proportionem, non pertinere ad canonem vrbicarium, ſeu annonam quæ vrbi Romæ inferebatur, verum ad ſpecies quæ in foro venales proponebantur. Quod Græcis etiam placuit ſynopſi Baſilicon, lib. 54. tit. 18. vt rectè notatum à Parente meo: ἡ πρὸς τὸν μείωνος ἢ νομισματικῆς, ἢ τὸ πῆγμα ἢ δὴνιον μείωνος. Qui tamen imminutionem, quæ de hæc l. agit, perpetram acceptere de imminutione auri, cum contra, et ſupra demonſtratum eſt, ea ſit de imminutione libræ, è diuerſo de augmento æſtimationis auri ſeu ſolidi. De hatum igitur ſpecierum pretio ſeu proportione ad aurum, eſt hæc ſingularis admodum lex: Quâ cauſa, quod notari cupio, inſcripta hæc lex Iuliano, non PP.

vt perpetram præferunt hæcenus editi Codices, verum, quomodo hic emendandum, PP. annone ſcilicet vt diſcimus ex l. 2. inf. de canone frum. vrbis Roma, quæ data eſt A. D. 366. vbi inſcriptio diſertè præfert, ad Iulianum Præf. annone: in quâ etiam ipſâ l. agit de ſpeciebus annonariis ſcilicet vrbis Romæ ad Portum vrbs aduectis. Nempe enim Præfectus annone & canoni frumentario vrbs Romæ præerat, vt infinitæ leges docent, imò & Scriptores alij: & iuxta Præfectum vrbs cura ei incumbere tuendæ ciuilibus annona, & vtiſto pretio ſpecies in foro venderentur, l. 1. ſup. de contrab. empt. l. 1. Cod. Inſt. de officio P. P. corporibulque præerant, quæ ad annonam vrbs pertinebant, veluti nauicularijs & piſtoribus.

Nunc de ipſa huius l. definitione: Definuit ſcilicet pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere, pro imminutione quæ in æſtimatione ſolidi iractata fuit. Proportio nempe hic continetur ſpecierum ad aurum: Alia enim conſtitutiones ſunt, quibus ſancita reperitur proportio auri ad alia metalli genera, veluti ad argentum & æs, de quo tituli ſunt, vtroque Cndice, de argenti prario quod iſeauris inferitur, & tit. de aris pretio: item κερματικῶς auri, id eſt, quot aliis minutis ſpeciebus argenti ſolidus mutaretur, de quo vide Symmachi epistolam libro 10. & Nouellam Valentiniiani inter Theodoſianas 25. Quanam igitur proportio ſpecierum ſeu pretij earum ad aurum hic ſancitur? PRO imminutione, inquit, quæ in æſtimatione ſolidi iractata fuit: vbi vox PRO ſignificat modum ſeu proportionem; ἢ μείων, inquit Græci: ac ſi diceret, pro ratâ ſeu pro portione imminutionis illius, & æſtimationis ſolidi. Vnde iam manifeſta & perſpicua iuris forique definitio ſeu definitio eruitur, Pro portione imminutionis factæ ἐν τῇ δρομῶν ἢ ἀπορίτου, πρόγε ratâ æſtimationis auctæ ſolidorum, ſeu aureorum qui libræ δρομῶν efficiunt; per conſequens αὐτοῦ ἢ ἑαυτοῦ ſpecierum omnium annonariarum, verumque aded ſeu mercium venalium, in foro pretia decreſcere oportere; vt cæterotum nummus ſeu pecunia meſura eſt, ἢ ἀπὸ ἐν εμπριονibus-venditionibus; & ἀπὸ μέρους αὐτοῦ ἢ ἰσάδων, ſeu μέρους ἢ μέρους κοινῶν πάντων, & quod Philoſophus dixit, μετρίται πῦρρα νομισματικῶν: denique mercium æſtimatio in pecuniâ ſit, l. 42. c. de fideiuſſ. Quod vt de cæteris nummis rectè dicitur, ita nominatiuè de Auro, qui vt cæterorum nummorum, qui ſubſeruiunt, ita & pretij forenſis primum, ſic vt dicam, mobile eſt, normæque vrbicari ſeu regula monetarum, atque aded commerciorum omnium.

Huius verò proportionis exemplum, ſeu caſum illuſtre præpriumque, ſuppeditat nobis ſingularis eiufdem Valentiniiani Imp. conſtitutio, quam vnus, quod ſciam; Suidas memorat, ex veſtigiore aliquo ſcriptore, in voce Μαυαίμ: quam & ipſam huic noſtræ, tribulſque illis, quas ſupra memorari, cohaeſiſſe, haud tamerè quis putet. Τὸ τοῦ ἐνομοθέτου Οὐκαλοππιανὸς ἀποφαινοῦς τὸν εἶπὸν μοδοῖς δὲδραται πρὸ Νομισματικῶν, μείωνος ἀπέρροντος. Id eſt. Iſtud verò lege ſancit Valentiniianus, vt modij duodecim frumenti ſolido venderentur, nullo refragante. Et ſubſcrit: ὅθεν ἢς ναῦτης πρὸ τοῦ μὴ πείωνος πρὸ δρομῶν χαίρα ἀφαιρεῖται. Vbi vides etiam illa, μείωνος ἀπέρροντος, id eſt, nullo refragante: quomodo idem Valentiniianus in eodem rei nummarie argumento dixit in l. 1. C. de vet. nummiſm. por. nihil omnino refragationis oritur: Quomodo Valentiniianus Tertius, Nouella inter Theodoſianas de pretio ſolidi 25. ſolidum integrum reculari vetat, vel reſutari; Valens dixit, omniſâ fruſtratione, l. 8. inf. de falſa mon. & Maiorianus in Nouella 1. de Curialibus, in eadem re, ne

quis calumniōse reprobationis obtentu recuset : & in l. 12. *infra. de susceptorib.* dicitur, nullam debere esse causationem. In hac, inquam, Valentiniani constitutione, quam Suidas memorat, apertissimum huius proportionis pretij specierum ad aurum, quæ hæc l. sancitur, exemplum seu casus continetur. Nempe enim antea, quo tempore libra octoginta quatuor solidis constabat, deni tantum modij solido vendebantur (extra quam ætate)

Quod dicitur ex Iuliano Imp. in *Misopogone circa finem*, p. 109. 110. ubi iactat sese, Antiochenisibus, cum alioquin deni modij singulis solidis vendi soleant, ex fiscali tritico quinos denos vnicō solido vendidisse. Ἐθνα τῆ πόλει πωροπύριμος ὄρνεον, ἢ καὶ ἄλλα μέτρα, ἀλλὰ πωροπύριμα, πωροπύριον ἔστι τῆ δέκα ἑξήκοντα. εἰ δὲ πωροπύριμα δέρας λέω παρ' ἑμῶν τῶ Νομίματι, ἢ πωροπύριον ἔστι πωροπύριμα, ἢ πωροπύριον ἔστι πωροπύριμα, ἢ πωροπύριον ἔστι πωροπύριμα, ἢ πωροπύριον ἔστι πωροπύριμα. Et mox. Καὶ πῶς μάλιστα παρ' ἑμῶν ἐνδυναμώδους πῶς πῶτος πωροπύριμα μέτρα ὅπου πωροπύριον τῶ χρυσῶ. Hæc, inquam, ita eo tempore obseruata, vt deni modij solido venderentur, cum vncia auri septem solidis, libra verò 84. constaret. At postea vbi à Valentiniano libra imminuta, & æstimatio solidi aucta fuit, duodeni iam modij solido vendit: & si tum deni modij solido venderentur, iniustum id pretium habitum. Quare Ammianus Marcellinus, sub hoc ipso Valentiniano, triennio ferme post hanc leg. lib. 28. notat, Hymetium denos modios frumenti singulis solidis Carthaginensibus, vitæ inopia iam lassatis, & indigentibus vendidisse. Et ita quidem interim hæc distinguenda sunt, non vt amicus meus vir doctissimus, qui indistinctè prodidit, caritatem annonæ olim fuisse, cum decem modij Romæ solido vendebant; id enim verum tantum est, postquam libra ad 72. solidos imminuta redactaque fuit, aucta solidi æstimatione: non cum 84. solidis constabat. Hac proinde iam facti specie seu casu, ex Suidæ loco, neque melius, illustrari poterit deinceps hæc lex, quæ definitur, *Pretia specierum decrescere oportere, pro imminutione qua in æstimatione solidi tractata*, seu taxata, factaque fuit à Principe. Et profecto ab hoc tempore, aliarum rerum corporumque pretia magis magisque deinceps imminuta comperio vel ex l. 27. *infra. de corroboratib.*

Valeat proinde iam Pylei veteris Interpretis sententia, qui de solidis argenteis hæc agi putauit: cum de aureis hæc lex perspicuè sit, qui & propriè solidi dicitur.

Valeat Accursius, seu Glossa, & post eum Andreas, cum interpretatione sua, qui hunc sensum huic l. affingunt, aureos, qui sunt pretia rerum, pro minori summa accipi, cum dantur pro pretio cuiuslibet speciei. Quod & ipsum Oedipo & coniectore opus habebat. Ioannes de Plarea ita edidit: Quod si Princeps minuat pondus aureorum, ipsos aureos debere accipi qui sunt pretia rerum pro primo pondere, vt sic quod constimebatur in primordiali pondere, intelligatur statutum in pondere variato in plus vel minus. Vel ita: Si nummi minori pondere habeantur, oportet quod eorum pretium minuat. Lucas de Perna ita effert: Si auri minuantur pondere vel in tenutà de mandato Principis, dummodò pro minori summa recipiantur, & sic diminuantur auri sicut à principio descriptionis: quasi dicat, ipsis aureis diminutis, & rerum pretia sub eis dimini. Bazolus ita, cuius summarium etiam velut receptum iam pro argumento huic l. inscribitur, minui æstimationem rerum quæ ad flore-

nos v.g. minuantur, floreno imminuto: seu, si pretium certæ monetæ minuat, necesse esse quod singularum rerum pretia respectu eiusdem monetæ tradenda minuat. Quam interpretationem sequitur quoque Nicolaus Spinelli de Neapoli, Pretium, inquit, cuiuslibet rei decrescit pro ratâ, sicut decrescit aureus. Conarruius, de *mutatione monetæ cap. 7.* ita effert, quod minuat æstimatione solidi, minuit æstimatione rerum quæ traduntur ad solidum: sicut itidem contingit, vbi æstimatio monetæ augetur & crescit: nam eadem ratione crescit pretia rerum omnium, quæ eadem monetâ emi solent, quomodo etiam notant Angelus, in l. Paulus *de solutionib.* Parpratus in l. cum quid. *si certum pretium. num. 171.* Quid Cuiacius, summus iuris antiquus? Et is quoque, notis ad eam l. & ad Pauli 28. ad Ed. ad l. 2. §. 1. *de reb. cred.* casum ponit in æstimatione seu potestate auri imminutâ, ræmque ita euoluitis explicat; si diminutâ æstimatione potestas, nihilominus debitorem liberari totidem nummos reddendo eiusdem formæ & qualitatis; vel ita: Si, inquit, venierit res xx. aureis, & ante numerationem pretij imminuta fuerit aureorum æstimatione, imminuetur & rei venditæ pretium: nam xx. aureos præstando emptor liberabitur, etsi non tanti sint solutionis tempore quanti contractus. Mox argumento à contrario definit, si ante numerationem aucta fuerit æstimatio solidorum, augetur & pretium rei venditæ: Casumque etiam ponit in mutuo, locatione, & taxatione rerum seu mancipiorum legibus definita. Verùm hæc interpretationes omnes, vt & Ant. Fabri, de *variis nummorum solutionibus*; qui & ipse hanc l. accepit de imminutâ aureorum æstimatione, triplici ratione vitiosæ sunt: Nam neque de imminuta æstimatione solidi hæc lex est; neque de mutatione monetæ medio tempore inter contractum & solutionem: tandem neque de minnendo pretio rei iam ante venditæ: Verùm immò hæc lex est de auctâ æstimatione solidi, idque ante contractum, ac proinde de minnendo pretio specierum tempore contractus, ob auctam æstimationem solidi. Tandem neque hic agit præcisè de emptione ad solidum: quid enim si minus solido species constet? Sanè & hic minuetur pretium, puta vt minus præstetur minoris monetæ quæ sub solido est, & solidum efficit per *καρναπομύον*.

Valeat Dyni interpretatio, quæ casum ponit in imminutione monetæ per multiplicationem numeri: v.g. si primò quatuor auri faciebant vnciam, & Imperator minuat, vt quinque faciant vnciam, oportet augeri pretia rerum: & sic decrescere pro decrescere accipit. Nam imò contrarius casus hic ponendus est in auctâ æstimatione solidi, & imminuto aureorum numero in vnciâ, vt ante ostendimus. Et quid ineptius, decrescendi vocem accipere contrario sensu pro decrescere?

Valeat Hotomanni interpretatio, 15. *Illustrum*, qui specierum nomine in hac lege, non res cuiusvis generis, sed potius species monetæ & pecuniæ accipiendas tradit: hoc sensu, vñ cum aurea gradatim reliquas monetæ pro ratâ cuiusque portione decrescere. Nam, vt antea ostendimus, specierum appellatione hic res annonariæ *τῶ ὄνια* intelligenda sunt: & pretia specierum non sunt pecuniæ, sed æstimatione specierum.

Valeat Balduini intellectus, qui non tantum Constantini legibus hanc quoque perperam connumeravit, quod Continus quoque iam rectè obseruavit, & Imperatori Constantinopolitano tribuit, sed etiam hanc huic legi sententiam affinxit: Nempe, si vñ cum solido æstimatione imminuta fuerit omnium

omnium aliorum nimirum æstimatio, aliarum quoque rerum omnium quæ nummo æstimantur, pretia imminui atque decrescere, sicut & contrariâ ratione crescant & augeri debent: si verò vnus alicuius generis, veluti solidorum, æstimatio imminuat, reliqui verò nummi alterius generis suam retineant potestatem: non consequetur, pretia crescere. Eamque sententiam pluribus adornat, & ab ingeniosissimis hominibus accepisse se ait. Et certè hæc quoque Molinæi sententia fuit, de *contractibus*, q. 93. num. 716. Verùm falsa. Nam, vt dixi, neque de imminutâ solidi æstimatione hic agit; neque de imminutâ æstimatione aliorum nummorum vñ cum solido, verùm de imminutâ librâ numero solidorum, ob auctam solidorum æstimationem: Tandem, imminutio in æstimatione solidi facta vel tractata hic dicitur, non quod vñ cum æstimatione solidi alij nummi imminuti fuerint, verùm quod libra imminuta fuerit numero seu pondere, ob auctam solidi æstimationem: id enim est in: non vt significetur duplex imminutio, sed vt vnus imminutionis modus indicetur, per vel ob æstimationem solidi auctam.

Et sic apparet, nullam non huius l. vocem præis interpretationibus hæcenus sædatam. Nos verò tandem veram huius legis sententiam hæc paraphrasi adornemus, seu summario includamus: *Pro ratâ, seu pro proportione libræ auri, numero aureorum imminuta, ob, seu propter æstimationem nominatim aureorum auctam, omnium pariter, per consequens, specierum annonariarum pretia in foro imminui æquum esse.*

Viderint itaque deinceps Interpretes & Pragmatici, quomodo Legem illam *C. de veteris num. pot.* in vsum rectè derinare possint: nos certè vltro abstinemus ab iis omnibus, quæ hæcenus apud Iurifconsultos & Pragmaticos hanc in partem admissa & supernacua, quia & innumera propè. Illud pro immoto tenendum dicitur legem 2. esse de auctâ auri æstimatione, seu augmento aureæ monetæ, ob auctam materię auri æstimationem, & quidem tractatu seu decreto Principis, quo casu pretia specierum decrescere oportet: non verò iniuste, quo certè casu necessariò cæterarum rerum & specierum pretia crescant.

Nos ad huius legis nostræ vnciæ de oblatione votorum quæ Honorium auctorem habet, sententiam accedamus. Ergo Honorius Imp. b. l. anno inueniente, strenas sibi in vñ librâ auri, sic vt septuaginta duo solidi Obyziaci in vñ librâ auri computarentur, offerri patitur, offerendâque sibi deinceps sequentibus annis pronocat: Quæ quidem oblatæ à Senatu Romano, quod testatur iuxta hanc leg. superioris Symmachi locus: idè enim ea inscripta est *Præfecto Vrbi*: quia (quod Symmachus docet) Præfectus vrbi (qui Senatus & Senatorum Caput erat) Strenas has Senatus nomine Principi offerrebat.

Cur autem Honorius ad hanc legem descendit? variæ coniecturæ sub manum nascuntur. An idè, vt morem Gentilitium mutaret, quo scilicet, Valentiniani etiam Iunioris & Theodosij adhuc æuo (vt Symmachi locus docet) Strenæ loco Paternæ cum quinque solidis, Principibus tanquam Nummis offerrebantur, seu libabantur; vt scilicet Honorius solidos auri tantum sibi offerri voluerit, more Gentilitio sublato, quo Paternæ (ne de sacrificaliibus hic agamus, quæ hic non pertinent.) Deorum honori conferrebantur, teste Lioio, lib. 6. c. 10. Plinio, lib. 34. c. 8. Ambrosio de *Virginibus*, lib. 2. Quod si ita est, tam ponenda fuerit hæc Honorij Imp. lex inter Christiana instituta, &

in censu legum quibus Ecclesiastica Historia augeti potest. Verùm hæc coniectura mihi multis nominibus non probatur. Quid igitur? cum hæcenus libræ auri in huiusmodi votorum oblationibus, *urbani ponderibus* conferrentur, id est, trutinæ largioris examine (quod Symmachus, *Epistola*, quam mox producam, disertè testatur lib. 10. *epist. 26.*) & sic veteri proculdubio adhuc æstimatione, quo octoginta quatuor solidi in libram desiderabantur, Honorius testatum facere voluit, nolle se vora sibi hæc offerri vrbani ponderibus seu trutinæ largioris examine: Verùm ordinariâ & statâ tantum æstimatione, quæ septuaginta duo solidi in libram auri de more iam computabantur? Hæc inquam verissima mihi videtur huius legis ratio, atque Honorij mens: vt ita deuotionem & oblationem Senatus deinceps pronocaret, quod etiam extrema legis suadent. Neque tamen audio, vt hoc obiter quoque moneam, eos, qui ex illo quem mox consignabo loco, colligebant nescio quid de maioribus mensuris in Vrbe vſitatis, quàm alibi. Est enim tantum locus ille de pondere auri, quod largius erat manserâque in Vrbe Româ hoc æuo, quàm alibi: pro magnitudine videlicet & maiestate Vrbi, retento, vt puto, veteri pondere.

Cæterum obseruari cupio hæc ætate, non hanc tantum à Senatu oblationem Veterum Imperatoribus Christianis inueniente anno pro felicibus anni auspiciis factam: Verùm & alias insuper huic similes, veluti ob victoriam de Tyranno partam: de quo auro oblatio est l. 14. *sup. de Senatoribus & gleb.* Decennialibus item, & Quindecennialibus Imperij: de quâ est insignis Symmachi *Epistola 26. lib. 10.* quæ Valentiniano Ioniori inscribenda est, quàmque hic Lectoris oculis subiici oportet, vt eam cum hac lege contendatur, seu committatur, cum quâ plurima communia habet: Ed magis quod Doctissimus Inretus eam prorsus intactam reliquit in *miscellanis suis*.

D. Valentiniano semper Aug. Symm. Præf Vrbi.

Si diuina clementia tua merita cogitantur, nulla opes, quas aut natura sufficit, aut fortuna circumfert, gratiam erga te AMORIS æquabunt, D. Imperator: sed vt mea fert opinio, de optimo Imperatore iudicium non est muneribus æstimandum. SENATVS tamen promptus obsequi, omnes officiorum partes vltro arripit, quibus indicatur AFFECTIO & Salutare Numen Tuum precatur, vt in hac OBLATIONE qua nonnihil superioribus addidit, intelligas hoc esse curatum, ne sub te minus posse videamur. Nam Diuis Parentibus tuis [Valentiniano, & Valenti] ob DECENNIVM singulis minor summa decreta est. Etiam Diuus Frater, [Gratianns] Mansuetudinis vestra, cum tertium Iustrum tui Imperialis exigeret [A. D. 382.] parciore munificentia honoratus asseritur: Nunc in amorem tuum studia nostra creuerunt: Nam mille sexcentas auri libras DECENNALIBVS Imperij fastis DEVOTVS ORDO promissit, vrbani ponderibus conferendas, id est, trutinæ largioris

ris examine. Quod si pares animi vires Senatus habuisset, scires in publico amore perennitatis tua esse diuitias. Sed maluit Clementia tua solutionis fide placere, quam magnitudine perfidæ sponsonis. De hinc sub Imperatore primo (Valentinianus Junior, cum quadrimus Imp. declaratus fuisset, hoc tempore agebat quartum decimum annum) sanus maneris modus, VOTVM est SAPE faciendi: Absit, ut bono Principi plus quam possimus, INGERAMVS. Amantium quippe largitio non deterit vires offerentium. Ergo & nuuc libens fame SACRO AERARIO decreta subsidia, & FVTVRIS processibus Imperij tui, obsequiorum similitum S P E M R E S E R V A.

¶ Postremum, neque illud etiam hic omitti velim, Datam hanc legem III. Non. Mart. cum diu iam Kalendæ Ianuariæ præterissent. Quare dicendum, hæc lege non tantum in futurum formam Strenarum seu Votorum oblationi dari, verum hoc tempore primum per solutas Honorio Strenas, cum Theodosio M. initio huius anni promissæ fuissent. Promissiones scilicet huiusmodi oblationum ad Imp. prius perlatæ, vt ex superiori Symmachi loco liquet, quam solutio facta: qui tamen post Kalendas huius anni, XVI. Kal. Febr. obiit. Hinc & moles promissionis l. 12. inf. de proximis. Hinc oblatio Amplissimi Ordinis promptâ liberalitate promissa, l. 14. de Senatoribus. Hinc in superiore Symmachi loco similiter, de notis Ordopromissi.

¶ Perpectâ iam huius leg. sententia, apparet primum, de Triboniani facinoræ, qui solidorum numero hic expuncto, legisque huius verbis interpolatis, loco istorum, in vnâ librâ auri solidis septuaginta duobus obryziacis, [vel solidos 72. obryziacos] Principibus offerendi: hæc supposit in vnâ librâ auri & solidis obryziacis Principibus offerendi, totam huius legis sententiam conturbauit, remque in incerto destituit. Hæc enim leg. Imperator, vt vidimus, solidorum ad auri libræ proportionem numerumque in strenis sibi præstandis definitum iuit: isque vnicus huius legis scopus fuit: At Tribonianus suâ lege, vt verba sonant, electionem tribuere videtur, vnus libræ auri, vel solidorum obryzatorum offerendorum, nullo solidorum numero expresso. Nam quod Amaya emendat Cod. Inst. in vnâ librâ auri ex solidis: quidquid dicat, nihilo magis genuinum sensum restituit, de Septuaginta duobus solidis in librâ computandis. Neque verum est quod idem ait, etiam non expresso solidorum numero, idem fuisse, dici auri libræ dari oportere, & septuaginta duos solidos. Nam imò id expresse, quod antè ostendimus cautum oportuit, neque alio sine hæc lex lata est, quam vt solidorum numerus exprimeretur, quot videl. libræ hic efficerent: & sic taxaretur Libræ, quot solidi in Librâ essent computandi, seu quot solidis Libræ conferretur. Panciroli etiam interpretatio lib. 2. var. 263. inanis est, qui hanc legem vt in Codice Inst. posita est, ex Symmachi loco quem ante attulimus ita interpretatur, quasi Imperator id voluerit, vnâ librâ auri (in patèrâ scilicet) & solidos (quinque scilicet) offerendas: ita scilicet errores erroribus cumulantur, posteaquam à vero semel recessum, & primigenia legis lectio interpolata est. Neque altera Amayæ coniectura admittenda est. Neque altera Amayæ coniectura admittenda est, qui hanc legem latam idè censet, vt loco patèrâ, quæ antea offerebatur, solidi offerrentur. Nam ipsa lex

id respuit: deinde non lege ad id opus fuit; quantumquidem quod genus oblationis attinet, id à Senatus arbitrio semper pendit: modus tantum solutius hæc leg. definitus, ne videl. vltra 72. solidos in auri Librâ exigenterent: nempe cum promissa ante fuissent Imperatori Vota, seu Strenæ huiusmodi auri, modusque ad eum perlatus fuisset, quæ cepit, in huiusmodi promissione, quot solidis æstimanda esset Libræ auri? Ad quod rescribit nunc Imperator, se se animo libenti suscipere septuaginta duos solidos in vnâ librâ auri: seu pro vnâ librâ auri. Et huius facti seu Rescripti, & declarationis suæ rationem mox suggerit: Nempe id ita à se statui, quod deinceps sequentibus annis denotio Senatus prouocetur: quæ stare potuisset, si vltro hæc oblatio & promissio rigidius explicaretur. Iuliani certè quoque factum huic haud omnino ab simile, qui id quoque statuit, ne septuaginta solidis maiores coronæ aureæ sibi deinceps mitterentur, de quo est singularis Libanij locus, in Orat. sancti in Iuliani necem, p. 305. quem affero ad l. 1. inf. de auro coronario, cuius hæc inter alia, οὐδ' ἄντιπρὸς τῶν μισθῶν οὐκ ἔστιν ἔτι ἐπὶ τῶν πέντε τοῦ πραιποσίτου νόμου νομοθεσί, τῶν ἐργασίων δὲ καθ' ἑκάστην ἐβδομήκοντα σολιδίων, καὶ ἑξήκοντα ἑπτὰ σολιδίων ἐκαστῶν δυνάτως, οὐδ' ἄντιπρὸς τῶν ἐπὶ τῶν πέντε σολιδίων.

¶ Illud tamen, quæ Limitatio notanda, hæc parte vult Imperator, vt hi solidi septuaginta duo obryziaci sint, vt ita est numero Libræ nunc imminueret, saltem auri id aliquo modo pensaretur. Alioquin enim in voluntariâ auri coronarij oblatione Theodosius in l. 4. inf. de auro Coronario, voluit suscipi id in quocumque materiâ oblatum: ne, inquit, quod voluntate offertur, occasione obryzæ incrementi necessitatis iniuria insequatur.

Ex huius quoque certè legis sine illud colligi poterit, vnumquemque eorum, qui hanc oblationem faciebant, Libræ auri obtulisse, seu contulisse; & pro eâ iam ex huius l. dispositione 72. tantum solidos obryziacos. Quomodo & illud putè apud Symmachum, ante annos ferme vndecim, pateram cum quinque solidis, Libræ circiter respondisse, vel æquale, pro quibus mox libra in vsum innecta. Falsum quoque est, quod Amaya addit, hanc Strenarum oblationem remissam fuisse à Maioriano Nouellâ r. Curialibus. Nostra enim hæc ab ea planè diuersa est: hæc enim, vt vidimus, à Senatu Romano, Principi offerbatur; illam à Curialibus Indices extorquebant.

¶ Postremo loco mirum videri possit, cur hic titulus hoc loco positus sit: Verum prona ratio ex his quæ Symmachus superiore loco dicit, & post eum Metellus, Strenas has Imperatoribus datas tanquam Insigne, quasi Strenis Viris ob virtutem, & Defensoribus publicæ salutis. Sic sanè & retrò, milites tam Armatæ, quam Palatinæ militiæ hoc ipso tempore puncti Solatia consequerentur. Eandemque sedem rectè Tribonianus in suo Codice huic Titulo assignauit. Quare Amayæ error est, qui Triboniani incuriæ adscribit, quod is Titulum hunc, Titulo de Auro Coronario, non coniunxerit: Nam vt modò vidimus, Codicem Theodosianum in eo secutus est: & rectè vtrique Conditores: ita enim Coronarij auri Oblatio Curias respicit, & idè lib. 12. rectè congruit: hic verò Titulus ad Senatum V.R. spectat, qui Imperatorem tanquam Strenum Reipublicæ Defensorem hæc Oblatione prosequeretur: Non vnum scil. Oblationis genus erat; est illud, de quo libro 7. Est Oblatio equorum, de qua lib. 11. Est auri Coronarij Oblatio, de qua lib. 12. Est Oblatio Votorum, de qua hoc lib. 7. & sic omnes illi Tituli, suo loco rectè positi sunt.

CODICIS THEODOSIANI LIBER OCTAVVS.

QVO AGITVR DE TRIBVS:

- I. De OFFICIIS, seu de Officialibus Iudicum: vbi & de cursus publici cura ad eos pertinente, Titulis vndecim prioribus.
- II. De DONATIONIBVS, Titulis quatuor sequentibus: putà Tit. 12. 13. 14. 15.
- III. De MARITORVM & PARENTVM priuilegiis circa bona & successiones, quatuor postremis Titulis: putà, Tit. 16. 17. 18. vlt.

H V I V S LIBRI TITVLI.

I.	De numerariis, actuariis, scriniariis & exceptoribus.	XI.	De publicæ latitiæ nuntij ex descriptione vel ab inuitis accipiât.
II.	De tabularijs logographis & censuariis.	XII.	De donationibus.
III.	De priuilegijs apparitorum magistræ potestatis.	XIII.	De renouandis donationibus.
IV.	De cohortalibus; principibus, cornicularijs, & primipilaribus.	XIV.	De ingratis liberis.
V.	De cursu publico, angariis & parangariis.	XV.	De iis quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus tradita sunt vel donata.
VI.	De tractorijs & statuis.	XVI.	De infirmandis penis calibatus & orbitatis.
VII.	De diuersis officiis & apparitoribus & probatorijs eorum.	XVII.	De iure liberorum.
VIII.	De executoribus & exactionibus.	XVIII.	De maternis bonis & materni generis, & cretione sublata.
IX.	De lucris officiorum.	XIX.	De bonis quæ filiis familias ex matrimonio acquiruntur.
X.	De concussionibus aduocatorum sue apparitorum.		

DE NUMERARIIS, ACTVARIIS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBVS.

TITVLVS I. XII. COD. IVST. Tit. XLIX.

PARATITLON.

I. NUMERARI, de quibus Rubr. l. 4. 6. 7. 8. 9. 11. 13. 14. 15. 16. 17. h. t. & l. 7. inf. de Susceptorib. l. 4. inf. de Executorib. l. 173. inf. de decurion. l. 3. 5. 7. inf. de iis quæ administr. l. 1. sup. de Primicerio & Notariis: l. 11. sup. de priuilegijs eorum qui in S. Pal. dicuntur & T. Tom. I. I. MMm BVLARI

BVLARII, etiam Præfetti Prætorio, l. 1. Quod nomen postea restrictum ad Tabularios Consularium & Præsidum, l. 9. l. 12. h. t. l. 13. *inf. de annon. l. 30. inf. de Susceptorib. l. ult. infr. tit. prox.* Erant hi in officio seu inter Officiales: Vnde Tabularij Apparitores, l. 2. *infr. de susceptorib.* (ad differentiam Tabularij Ciuitatis, l. 1. *infr. de exactiorib.*) l. *omnis infr. de iis que admin. Præfetti Prætorio, l. 8. 11. & l. ult. h. t. & l. 5. infr. de iis que admin. Nouella Valentin. inter Theodos. de officio & Numerariis Præfectorum Prætorio 49. Præfetti Urbis, l. 14. h. t. Comitum Illustrum virorum, id est Comitum S. L. & R. P. d. l. 4. *inf. de executorib. l. 14. h. t. Magistrorum militum, l. 15. h. t.* (quorum mentio apud Ammianum Marcellinum lib. 19. vbi memorat Iacobum & Cresimum Numerarios apparitionis Magistri Eucitum & in *Not. Imp.*) Vicariorum, d. l. 5. *infr. de iis que administ.* Diferentium denique Indicum & Rectorum, l. 4. 8. 12. h. t. & l. *damus 2. infr. de iis que adm.* veluti Correctorum, l. 6. Consularium & Præsidum, l. 9. Ducum, l. 16.*

¶ Horum officium fisco obnoxium erat, l. 1. *in fin. h. t.* hi quippe publicas rationes ciuitatum tractabant; seu chartas publicas administrabant, l. 6. chartarum notitiam habebant, l. 7. penes eos publicarum rationum notitia consistebat, *dict. Nouella Valentin. inter Theodosianis 49.* Scriiniis inseruiebant, d. l. 8. ratiocinia præstabant, d. l. 8. debitorum ac reliquorum modum frequenter iudicibus ingerebant, d. l. 9. Ad hos pertinebat munerum iniungendorum cura, vt docet *lex 1. sup. de primicerio & Notariis: & lex 11. sup. de priuilegiis eorum qui in sacro palat. milit.* Extra ordinem quoque ex his susceprores creabantur, l. 7. *infr. de susceptor.* Inter Tabularios autem (seu Numerarios) Præfetti Prætorio, fuit vnus qui officium Tabulariorum administrabat, l. 1. h. t. seu Primus & Magister officij, l. 8. h. t. quod officium fisco obnoxium dicitur d. l. 1.

¶ Porro Numerarij hi, seu improbi sæpè notati. Inde Numerariorum fastus, vel rapaces quæstus, l. 11. *sup. de priuilegiis eorum qui in sacro palat. milit. vorax & fraudulentum Numerariorum propositum, l. 4. h. t.* (cui iungenda *lex, damus 2. infr. de iis que administ.*) Fraudes l. 8. 15. Versutæ fraudes iis adscribuntur, l. 6. fraudium tutela l. 7. 8. h. t. & scelus, l. 11. Torpor & legnities, l. 9. Inde factum vt conditionales essent, l. 7. 8. h. t. & conditionis vilioris, d. l. 7. *infr. & l. 11.* Sic vt si publicas rationes lacerationibus subiacerent, l. 4. 6. 7. & 9. & 11. *in fine, infr.* seu per tormenta fraudes eorum detegi possent, l. 7. Imò & inde factum, vt exacto nondum officio cingulum militiæ apisci non possent, l. 6. 7. 8. (quod mutatum à Valentiniano Seniore quoad Numerarios Præfetti Prætorio, l. 11.) Item vt maioris militiæ dignitatem ambire, seu assequi vetarentur, l. 13. Imò & Domesticorum militiam affectare vetiti, l. ult. Durante item officio quicquam emere vendere vetabantur, l. *damus, l. Princeps, l. omnis, l. Numerarij, infr. de iis que administ.* quarum prior iungenda est *legi 4. h. t. postrema legi 13.* Ob eandem causam & biennales tantum erant, l. 4. h. t. postea quinquennales, l. 6. & 8. tandem triennales, l. 9. 13. & l. ult. Finitoque officio, vno anno vacare, & in prouinciis residere eos oportebat, vt incurfantium querelas exciperent, l. 6. quod biennio postea immutatum, l. 9. Eundemque actum repetere amplius non poterant, l. 16. h. t. Vicissim exacto tempore diuinam Principis purpuram venerabantur, l. 13. h. t. Si Numerarios creditum sibi manus bene administrasse claruisset, Perfectissimi dignitate decorabantur, l. 6. h. t. Item post quinquennium Discussionibus amplius eos subiacere noluit Valentinianus III. *Novel. inter Theodos. 49.*

II. **ACTVARI**, de quibus agitur l. 3. 5. 10. 14. & 15. & l. 4. *infr. de executorib. l. 125. infr. de Decurionib. & l. 11. 13. 16. 24. & 28. sup. de erogat. milit. annon.* Illi sub Magistris militum fuere l. 5. h. t. rationes scilicet perscribebant, *dict. l. 15. h. t. ratiocinia pertractabant, dict. l. 16. sup. de erogat. milit. annon. & quantum numero, quantum cuique militi annonæ competeret, subscribebant. Eundem & subscribendarium dici, l. 1. sup. de erogat. milit. annonæ, quidem putant, sed malè, vt ad eam legem ostendi. Iidemque velut improbi sæpè notati. Vnde fraudes & Rapinæ iis adscribuntur, l. 10. h. t. (de quibus est insignis apud Victorem Schotti locus in Gallieno.) Inde factum pariter, vt Conditionales, l. 3. & 5. h. t. & decennales essent, l. 10. Inde ad alios durante officio dignitates inreperere vetiti, l. 5. vt & idem officium repetere, l. 15. vel Numerariis se sociare, l. 14. Vicissim annonæ eis de publico præbitæ, l. 3. & 10. Immunesque ipsi à capitatione fuere, l. 3. Finitoque probè officio Perfectissimatus honore potiebantur, d. l. 14.*

III. **SCRINIARI** & scriinia (non Principis, de quibus *lib. 6. tit. de Magistris scriniorum, & tit. de Proximis, & c.* Verum Magistratum,) l. 15. & 16. h. t. l. 3. *infr. de Indictionib. l. 14. infr. de diuers. officiis,* erant in officio Magistratum, veluti P. P. d. l. 3. *infr. de Indictionib. l. 13. de indulg. debitor.* Magistri militum, l. 15. h. t. Ducis, l. 16. Comitum Indisaurorum, l. 14. *infr. de diuers. offic.* hi rationes perscribebant, d. l. 15. delegaciones Indictionum scriuariis Præfetti Prætorio mittebant d. l. 3. Et ab his quædam improbè imò crudeliter perpetrati solita, docet l. 16. Ideo triennio tantum eum actum sustinere, eumque

eumque repetere vetiti, l. 15. 16. h. t. Denique cum Actuariis miscere se vetiti, d. l. 15. Inter hos erant Primicerij, de quibus l. 2. 4. *infr. de executorib. l. ult. infr. de suariis.* Cassiodorus 11. var. 20. 21. De scriiniis Largitionum Comitatus, l. 5. 7. 8. de Palat. S. L. canonum, l. 13. & 18. de murilegulis: Tabulariorum, d. l. 18.

IV. **EXCEPTORES** quoque de quibus *Rubr. & l. 2. h. t. & l. 17. infr. de diuers. officiis, l. 16. sup. de prox. com. diff. l. 7. & 22. sup. de Palatin. S. L.* in officio Iudicum omnium fuere, d. l. 17. veluti Præfetti Prætorio, d. l. 2. h. t. Cassiodorus lib. 11. var. 25. Comitum S. L. d. l. 7. & 22. *sup. de Palatin. S. L.* Hi actis conscribendis operam nauabant. Exceptores autem esse poterant quoque Decuriones, sic vt finito officio ad Curiam redirent, d. l. 17. *infr. de diuers. officiis:* neque militiam cohortalem sustinebant, d. l. 17. neque annonas à fisco vllas consequebantur, d. l. 7. Annalésque erant d. l. 12. Tandem pro loco & ordine suo ad Commentarios accedebant & eorum administrationi subrogabantur, d. l. 2. h. t. vbi dicam.

Præter quatuor illa officiorum genera, de quibus *Rubrica huius tituli:* Agitur hoc titulo etiam de ANNONARIIS, d. l. 3. h. t. de ADIVTORIBVS, l. 8. & 16. h. t. & l. 4. *infr. de Executorib. de DOMESTICIS, l. 16. & l. ult. h. t.*

I. * Imp. CONSTANTINVS Augustus ad Leontium."

VDVM sanximus, ¶ *Vt nullus ad singula officia administranda ambitione perueniat, vel maxime ad Tabularios, nisi qui ex ordine vel corpore officij vnusquisque est:* hos enim officia sibi iniuncta tam diu agere iubemus, quoad idoneos esse manifestum est, aut ætate non impediende comple- re id posse monstrantur, vt administratione apud vnum ingiter per- manente, fides quoque eius appareat. Si quis ergo ex suffragio ambitio- nis ad officia fisco obnoxia accesserit, multæ nomine denas libras auri exigatur. P. P. V. Id. Iun. Hierapoli, Constantino A. V. & Licinio Cæsaribus. [319.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.

¶ PP. Quomodo habet anno 317. inscriptio *legi vn. infr. si quis solidi circulum:* imò & inscriptio *legi 1. sup. de commentu.*

† Lex hæc Constantini, si Constantini, mihi non occurrit.

‡ Singula, id est quæcumque officia.

§ Demonstrantur, probantur: vid. *Gloss. Theod.*

¶ Ingiter, id est semper.

‡ Ex hæc subscriptione colligi videntur, hanc legem à Licinio, non à Constantino latam fuisse: quandoquidem ei hoc tempore Oriens patebat: vide *Zosimum lib. 2. p. 679.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quatuor constitutiones hoc tit. occurrunt de Officialibus Magistratum: quibus addenda sunt & quatuor insuper alia eiudem, puta *lex 1. 2. 3. infr. de cohortalib. lex 12. infr. de diuers. officiis:* Ex quibus apparet, quoniam erga Officiales animo Imp. hic comparatus fuerit. Sanè inter alia, vt PROMOTIONIS ordo inter eos seruetur, tribus legibus prouidit: d. l. 1. *infr. de diuers. officiis: & l. 1. 2. h. t.* Et hæc Primà nominatim, ad PRINCIPATVM seu PRIMICERIVM officij alicuius inter Officiales Magistratum, id enim est in h. l. administrare officia, id est administratio; ac maxime ad principatum Tabulariorum, turbato ordine per Ambitum & suffragia promoueri quemquam vetat Constantinus M. (si modo Constantinus) iuxta anteriorem etiam hæc de re constitutionem, idque proposita ambitori decem librarum auri poenâ (Quomodo etiam postea sæpè prohibitum, ne per ambitum quisquam idem officium repetere: ab Honorio Imp. l. 2. 3. 4. *infr. ad leg. Iuliani. de Ambitu: & à Theodosio Iun. l. 15. & 16. infr. h. t.*) Hæc lege officia administrare, seu administratio officij, est Principem officij esse, seu Principatum & Primiceriarum officium gerere, vt dicitur l. 16. *infr.* eodemque sensu l. 2. *infr.* Commentariorum administratio dicitur de Primiceriatu seu Principatu Exceptorum. Princeps scilicet seu Pri-

micerius non tantum totius officij sub Magistratu aliquo erat, cuius frequens mentio in *Notitia Imperij,* & in Constantini l. 1. *sup. de officio Rector. prouinc.* vbi plura de eo Principe; verum etiam singulorum officiorum, vt hic dicitur, seu singularis alicuius officij seu scholæ veluti Tabulariorum, Numerariorum; quod hæc *lex, & d. l. 16. & dicta Notitia Imperij* docent. De Tabulariis his in officio Magistratum satis prolixè docet *Paratitlon huius tituli,* cum quibus miscendi non sunt Tabularij, de quibus *infr. suo tit. de Tabulariis,* qui municipales fuerunt, non verò in officio Magistratum. Quod etiam ostendit positio *Tituli, de Tabulariis,* in *Cod. Iust.* nempe inter eos in quibus agitur de muneribus municipalibus. Meminit etiam Ammianus Marcellinus Tabularij Prædialis officij *lib. 28. p. 383.* (vbi de Maximo) vbi tamen vulgò malè *Tabulario,* quod etiam nonnemo ioculariter de aqua, vel calore per tubos in vsum Prædialis deducto interpretabatur. De quo ad *eum tit. prolixè.*

¶ Quid igitur? Ex ordine & Corpore cuiusque officij ad Principatum promoueri quemque oportere hæc l. definitur: *ex ordine,* id est, ordine seruato; *ex corpore officij,* id est, sic vt qui Tabularij officio fungitur, Princeps Tabulariorum promoueatur, non ex alio officij genere sumatur. Et Ratio indicatur, *Vt ita idonei & probati promouean-*

tur, quique id complere possint, dummodo etas mala impedimento non sit. Quod aduersus saltuarias quoque promotiones notandum est, pro gradaria promotione, seu pro promotionis ordine custodiendo: tum vt ambitus excludatur, tum vt officia eò melius administrarentur: Cuius promotionis & ordinis, vt dixi, studiosus maximè fuit Constantinus M. vt præter hanc legem, eiusdem lex prox. 2. & lex 1. infr. de diuers. offic. fidem faciunt: de quo Promotionis ordine ad l. 2. prox. Fuerunt & alij Principes pariter studiosi in dignitatibus conferendis: de quo vide saltem l. 1. sup. de Castrensibus.

At enim hæc lex propriè lata est, non aduersus saltuarias promotiones ex eodem Corpore vel Ordine, verum aduersus promotiones ex alio Corpore & Ordine in aliud Corpus, & Ordinem: Cuius vt dixi illa ratio redditur, vt ita idonei & probati promoueantur. Nempe in eodem Corpore & Ordine innutriti, melius principatum eiusdem gesturi creduntur. Quamquam & hæc ratio adduci potest, ne debitum Principatum iis, qui per gradus in eodem Ordine militarunt, alij & extranei præripiant. Quò pertinent multæ aliæ leges.

11. * Idem A. *

NE hij, qui procul ab officio Sublimitatis Tuæ sunt, nullum meritum per seculitatem vel obsequia præferentes, locum possint laborantibus debitum inreperere, Exceptores placet pro loco & ordine suo ad Commentarios accedere, & eorum administrationi subrogari, & ceteris compulsi, ita vt inter Exceptores prout quisque locum tempore adipisci meruerit, ordine & merito consequatur. Dat. Kal. Jul. Triburis, Basso & Ablauio c o n s s. [331.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Justin.
" P. P. Galliarum inscriptum fuisse puto hanc legem propter ea quæ dicam ad subscriptionem.
" Hic titulus indicat, ad P. P. hanc legem emissam.
" Melius, vel in locum, &c. iurare, vel locum, &c. præripere.
" Abundat hæc vox.
" Hoc anno Constantinus M. non in Galliâ, verum Constantinopoli fuit. Quare Data, hic accipiendum pro Reddita, Præfecto se licet Prætorio Galliarum; cuius Treuiris sedes erat: quo ipso sensu hæc subscriptio accipienda in aliis duabus eiusdem Constantini legibus, patet l. 1. de his qua ex publ. conl. l. 5. de Veteranis: & in duabus pariter Valentiniani Iun. patet l. 3. unde Vi: l. 5. de Proximitate.

COMMENTARIUS.

PROMOTIONIS ordinem inter Officiales (ac nominatim P. P. in sp. huius l.) seruari iubet Constantinus M. hæc alterâ lege, pariter vt l. 1. sup. & l. 1. infr. de diuers. offic. & quidem hæc l. aduersus eorum, qui in officio non militant, ambitum. Ac nominatim circa Exceptorum ad Principatum promotionem: de quo & Castiodorus 11. var. 29. § De Exceptorib. monit iam Paratitan satis, quantum hic Codex prælcere potest. Addamus alia aliunde. Meminit quoque Epiphanius heresi 71. Exceptoris Rufini P. P. sub Constantio, qui inter alios ταχυγράφοις fuit A. 351. in collatione inter Basilium Ancyranum & Photinum. De his exceptoribus P. P. eorumque συμμαχία, id est, schola, cuiusque Primicerio, sed & tertio & quarto in ea est insignis Synesij locus epist. 61. Αστειος (inquit) ο ταχυγράφος, &c. quem mox ὑπηρετιος vocat (vbi ἐπιτρον malè vetus lectio habebatur nam, quod etiam rectè Petavius notauit, apertissima est in eo loco Antitithesis Consulibus & ministri. Tandem subiicit οὗ δὲ ἀλλὰ Μάρτυρον ἑπιτρον ὑπηρετιος ἀδρα τὸν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς αἰτίας. ἔστι δὲ τὸ τε ἡ συμμαχία ἀρχῶν τὸν ταχυγράφων ἢ τὸν ἀστειον ἐξέλις ἐπιτρον αὐτῶν Μάρτυρα τῶν συμμαχίαν ἢ ἐπὶ ἀστειος ἔρχεται ἀπὸ ἐπὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐπὶ. Vel ipso igitur nomine satis liquet, Exceptores fuisse qui acta, seu gesta publica officij excipiebant, scribebant, vnde ταχυγράφοι Græcis & ὑπογράφοι. Idem ea Acta custodiebant: & vbi opus in Secretario Iudicum recitabant: vi apparet ex Actis Iudicum relatis à D. Augustino contra Cresconium lib. 5. c. 29. Nundinarium legantur acta: Zenophilus Consul. vix dixit, legantur & legit N. Exceptor ea qua Diocletiano Imperante acta fuerant.

Ac maximè vtrumque id apparet ex Actis collat. Karthagin. post Cos. Varenis: ibi enim coll. 1. diei, n. 1. & coll. diei 2. n. 1. & diei 3. n. 1. 4. 5. ex cepisse acta dicuntur Hilarus & Prætextatus Exceptores D. N. V. C. & Spectabilis Proconsulis Fabius Exceptor D. N. V. C. & Spectabilis Vicarij, & Romulus Exceptor V. C. Legati A. K. Item n. 5. 10. Martialis Exceptor recitasse Honorij Imp. sanctionem & Marcellini Cognitoris edictum. Item num. 14. & 18. Romulus Exceptor recitasse exemplum Notoriæ Donatistarum: item num. 16. exemplum notoriæ Catholicorum, & n. 54. & 57. 99. mandatum factum in Ecclesia, atque ab Aurelio Ep. susceptum & subscriptum: & post eum Honoratus Exceptor c. 112. & c. Post, Hilarus Exceptor n. 132. poscit à Corpore suo alios Exceptores sibi subrogari custodibus datis, quoniam codices impleuissent. Et Marcellinus Cognitor decernit Exceptoribus ab vtrâque parte custodes dari. Mox alijs subrogantur Exceptores, & Custodes ab vtrâque parte dantur: & quæ sequuntur cap. 133. vide & collat. diei 2. n. 1. 8. 12. 32. 44. & die 3. n. 1. 4. 5. 24. 29. 141. 220. Ergo Acta conficiebant, seruabant, recitabant Exceptores, seu chartas Officij tractabant. Inde qui alibi in Notitiâ dicuntur Exceptores, velut in com. S. L. alibi, in comite R. P. officij chartas tractare dicuntur. Tandem & de iure pretenibus Acta edebant, vt docet l. 12. §. modum, Cod. de proxim. sac. firmitorum: & prædicta Acta coll. Karthag. die 3. n. 3. 4. 5. Horum Exceptorum passiva mentio in Notitiâ Imperij inter omnium Magistratum officiales. De his sensu & idem Constantinus M. l. 1. sup. de off. Reclor. prou. cum ait: Eorumque qui inrogantibus acta restitunt, inexplera auditus temperantur.

De iisdem agitur & l. 1. §. in schola Exceptorum, Cod. de off. P. P. Afr. l. vlt. Cod. de princip. agent. l. per hanc, 7. §. vlt. Cod. de adu. diu. ind. l. vlt. cod. de cast. pecul. & l. vlt. Cod. de apparitor. P. P. Horum Primicerius seu Princeps ἀρχων quidam fuit, vt iuxta hanc leg. testes sunt Synesius superiore loco, & Notitia Imp. in com. S. L. & Castiodorus 2. Variar. qui & Adiuutores habebat.

De horum igitur Exceptorum promotione est hæc lex Constantini M. quæ vulgè, vt Exceptor, prout quisque locum tempore adipisci meruerit, ordine & merito consequatur, & alijs exclusis, pro loco & ordine suo ad Commentarios accedat & eorum administrationi subrogetur. Ad commentarios accedere, & eorum administrationi subrogari, non est hinc Commentariensem fieri, quod volebat Pan-

rolus c. 13. in fin. de Commentariensib. quasi Exceptor peracto tempore officij sui Commentariensis fieret, verum, est Primicerium officij Exceptorum heri scribit seu scholam & officium Exceptorum administrare; qua administrationis voce hæc lex actur, vt & l. 1. sup. administrare, & administratio officij, pro Principatu officij seu Primiceriatu: Ergo de Primicerio Exceptorū est hic locus: Ideoque dicitur hic ad commentarios accedere. Nempe Primicerius Exceptorum, commentarios Actorum sub sua custodia habebat: ceterique exceptores sub hoc positi. A tantum excipiebant, singulæque edebant: At Primicerius commentarios omnium Actorum penes se habebat: & vt describitur in Notitia Com. R. P. charta ipsius officij tractabat.

111. * Idem A. ad Maximum P. P. "

ilitate suadente, Annonarios & Actuarios condicionales esse præcepimus; annonis etiam aduarii: & capitationem eorum qui censeti sunt haberi in munem. Ideoque, Tua Solertia competentiâ monebit Officia, vt Actuariis binas annonas, Annonariis vero singulas protinus subministrant: Capitationem quoque ipsorum tantum qui ex his censeti sunt faciat haberi in munem, quoad in actu fuerint constituti: nam postea vel laus eos & dignitas honorabit, vel si in culpa fuerint deprehensi, pœna comitabitur. Emissa 111. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo c o n s s. [333.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst.
" Eidem Maximo [P. P.] inscribitur Anno 328. lex 5. sup. de Veteranis, (ex cuius subscriptione colligere mihi videor eum P. P. Galliarum fuisse) Et Anno 337. lex 2. infr. de excus. arriificum.
" Sic & infr. pro censeti: vt incenseti, l. un. infr. de classib.
" Emissa: similis subscriptio in l. 9. sup. de Agenrib. in rob. l. 11. infr. de diuers. officiis: l. 30. 50. infr. de appellat. l. 112. infr. de Decurionib. & Nouellâ Theodos. 13. De eius vi dico in Prolegomenis.

COMMENTARIUS.

DE ANNONARIIS & ACTUARIIS est hæc Constantini M. lex, quæ Tria de his constituntur. De ipsis ante omnia videndum est. Et primò quidem de Annonariis quorum vnica hæc mentio extat. Eos verò puto esse qui annona militari eroganda præerant: In quibus & qui aliàs Optiones ipsi erogatores dicuntur: de quib. ad l. 1. sup. de erogat. milit. annon. Et sanè quemadmodum hic Annonarij & Actuarij iunguntur, tanquam vicina officia, ita & Actuarij & Optiones: l. 24. sup. de erogat. mil. ann. & Nouellâ Martiani de Indulgentiis reliquorum, 2. Sanè Actuariis inferiores fuisse, quæ postea dicuntur, ostendunt. Et hæc de Annonariis iam semel dixi ad l. 11. sup. de erogat. mil. ann. Nunc de huius l. sententia qui in singulis numeris militarij. eius ratiocinijs tractandis incumbebant, quantum scilicet cuique militi & quot militib. annona deberentur, vt postea erogationis faciendæ tempore id susceptori Pittacio significarent, mox que susceptam annonam Optio dicerent. Ideo & lex 5. infr. docet eos sub Magistro militum fuisse.

est: & d. l. 5. 7. 8. à conditione: siue eo sensu, quo cruenta conditio dicitur pro quaestione & tormentis, l. 2. sup. de quaestioib. conditio tormentorum l. 4. infr. prox. cuius idem sensus est: siue (quod malo) quod conditio personæ actui alieni tenerentur: Neque dignitas tempore quaestita his quidquam prodesset. Nam quod Isidorus cap. 24. lib. 4. conditiones, testium dicta propriè dici ait, quam verum sit nescio: Certè ita quoque conditionales Tabularij dicuntur l. 11. Cod. qui potiores in pignore: præter Actuarios & Numerarios & Aurifatores, l. vlt. inf. de ponderatorib. Custodes Bibliothecæ, l. 2. inf. de studiis liberal. V. R. Denique & serui quidam conditionales, l. 5. de iure fisci, vbi dixi, seu l. 7. C. aod. Ergo & libeci quidam homines conditionales fuisse, & serui quidam: vnde & operam seruilem præstare dicitur Conditionalis Tertulliano c. 12. de Idololatria. Vbi quendam de victu sollicitum post Christi fidem susceptam inducit ita loquentem: Opera & Conditionalis erant: cui responderet mox, Nemo duobus dominis seruire potest: si vis Domini discipulus esse crucem suam tollas, & Dominum sequaris necesse est: id est, angustias & cruciatu tuos, vel corpus solum quod in domum Christi est. Quare vt error est Pamelij, qui apud Tertullianum Conditionalem interpretatur, cuius officium erat aliquid condere, id est, edificare: ita neque Iunio assentior, qui Conditionalem ibi tentabat pro conductio. Ergo voluit Constantinus, voluit Constantinus, Annonarios, Actuarios, Numerarios conditionales esse, sic vt quaestioni subiecti

possent: *Vtilitate suadente*, vt dicitur *b. l.* Nempe quia hæc hominum genera fraudibus famosa erant, quod *Paratilon* docuit; & de quo *ad leg. proxim. 4. inf.*

Secundo vicuerit vtilitate suadente Annonas his Annonariis & Actuariis subministrari vult de publico ex horreorum conditis (vt dicitur *l. 10. inf.*) de quorum Actuariorum annonis rursum *l. 10. inf.* procul dubio quia à militibus hæctenus hoc nomine quid exigebant, & de ipsorum annonis demordebant, quod Constantinus fieri noluit: verum ex fisco annonas his dari maluit, id est, salarium quoddam in annonis seu speciebus, de quo *sup. tit. de erog. mil. annon.* Ita quidem vt Actuariis binas annonas, Annonariis verò singulas subministrari velit. *Annonæ* sunt modus, & dimensum diurnum, & quidem in specie hæc militis & militaris viri; de quo *ad l. 2. sup. de erog. milit. annon.* diurnum inquam, Ammianus Marcellinus *lib. 22. p. 224.* Interrogatus ille quid haberet ex arte compendi? *vicenas diurnas respondit amonas, totidemque pabula iumentorum, quæ vulgò dicitur capita, & annuum stipendium grate.* Igitur duas annonas Actuario, vnam tantum Annonario tribui inbet. Vnde apparet Actuarij maiorem rationem & operam fuisse quam Annonarij (de quibus Annonis Actuariorum postea adhuc *l. 10. inf.* vbi longè plures his decernuntur) Nempe binas & plures annonas accipere, non tantum maioris commodi, sed & dignationis fuit. Quod pertinet illud de Alexandro Severo Lamprij: *Aulicum ministerium in id contraxit, vt essent tot homines in singulis officiis quot necessitas postularet: ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones, & resiones, & pistores, & pincerna omnes Castrenses ministri (quemadmodum postis illa [Heliogabalus] instituerat) sed amonas singulas, vix binas.* Et rur-

sum: *Medicus sub eo vnus Palatinus salarium accepit ceteri qui usque ad sex fuerunt, amonas binas aut ternas accipiebant: ita vt mundas singulas consequerentur alias aliter.* Omitto varia alia loca Historiæ Augustæ. Cæterum multò maiores postea annonas imò & Capitum Actuariis dedit Valentinianus *l. 10. in. b. l.*

Tercio capite *Immunitatem* eis tribuit Constantinus à sua tantum capitatione, si capite censiti sint. Quomodo sanè idem Constantinus variè immunitatem hanc tribuit militibus & veteranis, *l. 4. sup. de veteranis*: modò videlicet suæ tantum capitationis: modò suæ, & patris, & matris, & vxoris; modò suæ, & vxoris: Ergo & hæc *l.* immunitatem capitationis tribuit Constantinus M. Annonariis & Actuariis, etsi non tam milites essent, quam militares, vt docui *ad l. 11. sup. de erog. milit. annon.* Et quidem sui tantum capitis, seu capitationis, & peculij denique facultatum immunitate. Hæctenus horum militarium virorum immunitatem stare voluit: quomodo & eo quo dixi sine, hæctenus eorundem annonas. Rursum quamdiu in actu essent: cum aliàs vt dixi *d. l. 4.* militibus, etiam Veteranis, immunitatem capitationis dederit. Et sic apparet, quam diuersi hi à Militibus fuerint: etsi circa militares operas occupati, etsi sub Magistris militum constituti, vt docet *lex 5. inf.*

Militares denique Postremo capite Constantinus M. his laudem & dignitatem, bene gesto actu pollicetur: contra, in culpa deprehensis pœnam minitatur: vt cæteroque Imperator hic egregius meritorum æstimator erat; laudemque aded & dignitatem bene functis officio subinde pollicitur; retere pœnam qui secus gessissent minitatus est. Quæ duo sunt, quibus bonos facere Iura solent, præmiis & pœnis.

IV. * Idem A. ad Benoricianum " Vicarium Asiæ.

MORAX & fraudulentum Numerariorum propositum, qui diuersis Rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, vt & antea sanxerimus †, & nunc itidem sancimus, conditioni" eos subditorum", & eculeis" adque lacerationibus" subiacere: nec" vltra biennium hoc fungi obsequio, & cetera. Dat. xlv. Kal. Iun. Oprato & Paulino CONS S. [334.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.* Iungendaque huic est *lex 2. infr. de his qua administr.*
" *Vetonicianum d. l. 2. & Cod. Iust. & l. 6. in fin. de extruord. mun.*
† *se. sanximus, vel sanxeramus.*
" Ita conditio cruenta *l. 2. inf. de quaest. lib.*
" *se. subdi tormitum id est tormentorum, vt Cod. Iust.*
" De *Eculeo* est quoque *lex 6. sup. de maleficiis.*
" Intelligit vngulas latera secantes *d. l. 6.* seu ferratarum vestigia, quibus latera persecantur, *l. vn. sup. de emendat. feruor.* & ignes quibus admotis membra exuruntur, *d. l. vn.*
" Hæc absumt à *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

DE NUMERARIIS est hæc Constantini M. *lex*, quæ maioris constitutionis Constantianæ aduersus Numerariorum fraudes, auariditatem, concussiones, pars est, vt ostendit *lex, dauus inf. de is qua administr.* quæ huic nostræ coniungenda venit. ¶ De Numerariis quinam illi fuerint, & quantopere fraudibus & voracitate atque concussionibus famosi fuerint, docuit iam abundè *huius tituli Paratilon.* Nunc conquirenda nobis sunt ea quæ apud Scriptores *lib. 7. de his occurrunt.*

De his igitur & quidem de Præfecto Prætorio Numerariis agit *Novella Valentiniani inter Theodosian. 49. de officio & Numerariis P.P.* vbi dicitur *penes eos publicarum rationum notitiam consistere*: caueturque vt post quinquennium discussionibus non subiacent, *Novella Maioriani de ad. sic. publicis: l. vlt. Cod. de fabricensib. l. vlt. Cod. de exact. orib.* Horum quoque mentio fit vbi que in *Notitia Imperij* inter Officiales Iudicum seu Magistratum. Ex qua quidem hæc obseruo.

Primò Numerariis in officio Magistratum Ciliium

uiliam postponi Commentariensibus, excepto tantum Proconsule & Vicariis in Occidente: præponi in officio Magistratum militarium, excepto Duce Arabia, & Tingitanæ, & Britannia.

Secundò peculiare scrinium Numerariorum fuisse sub Comite S.L. pariter vt Tabulariorum.

Tertio sub Præfecto Prætorio Illyrici quatuor Numerarios fuisse, in his auri vnum, alterum operarum. Quod etiam disertè testatur *l. vlt. Cod. eod. tit.* Vbi tamen operum nonnulli restitunt: arg. *Novell. 128. cap. 18. & l. vlt. Cod. de Numerariis l. 1. vers. in serinio operum, C. de officio P.P. Africa.*

Quartò, Numerarios modò quatuor fuisse, veluti sub P.P. Illyrici; modò duos, veluti sub Magistris militum in Oriente, sub Proconsule Africa, sub Vicariis comitibus, Ducibus; modò vnum fuisse, sub Consulari Palestina, & Præfide Thebaidos, sub P.V. Romæ, qui & Primiscrinii; sub Magistris militum in Occidente, sub Duce Pannoniæ, Valentia Belgicæ secundæ, & Magonticensi; modò Numerarios sine numero designari.

Quintò ex Primiscrinii Numerarios factos, vt in Magistris militum notatur.

Sextò Aditores Numerariorum disertè nominantur in Ducibus Isauriæ Libyæ, & Duce Thebaidos, & Duce Palestina, Arabicæ, Phœnicia, &c.

Septimò sub nonnullis Magistratibus nullos Numerarios reperio, sed duos Tabularios loco Numerarij, vt in Occidente sub Consularib. (Præsidibus.)

Octauò Numerarios variè sumptos reperio. Numerarios scilicet Comitum militarium Africa, Tingitana, litoris Saxonici, Britanniarum, & Ducum, duos singulos sumptos ex vtriusque Magistris militum Præfentis officii, Ducis Armorici, numerorum à parte peditum vno anno Ducis Magentiacensis à parte peditum semper.

Nonò, quod ad tempus officij attinet, reperio Numerarios quosdam disertè dici vno anno fuisse: veluti Numerarios sub duce Armorici, Britanniarum. Et hæctenus quidem de Numerariis ex *Notitia Imperij.*

Ammianus Marcellinus *lib. 19. p. 157.* meminit Iacobi & Celij *Numerariorum apparitionis Magistris Equitum*, vbi rurs Mercellum Donatum, Numerarios eo Ammiani Marcellini loco explicantem Ordinarios, & ex statuto numero Apparitores Magistris Equitum, quibus Supernumerarij opponuntur. Ad duos Numerarios Præfectorum Prætorio Christianos quosdam extant duæ *Epistola Basilij Cæsariensis 418. 419.* vbi eos alloquens, *πρόπρω* eis tribuit, eosque rogat misso ad eos *Chorepiscopo*, vt Ptochorophij cuiusdam rationem habeant, idque à census solutione immune præsent, *καὶ πάλιν αὐτοῖς ὁ σωτηρίας*: vnde etiam liquet Numerarios P.P. circa tributorum ratiocinia versatos, de quo *Paratilon* iam monuit. Hos, vt rectè aduertit Doctiss. Valesius, in *Am. Marcellini, lib. 15. p. 84.* Græci *Ἀριθμοῦ* seu *ἀριθμοῦ* vocant. Basilis in *ep. 250. ad Darothcum, πρὸς ἀριθμοῦ* ὁ τῆς εἰσῆδος ὁ ἀριθμὸν ἔδωκε πρὸς ἐπιστολῶν. Et Sozomenus *lib. 4. c. 26.* de Marathonio quodam: *ὁ δὲ ἀριθμὸς δημοσίου τῶν ἐπὶ τῆς εἰσῆδος στρατιωτικῆν.* Eunapius *λειτουργίας* eos appellat, vbi de Harbazacio, apud Suidam in *Ἀρβαζαίου.* Quibus adde & Themistium *orat. 17.*

Symmachus quoque *lib. 9. ep. 47.* ad Cæcilianum, quæ mutila est, Numerarij cuiusdam meminit, cui certamen quoddam erat cum opinatore quodam, qui Lucilli colonus fuerat: vbi pariter ratiociniorum mentio fit, quo certamine Lucilli filius eiusque domus percelebatur; proculdubio quia Opinari-

nator missio ad exactorem annonæ, Numerariis contendeat censum à Lucillo olim non solum. Id hæctenus ex ea *epistola* colligere est: non quod vir Doctus colligebat, Numerarios fuisse improbos. Certamen enim inter Numerarium & Opinatorem ortum, non erat collusio, sed reuera lis seu decertatio, vt mox.

Augustinus quoque de Numerariis in genere, in *Psalmum 146. Excedit omnes Numerarios: intelligentiæ eius numerari à nobis non potest.*

Sidonius quoque Apollinaris tribus locis Numerariorum meminit, *lib. 1. ep. 11.* vbi ostendit, numerariorum de more cum finiuntur ipsorum actiones seu actus, tunc incepisse dignitates. Et *lib. 2. ep. 1.* vbi Seronatum quendam persfringens, ait eum illuisse Præfectis, collusisse Numerariis, nonaque tributa perquisuisse. Tandem *lib. 5. ep. 7.* dispositiones Numerariis tribuit. *Uti sunt*, inquit, *qui invident Arcariis pœdera, mensesas allecitis, salaria Tabulariis, dispositionis Numerariis, Prætorianis sportales, &c.* Vbi dispositiones sunt annonariæ rei & tributariæ promissio, de quo in *Cl. J. Theod.* pariter vt *leg. 2. inf. Cod. vt dignitatum ordo*: & aliibi: & apud Capitolinum in *Gordiano*, & Ammianum Marcellinum *lib. 14. & 19.*

Cassiodorus etiam *lib. 12. ep. 13. & 23.* eorum meminit; vbi pariter ostendit, eos *Notitia* conficisse tributariæ & annonariæ rei, & *cod. lib. ep. 13.* indicat & notat, Canonicarios, qui nonnullam partem bonorum ad Ecclesias, ad Clericos pertrahentes, Numerariorum nomine subtraxisse se dicebant: id quod P.P. Numerarij respexerint, nunquam sibi illatum fuisse suggerentes. Numerarij, quorum Augustinus meminit *cap. 11. lib. 2. de libero arbitrio*, generaliter dicuntur qui computationibus vacant: nec admittenda Isidori sententia, 9. *Orig.* qui Numerarios dictos vult, quasi publicum numerarium arario inferentes.

¶ Nunc ad *leg. sententiam* accedamus: de Numerariis igitur Rectorum provinciarum, quia fraudibus & rapinis famosi fuere, duo *hæc l.* constituantur à Constantino M. (Tertium enim continetur *d. l. 4. inf. de is qua administr.*) Primò enim ad veritatem indagandam Quæstioni eos subici voluit: & sic Conditionales eos esse, *b. l.* pariter vt Iulianus *l. 6.* Quod idem Iulianus *l. 7. & Ionianns l. 8.* etiam de Numerariis Præfectorum Prætorio postea statuerunt, & Valens *l. 9. inf.* & Valentinianus *l. 11. inf.*

Secundò, quia vt cæteroqui omnis nimia potestas vel etiam rapinis famosa, breuitate temporis saluberrimè constringitur, de qua ratione, *l. 10. & 15. inf.* rursum; ita & Constantinus M. Numerariorum ordinariorum Iudicum actum seu officium biennioterminandum credidit: Quod quinquennio postea mutatum tam in Numerariis Ordinariorum Præfectorum Prætorio, Iuliani *leg. 6. 8. inf.* Deinde triennio *leg. 9. 13. 15. vlt.* Sanè Ducum quorundam Numerarios vno tantum anno sub Valentiniano III. fuisse reperio, veluti Ducis Armorici, & Britanniarum, vt ex *Notitia Imperij* iam antea notavi: sed & Magistris militum Numerarij, qui ante biennales erant, annui facti sunt à Zenone *l. 11. Cod. eod. tit.*

v.* Imp.

v. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Taurum P. P.

ACTVARIIS conditionales sollicitè proprio fungantur officio, nec ad quasdam inreperant dignitates, quibus eos perfrui Diuina statuta prohibent. Hoc vitium corrigentes, nos etiam iussimus, vtiliter à Patre præcepta seruari, & litteris ad Magistrum peditum & equitum datis iussioni effectum præcipimus commodari. Dat. Frid. Non. Maij, Rom, Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. II. CONS. [395.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst.
 " Taurus PP. Italiae sub Constantio, v. *Profopogr.*
 " Legem Constantini M. Patris sui intelligit, vt sequentia indicant.
 " Constantino M.
 " *Magister* Peditum & Equitum simul v. *paratitlon de re milit.*
 " Id est iussionem ad effectum deduci. v. *Gloss. in v. commodare.*

COMMENTARIVS.

DE ACTVARIIS est hæc Constantij lex: de quibus semel dixi ad l. 3. sup. & plena manu ad l. 11. sup. de erog. mil. ann. vt & de eo, quod Conditionales eos esse oportuerit, ad d. l. 3. Hæc sanè Constantij lege, nondum exacto officio ad DIGNITATES aspirare verantur. Quod Actuarij facere soliti, ad actus sui rationes euitandas. Quod & alij sæpè fecere, qui ratiociniis obnoxij erant; etiam Numerarij, vt docet lex 8. inf. Ergo vitium istud (vt hæc l. vocatur) & Constantinus M. iam ante correxerat veteratque (vt hæc lex indicat) & nunc Constantius filius patris exemplo corrigit, veteratque dum iubet Actuariis sollicitè proprio fungi officio. Sane & Iulianus Cæs. triennio post hanc legem, An. 360. teste Ammiano Marcellino, lib. 20. p. 175. cum Petulantes & Ceteræ (Numeri hi erant militares) pro Actuariis numerorum suorum obsecrassent, vt rectori quas Iu-

liano placuisset prouincias mitterentur, id eis non indulsit.

§ Cæterum Constantius hæc l. ea de re ad Magistrum Equitum & Peditum à P. P. scribi iubet, quod ipsi hanc iussionem effectui tradant, vetentque aded, ne Actuarij dignitatis alicuius obrentu elabuntur. Scilicet Actuarij ratiociniis militariibus intenti, etsi milites non essent, militares tamen erant, & militarem operam nauabant, quia quantum numero cuique, quantum cuique militi annonæ competeret, subnotabant, rationesque annonæ militaris scribebant, vt docet signatè lex 16. sup. de erog. milit. annon. Ideo sub dispositione Magistrorum militum fuere. Cuiusmodi Magistri duorum generum fuere. Alij Peditum, alij Equitum; sic tamen vt aliquando idem Magister Equitum & Peditum foret, de quo in *Paratitlo de re militari.*

vi. * Imp. IULIANVS A. ad Auxonium Correctorem Tusciae.

VMERARIIS, qui publicarum rationes Ciuitatum versutis fraudibus laecerare didicerunt, subiaceant tortori, nomine artis ac fraudis. Verùm cum quinquennio administrauerint chartas publicas, vnum integrum annu vacent, vt ad incusantium iurgia facilis adpetitu sit vita priuata. Septimo porrò anno, cum eisdem benè creditum munus administrasse claruerit, ex Perfectissimis dimittantur: hic abolebit honor dignitatis additæ veterem Vilitatem. Dat. xvj. Kal. Feb. Constantinop. Mamertino & Neuitta CONS. [362.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Instin.
 " Auxonium Corrector Tusciae.
 " *se. publicas*, rationes scilicet: nam *publicarum ciuitatum* hæc stare non potest: nisi legamus *publicarum rationes diuitiarum*, vel *publicorum rationes* *ψυφισμάτων*.
 " *Lacerare rationes* h. l. & l. 1. inf. de *fisci debitorib.* & similia alia vide in *Glossar.*
 " Et tormentis.
 " Hinc quoque patet, quid Numerarij fuerint.
 " Septimi anni ingressu.
 " De *Perfectissimatus* dignitate suo titulo lib. 6. sup.
 " *Dimittendi* vox hic propria.
 " *Perfectissimatus* Cilicet.
 " Ita rectè Cuiaciana editio, & Quartana, malè vltima Parisiensis. *utilitatem*. Qui alioquin error & alibi sæpè ir-
 " repleit.

vii. * Idem

vii. * Idem A. Secundo P. P.

VAMQVAM præcedente iussione omnes Numerarios conditionales esse præcepimus, tamen etiam nunc eos, qui sumpserint chartarum notitiam, & eodem officio inhæserint, conditionales esse iubemus, vt scientes, nullo se privilegio esse munitos, ac facile per tormenta fraudum suarum Sute-las detegi posse, nihil committant in damna Reipublicæ. Dat. Kalend. Mart. Mamertino & Neuitta CONS. [362.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst.
 " Hic est Secundus Sallustius, quem sine anni superioris à Iuliano Præfectum Prætorio promotum ait Ammianus Marcellinus lib. 23. p. 221. qui & aliàs supè de eo agit. Cui etiam plures hæc Codice constitutiones inscribuntur.
 " Lex hæc Iuliani, num est *lex superior* 6. Non potest esse similis illi.
 " Numerarij dicuntur chartarum notitiam sumere h. l. vt l. 6. sup. chartas publicas administrare: de quo in *Paratitlo* *plura*.
 " Pro, *eidem*: vel *supplendum in eodem*.
 " De hac Suteclarum voce vide *Glossar.*

viii. * Idem A. ad Mamertinum P. P.

VBEMVS, omnes Numerarios, non eos modò quos plebe confusâ vulgus abscondit, sed Primos & Magistros eorum Officij Sedis Amplissimæ, tum autem Iudicum ceterorum, solutos penitèns militariibus sacramentis, conditionales etiam fieri, ne dignitas fraudibus faciat vmbraculum per quinquennium perinde inferuire scriuiis. Quippe admodum iniquum videtur, pro alienis fraudibus rudes & nuper adscitos Adiutores compelli ratiocinia præstare, adque his imminere periculum. Dat. epistula pp 6. v. Kal. Dec. Viminacio Iuliano A. IV. & Sallustio CONS. [363.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Hanc legem intelligere videtur Valentinianus l. 11. inf.
 " Imò lex hæc (pariter vt lex 2. inf. de metallis; lex 1. inf. de collat. donor. lex 16. inf. de cursu publico.) IOVIANO tribuenda videtur. Iam enim vt. Kal. Iulij huius anni 363. Iulianus decesserat, teste Socrate lib. 3. cap. 18. Ammiano Marcellino lib. 25. p. 317. Chronico *Alexandrino*, Consularib. *Idacianis*. Et postero die Iouianus Imperator creatus. Et tamen Iuliano eam quoque tribuit Valentinianus d. l. 11. inf. nisi ibi relscribendum *Iouianus*.
 " Illyrici hæc tempestate, de quo vide Ammianum Marcellinum lib. 21. p. 210.
 " Numerariorum officium seu schola peculiatas.
 " Non tuto in *proinde*. Nempe: in duobus exæquantur Numerarij h. d. ceterorum Iudicum Numerariis.
 " Vide quæ dixi ad l. 1. de Proximis.
 " Id est reddita, tradita.
 " *Epistola* Imperatoria: similis subscriptio l. 12. inf. de *Episcopis*: de quâ vide Iuictum in 9. *Symm.* 111. & *Paratitlon* de *constitutionib. Principum*.
 " *Viminacij*, P. P. Illyrici.

COMMENTARIVS.

DE NUMERARIIS (de quibus eorumque officio & fraudibus plenâ manu semel dixi in *Paratitlo*, & l. 4. sup.) sunt hæc tres constitutiones in eodem argumento omnes ex parte occupatæ: è quibus duæ priores liquidè Iulianum auctorem habent: postrema Iuliano quoque tribuitur: & verò etiam tribuivideretur à Valentiniano l. 11. inf. h. t. sed quæ tamen Iouiano tribuenda videretur, si omni vitio caret subscriptio; vt iam in *Notis* probati. Rursum è quibus duæ posteriores ideo latæ sunt, vt Numerarij Præfectorum Prætorio, aliis Numerariis perinde exæquantur. Primo igitur loco Iulianus l. 6. & 7. & Iouianus l. 8. Numerarios CONDITIONALES esse vult (quod quid sit? dictum ad l. 3. sup.) & sic Tormentis seu Quæstionibus subiecti ad fraudes detegendas, id enim est conditionalem esse, vt vel hæc leges inter se collatæ ostendunt: de quo ad d. l. 3. Quæ quidem magna vilitas fuit, vt dicitur sine l. 6. & conditio vilior l. 11. inf. Viles enim tantum personæ quæstioni & tormentis olim obnoxij fuerunt: de quo *infr.* iii. de *Quæstionib.* Et Râ-
 Tom. I I.

tionem addit d. l. 8. cur inquam conditionales Numerarios esse voluerit, & quinquennales (de quo mox) quia scilicet admodum iniquum videretur pro alienis fraudibus rudes & nuper adscitos adiutores compelli, ratiocinia præstare, atque his imminere periculum. Numerarij scilicet suos Adiutores habuere, quorum mentio fit & l. 16. inf. & sæpè fit in *Notitia Imperij* sub Ducibus: & vt videtur dati his annuatim (quod pertinent illa d. l. 8. verba, *rudes & nuper adscitos Adiutores*.) Verùm de Adiuutoribus, dicam semel plenè ad l. 10. inf. de *colonal.* Ergo iniquum visum, Adiutores, qui rudes erant, & nuper adsciti, compelli ratiocinia præstare, atque his imminere periculum quæstionis. Et hæc quidem sub triplici ampliatione.

Primum enim, aded Numerarij conditionales fuere, & quæstioni obnoxij, vt Iulianus non tantum ordinariorum Iudicum Numerarios conditionales esse voluerit, quod vtiq; l. 6. voluit (quæ data est ad Correctorem Tusciae) verùm etiam omnes Numerarios, l. 7. & sic Numerarios quoque
 NN P. P. quod

P.P. quod utique voluit d. l. 7. (quæ data etiam est ad Secundum P.P.) vt & Valentianus, l. 11. *infra*.

Secundò siue Iulianus siue Iouianus l. 8. non tamen vulgares Numerarios, quos plebe confusa vulgus abscondit Conditionales esse, quæstionisque actò subijci posse voluit; Verùm etiam Primos & Magistròs officij, non tantùm Iudicum cæterorum, verùm etiam P.P. quod etiam Valens probauit l. 11. *infra* b. l. Vnde interim apparet inter Numerarios in officijs Magistratum maiorum scilicet fuisse quendam Primum & Magistrum; quod etiam docuit lex l. *sup*.

Tertia ampliatio est, quæ continetur l. 8. imò & indicatur quoque l. 6. 7. nempe aded Conditionales esse Numerarios, eique conditioni seu actui adhærere oportere, vt nullo privilegio ab hac conditione & quæstionis iniuriâ liberari possint. Veluti cingulo militari seu privilegio militari: Nempe Numerarij saltem primi, cingulo & sacramento militari tanquam milites hæcenus habebantur. Verùm Imp. *hæc leg.* eos solui Sacramentis militariis penitus iubet. Sed & id postea Valentiano Imp. displicuit, d. l. 11. *infra*. ita enim ei placuit, vt sumere quidem Cingulum & militiæ ordinem tenere Numerarij P.P. possent, sed tamen vt in fraudem deprehensi à corporali iniuriâ, id est, à quæstione immunes non essent. ¶ Et hæc quidem omnia ostendunt ab vna parte quanta fuerit in genere Numerariorum *Philis*, vt etiam disertè vocatur *sup* l. 6. & conditio vilior vt dicitur l. 11. Etiam Præfectorum Prætorio, hæc tempestate Iuliani & Iouiani: Cùm tamen postea Basilus ad Numerarium Præfectorem scribens ep. 418. sub eodem Valente Imp. *sup* titulo eum compellet, & vel eos cingulunt militare sumere & militiæ ordinem tenere permiserit, d. l. 11. *infra*. sed & Numerarij Præfectorum Prætorio præ alijs eximio quodam iure fuerint: vt docet etiam *lex vlt. Cod. eod.* de quo ad l. 11. plenius.

Ab altera verò parte, quantopere indemnitati provincialium & commodo Reipublicæ consultum voluerint Imperatores aduersus Numerariorum fraudes, veisicias, sutelas, quibus in damna Reipublicæ (vt dicitur l. 7.) tributorum rationem, & exactionem torpore & segnitia negligebant, vt l. 9. *infra*. vel infirmiores prægrauabant per collusionem. Quod pertinet etiam Sidonij locus lib. 2. ep. 1. vbi..... quendam perstringens ait; eum *colluisse Numerariis nouaque tributa perquisuisse*.

¶ Secundo capite Iulianus, l. 6. & Iouianus l. 8. Quinquennale Numerariorum munus definiunt & faciunt: non modò Iudicum ordinariorum, vt in sp. l. 6. verùm etiam Præfectorum Prætorio vt in l. 8. Quæ secunda est exæquatio Numerariorum Præfecti Prætorio cum cæteris Nume-

rariis, quæ l. 7. & 8. continetur. Qui tamen antea biennales fuere, l. 4. *sup*. & postea triennales l. 9. 13. & l. *vt.* de quo ad d. l. 4. *sup*.

¶ Tertio capite vult Iulianus, vt deposito actu Numerarij (& quidem ordinariorum Iudicum in sp. l. 6.) vnum adhuc integrum annum vacent: neque ad vllam dignitatem peruenire possint, sed ita privata vita mancant, vt ita accusationibus respondeant appetiti. Quo exemplo Magistratus quoque & Iudices, finito Magistratu, itémque Domestici & Cancellarij Iudicum, intra eam prouinciã, quam rexerant aliquod tempus, facere tenebantur, ad excipiendas prouincialium querelas, & detegenda flagitia; de quo dictum plenè semel ad l. *vt. sup. de assessorib.* Imò Valens postea Consularium & Præsidum Numerarios siue Tabularios post administrationem biennio in prouinciis residere voluit, obsequia Iudicum præstolantes, & edituros rationem torporis & segnitie, l. 9. *infra*. Post finitum sanè actum Numerarios Præfectorum Prætorio vltra quinquennium discussionibus eos subiacere amplius noluit Valentianus *Novell. sua, inter Theodos. 49.*

Postremùm Iulianus Numerarios exacto demum sexennio (quinquennio inquam administrationis seu actus, & anno ad excipiendas querelas) & Benè administrato monere Perfectissimatus dignitate honorari vult: de quo *suo titulo lib. 6. sup.* Atque hoc illud est etiam quod Sidonius scribit lib. 1. ep. 11. Numerariorum inquit more seu potius Advocatorum; quorum cùm finiuntur actiones (id est, actus) tunc incipiunt dignitates. Neque tantùm Præfectorum Prætorio Numerarij finito actu dignitates adepti, de quibus est *lex vlt. infra. b. l.* verùm & ordinariorum quoque Iudicum, de quibus est *lex hæc 6.* Quam de Præfectorum Prætorio Numerariis nonnulli malè accipiunt: De quibus sanè est *lex vlt. Cod. eod. tit. & Nouella Valentiani inter Theodosianus 49. de officio & Numerariis Præfectorum Prætorio.* Istic processu temporis Tribuni Prætoriani dignitas primum tributa, mox Comitua primi Ordinis ab Anastasio l. *vt. Cod. eod. tit.* Similiter sanè Actuariis officio probè defunctis Perfectissimatus dignitas collata ex Valentiani Senioris l. 10. *infra. b. l.*

¶ Obiter interim notanda officij Numerariorum descriptio l. 6. 8. de quo plenè *Paratilon*; Basilus sanè quoque duabus epistolis, ep. ad Numerarios P.P. 418. 419. ostendit, tributorum curam ad officium eorum pertinuisse: ibi quippe eos orat pro impunitate *οὐρανίας* prochorrophij cuiusdam. Tandem huc omnino pertinere existimo, quod Libanius orat. in Iuliani necem 10. scribit p. 293. 294. 297. *ὅτι τῶν ἀρχαίων*, id est, de Numerariis, Tabulariis, Actuariis; nã ita eam vocè accipio à Iulianis coërcitis, vt & erat Apologeticã p. 592. 593. 603.

ix. * Imp. Valentianus & VALENS AA. ad Clearchum "

NUMERARIJ, qui appellari consueuerant, Consularium ac Præsidum duntaxat, *Tabularij* posthac" nostrâ functione vocabuntur. ¶ Scientes, sese tormentis esse subiectos, nisi Iudicibus, vel his qui prouecti nostro iudicio ad Prouincias venerint, vel" his qui ibidem diutius" fuerint commorati, debitorum ac reliquorum" modum frequenter ingesserint, sub actorum testificatione: quos scire oportet, cum his qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta. ¶ Triennij tamen spatij Tabulariorum decet tempus" omne concludi. ¶ Denique cùm peregrinos" delegi, adque ad singulas quasque prouincias oporteat destinari, peractis triennij spatiis

spatiis, adque hoc tempore completo, biennio post administrationem in prouinciis residere debebunt, obsequia Iudicum præstolantes, vt edant rationem torporis adque segnitie, ac subiaceant dispendijs, quæ communicari hisdem cum Exactoribus conuenit, si detractasse fidem prætermisissis suggestionibus monstrabuntur. Dat. xv. Kal. Mart. Constantinop. Valentiano & Valente AA." CONS. [365.]

NOTÆ.

- * L. 2. Cod. eod. tit. hinc desumpta est. Porro eodem die data altera Valentis *lex*: putà *lex 7. infra. de famosis libellis.*
- " An Vicarium Asiæ, quomodo habet inscriptio *legi vn. sup. ne colonus inscio domino*, hoc ipso anno 365. & quædet Eunapius *in vita Maximi* p. 105. An, verò Proconsulem Asiæ, ad quam dignitatem promotum eum idem Eunapius testatur *in vit. Maximi* p. 106. In *Cod. Iust.* hic additum P.P. quod argumentum *huius leg.* quoque suadere videtur.
- " Qui Numerarij, &c. ita inuerset *Cod. Iust.*
- " Post hanc nostram constitutionem, *Cod. Iust.*
- " Horum loco posuit Tribonianus, *vel exactoribus*, ex sine *huius leg.*
- " Iam indè à Iuliani vel Iouiani tempore.
- " De hæc voce vide *Glossar.*
- " *Actum*: Tempus, pro actu ipso, qui certo temporis spatio circumscipitur.
- " Cætera absumt à *Cod. Iust.*
- " Numerarios.
- " An 11. *cons. id. est* anno 368.

COMMENTARIUS.

DE NUMERARIIS, Iudicum scilicet ordinariorum, seu Rectorum prouinciarum, putà Consularium & Præsidum, est hæc Valentis constitutio: Quo ipso Maiorum Magistratum Numerarios alio iure habendos aperte indicat, veluti Præfectorum Prætorio. Hoc enim illud tempus est à quo Præfectorum Prætorio, eorumque qui sub iis operam nauarent, dignitas augeri maximè cepit, & Proconsulum (quo sanè Proconsulum numero aliquando fuit, & quidem Asiæ, Clearchus, cui hæc *lex* inscribitur teste Eunapio *in Maximo* p. 109.) De illis igitur quatuor *hæc l.* constituit.

Primum, *Nomen* Numerariorum mutat: nempe Consularium & Præsidum Numerarios non iam amplius Numerarios, verùm Tabularios vocari vult: vt ita scilicet à Maiorum Magistratum Numerariis distinguantur, veluti à Numerariis Præfecti Prætorio. Ad quos certè sub hoc Valente extant *due Basilij epistole* 418. 419. Sanè & olim ipsi Præfectorum Prætorio Numerarij Tabularij dicebantur, vt docet Constantini *lex 1. supra*. Mox Numerarij omnes dicti. Verùm *hæc* Valentis *lege* per Orientem distinguuntur. Quod aliquandiu obseruatum docet, *lex vn. infra*. Sanè per Orientem, vbi tamen hoc statuitur sub Theodosio Iun. non obseruatum docet *Notitia Imp. Orientalis*: Vbi Tabulariorum nullâ mentione factâ Numerarij in officio omnium Magistratum ponuntur, & nominatum verò in officio Consularis & Præsidis *vnus Numerarius*. In Occidente verò tale aliquid eodem tempore obseruatum sub Valentiano Tertio. Nam cùm in officijs aliorum Magistratum omnium Numerarij ponantur in officio Consularis Campaniæ, Correctoris Apuliæ & Præsidis Dalmatiæ Tabularij ponuntur: Ita quidem vt verba occurrant in Consulari Campaniæ. *Consularis Campaniæ officium habet ita Principem, &c. Cornicularium, Tabularios duos pro Numerario Adiutorem, &c.* Et sanè Valentianus Senior Valentis Collega hoc ipso anno 365. l. 5. *infra. de iis, qua ad ministr.* Tabularios à Numerariis ad eundem modum distinguit: *Tabularios*, inquit, *prouinciarum & urbium singularum pari conditione constringimus. Idem idem Numerarij Præfectura, vel Vicaria potestatis obseruent.*

Secundò, Tormentis eos subijci iubet, nisi officio suo functi fuerint: de quo iam l. 4. 6. 7. 8. Ita

NN n 2 x. * Idem

x. * Idem AA. Iouio " Magistro equitum.

ACTVARIIS " Palatinorum & " Comitatenſium Numerorum ſenas anno-
nas, ſenum etiam capitum", Pſeudocomitatenſium " etiam quaternas anno-
nas, & quaternum capitum, ex horreorum conditis " præcipimus " per de-
cennium curam eius officij ſuſtinere, vt perſpicuè manifeſtèque fides eo-
rum & induſtria comprobetur. Quod cum ad nos iuxta Numerorum teſtificationem,
ſuggeſtione Excellentiæ Tuæ, peruenierint " , honore Perſectiſſimatus " in Palatio noſtro
potientur, etiam maiorem gradum dignitatis poſtmodum adepturi. Poſt hoc vero be-
neficium " , qui fraudibus ac rapinis minimè temperarint, in eos Iudiciorum auctoritas
exſeratur. Dat. v i i i . Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente A. A. C O N S S. [365.]

NOTÆ.

- * Abest hac lex à Cod. Iust. Inuendâque ei videatur lex 7. sup. de re militari, alterutribi die emendato: certè, vtra-
que in eodem argumento occupata est.
* De hoc Iouio, vel Iouino, dixi plenè ad d. l. 7. quæ eidem inscribitur, vt & lex 9. 10. d. 1. de re militari: l. 11. sup. de
Veteranis.
* Ita quoque l. 9. sup. de re militari: Alibi Magistro Equitum & Peditum hoc ipſo menſe, l. 7. sup. de re militari. Ma-
gister militum. 110. de re militari: l. 11. de Veteranis, &c.
* De Actuariis dixi ſemel ad l. 11. sup. de erogat. milit. annon. & ad l. 3. sup. b. t.
* De Palatinis & Comitatenſibus Numeris, dixi ad l. ult. sup. de re milit.
* Senum capitum, hic & l. 1. sup. de domest. & prot. et. vbi dixi
* De capito, id est pabulo animalis dixi ad l. 8. sup. de erogat. milit. annon.
* De Pſeudo-comitatenſibus Numeris, dixi ad d. l. ult. sup. de re milit.
* Conſtituta horreorum, vide Glosſar.
* Duo hoc loco deſiderantur: primò verbum, quo claudatur ſuperior ſententia, quodque reſpondeat verbo præcipimus:
deinde, vineulum ſequentis: Reſcribo igitur, Ex horreorum conditis dari præcipimus, & per &c.
* peruenierit.
* De hæc Perſectiſſimatus dignitate ſuo titulo vlt. lib. 6.
* Quod iis nunc damus, putà annonarum & ſpei dignitatum.

COMMENTARIVS.

DE ACTVARIIS, (de quibus ſemel plenâ
manu ad l. 3. sup. b. t. & l. 1. sup. de erogat.
mil. annon.) est hæc Valentiniani Sen. con-
ſtitutio: quâ fraudibus & rapinis eorum (quibus
ſàmoli maximè fuere, vt ostendit ad d. l. 11. addu-
cto etiam Sexti Aurelij Victoris loco) occurrer-
ent, triplici beneficio eos auctum it. Primum est
Annonarum commodum, longè maius quàm antea:
Nam cum Actuariis indistinctè binas annonas dari
voluerit Constantinus M. l. 3. sup. hæc l. Valentinia-
nus nonnullis Actuariis maiores longè dari præci-
pit; nempe Actuariis Numerorum Palatinorum &
Comitatenſium, itémque Pſeudo-Comitatenſium:
de quibus ad l. ult. sup. de erogat. milit. annon. Hi ſcili-
cet Numeri, atque ad eorum Actuarij, præcipuo
& eximio quodam iure habiti fuere, præ aliis Nu-
meris, ſic tamen vt etiam Palatini & Comitaten-
ſes Pſeudo-comitatenſibus potiore iure haberen-
tur. Nam & maius corporis robur & maior ſta-
tura in Comitatenſibus quàm in Ripenſibus re-
quirebatur, l. 8. sup. de filiis mil. appar. Hinc aded
capitationis ſon census immunitas maior per Comi-
tatenſem, quàm per Ripenſem militiam quareba-
tur, l. 7. sup. de vironibus: & l. 4. sup. de Veteranis.
Hinc Comitatenſibus ſpecies ipſæ annonariæ ali-
quando ſolutæ fuerunt, limitancis verò (in quibus
& Ripenſes) pretia tantum l. 17. inf. de cohortalib.
Hinc & Actuariis Palatinorum & Comitatenſium,
itémque Pſeudo Comitatenſium, maior annonarum
modus quàm cæterorum datur, quod ex hæc l. li-
quet: Et adhuc Palatinis & Comitatenſibus maior
quàm Pſeudo-Comitatenſibus. Quare illis ſenas
annonas (diurnas ſcilicet) & ſenum capitum (ſeu
pabulum pro animalibus eorum) ex horreorum
conditis dari iubet h. l. Valentinianus Sen. His verò
quaternas tantum tum annonas, tum capita. Hoc
igitur tam amplo annonarum beneficio Actuarios,

quos dixi (genus hominum habendi cupidum, at-
que ad patrandas fraudes velandâque quaſi à natu-
ra factum, annonæque dominans, &c. quod Sext.
Aurelij Victoris de eis Iudicium est) à fraudibus &
rapinis abductos atque ad officium reuocatos vo-
luit. Vbi interim Annonarum diurnarum, & Ca-
piti numerus notandus ſenarum quaternarum. Qui
aliis multo amplior. Exemplo eſſe poteſt, vel Am-
miani Marcellini locus lib. 22. p. 224. vbi agit de
Conſore (Imperatoris) qui vicinas diurnas annonas,
votidèque pabula inuentorum, que vulgo diſſitant Cap-
pita, accipiebat, & annum ſtipendium graue.

¶ Vt & Secundo beneficio Temporis inquam:
Nempè cum antea breuiore tempore Actuariorum
illorum tempus & actus coarctaretur per decen-
nium curam eius officij ſuſtinere nunc illos vult:
Et rationem reddit Valentinianus, vt perſpicuè
manifeſtèque fides eorum & induſtria comprobetur.
Forè & hæc ratio politica Valentiniano pro-
poſita fuit, ne per crebras Actuariorum mutationes
ed magis & annona, & aratoribus vexarentur, no-
uis ſubindè Actuariis rem facere cupientibus, atque
ea re omni fraudis ac rapinæ generi indulgentibus.
Etſi fatendum quândo que sæpè in contrariam ra-
tionem iuiſſe: Princes, coarctato videlicet actus
tempore eorum qui voracitate & rapacitate notiſſi-
mi eſſent: veluti Numerariorum & Scriuariorum:
quod docet lex 4. 13. 16. vlt. inf. b. t.

Tertium beneficium est Dignitatis, quam Valen-
tinianus Senior pollicetur Actuariis illis actu ſuo ex
ſide deſunctis. Nempè Perſectiſſimatus dignita-
tem exacto actu his pollicetur; pariter vt Iulianus
Numerariis, l. 6. sup. Imò & maiorem deinceps
gradum dignitatis. Sanè & antea iam Actuariis
(vt hæc lege dicitur) iuxta Numerorum teſtifica-
tionem dignitates, & quidem maiores poſtulata à
Principe: quod docet Ammiani Marcellini locus
lib. 20.

lib. 20. p. 175. Contra verò pœnam iſdem minita- ſic præmiorum exhortatione, ſic pœnarum comi-
tur, ſi à fraudibus ac rapinis non temperauerint: minutione meliores Actuarios facere ſtuduit.

xi. * Idem AA. ad Rufinum. " pp.

SVPER Numerariis Celſiſſimi Officij Tui aliter est noſtra ſententia, quàm
diuæ memoriæ Iulianus † duxerat ſanciendum: Ille Lege propoſitâ Nume-
rarios omiſſo cingulo, conditionis conſcios vilioris", neceſſitati publicæ ob-
ſecundare præcepit; nos, qui malumus obſequia hominum eſſe voluntaria quàm
coacta, ſumere cingulum & militiæ ordinem tenere, Numerarios iubemus: cum ſi in
aliquo fraudum ſcelere fuerint deprehenſi, nullo modo poſſunt à corporali iniuria
vindicari. Dat. Prid. Id. Decemb. Pariſis, Valentiniano & Valente A. A. C O N S S. [365.]

NOTÆ.

- * Lex 3. Cod. Iust. hinc deſumpta est: ita Numerarios Ampliſſimæ ſedis tuæ cingulum habere & militiæ ordinem re-
nere iubemus.
* Valerius Rufinus P. P. integro nomine: Præfectus autem Prætorio fuit Illyrici & Italiæ poſt Mamertinum, vide Am-
mianum Marcellinum lib. 27. p. 369. & 377.
* Intelligere videtur legem 8. sup. quæ Mamertino inſcribitur Rufini in Præfectura Prætoriana deſeſſore. Quamquam
cau legem Iouiano vindicandam ostendi. Quare poſſit etiam videri hæc l. indicari lex 7. sup. Imò anteriorem forè
illam quæ... d. l. 7.
* Vilitas pariter Numerariis tribuitur l. 6. sup.
* Inuria corporalis, id est quaſtio: dixi inf. de quaſtionibus
* Valentinianus Imp. his coſs. prope Kal. Nouembr. Pariſios veſit, Ammiano Marcellino teſte lib. 26. p. 340. Inde igitur
data ab eo hoc anno menſe Octobri & Decembri tres conſtitutiones, putà lex 13. inf. de annon. & tribui. l. 3. inf. de
metallis: & hæc lex 11. Ibidem eum ſequentis anni 366. initio adhuc conſtituſſe teſtatur idem Ammianus Marcell-
ianus lib. 27. p. 358 359.

COMMENTARIVS.

DE NUMERARIIS (de quibus in Paratilo,
& ad l. 1. sup.) Præfecti Prætorio, de quibus
ipſis est & lex 8. sup. lex vlt. inf. & lex 5. inf. de
his qua adminiſtr. est hæc Valentiniani Senioris con-
ſtitutio, quâ eorum dignitatem ſupra cæteros Nu-
merarios eſſet abrogatâ Iuliani lege ſive 7. ſive 8.
sup. ſive anteriore alia. Nempè Iulianus non tan-
tùm ordinariorum Iudicum Numerarios, verùm
etiam ipſorum Præfectorum Prætorio, quorum
maior dignitas, conditionales eſſe voluerat, id est,
conditioni ſuæ viliori penitus adhærere, actu du-
rante (de qua conditionalium voce, iurèque ad l. 3.
sup.) ſic vt cingulum militare ſumere, ſeu tenere
eos durante actu nollet. Quod Numerarij illi af-
ſectabant, cingulum inquam & Sacramentum mi-
litare, vnde fiebat vt hoc militaris cinguli priuile-
gie inſoleſcerent, vel etiam à quaſtione ſeu tor-
mentis liberos ſeſe fore putarent. Igitur militari
priuilegio vel decore eos ſui Iulianus noluit, ve-
rùm vilioris ſuæ conditionis conſcios neceſſitati
publicæ obſecundare; id est, actum ſuum gerere.
Atenim Valentinianus h. l. temperamentum & diſ-
tinctionem quandam inducit. Nempè his qui-
dem permittit, vt cingulum ſumant & Militiæ or-

dinem teneant, atque aded inter Præfectos ha-
beantur, & ſic dignitatem hanc eis non inuide-
verùm cingulo militari non obſtante eos quaſtioni
ſubiici poſſe deſinit, ſi videlicet in fraude depre-
henſi fuerint (quod aliàs quoque cauetur l. 4. 6. 7.
9. sup.) Hoc illud ſcilicet tempus est, à quo Præ-
fectorum Prætorio, eorumque qui ſub Præfectis
Prætorio agebant, dignitas plurimùm augeri cœ-
pit, veluti Aduocatorum ſeu Togatorum Adſeſſo-
rum, de quo ad l. 188. inf. de Decurionib. & l. vlti-
sup. de poſtulando: & l. vlt. sup. de Senatoribus.
Itémque Officialium Præfectianorum, vt docet
hæc lex, & l. vlt. Cod. de Caſtrenſi peculio militum &
Præfectianorum. Et rationem hanc indulti ſui red-
dit Valentinianus, quod malit obſequia hominum eſſe
voluntaria quàm coacta. Scilicet nimia hæc coactio
& neceſſitas videbatur, vt qui ex fide munia pu-
blica obirent, non etiam cingulo militari ornari
poſſent, & ſic obſequium non niſi à coactis ſuæque
conditioni mordicis adſtrictis exiggeretur. Quæ ra-
tio cum aliàs generalis eſſe poſſit, quoad alios quo-
que Numerarios, attamen ex Valentiniani mente
ad Numerarios Præfectorum Prætorio reſtringen-
da venit.

xi. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA.
omnibus " Reſtoribus prouinciarum.

N prouinciis ſingulis duo " Tabularij conlocentur, quò ad vnum ſiſcalis
arcæ ratiocinium, ad alterum largitiones pertinere tituli iubeantur; ſcitu-
ri", quod ſi ex alienis" quicquam actibus ad alteram partem illicita fuerit
uſurpatione tranſlatum, is qui Iudicis culpam diſſimulatione texitit, gra-
uiſſimo ſit ſupplicio ſubiugandus. Dat. 11. Kal. April. Conſtantinop. Antonio & Syagri-
C O N S. [382.]

- * Lex 4. Cod. Inst. eod. tit. Concordat huic legi omnino lex 430. infr. de susceptoribus.
 " De hac Inscriptioe, v. Prolegom.
 " Numerarij qui & Tabularij, ita Tribonianus pariter vt l. 13. Cod. de susceptor. (quæ desumpta ex d. l. 30. inf. eod. tit.)
 " Hoc scituri, Cod. Inst.
 " Alterius, Cod. Inst.
 " Eodem die data lex 2. inf. de vrb. obsequiis : ad Florum Praefectum Praetorio.

COMMENTARIUS.

HERODOTUS M. duæ constitutiones sequuntur de Tabulariis seu Numerariis. De Tabulariorum Numero & distinctis Muniis est hæc constitutio, cui omnino concordat lex 30. infr. de susceptoribus: Tabulariorum inquam, quomodo propriè hic vocantur iuxta Valentis præscriptum, l. 9. sup. nempe Receptorum provincialium. Quæ causâ hæc lex inscripta omnibus Receptoribus provincialium. Mox & initio legis dicitur, in provinciis singulis, qui aliâs Numerarij; vnde Tribonianus & hic & d. l. 30. alternatim, seu Numerarios adiecit. Ergo quod Numerum attinet, duos Tabularios in singulis provinciis collocari iubet Theodosius M. Quod & ipsum postea statutum d. l. 30. inf. de susceptor. Sanè totidem duo, inquam, Numerarij distictè memorantur in Notitia Imperij, sub Magistris militum in Oriente, sub Proconsule Africae, sub Vicariis, sub Comitibus: Et in Occidente signatè duo Tabularij pro Numerario, sub consulari Campaniae, Correctore Apuleiae Præsede Dalmatiae. In Oriente verò (quod alioquin hæc lex pertinet) sub Consularibus & Præsides vnus Numerarius.

¶ Secundo Munia duorum horum Tabulariorum ita distinguit Theodosius: vt ad vnum rei pri-

natæ Principis (quam fiscalem Arcam vocat, de quo plenè ad l. 14. & d. l. 3. infr. de susceptor.) ratiocinium, veluti bonorum vacantium, caducorum reddituum rei privatæ, &c. ad alterum largitionales tituli pertineant: Largitionales tituli, id est qui ad Comitem S. L. pertinent, annonæ, tributa: Quomodo pariter aurum largitionale, & Arcæ ratiocinium opponuntur d. l. 30. quæ hoc ipsum de distinctis duorum susceptorum munis statuit: nempe, vt vnus susceptor aurum largitionale suscipiat, alter Arcæ ratiocinia. ¶ Et ita quidem munia inter hos duos Tabularios distincta esse vult Theodosius M. vt à Iudice alterius actum alteri mandari vetet, gravissimo supplicio proposito: Pariter vt d. l. 30. id ipsum de susceptoribus duobus statuit. Noluit scilicet Theodosius M. hæc l. noluit filius eius d. l. 30. diuersorum titulorum stationes & ratiocinia confundi. Quò pertinet quoque lex 1. Cod. de compensat. l. 3. Cod. de canone largit. titul. vide & quæ scripta ad l. 1. inf. ne conlationis translatio: & ratio legis, consuleta, Cod. de restam. Idemque in exactoribus statutum: excepto casu singulari legis 5. infr. de exactoribus, seu l. 3. Cod. eod. tit.

XII. * Idem AAA. Floro P. P. Post alia.

NUMERARIJ, non nisi exacto triennij tempore diuinam nostri numinis purpuram venerentur: capitali supplicio subiugandi, si, in fraudem constituti, vel statuta tempora subterfugere voluerint, vel ambitu vsurpare maioris militiæ dignitatem. Dat. XVI. Kal. Octob. Constantinop. Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. concordat ei lex vlt. inf. Iungenda autem ei lex 7. infr. de iis qua administrantib.
 " Floro p. p. Orientis sub Theodosio M. vid. Prolegom.
 " Praefecti scil. Praetorio.
 " Huius constituti.

COMMENTARIUS.

DE TEMPORE & PRIVILEGIO officij Numerarij est hæc secunda à Theodosianis hoc titulo constitutio: quæ pars est maioris Theodosianæ constitutionis in Numerarios, coercendo eorum fastui & rapacibus quæstibus, vt docet tum huius l. inscriptio, ibi: Post alia: tum lex 7. infr. de iis qua administrantib. quæ huic coniungenda est. Nempe triennale id officium esse iubet, quod etiam Valentiniano placuit l. 9. sup. & Theodosio Iun. l. vlt. inf. Antea primum biennale l. 4. sup. mox quinquennale fuit l. 6. 8. sup. ¶ Et ita quidem, quò huius l. finis potissimum spectat, triennale esse vult Theodosius M. vt triennio nondum exacto, id aliquâ ratione defugere, vel maiorem dignitatem ambire seu adsequi Numerarios vetet. Ad quam prohibitionem pertinent pariter lex 6. 7. 8. 11. vlt. inf. Nempe vorax & fraudulentum Numerariorum propositum hæcenus coercitum, ne videlicet elabi-

& rationem actus (imò tormenta seu quæstionem l. 4. 6. 7. 9. 11. sup.) defugere se posse putarent, alicuius maioris dignitatis obtentu, vel aliter. Idque proposito capitali supplicio: Nempe tanquam fraudis coniecti, eo ipso quòd actus sine non expectato dignitatum vmbraculum quæsiuerint. Ac nominatim Principis purpuræ adorandæ dignitatem eos ante triennium finitum impetrare vetat: Et sic domesticorum militiam adfectare, quod expressè dicitur l. vlt. inf. de quo ad eam leg. Igitur Numerarios triennio tantum seu officij tempore exacto, ad Purpuram Principis adorandam admitti vult. Quiveti que honos magnus tum fuit, de quo dixi semel plenè velis ad l. vlt. sup. de prepositis S. Cubiculi: etiam ex Themistio, Ammiano Marcellino, Eunapio, & Notitiâ Imperij: & dicam adhuc quantum ad Officiales attinet, ad l. 4. inf. de diuers. officia. ¶ Tandem sicut durante actu dignitatem aliquam ambi-

re Numerarios vetat hæc l. Theodosius M. ita & vel contrahere in pronincia; de qua prohibitionis d. l. 7. (quæ huic coniungenda est) aliquid emere ad eum titulum.

XIV. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Scvero P. V.

E diutiùs, ad cunctorum perniciem, Actuarij Numerariorum consortiis adiuvantur, Inlustri Auctoritas Tua cunctos ex Numerariis ab Actuariorum societate præcipiat abstinere, atque ab eorum communione discedere. Quod si hæc moniti custodire neglexerint, hisdem pœnis se quibus Actuarios, non ambigant subiacere. ¶ Actuarios verò cunctos intra quinquaginta dies Urbis nostræ terminos compellat excedere, scituros, quòd si vltra statutum tempus præsentis fuerint comprehensi, xxv. librarum auri dispendium subituri sunt. Dat. i. v. Kalend. Iul. Niciæ, Honorio A. I. v. & Eutyichiano CONS. [398.]

NOTÆ.

- * Lex 6 Cod. Inst. eod. tit.
 " Eadem huic Scvero P. V. inscribitur hoc ipso anno lex 39. inf. de operib. publ. Sed & inscribitur lex 33. sup. de rib.
 " Abest hæc vox à Cod. Inst.
 " Hoc postremum caput resecatum à Cod. Inst.
 " Id est intra decimum quintum Augusti diem.
 " Constantinopolitana.
 " Terminis vrbis h. l. & l. vltima, v. de off. P. V.
 " Niciæ, & Nicaea, promiscuè hic & l. vlt. sup. de diuers. refer. vbi dixi.

COMMENTARIUS.

ARCADII hæc lex est in Actuarios & Numerarios, ac maximè in Actuarios: cuius etiam altera extat hoc anno constitutio, eodem sine in eisdem lata, putà lex 24. sup. de erogat. mil. annon. Duo igitur hæc l. statuit Arcadius. Primum, ne Numerarij Actuarius sese iungant: Quod tamen hæc tempestate fecerant. Actuarij scilicet Numerorum Praesentalium, qui præsentis Principis obsequio, deputati erant, quique in vrbe Constantinopolitana agebant præsentis comitatu (vt loquitur idem Arcadius hoc ipso anno pariter ad Romulianum P. V. l. 17. sup. de re militari:) Numerarios [Praefecti Urbis] ad consortium suum, societatem, & communionem pertraxerant, sic vt eorum consortio iuvarentur ad cunctorum perniciem, de quorum vtrorumque fraudibus, ac maximè Actuarium, iam supra sæpè dictum est. Nempe cum Numerarij debitorum & reliquorum rationes tractarent chartasque, breuèque eius quod in militum vltim requiretur, conficerent, & Actuarij (de quibus dixi ad l. 1. sup. de erogat. mil. ann.) in singulis Numeris militibus ratiocinia pariter tractarent, quantum scilicet cuique Numero & cuique militi annonæ deberetur, Actuarij cum Numerariis collidentes maiorem sibi modum annonarum quam vsus militum Numerisque deposceret, ad signari faciebant, quem in sinum suum postea verterent. Itaque hæc societate, hoc collegio & commercio rationumque communicatione Actuariis interdicit hæc l. Arcadius. Quos antea hoc ipso anno à simili fraudis genere submonerat, putà à superexactione, d. l. 24. sup. de erogat. mil. ann. Et verò hanc societatem adeo diuelli vult, vt Numerarios in societatem pertractos eadem pœnâ puniri velit quâ ipsos Actuarios. Similiter Theodosius Iun. postea scriniorum cum Actuariis collegium commerciumque penitus inhiberi vult, l. 15. inf. prox.

¶ Secundo capite huius legis, Arcadius Actuarios, Urbis Constantinopolitanae terminis excedere iubet intra 50. dies: Cuius rei ratio non vna reddi potest. Prima, quod ibi agentes moranturque diuturniorem facientes Actuarij, Numerariorum factionibus & tumultibus opportunos maximè sese præberent: vt carceri opportunum fuisse: teste Sex. Aurel. Victore: *Tantum*; inquit, *Actuariorum in exercitu factiones vigent, et arduum petentibus militia pararetur. Genus hominum, praesertim hæc tempestate, nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad parandas fraudes velandasque quasi ab natura factum, annona dominans, coque vilia curantibus & fortuitis aratorum infestum, prudens in tempore his largiendi, quorum recordia damnosque opes contraxerit.* Sanè eadem ratione Honorius Imp. anno superiore 397. l. vn. infr. quib. milit. ad urbem non liceat accedere: Agentes in rebus, Palatinos, aliisque milites inferioris militiæ omni penitus arceri Urbis venerabilis accessu voluit. Et verò Arcadio id omne de Actuariis constituere visum fuerit, quod eâ tempestate Constantinopoli quamplurimi milites agerent, tum in Palatio, tum & Barbari, atque omnia ibi tumultus plena tum essent, propter Tribigildi & Gainæ motus, de quo videndus Zosimus lib. 5. ac maximè p. 795. Socrates lib. 6. cap. 6. Theodoretus lib. 5. cap. 32. 33. Sozomenus lib. 8. c. 4. Quomodo sanè idem Arcadius patib. ante hanc leg. hoc ipso anno ad Praefectum vrbis pariter (qui tum erat Romulianus) l. 17. sup. de re milit. missum à Numero vel à Tribuno ad Comitatum suum, posteaquam se Comitibus obtulerit, & causas protectionis exposuerit, responsum Principis mereri, & citam remandâ facultatem accipere iussit. Potest & hæc altera ratio reddi, ideo 50. dierum spatium dari Actuariis non vltius, ne alioquin Numerorum à quibus missi fuerunt vtilitas diutiùs eludatur.

xv. *Impp.Honorius & THEODOSI VS AA.Hypatio "Magistro militum per Orientem."

IN sinuatione Magnificentiae Tuæ, cognitis his quæ à Scriuariis "Officij Tui crudeliter perpetrantur, dum Actuarius, suâ prauitate, permixta" freti potestate chartarum, rationes eorum pro suâ voluntate perscribunt, generali lege censemus, vt ad exemplum Numerariorum, quorum ob fraudes hæc dudum forma processit, à chartarum cura triennio finito pellantur, nunquam ad eam ulterius admittendi, cum his qui ante ab huiusmodi consortio quoque pacto recesserunt, ita ad Principatum officij si maluerint, præstolentur: hac pecunia, quam Actuarius quolibet genere extorserunt, fisco viudicanda. Quod & in posterum obseruabitur, si quis ex Scriuariis eiusdem Officij aliquos cum Actuarius contractus habuerit: Quoniam hoc collegium commerciumque penitus conuenit inhiberi. Dat. xvi. Kal. April. Constantinop. Honorio x. & Theodosio vi. A. A. C O N S S. [415.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungenda autem ei lex 1. Cod. de offic. Magistr. militum. De Magistro militum per Orientem, vide Notitiam Imperij, quæ duodecennio post hæc legem scripta fuit. Scriuariorum horum Magistri militum per Orientem mentio quoque in Notitia Imperij. Numerarios duos Magistri militum memorat Notitia Imperij. An Valentis lege 9 sup. At enim ea est de Tabulariis seu Numerariis Iudicum Ordinariorum? An Theodosij M. l. 6. 13. sup. At enim ea est de Numerariis, vt videtur, Præfecti Prætorio. Principatus officij Magistri militum per Orientem: Eius quoque mentio in Notitia Imperij.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Junioris tres constitutiones sequuntur. Quarum prima hæc scripta est in SCRINIARIOS Magistri militum per Orientem, cuius Magistri militum per Orientem, vt & Scriuariorum eius, & Magistri militum in præsentia mentio sit expressa in Notitia Imperij: Eique iungenda videtur lex 2. Cod. de officio Magistri militum, quæ eidem Hypatio Magistro militum per Orientem inscribitur, sic vt in vniuersum eâ constitutione, vnde hæc lex, & d. l. 2. desumptæ sunt, Theodosius Officialium Magistri militum per Orientem tum forum, quod pertinet d. lex 2. tum maiores construxerit; quod spectat hæc nostra. Ergo vt superiore lege 14. vetuit Arcadius, ne Actuarius in consortium suum Numerarios adsciscerent, quod ad cunctorum perniciem fiebat; Ita & hæc l. & viceuersâ vetat Theodosius Iun. ne Scriuarij Magistri militum per Orientem Actuarius in collegium & commercium suum pertrahant. Nempe Scriuarij, quia & ipsi chartas pertractabant, freti potestate chartarum, rationes Actuarius pro suâ voluntate perscribebant, & pecuniam ab Actuariis extorquebant, & sic crudeliter quædam perpetrabant. Scriuarij scilicet, quorum mentio fit h. l. & l. 16. prox. inf. & l. 14. inf. de diuers. officiis, & l. 3. inf. de indictionib. & passim in Notitia Imperij, crant in officiis Magistratum, veluti Præfectorum Prætorio d. l. 3. cuiusmodi tamen nulli in Notitia Imperij memorantur: Memorantur in l. 8. Cod. de Numer. l. ult. Cod. de castrensi pecul. milit. & Præfectian. & l. ult. Cod. de apparit. Præfect. Prætor. Suidas ἀεινίδιος ὁ χαρτυλάειος τὸ ἐπάρχου ὁ ἄρχων τῶν ἀεινῶν ἢ τῶν κλιμακῶν: Onomasticon vetus Scriuarius χαρτυλάειος. Magistri militum h. l. & Notitia Imperij Orientalis, Ducum, d. l. 16. prox. cuiusmodi nulli in Notitia Imp. de quo ad eam legem: Comitum Thesaurorum, d. l. 14. adde Proconsulis Asiæ Scriuarios in Notitia. Hi rationes perscribebant, vt hæc lex docet, & quidem Præfecti Prætorio Scriuarij Indictionum delegationes, vt docet d. l. 3. Scriuarij verò Magistrorum

Militum & Ducum rationes Actuarius, quod hæc lex aperte testatur. Quâ occasione ab Actuariis, vt rationes eorum scriberent, aliquid exigebant; & verò Actuarius, vt eas ad scriinia referrent, prout eas exhiberent, redimebant. Igitur hoc collegium & commercium penitus inhiberi vult, seu hoc contractus genus. Tribus eam in rem constitutis. Primò enim Scriuariorum officium, ne prædas suas & fraudes peragant, Triennio finiri vult, exemplo Numerariorum, quod diserit ait; & verò de Numerariis fidem facit lex 9. & lex 13. sup. omne scilicet officium prædis famulosum & fraudibus obnoxium, saluberrimè breuitate temporis constringitur, de quo iam ad l. 4. & 10. sup. simili occasione. Secundò, Repeti idem officium scriuarij ab eodem vetat: quod & ipsum statuitur de Numerariis Domesticis, Scriuariis, Adutoribus, Ducis Libyæ l. prox. 16. Item de Officialibus Proconsulis, l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu: Vicarij, l. 3. d. t. Item de Magistratibus prouincialibus, l. ult. d. t. Nempe & hæc cautione prædis huiusmodi hominum facillimè occurritur, si non exerciti, quique sinus prædarum iam nouerint, ad officium repetendum admittuntur, de quo adhuc ad d. l. prox. 16. Quid igitur? Exacto officio ad Principatum officij peruenire possunt: cuius Principatus fit quoque mentio in Notitia Imperij: cuius verba hinc tandem apponi oportet. Officium Magisteriæ per Orientem potestatis cardinale habetur: Habet autem dignitates infra scriptas: PRINCIPEM, NUMERARIOS DUOS, Commentariensem, ADIUTOREM, SCRINIARIOS, Mensores, Exceptores, & cæteros Apparitores. Postremò, Pecuniam quam Scriuarij ab Actuariis acceperunt, fisco vindicari iubet.

xvi. *Idem

xvi. *Idem AA. Vitaliano "Duci Libyæ."

EMODE Numerariis tui Officij, seu Domesticis, vel Scriuariis siue Adutoribus post completum sui temporis actum ad eandem rursus sollicitudinem audeat adspirare: decem auri librarum condemnatione proposita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: Eadem poena Officio quoque proposita, si per ambitionem vel auaritiam ex his aliquid temerari concesserit. Dat. ix. Kalend. Nou. Constantinop. Honorio A. xi. & Constantio II. v. c. C O N S S. [417.]

NOTÆ.

* Lex 6. Cod. eod. tit. Vitalianus Dux Libyæ sub Theodosio Iun. A. D. 417. Locus hic ita mutatus C. Iust. Nemo de domesticis Ducum vel Comitum militarium, officii eorum connumeratis post, &c. Officio quoque eius conuocando: ita Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

REPETERE, Ducis (& quidem Libyæ in sp. huius legis) Numerarij Domesticis, Scriuarij, Adutores idem munus verantur h. l. à Theodosio Iun. pariter vt Scriuarij Magistri militum, l. 15. prox. sup. Et iterum Domesticis & Scriuarij, l. 5. Cod. eod. tit. de quibus domesticis Iudicum suo titulo, sup. lib. 1. & quidem de Domesticis Ducum, non tantum h. l. agitur, verum etiam l. 3. inf. ad leg. Iuliam repet. Officiales Proconsulum leg. 2. inf. ad leg. Iuliam de Ambitu: Vicarij, l. 3. dist. iii. Quinimò & ipsi Magistratus prouinciales, l. vlt. dist. t. Publicæ scilicet disciplinae semel gesta sufficiunt, vt dicitur d. l. 2. vel vt d. l. 3. non absque publicæ dilacerationis incommodo officia peracta repetuntur: de quo ad eas leges. Ac multò magis si quis cohortalibus virgine criminis insectatione stipendiis fuerit exemptus, ex eiusdem Theodosij Iun. constitutione, l. 26. inf. de cohortal. Alia ratio fuit Domesticorum Principis officij ex Agentibus in rebus: hos enim habere licuit, et si sæpè eodem officio fuissent ante perfuncti, ex eiusdem Theodosij Iun. l. ult. sup. inf. de Principibus Agent. in reb.

Isauria: Rescribendum enim ibi, Dux Libyæ, quod rectè Pancirolus ibi norauit. Fit etiam eius mentio in alia eiusdem Theodosij Iun. constitutione, præ l. vlt. Cod. de diuers. officiis: & Iustiniani Editio 13. Fit & mentio passim apud Synesium in ep. & in ephrasasi: ac nominatim eum aboleri alicubi suadet, Libyamque rursus Augustali subiici. Cæterum Numerarios huius Ducis & Adutores memorat quoque prædicta Notitia.

NUMERARIOI inquit, & ADIUTORES eorum; Commentariensem, ADIUTOREM, A libellis, siue Subscribendarium, Exceptores, & cæteros Officiales.

De Adutoribus dicam semel ad l. 10. inf. de cohort. Scriuariorum nullam mentionem facit Notitia sub Duce Libyæ. Imo sub nullis aliis Ducibus: Verum eius loco vt videtur, A libellis, Subscribendarium, vel Regeendarium. Et tamen h. l. fit Scriuariorum sub Duce mentio. Imò & Etymologicum; ἀεινίδιος inquit, ὁ δυνάστης ὑπάρχου τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς οὐρανοῦ ὁ ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικῶν ἢ χαρτυλάειος (χαρτυλάειος) potius dicere debuit vt Suidas, cuius verba ad leg. super. protuli ἀεινῶν ἢ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λέγονται οἱ Ρωμαῖοι καλεῖται. Quanquam ano illo postumo δὲξ, pro quouis ἡγεμῶνι & ἀρχοντι & ἀδελφῶν.

Cæterum notandum, hanc leg. pertinere nominatim ad Ducem Libyæ, & eius Officiales, & Domesticos: Cuius mentio quoque fit in Notitia Imperij, non tantum in Indice, seu Notitia generali præfixâ Imperio Orientali, verum etiam post Comitum Isauriæ: Vbi tamen editi malè habent Dux

xvii. *Impp. THEODOSI VS & Valentinianus AA. Tauro P.P.P."

VI ad Numerariorum gradum veniunt in Officio Tuæ Sedis Excelsæ, quam diu eodem funguntur officio, Domesticorum militiam non adferent; ne in alio actu constituti, alterius sacramenti priuilegiis perferantur. ¶ Conpleto sanè triennij tempore eam tantummodo militiam consequantur, quæ instituto antiquitus more deferretur. ¶ Intra alterius autem trienni metas altioerem, quæcumque militiam, seu potius dignitatem, nullam penitus adipiscendi habeant facultatem, & cetera. Dat. v. Non. Iul. Constantinop. Theod. A. xiv. & Maximo C O N S S. [433.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. sed iungenda ei ex eodem Codice lex 9. C. Iust. de adfessorib. domesticis, &c. Tauro PP. Orientis scilicet sub Theodosio Iun. v. Prosopogr. ex Isidoro & Theodoro. De Domesticis & Protectoribus suo titulo, lib. 8. Alorandæ videlicet purpuræ Principis: v. l. 13. sup. Quam Perfectissimatus scilicet MS. hic habet metastorem. Perfectissimatus. Vide l. 6. sup.

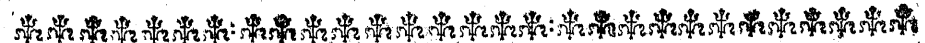
DE DIGNITATIBVS, quasnam videl. quoniam tempore NUMERARII Praefectorum Pratorio consequi possint, vel non; definitur hac l. Theodosius Iunior: quae lex pars est maioris constitutionis Theodosianae; ut patet ex l. 9. Cod. Iust. de Adfessoribus & Domesticis: quae indidem desumpta, huic coniungenda venit: Quae in vniuersum id egit Theodosius Iun. ne obtentu aliquo vel praetextu eludi possent inquisitiones in actus, siue Iudicium, & Domesticorum ipsorum: quod pertinet d. l. 9. siue Officialium Praefecti Pratorio, veluti Numerariorum: quod pertinet hac lex.

Igitur circa Numerarios tria tempora distinguit: Nempè durante actu, seu officio, Numerarios Domesticorum, militiam, eiusque sacramenti privilegia adfectare vetat. Quod utique pro magno fuisse, adfectare solitum, docuit Titulus, supra, de Domesticis & Praefectoribus. Eius verò haec inter alias praecipua dignatio fuit, hoc militiae Sacramenti istius privilegium (quae verba huius legis sunt) ut ad purpuram Principis adorandam admitterentur: quod docet lex 3. 4. infra. de diuersis officiis: imò & haec lex, collata cum l. 13. sup. Nam quod h. l. Numerarij Domesticorum militiam adfectare vetantur, id d. l. 13. ita exprimitur, Numerarij nominis exaetio triennij tempore, diuinam Numini purpuram venerentur: vbi vides etiam eandem triennij metas quae hac l. ponuntur, sigi Numerariorum actui, de quo ad eam legem.

Secundò, finito iam actu, seu completo triennio, eam tantum militiam eos consequi vult, quae instituto antiquitus more defertur, id est, ut equidem accipio, dignitatem Perfectissimatus: quod suadet lex 6.

Tertiò, intra alterum triennium à finito Numerarij officio, ad vltiorem & altiore dignitatem eos conscendere vetat: ut ita inquisitioni adhuc pateant. Antea certè finito officio, vno primùm anno iussu in prouinciis residere, ut inculantium querelas exciperent, l. 6. mox biennio, l. 9. sup. Aded, totque vinculis Numerariorum Praefecti Pratorio fraudibus & sutelis occursum oportuit.

¶ Et haec quidem ita de Numerariis Praefecti Pratorio, ut & de Domesticis Receptorum prouinciarum; aduersus eorum corruptelas: nempè quod pessimi tum passim Domestici Iudicium essent: & Numerarij Praefectorum Pratorio alique Adiutores: indè & Isidorus Pluriflorus, lib. 5. ep. 40. hunc ipsum Taurum PP. horrat ad adsciscendos sibi συναρχῆς ἢ ἀρχῆς, τὸς ἀρχαίους ἢ φίλων, τὸς ἀληθείας συναρχαίους, ἢ χρημάτων κρείττονας. Quem locum alioquin Interpres de Magistratibus perpetuam à Tauro promouendis accepit. Et haec quidem omnia, ut dixi, hac constitutione emissa ad Taurum P.P. quem alioquin Isidorus, lib. 3. ep. 362. vocat, ἢ ἀρχαίους ἀρχαίους ἀποδοῦναι βασιλευσίνων: & lib. 5. ep. 40. ἀρχαίους ἀρχαίους.

DE TABVLARIIS, LOGOGRAFIS

ET CENSVALIBVS.

TITVLVS II.

X. COD. IVST. Tit. LXX.

- "Scribis additum Cod. Iust. de quibus l. 1. 3. adde l. vlt. inf. de censu: l. 2. 9. 11. 13. inf. de annona & trib.
- "De his, l. 1. 2. 5. seu vlt.
- "De his l. 3. Est autem hic Titulus fugitiuus.
- "De his l. 4.

1. * Imp. Constantius A. ad Catulinum P.P.

VLTVS omninò ex Tabulariis, vel Scribis, vel Decurionibus eorumque filiis; in quocunque officio militet; sed ex omnibus Officiis; necnon etiam intra nostrum Palatium militent necdum impleto quinquennio reperti, & retracti, protinus Curiis Officiisque municipalibus reddantur. Dat. VII. Kal. Iul. Lauriaco, Marcellino & Probino CONS. [341.]

NOTAE.

* L. 1. Cod. eod. tit. Repetita quoque haec lex totidem verbis insitit de Decurionibus l. 31.
 " Tribuenda haec lex duobus Augustis, ut etiam rectè tribuitur d. l. 31. & d. l. 1. C. Iust. putà, Constantio & Constantino I. sic tamen, ut Constantem auctorem habeat.
 " P. V. l. 3. inf. de paganis: A. 342.
 " Vel Logographis eorumque filiis, ita Cod. Iust. sublatà hic Decurionum mentione; ut & mox sine leg. voce, curiis. que, accommodatè ad Titulum.
 " Est qui reponit, decurialibus.

" Etiamfi

DE MUNICIPALIBVS officiis eorumque rationibus non euitandis, officij alicuius alterius, etiam Palatini, etiam militia obtentu sunt tres priores huius Tituli Constitutiones. Et haec quidem prima Constantis Imp. quae & ipsa repetita extat inf. l. 31. tit. de Decurionibus. quia & Decurionibus communis est. Exceptione tamen hac addita, nisi quinquennium iam in eo officio implerint: Quinquenniali scilicet praescriptione locum facit hac parte Constans Imp. pariter ut Constantinus frater eius: l. 38. inf. de Decurionibus. Valentinianus Sen. l. 64. inf. de Decurionibus. & l. 16. sup. de re militari: (cuius legis mentio fit l. 16. sup. de Agentibus. & l. 28. inf. de cohortal.) & Valentinianus Iun. l. 88. inf. de Decurionibus. Cum aliàs nullius quandoque temporis praescriptio hac parte prodesset: l. 35. inf. de decurionibus. aliàs maior requiretur: l. 56. 95. inf. de decurionibus. & l. 28. inf. de cohortal. Et haec de ipsa legis sententia.

¶ TABVLARI de quibus agitur h. l. & l. 2. vlt. h. l. & l. 2. 9. 11. 13. inf. de annon. l. 1. inf. de exactio. l. 3. seu vlt. inf. de superexact. l. 1. & l. vlt. inf. de censu: l. 27. inf. de susceptoribus. l. 5. inf. de iis que administr. l. 8. inf. de cohortal. l. 3. inf. de indulgent. delictorum. non sunt Tabularij qui in officiis Iudicium erant: quique ad distinctionem Tabularij Apperitores vocantur, l. 2. inf. de susceptoribus. Tabularij prouinciarum solidis prouinciis necessarii, l. vlt. inf. h. l. & l. 5. inf. de iis que administr. (de quibus superiore titulo, iidemque cum Numerariis.) verum Tabularij ciuitatum, ut discretè vocantur l. 1. inf. de exactio. & l. 1. 8. seu vlt. inf. de censu: l. 3. de indulg. debit. singulis ciuitatibus necessarii l. vlt. h. l. singularum urbium, l. 5. inf. de iis que administr. Tabularij publici, l. 2. inf. de annon. & tribus. Denique, horum officium municipale erat, ut haec lex ostendit, seu necessitas, l. 2. h. l. officium publicum d. l. 3. seu vlt. de superexact. id est, functio municipalis (quo sensu necessitatis vox accipitur l. 17. 46. 57. 65. 89. 171. 177. inf. de decurionibus. l. 1. inf. ad l. Corn. de falsis;) publicus actus, l. vlt. h. l. Ided etiam iunguntur Scribis & Decurionibus. h. l. & d. l. 3. seu vlt. de superexact. subscribentariis, diurnariis, logographis, Censualibus; l. 8. inf. de cohortalibus. Sexagenariis, l. 2. inf. de annona & tribus. Finitoque officio ad Curias nominabantur, l. 2. h. l. & l. 8. inf. de cohort. Munus eorum circa rem tributariam occupatum erat. Quod etiam Sidorius alludit lib. 4. ep. 10. Habes procuratorem in negotiis, vtilicum in pradiis, Tabularium in tributis. Chartulas scilicet administrabant, l. 2. h. l. in chartularum ministerio erant, l. 8. sup. de fil. milit. apparis Chartas debitorum tractabant, l. 3. inf. de indulg. debitor. chartas publicas agebant, l. vlt. h. l. ratiocinia tractabant, d. l. vlt. seu rationes publicas, Interpretes ad l. vlt. prodabant nomina debitorum, l. 16. inf. de exactio. Illis quippe primùm Quadrimestri breues tributorum publicabantur, l. 27. inf. de de susceptoribus. & ut Interpretes ait d. l. 1. inf. de censu, exactio. libri tradebantur. Deinde ipsi Exactores dabant breues, neque ante exactores conuenire poterant debitores, l. 1. inf. de exactio. Tandem possessores seu collatores cautiones seu securitates (id est, Apochas) sibi datas cum satisfecissent publicae collationi ad eos deferabant, d. l. 2. inf. de annon. & d. l. 27. inf. de susceptoribus.

Tom. I I.

Ergò cum chartæ & ratiocinia rei tributariae per singulas ciuitates iis incumbere, facile his fuit aliorum sarcinam in alios per collusionem transferre, l. 1. inf. de censu: & immunitatem admittere, l. vlt. inf. de censu. Denique fraudibus famosi fuere, l. 27. inf. de susceptoribus. Imò & concussionibus. l. 5. inf. de iis que administr. Symmachi locus huc apprimè facit lib. 9. ep. 10. Principalis inquit, & Tabularis liberum est alios à dissidio vindicare, aliis indebitum munus imponere. Vbi vides etiam Principales eos iungi, à quibus adscriptiones & distributiones tributorum ordinariae fiebant, l. 117. inf. de decurionibus. d. l. 5. de his qui administr. l. vn. sup. de priuil. domus Augustae: non munerum extraordinariorum, l. 4. inf. de extraordinar. Et haec de Tabulariis ciuitatum; quos caue cum Tabellionibus commisceas, ut faciunt nonnulli de quibus ad l. 3. inf. de decurionibus.

¶ SCRIBAE Tabularis & Decurionibus iunguntur h. l. & d. l. 3. seu vlt. inf. de superexactio. & exaquantur: nempè ut & hi officium suum deferere non possint, nisi iam quinquennium in noua militia egerint. Horum fit quoque mentio l. 3. inf. h. l. quae à militia Armata pariter retrahi à Theodosio M. iubentur. Ea ipsa docet inter alia curiae munera & hoc fuisse, & quidem vicinum Logographis ciuitatum. Hi, ut puto, iidem sunt, qui Diurnarij vocantur l. 8. inf. de diuersis officiis: nam & ibi Diurnarij, medij ponuntur inter Tabularios & Logographos. Quamquam hac l. in genere scribarum appellatione omnes & Subscribentarij, & Diurnarij, & Logographi comprehenduntur. Erant scilicet Scribae, qui omnia Curialia Acta scribebant: γραφεῖς. Cuius generis Scribae etiam in Magistratum officio fuere: de quibus vide l. vlt. C. de magistrat. conuen. Cassiodorum l. 2. var. 21. Nouell. Iustin. 94. & alteram Constantini Porphyrius: ἀδελφῶν τῶν ἐπιτοῦ.

¶ Superest huius legis subscriptio. Dicitur haec lex data LAVRIACO: quod Lauriacum non vnum fuit. Primum, quod hodie Lorch: est Lazius malit Ensum; fuit in Norico & Illyrico Occidentali. Eius meminit Ammianus Marcellinus lib. 31. p. 488. & Notitia Imperij sub Duce Pannonia prima, & Norici Ripensis; & Itinerarium Antonini. Ibi & Legio secunda & Classis fuit, teste Notitia Imperij: Sed & scutorum fabrica; cuius Lauriacensis fabricae meminit eadem Notitia sub Magistro Officiorum. Per eam, tanquam praecipuam urbem iter ex Italia in Pannoniam, & deinceps vltius fuit; ut ex Ammiani Marcellini loco, & Antonini Itinerario colligitur: Quare & ibi Constans Imp. hoc tempore constitit necesse foret. In veteri Inscriptione dicitur, COLONIA AVRELIANA LAVREACENSIS: denique frequens eius mentio apud Eugippium in V. S. Severini. Aliud Lauriacum fuit inter Cremonam & Mantuam; cuius mentio in Tabula Itineraria. Tertium fuit Lauriacum in Batavia (Francis opposita) vbi Tabula Penningiana inter Ingduum Batavorum & Noniomagum notat LAVRI, pro Lauriaco. Quod Cluuerius lib. 2. Germania antiqua, p. 186. putat esse Lerdam: fortè est quod hodie Larens dicitur, inter Ultraiectum & Fleuionem lacum. De hoc postremo Lauriaco huius legis subscriptionem accipiendam quis haud improbabiler putet: quandoquidem hoc anno 341. Constans

neque

neque in Norico, neque in Italia constitit, verum in Gallis, vbi ei cum *Francis* tunc res fuit, & aduersus quos vario primum euentu hoc anno pugna-

tur: annoque demum proximo 342. eos deuicit de quo vide *Chronicum nostrum*.

II. *Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Artemium" Vicarium Hispaniarum.

SI qui, Tabulariorum necessitate" perfuncti, vel adspirare cœperint ad Curias" vel vocari, non prius eos Ordo" suscipiat, quam fideliter dederint administratarum suo tempore chartularum" apud acta rationem. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONS. S. [370.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Iust.*
 " *Artemio* huic Vicario Hispaniarum inscribitur quoque anno superiore, l. 1. *infr. de discussorib.*
 " *Necessitas*, id est functio municipalis, h. l. & l. 17. 46. 57. 65. 89. 171. 177. *infr. de Decurion. l. 1. infr. ad Leg. Corn. l. de falso.* vide quæ dixi ad *legem super. 1.*
 " Id est, curiam.
 " Ergo non perpetuum fuit hoc officium Tabulariorum.
 " Similiter chartas debitorum tractare dicuntur, l. 3. *infr. de indulg. debitorum*: de quo ad *leg. super. chartas publicas agere, l. vlt. infr. h. t.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, eodem, seu ad eundem finem, quò superior Constantis *lex*, & *prox.* etiam Theodosij M. pertinens. Nempe ne Tabularij (de quibus plenè ad l. 1. *super.*) actus seu administrationis suæ rationum redditionem defugiant, alterius muneris obtentu. Atque vt superior *lex 1. & prox. 3.* durante actu ad alia officia vel militiam eos adspirare vetat: Ita h. l. Valentinianus Sen. finito quamlibet actu ad curias eos vocari, vel adspirare, atque à curiâ suscipi vetat, prius quam fideliter rationem reddiderint administrationis suæ. Rationibus denique obnoxios à Curia suscipi vetat: Et quidem intra Hispanias; quarum vtilitati Valentinianus Sen. aduersus eorum fraudes qui rei tributariæ quoquomodo incumbebant, conuictum iuit hæc tempestate, vt patet quoque ex alterâ eiusdem constitutione ad eundem Artemium Vicarium Hispaniarum anno superiore, puta *lege 1. infr. de discussorib.*

§ Ex hæc interim *leg.* apparet, & l. 4. *infr. &*

l. 8. *infr. de cohortalib.* Tabularios finito actu ad Curias sine adspirare, sine vocari solitos. Quod ipsum docet etiam eiusdem Valentiniani Sen. d. *lex 8. infr. de cohortalib.* Quâ lege Curiales Ciuitatum Conditionalibus digniores fuisse. Et ideo alia quoque conditiones plures in curiam adsciscendis imponuntur, & hæc inter alias, si cum in eo officio essent, nulla eos suppliciorum macula turpauit: Quomodo altera conditio *b. l.* imponitur, si rationem actus sui fideliter gesti reddiderint: Nempe à Curia, neque rationibus obnoxios, neque suppliciorum maculâ fœdatis suscipi voluit Valentinianus Sen. qui & in genere proficitur l. 66. *infr. de Decurionib.* Ordinum & Curiarum splendorem vel maximè sibi cordi esse de quo ad l. 57. *infr. de decurionib.* Et verò conuenienter eadem lege statuit, vt non adregentur nisi nominati & electi quos ipsi Ordines cœribus suis duxerint adregandos, non verò ob culpam quis mittatur ad Curiam.

III. *Imp. Gratianus, & Valentinianus & THEODOSIUS AAA. Neoterio P. P."

OMPERIMVS, aliquantos" relictis muneribus Curiarum, Scribas" sed & Logografos" ciuitatum, in nomen inrepsisse militiæ", his retractus" legem hanc tulimus, ne quis ex hoc" hominum numero paria audeat vsurpare. Hoc admodum" sufficiente numero, militiæ supplementis, qui ex Vagis veteranorumque filiis Vacantibusque potuerit fidâ peruestigatione compleri. Dat. iv. Non. Febr. Thessalonica, Gratiano A. V. & Theodosio A. I. CONS. S. [380.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. Iust.*
 " Orientis, vt docet subscriptio *legis 9 sup. de Tironib.* & *legis 3. sup. de desertor.*
 " *Aliquanti*, pro aliquot: h. l. & l. 31. *infr. de Episcop.* l. 9. *infr. de censor.* l. vlt. *infr. quorum appellat.* vide *Gloss.*
 " De his agitur quoque l. 1. *sup.* vbi dixi.
 " De *Logographis* ciuitatum, dixi *infr. lib. 11. tit. ne conlatio per Logographos*: 4.
 " *Armatæ*, vt sequentia ostendunt.
 " *retractus*: vt l. 1. *sup.* vix enim putem, vocem hanc *retractus* huic ævo conuenire. Deinde sequentia mox ostendunt legendum, *retractis*. Nempe opponuntur his qui cum Curiales essent in nomen militiæ inrepsissent, definiturque eos retractandos: & qui deinceps paria vsurpare ausi fuerint, quibus hæc *lex* fertur, ne in id posterum audeant.
 " Scribarum,

" Scribarum, Logographorum.
 " Admodum eo sensu quo passim apud Salulanum, id est omnino.

COMMENTARIVS.

THEODOSI M. hæc constitutio est Curias & officiis publicis consulentis, pariter vt Constantis l. 1. *sup.* Valentinianus Sen. l. 2. *sup.* vt ceteroquin Princeps his enixo studio curias consultum iuit, de quo plenè dico ad l. 80. *infr. de Decurionib.* Ac inter alia ne militiæ quidem Armatæ obtentu Curiarum munera relinqui seu deserui permittit, verum ab ea abstrahi & ad Curiam Curiales renocari. Quâ de re quatuor eius constitutiones occurrunt *tit. de Decurionib.* puta *lex 87. 113. 137. 139.* & hæc nostra. Quinimo & hoc ipso anno plures adhuc eiusdem constitutiones occurrunt, quibus Curiales à Senatoria dignitate ab officiis Iudicum, à Fabricensium schola, quò nonnulli sese contulerant, renocari pariter voluit l. 81. 82. *infr. de decurionib.* quæ etiam eidem Neoterio inscribuntur. Ergo & hæc l. à Militiâ Armatâ eos renocari iubet, ac nominatim Scribas (de quibus ad l. 1. *sup.*) & Logographos (de quibus *titulo*, *infr. ne conlatio per Logographos*) Qui proculdubio ad militiam Armatam sese contulerant Achnarij futuri. Et verò tantò fidelitius, quod Theodosius M. hoc tempore imò anno ad Scythici belli apparatus (de quo *Zosimus lib. 4.*) delectus militaris enixam curam gessit.

Vnde & desertores requiri studiosè voluit, l. 3. *sup. de desertorib.* & supplementa numeris agitari h. l. & l. 3. *sup. de Tironib.* & l. 11. *sup. de fil. mil. apparit.* quæ *leges* omnes hoc anno datæ sunt. Item omnes (exceptâ l. 8.) ad eundem Neoterium P. P. datæ. Et verò huius supplementi hæc ipsâ *leg.* mentio fit. Et tamen Theodosius hoc supplementi militaris & delectus obtentu Curias vacuari, vel munera Curias relinqui noluit. Quid igitur? Præter desertores retrahi inlitos renocari inter alia voluit eos, qui militiæ debentur, Veteranorum ac militum filios, h. l. & l. 9. 10. 11. *sup. de fil. mil. apparit.* quæ hoc ipso anno omnes datæ sunt: & quidem vt iam dixi l. 11. ad eundem Neoterium. Denique, Item tirocinia provincialibus offerri, d. l. 8. *de Tironib.* Item supplementa ex opportunis regionibus agitari, d. l. 9. *de Tironib.* & hæc l. ex vagis videlicet & vacantibus qui peruestigari potuerint: vt ceteroquin ex his dilectus agitari soliti, & supplementa fieri seu repleri corpora extenuata, veluti Mancipum, l. *vn. sup. de mancipib.* & *Symmachus lib. 10. ep.*... Nanculationum, l. 3. *infr. de naufrag.* Curias, & collegiorum l. 137. 138. *infr. de Decurionib.*

IV. *Idem AA."

VICVNQVE Decurionum sponte se Censuali ministerio manciparit, conditionem habeat quam ipse delegit; depositurus sui Ordinis" penitus dignitatem, si eum necessitas quæstioni subdendum inuenerit. Dat. xv. Kal. Oct. Constantinop. Richomere & Clearcho CONS. S. [384.]

NOTÆ.

- * *Lex 2. Cod. Iust. eod. tit.*
 " *Imp. Valentinianus Theodosius & Arcadius AAA.* Non vt *Cod. Iust. Gratianus, Valens, & Theodosius*.

COMMENTARIVS.

DE CENSUALIBVS est hæc constitutio, quæ quidem est altera hoc titulo Theodosij M. constitutio, curias, ne destituerentur, consulentis: de quo erga Curias Theodosij animo plenè dixi ad l. *super 3.* Nempe, vt multi Curialium varias euitandæ, vel fugiendæ curialis conditionis, seu prægranis, rationes, etiam viliores tunc sectabantur, præta Ordinis sui dignitate: ita nonnulli nominatim censuali ministerio sese sponte dabant; quod quidem vile ministerium erat, mox vt ostendetur. Quare vt ab hoc cœpto Curiales renocaret, denunciandum iis h. l. credit fore; vt si censuali ministerio sese manciparent, necessitate si quando postulante quæstioni seu tormentis subiiciantur, atque adeò Ordinis sui dignitatem amitterent, penitusque deponerent. Nempe Curialium dignitas, vt hæc l. vocatur, & l. 47. *infr. de decurion.* & l. 1. *infr. ad leg. Corn. de falsis.* hic honor fuit (vt vocatur d. l. 1. *infr. ad leg. Corn. de falsis*): vt à Quæstionibus & tormentis immunes essent. Et quidem (ne de alijs Imp. dicam: quorum aliquot eâ de re constitutiones extant) sex alie eiusdem Theodosij M.

constitutiones hæc de re extant, puta *lex 80. 85. 117. 126. 127. infr. de decurionib.* & *lex 15. infr. de accusationib.* Ita quidem vt omnibus Curialibus hoc privilegium dederit, tunc hæc l. tunc d. l. 80. & 85. (postea enim coarctatum id, & accisum cæteris *legib.*) Sanè vt omittam alios, & ipse Libanius, Theodosij M. *ὀνυγγοῦ*; non vno loco huius immunitatis & dignitatis meminit, puta *orat. neci* & *sup. p. 36.* vbi hæc de re iam nonnulla notauit *orat. pro Aristophane*, p. 214. 215. Aduersus *Icarium*, p. 464. Contra, Censuales quæstioni subiici potuerunt, quod h. l. docemur, & l. 8. *infr. de cohortalib.* Qui & in vniuersum Curialibus inferiores fuere. Ergo Curiales quoque censuales facti, quæstioni subiici possunt. Quomodo & Curiales Tabellionis munere functi quæstioni subiici possunt, l. 1. *infr. ad l. Corn. de falso.* De Censualibus nominatim in vrbe Româ, & Constantinopolitanâ, iam dixi ad l. 5. *sup. de Senatorib.* Nunc de alijs. Ergo Censuales erant, quibus negotium censuale mandabatur, vt describuntur l. *omnis*, *infr. de iis qua administr.*

v. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Hadriano P.F.P."

GENERALI lege sancimus, ut siue solidis" prouinciis, siue singulis ciuitatibus" necessarij fuerint Tabularij, liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc pateat" aditus, qui sit obnoxius seruituti. Sed & si quis dominorum seruum suum, siue colonum, chartas" publicas agere permiserit (consensum enim non ignorantiam volumus,) ipsum quidem in quantum interfuerit publicae utilitati, pro ratiocinijs quae seruo siue colono agente tractata sunt, obnoxium adtineri, seruum autem competentibus affectum verberibus fisco addici. In praeteritum quoque decernimus, cura dominorum praesentari eos qui ratiocinia tractauerint, quorum interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata seruitia immiscerentur, ut temporis sui quisque rationem positus in quaestione depromat. Dat. VII. Kalend. April. Mediol. Vincentio & Frauto CONS. [40.]

INTERPRETATIO. Siue in solida prouincia, siue per singulas ciuitates Tabularij fuerint ordinati, hoc est, qui rationes publicas tractant, ingenui a Prouincialibus ordinentur: coloni vel serui ad hoc officium nullatenus admittantur, quia quibus fides publica committenda est, tales eligi debent, de quibus querela esse non possit. Quod si dominus colonum, vel seruum suum Tabularium esse concesserit, pro consensu dominus hac multa feriat, ut quicquid colonus ille vel seruus detrimenti admiserit, hoc dominus sine mora restituat: colonus ille vel seruus verberatus, fisci viribus addicatur.

NOTAE.

- * Lex 3. Cod. eod. tit.
Hadrianus P.P. Italiae scilicet sub Honorio: vide Claudianum quoque.
De Tabularijs solidarum prouinciarum dictum superiore titulo ad l...
De Tabularijs ciuitatum, dictum ad l. 1. h. t.
Pateat, pro patent.
Chartas publicas agebant Tabularij, h. l. & l. 2. sup. l. 8. sup. de fil. milit. apparit. l. 3. infr. de indulgent. debitor. de quo plenè ad l. 1. sup.
Male quidam, consensu enim non ignorantia, &c.
Utilitatem, Cod. Just.
Haec praeteritum respicientia a Cod. Inst. recisa sunt.
Dominorum enim, ita Tribonianus.
Recisa reliqua a Cod. Inst.
Concesserit.

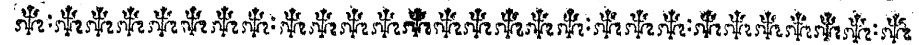
COMMENTARIUS.

EX quo HOMINUM GENERE Tabularij non tantum solidarum prouinciarum, verum etiam singularum ciuitatum ordinari debeant, desinit hac l. Honorius Imp. Sanè ut cateroquin vile ministerium fuit Tabulariorum, ita olim Tabulariam exercuisse seruos publicos ciuitatis, docet clarè lex vlt. Cod. de seruis Reip. manumittendis; vbi actus Tabularij seruitutis argumentum est. Neque dubium, Capitolinum in Gordianis, his verbis, non Scribae, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: Tabularios etiam complexum. Et haec quidem ita olim circa Tabularios ciuitatum obseruata, & ipse censo.

Verum si rectè conicio, Tabularij è seruis publicis ordinari desinere, (quomodo & ab alijs actibus publicis submoti finire:) ordinatique è priuatis hominibus. Eoque res processit, ut quemadmodum olim ex seruis publicis Tabularij creabantur, tandem etiam è seruitijs priuatis, id est, seruis vel colonis priuatorum crearentur. Id quod Honorius hac l. prohibet. In tantum ut velit deinceps, dominum, qui permiserit, id est consenserit, non etiam si ignorauit, seruum vel colonum suum Tabularij munere frangi, ex administratione serui vel coloni insolidum publico teneri: seruum verò

ipsum flagellis caesum fisco addici. Imò in tantum, ut etiam in praeteritum dominos, non quidem ex administratione teneri velitis, seu euentum praestare, verum seruos qui Tabulariam exercuerunt, quaestioni exhibere, ut ipsi rationem actus sui reddant. Atque ita in praeteritum quoque haec lex respicit, non quidem ut a qua poena sit, sed tamen aliqua, & quidem haec tenus res personam & actus naturam respicit: quia ut h. l. dicitur, eorum interfuit ab initio prouidere. Sibi scilicet imputet, qui quod hac parte prouidere debuit, non prauidit, nempe ex hoc actu & quidem ex natura actus posse seruum suum olim quaestioni subijci. Ergò haec tenus ponitur Dominus non ultra serui scilicet exhibitionem ad quaestionem de eo habendam. Denique quantum ad serui personam attinet, punitur & multatur. Neque enim paruum damnum est, seruum suum quaestioni quem exhibere cogi. Et haec quidem rationis illius, quae continetur illis verbis: Quorum interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata seruitia immiscerentur, sententia apertissima est & elegans, quam tamen Tribonianus priori parti aptandam putauit.

DE

DE PRIVILEGIIS APPARITORVM MAGISTERIAE POTESTATIS.

TITVLVS III.

XII. COD. IVST. LIV. De Apparitoribus Magistrorum militum, & priuilegijs eorum.

Adde leg. 4 & 5. inf. de diuers. officiis & l. 6. inf. de susceptorib. l. 15. sup. de Numerar.

I. * Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Artemium" Correctorem." Post alia.

VI sese in Officijs Magistrorum equitum ac peditum militasse" ac militare monstraerint, ab omni nominationis" iniuria excusentur. Eligendi" autem erunt Susceptores è diuersis" Officijs, etiam ex Largitionalibus ciuitatum, qui vique extra Palatium degunt. Dat. XI. Kalend. Octob. Aquil. Acc. xv. Kalend. Nouemb. Salerni", diuo Iouiano & Varroniano CONS.

[364.]

NOTAE.

- * Lex 1. Cod. Inst. eod. tit. Iungenda autem huic, lex 6. sup. de priuileg. eorum qui in sacro palat. lex 2. sup. de officiis Reip. prouinc. lex 2. 1. infr. de cursu publico. Haec legem suam intelligit Valentinianus l. 6. infr. de susceptorib.
Ita quoque d. l. 2. 1. itemque l. 6. 7. in fin. de poenis. At enim d. l. 2. sup. de off. Reitor. prou. & d. l. 6. de priuileg. eorum, &c. & l. 2. Cod. de condit. in publ. hor. ponitur Artemio.
Lucania & Brittiorum. Accepta enim haec lex, Salerni: de quo vide subscriptionem. At enim Praefes vocatur d. l. 2. Cod. de condit.
Militasse ac: à Codice suo recidit Tribonianus.
Ad susceptionis munus, ut ex sequentibus liquet.
Sequentia recidit Tribonianus.
Aliis quam Magistrorum Equitum & Peditum.
Ita quoque d. l. 6. & d. l. 2. 1. 1. Kal. & d. l. 1. Kalend. Octob.
Salernum. Eius mentio, ut omittam vetustiora haec tempestate in Itinerario viroque Petting. & Antonini: & apud Symmachum lib. 6. ep. 42. ex quo colligat quis, id in Campania fuisse. Et verò in ea id discretè ponit Diaconus 2. de gest. Longobardorum, cap. 17. Qui Lucaniam à Silere fluuio incipit. In Picentinis id olim collocabat inter Campaniam & Lucaniam Ptolomaeus, sic ut Lucaniam trans Salernum statim collocet: sed tamen putem hoc tempore sub Correctore Lucaniae fuisse. Nam quò alioquin accepta haec lex Salerni, quae ad Correctorem data est Lucaniae scilicet? Sed & Campania sub Consulari hoc tempore agebat, non sub Correctore: cuiusmodi hoc ipso anno & proximo fuit Buleforus Consularis Campaniae. Neque Symmachi locus quicquam obstat: neque enim is ait Salernum in Campania fuisse, verum cum nuncium accepisset ab Eusebio Siciliae Rectore Aurigas & Scencos nani impositos, & missos ad Campaniam, iubet is diligentissimos scrutatores vsque Salernitatum litus accedere, ut susceptos Neapolim profectantur.

COMMENTARIUS.

DE APPARITORIBVS Magistrorum militum siue Equitum siue Peditum, eorumque priuilegijs: est haec Valentiniani Sen. lex: quae prioris Valentinianae Constitutionis pars est, ex qua supersunt (ac prouide huic coniungendae sunt) lex 6. sup. de priuileg. eorum qui in sacro palatio: lex 2. sup. de officio Reitor. prouinciae: & lex 2. 1. infr. de cursu publico. Quae constitutio data est ad Artemium correctorem, Lucaniae scilicet & Brittiorum, ut huius leg. subscriptio testatur. Acc. Salerni, ut in Notis probauit. Eam verò constitutionem videtur mihi Valentinianus partim Artemij corrigendi atque in viam renocandi causâ scripsisse, atque in eo plurimum notasse: ed enim pertinet quod in d. l. 6. de priuileg. eorum: quae huic omnino pariat, ait; Mirari admodum sumus, te non consideratis priuilegijs Palatinorum quosdam ex eorum numero susceptoribus velle coniungere, cum id minime legio nostra sententia comprehendat. Item eodem per-

tinè quod d. l. 2. de off. Reitor. prouinciae, praescribit; quo loco sententiam Iudex proferre debeat: eademque damnat immodicum Iudicis circa spectaculum studium.

Parte alterâ, eâ constitutione Valentiniani Sen. malis, quae eâ tempestate per Italiam grassabantur, mædèri instituit: quod pertinet caput quod d. l. 2. 1. inf. de cursu publ. continetur. Cui sanè Italiae inter haec Imperij sui initia enixè Princeps illè consultum voluit, ut ostendunt tot leges, vel hoc anno 364. ad varios Italicarum Prouinciarum Rectores datae, veluti ad Terentium Correctorem Tusciae, ad Mamertinum P.P. Italiae, ad Buleforum Consularem Campaniae, ad Artemium Correctorem Lucaniae & Brittiorum, & anno proximo 365. ad Valentinum consularem Piceni, & rursùm ad Buleforum Consularem Campaniae, ad Symmachum Correctorem Lucaniae & Brittiorum. Edicta item duo per Italiam & Alpes, & rursùm ad Terentium Correctorem

Correctorem *Tuscia*, Felici Consulari *Campania*, ad Fauentium Vic. *Italia*: vt omittam Praefectos *Vrbis*, & Vicarios *vrbis*. Addendæ his anno 368. constitutio data ad Florianum Consulem *Venetia*, Domnum Consulem *Sicilia*, & anno 370. ad Amphiloichium Consulem *Campania*, Sophronium Consulem *Piceni*, Olybrium Consulem *Tuscia*, Catafronium Vicarium *Italia*.

¶ Ergo Valentinianus Senior, eâ quam dixi, constitutione, inter alia constitutum iure, Munerum publicorum distributionem: & quidem quinam ad *SUSCEPTIONIS* munus (de quo suo *titulo*; *infr. lib. 12.*) nominari possent, vel non. In quo argumento occupatae sunt praeterea tres aliae eiusdem Valentiniani constitutiones anno proximo 365. ad Mamertinum PP. *Italiae*, puta *lex 4. 6. 7. inf. d. tit. de susceptor.*

Nos istius sententiam sectemur: Ergo vt illis *legibus* ita & *hâc* omnium *primâ* quæ quidem supersunt: Primò *Palatinas*, qui officium aliquod in Palatio gerunt à susceptionis munere privilegio singulari immunes esse iubet, de quo ad *d. 1. 4. 6. 7. inf. tit. de susceptor.* Quod vt *hâc* l. illis verbis, *qui vtrique extra Palatium degunt*, indicat; ita disertè statuit *d. 6. sup. de priuil. eorum qui in S. Palat.* quæ *huic*, vt dixi, & concordat, & coniungenda est.

Secundò *Officiales* seu Apparitores Magistrorum Equitum & Peditum eodem privilegio potiri iubet, tum *hâc* l. tum *d. 1. 6. inf. de susceptorib.* quæ & hanc *leg.* indicare videtur; & *huic* quam simillima est: vbi & ratio additur, *quod Ordines sint militaris*. Nempè dubitandi ratio hæc subesse videba-

tur, quod hi *Officiales* essent, cæterum Valentinianus iussisset è diuersis officiis susceptores creari, sed decidendi ratio hæc est, quod etsi hi *Officiales* sint, attamen non eodem iure habendi sint quocæteri *Officiales*; siquidem hi *Officiales* Magistrorum Equitum & Peditum sint Ordinis militaris: quod *d. 1. 6. inf. de susceptorib.* disertè dicitur, & *Notitiâ Imperij* comprobatur, vt ad *d. 1. 6.* notabè plenius. Cæterum postea ex *Corniculariis* P. P. idem privilegium tribuit Valentinianus *l. 8. inf. de diuers. officiis*. Quid igitur? Susceptores tributorum seu annonarum eligi vult Valentinianus è diuersis officiis, id est, ex *Officialibus* diuersorum Iudicium, extra Palatium constitutorum. Quinimò etiam ex iis qui *Largitionales* ciuitatum fuerunt. Quod vt *hâc* l. ita & *d. 1. 6. inf. de susceptorib.* disertè cauetur. Et tamen Constantino M. aliter olim visum fuerat, *l. 3. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: sic quidem vt rationibus inter se pugnent: pro ratione enim Constantinus M. *d. 1. 3.* ait, quod *Largitionales* *Vrbium* singularum privilegio separandi non sint à *Palatinis*, quia dignitas propemodum similis eos cum *Palatinis* copulat, quando quidem *Palatinorum* matriculis adtineantur. At enim Valentinianus *hâc* l. contra, pro ratione denegatæ his immunitatis ait, quod *illi VTIQUE EXTRA Palatium degunt*: ac si diceret, non satis esse, vt *Palatinorum* matriculis quis contineatur, sed illud spectandum, vtrum intra Palatium degant. *Largitionales* autem ciuitatum qui fuerint? dixi ad *d. 1. 3. sup. de priuil. eor. qui in sacro Palatio*.

DE COHORTALIBVS, PRINCIPIBVS, CORNICVLARIIS, ET PRIMIPILARIBVS.

TITVLVS IV.

PARATITLON.

I. **COHORTALES** Rubr. *l. 1. 11. 10. & l. ult. h. t. l. 4. inf. de diuers. officiis* *l. 1. 4. sup. de priuil. eorum qui in Sac. Pal. l. 3. de indictionib.* *l. ult. de cursu* *l. 4. 8. de hereticis*. Cohortales apparitores, *d. l. ult.* (vnde & cohortalis militia, *l. 1. h. t. & l. 4. 8. infr. de hereticis*: ministerium cohortalis, *l. 20. h. t.*) seu cohortalini, *l. 26. 28. h. t. l. 184. infr. de Decurion. d. l. 14. sup. de priuil. eorum qui in Sac. Palatio*: *d. l. ult. de cursu*: (vnde Cohortalina militia, *l. 4. 8. & 68. infr. de hereticis*: Cohortalina officia, *l. ult. inf.*

de cursu publ.) cum ab initio ita *Officiales* Praefecti Praetorio dicerentur (vt docet *lex 1. h. t. & l. 4. infr. de diuers. officiis*.) postea Reetorum Prouinciarum *Officiales* propriè ita dicti. Vnde Cohortalis *Syriae*, *l. 11.* & manifestè Cohortalini, ab Apparitoribus Praefecti Praetorio separantur, *d. l. 14. sup. de priuil. eorum qui in Sac. Pal.*

¶ Horum Matricula certa erat. *l. 10. h. t.* Neue ad aliam militiam adspirare, suamque militiam deserere poterant, *l. 4. 18. 21. 22. 23. 25. 28. 29. 30. h. t.* per prouinciam suam discurrerent, veredo cursus publici vti non poterant, *l. ult. de cursu publ.* missionemque nisi expleta primipili functione impetrare non poterant, *l. 16.* Hæretici quoque cum aliàs militiâ excluderentur, cohortalinam militiam deserere non poterant, *l. 4. 8. 65. infr. de hereticis*. Criminosi latitantes eruebantur & puniebantur sine vlla veniæ aut indulgentiæ Principalis spe, *l. 13.* Ignominiosè quoque dimissi restitui non poterant Rescripto Principis, *l. 18. 10. in fin. de diuers. offic.* quod tamen posuerunt *l. 26. h. t.* Priuilegia vicissim nonnulla his tributa post militiam peractam: puta vt à Curia immunes essent, *l. 1. & l. 11. h. t.* & à muneribus ciuilibus, *d. l. 1.* veluti *bastagæ* & *nauculariæ* functiones, *dict. l. 11.*

II. PRINCI

II. **PRINCIPES**, Rubr. & *l. 10. h. t.* de quibus & *l. 1. 3. 4. 5. 6. sup. de Princip. agentium in rebus* (qui in eum *titulum* malè coniectæ sunt) & *l. Princeps 3. inf. de iis que administr. l. 2. inf. de lucris officiorum*; erant ante *Cornicularios*, vt docet Rubrica *huius tit. & lex 4. 5. inf. de iis que administr. xopvq̄ios & sp̄atias* Libanio orat. ad *Eustachium de honorib.* qui inter *officiales* primi erant qui gubernabant officia *l. 6. sup. de Princip. ag.* Sic Aurelianus cohortes *vrbanas* gubernare dicitur *Symmacho lib. 2. ep. 14.* Vnde Princeps officij *l. 1. sup. de off. Reetor. prou.* Principatus, *l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu*, Principatus officium, *l. 14. h. t. & l. ult. inf. ad leg. Iul. de ambitu*: & Principatus officiorum, *l. omnis 5. inf. de iis que administr.* His stationes deferri dicuntur, *l. 10. h. t.* & administratiuncula tribuitur, *d. l. 10.* administrationis officium, *l. 2. inf. de lucris officior.* gubernare officia, seu *Officiales* dicuntur, *l. 6. de Princip. agent.* principem locum regendis cohortibus obtinebant, *Symmachus lib. 3. ep. 87.* Ideo emolumenta quædam & compendia his.... Officij liberalitate *d. l. 2. inf. de lucris offic.* Cæterum multi Principes officiorum ex Agentibus in rebus sumebantur, atque ad prouincias mittebantur, diuturno videlicet obsequio defatigati, *l. 3. 6. sup. de Agentib.* His auctoribus & ordinantibus *Officiales* mittebantur in munus & necessitates publicas priuatâque: *d. l. 1. & 3. de Princip.* Exhibitio personarum sine his non mandabatur, *d. l. 3. executio concedebatur, d. l. 4. de Princip.* citatoria omnia omnium causarum & personarum per hos fiebant, *l. 5. de Principib.* præceptiones Iudicium implebant, *l. 6. de Principib.* In Secretarium Iudicis admitti cupientes inducebant, *l. 1. sup. de offic. Reetor. prouincie*: *l. 5. sup. de proximis*: postulationes à causarum patronis per hos introducebantur, *l. 4. sup. de Princip. agentium*. Cæterum prohibiti officium suum relinquere *l. 14. h. t.* vel etiam stationes suas vendere, *d. l. 10.* viceuersâ prohibiti Principatum repetere, *l. 2. & l. ult. infr. ad leg. Iul. de ambitu*. Denique officij tempore quidquam præter paternas res comparare prohibiti *d. l. Princeps 3. & d. l. omnis 5. inf. de iis que administr.*

III. **CORNICVLARIIS**, de quibus *leg. 10. h. t.* vbi de his plenè ago; de *erogat. milit. annon. l. 3. 5. inf. de iis que adm. l. 5. sup. de prox. l. 8. inf. de diuers. offic.* Principibus proximi erant: vnde vtrique coniunguntur *d. l. 10. h. t. & d. l. 3. 5. inf. de iis que administr. & l. 5. sup. de proximis*. Hi *Corniculum* officiorum gerere dicuntur, *d. l. 5. & l. 8. inf. de diuers. offic.* corniculo transigere, *d. l. 8.* Vnde *Cornicularij* Praefecturae, *d. l. 8.* *Cornicularij* cuiuscumque prouincialis officij, *d. l. 32. sup. de erogat. mil. annon.* Hi prohibiti stationem suam seu administratiunculam vendere, *d. l. 10. h. t.* Horum munus annuum erat *l. 8. inf. de diuers. officiis*. His Praefecti Praetorio *Corniculariis* post transactos corniculos & missionem licebat purpuram Imperatoris adorare, & liberum habebant otium, seu immunes ab omnibus muneribus & in his susceptionis erant, *d. l. 8. & 9.* Vnde *Cornicularij* honor, *d. l. 8. & 9.* Hi quoque officij tempore quicquam præter res paternas comparare vetiti *d. l. 3. & 5. inf. de iis que administr.*

IV. **PRIMIPILARES** Rubr. *l. 2. 3. 6. 9. 17. 21. 27. h. t. l. 11. sup. de filiis mil. appar. & l. 6. inf. de diuers. officiis*: *l. ult. inf. de protofasia*: (à quibus *Primipilarij*, *l. 29. h. t. & l. 12. de Veteranis*) erant, qui ad pascendos milites solemniter ad limitem destinabantur, *d. l. 6.* qui ex more susceptas omnes alimonias militares ad limitem peruehebant, *d. l. 6.* quibus *Primipili* necessitas incumberebat, *l. 7.* *pastus* *Primipili*, *l. 8. 10. 11. 16. h. t. leg. 2. 13. inf. de diuers. offic.* *Primipili* *paetio*, *d. l. 6. inf. de diuers. officiis*: qui specierum *primipilarij* curam habebant, *l. 19. h. t.* quas & idèd susceptoribus tradebant, *d. l. 6. h. t.* Idem & *cursum* exhibebant, *d. l. 6. in fin. de diuers. offic.* Ex his etiam *Stationarij* sumpti, *d. l. 2. h. t.* *Curiales*, hæc *Primipilari* decem annorum militiâ *Curia* liberabantur, *d. l. 8.* iunctâ *l. 5. eod. tit. infr. de diuers. officiis*. His quoque post meritam militiam dignitates conferebantur, *l. 3. h. t.* & à *baltaga* ac *naucularia* functione & *curiâ* immunes erant, *l. 11. h. t.* at non & à *protofasiâ* munere, *d. l. ult. inf. de protofasia*.

¶ **PRIMIPILARIIS**, *l. 29. h. t. l. 12. de Veteranis*, seu filij *Primipilarij*, *l. 11. de fil. mil. apparit.* huic quoque conditioni & necessitati adstringebantur. Sic, vt *Primipilarij* militiâ *Armata* à necessitate suâ non excusabantur *l. 12. inf. de Veteranis*: vt nec aliâ militiâ aut dignitate *l. 29. h. t.* Idem tamen ad *Curiam* quandoque vocabantur: *dict. l. 11.*

I* Imp. CONSTANTINVS A. ad Constantium" PP. O.

 VONIAM iniquissimè Tyrannus" constituit, vt qui ex Cohortali" militiâ hore-stam missionem & vacationem rerum suarum meruerint, Ciuilibus" officiis & Curia necessitatibus inseruiant: placet, hac" lege cessante, eos qui Cohortali militiâ completis xxv. Tom. I I. P P P stipendiis

stipendiis discesserint, ad nulla deinceps ciuilia munera vel Curia deuocari." Quam rem & circa Officiales Præsidum obseruari conueniet. Dat. i v. kalend. Mai. Constantino A. i v. & Licinio i v. c o n s s. [315.]

N O T Æ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust.

" Eadem Constantio inscribitur hoc ipso anno lex i. inf. de cursu publico; quæ dicitur Acc. Catalis. Item anno 324. lex i. inf. de infirmis huius quæ sub Tyr. anno 325. l. 11. inf. de decurion. anno 327. lex 2. sup. de fam. l. c. i. c. Noque dubito, quin hic Constantius sit Constantini M. frater, Galli & Iuliani Cesarum pater, qui postea à Constantio (cuius patruus erat) interfectus est.

" An Maxentius (de quo est altera Constantii lex anno superiore; puta lex v. sup. de ingenuis qui tempore tyranni seruerunt:) an Licinius? dicam mox.

† Lege latâ, vt ex sequentibus patet.

" Præfecti Prætorio, vt apparet ex fine legis.

" Veluti bastage, & nauiculariarum functionis, l. 11. inf. b. d.

" Tyranni.

" Ita in MS. exercit: hæcenus malè editum xx. seu viginti.

" De viginti stipendiis in militia Armata, vide Lipsium de mil. Rom.

C O M M E N T A R I V S.

CONSTANTINI M. tres leges hoc titulo occurrunt super Officialibus (quibus addenda lex 1. 2. 3. 4. sup. de Numerariis, lex 1. 2. inf. de diuers. officiis: & lex 1. sup. de off. Recloris prouincia) Ex quibus apparet, ab vna parte quanto studio privilegia eorum tuitus sit: parte alterâ, quanto studio eorum concussionibus & deprædationibus occurrerit. Ad prius caput pertinet lex 1. & 3. b. i. ad posterius lex 2. ¶ Ergo l. i. Cohortales, vt & Officiales Præsidum, post viginti quinque stipendia, honestâ missione vel vacatione donatos à ciuilibus officiis & Curis immunes manere iubet: pariter vt Valens Imp. l. 11. inf. Cohortales inquam, id est Officiales Præfectorum Prætorio: nam hoc sensu hæc l. cohortalis militia accipienda est, vt ei inquam opponantur Officiales Præsidum, vt disertè opponuntur sine huius leg. Quo sensu etiam Cohortales accipiendi, l. 4. inf. de diuers. offic. cum aliis Cohortales quorumcumque Magistratum Officiales dicantur: de quo in Paratitlo.

Id autem constituit Constantinus M. abrogandæ

legi Tyranni cuiusdam, qui Cohortales missiones, vt dixi, donatos, ciuilib. officiis & Curia necessitatibus inferuire constituerat. Et sic statum Officialium & privilegia munim it aduersus Tyranni illius constitutionem. Pariter vt idem Constantinus anno superiore 314. Ingenuorum statum sub Tyranno Maxentio labefactum, erectum fuit, l. v. sup. de Ingenuis qui temp. tyranni seruerunt. Idemque sub Licinio Tyranno Senatorum & Equitum ad indebitum munus veluti Nauicularium statum labefactum erectum iuit, l. 3. 4. inf. de infirm. his que sub Tyrann.

¶ De quonam autem Tyranno id accipiendum? Nam & de Maxentio, & de Licinio id accipi possit; Et certè magis est, vt de hoc accipiam. Hoc enim ipso tempore aduersus Licinium bellum prælio Cibalensi, aliique: Et Constantius, cui hæc lex inscribitur, idem ille videtur, quem paulò ante Constantinus ad Licinum miserat, Auctore incerto de Constantino, quem à Sirmondo acceptum edidit Valesius p. 473.

I I. * Idem A. Edicto suo ad Afros."

STATIONARIIS Primipilariis, quorum manifesta sunt loca, coram mandatum est, Vt si extra modum aliquid extorserint, sciant se capite puniendos. ¶ Præterea Ne carcerem habeant, Neve quis personam pro manifesto crimine apud se habeat in custodia. ¶ Neve quis amplius quàm duos agafones ex prouinciâ secum habeat, vel de Numidia sibi adiungat, Neve ex aliis prouinciis agafonem habeat, vel Qui alicui tam Stationarij minister fuit. pp. vi. Id. Mai, Kartag. Constantino A. i v. & Licinio c o n s s. [315.]

N O T Æ.

* Lex v. Cod. eod. tit. hinc deformata est, duobus capitibus retentis.

" Edictum Constantini M. ad Afros Proconsularis scilicet.

" Fortè lucra: pariter vt l. v. inf. ne Præf. &c. in hoc ipso argumento. An verò loca hic dicantur assignata stationariis: & curis peragendis: vt etiam fortè hic legatur loca curarum, non loca, coram?

" Detineat.

" Tertium hoc caput penitus rescissum à Cod. Iustin.

" Ne vel alicuius vel inf. stationario.

" Karthagine proposita hæc lex, tanquam in metropoli: quomodo & lex 3. inf. quemadmodum munera ciuilib. & l. 15. inf. de appellat.

C O M M E N T A R I V S.

DE STATIONARIIS Primipilariis (id est, qui ex Primipilariis sumebantur, de quibus Primipilariis in Paratitlo, & ad l. 5. inf. per

Africam Proconsularem scilicet) est hoc Constantini M. Edictum ad Afros. Stationarij à stationibus militum dicti, b. l. & l. 1. inf. de cursu publico, (quæ

&c

& ipsa est Constantini M.) & Constantij l. 1. sup. de curiosis: & Honorij, l. 31. inf. de Episcopis, erant, qui certis locis stationes agebant, consistebant, inter alia, curatuti, exploraturi, ne qua cursui publico frans fieret: item reos inuestigaturi, & exinde Iudicib. nuntiaturi: qui ideo Caragendarij, siue Curiosi dicti; de quo, ut. suo de curiosis, sup. De quibus stationibus, v. l. 36. 65. inf. de curs. publ. l. 1. sup. de Curiof. De stationariis, vt omittam notissimos Suetonij locos, Tertullianus Apologetico c. 1. Laronib. vestigandis per prouincias militaris statio fortitur. Quos & idem de fugâ in persecutione sub f. Curiosos vocat, de cuius loci sensu dixi ad d. l. 1. sup. de curiosis. Alij sunt ab his Stationarij milites, de quibus l. 2. sup. de Veteranis: Ammianus Marcellinus, lib. 18. p. 131. lib. 19. p. 153.

¶ Hi porro Stationarij & Curiosi modò ex hoc, modò ex illo hominum genere sumpti: sub Constantino M. non tantùm ex Memorialibus & Palatinis sumpti, verùm etiam ex aliis, quod docet lex 2. sup. de priuileg. eorum qui in S. Palatio: ac nominatim ex Primipilariis, vt hæc lex docet: seu ex Præfectianis, id est, Præfecti Prætorio & Vicariorum apparitoribus. Quod etiam sub Constantino M. aliquando obseruatum testatur lex 6. inf. de diuers. offic. & lex 2. sup. de curiosis. Verùm Constantinus mox Præfectianos, & Vicarianos, & omnes Officiales à Curiosi munere submonit, Agentibus in rebus solis eo munere delato, d. l. 2. de curiosis: & post eum Valentinianus l. v. inf. ne Præf. Exactarius vel Curiosi offic. fungatur. Et tamen sub Honorio Imp. postea Apparitores Stationarios fuisse docet lex 31. inf. de Episcopis.

¶ Sanè vt Curiosis Stationariis aliorum Imperatorum legibus præcepta seu mandata quædam data: & hæc l. à Constantino M. dantur, & quidem quoad Tria. Aduersus eorum concussiones, Carceres, Agafones eorum.

Primo scilicet capite capitalem pœnam his comminatur, si vltra manifesta lucra (vt fortè hic legendum) extra modum aliquid extorserint, & sic

superexactoribus: vnde patet alicuius rei & lucr. exactorem habuisse, intra modum aliquem scilicet, de quo fidem quoque facit d. lex 2. 6. & l. ult. sup. de Curiosis.

Secundo capite Constantinus M. Stationariis carceris & custodiae iure interdicit, ne carcerem habeant, neve personam, licet (quæ vox addita Cod. Iust.) pro manifesto crimine, apud se in custodia teneant. Quod & ipsum postea venit Constantius d. l. 1. sup. de curiosis. Curiosi scilicet & Stationarij carceris ius & custodiae non habentes verùm reorum tantùm nunciandorum, b. l. & d. l. 1. Sic sanè & idem Constantinus ob tributorum solutionem quemquam in carcerem mitti à Iudicibus vel Officialibus venit, l. 3. inf. de exactoribus. De priuati alioquin carceris usurpatione prohibita, vide l. v. sup. de priuati carceris custodia.

¶ Tertium caput (quod totum abest à Cod. Iust.) est de Agafonibus Stationariorum: Agaso est non quilibet seruus, verùm δὲλ. & ἄλλ. .... vt Glossæ Philoxeni rectè explicant: scilicet huiusmodi Stationariis & Curiosis ad stationes suas & curas peragendas iumentis opus erat & seruis. Igitur de his Agafonibus per Africam Proconsularem tria hæc l. constituantur: Primò numerum eorum definit Constantinus, nempe non amplius quàm duos Agafones Stationarium habere posse. Secundo definit vnde eos sibi sumere soliti in Africa: nempe vel ex eadem prouincia, vel ex Numidia: Cur verò ex Numidia? Nempe quia summa Numidarum peritia circa equos erat: nam & Equi ex Numidia optimi, & maioris pretij erant: & verò eâ de causâ ad vsum militarem exacti collati & maiore pretio adærat, quod docet lex 29. inf. de annona & tributis: l. 15. inf. de nauicular. & verus Orbis descriptio sub Constantio cap. 52. Postremò vetat eum Agafonem sumi, qui alterius Stationarij iam minister fuerit: ne scilicet in continuâ quodammodo, concutiendi occasione haberentur, quod euenire solet huiusmodi hominum generi curioso & exploratori.

I I I. * Idem A. ad Bithynos.

PRIMIPILARIIBUS, post emeritam militiam, Perfectissimatus, vel Ducenæ, vel Centenæ, vel Egregiatu dari dignitas potest. Dat. x i i. Kalend. Aug. Gallicano & Basso c o n s s. [317.]

N O T Æ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungendæ autem ei tres alie, puta lex 1. inf. de Casarianis: lex 1. inf. de marilegulis: l. 5. inf. de Decurionib.

C O M M E N T A R I V S.

DE PRIMIPILARIIBUS (de quibus in Paratitlo, & ad l. 10. inf.) est hæc à Constantiniæis hoc titulo concurrentibus lex tertia: quæ definitur, vtrum post emeritam illi militiam Quatuor illis dignitatibus, quæ eâ memorantur, deorari possint? Id quod hæc l. affirmatur: pariter vt de Decurionibus, si patriæ suæ munera impleuerint, l. 5. inf. de Decurionib. de Casarianis idem post officium inculpatè gestum l. 1. inf. de Casarianis. Aliud verò de Monetariis, quos in actu suo semper durare vult: l. 51. inf. de Marilegulis & Monetariis. Quæ quidem tres leges huic nostræ coniungendæ sunt, velut vnius & eiusdem Edicti Constantiniæi ad Bithynos emissi partes. De cuius sententiâ

Tom. I I.

& rationibus plura ad eas leges.

¶ Notandæ tantùm sunt quatuor dignitates, quæ his omnibus legibus memorantur. Prima, Perfectissimatus, de qua fuit supra, lib. 6. tit. ult. Secunda, & Tertia, Ducenæ & Centenæ, quarum præterea mentio fit l. 7. 8. 20. 21. inf. de Agentibus in rebus: & l. ult. sup. de Senatorib. & glebae collat. Ducena & Centena gradus quidam erant in schola Agentium in rebus, ad exemplum militiæ Armatæ, & quidem Equëstris, (vt ostendi ad l. 7. sup. de Agent. in rebus:) proximi Principi Agentium: sic vt è Ducenâ ad Principatum Agentium promotio fieret. Eratque hæc dignitatis species, quia magna his privilegia comperebant, & proximi gradus

PPP 2

Principatum

Principatui : Quare pro premio dignitas hæc à nonnullis appetita. Sanè inter alia & illud fuit, quod è Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum Magistratum multorum sumebantur, veluti in Oriente Princeps officij Proconsulis Achaïæ, Comitibus Orientis, Præfecti Augustalis Vicarij Asiæ, Ponticæ, Comitibus rei militaris Ægypti : In Occidente Proconsulis Africæ, Vicarij vrbs, Africæ, Hispaniarum septem Prouinciarum. Quod ex Notitia Imperij discere est. Ducenariorum sanè & apud extraneos Scriptores alios multa mentio etiam Ecclesiasticos, & quidem qui

Ducenarij Præfecti Prætorio fuerint, veluti in collat. Karthag. A. 411. Adstantibus, inquit, Viris deuotissimis Protectores Domestici : adstantibus etiam Viris deuotissimis Agentibus in rebus Vrso, Petronio & L. DUCENARIIS Illustris Potestatum, Bonifacio & Euafo apparitoribus Illustris, atque eminentium potestatum. Quomodo & Centenarius Illustris Præfecti Prætorio memoratus apud Athanas. apol. 2. p. 616. Ab his Ducenariis & Centenariis diuersi sunt ij, de quibus agitur l. 1. inf. de exactionib. Quarta potestremo loco, est Egregiatus, de quo dixi suo timulo.

IV. * Imp. CONSTANTIVS " A. Antonio Duci " Mesopotamiæ.

H V x t a suggestionem Vicarij Mesopotamiæ, de his qui Officia Præsidialia deferentes ad sacramenta militiæ " adspirasse noscuntur, iteranda statuti ¶ desideratur auctoritas " ; ideoque, etiam nunc iubemus, vt, recentis his qui veteranorum seu militum filij esse noscuntur, ceteros Grauitas " Tua Officiis propriis restituere non moretur, & cetera. Dat. iv. Non. Febr. Licimeno & Catullino CONS S. [349.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem huic, lex 6. sup. de filiis milit. apparit.
- † Quamprimum alie huius anni constitutiones solius Constantij nomen præferunt, cum tamen Constantis quoque nomen inscribendum fuerit.
- " Dux Mesopotamiæ sub Constantino fuit Aurelius, cui inscribitur lex 1. Cod. de Eunuchis, sub Constantio, Castianus, cuius meminit Ammianus Marcellinus in Gestis A. 356. lib. 26. p. 74. A. 359. lib. p. 137. Anno 363. lib. 25. p. 924. sub Valente, Prædictus, cuius idem meminit lib. 30. p. 445. sub Theodosio M. Thoriobandus, cui inscribitur lex 1. Cod. que res venire. De Duc. Mesopotamiæ sub Theodosio Iunioris videnda cum primis Notitia Imperij. Mentio & Leo Imp. l. ult. C. de diuers. offic.
- " Vicarius Mesopotamiæ nullo alio loco memoratur, & sanè Mesopotamia prouincia vnica fuit, atque adeo Præfes ei præfuit : vt docet Notitia Imperij. Foutè putet quis Oschoenæ & Mesopotamiæ & Euphratensem seu Commagenen, administratione hoc tempore in vnam diocesim iunctas fuisse : Quod etiam confirmatè videntur sequentia, vbiu plurali agitur de officiis Præsidialib. Iuxta suggestionem, inquit, Vicarij Mesopotamiæ de his qui OFFICIA PRÆSIDIALIA deferentes, &c. & rursum : Grauitas tua officiis propriis restituere non moretur.
- " Armata.
- † Huius Legis, siue statuti nulla alibi mentio.
- " Auctoritas, de Lege proprie : vido Glossar.
- " Grauitas tua.

COMMENTARIVS.

C ONSTANTI Imp. quatuor leges sequuntur, quibus Officiis Iudicum consultum it. At primò quidem hæc l. nè militiæ Armatæ obtentu ea deferantur. Vetat scilicet hæc l. Quemquam officij Præsidij deserens ad militiam adspirare : contra, iubet eos qui nomina sua militiæ dederint, ad officia retrahi : vt vicuerit Veteranorum filios officij Præsidij adgregari vetat, l. 6. sup. de filiis milit. apparitor. Quæ lex huic nostræ coniungenda est, ceu eiusdem Constantianæ constitutionis pars. Denique sicut officia militiæ obtentu, ita vice versa militiam officij obtentu deferri vetat eâ constitutione. ¶ Quæ ad Mesopotamiæ pertinet, & sic

ad militem hæc tempestate oppositum Persis : quibuscum varia bella, inter quæ, nouem grauissima Constantio fuisse : Et quidem Anno superiore 348. bellum maximum & nocturnum ad Singaram (quæ vrbs est Mesopotamiæ ad Tigrim, quæque à Sapore postea capta est, teste Ammiano Marcellino lib. ....) De Mesopotamiæ hoc tempore quæ scribitur vetus Orbis descriptor, vide cap. 17. Denique Ammianus Marcellinus sub hoc ipso Constantio in Gestis A. D. 353. lib. 14. p. 8. scribit, quod Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrariis.

v. * Idem A. " ad Viros Clarissimos PP. 6. Post alia.

B eneficiarios in eodem obsequio perseverare volumus : & cetera. Dat. Prid. Non. Mai, Constantino " A. V. I. I. & Constante C. I. I. CONS S. [354.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Ceterum huic legi iungenda videntur lex 4. 5. 6. inf. de diuers. offic. & lex 1. sup. de Agentib. in rebus : Quæ certè & argumento, & anno, & inscriptione concordant : dies tantum disconiungunt.
- " Scriptum oportuit Idem A. A. Constantius scilicet & Constantus de quo dixi ad l. sup. 4.
- " 22. Constantio.

COMMENTARIVS.

COMMENTARIVS.

D E BENEFICIARIIS est hæc Constantij lex : de quibus agitur & altera eiusdem constitutione, præ l. 7. inf. b. c. (vnde desumpta est lex, officiales, Cod. de Episcop. & Cleric.) Quorum frequens alibi quoque mentio : apud Iulium Cæsarem, lib. 1. de bello civili, Plinium, duobus locis, lib. 10. ep. 32. & 36. Spartianum Hadriano, Tertullianum, de fuga in persecut. Eusebium hystor. Eccles. lib. 9. c. 8. Festum in verb. Beneficiarij. Vegetium, lib. 2. de re militari, c. 7. In veteribus Inscriptionib. pluribus : in Glossis Basilicorum, & apud Thalezum lib. 45. βασιλ. 1. 1. Quinam fuerint : semel dispiciendum est.

¶ Ergo in Magistratum ministerio Beneficiarios fuisse hæc leges nostræ satis ostendunt, & hæc nominatim, lex : Nam & leges quæ de iis agunt, postea sunt sub titulo de Cohortalib. Et obsequij appellatione eos designat Constantius b. l. & in officio fuisse testatur lex 7. inf. Hinc aded qui in Edicto Maximini apud Eusebium, lib. 9. c. 8. βοηθηματιοι dicuntur, in altero eiusdem Edicto de eadem re βοηθηματιοι vocantur. Sed & Glossæ Basilicorum βοηθηματιοι interpretantur τῶν ἐπὶ διασωθείᾳ τῶν μαχιμῶν (sic enim scribendum) παραχρησ. Quare & Cohortalinorum numero & appellatione censiti. Hinc Plinius lib. 10. ep. 32. vt ex cohortalibus quibus me præfesse voluisti & contentus esset beneficiariis decem, Equitibus duobus, centurione vno. Hinc & (quod Cuiacius notauit ad l. 3. Cod. de canone largit. titulorum) Patricius, vt refert Thalezus lib. 45. βασιλ. 1. 1. Cohortalinos Beneficiarios vocauit : ὁ δὲ μακαριῶς πατριῶς, τῶν κορταλίνων καλεῖ μὲν Beneficiarios. Erantque speciatim, quos suæ custodiæ seu tutelæ causa habebant, siue ciuiles, siue militares Magistratus : vt docet Cæsar lib. 1. n. 320. de bello civili : Petreius non deserit sese, armat familiam, cum hac, & Prætoris cohorte cetratorum, Barbaryque Equitibus paucis Beneficiariis suis, quos suæ custodia causâ habere constituerat, &c. & Plinius lib. 10. ep. 36. vbi tutela causâ additos ostendit. Hinc aded frequentè mentione in Inscriptionibus veteribus : Beneficiarius Legati, Consularis, Præfecti vrbs, Præfectorum, Prætoris, Tribunus, Proc. &c. qui tamen in magno Indice, sub capite de re militari, non aded rectè referuntur. Neque enim propriè milites fuisse, non magis quàm domestici aut Protectores Imperatorum. Quanquam & suo modo apud Plinium lib. 10. ep. 32. 33. & 36. militibus connumerantur : Maximus, inquit, libertus & procurator tuus, Domine, præter decem Beneficiarios quos à me assignari, à me Gemellino optimo viro iussisti, sibi quoque confirmatè necessarios esse milites. Ex his interrim sicut inueneram in ministerio eius, relinquendos existimaui : præsertim eum ad frumentum comparandum irci in Paphlagoniam. Quin etiam tutela causa, quia desiderabat, addidi duos Equites. Erant autem ferme Pedites, & Equitibus opponebantur, vt ex potestremo illo Plinij loco liquet, & altero quem supra produxi ep. 32. contentus esset beneficiariis decem, Equitibus duobus, centurione vno. Quamquam Iulij Cæsaris loco, Equites etiam beneficiarij dicuntur. His præterant & Centuriones, Suetonius Tibertio c. 12. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui centuriones à comæatu castra repetentes. Horum Beneficiariorum operâ, Magistratus vel extraordinario cum munere missi (vt docent loca Plinij) vsi non tantum suæ custodiæ & tutelæ causa, verum etiam ab his missi ad varia negotia peragenda : veluti nuncio alie ni perferendo : Quò pertinet Spar-

tiani locus in Hadriano. Ex Germania superiore festinans Adriani, vt prius nunciaret excessum Neruæ à Seruiano sororis viro, diu detentus, fratrisque consultè vehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiusdem Seruiani beneficiarium amonuit. Eorundem opera vsi in conquirendis, vestigandis reis, & Christianis olim tanquam malis hominibus ; quâ causâ etiam, curiosis iunguntur. Testis Tertullianus lib. de persecut. in fugâ. Nescio dolendum, an erubescendum sit ? In matricibus Beneficiarium & Curiosorum inter Tabernarios & Lanios & fures balnearum & aleones Christiani quoque vestigales continentur. Cuius loci sensum iam ostendit alibi ad l. sup. .... nempe tunc Christianos in matricibus Beneficiarium & Curiosorum inter Tabernarios id genus homines nequam censeri. Falsus enim est vir doctus, cum putauit Tertullianum Beneficiarios Tabernariis accensere, cum dicere debuerit, à Beneficiariis Christianos inter Tabernarios accensitos. Curiosos igitur coloco coniunxit beneficiarios, tanquam circa idem occupatos : illi quidem de more, hi extra ordinem : circa reos inquam vestigandos. Non verò quod alius vir doctus putauit ; quod iis exigendorum vestigalium cura incumberet : nam neutris ea incumbit : neque id Tertullianus voluit : id enim voluit tantum Tertullianus, Christianos erutos à Beneficiariis & Curiosis, vt his viuere liceret, vestigal soluisse, ceu malos & impuræ vitæ homines alios. Ergo erendis malis hominibus missi extra ordinem Beneficiarij. Quod etiam liquet ex Edicto Maximini apud Eusebium de Christianis ὅπως ἴνα μήτε ἐπὶ τῶν βοηθηματιῶν, μήτε ἐπὶ τῶν ἀλλων τῶν παραχρησ. ὅπως μήτε σεσημέσ ἐπιμαρτυρίων, εὐέλκιδον ἐνομιστῶν, ἢ πούτις πῆς γεραμμοσι πῶν οὐκ ἐπὶ τῶν ἐπιμαρτυρίων. Et ex altero eiusdem Maximini Edicto, vbi Officiales appellat, quos superiore Edicto Beneficiarios ἐκ ταύτων τῶν παραχρησ. ἐξ ἧς νεκελευσθησιν ἴνα ἐπὶ τῶν δεοτάτων διακληπησῶν ἢ Μαξιμιανῶν τῶν γονέων τῶν μαρτυροῦν τῶν σωδῶν τῶν γεραμμοῦν ἐξαιρεσῶν, πολλῶν σεσημέσ ἢ ἀποστρεφῶν ἐπὶ τῶν βοηθηματιῶν γεραμμοῦν. Hisdem & cura & exhibitio cursus publici demandata, vt clarè id ostendit lex 7. inf. vbi disertè exhibitionis cursus & primipili necessitati nexos fuisse Beneficiarios ostenditur. Quâ leg. non agitur de Beneficiariis Rationalium (vt vir doctus putauit) sed Beneficiarij, Officialibus Rationalis opponuntur : sic quidem vt illis exhibitio cursus & primipili necessitates mandatas, hi verò rationes fiscales tractasse indidentur. Sic & Patricius, loco à Cuiacio allegato λέγει τῶν φροντίζων τῶν τῶν ἀλλων τῶν ἴστων. Nominis huius quæ ratio sit, anxie inquirent : Paulus ex Festo hanc rationem reddit : Beneficiarij milites dicebantur, qui vacabant munere beneficio : id est munere immunitate (id enim Beneficij vox significat, vido Glossar. Theod.) & contra Munifices vocabantur, qui non vacabant, sed munus Reipubl. faciebant. De quibus Munificibus dixi l. 2. sup. de cursu publ. Aliiter Vegetius, Beneficiarij, inquit, ab eo appellatè quod promouentur beneficio Tribunorum. Mihi Festus verum dixisse videtur ; Nempe ideo Beneficiarij dicti videntur, quod cum in cohorte Magistratum essent, beneficio tamen, id est, immunitatè munerum militarium gauderent, & custodiam tuitionemque tantum præstarent ordinariè. Nam neque Viri docti sententiæ accedo, qui Beneficiarium eandem cum Commatali facit, cui videlicet Tribunus commeatum dabat. Imò neque illis assentior, qui cum Promotis eisdem faciunt : de quibus ad l. 2. inf. de falsa moner. & l. 2. inf. de cursu publ.

Tandem non fero Beneficiarius quorum Iustinus meminit Novella... de his Beneficiariis accipi, quod plerique haec nus credunt: verum accipiendi omnino sunt Beneficiarij : ex eo loco quippe clarum, non officij aut ministerij, verum criminis notam illud esse.

Nunc de ipsius legis sententia. Ea iubet Constantius beneficiarios in eodem obsequio perseverare, id est, obtentu conditionis Curialis ad curiam revocari vetat. Quod colligitur ex iis legibus quas hinc eum eiusdem constitutionis partes coassandas videri cui posse dixi, nempe ex l. 1. sup. de agerib. in rebus: l. 4. 5. 6. inf. de divers. officijs. Iis quippe constitutionib. id agit Constantius, vt definitur quoniam actu, cuius temporis Curialis conditio

evitari posset, vel non, ac nominatim actu Agentium in rebus, &c. d. l. 1. Officialium, d. l. 4. 5. 6. Nempe est vbi a curia liberationem tribuit post actum 25. annorum, vt in sp. d. l. 5. & 6. est vbi viginti annorum, vt in sp. d. l. 1. est vbi quindecim, vt in sp. d. l. 5. inf. est vbi post decem vt in sp. d. l. 6. in medio. Atenim hac l. Beneficiarios in eodem obsequio perseverare vult quocumque tempore in eo obsequio fuerint. Et haec quidem huius legis sententia videri posset. Possit tamen & haec esse. Nempe beneficiarios nullo honore, nulla militia, nulla descriptione ab obsequio suo liberari posse. An verò & quando per Clericatum liberari possint, docebit lex 7. inf.

VI. Idem A. ad Taurum PP. 6.

Primpilaribus, qui ad pascendos milites sollempniter ad limitem destinantur, gravia sustinentibus detrimenta, hoc modo credidimus consulendum, vt Duces qui multa eis extorqueere firmantur, nomine munerum vel sportularum, nihil amplius percipiant, quam percipiebant a Patre nostrae perennis memoriae regente Republicam, ita vt species a Primpilaribus ipsa praestetur, nec in nummum aurumve dirigatur, ne super immensitate pretiorum necessitas conquirendi exurgat. Hac igitur remota iniuria, idonei mittantur, qui ex more susceptis omnibus alimoniis militaribus easdem peruehere contendant, actis apud Rectorem provinciae conficiendis, per quae designabitur quantus specierum modus in usum alimoniae militaris a Primpilaribus praebetur, & quid ob munera Ducibus mittenda vel sportulam, cuius habet notitiam Officium Praesidale. Dat. Epistula Praefecto, cui haec sacra fuerat antelata. xi. Kal. Iun. Medi. Datiano & Cereale c o n s. [358.]

NOTAE.

- * Adest haec lex a Cod. Iust.
** Constantius A. et Iulianus C.
*** Taurus PP. Italiae sub Constantio: vid. Prosopogr.
**** De Primpilaribus, vide Paratitlon.
***** Ab eis.
***** Firmantur: id est affirmantur.
***** Vox haec abundare videtur, vti in MS. ea extet.
***** Id est sub patre nostro, & ex indulto: nisi forte delenda vox, d.
***** Nostrum: Et intelligit Constantium M.
***** Seu redigatur, atque adeo aderetur.
***** Primpilares.
***** Id est consignetur, perferatur.
***** Data, id est reddita, patet vti l. 2. inf. de Murilegulis: vt sequentia docent; sed & illud, quod Sirmij hoc anno egisse Constantius deprehenditur.
***** Notanda haec subscriptio.
***** De hac sacra appellatione, vid. Notitiam nostram Imperij Romani. Multa Iuretus ad lib. 7. Symmachi ep. 59. & 94.
***** Antelata, praelata: vid. Paratit. de constit. Princ. & quae dixi ad leg. un. inf. si per obreptionem.
***** Hinc quoque patet Praefectum P. Italiae Mediolani constituisse.

COMMENTARIUS.

DE PRIMIPILARIBUS, & SPORTVLIS quas hi Ducibus soluebant, est haec Constantij constitutio, vt & altera Valentiniiani l. 9. inf. & tertia Theodosij Iun. l. 27. inf. h. t. De quibus Primpilaribus plene iam dixi in Paratitlo. Sanè vel ex hac l. quinam illi fuerint aperitissime discere licet: Primpilares scilicet fuerunt, qui ad pascendos milites sollempniter ad limitem destinabantur, seu vt mox dicitur, qui ex more omnes alimonias militares susceptas ad limitem peruehebant. Quare & Theodorus Harmpolites lib. 9. t. 9. Primpilum ita definit: αειμασιλον ἐστὶ τὸ τοῖς ἀκρίταις ἀκοντιστῶν στρατιώταις διδιδόμενον σιτησίον ἢνα ἀναείηται τὸ τοῦ αὐτοῦ (στρατιώταις scilicet) scilicet Primpilum & Primpilares nomen erat..... Suidas Πειμπιλάρης ὁ τὸ μείζων ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων αὐτῶν Ῥωμαίων. Et Glossa Basilic. Πειμπιλάρης στρατιωτικὴ ἀνορία. Πειμπιλάρης πρῶτος

ἀκοντιστῶν, πρῶτον τῶν ἀκρίτων. αἰλκον τῶν ὀσσοῦ ἢτοι γυμνασίου τὸ σιτηρὸν ἐμβόλιον, τὸ ἀκόντων τὸ δῆρον. Sed & Graeci ad l. 1. Cod. de condit. ex lege: debitorum ex primipilo ita definiunt; ὁ δὲ τῶν στρατιωτικῶν τῶν ἀκρίτων γυμνασίου. De primipilo peculiaris est quoque titulus, Cod. Iust. lib. 12. t. 62. Atque vt in militia singuli cohortium primipilarij erant: de quo videndus Vegetius: ita & in officijs & cohortibus Rectorum provinciarum Primpilares fuerunt: quibus annona militaris ad limitem peruehenda committebantur.

Huius verò functionis magnae praerogativae fuerunt, de quo in Paratitlo, ac inter alia, magna commoda (id est salaria) vt docet lex 1. Cod. de primipilo: l. pater, & de adm. legatis, Vegetius lib. 2. cap. 21. de primipil. totius legion. Ex omni legione infinita commoda consequitur. Sed, & post administrationem

nistrationem primipili, dignitates eos manebant, vt docet lex 3. sup. h. t. Et haec breuiter de Primpilaribus.

Hos igitur a quadam Ducum militarium iniuria grauique detrimento vindicat hac leg. Constantius Imp. pariter vt Valentinianus Sen. l. 9. inf. & Theodosius Iun. l. 27. inf. De quo, antequam ago, sciendum est, quod h. l. & d. l. 9. & d. l. 27. indicatur, ita ius fuisse hanc tempestate, vt Duces militares munera seu sportulas quasdam a Primpilaribus exigere: vt ceteroquin varias ditescendiarationes Duces habere, cuiusmodi septem προσώβες, πηγάς septem, memorat Libanius, Oratione ἀπὸ τῶν πρῶτων π. 21. 22. ad quem locum iam quadam notati. Sed & Theodosius Iun. annonas eas non tantum suae dignitatis, publicè sibi constitutas percipisse; verum & alia quaedam licitè sibi vindicasse testatur l. vlt. sup. de crogat. milit. annon. Inter alia verò commoda erant compendia, quae ex com meatu indulto militibus percipiebant, de quibus l. 2. Cod. de off. P. P. Africa. Item stillaturae tum auri tum annonarum, quas a militibus exigebant: de quibus idem Libanius d. pag. 22. & l. 28. 29. sup. de crogat. mil. ann. Nouell. Theodof. 31. Spartianus Hadrianus, & Pescennio Nigro: Lampridius in Alex. Senenro. Item commoda, quae ex promotionibus militibus consequebantur: de quo eiusdem Libanij locus est dist. pag. 22. Addantur his omnibus ex hac l. & d. l. 9. & d. l. 27. inf. munera vel sportulae, quas Duces accipiebant a Primpilaribus; Quibus modum hac l. imponit Constantius, & Valentinianus d. l. 9. inf. & Theodosius Iun. d. l. 27. inf. vindicandis ab iniuria Primpilaribus, qui hac occasione grauius detrimenta sustinebant. Nempe Duces, & modum legitimum excedebant, & im-

menso pretio eas aderabant, seu aestimabant: pariter vt in aderandis Stillaturis Duces seu Tribunos modum excessisse docet lex 28. & 29. sup. de erogat. mil. annon. Ergo statuit hac l. Constantius, Primò vt nihil amplius Duces percipiant, quam percipiebant sub Patre suo Constantino M. Quis verò modus is fuerit, non liquet. Secundò statuit, vt species ipsae annonariae Ducibus praestentur, non verò aderentur; & vt hac l. id esset, non in nummum aurumve dirigantur: Quomodo aliàs stillaturas aderatas docet d. l. 28. 29. & l. vlt. cod. tit. Ratione addita: Ne super immensitate pretiorum necessitas conquirendi exurgat. Nempe quia immodico pretio eas sportulas Duces taxabant. Quod cum etiam circa stillaturas facerent, modum earum aderationi Arcadius & Theodosius Iun. posuere: d. l. 28. & 29. & d. l. vlt. Et ita quidem Constantius hac l. Atenim Iulianus in argento eas postea praestari voluit: quod etiam secutus est Valentinianus, d. l. 9. inf. & Theodosius Iun. d. l. 27. inf.

Ceterum, vt de eo constare possit, nunquid Duces superexegissent, iubet Constantius h. l. Primpilares (quos & idoneos mitti vult) apud acta Reetoris provinciae profiteri; quantum specierum modum in usum alimoniae militaris praebuerint, seu peruexerint, & quid ob munera, vel sportulam, Ducibus mittenda? Cuius, inquit, (sportulae scilicet) notitiam habet Officium Praesidale: Nempe modus legitimus harum sportularum fuit, sic vt officium Reetoris provinciae eius notitiam haberet. Quare cum Primpilares modum annonarum a se peruectarum, & earum quae Ducibus mittendae erant, apud acta Reetoris provinciae profitebantur, facile erat explorare, nunquid Duces superexegissent.

VI. * Idem A. ad Taurum PP. 6.

Beneficiarij, vel Officiales Rationales, si exhibitione cursus seu Primpilii necessitate neglecta, interuersa etiam ratione fiscali, ad Ecclesias putauerint transcendum, Curialium retrahantur exemplo. Si verò obnoxij rationibus, si id probabilis vitae studium postularit, transferantur, nec cessionem metuant facultatum. Quod si clandestinis artibus putauerint inrependum, ad Curialium similitudinem, duas concedant liberis: aut si proles defuerit, propinquis è propria substantia portiones, tertiam sibi met retenturi: Sin vero propinquorum necessitudo defuerit, geminae portiones Officiis, in quibus militant, relinquuntur, portione tertia tantummodo retentata. Dat. 1 v. Kal. Sept. Tauro & Florentio c o n s s. [361.]

NOTAE.

- * Lex 4. Cod. de Episcopis. Iungenda autem ei Lex 29. inf. de Decurionib. Hanc quoque legem omisit Baronius, quae Annales Ecclesiastici augeri poterant.
** Scribendum fuit (quomodo & factum oportuit superiore leg. 6.) Imp. Constantius A. et Iulianus Cae.
*** Taurus PP. Italiae scilicet sub Constantio. vid. Prosopogr.
**** De his dixi ad l. 5. sup. Ceterum Codex Iustinianus hodie omisit Beneficiariis, habet ita, Officiales Rationales. Cum tamen etiam Graeca Paratitla habeant, ἄντι τῶν κληρικῶν, ἢ ὁ καθολικός.
**** De Primpilo dixi ad l. 6. sup.
**** Id est, ad Clericatum: & verò id ita hic immutauit Tribonianus ad Clericatus honorem.
**** De quibus d. l. 29. Tgib. ita mutauit: ad priorem conditionem retrahantur: detractis hie, & inf. quae de exemplo Curialium hic dicuntur.
**** Probabilis vitae studium, vide l. eum qui probabilem, inf. de Episcopis: & Gloss.
**** Ad Clericatum.

COMMENTARIUS.

CLERICATU, an & quomodo Beneficiarij (de quibus ad l. 5. sup.) vel Officiales Rationales, conditionem suam euitare possint, definit hac l. Constantius Imp. pariter vt de Curialibus id

ipsum definit eo capite quod continetur l. 49. inf. de Decurionib. (quae huic coniungenda est, ceu vnus & eiusdem constitutionis pars:) Et ad quod sese hic bis refert Constantius. Ergo vt hic, ita & d. l. 29.

l.29. distinguitur: Vel enim Beneficiarij necessitatibus illis duabus (de quo dixi ad l.7. sup.) Officiales verò Rationalis rationibus obnoxij sunt, & tùm à Clericatu ad officia sua renocari eos oportet: vel obnoxij non sunt & tùm ad officia sua retrahi non oportet, si modò facultatibus suis vel earum parte certis casibus cedant (quomodo & aliàs eos qui Clerici facti fuerunt, ne ad pristinam conditionem retraherentur, bonis suis vel in totum, vel pro parte cedere oportuit: de quo tit. de Decurionib. & tit. de Episcop. Eccl. & Cler.) Et quidem sub sequentibus distinctionibus. Nam vel consentientibus officiis, id est, corpore ex quo illi erant, & quidem sub notione Iudicum Clerici facti sunt, & hoc casu, vt Decuriones, ita & hos facultates suas retinere posse definit: vel clandestinis artibus Clerici facti sunt; Et tùm rursùm subdistinguitur, vel enim liberos habent, aut propinquos; & tùm duas substantia portiones ijs relinquere tenentur, tertiã retentã; vel non habent, & tùm duas illas portiones officiis, id est, corporibus relinquere tenentur: Scilicet Principes & in his Constantius sic Clericatu aut Ecclesiã fanerant, vt ne eo obtentu officiis & corporibus necessitatibusque publicis præiudicium fieret. De ceteris vberius ad l. 49.

¶ Hæc verò illa est Constantij constitutio, quam memorat Socrates, lib. 2. c. 32. p. 603. cum post Selenciensis Concilij historiam & memoratum Constantij ex Occidente Constantinopolim reditam, institutumque ab eo Constantinopoli Præ-

fectum vrbi, (quod factum sine anni superioribus 360.) ait, Constantium capientem diucllere..... Ecclesiasticorum societatem, legem sanxisse, Vt ij qui publicis muneribus obnoxij essent, propria fortuna redderentur, eò quod quidam ex iis muneribus obnoxij erant: & hi quidem, Curijs; illi verò Rectorum officiis: ita enim locus ille vertendus est, non vt pessimè Interpres: verba hæc sunt: ὁ βασιλεὺς ἐπορεύσας ἐξασπείρας αὐτῶς, νόμο κελύδων, τὰς ἐποικειδύνας ἀπὸν δημοσίαις λειτουργίαισι, τῆ ἰδίᾳ τῶν ἐποικειδύνων, καὶ ἡδὲ τῶν πνεύς ἐξ αὐτῶν λειτουργίας ἐξασπείρουσι, οἱ μὲν, βασιλευσίων. οἱ δὲ, ἔν ταις ἐπαρχίαις τῶν ἐποικειδύνων. Scilicet δημοσίαις λειτουργίαισι sunt obnoxij maneribus ciuilibus, publicis functionibus occupati, vt Innocentius in hoc ipso argumento versans in Decretis c. 18. & apud Gratianum c. præterea, dist. 51. non verò, vt vertit Interpres, qui publica munera ebirent: τῆ ἰδίᾳ τῶν ἐποικειδύνων est propria fortuna conditioni reddi, non vt Interpres ad privata vitæ conditionem redigi, ἰδίᾳ τῶν, est propria fortuna (id est, conditio,) quæ vox fortune eandem significatu usurpatur inf. l. 28. 30. l. 1. 8. 172. 83. inf. de Decurionib. fortunam propriam subire coguntur. d. l. 172. id est, statum pristinum vt mox ibid. βασιλευσίων item vocat Curie sortem accipiendã, non Senatorum. Tandem οἱ ἔν ταις ἐπαρχίαις τῶν ἐποικειδύνων, non sunt, vt Interpres vertit, qui magistratus in provinciis gesserunt, verùm Magistratum Officiales, Cohortales, Beneficiarij.

VII. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP. ὁ. Post alia.

 V. in Proconsulum, Consularium, Correctorum, vel Præsidum Officiis ita stipendia merentur, vt Reipublicæ partes pro virili captu spernui laborum procurent, si cursui veredorum obnoxij, vel pastui primipili, militiam clariorem aditu obstricti itineris occupauerint, ita infulas adfectati honoris admittent, vt necessitatem vetustæ procurationis agnoscant. ¶ Liberi verò eorum, si ab ineunte æuo alterius gradus sacramenta meruerint, paternæ necessitatis condicione non aliàs fatigentur, quàm si adhuc eos, loci quamquam altioris, tamen eiusmodi docebitur retinere mensuram, & parua contumeliã dignitatis paterni muneris subdantur impensis. ¶ Et quoad huiusmodi homines in his provinciis militabunt, quos aut primipili pastus, aut necessitas veredarie non adigat functionis, xxv. eos stipendia à nexu Curialis nominationis absoluant. Liberis eorum ea condicione obnoxii Municipum complexui relinquendis, si militiã detrectauerint voluntatem. ¶ Subscribendarij verò, Tabularij, Diurnarij, Logografi, Censuales, si & censu opulenti erunt, & exercitatione quantalacunque eruditionis, post emensum munus eã condicione Curijs adregentur, si cum in Officiis essent vilioribus, nulla eos suppliciorum macula turpauerit. ¶ Et quoniam infinitum est viritim cuncta complecti, hoc quasi generale conclusio Legis amplectitur, Vt quicumque alij, sine defensione prædictorum privilegiorum, in quibuslibet vrbibus, oppidis, municipiis repperiantur, pro captu virium & mediocritate censuum Curialia officia suæ sortis agnoscant: & cetera. Dat. 21. Id. Mai, Hadrianopoli, diuo Iouiano & Varroniano c o n s s. [364.]

NOTÆ.

* Adest hæc lex à Cod. Inst. Iungendæ autem ei, lex 58. inf. de Decurionib. lex 18. inf. de cursu publ. Imo & lex 5. sup. de re militari, emendato die: nam ibi subscribitur dies 21. Kal. Mai. Forre ea lex 2. Cod. de apparitor. Mag. gistr. mil. quæ sine die & Consule est.
¶ Mamertinus PP. Italiæ scilicet sub Valentiniano Sen. vid. Prosepogr.
¶ Odo hic obseruandus: qui & in Notitia Imp. obseruatur.
¶ Itã d. l. 5. cui salutarem maximè Reipublicæ operam persequuntur.
¶ Itã sine leg. pro captu virium & mediocritate censuum.
¶ Spernui laborum, si vera est lectio, fuerint qui labores spernunt. Quæ vox alibi non occurrit: sed vox, spernax.
¶ MS habet hic sperui. Tentaret quis, spernui.
¶ Vide l. 7. sup. plenè tit. de curs. publ. inf.
¶ De Primipilo dictum ad l. 6. sup.

" Ambitu.
" Obstricti, id est interditi: An obstricti?
" Infule honorum: vide Glossar.
" 29. amittent. Possit tamen & hoc iusta interpretatione tolerari nempe eatenus honores hjs prodesse, vt tamen necessitates illas agnoscant.
" Quam officialis.
" 29. mensura.
* Secunda pars huius Legis.
" Putã Officiales Proconsulis, Consularium, &c.
" Id est Curialium.
" De Subscribendaris dixi ad l. 1. sup. de erog. mil. annon.
" De Tabularijs dixi ad l. 1. sup. de Tabularijs.
" De Diurnarijs dixi ad l. 1. sup. de erog. mil. ann.
" De Logographis dicam inf. tit. de collatio per Logograph.
" De Censualib. dixi ad l. 4. sup. de Tabularijs & Consualib.
" Turpare.
" Notanda hæc conclusio, & clausula proluxa constitutionis index.
" Ita quoque d. l. 5. 8. & 18. at d. l. 5. sup. de re milit. 11. Kal. Mai.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris quatuor constitutiones sequuntur, de Officialibus Iudicum, putã lex hæc 8. 9. 10. 12. b. t. Quibus addendæ sunt de iisdem Officialibus eiusdem lex 10. 11. sup. de Numerariis, lex 20. sup. de priu. appar. Mag. potest. lex 8. 9. 10. 11. 12. 13. inf. de diuers. officiis. Hæc sanè primã sui parte de Officialibus Iudicum agit eòque respicit, vt ne ij eorumque liberi obrentu aliquo elabantur. Atenim pars altera ab hoc titulo fermè fugitiua, Curias potius respicit: designatis videl. varijs hominum generibus, qui ad Curias nominari possunt.

Et verò hæc lex pars est prolixioris constitutionis Valentinianæ, quã tùm curijs, tùm officiis Iudicum, cursuique publico, & Rei Militari prolixè consultum iuit; vt apparet ex b. l. & l. 58. inf. de Decurionib. l. 18. inf. de cursu publico: l. 5. sup. de re militari, quæ velut vnus & eiusdem Constitutionis partes huic nostræ coassandæ veniunt: sic quidem vt, quemadmodum hæc l. agitur de liberis Officialium, ita quoque agatur d. l. 58. inf. de Decurion. de filiis Curialium: l. 5. sup. de re milit. de filiis Veteranorum. Ergo pars prior huius l. officia Iudicum ordinariorum & officiorum vtilitatem respicit. Nempe Officiales obnoxios exhibitioni cursus publici, (de quo ad d. l. 18. inf. de cursu publ.) vel pastui primipili (de quo ad l. 6. sup. & in Paratirlo) Dignitatis vel militiæ clarioris aut honoris alicuius obtentu ab hæc procuratione liberari vetat. Denique dignitatem nullam ab hæc procuratione immunitatum tribuere definit. Quod & ipsum de Curiali condicione definit d. l. 58. inf. de Decurionib. Nempe Officiales Iudicum ordinariorum suo quoque ordine & ad cursum exhibendum b. l. & l. 6. 7. inf. de diuers. offic. l. 34. 42. 46. inf. de curs. publ. & ad primipili pastum vocabantur, seu primipilares ex his sumebantur, vt docet d. l. 6. inf. de diuers. offic. & d. l. 18. inf. de cursu publ. Sic quidem vt ab his functionibus liberari non possent vllã dignitate, militiã, aut honore. Imò in tantum, vt liberi quoque eorum conditioni paternæ tenerentur, sub hæc tamen Dignitatum distinctione; Nempe vt non teneantur, si incunte æuo ita aliam Militiam subierint, & ad locum altioreme eamque dignitatis mensuram peruenierint, vt iam nonnisi cum contumeliã Dignitatis eius ad paternam conditionem vocari possint: si verò non tanta sit Dignitas, vocentur. Et hæc quidem de priori huius leg. capite.

¶ Postremo capite quatuor hominum genera designat Valentinianus, quæ ad Curiam nominari possunt. Primò Officiales, post primipili pastum & cursus exhibitionem, si nondum 25. annis Officiales fuerint, aliud si viginquinque stipendia meruerint: cum tamen ex Constantij l. 6. inf. de diuers. Tom. I.

offic. decennium sufficeret. Secundò & liberos eorum, si Militiam detrectent. Tertid curijs quoque adscribi permittit ciuitatum ministeriales & officia, veluti Subscribendarios, Tabularios, Diurnarios, Logographos, Censuales, (de quibus suis locis) post emensum munus (qui sanè Curijs adscribi optabant seu ad Curias aspirabant, vel vocabantur, vt præter hanc leg. de Tabularijs, docet altera eiusdem Valentiniani lex 2. sup. de Tabularijs:) sub triplici condicione; 1. si facultatibus abundent. 2. Si quantulumque eruditi sint: quæ eruditionis conditio cur à Valentiniano exacta fuerit in ciuitatum ministerialibus ad Curias nominandis, obscurum est: Tertia conditio est, si modò cum in officiis illis municipalibus essent, nulla eos suppliciorum macula turpauit, id est si non quæstioni & tormentis subditi fuerint. Quæ officiorum illorum vilitas fuit, vt Conditionales essent, & Quæstionibus obnoxij forent; vt ostendit quoque de Casualibus, l. 4. sup. de Tabular. Contra, ea Curialium dignitas fuit, (vt vocatur l. 4. sup. de Tabular. l. 47. inf. de Decur. & l. 1. inf. ad Leg. Corn. de falso:) seu honor, d. l. 1. in fin. ad Leg. Corn. de falso, vt vel torti ad Curiam non admitterentur, vt b. l. vel Principales à Quæstionibus fermè immunes essent, eiusdem Valentiniani l. 61. inf. de Decurionib. vel omnes de quo ad l. 4. sup. de Tabular. & sæpè inf. tit. de Decurionib. ac nominati ad d. l. 61. eiusdem Valentiniani. Sanè vt ita aliàs qui torti erant, non tam facile ad maiorem gradum perueniebant, ne Ordinum dignitas vilesceret: sic certè eos qui torti fuissent, vel subuerbisti, ciues Romanos fieri non potuisse, sed Dedititios tantum, notum est. Et hæc quidem tres conditiones adsciscendis in Curiam ciuitatum Officialibus, & inter alios Tabularijs, imponuntur hæc l. à Valentiniano Sen. Qui & aliam imposuit d. l. 2. sup. de Tabular. vbi vide quæ dixi. Ex hæc interim leg. & d. l. 2. sup. de Tabularijs apparet, conditionales seu Ministeriales ciuitatum inferius Curialibus fuisse. Hinc Conditionales ad Curiam tanquam ad maius quid aspirauere, & promoti fuere, b. l. & d. l. 2. sup. de Tabular. Et vicinensã Curiales ministerio Ciuitatis sese mancipantes, deponere dignitatem credebantur, l. 4. sup. de Tabular. Postremò & generali conclusione inbet Valentinianus Sen. b. l. quocumque alios, privilegij non subnixos, sibi vacantes, vagosque scilicet, ad Curiam vocari. Quod & ipsum compluribus legibus aliis inf. titulo, de Decurion. cauetur: putã l. 137. 139. &c.

ix. * Idem AA. ad Probum PP. 6.

Secundum Diui Iuliani statuta f. sportula Duci in quinquaginta libras argenti non ab vno Primipilari, sed ab vniuersis pariter inferatur; nihilque amplius Duces sportulae sollempnis praetexto conentur exculpere. Dat. vi i. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente AA. C. O. N. S. S. [365.]

NOTAE.

* Absit haec lex a Cod. Inst.
Probis PP. sub Valentiniano, v. Profopogr.
Lex haec Iuliani non extat.
Praetextum, in neutro, pro praetextus.
AA. C. O. S. S. id est A. D. 370. Neque enim anno 365. Valentinianus Treuiris conlilit.

COMMENTARIUS.

DE PRIMIPILARIBVS (de quibus plene Paratillo, & ad l. 6. sup.) deque SPOR- TULIS, quas hi Ducibus soluebant, est hac Valentiniani Sen. lex : pariter vt Constantij l. 6. sup. & Theodosij Jun. lex. 27. inf. Nempe definitur quis modus debeat esse harum sportularum: nam de ipsis sportulis satis dictum est ad d. l. 6. sup. sic quidem vt Iuliani super hoc constitutionem siue confirmet, siue declaret. Nempe (quod primò notandum) in quinquaginta libris argenti sportulas Ducibus à Primipilaribus solui voluit Iulianus, quod etiam h. l. confirmat Valentinianus : Cum tamen antea in ipsis speciebus annonariis sportulas solui voluerit Constantius, d. l. 6. sup. vbi & de eius rei ratione. Ergo Ducibus 50. libras argenti date sportulae nomine à Primipilaribus : Quinquaginta, inquam, libras argenti, id est, si ad aurariam rationem res reducatur, ex Arcadij aestimatione 250. solidi aurei: nam pro singulis libris argenti

quinos solidos inferri voluit. Haec sportula solemnis fuit ex hac Valentiniani Sen. constitutione. Atenim Theodosius Jun. postea, aucto in dies anni pretio, pro singulis libris argenti primipilares Ducibus sportulae gratia praestare quattuor tantum solidos voluit, ac proinde ducentos tantum solidos) l. 27. inf. vbi vide quae dicam adhuc. ¶ Verum quod declarat h. l. Valentinianus, (& verò secundò obseruandum est) data haec sportula, quam scilicet dari vult, non ab vno Primipilari, sed ab vniuersis pariter; scilicet (quod haec lex docet) in vnâ prouinciâ cuius limitu tuendo Dux vnus praerant, plures Primipilares erant qui annonae militaris curam habuerunt, seu pastum militare adcurarunt. ¶ Ergò tandem vltra hunc modum, sportulae nomine quidquam exculpere Duces vetat h. l. Valentinianus. Quorum auiditati multiplici sepe obuiam itum est, de quo ad d. l. 6. sup.

x. * Idem AA. ad Dracontium Vicarium Africae.

Principes, seu "Cornicularios, stationes" quae personis suis merito deferuntur, non aliis vendere, sed ipsos potissimum his administratiunculis perfrui iubemus. Quod si post pastum primipili de his putauerint nundinandum, non alteri quam Adiutoribus suis, & tamen his ipsis qui numquam eiusmodi stationes egisse doceantur, habeant libertatem licentiâque vendendi. Dat. i i. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. C. O. N. S. S. [365.]

NOTAE.

* Absit haec lex a Cod. Inst.
Dracontio huic Vicario Africae inscribuntur plures aliae leges Anno 364. & 365.
Et.
Stationes, hic & sine leg. pro loco quem quis tenet, & quidem proprie de statione & administratione Principum & Corniculariorum officij. Quo ipso sensu stationis vocem accipio l. 13. inf. de diuers. offic.
Administratiuncula tribuntur Principibus officiorum, h. l. administratio, l. 2. inf. de iur. offic. gubernare officia dicuntur, l. 6. sup. de princip. agent.
De hoc pastu primipili in Paratillo & ad l. 6. sup.
Nundinatio: vide Glossar. Theod. & Gloss. Basilic.

COMMENTARIUS.

DE PRINCIPIBVS, CORNICULARIIS & ADIUTORIBVS est hac Valentiniani Sen. constitutio. De quibus etiam Paratillo iam moneat, tamen hic plenius dicendum praeter ea quae Paratillo continentur. De Principibus primùm officiorum scilicet, neque enim de Principibus in militia hic dicendi locus: etsi ab illis ad hos nomen transit, teste

Asconio. Horum mentio in Notitia Dignitatum in omnibus ferme Magistratibus ciuilibus, Militariibus, Excepto Magistro officiorum, (vbi loco Principis Aditor primus nominatur) Quæstore, Comite S. L. & R. P. (pro quo ibi Primicerius Castrensis totius officij ponitur) sic vt Princeps in officio seu inter Officiales cuiusque primus ponatur

Et quidem vnus tantum in omnibus officiis omnium Magistratum Ciuilium & Militarium, nisi quòd duo Principes ponuntur in officio alterius Magistri militum praetentis in Oriente. Principis huiusmodi, qui principem locum regendis cohortibus obtinebat, meminit quoque Symmachus lib. 3. ep. 87. meminit & lib. 10. ep. 36. inf. Sumptus verò Princeps Primò vel ex, seu de eodem Officio vel Corpore, vt Princeps officij Proconsulis Asiae Comitibus per Haauriam Ducis Arabiae, Ducis Scythiae, Moesiae secundae, Primae Daciae Ripensis Consularium veluti Palaestinae, Praefidum veluti Thebaidos, Ducis Pannoniae secundae Valeriae, Pannoniae primae, Belgicae secundae, Correctorum, veluti Apuliae, Praefidum, veluti Dalmatiae.

Secundò. Vel de schola Agentium in rebus, & ferme Ducenarius, vt in Oriente Princeps officij Proconsulis Achaiae, Comitibus Orientis, Praefidi Augustalis Vicariorum omnium, Comitibus rei militaris per Aegyptum, Ducis Thebaidos Palaestinae, Phoenices, Olchoenae, Mesopotamiae, Armeniae: In Occidente Proconsulis Africae, Vicariorum omnium.

Tertiò. Est vbi non designatur, vnde sumeretur, veluti Princeps officij Praefectorum Praetorio, Praefidi Urbis, Magistrorum militum, Ducis Syriae.

Quartò. Vel ex alio officio, veluti Princeps officij Magistri Equitum Galliarum & Comitibus Africae, Tingitanae, Britanniarum, Mauritaniae, Tripolitanae, Raetiae, Ducis Armoriciam Britanniarum Moguntiacensis, ex officiis Magistrorum militum Praefentium alternis annis, vno anno à parte Peditum, alio, à parte Equitum; vel à parte Peditum tantum, veluti Princeps Comitibus litoris Saxonicis per Britanniam, Ducis Sequanici: item ex Praefidi Praetorio veluti Princeps Consularis Campaniae de officio Praefidi Praetorio Italiae. Et haec quidam de Principe ex Notitia Imperij. Principis apparitionis Praefecturae Praetorianae meminit quoque Ammianus Marcellinus lib. 15. p. 39. Symmachus Principis officij Praefidi Urbis & Vicarij lib. 10. ep. 36. Officiorum Principes memorat Capitolinus in M. Antonino Philosopho, p. 25. 26. Lampridius quoque Magistros aut Principes officiorum in Alex. Seuer. p. 124. Verum id de Indicum Officialibus perperam accipiunt nonnulli Interpretes, cum id de Palatinis & Castrensis officij eorumque Principibus accipiendum sit. Quos Spartianus in Pescennio Officiorum Magistros vocat. In Suida, & Glossis Basilicis rectè περὶ κερδὸς ἐπιπέρας ἢ πύργου, vel ὁ πρῶτος ἢ ἀριστερὸς ταξίαρχος. Et ita quidem proprio significato Principes accipiendos.

¶ Alio enim & latiore sensu Principes quandoque olim dicti officij, non quidem omnes qui in officio alicuius Magistratus apparebant, quomodo censet vir doctus, veluti qui sub Magistro officiorum militabant; Verum qui summates in schola vel officio & praecipui erant. Hoc sensu in passione Cypriani duo Principes officij Proconsulis, qui tamen Statores erant, dicuntur. Hoc sensu in Passione Processi & Martiniani, qui duo Magistri dicuntur, dicuntur alibi Magistri Principes, mox Magistri Principes. Magistri autem, vt id obiter dicam, siue qui in officio Magistri officiorum erant, siue qui nominatim ex schola Agentibus in rebus, quos Graeci ταξιάρχους dicebant, non quia ex schola Agentium in rebus principes mittebantur ad gubernanda officia ciuilia (adde & militaria) magistratum, quod idem vir doctus scripsit, nam neque ex Agentibus in rebus semper sumpti Prin-

cipes Officiorum: quod ex Notitia Imperij probatum est: Verum quia sub Magistri officiorum dispositione erant, quod praeter Notitiam Imperij docet lex 3 4. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 17. 18. 19. 20. & vlt. sup. de agentibus in rebus, l. 8. sup. de Princip. Agent. l. 2. sup. de comitatibus: l. 29. inf. de haereticis. Eodem sensu Principis appellationem accipio in passione Glyceria, εἶπον ὁ ἡγεμὼν τῶν πειλοκῆτι, δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν τῶν ἐπιπέρας ἀριστερῶν ἢ δεξιῶν. Quo loco vir doctus Principem ibi iudicis accipiendum putabat pro Praefecto Carceris: quod erroneum est. Nam etsi loco illo Princeps officij carcerem obsignare & obsignare à Iudice inbeatur, attamen in commune omnes Iudicum praecipiones à Principe officij implebantur: vt docet vel lex 6. sup. de Princip. Agent. in reb. Et haec de Principibus officiorum.

De CORNICULARIIS in Paratillo quoque dictum: sed tamen & testimonia d. d. & E. conquirenda. Igitur apud Asconium Praedianum in 3. contra Verrem: Accensus nomen est Ordinis, & promotio in Militia: vt nunc dicitur Princeps, vel Commentariensis, vel Cornicularius: haec enim nomina de Legionaria militia sumpta sunt: & Notitia Imperij eisdem vbique à Principibus officiorum secundos facit. Symmachus lib. 10. ep. 56. Petronianus, inquit, urbanarum dudum cohortium miles ad Corniculariorum gradum inculpati laboris diuinitate prouectus more institutoque Maiorum, testimonium meruit Castrensis industria, &c. Eiusdem meminit & Cassiodorus lib. 11. var. 18. 19. & 36. cuius verba alia occasione profertur. Fit & mentio in veteri Inscriptione Cornicularij Tribuni. Nominis rationem in genere reddit Cassiodorus 11. ep. 36. Praefuit enim, inquit, cornibus (ita enim scribendum, non curribus, non iuribus:) Secretary Praetoriani unde ei nomen est deriuatum. Fortè etiam paulò post, haec vox restituitur, ibi; eo ministro calculum [corniculum] scripsimus inempti. Inter Primates enim idem Cassiodorus numerat d. ep. 19. pariter vt Notitia, & leges. Panciroli in Notia ad ea deriuatum putat, quod pro Insigni, Cornu vteretur, vel fortè ex eo silentium ligantibus indiceret. Salmasius in Solinum p. 547. & 548. Cornicularios (quorum mensinit etiâ Valer. lib. 6. c. 5. 11.) in militia Romanâ à Cornibus, seu Corniculis galearum ita dictos autumat, & sic à galeae parafemo in militia Romanâ Beneficiarios, vt plurimum Tribunorum & Centurionum, & sic milites honestiores. Idque nomen ab antiqua Militia ductum in officiis Magistratum posterioris aui remansit, sic tamen vt tum nescierint vnde Cornicularij olim nomen habuissent. Ioculares aliorum hic lapsus iam feliciter profligauit Iurens ad Symmachum, nomen id deducendum vel à cornu tubae, vel à corniculis quibus vt & armillis olim donati milites. Ergo à Cornibus Secretarij ita dicti fuerint, Cassiodoro indices; quia ad Cornua Secretarij Iudicibus praesidèssent: & sic ab his Corniculis, Cornicularij: & Corniculum officiorum gerere dicti l. 5. inf. de iis quae administrant. l. 8. inf. de diuers. offic. quomodo corniculo merere apud Suetonium in Orbilio Grammatico. Quodnam verò Cornicularij officium in Secretario Indici seu Magistratus fuerit, nunc querendum est: Cassiodorus ipse PP. id indicare videtur lib. 11. var. 36. cum de Corniculario agens, ait: Eo ministrante calculum scripsimus inempti quod magnis precibus optabatur impleri: gratificati sumus cui leges fauerunt, neganimus cui iustitia non promissit. Nempe ad Cornua Secretarij adstabat & ministrabat Iudici agentis, loquentis, scribentis, rescribentis. Error est Panciroli, qui eum fuisse putat qui iussa, sententias, & decreta Praefidi Praetorio.....addito loco Caf-

fiodori i. var. 36. corrupto. Idem ait Iulium Firmicum lib. 1. cap. 6. innuere, Cornicularium sententias in delinquentes latas scripsisse: locus Firmici hic est, Erant, inquit, Cornicularij a. quibus damnatorum cura committatur seu clauicularij vel carcerum custodes, & quibus publicarum centenarum cura mandatur. Nihil tale Firmicus innuit. Ergo cornibus Secretariis aderat Cornicularius, & Iudici affabat, etiam quaestiones de reis habenti: vt ex Actis martyrum constat apud Baronium A. 290. Maximus, Praeses, dixit: tangit corpus eius: Auximus cornicularius dixit, confensio Praefidi: Hi ex horreis annonas & cellaria. praestabant l. 32. sup. de erogat. milit. ann. Adiutores habebant, b. l. Stationes his designantur, b. l. quae Administratiunculae eorum dicuntur, b. l. Dignitas verò eius magna fuit. Idem inter Primates eum numerat Cassiodorus 11. var. 19. vt iam innui sup. Quomodo & in Notitia Imperij ponitur statim post Principem: In legibus nostris pariter, l. 8. sup. de proxim. scissuris vel Principe, vel Corniculario, vel capitibus: l. 3. & 5. de iis que administr. Princeps, Cornicularius, Commentariensis, Numerarius, &c. h. l. Principes, seu Cornicularios, &c. De huius officij dignitate & privilegiis dicam ad eas leges, quae de his tractate videntur: & in his ad l. 8. & 9. inf. de din. off.

De ADIUTORIBVS, quorum h. l. mentio fit, agitur insuper & l. 3. 20. 21. sup. de Agentib. in rebus: l. 16. 17. 20. sup. de Palatinis S. L. l. 8. 16. sup. de Numerar. l. 5. inf. de custodia reorum: l. 4. inf. de executorib. Fit eorum passim mentio in Notitia Imperij: Et quidem variè. Est enim vbi Adiutorem habere dicitur Magistratus, vel Adiutores, cum officium non habeat, & quidem ex eadem schola electos, veluti Primicerius Notariorum, Magistri scriuotum. Sed & Quæstor habere dicitur subadiuantes, Adiutores, Memoriales, de scriuiis diuersis. Est vbi in officio Magistratus Adiutor primo omnium loco ponitur, veluti in officio Magistrati officiorum. Est vbi secundo loco, veluti in officio Castrensis S. Palatij inter Tabularium & chartularium medius. Est vbi tertio loco ponitur, inter Officiales post Principem & Cornicularium, medio scilicet inter Cornicularium & Commentariensem, veluti in officio Praefectorum Praetorio Orientis Illyrici, Proconsulis Asiae, Praefecti Augustalis, Praefecti Praetorio Italiae, Comitris Africae: vel medio loco inter Numerarium & Commentariensem sub Duce Pannoniae: inter Commentariensem & Scriuarios in officio Magistrati militum Orientis. Est vbi Quarto loco ponitur, post Commentariensem in officio Magistrati militum praesentalis in Occidente, Comitris Orientis, Vicariorum Asiae, Ponticae Thraciarum, Comitris limitis Aegypti, Consularium in Oriente, veluti Palaestinae, Praesidium, veluti Thebaidos; Ducum Valeriae, Pannoniae primae & secundae, Raetiae, Sequanici, Armorici, Belgicae secundae, Magontiaci: Post Numerarios in officio Comitris & Ducis Britanniarum Consularium in Occidente veluti Campaniae, Correctorum, veluti Apuliae, Calabriae. Est vbi Quinto loco ponitur, post Commentariensem & Quæstorem, veluti in officio Proconsulis Achaiae: post Commentariensem & Numerarios in officio Comitris Hispaniae, post Primicerium & Commentariensem in officio Magistrati Equitum per Occidentem: post Cornicularium in officio Comitris Tingitanae, litoris Saxonici, Mauritaniae, Tingitaniae, post Numerarios & singulares in officio Magistrati militum per Gallias: post Tabularios & Commentariensem in officio Praesidis Dalmatiae. Est vbi ponitur sexto loco, post

Commentariensem in officio Proconsulis Africae, Vicarij vrbis, post ab Actis sub Vicario Hispaniarum. Est vbi denique septimo loco, post curam epistolarum sub Vicariis Africae septem prouinciarum, Britanniarum. Est & vbi nulli Adiutores memorantur, veluti in officio Magistratorum militum praesentalium, Magistri militum per Thracias, & per Illyricum: Est vbi praeter alios & superiores Adiutores, ponuntur quidam alij medij inter Exceptores & Singulares, veluti in officio Praefectorum Praetorio: item medij inter Exceptores & Censuales, veluti in officio Praefecti vrbis. Adiutores porò hi variorum officialium Adiutores sunt: Quare in officio Ducum Libyae, Thebaidos, Palaestinae, Arabiae, Phoenices, Eufraetensis, Oschoenae, Mesopotamiae, Armeniae Scythiae, Moesiae primae & secundae, Daciae Ripensis, numerantur Numerarij & Adiutores eorum: & Commentariensis Adiutor: & viceversa Commentariensis adiutor. Sed & suos subadiuuas habuere: Hinc subadiuua Adiuoris duo, &c. in officio Magistrati officiorum ponuntur. Et Quæstor habere dicitur subadiuantes, Adiutores, memoriales de scriuiis diuersis. Et haec tenus quidem de Adiutoribus ex Notitia Imperij. Symmachus quoque lib. 10. ep. 36. memorat Adiutorem Urbani officij, de quo est quoque lex ult. Cod. de off. P. V. vbi & Primicerius Adiutor memoratur. In actis collat. Caribag. memoratur Nauigius Adiutor Nuretorum, & Peregrinus Adiutor subadiuuarum. Cassiodorus quoque Adiutoris Magistri officiorum meminit 6. var. 6. De Subadiuua agit Synesius ep. 145. Gloss. Basil. Suidas, Metaphraates in Actis Porphyry: & collat. Caribag. de quo dixi ad l. 3. sup. de Agentibus in rebus.

Nunc quid leges nostrae doceant de his Adiutoribus sub vnum conspectum proponendum est. Ergò Adiutores in variorum Magistratuum officiis memorantur, veluti Praefectorum Praetorio l. 8. sup. de Numer. Praefecti vrbis, d. l. ult. Cod. de off. P. V. Magistri officiorum, l. 3. 20. 21. sup. de Agentib. in rebus: qui Adiutores Palatinorum officiorum dicuntur, d. l. 4. inf. de executoribus. Comitris S. L. & R. P. l. 16. 17. 20. sup. de palat. S. L. l. 4. inf. de executoribus. Ducis Libyae l. 16. sup. de Numerariis: veluti Vicarij Africae, &c. h. l. Hoc primum.

Secundò alij fuerunt Adiutores totius Officij: & in his Primicerius, de quo l. ult. Cod. de off. P. V. Alij ipsorum Officialium Adiutores erant, vt Adiutores Principum, h. l. & l. 1. sup. de off. Reftor. Prou. Corniculariorum, h. l. Commentariensis, l. 5. inf. de custord. reorum. Numerariorum, l. 8. sup. de Numerariis.

Tertiò quid eorum muneris fuerit, ex parte quoque leges nostrae indicant. Adiutores inter Palatinos S. L. & R. P. matriculas Palatinorum tenebant, lib. 16. 17. sup. de Palatinis S. L. P. Adiutores Magistri officiorum seu Adiutores officiorum Palatinorum leges Magistro officiorum insinuare seu ingerere debebant, l. 3. inf. sup. de Agentibus in rebus. Apparitorum in prouincias mittendorum cura ad eos pertinebat, d. l. 4. imò in Adiutore hoc totius scholae status & Magistrati securitas constituta erat, l. 1. Cod. de offic. Magistr. officiorum. Adiutor Principis in Officiis Reftorum Prouinciarum litigatores in Secretarium inducebat, l. 1. sup. de offic. Reft. Prouinc. Ad Adiutorem Commentariensis pertinebat custodia personarum receptarum, & obferuatio, d. l. 5. de custod. reor.

Quartò, privilegia horum magna fuere: Nempe Adiutores Magistri officiorum, Honoratorum numero erant, & Vicariis Praefectorum exaequa-

bantur,

bantur, d. l. 20. 21. & l. 5. C. de principib. Agen. in reb. & Cassiodorus. 6. var. 6. Privilegia etiam Adiutorum Palatinorum Comitris S. L. & R. P. memorantur l. 20. de Palatinis: De Primicerio Adiutore officij Praefecti V. eius officij tempore, quidque ad eius curam pertineret, deque promotione ad id officium, est d. lex ult. Cod. de offic. Praef. Vrb.

Quintò, Adiutores (ducum) repetere idem munus vetiti, l. 16. sup. de Numerariis. ¶ Nunc de legis nostrae sententia. Vetantur b. l. à Valentiniano, Principes & Cornicularij stationes suas aliis vendere quàm Adintoribus suis, qui tamen ipsi nunquam eiusmodi stationes egerint.

xi. * Idem " AA. Festo " Consulari Syriae. "

Olita Cohortalibus Syriae priuilegia, quae à Diuo Diocletiano † porrecta sunt adque concessa, nos quoque porreximus, ac iubemus, Eos non ad sollicitudinem vastagae, non ad functionem nauiculariam deuoandos, non inuitos Curialibus coetibus adscribendos, verum peracto labore militiae, pastus primipili competenti sedulitate functione transacta, praerogatiuam his recusationis offerimus. Dat. vi. Non. Octob. Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTAE.

- * Lex 3 Cod Inst. eod. tit.
† In Cod. Iust. Imp. Valentinianus VALENS & Gratianus AAA. Reft. & proinde haec lex referenda ad Valentinianum & Valentem 11. cons. id est A. D. 368.
De hoc Festo dicam mox in Commentario.
Caeles scilicet vbi Antiochia.
† Diocletiani constitutionem nota, cuius nulla alibi memoria occurrit.
Pro vastaga. De hac porò dicitur plenius ad l. 4. & 11. inf. de Mutilugulis. Neque tamen hic vastagia reponendum, quod putauit vir doctus: de quo ad d. l. 4. & 11.
De Nauicularia functione suo tit. inf. lib. 13.
De Primipilo seu primipili pastu, tum in Paratitlo, tum ad l. 6. sup.
Id est, vt ne ad ballagam & nauiculariam functionem, vel Curias inuiti vocentur.
Referenda omnino haec lex, ad Valentinianum & Valentem 11. cons. id est A. 368. vide quae ad inscriptionem iam uotauit

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS cohortalium, id est officialium Reftoris Prouinciae, ac nominatim prouinciae Syriae (Caeles scilicet) est haec Valentis constitutio: pariter vt Constantini lex 1. sup. Sic quidem vt Privilegia à Diocletiano Imp. his olim tributa confirmatum est. Nempe immunes eos esse iubet peracto labore militiae & pastu primipili à triplici onere quae praerogatiua Recusationis b. l. dicitur: 1. à Vastaga onere, id est transfectionis onere per animalia, de quo dixi ad l. 4. & 11. inf. de Mutilugulis. 2. item à Nauicularia functione, quae & ipsa transfectionis species fuit, de qua suo titulo inf. de nauiculariis. Quomodo & ab ea excusabantur Agentes in rebus l. 20. inf. de nauicular. 3. Tandem à Curia onere, vt scilicet inuiti Curialibus coetibus non adscribantur. Quae ipsa, vt dixi, Constantini mens fuit, abrogata contraria Maxentij lege: l. 1. sup. Et tamen à protostasia munere immunes non erant, l. ult. inf. de protostasia.

Ex hac porò lege apparet, finem militiae Officialis seu cohortalis fuisse pastum primipili seu annonae militariae sollicitudinem. Quod & ipsum colligitur ex l. 10. sup. Vnde & Extrema functio, dicitur l. 6. inf. b. l. & à Veteranis sustineri militiae stipendiis emensis, l. 61. inf. de hereticis: de quo pastu primipili dixi in Paratitlo & ad l. 6. sup. b. l.

Tandem obseruandum, Festo Consulari Syriae hanc legem inscribi, cuius Festi meminit Ammianus Marcellinus lib. 29. p. 422. vbi tamen perperam Festinus vocatur (quanquam ibi postea Valens reposuit Festus) Festinus, inquit, Tridentinus ad Orientem transgressus est, ibique administrata Syria magistratibusque memoria peracto, bona lenitudinis & reuerentia reliquit exempla, unde regere Asiam Pro-

consulari potestate exorsus, &c. Meminit & Libanius de vita sua p. 51. Αδελφός τε, inquit, & φίλος Ευρωπον εἶναι ἀρχων ἐκείνου, ἀρχωνος δὲ περὶ τὴν Βάδονταν δὲσιν [Antiochiam] ἦσαν. Quibus verbis etiam Libanius tempus designat, nempe Festum Syriae praefuisse antequam Valens Imp. Antiochiam veniret: quò certè peruenit A. 370. Et haec de Festo Consulari Syriae. Hic idem Festus post administratam Syriam Magister memoriae fuit, vt idem Ammianus Marcellinus docet, & Suidas in v. φίλος: ex Eunapij Historia ibi, τὸ δὲ βασιλικὸν γράμμα ἐπετίθει: quae alioquin verba non cepit Interpretis eius, imò & mutare instituit: sic & de Nymphodiano.....epistolam Graecam ὁ αὐτοματῶς ἀπέστειλε τὸν βασιλικὸν γράμμα ἐπίστευσε. Et quia in eo nunc sumus, accedo omnino Valensij coniecturae ad Ammianum Marcellinum hunc ipsum Sextum Rufum Festum esse, cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Nam & tempora congruunt, & quod in MSS. Sextus Rufus Festus Dictator vocatur, id est, Magister memoriae. Nam quòd rectè probauit Guntherus de off. ducum August. p. 428. & Salmasius in Historiam Augustam p. 450. Dictare ad memoriam dicebatur Magister memoriae. Et certè quod ipse addo: scripsit omnino Festus ille A. 370. post Valentis de Gothis victoriam, & cum iam Persico bello Valens illigatus esset: quod docent extrema Breuiarij. Item addo & illud: omnino Breuiarij istius conficiendi negotium à Valente datum conuenire dignitati & officio quod gerebat Magister memoriae. Quod & initio Breuiarij indicari puto cum ait: breuem fieri à se praecipisse Valentem, & facultatem latius eloquendi sibi deesse.

Quibus addo quod forex indicio suo se prodit, cum extra propositum suum notat Alexandrum

Imp. Scriniorum Magistrum habuisse Vlpianum
Iuris Consultorem. Quod extra... ab eo notat vt
ta sese quoque... Ergo Festus hic fuit A. D. 368.

Consularis Syriae, A. D. 370. Magister Memoriae
A. D. 371. P. C. Afia: vide quae noto ad l. 3. &
ad leg. Cornel. de falso.

XII. *Imppp. VALENTINIANVS, VALENS & Gratianus AAA. ad
Probum PP. 6. Post alia.

Officia Rectorum Prouinciarum Tuarum Magnificentiae litteris volumus admoneri,
vt susceptos in Officio proprio vel probatos, Cohortium nomine Legionumve
priuilegiis astitiment inferendos. Dat. xvi. Kalend. Iun. Modesto & Arintheo CONS.
[372.]

NOTÆ.

* L. 4. Cod. hoc tit. Iungenda autem huic, lex 78. inf. de Decurionib.

Probus PP. sub Valentiniano, Illyrici scilicet, vt docet lex 28. inf. de cursu publ. l. vn. inf. ne damn. prouinc. inflig.
& Ammianus Marcellianus lib. 30. p. 447. & quidem vtriusque Illyrici tum Orientalis, tum Occidentalis (quod
vtrumque Valentiniano in Imperij diuisione cesserat) vt docet lex 7. inf. de metallis. Item Italiae, vt docet d. l. 28.
& in ea quidem Sardiniae; vt ostendit lex 6. inf. de metallis. Huius Probi multa mentio apud Ammianum Marcellianum
& Ausonium. Multaeque aliae constitutiones in hoc Codice inferuntur. vid. Protopop.

Veteranorum filios, vt docet d. l. 78. non, vt Cuiacius putabat, natos ex Cohortibus.

Pro nomini.

Vel Legionum C. Iust. Graeci sanè, & Legionum, expectentur.

Inferendi vox hic propria.

xvi. d. l. 78.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios, in Officialium numerum relatos ad militiam Armatam reuocari iubet Valentinianus hac l. contra quam in relatis in Curialium numerum statuit, l. 78. inf. de Decur. quae lex, huic, seu eiusdem constitutionis pars, coassanda venit: absque qua foret, huius legis sententiam nunquam teneremus: & verò eam nemo Interpretum haecenus tenuit. Nam Accuriam vel intactam transmissere, vel hoc sensu donauere, etiam Cuiacius, quasi Officiales, Cohortales quidem nomine essent: at reuera & privilegio Legionarij, & susceptos in officio natos ex cohortalibus susceptos accipiunt. Quae omnia inania sunt. Valentinianus enim cum Veteranorum filios ad militiam hoc tempore euocaret (proculdubio ad expeditionem aduersus Quados & Marcomanos, de quo vide Ammianum Marcellinum lib. 29 p. 439. & c.) vt saepe euocati, quod docet lex 15. 18. 19. 32. 35. 58. 83. 89. inf. de Decurionib. l. 1. 2. 4. 5. 7. 11. sup. de fil. mil. apparitor. l. 5. 8. sup. de re milit. (inter quas tres eundem Valentinianum auctorem habent, putà d. lex 5. 8. sup. de re milit. & d. l. 58. inf. de decur.) & locus Sulpitij Seneri in vita S. Martini. Quia multi Veteranorum filij ad diuersa officia sese contulerant, distinctum iuit officia, ex quibus Veteranorum filij ad Cohortes

seu Legiones, denique ad militiam retrahi possent, vel non: Nempe eos qui Curiae addicti essent, vel civilibus muneribus, aliisque necessitatibus obsecundarent, retrahi noluit, eo capite quod continetur d. l. 78. At retrahi voluit & sic cohortibus & legionibus inseri, qui in officio Rectorum prouinciarum vel Praefecti Praetorio suscepti fuissent, hac l.

Quare iam patet, Primò, verba illa susceptos in officio proprio, vel probatos, accipienda esse de Veteranorum filiis inter Officiales relatis. Secundò, verba illa Cohortium nomine (quae nomini) legionumve priuilegiis inferendos, id significare, eos cohortibus & Legionibus inferendos, quarum maxima privilegia sint. Ergo Veteranorum filios ab officiis & cohortibus Rectorum prouinciarum ad Armatas & militares cohortes reuocari voluit Valentinianus: pariter vt alij Principes voluerunt. Constantius l. 6. sup. de fil. mil. apparitor. Valens l. 7. d. t. Theodosius M. l. 83. inf. de Decurion: & l. 9. 10. sup. de fil. mil. appar. Honorius l. vlt. d. t. Imò ipsemet Valentinianus hoc ipso anno, altera constitutione ad eundem Probum PP. ab officiis publicis ciuitatum pariter reuocari noluit, putà l. 8. sup. de fil. mil. apparit.

XIII. *Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.
ad Seuerum PP. 6.

Primipilarij liberos, sacramentis atque militiae, quae eorum maioribus fuerat, elapsos, ad vltima quidem Apparitionis & eandem necessitatem minime deuocamus: auribus tamen quas tempus efflagitat iuuare Rempublicam statuimus expensis. Dat. 11. Non. April. Med. Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

* Absit hac lex à Cod. Iust. Iungenda autem illi proculdubio lex 6. sup. de desertorib. quaeque etiam argumento huic conuenit.

Seuerus

* Seuerus hic dicitur hic. & d. l. 6. PP. P. Atenim vocatur PP. V. l. 4. inf. de calcis cohortib. l. vn. inf. de mendic. non inuul. l. 2. inf. de lueris officior. Imò & l. 8. in fine Legatis, vbi tamen haec subscriptio addita PP. Karthag.
* Eorum maioribus.
* Per dignitates honorarias.
* Qua patres seu maiores.
* Se. aurarius: de quo mox.
* Hoc.

COMMENTARIVS.

DE PRIMIPILARIYM (de quibus dixi Primipilarij & ad l. 6. sup.) liberis, est haec Valentiniani Iun. lex: quae quidem pars est prioris Valentinianae constitutionis, ex qua superest, vt mihi quidem videtur, & alterum caput putà lex 6. sup. de desertoribus, quam ideo huic sociandam censeo.

Hac vt intelligatur, tria praenoscenda sunt. Primò, liberos Primipilarij officiali necessitati regulariter exemplo parentum, obnoxios fuisse, quod praeter hanc leg. docet quoque lex 11. sup. de fil. mil. apparitor.

Secundò praenoscendum, cum Militiae desertarum supplementa comparanda essent, saepe Imperatores anrum tironicum exegisse: de quo sup. tit. de tironib. vt in sp. d. l. 6. vel vt haec loquitur, si tempus efflagitaret, iuuari Rempublicam expensis Aurariis, (ita enim hic reponendum:) Auraria expensa hic, quo ipso sensu auraria praestatio, l. vn. inf.

qui à prae. tiron.

Tertiò praenoscendum, variis rationibus, hanc aurariam praestationem exactam, vel ab Honoratis de quo d. l. vn. vel ab iis quae tirones desertores dederant, vt in sp. d. l. 6. (quae huic coniungenda est) vel ab iis qui ad aliud vitæ genus sese contulerant quam oportebat. Hoc exemplo Primipilarij liberos conditioni paterna elapsos aurariis Rempubl. expensis iuuare iubet hac l. Valentinianus Iun. Alias Veteranorum filij elapsi militiae Armatae Vicarios pro se tirones dare debebant, cuius tamen praestationis gratiam facit Valentinianus Sen. in sp. l. 78. inf. de Decurion. Honorius in sp. l. vlt. sup. de fil. milit. apparit. Atque ita quidem haec lex intelligenda est: & socianda cum d. l. 6. sup. de desertorib. quae argumento quoque huic conuenit, nam & de desertoribus suae conditionis vtraque lege agitur, & vtraque de auraria praestatione.

XIV. Idem AAA. ad Proculum Comitum Orientis.

Virelicto Principatus officio quod gerebat, ad Senatoriae dignitatis nomen attribuit, propriae redditus militiae plumbatis cohercendus est. Dat. Prid. Non. Iul. Constantinop. Merobaudes 11. & Saturnino CONS. [383.]

NOTÆ.

* Absit hac lex à Cod. Iust.

Proculo huic Comitum Orientis inscribitur anno super 382. lex 90. inf. de Decurion. hoc ipso anno lex 103. inf. de Decurion. sed & dignitate omissa, lex 22. inf. de oper. publ. Eiusdem meminit Libanius de vita sua, p. 66. 68. & orat. ad Icarium, non semel p. 455. 456. 458. qui Icarium Proculo in Comitum successit. Quibus locis Administrationem eius tyrannicam suggillat, & quomodo cum dedecore Magistratu exierit.

De Principatu dixi plenè ad l. 10. sup.

De Plumbatarum poena dixi ad l. 10. & ad Libanium p. 16. 27. de ea in vniuersum hoc Codice sunt decem constitutiones: putà hac lex, & lex 2. inf. l. vn. sup. de his qui pot. nom. lex 40. 53. inf. de haereticis.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. leges sequuntur quatuor: putà lex 14. 16. 17. 18. inf. Hac lege PRINCIPATVS officio (de quo dixi plenè ad l. 10. sup.) relicto, Senatorem factum, reddi militiae suae, plumbatisque (de quibus plenè alibi) coherceri iubet Theodosius M. Quae quidem constitutio data ad Proculum Comitum Orientis (cuius etiam apud Libanium mentio non vna, de quo iam in Notis dixi) Pariter vt anno superiore 382. l. 90. inf. de Decurion. ad eundem Proculum Comitum Orientis data, & l. 93. eod. tit. Curiales, qui ad Senatoriam dignitatem aspirarent, praestare quas debebant reliquas functiones Curiae, vel si cunctas obissent pro se Curiae substituere voluit, ei rei Proculo ferid insistente. Quod quidem verumque quod Proculus. Theodosio M. tum illud inquam quod d. l. 90. tum quod h. l. potissimum continetur, saevi & tyrannici animi in Proculo isto argumentum est: sic

vt Libanius merito eum eo nomine perstrinxerit de vita sua & orat. ad Icarium, eius in Comitum Orientis successorem. Annon enim seuum id maxime, plumbatis coherceri eum qui Senator factus fuerat, cum satis esset propriae militiae ordinis sui desertores reddi? Verum hoc tempus est, vt quo plumbatarum vsus cum maxime Iudicum acerbitate in vsum venit, quem & aliàs à Theodosio M. coherceri oportuit, de quo iam quoque dixi ad Libanium p. 26. 27. Illud interim discrimen, collata hac l. cum d. l. 90. obseruandum, Curialem à Senatoriâ dignitate ad curiam tantum retrahi, non etiam plumbatis coherceri, quia Curiales à plumbatis immunes fuere sub Theodosio M. nominatim, vt si dem facit lex 80. 85. & alia inf. tit. de Decur. vbi dicam plenè: At Officiales coherceri, à quibus ipsi immunes non erant.

xv. * Idem

xv. * Idem AAA. ad Neoterium PP. 6.

I Apparitor diffugerit criminofus, Edictum quo reuocari possit, adiecta condicione, legibus, subsequatur: cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem a Iudice pro qualitate peccati sententia proferetur: veniam enim talibus nos promittimus non daturos, Vt saltem huiuscemodi oracula san- ctione perterriti, cum de indulgentia desperare ceperint, aut scelera nulla con- mittant, aut nouerint crimina nec fuge latebris, nec indulgentiis relaxanda. Dat. prid. Id. Iun. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONS. [385.]

NOTÆ.

- * Lex 6. Cod. Iust. eod. tit.
** Neoterium PP. vid. Prosp.
*** Criminosus, vide Gloss.
**** Qua? Impunitatis seu indulgentiæ? Minime: verum Comminationis, condemnationis; quomodo forte hic re- scribendum alterutâ voce.
***** Id est secundum leges.
***** Hanc vltimam sententiam elegantia omni detractâ, ita contraxit Tribonianus: Veniam enim talibus non permitti- mus, nec indulgentiis crimina subleuamus.
***** De hac desperandi voce ad l. 2. sup. de Veteranis. Desperationis necessitas, l. 11. de indulg. crim.

COMMENTARIVS.

IN REOS criminum Latitantes Apparito- res seu Officiales Receptorum prouinciarum, est hæc Valentiniani Iun. constitutio: quæ ut tribus sententiis constat, ita tria notabilia continet. Pri- mum, iubet eos Edicto proposito citari, de cuius- modi Edictis reorum & fugitiuorum citatoriis varia exempla variæque leges occurrunt. Secundò si ad hoc Edictum non venerint, in latitantes senten-

tiam a Iudice seu Rectore prouinciæ proferri iubet: quod addendum est aliis exemplis, quibus in absen- tem sententia dici potest: Tandemque quod Tertio notandum, omnem veniam seu Indulgentiæ Principa- lis spem præcidit, elegantissimâ sententiâ additâ, quam sustulit Tribonianus. Quod aliis exemplis addendum, quibus Principes protestati se veniam nulli daturus.

xvi. * Imppp. VALENTINIANVS, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Tatiano PP. 6.

Ordinariorum Iudicum Apparitores, qui vel Speculorum vel Ordinario- rum adtigerint gradum, nullo annorum numero, nullâ stipendiorum con- templatione lætentur, priusquam primipili pastum digestâ ratione comple- uerint. Quod si ante debitum locum, qui huic functioni habeatur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, omne quod primipilo debetur expendit. Eos etiam qui pro sceleribus suis soluto militiæ cingulo addi- cuntur infamiæ, ne integro peculio sub hac occasione lætentur, ita condignæ vltioni volumus subiaccere, ut functioni quoque, quæ extrema militiæ debebatur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. Dat. 11. Non. Mai, Med. Timasio & Promoto CONS. [389.]

NOTÆ.

- * Lex 7. Cod. hoc titulo. Tuenda autem huic lex 17. inf. de hæreticis.
** Tatianus PP. Orientis scilicet sub Theodosio vid. Prosp.
*** Receptorum prouinciarum, vide Gloss. Theod.
**** Speculatores.
***** Ordinarij.
***** De primipili pastu dixi Paratitilo; & ad l. 6. sup.
***** Eamque gestum.
***** Is qui, quicumque, non tantum speculator, vel ordinarius.
***** Habeatur, Cod. Iust.
***** Quam omne quod, ita Cod. Iust. rectè.
***** Possit hoc si lineari: sed tamen melius soluit.
***** Id est patrimonio, facultatibus.
***** Primipili functio, extrema functio: de quo dixi ad l. 11. sup.
***** Debetur, Cod. Iust. malè.

COMMENTARIVS.

PRIMIPILI seu annonæ militaris procura- tioni seu functioni (de qua plenè ad l. 6. sup.)

ne quisquam Apparitorem seu ex officio sese sub- ducat, antequam eam subierit, cauet hæc l. Theo- dosius

dosius M. Imp. Ac nominatim ne triplici obtentu. Primum ne quicquam Apparitor obtentu gradus Speculorum vel Ordinariorum primipili pastum euerit. Speculator in genere dicitur in Glossis: Rectè: Speculatores enim erant qui gladiis & lan- ceis olim circumstabant Magistratum, vel Principem, vt ex Suetonio liquet, Augusto, c. 74. Claudio, 35. Galbac. Tacito 2. Histor. ceterorum. At- enim Speculorum duo genera, vel munia fuere: Quod Glossæ docent uatitatorum & uatitatorum. Item speculator uatitator uatitatorum. Hoc posteriore significatu accipitur quoque in Enange- lio Marci c. 4. & l. .... de bonis damnatorum: (vbi etiam Chryostomus & Theophilactus) & in pas- sione Christophori in Martyrologio, & apud Sene- cam 3. de benef. 25. Firmicum S. c. 26. Diaconum lib. 21. Denique Silius de æt. & de quibusdam veteribus. Alio sensu Speculatores dicitur in Glossis. Quo- modo Plutarchus Tesserarium vocat Barbum Pro- culum, quem Tacitus Tesserarium Speculatorem: Liuius lib. 30. Speculatores vocat, qui Græcis uatitatorum, ingens die vno cursu emercentes spatium. In militia tales fuere Speculatores, quos Dio in Aduenio dicitur & ipse vocat. Quorum multa mentio in veteribus Inscriptionibus. Igitur tandem spe- culatores in officio Iudicum fuere, quos Iudex emittēbat aliquid speculatos, executuros & re- nunciatos. Quibus similes fuere, qui in militia & alibi frumentarij, de quibus alio loco. Qui Prin- cipis respectu Agentes in rebus, Curiosi, Mitten- darij.

Interim ex hac l. satis patet, Speculatores, de quibus agitur, non fuisse Carnifices: Gradus enim Speculorum hic dicitur, qui sanè carnifi- cum nullus ut puto fuit: & quidem secundò talis, ad quem ex alio inferiore conscendebatur, seu pro- motio fiebat post annorum numerum & stipendio- rum merita; tertio talis qui cum ordinatorum gradu hic iungitur, imò & ante ordinarios hic, ceu dignior nominatur; quarto talis, cuius obtentu immunitas à primipili functione prætendebat: vt proinde grauis sit error eorum qui hos Speculatores cum illis hætenus miscent: Illi scilicet à spiculo, vt rectè nonnulli censuerunt: Quomodo & specu- larij fabri, l. vlt. de iure immunit. dicuntur fabri spiculorum; Non vt censuit quidam nuper iocula- riter, fabricantes, qui nominationibus & actibus sociorum quandam spiculam gerebant: Hi verò à speculando. Et hæc de Speculatoribus.

Ordinariorum sit quoque mentio l. Princeps 3. infr. de iis qui administ. quæ lex est Valentiniani & Valentis. Princeps, inquit, Cornicularius, Com- mentariensis, Numerarius, & Ordinarij per singula officia possessorum adque adim nec non etiam manci- piorum comparationem sciatis sibi esse præclusam. Men- tio quoque fit in Notitia Ordinariorum inter Offi- ciales Præsidis Arabiæ. Officium Præsidis eiusdem Prouinciæ Principem de eodem officio, Cornicularium, Ordinarium, Commentariensem, Numerarium, & Ad- iutores eorum, Adiuuorem, A libellis sine Reuerenda- rium, Exceptores, & ceteros Officiales.

Ex his duobus locis vt & ex hac l. apparet: Pri- mò, Ordinarios in officiis Ordinariorum Iudicum fuisse prius veluti Præsidum non in aliorum Ma- gistratum Spectabilium aut Illustrium officiis. Se- cundò fuisse, non inter vltimos: quandoquidem ad eum gradum ab aliis inferioribus promotio fiebat: quod docet hæc lex: & disertè d. l. 3. quinto loco post Principem, Cornicularium, Commentariensem, & Numerarium ponuntur. At in Notitia Imperij, tertio loco post Principem, Cornicula- rium, ante Numerarios & Adiuuores, &c. No-

Tom. I.

men verò istud mutatum, vt multa alia, è militia nam ibi Ordinarij dicti, teste Vegetio, lib. 2. c. 7. qui Ordines in prælio ducebant, quia erant primi. Ita enim ex MSS. legendum est. Sic & in Glossis τριταρχος Ordinarius, manipularius. Ergo Ordinarij qui Ordines ducebant, non tantum manipulos pro- priè decem hominum, verum longè plures. Hinc adè Vegetius lib. 2. c. 8. Quingue ordinarios decem militum centurias, id est mille milites rexisse scri- bit. Nempe Centurionem primipili 400. milites, Primum hastatum 200. Principem primæ cohor- tis 150. Secundum hastatum 150. Triarium prio- rem 100. Denique in primâ acie positos & Prin- cipes ordinarios vocatos, testatur idem lib. 2. c. 15. Hinc & Ordinarij Legionis quorum mentio in ve- teribus Lapid. Alio sensu Ordinarij dicuntur ipsi mi- lites manipulares. Hoc sensu Festus; Sunt quidam etiam qui manipulem eum qui infimi ordinis sit, ap- pellatum credant Ordinarium. Et quidem Pedites. Hoc sensu Vopiscus in Bonoso: Militauit primùm in- ter ordinarios, deinde inter Equites: Duxit Ordines: Tribunatus egit; Dux limitis Rhetici fuit. Hoc sensu Capitolinus in Clodio Albino p. ... Atrox circa mili- tem: nam sæpè Ordinarios & Centuriones (nam ita hunc locum emendari fero) ubi causæ qualitas non postulabat in Crucem sustulit. Nam quod eo loco vir doctus Ordinarios nescio quos Centuriones facit, oppositos extraordinariis, minus probo: Nam omnino ibi Ordinarij sunt manipulares, seu grega- rij milites in Legione, qui stipendia scilicet in or- dine merebant, non quo sensu Ordinarij, ordinum ductores de quibus sup. Quod voluit alter vir doctus; quomodo & Cato: Quid mihi fieret si non ego stipendia in omnium Ordine Ordinarius meruissem semper? Hoc sensu dixit Frontinus 4. stratag. 1. in Ordine merere: Quod idem paulò post vocat mi- litem in Legione.

Vt ad priores, de quibus h. l. Ordinarios re- deamus, sanè ex Vegetio loco clarissimum est, Or- dinarios non infra Centuriones fuisse; nam imò Ordinarius aliquando 400. aliquando 250. ali- quando 200. duxit, cum Centurio tantum centum duxerit.

Nunc de Ordinariis, qui inter Apparitores Iu- dicum seu Receptorum prouinciarum fuere: Nempe Ordinarij in officio Iudicum procul dubio fuere, qui Principes, seu τριταρχος erant partis alicuius, seu manipuli cohortis Receptoris prouinciæ sub Prin- cipe totius officij: Ad quem, vt & ad Speculato- rum gradum ordine perueniebatur, & promotio fiebat. Igitur de his quæsitum fuit, vtum à pastu primipili excusarentur? Quod dicendum videba- tur, propter laboriosam videl. vtorumque mili- tiam: sic vt alio iure habendi viderentur quàm cæ- teri qui gradum aliquem obtinebant inter Officiales Iudicum: Verum h. l. immunitas hæc illis dene- gatur, definiturque adè, non alio eos iure habendos, quàm ceteros gradum aliquem obtinentes inter Officiales Iudicum, pariter vt in specie d. l. 3. infr. de iis que administ. Et hæc de Prima huius legis sententia.

Secundò Theodosius vetat quemquam Ap- paritorum Iudicum primipili functioni obnoxium, ob causariam missionem eâ functione liberari, id est, non ante ob morbum corporis vel defessam senectutē otio donari, nisi prius omne quod primi- pili debetur expendit, seu soluerit, & sic Primi- pili functionis indemnitati consultum fuerit.

Tertio, etiam eorum qui propter scelera sua militiâ officiali Iudicum soluntur, & infames sunt, facultatibus functioni, quæ alioquin eorum militiæ extrema debebatur, consili vult Theo- dosius.

R R r

fius : Ergo neque missione causaria , neque inhonestà seu ignominiosa cuiusquam facultates à Primipili functione immunes esse patitur : Et ut maximè militiæ cingulo amplius non vrentur , attamen facultates & peculia eorum huic functioni respondere iubet : Quæ nisi cingulo soluti essent , extrema eorum militiæ debebatur , vt *b. l. difertè dicitur*. Extrema scilicet hæc functio , & clausula fuit officialis militiæ , factio primipilaris : vt præter hanc *leg. docet quoque lex 10. 11. sup. lex 61. infr. de hereticis*.

¶ Porro quod *b. l.* de iis qui prosceleribus suis soluti militiæ cingulo infamiae addicuntur , dicitur : & ab Interpretibus omittitur , id non inani argumento , argumento inquam *l. 17. infr. de hereticis* , quæ cen eisdem constitutionis pars huic legi coniungenda est , de Eunomianis accipiam : Nempe , Eunomiani , peculiari in eos Principum odio omni militiâ olim ita submoti fuere , vt etiam militiâ , si quam haberent , soluerentur , & quidem etiam cohortali : Verùm ne hoc obtemperat & sub hac occasione , puniendorum inquam ita Eunomianorum ipsi lætarentur , quod hæc ratione grauem sibi olim futuram primipili functionem euitarent , voluit

Theodosius ita eos solui militiâ , vt tamen ex eorum bonis (quæ *pecunij* appellatione designat tanquam extra Rempublicam constitutorum , hand aliter ac seruorum) Primipili functioni nihil detraheretur . Ita quidem Theodosius M. *hæc l.*

At enim postea in Occidente , & in Oriente aliter constitutum : in Occidente quippe hæretici nefariæ superstitionis ita à Romana propemodum conuersatione submoti fuere , vt à Cohortalis militiæ necessitate liberarentur , vt docet *lex 48. inf. de hereticis*. Quod Theodosio Inn. in Oriente displicuit . Is enim vacationem iis à Cohortalinâ militiâ dari vetuit , *d. l. 48. pari ratione cum eâ quæ reditur lege nostrâ ; ne sub colore damnatæ religionis eliciant vacationis sibi cupitæ suffragia*. Sed & *l. 61. inf. de hereticis* ; Cohortalinæ apparitioni eos obligari voluit , in quâ emensis militum stipendiis veterani Primipili munus sustinere cogantur . Ergo triplex hæc parte ius fuit ; modò enim Eunomiani soluti Cohortali militiâ , vt etiam primipilarum ratio non haberetur , *d. l. 48.* Modò ita soluti , vt eius ratio haberetur : vt *hæc l.* Modò non soluti , vt ita suo tempore Primipilum sustinerent *d. l. 61.*

XVII. * Idem AAA. Cynegio PP. O. " per Orientem.

Vm ante placuisset † , vt à Primipilaribus " , secundum dispositionem † Diui Gratiani , species " horreis " , erogandæ Comitatenfis " militibus , ex more deferrentur " , Limitaneis verò pretia darentur , nunc placuit , vt aurum ad Officium Inlustris per Illyricum " Præfecturæ , cum " certâ taxatione " , id est , pro octoginta libris laridæ carnis , pro octogenis etiam libris olei , & pro duodenis modis salis singuli solidi , perferantur . Dat. v. Kalendas Iul. Timasio & Promoto CONS S. [389]

NOTÆ.

- * Abest hæc *lex à Cod. Inst.* Est autem ab hoc *titulo* fugitiua , meliusque posita fuisset sub *tit. de erog. mil. ann.*
- † De hoc *Cynegio PP. per Orientem* : vid. *Prosopogr.* Porro vel alij quàm *Cynegio* hanc *leg.* inscriptam fuisse oportet , vel *cons. emendandi* in subscriptione : iam enim *Cynegius A. 388.* superiore obierat . Et fortè referenda ad *A. D. 386.*
- † Quæ constitutione . Non extat . Certè ipsi Theodosio M. id placuisse indicari puto .
- De Primipilaribus , vide *Paratitlon.*
- † *Gratiani* constitutio hæc notanda , quæ alibi non occurrit .
- Species , id est annonariæ , veluti larida caro , oleum , sal , vt *sine legis.*
- An ex horreis efficerentur ? an in horrea ? Nil tale : In horrea delatæ adseruatæque ibi species annonariæ . *Deferri* , ut *inferri.*
- De Comitatenfis " mil. tibus dixi semel plene , ad *leg. ult. sup. de re milit. & l. 10. sup. de Numerariis ; hoc libro.*
- Sic *sine legis* perferantur .
- De Præfectura Illyrici dixi ad *l. 2. sup. de consis. Princip. & ad l. 7. de metallis.*
- Id est sub .
- Id est æstimatione & proportionem .

COMMENTARIVS.

DE ANNONÆ MILITARIS translatione , est hæc Theodosij M. constitutio . Quare & melius ea posita fuisset , pariter vt *lex 19. infr. sub tit. de erog. mil. ann.* Idèd tamen hunc in titulum coniecta est , quod ea *Primipilarum* mentio fiat , qui utique primipili partem , id est annonam militatam curabant . Ergo cum & Gratiano antea , mox & Theodosio placuisset , vt ex *Orientis* provinciis , in Illyricum species ipsæ annonariæ (putà larida caro , oleum , sal ,) ex horreis deferrentur perferrentur , præbendæ militibus Comitatenfis , qui ex comitatu in provincias missi , quique maioris quàm alij dignitatis erant , de quo plene ad *l. ult. sup. de re militari* : Limitaneis verò militibus , qui in limite prætendebant , seu in limitem Imperij custodiebant (de quibus dixi ad *l. ....*) pretia darentur , seu annonæ adararentur ; Nunc Theodosius M. pretia

seu aurum indistinctè dari , perferri iubet ad officium Præfecti Prætorio Illyrici . ¶ Quod ius sanè , alioquin variè habitum : Modò enim pars annonæ soluta in speciebus , pars in pretio , vt Riparenfis , *l. 14. sup. de erog. mil. ann.* Modò militibus species tantum datæ , sic vt pretia loco specierum milites exigere prohiberentur , quod sanè & postea placuit eidem Theodosio M. *l. 18. 20. sup. d. 1. de erog. mil. ann.* & Arcadio , *l. 21. eod. tit.* Et verò Theodosio hæc quoque *lege* id placet . ¶ Ac nominatim (vt de historia *huius l.* videamus) circa annos , quæ ex Oriente in Illyricum deferebantur , perferbantur , hæc tempestate . Quod utique velut singulare notandum , annonas videl. seu aurum in stipendia & annonas militum hæc tempestate ex Oriente in Illyricum perferri solitas , seu adiutum Illyricum , annonâ Orientis : Quod certè docet

Inscriptio

Inscriptio huius *legis* collata cum ipso *textu* , ubi agitur difertè de Præfectura per Illyricum , deque auro ad eius officium perferendo loco annonarum : Nempe magno molimine , magnòque sumptu hæc tempestate Illyricum defendi oportuit , aduersus impetum Barbararum gentium : Et fortè *Gruthingorum* , si modò hæc *lex* referenda est ad *A. D. 386.* Quo sanè anno vieti ij memorantur , Thraciæque ab his vindicata : post quos deuictos Theodosius & Arcadius Constantinopolim ingressi 4. Id. Octobr. apud Idacium *Fastis* *cons.* & Marcellinum , *Chronico* ; Zosimum *lib. 4.* Vel certè , conficiendis reliquiis Barbarorum , qui in Macedonum Theſsalorumque fortunas graſſati fuerant , absente Theodosio in Occidente aduersus Maximum : de quo vide Zosimum , *lib. 4. p. 770. 771.* & dixi ad *l. 2. inf. ad leg. Corn. de falsis* . ¶ Ergo cum antea partim annonariæ species , partim verò aurum ed perferrentur ex Oriente , aurum tantum perferri nunc indistinctè iubet Theodosius M. Vt cenſeo , quia annonarum copia in ipſo Illyrico eſſet , ubi auro facilè ea comparari poterant , quæ maiore

sumptu & fortè etiam corruptæ , ex Orientis provinciis in Illyricum antea perferbantur .

¶ De speciebus interim ipsis Annonariis , earumque adaratione , duo *hæc l.* notanda . *Primo* notandæ tres species militaris annonæ , 1. Larida caro , id est , porcina arida : de quo etiam actum *l. 2. 6. sup. de erog. mil. ann.* , 2. *Oleum* , quod ab hospitibus quoque quandoque milites extorqueret vetiti , *l. 1. 2. 3. 4. sup. de Salgemo* ; & Spartianum in *Pescennio Nigro* : & apud Vopiscum 3. Denique *Sal* , quod & ipsum milites à provincialibus exigere vetiti : testis Aurelianus Tribunus ad Vicarium suum apud Vopiscum : *Manus militum contine, oleum, sal, lignum nemo exigat.* &c.

¶ *Secundo* notanda adaratio harum specierum & proportio : Nempe vnum solidum seu aureum , pro 80. libris laridæ carnis , & olei , vt & pro duodecim modis salis perferri iubet . Vnde apparet , libram olei & laridæ carnis eodem pretio adaratum : & ita quidem vt 80. libra , solido seu aureo astimarentur .

XVIII. * Imppp. THEODOSI VS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP. O. "

His qui , de numero Comitatorum " , vel ex Apparitione Culminis " Vestri , Consulari " officio deputari sunt , nullus ambiendi & transfugiendi in militiæ ordinem habeat facultatem . Dat. 11. Kalend. Iun. " Heraclia " , Arcadio A. 1111. & Honorio 11. AA. CONS S. [394.]

NOTÆ.

- * Abest hæc *lex à Cod. Inst.* Iungendæque ei videntur *lex 139. inf. de Decurion. lex vn. infr. de scanis.*
- Rufinus PP. Orientis scilicet sub Theodosio M. vid. *Prosopogr.*
- Comitatorum , id est apparitores seu cohortales Comitatus , vt exillimo , Orientis .
- Id est Præfecti Prætorio .
- Fortè Palæstina , vel Phœnicæ , vel Syria Cœlæ , Cypri .
- Iul. d. l. 12.
- Ita quoque *d. l. 12. At d. l. 139. Constantinop.*

COMMENTARIVS.

AD aliam MILITIAM ambire seu transfugere Consularium officiales vetat Theodosius M. *hæc l.* quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis : quæ conditionis suæ transfugas ad debitam munia reuocatum iuit , veluti Curiales *l. 139. inf. de Decurion.* quæ huic coassanda videtur : Cohortales *b. l.* Quod ipsum & Theodosij Innioris Notitia ostendit . Officium , inquit , Consularis Palæstinae & ceteri omnes Consulares habent ita , &c. Exceptores & ceteros Cohortalinos , quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione Clementiæ Principali . Idemque & de Cohortalinis Præsidum mox dicitur : vt & in *Notitia Imp. Occidentis* , de Consularium , Correctorum , Præsidum per Occidentem Cohortalinis . Sed & id ipsum compluri-

bus aliis *legibus* hoc tit. prohibetur , quæ repetendæ ex *Paratitlo.*

¶ Illud porro *b. l.* docetur , Consularium , de quibus *hæc l.* agitur , Cohortalinos vel de numero Comitatorum , vel ex Apparitoribus Præfecti Prætorio Orientis sumptos : *Comitatorum* , id est , Comitatus Orientis , sub cuius dispositione fuerunt inter alias provincias Palæstina , Phœnicæ , Syria Cœle , Cyprus quæ Consularibus paruerunt . Sanè & *Notitia Imperij* docet Cohortalinos quosdam Rectorum provinciarum sumptos ex officio Præfectorum Prætorio , ac nominatim Principem officij Consularis Campaniæ de officio Præfecti Prætorio Italiæ . Sic & Officiales quondam Ducum ex officio Magistrorum militum sumptos eadem ostendit .

XIX. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Euthymio " Vicario Asia.

IN speciebus primipilaribus adarandis " eadem pretiorum taxatio seruetur , quæ in venalibus publicis poterit repperiri : is " enim qui excedere præcepta nostra tempraerit , seuerâ Iudicis sententiâ cohercebitur . Dat. v. Kalend. Mart. Constantinop. Arcadio 14. & Honorio 11. AA. CONS S. [396.]

Tom. I I.

RRR 2

NOTÆ

* Lex 8. Cod. eod. tit.
* Eadem Euthymio Vicario Afiz infcribitur hoc ipfo anno lex 4. seu vlt. infr. de protoftafia: quã ipsã agitur de Primi-
pilaribus.
* Abest hæc vox à Cod. Iust.
* Adarandis, id est æstimandis, taxandis: de hæc adarandi voce dixi iam alibi: vide Glossar.
* Cætera abfunt à Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

DE ANNONÆ militaris adæratione seu ta-
xatione & æstimatione, est hæc Arcadij
constitutio, quæ pariter vt lex 17. sup. me-
lius posita fuisset sub tit. de erog. mil. ann. vtperum
ideo in hunc titulum ea ab huius Codicis Conditoribus
(quos etiam secutus est Tribonianus) coniecta
est, quod specierum primipilarium in ea mentio fiat.
Species primipilares sunt species militares, seu annona
militaris; ideo sic dictæ, quod eius curam gere-
rent, seu eam accurarent Primipilares: de quo affa-
tim in Paratilo. Species autem Primipilares, sic
dictæ, vt species largitionales, l. 13. inf. de cursu

publico. Ergo, quia species seu annonæ milita-
res non ipse iam præberentur, verum earum pre-
tia, de quo ad l. 17. sup. modum pretiis, ne immo-
dica exigerentur, seu adærationi earum ponendum
credidit b. l. Arcadius Imp. Nempe vt eodem pre-
tio æstimarentur, quo species à foro rerum vena-
lium venduntur. Quæ & cæteroquin specierum
annonatarum taxandarum ratio fuit: vt docent
Præterea l. 10. 28. 32. vlt. sup. de erog. mil. ann. l. vlt.
de annonæ & tribut. l. 2. Tributa in ipsis specieb. l. 2.
de publ. compar. de quo ad eas leges dixi.

xx. * Idem AA. & Theodosius A. Anthemio P.F.P."

VICTORQUE ad Chartas vel Tabulas, vel quodcunque aliud ministerium,
Cohortalis, optauerit, non ante accedere permittatur, nisi eius nomen
matriculis receptum primitus fuerit: pœnã propõsita his, qui contra sta-
tuta cœlestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis Officium
iniungendum. Et adtinendis nihilominus in Officio, qui, etiam post
hæc præcepta, meditatione quãdam futuræ fraudis olim fortassis ita eorum Ordinum
actibus interfuerunt, vt, obtentu non dati militiæ nominis, liberum sibi, cum id ex-
pedissent, præcogitarent abcessum. De his sanè qui huiusmodi artibus ante hæc si-
bi euitanda Officia, Rescriptorum impetratione crediderint, id statuimus, Vt Rescrip-
tis quæ ad Tuæ Sublimitatis iudicium emittuntur, nullis præterea ad alios Iudices elici-
tis, eos vi patiamur, vel si obrepto aliqua fuerit impetrata, à nullo alio Iudice susci-
pantur. Dat. xvi. Kal. April. Constantinop. DD. NN. Honorio vii. & Theodosio iterum
AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Lex 10. Cod. eod. tit. Sciret autem hæc lex pssim συλλήγοι & ἐπιμαχοί.
* Anthemius PP. Orientis sub Arcadio. vid. Protopogr.
* An optare ad ministerium, hic, pro ambire ad ministerium: Nihil tale: ἐπιμαχοί tantum hic est (vt totã leg.) op-
tauerit accedere non ante permittatur.
* Iudicibus eorumque Officialibus.
* Id est Imperialia.
* Sequentia omnia recidit Tg/B.
* Inter Officiales.
* Ordines, id est gradus inter Officiales.
* Officiali & matriculis.
* id est iudicibus: cum id expedissent, neutro id relatiuo ad superiora illa eorum Ordinum actibus. Nisi malit quis hic le-
gere, cum id expedissent, quod non puto.
* Malim cuiusmodi, id est, quibuscumque.

COMMENTARIVS.

DE NON COHORTALINIS, & cohortali
tamen ministerio aliquo fungentibus, est
hæc Arcadij constitutio. Nempe ad co-
hortalinam militiam nonnulli ambiebant, & in his
Curiales quidam vt docet lex 17. inf. de diuers. offic.
seu l. 5. Cod. de Numerariis, qui tamen in matricu-
la cohortalium non erant qui militiam non sustine-
bant, neque vllas à fisco annonas consequiebantur,
d. l. 17. qui proinde degustato seu gesto pro arbi-
trio suo, officio aliquo mox ex cohortali militia
recedeabant: Quã ratione tum veris Cohortalinis
potiorum ordinum promotiones, quos per ordi-
nem & gradus deferri æquam erat, prærepiaban-

tur: tum etiam vtilitates publicæ destituebantur,
cum ministeria cohortalina ab his gererentur à
quibus gesti officij & publicarum rationum lacerata-
rum ratio non tam facile repeti poterat, vt pote
qui Conditionales non essent, vt Cohortalini, qui
ided quæstioni & tormentis subiici poterant: de
quo l. 4. 6. 7. 9. 11. in fin. sup. de Numerariis: veluti
Tabularij (qui hæc l. indicantur) qui & Numerari-
ij, vel & iam Chartularij: de quibus ad l. 5. inf.
de diuers. officij. Item Exceptores, d. l. 17. in f. de
diuers. off. Ergo prohibet hæc l. Arcadius quem-
quam deinceps non cohortalinum ad ministerium
cohortalium admitti, nisi militiæ cohortali nomen
dederit,

dederit, seu matriculã eius nomen receptum fuerit:
vt officiorum quædam Matricula fuit. Meminit
Cassiodorus 11. var. 17. vbi de promotionibus offi-
cij Prætoriani quæ Natali Domini fiebant: Vnuf-
quisque iuxta Matricula seriem tuã de signatione vulge-
tur, vt quem loci ordo postulat gradus promotionis acce-
dat. Egrediatnr vnus; vt anteponat vniuersos. To-
tam sequentium seriem ad prouectum trahit, dum prior
militiam perfundus exierit. Et ep. 22. vbi de Scriinia-
rio Actorum: Catellum, quem matricula series fecit
accedere, nostra auctoritas quoque Actorum Scriiniorum
curam præcepit obtinere. Imò & eos qui huius l. tem-
pore cohortale munus gererent in cohortali militiã

adineri iubet. Tandem & officiali militiã quanti-
libet Rescripto Principis ad Iudices ordinarios emis-
so liberatos, reuocari ad officialem militiam iubet
Exceptis tantum Rescripto ad Præfectum Prætorio
emisso, liberatis: Quæ differentia, & Præfecto-
rum Prætorio super alios Indices prærogatiua no-
tanda est, aliisque eorum ærogatiis accensenda: Cu-
ius Priuilegij ratio exinde repetenda, quod maio-
ris auctoritatis rescripta illa merito videantur, quæ
ad maiores Indices emittuntur perpenso consilio,
quàm quæ ad Ordinarios & minores, per obreptio-
nem vt plurimum: cui proximum est quod statui-
tur l. 26. inf.

xxi. * Imp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio P.F.P."

OLYCHRONIO, qui ex Primipilaribus in Memorialium Scriinia inre-
psit, conditioni propriæ restituito, generali lege decernimus, Omnes, qui
ex huiusmodi conditione Palatinis semet indecenter inseruerunt obse-
quiis, ommissis adsignari natalibus, adque omnes quorum interest huius rei
solicitudine, obseruare, ne quis desertis adueris Officiis ad Palatina vnquam sacramen-
ta adspiret. Dat. Prid. Non. April. Constantinop. Varane v. c. c. o n s. [410.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust.
* Anthemius PP. sub Theodosio Iun. & quidem Orientis. vid. Protopogr.
* Polychronij nomen frequens & vltatum hoc æuo.
* De Primipilaribus vide Paratilon & dicta ad l. 6. sup.
* De Memorialium: de quibus mox.
* Officialium.

COMMENTARIVS.

AD MILITIAM Palatinam, Officiales ac
nominatim Primipilares adspirare vetat hæc l.
Theodosius Iun. adspirantesque exinde retrahi &
conditioni propriæ restitui iubet, initio facto à
Polychronio quodam. Quod & ipsum constituit.
Constantius l. 4. sup. Theodosius M. l. 18. sup. Ho-
norius, l. 22. 23. 24. 25. inf. b. t. & idem Theodo-
sius Iun. l. 28. 29. vlt. inf. b. t. Cæterum, vt
ad aliam in commune militiam Officiales adspirare
vetiti, ita b. l. & d. l. 23. nominatim ad militiam
Palatinam Memorialium, seu ad scrinium Memoria-
lium: de quo memoriæ scrinio & Memorialibus
dixi suo tit. sup. de proximis Comitib. dispos. caterif-
que qui in sacris scriniis militant: & tit. de magistris
scriniorum. Quibus locis ostensum, inter quatuor
scrinia, quæ sub dispositione Magistris officiorum
erant, fuisse vnum, & primum quidem, scrinium
Memoriæ, cui & Magister peculiaris præerat. Quo-
rum Memorialium meminit quoque lex 2. sup. de
priuil. eorum qui in sac. pal. Ad eisdemque perti-
net lex 1. & 3. eod. tit. Notitia denique Imperij
ostendit: quid Magistris memoriæ muneris fuerit:

nempe Annotationes [Principis] omnes distare &
emittere & precibus respondere. Quo loco per, emit-
tere, vir doctus euectionis emissionem, id est, di-
plomatam confectionem pro conficiendo cursu pu-
blico accipiebat: Sane Emitti propriè euectio di-
cebatur, vt docet lex 33. infr. de cursu publico: &
Notitia Imperij, in Præfectis Prætorio. Imò &
emittere absolute, pro euectionem emittete: vt in
illo Notitia Imperij loco, Magister officiorum ipse
emittit. Et sanè Magistro officiorum muneris fuisse
euectiones emittete, ostendit inserta Triboniani,
non Gratianus ipse, in lege, Iudicibus, Cod. de
curs. publ. quæ deformata est ex l. 40. inf. de curs.
publ. & Cassiodorus in formula Magisterie dignitatis:
Fortè etiam emittete ibi fuerit annotationes Princi-
pis in prouicias emittete: Nempe Magistris memo-
riæ muneris erat annotationes Principis & dictare
& emittete. Ergo officiales ad militiam aliam
adspirare vetiti, ac nominatim b. l. & d. l. 22. inf. Pri-
mipilares, de quibus plenè, in Paratilo & ad l. 6.
sup. & quidem in specie huius legis Polychronius
primipilaris.

xxi. * Idem AA. Seleuco P.F.P."

VICTORQUE post militiam Prouincialis Officij, vel certè adhuc militans, ad maius
priuilegium militiæ, ditatus spoliis prouincialium, properauit, absolutus sacra-
mento eius militiæ originario solo adque status suis redeatur obsequiis. Neque his-
dem in futurum nulla ademptandi maioris splendoris, officij, adque sacramenti pote-
stas sit. Data Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio ix. & Theodosio v. AA. CONSS.
[412.]

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungendæque ei sunt duæ leges prox. 23. 24. aliæque de quibus ad eas leges.
 " Seleucus sub Honorio PP. Italia scilicet (sub quo & Africa) vt docet hoc ipso anno lex 52. inf. de hæreticis: lex 37. inf. de am. & trib.
 " Veluti ad palatinam Comitum S. L. militiam, vt ostendunt duæ leges proximar.
 " 28. Sui.
 " Duplex hoc abnutium ferri potest, vt alibi non semel. vid. Gloss.

XXII. * Idem AA. Eucharis Proc. Africa.

VIA plurimi consuetam Proconsularem cæterorumque Iudicum fugientes militiam diuersis Palatinis, seu Inlustrium potestatum, officiis se sociasse dicuntur, decernimus, omnes absolutos cingulo militiæ ad propriam functionem reduci. ¶ In futurum sanè præcipimus, vt si quis comprehensus ad militiam Palatinam adspirare aliquibus indiciis adprobetur, in æternum Mancipati vel Susceptioni societur: non ante ex eius officij conuersatione remouendus, quam vitæ finis huiusmodi sententiâ eundem potuerit liberare. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. A. A. C O N S S. [412.]

NOTÆ.

- * Abest lex à Cod. Iust. Iungendæque ei, lex 9. sup. de Curiosis: lex 19. 20. 21. inf. de exactionib. lex 12. inf. de annona & tribut. l. 35. inf. de susceptorib. quæ omnes eidem Eucharis inscribuntur, eodemque die datae sunt. Imò & coniungendæ lex 22. sup. & l. 24. inf. h. 2. quæ & in eodem argumento versantur, & eodem die datae sunt, etiam ad alios Magistratus.
 " Africa.
 " Ordinatorum vt l. prox. 24.
 " Officialem.
 " Vide l. 21. sup. ac nominatim Palatinis S. L. vt docebit proxima Nota.
 " Veluti Comitum S. L. vt docet d. lex 24. in f. huic coniungenda.
 " Mancipatum census publici intelligit, quod pertinet ad l. 9. sup. de curiosis, quæ huic coniungenda est.
 " De qua agitur etiam d. l. 31. inf. de susceptorib. quæ inter alias huic legi iungenda est.

XXIV. * Idem AA. Probo Com. S. L.

VISQVE in officio Palatino, Apparitor, vel exutus eodem munere, ex Proconsulari officio, vel Ordinarij Iudicis potuerit reperiri, sublatis militiæ priuilegijs, functioni propriæ regionique reddatur. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodosio V. A. A. C O N S S. [412.]

NOTÆ.

- Abest hæc lex à Cod. Iust. Quæ quibus coniungenda sit, iam ad superiorem dictum.
 " Probus Comes S. L. sub Honorio: vid. Protopogr.
 " Comitum S. L.
 " Africa: vt docet quoque lex superior, huic inter alias coniungenda.
 " Regio, pro prouincia.

COMMENTARIUS.

DMILITIAM Palatinam (de quo etiam ad l. 21. sup.) ac nominatim Comitum S. L. (vt Magistri officiorum d. l. 21. sup.) Officiales Reſtorum prouinciarum, ac speciatim Proconsulis Africae, siue adhuc militantes, siue post militiam officialem, adspirare verantur ab Honorio his tribus legibus, quæ inter se coniungendæ sunt, quamlibet ad diuersos Magistratus datae. Verum in eandem sententiam: Nempe idè Præfecto Prætorio, inscribitur lex 22. quia vt cæteroquin ad eum summa rerum spectabat, ita huius leg. executio ei præcipua incumberebat. Ideo Proconsuli Africae lex 23. quia de eius Officialibus præcipue agebatur: Ideo Comiti S. L. lex 24. quia Officiales eò se conuulerant. Ergo huic malo mederi Honorius instituit ad Eucharis Proconsulis Africae proculdubio querelam: pariter vt aliis malis per eandem Africanam circa rem tributariam & cursum publicum, l. 9.

sup. de Curiosis: l. 31. inf. de susceptorib. l. 19. 21. inf. de exactionib. l. 32. inf. de annona & tributis: quæ omnes leges eidem Eucharis Proconsuli Africae, eadem die inscriptæ his tribus pariter coniungendæ veniunt.

¶ Ergo ad militiam Palatinam Officiales adspirare verat Honorius, rationem eius interditi indicans l. 22. nempe quod hi ditati spoliis prouinciarum, ad maius priuilegium militiæ idè properarent, vt ita militiæ illius tutelâ tuti essent. Quare & in præsens, & in futurum huic rei ita prospicit: in præsens scilicet, reuocari iussis eis ad Officialem militiam: in posterum verò, si qui se ad Palatinam militiam socialent, in æternum sociari iubet Mancipati census publici scilicet, seu Mancipium functioni (de quâ agitur quoque d. l. 9. sup. de Curiosis: quæ his inter alias coniungenda est; & de quâ prolixè agitur l. 15. inf. de cursu publico: vel susceptioni.

ceptioni tributorum: de quâ agitur & d. l. 31. inf. de susceptorib. quæ & ipsa his legibus socianda venit. Hinc interim obseruetur, quoddam pœnæ genus fuisse, Mancipem census publici, & susceptorem tributorum, & quidem in æternum fieri.

xxv. * Idem AA. Liberio PP."

VICINQUE ex diuersis Officiis omnium Moderatorum Officiales contra vetitum altioris militiæ gradum indebitè obtinuisse noscuntur, in propria reuocentur Officia. Vniuersos igitur Apparitores, quos extra conscientiam tuam vel stipendiorum meritum, claruerit ad militiam conuolasse, præcipimus reuocari: Similique præceptione diuersorum Iudicum Officiales antiquæ militiæ restitui; & cetera. Dat. vi. Kal. Dec. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. A. A. C O N S S. [412.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Eique iungenda est lex 170. inf. de Decurionib. & lex 1. in f. de Collegiis.
 " Italia.
 " Fortè alterius? Sanè sic & sup. l. 22. ad maius priuilegium militiæ.
 " Tuos Præfecti Prætorio.
 " Altioris, seu alteram.

COMMENTARIUS.

Militia quacunque (pariter vt superioribus tribus legibus hoc eodem anno) Honorius Officiales omnium Iudicum, tum Præfecti Prætorio, tum aliorum, ad officium suum retrahi iubet hæc l. pariter vt Curiales, qui muneribus patriæ non expletis Curiam declinarant, aliâ fortè militiæ: l. 170. inf. de decurion. vt & collegiatos ac Corporatos, vrbium suarum refugas, l. 2. inf. de Colle-

giatis: quæ duæ leges seu eiusdem Honorianæ constitutionis partes huic coniungendæ veniunt. Nempe hæc horum temporum..... fuerunt, vt quilibet passim suas vrbes suaque officia desererent: quibus retrahendis varias constitutiones subinde Honorius ferre necesse habuit. Ergo omnes hos simili formâ reuocari voluit, vt loquitur d. l. 2. inf. de Collegiatis.

xxvi. * Idem AA. Anthemio PP."

Iquis è grege Cohortalinorum virgute criminis infectatione stipendijs fuerit exemptus, aut otio traditus, quietis artibus inmoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare, indultum nostræ maiestatis oraculum Amplissimæ Tuæ Sedi offerat allegandum: Sanctione hæc Edictis propositis diuulgandum, vt prouinciarum Iudices sciatis, si quas cælestes prescripiones super reddendâ militiâ eliquerit prouincialis Apparitor, quas non ante præcelsa Sedes Tua librauit, auditionem, huius Legis intercessione depulsam. Dat. xi. Kal. Mart. Constantinop. Honorio X. & Theodosio VI. Augg. C O N S S. [415.]

NOTÆ.

- * Lex II. Cod. Iust. ad. tit. Eodem die lex 9. sup. de contrab. empt. etiam ad populum, emissa.
 " Orientis.
 " Infectatio criminis.
 " Quietis artibus immorari.
 " Misericordia precum. Sic nouæ miserationis vox pro petitione abolitionis l. 1. inf. de abolitionib.
 " Repedare, vide Glossar.
 " Sequentia rescauit. Tribonianus tanquam superflua.
 " 28. Diuulganda. Hinc interim liquet, sanctiones Imperatorum Edictis Magistratum & in his Præfecti Prætorio propositis diuulgatas. De quo vid. Paratitlon, de consis. Princip. & quæ dico ad l. vn. si per obreptionem.
 " Nil temerè mutem: quamuis probabiliter quis reponat rescriptions: id est rescripta.
 " Librare, pensare vide Glossar.
 " Audire, pro Audientia, vide Glossar. Quomodo & in altera eiusdem Theodosij Iunioris constitutione, l. 72. inf. de nauicul. sub sua sedis audicione.

COMMENTARIUS.

RESTITVTI militiæ cohortalinx Cohortalis ob crimen solutus (veluti ob concussionem arg. l. 9. sup. de contrab. empt. quæ eadem die data est ad populum) rescripto Principis vetatur hæc l. à Theodosio Iun. nisi rescriptum Præfecto Prætorio allegatur, atque ab eo probatum fuerit. Cum quo

nil commune habet quod Officiales Officiali militiâ perfuncti idem officium repetere vetiti: de quò ad l. penult. sup. de Numerariis: l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu: nempe quia ibi publicæ disciplinæ semel gestæ sufficiunt. Est enim hæc lex non de iteratione eiusdem officij, verum de Restitutione Officialis

lis qui ob crimen eo depositus semel fuerat. Ergo semel ob crimen officio depositum ad id repedare, eique restitui Principis rescripto, quam vetat Theodosius Inn. nisi Praefectus Praetorio rescriptum istud probauerit, scilicet ob crimen officiali militia saepe depositi ad Principem grassabantur, precibusque oblati ab eo restitutionem officij emerebantur: Verum quia facile Principi obreperetur, rescriptum istud seu abolitionem & restitutionem istam Theodosius Inn. Praefecto Praetorio approbati prius voluit, neque aliter a Iudicibus admitti. Quod sane probum Theodosij Iunioris institutum fuit, & magna Praefecti Praetorio prerogativa ac nominatim Anthemij, cui id b. l. defertur. Verum nil inirum a Theodosio Inn. id Anthemio Praefecto Praetorio deferri: vt pote qui molem Imperij Theodosiani hac tempestate sustinuit, quoque summam rerum ad dionysium & dionysium administrabat, teste Socrate lib. 5. cap. 1. vbi &

eius prudentiae effert προμηθευσα & πότε αὐτοῦ πονηρὸν καὶ ἄδικοι καὶ ἀβέλους ἐπελάττει δὲν. De quo videndus & Synesius ep. 73. imò & ep. 47. 49. 75. 79. Chrysothomus ep. 17. 10mo 7. Sidonius carm. 2. v. 94. Chron. Alex. An. 406. de quo dicam plenius ad l. 167. inf. de decur. plurimarum legum, & inter alias recentandae legis, qua provinciae suae administratio prohibetur; vt testatur Synesius d. ep. 73. vt & legis 169. inf. de Decurionib. Ergo Praefecti Praetorio rescriptum insinuari, atque ab eo probari in hac specie vult Theodosius Inn. & sic Probatum valere. Cum tamen ob culpam vel negligentiam disinctos apparitores nullo modo ex rescripto ad militiam adspirare voluerit Valens Imp. ac nominatim Theofamenes l. 14. inf. de divers. officiis: & Honorius Imp. l. 18. & 20. inf. dict. tit. de divers. officiis: vt & susceptores & Tabularios, l. 27. inf. de susceptoribus.

xxv i. * Idem AA. Eustathio PF.P."

Ro singulis libris argenti, quas Primipilares "Viris" Spectabilibus Ducibus sportulae gratia praestant, quaterni solidi pabeantur, si non ipsi argentum offerre sua sponte maluerint. Dat. x i i. Kal. Iul. Constantinop. Hon. x i i. & Theod. x. AA. CONSS. [422.]

NOTAE

- * Abest haec lex a Cod. Iustin.
* Eidem Eustathio Praefecto Praetorio inscribitur hoc ipso anno lex 13 sup. de metatu: lex 3. sup. de postulando: lex 2. sup. de Adfessorib. Ex quibus d. lex 13 sup. de metatu: ostendit eum Praefectum Praetorio Orientis fuisse.
* De Primipilaribus, dixi ad l. 6. sup.
* Fortè Primipilares Viri.
* Spectabiles Duces. vide Notitiam Imperij.

COMMENTARIUS

DE PRIMIPILARIBUS (de quibus in Praeratio & ipse plene dixi ad l. 6. sup.) ac nominatim de SPORTULIS, quas Primipilares Ducibus praestabant; est haec tertia hoc titulo Constitutio; Prima fuit Constantij d. lex 6. sup. Secunda, Valentini Sen. l. 9. sup. Quibus locis, de his sportulis affatum dixi. Hac sane lege proportionem auri, ad argentum in sportulis illis soluendis sancitum fuit Theodosius Inn. de qua alioquin proportione argenti ad aurum suo titulo in f. peculiari lib. 13. r. 1. de argenti pretio quod thesauris inferunt. Nempe cum argenti librae sportulae nomine Ducibus praebendae

essent, neque ad manum semper haberent argentum Primipilare, vel etiam aurum solvere malletis, & auri pro argento praestandi facultatem praestandam, & proportionem auri ad argentum ineundam credidit Theodosius Inn. Igitur quatuor solidos auri pro singulis libris argenti praebere oportere definit, cum tamen Arcadius pater ipsius d. l. vn. de argenti pretio: quinque solidos auri pro singulis libris thesauris inferri iusserit. Adeo scilicet in dies auri pretium increvit, de quo ad d. l. vn. & ad l. vn. sup. de oblat. Votorum.

xxv i i. * Idem AA. Asclepiodoto PF.P."

Valentinianae & ceterarumque Legum, quae diuersa super Temporibus usurpatae militiae statuerunt, auctoritate cessante, haec praecipimus obseruari: Primium, vt neque Curialis neque Cohortalis, neque Curialis aut Cohortalini filius, conditione deserta aliam audeat adspirare fortunam, cui maiorum suorum exempla praeducant. Dein, si quis memoratarum conditionum laqueis inretitus, ad militiam Armatae per subreptionem vel inlicitum patrociniū transierit, & id Curia, ex qua Tiro ortus est, per decennium iugiter siluerit, vt is qui in castris sine aliqua fortunae pristinae conuentione incessanter stipendia meruerit designata, & strenue susceptis armis insudauerit, minime conueniatur ulterius, sed priuilegia & praemia viri fortis expectet: & cetera. Dat. xv. Kal. Iun. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniانو v. CC. CONSS. [423.]

NOTAE

NOTAE

- * Abest haec lex a Cod. Iust. Iungenda autem illi lex 14. sup. de primil. eorum qui in Sacro Palatio. Imò & lex 184. inf. de Decurion.
* Orientis.
* Valentiniani Sen. legem intelligit, cuius duae partes supersunt l. 6. sup. de re milit. lex 64. inf. de Decurion. cuius meminit idem Theodosius Inn. l. 16 sup. de Agentibus in rebus.
* Armatae, Palatinae.
* Legi 14. Cod. eod. (quae alioquin desumpta est ex l. ult. inf.) haec sententia inserta Cod. Iust.
* Pars haec fugitiua ab hoc titulo, meliusque collocata fuisset sub titulo de Decurion.
* Fortis viri, id est militis.

xxix. * Imp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Florentio PF.P."

I quorum nomina Excellentiae tuae suggestio comprehendit, omnesque qui ex Primipilariis ex quacunque provincia quamlibet militiam contra licitum praesumpserunt, etiam si obtinuisse eam speciali Adnotatione nostrae indulgentiae videantur, spoliati cingulo ad priorem statum & conditionem pristinae reuocentur, omni aditu cuiuslibet dignitatis ita huiusmodi conditioni pracluso, vt non solum impetratis iam beneficiis careant, verumetiam si quid postmodum elicere temptauerint, id omne in inritum deuocetur: Praeceptis enim vestris & publicis utilitatibus in perpetuum debent esse subiecti, nec exsequendarum necessitatum munia declinare. Dat. vi. Id. Iul. Constantinop. Felice & Tauro CONS. [428.]

NOTAE

- * Abest haec lex a Cod. Iust.
* De Primipilaribus dixi semel ad l. 6. sup.
* Id est obtinuerint.

xxx. * Idem AA. Isidoro PF.P. "Post alia. Eodem" exemplo" Eubulo PF.P. Illyrici.

I Cohortalis apparitor, aut obnoxius Cohorti, ad vllam posthac adspirauerit dignitatem, spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum reuocetur: liberis etiam in tali eius conditione susceptis, fortunae patriae mancipandis. Si qui vero Cohortalis, vel subiectus Cohorti, vllam ante hanc legem gessit militiam, aut ceptam dudum etiam nunc gerit, aut Causidicinan in foro Amplissimae Praefecturae Orientis atque Illyrici, vel Urbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem Constitutionum & sanctio obseruetur. Post hanc vero legem, si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam, nulla praescriptione temporis muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur, ne ipse vel eius liberi, post talem ipsius statum procreati, quod Cohorti debetur, valeant declinare. Dat. i i. Non. April. Constantinop. Isidoro & Senatore CONS. [436.]

NOTAE

- * L. 12. Cod. eo d. tit. Iungendaque huic lex 187. 188. inf. de Decurionib. & lex 21. Cod. de episcop.
* De hoc Isidoro P.P. dixi ad d. l. 187.
* Ita quoque d. l. 187. vsq. ad finem Socratis lib. 2. cap. 18. p. 575. Dixi in Prolegom.
* Haec, vsque ad si quis ex his ausus, intercedit Tribonianus. Porro haec ipsa sententia ad finem vsque totidem verbis Curialibus repetita exat d. l. 188. Unde desumpta est lex 53. Cod. Iust. eod. tit.
* Causidicina hic. & l. 188. de Decurionib. vid. Symmachum lib. 5. ep. 16. & 75. & lib. 9. ep. 29. Am. Marcellin. lib. 20. v. Aureum ad d. ep. 76. Symmachi.
* Quod si quis, &c. Cod. Iust.
* Praeter eam scilicet, quae ex 40. annis colligitur, hoc addit Tribonianus d. l. 12.
* Ita quoque d. l. 188. at Cod. Iust. nec.
* Hic subiicit Tribonianus sententiam ex l. 128. sup. tum etiam alteram, nullo iudicio, vt à Cohortalium militia sumeantur, trapezitar, & alij quidam negotiatores.

COMMENTARIUS

DE COHORTALIBUS ad MILITIAM vel dignitatem aliquam non admittendis, atque exinde ad militiam cohortalem retrahendis, sunt haec tres Theodosij Iunioris constitutiones, quas vnà Tom. I I.

fidelià dealbare animus est. E quibus prima & vltima, puta lex 28. & lex 30. prolixarum constitutionum duarum Theodosianarum partes sunt, quibus tum Curialium, tum Cohortalium desertioni S S f occursum,

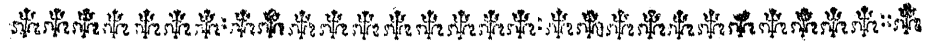
occursum, atque adeo Curis & cohortibus confutum iuit: vt ex illis *legibus* constat, quas illis coniungendas ostendi: imò & ex ip'a lege 28. Et sigillatim tamen eas atque ordine explicabo, vt ita quæ in his occurrunt, melius & distinctius discantur.

Ergo lege 28. innotet *legi 14. sup. de priuileg. eorum qui in sacro palat. & l. 183. inf. de Decurion.* abrogatâ nominatim Valentiniani Sen. constitutione (cuius duæ partes superiunt, putâ *lex 6. sup. de re milit. & l. 64. inf. de decurionib.*) cuius meminit idem Theodosius Iun. *l. 16. sup. de Agentib. in rebus*, veterat Curialem & Cohortalem eorundemque filios conditione sua defertâ ad aliam fortunam seu conditionem aspirare. Vt & ad militiam armatam vel Palatinam: Nisi Curialis in militia armatâ per decennium iugiter fuerit, vel in Palatina quindecennio: vel nisi Cohortalis in vtraque viginti quinque annis: de quâ iam *supra*, ad *d. l. 14.* ibi quippe posita sunt ea quæ huic titulo & *legi* magis conuenirent: vicinensâ sub finem huius legis 28. posita sunt ea quæ ad Cohortalem militiam pertinent.

Lege 29. Theodosius Iun. Cohortalem & Primipilarios Dignitatis alienius obtentu etiam Adnotatione Principis impetratâ conditionem suam euicere vetat; contra inde ad Cohortalem militiam re-

trahi iubet; Cùm tamen paulò ante *hanc l. 29.* antè biennium ferè Theodosio contrarium placuerit. In *Notitia* quippe Imperij tùm conscripta, disertè dicitur Consularium Correctorum & Præsidum Cohortalis non licere ad aliam transire militiam sine Adnotatione Clementie Principis. E contra igitur licuit cum Adnotatione Principis. Et fortè hæc *lex* accipienda non fuerit de Cohortalibus omnibus, verùm de nonnullis tantùm, quo numero sanè Primipilares nominatim memorantur: Certè Primipilarij pariter militiâ Armata à necessitate sua non excusabantur: *l. 12. in fin. de Veteranis.* Quamquam ratio generalis sine *legis* subdita, generaliter eam accipiendam suadeat. Sanè Iustinianum hanc *legem* non probasse, eius omisso *Cod. Iustiniano* ostendit.

Lege tandem *ult.* idem Theodosius Iun. à dignitate & militiâ seu officio quocumque, Causidicinâ item, in posterrum Cohortales retrahi iubet, pariter vt Curiales, sub iis tamen distinctiõibus quæ proponuntur *l. 187. 188. inf. de Decurionib.* in præteritum verò latas pridem constitutiones obseruari iubet: de quo ad *dd. ll. vt & de eo* quod hic de Causidicinâ in foro Præfecti Prætorio Orientis Illyrici & vrbis Constantinopolitanæ additur.

DE CURSV PUBLICO,

ANGARIIS ET PARANGARIIS.

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. Tit. LI.

Ratio ordinis, cur inquam hic *Titulus* hoc loco positus sit, in medio Tractatus & Titulorum pertinentium ad Officiales Iudicum, & immediatè quidem post Titulum, *de Cohortalibus, Principibus, Corniculariis, & Primipilaribus*, hæc causa est, quod Mancipes seu Procuratores cursus publici ex Officialibus Iudicum emeritis sumebantur *l. 34. 42. 46. hoc tit. & l. 8. sup. d. tit. de cohortal. l. 7. inf. de diu. off.* seu ex Primipilaribus: *l. 6. inf. de diu. officiis.*

De *Angariis* dico ad *l. 4.*

De *Parangariis*, ad *l. 15.*

PARATITLON.

CURSVS PUBLICVS *Rubr. l. 1. 3. 4. 5. 8. 12. 15. 27. 31. 35. 39. 46. 51. 52. 53. 54. 57. 62. 64. b. t. l. 7. inf. de aurig. off. l. 2. sup. de Curiosis:* Amm. Marcellinus *lib. 21. pag. 203.* De eo, vt & *l. 7. 8. sup. de cohort. l. 7. inf. de indulg. debitor. l. 9. inf. de legatis: l. 9. de re militari:* (qui & *cursum* simpliciter vocatur *l. 1. 16. b. t. l. 6. de diuersis officiis:* *l. 7. de indulg. debitorum:* discursus, *l. 16. euectio, l. 3.*) vnde & Equi *Curiales* dicti *l. 64. & rheda* *curualis, l. 9. inf. de legatis:* obsequium *curuale, l. 9. de re milit.* Certis locis in publico itinere, ad publicas necessitates expediendas constitutus erat. Animalia namque *l. 16. 23. 24. 84. l. ult. l. 2. & l. 9. sup. de Curiosis, in fin.* (quæ & animalia publica, *l. 2. 10. 53. 60. l. 35. inf. de operib. public. animalia* publici *curfus, l. 8.*) capita, *l. 6. sup. de curiosis,* disposita erant, *cursumque* destinata, *l. 1. putâ* primò Equi, *l. 17. 24. 64.* Vnde Equi *curuales,*

curuales, l. 64. (qui & *animalium* appellatione notantur, *l. 23. 24.*) Parhippi, de quibus *l. 14. 22. 27. 29. 49.* qui & *auerarij, d. l. 22.* Secundò, asini, *l. 38. & 41.* Tertio, boues, *l. 1. 11. 55.* (neque enim aratris deditum & culturae terræ inferuentem bouem ad *cursum* abstrahere licuit, *l. 1.*) Quarto, mulæ, *l. 8. 53.* (à quibus & Muliones, *l. 10. 14. in fin. l. 31. 34. 53. & Mulomedici, l. 31.* de quibus omnibus *infr.*) Pecora denique *l. 3. b. t. l. 9. de re milit.* Et hæc omnia vel ad velocem *cursum*, vel ad clabularium (id est, rardi gradum) *l. 6. h. t.* hæc enim duæ species *curfus* publici fuerunt. Equi scilicet, ferendis hominibus & sarcinis: Hominiibus gestandis propriè *veredi* dicebantur, *l. 8. 14. 16. 24. 28. 29. 30. 34. 35. 38. 47. 48. 53. 55. l. ult. l. 2. 6. sup. de Curiosis: l. 8. sup. de Cohortalib.* (à quibus & *Veredarij* qui *veredis* utebantur, *l. 17. 50. & veredaria* functio, *l. 8. sup. de Cohort.* vnde & *Paraueredi* de quibus *l. 3. 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64. b. t.* agitur: qui verò ij sint: dicitur *d. l. 3.*) Vehiculis trahendis, boues & mulæ aptabantur, (vnde vehicularis *curfus*) *Vehicula* autem (quæ & *subiunctoria* dicuntur *l. 10.*) varia erant. I. Reda *l. 8. 9. 24. 28. 30. 35. 40. 47. 48. h. t. l. 2. 6. sup. de Curiosis:* (vnde Reda *curualis, l. 9. inf. de legatis:*) quæ & vehiculum specialiter, *l. 17. 18. 20. 30. 36. 47. 49.* (vnde vehiculum publicum, *l. 20. & subuectio* vehiculorum, *l. 18.*) Eadem verò dicta & *Carpentum, l. 18.* (vnde & *Carpentum Redæ* *l. 30.*) Ea verò à quatuor equis traheretur: vnde & *Redæ* explicantur *Quadrigæ*, vel flagella, *l. 3. sup. de Curiosis:* Vel ab octo aut decem mulibus, *l. 8.* Huic mille librarum onus imponebatur, *l. 8. 27. 28. 30. 47. 48.* Secundo *currus, l. 47.* cui sexcentarum librarum tantùm pondus imponere licebat, *d. l. 47.* Tertio *Birota, l. 8. 9.* seu *Berotum, l. 2. sup. de Curiosis,* quæ à Redâ separatur, quæ quatuor rotarum erat, *d. l. 8. 9. πνευματικῆ:* cui ducentarum librarum onus imponere fas erat, *d. l. 8.* Ad Redam etiam æstiuo tempore octo mulæ, hycemali decem iungebantur, *l. 8.* *Birotis* trinæ tantùm, *d. l. 8.* Quarto *Clabula,* (vnde *clabulare, l. 2. sup. de Curiosis:* & *clabularis* *curfus, d. l. 2. & l. 5. sup. de Curiosis: l. 23.* vbi *clabularius* vocatur, *l. 2. 6. 2. h. t.* (quod idem cum *Angaritia* facio:) quod scilicet quatuor bouum proteleo ducebatur, *l. 5. sup. de Curiosis: l. 1. 25. h. t.* vnde & *clabulariæ* regiones, *l. 34. in fin.* *Angariæ* igitur, *Rubr. & l. 4. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48. & l. ult. h. t. l. 9. inf. de legatis: l. 5. sup. de Curiosis: l. 4. inf. de extraordinaria.* (vnde & *Angariæ* copia, *d. l. 4.* *angariarum* *curfus, l. 16.* ab operis separantur, *l. 4. infr. de extraord. bouum* proteleo ducebantur: bina enim bouum paria ad singulas *angarias* subiugabantur, *l. 11.* his mille quingenta pondo imponebant, *l. 28. 30.* huiusdem *linea & amictoria* translata, *l. 48.* A *curfu* separantur, & à Reda *curuali, l. 9. inf. de legatis,* vt *clabularis* *curfus,* à veloci; *l. 62.* *Parangariæ,* de quibus *Rubr. l. 15. 59. 68.* quid fuerint, dicitur ad *d. l. 15.*

¶ Erant illa omnia in publico itinere, *l. 3.* Cui opponitur qui *Canalis* dicitur, *dict. l. 15. h. t. & l. 2. sup. de Curiosis:*) disposita locis publicis; In oppidis, ciuitatibus, vicis: *l. 35.* Stationibus, *l. 36. 65. & l. 1. sup. de Curiosis.* (vnde Stationarij) Mansionibus, *l. 1. 23. & 35.* Mutationibus, *l. 34. 36. 53. 58.* Marcellin. *lib. 21. p. ....* Cassiodor. *l. var. 29.* Regionibus *clabulariæ, l. 34.* & quidem pro locorum situ atque itineris qualitate vario numero, *l. 16.*

¶ Animalia porro publico loco, & è publico aiebantur. Itaque & stabula publica in eum finem erant, *l. 34. & l. 16. 17. 35. 37. in fin. de oper. publ.* quæ & receptacula animalium publicorum, *d. l. 35.* & Pabula in mutationibus, *l. 60. & 64. h. t. l. 9. infr. de annon. & trib.* Vnde alimenta his è fisco ministrabantur, *l. 23.*

¶ Curandis his hæc priuata officia occupata erant: I. *Curfus* publici curam gerebant, *l. 1. in fin.* *curfus* publici obseruatione destinati, *l. 4.* *curfui* publico præerant, *l. 4. in fin. & l. 35.* qui non vno nomine vocabantur, *l. 35.* puta *Propositi, d. l. 35. & l. 9. sup. de Curiosis.* (quomodo & *Præpositi* mansionum vocantur, *l. 21. inf. de Decurionib.*) *Primos,* quibus *curfus* publici cura, sollicitudine mandatur, vocat *Firmicus Math. lib. 3. cap. 4.* *Mancipes* *l. 15. 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. 65. b. t. l. 9. sup. de curiosis.* qui & ideo *Mancipes* *curfus* publici dicuntur, *l. 15.* & *mancipes* locorum, *l. 24.* (vnde *Mancipatus, l. 24. l. 16. 46. h. t. & l. 9. 16. 19. inf. de diuersis officiis:* qui & *curfus* publici exhibitio, *l. 57.* *curfus* exhibitio, *l. 78. sup. de Cohortalib.*) Sub *Constantio Imp.* ex *Primipilaribus* sumpti, qui ideo *cursum* exhibere dicuntur, *l. 6. inf. de diuersis officiis.* ex Officialibus Iudicum emeritis, *l. 34. 42. 46. h. t. & l. 8. sup. de cohortal. & l. 7. in fin. de diuersis officiis.* sumpti non è *Curialibus, l. 34.* nisi in defectum, *l. 26.* Quamquam, aliquando & *alicubi* è *Curialibus, l. 35. 51. 64.* Idem & *Procuratores* dicebantur, *l. 23.*) vt docet collatio illius *leg. cum l. 26.* & *l. 36.* qui *familiæ* *curfus* *clabularij, d. l. 23.* & *Præfecti* vehiculorum, *l. 4. in fin.*

¶ Hi porro à Iudicibus probabantur, prouehantur, cùm ceteri Officiales non nisi à Principe probarentur, *l. 7. inf. de diuersis officiis.* & *Mancipatus* quinquennio durabat: *l. 36. 42.* Erant & in singulis Stationibus *l. 65.* & Regionibus: vnde & *Stationarij* dicti, *l. 1. Regionibus* *præstituti, l. 8. in fin.* Curam *curfus* publici hi gerebant. Atenim erat & familia, *l. 21.* circa curanda animalia & vehicula occupata: *Muliones* scilicet, *l. 10. 14. in fin.*

l. 31. 34. 53. 58. (qui ternis veredis singuli præerant, l. 34.) qui & serui publici, d. l. 58. mutationibus deputati, d. l. 58. quæ lex est de retentoribus mulionum: Hippocomi, l. 37. & 50. Mulomedici, l. 31. Opifices vehiculorum, l. 17. seu Carpentarij, l. 31. Qui omnes annonas & victum de hisco consequebantur, dist. l. 31. eoque ab iis qui cursum publicum vsurpabant, mercedem nullam exigere poterant, d. l. 31.

¶ *Magistratus* verò qui cursus publici curam gererent hi erant: Præfectus Prætorio potissimum, l. 3. 4. 5. 8. 9. 11. 12. 13. 14. 16. 18. 23. 26. 28. 30. 34. 35. 36. 38. 39. 40. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 50. 52. 53. 54. 58. 59. 60. 61. 62. 65. & vlt. Magistri Equitum & Peditum, l. 30. h. t. Magister officiorum, l. 8. 9. 22. 35. 39. Vide quoque Cassiodori locum, lib. 5. ep. 5. Proconsules, Rectores prouinciarum, l. 4. in f. l. 7. inf. de diuers. offic. vid. & Symmachum lib. 2. ep. 27. Curiales quoque l. 64. Qui cursus publici curam gerebant, *Dimittere* dicebantur, l. 27. 33. 40. h. t.

V s v s cursus publici publicis necessitatibus inferuiebat seu publicis necessitatibus implendis, l. 2. putà, Principis itineribus, quæ utilitas publica moneret, l. 3. euocatis item à Principe, vel ab eo recedentibus, l. 54. Magistratibus civilibus militaribus in prouincias pergentibus, l. 38. 49. l. vlt. vel per prouincias discurrantibus (cùm Iudices commere per prouinciam necessitas publica persuaderet, l. 16. Nouell. *Maiores* 1. cap. nec hanc:) vel Officiales suos ex necessariis causis ad separatas secretasque prouinciarum partes dirigentibus, l. 12. Legatis à Senatu populòque Romano, vel à Prouincialibus ad Principem missis, l. 32. & leg. 6. 9. inf. de Legatis. item Legatis diuersarum Gentium, l. 9. sup. de re mil. l. 57. h. t. speciebus transmittendis, l. 13. 16. 18. 20. 33. 40. Agentibus à Principe missis, l. 7. 9. 14. in fin. vide & l. 2. sup. de Curiosis: Aliisque de causis, quas ratio l. 3. & publicæ causæ exigent, l. 19. 63. Non possum quin hæc Cassiodori locum opponam, qui 5. var. 5. paucis hæc omnia complexus est: *Illam partem constat Reipublicæ necessitatibus exquisitam. Per hanc enim & Legationum utilitas, & ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc & Aulicis potestatibus per ararias inssiones ministrat effectum. Hæc crebris illationibus nostrum ditat ararium: ut penè quicquid in Republ. geritur, cursuali ministerio compleatur.* Adde & locum Firmici *Math. lib. 1. cap. 4.* In priuatos tamen quandoque necessitates cursus publicus vsurpabatur ex indulto Principis, l. 4. Et hæc omnia gratis; quare prædiis & rapinis eorum, qui publico cursui deputati erant, quasque nonnunquam exercebant, occurrunt: l. 21. 31. vide tamen l. 2. 5. in fin. sup. de Curiosis.

V s v r p a r e proprio arbitrio hunc cursum publicum, l. 3. mouere, l. 11. 27. 35. 38. 49. l. 2. sup. de Curiosis. commouere, l. 15. agitare, l. 2. postulare, *Nou. Maiores* 1. cap. nec hanc partem: Nonnullis licebat, vt putà Præfectis Prætorio, l. 3. 35. 62. Legatis ad Principem missis à Senatu Populòque Romano, l. 32. à diuersis Gentibus, l. 57. & l. 9. sup. de re mil. à prouincialibus, dist. l. 32. & l. 6. 9. inf. de Legatis. Aliis omnibus priuatis interdictum erat, l. 28. 22. 27. 54. etiam illustribus, l. 54. Magistratibus, veluti Præfecto vrbi, l. 55. Vicariis, Præsidibus, Consularibus, l. 12. Præsidibus, & Rationalibus, cæterisque: l. 3. Ducibus, l. 57. & l. vlt. Breuiter, omnibus; quacunque præditi fuerint dignitate: l. 8. Nisi euectione impetratà: sine hæc enim nemo priuatus (exceptis de quibus supra) cursum publicum vsurpare poterat, l. 8. 22. 27. 57. 59. h. t. & l. 2. sup. de Curiosis: l. 11. de Legatis.

E v e c t i o autem est licentia cursus publici vsurpandi, l. 4. 5. 8. 9. 12. 13. 14. 19. 20. 21. 27. 29. 32. 33. 38. 40. 41. 43. 44. 49. 52. 55. 56. 57. 59. & 61. l. 9. inf. de Legatis: l. 2. sup. de Curiosis. cuius mentio non vna apud *Symmachum*: Vnde Euectiones dare, l. 12. in fin. emitte, l. 33. facere, l. 5. 9. 12. 13. 19. 29. 38. 43. 52. 56. 57. & 61. Nouella *Maiores* 1. cap. nec hanc partem: & in Notitia Imperij in *Præf. Prætorio*: præbere, l. 4. 18. pro licentia cursus publici vsurpandi facere.

Dabat autem Euectiones Princeps, l. 4. 9. 14. 40. 56. Præfectus item Prætorio, l. 9. 12. 35. 40. 56. 62. & Præfectus Vrbi in publicis tantum causis, ex l. 19. Alias non: l. 55. Magister officiorum, l. 8. 9. 22. 35. 49. Non Magistri militum, l. 43. 56. non Vicarij, l. 12. 38. & 61. Non Rectores Prouinciarum, seu Prouinciales Iudices, l. 40. hoc tit. d. *Nou. Maiores* 1. Non Consulares, aut Præsides, l. 5. 12. Non Comites limitum, l. 52. Non Duces, l. 57. Ad species tantum largitionales transferendas, veluti aurum, argentum, vestes militares, cùm necessitas publica suaderet Præfecto Vrbi, Vicario, & Præsidi, euectionum faciendarum ius erat: l. 13. 18. 20. 33. 40. 61.

Non omnibus etiam euectio dabatur neque promiscuè: non priuatis aliis, ex Theodosij M. constitutionibus, quàm dignitate reuerà functis ciuili, vel militari, l. 39. Præfecturâ Prætorianâ, vel Magisteriâ militum: l. 44. non honorariis, d. l. 39. & l. 44. Intra modum quoque certum tantum Euectio concedebatur. Vno die quippe non ultra quinque veredorum numerum ex aliquo loco mouendi licentia dari poterat, l. 35. (nisi duobus casibus, d. l. 15. quod in sex postea mutatum, l. 40.) vno item die, vna Reda tantum, d. l. 40.

d. l. 40. Angarias item duas tantum, non plures Præfecto Prætorio dare poterat, l. 11. 45. singulis angariis bina tantum bouum paria aptata, l. 11. vide l. 5. de Curiosis. Intra modum etiam quendam, eum tantum concedebant: & si ultra concessissent, seruari nolabant, Vehiculari scilicet cursu dato, vel reda, vel veredo parhippum vsurpare vetitum: l. 22. & 29. Item curioso non nisi duos veredos mouere licebat, l. 6. sup. de Curiosis. Vicario non nisi triginta asinos, veredos decem: l. 38. Comiti non nisi quatuor veredos cum parhippo Tribuno militum ternos: Domesticis Protectoribus & Agentibus in rebus, duos: l. 49. h. t. Duas item tantum Angarias, l. 11. 45. Non datus Ducibus, vbi semel in Prouinciam venissent, l. vlt. h. t. Vicariis tantum & Præsidibus aliquot per annum Euectiones à Principe & Præfecto Prætorio permittebantur, putà Præsidi binæ, l. 12. Vicario denæ, vel duodenæ, d. l. 12.

Euectio præscripta seu adnotata manu Principis erat, l. 12. 14. 27. vt & Euectio Præfecti Prætorio, l. 9. Tempore, ad quod Euectio concederetur, adnotato: l. 27. Itaque Euectio propriis literis supra, quibus Euectio conceditur, vsurpatur: l. 9. 14. 22. 23. 29. 35. 49. Vnde & series Euectionis, l. 27. & l. 2. sup. de Curiosis. Qui cursum publicum vsurpare volebat, non ante eum mouere poterat, quàm Iudices Euectionem inspexissent & subnotassent, l. 8. & 22. 49. 59. & l. 2. sup. de Curiosis.

Item Euectionis datæ formam & licentiam excedere non licebat: l. 14. 27. l. 2. sup. de Curiosis, putà emensa Euectione commendo, l. 27. vel certo veredorum numero concessio, parhippum vsurpando, quo se su Parhippus dicitur l. 14. putà si quis ultra modum Euectione comprehensum, veredum adhuc vsurpet, quasi non sufficiente modo Euectionis comprehensæ. Alicubi Parhippus idem cum Auertario, l. 22. 27. 29. & 49. alioquin superexigentia pœna grauissima imminerebat, l. 14. 53. Item vehiculari cursu concessio si quis postea vsurpet parhippum: l. 22. 29. nisi eum Magister officiorum Euectioni addidisset, aliquâ necessitate cogente, l. 22. in f. vel ipse Princeps, l. 29.

M o d v s quoque certus vtendo cursui publico concessio impositus scilicet: ¶ I. Onere iniquo animalia publica prægrauare ius non erat; itaque modus huic rei datus. Igitur redæ seu carpento, vehiculòque mille pondo superponere, neque ultra licebat. l. 8. 17. 28. 30. 47. 48. Carro, sexcenta, l. 47. Birotæ, ducenta tantum, l. 8. Veredo seu Equo triginta, l. 8. 17. 28. 30. (quod vt mutatum, vide l. 47. in fin. Parhippo seu Auertario centum librarum apud Cassiodorum, 4. var. 47. & 5. var. 5. Angariæ, mille quingenta; l. 28. 30. vide tamen l. 48. Deinde carpentis, quibus species largitionales transferuntur, ad summum tres persecutores seu custodes imponi possunt: l. 18. in f. & l. 20. 48. ¶ II. *Men-sura* quoque vehiculorum quædam constituta erat, l. 17. 30. ¶ III. Priuato subiungentorio animalia publica præberi fas non erat, l. 10. ne videlicet forte enormia vehicula priuati subiungant. ¶ IV. Animalia vni necessitati destinata, ad alteram vsurpare non licebat; putà Veredos, id est equos ad vehicularem cursum, l. 24. ¶ V. Neque ab itinere solito & recto deuiare fas erat; l. 25. ¶ VI. Neque fustibus, sed virgâ tantum & flagro, admonere, l. 2. ¶ VII. Neque alij Euectionem impetratam vendere licuit, l. 4. 41. Socium tamen itineris adiungere licuit, l. 2. ¶ VIII. Denique neque hippocamum sago spoliare, l. 37. 50.

Propter hæc itaque aliæque, *Curiosi* erant, qui scilicet cursus publici sollicitudinem gererent, ne quis videlicet citra Euectionis auctoritatem vsurparet, aut modum Euectionis legitimum excederet, l. 2. 6. 8. 9. sup. de Curiosis. Vbi vide: qui & exploratores vocantur, l. 3. 4. h. t. à Protectoribus quoque mittebantur, l. 30. hi dicebantur Præpositi, l. 35. h. t. cursui publico Præpositi, l. 9. sup. de Curiosis. Veluti in Sardinia, l. 16. h. t. Alibi animalia conferebantur, l. 64. & pabula, d. l. 64. & 60. non etiam pecuniæ pro rotarum tritorâ & ministeriis, l. 21.

¶ Tandem & illud obseruo, subinde ad cursus publici Reparationem, aliquid à prouincialibus postulatum, collatum, l. 7. inf. de indulg. debitorum: l. 34. 42. hoc tit. vid. & l. 4. inf. de murilegulis.

¶ De BVBVS ARATORIIS ad cursum publicum non abstrahendis.

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Constantium."

¶ I quis iter faciens, bouem, non cursui destinatum, sed aratri deditum" duxerit abstrahendum, per Stationarios" & eos qui cursui publico præsum debito vigore SSf 3 correptus,

corruptus, aut Iudici" si præsto fuerit offeratur, aut Magistratibus municipalibus competentem censurâ tradatur, eorumque obsequio" transmittatur"; Aut si eius fuerit Dignitatis, vt nequaquam in eum deceat tali vigore confurgere, super eius nomine ad Nostram Clementiam referatur: Qui enim explicauerit" mansionem", si forte boves non habuerit; in morari debet, donec fuerint exhibiti ab his qui cursus publici curam egerunt", nec culturæ terræ inferuientes abstrahere. Acc. xi. Kal. Feb. Caralis", Constantino A. IV. & Licinio IV. CONS. S. [315.]

NOTÆ.

- * Adest hæc lex à Cod. Iust. & omnium tamen æquissima.
- " Præfectum Prætorio, cui hoc ipso anno inscribitur l. 1. sup. de cohortalib. vbi plura de eo dixi.
- " Mox inf. inferuientem culturæ terræ.
- " Stationarij: de his vide tres alias leges: puta l. 1. sup. de cohortalib. vbi dixi: l. 1. sup. de Curios. l. 31. inf. de Episcop. Regionibus præstituri dicuntur, l. 8. inf.
- " Iudici, id est Rectori Prouinciæ.
- " De horum verborum sensu mox dicam.
- " Ad Iudices scilicet.
- " Explicare mansionem, num est, applicare & appellere ad mansionem? An verò hæc reponendum applicauerit? An verò explicare mansionem is dicitur, qui mansionem aliquam transgressus sit, & ad aliam peruenerit?
- " De Mansionibus agitur, & l. 3. 35. inf. de his dixi plenè ad l. 4. sup. de offic. Rector. Prouinc.
- " de Gerunt: vt sup. qui cursus publico præfuit.
- " Caralis, Sardinia scilicet. Eadem sanè subscriptio occurrit in altera constitutione Constantianea puta lege 3. C. Iust. de feriis. Sed & lex 16. inf. de Specierum largitionalium per Sardiniam translatione est, que pariter, vt hæc lex, est de cursu Angariali.

COMMENTARIUS.

DE CURSU PUBLICO acturis, ante omnia inquirendum nobis puto, de eius apud Romanos origine, auctore, processu, sub Imp. Romanis. Nihil enim nunc attinet in aliorum populorum mores inquirere, veluti Persarum & Græcorum, de quibus & eorum angariis, astandis, hemerodromis, notissima iam sunt omnia. Rem ambigam faciunt Historiæ Augustæ Scriptores, qui parum conuenientia sibi memorare videtur circa Auctorem & Institutorem primum publici cursus. Imò falsi nonnulli creduntur, & in his Sex. Aurel. Victor Schotti. Sic vt rem hanc negotij semiplenam nobis reliquerint Viri alioquin accurati. Primum sternenda sunt ipsa Scriptorum super hoc testimonia: De AVGVSTO memorat Suetonius in cap. 49. Quò celerius ac sub manum annunciari cognoscique posset quid in provinciâ quaque gereretur, iuvenes primò modicis intervalis per militares vias, dehinc vehicula disposuit: commodius id visum est, vt qui à loco eidem præferrent Litteras, interrogari quoque, si quid res exigere, possent. De TRAIANO Sextus Aurelius Victor Schotti cap. 13. Noscendis oculis, que vbiq; à Republica gerebantur admota media publico cursu: Quod equidem Munus satis vile, in præsentem orbis Romani venit posteriorum auaritia, insolentiaque, nisi quod his annis suffecta vires Illyrico sunt, Præfecto medente Anatolio. Boni malique in Republ. nihil est, quod in diuersum traduci nequeat moribus præsentium. De HADRIANO Spartianus in eius vitâ, p. 4. Statim cursum fiscalem instituit, ne Magistratus Hoc ONERE grauarentur. De ANTONINO P. I. scilicet Capitolinus: Sumptuum muneribus gladiatoris instituit vehicularium cursum summâ diligentia subleuauit. De SEVERO Spartianus p. 69. Post hæc cursum vellet commendare hominibus, vehicularium munus à Priuatis ad fiscum traduxit. Hæc quinque testimonia sunt quæ negotium omninò faciunt. Suetonius quippe Augustum Imp. Vehicularij cursus auctorem facit: Sextus Aurelius Victor Traianum Publici cursus auctorem. Spartianus Hadrianum cursum fiscalem instituisse scribit. Idem Spartianus Severum, vehicularium munus à priuatis ad fiscum traduxisse. Verum ita rem accipio: Augustus vehicularium cursum instituit; sic vt adueniente derepente eo cui cursus vsurpandi ius datum

erat, Magistratum municipalium operâ animalia his præberentur, quæ à provincialibus derepente conquirebant: quò pertinet locus Plutarchi, in Galbâ; Nymphidius non mediocriter indoluit, cum serui publici à Consulibus destinati essent, qui Senatusconsulta ad Imperatorem ferrent, quibus ipsi diplomata que dicuntur dari solent, vt ita statim agnitis Ciuitatum Magistratus Tabellariorum cursum accelerent in commutatione vehiculorum datis deducatoribus. Ergo graue admodum id munus fuit Magistratibus ciuitatum. Quam & idem vehicularionem (sic enim dicta est) Nerua Italiæ remisit, testibus eius nummis. Mox, sine Traianus, sine Hadrianus, statum hunc cursum fecit, seu publicum & fiscalem instituit, sic vt publicè cursus paratus esset, & in parato animalia publica seu fiscalia haberentur: neque iam amplius Magistratus onere derepente animalium & cursum accurandi grauarentur. Cursus igitur publicus seu fiscalis factus, tum demum cum iam status factus est, sic vt ex publico & fisco hic tribueretur. Vt non malè etiam in Spartiani loco V. C. L. Inretus tentauerit statum cursum fiscalem instituit. Ergo publico fisco cursu instituto iam collatio à provincialibus exacta, ad animalium & cursus publici instructionem & instaurationem. Quæ tamen & ipsa subinde grauis visa: vnde Antoninus Pius, vehicularium cursum summâ diligentia subleuasse dicitur. Seuerus verò, vt se hominibus commendaret, vehicularium munus à priuatis ad fiscum traduxisse, collatione videlicet illâ priuatis remisit. Quod tamen postea non stetit. Quæ cum ita sint, non audiendi sunt Viri docti, qui causas & vsu cursum publici variam hæc parte distinguunt, vt Authores inter se conciliantur. Nempe hunc Spartiani sensum putant, cum hæcenus noscendis tantum quæ à Republ. erant cursus publicus vsurparetur, ac non etiam à Magistratibus in prouincias euentibus vsurpari posset, sic vt impensis suis iter facere cogerentur, Hadrianum Magistratibus vsurpandi cursus potestatem fecisse. Non inquam audiendi sunt: Ait enim Spartianus, Adriannum cursum fiscalem instituisse. An enim idèd fiscalis cursus institutus dicatur, quod iam Magistratibus eius copia pateret? Fisco enim vt puto illud significat, quod vel è fisco tribuitur, vel ad fiscum

fiscum pertinet, sic sanè redâ fiscalis apud Senerum Sulpit. lib. 3. de vita Marimi: sic species fiscales, sic ratio fiscalis hoc Codice, & alibi. Ergo fiscalis cursus institutus dicitur, qui è fisco præberi iussus. Non quia publicus factus & communis Magistratibus & aliis (nam id....) passim hominibus. Quis enim fiscale vnquam idèd dixit, quod id passim omnibus exhiberetur, & publicè expositum esset? Publicum equidem seu δημόσιον, & fiscale idem rectè dicitur, cum significatur ex publico dari, vel ad publicum pertinere. Vnde quem Victor cursum publicum vocat, eum Spartianus fiscalem vocat: sed nunquam fiscale pro eo dixeris, quod publicè omnibus patet: imò hoc sensu iam fiscale & publicum opponitur. Tandem igitur Victor & Spartianus Cursum publicum seu fiscalem institutum siue à Traiano siue ab Hadriano voluit, eò quod eum iam fisco ipse prætare: non Magistratus amplius acquirendorum animalium onere subinde prægrauarentur: Magistratus municipales, inquam, quod docuit suprascriptus Plutarchi locus: non etiam Curiales, quod idem Viri docti putant: neque enim hæc Magistratum appellatione Curiales vnquam venerunt, imò Magistratibus passim Curiales seu Ordines opponuntur. Neque eos quidquam inuat, quod postea Curialibus aliquando impossitum onus exhibendi cursus publici fuisse legimus, quod docet lex 26. 35. 51. 61. inf. h. t. Hæc ista enim cura iam alia fuit, non conquirendorum de subiecto animalium, veniente eo qui Cursum vsurpandi ius haberet, verum ordinaria sollicitudo, vt Cursum publicum seu fiscalis rectè haberetur, nève ei frans fieret. Ergo tandem dicamus, vehicularium Cursum ab Augusto quidem institutum, sed non fiscalem seu publicum: id enim factum demum siue à Traiano, vt Victor tradit: siue ab Adriano, vt Spartianus ait. Et sic omnia benè conueniunt, nisi quod inter Victorem & Spartianum dissensus est circa auctorem Cursum publici seu fiscalis facti: Et sic alterutrum Imperatorem Authorem tenemus, institutorem Stabulorum & Mutationum, in quibus animalia publica cursui destinata haberentur, quæ nulla fuerunt sub Augusto.

His ita generatim præmissis, & quæ de Cursu publico hoc Codice occurrunt in Paratilon congestis, quod subinde consuli volo, de singulis constitutionibus hoc Titulo videamus.

CONSTANTINI M. primum leges quatuor de Cursu publico occurrunt, quibus addenda & quinta eiusdem, puta lex 4. Cod. de off. Rector. prou. ex quibus patet, ab vnâ parte, quantum provincialium indemnitate Princeps iste consultum voluerit, aduersus eos qui iussus obtentu prouinciales conciterent: ab alterâ partè, quam enixè Cursui publico consultum iuerit, aduersus eius abusum. Ad primum finem pertinet hæc leg. Eâ scilicet Constantinus M. Boves priuatorum aratorias ab eo cui angariarum ius competeret, quamlibet in defectum bouum publicorum Cursui publico destinatorum (de quibus vide & l. 11. 5. inf. h. t.) vsurpari vel abstrahi vetat. Finge, datam Titio euectionem, seu Angariarum & Cursus publici diploma, eumque ad Mansionem, vbi Cursus publicus erat, venisse: neque boves ibi tum inuenisse? Sanè quamlibet festinet, boves priuatorum aratorias abstrahere non potest: Verum tamdiu ibi expectare iubetur, donec fuerint boves Cursui destinati, exhibiti ab his qui Cursus publici curam gerunt. Quamlibet quis iter faciens festinet, hoc tamen obtentu boves aratorias priuatorum cultura terræ inferuientes abstrahi noluit Constantinus. Eadem ratione, quâ idem hoc ipso anno paulò post, boves & seruos aratorias

pignori capi vetuit, l. 1. sup. de pignoribus. Quâ Valentinianus Sen. postea vetuit, ne Officiales Præfidis bouem vel seruum rusticani in vsu proprios necessariosque conuerteret, l. 1. v. inf. ne danna prouincial. Quibus locis plura de bobus & eorum peculiari ratione semper habita. Idque agricultura fauore. Eo ipso sanè fauore idem Constantinus M. sationibus vel colligendis frugibus insistentem agricolam ad extraordinaria onera trahi vetuit, l. 4. inf. de extraord. sed & (quæ quarta Constantini M. constitutio notanda est agricultura fauore) die Solis agrorum cultura incumbi permisit, l. 3. Cod. Iust. de feriis. Ita quidem, vt quemadmodum hæc lex speciatim ad Sardiniam propriè pertinet (dicitur enim ea Acc. Caralis, Sardinia videlicet vrbe) ita & illa: quia & Sardinia iuxta Siciliam benigna vrbe Romæ nutricula erat; de quo alibi etiam ex Luciani lib. 3. v. 65, ad l. 4. inf. de extraordinar. Cæteroquin de Specierum Largitionalium per Sardiniam translatione agitur l. 16. inf. h. t. quæ & ipsa est de Angariis & Angariali cursu.

Ex hâc interim lege & l. 11. 53. inf. h. t. liquet, boues cursui publico quoque aptatos fuisse: nempe angariis quæ bouum protelo ducebantur, de quo ad l. 4. & 11. inf. Nempe angariis trahendis: Vt proinde Viri docti mirari non debuerint inter animalia publica cursui publico olim destinata, etiam boves olim fuisse. Quod tamen Iulianum postea venisse, & solis equis cursum publicum explicari voluisse memorat Socrates lib. 3. cap. 1. δεξιὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἄλλων θηρίων ὄσον ἡρώτων, βόων, ὑπῶων, μῶων δὲ ἢ ἰσπίων τῆς ἀνοσίας ἡσπῆς σὺν ἐχθρότητι ὑπὸ πρῶτον: id est. Cursum publicum ad necessarios vsus accommodatum non amplius per mulos, boves, & asinos fieri permisit, solis autem equis in publicis necessitatibus obeundi utendi facultatem concessit. Verum id falsum esse docet lex 53. Alioquin Carpentum bouum meminit & Lampridius Helioqab. & Augustinus 2. 2. de Ciuitate Dei, cap. 8. vehiculi à bobus tracti, Vt omittam quod de Caroli M. carpento à bobus tracto meminit Eginhartus. Ergo & bouum vsus in cursu publico; nempe angariis seu oneribus potestandis, vt equi seu veredi aptati veloci cursui. Et hæc de principe huius leg. sententia. De cæteris videamus.

De Stationariis quorum h. l. mentio fit, & l. 2. sup. de cohort. l. 1. sup. de curios. l. 31. inf. de Episcop. cap. dixi iam sup. ad illas leges: vt de Mansionibus, quarum fit quoque mentio l. 23. 35. inf. ad l. 4. sup. de off. Rector. prouinc. Sanè ex h. l. & d. l. 23. 35. appareret, in his cursum publicum fuisse. Sed non idèd solus cursus publicus ibi fuit, vt in mutationibus: Verum alia insuper, nempe instructæ mansiones apparatus omni annonatio; vide Symmachum lib. 2. ep. 27. seu annonis & speciebus Cellariensibus in vsu eorum qui eò appellerent & tractorias haberent, de quibus infra. prou.

Sanctio tandem huius leg. notanda: nempe eum qui bouem aratorium abstraxerit, debito vigore correptum Rectori prouinciæ offerri, si præfens fuerit, iubet; si verò abst, Magistratibus municipalibus tradi, eorumque obsequio transmitti. Quod de reis tradendis Magistratui municipalis edicitur, vulgare & notum est, de quo ad l. 5. inf. de exhibendis. Verum quod de transmittendis Magistratum municipalium obsequio additur, perperam hæcenus accipitur. Nempe id indicari his verbis nonnulli putant, huiusmodi reum pro pœnâ Curia ministriis addendum: quomodo Fornerius pater ad l. 173. de V. S. Fornerius Fil. 1. Quotid. 28. & Berterius 1. Pub. 10. p. 119. censuerunt (de quo alioquin pœnæ genere in Curias dandi, dicam ad l. 66. 108. inf. de

de Decurion.) Alij verò id indicari putant, vt obsequio Magistratum tradatur; inter eius Apparitores, & in cohorte eius deinceps futurus. Sed nihil tale hic indicatur; verum, eum de quo h.l. agitur, Magistratum obsequio, id est per ministerium ipsorum (obsequio, Anferendi casu, non Dativo) ad Iudicem seu Rectorem provincie transmittendum: Ex vulgata scilicet iuris sententiâ, quâ rei à

Magistratibus municipalibus detecti, prehensi, ad Præsides, eorum operâ & ministerio, transmittentur; vt docet d. lex 5. inf. de exhibend. reis, l. 59. inf. h. r. sed & actiones seu passiones Martyrum passim, & Paratilon de defensorib. civit. Obsequij scilicet vox, de omni officio, munere, ministerio, vsurpata passim: de quo consule Gloss. Theod.

¶ De ANIMALIBVS cursus publici, virga tantum, aut flagro, non fustibus cogendis.

11. * Idem A. ad Titianum."

VONIAM plerique nodosis & validissimis fustibus inter ipsa currendi primordia animalia publica cogunt quidquid virium habent absumere, placet; Vt omnino nullus in agitando fuste utatur, sed aut virgâ, aut certe flagro, cuius in cuspide infixus brevis aculeus pigrescentes artus innocuo vitillo poterit admonere, non vt exigat tantum quantum vires valere non possunt. Qui contra hanc fecerit sanctionem, Promotus regradationis humilitate plectetur, Munifex pœnam deportationis excipiat. Dat. Prid. Id. Maij, Sabino & Rufino CONS. S. [316.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Just. hinc deformata est.
- " Hæc vnica hoc Codice Constantini Constitutio Titiano inscribitur.
- " Animalia publica h. l. c. l. 110 57. 60. inf. h. r. & l. 35. inf. de operib. publ. vide in Paratilo plura, sunt Equi publico cursui deputati, vt Teis & d. l. 1. repositi.
- " Agitandi vox propria.
- " Pigrescentes artus.
- " Admonere proprie. E multis Virgil. 10. Æn. Admonuit byugos. Spartianus Seucro, Equum ipse residens supra castrorum Albinus egit, expanescens emque admonuit, vt effrenatus audacter proreret. Admonitio fustium, l. 7. de panis. Plura in Glossar. Martialis, admonere flagello equos. Admonere, est virgere, stimulare.
- " De Promotio his dicam ad l. 2. inf. de falsâ moneta.
- " De Munifex, mox dicam.

COMMENTARIVS.

SECUNDA hæc Constantini M. circa cursum publicum constitutio est; quâ ANIMALIBVS publicis (id est Veredis, equis) consilium it aduersus nimietatem & sanctam ea cogentium. Igitur, non fustibus, qui ferme nodosi & validissimi, verum virgâ aut flagro admoneri ea excitarique vult. Nempe fustis virgâ aut flagro grauior est, vbi modus non adhibetur, veluti in animalium admonitione, hæc l. & seruorum emendatione, l. 1. inf. de emendat. seruor. quia fustim enecari quis potest facilius. In pœnis publicis moderata Evloab-
ita seu fustuarium fustium admonitio lenior est flagellatione, vel virgindemia: illa quippe in liberis personas humiliores, hæc grauior & ignominiosior in seruos de more exercebatur, vt docet lex 7. 10 28. §. 1. & seqq. de panis: de quo plenius non vno loco Patens meus sanctissimæ memoriæ accuratè. Atque hæc iam differentia conuiescat æstus quærentium, vtrum fustuarium flagellatione vel virgindemia grauius sit, vel lenius. Quod quidem ex Lampridij loco in Alexandro Seucro statim non potest: Cum ait, militem qui de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci aut fustibus subiectum in conspectu eius, aut virgis condemnationi: aut si hæc omnia transcenderet dignitas hominis, grauis simis contumeliis. Virgæ enim ibi medio loco positæ inter fustuarium & condemnationem: quo sanè vtroque virgæ grauiores fuere: Nam condemnatio ibi nil aliud est: quàm multa pecuniaria, vt ostendi ad l. 1. 2. 16. sup. de re militar. quâ sanè grauior est

fustium ictus, l. in seruorum 10. §. 2. in fin. de panis. Et hæc obiter.

Ergo nimietatem cogentium animalia cursus publici reprimit h. l. Constantinus M. quia & nimietate cogendi extingui ea facile possunt (quomodo de Apodemio narrat Ammianus Marcellinus, initio lib. 15.) & vires eorum absumi, vt hæc l. dicitur. Virgâ igitur, aut flagro ea admoneri vult: & quidem flagro, in cuius cuspide brevis aculeus infixus erat, quo scilicet pigrescentes artus innocuo vitillo admonerentur. Aculeata scilicet hæc flagra fuere & hamata, vnde & Scorpionis dicta 5. Isidor. cap. 27. Tertullianus, scorpionis adu. Gnosticos. Proinde scorpionis illa nodorum venenata intrinsecus venula subtilis, arcuato impetu surgens hamatile spiculum in summo tormenti ration. restring. Et hæc tenus quidem interdictum.

Pœnam autem Regradationis Constantinus comminatur Promoto: cuius Regradationis pœnæ alia exempla occurrunt apud Ammianum Marcellinum lib. 5. p. 38 & lib. 24. p. .... & l. 16. de desertorib. l. 10. sup. de re militari: l. 1. 2. 3. de Commeatu: & l. 3. de re militari: Hieronymum ep. ad Pammachium contra Origenis sectatores καταπονομοῦ in vet. Gloss. Munifici verò pœnam deportationis. Promotus & Munifex hic opponuntur, vt l. 2. inf. de falsâ moneta: pariter vt promotus & miles: & vtique priuato opponitur: Nempe, quod etiam docet lex 2. inf. ad Leg. Jul. de Ambitu. Promotus, erat qui ad gradum aliquem promotus erat: de quo dicam plenè

plenè ad d. l. 2. inf. de falsâ moneta, vbi etiam ostendam, quid inter Promotum & Beneficiarium intersit. Vnde & Regradationis pœnam ei comminatur h. l. Constantinus. Munifex verò gregarius miles, vel cohortalinus. Nempe, vt in militia armata, ita & in Officiali alij promoti, alij munifices fuere: illi iam in gradu aliquo constituti, hi Gregarij: Festus, Beneficiarij dicebantur milites, qui vacabant muneris beneficio (id est, immunitate) & contra munifices vocabantur, qui non vacabant, sed munus Reipubl. faciebant. Vegetius lib. 2. c. 7. Principales qui privilegijs muniuntur: Munifices qui munus facere coguntur. Ammianus Marcellinus lib. 16. p. 67.

Munificia militis vili & fortuito cibo contentus: & lib. 25. p. 308. Pulsis portio parabatur exigua etiam munifici fastidientia gregario. vide latè Liptium de militia, p. 249. 250.

Ex his interim duo hæc discimus: Primò, Promotos & Munifices cursum publicum peregrisse: procul dubio missos à Tribunis & Rectoribus militaribus. Quomodo & Beneficiariorum opera ad id vsi, teste Spartiano in Adriano: de quo dixi ad l. 5. sup. de cohortalibus. Secundò & hæc quoque lex exemplum præbet pœnarum diuerſitatis pro gradu reorum.

¶ De AGMINALIUM seu PARAVEREDORVM exactione & vsurpatione, quibus ea & quatenus pateat, vel non.

1v. * Idem A. ad Acindinum P.P."

Ræsidibus, & Rationalibus, ceterisque quibus propterea Respublica & animalia & alimenta pecoribus subministrant, vsurpandi agminalis seu paraueredi licentia derogetur. Quibus illud quoque licere non patimur, ne quid de prouincialibus citra ordinem poscaut, nisi hij tantum quorum fides cognita est, cum vsus necessitatis exegerit. Vestræ verò Grauitatis, vbi ratio exegerit, cursus publicus præsto est: quibus si à publico itinere aliquâ militari viâ deuertendum fuerit, vbi euectio non erit, publicis vtimini agminalibus; sed modicè & temperatè tantum ad vsum proprium necessariis: Quæ res si neglecta fuerit, vobis æstimationis vestræ notam incurrentibus, Præsides periculum sustinebunt, cum super hæc re Exploratores iam missi sint. Quæ enim mala nostris prouincialibus inferantur, conici ex eo etiam potest, quod nostris itineribus, quos publica vtilitas monet, magnâ atque anxîâ dispositione, vix vicenorum agminalium numerus subministrari queat. PP. xv. Kal. Mart. Const. A. VII. & Constantio Cæs. c. n. s. [326.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit. hinc miris modis interpolata est.
- " Acyndino Praefecto Prætorio inscribitur Constantij lex A. 338. lex 4. de temporum cursu: quæ dicitur Data & PP. Antiochia. Item A. 340. lex 3. in fin. de custod. reorum. In hunc extat Symmachi epigramma, vbi cum Praefectum Prætorio Orientis fuisse ostendit, lib. 1. ep. 1.
- " At mihi castrensem quod mor det fibula vestem Aurora in populo Regum Prætoris rexi.
- " De eo vide & Augustinum lib. 1. de sermone Domini in monte, p. 1172. 1173, vbi memorabile eius iudicium prolixè refert in causâ quâdam Adultenij. Idem fuit & Cos. A. 340. de quo idem etiam Symmachus ibid.
- " Sed factos placura tacet, tu respice Fastos
- Item,
- " Hic [...] Consul clarum produxit Acyndinum animum.
- " Quibus tot temporum caracteris consideratis malum hanc legem Constantio tribuere, eamque ad A. D. 337. referre.
- " Animalibus, equis.
- " Duplex abnutium.
- " Extra.
- " de Grauitati. Quatquam & illud fortè retineri possit, vt referatur ad vocem, ratio.
- " Euectio hic pro ipso Cursu publico: Aliàs Euectio, pro facultate, vel etiam pro diplomate cursus publici vsurpandi: vide Paratilon.
- " Exploratores: de his & l. 4. prox. circa fin.
- " Dispositionis vox hic propria, pro prouisione, vt alibi sæpè etiam apud Capitolinum, Ammianum Marcellinum, vid. Gloss. Theod.

COMMENTARIVS.

DE AGMINALIUM seu PARAVEREDORVM exactione & vsurpatione, est hæc Constantini M. (tertia in argumento Cursus publici) constitutio. Agminalium equorum non tantum h. l. idque tribus locis mentio fit, verum etiam l. 6. inf. h. r. & l. munerum 18. §. patrimoniorum, π. de mun. & honorib. Patrimoniorum, inquit, munera duplicia sunt: nam quadam ex his muneribus possessionibus seu patrimonijs indicuntur, veluti Agminalis equi, vel mula, & angaria, atque verbedi, &c. Quæ Tom. I.

quidem lex auctorem habet Arcadium Charisium Iuriconsultum Constantinopolitanum, qui circa hæc ipsa Constantini tempora scribebat, vt alibi ex professo probò. Ex his sanè omnibus legibus apparet, Agminalis equos exactos fuisse à prouincialibus, & quidem ex possessionibus seu patrimonijs, atque aded inter munera patrimonij fuisse: Et quidem, quod hæc lex sola docet, exactos & vsurpatos: vbi à publico itinere aliquâ militari viâ diuertendum erat, vbi scilicet Euectio seu cursus publicus

non erat. Nempe census publicus seu fiscalis, quod hanc lex docet, in publico itinere tantum erat: non in militaribus viis (de qua differentia postea) auxilium de traverse. Unde idem & paraveredi promissive dicti h. l. quorum præterea mentio fit l. 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64 in fin. h. l. sic enim h. l. ἀγμινάλιος dicitur agminalis seu paraveredus, & l. 6. inf. agminales ac paraveredos. Qui postea hanc ipsa leg. Agminales simpliciter bis dicuntur: Nempe paraveredi dicitur eadem ratione quæ parangaria, ἄγμινάλιος δὲ (de quibus ad l. 15. inf. plenè) sic iam duo hæcenus fermè ignorata tenemus: Primò utroque paraveredos scilicet & parangarias, non in via publica, sed transverfa & militari (de quo mox) & canali fuisse: Secundò, paraveredos eosdem cum Agminalibus esse.

Cur autem ita dicti? An quod agmini exercitus transmittendo, & convehendis impedimentis præbiti, quod censuit Budæus: cui sententiæ videatur favere hæc lex, quæ ostendit, eos exactos in militari via, ubi cursus publicus non erat? An quod agmina quædam equorum in civitatibus seu prope civitates ad eum finem à provincialibus haberentur, seu alerentur? Istud verius puto; argumento totius huius leg. quæ spectat ad Rerum publicarum seu civitatum & provincialium utilitatem. Et in qua etiam publicis agminales dicuntur, & hac agminali præbitione seu usurpatione, mala provincialibus inferri dicuntur. Tandem & argumento finis legis, ubi de vicenis agminalibus agitur. Ergo Agminales ἀγμινάλιος. Quare inanis sententia nuperi Scriptoris Bergerij, des grands chemins 4. cap. 12. num. 4. qui idem Agminales dictos tradit, quod non nisi aliquo Hippocomo comitante currerent. Sed & Cuiacij error est, qui Paraveredos videri fuisse ait maiores equos Agminales, quasi quod agmen sequerentur exercitus, convehentque impedimenta: Le bagage. Paraveredi enim sine agminales à veredis non magnitudine distabant, verùm exactione & loco, quia veredi in viis publicis; paraveredi seu agminales, ut parangariae, in militari seu transverfali & obliqua via & Canali; φορβάδας Græci νομάδας βοσκασίας, ut Suidas explicat: φορβάδες ἵππων Equus gregarius seu Agminalis, qui cum aliis pascitur. Oppianus lib. 1. v. 145.

Μυρτάδας αὐτὸ ἐλεῖφω καὶ φορβάδας ὄντιες πωλεῖται. Ita φορβάδες βῆσι apud Apollon. Argon. 2. Sic φορβάδες γυνὴ ἢ πολλοῖς ἀποσπασθεῖσα τροφῆς χάριν. vide & Scholiaften Nicandri, Tatianus quoque ἱππῶν φορβάδας dixit.

Iam de ipsius leg. sententia: Ergo à Constantino M. si modò Constantinus auctor huius l. est; vetantur hæc l. usurpari & exigi agminales seu paraveredi à Præsidibus & Rationalibus cæterisque; verùm à solo P. P. idque modicè & temperatè ad usum tantum proprium. Interdictionis autem istius triplicem rationem reddit. Quam omnem insinuat quoque Theodoricus Rex apud Cassiodorum 5. var. 39. Paraveredorum subuectiones exigere eos qui habent veredos adscriptos provincialium querela competitorum: quod nullum penitus sineis presumere, quando permississimos quæstus & possessiones aueritur & commementum celeritè impeditur. Vide eandem & lib. 1. 1. ep. 14.

Prima ratio ipsos Præsides & Rationales respicit, nempe quod propterea Respublicæ eis annonæ & alimenta pecoribus eorum subministrant, qui suis animalibus currant & itinera faciant. Nempe, quod aliunde notum (de quo etiam iam dixi ad l. sup. de off. Reſtoris provinc.) annonæ & capitum è publico Reſtoribus & Rationalibus aliifque data, Ne videlicet provincialibus graues ef-

sent. Et quidem à Rebus publicis, id est, civitatibus, quomodo habet lectio huius leg. nam Codice Iustiniano Tribonianus in singulari reposuit Respublica subministrat, & sensum intelligi voluit. Sanè Annonas has per procuratores Curiarum datas docet lex 32. sup. de erog. mil. ann. Sic & Gratianus postea l. ult. sup. de off. Iudicum omnium: Iudicem operam dare voluit, ut Prætorium suum ipse componeret seu annonis instrueret, sibi à Principe constitutis, neque quicquam eo nomine à provincialibus superexigeret. Ergo cum illis iam à Rebus publicis & annonæ & capitum præberentur, noluit Constantinus M. ab his agminales exigi: Imò (quod secundum) neque extra ordinem, aliquid amplius annonæ aut capiti.

Secunda ratio huius interdictionis respicit Provinciales: nempe quia promiscuè hæc agminaliū seu paraveredorum exactione provinciales prægrauerentur, malaque his inferrentur.

Tertia respicit ipsum Principem: quia per hanc usurpationem id fieret, ut iam ipsomet Principe Constantino M. comente, seu iter faciente publica utilitate, per viam transverfalem & militarem, paucissimi admodum agminales subministrari ei possent, & vix vicent. Unde quoque apparet agminales equos plures vicenis vno loco fuisse, unde fortè etiam Agminales de quo supra.

Secundò hinc apparet, perperam ex hoc loco nonnullos & in his Bergerium tit. 4. c. 12. coniecturam sumpsisse de numero animalium cursus fiscalis, qui in singulis stabulis erant vel mutationibus: Agminales enim, ut vidimus equi, non Cursus publici, seu fiscales erant; verùm Reipublicæ: de quo cursum ad l. 34. inf. Procopius certè lib. .... scribit quadraginta equos in singulis mansionibus stabulatos.

Illud h. l. notandum publicum iter à militari via distingui: Et ita quidem, ut ostendat, cursum publicum seu fiscalem in publico itinere fuisse, non verò in via militari; sed agminales tantum seu paraveredos provincialium. Cum tamen hæcenus via publica & militaris pro eodem accipiuntur, etiam à Theophilo §. 5. Inst. de leg. Aquilicis. Sanè militaris via mentio quoque fit apud Vlpianum, l. ult. m. de locis & itinerib. publ. Hygenum de limit. constit. p. 162. Latinum & Myrfontium p. 261. & varios Auctores de limitib. p. 320. Eumenium in Gratianum actione, c. 7. Isidorum lib. 25. c. ult. Neque tamen ex vno eorum loco colligi satis potest publicam & militarem viam eandem fuisse. De singulis ordine,

Eumenij verba hæc sunt: Statim, inquit, ab eo flexu, & quo reuorsum via ducit in Belgicam, vastæ omnia, inculta, squalentia, muta, tenebrosa etiam Militaris via, sic confragosa & alternis montibus ardua atque præceps, ut vix semiplena carpenta interdum vacuat transmittat: ex quo sæpè accidit ut obsequia nostra tarda sint, cum paucarum frugum nobis difficilior sit euectio quàm ceteris plurimarum. Indicat Eumenius annonariarum specierum & tributorum subuectionem factam per vias militares: Et quidem primis quoque verbis satis indicatur, eas fuisse per flexum.

Imò exertè Hygenus viam publicam militarem à via publica separat. Actuarij, inquit, [limites] extra maximos Decumanum & Kardinem, latitudinem habent pedum xxi. Per hos iter populo sicut per viam publicam debetur: ita enim cautum est lege Sempronij & Cornelij & Iulij. Quidam ex his latiores sunt xxi. pedibus, ut hi, qui sunt per viam publicam militarem aſti, habent enim latitudinis via publica.

Latina

Latini & Myrfontij hæc verba sunt: Terminum Tiburtini, Silicci, toſinei, igniferi, Spaula cysoria, structura parietum in modum linea monumenta finalia militari via non coniunguntur. Auctores limitum, Certa loca via militaris finem faciunt, alibi verò de nexa montium ripa currentes finem faciunt, &c.

Vlpianus, Via vicinales, quæ ex agris privatorum collatis factæ sunt, quarum memoria non extat, publicarum viarum numero sunt, sed inter eas & ceteras vias militares hoc interest, quod via militares exitum ad mare aut in urbes aut in flumina publica, aut in aliam viam militarem habent. Harum autem vicinalium viarum dissimilis conditio est: nam pars earum in militares vias exitum habent, pars sine vno exitu intermo-

riuntur. Non temerè est, quod viæ militares ab Vlpiano dicuntur aliæ exitum habere ad mare, aliæ ad Urbes, aliæ in flumina publica. Nempe quia & miles & annona ad usum militariæ ed tenderet, vel ad mare, vel ad vrbes, vel ad flumina: Et vice versa vicinales ex agris in militares vias, eodem sine cum publicarum viarum & Basilicarum consularium vsus esset rectus à ciuitate in ciuitatem insigniorem semper: Ergo militares viæ quidem publicæ: at non omnes publicæ, militares. Quare Hygenus viam publicam militarem dixit: quomodo etiam vicinales & ipsæ quæ in vicinia sunt, vel quæ in vicos ducunt, quandòque publicæ fuerunt: l. 2. §. 22. m. ne quid in loco publ.

De COMMERCIO ANGARIARVM interdicto: licitè contra Comitum itineris adſciscendi facultate.

iv. * Idem A. Menandro."

ERTIS nuntiis compertum est, quod plures, veluti sibi ac necessitatibus propriis petitas, angarias taxato pretio distrahunt: Quamuis itaque rarè posthac & non nisi merentibus euectioes præbendæ sint, omnes tamen qui vbique sunt cursus publici obseruatione destituti inquirant, si quis in hoc genere criminis possit intercipi, ut emptor & venditor in insulam replegetur: illis etiam, qui obseruare iussi sunt, pro dissimulatione vel neglegentiâ idem supplicium luitur. Non improbum tamen est, si is qui angariam habet copiam, ad tutelam vitæ, vel laborem adeundum incertis, pro solatio sibi quendam sociauerit: Namque hoc factum, meretur veniam, nec latere poterit explorantes; illud, pœna superius dictâ plectendum est. Super quâ re Proconsoles, Reſtores provincialium, Præfectos vehiculorum, adque omnes qui cursui publico præstant, admoneri conueniet. Dat. x. Kal. Iul. Constantino A. V. I. & Constantio Cæs. c. O N S. s. [326.]

NOTA

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Concordat verò huic legi lex 4. 1. inf.
* Menandro huic inscribitur quoque Anno 321. lex 2. inf. de operib. publicis: & A. 322. lex 2. inf. de alim. qua inop. par. vbi Africa fit mentio. Proculdubio fuit is PP. arg. huius l. inf.
* Necessitatibus, id est vxoribus, familiis suis, ut l. 3. inf. de re milit. & Ammianus Marcellinus lib. 20. p. .... Iulianus contemplans rationabiles querelas (Peculancium) cum familiaris suis ad Orientem proficisci præcepit, clabularis cursus facultate permisit.
* A me Principe.
* Palatinis & bonè meritis, ut habet eisdem Constantini lex 1. sup. de priuileg. qui in S. Palat.
* Euectioes sunt diplomata & licentia euectendi, seu Cursus publici: vide Paratitlon & Glossar. Theod. Augustinum, lib. 5. confess. cap. pen. & Dioſcorum ep. 55. inter Augustini epistolam.
* Destituti, id est obſtricti, destituti, occupati.
* Improbum, id est improbatum, illicitum.
* Angarialis copia, id est copia & facultas angariæ vsurpandæ.
* Fortè via.
* Fortè adimendum: Sed nil temerè muto.
* Exploratores Cursus publici.
* Ita locus hic interpungendus. Nam error est vini docti qui Provinciarum Præfectos, pro Reſtoribus hîc commiat: Imò Præfecti vehiculorum hîc alij sunt.
* A te scilicet Præfecto Prætorio sub quo fuerunt Reſtores Provinciarum.

COMMENTARIVS

DE COMMERCIO & COMMVNICATIONE ANGARIARVM impetratum est hæc Constantini M. constitutio, quæ quarta est à Constantiniensis in argumento cursus publici: quâ differentia constituitur inter venditionem, & comitis siue socij adſcitionem. De quâ prius quam ago, de Angariis semel occupatis hîc videndum est: de quibus agitur insuper Rubr. & l. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48. & l. ult. inf. h. t. & l. 9. inf. de legatis & l. 5. de Curiosis.

De nomine monere superfluum puto, cum omnes sciant & consentiant, ab initio vocem hanc Perficam fuisse, ubi Angari vel Aſtande τὸ βασιλέως Tom. I. l.

ἀγρεῖος & γραμματῶρος dicebantur. Exinde secundò significato, commendi, laborandi, necessitatè omni, ac fermè cum onere, Angariarum & Angariandi nomen tributum, ut vel ex Euangelio liquet, Suida, Pandectis, & Codice, Glossis Isidori. .... & ex singulari Libanij oratione ἀγρεῖων, quam nuper extuli. Quâ voce Libanius morem enim iudicat & improbat, quo Agricola in urbem commeantes mox in agrum redituri, à Magistratibus detinebantur ruderis egerendi gratiâ: & in id Afini eorum, & multi vsurpabantur. Hinc & Angariates multi, ἀγρεῖος ἡγεῖνος Libanio, Apud Aretam in c. 18. Apocal. ἰσραὴλ καὶ τοῖς ἀγρεῖοῖς ὀχλοῦμα ἀγρεῖων. T T t 2 παρ.

reis. et si per aliquam rem... Tandem ut aliis vocibus enenire solet, tertio & postremo significato Angariorum vox tributa gravissimo & tardissimo commecandi generi, cursuique publico vehiculari. Nam quod nonnullis legibus superioribus docemur, cum cursus publicus alius velox cursus esset, quomodo vocatur lege 62. inf. h. t. (vbi plura) qui scilicet peragebatur aut veredis seu equis: vel etiam vehiculis & subiacentis velocioribus, puta redis, carris, &c. Alius, sic ut dicam, tardigradus erat & gravis, nempe per Angarias, quae bonum protelo ducebantur, sic ut bina boum paria his, neque vltra aptarentur, vt docet exerte lex 11. inf. h. t. trahendo scilicet oneri mille quingentorum pondo, l. 28. & 30. Hinc aded Angariae a cursu separantur, l. vlt. h. t. & huius tit. rubr. & a reda, l. 48. in f. seu reda cursuali, l. 9. inf. de Legatis: redis & nauibus opponitur, l. 48. inf. Quare ex his iam apparet, crasse Gracos lib. 56. Basil. & post eos alios etiam Doctill. Bergerium de Itineribus imperij Rom. qui vt Angarias a parangariis distinguerent, Angarias in genere definirunt Cursum publicum, & quidem per viam publicam directam, & qua Cursus publicus dispositus erat: parangarias alioversum: Quae quidem distinctio vera est, si modò addidissent quoddam genus Cursus fuerit, non tantum ratione loci: quo tanè contemplata eadem definitio competit veredis & paraueredis: καὶ τὴν ἀγλαρία μὲρ ἢ παρόδῳ ἢ ἐξ ἰσθμοῦ ὁδῶν ἢ ἐξ ἀγορῶν ἐκχέουσι, ὡς τυχὸν ἐπιπέδον ἐπὶ πύρον: ἀγλαρία δὲ ἢ ἐξ ἰσθμοῦ ἢ ἐκ φλαγέτας ὁδῶν, ὡς τυχὸν ἐπιπέδον ἐπὶ ἡλίω πύρον. Quo interim ex loco colligere mihi videor, Auctorem istius scholij Berytium fuisse: Recta enim via Berytius Tyrum fuit: per obliquam verò, Heliopolim: Nam & ita in Itinerario Penitingeriano. Ptolemaide xxxi. Tyro xxiiii. Sydone xxix. Berytho vii. Biblio xi. Eliopoli xx. Ergo Angariae sunt cursus publici species, & quidem vehicularis: Quod docent etiam extrema huius legis, vbi ided de Praefectis Vehicularum agitur. Item lex 21. inf. Quae agens de Angariis, de Rotarum trimra loquitur, quae bubus fiebat. Quem eundem facio cum cursu clabulari, de quo alioquin plenè ad l. 2. & d. l. 5. sup. de Curiosis: & l. 23. & 62. inf. Quod distè ostendit lex 5. sup. de Curiosis. E cursu, inquit, clabulari singulas angarias in his scilicet stationibus in quibus cursus est collocatus ad exhibendam venientibus excuratis. Qui quidem Clabularis ided veloci cursui opponitur l. 62. inf. h. t. vt angariae simpliciter cursui, l. vlt. inf. h. t. vel reda cursuali, l. 9. inf. de Legatis, vel etiam rhedis & veredis, l. 30. inf. h. t. Sic liquet, Angarias fuisse cursum publicum vehicularem ἐξ ἰσθμοῦ, vt Aretas quoque loco superiore, ferendis oneribus & impedimentis charitatibus & familiis destinatum: vnde dicuntur h. l. necessitati- bus propriis peti. Quomodo etiam Ammianus Marcellinus lib. 20. p. 172. Iulianus Petulantis cum familia ad Orientem proficisci praecepit clabularis cursus facultate permittit. In l. 5. sup. de Curiosis: ad exhibendam humanitatem venientibus excurati. Eodè- que pertinet quod Ammianus Marcellinus copiam scribit lib. 20. p. 185. quod cum Florentius Praefectus Praetorio à Iuliano ad Constantium profectus esset, necessitudine omni relicta, Iulianum sciri volentem quod praesenti pepercisset, charitates eius cum re familiaris inuicta cursus publici usu permissio ad Orientem redire tutius imperasse. Quare transtuehen- dis speciebus fiscalibus destinatae hae angariae, quod postremum docet lex 46. & 48. inf. h. t. Hinc aded Iulianus d. l. 16. inf. cum veredorum & para-

veredorum discursus amputasset in Sardinia, angarias tamen non submouit, propter publicas videlicet species, vt distè ait, quae ad diuersos portus erant deferendae. De quo plenius ad d. l. 16.

Ex superioribus iam patet, clabularium cursum vt aliis ita & militibus concessum, quoties transferri eos de loco in locum oporteret, quod restatur exerte l. 22. Cod. Inst. eod. tit. Sed non cum veloci- ter transferri oporteret. Nam imò & Ammianus Marcellinus lib. 21. Vt vehiculis, inquit, publicis impositum paulatim praemitteret militem. Quamquam neque hic locus tantum de Clabulari est. Sed neque & gratontium tantum militum causa hic cursus clabularis permittitur, quod vir Doctus scripsit: verum vel familiis & charitatibus transferendis, vt in praedicto Marcellini loco, & d. l. 22. vel annonis & speciebus fiscalibus transferendis, h. l. & d. l. 22. Vel denique Legatis, eadem l. 22. Neque id etiam ait l. 11. inf. h. t. ea quippe id definitum, regulariter non nisi singulas angarias concedi posse, fortè iis qui castrensis in palatio muniis defuncti essent, duas non nisi concedi posse si aegri essent.

¶ Nunc de sententia legis. Angariorum igitur commercio interdicit hae l. Constantinus M. pariter vt Valentianus Sen. annonarum seu tractoriarum commercio, l. 1. inf. de Tractoris: & Theodosius M. l. 41. inf. Euectionum in genere & asinorum commercio seu contractu: atque ab iis demum vsurpari eas voluit, quibus ea concessa fuissent, non verò ab aliis. Nempè didicerat Constantinus, vehicularis cursus publici rationem explorans, certisque nunciis compererat, vt ipse ait, quosdam (veluti Palatinos) angarias tanquam sibi & necessitatibus suis necessarias impetrasse, quas quidem personae tantum impetrantis respectu Principes concedere solerent, raroque etiam & non nisi merentibus (vt h. l. dicitur) & interim tamen non in vsus suos reuera, verum vt venditis & translatis his in alios, qui ipsi impetrare non potuissent, compendium ea ex re facerent. Igitur hoc commercij genus damnat hae l. Constantinus M. exilij poena emptori & venditori indicta. Imò & publici Cursus Curiosis, qui id dissimulauerint, vel neglexerint. Imò Theodosius M. postea d. l. 11. inf. capitalem poenam Euectionum contractui, id est, euectiones sibi concessas vendentibus & ementibus imposuit, quae poena Triboniano displicuit. Atque ita hae quoque ratione Constantinus M. cursui publico & quidem vehiculari consultum iuit ne alioquin tralatitiis vehicularis huius cursus euectionibus, eorumque commercio cursus vehicularis publicè necessarius necessitatibus publicis explicadis cõcideret. Què etiam hae altera ratione suffultu voluit, quod profiteretur exerte sese angarias & euectiones deinceps raro & non nisi merentibus daturum.

¶ Et tamen idem Constantinus M. non aded in arcum vsum cursus vehicularis huius impetrati redegit, vt non (commercio quamlibet angariarum interdico) communicationem eius cum altero concederet: communicationem inquam cum socio itineris, adfecto. Licet scilicet ei qui angarialem copiam habet, id est, angariarum vsum obtinuit, ad tutelam vite, vel laborem adendum iuuetis, pro solatio sibi quandam sociare. Multum interest inter commercium euectionum, & necessarium communio- nem, & κοινωνίαν: istud improbum non est, factum- que hoc, veniam meretur (vt hae ipsa lex loquitur) nam quò alioquin rei mihi vsus, nisi necessaria eo explicare licet? Nam cum intus saepe sint viae, ta- diosum certè semper iter: quidni socium addiscere

fas sit comitemque; qui & aliàs pro vehiculo ipse est. Ad eundem sanè modum, cum Iulianus cursus publici ac veredorum vsum in arcum redactum iuisset, nihilominus tamen Agentes in rebus è concessio sibi veredorum numero, mulioni veredum sub- iugare permisit, l. 14. inf. Ex hae interim lege discimus, extra ordinem Priuatis ob proprias necessitates saepe indultum Cursum publicum; de quo varia extant apud alios testimo-

nia, etiam apud Basilium. Tandem notentur sine legis, Praefecti vehicularum: quorum frequens mentio in veteribus Inscriptionibus p. 359. p. 373. 4. p. 389. p. 440. p. 454. 8. p. 493. 3. Sic nomi- natim Praefectus vehicularum Trium prouinciarum Galliae memoratur p. 440. 3. Hi verò inter ceteros Praepositos cursus publici, seu cursuales fratre, de quibus semel ago l. 25. inf.

De Euectionum faciendarum iure, Rectoribus prouinciarum denegato.

v. * Idem A. ad Musonianum P.P.

Amdudum Nostrae Clementiae iussa existunt, vt Rectoribus prouincia- rum euectionum faciendarum copia denegeretur, quoniam cursui publico magna inferitur pernicietas, si hae licentia latius panderetur. Ideoque hoc ipsum repetimus quod ante placuerat, ac iubemus, eos Auctoritatis Tuæ litteris commoneri, vt iussis parere festinent. Dat. vi. i. Kal. Aug. Constans. A. VI. I. & Constantio C. C. O. N. S. S. [354.]

NOTAE

- * Abest hae lex à Cod. Inst.
" Imò Imp. CONSTANTIVS A. quomodo & sequenti legi eadem Inscriptio reidenda est.
" De hoc Musoniano PP. dicam mox plenè.
" Orientis scilicet; vide Ammianum Marcellinum & Libanium.
" Constitutiones hae Constantij non extant.
" Euectionum faciendarum, id est cursus publici copia faciendae: de qua Euectionum voce vide Paratilon & Glos. far.
" Loco, pandatur.
" Praefecti Praetorio dispositioni suberant Rectores prouinciarum: Ideoque Praefecti Praetorio licitis eos commoneri subinde iubentur.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. septem ordine constitutio- nes sequuntur in argumento cursus publici: quibus addenda & eiusdem lex 7. inf. de diuers. offic. Ex quibus apparet, quantopere, quibusque rationibus Cursum publicum subleuare Constantius instauerit. Quibus addendus & locus Sext. Aurelij Victoris, qui sub Constantio scripsit: Noscendū ocium qua vbiq; è Repub. gerebantur, admata media publici cursus. Quod equidem munus satis vile in pestem orbis Romani vertit posteriorum avaritia: nisi quod his annis suffecta vires Illyrica sunt; Praefectio medente Anaolio: (fuit hic Anatolius Praefectus Praetorio sub Constantio A. 346. & 349. vt docet lex 38. 39. inf. de Decurionib. Himerius Sophista apud Phorium n. 243. p. 1140. Ammianus Marcellinus lib. 19. p. 160. & lib. 23. p. 200. Eunapius in vita Proaeresij, p. 149. 150.) Boni malique in Republ. nihil est, quod in diuersum traducit nequeat moribus praesidium. Addatur & hic Ammiani Marcellini locus in eandem sententiam cum Victore lib. 19. p. 160. vbi de Anaolio PP. Non enim, inquit, dispo- sitionibus vnquam alterius Praefectura (vt inter omnes constat) ad praesens Aetioa prouincia omnibus florue- runt correctione titubantium benignola & solerti, vehicu- laria rei iacturis ingenibus, qua clausere domus immu- neras, & censuali professione speciosa fiducia releuata. Quamquam idem Ammianus Marcellinus scribit lib. 21. extremo. Constantiana rei vehicularia neruos succidisse per ceteras Antistitum iumentis publicis vltro curioque discurrentibus per Synodos. Vehicularij certè cursus Athanasio copiam Constantius non semel fecit, vt apparet ex eius epistolis p. 598. 681.

Hoc ipso anno apud Marcellinum fit mentio Cur- sus publici & vehiculi publici à Constantio euoca- tis ad fe concessi, non vno loco: lib. 14. p. 29. & 31. lib. 15. p. 35.

¶ Constantij, inquam, constitutiones sequun- tur. Est enim error huius Codicis Conditorum, qui hanc legem, & sequentem Constantino M. tribue- runt, cum omnino Constantino adscribenda sint. Et hae quidem nominatim, argumento Musonia- ni PP. cui ea inscribitur; neque enim sub Con- stantino M. verum sub Constantio demum Muso- nianus Praefectus Praetorio fuit: vt docet insuper al- tera Constantij lex 2. inf. de Legatis, quae ad eundem Musonianum P.P. data est A. 356. Et expressè etiam Ammianus Marcellinus lib. 15. extremo, in Gestis Anni 355. Domitiano, inquit, crudeli morte consum- pto, Musonianus successor Orientem Praefectoriani re- gebat potestate Praefecti, facundia sermonis vtriusque clarus, &c. vbi & alia plura de hoc Musoniano Praefecto Praetorio, vt & lib. 16. p. 74. Ac priore loco nominatim inter alia eum prius Strategium vo- catum scribit, post Tyrannorum expulsionem; pu- rà Veterannionis & Magnentij. De quo Libanius de fortuna sua, p. 29. ἀρχὰς τοῦ μὲν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Σαρδηνίας στρατηγὸν ἔδειξεν ὃ ἀπὸ βασιλείας τοῦ εὐε- ρενοῦ νομίζον ἐν ἀρχαῖς ἡγεμόνηται. Postea demum Praefectus Praetorio factus A. D. 354. quod idem Liba- nius testatur p. 37. & 39. ἀρχὴν ἔχων ἢ τῶν ἄλλων ἀρχαῖ Στρατηγῶν. Nempè enim Praefectura Praeto- riana omnium dignitatum apex & κορυφὴ fuit. Bre- uiter, Musonianus hoc demum tempore Praefectus Praetorio factus. Et certè tantum abest, vt Con- stantinus

stantinus M. eum Praefectum Praetorio fecerit, vt contra tempore Concilij Sardinensis non nisi Comes fuerit vt docet A. .... Imo & sub Constantio P. C. Achae factus A. D. 353. Eiusdemque tandem Mufoniani meminit Valens Imp. l. 14. inf. de nauicul. Ergo & haec lex Constantio tribuenda venit, atque adeo referenda ad A. D. 354. quo Consules fuerunt Constantius A. V. I. & Constantius C. A. V. I. I.

¶ De sententiâ huius l. videamus: Dandarum Euectionum seu Cursus publici tribuendi copiam rursus denegat hâc l. Constantius, quod & antea fecisse se ait, Reëtoribus prouinciarum, pariter vt Iulianus l. 12. inf. b. 1. Scilicet ne Cursus publicus

fatigaretur: quod utique feret si hæc Euectionum dandarum licentia latius panderetur: subinde adeptum hoc ius euectionum faciendarum Reëtoribus Prouinciarum, b. l. & l. 12. vt & Comitibus & Ducibus l. 52. 57. inf. Imò & Vicariis, d. l. 12. & Magistris militum, l. 43. 56. inf. b. 1. Sernato videlicet hoc iure soli Principi, l. 4. sup. l. 40. inf. b. 1. itémque Praefectis Praetorio, l. 9. 12. 35. 40. 56. Et Praefectis vbi in publicis causis, l. 19. inf. Tandem Magistris officiorum, l. 9. 22. 35. inf. Quamquam subinde ab illis quoque vsurpata hæc licentia: de quo *sup. locis*.

¶ De AGMINALIBVS & PARAUEREDIS non exigendis.

VI. * Idem A. Magno " Agenti Vicariam Praefecturam.

HOC interdicto prohibemus, ne quis agminales " ac " paraueredos æstimer postulandos: in eos enim qui hoc temere præsumperint, vindicari acrius oportebit, iussione nostrâ cunctis prouincialibus " intimata. Dat. Kal. Aug. Constantino A. V. I. I. & Constantio C. O. N. S. S.

N O T A.

* Abscst hæc lex à Cod. Justin. " Et hæc lex, vt superior, CONSTANTIO tributa videtur. " An hic idem ille Magno est: Vicarius Vrbis Romæ, cui anno 367. inscribitur Valentiniani lex 3. & 4. sup. de Tironib. " De Agminalibus his iam plene dixi ad l. 3. sup. " Continuâ ac, pro disunctiâ vel: iidem quippe Agminales, & Paraueredi: vt ostendi ad d. l. 3. " Hinc quoque patet, Agminales ac Paraueredos à prouincialibus præbitos, non verò in Cursu fiscali fuisse: de quo ad d. l. 3.

COM M E N T A R I V S.

AGMINALES ac PARAUEREDOS à prouincialibus postulari vetat hâc l. sine Constantinus M. sine Constantius, pariter vt l. prox. 7. inf. De quibus dixi semel plene ad l. 3. sup. Et sic hâc ratione, prouincialium securitati consulit Imperator, quorum patrimonia euertebantur

illâ exactione, vt disertè testatur d. lex 7. inf. à comitantibus scilicet per viam transuersam *en paraueredus*, nam id sibi volunt Agminales equi seu Paraueredi, pariter vt eodum sensu Parangaria dicuntur: de quo vide *Grecos, lib. 56. Basil.*

¶ De PARAUEREDORVM exactione omnibus præterquam Agentibus in rebus interdicta.

VII. * Imp. CONSTANTIVS A. Olybrio " Proc. Afric.

PARAUEREDORVM exactio patrimonia multorum euertit, & pauit auaritiam nonnullorum. Ideoque prælatâ " iussione nostrâ, prouinciarum Reëtores Excellentia " Tua commoueat, vt, exceptis Agentibus " in rebus, qui ad mouendum " militem mitti consuerunt, quisquis alius paraueredum exegerit, non ei cedat inpunè, sed nec illi qui dederit. Dat. 11. Non. Aug. Antiochiæ, Constantio A. V. I. I. & Constantio Cæf. C. O. N. S. S.

N O T A.

* Abscst hæc lex à Cod. Just. " In veteri quoque inscriptione (quæ Romæ p. 353. n. 2. inter alias Olybrij dignitates, Proconsulatus Africæ mentio fit. v. Prosopogr. " Prælatâ iussiones Principum literis Praefectorum Praetorio: dixi plene ad l. vni. si per obreptionem: vid. & Paratilon de const. Princ. " Excellentie titulus, Proconsuli Africæ tributus. " Vide tit. sup. de Agentib. in rebus: & l. 9. 14. inf. b. 1. " Monere militem proprie: vide Glossar. Theod. " Huius loci adscriptio suadet, hanc leg. non tribuendam A. 354. quo Constantius vel in Galliis, vel in Italia fuit: verum potius ad A. D. 342. referendam: arg. subscriptionis legis 33. 34. inf. de Decurionib. l. 6. inf. quorum appellat. & sic ad Consulatum Constantij & Constantij.

COM M E N

COM M E N T A R I V S.

PARAUEREDOS (per viam transuersam scilicet) exigi à priuatis, rursus vetat Constantius b. l. pariter vt leg. superiore.

¶ Tria tantum hâc l. obseruanda. Primò Ratio huius Interdicti, nempe ait Constantius, Paraueredorum exactionem patrimonia multorum euertisse & paruisse auaritiam nonnullorum. Id scilicet est, quod Sext. Aurel. Victor ait, qui sub Constantio huius leg. auctore scribebat: *munus cursus publici satis vile in pestem orbis Romani vertisse posteriorum auaritiam insolentiamque.*

Secundò notanda Exceptio. Paraueredi scilicet exigendi potestatem solis Agentibus in rebus facit hâc l. Constantius: qui alioquin quoad modum cursus fiscali vsurpandi, cæteris æquati ab eodem Constantio, l. 9. inf. b. 1. & Valentiniano Sen. l. 14. inf. Et quidem Agentibus in rebus iis solis qui ad mouendum militem mitti solebant. Nempe Agentes in rebus (de quibus *sup. ut. plene*, & l. 9. & 14.) missionibus Principis & necessitatibus publicis procurandis mittebantur: ac nominatim sæpè militi mouendo. Ergo cum hæc summa festi-

nandi occasio esset, militem inquam mouere, Constantius hoc vnico casu cetera maximè urgente, Paraueredorum exigendorum potestatem Agentibus in rebus faciendum credidit. *Militem mouere*, est vel in id incumbere, vt exercituum auxilia promoueantur in vsu Reipublicæ: vel sanè milites secum ducere ad alicuius negotij executionem. Nam & executio proprie Agentib. in rebus tribuitur, l. 11. sup. de Agentib. in rebus. Quomodo sub hoc ipso Constantio A. D. 354. Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 31. memorat Comitem Barbatonem cum Apodemio agente in rebus milites duxisse in occursum Galli C. Sanè Imp. Honorius postea omnibus in causâ publicâ, seu publicâ necessitate exigente, & Euectione.....paraueredi exigendi ius fecit l. 59. & 63. inf.

Tertiò eandem pœnam imponit Constantius b. l. danti paraueredum atque exigenti, vt sæpè aliàs concussis eandem pœna imposita, quæ concutientibus: Quia remittendi potestas cuique concutienti publicè esset.

¶ De EUECTIONVM exhibendarum necessitate: deque iusto ONERE seu pondere vehiculorum & veredorum, & de numero animalium vehiculis iungendorum.

VII. * Idem A. ad Taurum P. F. P.

EUECTIONES " ab omnibus postulentur, quâcunque " conspicui fuerint dignitate: non enim debet esse vnquam efficax vsurpatio, quæ possit animalibus publici cursus inferre perniciem. Quòd si quis putauerit esse resistendum, & sine euectione iter facere detegitur, vbi " repertus fuerit, eundem iussimus detineri, ac de eius nomine ad Prudentiam " Tuam, & ad Mufonium " Clarissimum " Virum Comitem " & Magistrum " Officiorum referri. " Statimus " redæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta, non enim ampliora onera perpeti videntur. ¶ Octo mulæ " iungantur ad redam æstiuo videlicet tempore, hiemali decem; birotis trinas sufficere iudicauimus. ¶ Adque hæc cuncta Regionibus " præstitutos curare præcepimus, pœnâ eis propositâ. Dat. v. 11. Kal. Iul. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæsare II. C. O. N. S. S. [357.]

N O T A.

* Lex 3. Cod. no. tit. " Addendum huius legis & proxima Inscriptioni, & Iulianus Cæsar: quomodo etiam præfert lex 2. sup. de Curio. " Italias, cui Tauro Praefecto Praetorio quamplurimæ aliæ leges Constantij inscribuntur toto hoc octennio: imò & lex prox. 9. De eodem vide Ammianum Marcellinum lib. 21. p. 200. 203. & lib. 12. p. 222. Severum Sulpitium sacra historia lib. 2. in Gestis Concilij Arimenseis biennio post hanc leg. " Mutatus hic locus. Cod. Just. ita: Euectiones ab omnibus postulentur, & tam Iudices, quàm custodes publici cursus minimè transire patiantur, atque iam seriem Euectionis inspererint. Quod si quis &c. " Vel ultra tempus: quod Euectionis inferum est, publico cursu vi conatus sit, hoc inferum Cod. Just. " Vbi, vbi. " Iubemus retineri. Cod. Just. " Et si quidem dignitate præditus sit de eius nomine: & ita Cod. Just. " Ita quoque lex 2. sup. de Curio. quæ eidem Tauro Praefecto Praetorio inscribitur hoc ipso anno in eodem argumento. " Et ad Illustrum virum: ita Cod. Just. mutato dignitatis nomine, & omiâ Mufonij mentione. Certè hoc æuo ita quoque reperio ab eodem Constantio Praefectum Praetorio & Comitem Largitionum solo Clarissimi titulo honestatum, l. 7. inf. de extraordin. " Mufonius Magister officiorum. Meminit eius quoque Libanius pro Aristophano, p. 118. & vno qd Mufonis nomen. Imo & eiusdem Comitis Mufonij mentio fit apud Athanasium apol. 2. p. 587. vnâ cum Hefychio Castrensi: quanquam ibi Mufonius Comes vocatur. " Comitæ titulus Magistro officiorum dignitati iunctus, b. l. & l. 19. sup. de Curio. l. vni. sup. de Decanis. " Vide de Magistro officiorum, & l. prox. 9. & l. 22. 35. inf. " Aduersus cæteros verò proinuis indignatio competens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradûque militiæ ibidem coerceri posse credidit. Ita Cod. Just. & l. 22. inf. b. 1. " Sequentia recidit Tribonianus. " Mulæ in Cursu publico, b. l. & l. 53. inf. " Regionibus præstituti *περιουάγου, περιουάγου* (de quibus plenius in Diatriba, in Chor. Episcopis,) lidem & Stationarij dicti l. 1. sup. vide inf. l. 34. vbi de Clabulatis regionibus.

De PRÆFECTIS PRÆTORIO quibus tria circa cursum publicum inhibentur.

ix. * Idem A. ad Taurum P.F.P."

MIRANDA Sublimitas Tua nullos euectioni dies addendos esse cognoscat: Nec passim redarum Tractorias, vel euectiones birotum faciat; & Agentibus in rebus Tua Sublimitas tribui vel fieri euectionem vetamus: sufficere namque posse confidimus, quæ hisdem à Nobis, vel Magistris Officiorum, Comitatus nostri iussis, necessaria habitâ ratione, præbentur. Dat. VI II. Id. Decemb. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæsare I. I. C. O. N. S. S. [357.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
Addendum & hic Iuliani Cæsaris nomen.
Taurus huic PP. inscribitur & lex superior: vbi dixi.
Ita quoque l. 2. sup. de Curiosis: (quæ eidem Tauri P.P. inscribitur in eodem argumento) ex officio miranda prudentia sua.
De Tractoris erit Tit. pros. Tractorie eadem hic sunt cum Euectionibus, id est licetis & licentia cursus publici: quomodo & Tractorie equorum apud Symmachum lib. 9. ep. 23.
De Birotarum vt etiam Gutherius de off. dom. Aug. lib. 3. cap. 15. p. 535. Alioquin promiscuè dicitur Birotum, d. l. 2. sup. de Curiosis: & Birotah l. 1. & l. sup.
De his suo titulo, lib. 6. cum l. 7. sup. h. t. & l. 1. 4. inf.
De à Tua sublimitate.
Vide & l. 8. sup. l. 2. 35. in fin. h. t.
Id est ad Comitatus Principis iussa: de Comitatus voce vide Gloss. Error enim est eius qui Indictem quondam Codicis Theodosiani confecit: cum ibi notauit ex h. l. Magister officiorum Comitatus Principis.
Prout necessitas postulauerit.

COMMENTARIUS.

DIVAS has Constantij, non Constantini (vt perperam à nonnullis allegantur) Imperatoris legis vnâ fidelitâ interpretari libet: quandoquidem, etsi non sint ex legis vnus & eiusdem constitutionis partes, attamen eodem Anno ad eundem Taurum Præfectum Prætorio Italiae, super eadem re date sunt; imò & tertia insuper, putâ lex 2. sup. de Curiosis. Nempe his tribus legibus Constantius A. D. 357. cursui publico emixè consultum iuit: Vnde simul liquere potest, quantopere cursus publicus tum successus fuerit: fortè ex eadem causâ, quam attigit Ammianus Marcellinus lib. 21. exvremo: putâ, ex frequentissimo Episcoporum per Synodos discursu. Ergo hisce duabus legib. sex rationibus Constantius cursui publico opitulatum iuit: tot enim sunt capita harum duarum legum, è quibus tria priora continentur l. 8. tria posteriora l. 9. quibus addenda sunt ad eundem finem quæ continentur alia, d. l. 2. sup. de Curiosis. Primo capite vetat Constantius quemquam cursum publicum vsurpare, nisi EUECTIONE ostensa; id est, nisi Diplomate, Tractoriâ, Synthemate ostenso, quo ei cursus publici copia data est. Nemo scilicet priuatus absque euectione cursum publicum vsurpare poterat: quod etiam cauetur l. 22. 27. 57. 59. inf. h. t. d. l. 2. sup. de Curiosis. l. 11. infr. de legatis. Eoque refertur hic Hieronymi locus apud Iulianum tomo 1. fol. 93. verso: iam demisso Synhemate equum publicum sternebatur. Eodem pertinet, quod Capitolinus in Pertinace scribit. Dein Præfectus cohortis in Syriam profectus T. Aurelio Imperatore, à Præfide Syriae, quod sine diplomatibus cursum vsurpauerat, pedibus ab Antiochia ad Legationem suam iter facere coactus est. Excepti tantum fuere Præfecti Prætorio, l. 3. 35. 62. h. t. vt & legati ad Principem missi, l. 32. 57. inf. l. 9. sup. de re milit. l. 6. 9. infr. de legatis. Hæc sanè lege difertè & generaliter Euectiones ab omnibus postulari iubentur, quacunque conspici fuen-

rint dignitate. Quo tamen ipso non idè infringitur illud quod dixi Præfectorum Prætorio priuilegium: nam & hi aliis Euectiones dabant, vt docet lex 9. (vbi dicam) l. 2. 35. 40. 56. inf. h. t. multo magis igitur commeandi ius sibi ipsis vindicare poterant. Cæterum si quis sine Euectione cursum publicum vsurperet, eum detineri Constantius iubet, deique eius nomine referri ad Præfectum Prætorio & Magistrum officiorum: Ad Magistrum officiorum scilicet idè, quia hic ille erat qui Principis nomine Euectiones dabat, vt docet lex 9. 22. 35. 49. inf. h. t. & ad quem cursus publici cura pertinebat, & Symmachus, & Notitia Imperij in Magistro officiorum, vbi dicitur sub eius dispositione esse Curiosum cursus publici præsentem vnum, & Curiosos per omnes prouincias. Item Magister, inquit, officiorum ipse emittit. Vide & Cassiodorum in formula Magisteria lib. 6. var. 6. Veredorum quin etiam oportunitatem velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentia sua districti custodit: vt sollicitudines nostras, quas consilio inuat beneficio celeritatis expediat. Atenim postea Valentinianus Sen. vt maximè sine Euectione commeantem seu cursum publicum vsurpantem pariter recentari voluerit, l. 22. inf. h. t. attamen de eius nomine qui in dignitate constitutus esset, ad se referri voluit, vt ita vindicta de eo postea fumeretur; alios protinus coërceri voluit. Tanti res ea visa Principibus, è quod vrgentibus necessitatibus publicis cursus publicus ægè suppeteret. Et hæc quidem ita Constantius hæc l. Atenim Tribonianus hæc l. interpolatâ ex d. l. 22. inf. distinctionem hæc parte inducit, qui tamen, quamcunque tandem interpretationem adhibeas, sibi met contrarius videtur. Distinctio talis est; Si inquit, dignitate præditus sit, de eius nomine ad Prudentiam Tuam & ad Illustram Comitum & Magistrum officiorum referri: Aduersum ceteros verò protinus indignatio competens exercenda est, quos Sinceritas Tus pro

pro loco gradûque militia ibidem coërceri posse crediderit. Quod quidem ex parte mutatus est Tribonianus ex Valentiniani d. l. 22. inf. Valentiniano equidem distinctionis ratio cõstabat, cum eum quem dixi in modum ita distingueret; at enim Triboniano vix ratio constare posse videatur, cum definit, de eorum qui in dignitate positi essent nomine ad Præfectum Prætorio & Magistrum officiorum referri oportere; aduersus ceteros verò indignationem protinus competentem exercendam, quod idem Præfectus Prætorio coërceri posse crediderit. Vt quoque enim casu Præfectis Prætorio vindictam relinquere videtur. Et sanè quicquid tandem molitur Lucas de Penna, Triboniani hæc d. l. 22. est.

Secundo capite Constantius definit iustum PONDVS, seu ONVS, quod tribus cursus publici generibus superponi possit: ne videlicet iniusto alioquin onere prægravata animalia corrumpantur, opprimantur. Quò spectant præterea septem leges huius tituli, putâ lex 17. & 18. in fin. leg. 20. 28. 30. 47. 48. inf. ne, inquam, iniusto onere prægraventur animalia cursui publico destinata, enormibus fortè vehiculis, vel pondere iniusto aliis imposito. Igitur 1. Reda (de qua dixi ad l. sup.) seu carpentis redarum mille pondo tantum superponi vult Constantius h. l. vt & Valentinianus Sen. l. 17. 28. 30. inf. h. t. & Theodosius M. l. 47. 48. inf. h. t. At verò, 2. Birotas (de quâ agitur etiam l. 9. prox. & d. l. 2. sup. de Curiosis) non nisi ducenta. 3. Veredo tandem, id est equo non nisi triginta pondo, h. l. & d. l. 17. 28. 30. inf. Reda scil. (de quâ ad d. l. 17. & l. 47. inf.) περιελευλος erat, vnde περιελευλον pro rheda apud Xiphiliuum Adriano: indeque ὄχημα περιελευλον, Eunapio in Aedefio. Ἰστὸν δὲ Ἰουλιανῶν ἐστὶ περιελευλος ὄχηματος ἐφερέο. Birotas verò (quæ & Cistum) duas tantum: διουλον.

Tercio capite Constantius ad cursus publici facilitatem, nenè iniusto rursùm onere animalia vehiculis trahendis destinata prægravarentur, NVMERVM animalium vehiculo trahendo aptandorum definit, & quidem cum aliquo temporum discrimine, nempe quia cum ibi minùs onus esset, minus etiam discriminis subesset.

Hinc interim videre licet. Primò, multatum vsum fuisse in cursu publico: quod etiam testatur l. 53. inf. (vnde & muliones, l. 10. 14. inf. l. 31. 34. d. l. 53. & mulo-medici, l. 31. vide & Sueton. in Julio, cap. 31. in Vespasiano, cap. 23. Paulum Diacorum histor. miscella 11. in Iuliano.) Secundo hinc discimus Redas, & Biretas cursuales à mulis tractas, vt cæteroquin vehiculis & essedis trahendis mule aptatæ: Et hæc quidem de leg. 8.

Sequitur lex 9. qua continentur pariter tria capita; quibus scilicet Præfectorum Prætorio potestati circa Cursum publicum fibulam modumque impostum it Constantius.

Primo scilicet capite Constantius vetat DIES addi Euectioni à Præfecto Prætorio. Quod quidem obscurum sensum habet. Quid enim? Imò primùm Diem addi oportuisse videtur, ne alioquin cui semel data fuisset Euectio, idem postea eadem Euectione ostensa cursum publicum rursùm vsurparet, l. 17. inf. h. t. Secundo, imò Theodosius M. expresse l. 2. inf. de Tractoris, Tractorie cum stativis solitis tempus bidui tantummodo accipere vo-

luit, vel quinque dierum numerum his adscribi certo casu. Mihi huius capitis sensus hic videtur, vt quemadmodum aliis huius leg. capitibus, ita & hoc, indicetur differentia quadam inter Euectiones, quæ à Principe dabantur, & quæ à Præfecto Prætorio: In illis dies plures addi potuisse, nempe vt tot diebus quis alimenta & capitum in statione aliquâ vel mansione acciperet, denique vt Tractorias & stativa haberent tot diebus: de quo ad d. l. 2. inf. de Tractoris & Stativis. Atenim Præfectum Prætorio non nisi Cursum publicum vsurpandi ius tribuere posse, seu commeandi, non verò commorandi per dies aliquot. Et sanè tota hæc lex èd pertinet, vt differentias constituat inter Euectiones quæ dantur à Præfectis Prætorio, & à Principe ipso.

Secundo capite d. legis nona, Constantius vetat, Præfectum Prætorio passim Euectiones Rhedarum vel Birotarum dare. Et sic moderatè harum vsum, & Euectiones concedere iubet, ne alioquin cursus publicus fatigaretur: Ac nominatim de Rhedis & Birotis id cauet, non de veredis, quia in iis maior utilitas erat, propter publicas necessitates, quibus deficere poterat, si passim eas darentur à Præfecto Prætorio.

Postremo capite vetat Constantius, Præfectum Prætorio Euectiones tribuere Agentibus in rebus, qui scilicet iussis Principis exequendis per prouincias mittebantur: de quibus suo titulo, sup. lib. 6. additâ ratione, quod hic sufficiant ex Euectiones quas iis Princeps vel Magister officiorum eius nomine præbere solet, & verò necessariâ ratione habitâ in quantum his sufficit & necessitatibus publicis expediendis. Etsi Theodosius M. postea ad duos veredos id disertè coarctauit, l. 49. inf. Ergo neque Agentes in rebus quamlibet aliis necessarij hæc parte magis priuilegiari quàm ceteri fuere, nempe vt Euectionis semel sibi à Principe indultæ modum egredi non possint: quod & ipsum cauetur in sp. l. 14. inf. h. t. cum aliis Agentibus in rebus ad mouendum militem missis paraueredi exigendi priuilegium indulgeatur: l. 7. sup.

Ex hæc interim leg. apparet, Euectiones datas à tribus: vel à Principe ipso, adnotatione manus Principis: de quibus etiam agitur l. 4. sup. l. 14. & l. 40. inf. vel à Magistris officiorum: quod etiam docet lex 22. 35. 49. inf. & Symmachus lib. 1. ep. 1. Leo, & Anthemius l. 9. Cod. eod. tit. (Idque Comitatus Principis iussis, id est ad exequenda iussa quæ respiciunt Comitatum & officia Comitatus & Palatina, quibus Magister officiorum præerat, & cuiusmodi erant Agentes in rebus) vel denique à Præfectis Prætorio: vt præter hanc legem docet quoque lex 12. 35. 40. 56. 62. inf. h. t. & Symmachus lib. 1. ep. 16. lib. 9. ep. 28. ad Vincentium P.P. Galliarum, & Imp. d. l. 9. Cod. eod. tit. & Notitia Imperij, Præfectum Prætorio euectiones annuales non habet, sed ipse emittit. Quorum verborum hic sensus est, vt rectè Pancirolus; Præfectum Prætorio, non habere seu Impetrare quorannis à Principe vt vtatur cursu publico, quomodò Vicarij, qui denas, aut duodenas euectiones obtinebant: & Præfides, binas: Sed ipsos emittere, id est & suo iure currere, & aliis etiam concedere currendi facultatem, Cassiodorus 6. var. 3.

¶ De ANIMALIBVS publicis, ad priuatorum vehicula non dandis vel aptandis.

x. * Idem A. ad Flavianum " Proc. Africæ.

NULLI decetero " subiuñtorio " priuato animalia publica præbeantur : nec rei huiusmodi facultas mulionibus " relinquatur, sed penitus conquirecat. Dat. vi. Kal. No. uemb. Sirmio post CONS. Coostanti A. IX. & Iuliani Cæs. II. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.

" Flavianus huic Proconsuli Africæ inscribitur triennio post, lex 14. inf. quorum appellat. non recip. Extant & apud Photium, n. 243. p. 1141. &c. excerpta ex Himerij Sophistæ Propempticâ ad hunc Flavianum, ubi passim ostendit eum Proconsulem Africæ fuisse.

" In posterum.

" De Subiuñtorio, infr. in Comm.

" Muliones qui? mox dicam.

COMMENTARIVS.

MULIONIBUS priuatis, animalia publica publici Cursus vehiculis destinata, à mulionibus (qui curandis scilicet animalibus publici Cursus præerant) præberi vetat hæc l. Constantius Imperator (quæ vehicula, subiuñtoria vocat :) scilicet & hæc ratione Cursus publicus vexabatur, & animalia publica atterebantur alicubi, & quidem in Africâ, quod priuatis qui Euectionem non impetrauerant, sua & priuata vehicula habentibus, Muliones iam inuito more animalia publica concederent ad cursum peragendum, proculdubio Mulionibus questum aliquem inde facientibus, qui & alias illicitos quosdam questus facere soliti, vt docet lex 31. 52. inf. h. t. Id quod hæc l. deinceps fieri

vetat Constantius Imperator: vbi obiter duo illustranda; quid Subiuñtorium sit? quinam Muliones.

¶ Quod ad primum: Subiuñtorium pro vehiculo, cui animalia subiunguntur (quæ etiam subiuñgendi vox hæc propria, l. 14. inf. h. t.) At Græci ζυγιον pro ipso animali quod subiungitur, iumentum subiugium, in Glossis.

¶ Ad secundum: Muliones sunt qui curandis animalibus cursus publici præerant, b. l. & l. 14. in fin. l. 31. 34. 53. inf. h. t. qui & serui publici dicuntur, l. 58. mutationibus deputati, d. l. 58. Hippocomi, l. 37. & 50. inf. h. t. quorum singuli terminis veredis curandis præerant, l. 34. inf. h. t.

¶ ANGARIÆ intra quem modum, & quot bouum numero peti & usurpari possint.

x. * Idem A. Helpidio P. P.

NE quis " post hanc legem, amplius quàm duas Angarias, & hoc, eorum si qui ægri sunt causâ, usurpare conetur, cum ad destinata " proficiscitur: ita tamen, vt pro singulis angariis bina tantum bouum " paria consequantur. Si qui post hanc legem amplius mouerit " in maximam se reprehensionem " faciat esse venturum. Dat. xvi. Kal. Decemb. Indictione IV. [360.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.

" Helpidius huic Præfecto Prætorio Orientis cui inscribitur Anno 359. lex 4. sup. de erogat. mil. annon. A. 359. si recte habet lex 5. eod. tit. Anno 360. lex 1. inf. de patroc. vicor. & lex 6. sup. de erogat. mil. ann. Meminit & Libanius orat. adu. polychem, & Ammianus Marcellinus in Gestis anni 360. vel 361. lib. 21. p. 200. qui vbiq; eum describit quia Christianus erat, Hieronymus in V. Hilarionis.

" Miles foris: vide l. 45. inf. vel castrensibus munitis in Palatio defuncti.

" Domum redit, l. 1. inf. de Tractoriis.

" De Bubis curialibus, vide & l. 1. sup. & l. 53. infr.

" Mouendi vox hæc propria: vide Gloss.

" Reprehensio, pro pœna, non pro nuda censura.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM (de quibus semel plenè dixi ad l. 4. sup.) vsu & usurpationi modum quandam præstituit hæc l. Constantius Imperator: ne alioquin cursus publicus angariarum plus nimio vexetur. Et quidem in duobus. Primò statuit, vt ne quisquam vitra duas Angarias ad destinata pro-

ficiscens usurperet: & quidem etiam ita duas, vt nonnisi eorum qui ægri sint causâ, duas usurpare possint. Quod quidem accipi oportet, de iis qui castrensibus munitis in Palatio defuncti & absoluti domum redibant post labores. Nempe, quod docet lex Valentiniani Senioris, quæ quinquennio poss

post hanc legem data est, putà lex 1. inf. de Tractoriis, huiusmodi hominibus citra Euectionem seu Tractoriam, solis Principis dimissoriis epistolis ostensis, Cursus publici usurpandi ius erat: quo seque, suâque charitates, seu necessitudines, & familias transferrent: & sic viaticum itineris consociendi consequebantur, quantum his satis esset; hæc nominatim angarias seu clabularem cursum, quæ ferè ad familiam & charitatibus transmittendis usurpabantur, vt docui ad d. l. 4. sup. etiam ex l. 5. sup. de Curiosis, vt ex Ammiano Marcellino lib. 20. p. 172. quod pertinet & quod idem scribit p. 183. inf.

¶ Ergo ne modum hi egredierentur, modum his imponi oportuit subindè, & verò impositus à Constantio tum hæc l. tum anno superiore, d. l. 5. sup. de Curiosis: Eâ scilicet lege, nonnisi singulas angarias ad exhibendam humanitatem venientibus excusari voluit: Hæc pariter, regulariter singulas, ad summum duas si ægri essent, seu ægra familia eius qui commearer. Ita quoque Theodosius M. l. 45. inf. vetuit, quemquam amplius quàm singulas vel binas angarias usurpare. Et hic quidem Primus modus est ratione numeri angariarum.

¶ Secundus modus est ratione animalium, putà bouum, qui angariis sufficiunt: scilicet bina tantum bouum paria, seu quattuor boues pro singulis angariis tribui vult Constantius, non amplius. Tot sci-

licet sufficiunt 1500. pondo trahendis, quod Angariæ onus fuit, l. 28. 30. inf. Porro, de quibus hæc lex accipienda sit, non liquet: neque enim de militibus hic quicquam exprimitur, quare de aliis nihilominus ea accipi possit. Quod verò ex hæc l. Vir doctus colligit, ægrorum tantum militum causâ clabularem cursum permissum, erroneum est: Nam vt alibi ostendo, concessus familiae transferendæ etsi non ægræ: neque hæc l. id dicitur de causa Clabularis cursus, verum de numero tantum angariarum augendo propter ægritudinem hic agitur.

¶ Data autem dicitur hæc Constantij lex (quæ Helpidio P. P. inscribitur) Indictione IIII. XVI. Kal. Decembr. Quod stare non posse videatur, cum Indictio Quarta respondeat Anno 361. vt docet Chronicon Alexandrinum. Atquin Anni 361. III. Non: Nouembr. iam decesserat Constantius. Verum dicendum est hanc legem datam Anno 360. à cuius extremitis mensibus incipiebat Indictio Quarta: Quinta verò extremitis mensibus Anni 361. vt ex eo ipso Chronico Alexandrino discimus, cuius Auctor disertè eodem anno 361. duas Indictiones tribuit, & Quinta quidem decessisse Constantium scribit. Verum de Indictionibus semel dicam suo loco. Hæc interim hoc Codice prima omnium Indictionum mentio occurrit.

¶ De EUECTIONVM dandarum potestate vni Præfecto Prætorio indulto: Vicariis & Rectoribus prouinciarum adempta: deque modo Euectionum ipsis Vicariis & Rectoribus siue à Principe, siue à Præfecto Prætorio tribuendarum.

x. * Imp. IULIANVS A. ad Mamertinum P. P.

VONTIAM cursum publicum fatigauit quorundam immoderata præsumptio, & Euectionum frequentia, quas Vicaria potestas & Præsidum atque Consularium Officia prorogare " non desinunt, curam ac sollicitudinem huius rei nos subire compulsi, faciendarum " euectionum licentiam cunctis abduximus. Exceptis igitur Vobis nulli euectionem licebit facere de cetero. ¶ Sed vt necessitates publicæ impleantur, Vicariis denas vel duodenas euectiones manu mea perscribas ipse permittam: Præsidibus verò binas annuas faciat Vestra Sublimitas, quibus ad separatas prouinciarum secretisque " partes necessariis ex causis Officiales, suos dirigere possint. Sed his quoque Nostra etiam Mansuetudo euectiones singulas dabit, vt ad nos referre possint, cum id fieri necessitas quædam exegerit. Acc. vii. Kal. Mart. Syracusis, Mamertino & Neuita CONS. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.

" Mamertino huic Præfecto Prætorio inscribuntur leges complures: Et quidem hoc ipso tit. Septem; putà Iuliani hæc lex & lex 13. 14. 16. inf. & Valentiniani Sen. tres, lex 18. 23. & 26. Huius Præfecturæ suæ meminit ipse, in panegyrico pro Consulatu suo, hoc ipso anno D. 362. Meminit & Ammianus Marcellinus sub Iuliano in Gestis Anni 361. & 362. lib. 21. p. 209. 210. & lib. 26. p. 339. & lib. 27. p. 369. Qui Præfectum Prætorio per Illyricum facit, initio An. 362. d. l. 21. p. 210. Mox in Valentiniani rebus, Italia, Illyrici, Africæ, Præfectum Prætorio disertè facit Ammianus Marcellinus d. p. 339. De Vrbe Româ testis est lex 1. sup. de Equestr. dignit. lex 2. & 4. inf. de annon. Ciniæ, de Italia, lex 1. inf. quibus equorum vsus: l. 9. inf. de annon. & tribus, de Africa, lex 1. sup. de militari veste: l. 4. inf. de susceptorib. de Sardinia, lex 16. infr. de Sicilia hæc lex.

" Prorogare Euectiones quid est? Erogare, tribuere, præstare.

" Facere Euectiones, hic, & mox, & multis aliis, est tribuere.

" Syracusis data hæc lex, Sicilia vrbe: in quâ vt videtur, Mamertinus hoc tempore agebat.

COMMENTARIVS.

IULIANI Imp. quinque ordine constitutiones de Cursu publico sequuntur: ex quibus de Iuliani hanc in partem caractere apparet, Tom. I.

quamque sollicitam & enixam Cursus publici curam hic Princeps egerit. Id quod alioquin disertè quoque testatur Libanius, &c. τὸ ἐπισημασμένον ἄδ Ἰουλίου

DE LOCVM, QUINAM Euectiones facere possint, pertinet hæc secunda Iuliani constitutio: & quidam nominatim ad inlatio-

etiam Valentianus probauit, duabus ad eundem Mamertinum Praefectum Praetorio legibus, l. 18. in fin. & l. 20. (vbi nominatim hanc Iuliani legem memorat & probat, consultiſſimam legem eam vocans) & l. 33. vt & Theodosius M. l. 40. inf. Datum hoc scilicet specierum fiscalium seu largitionalium translationi: utpote maximè necessariae: siue ad Palatii Principis, siue in militia vsu, vt multa alia, vel hoc ipso titulo, l. 16. 47. 48. 61. ¶ Porro neque simpliciter Euectionum faciendarum hoc casu ius Reſtoribus prouinciarum tribuit Iulianus, verum si abſit Vicarius, siue hic modus non exprimitur d. l. 18. 20. & 40. infr. exprimitur aliquatenus d. l. 33. ¶ Hinc porro Iuliani legi alterum caput adhaesisse suadet omnino lex 20. vbi dicam.

De MODO Euectionis non egrediendo, deque PARHIPPO non exigendo.

xiv. * Idem A. ad Mamertinum PE. P."

V1" contra Adnotationem manus" nostrae plures [quam] euectio continebit, veredos crediderit vsurpandos, capitale rem fecisse videbitur: Et si instantis necessitatis gratia, non retineatur quis, tamen ille sit ad censuram cum ad Serenitatis Nostrae conscientiam referendum est. ¶ Et quantum quid sit Parhippus & intelligere & discernere sit procliuè, tamen ne forte interpretatio deprauata aliter hoc significet, Sublimitas Tua noscat, Parhippum* eum videri, & habendum esse, si quis vsurpato vno vel duobus veredis, quos solos euectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoueat. ¶ Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus suo an ne mulionis itinere subiugando modo euectionis datae formam & licentiam non excedat. Dat. v. Id. Sept. Martiano & Neuita CONS. [361.]

NOTAE

- * Prior pars huius leg. abest à Cod. Iust.
* Eadem inferuntur duae superiores leges 12. 13. & lex 16. 18. 23. 26. infr.
* Veluti Agens in rebus, in fine legis.
* Vide l. 12. sup.
* Abest hæc vox à Cuiaciana editione, ad cuius oram nescio quid sibi velit illa emendatio, æg. pedagogum.
* Locum hunc corruptissimum mox restituiam.
* Lex 4. Cod. h. t. hinc desumpta est.
* Extra, seu præter euectionem.
* Commouendi vox propria.
* Sui itineri an ne mulionis subiugando, modo &c. Ita Cod. Iust. verum locus hic ita emendandus, vtrum Agens in rebus suo, an ne mulionis itinere subiungat, domodo, &c. subiungat propriè (scilicet veredos) ita & subiugatoria pro vehiculis, l. 10. sup.

COMMENTARIUS

DE MODO Euectionis seruando, est hæc à Iulianis Tertia constitutio, & quidem cursu veredorum concessio: cuius pars prior à Coa. Iust. rescata est, posterior tantum relata in l. 4. Cod. Iust. cod. tit. sic tamen, vt neque plena ibi sit eius sententia. Ergo id hæc l. agit Iulianus, ne modum euectione comprehensum, & veredorum quidem modum, iter faciens egrediatur, Parhippo (de quo mox) exacto: ac nominatim ne Agentes in rebus, de quibus iam l. 7. & 9. sup. & l. 49. inf. Igitur & has modum Euectionis egredi vetat, quamlibet alioquin præcipi quid circa Cursum publicum vsurpandum haberent in sp. l. 7. sup. vbi dixi. Verum Iulianus æquo iure hæc parte eos haberi voluit, vt maximè instantis necessitatis gratia commearent; in id quippe Agentes in rebus erant & mittebantur; de quo suo iure lib. 6. sup.

Quatuor igitur hunc in finem à Iuliano hæc l. constituantur.

¶ Primò Capitalem pœnam imponit super exigentibus ultra modum euectione comprehensum, id est, plures veredos seu equos vsurpantibus, quàm his à Principe indultum est. Modus scilicet seu numerus euectione seu diplomate continebatur: ultra quem super postulare non licuit: h. l. & l. 2. sup. de Curiosis. Imo & certus & perpetuus sæpè definitur: vt l. 49. Agentibus in rebus duobus tantum veredis vti permittitur: Comitibus quatuor veredis eam parhippo: Tribunis militum, ternis. Quadrupli pœnâ impositâ Honorij lege 13. inf. centum solidorum pro singulis equis à Theodorico Rege apud Cassiodorum 4. var. 47. & 5. ep. 5. vbi & nominatim parhippi meminit, de quo mox.

¶ Secundò, Quamlibet instantis necessitatis gratia

gratiâ quis proficiatur, quamlibet dignitatem præferat, retineri eum oportere & sistendum censuræ Praefecti Praetorio, non verò ad Principem referendum: Nam ita hunc locum capio simul & lego: est instantis necessitatis gratia mouet, [vt infra mox commoueat] retineatur; & quisquis tandem ille sit, ad censuram tuam, non ad Serenitatis, &c. cum quo concordat, quod Constantius l. 2. sup. de Curiosis, voluit demonstrari Iudicibus vel Curiosis euectionem, etsi quis Principe iubente festinare se memoret in obsequium necessarium, nec præualeat contumacia, vel dignitas. Quâ parte tamen postea Valentianus l. 22. inf. distinctionem adhibuit. Sane cuiuscumque inquit, fuerit dignitatis, qui nostra interdita calcauerit, retentetur, dum super ipsius nomine ad mansuetudinem nostram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus ultio compertens exserendu est, quos Sinceritas tua pro loco gradusque militia ibidem coercere posse crediderit.

¶ Tertio huius legis capite continetur vocis seu verbi Parhippi interpretatio, quod vtiq; faciendum sibi credidit Iulianus, cum in argumento superpostularionis veredorum illicitæ versaretur: Quomodo & aliâs constitutiones à Principibus emisse ad verborum significationem & interpretationem, vt lex 1. inf. de bonis vacantibus: lex 2. de immunitate concessâ: (quæ est eiusdem Iuliani:) Igitur Parhippum esse ait Iulianus, Veredum, seu Equum, qui illicitè supra Euectionis seu Tractoriæ modum superpostulatur seu superexigitur. Ita quidem Iulianus hic. Cum alioquin Parhippus in genere sit Veredus, seu Equus, (idem cum Auertario, de quo dixi ad l. 22.) qui etiam licitè exigitur, præter vehiculum & veredorum numerum concessum, cuiusque in Tractoriâ seu Euectione nominatim copia fiebat: Quomodo ipsemet Iulianus duobus locis Parhippum vehiculo adiungit in Euectionibus suis, ep. 20. ad Eustochium, ἀξίον ὁ δὲ ἀνθρώπος ὁρίσας ὀχήματα ἡρώδῳ ἐν τῇ παρτίσῳ, & ep. 32. ad Actinum Episcopum Eunomianæ hæreseos. ἄξιον δὲ ὀχήματα ἀνθρώπων μίξι τῷ στρατοῦ τὰ ἐμὰ ἔν τῇ παρτίσῳ. Quo sensu accipitur omnino parhippus in omnibus aliis legibus hoc titulo, puta l. 22. 27. 29. vbi pariter indicatur, veredum cum parhippo euectione Principis quando tribui iustum: & l. 40. Idem scilicet cum Auertario: vnde d. l. 22. parhippum vel Auertarium, ἡρωδῳ; scilicet Parhippus ad grauem avertam (de qua ad l. 47. & 48. inf.) ferendam destinatus & vsurpatus erat, on mallie: veredus verò & vehiculum, ad gestationem hominis. Ideò apud Cassiodorum 4. var. 47. & Cursuales equi à Parhippis separantur. Postquam enim vsurpanti cursualem equum seu veredum præter Euectionem, centum solidorum multam imposuit: mox

subiicit; Quibus in superiore multam cadat interdita frequentia perhipporum. Mox & definitur modus ponderis qui eis imponi possit d. lib. 4. var. 47. Parhipporum: quin etiam onera centum librarum multum excedat, &c. Et mox. Et ideo quinquaginta solidorum multam iam non veredarum, sed catubulensis incurrat, quisquis ultra centum libras parhippum crediderit onerandum. Et 5. var. 5. De illis quoque pari seruitate censemus qui supra Euectionum numerum cursuales equos vsurpare præsumunt: Parhippis quin etiam non ultraquam centum libras iubemus imponi, &c. Fuit ergo parhippi onus centum, cum veredi fuerit tantum triginta: l. 8. 17. 28. 30. h. t.

Ex his apparet, quàm perperam hæctenus misceantur Parhippi cum paraueredis: etiam à Græcis, ad l. vlt. C. b. t. de quibus paraueredis dixi ad l. 3. sup. De vno tantum parhippo vsurpando dicitur l. 27. inf.

Ex superioribus igitur apparet, aliter hæc l. Parhippum à Iuliano definiti: alio verò vsurpari ex ipsiusmet etiam Iuliani epistolis. Et certè popularis vox vtramque significationem admittit: nempe equum qui perperam vsurpatur ultra modum Euectionis: & equum qui præter veredum, auertæ scilicet ferendæ, indulgetur. Non verò equus singularis, qui præter duos quibus vehiculum trahitur, tertius adhibetur, vehiculo scilicet, quod credidit Petavius ad Iuliani ep. 20. Quod Bartolum & Alciarum atinet, qui parhippum ipsum hominem appellari aiunt, qui præter numerum veredorum, qui diplomate permittitur, vnum insuper vsurpat, id refutatione non eget.

¶ Postremo capite (quod & ipsum æquè corruptum est ac secundum) Iulianus iam è conuerso definit, quinam non videantur excedere modum sibi Euectione concessum, atque ita extra crimen esse: Nempe ij qui Agentes in rebus certo modo veredorum seu Euectione impetrata, non ipsi omnibus per vices animalibus insident, sed mulioni suo vnum subiungant, quem secum ducant. Eadem ratione, quâ Constantius l. 4. sup. angarialem copiam habenti permittit, sibi quendam sociare ad tutelam vitæ vel laborem itineris. Ita enim locus hic corruptissimus etiam Cod. Iust. legendus est: Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus suo, an ne mulionis itinere subiungat [scilicet veredum] dommodo euectionis datae formam & licentiam non excedat. Nempè cum Iulianus cursui & veredorum quidem vsurpationi arctissimum modum impositum irret, meritò dubitari potuit, vtrumne saltem alius adfiscii comes itineris ab Agente posset, & sic hoc casu ab alio quàm cui is concessus esset vsurpari. Id quod asseruit.

De MANCIPIBUS cursus publici: deque PARANGARIARVM ac PARAUEREDORVM exactiōne.

xv. * Idem A. ad Auitianum Vicarium Africae.

MANCIPIVM" cursus publici dispositio, Proconsulis formâ teneatur. Neque tamen sit cuiusquam tam insignis audacia, qui parangarias aut paraueredos in ciuitatibus ad canalem audeat commouere, quo minùs marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otiosis ædium cultibus prouincialium patrimoniarum fortunæque lacerentur. Dat. vi. Kal. Nou. Antiochia, Iuliano A. I. v. & Sallustio CONS. [363.]

NOTAE

* Abest hæc lex à Cod. Inst. Ingentæ autem ei res alia leges : putà lex 1. sup. de indulg. debitor. lex 2. inf. de itin. mun. lex 7. Cod. Inst. de adif. priuat.
 " *Anitianus Vicarius Africa* sub Iuliano A. 363. cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 369. *Mamertinum Præfatum Prætorio ab Vrberigressum Anitianum ex Vicario peculatus reum detulerat. Cui idem Valentius successit Rufinus.* Et rectè Cuiacius qui in d. l. 7. loco *Virianum*, reposuit *Anitianum*. Ergo *Anitiano* huic Vicario Africa: quatuor leges inscribuntur : putà hæc, & lex 1. sup. indulg. debitor. l. 2. inf. de itin. mun. l. 7. C. de adif. priuat.
 " *Loco mancipium.* Errant enim qui nescio quod mancipij genus hæc somniant : in quibus Bergerius, qui de itin. Imp. Romani alioquin accuratè scripsit, lib. 4. cap. 13.
 " *Dispositio dædioris*, prouiso : vide Gl. Th.
 " *Forma*, est præceptum. v. Gl. Th.
 " *De Canali* dixi ad l. 2. sup. de Curiosis.
 " *Commentandi*, seu *notuendi* vox hæc in re propria : v. Gloss.
 " *Quo ni mirum.*
 " *Acc. xv. Kal. April. Karthag.* Hæc addenda ex d. l. 1. sup. de indulg. debitor.

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Cursus publici, deque PARANGARIARVM ac PARAUEREDORYM exactione est hæc Iuliani Imp. lex ; Quæ pars est prolixioris constitutionis Iulianæ ad Anitianum Vicarium Africæ, quâ is miseris Afris variis rationibus attritis opitulatum iuit : Attritis inquam & laborantibus. Primò sub fasce tributorum, cui malo mederi instituit per indulgentiam quæ continetur l. 1. inf. de indulg. debitorum. Secundò, sub iniquo manendarum viarum onere, cui malo instillimæ æquitatis ratione occurrit l. 2. inf. de itinere munien. do. Tandem sub iniqua Cursus exactione, cui malo mederi instituit tum b. l. tum l. 7. Cod. Inst. de adif. priuat. : quæ supradictæ leges omnes huic nostræ tanquam eiusdem constitutionis partes coassandæ veniunt. Et quidem per Africæ diæcesim, ac nominatim per Africam Proconsulatem, quod hæc lex aperte docet. Ergo subleuandis prouincialium fortunis, quæ nimia quoque exactione Cursus attrita fuerant, id constituit Iulianus : Mancipium quidem Cursus publici dispositionem omnem & ordinationem, Proconsulis formâ & dispositione teneri ; non idè tamen Mancipes Proconsuli parère oportere, si cuiquam Proconsul parangarias aut paraueredos tribui vulerit. Quod vt intelligant, videndum est de Mancipibus his & de parangariis ac paraueredis.

¶ *Mancipium* (nam hæc quoque ita legendum) Cursus publici fit quoque mentio l. 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. 65. inf. b. l. & l. 9. sup. de Curiosis (à quibus & *mancipatus* ipsum officium dicitur, d. l. 36. & l. 46. in fin.) Meminit & Cassiodorus 4. var. 47. *Mancipibus mutationum volumus applicari, vt cursualis tractus inde habeat remedium.* Hi scilicet erant qui per singula loca l. 24. mutationes, stationes, l. 36. 65. inf. b. l. (vnde mancipis mutationum Cassiodoro superiore loco) cursui publico præerant & obseruabant, ne modum Cursus quis excederet, l. 35. inf. ne animalia subtraherentur, l. 53. ne pabulum his deesset, l. 60. Item animalia coëmpra preparabant, l. 9. sup. de Curiosis. Cæterùm quin & ipsi ex parte mancipatus vel cursum publicum vexari & atteri paterentur, vel etiam cursus occasione prouinciales attererent, variis legibus iis occursum fuit : Atque hæc quidem inter alias. Nempe Proconsulis forma, d est ordinationi, præcepto, eos supponit Iulianus,

sic vt citra Proconsulis auctoritatem nil attentare possent. Et vicinensâ tamen non in omnibus Proconsulis formæ parère voluit. Nam verbi gratiâ paraueredos, aut parangarias à prouincialibus exigere in canali vetiti. Nempe cum potentiores, Iudicisque insanas ædificiorum substructiones molirentur, ad marmorum fortè translationem in canali, seu via militari, & *napèdop* (id enim *Canalis* est, vt ostendi ad l. 2. sup. de Curiosis) seu viâ transversâ parangarias seu paraueredos à prouincialibus exigebant. Vnde eneniebat, vt his otiosis ædium cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerarentur, (vt hæc lex loquitur) *Parangarie* scilicet de quibus agitur & l. 59. 63. inf. b. l. & l. 10. de *Episcopis*. & *Parauetedi* de quibus ad l. 3. sup. erant qui in *napèdop* seu viâ transversâ extra viam Regiam in canali exigebantur, vbi videlicet ; Cursus publicus dispositus non erat : & quidem parangariæ vehiculorum & boum inibi exactiones : angariæ enim erant quæ in viâ Regiâ vbi Cursus publicus dispositus erat, boum protelo ducebantur (vt docui ad l. ....) paraueredi equorum seu veredorum : de quibus agitur & l. 3. 6. 7. sup. l. 16. 69. 63. 64. inf. de quibus ad l. 3. sup. plenè dixi : C'estoit ce qu'on appelle *Traverse* & *course extraordinaire* : vid. le *stile des finances*, p. 416. 417.

¶ Ergo vt ad extremam legis sententiam redeam, vetat Iulianus à Prouincialibus parangarias exigi, aut paraueredos, & quidem specie transferendorum marmorum ad cultus otiosos ædium. Quo obtentu, ædificiorum inquam, animalium exactione prouinciales & rustici sæpè atteri soliti, quod docet etiam Libanius oratione ad *dysepeleuv*. Neque tantùm prouinciales, verùm ipse Cursus publicus : quò pertinet prohibitio l. 7. C. de ædificiis priuat. quæ huic inter alias, vt dixi, coassanda est (de qua dicam plura l. 4. inf. de operib. publ.) Similem Cursus publici prohibitionem ad ornamenta publica vide & l. 15. inf. de paganis sacrif. & *templis*. Cæteròquin & suâ iam ætate insaniam hanc in transferendis marmoribus perstringit Plinius lib. 36. c. 1. *Navesque marmorumque causâ sunt ac per fluctus sanissimam rerum naturam partem huc illucque portantur.* Et mox : *Marmora inuehi & maria huius rei causâ transiri, quæ veteres lex nulla data est.*

¶ per

¶ Per SARDINIAM Cursus publici ratio disponitur.

xvi. * Idem A. ad Mamertinum P.F.P."

N prouincia Sardinia, in qua nulli pænè discursus veredorum, seu paraueredorum, necessarij esse noscuntur, ne prouincialium status subruatur, memoratum cursum penitus amputari oportere decernimus, quem maximè rustica plebs, id est pagi, contra publicum decus, tolerarunt. Excellens igitur Auctoritas Tua, Officio Præsidali necessitatem tolerandæ huiusmodi exhibitionis imponat : aut certè, si hoc existimant onerosum, suis animalibus vti debent, quotiens eos commeari per prouinciam necessitas publica persuaferit. ¶ Sane Angariarum cursum submoueri non oportet, propter publicas species, quæ ad diuersos portus deferuntur. Proinde, consideratâ rerum necessitate, pro locorum situ, atque itineris qualitate, tantum numerum angariarum collocari oportere decernas, quantum necessarium esse adhibita plenissimæ deliberationes suaferint. Dat. vi. i. Kalendas Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. i. v. & Sallustio cons. [363.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Insti velut temporaria & localis.
 " De huius legis Auctore dicam mox.
 " De hoc *Mamertino P.P.* dixi iam ad l. 12. sup. vid. & *Prosepegr.*
 " *Discursus* vox, hic propria : vide Glossar.
 " De *Paraueredu* dixi ad l. 3. sup.
 " *Subrii* status Prouincialium : vide Gloss.
 " *Pagi*, id est rustica plebs ; vide Gloss.
 " *Decus publicum* vocat publicam utilitatem & honestatem ; *decus* nominis Romani ; vide Gloss. & *Symmachum.*
 " *Præses Sardinia* (eiusque Officium) de quo vide & l. 3. inf. de pænis : l. 7. inf. de exactionib. l. 3. inf. ad leg. Iul. Reper. & *Symmach. lib. 9. ep. 29.* & l. 1. Cod. de offic. P.P.
 " *Exhibitio*, id est præstatio, vide Gloss.
 " Vide l. 5. sup. de off. Rectoru prouinc.
 " Vide l. 13. sup.
 " *Portus Sardinia.*

COMMENTARIVS.

DE CURSV PUBLICO per Sardiniam prouinciam est hæc lex, & sic Topica : Et quidem, si rectè habet Inscriptio Iulianitalioquin Ioniano potius eam tribuendam suadere videatur eiusdem subscriptio. Dat. vii. Kal. Decembr. Antiochia Iuliano A. i. v. & Sallustio cons. Eo quippe tempore iam defuncto Iuliano Iouianus imperitabat. Verùm esto ea Iuliani, si modò quid in eâ Subscriptione iure desideretur.

¶ Ergo Iulianus hæc l. cursui publico nouam formam per Sardiniam inducit, subleuandis videlicet prouincialibus ab vnâ parte, ab alterâ verò publicis speciebus seu frugibus deferendis : differentia videlicet inductâ inter *Veredorum* (id est, equorum per viam regiam) & *Paraueredorum* (de quibus ad l. 3. sup.) per eandem seu viam obliquam, discursum, & inter *Angarias*, id est, vehicula quæ boum protelo trahuntur : de quibus ad l. 4. sup. vbi de hæc inter *Veredos* & *Angarias* differentia plura. Scilicet Iulianus veredorum & paraueredorum discursum amputari vult : id est, nullos deinceps veredos vel paraueredos exigi à prouincialibus rusticis : ¶ Et rationem addit, quod nulli penè veredorum seu paraueredorum discursus per Sardiniam necessarij esse noscantur : scilicet quia non alium fermè vltim ea insula præberet, quam specierum, & in his frumenti maximè, quæ vtique angariis transferebantur, translationi : de quo mox ; non verò hominum pro Reipublicæ vsu *discurrentiam, commeariam, necessitati* : Quandoquidem insula Sardinia extra viam militarem Regiam posita esset, neque eò illæ ducerent, sed pro solius prouinciæ vtilitate commearibus veredi & paraueredi necessarij forent. Itinera sanè per ipsam Sardiniam non aliò ducentia, in *Trinerario Antonini* hæc designantur, 1. à portu *Tibulis*, *Caralim* : 2. alio itinere ab *Olbia*, *Caralim* : 3. à *Tibulis*, *Caralim* : 4. à portu *Tibulis*, per *compendium*, *Olbiani* : 5. à *Tibulis*, *Sulcos* : 6. à *Sulcis*, *Noram*. Hæc, inquam, solemnna itinera erant per Sardiniam : per quæ Rectores prouinciæ & Officiales commeari necessitas publica cogebat. Quare cum tam rarè veredorum discursus requireretur, noluit Iulianus eo prouinciales rusticanos atteri, qui vtique eo obtentu atterebantur. Quid igitur ? si quando veredorum & paraueredorum vsus necessarius esset, eum exhiberi voluit ab Officialibus Præsidis Sardinia, eoque suis animalibus vti, si quando ipsos per prouinciam commeari, necessitate publicâ vrgente, necesse esset. De quo Rectorum transitu dixi ad tit. de offic. Rector. prou. Aliam verò rationem Angariarum esse iubet, quæ vtique necessariæ cum maximè erant in Sardinia propter publicas species ; species id est fruges, (nam hoc sensu *specierum* vox hic & alibi sæpè accipienda, de quo in Glossis) transferendas ad diuersos portus : è quibus mox Romam ea subueherentur. Notum quippe, Sardiniam, inxta Siciliam, Urbis Romæ nutricem fuisse : atque inde fruges deportatas, quæ de re dictum alibi, & quidem ad l. 7. sup. de exactionibus : videndus & *Symmachus lib. 9. ep. 29.* *Prudentius lib. 2. contra Symmachum* : *Saluianus lib. 6.* vt venustiora atque ab hoc seculo semotiora omittam. Interim exinde apparet quàm vera sit differentia Angariarum & Veredorum de quâ ad l. 4. sup. ¶ Hæc verò lex eò quoque notabilis est : quod complurima habet ad historiam Sardinia pertinentia. Primò, fuisse eam sub P.P. Italiae dispositione : Mamertinus quippe

Tom. I l.

XXX cui

cui hæc lex infcribitur Italiae P. P. erat de quo ad l. 10. sup. Secundo Sardiniani à Præfide rectam, de quo infra variis locis. Tertio Officij quoque Præfidis Sardiniae, h. l. mentio fit. Quarto species, seu fruges, ex eâ ad diuersos portus translatas, in vltimo scilicet Urbis Romæ. Quinto varios in Sardinia portus fuisse: cuiusmodi septem portus apud Pro-

maum memorantur Nymphæus, Caracodes, Solæ, Bicaa, Hercules Sypticus, Orbianus. In Itinerario Antonini, Portus Languidoni, Portus Tibulis. Sexto, transferendis eò speciebus angarias ibi collocatas pro locorum situ atque itinerum qualitate. De quibus itineribus iam supra ex Itinerario Antonini.

De MENSURA seu modo PONDERIS & VEHICVLORVM.

XVI I. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Menandrum."

VEHICVLIS" nihil vltra mille librarum mensuram patiemur imponi, ita vt veredariis, vt habeant quod his triginta libras equis" vehere concessimus. Quidquid igitur supra mensuram exsuperare" constiterit, ad dispendium eius qui in Legem commiserit, fisco conueniet adscribi. Illud sanè, vt penitus enormium vehiculorum vltus intercidat, sancendum esse decernimus, vt quisquis opificum, vltra hanc, quam præscripsimus, normam, vehiculum crediderit esse faciendum, non ambigat sibi, si liber sit, exilij pœnam: si seruus, metalli perpetua supplicia subeunda. Dat. Prid. Idib. Mart. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONS S. [364.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Justin. Eam indicare videtur Valentinianus l. 28. & 30. inf.
Menander hic videtur PP. Galliarum fuisse, argum. d. l. 28. & 30. inf. d. i. i. Alius, an idem Menander, ad quem extant duæ Libanij ep. 580. & 595.
Fortè initium huius legis ita emendandum, vt vehiculis nihil vltra mille librarum mensuram patiemur imponi, ita & Veredarij fas habeant, &c. neque quicquam hic deest, quod nonnulli opinantur.
Id est rhedis.
Et exuberare.
De Equis his Curualibus, vid. & leg. 24. & 64. inf.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senjoris octodecim ordine constitutiones de Cursu publico sequuntur. Ex quibus apparet, quo animo erga Cursum publicum comparatus hic Princeps fuerit, quamque enixè ei consultum voluerit: & quidem inter initia statim Imperij sui, quod docent vnde- cim priores leges, intra vnus fermè anni metas sancita. Idque potissimum intra Italiam, quò pertinet lex 18. 19. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 31. 34.
Hæc primà sanè MENSURAM seu MODVM, quâ ponderis, quâ vehiculorum ipsorum constitutum it, ne videlicet animalia cursus publici iniquo pondere seu onere prægrauentur: Ad quem alioquin finem collineant hoc titulo plures aliæ leges, putà Constantij lex 8. sup. & eiusdem Valentiniani l. 18. inf. prox. 20. 28. 30. inf. Theodosij lex 47. 48. inf. h. l. Igitur vehiculis (id est rhedis) nonnisi mille libras imponi patitur: pariter vt Constantius, l. 8. sup. & ipse Valentinianus rursus l. 18. in fin. l. 28. 30. inf. h. l. & Theodosius M. l. 47. 48. inf. Veredis verò nonnisi triginta: pariter vt Constantius d. l. 8. sup. & ipse rursus l. 28. 30. inf. Atenim Theodosius M. cum veredorum sellam cum frenis sexaginta libras excedere vetaret 35. Auertam excedere vetuit, l. 47. inf. Illud hic obiter monendum, lapsum virum doctissimum Salmasium in Histor. August. p. 209. l. 30. inf. trecenta reponendum, vltima trecentas libras veredis imponi eâ l. iusserit: Quod factum non oportuit; Quandoquidem non eâ tantum leg. disertè id dicitur, verum & quatuor aliis insuper legibus, putà h. l. & l. 8. sup. & l. 28. 47. inf. Neque id absurdum ei videri debuit, quandoquidem Veredo homo infidebat, & Auertæ tantum modus ab

Imperatoribus definitur omnibus illis legibus. Pœnam verò Commissi imponit hæc l. Valentinianus modum illum egredienti.
Hæc interim parte notanda vox Veredariorum, quæ etiam occurrit l. 50. inf. Veredarij sunt qui veredis vtuntur: ac nominatim etiam qui Principis iussa & responsa ferebant, vt testatur Procopius l. Vandal. p. 111. l. 34. τῆς δ' αὐτῆς ἡμέρας ἡ δὲ τῆς δημοσίας ἐργασίας ἵππους: ἑλληνοφόντα δὲ καὶ τὴν αὐτῆς ἐκ τῆς βασιλικῆς αἰεὶ ἀποκρίσεις πελοποννησίων, &c. ἢ βερεδάρειος καλεῖσθαι. Idem ἀπὸ ἀποκρίσεων p. 47. ἐν τῆς κατὰ πλοῦτος ἢ βερεδάρειος καλεῖσθαι.
Cæterum quia non tantum vi onerum seu ponderis impositi enormitate, vehiculis aptata iumenta ab iis qui Cursum publicum vsurpare prægrauabantur, verum etiam mensurâ vehiculorum ipsâ culpâ opificum, seu fabrorum vehiculariorum (qui & Carpentarij dicuntur l. 31. inf.) eo quod enormia vehicula faciebant: ideo & his Valentinianus granem pœnam comminatur; nempe exilij, si opifex liber esset: si seruus, metalli: quæ pœnarum inter seruos & liberos proportio tralatitia fuit: si videlicet præscriptum vehiculorum modum egredierentur. Quod rursus constituit, l. 30. inf. Ex quo interim discimus, Opifices seu fabros & carpentarios peculiaries fuisse vehiculis & redis curualibus fabricandis, neque liberos tantum, sed etiam seruos. Quibus & annona & vestis ex publico dabatur, pariter vt mulionibus & mulomedicis, vt discere liquet ex l. 31. inf. h. l.

De

De SPECIERVM largitionalium transuentione de que euectionibus in id, & personarum numero in singulis carpentis.

XVI I. * Idem AA. ad Mamertinum PP. P."

I quando Præpositus largitionum species" transmittendas necessarias esse suggesterit, ac breuem" diuersarum" specierum, cui subuectio" vehiculorum poscitur, designauerit, à Præsidibus" diuersorum Officiorum euectio competens præbeatur. Illud etiam Sublimitas Tua obseruari omni cautione præcipiat, ne amplius in singulis quibusque carpentis" quam bini, aut, vt summum, terni homines inuehantur; quos tamen directarum rerum custodes vel Prosecutores esse constiterit. Dat. 11. Id. Maij", Diuo Iouiano & Varroniano CONS S. [364.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Just. Iungenda autem ei lex 58. inf. de Decurionib. lex 8. sup. de Cohortilib. & lex 5. sup. de re militari. Concordat huic omnino lex 20. inf.
Mamertinus PP. Italia, Illyrici, Africa, sub Valentiniano Sen. dixi ad l. 32. sup. v. Profopogr.
De Præposito largitionum, mox dicam.
Species.
Breuis, id est, indiculus, notitia, scriptura: vide Gloss. Theod.
Rectè: neque vox hæc mutanda, quod ad oram huius Codicis hætenus fit, in directorum. Diuersarum, id est quarumcumque v. Gl. Th.
Subuectio, propriè: vide Glossar. Theod.
An, ab officiis diuersorum Præsidum? an verò, à Præsidibus diuersarum prouinciarum? Ego nil mutem: Præsidibus diuersorum officiorum. Idem rectè dicit, qui & Præsides prouinciarum: prædebant enim officiis.
Vehiculis l. 10. inf.
Hadrianopoli: hoc addendum ex d. l. 58. & d. l. 8. & d. l. 5. Eodem die data, sed ad alium, & de alia re; lex 9. in fin. de exactionib.

COMMENTARIVS.

DE SPECIERVM largitionalium seu fiscalium transuentione & euectione vehiculorum ad id necessaria, eorumque vehiculorum onere, personarumque in his NUMERO, est hæc Valentiniani Sen. constitutio (pariter vt Iuliani lex 13. & 16. sup. & eiusdem Valentiniani lex 20. inf.) Quæ prolixioris Valentinianæ constitutionis pars est, quâ is tum Curis, tum Officiis Iudicum, tum cursum publico, transuentionique specierum fiscalium reique militari prolixè consultum iuit, vt apparet ex hæc l. & l. 5. sup. de re milit. l. 8. sup. de cohortilib. l. 58. inf. de Decurionib. quæ omnes, vel saltem duæ posteriores, velut eiusdem constitutionis partes, huic nostræ coassanda veniunt. Ergo hæc l. Valentinianus Sen. ab vnâ parte specierum fiscalium transuentioni consultum it; ab altera verò, rei vehiculariæ; quæ duo sunt huius legis capita.
Primo capite iubet Euectionem competentem, id est, sufficientem vehiculorum numerum, præberi à Præsidibus diuersorum officiorum, vbi Præpositus largitionum suggesterit, species transmittendas necessarias esse, ac breuem specierum designauerit: Vbi multa notanda veniunt. Primò, de Præposito largitionum. Præpositi, qui sub Comite S. L. erant, varij memorantur in Notitia Imperij, & quidem in Notitia Orientis, Præpositi Bastagarum: in Occidentis, Præpositi Thesaurorum, Præpositi Barbaricorum siue Argentariorum, Præpositi Bastagarum varij. Hi inquam, neque alij Præpositi in Notitia memorantur. De quorum genere fit ille, cuius hæc tantum lege (nam in lege 10. sup. de Veteranis, non Præpositus Rom. largitionum, verum Rom. legionum, legendum est:) hoc Codice mentio fit, videndum est. Ergo de præposito Bastagarum id quis acceperit. Bastaga quippe onus erat specierum fiscalium animalibus transuehendotum, atque inde Bastagarij, qui ei oneri vacabant,

(de quibus postea etiam) & de quibus plenè ad l. 4. & 11. inf. de Murilegul. Gyn. & Bastagariis. Alius malit, de Præposito thesaurorum id accipere: cuius mentio fit in Notitia Imp. & l. 3. inf. de indulg. debet. & l. 14. Cod. de Murilegul. Scilicet Præpositi Thesaurorum, non tantum auri & argenti fuerunt, verum etiam reliquarum specierum; vt docet lex 1. Cod. de canone largit. tit. Verum omnino id accipiendum est, de Præpositis monetis, baphis, &c. quorum disertè mentio fit apud Ammianum, Marcellinum, & similes, veluti Gynecium: Qui omnes in Notitia Imp. Procuratores vocantur. Quique in lege huic concordante, putà l. 13. sup. dicuntur largitionibus præfisse. Sic de primo vidimus, quid sit Præpositus Largitionum.
Secundò ex h. l. notandum, Præpositum Largitionum, eum necessitas esset, seu cum vltus Reipubl. depolceret, breuem specierum diuersarum necessariorum ad Præsides misisse, vt ipsi videlicet postea vehicula his transuehendis præberent, & sic euectionem. Nempe species ex illatione publica seu prouincialium in singularium prouinciarum horreis & thesauris condebantur: deinde pro rei necessitate ad Præpositos Largitionum mittebantur. Ergo breuib. specierum necessariorum ita missis, euectiones competentes seu vehicula à Præsidibus præberi iubet hæc l. Valentinianus Sen. cum aliàs Euectionum dandarum ius Præsides non haberent: scilicet ad species tantum Largitionales transmittendas Præsidibus & Vicariis Euectiones faciendi ius datum, vt à Iuliano lege 13. sup. ita à Valentiniano Sen. h. l. & l. 20. & 33. inf. à Theodosio M. l. 40. inf. Hoc interim loco menda subesse videtur, & loco à Præsidibus diuersorum officiorum, conuerso more rescribendum, ab officiis diuersorum Præsidorum. Verum ipse nil muto, de quo iam in Notit.

Tom. I.

¶ Secundo capite Valentinianus Senior occurrit *Oneri* immodico vehiculorum seu carpentorum, species fiscales transuehentium: Nempe Prosecutores, seu custodes specierum directarum, nonnisi duas, aut ad summum tres inuehi vult singulis carpentis, seu redis, ne maiore scilicet numero carpenta seu rheda nimio plus prægrauarentur (quibus mille librarum tantum onus impositum docet *lex 8. 17. sup. & l. 28. 30. 47. 48. inf.*) Quod quidem Valentinianus rursus constituit *lege 20. inf.* vbi & dicuntur, quæ hic *Carpenta*: lege vero 30. *infr. car-*

pentaredarum. Denique *reda, vehiculum, carpentum*, pro eodem. His carpentis vecti inter alios milites agrotantes: v. Lampid. *Alex. Senero, p. 130.*

¶ Hic locus interim, vt & gemina eiusdem *lex 20. inf.* notanda est, de specierum publicarum ac largitionum missarum custodibus & *Prosecutoribus*, de quæ eorum numero, quod scilicet singulis vehiculis destinabantur: de quo rursus *l. 40. 47. 48. infr.* De aliarum enim rerum *Prosecutoribus*, dicam *inf. tit. de Auri publici prosecutoribus.*

¶ PRÆFECTO VRBIS *quatenus Euectionum faciendarum ius sit.*

xx. * Iidem AA. ad Symmachum P. V."

MAGNIFICA Sedes Tua euectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum causis vsurpet. Verum ingenti procurabitur cautione, ne parum considerata facilitas ita publicis incipiat visceribus imminere, vt fatigatione nimia penitentiam huius concessionis suscipere cogamur. Dat. ix. Kal. Iul. Philippopolim, Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic *lex 11. inf. de operibus publicis.* Quamquam etiam satius fortè fuerit dicere eas proximo tantum consilio coherere. Nam eisi ad eundem iisdemque *Coss. datæ* sunt, atamen & locus & dies discrepant.

¶ *Symmachus* hic P. V. pater est Epistolographi: de quo Ammianus Marcellinus & alij, cuique plures aliz *leges* inscribuntur. vid. *Prosopogr.*

¶ *Viscera* sunt vitæ, facultates: Ita quoque viscera provincialia, *l. 35. sup. de erog. milit. ann. regionis l. 9. in fin. de executorib. Vibium l. 48. de Decurion.*

¶ *29. Philippopoli.* Nisi malè, vt in *d. l. 11. inf. de operib. publ. Philipp.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTO VRBIS Romæ Euectionum faciendarum, id est, Cursus publici indulgendi, decernendi, ius & potestas quatenus competat, hæc *l.* à Valentiniano Sen. definitur: & quidem, constitutione emissâ ad Symmachum P. V. Romæ, non Epistolographum, sed Epistolographi patrem. Nempe, *In publicis tantum causis*, id est, necessitate publicâ tantum suadente, vel urgente, Præfecto VRBIS Romæ Euectionum faciendarum arbitrium hæc *l.* tribuitur, non ultra. Quomodo & aliis, quibus alioquin Euectionum faciendarum ius non erat; hoc ipso casu faciendarum potestas data fuit: v. luti Vicariis, & Rectoribus provincialium, *l. 13. sup. l. 20. 33. 40. 61. inf.* Non igitur in priuatis causis, & ad priuatas necessitates expediendas. ¶ Imò *cautionem* adhuc huic concessioni addit *h. l.* Valentinianus, nempe Præfectum vrbis Romæ ita euectiones in publicis causis dare posse & debere, vt non facile tamen aut promiscuè eas det: comminatione additâ, ne alioquin, inquit, *parum considerata facilitas ita publicis incipiat visceribus imminere, vt fatigatione nimia*, (i. promiscuis Euectionibus) ipse intotum cogatur ius illud P. V. adimere, vel vt ipsemet ait, *penitentiam huius concessionis suscipere.* Igitur huic rei modum hunc vt dixi *hac l.* adhibet Valentinianus: Haud aliter atque alterâ constitutione ad eundem Symmachum P. V. emissâ (quæ parum absit quin huic coassanda videatur) putâ *l. 11. inf.*

de operib. publ. eidem alia quoque parte modum adhibet. Vnde apparet, quàm arctè Præfectorum VRBIS potestas etiam hæc parte, hæc tempestate habita fuerit: angescite videlicet indies magis magisque Præfectorum Prætorio potestate: de quo *alibi* plene.

¶ Illud quærendum superest, num *h. l.* primum, istud Euectionum faciendarum ius Præfecto VRBIS Romæ tributum fuerit, an verò & antea competierit, sic vt *hac l.* tantum modus ei adhibeatur? Prius verisimilius alicui videatur, putâ *hac l.* primum à Valentiniano Sen. hoc ius tributum P. V. idque argumento verborum *huius legis*, quæ nouam concessionem, etsi limitatam indicare videntur. Verum probabilius mihi videtur posterius: nempe competentem iam P. V. Euectionem faciendarum potestatem, *hac l.* in arctum tantum redigi, præsertim cum videam ante hæc tempora, etiam Vicarios & Consules, Rectorisque provinciarum Euectionum faciendarum ius sibi vindicasse. Postea sanè quoque Honorius Præfecto VRBIS Euectionum sibi vltimè vsurpandarum ius ademit, *l. 55. inf. h. 2. vid. & Imperatorem l. 9. Cod. eod. tit.* ¶ Hic interim egregium exemplum habemus Principis, ita privilegium aliquod alicui concedentis, vt abusu eius simul occurrat, reuocandi privilegij metu proposito.

¶ De

¶ De SPECIERVM Largitionum translatione: de quæ Euectionibus in id & personarum Numero in singulis vehiculis.

xx. * Iidem AA. ad Florianum Comitem R. P.

DE V. X. T. A. Diui Iuliani consultissimam legem, ad transferendas largitionum res necessarias competentia Iudices euectionum subsidia perferant. ¶ Illud quoque adiectum est, Ne quidquam oneris vehiculis publicis cumulatus quam ratio fiscalis posceret superoneretur; siquidem, non amplius in singulis quibusque vehiculis quam binos, aut, vt summum, ternos federe præceptum sit. Dat. Prid. Id. Septemb. Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Iust.* concordat huic *lex 18. sup.*

¶ *Florianus* Comes R. P. sub Valentiniano Sen. cui inscribitur & anno prox. 365. *lex 11. de exadion. A. 367. lex 2. C. de bonis libertorum*: sine & die *Cos. lex 4. C. de fund. patr.*

¶ Legem Iuliani *l. 13. sup.* intelligit.

¶ *Iudices*: id est Rectores provincialium, *l. 13. sup. Præfides, l. 18.*

¶ *Perferant*, id est, præstent, præbeant, deferant: vide *Glossar.*

¶ An in eadem Iuliani constitutione? An verò à se (Valentiniano) *l. 18. sup.* Hoc malo.

¶ *Ad summum.*

¶ *Aquileia* scilicet: vt *l. 9. inf. de petitionibus: l. 60. inf. de Decur. l. 33. inf. de appell.* quæ hoc ipso die datæ sunt: imò & *l. 3. de contat. fund. patr. &c.*

COMMENTARIVS.

DE SPECIERVM largitionum fiscalium transuentione, seu euectione vehiculorum ad id necessaria, numeròque Custodum seu Prosecutorum qui in singulis vehiculis federe possunt, est hæc Constitutio, gemina profus anteriori eiusdem Valentiniani *legi 18. sup.* vbi dicta sufficiunt. ¶ Hæc illud singulare habet, quod Iuliani constitutionem super hæc ipsâ re commemorat, putâ *l. 12. sup.* quæ cerè id quod priori *huius legis* capite cauetur, continetur. Nam quod secundo capite *huius legis* con-

tinetur, id à Valentiniano primum adiectum, seu præceptum est: *l. 18. sup.* ne quis alioquin id quoque Iuliano accepto ferendum putet, quod *huius l.* verba sonate cui videantur. Interim, videmus à Valentiniano Iuliani *legem* probari. Denique titulum ei tribui: cum aliis actus eius, legèque complurimas improbauerit: de quo vid. *l. inf. de Mathem. l. .... de Medic. & Profess.* & (Ammiano Marcellino teste, *lib. 26. p. 344.*) ei vnâ cum fratre obtulerit.

xxi. * Iidem AA. ad Artemium."

COMPETENTIA ratione prohibemus, Ne hi qui familiæ præfunt nouum rapinarum aut fraudium genus exerceant, vt, pro rotarum triturâ, ac ministeriis, pecuniam ab angariarum præbitoribus poscant. Pro rotis igitur, & pro angariis, præbitores dispendia nulla patiantur. Dat. 11. Kal. Octob. Aquileiæ, Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendas ei censo *legem 2. sup. de off. Rectoris prouinc. l. 6. sup. de priuilegiorum, qui in S. Palatio: l. vn. sup. de priuileg. apparit. Magist. potest.*

¶ *Correctorem* vt docet *d. l. vn. Lucania?* quod dicat subscriptio *d. l. vn. sup. de priuileg. apparit. Magist. pot.* quæ *Accepit* dicitur *Salerni*: quæ vrbs fuit, vt puto *Lucaniae.*

¶ *Familia*, quæ scilicet curui publico vacat: de quo *mox.*

¶ Ita *mox*, præbitores dispendia nulla patiantur.

¶ *Quidam redit*: quod non probat.

¶ *Fortè angaris*, id est ministris, de quo *mox.*

¶ *xxi. d. l. vn. de priuileg. apparit. mag. potest. l. 6. sup. de priuileg. eorum qui in S. Pal. Kal. Octob. l. 2. sup. de off. Rector. prou.* prius illud magis placet.

COMMENTARIVS.

RAPINÆ & fraudi euidam, quæ occasione Cursus publici, & quidem angariarum, exercebatur: occurrit *hac l.* Valentinianus Sen. Quæ quidem pars est prolixioris Valentinianæ Constitutionis, ad Artemium Correctorem (Lucaniæ scilicet) emissâ: quâ varias personas à variis dispendiis liberatum iuit, vt apparet ex *l. 1. sup. de off.*

Rector. prouinc. l. 6. sup. de priuileg. eorum qui in S. Palatio: l. vn. sup. de priuileg. magist. potest. quæ omnes huic nostræ, cen eiusdem constitutionis partes, coassandæ mihi videntur.

¶ Ad *huius leg.* intellectum, de tribus videndum est. I. *Quinam* id rapinæ genus exerceant. II. *Quod rapinæ genus* istud fuerit. III. *A* quibus ex-

XXX 3 Cum.

ctum.

¶ Ergo hoc rapinæ genus fraudisque ab iis qui familiæ præerant exercitum docet hæc lex: ubi familia appellatione intelligendi sunt, qui circa Cursum publicum occupati erant, circa curanda videlicet animalia & vehicula: item ii qui ad prosequendos eos, qui Cursum publicum utebantur, occupabantur: nempe, si de veloci Cursum ageretur, veredarij: Muliones, Hippocomi, Mulomedici, si de Angariali seu vehiculari, Opifices insuper vehicularum, seu carpentarij: de quibus in *paratilo*: Scilicet, vt in certis stationibus, mutationibus, mansionibus, cursus publicus erat, ita familia quocumque quadam seu certis ministrantium numerus erat. Quibus familiis nonnulli præerant, puta Præpositi, l. 35. inf. & l. 5. sup. de Curiosis; & Symmachus lib. 2. Mancipes cursus publici: de quibus l. 15. 24. 34. 35. 36. 41. 53. 60. 65. h. t. & l. 9. sup. de Curios. (vnde & mancipatus officium ipsum, l. 36. 46. h. t.) qui & Procuratores dicuntur, l. 23. 38. h. t. Ac nominatim circa angarialem & clabularem cursum occupati, procuratores cursus clabularij, d. l. 23. inf. itémque Præfecti, vehicularum, l. 4. in inf. sup.

Ergo (quod secundum hæc l. observandum est) Procuratores hi, seu Mancipes & Præfecti quoddam rapinæ & fraudis seu exactiois genus adinveniant, puta vt *pro rotis*, seu *rotarum trituræ*, item *pro ministeriis* aliquid exigerent.

Et quidem (quod Tertium) ab angariarum Præbitoribus; ubi obscurum videatur, quinam illi sint *Præbitoris*? Et substituenda videatur alia vox: quâ indigentur, iter agentes, cursum publico agentes fortè *præbitoris*, aut *presumptores*? Ego accipiam Provinciales, qui angarias & vehicula præbebant ad Cursum publicum in certis provinciis (de quo dixi ad l. 5. sup. de Curiosis:) quibusque præbitis liberi

iam erant: utpote familiis circa Cursum publicum occupatis, ex silco annonas accipientibus, l. 31. inf. vehicularumque saturæ & ministerij exhibitioni adstrictis: Ergo à præbitoribus quiddam eo nomine exigere vetiti, qui familiis his præerant hæc l. pariter vt ab iis qui Cursum publicum uterentur, d. l. 31. inf. Ac nominatim pro rotarum trituræ, & sic *rotatici* nomine aliquid: cum quo commiseri non oportet *Rotaticum*, cuius in Francieis tum capitulis, diplomatis, tum legibus, tum formulis, frequens mentio; quod scilicet solemne vesticale genus erat, in singulas, sic vt dicam, Rotas seu vehicula, quomodo etiam hodie *Rodage*, vel *Rouage*, vocatur alicubi. *Rotaticum* istud pro transitu rotæ seu vehiculi: Atenim illud, de quo hæc l. agitur, pro rotarum trituræ. Id quod hæc l. exigi vetat Valentinianus Sen. pariter vt *pro ministeriis* vel vt mox *sine legis* dicitur, *pro angariis* (ita enim lego, non *angariis*) Angari, ministri sunt circa Cursum publicum occupati, neque tantum, vt olim, qui ipsi Cursum publicum peragebant, verum & qui circa eum occupati erant: familia denique circa cursum publicum occupata, de qua *initio legis*. Et ita quidem hæc parte auaritiæ *prepositorum cursualium* occurrunt, quam alioquin perstringit quoque Symmachus lib. 2. ep. 46. inf. Simile verò rapinarum genus est eorum qui cursum publico præsidebant, quodque inhietur à Constantino *sine legis* 2. sup. Pariter vt tertium rapinæ & auaritiæ genus fuit Agentium in rebus Curiosorum, qui Cursum publici sollicitudinem sustinebant, cui occurritur l. 3. 5. & l. ult. sup. de Curiosis. Tandem vt dixi, *ministeriorum* merces quadam, puta Mulionum, Carpentariorum, Mulomedicorum d. l. 31. inf. Et sic interim quatuor hæc Concessionum & rapinarum genera circa Cursum publicum observanda sunt.

¶ Sine EUECTIONE cursum usurpari non posse, deque Euectionis inspectione, subnotatione, deque PARHIPPO, vel AVERTARIO.

XXI I. *Iidem AA. ad Volusianum" P.V."

 VNCIOS Iudices laudanda Tua Sinceritas monebit, vt minimè quosque transire patiantur, antequam seriem" euectionis aspexerint, & congruâ subnotatione dimiserint. Sanè cuiuscunque fuerit dignitatis, qui nostra interdista calcauerit, retentetur, dum super ipsius nomine ad Mansuetudinem Nostram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus ultio comperens exferenda est, quos Sinceritas Tua pro loco graduque militiæ ibidem coërceri posse crediderit. ¶ Præterea" illud adiungimus, vt parhippum vel auertarium nullus accipiat, nullus impune præsumat, nisi eum Nostræ Serenitatis arbitrio, aliquâ necessitate cogente Vir Inlustri" Magister Officiorum textui euectionis, addiderit. Pro-lata" literis" sub die XXI. Kal. Mart. Rom. Accepta IV. Kal. April. Venabri", Consulatu Valentiniani & Valentis AA."

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.

" C. Ceionius Rufus Volusianus integro nomine eius Præfecturæ Urbicæ & quidem iteratè sub Valentiniano mentio in Veter. Inscription. 102. n. 9. p. 285. n. 6. p. 286. n. 1. & 2. Alius ab hoc C. Ceionius Rufus Volusianus P. V. sub Constantino: cuius mentio in Veteri Notitia Præfecti Urbis, hoc Codice, & in Veterib. Inscriptionib. p. 387. n. 5. Alius Rufus Antonius Agrypnius Volusianus: de quo in Veteri Inscript. p. 193. c. 10. De hoc plura ad l. inf. de conditio in publ. horreis.

" Textus, sine legis.

" SECUNDOV caput huius legis.

" Præfecti urbis.

" Forte *Pro-lata*, vide de hoc more *Paratilon de constitutionib. Princip.* & quæ dixi ad leg. vn. inf. si per obreptionem fuerint impetrata. Notanda verò hæc, cum singularis, huius l. subscriptio: de qua mox plura.

" Vide quæ dico ad l. 1. sup. de Quæstorib. magistr. officiorum.

" Id est *Venabri*, de quo mox. " Fontè 111. id est A. D. 373.

COMMENTA

COMMENTARIUS.

DVLICIT remedio Cursu publico, qui nimio plus fatigabatur, succurrit hæc l. Valentinianus Senior. ¶ Primo quidem capite vetat, quemquam cuiuscunque loci aut dignitatis, sine Euectione, id est, sine diplomate Cursum publicum usurpare. Quod & ipsum aliis compluribus legibus constitutum, veluti l. 8. sup. l. 27. 54. inf. In eumque finem complura à Valentiniano hæc l. confluunt. Primò vt Euectionem Iudicibus commeantes *commonstrare* teneantur: Indicèscum nullum nisi eâ ostensâ transire patiantur. Secundo vt ei Euectioni Iudices *subscribant*: Et sic congrua subnotatione commeantes dimittant. Quod notandum, nempe Euectiones, non tantum cum darentur, scriptas (à Magistro officiorum de quo *sine l.*) verum etiam à Iudicibus subnotatas; vt ita cum qui Euectionem intrasset, ad mutationem venisset, circa morem aut cunctationem Cursum publico institueretur. Tertio loco agit de pœnâ eius qui citra Euectionem commeat: Nempe, si alicuius dignitatis fuerit, retineri, deque eius nomine ad se Principem referri iubet, qui ipse vindictam impositurus est: si verò minoris loci, statim coërcendum à Præfecto Urbis, ad quem hæc lex directæ est. Quod & ipsum fermè à Iuliano constitutum, l. 17. sup. de his qui modum Euectionis excederent. Et hæc de primo capite huius legis.

¶ Secundo capite vetat *Parhippum* vel *Auertarium* à quoquam usurpari, nisi cui nominatim aliqua necessitate cogente Euectione ipsâ concessum

fuerit: de quo Parhippo seu Auertario dixi semel ad d. l. vn. sup. & de Auerta ad l. 47. & 48. inf. Parhippus igitur & Auertarius hîc idem: quo pariter sensu Parhippus semper excipiendus in omnibus legibus, exceptâ vnicâ Iuliani lege 14. sup. Nempe Parhippus qui præter veredum,.... & sarcina.

¶ Illud notandum quod b. l. dicitur de Magistro officiorum: Is scilicet erat qui Principum nomine Euectiones scribebat, quod ostendunt tres alie leges, puta l. 8. 9. & l. 35. inf.

¶ Subscriptio tandem huius legis, vel singularis, excutienda venit, ubi dies datæ huius legis nulpam apparet: Sed duplex tantum dies assignatur: Vnus *Pro-lata legis Romæ sub literis*, seu *Edicto* (Præfecti urbis C. Ceionij Rufi Volusiani scilicet;) Alter *Acceptæ eius, Venabri*. Et mirum, Acceptam dici posterius quàm Pro-latam: cum tamen illud præcedere oportuisse videatur. Igitur huic dubio ita satisfacio. Nempe pro-latam Romæ literis Præfecti V. XXI. Kal. Mart. Exinde cum Romæ promulgata, in provincias vicinas committam: & verò à Consulari Campaniæ Venabri, id est, Venabri Acceptam: XXI. Kal. Aprilis non à Præfecto V. (vt Alexander credit in *resur. coniectura*, diff. 1. c. 5. p. 40.) Verum à Consulari Campaniæ qui hoc tempore fuit Buleforus, cui inscribitur *lex 24. inf.* ubi Venabrum seu Venastrum fuisse nemo ambigit extra diocesim pœnariam Præfecti urbis Romæ.

¶ De PROCURATORIBVS cursus CLABVLARII, sex capit. 2.

XXI I. *Iidem AA. Mamertino PP. 6."

AD Procuracionem" Clabularij" cursus eligendi sunt ex eo hominum genere, qui in provinciis Comitum", & Præfidatus", aut Rationum" epistulis" honorariis nixi, ab omni se ciuiliu & publicorum officiorum ministerio remouerunt. ¶ His tamen ab hæc molestiâ segregatis, qui Legationum reuerentiâ, Principalium, beneficiorum iudicis, honorem, ipsi Principibus tradentibus, sunt adepti; vel qui emeritis officiis Palatinis missione donati sunt. ¶ Locandi autem erunt per singulas mansiones", vel longius, [vt] Sinceritas Tua Procuracionem eorum existimauerit porrigendam. ¶ In quo negotio, si quid neglectum secusve gestum fuerit, ad eorum, quidquid peccatum erit crimen inuidiamque referetur. ¶ Quanto autem tempore vnusquisque iniuncti officij sarcinam debeat sustinere, Celsitudinis Tuæ arbitriis relinquimus fanciendum. ¶ Qui viri & euectiones commean-tium exactissimâ curâ inspicere debent, & animalibus alimenta quæ fiscus noster suggerit ministrare. Dat. vi. Id. Mart. Mediol. Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. Hanc legem suam memorat Valentinianus l. 26. inf. ad eundem Mamertinum P. P.

" Procuratio idem cum mancipatu, h. l. & l. 36. inf.

" De clabulario vel Clabulari cursu, vide & l. 26. 62. inf. h. t. l. 1. & 5. sup. de Curiosis, dixi aliquid ad l. 4. sup.

" De Comitum codicillis honorariis, vide & l. vn. sup. de Comitib. vacantib. l. vn. inf. de obl. equorum. l. 250. de

Decurionib.

" De Præfidatu codicillis honorariis, vide & l. 3. sup. de honorar. codicillis, d. l. vn. inf. de obl. equorum.

" De Rationalium codicillis honorariis, vide & d. l. 3. & d. l. vn.

" Hinc & epistula Vicariorum, l. 5. sup. de honor. codicil.

" De Mansionib. dictum ad l.

COMMEN

DE CLABULARI cursu, & de PROCURATORIBUS seu MANCIPIBUS est hæc Valentiniani Sen. constitutio, quam ipsemet memorat alterâ constitutione suâ ad eundem Mamertinum, l. 26. *infra*. De ipso primùm clabulari cursu videndum est: Eius mentio fit *quatuor* insuper *legibus*, hoc *Codice*: puta Constantij l. 2. & 5. *sup. de Curiosis*: eiusdem Valentiniani d. l. 26. *infra*. h. r. Arcadij l. 62. *infra*. h. r. Eiusdemque meminit Ammianus Marcellinus lib. 20. p. 172. in Constantij Imp. l. 22. *Cod. eod. tit.* Et sic septem locis in vniuersum huius Cursus clabularis mentio fit, imò & octauo insuper, mox vt ostendam. Iam supra equidem ostendi, ad l. 5. *sup. clabularium cursum* & angarialem eundem fuisse. Sed tamen de hoc Clabulari cursu semel plenè dicendum est.

Igitur, quod primò notandum, Cursus hinc modò Clabularis vocatur, vt l. 2. 5. *sup. de Curiosis*: & l. 22. *Cod. de cursu publ.* & ab Ammiano Marcellino: modò Clabularius, vt *hic*, & l. 26. & l. 62. *infra*. modò clabulare, d. l. 2. *sup. de Curiosis*. Hoc primùm.

Secundò, vt Clabularis cursus in genere, cursus publici species fuit: quod ex omnibus locis illis constat, ita nominatim species fuit Cursus vehicularis. Error enim est cuiusdam, qui clabularium cursum vehiculario opponit, tãquam diuersum, quasi vehiculis rhedæ & birota complecteretur. Quod etsi fateor in l. 17. *sup.* ita aliàs inane est. Vt contrariis Græcorum error est, qui eundem cum Vehiculario faciunt, & ὁ δὲ τῶν ἐπιματῶν ἐστὶν, eum tantum distulerint hæc duo, vt genus & species. Vehicularis enim generalis appellatio est, quo comprehenditur clabularis cursus & rheda, &c.

Tertiò igitur clabularis cursus & rheda seu quadrigæ, seu sub eodem vehiculari cursu positæ, à se inuicem diserte separantur, l. 5. *sup. de Curiosis*: sic vt clabularis cursus tanquam minus aliquod opponatur rhedæ, l. 2. *sup. de Curiosis*, vbi quidem ad hanc rem vide.

Quartò, Veloci cursui diserte opponitur Clabularis, l. 62. h. r. vt mirer, virum doctum, Clabularium cursum, celerem & velocem interpretatum, de quo ad d. l. 62.

Nempe, (quod Quintum) Angariæ in cursu Clabulari fuerunt, vt docet d. l. 5. *sup. de Curiosis*: seu Angariæ & cursus Clabularis idem fuit, tardigradus quique protelo bouum trahebatur, & quidem duorum parium bouum: de quibus Angariis dixi ad l. 4. *sup. h. r.* cum rhedæ, vt discere est ex l. 8. *sup. h. r.* octo vel decem etiam mulæ iungerentur ad velocem cursum explendum.

Hinc aded (quod Sextum) familiis & charitativibus transmittendis hic cursus omnium humanissimus indulget, quod præter l. 4. h. r. ostendit Iuliani factum apud Ammianum Marcellinum, qui cum conquesti fuissent milites, è Galliis ad Orbis terrarum extremum in Orientem se abstrahi, charitativibus domi relictis, rationabiles eorum querelas contemplant, cum familiis eos ad Orientem proficisci præcepit, clabularis cursus facultate permittit.

Ad hunc cursum clabularem, (quod Septimum) Prouinciales animalia præbuisse (seu boues) docet lex 2. 5. *sup. de Curiosis*: l. 22. *Cod. de cursu publico*. Vnde & rapinarum ex eo seges, de qua d. l. 2. mox animalia his è fisco præbebantur *hac l.*

Hinc & (quod Octauum) diætæ Clabulariæ regiones, id est, stationes, quas modò restituo, l. 34. *infra*.

Tandem vt granis nimium abolitus hic Cursus à

Leone Imperatore in tractu Orientali, aliisque quarundam aliarum regionum ciuitatibus, exceptis tantùm tribus casibus, ad transitum Militum, Armorum, Legatorum, d. l. 22.

De nominis huius ratione quærent Docti. Est qui à κλαύρα deducit: quæ κλαύρα aliàs apud Suidam, id est, membrorum sedes. Est qui à Clauis, quibus confixum vndique erat. Quod non probo. Malim à claua; seu clauula, quæ est talea, Varrone lib. 1. de re rustica, teste: & ex eo Nonio, vel ramus ex arbore decisus. Nempe Clabulare nihil aliud fuit quàm vehiculum seu Cursus onerarius non affabrè factus: non quales rhedæ, aut carpenta, seu *σῆρα*, aut honoratorum vehicula, de quibus *suo titulo infra* verùm ex clauulis nudis, taleis, prolegminibus lignorum constans: *vn charret à haufs*, quales in opere rustico hodie. Huic cursui Clabulari peculiaries quidam præferunt, vt docet lex 2. *sup. de Curiosis*: seu peculiaries Mancipes fuerunt, l. 26. *infra*. Qui *hac l.* procuratores dicuntur. De quibus Valentinianus Sen. *sex hac l.* constituit.

I. Ex quorum hominum genere hi Procuratores eligendi sunt: Nempe ex iis, qui honorariis codicillis Comitum, vel Præfidum, vel Rationalium impetratis à ciuilibus publicis officiis immunitatem impetrarunt: de quibus dictum *sup. tit. de honor. codicillis*, aliisque locis: Scilicet his imposita nonnulla munia veluti exactiones, vt docet lex 3. *sup. de honor. codicill. lex 2. infra de Medicis*: lex 1. *sup. de Primicerio*: & *Notariis*. Hoc exemplo, aliis licet numeribus venni ad procuracionem Clabularij cursus *hac l.* vocantur. Verùm cum postea hi non sufficerent, idem Valentinianus Curiales ad hoc munus quoque vocari voluit l. 26. *infra*. Postea ex officio seu Officialibus Indicum procuratores hos sumptos ex consuetudine, docebit lex Gratiani 34. *infra*.

II. Excipit tamen ab hoc numero Valentinianus duo hominum genera, quos etsi honorariis codicillis ornatos, à Procuracione Cursus publici immunes esse voluit. Primò quidem eos, qui *Legati* è prouinciis ad Principem destinati, honorarios codicillos ab ipso impetrarunt. Nempe peculiaris hæc parte ratio habita Legatorum præ aliis, qui honorarios Codicillos meruissent, vt præter hanc *legem* docent insuper tres aliæ *leges*, puta Constantij *M. lex 1. sup. de honor. codicill.* & Constantij *lex 25. & 36. infra de Decurionib.* Secundò excipiuntur, qui Palatinis officiis emeritis, missione donati sunt: de quo privilegio Palatinorum fuit *supra* peculiaris *titulus*, de privilegiis eorum qui in S. Palatio milit. vbi consule *Paratilon*.

III. Conlocationem procuratorum istorum arbitrio Præfeti Prætorio remittit Valentinianus, vtrum videlicet in *singulis mansionibus* illi constitui, præfici, collocari, locari debeant; an verò *longius*, id est pluribus isti præstitui debeant. Ergo plurium mansionum procuracionem vnus idemque habere potuit. Et tamen Honorius Imperator per stationes singulas, idoneos Mancipes conlocari voluit, l. 65. *infra*.

IV. Pœnam his minatur, si quid in cursu clabulari neglectum, vel secus gestum fuerit: Denique ad eorum crimen & inuidiam id omne referendum.

V. Temporis quoque definitionem, quo quisque procurator officio hoc fungi debeat, eiusdem Præfeti Prætorio arbitrio remittit.

VI. Et Postremò officium eorum instruit: nempe geminum, puta vt Euectionis commentarium exactissimè

exactissimè inspiciant, ne videlicet Angariarum modum quis egrediatur ex cursu Clabulari: quod pertinet etiam lex 5. 6. *sup. de Curiosis*. Item vt animalia bene habeantur, seu vt alimenta è fisco his suggerantur, scilicet pabula in ipsis mutationibus & mansionibus erant, quæ animalibus præstabantur,

vt docet hæc *lex*, & lex 60. 64. *infra*. & l. 9. *in fin. de annonis & tributis*. Eodemque pertinet Symmachi locus, lib. 2. ep. 27. Quæ scilicet partim ed conferebantur à priuatis. Quinimò ex Cassiodoro discimus certa terrarum spatia huic rei affectata mutationibus *lib. 1. ep. 29.*

De ANIMALIBUS ad certam cursus publici speciem deputatis, ad aliam non vsurpandis.

xiv. * Iidem AA. ad Buleforum" Consularem Campaniæ.

ONVILLOS id agere compertum est, vt si fortè detecta fuerint animalia quæ vehiculis deputata sunt, veredorum numerum, qui alteri seruiunt necessitati, ad redas quibus vtuntur vsurpent. Hanc licentiam per mancipes locorum omnifariam prohiberi conueniet, vt si quis exiterit, qui formam nostræ sanctionis excedat, cuiuscumque fuerit dignitatis, tamdiu resistere ac resistere cogatur, quandiu animalia, quibus iter peragat, reuertantur. Dat. ix. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONS. S. [365.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à *Cod. Inst.*

"Bulefora huic Consulari Campaniæ inscribitur quoque anno superiore 364. *lex 1. infra quorum vsus interdictum*: & *lex 2. infra quibus equor. vsus*. quæ inter se coniungenda sunt.

"Defecta. Quod equidem probo. An autem defecta fuerint, pro deficiant? An eo sensu, quo aliàs defecta prædica pro desertis scæcis & inuitilibus, l. 3. 12. de censitor. l. 3. de indulg. debitor. l. 31. de annon. & tribut. l. formam, §. illam. *in. de censibus*: & *urbes defecta*, Saluiano. Similiter igitur defecta, id est, iam cursui inuicilia. Prior interpretatio videatur cui amplectenda, propter ea quæ *supra* leg. dicuntur.

"Putà, boues, mula.

"De Mancipibus Cursus publici, vide *Paratilon*.

"Resistere, pro Resistere: sic & l. 28. *sup. de erog. mil. anst.*

COMMENTARIUS.

LIOS IN vsus animalia Cursus publici, quam cui destinata sunt, traduci vetat hæc l. Valentinianus Sen. Exempli gratia, si quis Vehicularis cursus copiam habeat, & Euectionem, nullum verò animal, hos fortè, aut mula, (nam vehiculis, rhedis inquam angariis hæc aptari solita ostendunt *lex 1. & 8. supra*.) in mansione seu in mutatione in præfenti sit, vtpote iis iam aliò abductis, vult Valentinianus, reditum animalium ab eo expectari: non verò Veredas, seu equos (qui alteri necessitati vehendis scilicet hominibus seruiunt)

vehiculis aptari. Quorum vehiculorum maior & vacans sæpè numerus erat, quàm quibus eodem tempore seu simul subuehendis animalia sufficientia in mutationibus haberentur. Ergo cursum veredarium & vehicularem commisceri noluit Valentinianus: aptatis fortè gestandis, seu equis ad vehicula, qui hominibus gestandis destinati essent. Cuius rei ratio in aperto satis est: Nempe, veredos gerendis hominibus destinatos, si vehiculis aptentur, de gradu suo decedere, atterique necesse est, & totum *βωδῶν* dediscunt, & inuitiles redduntur.

EXERRARE quingentis passibus ab itinere solito non licere cursu publico utenti.

xxv. * Iidem AA. ad Symmachum" Correctorem Lucaniæ.

COMPERTVM est, vsurpatione quorundam in publico cursu damna grassante, ab itinere solito deuari: Proinde, si quis iter faciens, cuiuscumque dignitatis fuerit militans, ab itinere recto deuerterit quingentis passibus, pœna in eum competens proferatur, & ad nostram scientiam referatur, Dat. vi. i. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONS. S. [365.]

NOTÆ.

* Absit principium huius l. à *Cod. Inst.* velut historicum.

Symmachus hic ille est, cuius epistolas habemus, cuius vitam olim breuiter concinnauit.

"Lex, si quis per publicum §. *Cod. Inst. eod. tit.* hinc interpolata est, plurimis relectis.

"Cuiuscumque dignitatis militis, C. *Inst. ITINERE* ALIO quàm solito defectenti, exerranti, excedenti, qui cursu publico vitur, cuiuscumque Dignitatis is sit, quingentis saltem passibus, pœnam comminatur *hac l.* Valentinianus Sen. in eum quoque finem de deuariante ad se referri iubens. Nempe quia & ita cursum publicum fatigatum compe-

Tom. I I.

Y Y Y rerat,

reata, ideò hâc inter alias ratione Valentinianus Cursui publico mederi instituit: Sic sanè Tribonianus in l. 2. Cod. eod. tit. (quæ alioquin interpolata est ex leg. sup.) per aliam viam eundem facultatem, nisi per quam cursus publicus state dignoscitur usurpare petat. Sic, sed aliâ iam ratione, Indices diuerticula delictiosa sectari verantur, l. 4. de off. Reç. provinc. Et milites exerrare, l. sup. de metais: Sic & Nauicularij, vid. l. inf. Cæterum (quod singulare est, & tamen Cod. Inst. omisum est) hoc casu exerratio seu excessus quingentis passibus, id est dimidio miliario æstimandus venit, plectendisque adeo qui hoc spatio exorbitat, quoque errore proinde habetur: Paulo scilicet diuerticulo exerrare licitum, visendis fortè charitatibus, atque officio alicui explicando, verùm non excedere ad 500. vsque passus, vel ultra. Quod aliò traduci possit, aliâ tamen atque aliâ ratione: quifmodi exemplum est eius, qui quod equo, cuius vsus illi vsque ad Ariciam commodatus fuerat, vltiore municipij cliuo vectus fuerat, furti damnatus ob hunc minimum excessum: quod memorat Valer. Maxim. lib. 8. c. 2. §. vlt.

¶ Ad CLABVLARIJ cursus procurationem seu MANCIPATVM, Curiales in subsidium vocandos.

xxvi. * Iidem AA. ad Mamertinum PP. 6.

¶ VRSVS mancipēs clabularij ex quo genere hominum debeant ordinari aperitissima Lege decreuimus; Quorum si prædictæ numerus functioni non potuerit occurrere, Curiales ad hoc munus sunt vocandi. Dat. vi. Kal. Mai, Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
 " Mamertinus sub Valentiniano Sen. PP. Italiae, Illyrici, Africae, vid. Prosep.
 " Procuratores, l. 2. sup.
 " Honorariis Codicillis ornamentorum.
 † Legem suam 23. intelligit.
 " Occurrere, pro concurrere, sufficere.

COMMENTARIVS.

¶ EGEM suam 23. sup. hac l. Valentinianus Senior ita firmatum it, vt tamen ei quid addat; nempe vt non sufficientibus iis, quos ea l. ad Procurationem cursus clabularij eligi voluerit, putâ iis qui honorariis codicillis Comitum, Præsidum vel Rationalium decorati fuerunt, Curiales ad hoc munus vocentur. Proculdubio ad suggestionem eiusdem Mamertini Præfecti Prætorio, cui vtique

hæc lex inscribitur, & cuius arbitrio pleraque ea l. commiserat, eò quod is didicisset illos huic rei non sufficturos.

¶ Interim notandum è Curialibus mancipēs cursus assumptos saltem in subsidium: quod etiam docet lex 35. 5. in f. cum alias è Curialibus non adsumerentur, etiam ex alia Gratiani l. 54.

¶ De PARHIPPO pluribus non dimittendis: de TEMPORE euectione comprehenso non egrediendo; neminique sine EUECTIONE cursu publico tribuendo.

xxvii. * Iidem AA. ad Fortunatum Consularem Pannoniæ Secundæ.

¶ NEQVE plures parhippos dimittendos, nec emensis euectionibus dandam commendi cuiquam facultatem, Grauitas Tua cognoscat. ¶ In eo autem ne adnotationem quidem adhibendam putamus, vt à nullo omnino cursus publicus sine euectionis auctoritate moueatur. Dat. v. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONS. [365.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
 " De Pannonia secunda, vide Ammianum Marcellinum, Opatum, Notitiam Prouinciarum, Sconhouianum, Notitiam Imperij, alios.

COMMENTARIVS.

¶ TRIA capita hac l. continentur. Primum, ne plures PARHIPPI dimittantur; dimittantur b. l. & l. 40. inf. & l. 2. inf. de Tractorijs: id est, vt ne iudex permittat ab vno plus quam vnum Parhippum moueri. Quid Parhippus sit? ostensum est prolixè ad l. 14. sup. Sanè hinc fit, quod etiam

Iulianus disertè Cursus publici copiam nonnullis faciens, vnius Parhippi meminit: vt, ep. 20. ad Eustochium. ἀλλὰ ὅτι ὁ δὲ δὴν ἴσως ἐπινοήσῃς ἐπινοήσῃς, ἐνὶ (ita enim locus ille interpungendus) ὁ ἀειπνοῦ: & ep. 32. ad Aëtium Episc. ἄλλοι δὲ ὄχι μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπαρωσιάζεσθαι (id est vsque ad

ad comitatum nostrum) ὁ ἐνὶ ἀειπνοῦ. Hinc & signatè idem Valentinianus l. 29. inf. Hi tantum parhippum presumant, quibus nos ipsi in Euectione quam facimus veredum cum parhippo tribui iusserimus. Sed & Theodosius M. l. 40. Quatuor, inquit, veredos cum parhippo. Quare huius legis sententia hinc videtur: Vt maximè Princeps plures parhippos Euectione seu adnotatione suâ concessisset; attamen Reçtorum provinciae non plures quam vnum tantum dimittere oportere, Ita nonnisi duas Angarias mouere licuit, l. 11. sup.

¶ Secundum caput huius leg. respicit Tempus Nempe, tempore emenso quod Euectione continetur, Cursus publici copiam concedi cuiquam vetat. Vnde apparet, tempus ad quod vsque alicui commeanti Cursum Publicum Princeps dari vellet, adscribi solitum.

¶ Tertio capite illud admonet, quod nec adnotatione egere putat, nemini sine euectione Cursum publicum usurpare licere. Id enim decantatum, & aliis legibus constantissimum est: vide l. 8. 22. sup. l. 57. inf.

¶ De PONDERE, seu ONERE Redæ, Angariae, Veredi,

xxviii. * Iidem AA. ad Probum PP.

¶ VOD iam Gallis prodest, ad Illyricum etiam Italiaeque regiones conuenit reddundare; vt non amplius reda quam mille pondo subuectet, & angariae mille quingenta sufficiat, veredo vltra triginta nullus imponat. Directa v. Kalen. Ian. Sirmio Valentiniano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
 " Illyrici & Italiae, vt vel ex ipsa leg. patet. Sanè Probus hic disertè P. P. Illyrici vocatur l. vn. inf. ne damna prouincial. verum de hoc plenè ad l. 7. inf. de metallis.
 " M. d. m. Gallis, id est Gallis: & intelligit vt puto, legem 17. sup.
 " Illyricum indistinctè, Orientale, Occidentale, de quo ad d. l. 17.
 " Sufficiant.
 " Cons. id est A. D. 368. quò hanc leg. refero, pariter vt l. vn. ne damna prouint.

COMMENTARIVS.

¶ MENSURAM ONERIS, seu ponderis modum, qui Redæ, Angariae, Veredo, ne animalia plus nimio prægraentur, definit hac l. Valentinianus Sen. pariter vt Constantius l. 8. sup. & ipsemet Valentinianus iam antea l. 17. sup. & Tertiâ postea l. 30. inf. Theodosius M. quartâ & quintâ, l. 47. 48. inf. Et quidem ita, vt quod iam proderat Gallis, (nam ita hinc legam, vel saltem malim:) id est, iam obtinebat per Gallias, ex suâ constitutione, putâ l. 17. sup. id nunc ad Illyricum & Italiae regiones (quorum Præfecto Prætorio inibi à Constantio aliquando constitutum fuerat constitutione suâ ad Taurum P. P. Italia: l. 8. sup.

Verùm procul dubio cortuetat sub extremis Constantij, quibus Cursum publicum attritum valdè fuisse ad Iuliani leges ostendimus. Quod ipsum oneris, seu ponderis definitionem attinet, de eâ affatim dictum semel ad d. l. 8. sup. ¶ Tandem ex hâc singulari lege discimus, vni Præfecto Prætorio Illyricum & Italiae paruisse, de quo alibi plenè & Illyricum quidem, in quo Sirmium: vbi vel ad quod directa hæc lex dicitur in subscriptione, quomodo & aliâs proposita ibi leges quæ ad huc Præfectum datæ, vt docet lex 1. de Testimoniali, & lex 18. de operib. publ. vel quod idem valet, Data, id est, redditæ: videatur Geograph. nostra in Notitia urbis Roma.

¶ PARHIPPV M quis exigere possit.

xxix. * Iidem AA. ad Domnum Consularem Siciliae.

¶ I tantum parhippum presumant, quibus nos ipsi, in euectione quam facimus, Veredum cum parhippo tribui iusserimus. Si quis verò citra nostræ adnotationis indultum id licenter exegerit, seuerissimæ subiaceat vltioni. Dat. iv. Non. Decemb. Triueris, Post. Conf. Lupicini & Iouini vv. cc. [368.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
 " Imò VALENTINIANVS Valens & Gratianus AAA. iam enim Gratianus in Imperium adscitus fuerat. Vel quid deest, vel quid superest in hâc subscriptione; vel inquam intercidit dies Acceptæ huius leg. vel sanè tollendum post. Nam cur 14. Nonas Decembr. anni 368. (quo sanè Valentinianus & Valens 11. Coss. fuerant) assignaretur ita Consulatus, Post. Coss. Lupicini & Iouini.

ARHIIPPVM (de quo ad l. 14. sup.) exigi à quoquam vetat *hac l.* Valentinianus Senior, nisi eum nominatim Princeps Euectione concesserit, vel ut ipse ait, nisi in Euectione quam facit, tribui iubear, *Veredum cum parhippo*. Ut sanè fieri à Prin-

cipibus solitum ostendi ad *leg. 27.* vbi ex *hac* quoque *leg. & l. 49.* demonstrari: nonnisi unum parhippum à Principibus concedi solitum: *Veredum*, inquit, *cum Parhippo*.

¶ *De MENSURA redarum, deque PONDERE quod redæ, Angaria, Veredo imponi potest.*

xxx. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PP. 6.

DE RSPICVE sanxeramus †, ut in carpentis redarum mensuram subditam nullus excederet, & nemo amplius redæ, quam mille pondò; angariæ, quam mille quingenta; veredo, quam triginta" auderet imponere. Ideoque ad Inl. Magistros" Equitum & Peditum scripta porreximus, ut per loca, quæ huiuscemodi obseruationis excubiis munienda sunt, sollicitos Protectores" diligentè que constituant, quo idem" & mensuram vehiculorum & vim onerum semper inspiciant, nihilque fieri contra hæc iura patiantur. Quinetiam, quotienscunque aliquis fuerit inuentus excessisse Legem, vel vehiculi inormitate" vel ponderis, quemlibet locum", quamcumque ille protulerit" dignitatem, quidquid vltra mensuram esse constitit, apud se Protector qui insolentiam depræhenderit retentabit, donec super eo qui interdicta contempserit ad Clementiam Nostram relatio dirigatur. Dat. 1x. Kal. Octob. Valentiniano & Valente III. AAA. CONS. [368.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. *Relatio* PP. sub Valentiniano Sen. Galliarum scilicet, ut disertè habet Inscriptio *legis 4. inf. de Censu: l. 3. inf. de Relationibus: & l. 1. de fide, & iure hofa.* Eidemque & aliæ plures *leges* inscribuntur. † Ante quinquennium ferme, intelligit *legem 17. sup.* cui similis & *lex 28. sup.* *Trecanta* Salmastus, in *Hist. Ang. p. 209.* male dixit ad l. 12. sup. *De Protectoribus* vid. suo tit. *Idem*, id est *idem.* *Alias enormitate:* ut l. 17. sup. enormium vehiculorum. Verùm inorme & enorme olim promiscuè dictum. Vide exempla apud Salmast. *Hist. August. p. 61.* quibus hoc deinceps addatur. *Locus pro ætate & officio*, vid. *Gloss. Theod.* *Vel protulerit.*

COMMENTARIUS.

DE MENSURA redarum, deque PONDERE seu onere, quod Redæ, Angariæ, Veredo imponi potest, est hæc Tertia iam Valentiniani Imp. Constitutio, ad Viuentium P. P. Galliarum scilicet data: duæ enim iam fuerunt, *lex 17. & 28. sup. b. t.* Et hæc quidem id rursus confirmat, quod ante perspicuè sanxerat, ut hic disertè proficitur. Idque per Galliam rursus, quod & ipsum indicat d. l. 28. Singularia tantum ad huius rei obseruationem hic addita notentur.

¶ *Primo* ait Valentinianus, sese in id, ad *Magistros Equitum & Peditum* literas dedisse, ut exploratores hanc ad rem locis idoneis ab his collocarentur. Quæ commissio seu delegatio extraordinaria hic notanda est: cum alioquin Cursus publici cura ad Magistratus civiles pertineret, ad Præfectos Prætorio inquam, Magistros officiorum, Recto-

res prouinciarum: de quo vide *leges* quas cumulo in *Paratulo*. Nominatim verò hic Magistri Equitum & Peditum per Gallias obseruandi, quorum multa mentio apud Ammianum Marcellinum; & in Notitiâ Imperij. Hac sanè tempestate, imò hoc ipso quoque anno Amm. Marcellinus *lib. 27. p. 371. & 375.* memorat disertè Iouinum & Seuerum Magistros rei Castrensîs, seu Magistros Militum in Galliis; cui Iouino inscribitur An. 367. *lex 9. 10. sup. de re militari:* ac nominatim Seuerum Magistrum Peditum vocat Amm. Marcellinus d. *lib. 27. p. 367.*

Secundò, *Protectores* hanc ad rem constitui iubet idem Imperator Valentinianus, à Magistris Equitum & Peditum: *Protectores* inquam, quorum nonnulli Armatam militiam gerebant, de quibus *sup. suo tit. de Domesticis & Protectoribus.*

¶ *Aduersus*

¶ *Aduersus* MINISTRORVM cursus publici exactiones & concussiones.

xxxI. * Idem AAA. ad Catafronium" Vic. Ital.

ME Mulionibus", nec Carpentariis", nec Mulomedicis cursui publico deputatis, mercedem à quoquam Sinceritas Tua fuerit" ministrari, cum, iuxta publicam dispositionem", annonas & vestem, quam hisdem credimus posse sufficere, consequantur: & cetera. Dat. xviii. Kalend. Septemb. Triueris, Valentiniano & Valente III. AAA. CONS. [370.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. Iungenda huic, est *lex 1. inf. ne opera à collatoribus.* *De Mulionibus* vide *l. 10. 14. sup. l. 34. 53. inf.* *Opifices vehiculorum*, l. 17. sup. *ge. fuerit*, id est *finat*: minus enim amplector quod alius putabat, *faciat.* *Dispositionis* hæc in re vox propria: vide *Gloss.*

COMMENTARIUS.

MINISTRORVM, qui circa cursum publicum occupati erant, putà Mulionum, Carpentariorum (qui scilicet vehiculorum opifices erant) & Mulomedicorum deprædationi & rapinis occurrit *hac l.* Valentinianus Senior; Quæ quidem pars est prolixioris Constitutionis Valentinianæ; vnde desumpta est quoque *lex 2. inf. ne opera à conlat. exig.* quæ proinde huic coassanda venit; quâ pariter iniustæ euidem operarum exactio- ni occursum it. ¶ Ergo cum Ministri illi tres à commeatibus aliquid exigere iam *mercedis* loco auderent, id prohibere *hac l.* visum Valentiniano: nempe quod hi iam annonas & vestem ex publico sufficientem consequerentur. Quare concussionis genus id abolitum nunc it: ut ita integra beneficium Principale constet ei citra concussionem, quem Euectionis beneficio maetare voluit.

¶ *De Mulomedicis* interim hæc *lex* notanda ve-

nit: quorum mentio fit quoque *l. 2. inf. de excusatis arificum.* Meminit & Firmicus *lib. 8. cap. 13.* & extant Vegetij libri quatuor *Arts Veterinaria* seu *Mulomedicane*, vbi memorat alios qui de *Mulomedicina* scripsere, Pelagonium, Columellam, Chironem, & Ablyrtum seu Aplyrtum. Scripsit & Hierocles *Hippiatriam*. Extant hodie & Ablyrti, & Hierocles, & Pelagonij *in artem*, aliique Veterinarij Authores Græci, in quibus & Theomnestus: Peculiares certè Mulomedici cursui publico deputati ex *hac l.* notentur, qui scilicet in mutationibus curam gerebant curandorum ibi animalium, aliorumque veterinorum cursui publico destinatorum. Notentur in vniuersum tria hæc ministeriorum genera in curandis ibi accurandisque animalibus & vehiculis; Mulionum scilicet, Carpentariorum, Mulomedicorum.

¶ SENATVI, seu Senatus Legatis, ad Imp. proficiscentibus euectionum seu cursus publici copiam patere definit Valentinianus, duplici- que argumento adstruit.

xxxII. * Idem AAA. ad Ampelium."

RECTIIONVM copiam Senatui, cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, Serenitas Nostra largita est: Nam si Adclamationibus Populi Romani nostri, aliisque antiquis & sollempnibus rebus, concessa iugitas" inlibata seruat, Prouincialibus etiam, quando è re esse censerent, euectionum copia non negata est, ut ad nos sumpta euectione contendant, quanto magis huius arbitrij his facultas est deferenda, quos, collegij merito, videre frequentius cupimus. Dat. 11. Id. Decemb. Triuer. Gratiano A. II. & Probo CONS. [371.]

NOTÆ.

- * *Lex 6. Cod. Iust.* hinc in alium planè sensum interpolata est. Iungenda huic mihi videtur *lex 10. inf. de maleficiis:* alterutrum tamen die emendato. *Ampelius* P. V. Romæ scilicet, ut disertè docet Ammianus *lib. 28. p. 386* (in huius ipsius anni Gestis) & p. 396. & hoc ipso anno *lex 3. sup. de denunciat. l. 1. inf. de equis curulib. l. 21. inf. de Episcop. l. 1. sup. de natur. fil. l. 10. inf. de malef.* (quæ huic iungenda est) item anno proximo complures aliæ *leges.* *Iugitas.*

E NATVI Urbis Romæ, si quando scilicet *Legationem* ad Principem mittere velit, Euectionum seu cursus publici copiam simul & semel tribuit Valentinianus Sen. *h. l.* cui coassandam cenfeo *legem 10. inf. de Maleficiis & Mathematicis*: (de quo mox plura) Idque Valentinianus constituit se ait duplici argumento. Primo quidem, argumento desumpto à *Populo Romano*, cuius hunc ego sensum puto: se populo Romano veterem morem iugiter seruare, quo adclamationes populi Romani, aliæque solemnia, putà nunciij ad se perferantur medio cursus publici: multò magis sese in clamaturo & allocuturo se Senatui Euectionum copiam deferendam. Nempe quod ex Symmacho liquet disertè, *lib. 10. ep. 37.* & Auctario eius *ep. 22. & 31.* quicquid acclamabatur Romæ à Populo Romano, id ad Principis notitiam illicò referebatur, vehiculo publico. Imò & solemnēs alij populi actus. Ergò multo magis Senatui id concedi oportere, si quando proficiendi ad se necessitas fuerit. Secundum argumentum est à *Prouincialibus* ad *Senatum*: nempe, quod etiam prouincialibus, si quando Legatos ad Principem mittere de re esse censeant, medio cursus publici uti liceat: id quod præter hanc *legem* docet quoque *lex 6.* (quæ & ipsa est Valentiniani biennio ante hanc *legem* data: & *l. 9. infr. de Legatis, & decret. legat.* (ut omittam etiam Legatis Gentilium id datum, *l. 9. sup. de re milit. & l. 7. inf. hoc titulo*.) Inde iam à minori, à populo Romano inquam, & à Prouincialibus, ad maius, id est ad *Senatum*, argumentatur Valentinianus; multò magis huius arbitrij ius Senatui deferendum & Senatoris Legatis, additâ ratione; *Quis*, inquit, *collegij merito videre frequentius cupiat*: quæ Tertia iam ratio est, nempe de Se-

natorum numero & collegio sese Principes subindè professi sunt; quâ de re iam dixi ad *l. 10.*

¶ Ex dictis interim superiùs Tria notentur (imò Quatuor) hominum genera, qui suo arbitrio Cursum publicum usurpare poterant; Legati inquam Populi Romani, Gentilium, Prouincialium, & Senatus Romani. Vnde iam patet, quàm ineptâ interpolatione hanc *legem* corripuit Tribonianus, qui interpolatâ se *huic legi* inque *Codicem* suum relatâ, hunc sensum aptauit, *Euectionum copiam patere Senatori euocato à Principe, & à se mox recedenti.* Cùm hæc *lex* neque sit de peculiari Senatore aliquo, verùm de totius Senatus Legatis; neque de euocatis à Principe, verùm de proficiētibz vtrò ad Principem. Quanquam ipsemet Tribonianus sibi met aduersatur, cùm *initio legis* de Senatu agat, eiusque mentionem seruet. Tanta fuit eius *absentia*, vel potius securitas.

¶ Illud ad intimum *huius l.* intellectum ex Historia addendum, hoc illud tempus esse, quo Senatus Romanus seniente in se supra modum *Maximino* Vicario Urbis Romæ, atque efferato Principe, Ampelio etiam P. V. cui hæc *lex* inscribitur, cognitionem præbente, mox & Senatui negotio dato, Senatus frequentibus legationibus Principem adiutis malis remedia postularurus: cuius rei historiam exequitur Ammianus Marcellinus *lib. 28.* & ipse eam exequor ad *l. 9. 10. inf. de maleficiis*: quarum postrema *huic l.* nihil coassanda videtur. Cùmque omnia circumspectio, simulationis omnia plena hic puto, siue à parte Ampelij P. V. qui querelas ad Principem peruenire voluerit, siue à parte Valentiniani, qui dum in *Senatum* seniret, hoc ei simulachrum affectus obiecit videtur.

¶ De VESTIBVS militaribus, & earum Translationum: 1. de que Euectionibus in id: 2. & de Loco ad quem vsque transferenda: 3. earundemque Inspectione antequam mittantur.

xxxiii. * Idem AAA. ad Constantium."

E VECTIONVM emittendarum, etiam per cæteras" prouincias, duntaxat in translationem vestium" Tua Sinceritas" habeat facultatem, ut si fortè in itinere Vicarius non fuerit, cùm vestes eadem transferuntur, tarditas nulla generetur: Certè, vbi idem Vicarius forte morabitur, aut dimittet" tuas, aut alias ipse renouauit." Et hoc quidem constituitur exemplo, quo aurum argentumque transfertur, in quo vtrique nullum euectionibus tuis adfertur obstaculum, quominus id quod transmissum fuerit, ad loca statuta perueniat. ¶ Eadem autem vestes militares vsque ad ea loca sunt transferendæ, vbi ipsi milites sunt constituti: Neque enim paulo diuerticulo abducendi sunt ab excubiis sibi pro publica utilitate commissis. ¶ Tales igitur vestes à prouinciis dirigantur, quæ priusquam mouentur, inspectione Gratuitatis" Tuæ displicere non possint. Dat. vi. Id. Iul. Robore", Gratiano A. I. I. & Equitio v. CONS. [374.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Justin.*

" Rectorem prouinciæ alicuius, ut ex tota *lege* liquet: & quidem, ut nonnulla persuadent, per *Gallias*.

" Non tantum per prouinciam quam administras.

" Militarium, ut ex *sua lege* liquet: de quibus *suo titulo sup. lib. 7.*

" *Tua Sinceritas*, ad Rectorem prouinciæ, hæc *leg.* & *l. 8. sup. de Iurisdict.* ad Præfectum Prætorio, *l. 3. infr. h. t.* & aliis: vid. *Gloss.*

" *Dimittere* Euectiones; *Dimittendâ* vox propria hic, sic & Naues dimitti dicuntur ex portu seu litore, *l. 3. de litore seu itin. ex lib.*

" Pro

" Pro renouabit.
" *Tua Gratuitas* ad Rectorem prouinciæ.
" De hoc vide mox *Commentarium.*

COMMENTARIUS.

E VESTIVM Militarium (de quibus fuit *Tullius* peculiaris *lib. 7. sup.*) translatione, est hæc Valentiniani Sen. Constitutio, quâ Tria capita continentur: è quibus Tertium ab hoc Titulo alienum est. Primum pertinet ad eam quæstionem, an & quatenus Cursum publicum, & Euectiones in id, emittere possit Rector prouinciæ? De sua prouincia id equidem certum est, & verò hæc *leg.* præsupponitur: Atenim id hæc *leg.* quoque asseritur de cæteris prouinciis eiusdem Dioceseos: Nempe huiusmodi Euectiones locum & vim habere, non in eâ tantum prouinciâ quam Rector prouinciæ regit, verùm etiam per cæteras prouincias vniuersæ dioceseos, scilicet illius in qua est illa prouincia. Quod vtrique singulare est in hac specie, ut Rector auctoritas locum habeat extra prouinciam suam. ¶ Quare quod in confessionem subiicitur, si Vicarius (integre Dioceseos, quod ex hæc quoque *ipsa leg.* intelligitur) in itinere non fuerit, sine mora ad Euectionem Rectoris, vestes Cursu publico transferri debent: si sit, vel Euectiones Rectoris dimittere possit, vel alias renouare. Quod & ipsum singulare est, ut Vicarius vel alienæ Euectioni locum facere possit, vel ipse nouam Euectionem dare queat. Et hæc de sententia Primi capituli *huius leg.* eiusque Ampliationibus.

Sequitur Ratiocinatio; Nempe id quod hac parte statuitur, exemplo translationis auri & argenti firmatur, quod iam certum erat, nempe posse vtrique hoc casu Rectorem prouinciæ Euectiones facere: Anri scilicet atque argenti translationis hoc speciale aliquando privilegium fuit; quod in his neruis Reipubl. & Militiæ consisteret: verùm id ad vestes quoque Militares nunc porrigitur, in quibus non minus neruis Militiæ consistit: Specierum scilicet harum largitionalium id privilegium fuit, utpotè maxime necessariarum; Et in commune etiam aliquando specierum quarumcumque largitionalium id privilegium fuit, ut cùm aliis Vicarij, & Rectores; Euectionum faciendarum ius non haberent, hoc casu haberent: hæc *leg.* & *l. 13. 18. 20. sup. & l. 40. infr.*

¶ Secundo *huius leg.* capite definitur, ad quem

¶ De REPARATIONE cursus publici per Africam.

xxxiv. * Idem" AAA. ad Hesperium pp. 6."

VIA in omnibus aliis" prouinciis veredorum pars quarta reparatur", in Proconsulari" prouincia tantum detur, quantum necessitas postulauerit, & quidquid absumptum" non habuerit, hoc ne pro debito" habeatur, nec à prouincialibus postuletur. Non dubitamus autem, plus quàm quartam ad reparationem necessariam non esse iumentorum. ¶ Præterea in singulis mutationibus" arbitramur, ternis veredis Muliones singulos posse sufficere. ¶ Nam ut Stabula impensis publicis extruantur, contra rationem est: cùm prouincialium sumptu citius arbitrum & vtilius adaptanda. ¶ Iam vero Mancipium", non ab Ordine", nec à Magistratibus" accipienda videntur obsequia, sed ab Officio Proconsulari" qui missione donantur, vel ex aliis Officiis", quos idoneos atque emeritos esse constitit: Non enim improbabilis hæc dispositio" est, cùm in cubiculariis" Regionibus hæc consuetudo seruetur. Dat. i. i. Kal. Mart. Trineris, Gratiano A. I. I. I. & Merobaude CONS. [377.]

NOTÆ

- * Lex 7. Cod. h. t. hinc decurtata & interpolata est.
 " Immo VALENS, Gratianus, & Valentinianus, vide Chronolog.
 " De Hesperio hoc PP. in Prosopograph. Putat tamen vir doctus hic reponendum P. C. Afr. quomodo vocatur anno superiore 376. l. 3. inf. de senatu: propter Proconsularis provinciae & officij mentionem in hac l.
 " An Africa, & totius Praefectura, cui praerat Hesperius?
 " Collatione facta à Provincialibus.
 " Proconsulari Provincia, Africae scil. vid. Geograph.
 " Ita MS. non adsumptum, & quidem vna voce, vt habent editiones: locus adeo corruptus, vt cum sanare frustra haectenus conatus sim. Fortè ita restituendus, & quidquid ad sumptum non opus erit; ad sumptum, id est, ad reparationis cursus publici expensas.
 " Tributi nomine.
 " De Mutationibus, v. l. 136. 53. & 58. infr.
 " Cursus publici.
 " Ordine, id est, Curia, seu Curialium ordine.
 " Magistratibus, id est, Duumviris & quibuscumque alijs Magistratibus municipalibus.
 " Proconsulis Africae.
 " Aliorum Iudicum.
 " Dispositionis vox hic propria: v. Gloss. Theod.
 " 29. Clabicularis: De his regionibus dicam mox. Sunt qui reponant, suburbicariis: male.

COMMENTARIUS.

GRATIANI Imperatoris duae constitutiones sequuntur de cursu publico. Haec est de REPARATIONE cursus Veredarij & nominatim quidem per Africam Proconsularem; Eaque lata ad suggestionem Hesperij Praefecti Praetorio, imò & dispositionem eius perlatam in Notitiam Principis: quae vt variis capitibus constabat, ita ad eam nunc rescribit, suamque sententiam & arbitrium exprimit: quod pertinent multae voces & formulae huius legis. Nam cum cursus veredarius in alijs omnibus provincijs hoc tempore repararetur, & in Africa proconsulari reparari eum oportuit, vt caeteroquin saepe cursus reparatione eguit: quatuor de causis: puta, attritis senioque confectis, vel etiam euectis veredis (quomodo & animalia bastagariis reparari saepe oportuisse docet lex 4. infr. de murilegulis) item Mulionibus ad paucitatem redactis, tum & stabulis dirutis, tandem & Mancipum defectu (ad quam reparationem pertinet quoque lex 42. infr. l. 7. infr. de indulg. deb. vid. & l. 4. de murileg.) Igitur quatenus reparatio haec tum Veredorum, tum mulionum, tum stabulorum, tum mancipum, per Africam Proconsularem faciendam esset, haec l. disponit Gratianus, totidem seu quatuor capitibus: de quibus duo tantum servavit (& adhuc interpolata) Tribonianus: puta de veredorum reparatione, & stabulorum extinctione duobus reliquis, de Mulionum & Mancipum reparatione omissis.

Primo igitur capite definit Gratianus, cum in alijs provincijs quarta pars repararetur, in Proconsulari provincia Africa tantum numerum reparandum, quantum necessitas postulaverit: sub duplici scilicet adhuc temperamento; quorum prius, vt nihil exigatur eo nomine à provincialibus; nisi quatenus necessitas postulaverit: posterius, imò putare se omnino, quantum huic rei in Africa quoque proconsulari suffecturum.

Ex quibus varia interim colligere licet: Primo Reparationem hanc veredorum & inmentorum sumptu provincialium factam, id est, exactum quid à provincialibus eo nomine. Secundo observandum, quantam inmentorum partem regulariter reparatam, (cum decimum animal bastagariis reparari voluerit Valens d. l. 4. inf. de murilegulis.) Quartam inquam partem, quod Tertio notetur, eius numeri qui in singulis stabulis erat: certo videlicet numero, quod & ipsum Quarto loco observo: Certus inquam & stans numerus Veredorum erat in singulis stabulis. Quod discere est quoque ex Procopio lib. .... p. .... qui disertè ait, quadraginta equos in singulis mansionibus stabulari solitos. Non

idem colligere licet (quod putavit nonnemo) ex l. 3. sup. hoc titulo, vbi Constantinus queritur eò tum peruentum, vt suis Itineribus vix vicenorum agminalium numerus subministrari posset. Ex quo loco, cum Procopij loco collato, Vir doctus differentiam hanc colligebat, in mutationibus viginti ferme equos fuisse, in mansionibus quadraginta: Quod inane est; cur enim plures fuerint in mansionibus quam in mutationibus? Ac vt maxime fuissent, non tamen dicta Constantij lex ad mutationes pertinet, aut ad cursum publicum fiscallem, verum ad equos agminalis qui à provincialibus praebantur in via militari transfuersa seu obliqua, vt ad eam legem pluribus ostendi.

¶ Secundo capite huius leg. qua reparationem cursus publici instituit Gratianus, Mulionum numerum definit: Nempe singulos muliones ternis veredis sufficere: de quibus Mulionibus agit & l. 10. 14. inf. 31. sup. & l. 53. inf. qui & serui publici dicuntur mutationibus deputari, l. 58. infr. Hippocomi, l. 37. & 50. infr. Quorum etiam meminit Procopius dicto loco, statim enim postquam dixit, quadraginta equos in singulis mansionibus stabulatos, subiicit: Et ibidem hippocomos ad curandos quos poterant equos fuisse destinatos.

¶ Tertio capite iubet, Stabula veredorum provincialium sumptu extrahi, non publicis impensis, Reipublicae videlicet (quod tamen nonnullos tum voluisse, verba huius l. ostendunt.) Et rationem addit, quod citius & vilius stabula reparari possint provincialium sumptu, quam impensis publicis: vt caeteroquin quae publico nomini accurantur, & ferius & deterius adcurantur: In l. 7. Cod. Inst. de cursu publ. quae hinc alioquin decurtata & interpolata est, haec ratio additur, quod provincialibus sterens animalium pro suo salario relinqueretur. De stabulis alioquin his vide & l. 16. 17. 35. 37. in fin. de operib. publicis: quae & Receptacula animalium publicorum dicuntur, d. l. 35. circa haec multa singularia favore cursus publici constituta. Nempe quantum nouum aliqod opus moliri Iudicibus non liceret inconsulto Principe, stabula tamen excitare ex vsu publico licuit, d. l. 16. 17. 37. Ex hoc certè loco discimus, stabula excitata ex collatione & sumptu provincialium.

¶ Postremum caput est de Mancipibus cursus publici, eorumque reparatione: de quibus agit & l. 15. 22. sup. l. 35. 36. 42. 53. 60. 65. inf. & 19. sup. de Curiosis. Ex quonam videlicet hominum genere adsumendi sint: Non inquit, ab ordine, id est ex iis qui Duumviratu functi, verum ex officialium numero,

numero, qui missione donati sunt seu emeriti, officiorum Veterani (vt vocantur l. 45. in fin. pariter vt l. 42. 46. inf.) Sanè & ita Valentinianus, Gratiani pater, ad procurationem cursus clabularij eligi voluit ex eo hominum genere, qui in provinciae Comitibus & Praesidatus aut Rationum Epistulis ab omni se civilium & publicorum officiorum ministerio remouerunt, l. 23. sup. Idemque non nisi in subsidium illis non sufficientibus; Curiales ad hoc munus vocari voluit l. 26. sup. Atque id est etiam quod Gratianus sine huius legis addit, quoque respexit, cum & in clabularijs regionibus hac consuetudo seruetur. Ita enim locum hunc restituo, reposita voce Clabularijs, loco Cubicularijs: tum argumento dicta legis 23. & 26. sup. tum ex ipsa huius legis mente: nempe à clabulari seu clabulari cursu ad Veredarium argumentatur haec l. Gratianus,

sic vt in vitroque circa mancipes hac parte identè obseruari velit, & mancipes vtriusque cursus ex eo genere quod dixi, sumi. Quare non debuit vir doctus Tribicariis regiones hic sonnare, vel, vt alius, Suburbicariis: Ac proinde etiam hic Regionum vox, non pro provinciis integris accipienda venit, verum pro Stationibus (vt vocantur l. 5. sup. de Curiosis: quae & ipsa apertè est de Cursu clabulari, & stationibus clabularijs) eodem sensu quo l. ult. de defensorib. civit. l. 2. de integri restit. l. 10. de curiosis: l. 8. sup. id fin. h. t. vbi Regionibus praestituti non alij sunt, quam stationarij, l. 1. sup. mancipes stationum cursus vehicularis, παραβάται, παραβάται: Regionis ergo quas Graeci χάρπας, à quibus Chorescop. ¶ Porro Theodosius M. postea hanc reparationis & Mancipatus iniuriam ab Officialibus submouit, l. 42. infr.

¶ De NUMERO veredorum & vehicularum, quae vno die ex vno loco moveri possunt.

XXXV. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AA. ad Ausonium PP. 6.

NVLLO vnquam oppido, aut frequenti ciuitate, mansione denique, atque vico, vno die ultra quinque Veredorum numerus moueatur; ac si quis eorum qui Praepositi vocantur, aut Mancipes, publico denique cursui nomine aliquo praestitum, hunc quem praescripsimus modum patiatur excedi, seuerissimè Sinceritatis tuae auctoritate compescetur, aut militans exautoritatem subibit, aut Decurio vel Manceps relegatione annuà plectetur. Hi autem qui superscribuntur numerum supergredi molientur, cuiuscunque sint honoris aut nominis, quinque argenti libris in vnus veredi vsurpatione multentur. ¶ Si tamen necessitas maior coegerit, super sollempnem numerum, iubemus admitti, quos aut sacras literas ferre constiterit, aut habere in euectionibus adnotatum, vt aliqua de causa instantius ire iubeantur; quod vel Spectabilis Viri Officiorum Magistri vel Sinceritatis tuae literis oportebit adscribi, vt existit euidens causa quae praescribuntur legis excedat. ¶ In Vehiculari etiam hac volumus ratione moderari, ne supra assium numero reda moueatur. Quod facinus Sublimis Auctoritas tua si contra vetitum cernat admitti, pro motu suo seueritate cohibebit. Dat. xii. Kal. Mai, Triueri Valente VI. & Valentiniano II, AA. CONSS. [378.]

NOTÆ.

- * Absit haec lex à Cod. Justin. Nisi quod ex hac partim, partim ex l. 40 in fin. inf. lex 8. Cod. eod. tit. interpolata & conlata est.
 " Galliarum: vide Symmachum lib. 1. ep. 12. 14. 16. Ipse Ausonius de se Praefectus Gallis, & Lybia, & Latio. Et in Gratianum aditione, initio anni sequentis. Agant pro mo gratias voces omnium Galliarum, quarum Praefectus hanc honorificentiam [Consulatus] detulisti.
 " Nota hunc locorum recensum: Oppidum, Ciuitas frequens, Mansio, vicus. De quo mox.
 " Ita Gratianus amat loqui: sic l. 11. infr. de Medicis & Professoribus frequentissimis in ciuitatibus.
 " Mauendi vox, hic & sine legis propria, vt alibi vid. Gloss.
 " Qui cursui publico praerant: non vno nomine vocabantur, Praepositi, Mancipes: de quo in Paratitlo. Idem & Procuratores, l. 23. sup. l. 38. inf. & τὸ ἀνωριστὸν ἀποκρίσειν. Procopio Vandal. 1. p. 111.
 " Malim, seuerissimè.
 " Exautoritas, pro exautoratione. Quid exautoratio sit, quid exautoratio in militiam, notum; de eo vide & Plinij ep. 31. lib. 6. Sidonium Apoll. lib. 1. ep. 7.
 " Fortè, municeps.
 " In vnum Veredum vsurparum.
 " Ultra sollempnem numerum.
 " Principis.
 " Officiorum Magister hoc tempore adhuc Spectabilium numero erat, de quo dixi ad l. 12. sup. de Quaestoribus. Magistris officiorum, &c.
 " Euectiones scilicet hi duo dabant: de Praefecto Praetorio fidem quoque facit lex 9. 12. sup. l. 40. 56. in fin. de Magistris officiorum pariter lex 8. 9. 12. sup.
 " Exittat, extet.
 " Fortè adscriptum, vel assignatum.
 " Numerum.

NVMERVM solemnem veredorum & vehiculorum, quæ vno die ex vno loco, moveri possent; definit hæc l. Gratianus. Ne alioquin effectus numero commoto, cursus publicus laceretur; vel necessitate publicâ urgente non suppetat. Quo etiam sine inter alia numerus ab vna personâ usurpatorum non vnâ constitutione coercitus fuit. Vbi obiter notanda varia loca in quibus cursus publicus constitutus erat. Nempe quatuor hæc, *Oppida, Cinitates, Mansiones, Vici*. De quo vid. Bergerium *des grands chemins de l'Empire, lib. 4. cap. 9. num. 2.* vbi hanc legem laudat de Mansionibus: vid. & l. 1. 23. *sup.* Ergo ultra quinque Veredos ex eodem loco vno die moveri vetat hæc l. Gratianus. Atenim paulò liberaliùs postea Theodosius M. sex Veredos vno die moveri, non vltra, permittit, l. 40. *inf.* Pœnâ proposita tum id permittentibus tum usurpantibus: permittentibus, inquam, iis qui Cursui publico præfunt, quorum tria genera indicantur, *Præpositi*, de quibus Præpositus Cursus publici, seu Cursualibus, agitur quoque l. 9. *sup. de Curiosis*, meminit & Symmachus *lib. 2. ep. 46. in fin.* & Cassiodorus *5. var. 5. in fin.* Secundò, *Mancipes*, de quibus vid. *Paratilon*. Tertio, his verbis designantur: *Sine alio nomine designentur*: quomodò & l. 4. *sup.* Præfectos vehiculorum atque omnes qui cursu publico præfunt. Sic & Præpositi mansionum, l. 21. *inf. de Decurion.* Pœna verò his, quos dixi, hæc imponitur, Exauthorationis, id est, degradationis, vel Relegationis annuæ: illa, si militans sit: ista, si Decurio, aut *Municip.* (ita enim lego): vnde colligitur, Præpositos cursus seu Mancipes sub Grati-

no sumptos in Præfectura Prætoriana Galliarum, ex Decurionibus quoque eum in Præfectura Prætoriana Italia idem ex ordine sumi voluerit, l. 34. quomodo & sumpti per Ægyptum, l. 51. *inf.* per Africam proconsularem, l. 64. *inf.* Et hæc de Permittente.

¶ Usurpanti verò vltra definitum numerum cuiusque, quinque argenti librarum pœnam in singulos veredos usurpatos vltra eum numerum imponit. ¶ Et *Exceptiones* tamen duas addit: posse scilicet supra solennem illum numerum quinque veredorum vno die alios usurpari: si videlicet Principis literas ferat, aut in Euectione Magistri officiorum vel Præfecti Prætorio (nam hi Euectiones dabant) additum nominatum fuerit, *ut commentes instantius ire inbeantur*. Et hæc de Veredorum numero:

¶ *Vehicula* quoque seu redas eodem die ex eodem loco vltra certum numerum moveri vetat hæc l. Gratianus: Quis autem numerus ille sit, his verbis quidem continetur, *ne supra assium numero redas moveatur*: Quæ proculdubio corrupta sunt: vbi putet quis reponendum *supra assignatum*, vel *supra adscriptum numerum*. MS. habet *SVpra ASSIVM*, forte ita scriptum oportuit *SVpra ASSIVM*. Quod mihi non satisfacit: certum enim aliquem numerum hæc designatum putem. Sanè Theodosius M. postea l. 40. *inf.* cum senos tantum veredos per singulos dies moveri vellet, singulas tantum redas dimitti voluit seu moveri. Quare numerus hic lateat quem nondum eruo: nisi forte quis probabilius tentet, *supra dictum numerum*.

¶ De MANCIPIBVS cursus publici: 1. de Spatio huius muneris: 2. de Emanationis tempore: 3. de priuilegiis post mancipatum.

xxxvi. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA. ad Syagrium PP. 6.

MANCIPIBVS supra lustrale tempus cura non imineat Mancipatus; nec intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex Mutatione discedere: Quod si quis supra præscriptum numerum dierum ab statione quam receperit excefferit, capitali animaduersione puniatur: Idcirco enim quinquennio deuoluto eos honorem Perfectissimatus manere præcipimus, omniumque aliarum necessitatum inmunitate fouemus, vt tempus Procurationis impositi solerti fide & integritate succedant. Dat. III. Kalend. Martias, Syagrio & Eucherio CONS. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Concordat lex 50. *inf.*
 ¶ Syagrium PP. sub Valentiniano Iun. & quidem Italia; vt docet subscriptio *Legis 4. sup. de desertoribus: l. 38. 89. inf.* de Decurionibus. *inf.* de extraordinariis: & Symmachus *lib. 1. ep. 96. 98. vid. Præfopogr.*
 ¶ Id est quinquennij tempus, vt docent sequentia mox, & lex 42. *inf.* Cæterum in MS. scriptum hic, *supra inlustrale tempus.*
 ¶ Vide & l. 46. *inf.*
 ¶ Nec intra triginta dies, die amplius, &c.
 ¶ Mutatio, mox Statio dicitur. Mutationis mentio quoque l. 34. *sup. l. 53. 58. inf.*
 ¶ Statio, h. l. & l. 65. *inf.* pro mutatione, vide l. 1. *sup.*
 ¶ Deuoluto quinquennio: ita curricula deuoluto, l. 1. *sup. de act. certo temp. fin.*
 ¶ De Perfectissimatus dignitate fuit supra *lib. 6. peculiaris Titulus.*
 ¶ Procuratio, & Mancipatus, idem, hæc l. & l. 23. *sup.*
 ¶ Insolens locutio, *tempus succedere*, pro subire, adimplere.

COMMENTA

VALENTINIANI Iunioris duæ constitutiones de Cursu publico, hoc titulo occurrunt; putà hæc lex, & lex 50. *inf.* Hæc prior est de MANCIPATV, seu de Mancipibus, & Procuratoribus cursus Publici, de quibus consulendam est *Paratilon*. De his igitur Triâ hæc lege constituit Valentinianus Iun. eo sine scilicet, vt tantò libentius maiorèque fide mancipatum gerant, seu vt exertè dicitur *sine l. vt tempus Procurationis imposita solerti fide & integritate succedant*, seu impleant.

Primum igitur eo sine, *Tempus* Mancipatus definit contrahitque, vt cæteroquin contracto munere onerisque publici tempore industria fidèque excitari solet. Igitur, lustro, seu quinquennio mancipatum coarctat Valentinianus Iun. hæc l. pariter vt Theodosius l. 42. *inf.* hoc *iii.*

Secundò, eodem sine *Emanationis* tempus definit; nempe constituit *ne intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex mutatione (seu statione quam recepit) discedere*, capitali pœnâ impositâ numerum illum dierum præscriptum excedenti. Qui locus & corruptus, & obscurus est. Putet quis ita eum accipiendum, non

licuisse singulis annis Mancipi vltra dies triginta statione sua excedere; Et sic duodecimâ tantum anni parte: Triginta enim dies pro mense: qui sensus si verus esset, in verbis tamen adhuc mendum resideret. Possit & ita fortè locus hic restitui: *ne intra triginta dies die amplius cuiquam liceat ex Mutatione discedere*: hoc sensu; non nisi vno die singulis tricenis diebus mutatione excedere posse mancipem, vt ita in vniuersum duodecim tantum diebus in anno discedere possit.

¶ Quod ipsam rem attinet, scilicet idè emanationis tempus coarctatum, quod mancipatus pernicilem & assiduam curam requireret, ne cursus publicus laceraretur; Vicenensâ Tertio loco eodem semper sine excitandæ Mancipum fidei & integritati, finito quinquennio seu mancipatu, Perfectissimatus dignitatem his pollicetur, hæc l. Valentinianus Iun. simul & per consequens omnium aliarum necessitatum seu munerum inmunitatem. Hoc enim Perfectissimatus Honorarij post actum tributarij privilegium fuit, de quo *sup. lib. 6. tit. pecuniarum.*

¶ Ne HIPPOCOMIS sua saga adimantur, vel scindantur.

xxxvi. * Iidem AAA. ad Palladium" PP. Aug.

HVM qui sagum" hippocomorum", notabili populatione", voluerit usurpare vel scinder e, cuiuslibet fuerit dignitatis, sine aliquâ exceptione, iubeas detineri: vt cum de eius nomine Relatio fuerit destinata, quid super eius contumaciâ statuendum sit, opportunius æstimemus. Dat. Prid. Id. Mai", c. P. Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Concordat lex 50. *inf.*
 ¶ Palladij huius Præfecti Augustalis meminit Theodoretus *lib. 4. cap. 10.* Socrates *lib. 4. c. 16.* Et farraginis Alexandrinæ Auctor editus à Scaligero.
 ¶ De sagis his hippocomorum & aliorum cursu publico vrentium, quibus pro incensis necessitate eos muniti par erat: vid. & l. 48. 50. *inf.*
 ¶ De Hippocomis vide & l. 50. *inf.*
 ¶ Indignâ spoliatione, d. l. 50. *inf.*
 ¶ Ad me Principem.
 ¶ Præposterior hic admissa ab huius Codicis Conditoribus: nam sequens lex, quæ data est VII. Kal. Maij hanc tempore antecederet.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. quindecim constitutiones de Cursu publico sequuntur: ex quibus de caractere Theodosij M. hanc in partem apparet, quàmque enixo studio quàmque variis rationibus Cursum publicum moderare instituerit; definitis videlicet quinam Mancipes cursus publici eligi, quantòque tempore esse debeant, l. 42. 46. 51. Quinam Euectiones facere possint, l. 40. 43. 52. Qui vel impetrare Cursum publicum, vel suo iure eum usurpare, l. 39. 44. Quatenus denique Cursu publico vti liceat: Translatione videlicet in alium prohibita, l. 41. Pondera vehiculorum & veredorum definito, l. 47. 48. Modo item definito, intra quem vnus idemque vt Cursu publico potest, l. 38. 45. 49. Item intra quem vno die Cursus publicus moveri, l. 40. *inf.* Denique vt ne Hippocomi sagum quiscumque usurpare possit: Quæ huius legis 37. sententia est. Ergo eum, qui Cursu publico vtitur, HIPPOCOMI sagum usurpare vel scindere vetat hæc l. Theodosius M. De Hippocomis & Tom. I.

sagis istis priùs videndum est, tum de prohibitione huius legis. Hippocomorum sit quoque mentio l. 50. *inf.* & apud Aristænetum *ep. 8.* & Libanium loco quem protuli ad l. 12. *sup.* vbi & ἵπποκομοί similiter vocantur: & l. 12. *Cod. eod. tit.* cuius eadem sententia est cum hæc nostra.

Hippocomi sunt qui curam equorum gerunt, qui equos accurant, qui cursu publico vrentibus adiunguntur curaturi animalia, & reuictui postea veredos ad suam mansionem seu mutationem. De his accipio quod est in Constantini *ep. ad Chrestum*: de tribus seruis ad ministrandum ei per viam apud Euseb. 10. *Hist. Eccles. cap. 5.* Hippocomorum voce vtuntur & Xenophon & Plutarchus, *Postillons*, voce non hybridâ, quod Scriptor nuperus putauit, de *Itinerib. lib. 4. c. 13. n. 9.* verum merâ Græcâ δὲ τὸ κομῆν τῶς ἵππων: Helychius κομῆν ἵππων λέγει δὲ τὸν ἵππον ὃν ἱπποκόμος. Nempe Cursu publico vrentibus, vt dixi, adiungebantur Hippocomi, animalia in itinere curaturi, atque suam

suam mansionem reducant. Idemque cum mulionibus de quibus *sup. ad l. ....* Et sagum hi habebant, ut præter hanc *legem*, docet *lex 50. inf.* quo scilicet pro itineris necessitate muniebantur: ut de Palatinorum profecutorum sagis exercè dicitur *l. 48. in f.* Inde sagum hippocomorum, *h. l.* dicitur ut & *d. l. 50.* & delictum istud saga horum diripientium vel scindentium atrocibus adedè verbis confoditur. Itaque rectè Græci in *d. l. 50. παράσια* (*παράσια* malè expressum, ut rectè coniecit Cuiacius) vertunt. Non ergo pro strato equi id accipiendum, ut fecit Cuiacius, vel pro sacco, ut tenebat Pancirolus Iliodorus *strata sagarum* dicit. Ab his sagis vir doctus putabat, *Sagones*, mox corruptè, *Saiones* dictos, ætate Cassiodori, qui destinebantur in usu Principis aliquò, quod sagis vterentur: Quod inane; Saiones enim hi non sunt cum veredariis iidem: & aliunde Barbara voce dicti, vide Lindenbrogium in *Glossis Codicis legum antiquarum*. Nam veredarij omnes qui veredis vtuntur, quo sensu & Cassiodorus *4. var. 47.* ¶ Horum igitur Hippocomorum sagum seu vestem & penulam viatoriam, nonnulli ex iis qui iter agerent, in usus suos sæpè vsurpabant vel scindebant, nec quicquam his renitentibus, atque adedè itineris cœlique iniuriis obiciebantur. Quam *notabilem populationem* vocat *hæc l.* Theodosius M. *indignam spoliationem*, Valentinianus Iun. *l. 50. inf.* miserabilem iniuriam, *d. l. 50.*

Atque adedè huic iniuriæ tum Theodosius M. *h. l.* tum Valentinianus Iun. *d. l. 50.* occurrunt; & *hæc quidem lege*, ut & *d. l. 50.* iussis iis qui id facerent detineri, cuiuscunque fuerint dignitatis, & ad se Principem de iis referri, mox puniendis eius arbitrio. Similem verò populationem sagique spoliationem quam passus Ruiticani, perstringit Libanius *Oratione*, quam ipse edidi *ὅτι ἡ ἀγλαπετών*: *p. 44-45.* vbi *ἀγλαπὸν* vocat, mox & *χίτων*.

¶ De NUMERO animalium qua Vicario proficiscenti mouere licuit, deque EUECTIONIS faciendæ iure omnibus interdicto.

XXXVI II. *Iidem AAA. Floro PP. 6.

PROFICISCENTE Vicario, triginta asini, veredi decem tantummodò moueantur: quinquaginta librarum auri dispendio eius Officio, si hæc fuerint contempta, non immeritò subiugando. ¶ Illud etiam similiter obseruetur, ne quis faciendæ euectionis sibi vindicet facultatem: Dat. VI II. Kal. Maij. CP. Antonio & Syagrio CONS S. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust.
 ¶ Floro PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis: ut docet vel *lex 96. inf. de Decurionib.* Cæterum *duæ* proximæ præterea *hoc titulo* ad eundem, eodem Anno datæ *leges*. vid. *Protop.*
 ¶ Vicarius, aut Iudex, seu Rector provinciarum.

¶ DIGNITATE functis quibus & quando cursus publici licentia parere possit.

XXXIX. *Iidem AAA. Floro PP. 6.

VISQVIS, seu Ciuili seu Militari depositâ dignitate aget otium, non prius vsquam fiduciâ euectionum prodeat, quam edictis causis, nostrâ Maiestate consultâ, vtendi itidem cursus publici acceperit potestatem: Reliquos vero, etiamsi expresserint tali tenore copiam latius euagandi, à fructu furtiuæ impetrationis arcemus. Dat. XV II. Kalend. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONS S. [382.]

NOTÆ.

* Abest & hæc lex à Cod. Iust.
 ¶ Eidem Floro PP. hoc anno & superior prox. & inferior prox. inferibuntur.
 ¶ Malim, *editis*.
 ¶ Qui ciuilem aut militarem dignitatem non gesserunt, sed honorarij tantum, *h. l. inf.*
 ¶ Impetrauerint, obtinuerint.
 ¶ Libello causas itineris complectente.

¶ RECTORIBVS

¶ RECTORIBVS provinciarum, unico casu excepto, euectionis faciendæ ius non esse: deque NUMERO veredorum & rhedarum, singulis diebus dimittendorum.

XL. *Iidem AAA. Floro PP. 6.

VDICIBVS" Faciendæ euectionis copiam" denegamus: cum id nostro Numini & vestris tantum sit potestatibus reseruandum. His enim tantum ambulandi" facultatem Iudices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissione" largitionalium titulorum Profecutores" viderint constitutos: Scituri, si definitionem nostram excefferint, se quidem viginti quinque auri libris, Officium" vero quinquaginta esse multandos. ¶ Sanè, vt etiam agendi itineris possit esse moderatio, seni" veredi, singulæ" etiam redæ per dies singulos" dimittantur." Dat. X. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONS S. [382.]

NOTÆ.

* Lex, Indicibus, Cod. Iust. eod. tit.
 ¶ Floro PP. sub Theodosio M. Eidem, hoc anno duæ superiores *leges* inferibuntur, & proxima quidem, eodem mense *XVII. Kal. Aug.*
 ¶ Hæc vox hæcenus abest ab editis: quam exhibet apertè MS. quomodo & præfert Cod. Iust.
 ¶ *Et Tuae Sedi, necnon Viro Illustri Magistro officiorum sit reseruandum*: ita Cod. Iust. (ex *l. 8. 9. 22. 35. sup.*) addit is aliis nonnullis.
 ¶ *Ambulandi* vox propria hîc: v. *Gloss.*
 ¶ *Transmissio*, Cod. Iust.
 ¶ *Profecutores largitionalium titulorum*, hæc *l. & l. 18. sup. l. 47. 48. inf.*
 ¶ *Publicarum functionum*, Cod. Iust.
 ¶ *Officia*, Cod. Iust.
 ¶ *Lex 8. Cod. Iust. eod. tit.* hinc, & ex *l. 35. sup.* interpolata est.
 ¶ *Deni*, Cod. Iust.
 ¶ *Singulæ etiam redæ*: abest hæc à Cod. Iust.
 ¶ *Ex utraque parte*, addit Cod. Iust.
 ¶ *Pœna quinque librarum auri minimè defutura contra vos qui statuta nostra neglexerint*: addit Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutiones hæc tres vno eodemque anno ad eundem *Florum P. P.* (Orientis scilicet) emissæ, vnam eandemque interpretationem merentur, cum ad eundem etiam finem respiciant; nempe vt *MODVS*, seu *moderatio* quædam, (vt loquitur *lex 40.*) cursus publici vsurpationi ponatur, ne videlicet effreni alioquin is licentiâ laceretur. Idque sub quatuor capitibus propositis.

¶ Primo scilicet, *initio legis 36.* definit Theodosius M. *NUMERVM* animalium, quo maiorem VICARIO proficiscenti mouere fas non sit, grauissimâ alioquin 50. librarum auri pœnâ officio Vicarij propositâ: scilicet pro dignitate cuiusque certus numerus præstitutus. Ita *Comiti rei militaris*, nonnisi quatuor veredos cum parhippo: *Tribuno militum*, nonnisi ternos: *Domesticis Protektoribus & Agentibus* in rebus, nonnisi binos mouere licuit, ex eiusdem Theodosij M. *l. 49. inf. h. t.* Itémque *Curiosis* ex eiusdem rursus Theodosij M. *l. 6.* (quæ & ipsa data est ad *Florum*, nondum tamen Præfectum Prætorio, sed Magistrum officiorum) *sup. de Curiosis*: Vicario igitur pariter proficiscenti nonnisi 30. asinos, veredos decem mouere permittit *hæc l.* Theodosius M. Et sic maiorem longe numerum cæteris quos dixi. Nempe (quod notandum primò) quia hæc præcipua dignitas fuit inter Spectabiles & amplissima, vt qui diæcesi integre, id est, plurimum provinciarum administrationi præerat; Sic & numerus Euectionum maior datus in anno Vicariis quàm Præsidibus: nempe denæ, vel duodenæ annuæ: Præsidibus verò provinciarum, binæ annuæ tantum: *l. 12. sup.* Et tamen, vt maximè ampliffi-

ma hæc dignitas esset, intra modum coërcete eam visum, numero tum asinorum, tum veredorum definito. *Asinorum* inquam (quod secundò hîc notandum) nam & hi in Cursu publico fuere, per Orientem signatè: vt præter hanc *legem*, docet altera *lex* eiusdem Theodosij M. puta *lex 41. inf.* Vt cæteroquin ibi Asinorum vsus fuit: vt fident facit quoque & Libanius *orat. ἀγλαπετών*, vt & Socrates, *lib. 3. c. 1.* quorum verba retuli ad *l. 12. sup.* Quorum postremus etiam scribit, asinos è cursu publico planè aliquando submotos à Iuliano Imperatore: de cuius rei fide *ad eam legem*.

Ac, vt numerus certus Animalium quæ Vicarij vsurpare possent, definitur; ita quod *Secundum* caput *harum legum* est, adempta his quoque facultas EUECTIONVM faciendarum, *l. 38. in fin.* non minus quàm *Indicibus* seu Rectoribus provinciarum, tum *l. 40. in pr.* pariter vt à Iuliano *d. l. 12. sup.* vbi de eo plenè dixi: Soli scilicet Principi & Præfecto Prætorio Euectionum faciendarum iure relicto, *d. l. 30. in pr.* de quo *l. 9. 35. sup. & l. 56. inf.* Excepto unico casu, nempe ad translationem specierum largitionalium, *l. 40. h. t.* pariter vt *l. 18. 20. 33. sup. & l. 61. inf.*

Tertium caput (quod continetur *l. 39. h. t.*) est de his qui Cursum publicum impetrare possunt. Nempe non alios priuatos impetrare posse quàm eos qui reuera dignitatibus siue ciuilibus siue militaribus functi sunt, non verò *ἀσπάρτους*. Scilicet Theodosius M. vt *h. l.* ita & *l. 44. inf.* rursus distinguit inter eos, qui actu ipso aliquando dignitates egerunt, verùm hodie in otio agunt, & eos qui tantum honorarios codicillos impetrarunt: nempe il-

los editis causis à Principe utendi cursus publici potestatem accipere iure posse, hos non posse. Quae *ἐπιπέλαγον* & honorariorum dignitatum differentia notetur, aliisque iungatur, de quibus *sup. tit. de honorariis Codicillis*. Multò magis igitur privati, qui nullà dignitate seu administratione censerentur, cursus publici copiam denegat; de quo ad *d. l. 44*. Vice versà observetur honorem hunc servatum emeritis in otio agentibus, ut etiam hi Euectionem impetrare possent: cum aliàs non nisi ad actus fermè publicos, & necessitates publicas explicandas, Cursus publicus pateret: de quo ad *d. l. 44*. Quà etiam lege, id quod *hac l.* omnib. dignitate civili vel militari functis conceditur, ad Praefectos Prætorio &

Magistros militum restringitur. Postremo capite (quod continetur *hac l. 40. in fine*) Theodosius M. NUMERVM etiam veredorum & vehiculorum definit, qui vno die moveri possit ex vno loco: ne aliquin statio sine manibus exhaustiatur, Quod etiam Gratianus Imp. *l. 35. sup.* voluit: sic quidem ut Theodosius paulo liberalius *h. l.* agat circa veredos: nempe Gratianus non nisi quinque moveri permisit. Theodosius *hac l.* sex pariter, ut vnicam tantum redam moveri voluit. At Iustinianus sine Tribonianus, hanc huiusce legis partem, *l. 8. Cod. Inst. de cursu publ.* ita interpolavit, ut denos permitteret ex vtraque parte.

¶ De COMMERCIO euectionum, & Asinorum nominatim cursus publici, interdicto.

XL I. * Idem AAA. Filagrino Com. Or.

CAPITALIS periculi acerbitate proposita euectionum contractus, asinorumque merces, & ementis & distrahentis poena prohibemus. pp. Byrto. Dat. XI. Kal. Octob. Antonio & Syagrino CONS. [382.]

NOTÆ.

* Lex 10. Cod. eod. tit. Concordat *lex 4. sup.*
 Philagrij huius Comitatus Orientis meminit Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 196.* & Libanius *de vita sua p. 64.* & *Orat. 30. p. 638.* Fontè etiam hic idem est quem Patricium fuisse duobus locis docet Sidonius, *lib. 2. ep. 3.* & *Carmine 7. vers. 162.*
 Gratissima poena, ita mutatum *Cod. Inst.*
 Animalium quoque publicorum merces, ita generalius *Cod. Inst.* de Asinis in Cursu publico constitutis in Oriente iam *suprà l. 39.*
 Coercitione *Cod. Inst.*
 De hac subscripitione mox.

COMMENTARIVS.

COMMERCIO Cursus publici priuatis interdictum *h. l.* Theodosius M. pariter ut Constantinus M. *l. 4. sup.* vbi plenè iam dixi. Quomoddò & Valentinianus Sen. Tractoriarum commercio interdicit *l. 1. inf. tit. prox. de tractoriis & statoribus*, id est, ne is, qui eius facultatem impetrauit, in alium transferre possit, neque alius emere. De cuius rei Ratione dixi ad *l. 4. sup.* & ad *d. l. 1. inf. tit. proximo*. Et Theodosius quidem poenam capitalem huic facto tam emptori quàm venditori *h. l.* imponit: Constantinus M. *d. l. 4.* relegationis in Insulam. Triboniano arbitrariam poenam placuisse ostendit interpolatio huius legis ab eo facta. ¶ Et est hæc

lex nominatim de prohibito Asinorum commercio, ut *d. l. 4.* de Angariorum commercio. At Tribonianus omnibus publicis animalibus eam communem fecit interpolatione sua. Erant scilicet & hi Asini inquam in cursu publico constituti, & in vfu publico per Orientem signatè, ut hæc lex docet, & *lex 38. sup.* vbi plurima notavi ex Libanio & Socrate, ac nominatim in Syria Cæle, & Phœnicia, in qua hæc lex proposita, Byrto, Berythi inquam hæc lex proposita, pariter ut *lex 63. inf. de Decur. lex 7. sup. de filiis milit. apparit.* quia hæc Comitatus Orientis (cui hæc lex quoque inscribitur) sæpè sedes erat: de quo ad *d. l. 62. inf.*

¶ De MANCIPIBUS cursus publici, quinam eligendi: & quod huius officij spatium sit.

XL I I. Idem AAA. Constantino Vicario diceceseos Ponticæ.

REPARATIONIS conlatione ab Officialium persona submotà, idoneos Mancipes constitutos quinquennij tempus implere præcipimus. Dat. XI. Kal. Ian. pp. Antonio & Syagrino CONS. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Inst.*
 Constantino huic Vicario Diceceseos Asiæ inscribitur anno prox. 383. *lex 94. inf. de Decurionib. l. 12. inf. de exactionib. l. 10. inf. de heretis. lex 7. sup. de desertorib.*
 Ponticæ hoc tempore octo prouinciæ fuerunt: Pontus Polemoniacus, Pontus Amasia, Honorias, Bithynia Paphlagonia.

nià, Armenia maior & minor, & Cappadocia, ut discere est ex *Indice Sconthiano*, qui sub Theodosio M. conscriptus est. Postea enim huic dicecesi additæ Galatia vtraque, Hellepontus: vide Notitiam in *Vicario diceceseos Ponticæ*.
 De reparatione Cursus publici, vide *l. 34. sup.*
 Vide *l. 36. sup.*

COMMENTARIVS.

DE REPARATIONE, deque MANCIPIBUS Cursus publici per Ponticam dicecesim, est hæc Theodosij M. Constitutio. Quod prius attinet *Reparatio. o. 16* (Cursus publici scilicet de qua vide quoque *l. 34. sup.* & *l. 7. inf. de indulg. deb. v. & l. 4. inf. de Murileg.*) conlatio, id est, collatio ad reparationem Cursus publici ab Officialibus *hac l.* remouentur, id est, excipiuntur Officiales, & immunes sunt ab hac collatione. Quod Mancipes spectat, *hac l.* id primò indicatur, Officiales ad curam & mancipatum Cursus publici obstrictos fuisse, per Ponticam scilicet sub Theodosio M. quomodo & per alias quoque Orientis pro-

uincias sub eodem Theodosio M. docet *l. 46. inf.* & sub Gratiano per Africam Proconsularem, *l. 34. sup.* At enim per Ægyptum Curialibus id incubuisse ostendit *lex 5. inf. de Officialib.*
 De Mancipibus & illud cum primis statuitur *hac leg.* idoneos mancipes, ex his scilicet Officialibus electis quinquennio mancipatum gerere oportere, Quinquennio scilicet mancipatus cursus publici contractus, ut à Valentiniano Iuniorè *l. 35. sup.* ita & à Theodosio M. *h. l.* Et hæc quidem huiusce legis sententia est; non quasi ab Officialibus curà Cursus publici remoueat, imò contra.

¶ MAGISTRIS quoque militum Euectionum faciendarum ius denegarum.

XL I I I. * Idem AAA. ad Neoterium pp. O.

VI BVS ius ante non fuit euectionum faciendarum, moderatione Reipub. proficiant Inl. enim viri militiæ equestris ac pedestris Magistri, qui hæc usurpatione caruerunt, multò in posterum patientius abstinebunt, cum & amantes Reipub. sint, & circa communes utilitates nostris sibi animaduertant moribus esse viuendum. Dat. Kal. Feb. Richomere & Clearcho CONS. [384.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Inst.* Concordat *lex 56. inf.*
 Imò reponendi hæc, & duabus prox. legibus *inf. l. mpp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius. vid. Chronolog.*
 Ad hunc Neoterium extant plures Symmachi epistolæ *lib. 5. ab ep. 38. ad 46.* De huius loci emendatione mox.
 Pro Quare Illustres: vel Illustres enimvero. Id est huius iuris usurpandi iure. Quid si legamus, clarherunt & Et motibus.

COMMENTARIVS.

MAGISTRIS militum, quamlibet Illustribus, siue ij Equitum siue Peditum Magistri sint, (quæ Magistrorum militum species fuerunt, de quibus in *Notitia* Euectionum faciendarum ius (quod appetiisse tum videntur) Theodosius M. *hac l.* denegat, pariter ut & Arcadius filius eius *l. 56. inf.* & *Imp. l. 9. Cod. eod. tit.* In immensum equidem Magistrorum militum dignitatem & culmen auctum inerat Theodosius M. ut docet *lex vn. sup. de Consulibus* & *l. 2. sup. de Prefectis Prætorio, siue vrbis, & Magistris militum*: quibus locis dixi. Exæquat is videlicet iis, in omnibus aliis Præfectis Prætorio: quod etiam docebit *lex prox. 44.* non idèd tamen hæc parte exæquatos voluit, Euectionum faciendarum iure his denegato, contra, eo iure aliorum Principum exemplo, ut docet *lex 9. l. 2. 35. sup.* penes Præfectos Prætorio, Magistròsque Officiorum selecto, ut *l. 40. sup.* ita & *hac l.* tacitè, Cuius exemplum secutus filius eius Arcadius *d. l. 56. inf.* Ad modulum proinde inferiorum Indicum Magistris militum hæc parte exæquatis ut ostendit *d. lex 56.* & ad pristinam moderationem renocatis, ut *hac l.* dicitur, verbis elegantissimis, quæ tamen corruptissimè edita sunt. Ad marginem sanè *Cod. Theod.* Parisienium editionum, & exindè Lugdunenſis, locum hunc ita restitui video; *moderatione Reipublicæ; profus sciant abstineadum.* Quod

profus & nimis recedit à vulgata scripturâ, nequè satis cohæret superioribus illis, *moderatione Reipublicæ.* Itaque hic malim: vel *moderatione sua Reipublicæ proficiant*, ut *inf.* cum & amantes Reipublicæ sint: vel (quod malo) *Moderationem Reipublicæ porro seruent.* Porro ait lex, ut mox in posterum patientius abstinebunt: Moderationem ait lex, Moderatio pro abstinentia, itaque & mox, abstinebunt: Reipublicæ, ait lex. Ita quoque: *l. 44. inf. Reipublicæ prouiderunt.* Et hæc quidem hæctenus antequam MS. vidissem, qui ita habet: *Quibus iam ante non fuit euectionum, abstinent iam quibus fuit faciendarum moderatione Reipublicæ proficiant*, vbi tamen litera S. superius superscripta, ut sit *proficiant.* Malè. Ego locum ita restitui: *Quibus ius ante non fuit euectionum, abstineant: cum iam ij quibus fuit faciendarum, moderatione Reipublicæ proficiant.* Nempe huius loci idem sensus est qui *d. legis 56.* in eodem argumento, vbi Arcadius filius Theodosij pariter: *Tunc namque metu præceptum custodire oportet, Indices inferiores, cum cognouerint à Potioribus custodiri.* Ad quam leg. vide etiam quæ dicam. Sensus igitur huius quoque loci est; ut maxime Magistrorum militum ceteroquit culmen summum sit (nam & ita Theodosius M. culmen militare disertè vocat *l. vn. sup. de Consulibus*) & pompam Magistri Equitum & Peditum, *l. 44. inf. prox.* Splendorem *l. 2. sup. de Præfect. pra-*

tor. atramen hanc parte moderationem Reipublica debita porro servare, seu eorum moderationem Reipublice proficere, imò tantò patientius hanc facultate abstinere oportere, quod & amantes ipsi Reipublice sint (quibus verbis rursus propensum in eos animum suum testatur Theodosius M.) & Principis moribus vivendum sibi sciant circa communes utilitates : ac si diceret, Communis utilitatis rationem id deponere, nempe ut ne Cursus publici seu Euectionum faciendarum ius & potestas per plures spargatur. ¶ Et excepti tamen postea hanc parte Comites, & Magistri militum nonnulli, penes

quos videlicet summa rerum omnium & Principes ipsi erant, veluti.....sub Honorio : hi quippe Euectiones fecere, quod ex Symmacho discere est lib.7.ep.104.105.

¶ Illud tandem ex fine l. colligere mihi videor, Magistros militum hoc tempore ex Barbaris ferme nationibus fuisse indicari : Quod & aliunde discimus, fidemque faciunt tot Barbarorum Magistrorum militum per hoc ævum nomina, Richomeris, Arbogastis, Stilichonis, Bautonis, Etebichi, &c.

¶ PRIVATIS omnibus cursu publico, etiam impetrata euectione, viti non licere. ILLVSTRI dignitate functis Prætoriana & Magisteria militum, quatenus is pateat.

XLIV. * Iidem AAA. Cynegio pp. o.

NULLVS euectione vtatur priuatus, tamen si valuerit impetrare ; exceptis his quos Sublimissima Administrationis inlustravit indeptio, & quos Magistri equitum ac peditum pompa sublimat ; qui tamen omnes in actu ipso positi Reip. prouiderunt, non hi quos honorarij tantum nominis suffragia prosequuntur ; Sub hanc videlicet definitione, vt cum semel ad propria, vel optata, peruenerint, vtendæ eiusdem euectionis non habeant facultatem ; nisi consultâ iterum Clementia Nostra gemina hisdem beneficium detulerit largitatis, etiam si administratione depositâ ad larem proprium reuertuntur. Dat. vi. Non. Mart. cp. Richomere & Clearcho c o n s s. [384.]

NOTÆ.

- * In Legem 11. Cod. Inst. eod. tit. coniecta est prima tantum sententia huius legis, ceteris omnibus rescatis.
- " Reponendum hic vt & l. 43. sup. cp. l. 45. inf. Imppp. Valentiniانو Theodosius & Arcadius.
- " Cynegio Præfecto Prætorio (de quo dixi plene ad l. 19. inf. de petitionib. & l. 5. inf. de accus. & ad Libanium) quinque ordine constitutiones inscribuntur.
- " Priuatus oppositè ad eum qui in dignitate vel officio publico constitutus. Ita quoque Libanius sine oratione & c. & c. est dè iudicis à pannel' d'exp. & c. est dè iudicis à pannel' d'exp. & c. Nam ita locum illum nunc accipio, cum al às alio sensu dicatur priuatus, oppositè scilicet ad Principem, l. 54. inf. & l. 1. inf. de exp. ludo. l. 5. sup. de Metatis : l. 5. inf. de oporib. publ.
- " Sublimissima administratio, pro Præfectura Prætoriana.
- " Culmen militare vocat idem Theodosius M. l. 1. sup. de Consulib. de quo dixi ad l. 2. sup. de Præfectis Prætorio.
- " Vide sup. tit. de honorariis codicillis.
- " Iterata.
- " Reuersi fuerint.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS omnibus Cursum publicum impetrandi, eoque impetrato vtendi in priuatos vsus facultas hanc l. adimitur à Theodosio M. Priuatis inquam, & in priuatos vsus, id est, nullo publico munere aut officio hodie fungentibus, vel dignitate functis. Publicis scilicet tantum necessitatibus Cursum publicum patere voluit deinceps Theodosius M. non priuatis, aut in priuatos vsus, aut voluptates ; cum id tamen passim aliàs factum in Occidente ex Symmacho liqueat. Quâ ratione Cursus publicus lacerabatur, neque expediendis si quando publicis necessitatibus sufficiebat. Imò & antea seu hæcenus sub Theodosio M. ex priuatis solis civilis aut militari quacunque dignitate iam functis, Cursum à Principe impetrare licuit, l. 39. sup. Verùm vt dixi, id nunc à Theodosio M. inlibetur & coarctatur. ¶ Exceptis iis tantum qui aut sublimissimâ administratione, id est, Præfecturâ Prætorianâ functi essent, vel Magisteriâ militum. Harum duarum tantum dignitatum gestarum culmini & memoriæ id dari voluit Theodosius M. vt quæ præcipua dignitate essent. De Præfecturâ Præ-

toriana id contestatissimum : Magisteriam militum ipse Theodosius M. ad summum culmen & pompam euexit, & Præfecturæ Prætorianæ fermè in omnibus æquauit, l. 2. sup. de Præfectis Prætorio : siue Urbis & Magistris militum, & l. vn. sup. de Consulibus, &c. quibus locis plura dixi, solo Euectionum faciendarum iure excepto, l. 43. sup. numerumque eorum auxit, teste Zosimo lib. 4. p. 754. Ergo harum duarum tantum summorum dignitatum gestarum memoriæ id dare Theodosio M. visum, vt priuati iam Cursus publici potestatem impetrare possent. ¶ Sub duabus tamen adhuc limitationibus ; primâ, vt videlicet reuera functi sint his dignitatibus, non codicillis tenuis honorariis, quod & ipsum voluit l. 39. sup. vbi dixi. Alterâ vt semel impetratâ Cursus publici licentiâ, quâ ad optata peruenerunt, iterum eum vsurpare eis non liceat, nisi à Principe id eis gemino sen iterato beneficio nominatum concessum fuerit, etiam si ad larem proprium semel reuersi fuerint : quomodo hanc leg. accipio.

¶ De

De ANGARIARVM modo.

XLV. * Iidem AAA. Cynegio pp. o.

NULLVS numerum amplius quam singulas vel binas angarias, secundum prius notatæ præceptum ¶ Serenitatis, vsurpet. Dat. i. v. Id. April. cp. Richomere & Clearcho c o n s s. [384.]

NOTÆ.

- * Absent hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem ei, lex 12. sup. de re militari.
- " Reponendi hic pariter, vt duabus legibus superioribus Imppp. Valentiniانو Theodosius & Arcadius.
- " Cynegio huic inscribuntur quatuor aliæ leges ordine hoc titulo : de eo vide Profopogr.
- " Sustineri quis istud posse putet : nisi malit quis, Nullus numerus : vel numerum pro numerorum : numerus scilicet militatis, arg. d. l. 12. sup. de re militari.
- † Theodosij hæc constitutio non extat.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM modum præstitit b. l. Theodosius M. pariter vt Constantius Imp. l. 11. sup. & l. 5. sup. de Curiosis : ad quas dicta sufficiant. ¶ Illud tantum notandum, legem hanc partem esse maioris Theodosianæ constitutionis, vnde de sumpta est quoque lex vn. sup. de re milit. quæ proinde huic coassanda venit : cuius etiam argumento

credat quis Tribunis numerorum nominatim hunc modum poni : nam & iisdem modus quidam alius ponitur eâ l. 12. ac proinde legendum videatur hac l. Nullus Numerus, vel Nullus Tribunis numeri, vel, Nullus Numerum, vel Numerorum. Nisi malit quis, Nullus numero amplius, &c. Et quid si, Nullus Numerariorum ? empro.

De OFFICIORVM Veteranis, MANCIPIBVS cursus publici.

XLVI. * Imppp. Valentiniانو THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio pp. o.

DIVERSORVM Officiorum veterani Mancipatum debitum cursui publico repræsentent : etiam si post, contra vim Legis, ¶ aliquam indepti sint dignitatem, aut per suffragium ad Curiarum honorarium Patronatum, aut ad societatem consortiumque Laurentum, aut ad decuriæ Herculeæ suffragium adspirasse doceantur. ¶ In his verò, qui non terrena, sed celestia privilegia quæsiuerunt, hoc custodiendum esse sancimus, vt si quemquam ex huiusmodi genere hominum iam tenet Religio sacrosancta, eiusque operam non potest accipere Mancipatus, facultates memorati cursus publicus consequatur. Dat. v. Id. April. Med. Arcadio A. 1. & Bautone v. c. c o n s s. [385.]

NOTÆ.

- * Absent hæc lex à Cod. Inst. Concordant huic lex 34. & 42. sup.
- " Cynegio huic quinque ordine constitutiones hoc titulo inscribuntur : de eo vid. Profopogr.
- " Id est quorumcunque.
- † Legem hanc anteriorem nota.
- " Emeriti, l. 34. sup.
- " Religiosis.
- " Officialium veteranorum.
- " Religio sacrosancta, pro Clericatu, h. l. & l. 123. in fin. de Decurionibus.

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Cursus publici est hæc Theodosij M. constitutio, (pariter vt altera eiusdem lex 42. sup.) Quâ definitur, diuersorum Officiorum Veteranis, id est, emeritis ex Officialibus, mancipati huic addicendos. Quod & ipsam placuit Gratiano l. 34. & eidem Theodosio iam antea, l. 42. sup. quibus locis dicta sufficiant. ¶ Hanc tantum lege notandæ variæ Ampliationes quas Theodosius addit. Primò, Mancipati addicendos

indepti sint : & sic dignitate nullâ mancipatus Cursus publici enitatur. Secundo, etsi Patroni Curiarum honorarij facti fuerint ; scilicet Curia suos sibi Patronos de se optimè meritos diligebant, velut ex principalibus ; vt docet lex 61. inf. de Decurionibus. quorum patronorum Curiarum etiam multa mentio in veteribus Inscriptionibus. Aded vt multi etiam ex alio hominum genere veluti Officiales emeriti (vt hæc lex docet) per suffragium Curiarum honorarium patronatum ambirent. Tertio

Tom. I I.

AAA a

etfi

etiam ad societatem consortiūque Laurentum adspirauerint. Quænam verò hæc societas, seu consortium istud Laurentum fuerit? obscurum est: de Laurentibus in Italiâ res nota. Sed & Decurionis Licetorisque Laurentium mentio in *veteribus Inscriptionibus*. De *Laurentium Decuriâ* Decuriæ Flamini, est hæc:

C. FIRMO C. F. MENEN. RVFINO
EQVO PVBL. LAVREN. LAV.
DEC. FLAMIN.

Id est, *Laurentina Latinatis Decuria Flamini*. Est & hæc altera Fuliginæ in vmbria, p. 347.

P. AELIO P. F. PAPIR. MARCELLO CENT. FRVM. SVB PRINCIPE PEREGRINORVM ADSTATO ET PRINCIPI ET PRIMIPILLO LEG. VII. GEM. PI. A. FEL. ADLECTO AD MVNERA PR. A. F. LEG. VII. CLAV. ET PRIM. A. ADIVTRICIS. V. E. FLAMINI LVCVLARI LAVRIN. LAVINA. PATRONO ET DECVRIONI COLONIAE APVLESIVM, &c.

Est & hæc Inscriptio de *Liflore*:

M. VALERIVS ACHILLEVS LECTOR
PROXIMVS LAVRENS LAVINAS.

Verum cum hæc lex ad Orientem pertinet, Laurentes illi huc vix pertinere videantur. *Quarta Ampliatio*: Est ad *Decuriâ Herculeæ suffragium adspirauerint*. Decurio, seu Decuriales Urbis Romæ huc non pertinent, cum vti dixi hæc lex Orientem spectet. *Decuria Herculeæ* mentio in *Inscriptione* mutilâ, quæ Romæ, p. 1017. n. 5. vbi dicitur:

M. LÆLIVS. C. F. PAL.
MAXIMVS

VTRISQVE DECVRIS
PRINCEPS. MAG. HERC.
ET AVGVSTAL....

Sic & in veteri Inscript. *Viator Honor Dec. coss. & Prat.* memoratur, id est, *Decuria consularis & Prætorie*. Fuit & mentio *Decuriæ Iulie*. Notum varias Decurias *opangias* fuisse & quidem eorum qui sacrorum Gentilium ministri essent, & in his Curia, de qua Gutherius *de iure Pontificio* 2. c. 14. Ergo de huiusmodi Decuriâ hunc locum accipio, tum Herculeæ argumento, tum nexu eorum quæ mox dicentur de Clericatu. Denique societas Laurentium, & Decuria Herculeæ, tale aliquid fuerunt quale alibi, per Africam scilicet, *Frediani, Dendrophori, Chiliarcha, Centonarij*, de quibus l. 20. *inf. de Paganis*, Vitularij Nemesiaci, signifieri Cantabracij, l. 2. *inf. de Collegiatis*. Ex hac sanè lege liquet, pro magno id habitum, ad societatem & consortium Laurentum & ad Decuriæ Herculeæ suffragium adspirare. *Quinta Ampliatio* circa veteranos Officiales, Clericos factos. Igitur eos quidem Clericos manere vult, verum facultatibus suis Cursui publico cedere. Ita idem Theodosius M. Curiales, Clericos factos, facultatibus suis cedere voluit: l. 104. 115. (quæ eidem Cynegio P. P. inscribitur) 121. 123. *inf. de Decuriis*. Quod & ipsum iam ante placuerat tum Valentiniano seniori, l. 59. *ead. tit. de Decuriis*. Valentiniano Iun. l. 99. *ead. tit. de Decur.* quod etiam pertinet Ambrosij locus ad Valentinianum Iun. contra Symmachi relationem, & ep. 29. Imo & Constantio quadante-nus, l. 49. *ead. tit. & l. 2. sup. de Cohortilib.*

¶ IDEM argumentum: cum nonnullis aliis.

XLVII. * Idem AAA. Cynegio pp. 6.

aurum sacrarum largitionum vel argentum ad Comitatum nostrum destinatur, vna reda quingentis auri libris, mille vero argenti: si vero priuatarum, auri trecentis, quingentis vero argenti libris oneretur. ¶ Sint præterea duo Palatini Prosecutores" singularum redarum cum tribus fernis, habentes quinquagenarum librarum auertas & saga", quibus par erit eos pro itineris necessitate muniri, ita vt si quid ultra perscribunt" Nostræ Serenitatis inuentum fuerit, ad Comitatum nostrum protinus dirigatur. ¶ Lineæ vel amictoria, quibus hætenus onerari redæ solebant, nec" ulterius redis, sed angariis vel nauibus dirigantur: & si alicubi reperta fuerint huiusmodi species, thesauris eius Urbis, in qua deprehensæ fuerint, deponentur, per angarias vbi facultas fuerit, destinandæ: Reliquæ vero delicatæ vestes, sed & lineamen amictorium, nostrorum vibus necessarium, redis sub mille librarum ponderatione mittantur. Dat. 1 v. Non. Mart. c. p. Honorio N. B. P. & Euodio v. c. c. o n s s. [386.]

NOTÆ.

* A^o est hæc lex à *Cod. Iust.*
" Cynegio huic PP. quatuor aliæ *suprà* leges inscribuntur.
" De *Prosecutoribus* iam ad *leg. superior.*
" De *Sagis* his dixi ad l. 37. *sup.*
" *q. Inuensè præscriptum.*
" *q. n.*

COMMENTARIVS.

DE ISTO ONERE redarum & carrorum: de quæ specierum largitionalium transmissione, prosecutione; tandem, de isto veredorum onere sunt hæc *duæ*, ad eundem Cynegium PP. Theodosij M. *Constitutiones*, quibus definitur, quantum *Oneris* singulis imponi possit, siue priuati Cursu publico imponantur: siue species largitionales transferantur: deinde de prosecutionis & translationis ordine dictarum specierum. ¶ Ergo *Reda* mille libras tantum imponi vult indistinctè Theodosius M. l. 47. *in pr.* pariter vt Constantius l. 8. *sup.* & Valentinianus Sen. l. 17. 28. 30. *sup.* At l. 48. ita distinguit: Vel, inquit, aurum & argentum destinatur, vel vestes, & lineamen amictorium Principis vibus necessarium. Hoc posteriore casu mille libras imponi vult; at priorè casu, minus, & quidem sub hæc subdistinctione: Vel, inquit, est aurum, argentum, sacrarum largitionum; & tum vna redâ nonnisi 500. auri libras, mille vero argenti onerari possunt: si priuatarum, nonnisi auri trecenta, quingentæ vero argenti. Quarum distinctionum & portionum quantum ratio sit, mihi non liquet. Cur, inquam, species fiscales ita auro & argento distinguantur à vestibus? cur aurum ipsum ab argento? cur sacræ largitiones, à priuatis? Nisi quod necesse est, redas alias aliis maiores fuisse: nempe redas vestiarias longè maiores, vt & argentarias, quàm aurarias: item sacrarum largitionum redas maiores, quàm priuatarum. Et sic in triplici discrimine, si pondus spectes, fuisse *redas*. 1. Mille librarum, quæ communès, itèmq; argentariæ sacræ & vestiariæ. 2. Quingentarum, aurariæ sacræ, & argentariæ priuatæ. 3. Trecentarum, aurariæ priuatæ. Et hæc quidem de onere Redarum. *Carro* verò nonnisi sexcentas libras imponi vult Theodosius M. l. 47. Carrus igitur redâ minor fuit, tertia pauld plus parte. Et hæc quidem de primo capite *harum legum*.

Secundò speciatim & distinctè agitur de *specie-*

Tom. I. l.

rum largitionalium transmissione per Cursum publicum, quomodo scilicet ea faciendâ sit, specierum inquam largitionalium, quæ dnum generum fuerint; vel sacrarum inquam largitionum, vel priuatarum; vt cæteroquin aliæ sacræ largitiones earumque Comitatus fuere, aliæ priuatæ earumque Comitatus & Palatini si materiam spectes, species quoque diuersæ fuerint: veluti aurum, argentum, vestes. De Auro, suo titulo *inf. de auri publici prosecutoribus*; de Argento, suo quoque titulo *inf. de Argenti pretio quod ihesauris inferitur*. De Vestibus suis quoque *Titulis*, *inf. lib. 10. & tit. de milit. veste*, *sup.* Ergo quatuor circa harum specierum transmissionem (præter ponderis & oneris definitionem de qua *sup.*) medio Cursu publici constituit *his duabus legibus* Theodosius M.

Primo vetat quicquam ponderis priuati seu extranei, siue in rebus siue in personis superimponi vehiculis species publicas transferentibus. Quod & ipsum Arcadius postea, venit circa naues species fiscales transferentes, l. *vn. inf. ne quid oneri publi. imponatur*, vbi dicam plura (pariter vti vetitum in horreis fiscalibus alia frumenta constitui, l. 16. *inf. de susceptoribus*.) Et quidem id *hæc l.* vetat Theodosius sub pœnâ capitali: quomodo d. l. illud prohibetur sub pœnâ coercionis publicæ.

Secundò duos Palatinos (de quibus suo titulo *sup. de Palatinis sacrar. largit.*) vnius redæ auri vel argenti prosecutors esse vult. Prosecutores inquam, non Cursus publici, vt Vir Doctus prædicit, verum auri & argenti quod thedis subvehebatur; eosque cum *tribus fernis*. Sanè & Iulianus eiusque exemplo Valentinianus Senior, l. 18. c. 20. *sup.* prosecutors, seu custodes specierum, nonnisi duos, aut ad summum tres veli voluit singulis redis, de quo ad eas *leges*. Alioquin trium sententiâ numeris & aliis veluti sufficiens notatus. Vt omittam alia: in hoc ipso de cursu publico argumentò Constantinus M. apud Eusebium *lib. 10. histor. Eccl.*

AAA 2 63.

¶ De ONERE seu PONDERE vehiculis & veredis imponendo.

XLVII. * Idem AAA. Cynegio pp. 6.

DE mille librarum *onus* imponi debet, carro sexcentarum, nec amplius: addito eo, vt aurum ceteraque species largitionales, non ad libidinem Prosecutorum" vel Susceptorum", sed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur. ¶ Quibus vti que non licebit, sub capitalis exitij minis, quicquam oneris priuati, secus quam Lex nostra præscribit, imponere, neque alios mercede subuehentos, veluti propositâ licitatione, conducere; exceptis his quos necessitas prosecutionis adiunxerit. ¶ Et quoniam * Veredorum quoque cura pari ratione tractanda est, sexaginta libras sella cum frenis: triginta quinque vero, auerta non transeat: eâ conditione, vt si quis præscribita moderaminis Imperatorij libramenta" transcederit, eius sella in frustra cedatur, auerta vero fisci viribus" deputetur." Dat. xv. Kal. Iul. c. p. Arcadio A. I. & Bautone c. o n s s. [385.]

NOTÆ.

* Absunt priora duo *huius legis* capita à *Cod. Iust.*
" Cynegio Præfecto Prætorio quatuor aliæ constitutiones *hoc titulo* inscribuntur. De eo plene in *Prolegogr.*
" De *Prosecutoribus* agitur quoque *lege prox. & l. 40. sup. & l. 18.* & est infra, *Titulus* peculiaris de *auri publici prosecutoribus*, lib. 12.
" De *Susceptoribus* est infra, *Titulus lib. 12.*
" Legem Theodosij, quæ hæc præcessit, nota.
" Lex 12. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est.
" *Sexaginta* itidem *Cod. Iust.*
" *Iuribus* *Cod. Iust.* malè vid. *Gloss. Theod. in 2. viros.*
" *Exceptis auri contentariis* quæ necessarium est ab *Hippocomis in solitis sacculis reponari*: addit *Cod. Iust. vbi Contentarij* sunt monetæ genus, de qua alibi; non verò equi ornamenta, vt nonnulli censent.

¶ IDEM

6. 5. in f. Chrestum Syracusorum epistola ad Synodum Arelatusea inuitans, vna cum duobus aliis...

Tertio, Palatinos hos secum ferre posse non nisi quinquaginta librarum Auerta & saga, quibus par est eos pro necessitate itineris muniti...

Quarto, lineas vel amictoria quae per rhedas haecenus subuehebantur, non rhedis amplius, sed angariis, vel nauibus dirigi vult.

redis porro subuechi vult. Lineae & amictoria delictatis vestibus hic opponuntur & linteamini amictorio in palatinorum vntus, quia lineae & amictoria grauioris panni erant in vntus militares...

Tertio capite legis 47. Theodosius M. Veredorum quoque onus definit, ne alioquin iniquo onere fatiscerent: & distincte quidem, de sella prius & fanorum pondere...

Hic interim de sella noto, hanc primam mihi occurrere sellae equestris mentionem, cum antea stragulis tantum equi sternerentur, etiam paulo ante sub Valente, vt ex Basilio homil. ad eos qui tenentur studio discendi, liquet.

De MODO cursus publici quatuor militarium virorum qui Principis, publicisque missionibus patebant.

XLIX. *Iidem AAA. Caesario "Magistro" Officiorum.

I qui prouinciis praesunt, inspectis euectionibus ex quacunque parte venientium, ad vehiculorum vicem, Comitibus quatuor veredos cum parhippo...

NOTAE.

- * Abest haec lex à Cod. Inst.
* Caesarius hic ille Magister Officiorum est, qui à Theodosio M. huius leg. Auctore missus Antiochiam, vna cum Heliebicho Magistro militum...

COMMENTARIUS.

MODVM Euectionibus seu Cursus publici vsurpationi ponit haec l. Theodosius M. quae ideo Magistro officiorum inscribitur, quod hic Euectiones dabat, quod ostendit lex 8. 9. 22. 35. sup. b. 1.

Primum igitur cum his vehicularis cursus haecenus pateret & indulgeretur, non amplius vehicularis eos iter agere vult...

tantum ad maiorem videlicet celeritatem.
Secundo, ne nimio etiam & delicato profusoque numero cursum publicum vexarent, certum veredorum numerum quibusque praefigit, pro loco & gradu cuiusque...

De HIPPOCOMIS sua saga ab iis qui Cursu publico utuntur, adamantur.

L. *Iidem AAA. *PP. O.

NON patimur, hippocomos per eos qui veredis vterentur indigna spoliatione vexari, siquidem nonnullis veredarij saga eorundem dicantur auferre.

AAAa 3 circa

De

circa per omnes Iudices, & Curiosos" miserabilis remoueat in iuria. Scientibus cunctis, quod si obseruata non fuerit nostra sanctio, non solum damna refarcire, verum etiam notam & multam qui neglexerit subire cogetur, vt his retenti qui fuerint detecti hippocomis saga abstulisse, super eorum nominibus ad Nostram Clementiam referatur. PP. xv. Kal. Iul. Triueris, Valentiniano A. IV. & Neoterio CONS. S. [390.]

NOTÆ.

- * Lex non fatimur, 13. Cod. eod. tit. Concordat huic legi, Lex 37. sup.
 * Floro PP. ita Cod. Inst. vix sic Præfectus Prætorio hinc accipiendus, vt docet subscriptio Propos. Triueris.
 * Mox dicuntur Veredarij, vna voce.
 * Miserabilis iniuria inf. vocatur: notabilis populatio, d. l. 37. sup.
 * Nonnulli.
 * Veredarij, b. l. c. l. 17. sup. paulò ante dicuntur qui veredis vtuntur. Cassiodorus eodem sensu 4. var. 47. Veredarium Catabolenti opponit. Et ideo quinquaginta solidorum multam iam non veredarius sed Catabolentis incurrat, quisquis ultra centum libras parhippum crediderit onerandum.
 * Male hic locus habet in omnibus Codicibus Inst. Sunt enim qui habent nonnulli veredariis: melius equidem alij nonnulli veredarij: sed hoc retinendum. Veredarij, b. l. c. l. 17. sup. sunt qui veredis vtuntur (non hippocomi): Quia voce eodem sensu vtuntur, sed propriam, pro his qui, Hieronymus in Historia Esther: & ad Esistochium. Cassiodorus 3. var. 47. & Procopius 1. Vandal. & lib. 2. belli Persici, & Firmicus lib. 3. & vetus Glossar. quorum verba retuli ad l. 1. sup. de Curiosis.
 * Vide tit. sup. de Curiosis, lib. 6.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc lex est in eadem sententiam cum Theodosij M. l. 37. ne Hippocomis saga sua à veredariis, id est, veredis iter agentibus auferantur: quare ad eam dicta sufficiant de sagis & Hippocomis: ex quibus videre est quam Lucas de Penna hinc ludibrium debeat. Hinc obseruandum, non tantum Receptoribus prouinciarij, sed & Curiosis eius rei prohibenda sollicitudinem hæc l. iniungi. Hi quippe cursus publici curam agebant, seu cursus publici sollicitudinem sustinebant, vt integrè haberetur; vt docet lex 2. 3. 4. 5. 8. 9. sup. de Curiosis.

¶ De MANCIPIBUS cursus publici è Curialibus eligendis, & quam in his obseruanda.

LI. * Idem" AAA. Potamio" Præf. Aug.

VBLICI cursus exhibitio, antiqua ex consuetudine inducta, Curialibus viris per Curias debet, pensata locorum, hominum, facultatum qualitate, distribui. Dat. II. Kal. Aug. CP. Arcadio A. II. & Rufino CONS. S. [392.]

NOTÆ.

- * Lex 14. Cod. Inst. eod. tit. hinc interpolata est.
 * Valentiniani (Iun. scilicet) nomen induendum, vt pote qui iam hoc tempore obierat: vide Chronol. Solis igitur Theodosio & Arcadio tribuenda hæc lex.
 * Potamio huic Præfecto Augustali inscribuntur hoc ipso anno tres alie Constitutiones: puta lex 2. sup. de defenf. ciuili. lex 126. inf. de Decurionib. lex 3. inf. de his qui super rel. cont.

COMMENTARIVS.

DE MANCIPTV cursus publici est hæc Theodosij M. Constitutio, vt duæ alie eiusdem, puta lex 42. & 47. Ex quibus apparet, Officialibus emeritis seu Veteranis, mancipatum cursus publici per nonnullas Orientalis Imperij Prouincias incubuisse. Quod & ipsum de Præf. Prætorianâ Italiæ docet lex 34. sup. At enim hæc lex docet, per Ægyptum Curialibus, id incubuisse, quomodo & per Gallias lex 36. sup. per Africam lex 64. inf. imò etiam alibi in in defectum aliorum l. 26. sup.

¶ Porro formam iniungendi huius mancipatus, seu quid in Mancipibus hinc spectandum præscribit Theodosius M. hæc l. Tria scilicet obseruari vult, nempe, eum virum distribuendum per Curias: pensata locorum, hominum, facultatum qualitate:

Locorum scilicet, pro vicinâ scilicet mutationis, ne ad remotarum mancipatum uocentur: hominum, vt videlicet idoneiores, & moribus & integritate eligantur: facultatum, vt locupletes, non qui nimia paupertate ad dedecus aliquod adiguntur, & ad cursum publicum vexandum. Quæ omnia Tribonianus omisit in l. 14. Cod. eod. tit. quam hinc mirè interpolauit, in hanc sententiam, vt videlicet Mancipes constituantur pro locorum consuetudine, vel ex Curialibus, vel ex Cohortalibus, vel quos suo periculo Præfectus Prætorio sub idoneis fideiussoribus elegerit. Quo nil alienius à Theodosij mente. Eat igitur nunc aliquis, & legis illius, prout habet Cod. Inst. Theodosium Auctorem faciat.

¶ COMITIBVS

¶ COMITIBVS rei militaris ELECTIONVM faciendarum ius denegatur.

LI. * Idem" AAA. Rufino PP. O."

ELECTIONVM euectionum licentiam, in excidium publici cursus, à Comitibus Ægyptiaci limitis vsurpatam Sublimis Magnitudo tua auctoritate huius legis inhibebit. Dat. VII. Kalend. April. CP. DN. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. CONS. S. [393.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst.
 * Imò Impp. Theodosius, Arcadius, & Honorius. vide Chronol.
 * Rufinus PP. O. i. c. ut scilicet sub Theodosio M. vid. Proposogr.

COMMENTARIVS.

ELECTIONVM faciendarum ius Comitibus limitum, seu rei militaris, ac nominatim in specie huius leg. Comitibus Ægyptiaci, quod is hæc tempestate vsurpauerat, adimit Theodosius M. Nam neque Illustribus Magistris militum id ius competere voluit idem l. 43. cuique exemplo Arcadius filius eius, l. 5. 6. inf. quorum alioquin potior, imò summa potestas erat inter Indices seu Potestates militares, vt pote Illustris; at Comitibus, inferiores, & Spectabiles. Denique Præfectus Prætorio id ius solis competiit, vt tot alie leges ostendunt: imò & ex huius leg. inscriptione colligitur. De Comitibus Ægyptiaci, videnda Notitia Imperij.

¶ SUBTRACTIONI & SUPERDUCTIONI animalium cursus publici occurritur.

LI. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PP. O."

VIA comperimus, quosdam animalia publica subtraxisse, ea, per inquisitionem Mulionum & Mancipum, volumus redhiberi, atque ideo per Muliones & Mancipes, nisi animalia perducta fuerint, diligenti inquisitione & plenæ cognitioni locus non negetur; & cum manifesta ratione deprehenderit illicita vsurpatione cursum publicum fuisse vexatum, in quadruplum superductorum animalium pretium inferri censemus. ¶ Et, ne idem etiam in futurum admittatur, præcipimus, Vt si qui vel per vnâ mutationem veredum mulamve aut bouem superducendum esse crediderit, memoratam fisci viribus multam inferat. Dat. xv. Kal. April. Mediolano, Olybrio & Probino CONS. S. [395.]

NOTÆ.

- * Abest maxima pars huius legis à Cod. Instin.
 * Italicæ, vt docet lex 2. inf. de indulg. debet. Cui & alie plures leges inscribuntur: etiam prox. lex 54. inf. De eodem Hieronymus Apol. adu. Rufinum: Ante annos ferme decem cum Dexter amicus meus, qui Præfecturam administravit Prætorij me rogasset, vt Auctorem nostra Religionis Iudicem ei taxarem. &c. Denique hic Dexter est, cui Hieronymus sicut Opus de Viris Illustribus inscribit quod ad 15. Theodosij M. annum perduxit, id est, vsque ad A. D. 392.
 * Cursus publici.
 * Pro reducta.
 * Vel dicitur res non, quod hic abest, repetendum Magnitudo tua, vel tale quid: vel (quod malo) deprehenderit inquisitio & cognitio scilicet.
 * Lex 15. Cod. Inst. eod. tit. hinc desumpta est.
 * Pro vnâ mutatione, Cod. Inst.
 * De Mutationibus vid. l. 34. 36. sup. l. 58. inf. dixi ad l.
 * Mulamve aut bouem, abstant à Cod. Inst. De mula in cursu publico, vide & l. 8. sup.
 * De bubus in cursu publico constitutis, vide & l. 11. sup.

COMMENTARIVS.

HONORII Imperatoris constitutiones decem sequuntur de Cursu publico, puta lex 53. 54. 55. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. b. c. ex quibus apparet, quantopere tum collapsus fuerit Cursus publicus, & quam validis remediis cum Honorio erigere satage-

rit: sequentibus, inquam, definitis: videlicet qui Euectiones facere possent, vel non; l. 60. qui Cursum publicum vsurpare, l. 54. 55. Mancipibus item singulis in stationibus collocatis, l. 65. Mulionum abductioni occurrere l. 58. vt & subtractioni & superductioni animalium,

malium, l.53. itemque paraneredorum & parangariarum exactio, l.59.63. Animalium denique pabulo consulens, l.69. Sed & provincialium securitati, ne scilicet obtentu cursus publici attererentur l.64. ¶ SYBTRACTIONI igitur & superductioni animalium publicorum occurrit hanc l.55. Honorius Imp. quod videl. didicisset ab his qui Cursu publico vterentur subtractos. Ideoque eam in rem inquiri diligenrer inber: Mulionibus videl. & Mancipibus quos cura cursus publici & animalium respiciebat, inquisitis: ei vero qui subtraxisset Quadrupli pena indicta: Quae quidem Quadrupli pena hic notanda est. Carterum eo sine quoque ne

animalia subtrahantur, poenam comminatur eandem, vel per vnam mutationem animalia superducenti, id est, vltra ducenti: nam hic nugae agunt Interpretes. Iuliani Imperatoris constitutione capitalis poena ei rei imposita fuerat, l.14. sup. centum solidorum pro singulis veredis vsurpatis poenam imposuit Theodoricus Rex apud Cassiodorum 4. var.47. De eo qui equo vltiore clivo vctus fuerat, quam quo ei commodatus fuerat, furti damnato, vid. Valer. Max. lib.3.c.2. §. vlt. ¶ Tandem vt hic superducere vel per vnam mutationem non licet, ita & veritum excutere, seu excedere ad quingentos passus, l.25. sup.

¶ ILLUSTRIBVS quoque Viris, Euectionum & Cursus publici vsurpandi ius, duobus casibus exceptis, adimitur.

LIV. * Iidem AA. Dextro PP. G.

MINIMVS, euectiones Illustribus viris, honori potius quam vsui, detulisse. ¶ Ne igitur cursus publicus pereat, hanc lege sancimus, Ne quis sibi deinceps cursum publicum priuatus vsurpet, nisi cum aut nobis euocatur, aut a Clementia Nostra veneratione discedit. Si quis ergo posthac contrarium sibi cursum publicum inlicita temeritate praesumpserit, motum in se Nostrae Mansuetudinis excitabit. & cetera. Dat. vi. Kal. Mai, Med. Olybrio & Prohino CONS. [395.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Iust. Dextro huic PP. Italiae inscribitur quoque lex superior, vbi de eo dixi. Nos scilicet. Hoc vero indultum non extat. Perat, id est vexerit. Priuatus Principi hic opponitur: & sic priuatus omnis alius ab Imperatore: quo sensu priuati vox accipienda l. 1. inf. de expens. l. adorum. l. 3. sup. de meritis, l. 5. inf. de operib. publ. Alio sensu, priuatus l. 44. sup. Sic apud Libanium sine orat. ¶ Ε ελευθέρων: εστί δὲ ἰδιώτης ὁ κοινὸν ἀρχαίων, εἰ οὐκ ἔστι τῶν κοινῶν ἀρχαίων ἡγεμονίας. ¶ 26. a nobis. Motus: de hac voce vide Gloss. & Fornerium 3. Quotid. 3.

COMMENTARIVS.

RIVATIS omnibus, etiam ILLUSTRIBVS, Euectionum, seu Cursus publici, autoritate iureque suo, vsurpandi potestatem adimit hanc l. Honorius Imp. etiam Illustribus, inquam, veluti Praefectis vrbi: quod disertè cauet Honorius l. 55. prox. cum tamen paulo antè Illustribus Viris id delatum [ab eo] fuisse: & quidem honoris causâ: honori eorum potius quam vsui, vt ita scilicet qui primam dignitatem inter omnes alias obtinerent, hoc illustri τὸν ἀρχαίων gauderent. Verum id vti dixi hanc l. reuocat Honorius, Illustribus viris ad communem modum caeterorum priuatorum reuocatis: Duobus tantum casibus exceptis, quibus istis Cursus publici vsurpandi ius dat: nempe cum à Principe euocantur, vel ab eo recedunt: Ergo euocatis tantum in itu & reditu. Quare hinc patet, eo ipso quod quis euocatus seu exiit à Principe esset, ei Cursus publici copiam paruisse: quod pertinet quoque quod Sidonius Apollinaris postea scripsit lib. 1. ep. 5. Egresso mihi cursus publicus fuit vrpote sacris apicibus accito. Nam vt maximè Sidonius Illustris, at olim moris erat, vt quos ad se Principes accirent, Euectionem illis nominatim concederent. Quod docent literae Constantij Aug. Athanasium euocan-

tis apud Theodoretum lib. 2. aliâque eiusdem decreta Episcopos ad Synodos conuocantia, vt ex Senero Sulpitio lib. 2. & Ammiano Marcellino lib. 21. exiremo liquet: & Iuliani ep. ad Eustochium ep. 20. & ad Aluum ep. 32. quorum verba retuli ad l. 14. sup. ¶ His ergo exceptis & Illustribus priuatis penitus vsurpandi cursus publici potestatem adimit Honorius: priuatis inquam, vt ed redeam: at non & Corporum legatis. Semper enim licuit, & populi Romani & Gentilium & provincialium & Senatus Romani Legatis ad Principem proficiscentibus, vel ab eo recedentibus, Cursu publico vti: de quo semel dixi ad l. 32. sup. quam legem Tribonianus in alium omnino sensum detorsit interpolatione sua l. 6. Cod. eod. tit. Sanè de Legatis Gentilium fidem facit lex 57. inf. h. 1. & l. 9. sup. de re militari: de Legatis Provincialium d. l. 32. sup. & l. 6. 9. inf. de Legatis. ¶ Et ita quidem haec lex accipienda est, de iure vsurpandi cursus publici in vsus suos, vt apertissime verba eius indicant; non de iure faciendae Euectionis, vt putant Iuretus, in ep. 105. lib. 7. ep. Symmachi.

¶ PRAEFECTO

¶ PRAEFECTO VRBIS quoque vsurpandi Cursus publici ius denegatur.

LIV. * Iidem AA. Florentino P. V.

VORVM veredorum euectiones te praesumpsisse propria Relatione signasti: Cuius facti veniam indulgemus, sed nihil tale posthac nec vsurpari volumus, nec licere. Dat. xii. Kalend. Mart. Mediolani, Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. [396.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Iust. Florentino huic P. V. plures aliae constitutiones inscribuntur A. 395. 396. 397. de hoc accipio ep. 2. 1. lib. 4. Symmachi. Hic idem est ad quem Symmachus scribit lib. 4. ep. 50. 51. 52. 53. 54. 55. è quarum numero epistola 52. & 54. Praefecturam eius. Vrbis indicant satis aperte: Relationum huiusmodi Praefecti Vrbis Symmachi plenus eius est liber decimus.

COMMENTARIVS.

RÆFACTO VRBIS Romae Euectionum vsurpandarum ius denegat hanc l. Honorius Imp. indulgentiâ tantum praeterita vsurpationis Florentino P. V. (cui haec lex inscribitur, quique duorum veredorum Euectiones praesumpserat, quod ex ipsiusmet relatione didicerat Honorius) factâ. ¶ Porro videri possit haec lex obscurior esse, duplicemque sensum admittere: vel enim accipienda videatur de iure Euectionum aliis faciendarum, quasi id constituatur, non posse Praefectum Vrbis aliis Cursus publici copiam facere, de quo sanè Praefecti vrbis iure limitato, fuit Valentiniani Sen. lex 19. sup. vel certè de iure Euectionum sibi faciendarum, seu Cursus publici, (qua formula

etiam vtitur lex 56. prox.) hoc sensu; non posse Praefectum Vrbis cursum publicum sibi inque vsus suos vsurpare. Quod postremum & verba ipsa legis ingerunt, & aliâ quoque ratione, malo: Nempe enim idem Honorius priuatis omnibus, quamlibet Illustribus, cursu publici vsurpandi potestatem iam antea denegauerat, proxima l. 14. sup. Quo in Illustrium censu cum esset quoque Praefectus vrbis, & Magister militum, & his id denegandum putauit Honorius, h. l. & Arcadius l. 56. prox. Et sic Illustris illa Potestates hanc parte eodem iure censentur, quo ordinariae: de quo adhuc ad d. leg.

¶ MAGISTRI quoque militum sine Euectione Cursum publicum vsurpare non possunt.

LVI. * Iidem AA. Simplicio Magistro militum.

EFFICIENT Iudicum potestatibus euectiones, quas à Nostrâ Serenitate vel Sede Illustrium Praefectorum, necessitatibus publicis accipiunt feruituras. Insignis igitur Auctoritas tua statutis Nostrae Clementiae sibi faciendarum euectionum vsurpatam licentiam, negatam fuisse cognoscat. Tunc namque metu praecipuum custodire oportet Iudices inferiores, cum cognouerint à potioribus custodiri. Si vero posthac eadem culpa permanserit, in Officium Auctoritatis Tuae graui supplicio vindicabitur. Dat. xv. Kal. Ian. CP. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONS. [396.]

NOTAE.

* Absit haec lex à Cod. Iust. Concordat lex 43. sup. Simplicio huic Magistro militum inscribitur praeterea hoc ipso anno lex 28. sup. de Praetoribus: & biennio post: lex 3. sup. de pascuis. Ad eundem extat Synesi ep. 24. 28. 130. ex qua prostramâ de Magisteriâ militum Simplicij huius coniecturam facere facile licet. Iudicum, id est, quorumcumque Magistratum, ac nominatim Rectorum prouinciarum. Nempe ab his duobus, Principe, & Praefecto Praetorio, Euectiones proficiscebantur: vide l. 4. 9. 12. 14. 35. 46. sup. Praetorio: Praefecti Illustris, pro Praefectis Praetorio. Eadem formula & compellatio, d. l. 3. sup. de pascuis. Mox sine leg. Auctoritas Tua, simpliciter.

COMMENTARIVS.

ARCADII quatuor Constitutiones sequuntur de Cursu publico: nempe lex 56. 57. 62. 66. seu vlt. omnes verò in vno hoc argumento occupatae, Quinam Euectiones aliis, vel sibi facere possint? sibi facere Euectiones, id est, iure suo Tom. I.

citra Euectionem & Diploma Cursum publicum vsurpare: Aliis & sibi facere Euectiones, in Notitiâ Imperij, est emittere: de quo v. dicta ad l. 9. sup. MAGISTRIS igitur quoque militum, etsi Illustribus, etsi summâ potestate praediti, Euectionum sibi

sibi vel aliis faciendarum ius hanc l. admittitur ab Arcadio, pariter vt à Theodosio M. patre eius, l. 42. sup. vbi dicta sufficiant.

¶ Hic tantum notetur, quod additur de fructu huius interdictionis: nempe tanto patientius carituros, tantoque facilius ab Euectionibus usurpandis abstenturos inferiores Iudices, cum cognouerint à potioribus & maioribus abstineri. *Exempla scilicet potiorum, inferioribus pro lege sunt.* Cui similis sententia, d. lege 43. sup. vt eam restituo; quam alioquin in sententiam plura apud alios Auctores

occurrunt, quæ hinc non cumulo. ¶ Tandem ex h. l. & l. 3. sup. de pascois, & l. 28. sup. de Prætoribus & Quæstoribus (quæ omnes Simplicio huic Magistro militum inscribuntur, pariter vt tres Synesij epistola, putà 24. 28. 130. cuiusque meminit ep. 134.) vt & ex leg. prox. 57. & l. 16. 17. sup. de re milit. apparet, Arcadium militibus & militaribus Magistratibus Ducibus, ipsique etiam Simplicio Magistro militum, hac tempestate nimis plus lasciuientibus fibulam impositum iuisse. De quorum Militum hac tempestate lasciuia, alibi.

¶ **DUCIBVS Euectionum faciendarum, vel usurpandarum ius denegatur.** LEGATI S Gentilium ad Principem solis Cursus publici facultas tribuitur.

LVI I. * Idem AA. Remistheo "Duci Armeniæ."

REPETITA † lege sancimus, ne Experienciæ Tuæ posthac prorsus sit licentia aut euectiones facere, aut sine euectionibus nostris facultatem cursus publici vindicare. Cuius rei temeritatem si posthac Laudabilitas Tua crediderit esse reperendam, scias à te x. lib. auri, x. etiam ab Officio quod tuis iustionibus obsecundat protinus exigenda; his * tantummodò vtendi cursus publici facultate" concessa, qui Legati de diuersis generibus" ad Nostram Clementiam properare festinant. Dat. v. Kal. Mart. c. P. Cæsario & Attico c o n s s. [397.]

NOTÆ.

* Absert potissima pars huius leg. à Cod. Iustin.
 † Remistheo huic Duci Armeniæ inscribitur quoque anno superiore 396. lex 15. sup. de re milit.
 † De Duce Armenia vide Notitiam.
 † Prior lex non extat.
 * Lex 16 Cod. h. t. hinc desumpta est.
 * Facultas concessa est. C. Iust.
 * Gentibus: C. Iust. meliùs.

COMMENTARIVS.

DVICIBVS (ac nominatim Duci Armenia, in specie huius l.) & Euectionis faciendæ, & sine euectione Cursus publici usurpandi, potestatem adimit Arcadius, hanc l. pariter vt posteriorius istud l. vlt. inf. Idque post anteriorem aliam iam hac de re à se latam. Pariter vt prius illud Comitibus limitum, veluti Ægyptiaci limitis, Euectionum inquam faciendarum facultatem Theodosius M. ademit, l. 52. sup. Priuatorum denique (quamlibet Ducum) iuri Cursum publicum patere noluit Arcadius per Armeniam nominatim: Quomodo & superiore anno per eandem Armeniam, militem priuatorum obsequiis vacare vetuit l. 15. sup. de re milit. quæ eidem Remistheo Duci Armeniæ inscribitur. Quæ Armenia hoc tempore ab Hunnis infestabatur; teste Socrate, lib. 6. cap. 1. & Sozomeno, lib. 8. c. 1. de quo ad d. l. 15. Ergo Arcadius Cursum publicum per Armeniam constitutum usurpari nisi suâ Principis autoritate noluit: solis LEGATIS Gentium Armeniæ vicinarum ad Imp. properantibus exceptis. Nempe Legatis gentium, ad Principem seu Imp. Romanum festinantibus cursus publicus patuit; quod præter hanc leg. docet quoque lex 9. sup. de re milit. Idque etiam aliquando

expressè pacis conditionib. comprehensum inter Gentiles & Romanos: veluti inter Persas & Iustinianum, teste Menandro in *Eclægiis Legationum* p. 117. *ὡς αὖ οἱ πρὸς τὰς ταχυτῆτι χρονοῦσι τὴν διμυσίαν ἰππων αὐτῆς τὰς παραγγελίας ὁ μὲν ἐς τὸ Ρωμαίων; ὁ δὲ ἐς τὰ Περσῶν ἦν ἀφανέστερος, καὶ ταπεινὸν τὴν ἀξίαν καὶ πτωχόνον ἕκαστοι πρὸς τὸν ἐπιτοχὸν τὸν ἑπιτοχὸν.* Quod & ipsum datum Legatis Populi Romani Senatus aut provincialibus, l. 32. sup. h. t. l. 6. 9. inf. de Legatis.

¶ Gentes porro Armeniæ vicinæ, de quibus hanc l. Arcadius sentit, sunt Sophane & similes, de quibus ad l. vlt. inf. de auro Coronario, quæ tandem in Armeniæ quartæ provinciam concesserunt. Itemque Colchi, Iberi, Albani, Persæ. ¶ Ex his iam patet, errare Virum doctum, qui istud de Legatis accipiebat, qui ex diuersis Imperij prouinciis ad Imperatorem mittebantur: et si aliàs verum sit, & his quoque publicum Cursum patuisse: vt probat lex 32. sup. & 69. inf. de Legatis. Nempe Legati de diuersis Gentibus, sunt hinc de diuersis Gentibus (quam vocem substituit Tribonianus in l. 16. c. h. t. hinc desumpta) non subditis, scilicet vt recte Ioannes de Platea obseruat.

¶ **De MULIONIBVS cursus publici non subtrahendis aut liberandis.**

LVI I. * Idem AA. Vincentio PP. O."

I quis mulionem, mutationibus" deputatum, vel sollicitatione vel receptatione, subtraxerit, per singula capita humana, x. libras argenti inferre cogatur. Et, ne sollicitatoribus & occultatoribus sit vllum in aliquâ excusatione per fugium, nec mutari quemquam per compensationis simulationem, vel absolui, sub ætatis aut debilitatis alicuius obtentu, licebit: Ideoque Iudex, qui sibi hoc vindicauerit, vt seruum publicum liberet, vnam lib. auri per homines singulos, Officium quoque eius, si legem supprimendo consenserit, simili pœna mulsetur. Hæc in futurum Mansuetudo nostra constituit. ¶ In præteritum autem hoc statuisse sufficit, vt si muliones publici reperi fuerint, licet senes aut debiles, cum vxoribus suis & omni peculio atque agnatione retrahantur: & cetera. Dat. x. i. Kal. Mar. Med. Honorio A. IV. & Eutyriano c o n s s. [398.]

NOTÆ.

* Lex 17. Cod. Iust. hoc tit. hinc desumpta est. Iungendaque ei lex vn. sup. de Burgariis, Vincentius sub Honorio Imp. P. P. & quidem Galliarum, vt ad d. l. vn. probauit: & illa ipsa lex vn. probat: & dicant adhuc ad l. 61. inf. prolixius ex Symmacho & Sulpitio Seuero.
 * x. i. d. l. vn.
 * De Mutationibus vid. & l. 34. 35. 53. sup.

COMMENTARIVS.

MULIONVM (de quibus agitur insuper l. 10. 14. in fin. 31. 34. 53. sup. h. t. qui & hip-pocomi dicti, de quibus l. 37. 50. sup.) sollicitatores & receptatores, per Hispanias nominatim, est hæc Honorij Imp. constitutio: Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, datæ ad Vincentium P. P. Galliarum, vnde desumpta est quoque lex vn. sup. de Burgariis, quæ huic nostræ coallanda venit, imò subiicienda: denique quæ & argumento prorsus huic responderet. Nempe vt hac legis parte in futurum. *Mulionum* sollicitatoribus & receptatoribus decem librarum argenti pœna per singula capita humana, id est, vt mox subiicitur, *per homines singulos*, sollicitata vel receptata imponitur, ita & (quod lex illa disertè dicit) in *Burgariis* eadem obseruari vult Honorius, quæ de *Mulionibus* lex hæc, seu hoc caput legis præcipit; putà vt ij quoque qui intra Hispanias, vel in quibuscumque locis ausi fuerint Burgarios vel sollicitare, vel receptare, eodem modo teneantur: similiterque eos qui publicis vestibus deputatos, (id est, Gynæciarios) sollicitauerint, vel receperint, pœna cohibeat. Et hæc

quidem in futurum. In præteritum enim satis habet Honorius hanc l. Muliones publicos reperiòs apud priuatos, quamlibet senes aut debiles retrahere, cum vxoribus suis & omni peculio & agnatione id est, filiis. Quod & ipsum de Burgariis & Gynæciariis cauetur, sine dict. l. unica. ¶ Vt autem præteritum omnem sollicitatoribus, & occultatoribus adimat Honorius, occurrit hanc l. collusioni cuidam inter Iudices seu Rectores, & priuatos: Nempe Iudices simulabant se se multos absoluerunt sub ætatis aut debilitatis obtentu, vel etiam permutare sese fingebant *per compensationis simulationem*, ait lex, (*permutatio* scilicet est compensationis species quædam) Igitur & absolui & permutari verat sub pœnâ vnius libræ tùm Iudicibus tùm Officio eius impositæ, in singulos homines, seu Muliones. Ergo ne mutari quidem aut absolui Muliones voluit Honorius. ¶ Tandem obseruo extare quoque ad eundem Vincentium P. P. Galliarum ep. Symmachi 23. lib. 9. vbi de Equorum Tractoriis agit ur.

¶ **De PARAUEREDIS & PARANGARIIS non usurpandis, nisi duobus concurrentibus.**

LIX. * Idem AA. Messalæ PP. O."

I quispiam paraueredum aut parangariam, non ostensâ euectione, quæ tamen pro publica facta sit necessitate, præsumperit, periculo Curatoris, siue Defensoris" & Principalium" ciuitatum, ad Ordinarium Iudicem dirigatur, singulas libras auri per singulos paraueredos vel parangarias fisci viribus inlaturus. Quâ in parte si Rector prouinciæ, atque Officium eius conludium præbere voluerit, duplum ex suis bonis nouerit exigendum. Dat. xv. Kal. Decemb. Silichone & Auxiliano c o n s s. [400.]

- * Abest hæc Lex à Cod. Inst. Iungendâque huic proculdubio lex prox. inf.
 " Italiae.
 " De Curatoribus.
 " De defensoribus civitatum fuit *sup. titulus, lib. 1.*
 " De Principalibus dixi ad *tit. de Decurion.*

COMMENTARIVS.

DE PARAVEREDORVM (de quibus agitur & l. 3. 6. 7. 15. 16. *sup. l. 63. 64. in f. b. 1. & PARANGARIARVM* (de quibus agitur & *Rubr. huius tit. & l. 15. sup. l. 63. inf.*) exactio, est hæc Honorij Imp. Constitutio; quando videlicet ea exigi possint, & quibus concurrentibus. Ne altoquin provincialium fortunæ hæc ratione attererentur. In via quippe militari vbi Cursus ficalis positus non erat, parangariæ & paraveredi exigebantur, in via scilicet militari, de quo ad l. 3. 15. *sup.* Ergo propria cuiusquam seu privatâ auctoritate; quicunque is sit, vel in privatos vsus, paraveredos & parangarias vsurpari vetat *hæc l.* Honorius: pariter vti idem l. 63. *inf.* (vbi plura) contra Euectionem, id est, horum potestatem, in id speciatim à Principe vel Magistro Officiorum aut Præfecto Prætorio (nam hi Euectiones seu cursus publici licentiam dabant) dari voluit, & extra Euectionem vsurpari vetat: Secundò, hæc paraveredorum & parangariarum Euectionem seu licentiam non nisi pro

publicâ necessitate dari vult, pariter vt d. l. 63. *inf.* vbi plura. Non igitur in privatos vsus, veluti specie transferendorum marmorum ad cultus otiosos ædiû, vel deliciosas & delicatas peregrinationes: quod & ipsum disertè cauetur Iuliani l. 15. *sup.*

¶ Cæterùm non illicitè tantùm ea quæ dixi præsummentibus Iudicibus, Rectoribus provincialium, eorùmque Officiis pœna hæc imponitur, si id factum fuerit; verùm etiam Curatorum, Defensorum Principalium periculo id constituitur, vt aduersus *hanc leg.* admittentes ad Ordinarium Iudicem dirigantur. Nempe hæc Tria officiorum Municipium nomina generâque in id constituta erant per civitates, vt iniquos actus impedirent, publicæque disciplina præssent, eosque ad Iudices dirigerent: vt de Defensoribus civitatum prolixè ostendit *Parasilon tit. de Defensorib. civit. de Curatoribus docet lex 5. inf. de exhibend. reis:* vbi dicam de Principalibus, *inf. tit. de Decurion.* ac maximè ne provinciales concuterentur.

De PABULO animalium Cursus publici.

LX. * Iidem AA. Messalæ PP. O.

ANIMALIA publica, dùm longe maiore ac periniquo pretio pabula æstimantur "per Mancipes" atque Apparitores", aperte vexantur. Ne id contingat Sublimitas Tua disponat, Vt neque pabula mutationibus" desint, neque provinciales ultra quàm iustitiæ sinit ratio prægrauentur. Dat. v. Kalend. Decemb. Med. Stilichone & Auriliano CONS. S. [400.]

NOTÆ.

- * Lex 18: Cod. Inst. eod. tit. Iungendâque huic proculdubio lex 59. *sup. prox.*
 " Italiae.
 " Cursus publici: de quibus & l. 15. 24. 34. 35. 36. 42. 53. *sup. l. 65. inf. & l. 9. sup. de Curiosis.*
 " Apparitores.
 " Muliones intelligo, qui apparebant Mancipibus.
 " De Mutationibus dixi ad l. *sup.*

COMMENTARIVS.

DE PABULO seu Capito Animalium cursus publici est hæc Honorij lex, quâ tùm animalium ipsorum utilitati, tùm provincialium indemnitati consultum it. Nempe enim quia Mancipes & Apparitores (id est, muliones his apparentes, seu sub his constituti) longè maiore & periniquo pretio pabula æstimabant, tùm ipsa animalia vexabantur, tùm provinciales ultra quam iustitiæ ratio sineret, prægrauabantur. At quomodo? est enim *huius legis* sensus satis obscurus, quem neque Cuiacius cepisse videtur. Nempe quia non ipsa pabula animalium Cursus publici in specie conferebant provinciales (quomodo aliàs tributa in ipsis speciebus inferebantur, de quo *tit. 2. inf. de annonâ & tributis:*) verùm in pretio, seu adærata & æstimata. Vnde sanè hæc duo incommoda proveniebant, quod tùm provinciales iniquo pretio & adæratione prægrauarentur, & Mancipes eorùm-

que apparitores muliones non benè haberent animalia, imò vexarent, non præbendo scilicet iis iusta pabula, quasi nimis cara, nimioque empta, vt necesse erat intendi pretium pabuli, crescente publicâ eius adæratione. Ergo huic vtrique malo mederi instituit Honorius *hæc l.* constituendo, vt Præfectus Prætorio attenderet, ne pabula mutationibus deessent, item ne provinciales prægrauarentur.

¶ Ex his iam apparet, quid per Apparitores hæc leg. accipiendum sit, non Stationarios, Mancipum Apparitores; verùm ipsos Muliones, Mancipibus apparentes, & animalium pabulique curam agentes.

Item obseruandum, pabula animalium Cursus publici, non in specie fuisse collata, verùm adærata.

Postremò notandum, pabula in mutationibus fuisse

fuisse, de quibus pabulis in mutationibus & mansuonibus deputatis animalibus cursus publico, est quodque lex 9. *inf. de annonâ & tributis:* & l. 64. *inf.*

(vbi pariter quædam iniquitas pabuli huius occasione à provincialium cervicibus depellitur:) Eodemque pertinet locus Symmachi *lib. 2. ep. 27.*

VICARIIS euectionum faciendarum ius denegatum.

LXI. * Iidem AA. Vincentio PP. O.

MACROBIUM" illicitâ præsumptione euectiones" fecisse constitit, cùm necessitas publica non flagitaret, quique" multam temeritatis exceptit. Ne autem idem in futurum contingat, Sublimitas Tua Vicarios" admonet, atque eorum Officia", interminatione propositâ, vt ab huiusmodi vsurpatione nouerint abstinendum. Dat. v. Id. Decemb. Mediol. Sti lichone & Auriliano CONS. S. [400.]

NOTÆ.

- * Abest hæc Lex à Cod. Inst. velut temporaria.
 " Vincentius sub Honorio Imp. PP. & quidem Galliarum, sub quâ Præfecturâ Prætorianâ erant Hispaniæ: de eò mox, & in *Prosopogr.*
 " Vicarium, vt hæc ipsa lex docet: seu Pro-Præfecto, ac nominatim Hispaniarum, l. 15. *inf. de paganis.* de quo mox.
 " Euectiones fecisse, id est cursus publici vsurpandi potestatem fecisse; vide *Parasilon.*
 " Qui & idem.
 " Vicary sub dispositione Præfecti Prætorio Galliarum notatur: quo numero Macrobius erat.
 " Officia Vicariorum nota hic, & l. 38. *sup. & l. 2. de Curiosis:* l. 6. 16. 21. *de dit. offic.* & quidem per Præf. prætorianum Galliarum.

COMMENTARIVS.

VICARIIS Euectionum faciendarum, seu Cursus publici indulgendi, potestatem & licentiam, denegat *hæc l.* Honorius Imp. pariter vt Iulianus Imp. denegauerat l. 12. & l. 13. *sup.* Valentinianus Sen. l. 33. *sup.* & Theodosius M. l. 38. *sup.* Nempe enim soli Principi, & P. P. & Magistro officiorum id ius competisse aliæ leges ostendunt. Excepto, nisi publica necessitas id flagitaret: ad species videlicet largitionales, veluti aurum, argentum, vestes militares transferendas: Quam exceptionem Iulianus quoque admisit l. 13. *sup.* & Valentinianus Sen. l. 63. *sup.* Quomodo & Iudicibus seu Rectoribus provincialium & Præsidibus eadem potestas eodem casu concessa, d. l. 13. 18. 20. 33. 40. *sup.* & Præfecto vrbis, l. 19. *sup.* Non igitur ad privatas necessitates Vicarius Euectiones facere potuit, veluti ad ornamenta ædificiorum transferenda. Multò minus vbi certorum ornamentorum translatio prohibita esset, Euectiones facere potuerunt, quocunque nomine translatio fieret, l. 15. *inf. de paganis, sacrificiis, & templis.* Quæ lex huic ipsi Macrobio, de quo *hæc l.* agitur, inscribitur, atque ita ad hanc leg. rectè trahitur: & vicissim illa ex *hæc l.* lucem accipit.

¶ Nunc igitur de Macrobio isto. Ergo Vicarium eum fuisse docet exertè hæc lex. Imò Vicarium fuisse sub dispositione P. P. Galliarum: Vincentius enim, cui hæc lex inscribitur P. P. Galliarum erat, quod docet expressè anno superiore 399. Inscriptio *legis 26. inf. de annonâ & trib.* & hoc ipso

anno 400. *legis 10. sup. de defertoribus: legis 1. 2. 38. inf. de his qui cond. prop. l. 1. sup. verum vi:* Imò indicat quoque *lex un. sup. de Burgariis;* quæ coniungenda est cum l. 58. *sup. b. 1.* Ad hunc ipsum extat Symmachi *ep. 9. & 23. lib. 9.* ex quâ posteriore apertissimè colligitur, eum P. P. Galliarum fuisse, & quidem post Theodorum: Sed & Sulpitius Sequerus *dialogo 1. c. 17. Memini,* inquit, *Vincetium Præfectum, Virum egregium,* & quo nullus sit intra Gallias omni virtutum genere præstantior, dum Theodosius præteriret, à Martino sapiens poposuisse, et ei conuiuium in suo monasterio daret: in quo quidem exemplum B. Ambrosij Episcopi præferbat, qui eo tempore Consules & Præfectos subinde pascere ferebatur: sed virum altioris ingenij, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluisse. Sed quid moror? Macrobius hic per Hispanias Vicarius fuit, vt docet exertè d. l. 15. *inf. de pagan. sacrificiis, & templis:* vbi in Inscriptioe notatur, *Macrobius P. P. Hispaniarum,* id est, Pro-Præfectus Hispaniarum: Pro-Præfectus: id est, Vicarius: Vicarij enim Pro-Præfectis dioceses sibi creditas temperare dicti, l. 4. *sup. de prox. com. disti.* & Pro-Præfectis dioceses regere, curare, apud Ammianum Marcellinum *lib. 23.* (vbi de Alypio agit) & *lib. 27.* (vbi de Civili) pro-præfecto provincias regere apud eundem *lib. 14. p. 11.* vbi de Martino Vicario Britanniarum. Ita quoque in veteris Inscriptioe Symmachus dicitur, *Pro-Præfectis Prætorio in vrbe Roma finitimisque prouinciis.* Verùm de hoc plura ad d. l. 15.

VSURPANDI cursus publici facultatem vni Præfecto prætorio patere, non Rectoribus provincialium.

LXII. * Iidem AA. Casario PP. O.

VSRPATIONEM" cursus publici penitus iussimus amputari; scilicet vt exceptâ Mag- nitudine Tuâ, præsumendi velocis & Clabularij" cursus nullus" habeat potesta-

tem. Quod si quis Iudicum, vel contemptus vel ignorantiae vitio, scita nostri Numi- nis temeranda censuerit, eius quoque Officium quod ei paret, sciat triginta lib. auri esse multandum. Dat. III. Non. Feb. Constop. Vincentio & Frauit c o n s s. [401.]

N O T Æ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
 " *Cæsar* PP. Orientis scilicet sub Arcadio, vid. *Protopogr.*
 " Quam faciebant Iudices.
 " In MS. *clabularius* pro *clabulari*.
 " *Iudicum*, id est Rectorum prouinciarum.
 " Iudicum, vt mox *infra*.
 " In MS. *unum quoque officium*: quate reponendum, *unumquodque officium*.

C O M M E N T A R I V S.

DVECTIONVM faciendarum ius omnibus Iudicibus (Spectabilibus, Clarissimis,) excepto solo Præfecto Prætorio adimi videatur *hæc l.* ab Arcadio: Quam in sententiam sunt innumeræ alia *leges*, *hoc titulo*. Et tamen hanc *huius l.* potius sententiam putem; VSRPANDI sibi, seu in vltus suos, Cursus publici potestatem vni P. P. tribui, quod privilegium P. P. firmat quoque *lex 3. c. 35. sup.* Cæteris verò Iudicibus adimi: quod & ipsum adimitur *l. 3. 8. 1. 2. 5. 4. 5. 5. 7. sup. c. l. ult. inf.*

¶ Illud *hæc l.* notandum est, Cursum publicum,

qui *initio leg.* vocatur, diuidi mox in *Velocem*, & *Clabularium*: id est, in *Celerem*, & *Tardigradum*; nam istud erat *clabularius*, de quo dixi plene *ad l. 23. sup.* Ammianus Marcellinus *lib. 21. p. 703. veltus- que mutatione celeri cursus publici*. Paulinus *4. de vita S. Martini*:

Dicite quid vestri velox euectio Regis

Proficiat, tardante Deo?

vt mirer Virum Doctum *clabularem* cursum inter- pretatum celerem & velocem; qui contra, Tardi- gradus & grauis erat.

¶ De PARAVEREDIS & PARANGARIIS à prouincialibus non exigendis nisi duobus casibus.

LXIII. *Iidem AA. Prouincialibus prouinciæ Proconsularis."

VONIAM multos perspeximus incitâ præsumptione paraueredos vel parangarias postulare, hac lege sancimus, Vt nulli deinceps vsurpandi licentia concedatur, nisi in causâ publicâ, vel manifestis euectionibus destinato. Si quis contra fecerit, vna libra auri mulctetur; & cetera. Dat. prid. Kal. April. Mediol. Vincentio & Frauito c o n s s. [401.]

N O T Æ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Inuogendæ autem ei *lex 26. sup. de erog. milit. annon. lex 29. inf. de annon. & tributis. Imò & lex 1. inf. de indictionib. & forte lex 28. infr. de susceptorib.*
 " Africa: dixi prolixè *ad d. l. 29.*

C O M M E N T A R I V S.

PARAVEREDOS (de quibus agitur & *l. 3. 6. 7. 15. 16. 59. sup. & l. 64. inf. h. t.*) & PARANGARIAS (de quibus agitur & *Rubr. huius tituli, & l. 15. 59. sup. h. t.*) à quoquam prouinciali exigi vetat Honorius Imp. *hæc l. vt & l. 59. sup. & l. 64. prox. inf.* pariter vt Constantinus M. *l. 3. 6. sup. Constantius l. 7. sup. Iulianus l. 15. sup.* De cuius rei ratione *ad d. l. 7. 59. sup.* Nisi duobus casibus. Primò in causâ publicâ, seu publica necessitate exigente: Secundò, ab eo qui euectione in id munus sit. Quod & ipsum iam canerat Honorius *d. l. 59. sup.* Quomodo & Constantius Imp. solis

Agentibus in rebus paraueredos exigere permittit, qui ad mouendum militem mouerentur, *d. l. 7. sup.*

¶ Illud notandum, hanc legem partem esse prolixioris Honorianæ constitutionis ad prouinciales Africæ Proconsularis, qua is afflictæ hâc tem- postate variis modis Africæ consultum iuit, vt patet ex iis *legibus* quas exinde quoque exceptæ huic coassandas iam in *Notis* docui. Inter quæ mala- erat etiam exactio paraueredorum & parangaria- rum.

¶ De PARAVEREDIS à prouincialibus non exigendis.

LXIII. *Imppp. Arcadius, Honorius & Theodosius" AAA. Septimino" Proc. Africæ.

OMPERRIMVS, prouinciales & pabula & pecuniam pro equorum cur- sualium sollempni ratione conferre; extrinsecus paraueredorum onere prægruari. Prouinciarum igitur Rectores procurent, ne vniquam cursus publicus veniat in querelam, & occasio deceptionis curialis animalia indebita præstare compellat. Dat. VII. Kalend. April. Rauenn. DN. Theodosio A. I. & Rumori- do c o n s s. [403.]

N O T Æ.

- * *Lex 19. Cod. de d. tit.* Inuogendæ autem huic, est *Lex 19. inf. de lustrali collat.*
 " Hinc supplenda iuscriptio *d. legis 19. inf. de lustr. coll.*
 " Malè Septimio *d. l. 19. & C. Iust.*
 " *Pro cursu equorum*, ita *C. Iust. malè.*
 " *Cursuales* equi Cassiodorus *4. var. 47.* competimus, *Cursuales* equos frequenti vsurpatione fatigari.
 " *Ex extrinsecum*, quomodo etiam habet *Codex Iust.* id est, extra ordinem.
 " *Curiales vel prouinciales* ita *Cod. Iust.* de quo mox.
 " Id est paraueredos.

C O M M E N T A R I V S.

DE PARAVEREDORVM exactio est hæc rursus Honorij constitutio (pariter vt duæ alia eiusdem, puta *lex 59. 63. sup.*) qua rursus vetat, & quidem per Africam Proconsula- rem (pariter vt *d. l. 63.*) paraueredos exigi à prouincialibus: cum satis sit ab iis conferri sollempni ratione (seu sollempni collatione & ordinariâ seu cano- nicâ) & pabula (*de quibus l. 60.*) & pecuniam pro equis *Cursualibus* non verò quidquam extrinsecus præterea extra ordinem exigi. Ergo animalia indebita seu paraueredos exigi vetat Imp. à prouincialibus occasio deceptionis Curialis: id est, per occasionem Curialium & deceptionis eorum. Vnde colligitur, Curiales in Africâ Proconsulari Mancipes Cursus publici fuisse; quod & de Ægypto te-

statur *lex 51. sup. de Galliis lex 35. supra*; Sed & alibi in defectum, *l. 26. sup.* Indèque iam apparet, quam malè hunc locum acceperit & interpola- rit Tribonianus: Quanquam duriuscula fateor sunt quæ sine legis continentur, ne, &c. *occasio*, inquit, *deceptionis curialis, animalia indebita præstare compellat.* Sed quæ huius sæculi stylo conueniunt, satis aperto sensu norari hîc, Curiales qui occasione curialis necessitatis miseros prouinciales deciperent, contulerent, ¶ Porro est hæc *lex* Honorij, pars Honorianæ constitutionis prolixioris: quâ is sollempnem collationum modum & rationem per Africam proconsularum stabiliri iuit: vt docet quoque *lex 19. inf. de lustrali collat.* quæ indè excep- ta, huic coassanda venit.

¶ De MANCIPIBVS per stationes singulas conlocandis.

LXV. *Idem AAA. Hadriano PP. ò."

DER stationes" singulas idoneos Mancipes volumus conlocari, amotis deinceps vsurpantium præsumptionibus, adteratur." Dat. I. v. Kalend. Mart. Rom. Honorio A. VI. & Aristeneto c o n s s. [404.]

N O T Æ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
 " *Hadrianus* sub Honorio PP. Italiz scilicet: an hunc Adrianum PP. duo extant Claudiani Epigrammata, primum ordine, & penultimum. De hoc plura in *Protop.*
 " In MS. malè, *præstationes*.
 " *Stationes* hîc & *l. 36. sup. & l. 1. sup. de Curiosis*: vnde & *Stationarij, l. 1. h. t. l. 18. de Curios. l. 2. sup. de Cohortal. l. 3. 1. inf. de Episcopis.*
 " *vt amotis, &c.*
 " *Vel cursus publicus* scilicet; quod *deò vè non* repetendum ex integrâ Honorij constitutione, vnde hoc *de Mancipes* excerptum est: vel *reponè, haud aduertantur*, stationes scil. vel, *ad re referatur.*
 " Romæ positus hoc anno Honorius, quod præter hanc legem, & alias nonnullas his Coss. *leges* docet Claudianus *pa- negyrico* in hunc ipsum factum Honorij Consularum.

C O M M E N T A R I V S.

DE MANCIPIBVS cursus publici est hæc Honorij Imp. constitutio: Per singulas scilicet stationes cursus publici Mancipes idoneos collocari

iubet: nempe quod ob defectum mancipum idoneorum per singulas stationes cursus publicus attritus fuisset, per vsurpationem multorum. Hinc & Mancipes

Mancipes locorum dicuntur: l. 24. sup. Stationarij, l. 1. sup. Regionibus præstituti, l. 8. infr. De Stationibus porro istis, seu mutationibus, dixi ad l. 1. & l. 36. sup. de Mancipibus: vide & l. 15. 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. sup. h. t. & l. 9. sup. de Curiosis. ¶ Alia verò ratio inducta in procuratoribus clabularij cursus à Valentiniano Sen. l. 23. sup. quâ locari ij iubentur per singulas mansones, vel longius: prout Præfectus prætorio procuracionem eorum aestimaverit porrigeendam.

¶ DUCIBVS eorumque Apparitoribus semel prouinciam ingressis & COHORTALINIS cursu publico vti prohibuitur.

LXVI. * Idem AAA. Anthemio PP. O.

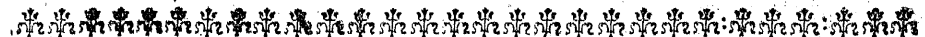
NEMO Ducum, ingressus semel prouinciam suam, postmodum itineribus faciendis cursu adque angariis ipse siue suum vtatur Officium, sed expeditionem militarem iumentis propriis exsequantur. ¶ De Cohortalinis etiam Officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens veredo vti conetur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cognoscant. ¶ Quod si quis Ducum, vel Apparitorum, vel Cohortalium, temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per singula animalia, quibus usus fuerit, singularum librarum auri inlacione multabitur. Dat. iv. Non. Aug. Const. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. C O N S S. [407.]

NOTÆ.

* Lex 20. Cod. Inst. eod. tit.
" Anthemius PP. Orientis scil. sub Arcadio vid. Prologogr.
" Ducis.

COMMENTARIVS.

DUCIBVS semel prouinciam suam ingressis (fuere enim Ducis prouinciarum, vt præter hanc l. docet lex vn. sup. de Comit. & Trib. Schol. leg. vlt. de Comitib. rei milit.) & Ducianis, seu Ducis Officialibus & Apparitoribus, itemque cohortalibus, id est, Rectoris prouinciarum Officialibus, per prouinciam suam discurrentibus, cursus publici vsurpandi potestatem adimit h. l. Arcadio Imp. Quod & ipsum iam de Ducibus constituerat l. 57. sup. De Cohortalibus fuit sup. peculiaris Titulus. Ex hac interim sanctione apparet à contrario, Ducis, Cursu publico in prouinciam suam seu sibi commendatam profectos.

DE TRACTORIIS ET

STATIUIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. LI.

PARATITLON.

TRACTORIÆ: Rubr. l. 1. 2. h. t. & l. 2. sup. de domesticis & protectoribus: l. 1. 1. sup. de desertorib. & l. 9. sup. de cursu publico, sunt epistolæ (Principis scil. seu Imperiales) quarum mentio d. l. 1. 1. sup. de desertorib. l. 2. & 4. infr. de Veteranis: l. 1. de testimoniali: l. 1. h. t. vel certe epistolarum Principis quandoque testimonialium partes tantum, vt in specie, l. 1. h. t. Quibus videlicet, seu per quas, exempli gratia, iis qui ex castrensibus muniis absoluti ad domum redibant post labores, d. l. 1. h. t. Veteranis item d. l. 1. 1. sup. de desertorib. (vnde & Tractoriæ in vniuersum pro epistolis dimissoriis, & testimonialibus, accipiuntur d. l. 1. 1.) Prosequutoribus animalium & equorum sacro vsui necessariorum, l. 1. h. t. Agentibus in rebus d. l. 7. sup. de cursu publ. filiis in sedibus constitutis d. l. 2. sup. de domesticis. præbebantur seu præberi iubebantur; deferrebar denique viaticum conficiendi itineris, l. 2. h. t. annonæ, d. l. 1. h. t. & d. l. 2. sup. de domesticis: præbitiones, d. l. 1. necessaria, l. 2. h. t. Sic, vt in Tractoriarum corpore, l. 2. h. t. STATIUA, de quibus Rubr. & l. 2. h. t. Solita, d. l. 2. adscriberentur

adscriberentur, dicit. l. 2. h. t. 2. Modusque debita præbitionis, d. l. 1. h. t. 3. Tempus seu dierum numerus, temporisque spatium, quo quis residere posset in quoquo loco, d. l. 2. h. t. 4. Sed & cursus publici modus. Vnde & redarum Tractoriæ quoque dicuntur d. l. 9. sup. de cursu publico, quæ aliàs Euectiones, vt proinde Tractoriarum vox in triplici significato efferatur hac Codice. Commertium porro Tractoriarum prohibitum erat, l. 1. h. t. De falsis Tractoriis, l. 1. 2. sup. de desertoribus.

I. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Rufinum P.P.

NEMINI ex his qui ex Castrensibus muniis absoluti ad domum redeunt post labores, Tractoria præbeatur, à Sacro separata iudicio: sed vnusquisque, in Epistulis nostris, quibus, ad aui reliqui testimonium, singulos sequimur, viaticum conficiendi itineris consequatur. Hanc igitur sanctionem Sinceritas Tua congruâ auctoritate custodiat: Ac si quando aliquis ex hoc genere hominum annonas poposcerit, Imperialibus literis suâ subscriptione subiectâ modum debita præbitionis inperiat. ¶ Sed ne quis, vt hæcenus factum est, quas superfluas impetrauerit, largiatur, aut vendat, ne quis ad quæstum de hac erogatione capiendum, vltius nomen opponat. Missa, sub die VII. Kal. Feb. Rom. Valentiniano & Valente AA. C O N S S.

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. Fortè.
" Valerius Rufinus integro nomine, qui Mamertino in Præfecturâ Prætoriana Italice successit, teste Ammiano Marcellino lib. 27. p. 369 & cui plures aliæ leges inscribuntur. vid. Prologogr.
" Vide Symmachum lib. 7. ep. 95.
" Castrensia muniis sunt Palatina, in Palatio obita.
" Absoluti, cum Senatoria si il. dignitate.
" Sacro, id est Principis sacrum iudicium, mox Epistola (Testimonialis scil.) & sine legis Imperiales literæ.
" Epistula: hæc sunt testimoniales: quæ à Principe emeritis castrensi militia dabantur, dimissoria ad aui reliqui testimonium (vt hæc l. dicitur) Earum mentio fit l. 2. sup. de veteranis & l. 4. eod. tit. vbi emerite missionis Epistolæ vocantur: & l. 1. 1. sup. de desertorib. & l. 1. de Testimoniali ex-Tribunis.
" Prosequimur.
" Viaticum conficiendi itineris, est Tractoria.
" Annona: supra, Tractoria.
" Testimonialibus, dimissoriis.
" Negotias.
" Tractorias, seu annonas.
" Nec quis.
" q. alterius.
" Missa, vid. Prolegomenâ.
" q. AA. 11. id est A. D. 368. dixi ad l. 1. inf. quibus equorum vsus concessus est, vel neq.

COMMENTARIVS.

RIVSQVAM singulas huius tituli leges illustrato, de TRACTORIIS in vniuersum videntur: præter ea quæ iam in Paratitlon conieciimus: conquirendaque ea omnia quæ de his occurrunt, tum apud profanos Scriptores, tum in scriptis & Scriptoris Ecclesiasticis. Igitur antiquissima omnium Tractoriarum, (quas Cursuales vocare libet) mentio mihi occurrit, in Constantini M. epistolâ, ad Ablanum P.P. (cui plures alioquin hac Codice inscribuntur constitutiones, cuiusque etiam meminit Eusebius, in Adesio p. 40. & 44. 47. Synesius ep. 61. Zosimus lib. 2. p. 692. & Hieronymus Chronic.) quam Pithæus extulit, quæque hodie præfigitur Actis Concilij Arelatenfis primi: Datâ, inquit, euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare: & inde nihilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas TRACTORIAS tribuas, vt ipsi ad supradictum locum intra diem Kalendarum Augustinum possint pervenire. Vbi vides Tractorias pro euectione Cursus publici accipi. Quare & mox Constantinus, in l. 9. sup. de Cursu publ. memorat Tractorias redarum; Symmachus, sub Honorio Imp. Equorum Tractorias lib. 9. ep. 23. ad Vincentium, (Præfectum Prætorio scilicet Galliarum) Oro præterea, vt Equorum Tractorias, quas vir Illustris Theodorus Tom. I.

dorm [P.P. Galliarum] emisit, confirmationem per epistolam præstes, ne mutato Indice beneficij leuiscas auctoritas. Quo loco Gutherius de off. domus Aug. l. 3. c. 15. p. 515. malè Vincentium Comitem S. L. accipit, neque loci illius sensum percepit. Quid enim ibi faciat Comes S. L. Et verò loci illius sensus hic est: Theodorus P.P. Galliarum (de quâ eius dignitate fidem facit quoque Claudianus panegyrico in eius Consulatum, A. 399. p. 169. 6.) Symmachi hominibus ad equos emendos in Hispanias missis Tractorias seu Euectiones equorum concesserat, mox idem Præfecturâ decesserat, successore Vincentio P.P. Galliarum (de quâ Vincentij Præfecturâ Prætorianâ Galliarum dixi ad l. 58. & 61. sup. tit. prox. quæ & ipsæ Vincentio huic inscribuntur, & de Cursu publico pariter agunt, ac nominatim postrema de Euectionibus) Quare veritus Symmachus, ne mutato ita Indice, seu Præfecto P. beneficium illarum Tractoriarum à decessore indultarum euanesceret, confirmationem eius beneficij à Vincentio successore postulauit.

Verum ad rem: Ergo Tractoriarum appellatio primâ & antiquissima, & in Iure quidem vsurpata eo significato, quo dixi, pro Euectione Cursus publici. Quo ipso sensu hac titulo vsurpatur à Theodosio M. l. 2. h. t. Quo sensu etiam Eustachius

thius περὶ ῥωμαίων ὑπερμαχῶν Τρακτορίας interpretatur, κελύσεις αἱ ἐπὶ τῶν ἐπαρχῶν πρεσβυτέρων ζῶων ὑπερμαχῶν γενόμεναι: & Glossæ Nomicæ, κελύσεις ἐπαρχῶν ἢ καὶ κομμένων, ἢτοι οὐδὲν πλεὶν ἢ ῥωμαίων ζῶων.

Denique Traкторia, pro diplomate & euectione cursus publici, quæ datæ ad cursum publicum perficiendum, siue à Principe siue à Præfecto Prætorio, siue ij à Principe enocarentur, siue à Principe recederent: aliisque singulari beneficio ad iter aliquod emetiendum; à Traктору videlicet, & ad emetiendos terrarum Tractus ita dictæ, pour tirer pair: quomodo & cursualem Traктору dixit Cassiodorus 4. variat. 47. Et hoc quidem Traкторiarum corpus fuit, vt loquitur lex 2. h. 1. Atenim his Traкторiis, seu huic corpori Traкторiarum, siue eæ à Principe concederentur, non quidem Princeps ipse, verum Præfectus Prætorio subscriptione suâ annonarum præbendarum modum nonnullis addebat, vt docet dicta lex 1. h. 1. siue eæ à P. P. ad Comitatum proficiscentibus præberentur, modò statina solita addita, modò etiam cum necessariis, præfinito dierum numero, quæ & ipsæ Traкторiæ dictæ sunt, l. 1. h. 1. & l. 2. sup. de domesticis. Quæ secunda iam Traкторiarum species est, Annoniarum scilicet. Quod qui non rectè distinguunt, Traкторiis Principis viaticum consiciendi itineris comprehensum fuisse tradunt. Huiusmodi verò Traкторia est illa Petro-nij Probiani P. P. ad Domitium Celsum Vicarium Africæ.

Tertiam adhuc Traкторiarum significationem in iure reperio, Dimissoriarum, pro Epistolis dimissoriis, & testimonialibus militum, vt l. 11. sup. de desertorib. Et ita quidem in Principum constitutionibus, & Scriptoribus illius æui profanis Traкторiarum vox accipienda est. Hoc exemplo, quod Franciscus Bernordinus Ferrarius, lib. 2. de Eccl. Epistol. c. 1. rectè obseruauit, Traкторiarum nomen ab Imperio ad Ecclesiam translatum est. Et quidem, vt comperio, duplici significato.

Iam enim (quæ quidem Quarta in vniuersum Traкторiarum, quas Synodicas appellare licet, appellatio noranda est) apud Patres & in Conciliis, Traкторia pro Euocatione, & Synodalibus epistolis, quibus Concilium à Primatu indicebatur, Episcopique ad Synodum ab eo enocabantur, vsurpata. Nempe & ipsæ ad emetiendos terrarum tractus: Quæ causâ Interpres Græcus Codicis Africanus, Traкторiam οὐδὲν κελύ vertit, non semel. Hoc sensu Traкторiæ vsurpantur in Conciliis Africanis, Codice Africano, Concilio Carthaginensi 6. A. D. 401. c. 76. & Carthagin. 7. A. D. 403. c. 90. p. 234. 237. in Concilio Teleptensi, tomo 1. Conciliorum: ab Augustino lib. post collat. contra Donatistas, cap. 24. & apud Victorinum Numidiæ Primatem agentem non semel, p. 217. & enarratione in Psalm....

Circa has verò Traкторias tria notanda sunt. Primò, non fuisse has Traкторias singulares, seu ad singulares Episcopos emissas, verum omnium nomina qui ad Concilium vocarentur, vnâ Traкторiâ comprehensa fuisse, seruato ordinationis cuiusque tempore, vt ex dictâ Augustini epistolâ liquet.

Secundò, notandum, Episcopos ad Concilium vocatos, si venire non possent, suas excusationes huic Traкторiis subscribere oportuisse, vt docet d. c. 76. quod etiam insertum est capitularium Caroli M. seu Ansegisi lib. 7. c. 20. & distict. 18. cap. placuit 11. Error enim est nonnullorum, qui Traкторias dictas scribunt Epistolas prinatim ab Episcopis scriptas, quibus sese excusarent. Rursum error est viri docti lib. 2. Ecc. ep. c. 2. qui has excusationum allegationes Traкторias dictas autumat: in errorem inductus, ex corrupta Traкторiarum voce,

quæ alicubi in Traкторias migrant.

Neque dubito (quod Tertium circa has Traкторias notandum) euocatis ita Episcopis per Traкторias, Episcopos à fidelibus benignè exceptos. Quod tamen neque ex Constantini ep. ad Ablatium, neque ex alterâ ad Chrestum vlllo modo colligi potest (quod nonnulli putabant) Multo minùs id Traкторiâ comprehensum nominatum fuisse, vt Christianâ charitate fonerentur, ex vlllo adhuc loco probatur.

Sed & altero quoque sensu (quæ Quinta Traкторiarum appellatio est, quas Denunciatorias appellare licet) in Ecclesia Traкторiæ acceptæ pro publicâ denunciatione quoquò missæ, hunc vel illum excommunicatum esse, aut damnatum, ac propterea ab eius communione abstinentum: Et ita quidem Augustinus vsurpat, conc. 2. in Psalm. 36. & ep. 162. quibus etiam locis perperam Traкторiorum nomen in Traкторias migravit. Quare nullæ iam Traкторiæ Epistolæ, quas triplicis generis Ferrarius constatuebat.

Medio deinceps æuo, Traкторiæ dictæ, sexto iam significato, Epistolæ seu literæ, quas Mansionaticas dicere licet, quæ dabantur missis à Principe vel ab eo euocatis, quibus neque cursus publicus iam concedebatur, neque annonarum modus ab alio Iudice addendus mandabatur, verum rectè mansionaticum, & prinatæ (vt loquebantur) seu annonarum & specierum cellariensium modus ex publico præbendus his commeanibus designabatur. Quosensu Traкторiarum vox apud Francos medijs æui Scriptoribus accipitur, veluti Capitularium lib. 4. c. 30. 69. item in legibus Longobardicis, apud Lupum ep. 63. Agobardum, de insol. Iudæorum, p. 58. Quarum formulam & quidem Legatoris (id est, Legatis,) datarum exhibet Marculphus lib. 1. formul. 11. vbi doctè, plura ex eo æuo, V. CL. Birgronius, vt & Lindebrogius in Glossar. Legum Barbararum: Dispensa vocatur missorum Dominicorum, capitularium lib. 4. c. 73.

Tandem ad exemplum harum postremarum Traкторiarum (non illarum Ecclesiasticarum, quod putant Ferrarius) Concilium Parisiense, quod Meldense dicitur, cap. 11. à Rege petiisse comperio, vt singulis Episcopis auctoritatem tribueret Iudicium ciuiliu auxiliu implorandi, ad ministeriu diuini peragendum.

Nunc de huius legis sententiâ. Valentinianus Sen. TRACTORIARVM Annoniarum, (de quibus supra primo loco actum) quas Castrensibus, id est, Palatinis muniis soluti domumque redeuntibus, referebant, abusu hâc l. occurrit; ne videlicet, falso titulo Traкторiæ ab his impetrarentur, aut circumferrentur: vel etiam, vt ne superflua ex quibus quæstum postea facerent. Ad hos quippe duos fines referenda est huius leg. sanctio, quæ duobus etiam capitibus constat.

Primò, de forma earum agitur. Multi scilicet ex his, quos dixi, falso titulo Annonarum Traкторias à Præfectis Prætorio impetrabant, vel tanquam ab his impetratas falso circumferrebant. Igitur ad obreptionis & falsi tatis materiam præcedendam, Valentinianus h. l. statuit, vt ne Præfectus Prætorio Traкторiarum præbeat annonarum, seu viaticum consiciendi itineris (nam ita definitur h. l. hæ Traкторiæ annonariæ) separatam, seu separata chartâ, ab Epistolis Testimonialibus seu dimissoriis; quas Princeps dabat Castrensibus muniis absolutis, domumque redeuntibus, quibusque ad reliqui æui testimoniu singulos ex his prosequatur. Verum, vt in eadem charta Traкторiam præbeat, subscriptione videlicet suâ, seu annonarum Traкторiâ literis Principis subiectâ, vt ita

ita appareat, non nisi merenti, cuique Princeps factum veller, datam Traкторiam annonariam. Ita sanè quoque Modestinus, l. eos, §. vlt. n. de falsis: agit de pœna eius qui falso diplomate vias commouit. Ita quoque Honorius l. 11. sup. de desertoribus, Prominciarum Iudices sollicitè cautione disquirere iubet, ne sub falsarum Traкторiarum nomine desertores desertionis suæ crimen defendere moliantur, ne suppositis aut commentitijs epistulis euadendi habeant facultatem: vbi Traкторiarum appellationem alio significato, sed tamen proximo, accipiendam docui, pro Epistolis videlicet Dimissoriis: de quibus alioquin hâc ipsâ lege etiam agitur.

Ex hoc priore interim legis huic capite varia discere licet. Primò, castrensiu (id est, Palatinis, nam ita hæc vox accipienda est) muniis absolutis, domumque redeuntibus epistolis Principis testimonialibus muniti solitis; quibus Princeps eos ad æui reliqui testimonium prosequatur: de quibus Testimonialibus suo titulo.

Secundò notandum hos proficiscentes, seu domum redeuntibus Annonarum & Euectionum adiectione cummulatos, id est, Testimonialibus Principis, Annonarum & Euectionum ius modumque

adiectionem subscriptione P. P. Quod & ipsum egregiè ostendit Symmachus; lib. 7. ep. ad Longinianum Comitem S. L. 95. Dignum esse prædico, qui nostro Ordini [id est, Senatorio] cupuletur. Sed adiuuanda est ei prærogativa MILITARIÆ [Palatinæ] vt beneficio Allectionis utatur. His quippe tantum muniis [Senatoria] relaxari Diuina constituta voluerunt, quos CASTRENSIS honor illuminat: si igitur & hoc insigno detuleris, quod ANNONARVM & EUECTIONVM cumulet adiectione, prono cursu in Consulatus legatur. Vbi vides quoque eandem Castrensiu appellationem pro Palatinis occurrere: eandemque Annonarum mentionem & Euectionum in effectu. Et hæc quidem de primo huius legis capite.

Secundo capite Valentinianus COMMERCIO Traкторiarum annonariarum interdicit: id est, vt ne cuiquam liceat Traкторias seu annonas sibi concessas alteri elargiri, aut vendere: denique necessitati cuiusque seruire Traкторias iubet, non verò superfluis vendi, & ex his quæstum fieri, alterius nomine appposito. Quæ & ipsa mens fuit circa Euectiones curius publici Constantino M. l. 4. sup. de cursu publ. & Theodosio M. l. 41. eod. tit. putâ vt commercio earum interdictum esset.

11. * Imppp. THEODOSIUS, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P.P.

RTRACTORIÆ cum Statiuis solitiu, bidui tantummodò tempus accipiant: Nulli vero penitus cum necessariis, præbeantur, nisi his tantummodò, qui animalia atque equos sacro vsui necessarios profectantur: ita tamen vt his dimissis, in Traкторiarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adscribatur: vt nullis ultra hoc temporis spatium ad residendum in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. vii. Kalend. Septemb. Constantinop. Arcadio A. 11. & Rufino CONS. S. [392.]

NOTÆ.

- * Lex vn Cod. eod. tit.
* Orientis: de quo vide Prosopograph.
* Traкторia sunt Euectiones: de quo significato Traкторiarum, ad leg. sup.
* Foud, solis: sed nil nuro.
* Sibi personis, additum Cod Inst. de quo mox.
* Saero, id est, Principis: vt le Gloss. Theodof.
* Prosequuntur: De Prosequutoribus horum animalium dixi ad l. 1. & 2. infr. ne opera à conlatioribus.
* Dimittendi vox hæc propria: v. similia in Gloss. Theod.
* Ad residendum: vnde & Resides.
* Et applicitum fuerit.

COMMENTARIUS.

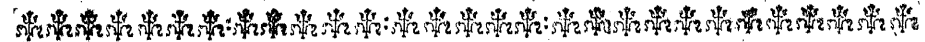
DE TRACTORIARVM, id est, Euectionum Cursus publici vnâ cum statiuis vel necessariis annonis, modò, est hæc Theodosij M. Constitutio; quæ scilicet à Præfecto Prætorio dabatur ad Comitatum Principis proficiscentibus. Idque duplici sine, tam ne diu nimis illi in itinere hæterent, tum ne fiscum annonis onerarent. Vbi primò notanda venit duplex Traкторiarum forma seu species. Nempe Traкторiæ dabantur proficiscentibus ad Comitatum Principis, vel eam Statiuis solitis solisque, vel cum necessariis: Et sic statina solita vel sola hîc necessariis opponuntur. Statina sunt consistendi & residendi, interquiescendi, pausandi loca, spatiaque: Statina, siue Statiua (nam ita promiscue appellantur) nudam interquiescendi, consistendi licentiam continebant. Meminit horum Lamprius in Alex. Seuero: Deinde per ordinem mansiones, deinde STATIVA, deinde vbi annona esset accipienda.

Ammianus Marcellinus lib. 10. p. 173. Hocque anagore impliciti in STATIVA SOLITA recesserunt. Ambrusius sermone 5. in Psalm. 118. Non deficit qui Imperatorem sequitur suum: moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod sibi vile, sed quod omnibus possibile considerat: ideo & STATIVAS ordinat, triano ambulat exercitus, quarto requiescit die: eliguntur ciuitates in quibus triduum quariandum & plures interponuntur dies, &c. & ita sine labore conscitur iter, &c. Et mox: Sicubi vult requiescere exercitum suum, non ignobilem vicum, non commearibus indigentem, non arenosa & nuda gignentem sed, urbem edificis nobilem, refectam & uberem copiarum, aut agrum amonum & virentem pascuis, aut nemorosa & campestris STATIVIS opportuna decernit. Egesippus lib. 4. c. vlt. duobus Statiuarum [al. Statiuorum] gratia. Pelusij transactis diebus: A Statiuis his Statina requies Symmacho lib. 3. ep. 83. Ergo Statina hic & solita qui-

dem, Necessariis opponuntur; & sic Tractoriarum cum Statuis, Tractoriis cum Necessariis. *Necessaria* hic non sunt ministeria & angariae, quod *Codici Iustiniani* Interpretes voluit, & voluit ipse etiam Tribonianus: sed sunt, quae Graecis *ἀνάγκη* seu, victus, annona, copia; Paulinus in *vita Ambrosii*: *cui non minimum solatij Sacerdos praebruit, dando sumptus, vel alia quae evant NECESSARIA.* Glossa Cyrelli *ἀνάγκη τὰ ἀνάγκη, hacopia.* Quae cum ita sint, apparet quam male haec *lex* à Triboniano interpolata hodie à *Codici Iustiniani* Interpretibus accipiatur. Nunc de ipsa *legis* sententia.

¶ Duo *huius legis* capita constitui possunt. Primum canetur, Rectorem Provinciae ad Comitatum proficiscentibus, resque fiscales transferentibus, Tractorias cum Statuis solitis in commune quidem dare posse; Tractorias vero cum necessariis, id est, cum annonis, iis tantum qui animalia & equos Principis usibus necessarios prosequuntur: De quibus animalium Prosectoribus est quoque *lex 2. inf. Ne opera à Collatoribus: & lex 2. inf. de venat. ferarum*: Id quod datum hoc auro voluptatibus Principum.

Secundum caput est, quanti temporis, seu quot dierum Euectiones cum Statuis, quot cum Necessariis, proficiscentibus ad Principem Praefectorum Praetorio dare possent, ne alioquin nimiam moram utilitates publicae negligerentur, vel fiscus grauareretur. Statua scilicet solita non nisi bidui tempus accipere vult; quomodo & superiore Egestippi loco *bidui statua* indicantur. Cum *Necessariis* vero prosecutionibus non nisi quinque dierum; ita quidem etiam ut id in Tractoriarum corpore nominatim adscriberentur. Hoc scilicet tempus Prosectoribus illis praestitutum, ne diuturniorem moram agerent in Statuis vel Mansionibus, ultra quod residere ibi non poterant. Ita sane quoque postea Theodosius Iun. in *l. 2. inf. de venat. ferarum*, transductioni ferarum deputatos, cum bestis ad Comitatum missos, non plusquam septem diebus intra Civitates residere voluit. Non omnino similis ratio *legis 2. inf. de Legatis*, qua vetantur Legati ad Gentem Axumitarum & Homeritarum ire iussi, ultra anni temporis spatia Alexandriae demorari, alioquin annonariis alimoniis privandi: de cuius rei sensu, nos ad *eam leg.*

DE DIVERSIS OFFICIIS
ET APPARITORIBVS ET PROBATORIIS
EORVM.

TITVLVS VII.
XII. COD. IVST. LIX.

Addantur & Tituli peculiare à *Cod. Iustinian.* puta *Tit. 52. 53. 54. 55. 56.*
Addantur & Tituli 4 priores *sup. hoc libro.*

PARATITLON.

DE OFFICIIS, (ut vocantur *Rubr. & l. 1. 2. 3. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. h. t.* & passim *hoc Codice*, quae & *Obsequia* dicuntur, *l. 1. 2.*) diversis, *Rubr. & l. 2. 3.* id est, vniuersis, *l. 7.* agitur *hoc titulo*, (quod pertinent etiam quatuor ex priores *huius libri* Tituli, id est de Officialibus, *l. 2. 3. 4. 6. 13. 14. h. t.* seu Apparitoribus, *Rubr. & l. 13. 19. 20. h. t.* (vnde & Apparitionis obsequia, dicitur *l. 15. h. t.* & Apparitio propria, *l. 16. h. t.*) qui scilicet parebant Iudicibus, *l. 13.* qui etiam militare dicti, *l. 18.* (vnde & *Militia* de eorum officio dicitur, *l. 2. 3. 5. 10. 10. 13. 16. 20. h. t.*) iidemque & cohortales, *l. 4.* de quibus *sup. tit. 4. huius libri.*

¶ Memorantur vero *hoc titulo* diversi seu varij Officiales, quorumlibet Iudicum, *l. 19.* ciuilium, *l. 19.* (militarium) Illustrium seu Eminentium Potestatum, *l. 16.* Spectabilium, Clarissimorum veluti. Primum Praefectorum Praetorio, *l. 7. 8. 9. 10. 11. 19. h. t.* (qui *Praefectiani* dicuntur, *l. 19. & l. vn. inf. ne Praefectiani*:) & in his Cornicularij eorum, *d. l. 8. 9.* Secundò, Praefectorum Urbis, *l. 6. 16. 22.* Tertio, Magistrorum Equitum & Peditum, *l. vn. sup. tit. 5. & l. 4. 5. h. t. & l. 6. inf. de Susceptorib.* & in his Clabularij eorum, *d. l. 5.* Quarto, Comitum Sacrarum largitionum (qui Largitionales Comitatenfes dicuntur, *l. 6.*) & rerum priuararum, *d. l. 6.* de quibus *lib. 6. tit. peculiari, de Palatinis S. L. & tit. pr. Quintò Proconsulis Asiae, l. 21.* Sextò, Comitum Orientis, *d. l. 21.* Septimò, Praefecti Augustalis, *l. 21.* Octauò, Vicariorum Praefectorum. *l. 6. 11. 16. 21.* Nonò Ordinariorum Iudicum, *l. 9.* id est Rectorum prouinciarum, *l. 11.* Praesidum, *l. 12.* (qui & Praesidentes dicuntur, *l. 13.*) Decimò, Comitum Thesaurorum, *l. 14.* (à quo Officiales eius Thesaurifens dicuntur, *l. vlt. h. t.*)

¶ Horum

¶ Horum officialium varij ordines fuere, *l. 1. h. t.* seu gradus, *l. 10.* Inter hos summò loco erat Princeps: de quo *sup. tit. de Cohortilib. Principibus*, &c. Memorantur inter hos *hoc titulo* hi; Primò *Cornicularij*, & quidem Praefectorum Praetorio, *l. 8. & 9. h. t.* (de quibus *sup. tit. 4.*) Secundò, *Chartularij*, & nominatim Magistro Equitum & Peditum, *l. 5.* Tertio *Ratiociniis* & chartis obnoxij in officio Praefectorum Praetorio, Vicariorum, Rectorum prouinciarum, *l. 11.* Quarto *Scriniarij*, *l. 14.* de quibus *sup. tit. 1.* & in his *Scriniarij* Comitum Thesaurorum, *l. 14.* Quintò, exceptores, *l. 17.* de quibus *sup. tit. 1.*

¶ Hi vel sponte initiati, vel maiorum suorum consortio retinebantur, *l. 16.* vel denique probabantur seu eligebantur. Quae probatio, electio non à Praefecto Praetorio fiebat, verum à Principe ipso, *l. 1. 7. 21. 22. 23. h. t.* probatorià è sacris *scriniis Rubr. h. t. & d. l. 21. 22. 23.* quemadmodum Promotio seu prouectio quae & ipsa etiam non à Iudicibus fiebat, *l. 7.* ¶ In promotionibus haec regula erat, ut primus in officio esset, qui prior fuisset promotus, *l. 1. h. t.* Examen sanè, seu recens Officialium à Praefecto Praetorio fiebat, *l. 19.* in tantum ut distinctus vel solutus militiam repetere non posset, *l. 18. 20.*

¶ Officia his varia imposita. Primò. Ad stationes agendas destinati, *l. 12.* Secundò, cursus publici sollicitudo his iniuncta, *l. 7.* de quo *sup. tit. de Cursu publico* (qui non alià ratione huic de Officialibus tractari insertus est.) Tertio Mancipatus, *l. 9. & 19.* Quarto, exactio munus: de quo vide *infra. tit. de Exsecutoribus & Exactioibus.* Quintò, susceptionis, *l. 8. h. t. l. 70. inf. de Decur. l. 7. inf. de susceptorib.* Sextò primipili passus, *l. 6. h. t. l. 18. sup. de cursu publ.*

¶ Perpetuò autem eà militiam tenebantur, neque eà liberari poterant regulariter ante expleta omnia munia: (quam tamen variis rationibus saepe euitare conabantur:) non Epistolis ex Protectoribus, *l. 2. 3. 9.* non militiam armatam, *l. 12. 13. 19.* non Praepositum castris ac militum, *l. 11.* non alià militiam, *l. 14.* non Palatinam, non Agentum in rebus officio, *l. 16. 19.* non scholari militia, *l. 9. inf.* non ordine aliquo indebito, *l. 15.* non alio quocunque ordine aut tempore, nisi quinquennio maiore, *l. 15.* Sed & filij eorum officiali militia tenebantur, *l. 19. in fin.* Sanè qui *Cornicularij* honore perfuncti erant, vel purpuram Principis adorant, & inter Protectores Domesticos, vel Scholares militabant, ad muneris functionem & necessitates mancipatus non constringebantur, *l. 9. h. t.*

¶ Priuilegia his nonnulla vniuersa data: Primò, certorum annorum militia inter Officiales, curiali nexu liberabantur, puta quandoque viginti quinque annorum militiam, modò decem tantum annorum, *l. 5. & 6.* Secundò, ad adorandam purpuram Principis certo numero quodam singulis annis admittebantur, puta cohortales [Praefecti Praetorio] & Officiales Magistrorum Equitum & Peditum, qui omnibus expeditionibus adfuisent, *l. 4.* Cornicularij nominatim Praefecti Praetorio post Corniculos transactos vnà cum immunitate à muneribus, *l. 8. & 9.* ¶ *Pana* tandem Euerforis, & qui semel rationes turbasset, & eius qui militiam semel solutus fuisset, haec erat, ut repetere militiam vetaretur: *l. 14. & 15. h. t.* ¶ De lucris officiorum, erit *infra. tit. 9.* de concussionibus apparitorum, *tit. 10.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Versennium Fortunatum
Consularem" Aquarum.

Promotionis ordo custodiendus est, ut primus in Officio" sit, qui prior fuerit in consequendo beneficio Principali. Dat. v. 111. Id. Mart. Thessalonicae", Constantino A. IV. & Licinio IV. C O N S S. [315.]

NOTÆ.

* Aest haec *lex* à *Cod. Iust.* Concordat eiusdem Constantini *lex 1. & 2. sup. de Numerariis.*
¶ De *Consulari Aquarum Roma*, dicam plenè ad *l. 1. inf. de Aquiductu, lib. 15.* quae & ipsa inscribitur *Maximiliano Consulari Aquarum.*
¶ *Officium Consularis Aquarum* nota, cuius etiam mentio fit, *d. l. 1.* & de quo mox plura.
¶ In Macedonia (vbi Thessalonica) constitit hoc tempore Constantinus M. vtpote quae ei iam cecidisset, pace cum Licinio iniit: teste *Zosimo lib. 2. pag. 678. & 679. & Sozomeno lib. 1. cap. 2. & 7.*

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS ORDINE inter Officiales ac nominatim Consularis aquarum Romae, est haec *lex* Constantini M. ut & eiusdem dicitur alia, puta *lex 1. & 2. sup. de Numerariis.* Nempe cum de ordine inter Officiales in quadam facti specie quaereret, fortè cum de promotione ageretur, seu de promotionis solemnitate, & posterius promoti nonnulli *reparata* praesertim affectarent, quacumque tandem ratione, Constantinus rescripsit, promotionis ordinem custodiendum,

diendum, eumque priorem esse debere in officio qui prior etiam fuerit promotus, beneficio Principali. Prior tempore scilicet in omnibus corporibus & collegiis, iure quoque & gradu potior est. Denique hæc omnium Corporum lex est, ut promotionis ordo in eo seruetur: de quo *sup. lib. 6.* non vno loco; & nos plenè, in *Diatriba, de præcedentiâ, cap. 3. ib. 18.*

Est autem hæc lex propriè de officio Consularis Aquarum Romæ (de quo Consulari dixi ad *l. 1. inf. de Aqueductu*, quæ & ipsa pariter ut hæc Consulari Aquarum inscribitur) Officium scilicet suum peculiare habuit Consularis Aquarum, cuius officij sit quoque mentio, *d. l. 1.* quod scilicet tuedis aquis & aqueductibus incumbebat. Quale hæc tempore Officium istud fuerit, id est, quo genere & numero hominum constaret, nemo docet. Sanè Frontinus testatur, olim quo tempore aquarum tutela locari solita erat, postquam Redemptoribus necessitatem certum numerum circa ductus extra urbem, & certum in vrbe numerum ferutorum opificum habendi, & ita quidem ut nomina quoque eorum quos habituri erant in ministerio per quasque regiones in tabulas publicas deferrent. Mox scribit, Agrippam familiam propriam habuisse quæ aquarum ductus tueretur, atque castella & Ductus. Ex Senatusconsulto sub Augusto Imp.

Aquarum Præfectum extra urbem lictores binos habuisse, seruos publicos ternos, architectos singulos, scribas, librarios, accensos præconisque totidem quot habebant hi, per quos frumentum plebi dabatur. Cùm autem in Urbem eius rei causâ aliquid ageret, cæteris apparitoribus iisdem præterquam licitoribus, vsum. Cæterum quibus apparitoribus vñus esset, eos diebus decem proximis ad ærarium deferret. Tandem suis temporibus sub Neruâ familiam & ministeria Curatoris aquarum ita describit: *Familia*, inquit, *sunt duæ, altera publica, altera Casaria. Publica antiquior quàm ab Agrippa Augusto relictam & ab eo publicatam diximus: habet homines circiter cccxl. Casaria familia, quam Claudius cum aquas in urbem perduceret constituit, numerus est cccclx. vtraque autem familia in aliquot ministeriarum species dividitur villicos: Castellarios, Curatores, Silicarios, Teçtores, aliosque Opifices. Ex his aliquot extra urbem esse oportet ad ea quæ non sunt magna molitionis. Verùm hæc non ad officium Curatoris Aquarum pertinent, verùm ministerium & opifices spectant: vñico illo excepto, quod ex Senatusconsulto Augusto memorat.*

Secundò, de Officialibus Consularis Aquarum notandum, eos beneficio Principis promotos, quæ parte & beneficio vox propria fuit: de quo iam *alibi*, & in *Glossario*.

II. *Idem A." ad Philippum PEP."

OFFICIALIS, quos ex diuersis officiis ex Protectoribus epistulas impetrasse consiterit, pristina reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas Nou. Arelato Constantino A. V. II. & Constantio Cæsare CONS S.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Concordat huic omnino lex prox. 3.
- ** Imò CONSTANTIO hanc legem adscribendam, mox ostendam.
- ** De hoc Philippo Præfecto Prætorio dico plenè in *Profopogr.*
- ** De hac subscriptione mox.

III. *Imp. Constantius" A. ad Syluanum" Comitem & Magistrum militiæ. Post alia.

DIUERSI Officiales diuersorum Officiorum, qui ex Protectoribus epistulas meruerunt, Officiis pristinis militiæque reddantur, nec opponant quæsitæ sibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kalend. Iun. Sirmi", Limenio & Catulino CONS S. [349.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem huic. *lex 2. sup. de re militari.* Et concordat huic, *lex 2. sup. b. t.*
- ** CONSTANTIO hæc lex tribuenda est, ut docui ad *d. l. 2. de re militari.*
- ** *Syluanus* hic ille est, de quo in gestis anni D. 355. tam multa Ammianus Marcellinus *lib. 15. à p. 42.* (de quo etiam Hieronymus *Chronico A. D. ...*) quem pedetris militiæ Reclotem vocat *d. p. 42. & 45.* cùm tamen *d. l. 2. sup. de re milit.* dicatur *Comes & Magister Equitum & Peditum*, vbi plura.
- ** *Diuersorum*, pro quorumcunque: vid. *Gloss. Theod.*
- ** *Sirmi* Constantius hoc tempore constitit: quò referendus est Libanij locus in *Basiliensib.*, p. 71.

COMMENTARIUS.

PROTECTORIS dignitate à Principe impetratâ Officiales quorumcunque officiorum seu iudicium, officio liberari non posse definiunt his duabus *legibus* Imperatores; eaque non obstant, officio suo pristinoque restitui eos iubent: ut & Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* De huiusmodi Epistolis seu Testimonialibus, ex Protectoribus fuit iam

suprà, titulus 21. lib. 7. vbi plenè dixi, etiam ex Symmacho *lib. 3. ep. 7.* Paulino *ep. ad religiosum militem*. Nempe Veteranis cum Testimoniales emeriti laboris dantur, simul ferè Protectorum dignitas pro præmio conferebatur: quæ magna vtrique dignitas fuit, suaque & singularia præmia ei *ævisque* habuit: de quo *lib. 6. sup. tit. de Domesticis & Protectoribus*.

Horibus: & inter cætera, ut à fordidis & extraordinariis muneribus excusarentur, itemque à verberibus *l. 153. inf. de Decurionib. l. 5. sup. de Veteranis: l. 2. Cod. de excus. muner.* Negotiantes item magna immunitate fruebantur, *l. 8. sup. de Veteranis: l. 7. 14. inf. de lustrati collat. l. 3. sup. de Testimonial.* In criminibus etiam præscriptionem fori Prætoriani habebant, *l. 5. sup. de Veteran.* & à tironum collatione immunes erant, *l. 18. sup. de Tironib. l. vlt. sup. de Veteranis.* Itaque certatim quique eam dignitatem Protectoriam ambiabant, non iam Veterani; verùm Tirones quoque aliud, *l. 12. sup. de Veteran.* aliis item, Corporibus illigati quali, ad nexum conditionis suæ euitandum: veluti Decuriones, *l. 45. 153. 156. inf. de Decurionib. l. 1. 2. 3. d. 2. de Testimonialib. ex-Trib. & protector. Collegiati, d. l. 3. sup. de Testimonial. Negotiatores, d. l. 3. Officiales, his duabus legib. & d. l. 3.* Quibus dignitatem eam nec quicquam ferè prodesse voluerunt Imperatores: Et in his Constantius Imp. *l. 3. b. t.* is enim eius *legis* auctor est, ut docui iam ad *l. 2. sup. de re militari*: (quæ ex eadem Constitutione desum-

pta, huic nostræ coassanda venit: Quæ quidem constitutione id agit Constantius, ut quemadmodum Officiales militiæ, & militaris dignitatis obtentu officium deserere noller, *b. l.* ita vice versa à militibus militiam deserere quocunque obtentu quæ sententia est *d. l. 2.* Constantij eadem mens, est, *l. 2.* Is enim eius Auctor est, tum argumento *Philippi Præfecti Prætorio* in Inscriptione, tum subscripti loci, *Arelato*; sic quidem ut ea referenda videatur ad *Constantinum v. 1. & Constantem Cæs. 11.* coss. id est, ad A. D. 353. quo sanè tempore Constantius Arelate fuit, ut testatur Athanas. ad *solit. vit. ag. p. 641.* & Am. Marcell. *lib. 14. p. 9. & 25.* Nisi potius eam referendam putemus ad A. D. 346. In id enim ferè tempus incidit *Philippi Præfectura*: certè eo anno 346 data ad eum *lex 1. inf. ne collationis translatio*: Cui tamen oblatet subscriptio, *Dat. Arelato*: nam eo anno 346. Constantius Imper. non in Gallia fuit, verùm in Oriente: Et sic, ut dixi, referenda fuerit ad A. D. 353. Verùm de hac *Philippi Præfecturâ* plenè dico in *Profopogr.*

IV. *Idem A. ad vv. cc." PF. P. Post alia.

DE COHORTALIBUS, adque Magistrorum equitum & peditum Officialibus, iubemus, ut minimè de cetero ad adorandam purpuram nostram veniant, nisi si sub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adfuerint. Dat. Prid. Id. Maij, Constantino A. V. I. & Constante 11. Cæsare Consulibus [354.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem huic videantur alicui duæ leges proximæ 5. & 6. *inf. & l. 5. sup. de Cohortilibus, & l. 1. sup. de Agentib. in rebus*: cû subscriptiones aliquatenus variant. Certè quia argumento saltem conueniunt, vnam interpretationem merentur.
- ** Id est Viros Clarissimos PP. ut habet disertè *d. l. 5. sup. de Cohortilib.*
- ** *Cohortales* sunt Officiales Præfectorum Prætorio: de quo mox.
- ** De *Purpura adorandæ*, vide & *l. 8. 9. 16. inf. b. t.* dixi plenè ad *l. vn. sup. de Præpositis S. Cubiculi.*

V. *Idem A. ad PF. P. Post alia.

DE CHARTULARIIS Magistrorum equitum & peditum, si quis post viginti quinque annos obnoxius Curia fuerit repperus, habeat priuilegium militiæ. Et omnes autem, qui probauerint in militia, hij dumtaxat qui Ministeriales & dagogiani, & Silenciarij & Decuriones existunt: ita ut, post quindecim annos minimè ab aliquo inquietentur: & cetera. Dat. xv. Kalendas Iun. Constantio A. V. I. & Cæsare CONS S. [354.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst.
- ** Curiaque liberetur.
- ** Locum hunc valde mendosum sic ego restitui. *Etc. Ex omnibus autem qui militauerint in Palatio, &c. vel qui perdurauerint in Palatio, vel qui se probauerint; (id est probatos reddiderint) in militia, Palatina scil.*
- ** *28. Padagogiani.*
- ** Habeant scilicet priuilegium militiæ: *28. vñ non.*

VI. Idem A. ad PF. P. Post alia.

DE LARGITIONALIBUS Comitatusibus, & Officialibus Rationales rerum priuatarum custodiri præcepimus, ut post viginti & quinque annos ad Curiam minimè reuocentur. Hoc idem de Officialibus Præfectorum Vicariorum obseruari fauimus. De Primpilaribus verò, quia cursum exhibent, anni decem obseruandi sunt. Officiales enim p. v. propterea quod non exhibent primipi-

li^m passionem, post viginti quinque annos minime persequantur." § Quod sanè ad Logografos^m pertinet, prius promulgatam Legem † firmam esse volumus. Dat. Prid. Non. Octob. Constantio A. VII. & Constante C. II. C. O N S S. [354.]

N O T Æ.

* Abest & hæc lex à Cod. Inst.
 " Largitionalium quoque mentio d. l. 1. sup. de Agentibus in rebus, quæ inter alias huic iungenda videri possit.
 " 29. Rationalis.
 " Præcipimus.
 " De Præmiliaribus, sup. tit. 4.
 " Vide l. 8. sup. de Cohortibus, ubi dixi.
 " Curia scilicet nisi passivè hoc accipias.
 " De Logographis, duobus titulis agitur hoc Codice, hoc ipso libr. de Tabulariis, Logographis & Censualibus, item lib. 11. Ne collatio per Logographos celebretur, ubi dicam plenè.
 † Lex hæc non extat.
 29. VII. vt duabus superioribus legibus.

COM M E N T A R I V S.

DE duobus Officialium PRIVILEGIIS agitur his tribus Constantij Imp. Constitutionibus: quæ si non omnes inter se coalescunt sunt, vnâ cum l. 1. sup. de Agentibus in rebus, & l. 5. sup. de Cohortibus. (vt potest eodem anno ad eisdem Præfectos P. super eodem argumento datæ) certè eandem & coniunctam interpretationem merentur.

Primum privilegium est PURPURÆ Principis adorandæ: de quo ipso privilegio agitur tribus præterea huius tituli legibus, puta l. 8. 9. 16. Et in Notitia Imp. Orientalis: nulla enim eius moris mentio fit in Notitia Occidentis. Et quanquam de eo assatim semel dixerim ad l. 7. sup. de Præpositis S. cubiculi, attamen hæc de eo quoque agere iuvat, quatenus is honor Officialibus quandoque tributus est: Ergo datus is quoque hominibus nonnullis Officialium; seu nonnulli ex his singulis annis attingere Purpuram venerarique præcepti sunt, l. 16. inf. h. tit. nonnulli secundum legem Purpuram Principis adorabant, l. 9. inf. numero scilicet aliquo stipendiorum & curricularum evolutis, d. l. 16. Primum quidem Eminentium Potestatum Officialibus id datum d. l. 16. veluti Præfectorum Prætorio (qui propriè Cohortales hoc ævo dicti, tum hæc l. tum l. 1. sup. de Cohortibus; postea enim Cohortales, & Cohortales dicti Rectorum provinciarum Officiales, adeoque oppositi apparitoribus Præfecti P. vt l. 14. sup. de primis eorum qui in S. Palatio:) Item datus hic honor Officialibus Præfecti Urbis, d. l. 16. & Magistrorum Equitum & Peditum, d. l. 4. b. 2. Necque tamen omnibus promiscuè eminentium Potestatum, Præfecti, inquam, P. & Magistrorum Militum Officialibus id datum, non Numero, vt loquitur d. l. 16. inf. id est, omnibus promiscuè: verum id l. 4. b. 2. voluit Constantius his dari, qui sub armis militum tolerassent, & omnibus expeditionibus adfuissent. De quâ Officialium Magistrorum militum, in Numeris militaribus militia, dixi alibi. Secundò datum id Numerariis Præfectorum Prætorio posteaquâ statutum triennij tempus expleissent, l. 3. sup. de Numerar. Tertio Datum id (præter Principes officij, cuius Principis Apparitionis Præfecturæ Prætoriana meminit quoque Amm. Marcellinus lib. 16. p. 39.) Corniculariis officij Præfectorum Prætorio post transactos corniculos annis singulis ex numero deputatorum exeuntibus, l. 8. & 9. inf. h. tit. Et hæc de Illustrium potestatum Officialibus.

Secundò Datum id quoque nonnullis Officialibus Vicariorum, vt singulis annis Purpuram attingerent & venerarentur, d. l. 16. & Notitia Imperij. Itemque aliorum Spectabilium Magistratum Officialibus, veluti Proconsulum, Comitum rei militaris, Præfectorum Angustalium, Ducum (veluti

Ducis Scythiæ, Mœsiæ primæ, & Secundæ, Dacia) vt docet Notitia Imperij Orientalis: puta Principibus officij ipsorum, vt dicta Notitia testatur, qui transacto Rectorum provinciarum sumptos, non ex aliis Officialibus, ac nominatim non ex Officialibus Præfecti Urbis. Largitionales, quorum mentio quoque fit d. l. 1. sup. de Agentibus in rebus, & hæc plenius, Largitionales Comitatus, sunt Officiales Comitum S. L. qui Palatini S. L. de quibus suo tit. sup. lib. 6. Apparitores Largitionum, Ammiano Marcellino lib. 26. p. 349. Officiales verò Rationales (nam ita scribendum h. l. quomodo & in alia Constantij leg. 7. sup. de Cohortibus.) Rerum priuatarum sunt Officiales Comitum Rerum priuatarum, de quibus itidem dicto tit. quomodo & diserte vocantur Officiales Comitum rerum priuatarum, d. leg. 1. sup. de Agentibus in rebus. Alioquin Rationales dicti peculiare Rationales sub Comite rerum priuatarum, vt ex aliis legibus constat, & ex Ammiano Marcellino, ubi & lib. 27. p. 394. Rationalis officiorum memoratur. Et hæc quidem de Officialium militia, quatenus & quomodo ea Curia liberet.

¶ Et hæc tenet de Officialibus: Ab his verò distinguit Constantius Imperator quosdam alios. Primum quidem per Palatij militiam à curia liberari vult Constantius l. 5. solos eos qui in Palatio militauerunt inter Ministeriales vel Pedagogyanos (ita enim l. 5. referribundum est) item Silentarios & Decuriones: sic vt & ceterioris temporis militia his statuat, nempe quindecim annorum spatio, seu militia Palatina Curiali eos nexu liberari vult. De Silentariis, & Decurionibus, eorumque privilegiis dictum fuit suo tit. sup. lib. 6. tit. 21. ¶ De Ministerialibus nunc videamus. Ministerialium mentio fit quoque diserte in Notitia Imperij, ubi Ministeriales Dominici vocantur, qui scilicet sub dispositione viri Spectabilis Castrensis erant, & sic Castrensiarum numero (de quibus lege vn. sup. de Castrensiis, lib. 6.) Apud Suidam (vt rectè reposuit Cuiacius) κωμιστῶν καὶ κωμιστῶν, in Glossis Isidori Anculus Ministerialis domus Regia. Alij verò sunt Ministeriales, de quibus Auctor incertus de mensuris, de quo dixi ad l. 1. sup. de Castrens. Ministeriani scilicet erant qui Principi familiaritatem in vitâ priuatâ ministrabant, quod victum potissimum attingebat, & sic co. de quo videnda Notitia Imperij, ubi & simulacra eius rei exhibentur, panes, lagena, mensa, gutturia, de quibus ad l. 2. sup. de Castrensiis: sicut & iam antea ministerij & ministrorum vox pe-

sunt & alia quæ his legibus continentur vel indicantur.

Primum notandum, ex l. 6. Largitionales ex Officialibus tantum Rectorum provinciarum sumptos, non ex aliis Officialibus, ac nominatim non ex Officialibus Præfecti Urbis. Largitionales, quorum mentio quoque fit d. l. 1. sup. de Agentibus in rebus, & hæc plenius, Largitionales Comitatus, sunt Officiales Comitum S. L. qui Palatini S. L. de quibus suo tit. sup. lib. 6. Apparitores Largitionum, Ammiano Marcellino lib. 26. p. 349. Officiales verò Rationales (nam ita scribendum h. l. quomodo & in alia Constantij leg. 7. sup. de Cohortibus.) Rerum priuatarum sunt Officiales Comitum Rerum priuatarum, de quibus itidem dicto tit. quomodo & diserte vocantur Officiales Comitum rerum priuatarum, d. leg. 1. sup. de Agentibus in rebus. Alioquin Rationales dicti peculiare Rationales sub Comite rerum priuatarum, vt ex aliis legibus constat, & ex Ammiano Marcellino, ubi & lib. 27. p. 394. Rationalis officiorum memoratur. Et hæc quidem de Officialium militia, quatenus & quomodo ea Curia liberet.

¶ Et hæc tenet de Officialibus: Ab his verò distinguit Constantius Imperator quosdam alios. Primum quidem per Palatij militiam à curia liberari vult Constantius l. 5. solos eos qui in Palatio militauerunt inter Ministeriales vel Pedagogyanos (ita enim l. 5. referribundum est) item Silentarios & Decuriones: sic vt & ceterioris temporis militia his statuat, nempe quindecim annorum spatio, seu militia Palatina Curiali eos nexu liberari vult. De Silentariis, & Decurionibus, eorumque privilegiis dictum fuit suo tit. sup. lib. 6. tit. 21. ¶ De Ministerialibus nunc videamus. Ministerialium mentio fit quoque diserte in Notitia Imperij, ubi Ministeriales Dominici vocantur, qui scilicet sub dispositione viri Spectabilis Castrensis erant, & sic Castrensiarum numero (de quibus lege vn. sup. de Castrensiis, lib. 6.) Apud Suidam (vt rectè reposuit Cuiacius) κωμιστῶν καὶ κωμιστῶν, in Glossis Isidori Anculus Ministerialis domus Regia. Alij verò sunt Ministeriales, de quibus Auctor incertus de mensuris, de quo dixi ad l. 1. sup. de Castrens. Ministeriani scilicet erant qui Principi familiaritatem in vitâ priuatâ ministrabant, quod victum potissimum attingebat, & sic co. de quo videnda Notitia Imperij, ubi & simulacra eius rei exhibentur, panes, lagena, mensa, gutturia, de quibus ad l. 2. sup. de Castrensiis: sicut & iam antea ministerij & ministrorum vox pe-

culariter accepta de seruis Tricliniaribus vt rectè docuit Pignorius, de seruis, p. 53. 54. 55. ac nominatim de Tricliniaribus: apud Sueton. Domitian. cap. 11. Capitolinum in M. Antonio, Lampridium in Alex. Severo. Hinc & sacrum ministerium sub Castrensi l. ult. sup. de Castrensiis, & Sacri Palatij ministeria, l. 3. sup. de erog. milit. annon. Regales ministri Ammiano Marcellino, lib. 26. ¶ Pedagogyani de quibus l. 5. mentio fit quoque apud Ammianum Marcellinum lib. 26. & 29. & in Notitia Imperij: & ipsi Castrensiarum numero fuere, vt docet dicta Notitia. Ita Seneca cap. 1. de tranquill. animi apparatus diligentis pedagogy dixit. Sic etiam Tertullianus Apologetico cap. 13. Antinomum de Pedagogyis Aulicis nescio quem vocat, quem Hegeffippus apud Eusebium lib. 4. cap. 8. Ἰδὸν Ἀδριανὸς ministrum Adriani vocat. Idem Tertullianus aduersus Valerianos, cap. 8. de Pedagogy nomina vocat. Meminit & Pedagogyorum quæ præter sunt in Triclinio: l. C. in l. 12. §. ... de fund. instruet. Hi verò illi sunt quos tracto inde nomine Pages vocamus. Pedagogy huius mentio quoque in veteribus Inscriptionibus, p. 585. 7. & 11. & p. 586. 1. Erant scilicet scita formâ & egregio cultu, sine Adulti, Adultus (inquit Ammianus Marcell. lib. 29.) quidam ex his quos Pedagogyanos appellant; siue pueri. Inscriptio vetus

T. FLAVIO AVG. LIB. GANYMEDI
 PÆDAGOΓΟ ΠΥΡΡΟΥΜ.

Et exinde in ... peditorum Principum, quod pertinet Tertulliani locus de Antinoo, & pleraque alia. Et hæc de leg. 5. atque adeo de primâ differentiâ inter Officiales & Palatinos.

Secunda differentia est inter ceteros officiales & Præmiliares: hos scilicet decennio à Curia liberari vult Imperator l. 6. additâ ratione; quia Cursum exhibeat: quod non faciebant Officiales Præfecti Urbis: hi enim non exhibebant primipili passionem. De Præmiliaribus his, deque cura Cursum publici, & primipili pactione his incumbente, dixi suo tit. sup. de Cohortibus & Præmiliaribus: ubi consule Paratilon.

Tertia differentia ponitur eadem l. 6. vult scilicet Constantius quoad Logographos, prius promulgatam legem firmam esse, id est vt vel nullo tempore à Curiali nexu liberentur, vel ceteriore tempore, vt malim. De his Logographis duobus titulis agitur sup. tit. de Tabulariis Logographis & Censualibus item lib. 11. inf. ne per Logographos celebretur.

VII. * Impp. Constantius & Constans AA. ad Taurum PP. O.

NSTAVRATA necessariâ sanctione, id volumus de cetero custodiri, ne vllus quemquam Iudicem probare audeat, vel prouehere. Excipimus tamen officia cursum publici sollicitudinem sustinentia, nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas. Quæ cum ita sint, ceteris Officialibus vniersis eique quod parat laudabili Prudentiæ Tuæ, nullas nisi nostro existente statuto debet adscribi. Dat. VI. Kalend. Ian. Mediol. Acc. VI. Id. Iul. Datiano & Cereale C O N S S. [358.]

N O T Æ.

* Abest hæc lex à Cod. Inst.
 " Italiae de quo etiam in Hist. Eccles.
 " Ne vllus Iudicem, quemquam, (Officialem scilicet) probare audeat, vel prouehere.
 " Hanc subscriptionem suspensam habeo. vide Chronol.

DE PROBATIONE seu Electione Officialium eorumque PROMOTIONE seu promotione ab vno gradu ad alium, est hæc Constantij lex: ad quem pertineat, scilicet non à Præfecto prætorio aut à Iudicibus eam fieri posse, verum à solo Principe, solâ Principis probatoriâ ex sacris eius scriptis missâ. Quæ & ipsa Constantini mens fuit, l. 1. sup. b. t. & Theodosij Iun. l. 21. 22. 23. infr. Et verò anteriorem quoque super hæc re constitutionem à se latam indicat initio huius legis Constantius.

¶ Exceptionem tantum vnicam addit: Nempe posse à Præfecto Prætorio vel Iudice Officiale

probari ad cursus publici sollicitudinem sustinendam. Et sic posse Mancipes seu procuratores Cursus publici ex Officialium numero ab ipsis Iudicibus prouehi: de quibus suo tit. sup. de cursu publico: Additâ ratione, quod tanto muneri, Cursus videlicet publici, adminiculum seu prouisionem promptam Iudicis denegari publica utilitas non permittat: è contra publicè intersit, Cursui publico quàm ocibus prouideri. Quod quidem, Constantij studium arguit erigendo Cursu publico: de quo eius studio dixi plenè ad l. 5. sup. de Cursu publico, etiam ex Sex. Aurelio Victore.

VIII. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP. 6.

PRÆFECTVRÆ" Cornicularios, qui annis singulis ex" numero Deputatorum exeunt, post transactos corniculos, nostram adorare" purpuram volumus: Quo honore perfunctis, cum iam missionem tenuerint", liberum otium damus, vt ad susceptionem" vel cuiuslibet necessitatis officium, qui" ex-Corniculario adorauerint, minimè deuocentur: Hæc" igitur missio ea habeat priuilegia, quæ veterum Principum sanctiones † habere consiterit. Dat. 11. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Inst. de Apparitoribus Præfectorum Prætorio & priuilegijs eorum hinc desumpta, tribus locis detraucta: ra: Iungenda autem ei lex 70. infr. de Decurionib.
" Italicæ, Illyricæ, Africæ.
" Prætorianæ.
" Ex numero deputatorum. Hæc verba expunxit Tribonianus, d. l. 1.
" De Adoratione Purpuræ dixi ad l. 4. sup.
" Tenere, pro obtinere: vt l. 6. infr. de indulg. crim. & l. cum suis, de man. test. & alibi apud Plinium, Horatium, quod Cuiacius rectè monuit.
" Qui ex corniculario adorauerint. Et hæc verba recidit Tribonianus.
" Sequentia quoque recidit T. G. P.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. sex ordine Constitutiones sequuntur circa Officiales. Hæc prima est de CORNICULARIIS Præfectorum Prætorio eorumque priuilegio: de quibus Corniculariis consule Paratitlon sup. de cohortalib. Principib. Corniculariis & Primipilaribus, & nominatim quæ dixi fusus semel ad l. 10. eius tituli. Vide & quæ de Corniculariis, ac signatè de Præfectorum Prætorio Corniculariis habet Notitia Imperij. Est igitur hæc lex de singulari quodam priuilegio Corniculariorum Præfecti Prætorio. Nempe cum Valentinianus vellet ex Officialium numero susceptores tributorum eligi quemcunque honorem meruissent, etiam si Principis Purpuram adorassent, l. 70. infr. de Decurionib. (quæ huic legi coniungenda est quod etiam repetit l. 7. infr. de susceptor.) ex eo tamen Officialium numero exceptit eos qui functi fuissent officio Cornicularij Præfecto Prætorio, seu qui post transactos Corniculos Principis Purpuram adorassent, vt videlicet non tantum à susceptionis munere, verum ab alijs necessitatibus seu muneribus publicis ij immunes essent. Datum hoc Corniculariis Præfectorum Prætorio vt alia multa, qui scilicet & potissimi Magistratus Cornicularij essent (de quo vide quæ dixi ad l. vn. infr. ne Præfectianus.) Vnde & honor Cornicularij dicitur l. prox. infr. post Principes officij, in officiis primi erant, de quo suo titulo. Quo-

modo & illud datum, quod hæc lex testatur, vt de functi eo munere Purpuram adorandi ius haberent: vide & l. prox. 9. de quo dixi ad l. 4. sup. Cassiodori tum Præfecti Prætorio locus huc apprime facit l. 1. var. 18. vbi agit de Corniculario qui egreditur. Et ideo Antianum qui Prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequijs inter Tribunos & Notarios ad adorandos ad spectus properet principales. Vt iuxta consuetudinem presentatus, spectabilitatis decoretur insignibus. Mox subiicitur, ep. 19. de Corniculario qui accedit. Id verò & iam antea obtinuisse docent extrema huius leg. rectè: vt proinde Valentinianus hæc l. vetus tantum priuilegium eis seruet, præcipui iure pro cæteris Officialibus. Hic verò pertinet quoque Symmachi Epistola 56. lib. 10. Petronianus, Urbanarum dudum cohortium miles, ad CORNICULARIORVM gradum inculpati laboris diuinitate prouectus, more institutioque Maiorum testimonium meruit Castrensis industria, quod cæteris quoque post honestum cursum stipendiorum Iudicia detulorunt, D. Imperator: Dignum est igitur diuina vestrorum temporum felicitate, vt peractam sine offensa militiam, si peruenitatis vestre pius vultus arripserit, PRÆROGATIVA SOLEMNI exornet. Vbi vides pariter Cornicularium Præfecti Vrbs, qui pari passu cum PP. ambulabat, post Cornicularij officium, prærogatiuâ solemnè exornatum ab Imperatore.

¶ Illud

¶ Illud notandum, quod ait Præfecturæ Cornicularius, singulis annis ex numero deputatorum exiisse, scilicet quod primò obseruandum, Cornicularij munus annuum fuit: Secundò, ex Deputatorum numero exiisse dicit Cornicularios Præfecti Prætorio. Deputati sunt, qui certo Numero adscripti (supernumerariis oppositi:) nam & deputari, passim est adscribi, adsignari: vid. Gloss. Th. Deputandi quoque voce hæc in re vitur quoque Notitia Imperij, vbi de officio Magistri militum presentialis agens, & rursùm de officio Magistri militum per Thracias, itèrque Magistri militum per Illyricum, ait: Officia eorum in Numeris militare & in of-

ficio deputari. Cassiodorus quoque i. var. 30. agit de Primicerio Deputatorum in officio Præfecti Prætorio. (Ab his alij deputari sunt, qui sine in Ecclesia sine in Militiâ fuere: de quibus Memus in Lexico:) Ita certè quoque deputati sacra Vestis, l. 7. Cod. de Palatinis S. L. Deputati fabricæ in Nouella de Armijs: quos ita describit ἀλλ' ἰδὲ πῶς ἐν ἀειδαῖς συναπαινετοῦσθαι ἐς ὀφθαλμοὺς ἡ δειπνῶντος κἀδῶσι. In Notitia quoque Imperij Orientalis, & Occidentalis, sub dispositione Illustrium Comitum domesticorum Equitum & Peditum dicuntur Domestici Equites, Domestici pedites, & Deputati eorum.

ix. Idem AA. ad Geminianum PP. 6.

Vl de Ordinariorum" Officiis Iudicum, vel Amplitudinis" Tuæ (exceptis his, qui Cornicularij" honore perfuncti sunt, vel his qui secundum legem" purpuram nostram adorarunt) inter Protectores Domesticos vel Scholares militantes, ad eius, quod declinare temptarunt, muneris" functionem, & ad necessitates constringantur Mancipatus. Dat. v. Id. April. Remis", Gratiانو & Digalisto CONS. [366.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst.
" Galliarum: vt testatur expressè Ammianus Marcellinus lib. 26 p. 339, & lex 29. Cod. Inst. de Decurionib. vbi tamen & apud Marcellinum editum, Germanus, est in MS. Germanianus vocatur. Hic idem Præfectus Prætorio Orientalis fuerat A. 362. vt docet lex 30. infr. de appellat.
" Putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum
" Præfecti Prætorio.
" Dixi ad leg. superiorem 8.
" Vide quæ dixi ad leg. 4. sup.
" Officij.
" Remis hoc anno & proximo fermè constituit Valentinianus Sen. vide Chronolog.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS Domestici, vel Scholaris dignitate seu militia Officiales tum ordinariorum Iudicum (putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum,) tum Præfectorum Prætorio officio liberari Officialem vetat Valentinianus Sen. eoque non obstantè ad functionem officialem renocari iubet. Id quod de Protectoris dignitate iam quoque cautum fuerat à Constante & Constantio Imp. l. 2. & 3. sup. Quorum duo genera fuerunt: alij scilicet nudi Protectores, alij verò Protectores domestici, vt docet lex 3. 7. 9. sup. de Domestico & Protectoribus: quibus locis dixi. De Scholaribus qui sub Magistro officiorum erant, iridem dixi ad leg. 22. & 34. sup. de erogut. milit. annon. de quibus fuit sup. titulus lib. 6. de Comitib. & tribunis scholarum: & de iisdem agitur l. 8. 9. 10. 11. 12. infr. de annonis Ciui-

ratij, l. 13. sup. de numerariis. Secundò, Alij qui secundum legem Purpuram Principis adorauerunt: nempe Principes officij Spectabilium, veluti Vicariorum, &c. de quo ad l. 4. sup.

¶ Obseruandum autem, hanc legem totam ad Gallias pertinere, vt pote quarum Præfecto Prætorio ea inscribatur, & à Valentiniano Remis data dicitur. Pariter vt duæ proximæ leges eodem pertinent.

¶ Cæterum ita renocari Officiales ad Officia vult Valentinianus, vt ad Mancipatus necessitatem constringantur. Quod & ipsum statuitur à Valentiniano Iun. l. 16. infr. Non solum se illic sciat esse retrahendum, verum etiam honorum mediâ parte insulandum, ac Mancipatus statim muneri subiungendum. Et ab Honorio, l. 19. infr. b. t. Ita inquit, Honorius, vt vilissima quælibet officia ac Mancipatus quoque, si modo ab his, cui nati sunt, Ordo exegerit, administrant. Fuit ergo Mancipatus onus maximum. Quod an de Mancipatu Cursus publici accipiendum sit, de quo tit. sup. de Cursu publico: an verò de Mancipatu pistrini? ambigo.

x. * Idem AA. ad Viuentium PP. 6.

ROBABILE & celebrandum Tuæ sinceritatis examen lege firmamus, quod ex Officio Tui Culminis iners vulgus eiecisti, & indignos militiâ diuersis iussisti inhærere muneribus. Ideoque nulli eorum, quos illustri Præstantia tua propositis publicauit Edictis, habendi vel adipiscendi gradum alterum sit facultas. Quinetiam si quis de his vnquam interdicitam adfectatè-

Tom. I I.

DDD d 2 tit

rit dignitatem", iniecta manu à quocunque Rectore retrahantur, vt à conditione sententia non recedant. Dat. xv. Kal. Iun. Complati", Valentiniانو n. p. & Victore CONS S. [396.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust.
- * Tertium Gratiani A. nomen hic addendum vide Chronol.
- * Galliarum ; vt disertè præfert lex 4. inf. de censu ; lex 3. inf. de Relationib. l. 1. inf. de fide & iure hæstæ : cui & plures alia inscribuntur.
- * Ergo dignitas quedam fuit Officialium.
- * Condicio sententia h. l. sic conditio præceptorum l. vlt. de sent. ex periculo.
- * Necessè est hic locus in Gallia fuerit Rhenum versus vbi hoc Anno Valentinianus constitit, vide Chronolog.

COMMENTARIUS.

EXAMEN seu Recensum & disputationem Officialium suorum à Vincencio Præfecto Prætorio Galliarum factam, quo ex officio suo seu Officialium matricula iners vulgus eiecerat, & indignos militia Officiali diuersis muneribus inserat inherere, firmat hæc l. Valentinianus Sen. additum elogio, Probabile, inquit, & celebrandum Tuo sinceritatis Examen : tum & sanatione. Recensum scilicet seu Repurgatio officiorum sæpè agitur, abiectis nonnullis inertibus, infartis ; veluti Agentium in rebus, l. 15. 18. vlt. de Agentib. Palatinorum S. L. & R. P. leg. 15. 16. de Palatinis : Similiter ergo quoque Officialium recensum actus : Circa quem sequentia notentur.

Primò, cum Officiales etiam Præfecti Prætorio

non nisi probatoriâ Principis probarentur seu eligerentur, vt docet Rubr. & l. 1. 7. sup. & l. 21. 22. 23. inf. examen tamen eorum seu recensum in potestate Præfecti Prætorio fuisse, sic vt expungere matriculâ quos vellet, posset, si inertes & indignos deprehenderet. Quamquam & confirmatione Principis hoc ipsum eguisse hæc lex docere videtur.

Secundò de forma huius disputationis & examinationis obseruandum, eiectos ex matricula Officialium Edictis propositis publicatos, id est, publicè eorum nomina proposita sub Edicto Præfecti Prætoric, vt omnes nossent, eos Officialium numero amplius non esse, ne alioquin his tanquam Officialibus porro vtrentur, vel ab his tanquam Officialibus vexarentur.

xi. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Seucro Magistro militum."

SI quando Præfectus Prætorio", vel Vicarius", aut Rector prouinciæ" significauerit, eum qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius ad Præposituram" castris ac militum" transisse, retractus illi adsignetur Officio, à quo necessitatem præstandi ratiocinij deuocatur: tamen" in reiecti vero" loco is" potissimum destinetur, cui meritorum adstipulentur insignia Dat. x. Kalend. Ian. Gratiano A. 11. & Probò CONS S. [371.] Emenfa" ad Magistros militum, & Comites, & Duces omnes.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. ord. tit.
- * Per Gallias & quidem Peditum, de quo dixi ad l. 11. sup. de re militari, quæ eidem inscribitur. Eius memigit Ammianus Marcellinus, lib. 17. p. 367. & 28. p. 402. & 29. p. 425. in huius ipsius Anni gestis.
- * Galliarum.
- * Per Præfecturam Prætorianam Galliarum.
- * Alicuius Galliarum.
- * Et limitum.
- * In reiecti vero locum : ita Tribonianus, quod hunc locum corruptum reperisset, quem tamen sic restituo : deuocatur, vt tamen : vel deuocatur & examen : in reiecti vero loco.
- * 2. Viri nisi emendationi superiori stamus.
- * Pro locum, quod substituit Tribonianus.
- * Adstipulantur, Cod. Iust.
- * Pro Emissa. Quæ subscriptio occurrit, & l. 3. sup. de Numerar. l. 9. sup. de Agentib. in rebus : l. 30. 50. inf. de appellat. l. 112. inf. de Decurion. & Nouella Theodosij 23. dico de huius subscriptionis vi in Prolegomenis. Hanc porro subscriptionem non habet Cod. Iust.

COMMENTARIUS.

REPOSITURA castris & militum Officialem conditionem suam euitare non posse : quin eâ non obstante ad officium quod deseruit retrahendum, definit hæc l. Valentinianus Sen. in reiecti locum substituto idoneo. ¶ Vt cæteròquin militia armata officialis nexus euitari non potest, l. 12. 13. 19. inf. ita ne Præpositura quidem castris ac militum. Præpositorum horum siue militum siue limi-

tum frequens mentio in Notitiâ Imperij Occidentalis sub Comitibus rei militaris & Ducibus : ac nominatim quoque sub Comitibus litoris Saxonici per Britanniam, vbi Præpositus militum Tingicorum inter alios Dubris memoratur, Qui aliis locis Præfecti militum vocantur, certisque castris consistebant : vt videre est in eadem Notitiâ : hinc adeo περὶ τῶν καστῶν in hæc leg. Præpositura castris ac militum: de

de quibus Præpositis plura in Paratilo, sup. de re militari. Memoratur & ab Ammiano Marcellino, lib. 26. p. 342. Præpositus militum Martensum. Et fuerunt (vt ex Notitiâ iam notauimus) hi Præpositi sub dispositione Comitum & Ducum, & hi rursum sub dispositione Magistrorum militum. Quæ causa est, cur hæc lex emissa dicatur ad Magistros militum & Comites & Duces.

¶ Cæterum agitur nominatim in sp. huius leg. de Officialibus siue Præfectorum Prætorio, siue Vicariorum, siue Rectorum prouinciarum (de qui-

bus sigillatim in Paratilo huius tituli) qui chartis ac ratiociniis publicis inueniuntur obnoxij : nempe vt ex Præpositurâ illâ quam dixi ad officium quod deseruerunt retrahantur ad necessitatem præstandi ratiocinij. Et sic de Numerariis, Tabulariis, Actuariis, &c. de quibus suis titulis 1. & 2. huius libri.

¶ Illud tandem omitti nolo, Seuerum cui hæc lex inscribitur, hoc Anno Alemannico bello, vna cum Valentiniانو incubuisse : teste Ammiano Marcellino lib. 29. p. 425. apud quem multa eiusdem mentio.

xii. * Idem AAA. ad Iulianum" Proc. Africae.

NVLVM militem à quolibet Numero ad Stationes" agendas, per Consulares Byzacenam & Tripolitanam prouincias destinari iubemus : sed probati in obsequiis Præfidialibus, eius Officij in quo parent vocabulo censentur: Nec quicquam his sit cum armata militia nuncupatione commune. ¶ Sed & si quis forte ex his" qui in Legionibus vel in Numeris deputentur" gestandis armis idoneus sit, qui tamen pastui primipili neuiquam obnoxium" detegatur, ei cui adscribitur est militia, indubitanter iungatur. Dat. 11. Kal. Iun. Nafonaci, Accept. vi, Kal. Dec. Modesto & Arintheo CONS S. [372.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungenda autem huic, lex prox. 13.
- * Iuliano huic Proc. Africae inscribitur quoque Anno 371. lex 2. inf. de Scariis : & A. 373. l. 1. inf. ne Sanctum Baptistina. Meminit eius Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 366. vbi Rusticum Iulianum, vocat, nomine integritate.
- * De hoc mox.
- * Fortè abundat hæc vox.
- * Officialibus, seu Apparitoribus Præsidium, vt ait lex prox.
- * Deputantur. Hæc vox rursum videtur l. prox.
- * 2. obnoxium.
- * Iul. leg. prox.

xiii. * Idem AAA. ad Romanum" Comit. Africae.

VNQVAM Officiales" Iudicum" in quolibet militum Numero deputentur : probatos enim, eius Officij in quo parent" appellatione congruit nominari. ¶ Si qui sanè in quolibet Numero ex Apparitoribus Præsidium" nunc repperientur adscripti, neque pastui primipili deteguntur obnoxij, hique armis gestandis pro staturâ ac robore corporis idonei sunt, reuocentur ad Numeros quibus de more hætenus deputati sunt. Dat. 111. Kalendas Iulias", Modesto & Arintheo CONS S. [372.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Iust. Iungenda autem huic, lex superior prox.
- * Romani huius Comitibus Africae meminit Ammianus Marcellinus lib. 27. p. 372. lib. 28. p. 405. Et in huius ipsius Anni Gestis à Theodosio Comite aduersus Firmum Tyrannum, lib. 19. p. 426. 427. 431. De eodem accipio quod Augustinus scribit lib. 3. contra literas Petilianis, cap. 25. in negotio Donacitarum. Eiusdem meminit & Zosimus lib. 4. p. 744. in eadem historia de Firmo.
- * Apparitores, inf.
- * Præsidium, inf.
- * Id est apparent.
- * Id est Præsidium : sup. Iudicum.
- * Iun. l. prox. sup.

COMMENTARIUS.

MILITIA, seu militaribus Numeris, Officialibus an & quando adscribi possint? viceuerfa, num MILITES aliquando alicui maneri quod aliquo proprio Officialium est deputari, destinari possint? his duabus legibus tractat & definit Valentinianus Sen. Quæ quidem duæ leges etsi ad duos diuersos Magistratus datæ sint, attamen super eadem re eodem tempore datæ, ad Civilem scilicet & Militarem (puta ad Iulianum Proconsulem Africae

& Romanum Comitem Africae) inter se coassandæ veniunt.

¶ Igitur definit hæc l. Valentinianus, nullum militem ex vilo Numero militari ad stationes agendas destinari oportere. Quibus verbis putet quis Curiosi munus indicari occupatum in eo, ne qua fraus Curfui publico fieret; vel etiam ad reos innestigandos: quo sensu Stationarij dicuntur, l. 7. sup. de Cohortilib. l. 1. sup. de Curfu publico : l. 1. sup. de Curiosis.

Curiosis: l. 31. *infr. de Episcopis*. Verum *stationes* agere, hic malim accipere pro Principis aut Cornicularij munere fungi in officio Rectoris Provinciae. Nam & de his, *Stationis* vox usurpata ab ipso met Valentiano ad Dracontium Vicarium Africae l. 10. *sup. de Cohortal. Principes seu Cornicularios STATIONES suas qua personis suis merito deferuntur non alius vendere, sed ipsos potissimum his administratiunculis perfrui iubemus, &c. Adiutoribus suis, & tamen his ipsis qui nunquam eiusmodi STATIONES egisse doceantur, habeant libertatem licentiamque vendendi.* Imò & Primipilarium Stationarij, ut vocantur, l. 2. *de Cohortalib.* hic indicantur: quod ex *sine* quoque legis 12. satis colligitur. Et verò hoc sensu *stationes* agendi formulam hic accipiendam, totus *huius legis* contextus edocet: & nominatim Officialium Militumque hanc in re comparatio: id enim vult in summam Valentianus, neque Officiales militiae adscribendos (de quo vide quoque l. 19. *infr.*) neque milites Officialium stationi. Quid igitur? Officiales probatos in obsequiis Praefidialibus, eius officij in quo parent, vocabulo seu appellatione nominari seu cenferi, id est, ad Principatum & Corniculos officij promoveri: contra, his nihil cum armata militiae nuncupatione commune esse oportere. Exceptione tamen addita. Nempe Officialem, militem hoc praesenti tempore esse posse, si in aliquo Numero iam reperitur, dummodò passui primipili non obnoxius (de quo dixi *sup. l. .... de Cohortalib.*) armisque gestandis statuta ac robore (ea enim exacta in milite, de quo dixi *ad l. 3. sup. de Tyroneb.*)

idoneus: de cuius exceptionis ratione nunc viderimus, atque adeò de totius huiusce constitutionis per Africam ratione. ¶ Nempe pertinet haec *lex* ad bellicum apparatus contra *Firmum Tyrumum*, qui tumultum in Africâ Mauritaniâ concieverat, adversus quem missus hoc ipso anno Theodosius Theodosij M. pater: cuius belli historiam describit Ammianus Marcellinus lib. 29. Zosimus lib. 4. meminit & Claudianus *de bello Gildonico*. In cuius belli historiam multa quoque Romanis Comitibus Africae mentio: cui postrema ex his duabus *legibus* inscribitur, quem & eius belli auctorem & concitorem faciunt iidem Marcellinus d. lib. 29. p. 426. Zosimus d. lib. 4. p. 744. quem & avaritiae arguit. Adversus Firmum igitur missus Theodosius Magister Equitum cum Comitatu auxiliio militis pauci. Quare explendo exercitui Officiales etiam regulariter veterentur Numeris adscribi, attamen hoc tempore adscriptos, Numeris iungi voluerit Valentianus: Contra, vetiti ab eo milites Officialium stationes agere, ac nominatim per Byzacenam & Tripolitanae provincias, quae ad latus Africae provinciae erant. ¶ Illud mirum, utramque provinciam Byzacenam & Tripolitanae *Consulares provincias* hic vocari, cum de Byzacena id verum quidem sit, at Tripolitanae Praefidalem faciant Sextus Rufus *Festus in breviario ad Valentinianum*, Valentianiani harum legum Auctoris Collegam, & *Notitia Imperij*: Postea enim demum à Iustiniano Consulatus Tripolitanae facta: l. 1. *Cod. de off. P.P. Africa.*

XIV. *Idem" AAA. Titiano Com. S.L."

NVLVS Thenfaurensis, vel Officialis Comitibus thenfaurorum, semel deprehensus euerfor, quocumque pacto aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcunque militiam. ¶ Sed * neque hij, qui nuper thenfaurorum custodiam susceperunt, Scriuarij etiam Comitum thenfaurorum, vel ceteri Thenfaures, alterius militiae sperent se occasione defendi, vel ad honores aliquos dignitateve transire, sed ea perpetuò tenendos esse militiam, quae sunt à proprio mancipati. Dat. VII. Kal. Feb. Antiochiae, Gratiano A. IIII. & Merobaeo CONS. [377.]

NOTÆ.

- * *Lex 2. Cod. de Palatinis S.L.*
 Imò reponendi *Valens, Gratianus, & Valentinianus*, vide Chronolog.
 Titianus Comes S.L. per Orientem scilicet. Fortè hic idem cum *Tatiano Com. S.L.* cui inscribitur A. D. 374. *lex 8. infr. de falsâ moneta*. Cui etiam inscribitur *lex 2. Cod. Test. de commercijs*.
 Rectè Cuiacius hic monuit, vel hoc loco esse *Agrocephalus*.
 Secundam *huius legis* partem recidit Tribonianus.
29. se se: qui error alibi sæpè admissus.

COMMENTARIUS.

VALENTIS Imp. hæc vnica *hoc titulo* de Officiis Constitutio occurrit: quae quidem non est de omnibus Officialibus, aut plerisque, verum specialiter de *THESAURENSIBVS* seu Officialibus Comitibus Thesaurorum, pariter ut altera Theodosij Iun. *lex ult. inf. b. 1.* quae est de electione Thesaurorum: hæc verò de continuando ab iis, vel non, officio. ¶ Prius videndum est aliquid de *Thesaurorum* istis, quanquam de his plenè iam dixi *ad l. vn. sup. de Consularibus & Praefidibus*.

Hæc sanè *lex* docet Primò, Thesaurorum fuisse Officiales Comitibus Thesaurorum; id quod non tantum ex *initio legis* apparet; vbi (quod Cuiacius rectè monuit) *Thesaurorum* vel *Officialibus Comitibus Thesaurorum* dicitur, verum etiam ex *legis*

secunda *huius legis* parte, quam Tribonianus, cum horum temporum propriam, abdicavit.

Secundò Thesaurorum ita describit, qui *Thesaurorum custodiam susceperunt*. Ergo Thesaurorum sunt custodes Thesaurorum, seu titulorum largitionum exactorum & illatorum in thesauros.

Tertiò, Comitibus Thesaurorum *hæc l.* mentio fit, qui plenius *l. ult. inf. b. 1.* Comes Thesaurorum diæceles. Comitibus Thesaurorum per Ponticam proculdubio, vbi Caesarea; meminit quoque Basilus Ep. Caesariensis *epist. 84. ad Sophronium Magistrum* (rei priuatae scilicet,) qui Basilus anno proximo 378. obiit. Nempe Comes Thesaurorum totius diæceles thesauros administrationem habebat. Quare idem est cum *Comite Largitionum*, seu *Comite largitionum*

largitionum titularum, veluti per Orientem Ponticam (quo pertinet hæc *lex*) Thraciae, Italicianorum, Gallicianorum; de quibus *d. l. vn. sup. de Consular. & Praefidib.* vbi ex Ammiano Marcellino quoque & *Notitia Imperij & Augustino*. Alius verò ab hoc erat *Comes S. L.* (cuiusmodi fuit Titianus, cui hæc *lex* inscribitur) qui scilicet Illustris erat, & totius Orbis, siue Orientalis (vt in *sp. huius l. Titianus*) siue Occidentalis, sic vt duo tantum essent huiusmodi Comes per orbem Romanum. Quare error est Cuiacij qui hic de *Comite S. L.* Comitum Thesaurorum accipit. Vice versâ alius ab hoc *Comite Thesaurorum* est, siue *Praefectus* siue *Præpositus Thesaurorum*, qui magno numero per singulas ferme provincias fuerit, vt ex *Notitia* probam *ad d. l. vn.* sic igitur hæc distinguuntur: Primò *Comes S. L.* Illustris totius Orbis, siue Orientalis, siue Occidentalis Thesaurorum sub dispositione sua habuit. Secundò *Comes Thesaurorum*, siue *Comes Largitionum* per vnâ diæcesim. Tertiò *Praefectus*, siue *Præpositus Thesaurorum* per vnâ

provinciam duntaxat: Quae vt locorum in orbe Romano distinctio, ita & administrationum, actuum, & dignitatum perpetuo semper animo tenenda est.

Quartò inter Officiales Comitibus Thesaurorum Scriuarij nominatim *b. l.* memorantur: de quo Scriuariorum in commune officio *sup. tit. ....* actum fuit.

¶ Non de ipsâ *legis* sententiâ, quae gemina est: Nempe id statuitur *Euerforum* Thesaurorum, qui scilicet rationes semel conturbavit, idem officium repetere non posse (quod & ipsum statuitur de aliorum Magistratum Officialibus, l. 18. *infr.* Item de Susceptoribus & Tabularijs, l. 27. *infr. de susceptorib.* vbi plura: & de pluribus aliis: de quo *in Indice rerum*: *verb. Repetere.*) neque ad aliam quamcunque militiam (de quo propriè videtur accipienda *lex 20. inf.*) vel dignitatem admittendam. Ceteros non euerfor perpetuò retinendos, neque obtentu honoris aut dignitatis alicuius Thesaurorum conditionem euitare posse.

XV. *Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theodosius AAA. ad Syagrium. P.V."

VI ab hinc quinquennio desertis propriae Apparitionis obsequiis in ordines indubitatos euolarunt, pristinis Officiis reddantur: & cetera. Dat. VII. Id. Oct. Syagrio & Eucherio CONS. [381.]

NOTÆ.

- * Absit hæc *lex* à *Cod. Inst.*
29. PP. A. 380. l. 28. infr. de appellationib. l. 4. sup. de desertorib. hoc ipso Anno 381. ipso *l. 36. sup. de cursu publ. & A. 382. l. 88. & 89. infr. de Dragion. l. 14. infr. de extraordin. Ammianus Marcellinus lib. 28. per Syagrium*, inquit, tunc *Notarium* postea *Praefectum & Consulem*. Ad hunc etiam extat *Ausonij* carmen. Fuisse autem PP. Italiae docent subscriptiones illarum *Legum*.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Iunioris quatuor de Officialibus constitutiones sequuntur, quibus plerisque certè tribus, id agit, vt Officia quae desertæ erant tàm replerentur. Hæc sanè *legis* eos qui intra *QUINQUENNIVM* officiali militiam desertam ordinem aliquem indebitum adepti erant ad officium suum renouari iubet. Regulariter scilicet Officialis Officiale militiam alio ordine vel honore, siue ciuili sine militari siue palatino mutare vel euitare non potest: l. 2. 3. 9. 11. 12. 13. 14. *sup. & l. 16. 19. inf. b. 1.* Et quia tamen sæpè id eueniebat, vt

militiam suam euitare conarentur, aliòque eam mutare, sæpè eos renouari ad officium oportuit. Sed tamen huic rei metæ aliquando praescriptionis alicuius positæ, veluti quinquennij *b. l.* à Valentinianno Iun. positæ. Nempe, à tempore, ferme mortis Patris Valentianiani Sen. qui obiit sine anni 375. seu à Natali Imperij ipsiusmet Valentianiani Iunioris: Qui ulterius adfurgere noluit, statumè aliorum Ordinum conuelli. Quare notetur hæc iam inter alias praescriptio quinquennalis, ad tuendum statum suum & ordinem.

XVI. *Idem" AAA. ad Principum P.F.P."

RATER eos, qui de Officio Eminentium Potestatum, numero stipendiorum & curriculum euolutis, Vrbique Praefecti, Vicariae etiam potestatis, Serenitatis nostra annis singulis adtingere purpuram, venerarique praescripti sunt, nulli profus vel ex Numero, vel illorum certè qui Prouincialia Officia peregerunt, Tranquillitatis Nostrae muricem adorare sit liberum, omnium suffragiorum obreptione cessante. Adeò autem vnquamque ea quibus vel sponte initiatum est, vel suorum retinetur consortio maiorum, non sinimus ciuiliū officiorum sacramenta defugere, vt etiam ad Palatina hos adque Agentum in rebus transire veteremus officia, nisi omnibus expeditis, quae eorum peragi possit ordo militiae. ¶ Si quis igitur ea, quae sunt salubriter cauta, violarit, non solum se illicò sciat esse retrahendum, verum etiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus statim muneri subiugandum: ita vt per hoc tempus, quod hæc lege praescriptum est, iustius functionis mune-

ri se nouerit esse subdendum. Omnes itaque Iudices Ciuiles arbitrij Tua Magnificencia moneat, curam his oportere inesse quam maximam, ne quis Apparitionis propriae desertorem ad indebitam aspirare patiatur. Retrahi enim oportet contumacem, ac legis laqueis implicari. Dat. xiiii. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone V. C. C. O N S S. [385.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Iust. de Apparitorib. Præfetti Urbis.
 " Imò VALENTINIANVS. Theodosius, & Arcadius.
 " Principium PP. Italie scilicet sub Valentiniano Iun. Eidem inscribitur & lex prox. 17. vid. Prologogr.
 " Eminentes potestates sunt Præfetti Prætorio.
 " Præfectura, Cod. Iust.
 " Absunt hæc de vicaria potestate à Cod. Iust.
 " Nulli profus eorum qui provincialia, &c. ita contractè Cod. Iust. omisit quæ de Numero hic dicuntur. De quo mox.
 " Id est ex cætera turba Officialium, præter eos qui præcepti sunt.
 " Sequentia omnia refecit Tribonianus.
 " Militia officia: id est militia in Magistratum ciuiliu Officio: ita mox sine l. omnes itaque Iudices ciuiles, &c.
 " Alio sensu ciuilia officia vel munera pro Curialibus vid. Gl. Th.
 " Vide & l. 7. sup. ubi dixi & l. 19. infr.
 " .....
 " 28. istius.
 " 29. arbitrij tui Tua, &c. id est, qui sub dispositione tua sunt.
 " Apparitionem scilicet seu functionem, dicitur res uolunt.
 " ALXVII.

COMMENTARIVS.

NE non DESERENDA militiâ officiali est hæc iam secunda Valentiniani Iunioris hoc titulo Constitutio quocumque sub obtentu; siue purpuræ Principis adorandæ, siue Palatinæ militiæ alicuius. De singulis ordine. Nempe ad Adorandam Principis Purpuram siue Muricem neminem Officialium Rectorum provincialium admitti vult. Ex officio verò Præfectorum Prætorio vel Præfetti Urbis, vel Vicariorum, non alios, quam qui solemnè iure singulis annis ad adorandam purpuram, post Numerum stipendiorum & curriculum euolentis admitti iubentur. Sunt autem hi Præfectorum Prætorio & Præfetti Urbis, non tantum Principes officiorum verum etiam Cornicularij, & Numerarij: Vicariorum verò soli Principes. De quo omni dixi ad l. 4. sup. h. t. & videnda quoque Noti-

tia Imperij. Ergo nullos alios ad adorandam Purpuram admitti vult Imp. nullos profus vel ex Numero, vel eorum qui provincialia officia peregerunt. Ex numero (quod Tribon. omisit) id est, ex iis qui in Officialium numero, vel Numeris, deputati: & Deputati simpliciter, l. 3. sup. h. t. Et hæc de prætextu Purpuræ adorandæ.

Sed neque Palatinæ dignitatis, aut Agentium in rebus (de quibus suis modis) officij obtentu Officialem militiam deserit patitur hæc l. Valentinianus Iun. pariter vt l. super. 15. pœnâ additâ non tantum reuocationis ad officium, verum etiam proscriptionis dimidiæ partis honorum, & Mancipatus numeri statim subeundi, de quo postremo mancipatus inquam istius munere & pœna, vide & l. 2. sup. & l. 19. infr.

XVII. * Idem AA. ad Principium P.F.P."

EXCEPTORES omnes Iudicibus obsequentes, qui nec militiam sustinent, neque à fisco vllas consequuntur annonas, absque metu nauare cœptis operam, etiam si Decuriones sint, minime prohibemus, dummodo munia propriae ciuitatis agnoscant, & peracto secundum morem Exceptionis officio, ad propriam sibi Curiam redeundum esse non nesciant. Dat. i. Id. Decemb. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone C O N S S. [385.]

NOTÆ.

- * Lex 5. Cod. Iust. de Numerariis. Iungenda fortè lex 17. infr. de extraordin.
 " Italie. Eidem inscribitur quoque lex prox. 16. sup.
 " De Exceptorib. suo tit. sup. hoc libro.
 " Cohortalem add. Cod. Iust.
 " Sustinere videntur Cod. Iust.
 " Opera, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

DE EXCEPTORIBUS qui Iudicib. seu Rectorib. provincialium obsequantur, est hæc Valentiniani Iunioris constitutio, de quibus suo titulo 1. huius libri, id est de his qui actis scribendis operam nauabant: de quibus etiam videnda lex infr. de Palatinis S. L. & inter alia, Acta Collationis Karthagin. & Notitia Imperij. Et id quidem hæc

lege, pro suo ergo officia replenda, quæ deserta tum erant, studio (quod duabus superiorib. legibus extulit) statuit Valentinianus Iun. vt quamlibet Decuriones ad hoc Exceptoris munus aspirauerint, eo minime fungi prohibeantur, dummodo munia ciuitatis durante Exceptoris munere agnoscant, & peracto Exceptionis munere ad Curiam redeant.

redeant. Qui Princeps tamen aliàs Curias deserit quocumque obtentu noluit: (de quo fidem faciunt tot eius Constitutiones infr. tit. de Decurionib.) sæpè scilicet extra ordinem etiam non Cohortales cohortali ministerio aliquo fungi permittebantur, veluti Tabularij, l. 20. sup. de cohortal. Decuriones

hæc l. sic vt neque militiam cohortalem sustinerent neque etiam à fisco annonas consequerentur, quas Cohortales accipiebant. Id inquam sæpè tulere Principes, exhaustis officiis hæc ratione providentes. Quod Arcadio displicuit, d. l. 20. sup. de Cohortales. iis rationibus quas ad eam legem dixi.

XVIII. * Idem AAA. & Arcadius A. ad Eufignium P.F.P."

NVLLVS, ex his quos claruerit militare, solutus indebita denuò sacramenta suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auræ mulctetur incommodo. Dat. Prid. Id. Iul. Mediol. Honorio N. B. P. & Eunuodio C O N S S. [386.]

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. eod. tit.
 " Non nunc demum Arcadius Imperator factus est: verum iam ab A. D. 383. cuius nomen duabus superioribus legibus iam conuenit. Neque quatuor nobis hic fingendi sunt Imp. (quos etiam exprimit Cod. Iust. Gratianus Valentinianus, Theodosius, & Arcadius) quod alienum ab historiarum veritate.
 " Italie, cui plures tum hoc anno tum proximo constitutiones inscribuntur: de eo vide & Symmachum lib. 4. ep. 69.
 " 71. 75.
 " Ita l. 4. infr. tit. prox. solutus militiâ.
 " Militiâ resolutus Cod. Iust. Ergo nil mutem.
 " Sine Augusti affectibus, add. Tribonian.

COMMENTARIVS.

EX PUNCTVM seu DISCINCTVM semel, seu militiâ solutum (Officialem scilicet) ad eandem militiam admitti, propositâ quinque librarum auræ pœnâ, vetat hæc l. Valentinianus Iun. pariter vt Thefaurenses speciatim semel eueriores probatos Valens Imp. admitti vetat, l. 14. sup. ubi dixi: Apparitores item (Præfetti Urbis) ob culpam vel negligentiam distinctos, Honorius l. 20. infr. quæ proprie est de alterâ militiâ) Idemque & circa Susceptores & Tabularios decoctores statutum l. 27. infr. de susceptor. (vide desumpta est lex 12. Cod. eod. tit.) § Idque, etsi per obreptionem quis officio

suo restitui meruerit; beneficio scilicet seu rescripto Principis, quod & nominatim additum in Susceptoribus & Tabularijs d. l. 27. & in Apparitoribus P. V. d. l. 20. infr. Quare sicum facit Valentiniano Tribonianus l. 2. Cod. eod. tit. cum in ea lege, quæ hinc alioquin desumpta est, addit sine Augusti affectibus, Principis scilicet beneficium hæc parte contra Valentiniani Iun. sententiam admittens. Sanè Theodosius Iun. postea Cohortales expunctos, tum demum admitti rursus rescripto Principis permisit, si rescriptum Præfecto Prætorio allegatum & ab eo probatum fuerit, l. 16. sup. de Cohortales.

XIX. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P. V. Post alia.

VIVSLIBET Iudicis Apparitores, (inter quos etiam Præfectianos locamus,) ad quamcumque aliam militiam, vel Palatinam vel militarem ambiendo transfrint, retrahendi hos copiam illi quos deseruere tribuimus; ita vt vilissima quælibet officia, ac Mancipatus quoque, si modo ab his cui nati sunt, Ordo exegerit, administrent. § In quorum idem seruandum quod in Curialium successione decernimus, vt etiam si patres hæc fugerint, teneatur agnatio; & cetera. Dat. xi. Kal. Ian. Med. Cæsario & Attico C O N S S.

NOTÆ.

- * Abest potissima huius legis pars à Cod. Iust. Iungendæ autem ei lex 153. 154. 155. 156. infr. de Decurion. & lex 2. sup. de Comitib. rei milit. & lex 9. sup. de Senator. Imò & lex 1. Cod. ubi quis de Curiali.
 " Romæ.
 " Præfectianus, officiales Præfetti Prætorio, vel Præfetti Urbis vide infr. tit. ne Præfectianus.
 " Vide l. 9 & 16. sup.
 " Lex 48. Cod. Iust. de Decurion. hinc desumpta est.
 " Decessorine, Cod. Iust. contra mentem Honorij.
 " Vide l. 3. sup. de fil. mil. apparit.
 " Successio, sup.

COMMENTARIVS.

HONORI Imperatoris duæ leges sequuntur circa diuersa Officia occupata. Priore hæc deserit militiam officialem vetat; cuiuscumque

tandem dignitatis, siue Palatinæ, siue militaris obtentu: de quo & in quod ipsum fuerunt iam quæ supra octo leges; pura lex 2. 3. 9. 11. 12. 14. 15. Tom. I I. EEE e 16 sup.

16. sup. Idemque cauetur l. 166. inf. de Decurionibus, & l. 1. Cod. ubi quis de Curiali, (quæ inter alias huic l. coniungendæ sunt, de quo mox) Ita quidem, vt desertorem ad vilissima quæque officia retrahi inbeat; etiam Mancipatus: quod & ipsum de Mancipatu statuitur d. l. 9. 16. sup. & l. 4. inf. tit. prox. de executorib.

Duo tantum, quæ hîc adduntur notanda sunt. Primum ad Praefectianos quoque hanc l. pertinere, & in his idem obtinere, id est, in Apparitoribus Praefectorum vrbis, vel pratorio, quod & ipsum quoque expressum l. 9. & 11. sup.

Additur Secundò, sine leg. (quod vnum retinuit Tribonianus) vt etiam si patres Apparitores seu Officiales munia officialis fugerint, seu quacunq; ratione euitauerint, iam munis etiam fortè omnibus defuncti, nihilominus eorum agnatio teneatur: id est, vt filij eorum ad cohortalem militiam teneantur, idque exemplo Curialium successione: id enim Agnationis appellatione hic accipiendum est, pariter vt tot aliis legibus: inter cæteras l. 1. inf. de Collegiatis, l. 2. in sup. de comm. diuid. Et verò id ipsum quoque cautum olim à Constantino M. l. 3. sup. de filiis militarium Apparitorum, quæ huic quàm simillima est. Tandem hanc huiusce legis sententiam firmat exemplum Curialium: vbi pariter suc-

cessio, id est, filij in parentum Decurionum exentia factorum quacunq; ratione locum Curiae necesse inuentur: l. 155. inf. de Decurionib. Et verò, quod maximo argumento est (& notandum maxime) coniungenda hæc lex venit cum d. l. 155. vt & cum l. 153. 154. 156. cod. tit. de Decurionib. l. 2. sup. de Comitib. rei mil. l. 9. sup. de Senatoribus, Imò & cum l. 1. Cod. ubi quis de Curiali: quæ leges omnes desumptæ sunt ex eadem Honorij constitutione, quâ is curiis & officiis replendis enixè neque vna ratione consultum iuit. Inter alias verò rationes curiis & officiis, liberis Curialium & Officialium parentibus excusatis substitui iussit. Verba d. legis 155. quò hæc lex sese refert, sunt hæc: Quisquis horum emensu curialia onera, vel honestis, vel administrationis, vel quarumcunq; aliarum dignitatum infulas impetrauerit, ipse quidem decoratur insignibus, sed LIBERI omniq; successio paterna dignitatis obiecta Curialia vincula non exuant. &c. Quare hinc apparet & de flagitio Triboniani, qui ad casum mortis patrum hanc legem retulit: loco illorum hæc fugerint, substituta voce decesserint: vt & de Cuiacij aliorumque errore, qui Agnationis voce hîc postumos accipiunt, & proinde hunc legi sensum assignant, non tantum natos, sed etiam postumos sequi curialem fortunam patris.

xx. * Impm. Honorius & Theodosius AA. Gracco P.V."

VICINQUE Apparitores, ob culpam vel negligentiam fuerint, iudicato diuini scilicet, ad nullam militiam aspirandi habeant facultatem: nec ex Rescripto his vilis aditus referetur, quos congruit poenæ grauissimæ subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis Constitutis aspirare præsumperint. Dat. viii. Kal. Aug. Rau. Honorio x. & Theodosio vi. AA. CONS. [415.]

NOTÆ.

* Lex 5. Cod. eod. tit.
" Vide Commentar.
" P. V. vt videtur.
† Veluti l. 14. sup. h. t.
" Contempserint: malè Cod. Inst.

COMMENTARIVS.

ISCINCTOS semel Officiales, seu officio expunctos ob culpam vel negligentiam (hæc scilicet dux sunt disceingendorum Officialium causæ) indicat, id est, Iudicis cognitione ab omni militia submouentur hæc l. ab Honorio Imp. non tantum pristina de quo sunt lex 14. 18. sup. lex 27. inf. de susceptorib. verum neque aliâ vllâ; de quo est quoque ex parte d. lex 14. Idque licet Rescriptum impetrauerint, quod & ipsum cauetur in sp. d. legis 18. sup. & d. l. 27. inf. de susceptorib.

¶ Quod inscriptionem huius l. attinet, meminit quoque Gracchi iustus P. V. Hieronymus (qui Anno 420. decessit) ep. ad Letiam, de institutione filia; Ante paucos annos propinquus, vester Gracchus, nobilitatem patriciam sonans nominæ cum Praefecturam gereret urbanam, nomine speciem Mithra & omnia portentosa simulatra quibus corax Niphus Miles, Leo, Peres Bromius pater iniuntur subuertit, fregit, excessit: & his quasi obsidibus ante præmissis impetravit Baptismum Christi?

xxi. * Impm. Theodosius & Valentinianus AA. Hierio P.F.P."

NEMO aliter ad Tuæ Sublimitatis admittatur Officium, nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria consecrarit: Quod & in cæteris Officiis, quibus similis erat consuetudo militiæ, diuerso quidem modo, sed pari diligentia Sublimitas Tua iubeat custodiri: sed in * his quoque, id est Virorum Spectabilium, Proconfulis Afriæ, Comitibus Orientis, Praefecti Augustalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus sub viginti interminatione librarum auri. ¶ Hirenarchas quoque & Actuarios & Cornicularios tam classum vrbis Constantinopolitanæ, quàm Thymelæ, equorumque curulium ciuitatum diuersarum, non aliter nisi, vt consueuerat, manus sancxerit Principalis præcipiat

piat ordinari. ¶ Quin si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His retentis in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunq; ad præsentem diem admissi sunt; & cetera. Dat. x. Kal. Iul. Nicomediæ, DD. NN. Theodosio xii. & Valentiniano ii. AA. CONS. [426.]

NOTÆ.

* Lex 6. Cod. Inst. eod. tit. hinc interpolata est, tum perturbato sententiarum ordine, tum expunctis tribus sententiis: 1. de Officialibus Praefecti Pratorio 2. de officiis cæteris, in quibus similis erat custodia. 3. de Irenarchis, &c. Quæ sententia sententia relata est in l. 7. Cod. Inst. de Numerar. Iungendæ autem huic legi dux leges proximæ.
" Hierum sub Theodosio Iun. Praefectus P. Orientis scilicet vid. Profopogr.
" Praefecti P.
" Probatorie huius mentio quoque in Rubricâ, & duabus legibus proximis.
" Iudicum seu Rectorum prouinciarum.
" Sed & in his quoque, &c.
" Dignitatum harum idem ordo in Theodosij M. & Arcadij legibus, patè l. 13. & 16. inf. de panis. idemque & in Notitia obseruatur, quæ hoc ipso tempore conscripta fuit, sub Theodosio Iun.
" Proconfulis Achaïæ nulla mentio fit hæc l. quæ data est A. D. 426. cuius decennio post, A. D. 435. mentio fit l. ult. sup. de Princip. Agentium in rebus: vnde videatur hoc tempore Achaïa detrimentum aliquod passa.
" De his ritibus... inf. lib. 12.
" De Actuariis in genere sup. tit. 1.
" De Cornicularijs, sup. ad l.
" De Thymelicis dixi ad l. 5. 12. inf. de scenicis: lib. 15.
" De Equis Curulibus erit titulus inf. lib. 15.
" Delendum hoc, vt apparet ex duabus proximis legibus.

xxii. * Idem AA. Theosilo P.V."

NEMO aliter ad Tuæ Sublimitatis in postero admittatur officium, nisi eum emissa ex sacris scriniis probatoria consecrarit. ¶ Actuarios quoque Thymelæ & equorum curulium Suario, etiam & Optiones per omnes Regionibus vrbis Constantinopolitanæ, & alia omnia, quæ vel in militia, vel gradibus actibusque nuntum pro solemnitate prisca institutionis desiderant Principalem, non aliter nisi, vt consueuerat, manus sancxerit Principalis, præcipiat ordinari. Quin si quis talis sub tuâ fuerit iudicatione conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His retentis videlicet & in suo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunq; ad præsentem diem videntur admissi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, Theodosio xii. & Valentiniano ii. AA. CONS. [426.]

NOTÆ.

* Iungendæ dux leges proximæ, inter quas media hæc iacet.
" Theosilo huic P. V. (Constantinopol. scilicet) inscribitur quoque anno superiore 425. lex vn. sup. de Professoribus qui in Vibe Constantinopol.
" Pro in posterum.
" De Suario erit inscriptulus lib. 12.
" Quatuordecim.
" Ita quoque lex proxima inf. & lex 21. sup. habet, sunt.

xxiii. * Idem AA. Acacio Comiti S.L.

OMIVM thenfaurorum dioceseos prouectiones, & ipsos Thenfaurense, vetus obseruatio Principali dexteræ referuauit; nec aliter voluit eos vel in Iudicum suorum obedientiam, vel in committendis publicis necessitatibus, habere progressum, nisi militiam eis emissa ex sacris scriniis condonasset. Quod ita esse decretum, ad notitiam eorum quibus hoc videtur esse conueniens, peruenire Tua Magnitudo constituet: non absque indignatione arbitrium principale passura quorundam temeraria vsurpatione diminui; his retentis videlicet in suo ordine & gradu militiæ, cui qualitercunq; ad præsentem diem videntur admissi. Dat. Kalend. Iul. Nicomediæ, DD. NN. Theodosio A. xii. & Valentiniano ii. AA. CONS.

NOTÆ.

* Iungenda hæc vt dixi duabus superioribus.
" Acacio huic Comiti S. L. inscribitur hoc Anno dux adhuc constitutiones, patè lex 16. inf. de munitulis lex 18. sup. de proximis sacrorum scriniorum.
Tom. I. I.

" De Comitibus Theſaurorum diceceſeos dixi ad l. 6. 14. ſup. h. t. & ad l. un. ſup. de Conſular. & Præſidib.
 " De Theſaurariis dixi ad d. l. 14.
 " Triumphalis dextera, l. 14. de annon. civ. l. 16. de iurilleg.
 " Condonare, pro ſimplici, donare: vid. Gl. Th.

COMMENTARIUS

DE PROBATIONE ſeu PROMOTIONE Officialium diuerſorum ſunt hæc tres Theodoſij Iun. per orientem leges. Quæ vnus eiuſdemque conſtitutionis partes ſunt, ad diuerſos tantum Magiſtratus, eodem alicubi exemplo, ſeu iuſdem ſæpè verbis, quatenus ad cuiuſque iudicationem (vt hæc leges loquuntur) Iurisdictionem, res ea pertineret, emiſſæ: ad Præfectum inquam Prætorio ad Præſ. V. & ad Comitum S. L. Nempe ad Comitum in quâ S. L. lex vlt. de Comitibus Theſaurorum & Theſaurariis, qui ſanè ſub eius diſpoſitione & officio fuerunt: Ad Præſ. Urb. lex 22. de Actuariis Thymelæ & equorum curulium, ſuaris, Optionibus per Regionem vrbis Conſtantinopolitanæ: quia & hi omnes ſub diſpoſitione Præfecti Urb. Conſtantinopol. fuerunt. Ad Præfectum Prætorio lex 21. quia in ea agitur de Officialibus Præfecti Prætorio Rectorum Proninciarum, Spectabilium (puta Proconſulis Aſiæ Comitum Orientis, Præfecti Auguſtalis, Vicariorum) idem de Irenarchis, Actuariis & Corniculariis tam Claffium Vrbis Conſtantinopol. quam Thymelæ & equorum Curulium ciuitatum diuerſarum: quæ omnia officia ad eius diſpoſitionem pertinerunt: Ac nominatim Thymelæ & equorum curulium cura per diuerſas ciuitates Orientalis Præfecturæ: (ſicut ad Thymelæ & equorum Curulium vrbis, ipſius Conſtantinopol.) Imò & Claffium vrbis Conſtantinopolitanæ: quæ vt ex hæc l. colligitur ad diſpoſitionem Præfecti V. non pertinetunt; verum ad Præfecti P. vtpotè quæ commentariis in Orientem & Ægyptum quæ ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant, deſtinatæ eſſent. Quæ quidem omnia notatu digniſſima ſunt, vt quæ alibi vix occurrant. Vt & ordo Magiſtratum Spectabilium, qui recenſentur l. 21. ad eandem planè ſeriem quâ in Noſtri Imperij. Denique & nomina illa diuerſa Officialium, & Officiorum, quæ alibi pariter non occurrunt: Nempe Actuarij, & Cornicularij Claffium Vrbis Conſtantinopol. Thymelæ, equorum curulium tam in vrbe Conſtantinopolitana, quam in ciuitatibus diuerſis: Item Optiones per omnes Regionem vrbis Conſtantinopol. De quibus videndum eſt, nam de Irenarchis, Suariis, & Theſaurariis, ſuis locis & titulis egimus, vel agemus, quos in notis indicaui.

¶ De claffibus primùm. Claffes igitur vrbis Conſtantinopol. hæc memorantur, quæ ſcilicet annonam ex Ægypto & Oriente Conſtantinopolim adueherent: de Orientalibus nauarchis eſt lex 7. 14. 32. inſr. de Nauicular. de Ægyptiacis l. 7. 14. 18. 20. 33. d. tit. ſeu de Alexandrinis: vnde Alexandrinus ſtolus, d. l. 7. ſeu Alexandrina claffis, d. l. 32.

de quo plenè dicam ad l. 7. inſr. de nauicular. etiam ex Eunapio, Themiftio, veteri Orbis deſcriptione, Claudiano. Ergo harum claffium Actuarij & Cornicularij quidam fuerunt. Actuarij inquam proculdubio, qui Suſceptorum ſeu annonæ ad urbem Conſtantinopol. ſubuectæ ex Oriente vel Ægypto rationes conſciebant. Nam & hoc aliàs Actuariorum munus fuit rationes conſcieere, de quo ſup. tit. de Numerar. Actuariis. Cornicularij verò claffium Vrbis Conſtantinopol. qui, vt exiſtimo, Præfecto Prætorio ius dicente ſuper claffibus Vrbis Conſtantinopol. cornibus Secretarij præſto erant: nam & hoc in commune Cornicularij officium fuit, ad cornu Secretarij Iudicum præſto eſſe, de quo ad l. 10. ſup. de cohortal. Et hæc de Claffibus Vrbis Conſtantinopol. earum Actuariis & Corniculariis.

Eademque ratio fuiſſe videtur Actuariorum Thymelæ, id eſt, Scenicorum ſeu Scenicæ artis: ex quibus qui per Regionem vrbis Conſtantinopol. erant, Præfecti V. diſpoſitioni ſuberant: qui per ciuitates diuerſas, ſub Præfecti Prætorio vt ex l. 21. & 22. collatione conſtat. De Thymelæ, & Thymelicis dixi plenè inſr. tit. de Scenicis.

Hinc interim apparet, quanta fuerit tunc temporis in Oriente harum Scenicarum voluptatum copia, curæque; quæ peculiari Actuariis & Corniculariis habuerunt: ſicut per Africam Tribunus Voluptatum peculiaris fuit: de quo l. un. inſr. .... His adde & Circenſium Voluptatum, ſeu equorum curulium Actuarios, tam in vrbe Conſtantinopolitana, quam in aliis ciuitatibus, de quibus equis curulib. inſr. tit. peculiari lib. 15. Adduntur & l. 22. Suarij, & Optiones per omnes regionem Vrbis Conſt.

De Suariis, id eſt, de his qui porcina carnem ſuſcipiebant, atque in populum diuidebant, eſt inſr. tit. de ſuaris, lib. 14. Optiones verò non alij ſunt quàm erogatores annonæ militaris, de quibus dixi plenè ad l. 1. ſup. de erogat. militar. annon. Ergo Optiones per regionem vrbis Conſtantinopolitanæ proculdubio fuerunt, qui annonam in milites vrbanos erogabant, per omnes regionem vrbis: de quibus Regionibus, vide veterem Vrbis Conſtantinopolitanæ deſcriptionem, vbi tamen nulla horum mentio fit. De his ergo omnibus id cauetur, eos probandos, ſeu promouendos à Principe, probatoriâ de ſacris ſctiniis emiſſâ. Perperam verò ex his duabus legib. colligebat vir doctus Iuretus in Symmachum lib. 6. ep. 33. ludorum Artifices ex variis Regionibus aduci, Romanæque mitti ſolitos.

DE EXSECUTORIBVS ET EXACTIONIBVS.

DE EXSECUTORIBVS ET EXACTIONIBVS.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IVST. LX. De executorib. & exactorib. Concordat huic omninò titulus lib. 11. de exactionibus: quo etiam duæ leges huius tit. reperuntur: Quod inter errores Conditorum huius Codicis quoque deputo.

Cæterum tres hoc Codice Constitutiones ad ECCLESIASTICAM Historiam ſpectantes continentur. Valentiniani Sen. lex 1. Valentiniani Iun. lex 3. Honorij lex 8.

PARTITLON.

EXECVTORES Rubr. huius tituli, & l. 4. h. t. ſunt, quibus exactio, Rubr. & l. 4. (qui & ideò quoque EXACTORES, l. 6. 7.) commiſſa erat, ſeu à quibus exactio celebrabatur, l. 5. vel executio, ſiue debiti publici l. 3. publicærum neceſſitatum, d. l. 3. & 4. h. t. ſiscalium commodorum, l. 8. debitorum publicorum, l. 10. cuiuſlibet tituli, l. 7. id eſt ſiue ſint ea ſacris largitionibus inferenda, ſiue quid res priuata Principis deſideret, vt ſi quod ſubſidium publicarum neceſſitatum P. P. per apparitionem ſuam Arcæ nomine depoſcat, l. 5. cuiuſmodi erant Compulſores, Admonitores, Portitores ſue præcepti, l. 7. Apparitores, l. 2. 4. 5. 7. 9. Inluſtrium Virorum, l. 6. Illuſtrium Potestatum, l. 7. (puta Præfecti Prætorio, l. 2. 4. 5. 7. 9. ſeu ex Præfectoriani officio, l. 9.) Palatini, l. 4. 7. Domestici, Protector, Scriptor, Agens in rebus, l. 4. Palatinus exactor, l. 6. vtriuſque Officij, l. 4. id eſt, Comitum S. L. & R. P. l. 5. 9. vel quæcumque Apparitio, l. 9. ſiue priuati negotij, l. 4. litigiorum priuatorum: l. 8. priuatorum debitorum, l. vlt. Idem & Interceſſores dicti, l. 1. de pignorb. & interceſſio, pro exactioe l. 1. de lucris offic. l. 4. de Princip. Agentium.

De his verò quinque capita hoc titulo continentur. Primò, Quinam Executores & Exactores, & vnde ſumi poſſint? Scilicet non ex eâ provinciâ, vnde quis oriundus eſt, vel in quâ larem conlocauerit, l. 4. h. t. Item ipſa exactio facienda ab officiis Rectorum provinciarum (quamlibet alij Compulſores & Suſceptores miſi fuerint) l. 5. Secundò Mandati fines diligenter ſeruandos, l. 7. Tertiò, non alium pro alio exigendum, l. vlt. Quartò, extra ordinem miſſos Exactores intra anni metas collectis ratiociniis remeare oportere, & Iudici efficaciam ſuam oſtendere, l. 9. Quintò, executio nulla Officialibus abſque adnotatione Principis [Officij] mandari poteſt: l. 1. 2. 4. de Princip. Agent. Poſtremò, quo tempore executio & exactio fieri non poſſit: Chriſtianorum, ſolis die ſeu Dominico, l. 1. & 3. Iudæorum, die Sabbathi, & reliquis ſub tempore quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant, l. 8. h. t. ¶ Reliqua petantur ex titulo de exactionib. 7. in ſin lib. 11.

I. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Florianum
Conſularem Venetiæ.

DE Solis, (qui dudum ſauſtus habetur,) neminem Chriſtianum ab Exactoribus volumus conueniri; contra eos, qui id facere auſi ſint, hoc noſtri ſtatuti interdico periculum ſancientes. Dat. xi. Kal. Maij, Triueris, Valentinianus & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abſt hæc lex à Cod. Inſt. Concordat huic, lex 3. inſr. Repetita autem vtrique & hæc lex & d. l. 3. lege 10. & 13. tit. de exactionib. inſr. lib. 11.

¶ Quid ſi reponamus, Comitum rei priuata, vt l. 11. inſr. de exactionibus? Qui idem Florianus comes eſt, cui inſcribitur

REEC 3

inſcribitur A. 373. lex 10. 11. inf. de accuſat. lex 8. inf. de famoſ. libellis.
 "Iam inde à Conſtantino M. ſi feriatum iudicatum rationem ſpectes: vide l. 1. ſup. de feriis: iam olim enim, ſolemnis
 is dies ſemper inter Chriſtianos fuit.
 "Sunt, d. l. 10.
 "Abest hæc vox à d. l. 10.
 "Il. id est, An. D. 368. quo ſanè anno Valentinianus Senior Treuiris conſtitit, vt ex Conſularib. Theod. conſtare
 poteſt & Ammiano Marcellino lib. 27. p. 370. d. 377. neque enim Anno 365. ibi conſtitit: Pollis quoque referre ad
 I I. C O S S. id est, A. D. 370. vel 373.

COM M E N T A R I V S.

DOLIS DIE exactiones fieri prohibet hæc l. Valentinianus Sen. A. D. 368. vel 370. vel 373. quæ repetita extat l. 10. inf. de exactionib. cui etiam concordat Valentiniani Iunioris lex 3. inf. (quæ & ipſa repetita est l. 13. d. 1. de exactionib.) Exactiones inquam publicas: eod enim pertinet hæc lex: quod patet ex ipsius legis verbis ibi, ab Exactionibus, inſertâ Inſcriptione, ad Florianum Comitum rei private, quomodo Inſcriptionem restituendam quis non immeritò credat: & quia de priuatis debitis & exactionibus iam conſtabat ex Conſtantini M. l. 2. Cod. Inſt. de feriis: & l. 1. ſup. de feriis. Quas Conſtantini M. conſtitutiones etiam hîc Valentinianus indicatè videtur, cum ait, diem ſolis DV-
 DVM FAVSTVM haberi: vbi & fauſtum vocat, à quo inſauſta iurgia, & exactiones abelle oportet. Eoque ſenſu dies ſolis DV-
 DVM FAVSTVS habitus: alioquin enim etiam ante Conſtantinum M. inde à naſcentis Eccleſiæ primordiis dies hic ſolemnis inter Chriſtianos habitus, & conuentibus precibusque celebratus: de quo alibi, Priuatæ igitur primùm actiones exactioneſque à Conſtantino M. die Solis prohibita, quod pertinet apertiffima verba legis illius 1. Altercanibus iurgis & noxijs PARTIVM conuentionibus [am conuentionibus] occupari indigniffimum videbatur. At enim Valentinianus

Sen. iam publicas quoque exactiones die Solis vetat hæc l. Neque id tamen indiftinctè, verùm Chriſtianiſ nominatim reſpectu; quare & Paganos & Iudæos eo die exigi fuerit Valentinianus Sen. Poſt quem demùm Valentinianus Iun. l. 3. inf. b. t. omnes exigi vetuit, Iudæos etiam & Paganos. Debitum, inquit, publicum priuatumque NVLLVS eſſlagitet: Hæc proculdubio ratione, quod nil interſit, cuius hominis exactione fauſtus dies & religioſus violeatur. Sanè Honorius poſtea Iudæos die quoque Sabbathi & reliquis cultus Iudaici exigi vetuit, l. 8. inf. ¶ Atque hæc deinceps diſtinctione & obſeruatione Annales Eccleſiaſticos illuſtrari cupio, in quos alioquin hæc lex rectè relata eſt. ¶ Illud addo, Libanium quoque ſub Theodoſio M. circa A. D. 386. orat. ad Æ. de quibus p. 62. indicare, quosdam dies ab actionibus ſeu exactionibus immunes fuiſſe. Quod commodè de his & ſimilibus conſtitutionibus accipi poteſt, vt ad eum locum iam notauim. ¶ Illud tandem adiicio ſi nihil in Inſcriptione mutandum, ad Venetiam, hanc legem Eccleſiaſticam pertinere; Ad quam & illud hoc ipſo tempore pertinet, quod in Epiftolâ Synodica Romanâ de Venetiâ memoratur apud Theodoretum, lib. 2. c. 22. & Sozomen. lib. 6. c. 22. 23.

I I. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Potitum Vic."

QUI SQUIS fuerit exhibitus, vſque ad negotij terminum, ab eo cui primùm traditus fuerat obſeruari eum, Apparitore decernimus. Si quâ præſumptione fuerit hæc Manſuetudinis Noſtræ poſthabita præceptio, Primiferinio qui iuſſa temerauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Auxonio & Olybrio C O N S S. [379.]

N O T A.

* Lex 1. Cod. Inſt. de ſtorulis & ſumptibus in diuerſis iudicijs faciendâ & executoribus litium. Eſt autem hæc lex ſi gitua ab hoc titulo.
 "Potito huic Vicario Vibis Romæ ſcilicet inſcribitur præterea hoc ipſo anno lex 1. ſup. de Princip. agnitionum in rebus, lex 2. ſup. de iudicatu: & A. D. 381. lex 2. ſup. vnde vi.
 "evidentiſ hic quam Tribonianus rectè euitauit hoc ordine verborum ab eo Apparitore, cui primùm traditus fuit, obſeruari eum decernimus.
 "VIII. Kal. Jul. Mediolani Cod. Inſt. Quod non probat.

COM M E N T A R I V S.

DE CVSTODIA reorum (de quâ ſuo titulo, inf. lib. 9.) adductorum, traditorum criminis a licitiſ per Apparitores pendente iudicio criminali, eſt hæc ſive Gratiani, ſive Valentiniani Iun. lex: ab hoc titulo fugitiua, quæque meliùs in titulo, de custodia reorum, vel in tit. de exhibendis reis, coniecta fuiſſet: quod oſtendunt tres voces inter ſe collatæ. Exhibito ſcilicet (de quâ hæc l.) & Comprehenſio, & Adductio rei criminis de quo Paratito diſt. tit. de exhibend. reis: Item Tradendi vox eodem pertinet: vt docet lex 1. §. cum quis, & de quaſtionib. l. 7. §. inf. & de l. .... Traditus dicitur,

qui criminis reus cuſtodientis datus erat Apparitori, vt docet vel lex 1. & de cuſtod. reor. & Symmachus lib. 10. ep. 36. Denique & Obſeruandi vox, pro cuſtodienti, eodem pertinet. ¶ Eſt ergo, quod dixi, hæc lex de criminalibus & de custodia reorum criminum, quod Accuſus primùm ſuſpicatus eſt, & Baldus mox rectè firmavit. Quare neque Tribonianus hanc leg. meliùs poſuit ſub titulo de ſtorulis & ſumptibus in diuerſis iudicijs faciendis & Executoribus litium. ¶ Sententia huius legis hæc eſt. Eundem Apparitorem cui primò traditus fuit reus obſeruandus ſeu cuſtodien-

cuſtodientis, deinceps vſque ad negotij criminalis terminum, reum cuſtodire oportere, neque alium & nouum ei ſubinde cuſtodem apponendum. Cuius rei ratio hæc, ni fallor, eſt, ne videlicet per huiusmodi ſuccedaneas mutationes facile reus elabatur. Et poenam Primiferinio quinque librarum auri imponit Imp. ſi hæc iuſſa temerauerit. Nempe Primiferinius, qui in officio variorum Magiſtratum erat, vt docet Notitia Imperij, fuit nominatim tum in officio Præfecti Vrbs, de quo vide l. vlt. inf. de Suariis: Symmachum, lib. 10. ep. 47. & Anctarij ep. 2. tum quoque in officio Vicarij vrbs, vt oſten-

dis dicta lex vlt. inf. de Suariis: quod & hæc lex pertinet, quæ muneris eius fuiſſe docet Apparitores ex officio reis exhibitis cuſtodientis apponere: de quibus etiam accipi poſſit Nouella Iuſtin. de Iudicibus 82. c. 7. Quod & ipſum de Primiferinijs Præfecti Prætorio apparet ex l. 4. inf. nempe ab his Apparitores miſſos ad exactiones & executiones faciendas. De Primiferinijs in commune dicam ad d. l. vlt. inf. de Suariis. ¶ Et ita quidem hæc lex perſpicuè intelligenda eſt, quam Iuſtiniani Codicis Interpretes ſerme aut non capiunt, aut turbidè exponunt.

I I I. * Idem AAA. ad Principium P. P. P."

SOLIS die, quem Dominicum ritè dixere maiores, omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum quieſcat intentio: Debitum publicum priuatumque nullus eſſlagitet: Ne apud ipſos quidem Arbitros (vel in Iudicijs flagitatos, vel ſponte delictos) vlla ſit agnitio iurgiorum. Et non modo norabilis, verumetiam ſacrilegus iudicetur, qui à Sanctæ religionis inſtituto ritè deſerit. P. P. I I I. Non. Nouemb. Aquil. Acc. v I I I. Kal. Decemb. Rom. Honorio Nobiliſſimo Puero & Eunoſio v. c. c. o n s s.

INTERPRETATIO. Die Solis (qui Dominicus merito dicitur,) omnium hominum actio conqueſcat, vt nec publicum nec priuatum debitum requiratur, nulla iudicia neque publica neque priuata ſiant. Quod qui non obſerauerit, reus ſacrilegij teneatur.

N O T A.

* Abest hæc lex à Cod. Inſt. niſi quod nonnulla hinc inſerta in l. omnes dies 6. C. de feriis. Repetita verò extat l. 13. inf. de exactionib. Eam Baronius in annum ſuum non tenuit. Denique concordat huic, lex 1. ſup. Ita quoque d. l. 13. At enim reſcribendi hi Imppp. VALENTINIANVS. Theodoſius, & Arcadius.
 "Italia.
 "Hoc inſtitutum à Triboniano diſta legi 6. Hemiſtichion porro hic excidit Quaſtori Valentiniani Iun.
 "Intentio pro actione; quâ voce & hæc vtriusq. Interpret.
 "Inſerta hæc quoque legi 6.
 "Arbitrorum duo genera. Nempe vel in iudicijs flagitat, vel ſponte delicti: id eſt ex compromiſſo ſumpti, compromiſſarij.
 "Id eſt agnitio, vt ſubſtituit Tribonianus, d. lege 6.
 "Notabilis, id eſt infamis. vid. Gl. Th.
 "Inſtitutum, ita d. l. 13.
 "Pro Data.
 "Hinc ſupplenda ſubſcriptio diſta legis 13.

COM M E N T A R I V S.

DE SOLIS die, ſeu Dominico, prohibitaque eo die omni actione, contentione, executione, eſt hæc Valentiniani Iunioris Conſtitutio: quæ repetita extat l. 13. inf. de exactionib. cui etiam concordant ad aliquid leges Conſtantini M. puta lex 2. Cod. de feriis, & lex 1. ſup. de feriis; itemque Valentiniani Sen. lex 1. ſup. b. t. ad aliquid inquam: nam hæc noſtra in hoc argumento, omnium pleriffima & expreſſior eſt: tum ratione cauſæ, tum reſpectu perſonarum agentium, tum ratione iudicij. 1. Ratione inquam Cauſarum: in quo quidem concordat hæc lex legi 1. ſup. nempe vt omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum, quieſcat intentio actioque; & vt debitum ne quidem publicum eo die eſſlagitari poſſit. 2. Ratione Perſonarum, puta vt nullus eſſlagitare quidquam eo die poſſit à quoquam, etiam à Iudæo ſcilicet vel Pagano, cum antea tamen Chriſtianiſ tantum hoc privilegij datum fuiſſet, Valentiniani Sen. Conſtitutione, puta l. 1. ſup. 3. Tandem & ratione Iudicij: Nempe vetat etiam apud Arbitros de villo iurgio cognoſci, ſive illi in Iudicijs flagitati, id eſt, à Iudicibus ſeu Magiſtratribus petiti (vt ſæpè petiti in plerique litium articulis, vt docet lex 9. & qui ſatifficare l. 2. Cod. de uſuris & fruſtib. legatorum: l. 27.

& de reb. auſtor. iud. poſſid.) ſine ſponte delecti, id eſt, ex compromiſſo ſumpti (quæ duo Arbitrorum genera ſunt) Quod omnium maxime ſingulare eſt: cum alioquin Arbitrij via à pacis ſtudio proficiſcatur, ſeu negotium pacis ſit; quod vtiq. à Dominicæ diei religione & ſanctimonia tantùm abeſt abhorretere videatur, vt contra ad eam maxime accedat. Sanè Leo Imp. poſtea in l. dies feſtos, vlt. Cod. de feriis, id admiſiſſe videtur: Dominico, inquit, die reſpirent à controuerſijs litigantis & habeant ſæderis internallium, ad ſeſe ſimul veniant aduerſarij non timentes, ſubeant animos vicaria poenitudo, pacta conferant, Transactiones loquantur. Verùm id Valentiniano Iun. hæc l. ita viſum, quod vel ſola de iurgis cognitio, quæ neque ſine iurgio eſſe, ſerme poteſt; ab eius diei veneratione eateus aliena videretur, quod eo die totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur, (occuparique debeant) vt loquitur Theodoſius Iun. l. dominico, vlt. inf. de ſpectaculis. Quare & ſacrilegij crimen poenamque hoc facto incurri vult. Nempe ne tantillum quidem ab officio pietatis cultuque Chriſtianos eo die abduci voluit, ſen (vt ipſe loquitur) à ſanctæ religionis inſtituto vel inſtituto, ritè, inſtituto, vt habet hæc lex: id eſt, ſacra præceptione &

& traditione incorrupta : quo ipso sensu vox hæc accipienda l. 1. 2. *Ne Sanctum Bapt.* quomodo & Institutionis vox effertur l. 45. *de hereticis.* Instinctu, ut habet d. lex 13. *inf. de exactionib.* id est, denotione. Neque dubito, quia Iustinæ matris impulsu Valentinianus Iun. hæc sanxerit, cui hoc tempore is obnoxius erat.

¶ Illud observandum hanc legem dici *Acceptam Romæ.* Et sic Valentinianum Iun. hanc legem dixisse Religioni diei Dominicæ, quæ Romæ celebrabatur, & sic sanctitatem eius diei hæc Sanctioe sanxisset Romæ: quo tempore *Siricius* Papa erat.

Obiter quoque observandum, quod ait, *Solis die, quem Dominicum ritè dixere Maiores* (hemiltichio, quod etiam Triboniano infarcire visum legi 6. *Cod. de feriis*) scilicet et si solis diem Christiani

dicere persenerauerint etiam sub Imp. Christianis, attamen iam olim quoque *Dominici* diei appellatio Christianis placuit, non iam dico *Sylvestro*, quod faciunt nonnulli, verum inde ab Apostolicis temporibus, & deinceps: videnda saltem Apocalypsis c. 1. v. 10. *Ignatius ad Trallianos, ep. 2.* Hippolytus *Ep. Canone Paschal.*

ΕΤΕΙ ΑΥΞΕΑΝ ΔΡΟΥ ΚΑΙ ΣΑΡΟΣ
ΤΩ Α. ΑΡΧΗ
ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΚΑΤΑ
ΕΤΟΣ.

Item :
ΑΠΟΜΝΗΣΤΙΣ ΕΚΘΑΙ ΔΕ ΔΕΙ ΟΤΑΝ
ΕΜΠΕΣΗ ΚΥΡΙΑΚΗ.

III. * Idem AAA. ad Eufignium P.F.P."

N VLLVS Apparitor Amplitudinis" Tuæ, vel de Officiis Palatinis", ad eam provinciam ex qua oriundus est, vel in qua conlocauerit larem", obtempru publicæ necessitatis, vel exsecutor priuati negotij, dirigatur: Etenim Officij Celsitudinis Tuæ Primiscrinii" tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata; Apparitor verò qui huic se munerari passus est deputari, solutus" militia, Mancipum" corpori sociabitur. ¶ Hæc verò pœna etiam ceteris inrogata est, ut si Domesticus" aut Protector, Strator", vel Agens" in rebus, vel Palatinus vtriusque" officij, vel ad eam" provinciam, in qua natus est, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiusmodi v'surpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipse qui voluit mitti auri libram vnam fisci viribus inferre cogetur, Adiutores" verò officiorum" Palatinorum, ac Numerarij" Comitum illustrium virorum, siue Actuarij", libram fisci viribus soluant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. III. Non. Decemb. Mediol. Honorio Nobilissimo Pucro & Etuodio v. c. c. n. s. s. [386.]

NOTÆ.

- * Lex 3. *Cod. iust. de diuers. officiis.*
- " Praefecti Prætorio.
- " An vtriusque officij ut *inf.* id est Comitibus S. L. & R. P. An verò Palatinis quæ sub Magistro officiorum fuerunt?
- " *Vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus* addit *Cod. iust. c. l. 8. Cod. de offic. Reator. pron.* quæ hoc ipso Anno data dicitur.
- " *Primiscrinij* huius Praefecti P. nulla fit in *Notitia Imperij* mentio: de Primiscrinii dixi ad l. 2. *sup. h. 1.*
- " *Militia spoliabitur*, ita *Cod. iust.*
- " Vide l. 9. v. 6. 19. *sup. de diuers. officiis.*
- " De Domesticis & Protectoribus, fuit *suprà, tit. lib. 6.*
- " *Aut Strator*, *Cod. iust. de Stratoribus* fuit *sup. tit. lib. 6.*
- " De Agentibus in rebus, & eorum Principibus fuerunt *sup. lib. 6. duo Tituli.*
- " Id est Comitibus S. L. & R. P. de quibus *lib. 6. suo tit.*
- " Eandem, *Cod. iust.*
- " De Adiutoribus dixi ad l. 10. *sup. de cohortalib.*
- " Id est quæ sub Magistro officiorum fuerunt. Malè, *Cod. iust. officiorum & Palatinorum.*
- " De Numerariis & Actuariis suo titulo *sup. 1.*
- " 11. *Cod. iust.*

COMMENTARIVS.

IN PROVINCIA suâ Executio cuiquam de mandari vetatur, hæc Valentiniani Iun. Constitutione A. D. 386. Quomodo & provinciam suam administratio, vel in provinciam suam addidit olim prohibitum, propter notissimam potentatus rationem, de quo alibi iam sæpè. In provincia, inquam, sua, siue quis ex ea oriundus sit, siue in eam larem collocavit; id est, siue eius municeps sit, siue incolæ. ¶ Quæ quidem brevis huius legis sententia est, in qua tria tantum notanda sunt.

Primo varia officiorum nomina & genera, numero sex, quibus executio olim in provinciis mandari solita, quique missionibus parebant; Nume-

rantur scilicet inter eos, 1. Apparitores Praefectorum Prætorio, 2. Domestici, 3. Protectores, de quo vide *Paratilon de Domest. & Protect.* & l. 27. *sup. de erogat. milit. ann. 4.* Stratores, qui scilicet ad probandos equos mitebantur; de quo l. *vn. sup. de Strator.* 5. Agentes in rebus, qui missionibus Principis parebant de quibus suo tit. 6. Palatini vtriusque officij, id est, Comitibus S. L. & R. P. de quibus suo quoque titulo.

Secundò indicantur hæc l. & ij quibus executionis & missionis ritè demandandæ cura incumberebat: nempe 1. Primiscrinii Praefecti Prætorio, de quo ad l. 2. *sup.* 2. Adiutores officiorum Palatinorum, de

de quibus dixi ad l. 10. *sup. de cohortalib.* id est, Officiorum, qui sub Magistro officiorum erant. 3. Numerarij siue Actuarij Comitum S. L. & R. P. de quibus *sup. Paratilo de Numerar. Actuar.*

Tertio loco Pœnæ observandæ, quas Valentinianus Iun. hæc l. vtriusque comminatur tam Exsecutoribus in provinciam suam missis, quam id fieri patientibus: & quidem eò grauiores, quò maioris auctoritatis vtrique essent. Tanto conspectius in se crimen habet, quanto maior qui peccat habe-

tur: Nempe iubetur Apparitor Praefecti Prætorio mitti se patiens militiâ suâ solui & Mancipum corpori sociari (de quâ pœnâ dixi ad l. 9. v. 16. 19. *sup. de diuers. off.*) Primiscrinio verò Praefecti Prætorio (quem hic Græci Πρωσκρινιον vocant, trium librarum auri pœna imponitur, si statuta hæc temerata fuerint: de quo Primiscrinio eiusque officio dixi ad l. 2. *sup. h. 1. & ad l. vlt. inf. de Suariis.* Cæteris verò tam missis quam mitti patientibus vnius tantum libræ auri pœna imponitur.

v. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Dextro P.F.P."

I V E à Palatinis" petantur, quæ sunt Sacris Largitionibus inferenda, siue quid res priuata nostra desideret, vel si quod subsidium publicarum necessitatum" Magnificencia Tua per Apparitionem suam arcæ" nomine deposcit, remotâ exigentium permixtione, per Rectorem provinciae, instantibus Officiis memoratis, exactionem celebrari decernimus: qui ad se intellegit" vel de fidiæ inuidiam vel industriæ gloriam pertinere. Dat. xv 11. Kalen. Iun. Med. Olybrio & Probino c. o. n. s. s. [395.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à *Cod. iust.* prælatâ l. *prox. inf.* quæ huic iungenda est.
- " *Dextro* P.F. sub Honorio Imp. Italia: scilicet cui Dextero P.F. plures alia: leges inscribuntur hoc ipso Anno. Mentio quoque eius apud Hieronymum 2. *apol. adu. Rufinum* fol. 101. D. ... *Ante annos ferme decem*, inquit, *cum Dextero amicus meus qui Praefecturam administravit Prætorio me rogasset, &c.* Hic ille est cui idem *Librum de Scriptorib. Eccles.* petenti inscripsit.
- " Sacrarum Largitionum & rei priuatae: vtriusque officij, ut vocantur l. 4. *sup. de quibus suo tit. sup. de Palatinis.*
- " Ita principales necessitates, l. 11. *inf. de Susceptorib.*
- " Praefecti Prætorio: de quâ *Arca* vide quoque l. 3. 6. 9. 16. 17. *inf. de indulg. debitor.* & Synochum ep. 127. & Nouellam Maioriani de indulgent. reliquorum: & Nou. de Curialib. & l. 6. *Cod. de exactorib. tributorum.* Dixi plenius ad l. 14. *inf. de Susceptorib.*
- " Pro, intelligere debet.
- " *Iul. l. prox.*

vi. * Idem AA. ad Prouinciales, & ad Proconsoles."

NE per diuersas Prouinciarum partes, aut Palatinus" exactor accederet, aut Illustrium" virorum Apparitor vagaretur, vel Militaris" terror inferret formidinem, hæc lege sancimus, Ut omnis" memoratis intentio" ad Prouinciae Rectorem sit, cum eo agant, illo insistente, disponente, adque agnoscente suo periculo rem peragenda complent vniuersa, Dat. xv 11. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino c. o. n. s. s.

NOTÆ.

- * L. 1. *C. iust. de Exactorib.* iungenda autem huic, *lex superior.*
- " Atquin in Occidente, cuius Imp. fuit Honorius vnus tantum Proconsul Africa: scilicet fuit? Praefecti Prætorio.
- " *Ut omnis memoratis intentio sit*, &c. ita Tribonianus. Verum locus hic sanus est: *Omnis intentio memoratis sit ad provinciam Rectorem.* Quomodò & in Bibliis, *Ad virum tam erit desiderium tuum.* Item Caini: *Ad te desiderium illius, tu dominaberis ei.*
- " *Iul. l. sup.*

COMMENTARIVS.

RECTORIBVS prouinciarum omnem Exactionis curam suo periculo iniungit Honorius Imp. hæc vtraque lege (quæ ad diuersos super eadem re datae inter se coniungendæ sunt) & rursum l. 6. *Cod. de Exactorib. tribut.* Siue de sacris largitionibus, siue de rebus priuatis agatur, siue denique de his quæ Arcæ Praefecti Prætorio debentur: (de quibus postremis dicam ad l. 14. *inf. de Susceptorib.*) Palatinos equidem à Comite S. L. & R. P. vt & Apparitores Praefectianos à P. P. mitti in provincias patitur, sed hæc tenus, vt Exactores illi Reptori provinciae immineant, instent, & vt loquitur hæc lex, *omnis memoratis intentio ad Prouinciam Recto-*

rem sit: cum illo agant, illo insistente [exactione] disponente & agnoscente suo periculo rem agenda impleant vniuersè: non vt ipsi exigant. Cuius rei rationem vtraque lex indicat, ad exigentium scilicet permixtionem euitandam ait *lex 5.* ex quâ vtrique enascitur vel confusio, vel prouincialium miserorum concessio: quod etiam l. 6. eleganter ita effert, ne per diuersas prouinciarum partes aut Palatinus exactor accedat, aut Illustrium virorum Apparitor vagetur, vel militaris terror inferat formidinem. Et hæc ita quidem hæc l. Honorius, cum tamen rei priuatae exactionem Reptoribus Prouinciae ademerit Valentinianus Sen. l. 11. *inf. de exa-*

tionib. Sanè Præfectiani sæpè ab exactiõne sub-
moti, veluti à Valentiniano Sen. l. vii. *infr.* vii. *Ne*
Præfectianus exactoris fungatur officio : à Maioriano

Nouellâ de indulg. reliquorum; vbi eius rei ratio his
legibus conueniens pluribus eleganter edisseritur,
de quo ad d. l. vii. plenius.

vii. *Idem AA.Andromacho P.V."

VICINQVE è Palatio nostro, cuiuslibet tituli ad prouinciam" conuenit
Compulsor", Exactor, Admonitor, portitorve" præcepti, Agens" in rebus,
vel Palatinus", vel Apparitor Inlustrium" potestatum, hoc tantum potesta-
tis arripiat, quod mandatum curæ suæ specialiter adprobatur, nec quod in-
iunctum alteri fuit", collegij iure præsumat: ne, dum hoc sibi inuicem, mu-
tui officij licentiâ, partiuntur", agant cuncti quod singulis credebatur; & cetera. Da-
ta Prid.Id." Iul.Med.Olybrio & Probino CONS S. [395.]

NOTÆ.

*Lex 2.Cod.d.ih. ad. tit. Iungenda autem huic, est lex 3. sup. de comenteu: & lex 6. sup. de cognitorib. & procura-
torib.
"Andromachus sub Honorio Imp. in septem legibus, & sic omnibus ad eum datis dicitur P. sed malim P.P.
"Prouincias. Cod. Iust.
"De Compulsore dixi ad l. 3. inf. de annona & tributis.
"Gerulus vide l. inf. quid publ. latitia.
"De Agentibus in rebus suo titulo.
"Comitis S.L. & R. P. de quo suo tit.
"Id est Præfecti Prætorio.
"Feceris, Cod. Iust.
"In Cod. Iust. partitur; male.
"Prid. Non. Iun. d. l. 3. prid. Non. Iul. d. l. 6.

COMMENTARIVS.

ΑΑΟΤΡΙΟΠΡΑΤΜΟΝΙΑ Palatinorum
& Officialium Comitum S.L. & R.P. vel etiam
Præfecti Prætorio occurrit hæc l. Honorius Imp.
quæ pars est prolixioris constitutionis Honorianæ,
vnde desumpta est præterea lex 3. sup. de comenteu
& lex 6. sup. de cognitorib. & procurat. quæ proinde
hinc legi coassandæ veniunt; quâ constitutione Ho-
norius in vniuersum ἀλλοσησιονεργονία Palatinorum
& Officialium hæc l. & Militum occurrendum pu-
tant, d. l. 3. & 6. nisi hæc ipsæ leges de Palatinis
& Officialibus quoque accipiendæ sint. Nempe
d. l. 6. prohibet Honorius, militarium aliquem fieri
susceptorum defensorumque causarum, & ad
cognitionem alieni iurgij suffragatum accedere. Et
d. l. 5. vetat eum, qui vacationem seu comenteum
impetrauit, aliquid necessitatis sibi vsurpare, &
aliquorum actibus se miscere, aliquid inter pro-

uinciam agere.
Ergo & hæc l. vetat Honorius Imp. è Palatio
missum in prouinciam ad exactiõnem alienius tituli,
compulsionem, &c. item Agentem in rebus, Offi-
cialem Comitum S.L. & R. P. & Apparitorem Præ-
fecti Prætorio aliud quidquam agere quam quod
fidei suæ commissum est; sic vt ne quidem quod
collega fortè suo iniunctum est, præsumere possit:
addita ratione, quæ nimis pol vera est, ne dum hoc
sibi inuicem mutui officij licentiâ partiuntur, agant
cuncti quod singulis credebatur. Distincta munia cu-
iusque esse oportet, ne alioquin iniuriarum occasio
inde nascatur, & tumultus plena omnia sint, deni-
que actus sui & administrationis quemquam suæ
memorem & executorem esse oportet, non ἀλλο-
σησιονεργονία.

viii. *Imp. Honorius & Theodosius AA. Ioanni P.F.P. Post alia.

IE Sabbato, ac reliquis, sub tempore quo Iudæi cultus sui reuerentiam ser-
uant, neminem aut facere aliquid vllâ" ex parte conueniri debere præcipi-
mus, cum fiscalibus commodis & litigijs priuatorum constet" reliquos dies
posse sufficere; & cetera. Dat. vii. kalend. August. Rauenn. Honorio
vii. & Theodosio IIII. AA. CONS S.

NOTÆ.

*Lex 13 Cod. de Iudæis. Reperita totidem verbis l. vlt. sup. de feriis, vbi dicta sufficiunt, quæque etiam hæc alicubi
emendatior est: Iungendæque huic lex 10. inf. de Iudæis:
"Sabbathi d. l. vlt.
"Aut vlla, &c. ita d. l. vlt. rectè.
"Constat, d. l. vlt. male.
"p. 12. & Theodosio videt A.D. 412. vt ostendi ad d. l. vlt.

ix. *Idem

ix. *Idem AA.Palladio P.F.P.

IV E ex Prætorio officio, siue Inlustri Comitum sedis largitionum, necnon &
rei priuatæ nostræ; vel ex quacunque Apparitione ad quamcunque necessitatem
profigendam quis fuerit destinatus", sciat, intra anni metas debere collectis" ratiociniis
ad proprium Iudicem remeare, eique suam efficaciam" ostendere, Quid eius instantiâ
exactum fuerit, quidve in debitis" habetur, vel penes quos resederit, vel cuius culpâ aut cau-
sâ in eadem prouincia fuerit derelictum. Quod si, exacto spatio anni, eius Regionis visce-
ribus prædator insidens" deprehensus fuerit remorari, tunc absolutus cingulo, militia
abicietur; Primoribus eiusdem" militiae decem librarum auri multa propõita. Sin redi-
re dissimulet", ligatus" ferreis" nexibus curâ Prouincialis Officij sub" elogio ad debitum
mittatur examen; Nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quod
sibi aliud negotium vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur, cum hisdem
licentiâ auferamus in eadem Prouinciâ iterare" exactiõnem; & cetera. Dat. x. Kal.
Octob. Rauenn. D.N. Theodosio A. VII. & Palladio CONS S. [416.]

NOTÆ.

*Lex 3. Cod. cod. tit.
"Palladius sub Honorio, vid. Protopogr.
"Præfecti Prætorio.
"In prouinciam, seu Regionem inf. vers. quod si.
"Collecta ratiocinia.
"Qui eum destinavit, seu misit.
"Efficacia vox hæc in re propria, vide l. si bene collocata, & de vsurâ. inf. instantia mox: sic & Nouella de Saariis.
"Diligentiam & efficaciam huic operi accommodarunt.
"In reliquis debita. pro reliquis debitorum: vide Gloss.
"Insidians, Cod. Iust. quo nil opus.
"Eius: Cod. Iust.
"Per vias officiorum ligatus, &c. ita Tribonianus.
"De his ferreis nexibus & vinculis in exhibendo reo vsitatis, dixi ad l. sup. de exhibitis: & l. vii. infr. de Mensis
oleariis.
"Sub elogio, absunt à Cod. Iust. Elogium hæc l. 6. de custod. reor. est notoria criminis, de quo nota iam omnia
Isidori Glossæ, Elogium textum malorum dictorum, quod Notoriam dicunt.
"Continuare, Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE Exactiõnis implendæ, ein-
que muneris ITERATIONE (vel, vt ma-
luit Tribon. continuatione) est hæc Honorij
Imp. Constitutio. Nempe vetat is exigendi alicuius
Tituli seu tributi gratiâ missos ex Officialibus
Præfecti Prætorio vel Comitum S. L. aut R. P. vel
quoscunque alios Apparitores ultra annum in pro-
uincia residere: contra iubet eum intra anni metas
ad ratiocinia reddenda ad Iudicem à quo missus fuit
redire, cuius rei rationem indicat expressis verbis:
Quod si exacto spatio anni eius regionis visceribus præ-
dator insidens deprehensus fuerit remorari. Quod &
ipsum de Susceptoribus, siue his, siue aliis, cau-
tum l. 4. 7. 10. 11. 22. inf. de Susceptorib. quâ leg. 22.
similis ratio redditur, explananda huic; ne alioquin
continuatõ muneris vexandorum prouincialium potesta-
tem Susceptor habeat, & in concussionum dominatione
teneatur, vt eâ l. dicitur: ad quam plura. ¶ Et

pœnam comminatur Honorius huiusmodi Temera-
rio, cinguli seu militiae amissionem: imò & Primoribus
eius officij vnde missus est, multâ decem libra-
rum auri, eo quod scilicet eius reuocandi curam
neglexerint: Imò & si redire dissimulet, id est, no-
lit, detrectet, renitatur, eum ligatum ferreis vincu-
lis sub Elogio seu Notoria (de qua ad l. 31. inf. de
Episcopis:) ad Iudicem suum mitti iubet: de quibus
ferreis vinculis in transmittendis reis dicam ad l. vii.
infr. de mensis oleariis. ¶ Sed & Prætextum præ-
cidit: In tantum scilicet intra annum redire vult
exactorem, vt obtendere non possit aliud sibi nego-
tium, vel aliam necessitatem post iniunctam. Nempe
semel actum hoc munus publicæ disciplinæ suffi-
cit, neque idem munus iterari potest: De Officiis
quæ repeti seu iterari non possunt, dixi fusè, de-
que eius rei ratione ad l. 2. infr. ad leg. Iul. de Am-
bitu.

x. *Idem AA. Ioanni P.F.P. Post alia.

VLLAM possessionem alterius pro alienis debitis publicis siue priuatis præcipi-
mus conueniri; & cetera. Dat. v. Idus Iul. Rauennæ, Honorio xii. & Theodosio
X. AA. CONS S. 422.]

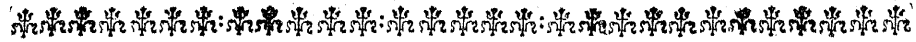
NOTÆ.

*Lex 4 Cod. Iust. eod. tit. Iungendæ autem huic sunt quinque alie purâ lex vii. sup. de actiõib. ad potest. translatiõ:
lex vii. sup. de pecun. sequent. lex vii. sup. quod iussu: lex vii. sup. de pecunio: lex 2. sup. de pignorib.
Tom. I L. FFFF 2. C O M M E N

ALTERIVS possessionem pro alienis debitis siue publicis siue privatis conueniri seu alium pro alio exigi vetat, b. l. Honorius Imp. pariter vt Constantinus M. l. 2. inf. de exactio- nib. & idem Honorius duab. aliis præterea constitu- tionib. l. 31. infr. de annonæ & tributis : & l. 186. infr. de decur. de quo est titulus peculiaris Cod. Iust. vt nullus ex Fiscariis, &c. de quo prolixius ad eas leges.

Illud enim hîc nunc notare inuat, esse hanc legem partem prolixioris Constitutionis Honorianæ, quâ creditorum voracitati & exactorum iniquitati variis rationibus occursum inuit : 1. prohibita videl.

pecuniæ sequestratione, l. vn. sup. de pecunia sequestr. 2. Denegata actione creditoribus alienorum seruo- rum conductorum, procuratorum possessionem, nisi pro peculij modo l. vn. sup. quod iussu. l. 2. sup. de pignorib. l. vn. sup. de peculio. 3. Actionum in po- tentiores translatione prohibita, l. vn. sup. de actio- nib. ad potentes translatis. Quæ leges quinque huic nostræ coassandæ veniunt, ceu vnius & eiusdem Constitutionis partes; quibusque argumentum hu- insce legis iam optime respondet; Quartâ videlicet iam ratione creditorum & Exactorum iniquitati b. l. occurritur, prohibita alterius pro altero pigno- ratione seu εὐρυχεσίου.

DE LVCRIS OFFICIORVM.

TITVLVS IX.

Nullus talis Titulus extat Cod. Iust. Extat quidem Titulus de lu- cris Aduocatorum & concussionibus Officiorum, siue Apparito- rum: verum congruit id potiùs proximo tit. mox.

De ACTIBVS ad DECVRIALES pertinentibus, & vt his se Officiales Rectorum non immisceant.

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Pacatianum."

R DINES Decuriarum Scribarum, Librariorum, & Licetoriarum Consularis, oblati precibus meruerunt, vt in civilibus causis & editionibus libellorum, Offi- ciorum solemnitate fungantur, ita vt vetustâ ætate seruatum est, hucusque prærogatiuâ veniente, vt militares intercessionibus procul vsque à liberalibus causis sese contineant. Rectores itaque quæ iussimus, obseruabunt. Dat. xv. Kal. Maij, Constantinop. Constantio & Albino CONS. [335.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. " Pacatianus hic est proculdubio PP. cui inscribuntur anno superiore 334. lex 1. inf. de Suaris : lex 2. inf. de Aduoca- tis fisci : Et anno 332. lex 4. de sponsalibus. " De vetustate in huiusmodi rebus seruanda mox. " Intercessionibus, id est executiones, actus, de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE DECURIIS est hæc lex Constantini M. Decuriæ erant Collegia, vt vocantur l. 4. inf. de Decuriis V. R. corpora certorum ho- minum, qui in civilibus causis & editionibus libel- lorum, in publicis & Iudicialibus actibus operam nauabant, vt docet hæc lex : de cuiusmodi Decu- riis Urbis Romæ erit infr. pecuniaris tit. 1. lib. 14. vbi dicam plenè. Occurrunt & de his Decuriis tria loca in Digestis : puta lex 3. §. 4. m. de honor. poss. l. 22. m. de fideiuss. l. 25. §. 1. m. de acquir. hereditate, qui- bus locis Decuriæ iunguntur Municipibus, Col- legiis, Corporibus, Societatibus : Qui & Decuria- rum ordines hic dicuntur : Quique etiam per pro- uincias fuere, de quibus nominatim est hæc lex, vt docent extrema legis, in quibus agitur de Recloribus (provinciarum scilicet) § Cum autem variaz De-

curiæ fuerint, & in his quoque Decuriæ fiscalium, siue Censualium, quarum meminit lex 1. inf. de De- cur. V. R. est hæc lex nominatim de tribus Decuriis, puta de Decuria Scribarum, Librariorum, & Li- cetoriarum consularis : Librariorum Decuriæ fit quoque mentio d. l. 1. inf. de Decur. urbis Romæ. Hi verò procul dubio erant, qui transcribendis actis iudi- cialibus libellis operam nauabant : arg. l. si librarum, m. de R. l. vid. & Symmachum lib. 2. ep. 35. lib. 5. ep. 85. 86. Scriba verò de quibus dicam inf. ad l. 3. de Decuriomb. & plenissimè ad l. 1. de Decuriis V. R. quorum Scribarum Decuriæ in municipiis & colo- niis meminit quoque Suetonius in vita Claudij in pr- erant, qui ipsi Acta excipiebant, libellos conscri- bebant, Ac proinde hîc tanquam digniores Libra- riorum decuriæ præponuntur. In Librariis etiam lite-

atura quædam requireretur, non tanta tamen eru- ditione & erercitatione studiorum liberalium opus fuisse docet dicta lex 1. de Decur. V. R. vt sanè non tantâ literaturâ opus est in transcribendo, vt in scribendo, id est conscribendo.

Memoratur hæc l. & Tertia Decuria, Licetoria consularis : cuius mentio fit in veteri Inscriptione p. 631. n. 2. quæ Romæ, si vera.

PERSICVS LIBERTVS MANVMISSVS AT CON- SILIVM PROCVRATORIO NOMINE APVD DO- MITIAN. CÆS. IN. SECVN. COS. EXERCVIT. DECVRIAS DVAS VIATORIA ET LICTORIA CONSVLARES, &c.

In quibus Inscriptionibus, frequens etiam mentio Licetoris IIII. IIII. Decur : Hi procul dubio occupa- ti erant in citationibus & id genus aliis in causis Ci- uilibus. Similiter etiam quædam Decuria Prætoria fuit vetus Inscriptio.

VIATOR HONOR. DEC. COSS. ET PRÆT. Cur autem hæc Decuria Licetoria Consularis dicta? Quia scilicet in specie huius leg. agebatur procul dubio de alicuius provinciarum consulari. Fuit & De- curia Iulia, de quâ vetus Inscriptio. De aliis decuriis suo peculiari titulo, & ad l. 46. de cursu publ.

Ergo de his tribus Decuriis est hæc lex Con- stantini M. de que eorum Prærogatiua (vt hæc l. di- fertè vocatur) seu privilegio quod & vetustâ ætate his seruatum esse, hucusque & ad eorum preces à Constantino firmatum ipsemet testatur. Nempe vt hi soli in causis civilibus (id est pecuniariis) & in editionibus libellorum officiorum solemnitate fun- gerentur. Contra Rectorum Apparitores (qui militares viri vt erant ita & hæc l. vocantur) ab his causis liberalibus sese abstinerent, non intercede- rent : militaris proinde intercessio hæc parte cessa- ret. Intercessio est executio. Quo sensu Intercesso-

res pro executoribus accipiendi, l. 1. sup. de pignori- bus : (collata cum l. 7. Cod. quæ res pignor.) & inter- cessio pro executione, l. 4. sup. de Princip. Agen- rib. Editiones libellorum sunt confectiones : præ- sentationes libellorum, qui Magistratibus of- ferebantur, & ad quos Magistratus responde- bat. Ergo officium hæc in re seu in his libera- libus causis, præstabant hæc tres Decuriæ, id est, per eos hæc scribebantur, edebantur, reddebantur: ceu literarum & inris aliquatenus seu forensis pe- ritos, studiosos, vel vt hæc l. dicitur liberalium cau- sarum. Quibus sanè liberalibus causis seu studiis & literaturæ quàm maximè fauere iussit Constantinus M. & quidem ad suggestionem Pacatiani istius hoc tempore, ex altera insuper ad eundem Pacatianum constitutione colligere est, quæ supe- riore anno data est, puta l. 2. inf. de Advocatis fisci. Hanc igitur prærogatiuam hæc leg. firmat Constantinus M. eo iure Apparitoribus Rectorum inter- dicto. Vndè iam apparet, hanc legem meliùs ad- huc relatum iri in Titulum, de Decuriis : nisi quod Titulus ille propriè est de Decuriis Urbis Romæ. Quanquam neque malè in hunc Titulum coniecta ea : Officiis enim lucrum quoddam ex liberalibus causis auferatur. Quod Sanctionem eius atinet, similis est Honorij l. vlt. eo tit. Denique est hæc lex de earum numero, quibus officia actusque di- stinguuntur, quibus id agitur, ne alij in aliorum actus inuolent, C'est vn Reglement d'offices, & Estats: Quâ parte vetustatem, seu morem fidelissimum ve- tustatis, antiquitatem consuetudinem potissimum pro regulâ spectari voluerunt Imperatores, vt in simili, l. vlt. de Decur. V. R. l. 4. sup. de testamentis, seu l. 18. Cod. eod. vid. & l. 5. sup. de Princip. Agent. in reb.

De Lucris PRINCIPVM officiorum.

II. * Imp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA ad Seuerum P. V."

MOLVMENTA, ceteraque compendia, quibus Magnitudinis Turæ Ap- paritio sustinetur, neque his auferri sancimus, quibus pro eiusdem Offi- cij liberalitate, conlata sunt, neque in eos veluti ex necessitate transferri futurâ ætate permitimus, quos huiusmodi largitate vel præmio opinan- tur indignos: modò, vt nihil ab eo necessarij moris aut ordinis pandat antiquitas, sed volentium potiùs fuisse doceatur, quam Principatus ipsius adque Admini- strationis, officium. Dat. Kal. Aug. Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust. " Seuerus hic P. V. quoque dicitur hoc ipso anno in inscriptione legis 8. inf. de Legatis : (que tamen in subscriptione dicitur PP. Karthag & in corpore legis ostendit omnino Præfectum Prætorio fuisse) legis 4. inf. de calcis cohortib. in qua agitur de Calce Urbis Romæ : legis 1. inf. de mendicantibus non inualidis : quæ dicitur data Patavij Aeternum hoc ipso pariter anno dicitur PP. Romæ : & l. 13. sup. de cohortalib. Dat. Mes. Quare & hîc malim Præfectum Præ- torio accipere. " Principatus inf. in fin. " Officiales scilicet admissa hîc εὐμαρτυρῶ numeri sup. officij liberalitate. " Id est ex hoc dicitur vbi. " de perdat.

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPIBVS officiorum seu Officialium est hæc lex Valentianij Junioris obscurissi- ma, vel certè intricata maximè, de quibus suo ti-

tulo sup. de cohortalib. Principib. &c. qui scilicet offi- ciorum primi gubernabant officia, vt dicitur l. 6. sup. de Principib. Agentium : vndè his administratio tribuitur

tribuitur *h. l.* & administratiuncula, *l. 10. sup. de cohortalib. Principib.* Nempe his Auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur in munus & necessitates publicas, & priuatas, *l. 1. & 3. sup. de Princip.* exhibitio personarum sine his cuiquam Officialium mandari non poterat, *d. l. 3.* nulla executio sine adnotatione huius Principis usurpatione officij concedi poterat, *l. 4. & 6. sup. de Principib.* &c. Hac igitur de causa officij totius volentis liberalitate, largitate, premio; emolumenta quedam & compendia accipiebant, quibus sustinerentur, ut hęc *lex* singularis hanc in rem docet. Verum, cum hęc largitas seu liberalitas in necessitatem à Principibus istis verteretur, securi quo animo comparari essent erga Officiales, & in indignos quosdam hęc conlata fuissent, Valentiniano ad querelam super eà re ad se perlatam visum *hęc l.* non quidem auferti seu reuocari quæ conlata fuissent, verum meræ *uoluntatis* hanc largitionem in posterum facere: sic ut meræ liberalitati id Principes adscriptum irent, More equidem & ordine antiquo durante; atenim volentibus non nisi Officialibus,

non vi ipsa officij Principatus seu Administrationis scilicet (quæ ratio hęc fuit) ut ita discerent Principes cum Officialibus moderatè agere. Nihil quippe est ad insolentiam hominum opportunius, præmij necessitate: quâ submotâ, sperata largitas in officio & ciuilitate quemque facillè continet.

¶ Notetur interim istud *sporadicum* genus, quod Officiales Principibus, id est, Primis in officio sua largiebantur: cuiusmodi sportulæ ab aliis gregalibus, Ducibus & primis in grege suo, datæ: cuiusmodi sunt stillaturæ Ducibus & Tribunis datæ à militibus; de quo vide *sup. tit. de erogat. milit. annon. l. 28. 29. Nonellam Theod. 31. Spartianum, Adriano: & Pescennio Nigro. Lamprid. Alex. Senero. Libanium* &c. Et hæc quidem de emolumentis Principum ex officialium aliorum præbitione. Alioquin idem Officialium Principes, non hoc tantum emolumentum genus consequentur, verum etiam ex missionibus Officialium: *Nonell. Valentin. inter Theodosianus 37.* Item ex introductionibus causarum, *l. 4. infr. de Princip. Ag. in rebus.*

DE CONCVSSIONIBVS
ADVOCATORVM" SIVE APPARITORVM."

TITVLVS X.

XII. COD. IVST. LXI. De Lucris Aduocatorum & concussionibus officiorum siue Apparitorum. Concordant huic Titulo, duo præterea Tituli, scilicet de *superexactionibus*: & Tit. *ne damna provincialibus infligantur.*

"Vide *l. 1. 2.*
" *L. 1. 2. 3. 4.*

PARATITLON.

CONCVSSIONES *Rubr. h. t. & l. 20. infr. de exactionib.* iniuriæ *l. 1. & 2. in fin. deprædationes, l. 3. calumniæ, l. 1. infr. de Aduoc. fisci: cupiditates, l. 1. sup. de exact. provincialium, l. 2. h. t. seu possessorum, d. l. 20. variæ diuersarum personarum, hoc titulo notantur & puniuntur: putà 1. Aduocatorum fisci, *l. 1. & 2. l. 1. infr. de Aduoc. fisci.* 2. Exactorum *d. l. 20.* (Ducenariorum, Centenariorum, *l. 1. h. t.*) 3. Compulsorum, *l. 3. & 4.* 4. Scholasticorum. 5. Officialium, quod præter solemnes & canonicas pensitationes multa à provincialibus indignissimè postulare solerent, etiam in mansionibus, putà ut sibi & animalibus suis alimoniam sine pretio ministrarentur, *l. 2. h. tit.**

¶ In hos omnes censuram suam non vnâ ratione exeruerunt Imperatores, Constantius *M. l. 1. h. t. Constans, l. 2. h. t. Honorius, l. 3. 4. h. t. & d. l. 20.* Ac nominatim per Africam, quò pertinent omnes *huius tituli leges, & d. lex 20.* Igitur Iudicibus præcipitur, ut provinciales tueantur, nec iniurias illa inultas transire permittant, *l. 2.* Contrà, in hos conuictos in deprædatione velint competenti seueritate vindicare, *l. 1.* Inconsulto etiam Principe eos pœnam subire competentem, *l. 3.* ab his sublata provincialibus restitui, *l. ult.* (in quadruplum, si exactores quid diripuerint, *d. l. 20.* vbi dixi:) quin & capitali pœnæ illicò subiici, *d. l. 20.* Imò *Compulsos* nominatim propter frequentes eorum deprædationes nec quicquam repressas, sublatis per Africam penitus, *d. l. ult.*

i. * Imp.

i. * Imp. CONSTANTINVS A. Proc. "Africa.

¶ I quis se à Ducenariis, vel Centenariis, ac præcipuè fisci Aduocatis, læsum esse cognoscit, adire Iudicia, ac probare iniuriam non moretur, ut in eum qui conuictus fuerit competenti seueritate vindicetur. Dat. vi. Id. Nouemb. Triueris. Acc. xv. Kal. Mart. Carthagine, Constantino A. 1111. & Licinio 1111. CONS. [315.]

NOTÆ.

- * *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 1. infr. de Aduocato fisci.* Imò etiam, ut autumo, *lex 2. infr. de annon. & tribut. & lex 1. infr. de exactionib.*
- " *Æliano* Proc. Africae. Ita supplendum hoc *d. l. 1. de Aduoc. fisci,* ut etiam habeatur *Cod. Iust. De hoc Æliano* dicam ad *d. l. 1.*
- " *Vel à fisci Aduocatis* ita *Cod. Iust.* omisis illis, ac præcipuè.
- " Id est indices. v. *Gloss. Th.*
- " Hinc supplenda subscriptio *d. legis 1. de Aduoc. fisci.*
- " *Carthagine* PC. Africae consistebat, vid. vel *Salutanum.*

COMMENTARIVS.

EXACTORVM (quorum numero fuere Ducenarij & Centenarij, quorum fit quoque mentio *l. 1. 9. infr. de exactionibus: & l. 8. sup. de Agentib.* quibus locis dixi) & ADVOCATORVM fisci concussionibus occurrit Constantinus M. *hęc l.* quæ pars est prolixioris Constantinianæ constitutionis, ex quâ superest quoque *lex 1. infr. de Aduoc. fisci.* Imò (ut ipse existimo) quoque *lex 2. infr. de annonâ & trib. & lex 1. infr. de exactionib.* quæ proinde omnes huic *legi* coassandæ veniunt, quin & argumento quoque respondent. ¶ Ergo Constantinus *hęc l.* læsis animum dedit concussos accusandi; Indices verò seueriter in eos vindicare iubet tùm *hęc l.* tùm *d. l. 1. de exa-*

tionib. quibus verbis capitalem pœnam iudicari puto: de quo dixi *ad l. 1. infr. de superexact.* ¶ Et præcipuè quidem in *Aduocato fisci,* quibus etiam pœnam comminatur vel fisci causam prædentibus, vel fisci obtentu priuatis calumnias neccentibus, *d. l. 1. infr. de Aduocatis fisci,* vbi plura. Quâ parte Constantinus fisci sui non magis utilitati consulit, quàm provincialium securitati aduersus inanem fisci obtentum. Apud quem Principem cæteroquin (quod ipse profiteretur, *l. 2. infr. de Aduocat. fisci*) potior priuatorum causa fuit quàm fisci tutela. Atque eò pertinet, quod hęc ait, ac præcipuè *fisci Aduocatis:* quæ verba, ac præcipuè *Tribonianus* omisit.

i. i. * Imp. Constantius A. "Eubolidæ v. c. Vicar. Africa.

RÆTER solemnes & canonicas pensitationes, multa à Provincialibus Afris indignissimè postulantur ab Officialibus, & Scholasticis, non modò in Ciuitatibus singulis, sed & Mansionibus: dum ipsis & animalibus eorundem alimoniam sine pretio ministrantur. ¶ Nec latet Mansuetudinem nostram, sæpissimè Scholasticos ultra modum, acceptis honorariis, in defensione causarum omnium, & annonas & sumptus accipere consueisse; quibus tantis commodis sulsi itinere suam avaritiam explere nequeunt. ¶ Provinciales itaque cuncti Iudices tueantur, nec iniurias multas transire permittant. Dat. 111. Kal. Iul. Leonio & Sallustio CONS. [344.]

NOTÆ.

- * *Lex 2. Cod. Iust. eod.*
- " Addendum & *Constantis* nomen.
- " *Canonicæ* pensitationes.
- " Absè à *Cod. Iust.*
- " De *Mansionibus* dixi.
- " Tota hæc sententia absè à *Cod. Iust.*
- " Malim *interim;* pro intereâ, nihilominus, vel pro interdum.
- " Africae, qui sub dicitur Vicarij Africae fuerit.
- " Concussiones.

COMMENTARIVS.

OFFICIALIUM, ut & SCHOLASTICORVM concussionibus per Africam pariter occurrit *hęc l.* Constant. Imp. (cui sanè in partitione Imperij, ac maxime fratre casu, Africa cesserat) Iudicibus seu Reçtoribus prouinciarum prouinciales tueri & concussiones punire iussis. ¶ Duo porrò ut concussos, ita & concussionum genera *hęc l.*

nominatim perstringuntur. Primum est *Superexactionis* crimen: nempe quod *Officiales* ad exactiones missi (de quo ad *tit. de exactionib.*) multa præter solemnes & canonicas pensitationes à provincialibus exigerent, de quo alioquin in commune, *superexactionis crimine, infr. tit. de superexactionib. lib. 1. 1.* ac speciatim, quod *alimoniam*, id est, anno-

nas sibi, & animalibus suis sine pretio, seu grati-
to à provincialibus indignissime postularent, &
ministrari vellent; idque non tantum in civitatibus,
sed etiam in mansionibus. Quo concussionis gene-
re, & alia damna provincialibus infligere soliti,
xenij & municipij obtentu, de quo l. vn. infr. ne
damna provincialibus infligantur, vbi de huiusmodi
exquisitis concussionum nominibus plenè dixi.

Alterum concussionis genus est, quod à Scho-
lasticis exercebatur: de quibus ipsis prius viden-
dum est: Sanè vel ex hac l. apertissime liquet, qui-
nam ij fuerint; nempe non alij, quàm Advocati,
qui defensionem causarum in se suscipiebant, & eo
nomine honoraria accipiebant. Augustinus quoque
id ostendit, tractat. 7. in Ioannem: Qui habent cau-
sam & volum supplicare Imperatori, quarunt aliquem
Scholasticum Iurisperitum, à quo sibi preces componan-
tur, &c. Qui in Concilio Sardicensi can. 10. [vel 13.]
Scholasticus è foro dicitur, vbi prohibetur diues vel
Scholasticus è foro Episcopus fieri, nisi functus prius
munere Lectoris Diaconi & Presbyteri: eum Zonaras
interpretatur τὸν λόγον σχολαστικῶν: alius ad
verbum σχολαστικὸν ἀπὸ τῶ ἀρχαῖς. Ita qui à Patribus
Africanis in Concilio Carthaginensi (quod habitum
a. d. 407. sicut Canone 97. Codicis Africani:) defenso-
res Scholastici vocantur in actu vel munere defen-
sionis causarum, eos Interpres Græcus ἐπιθ. ὡς σχολ-
αστικὸς vertit: & Honorius Imperator l. 38. infr. de
Episcopis, rescribens ad illam ipsam Episcoporum
postulationem, vno verbo Advocatos vocat. Macharius
quoque, homilia 15. Scholasticum διὰ λόγων
interpretatur ὅταν γένηται σχολαστικὸς ἐκ τῶν διωκθ-
ῶν ἀρχαῖς, ἢ ἰσχυρῶν, quo loco ἀρχαῖς pro nouitio,
Helychio teste. Videndus idem Macharius rursum
homilia 26. p. 352. Hoc sensu & Agathias Scho-
lasticus dicitur; de quo vide Suidam; nam & ipse de
se lib. 1. πῦρ... τὰ Ρωμαίων νόμιμα καὶ αἱ τῶν διωκ-
θῶν ἀρχαῖς: & lib. 3. ἐγὼ... ἤδου... ἐν τῇ βασιλείᾳ
τοῦ βασιλέως πολλά δεικνύσασθαι καὶ παροτρύνειν ἐξ
ἐσπῆς μέγας καὶ αἰετὸν πλῆθος... ἀνακαταστήσασθαι καὶ ἀελεῖν...
In Epigrammate quoque ad Silentiarium.

ἐγγυσι βαδινῆς πλοῦσι διοικῶν
Synesius quoque ad Domitianum Scholasticū scribens
ep. 155. eius munus satis inculcat, cum ei defensione
cuiusdam mulieris iniuriam passæ & pupilli simul in-
iungens, ὅρα τίτις inquit, ὅπως ἐπαυοῦναι τῆ γυ-
ναίκε. Id est. Quamobrem vide ut mulierem defendas:
ἢ ἐπὶ τῆς τῆς διωκθῶν καὶ ἀρχαῖς καὶ ἀνομιῶν ἀδ-
εῖ βαδινῆς αὐτῆς ἐπιβλέπων τῶν ὀρθῶν ἐχρῆσι συμ-
πονεῖντες, ἐλπίσω δὲ σε τῶν πειθαρχῶν γνῶμη τε
ἀμύνοντα καὶ πᾶν. Id est. Intra desiderant adiutorij:
& hi quidem qui his optulantur, beati, utpote qui ve-
lēt se habentibus collaborent. Quare delegi se horum
defensores, & animo & arte patrocinaturum. Idem
quoque sine ep. 105. Scholasticorum meminit loco
alioquin satis obscuro. ἤντι δὲ τῶ τῶν σχολαστικῶν ἐι-
δέναι ταῦτα καὶ αὐτῶ ἐπὶ τῶν ἐξαρτῶν. Quo quidem
loco id vult Synesius, velle se detrectandi à se Epi-
scopatus causas, quas eā epistolā enarrauerat, &
ad Theophilum Episcopum Alexandrinum perferri,
& ad Scholasticos inquam, id est Advocatos,
Defensores Ecclesiarum & Ecclesiasticarum rerum,
de quo Scholasticorum genere dicam plenè ad l.
38 infr. de Episcopis. Eodem sensu Helpidium Scho-
lasticum accipio apud Leontium M. de Sphæra:
Imò & apud Basilium ep. 201. Extant & quatuor
Theodoretī epistolæ ad Scholasticos istos putā ep. 20.
21. 46. 126. quarum priore omnium apertissime de-
scribit & insinuat quænam horum professio fuerit:
πῶς ἡπτοεὶν ἀποστὰ τέχνην δι τῶ διωκθῶν ἀνακατά-
στασι βίον: ἢ αὐτῶ διὰ τῶν ἀποστῶν βουδῆας αὐτῶν

γράφου: μοχ καὶ λόγων πέντω ἡπτοεὶν καὶ τῶ τῶ νόμων
ἡπτοεὶν μεταλλάξων, &c. Extant & complurimæ Iu-
dori Pelusioræ epistolæ.

Concussio igitur Scholasticorum seu Advoca-
torum duplex hæc in Africa notatur hac leg. Primò
(quod Officialibus, vt dixi, commune est,) quod
sibi & animalibus suis à provincialibus ministrari
sine pretio postularent alimonias: idque non in ci-
uitatibus tantum, sed & in mansionibus: De qui-
bus iam supra. Quod quidem accipiendum vi-
detur de Scholasticis seu Advocatis publicas causas
tractantibus, veluti Civitatum, Templorum, Ec-
clesiarum, (de quibus postremis dixi ad l. 38. infr.
de Episcopis: & l. 46. infr. de Decurionibus:) Nam
& hic iunguntur Officialibus: & quo alioquin ob-
tentu, sibi & animalibus suis annonas exigere po-
tuissent? Et de mansionibus hic agitur, & de ani-
malibus, ac proinde de Scholasticis ex vno loco ad
alium perguntibus officij ergo. Certè ex l. 39. infr.
de Decurionibus Advocatis peregrinationis omnis im-
pactum: vbi vide quæ notant.

Secunda concussio est, quod vltra modum hono-
raria acciperent pro defensione causarum singula-
rum, idque in Annonis & in sumptibus; vbi sum-
ptuum appellatio pecunia proprie intelligenda vi-
detur, vt apud Græcos ἀδάτωμα. Donatus ad Terentij
illud, hunc sumamus idem. Non accipiamus, inquit,
sed impendamus & consumamus, vnde & sumptum di-
cimus pecuniam. Idem ad Phormionis Actum 1. sc. r.
Nam & plagam, damnium, & sumptum sanguinem
nostrum dicimus, qui antea dixerat, & res sanguis nos-
ter dicitur. Ita & Spartianus, Hadriano p. 4. Fæ-
minas nonnullas ad sustentandam vitam sumptibus iu-
uit: vbi rectè Cl. Salmasius interpretatus est pec-
uniam, non alimenta, vbi & hanc legem allegat:
Eodemque trahit rectè Paulini illud in vita
Ambrosij: dando sumptus vel alia quæ erant necessa-
ria. Eodem sensu apud Senecam 2. de benefico. 10.
No hæc quidem consistenti deesse sibi IN SVMTVM ad
necessarios usus, cum clam succurrendum indicasset,
puliino eius ignoranti sacculum subiecit. Eodem sensu
sumptuum diurnum exercere, & questum diurnum
exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus ope-
ræ diurnæ. Ergo id hæc l. Advocatis vitio vertitur,
quod Honorarij nomine vltra modum & annonas &
pecuniam à Clientibus exigent, hisque tantis
commodis fulti interim vix auaritiam suam explere
possent: cui rei intercedere iubet Imperator Indi-
ces. Quare non admittenda est Viri docti Me-
rillij observatio, lib. 5. o. 25. qui censet eo nomine
Imperatorem h. l. Advocatos perstringere, quod
acceptis honorariis à clientibus, nihilomi-
nùs annonas & sumptus acciperent è fisco; at-
que inde colligit, ad hæc vsque tempora perman-
sisse eum morem, quo Advocatis qui gratis age-
bant, annonæ dabantur è fisco. Neque enim (vt
omittam alia) hac l. honoraria ab annonis & sum-
ptibus, separantur: Verum eo nomine perstringuntur
Advocati, quod honorariis acceptis, id est,
honorarij nomine, & annonas & sumptus, id est,
pecuniam acciperent vltra modum à clientibus. De
Advocatorum alioquin consensionibus dixi semel ad
l. 1. sup. de postulando. In eos est quoque prolixus
excessus Am. Marcellini, lib. 30.

111. * Impp:

111. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Pompeiano Procons. Africa.

VOTIENS Compulsor arguitur in deprædatione conuictus, non consultâ Clemen-
tia Nostra, pœnam subeat legibus competentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilicho-
ne & Auriliano CONS. [400.]

NOTÆ.

* Lex 3. Cod. eod. tit. Iungenda huic lex 27. infr. de susceptorib. & lex 18. inf. de annona & tributo. Imò & lex 1.
infr. ad Leg. Int. de ambitu: lex 166. infr. de Decurionib. lex 18. infr. de Iustri collat. Tandem & lex 60. infr. de
Decur.

" Pompeianus Proconsul Africae sub Honorio. vid. Prosopogr.
" 26. Aureliano.

111. * Impp. Honorius & Theodosius AA. Eucharis Procons. Africa.

VNI VERSA Compulsorum genera ex Africanis provinciis constitutum esse pel-
lenda, his videlicet restitutis, quæ forsitan per temeritatem sustulerant. Dat. v. 1.
Id. Aug. Rau. D.D. NN. Honorio 1X. & Theodosio V. A.A. CONS. [412.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
" Eucharis huic PC. Africae complures alia leges hoc anno infertuntur: vid. Prosopogr.
" Temeritas de deprædatione hic, & de vi omni, seu violentia, l. 2. de suffrag.

COMMENTARIVS.

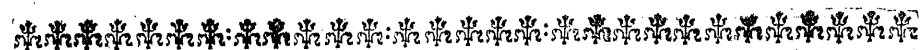
DE COMPVLSORVM, id est, Exactorum,
qui, expleto solutionis tempore, ad com-
pellendos provinciales exigendisque mitre-
bantur, quos Græci ἐπιτομῆς dixerunt, (de qui-
bus plenè semel agam ad l. 34. infr. de annona &
tributo:) concussionibus, sunt hæc duæ Honorij
Imp. Constitutiones; quarum priore modus eorum
cupiditati & concussioni ponitur: posteriore verò
cum iam amplius teneri non possent, Compulso-
res omnino abolentur. Et quidem per Africam,
non tantum proconsularem, verum etiam per alias
provincias Africanas: Quæ exactorum concussio-
nibus maximè subiacerunt (vt potè à Sole, sic vt
dicam, seu Imperatore remotæ, interiecto æquore,
de quo mox) Quæ causa quoque est, cur omnes hu-
ius tituli leges ad Africam pertineant.

De duabus his legibus ordine videndum est.
Ergo Honorij Imp. Compulsores in deprædatione
conuictos puniri vult à Receptoribus provinciarum
inconsulto Principe, lege 3. h. t. Quæ pars est pro-
lixioris constitutionis Honorianæ, vnà cum illis
omnibus quas in Notis cumulavi, quæque proinde
huic coassandæ veniunt, quæ emissa fuit ad Afri-
canorum querelam & Legationem Metilio Legato
missa, vt ostendit ex earum legum numero lex 166.
infr. de Decurionibus. Inter cæteras porro querelas
aliquamultæ rem Tributariam respexere, quâ
Africani non vnâ ratione atterebantur: partim
Susceptorum & Tabulariorum fraudibus, quod per-
tinet d. l. 27. infr. de Susceptoribus; partim immunitate
Potentiorum, quod spectat d. lex 28. infr. de annona
& tributo: & d. lex 18. infr. de Iustri collat. quæ
leges omnes huic, vti dixi, coniungendæ sunt, &
argumenti etiam similitudine pariant. Tandem &
Compulsorum deprædationibus, de quo est
hæc lex 3. Ergo cum compulsorum deprædationi-
bus Afri vexarentur, & per Legatum de eo questi

apud Honorium fuissent, Honorius rescripsit; de-
inceps super compulsorum deprædationibus quere-
las ad se amplius non deferendas, verum ilicò pœ-
næ eos à Receptoribus provinciarum subiiciendos. Quod
quidem & aliàs statutum, vbi ilicò quem supplicio
subiici publicè interesset: sic vt huc non malè apa-
ri posset, quod aliàs in præruptâ seditione & abrup-
to periculo dici solet; primò puniendum, deinde
rescribendum: sæpè scilicet relationis morâ & re-
scripti expectatione Iusticia eluditur: & verò hic
cummaximè eludi poterat, interiecti æquoris tra-
ctu, vt loquitur lex..... Idque comprobatur exem-
plum Tripolitanorum apud Ammianum Marcellin-
um lib. .... p. .... Hinc interim ad praxim colligimus,
Receptoribus provinciarum seu Iudicibus ordinariis
iurisdictionem competere etiam in eos, qui extra
ordinem ex Comitatu Principis in provincias mit-
tuntur, peccantes.

Et hæc quidem de priore lege & remedio
aduersus Compulsores: verum quia nec quicquam
hi reprimerebantur, porroque prædas suas & concus-
siones peragerent, visum Honorio eos penitus ex
Africa submonere, hac l. vlt. Quos tamen sterisse
porro docent lex 187. infr. de Decurion. lex 13. infr.
de annona & tributo. Certè vniuersâ Præfecturâ
prætorianâ Italiæ postea subnoti, Nouellæ Anastasi-
ani 4. At Anastasij Imp. constitutione l. vlt. C.
de exact. tribu. inductum, vt Compulsores non
provincialibus ipsis, verum Iudicibus eorumque
officiis & canonicariis imminerent. Iustiniani tan-
dem constitutione sublatis sunt penitus Nouell. 128.
Quomodo & hic ab Honorio pelli iubentur: Repe-
runtur tamen lege prius exercitâ, id est, resti-
tutis prius quæ ab ipsis ablata. Alioquin:

Quid enim salus in famia nummus?
Et vbi victrix provincia plorat?

NE QUID PVBLICÆ LÆTITIÆ

NVNTII EX DESCRIPTIONE, VEL AB

INVITIS, ACCIPIANT.

TITVLVS XI.

Titulus hic, velut boni ominis claudit Codicem *Iustin.* vbi ita plenior extat: *Publicæ lætitiæ, vel Consulium nuntiatores, vel insinuatōres Constitutionum, & aliarum sacrarum vel iudicialium literarum, ex descriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum. Cæterum rectè superioribus duobus de lucris Officiorum, & de concussionibus Aduocatorum siue apparitorum: optimè cohæret, velut eodem pertinens.*

PARATITLON.

PUBLICÆ LÆTITIÆ *Rubr. & l. 2.* faustorum nuntiorum gaudia, *l. 3.* putà victoriæ, *l. 2. 3. & 4.* strages hostium, *d. l. 3.* Triumphi Principum, *d. l. 3.* prospera Principum, *l. 4.* bella cum desinebant *l. 4.* compositæ pacis tranquillitas, *d. l. 4.* Item cum nouorum Consulium nomina, *l. 2.* seu anni exordia certis inchoanda Consulibus essent, *l. 1.* siue, consulatus essent quos gesturi erant ipsi Principes, *l. 3.* honorque factis datus esset Regalium trabeorum, *l. 4.* siue Consulatus aliis delatus à Principe fuisset, *d. l. 3.* Ea per terrarum orbem, *d. l. 3.* provincialibus, *d. l. 3. & l. ult. h. t.* per provincias, *l. 1.* gratulationis ergo, *l. ult. h. t.* nunciari solebant, *l. 1. 2. 4.* perferebantur, *l. 2. 3.* efferebantur, *l. 4.* intimabantur, *l. 3.* disseminabantur, *d. l. 3.* vniuerso orbi inlucescebant, *l. 1. sup. de Veteranis,* missis nuntiis, *Rubr. seu Indicibus, d. l. 4.* quin & Edictis, *d. l. 1. sup. de Veteranis.* ¶ Sed & Sacri vultus inhiantibus quandoque populis inferebantur, *l. 4.* per quosdam gerulos, *d. l. 4.* Quod cum fiebat, soliti hi Nuntij, Indices, Geruli, gratulationis nomine, *l. ult.* à provincialibus, etiam tenuioribus *l. 1.* pauperibus, *d. l. 1. inuitis, Rubr. & l. ult.* necessitate, *l. 1.* sportulas quasdam, *l. 1. & 3.* velut legitima munera, *l. 1.* specie conlationis, *d. l. 1.* ex descriptione, *Rubr. descriptione factâ pro capitatione aut iugatione, d. l. 1.* ex conlatione, *l. 2.* ex indictione viritim dissolutâ, *d. l. 2. 3.* ex adscriptione, *l. 1.* factâ per Rectorem prouinciæ, *l. 1. 2. 3. 4.* (vtpote ad quem Indictionum cura pertineret) exigente, *l. 2. & ult.* exprimere, *l. 1.* postulare, *l. 2.* accipere, *Rubr. & l. 4.* Id quod Imperatorum constitutionibus sæpè inhibitum: putà à Valente, *l. 1.* à Valentiniano Sen. *l. 2. 3.* Theodosio M. *l. 4. & 5.* Ne scilicet tenuiores & pauperes adscriptione factâ quidquam sportulæ nomine conferre tenerentur, *l. 1. h. t.* ne ex miseris pretium gaudiorum quaereretur, *l. 4.* seuerissimâ etiam pœnâ Reçtoribus prouinciarum eorumque Officiis impositâ, *d. l. 1. 2. 3. 4.* Et accipienti quoque infamiæ & fortunarum, *l. 4.*

¶ Sponte sanè, *l. 2.* seu arbitrato suo, *d. l. 1.* ex arbitrio suo, *l. 3.* Honoratis tantum, *l. 2. 3.* seu viris per provincias emerito honore pollentibus, *d. l. 1.* Curialibus item *d. l. 1.* qui in vrbibus suis eminentes erant, *l. 3.* quantum mens cuiusque tulisset, *d. l. 3. inf.* tribuere aliquid, *l. 1.* seu largiri, *d. l. 1. 3.* offerre, *l. 2.* dare, *d. l. 2.* iidem Imperatores concesserunt.

I. Imp. * Valentinianus & VALENS AA. ad Eugrammimum."

SVM anni exordia certis inchoanda" Consulibus" nuntiantur, à tenuioribus *sportula*" specie" conlationis necessitas separetur, ne" scilicet descriptione factâ pro capitatione" aut iugatione quicquam hisdem" veluti legitimi muneris" exprimitur." ¶ Iubemus" tamen, vt Viri per provincias emerito" iam honore pollentes, præterea Curiales, (quos" his, gradus honore, & in conlationibus

bus honestate functionis, conuenit esse finitimos) arbitrato suo tribuant, quantum putauerint largiendum ¶ Porro" tenuioribus ab hac sorte iniuriôsæ necessitatis alienis. Quod quidem interdicti seueritate fieri vetamus in posterum, vt Rectores prouinciarum vicenis auri libris, porro" officia quadragenis constituamus esse multanda, si quicquam pauperes hac" adscriptione præbuerint, vel his extorqueri quicquam passi fuerint, aut æque quos contra vetitum fecisse cognouerint, taciturnitate alicuius dissimulationis aboleuerint. Dat. xv. Kal. Ian. Const. Diuo Iouiano & Varroniano c o n s s.

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust.
 * Eugrammij huius vel Eugrammij, nulla alibi mentio mihi occurrit: Præfectum Prætorio fuisse quis colligat ex eo, quod Rectorem prouinciarum in eâ l. mentio fit, qui vtiq; sub dispositione Præfecti Prætorio erant.
 * De hoc ipso igitur *l. 2. 3. 4. inf.*
 * Consulibus annum inchoare, aperire dicit.
 * ..... que ad l. v. sup. de oblat. vtor. Pacatus Panegy. consul creatus habiturus est nomen annu. Saluianus lib. 6. Qui annis nomina tribuunt & à quibus anni ipsi exordium sumunt. Sidonius ad Anthemium C o s. Annu pando nouum Consul. Cassiodorus 2. var. 1. Felix à Consule sumat annu auspiciu; vide & elegantem Cassiodori formulam lib. 6. var. 1. Plura non addo.
 * Sportularum harum mentio quidque *l. 3. inf.* sic & sportulas vocabant, quas noui Magistratus veluti Consules amicis mittebant, de quibus *l. 1. inf. de expens. ludor. Legitimum munu* mox vocatur.
 * Id est pro modo possessionum, vide *Gloss. Theod.*
 * Nuntius: qui tamen *suprâ* non nominatur.
 * Legitimum munus hic & *l. 3. inf.* munus sportula *suprâ* & *d. l. 3.*
 * & exprimitur, nisi hunc locum integrum ita emendemus: nec liceat ab hislem, &c. exprimi.
 * Indulgentes tamen, vel, Non inbibemus tamen.
 * Honorati, *l. 2. 3. in f. h. t. de quibus dixi semel ad l. 1. sup. de off. iud. ciuil.*
 * Porro, id est deinceps.
 * Fortè horum.
 * Non est hæc vox, quod censébat nonnemo, inducenda.
 * Hinc apparet hanc legem, Valentem Authorem habere.

II. * Idem AA. Prouincialibus" salutem dicunt.

SI quando Victoriæ", si quando lætitiæ publicæ nuntiantur", vel nouorum Consulium" nomina perferuntur, conlationi nullus locus, nulla sit licentia: nihil quisquam exigat, nihil audeat postulare. ¶ Si quis verò Honoratorum" sponte quid offerre voluerit, id tantum rectè dandum iudicamus. ¶ Cæterum quidquid expoſtulatam, quidquid fuerit indictum, Rectores quidem prouinciæ eius in qua res ita gesta erit, duplum quod indixerit, quod..... coegerit, ex suo fisci viribus pender: Officium autem quadrupli summam pro eadem necessitate persoluet. Dat. 3. Id. Ian. Med. Valentiniano & Valente AA. c o n s s. [365.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Iust.
 * Quibus?
 * Vide & *inf. l. 3. & 4.*
 * De his Victoriarum Nuntiationibus vide & Idacianos fastos, A. 379. 380.
 * De hoc ipso agitur *l. 1. sup. & l. 3. 4. inf.*
 * Vide & *l. 1. sup. & l. 3. inf.* Hæc honoratorum appellatione hic Curiales comprehendij videntur: arg. *l. 1. sup. & l. 3. inf.*
 * Valentinianum huius leg. Auctorem esse hinc apparet.

III. * Imp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Mamertinum P.P."

SI quando faustorum nuntiorum gaudia Prouincialibus intimantur", quocumque quid per terrarum Orbem disseminatur, seu militum illustres Victorias", seu strages hostium", aut nostri Triumphi perferuntur, vel hi quos geremus, aut deserimus Consulatus, nulli" publicâ distributione & arbitrio Iudicis munera, quæ vocantur *sportulas*", deputentur. ¶ Ceterum si quis Iudicium vim decretorum nostrorum violauerit, eius rei quæ viritim distributa fuerit & coacta, duplicem pœnam subibit, aut Officium quoque" ei paruerit, in quatuor partibus multa exaggerata constringat. ¶ Honorati" vero & Viribus suis eminentes" ex arbitrio suo, quantum mens tulerit, largiantur. Missa" à P. P. die Id. Febr. Med. Valentiniano N. P. & Victore c v. c o n s s. [369]

Tom. II.

GGGg 2 NOTÆ

- * Abest hæc quoque lex à Cod. Just.
Mamertinus sub Valentiniano Imp. PP. Italia, Illyrici Africa, quod Ammianus Marcellinus dixerit scribit libr. 26.
p. 339. De vrbe Roma testis lex 1. sup. de Equ. dign. lex 2. 4. inf. de annon. civitatis: de Italia, lex 1. inf. quibus

COMMENTARIUS.

Rivus quam Legum istarum Interpretationem adgredior, sternenda hic sunt loca seu testimonia quaedam exterorum Scriptorum in hoc ipso argumento de Indicibus, seu de Nunciis publicæ lætitie seu Evangelij, eorumque lucris, de quibus est hic Titulus. Spartiani primum locus prodeat, initio vite Adriani: Traiano, inquit, à Nerua adoptato, ad Gratulationem exercitus missus, in Germaniam superiorem translatus est: Ex qua festinans ad Traianum, ut primus nuntiaret excessum Nervæ, à Serviano sacris vino diu decentius fratribusque circumvehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiusdem Serviani beneficiarium invenenit. Duo quoque loca insignia de his occurrunt apud Libanium. Prior est in orat. pro Anisiphane Antiochie habitæ ad Iulianum Imp. A. D. 361. p. 213.

periculum imminet inhoneſtè quid accipienti, perspicuumque erat non posse fieri vix is qui accepisset latebre perlatamque dare necesse erat: sic boni Imperatoris gloria non dedecorabatur ministrantium malitia. Qui quidem postremus Libanij locus pertinet nominatim, ad Nuncios quatumcumque sacrarum literarum, ubi ꝛ ꝛ ἐμπαριστορῶν δέων ἐμύδων ἢ γενικῶν αεροταξέων, de quibus est lex. 2. Cod. Inst. Publica lætitia vel Consulum nuncios, vel insinuatōes constitutionum ꝛ aliarum sacrarum literarum ex descriptione; vel ab innotis re quid accipiant immodicum: & lex 26. §. 2. Cod. de Episcopali audientia. Est & tertius hic de iidem Nunciis Libanij locus, epist. ad Richomerem, incipit ἢ ἡμέρας ἢ ἕτη τοῖς αὐτοῖς δόξαις ἀποδείξαι ὅθεν. οὐ μὲν γὰρ ἐργασίμωνος ἔχαρες ἢ ἀρπῆων τὰ πρῶτα τοῖς δόξαις ἐρωτίων νεκροῖς. ὑμεῖς δ' ἀπὸ ἀργέλειον ἀκούοντες τὰς νίκας, ἔχαρον ὃ ἢ μὲν ἀλλὰ μὲν ὄλως δ' πόλεως, &c. Est & de his Themistii locus orat. 13. ἡνεκα ἕκων οἱ ἀργεῖοι πρῶτα ἑλόντες τὴν πτωχίαν. Porro Evangelij vox hæc in re propria, quæ vñus iam olim Cicero ad Atticum. Quare (quod Contius rectè monuit) potuit hic Titulus vno verbo inscribi ἀπὸ δ' αὐτοῦ. Ad hos publicæ lætitie seu Evangelij nuncios & Apostolos respicit Evangelij vox, quæque de eo prædicantur in sacra Scriptura quamplurima, & quidem frequentissimè apud D. Paulum Apostolum qui sæpè ostendit (& quidem in Præfationibus Epistolarum suarum) quanto excellat Evangelium Salvatoris nostri, mundanis: nempe, Evangelium istud seu publicæ lætitie nuncium & Apostolatam, non ab homine seu Imperatore orbis, scilicet Romani, proficisci, verùm à Deo: non subitanei casus alicuius nuncium esse, sed diu multùmque expectatum: non de regno mundano, vel filio Imperatoris nato, sed de regno Dei filioque Dei exhibito: eoque consecrato post mortem non vano figmento, sed consecrato per resurrectionem eius: non ad nam gratulationem, sed ad obsequium fidei; non vni civitati aut genti proprium, verùm toti Orbi cõmunitatem: denique nuncium salutis, Indulgentie debitorum, muneris & gratie & pacis, & quidem pauperibus etiamque mortuis: vnde & cum additamento δ' αὐτοῦ vocatur ὁ βασιλείας, addita interdù voce τῶ δ' εὐχ. Matth. 4. 23. 9. 75. 24. 14. Marc. 1. 14. δ' αὐτοῦ ἐπὶ εὐχ. Ephes. 2. 17. 6. 15. Act. 10. 36. Ad dere luber quæ de hac voce Chrysostomus homilia 1. in Matthæum: δ' αὐτοῦ πρῶτον πρῶτον αὐτοῦ ἐπιπέτοις ἐμάλωσε: ἢ γὰρ κολλῶσας ἀνάρετον ἢ ἀμαρτημάτων λῆσιν ἢ διαμαρτυρίαν ἢ ἀμαρτιῶν ἢ ἀπολαύσεων, ἢ ἰσοδότης ἢ κληρονομία ἢ εὐρανοῦ ἢ συγγενείαν πατρὸς ἢ ἕν ἢ πᾶν ἡλδὸν ἀπαργῶν τοῖς

Neque tantum ipsius Imperatoris Consulatus publicæ lætitie excipiebatur, verùm & aliorum seu priuatorum, quod vt satis indicant indefinita verba Valentis l. 1. Valentiniani l. 2. & Libanij locus prior, ita difertè id Valentinianus exprimit l. 3. Symmachus de suo Consulatu lib. 2. ep. 62. Agents in rebus mihi apportant sacræ literas spei & desiderio congruentes, quibus cognoscerem clarè in AVRES PVBLCAS designationem Consulatus mei debere PROFERRI [perferrì l. 2. 3. sup.] Illud notandum, Valentis legem latam, appetente proximo nouo Consulatu, sedecim diebus ante, puta xvii. Kal. Ianuaris: Nempe vt ita concussioni quæ à nuncijs propediem exerceri poterat, in tempore occurreret, modùmque huic rei qui servaretur statneret: quod verba leges aperte ingerunt scilicet post 16. dies A. 365. Consulatum anticipaturus erat Valens cum Valentiniano fratre. De quo Ammianus Marcellinus lib. 16. p. 339. his verbis: Valentinianus Mediolanum: CONSTANTINOPOLIM [vbi data hæc lex 1.] Valens discessit, &c. Agentes igitur in memoratis urbibus Principes semper primum trabes CONVLARIS, &c. At enim Valentiniani leges duæ, sine datæ, sine missæ, postceptum iam nouum Consulatum 3. Id. Ian. & die 1d. Februar. sine quia de concussionibus nunciorum Consulatus fortè querelæ recentissimè ad eum perlata fuissent: sine quia de nuncijs Victoriarum & triumphorum, quorum Libanius quoque superiore loco meminit vñus μλωτῶν in iis quoque agitur, quas scilicet hæc tempestate nullo certo die Valentinianus de Alemannis in Gallia obtinuit: de quo videndus Ammianus Marcellinus lib. 28. In Pæniè (quæ tertia harum legum pars est) huic concussioni ponendâ variant Valens & Valentinianus: Nempe Valens l. 1. Rectores prouinciæ qui adscriptionem hanc fecerint, (nam hi adscriptiones faciebant seu iudiciorum collationum) vel hanc exactionem simulauerint, viginti libris auri multari iubet: Officiales eorum; quadraginta. At Valentinianus l. 2. & 3. dupli pœnam eius scilicet quod vitium distriberint, imponit: Officialibus eorum, quadupli. Nullam verò pœnam positam ipsi Nuncijs exigentibus, vel accipientibus, his tribus legibus; istud est quod miror. At enim Theodosius M. in hanc quoque partem cauit, l. 4. infr. Quam idèd, & quia plenior ea esset, solam Tribonianus retinuit, inque Codice summo retulit.

iv. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Floro PP. P.

Vidquid nostrorum vñquam nuntiarî cepit "prosperorum" bella" si definent, si oriuntur Victorie; factis" si honor datus fuerit Regalium" trabearum", compositæ" pacis si erit efferenda tranquillitas, sacros" vultus inhiantibus si forte populis inferemus", hæc sine pretio" nuntiarî excipique sancimus. Gerulum" iubemus esse castissimum", Indices" esse prohibemus; Iudices statuimus esse sollicitos, Ne turpi concludo queratur ex miseris" pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & accipientem" pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem" par pœna multabit, & Officium triginta librarum auri vexatione quatitur". Dat. 1v. Non. Feb. Constantinop. Merobaude 11. & Saturnino cō s s. [383.]

NOTAE

* *Lex vn.Cod.Iust.hoc titulo.* Videtur hanc legem suam indicare Theodosius M. *Lege prox.*
 * *Florus* hic PP. fuit sub Theodosio M. A. 380. 381. 382. 383. vide *Prosopogr.* Fuisse autem mihi videtur PP. Illyrici, vbi Mæstia provincia: cuius mentio fit *l. 96. inf. de Decurionib.* quæ huic Floro PP. inscribitur A. 383.
 * *Capit.* Cod. Iust.
 * *Prospera* Imperatoris sunt hæc tria? pax, victoriæ, & Consulatus Imperatorum.
 * *Vt bella,* Cod. Iust. quo nihil opus erat: nam hoc elegantius *decostr.*
 * *Definunt,* Cod. Iust.
 * Hinc Cod. Iust. rectè emendauit Cuiacius, vbi erat, *si oriuntur victoria fastos, si horror,* &c. Alciatus quoque perperam *fastus honor,* reponerat, qui in *libro Fastorum* refertur.
 * Id est Imperatoriarum.
 * Vide Comment.
 * *Composita*, Cod. Iust.
 * Id est Imperatorias: de quibus mox. *Martialis, lib. 8. ep. 24.*
 * *Qui fingit SACROS auro vel marmore VVLTVS*
Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit.
 * *Inferimus,* Cod. Iust.
 * *Immodica* pretio, ita Tribonianus, propter *l. 2. illius tituli* de quo mox.
 * *Gerulus,* vide & *l. 29. 31. infr. de appellat.*
 * *Castitas,* & *Castum,* de abstinentiâ omni à præda etiam & rapinis. Varro Andabatis: *Nec manus visco tenacè tinxerat viri casta.* Auctor subditus *Notitia Imperij, cap. 4. Si prouincias CASTI & integritatis cupidi moderentur:* vide plura in *Gloss.*
 * *Indices* hic rectè: non Iudices, vt nonnulli. Libanius in *loco citato ad l. super è vltis plurim.*
 * *Nummarij* sunt lucri auidi, nummorumque exactores Sueton. *Domitian. cap. 8. Nummarios Iudices cum suo quemque iudicio norauit.* Hieronymus *ad Omasum.* Volo in nummarios inuehi sacerdotes. Hinc in *Glossis:* *Nummaria cupiditas,* ἀπληστία φιλαργυρία, vbi nescio an *Nummaria,* absolute ponatur pro cupiditate: quod voluit Salm. in... p. 321. an verò *nummaria cupiditas* iunctim.
 * *Miseros* vocat, prouinciales pauperes & tenuiores, vt vocantur *l. 1. sup.* iam satis aliunde attritos.
 * In *add.* Cod. Iust. male.
 * Iudicem scilicet: quanquam fortè hic reponat quis *comitentem,* quod non adeò puto; nam hoc illi respondere videtur, quod repetit *l. vlt. ab inuitis prouincialibus.*
 * *Quasi* vt, Cod. Iust.

v. * Imppp. Valentianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA.
 Habe" Tatiane K.N.B."

E G E M † nostram, quâ nihil ab inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigendum esse decreuimus, volumus custodiri. Dat. III. Kal. Maij, Med. Timasio & Promotocons. [389.]
 INTERPRETATIO. Quando gaudia publica nuntiantur, nihil inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigatur.

NOTAE

* *Abeft & hæc lex à Cod. Iust.*
 * De hac Inscriptio in *Prolegomenis*, vide Cuiacium *1. obs. 15. in fin.*
 * *Tatianus* hic PP. Orientis fuit sub Theodosio M. vide *Prosopogr.*
 † An intelligit legem 4. sup? Non puto.
 * De hac *Gratulationis* voce dicam mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSI M. duæ constitutiones sequuntur, eandem in sententiam: quarum postrema priorem aliquam tantum confirmat. Occasionem verò his duabus legibus præbuit alia atque alia causa, vt pote sexennij interuallo inter se distantes.

¶ Ac vt de priore dicam, quæ elegantissima est, quàmque vnam Tribonianus ex hoc titulo retinuit, duo ei causam præbuisse videntur: I. *Gothorum* in Romaniam sui traditionem, quam Idacius *Chronico* & Marcellinus superiori consulari adscribunt, ac nominatim Idacius in *Fastis* adscribit diei V. Non. Octobr. anni superioris. 2. Arcadius qui in Imperium adscitus à Theodosio paulò antè his ipsis cons. A. D. 383. xvii. Kal. Febr. 16. Ianuarij, vt diferte testatur Socrates *lib. 5. c. 10.* Sozomenus *lib. 7. c. 12.* & Idacius *Consularibus*, adde & Idacium *Chronico*, & Marcellinum & Prosperum: cuius proculdubio tum imagines inhiantibus populis illatae.

Posterior *lex* lata videtur occasione Victoriam de Maximo Tyranno: qui sanè superiore Anno 388. à

Theodosio M. denictus fuit 6. Kal. Sept. teste *Socrate lib. 5. c. 14.* de quo plenius ad *l. 6. inf. de infirmamand. his qua sub Tyrannis.* ¶ Quicquid horum sit, de ipsa horum Theodosij M. constitutionum sententia videamus: quarum sanè prior vt dixi elegantissimo stilo conscripta est, qui verè Theodosij seculo congruit: quo etiam Ammianus Marcellinus, Symmachus, & Ambrosius exiguuntur, & quorum pleraque iam in *Notis* illustrauimus.

¶ Primo loco in eâ notandæ veniunt publicæ lætitiæ species, & occasiones, & quidem sex numero: putà, ob Prosperorum nuntium, ob belli alicuius finem, ob victoriam, ob pacem: quatuor interpretatione vel illustratione non egent. De victoriarum seu *ἐπιτυχίων* nunciis, iuxta *legem 2. 3. 4.* est quoque Chrysofomi locus *homilia 20. in Matb.* Symmachi, *lib. 10. ep. 61.* anno post hanc *legem* proximo 384.

Sequuntur duæ singulares species: Quarum prior, quæ in alijs quoque legibus occurrit, est, *fastis si honor datus fuerit Regalium Trabearum.* Vbi *fastis* dati Consules *d. l. 4. sup.* dicuntur, quod Consul

sulum nomina Fastis Consularibus adderentur, deque eorum nomine anni in Fastis notarentur. Res vulgata: In veteri quoque lapide,

Ter vice qui sacri discernit Iurgia Index
Consul & æterno decorauit nomine FASTVS.
 Vbi decorauit, responderet illis *d. leg. 4. sup. Fastis si honor datus fuerit.* Laetantius *lib. 6. Qui ad gerendos Magistratus vita sua operam conuertunt, vt FASTOS signent, & Annis imponant nomen.* Claudianus in Consulatū Olybrij & Probinij *vers. vlt.*

Longæque perpetui ducent in sacula FASTI.
 In 4. Consul. Honorij.

Inter *cumabula* Consul
Prouerbis, signans posito modo nomine FASTOS,
Donaturque Tibi qui Te produxerat Annus.

Sidonius *lib. 1. ep. 9.* Kalendæ Ianuariæ, quæ Augusti Consulis mox futuri repetendum FASTIS nomen operiebantur. Idem Sidonius *Carmino 2. ad Anthemium Cos. 11.*

Annus pande nouum Consul vetus, ac sine fistu
Scribere his FASTIS

Cassiodorus 2. *var. 1.* Admonet nos consuetudo solennis dare FASTIS nomen ornatum proprium. Vnde & Fasti dari dicebantur, cum nouorum Consulium nomina publicè nunciarentur: Sidonius *lib. 8. ep. 6.* Itaque vt primum breui peractâ nec breuis sportula, daturque FASTI, acclamatum est ab omni Gallie cœtu, primoribus Aduocatorum, vt festiuitate præuentas horas antelucanas, que diem secundum silentio præstarentur, congruâ meritorum fascium laude honestarent. Neque enim cum viro docto putem ibi fastos dici tabulas eburneas, Consulium nomine inscriptas, seu diptychas, de quibus *lege 1. inf. de expens. ludor.* sed potius nominatim Fastorum seu Consulium: dare, pro edere, quod sanè sequentia indicant, de acclamatione: statim scilicet vt data editaque Consulium nomina, acclamatio secuta. Ita enim hæc *l. fastis honor DATVS dicitur Regalium irabearum.* In genere verò de eo quod de Consulium nomine Annus designaretur, iustitia testimonia occurrunt: vide vel Senecam *3. de ira 13.* Pacatum *Panegyrico:* Apuleium *Apol. 2.* Claudianum non vno loco: Cassiodorum 6. *var. 1. 9. var. 29.* Iustinianum *Novell. 105.*

¶ Sequitur illa *Regalium Trabearum.* Trabæ scilicet vestis Consularis fuit, seu *περὶσπόν* Consulium quod aliunde iam notissimum. Sidonius *praedito loco:* Consul Asterius anni sui fores votiuum TRABEATVS aperuerat. Ammianus Marcellinus *loco ad super. leges laudato:* Agentes igitur in memoratâ urbis Principes suspirerunt claudium TRABEAS Consulares. Vide Aufonium, Claudianum; vbi de Eutropio Eunuchos Cof.

TRABEATA per vrbes
 Ostentatur anim, titulûmque effeminat anni.
 Idem in 4. Cos. Honorij, agens de Consulibus, qui ab aratro antiquitus sumpti:

Collecta Consule messes
 Et sicca diu TRABEATO rura colono.
 Et rursum:

Semper venere Triumphum
 Cum TRABEIS.

Idem in consulatū Olybrij & Probinij
 Limpavit auratas TRABEAS
 Et in 3. Consulatū Honorij
 Succedant Arinis TRABEAS
 Et in 4. Consulatū Honorij:

Iam TRABEAM Bellona gerit
 vide & Cassiodorum 2. *var. 1. & 9. var. 23.* Trabæ Consularis Schema referunt Nummi horum temporum. Trabæa quies, *l. vlt. infr. de petitionib.* vbi plura dixi.

¶ Postrema singularis lætitiæ occasio, *d. l. 4. sup.* his verbis exprimitur: *Sacros cultus inhiantibus si forè populis inferemus.* Quanquam & illa aliarum accessio: veluti post victoriam, & Tyranno superato, vel cum Imperium fumeret: vt omittam quæ de more proponendi Principum imagines in Circo, ab alijs iam notata; per Gerulos subindè destinatæ à Principibus imagines in prouincias, quæ à Prouincialibus magno applausu, inhiantibus populis (vt hæc *lex* loquitur) excipiebantur. Zosimus de Constantino M. *β. β. τὴ δόμῳ ἔειπὼν ἀντὶ δευδαίσεως καὶ τὸ σωθῆναι;* de Maxentio per Cathaginem & Africam, *τὰς πλὴν εὐνοῦ ἔειπὼν ἀντιπρωτοῦ ἐπεμπερ.* Huius moris multa mentio, vt vetustiora omittam superiore sæculo apud Capitolinum in vit. Gordianorum p. 156. *Peractisque rebus in castris Gordianorum litera & VVLTVS sunt propositi.* Hoc sæculo non vna mentio; Libanius *epistola 841.* ad Suetinum de Theodosio M. cuius hæc sunt *Leges.* οὐδὲ καὶ ἡγεῖναι μὴ ὁλίγα παύσαι δὲ εἰσπύσαι πύργῳ, καὶ τὸ μέλλον ἐπέσον, αἰσίνεσθαι ἀσθενεῖ τῷ τῷ κρηπῶ κοσμήσαντες πᾶσι βασιλείῳ, ὅτι οἱ ποσειδώντες θεοῦ τῷ Τυραννῶ κρηπῶ καὶ δὲ εὐρὶ ἀρχίζον. ἰδὲ μὲν ἡμῶν δέμα, καὶ αἱ εὐνοῖαι, εἰδὲν δὲ ὅσον τὸ αὐτὴν τῷ ἔχειν καὶ φωνῆς ἐκείνης ἀκούειν, καὶ καλλιὲς μὲν ἰουλιανὸν ἀπολαύειν, καλλιὸν δὲ ὄραν ποιησῆναι. ἔξῃ δὲ πύργῳ ἀσπρόπῳ, id est, Tibi verò pecunia quidem pauca, multe verò ubique frustra acclamationes, maiorque præciliis tibi fides ab eo qui moribus Imperium ornat: quem vnam Di, qui cum Tyranno superiorem fecere, huc adducant. IMAGINES quidem incundo nobis sunt spectaculo, nihil vero tale est quam & ipsum habere, & vocem illam audire, & anima pulchritudine comminus frui, pulchritudinem autem corporis videre per urbem micantem.

Extat quoque sub Honorij nomine *epistola* ad Arcadium *relata 404. n. 80.* à Baronio, vbi imaginem muliebrem (Eudoxiæ scilicet) nouo exemplo per prouincias circumlatam ait & exprobrat. Apud Chrysofost. non vno loco. Primus *λόγῳ ε.* in Paulum *Apostolum* *romo 8. Saul. p. 57.* ὅταν οἱ τὸ σμῆνα βασιλεύοντες τὸ βασιλικὸν, ἀλπινοῦσθε ἀπὸ αὐτῶν ὀχρήσεις, καὶ πολλὰν στρατιῶν ἀπορηγμένων εἰς τὰς πόλεις εἰσέλθοντες ἀπὸ δὲ μὲν σωτηρίαν εἰώθε, ὅτε καὶ ἡγήσῃ ἀκούει, καὶ τὸ σμῆνα ἰδὲν ὅθ' ὑπὸ μὲν φερύμενον καὶ τὸ βασιλεύοντες πᾶσι ἀσπρόπῳ: Ait Chrysofostomus, Gerulis imaginem Imperatorum in vrbes inferentibus tunc incinem præcessisse, multoque præterea milites & vniuersum populum concurrisse visendæ imaginis studio, quæ ferebatur in sublimi, & vt loqueretur Tertullianus, in suggestu, & vt Geruli fortitudinem viderent. Vnde apparet, graues admodum fuisse has Imagines. Imò idem Chrysofostomus *ibid.* Gerulos ipsos mundè vestitos aurisque ornatos fuisse ait: οὐ μὲν ἔτι ἀσπρόπῳ ἔξωθεν τῆς πόλεως ἔξωθεν ἔκειντο, ἢ πμῆς (vt scilicet Geruli sint Imaginum) ἡμῶν περὶ εἰσπύσαι, καὶ ἀσπρόπῳ ἔκειντο ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ πᾶσι τῶν εἰκόνων καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐν τῇ ἀσπρόπῳ, καὶ τὸν εἰκόνων καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐν τῇ ἀσπρόπῳ, καὶ τὸν εἰκόνων καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐν τῇ ἀσπρόπῳ, καὶ τὸν εἰκόνων καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐν τῇ ἀσπρόπῳ, καὶ τὸν εἰκόνων καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐν τῇ ἀσπρόπῳ. Est & de hoc more aliter hic eiusdem Chrysofostomi locus *eis ἡμῶν στρατῶν..... βασιλέας ἀπόντες* εἰκὼν βασιλικὴ πλοῦσι χρόνον βασιλέως καὶ στρατιωτῶν ἀρχόντες καὶ ἱερὰν νύμφην ἐπιτελοῦνται, καὶ ὕπνωσιν δὲ μοι καὶ στρατιωτῶν εἰς τὰς εἰκόνας βλέποντες, ἀλλὰ πᾶσι τὸν χαρακτήρα βασιλέως. Ait Chrysofostomus in occursum iuisse populum his Imaginibus (quod

& l. i. sup. de sponsalib. 2. etiam inter liberos & parentes, l. 5. b. tit. 3. nullo summae discrimi-
ne, ad leg. 4. cuiuslibet rei, l. 4. b. tit. 5. in sponsalitia donatione variè ius constitutum, l. 1. 3.
ult. de sponsalib. 6. Rationes huius Insinuationis faciendæ, l. 5. b. tit. & l. .... de sponsal. ¶ De
forma donationis in Emancipatum minorem, infantem, est peculiaris lex 2. ¶ Tandem
obseruandum, eodem iure vti Donatarium, quo donatorem, l. vn. de quinquenn. præsript.

FORMÆ & SOLEMNIA octo numero, quæ CONSTANTINVS
M. ad perficiendam rite donationem præstituit.

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum P. v.

DONATIO siue directa sit, siue mortis causâ instituta, siue conditioni-
bus faciendi ac non faciendi suspensa, siue ex aliquo notato tempore
permissa, siue animo dantium accipientiumve sententiis, quantum ius
sinit cognominata, sub hâc fieri debet obseruatione, vt quas leges indulgent
actiones, condiciones, pactionesque contineat: huiusque penitus cognitio, vel reci-
pianur, si complacitæ sunt: vel reliciantur, si sunt molestæ: Ita vt minorum * defen-
sores, si per eos donationum condicio neglecta est, rei amissa periculum præstent. ¶ In
conscribendis autem donationibus, nomen donatoris, ius ac rem notari oportet; Ne-
que id occultè, aut per imperitos, aut priuatim; Sed vt tabulæ, aut quodcumque
aliud materiæ tempus dabit, vel ab ipso, vel ab eo quem fors ministraverit, scienti-
bus plurimis, perscribatur; ¶ Et corporalis traditio subsequatur ad excludendam
vim adque inruptionem, aduocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quorum
postea fide probabitur, donatam rem, si est mobilis, ex voluntate traditam donatoris:
vel si immobilis, abcessu donantis nouo domino patefactam, factis etiam adnectendis,
quæ apud Iudicem vel Magistratus conficienda sunt. Dat. II. Non Feb. Romæ, Sabino
& Rufino CONS. [316.]

INTERPRETATIO. Donatio aut directa est, aut mortis causa conscribitur. ¶ Dire-
cta donatio est, ubi in præsentem res donata traditur. ¶ Mortis causa donatio est, ubi do-
nator dum ad vitam rem quam donat sibi reseruat, scribens, Si prius mortuus fuero quam
tu, res mea ad te perueniat, vt postea ad illum cui donat, non ad heredes donatoris res dona-
ta perueniat. Quod si prius moriatur cui res mortis causa donata est, res in iure permaneat do-
natoris. ¶ Est & alia donatio, ubi donator obligat illum cui donat, vt aliquid faciat aut non
faciat, id est, si aliquid iubeat fieri, quod impossibile iudicetur, aut quod honestati contrarium
videatur, aut si id ordinet fieri, quod honestum est, & posset impleri: quia tunc infirmatur do-
natio, quando condiciones honestatis possibilis impleta non fuerint: Nam si inhonestæ & impos-
sibiles condiciones ponantur, remotis conditionibus firma donatio est. ¶ Est item & alia, in
qua sibi donator certum tempus possessionis reseruat. ¶ Quæ tamen omnes donationes superius cõ-
prehensa, si modum excefferint lege conscriptum, unde possint certa persona de immodica donatio-
ne proponere, hoc est si quartam sibi facultatis suæ donator non reseruauerit, non valebunt. ¶ Sed
præterea illa donatio contra legem est, si quis rem in lite positam qua repetitur, aut recto
ordine donet, aut conditionem contra bonos mores, hoc est, causam cuiuslibet criminis, donator
in donatione conscribet. ¶ Minoribus vero si quid fuerit per donationem à quocumque oblatum
sue conlatum, Tutores vel Curatores eorum debent studere, ne quid firmitati donationis desit.
Quod si eorum negligentia donatio ad effectum perducta non fuerit, ad eorum dispendium perti-
nebit, ita vt quicquid minores de donatione perdidissent, Curatores vel Tutores illis de propria
facultate restituant. ¶ In conscribendis autem donationibus hic ordo seruandus est, vt donatio
nomen prius contineat donatoris, vel illum cui donatur: deinde res qua donatur, siue in agris, siue
in mancipiis, siue in quibuslibet rebus atque corporibus, nominatim in donatione conscribenda
sunt, non occultè, sed publicè, non priuatim vel secrete, sed aut in tabulis, aut in chartis, aut
ubicunque legatur facta donatio. Quam tamen donationem, si literas nouit donator, ipse sub-
scribat: si vero ignorat, presentibus plurimis eligat, qui pro ipso subscribat: & hanc ipsam dona-
tionem gestorum solemnitas & corporalis traditio subsequatur, ita vt si mobilia donantur, præ-
sentibus plurimis tradantur. Si vero ager vel domus donatur, quod moueri non potest, vt inde
donator abscedat, & nouo domino pateat res donata, si tamen sibi de his rebus vsusfructum
donator non reseruauerit. Gesta vero donationum aut apud Iudicem, aut apud Curiam alle-
ganda sunt.

NOTÆ.

* Lex Donatio 25 Cod. Iust. eod. tit. hinc desumpta est. Iungenda autem huic, lex 1. sup. de pãtia: & lex 1. sup.
de administr. & periculo tutor. quæ ex hâc leg. desumptæ sunt.
¶ Maximo huic P. V. non aliæ leges his cõs. inscribuntur, & sanè Auctor Notitiæ veteris Præfectorum Urbis, non
Maximum, sed Vectium Rufinum hoc tempore Præfectum Urbis fuisse indicat: cui etiam hoc ipso anno inscribitur
lex 10.

Lex 1. sup. de longi temp. præscript.
¶ Directa donatio h. l. simplex, l. 12. Cod. de donat. ante nupt. pura, vera & absoluta, l. 56. m. de donat. int. vit.
l. 35. §. 1. n. de mortis causa don. vbi in præsentem res donata traditur: Interpres ad h. l.
¶ Condiciones, Cod. Iust.
¶ Pro, aut: quomodo habet Cod. Iust. & Interpres quoque.
¶ Ex tempore notato, id est, præstituto, quomodo Interpres quoque explicat: ibi, Est item & alia, in quâ sibi do-
nator certum tempus possessionis reseruat: de quo mox.
¶ 25. promissa, vt Cod. Iust.
¶ Donatio cognominata animo dantium accipientiumve sententiis, h. l. quid? de eo mox.
¶ Actiones, quid hic sint? mox explanabo.
¶ Lex 1. sup. de pãtia, hinc contracta videtur: certè huic legi ea iungenda est, & huius sententiæ congruit.
¶ Complacitæ, id est, quæ placere possunt, & sic tolerabiles, probabiles, quibus molestæ mox opponuntur: sic &
Symmacho lib. 1. ep. 9. declamatio complacita: ep. 46. oratio complacita: Item homo complacitus, lib. 2. ep. 72.
¶ Complacitum apud eundem non vno loco.
¶ Molestæ, id est, graues, & onerosæ.
¶ Hæc rescata à leg. 25. Cod. eod. tit. Sed coniecta in legem 21. Cod. de administr. tutorum. Repetita etiam hoc
ipso Cod. in l. 2. de administr. tutorum.
¶ Hoc Interpres non explicat.
¶ Aut per Imperitos: absunt hæc à Cod. Iust.
¶ Aut tabula: Cod. Iust.
¶ 25. Tabula, vt Cod. Iust.
¶ Genus: add. Cod. Iust.
¶ Donatore.
¶ Ministravit, perscribatur. ita Cod. Iust. rescatis cæteris, vsque ad, Adhuc etiam.
¶ Scientibus plurimis. Absunt à Cod. Iust.
¶ Sequens sententia rescata à Cod. Iust. vsque ad, Adhuc etiam.
¶ An irruptionem? Non: Irruptio proprie de vi in re immobili, cui opponitur mox abcessus donantis: vis, in re
mobili.
¶ Plurimis, vt Interpres.
¶ Vacuam.
¶ Municipales: vide legem 3. 4. 5. 6. inf.
¶ Vbi hæc leges expostulent: additum à Tribon. de quo mox.
¶ 25. Senario & Rufino, id est A. 323, quo sanè Consulatu ad mensem Septembrem vsque Maximum P. V. fuisse col-
ligitur ex veteri Notitia Præfectorum Urbis. Et verò ita habet hic expressè Cod. Iust. Senario & Rufino Cons. Quin
& eo anno 323, extat lex 2. sup. de liberali causa, quæ huic Maximo P. V. inscribitur. Quare hic notatiõis admi-
sum, ab huius Codicis Conditoribus.
¶ Interpretatio hæc singularis est, & multa habet præter textum.
¶ Directa donationis definitionem nota.
¶ Adiuuit. v. Gloss. Theod.
¶ Mortis causa donationem rectè describit.
¶ Ergo Obligatio contrahitur ex huiusmodi donatione: & sic contractus quoque quidem est, quia negotium aliquid ei
immixtum est, l. 35. §. ergo. n. de mort. caus. donat.
¶ Id est donatio donatario non acquiritur.
¶ Honestati possibilis, id est honestæ, & possibilis.
¶ Condicio impossibilis & inhonestæ non vitiat, sed vitatur.
¶ Interpres his verbis describit & explicat illa, siue ex aliquo notato tempore promissa.
¶ Interpres hæc de suo peculio addit: neque enim illorum, siue animo, &c. hic sensus est.
¶ De inofficiosis donationibus, hæc de suo Interpres: de quibus sup. lib. 2.
¶ De Litigiosis rei donatione, hic de suo Interpres.
¶ 25. h. ad.
¶ Addatur hic altera Interpretatio ad d. l. 2. sup. de administr. tutorum.
¶ Vel, pro &, huius rei stylo.
¶ 25. nominatim donationes.
¶ Hoc de suo peculio addit Interpres, ex l. ult. infr.
¶ Immo Magistratus: sed ex æui sui vsu loquitur Interpres.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinq; ordine Constit-
tiones de Donationibus sequuntur, ex qui-
bus apparet, quod Primo hic loco in antecessum no-
tandum est, quanto studio Princeps hic, quâ pro-
fusus, quâ fraudulentis, quâ extortis donationibus
occursum, fibulamque aded modumque impositum
his voluerit. Ad hunc quippe triplicem finem,
(quod secundum) collineant omnes eius leges. Fra-
dulentiis, inquam, donationibus, siue in fraudem
legum, siue in fraudem creditorum. ¶ Vbi etiam
notandum Tertio, Tres Constitutiones Præfectis
Urbis inscribi, pariter vt inscribitur Constantis
lex 6. infr. h. t. Hic scilicet de donationibus Romæ
ius dixisse videtur: ac nominatim de inofficiosis
donationibus, aliæque qua ex causâ reuocandis: quæ
causâ quoque est, cur Præfecto Urbis inscribitur
lex vn. sup. de inoff. donat. & l. 3. 4. inf. de reuoc. donat.

¶ Ad eos igitur, quos dixi, fines collineant
tot illa, quæ Constantinus M. de OBSERVANTIA,
vt ipsemet loquitur, seu de FORMA donationum h.
l. constituit: quam Cuiacius rectè cæterarum Prin-
cipem, & veluti Arcem totius Tituli rectè vocauit.
Vbi primo notandum, hanc legem ad omnes donatio-
nes pertinere: cuiusmodi quinque genera enume-
Tom. I. I.

rantur, quo nomine quoque hæc lex singularis est;
Directa scilicet Mortis causâ, conditionalis, in diem
velata denique alterius contractus nomine. De
quatuor prioribus, liquida res est quidnam eæ
sint.

Quod postremam attinet, dicitur eâ, Donatio
cognominata animo dantium accipientiumve sententiis,
vt Theodorus rectè interpretatus est, donatio ve-
lata alterius contractus titulo: veluti si venditio
donationis causa, aut conductio imaginaria fiat:
vt in sp. l. 46. m. locati: l. 66. m. de iure dor. l. 3. Cod.
de contrab. empt. l. 23. Cod. mandati. Scilicet con-
tractus non tam nomine, quam animo contrahen-
tium æstimantur, l. 15. §. Papinianus, m. locati: vt
cæteroque plus valet quod agitur quam quod si-
mulatè concipitur, i. i. Cod. plus valere: Cuius lex 3.
potissimum videnda est. Hunc verò locum non
intellexit Interpres vers. Quæ tamen omnes. Et ad-
dit tamen Constantinus h. l. (quod quintum hic)
taxationem quantum ius sinit; velatos scilicet seu si-
mulatos contractus non impugnat, nisi in frau-
dem legum fiant, vt putà in fraudem legis Cincii:
de quo l. 4. infr. Hunc verò quoque locum non
percepit Interpres d. vers. quæ tamen omnes: & vers.
HHH h 2 sed

sed praterca.

Nunc de ipsamet Constitutione. In his igitur omnibus donationibus Constantinus M. complures cautelas seu observationes praestitit, certisque adeo fraenis eas cohiberi voluit, ne alioquin in irritum eae deducerentur: Quod & olim fecerat lex Cincia, de qua ad l. 4. inf.

¶ Prima cautio seu Observatio (vt loquitur) haec est, *vers. sub hac*: vt nihil legibus aduersum donationes contineant, & vt ipsemet loquitur, *vt quas leges indulgent actiones, conditiones, pactionesque contineant*, vel vt id effertur l. 1. *sup. de pactis*, (quae ex eadem lege desumpta, huic coassanda venit;) *vt cum legibus consentiant*. De quo ad eam l. 1. *Actioes* hic interpretatur Theodorus *res. res.*, id est, actus, vt ita, inhonesti actus his verbis prohibeantur, quomodo etiam Interpretem accepisse, exempla ab eo allata ostendunt. De actibus vero legitimis accepit Cuiacius: cui accedendum non est, quia *hic dicitur quas leges indulgent actiones*: atquin actus legitimos non INDULGENT leges, sed praescribunt. Est qui tria haec ita distinguit: *actiones*, de faciendo aliquo: *conditiones*, de dando: *pactiones*, de utroque & de aliis insuper, veluti de modo & die, &c. verum hic *actiones* sunt proprie accipiendae, pro iure agendi: quod scilicet competit & descendit non tantum ex conditionibus & pactionibus additis donationi, verum ex ipso iure.

Secunda cautio est, *vers. his cognitis*: vt donationes vel recipiantur a donatario volente (neque enim donatio non acceptata valet, quod notum, & Acceptatio est de essentia Donationis,) vel respiciantur. Nempe eam vel recipere integrum est, si lex & conditio donationis complacita sit; vel respicere, si molesta sit & grauis. Neque cuiquam aut acceptandae donationis necessitas incumbit, aut ob perperam admissam periculum aliud imminet. Excepto vnicuique casu, quo & recipiendae donationis complacitae, seu sub bonis conditionibus oblatae, necessitas incumbit; neque perperam admissae periculo vocat: Quod in Tutoribus & Curatoribus euenit. Hi quippe si conditionem donationum neglexerint, rei amissa periculum praestare inueniunt. Quod repetitum extat l. 2. *sup. de administr. & periculo tutorum*: vbi de eo plura.

Tertia Constantini M. cautio est, *vers. in conscribendis*, vt donationes in *Scripturam* seu instrumentum redigantur, seu conscribantur. In *conscribendis*, inquit, *donationibus notari oportet*: Item *tabulae*, &c. *prescribatur*; quod etiam statuitur in *l. 2. & 3. & l. 8. infr.* Atenim id non praecise requiritur ex Theodosij Iunioris *leg. in extraneos 29. & leg. 31. Cod. eod. tit.* Et sic hac parte Constantini M. constitutio haec abrogatur. Ceterum tam praecisa sunt hac parte Constantini verba, scripturam in donationibus pro forma deponentis, vt mirer scribentes, formam tantum efficiendi instrumenti hic proponi, vbi id inter partes conuenit, non vero decidi an donatio fieri debeat in scriptis nec ne.

Quarta cautio est, *cod. vers.* circa *Formam* ipsius scripturae. Primò igitur Constantinus M. iubet nomen donatoris exprimi, itemque *l. 1. eius*, id est, ex qua causa, quo titulo dominij rem eam quam donat habeat, ne forte rem alienam donet, de alieno largiatur temere, & imponat donatario, remque notari vult. Secundò Scripturam illam non occulte aut per Imperitos, aut priuatum fieri debere constituit: Sed aut Tabulae, aut in quacumque materia oblata (id enim indifferens est, haud aliter atque in testamento, l. 11. 15. *Cod. de testam.*) vel ab ipsemet donatore conscribi oportere, vel ab eo quem fors ministraverit, nam & hoc indifferens

quis Scriptor instrumenti sit.

Idque (quae Quinta Cautio est) *eodem versiculo*, *scientibus plurimis*, quod Tribonianus rescacuit, id est, testibus aduocatis, adhibitis: de quo mox plura.

Sexta Observatio, seu cautio à Constantino M. praescripta haec est, *vers. & corporalis*: vt Traditio corporalis (vt vocatur l. 1. & 8. & l. 2. *sup. si cert. per. de suffrag.*) sequatur, id est, si res mobilis sit, donatario tradatur: si immobilis, abcessu domini donantis nouo domino pateat: scilicet quod in rebus mobilibus est traditio; id in immobilibus praestat possessionis vacatio, & ab ea abcessus, & patefactio nouo Domino. Quod & ipsum de Traditionis ne necessitate statuitur in l. 2. 4. 5. *in fin. & l. 7. inf.*

Idque *hac l.* generaliter & indefinitè statuitur à Constantino M. cum tamen Constitutionibus aliis, excepti hac parte fuerint & quidem à Constantino ipso d. l. 4. parentes & liberi: inter quos nuda voluntas sufficere visa. Imò haec traditionis necessitas, lege Cincia inducitur, è Repub. postea penitus sublata, vt refert. Iustinianus *Novella 162. c. 1.* Quae leges, vel *legum* capita omnia, quae de traditionibus donationum loquuntur, & hoc quidem, à *Cod. Inst.* abluunt.

In peragenda porro Traditione, quae Septima Observatio est, Constantinus Magnus *vers. ad excludendam vim*: vicinis aduocari vult, & arbitros adhiberi: quorum videl. fide postea probari possit, ex voluntate domini rem traditam, & vt eleganter loquitur, *ad excludendam vim atque irruptionem*: ne videlicet donator postea dicere possit, vi sese coactum rem immobilem tradere, vel irruptionem factam in rem immobilem. Sanè idem quoque Constantinus l. 2. *sup. de contrahend. empr.* eruptionem & venditionem rei familiaris, etiam vilissimae, veluti scabellorum, aduocata vicinitate fieri voluit; verum alio fine: Nempe ad ostendendam proprietatis probationem, seu vt certa ac vera proprietatis à vicinis demonstraretur, denique ne fraudulenta venditio in exquisitis cuniculis rei forte furtiuae sint; quod Interpretes rectè vidit. Quod & olim in venditionibus obtinuisse ex Pomponio apud *Nonium*, c. 2. colligi potest: *Quidam apud forum praesentibus testibus mihi vendidit*. Verum Zeno postea hanc vicinorum & testium adhibendorum necessitatem remisit: & sic hac quoque parte Constantini legem abrogauit l. 31. *Cod. hoc eod. tit.* Quare etiam praeter illa Zenonis lege, Tribonianus hanc huius legis sententiam à Codice suo abesse voluit.

Octaua observatio à Constantino M. haec praestituit *infr.* vt donatio apud Acta insinuetur. Quod & ipsum statuitur l. 3. 5. 6. 8. *inf. h. tit.* Et l. 1. 3. *ult. sup. de sponsalibus*, & indicatur l. 9. *inf. de infirm. h. q. sub Tyr.* De hac eadem donationis apud Acta, Insinuatione, est quoque Symmachi locus lib. 10. ep. 41. Idque Constantinus ipse *hac l. & l. 3. 5. infr.* requirit, nullo personarum, a quo videlicet, vel cui donatio facta fuerit, nullo item rerum vel summamm discrimine habito, inter Minores etiam, in specie *leg. 3. sup. de sponsalibus*. Quinimo & mortis quoque causà donationem insinuari debere satis indicat *hac l.* quod postea abolutum à Iustin. l. 1. *ult. Cod. de mortis causà donat.* (quod etiam probant Henricus I I. Fr. Rex A. D. 1549. Neque Tertio distinguitur, mobilis ne, an immobilis res sit; Item cuius summam donatio sit; Cum tamen postea modus huic rei adhibitus fuerit à Iustiniano l. 34. 35. *in fin. 36. in fin. Cod. de donationibus. & Inst. hoc eod. tit. & Novella Leonis 50.* & quoad res, & quoad summam, etiam Theodosij Iun. *leg. ult. sup. de sponsalibus*, quae causa fuit cur Tribonianus sine huic legio

legis adiecerit, *Vbi hoc leges expostulant.*

¶ Huius porro Insinuationis, seu Insinuandae apud Acta donationis necessitatis quis Auctor fuerit, quaeri potest: certè nullum eius motis vestigium extat in *Digestis*, vel in *Codice* ante Constantinum M. Ipse sanè Constantinus A. 316. promulgatam super eo legem DVDDVM ait, l. 3. Idemque A. 333. suae legis iam pridem super hoc datae meminit l. 4. Constantis quoque filius eius, l. 6. *inf.* Patri suo id acceptum fert: à *Venerabili*, inquit, *Parente nostro statutum est*: & idem tamen Constantinus M. id diserte accepto fert Patri suo, l. 1. *sup. de sponsalibus*. Verum, vt ad eam *leg. 1.* iam ostendi, videtur ipsa *leg. 1. de sponsalibus* potius Constantium Authorem habere, quam Constantinum: Ergo Constantinus M. Insinuationis huius Auctor omnino fuit. De ratione eius inducendae, ad l. 5. *inf.*

¶ Ceterum huius donationum Insinuationis formulam, quae in Galliis iam olim obtinuit, (& postea recentata) exhibet *Marculphus*; exhibent alij *Formularij*. Ex quibus apparet etiam, quam parum Constantinus M. ipse ab hac lege sua recesserit, quam modicè etiam insecti Principes in nonnullis recesserint. Sanè fatendum est, magnam fuisse hac parte Constantini M. providentiam seu prouisionem, cui obrogari tantum euenit, non vero eam omnem abrogari, plerisque ex ea retentis, quorum tamen magnam partem ex venustiore iure deriuatam non dubito. Sanè Traditionis necessitas lex Cincia inducitur fuit, de qua mox ad l. 4. *inf.*

Ex his quae iam diximus, apparet quam in multis huic Constantini M. constitutioni derogatum fuerit, etiam ab ipsemet Iustiniano, in cuius *Codice* haec lex partim mutilata, partim interpolata extat: additis & detractis quamplurimis, & quatuor quidem locis: Rectène, an secus? viderint quibus circa *Donationum* materiam ex professo si quando versari contingeret. Tandem neque Interpretatio huic legi subdita omnino negligenda est, quae multa habet bonae frugis ad huic l. illustrationem, quaeque aliundè deque peculio suo addidit: ceteri non rectè semper.

¶ Donationis in MINOREM EMANCIPTVM faciendae modus et solemnitas.

11. *Idem A. Aconio Catullino" Procons. Africae.

I quis in emancipatum" minorem", priusquam fari" possit, aut habere rei quae sibi donatur affectum", Italicum" siue stipendiarium, fundum crediderit conferendum", omne ius" compleat, instrumentis ante praemissis, &" inductione corporaliter impleat. Quod, propter" adtestationem fidei, per eum seruum quem idoneum esse conserit, transigi placuit": Qui, eò usque in statu" suo permanebit, donec is" cuius facultatibus cesserit", annos Lætoriae legis egressus, legitimam compleuerit ætatem; Quò, tunc demùm, si eius integritas ac fides fuerit comprobata, si ita sederit" possidentibus", libertatis praemium consequatur. Dat. x 11. Kal. Maij, Serdicæ, Sabino & Rufino CO N S S. [3 16.]

NOTÆ.

- * Lex si quis in emancipatum, 26. Cod. Inst. eod. tit. hinc interpolata est.
- " Catullino huic Proconsuli Africae inscribitur superiore Anno 315. *lex vn. infr. de frum. Karthag. & Anno prox. 317. lex 1. infr. ad Leg. Iul. de vi*: & An. 319. *lex 1. infr. de extraord. mun.*
- " Filium scilicet.
- " Infantem seu minorem quatuordecim annis, pupillaribus ætatis.
- " Id est, scientiam, cognitionem: siuilia verba in l. 3. *Cod. de acquir. poss.*
- " Italicum, siue stipendiarium, rescacuit haec Tribonianus: de quo mox.
- " Id est, donandum.
- " Id est, donationem perficiat.
- " Et haec de inductione corporali sustulit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
- " Quod ius, Cod. Inst.
- " Et haec rescacuit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
- " Vt per eum, infans acquiratur: haec addita *Cod. Inst.* rescacatis sequentibus omnibus: de cuius rei ratione mox.
- " Seruili, sic vt manumitti non possit.
- " Minor.
- " Id est accesserit.
- " Id est placuerit.
- " Dominis.

COMMENTARIVS.

DE Donatione, quae fit à patre FILIO EMANCIPTO Minori, est haec Constantini M. constitutio: quomodo videlicet ea completi, transigi, seu perfici possit. Hoc vt intelligatur, primò tenendum est, solitos parentes, cum filios suos emanciparent, aliquid eis donare, & velut patrimonio quodam instrere, quo vitam tolerarent, seque exhiberent, iam ipsi suae spontis facti patresque familias, fundo fortè aliquo dona-

to, vt ex *hac l.* apparet, & *l. ult. infr. de reuocat. donat. l. 8. inf. de bonis proscriptis. l. 2. & ult. Cod. de emancip. liber. l. 3. §. filium*, & *de administr. rerum ad ciuit. pert. Spartianus in Adriano, Filium*, inquit, *dato patrimonio emancipauit*: & multi alij: vel etiam delegato aliquo nomine, vt l. 11. *Cod. de donat.* Quae quidem donatio in filium collata valebat, cum alias in filium famil. collata donatio perfecta non esset, propter vinculum scilicet patris, l. 11. 17. *Cod.*

de donation.

Secundò sciendum, Minores quoque emancipari solitos: quod hæc lex testatur; Minores inquam, iique in duplici genere, partim qui nondum fari possent, partim qui rei, quæ sibi donatur, affectum adhuc non haberent; hæ enim duæ sunt infantum seu pupillorum species, id est vel nondum septennies, vel septennibus maiores: scilicet quoad actus inris civilis nondum septennos, nondum fari posse videntur, etsi naturaliter fari soleant; quia FARI est eius actus qui solemnibus perficitur, notitiam habere, & sic fari ut fiat quid fati. Hinc aded multa in iure nostro & distincta mentio pupillorum qui fari possunt, & non possunt: ut *l. in negotiis. §. de regulis iuris: l. 5. l. 18. Cod. de iure deliber.* Septennibus maiores, & ipsi quoque minores sunt: nam etsi fari possint, actum tamen rei non intelligunt, *d. l. 5.* vel (ut hæc l. eleganter dicitur) *rei que sibi donatur affectum habere non possunt*: vel ut non minus eleganter Paulus *l. 9. §. de acquir. hered.* (quæ lex confirmata est *d. legi 5.*) huius ætatis est ut causam non intelligat, neque videtur scire huiusmodi ætatis puer; neque talis ætas scire aut decernere potest, non magis quam furiosus. Quam in sententiam plura cummulata occurrunt in Interpretibus ad *d. l. 5.* ¶ His ita positis, singamus minorem à patre emancipari, eique aliquid simul, & eodem emancipationis momento patrem donatum velle? Sanè, non potest ipse minor sibi donationem acquirere, seu acceptare, (quod utique requiritur) quia & sensu caret, & in patris potestate adhuc est: & quanquam poneremus paulo post emancipationem, patrem filio infanti ita emancipato donatum velle, pater tamen idemque legitimus tutor ei hæc parte auctor esse non posset, quia in rem suam tutor auctor esse non potest. Quid igitur? *ἀνεπιτηδευτὸν* seu cautela hæc parte opus fuit, quandoquidem neque per patrem tutorem, neque per minorem ipsam res expediri seu donatio acceptari poterat: Cuiusmodi cautela hæc Constantini *M. lege* continetur; nempe post instrumenta præmissa, seu post scripturam (nam hæc requirebatur, de quo ad *l. 1. sup.*) item post corporalem inductionem in fundum (nam & ea hoc casu requirebatur, de quo ad *d. l. 1.* quod hic Tribonianus omisit, nempe quod sola voluntate inter liberos & parentes donatio perficiatur. Quod idem admissum ab eo in *l. 5. inf.*) Actum hunc expediendum seu Negotium hoc contrahendum per seruum idoneum, ut per eum nomine minoris donatio adquiratur & acceptetur. Sic & olim si pupillus fari non posset, seruus eius pro eo rem pupilli saluam fore stipulabatur, *l. 1. §. 1. §. de magistr. conu. & l. 2. §. rem pupilli saluam fore.* Vel si seruum non haberet, seruus ei emendas erat; si neque hic emi poterat seruus publicus stipulabatur, *dictis l. addatur & lex 18. de adoptionib.* Et hæc quidem ita, si (ut dixi) pater ipse filio emancipato minori donaret, nam (quod Ioannes rectè vidit) si extraneus huiusmodi emancipato donaret, donatio perficiebatur tutore auctore, ipso patre si emancipatione pater tutor extiterit, ut ait *lex 5. §. de dolo*: vel auctore eo qui manusissor extiterit, ut apud Vlpianum *lib. Regularum, tit. de Tutelis.*

Quod verò ad causam possessionis attinet (quæ plurimum facti habet) donatarum rerum possessio tradita infanti, corpore eius acquiritur, licet animi plenum non habeat affectum (quod ex Papiniano proculdubio sumptum omnino congruit huius legis verbis, ibi, *aut habere rei que sibi donatur affectum*) *l. 3. Cod. de acquir. possess.* Et hæc quidem cautela res expediri potuit, & donatio acquiri &

acceptari pro minore seu pupillo, qui fari non potest, per seruum videl. pupilli. ¶ In quo illud quoque singulari iure statutum à Constantino *M. b. l.* ob pupillorum utilitatem, ut huiusmodi seruus manumitti seu libertatem consequi non posset, usque quò legitimam ætatem pupillus compleisset, verum in statu suo permanere eum oporteret propter attestacionem fidei, id est, ne quæstioni subdanceretur ad comprobendam eius fidem & integritatem: Quæ quidem lex dura, sed ita scripta, (ut in simili planè loquitur Vlpianus *l. prospexit 12. §. qui, & à quibus manumissi*;) Sanè & aliis similibus casibus ita quoque olim constitutum, ne serui intra ali-quod tempus manumitti possent, veluti *leg. Iul. de Adulteris*, ne serui intra 60. dies à die diuortij manumitterentur, ne alioquin quæstioni subdicerentur, *d. l. prospexit, & l. 17. §. 2. eod. tit. l. 3. Cod. de adult.* Sic & in aliis causis antiquitus cœpta aduersus aliquem cognitione, si qua per seruorum quæstionem erendæ veritatis spes erat, reo imperari solitum, uti seruus in potestate haberet: ex *Liuius lib. 8. & P. ....* Atenim ibi angustissimum tempus fuit, hic prolixum, usque quò videl. minor legitimam ætatem compleisset. Quod velut à Iustiniano improbatum Tribonianus ided à leg. suâ hinc interpolatâ abesse voluit.

¶ Superest de duobus quæ obiter adpersa, hæc leg. videamus. Primò de *Fundis Italicis & Stipendiariis*; quorum *b. l.* mentio fit, ut & variis aliis locis. Fundorum scilicet in Orbe Romano alij Italicæ diæti, iurisque Italicæ erant; Stipendiarij alij, Italicæ, quorum etiam pars magna in provinciis, pleno iure priuatorum erant ex iure Quiritium, iique immunes à censu: *Stipendiarij* verò ex quibus bello captis & occupatis Populus Romanus tributa colligebat, quique aded non optimo iure ad priuatos pertinebant, verum priuato partim, partim publico: nempe (quod Aggenus Urbicus docet) quia dum priuatus laborabat in suo tributum seu stipendium publico & sibi alimoniam rura excolendo procurabat: sic illorum fundorum domini dicebantur *ex iure Quiritium*; horum domini *bonitarij*: Illud dominium legitimum, hoc naturale: Etsi utriusque fundorum possessores Domini essent: vnde stipendiariorum quoque fundorum vindicatio erat, *l. cum sponsus, §. in veltigalibus, §. de publ. in rem act.* seruitus eis imponi poterat, *l. 2. Cod. de seruis. & aquar: nouum opus eorum nomine nunciari, l. in prouinciali, §. de operis noui nunc.* Ac ut vario iure fundi isti censebantur: ita & varia ratione alienabantur, seu alio atque alio actu legitimo: nempe prædia Italica nexu, mancipio, seu mancipatione: at stipendiaria, nuda traditione: hinc aded illa rebus mancipi connumerabantur, hæc nec mancipi. Aggenus Urbicus *lib. 2. Stipendiarij*, inquit, *agri nexu non habentur.* Nexu mancipium scilicet erat alienationis species, Italicæ soli possessoribus propria: Erat enim mancipatio actus solemnis & legitimus (vnde mancipationis solemnitas, *l. 4.*) quæ fiebat per æs & libram, quinque testibus superstitibus ciuib. Rom. puberib. & libripende, certisque & solemnibus verbis, de quo omni *XII. Tabularum* Interpretes Vlpianus, Gaius, Boëtius, est & locus Suetonij in *Ottone, c. 4. & l. 4. §. de emittion.* Hinc adeo Mancipatio & Traditio iunguntur, *l. 4. §. 7. inf. b. r. & apud Paulum 1. Sem. 13. §. 10. 2. Sem. 17. §. 3.* non quasi in promiscuo hæc fuerint, aut concurrerent; verum alternatè: eo quippe pertinet id, ut intelligamus mancipationem ad alienationes fundorum Italicorum & similium rerum mancipi pertinere, Traditionem verò ad fundos stipendiarios, & reliquas res nec mancipi. Verum sublata hæc

hæc omnis differentia à Iustin. *l. vn. c. de uscap. transform. & §. per traditionem Iud. de rerum diuis.* Ideo Tribonianus in hæc l. in *codicem* suum relata, induxit mentionem fundorum Italicorum & Stipendiariorum.

¶ Secundò, de lege *Latoria*, & legitima ætate deinceps videndum est. Ait Constantinus, *donec annos Latoria legis egressus, legitimam compleuerit ætatem.* Legitima ætas est 25. annorum *Latoria* scilicet lege inducta, definita. Lex *Latoria* (quæ lata.....) minoribus 25. annis, iam puberibus, (vnde lex *Quinanicenaria* dicta Plauto *Pseudolo Actu 1. S. C. 3. v. 68.*) variis rationibus prospectum iuit: Cuius hæc tria capita reperio. Primum, Ut curatores minoribus 25. annis darentur, si lasciuia essent, si dementes: Capitoliinus *M. Antonino. De Curatoribus cum antea nomini ex lege latoria vel propter lasciuiam vel propter dementia darentur ita statuit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis causis.* Secundum *Latoria legis* caput istud reperio, Ne minores 25. annis stipularentur, id est, spondendo se obligarent; passim stipulari *ἐνεργουμένων*, Prisciano Interprete, pariter ut *l. vl. §. de admi-*

nistr. tutor. Suetonius *lib. 4.* Pretorum apud Priscianum *lib. 8. p. 792. & lib. 18. p. 1164.* *Latoria*, quæ vêtat minoribus annis xxv. stipulati, ad quod caput allusit quoque apertè Plautus *d. loco;*

Perij, au non tum me lex pendit Quinanicenaria

Metuum credere omnes

Et Actu *5. §. 3. v. 25.*

Cod. qui cum habeam indicem

Ni dolo malo instipulatus sis, ninè etiam dum siem

Quinque & viginti annos natus.

Vnde apparet lege *Latoria* etiam comprehensum fuisse, Ut creditor qui minori 25. annis credidisset, creditum amitteret. Atque hæc illa est circumscriptio adolescentiæ, quæ lege *Latoria* plectebatur publico iudicio, teste Cicerone *3. officiorum, & 3. de natura Deorum*: quod Tertium caput legis *Latoria* obseruo. Ab hæc igitur tandem lege, Legitima ætas dicta maior 25. annis, quod ut Briffonius *3. Antiquit. 2.* rectè probauit, ita hic locus euidentissimè comprobatur.

¶ INSINVARII DONATIONES VBI OPORTEAT.

III. Idem A ad Cassium P. V."

ROMV LGATVM ¶ dudum est, *Donationes nullo alio modo firmas posse detineri, nisi apud actorem contestationem confecta fuerint.* Sed, quia multi aliena, vel non pleno iure ad se pertinentia, donantes, extra patriam & prouinciam, in quâ possident acta conficiunt, placet, Ut nulli liceat, extra prouinciam larèmq; suum donationum instrumenta apud Acta adlegare, sed in quo domicilium habuerit, atque possessiones constitutæ sunt apud suum Ordinarium Iudicem; Vel, si cum abesse contigerit, apud Curatorem, Municipalesve eiusdem ciuitatis: Nam si hoc prætermisissum fuerit, nullam firmitatem habere donationes sancimus. Dat. Kal. Maij, Romæ Sabino & Rufino CONS. [316.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à *Cod. Inst.* prælatâ sententiâ quadam super hoc Theodosij *Inn. l. 8. inf.* quâ hoc abrogatur.

¶ Cassium hunc P. V. non memorat hic Coss. Vetus Auctor *Notitia Praefectorum Urbis.* Anno quippe demum 318. *Liucio v. & Crispo Cas. Coss.* notat scriptor ille ex die 11. Id. Iulij in Idus Augusti vice Septimij Bassi cognouisse Iulium Cassium, eò quod ad Augustum profectus esset Septimius Bassus qui mox regressus Praefectus Urbis fuerit. Quare malim hic P. V. id est pro *praefectio Urbis*, rescribere.

† Quando? (Nam lex *1. sup. b. r.* hæc posterior est) à Constantini M. patre, ut ipsemet testatur, *l. 1. sup. de sponsalib. & ante nuptias donat.*

¶ Detineri firmas, id est firmas haberi, censeri.

¶ Id est testificationem, ut *d. l. 5. inf. & l. 3. sup. de sponsalib.* Contestatio, est scriptura, libellus, *l. 8. infr. de sumof. libell.*

¶ Curator ciuitatis. vid. & *l. 8. inf. & Gloss. Th.*

¶ Municipales ciuitatum pro Magistratibus municipalibus.

COMMENTARIVS.

DE INSINVARIATIONE donationis (quam dudum exactam ait, de quo & ad *l. 1. sup. de sponsalibus*; & ad *leges superiores*) est hæc Constantini M. Constitutio: de qua sunt *hoc Codicem* in vniuersum sex *leges* ex his, tres Constantini, præterea *1. sup.* (quæ tamen hæc, tempore posterior est, ut in *Notis* ibi ostendi) hæc *lex 3. & lex 5.* Constantis item *l. 6. inf.* Honorij *l. 9. inf. de infirm.* his que sub *Tyr.* & Theodosij *Inn. l. 8. inf. b. r.* Et hæc quidem nominatim est de Loco, seu de EO IVDICE apud quem insinuari donationem oportet. Ibi nempe donationem insinuari vult Constantinus M. vbi domicilium habet donator, & possessiones constitutæ sunt: Addita ratione, Ne alioquin, quod

eueniebat, *multi aliena, & ad se non pleno iure pertinentia, donent, extra patriam & prouinciam in quâ possident, acta conficientes.* Quod quidem etiam in Gallia obtinet, iudicatumque frequentibus Arrestis, quæ exhibet CL. Filci Aduocatus Seruinus, *tomo. 1. Oratorum furensium, orat. 22. à p. 310. ad p. 329.* Atenim Theodosio *Inn.* id postea displicuit, *d. l. 8. in fin. inf.* (quod etiam prætulit Tribonianus, assumendo, quod ex *ca. l. desumpsum falsò* Constantini *legi 23. in fin. Cod. eod. tit. atrexitit.*) Ut & Leoni *l. 30. Cod. d. r.* Sanè ita quoque venditiones etsi in alio loco quam in quo possessiones constitutæ sunt, fiant, non ideo iniurè esse creduntur, *l. 1. c. de contrab. empr. & l. quisquis, sup. de contrab. empr.*

empr. vnde translata est lex 15. Cod. de resind. vend. At ex hac Constantini mente ibi insinuanda sunt donationes, vbi domicilium donator habuerit atque possessiones constituta sunt: Quo loco domicilium, & locus in quo possessiones constituta sunt, pro eodem ponuntur: nempe *domicilium* in eo significatum est, vbi quis *larem suum* (vt hæc lex loquitur) & domicilium fortunarum constituit. Alioquin si nudum domicilium vno loco habere donatorem fingas, alibi verò possessiones constitutas, sanè vbi possessiones constituta fuissent, ex huius constitutionis mente donationes insinuari oportuisset. Quod etiam Henrici 11. R. Galliarum constitutione, nominatim cautum reperio. Et hæc de

loco.

¶ Secundum caput huius leg. est de EO IUDICE apud quem, seu apud cuius Acta donationes insinuari debeant. Nempe 1. Apud ordinarium Iudicem; id est, Rectorem provinciarum; quod & ipsum cauetur sine legis 1. inf. sup. & l. 8. inf. 2. vel eo absente, apud Curatorem (quod abrogatum d. l. 8. inf. vbi dicam) & Magistratus municipales eiusdem civitatis, h. l. & d. l. 2. sup. & d. l. 8. inf. vbi dicam fuisset. In Gallia verò in tantum apud loci Iudicem donationes insinuari oportere iudicatum, vt apud primæ instantiæ Iudicem insinuari eas oporteat, non apud Iudicem appellationis *en la Prouosté, & non au Brillige*. Bouchel & Ioly lib. 2. arr. 44.

¶ Inter LIBEROS & PARENTES donatione omnes nuda voluntate citra mancipationem & traditionem perfici.

III. * Idem A. ad Bassum P. V. "

VX T A Diui Pij, †consultissimi Principis, instituta, valere donationes placet inter liberos & parentes, in quocunque solo, & cuiuslibet rei, liberalitas probabitur extitisse, licet neque mancipatio dicatur, neque traditio subséquuta, sed nuda tantum voluntas claruerit, quæ non dubium consilium teneat, nec incertum, sed iudicium animi tale proferat, vt nulla quæstio voluntatis possit inreperere; & conlata inter ceteras, exceptas Cincia legi, personas obtinere propriam firmitatem, siue mancipationis decursa fuerit solennitas, vel certe res tradita doceatur. ¶ Quam legem ad lites volumus pertinere, quocunque tempore iussionis nostræ inueniuntur esse suspensæ, & quæ post futuræ sunt; ne transacta negotia refricentur. Dat. Non. Octo. Constantino A. V. & Licinio Cæs. C. O. N. S. [319.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. propter traditionis necessitatem sublatam. Hanc leg. intelligit Constantius l. 7. inf. Bassi huic P. V. alia plures leges inscribuntur, A. 317. & hoc 319. Memorat hanc eius Praefecturam vetus Auctor Notitia Praefectorum Urbis An. 317. 318. vsque ad Kal. Sept. A. 315. quibus Valerius Maximus P. V. fuit; quo mirum huic legi ad Bassum P. V. data subscribi Anno D. 317. Non. Octo. itaque alterutrum error in die.
- † Constitutio hæc Diui Pij non extat, neque alia alibi eius mentio fit.
- ¶ Italico, stipendiario seu provinciali.
- ¶ Mancipi scilicet, nec mancipi. Nam Ranchino non est accedendum, qui 2. var. 7. his verbis intelligi putat cuiuscunque modi & quantitatis rem, vt ita coniecturam tueatur de Cincia legi modo à Constantio sublato: de quo ad l. 1. sup. de sponsalib.
- ¶ Dixi de Mancipatione, ad l. 2. sup.
- ¶ Voluntatis manifestæ descriptio.
- ¶ Interuenire.
- ¶ de at: de quo mox. Certè Marcilius ad vit. Inst. de donat. p. 214. quid sibi voluerit nescio, cum totum hunc locum ita resingeret: Et collatis inter ceteras exceptas Cincia legi personas obtinere propriam firmitatem sicut mancipationis, &c. Raccornerus legebat, inter exceptas Cincia legi personas.
- ¶ Id est donationes collatae.
- ¶ Id est Cincia lege.
- ¶ De Mancipationis solemnitate dixi ad l. 2. sup.

COMMENTARIVS.

DE MANCIPATIONIS & TRADITIONIS in donationibus, necessitate (de qua dictum fuit semel plenè, ad l. 1. & 2. sup.) est hæc Constantini M. Constitutio; Quæ quidem, personæ quædam ab ea excipiuntur; *Iuris privilegio*, vt loquitur lex 5. in fin. inf. sic vt donatio citra eas facta valeat: Alia verò ad alterutrum tantum adiguntur. ¶ Excipit scilicet Constantinus M. donationem inter parentes & liberos, cum hæc l. (quam memorat & firmat lex 7. inf.) tum l. 5. in fin. inf. Idque iuxta anteriorem Diui Pij constitutionem, cuius nulla alibi mentio extat; quem etiam *consultissimum Principem* vocat: insinuatâ his verbis tacitè ratione huius exceptionis. Nempe hæc parte optimo iure consultum donationibus inter parentes & liberos factis: id est, donationibus collatis à parentibus in liberos, de quo mox plura. Sa-

nè paulò post D. Piam Paulus libro sentent. 4. tit. 1. §. 11. Sufficit, inquit, inter coniunctas personas, quibuscunque verbis, vt in donatione, voluntas expressa. Inter coniunctas personas ait lex, vt inf. l. 5. coniunctissimas personas, id est, parentes & liberos. Cincia scilicet lex muneralis (de qua mox) cohibendis donationibus lata Mancipationis & Traditionis in donationibus necessitatem regulariter induxerat, exceptis nonnullis personis, puta liberis & parentibus, sub quadam locorum & rerum distinctione. At Diuus Pius parentibus & liberis plenissimam traditionis necessitatem remisit: Ipsâ inquam lege Cincia excepti fuere parentes & liberi sed non indistinctè. Hactenus enim id eis relaxatum fuerat lege Cincia, vt si res Italici iuris essent, resque Mancipi, sine mancipatione & traditione donatio hoc casu perficeretur. D. Pius verò indistinctè

indistinctè eos exceptit; (quod Constantinus M. hic probat) nempe non distincto solo (Italicumne id esset, an Stipendiarium) item non distinctis rebus (resne mancipi, an non mancipi essent) Paulus 5. sentent. 1. 1. §. 4. Cum vnus res in duos donatio confertur, potior est ille, cui res tradita est, nec interest posterior quis, an prior acceperit: & Excepta nec ne persona sint. (quibus scilicet mancipationis & traditionis necessitas remissa est.) Denique & l. prox. in fin. vocatur id *IVRS privilegium*: quibus sanè verbis vetusto iure aliquo id concessum indicatur. Quod sanè etiam firmant ea, quæ mox subiiciuntur de cæteris personis exceptis Cincia lege. Nempe, cum lege Cincia aliquot personæ necessitatæ & coniunctæ exceptæ fuissent, inter quas scilicet in donandis rebus mancipi, mancipatio vel traditio non requirebatur, sub distinctione rerum & locorum, D. Pius parentibus & liberis plenius consultum iuit, & post eum Constantinus M. h. l. sublata rerum & locorum distinctione, abrogatâ hac parte Cincia lege. Pristinum verò ius legis Cincia quoad ceteros seruaui, nempe vt his Alterutris necessitas incumberet, vel inquam Mancipationis, vel traditionis. Quænam autem hæ personæ ceteræ sunt exceptæ legi Cincia, vt hæc lex ait, vel vt Paulus, exceptæ persona? Nempe coniunctæ alia persona, vt altero loco Paulus ait: proculdubio eæ ipsæ, de quibus lege Iulia publicorum Iudiciorum canebatur, ne iniuris iis denunciari posset, vt testimonium aduersum se dicerent, l. 4. de testibus. ¶ Ergo & mancipationis & traditionis necessitas hæc leg. remittitur parentibus & liberis: alterutris saltem necessitas iniungitur cæteris, exceptis Cincia lege personis.

Insinnationis alia ratio est & à contrario: Nam imò propter fraudis suspicionem vehementem inter coniunctissimas potissimum personas insinnatio requiritur, l. 5. inf. vbi plura. ¶ Differentiæ ratio hæc est, quod Traditionis necessitas eo tantum sine in donationibus inducta fuit, ne impronidâ profusione quidam bonis suis euoluerentur: neque enim melius ab hac inconsultâ facilitate homines cohibeantur, quam si suas res corporaliter & reuera à se ad alios migrare videant. Hæc eadem ratione manumissiones nominatim fieri voluit lex Alia Sentia. Vide Theophilum. Hæc ratione omnium bonorum, vel saltem quoræ partis, donatio non valebat; vèrum singulares res donator percensuisse & pronunciasse debebat, l. 1. & 2. Cod. Hermogen. de donationib. id quod Tribonianus à l. 11. abscidit. Quod summam habuit rationem, & prouidè constitutum fuit. Ne quis stultè, insipienter, inconsultè bona sua, eorum nescius fortè, donaret. Simili ratione, memorat Historia Florentina, Ducis filium à patre ab effusâ profusione traductum ad parsimoniam, numerandæ pecuniæ necessitate, si quid largiretur, ei impositâ. At Insinnationis necessitas creditorum favore introducta est, quorum semper interest donationes insinuari, ne quid in fraudem eorum admittatur.

¶ Nunc de Lege Cincia cuius h. l. mentio fit, paulò plenius: Nempe vt lex Falcidia legatis, Carinia manumissionibus (quæ & ipsæ duæ donationis seu liberalitatis species sunt, vnde & legatum donatio quædam dicitur: manumissio datio seu do-

natio libertatis) ita & Cincia lata A. V. C. 549. à M. Cincio Trib. pleb. quâ aliis donationibus subula imposita fuit, quam Muneralem vocauit Plautus, & ex eo Festus. Huius legis non vnum tantum caput fuit (quod hactenus censent, qui legum fragmenta & catalogos scripsere) verum varia capitula fuere: è quorum numero hæc repeto (quæ omnia teneremus si saltem superesset Pauli ad leg. Cinciam liber commentarius, è quo vnicum tantum fragmentum extat l. contra 29. de legibus.) Primum istud, In quos donationes fieri non possent. Quæ parte & illud cautum, Ne quis ob causam orandam pecuniam donatione acciperet, teste Tacito 11. 13. & 15. Annal. Quod caput firmatum renouatumque sub Augusto, Diono Auctore, lib. 54. & à Traiano plenius, vt ex Plinio discere est lib. 6. ep. vi. Secundo, Modus seu Quantitas & Mensura certa donationibus præfinita, vltra quem donare non liceret: Qui modus sæpè inculcatur Titulo, de donationib. & Tit. de mortis causa donat. Tertio, Forma donationibus præscripta: inter cetera Mancipationis Traditionis necessitas: exceptis personis, de quibus supra. Quæ legis Cincia necessitas postea sublata è Republicâ, teste Iustiniano Nouel. 162. c. 1. Et ita quidem versiculum, & conlata inter ceteras exceptas Cincia legi personas obtinere propriam firmitatem, accipiendum puto: Non verò quasi hæc verba accipienda sint de modo donationum, à quo personas quasdam lex Cincia exceperit. Etsi verum sit, Cinciam legem à modo quoque donationum excepisse quosdam cognatos, vt testatur Vlpianus fragm. tit. 1. Nam lex Cincia quæ donationibus modum seu quantitatem præscripsit, & formam, vtroque capite cognatos exceperit.

¶ Vt ad hanc legem redeamus. Ergo hæc l. circa Traditionis solemnitatem seu necessitatem in donationibus, vnica differentia proponitur inter parentes liberosque, & inter ceteras personas exceptas lege Cincia. Nempe Cincia lege æquè omnium illorum ratio habita fuerat, remissa videl. his ex æquo Mancipationis necessitate, sola traditione exacta. At enim Constantinus M. vt vt hæc l. parentibus & liberis etiam traditionis necessitatem remittat, at non & cæteris illis personis exceptis Cincia lege remittit: In illis denique nudam voluntatem sufficere ait, dummodo certa ea sit. Differentiæ rationem, hanc Constantinus habuit, quam hand obscure indicat: Quod si de actibus inter parentes & liberos agatur, satis sit voluntatis reditibus eos niti, vt in simili de diuisione inter liberos facta in minus solemnî testamento, idem Constantinus M. loquitur & definit l. 1. sup. de familia ereiscunda. Quare iuris istius progressus ita notandus:

Cincia lex remisit mancipationis necessitatem Parentibus & liberis & aliis quibusdam personis: at non & traditionis.

D. Pius etiam traditionis necessitatem parentibus & liberis remisit.

Quod Constantinus hæc l. sequitur: traditionis necessitate à cæteris personis exactâ.

Quod igitur hæc l. de Cincia lege dicitur, id pertinet ad caput Cincia legis de mancipationis & traditionis necessitate. Non verò ad caput Cincia legis, de modo seu liberalitatis species sunt, quod putabat Ranchinus 2. var. 7.

¶ *Inter LIBEROS & PARENTES quoque donationes
INSINVAR I apud Acta oportere.*

v. *Idem A. ad Seuerum" Comit." Hispaniarum.

DA TA iam pridem Legem † statuimus, *vt donationes interueniente actorum te-
stificatione conficiantur: Quod vel maximè inter necessarias" coniunctissimaf-
que personas conuenit custodiri: siquidem clandestinis ac domesticis fraudi-
bus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi potest, vel id quod verè gestum
est aboleri.* Cum igitur, ne liberos quidem ac parentes Lex nostra ab actorum confe-
ctione scernat, id quod necessario super donationibus apud acta conficiendis, iam pri-
dem statuimus, vniuersos teneat: Saluo" tamen iuris privilegio, quod liberis & pa-
rentibus suffragatur, scilicet ne traditionis vel mancipationis solemnitas sit necessaria.
Dat. i.v. Non. Maij, Constp. Dalmatio & Zenofilo Consulibus [333.]

NOTÆ.

* Lex 27. Cod. cod. tit. Iungendaque huic, lex 2. infr. de fide testium & instrumentorum.
" Seuerus Comes Hispaniarum sub Constantino M. cui etiam inscribitur Anno prox 334. lex 3. inf. de maternis bonis.
Imò & lex 8. inf. de Nauticular. An 336.
† De Comitib. Hispaniarum dixi ad l. 14. infr. de accusat.
‡ Intelligit vt puto vel legem 1. sup. (quæ ante decennium lata est,) vel potius l. 3. sup.
" Coniunctisque Cod. Inst. de his personis dixi ad l. 4. sup.
" Sequentia referauit Tribonianus a ssumto alio addito ex l. 8. inf.

COMMENTARIVS.

DE INSINVANDÆ donationis necessitate est hæc quoque, pariter vt dux supra, lex 1. & 3. Constantini M. lex: quæ pars est prolixioris Constantinianæ constitutionis, de validitate donationum, vnde desumpta est quoque lex 2. infr. de fide testium & instrumentorum, quæ proinde huic coallanda venit, ad quam etiam ostendam, quomodo species eius ad donationes referenda sit. Ergo hæc l. id statuitur, insinuationem inter necessarias quoque & coniunctissimas personas (de quibus iam dixi ad l. 4. sup.) veluti parentes & liberos, requiri, etsi traditionis vel mancipationis necessitas remissa sit. Nam hæc huiusce legis sententia & ratio est: simul & ratio dubitandi. Dubitari nempe cõperat, num sicut mancipationis vel traditionis necessitas inter parentes & liberos remissa esset, ita quoque remitteretur inter eos Insinuationis necessitas. Quod hac l. Constantinus negat. ¶ Rationem differentie seu dineritatis satis indicat, dum hanc rationem insinuationis inter eos requisitæ addit, *siquidem clandestinis ac domesticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi potest, vel id quod verè gestum est, aboleri.* Ac si diceret, insinuationis necessitatem inductam, vt fraudibus occurreretur, quæ scilicet in fraudem sine legum, siue creditorum fieri possent. Multo magis igitur insinuationem requiri inter parentes & liberos, quia inter eos fraudibus magis locus esse potest, clandestinis videlicet. Traditionis

aliam esse rationem, quæ tantum ad profusas luxuriosorum hominum liberalitates cohibendas pertinet, vt ferme luxuria, liberalitatis specie imponit.

¶ Ceterum, cum eâ quam dixi ratione donationem insinuatio inducta fuerit, quæri potest etsi neque legi, neque creditoribus fraus facta fuerit, num donatorum quoque ipsorum respectu, donatio non valeat reuocarique adeo iure possit? Id verò hoc iure obtinuisse quis putet? Quandoquidem absolute lex 6. inf. ait donationes actis non insinuatæ irritas esse: lex 3. sup. donationes nullo alio modo firmas esse, quam insinuatæ: lex 8. infr. nullius momenti donationes esse. In sponsalitia equidem largitate, respectu viri, donationem non insinuatam nihilominus valere voluit in fauorem minoris femine Constantinus M. leg. 3. sup. de sponsal. Intra 200. solidos Theodosius Inn. l. vlt. de sponsal. Absolute verò Iustinianus Nouel. 127. c. 2. De iure Gallico vide Additionem Brissonij lib. 6. tit. 4. Antiq. 1. Seruini Orationes, Louetij in Arrestis.

¶ Quod Tempus quoque attinet, nulla Insinuationi faciendæ intercaepo Imperatorum constitutionibus præstituta: verum in ipsa donationis celebratione eam requisitam satis ostendunt: sola lex 8. infr. definit, posse eam fieri vel ante, vel post traditionem: Iure sanè Gallico quatuor mensium spatium indultum.

¶ De INSINVANDIS Donationibus.

vi. *Imp. Constantius & CONSTANS AA. ad Celsinum."

VENERABILI Parente" Nostro statutum † est, *inritas donationes esse qua acto-
rum indicia non haberent: nec segnius etiam Lenitudinis Nostræ cura succedit.*
Dat. ix. Kal. Ian. Marcellino & Probino CONS S. [341.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst.
" De hoc Celsino mox.
" Constantino M.
† L. 1. 3. 5. sup. & l. 1. sup. de sponsalibus, imò & à Constantio Chloro d. l. 1. de quo ad l. 1. sup. h. tit.

COMMENTARIVS.

DE INSINVANDÆ donationis necessitate est hæc quoque Constantis Imp. constitutio, vt Constantini M. lex 1. 3. 5. sup. quod se Constans refert, seu quas leges hic confirmat quibus proinde locis dicta sufficiant. Elegancia tantum stili poetici hic notanda: *Nec segnius etiam Lenitudinis nostræ cura succedit.* Sic Virgil 9. *Æneid. Instat non segnius:* Vel vt alij, *non segnius, & 4. Georg. Cura patrum cadere, & succedere matrum incipit.* Dixi porro hanc

leg. esse Constantis Imp. Id verò probat inscriptio legis ad Celsinum. *Celsinus* scilicet hic sub Constante Imperatore P. V. fuit, vt docet Auctor *Notitia Præfectorum Urbis*, à v. Kal. Martias Anni huius 341. vsque ad Kal. Aprilis Anni proximi Anno 338. & 339. Fuerat idem Præfectus Prætorio Italiae, in quâ & Africa, vt docet lex 4. inf. de petitionib. bonor. & lex 27. inf. de Decurion.

¶ De MANCIPATIONIS & TRADITIONIS necessitate in donationibus inter extraneos.

vii. *Idem AA. ad Orfitum P. V."

VM Genitoris" Mei scitis euidenter expressum sit, *Nullam donationem inter extraneos firmam esse, si ei traditionis videatur" deesse solemnitas, & idem huiusmodi necessitatem liberis tantum ac parentibus relaxauit,* in omnibus deinceps obseruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, si iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat. vii. Kal. Maij, Arbitio & Lolliano CONS S. [355.]

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst. propter traditionis necessitatem solutam.
Imò reponendus hic solus Imp. CONSTANTIVS A.
" De hoc Orfito P. V. vide Prosopograph.
" Constantini M. l. 1. 2. 4. & 5. infr.
" Id est, desit.
† Lege scilicet 4. sup. ante 37. annos A. 319. lata.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc Constitutio est in argumento de Donationibus, vt & altera his ipsis cons. ad eundem Orfitum P. V. data, vno tantum mense ante hanc legem, puta famosa lex, *si vquam, in fin. Cod. Inst. de reuoc. donat.* Ex quibus apparet, quomodo effusus donationibus Princeps hic occursum iuerit. Qui & ipse Princeps alioquin facilis erat adimere quæ donabat, teste Am. Marcellino lib. 21. extremo. Hæc, sane lego, quæ est de TRADITIONIS necessitate illud definit, nempe Traditionis necessitatem liberis tantum & parentibus remittendam; inter extraneos quof-

cunque scilicet alios vel Mancipationem vel Traditionem requiri: aduocato Constantini M. patris exemplo, seu constitutione, puta, l. 4. & 5. in fin. sup. qui pariter à Traditionis necessitate solos illos exceptit: (nam Mancipationis solemnitas iam his remissa fuerat ipsa lege Cincia) In ceteris omnibus vel Mancipationem vel Traditionem desiderari, pro rerum videlicet diuersitate, imò quarundam personarum privilegio: de quo ad d. l. 4. Hinc interim discere licet, Extraneorum aliquando appellatione contineri Agnatos & Cognatos, liberisque adeo & parentibus oppõni.

¶ I. De TRADITIONIS necessitate in Donationibus: eiusque vim non habere vsvs FRUCTVS retentionem II. De INSINVATIONIS necessitate, quando ea & ubi ea fieri possit & debeat.

viii. *Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Aureliano P. P."

DONATIONES debere sortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis" traditio fuerit subsecuta, sancimus, ne" vsufructus exceptio pro traditione possit intelligi. Qui enim post liberalitatem re donatâ perfrui concupiscit, hoc sibi quo voluerit modo, consignatâ videlicet possessione, debet præcipuum" custodire, ne imperfecta vacillet donatio. ¶ Gestorum quoque confessionem, siue
Tom. II. IIII 2 ante

ante traditionem, siue post traditionem, fieri oportebit, vt instrumentum quo continentur munificentiæ, apud acta publicetur. ¶ In hac quidem Verbe, apud Magistrum census, in prouincijs verò, apud prouinciarum Rectores: vel, si præsto non fuerint, apud Magistratus municipales: vel, si Ciuitas ea vel Oppidum, in quo donatio celebratur, non habeat Magistratus, apud Defensorem plebis, in quâlibet ciuitate fuerit repertus: Curatores enim ciuitatum ab huiuscemodi negotio temperare debebunt, ne tanta res eorum concidat vilitate; Sed iam allegatas apud Curatores donationes, & gesta confecta valere necesse est: In posterum omnibus, quæ statuta sunt obseruandis: quoniam si quid fuerit prætermisum, nullius momenti videbitur esse donatio. ¶ Gesta autem confici super rebus, etiam alibi conlocatis, vbicunque sufficere, ita vt traditio corporalis in locis vbi res donata consistit, omnimodo celebretur. Dat. 10. Kal. April. Constp. DD. NN. Honorio X. & Theodosio VI. AA. CON S S. [415.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. Quæ & ipse Theodosius Iun. mox biennio post abrogat l. proxima.
 " Aurelianus PP. Orientis scilicet sub Theodosio Iun. v. Prosopogr.
 " Corporalis traditio hæc, & sine l. sup. Inductio corporaliter impleta, l. 2. sup.
 " Nec.
 " Hæc respexit Papianus responsit. 23.
 " Erit.
 " Legi, Data, 27. Cod. eod. tit. hanc sententiam subtextit Tribon.

¶ VSVSFRVCTVS retentionem in Donationibus vim habere Traditionis: abrogata in eo lege 8. supr.

IX. * Idem AA. Monaxio PP. P."

LEGIS:† à nobis paulò ante lata cetera quidem cautio necessaria nobis admodum visa est, sublata verò in donationibus species traditionis, quam olim retentio vsusfructus induxerat, non sine magnâ ratione desiderata est, cum obseruationem iuris contrahere potius quam propagare debeamus. Ideoque ius pristinum renouamus, vt Quisquis rem aliquam donando, vel in dotem dando, vsusfructum eius retinuerit, etiam si stipulatus non fuerit, eam continuò tradidisse credatur; ne quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio; sed omnimodò idem sit, in his causis, vsusfructum retinere, quod tradere. Dat. Prid. Id. Mart. Constp. DN. Honorio A. XI. & Constantio V. C. II. CON S S. [417.]

INTERPRETATIO. Quicumque de rebus proprijs seruato vsusfructu cuilibet aliquis quacunque donatione contulerit, vel in dotem dederit & sibi vsusfructum reseruet, rem tradidisse cognoscitur; quia reseruatio vsusfructus etiam si stipulatio inserta non fuerit, pro traditione habeatur.

NOTÆ.

- * Absit huius legis principium vt pote Historicum, à Cod. Iust.
 " Adonaxius P.P. Orientis scilicet sub Theodosio Iun. v. Prosopogr. Aurelianus is successor in eâ Præfecturâ fuit.
 † Legem 8. supr. intelligit.
 " Paulo ante, id est, ante biennium, A.D. 415.
 " Cetera feminino singulari, id est, reliqua.
 " Obseruatio, hæc, & l. 1. sup. Iuris est, & scrupulositas Iuris, ritus, & solemnitas.
 * Lex, quisquis 28. Cod. eod. tit.
 " Vel vendendo: add. Cod. Iust. de quo mox.
 " Nec quid. Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Innioris duæ constitutiones hæc sunt circa donationes: sic quidem vt posteriore, prioris pars putâ fictione Traditionis per retentionem vsusfructus in donatione reuocetur, pristino iure renouato.

¶ Duo verò capita sunt prioris legis. Prius est, de TRADITIONIS necessitate, de qua fuerunt quoque supra quinque leges, puta lex 1. 2. 4. 5. 7. Circa quod quidem Theodosius Iun. l. 8. ita tradi-

tionem requirit, vt præcisè eam requirat, sublata hac parte fictione traditionis per vsusfructus retentionem: olim scilicet seu iure pristino, seu antiquo ciuili retentione seu exceptio VSVSFRVCTVS, pro traditione habeatur; quod vtraque hæc lex restatur, id est, qui donando rem, vsusfructum eius sibi seruasset, recepisset, (quod in donationibus sæpè factum, cuius rei exemplum extat quoque in l. Seia 42. in princ. de mortis causa donat.) extunc tradidisse

tradidisse videbatur, & sic perfecta donatio: Per fictionem scilicet breuis manus, vt Isidorus Basilicorum Interpres loquitur, compendio quodam, & celeritate coniungendarum actionum, quâ vna actione alia subripitur & occultatur, vt ait lex 3. §. pen. de donat. inter vir. & vxor. Ergo olim perfecta donatio hoc casu censebatur, etsi traditio renerâ secuta non fuisset, pariter vt si donatam à me rem precario recepissem, aut conducto: l. 18. de acq. poss. l. quodam 77. de rei vindicatione. Quibus adde & alias fidei donationis, traditionisque species, l. licet 43. §. 1. de iur. dot. l. rogasti 11. l. singularis 15. de reb. credit. l. absentis. de donat. l. 9. §. interdum, de acqu. rer. dom. l. 8. C. comm. vtriusq. iudic. l. 12. de contrab. empr. l. 2. C. si quis alteri: l. 2. C. de acqu. possess. l. 1. C. de donat. In vsusfructu verò retentione peculiaris ratio hæc est; quia scilicet vsusfructus & Proprietas in eadem se non comparantur in eadem re ab eodem, l. vii frui, de vsusfruct. petatur.

Ergo, quæ Regula iam notanda est, Retentio vsusfructus speciem Traditionis indicat, vt loquitur lex 9. in pr. seu idem omnimodo est in his causis vsusfructum retinere quod tradere, vt eadem lex ait in fin. Et tamen id Theodosio Iun. aliquando mutare visum, l. 8. circa donationes requisitâ præcisè Traditionis necessitate: Ratione additâ, quod qui post liberalitatem [id est, donationem] re donata perfrui concupiscit [cupit] hoc sibi quo voluerit modo, consignata [tradita] possessione, precipuum custodire [& excipere, recipere lege dicta] debet; ne alioquin imperfecta vacillet donatio. Donatori scilicet etsi rem tradat, vsusfructum nihilominus recipere licet & reseruare aliâ ratione, etsi traditio fiat, quomodo etiam apparet ex specie leg. Seia 42. in pr. de mortis causa donat. Cum igitur alia via pateat huic Exceptioni & reseruati, traditioni satisfaciendum est ad perficiendam donationem. Et verò Traditionis necessitas in donatione, submotâ fictione breuis manus, requiri oportere proculdubio visa primùm Theodosio Iun. l. 8. vt ita hoc strano quoque profusis donationibus occurreretur: quæ sanè causa fuit Traditionis exigendæ in Donationibus. Hæc inquam ratione motus Theodosius Iun. fidei traditionem sustulit in Donationibus; non verò quod Vir doctiss. putabat, quod qui donat, si eo animo est, vt velit vsusfructum retinere, non perfectò quodam animi consilio donare videatur: ideoque vt perfectè mens eius eluceat, Imperatorè decreuisse vt ad hoc res naturaliter traderetur. Verùm idem Theodosius Iun. biennio post l. 9. seu vlt. ad pristinum ius rediit. Quod etiam Interpres ad l. 1. sup. probauit, & Iustinianus magis probauit, non tantùm relatâ posterioris legis parte suam in Codicem, vbi iam famosa ea lex est, eiusque materiæ sedes, puta l. Quisquis, 28. Cod. de donat. verùm etiam expressâ Iustiniani sanctione, puta l. si quis argentum 35. §. vlt. Cod. eod. tit. Idque etiam inre Gallico obtinet: de quo vide vel art. 275. Consuetudinâ Parisiensis, qui ex h. l. mutuatus & art. 1. tit. de donat. Consu. Niuern. & art. 446. Normand. Aruernia tit. 39. art. 21. & Coquille en ses Institut. tit. des donations, p. 241.

¶ Rationem porrò addit Theodosius Iun. posterioris suæ cogitationis simul & pristini iuris. Nempe non sine magnâ ratione id ita constitutum, quod obseruationem iuris contrahere potius quam propagare debeamus. Quorum verborum hic sensus est, scrupulositatem iuris arputandam, quæ Traditionis necessitatem præcisè requirebat in Donationibus, neque præfractè exigendam, cum ei per viam fictionis satis commodè satisfieri possit. Ita enim

hic locus accipiendus est, & nec quicquam mutandus, vt faciebat Vir doctus, qui inuerso more legebat, cum obseruationem iuris potius quam contrahere, propagare debeamus. Obseruatio, h. l. & l. 1. sup. est solemnitas iuris, seu scrupulositas: ¶ Et hæc quidem ratio, quemadmodum in cæteris quoque iuris articulis, seruanda est; ita postrema hæc quoque Theodosij Iun. sententia moribus institutisque eius apprimè conuenit: vt pote qui passim veteris iuris obseruationem variis modis contractum & abolitum inuit; veluti circa impetrationes & formulas Actionum, l. vn. sup. de omisâ actionis impetr. circa ritus & solemnitas Nuptiarum & Dotium, l. vlt. sup. de d. ribus: l. vlt. sup. de nupt. Sponsalitarum item donationum, l. vlt. sup. de sponsalibus: circa naturales liberos, l. vlt. sup. de naturalib. filiis: circa legitimas parentum successiones, l. vlt. sup. de legitimis heredit. Imò & aliâ quoque parte circa Donationes, l. 29. Cod. de donationibus, quæ omnes leges inter se concordandæ sunt, veluti vnus Theodosiana Constitutionis partes, quâ obseruationem seu scrupulositatem iuris contractum inuit. Denique ab eodem quoque testamentorum peras & libram solemnitatem abolitam, doceo ad l. 1. sup. de testament. Etsi in donationibus haud ita facile hæc Regula obseruanda videatur, ne aliquin effusus & inconsultis donationibus locus fiat.

¶ Vt ad Traditionis necessitatem in Donationibus redeamus, quæ ex postremâ quoque Theodosij Iunioris mente, retentionis vsusfructus figmento seu remedio inducitur, idem sanè Theodosius Iun. d. l. vlt. sup. de sponsalibus, Traditionis necessitatem in sponsalibus donationibus omnimò remittendam putauit. Vnde apparet, paulatim sub Theodosio Iun. Traditionis necessitatem in donationibus obsolescere cepisse: Vt quæ tandem penitus Traditio in donationibus (lege Ciuicia primùm inductâ) è Republicâ sublata est, quod docet exercitè Iustiniani Nouella 162. cap. 1. Et hæc tamen quidem de Regulâ quâ retentione vsusfructus pro Traditione haberetur: de quæ eius ratione.

¶ Sequantur tertio loco Ampliationes. duæ Regulæ scilicet huic, seu fictioni locum esse vult Theodosius Iun. Primò quidem in Dotis datione: de qua tamen nihil exprimitur in d. l. 8. eâ quippè in donationibus tantùm hanc Traditionis fictionem per retentionem vsusfructus Theodosius Iun. aboleuit: sed tenendum dotis dationem speciem esse donationis.

¶ Secunda Ampliatio est, huic fictioni locum esse etiam si stipulatio non intercesserit, in recipiendo scilicet vel retinendo vsusfructu: Quod & ipsum illi quod dixi Theodosij Iun. in Iustino respondet, obseruationem iuris contrahentis potius quam propagantis. Ergo simplici lege, pacto, & conuentione satis est, si donator sibi vsusfructum retineat, citra vinculum, solemnitatem & obseruantiam stipulationis. Qui & ipse casus alijs addendus est, quibus stipulatio non requiritur: Cum tamen olim vbi traditio non intercederet, stipulatio desideraretur; & vicersâ: donatio quippè olim perficiebatur, vel traditione, seu re, vel interpositâ stipulatione, & ita quidem hic locus intelligendus est, quomodo etiam rectè accepit Interpres. Et hæc de Ampliationibus.

¶ Limitatio Regulæ contineri videtur sine leg. vlt. putâ fictionem hanc, seu vsusfructum retinere & tradere idem esse IN HIS CAUSIS, seu in donationibus & in dotis datione sufficere. An igitur in alijs iuris articulis huic fictioni locum esse noluit Theodosius? Fictioni certè breuis manus in alijs iuris articulis semper locum esse proculdubio

voluit; sed fictioni per retentionem usufructus, toto iure, non in alia materia vestigium occurrit quam in donationibus, & in dotis datione. Et ideo de his tantum cautum videmus: Et sane vix est ut huic retentioni in aliis contractibus vel quasi locus esse possit. Et Tribonianus tantum huic legi addidit in *d. l. quisquis vel vendendo*: Quæ verba etiam nonnulli accipiunt de omni alienatione, ut *venditionis* appellatione omnes aliæ species alienationis contineantur, *l. 29. §. ult. de Statutib.* Verum ut in venditione sola præter donationem & dotis dationem huic fictioni locus quandoque esse potest, (potest enim quis ita rem vendere alicui, ut sibi usufructum retineat vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus) sed in aliis contractibus id nunquam evenire potest: v. g. quis ita locare rem suam, ut usufructum sibi recipiat. Et hæc quidem de primo capite *leg. 8. simul & de leg. ult. huius tit.* unde desumpta est *d. lex, quisquis, C. cod. tit.* quæ ex *hac integra leg. & superiore 8. ei opposita*, & ex dictis à me iam notis nonnullis observationibus instructior & illustrior deinceps procedet.

¶ Alterum *leg. 8.* caput est, de *INSINUANDÆ* donationis necessitate, de qua sunt quinque præterea *hoc Cod. leges*, de quo ad *leg. 1. sup.* quam etiam confirmat *leg. ult.* Circa quam tria definiuntur, de *TEMPORE*, de *MAGISTRATU*, apud quem gesta sunt conficienda, de *LOCO* denique.

¶ De *Tempore* id statuitur, *INSINUATIONEM* donationis fieri posse, siue ante *Traditionem*, siue post *Traditionem* donationis: Nullo certo interea tempore præstituto, intra quod id fieri oporteat post donationem factam. Quod in *Galliæ Edictis & Consuetudinibus* præstitutum est.

¶ De *Magistratu* (de quo est quoque *leg. 1. in fin. sup. & leg. 3. sup.*) apud quem insinuanda est donatio, id statuitur insinuandam donationem seu gesta conficienda in urbe Constantinopoli apud Magistrum census: de quo Magistro census in utraque urbe Romæ dixi semel ad *l. 5. sup. de Senator.* & ad *l. 1. inf. de Stud. lib. P. R.* Sane & ita testamenta apud hunc insinuabatur, *l. 4. sup. de testam. l. 4. Cod. de Episcop. Audientia*: studiosorum item nomina Roman venientium, *d. l. 1. de studios. Urbis R. & d. l. 4.* Item contractus, & ea quæ à Tabellionibus prescribebantur, *Novell. Justin. 44. c. estoit là le Grasse des Insinuations*: denique bona de quo ad *d. l. ex l. 3. m. de Censurib. l. 10. m. de com. diu. l. 10. m. de*

probat. l. 7. Cod. de donat. ut & de censuali professione. In provinciis verò, apud Iudices seu Rectores provinciarum, quod ipsum statuitur *l. 1. inf. & l. 3. sup.* vel si Iudices non fuerint præsto, & absentes sint apud Magistratus municipales scilicet, id est, Duum viros: quod & ipsum statuitur *d. l. 1. & 3. de quibus suo titulo, de Decurionib. inf.* ac nominatim de gestis municipalibus apud hos faciendis ad *l. 51. inf. de Decurionib.* Et id quidem, si Civitas vel Oppidum ubi donatio celebratur, habeat Magistratum huiusmodi: verum quia non in omnibus Civitatibus vel Oppidis Magistratus erant; verum *Defensores* tantum (de quibus peculiari titulo *lib. 1.*) apud eos donationes insinuari, seu Acta super his, confici debere definit Theodosius *Inn. h. l. 8.* (quam sententiam memorat Papianus *lib. Responsorum tit. 23.*) Sic sanè & Inventaria rerum pupillarum coram iis conficiebantur, *l. ult. sup. de administr. tutor.* Acta conficiebantur cum Fabricensium consortia iungi se quis postularat, *l. ult. inf. de Fabricensibus.* Donationes ergo pariter apud eos insinuabatur. Cuius insinuacionis ut testamentorum, ita & donationum formulam, iuxta consuetudinem Romanam exhibet Marculphus *lib. 2. form. 77.* At enim Theodosius *Inn.* donationes apud curatores Civitatum fieri vetat *h. l.* quod tamen Constantino placuerat *d. l. 3. sup.* de quibus Curatoribus plenè dico ad *l. 20. inf. de Decurionib.* Et rationem addit Theodosius, *Ne tanta res eorum concidat vilitate.* Unde apparet, vile hoc *Curatorum* fuisse munus, non Magistratibus non defensoribus æquandum, sed inferius, de quo *ea l. 20.* Ergo apud Curatores in posterum insinuari donationes vetat, valere iussit quæ antea apud hos confecta fuerant: ut ceteroquin leges præteritis calumniam non faciant: de quo *suprà tit. de Constitut.*

Tertia observantia circa *INSINUATIONEM* Donationis est respectu *loci*: Nempe Gesta confici super rebus etiam alibi collocatis posse definit *h. l.* Theodosius *Inn.* Et si traditio non nisi ibi fieri posset, ubi res sitæ sunt. Et sic differentiam facit inter *Traditionem* quæ præsentiam rei donatæ omnino requirit; *insinuatio* haud item. Atque ita *hæc l.* abrogat Theodosius *Inn.* Constantini *legem 3. sup.* ubi plura. Et Theodosij *Inn.* Sententia Constantianæ repudiata, placuit Iustiniano, *l. 27. Cod. de donat.* eo assumente quod ex *hæc l.* subtextit Constantini *legi*, quam alioquin desumpsit ex *l. 5. h. 1.*

largitatem perceperunt, *l. 4.* seu munificentiam, *l. 2.* (veluti emancipationis tempore, *l. ult.*) vel in matrem, *l. 1. & 4. impij, l. 1. 2. 4. ult. ingrati, d. l. ult.* contra ipsam venire pietatem, *d. l. ult.* arguentur, probentur, *d. l. 1.* declarentur in iudicio, *d. l. 2.* detegantur, *l. 4.* Ne videlicet pietatis præmium apud scelestos & flagitiosos animos permaneat, *d. l. 2.* Ingratitudinis porro huius causæ legibus continebantur, neque aliæ præterea parentis querelæ admittebantur, *l. ult.* Estque hæc actio personalis, & vindicationis tantum effectum habet, nec in hæredem, nec hæredi datur, *d. l. 1.* Et omnia quidem indistinctè quæ donata sunt hoc casu reuocantur, *l. 1. & 4.* Et si Matri aliquandò dimidiæ tantum portionis reuocandæ ius fuit, *d. l. 1.* quod reuocatur, *l. 4.* Certè præter istud quod modò dixi in Matre quatuor hæc specialia fuerunt. *Primo*, quod ei quæ secundò nupsisset, nullo modo reuocandæ donationis ius fuerit, *d. l. 1. & 4.* *Secundò*, item quod civi Romanæ tantum hoc ius reuocandæ à filio ingrato donationis competierit, *d. l. 1.* *Tertiò* honestè viuenti tantum, *d. l. 1.* *Quartò*, Mater, ea tantum quæ eo tempore, quo actio intentari coepit, ingratus habebat, reuocare poterat, non verò ea quæ ante coeptum iurgium ab eo, iure alienata fuerunt, *d. l. 1.*

Secundò ob *AGNITIONEM* liberorum reuocabantur quoque donationes, veluti si patronus filios non habens, bona sua omnia, vel partem, liberto donauerit, & patronus postea liberus susceperit: *l. si unquam 3.*

Tertiò ex *POENITENTIA*, soloque iuris defectu, donationes inter virum & uxorem, cum ipso iure non valeant, reuocantur: *l. 5. h. tit.*

Denique *summarij* cuiusdam vice notandum, *hoc titulo* agi de *Donatione Matris, l. 1. 4. Patris, l. ult. Patroni, l. 3. Mariti, l. 5.* & sic de donationibus ab his speciatim personis reuocandis, in quibus peculiare quid constitutum peculiari ratione.

¶ De MATRIS donatione; & quatenus ea reuocari ad liberorum ingratitude potest.

I. * Imp. CONSTANTIVS & Constantia A. A. ad Philippum P. P.

ICE AT Matribus, si impios filios probare se posse confidunt, publice adire iudicia. Matrem autem ingenuam, liberam, libertam, libertinam, cui scilicet Civitatis Romanæ iura quæ sita sunt, ita ut queri antiquo iure poterant, accipi audiri que decernimus. Itemque filios filias, ingenuos, ingenuas, liberos, libertas, libertinos libertinas, Cives pari conditione Romanas ¶ Secludimus mulierem, quæ in secundi matrimonij foedus innubserit, & vnus tantum matrimonij mulieribus reuocandarum donationum pro dimidiâ parte decernimus facultem. ¶ Hic autem qui à matre impietatis arguitur, quidquid ex eo quod titulo donationis tenet, eo die quo controuersæ qualescunque principium iussu iudicantis datur, habere repperitur; huius dimidium victo eripiat: Cæterum, quæ ante, adhuc matre pacifica iure perfecta sunt, & ante inchoatum coeptumque iurgium vendita, donata, mutata, in dotem data, ceterisque causis legitime alienata, minime reuocamus. ¶ Actionem verò matris ita personalem esse volumus, ut vindicationis tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi. ¶ Quare de ceteris vel alterius status, vel portentuosæ vilitatis, abiectæque pudicitæ, satis etiam tacite cautum putamus: Quis enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum esse, cum etiam illis, quæ iure, secundas tamen, contraxerunt nubias, nihil ex his priuilegiis tributum esse vellemus? Dat. XI. Kal. Octob. Limenio & Catullino CONS. [349.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Inst. h. t.* Iungenda autem ei *lex 2. prox. inf. h. t. & lex 1. sup. de dotib.* quæ & ipsa huius legis argumento, ac nominatim *versic. actionem* congruit. Hanc leg. suam memorat, & ex parte abrogat idem Constantius *l. 3. inf. h. t.* Ad hanc legem & prox. respexit Papianus *tit. 1.*

¶ Philippus sub Constantio P. P. Orientis scilicet: de hoc dicam plenè semel ad *l. 20. inf. de appellat.* & in *Profopogr.* Et ædemque inscribitur *d. lex 2. prox.*

¶ Caput primum hoc huius tit. cecidit Tribonianus.

¶ Vel publica.

¶ Id est, Iudices.

¶ Videtur hic superesse vox *liberam*: nam & cum de filiis mox agitur, abest.

¶ *Libertini* hæc, & mox rursus, à libertis distinguuntur, rectè: vide Sueton. *Claudio, cap. 24.* & Hesyllum in *Ætæ*

¶ Id est conuerti de filij impietate & ingratitude.

¶ *Innubere*: dixi ad *l. 1. sup. de secund. nuptiis.* in *Cod. Inst. nupsierint.*

¶ Recidit hæc Tribonianus, *pro dimidiâ parte*: de quo mox.

¶ Id est antequam impietatis dicam & litem fisco mouisset, antequam egisset de reuocanda donatio e & vt n. ox dicitur: autè

DE REVOcANDIS

DONATIONIBVS.

TITVLVS XIII.

VIII. COD. IVST. LVI.

PARATITLON.

REVOCANTVR, *Rubr. & l. 1. 2. ult.* repossuntur; *l. 4.* eripiuntur, *d. l. 1.* ad donatorem reuertuntur, *l. 3.* donationes certis casibus: formatâ videlicet actione, *l. 1. & 5.* seu iudicio: tribus ex causis, quatenus *huius tituli legibus* continentur.

Primo ob *IMPIETATEM*: puta si filij *l. 1. 4. 6.* liberi, *l. 2.* nepotes, neptes, pronepotes, proneptes *l. ult.* in patrem, *l. 2. & l. ult.* Auum, Proauum, *d. l. ult.* quorum largitate in

ante inchoatum (ab ea) ceptumque iurgium.
 " Permutare, Cod. Iust.
 " Vindicatio, id est vindictæ & ultionis, de quo mox plura.
 " Quam ciues Romanæ: Recidit autem hæc Tribonianus pari ratione quâ primum huius legis caput.
 " 26. portentosa.
 " Iustæ sunt nuptiæ secundæ.
 " Tantum, Cod. Iust. malè.
 " 26. Velimus vt Cod. Iust. etiam habetur.

De PATRVM Donatione: Reuocari eam ob ingrati- tudinem in totum posse.

II. *Idem AA. ad Philippum P.F.P."

AVI" nostri pro patribus firmâ lege ꝑ sancxerant, Vt si quid patres in libe-
ros" munificentia titulo contulissent, si eos impios in iudicio declarassent,
omne id esse reuocandum; ne pietatis premium apud scelestos & flagitiosos ani-
mos permaneret. Dat. xii. Kal. Oct. Limenio & Catullino CONS. S. [349.]
 INTERPRETATIO. Donatio in emancipatum filium à patre facta, si la sum pater se ef-
se probauerit, reuocatur. Hic de iure" requirendum De reuocandis donationibus.

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungendâque ei, lex 1. sup. h. r. & lex 1. sup. de dotibus.
 " Philippus PP. Orientis sub Constantio, cui & d. lex 1. sup. inscribitur: v. Prologo.
 " Diocletianum, Maximianum, Galerium, & Constantium intelligit Constantius: quorum tamen lex super hæc re non extat.
 " Emancipatos, vt habet Interpretatio.
 " Ad ius antiquum seu veterem Iurisprudentiam sese remittit hic Interpres, vt alibi sæpè, de quo in Prolegom.

COMMENTARIVS.

PATRIS & MATRIS differentia in reuocanda donatione liberis factâ ob ingrati-
tudinem his duabus legibus continentur. Nempe Constantius Imp. MATRIBVS, reuocandæ donationis à se in liberos factæ ius ob impietatem seu ingrati-
tudinem eorum, quando & quatenus competat, & quam plenius hæc parte esse debeat ius PATRIS quàm Matris, definit his duabus legibus. Quæ quidem duæ partes sunt prolixioris Constantianæ constitutionis ad Philippum PP. Orientis emissæ. Ex quâ superest & Tertium fragmentum, putâ lex 1. sup. de dotib. quæ hisce duabus coassanda venit, & verò etiam his legibus argumento respondet.

Ex quibus omnibus inter se collatis colligo, Constantium Imperatorem eâ constitutione integrâ vim & naturam actionum quæ causam doloris & vindictæ continent, definitum iuisse; & actionis inquam, qua ob ingrati vitium donatio reuocatur: de quo sunt hæc duæ leges: actio de moribus, quæ coniugibus datur; de quo est d. l. 1. sup. de dotibus.

Ergo cum antiquo iure, æquo iure hæc parte fuissent habiti Pater & Mater (quod lex 1. ac maxime collata ea cum l. 2. ostendit,) Constantius constitutione suâ differentiam induxit inter Patrem & Matrem, limitato videlicet in quamplurimis hæc parte Matris iure: triplici respectu; tum respectu Persona ipsiusmet matris, tum respectu Rerum, denique respectu Hæredum eius.

Persona inquam matris respectu, triplici ratione, status videlicet eius, Nuptiarum, & vitæ. Status inquam, nempe Matri ciui tantum Romanæ reuocandæ donationis, ab ingratis liberis, iisdemque ciuibus Romanis tribuit Constantius: sic tamen vt hæc parte non distinguat inter ingenuos, liberos, & libertinos, dummodo mater ciuis Romana sit, & liberi eius ciues Romani. Quod quidem singulare matrum Ciuium Romanarum priui-

legium notandum est: Nempe quia matres Latinæ vel alterius status quam ciues in matronarum censu vix starent, vilitate suâ abiectæ: quare indignæ visæ Constantio quibus hoc ius competeret. Quod quidem Constantio rursus placuit l. 4. inf. Iustiniano verò displicuisse apparet ex eo, quod Tribonianus cum hæc legem in Codicem suum referret, primum hoc caput expunxit; exæquata hac parte, vt in aliis, matre patribus: vt & altera Latinorum & Ciuium Romanorum hæc etiam parte differentiâ sublatâ. Et hæc de statu personæ.

Secundò, Vniuersa tantum uxoribus matri hoc ius reuocandæ donationis ab ingratis liberis tribuit hæc l. & repetitâ l. 4. inf. Constantius: denegato eo iure secundò nuptæ. Quod quidem Vniuersa priuilegium (cuiusmodi multa olim fuere, quod pertinet & locus Tertulliani exhort. ad cast. & Non. Iustim. 2.) & secundò nubentium matrum odium notandum est; Non quasi secundas nuptias damnaret Constantius, vel huius sæculi disciplina, ait enim is disertè sine huius legis, IVRE NUPTI. secundas contra-
hi: verum notissimâ ratione, quoniam nuberorum charitatem exuant ferè secundò nubentes, & mutato concubitu à sobole deprauentur: de quo ad l. 3. inf. de bonis maternis. Et sic prior ipsa filios, vel non minus quàm filij, se ipsam hoc facto læserit. Quâ ipsâ causâ voluit Constantinus M. patrem vltimum fructum amittere in bonis maternis filio quæstis, si is nouerim ei superinducat, d. l. 3. Quæ causa est tot fibularum, ne dicam pœnarum secundò nubentibus postarum, de quibus suo titulo, sup. de secund. nupt. Istud sanè etiam Iustinianum probasse docet hoc huius legis caput, in eius Codice positum, nisi quod postea ex tribus grauissimis causis etiam binitæ hoc ius tribuit Nouell. 22. c. 35. Vnde Aulb. Quod mater, legi huic in Codice Iust. subiecta, desumpta est. At non idem in patribus specta-

xi Constantius voluit, aut Iustinianus: vt cæterò quin ad secundas nuptias festinantibus viris non eadem fibulæ impositæ: de quo ad l. 2. sup. de secundis nuptiis.

Tertid, & Viti discrimen hæc parte induxit Constantius Imp. h. l. quod & confirmat l. 4. inf. & quidem argumento à superiore limitatione, ceu à maiore ad minus, desumpto. Nempe vilibus matribus & impudicis hoc ius denegat, quæ portentosa vilitatis sunt & abiectæ pudicitia. Quibus verbis intelligit & lenas, & publicæ libidinis victimas: cuius alioquin eisdem Constantij in lenones odij testis est Constitutio eius, l. 1. inf. de lenonib. In Patre idem à Constantio cautum non video. Et hæc quidem de tribus circa matrem limitationibus ratione eius personæ.

Secundò respectu quoque RERVM donatarum Constantius minus priuilegium Matribus quàm Patribus tribuit hæc l. & l. 2. Nempe Patres ob ingrati-
tudinem, OMNEM seu integram donationem reuocare posse, quod & ipsum sancxerant Aui sui (nempe Diocletianus, Maximianus, Galerius & Constantius) additâ ratione (quæ tamen generalis est, & nihilominus filiis in matres ingratis aptari posset) Atenim matribus non nisi pro dimidiâ parte reuocandæ donationis ius tribuit. Quod discrimen eodem Constantio postea displicuit, qui & ideò hæc parte hanc legem suam abrogauit l. 4. inf. Sed & Iustiniano displicuisse, huius legis hæc parte interpolatio à Triboniano facta edocet. Sed & alterum istud respectu RerVM seruari vult hac parte Constantius: vt inquam, dimidiâ partem reuocare possit Mater earum tantum rerum, quas cœptæ litis tempore filius ingratus possidebit, non verò quæ antea quocumque titulo alienauit, aut venditionis, aut donationis, permutacionis, in dotem dationis, & cæteris causis & titulis; quod & ipsum firmat l. 4. inf. Qua parte proculdubio maius aliquod priuilegium patri tribuisse videtur Constantius; fortè, vt ego quidem cenfeo, vt reuocare posset res omnes quas contractæ ingrati-
tudinis & reatus tempore possidebat, non tantum quas cœptæ litis tempore. Sanè & ita reatus tempus spectatur in reuocandis his quæ donata, vel aliter alienata sunt ab his, qui ob reatum bonis postea multati fue-

runt, l. 1. inf. de bonis proscriptis. lex post contractum & l. 31. m. de donation. l. vlt. Cod. ad leg. Iul. maie-
statis: l. iudicior. m. de accusat. Quod si ita est, tum id velut Singulare admodum noceat. Sanè id ita esse, ex eo colligo, quod quæ hæc l. de Matre statuuntur, omnia uel ἀνδρῶν patrum statuuntur, vt ex coll. legis 1. & 2. colligitur.

Tertium huius legis caput HÆRÈDES donatij & Matris respicit. Nempe statuit hæc l. (quam & hæc parte tacitè confirmat lex 4. inf.) Constantius hoc priuilegium Matribus, Ciuibus Romanis, vni-
uiris, pro dimidia tantum parte reuocandæ donationis concessum, personale omnino esse, nec in hæredem filij ingrati dari, nec hæredi Matris. Quod & ipsum circa actionem de moribus inter coniuges statuitur l. 15. §. 1. m. soluto matrimonio: Imò à Constantio ipso d. l. 1. sup. de dotibus, quæ vt antè ostendi huic l. coassanda venit: Id tandem ipsum generaliter à Iustiniano constitutum, l. vlt. Cod. eod. in omni donationis reuocatione, vt hoc ius, quomodo ipse loquitur, usque ad primas personas, donatorum scilicet, sit, nulla licentia concedenda donatoris successoribus huiusmodi querimoniarum primordium instruere, & à posteritate eius suscitare, vel aduersus eum qui ingratus esse dicitur, vel aduersus eius successorem. Ratio potè h. l. hæc redditur, quod hæc actio vindicacionis tantum effectum habeat, id est, vt rectè Cuiacius, vindictæ & ultionis propriæ: Quæ & ipsa causa redditur in iudicio de Moribus, quia ad pecuniaria causam non respicit, sed cœrcicionem continet d. l. 15. §. 1. & l. 5. m. de pactis dotalib. vindictam persequitur, causam doloris agit. Similisque ratio est actionis iniuriarum, l. 2. §. emancipatus, m. de collat. bon. l. 10. §. 2. m. si quis cautionib. & querelæ inofficiosi, de quo omni plura ad d. l. 1.

Cæterum videri possit, & istud hæc l. non minus quàm superiore, uel ἀνδρῶν patris dici, seu constitui: tum argumento harum duarum ll. inter se coniunctarum; tum quod disertè de Matre id statuitur: Actionem verò Matris, inquit, personalem esse volumus: sic vt contâ voluerit Constantius, hanc actionem patris quoque hæredibus & aduersus hæredes competere.

De LIBERORVM superuenientia: deque reuocandâ eam ob causam Patroni in libertum donatione.

III. *Idem AA. ad Orfitum P.V."

SI vnquam, libertis patronus, filios non habens, bona omnia, vel partem aliquam facultatum, fuerit donatione largitus, & postea suscepit liberos, totum quicquid largitus fuerit, reuertatur, in eiusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum. Dat. v. Kal. April. Arbitrione & Lolliano CONS. S. [355.]

INTERPRETATIO. Si quis filios non habens, bona sua, vel partem bonorum, libertis donauerit, & is qui donauerat, filios postea habuerit, donationes in libertis factas ad integrum vacuantur.

ALIA. Si patronus filios non habens, & aliquid liberis dederit & postea suscepit liberos, quicquid largitus fuerit reuertatur in eiusdem donationis arbitrium.

NOTÆ.

* Lex, si vnquam, & Cod. Iust. eod. tit. de reuocandis donat.

Ita quoque Cod. Iust. verum, reponendum hic vnus CONSTANTII Imp. nomen: vt potè Constante A. fratre, delicti & Constantio Cæs. id est Gallo, iam ante hanc leg. defunctis: vide Consularia nostra Theodosiana.

Orfito huic P.V. inscribuntur his ipsis Coss. lex 7. sup. de donationibus: lex 2. inf. de pistioribus: & superiore Anno Tom. II. KKK k 354

354. lex 2. sup. de Prætoribus: lex 1. infr. de raptu, vel matr. sanctim. Anno 356. lex 3. infr. de sepulch. viol. Anno 358. lex 4. infr. prox. hoc ipso titulo. A. 359. lex 1. infr. de calcis coctoribus. De eo plura in Protopop.
 " Restè, P.V. malè in Cod. Iust. & quidem expensis literis, Præfecto Prætorio. Cur verò Præfecto vrbis hæc lex inscribatur? mox dicam.
 " Et desperans de his: Augustinus de sermone Clericorum, loco relato 17. g. 5. c. vlt. & Longobard. lib. 2. c. 14. l. 11.
 " Putà dimidiā: quomodo Partis appellatio sæpè in iure accipitur, l. 164. m. de V.S. l. 43. m. de v. s. f. vel etiam aliam partem considerabilem, per modum Quotæ, vt loquuntur.
 " Fuerat. C. Iust.
 " Supplendum hic videtur, Mediolani: ibi enim hoc tempore agebat Constantius Imp. vid. Chronolog. nostrum.
 " In liberos, vel, liberis.
 " Falsè.
 " Vacuari, id est reuocari, irritari. v. Gloss.

COMMENTARIUS.

DE SUPERVENIENTIA, vt loquuntur, seu de ADGNATIONE liberorum, donatori, post donationem meram & simplicem ab eo factam, de que reuocanda eam ob causam donatione, est hæc singularis & famosa Constantij Imp. constitutio: *Constantij*, inquam, qui vt verus *huius leg.* Author est non Constantinus, vt quidam allegant, ita vnus hoc tempore Augustus erat, vt iam in *Notis* ostendi: & sic non *Constantij* & *Constantiani*, quod ex hoc *Codice* Tiraquellus volebat: Cuius eiusdem alioquin Imperatoris duæ iam fuerunt *suprà* Constitutiones *hoc ipso titulo*, in eodem argumento de reuocandis donationibus occupatæ: puta lex 1. & 2. *sup.* & quarta *insuper* *lex 4. prox. infr.* eaque omnes de reuocandâ donatione ob ingratitudinem. De quo alioquin Principe Amm. Marcellinus *extremo lib. 21.* scribit, eum *facilem fuisse adimere que donabat.* Et hæc quidem dicta sunt de argumento, simul & de Conditorum *huius leg.*

¶ De specie seu hypothesi eius nunc. Ponitur ea in patrono & liberto: definiturque adeo donationem honorum omnium, vel partis etiam, à patrono in liberos collatam, quo tempore is orbus erat seu liberos non habebat, susceptis postea liberis reuocari. Quæ quidem *lex* quotidiana, omniumque ore decantata, versataque etiam virorum doctorum commentariis & repetitionibus, & in his Ripæ, Tiraquelli, Paponis, Caroli Molinæi, qui eam vt loquuntur, suâ & legitimâ dote honestarunt, illustrata; imò etiam in causâ prædicti Caroli Molinæi in foro Parisiensi illustrior euasit, multa habet de quibus quotidie queri solet.

Nos de illo nunc, sed potissimum, videamus: Num hæc constitutio ex Constantij mente, vel ex iuris principiis, & sic si ad merum ius respiciamus, extra hypothese suam trahenda sit, vt ita hoc privilegio seu *huius leg.* beneficio potiantur, quicumque tandem, orbi donatores honorum omnium; vel partis eorum, si post donationem liberos susceperint. Quâ parte tres alioquin extant sententiæ.

Prima est Affirmativa, quæ etiam in communem vsum & praxim euasit, existimantium omni donationi hanc tacitam conditionem inesse, & consequenter natis liberis, quasi conditione defectâ conditionem ob causam competere: atque aded Imperatorem in *sp. huius leg.* ex facto tantum consilium de patrono scilicet & liberto, seu de facti contingencia hæc verba inserta, sed nihilominus ad alios eam potrigendam.

Secunda sententia est Negantium.

Tertia inter hos distinguendum media inter eum qui donant desperans de filiis, vt is donationem reuocare possit: non item, si non desperans. Mihi certè sprete aliis, ex iuris Rom. principiis Negativa semper placuit: quæ iam olim Azonis quoque fuit, Accursij, Innocentis, Odofredi, Cyni, Guilelmi de Cuneo, Raphaël, Saliceti, & Baldi, Philippi Cornei, non vno cons. & aliorum complurium: quos allegat Tiraquellus in *verb. liberis*,

num. 26. & 40. quam & secuti postea quamplurimi, & in his Corasius in *suis epistol. cap. 30.* Hotomannus, Antonius Faber. 7. *Coniect. 14. & 15.* & Tiraquellus tandem ipse *num. 74. in d. v. liberis*, in puncto iuris, seu de merito iure veriore esse agnoscit: vt in ea scilicet tantum donatione hæc lex procedat quæ à patrono facta est liberto, de quo nuncupatum loquitur, & ita quidem nuncupatum, vt si filium phrasimque consideres, facile intelligas de eâ tantum donatione loqui velle. Huius rei argumenta hæc, ex *hâc ipsâ leg.* desumpta habeo, quæ omnino suadent, & inculcant, hanc *leg.* singulare privilegium continere & ad patronos liberos restrictam: denique hanc *leg.* exorbitantem à iure, seu regulis iuris communis esse:

Primum quidem, indicio esse potest *Inscriptio* ipsa *legis*; inscribitur ea scilicet, seu data ea est, ad *Orbitum Præfectum Vrbis*; malè enim in *Codice Instrumano* id mutatum in *Præfectum Prætorio*, vt in *Notis* iam ostendi: vnde tamen, ex *hâc* inquam *prauâ* lectione, parum aenti nonnulli Sententiæ negantis, quam nos tuemur, & ipsi defensores argumentum, nescio quâ ratione, sumebant. Nempè enim *Præfectus* vrbis proprius olim, patronos inter, & liberos, Romæ Index seu cognitor erat: vt docet *lex 1. §. 2. & 10. m. de off. Præfecti vrbis*: ac nominatim, quod ad speciem *huius leg.* propriè facit, si patroni egerint: *Sed & Patronos*, inquit Iuriconsultus in *d. l. 1. §. 2. EGENTES de suis liberis audiunt, maximè si agros se esse dicant, desiderantque à liberis exhiberi.* Quare in propositâ specie patronus, qui bona sua in libertum contulerat, susceptis iam liberis, agens apud *Præfectum vrbis* *Orbitum*, de liberto suo questus videtur, quod se ad inopiam per effusam liberalitatem perductum, liberisque suis exhibendis non idoneum, tumidus adspiceret, reuerentis quæ ipse olim desperatione liberorum donasset, denique *inofficium* ita quodammodo peragebat. Quomodo etiam in vniuersum Romæ apud *Præfectum vrbis* querelæ seu accusationes officij malè præstiti, & inofficioris, instituebantur, vt ostendunt *lex 4. infr. prox. lex vn. sup. de inoff. donationibus*: *l. 1. 4. sup. de inoff. restam. lex vn. infr. tit. prox. de ingratis liberis*: *lex 87. §. 3. & 4. m. de legatis 2.*

Secundò, de *Donatione* pura & absolutâ, vt vocatur *l. Senatus, §. 1. & l. Sena. 42. §. vlt. de mort. caus. don.* hic agi meminimus: cuius sanè natura seu conditio ea in commune est, vt perpetua sit & irrenocabilis, *l. Aristo, §. vlt. m. de donat. l. sine, Cod. eod. l. si donatione, Cod. hoc tit. dñs. abaribrotæ*, vtque nullam tacitam conditionem ex vnus donatoris voluntate toto iure admittat: difficilisque aded semèl perfecta reuocetur, vel pro donatoris arbitrio conditionem recipiat: nam etsi donatio non sit contractus propriè, *l. 14. m. de precario*: perinde irrenocabilis est: atque si esset contractus, vt potè quæ vtriusque consensu constat & perficiatur, vt docet inter alias elegantior *lex 6. 7. Cod. de condit. ob causam datorum*: eoque sine donatio sit, ne donator

donator recipiat *l. 1. §. 1. m. de donat.* & vt nullo casu ad donatorem reuertatur, *d. l. & l. 35. §. sed mortis causa, m. de mortis causa donat.* Vnde etiam generalius traditum est, perfectam donationem nullas condiciones admittere, *l. 5. Cod. de donat. que sub modo.* Vnde etiam inferitur, casum *hâc l.* contineri à *Regulâ* exorbitantem, qui proinde temerè ad alias personas interpretatione trahendus non est.

Et profectò, quod Tertium argumentum esse potest, si extra hanc hypothese hanc *lex* obtinere deberet, equis dubitaret, mentionem eius aliquam fieri oportuissè, cum Imperatoris datâ operâ causas reuocandæ donationis recenserent, *tit. de inoff. donat. & tit. de renoc. donat.* quod tamen nusquam fit. Imò disertè ab iis definitum, nullam aliam ob causam meram & simplicem donationem reuocari posse, quam si reuerè & propriè *inofficiosa* ea sit, vel ex ingratitudinis causâ, vel ob conditionem non impletam: Quare neque nostrum est, nouas causas & condiciones extra speciem & hypothese eius comminisci, vel legibus superaddere.

Quartum & validissimum argumentum præbet *Persona* illæ, de quibus agitur in *sp. huius leg.* putà liberti & patroni: ac proinde peculiaris harum personarum inter se *exerçis*: & per hoc ipsum vera & genuina *Ratio*, quâ singulare beneficium *huius l.* nititur. Notum est scilicet, quanto olim liberti vinculo patronis eorumque liberis coniuncti, nexique fuerint, propter grande videl. beneficium, vt vocatur *l. 1. m. de bon. libert.* Summam beneficium, vt Tullius, summamque libertatis pretium, vt Terentius, rem inastinabilem denique ab his acceptam: Omitto quæ reuerentiam Patronis debitam spectant, notissima etiam sunt obsequia, operæque & ministerium; imò & bona liberorum Patronis certis casibus debita; Certè Libertis & Patronos, defectos facultatibus & Patronorum liberos, vtrosque inquam, egentes exhibere seu alere de suo cogebantur: non minùs, inquam, patroni liberos quam patronos ipsos, *d. l. 1. §. 2. m. de off. Præf. vrbis*: *l. 73. m. de acquir. hered. l. 5. §. 18. 19. 20. & 6. m. de agnoscendis liberis*: *l. 41. m. de operis liberorum*. *l. 1. Cod. eod.* Etiam si filij Patroni heredes non extitissent, *d. l. 73.* in tantum, vt si paupertate laborantes relinquerent, iis ministrare cogentur, vel etiam vendi possent, *l. 6. §. 1. m. de agnosc. liber.*

Quæ omnia constituta sunt ad remunerandum tam grande libertatis præmium. Quare & nunc Constantio Imp. minus ferendum visum, si liberens Patrono præ Patroni liberis funus quodammodo superstiti duceret, opimis eius spoliis ditatus: bonisque aded ipsius incumberet, qui de suo enim, eiusque liberos si quando egentes exhibere, seu alere cogeretur: Præsertim quod Liberti vt iam olim, ita & hæc ætate apud Patronos gratiâ prævalentes blanditiis nihil non in propinquo necem emerebantur, bonaque eorum ad se pertrahebant, diuitiisqueangebantur immodicis, quod sæpè factum docet vetus *historia*, quam in rem vid. & *l. 12. §. 8. m. mandati*: & quæ scribo ad *l. 10. infr. de pistoribus*. Quare etiam deprehendere licet, hoc sæculo frequentibus constitutionibus liberis occursum, ne vel aduersus Patronos cervicibus erigerent, vel Patronorum sanguini, vel consanguinitati per hos iniuria fieret. Hinc aded, *lenem* etiam ob offensam sub Patroni imperium & ditionem reuocari eos primus voluit Constantinus M. Constantij nostri pater, *l. 1. sup. de liberis & eorum liberis* (eu, *l. 2. Cod. eod.* quod in liberis emancipatis haud æquè obtinuit, vt docet *l. vn. vtroque Cod. de ingratis liberis*. Hinc, quod *huius l. fini* affine est, liberto hærede

instituto à Patrono, fratrem fratris testamentum per querelam inofficiosi euertere posse, velut notatâ personâ instituta definitum idem Constantinus M. *l. 3. sup. de inoff. testam.* quæ cum *d. l. 1.* coassanda est, quam *legem* vt deformari Tribonianus, vid. *leg. fratres 27. Cod. eod. tit.* Hinc & aliàs donationem in libertum collatam facilius reuocari potuisse ostendit *lex 1. Cod. eod. tit. de reuocandis donat.* veluti ob obsequia tantum neglecta, & insolentiam: Vnde iam colligitur, beneficium in liberos, cuius nexu, eoque tam enixo, patronis patronorumque liberis deuinctos coniunctosque, collatum reuocari facillimè, leuique de causâ potuissè hoc sæculo: beneficium, inquam, libertatis, *d. l. 1. de liberis*, Successionis, *d. l. 3. de inoff. test. donationis*, *b. l.* idque in gratiam Patroni, Patronique liberorum, & consanguineorum. Adde & illud quod nonnullis olim visum in *sp. l. datum 17. Cod. de legatis*. Item quod cum donatio inofficiosa reuocetur à filiis ad legitimam vsque, facta à liberto reuocetur in totum, de quo *postea*. Vt omitam etiam gravem libertorum hæc ætate conditionem publico respectu, si quid à dominis testamento vel donatione meruissent, in *sp. d. l. 10. infr. de pistoribus*. Item quod omnibus honoribus omnique Palatinâ militiâ liberti excluderentur, *l. vlt. sup. de libertis*.

Tota proinde huius Constitutionis *Ratio* vertitur in *exerçis* seu relatione personarum, Patroni inquam, & Liberti, seu in *iure patronatus*, ex quo alioquin iure obsequia, operæ, alimenta, ministeria, iuræque successuum Patronis debentur: cuius patronatus, cum amplissimum sit, pars & ista quoque est. Indè igitur etiam *lex* tacitam illam conditionem: *si liberus non susceperit*, & præsumptionem hoc casu facile induxit. Non verò, quod vulgò creditur *huius l.* & beneficij ratio vertitur in pietatis coniectura, seu amore & affectu parentum in liberos, vel coniecturatâ mente aut voluntatè donantis, vel etiam errore donantis: verum vt dixi in solâ *exerçis* seu *coniunctione* liberti & Patrono Patronique filiis. Quomodo disertè Papinianus *l. cum tale 72. §. 1. m. de condit. & demonstrat. liberum coniunctum patroni liberis*, dixit: id est singulari nexu obstructum, alligatum: Quomodo etiam in Græcâ constitutione Iustiniani *de iure patronatus* dicuntur liberti Patroni liberis videri *auy-scous*: Cuius iacio enim non adsentendum, qui *coniunctum* à Papiniano in *d. §. 1.* dici tradit, coniunctum hospitio, familiaritate, comitatu, vt sic coniunctio intelligatur hospitij atque consuetudinis: addito, non aliâ coniunctione libertum patroni libertis coniunctum: etsi idem tandem fateatur *Recit. in Cod. liberum esse coniunctiorem quàm alios*, quia sit ex eadem familiâ, ex eodem nomine, quia idem nomen habebat cum Patrono. Hinc igitur quoque facilior donationis in libertum collatæ reuocatio, fortiorque in eo & maior ratio: vt mirari satis non possim tentantes, fortiozem esse rationem in extraneo, ad reuocandam donationem, cum maior sit affectio & amicitia in liberos quàm extraneos: Nam imò dico, libertum magis *coniunctum* esse, nexumque Patrono, & ided facilius reuocari donationem in eum factam. Quare tandem dicamus, quod in simili ait Iuriconsultus in *l. cum patronatus 28. m. de Legatis 2.* quod Patroni personæ præstaretur, hoc nequaquam ad alium pertinere oportere. Et ita quatuor iam argumentis ostendimus *huius leg.* beneficium ad alios quàm Patronos non pertinere.

¶ Sequuntur alia argumenta, quæ suppeditat ipsa *legis* huius dispositio. Ac primò quidem; quod hæc *lex* procedat per modum *Regulæ* vniuersalis: K K K K 2

Si unquam, inquit, *liberis Patronus*, unde à contrario efficitur, secus esse si donatio fiat alteri quam liberto. Denique hæc *lex* etsi intra formam generalem dispositionis concepta ad speciem tamen suam restricta est, alioquin enim, Imperator si generaliter id in omni donatione intellectum voluisset, nedum in eâ quæ sit libertis à Patrono, hoc nuncupatum expresso, & sic si ad omnes promiscuè personas *hanc leg.* porrigi voluisset, cur non vniuersali pariter enunciatione personarum quarumcunque id indicasset? quod utique factum facillimum erat, ita; *Si quisquam unquam filios non habens*, vel simili formulâ: veluti, *sive libertus, sive patronus*: vt *l. 1. 2. Cod. de procuratoribus*: vel non libertis tantum, sed etiam ingenuis; vt *l. datum 17. Cod. de Legatis*. Quomodo certè vniuersalem vocem *in ius legis* usurpauit, ad perpetuitatem iuris indicandam, & ne intra individuum speciem seu facti contingentiam, casum, & consultationem *huius legis* dispositio restringeretur; verum ad similes de Patronis & libertis casus si quando deinceps aptaretur. Denique hæc *lex* regulam quidem ponit vniuersalem, verum in donatione Patroni tantum. Et sic *hæc iure* obtinent illa; verba legis inspicienda esse, neque vltra ea dispositionem illius trahendam: item statutum quod non dicit, nec nos dicere debemus: vel verbis statuti seruiendum sine aliâ interpretatione: Tandem statuta tantum disponere quantum loquuntur: Quæ omnia, & similia latissime refert Tiracuellus, tenorem privilegiorum ad vnguem seruandum.

Sequitur alterum Argumentum ex ipsâmet *huius l.* dispositione: Nempe Constantius Imp. definit, etiam PARTE tantum aliqua bonorum donata, donationem à Patrono in libertum collatam, reuocari oportere. Quid enim? hocine idem admittendum quis putet in alterius vel extranei aut ingenui donatione, putâ vt partis tantum bonorum donatio facta ab eo qui liberos non habebat, susceptis postea liberis reuocetur? Imò contrariam colligimus ex *l. si rotas 5. Cod. de in off. donat.*

Adde & Tertium, quod TOTAM donationem reuocari vult Imperator. Quid enim? Hocine idem in extraneo admittas, vt videlicet donatio in solidum reuocetur? Atquin inofficiosa etiam donationes à patre in filium emancipatum factæ, susceptis postea liberis renouantur tantum quoad debitum bonorum subsidium, *d. l. si rotas 5. Cod. de inoff. donat.* Secus si donatio facta sit à liberto, vt colligitur ex *l. si libertus, si quid in fraud. patr.* Præcipuum ergo istud in Patrono: quomodo & præcipuum hoc fuit patri, vt omnem donationem ob ingratitudinem filiorum reuocare posset, mater non nisi dimidiam, ex *l. 1. 2. sup.*

¶ Et his quidem argumentis, extra hypothesin seu speciem suam *hanc leg.* trahendam nego ex Constantij mente, deque mero iure seu principiis iuris. Neque enim adeo urgeam, quod pro autoritate quoque adduci posset, & verò adduci posse putauit Tiracuellus in *V. libertis, num. 40.* Interpretationes huic *l. in hoc Cod. Theodof.* subditas, vel etiam Græcorum præiudicium: qui sanè & ipsi intra *huius l.* hypothesin sese continent: quia Interpretes tantum illi agunt, non verò iustos Commentatores. Atenim virget postremo loco solemniter iam Augustini locus, *sermone de vitâ Clericorum*, qui etiam in Decreto relatus est *17. q. 4. cap. vlt.* vbi Augustinus diu post *hanc legem* scribens, ait, Ecclesiam donatariam susceptis post donationem à donatore liberis, in potestate habuisse *IVRE FORI* ne eam redderet: Verba Augustini sunt de Anrlio Carthaginiensi agentis: *Quidam cum filios non haberet, ne-*

que speraret, res suas omnes retento sibi usufructu donauit Ecclesie: nati sunt ei filij postea, & reddidit Episcopus, nec etiam opinanti illi qui donauerat: In potestate habebat Episcopus non reddere, sed IVRE FORI, non iure cæli. Vbi vides etiam *ius fori* allegari, atque adeo ius promiscuum & commune, ne quis alioquin id ad Ecclesiam donatricem restringat, quasi illi tantum hoc privilegium datum fuerit, ne donator susceptis liberis ab eâ donationem auocaret.

¶ Neque mouent contraria argumenta pro communi sententiâ affirmante: Non monet, inquam, argumentum ab vltimis voluntatibus seu dispositionibus & fideicommissis, vbi coniectura pietatis promiscuè admittitur ad auocandum emolumentum, ne quis videl. alienas suis successiones prætulisse videatur, vt in *sp. leg. cum auus 102. n. de condit. & demonstr. l. cum acutissimi, Cod. de fideicommissis, l. generaliter, §. vlt. Cod. de instit. & substitutionibus*: Nam neque in verisimili voluntate donantis, neque in coniectura pietatis nititur *huius leg.* ratio seu dispositio, verum in solâ *ex æquitate* personarum, iurisque patronatus fundata ea est, vt superius ostendi. Ac proinde huc aptantur Brocardica illa, *vbi eadem est ratio, idem quoque ius statui oportere. Vbi eadem est ratio, non dicitur extensio, sed proprius intellectus. Non videtur omissum, quod eadem ratione concludit. Ratio legis, mens illius dicitur. Ratio legis est potior ipsius pars. Ratio legis potius inspicienda quam verba. Ratio statuentium præualeat verbis statuentium. Lex exorbitans extenditur cum est fauorabilis.* Sed & alia longè ratio est vltimarum voluntatum, quæ cum ab vniuersis testantis voluntatibus pendeant, coniecturam illam pietatis Prudentum interpretatione facile admittunt, vt auocari emolumentum speratum queat, non ita donationes, quæ vt dixi ex consensu vtriusque consistunt, & perficiuntur.

Non monet etiam *lex, tale pactum 20. §. vlt. n. de pactis*: quâ potissimum etiam mouebatur Molinæus: vbi agit de pactione quam fover cum dotem promitteret, fecerat, vt hæredi suo consulere, fratri scilicet suo, quod nullos eo tempore liberos haberet, quia in *eius leg.* specie, vt alia omittam, aperta fuit paciscentis mens, non tam fratri suo quam hæredi consultum eum voluisse. Vide *hanc l.* plura apud Ant. Fabrum *7. coniect. 15. inf.*

Non monet tertio *Lex Longobardica*, duobus locis, *lib. 2. tit. de successibus 12. l. 13. tit. 20. l. 1.* De eâ enim vltra id fateor porrectam *huius leg.* dispositionem & æquitatem ad omnes, aliquo tamen filiorum & filiarum discrimine.

Non igitur ad alios extendenda *huius l.* dispositio, ex mero iure, & Constantij Imp. mente. Non magis quam *legem, cum tale 72. §. 1. n. de condit. & demonstr. aut legem 1. Cod. de reuocandis donat.* aliud seu ad alios quam libertos, trahi feram; quod tamen voluit, imò & in argumentum pro adfirmante sententiâ attulit Cuiacius *observat. lib. 20. c. 5. & Recitationibus in Codicem.* Nam imò conditio illa, *si à liberis non decesserit*, de qua agit in *d. l. cum tale*, in persona equidem liberti locum habet, qui Patrono eiusque liberis *coniunctus* est, id est, nexius, alligatus, vt superius ostendi: Nam & ita libertus quandoque cogi potest cum Patrono morari, eumque sequi, *l. 20. 38. in fin. n. de operis libertorum, l. 12. Cod. eod. itemque certo loco morandi conditio ei à Patrono iniungi potest, l. 18. in f. n. de alim. legatis: l. Titio centum, §. 2. n. de condit. & dem.* vel ab aliquo loco non recedendi, in aliqua ciuitate domicilium habendi. His inquam conditionibus

tionibus locus est in libertis defuncti; At non in aliis, quia per eas ius libertatis infringitur, *d. l. Titio centum, §. 2. n. de condit. & demonstr.* Atque adeo neque illa, *si à liberis non decesserit*. Quare vt dixi *d. l. cum tale 72. §. 1.* ad alios quam libertos porrigi non potest. Etsi verum alioquin sit, quod ibi interiungitur, de his quæ ex pecunia donatoris comparata sunt, in aliis quoque donationibus obtinere, vt in *sp. l. cum hic status, §. 1. n. de donat. inter vir. & vx. l. filia 18. Cod. famil. ercisc.* Similiter neque principalis *dicitur legis 1. Cod. de reuoc. donat.* definitio ad alios pertinet, quam ad libertos, alij quippe præter libertos ad obsequia non tenentur; illa saltem, ob quæ denegata donatio ibi reuocatur.

Et sic de potissima ad *hanc leg.* questione. In alias enim nunc me non diffundo, ne iusti Commentarij modum egrediar, & quia pleraque iam ab aliis occupata. Maneat proinde hæc *huius leg.* definitio, perfectam seu collatam à Patrono orbo in libertum à spe successionis submotam donationem, subrevente postea sobole patrono donatori, reuocari. Quod etiam Politico forte scemmate seu arcano constitutum, ne ingenuarum videlicet & Nobilium fermè familiarum patrimonium seu bona, ad libertinos tam promiscuè, tam facile, inconsculta seu effusa patronorum liberalitate transirent, commearent, cum illas stare florentes, his contrâ deiectis publicè interfir. Quæ ratio non insubtiliter ad superiores adici potest.

¶ De MATRIS iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem liberorum, altera Constantij Constitutio, quâ in uno capite derogat legi 1. sup.

1v. * Idem " AA. ad Orfitum " p. v.

SI quis forsitan filiorum maternam munificentiam consecutus in matrem impius detegitur, non iam dimidiam portionem, vt ante fuerat iustum, † reū donatæ, sed omnem substantiam proprietatis amittat. ¶ Matres verò quæ in secundas conuenerint nubtias, repossere vetamus à filiis, quæ earum perceperint largitate. Quinetiam identidem commonemus, alia omnia iuxta prioris Legis † tenorem debere seruari. Dat. v 1111. Kal. Iul. Sirmio, Dariano, & Cereale CONS S. [358.]

N O T Æ.

* Absit hæc *lex* à *Cod. Inst.* Eam memorat Papius *respons. 1. 1.*

† Rescribendi Imp. CONSTANTIVS A. & Iulianus C.

‡ De hoc Orfito P. V. dixi ad *l. 3. sup.* quæ & ipsa illi inscribitur.

§ Legem suam 1. sup. intelligit.

¶ D. Legis 1.

¶ Error hic est Interpretis, neque enim Constantius hic intelligit leges sub titulo, *de secundis nubtiis*, positas, verum *d. l. 1. suam.*

C O M M E N T A R I V S.

DE MATERNO iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem filiorum, est hæc altera Constantij Imp. constitutio, quâ vni-
co capite primæ legi suæ, quæ prima est *hoc titulo sup.* derogatum it; nempe vt non dimidiam tantum donationis ab ingrato filio reuocet mater (quomodo cauerat *d. l. 1. sup.*) verum totam. In cæteris *d. l. 1.* confirmata, de ea quippe sentit Constantius *h. l.* non de aliis legibus, quæ sub titulo *de secundis nubtiis* continentur; quod Interpretes perperam tradidit: ac nominatim in eo, vt mater binita, seu quæ

secundò nupsit, à filio quamuis ingrato reuocare donationem non possit, quam ex hac ipsa *lege* sententiam Papius in *Responsa sua* retulit *tit. 1. §. Proculdubio* autem id ita mutata sententia definitum nunc à Constantio ad suggestionem Orfiti *P. V.* qui, teste Ammiano Marcellino *lib. 14.* vir prudens fuit, & *forensium negotiorum oppidò gnarus.* Et certè, cur hac parte matris ius deterius esse debeat, nulla iuris ratio patitur: cum æquam matri liberi pietatem & reuerentiam præstare debeant atque patri.

¶ De MARITI donationibus reuocandis, per viam actionis.

v. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Victorio " Proconf. Asia.

MARITVS donationes, quas instabiles esse testatur, formatâ legibus † repetat actione. Dat. v. Kalend. Iul. Const. Theodosio A. 111. & Abundantio CONS S. [393.]

* Abest hæc lex à Cod. Iust. Iungenda autem ei lex 4. sup. de cognitor. & procuratorib. Fortè an & lex 50. inf. de ap-
pellationib.
" Victorius Proconsul Asiæ sub Theodosio M. vid. Protopogr.
" Non valere.
" Testatur, id est contestatur, protestatur, pretendit.
† Iulia & Papia.
" xv. d. l. 4.

COMMENTARIUS.

DE DONATIONE inter virum & uxorem, & quidem in specie huius leg. de donatione à marito in uxorem profecta, quam vti que instabilem esse (vt hæc lex loquitur: de quo rit. de donat. inter virum & uxorem) solaque penitentia atque adeo diuortio, reuocari liquet, est hæc Theodosij M. lex: quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ super retentionibus rei vxoriæ soluto matrimonio (de quibus dixi plenè semel ad l. 1. sup. de dotibus:) vnde desumpta est quoque lex 4. sup. de cognitorib. & procurator. ac proinde huic coallanda venit & huic etiam argumento respondet. Nam vt illa pertinet ad retentiones rei vxoriæ, ob vitales impensas, quatenus ex mandato seu voluntate vxoris à marito factæ sunt; ita hæc ad retentiones seu deductiones & compensationes, quæ pignoris nomine fiebant ob res donatas à marito constante matrimonio: de quibus alioquin retentionibus Vlpianus fragm. tit. 6. lex 7. §. 5. & l. 15. §. 1. n. soluto matrim. lex, ob res quoque donator. 20. n.

de pactis dotal. l. 66. §. 1. n. de donat. inter vir. & uxorem: l. 27. §. vlt. n. de rei vind. l. 5. n. de dote prelegata. Ergo id hæc l. nunc statuit Theodosius M. maritum ob res à se donatas vxori soluto matrimonio, retentione rei vxoriæ vti non posse, verum donationes quas instabiles esse testatur, repetere eum oportere formatà legibus, seu secundum leges, actione: Ita enim hæc lex apertissimè accipienda est: Nam quod ait formatà legibus actione repeti donationes oportere, id ab eo dicitur ad vniuersalem retentionis: ac si diceret, non per retentionem, vt olim, dotis, seu rei vxoriæ. Quare non probo eorum sententiam qui hanc leg. accipiunt de co casu, quo scilicet vxor indotata est, vt ita negent retentiones ob res donatas à Theodosio M. sublatas, atque adeo vt velificentur Iustiniano, qui l. vn. §. Cod. de rei vxoria actione: has retentiones à se sublatas gloriatur. Cuius & hæc alibi iactantia fuit, vt quæ anterioribus Principibus visa fuerunt, in suum ipse nomen alicubi transcriberet.

¶ De PATRVM & AVORVM donatione in liberos tempore emancipationis collata, quatenus & reuocari ob ingratitudinem possit.

VI. * Impp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. ad Senat. Post alia.

DONATIONEM" circa filium filiãvve, nepotem neptẽvve, pronepotem proneptẽvve, emancipationis" tempore celebratam, pater, seu auus, vel proauus recuperare non poterit", nisi edoctis manifestissimis causis, quibus eam personam, in quam conlata est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ Legibus † continentur, fuisse constabit ingratam. ¶ Quas" tamen causas in cognitione discuti oportebit, & nostro admitti Iudicio, cum hoc inter partes competenti visum fuerit Cognitori: Alias iubemus, non audiri parentis querelas; & cetera. Dat. VII. Id. Nou. Rau. DD. NN. Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. CONS. [426.]

INTERPRETATIO. Si quis filio, filia, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote emancipationis tempore aliquid donauerit, id nisi probatis in iudicio manifestis offensarum causis reuocare non poterit:

NOTÆ.

* Lex 9. Cod. Iust. eod. tit. Iungenda autem huic, lex vn. sup. de responsis Prudentum: l. 1. sup. de. l. 8. sup. de legitimis hereditatib. lex penult. & vlt. infr. de maternis bonis: lex vn. infr. de bonis qua filius familiæ, item lex 3. Cod. Iust. de Legibus: lex 7. Cod. de precib. Imperator. off. Lex, si infanti 18. Cod. de iure delib.
" Vtibus Romæ.
" Donationes celebratas, Cod. Iust.
" Emancipatos, ita Cod. Iust.
" Non poterunt.
†
" Reliqua rescacuit Tribonianus.
" Id. Nou. Cod. Iust. malè.
" XII. & Valentiniano 11. Cod. Iust. malè.

COMMENTA

DE CAUSIS INGRATITVDINIS, ex quibus donatio à patre, Auo, Proauo facta, emancipationis videlicet tempore (de quo donationis genere dixi ad l. 2. sup. de donationibus: & l. 8. infr. de bonis proscripti. & aliis:) celebrata, an reuocari possit? & quomodò in hoc Ingrati iudicio procedendum sit? est hæc accurata & æquissima Valentiniani III. lex. Quæ quidem pars est prolixioris Orationis Valentinianæ ad Senat. Urbis Romæ emissæ, de bonis potissimum liberorum, & quodnam ius in iis habeant parentes: vt apparet ex illis quinque legibus, quas ex eadem Oratione desumptas huic coallandas, in Notis iam dixi.

¶ Ergo non tantum patriæ potestatis ius esse vult, vt propria auctoritate à filio emancipatio donationem auocare Pater, Auis, Proauus possit, verum comitis constitutis partibus in Iudicio l. 2. sup. causaque ingratitudinis probata in cognitione discussa, & vt loquitur Iustinianus l. vlt. Cod. h. t. in Iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter appellatâ, vt hæc l. edoctis manifestissimis causis, & ex causis qua legibus continentur.

¶ Addit Secundò Valentinianus (quod à Triboniano repudiatum propter Relationum vsum antiquatum) etiam Principis Iudicio hanc cognitionem discutiendam, si hoc Cognitori, id est, Iudici visum fuerit, id est, si fortè hæc in re hæserit Iudex, & ad Principem retulerit: de quo relationis

generis inf. suo tit. lib. 11.

¶ Ergò tria singularia hîc notentur. Primò ingratitudinis causas legibus definitas, ob quas videlicet donatio reuocari posset, quas Iustinianus ad Quatuor ingratitudinis causas reduxit, l. vlt. Cod. h. t. nam Quinta quæ ibi numeratur, non ingratitudinis causa est, verum ob non impletam conditionem. Sic & definite ingratitudinis causæ, ob quas filij & parentes exheredari possent. Et merito, ne alioquin vaga hæc res, neque definita, nimia præstaret occasionem licentiæ, falsisque accusationibus & inanibus querelis fenestra aperiretur: vid. ipsam Iustiniani Nouell. 115. & quæ sibi Interpretes.

Secundò, rem adhuc, seu causas in iudicio discuti oportere, & manifestissimè probari vult Valentinianus, nisi edoctis, inquit, manifestissimis causis. Quod & ipsum in aliis ingratitudinis causis obinet.

Postremò, etiam Principis iudicio quandoque cognitionem hanc referendam, si hoc visum fuerit inter partes Iudici: id est, si rem id mereri Iudex cognouerit. Tanti scilicet momenti hæc res Valentiniano visa, vt non aliter audiri parentis querelas voluerit, quæ sæpe nimio plus delicatæ, dum delinimentis fortè nonvercalibus, aliorumque blanditiis abripiuntur, quamlibet vel lenem offensam in occasionem reuocandæ donationis arripunt, siue penitentia ducti. Vnde etiam lex hæc negatiuis verbis & sententiis concepta est.

DE INGRATIS LIBERIS.

TITVLVS XIV.

VIII. COD. IVST. L.

Hic titulus proximè superiori tit. de reuocandis donationibus, rectè cohæret, attento fine: quia & reuocandæ donationis (emancipationis inquam) casus eo continetur. In Cod. Iust. verò titulus hîc alio loco positus, & quidem ante tractatum de donationibus, de quibus supra tit. 12. & 13. in censu titulorum, de modis patriæ potestatis acquirendæ, remittendæ, recuperandæque.

¶ De EMANCIPATIS liberis ingratis, in patriam potestatem reuocandis, Valentiniani Sen. lex.

I. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Prætextatum" P.v."

LIBEROS" contumaces, qui patres, vel acernitate" conuicij, vel cuiuscunque atrocis iniuriæ dolore, pulsassent", Leges, † emancipatione rescissâ damno libertatis" inmerita multare" voluerunt. Dat. xv. Kal. Sept. Ambianis", Lupicino & Iouino CONS. [367.]

INTERPRETATIO. Filij emancipati, si iniuriam grauem patri, qua probari possit, intulerint, & conuicti fuerint hoc fecisse, rescissâ emancipatione, in familiam reuocentur.

NOTÆ.

* *Lex unica, Cod. Iust. eod. tit.*De *Præfexto* hoc P. V. dixi iam non vno loco. Mentio eius apud Ammianum Marcellinum, Symmachum, in veteri lapide. Eisdem hoc ipso anno inscribitur *lex 10. inf. de pœnis: l. 4. infr. de suariis: l. 7. de priuilegiis eorum qui in S. palat. anno prox. 368. lex 8. infr. de Medicis.*Malè P.P. *Præfexto* vrbis inscribitur hæc lex, quia vt Patronorum de libertis ad eos querelæ perlatæ (de quo ad superiorem titulum) ita & de parentum aduersus liberos.Et filios, ceterosque liberos, add. *Cod. Iust.*

Id est, acerbitate.

De hæc *Pulsandi* voce, mox dicam.

Quæ.

Libertatis id est emancipationis.

Multari, *Cod. Iust.*XII. Kal. Sept. *Cod. Iust.*Mediolani, in *Cod. Iust.* malè: de quo mox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæc in Ingratos liberos & quidem Emancipatos Constitutio est; in liberos inquam ingratos emancipatos: idque non tam nouâ pœnâ sancitâ, quàm veteri in vsum reuocatâ, & vt puto, firmatâ. Nempe ait is, *legibus* (veteribus scilicet) ingratum & contumacem filium emancipatum sub potestatem patris reuocari iustum & emancipationem rescissam, denique libertate immeritâ multatum. Quænam verò hæc *leges* sunt? difficile dictû; verum, inquam, *lex XII. Tabul.* hæc accipienda sit, an verò alia. Sanè huc non pertinet *lex* illa Regia, quam tamen hic nonnulli adferunt, *Romuli*, apud Festum, *si parentes puer verberasset, aut oleria plorasset, puer Diuis parentum sacer esto; si nurus, sacra Diuis parentum esto.* Nam neque hæc *lex* nostra est de iis qui manus patris intulerunt (quod Cuiacius voluit) in hos quippe grauiores pœnâ sancitâ: verum de contumacibus filiis deque acerbitate conuicij & quacumque aliâ atroci iniuria. Neque *pulsandi* voce hic manus inlatio, quod vulgò putant, accipienda est; verum conuicium & iniuria atrox, vt hic expressè dicitur, quibus Parentes perculluntur: *Pulsare* scilicet pro percellere, fatigare, vexare passim: Forma loquendi huius seculi, *l. vn. sup. de his qui pot. nom.* apud Symmachum sæpè *lib. 3. ep. 69. 6. ep. 72. 9. ep. 121. 10. ep. 47. & 52.* Claudianus, *de bello Gildonico:*

Crimine *pulsari falso.* — Et alibi.

Ammianus Marcellinus quoque sæpè inter alia *lib. 15.* graui mole criminis *pulsabatur*: & *eod. lib.* vetitus *pulsare* quemquam infontem; Arnobius *lib. 4.* omnium appositissimè, de famoso carmine: *ne vestras aures conuicio aliquis perulantiore pulsaret, de Atrocibus formulas constituisse iniuriis.* Imò Virgilius.

Hæc quibus iniisi fratres dum vita manebat

Pulsatusque parens aut fraus innexa clienti.

Plura vide in *Glossario.* Ergo par pœna in ingratos liberos irrogata, quæ in libertos, qui & ipsi libertate ob ingrati vitium multati: de quo ad *l. sup. ....* Et hæc quidem de huius *l.* sententia. Est enim ea singularis quoque alioquin, ob subscriptum ei locum vnâ cum die & Consule, *Dar. xv. Kal. Sept. Ambianis Lupicino & Ionino Coss.* vbi loco *Ambianis* malè Codex *Iustin. Mediolani.* Ambianis scilicet (quæ vrbs in secunda Belgica inter alias eminens hoc æuo erat: teste Ammiano Marcellino, *lib. 15. p. 59.*) data hæc *lex* eo die, iis *Coss.* à Valentiniano Sen. ibi tùm constitente; vbi & paucis post diebus Gratianum filium suum Augustum creatit. Quæ om-

nia colligere quoque est ex Amm. Marcellino, *lib. 27.* collatis scilicet iis quæ memorat *p. 366.* cum iis quæ *p. 370.* Hieronymus quoque in *Chronico* disertè *A. 368.* (id est, reuera hoc ipso Anno 367.) Gratianum Ambianis Imperatorem factum scribit Socrates, *lib. 4. c. 10.* nulla loci mentione facta. Consules reatè adscribit Lupicinum & Ioninum, & diem 24. Augusti: *Chronicon* Alexandrinum pariter his ipsis *Coss.* Gratianum in Galliis Imperatorem creatum memorat, sed nullâ Ambianorum facta mentione. Nos hæc omnia hîc fermè habemus: aded vt si alia abessent testimonia, vel argumenta, firmandæ temporum rationi hæc *lex* sufficere esset: nempe Valentinianum Sen. Ambianis constituisse Lupicino & Ionino *Coss.* Gratiano Augusto seu Imperatore creato: & quidem mense Augusto: Dies tantum *xv. Kal. Sept.* in subscriptione *huius leg.* abit ab Inscriptione, simul & à Socrate *Chronique* Alexandrini Auctore: Hi quippè *Scriptores 1x. Kal. Augusti* primùm Gratianum Augustum creatum memorant: Atquin in *hâc l.* cui subscriptus anterior ille, quam dixi, dies *xv. Kal. Augusti*, Gratianus Augustus iam sociatur Valentiniano & Valenti. Quare errorem alicubi residere necesse est: & fortè etiam Gratiani nomen hîc, vt alibi non semel, irrepfit: Ergo malim dicere, vitium in *die* residere. Ad Valentiniani moram Ambianis reuertamur. Ed igitur is hoc Consulatû Remis digressus per *Nemasiam* (*Nemay* hodie) *Prædic Nonas Aug.* (vbi data tùm *lex 3. seu vlt. inf. de ponderatoribus.*) hoc tempore profectus fuit, Bononiæ Galliarum ita Britannisq; propior futurus: cum hinc Picti & Scotti Britannias tum vexarent: inde Franci & Saxones terrâ mari tractus eos infestarent: quibus ided prohibendis, compescendis, à Valentiniano missus tum his *Coss.* Theodosius Dux, Bononiam atque inde Britanniam traiecit, teste Am. Marcellino, *d. lib. 27.* Quibus omnibus narrationibus firmandis, stabilis saltem temporum rationi hæc *lex* apertissima aptissimâque.

Neque illud tandem omittere possum etsi fabulis contaminatum, quod Sigebertus in *Chronico* memorat, de Valentiniani Imp. in Ambianorum urbem studio.

Ex *hâc* tandem *leg.* discimus, Valentinianum, etsi tam longè distitum ab vrbe Roma, in extremis Galliarum, non ided vrbana rerum statum abdicasse, quin potius ad relationem ad se ex vrbe Româ factam hanc ad *Præfextum V. R.* constitutionem seu rescriptum dedisse.

DE

Hic Folium integrum deest in MS. vbi & Rubrica Tituli sequentis continebatur; simul & legis, quæ ibi primo loco occurrebat, inscriptio.

***

DE IIS QUÆ ADMINISTRANTIBVS

VEL OFFICIVM PVBLICVM GERENTIBVS

DISTRACTA SVNT VEL DONATA.

TITVLVS XV.

Hic *Titulus*, vt dixi, intercidit in MS. Respondet *huic* Titulus *LIII. lib. 1. Cod. Iust. de Contractib. Iudicum, vel eorum qui sunt circa eos & inhibendis donationib. in eos faciendis; & ne administrationis tempore proprias ades adificent sine sanctione pragmatica.* Quo tamen titulo nulla *huius tituli* *lex* relata est: verum vna *lex* Iustiniani.

Hunc *titulum* abrogat Valentinianus *Novell. 10. de confirmandis his quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus distracta sunt; vel donata.* Et quidem allegata ad mentem suam Honorij Imp. constitutione ad Palladium. Quæ hîc intercidit. Ad huius *tituli* Interdictionem pertinet *lex, solent, §. 3. de off. Proconsul. lex, non licet, 46. lex, qui officium. 61. de contrab. empt. l. 24. de pignorib. l. 8. ad Leg. Iul. rep. l. 46. §. quod à præside. de iure fisci.* Et Ciceronis locus 4. *Verrina*, seu de *signis: quæ causa fuit cur nos* (id est Magistratus) *tam diligenter in prouinciis ab emptionibus remouemur? Hæc Iudices, quod putabant ereptionem non venditionem esse, cum venditori suo arbitrato vendere non liceret.*

PARATITLON.

AD MINISTANTES *Rubr. & l. Agrippina.* Administratores *l. omnis*; vel officium publicum gerentes: *Rubr.* Administrans prouinciâ suæ, atque indifferenter sub quoquo apice potestatis, *l. quicumque*: etiam amplissimæ potestatis; *l. omnis*: Iudex altior; mediæ dignitatis, minimus, *d. l. omnis*: in omni administratione constituti, *d. l. Agrippina*, publicum munus agitates, *di. l. omnis* præpositi pagorum, locorum, *di. l. Agrippina.* Administrantium item socij atque participes seu Adfessores, *d. l. omnis*. Iudicium item vxores, filij, filiarum nepotes, neptes, & deinceps in infinitum, emancipati, vel in sacris, matres, patres, fratres, sorores, foceri, focrus, *l. quicumque*: Qui in consilio sunt, id est, domestici *d. l. quicumque.* Patroni fisci, *d. l. omnis*: Principes officiorum, *l. princeps*: qui principatum officiorum gerunt, *d. l. omnis*: seu corniculum, *d. l. omnis*: id est, cornicularij, *d. l. princeps*: Commentariensis, *d. l. princeps, & d. l. omnis*. Tabularij prouinciarum & vrbium singularum, *d. l. omnis*. Numerarij sive Præfectorum, sive Vicariorum, sive qui diuersis Receptoribus obsequuntur, *l. daturus, & d. l. princeps, d. l. omnis, l. numerarij*. Ordinarij per singula officia, *d. l. princeps*: Officiales, & Municipales qui Exactiones qualescunque susceperint, *d. l. omnis*: vt & ij quibus dimissionis indago mandatur, *d. l. omnis*; vel officium censuale, *d. l. omnis*: Principales, *d. l. omnis*: Curatores, *d. l. omnis*: vetiti comparare aliqui, *l. Agrippina, l. omnis*: emere, *d. l. omnis*: venditiones extorquere, *l. damus*: emptionis titulo consequi

sequi, l. omnes : mercari, l. vim 4. emere, l. numerarij 7. comparatio possessionum, ædium, mancipiorum eis præclusa, l. Princeps : à comparationibus temperare debebant, dict. l. Princeps : contrahere, d. l. numerarij : donatum accipere, seu donationis titulo consequi: Rubr. l. quicumque, & d. l. omnes. Administrationis suæ tempore, id est omnes in officio, l. omnis : siue priuati, siue publice, d. l. omnis : tum in suo quàm alieno pago : ex l. Agrippina. At postea per provincias tantum, in quibus militarent, l. Princeps : in provincia quam tuerentur, l. omnis : donec in eâ commouebantur, d. l. omnis : siue in ipsis prouincijs, in quibus memorata officia sustinent, progeniti sint, siue in alijs : l. Princeps : siue priuati, siue publicè, d. l. omnes : siue ciuilitè, siue turbidè, d. l. omnis : siue per se, siue per alias personas, d. l. omnis. Rebus tantum Paternis exceptis, quas memorati mercari obseruatis nonnullis potuerunt, l. Princeps : Alioquin si illicitus atque detestandus huiusmodi emptor extiterit, l. damus, in fin. si turpibus nundinis his non abstinerint, d. l. omnis : Pœnæ hæc constitutæ. In irritum scilicet gesta deuocantur, l. omnis, §. res ad venditoris dominium reuertitur, l. damus, l. omnis : liberum corporis gerentis arbitrium habet, d. l. omnis : venditor, l. omnis : donator, l. quicumque : à quocunque possessore, l. 1. & l. omnis, vers. nec obsit : intra quinquennium integrum postquam emptores cœperint esse priuati, l. omnis, & l. quicumque : post id tempus fiscus id sibi vsurpat, d. l. omnis : Emptor verò pretium amittit : l. Agrippina, & l. damus : & l. omnis : pecuniæ taxatione quam dederunt sequuntur, d. l. omnis : non etiam secundi emptores, qui bona fide eam postea emerunt, l. Agrippina, quæ hoc tit. primo loco occurrit.

CONSTANTINI M. constitutio.

***

GRIPPINA" D. "πρὸς τὸν ἐπιπένην ἐπὶ ἀρχαῖς" Constantinus A. D. "Sed iure tinetur, Ne quis in administratione constitutus aliquid compararet : Vnde quidem nihil interest, an in suo pago, an in alieno comparauit ; cum confiter, contra ius eundem comparasse. Et adiecit : Ignoratis, fiscale efficit totum, quidquid Administrantes comparauerint? Agrippina dixit. "τὸ πᾶν ἐνεῖν ἀραιοῖται ἐν τῷ ἐργῷ ἀραιοῦν τὸ πᾶν ἀδελφῶν αὐτῶν εἰς δαίμονα." Constantinus A. D. " Recipient à venditore, Codia" & Agrippina, competens pretium."

NOTÆ

***

- * Huius Constantini M. constitutionis, vt iam monui ad finem tituli superioris, in MS. in scriptio & initium eius intercederunt: inscriptionem sic restitiam: PARS Actorum habitorum in Consistorio apud Constantinum, de quo mox.
* Vna ex secundis emptoribus.
* Id est dixit & vt infr. quoque exerte, & expansi literis.
* Aperte MS. habet, ἐπιπένην vt inf. ἀραιοῦν ἐν τῷ ἐργῷ ; de quo mox.
* Id est dixit.
† Ius hic & mox rursum allegatur, de quo mox.
* De Præpositis pagorum, dixi ad l. 1. sup. de pignori.
* Primus emptor in administratione constitutus.
* Constantinus A. scilicet.
* Duas scilicet personas seu duos secundos emptores alloquitur Constantinus, nempe Codiam & Agrippinam, vt in fine leg.
* Hæc altera iam ratio est, quæ allegabatur. Porro Agrippina hic in persona suâ tantum loquitur, cum tamen à duabus emptio facta fuerit, vel certe in rem duarum vt docent extrema Legis.
* De huius loci restitutione mox.
* Dixit.
* Fratre Præpositi pagi seu Pagarchæ primi emptoris.
* Fortè Clodia.
* Datam huius legis, seu temporis locique Characterisimum non habet MS.

COMMENTARIUS.

CONSTANTINI M. duæ hoc titulo Constitutiones primo loco occurrunt : quarum prior hæc inscriptione siueque proculdubio initio, sed & subscriptione caret, plurimumque difficultatis habet. Illud initio satis liquet, illam partem esse Actorum habitorum in Consistorio apud Constantinum A. & verò hanc Inscriptionem illi restitutam : cuiusmodi Actorum in Consistorio Principum habitorum, & interlocutionum Principis super re vel negotio cognoscentis, multa alia exempla occurrunt

vel hoc Codice, vt l. 5. 8. inf. de fide testium, l. 3. sup. de off. Iudicum omnium : l. 2. sup. qui bonis ex leg. Iuliam cedere. Addatur & Cod. Iust. lex 2. Cod. de excus. mun. & lex 12. Cod. de pœnis : & in Digestis, lex 13. quod metus causa : & l. pen. ad leg. Iul. de vi.

Species huius legis hæc est : Cuiusdam loci, seti pagi Præpositus, ἀρχαῖος (vt initio leg. indigitatur) ἀραιοῦν τὸ πᾶν (vt sine legis) in pago aliquo in administratione constitutus, administrans : (his enim quatuor appellationibus hæc l. idem designatur)

tur) fundum quemdam comparauerat : & comparauerat non in suo quidem pago vbi administrabat (ἐπιπένην vt habet hic disertè M S. de quo mox) verum in alieno, vicino fortè pago, τὸ πᾶν ἐνεῖν ἀραιοῦν ἐν τῷ ἐργῷ mox decesserat, fratre hærede relicto : Ab eo fratre, Agrippina, imò duæ mulieres Clodia & Agrippina, eum fundum postea bona fide emerant : Delatum id fuit ad fiscum ; nempe enim iam olim fundum illum perperam & contra ius seu leges emptum fuisse à Præposito pagi : Quare fiscus fundum illum sibi vindicabat à Clodia & Agrippina vt pote semel à Pagi Præposito malè emptum ; cui proinde vitium malè quæsita possessionis semper adhaerebat : Quomodo sanè vitium rei furtiuae, vi possessæ, rem afficit. Vnde expresse definitum, huiusmodi res ab officium publicum gerentibus vsu capi non posse, vsque quò vitium elutum fuerit, relique in domini potestatem vel hæredum eius peruenirent, vel refusa fuerint, l. penult. & ad leg. Iul. repetund. quam leg. notandam est coniungendam esse cum l. 4. π. de vsucap. vbi agitur de rerum furtiuarum vique possessarum vsucapione prohibita.

Ad rem. Emptrices hoc comperto, vel cum eâ de re tractatum fuisset ad Constantinum M. inerte, vel remissa fuere Consistorio sibi dato, duabus se rationibus tuebantur : nempe, aiebant, à se locum illum & iure & bona fide emptum : iure, inquam, neque enim vitium in re esse : hæc ratione allatâ, quod is à quo fundus ille proficisceretur, præpositus quidem fuisset, at non in eo pago vbi fundus ille erat, verum in alieno : Ceterum hoc casu deficere videri rationem, quæ interdicto illi locum fecisset : putâ ratio potentatus, & extorte sub auctoritate publica præsumptio. Cui Constantinus interlocutione suâ responderet, discrimen hoc nihil esse : nihil enim interesse, cuiusnam pagi seu loci Præpositus fuerit, & in quo pago fundum comparauerit : satis enim esse, quod Præpositus pagi cum esset emerit ; cui indistinctè quicumque comparare non liceret.

Quare, quæ secunda est huius legis sententia, fiscalem hunc fundum effici. Replicabat Agrippina, non modò quod iam antea dixerat, nempe non fuisse illum Propositum illius pagi, in quo fundum emisset, & sic vitium in re nullum esse, verum insuper allegabat causam iam suam agens, sese bonâ fide & ignaram vitij à fratre ipsius emisse : Atque si diceret, si prior emptio non consistebat, suam certè emptiorem iustam esse, neque alterius malam fidem sibi nocere oportere : quare tanquam bonæ fidei emptori sibi nil imputari posse. Hæc ratione iam motus Constantinus, desinit venditorem (hæredes scilicet fratris Præpositi) pretium Clodiam & Agrippinæ restituere debere : & sic fundum fiscalem quidem semper efficit, velut contra legum interdicta emptum : at non & pretium bonæ fidei emptorem etiam in hæc specie amittere, imò contra, id illi restituendum.

Hæc huius legis species & sententia est, omnibus expensis : in quâ conuenit omnino interlocutioni sententia, neque quicquam eâ parte aut supplendum, aut mutandum venit ; quòd fecere nonnulli. In Græcis tantum pro ἐπιπένην reponendum ἐπιπένην, quod exerte habet MS. idque in eo feliciter deprehendi, ἐπιπένην, vt mox inf. τὸ πᾶν ἐνεῖν ἀραιοῦν ἐν τῷ ἐργῷ. Παγαρχεῖν est præposituram loci pagique gerere, administrare : vnde & Præpositi pagorum ἀρχαῖος apud Isidorum Penultotam lib. 2. ep. 91. ἀρχαῖος καλεῖται ὁ ἐπὶ τῷ οἴῳ τῷ καμῶν ἢ τῶν πινῶν ἀρχοντες : & in Iustiniani Nouellis, & in edicto 13. De quibus alioquin pag. Tom. I.

gorum Præpositis plenè semel dixi ad l. 1. sup. de eroga. mil. ann. Huiusmodi Præpositis locorum memorat quoque Athana. epist. ad solit. vit. ag. ep. 664. ἐργαῖε τοῖς κτῆσι τῶν ἀραιοῦν ἐν τῷ ἐργῷ ἐξουσίαι. Nisi de Præpositis militaribus potius hic locus accipiendus sit.

Atque ita vnò iam loco corruptam huius lectio-nem restitui : Sequitur altera textus in emendatâ emendatio. In fine scilicet legis legendum, vel ἡ γὰρ οὐ μόνον τὸ ἀδελφῶν αὐτῶν, ἐν εἰδῶν : vel, vel ἐν εἰδῶν, vel id est ignarus omnino. Pro quo Doctissimus Valesius, literis ad me datis restituebat id ἢ ἢ ἢ ἢ. Ecce tabulas venditionis : vel minorè mutatione ἢ ἢ ἢ ἢ : certè cum attentè inspicio MS. post primam vocis Syllabam, α, duas litteras desiderari video : Quare rescribendum potius fuerit ita εἰ ἢ ἢ ἢ ἢ : Sed prior nostrâ fortè emendatio magis complacitura est.

Hæc cum ita sint, tria iam Axiomata iuris ex hæc l. educenda nobis deinceps erunt. Primò Constantini M. tempore simpliciter & absolutè in officio publico ἀρχαῖος constitutis emptione interdicitum fuisse, non in eo tantum loco seu pago, vbi quis officium gereret, verum etiam in alio, fortè vicino, cum postea tamen, & antea aliter obtinuerit : In suo enim tantum loco, vbi ministrarent, ij quibus emptione comparatione interdicitum mercari seu contrahere prohibiti, vt docet exerte hoc ipso titulo, lex Princeps, & lex omnis : etsi non in eo loco, verum alibi nati. Sanè in Modestini quoque l. 62. & de contrab. empt. addita limitatio, in eadem prouinciâ, & in Hermogeniani l. 62. §. 2. π. de iure fisci, in eâ prouinciâ in qua administrat. Quod & ipsum de militibus statuitur, l. 3. π. de re militari : Et ita tamen quoque Curialibus extranearum etiam ciuitatum in quibus Decuriones non essent, fundos, vel salus Reipublicæ conducere vitium, l. 2. inf. de locat. fund. iuris emphyt.

Secundum Axioma ex hæc l. educendum, istud est : locum ita perperam emptum, fiscalem fieri, seu fisco acquiri. Inquies, in dispensatione primi emptoris, qui concussionem, vel vim passus est item aduersus alios iuris textus, quibus non fisco res empta quæritur, sed vel pretium tantum, vel pœna. Hinc sese iam expedire opus est, & labor. Sanè & in Milite simile exemplum occurrit, qui aduersus Interdictum in prouinciâ in quâ militat, emit. Aliàs regulariter constitutum, vi res ad venditoris dominium reuerteretur, & ab eo vindicaretur : Hermogenianus l. 62. §. 2. π. de iure fisci : l. damus prox. inf. h. tit. & l. 11. Cod. de his qui vi metusue causa : & l. omnis, inf. h. t. Si videlicet intrâ quinquennium is repeteret : aliàs fiscus sibi vsurpabat, l. omnis, inf. In pretio sanè variarum : modò, enim id fisco illatum, d. l. 46. §. 2. π. de iure fisci, modò retentum à venditore, l. 11. Cod. de his qui vi metusue causa. Modò in genere dicitur emptorem pretij amissione puniri : l. damus prox. inf. h. t. seu pecuniæ taxatione exui l. omnis, inf. Tandem & in quadruplum conueniri emptorem, ait lex 46. π. de contrahendis emption. Circa pretium nil mirum, variarum eâ parte à Principibus, prout scilicet prouincialium utilitati, vel sui fisci commodis obnoxij fuere.

Quod rem ipsam venditam attinet, sanè vetusto iure, veterum inquam I. Consultorum qui per Digesta extant, quodque stetit etiam aliquandiu sub Constantino M. fiscalis locus fiebat. Mox verò idem Constantinus & filij eius (in quorum tempora incidit Hermogenianus, vt alibi probò) & infelucii, ad venditorem enim reuerti voluerunt. Atque ita hinc expedio : vnde fe aliter expediebat Cu-

iacius 16. obser. 13.

Tertium axioma ex hac l. educendum, quod pro summario & paraphrasi esse potest. In hoc casu, ubi videlicet officium publicum gerens, administrans, aduersus interdictum quid emit, bonæ fidei tamen emptorem, qui ab hærede primi emptoris fortè emit, rem tantum emptam dimittere oportere: id est nihilominus fundum vindicari, siue à fil-

co, ut in sp. huius leg. siue à Domino, l. omnis, inf. vers. nam utique: verum pretium ei reddendæ à venditore, cui fundus eripitur. Ita scilicet disciplinæ publicæ consultum oportuit, ut ne bona fides in damno versaretur; vel mala in lucro. Hæres denique malæ fidei emptoris in vitium succedit non omnino qui ab hærede eius emit, nisi hærenus, ut re carere necesse habeat.

¶ CONSTANTINI M. altera lex, in Numerarios nominatum.

* Idem A. ad Veronicianum" Vic. Asiæ. Post alia.

DAMVS provincialibus facultatem, ut quicumque sibi à Numerariis, qui diuersis Rectoribus obsecuntur, conuesti fuerint, aliquas venditiones extortas, inritas inanésque efficiant, & malè vendita ad venditoris dominium reuertantur: amissione etiam pretij illicitis ac detestandis" emptoribus puniendis. Dat. x. 11. Kal. Iun. Optato & Paulino CONS. [334.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Inst. Hæc lex Interpretatione non indiget: Iungenda autem ei, lex 4. sup. de Numerariis.
 " Ita quoque l. 6. inf. de extraord. mun. & l. 1. Cod. de Numerariis. Malè d. l. 4. Veronicianum.
 " Similia emptorum aliorum elogia vide l. ult. inf. ne Christ. municip. aliisque quæ cumulat Iureus in Symmachi lib. 2. ep. 87.
 " In MS. Reg.

COMMENTARIVS.

DE NUMERARIIS est hæc lex: Quæ pars est maioris constitutionis Constantinianæ, laudat Numerarios, Vnde desumpta est quoque lex 4. sup. de Numerariis, quæ proinde huic cofactanda venit. Numerarij (de quibus prolixè suo titulo supra) ut id benèrit moneam, erant officiales Iudicum & Rectorum, qui publicas rationes ciuitatum tractabant seu chartas publicas administrabant, chartarum notitiam habebant, penes eos publicarum rationum notitia consistebat, ratiocinia tractabant, &c. ¶ His igitur quoque Numerariis emptione interdictum: & inter alios à provincialibus, quamdiu in officio erant, quidquam emere prohibiti h. l. & l. Princeps, l. omnis, l. Numerarij. & sic quatuor hæc de re constitutiones ex-

tant. Adeo Numerariorum vorax & fraudulentum propositum fuit, quomodo loquitur d. lex 4. fraudibusque futeis & impressionibus famosi fuere, fastusque eorum & rapaces questus noti, l. 11. sup. de prin. eorum qui in S. Palatio l. 6. 7. sup. de Numerariis, de quo plura in Paratulo eius tituli: Ut variis subinde constitutionibus reprimi eos oportuerit, & hac quidem parte nominatum, ne venditiones à provincialibus extorquerent quod facere plus nimio soliti: vnde & illiciti, & detestandi emptores dicuntur. Quare etiam hæc leg. non tantum res male his vendita ad venditoris dominium reuerti iubetur, verum ipsi pretij amissione multantur. De quo dixi ad l. superiorem.

¶ VALENTINIANI Sen. prima è tribus lex.

* Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Iouinum P. V."

PRINCEPS", Cornicularis", Commentariensis" Numerarius", & Ordinarij" per singula Officia, possessionum adque ædium, necnon etiam mancipiorum comparationem sciant sibi esse præclusam. ¶ Siue igitur in ipsis prouinciis, in quibus memorata Officia sustinere" noscuntur, constiterit esse progenitos, seu in aliis, omnimodò à prædictis comparationibus per prouincias, in quibus militant, temperare debent. ¶ Solas tamen res paternas memoratos mercari posse præcipimus; ita, ut apud Rectorem prouinciæ, non minoribus pretiis quam ratio æquitatis exposcit venditio celebretur. Dat. 11. Id. April. Constantinop. Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Inst.
 " Iouino huic P. V. inscribitur quoque paucis ante hanc leg. diebus, lex 1. inf. de annonis ciuicis: ubi tamen Iouinus vocatur. Et ubi Constantinopolitanæ Præfectus fuisse videtur.
 " De Principe officij sup. tit. 4. de cohortalib. principibus vide & l. omnis, inf.
 " De Corniculario, sup. tit. 4. de cohortalib. princip. cornicular. & l. omnis, inf.

" De

" De Commentariensi, sup. tit. prox.

" De Numerariis, sup. tit. 1. de Numerariis: & l. damus, sup. & l. omnis, l. Numerarij. inf.

" De Ordinariis, dixi ad l. 16. sup. de Cohortalib.

" Mancipiorum eadem ratio, quæ fundorum: h. l. & l. omnis, inf.

" Sustinere noscuntur, id est sustineat: vid. Gloss. Theodos.

" Valentinianus, Nicæa & Nicomediâ Bithyniæ (ubi fratrem Valentem in Imperium adiecit) Constantinopolim profectus Ammianus Marcellinus, lib. 26. p. 338. Zosimus, lib. 4. p. 734.

¶ VALENTINIANI Sen. secunda è tribus lex.

* Idem AA. Senecæ" Post alia.

VILLIUS Legis" aspicio, eique pareto, quæ proximè constitutum est, ut publicum cum munus agitantes nihil in suscepto mercarentur officio. Dat. v. Kal. Iul. Valentiniano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Inst. Iungenda ei lex 1. Cod. Inst. de defensorib. ciuitatum: quæ eidem Senecæ inscribitur.

" Defensori scilicet, quomodo habet inscriptio d. legis 1.

" An intelligit legem, Princeps sup. quod suadet lex proxima; Quamquam non de Officialibus tantum cam leg. fuisse oportet, verum de omnibus publicum munus agitantibus.

" xv. Kal. Iul. Tircii (id est Trenerici) d. l. 1. Quod si ita est, subscriptio Treuirici suadeat hanc legem referendam esse A. D. 368. Nisi locus alius sit inter Parthos & Remos. An verò Cyzici?

¶ VALENTINIANI Sen. Postrema è tribus lex, omnium plenissima.

* Idem AA. ad Probum P. P."

MNIS se turpibus nundinis" Administrator" abstineat, idem sibi altior" Iudex, idem mediæ" dignitatis, idem quicumque" vel minimus putet esse præscriptum. Nemo in prouinciâ quam tuetur", donec in eadem commorabitur, aliquid comparandi sumat adfectum. Similiter, administrantium socij adque participes (quædam enim vniuscuiusque portio videtur adfessor") Patronis" etiam fisci ab his contractibus iubemus inhiberi, & qui Principatum" officiorum gerunt, seu Corniculum", quique Commentariensium" nomine exosa miseris claustra custodiunt, Tabularios" quoque prouinciarum & urbium singularum pari conditione constringimus: identidem" Numerarij" Præfecturæ vel Vicariæ" potestatis obseruent. Præterea Officiales, adque Municipales", qui exactiones" quascunque susceperint; eos etiam quibus vel Discussionis" indago, vel negotium Censuale" mandatur: insuper Principales", à quibus distributionum omnium forma procedit: Curatores" etiam Lex ista contineat. ¶ Verum, si qui ex his medio muneris sui tempore, vel priuatim aliquid emisse, vel publicè, detegeretur, in inritum gesta reuocentur, Comparatores autem contra interdicta, non modò his quæ per semetipsos vel per aliam fuerint emptæ personam (siue agri sint, siue domus, siue mancipia", seu quæcunque mobilia,) sed etiam eâ pecuniæ taxatione" quam dederint, exuantur. Nec vllus inquirat, vtrum ciuilitè rem actam constet, an turpide". Nec obsit propria reposcenti vel venditio interdicta, vel largitas, vel mentio vlla legati: nam utcunque" in alterum res fuerit à comparatore translata, quam emi in Officio non oportuit, liberum corporis" persequendi præstamus arbitrium. ¶ Adiungimus autem, ut si domini corporum" venditorum, postquam emptores ceperint esse priuati, quinquennio integro in repetitione cessauerint, continuo sibi fiscus vsurpet quæ contra hoc vetitum vendita doceantur. Dat. 11. Non. Aug. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. CONS.

NOTÆ.

* Absit & hæc lex à Cod. Inst.

" Probus P. P. sub Valentiniano Sen. Illyrici scilicet vide l. un. inf. ne damna provincialibus insignantur. ubi dixi: vid. & Prosop.

" Nundinas vocat, vendendi emendi commercium.

" Administrator, id est Iudex, Magistratus: vid. Gloss. Theod.

" Illitris.

" Spectabilis.

" Clarissimus.

- " *Tueri prouincias dicuntur Magistratus.*
 " Vide *sup. tit. de Adfessoribus*. Notandum potest istud, quod Adfessores definiuntur *administrantium socij atque participes*: & rursum, quod dicantur *quisiuisque administrantis portio*, pariter vt *l. vn. sup. si prouincia Re-ktor*, administrantium participes; vbi rectè à Tribon. additum & *Consiliarios* ad quam *leg. plura*. Sanè Libanius quoque *Orat. 27. p. 82.* Adfessorem vocat *ἄνδρα καταληφθέντα θρόνον*, id est idem *Tribunal sortitus*, & rursum *ἰσὶ κοινοῦ καὶ ἰσὶ ἑῶν*. Sed falluntur qui Luciani quoque locum pro mercede conductis, p. 313. de Adfessoribus accipiunt: Est enim is de *Hypomemato grapho* Præfecti *Ægypti*.
 " *29. Patronos.*
 " Vide *l. Princeps, sup.*
 " Vide *d. l. Princeps, sup.*
 " De *Commentariis* dicam plenè ad *l. 5. inf. de custod. reorum*.
 " *Tabularij* alij prouinciarum, alij vrbium singularium: de his dixi ad *l. 1. sup. de Tabulariis*.
 " *Pto, idem, ibidem.*
 " De *Numerariis*, vide & *d. l. principes, sup. & l. adamus, sup. & l. Numerarij, inf.*
 " De *Numerariis* Vicariorum, vide quæ in *Paratitlo de Numerariis*.
 " *Municipes* id est Curiales: vide *Paratitlon de Decurionib.*
 " De *Exactoribus* vide *inf. tit. de Exactionib. & sup. hoc lib. tit. de Executorib. & Exactionib.* Hinc interim discimus, sumptos *Executores* vel ex *Officialibus*, vel ex *Municipibus*, id est *Curialibus*: de quo in *Paratitlis illorum titulum*.
 " De *Discussoribus*, vide *inf. tit. lib. 11. tit. 26.*
 " Vide *inf. titulum, de Conscriptoribus*.
 " De *Principalibus* & hoc eorum officio, quod hic describitur vide *Paratitlon, inf. tit. de Decurionib.*
 " *Adscriptiones* à *Principalibus* fiebant (exceptis dissolutionibus munerum extraordinariorum, *l. 4. inf. de extraordinar. vbi dicam*) *h. l. & l. 117. inf. de Decurionib.* Salianus,.... vide & *Symmachum lib. 9. ep. 10.*
 " De *Curatoribus* vide *l. 3. 8. sup. de donationibus*: & dixi plenè ad *l. 10. inf. de Decurionib.*
 " Vide & *l. Princeps, sup.*
 " Id est *pretium*. *Pretium* quid est? *pecuniæ taxatio*.
 " *29. turbidè*: vide *Lucretum in Symmachum lib. 1. ep. 36.*
 " Id est vt *maximè*. De hoc autem vide *l. 1. sup.*
 " Id est *rei*, *hic & vers. adiungimus*: *inf.*
 " Id est *reum venditum*.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres Constitutiones sequuntur, puta *lex, Princeps: lex vim, lex, omnis*: (quas vnâ idèd fideliâ dealbare libet) in eos qui in officio publico constituti aliquid comparant. Vnde apparet, quantopere res hæc Valentiniâno huic curæ fuerit. Ac maximè, si quis accuratam & exquisitissimam omnium, elegantissimamque *legem*, *Omnis*, perpendat. Denique si quis attendat speciem *legis*, quæ incipit, *Vim*: quæ *defensori Senecæ* inscripta fuit, vt discere est ex coniunctione *legis 1. Cod. de defensorib. ciuitatum*: Nempe cum receniter *Defensores* ciuitatum à Valentiniâno, clementissimo prouinciarum tutore, instituti fuissent (quorum non antiquior vlla mihi mentio occurrit quàm *hæc ipsa l. & d. l. 1.*) qui vtique instituti fuerunt, vt tenuiores seu plebem à potentioribus defenderent (vt docuit *Paratitlon sup. de defensorib. ciuitat.*) hoc sanè Mandatorum capite potissimum Valentiniâno Sen. *Defensorem Senecæ* instruendum credidit, vt *vim legis* illius adspiceret, eique pareret, quâ constitutum est, vt publicum munus agitantibus nihil in suscepto officio mercarentur. Quod quidem formulæ *Defensorum* seu mandatorum *Defensori* datorum *caput* continetur *d. l. vim: h. r.* sicut alterum quoque *caput* continetur *d. l. 1. Cod. Inst. de defensoribus ciuit.* quæ *d. legi, vim*, (vt dixi) coassanda est: vbi definitur de quibus causis *Defensores* cognoscere possint, quas verò forensi magnitudine dignas, ordinario *Iudici* seu *Reктору* prouinciæ insinuare debeant. Sanè iam olim hoc ipsum *caput* Mandatis quæ *Rektoribus* prouinciarum dabantur, comprehensum fuisse docent *lex, solent, §. 7. π. de offic. Proconsulis*. Ergo quàm latè sese Valentiniâni censura hæc parte exeruerit, indicio sunt hæc tres *leges* & omnium maximè *lex omnis*.

I. Primò quidem ratione *Personarum*, Nempe omnes, nulla dignitatis quamlibet amplissimæ (quod & *l. vlt. definitur*) aut officij, aut gradus distinctione ab huiusmodi emptione arceui vult Valentiniânus: vbi notanda obiter est *Notitia*, sic vt dicam, *Dignitatum* & officiorum publicorum. Nempe *Iudicium* seu *Administratum* tres species memorantur: *Aliores*, id est, *Illustres*: *media dig-*

nitatis, id est *Spectabiles*; *minimi*, id est, *Clarissimi*. Deinde recenseantur ordine. 1. *Rektorum* prouinciarum *Adfessores*: 2. *Aduocati* fisci. Nam & his postremis hoc quoque interdictum conuenit: Quomodò sane fisci aduocatio, seu officium & administratio *fiscalis* eò pariter interdicto comprehenditur, quo quis in eâ prouinciâ, ex quâ originem ducit, officium administrare prohibetur: *Paulus 5. Sent. tit. 12.* vbi nota in *Sichardi* editione adponi *titulum de fisci Aduocato*: est *Interpres ibi* explicat de *Iudiciariâ* potestate. Et ita quidem expressè *Aduocatum fisci*, in hæc *l. omnis* hoc interdicto comprehenditur: At non in *l. aufertur 46. §. 2. π. de iure fisci*: ibi enim qui *Procurator* vnâ cum *Præside* memoratur, est *Procurator* *Cæsaris*, vel *Rationalis*. Quare *V. C. Brettij* error est, *decis. 6. lib. 2.* cum de *Procuratoribus* *Regiis*, qui hodie vocantur, vel de *Aduocatis* fisci id accepit. Hanc solam enim, expressam in id *legem* putâ *legem, omnis*, allegari oportuit. Ad rem, subiiciuntur *h. l.* huic etiam interdicto 3. *Principes* officiorum: 4. *Cornicularij*: 5. *Commentarienses*: 6. *Tabularij*, iique duum generum (nempe prouinciarum & vrbium singularium): 7. *Numerarij* *Præfectorum* *Prætorio* & *Vicariorum* & *Rektorum* prouinciarum: 8. *Ordinarij* per singula officia: 9. *Exactores* (sive ex *Officialibus*, sive ex *Municipibus*, id est, *Curialibus* sumpti): 10. *Discussores*: 11. *Censitores*: 12. *Principales*: 13. *Curatores*. De quibus fermè singulis obiter multa & elegantia quæ ad eorum siue officium siue species pertinent, quæ singula suis *titulis* & *Paratitlis* excussimus, quod & in *Notis* iam indicauimus. Ergo his omnibus interdictum voluit Valentiniânus nundinis (vt ipse ait) seu iure emendi in prouinciis. Nudis itaque & simplicibus *Officialibus* id interdictum non fuit, quod ex hoc toto *titulo* fermè videre est. Et sanè neque interdicti oportuit: Nam & ita cum hisdem illis quos dixi interdictum fuisset scænebrem pecuniam exercere, vel mutuum pecuniam dare, eadem ratione *Officialibus* exercere licuit, quia perpetui essent, *l. Præfidi 34. de rebus creditis*: quibus vtique commercio interdicti siue summa iniquitate non potuit. Ergo hæc de *Personis*.

II. Quod

II. Quod *Secundò Res* attinet: cum Valentiniânus *l. Princeps*: non nisi possessionum, ædium, mancipiorum emptione iis quos dixi interdixisset, posteriorè *l. omnis*, etiam quorumcumque mobilium emptione interdixit: Exceptis tantum rebus *Paternis*, quarum emendarum potestatem his fecit. Quæ & ipsa exceptio proponitur in *leg. qui officium 62. π. de contrah. emptione*. Id quod æquum fuit excipi, ne bona ex familia exirent, quæ nostra interest nobis seruari (Quæ æquitatis species & alibi spectatur, de qua vide famosam *l. lex qua tutoris, Cod. de administr. tutor. & l. 35. π. de minorib. l. 1. §. 15. π. si quod in fraud. patrimon.*) Ita sanè & milites, qui similiter prædia comparare in prouinciis in quibus militarent, prohibiti, si paterna eorum fides distraheret, emere potuerunt: hanc quippe speciem *Seuerus* & *Antoninus* remisérunt, *l. milites 9. π. de re militari*. Vbi obseruandum, pariter vt *ind. l. 62.* agi nominatim de emptione fundorum paternorum, *fisco* *distrahente*: quia scilicet hoc saltem calu emptione interdicti æquum non videretur, quandoquidem satis & abundè sibi cauere posset fiscus, ne officium gerens non suo pretio rem emeret: à quo metu non satis tutus esset priuatus venditor.

Et verò hæc ipsâ de causa Valentiniânus huic Exceptioni duas *Limitationes* addidit in *d. l. Princeps*: nempe paternorum bonorum apud *Rectorem* prouinciæ celebrari venditionem oportere, in quoque & in suo pretio: *Præfidi* saltem prouincia in hæc æquitatis specie, quam excludi non oportuit, fraudis suspicionem excludere potest. Ergo non quasi fauorabilior sit emptio quæ à *fisco* fit, (quod non nulli censent) sed quod facilius *fisco* vendente ab impressione cauere possit. Quæ causa etiam videtur, cur *Harmenopolus lib. 3. tit. 3.* in eâ ipsa sententia de re emptâ à *fisco* non expresserit *paterna*, quasi in omni venditione à potentatâ & impressione satis vindicaretur fiscus, si fisci procuratores interuenirent. Et hæc quoque de *Rebus*.

III. Tertia Valentiniâne sententiæ latitudo est, circa *l. o. c. a.* Nempe id solum spectari hæc parte vult *l. Princeps*, num qui in prouincia officium, vnum ex iis quæ dixi, sustineat seu militet nullo discrimine ibi natus seu progenitus sit, an verò alibi. Quod discrimen tamen nonnullis admittendum videbatur: nempe quod apud suos quis magis gratiofus esse posset parentelis & clientelis etiam fortè subnoxios, quàm alibi vbi cælo lapsus videretur. Sed vt dixi hoc discrimen non admittit Valentiniânus: Vbi que scilicet idem metus est, ne qui officium gerunt terribiles aliis esse possint, denique potentatus ratio eadem vbi que, ex solâ officij ratione: sed tamen in eo semper loco, in quo administrat: cui contrarium est quod *prima huius tituli leg. statuitur*.

IV. Quarta & circa *Formam* emptionis multa constituit Valentiniânus Sen. quamplurimè hanc in partem consultum cupiens. Primò scilicet, nihil interesse definit in *d. l. omnis*, publicè quis ex prædictis emat, an priuatim: etsi quod antea ostendi) publica venditio videtur ab infidiis & impressione tutior. Secundò, per se, an per alium quis emat: quod & ipsum in hæc specie cauetur à *Iustiniano l. vn. Cod. de contractib. Indicum*: vt cæteroquin supposititiarum personarum interuentui ad fallaciam tegendam legibus occurritur, vide saltem *l. 20. inf. de Episcop. l. 48. inf. de hereticis*. Tertio nihil interesse definit, civiliterne, an turbidè rem actam constet: *civiliter* inquam, seu vt loquitur, (idque admisit etiam Valentiniânus *Tertius*) *Nonell. 10. iure communi*: sic vt omnino impressionis suspicio abesse videatur; veluti si conuocata vicinitate, arbitris adhibitis, æstimatione arbitrij boni viri factâ, suo iustoque pretio definito, & conscriptâ pecuniâ, publicâ fide (quibus formulis hæc in re vtitur Valentiniânus *d. Nonell. 10.*) semper enim idem metus subest: *Turbidè* alioquin vox hæc in re propria; *Symmachus lib. 10. ep. 36. Quis dubitaret, eam Præfecturam qua Roma superior est ceteris, TURBIDUM aliquod pro potestate fecisse*. Et *libr. 6. ep. 66. circa rem nostram Siculam turbidum esse Nestorium*. *Augustinus* quoque *ep. 100. Non interest quàm ordinatè vel turbidè fiat*.

V. Postremo loco *POENAS* quoque hæc parte intendit Valentiniânus Imp. Triplici ratione. Primùm ratione, seu pro commodo miseri venditoris: vindicatione scilicet rei venditæ, simul & pretij retentione venditori indultâ, de quo ad *l. 1. sup.* Secundò, vindicatione eius domino indultâ, etsi res ea postea per aliorum manus ambulauerit, veluti si bonâ fide quis à primo illicito & detestando emptore (vt vocatur *l. 2.*) emerit, de quo etiam ad *d. l. 1. sup.* Tandem & *fisco* vindicationem eius rei concedit, si quinquennio post depositum ab emptore officium, eam vindicare ipse prouincialis venditor neglexerit. Quæ *quinquennalis* silentij præscriptio quoad priuari venditoris repetitionem, nempe vt is amplius eam vindicare non possit, probata quoque postea in donatione eodem casu factâ à *Theodosio M. proximâ l. quicunque*: nulla tamen ibi factâ mentione iuris quo post quinquennium fiscus vti possit. Sanè *Iustinianus* quoque *d. l. vn. Cod. de contractibus Indicum*: huius quinquennalis præscriptionis, rationem habuit vnò casu circa *urbanos* *Magistratus*, nam cum hoc donationis acceptione regulariter interdiceret, quinquennali tamen donatoris silentio tutos eos esse voluit; At non & altero circa prouinciales: nam cum his & emptione & donatione penitus interdiceret, illud simul cauit, ne quinquennali quidem silentio emptionem vel donationem vtilem fieri posse.

THEODOSII M prima lex è duabus.

* Imppp. Gratianus, Valentiniânus & THEODOSI VS AAA. Floro PFP."

VICVNQVE Administranti Prouinciam, Prouinciâsve", adque indifferentes" sub quoquo apice" Potestatis quid donauerit, repetendi vsque ad quintum" annum proximum, ex quo idem priuatus esse cœperit, habeat facultatem. Adque hoc scito" nostro non vnâ" Iudicis personam comprehendimus, sed latius, studio prouisionis, excurremus. Sive igitur ei, siue eius vxori, filio filiæve, nepoti nepi & deinceps in infinitum, indifferenter", emancipato an in facris" agenti, matri patri, fratri sorori, socere socru, & qui in consilio" erig.

erit domesticove", coacta" quis, (seu palam vi adhibitâ, seu clam & latenter inpositâ) prompserit" largitate", eam non secus repetere" queat intra quæ præscribimus tempora", ac si de" iure ipsius, nullo, vel inchoatæ alienationis, titulo recessisset : ita ut ad reperendam possessionem ne denuntiatione" quidem opus sit, sed sufficiat apud Iudicem, cuius ea de re notio, erit, docuisse tempus, quo liberalitas sit parata" Quo patefacto, non secus ad eundem possessio cum fructibus revertatur, ac si ex eius nunquam iure migrasset. ¶ Donatoris autem hereditibus similem relinquimus actionem, si donator eo tempore obierit quo adhuc in potestate is degerit", cuius" obtentu videtur" expressa donatio. Sin autem donator superstes fuit, , quamdiu is abierit potestate, tum heredum extinguimus actionem; maximè, cum donator non stantem ab initio donationem taciturnitatis suæ videatur firmasse consensu. Dat. xv. Kal. Iul. Thessal. Gratiano A. v. & Theodosio A. I. C O N S S. [380.]

NOTÆ.

- * Abest & hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem est lex vn. sup. si quacunq; prædictis potestate : quæ tamen Ncotherio PP. inscribitur : vt & lex vn. sup. si provincia Rector. l. 6. sup. de sponsalib. lex 2. infr. ad Leg. Iul. repetund. lex 16. Cod. Inst. de testamentis, quæ tamen omnes Eutropio PP. inscribuntur vnâ cum l. 8. 9. infr. de bonis proscriptorum, l. vn. sup. de usuris rei iudicata.
- " Floro huic PP. inscribitur & lex prox. Mihi tamen videtur protinus hæc lex inscribenda Eutropio PP. de Floro dicam ad eam leg.
- " Rectori provincie.
- " Vicario, &c. qui diocesan, id est plures in vnum iunctas provincias administrabat.
- " Hic, & vers. siue igitur. 26. indifferenter.
- " Præfecturæ Prætorianæ, &c. Apex potestatis seu summa dignitas Præfecti Prætorio.
- " Vide leg. prox. omnis, in fin. sup.
- " Constitutione nostrâ.
- " Id est solam.
- " 26. & hic, indifferenter : quâ voce utitur & d. l. 8. infr. de bonis proscriptor.
- " 26. 27. in potestatis agentis.
- " Id est Adfessoribus Iudicum, dictum ad d. l. omnis.
- " De domesticis his vide sup. tit. de adfessorib. domesticis, qui adfessoribus proximè cohærebant, vt ex d. tit. apparet, & h. l. & d. l. 8. si provincia Rector : Omnis hi d. l. omnis, sup.
- " 26. coactus, vel coactam, vt cohæreat cum liberalitatem : Coactum potest dicit, quia ei actus omnino præsumitur.
- " De hæc Promendi voce vide Gloss.
- " 26. largitatem.
- " Repetundarum accusatione d. l. 2. infr. ad Leg. Iul. Repet.
- " Quinquennium.
- " Id est ex, vt inf.
- " Vide sup. tit. l. 2. de denuntiatione vel editione Rescripti.
- " Peracta, vel parata.
- " Degeret.
- " Potestatis.
- " Id est expressa fuit.
- " Inutilem.

COMMENTARIUS.

THEODOSII M. duæ constitutiones sequuntur in eos qui obtentu potestatis (vt hæc lex loquitur) quid à provincialibus siue donatione siue emptione expriment : Ac nominatim hæc prior. Quæ sanè pars est prolixioris Constitutionis Theodosianæ, quâ is potentiorum seu potestatem aliquam gerentium impressioni rapinis occursum voluit : vt apparet ex tot illis legibus, quas ceu eiusdem Constitutionis partes huic nostræ coassandas ostendi, etsi ad diuersas personas semissas : Scilicet Repetundarum semel conuictos idem officium repetere d. l. 2. infr. ad leg. Iul. Repetundarum : Nuptias eum provincialibus eos contrahere vetat, d. l. vn. sup. si provincia Rector : & l. vn. sup. si quacunq; prædictis potestate tandem & DONATIONES ab his accipere hæc l. etsi ex testamento capere possint, l. 16. Cod. de testam. Nempe vt emere, ita & donato quid accipere potestatem in provincia gerentes veriti de quo præter Rubricam, & hanc leg. rursus agitur l. omnes, infr. & variis Iuris locis.

¶ Ergo de hoc Donationis accèptandæ interdictione varia constituit h. l. Theodosius M. & circa id, quod ipsemet ait latius studio provisionis excurret, vnde tandem apparet quàm enixam eius rei curam Theodosius M. gesserit : tum ratione personarum, tum ratione repetitionis.

¶ Personarum ratione, in duobus. Primò quidem indistinctè omnibus Iudicibus sub huius leg. interdictione comprehensis, siue ij provinciarum Rectores, siue diocesani, siue etiam Præfecti Prætorio fuerint. Quod & ipsum circa emptiones statutum, l. omnis, sup. vbi dictum. Secundò, non ipsis tantum Iudicibus, verum & vxoribus eorum liberisque (indistinctè rursus cuiuscunque gradus, sexus, potestatis :) parentibus item, fratribus, sororibus, focero, socru, Adfessoribus domesticis. Denique non ipsos tantum Indices castos esse vult, verum & familiam domumque integram. Nam vt illas personas omnes splendor dignitatis & potestatis, vnâ cum eo qui potestatem gerit perfundit, sanè & impressionis ab iis æquè metus subit. Quod pertinet similiter lex penult. Codicis, de his quæ vi, merisue causâ : lex obseruare 4. §. 2. de off. Procons. Et quæ iam olim Iunenalis Satyra 8. vbi inter alia præcepta quæ Rectoribus provinciarum dat:

Si tibi sancta cohors Comitum, si nemo tribunus

Vendit acerse comes, si nullum in conuige crimen

Nec per conuentum, & cuncta per oppida curas

Vnguib; ire parat nummos raptura Celeno.

Et

Et hæc de Personis.

¶ Ratione verò Actionis, seu Repetitionis donatori eiusque heredibus competentis, hæc statuit. Primò, Intra Quinquennium à deposito officio, donatoribus repetitionem rei donatæ tribuit : de quâ quinquennali præscriptione iam dixi ad l. omnis, sup. Secundò statuit Theodosius M. in hac actione nil opus esse, vt in cæteris, Denuntiatione; sed sufficere apud Iudicem de tempore fidem facere, quo donatio facta fuit : de quo sup. tit. de denuntiatione. Nempe cum regulariter alteri actionem moturum, eam prius solemnè more aduersario denuntiare oporteret, de quo eor. casus tamen quidam singulares fauorabiles & celeritatem desiderantes excepti fuerunt, quibus denunciandæ legis necessitas remittebatur, rectaque ad Iudicem iri poterat, veluti momenti beneficium, l. 5. & 6. sup. de denuntiatione : fideicommissi petitio & interdictionum d. l. 6. & l. vn. sup. vtrum vi : inofficiosi querelæ, tutelæ, negotiorum gestorum actio, modicæ causæ intra summam centum solidorum, d. l. 6. Actio si certum petatur de chirographis l. 3. & 6. d. i. Actio de dolo, in sp. l. vn. sup. de dolo : Ecclesiasticæ causæ & actiones, l. vlt. d. i. omnes scilicet istæ causæ celeri indicantur disceptatione finiri, nullis temporum moris eludi, nullis denuntiationum & temporum obseruationibus differri debebant. In hunc censum, istud actionis genus reulit Theodosius M. h. l. Tertio, vim huic Actioni eam tribuit Theodosius M. vt possessio donata cum Tractibus ad donatorem recurrat, atque si ex eius iure nunquam migrasset : vt cæteroquin malæ fidei possessores rem cum fructibus restituere coguntur. Quarto, & hæ-

redibus donatoris hanc conditionem seu repetitionem tribuit Theodosius M. excepto, Nisi post depositum à donatario officium donator superstes taciturnitate, seu silentio suo donationem firmaverit. Nempe vt quinquennali silentio superstiti donatario ipsi conditio hæc denegatur, ita & cuiuscunque temporis silentio, heredi eius.

¶ Cæterum, quæ hæc l. dicta sunt, & alibi quoque dicuntur, donationis acceptatione Iudicibus in provinciâ interdici, id accipiendum est de donatione quæ inter viuos perficitur, non verò de liberalitate & donatione testamentaria. Quod hæc eadem constitutione definiuit Theodosius l. non dubium, 16. Cod. de testamentis, quæ huic legi, ceu eiusdem constitutionis pars coassanda est. Non dubium, inquit, nec incertum est, sicut Imperatoribus, ita qualibet dignitate vel potestate decoratis viris, tam hereditatem quàm legatam seu fideicommissum relinquere posse. Ratio scilicet dubitandi in eâ l. hæc erat, quod in Dignitate vel Potestate positi in provinciâ donationis incapaces essent: verum hanc donationis speciem ab illâ excludit; Nempe... à donationibus quæ inter viuos perficiuntur ad vltimas voluntates hæc parte argumentum non rectè duci. Alioquin enim si potestatis ratio id efficeret, ne legari aut testamento relinquere iis posset, Sanè Imperator multò minùs relinquere testamento posse. Atque ita lex illa 16. Cod. de testamentis, iuncta & coassata huic legi intelligenda est; ratioque dubitandi ad eam assumenda præ illâ quæ hæctenus adfertur, quod sanè mentis non videatur, qui ditioribus relinquit. Quod (dixisse liceat) ridiculum est.

¶ THEODOSII M. altera lex in Numerarios nominatim.

* Idem AAA. Floro PP. P.

NUMERARIIS nihil emant, nihil contrahant" : & cetera. Dat. xviii. Kal. Octob. Constp. Antonio & Syagrio C O N S S. [382.]

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Iungenda autem est lex 13. sup. de Numerariis.
- " Floro hic PP. fuit sub Theodosio M. A. 380. 381. 382. 383. Puto autem fuisse PP. Illyrici Orientalis vbi Moesia cuius mentio fit l. 96. inf. de Decurion. quæ huic Floro PP. inscribitur A. D. 383.
- " Vide l. damus, l. Princeps : l. omnis, sup.
- " 26. comparent ?

COMMENTARIUS.

NUMERARIIS nominatim ab emptione submouendis, vt fuerunt Tres iam hoc titulo Constitutiones, putà Constantini M. lex damus : Valentiniani lex princeps; & lex omnis, ita & hæc Quarta est Theodosij M. quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ in Numerarios, vt apparet l. 13. sup. de Numerariis, quæ indidem desumpta huic coassanda est. Nempe eâ constitutione Numerariorum, tum fastui, tum rapaci-

bus quæstibus (quæ duo Numerariorum elogia exerte sunt, l. 11. sup. de prinil. eorum que in sacro palat. quibus similia contuli in Paratilon sup. de Numerariis :) occurrit Theodosius M. fastui inquam Numerariorum d. l. 13. rapacibus verò quæstibus h. l. ¶ Illud hæc l. additur, Numerarios nihil contrahere posse, quod aliis huius tituli legibus non continetur.

§ ARCADII Constitutio.

* Imp. ARCADIVS & Honorius AA. Cæsario PP.P."

MNES quos olim Legum forma complectitur, Amplissimæ etiam potestatis, nihil Administrationis suæ tempore aut emptionis aut donationis titulo consequantur. Dat. 111. Id. Iul. Constp. Cæsario & Artico vv. cc. c. onss. [397.]

NOTÆ.

* Absit hæc lex à Cod. Iust.
" Orientis.
" Sustineri potest: nisi malis potestatis, pro potestates.

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc Constitutio est in eandem sententiam in quam superiores. Huic sanè legi occasionem præbuisse videtur, quod Amplissimæ potestates administrationis suæ tempore aliquid emere aut donationis titulo consequi posse viderentur: quasi in hos non caderet suspicio impressiois. Verum imò Amplissimas quoque potestates hoc interdicto contineri vult Arcadius pariter, ut voluit Valentini-
lentiniatus Sen. l. omnis, sup. Idem sibi, inquit, al-
tior Iudex putet esse prescriptum. & Theodosij M. lege,
quicunque, sup. indifferenter, inquit, sub quoque ap-
te potestatis. Quibus verbis Principes hi omnes,
Præfectos Prætorio indicant. Quorum frequentis-
simè amplissima potestas dicitur, alioresque Iudices
nominantur, denique Præfectura Prætoriana, Apex
dignitatum: de quo suo loco plenè.

§ HONORII constitutio.

* Imp. HONORIVS & Theodosius AA. ad Palladium PP.P.

* * * * *

COMMENTARIVS.

HONORII legem ad Palladium PP. hic positam fuisse testatur Valentinianus Nouella 10. de infirm. his que administrantib. vel publicum officium gerentibus distracia sunt, vel donata. Verba eius hæc sunt: Qua plerisque, inquit, legibus constituta distimulant, necesse est [ea] presenti inssione sanciri, ut omni ambiguitate sumnota instauratione solidiora redantur. In administratione enim & militia positis emendi licentiam denegatam, superflua nonnullorum dicitur persuasio, cum [tamen] LEX DIVI HONORII AD PALLADIUM PP.P. MISSA IN THEODOSIANVM REDACTA CORPVS, hanc copiam talibus legatur dedisse personis. Quod quidem indicio esse potest hunc Codicem, ut alibi, ita & hic quoque mutilum esse; Etsi in MS. nullum hinc lacunæ vestigium extet.
§ Quod ipsam legem attinet, abrogatæ fuerunt ea superiores omnes leges, quas hactenus hoc titulo explicauimus, eiusque exemplo Valentinianus d. Nouella 10. iterum abrogauit. Quo mirum magis huius Codicis Conditores tot leges referre sustinuisse, quæ vnà sic vt dicam, Honorianæ Constitutionis plagâ resoluuntur, & literâ expunguntur.
§ Cæterum Palladius cui hæc lex inscribitur, PP.P. fuit Italiæ A. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. vt videre est in Prosopogr. nostra. Neque improbabiler hæc lex coniungenda videatur cum l. 4. seu vlt. infr. ad leg. Iul. de ambitu, quæ data est Anno 416. ad hunc Palladium PP.P.

DE INFIRMANDIS POENIS

CÆLIBATVS ET ORBITATIS."

TITVLVS XVI.

VIII. COD. IVS T. LVIII.

Hinc incipit Tertium huius libri membrum seu argumentum de Maritorum & parentum priuilegiis, ratione bonorum & successionis, quò pertinent tres præterea postremi Tituli.

" De his pœnis vide cap. 12. 13. 14. 23. legis Italiæ de maritandis Ordinibus; vbi plenè dixi.

" Et de Decimaritis sublati: add. Cod. Iust. propter l. 2. 3. infr. tit. prox.

PARATITLON.

REGE PAPIA, l. 2. infr. de iure liberorum: l. 2. sup. de inoff. dotib. l. 9. inf. de bonis proscript. seu lege Iulia & Papia, l. 7. inf. de Nauiculariis: (quod Ius vetus vocatur, l. vn. h. t.) præmia Maritis & Parentibus proposita fuere: contra, pœnæ coelibatûs & orbitatis constitutæ, Rubr. pœnæ inquam, quæ legum tenores vocantur, h. l. vn. proposita damna d. l. vn. imposita iuris imperia velut iuga, d. l. vn. Idque nominatim circa successionum iura.

§ I. CÆLIBIVS suæ pœnæ impositæ; contra, maritis sua præmia proposita fuere, in successione, l. vn. h. t. quas Coelibatûs pœnas sustulit Constantinus M. d. l. vn. h. tit.

§ II. ORBIS item; partim circa successiones aliorum, partim coniugum inter se. Ex Alterius extranei scilicet bonis orbis dimidium tantum capere poterat; vt contra, liberos habens, solidum l. vn. h. t. (Hinc itaque Ius liberorum, de quo tit. prox. capacitatis priuilegium & modus, l. 1. infr. de bonis proscriptorum, fœcunditatis, seu Papiæ legis priuilegium, l. 8. 9. inf. de bonis proscript.) Quam pœnam sustulit Constantinus M. l. vn. h. t. Ex coniugis pariter bonis coniug orbis nonnisi decimas capere poterat, l. 2. inf. de iure liber. tit. prox. Idque quocunque titulo, siue legati titulo d. l. 2. siue dotis, l. 2. sup. de inoff. dotibus: siue donationis inter viuos, quæ morte conficiuntur, l. 1. inf. de bonis proscriptor. Atque hæc est illa prisca legum auctoritas, quæ dicitur sine l. vn. h. t. vt contra interuenientibus liberis ex testamento solidum inuicem capere poterant, l. 7. inf. de Nauiculariis & l. 2. infr. tit. prox. de iure liberor. Hanc verò pœnam, seu has leges Decimarias probauit Constantinus M. nisi quod ab iis Nauicularios orientis singulari priuilegio immunes fecit d. l. 7. Theodosius M. Curiales vxores l. 124. inf. de Decurion. At quod & antea fecerat Claudius, teste Suetonio in Claudio, c. 18. Theodosius Iunior tandem eas penitus sustulit: l. 2. infr. tit. prox. cuius leg. meminit ipse l. vlt. sup. de legitimis hered.

I. * Imp. CONSTANTINVS" A. ad populum."

VI iure veteri Calibes habebantur, iminentibus Legum terroribus, liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum, matrimonij fœdere, fulcirentur: sitque omnibus æqua condicio, capeffendi quo quisque mereatur. § Nec vero quisquam orbis habeatur: proposita huic nomini damna non noceant. § Quam rem & circa feminas æstimamus, earumque ceruicibus inposita iuris imperia, velut quædam iuga, soluimus promiscuè omnibus. § Verum huius beneficii maritis & vxoribus inter se vsurpatio non parebit; Quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam opposito iuris rigore cohibentur: sed maneat

inter istas personas Legum † prisca auctoritas. Dat. Prid. Kal. Febr. Serdicâ. p. Kal. A. pril. Romæ Constantino A. VI. & Constantio C. C O N S S. [320.]

NOTÆ.

- * Lex i. Cod. Iust. eod. tit. Memorat hanc leg. Auctor vita Constantini, lib. 5. cap. 26. & Sozomenus, lib. 4. cap. 9. Iungendâque ei lex un. sup. de Commissoria rescind. Imò & lex 3. infr. de exactionib.
† Leges Iulîa & Papiâ.
Id est, Terroribus, pœnis; damna mox vocat.
Fœdus matrimonij.
Capessendi, id est, capiendi ex testamentis.
&c. quod: ut habetur etiam Cod. Iust.
Morendi vox de successione & testamentorum lucro.
Nomen, pro ipsâ re passim in constitutionibus.
In quibus scilicet maior liberorum numerus requirebatur, vt solidum capere possent: de quo mox.
& estimamus, id est, iustum censemus, statumisque: malè Cod. Iust. estimamus.
Sequentia omnia recidit Tribonianus, propter leges Decimarias patiter sublatis, l. 2. infr. tit. prox. quam legem istam Codicem retulit.
Vide l. ult. sup. de legitim. hered.
† Legum, id est, Iulîa & Papiâ Decimariæ.

COMMENTARIUS.

CONSTANTINI M. hæc lex est: quæ pars est Edicti Constantinianei, quod ad populum vrbis Romæ datum, ibidemque propositum est: Cuius Edicti duo præterea alia deinceps super sunt, puta lex un. sup. de Commissoria rescind. & l. 3. infr. de Exactorib. que proinde huic l. coassanda veniunt. Eo Edicto, humanitatis plenissimo, Constantinus varia iuga à populi civiumque cernicibus depulsam inuit: tum legum, quod pertinet hæc lex un. tum creditorum, quod spectat d. lex un. sup. de Commiss. rescind. denique Exactorum, fiscique; quod pertinet d. lex 3. infr. de Exactoribus: Imò & lex 3. ad SC. Claudianum, quæ indidem desumpta, atque adeo huic coassanda videtur: quæ & ipsâ iugum varium & multiplex, à mulierum capitibus depellit, quod Senatusconsulto Claudiano inductum fuerat. Et sic varia iuga depulsam inuit eo Edicto Constantinus: tum ratione Bonorum, quod spectat hæc lex, & d. lex un. de Commiss. rescind. Tum ratione Corporis, quod spectat lex 3. de Exactoribus: Tum ratione status persone, quod pertinet d. lex 3. ad Senatus Consultum Claudianum. Et verò in vniuersum eò spectat omnino, quod Publius Opatianus Porphyrius, hoc ipso tempore, c. 7. inter cætera Constantiniana elogia canebat:

Permulcens aspera legum Iustitiâ aternâ

Nunc de hæc lege nostrâ COELIBATVS, seu ætatis, vt & orbitatis, seu ætatis pœnas nemo est qui nesciat, lege Iulîa Papiâ (matitâ, seu de maritandis Ordinibus,) exhaustâ videlicet tum per bella ciuilia pube Romanâ, Romæque adeo ciuib. replendæ, constitutas, auctas saltem fuisse. Hinc adeo Tacitus Tertio Annali, Papiam Popæam Senior Augustus, post Iulias rogationes incitandis cœlibum pœnis sanxerat. Vbi Incitandis pœnis, id est, intendendis, augendis. Et Suetonius, Octauio, 34. dissentit Augustum legem Iuliam de maritandis Ordinibus non sanxisse, sed seuerius emendasse, pœnalque auxillis. Pœna verò illis legibus proposita potissimum successione iura respexit: nempe, Cœlibes nihil prorsus ex eo, quod testamento sibi relictum fuisset, capere poterat: Orbis verò (cuius minor culpa, si culpa,) relicti sibi ab extraneo non solidum, verum semissem tantum seu dimidium, (quod pertinet etiam Tertulliani locus de Monogamia) ex bonis verò coniugis, non nisi decimas pro casuum varietate. De quo omni latius videntum est caput 1. 2. 13. 14. 23. Legis Iulîa & Papiæ,

à nobis iam olim editæ notisque illustratæ. Et steterunt hæc pœnæ, seu lex Papiâ hæc parte (quæ in altis antea haud parum abrogata, à Claudio & Seuero Imp. fuerat) ad Constantinum M. vsque cuius hæc lex est, quam & extare negabat Baldunus: Et Cod. Iust. perperam Constantini filiorum nomina præfert. Is igitur primus legem hanc Iuliam & Papiam hæc parte abrogauit: Sublatis, inquam, hoc peremptorio Edicto (ad populum Romæ emisso, ibique proposito) Cœlibatus atque orbitatis pœnis: sic vt Cœlibes iam orbisque ex extraneis bonis ex hoc Constantini Edicto solidum capere possit, sitque omnibus æqua conditio CAPESSENDI, id est, capiendi quod quisque meretur.

Cuius legis meminit quoque Auctor vita Constantini M. lib. 4. c. 26. vbi tamen à verò aberrat cum ait, veteres leges tres palatibus vrbis (Iuliam scilicet & Papiam) ætatis (quo nomine complectitur promiscuè non Orbostantum propriè dictos, sed & cœlibes, vt sequentia ostendunt) multasse seruis & pœnas. Primò scilicet peccat, cum cœlibes & Orbos eadem pœnâ multatos credere nos vult: Secundo, cum pœnas id est propinquorum genere (nam primùm ita pœnas interpretor, non fecundus, pœnas ita pœnas id est pœnas ad differentiam adoptiu) successione Orbos & cœlibes multatos tradit: Constantinum verò indulsisse κληρονομήν τῶν περιουσιῶν, id est statuisse, vt propinquis succederent. Quæ merè fabulæ sunt. Memorat hanc quoque Constantini legem Sozomenus lib. 1. cap. 9. multò quàm Auctor vita Constantini sincerius. In eo primùm, quod Cœlibes ab Orbis rectè distinguit ἀγάμους & ἀπανδρους: Item in eo, quod ait cœlibibus genere proximis capiendi seu successione iura veteri lege (Papiâ scilicet) seruata fuisse, τὰς γίνεαι, inquit, ἐπιτάται περιουσιῶν. Quod vti que verum est, & tamen Interpres Sozomeni in contrarium planè sensum vertit, quasi cœlibes eiamsi proximi essent à successione submotos veteri iure dixisset Sozomenus. Tertio; verum est quod ait: Cœlibes nihil capere potuisse; at Orbos dimidio relictorum multatos. Sed in eo peccat, quod matrimonio contrahendo annum 25. ætatis præstitutum fuisse ait, cum hæc ætas liberis suscipiendis præstituta fuerit, vt ex Vlpiani fragm. tit. 16. discere est: cum quo componere soleo quoque locum Tertulliani Apologet. cap. 4. nempe eo loco indicat Tertullianus Seuerum Imp. Kariorem liberis suscipiendis ætatem tribuisse, quam lex Papiâ illud

Illud quoque non rectè Sozomenus cum huius legis sententiam ita generaliter nimis expressit: καὶ νόμον τῶν δὴ μὴ ἀγαμῶν ἢ ἀπανδρῶν ἢ ὁμοίων ἀπολαύειν τῶν ἀγῶμους καὶ ἀπανδρους: nempe enim & Limitationem, quæ vltimo huius legis capite continetur omisit, & diffusè nimis ad præmia quoque hanc leg. extendit. Nam Constantini mens non fuit, vt Cœlibes Orbique eadem præmia haberent quæ patres: Sed tantum vt pœnis Cœlibum, & Orborum, orbitatis denique soluti essent. Et sic exemplum habemus illustre eius, quod in Prolegomenis proprio capite adstruimus, quam ieiunè, imò quàm falso sapè veteres Scriptores minimè Iuriconsulti Principum constitutiones memorent.

Causam verò huius l. faciendâ fuisse ait veterique Auctor, virginittatis studium, quod tantum abest pœnâ dignum sit, vt contra pœnis afficiendum videatur, ἀξίον ὑπερδανυλάξεν, ἀλλ' ἢ καλάξεν, & verò præmiis affectis Constantinum idem Sozomenus ibidem addit. Addit Auctor vitæ Constantini, neque id æquum fuisse, vt orbi ex naturæ imbecillitate & φύσεως ἀδυνατείᾳ multarentur: Contra, miseratione dignos penitus esse, ἐλεεινὸν δὲ πικρῶς ἀποκρίσθαι. Facile has causas admitto, inualecentie iam Cœlibatu, & quidem Romæ, ad cuius populum hoc Edictum emissum, Romæque adeo propositum est, vt ex Inscriptione huius l. simul & subscriptione liquet.

Et hæc quidem de prima huius legis parte. Posteriore continetur Ampliatio, dein & Limitatio quædam. Ampliatio inquam; Nempe Cœlibatus & Orbitatis pœnas ex æquo femina quoque remittit hæc l. Constantinus: quibus tamen minus remittendâ viderentur, vt pote quarum ad prolem educandam potiores partes essent, velut in id creata. Et sanè lege Papiâ discernitum erat inter feminam & masculum hæc parte: nempe solitarii patet, id est, qui vel vnicum filium filiâque haberet ex aliorum testamentis solidum capere poterat, vt ex Iuuenalis Satyra 9. colligitur: vt & ex eo quod de solitario patre agitur apud Vlpianum, tit. de Cœlibe, Orbo, & solitario patre. Atenim femina ingenua, non nisi tres liberos enixa, seu trino partu facultati publicæ gratiosa: libertina, quatuor solidum ex testamento capere poterat; vide Dionem lib. 55. p. 6219. & lib. 62. p. 662. c. 647. & l. 9. infr. de bonis proscriptor. Item lege Papiâ patronæ ingenuæ duobus liberis, honoratæ libertinæ tribus id iuris datum, quod Patronus habebat ex Edicto, teste Vlpiano tit. vlt. §. 6. Item Patroni filia si ius trium liberorum haberet, eadem iura tributa in bonis liberti paterni, quæ & ipse patronus patronique filij ex edicto Prætoris habebant: de quo Vlpianus, fragm. dicto tit. vlt. §. 5. & l. 39. c. de bonis libert. Atque ita iam accipiendum est quod ait Constantinus hæc l. feminarum cernicibus imposta

fuisse iuris imperia, velut quædam iuga. Item quod dicit idem Constantinus se hanc rem circa feminas quoque estimare. Scilicet ex æquatis hæc parte masculis & feminis: item quod ait, iuga illa se soluerè promiscuè omnibus feminis, nempe nullo Ingenuarum, aut Libertarum discrimine. Et hæc de Ampliatione.

Sequitur Limitatio (quam Tribonianus omisit propter l. 2. infr. tit. prox.) Nempe ait Constantinus sese Cœlibibus & Orbis pœnas legis Iulîa & Papiæ remittere, quod ad extraneorum equidem testamenta attinet, non verò Orbis remittere pœnas quoad coniuges inter se: id est quoad leges Decimarias, ex quibus, per legem Iuliam & Papiam, pro casuum & casuum varietate non nisi Decimas coniuges inter se capere poterant. De quibus legibus Decimariis plenè ad d. l. 2. quâ tandem lex ista Papiâ Decimaria quoque sublata est à Theodosio Iun. Et rationem addit Constantinus: quod coniugum plerumque blanditiâ vix etiam opposito iuris vigore cohibeantur. Cui apprimè conuenit illa Theodosij Iun. l. vlt. sup. de legitimis hereditatib. Desiderium [inquit coniugale] uasensu leniore conceptum, vt antiquè nec quod extraneis ac sapè ignotis in donationibus successione tribuatur, & coniugibus concesserint: reprimendum inter hos potius vt in loco accipitur, quàm incitandum seruorum mutuum arbitrat. Nempe non tam facile liberalitates coniugum admittendæ sunt, aut incitandæ, imò cohibendæ & reprimendæ, propter blanditiâ & inconsultam facilitatem; Quod egregiè quoque cernitur in interdico donationum inter virum & uxorem. Et sic cohibentur hoc casu blanditiâ maritales, at non in sp. l. vlt. n. si quis aliquid testamenti.

Vt ad huius l. beneficium simul & Constantini mentem redeamus: Ergo Pœnæ tantum ab eò Cœlibibus & Orbis hæc l. remittuntur: quæ scilicet commune & ordinariū ius successione testamentariorum his vel adimebat penitus, vel ardebat seu delibabat. Quæ damna propriè hæc l. vocantur: item, pœna legumque terrores (nempe enim patrimonij ita imminutione & successione iure multati: quo sensu damni vox exaudienda, l. 2. §. 1. c. qui per tutores: & l. 3. m. de damno inf. At non etiam omnia illa priuilegia honores isdem Cœlibibus & Orbis communicant, quæ maritis vel parentibus iure singulatis tributa fuerint: quod ius liberorum propriè dicitur, de quo infr. tit. prox. Imò ne feminis quidem iura successione legitimarum: in quibus deinceps quoque numerus liberorum spectatus fuit, l. 1. §. 7. 8. sup. de legit. heredit. l. 2. sup. de secund. nuptiis: l. 8. 9. infr. de bonis proscript. Atque ita hæc intelligenda sunt, ne quis alioquin hæreat, si quando post hanc leg. videt: de quo tit. prox. Atque adeo hæc leg. extra speciem suam trahat.

DE IVRE LIBERORVM.

TITVLVS XVII.

VIII. COD. IVST. vlt. tit. Huc pertinet quoque lex *vn.*

sup de his qui num. liberorum.

De iure Liberorum scripsit Vertranius Maurus.

PARATITLON.

NVS LIBERORVM, Rubr. & l. 1. 3. h. t. l. 8. 9. *infr. de bonis proscript. l. 7. 8. sup. de legitim. hereditatib. l. 9. inf. de infirmis his que sub Tyrannis* (iuncta l. 6. *sup. de inoff. testam. l. 1. h. t. & l. 7. sup. de legit. hered. fecunditatis priuilegium, l. 9. eod. tit.* Aliud erat natiuum, cum videlicet reuera quis liberis seu numero liberorum, l. *vn. sup. de his qui numero liberorum*: quod & ipsam *δυναμικὴ τῆς τλευον* dictum, de quo accipiendus Palladius in *Melan.* subnixus esset: veluti mulier trino partu fecunditati publice gratiosa l. 9. *infr. de bonis proscriptor.* Item quinque liberorum numero subnixus, d. l. *vnica*, Pater 13. liberorum, l. 5. *infr. de Decurionib.* Aliud verò datiuum, beneficio videlicet Principis, quod miseri desperatione liberorum, l. 1. h. t. non interuenientibus liberis, l. 2. precibus à Principe impetrabant, l. 1. 3. & l. vlt. h. t. In quo olim certum tempus certaque ætas definita erat, quâ impediatur quis supplicare quod tollitur ab Arcadio, l. 1. h. t. ¶ Huius iuris liberorum varia commoda fuere: veluti, vt quinque liberorum numero à personali- bus muneribus quis excusetur, l. *vn. inf. de his qui numero liberorum*: Ac nominatim Mulieres eo subnixæ circa iura legitimarum successio- num actiua, de quo est lex 8. 9. *inf. de bonis proscript. l. 3. 7. 8. sup. de legit. hereditatib.* ¶ Sed & impetratum à coniugibus ius libero- rum (quod ius communium liberorum vocatur l. vlt. h. t. & l. 9. *inf. de infirm. his que sub Tyr.*) eò pertinebat, vt coniuges ex suis testamentis solidum, ac non Decimas tantum ex *leg. Papia*, caperent, l. 2. & l. vlt. h. t. ¶ Atque hic, ius Liberorum petendi, impetrandi à Principe mos stetit in Oriente ad Theodosium Iun. vsque, vt docet lex 1. & 2. & 3. h. t. qui ius liberorum simul omnibus dedit d. l. 2. & 3. In Occidente verò deinceps stetit (etiam post d. l. 2. & 3.) sub Honorio, vt docet d. lex vlt. h. t. & l. 9. *de infirm. his que sub Tyr.* quâ statuitur, vt ius communium liberorum impetratum sub Tyranno valeat.

¶ PETI quacunq; ætate, ob desperationem liberorum, ius liberorum posse.

I. * Imp. ARCADIVS & Honorius AA. ad Cæsarium P. P. "

AN CIMVS, vt sit in petendo iure liberorum, sine definitione temporis, licentia supplicandi: nec implorantium preces, ætas vel tempus impediat, sed sola miseri ad poscendum auxilium sufficiat desperatio liberorum Dat. VI II. Id. Maij. Constantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONS. S. [396.]

NOTÆ.

* Absc hęc lex à Cod. Iust.
" Cæsarius P. P. Orientis sub Arcadio: vid. Profop.

COMMENTARIVS.

ARCADII IMP. hæc Constitutio est, de postulatione iuris liberorum, quâ impedimentum iuris veteris tollitur, quo scilicet fiebat, vt ætate seu tempore quodam ius liberorum à Principe peti, supplicari, implorari, non posset. Scilicet ÆTAS certa huic rei olim definita fuit, antequam ius liberorum peti non posset. Peti inquam à Principe singulari beneficio. Neque enim huc pertinet (quod tamen viri docti putabant) quod lege *Julia* mox & *Papia Poppæ*, certa quedam ætas statuta fuit, ante quam pœnis *atruvianæ* coniuges non subiciebantur. Quæ quidem ætas liberos exigens fuit

in viro 25. annorum, in vxore 20. vt docet *Vlpianus in fragm. tit. 16. in pr. ex Seueri Imp. constitutione*, vt puto, de quâ accipio Tertulliani locum cap. 4. *Apologitici*: *Nonne Vanissimas*, inquit, *Papianæ leges, que ante liberos suscipi cogunt, quam Iulia matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusi?* Nempe lex *Papia* ceteriorem ætatem statuerat, quam, exclusâ *leg. Papia*, produxit Seuerus ad 20. annum. De quo accipiendus *Sozomeni* locus lib. 1. c. 9. vt iam notati ad l. *vn. sup. tit. prox.* Vice versa neque huc pertinet quod eadem *leg. Papia* constitutum fuerat, vt sexagenarius masculus, quinquagenaria femina, post eos annos pœnis Orborum non tenerentur: ipsique legibus post hanc ætatem liberarentur; id est vt utriusque *leg. Papia* finitos in matrimonio annos excessissent, vt testatur *Vlpianus fragm. tit. 16. §. 3. & Augustinus lib. 3. contra Iulianum*. Huc inquam hæc duo capita *leg. Papia* non pertinent, de ætate videlicet, ante quam, vel post quam nemo pœnis *legis Papie* subiciebatur, duabus rationibus: 1. Quia hæc ipso iure obtinebant, citra postulationem vllam. Atquin hæc l. agit de Imperato iure liberorum. 2. Quia ad pœnas l. *Julia & Papia* euitandas hæc pertinet, & sic ad l. *vn. sup. de infirm. pœnis calib.* non verò ad Ius Liberorum: quo continentur præmia parentum, de quo est hæc lex. Quid ergo? Nempe vt Adrogationes olim non temerè nec inexploratè committebantur: Verùm in iis causis cognitio desiderabatur, cuius videl. ætatis esset adrogaturus: num fortè minor 60. annis quis adrogaret, quia magis liberorum procreationi studere seu de liberis procreandis cogitare eum melius esset, filiumque *υβριων* habere, quam ex aliena familia quemquam sibi adfiscere, redigerèque in potestatem suam, l. 15. §. 2. l. 17. §. 2. *π. de..... de* nique vt *Gellius* ait, lib. 15. c. 19. ætas eius qui adrogare volebat considerabatur, an liberis potiùs gignendis idonea esset. Eadem inquam ratione, certa quedam ætas statuta, antequam ius libero-

rum petere à Principe non liceret. Atque illud est quod Augustinus scribit lib. 3. *contra Iulianum*. Iurè fuisse constitutum, *ne quisquam ius liberorum haberet nisi cum amborum anni computati, & simul duobus centum transisse dicerentur*. Nisi potius ad caput de Sexagenariis id pertineat. Verùm quemadmodum & in adrogationibus, etsi certa ætas præstituta esset, vt quis adrogare posset; attamen si morbus, aut valetudo in causa esset, quæ desperationem liberorum induceret; adrogare aut eam ætatem permittebatur, d. l. 15. §. 2. ita quoque Arcadius h. l. implorantium, seu ius liberorum poscentium preces impediri vetat, si qui procerent, de liberis desperarent, quacunq; tandem ætate aut tempore: sola, inquit, *miseris ad poscendum auxilium sufficiat desperatio liberorum*. Ac si diceret, ad ius liberorum petendum vnã causam esse desperationem liberorum; quare quacunq; tandem ætate quis de liberis desperaret, ad ius liberorum petendum admittendum esse; & quidem vt videtur in specie *huius leg.* ius communium liberorum, vt in sp. l. vlt. à coniugibus MISERIS. Nempe *miseri* sunt coniuges, qui de liberis desperant & miseratione digni: miseria denique est haud vulgaris, *exspem liberum*, quod ille ait, *esse*. Cuius miseriæ solatium est *ius liberorum*: vnde suffragium liberorum dicitur l. 3. *sup. de legitim. hereditat.* auxilium, h. l. & l. 7. *sup. de legit. heredit. mespudica*, solatium, *Plinius lib. 10. ep. ... de iure trium liberorum*, pro Suetonio; quod *fortuna*, inquit, *malignitas denegabat*. *Martialis lib. 2. ep. 91. ad Domitianum*:
*Quod fortuna vetat fieri, permittite videris,
Natorum genitor credat vt esse trium;
Hæc si displicui, fuerint SOLATIA nobis,
Hæc fuerint nobis præmia, si merui.*
Ita Dio lib. 53. scribit *Linia* extincto filio *Druso* datum ius trium liberorum *vn. mespudica*. ¶ Ceterum ad hanc quoque Iuris liberorum per Coniuges apud Principem postulationem, pertinere censet *Symmachi epistolam 62. lib. 7.*

¶ DECIMARIÆ leges abrogantur à Theodosio Iun.

II. * Imp. Honorius & THEODOSIVS AA. Isidoro P. V. "

N"perpetuum" hæc lege decernimus, inter virum & vxorem rationem cessare ex lege *Papia* decimarum: & quamuis non interueniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis; nisi forte Lex aliam inuenerit derelicta. Tantum igitur posthæc maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstes amor exegerit. Dat. Prid. Non. Sept. Varane v. c. c. o. n. s. s. [410.]

NOTÆ.

* Lex 2. Cod. Iust. de infirm. pœnis calib. Iungenda autem huic, lex. prox. 3.
" Honorio mens alia, vide l. ult. inf.
" Isidorus P. V. Constantinopol. scilicet sub Theodosio Iun. vid. Profop.
" In perpetuum hæc lege: hæc recidit Tribonianus.
" Decimaria lex inde dicta, de quo mox.
" Mutuis: non aliorum tantum, quod Constantino iam visum fuerat l. vn. in fin. sup. tit. prox.
" In MS ita continuis literis, ALIAM INVENIT 26. alia minuerit: in Cod. Iust. alia imminuerit: Lex autem aliaj putâ *Falcidia, Glycia*.
" Posthæc. Cod. Iust.
" Ita rectè: malè Cod. Iust. Superstis. Superstes amor est, inter Superstites.

¶ IUS LIBERORVM omnibus indulget Theodosius Iun.

III. * Idem AA. Isidoro P.V."

MEMO" posthac" à nobis ius liberorum" petat, quod simul" hac lege deculimus : & cetera. Dat. prid. Non. Sept. Varane v. c. c o n s s. [410.]

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. de iur. lib. l. iungendâque huic, lex superior. Meminit huius leg. suâ Theodosius Iun. l. ult. sup. de legit. heredit. Meminit & Iustinianus sine Novella 28. quæ est apud Iulianum 72.
" Constantinop.
" Posthac, Cod. Iust.
" Communium.
" Et semel.

COMMENTARIVS.

THEODOSII IUN. hæ duæ leges sunt, inter se etiam coassandæ, seu eiusdem Constitutionis Theodosianæ partes: Quas perperam à se inuicem diuulserunt huius Codicis conditores. Et si diuellendæ fuerunt, certè priorem, in superiorem Titulum, de infirmis pœnis cœlibatus & orbitatis, conici oportuit, quod à Triboniano rectè factum: & quidem subiicienda legi 1. eius tituli, seu eiusdem quoque correctoria.

¶ Priore lege Theodosius Iun. Legem Papiam DECIMARIAM tollit, quam Constantinus M. quamlibet pœnis aliis orbitatis sublatis, tollere noluerat; eâ ratione quam reddit l. vn. sup. tit. de infirm. pœnis cœlibatus. Definiuerat scilicet lex Papiæ, quantum coniux tam ex extranei, tam ex coniugis bonis capere possit, quod capacitatis privilegium & modum vocatur l. i. inf. de bonis proscriptis. Capacitas pariter à Gaio lib. 12. ad leg. Iul. & Papiam, in l. 55. n. de legat. 2. Vnde & solidi capacitatis apud Vlpianum fragm. tit. 16. §. 1. Ac nominatim quantum ex coniugis bonis coniux capere possit: Decimas videlicet pro casuum diuersitate, vel vnam, vel plures. Error enim grauis est eorum, qui Decimas ex relictis à coniuge coniugi fisco applicatas tradunt, atque has esse leges Decimarias censent. Quod quidem caput Legum Decimariarum appellatione à Triboniano, Rubr. Cod. de infirm. pœnis cœlib. & orbit. designatum reperio, pariter à Thalelæo legis Papiæ Decimariæ lib. 45. par. 1. ad l. vn. Cod. unde vir. & vxor. p. 47. & ratio Decimarum ex leg. Papiâ à Theodosio Iun. hæc l. 2. Nempe lex Papiæ coniuges ex suis inuicem testamentis solidum capere passum noluerat, verum nisi liberi interuenirent bonorum tantum Decimas, quas vnus Vlpianus memorat fragm. tit. 15. Quamquam & ad eas pertinet, quod Terentius Clemens lib. 4. ad leg. Iul. & Papiam scribit, de his qui solidum capere non possunt, l. 72. n. de habedib. inst. l. 6. n. de vulgari: l. 62. de condit. & demonstr. 67. n. ad leg. Falcid. vt & quæ Gaius lib. 3. ad leg. Iul. & Papiam, §. de vulgari. Ad eandem Decimas respexit Trachalus vetus Orator contra Spachalem, apud Quintilianum lib. 8. cap. 5. Placet, inquit, hoc ergo, ò leges diligentissima pudoris custodes, Decimas vxoribus dari, Quartas meretricibus. Sed & Iurifconsultus quoque secundum hoc ius locutus est in l. qui vxori 18. n. de auro arg. legat. cum poneret, maritum vxori suæ bonorum suorum Decimam legasse. Vt autem liquidò sciri posset, an & quando frans facta fuisset (quomodo facta sæpè etiam per tacita fideicommissa, quod pertinet lex vn. inf. de his qui se deferent: vbi dicam) Decimariis his legibus, ad bonorum defuncti coniugis æstimationem ne-

cessariò deueniendum erat. Eo itaque pertinet, quod Vlpianus lib. 4. (ita enim repono) ad leg. Iul. & Papiam 62. ad leg. Falcid. Terentius Clemens, lib. 4. in l. 67. n. eod. Paulus lib. 3. (ita scribo) in l. pretia rerum 63. d. tit. de bonorum æstimatione rerumque pretiis, accuratè tractantur: quæ ipsa, quia & in leg. Falcidia locum obtinerent, ideo legibus Decimariis sublatis, leges illas Tribonianus in tit. de leg. Falcidia rectè posse transferri putauit.

¶ Capere porò in hæc leg. Papiæ Decimaria est, quoquomodo capere, non hæreditatis tantum, aut legati; verum & mortis causa capionis titulo, vt docet lex 1. inf. de bonis proscriptis. quod etiam pertinet, quod Marcellinus lib. 1. ad leg. Iul. & Papiam l. 38. n. de mortis causa don. & Terentius Clemens l. 4. (ita 20.) l. 25. n. de donat. inter vir. & vxor. de mortis causa capionibus & donationibus tractant. Quare & quod conditionis implendæ causâ datur, modo lege Decimaria concessio imputabatur, teste Vlpiano lib. 8. ad leg. Iul. & Papiam l. 36. n. de mortis causa donat. Addebat Thalelæus, vxorem, hæc leg. Papiæ decimaria, ab intestato quoque deficientibus agnatis & cognatis Decimas bonorum mariti tantum; abrogato iure veteri, quo vxor in solidum succedebat, cepisse: deque eo legem 1. Cod. unde vir. & vxor. accipiendam. Quod à Cuiacio 3. obs. 12. rectè refellit. Huc sanè pertinet quoque species l. 2. sup. de inoff. dotibus (vt in Notis ad leg. Iul. & Papiam iam olim A. D. 1617. ostendi) ex qua apparet, ne dotis quidem dotalisque pacti titulo, plusquam leg. Papiæ Decimaria præstitutum erat, virum ex coniugis bonis capere potuisse.

¶ Huiusce porò legis Papiæ Decimaria vacationem post Claudium, teste Suetonio c. 18. Nauicularis Orientis primùm concessit Constantinus M. l. 7. inf. de Nauicular. (retentis alioquin iis) Concessit & Theodosius M. Decurionibus in sp. l. 124. inf. de Decurionib. sic vt ij solidum capere possent ex suis testamentis: quamuis non essent his liberi: Cum aliàs leg. Papiæ regulariter solidum capere non possent, nisi liberi interuenirent: putà si filium filiæque communem haberent; aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim, amississent; vel si duos trimos, vel si tres post nonum diem intra annum matrimonij & sex menses amississent, vel si vnum cuiuscunque ætatis impuberem amississent. Quæ omnia Vlpianus memorat fragm. tit. 16. Quid igitur? Voluit Theodosius Iun. coniuges indifferenter, indiscriminate, etsi liberorum iure non subnixos solidum ex suis testamentis capere. Quatenus videl. aliæ leges paterentur, quæ relictâ non imminuerent, veluti Falcidia, Gij-

cia, de qua taxatione dicendi locus erit ad l. ult. inf. Indulgit igitur hæc parte Coningum amoris Theodosius Iun. sic vt tantum post hæc maritus vel vxor sibi inuicem derelinquere possent, quantum superstes amor exegerat, & quod ipse ait, hanc leg. tulisse, & l. ult. sup. de legit. heredit. vt auxilium matrimonij impartiret: Quod non fecerat Constantinus, qui fallaces coniugum blanditias opposito iuris rigore cohibendas credidit, d. l. vn. sup. de infirm. pœnis cœlib.

¶ Decimariis igitur legibus sublatis, coniugibus orbis auxilium hoc tribuit, Theodosius Iun. remissa iuris liberorum petendi necessitate quam simul omnibus deferre se ait l. 3. Quæ sanè lex perperam à Codicis Theodosij Conditoribus diuulsa, ductim accipienda ita est: de iure inquam communium liberorum omnibus coniugibus indulto. Quod in Occidente deinceps quoque peti oportuisse ostendit Honorij lex ult. inf. h. t.

Neque enim putandum est hæc l. in commune ius liberorum tributum, id est, omnibus omnia illa privilegia & æstimationis concessa, quæ parentibus publice data: verum id ius liberorum tantum quod coniugibus solidi capiendi ius dabat: vt proinde ius liberorum aliter atque aliter & per gradus quoddam concessum dicendum sit, & quidem per hos: 1. Constantinus ius liberorum omnibus concessit, ad pœnas scilicet tantum vitandas Cœlibatus & Orbitatis, quibus ex extranei testamento cœlebs quidquam, orbis vltra semissem capere vetiti, l. vn. sup. de infirm. pœnis cœlib. 2. Theodosius Iun: ius liberorum coniugibus concessit, abrogatis legibus Decimariis ad solidi capiendi ius ex suo testamento, h. l. 2. & 3. cuius meminit, non ipse tantum l. ult. sup. de legit. hereditat. vbi disertè ait, se legem hanc tulisse, vt Matrimonij auxilium impertiret. Verum & Iustinianus Nouell. 77. quæ apud Iulianum est 72. §. de cœlibat. & de vxor. n. καὶ τὴν παλαιὰν ἀρχαίαν ἐπιπέτραν ἀπέμεινον ἐν κοινῷ ἔδαμναι τοῖς ὑπανδίοις. Quamquam comparatio quam ibi instituit ciuitatis Romanæ ab Antoninò Pio omnibus in orbe Romano constitutis indultæ, & iuris aureorum annullorum omnibus liberis à se concessi, cum hoc Theodosij Iun. facto suadere videntur, Iustinianum

hanc leg. accepisse de omni omni liberorum iure. Id quod etiam huius l. 3. verba sonarent, nisi superiori legi coassata eum & peculiarem sensum quem dixi, præberet. Quid quod ipsemet Iustinianus l. 2. Cod. de iure liberorum, non omne ius liberorum à Theodosio Iun. omnibus concessum apertè ostendit, cum trium vel quatuor liberorum ius quod Senatus consulto Tertulliano requirebatur, ipse primus omnibus matribus concessit; de quo videri cupio quæ tradit Vertranus Maurus cap. 27. & 28. de iure liber. Et sanè ius liberorum ita quoque in hæc materia Senatus consulti Tertulliani restringi videmus ad ius successionum maternarum, à Paulo lib. 4. sent. t. 9. de SC. Tertull. §. 1. n. 7. 9. Ius liberorum scilicet pro subiecti varietate accipi oportet. Et luciam spectat definitio illa iuris liberorum, quam tradit Isidorus proculdubio ex Codicis Theodosiani reliquiis desumpta: Ius liberorum est coniugum sine liberis inuicem pro loco pignorum hæreditatis alterna conscriptio: Quæ definitio nisi ad subiectam materiam restringeretur, falsa omnino foret. Et quis negare possit sua semper quadam æstimatione liberos habentibus in Republ. Romanæ comperisse, inique liberorum eatenus stesisse? Denique hoc sensu ius liberorum hoc titulo feruè accipiendum est, quo non agitur nisi de communium liberorum iure; de quo ad l. ult. inf.

Ex his iam apparet de Alciati errore, qui hæc l. sublata omnia privilegia liberos habentibus iure concessa, & sic liberos habentes in nullo præ orbis habitos, quod vt tot iuris textibus in Iustinianum ius relatis refellitur, ita iure refellit Duarenus, 1. Dissput. 40. Sed & eiusdem Duareni error est, qui hanc l. accipiebat de his qui legitimum numerum liberorum trahebant, sed qui tamen, vacationem & immunitatem à Principe impetrare debebant. Quod inuitâ Iurisperitenti omni dicitur: Nam qui legitimum numerum liberorum habebant, ipso iure vacationem & immunitatem habebant, neque ius liberorum impetrare necesse erat: Contra qui liberis subnixi non erant, ij ad Principem confugiabant, eius privilegij adipiscendi ergò. Nequè quidquam hæc sententia iuuatur l. vn. inf. de his qui numero liberor. seu l. ult. C. eod. vt ad eam legent ostendi.

iv. * Idem AA. Ioanni P. P.P." Post alia.

VOD impetratum" ius communium" liberorum superstite Catullino Clarissimo Viro minus allegatum" esse cognoscitur, nec succedenti" obesse permittimus": nec vlli vnquam in simili causâ statuimus nociturum; & cetera. Dat. xiiii. Kal. Mart. Rau. Honorio" ix. & Theodosio v. AA. CON S S. [412.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. prælatâ l. 2. & 3. sup. Iungenda autem huic, lex ult. sup. de diuers. rescriptis. & l. 6. sup. de inoff. testam. Et lex omnium, 19. Cod. de testam.
" Ioannes PP. sub Honorio & quidem Italici, vide de eo & Paulinum in vita Ambrosij & Prosopogr.
" A Principe seu rescripto Principis, vt disertè docet d. l. ult. sup. de diuers. rescriptis, quæ huic coassandâ est: vide de Vlp. fragm. tit. 16.
" Inter virum & vxorem.
" Ita quoque vocatur l. 9. inf. de infirm. huius quæ sub Tyrannid: & in veterib. inscriptionib. p. 322.
" Succedenti, id est, successori, id est, heredi, vt docet d. lex ult.
" Cur? ratio redditur d. l. ult.
" Xli. d. l. 6. sup. de inoff. testam. & d. l. 19. Cod. de testam. (quamquam in Aniano Regio viii. l. xvi. d. l. ult. sup. de diuers. rescriptis. xlii. h. l.
" Ita quoque d. l. ult. Ac, Post Constulatum Honorij, & c. d. l. 6. & d. l. 19. Quare adnotandus A. D. 413.

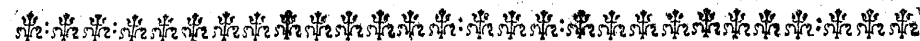
HONORII Imp. constitutio isthæc est: si hypotheseum eius spectes, de iure liberorum: si thesim, de vi rescriptorum: pariter ut lex ult. sup. de diuers. rescript. & lex 6. sup. de inoffic. testam. cum quibus & nuda precum oblatio comparatur: l. omnium, 19. Cod. Inst. de testamentis: Quæ quidem tres leges huic nostræ coassandæ veniunt, ceu vnius & eiuſdem constitutionis Honorianæ partes; de vi scilicet rescriptorum Principis & precum Principi oblatarum.

Et quidem, ut hypotheseum nunc ingrediamur (nam quæ ad thesim faciunt, ea iam cumulauiſſimus, ad d. l. ult. & d. l. 6.) super mutuis coniugum qui liberos non habebant Testamentis. Nempe mutua coniugum testamenta, qui liberos non habent, duplici nihilominus ratione subsistunt. Primum, si iunctis precibus mutuum sui institutionem Principi in consistorio insinuauerint, neque eas preces Princeps refutauerit: nam ut maxime super hoc non rescripserit Princeps, attamen testamentum hoc mutuum sustinetur. Quæ sententia est d. l. omnium, 19. Cod. de testamentis: quam etiam expressit Valentinianus Nonella de testament. 4. qui & ipse ab eodem mente est: Quam pluribus illustraui ad d. l. 6. Secundò, si communium liberorum ius coniuges Rescripto Principis impetrauerint: Communium inquam liberorum, quomodo etiam vocatur l. 9. infr. de infirm. his que sub Tyrannis: Imò & in veteri Inscriptione, quæ Pisauris, in corp. Inscript. p. 322. num. 8.

ALBIAE C. F. BALBINAE
FLAMINICÆ DISAVRI ET
ARIMINI PATRONÆ MUNICIPI
PITINATIVM DISAVRENSIVM
HVIC ANNO QVINQVENNAL PETINII,
PRISCI MARITI EIVS PLEBS VRBANA

OB MERITA FORVM. . . . .
. . . . . CVI IMP. . . . .
. . . . .
IUS COMMUNE LIBERORVM CONCESSIT
L. D. D.

Vbi ius Commune liberorum proculdubio malè expressum: scriptum fuerat, vel scribendam ius COMMUNI. (id est, communium) liberorum. Ergo de Rescripto quo Honorius coniugibus ius communium liberorum concesserat, est hæc lex: & quidem in specie huius leg. Catullino C. V. eiusque coniugi cesserat. Nunc sige, Catullinus impetratum pro se vxorèque suâ Rescriptum, quo communium liberorum ius iis tributum fuerat, in iudicio non allegauerat, fortè casu, morteque præuentus. Regulariter qui Rescriptum à Principe impetrauerat, id in iudicio edere allegare tenebatur: vid. tit. de denunciat. vel edit. Rescript. Rursum sige eum, cum ab vxore hæres institutus fuisset, decessisse: Quæritur, vtrum id successori seu hæredi eius obesset; an verò nihilominus institutio illa ad hæredem eius peruenire posset? Id quod h. l. asseritur: simul & d. l. ult. sup. de diuersis rescript. adsumptâ generali Regulâ, seu thesi, etiam ab hæredibus & pro hæredibus posse rescripta Principis allegari, nec excludi temporibus, nec aboleri casibus impetratum. Ad quam legem plura. ¶ Et taxationem tamen seu limitationem addit Honorius constitutione sua, Testamentum scilicet quod dixi, ut & impetratum ius communium liberorum ita firmum esse, ut tamen querelæ Inofficiosi locus supersit, d. l. 6. sup. de inoffic. testam. & sine d. l. omnium 19. quæ ut ipsa limitatio est legis Theodosianæ 2. sup. ibi, Nisi forte minuerit deuelicta: & Valentinianâ dicta Nonella 4. vers. ne tamen: de quo ad d. leg. 6. plenissimè.

DE MATERNIS BONIS ET

MATERNI GENERIS, ET CRETIONE SVBLATA.

TITVLVS XVIII.

VI. COD. IVST. LIX.

Omīssa hæc Rubrica pars Cod. Inst. quia non tantum in maternis successioneibus, verum in omnibus Cretio postea sublata: de quo agitur Cod. de iure delib.

PARATILON.

MATERNÆ, Maternique generis bona, olim ante Imperatorem Constantinum M. cæterisque Christianos Principes, filiis delata, pleno iure statim patribus acquirebantur. Et ideo Cretionis necessitas incumberebat, quia pater in his bonis extraneus esset. Verum Christianorum Imperatorum constitutionibus, Constantini M. primùm l. 1. 2. & 3. h. t. dein, Constantij l. 4. & 5. Gratiani & Valentiniani Iun. l. 6. Honorij, l. 7. Arcadij, l. 8. Valentiniani III. l. 9. & l. ult. h. t. & l. vn. infr. tit. prox. ius istud accisum atque immutatum sequentem in modum fuit: Scilicet, cum de Maternis, maternique generis bonis, quæ filiis delata sunt quæritur, vel de eo iure quæritur quod Patres superstitibus filiis in iis bonis habent, vel de eo quod Mortuis filiis. Rursum cum de superstitibus

superstitibus filiis agitur, vel de iis quæritur, qui in potestate positi sunt, vel de emancipatis.

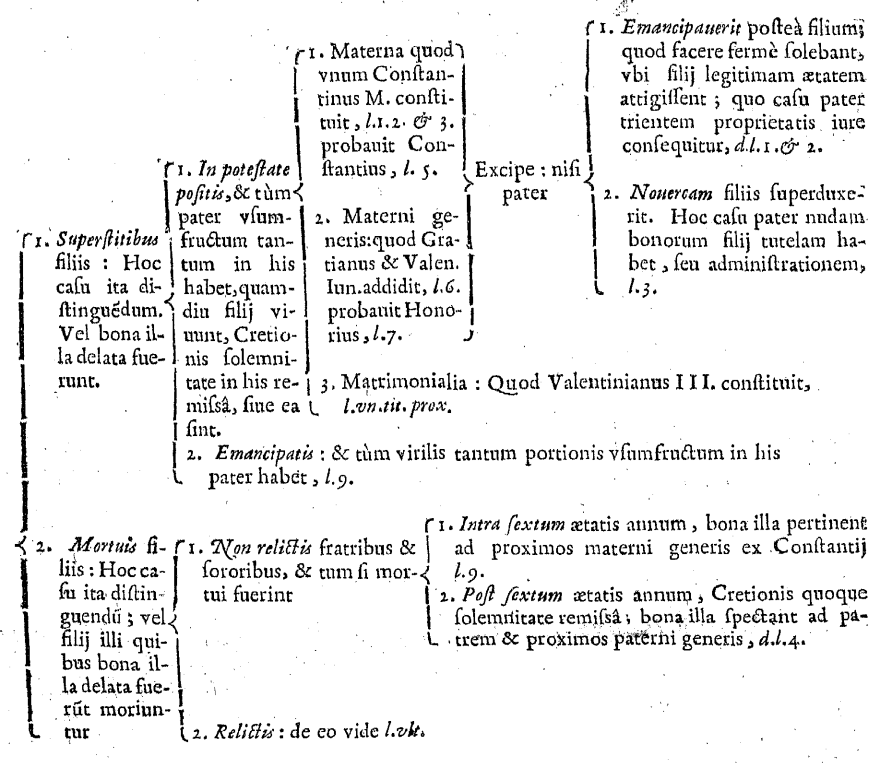
¶ *Primo*, De bonis quæ in potestate positæ liberis deferuntur, & quodnam ius in iis bonis patres habeant filiis superstitibus, hæc constituta fuerunt. 1. In Maternis nempe bonis duntaxat, ad filios in potestate positos deuolutis, patribus proprietatis ius ademit Constantinus M. atque adeò cretionis necessitatem in his remisit, l. 1. 2. & 3. Quid igitur? Patres quandiu eos in potestate retinerent, neque nouercam iis superducerent, vsusfructus ius seu dominium possessionis in iis bonis quandiu vixissent habebant ex Constantini M. constitutione, l. 1. 2. h. t. ut & l. 5. proprietate videlicet ad liberos pertinente, d. l. 1. & 2. sic quidem, ut ea bona mortuo patre præcipua haberent, & à patre alienata ab emptoribus, multa præscriptione obstante, vindicare possent, d. l. 1. si verò patres Nouercam filiis suis superduxissent, vsusfructum donec minores tantum essent, filij, neque ultra, obtinerent: l. 2. h. t. si verò patres filios post delata bona materna emancipassent, non iam vsusfructum amplius, verum trientem bonorum maternorum, pleno proprietatis iure, quasi pro præmio libertatis & emancipationis consequerentur, d. l. 1. & 2. Hæc de bonis duntaxat maternis Constantinus ita statuerat: in cæteris antiquo iure seruato: sic ut Aui materni, vteriusque materni generis bona filiis in potestate positæ delata ad patrem pleno iure adhuc pertinuerint, atque adeò cretionis in iis amplectendis solemnitas necessaria fuerit, l. 5. Verum & hoc postea immutatum fuit à Graciano & Valentiniano Iun. 2. Materni quippe etiam generis successionem (Aui inquam & Proau materni, Auiæ, Proauæque maternæ) filiis in potestate patris positæ delatam vsusfructus tantum titulo ad patres pertinere voluit, alienandi, obligandiue ea iure adempto l. 6. quod etiam confirmatum postea ab Honorio l. 7. & Arcadio l. 8. qui & ideo Cretionis necessitatem pariter ut in bonis maternis in his remisit, d. l. 8. Et hæc de bonis maternis, maternique generis ita constituta fuerunt. 3. At Valentinianus Tertius tandem, etiam ea bona quæ liberis ex Matrimonio acquirerentur, patri acquiri noluit, l. vn. infr. tit. prox. Et sic de bonis delatis filiis in potestate positæ.

¶ *Secundò*; Emancipatis verò filiis, materna maternique generis bona si deferrentur, patrem in iis virilis tantum portionis vsusfructum habere voluit Valentinianus Tertius l. 9. Eademque omnia seruari voluit, si partim in potestate positæ, partim emancipatis filiis materna maternique generis bona delata fuissent: d. l. 9. si Nepotibus, Pronepotibusue in potestate Avorum vel Proauorum positæ vel emancipatis prædita bona delata fuissent: d. l. 9. Et hæc de eo iure quod parentes superstitibus liberis in maternis, maternique generis bonis habent.

II. At si MORTVI postea, post delata inquam semel bona, fuerint liberi, olim quidem indistinctè, seu sine temporis distinctione, filiorum successio ad patrem pertinebat: Verum Constantinus hanc distinctionem induxit l. 4. Vel filij, quibus quæsitæ fuit successio materna maternique generis, intra sextum ætatis annum decedunt, & tunc successio illa ad proximos materni generis pertinet: vel post sextum annum, & tunc ad patrem iure patrio, vel ad patris genus transmittitur. d. l. 4. Eademque etiam obtinent in bonis ex paterno genere, vel amicis paternis: d. l. 4.

III. Et hæc de iure quod habent patres in bonis filiorum maternis, maternique generis. Nempe de FORMA successionis huius amplectendæ. Cretionis igitur solemnitas, si materna filios hæreditas deferretur, remissa fuit, l. 1. 2. 4. 5. 8. Mox & si alia materni videl. generis, d. l. 8. Quid igitur? si filius nondum septem annorum esset, pater bonorum possessionem implorare debebat, vel qualibet aliâ testatione actis successionem amplecti: si verò filius septennis esset, suam ipse voluntatem exponere debebat, vel Edicti beneficium petere, l. 8. h. t.

SCHEMATISMVS de bonis Maternis, Maternique generis, & ex Matrimonio quasitis. Quodnam ius in his Patres habeant, ex Christianorum Imp. constitutionib.

* Imp. CONSTANTINVS A. Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui salutem" dicit.

LACVIT, saluâ reuerentiâ & pietate sacris" nominibus debitâ, vt potestas quidem & ius fruendi res" liberorum suorum in sacris" constitutorum in maternis duntaxat facultatibus penes patres maneat: destituendorum" autem liberorum eis licentia derogetur. Cesset itaque in maternis duntaxat successionebus commentum cretionis"; & res" quæ ex matris successione" fuerint ad filios deuolutæ, ita sint in parentum potestate adque dominio, vt fruendi pontificium" habeant", alienandi eis licentia derogetur: nam maternum patrimonium; quod filiis in potestate constitutis obuenerit, cum patre mortuo sui iuris fuerit, præcipuum habere eos, & sine cuiusquam consortio placuit. ¶ Quod" si pater suum filium emancipauerit repræsentare &" maternam debeat substantiam, ita vt filius accepto munere" libertatis, reique suæ dominum effectus, ne videatur ingratus, tertiam partem custoditæ" sibi rei, muneris causa, parenti offerat: æstimatione, si res diuidi cœperint", bonorum virorum" arbitrio permittendâ; quam tertiam alienare quoque pater si hoc maluerit, habebit liberam potestatem ¶ Ante emancipationem autem parentes, penes quos maternas rerum vtendi fruendique potestas est, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere, & quod iure filiis debetur, in examine" poscere, & sumptus ex fructibus inpigrè facere, & licem inferentibus resistere, adque ita omnia agere, tamquam solidum" perfectumque dominium & personam gerant legitimam"; ita, vt si quando rem alienare voluerint, emptor, vel is cui res donatur, obseruet, ne quam" partem earum rerum quas alienari prohibitum est, sciens accipiat vel ignorans: docere enim pater debet, proprii iuris eam rem esse quam donat aut distrahit: & emptori, si velit, sponforem" aut fideiussorem licebit accipere; quia nullam poterit" præscriptionem opponere filiis, quandoque" rem suam vindicantibus. Dat.

xv.

xv. Kal. Aug. Aquileiæ", Recitata apud Vettium Rufinum" p. v". in Senatu", Non". Scipreimb. Constantino A. v. & Licinio CONS. [3.]

INTERPRETATIO. Legis istius reliqua pars in aliis legibus continetur; hoc tantum de reliquis legibus plus habet, vt patres, qui filiorum res gubernare iussi sunt, negotia eorum summo studio & integritate agere procurent, vt nihil per negligentiam eorum filiis pereat, sed fructus rerum maternas sine aliqua negligentia redigi vel vendi faciant, vt ex tempore competentis, sicut lex Nouella" dicit, portiones suas filij sine aliqua imminutione percipiant. Res filiorum patribus alienare non liceat, hoc est nec vendere, nec donare. Quod si fortasse præsumpserint, emptor vel qui donator accesserint, grandi se sollicitudine & cura custodiant, ne filiorum res à patre venditæ, aut donatæ accipiant, aut scientes, aut etiam nescientes. Sed compellant patrem, qui venditor vel donator fuerit, & filiorum res in sua retinet potestate, vt probet suum esse quod tradidit. Etiam vt suspicionem" suam possit abstergere, fideiussorem à patre venditore percipiat, qui obligatione rerum suarum damnus emptori non" faciat: quia defuncto patre licet filiis res suas à quibuscumque personis, siue venditæ, siue donatæ à patre fuerint, in suum, dominium reuocare.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Inst. eod. tit. hinc mirè interpolata est. Huius leg. meminit Valentinianus 111. l. 9. infr. & Iustinianus l. cum oportet 6. §. 3. Cod. de bonis que liberis.
** Similis inscriptio legis 12. sup. de iurisdic. legis 2. sup. de libertis: & legis ult. inf. de accusatio. (de quâ in Prolegomenis.) quæ omnes inter se coassandæ sunt.
*** Principium hu us l. gii deest in Cod. Inst. vlt. que ad, Res que ex matris.
**** Sacra nomina patrum filiis: seu sacri quodammodo filii patres: quod referri possunt que Simplicius in Epistolarum scribit: de deo dicitur...
***** De Creatione fuit sup. titulus 1. lib. 4. vbi dixi plenè: de eadem agitur l. 2. 8. infr. h. e.
***** Sine ex testamento, siue ab intestato: add. Cod. Inst.
***** Hinc incipit lex 1. Cod. eod. tit.
***** Vtendi. Cod. Inst.
***** Pontificium, pro iure, potestate, (vt infr. vocatur) facultate (quam vocem hic substituit Tribonian.) quatuor locis huius Codicis, putâ h. l. & l. 3. inf. de fide Cathol. l. ult. inf. de Episcop. iudicio: l. 2. inf. de Apostatis. De quo vide Gloss. & accuratam notam Iureti in Symmach. lib. 7. ep. 27. Vt omittam recentiora testimonias eodem sensu pontificij vox apud Gellium 1. cap. 13. Solinum c. 26. Arnobium lib. 2. Symmachum lib. 3. ep. 17. lib. 7. ep. 27.
***** In diem vita, add. Cod. Inst. Mox cætera rescata ad ea, parentes penes quos.
***** Hoc huius leg. caput allegat Valentinianus l. 9. infr. & Iustinianus, qui id abrogat l. cum oportet, 6. §. 3. Cod. de bonis que liberis: & §. 3. Inst. per quas personas.
***** Id est, etiam: vel reponendum, et.
***** Emancipatio, munus libertatis.
***** Administratæ, seruatæ, inf. mox tuendæ.
***** Nil hic mutandum, id est, vbi ad diuisionem ventû fuerat: neque audiendi sunt, qui hic mallet, neguerint, vel hesitauerint, quasi de re agatur hic quæ diuidi commodè non potest. Sic infr. l. 2. faciendæ diuisionis arbitrium.
***** Ita quoque l. prox.
***** Id est, in iudicio, vt dicitur Basil. vide Gloss. Add. autem Cod. Inst. per se, vel per procuratores.
***** Est enim aliud dominium possessionis, de quo ad l. prox.
***** Eis adquisitum fuisse, add. Cod. Inst. Fortè hic reponendum: dominum.
***** unquam, Cod. Inst.
***** Vide tit. Cod. de his qui legitimam personam.
***** Vide & l. vn. sup. de fideiuss. dor. vbi dixi: omissa autem hic Cod. Inst. ista, sponforem, aut.
***** Emptor.
***** Quandocumque, Cod. Inst.
***** Aquileia Constantinus M. constitutus hoc tempore.
***** Vettius Rufinus P. V. fuit die xii. Kal. Septemb. Constantino A. iv. & Licinio iv. cons. vt testatur vetus Auctor Notitiæ Praefectorum Vrbis. Eidem inscribitur Anno prox. 316. Sabino & Rufino cons. lex 1. sup. de longi temp. prescript. qui dicitur PP. x. lib. .... Romæ. Sanè in Codice quoque Inst. in hac subscriptione add. Sabino & Rufino c o s s. ibi, Dat. xv. Kal. Aquileia Sabino & Rufino c o s s. Quare putem omnino cons. huic legi subscriptos incepisse ex occasione sequentis constitutionis.
***** PP. in nonnullis, malè.
***** Recitata in Senatu lex, que ad Senatum data h. l. & l. 14. sup. de Senatorib. & globali coll. seu Lecta, l. 8. 9. sup. de metatis.
***** Prae.
***** Nonis ergo Senatus coactus: cum ex Augusti instituto tantum Kalendis & Idibus cogeretur.
***** Suspicione abstergere.
***** Reficiat, refarciat.

II. *Idem A. Julio Seuero."

M ad patrem aliquid ex maternâ successione, interpositâ cretione, peruenit, & ad liberos maternarum rerum successiones defluerint, ita eas haberi placet in parentum potestate, ut dominium tantum possessionis vsurpent, alienandi vero licentiam facultatēque non habeant, ut cum ætates legitimæ liberorum ad emancipationem parentes inuitauerint, & patresfamilias videre liberos suos voluerint, tertiam partem maternorum bonorum eis filiis tanquam muneris causa offerant: quam si suscipiendam patres putauerint, faciendæ diuisionis arbitrium permitti oportebit iustitiæ bonorum virorum: per quos facta diuisione tertiam partem oblatam parentes ita accipient, ut alienandi quoque eius patres habeant facultatem, si modo vllus poterit inueniri, cui placeat hanc amplecti licentiam: cum omnimodò filios conducatur aduiri, ut pio sedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem. Dat. VII. Id. Sept. Mediol. Accept. Non. Octob. Constantino A. V. & Licinio Cæs. CONS.

INTERPRETATIO. Materna bona filiorum defuncta uxore ita pater possideat, ut vsum fructum de his habeat: sed quantum aut quandiu habeat, lex Nouella constituit: Distrahendi tamen aut donandi ex his nullam pater habeat potestatem. Sanè si filium mortua matre emancipauerit, de bonis maternis, id est, de emancipati filij portione, ipse filius muneris causa de maternis bonis tertiam offerat portionem: qua tamen in ipsius proprietate mansura est ita, ut eam pater bonis viris diuidentibus consequatur. Si tamen tantum patris nomen ad hoc adduci poterit, ut rem filiorum impia cupiditate suscipiat, aut aliis derelinquat: studere tamen filios decet, ut id quod parentibus causa emancipationis obtulerint, seruitio & pietate recipiant.

NOTÆ.

- * Absit hæc Lex à Cod. Inst.
- * Hic Severus Vicarius est: cui his ipsis cōs. inscribitur lex 9. inf. de appellat.
- * Id est, sepositâ, semotâ.
- * De Cretione ad l. super.
- * Id est peruenierint, deuoluitæ fuerint.
- * Dominium possessionis, pro vsum fructu: Possessio vsum fructus: l. 3. n. si vsum fructu petatur: Proprietatis redituum, leg. 2. vbi dicitur, circa f. Cod. de SS. Ecclesiis. Ita dominium possessionis, l. 1. Cod. Gregor. si sub alterius nomine, l. 7.
- * Aliud scilicet est dominium possessionis; aliud dominium proprietatis: (quod & solidum & perfectum dominium dicitur, l. super. l. 4. Cod. de probat. & l. 17. n. de quibus modis vsum fr. amitt. dicitur & Dominium vsum fructus l. 1. §. 8. quod vi aut clam. Ita Prætor dominium tribuere dicitur, id est, possessionem, l. 1. n. de bonor. poss. Prætor enim dominum facere non potuit, sed bonorum possessorem tantum. Verum de hoc plura v. apud Doct. Galuanum de vsum fructu, diss. 27.
- * Legitima ætas, maior 25. annis: dixi ad l. sup. de donat.
- * Muneris causâ, l. 1. sup.
- * Arbitrio bonorum virorum, d. l. 1. sup. Quamquam hoc Anianisimum sapiat.
- * 2e. Partis quomodo MS. habuit vbi Syllaba, iii. aperte superest.
- * Pater.
- * Recipere: quomodo Anianus habet.
- * Al. VIII. al. II.
- * Ut sup. in interpret. l. 1.

III. *Idem A. ad Seuero Com Hispaniarum.

N S I N V A T V M est, quosdam patres principalis coniugij copulatione destitutos in perniciem filiorum ultra misericordiam sanguinis properare, & receptis deinceps aliis matrimoniis maiorem sibi in rebus filiorum vindicare personam: qui quoniam in his vsufructuarij remansisse videntur, vsurpare ea ac peruertere confidunt, ut per hoc his qui in orbitate remanserunt, nulla nec possidendi nec litigandi tribuatur occasio. Ideoque placet, ne quis pater receptis deinceps matrimoniis, earum rerum quæ prioris coniugis fuerunt, sibi ius defendendum existimet, nisi tutelæ vice, donec minores probata ætate esse videantur: His autem moderatio nostra cuncta iubet seruari adque restitui. PP. III. Kal. April. Const. Optato & Paulino CONS. [334.]

NOTÆ.

- * Absit hæc Lex à Cod. Inst.
- * Eidem inscribitur superiore Anno 333. lex 2. inf. de fide testium, & lex 5. sup. de donat: (quæ inter se coniungendæ sunt.)
- * De Comitibus Hispaniarum dixi ad l. 14. inf. de accusat.

Id est,

- * Id est relatum, vide Glossar.
- * Id est primum: Principale pro primo: nam & ita inf. prioris coniugis.
- * Misericordia sanguinis.
- * Receptis, hic & inf. id est, repetitis. Recipere, pro reincipere, & repetere.
- * Persona pro potestate, auctoritate, pontificio, iure personali, portione.
- * Id est remanserunt, ut inf. esse videantur, id est sint.
- * Id est, filiis matre orbis.
- * Id est repetitis, ut sup.
- * Id est, iudicio repetendi.
- * Veteris iuris vestigium hic contineri nonnullis videtur, quo masculorum pubertas inhonestâ corporis adfectione seu corporis habitudine probabatur. Quod non puto. Ætatem quippe probati vult, non pubertatem. Probata ætas, pro legitima.
- * Id est, licet.
- * Vel reponendum hic Corduba, (quæ sedes Comitum Hispaniarum,) vel sup. reponendum loco PP. (id est, proposita,) Dat.

COMMENTARIUS.

CONSTANTINI M. tres hæc sunt constitutiones de Maternis bonis filio in potestate posito delatis: Quodnam videl. ius pater in iis habeat filio superstitite. Quâ parte veteris iuris duriciem Constantinus primus emolluit. Nempe iure veteri ante Constantinum M. sicut alia bona aduentitia (Castrensibus exceptis) filio in potestate posito delata, ita & materna patri pleno iure adquirebantur, sic ut ea pater alienare posset. Quod etiam Thaleleus ad hanc l. lib 45. βασιλευς, l. 4. & Accursius optimè notarunt. Quorum sententia evidentiùs probatur, l. qui in aliena G. in pr. vers. sed est. de acquir. hered. l. 1. §. qui operas, & ad SC. Tertullianum: l. 3. §. verbum, n. de donat. inter vir. & vxor. l. 1. Cod. de liberis exhib.

Quibus necquicquam obstat lex pen. n. ad Tertull. Quia verum est; olim quoque successionem matris filio delatam, sed commodum eius patri adquirebatur, de quo ead. l. nihil dicitur: Imò probatur evidentiùs hæc l. 1. & l. 2. quæ omnino abrogatorias veteris iuris formulas aperte continent, nouique iuris indices sunt. Vnde & Cretione (de qua dixi ad tit. de Cretione: sup.) hæc in re olim opus erat: Quandoquidem in his bonis extraneus esset pater, & filij persona subductâ, patris tantum eni successione emolumentum quærebatur, persona inspiciebatur. Ceterum in extraneis hæreditibus tantum Cretio requirebatur teste Vlpiano tit. 22. §. 22. Atenim Constantinus M. ut proprietatis ius patri abrogauit, ita cretione necessitatem reuocauit.

¶ Et quidem cum præfatione honoris; saluâ, inquit, reuerentiâ & pietate sacris nominibus debuit. Nempe, ne quis alioquin putaret se patriæ potestati (cuius hic olim inter alios neque postremus effectus fuit, ut omnia per filium patri adquirerentur) vel saltem pietati, ideo detractum quid velle & reuerentiæ, quæ tam sacro nomini debeatur: & ne contumaciam filiorum in patres erexisse putaretur. Cui etiam occurrit alterâ cautione quæ continetur sine l. 2. Cum omnimodò, inquit, filios conducatur aduiri, ut pio sedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem: de quo postea. Nempe Constantinus M. quemadmodum ab vna parte veteris patriæ potestatis duriciem ratione bonorum emolliendam putauit, ita parte altera filios in officio continere annisus est. Quod Christianæ disciplinæ temperamentum hic secutus est Constantinus: qui & cæteroquin perfractam veteris patriæ potestatis duriciem infregit. Et hac quidem parte profligata eâ iniquitatis specie, quâ fiebat, ut liberi à parentibus spoliarentur, vel nequitia (ut habebat vetus Interdictionis formula) seu... vel etiâ iniustitia, dum ea in alios vltro conferrent quæ natura liberis eorū destinasset & addidisset. Quam rationem suo instituto hæc in re reddit eleganter l. cum...

Cod. de bonis que liberis: §. 1. 2. Inst. per quas personæ nobis acquir. Quare huic rei sibiulam imponi æquum ei visum.

¶ Ergo à Maternis bonis initium duxit Constantinus M. neque enim vltà eius censura. hæc parte sese extulit, verum ut ipsemet bis profiteretur l. 1. in maternis dvntaxat bonis, seu facultatibus nonum & æquabile ius induxit, quo & parentibus simul & liberis consultum esse posset. Secuti enim postea Principes hanc æquitatis speciem ad alias quoque traduxerunt, ut cæteroquin ius paulatim crescere solet: de quo postea. ¶ Constantini igitur temperamentum istud est, ut dominium bonorum maternorum penes filios quamlibet in patris potestate positos manere velit, soloque ut loquitur l. 2. dominio possessionis, de quo in Notis iam dixi: id est, vsufructu vniuersali eorum, penes patres quamdiu superstites sunt, relicto. Et sic Cretione necessitate hic sublatâ, ut antea dixi. Sub his tamen adhuc quatuor conditionibus & limitationibus.

¶ Primò, ut pater omnem tuendæ rei diligentiam adhibere debeat: ut quod filiis debetur ratione bonorum illorum in iure poscat, ut sumptus ex fructibus impigre faciat, ut item inferentibus seu ex iis bonis quid petentibus resistat, denique ut ita omnia agat tanquam solidum perfectumque dominium & personam domini gereret legitimam. Ex quo animaduertere licet, quodnam genus vsufructus hoc fuerit, nempe plenissimæ potestatis, plenissimæ administrationis & dominio proximæ: & quidem cum onere actionum & expensarum eorum bonorum ratione. Quod in vsufructu vniuersali obseruandum est: nempe ut commodam omnia vsufructuario incumbere actionum mouendarum, excipiendarum, sumptuum in id faciendorum ex fructibus impigre.

Hæc prima conditio & lex est, quam huic vsufructui posuit Constantinus M. cum aliàs fructuarij non teneantur impensas facere in proprietatem, nisi ad rescindendum, l. hætenus, & de vsufructu. in litem autem si de ipso vsufructu ei lis moueatur, non etiam si de proprietate. Sed non exigit cautionem à Patre Constantinus M. quod Thaleleus rursùm rectè hic notauit, cum aliàs cautio ab vsufructuario exigatur, se boni viri arbitratu vsufructu fruaturum & suo tempore restituaturum. Idque aperte Iustinianus cauit l. cum oportet, & l. non solum, C. de bonis que liberis. Eoque etiam aptari posset huius leg. Præfatio, salua reuerentiâ, &c. Quæ & ipsa aptari possit ei quæstioni, vtrum pater Imuentarium facere teneatur? Item vtrum malè administrans reuocari possit?

¶ Secunda conditio est; in tantum hæc bona extra dominium patris esse, vt ea alienare non possit quocunque titulo, & emptori vel donatario sine scienti sue ignoranti euincere sine necessitate putari

puta venditionis, siue voluntario puta donationis. Quod & ipsum statutum de materni generis bonis l. 6. 7. inf. h. t. eo addito, quod nec obligari possint, de quo ad d. l. 7. Quare alienata filium vindicare posse non obstante quacumque temporis prescriptione (Quamquam 30. annorum prescriptionem postea hæc parte excepit Iustinianus Nouell. 22. De qua vide sup. .... de bonis matr. c. 30.) Quare pro cantela suggerit emptori & donatario Constantinus, vt si securus esse velit, sponsorem aut fideiusso- rem à Patre accipiat, vt ita iudicis seruari possit.

Ex his duabus conditionibus collatis inter se, li- quet hoc casu fallere regulam, quã dicitur, *absur- dum esse, vt cui alienatio interdicitur, ei permittatur actiones exercere, l. ait Prator, §. quid sit autem, c. de iure delib.* Sed vitium huic Regulæ iure facit plena & quidem patris administratio, dominio proxima.

¶ Tertia conditio est, vt si pater filium postea emancipet, vsusfructus hic amittatur, Vt pote qui iure patrie potestatis tantum debebatur: Et sic maternam substantiam representet, id est, in præ- senti tradat filijs. Sed tamen hoc casu Constanti- nus M. pro Emancipationis præmio, gratitudinis ergo, & muneris cuiusdam specie, tricentem seu tertiam bonorum matris partem patri tribuit, l. 1. c. 2. h. r. Quam Constantini M. constitutionem memorat Valentinianus In. l. 9. inf. h. r. & Iusti- nianus l. cum oportet 6. §. 3. Cod. de bonis qua lib. c. §. 3. *Inf. per quas personas nobis acquiruntur.* Qui eam abro- gat, interpolatã hãc l. vt rectè indicauit Contius r. *var. lect. 9.* tributa inimicem dimidiã vsusfructus bo- norum: & sic vsusfructum hunc pro parte eman- cipatione finiri voluit, pro parte verò retineri: cum antiquo iure totum peculium aduentitium penes pa- trem remaneret, nisi in emancipatione pater ei do- nasset, l. i. quando de peculio actio annalis: l. dona- tionis, §. pater, c. de donationib.

¶ Caterum pleno dominij iure hanc tertiam Constantinus M. ad patrem pertinere iubet, sic vt eam alienare quoque possit. Additã elegantĩ rati- one: *Quod omnimodo filios conducat aditus, vt pro se- dulitatis affectu mereantur acipere eam quam patribus dederint portionem.* Nempe solutã potestate fermè tenent, vt etiam pietas frigescat. Quare vt in of- ficio continentur emancipati, publicè omninò con- ducit & bonum est, vt à patribus quid illi sperare possint, idque pro sedulitatis affectu emereri, (id est sedulitatis officij: quo ipso sensu Tertullianus l. ad Nationes c. 5. *nonam sedulitatem* dixit, sedulum vxor- is officium vt omittam, alia de sedulitatis voce) Nempe humani ingenij vitio sedulitas fermè flac- cescit, sublatã spe præmij, quæ contra excitatur, si quid ab altero expectes. Quod vt aliàs tum ad

filiorum sedulitatem & pium affectum excitandum apprimè facit. Idque est quod Ambrosius dicebat ep. 29. *Vsu humano hereditatis pecuniaria gratiam fa- cere, vt venerabiliora sint iura pietatis, quia hoc quoque plus deseruit parentibus, ne laesa pietas patris vlciscatur se exheredatione, vel abdicatione contumacis pigno- ris.*

Hoc interim loco notandum est, quod l. 2. dicitur, nempe cum ad ætatem legitimam, id est, ma- iores..... peruenissent liberi; filios fermè à pa- rentibus emancipari solitos, seu vt ait *atates legiti- mas liberorum parentes ad emancipationem inuississe*: Sic & Aristotelis r. *magnorum moralium*, 34. scribens filium patris quandam esse portionem, subiicit: *πάλω δ' ελω λάλω πω & αὐτοῦ πῶς κῆ χρωεὶδῆ αὐ' αὐτῶ.* (quamquam & minores quoque interdum & infantes emancipatos ostendit *lex 2. sup. de do- nationib.* vbi & de legitimã ætate dixi) Nempe quia administrandis iam rebus suis sufficerent. Atque hoc sensu, l. 1. dicitur, *filium rei sua dominus esse, lru.*

¶ Quarta lex siue conditio vsusfructus in bonis maternis patri concessi, quam Constantinus M. appo- nit, hæc est, quæ continetur l. 3. quod si pater Nouer- cam filijs istis superducat, seu ad secundum matri- monium festinet, vsusfructu isto penitus excidat, bo- nãque ea tantum tutoris vice administret, vsque quo puberes facti fuerint, quo tempore filijs.... ser- uentur & restituantur. Notissimã ratione, quod mutato concubitu parentes à sobole deprauentur. Quam rationem hic satis aperit indicat Constanti- nus M. *In perniciem*, inquit, *filiorum ultra misericor- diam sanguinis properare, & receptis [id est, repetitis] matrimonij maiorem sibi in rebus filiorum vindicare personam.* Hæc indicti secundis nuptijs odij causa Constantino M. fuit in hæc specie: fuit & filio eius Constantio in specie l. 1. *sup. de renouand. donat.* quæ ob eandem causam matri secundò nubenti re- uocandæ donationi ob ingratitudeinem à filio dene- gat. Fuit & Valentiniano Tertio in *sp. l. ult. inf. h. r.* Et si alioquin non tam facile patri secundas nuptias contrahendi penæ positæ fuerint, de quo ad l. 2. *sup. de secundis nuptijs.* Et verò caput hoc abrogatum à Leone & Iustiniano l. 1. 3. *Cod. de legiti- m. hered. l. ult. Cod. communia de successioib. l. ult. Cod. de maternis bonis: Nouell. 22. c. 43.* qui voluit vsusfructum patri porro consistere, etsi ad secunda vota migrauerit, nouercamque filijs superduxerit. Sanè moribus quibusdam hodie in Gallia veluti Bi- turicensi, r. r. *avr. 30.* vbi Guardie seu Baillie locus est, pater administrationem bonorum suorum ha- bens, si ad secundas nuptias migret, vsusfructu tum bonorum ad liberos pertinentium priuatur: Eadem prorsus ratione quã *hæc lex.* nititur.

III. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Dionysium.

CRETIONIS" obseruantia præcipimus remoueri, per quam filij patrie potesta- ti subiecti res ex maternã hereditate, vel ex diuersis" successioibus, ad se deuolutas, antehac his in quorum potestate fuerant acquirebant: Vt intra sextum annum facultates ad se pertinentes * * * si quidem superstites * * * intra præfinitum tempus * * * ex materna hereditate vel genere * * * ad ipsos deuol- uta sunt, ad proximos * * * pertineant: Quoniam priorem nostram" iussionem, quæ sine temporis distinctione filiorum successiones ad patres iusserat pertinere, æquitatis ratio cor- rigi persuasit. ¶ Si quis verò ex paterno genere, vel amicis paternis, quacumque rati- one reliquerit, id simili iustitiæ moderamine ad patrem, aut ad patris genus pertineat; vt ex vtraque familiã manantes facultates singulis quibuscunque cessisse potius, quàm

adepta esse videantur. ¶ Post emensum verò sextum ætatis suæ annum, adæque sine eiusdem cretionis necessitate, delatas sibi qualicumque successiois genere facultates, ad eos, in quorum potestate sunt, iure patrio transmittant. Pr. Prid. Id Mart. Heliopoli, Constantio A. 11. & Constante CONS. [339.]

NOTÆ.

- * Absit hæc lex à Cod. Iust. Iungenda autem ei lex 8. Cod. Iust. qui admitti ad bonorum posses.
- " De hoc Dionysio, mox.
- " Vid. l. 1. 2. sup.
- " Et deuolutas.
- " 1. Nouemdecim, vel Viginti literæ hic desiderantur: Sic tamen vt ante, siquidem, interuocam adhuc, tinere. Quare hanc lacunam ita suppleo, ad patres nouerint pertinere.
- " 2. Et hic totidem literarum lacuna est: quam sic expleo, ultra enim annum fuerint, si verò.
- " 3. Et hic totidem literæ desiderantur, quas ita repleo, decesserint illa que.
- " 4. Et hic par fermè lacuna: quam ita expleo vel genere diuerso successiois.
- " 5. Eorundem.
- " Hæc vox nostram omiſsa in prioribus editionibus quæ tamen in MS extra

v. * Idem A. ad Leontium "Comitem Orientis.

Vt se patris" negat heredem, defuncti auj" suscipere facultates non potest maximè emancipatus, nisi per bonorũ possessionem" ad huiusmodi benefi- cium" peruenerit. Et, quod maternus auus relinquit, patri acquiritur: Et si legatum fideicommissumve esset solutum", bonorum patris effectum est: Quòd si fideicommissi dies legatiue iam cesserat", ad heredes patris perti- to deuoluta est. ¶ Si verò filius familias ab auo suo materno heres ostenditur institutus, patre cernere" iubente, filioque cernente, personã filij mediã" hereditas peruenit ad patrem; Quòd si" quidem placuisse * * * * * gi temporis, in heredi * * * * * inefficax esse, adque patrib. * * * * * la sollempnitas, cre- tionis adque * * * * * excepta causã maternorum" * * * * * be- re certissimum est, in quibus vis ac vocabulum cretionis" expulsus est. ¶ Nec verò dubitari potest, si prius quam legati vel fideicommissi cederet dies, aut iussu patris di- ceret" cretionem, propriæ potestatis effectus est, arbitrio suo eundem hæc potuisse conquirere. Dat. vi 11. Id. April. Limenio & Catullino CONS. [349.]

NOTÆ.

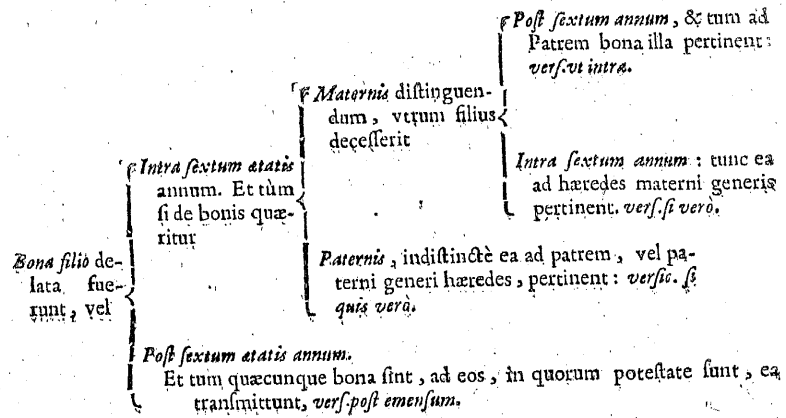
- * Ex huius legis priore sententia deformata est lex 3. Cod. Iust. unde liberi. Ex postrema, lex 15. Cod. de iure de- liberandi. Est autem hæc lex proculdubio emissa ad consultationem quod eius verba abrupta ostendunt, & ad factum se referentia.
- "....
- " Post auum intestatum defuncti: hæc add. Tribonianus.
- " Materni, vt tota lex ostendit.
- " Contra tabulas.
- " Separationis.
- " Vel etiam purè relictum, nondum tamen solutum.
- " Contra si non cesserat: vide finem legis.
- " De Cretionis, vide l. 1. 2. 4. sup.
- " Et sic actu eius legitimo, & cretionè per eum peractã, denique ministerio eius.
- ".....
- " Hinc incipit noui folij lacinia in MS.
- " Viginti tres vel quatuor literæ arrosæ, sic tamen vt post vocem placuisse literæ P. vestigium extet, itaque repleo, pto.
- " Vt utique nouimus more longi temporis.
- " Viginti & duæ fermè literæ arrosæ, ideoque repleo, in hereditate solum patris imperium.
- " Quatuordecim fermè literæ arrosæ, ideoque repleo, non acquirit nisi illo.
- " Sedecim fermè literæ arrosæ, quare repleo, adque 6. q. seruata fuerit.
- " Quatuordecim vel quindecim fermè literæ arrosæ, itaque repono, in his. n. usum eos habere.
- " De bonis maternis, vsusfructus titulo patri quæri, vide l. 1. 2. 3. sup.
- " Vide l. 1. 2. 3. 4. sup.
- " Dicere cretionem, est sollempnia cretionis verba dicere, quæ vide apud Vlpianum fragm. tit. 22.

COMMENTARIVS.

CONSTANTI Imp. duæ hæc leges sunt: in quarum lacunis supplendis, tum sensu earum educendo, Delio naratore opus esset, atque Oedi- po: nos lacunas quantum potuimus, suppleuimus. De sensu nunc videndum, quem non aliter eruere licet, nisi scopo vtriusque proposito. Prior lex 4. est de successione, seu bonis filiorum defunctorum; eo scopo, seu fine, vt Patris, & pa- ternorum propinquorum hæredum in successiois filij concurrentium, iura discingat: id est, Quid- nam iuris pater in bonis filij eo decedente habeat, quid heredes eius: in bonis, inquam, filij, sine ea ex maternã hereditate, maternoque genere pro- manent, siue ex paterno genere, aut amicis pater- nis. Hi duo scilicet fontes sunt, hæc duo fermè aduentitiorum bonorum genera, quibus filij in po- testate

testate positi locupletantur: Ergo cum antea sine temporis distinctione filiorum successiones ad patres pertinerent; Constantius l. 4. ita distinguit; vel, inquit, ea bona delata fuerunt filio intra sextum ætatis annum, vel post: si inter sextum ætatis annum delata fuerint, vel de bonis paternis quaeritur, vel maternis: si de maternis tum distinguen- dum, an post sextum ætatis annum decesserint, &

tunc ad Patres ea pertinent: an intra, & tunc ad hæredes materni generis. Si de bonis paternis, quan- docunque filius decesserit, bona illa ad patrem, vel patris genus pertinent. Si verò bona filio delata fuerint post sextum annum, quæcumque tandem bona sint quandocunque is decedat, bona ea ad patrem iure patris transmittuntur.

Et commendat hanc temporis distinctionem Con- stantius ab Æquitate. *Æquitas*, inquit, ratio *corrigi persuasit*. In paternis equidem bonis, vel paterni generis, eam distinctionem non induxit, siue ea filio delata fuissent intra sextum ætatis an- num, siue post sextum: item utrum delatis illis, in- tra sextum decesserint, vel post sextum. At in Ma- ternis, maternique generis bonis, eam duplicem differentiam induxit: Nempe ut post sextum ætatis annum delata patri cederent; intra sextum delata, filio intra eundem sextum decedente, ad materni generis hæredes transmitterentur: si post, ad pa- trem. Cur verò hæc tam diuersè, & quænam ra- tio harum differentiarum; delatorum inquam bo- norum maternorum intra sextum ætatis annum, & post; item decedentis filij intra sextum, vel post sextum annum? Quænam, inquam, ratio ætatis istius sex annorum? Certè septimum quemque an- num ætatis signum imprimere dixit Seneca 7. de be- nef. c. 1. Et post septimum quemque annum aliquid noui naturam ostendere creditum, teste Censorino de die Natali, c. 14. vide & Artemidorum, 2. *one- pop. c. 75*. Itaque & Stoici septimo anno seu pri- ma hebdomada infantiam terminabant, quæ ætate videlicet homini dentes cadebant, & quæ plenè absoluebatur integritas loquendi, teste Varrone 5. de lingua: Macrob. 1. in Somn. Scipionis. Isidoro 11. *origin. cap. 2.* & sic Iuriconsulti infantium septima- nam terminabant, l. 2. §. 2. *de admin. tutor.* Imò & l. 8. *infr. h. t.* quæ in hanc rem & expressissima est. Quare visum mihi aliquando hic loco, sextum, re- ponendum, septimum, id est, septimum: Nam & ad eum annum vsque pater ipse bonor. possessionem petere debebat, d. l. 8. *infr.* Et huic sententiæ infra- gari videatur, quod Constantius *initio huius legis* de Cretionis obseruantia remissa ait. Vel sanè, quia ita visum Constantio Impp. infantem à sexto anno iam fieri posse. Ergo quæcumque ratio sit, nondum firmis nixa radicibus in filij persona, ante eum æta- tis annum bona delata videntur vsque adeo ma- ternorum naturam semper sapere: neque propter Quinquennalem tantum, aut lexennalem fortè fi- lij educationem, bona tam cito ex vnâ familia in aliam ea migrare voluit. Sic familiarum tuenda-

rum & conseruandarum in his bonorum rationem haberi voluit Constantius l. 4. *sup. ut ex vtraque*, in- quit, *familia manente facultates singulis quibuscunque cessisse potius quam adeptæ esse videantur*. Quod exem- plum notandum hic *Regula* in foro notissimæ: *Pa- ternis paternis, Maternis maternis*: Cui & iure civili locus est in fratrum successione, l. 13. §. 1. *Cod. de legit. hæredib. & Nouell. 84. c. 1.* Sanè huc referri potest Quæstio illa, inter Bar- toolum & Baldum agitata, nam iure Civili parentes diuersæ lineæ ita succederent, ut quique bona illa quæ à lineâ suâ peruenirent consequantur, an verò sine distinctione bonorum æqualiter succedant? Ut ut sit hæc lex ex intimâ Iurispudentia pe- tita videtur, quam proculdubio hausit Constantius à Berytensib. IC. quod suadent etiam *huius l.* Inscri- ptio, & subscriptio, quæ vtrique ad Phœniciam, vbi Berytus, pertinent. Nempe Proposita hæc lex *Heliopoli*, & data ad *Dionysium*: qui Dionysius idem ille videtur, qui sub Constantino M. Comes in Sy- ria Phœnice fuit, cui etiam inscribitur *lex 4. infr. de famosis libellis*: eademque dicitur *PP. Tyro*. Qui- que in Synodo Tyria præsedidit: de quo vide Aucto- rem *vita Constant. lib. 4. c. 42.* Socratem *lib. 1. c. 8.* Theodoretum *lib. 1. c. 29.* Athanasium *Apul. 2. p. 618. 619.* Sanè & hæc *lex* in Syria Phœnice data *Heliopoli*, vbi Constantius tunc erat, Imò & hoc ipso mense Martio data ad Provinciales Phœnices, l. 1. *sup. de incestu nuptiù.* Quin & superiore mense in eadem Phœnice data *Laodicæ*, *lex 9. Cod. qui ad- mitti ad bon. possess.* Denique hoc tempore in Phœ- nicia positus Constantinus multa de iure sanciuit, ac nominatim multas inanes verborum & rerum so- lemmitates abrogatum iuit; ut docet præter hanc legem, *lex 15. Cod. de testamentis: lex 21. Cod. de legatis: d. lex 8. & 9. Cod. qui admitti ad bon. poss.* Neque dubito quin hæc omnia Berytensium Iuris consultorum suggestionem, qui tunc in fama erant, de quo dixi nuper ad *veterem Orbis descriptionem*, ac nominatim Anatólij Berytensis IC. de quo Enna- pius in *Proeresio*, p. 150. Et hæc de lege *Quarta*. Quinta lex est de *Materni generis bonis* per filium patris quaeritis, quodnam ius in illis habeat filius pa- tris mortuo, si patri hæres non existat. Finge enim filium

filium patri hæredem non existere, sed alios hære- des esse: An Materni generis bona ille filius sibi vindicare poterit, peterique ut à paternis bonis separantur? definit *hæc l.* Constantinus regulariter ad hæredes patris ea pertinere, non verò vindicari à filio tanquam propria posse: Filium, inquam, nullum ius in Ani materni facultatibus, per se patri quaeritis habere, si se patris hæredem neget, si hæ- reditatem patris amplecti nolit, vel si patri hæres non sit. Nempe cum id quod maternus Aulus re- linquit, patri acquiratur, sanè confusio paterno- norum fit: nequè hæreditas scindi, seu pro parte hæreditas acquiri, pro parte repudiari à filio etiam hoc casu potest: quæ vulgata Iuris Regula est. Cum tamen, quæ dubitandi ratio pro filio faciebat, videretur filio concedenda hoc casu separa- tio bonorum, ut per quem ea bona patri quaerita fuissent, & sine cuiusquam iniuriâ ad suum Aucto- rem redire oportere viderentur.

Sed notandum hæc tempestate eò progressam ve- teris paternique iuris censuram, ut huiusmodi ma- terni generis bona per filium pleno perfectoque domini iure quaerentur, neque proprietatis eorum villo casu filio conseruaretur. Ergo filio vel repu- dianti patris hæreditatem, vel hæredi non existenti ea bona vindicare non licuit: Ac maximè emanci- pato. Ita enim retinenda est lectio, quomodo etiam retinet *Cod. Iustin. non ut Vir doctus* faciebat trans- positus verbis, *maximè nisi emancipatus per*, &c. Et hæc quidem regulariter.

¶ *Exceptionem* tamen addit Constantius hoc casu, nisi filius per bonorum possessionem ad hu- iusmodi beneficium peruenerit: id est, ut accipio, nisi temerè & perperam à patre ex hæredatur filius vel fraudulenter emancipatus; bonorum possessio- nem contra tabulas exerceat. Cuius beneficium seu exitus erit, ut Ani saltem materni facultates nanciscatur. Et ita quidem *Prima huius leg. senten- tia* nullo negotio accipienda est: quam & Triboni- anus *leg. 3. Cod. Unde liberi*: (quam hinc interpola- nis) contaminauit, neque Interpretem adhuc commo dum naçta est, nè Cuiacium quidem 4. *Obscr- uat. 6. & Recit. in eam leg.* qui videre non poterunt ex toto *huius l.* contextu, hæc agi de *Ani materni bonis*.

Ergo Ani materni bona semel cum patris bonis confusa, commixta, incorporata, ab iis separari non possunt; atque ideò cum bonorum patris effecta semel fuerint, ad hæredes patris eor- um petitio deuoluta est. Cæterum confusa reuera & commixta seu incorporata ea esse oportet

patris bonis: Finge enim legatum aut fideicommissum purum ab Auo materno filio relictum fuisse: vel finge in diem relictum, eiusque diem cessisse pa- tre superstiti: Sanè mortuo patre filius Ani mater- ni bona sibi relictæ, verum per se patri quaerita: tanquam propria vindicare non poterit. ¶ Quæ vindicare potest duobus adhuc casibus quos excipit *hæc l.* Constantius.

Primus casus est, si hæreditatem Ani materni fi- lius nondum creuerit, etsi pater eam filium cernerè iusserit: scilicet ut patri hoc casu bona materni ge- neris per filium acquirantur, bonisque eius com- misceantur, non satis est ei delata fuisse, imò nec satis est patrem, cum id sciret, filio iussisse, ut eam hæreditatem cerneret (sanè enim non potuit olim filius f. hæreditatem adire, vel repudiare, nisi præ- cedente iussu patris, l. *quis in aliena*, l. *à Titio*, §. *ult. m. de acquir. hæc.*) sed ut hæc bona patri acquire- rentur, vtrumque concurrere oportuit, & patris iussu, & filij executionem. Finge enim bonis Ani materni, nepoti quaeritis, patrem iussisse ut filius hæreditatem illam cerneret, & antequam id face- ret patrem mortuum fuisse, vel filium ab eo emanci- patum, denique filium propriæ potestatis effec- tum antequam diceret Cretionem (id est, antea quam cerneret hæreditatem, seu verba solemnia Cretionis perageret; de quibus nota iam sunt om- nia) antequam solemnitate Cretionis obseruaret: Sanè bona illa ad filium pertinent, eaque proprio arbitrio conquirere potest. Non ante scilicet in corpus & censum patrimonij versa videntur, quàm actus ille legitimus perfectus fuerit: & solum patris imperium inefficax est, ad acquisitionem horum bonorum: quia etsi reuera patri deferatur hæc hæ- reditas, fructamen persona filij mediâ hæreditas per- uenit ad patrem, ut hic dicitur: Cretionis præindè actus hic legitimus peragi debet. Denique tempus non delatæ hæreditatis, verum editæ *hic* spectatur. Et hæc est huius prioris exceptionis sententia, quæ etiam Tribonianus hinc transtulit in l. 15. *Cod. de inre deliberrandi*.

Alterâ Exceptio est, si ante diem legati vel fidei- commissi cedentem, filius propriæ potestatis effec- tus fuerit: Huiusmodi quippe legata non ante de- bentur, & sic non ante in corpus patrimonij redacta censentur, quàm die legati vel fideicommissi ceden- te. De quo plenè dixi ad l. 18. *m. de regulis iuris*: quæ huc facit, vna cum l. 13. 14. *m. quando dies le- gator. l. 4. m. de condit. & demonstr. l. 21. & de stippli. feruor.*

vt. * Imppp. Gratianus, & Valentianus & Theodosius AAA: ad Hesperium P. E. P."

VEMADMODVM maternas facultates venditione vel donatione transcribere in alias personas partibus non liceat, ita ea quæ pater matris ac mater quæque auus matris aut auia nepotibus pronepotibusve donauerint, siue ab in- testato relictuerint, patribus alienare non liceat. Delatæ verò ab extraneis siue ex transfuersâ lineâ, facultates præterquam ab his necessitudinibus quas locuti sumus, patribus conferant, quidquid filiis positis in eorum potestate derulerint. Dat. prid. Kal. Aug. Acc. iv. Kal. Sept. Auxonio & Olybrio vv. cc. c o n s s. [379.]

INTERPRETATIO. Pater, uxore mortua, filiorum bona ita possidebit, ut ex his et nec vendere aliquid liceat, nec donare, nec quolibet alio ordine alienare: Similiter & quacun- que aut vel prout materni, nepotibus, pronepotibus, neptibus proneptibusve vel donauerint, vel fortasse reliquerint, in alias personas transferre patri quolibet ordine non licebit. Sanè si quid extraneorum donatione vel munere filius in familia positus facultatis accesserit, vel alij parentes quàm qui supra nominati sunt contulerint, id totum patribus adquiratur, ut faciendi ex hoc quod voluerint habeant potestatem.

- * Absc hac lex à Cod. Iust. Forè huic iungenda lex ult. Cod. quemadm. testam. aper. Ad hanc leg. & prox. respexic Papias. resp. tit. 2. 3.
 * Italia: de quo Protopopos.
 * vid. l. 1. 2. 3. & 5. sup.
 * Pater matris, id est, Avus maternus
 * Mater matris, id est, Aua materna.
 * Id est, proavus maternus.
 * Id est, proavia materna.
 * Necessitudines, de Avis, Proavis.
 * Id est, quas supra expressimus.
 * Ausonio.

COMMENTARIUS.

GRATIANI & VALENTINIANI Iunioris Constitutio isthac est, cui forè iungenda & lex ult. Cod. quemadm. testam. aper. quâ exemplo honorum maternorum (& sic exemplo legis 1. 2. 3. 5. sup.) etiam AVORVM & AVIARVM, PROAVORVM & PROAVIARVM maternorum bona filiis delata, à patribus alienari quocunque titulo vetantur: atque adeò vfructus tantum titulo ad patrem pertinere iubentur. Materna primùm bona duntaxat Constantinus M. l. 1. 2. 3. mox & Constantius l. 5. sup. hoc iure esse voluerant.

Verùm ut ius paulatim crescere solet, l. fideicommissa. S. si m. de legat. 3. Ita hac parte quoque crevit, ac maximè Christianâ disciplinâ paulatim patrie potestatis duriciem emolliente. Igitur posteaquam femel initium fecere Constantinus & Constantius à bonis maternis, non ibi stetit exemplum, ubi & cœperat. Mox enim casus quidam induciti à Constantio, l. 5. sup. quibus auorum maternorum

bona filiis derelicta non patri, non heredibus eius acquirerentur. Quod nunc hâc l. purè & simpliciter constituitur, nempe vt ea patribus alienare non liceat. Quod repetita sanctione Honorius quoque l. prox. confirmat. Quas constitutiones intellexit Valentinianus l. vn. sup. tit. prox. Ergo voluit hâc l. Imperator, nonnisi delatas ab extraneis; siue ex transversâ linèâ facultates patribus acquiri. Verùm postea Valentinianus Iun. l. vn. inf. tit. prox. etiam bona filiis, ex matrimonio quæsitâ, patri acquiri vetuit, & quidem argumento ducto ab Avitis maternis, de quibus h. l. & l. prox. sicut hâc l. exemplum ducitur à Maternis ad Avita. Tandem ab his omnibus exemplum duxit Iustinianus ad bona ex matrimonio quæsitâ, l. 4. 5. Cod. de bonis qua liberis: & posterius l. cum oportet 6. Cod. de bonis qua liberis: ad omnis generis bona advenientia: vbi fastigium huic rei imposuit. vid. Instit. per quas personas.

VII. * Imp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P. V.

VIDQVID AVUS", avia, proavus provia", nepoti nepi, pronepoti pronepti cuiuslibet" tituli largitate contulerint (id est testamento, fideicommissio, legato codicillo", donatione", vel etiam intestati successione) pater filio filiaque integra, inlibatâque custodiat; vt vendere, donare, relinquere alteri aut" obligare" non possit", vt" quemadmodum ipse super his" licentiam potestatis totius amittit, defuncto eo filio filiaque præcipua computentur, nec ab illius" qui ex" patre sunt confortibus", vindicentur. Supplicandi" etiam in futurum contra hæc licentiam submovemus: &c. Dat. Id. Octob. Mediol. Olybrio & Probino CONS. S. [395.]

INTERPRETATIO. Quicquid ad nepotes vel pronepotes, auorum vel aviarum maternarum munere, testamento vel successione, aut qualibet scriptura pervenerit, id præcipuum, hoc est proprium post patris obitum vindicabunt, neque in coheredum communione mittendum est, quod auorum expressis nominatisque personis maternorum fuerit largitate conlatum.

NOTÆ.

- * Lex 2. Cod. Iust. eod. tit. Hanc legem refert Consultatio vetus c. 9. vsque ad, custodiat, &c. Vbi tamen malè ex Theodosiani Cod. lib. 9. refertur.
 * Florentino huic P. V. inscribitur hoc ipso Anno lex 5. sup. de Senatoribus: & biennio proximo plures alie. Ad eundem extant plures Symmachi epistola lib. 4. In Cod. Iust. hic malè editum præfatum Prætorio.
 * Ex maternâ linèâ venientes, add. Cod. Iust. Quod tamen per se satis intelligitur, vt & initio legis 5. sup.
 * Absc à Cod. Iust.
 * Cuiuslibet tituli largitate, hæc absunt à Cod. Iust. aliis eodem sensu mox substitutis.
 * Id est, institutione.
 * Absc à Cod. Iust. & à veteri Consultatione.
 * Vel alio qualibet titulo largitionis, add. Cod. Iust.
 * Absc à Cod. Iust.
 * Sicut nec materna bona, Add. Cod. Iust.
 * Vfructu tantum ad ipsum perveniente, add. Tribon.
 * Ita vt, Cod. Iust.
 * Robus, add. Cod. Iust.
 * se. filiaque, vt etiam habet Cod. Iust.
 * illa, Cod. Iust.
 * Ex parte, Cod. Iust. malè: ex patre, id est, à patre, seu patris lateris, ἄν τὸ πατρὸς Græci.
 * Coheredes, C. Iust. intelligit autem, fratres & sorores: nam extraneo coheredi non fit collatio, sed fratri conferatque.
 * Hinc

- " Hinc supplendus C. Iust.
 " Recedit hanc sententiam Tribonianus.
 " Præd. Id. O. Abr. in veteri Consult.

COMMENTARIUS.

HONORIANÆ huius constitutionis de Avitis bonis maternis quam Tribonianus prætulit legi superiori quod specialior esset, eadem est sententia quæ Gratiani l. 6. sup. Specialia igitur tantum & singularia in hæc sectabor. ¶ Primò quod Avitorum bonorum maternorum proprietatem abiudicat patri, quocunque titulo ea filiis relicta fuerint, quod etiam voluit lex superior. Verùm his paulò specialius modum exprimit: siue, inquit, testamento (quo scilicet hæredi instituto adscribitur) siue fideicommissio, legato, codicillo; donatione, vel etiam intestati successione. Codicillo inquam, (quod Tribonianus omisit) id est, etiam minus solemnni voluntate. Ergo nullo discrimine. 1. Testamentaria successione, & legitime. 2. Nullo discrimine timili, siue institutionis, siue legati, siue fideicommissi. 3. Nullo discrimine actus minus solemnni testamenti siue Codicilli. 4. nullo discrimine liberalitatis, siue inter vivos, siue ultimâ voluntate. Qui omnes modi sunt quibus res Avitæ ad filios pervenire possunt.

Secundum singulare est, quod non tantum alie-

nare, sed nec obligare bona illa pater posse dicatur, id est, pignori, vel hypothecæ dare: quia & per hæc, ad bonorum alienationem pervenitur; quare alienationis nomine sæpè pignoris datio comprehenditur, etsi expressa non fuerit, l. ult. Cod. de reb. al. non alienand.

Postremum est, quod addit, supplicandi contra hæc licentiam in futurum prohibitam esse. Nempe erant quidam ex parentibus, qui necessitate forè aliquâ vrgente à Principe peccarent, vt filiorum bona Avita his alienare, vel saltem obligare liceret: quâ re sæpè fiebat vt miseri filij bonis suis fraudarentur. Quare noluit Honorius etiam ex scripto Principis ea in necem filiorum alienari vel obligari, forè patre necessitates suas obligante. Verùm Iustinianus postea l. ult. §. 5. Cod. de bonis qua liberis: ex inopie causâ vendi, obligari permisit. Ex quâ sanè causâ hæc tempestate ipsos filios suos vendere patri licuit: de quo l. vn. sup. de patribus qui filios astrax. l. vn. sup. de his qui sanguinol. quibus locis de eo, Libanij, Basilij, Hieronymi loca adduxi.

VIII. * Imp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. Anthemio P. P. P.

ERTIS annorum interuallis, in bonorum possessione maternæ hereditatis à patre poscendâ, aut successione amplectendâ, infantis filij ætatem nostrâ auctoritate præscribimus; vt siue maturius, siue tardiùs, filius fandi sumat auspicia, intra septem annos ætatis eius, pater aut bonorum possessionem imploret, aut quâlibet actis testatione successione amplectatur: hæc verò ætate finitâ, filius Edicti" beneficium perat, vel de successione suscipiendâ suam exponat voluntatem. Dùm tamen intra annum ad impetrandam bonorum possessionem præscriptum, uterque de possessione amplectendâ suum prodat arbitrium. ¶ Cretionum* autem scrupulosam sollemnitatem, siue materna filiofamilias, siue alia" quædam deferatur hereditas, hæc lege emendari penitus amputarique decernimus. Dat. xvi. Kal. April. Constantinop. DD. NN. Honorio VII. & Theodosio II. AA. CONS. S. [407.]

NOTÆ.

- * Absc potissima pars huius legi à Cod. Iust. retentâ tantum postremâ huius l. sententiâ, quæ coniecta est in legem, Cretionum, 17. Cod. de iure deliberandi.
 * Orientis.
 * Id est, bonorum possessionis.
 * Hæcenus MS. Pithæanus.
 * Cognoscenda.
 * Lex Cretionum 17. Cod. de iure deliberandi, hinc interpolata est, De Crezione vide l. 1. 2. 4. & 5. sup. h. l. & l. vn. sup. de Crezione.
 * Materni generis.

COMMENTARIUS.

ARCADII Imp. constitutio isthac est (non Theodosij, vt hæcenus vulgò allegatur) de modis ADQUIRENDÆ maternæ hereditatis vel materni generis, filio fam. delatæ. ¶ Primò observetur (quod ultimo tamen loco proponitur h. l.) Cretionum sollemnitatem ab Arcadio penitus hæc in re tolli, siue materna filio fam. siue alia quædam deferatur hereditas materni generis. Quod iam etiam cautum fuerat in bonis maternis à Constantino M. l. 1. & 2. sup. & à Constantio, l. 5. sup. Imò & in bonis materni generis ab eodem Constantio

aliquando l. 4. sup. Quæ omnia ab Arcadio hâc l. statuantur, amputata penitus in huiusmodi hereditate filiofam. delatâ. Neque enim, quod credere nos vult Tribonianus in l. Cretionum 17. Cod. de iure delib. quam hinc interpolavit, Arcadius omnem Cretonis sollemnitatem in omnibus heredibus remisit: etsi ex suo sensu eam legem ita accipi velit ipse. Eat nunc aliquis, & Triboniani fide, hunc vel illum huius aut illius iuris Auctorem faciat..... Sed rectè monitum iam duplicem sensum afferendum hodie nobis ad leges Corpore iuris inclusas:

vnum primigenium, alterum ex Triboniani ipsius sentia: Quare cautius deinceps loqui velim Iuris Interpretes, qui & à Theodosio sublata, & penitus quidem Cretionem putant: cum neque Theodosij hæc lex sit, neque hæc L. omnis Cretio sublata sit: verum in successione filiof. delatis tantum, ea ratione, de qua ad leg. 1. sup. h. t. & ad l. vn. sup. de Cretione: vbi & de scrupulosa Cretionum solemnitate dixi.

Secundo iam igitur obseruetur, filiof. delatâ eâ quam dixi hæreditate, satis esse, si bonorum possessio (quod etiam Edicti beneficium h. l. vocatur) petatur: vel etiam, si quâlibet actis testatione successio suscipiatur, de qua eâ suscipiendâ voluntas exponatur, & arbitrium prodatur.

Tertio obseruetur, Infantis filij nomine iam olim patrem bonorum possessionem petere potuisse: quod præter hanc leg. expressè testatur lex infantis 3. Cod. qui admitti ad bonorum possessionem: & lex vn. sup. de Cretione: & quidem ita, vt nisi pater petiisset, decedente postea filio non succederet: quod abrogatum tamen ad l. vn. (quæ coassanda est duabus legibus prox. huius tituli.) Atenim ipsummet iam filium vel hæreditatem cernere, vel bonorum possessionem petere oportuisse. Quod postremum quoque indicatur l. 1. Cod. ad Tertull. eodemque pertinent lex 5. de R. l. & lex 9. de acquir. hæredit. quæ inter se coassandæ sunt. Vtrumque confirmatur & l. si infanti 18. Cod. de iure delib. quæ duabus sequentibus legibus h. t. coassanda veniunt.

Verum, quod Quartum (& quod potissimum huius legis argumentum est) Aetas hæc Infantis hæc in re olim non certis annorum intervallis circumscribebatur, eod quod alij maturius pubescant; postea vero circumscribenda euenit: quod utique fatius, quam si incerto iure agatur. Ergo infantis ætatem septimo anno circumscribit Arcadius hæc l. Quæ & ipsa olim Vlpiani sententia fuit l. 1. §. 2. de administr. tutor. & Modestini l. 14. de sponsal. si fides Triboniano; nam imò utrobique emblemata Triboniani accepto ferendum id est. Et sanè cum passim in Iuris conscriptorum legibus mentio fiat eius qui fieri non potest, vel potest, ætas tamen certa non exprimitur: veluti d. l. 5. de R. l. l. 1. Cod. ad Tertull. l. 9. de acquir. hæredit.

Sanè si ad Philosophos iur. & Stoicorum iam olim sententiam, ipsi vt cæteroquin septimum quemque annum ætati assignare seu imprimere voluerunt, vt Seneca dixit 7. de benef. 1. Ita hanc Infantis ætatem primâ ætatis hebdomadâ definire quod eâ dentes homini cadant, mox renascantur verba.....sive non loquantur sed vt loquantur: Quâ de re sunt notissima iam loca Varro nis, 5. de lingua latina: Censorini, de die natali c. 14. Artemidorii 2. diæsp. 75. Addatur & hic Aristophanis locus ἐπιτάφιος ὅτι ἰδὲ ἔσται ἐν ἔσπερῳ, Iuuenalis quoque 14. Satyr. v. 10.

Cum septimus annus
Transferit puero nondum omni dente renato.
Post hanc sanè legem exertit iam Macrobius in somnium Scipionis 2. c. 6. Eodemque anno, id est, septimo, inquit, plenè absoluitur integritas loquendi: videatur & Isidorus 11. Originum 2. & Græci interpretes ὁ ἡλικίῳ ὅτι ἰδὲ ἔσται ἐν ἔσπερῳ.

Quinto obseruetur Tempus petendæ bonorum possessionis, nempe intra annum bonorum possessionem peti oportere. Liberis scilicet annus hæc parte datus etiam olim: Vlp. fragm. tit. 28. §. 10. & Inst. de bonor. poss. &c.

ix. * Imp. Theodosius & Valentinianus AA. ad Senatam Urbis Rom. Post alia.

SIVE vxor intestata defecerit, superstitibus communibus filiis in patriâ potestate degentibus, vitur maritus prisco" beneficio iuris ac legum, circa vsumfructum retinendum, quandiu filij in potestate consistunt, aut in præbenda" aliis liberalitate circa trientem sibi ex Constantinianæ † legis beneficio conquirendum. ¶ Si vero viua matre emancipati sunt filij, tunc demum quia omni commodo destituitur pater, nec retinet vsumfructum vir ei illis inter filios, seu vnus seu plures sunt vsumfructus tribuimus portionis. ¶ Si vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patriâ potestate dimiserit, in casu dispari vitur maritus defunctæ, beneficio quod casu utriusque perscribimus, id est circa eorum quidem portionem, quos adhuc in sacris" retinet vsumfructum ex legum auctoritate tenebit, & præmium" debitæ cum volet emancipationis accipiet: In eorum verò parte, quos exisse de potestate viua matre constiterit vsumfructum virilis inter eos portionis secundum præscripta percipiet. In Nepotibus etiam vel neptibus hoc obseruandum esse censemus, vt maritus, qui vxore mortuâ, extantibus" filiis, cum solis nepotibus ex hac lege ad emolumentum vocandus est, si vnus vel vna, pluresve nepotes ex filio vno vel pluribus qui in potestate defecerunt, procreati sunt, hoc iure vitur, quod de filiis constitutum est: nam licet hoc nouum præfens Lex constituat in nepotibus, non est tamen ab re, vt in hoc casu deteriores esse nepotibus filij non sinantur. Habeat igitur auus veniens cum nepotibus in potestate durantibus vsumfructum bonorum omnium, quæ ex defunctæ auæ successione delata sunt. Cum verò is quoque libertatem emancipatione largitur, similiter & ab ipsis, sicut de filiis constitutum est, trientem pro præmio manumissionis"

numissionis" accipiat: vel si ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex patre manumissorum trientem, ex parte verò in potestate manentium retineat vsumfructum. Quod si nepotes sint, neptëve, aut ex emancipato filio, aut ex filia procreati, aut ex iplo in sacris" auia viuente dimissi, idem auus virilis cum ipsis portionis habeat vsumfructum. Si verò ex nepotibus neptibusve tempore quo in auæ successione vocantur, alij in aui sunt potestate, id est mariti defunctæ, alij sui iuris sint, circa personam quidem eorum qui in potestate consistunt, & in vsumfructu consequendo, & in trientis ex emancipationis præmio conquirendo ratio supradicta feruetur. In his vero qui sui iuris sunt, facultas capiendi vsum fructus virilis inter eos portionis habeatur. ¶ Eadem & de pronepotibus sexus vtriusque sancimus, manente definitione, quæ de singulis sancta est, si filij sint pariter ac nepotes &c. Dat. VII. Id Nou. Rau. DD. NN. Theodosio XII. & Valentin. II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. Vxor si superstite marito defecerit, & omnes filios in potestate dimiserit, pater de maternis filiorum bonis vsumfructum habeat, vsque ad illud tempus, quod lex Nouella" constituit. Quod si post matris obitum filios vel filium pater emancipauerit, de eorum portionibus, quos liberos facit, trientem à filiis pro collata libertate percipiet, iuri suo perpetuo vindicandum. Quod si superstite matre pater filium vel filios emancipauerit, quia non potest matre viua de filiorum portionibus vindicare tertiam portionem, necesse erit vt post matris obitum, si superstes pater fuerit, à singulis emancipatis filiis virilem, id est vno mediam, de duobus tertiam, de tribus quartam percipiat portionem in vsumfructum, quoadusque vixerit, possidendam. Quod si aliqui filij viua matre à patre emancipati fuerint, & aliqui fortasse non fuerint, circa emancipatos, vel non emancipatos eadem, qua superius comprehensa est, à patre forma seruetur. Quod si mortua vxore filij non fuerint, & neptes vel nepotes ex filijs auus paternus habuerit, qui omnes in aui potestate consistunt, eadem qua de filiis, & circa nepotes in omnibus forma seruetur. At verò si aliquos ex ipsis nepotibus auus emancipare voluerit, tertiam similiter patrem sicut & de filiorum patribus accipiat portionem: nam & de pronepotibus similiter obseruari lex ista constituit.

NOTÆ.

- * Abest hæc lex à Cod. Inst. Quibus autem legibus hæc coniungenda sit; dicam in Interpretatione.
† Vel reponendum hic, à filiis, vel pro liberalitate, scribendum libertate, quod Anianus suadet.
‡ L. 7. sup. intelligit.
§ Vide l. 1. sup. & inf. vers. quod si.
¶ Trientem: vide d. l. 1. & vide inf. vers. cum verò: & inf. vers. si verò.
§ non extantibus: Quod Aniani Glossa edocet.
¶ Vide sup. vers. si vero, inf. & inf. vers. si verò.

x. * Idem AA. ad Senatam. Post alia.

SI sine liberis vnus vel vna morietur è filiis, & superstitem fratrem vel fratres, sororem vel sorores, & patrem relinquat, siue is emancipatus, siue in potestate defecerit, eius portionem, quam ex bonis maternis, vel vnde" iure quæsiuerit, pater sine dubio consequatur, iugi dominio possidendam. ¶ Quod si nouercam superduxerit, ea quidem quæ filius defunctus extrinsecus adquiserat, sibi habeat pater, perpetuo iure dominij possidenda: Bonorum verò ex matris patrimonio filio qui defunctus est quæsitorem, solum vsumfructum retinet, ad alios ex eodem matrimonio natos post eius obitum proprietate reditura. Et si ante mortem filij domum secundis nubiti occupauit, similem casum sequatur, vt filio extrinsecus adquisita perpetuo iure possideat: maternarum autem rerum eius solum vsumfructum retinet. ¶ Quod" si filius filiave extantibus liberis adhuc positi" in potestate defecerint, portionis eorum totius solum vsumfructum morientis retinet, nepotibus, id est defuncti filiis proprietate seruata. Si verò nepotes tempore mortis maternæ extra aui sint potestatem, ipsi illico in patris sui matrisve successione vocentur. & cetera. Dat. VII. Id Nou. Rau. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. Si amissa matre, patre superstite, vnus vel vna de filiis siue emancipatus, siue non emancipatus sine filiis moriatur, pater mortuo filio in totam illius portionem iure succedit. Quod si aliam vxorem duxerit, hæc que de maternis bonis mortuus filius derelinquit, pater vsumfructuario tantum ordine possidebit, post cuius obitum ad fratres mortui, ex eodem matrimonio natos, quod ille de maternis bonis habuit, reuertatur. Aliunde vero filio qui moritur adquisita: in proprietate patria residebunt. Quod si filius vel filia, viua matre, habentes

filiis moriantur, pater res nepotum, sicut filiorum, iure usufructuario retinebit. Si vero hij qui moriuntur, emancipatus vel emancipata moriantur, in portionibus eorum in integrum filij sui sine ulla aui potestate succedant.

NOTÆ.

- * Absit & hæc lex à Cod. Inst. Quibus autem ea iungenda sit? dicam mox in Interpretatione.
 " Primum caput de concursu Patris cum fratribus defuncti.
 " Vnde vnde.
 " Secundum caput de Patre qui secundas nuptias contraxit.
 " Tertium caput huius legis de concursu Aui cum nepotibus.
 " 26. postea nam ita mox infra, si verò nepotes tempore mortis maternæ extra Aui sint potestatem.
 " 26. vlt. vt leg. super. & aliis.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Tertij, Placidia filij qui hoc tempore octennis tantum erat sunt hæc duæ leges: quæ partes sunt prolixissimæ Constitutionis (vt disertè etiam vocatur *l. vn. sup. de Creatione*: & *l. 3. Cod. de legib.*) Valentiniiani huius ad Senatam Vrbs Romæ; cuius duo summa capita fuerunt. Priore quidem is recensum Iuris & Constitutionum instituerat, vt apparet ex *l. vn. sup. de respons. prudentum*: d. l. 3. *Cod. de legib. l. 7. Cod. de precib. Imp. offer.* Secundo verò capite, de Bonis Liberorum, iurèque Parentum in his prolixè caueat. Ac primò quidem quid factò opus sit, si infanti vel pupillo filio delata fuerit hæreditas, *l. si infanti* 18. *Cod. de iure delib.* Secundò, Quod ius pater habeat in bonis liberorum. Et primò quidem in his quæ à se profecta sunt; quando videl. & quomodo pater donationem à se factam ob ingrati vitium reuocare possit, *l. vlt. sup. de reuocand. donat.* Deinde quod ius habeat in bonis filiosam. ex matrimonio acquisitis, *l. vn. inf. tit. prox.* Quod ius habeat in bonis maternis, & materni generis pater superstitibus seu viuus filijs, *l. 9. h. t.* Quo iure patres liberis mortuis succedant, num etiam his succedant si eorum nomine non creuerint hæreditatem filijs delatam, vel bonorum possessionem eorum nomine non petierint? *l. vn. sup. de Creatione.* Quomodo succedant liberi in concursu cum fratribus defuncti? item si nouercam superduxerint; denique in concursu cum liberis defuncti filij? *l. vlt. h. t.* Et hæc de Patre. De Matre, quando & quomodo liberis succedat? agit *lex 8. sup. de legitimis hæreditat.* & *l. 11. Cod. de suis, & legitim.* Et hæc quidem fuit contentia Orationis Valentiniianæ ad Senatam Vrbs Romæ: vnde hæc duæ leges desumptæ sunt, & decem insuper illæ, quantum argumentum iam edisserui, quæque omnes his duabus coassandæ sunt, ceu ex eadem oratione desumptæ. Nunc de duabus his sigillatim, & bre-

niter quidem.

Ergo priore lege 9. definitur. Quodnam ius Patres vel Aui habere debeant in bonis maternis & materni generis, quæ delata sunt filijs: Nempe in iis quæ delata sunt filijs in potestate positus, si eos in potestate retineant, usufructum bonorum eos habere, si verò postea emancipent trientem bonorum pleno iure consequi, confirmatâ hæc in re Constantini M. constitutione *l. 1. 2. sup.* si verò bona delata fuerint filijs iam emancipatis vna matre, vel Auo materno, virilis portio usufructum patri cedere. Eademque omnia obseruanda si filij partim in potestate positi, partim emancipati sint: vt singulorum ratione quæ superius statuta separantur. Rursum eadem omnia dicenda sunt circa bona nepotibus vel pronepotibus delata: sub eadem semper distinctione. Et hæc quidem sententia est *26. postea* constitutionis nonæ.

§ Posterioris legis, quæ vltima est, *hoc titulo*, sententia hæc est. Primò, Patrem cum fratribus vel sororibus defuncti filij, ei succedere pro virili portione pleno proprietatis iure. Secundò, si nouercam superduxerit liberis, siue post, siue ante obitum filij, de cuius bonis agitur, in extrinsecus quidem quæsitis plenum dominium portiois suæ habere, in maternis solum usufructum proprietate saluâ exteris liberis seu fratribus defuncti. Quæ quidem pœna secundis nuptiis posita à Valentiniiano III. in hæc sp. vt in simili, in eodem argumento maternorum bonorum, Constantius *l. 3. sup.* vbi dixi.

Postremo legis vltimæ capite Valentiniianus quodque definit, quid iuris habeat pater in bonis filij decedentis relictis liberis in potestate suâ positus, nempe usufructum pariter omnium bonorum, nullo iure patribus concessò, si extra eorum potestatem fuerint constituti.

DE BONIS QUÆ FILIIS FAMILIAS,
EX MATRIMONIO ADQUIRVNTVR.

TITVLVS XIX.

VI. COD. IVST. LXI. Vbi Titulus ita extat: *De bonis, quæ liberis in potestate patria constitutis, ex matrimonio, vel aliis acquiruntur.* Qua mutatione nil opus erat: *Filiis familias enim iidem sunt cum liberis in potestate patria constitutis.*

§ Ex MATRIMONIO quæsitæ filiis fam. bona, patribus non adquiri.

1. * Imp. Theod. & VALENTINIANVS AA. ad Senatam. Post alia.

VM venerandæ "Leges ꝑ veterint, patribus iure potestatis conquiri", quid quid eorum filiis auus aui, proauus proauia, alio modo à lineâ materna veniente", quocumque titulo contulissent, hoc quoque conuenit obseruari. Vt quidquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in potestate positæ, quocumque titulo vel iure contulerit, siue transmisserit, hoc patri nullatenus acquiratur: adque idè in eius tantum cui delatum est, iure durabit: & cetera. Dat. vii. Id Nouemb. Rauenn. DD. NN. Theodosio xii. & Valentiniiano ii. AA. CONS. [429.]

INTERPRETATIO. Sicut id quod auus vel aui maternæ nepotibus pronepotibus positus in patris potestate donauerint, patri non acquiruntur, ita & quidquid maritus vxori, vel vxor marito in patris potestate positus donauerint, aut testamento dimiserint, id ad patris dominium minime pertinet, sed hoc sibi filij ad integrum vindicabunt.

NOTÆ.

- * Lex 1. Cod. Inst. de bonis quæ liberis, &c. Meminit huius legis Theodosius Jun. Valentiniiani collega *l. 2. 3. Cod. de bonis quæ liberis*: & Leo Imp. *l. 5. eod. tit.* Meminit & Papianus, *Respons. 1. 13.* Quibus autem ea Legibus iungenda sit, iam dictum est ad duas postremas superioris tituli leges, quæ & ipse de earum numero sunt.
 " Venerandæ leges. v. paratit. de Constit. Principum.
 " Constantini M. *lex. 1. 2. 3.* Constantij *l. 4. 5.* Gratiani & Valentiani potissimum *lex 6. sup. tit. prox.*
 " Conquiri, pro adquiri: vt mutatum *Cod. Inst.* quod factum non oportuit. Sic quoque apud Symmachum *lib. 2. ep. 84.* & alibi.
 " Alio modo. Absunt hæc à *Cod. Inst.*
 " Venientes. C. Inst.
 " Idem in sponsa & sponsa, *l. 8. Cod. de bonis quæ liberis.*
 " Dominij scilicet vel proprietatis iure.
 " Ab integrum.

COMMENTARIUS.

VALENTINIANI Tertij, Placidia F. hæc constitutio est quæ extat *l. 1. Cod. de bonis liberis* cuius meminit quoque Theodosius Jun. Valentiniiani in Imperio Collega; *l. 2. & 3. Cod. d. tit. de bonis quæ liberis*: vt & Leo Imp. *l. 5. Cod. eod. tit.* quæ omnes cum *l. 4. eiusdem tituli*, ad huius leg. interpretationem pertinent.

§ Est autem ea, pars, seu capitulum, (quomodo vocatur *d. l. 2.*) prolixioris Valentiniianæ Constitutionis, seu Orationis ad Senatam vrbs Romæ emissæ: cuiusmodi Orationes hoc Codice plures occurrunt, de quibus semel in Prolegomenis: & in Paratitlo, de constitutionibus. Principum. § Est in-

quam hæc lex Valentiniiani, vt ex subscriptione patet, in quâ hæc lex Rauenna data dicitur: quantum Leo Imp. *d. l. 3.* eam Theodosij & Valentiniiani constitutionem vocat: quia scilicet vtriusque nominâ pro more tum recepto inscriptio legis præfertur & communi fennè consilio imò solius fennè Theodosij imperio, cum Valentiniianus hoc tempore Octennis tantum esset, omnia peragerentur, sic vt non minus Theodosio quam Valentiniiano eâ re adscribi hæc Oratio & Constitutio possit.

§ Cuius quidem Orationis, quod & ipsum prænotici oportet, vndecim præterea capitula extant,

tant, quæ ad duo summa capita referuntur: Quo-
rum *priore* continetur *adæque* iuris, quod pertinent
quinque *leges*: *purà lex vn. sup. de Responsis pruden-*
rum: l. 2. 3. Cod. de legibus: l. pen. Cod. si contra ius:
l. 7. Cod. de precib. Imp. offerendis: Posteriore actum
de iure patrio & materno: quod spectant *septem* aliæ
leges: præter hanc *leg. vn. sup. de Cretione: l. 8.*
de legitim. heredit. l. pen. & ult. sup. de maternis bo-
nis: l. ult. de reuoc. donat. l. si infanti 18. *Cod. de iu-*
re deliber. Quæ *leges* omnes ceu eiusdem Orationis
partes *huic* coassandæ sunt. Ac nominatim ibi dili-
gentius cautum, quid iuris parentes in bonis, quæ
liberis adquirunt, haberent. De bonis maternis
& materni generis actum fuit aliis *capitibus*.

¶ Hoc capite (vt ad eius sententiam acceda-
mus) agitur de bonis quæ filiis familiæ, seu liberis
in potestate patriæ constitutis ex matrimonio ad-
quiruntur: Qui Titulus *huic legi*, hoc *Codice*, &
Iustin. præfixus est. Et continet hoc *capitulum* iuris
incrementum seu argumentum & extensionem à bo-
nis maternis, & materni generis, ad bona ex matri-
monio aduista. Igitur, quemadmodum exemplo ma-
ternorum bonorum, de quibus fuit iam olim Con-
stantini *M. lex 1. 2. 3. sup. de bonis maternis: & Constā-*
tij lex 4. 5. eod. tit. materni quoque generis bona
quæcunque, patri, dominij iure adquiri vete-
runt Gratianus & Valentinianus *l. 6. eod. tit.* & de-
inceps Honorius (non Arcadius, vt Cuiacius vo-
luit) *l. 7. eod. tit.* seu *l. 2. C. eod.* ita hoc capitulo
Valentinianus *II. l. bona quoque (hoc quoque, in-*
quit lex, conuenit obseruari) filiis familiæ ex ma-
trimonio aduista patribus dominij iure adquiri
venit: tertio pedato & incremento: quomodo fer-
mè ius paulatim crescere solet, & incrementum ca-
pere, & hæc quidem parte, hoc æuo, quod *ἀπὸ*
& præfractum patriæ potestatis ius magis magisque
exolefceret: ac nominatim in hæc specie, fauore
matrimonij: Nam etsi matrimonio, filij filiaque
quod hæc ipsa *lex* testatur, non emancparentur,
seu iuris sui non efficerentur, attamen eius
occasione quæsitæ non eodem iure haberi oportere
visum fuit, quo cætera. ¶ Igitur, quidquid vxor
marito in potestate patris posito, quidquid mari-
tus vxori in potestate positæ quocunque titulo vel
iure *conuulisset*, veluti donatione; vel *transmisisset*,
testamento scilicet vt rectè hic Interpretes, seu vlti-
mâ voluntate, vt Theodosius ipse *d. l. 2. Cod. de*
bonis que liberis: vbi *hanc l.* explicat, id patri nulla-
tenus adquiri, verum in eius tantum, cui delatum
esset, iure durare voluit.

¶ Atque hæc quidem plana est & perspicua
huic l. interpretatio, quæ vltiori non egere iam
olim videri poterat explicatione: Et tamen vt hæc
Constitutio de bonis ex matrimonio quæsitis in

hoc argumento matrix est, primâque huius mate-
riæ sedes, vt pote quâ ius hoc nouum primùm in-
ductum fuit; ita varias deinceps Interpretationes
& Ampliationes naçta est; tam à Theodosio ipso,
quàm à Leone, quatuor *legibus*, purâ *l. 2. 3. 4. 5.*
Cod. de bonis que liberis: vt cæterequin Ius inter-
pretationem desiderare solet. Scilicet Theodosius
d. l. 2. duabus clarioribus Interpretationibus eam
illustrauit.

Primo enim definiuit, *huic leg.* dispositionem
minimè pertinere ad dotem, vel donationem à pa-
tribus perfectam, eam quippe soluto matrimonio
ad patrem donatorem reuerti.

Secundò, cum *hæc l.* definiatur, hæc bona ex
matrimonio quæsitæ patri *nullatenus* adquiri, sed in
eius *tantum* cui delata sunt iure durare, id ita expli-
cat, quoad dominium & proprietatem: eorum
enim vsumfructum nihilominus ad patrem pertine-
re definiit: quod & ipsum Leo constituit *d. l. 4.* alie-
nandi tantum vel obligandi iure ei adempto.

Tertiò; Idem Theodosius, *d. l. 3.* hanc Consti-
tutionem hoc additò confirmauit, vt si filij more-
rentur in potestate patris adhuc constituti, relictis
huiusmodi bonis ad liberos eorum ea bona iure hæ-
reditatis transmitterentur, non ad patres iure peculij.

Quarto Leo *Imp. d. l. 4.* in tantum ad filios con-
iuges hæc bona pertinere voluit, vt eadem ad fi-
lios eorum transmitti voluerit, etiamsi ex eodem
matrimonio procreati non essent, verum ex alio:
imò & portiones fratrum ex eodem matrimonio
progenitorum decedentium ad fratres superstites
peruenirent.

Quinto, idem Leo *d. l. 5.* hoc ius porrexit quoque
ad *Sponfos*, cum de eo dubietas inducta fuisset; eo
quod hæc *lex patris de vxore & marito* ageret. Et
hæc de *huic leg.* interpretatione, deque bonis ex
matrimonio quæsitis. Et sic illustre hinc exemplum
habemus iuris semel constituti receptique, quàm
latè id sese processu temporis diffundere soleat, no-
nisque interpretationibus illustrari, & argumenta-
tionibus ad alia extendi desideret. Atque ita etiam
Iustiniani Codicis Interpretes *leg. 1. Cod. de bonis*
que liberis: quæ hinc desumpta est, vnâ cum *quin-*
que sequentibus eiusdem tit. ex his quæ modò dicta
sunt, deinceps clariùs adhuc, ni fallor, illustrare,
vnâque fidelitâ & continuo spiritu explicare pote-
runt.

¶ Tandem, quod modò vidimus Iuris incre-
mentum circa eandem speciem bonorum ex matri-
monio quæsitum, vbi ea semel exemplo bono-
rum maternorum maternique generis inducta fuit;
idem & ad aliam speciem eodem exemplo postea à
Iustiniano porrectum est, nempe ad alia bona ex-
trinsecus quæsitæ: *l. 6. Cod. eod. tit.*

F I N I S.

